

*«...Бигзор ин фарҳанги ҷомеъ ҳамчун мероси азизи
гузаштагони мо дастраси ҳар хонадони тоҷик ва китоби
рӯимизии ҳар фарди бонангу номуси миллат бошад».*

Эмомалӣ Раҳмон

«... بگذار این فرهنگ جامع همچون میراث عزیز گذشتگان ما دسترس هر
خاندان تاجیک و کتاب روی میزی هر فرد با ننگ و ناموس ملت باشد»

امام علی رحمان

اكديميۀ علم‌های جمهوری تاجيكستان
پژوهشگاه زبان و ادبيات به نام رودكى

فرهنگ تفسيرى زبان تاجيكى

(عبارت از ۲ جلد)

جلد ۱

۱ - ن

زیر تحریر

سیف الدین نظرزاده (رئیس)، احمدجان سنگیناف،

سید کریماف، میرزا حسن سلطان

دوشنبه - ۲۰۰۸

АКАДЕМИЯИ ИЛМҲОИ ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН
ПАЖӢҲИШГОҲИ ЗАБОН ВА АДАБИӢТИ БА НОМИ РӢДАКӢ

ФАРҲАНГИ ТАФСИРИИ ЗАБОНИ ТОҶИКӢ

(иборат аз 2 ҷилд)

ҶИЛДИ 1

А – Н

Зери таҳрири

Сайфиддин Назарзода (раис), Аҳмадҷон Сангинов,

Саид Каримов, Мирзо Ҳасани Султон

Душанбе – 2008

ББК92 Я2+81.2 Тоҷик – 4 +81.2 Форс – 4

Ф-41

Тартибдиҳандагон:

С. Назарзода, А. Сангинов, Р. Ҳошим, Ҳ. Рауфзода

Иштирокдорони таҳрир ва такмили аввал:

С. Назарзода, А. Сангинов, А. Маниёзов, С. Каримов,
М.-Ҳ. Султон, О. Қосимов, С. Матробов, С.Сабзаев

Иштирокдорони таҳрири ниҳой:

С. Назарзода, С. Каримов, М.-Ҳ. Султон, А. Сангинов
Ҳамгунсозӣ ва коркарди фарҳангшиносӣ: С. Холматова, С. Каримов

Таҳрири назоратӣ: Ғ. Қодиров, С. Холматова

Фарҳанги тафсирии забони тоҷикӣ беш аз 80 ҳазор вожаву ибора ва таркибҳои забони тоҷикиро фаро гирифта, аз лиҳози сохтор калимаву таркиб ва истилоҳоти ҳам давраи классикии инкишофи забон ва ҳам давраи муосири рушди онро дар бар гирифтааст.

Дар охири фарҳанг мифтоҳи арабӣ замима шудааст.

Фарҳанг барои истифодаи доираи васеи хонандагон пешбинӣ мешавад.

Тасҳехот: И. Мискинов, С. Зарафшонӣ, Г. Усмонова,

Ч. Назаршоева, С. Некбахтшоева, О. Мирзоева

Чопи компютерӣ:

а) бо хати кирилласос: Ч. Назаршоева, Н. Ашӯрова, О. Мирзоева,
С. Некбахтшоева, Г. Усмонова, М. Рачабова, Ш. Назарзода, М. Носирова, А.
Шералиева;

б) бо хати арабиасос: И. Мискинов, Г. Усмонова, О. Қосимов, М.
Музофиршоев, С. Матробов.

ISBN 978-99947-715-5-4 (ҷ.1)

ISBN 978-99947-715-7-8

©Пажӯҳишгоҳи забон ва адабиёти Рӯдакӣ, 2008

ПЕШГУФТОР

Фарҳангнигорӣ дар таърихи забони тоҷикӣ собикаи дерина ва намунаҳои барҷаста дорад. Фарҳангу луғатномаҳои фаровон, ки луғатшиносон ва фарҳанг-нигорони машҳур дар давраҳои гуногун таҳия ва таълиф кардаанд, ганҷинаи бебаҳои вожагони забони тоҷикӣ махсуб гардида, то имрӯз қолаб ва шакли гунаҳои мухталифи калимасозӣ ва истилоҳофаринии забон аз рӯи онҳо омӯхта мешавад. Дар ин фарҳанг ва луғатҳои гуногунҳадаф муаллифону мураттибон тағйироту таҳаввулоту баҳши вожагони забон ва калимаҳои навсохту тозаҷодӣ замони худро бо шарҳу тафсир сабт карда, барои ниғаҳдошту такмил ба ояндагон мерос мондаанд.

Фарҳангнигорӣ як риштаи басо муҳими забоншиносии тоҷик буда, таҳлил ва баррасии он яке аз василаҳои асосии пажӯҳиш ва таҳқиқи баҳши вожагони забон махсуб мешавад.

Ҳадафи асосии чунин таҳқиқот таҳияи феҳристи мукаммали фарҳангҳои тоҷикӣ-форсӣ, тартиб додани маҷмӯи умумии барғаҳои хаттӣ ва компютерии вожагон ва таркибҳои дар ин фарҳангҳо сабтшуда, баррасии илмии усулҳои фарҳангнависӣ, таҳия ва нашри матни интиқодии фарҳангҳои пешин, бунёди як маркази умумии таҳқиқи муқоисавии фарҳангҳо ва дар ниҳоят, дар асоси ин фарҳангҳо таҳия намудани як фарҳанги мукаммали вожагони тамоми минтақаҳои интишори забон мебошад.

Муҳаққиқони забоншинос марҳилаҳои таърихи фарҳангшиносии тоҷикӣ-форсиро ба таври шартӣ ба марҳилаҳои тоисломӣ ва баъдиисломӣ ҷудо менамоянд.

Аз давраи тоисломии фарҳангшиносии тоҷик ба ғайр аз чанд намуна, аз қабili «Фарҳанги оим-евак» (Frahang-i oim-evak), «Фарҳанги паҳлавик» (Frahang-i pahlavik) дигар осоре ба дасти мо нарасидааст, ки дар асоси онҳо оид ба сатҳи фарҳангшиносии дар як давраи тақрибан якунимҳазорсолаи таърихи забон ба таври муфасссал қазоват намоем. Дар «Фарҳанги оим-евак», ки бо хуруфоти авестой ва паҳлавӣ таҳия шудааст, калимаву вожаҳои авестой ба забони паҳлавӣ шарҳ ёфта ва дар «Фарҳанги паҳлавик» бошад, идеограммаҳои забони форсии миёна (паҳлавӣ) тафсир шудаанд. Бояд гуфт, ки фарҳангнависӣ барои матнҳои бостонӣ, махсусан матнҳои динии зардуштӣ баъдан ҳам идома ёфта, нусхаҳои ин гуна фарҳангҳо дар марказҳои эроншиносии дунё маҳфузанд.¹

Замони авҷу густариши фарҳангшиносии ба давраи навини таърихи забон, ки бо номи форсии нав ё форсии дарӣ машҳур аст, рост меояд. Тавре ки маълум аст, аз асри XI сар карда ба забони тоҷикиву форсиву дарӣ фарҳангҳои сершуморе, аз қабili «Луғати фурс»-и Асадии Тӯсӣ, «Фарҳанги Ҷаҳонگیرӣ»-и Ҳусайни Инҷу, «Баҳори Аҷам»-и Рой Текчанди Баҳор, «Фарҳангнома»-и Ҳусайни Вафой, «Фарҳангӣ Рашидӣ»-и Абдуррашиди Таттаӣ, «Бурҳони қотеъ»-и Муҳаммадхусайни Халафи Табретӣ,

¹ Муфасссал ниг: Основы иранского языкознания. Среднеиранские языки. – Москва, 1981, –С. 14-15, 235-236; Энциклопедияи советии тоҷик, –Душанбе, 1987, ҷилди 7. –С. 537-538; Маҷидов Ҳ. Забони адабии муосири тоҷик, – Душанбе, 2007, ҷ. 1, –С.191; Баевский И. С. Описание таджикско-персидских рукописей Института народов Азии. – Вып. 4. –Москва, 1962, –С. 51-52.

«Ғиёсуллуғот»-и Муҳаммади Ғиёсуддин, «Чароғи ҳидоят»-и Алихони Орзу ва дахҳо луғатномаҳои дигар таҳия ва тадвин шудааст. Устод Саид Нафисӣ дар мақолаи «Фарҳангҳои порсӣ» феҳристи фарҳангҳои форсиро овардааст, ки он 202 луғатро дар бар мегирад ва қисме аз онҳо то замони мо нарасидааст. Дар «Луғатнома»-и Деххудо шумораи ин фарҳангҳо 250 китоб нишон дода шудааст.²

Муҳаққиқон ин давраро ба таври кулӣ ба ду марҳила – марҳилаи фарҳангшиносии минтақаи Хуросон (асрҳои X-XV) ва давраи луғатсозӣ дар сарзамини Ҳиндустон (асрҳои XVI-XIX) ҷудо кардаанд.³ Ба ин даврабандӣ бояд як марҳилаи дигар - марҳилаи фарҳангшиносии замони муосир (асрҳои XX-XXI) низ илова шавад, зеро ин марҳилаест, ки дар фарҳангшиносии тоҷикӣ-форсӣ таҳаввулоти амиқе рух дод ва он имрӯз бояд аз ҷониби муҳаққиқон ба таври алоҳида мавриди баррасии амиқи илмӣ қарор гирад.

Қадимтарин луғати тафсирий, ки то замони мо маҳфуз мондааст, «Луғати фурс»-и Асадии Тӯсӣ (асри XI) мебошад. «Луғати фурс» тафсири калимаҳои нодиреро, ки дар осори шоирони Осиёи Миёна ва қисми шарқии Хуросони асри X ва ибтидои асри XI воমেҳӯранд, фаро мегирад. Ин калимаҳо бо намунаҳо аз ашъори Рӯдакӣ, Дақиқӣ, Фирдавсӣ, Унсурӣ, Фаррухӣ ва дигарон оварда шудаанд. Дар фарҳангҳои баъдина аз осори Ҳоконӣ, Низомӣ, Саъдӣ ва дигарон низ шохид оварда шудааст. Ба ин тариқ, фарҳангҳо тадричан ташаккули такомул ёфта, забони тоҷикӣ-форсиро дар тамоми қаламрави интишори ин забон дар бар гирифтаанд. Метавон гуфт, ки фарҳангҳои то асри XV таълифшуда дар минтақаи Осиёи Миёна ва Хуросону Эрон идомаи

мантиқии ҳамин «Луғати фурс»-и Асадии Тӯсӣ мебошанд.

Дар асри XV ва махсусан дар асри XVI баъд аз барқарории давлати теуриёни Ҳинд ва интишори забони тоҷикӣ-форсӣ дар ин сарзамин маркази илми фарҳангшиносии тоҷикӣ форс низ ба ин кишвари паҳновар интиқол ёфт. Дар асрҳои XV–XVII дар Ҳиндустон фарҳангҳои машхуре мисли «Шарафномаи Мунярӣ»-и Иброҳим Қавоми Форукӣ (асри XV), «Тухфатуссаодат»-и Зиёуддини Муҳаммад (асри XVI), «Муаййидулфузало»-и Муҳаммад ибни Лоди Дехлавӣ (1519), «Мадорулафозил»-и Файз ибни Асадулломо (1593), «Фарҳанги Ҷаҳонгирӣ»-и Ҳусайни Инҷу (1608), «Бурҳони қотеъ»-и Муҳаммадхусайн ибни Халафи Табрезӣ (1652), «Фарҳанги Рашидӣ»-и Абдуррашиди Таттавӣ (1654) ва дигарон таълиф ёфтаанд. Дар садаҳои XVIII–XIX дар минтақаҳои форсизабон фарҳангу луғатномаҳои зиёде таҳия шудаанд, ки намоёнтарину муҳимтарини онҳо «Баҳори Аҷам»-и Рой Текчанди Баҳор (1739), «Сирочуллуғот» ва «Чароғи ҳидоят»-и Сирочиддин Алихони Орзу (миёнаҳои асри XVIII), «Ҳафт қулзум»-и Ғозиуддин Ҳайдар (1818), «Ғиёсуллуғот»-и Муҳаммад Ғиёсиддин (1827), «Фарҳанги Онандроҷ»-и Муҳаммади Подшоҳ (1888) мебошанд.⁴

Ошноии эронӣ бо фарҳангу дастовардҳои илмӣ ва фарҳангу тамаддуни аврупоӣ ва нуфузи сиёсӣ иҷтимоии ҷаҳони Ғарб дар фарҳангшиносии анъанавии эронӣ садаи XX низ дигаргунӣҳои ҷиддӣ ба вучуд овард. Вуруди ҳазорон мафҳум ва луғоту истилоҳоти нав аз забонҳои пешрафтаи дунё дар ҳаёти иҷтимоӣ сиёсӣ ва зиндагии рӯзмарраи мардуми Эрон аз соҳибони забони форсии муосир тақозо мекард, ки барои онҳо

² Ниг: «Бурҳони қотеъ», наشري Муҳаммади Муин, ҷони I, ҷ. I. -Техрон, 1330 ҳиҷрии шамсӣ, муқаддима. -С. 71–77; Назарзода С. Забон ва истилоҳот (Андешаҳо дар атрофи забони тоҷикӣ ва ташаккули истилоҳот). -Душанбе, 2003, -С. 78.

³ Маҷидов Ҳ. Забони адабии муосири тоҷик. -Душанбе, 2007, ҷ. I, -С. 191.

⁴ Ниг. Фарҳанги забони тоҷикӣ (аз асрҳои X то ибтидои асри XX), иборат аз 2 ҷилд. -Москва, 1969, ҷ. I. Сарсухан, -С. 5–7; Маҷидов Ҳ. Забони адабии муосири тоҷик. -Душанбе, 2007, ҷ. I. -С. 191; Капранов В. А. Таджикско-персидская лексикография в Индии XVI-XIX вв. -Душанбе, 1987. -С. 5.

муодиле пайдо кунанд ва ё дар луғатномаҳое онҳоро чамъ оварда ба мардум тақдим намоянд. Бинобар ин дар луғатсозӣ низ марҳилаи нав оғоз шуд ва чандин фарҳангномаҳои мӯътабар таҳия ва тадвин гардид. Аз луғатномаҳои тафсирии Эрони муосир, ки дар луғатнависи тоҷик ва ҳосатан дар фарҳанги ҳозир таъсири худро гузоштанд, инҳо мебошанд:

«Фарҳанги Нафисӣ ва ё «Фарнудсор»⁵, таълифи Алиакбари Нафисӣ, фарҳанги тафсириест, ки солҳои 1899-1924 таълиф гардида, 158431 моддаи луғавиро дар бар мегирад, ки аз он 58879-тоаш форсӣ ва 99552-тоаш арабист. Дар фарҳанг калимаҳои туркӣ ва аврупоӣ, ки ба забони форсӣ гузаштаанд, низ тафсир ёфтаанд. Барои он ки талаффуз фаҳмо бошад, дар ҳар як сарвожаи моддаи луғавӣ овонавишти лотинии он ҳам сабт шудааст. Пас аз тафсири маънои калимаҳо таркибҳо ва ибораҳои фразеологӣ онҳо дар ҳамон моддаи луғавӣ шарҳ меёбанд. Муаллиф дар тафсир ба тобишҳои маъноии калима ва гунаҳои он диққат додааст. «Фарҳанги Нафисӣ» дар 5 ҷилд бори аввал солҳои 1938-1955 дар Техрон ба таъб расид.

«Луғатнома»-и Алиакбари Деххудо⁶, фарҳанги бисёрҷилдаи энциклопедӣ ва аввалин фарҳанги ҷомеест, ки калима ва истилоҳоти соҳаҳои гуногунро фаро мегирад. Яке аз хусусиятҳои барҷастаи ин «Луғатнома» айнан овардани вожагон ва ашъори шоирон аз фарҳангу луғатномаҳои тафсирии давраи классикӣ мебошад ва он як навъ чамъбасти фарҳангшиносии тоҷикӣ-форсӣ аз «Луғати фурс»-и Асадии Тӯсӣ то ибтидои асри XX ба ҳисоб меравад.

⁵ Алиакбари Нафисӣ, *Фарҳанги Нафисӣ*, дар панҷ ҷилд. - Техрон, 1964; *Энциклопедияи советии тоҷик*, - Душанбе, 1983, ҷилди 7. - С. 537.

⁶ Алиакбари Деххудо, *Луғатнома*, дар 17 ҷилд. - Техрон, 1373/1995; *Энциклопедияи советии тоҷик*. - Душанбе, 1983, ҷилди 4. - С. 72.

«Фарҳанги Амид»⁷, таълифи Ҳасани Амид, фарҳанги тафсириест, ки зиёда аз 25 ҳазор калимаро дар бар мегирад. Тарзи дуруст хондани баъзе калимаҳо бо ҳаракатҳои замма, фатҳа ва қасра нишон дода шуда, овонавишти лотинии калимаҳои иқтибосии аврупоӣ низ оварда шудааст.

«Фарҳанги форсӣ»⁸, таълифи доктор Муҳаммади Муин луғати тафсирӣ мебошад, ки солҳои 1963-1973 дар 6 ҷилд ба таъб расидааст. Се ҷилди аввали он калимаҳо, таркибҳои феълӣ ва ибораҳои рехтаро дар бар мегирад. Дар охири ҷилди 3 таркиботи хориҷӣ, фаронсавӣ, англисӣ ва ғ. илова шудааст. Дар радиҳои сарвожа ва баъзе ибораҳо овонавишти лотинии онҳо оварда шуда, номи лотинии истилоҳоти тиб, наботот, ҳайвонот ва ғ. дар поварақ ишора гардидааст.

Тавре мебинем, тайи садаи бист қадамҳои ҷиддӣ дар фарҳангнависи Эрон бардошта шудааст.

Вале пешрафтҳои илмӣ ва фарҳангии солҳои охир зарурати таҳия ва тадвини як фарҳанги ҷомеи забони форсӣ мутобиқ ба ниёзмандии рӯзро ба миён овард. Аз ин рӯ «Интишороти сухан» кори таълиф ва ҷопи як фарҳанги мӯътабарро бо номи «Фарҳанги бузурги сухан»⁹ оғоз намуд ва тайи солҳои 1995-2003 он дар 8 ҷилд аз ҷоп баромад. Фарҳанги мазкур ба таври кулл мутобиқ ба завқ ва фаҳмиши табақаи миёнаи босаводони эронӣ ва ҳамчунин дигар хонандагони кишварҳои ҳамзабон таҳия ва тадвин шудааст, то ки ҳам эҳтиёҷоти қасоне, ки ба матнҳои муосир ва вожаҳои ноошнои забони гуфторӣ рӯзмарра бармехӯранд ва ҳам ниёзи

⁷ Ҳасани Амид, *Фарҳанги Амид*, дар ду ҷилд, ҷопи шашум, Техрон, 1351/1973; *Энциклопедияи советии тоҷик*. - Душанбе, 1983, ҷилди 7. - С. 536.

⁸ Муҳаммади Муин, *Фарҳанги форсӣ*, дар шаш ҷилд. - Техрон, 1963-1973; *Энциклопедияи советии тоҷик*, Душанбе, 1983, ҷилди 7. - С. 538.

⁹ Ҳасани Анварӣ, *Фарҳанги бузурги сухан*, дар 8 ҷилд. - Техрон, 1995-2003

ононеро, ки ба матнҳо ва осори куҳан сарукор доранд, бароварда тавонад.

Фарҳангҳои тафсирии забони тоҷикӣ дар замони шӯравӣ нисбат ба луғатҳои дузабонаи русӣ-тоҷикӣ ва тоҷикӣ-русӣ таърих ва умри кӯтоҳтаре доранд. Тавре ки медонем, нахустин кӯшиш барои сохтани чунин фарҳанг ханӯз солҳои 30-юм аз ҷониби устод С. Айни оғоз гардида буд. Ў соли 1938 нусхаи дастнависи фарҳангро барои таҳрир ба академик Е.Э. Бертелс фиристода буд. Бо сабабҳои гуногун ва шояд ба сабаби оғози Ҷанги Бузурги Ватанӣ нусхаи он, ки барои чоп ба Нашриёти Давлатии Тоҷикистон фиристода шуда буд, аз байн рафтааст. Нусхаи дуёми ба хуруфоти лотинӣ баргардоншудаи он соли 1944 аз ҷониби А. Дехотӣ ва Я. Калонтаров ошкор гардид. Ин фарҳанг бо такмили иловаҳо аз осори устод аз тарафи Х. Рауфзода ва Р. Ҳошим мутобики усулҳои вожашиносии нав таҳия гардида, соли 1976 ба сурати ҷилди алоҳидаи Куллийт, ба муносибати 100-солагии устод С. Айни ба чоп расид. Фарҳанги мазкур «Луғати нимтафсилии тоҷикӣ барои забони адабии тоҷик»¹⁰ ном дошта, бештар аз 11000 вожаро фаро мегирад.

Яке аз ҳодисаҳои муҳиме, ки дар таърихи фарҳангсозии забони тоҷикӣ дар даврони шӯравӣ ва ҳатто хато нахоҳад буд, агар гӯем дар ҳаёти фарҳангии Тоҷикистон рух дод, ин чопи «Фарҳанги забони тоҷикӣ» дар ду ҷилд аст, ки 45000 калима ва таркиботро дар бар мегирад. Соли 1958 таҳияи ин фарҳанг дар нақшаи корҳои илмии Пажӯҳишгоҳи забон ва адабиёти ба номи Рӯдакӣ дохил карда шуд ва баъд аз ин кори ҷиддӣ барои сохтани ин луғат оғоз гардид. Баъди таҳминан 10 сол (1969) ҳосили меҳнати ҳайати калони вожашиносон ва олимони соҳаҳои забон ва адабиёт бо номи «Фарҳанги забони тоҷикӣ»

дар ду ҷилд зери таҳрири М. Шукуров, В.А. Капранов, Р. Ҳошим, Н.А. Маъсумӣ рӯи чопро дид. Ин нахустин фарҳанге буд, ки дар қарни XX нашр шуда, вожагони забони тоҷикиро (албатта дар ҳудуди имконоти ин ду ҷилд) аз асри X то ибтидои садаи XX дар бар мегирифт. Дар таҳияи ин луғат фарҳангҳои маъруф ва серистеъмоли забони тоҷикӣ, чун «Бурҳони қотеъ», «Ғиёсуллуғот» ва мисли инҳо истифода шуда, маводи фаровон ва мисолу иқтибосоти зиёд аз осори шоиру нависандагони классикӣ дар он ҷой дода шудааст. Қайд кардан бамаврид аст, ки ҳамин «Фарҳанги забони тоҷикӣ» бо баргардон аз хати кириллӣ ба форсӣ ва бо баъзе шарҳҳои Мӯҳсини Шучой аз тарафи муассисаи «Фарҳанги муосир»-и Эрон дар 2 ҷилд (Техрон, 2006) ба таъҷиб расид.

Табиист, ки забон ҳамчун падидаи ҷамъиятӣ ҳамеша дар ҳоли инкишофу тақомул ва тағйиру таҳаввул буда, пайваста мафҳумҳои нав ва маълумоти тозаи фаровон тавассути расонаҳои муҳталифи ахборӣ ба он ворид мегардад. Маъмулан, ин гуна воқиъаҳои ифода дар фарҳангҳои тафсирии забон танзим, такмил ва ниғаҳдорӣ мешаванд. Дар забони тоҷикӣ то имрӯз чунин нақшро «Фарҳанги забони тоҷикӣ» мебозид, ки он ҳам бештар барои омӯзишу тадқиқи забони адабиёти классикӣ ба кор меравад. Ҳамчунин эътироф бояд кард, ки «Фарҳанги забони тоҷикӣ» асосан калимаву таъбироти адабиёти китобии асрҳои X то ибтидои асри XX-ро фаро гирифтааст. Имрӯз аз чопи он тақрибан ним аср мегузарад. Дар тӯли ин муддат дар ҳаёти иҷтимоию сиёсӣ ва фарҳангии Тоҷикистон рӯйдодҳои басо муҳим ва дигаргуниҳои бисёр амиқ ба вуқӯъ пайваست. Махсусан, пас аз эълони истиқлолият ва забони давлатӣ шудани забони тоҷикӣ дар бахши вожагону истилоҳоти он тағйироти зиёде ба вуҷуд омад. Ин таҳаввулот ва ин ҳама истилоҳоту наввожагон дар таркиби захираи луғавии забон бояд ҷойгоҳи худро пайдо кунад. Ифодаи забонии падидаҳои иҷтимоии даврони муосир дар ягон фарҳанги дигар

¹⁰ Айни С. Луғати нимтафсилии тоҷикӣ барои забони адабии тоҷик // Куллийт: 13 ҷилд, ҷ.12 -Душанбе: Ирфон, 1976.

сабту танзим нагардидааст. Яке аз сабабҳои нобасомониҳои забон ва худсарихо дар истифодаи забони ду-се даҳсолаи охир низ ҳамин омил аст.

Бори аввал аст, ки барои тасвир ва инъикоси ин тағйироту таҳаввулот ва пешрафтҳои, ки дар як муддати тӯлонӣ, яъне қариб як аср дар таркиби луғавии забони адабии тоҷикӣ рух додаанд, фарҳанги тафсирии бо фарогирии тақрибан 80 ҳазор калимаву ибора мураттаб ва нашр мешавад.

Дар таҳияи ин фарҳанг нуктаҳои зерин дар назар гирифта шудааст:

- инъикоси хусусиятҳои асосии забони тоҷикии давраи классикӣ то садаи XX ба таври фишурда бо истифода аз маводи «Фарҳанги забони тоҷикӣ» ва дигар фарҳангу луғатҳои давраи классикӣ бидуни овардани намунаҳо аз осори шоирон ва адибони ин давра;

- истифода аз таҷрибаи фарҳангсозиву луғатнигории ҳамзабонони мо дар Эрону Афғонистон. Дар ин маврид аз фарҳангу луғатномаҳои ҳамзабонон фақат вожаву таркибҳои серистеъмол гирифта шуд, ки аз лиҳози дарку фаҳмиш барои тамоми форсизабонон муштарақанд;

- истифода аз калимаву истилоҳот ва таркибҳои забони тоҷикии муосир, ки то кунун дар фарҳангҳои тафсирии инъикос наёфта буд.

Забони тоҷикӣ тӯли се даҳсолаи охир аз вожаҳову ифодаҳои дари Афғонистон ва форсии Эрон фаровон истифода бурда, таркиби луғавии хешро ғанӣ ва эҳтиёҷоти ифодаи мафҳуму падидаҳои навинро таъмин сохтааст. Айнан ҳамин гуна ниёзмандӣ дар забони дариву форсӣ низ мавҷуд аст ва «Фарҳанги тафсирии забони тоҷикӣ» барои ҳамзабононамон чунин шароитро фароҳам хоҳад овард. Гузашта аз ин, «Фарҳанги тафсирии забони тоҷикӣ» имкон медиҳад, тамоми мафҳуму зухуроти дар садсолаи гузашта дар калимаву истилоҳоти забони тоҷикӣ ифодагашта мавриди таваҷҷӯҳи ҳамзабонон қарор гиранд.

Манбаи асосии калимаву ибораҳои мавриди тафсири ин фарҳанг захираи бисёр

бузурги ганчинаи баргаҳо-вожаҳои мисолдори то солҳои 80-уми асри гузашта аз осори адабиёти бадеӣ, сиёсӣ ва иҷтимоӣ, илмӣ соҳавӣ, аз матбуоти даврӣ, ҳуҷҷатҳои расмӣ, китобҳои дарсӣ ва аз тарҷумаи асарҳои бадеии гуногун интиҳоб ва ҷамъомада мебошад, ки аз тарафи кормандони шӯъбаи фарҳангшиносӣ ва истилоҳоти Пажӯҳишгоҳи забон ва адабиёти ба номи Рӯдакӣ ба вучуд оварда шудааст. Ин ганчина дар таҳияи «Фарҳанги тоҷикӣ ба русӣ» низ ба таври васеъ истифода шудааст.¹¹ Азбаски аз ибтидои солҳои 90-уми асри XX интиҳоб ва барҷидани калимаву ибораҳо дар ин шӯъба бинобар камбудии кувваи қарбӣ қатъ гардид, дар таҳия, ислоҳ ва тақмили «Фарҳанги тафсирии забони тоҷикӣ» маводи «Фарҳанги тоҷикӣ ба русӣ» ҳамчун сарчашмаи асосии вожагон ва ибораҳои забони муосири тоҷикӣ истифода гардид.

Инчунин, ба ғайр аз вожаву таркибҳои забони меъёр дар фарҳанг як теъдод вохидҳои луғавӣ аз забони зиндаи халқ, ки аз лиҳози сохт зебову шинам, аз ҷиҳати ифодаи маъно бенуқсонанд ва аксар дар осори шоирону нависандагон истифода шудаанд, ҷойгоҳи худро ёфтаанд. Ин амал барои аз нав зинда кардани калимаҳои нобу асили тоҷикӣ ва мавриди истифодаи минбаъда қарор гирифтани онҳо нақши муҳим хоҳад дошт.

Мураттибони фарҳанги ҳозир ба сифати дастур ва раҳнамо дар қатори фарҳангҳои тафсирии тоҷикӣ ва форсии гуногун аз маводи ҳамаи луғатҳои дузабонаи тоҷикӣ-русӣ ва русӣ-тоҷикӣ, форсӣ ба русӣ ва русӣ ба форсӣ, Энциклопедияи советии тоҷик дар ҳашт ҷилд, Энциклопедияи адабиёт ва санъат дар се ҷилд ва дигар луғатномаҳои мӯътабар ҳамчун сарчашма васеъ истифода бурдаанд.

¹¹ Фарҳанги тоҷикӣ ба русӣ ҷ.1, зери таҳрири С. Д.

Холматова, С. Солеҳов, С. Каримов. -Душанбе, 2004; ҷ.2, зери таҳрири Д. Саймиддинов, С. Д. Холматова, С.

Каримов. -Душанбе, 2005; наشري дувум бо илова, тақмил ва ислоҳ, зери таҳрири Д. Саймиддинов, С. Д. Холматова, С. Каримов. -Душанбе, 2006.

ва ба услуби нигориши онҳо пайравӣ намудаанд.

Дар таҳияи ин фарҳанг «Фарҳанги забони ҳозираи тоҷикӣ», ки бо баъзе сабабҳо дар охири солҳои 80-уми садаи XX рӯи чопро наид, ҳамчун асос ва манбаъ ба таври васеъ истифода гардид. Фарҳанги мазкур дар охири солҳои 60-уми садаи XX бо истифода аз маводи асосии чопшуда ва боқимондаи «Фарҳанги забони тоҷикӣ» (дар 2 ҷилд, соли 1969) ва маводи забони тоҷикии садаи XX оғоз шуда, ба таври ниҳой соли 1975 анҷом ёфта ба чоп тавсия шуда буд. Дар таҳияи ин фарҳанги чопнашуда Ходими шоистаи илми Тоҷикистон Раҳим Ҳошим, номзоди илми филология Ҳ. Рауфзода ва номзоди илми филология А. Сангинов иштирок намуданд. Дар аснои таълифи ин фарҳанг ҳамон вақт кормандони собиқи шӯъбаи фарҳангшиносӣ ва истилоҳот номзадҳои илми филология А. Отахонова, М. Собирова, М. Юсуфова дар интихоби мисолу шохидҳо ба мураттибон ёрии бевоситаи худро расонидаанд. Солҳои 1996-2005 ҳарфҳои ҷилди аввал аз тарафи А. Сангинов тақмилу ислоҳ шуда буд. Ин ҷилд аз тарафи узви вобастаи АИ ҚТ А. Маниёзов низ қисман таҳриру тақмил ва ислоҳ шуд. Матни ҳамин ҷилди якум дар Шӯрои илми Пажӯҳишгоҳ 2 июни соли 2006 мавриди муҳокимаи ҷиддӣ қарор гирифт. Дар ин ҷаласа зикр гардид, ки бо дарназардошти тағйироту инкишофи забон дар даврони истиқлолият ба забон калимаву ибораҳои зиёде ворид гардидааст, ки дар ин фарҳанг ҳанӯз инъикос нашудааст ва ҳар ду ҷилди ин фарҳанг ба таҳрир ва тақмилу иловаҳои ҷиддӣ ниёз дорад. Бинобар ин, Шӯрои илмӣ қарор кард, ки барои таҳрир, тақмил ва ислоҳи бунёди гурӯҳи корӣ ва ҳайати таҳририя созмон дода, фарҳанг бо истифода аз вожаҳои таркибҳои имрӯзаи забони тоҷикӣ таҷдиди назар шавад.

Ҳамин тариқ, дар таҳияву таҳрир ва тақмили ниҳии «Фарҳанги тафсирии забони тоҷикӣ» ҳайати зерини муаллифони ва муҳаррирон иштирок намуданд:

I. Таълифи фарҳанг:

- ҳарфҳои И, К, Л, М (м-мол), О, Р, С, Т, Х, Ҳ (х-ҳарф), Ш – Р. Ҳошим;

- ҳарфҳои А, Г, Ғ, Е, Ё, Ж, М (мола-мӯя), Н, П, Ӯ, Ӯ (ҳасаб-хӯрт), Ч, Ӣ, Э, Ю, Я - Ҳ. Рауфзода;

- ҳарфҳои Б, В, Д, З, Й, Қ, У - А. Сангинов;

- бахши аъзами иловаҳо – С. Назарзода.

II. Таҳриру тақмили фарҳанг:

А. Ҷилди аввали фарҳанг.

1. Таҳрири аввал (то иловаҳои бунёди) - А. Сангинов (ҳамаи ҳарфҳо), А. Маниёзов (ҳарфҳои А, Б, В, Г, Д, Е, Ё, Ж, З ва қисми аввали Қ).

2. Таҳрир ва тақмил (иловаҳои бунёди) - С. Назарзода (ҳарфҳои А-Н), С. Каримов (ҳарфҳои А-Н), М.-Ҳ. Султон (ҳарфҳои Б-Н), А. Маниёзов (ҳарфҳои Г, Ғ), К (қисман), О, Қосимов (ҳарфҳои А, Б, И, Қ), С. Матробинов (ҳарфҳои А, В, З, К, М), С. Сабзаев (ҳарфи Н).

3. Таҳрири ниҳой: С. Назарзода, С. Каримов, М.-Ҳ. Султон, А. Сангинов.

4. Таҳрири назоратӣ: Ғ. Қодиров ва С. Холматова.

5. Ҳамгунсозӣ ва коркарди фарҳангшиносӣ: С. Холматова ва С. Каримов.

6. Тасҳеҳот: И. Мискинов, С. Зарафшонӣ, Ч. Назаршоева, С. Некбаҳтшоева, Г. Усмонова, О. Мирзоева.

Б. Ҷилди дуюми фарҳанг.

1. Таҳрир ва тақмил: С. Назарзода (ҳарфҳои О-Я), М. Музофиршоев (ҳарфҳои Ӣ, Ш, Э, Ю, Я), С. Сабзаев (ҳарфҳои Х, Ҳ), О. Саидҷаъфаров (ҳарфҳои О, У, Ӯ, Ф), О. Қосимов (ҳарфҳои Ф, Х, Ҳ, Ч), С. Матробинов (ҳарфҳои П, Т, Ӯ), Қ. Тӯраҳасанов (ҳарфҳои Р, Т), М.-Ҳ. Султон (ҳарфи С, Ф, Ш).

2. Таҳрири ниҳой: С. Назарзода, С. Каримов, М.-Ҳ. Султон, А. Сангинов.

3. Таҳрири назоратӣ: Ғ. Қодиров ва С. Холматова.

4. Ҳамгунсозӣ ва коркарди фарҳангшиносӣ: С. Холматова ва С. Каримов.

5. Тасҳеҳот: И. Мискинов, Г. Усмонова, Ч. Назаршоева, С. Некбаҳтшоева, О. Мирзоева.

III. Мифтоҳи арабии вожагон: Фирӯзи Набавӣ ва И. Мискинов.

IV. Чопи компютерӣ:

а) бо хати кирилласос: Ч. Назаршоева, Н.Ашӯрова, О.Мирзоева, С.Некбахтшоева, Г. Усмонова, М. Рачабова, Ш. Назарзода, М. Носирова, А. Шералиева;

б) бо хати арабиасос: И. Мискинов, Г. Усмонова, О. Қосимов, М. Музофиршоев, С. Матробиов.

Роҳбарияти Пажӯҳишгоҳи забон ва адабиёти ба номи Рӯдакӣ ба аъзои Шӯрои илмии Пажӯҳишгоҳ ва кормандони фаъоли он аъзои вобаста ва пайвастаи Академияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон М. Шакурӣ, Х. Отахонова, Д. Саймиддинов, М. Муллоаҳмадов, докторҳои илми филология Р. Ҳодизода, Д. Карамшоев, Б. Тилавов, Ф. Зикриёев, А.Мирзоев, М.Файзов, Д.Обидов, номзадҳои илми филология С.Мирзоев, А.

Набиев, Р. Аҳмадов, В. Самадов, Ш. Солеҳов, Б. Алиев, М. Муҳаммадиев, ки дар баррасӣ ва муҳокимаи ин фарҳанг фаъолон иштирок намуда, маслиҳатҳои муфид ва арзишманд додаанд, изҳори сипос ва ташаккур менамояд.

Албатта, дар баробари муваффақияту дастовардҳо, ин фарҳанг аз камбуду нуқсонҳо низ орӣ нест. Бинобар ин аз тамоми алоқамандоне, ки дар бораи ҳусну кубҳи ин фарҳанг изҳори ақида кардан меҳоханд, хоҳишмандем мулоҳиза ва пешниҳодҳои худро ба нишони шаҳри Душанбе, хиёбони Рӯдакӣ, 21, Пажӯҳишгоҳи забон ва адабиёти ба номи Рӯдакии Академияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон бифиристанд, то дар нашрҳои минбаъда ба эътибор гирифта шаванд.

پیشگفتار

تهیه نمودن یک فرهنگ مکمل واژگان تمام منطقه‌های انتشار زبان می باشد.

محققان زبان‌شناس مرحله‌های تاریخ فرهنگ نگاری تاجیکی - فارسی را به طور شرطی به مرحله‌های تا اسلامی و بعد اسلامی جدا می نمایند. از دوره تا اسلامی فرهنگ نگاری تاجیک به غیر از چند نمونه، از قبیل «فرهنگ آیم اوک» (Frahang-i oim-evak)، «فرهنگ پهلویک» (Frahang-i pahlavik)، دیگر آثاری به دست ما نرسیده است، که در اساس آنها عائد به سطح فرهنگ نگاری در یک دوره‌ی تقریباً یک و نیم هزار ساله‌ی تاریخ زبان به طور مفصل قضاوت نمایم. در «فرهنگ آیم اوک»، که به حروفات اوستایی و پهلوی تهیه شده است، کلمه و واژه‌های اوستایی به زبان پهلوی شرح یافته و در «فرهنگ پهلویک» باشد ایدئاگرهای زبان فارسی میانه (پهلوی) تفسیر شده اند. باید گفت، که فرهنگ نویسی برای متن‌های باستان، مخصوصاً متن‌های دینی زردشتی بعداً هم ادامه یافته، نسخه‌های این گونه فرهنگ‌ها در مرکزهای ایران‌شناسی دنیا محفوظ اند^۱.

فرهنگ‌نگاری در تاریخ زبان تاجیکی سابقه‌ی دیرینه و نمونه‌های برجسته دارد. فرهنگ و لغت نامه‌های فراوان، که لغت‌شناسان و فرهنگ‌نگاران مشهور در دوره‌های گوناگون تهیه و تالیف کرده‌اند، گنجینه‌ی بی‌بهای واژگان زبان تاجیکی محسوب گردیده، تا امروز قالب و شکل و گونه‌های مختلف کلمه‌سازی و اصطلاح‌آفرینی زبان از روی آنها آموخته می‌شود. در این فرهنگ و لغت‌های گوناگون هدف مؤلفان و مرتبان تغییرات و تحولات بخش واژگان زبان و کلمه‌های نوساخت و تازه‌ایجاد زمان خود را با شرح و تفسیر ثبت کرده، برای نگهداشت و تکمیل به آیندگان میراث مانده‌اند.

فرهنگ نگاری یک رشته‌ی بسا مهم زبان‌شناسی تاجیک بوده، تحلیل و بررسی آن یکی از وسیله‌های اساسی پژوهش و تحقیق بخش واژگان زبان محسوب می‌شود. هدف اساسی چنین تحقیقات تهیه فهرست مکمل فرهنگ‌های تاجیکی - فارسی، ترتیب دادن مجموع عمومی برگه‌های خطی و کامپیوتری واژگان و ترکیب‌های در این فرهنگ‌ها ثبت شده، بررسی علمی اصولهای فرهنگ‌نویسی، تهیه و نشر متن انتقادی فرهنگ‌های پیشین، بنیاد یک مرکز عمومی تحقیقی مقایسوی فرهنگ‌ها و در نهایت در اساس این فرهنگ‌ها

^۱ Основы иранского языкознания. Среднеиранские языки. – Москва, 1981, -С. 14-15, 235-236; Баевский И. С. Описание таджикско – персидских рукописей Института народов Азии. – Вып. 4. – Москва, 1962, -С. 51-52.

امروز باید از جانب محققان به طور علی حده مورد بررسی عمیق علمی قرار گیرد.

قدیم‌ترین لغت تفسیری که تا زمان ما محفوظ مانده است «لغت فرس» اسدی طوسی (عصر XI) می باشد. «لغت فرس» تفسیر کلمه‌های نادری را که در آثار شاعران آسیای میانه و قسم شرقی خراسان عصر X و ابتدای عصر XI و می خورند، فرا می گیرد. این کلمه ها با نمونه ها از اشعار رودکی، دقیقی، فردوسی، عنصری، فرخی و دیگران آورده شده‌اند. در فرهنگ های بعدینه از آثار خاقانی، نظامی، سعدی و دیگران نیز شاهد آورده شده است. به این طریق فرهنگ ها تدریجا شکل و تکامل یافته، زبان تاجیکی-فارسی را در تمام قلمرو انتشار این زبان در بر گرفته‌اند، می توان گفت، که فرهنگ ها تا عصر پانزده تألیف شده در منطقه‌ی آسیای میانه و خراسان و ایران ادامه‌ی منطقی همین «لغت فرس» اسدی طوسی می باشند.

در عصر XV و مخصوصاً در عصر XVI بعد از برقراری دولت تیموریان هند و انتشار زبان تاجیکی- فارسی در این سرزمین مرکز علم فرهنگ نگاری تاجیک و فارس نیز به این کشور پهناور انتقال یافت. در عصرهای XV-XVII در هندوستان فرهنگ های مشهوری مثل «شرف نامه منیری» ابراهیم قوام فاروقی (عصر XV)، «تحفۃ السعادت» ضیاءالدین محمد (عصر XVI)، «مویدالفضلا» محمدبن لاد دهلوی (۱۵۱۹)، «مدارالافاضل» فیض ابن اسدالعلما (۱۵۹۳)، «فرهنگ جهانگیری» حسین انجو (۱۶۰۸) «برهان قاطع» محمدحسین بن خلف تبریزی (۱۶۵۲)، «فرهنگ رشیدی»

زمان اوج و گسترش فرهنگ نگاری به دوره‌ی نوین تاریخ زبان، که به نام فارسی نو یا فارسی دری مشهور است، راست می آید. طوری که معلوم است از عصر XI سرکرده به زبان تاجیکی و فارسی و دری فرهنگ‌های سیرشمار، از قبیل «لغت فرس» اسدی طوسی، «فرهنگ جهانگیری» حسین انجو، «بهار عجم» رای تیکچند بهار، «فرهنگ نامه» حسین وفای، «فرهنگ رشیدی» عبدالرشید تتوی، «برهان قاطع» محمد حسین خلف تبریزی، «غیاث الغات» محمد غیاث الدین، «چراغ هدایت» علی خان آرزو و دهها لغت نامه های دیگر تهیه و تدوین شده است. استاد سعید نفیسی در مقاله‌ی «فرهنگ‌های پارسی» فهرست فرهنگ های فارسی را آورده است، که آن ۲۰۲ لغت را در بر می گیرد و قسمی از آنها تا زمان ما نرسیده است. در «لغت نامه» دهخدا شماره‌ی این فرهنگ‌ها ۲۵۰ کتاب نشان داده شده است.^۱

محققان این دوره را به طور کلی به دو مرحله - مرحله‌ی فرهنگ نگاری منطقه‌ی خراسان (عصرهای X-XV) و دوره‌ی لغت سازی در سرزمین هندوستان (عصرهای XVI-XIX) جدا کرده‌اند.^۲ به این دوره‌بندی باید یک مرحله‌ی دیگر - مرحله‌ی فرهنگ نگاری زبان معاصر (عصرهای XI-XX) نیز علاوه شود، زیرا این مرحله‌یست که در فرهنگ‌نگارئی تاجیکی- فارسی تحولات عمیقی رخ داد و آن

^۱ انسکلاپیدیۂ ساویتی تاجیک، دوشنبه، ۱۹۸۷، جلد ۷، ص. ۵۳۸-۵۳۷؛ مجیداف ح، زبان و ادبیات

معاصر تاجیک، دوشنبه، ۲۰۰۷، جلد ۱، ص. ۱۹۱.

^۲ نگ. «برهان قاطع» نشر محمد معین، چاپ ۱، ج ۱، تهران ۱۳۳۰ هجری شمسی، مقدمه، ص.

۷۷-۷۱؛ نظریزاده س. زبان و اصطلاحات (اندیشه ها در اطراف زبان تاجیکی و شکل اصطلاحات).

دوشنبه ۲۰۰۳، ص. ۷۸.

^۳ مجیداف ح، زبان و ادبیات معاصر تاجیک، دوشنبه، ۲۰۰۷، ج ۱، ص. ۱۹۱.

«فرهنگ نفیسی» و یا «فرنودسار»^۵ تألف علی اکبر نفیسی فرهنگ تفسیری است، که سالهای ۱۸۹۹ تا ۱۹۲۴ تألیف گردیده ۱۵۸۴۳۱ مادهی لغوی را در بر می گیرد، که از آن ۵۸۸۷۹ فارسی و ۹۹۵۵۲ عربی است. در فرهنگ کلمه‌های ترکی و اروپایی، که به زبان فارسی گذشته‌اند، نیز تفسیر یافته‌اند. برای آن که تلفظ فهما باشد، در هر یک سرواژه مادهی لغوی آوانوشت لاتینی آن هم ثبت شده است. پس از تفسیر معنای کلمه‌ها، ترکیب‌ها و عباره‌های آنها در همان مادهی لغوی شرح می یابند. مؤلف در تفسیر به تابش های معنایی کلمه و گونه‌های آن دقت داده است. «فرهنگ نفیسی» در ۵ جلد بار اول سالهای ۱۹۳۸-۱۹۵۵ در تهران به طبع رسید.

«لغت نامه»ی علی اکبر دهخدا^۶. فرهنگ بسیار جلده انسکلاپیدی و اولین فرهنگ جامع است که کلمه و اصطلاحات ساحه‌های گوناگون را فرا می گیرد. یکی از خصوصیت های برجسته این «لغت نامه» عیناً آوردن واژگان و اشعار شاعران از فرهنگ و لغت نامه‌های تفسیری دوره‌ی کلاسیکی می باشد. و آن یک نوع جمع بست فرهنگ نگاری تاجیکی- فارسی از «لغت فرس» اسدی طوسی تا ابتدای عصر XX به حساب می رود.

عبدالرشید تتوی (۱۶۵۴) و دیگران تألیف یافته‌اند. در سده‌های XIX-XVIII در منطقه‌های فارسی زبان فرهنگ و لغت نامه‌های زیادی تهیه شده‌اند که نمایان‌ترین و مهم‌ترین آنها «بهار عجم» رای تیکچند بهار (۱۷۳۹)، «سراج اللغات» و «چراغ هدایت» سراج الدین علی خان آرزو (میان‌ه‌های عصر XVII)، «هفت قلزوم» غازی الدین حیدر (۱۸۱۸)، «غیاث اللغات» محمد غیاث الدین (۱۸۲۷)، «فرهنگ آندارج» محمد پادشاه (۱۸۸۸) می باشند^۴.

آشنایی ایرانیان با فرهنگ و دستاوردهای علمی و فرهنگ و تمدن اروپاییان و نفوذ سیاسی و اجتماعی جهان غرب در فرهنگ نگاری عنعنوی ایرانیان سده XX نیز دگرگونی‌های جدی به وجود آورد. ورود هزاران مفهوم و لغت و اصطلاحات نو از زبانهای پیشرفته دنیا در حیات اجتماعی و سیاسی و زندگی روزمره مردم ایران از صاحبان زبان فارسی معاصر تقاضا می کرد، که برای آنها معادلی پیدا کنند و یا در لغت نامه‌های آنها را جمع آورده به مردم تقدیم نمایند. بنا بر این در لغت سازی نیز مرحله‌ی نو آغاز شد و چندین فرهنگ نامه‌های معتبر تهیه و تدوین گردید. از لغت نامه‌های تفسیری ایران معاصر، که در لغت نویسی تاجیک و خاصتاً در فرهنگ حاضر تاثیر خود را گذاشتند، اینها می باشند:

^۵ علی اکبر نفیسی، فرهنگ نفیسی، در پنج جلد، تهران، ۱۹۶۴؛ انسکلاپیدیة ساویتی تاجیک،

دوشنبه، ۱۹۸۳، جلد ۷، ص. ۵۳۷.

^۶ علی اکبر دهخدا، لغت نامه، در ۱۷ جلد، تهران، ۱۳۷۳ = ۱۹۹۵. انسکلاپیدیة ساویتی تاجیک،

دوشنبه، ۱۹۸۷، جلد ۷، ص. ۷۲.

^۴ نگ. فرهنگ زبان تاجیکی (عصرهای X تا ابتدای عصر XX)، عبارت از ۲ جلد، مسکو،

۱۹۶۹، جلد ۱، سر سخن، ص. ۷-۵؛ مجیداف ج، زبان و ادبیات معاصر تاجیک، دوشنبه، ۲۰۰۷،

ج. ۱، ص. ۱۹۱؛ Капранов В. А. Таджикско-персидская лексикография в Индии XVI-XIX

هم زبان تهیه و تدوین شده است، تا که هم احتیاجات کسانی، که به متن های معاصر و واژه های نا آشنای زبان گفتاری روزمره بر می خورند و هم نیاز آنانی را، که به متن ها و آثار کهن سروکار دارند برآورده تواند.

فرهنگ های تفسیری زبان تاجیکی در زمان شوروی نسبت به لغت های دو زبانه روسی تاجیکی و تاجیکی روسی تأریخ و عمر کوتاه تری دارند. طوری که می دانیم، نخستین کوشش برای ساختن چنین فرهنگ هنوز سالهای سی ام از جانب استاد صدر الدین عینی آغاز گردیده بود. او سال ۱۹۳۸ نسخه ی دست نویس فرهنگ را برای تحریر به اکدیمیک ای. ا. برتیس فرستاده بود. با سبب های گوناگون و شاید به سبب آغاز جنگ بزرگ وطنی نسخه ی آن که برای چاپ به نشریات دولتی تاجیکستان فرستاده شده بود از بین زفته است. نسخه ی دوم با حروفات لاتینی برگردان شده ی آن سال ۱۹۴۴ از جانب دهاتی و کلانتراف آشکار گردید. این فرهنگ با تکمیل و علاوه ها از آثار استاد از طرف حفیظ رئوف زاده و رحیم هاشم مطابق اصول های واژه شناسی نو تهیه گردیده، سال ۱۹۷۶ به صورت جلد علی حده کلیات، به مناسبت صد سالگی استاد عینی به چاپ رسید. فرهنگ مذکور «لغت نیم تفصیلی تاجیکی برای زبان ادبی تاجیک»^{۱۰} نام داشته، بیشتر از ۱۱ هزار واژه را فرا می گیرد. یکی از حادثه های مهمی که در تاریخ فرهنگ سازی زبان تاجیکی در دوران شوروی و حتی خطا نخواهد بود، اگر گوییم در حیات فرهنگی تاجیکستان رخ داد، این

«فرهنگ عمید»^۷، تألف حسن عمید فرهنگ تفسیری است که زیاده از ۲۵ هزار کلمه را در بر می گیرد. طرز درست خواندن بعضی کلمه ها با حرکت های ضمه، فتحه و کسره نشان داده شده، آوانوشت لاتینی کلمه های اقتباسی اوروپائی نیز آورده شده است.

«فرهنگ فارسی»^۸ تألف دکتر محمد معین لغت تفسیری می باشد، که سالهای ۱۹۶۳ تا ۱۹۷۳ در شش جلد به طبع رسیده است. سه جلد اول آن کلمه ها، ترکیب های فعلی و عباره های ریخته را در بر می گیرد. در آخر جلد ۳ ترکیبات خارجی، فرانسوی، انگلیسی و غیره علاوه شده است. در ردیف سرواژه و بعضی عباره ها آوانوشت لاتینی آنها آورده شده، نام لاتینی اصطلاحات طب، نباتات، حیوانات و غیره در پاورق اشاره گردیده است.

طوری می بینیم، طی سده ی XX قدم های جدی در فرهنگ نویسی ایران برداشته شده است. ولی پیشرفت های علمی و فرهنگی سالهای آخر ضرورت تهیه و تدوین یک فرهنگ جامع زبان فارسی مطابق به نیازمندی های روزرا به میان آورد. از این رو «انتشارات سخن» کار تالیف و چاپ یک فرهنگ معتبری را به نام «فرهنگ بزرگ سخن»^۹ آغاز نمود. طی سالهای ۲۰۰۳-۱۹۹۵ آن در هشت جلد از چاپ بر آمد. فرهنگ مذکور به طور کل مطابق با ذوق و فهمش طبقه میانه باسوادان ایرانی و همچنین دیگر خوانندگان کشورهای

^۷ حسن عمید، فرهنگ عمید، در دو جلد، چاپ ششم، تهران ۱۳۵۱/۱۹۷۳؛ انسکلاپیدیة ساویتی تاجیک، دوشنبه، ۱۹۸۷، جلد ۷، ص. ۵۳۶.

^۸ محمد معین، فرهنگ فارسی، در شش جلد، تهران، ۱۹۷۳/۱۹۶۳. انسکلاپیدیة ساویتی تاجیک، دوشنبه، ۱۹۸۷، جلد ۷، ص. ۵۳۸.

^۹ حسن انوری، فرهنگ بزرگ سخن، در هشت جلد، تهران ۱۹۹۵ تا ۲۰۰۳.

^{۱۰} عینی ص. لغت نیم تفصیلی تاجیکی برای زبان ادبی تاجیک// کلیات: ۱۳ جلد - جلد ۱۲.

دوشنبه: عرفان، ۱۹۷۶.

چاپ «فرهنگ زبان تاجیکی» در دو جلد است که ۴۵۰۰۰ کلمه و ترکیبات را در بر می گیرد. سال ۱۹۵۸ تهیه این فرهنگ در نقشه کارهای علمی پژوهشگاه زبان و ادبیات به نام رودکی داخل کرده شد و بعد از این کار جدی برای ساختن این لغت آغاز گردید. بعد تخمیناً ده سال (۱۹۶۹) حاصل محنت هیئت کلان واژه شناسان و عالمان ساحه‌های زبان و ادبیات به نام «فرهنگ زبان تاجیکی» در دو جلد زیر تحریر محمد جان شکوراف و ولدیمیر کپرناف، رحیم هاشم، ناصر جان معصومی روی چاپ را دید. این نخستین فرهنگی بود که در قرن XX نشر شده، واژگان زبان تاجیکی را (البته در حدود امکانات این دو جلد) از عصر X تا ابتدای سده ی XX در بر می گرفت. در تهیه این لغت، فرهنگ‌های معروف و سیر استعمال زبان تاجیکی، چون «برهان قاطع»، «غیاث اللغات» و مثل اینها استفاده شده، مواد فراوان و مثال و اقتباسات زیاد از آثار شاعر و نویسندگان کلاسیکی در آن جای داده شده است. قید کردن به مورد است، که همین «فرهنگ زبان تاجیکی» با برگردان از خط کریلی به فارسی و با بعضی شرح‌های محسین شجاعی از طرف مؤسسه‌ی «فرهنگ معاصر» ایران در ۲ جلد (تهران ۲۰۰۶) به طبع رسید.

طبیعی است که زبان همچون پدیده جمعیتی همیشه در حال انکشاف و تکامل و تغییر و تحول بوده، پیوسته مفهوم‌های نو و معلومات تازه‌ی فراوان توسط رسانه‌های مختلف اخباری به آن وارد می گردد. معمولاً، این گونه واسطه‌های افاده در فرهنگ‌های تفسیری زبان تنظیم، تکمیل و

نگهداری می شوند. در زبان تاجیکی تا امروز چنین نقش را «فرهنگ زبان تاجیکی» می بازیَد، که آن هم بیشتر برای آموزش و تدقیق زبان ادبیات کلاسیکی بکار می رود. همچنین اعتراف باید کرد، که «فرهنگ زبان تاجیکی» اساساً کلمه و تعبیّرات ادبیات کتابی عصرهای X تا ابتدای عصر XX-را فرا گرفته است. امروز از چاپ آن تقریباً نیم عصر می گذرد. در طول این مدت در حیات اجتماعی و سیاسی و فرهنگی تاجیکستان رویدادهای بسا مهم و دگرگونی‌های بسیار عمیق به وقوع پیوست. مخصوصاً، پس از اعلان استقلالیت و زبان دولتی شدن زبان تاجیکی در بخش واژگان و اصطلاحات آن تغییرات زیادی به وجود آمد. این تحولات و این همه اصطلاحات و نوواژگان در ترکیب ذخیره‌ی لغوی زبان باید جایگاه خود را پیدا کنند. افاده‌ی زبانی پدیده‌های اجتماعی دوران معاصر در یگان فرهنگ دیگر ثبت و تنظیم نگردیده است. یکی از سبب‌های نابسامانی‌های زبان و خود سری‌ها در استفاده زبان دو سه ده ساله آخر نیز همین عامل است.

بار اول است که برای تصویر و انعکاس این تغییرات و تحولات و پیشرفت‌های که در یک مدت طولانی، یعنی قریب یک عصر در ترکیب لغوی و فرزآلاگی زبان ادبی تاجیکی رخ داده اند، فرهنگ تفسیری با فراگیری تقریباً ۸۰ هزار کلمه و عباره مرتب و نشر می شود.

در تهیه این فرهنگ نکته‌های زیرین در نظر گرفته شده است:

- انعکاس خصوصیت‌های اساسی زبان تاجیکی دوره کلاسیکی تا سده‌ی XX به طور فشرده با استفاده از مواد

«فرهنگ زبان تاجیکی» و دیگر فرهنگ و لغت های دوره کلاسیکی بدون آوردن نمونه ها از آثار شاعران و ادیبان این دوره؛

- استفاده از تجربه‌ی فرهنگ سازی و لغت نگاری همزبانان ما در ایران و افغانستان. در این مورد از فرهنگ و لغت نامه های همزبانان فقط واژه و ترکیب های سیر استعمال گرفته شد، که از لحاظ درک و فهمش برای تمام فارسی زبانان مشترکند؛

- استفاده از کلمه و اصطلاحات و ترکیبهای زبان تاجیکی معاصر، که تا کنون در فرهنگ های تفسیری انعکاس نیافته بود.

زبان تاجیکی طول سه ده ساله، آخر از واژه ها و افاده های دری افغانستان و فارسی ایران فراوان استفاده برده، ترکیب لغوی خویش را غنی و احتیاجات افاده ی مفهوم و پدیده های نوین را تأمین ساخته است. عیناً همین گونه نیازمندی در زبان دری و فارسی نیز موجود است و «فرهنگ تفسیری زبان تاجیکی» برای همزبانانمان چنین شرایطی را فراهم خواهد آورد. گذشته از این، «فرهنگ تفسیری زبان تاجیکی» امکان می دهد، تمام مفهوم و ظهورات در صد ساله ی گذشته در کلمه و اصطلاحات زبان تاجیکی افاده گشته مورد توجه همزبانان قرار گیرد.

منبع اساسی کلمه و عباره های مورد تفسیر این فرهنگ ذخیره ی بسیار بزرگ، گنجینه ی برگه ها-واژه های مثال دار تا سالهای ۸۰ عصر گذشته آثار ادبیات بدیعی، سیاسی و اجتماعی، علمی و ساحوی، از مطبوعات دوری، حجت های

رسمی، کتابهای درسی و از ترجمه ی اثرهای بدیعی گوناگون انتخاب و جمع آمده می باشد، که از طرف کارمندان شعبه فرهنگ نگاری و اصطلاحات (شعبه لغت) پژوهشگاه زبان و ادبیات به نام رودکی به وجود آورده شده است. این گنجینه در تهیه «فرهنگ تاجیکی به روسی» نیز به طور وسیع استفاده شده است.^{۱۱} از بسکه از ابتدائی سالهای ۹۰ عصر XX انتخاب و برجیدن کلمه و عباره ها در این شعبه بنا بر کمبود قوه ی کاری قطع گردید، در تهیه، اصلاح و تکمیل «فرهنگ تفسیری زبان تاجیکی» مواد «فرهنگ تاجیکی به روسی» همچون سرچشمه ی اساسی واژگان و عباره های زبان معاصر تاجیکی استفاده گردید. اینچنین به غیر از واژه و ترکیب های زبان معیار در فرهنگ یک تعداد واحدهای لغوی از زبان زنده ی خلق، که از لحاظ ساخت زیبا و شمن، از جهت افاده معنا بی نقصانند و اکثر در آثار شاعران و نویسندگان استفاده شده اند، جایگاه خود را یافته اند. این عمل برای از نو زنده کردن کلمه های ناب و اصیل تاجیکی و مورد استفاده ی منبعده قرار گرفتن آنها نقش مهم خواهد داشت.

مرتبان فرهنگ حاضر به صفت دستور و رهنما در قطار فرهنگ های تفسیری تاجیکی و فارسی گوناگون از مواد همه لغت های دو زبانه ی تاجیکی- روسی و روسی- تاجیکی، فارسی به روسی و روسی به فارسی، انسیکلاپدیه ساویتی تاجیک (در ۸ جلد) انسیکلاپدیه ادبیات و صنعت (در ۳

۱۱ فرهنگ تاجیکی به روسی، جلد ۱، زیر تحریر س.د. خالمتاوا، س. صالح اف، س. کریماف،

دوشنبه، ۲۰۰۴؛ جلد ۲، زیر تحریر د.سیم الدین اف، س.د. خالمتاوا، س. کریماف، دوشنبه، ۲۰۰۵؛

نشر دوم بعلاوه، تکمیل و اصلاح، زیر تحریر د.سیم الدیناف، س.د. خالمتاوا، س. کریماف، دوشنبه،

جلد) و دیگر لغت نامه های معتبر همچون سرچشمه وسیع استفاده برده اند و از اسلوب نگارش آنها پیروی نموده اند.

در تهیه این فرهنگ «فرهنگ زبان حاضره ی تاجیکی»، که با بعضی سبب ها در آخر سال های ۸۰ سده ی XX روی چاپ را ندید، همچون اساس و منبع به طوری وسیع استفاده گردید. فرهنگ مذکور در آخر سالهای ۶۰ سده ی XX با استفاده از مواد اساسی چاپ شده و باقی مانده ی «فرهنگ زبان تاجیکی» (در دو جلد سال ۱۹۶۹) و مواد زبان تاجیکی سده XX آغاز شده به طور نهایی سال ۱۹۷۵ انجام یافته به چاپ توصیه شده بود. در تهیه این فرهنگ چاپ نشده خادیم شایسته ی علم تاجیکستان رحیم هاشم، نامزد علم فلاکیه حفیظ رئوف زاده و نامزد علم فلاکیه احمد جان سنگیناف اشتراک نمودند. در اثنای تالیف این فرهنگ همان وقت کارمندان سابق شعبه ی فرهنگ نگاری و اصطلاحات نامزدهای علم فلاکیه ۱. آتخاناوا، م. صابراوا، م. یوسفوا در انتخاب مثال و شاهد ها به مرتبان یاری بی واسطه خود را رسانیدند. سالهای ۱۹۹۶-۲۰۰۵ حرفهای جلد اول از طرف ۱. سنگیناف تکمیل و اصلاح شده بود. این جلد از طرف عضو وابسته اکدیمیة علمها ۱. منیازاف نیز قسماً تحریر و تکمیل و اصلاح شد. متن همین جلد یکم در شورای علمی پژوهشگاه ۲ ایون سال ۲۰۰۶ مورد محاکمه ی جدی قرار گرفت. در این جلسه ذکر گردید که با نظر داشت تغییرات و انکشاف زبان در دوران استقلالیت به زبان کلمه و عباره های زیادی وارد گردیده است که در این فرهنگ هنوز انعکاس نشده است و هر دو جلد این فرهنگ به تحریر و تکمیل و علاوه های جدی نیاز دارد. بنا بر این شورای علمی قرار کرد که برای

تحریر، تکمیل و اصلاح بنیادی گروه کاری و هیئت تحریریه سازمان داده و فرهنگ با استفاده از واژه ها و ترکیب های امروزه ی زبان تاجیکی تجدید نظر شود.

همین طریق، در تهیه و تحریر و تکمیل نهائی «فرهنگ تفسیری زبان تاجیکی» هیئت زیرین مؤلفان و محرران اشتراک نمودند:

I. تألیف فرهنگ: حرفهای ا، ک، ل، م (تا مال)، آ، ر، س، ت، ف، خ، ح (تا حرف)، ش - ر. هاشم؛ حرفهای (آ، گ، غ، ای، یا، ژ، م، (مال - مویه)، ن، پ، او، ح، (حسب - هورت)، چ، ج، ای، یو، ی) - ح. رئوف زاده؛ (حرف های ب، و، د، ز، ق، ی، او) - ۱. سنگیناف؛ بخش اعظم علاوه ها - س. نظرزاده.

II. تحریر و تکمیل فرهنگ.

الف) جلد اول فرهنگ:

تحریر اول (تا علاوه های بنیادی) - ۱. سنگیناف (همه ی حرفها)، ۱. منیازاف (حرفهای ا، ب، و، گ، د، ای، یا، ژ، ز و قسم اول ک).

۲. تحریر و تکمیل (علاوه های بنیادی) - س. نظر زاده (حرفهای ا-ن)، س. کریماف (حرفهای ا-ن)، م. ح. سلطان (حرف های ب-ن)، ۱. منیازاف (حرفهای گ، غ، ک (قسماً)، آ. قاسماف (حرفهای ا، ب، ی، ق)، س. متراباف (حرفهای ا، و، ز، ک، م)، س. سبزه یف (حرف ن).

۳. تحریر نهایی: س. نظر زاده، س. کریماف، م. ح. سلطان، ۱. سنگیناف.

۴. تحریر نظارتی: غ. قادراف، س. خالمتاوا

۵. همگون سازی و کارکرد فرهنگ نگاری: س.

خالمتاوا، س. کریماف

۶. تصحیحات: ا.مسکیناف، س.زرافشانی، چ. نظرشایوا،

س. نیکبخت شایوا، گ. عثمانوا، آ. میرزایوا

(ب) - جلد دوم فرهنگ.

۱-تحریر و تکمیل:

س.نظر زاده (آ-ی)، م. مظافرشایف (حرفهای ج،

ش،ایو،ی)، س. سبزه یف (حرفهای خ،ح)، آ. سعیدجعفراف

(حرفهای او،أ،ف)، آ. قاسماف (حرفهای ف،ح،چ)، مطراباف

س. (حرف پ،ت،ح،ق)، توره حسناف (حرفهای ر،ت)، م.ح.

سلطان (حرف س،ف،ش).

۲- تحریر نهایی: س. نظرزاده، س. کریماف، م.ح. سلطان

۳ - تحریر نظارتی: غ.قادراف، س.خالمتاوا.

۴- همگون سازی و کارکرد فرهنگ نگاری: س.

خالمتاوا، س. کریموف.

۵- تصحیحات: ا.مسکیناف، چ. نظرشایوا، س. نیکبخت

شایوا، گ. عثمانوا، آ. میرزایوا.

III. مفتاح عربی واژه گان: فیرز نبوی، ا.مسکیناف

IV. چاپ کامپیوتری.

الف) با خط کریلی اساس:

چ. نظرشایوا، ن.عاشوراوا، آ. میرزایوا، گ. عثمانوا،

س.نیکبخت شایوا، م.رجبواوا، ش. نظرزاده، م. ناصیراوا، ا.

شیر علی یوا.

(ب) با خط عربی اساس: ا. مسکیناف، گ. عثمانوا، آ.

قاسماف، م. مظافرشایف، س. متراباف

رهبریت پژوهشگاه زبان و ادبیات به نام رودکی به

اعضای شورای علمی پژوهشگاه و کارمندان فعال آن اعضای

وابسته و پیوسته اکدیمیه علمهای جمهوری تاجیکستان:

م.شکوری، خ. آتخاناوا، د.سیم الدیناف، م.ملااحمداف،

داکنارهای علم فلاکیه: ر. هادی زاده، د.کرمشایف، ب.

تلواف، ف.ذکریایف، آ.میرزایف، م.فیضاف، د.عابداف،

نامزدهای علم: س.میرزایف، ا.نبییف، ر.احمداف، و. صمداف،

ش.صالحاف، ب.علی یف، م. محمدی یف که در بررسی و

محاکمه ی این فرهنگ فعالانه اشتراک نموده مصلحت های

مفید و ارزشمندی داده اند، اظهار سپاس و تشکر می نمایند.

البته در برابر موفقیت و دستاوردها، این فرهنگ از

کمبود و نقصان ها نیز عاری نیست. بنابر این از تمام

علاقمندانی که در باره ی حسن و قبح این فرهنگ اظهار عقیده

کردن می خواهند، خواهشمندیم ملاحظه و پیشنهاد های خود

را به نشانی شهر دوشنبه، خیابان رودکی، ۲۱، پژوهشگاه زبان

و ادبیات به نام رودکی اکدیمیه علم های جمهوری

تاجیکستان بفرستند تا در نشر های آینده به اعتبار گرفته

شوند.

МУНДАРИЧА ВА СОХТИ ФАРҲАНГ

Забони адабии муосири тоҷикӣ забони давлатӣ ва расмӣи Ҷумҳурии соҳибистиклоли Тоҷикистон буда, тамоми коргузори расмӣ, таҳсил дар макотиби таҳсилоти умумӣ ва олий, муошират ва мубодилаи афкор, матбуот, радио ва телевизион ба воситаи он сурат мегирад. Таркиби луғавии забони ҳозираи тоҷикӣ ҳеле ғанӣ ва дар айни замон мураккаб буда, маҳсули давраҳои тулонии таҳаввулу тараққиёти ҷомеа мебошад ва хусусиятҳои хоси он то ҳадди имкон дар ин фарҳанг таҷассум ёфтааст.

Мундарича ва сохти фарҳанг дар асоси дастовардҳои ахири илмӣ фарҳангшиносии ҷаҳон таҳия шуда, дорои хусусиятҳои зерин мебошад:

1. Ба фарҳанг дар навбати аввал калимаву ибораҳои ба қоидаҳои забони адабӣ мувофиқ ва ба таври умумӣ истеъмолшаванда ворид шудаанд. Ҳамчунин бо назардошти тамоюли рӯзафзуни рӯ овардан ба асолат ва покизагии забон як миқдор вожа ва таъбироти китобӣ, таърихӣ ва кӯҳнашудае, ки дар асарҳои адабиёти классикӣ, таърихӣ ва илмӣ истифода мешуданд ва ҳоло қисми зиёди онҳо аз нав эҳё мешаванд, дар фарҳанг ҷой дода шудаанд.

2. Ба фарҳанг аз рӯи вазифа калимаҳои гурӯҳи зерин дохил нашудаанд:

-калимаҳои махсус, ки ба соҳаҳои касбу кор ва ихтисосҳои маҳдуд мансубанд, инчунин истилоҳоти камистеъмоле, ки хоси ягон риштаи нодири илму техника мебошанд;

-калимаҳои хоси лаҳҷаи маҳалле, ки дар нутқи қаҳрамонони адабиёти бадеӣ ё дар матбуоти даврӣ ба нудрат вохӯранд ҳам, истифодаи зиёд надоранд;

-калимаю ибораҳои аз доираи одоб берун;

-калимаҳои хоси услуби ин ё он адиб, ки доираи хеле маҳдуди истеъмол доранд;

-калимаҳои кӯҳнашудаю китобӣ, ки фақат дар баъзе луғатҳои тафсирии қадимӣ бо онҳо дучор омадан мумкин аст;

-ихтисораҳои ҳуруфӣ ва ҳичой;

-исмҳои хоси мардонаю занона, номҳои ҷуғрофӣ, унвони корхонаву идораҳо ва ғ. (ба истиснои баъзе номҳои машҳур ва таърихӣ диниву асотирӣ);

-сифатҳои дараҷаҳои киёсӣ ва олий (ба истиснои «бештар», «калонтар» барин калимаҳо, ки маънои луғавӣ низ пайдо кардаанд).

3. Дар шарҳу эзоҳи маънои калимаю ибораҳо аз усулу принципҳои «Фарҳанги забони тоҷикӣ» ва дигар фарҳангҳои тафсирии пешини тоҷикӣ ва форсии муосир истифода бурда шудааст. Пеш аз ҳама, маънои асли ва бевоситаи воҳидҳои луғавӣ дода шуда, сипас маъноҳои киноявӣ маҷозӣ ва ниҳоят маъноҳои наву навтарини онҳо тафсир мегарданд.

Нахуст маънидоди начандон муфасссали хоси калимаю ибораҳо оварда, баъд муродифҳои онҳо ва ниҳоят дар охир ҳамчун як воситаи дигари тафсир калимаҳои сермаъно ё баъзе шаклҳои дар қолиби онҳо сохташуда барои муқоиса ҷой дода шудаанд. Агар калимаву иборати мавриди тафсир муродифҳо дошта бошад, шарҳи муфасссали маъно дар моддаи луғавӣ яке аз онҳо, ки истеъмоли бештаре дорад, оварда шудааст. Муродифҳои дигар ҳар кадом аз рӯи ҳарфҳояшон дар ҷои худ моддаҳои алоҳидаи луғавиро ташкил медиҳанд ва дар шарҳи маънои онҳо бо зикри муродиф ё муродифҳо иктифо карда мешавад. Масалан:

ОФТОБ آفتاب ситораи нурдиҳанда, мааркази низоми офтобӣ, ки равшаниву ҳарорати замин аз онҷост, хуршед, меҳр, шамс.

ХУРШЕД خورشيد офтоб, меҳр, шамс.

ШАМС شمس офтоб, хуршед, меҳр.

4. Омонимҳо (ҳамсонҳо), яъне калимаҳои аз ҷиҳати тарзи талаффуз ва шакли навишт айнан ба ҳам монанд, ки маъноҳои гуногун доранд, дар моддаҳои алоҳидаи луғавӣ омада, ба воситаи рақамҳои римӣ ишора мешаванд. Масалан:

АЛАМ I الم дард, ранҷ, озор, ғусса....

АЛАМ II ا. байрақ, ливо, парчам.

БОЗ باز 1. асоси замони ҳозира аз **бохтан**. 2. ҷузъи пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънои машғулшаванда: **қиморбоз**, **хуққабоз**, **бедонабоз**...

БОЗ I باز 1. бори дигар, аз нав, мучаддадан, такроран, дубора: **боз такрор кардан**, **боз пурсидан**, **боз мурочиат кардан**. 2. илова бар ин, болои ин, ба замми ин; ҳам, ғайр аз ин: **боз ба кучо равам**. 3. пасванд давомнокии амалро ифода мекунад; дар муддати..., ... ин чониб: **ду рӯз боз**. 4. ҳиссаҳои таъкидӣ мабодо...

БОЗ II باز кушода, яла, во; муқоб. **баста**; **боз кардан** кушодан...

БОЗ III باز парандаи қавичанголи нӯлдароз, ки парандагон ва ҳайвоноти майдари шикор мекунад, куш: **бози дастомӯз**, **бози шикорӣ**.

5. Шаклҳои дучори ҳодисаҳои гуногуни овой, имлоӣ ва луғавигардидаи калимаҳо, ки дар забони адабии хаттӣ ва гуфтугӯии тоҷикӣ мавриди истеъмоли дошта, дар қоидаҳои мавҷудаи имло инъикоси худро ёфтаанд, дар фарҳанг ҷой дода, ба шаклҳои асли ва дурусташон ишора ва зимнан ҳавола карда мешаванд. Чунончи:

а) калимаҳое, ки бештар бо талаби вазн дар назм ва ё умуман дар забони гуфтугӯӣ дар онҳо овозе афтида, ихтисор ё сабук шудаанд:

В-АР وړ **шакли кӯтоҳшудаи ва агар**.

З-ИН زين **шакли кӯтоҳшудаи зи ин ва аз ин**.

ГАР I گر **шакли кӯтоҳшудаи агар...**

НАХОД نخاد [аслаи **наҳоҳад**] **гуфт.**, ҳиссаи магар, оё.

б) калимаҳое, ки баъзе овозҳо-ҳарфҳои онҳо ҷой якдигарро иваз намудаанд ва дар ин шакл ҳам дар забони навишторӣ ва ҳам гуфторӣ таърихан ва ҳоло низ истеъмоли зиёд доранд:

КУҲАН کهن **шакли дигари кӯҳна**.

СУРФА I سرفه 1. садои раъшадоре, ки бо сабаби сармохӯрдагӣ... аз сина ба гулӯ мебарояд, сулфа. 2. **шакли ҷойивазнамудаи суфра**.

в) калимаҳое, ки мутобиқи қоидаи қонуниятҳои ҳичосозии забони тоҷикӣ анъанавӣ бадал шудани овозҳо ва тағйири шакл намурад доранд ва дучори дигар ҳодисаҳои овой шудаанд:

ИШКАМ اشکم **шакли дигари шикам**.

КУНУН کنون **шакли дигари акнун...**

ЗИ ز **шакли дигари пешоянди аз (одатан дар назм мувофиқи талаби вазн кор фармуда мешавад)**.

Агар калимаҳои гуруҳи мазкур ҳам дар шакли дурусти асли ва ҳам дар шакли ба

ҳодисаҳои овойи имлоӣ дучоргардида мавриди истеъмоли васеъ дошта бошанд, шакли тағйирхӯрда ба шакли асли ҳавола карда мешавад. Масалан:

ҚУЛФ قلف **шакли ҷойивазнамудаи қуфл**.

ҚУФЛ قفل 1. олати филизӣ, ки бо он дари хона, сандуқ, ҷевон ва ғ.-ро маҳкам мекунад. 2. **гуфт.** кулангдони силоҳи оташфишон: **қуфли пулемёт...**

КИТФ کتف сари шонаи бадани одам, дӯш; **китф дарҳам кашидан** аз коре ҳайрат ва тааҷҷуб кардан; дар масъалаи изҳори беҳабарӣ кардан.

КИФТ کتف **шакли ҷойивазнамудаи китф**.

Дар сурати мавҷуд будани маъно ё ибораи таркибӣ, ки фақат хоси яке аз шаклҳои он, чунин тафовутҳо дар моддаи луғавии марбута ҷой ва шарҳ дода мешаванд. Чунончи:

МАҲ مه **муҳаффафи моҳ**; **аз (дар) рӯи касе маҳ** **лидан** касеро одами фавқулода нек, беҳамто ва ғ. пиндошта шефтаи ӯ шудан...

6. Калимаҳои навсохт ва навпайдо, вожаҳои серистеъмоли забони гуфтугӯӣ, инчунин баъзе калимаҳои махсуси лаҳҷавӣ ва калимаҳои зиёди тасвирӣ ва тақлиди овозӣ бо ишораҳои махсус дар фарҳанг ҷой ва шарҳ дода шудаанд. Масалан:

ЧАРХБОЛ چرخبال **нав.** навъе аз ҳавопаймои гирдбол, ки хангоми боло шудан ва фуруд омадан метавонад ба тариқи амудӣ парвоз кунад, вертолёт.

ҚАПИДАН قپیدن **гуфт.** 1. чизеро ба ҷолокӣ дошта гирифтан; бо даст гирифтан, чизеро бо даст доштан... 2. **маҷ.** дастгир кардан, боздошт кардан...

КАШТАЛ کشتل **лаҳҷ.** гиребон, яқа, яха.

АККАС/АККОС اکس/اکتاس **калимаи тақлиди овози ҷакидани сағ, садои сағ.**

БАЛАҚ-БАЛАҚ بلبل **калимаи тақлиди овоз, ки садои ҷӯшидани чизи моеъро ифода мекунад.**

7. Калимаҳои иқтибосии арабие, ки ҳамсадоҳои охири онҳо таърихан ташдид доранд (**зид(д)**, **қад(д)**, **фан(н)**, **хат(т)**...) ё дар охир, ба истилоҳ, ҳарфи «то»-и зид доранд (**ишора(т)**, **қувва(т)**...), инчунин калимаҳои аслан тоҷикӣ, ки дар охир ҳарфи «й»-и факултативӣ (**гӯй/гӯ**, **мӯй/мӯ**, **рӯй/рӯ** ё ба шакли **ганҷҷӯ(й)**...) ва дар тарзи бавоситаи феълҳои садоноки факултативии **и** доранд (**даво(и)дан**, **дуздон(и)дан**, **хобон(и)дан**...) ва м. инҳо ҳам дар як моддаи луғавӣ ҷойгир ва маънидод карда мешаванд. Вале дар ин ҳолат ҳарфи дуҷуми ташдид, ҳарфҳои зид ва факултативӣ дар тартиби алифбоии фарҳанг ба эътибор гирифта намешавад. Агар байни

шаклҳои кӯтоҳ ва пурраи ин гуна калимаҳо аз рӯи тартиби алифбой калимаҳои дигар воқеъ шуда бошанд, истисноан шакли пурра ӯ кӯтоҳи дубораоварда ба шакли дигар ҳавола карда мешавад. Чунончи:

ГӮ *گو* **ниг.** **гӯй.**

ГӮГИРД *گوگرد* 1. моддаи сӯзанда... 2. чӯбчаҳо...

ГӮГИРДЧӮБ *گوگردچوب* гӯгирд, чӯбчаи гӯгирд...

гӮЙ//гӮ *گو/گوى* 1. асоси замони...

ГӮЙ *گوى* 1. кулӯлаи аз ресмон...

Ҳамчунин калимаҳои иқтибосии арабии дар охир алифи мақсура ва аломати танвини фатҳадошта, ки дар забони тоҷикӣ бе назардошти ин алифу аломат низ талаффуз ёфта, мӯҷиби дар ду шакл истеъмол шудани он вожаҳо гардидаанд, одатан ҳар ду шакл як моддаи луғавиро ташкил додаанд ва гоҳе дар моддаҳои ҷудогонаи луғавӣ оварда шудаанд. Масалан:

МАӢНО//МАӢНӢ *ا. معنا/معنى* 1. он чи калима, ишора, аломат ва *гайра* онро ифода мекунад; мазмуни калом... **маӢнои луғавӣ...**, **маӢнои мачозӣ...** 2. мақсад, мурод, манзур. 3. моҳият, мазмун.

АСЛАН *ا. اصلاً* 1. асосан, ҳақиқатан, дар ҳақиқат. 2. дар асл, аз ҷиҳати насаб, аз ҷиҳати баромад. 3. *ниг.* **асло**.

АСЛО *ا. اصلاً* [*аслаш аслан*] тамоман, ҳеч, ҳеч гоҳ, ҳаргиз.

8. Калимаҳои шакли арабигирифта – *муарраб* қоидатан шарҳ дода намешаванд ва ба асли тоҷикии худ ҳавола мегарданд. Вале қисми зиёди онҳо дар баробари асли тоҷикиашон дар забони имрӯзаи тоҷикӣ мавриди истеъмол доранд. Бинобар ин вобаста ба дараҷаи истеъмол дар шакли серистеъмол ва умумихалқиашон маънидод карда мешаванд. Чунончи:

ПИЛ *پيل* **ниг.** **фил;** **пили дамон** фили чангии хучумкунанда, пили ғуранда.

ФИЛ *فيل* [*муарраби пил*] ҳайвони (хушкигард) калонҷуссаи хартумдор, пил.

ФАРСАНГ *فرسنگ* **кхн.** воҳиди масоҳат наздик ба шаш ӯ ҳафт километр.

ФАРСАХ *فرسخ* **муарраби фарсанг.**

9. Исмҳои ҷамъи шикаста ва баъзе шаклҳои ҷамъи солими арабӣ, ки дар фарҳанг моддаҳои алоҳидаи луғавиро ташкил додаанд, асосан ба шакли танҳояшон ҳавола мегарданд.

Масалан:

АСОМӢ *ا. اسمى* **ч.** **исм** (номҳо).

МАЛОИК//МАЛОИКА *ملائكة/ملائك* **ч.** **малак;** **агар малонкаҳо омин гуфта бошанд** *гуфт.* агар тақдир рафта бошад, агар дар сарнавишт бошад.

Агар маънои ин қабил шаклҳои танҳо ва ҷамъи исмҳо барои хонандаи имрӯза душворфаҳм ба назар расад ва бо назардошти ин ки шакли танҳои онҳо аз рӯи тартиби ҳарфҳои алифбо дар ҳарфи дигар ӯ дар чилди дуҷуми фарҳанг меояд, дар фарҳанг баъд аз зикри шакли танҳо маъноҳои асосии онҳо мухтасаран дар қавсӣ нишон дода мешаванд. Масалан:

АХӢН *ا. احيان* **ч.** **хин** (вақтҳо, замонҳо); **ахӢн-ахӢн** гоҳ-гоҳ, баъзан, аҳёнан.

ИХВОН *ا. اخوان* **ч.** **ах** (бародарон).

Агар чунин калимаҳо дар шакли ҷамъ маънои тозае пайдо карда ӯ дар ҳайати таркибу ибори хосе омада бошанд, ки дар шакли танҳо вонамехӯранд, пас аз зикри шакли танҳо он маънои нав ва он таркибу ибори хос ба тартиб дар ин моддаи луғавӣ оварда мешавад. Масалан:

АБРОР *ا. ابرار* **ч.** **бирр** 1. порсоён, тақводорон... 2. неқӯкорон; эҳсонкорон...

АЙӢМ *ا. ايام* 1. **ч.** **явм** (рӯзҳо). 2. даврон, замон. 3. вақт; мавсим, фасл.

АФВОӢ *ا. افواه* **ч.** **фӯх** 1. даҳонҳо. 2. овозаҳои даҳанақӣ; **шӯхраи афвоӢ шудан** вирди забон гаштан; машхур шудан.

Ҳамчунин шаклҳои ҷамъи дугонаи исмҳои арабӣ бо риояи тарзу усули исмҳои ҷамъи шикаста ҷо дода шудаанд:

АБАВАЙН *ا. ابوين* **кит., ч.** **дугонаи аб;** падару модар, волидайн.

КАВСАЙН *ا. قوسين* 1. **ч.** **дугонаи қавс...**

Як гурӯҳ сифатҳои нисбӣ ва сифатҳои феълӣ, ки ба вазифаи исм омада пасванди ҷамъ мегарданд ва баъзе исмҳо, ки дар шакли ҷамъ машхур гардидаанд, дар фарҳанг моддаҳои алоҳидаи луғавиро ташкил додаанд. Масалан:

АТРОФИӢН *ا. اطرافيان* дар атроф будагон; наздикон, шиносон.

ГУЗАШТАГОН *چ. گذشتگان* **ч.** **гузашта.** 1. пешиниён, қадимиҳо...

НИӢГОН//НИӢКОН *ا. نياگان/نياکان* 1. **ч.** **ниё.** 2. гузаштагон, аҷдод...

Баъзе сифатҳо, зарфҳо, ҷонишинҳо... ҳам, ки тобиши маъноии тоза гирифта, бо пасванди ҷамъ ҳамроҳ омада метавонанд, асосан дар моддаҳои луғавии шакли танҳо ҳамчун таркиб ҷой дода шудаанд. Чунончи:

НАЗДИК نزدیک 1. он чи аз ҷиҳати макон, замон ва масофа дур намебошад, қариб; муқоб. **дур**: роҳи наздик, рӯзҳои наздик. 2. қарин, ҳамдам, муқарраб: дӯсти наздик, одами наздик; наздикон хешу ақрабо, хешовандон. 3. монанд, шабеҳ...

КАЙ کي ҷонишини саволӣ чӣ вақт, чӣ замон, кадом вақт; **кайҳо** хеле вақт шуд, ки...;

кайҳо боз дер боз, хеле боз, муддатхост, ки ...; **то кай/то ба кай** то кадом вақт, то чӣ муддат.

10. Баъзе исму сифатҳои ҷинси занонаи арабии бо пасванди **-а** сохташуда, ки дар забони тоҷикӣ як андоза мавриди истеъмоли васеъдоранд, дар моддаҳои алоҳидаи луғавӣ ҷой дода шуда, шакли *муаннас*-ҷинси занонаи калимае будани онҳо зикр мегарданд. Чунончи:

ЗАҲРО ا. ظهري 1. *муаннаси азҳар*; дурахшон, тобон, равшан... 2. зани сафедрӯи зебо. 3. лақаби Фотима - яке аз духтарони Муҳаммади пайғамбар (с), ҳамсари ҳазрати Алӣ (р).

КУБРО ا. کبری *муаннаси акбар*.

11. Сифатҳои таъкидии навъи **заб-зард, наппа-нав...** мувофиқи тартиби алифбоии ҳарфҳои худ моддаҳои алоҳидаи луғавиро ташкил додаанд. Чунончи:

ЗАБ-ЗАРД زب زرد *гуфт*. ниҳоят зард, зарди баланд; **рӯи заб-зард** рӯи аз касали ё хафтагӣ ниҳоят рангпариди ва пажмурда.

НАППА-НАВ نپه نو *гуфт*. тамоман нав, ниҳоят нав.

Вале калимаҳои ҷуфти такрор ҳамчун таркибҳои дар дохили моддаи луғавии калимаҳои танҳо ҷой ва шарҳ дода шудаанд. Масалан:

КАМ کم ...**кам-кам** а) андак-андак; як каме, камтар; б) баъзан, гоҳо; ба нудрат; в) рафта-рафта, ба тадриҷ, охира-охира.

РАФТА رفته *сифати феълии замони гузашта аз рафтан...* **рафта-рафта** ба мурури замон, тадриҷан...

Исму сифатҳо ва баъзе калимаҳои шакли хурдию навозишидошта (бо пасвандҳои **-ак** ва **-ча**) ва аксар маъно ё тобиши маъноии дигаре пайдокарда дар фарҳанг моддаҳои мустақили луғавиро ташкил додаанд ва ба *шакли тасғир* ё *тасғир ва навозишии* калимае будани онҳо ишора шудааст. Чунончи:

АСПАК اسپک 1. *шакли тасғир* **асп**; аспча. 2. аспӣ ҷӯбин, ки бачаҳо бозӣ мекунанд. 3. зоол. номи ҷонварест мисли мӯрча, ки дар рӯи об метозад; **аспаки обӣ**.

ГУЛОМАК غلامک *шакли тасғир ва навозишии* **гулом**; гуломи хурдсол.

КАМОНЧА کمانچه 1. *шакли тасғир* **камон**; камони хурд. 2. олати камоншакл барои навохтани ғижжак... 3. *мус.* асбоби тории аз ғижжак хурдтар.

12. Исмҳо, сифатҳо, зарфҳо ва феълҳо (дар шакли масдарӣ) қоидатан бе тавзеҳоти грамматикӣ оварда ва шарҳ дода шудаанд.

Калимаҳои тасвирӣ ва тақлиди овозӣ, шумораҳо, ҷонишинҳо, пешвандҳои пасвандҳо, пайвандакҳо, ҳиссачаҳо ва нидоҳо бо қайди грамматикӣ, шарҳи маъно ва хатталимкон бо зикри мавриди истифодаи онҳо оварда шудаанд.

Исми феълӣ, исми амал, сифати феълӣ ва феъли ҳол ҳамчун воҳидҳои мустақили луғавӣ вориди фарҳанг гардида, пас аз тавзеҳоти грамматикӣ маъноҳои онҳо шарҳ дода шудаанд. Чунончи:

БИНИШ بینش 1. *исми феълӣ аз дидан*; қобилияти дидан, биной: **нури биниш, ҷашмони аз биниш монда**. 2. басират, дид, назар.

ҚАРЗДИХӢ قرض دهم *исми амал аз қарз додан*; ба ихтиёри касе ба қарз гузоштани пуле ё чизе.

АРЗАНДА ارزنده 1. *сифати феълии замони ҳозира аз арзидан*. 2. сазовор, шоиста, лоиқ, муносиб. 3. қиматбаҳо, арзишнок; **гавҳари арзанда** дурри гаронбаҳо.

ГУФТАНӢ گفتنی *сифати феълии замони оянда аз гуфтан*; он чи гуфта шуданаш лозим аст...

ДИДАНӢ دیدنی 1. *сифати феълии замони оянда аз дидан*. 2. шоистаи дидан, дархури дидан... 3. маҷ. пешомад, тақдир, рӯзи саҳт.

КАНДА کنده 1. *сифати феълии замони гузашта аз кандан*; **канда-канда** а) бурида-бурида, қатъ карда-қатъ карда...; б) фосилдор: **овози канда-канди ӯ...**; **канда гирифтан** чудо карда гирифтан... 2. ҷуқурии махсус кофташуда, хандак...

БАСТАГӢ I بستگی 1. *шакли дигари сифати феълии замони гузашта аз бастан*. 2. баста будан, масдудӣ, банд будан: **бастагии роҳ**.

ТОЗОН تازان *феъли ҳол аз тохтан*; дар ҳоли тохтан, давида-давида, давон.

Дар шарҳи бархе аз исмҳои амал азбаски феъли таркибии аз онҳо сохташуда дар фарҳанг оварда нашудааст (*мас., гап фӯрӯхтан*), ба исми амали аз таркибе будани он ишора карда намешавад. Чунончи:

ГАПФУРӢШӢ گپفروشی *бисёр гап зада амалан* коре накардан; сафсатагӯӣ.

13. Сифатҳои нисбӣ, ки аз исм ба воситаи пасванди **-ӣ** («ё»-и нисбат) ташкил ёфтаанд, дар фарҳанг нахуст ба мансубияти онҳо

ишора гардида, сипас маънои онҳо шарҳ дода мешавад. Масалан:

ДЕВОРӢ دیوارى *мансуб ба девор*; он чи ба девор меовезанд: **рӯзномаи деворӣ, соати деворӣ...**

ЧАНУБӢ جنوبى *мансуб ба чануб*; воқеъ дар тарафи чануб: **канори чанубии..., тарафи чанубӣ.**

Дар баъзе аз ин қабил калимаҳо, ки дар онҳо пасванди **–ӣ** муштарақвазифа аст, ба мансубият ишора нашуда, маънои бевоситаи луғавии онҳо шарҳ дода мешавад. Чунончи:

БУМӢ بومى маҳаллӣ, таҳҷой, сокини аслии маконе.

ҒАЮРӢ غيورى 1. ғайрат, серғайра-тӣ; далерӣ...

ЧӮПОНӢ چوپانى 1. шуғлу амали чӯпон, шӯбонӣ... **чӯпонӣ кардан.** 2. *мансуб ба чӯпон...* саги чӯпонӣ.

14. Асосҳои феълҳо, ки аксар ғайр аз маънои софи дастурӣ маъноҳои хоси луғавӣ ҳам доранд, аввал асоси феълӣ алоҳида бо ҳарфҳои хурди ғафс оварда шуда, сипас ҳамшакли он ҳамчун воҳиди луғавии мустақил моддаи ҷудогонаро ташкил кардааст. Чунончи:

андоз انداز 1. *асоси замони ҳозира* аз **андохтан.** 2. *ҷузъи пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънои иҷроқунандаи амал ё соҳиби касбу кор: **сангандоз, тирандоз...***

АНДОЗ انداز пул ё моле, ки давлат аз даромади одамон ва корхонаҳо ё аз заминҳои хона, ҷорпо, нақлиёт ва ғ. ба таври ҳатми мегундорад; хироч: **андози молӣ... андози нақда...**

гузашт گذشت *асоси замони гузашта аз гузаштан.*

ГУЗАШТ گذشت 1. гузариш, мурур, гузашта рафтан: **гузашти айём.** 2. *мач.* даст кашидан аз нафъи худ...

Масдарҳои феълии бавосита ба тарзи бевоситаи худ ҳавола карда ва агар маънои дигаре дошта бошанд, шарҳ дода мешаванд. Масалан:

НИГАРОН(И)ДАН نگراندن // نگرانیدن 1. *тарзи бавоситаи нигаристан.* 2. *равона кардан, гардонидан ба сӯе, моил кунондан ба тарафе.*

Маънои тарзи фоилии феълҳо ва хусусан феълҳои таркибӣ шарҳ дода шуда, тарзи мафъулий, ҳамчун коида, ба тарзи фоили ҳавола карда мешавад. Масалан:

КӮТОӢ كوتاه ...**кӯтоҳ кардан** а) дарозии чизеро кам кардан, калта кардан; б) буридан, катъ кардан; в) ихтисор кардан, кашол надодан (*мас.*, гапро); **кӯтоҳ шудан тарзи мафъули** **кӯтоҳ кардан.**

Феълҳои таркибии номӣ, ки ба воситаи феълҳои ғридихандаи **кардан, шудан, задан, ёфтан** ва ғ. ташкил ёфтаанд, асосан дар моддаи луғавии ҷузъи номӣ (яъне исму сифатҳо ва *м. инҳо*) оварда шарҳ дода мешаванд. Вале таркибҳои зиёди феълӣ барои таъйиди мавриди дурусти истеъмол ҳамчун шохид бидуни шарҳ дар моддаҳои луғавии феълҳо низ зикр мегарданд.

15. Ибораҳои истиоравӣ баъд аз шарҳи маъно ё силсилаи маъноҳои луғавию маҷозии сарвожаҳо асосан бидуни тафсири маъно оварда мешаванд. Чунончи:

БАҲОР بهار 1. яке аз ҷаҳор фасли сол, ки баъд аз зимистон меояд; **абри баҳор...; аввали баҳор...** 2. *киноя* аз авҷи гул-гулшукӯфӣ, аини ривочу равнақи кор: **баҳори озодӣ, баҳори беҳазон...**

ДУД دود 1. моддаи тираанги абру бухормонанд... 2. *мач.* ох; оху нола, фиғон. 3. *мач.* ба маънои сиёҳӣ, тирагии ғамангез ва ғ. *истеъмол мешавад:* **дуди алам, дуди ох, дуди ситам...**

НУР نور 1. рӯшноӣ, равшанӣ, зиё (-и офтобу мох, ҷароғ, оташ ва ғ.);... *ба таври истиора:* **нури дониш, нури маърифат...**

16. Баъд аз овардани сарвожаҳои ғайриточикӣ ишораҳои решашиносӣ (этимологӣ) гузошта шуда, аз кадом забон омадани ин вожаҳо нишон медиҳанд: *а.*– арабӣ, *ю.*– юнонӣ... Пас аз ин тарзи навишти арабии сарвожаҳо нишон дода мешавад. Воҳидҳои луғавии худӣ ва иқтибосии забони тоҷикӣ, ки дар даврҳои гуногуни таҳаввулу рушди худ дучори тағйироти зиёди маъноиву услубӣ шудаанд, дар моддаҳои луғавӣ қабл аз шарҳи маънои калимаҳо ба китобӣ (*кит.*), кӯҳнашуда (*кҳн.*), таърихӣ (*таър.*) ва нав ё наврох (*нав.*) будани онҳо ишора шудааст. Масалан:

ИНКИШОФ ا. انكشاف 1. *кит.* кашф шудан, ошкор шудан. 2. *мач.* ба воя расида ва паҳн шуда пеш рафтани ҳар чиз; рушд, пешрафт, таракқӣ; **инкишоф додан...**

МАЪРАКА ا. معركة 1. *кит.* майдони ҷанг, майдони корзор; ҷанг, муҳориба, задухӯрд. 2. *мач.* ҷамъомади мардум барои гузаронидани мусобиқа ё иҷрои ягон кор; давраи муташаккилона гузаронидани коре ё вазифаи махсуси иҷтимоӣ ва сиёсӣ: **маъракаи алафдаравӣ, маъракаи интиҳобот, маъракаи киштукори баҳорӣ, маъракаи обуна; маъракаи гирифтани...** 3. *нав.* маросими тӯй ё азо: **маъракаи хурсандӣ...**

17. Калимаҳои аз забонҳои дигар баргирифта (иктибосшуда), ки дар асл дорои шакл ва маъноҳои гуногун буданд, асосан дар

он шакл ва бо он маъноҳое ба фарҳанг ворид гардида ва шарҳ дода шудаанд, ки дар забони муосири тоҷикӣ мавриди истеъмоли то андозае устувор пайдо кардаанд ва дар қоидаҳои мавҷудаи имлои тоҷикӣ инъикос ёфтаанд. Масалан:

АРАФА *а.* عرفه 1. *д.* номи рӯзи нухуми моҳи зулҳиҷа, ки ҳоҷиён он рӯзро дар кӯҳи Арафот (назди Макка) мегузаронанд. 2. рӯзи пеш аз иди Қурбон; як рӯз ё чанд рӯзи пеш аз ҳар ид ё ягон маърака: **арафаи интиҳобот, арафи ҷашни истиқлол.**

МАХДУМ *а.* مخدوم 1. *кит.* он ки дигарон ба ӯ хизмат мекунанд, хоҷа, хӯчаин. 2. *кҳн.* унвоне, ки дар гузашта ба писарони муллоҳои калон дода мешуд; (**махсум шакли гуфтугӯи ин калима аст**).

МАХСУМ *а.* محسوم *гуфт.*, шакли вайроншудаи махдум.

МАЪТАЛ *а.* معطل [*аслаш муаттал*] интизор, мунтазир. **маътали қасе ё чизе будан** дар интизори қасе ё чизе будан... **маътал кардан** дар интизори нигоҳ доштан...

СОХТИ ФАРҲАНГ

1. Ҳамаи калимаҳои тафсиршаванда ба тартиби алифбо паси ҳам омадаанд ва бо ҳарфҳои калони нимғафс ҷоп шудаанд.

2. Агар калимае дар алоҳидагӣ истеъмоли наштад ё онро ҷудогона шарҳ додан душвор бошад, пас аз сабти он ҳамчун сарвожа аломати баён (дунукта) гузошта шуда, баъд аз он ибора ё таркибе, ки ин калима одатан дар дохили он меояд, бо ҳарфҳои хурди ғафс зикр ва эзоҳ меёбад:

КАЛОЧА *کلاچه* :**гапу калоча**, гапу хабари зиёдатӣ...; **гапу калоча кардан**; овоза кардан, мавриди гуфтугузор қарор додан.

ГАПЧА *گپچه* :**гапу гапча** а) гапи майда-ҷӯйда; б) овозаҳои рости дурӯғ, миш-мишҳо.

3. Пасванд ва пешвандҳо асосан дар сурате, ки дар навишт бо калимаи дигар ҳамшакл воқеъ гардида бошанд, алоҳида ва пеш аз калимаҳои ҳамшакл зикр шуда, бо ҳарфҳои хурди ғафс ва шарҳҳои грамматикӣ бо ҳарфҳои курсив ҷоп мешаванд:

-**гар** *گر* *пасванди калимасоз, ки ба калимаҳо ҳамроҳ омада маъноҳои зеринро медиҳад:* 1. кунанда, дорандаи касбу шӯғле: **коргар, барзгар, ситамгар**. 2. созандаи чизе: **заргар, дуредгар, оҳангар**. 3. соҳиб, дорандаи чизе: **тавонгар**.

ГАР I *گر* 1. *шакли кӯтоҳшудаи агар*... 2. гарчанд, гарчанд...

ГАР II *گر* хориш, реш, қутур (дард).

4. Маъноҳои гуногуни калимаҳо аз якдигар бо рақамҳои арабӣ ҷудо карда мешаванд. Дар вақти эзоҳи ҳар маънои калима пас аз муродифҳо ва ибораҳои муродифӣ, ки маъношон ба якдигар хеле наздик аст, аломати вергул гузошта шуда, агар ин муродифҳо аз ҷиҳати маъно аз якдигар андак дурӣ ва ё бо ягон тобиши маъно аз ҳам фарқ дошта бошанд, байни онҳо аломати нуқтавергул гузошта мешавад.

Маънои маҷозии калима баъди маънои аслии калима шарҳ дода мешавад ва бо аломати ихтисории *мач.* ишора мегардад.

Он маънои калима, ки аз истифодаи киноявӣ он ба вучуд омадааст, бо ихтисораи шартии *кин.* (киноятан) ва дар шарҳи ибораҳо бо ифодаи *киноя аз* ишора шудааст.

5. Агар маънои ибора ва таркибҳо аз маънои тафсирбанди калимаҳо тафовут надошта бошад, баъд аз шарҳи маънои калимаҳо аломати дунукта гузошта, ин қабил ибораву таркибҳо бидуни шарҳи маъно зикр мегарданд:

МАВЧ *موج* 1. ҷунбиш ва лаппиши оби дарё ва баҳр бо таъсири бод ва тӯфон; кӯҳаи об, ки дар баҳр баланд хеста ба сохил мезанад, уштурак: **мавчи баҳр, мавчи зарбатӣ**. 2. *физ.* ҳаракати лаппишдор дар муҳити физикӣ: **мавчи овоз ё садо, мавчи кӯтоҳ, миёна ва дарозии радио..., мавҷҳои электромагнитӣ...**

Агар калимаи шарҳбанда дар ибораи устувор ва рехта ба ҳеҷ як аз маъноҳои мутобиқ наояд, чунин ибораҳо пас аз шарҳи ҳамаи маъноҳои калима бо аломати ромб (◊) ҷой дода мешаванд. Зарбулмасал ва мақолҳо низ бо ишораи (*зарб.*) ва (*мач.*) метавонанд ба ин гурӯҳи ибораҳо дохил шаванд, вале азбаски онҳо зери маъноҳои гуногуни сарвожа дар аввал, мобайн ва охири моддаи луғавӣ омадаанд, бе ишораи аломати ромб (◊) оварда мешаванд:

АСП *اسپ* 1. ҷорҳои хонагии сумдори саворӣ ва боркаш: **аспи бидав... аспӣ бодпой... аспӣ боркаш..., аспӣ саманд... аз асп ғуруяд ҳам, аз узангу намеғуруяд (мақ.)** мавқеи пешбарандашро аз даст дода бошад ҳам, калонгариро тарк карданӣ нест; **ба аспӣ нағз як қамчин, ба аспӣ бад сад қамчин (мақ.)** ба одами нағзу бофаросат як даҳан гап кофӣ бошад, ба одами баду бефаросат гапи бисёр ҳам таъсир надорад...

ИЛЛАТ *а. عِلَّت* 1. *қит.* сабаб, боис, вачҳ. 2. беморӣ, касалӣ, дард. 3. айб, нуқсон, камбудӣ: **арзон бе иллат не, гарон бе ҳикмат** (*зарб.*).

6. Маънои калимаву ибораҳо ба забони адабии имрӯзаи тоҷикӣ шарҳ меёбад. Дар шарҳи маъно аз истифодаи калимаву ибораҳое, ки имрӯз хеле камистеъмоланд ё кӯҳнашуда ба ҳисоб мераванд ё маънои матруке доранд ва инчунин аз калимаю таркибҳои маҷозӣ ё маънои духӯрадошта то ҳадди имкон худдорӣ шудааст.

7. Агар калимаи шарҳёбанда калимаи зидмаъноӣ худро (антоним) дошта бошад, он бо ҳарфҳои хурди ғафс дар охири шарҳ бо

ишораи *муқоб.* (яъне, муқобили..) зикр мегардад:

ДУР دور чизе ки (аз мо) дар фосилаи зиёди замони ё макони воқеъ аст, *муқоб.* **наздиқ:** **муддати дуру дароз, роҳи дур(у дароз); хомӯшии дуру дароз..., дур будан... дур кардан...**

8. Агар маънои ду калима ё яке аз маъноҳои ду калима ба якдигар наздиқ бошанд ва ё воҳиди шарҳёбанда аз ҷиҳати сохт бо ягон воҳиди луғавӣ ва таъбири дигар қаробате дошта бошад, чунин наздиқӣ ва қаробат дар поёни шарҳи маъно бо аломати ихтисории *муқ.* (муқоиса шавад бо...) ишора мегардад.

ИБОРАВУ ТАРКИБҲО

1. Ибора ва таркибҳои мавриди шарҳи фарҳангро аз рӯи сохт ва таркиб ба навъҳои умдаи зерин тақсим кардан мумкин аст:

а) ибораҳои изофӣ ва баёнӣ (ибораҳои исмӣ, сифатӣ, феълиҳолӣ);

б) ибораҳои ҷонишинӣ ва пешванддор;

в) ибораҳои феълӣ (масдари сода ва тафсиلى, сифати феълӣ ва феълиҳолӣ).

2. Ибораҳо асосан дар моддаи луғавии калимаи мустақилмаъноӣ аввали онҳо оварда эзоҳ шудаанд, вале гоҳо, мумкин аст, ки шарҳи онҳо дар моддаи луғавии калимаи дигари бунёдии ибора низ оварда шавад.

3. Дар фарҳанг аввал ибораҳои номӣ (изофӣ, баёнӣ, сифати феълӣ, феълиҳолӣ, пешванддор ва ибораҳои ҷонишинию пешоянддор) ва сипас кулли ибораҳои феълӣ ҷой дода шудаанд, ки дар мисоли зер иҷмолан тасвир кардан мумкин аст:

1. гули бехор	7. қаду баст
2. гули сари сабад	8. даст задан
3. ду дунё	9. даст ба сар
ниҳодан
4. андак-андак	10. дасти ёрӣ дароз
кардан
5. дам ба дам	11. аз даст додан
6. аз аввал то охир	12. дастатон дардро
набинад

4. Ҳамаи ибораю таркибҳои фарҳанг дар дохили худ низ бо риояи тартиби алифбоии ҳарфҳо ҷой дода шудаанд. Агар калимаи шарҳёбанда дар аввали ибора омада бошад, тартиби алифбо аз калимаи дуюми ибора ба эътибор гирифта мешавад.

5. Агар ду ибора як маъно дошта, вале аз рӯи тартиби ҳарфҳо аз якдигар дур ҷой гирифта бошанд, фақат маънои иборайи маъмултар шарҳ дода мешавад ва иборайи дуюм бе шарҳи маъно ба иборайи якум ҳавола мегардад. Дар сурати ба тартиби алифбо паси ҳам омадани ду иборайи ҳаммаъно онҳо дар як ҷо оварда шуда, дар байнашон аломати мувозӣ (//) гузошта мешавад:

синни балоғат//ҳадди балоғат

бори сафар бастан//рахти сафар бастан

6. Агар ибора ду ё якчанд маъно дошта бошад, ин маъноҳо аз ҳам бо ҳарф ва қавс ҷудо карда мешаванд:

ёд кардан а) ёдовар шудан, ба хотир овардан; зикр кардан; б) аз бар кардан, ҳифз намудан; в) *мач.* пазмон шудан.

7. Агар ягон калимаи ибора муродифи ҷойгузин дошта бошад, ин муродиф дар қавсайн зикр мешавад: **савганд (қасам) ёд кардан.**

Ҷузъи фаръии ибораҳо низ дар қавсайн гирифта шудаанд: **(аз) сар то по, гап дар (сари) чизе будан.**

ИХТИСОРАҶО

<i>а.</i> - арабӣ	<i>кҳн.</i> - кӯҳнашуда	<i>санъ.</i> - санъат
<i>ади.</i> - адабиётшиносӣ	<i>лаҳҷ.</i> - лаҳҷавӣ	<i>сохт.</i> - сохтмон
<i>ак.</i> - аккадӣ	<i>лот.</i> - лотинӣ	<i>сур.</i> - суриёний
<i>анат.</i> - анатомия	<i>м.</i> - муғулӣ	<i>т.</i> - туркӣ
<i>англ.</i> - англисӣ	<i>мақ.</i> - мақол	<i>т.-м.</i> - туркию муғулӣ
<i>асот.</i> - асотирий, асотиршиносӣ	<i>мал.</i> - малайзӣ	<i>таҳқ.</i> - сухани таҳкиромез
<i>афс.</i> - афсонавӣ	<i>мант.</i> - мантиқ	<i>таър.</i> - таърихӣ
<i>байт.</i> - байторӣ	<i>мас.</i> - масалан	<i>тех.</i> - техника
<i>барқ.</i> - барқӣ, электрӣ	<i>маҷ.</i> - маҷозан	<i>тиб.</i> - тиббӣ
<i>баҳр.</i> - баҳрнавардӣ	<i>маъд.</i> - маъданшиносӣ	<i>тибет.</i> - тибетӣ
<i>биол.</i> - биология	<i>меъ.</i> - меъморӣ	<i>фалс.</i> - фалсафа
<i>боғп.</i> - боғпарварӣ	<i>мол.</i> - молия	<i>физ.</i> - физика
<i>бот.</i> - ботаника	<i>муқ.</i> - муқоиса шавад бо...	<i>фин.</i> - финландӣ
<i>боф.</i> - бофандагӣ	<i>муқоб.</i> - муқобили...	<i>фолк.</i> - фолклор
<i>ва ғ.</i> - ва ғайра	<i>мус.</i> - мусиқӣ	<i>фр.</i> - фаронсавӣ
<i>ва м.ин.</i> - ва монанди ин	<i>нав.</i> - навсохт	<i>хим.</i> - химия
<i>варз.</i> - варзиш	<i>нашр.</i> - нашриёт	<i>хит.</i> - хитой
<i>геол.</i> - геология	<i>ниг.</i> - нигаред ба...	<i>хӯр.</i> - хӯрокворӣ
<i>грам.</i> - грамматика	<i>нум.</i> - нумератив	<i>ҳ.</i> - ҳиндӣ
<i>гуфт.</i> - гуфтугӯӣ	<i>нуч.</i> - илми нучум	<i>ҳ.</i> - ҳарбӣ
<i>д.</i> - динӣ	<i>обҳш.</i> - обуҳавошиносӣ	<i>ҳанд.</i> - хандаса
<i>дӯз.</i> - дӯзандагӣ	<i>олм.</i> - олмонӣ	<i>ҳисобд.</i> - ҳисобдорӣ
<i>зарб.</i> - зарбулмасал	<i>омӯз.</i> - омӯзгорӣ	<i>ҳол.</i> - ҳолландӣ
<i>збш.</i> - забоншиносӣ	<i>пасв.</i> - пасванд	<i>ҳуқ.</i> - ҳуқуқшиносӣ
<i>зоол.</i> - зоология	<i>пешв.</i> - пешванд	<i>ч.</i> - чехӣ
<i>ибр.</i> - ибрӣ	<i>пол.</i> - поландӣ	<i>чорв.</i> - чорводорӣ
<i>икт.</i> - иқтисод	<i>порт.</i> - португалӣ	<i>ҷ.</i> - ҷамъи...
<i>исп.</i> - испанӣ	<i>р.</i> - русӣ	<i>ҷугр.</i> - ҷуғрофия
<i>ит.</i> - италиявӣ	<i>радио.</i> - радиотехника	<i>ш.</i> - шаҳри...
<i>итт.</i> - иттилоотшиносӣ	<i>риёз.</i> - риёзиёт,	<i>швед.</i> - шведӣ
<i>кайҳ.</i> - кайҳоннавардӣ	математика	<i>ю.</i> - юнонӣ
<i>кин.</i> - киноявӣ	<i>р.</i> - оҳ. - роҳи оҳан	<i>я.</i> - яҳудӣ
<i>кит.</i> - китобӣ	<i>с.</i> - сиёсӣ	<i>яп.</i> - японӣ
<i>кишов.</i> - кишоварзӣ	<i>санс.</i> - санскрит	

Алифбои тоҷикӣ

№	Ҳарфҳо	Номи ҳарфҳо	№	Ҳарфҳо	Номи ҳарфҳо
1	А а	а	19	О о	о
2	Б б	бе	20	П п	пе
3	В в	ве	21	Р р	ре
4	Г г	ге	22	С с	се
5	Ғ ғ	ғе	23	Т т	те
6	Д д	де	24	У у	у
7	Е е	йе	25	Ӯ ў	ӯ
8	Ё ё	йо	26	Ф ф	фе
9	Ж ж	же	27	Х х	хе
10	З з	зе	28	Ҳ ҳ	ҳе
11	И и	и	29	Ч ч	че
12	Ӣ ӣ	ӣ	30	Қ қ	қе
13	Ӯ ў	ӯи	31	Ш ш	ше
14	К к	ке	32	Ъ ъ	ъ
15	Қ қ	қе	33	Э э	э
16	Л л	ле	34	Ю ю	йу
17	М м	ме	35	Я я	йа
18	Н н	не			

А

А ҳарфи аввали алифбои ҳозираи тоҷикӣ; дар алифбои арабиасоси тоҷикӣ бо ҳарфҳои «алиф» (ا), «айн» (ع) ва дар охири як гурӯҳ калимаҳо бо «ҳои ҳавваз» (ه) ифода мешавад; ҳарфи «алиф» дар ҳисоби абҷад ба адади 1 баробар аст; ҳарфи «А» дар гурӯҳбандии синфҳои таълимӣ, табақабандии мавзӯҳо ва ғ. ба ҷои шумораи якум ба кор меравад.

-**А** ҳиссачаест, ки бо феъл омада, маънои тааҷҷуб, таассуф, эҳсос, ҳаяҷон ва ғайраро ифода мекунад: **чӣ гуфтед-а?**, **бахтро бинед-а!**

ААМ(М) *а. اعم кит.* омтар, умумитар, фарогиртар; **аам аз он ки...** сарфи назар аз он ки..., бо вучуди он ки..., новобаста ба он

АБ^{ки} *а. اب кит.* падар, волид.

АБАВАӢН *а. ابوين кит., ҷ. дугонаи аб;* падару модар, волидайн.

АБАВИЯТ *а. ابويت кит.* падарӣ, падарӣ кардан.

АБАВӢ *а. ابوى мансуб ба аб.*

АБАВОН *а. ابوان кит.* падару модар, волидайн.

АБАД *а. ابد кит.* ҳамешагӣ, ҷовидон, доимӣ: **умри абад;** **то абад** ҳамеша, доим; **ҳабси абад** ҳабси якумрӣ, ҳабси доимӣ.

АБАДА *а. عېده ҷ. обид;* **абадаи авсон** бутпарастон.

АБАДАН *а. ابدأ 1. ба таври ҳамешагӣ, ҷовидон. 2. ҳаргиз, ҳеҷ гоҳ, ҳеҷ вақт.*

АБАДЗИНДА *а. ابدزنده ҷовидон, абадӣ, ҳамешазинда, ба таври ҳамешагӣ, фанонопазир.*

АБАДИЯТ *а. ابديت фалс.* ҷовидонӣ, пояндагӣ, фанонопазирӣ: **абадияти вақт, абадияти олам, абадияти ҳаракат.**

АБАДӢ *а. ابدى* ҳамешагӣ, ҷовидон, доимӣ: **хотираи абадӣ.**

АБАДУДДАҲР *а. ابدالدهر ҷовидон, ҳамеша, ба таври ҳамешагӣ.*

АБАДУЛАБАД *а. ابدالابد ҷовидон, то абад, то интиҳо, ҳамеша, то вучуди ҷаҳон.*

АБАДУЛОБИДИН *а. ابدالآبدин кит.* ҳамеша, ҷовидон, поянда.

АБАДУЛОБОД *а. ابدالآباد кит., ниг. абадулабад.*

абар- *а. ابر* нешванд боло, фавқ: **абарқудрат, абармрд.**

АБАР *а. ابر 1. шакли қадимии нешванди бар. 2. дар. 3. ба, мувофиқи.*

АБАРҚУДРАТ *а. ابرقدرت* басо нерӯманд, бисёр қудратманд, бисёр муқтадир ва қавӣ: **давлати абарқудрат.**

АБАРҚУДРАТӢ *а. ابرقدرتى* нерӯмандӣ, қудратмандӣ, пурқудратӣ, муқтадирӣ.

АБАРМАРД *а. ابرمرد* марди фавқулода бузург, бузургмрд, марди басо нерӯманд.

АБАС I *а. عبث* беҳуда, бенатича, барабас: **кори абас; (бар) абас рафта** бенатича мондан.

АБАС II *а. عبث 1. кит. туршрӯй; ғамгинӣ; беилтифотӣ. 2. бавл, шоша. 3. саргин, пору, нурии хушк.*

АББОС *а. عباس кит.* 1. бисёр туршрӯй. 2. шери даранда.

АББОСИӢН *а. عباسيان таър.* номи сулолаи хулафои араб (750-1258), ки бунёдгузори он Аббос аз наҷоди амаки пайғамбари ислом мебошад.

АББОСИЯ *а. عباسيه ниг. аббосиён.*

АББОСӢ I عباسى кит. ҳилагарӣ, маккорӣ.

АББОСӢ II а. عباسى 1. мансуб ба **аббос**. 2. сиккаҳои мансуб ба номи шоҳ Аббоси Сафавӣ. 3. мансуб ба **хулафои аббосӣ**. 4. ранги сурхи моил ба кабуд. 5. киноя аз ранги сиёҳ (ба муносибати он ки хулафои аббосӣ маъмулан либоси сиёҳ мепошиданд); **хилъати аббосӣ** хилъати сиёҳ.

АБВОБ а. ابواب кит., ҷ. **боб**.

АБГОР ابگار ниг. **афгор**.

АБГОРӢ ابگارى ниг. **афгорӣ**.

АБД а. عبد кит. банда, ғулом.

АБДОЛ а. ابدال кит. 1. ҷ. бадал ва **бадил**. 2. наҷибон, шарифон (*сифати хосони Худо*).

АБЕ ابى шакли қадимии пешванди **бе**.

АБЕДОНИШ ابى دانش бедониш, нодон.

АБЕРА اييره фарзанди набера.

АБЕША ابيشه кит. қосус, хабаркаш.

АБӢТ а. ابيات ҷ. **байт I**.

АБЗОЛ ابزال ниг. **абзор**//**афзор**.

АБЗОР ابزار ниг. **афзор**.

АБЗОРДОН ايزاردان 1. халта ва ё қуттие, ки дар он асбобу абзор ва ё васоили дигар нигоҳдорӣ мешаванд. 2. қуттие, ки дар он доруворӣ ва растаниҳои хуштаъму хушбӯӣ аз қабилӣ мурчу зира ва ғ. гузошта мешавад.

АБЗОРСОЗ ايزارساز шахси созандаи олоту абзор, он ки асбобу абзор месозад.

АБЗОРСОЗӢ ايزارسازى амал ё фаъолияти марбут ба сохтани олоту абзор.

АБЗОРФУРӢШ ايزارفروش фурӯшандаи абзор ва асбобу олот.

АБЗОРФУРӢШӢ ايزارفروشى қой ё дӯкони фурӯши асбобу олот ва ё афзор.

АБИР а. عبير навъе аз хушбӯиҳои хушк аз қабилӣ мушк; номи хушбӯи сиёҳтоб, ки аз сандалу гулоб ва мушку заъфарон омода мешавад.

АБИРАФШОН عبيرافشان пошандаи абир, афшонандаи хушбӯӣ ва ҳар гуна бӯи муаттар.

АБИРОГАНД عبيرآگند пур аз абир, пур аз

хушбӯӣ.

АБИРОМЕЗ عبيرآميز омехта бо абир; хушбӯӣ.

АБИРСИРИШТ عبيرسرشت бо абир омехташуда, бо абир сиришта.

АБИРФИШОН عبيرفشان ниг. **абирафшон**.

АБКАМ а. اېکم кит. гунг, лол.

АБҚАРӢ عبقرى 1. мансуб ба **Абқар** (номи мавзеи афсонавӣ). 2. либоси нафис, ҷомаи ҳарир.

АБЛАҒ а. ابلاغ кит., ҷ. **балиғ**; расотар, балиғтар; беҳтар, хубтар.

АБЛАҚ а. ابلق кит. чизи дуранг, сафеду сиёҳ, ало.

АБЛАҚӢ ابلقى дурангӣ, сиёҳию сафедӣ.

АБЛАҚСАВОР ابلقسوار савори аспӣ аблақ; аспсавор.

АБЛАХ а. ابله аҳмақ, бефаҳм, нодон, камақл.

АБЛАХВАШ ابلهوش ниг. **аблаҳвор**.

АБЛАХВОР ابلهوار аблаҳмонанд, монанд ба аблаҳ, шабеҳи аблаҳ, мисли аблаҳ.

АБЛАХӢ ابلهى аҳмақӣ, бефаҳмӣ, нодонӣ, камаклӣ.

АБЛАХНАМО ابلهنامه ниг. **аблаҳвор**.

АБЛАХОНА ابلهانه аз рӯи аблаҳӣ, аҳмақона, беақлона.

АБЛАХФИРЕБ ابلهفريب ҳилагар, фиребгар, маккор, найрангбоз; чизе, ки бо он аблаҳ фирефта мешавад.

АБЛАХФИРЕБӢ ابلهفريبى макру фиреби ошкор, фирефтани аблаҳон.

АБЛАХФИРЕБОНА ابلهفريبانه фиребандаи аблаҳон, фирефтани аблаҳон: **сухани аблаҳфиребона**.

АБЛУЧ//АБЛУЧ ابلوچ//ابلوچ қанд ва шакари сафед.

АБНО а. ابنا ҷ. **ибн**; **абноӣ башар** мардум, халқ; **абноӣ замон**//**абноӣ рӯзгор** ҳамзамонон; аҳли олам.

АБО I ابا/عبا шакли қадимии пешванди **бо**.

АБО II ابا кит. ош, таом, хӯрок, хурданӣ.

АБО III а. عبا кхн. ҷомаи васеи дарози ос-

тинкӯтоҳ, ки аз болои либос пӯшида мешавад; **панҷ тани оли аба** ҷ. пайғамбар Муҳаммад (с), Алӣ ибни Абутолиб (р), Фотима (р) – духтари пағамбар (с), Ҳасан ва Ҳусайн – писарони Алӣ.

АБОБИЛ *а.* ابابيل парастуҳо, гурӯҳе аз фароштурукҳо.

АБР I *абр* бухори об, ки аз замин бо таъсири ҳарорат ба ҳаво пароканда шуда, аз он барфу борон ҳосил мешавад; **абри (нав)баҳор** абри бороновари баҳорӣ; абре, ки дар баҳор борон меоварад; **абри найсон** абри баҳорӣ; **абри сафед** абри камбориш; *муқоб.* **абри сиёҳ**; **абри сиёҳ (тира)** абри ғафси боранда; **абри хокистарранг** абри тираранг.

АБР II *абр* алочае, ки нақшҳояш монанди абри баҳорӣ парча-парча аст.

АБР III *абр* *кит.* теғ.

АБРА *абре* тарафи рӯи либосҳои дуқабата дӯхташуда; *муқоб.* **астар**; **абраю астари кореро рӯгардон кардан** амиқ тафтиш кардани коре.

АБРААСТАР *абре* астар либоси абраву астардори бепахта; **чомаи абраастар** чомаи абраю астардори бепахта.

АБРАҚ *а.* ابرق 1. хоки бо сангу гилу рег омехта. 2. моддаи сафеди пӯка, ки дар тиб истифода мешуд. 3. ҳар чизи рангоранг.

АБРАҚӢ *абри* *мансуб ба* **абрак**; ранг ба ранг, рангоранг.

АБРАНДУД *абр* абрнок, абролуд, бо абр фаро гирифташуда.

АБРАНЧАН//АБРАНЧИН *абр* ҳалқаи тилло ё нуқра, ки занон ҳамчун асбоби зинат дар даст ё по мебанданд.

АБРАС *а.* ابرص 1. гирифтори бемории сафедшавии пӯст, ки дар бадани инсон пайдо мешавад. 2. пес.

АБРАШ *а.* ابرش 1. сурху сафед; рангоранг. 2. асп, аспӣ ало, чавқар.

АБРБАНД *абр* боф. он ки абрбандӣ мекунад.

АБРБАНДӢ *абр* боф. ҷо-ҷо бастан ва ранг кардани маштут, ки пас аз бофтан дар матоъ

нақшҳои абрмонанд пайдо мешаванд.

АБРГИРИФТА *абр* *ниг.* абрӣ.

АБРДОР *абр* *ниг.* абрнок.

АБРЕШИМ//АБРЕШУМ *абр* 1. тори бисёр нозуку маҳкам ва дурахшон ба ранги сафед ё ширӣ, ки кирми пилла ба даври худ метанад. 2. гуле ба сурати риштаҳои борик овехта ба ранги зард ё сурх, ки дар тобистон мерӯяд. 3. матои абрешимӣ, ҳарир, шоҳӣ: **калобаи абрешим**. 4. *кит.* тори соз, тори асбобҳои мусикӣ; **абрешим барин мулоим шудан** аз хашм фурумадан; ба ифока омадан.

АБРЕШИМБАҲО *абр* *маҷ.* дастмузди навозанда, пуле, ки ба навозанда бар ивази ҳаққи кор пардохт мешавад.

АБРЕШИМБОРӢ *абр* *ниг.* абрешимворӣ.

АБРЕШИМБОФ *абр* ҳарирбоф, шоҳибоф.

АБРЕШИМБОФӢ *абр* ҳарирбофӣ, шоҳибофӣ.

АБРЕШИМВОР *абр* монанди абрешим; мисли абрешим нарм.

АБРЕШИМВОРӢ *абр* матоҳои аз нахи абрешим бофташуда.

АБРЕШИМГУН *абр* ба гунаи абрешим, абрешимвор.

АБРЕШИМДӢЗ *абр* он ки кораш абрешимдӯзист, пешаи абрешимдӯзӣ.

АБРЕШИМДӢЗӢ *абр* дӯхтани нақшу нигор ба рӯи матоҳои бо нахи абрешимӣ.

АБРЕШИМИН *абр* *ниг.* абрешимӣ.

АБРЕШИМӢ *абр* 1. *мансуб ба* **абрешим**. 2. аз абрешим бофташуда (*газвор ва монанди он*): **матон абрешимӣ, чомаи абрешимӣ**.

АБРЕШИМКАШӢ *абр* *пилакашӣ*.

АБРЕШИМКОР *абр* шахси машғул ба таҳияи нахи абрешим ё хариду фурӯши он.

АБРЕШИМКОРӢ *абр* ороиши порча ва матоҳои гуногун бо истифода аз нахи абрешимӣ.

АБРЕШИММОНАНД *абр* *ниг.* абрешимвор: **мӯи абрешиммонанд**.

АБРЕШИМРАНГ *ابريشم رنگ* *ниг.* абрешимгун.
АБРЕШИМРЕС *ابريشم ريس* абрешимтоб, ресандаи нахи абрешим.
АБРЕШИМРЕСӢ *ابريشم ريسى* абрешимтобӣ; тайёр кардани нахи абрешим: **дастгоҳи абрешимресӣ**.
АБРЕШИМТОБ *ابريشم تاب* *ниг.* абрешимрес.
АБРЕШИМТОБӢ *ابريشم تاي* *ниг.* абрешимресӣ.
АБРӢ *ابرى* *ниг.* абрнок.
АБРНОГУЗАР *ابر ناگذر* монеъ ба гузаштани абр; кӯҳҳои абрногузар кӯҳҳои баланд.
АБРНОК *ابرناк* бо абр пӯшидашуда, абрӣ, абргирифта: **осмони абрнок, ҳавои абрнок**.
АБРНОКӢ *ابرناكى* абрнок будан.
АБРОЛУД *ابر آلود* *ниг.* абрнок.
АБРОЛУДА *ابر آلوده* *ниг.* абролуд.
АБРОР *ا. ابرار* *ҷ.* **бир(р)**; 1. порсоён, такводорон, парҳезкорон, бузургон. 2. некӯкорон, эҳсонкорон, хайрхоҳон.
АБРПОРА *ابرپاره* пораи абр.
АБРПӢШ *ابرپوش* бо абр пӯшида: **қуллаҳои абрпӯш**.
АБРСИФАТ *ابر صفت* абрранг, абрсон, монанди абр.
АБРТӢДА *ابر توده* тӯдаи абр, абрҳои ғуншуда.
АБРӢ//АБРӢӢ *ابرو//ابروي* хати камоншакли мӯйҳо, ки дар болои чашм қарор дорад; **абрӯи қачи дунболадор** абрӯи ҳамида ва дароз; **абрӯи мушқин** абрӯи сиёҳи ғафс; **абрӯи пайваст(а)** абрӯи бо ҳам пайваста; **теғи абрӯ** абрӯи дилрабои маҳбуба; **абрӯ ба ҳам кашидан** ҳашму ғазаб зоҳир кардан; **абрӯ гиреҳ задан** қиёфаи чиддӣ гирифтани; ба ғазаб омадан; **абрӯ ҳам накардан** бепарво будан; **абрӯ чин кардан** изхори норизоият кардан, қиёфаи чиддӣ ба худ гирифтани; **бар абрӯ чин доштан** ҳашмнок будан; хафа будан; **дар абрӯвон чин афтодан** дигаргун шудани ҳолат; қиёфаи чиддӣ ба худ гирифтани; **чини абрӯ кушода** шудан аз қаҳру ғазаб фуромадан.
АБРӢБОРИК *ابروباريك* дорои абрӯҳои борик.
АБРӢДАРОЗ *ابرو دراز* дорои абрӯвони дароз.

АБРӢКАМОН *ابرو کامان* он ки абрӯи чун камон ҳамида дорад, камонабрӯ.
АБРӢКУШОДА *ابرو کشاده* *мач.* шоду хурсанд, дорои табӣи хушу болида.
АБРӢКУШОДАГӢ *ابرو کشادگى* шод будан, хурсанд будан; болида будан.
АБРӢҚАЛАМ *ابرو قلم* он ки абрӯвони қашида дорад.
АБРӢПАЙВАСТ *ابرو پيوست* он ки абрӯвонаш ба ҳам пайванданд, пайвастаабрӯ.
АБРӢСИӢХ *ابرو سياه* он ки абрӯвони сиёҳ дорад, сиёҳабрӯ.
АБРӢФАРОХ *ابرو فراخ* *ниг.* абрӯкушода.
АБРӢФАРОХӢ *ابرو فراخى* *ниг.* абрӯкушодагӣ.
АБРӢҲИЛОЛ *ابرو هلال* он ки абрӯвонаш ба шакли ҳилол аст.
АБРӢЧИНАК *ابرو چينک* асбобест, ки бо он абрӯ мечинанд.
АБРӢЧИНӢ *ابرو چينى* ба тартиб овардан ва чидани абрӯ.
АБСОРЕБСИЯ *лот.* *ابسار بيسيه* *хим., физ.* чаббидан, ба худ қашида гирифтани; чаббиш, фурубарӣ: **абсорбсияи газ, абсорбсияи овоз, абсорбсияи равшанӣ**.
АБСТРАКТ *лот.* *ابستركت* мафҳуми мучаррад; умумӣ, номуайян; *муқоб.* **конкрет**.
АБСТРАКТСИОНИЗМ *лот.* *ابستركتسيانزم* равияи санъати абстракт, санъати мавҳум ва мучарради дур аз воқеият.
АБСТРАКТСИОНИСТ *лот.* *ابستركتسيانيست* пайрави равияи абстрактсионизм.
АБСТРАКТСИЯ *лот.* *ابستركتسيه* қиҳат ва хусусиятҳои чизеро фикран аз ҳуди он чиз чудо кардан; мафҳуми мучаррад.
АБСТРАКТӢ *کتى* *мансуб ба абстракт*.
АБТАР *ا. اتر* *кит.* 1. думбурида, кӯтоҳдум. 2. бефоида, ноқис. 3. вайрон, хароб; **абтар кардан** аз байн бурдан, несту нобуд кардан.
АБУ(Л) *ا. ابو(ل)* 1. *кит.* падар. 2. дар арабӣ ҳамчун қузъи якуми калимаҳои мураккаб маънои соҳибро дорад: **Абуабдуллоҳ, Абул-фазл**.

АБУЛБАШАР *а. ابوالبشر* *д.* падари инсоният; *киноя аз* ҳазрати Одам, ки тибқи таълимоти динӣ насли одамизод аз ӯ сар шудааст.

АБУЛҲАВЛ *а. ابوالهول* *кит.* мучассамаи бузурги сангӣ ба шакли шери хобида бо сари одамай (*аз ёдгориҳои Мисри қадим*), сфинкс.

АБУС *а. عبوس* *кит.* бадқавоқ, туршрӯ.

АБХОЗӢ *ابخازی* 1. мансуб ба **Абхазия**; забони **абхазӣ**. 2. номи халқе, ки як қисми аҳолии Абхазияро ташкил медиҳад: **сокини Абхазия**.

АБҲАР *а. عېهر* *кит.* 1. наргис, ёсуман. 2. маҷ. чашм.

АБҲАРӢ *عېهری* *кит.* мансуб ба **абҳар**; **чашии абҳарӣ** чашми зебо, наргисмонанд.

АБҶАД *а. ابجد* тартиби махсуси алифбои арабӣ, ки аз ҳафт калимаи таркибёфта аз номҳои 28 ҳарф иборат буда, дар он ҳар ҳарф ададери ифода мекунад; ин калимаҳо ва ифодаи ададӣ онҳо ба таври зер аст: абҷад

ҳав(в)аз ҳут(т)ӣ каламан

ابجد	هوز	حطی	کلمن
1 – ا	5 – ه	8 – ح	20 – ک
2 – ب	6 – و	9 – ط	30 – ل
3 – ج	7 – ز	10 – ی	40 – م
4 – د			50 – ن
саъфас	қарашат	сахиз	засиг
سعفس	قرشت	ثخذ	ضظغ
60 – س	100 – ق	500 – ث	800 – ض
70 – ع	200 – ر	600 – خ	900 – ظ
80 – ف	300 – ش	700 – ذ	1000 – غ
90 – ص	400 – ت		

ҳисоби абҷад аз рӯи қимати рақамии ҳарфҳо ёфтани моддаи таърих.

АБҶАДҲОН *اجدخوان* он ки аз абҷад сабақ мегирад; сабақомӯз, навомӯз.

АБҶАДҲОНӢ *ابجدخوانی* абҷад хондан; даврани омӯзиши абҷад; навомӯзӣ.

АБЧИЛ//АБЧИР *ابجیل//ابجیر* *гуфт.* 1. чорпои савории хушрафтору чолок. 2. *киноя аз* одами чусту чолок.

АБӢАД *а. ابعد* дуртар, бӯъдтар.

АБӢОД *а. ابعاد* *ҷ.* бӯъд; **абӢоди сегона (салоса)**: *риёз.* тӯл, арз ва умқ.

АБӢЗ *а. ابیض* *кит.* сафед, сафедранг.

АВ-АВ *او او* *калимаи тақлиди овози аккоси саг*; аф-аф, ак-ак, аккос.

АВАСТО *اوستا* номи китоби муқаддаси зардуштиён.

АВАСТОӢ *اوستائی* мансуб ба **авасто**: **забон ва хати авастой**.

АВБОРИДАН *اوباریدن* нахоида хӯрдан, нахоида фуру бурдан.

АВБОШ *اوباش* бадкеш, фурумоия, нокас; шӯрапушт, бадахлок.

АВБОШӢ *اوباشی* бадкешӣ; шӯрапушти; бад-ахлоқӣ.

АВБОШОНА *اوباشانه* рафтори монанд ба авбош, мисли авбош.

АВВАЛ *а. اوّل* 1. нахуст, якум. 2. ибтидо, оғоз, шурӯъ; **аз аввал** аз оғоз; **аз аввали...** аз ибтидои..., аз оғози...; **аввали олам** ибтидои олам; **дар аввали...** дар ибтидои....

АВВАЛА *اوّله* нахустин, бори нахуст; дафъаи якум.

АВВАЛАН *اوّلّا* 1. нахуст, дар аввал. 2. пеш аз ҳама, қабл аз ҳама.

АВВАЛИН *اوّلین* нахустин, якумин, аз ҳама нахуст.

АВВАЛИНДАРАҶА *اوّلین درجه* дараҷаи якум; муҳимтарин, заруртарин: **вазифаи аввалин-дараҷа, масъалаи аввалиндараҷа**.

АВВАЛИЯ *а. اوّلیه* 1. якум, аз ҳама пеш. 2. ибтидоӣ, моя; **моддаи аввалия** нахустмодда, моддаи ибтидоӣ, нахустмоя.

АВВАЛӢ *اوّلӣ* нахустин, пешина, аввалия.

АВВАЛМАҚОМ *اوّل مقام* мақоми аввал, мақоми нахуст, воломақом.

АВВАЛО *اوّلّا* *ниг.* **аввалан**.

АВВАЛҲО *اوّل ها* *гуфт.* давраҳои аввал, пештар.

АВВАЛШАХС *اوّل شخص* шахси дорои мақоми аввал, шахси воломақом.

АВВО *а.* عوّا *кит.* 1. саги бисёр чаканда, саги уллосӣ. 2. *нуч.* яке аз бурҷҳои осмон, ки манзили сенздаҳуми Моҳ аст.

АВГУСТ *а.* اوگست *моҳи ҳаштуми солшумории мелодӣ.*

АВГУСТӢ *а.* مانسуб *ба август.*

АВД *а.* عود *кит.* бозгашт, баргашт; **авд кардан** баргаштан.

АВЕСТО *а.* اوستа *ниг.* авасто.

АВЗОӢ *а.* اوضاع *ч.* вазъ; **авзои кор** вазъи кор, рафти кор; **авзои олам** вазъи олам, ҳолати дунё; **авзои касе бечо шудан** дигар шудани ҳолати (кайфияти) касе.

АВИА *лот.* اوئه *ҳамчун ҷузъи аввали калимаҳои мураккаб ба маънои ҳавоӣ, авиатсионӣ, ҳавопаймоӣ.*

АВИАПОЧТА *а.* اوئهپاچته *почтаи ҳавоӣ, почтаи авиатсионӣ.*

АВИАЦИОНӢ *а.* اوئيسياني *мансуб ба авиатсия; махсус барои ҳавопаймо: бензини авиатсионӣ.*

АВИАЦИЯ *фр.* اوئيسييه *ҳавопаймоӣ, ҳавоӣ: авиатсияи реактивӣ, авиатсияи низомӣ.*

АВИС *а.* عويص *кит.* душвор, мушкил, сухане, ки дарки он мушкил бошад.

АВИТАМИНОЗ *а.* اوئيميناز *биол., тиб.* бемориҳое, ки аз истеъмоли пайвастаи хӯрокҳои камғизо дар натиҷаи нарасидани витаминҳои зарурӣ пайдо мешаванд.

АВҚОТ I *а.* اوقات *ч.* вақт; **авқоти касеро талх кардан** таъби касеро хира кардан.

АВҚОТ II *а.* اوقات *шакли вайроншудаи ақвот; ч.* қут; *гуфт.* хӯрок, қут.

АВҚОТВОРӢ *а.* اوقاتواري *гуфт.* хӯрду хӯрок(а), хӯрокворӣ.

АВҚОТПАЗӢ *а.* اوقاتپزي *гуфт.* хӯрокпазӣ.

АВҚОТТАЛХ *а.* اوقاتتلخ *кит.* асабонӣ ва нороҳат, мушкилоти вазъи рӯҳонӣ.

АВҚОТТАЛХӢ *а.* اوقاتتلخي *маҷ.* асабоният ва нороҳатӣ.

АВҚОТХӢРӢ *а.* اوقاتخوري *гуфт.* хӯрокхӯрӣ.

АВҚОФ *а.* اوقاف *ч.* вақф; **ичорадори авқоф**

ичорадори заминҳои вақф ё бинои вақф.

АВЛ I *а.* عول *кит.* майл, тамоюл.

АВЛ II *а.* عول *кит.* ниғаҳдории аёл, таъмини оила.

АВЛАВИЯТ *а.* اولويت *бартарӣ, дар дараҷаи аввал қарор доштан.*

АВЛИЁ *а.* اوليا *ч.* вали; 1. *д.* одамони муқаддасе, ки гӯё кашфу қаромат қарда метавонистанд. 2. бузургон: **авлиёи давлат.**

АВЛИТАР *а.* اوليتر *ниг.* авлотар.

АВЛО *а.* اول *бартар; болотар; беҳтар, хубтар; авло доништан* бартар доништан, беҳтар шумудан.

АВЛОД *а.* اولاد *ч.* валад; фарзандон; насл; **авлоди башар** насли инсон; инсонҳо, одамон; **ачдоду авлод** бобоёну фарзандон; гузаштагону ояндагон, ҳамаи наслҳо; **авлод ба авлод** насл ба насл; наслҳо, чандин насл.

АВЛОДӢ *а.* اولادي *1. мансуб ба авлод. 2. ирсӣ, маврусӣ.*

АВОИЛ *а.* اوائل *ч.* аввал.

АВОҚИБ *а.* عواقب *ч.* оқибат.

АВОМ *а.* عوام *1. ч.* омма. 2. омӣ, бесавод; нодон.

АВОМОНА *а.* عوامانه *мансуб ба авом, авомвор, омиёна.*

АВОМУННОС *а.* عوامالناس *кит.* оммаи халқ.

АВОМФАҲМ *а.* عوامفهم *оммафаҳм; сода ва қобили дарк, фаҳмо, даркшаванда, мутобиқи дарки авом.*

АВОМФИРЕБ *а.* عوامفريب *мардумфиреб, фирефтақунандаи омма.*

АВОМФИРЕБӢ *а.* عوامفريبى *мардумфиребӣ.*

АВОМФИРЕБОНА *а.* عوامفريبانه *ба тарзи авомфиребӣ: порсоии авомфиребона.*

АВОН I *а.* اوان *кит.* ҳангом, замон, вақт.

АВОН II *а.* عوان *кит.* сарҳанги девони подшоҳӣ, посбони давлатӣ.

АВОРА *а.* اواره *д.* дафтари ҳисоби бандагон, дафтари аъмол.

АВОРИЗ *а.* عوارض *ч.* ориза.

АВОСИТ *а.* اواسط *ҷ.* авсат.

АВОСИФ *а.* عواصف *ҷ.* осиф.

АВОТИФ *а.* عواطف *ҷ.* отифа.

АВОХИР *а.* اواخر *ҷ.* охир.

АВРАНГ *а.* اورنگ 1. тахт, маснад, сарири подшо-
ҳй. 2. зебой.

АВРАНД *а.* اورند 1. шукӯх; бузургӣ. 2. маҷ. макру
хилла.

АВРАНДИДАН *а.* اورنديدن *маҷ.* макру хила кар-
дан.

АВРАТ *а.* عورت 1. *кит.* андоми ниҳонӣ, андоми
шарм; узвҳои сатршавандаи инсон: **сатри ав-
рат**. 2. зан, завҷа.

АВРИНГ *а.* اورينگ *ниг.* овринг.

АВРОД *а.* اوراد *ҷ.* вирд; 1. такрори паси ҳам. 2. *д.*
дуоҳо: **вирду аврод**; **вирду аврод** хондан зикр
гуфтан, зикр кардан, дуо хондан.

АВРОДХОНӢ *а.* اورادخوانى *дуо*хонӣ.

АВРОҚ *а.* اوراق *ҷ.* варақ; **авроқи китоби
зиндагонӣ** ҳодисоту воқеоти рӯзмарраи
зиндагӣ.

АВРУПОИДӢ *а.* اروپايي دوخت *ба таври* аврупоӣ
дӯхташуда, дӯхти аврупоӣ.

АВРУПОӢ *а.* اروپاي *мансуб ба* Аврупо: **одами
аврупоӣ, либоси аврупоӣ.**

АВСАТ *а.* اوسط 1. миёна, миён. 2. дар миёна
буда.

АВСОФ *а.* اوصاف *ҷ.* васф.

АВСУН *а.* اوسون *гуфт.* нисбати занҳои бародарон
ба ҳамдигар.

АВТОБУС *ю.* اوتابوس *мошини* мусофиркаш.

АВТОГЕНӢ *а.* اوتاگيني **:кафшери автогенӣ** каф-
шери газӣ, газкафшер.

АВТОДРОМ *ю.* اوتادرام *майдони* автомобил-
ронӣ, майдони автомобилронӣ дар мусо-
биқот.

АВТОКРАН *ю.-англ.* اوتاكرن *автомобили* кран-
дор, крани ба автомобил шинондашуда.

АВТОМАТ *ю.* اوتامت 1. дастгоҳи худкор. 2.
навъе аз силоҳи дастии худкор.

АВТОМАТИКА *ю.* اوتامتيكه *соҳаи* илм ва
техника, ки ҳамаи воситаҳои техникӣ ва
усулҳои аз меҳнати дастӣ озод кардани
инсонро дар бар мегирад.

АВТОМАТӢ *а.* اوتامتي *мансуб ба* **автомат**; ба таври
худкор, **сохтори автоматӣ, ба таври
автоматӣ.**

АВТОМАТОНИДАН *а.* اوتامتانيدن *ба тарзи* худкор
мучахҳаз сохтан.

АВТОМАТОНӢ *а.* اوتامتاني *ба усули* худкор гуза-
ронидани ин ё он система, соҳа, раванди ба
тарзи худкор гузаронидан.

АВТОМАТЧӢ *а.* اوتامتجي 1. он ки автоматро
идора мекунад. 2. шахси бо автомат му-
саллаҳ.

АВТОМАШИНА *а.* اوتامشينه *ниг.* **автомобил:**
**автомашини боркаш, автомашини са-
букрав.**

АВТОМОБИЛ *ю.-лот.* اوتامابيل *воситаи* худ-
гарди нақлиёт (*боркационӣ ва мусофирбарӣ*).

АВТОМОБИЛГАРД *а.* اوتامابيلگرد **:роҳи авто-
билгард** роҳи мошингард.

АВТОМОБИЛӢ *а.* اوتامابيلى *мансуб ба* **автомобил:**
нақлиёти автомобилӣ, саноати автомобилӣ.

АВТОМОБИЛРОН *а.* اوتامابيلران *мошинрон,* ро-
нандаи мошин.

АВТОМОБИЛРОНӢ *а.* اوتامابيلراني *мошинронӣ.*

АВТОМОБИЛСОЗӢ *а.* اوتامابيلسازي *сохтани* ав-
томобил, истеҳсоли автомобил: **корхонаи
автомобилсозӣ.**

АВТОН *а.* اوطان *кит. ҷ.* ватан.

АВТОРУЧКА *а.* اوتاروچكه *қалами* худнавис ё
худкор.

АВТОСИСТЕРНА *а.* اوتاسيستيرنه *систернаи* дар
автомобил шинондашуда.

АВУЛ *т.* اول *деҳ* (дар *Догистон, Қирғизистон,
Туркменистон ва Қазоқистон*).

АВФ *а.* اوف *шакли тағйирёфтаи* **авф.**

АВФАР *а.* اوفر *кит.* бисёртар, бештар, фаро-
вонтар.

АВҲОМ *а.* اوهام *ҷ.* ваҳм.

АВЧ *а.* **اوج** 1. боло, баландӣ, нуктаи баландтарини ҳар чиз, нуктаи олий. 2. дараҷаи баланд, **авчи баҳор** ҳангоми нашъу нумувви табиат ва шукуфои рустаниҳо; **авчи девонагӣ** шиддати девонагӣ; **авчи кор** ҳангоми чӯшу хуруши кор; **авчи осмон** // **авчи фалак** баландтарин нуктаи осмон; **авчи чанг** шиддат ва сахтии чанг. 3. баландии оҳанг дар мусиқӣ; **авчу акс** мус. баму зер. 4. тараққӣ, пешрафт, инкишоф, раванк; **авч гирифтан** а) баланд шудан; боло рафтан; б) тараққӣ кардан, пеш рафтан, раванк пайдо кардан; в) шиддат гирифтан; **авч доштан** дар раванк будан; **авч ёфтан** раванк ёфтан, нашъунамо кардан, сабзидан; **авч кардан** раванк ёфтан, ривоч ёфтан, муваффақият пайдо кардан; **аз авч фурумадан** паст шудан; **аз болоравӣ** (сабзиш) мондан; **ба авчи аъло расидан** ба баландтарин дараҷа расидан; **ба авчи иззат расидан** соҳиби иззату эҳтироми баланд гардидан; **дар авчу барор будан** дар ҳоли пешрафт будан.

АВЧГИРӢ *اوج گيرى* *исми амал аз авч гирифтан*;
ҳолати ривочу равнақ ва болоравии коре.

АВЧНАВАРД **اوجنورد** **баландпарвоз.**

АВЧПАР *ниг.* аوج **парвоз.**

АВЧРАВ **اوجرو** *киноя аз фалакпаймо.*

АГАР اگر *пайвандак* 1. дар сурате ки..., ба шарте ки..., модом ки.... 2. ҳарчанд, гарчанд, гарчанд ки..., бо вучуди он ки....

АГАРЧАНД اگرچند ҳарчанд ки..., бо вучуди он
КИ....

АГАРЧИ اگرچه ҳарчанд, гарчи, бо вучуди он
ки..., ҳар қадар ки....

АГЕНТ *лот.* اگنت 1. намояндаи расмӣ, сиёсӣ, хориҷӣ *ва ғ.*, ки вакили ягон идора, муассиса ва давлат буда, вазифа ё супоришero иҷро мекунад: **агенти сиёсӣ**. 2. он ки ба манфиати ҷонибе хидмат мекунад ва сирру асрори як тарафро ба тарафи дигар мерасонад, ҷосус: **агенти махфӣ**.

АГЕНТИ 1. *агитӣ* мансуб ба агент. 2. шӯъбаи маҳаллӣ ягон идора; номи баъзе идораҳои ахбор, хабаргузори, намоёндагӣ: **Агентии шаҳрии ҳавопаймоии «Тоҷикистон»**, **Агентии иттилоотӣ**, **Агентии телеграфӣ**.

АГЛОМЕРАТ *лот.* **اگلاميرت** маъдани кӯҳии
обшуда ва ба ҳам часпидаи ковок, ки дар

шуда ва ба ҳам часпидаи ковок, ки дар сано-
ат истифода мешавад.

АГЛОМЕРАТСИЯ лот. **агломератсия** тех.
чараёни ҳосил кардани кулӯлаҳои агломерат
бо роҳи гудозиши омехтаи оҳанрезаҳо.

АГНОСТИЦИЗМ лот. *агностицизм* фалс.
таълимоти фалсафии идеалистӣ, ки имко-
нияти донисташавандагии олами ҳастӣ ва
қонуниятҳои онро инкор мекунад.

АГРАРӢ *اگرى* *мансуб ба замин;* кишт, кишоварзӣ ва хоҷагии деҳқонӣ: **ислоҳоти аграрӣ, мамлакати аграрӣ.**

АГРЕГАТ *лот. аґригѣт* 1. *тех.* дастгоҳи иборат аз чанд мошин ё қисмҳои гуногун барои иҷрои коре (қомбайн, мошини пахтачинӣ, трактор ва ғ.). 2. таҷҳизот, қисми ягон мошинаи мураккаб, ки қори муайянеро иҷро мекунад (*мас., муҳарриқи автомобил*).

АГРОБИОЛОГИЯ лот. *аграбиѧалагіе* илм дар бораи қонунҳои умумии биологӣ дар соҳаи зироат ва чорводорӣ, биологияи агрономӣ.

АГРОБИОЛОГИЌ اگر اېبلاگي *мансуб ба* **агробии-**
логиѧ.

АГРОНОМ лот. **اگرانام** мутахассиси кишоварзӣ.

АГРОНОМИЯ лот. **агронамие** илми кишоварзӣ.

АГРОНОМӢ اگر انامی *мансуб ба агрономия: илми*
агрономӣ.

АГРОТЕХНИКА лот. **агротехника** маҷмӯи усул ва тадбирҳои техникаи кишоварзӣ.

АГРОТЕХНИКЇ اگر تخنیکى *мансуб ба* **агро-**
техника.

АГРОФИЗИКА лот. **агرافизик**е илм дар бораи усулҳои физикии таҳқиқи шароитҳои берунии ҳаёти растаниҳо ва фаъолияти онҳо.

АГРОХИМИЯ лот. **اگراخيميه** илми ғизодиҳӣ ба растаниҳо, истифодаи нуриҳои маъданӣ ва муҳофизати кишт ба воситаи доруҳои химиявӣ.

АҒАР(Р) *а.* اغر 1. марди нек ва некирдор, бошараф, мӯхтарам; *муқоб.* **ғар.** 2. аспӣ қашқа.

АҒБА ағбе ҷои аз ҳама пасти теғай кӯҳҳо, ки ҳамчун гузаргоҳи мувофиқтари байни водихои ду тарафи кӯҳ истифода мешавад; ақаба, давон, гардана.

АҒБАР *a.* اغبر *kit.* гардолуд, губоролуд, хок-ранг.

АҒБАРӢ اغبرى *kit.* мансуб ба ағбар; хокрангӣ.

АҒЁР اغيار *ч.* ғайр.

АҒЗИЯ *a.* اغزیه *ч.* ғизо.

АҒЛАБ *a.* اغلب 1. бештар, аксар. 2. ғолибан, аксаран.

АҒЛОТ *a.* اغلاط *ч.* ғалат.

АҒНИЁ *a.* اغنيا *ч.* ғанӣ; сарватмандон, дороён, бойҳо.

АҒОЛУҚ *m.* اغالق 1. *kit.* соҳиб, хоҷа. 2. таър. яке аз мансабҳои олий дар аморати Бухоро.

АҒОНИСАРО اغاني سرا *кҳн.* сароянда, овозхон.

АҒОНӢ *a.* اغاني *ч.* уғния.

АД(Д) *a.* عد *kit.* ҳисоб, шумор; шумурдан, ҳисоб кардан.

АДАБ *a.* ادب 1. ахлоқ ва кирдору рафтори нек; **шарти адаб** меъёри ахлоку одоб; **адаб додан** а) одоб омӯхтан, ахлоқ омӯхтан; б) *мач.* танбеҳ кардан, ҷазо додан; **адаб ёд додан** ба касе одобу ахлоқ омӯхтан; **адаби касеро додан** касеро танбеҳ додан, ҷазо додан ба касе; **бо ду дасти адаб супурдани чизе** бо камоли риояти адаб додани чизе (ба касе), боадабона оварда супурдани чизе (ба касе). 2. илм, дониш; илми адабиёт; адабиёт; **аҳли адаб** адибон, суҳанварон, доираҳои илму адаб.

АДАБГОҲ//АДАБГАҲ ادب گاه//ادب گاه *ҷои адаб-омӯзӣ.*

АДАБДОН ادب دان *ошно бо адабу фарҳанг.*

АДАБДОНИ ادب دانی *ошноӣ бо одобу ахлоқ ва фарҳанг.*

АДАБДҶУСТ ادب دوست *ниг.* адабиётдӯст.

АДАБДҶУСТӢ ادب دوستى *дӯстдори адабу фарҳанг.*

АДАБИЁТ *a.* ادبيات 1. маҷмӯи осори бадеӣ, осори манзуму мансур, осори илмӣ ва адабӣ: **адабиёти бадеӣ**, **адабиёти бачагона**, **адабиёти классикӣ**, **адабиёти антикӣ**, **адабиёти хоричӣ**, **дарси адабиёт**, **назарияи адабиёт**, **таърихи адабиёт**. 2. маҷмӯи осори хаттии соҳаҳои гуногун: **адабиёти илмӣ**, **адабиёти иқтисодӣ**,

адабиёти сиёсӣ, **адабиёти техникӣ**.

АДАБИЁТДҶУСТ ادبيات دوست *он ки ба назму наср шавқу ҳавас дорад, касе, ки адабиёти бадеиро нағз мебинад, дӯстдори адабиёт, адабдӯст.*

АДАБИЁТДҶУСТӢ ادبيات دوستى *адабдӯстӣ, китобдӯстӣ.*

АДАБИЁТШИНОС ادبيات شناس *он ки ба таҳқику омӯзиши адабиёти бадеӣ машғул аст ва аз масъалаҳои адабӣ огоҳӣ дорад.*

АДАБИЁТШИНОСӢ ادبيات شناسى *илме, ки қонунҳои тараққиёти адабиёти бадеиро меомӯзад.*

АДАБИНАВИС ادبي نويس *он ки дар нависандагӣ ё навиштан меъёри адабиёти риоя мекунад, риояи меъёри адабӣ дар навиштан.*

АДАБИСТОН ادبستان *ниг.* дабистон.

АДАБӢ ادبى *мансуб ба адаб; забони адабӣ забоне, ки дорои меъёри адабӣ мебошад; фаъолияти адабӣ, кори адабӣ кор ва фаъолияти марбут ба адабиёт ва адабиётшиносӣ; пешрафти адабӣ роҳи тараққӣ ва инкишофи шеърӯ шоирӣ ва маҳорати адабӣ; танкиди адабӣ як бахши илми адабиётшиносӣ, ки ҳадафи асосии он муайян намудани моҳият ва мавқеи адабиёт ва осори адабӣ дар ҷомеа мебошад, нақди адабӣ.*

АДАБОМӮЗ ادب آموز *он ки илму адаб меомӯзад, муаллим ва мураббӣ; тарбиятгар, омӯзгор.*

АДАБОМӮЗӢ ادب آموزى *тарбиятгарӣ, одоб омӯхтан.*

АДАБПАРВАР ادب پرور *таблиғгар ва тарвиҷгари фарҳангу дониш, донишдӯст, фарҳангпарвар.*

АДАБПАРВАРДА ادب پرورده *адабгирифта, боадаб, тарбиятдида.*

АДАБПЕША ادب پيشه *боадаб; донишманд, фозил.*

АДАБСАНЧ ادب سنج *киноя аз донишманд, фозил.*

АДАБСАРО(Ӣ) ادب سرا(ى) *адабгоҳ, таълимгоҳ, мактаб.*

АДАБХОНА ادب خانه *маҳал ва ҷои парвариш, мактаб, мадраса, таълимгоҳ.*

АДАБЧӢБ ادب چوب 1. чӯб ё химчаи дарозе, ки мактабдорон дар гузашта бо он толибилмонро танбеҳ медоданд. 2. *мач.* чӯбе, ки бо он сарбозони гунаҳгорро мезаданд.

АДАВОТ а. ادوات ۴. адот: асбобу адавот, олуту адавот.

АДАД а. عدد 1. шумор, шумора, теъдод. 2. рақам дар ҳисоб, монанди чаҳор, панҷ *ва ғ.*: адади абстрактӣ, адади алгебравӣ, адади арифметикӣ, адади асосӣ, адади пурра, адади даҳӣ, адади касрӣ, адади мутлақ, адади ратсионалӣ. 3. микдор, саршумор: адади ғусфандон.

АДАДАН عددًا аз рӯи адад; аз чихати микдор: ададан ин қадар аст.

АДАДӢ عددى мансуб ба адад: таносуби ададӣ.

АДАДНАВИСӢ عددنویسی рақамнависӣ, шартан ба воситаи адад чизеро дарҷ кардан.

АДАЖИО ит. ادژیا мус. асари мусиқӣ ё қисми асари мусиқӣ, ки оромона ва оҳиста навохта мешавад.

АДАМ а. عدم кит. 1. нестӣ, нобудӣ; муқоб. вучуд; хоки адам рехтан бар сари касе ва ё чизе киноя аз нобуд кардани касе ва ё чизе; ба водии адам рафтан *мач.* мурдан, нобуд шудан; раҳи адам гирифтан киноя аз несту нобуд шудан. 2. бидуни..., фокиди..., набудани...: адами мусоадат, адами илтифот, адами эътино.

АДАС а. عدس ниг. наск.

АДАСӢ عدسى ниг. адасшакл.

АДАСШАКЛ عدس شکل наскмонанд.

АДВИЁТ ادويات ниг. адвияҷот 1.

АДВИЯ а. ادويه ۴. даво.

АДВИЯҶОТ ادويجات ۴. адвия. 1. доруву давоҳои гуногун. 2. навъҳои доруҳо.

АДВОКАТ лот. ادواکت вакили ҳимоятгар дар мурофияи судӣ, вакили мудофеъ, ҳимоятгар.

АДВОКАТӢ ادواکتى ҳимоятгарӣ ва вакилӣ дар мурофияи судӣ.

АДВОР I а. ادوار ۴. давр.

АДВОР II а. ادوار тарзи ҳоси доиравии ифода ва ишораи вазну оҳангҳо дар илми арӯз ва

мусиқӣ.

АДДОӢ ادای кит. калимаест, ки маъмулан дар поёни номаҳо навишта шуда ва маънои дуоғӯи шумо, камина, банда ва ё факирро дорад.

АДӢН а. ادیان ۴. дин.

АДИБ а. ادیب нависанда, шоир, адабиётшинос; суҳанвар, суҳандон.

АДИБОНА ادیبانه 1. бо шеваи аҳли адаб. 2. дорои хусусият ва услуби адабӣ: суҳанони адибона, номаи адибона.

АДИЛ а. عدیل баробар дар қадру мартаба, ҳамто, монанд.

АДИМ I а. عديم кит. 1. пӯсти даббоғишуда, пӯсти дибоғатшуда, чарм; чарми булғор. 2. *мач.* фарш, рӯй.

АДИМ II а. عديم кит. 1. нестшуда, фаношуда, маҳвшуда, маъдум. 2. *мач.* ниёзманд, дарвеш.

АДИР ادیر ғуфт. теппа, баландӣ; домани кӯҳу пуштаи на чандон баланд.

АДКАН а. ادکن кит. хокистарранг, тираранг, моил ба сиёҳӣ.

АДЛ а. عدل 1. миёна, айни мобайни чизе. 2. адолат, инсоф, дурусткорӣ; муқоб. зулм; адлу дод адолату инсоф; бисоти адл барпо кардан (намудан) киноя аз адолату инсофро барқарор кардан.

АДЛВАРЗ عدلورز додгар, адлчӯ, одил, додварз.

АДЛВАРЗӢ عدلورزی додгарӣ, адлчӯӣ, одилӣ, додварзӣ.

АДЛГУСТАР عدل گستر одил, додгустар.

АДЛГУСТАРӢ عدل گستری одилӣ, додгустарӣ.

АДЛИЯ а. عدليه идораи корҳои ҳуқуқ ва суд; додгустарӣ: вазорати адлия, идораи адлия.

АДЛИЯВӢ عدليوى мансуб ба адлия.

АДЛӢ عدلى 1. мансуб ба адл. 2. навъи сикка дар Рай ва Гургони асри миёна.

АДЛКИРДОР عدل کردار адлпеша, одил, нақӯкор, додрас.

АДЛКИРДОРӢ عدل کرداری адлпешагӣ, одилӣ, нақӯкорӣ.

АДЛПАРВАР عدل پرور адолатхоҳ, адолатчӯй.

АДЛПАРВАРӢ عدلپروري адлгустарӣ, адолатхоҳӣ, ривоч додани адлу додгустарӣ.

АДЛСИГОЛ عدلسگال бисёр одил, хусусияти шахсе, ки доимо дар андешаи адолат кардан ба касе аст.

АДЛФАРМО(Ӣ) عدلفرما(ى) шахсе, ки барои иҷрои адлу додгарӣ фармон медиҳад.

АДЛЧӮ(Ӣ) عدلجو(ى) чӯяндаи ҳақиқату адолат, хоҳандаи адолат.

АДЛЧӮӢ عدلجوئى чустани адолату ҳақиқат, талабгори адлу инсоф.

АДМИРАЛ [аз адмирал *амирулбаҳр-и арабӣ*] унвони олии дар нерӯҳои ҳарбии баҳрӣ.

АДМИРАЛӢ ادмирالى унвон ё чизе, ки ба адмирал иртибот дорад: **унвони адмиралӣ**.

АДН *a.* عدن боғҳои биҳишт, фирдавс, ҷаннат.

АДНО *a.* ادنى *кит.* пасттар; паст; *муқоб.* **аъло**; **аълову адно** а) пасту баланд; б) *киноя* аз дорову камбағал.

АДО *a.* ادا 1. пардохт, пардохтан; итмом, анҷом: **адои қарз**, **адои ҳаққи хизмат**. 2. баҷооварӣ; риоя; **адо кардан (намудан)** а) пардохтан, тамом кардан, ба итмом расонидан (чизеро); б) иҷро кардан, ба ҷо овардан; **адо шудан** а) тамом шудан, ба охир расидан; **хуми шинӣ ба лесидан адо намешавад** (*зарб.*); б) абгор шудан, тамоман аз кор баромадан. 3. хубии рафтор; ноз, ишва, карашма; **нозу адо** карашмаю ишва; нозу нуз. 4. *мач.* бемадор, суст, беқувват; **адою абгор** беҳолу бемадор; **адоят ман** қурбонат шавам, фидоят шавам, садқаат шавам.

АДОВАТ *a.* عداوت душманӣ, хусумат, бадхоҳӣ, кина; муҳолифат; **кинаю адоват** қаҳру ғазаб, адовату хусумат; **адоват доштан** кина доштан, душманӣ кардан; **туҳми адоват коштан** *киноя* аз ихтилоф андохтан байни одамон.

АДОВАТНОК عداوتناк бадхоҳона: **нигоҳи адоватнок**.

АДОВАТХОҲ عداوتخوا адоватталаб.

АДОВАТЧӮ(Ӣ) عداوتجو(ى) киначӯӣ, бадхоҳ, душман.

АДОЛАТ *a.* عدالت адлу инсоф; додгарӣ.

АДОЛАТГОҲ عدالتگاه ҷои адлу инсоф;

маҳкамаи додпурсӣ.

АДОЛАТГУСТАР عدالتگستر одил, адолатпарвар.

АДОЛАТГУСТАРӢ عدالتگستري одилӣ, адолатпарварӣ.

АДОЛАТДӮСТ عدالتدوست адолатпарвар, адолатхоҳ.

АДОЛАТМАНД عدالتمند одил, боинсоф, адолатпеша.

АДОЛАТНОК عدالتناк *ниг.* адолатманд.

АДОЛАТПАРВАР عدالتپرور *ниг.* адолатхоҳ, адолатпеша.

АДОЛАТПАРВАРӢ عدالتپروري адолатхоҳӣ, адолатчӯӣ.

АДОЛАТПАРВАРОНА عدالتپرورانه адолатхоҳона, аз рӯи адлу инсоф.

АДОЛАТПЕША عدالتپیشه адолатхоҳ, адолатпарвар.

АДОЛАТХОНА عدالتخانه ҷои адлу дод, додгустарӣ, адолатгоҳ.

АДОЛАТХОҲ عدالتخوا адолатпарвар, адолатчӯӣ.

АДОЛАТХОҲӢ عدالتخواهي адолатпарварӣ, адолатчӯӣ.

АДОЛАТХОҲОНА عدالتخواهane орзуи адолатхоҳӣ.

АДОНАШАВАНДА ادانشونده *гуфт.* тамомношуданӣ, беохир, бепоён, анҷомнопазир.

АДООМЕЗ اداآمیز бо нозу карашма.

АДОТ *a.* ادا 1. асбоб ва олат барои ҳосил кардани чизе; восита. 2. *қҳн., грам.* бандак, часпак; **адоти ташбеҳ** *ади.* воситаҳои санъати маънавии ташбеҳ (*аз қабил* чун, мисли..., монанди... *ва ғ.*).

АДОФАҲМ ادافهم рамузфаҳм, нуктадон; зирак, тезхуш, зақӣ, бофаросат.

АДОФАҲМӢ ادافهمي нуктадонӣ, нозукфаҳмӣ, заковат.

АДРАС ادريس як навъ матои дастибофи тораши абрешими пудаш аз ресмон, ки мисли беқасаб алобуло ва ё якрағ мешавад.

АДРАСБОФ *ادرسباف* он ки ба адрасбофӣ машғул аст; касе, ки адрасбофӣ пешаи асосии ӯст, бофандаи адрас.

АДРАСБОФӢ *ادرسبافي* шугли адрас бофтан.

АДРАСМОН *ادرسمان* *ниг.* ҳазориспанд.

АДРАСПӢШ *ادرسپوش* он ки либосаш (чомааш) аз адрас дӯхта шудааст: **одами адраспӯш**.

АДРЕС *фр.* *адрес* 1. *ниг.* **нишонӣ**. 2. он чи барои табрики касе навишта шудааст, папкаи табрикӣ; **ба адреси...** дар бораи..., дар ҳаққи...: **ба адреси касе гап задан**.

АДУ//АДУВ(В) *а.* *عدو* *ниг.* **адӯ**.

АДӢ *а.* *عدو* душман, ҳасм.

АДӢБАНД *عدوبند* душманбанд, асиркунандаи душман; голиб.

АДӢСӢЗ *عدوسوز* несту нобудкунандаи душман, сӯзандаи душман.

АДӢШИКАН *عدوشكن* душманшикан, голиб, пирӯз.

АДҲАМ *а.* *ادهم* *кит.* 1. тира, сиёҳ; сурхи чигариранг. 2. аспӣ сиёҳ. 3. *киноя* аз шаб.

АДӢИЯ *а.* *ادعيه* 4. **дуо**; **адӢиия мустачоба** ҷ. дуоҳои қабулшаванда.

АДӢУТАНТ *лот.* *адиутент* ҷ. афсари ёрдамчии командир дар корҳои хизмати ҳарбӣ.

АӢ *а.* *نيدو* эй!

АӢҒ//АӢҚ *т.* *اياغ//اياق* *кит.* пиёла, қадаҳ, соғар.

АӢДАТ *а.* *عيادت* *гуфт.* (*шакли дурустаи иёдат*) хабаргирии бемор, пурсиши ҳоли бемор.

АӢЛ *а.* *عيال* [*аслаи иёл*] 1. ҳамсари мард, зан. 2. оила; зан ва фарзандон; **аҳлу аӢл** оила, аҳли хона; зану фарзанд; хонавода.

АӢЛАТ *а.* *عيالت* *ниг.* **иёлат**.

АӢЛДОР *а.* *دار* *хонадор*, соҳиби зан ва фарзандони хурдсол.

АӢЛМАНД *а.* *عيالمنند* зану бачадор; каси серфарзанд.

АӢЛМАНДӢ *а.* *عيالمنندي* серфарзандӣ; соҳиби зану фарзанд будан.

АӢН *а.* *عيان* маълум, ошкор, равшан, возеҳ,

фаҳмо; он чи аён аст, чӣ ҳоҷат ба баён. (*зарб.*); **аён дидан** ошкоро дидан, аниқ дидан; **аён донистан** ба таври равшан донистан, возеҳ донистан; **аён кардан** маълум кардан, аниқ кардан; нишон додан; **аён шудан (гаштан)** ошкор шудан, маълум шудан; машҳур гаштан.

АӢНАН *а.* *عياناً* ба таври возеҳу ошкор.

АӢНИЯТ *а.* *عيانيت* чизҳои аён; воситаҳои аёнии дарс.

АӢНӢ *а.* *عياني* 1. маълумӣ, равшанӣ, возеҳӣ. 2. намоён, барои намуна ва мисол намоиш додашаванда: **воситаҳои аӢнӣ, омӯзиши аӢнӣ**.

АӢНТАР *а.* *عيانتر* равшантар; возеҳтар: **торафт аӢнтар шунида мешуд, торафт аӢнтар ҷило меод**.

АӢР//ИӢР *а.* *ايار* санҷидани дараҷаи ҳолисияти тиллову нукра бо маҳак ва ғ.; **зар(р)и иӢр** тиллои ҳолис.

АӢРА *а.* *اياره* 1. ёра, дастбиранчан, дастпонаи тилло ва нукра. 2. *таър*. ҳисобу китоби дахлу харҷ.

АӢРИЧ *а.* *اياريج* *кит.* доруи мусҳил.

АӢС *а.* *اياس* ҳавои хунук; **ҳавои аӢс** ҳавои сард, ҳавои хуноки шамолдор.

АЖҒАЛ *а.* *اژغل* **ажғал-дажғал // ажғол-дажғол** майда-ҷӯйда, шикастаю рехта, лашу луш; латта-путта, кӯҳнапора.

АЖДАР *а.* *اژدر* мори калони афсонавӣ, ки тибқи ривоятҳо аз даҳонаш оташ мебарорад ва ҳама чизро фуру мекашад, аждаҳо: **аждари дусара; ба тариқи истиора аждари зулм**.

АЖДАРГУН *а.* *اژدرگون* *ниг.* **аждармонанд**.

АЖДАРНИҲОД *а.* *اژدرنهاده* 1. ниҳоди аждарӣ, аждархӯй. 2. *маҷ.* бадкор, бадкирдор.

АЖДАРҲО *а.* *اژدرها* 1. ҷонвари бадҳайбат ва ҳавфноки афсонавӣ ба шакли сузмор, ки ҳама чизро несту нобуд карда метавонад. 2. *ниг.* **аждар; аз мор аждар шудан** а) ривоятест, ки тибқи он мор калон шавад, ба аждаҳо мубаддал мегардад; б) *киноя* аз қувват гирифтани душмани хатарнок.

АЖДАҲО *а.* *اژدها* *ниг.* **аждарҳо**.

АЖДАҲОБОРА *а.* *اژدهاباره* *кит.* аждаҳокирдор,

аждаҳохӯй.

АЖДАҲОВАШ *اژدهاوش* 1. *ниг.* аждаҳомонанд. 2. *мач.* аждаҳокирдор, бадкор, бадҳайбат.

АЖДАҲОДӢШ *аҷдаҳодӯш* *киноя* аз Заҳҳок – қаҳрамони афсонавии «Шоҳнома»-и Фирдавсӣ, ки аз китфонаш мор рӯидааст ва ӯро Заҳҳоки морон меғуфтанд.

АЖДАҲОК *аҷдаҳак* номи қадимии Заҳҳок, Заҳҳоки морон, подшоҳи афсонавӣ, ки дар «Шоҳнома» тасвир шудааст.

АЖДАҲОКЕШ *аҷдаҳакеш* *ниг.* аждаҳохӯй.

АЖДАҲОМОНАНД *аҷдаҳамонанд* монанди аждаҳо, мисли аждаҳо.

АЖДАҲОНАФС *аҷдаҳанфс* *мач.* баднафс, одами калоннафс.

АЖДАҲОПАЙКАР *аҷдаҳапайкар* калонҷусса, қавитан.

АЖДАҲОСАР *аҷдаҳасар* он чи ё он ки сари калони бадвоҳима дорад.

АЖДАҲОФАШ *аҷдаҳафаш* *кит.* монанди аждаҳо, аждаҳомонанд, ҳайбатнок.

АЖДАҲОХӢ(Ӣ) *аҷдаҳохӯӣ* 1. аждаҳокирдор, аждаҳотабъ, аждаҳосиришт. 2. *мач.* бадкирдор, бадтабиат.

АЖДАҲОШАВАНДА *аҷдаҳашавонде* *асои* аждаҳошавандаи Мӯсо *киноя* аз асои Мӯсо пайғамбар, ки тибқи ривоятҳо ҳангоми ба замин партофтан он ба аждаҳо мубаддал гашта, молу амволи соҳиронро фурӯ бурдааст.

АЖДАҲОШИКОР *аҷдаҳашикар* 1. шахсе, ки шикори аждаҳо мекунад. 2. *мач.* пурзӯр, тавоно, қавӣ.

АЖДАҲОШИКОРӢ *аҷдаҳашикари* 1. шикори аждаҳо кардан, аждаҳогирӣ. 2. *мач.* пурзӯрӣ, пурқувватӣ, тавоноӣ.

АЖРИКИЧАШМ *аҷриқиҷашм* зебочашм.

АЖРИҚӢ *аҷриқи* *чашмони* *ажриқӣ* *чашмони* зебо.

АЗ *аз* *пешоянд* 1. *сарчашмаи* амалу ҳаракатро ифода мекунад; **ранчидан аз** *касе*, **тарсидан аз** *чизе...* 2. *ашиёро* мефаҳмонад, ки дар иҷрои амал истифода мешавад ва саршавии амал ва

объекти ҳаракат ба вай вобаста аст; дар ин маврид беиштар бо феълҳои доштан, гирифтани меояд: **аз дасти** *касе* доштан. 3. *барои* ифодаи муносибатҳои сабаби рӯй додани ҳаракату амал истифода мешавад: **аз гушнагӣ**, **аз мондагӣ**. 4. *ҷои* зухури шахс ё чизи дигарро ифода мекунад: **аз деҳаи...**, **аз шаҳри...** 5. *барои* муқоисаи ду ё якчанд ашё истифода мешавад: **аз касе** (*чизе*) **калонтар**. 6. *ба* ҷузъи гурӯҳ, чизи том ё наъми чизҳо ишора мекунад: **аз растаҳои...** 7. *аз* як ҳолат баромадан ва ба ҳолати дигар баргаштаниро ифода мекунад. **баргаштан аз ақида**, **аз роҳ**. 8. *чизеро* нишон медиҳад, ки чизи дигар аз он сохта шудааст: **аз оҳану пӯлод**. 9. *ба* манбаъ ва ҷои ҳосил шудан ва гирифта шудани чизе, ба ҳудуди доираи мавзӯ ва ашё ишора мекунад: **аз ҳаёти...**, **аз саргузашти...** 10. *ба* муносибатҳои замонӣ (*саршавии* ҳаракату амал ва ғ.) ишора мекунад, дар ин маврид беиштар калимаҳои ифодакунандаи вақту замон (*рӯз*, *аввал*, *сол*, *ҷавонӣ*, *сахар*, *тобистон*, *фурсат* ва ғ.) бо пешоянди «аз» кор фармуда мешаванд: **аз тирамоҳи...**, **аз соли...** 11. *бо* ҷонишинҳои шахсӣ ва ишоратӣ *омада*, *мансубиятро* ифода мекунад; **аз ту**, **аз он**, **аз вай**. 12. *бо* пешоянди то ва ба (*аз... то...*, *аз... ба...*) *омада*, *фосилаи* муайяни масоҳату вақт ва оғози чизеро ифода мекунад: **аз сари шом то сахар**. 13. *таркибҳои зарфӣ* месозад: **аз боло**, **аз нав**, **аз миён**, **аз поён**, **аз сари нав** ва ғ. 14. *ба* воситаи бандаки изофӣ аз калимаҳои дигар пешвандҳои номии изофӣ месозад: **аз барои**, **аз баҳри**, **аз боиси**, **аз вачҳи**, **аз ғояти**, **аз дасти**, **аз қабилӣ**, **аз қабри**, **аз лаби**, **аз мобайни**, **аз роҳи**, **аз сабаби**, **аз сари**, **аз тарафи**, **аз хусуси**, **аз ҳузури**, **аз ҷониби**, **аз ҷумлаи**, **аз шарофати ...** 15. *таркибҳои пешоянди* номие месозад, ки худи пешоянди аз дар он ҷузъи дуввумро таъкил медиҳад: **берун аз**, **қабл аз**, **мақсад аз** ва ғ. 16. *бо* феъл *омада* *наъми* муайяни фразеологизмҳои феълро таъкил медиҳад: **аз даст баровардан**, **аз даст додан**, **аз назар гузаронидан**, **аз по афтодан**, **аз чашм мондан**, **аз чизе** (*ҷое*) **гузаштан**; **аз нав** боз, дубора, такроран; **аз бар** кардан аз ёд кардан, ҳифз кардан.

АЗАЛ *а. از* аввали аввалҳои замон, ибтидои даҳр; **аз азал** аз ибтидо, аз аввал, аз рӯзи аввал; **рӯзи азал** д. аввали офариниши ҷаҳон, рӯзи нахустини пайдоиши олам.

АЗАЛА *a.* عضله мушак, мушаки бадан.

АЗАЛИ ازلى абадӣ, ҷовидонӣ, ҳамешагӣ.

АЗАМАТ *a.* عظمت 1. бузургӣ, калонӣ; ҳашамат, шукӯҳ. 2. *мач.* баҳодур, далер, қаҳрамон, диловар.

АЗБ *a.* عذب *кит.* форама, бомаза, гуворо, хуштаъм; ширин.

АЗБАС ازبس *шакли кӯтоҳишудаи азбаски.*

АЗБАСКИ ازبسکه *пайвандак* зеро, зеро ки, аз сабаби он ки, дар натиҷаи он ки, чунки, бинобар, бинобар он ки.

АЗБҒӢ ازبغوى *кит.* ширинсухан, хушбаён.

АЗВОҚ *a.* اذواق *ч.* завқ.

АЗВОЧ *a.* ازواج *ч.* завҷ.

АЗДАСТДИХӢ از دست دهی *исми амали аз даст додан; бойдиҳӣ, зоеъ кардан, гум кардан.*

АЗДИГАРСОЗӢ ازديگرسازى *исми амали аз дигар сохтан; азнавсозӣ, аз нав ташкил кардан, аз нав барқарор кардан.*

АЗДОД *a.* اصدقاء 1. *ч.* зид(д). 2. *зби.* калимае, ки ду маънои зидди якдигар дорад (*мас., калимаи фароз дар адабиёти классикӣ ҳам ба маънои «кушод» ва ҳам ба маънои «баста» истеъмоли шудааст*).

АЗДУСАР از دوسر ба ҳар ҳол, хоҳӣ нахоҳӣ, ҳатман.

АЗЕРО(К) ازيرا(ک) *кҳн.* зеро, зеро ки, чунки, бинобар ин, аз ин сабаб, бинобар, аз ин ҷиҳат.

АЗЗАВАЧАЛ(Л) *a.* عظه وجل бузург, пурқудрат, кабир (*аз номҳои Худованд*).

АЗИЗ *a.* عزيز 1. гаронбаҳо, пуарзиш; гиромӣ, арҷманд. 2. мӯътабар; муқаддас. 3. меҳрубон, ғамхор, шафик; **азиз доштан** гиромӣ доштан, ҳурмат кардан. 4. порсо, диндор.

АЗИЗУЛВУЧУД عزيزالوجود ноёб, қимат, гаронқадр.

АЗИМ *a.* عظيم 1. калон, бузург, боазамат: **кӯҳи азим**. 2. васеъ, паҳновар, нопадоданор. 3. хеле бисёр, анбӯҳ: **сипоҳи азим, издиҳомӣ азим; балои азим** офати калон, ҳодисаи ногаҳонии пурдаҳшат; **савоби азим** кори басе хайр, некии зиёд.

АЗИМАТ *a.* عظيّم 1. қасд, хоҳиш, майл, ният. 2. майли сафар кардан ба ҷое, сафар. 3. сеҳр, афсун, ҷоду.

АЗИМАТГАР عزيمتگر *кит.* афсунгар, ҷодугар.

АЗИМӢ عظيمى азамат, калонӣ, бузургӣ.

АЗИМУТ ازيمت (*аз ассумут-и арабӣ*) кунҷи байни хати ҳаракати муайян ва самти шимол, ассамт: **аз рӯи азимут роҳ паймудан**.

АЗИМУШШАӢН *a.* عظيم الشأن олиқадр, баландмартаба.

АЗИЯТ *a.* اذيت озор, азобу алам, кулфат, ранҷ; **азият дидан, азият кашидан** азоб кашидан, азоб дидан.

АЗИЯТДИДА اذيت ديده азобкашида, ранҷдида.

АЗИЯТДИХАНДА اذيت دهندە азобдиҳанда, ранҷрасон.

АЗИЯТДИХӢ اذيت دهی озор додан, ранҷу кулфат додан.

АЗИЯТКАШ اذيت کش азобкашанда, озорбинанда, чафокаш.

АЗИЯТОВАР اذيت آور азобовар.

АЗКИЁ(Ъ) *a.* از كياء *ч.* закӣ.

АЗКОР *a.* اذكار *ч.* зикр.

АЗКОРАФТОДА از كاراتاده корношоям, кӯҳна.

АЗКОРАФТОДАГӢ از كاراتادگى корношоямӣ, чизи бекора, кӯҳна.

АЗЛ *a.* عزل *кит.* аз кор ҳолӣ кардан, бекор кардан, аз мансаб гирифтан.

АЗЛАМУЗЗОЛИМИН *a.* اظلم الظالمين *кит.* золимтарини золимон.

АЗМ I *a.* عزم ният, қасд, ирода; **азми росих** иродаи маҳкам (қавӣ); **азму саъй** кӯшишу ғайрат, чидду ҷаҳд; **азм кардан (намудан)** ният кардан, қасд кардан; **азмо ҷазм кардан** саҳт миён бастан барои иҷрои коре; **азми худро шикастан** аз қавли худ гаштан.

АЗМ II *a.* عظم *кит.* устухон; **азми рамим** устухони пӯсида, кӯҳна.

АЗМИНА *a.* ازمنه *ч.* замон.

АЗНАВСОЗӢ از نوسازى *исми амали аз сари нав сохтан; азнавсозии шабакаи обёрӣ, азнавсо-*

зии хочагӢ, азнавсозии барномаи таълим.

АЗНАЗАРГУЗАРОНӢ از نظر گذرانی *исми амали аз назар гузаронидан; санчиш, тафтиш, дида баромадан: азназаргузаронии ҷумҳуриявии ҳаваскорони санъат.*

АЗНОБ *а. اذنب ҷ. занаб.*

АЗО *а. عزا сӯг, сӯгворӢ, мотам; маросими мотам: либоси азо; азо гирифтан мотам гирифтани; азо доштан маросими сӯгворӢ ба ҷо овардан, сӯгвор будан.*

АЗОБ *а. عذاب озор, дард, ранҷ, машаққат, укубат: азоби ботинӣ, азоби рӯхӣ, азоби вичдон; азоби гуруснагӣ машаққати гуруснагӣ, гуруснагии бисёр саҳт; азоби гӯр а) д. азобе, ки тибки ривоятҳои динӣ ду фаришта – Мункару Накир ба одами гунаҳкор дар гӯр медиханд; б) маҷ. азоби саҳт: азоби зиндагӣ ранҷу кулфати рӯзгор; азоби марг дарди ҷонканӣ, таҳлукаю талвосаи мурдан; азоби охират азоби дӯзах; азоби ҷисмонӣ лату кӯб, шаттаю шаллоқ, дарди бадан; дар азоб будан (рӯҳан ва ҷисман) азобу машаққат кашидан.*

АЗОБДИДА عذاب دیده *сифати феълии замони гузашта аз азоб дидан; азобкашида; абгору дардманд.*

АЗОБДИХАНДА عذاب دهنده *сифати феълии замони ҳозира аз азоб додан; азиятдиҳанда, озоррасон.*

АЗОБДИХӢ عذاب دهی *исми амал аз азоб додан; озордиҳӣ, лату кӯб кардан.*

АЗОБКАДА عذاب کده *кит. ҷои азобдиҳӣ, хонаи шиканча.*

АЗОБКАШИДА عذاب کشیده *сифати феълии замони гузашта аз азоб кашидан; азобдида, ранҷкашида.*

АЗОБКАШӢ عذاب کشی *исми амал аз азоб кашидан; ба дарду ранҷ будан, ранҷбинӣ, дучоршавӣ ба машаққат.*

АЗОБНОК عذاب ناک *дарднок, ранҷовар.*

АЗОБОВАР عذاب آور *машаққатовар, азиятдиҳанда.*

АЗОГИРӢ عزاء گیری *исми амал аз азо гирифтани; мотамгирӣ.*

АЗОДОР عزادار *мотамдор, сӯгвор, мотамзада,*

азогирифта.

АЗОДОРӢ عزاداری *исми амал аз азо доштан; сӯгворӣ, азогирӣ: азодорӣ кардан.*

АЗОЗИЛ *а. عزایل номи шайтон, иблис.*

АЗОИМ *а. عزائم//عزائم 1. ҷ. азимат. 2. ҷ. азм I. 3. афсун ва дуохое, ки ба беморон меҳонанд, дуохонӣ.*

АЗОИМХОН عزائم خوان *дуохон, афсунгар.*

АЗОИМХОНӢ عزائم خوانی *исми амал аз азоим хондан; афсун хондан, дуо хондан.*

АЗОН *а. اذان д. бонги даъват ба намоз, даъвати муаззин барои хондани намоз; азони бемаҳал азоне, ки ба ақидаи хурофотпарастон барои дафъи бало хонда мешавад; azon гуфтан // azon хондан даъват кардан ба намоз.*

АЗОНГӢ(Ӣ) اذان گوئی *он ки azon мегӯяд, муаззин.*

АЗОНГӢӢ اذان گوئی *азон гуфтан.*

АЗОНИХУДӢ از آن خودی *одами худӣ, одами наздик.*

АЗОТ *ю. ازات хим. унсури химиявӣ, ки аз гази бебӯй ва беранг иборат аст.*

АЗОТӢ ازاتی *мансуб ба азот; аз азот ҳосилшуда: нуриҳои азотӣ.*

АЗОХОН عزاخوان *навҳагар, шахсе, ки дар мотами касе навҳа ва гиряву нола мекунад.*

АЗОХОНА عزاخانه *ҷое, ки дар он касе мурдааст, мотамхона.*

АЗОХОНӢ عزاخوانی *исми амал аз азо хондан; навҳагарӣ дар мотами касе.*

АЗПОАФТОДА ازپافتاده *сифати феълии замони гузаштаи аз по афтодан; базаминафтода; азпомонда.*

АЗПОМОНДА ازپامانده *сифати феълии замони гузаштаи аз по мондан; маҳрум аз қобилияти роҳравӣ: бемори азпомонда.*

АЗРАҚ *а. ازرق кит. ранги кабуд, нилгун, осмониранг.*

АЗРАҚӢ ازرقی *кит. 1. мансуб ба азрақ. 2. нилгун, кабудранг*

АЗРАҚЛИБОС ازرق لباس *1. кабудлибос, кабудпӯш. 2. киноя аз сӯфӣ, аҳли тасаввуф.*

АЗРАҚПӢШ ازرق پوش шахси либосаш азрақӣ, кабудпӯш.

АЗРАҚФОМ ازرق فام кабудранг, осмониранг, нилгун.

АЗРАҚЧАШМ ازرق چشم кабудчашм; зогчашм; гурбачашм.

АЗРО *а.* عذرا *кит.* духтар, дӯшиза; бокира, афифа.

АЗРОИЛ *а.* عزرائيل *д.* номи фариштаи марг, малакулмавт.

АЗРОР *а.* اضرار *ҷ.* зарар.

АЗУД *а.* عضد *кит.* 1. бозу. 2. маҷ. ёр, ҳамдам; мададгор, пушту паноҳ.

АЗУЛ *а.* عذول *кит.* 1. маломаткунанда, маломатгӯӣ. 2. ғайбаткунанда, ғайбатгӯӣ.

АЗФАР *а.* اذفر *кит.* тезбӯ; **мушки азфар** мушки бисёр хушбӯӣ, мушки холис.

АЗХУДКУНӢ از خود كنى 1. *исми амали аз худ кардан*; азбаркунӣ, ёдкунӣ, ҳифзкунӣ; ёдгирӣ: **азхудкунии дарс**. 2. соҳибӣ кардан, ба даст даровардан. 3. ба кор даровардан: **азхудкунии саноат**, **азхудкунии заминҳои бе-корхобида**.

АЗХУДРАФТА از خودرفته 1. *сифати феълии замони гузаштаи аз худ рафтан*; худро фаромӯшкарда. 2. пуркибру ғурур.

АЗҲАР *а.* ازهر 1. дурахшонтар, тобонтар, равшантар. 2. дурахшон, тобон, равшан.

АЗҲО *а.* اضحى *д.* иди қурбон, ки дар даҳуми моҳи зулҳиҷча барпо мегардад.

АИЗЗА *а.* اعزه *ҷ.* азиз; **аиззаи аҳбоб** азизони маҳбуб, ёрони боиззат.

АИЛ/АЙИЛ *т.* ايل *гуфт.* тасмаи маҳсусе, ки бо он тӯкумро ба ҳайвони саворӣ (*аспу хар*) мебанданд, пуштанг.

АИММА *а.* ائمه *ҷ.* имом.

АЙ *а.* نيدوи тааҷҷуб, ҳайронӣ, таассуф *ва м. ин.*

АЙБ *а.* عيب 1. норасоӣ, нуқсон, камбудӣ: **ин мол ҳеч айб надорад**. 2. таъна, маломат, сарзаниш; **айба кӣ қунад? маиб** (*зарб.*). 3. нанг, ор, боиси шарм: **пурсидан айб нест, дар ин кор ҳеч ҷои айб нест**. 4. гуноҳ, ҷурм, амали нораво; **ба айби ... а)** бо гуноҳи ...; **бо хатои ...; б)**

ба сабаби ..., аз сабаби ..., бинобар он ки; ба касофати ...; **айби шаръӣ** нуқсони қонунӣ (*аз рӯи ҳукми шариат*); **айбу гуноҳ** нуқсону гуноҳ; **айбу нанг** шарму нанг, ору номус, нангу ор; **айбу нуқсон** камбудию иллат; **айб доништан** нанг ҳисоб кардан, нораво доништан; **айб ёфтан** ошкор сохтани нуқсоне, иллат ёфтан; эрод гирифтани; **айб мондан** ба касе ё ба чизе эрод гирифтани, касеро ё чизеро наҳ задан; **айб ҷустани** нуқсону норасоӣ кофтан; хӯрдагирӣ кардан; **айби касеро ба гарданаш мондан** камбудии касеро собит кардан; **айбро ба гардани касе мондан** касеро айбдор кардан, ба зиммаи касе гуноҳе бор кардан; **айб мадор** таъна назан, айбдор нақун.

АЙБА *а.* عيبه *кит.* 1. халта, саноч, ки аз чарм дӯхта мешавад; ҷомадон, тӯрбаи чармин. 2. ҷавшан.

АЙББИН عيب بين айбҷӯӣ, бадандеш, баднок.

АЙБГИР عيب گير *ниг.* айбҷӯӣ, айбгӯӣ(ӣ).

АЙБГИРӢ عيب گيري *ниг.* айбҷӯӣ, айбгӯӣ.

АЙБГУЗОРӢ عيب گذاري *исми амал аз айб гузоштан*; гуноҳеро ба гардани касе бор кардан; айбдоркунӣ.

АЙБГӢ(Ӣ) عيب گوي *он ки ба рафтор ва гуфтори дигарон айб мемонад, нуқсонҷӯ, хурдагир.*

АЙБГӢӢ عيب گوئي *нуқсонҷӯӣ, хурдагирӣ, айбу эрод гирифтани аз касе, амал ва рафтори айбҷӯ.*

АЙБДОН عيب دان *хусусияти шахсе, ки айбро мешиносад ва ё аз айб огоҳ аст, донандаи айбу нуқсон.*

АЙБДОР عيب دار 1. *он ки аз ӯ камбудие сар за-дааст; гунаҳгор, мучрим: айбдор кардан, айбдор шудан.* 2. иллатнок, нуқсондор.

АЙБДОРӢ عيب داري *исми амал аз айб доштан.*

АЙБДОРКУНАНДА عيب دار كننده *сифати феълии замони ҳозира аз айбдор кардан; он ки касеро гунаҳгор мекунад; он ки айбу нуқсони касеро собит мекунад: ҳуқ. айбдоркунандаи давлатӣ, айбдоркунандаи ҷамъиятӣ.*

АЙБДОРКУНӢ عيب دار كنى *исми амал аз айбдор кардан; гунаҳгор кардан.*

АЙБДОРШАВАНДА عيب دار شونده *сифати феълии*

замони ҳозира аз **айбдор шудан**; шахсе, ки ба гуноҳе айбдор карда мешавад.

АЙБДОРШУДА عيبدار شده сифати феълии замони гузашта аз **айбдор шудан**; гунаҳгоршуда, маҳкумшуда ба гуноҳ.

АЙБМОНӢ عيب ماني исми амал аз **айб мондан**; айбдор кардан: ҳуқ. **айбмонии обективӣ**.

АЙБНОК عيبناк айбдор; нуқсоннок, иллатнок.

АЙБНОКӢ عيبناكى айбдорӣ, айбнок будан, ҳолат ва вазъияти айбнок.

АЙБНОМА عيب نامه ҳуқ. ҳукми айбдоркунӣ, ҳуччати айбдоркунӣ, ҳулосаи ҳукми мурофиа.

АЙБПӢШ عيب پوش он ки ё он чи нуқсон ва гуноҳи касеро мепӯшонад.

АЙБПӢШӢ عيب پوشى исми амал аз **айби касе ё чизеро пӯшидан**; тарафгирӣ.

АЙБҚӢ(Ӣ) عيب جو(ى) бадгӯӣ, бадхоҳ, бадандеш, хӯрдагир.

АЙБҚӢӢ عيب جو(ى) исми амал аз **айб чустан**; нуқсонҷӯӣ, хӯрдагирӣ, бадхоҳӣ.

АЙБШУМОРИ عيب شمار шуморандаи айбу нуқсонҳои дигарон; шахсе, ки айби дигаронро баршумурда баён мекунад.

АЙВОН ا. ايوان 1. пеши хона, ки болояш пӯшида ва тарафи пешаш кушода бошад; нишастгоҳ, суфаи баланди болопӯшида. 2. кит. кох, қаср.

АЙВОНДОР ايواندار хона ва биное, ки айвон дорад.

АЙВОНЧА ايوانچه 1. шакли тасғири **айвон**, айвони хурд. 2. соябони поядор; суфаи болопӯшида дар истгоҳи нақлиёти мусофиркашӣ (аз қабилӣ автобус, троллейбус ва ғ.).

АЙҒИР т. اغير гуфт. аспӣ нари зотӣ; муқоб. байтал.

АЙҒОҚ т. اغاقت гуфт. авбош, пархошҷӯ, ғангомаҷӯ, беодоб, шӯрапушт.

АЙҒОҚӢ т. اغاقتى гуфт. авбошӣ, ғангарағӣ, ғангоматалабӣ.

АЙДУН ايدون шакли дигари **эдун**. 1. акнун, ҳозир. 2. инчунин; ҳамин тариқа, ба ин тариқ.

АЙӢМ ا. ايام 1. ҷ. явм (рӯзҳо). 2. даврон, замон. 3. вақт, фасл, мавсим: **айӢми аҷуз**, **айӢми гузашта**, **айӢми ид**, **айӢми наврӯз**, **айӢми обхезӣ**, **айӢми ҷавонӣ**, **айӢми барфу борон**, **айӢми собиқа**; **гардиши айӢм** гузашти рӯзгор.

АЙӢР ا. عيار зирак, чобук, маккор, хилагар, фиребгар; найрангбоз, фиребанда; ♦ **дилбари айӢр** дилбари шӯхи фаттон ва дилфиреб.

АЙӢРӢ عيارى айӢр будан, зиракӣ; маккорӣ, фиребгарӣ.

АЙӢРНАМО عيارنا намои айӢрӣ доштан, монанди айӢр будан.

АЙӢРОН عياران таър. табақа ё гурӯҳи мардум дар даврони Аббосиён дар Хуросону Мовароуннаҳру Сиистон, ки ҷасуру силахшур ва ҷавонмард буда, аз бенавоён ва камбағалон ҳимоят мекарданд.

АЙӢРОНА عيارانه айӢрмонанд; ба таври айӢр амалкунанда: **ҷашмони айӢрона**, **айӢрона гап задан**, **айӢрона табассум кардан**, **айӢрона ҷашмакӣ задан**.

АЙӢРПЕША عيارپیشه маккор, фиребгар, дузд.

АЙӢШ а. عياش ба айш додашуда, айшдӯст, айшпараст, айшунӯшкунанда.

АЙӢШӢ عياشى умр бо хушӣ гузарондан, ишратпарастӣ, айшпарастӣ.

АЙӢШОНА عياشانه монанди айӢш, ба тарзи айӢш.

АЙЗАН а. ايضا кит. дубора, бори дигар, такроран; боз; низ.

АЙЛОҚ т. ايلاق (шакли дигари **яйлоқ**) ҷои серобу алаф, ки дар тобистон ва қисман зимистон чорворо он ҷо мечаронанд ва парво мекунанд.

АЙМАН а. ايمن кит. 1. рост, тарафи рост. 2. ҳучиста, муборак.

АЙН а. عين 1. номи ҳарфи бисту якуми алифбои арабиасоси тоҷикӣ (ع), ки дар ҳисоби абҷад ба адади 70 баробар аст; **айни мӯҳмала** ҳарфи айнӣ бенукта дар алифбои арабии тоҷикӣ; муқ. **ғайни мӯъчама** (ғайни нуктадор). 2. кит. ҷашм, дида, басар. 3. кит. моҳият, асл, сарҷашма; **айни ... худи...**, дар худи ...; **дар айнӣ ... дар худи ...**, дар ҳамон вақти...; **дар айнӣ замон** дар ҳамон вақт, дар худи ҳамон вақт;

ҳамзамон; дар айни ҳол дар ҳамин вақт, ҳоло.

АЙНАК عینک асбоб ва василаи дорои ду даста ва ду шиша, ки барои пурзӯр кардани биной, ғимояи чашм аз нури хуршед ё инъикоси сафедии барф, пешгирии аз даромадани ашӯи беруна ба чашм истифода шуда, болои бини гузошта мешавад: **айнаки ғаввосӣ**, **айнаки дудӣ**, **айнаки офтобӣ**, **айнаки чӯшкорӣ** (кафшерӣ), **айнаки шиноварӣ**; **айнаки зону** устухони гирди рӯи зону, кулчаи зону, сари зону.

АЙНАКДОР دار عینک он ки ба чашм айнак гирифта бошад, айнакпӯш; **айнакдор** мори захнок, ки гирди чашмонаш айнак барин ҳалқа дорад.

АЙНАКӢ عینکӣ ниг. айнакдор.

АЙНАКНОК عینک ناک ниг. айнакдор.

АЙНАКСОЗ عینک ساز он ки айнак месозад: **устои айнаксоз**.

АЙНАКСОЗӢ عینک سازی 1. амал ва шугли айнаксоз. 2. фурушгоҳ ё коргоҳе, ки дар он айнак месозанд ё таъмир мекунанд ва мефурушанд.

АЙНАКФУРӢШ عینک فروش фурушандаи айнак.

АЙНАКФУРӢШӢ عینک فروشی 1. маҳал ва ҷои фуруши айнак: **мағозаи айнакфурушӣ**. 2. амал ва шугли айнакфуруш.

АЙНАН а. عیناً монанд, назир; тамоман монанд, баробари асл, шабеҳи асл; **айнан нақл кардан** гуфтаи касеро бе каму зиёд овардан ва ё гуфтан.

АЙНИШИНОС عینی شناس он ки ба омӯзиш ва таҳқиқи ҳаёту фаъолияти Садриддин Айни машғул аст.

АЙНИШИНОСӢ عینی شناسӣ соҳаи махсуси адабиётшиносӣ, ки ҳаёт ва фаъолияти илмию адабии Садриддин Айниро меомӯзад.

АЙНИЯТ а. عینیت 1. аслият, худӣ будан, зотӣ будан. 2. монандӣ, баробарӣ, яксонӣ.

АЙНӢ عینی 1. он чи ба чашм дида мешавад. 2. асли, ҳақиқӣ, воқеӣ; мушаххас; **муқоб.** **зеҳнӣ**; **додари айнӣ** додари ҳақиқӣ, додари ҳамбатн. 3. таҳаллуси сардафтари адабиёти давраи нави тоҷик Садриддин Саидмуродзода Айни

(1878-1954).

АЙНУЛАӢН а. عین العیان кит. бисёр возеҳ ва равшан.

АЙНУЛКАМОЛ а. عین الکمال чашмзаҳм, бадназарӣ, чашмрасӣ.

АЙНУЛҲАӢТ а. عین الحیات кит., ниг. **об** (**оби зиндагӣ**).

АЙНУЛЯҚИН а. عین الیقین маълумоти аниқ, дониши дуруст, маълумоте, ки аз мушоҳида ва дарк намудани чизе пайдо шудааст.

АЙРОН т. ایران ҷурғоти беравған, дӯғ.

АЙСАР т. ایسر кит. чап, самти чап, тарафи чап.

АЙСБЕРГ англ. айсберг кӯҳи яҳини шиновар дар уқёнус, ки барои киштиҳо ва баҳрнавардон хеле хавфнок мебошад.

АЙТОМ а. ایتم ҷ. ятим.

АЙФУДА ایفده кит. беҳуда; ёва, лофу газоф.

АЙФУДАСАРӢ ایفده سری кит. лофзанӣ, беҳудагӯӣ.

АЙШ а. عیش ҳаёти хушу хурсандона; кайфу сафо ва беғамӣ, хушгузаронӣ, ишрат: **зикри айш** – **нисфи айш** (мақ.); **айшу ишрат** // **айшу нишот** кайф, хузуру ҳаловат; хурсандиву хушҳолӣ; **айш кардан** кайф кардан, роҳату хузуру кардан; **ба айши касе халал расондан** кайфи касеро парондан, ба роҳати касе монед шудан; **айшу нуш маҷ.** хушгузаронӣ бо бодагусорӣ; **доди айш додан** айшу ишрат ва шодию бозиро ба дараҷаи олии расондан.

АЙШАФРӢЗ عیش افروز тарабангез, айш гармкунанда, нишотовар.

АЙШГОҲ عیش گاه маҳал ва макони хушгузаронӣ, ҷои айшу ишрат.

АЙШДӢСТ عیش دوست он ки хушгузарониро дӯст медорад, айшпараст, айёш.

АЙШДӢСТӢ عیش دوستی амал ва рафтори айшдӯст.

АЙШОБОД عیش آباد диёр ё маҳалли айш, ҷои маишат.

АЙШПАРАСТ عیش پرست ниг. айшдӯст.

АЙШПАРАСТӢ عیش پرستی ниг. айшдӯстӣ.

АЙШПАРВАР عیش پرور ниг. айшдӯст.

АЙШПАРВАРӢ *عیش پروری* *ниг.* айшдӯстӣ.

АЙШСОЗ *عیش ساز* хушдило шодмон ё хушгузарон, созмондихандаи айшу тараб.

АЙШСОЗӢ *عیش سازی* созмондиҳии амали айшу ишрат, хушгузаронӣ.

АЙШТАЛАБ *عیش طلب* талабгори хушгузаронӣ, он ки барои айшу ишрат кӯшиши тамом дорад, чӯёи кайфу сафо.

АЙШХОНА *عیش خانه* ҷои хушгузаронӣ бо бодагусориву созу суруду рақс.

АЙҶОҲАННОС *ا. ايها الناس* *кит.* калимаи хитоб: эй мардум!, эй ҷамоат!, мардум!

АЙҶОҲАССАЛОТ *ا. ايها الصلاة* *д.* эй намозгузарон! (даъвати мардум ба намоз).

АЙҶОҲАССОҚӢ *а. ايها الساقى* *калимаи хитоб:* эй соқӣ!

АКА *ا. كه* 1. бародари калонӣ. 2. *калимаи муроҷиат*, ки хурдон ба ҷавонону мардони аз худ калон аз рӯи иззату хурмат мегӯянд, ё ба номи онҳо ҳамроҳ мекунад.

АКАДЕМИЗМ *ю. اكدميزم* *кхн.* пурра ба анъана дода шудан ё аз паси назария шуда, аз амалия дур гаштан дар соҳаи илм.

АКАДЕМИК *ю. اكدميک* узви пайвастан (ҳақиқии) академияи илмҳо.

АКАДЕМИКӢ *ا. اكدميکى* *мансуб ба академик;* ба академик хос: **маоши академикӣ.**

АКАДЕМИЯ *ю. اكدمية* 1. муассисаи оли тадқиқи илм ё санъат: **академияи илмҳо, академияи кишоварзӣ, академияи илмҳои омӯзгорӣ.** 2. номи баъзе мактабҳои оли: **академияи муҳандисии ҳарбӣ.**

АКАДЕМИЯВӢ *ا. اكدميوى* *мансуб ба академия:* муассисаи академиявӣ.

АКАДЕМӢ *ا. اكدمى* 1. *мансуб ба академизм;* риоякунандаи анъанаҳои нек; **театри академӣ** номи фаҳрие, ки ба театрҳои беҳтарин аз тарафи ҳукумат дода мешавад. 2. таълимӣ: **соати академӣ, руҳсатии академӣ.**

АК-АК *ا. اکاکى* *калимаи тақлиди овоз* барои ифодаи садои саг, аккас: **ак-аки саг.**

АКАМУЛЛО *ا. اکملا* *гуфт.* *калимаи муроҷиат* эҳтиром ба марди аз худ калон.

АКБАР *а. اکبر* кабиртар; калонтар, бузургтар.

АКВАМАРИН *лот. اکومرين* як навъ санги киматбаҳои шаффофи ҷилдор, ки осмониранг ё сабзтоб аст.

АКВАРЕЛ *фр. اکوريل* 1. ранги обӣ, ранге, ки дар об ҳал мешавад. 2. сурате, ки бо ранги обӣ кашида шудааст.

АКВАРИУМ *лот. اکوريوم* зарфи махсуси шишагӣ барои нигоҳ доштани ҷонварҳои обӣ, аз қабилҳои моҳӣ ё растаниҳои обӣ.

АКДАР *а. اکدر* *кит.* тиратар, тира.

АКДИШ *т. اکدش* *кит.* 1. омехта, имтизоҷефта. 2. омехтаи ду хун, дурага. 3. *мач.* аспидурага. 4. *д.* нафси инсонист, ки аз лохутӣ – раҳмонӣ ва носутӣ – инсонӣ имтизоҷ (таркиб) ҷефтааст. 5. маҳбуб, маҳбуба.

АКИД *а. اکيد* *кит.* маҳкам, сахт, устувор.

АКИДАН I *а. اکيداً* қатъан, ҷиддан.

АКИДАН II *ا. اکيدن* ак-ак кардан, ҷакидани саг.

АККА *عکّه* *зоол.* номи парандаи думдароз аз ҷинси зоғ.

АККАС//АККОС *ا. اکس//اکاس* *калимаи тақлиди овози саг, садои саг.*

АККОЛ I *ا. اکال* *лаҳҷ.* бозиест, ки дар он бо калтаки начандон дароз ҷӯбчаи ду нӯгаи тарошидашудаеро зада мепарронанд, ҷилликдангал.

АККОЛ II *а. اکال* 1. *кит.* пурхӯр, носерам. 2. моддаи моеи сӯзонанда ва хӯранда, ки мисли тезоб ба ҳар чӣ расад, сӯроҳ мекунад.

АККОЛБОЗӢ *ا. اکال بازی* бозии аккол, ҷилликбозӣ, ҷилликдангал.

АККОЛДАСТА *ا. اکال دسته* дангал, ҷӯбе, ки ба воситаи он ҷилликро мезананд.

АККОРД *ит. اکارد* ҳамовозии ҷандин лаҳни мусиқие, ки нотаҳои онҳо аз якдигар дар фосилаҳои гуногун воқеъ шудаанд.

АККОРДЕОН *фр. اکاردیان* *мус.* асбоби мусиқӣ аз навъи баян.

АККОС I *ا. اکاس* *ниг.* **аккас;** **аккос задан** ав-ав кардан, ҷакидан.

АККОС II *а. عکاس* *кит.* суратгир, аксбардор.

АККОСЗАӢ اکاسزني ҷакидани саг: **саг ба аккосзанӣ даромад.**

АККОСӢ عكاسي суратгирӣ; касби суратгир; **коғазӣ аккосӣ** коғазӣ махсус барои расм.

АККОСХОНА عكاسخانه аккосӣ, ҷои (хонаи) суратгирӣ.

АККРЕДИТИВ олм. اکريديتيو 1. мол. пешпардохт, ҳуҷҷати пулӣ, ки ба намояндаи як муассисаи кредитӣ барои аз дигар муассисаи қарздиҳанда гирифтани пул дода мешавад, варақаи эътибор. 2. дипл. эътиборнома, ваколатномаи намояндаи як давлат дар давлати дигар.

АККУМУЛЯТОР лот. اکومليتار асбоби ғункунии қувваи барқ (аз қабилӣ батарея), барқанбор.

АККУМУЛЯТОРӢ اکومليتاري мансуб ба аккумулятор: батареяи аккумуляторӣ.

АКЛ а. اكل кит. хӯрдан.

АКМАЛ а. اکمل комилтар, пурратар.

АКМАҲ а. اکمه кит. кӯри модарзод; муқоб. аъмо.

АКНОФ а. اکناف ҷ. канаф; гирду атроф; ғӯшаву канораҳо.

АКНУН//КУНУН اکنون//کنون ҳоло, ҳозир, имрӯз, ин вақт, ҳамин дам, алҳол.

АКО اکا ниг. ака.

АКОБИР а. اکابر ҷ. кабир; калонон; бузургон; аъён.

АКОБИРЗОДА اکابرزاده калонзода, аъёнзода.

АКОСИРА اکاسيره ҷ. кисро (муарраби Хусрав буда, ба забони арабӣ дар шакли Кисро дохил шуда, шакли ҷамъи он ба маънии шоҳон сохта шудааст, подшоҳони сосонӣ).

АКР англ. اکر андозаи масоҳати замин дар Англия ва Америка, ки ба 4 ҳазору 47 метри мураббаъ баробар аст.

АКРАМ а. اکرم киромитар, бузургтар, баландтар.

АКРИХИН лот. اکرخين тиб. номи доруест, ки барои муолиҷаи табларза истифода мешавад.

АКРОБАТИКА ю. اکراپتيكه навъи варзиш, ки

гурӯҳи машқҳои гимнастикиро дар бар мегирад.

АКРОБАТӢ اکراپتي мансуб ба акробатика.

АКС а. عكس 1. шакл ва намуни чизе, ки дар рӯи чизҳои шаффоф ва ҷилдор дида мешавад; инъикос. 2. сурати фотография; **акс гирифтани** аксбардорӣ кардан, сурат гирифтани; нусха бардоштан; **акс ёфтани** инъикоси як чиз дар чизи дигар. 3. муқобил, зид, муқолиф, баръакс; **акси садо** ҷавоби овоз, баргашти садо (мас., дар қӯҳ); **авчу акс** мус. зеру бам; **акси гуфтаи касеро** кардан ба муқобили гуфтаи касе қор кардан. 4. ади. як навъ санъати шеърӣ, ки мисраи аввалро ба ду ҳисса тақсим ва ҷояшонро иваз карда хонем, мисраи дуюм ҳосил мешавад.

АКСА عكسه шакли вайроншудаи атса.

АКСАНДОЗ عكسانداز инъикоскунанда; инъикосёбанда.

АКСАНДОЗӢ عكساندازи инъикосёбӣ, аксшавӣ.

АКСАР а. اكثر қисми зиёд, бисёртар, бештар; **аксар вақт** бисёр вақт, бештар, қариб ҳама вақт.

АКСАРАН а. اكثرأ бисёртар, ба таври аксар, бештар.

АКСАРИЮН а. اكثريون таър. ҳизби болшевикҳо; болшевикҳо.

АКСАРИЯТ а. اكثريت қисми бештар, қисми зиёдтар, бештар.

АКСБАРДОР عكسبردار суратбардор, суратгир.

АКСБАРДОРӢ عكسبردари 1. расмгирӣ, суратгирӣ. 2. нусхабардорӣ, рӯбардорӣ.

АКСБАРОРӢ عكسبراري зохиркунии расм ба воситаи доруи химиявӣ, тасвири чизеро бар рӯи навори аксбардорӣ сабт кардан.

АКСГИР عكسگير он чи ки сурати чизеро инъикос мекунад; аксгиранда.

АКСГИРӢ عكسگيري исми амал аз **акс гирифтани**; суратгирӣ, расмгирӣ, аксбардорӣ: **дастгоҳи аксгирӣ.**

АКСДОР عكسدار дорои тасвир, сурат ё нақш, суратдор.

АКССОЗ عكسساز созандаи акс, суратсоз.

АКССОЗӢ عكس سازى амали сохтани акс, суратсозӣ.

АКСЕНТ лот. аксент 1. збш. бо зарба талаффуз кардан. 2. тарзи талаффуз.

АКСИЗ лот. аксиз андоза ғайри мустақим, ки бо роҳи баланд кардани нархи молҳои серистеъмол (қанд, чой, тамоқу ва ғ.) ба воситаи фурӯшандаҳои ин молҳо рӯёнида мешавад.

АКСИЯ фр. аксие ниг. сахм.

АКСКУНАНДА عكس کننده 1. инъикос кунанда. 2. тасвиркунанда.

АКСКУНОНӢ عكس کنانی инъикоскунӣ; мунъа-кис кардан; тасвир намудан.

АКСУЛАМАЛ а. عكس العمل вокуниш, акси амал; муқоб. амал зидди амал: **аксулаамал нишон додан**.

АКСУЛИНҚИЛОБ а. عكس الانقلاب зидди инқи-лоб; муқоб. инқилоб.

АКСУЛИНҚИЛОБӢ عكس الانقلابى он ки муқо-били инқилоб мечангад, зидди инқилоб мечангад, зиддиинқилобӣ.

АКСУЛҲАРАКАТ а. عكس الحركة акси ҳаракат; иртиҷоъ.

АКСУЛҲАРАКАТЧӢ عكس الحركةچى иртиҷоӣ, муртаҷеъ.

АКСУЛҲУҶУМ а. عكس الهجوم ҳуҷуми ҷавобӣ: ба аксулҳуҷум гузаштан.

АКТ лот. акт кхн., ниг. санад, ҳуҷҷат.

АКТӢР фр. актиар бозингари синамо, театр ва ё сирк, ҳунарпеша.

АКТӢРӢ актиарӣ касби актёр, ҳунарпешагӣ.

АКТИВ лот. актив ҳисобд. дороии (пул ё моли) мавҷуди ягон муассиса, ки бо фаъолияти бонк вобаста бошад.

АКТИНИЙ ю. актинӣ хим. унсури радиоактивӣ, ки дар конҳои уран ва торий вомахӯрад.

АКТИНИЯ лот. актиния чонвари баҳрӣ аз оилаи чонварони обии марҷонӣ, ки ҳалқашакли нармустухон мешавад.

АКТИНОМИТСЕТҲО اکتنامیتستها занбӯруғақ-ҳои шуоъшакл, ки дар об, хок, ҳаво ва рӯи растаниҳо пайдо мешаванд, баъзеашон каса-

лиоваранд, аз онҳо баъзе антибиотикҳо низ ҳосил мекунанд.

АКУСТИКА ю. акустикӣ як соҳаи илми физика, ки дар бораи савт (садо) баҳс мекунад, савтшиносӣ.

АКУСТИКӢ акустикӣ мансуб ба акустика; савтӣ.

АКУШЕР фр. акушер момодоя, доя.

АКУШЕРӢ акушерӣ момодоягӣ, доягӣ.

АҚБА а. عقبه гарданаи кӯҳ ва кӯтал, роҳи душворгузари кӯҳсор, ағба.

АҚАЛ(Л) а. اقل камтарин, қисми хеле хурд; муқоб. аксар; ҳадди ақал(л) камтарин миқдор, минимум.

АҚАЛЛАН а. اقلاً 1. камтар бошад ҳам, ба миқдори кам бошад ҳам, лоақал; муқоб. аксаран. 2. ҳатто.

АҚАЛЛИЮН انقلابى таър. ҷараёне дар ҳаракати сотсиал-демократияи Русия ва пайравони он, меншевикҳо.

АҚАЛЛИЯТ а. اقلیت қисми кам, ҳиссаи хурд; муқоб. аксарият.

АҚБА а. عقبه ниг. ағба.

АҚВОМ а. اقوام ҷ. қавм (мардумон).

АҚВОТ а. اقوات ҷ. қут; хӯрок (авқот ба ин маънӣ шакли вайрони ақвот аст).

АҚД а. عقد 1. аҳд, паймон, созиш. 2. никоҳ; **ақди никоҳ бастан** паймони занушӯӣ бастан, маросими издивоҷ ба ҷо овардан.

АҚДАС а. اقدس кит. муқаддастар; поктар (тавсифи шоҳон ва рӯҳониён); **зоти ақдас** зоти муқаддас.

АҚДБАНДӢ عقدبندى исми амал аз ақд бастан.

АҚДКАРДА عقدکرده сифати феълии замони гузашта аз ақд кардан; он ки ба ҳамсари марде даромада ҳанӯз расман арӯсӣ (тӯӣ) накардааст.

АҚДКАРДАГӢ عقدکردگی шакли дигари сифати феълии ақдкарда; вазъ ва ҳолати ақдкарда.

АҚДНОМА عقدنامه шартнома, қарордод, ҳуҷҷате, ки дар он паймони издивоҷи зану мард бо тамоми хусусиятҳо сабт мешавад.

АҚИБ *а. عقب* 1. паси чизе, қафои чизе, тарафи пушти чизе. 2. пай, пас, дунбол. 3. охир, поён; **аз ақиб...** а) аз паси..., паси..., пушти...; **аз ақиб дар;** б) аз пайи..., аз дунболи...; **ба ақибаш** ба пасаш, ба қафояш; **пои ақиб** ду пои пас (*дар чорпоён*); **ақиб андохтан // ақиб кашидан** худро ба қафо гирифтан, ақиб рафтани; **ақиб афтодан** қафо мондан (*нисбат ба дигарон*); **ақиб гардондан** ба қафо гардондан, пас гардондан, баргардондан; **ақиб гаштан** ақибнишинӣ кардан, ба қафо гаштан; **ақиб гузоштан** қафо монондан, ба таъхир андохтан, сушт кардан (*пешрафти чизеро*); **ақиб кашидан** (*худро*) ақибравӣ кардан, ба қафо гирифтани; **ақиб мондан** а) қафо мондан, пас мондан; б) вақтро аз будаш кам нишон додан (-и соат); в) *киноя аз* пеш нарафтани, тараққӣ накардани; **ақиб нишастан** қафо рафтани, ақибнишинӣ кардан; **ақиб партофтани** а) ба қафо ҳаво додан (*чизеро*); б) дер монондан, ба таъхир андохтани (*кореро*); **ақиб рафтани** қафо гаштани, ақибнишинӣ кардан.

АҚИБАНДОЗ *عقب‌انداز* *гуфт.* пасандоз, захира.

АҚИБАФТОДА *عقب افتاده* *сифати феълӣи замони гузашта аз* **ақиб афтодан**; ақибмонда, хусусияти аз лиҳози фарҳангӣ ақиб мондани ҷомеа; кори ақибмонда.

АҚИБАФТОДАГӢ *عقب‌افتادگی* *шакли дигари сифати феълӣи* **ақибфтода**; ақибмондагӣ.

АҚИБГАРДӢ *عقب گردی* *ниг.* **ақибнишинӣ.**

АҚИБГОҲ *عقب گاه* ақибӣ хати ҷабҳа, ҷойҳое, ки дар паси хати ҷанг воқеъ шудаанд.

АҚИБКАШӢ *عقب کشی* *исми амал аз* **ақиб кашидан**; ба ақиб кашола кардан, аз пешравӣ боздоштан, паскашӣ.

АҚИБМОНДА *عقب‌مانده* *сифати феълӣи замони гузашта аз* **ақиб мондан**; қафомонда нисбат ба дигарон (*хоҳ дар кор, хоҳ дар масъалаҳои дигар*); **ақибмондагонро** пеш кашидан пасмондагонро пеш бурдан.

АҚИБМОНДАГӢ *عقب‌ماندگی* *шакли дигари сифати феълӣи* **ақибмонда**; ақибмонда будан, қафомондагӣ, пасмондагӣ.

АҚИБМОНӢ *عقب‌مانی* *исми амал аз* **ақиб мондан**; қафо мондан; қафомонӣ (*чи дар рафтор, чи дар корҳои дигар*): **аз ақибмонӣ баромадан.**

АҚИБНИШИНӢ *عقب‌نشینی* *исми амал аз* **ақиб кашидан**; ақиб нишастан, қафо рафтани, пас гаштани, ақибравӣ; **ақибнишинӣ кардан** а) ақиб рафтани, қафо гаштани (*мас., дар ҷанг*); б) *мач.* гузашт кардан.

АҚИБНОКӢ *عقب‌ناکی* бо ақиб, бо пушт, пуштнокӣ: **ақибнокӣ афтидан**; **ақибнокӣ рафтани** пуштнокӣ рафтани, бо пушт рафтани.

АҚИБРАВӢ *عقب‌روی* 1. *исми амал аз* **ақиб рафтани**; ақибнишинӣ. 2. ақибмонӣ, қафомонӣ.

АҚИДА *а. عقیده* 1. эътиқод, боварӣ; маслак; **ақида доштан** бовар ва эътиқод доштан ба чизе ё касе. 2. фикр, мулоҳиза; **ба ақидаи...** назар ба фикри..., аз рӯи мулоҳизаи...; **назар ба ақидаи...** назар ба фикри..., аз рӯи фикри....

АҚИҚ *а. عقیق* 1. як навъ санги қиматбаҳо, ки сурхранг ва зарди норанҷӣ аст; **ақиқ шинондан** ба чизе бо ақиқ зинат додан. 2. *мач.* сурхранг, сурх; **лабони ақиқ** лабҳои сурх; **ақиқи Яман** (**яманӣ**) ақиқи сурхи машҳуре, ки аз Яман меоранд; **ҷоми ақиқ** *киноя аз* қадаҳи пур аз шароби сурх.

АҚИҚА *а. عقیقه* *қит.* зиёфати номгузорӣ, ки дар ҳафтрӯзагии кӯдак барпо мешавад; **ақиқа кардан** расми ақиқаро ба ҷо овардан.

АҚИҚИН *عقیقین* 1. аз ақиқ сохташуда. 2. сурхранг, қирмизӣ.

АҚИҚФОМ *عقیقه‌فام* монанди ақиқ, ақиқмонанд, ба ранги ақиқ, сурх.

АҚИМ *а. عقیم* *қит.* 1. нозой, он ки аз насл мондааст. 2. *мач.* бесамар, бебаҳра, бемахсул.

АҚЛ *а. عقل* қобилияти дарки моҳияти чизҳо, қобилияти фаҳмиш, қувваи идрок ва дарёфти неку бад; зеҳн, фаҳм, хирад: **ақли баркамол**, **ақли расо**, **ақли солим**, **ақлу заковат**, **ақлу тамиз**, **ақлу фаросат**, **ақлу фаҳм**, **ақлу ҳуш**; **ақл ба чизе** (*қасе*) **банд шудан** дар фикри чизе (*қасе*) шудан; **ақлро ба ҷояш мондан** ҳушёр шудан; **ақл бовар накардан** нодурустии чизеро фаҳмидан, ғайривоқеъ будани чизеро дарк кардан, шубҳа кардан; **ақл бой додан** мафтун шудан, шефтаи чизе шудан; **ақл гум кардан** парешонхотир гаштани; **аз ақл бегона шудан** девона шудан; **ақл даромадан** боақл шудан, неку бадро фарқ мекардагӣ шудан; **ақл дар ҷояш будан** қобилияти дарккунӣ

доштан, ақлнок будан, хушёр будан; **ақл доштан** боақл будан, соҳиби фаҳму шуур будан; бомулоҳиза будан дар корҳо: **ақл ме-дошт, ин корро намекард**; **ақл ёд додан, ақл омӯхтан ба дигарон** гӯё аз худ нодонтаронро кор (гап) ёд додан; **ақли худро хӯрдан** беақлона кор кардан, бефикр рафтор намудан; девона шудан; **ақли худро шинохтан** боақл шудан, ба воя расидан; **ақл(ро) кор фармудан** мулоҳиза кардан, андеша намудан; **ақли касеро рабудан** мафтун кардан; шефтаи худ намудан; **ақл нарасидан** фаҳмида натавоништан, қобили дарки чизе набудан; **ақлу хуш бурдан (дуздидан)** моту мабхут кардан; хайрон намудан, касеро мафтуну шефтаи худ кардан, **ақлу хуш аз сар паридан** беидрок гардидан, қобилияти идрокро гум кардан; **ақлу хуш чамъ кардан** барои дарёфти чизе тайёр шудан, фикри худро ба як ҷо чамъ намудан; **аз ақл берун** ғайри қобили дарк; ғайри боварибахш; ғайри қобили қиёс; бемаънӣ; **аз ақл дур** аз имкон дур, ғайривоқеъ; **аз ақл бегона шудан** ақл гум кардан; девона шудан; **ақли нодон пас аз пешин ме-дарояд (мақ.)** дар ҳаққи касе гуфта мешавад, ки баъди кор аз кор гузаштан моҳияти масъаларо дарк мекунад ё кореро аз вақташ гузаронида, баъд ба иҷрояш кӯшиш мекунад; **ба ақл намеғунҷад (рост намеояд)** аз доираи ақл берун аст; **бо чашми ақл нигаристан** ақлро кор фармудан дар коре, муносибати мулоҳиза-корона кардан; **бо ақли худ кор кардан** мувофиқи фикри худ мустақилан амал намудан; **одаму ақл** яъне одам бо ақлаш одам аст, ақл одамро одам кардааст.

АҚЛАН *а. عقلاً* мувофиқи ақл, аз рӯи ақл.

АҚЛАК *عقلک* *гуфт.* он ки худро нисбат ба дигарон боақлтар нишон медиҳад, маҳмаддоно.

АҚЛАКӢ *عقلکى* *гуфт.* донотарошӣ, маҳмаддоно.

АҚЛБАР *عقلبر* беҳушкунанда, аз хуш равонанда.

АҚЛГАРО *عقلگرا* *фалс.* хирадгаро, ба ақл таъякунанда.

АҚЛГАРОӢ *عقلگرایى* *фалс.* хирадгароӣ, он ки таъя ба ақл мекунад.

АҚЛДУЗД *عقلدزد* дуздандаи ақл, моту мабхут-

кунанда, ба хайрат андозанда, хайронкунанда.

АҚЛӢ *عقلی* *мансуб ба ақл.*

АҚЛКӢУТОӢ *عقل کناه* *ниг.* кӯтоҳақл.

АҚЛМУХТАСАР *عقل مختصر* *кит.* бетамиз; кам-ақл, аҳмақ.

АҚЛНОК *عقلناک* боақл, соҳибақл.

АҚЛНОРАС *عقل نارس* дур аз ақл, берун аз ақл, берун аз доираи идрок.

АҚЛОЗМОӢ *عقل آزمای* ақлсанҷ, озмоёндаи хирад.

АҚЛОМ *ا. اقلام* *ҷ.* қалам.

АҚЛОНӢ *عقلانى* *мансуб ба ақл*; марбут ба ақл, оқилона; **илмҳои (улуми) ақлонӣ** илмҳои назарӣ.

АҚЛПИСАНД *عقل پسند* мувофиқ ва мутобиқи ақл, писанди ақл.

АҚЛРАМИДА *عقل رمیده* *киноя аз* ақлгумкарда, девона.

АҚЛРАС *عقل رس* ба ақл рост оянда, қобили дарк.

АҚЛРАСО *عقل رسا* комилақл, он ки ақли расо дорад.

АҚЛСАНҶ *عقل سنج* ақлозмой, озмоёндаи ақл.

АҚЛХИРАКУНАНДА *عقل خیره کننده* ошуфтакунандаи ақл.

АҚМИША *а. اقمشه* *ҷ.* қумош; ақмишаву амтиа матоъ ва чизҳои дигар.

АҚОИД *а. عقائد* *ҷ.* ақида(т).

АҚОҚИӢ *а. عقاقیا* *бот.* номи дарахтест, ки гули хӯшагии хушбӯи сафед дорад.

АҚОР *а. عمار* заминку об, мулк; мулки ғайри манқул, асбобу анҷомхӯе, ки аз як ҷо ба ҷои дигар кӯҷонида намешаванд.

АҚОРИБ *а. اقارب* 1. *ҷ.* ақраб. 2. наздикон, хешон, хешу табор.

АҚРАБ I *а. اقرب* *кит.* наздиктар.

АҚРАБ II *а. عقرب* 1. каждум. 2. бурҷи ҳаштум аз дувоздаҳ бурҷи осмон; номи моҳи ҳаштум аз солшумории шамсӣ, ки ба октябр ва ноябр рост меояд (*дар фарсӣ обон аст*).

АҚРАБАК اقربك ҳар як аз милатирҳои борики филизии рӯи соат ва асбобҳои ченкунандаи дигар: **ақрабаки соат**, **ақрабаки суръатсанҷ**.

АҚРАБО *а.* اقربا *ҷ.* **қариб** (наздикон, хешон, хешовандон); **хешу ақрабо** наздикону хешовандон.

АҚРАБОӢ اقرباي хешӣ, хешовандӣ; **муносибати ақрабоӣ** муносибати хешовандӣ.

АҚРАН *а.* اقرن *кит.* шохдор.

АҚРОН *а.* اقران *ҷ.* **қарин**.

АҚСАР *а.* اقصر кӯтоҳтар, калтатар.

АҚСО *а.* اقصى *кит.* канорҳо, гӯшаю канорҳои дур; **Шарки Ақсо** Шарки Дур.

АҚСОМ *а.* اقسام *ҷ.* **қисм**; навъҳо, гунаҳо.

АҚСУМ اقسام тайёр будан ба ҳамла ё паридан ба ҷое (чизе); **ақсум шудан** а) ҳамлавар шудан; б) дар пайи касе шудан, дар таъқиби касе шудан; кинавар шудан.

АҚТАӢ *а.* اقطع дастбурида.

АҚӢАК *а.* عقق عقق akka, алошақшаққа.

АЛАВ الو оташ, алов; **алав гирифтани гӯши** касе тасфидани гӯш аз таъсири зарби ягон чиз ё гӯё аз суханҳое, ки дар ҳаққи ӯ меғӯянд; **алав афтодан ба дили касе** ниҳоят дар изтироб шудан аз ягон кори нохуш ё хабари нохуш.

АЛАВГИРӢ الوگيري *исми амал аз алав гирифтани*; **ба алавгирӣ омадан**; дар вақти ба рафтан шитоб кардани касе гуфта мешавад.

АЛАВДОН الودان оташдон, дегдон.

АЛАВИГАРӢ علوىگرى мансубият додан ба хонадони ҳазрати Алӣ (р) ва бо он ифтихор кардан.

АЛАВИЯ *а.* علويه аз насли Алӣ (р); пайрави Алӣ (р).

АЛАВӢ علوى 1. авлоди Алӣ (р). 2. пайрав ва тарафдори Алӣ (р).

АЛАВКУШ الوكوش *гуфт.* хомӯшкунандаи сӯхтор; **мошинаи алавкуш** мошинаи махсуси сӯхторнишон.

АЛАВМОН الومان он ки дар оташдон ё оташхона алав дармегиронад.

АЛАВПОРА الوپاره 1. пораи алав, оташпора. 2.

мач. одами серҳаракат.

АЛАВПОШӢ الوپاشى оташзанӣ, оташпошӣ.

АЛАВХОНА الوخانه оташхона.

АЛАҒДА الغده *гуфт.* 1. дарҳаму барҳам, омехта, бетартиб. 2. алобуло, хол-хол.

АЛАДДАВОМ *а.* علىالدوام *кит.* ҳамеша, ҳамвора, бардавом.

АЛАЙК *а.* عليك 1. бар ту. 2. ҷавоби салом.

АЛАЙКАССАЛОМ *а.* عليكالسلام салом бар ту, дуруд бар ту.

АЛАЙКУМ *а.* عليكم 1. ба шумо, бар шумо. 2. ҷавоби салом.

АЛАЙӢИ... *а.* عليه *нешоянд, кит.* ба муқобили... **бар алайӢи...** бар хилофи...; бар муқобили..., зидди..., муқобили...

АЛАЙӢИССАЛОМ *а.* عليهالسلام осудагӣ бод бар вай.

АЛАЛФАВР *а.* علىالفور фавран, дарҳол, ба зудӣ; ҳозир, ба тезӣ, зуд.

АЛАЛӢУСУС *а.* علىالخصوص хусусан, бахусус, бавосита.

АЛАЛӢОЛ *а.* علىالحال ҳозир, ҳамин вақт, ҳамин дам, ҳамин фурсат.

АЛАЛӢУМЛА *а.* علىالجملة мухтасар, хулоса.

АЛАМ I *а.* الم дард, ранҷ, озор, ғусса; **алам доштан** ғамгину аламнок будан, аламзада будан; **алам кардан** *гуфт.* таъсир кардан; саҳт муассир шудан (аз чизе).

АЛАМ II *а.* علم байрақ, ливо, парчам.

АЛАМАНГЕЗ المانگيز дарднок, ғамангез, ғуссаовар.

АЛАМАНГЕЗОНА المانگيزانه ба таври дарднок, ғуссаоварона.

АЛАМБАР المبر парчамдор, парчамбар, байрақдор, байрақбар.

АЛАМБАРОР المبرار ғамбарор, таскиндиҳанда.

АЛАМДИДА المديده ранчида, аламзада, ранчур, дардманд.

АЛАМДОР I المدار ғамнок, аламзада.

АЛАМДОР II علمدار байрақдор.

АЛАМЗАДА علمزده гуссанок, андӯҳгин, хафаю малул, аламкашида.

АЛАМЗАДАГӢ المزدگى ғамгинӣ, маҳзунӣ; дарднокӣ, ранҷурӣ.

АЛАМКАШ علمکش андӯҳнок, азобдида, касе, ки дарду ғами зиёд дорад.

АЛАМНОК المناк дарднок, маҳзун, пуралам.

АЛАМОВАР الم آور дардовар, ғамангез, хузноовар.

АЛАМОН 1. тохтутоз барои ғорат ва гирифтани асирон. 2. *гуфт*. ба шӯр омадани издиҳом барои ҷазо додан ба гунаҳгоне; издиҳомӣ башӯромада; **ба аламон бархостан** шӯриш бардоштан ба муқобили касе (гурӯҳе).

АЛАМРАСИДА المرسیده аламзада, ранҷида, гуссанок.

АЛАН//АЛАНӢ علن//علنى *кит.* ошкор, хувайдо; *муқоб.* маҳфӣ; **мачлиси аланӣ** мачлиси кушода.

АЛАНГА النگه забонаи оташ, шӯълаи оташ; шӯъла; **аланга задан** шӯълавар шуда сӯхтан.

АЛАНГАДОР الشنگهدار шӯълазан, фурузон.

АЛАНИЯТ ا. علنيت *кит.* ошкоро, кушода.

АЛАНӢ علنى *ниг.* алан.

АЛАС 1. навъи табобат ба воситаи аловгардонӣ, ки аз оини зардуштӣ боқӣ мондааст; **алас кардан** (*касера*) алов гардондан касеро. 2. девона, беҳушу гӯш.

АЛАССАБОҲ ا. على الصباح *кит.* бомдодон, субҳгоҳон, пагоҳирӯзӣ, саҳаргоҳон, ҳангоми субҳ.

АЛАССАВИЯ ا. على السويه *кит.* мусовӣ, баробар.

АЛАСТ ا. الست d. рӯзи ибтидои офариниш; рӯзи азал мутобиқи тафсири Куръон, замони оғозин, ки рӯҳҳо (арвоҳ) офарида шуда буданд, вале ҷасадҳо (аҷсод) ҳанӯз офарида нашуда буданд.

АЛАТАРОҚ m. التراق *гуфт*. 1. матои алобуло. 2. як навъи касалии асп.

АЛАФ ا. علف номи умумии гурӯҳе аз гиёҳони бесоки ғайриҷубии яксола ё чандсолаи хурӯи зироатӣ; гиёҳи тару хушки хӯроки

чорво (*аз қабил* юнучқа, печак...); **алафи бегона** растани алафии худрӯй, гиёҳи ғайри зироатӣ; **алафи ошӣ** тара, тарина, алафи хӯрданбоб; **алафи «саломалейк»** як навъ алафи бегона, ки баъди қандан ҳам аз решаи боқимондаш тез сабзидан мегирад; **алафи шӯра** алафе, ки дар шӯразор ва беҳи деворҳо вайронаҳо мерӯяд ва таъми шӯр дорад; **алаф додан** хӯрок додан (*ба чорво*).

АЛАФГОҲ علف گاه *ниг.* алафзор.

АЛАФГУНДОР علفغندار воситаи чамъоварии алаф: **техникаи алафгундор**.

АЛАФГУНДОРӢ علفغندارى чамъ овардани алаф, захира кардани алаф.

АЛАФДАРАВ 1. он ки алафро дарав мекунад. 2. вақти муайяни алафдаравӣ. 3. мошини алафдарав.

АЛАФДАРАВ(АК) علفدرو//علفدروك асбоби алафдаравӣ: **мошини алафдаравак**.

АЛАФДАРАВӢ علفدروى *исми амал аз* **алаф даравидан**; дарав кардани алаф; алаф даравида чамъ кардани он.

АЛАФЗОР علفزار 1. чаман, ҷои сералаф, сабзаю себаргазор. 2. чарогоҳ.

АЛАФИН//АЛАФӢ 1. *елфин//елфи* 1. мансуб ба алаф. 2. ҳар он чи аз алаф тайёр карда ва ё пухта шуда бошад: **санбӯсаи алафин**.

АЛАФКОРӢ علفكارى *исми амал аз* **алаф кори-**дан; коштани алафҳо аз қабил юнучқа ва ғ.

АЛАФМОЛКУНӢ علفمالكنى *таър.* муайян кардани ҳудуди заминҳои алафзор барои гирифтани андоз.

АЛАФМОНАНД علفمانند растаниҳои монанди алаф.

АЛАФПОЯ علفپايه пояи алаф, танаи алаф.

АЛАФҲОР علفخوار *ниг.* алафхӯр.

АЛАФХӢР علفخور чонварҳое, ки алаф ме-хӯранд; ҳайвонҳои алафхӯр *муқоб.* ҳайвонҳои гӯштхӯр.

АЛАФХӢРОНӢ علفخورانى чаронидан, алаф додан.

АЛАҲУШТАК علفهشتك *гуфт*. номи халқии як навъ парандаи даштӣ.

АЛБАСТӢ البستى чизи мавҳуми баднамо аз қабилӣ шайтон, чин; шабаҳи хавфнок.

АЛБАТТА а. البته ҳатмӣ, ҳатман, бегуфтугӯ, ба таври яқин.

АЛБИСА а. البسه ҷ. либос.

АЛБОҚӢ а. الباقي кит. боқимонда; бақия.

АЛБОМ фр. البام 1. дафтари расмқашӣ. 2. китоб ва ё дафтари махсуси варақаҳояш мустаҳкам, ки барои часпондани суратҳо, маркаҳо ва ғ. кор фармуда мешавад.

АЛВАҚТ а. الوقت кит. ҳоло, ҳозир, алҳол, имрӯз.

АЛВИДОӢ а. الوداع хайрухуш, падруд (вақти аз ҷам ҷудо шудан гуфта мешавад).

АЛВОН I а. الوان ҷ. лавн (рангҳо); **неъматӣ алвон** хӯроқиҳои гуногун ва фаровон, неъматӣ фаровони ҳарҳела.

АЛВОН II а. الوان матои якранги сурх; **алвон барин сурх шудан** суп-сурх шудан; **алвон шудани чизе (касе)** сурх шудани чизе (касе), гулгун шудани чизе (касе).

АЛВОНПӢШ الوانپوش сурхпӯш, матои сурхпӯш: мизи алвонпӯш.

АЛВОНЧ الوانچ 1. ниг. **арғунҷак**. 2. ҳаракатдихӣ, пасу пеш ҳаракат додан; дар ҳаво ин тарафу он тараф тоб хӯрдан; **алвонч додан** ҳой додан, бод додан, тоб додан; **алвонч хӯрдан** пасу пеш тоб хӯрда чунбидан.

АЛВОНЧБОЗӢ الوانچبازӣ ба алвонч нишаста ҳой рафтан.

АЛВОНЧДИХӢ الوانچدهӣ 1. исми амал аз **алвонч додан**; дар алвонч шинонда ҳой додан. 2. дар ҳаво чунбиш дода тоб хӯрондан.

АЛВОНЧХӢРАНДА الوانچخورنده 1. сифати феъли замони ҳозира аз **алвонч хӯрдан**; тобхӯранда, ларзанда, тоб хӯрда чунбанд. 2. суст, ноустувор, номустаҳкам.

АЛВОНЧХӢРӢ الوانچخورӣ 1. исми амал аз **алвонч хӯрдан**; дар алвонч (арғунҷак) нишаста тоб хӯрдан. 2. дар ҳаво тоб хӯрда чунбидан: **алвончхӯрии лангари соат**.

АЛВОНЧХӢРОН الوانچخوران феъли ҳол аз **алвонч хӯрдан**; дар ҳолати алвонч хӯрдан.

АЛГЕБРА الجبره (аз алҷабр-и арабӣ) як соҳаи илми риёзиёт, ки дар он амали бузургҳо бештар ба воситаи ҳарфҳо ифода мегардад.

АЛГЕБРӢ الجبرى мансуб ба **алгебра**.

АЛГОРИТМ лот. الگارتм *риёз.* (шакли лотинии Ал-Хоразмӣ) маҷмӯи амали риёзӣ, ки барои ҳалли масъалае истифода мешавад.

АЛҒАВ т. الغو :**алғав-далғав** гуфт. ғалоғула, ҷанҷол, ғавғо, бетартибӣ.

АЛҒАРАЗ а. الغرض ниг. **алқисса**.

АЛҒАШ т. الغش :**алғаш-далғаш** дарҳаму барҳам, аралаш.

АЛҒИЁС а. الغياث кит. калимаи нидо дод, фарёд; талаби ёрӣ.

АЛҒОВ т. الغاو тағр. барзаговҳоро ҷуфт баста, ба навбат замин шудгор кардани ду деҳқон, ки яктогӣ барзагов доштанд; **алғов кардан** бо усули алғов замин шудгор кардан.

АЛЕЙК а. عليك ниг. **алайк**.

АЛИЙЯ а. عليّه кит. баландмартаба, олимақом.

АЛИЛ а. عليل кит. касал, бемор, ночӯр; иллатнок.

АЛИЛӢ عليلى беморӣ, касалӣ, ночӯрӣ.

АЛИЛУЛМИЗОЧ عليلالمزاج дорои мизочи бемор, мизочи носолим.

АЛИМ I а. اليم дарднок, дарди шиддатнок; **азоби алим** азоби саҳт, дарди шиддатнок.

АЛИМ II а. عليم кит. олим, донишманд, доно, боҳабар, огоҳ.

АЛИМЕНТ лот. المينت нафақае, ки як шахс аз рӯи қонун ба фарзандони ҷудо зиндагикунандаи худ ва ба волидайнӣ пиронсол медиҳад, нафақапулӣ.

АЛИФ I а. الف номи ҳарфи якуми алифбои арабиасоси тоҷикӣ (1), ки дар ҳисоби абҷад адади 1-ро ифода мекунад; **алифро калтак (таёк)** гуфтан бесавод будан.

АЛИФ II а. الف кит. ҳамдам, ҳамнишин, дӯст.

АЛИФ III الف як навъ рағани растанӣ, ки дар қорҳои гуногуни рангубор истифода мебаранд.

АЛИФБО а. الفبا 1. маҷмӯи ҳарфҳо, ки системаи

хати ин ё он забонро ташкил мекунад. 2. китоби аввалини дарсӣ, ки таълими савод аз он сар мешавад; китоби суратдори синфи якум; аз алифбо сар кардан кореро аз ибтидош сар кардан; ҳарфҳои алифбои ҳозираи забони тоҷикӣ, ки теъдоди онҳо 35-то аст; ҳарфҳои алифбо ғайр аз вазифаи саводомӯзӣ дар риёзиёт, ҳандаса ва дар гурӯҳбандӣ, табақабандӣ ва рақамгузорӣ низ ба кор мераванд (*мас.*, синфи якуми «А», аз нуктаи «Б» то «Д» ва ғ.).

АЛИФБОӢ الفباى *мансуб ба алифбо.*

АЛИФБОНАВИС الفبانويس 1. навомӯзе, ки ба навиштани ҳарфҳо акнун шурӯъ кардааст. 2. муаллифи китоби алифбо.

АЛИФБОНАВИСӢ الفبانويسى *исми амал аз алифбо навиштан; навиштани ҳарфҳо.*

АЛИФБОҲОНӢ الفباخوانى *хондани китоби алифбо.*

АЛИФВОР الفوار *ниг. алифосо.*

АЛИФЛОМ الفلام *пайвастаи ду ҳарфи арабии «алиф» ва «лом» (ال); (ду) даст алифлом кардан (намудан) бо ишорати (ду) даст ифода кардани маъние.*

АЛИФОСО الفآسا *монанди алиф, рост.*

АЛИФУЛҚАД ا. *الفالق* *ростқомат, мавзунқад.*

АЛКАЛОИД а.-ю. الكلايد *моддаҳои органикии азотдор, ки бештар аз растаниҳо ҳосил мешаванд.*

АЛКАН а. الكن *кундзабон, он ки забонаш лакнат дорад, он ки вақти гап задан забонаш мегирад.*

АЛКИМИЁ а. الكيمياء *илми сеҳру ҷоду ба воситаи доруҳои кимиёвӣ дар асрҳои миёна.*

АЛКУЛ الكول [*аз ал-куҳул-и арабӣ*] 1. *хим.* моеъ бо таъми тунду сӯзон, ки дар саноати пизишкӣ ва дар таҳияи машруботи алкулдор (спиртдор) ба кор меравад. 2. нӯшобаҳои омехта бо спирт.

АЛКУЛӢ الكولى 1. дорои алкул, нӯшобаи алкулдор 2. мӯътад ба нӯшидани алкул

АЛҚАЗО а. القضا *иттифоқан, тасодуфан, ногоҳ.*

АЛҚИССА а. القصه *хулосаи калом, хулласи гап.*

АЛҚОБ а. القاب *ҷ. лақаб.*

АЛҚУНДӢ القندى *собуни алқундӣ гуфт.* қисми ками баъди шустушӯ боқимондаи собун, пасмондаи собун.

АЛЛА الله *таронаи модарон барои хобонидани кӯдак; алла гуфтан* суруди алларо хондан.

АЛЛАГӢ الله گويى 1. алла гуфтан. 2. суруди алла хондан.

АЛЛАКАӢ الكى *кайҳо, кайҳо боз, дер боз, бисёр вақт инчониб.*

АЛЛЕГРО *ит.* اليجرا *мус.* суръати тез дар мусикӣ, бо суръати тез иҷро шудани асари мусикӣ ё қисме аз он.

АЛЛЕРГИЯ ю. اليرگيه *тиб.* вокуниши бадан аз таъсири батакрори микробҳо ва баъзе сафедаҳои бегона, ҳассосият.

АЛЛОМ а. علام *бисёр донанда, бисёр доно, олим.*

АЛЛОМА а. علامه *донишманди калон, олими олимон; сарвари аҳли илм.*

АЛЛОМАН الاندن *гуфт.* фирефтан, фанд додан, фиреб кардан.

АЛЛОТРОПИЯ ю. الاتراپيه *қобилияти вучуд дошта тавонистани баъзе унсурҳои химиявӣ дар якчанд шакл (мас., углерод дар шакли графит ва алмос).*

АЛЛОТРОПӢ الاتراپى *мансуб ба аллотропия.*

АЛЛОҲ а. علاف *қит.* 1. алаффуруш, коҳфуруш. 2. касе, ки орд, гандум, ҷав ва монанди ин чизҳоро харида мефурушад, ҳаннот.

АЛЛОҲӢ علافى 1. шугли аллоф. 2. дӯкони аллоф.

АЛЛОҲ а. الله *Худо; Аллоҳу Акбар* ҷ. Худо бузург аст, Аллоҳу аҳад Худо яқтост.

АЛМОС الماس 1. санги маъдани қиматбаҳо, ки ҷиҳати дурахшонӣ, хушсифатӣ ва сахтӣ аз дигар сангҳои нодир болоӣ дорад. 2. маҷ. ҳар чизи тез ва пурчило. 3. асбоби шишабурӣ.

АЛМОСВОР الماسوار *чун алмос, мисли алмос дурахшон.*

АЛМОСГУН الماسگون *алмосранг, алмосмонанд: донаҳои ашки алмосгун.*

АЛМОСДОР الماسدار *дорои алмос.*

АЛМОСӢ الماسى мансуб ба алмос; ашӢи аз алмос сохта.

АЛМОСКОРӢ الماسكارى бо алмос оро додашуда: **ҳалқаи алмоскорӢ**.

АЛМОСМОНАНД الماسمانند ба алмос монанд, чун алмос.

АЛМОСПАЙКОН الماسپيكان тири пайконаш пӯлодии тез.

АЛМОСПОРА الماسپاره 1. пораи алмос. 2. ҳар чизи хурди дурахшон.

АЛМОСРАНГ الماسرنگ ба монанди алмос, ба ранги алмос, обгун.

АЛМОСТАРОШ الماستراش 1. он ки алмос метарошад. 2. асбоб ва олати алмостарошӣ.

АЛМОСТАРОШӢ الماستراشي 1. амал ва фаъолияти алмостарош. 2. ҷой ва коргоҳи алмостарошӣ.

АЛО I لا 1. ҳарранга, дуранга ва сиёҳу сафед. 2. ҳар ҳайвон ва парандаи аблақ (*аз қабилӣ асп, сағ, акка, гов ва ғ.*); **ало нигоҳ кардан** чашм песонда нигоҳ кардан, қач-қач нигоҳ кардан; **чашм ало кардан** // **ало-ало нигоҳ кардан** бо норизой ва ҳашмгинӣ нигоҳ кардан, бо назари бад нигаристан.

АЛО II لا нидо ҳой!, эй!, ҳангоми хитоб ё барои огоҳӣ додан ба касе гуфта мешавад; огоҳ бош!

АЛОБУЛО الابل рангоранг, песа; сиёҳу сафед; **чашм алобуло шудан** чашм бечо шудан, тағйир ёфтани ҳолати чашм.

АЛОВ الو ниг. алав.

АЛОВБОЗӢ الوبازى бо алов бозӣ кардан; бо алов машқ кардан.

АЛОВГИРАК الوگيرک 1. асбоби махсус барои оташгирӣ. 2. хокандоз.

АЛОВДОН الودون гуфт. оташдон, дегдон.

АЛОВӢ الو мансуб ба алов.

АЛОВМОН الومان 1. он ки алов мегиронад; оташгирон. 2. маҷ. шӯрандоз, чангандоз.

АЛОВХОНА الوخانه оташхона.

АЛОЗОЛИК ا. علي ذالك кит. бинобар ин, мувофиқ бар ҳамин, ба ҳамин қарор.

АЛОИК ا. علائق ҷ. алоқа.

АЛОИМ ا. علائم ҷ. аломат.

АЛОӢ الاى ало (сафеду сиёҳ) будан; **гов мирад ҳам алоии чашмаш намеравад** (мақ.). 2. *гуфт*; **алоӣ гуфтан** аз шиддати дард ё беморӣ ва ё девонагӣ суханҳои мафҳуму номафҳум гуфтан, ҳарзагӯӣ кардан, ҳазён гуфтан.

АЛОҚА ا. علاقه 1. муносибат, иртибот, рабт; рафтуомад; додугирифт: **алоқаи бавосита, алоқаи бевосита, алоқаи ғайрирасмӣ, алоқаи зич, алоқаи маҳфӣ, алоқаи мустақкам, алоқаи расмӣ, алоқаи хешӣ; алоқа бастан** муносибат барпо кардан; **алоқа доштан** муносибат доштан, иртибот доштан; **алоқа канда шудан** (*аз ҷое ва ё касе*) қатъ шудани муносибат. 2. робитаи байни гурӯҳҳои иҷтимоӣ, робитаи давлатӣ ва ғ.: **алоқаи дипломатӣ, алоқаи иқтисодӣ, алоқаи сиёсӣ**. 3. маҷмӯи муассисаҳои, ки бо васоили техникӣ барои робита ба масофаи дур хизмат мекунаанд: **вазорати алоқа, алоқаи телеграфӣ, алоқаи ҳавой**.

АЛОҚАГОҲ علاقه گاه маҳалли робита, ҷои вохӯрӣ.

АЛОҚАДОР علاقه دار муносибатдор, тааллуқдор, марбут.

АЛОҚАДОРӢ علاقه داري исми амал аз алоқа доштан; алоқамандӣ, тааллуқмандӣ.

АЛОҚАДР ا. علي قدر: **алоқадри...** ба андозаи...; **алоқадри ҳол** ба қадри имкон, мувофиқи ҳолу аҳвол, ба қадри қудрат ва тавоноӣ.

АЛОҚАМАНД علاقه مند ниг. алоқадор; **алоқаманд кардан** вобаста кардан: **алоқаманд кардани таълим** бо истехсолот.

АЛОҚАМАНДӢ علاقه مندى ниг. алоқадорӣ.

АЛОҚАНОҚ علاقه ناک ниг. алоқадор.

АЛОҚАЧӢ علاقچى 1. корманди почта, телеграф ва телефон. 2. аскарӣ махсуси алоқаи ҳарбӣ.

АЛОЛО ا. علا kit. бонг, ғавго, ғулгула, ғалогула.

АЛОМАТ ا. علامت 1. нишона, асари чизе; **сукут** – **аломати ризо** (мақ.). 2. ишора, қайди махсус дар хату китобат; **аломати савол грам.** аломате, ки дар охири ҷумлаҳои саволи гузошта мешавад. **аломати савол мондан** (гузоштан);

аломатҳои ист; *грам*; **аломати мусовӣ** *риёз.* аломати баробарӣ; **аломатҳои таваккуф** аз *қабил* нукта, вергул, дунукта, бисёрнукта *ва г.*; **аломатҳои роҳ** нишонаҳо дар роҳҳои автомобилгард ва поезд.

АЛОМАТГУЗОРӢ *علامت‌گذاری* нишонамонӣ, нишона мондан.

АЛОМУШАК *الامشك* 1. номи чонварест аз оилаи мушҳо. 2. ҳар чизе, ки ба ранги ин чонвар бошад. 3. сафеду сиёҳ.

АЛОНИЯ *ا. علانيه* *кит.* ошкор, рӯирост, ошкоро, ба таври аланӣ.

АЛОҲИДА *ا. عليحده* чудагона; махсус, ба таври чудо ва хос; **алоҳида-алоҳида** чудо-чудо.

АЛОҲОЗО *ا. هذا* бинобар ин, ва инчунин, ба ҳамин тариқ, ҳамин тавр, ва ғайра, ва ҳоказо.

АЛОЧА *ا. علاچه* матое, ки аз нахи пахта ё шохии рах-рахи рангоранг бофта мешавад; **алочаи жандагии кӯлобӣ** як хел алочаи бонақшу нигор, ки гулхояш чун дарбех ба назар менамояд ва он пеш асосан дар вилояти Кӯлоб бофта мешуд; **алочаи ресмониҳои нуратой** наъве аз алоча, ки дар шаҳри Нурато бофта мешуд.

АЛОЧАБОФ *ا. الاچه‌باف* он ки алочабофӣ пешаи ӯст.

АЛОЧАБОФӢ *ا. الاچه‌بافي* касб ва ҷои кори алочабоф: **корхонаи алочабофӣ.**

АЛОЧАПӢШ *ا. الاچه‌پوش* он ки либоси алочагӣ дар бар дорад.

АЛОЧАШМ *ا. الاچشم* он ки чашмони бардамида дорад, чашмало.

АЛОЧИПОР *ا. الاچپار* *гуфт.* алобуло, хол-хол, дорои ранги сафеду сиёҳ *ва г.*

АЛОШАҚШАҚА *ا. الاشقه* акка, зоғи ало.

АЛПИНИЗМ *лот. альпинизм* *ниг.* кӯхнавардӣ.

АЛСАҒ *ا. النع* *кит.* он ки дар забонаш вақти сухан сактагӣ меояд ва ё ҳарфери ба ҷои ҳарфи дигаре талаффуз мекунад.

АЛТ *ит.-лот. الت* *мус.* 1. овози пасти занона ё бачагона дар сурудхонӣ. 2. асбоби мусиқии калонтар аз скрипка.

АЛТАФ *ا. الطف* латифтар, нозуктар, нафистар.

АЛТЕРНАТИВА *фр.-лот. التيرناتيوه* зарурати

ихтиёр кардани (хостани) яке аз ду ё якчанд имконияти мухталиф.

АЛТЕРНАТИВӢ *التيرناتيوه* *мансуб ба алтернатива: ба тариқи алтернативӣ.*

АЛТОФ *ا. الطاف* *ҷ.* лутф; меҳрубонӣ, хайрхоҳӣ; лутфу марҳамат.

АЛФ *ا. الف* *кит.* ҳазор.

АЛФА *ю. الف* 1. номи ҳарфи аввали алифбои юнонӣ. 2. аввали ягон чиз, оғози коре.

АЛФА-ЗАРРАҲО *الف‌زرّها* ҳастаҳои атомии гелий, ки дар таркибашон 2 протон ва 2 нейтрон доранд.

АЛФА-КОҲИШ *الف‌كاهش* наъви коҳиши радиоактивии ҳастаи атомӣ, ки дар натиҷаи хориҷшудани алфа-зарраҳо ба вучуд меояд.

АЛФАНЧИДАН *الفنجيدن* *ниг.* алфактан.

АЛФАХТАН *الفختن* *кит.* андӯхтан, чамъ кардан, зиёд кардан.

АЛФИРОҚ *ا. الفراق* *калимаи нидо* дар вақтҳои аз ҳам чудо шудан ва сӯзи ҳичрон гуфта мешавад.

АЛФОЗ *ا. الفاظ* *ҷ.* лафз (гапҳо, ҳарфҳо); сухан; **алфози қабех(а)** суханҳои аз одоб дур; суханҳои зишт ва таҳқиркунанда; **алфози китобӣ** гапҳои китобӣ, калимаҳои китобӣ; **алфози кӯчагӣ** гапҳои ҳарза, гапҳои аз одоб берун.

АЛҲАЗАР *ا. الحذر* эҳтиёт бош!, боҳабар бош!

АЛҲАҚ *ا. الحق* ҳаққо ки..., ба ростӣ ки..., дар ҳақиқат.

АЛҲАМД *ا. الحمد* *д.* номи сураи аввалини Қуръон, ки хониш дар мактаби динӣ аз он сар мешавад.

АЛҲАМДУЛИЛЛОҲ *ا. الحمد لله* шукр Худоро, шукри Худо, ҳамду ситоиш барои Худованд аст.

АЛҲОЛ *ا. الحال* акнун, ҳозир, имрӯз, ин замон, ҳоло.

АЛҲОН *ا. الحان* *ҷ.* лаҳн; нағмаҳо, оҳангҳо, овозҳои мусиқӣ.

АЛҶАБР *ا. الجبر* *кхн.* алгебра.

АЛЪАМОН *ا. الامان* *калимаи нидо* раҳм кунед!, мадад кунед! (*дар сахтӣ мушкӣ барои*

ёрмандӣ, паноҳҷӯӣ ва додхоҳӣ гуфта мешавад).

АЛӢОН *а.* الآن ҳозир, ҳозиракак, холо, даррав, акнун, ҳамакнун; дар ин рӯзгор, ҳамин лаҳза.

АЛЮМИН *اليومين* *ниг.* алюминий.

АЛЮМИНИЙ *лот.* *اليوميني* филизи сабуки мулоим ва сафеди нуқрамонанд.

АЛЮМИНӢ *اليوميني* аз алюминий сохташуда: деғҷаи алюминӣ.

АМАД *а.* *عمد* василаи гузаштан ва боргузаронӣ аз дарё, ки аз ҷӯбҳои баҳамбаста ё аз ҷӯбҳои хикҳои дамкарда иборат аст, сал; **амади саночӣ** амади аз хикҳо сохташуда.

АМАДРОН *عمدران* барандаи амад, салҷӣ.

АМАДЧӢ *عمدچي* *ниг.* амадрон.

АМАК *عمك* 1. бародари падар, аму. 2. *гуфт.* аз рӯи ҳурмату эҳтиром ба мардони аз худ калонтар гуфта мешавад.

АМАКБАЧА *عمك بچه* писари амак; фарзанди амак.

АМАКБОБО *عمك بابا* бародари падаркалон, амаки падар.

АМАКЗОДА *عمك زاده* амакбача.

АМАКӢ *عمكي* *ниг.* амак.

АМАКХОНД *عمك خواند* шахси ба сифати амак қабулшуда, шахси амакхонда.

АМАЛ *а.* *عمل* 1. кор, меҳнат, фаъолияти меҳнатӣ. 2. вазифа, мансаб, мартаба. 3. таъсир, асар; **амали дору** таъсири дору, фоиди дору. 4. сабзиш; нашъунамо; **нағз амал кардан** тез сабзидан, дар нашъунамо шудан. 5. амалия, таҷриба; **илму амал** назарияю амалия; **дар амал** дар воқеъ, дар ҳақиқат, ҳақиқатан ҳам; **ба амал овардан** дар ҳаёт татбиқ кардан, иҷро кардани амале, коре; **дар амал нишон додан** дар ҳақиқати ҳаёт нишон додан, амалан собит кардан; **ба гуфт(а)и касе амал кардан** мувофиқи нишондод ва ақидаи касе кор кардан; **дар (ба) амал татбиқ кардани (намудани)** *чизе* амалан иҷро кардан, дар таҷриба нишон додан.

АМАЛАН *а.* *عملاً* ҳақиқатан, дар ҳақиқат, дар амал, воқеан.

АМАЛДОР *عملدار* мансабдор, маъмури давлат, соҳибмансаб.

АМАЛДОРӢ *عملداري* мансабдорӣ, соҳибмансабӣ.

АМАЛИЁТ *عمليات* фаъолият, ҳаракат; иҷрои кор: **амалиёти ҳарбӣ**, **амалиёти ҷарроҳӣ**.

АМАЛИЯ *а.* *عمليه* *ниг.* амалиёт; *муқоб.* назария.

АМАЛӢ *عملی* 1. *мансуб ба амал*; ҳақиқӣ, воқеӣ, мушаххас: **чораҳои амалӣ**. 2. таҷрибавӣ, корӣ, вобастаи амал, татбиқӣ; *муқоб.* назариявӣ: **корҳои амалӣ**, **фанҳои амалӣ**, **фаъолияти амалӣ**.

АМАЛКАРД *عمل كرد* 1. амал. 2. воқуниш, аксуламал. 3. ҳосил ва натиҷаи кор. 4. фаъолият

АМАЛПАРАСТ *عمل پرست* мансабпараст, мансабдӯст.

АМАЛПАРАСТӢ *عمل پرستي* мансабдӯстӣ, ҷоҳу мансабпарастӣ.

АМАЛФАРМО *عمل فرما* корфармо, саркор; роҳнамо.

АМАЛҲОНА *عمل خانه* маҳал ва ҷои амалдор, ҳоким ё коргузори ҳукумати, девонхона.

АМБУЛАТОРИЯ *лот.* *امبيلاتريه* *ниг.* дармонгоҳ.

АМБУЛАТОРӢ *امبيلاتري* *мансуб ба амбулатория*: табобати амбулаторӣ.

АМВОЛ *а.* *اموال* *ҷ.* мол; **амволу ашъ** молу чиз, чизу чора, колои хона.

АМВОҶ *а.* *امواج* *ҷ.* мавҷ.

АМВОҶЗАНОН *امواج زنان* *ниг.* мавҷзанон.

АМД *а.* *عمد* *кит.* ният, қасд, мақсад.

АМДАН *а.* *عمداً* қасдан, бо нияти махсус.

АМЕРКОН//АМЕРКОНӢ *اميركان//اميركاني* [*аслаи америкӣ*] *гуфт.* 1. *мансуб ба Америка*. 2. локзада, аз чарми локӣ: **мӯзаи амеркон**, **кафши амерконӣ**.

АМӢБА *лот.* *اميبه* *зоол.* як навъ ҷонвари якхуҷайрагӣ, ки шакли муқаррарию муайяне надорад.

АМЗИҶА *а.* *امزجه* *ҷ.* мизоҷ.

АМЗОДА *عم زاده* амакзода, писари амак.

АМИД *а.* *عميد* сардори бузург, пешвои қадим.

АМИҚ *а.* عمیق чуқур, жарф.

АМИҚӢ *عمیق* чуқурӣ, амиқ будан.

АМИҚУЛФИҚР *а.* عمیق الفکر соҳиби тасаввуроти пурра, дорои андешаҳои ҳаматарафа ва фикри расо.

АМИМ *а.* عمیم бар хама шомил, фарогиранда, умумӣ; фаровон.

АМИН *а.* امین 1. эътимоднок, одами росткор; ростқавл, мӯътамад; **амин будан** бовар доштан, мутмаин будан. 2. *таър.* сардори ноҳия ва ё қишлоқ дар хониғарии Бухоро. 3. *таър.* маъмури андозғири бозор.

АМИНОКИСЛОТА *лот.* امیناکیسلاته кислотани органикӣ, ки унсури асосии сохти сафедаҳои наботот ва ҳайвонот аст.

АМИНОНА *таър.* امینانه андозе, ки амин (*асосан аз савдои бозор*) меғирифт.

АМИР *а.* امیر 1. амрдиҳанда, фармондиҳанда; ҳукмраво. 2. *таър.* лақаби ҳукмронони Осӣёи Миёна ва Афғонистон.

АМИРЗОДА *امیرزاده* фарзанди амир; валиаҳди амир.

АМИРӢ *а.* امیری 1. мансуб ба **амир**. 2. аморат, мансаби амир. 3. номи яке аз навъҳои харбуза ва ангур.

АМИРОХУР *амир* *ахор* *ниг.* **мирохур**.

АМИРУЛБАҲР *а.* امیرالبحر *кит.*, *ниг.* **адмирал**.

АМИРУЛМӢЪМИНИН *а.* امیرالمؤمنین *таър.* лақабе, ки ба халифаҳо ва бисёр подшоҳони Шарқи исломӣ дода мешуд.

АМИРУЛҲУҶҶОБ *а.* امیرالحجاب *таър.* сардори хоҷибҳо, сардори дарбонҳо.

АМИРУШШУАРО *а.* امیرالشعرا *таър.* маликушшуаро, сарвари шоирони дарбор.

АМИРШИНОС *امیرشناس* касе, ки бо амир шиносӣ ва ба дарбори ӯ рафтуомад дорад.

АМЛАС *а.* املس *кит.* ҳамвор, суфта; бепастию баландӣ.

АМЛАҲ *а.* املح малехтар; бомалоҳат, намакин, бонамак.

АМЛАҲУШШУАРО *а.* املح الشعرا шоири малехсухан, ширинсухан, ширинғуфтор, бехтарини суханварон.

АМЛОҚ *а.* املاک *ҷ.* **мулк** (мулкҳо, дороиҳо, сарватҳо); **амлоқу амвол** молу мулк, дорой, чизу чора, сомони хона; **амлоқу ускуна** хонаю ҳавлӣ, мулки ғайриманқула; **замини амлоқ таър.** мулки подшоҳӣ; замин, ки аз таъри амирону подшоҳон ба ивази хизмати ҳарбӣ ба феодалҳо дода мешуд; *муқ.* **иктоъ**.

АМЛОҚДОР *таър.* املاکدار 1. соҳиби замин, заминдори калон. 2. мансабдори андозғиранда аз амлоқ дар аморати Бухоро.

АМЛОҚДОРХОНА *таър.* املاکدارخانه идораи амлоқдор.

АММ *а.* عم *ниг.* **амак**.

АММА *عَمّه* хоҳари падар (*хоҳ аз падар калон бошад, хоҳ хурд*).

АММАБАЧА *عَمّه* *бече* писари амма, фарзанди амма.

АММИАК *ю.* امیئک гази берангу бадбӯ, ки аз омехтаи азоту гидроген ҳосил мешавад.

АММО *امّا* *пайвандаки* *хилофӣ* лекин, вале; бо вучуди ин, бо вучуди он.

АММОМА *а.* عَمّامه салла, дастор.

АММОНАЛ *лот.* امّانل омехтаи моддаҳои таркандаи гурӯҳи аммиакӣ - селитрӣ, ки барои таркондани теппаҳо, шикастани сангҳои калон истифода мешавад.

АММОНИЙ *лот.* امّانی *хим.* моддаи таркибии намакҳои гуногун, ки дар техника ва кишоварзӣ истифода мешавад.

АММОНИТ *лот.* امّانیت *хим.* омехтаи таркандаи аммиаки селитрӣ, ки нитротаркибҳо ҷузъи ҳатмии он мебошанд.

АММОР *а.* امّار *кит.* бисёр амрдиҳанда, саҳт ҳукмкунанда, амркунанда, фармоянда.

АММОРА *а.* امّاره *муаннаси* **аммор**; **нафси аммора** нафси барангезанда ба бадӣ; *муқоб.* **нафси хайр**.

АММОФОС *лот.* عَمّافاس *хим.* нурии мураккаб, ки хока ва сафед мешавад.

АМН *а.* امن *амонӣ*, тинҷӣ, бехатарӣ, осоиштагӣ: **амну амон**.

АМНИЯТ *а.* امنیت *осоиштагӣ*, оромӣ, тинҷӣ, бехавфӣ, бехатарӣ: **сулҳу амният**.

АМНИЯТӢ امنيتى *мансуб ба аминят: нерӯҳои аминиятӣ.*

АМНИЯТҲОҲ امنيتخواه сулҳдӯст, он ки тарафдори сулҳу амонӣ аст.

АМНИЯТҚҶӢ امنيتجوى сулҳқўй, аминят-парвар.

АМНОБОД امنآباد маҳалли осоишӣ ва фароғату ободӣ.

АМО *a.* عما 1. кӯрӣ, нобиной. 2. *мач.* гумроҳӣ.

АМОКИН *a.* اماکن *ҷ.* макон.

АМОН امن 1. тинҷӣ, осоиш, эминӣ, беҳавфӣ; **амну амон** тинчию осоиштагӣ. 2. зинҳор, паноҳ, наҷот; **роҳи амон** роҳи халосӣ, роҳи наҷот, роҳи гузеш ба ҷои беҳавф; **хати амон** ҳуччати бахшониши гуноҳ, афвнома; **амон бурдан** паноҳ бурдан (*ба ҷое*); **амон додан** ором гузоштан, тинҷ гузоштан; бахшидан, афв кардан; **амон ёфтан** наҷот ёфтан, халосӣ ёфтан; **амон надодан** раҳо накардан, ором нагузоштан. **амон талабидан** // **амон хостан** зинҳор хостан, паноҳ талабидан; афв пурсидан.

АМОНАТ *a.* امانت 1. он чи ба касе месупоранд, то онро ниғаҳдорӣ намояд ё онро ба дигаре бирасонад. 2. амин будан; ростӣ, дурусткорӣ; *муқоб.* хиёнат; чизи барои ниғаҳдорӣ муваққатан ба касе супурдашуда; **амонат гирифтан** муваққатан гирифтан; **амонатро хиёнат кардан (намудан)** боварии касеро ба ҷо наовардан, ба муқобили боварии касе рафтор кардан.

АМОНАТГУЗОР امانتگذار он ки чизи (пасандози) худро ба амонат мегузорад.

АМОНАТГУЗОРӢ امانتگذارى пулу чизи худро ба амонат гузоштан; **бонки амонатгузорӣ** муассисаи коғазҳои махсуси давлатӣ, ки пулу коғазҳои қиматдори аҳолиро барои нигоҳ доштан қабул мекунад.

АМОНАТДОР امانتدار он ки амонатеро муҳофизат мекунад ва нигоҳ медорад.

АМОНАТӢ امانتى он ки ба шахси амин ба амонат супурда мешавад, ҳар он чи, ки муваққатан ба касе дода мешавад.

АМОНАТКАССА امانتکسه *кҳн.* кассаи амонатгузорӣ, ки ҳоло ба бахшҳои бонки амонатгузорӣ табдили ном кардааст.

АМОНАТНИГОҲДОР امانتنگاهدار он ки амонаташро нигоҳ медорад; касе, ки амонат ба ӯ дода шудааст.

АМОНАТФУРӢШ امانتفروش он ки чиз ё колоро барои фурӯш ба амонат мегирад.

АМОНАТФУРӢШӢ امانتفروشى 1. касб ва шӯғли амонатфурӯш. 2. ҷой ва маконе, ки дар он молу чизҳо барои фурӯш ба амонат гузошта мешавад.

АМОНГОҲ امانگاه ҷои беҳатар; паноҳгоҳ.

АМОНӢ امانى оромӣ, тинҷӣ, осоиштагӣ, сулҳ, беҳатарӣ; **амонию арзонӣ** серию пурӣ, тинчию осудаҳолӣ; **вақти амонӣ** замони амну амонӣ; вақти тинчию осудагӣ.

АМОННОМА اماننامه нома ва ё ҳукмномае, ки барои эмин нигоҳ дошта шудани касе ба дастӣ ӯ дода мешавад.

АМОНОТ *a.* امانات 1. *ҷ.* амонат. 2. навъи хати кӯфӣ, ки дар навиштани ҳукму сана ва ҳуччатҳо ба кор мерафт (хушнависӣ).

АМОНПУЛӢ امانپولى *таър.* пули товони ҷанг, таъминоти ҳарбӣ.

АМОРАТ *a.* امارت 1. ҳукумати амирӣ; тарзи ҳукмронии амир. 2. амирӣ, мақоми амир.

АМОРАТПАНОҲ امارتپناه *таър.* яке аз лақабҳои амир ва ё вазири калони ӯ.

АМОРИДОР امارىدار *ниг.* аморикаш.

АМОРИКАШ امارىکش шутуркаше (ё филроне), ки бо аморӣ кирокашӣ мекунад, кирокаши аморӣ; барандаи маҳди маҳмил ё тахти равон.

АМОРИ امارى тахти равон ё қачоваи одамнишин, ки бар болои уштур ва ё фил баста, сафар мекарданд, ҳавдаҷ, иморӣ.

АМОРТИЗАТОР *фр.* امارتزتار қисми (абзори) махсус дар автомобил, ҳавопаймо ва ғ., ки ҷангоми ҳаракат шиддати таконро паст мекунад.

АМОРТИЗАТСИОНӢ امارتزتسيانى *мансуб ба амортизатсия.*

АМОРТИЗАТСИЯ *лот.* امارتزتسيه 1. рафта-рафта ба сабаби кӯхнашавӣ арзиши худро кам кардани мошина, асбобу анҷом ва хонаву иморат, истехлок. 2. *тех.* суст ва нарм

кардани шиддати зарба.

АМОЧ *амач* *ниг.* **омоч.**

АМПЕР *фр.* *ампир* *физ.* воҳиди қувваи ҷараёни барқ (аз номи физики машҳури франсавӣ Ампер (1775-1836) гирифта шудааст).

АМПЕРМЕТР *ю.* *амперметр* *физ.* асбоби махсус, ки қувваи ҷараёни барқро чен мекунад.

АМПЛИТУДА *лот.* *амплитуде* *физ.* навасон, шиддати навасон, вусъати лаппиш (*мас., майлони ҳаракати раққосак*).

АМПУЛА *лот.* *ампула* *тиб.* шишаҷаи сарбастаи доруҳои моеъ, найча.

АМПУТАТСИЯ *лот.* *ампутатсия* *тиб.* бо амали ҷарроҳӣ бурида партофтани узви бадани инсон (*даст, по*).

АМР *а.* *амр* 1. ҳукм, фармон, дастур, фармоиш; **амр** **кардан** (**фармудан**) фармон додан. 2. кор; ҳодиса *ва г.*; **амри** **маҳол** // **амри** **муҳол** кори басе душвор, чизи ғайри мумкин, кори ношуданӣ; **амри** **хайр** а) кори нағз; б) *киноя* аз тӯй; **амру** **наҳй** д. фармонҳо ва қонуну қоидаҳои динӣ (*қоиш ва ноқоиш*); **амри** **маъруф** таблиғи қорҳои нек дар шарият.

АМРАД *а.* *амрад* 1. навҷавоне, ки ҳанӯз риш на-баровардааст. 2. навҷавоне, ки мавриди бачабозӣ қарор гирифтааст.

АМРАДБОЗӢ *амрадбазӣ* бачабозӣ.

АМРБАР *амрбар* хидматгор, навкар, фармонбардор.

АМРДИҲАНДА *амрдехنده* фармондех, дастурдех, фармояндаи қоре.

АМРДИҲӢ *амрдеҳӣ* фармондехӣ, фармонфармоӣ, ҳукмфармоӣ.

АМРӢ *амрӣ* *мансуб ба амр; сиғаи амрӣ* *ниг.* **сиға.**

АМРКУНАНДА *амркенنده* *ниг.* **амрдиханда.**

АМРОЗ *а.* *амراض* *ҷ.* **мараз** (касалиҳо, дардҳо).

АМРУД *амруд* як навъи нок, муруд.

АМРУДБУН *амрудбин* *кит.* дарахти амруд.

АМРҲАТ *амрхат* ҳуҷҷати расмӣ мазмуни фармон, амр ё супоришдошта (*мас., барои соҳиби ҳона шудан, барои кофтукови ҳона, барои ҳаёс қардан ва г.*)

АМСОЛ I *а.* *амثال* *ҷ.* **масал.**

АМСОЛ II *а.* *امثال* *ҷ.* **мисл.**

АМТИА *а.* *امتعه* *ҷ.* **матогъ.**

АМУД *а.* *عمود* 1. *риёз.* хате, ки бо хати дигар қунҷи навад дараҷа месозад. 2. *риёз.* хате, ки бо тамоми хатҳои як саҳифа қунҷи навад дараҷа месозад. 3. хати мустақим, хати рост. 4. *кит.* сутуни хайма, ҳона ва биноҳои дигар. 5. *кит.* гурз, кӯпол (*олати ҷанг*).

АМУДАН *а.* *عموداً* ба тарзи амудӣ.

АМУДӢ *عودى* 1. *мансуб ба амуд;* дорои ҳолати амуд. 2. рост истода, мустақим.

АМФИБИЯ *лот.* *амфибия* 1. ҳайвоноти сутунмӯҳрадор, ки ҳам дар об ва ҳам дар хушкӣ зиндагӣ мекунад (*монанди сангушт, қурбоққа ва г.*) обҳои. 2. навъи ҳавопаймо, танк ва баъзе мошинҳо, ки ҳам дар хушкӣ ва ҳам дар об ҳаракат қарда метавонанд: **ҳавопаймои амфибия, танки амфибия.**

АМФИТЕАТР *ю.* *امفئاتر* 1. *таър.* дар Рими қадим тамошоғаҳи болокушодаи нишастгоҳаш гирда ё нимдоираи зина-зина. 2. қатори қурсҳои толори театрҳо аз портер ақибтар.

АНА *انه* *шиораҷонишин* инак, ин аст, мана: **ана он сӯй, ана он ҷо, ана он тараф, ана аз ҳамин сабаб, ана ин тавр, ана гап!, ана ҳалос!, ана-мана; ана-мана нагуфта гуфт.** дар андак вақт, дар фурсати ниҳоят кам.

АНАБАЗИС *ю.* *انبازيس* *биол.* як навъ растании заҳрдор, ки аз он барои дафъи ҳашароти зарраррасон дору месозанд.

АНАБИОЗ *ю.* *انباز* *биол.* қатъи ҳаёти ҳучайраҳои зинда дар шароити номувофиқ ва барқарор гаштани ҳаёти онҳо баробари пайдо шудани шароити мувофиқ.

АНАЛИЗАТОР *ю.* *انليزاتر* 1. *физ.* асбоби оптикӣ санҷандаи қутби рӯшноӣ. 2. узвҳои одам ва ҳайвонҳои инкишофёфта, ки қобилияти таҳлил қардани таъсироти беруна ва дохилро доранд.

АНАЛИТИКӢ *аналитикӣ* таҳлилӣ; қиёсӣ; **забонҳои аналитикӣ** забонҳое, ки дар онҳо муносибати байни қалимаҳо ба воситаҳои унсурҳои ёрирасон ба амал меояд.

АНАЛҲАҚ *а.* *انالحق* *таър.* «ман ҳақиқат ҳастам, ман худо ҳастам» (*суҳани Ҳусайн ибни Мансури Ҳаллоҷ, ки бо игвои муллоҳо ўро барои*

даъвои худой карданаи ба дор кашида буданд).

АНАНАС ю. *اننس* бот. 1. як навъ растани тропикӣ, ки меваи калони ширини сершира медиҳад. 2. меваи ин дарахт.

АНАРХИЗМ ю. *انرخيزم* чараёни сиёсии майдабуржуазӣ, ки нишонаи аслии он инкори ҳама гуна давлату ҳукумат аст; бесарӣ, худсарӣ, бесомонӣ, ҳарчу марҷ.

АНАРХИСТ ю. *انرخست* пайрави чараёни анархизм.

АНАРХИСТӢ *انرخستى* мансуб ба анархизм.

АНАРХИЯ ю. *انرخيه* бедавлатӣ, беҳукуматӣ, ҳарчу марҷ, бетартибӣ, бесарусомонӣ (дар системаи давлатдорӣ).

АНАРХОСИНДИКАЛИЗМ ю. *انرخاسيندكليزم* с. чараёне дар ҳаракати коргарӣ, ки бе муборизаи сиёсӣ, танҳо бо фаъолияти иттифоқҳои касаба аз капитализм ҳалос шуданро тарғиб мекунад.

АНАТОМ ю. *انتام* мутахассис ва олими анатомия.

АНАТОМИЯ ю. *انتاميه* тиб. илми ташреҳ, илм дар бораи сохт ва инкишофи бадан: **анатомияи одам, анатомияи ҳайвонот, анатомияи растани**.

АНАТОМӢ *انتامى* мансуб ба анатомия.

АНАХРОНИЗМ ю. *انخرانيزم* 1. иштибоҳ дар нисбат додани воқеаҳои таърихӣ як давр ба даври дигар (монанди қасам хӯрдани Искандар ба салиб, дар сурате, ки Искандар ним аср пеш аз Исо ба дунё омадааст); дурӯғи таърихӣ. 2. урфу одатҳои замони кӯҳна, ки ба замони нав мувофиқ намеоянд.

АНБА а. *عنبه* бот. як навъ дарахти мевадори минтақаи ҳорра, мева.

АНБАР//АМБАР а. *عنبر//عمبر* моддаи муммонанди хокистарранг, ки аз меъдаи моҳии анбар (кашалот) гирифта мешавад ва хеле хушбӯй буда, дар саноати атриёт истифода мешавад.

АНБАРАФШОН *عنبرافشان* муаттар, хушбӯй.

АНБАРБЕЗ *عنبربيز* ниг. анбарафшон: гесӯи анбарбез.

АНБАРБОР *عنبربار* ниг. анбарафшон.

АНБАРБОРИС *عنبرباريس* як навъ меваи буттаи кӯҳӣ, зирк.

АНБАРБӢ(Ӣ) *عنبربو(ى)* ниг. анбарафшон.

АНБАРГА *عنبرگه* ниг. анбарина.

АНБАРЗО(Ӣ) *عنبرز(اى)* гови анбарзой, гови баҳрие, ки анбар аз он тавлид меёбад.

АНБАРИН *عنبرين* анбарбӯ, мисли анбар хушбӯй; **насими анбарин**.

АНБАРИНА *عنبرينه* 1. хушбӯие, ки аз мушку уду анбар месозанд. 2. асбоби зинати занон, ки онро аз анбар пур карда ба гардан меовезанд, анбарга.

АНБАРИНГЕСӢ(Ӣ) *عنبرين گيسو(ى)* анбармӯ, анбарзулф, муаттаргесӯ.

АНБАРИНДОР *عنبرين دار* дорандаи анбарин, шахсе, ки анбарин дорад.

АНБАРИНМӢ(Ӣ) *عنبرين مو(ى)* 1. муаттармӯй. 2. киноя аз маҳбуба.

АНБАРӢ *عنبرى* ниг. анбарин.

АНБАРМОӢӢ *عنبرماهى* моҳии анбар (кашалот), моҳие, ки аз меъдаи он моддаи муаттари тираранг гирифта мешавад ва он дар саноати атриёт мавриди истифода қарор мегирад.

АНБАРМӢӢ *عنبرموى* ниг. анбаринмӯ(ӣ).

АНБАРНИСОР *عنبرنثار* анбарбор, атрпош.

АНБАРОГИН *عنبرآگين* 1. пур аз анбар. 2. маҷ. бағоят хушбӯй.

АНБАРОИН *عنبرآئين* кит. анбармонанд, сиёҳ ва хушбӯй.

АНБАРОЛУД *عنبرآلود* ниг. анбаромез.

АНБАРОМЕЗ *عنبرآمиз* омехта ба анбар, хушбӯ, атрнок, муаттар.

АНБАРОСО *عنبرآسا* 1. монанди анбар, анбарсон. 2. маҷ. хушбӯй.

АНБАРПОШ *عنبرپاش* пошандаи хушбӯй, анбарфишон.

АНБАРСИРИШТ *عنبرسرشت* 1. бо анбар сиришта. 2. маҷ. ниҳоят хушбӯ; **абоҳон анбарсиришт** таомҳои лазизи хуштам ва хушбӯй.

АНБАРСИРИШТА *عنبرسرشته* ниг. анбарсиришт.

АНБАРСО *عنبړسا* 1. сояндаи анбар, омехта бо анбар. 2. *мач.* муаттар, хушбӯй: **зулфи анбар-со**.

АНБАРСӢЗ *عنبړسوز* 1. сӯзонандаи анбар. 2. *мач.* муаттар ва муаттаркунанда, хушбӯ ва хушбӯкунанда.

АНБАРФИШОН *عنبړفشان* *ниг.* **анбарафшон**.

АНБАРФУРӢШ *عنبړفروش* *фурӯшандаи анбар* ва *маводи хушбӯй, атрфурӯш*.

АНБАРШИКАН *عنبړشڪن* 1. бартар аз анбар. 2. *мач.* бениҳоят хушбӯй.

АНБАСТА *кит.* *انېسته* ғализ, сахт; **хуни анба-ста** катраҳои ғализи хунин.

АНБИӢ *а.* *انبيّا* пайғамбарон, *ҷ.* **набӣ**.

АНБИҚ *а.* *انبيق* олате, ки чисмҳои моеъро ба катраҳо бармегардонад.

анбоз *انباز* *асоси замони ҳозираи феъли анбоштан*.

АНБОЗ *انباз* 1. шарик, рафиқ, ҳамдаму ҳамроз; ҳамроҳ. 2. *мач.* ҳамто, монанд, назир, мисл.

АНБОЗӢ *انبازي* шарикӣ, ширкат; ҳамроҳӣ; ҳамдастӣ, ҳамкорӣ.

АНБОН *انبان* халтачаи чармини сафарӣ, саноч, кӯлвор.

АНБОНА *انبانه* *ниг.* **анбон**.

АНБОНЧА *انبانچه* анбони хурд.

АНБОР *انبار* ҷои анбоштан ва ниғаҳдории молу ашё, ғалладона *ва г.*; **анбор-анбор** бисёр, хеле фаровон; **аз анбори ҳолӣ сад ман шолӣ** (*зарб.*); ваъдаи бисёри хушку ҳолӣ; **анбор кардан (намудан)** ғун кардан, чамъ кардан, захира намудан.

АНБОРБОН *انباربان* ниғаҳбони анбор, анбордор.

АНБОРДОР *انباردار* 1. шахси масъули анбор, мудири анбор. 2. *таър.* ҳанноте, ки ғалла ва озукаи дигарро бо нияти гарон фурӯхтан харида захира мекунад.

АНБОРДОРӢ *انبارداري* 1. амал ва шугли анбордор. 2. ҳазинаҳои ниғаҳдории колоҳо дар анбор, ки аз соҳиб ё харидори коло дарёфт мешавад.

АНБОРЗАДА *انبارزده* чизи хеле зиёд дар анбор

монда (*мас., лӯбиё, гандум ва г.*).

АНБОРИДАН *انباريدن* *ниг.* **анбоштан**.

АНБОРӢ *انباري* 1. *марбут ё мансуб ба анбор*. 2. ниғаҳдоришуда ё қобили ниғаҳдорӣ дар анбор.

АНБОРКУНӢ *انبارکني* *исми амал аз анбор кардан*; чамъ кардани молу ғалла дар анбор.

АНБОРХОНА *انبارخانه* бинои анбор, ҷое, ки ғаллаю дона ва дигар молу ашё чамъ оварда, нигоҳ дошта мешавад.

АНБОРЧӢ *انبارچي* мудири анбор, анбордор.

АНБОШТА *انباشته* *сифати феъли замони гузашта аз анбоштан*; **анбошта гаштан** пур гаштан.

АНБОШТАН *انباشتن* пур кардан; ғун кардан, чамъ намудан; захира кардан.

АНБУЗАН//АНБУДАН *انبودن//انبودن* 1. *фалс.* моддаи аввалӣ, ки ҳама чиз аз он таркиб ёфтааст, офариниш. 2. *ниг.* **анбоштан**.

АНБУР//АНБӢР *انبر//انبور* 1. абзори оҳании душоха барои гирифтани оташ *ва г.* 2. олати мехкашӣ ва симпечонии дуредгарону челонгарон; **анбӯри кафшерӣ ё чӯшкорӣ** анбӯре, ки электроди чӯшкориро бо он мегиранд; **анбӯри қалогӣ** абзори дастӣ бо ду дастаи саркач ва нӯлҳои мувозӣ ва қобили танзим дар чанд ҳолат; **анбӯри қандгирӣ** анбӯр барои гирифтани курси қанд; **анбӯри қуфлӣ** анбӯре, ки паҳнии фуки он бо печ танзим мешавад.

АНБУРАК *انبرک* анбури хурди кӯчак.

АНБӢХ *انبوه* 1. бисёр, зиёд, пур, мамлӯ; **анбӯҳи мардум** зиёдии мардум, издиҳом. 2. зич, ҷафс: **дарахтони анбӯҳ**; **анбӯҳ-анбӯҳ** тӯб-тӯб; даста-даста; бисёр-бисёр.

АНБӢХӢ *انبوهي* зичӣ, ғафсӣ, ғулигӣ, бисёрӣ: **анбӯҳии беша**.

АНВАР *а.* *انور* равшантар, нуронитар; **моҳи анвар** моҳи нурафшон, моҳи мунаввар; **субҳи анвар** субҳи пурнур, субҳи босафо.

АНВОР *а.* *انوار* *ҷ.* **нур**; **нашри анвор** нурпошӣ, нурборӣ; зиёбахшӣ.

АНВОРАФШОН *انوارافشان* *ниг.* **нурафшон**.

АНВОӢ *а.* *انواع* *ҷ.* **навъ**.

АНГ I انگ *кҳн.* кубурҳои сафолин, облӯлаҳо; гузаргоҳи зеризаминии об.

АНГ II انگ *кҳн.* нишон, тамға (*болои молҳои тиҷоратӣ*).

АНГАБИН انگين *ниг.* ангубин.

АНГАК انگک *ниг.* ангат.

АНГАЛ انگل *зоол.* чондоре, ки дар сатҳи пӯст ё даруни бадани чонвари дигаре зиндагӣ мекунад ва аз ҳисоби он гизо гирифта инкишоф меёбад, паразит.

АНГАЛА انگله *ниг.* ангула.

АНГАЛҶОН ю. انگليون 1. китоби Инчил. 2. порчаи абрешимии рангоранг, дар гузашта масеҳиёни Машрикзамин Инчилро дар лиффаи абрешимии рангоранг мепечониданд, ки аз ин рӯ маҷозан Инчилро низ ангалгоҳ номидаанд. 3. номи китоби Монии наққош.

АНГАР фр. انگر *ҷойгоҳи рӯйпӯшида барои ист ва таъмири ҳавопаймоҳо.*

АНГАТ انگت *бот.* як навъ буттаи хорноки мевааш хурди турунчиранг, ки бештар дар кӯҳистон мерӯяд ва шарбату равғанаш дар тиб истифода мешавад.

АНГАТЗОР انگتزار *ҷои бисёр рӯидани ангат, ҷангали ангат.*

АНГАФ انگف *сӯроҳӣ, тарқиш, ҷои кафидаи девор; рахҳои қабатҳои хишти девор.*

АНГАСБА انگشبه *кит.* деҳқони молдор, деҳқони некуаҳвол, ки бисёр коргар дорад.

ангез انگيز 1. *асоси замони ҳозира аз ангехтан.* 2. *ҷузъи пасини калимаҳои мураккаб ба маънои бавучудоранда: ҳайратангез, даҳшатангез, шӯрангез...*

АНГЕЗ انگيز *қасд, оҳанг; ангез кардан қасд кардан; ҳамла кардан.*

АНГЕЗА انگيزه *сабаб, боиси коре.*

АНГЕЗАНДА انگيزنده *сифати феълӣ замони ҳозира аз ангехтан; таҳриккунанда, ба ҳаракат андозанда.*

АНГЕЗИДАН انگيزيدن *ниг.* ангехтан.

АНГЕЗИШ انگيزش 1. *биол.* барангехтан, барангехта шудан. 2. *ҳаракат, чунбиш, тохту тоз.* 3. *растохез, қиёмат.*

АНГЕХТА انگخته *сифати феълӣ замони гузашта аз ангехтан; шӯрида, бархеста, барҷаста.*

АНГЕЗОН انگيزان *шӯълавар, ангезонида.*

АНГЕЗОНИДАН انگيزانيدن *шакли бавоситаи ангехтан; ба воситаи чизе ангехтан,*

АНГЕХТАН انگيختن *аз ҷо ҳаракат додан; ба ҳаяҷон овардан, шӯрондан, бархезондан; муқ. барангехтан.*

АНГИДРИД ю. انگيدرد *хим.* пайвастаи ягон унсур бо оксиген.

АНГИНА лот. انگينه *тиб.* илтиҳоби қабати луобии ҳалқ, дарди гулӯ.

АНГИШТ انگشت *нимсӯхтаи ҷӯб, лахчаи хомӯшкардаи сиёҳ, ки бо мақсади чун сӯзишворӣ истифода бурдан таҳия мекунад, зугол; ангиштсанг.*

АНГИШТБАРОРӢ انگشتبرارى *ниг.* ангиштканӣ.

АНГИШТВОР انگشتوار *мисли ангишт, ангиштмонанд.*

АНГИШТГАР انگشتگر *он ки ҳезумро сӯзонда ангишт тайёр мекунад: кӯраи ангиштгар.*

АНГИШТКАН انگشتکن *он ки аз маъдан ангишт меканад, коргари кони ангишт.*

АНГИШТКАНӢ انگشتكنى *истихроҷи ангишт, ангиштбарорӣ; шуғли ангишткан.*

АНГИШТОЛ انگشتال *кит.* касал, бемор, дардманд.

АНГИШТПОРА انگشتپاره *пораи ангишт, ангиштпарча.*

АНГИШТПУЛӢ انگشتپولى *кҳн.* маблағе, ки шогирдон барои хароҷоти сӯзишворӣ медоданд, ҳезумпулӣ.

АНГИШТСАНГ انگشتسنگ *зуғолсанг, сӯзишвории маъданӣ, ки аз кон мекананд.*

АНГИШТФУРӢШ انگشتفروش *фурӯшандаи ангишт.*

АНГИШТФУРӢШӢ انگشتفروشى *фурӯши ангишт; шуғли фурӯшандаи ангишт.*

АНГИШТҲОНА انگشتخانه *ҷой барои нигоҳ доштани ангишт; ҳезумхона.*

АНГЛИСЗАБОН انگلیس‌زبان 1. он ки забони модарияш англисӣ аст. 2. он ки танҳо бо англисӣ ҳарф мезанад.

АНГЛИСИЗАБОН انگلیسی‌زبان *ниг.* англисзабон.

АНГЛИСӢ انگلیسی 1. *марбут ба Англия*; кишваре дар шимолу ғарби Аврупо. 2. *ниг. англисӣ*; забони англисӣ забоне аз шоҳаи забонҳои германӣ, аз хонаводаи забонҳои хиндуаврупоӣ, ки дар Инглистон, Иёлоти Муттаҳидаи Амрико, Канада, Австралия ва бархе аз кишварҳои дигар роиҷ аст.

АНГОЗ انگاز олат, афзор, асбоб, адот.

ангор انگار *асоси замони ҳозира аз ангоштан.*

АНГОР انگار майдони кишт, ки ҳосилашро гундошта, дар он ҷо чорво мечаронанд; замини қорам, киштзор.

АНГОРА انگاره 1. пиндор, фикру ҳаёл, тасаввур. 2. саргузашт, дoston, афсона. 3. *санъ.* ҳар чизи нотаом, суратгарӣ ва сангтарошии нотаом.

АНГОРАХАР انگاره‌خو *киноя аз толиби афсонаву қисса, моили саргузашту ҳикояҳои аҷибу ғариб.*

АНГОРИДАН انگاریدن *ниг.* ангоштан.

АНГОШТАН انگاشتن *кит.* пиндоштан, тасаввур кардан, гумон кардан.

АНГСТРЕМ швед. انگستريم *физ.* воҳиди ченаки масофа, ки мусовӣ як ҳиссаи садмиллионии сантиметр буда, барои чен кардани дарозии мавҷи рӯшноӣ *ва ғ.* истифода мешавад.

АНГУБИН انگبین 1. асал, шахд. 2. *ҷузъи пасини баъзе аз қалмаҳои мураккаб ба маънии шахду ширин: сарангубин, газангубин...*

АНГУБИНА انگبينه 1. ҳалвоя, ки бо орду асал мепазанд. 2. асал.

АНГУБИНДОР انگبيندار 1. асалдор. 2. *маҷ.* ширинидор.

АНГУБИНЛАБ انگبين‌لب *киноя аз ширинлаб (сифати маҳбуба).*

АНГУБИНХОНА انگبين‌خانه ҷои занбӯрҳо, хонаи занбӯр, кандуи асал.

АНГУДОН انگودان *бот.* гиёҳоне аз хонаводаи қаъфарӣ, ки алафӣ ва поядор буда ҳастанд ва

барги онҳо буридагии зиёде дорад.

АНГУЛА انگوله *кит.* ҳалқае, ки тугмаро аз он мегузаронанд, тугмабанд.

АНГУР انگور меваи тоқ, ки иборат аз хушаҳост ва навъҳои гуногун дорад: **ангури бахтиёрӣ**, **ангури бихиштӣ**, **ангури васарға**, **ангури кишмиш**, **ангури обакӣ**, **ангури соҳибӣ**, **ангури тағобӣ**, **ангури тоифӣ**, **ангури дорой**, **ангури соҳибӣ**, **ангури чиллағӣ**, **ангури шибирғонӣ**, **ангури ҳусайнӣ**, **ангури чавз**; **ангури фаҳрӣ** а) хасангур, ангури ёбой; б) *бот.* як навъ буттаи ёбой, ки донаҳои кулӯлаи сиёҳ дорад ва боби хӯрдан нест, сагангур; **ангури хасак** як навъ ангури ёбой, ки хӯрданбоб нест; **ангур ангурро дида чашмак мезанад** // **ангур ангурро дида ранг мегирад маҷ.** таъсири мусбат ва ё манфӣ гирифтани касе аз каси дигар (*дар мавриди ба қоре ё чизе пайравӣ ё тақлид кардани касе гуфта мешавад*); **ангура хӯру боғаша напурс гуфт.**, маҷ. дар мавриди кунҷковии бемаврид ё пурсуҷуи байсори чизе меғӯянд.

АНГУРАЛО انگورالا *гуфт.* вақти нав ранг гирифтани ангур, арафаи ангурпазӣ.

АНГУРДОН انگوردان дастгоҳ ё ҷойгоҳе, ки дар он ангурро барои кашидани шароб мерезанд ва мефишоранд.

АНГУРЗОР انگورزار тоқзор, боғи ангур.

АНГУРӢ انگورى 1. ҳар он ҷӣ аз меваи ангур тайёр мешавад; **мураббои ангурӣ**, **шароби ангурӣ**, **ширинии ангурӣ** *ва ғ.* 2. ангурфурӯш. 3. соҳиби боғи ангур.

АНГУРПАЗ انگورپز 1. вақти пухтани ангур. 2. касе, ки аз шираи ангур ширинӣ тайёр мекунад.

АНГУРПАЗӢ انگورپزى *ниг.* ангурпазон.

АНГУРПАЗОН انگورپزان мавсими ангурпаз.

АНГУРПАРВАР انگورپرور шахсе ва ё хоҷагӣ, ки ба парвариши тоқзор машғул мебошад, тоқпарвар.

АНГУРПАРВАРӢ انگورپرورى тоқпарварӣ.

АНГУРФУРӢШ انگورفروش фурӯшандаи ангур, савдогари ангур.

АНГУРФУРӢШӢ انگورفروشى амали ангурфурӯш.

АНГУРЧИН انگورچين шахс ё коргари тоқзор, ки ба ғундоштани ангур машғул аст.

АНГУРЧИНИ انگورچين амал ва корҳои чидани ангур.

АНГУШТ انگشت 1. қисми охири мутаҳаррики даст ва пой одам, ки маъмулан панҷтоӣ мешаванд, чиллик, лелак. 2. воҳиди ченак, ки баробари паҳнои як ангушт аст: **чор ангушт**, **панҷ ангушт**; **ангушти беном** ангушти чорум, бинсир; **ангушти дароз** // **ангушти васат** ангушти сеюм, ангушти миёна; **ангушти зоид** ангушти шашум (*дар баъзе одамон*), ангушти баракат; **ангушти ишорат** (**ишоратӣ**) ангушти дувум баъд аз ангушти калон, ангушти саб-боба; **ангушти калон** нарангушт, ангушти ибҳом; **ангушти хурд** ангушти панҷум, ангушти хинсир; **ангушти шаҳодат** ниг. **ангушти ишорат**; **ангушт дар даҳон** ҳайрон, дар тааҷҷуб монда; **ангушт (ба дандон) газидан** // **ангушти ҳайрат ба дандон** газидан ҳайрону вола шуда мондан; **ангушт бар лаб ниҳодан** барои хомӯш (чим) шиштан ва гап назадан ишора кардан; **ангушт бар чашм ниҳодан** итоат ва фармонбардорӣ кардан; **ба ангушт риш хилол кардан** бо панҷаҳо ришро шона задан; **бо пушти ангушт мӯйлаб** молидан изҳори кибру ғурур кардан; **панҷ ангушташ ҳунар** бисёр ҳунараманд, хеле кордон ва моҳир; **панҷ ангушт якбора ба даҳон андохта...** ҳарисона ва тамаъкорона чанд корро якбора кардани шуда (аммо кореро анҷом дода натавониста).

АНГУШТА انگشته панҷшоҳаи ҷӯбини хирманбодкунӣ, авшин, панҷшоҳа.

АНГУШТАК انگشتک 1. шакли тасғир ва навозиши **ангушт**. 2. як қисми хурди поршен, ки ангуштмонанд аст; **ангуштак задан** вақти рақс ё шодӣ ангуштҳо ба ҳам зада садо баровардан, шикан-шикан кардан.

АНГУШТАР انگشتار ниг. **ангуштарӣ**.

АНГУШТАРИН انگشتارين ниг. **ангуштарӣ**.

АНГУШТАРӢ انگشتري ҳалқаи махсуси зинатӣ, ки ба ангушт мегузаронанд (*нигиндор ва бенигин*), ангуштарин.

АНГУШТВОНА انگشتوان ниг. **ангуштпона**.

АНГУШТГАЗ انگشتگاز мавриди ҳайрат шудан, ҳайрати зиёд, ки сабабгори газидани ангушт

мешавад.

АНГУШТГАЗОН انگشتگزان феъли ҳол аз **ангушт газидан**, пушаймон, бо надомат.

АНГУШТМОНАНД انگشت مانند ба шакли ангушт, ангуштшакл: **барғҳои ангуштмонанд**.

АНГУШТНАМО انگشت نما машҳур, маъруф; ягона, барҷаста; **ангуштнамои мардум шудан** дар байни мардум машҳур шудан (*ба некӣ ё ба бадӣ*).

АНГУШТНАМОӢ انگشتنمائي ангуштнамо будан, машҳурӣ.

АНГУШТОНА انگشتانه ниг. **ангуштпона**.

АНГУШТПЕЧ انگشتپيچ дастовез, дастак, баҳона.

АНГУШТПОНА انگشتپانه асбоби филизии хурди хол-хол, ки дӯзандагон ба сари ангушт мепошанд, то ки ҳангоми дӯхтан сӯзан ба ангушт нахалад.

АНГУШТХОӢ انگشتخائي афсӯс хӯрдан, таассуф доштан, мутаассиф будан.

АНГУШТШУМОР انگشتشمار 1. бо ангуштҳо шумурдан; якта-якта шумурдан. 2. кам, ба қадри шумораи ангуштон.

АНД اند адади мубҳам ва номаълум, ки аз се то нӯхро нишон медиҳад: **хафтоду анд**, **саду анд** ва ғ.

АНДАК اندک миқдори кам, кам; *муқоб.* **зиёд**, **беш**; **андаке** каме, камтар; **дар андак муддат** дар муддати кӯтоҳ; **андак-андак** кам-кам, камтар-камтар.

АНДАКӢ اندک ياب камёб, ноёб.

АНДАКМОЯ اندکمايه 1. кам, ночиз. 2. *мач.* дорои мол ё фаҳму дониши кам.

АНДАКМОЯӢ اندکمايگي нодонӣ, бесаводӣ.

АНДАК-МУНДАК اندکمندک *гуфт.* 1. камтар, чандон зиёд не. 2. осон, саҳл; **кори андак-мундак набудан** кори чандон осон набудан.

АНДАКРИШ اندکريش камриш, кӯса.

АНДАКСИДАН اندکسیدن *кит.* паноҳ бурдан, паноҳгоҳ ҷустан.

АНДАКХИРАД اندکخرد камақл, камфаҳм.

АНДАКХОР اندکخوار ниг. **андакхӯр**.

АНДАКХӢР *اندک خور* он ки ғизояш кам аст, камхӢр, камхӢрок.

АНДАЛЕБ *ا. اندلیب* булбул, ҳазордастон.

АНДАЛЕБОҲАНГ *عندلیب آهنگ* булбуловоz, хушовоз, хушнаво, хушхон.

АНДАМА *اندمه* *кит.* ғамҳои гузашта,

АНДАР *اندر* 1. *шакли дигари пешванди дар*. 2. *дар миёни ду калима омада, маънои фаровонӣ ва бисёриро ифода мекунад: ғалат андар ғалат*. 3. *ҷузъи пасини баъзе калимаҳои мураккаб, ки ифодагари маънои хешовандӣ ва хешутаборӣ мебошад: падарандар, модарандар*.

АНДАРАФТОДАН *اندرافتادن* 1. воқеъ шудан, иттифоқ афтодан. 2. афтодан, ғалтидан. 3. ҳучум кардан ба касе ё чизе.

АНДАРГОҲ *اندرگاه* *нуч.* панҷ рӯзе, ки дар қадим ба солшумории эронӣ дар моҳи обон илова мекарданд, ҳамсаи мустариқа.

АНДАРГУЗАШТАН *اندرگذشتن* 1. даргузарондан, убур додан. 2. *мач.* вафот кардан.

АНДАРӢФТ *اندریافت* *кит.* дарӢфт, пай бурдан, сарфаҳм рафтан, дарк кардан.

АНДАРЗ *اندرز* панд, насиҳат.

АНДАРЗГӢ(Ӣ) *اندرزگوی* панддиханда, насихаткунанда, носех.

АНДАРЗНОМА *اندرزنامه* панднома, насиҳатнома.

АНДАРЗХОНӢ *اندرزخوانی* пандгӢӣ, насиҳатгӢӣ.

АНДАРКАШИДАН *اندرکشیدن* 1. кашидан, баровардан. 2. густариш додан, густурдан. 3. ба як бор нӯшидан, якбора дам кашидан. 4. ҳаракат додан. 5. ҳаракат кардан, рафтан. 6. сипарӣ шудан, гузаштан.

АНДАРМОН *اندرمان* банд, машғул, гирифтори коре; **андармон кардан (намудан)** а) машғул кардан; б) банд кардан; **андармон шудан (гардидан)** а) банд шудан, машғул шуда мондан; б) печида банд шудан, печида дармондан.

АНДАРМОНДАН *اندرماندن* дармондан, очиз шудан.

АНДАРМОНӢ *اندرمانی* машғулӣ, банд будан (бо коре).

АНДАРОВАРДАН *اندرآوردن* 1. дохил кардан,

даровардан, ворид кардан. 2. шурӯъ кардан, сар кардан, оғоз кардан. 3. фуруд овардан, поин овардан.

АНДАРОВЕХТАН *اندرآویختن* 1. овеzon шудан, муаллақ шудан. 2. овеzon кардан, муаллақ кардан.

АНДАРОМАДАН *اندرآمدن* 1. омадан. 2. дохил шудан. 3. фуруд омадан, поин омадан, расидан. 4. ҳаракат кардан, ҷунбидан.

АНДАРРАСИДАН *اندر رسیدن* расидан, омадан, ҳамон замон расидан.

АНДАРУН *اندرون* 1. дарун, мобайн, миён. 2. *мач.* дохил, ботин, замир.

АНДАРУНӢ *اندرونی* 1. дарунӣ, мобайнӣ. 2. дохилӣ, ботинӣ, қалбӣ.

АНДАРХӢР *اندرخور* шоиста, лоик, сазовор, муносиб.

АНДАРХӢРД *اندرخورد* *ниг.* андархур.

АНДАРХӢРДАН *اندرخوردن* шоиста будан, муносиб будан.

АНДАРШУДАН *اندرشدن* дохил шудан, даромадан.

АНДАРЯК *اندریک* ба ҳисоби миёна; ба тарзи умумӣ.

АНДЕ *اندى*: **анде ки..** а) бувад ки..., бошад ки ..., б) хоса ки..., махсусан ки... в) *кит.* барои он ки, ҷунки, зеро ки.

андеш *انديش* 1. *асоси замони ҳозира аз андешидан*. 2. *ҷузъи пасини баъзе аз калимаҳои мураккаб ба маънои андешанда: бадандеш, хайрандеш, дурандеш...*

АНДЕША *انديشه* фикр, хаёл, тааммул; фикру хаёле, ки аз тарсу ваҳм пеш ояд; **аввал андеша в-он гаҳе гуфтор (зарб.)**; **фикру андеша** фикру хаёл; **андеша кардан (намудан)** фикр кардан, мулоҳиза намудан; **ба андеша фуру рафтан** ғарқи фикру хаёл гаштан; **дар (ба) андеша афтодан** фикр карда мондан, ғарқи хаёл гаштан.

АНДЕШАВАР *انديشه‌ور* *ниг.* андешаманд.

АНДЕШАВАРЗ *انديشه‌ورز* *ниг.* андешаманд.

АНДЕШАКОР *انديشه‌کار* дурандеш, мутафаккир, бо мулоҳиза.

АНДЕШАКОРӢ *اندیشه کاری* дурандешӢ, мутафаккир будан дар пешбини коре, бомулоҳизагӢ.

АНДЕШАМАНД *اندیشه مند* фикркунанда; мулоҳизакор, нигарон.

АНДЕШАМАНДӢ *اندیشه مندی* мулоҳизакорӢ, бомулоҳизагӢ, нигаронӢ.

АНДЕШАМАНДОНА *اندیشه مندانه* хаёломезона; мутафаккирона.

АНДЕШАНОК *اندیشه ناک* *ниг. андешаманд.*

АНДЕШАНОКӢ *اندیشه ناکي* *ниг. андешамандӢ.*

АНДЕШАРОНӢ *اندیشه رانی* фикр ба кор бурдан; фикрронӢ.

АНДЕШАСАНЧ *اندیشه سنج* бомулоҳиза, оқибатбин, дурандеш.

АНДЕШАСИГОЛ *اندیشه سگال* тааммулкор, некандеш.

АНДЕШАСӢЗ *اندیشه سوز* сӯзандаи фикр, аз байн барандаи фикру хаёл.

АНДЕШИДАН *اندیشیدن* 1. андеша кардан, тааммул намудан, фикр кардан. 2. бим доштан аз коре.

АНДО I //АНДОӢ *اندا//اندای* қаҳгил молидан, андова кардан.

АНДО II *اندا* *қит.* ғайбат, бадгӯӢ.

АНДОВА *انداه* 1. асбоби махсуси гилкорӢ, ки аз чӯб ё оҳан сохта мешавад. 2. бо қаҳгил, гачҳок ё масолеҳи бетонӢ молида ҳамвор кардани девору бом *ва г.*; **андова кардан** андовидан, лой молидан, лойпӯш кардан.

АНДОВАГАР *انداه گر* он ки ба корҳои андова (2) машғул аст.

АНДОВАКУНӢ *انداه کنی* *исми амал аз андова кардан*; қаҳгилмоӢ, лоймоӢ ва ҳамвору суфтакунии дару девор.

АНДОВАЧӢ *انداه چی* *ниг. андовагар.*

АНДОВАЧӢБ *انداه چوب* чӯби андова, асбоби махсус, ки бо он андова мекунад.

АНДОВАШУДА *انداه شده* *сифати феълии замони гузашта аз андова шудан*; девор ё бом ва ё фарше, ки андова шудааст.

АНДОВИДАН *انداویدن* андова кардан, қаҳгил

молидан.

андоз *انداز* 1. *асоси замони ҳозира аз андохтан.* 2. *ҷузъи пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънии иҷрокунандаи амал ё соҳиби касбу кор: сангандоз, тирандоз...*

АНДОЗ *انداز* пул ё моле, ки давлат аз даромади одамон ва корхонаҳо ё аз замину хона, чорво, нақлиёт *ва г.* ба таври ҳатмӣ меғундорад, хироч; **андози молӢ** андозе, ки дар шакли чиз, мол ё чорвои зинда гирифта мешуд; **андози нақда** андози пулӣ; **андози мустақим** андози доимӣ, андози тағйирнаёбанда; **андози ноустувор** андозе, ки ҳамеша тағйир меёбад ва каму зиёд мешавад; **андоз гирифтан** андоз чамъ кардан, хироч гирифтан; **андоз додан** хироч додан, аз ҳисоби ҳосил ба миқдори муайян ба давлат чиз ё пул супурдан.

АНДОЗА *اندازه* 1. асбобест, ки дарозӣ ва паҳнии замин ва инчунин дигар чизҳои саҳту моеъро чен мекунад, паймона, ченак; **андозаи дарозӣ** ченаки дарозӣ, чадвал; **андозаи вазн** ченаки вазн; **ба андозаи...** ба ҳадди..., ба қадри..., ба дараҷаи... 2. миқёс, миқдор, шумор; худуд, ҳад, дараҷа; **аз андоза берун** аз ҳад зиёд, беҳад, бешумор; **андозаи либосдӯзӣ** тасмаи махсуси рақамкашида, ки бо он қаду бари либосро чен карда мебуранд; **як андоза** як қадар, каме, андаке; **андоза гирифтан** чен кардан, қиёс гирифтан; **андоза доштани чизе** ҳадду канор доштани чизе; **андоза намудан (кардан)** чен кардан; **ҳадду андоза доштани чизе**, ҳадду канор, ҳадду ҳисоб доштани чизе; **андоза ниғаҳ дор, ки андоза нақӯст (зарб.).**

АНДОЗАГИР *اندازه گیر* ченкунанда, масоҳатгар, ўлчақунанда.

АНДОЗАГИРӢ *اندازه گیری* *исми амал аз андоза гирифтан*; чен кардан.

АНДОЗАГУЗОРӢ *اندازه گذاری* таъйини масофа, дарозӣ, баландӣ, паҳно, жарфо бар рӯи нақша, таъйини миқёс.

АНДОЗАШИНОС *اندازه شناس* донандаи мавқеъ, мавқеъшинос, он ки ҳадду андозаи ҳешро мешиносад.

АНДОЗДИҲАНДА *انداز دهنده* *сифати феълии замони ҳозира аз андоз додан*; он ки андоз медиҳад.

АНДОЗПАРДОЗ *انداز پرداز* молиятдеҳ, андоз-

супоранда.

АНДОЗСУПОР اندازسپار *ниг.* андозпардоз.

АНДОЗЧИНИӢ اندازچيني андоз чамъ кардан; андозгирӣ.

АНДОИДАН اندائيدن *ниг.* андовидан.

АНДОИШ اندايش 1. молиш. 2. гилкорӣ, қаҳ-гилкорӣ, андова.

АНДОИШГАР اندايشگر *ниг.* андовагар.

АНДОМ اندام 1. бадан, тан. 2. қадду қомат; на-муди зоҳирии инсон; **андоми мавзун** қомати зебо; **афту андом** афту башара, шаклу шамо-ил.

андохт انداخت *асоси замони гузаштаи феъл аз андохтан*; тирандозӣ.

АНДОХТ انداخت тадбир, андеша, тарҳ, нақша.

АНДОХТА انداختе пасмонда, партофта.

АНДОХТАН انداختن 1. партофтан, ҳаво додан, партоб кардан. 2. паҳн кардан, густурдан: **тир андохтан**, **тир парондан дастарҳон андохтан**, **ҷой андохтан**. 3. даруни чизе гузоштан, дохили чизе кардан, чизеро ба чизе рехтан *ва г.* 4. даровардан; **ба кор андохтан** ба кор да-ровардан. 5. сохтан, бино кардан (*хона ва иморатро*): **иморат андохтан**, **хона андохтан**. 6. *ҳамчун феъли ғридиҳанда*: **мева андохтан**; **гӯш андохтан** гӯш кардан, гӯш додан.

АНДОХТАНИӢ انداختني *сифати феълии замони оянда аз андохтан*; лоиқи дур афкандан, қобили дур кардан, партофтани.

андуд اندود 1. *асоси замони гузашта аз андудан*. 2. *ҷузъи пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънои бо чизе андуда шудани рӯи чизе*: **за-рандуд**, **нуқраандуд**, **гиландуд**...

АНДУДАН اندودن рӯкаш кардан, чизеро ба рӯи чизе молидан (*мас., гачро ба девор*).

андӯз اندوز *асоси замони ҳозира аз андӯхтан*.

андӯхт اندوخت *асоси замони гузашта аз андӯхтан*.

АНДӢХТ اندوخت андӯхтан, захира кардан: **андӯхти сармоя**.

АНДӢХТА اندوخته 1. *сифати феълии замони гу-зашта аз андӯхтан*. 2. он чи ғирдоварӣ ва ниғаҳдорӣ шудааст, чамъшуда; захирашуда, пасандоз. 3. *маҷ.* маълумот, таҷриба.

АНДӢХТАН اندوختن чамъ кардан, захира кар-дан, пасандоз намудан.

АНДӢХ اندوه ғам, ғусса, ҳузн; *муқоб.* **шодӣ**; **андӯҳи рӯзгор** ғами зиндагӣ; **дар андӯҳ афто-дан** (мондан) ба ғаму ғусса гирифтор шудан.

АНДӢХАНГЕЗ اندوهانگيز он чи ки ғаму андӯҳ орад, ғамангез.

АНДӢХГИН اندوه گين ғамгин, хафа, малул; **андӯҳгин шудан** (гардидан) ғамгин шудан.

АНДӢХГИНИӢ اندوه گيني ғамгинӣ, хафагӣ.

АНДӢХГИНОНА اندوه گينانه ғамгинона.

АНДӢХГУСОР اندوه گسار он ки барои дигаре дилсӯзӣ мекунад, ғамгусор.

АНДӢХГУСОРӢ اندوه گساري ғамгусорӣ, дил-сӯзӣ, меҳрубонӣ.

АНДӢХЗАДА اندوه زده ғамзада, ғамгин.

АНДӢХКАШ اندوه کش аз байн барандаи ғаму андӯҳ, ғамзудо.

АНДӢХМАНД اندوه مند ғамгин, афсурда, но-роҳат.

АНДӢХНОК اندوه ناک *ниг.* андӯҳгин.

АНДӢХОВАР اندوه آور ғаму андӯҳ оваранда.

АНДӢХСАРОӢ اندوه سراي ҷои пурғам; **ин андухсарой** дунё.

АНДӢХХЕЗ اندوه خيز барангезандаи ғаму андӯҳ, он чи ки бо худ ғаму андӯҳ меоварад.

АНДӢХХОР اندوه خوار ғамхор, ғамгусор, он ки андӯҳу ғам кам мекунад.

АНӢБ *а.* انياب *ҷ.* **ноб** (дандонҳои ашқ).

АНЗОР *а.* انظار *ҷ.* **назар**.

АНЗУР انزور [*аслаи ансул*] *бот.* як навъ пиёзи кӯҳӣ: **пиёзи анзур**.

АНЗУРАТ انزورت 1. як навъ шилми талх, ки ба марҳамҳо ҳамроҳ мекунад, анзарут. 2. як навъ гиёҳи шифой.

АНИД *а.* عنيد *кит.* саркаш, радкунанда, беито-ат, худраъӣ, инодкор.

АНИҚ *а.* انيق 1. рост, дуруст, муайян: **далелу рақамҳои аниқ**. 2. фаҳмо, равшан: **равшан ва аниқ нишон додан**; **аниқ кардан** (намудан) равшан гардонидан, маълум сохтан; **аниқ**

фаҳмидан равшан тасаввур кардан.

АНИҚӢ انيقى 1. дурустӣ, муайянӣ. 2. равшанӣ, возеҳӣ.

АНИН а. انين кит. нола, зорӣ, оҳу вовайло; оҳи вазнин ва дарднок.

АНИС I а. انيس ёр, рафик, дӯст, ҳамдам, ҳамнафас, мусоҳиб; **анису мӯнис** ҳамдаму ғамхор; **анис будан** ҳамдам будан, ҳамнафас будан; **анис шудан** ҳамдам гардидан, ҳамнафас шудан.

АНИС II انيس бот. 1. растаниест аз оилаи соябонгулҳо, ки аз донааш равғани анис мегиранд. 2. як навъи себ: **себи анис**.

АНИФ а. عنيف кит. 1. сахт, дурушт. 2. золим, ситамгор; дилозор.

АНКАБУТ а. عنكبوت тортанак.

АНКЕТА фр. انكيتة ниг. пурсишнома.

АНҚАРИБ а. عنقريب ба қарибӣ, ба тезӣ, дар ояндаи наздик, ба ин наздикӣ.

АНҚО а. عنقا 1. мурғи афсонавие, ки гӯё дар паси кӯҳи Қоф зиндагӣ мекардааст, мурғи номаш машхури ҳудаш номавчуд. 2. маҷ. чизи ноёфт; **анқо будан** ноёфт будан; **тухми анқо** чизи ноёфт.

АННОТАТСИЯ лот. اناتتسيه ниг. фишурда.

АНО а. عنا кит. 1. ранҷ, сахтӣ, машаққат, заҳмат: **чавру ано**. 2. ғам, андӯх.

АНОД ю. اناد физ. электроди мусбати манбаи ҷараёни барқ.

АНОДИЛ а. عنادل ҷ. андалеб.

АНОӢ انائى гуфт. гӯл, сода, содалавҳ; **аной не!** гӯл не!, сода не!

АНОКИБ а. عناكب ҷ. анкабут.

АНОМ а. انام кит. халқ, махлуқ.

АНОМАЛИЯ ю. انامليه аз доираи меъёри умумӣ ё қонуниятҳои умумӣ берун баромадан; нодурустӣ.

АНОНС фр. انانس эълони пешакӣ (дар бораи консерт, филм ва ғ.).

АНОР انار 1. номи дарахти мевадори маълум, ки дар мамлакатҳои гарм мерӯяд. 2. меваи ин

дарахт мазаи ширину турш дошта, пур аз донаҳои сурхи обдор аст; **мисли анор** ба ранги анор сурх, сурхранг; **чун анори фушурда** он ки мағзаш рафта, пӯшташ мондааст.

АНОРБУН انارين дарахти анор.

АНОРГУЛ انارگل гули дарахти анор.

АНОРДОНА اناردانه донаи анор.

АНОРДОНАК اناردانك анордонаи хушкшуда.

АНОРЗОР انارزار ҷое, ки дарахтони анори бисёр дорад.

АНОРИСТОН انارستان ниг. **анорзор**.

АНОРӢ انارى 1. мансуб ба **анор**; аз ҷӯби анор тарошидашуда. 2. ба ранги донаи анор, сурх.

АНОРРАНГ اناررنگ мисли ранги анор сурх, сурхранг.

АНОСИР а. عناصر ҷ. **унсур**; **аносири арбаа** чор унсур (об, хок, бод, оташ).

АНОФЕЛЕС ю. انافيليس зоол. пашшае, ки касалии табларза паҳн мекунад.

АНСАМБЛ фр. انسمبل 1. мувофиқат ва тартиби дурусти ҷузъҳои ягон чизи том. 2. ҳайати хунаrpешагон (ҳофизон, раққосон, созандагон ва ғ.), ки ҳамчун як дастаи алоҳида кор мекунанд: **ансамбли хофизон**, **ансамбли навозандагон**, **ансамбли рақс** ва тарона.

АНСОБ انساب ҷ. **насаб**.

АНСОР انصار ҷ. **наср**.

АНСУЛ انسول ниг. **анзур**.

АНСУР انسور ниг. **анзур**.

АНТАГОНИЗМ ю. انتگانزم зиддияти оштинопазирӣ гурӯҳҳо, табақаҳо, синфҳо ва ғ.; муҳолифат; рақобат.

АНТЕННА лот. انتينه ниг. **мавҷгир**; сими лучи берунаи ба чизе (мас., ба ҳода) басташудаи радиоприёмник ё телевизор, ки барои қабули мавҷҳо хизмат мекунад; **антеннаи беруна** антеннае, ки берун аз хона ба чизе баста мешавад; **антеннаи хонагӣ** антеннае, ки дар дохили хона насб мешавад.

АНТИ- ю. انت пешванд зидди, муқобили: **антигезис**, **антифашистӣ**...

АНТИБИОТИКҲО انتبئاتكها хим. моддаҳои аз

баъзе микроорганизмҳо тайёркарда, ки қобилияти барҳам додани бактерияву микробҳоро доранд ва дар тиб ҳамчун дору истифода бурда мешаванд.

АНТИҚА عنتيقه 1. кӯҳна, қадима; камёфт, нодир; муқ. **атиқа**. 2. бехтарин, баргузида.

АНТИҚАФУРҶШ عنتيقهفروش фурӯшандаи чизҳои нодир қадима; муқ. **антиқафурӯш**.

АНТИҚАФУРҶШӢ عنتيقهفروشى 1. касбу кори антиқафурӯш. 2. ҷой ва маҳалли фурӯши ашёи бостонӣ; муқ. **атиқафурӯшӣ**.

АНТИҚӢ عنتيقي 1. кӯҳна, қадима; бостонӣ; муқ. **атиқӣ**. 2. маҷ. зебӣ, латофат.

АНТИСЕПТИКА ю. انتسيپتيكه тиб. 1. бо усулҳои химиявӣ ва биологӣ безарар гардонидани ҷароҳат ва асбобҳои муолиҷакунӣ. 2. воситаҳои (дорухӯи) зидди уфунат ва пешгирии ҳавфи фасоди ҷароҳат.

АНТИСИКЛОН ю. انتسكلان обҳш. соҳаи фишори баланди атмосфера (ҳаво), ки дар маркази худ ҳавои паст дорад; ҳавои ором ва беабр, гарм ё хунуки доимӣ.

АНТИТЕЗИС ю. انتتيزس фалс. мулоҳизаи зидди тезис, афкори акси тезис.

АНТИФАШИСТ ю. انتفشت тарафдори муборизаи зидди фашистӣ.

АНТОНИМ ю. انتانيم ниг. зидмаъно.

АНТРОПОЛОГ ю. انتراپالاک мутахассис ва олими антропология.

АНТРОПОЛОГИЯ ю. انتراپالاکيه илмest, ки хусусиятҳои табиати биологии инсонро таҳқиқ мекунад.

АНУД انود ситезанда; инодкор; шӯриши ануи шӯриши ситезакорона.

АНУДОҶА انودانه инодкорона, ситезакорона.

АНӢША انوشе хушҳол, шод, хурсанд, хушбахт, саодатманд.

АНФ/УНФ a. عنف кит. дуруштӣ, дағалӣ.

АНФОС انفاص ҷ. нафас.

АНФУС انفس ҷ. нафс; анфусу офок олами ботинӣ ва зоҳирӣ.

АНҲОР a. انهار 1. ҷ. наҳр. 2. дарё; ҷӯи калон; анҳор-анҳор дарё-дарё, хеле бисёр, хеле фа-

ровон.

АНҶА انچه гуфт. хело, бисёр; **анча-мунча** андаке, қадре, ба андозае; **анча-мунча не!** кам не, андаке не!; ҳазл не!, шӯҳӣ не!

АНҶАР انچر дарахти заҳрдори гармсёр аз чинси тут, ки дар мамлакатҳои Осиёи Ҷанубӣ мерӯяд.

АНҶАРА انجره бот. гиёҳи яксола аз хонаводаи наъноъ (пудина), ки хушбӯст ва саршӯҳаҳои он дар саноати дорусозӣ истифода мешавад.

АНҶИБАР انجيب (муарраби **ангибор**) бот. растании буттагии гармихӯх, ки аз баргу пояи сабзи он рағани эфир мегиранд, геран: **анҷибари гулобӣ**.

АНҶИДА انجيده 1. сифати феълӣи замони гузашта аз **анҷидан**; реза-резашуда, пора-порашуда. 2. маҷ. заҳмин, маҷрӯҳ.

АНҶИДАН انجيدن реза-реза кардан, пора-пора кардан.

АНҶИР انجير 1. дарахти мевадори маъруф, ки дар мамлакатҳои гарм мерӯяд. 2. меваи ин дарахт, ки кулӯла ё кулчамонанди дончадор ва ширин буда, ранги зард ва сиеҳи сурхчатоб дорад; **анҷири хокӣ** анҷири дар охири тирамоҳ зерӣ хок кардашуда, ки ғӯра баста, пас аз кушодан ба тезӣ мепазад (*навъи анҷири тезпазак*).

АНҶИРБҶН انجيربن дарахти анҷир.

АНҶИРЗОР انجيرزار ҷое, ки дарахтҳои зиёди анҷир дорад, боғи анҷир.

АНҶИРПАЗОН انجيرپزان маҷ. замони гармонӣ шадид, ки анҷир мерасад.

АНҶИРҲОР انجيرخوار ниг. заргулдор.

АНҶИРҲӢР انجيرخور ниг. **анҷирхор**.

АНҶОМ I انجام 1. охир, интиҳо, поён; муқоб. **оғоз**; охири ҳар кор; оқибат. 2. иҷро, адо; **анҷом додан** а) итмом кардан, ба охир расонидан, хотима додан; б) иҷро кардан; **анҷом ёфтан** (**анҷом пазируфтан**, **ба анҷом расидан**) а) хотима ёфтан, ба охир расидан; тамом шудан; б) иҷро шудан.

АНҶОМ II انجام асбоб, ашё, чизу чора; **асбобу анҷом** // **анҷому ашё** асбобу ускуна, чизу чора, асбобу олат.

АНҶОМА انجامه 1. он чи дар поёни китоб навишта мешавад, мас., хангоми нусха кардани китоб аз рӯи кадом нусха ва ба хати кадом касе навишта шудааст, нишон дода мешавад. 2. грам. бандак.

АНҶОМБАХШ انجامبخش *ниг.* анҷомпазир.

АНҶОМДИҲАНДА انجامدهنده ба охир расонанда; иҷрокунанда.

АНҶОМИДАН انجاميدن 1. ба охир расидан, хотима ёфтан, тамошудан. 2. иҷро шудан; **кор ба ҷое анҷомид** кор ба ҷое расид, **кор ба дараҷае расид; ба дер анҷомидан** дур кашидан, тӯл кашидан.

АНҶОМНОПАЗИР انجامناپزир нашуданӣ, ғайри амалӣ: **кори анҷомнопазир**.

АНҶОМПАЗИР انجامپزир амалӣ, иҷрошаванда.

АНҶОМХОНА انجام خانه ҷой ва макони ниғаҳдории захира ва ашёи лозимии эҳтиётӣ ва ғ.

АНҶОМШУДАНИ انجام شدنى қобили иҷро, иҷропазир.

АНҶУДОН انجدان [*муарраби ангудон*] *ниг.* ангудон.

АНҶУМ а. انجام ҷ. **начм** (ситораҳо); **хайли** (хели) **анҷум** гурӯҳи ситораҳо; **Ҳафт Анҷум** Ҳафтододарон.

АНҶУМАН انجمن 1. ҷои ҷамъомади мардум ё як гурӯҳи муайян. 2. маҷлис, машварат. 3. ҷамъомади мардуми бисёр барои машварате, конгресс; форум. 4. созмон ё гурӯҳе, ки бо ҳамфикрӣ ва машварат барои расидан ба ҳадаф ё мақсадҳои муайян ташкил ёфтааст: **анҷумани хайрия**.

АНҶУМАНАФРӮЗ انجمنافروز афрӯзандаи анҷуман, ба анҷуман нурбахшанда, зеби ҷамъомад.

АНҶУМАНГОҲ انجمنگاه маҳалли анҷуман, ҷамъомадгоҳ, маҷлисоғ.

АНҶУМАНОРО انجمنآرا ородиҳандаи анҷуман, гармкунандаи маҷлис, равнақу ривожбахшандаи ҷамъомад, маҷлисо.

АНҶУМАНПИРО انجمنپيرا *ниг.* анҷуманоро.

АНҶУМАНСОЗ انجمنساز *киноя аз* хирадманд, донишманд.

АНҶУМСИПОҲ انجمسپاه он ки лашкари бисёр дорад.

АНҶУМШИНОС انجمشناس ситорашинос, мунаҷҷим.

АНҶУРА انجوره *ниг.* газна.

АНҶУХ انجوخ *кит.* чини пӯсти чехраву бадан.

АНҶУХИДАН انجوخيدن *кҳн.* чини ожанг пайдо кардани пӯсти рӯй ё тани одам.

АНЪАНА а. عنعنه 1. расму қоида, урфу одатҳои, ки аз як насл ба насли дигар мегузарад ё аз наслҳои гузашта мерос мондааст. 2. расму одат ва тартибу қоидаҳои мустаҳкамшуда дар тарзи зиндагӣ, афкор ва ғоя, суннат; **анъанаҳои динӣ** расму одатҳои мазҳабӣ ва динӣ; **анъанаҳои миллий** расму қоидаҳои хоси як миллат; **ба ҳукми анъана даромадан** анъанавӣ шудан, расм шудан.

АНЪАНАВӢ عنعنوى *мансуб ба* **анъана**, суннатӣ, урфӣ: **меъмории анъанавӣ**.

АНЪАНАПАРАСТ عنعنهپرست пайрави анъана, риоякунандаи анъана.

АНЪАНАПАРАСТӢ عنعنهپرستی пайравӣ кардан ба анъанот.

АПА اپه *гуфт.* 1. хоҳари калонӣ, ҳамшираи калонӣ. 2. *муроҷиати эҳтиромона нисбат ба зани бегона.*

АПАТИТ ю. اپتيت *маъд.* чинсе (минерале), ки аз он нуриҳои фосфатӣ тайёр мекунамд ё барои тайёр кардани суперфосфат ба кор меравад.

АПРЕЛ اپريل моҳи чоруми солшумории мелодӣ.

АПРЕЛӢ اپریلى *мансуб ба* **апрел**.

АР ار *кит.*, *шақли қўтоҳшудаи* **агар**.

АРАБ а. عرب 1. номи халқе, ки сокини якҷанд мамлакати Шарқи Наздик ва Африкаи Шимолист, забонаш ба гурӯҳи забонҳои сомӣ (семитӣ) тааллуқ дорад; **алифбои араб** хати арабӣ. 2. сокини мамлики араб.

АРАБЗАБОН عربزبان он ки забони модариаш арабист.

АРАБЗОДА عربزاده зодаи араб, аз насли араб.

АРАБИЗМ عربيزم унсурҳои мансуб ба забони

арабӣ, ки ба забони дигар дохил шудааст; кор фармудани калима ва ибораҳои арабӣ.

АРАБӢ عربى 1. мансуб ба араб. 2. забони халқи араб, забони тозӣ: **хуруфоти арабӣ**. 3. маъмул дар байни араб. 4. сохташуда ё баамаломата дар байни арабҳо.

АРАБПАРВАРД عرب پرورد он ки дар байни қабоили араб тарбия ёфтааст, парвардаи араб.

АРАБШИНОС عرب شناس мутахассиси илми арабшиносӣ.

АРАБШИНОСӢ عرب شناسى маҷмӯи илмҳои, ки забон, адабиёт ва маданияти арабҳоро меомӯзад.

АРАЗ *a.* عرض 1. *фалс.* аломати зоҳирии ашё, ки ба зоти худ қоим намебошад, *мас.*, ранг ва матоъ; *муқоб.* **гавҳар**. 2. беморие, ки дар натиҷаи бемории дигар рӯй медиҳад, беморӣ.

АРАЗӢ عرضى мансуб ба араз.

АРАҚ *I a.* عرق қатраҳои об, ки аз таъсири ҳарорат ва ҳаракати зиёд аз ғадудҳои зерӣ пӯсти бадан метаровад; **арақ кардан** аз таъсири ҳарорату ҳаракат аз бадан таровиш кардани қатраҳои об; аз таъсири шарму хичолат дар обу арақ шудан; **арақ рехтан** арақ ҷорӣ шудан; **арақ пахш кардан** зерӣ арақ мондан (аз шарм); **ба обу арақ ҷӯлидан** (ғӯтидан) арақшор шудан; **дар зерӣ обу арақ мондан** бисёр арақ кардан (аз хичолат); **арақи чабин рехтан** // **арақ аз пешонӣ жола кардан** бисёр кор кардан; меҳнати ҳалол кардан; **бо арақи чабин ёфтан** бо меҳнати саҳту ҳалол ба даст даровардани чизе.

АРАҚ *II a.* عرق 1. нӯшобаи масткунанда, ки дар натиҷаи таъсири шираи ангур ва меваҳо ҳосил мешавад, май, бода. 2. атр ва доруворие, ки дар натиҷаи таътир ҳосил мешавад: **арақи пудина**.

АРАҚГИРӢ عرق گیرى 1. пок кардани бадан аз арақ. 2. арақшӣ.

АРАҚИН عرقين арақнок, араққарда, арақолуд.

АРАҚӢ عرقى 1. мансуб ба арақ *I*. 2. бемории тиф.

АРАҚКАШ عرق کش 1. тайёркунандаи арақ, майкаш, бодакаш. 2. он ки арақ мерезад, майрез.

АРАҚКАШӢ عرق کشى арақтайёркунӣ, арақсозӣ.

АРАҚНОК عرق ناک арақолуд, ғарқи арақ(-и бадан).

АРАҚНӢШ عرق نوش арақхӯр, майнӯш; майпараст, майхора.

АРАҚНӢШӢ عرق نوشى майнӯшӣ; майпарастӣ, бодапарастӣ.

АРАҚОБ عرق آب оби арақ, арақ.

АРАҚОВАР عرق آور он чи арақ меоварад, арақоваранда, арақбарор.

АРАҚОЛУД عرق آلود *ниг.* **арақнок**.

АРАҚРЕЗ عرق ریز 1. арақрезанда, арақшор. 2. майрез, бодакаш.

АРАҚРЕЗӢ عرق ریزی майрезӣ, бодакашӣ.

АРАҚРЕЗОН عرق ریزان *феъли ҳол аз арақ рехтан*; дар ҳоли арақ рехтан бар асари кори бисёр.

АРАҚСӢЗ عرق سوز *тиб.* хусусияти ҳоси пӯст, ки бар асари илтиҳоби ғадудҳои зерӣ он аз арақ сурх шуда, сӯзиш мекунад.

АРАҚСӢЗӢ عرق سوزى *кит.* ҳолати арақсӯз, арақсӯз будан.

АРАҚФУРӢШ عرق فروش фурӯшандаи арақ, майфурӯш.

АРАҚФУРӢШӢ عرق فروشى *исми амал аз арақ фурӯхтан*; майфурӯшӣ; ҷои майфурӯшӣ.

АРАҚХӢР عرق خور *ниг.* **арақнӯш**.

АРАҚХӢРӢ عرق خورى *ниг.* **арақнӯшӣ**.

АРАҚЧИН عرق چین 1. як навъ каллапӯше, ки аз матои тунук дӯхта мешавад ва бештар аз тағи кулоҳҳои дигар мепӯшанд. 2. як навъ афзори аз матои тунук дӯхташуда, ки аз тағи полони аспу хар партофта мешавад.

АРАҚҶӢШ عرق جوش тани одам, ки бар асари арақи бисёр кардан пур аз обилаҳои арақӣ шуда, сурх мешавад.

АРАҚШОР عرق شار пурарақ, арақрез, ба арақ ғӯтида, ғарқи обу арақ.

АРАЛ *т.* 1. замини ихоташуда бо об, қазира. 2. номи баҳре дар қитъаи Осиё (дар шимолу ғарби ҷумҳуриҳои Ўзбекистон ва Қазоқистон).

АРАЛАШ *т.* 1. омехта, дарҳам, дохили ҳамдигар. 2. дахл, даҳолат; **аралаш шудан** даҳолат кардан.

АРАНГ *аранг-аранг гуфт.* кам-кам, андак-андак, базӯр-базӯр.

АРАНГЕ *аранг гуфт.* каме, андаке; базӯр.

АР-АР 1. дарахте аз чинси сафедор; **ар-ари сафед** сафедори паҳншоҳ, ки пушти баргаш нарми патдор аст; **ар-ари сиёҳ** сафедори ростқаде, ки пушти баргаш сабз аст. 2. *калимаи тақлиди* овози баланди ҳар, ҳангоси ҳар.

АР-АРӢ *арӣ* монанди дарахти ар-ар баланд.

АР-АРКУНОН 1. *феъли ҳол аз ар-ар кардан*; дар ҳоли ар-ар кардан. 2. дар ҳоли ҳашму ғазаб ё нолаву зорӣ ба овози баланд чизе гуфтан.

АРАСОТ *а.* 1. *арса.* 2. *д.* саҳрои қиёмат, ҷои пурсиши савобу гуноҳи одамон, ки дар вақти ба охир расидани дунё барпо мешавад; **рӯзи арасот** рӯзи қиёмат, рӯзи растохез. 3. *мач.* шӯру ғавғо, ғалоғула, вазъи нобасомон.

АРАФА *а.* 1. *д.* номи рӯзи нӯҳуми моҳи зулҳиҷҷа, ки ҳоҷиён он рӯзро дар кӯҳи Арафот (назди Макка) мегузаронанд. 2. рӯзи пеш аз иди Қурбон; як рӯз ё чанд рӯзи пеш аз ҳар ид ё ягон маърака: **арафаи интиҳобот, арафаи ҷашни истиқлол.**

АРАШ *арш кит.* воҳиди ченаки дарозӣ, ки аз сарангушт то оринҷ аст, аршин.

АРБАДА *а.* 1. доду фарёд ва ҷанҷолу хараша ҳамроҳ бо ситезаҷӯӣ ва парҳошгарӣ. 2. ҳолате, ки баъд аз шароби зиёд хӯрдан пеш меояд ва касро ба доду фарёд ва рафтори нораво вомедорад. 3. тундхӯӣ, бадхулқӣ, хараша, ҷанҷол, ғавғо; ҷангарагӣ; **арбада кардан** ҷанҷол кардан, хараша намудан.

АРБАДАКАШ *ниг.* **арбадаҷӯ.**

АРБАДАКАШОН *феъли ҳол аз арбада кашидан*; дар ҳоли арбадакашӣ.

АРБАДАКОР *ниг.* **арбадаҷӯ(ӣ).**

АРБАДАКУНОН *ниг.* **арбадакашон.**

АРБАДАҶӢ(Ӣ) *арбадаҷӯ(ӣ)* ҷанҷолӣ, ҷангара, ситезаҷӯӣ.

АРБАДАҶӢӢ *арбадаҷӯ(ӣ)* ҷанҷӯёна, моҷароҷӯёна, бохараша.

АРБАДАҶӢӢ ҷанҷӯӣ, моҷароҷӯӣ, ситезаҷӯӣ.

АРБИТРАЖ *фр.* 1. суди ҳакамҳо. 2. ҳуқуқ, мақома, ки баҳси молии байни ташкилоту муассисаҳоро дар микёси байналхалқӣ ҳал менамояд; **арбитражи байналхалқӣ** суди ҳаками байналхалқӣ, ки баҳси ба ӯ воғузоршудаи байни давлатҳоро дида баромада ҳал менамояд, суди иқтисодӣ.

АРБОБ *а.* 1. *арбаб.* 2. ходими фаъоли ягон соҳаи маданият ё ҳукумат, корманди намоёни соҳаҳои гуногун: **арбоби адабиёт, арбоби давлат, арбоби илм.** 3. *таър.* калони деҳа ё ягон маҳаллаи шаҳру ноҳия; оқсақол; **арбоби деҳа** калони қишлоқ. 4. хӯҷаин, соҳиб, молик.

АРБОБЗОДА *арбабзода* он ки фарзанд, набера ё бозмондаи заминдор, молик, корфармо ё сарватманде аст.

АРБОБӢ *арбабӣ* 1. *марбут ба арбоб*; мутааллиқ ба арбоб. 2. арбоб будан, замон ё давраи арбобӣ.

АРБОБОНА *арбабона* 1. ба шева ва лаҳни арбоб, омирона. 2. монанди раисон ва бузургон. 3. *таър.* андозии молӣ, ки арбобон гӯё ба ивази хизматашон ба ғайри ҳақиқатӣ меситонданд.

АРВАНД *арванд кит.* 1. иқтидор, қудрат, зӯр. 2. таҷриба. 3. фиреб, ҳила, ҷоду. 4. номи дарёи Дачла, ки онро Арвандрӯд низ меноманд.

АРВОНА *арвона* 1. шутури мода. 2. *бот.* гули арвона.

АРВОҲ *а.* 1. *арвоҳ.* 2. *д.* рӯҳҳои мурдагон; **арвоҳи пир** зиёфате, ки аҳли як касб ба хоҳири пири он пеша, ки аз рӯи эътиқод ривож ва касоди кори онон во-баста ба ризои хоҳири вай буд, барпо мекарданд; **арвоҳи касеро аз худ розӣ кунондан** *д.* рӯҳи каси мурдари шод кардан (*бо хондани дуо ё бо кори нек дар ҳақиқи ӯ*); **арвоҳи касеро шод кардан** касеро ёдоварӣ карда, рӯҳи ӯро аз худ розӣ кунондан; **ба арвоҳи касе (дуою) фотиҳа кардан (хондан)** *а)* *д.* каси мурдари бо

дуо ёд кардан; б) *мач.* касеро мурда пиндоштан, касеро мурда ҳисоб кардан; **барои арвоҳи падарат (гузаштагонат)** ба ҳурмати хотири мурдагонат (*дар мавриди хоҳиш гуфта мешавад*). 3. дар санъати кимиёгарӣ гӯгирд, зарних, симоб ва навшодир, ки ба ақидаи қадимӣён яке аз се қисми маъданиёт (арвоҳ, аҷсод (часадҳо) ва аҷҳор (сангҳо) аст ва аз он ҷиҳат онҳоро арвоҳ мегӯянд, ки чун оташ ба онҳо мерасад, мепазанд.

АРГ *арг* *ниг.* *арк.*

АРГО *фр.* *арга* *збш.* забони баъзе табақаҳои иҷтимоӣ, ки бо як қатор калимаҳову ибораҳои хоси дар байни ҳамин табақаҳо мустаъмал аз забони умумихалқӣ фарқ мекунад; *муқ.* **жаргон.**

АРГОН *ю.* *арган* *хим.* гази инертии берангу бӯй, ки дар таркиби ҳаво мавҷуд аст.

АРҒАМЧИН *арғамчин* ресмони ғафс, ки бештар аз пахта, пашм, канаб тофта мешавад ва барои бастанӣ чизҳо истифода мекунад, расан, таноб, банд; **арғамчин** **кашидан** ресмонро кашидан бастан; **арғамчин тоб додан** ресмон тофтан, расан тофтан; **арғамчинро дароз партофта мондан** барои иҷрои коре ғурӯсати муносибро поидан, ҳаракату амали номақбулро ба ҳоли худ мондан, барои қатъи он вақти муносибро мунтазир шудан.

АРҒАМЧИНБОФ *арғамчинбоф* он ки арғамчин мебофад.

АРҒАМЧИНБОҒӢ *арғамчинбоғӣ* шуғл ва амали арғамчинбоф.

АРҒАМЧИНТОБӢ *арғамчинтобӣ* *исми амал аз арғамчин тофтан*; ресмон тофта арғамчин тайёр кардан.

АРҒАМЧИНФУРӢШ *арғамчинфурӯш* он ки арғамчин мефурӯшад, фурӯшандаи банди арғамчин.

АРҒАМЧИНФУРӢШӢ *арғамчинфурӯшӣ* арғамчин фурӯштан, ба фурӯши арғамчин машғул шудан; амали арғамчинфурӯш.

АРҒАН *ю.* *арган* *шакли қўтоҳшудаи арғунун.*

АРҒАНД//АРҒАНДА *арғанд* *арғанда* *кит.* 1. хашмгин, ғазабнок; **шерӣ арғанд** шерӣ пурхашм. 2.

харис, чашмгурӯсна.

АРҒАЧ//АРҒИЧ *арғ* *бот.*, *кҳн.* номи гиёҳе, ки ба дарахт мепечад ва онро хушк мекунад, печак.

АРҒОМ *арғам* ҳақир кардан, хор кардан, ба хок андохтан.

АРҒУВОН//АРҒАВОН *арғуван* 1. гули сурхранги ба соқа часпида, ки пеш аз намоён шуданаш баргҳояш намудор мешаванд. 2. дарахти ин гул, ки баланд аст ва баргҳои гирд дорад ва дар саноати доруворӣ истифода мешавад. 3. *мач.* арғувонӣ, сурх. 4. *мач.* чехраи зебо ва гулгун.

АРҒУВОНИРАНГ *арғуванӣранг* сурхранг.

АРҒУВОНӢ *арғуванӣ* ба ранги арғувон, сурхи баланд, сурхи моил ба бунафш, суп-сурх; сурх; **майӣ арғувонӣ** шароби сурх; **(ба) ранги арғувонӣ** (ба) ранги сурх.

АРҒУМАК//АРҒУМОҚ *арғумак* *арғумоқ* як навъ аспӣ чобук ва тезрави саворӣ аз зоти аспҳои Шарқ.

АРҒУН *арғун* 1. *ниг.* **арғунун**. 2. навъи аспӣ тундраву тезрафтор.

АРҒУНУН//АРҒАНУН *ю.* *арғунун* *мус.* номи як навъ асбоби мусиқӣ, орган (*аз arganон-и юнонӣ*).

АРҒУНУНЗАН *арғунунзан* *ниг.* **арғунуннавоз**.

АРҒУНУНӢ *арғунунӣ* *марбут ба арғунун*; навои эҷодшуда ба василаи арғунун.

АРҒУНУННАВОЗ *арғунуннаواز* навозандаи арғунун.

АРҒУНУННАВОЗӢ *арғунуннавазӣ* навохтани арғунун.

АРҒУНУНСОЗ *арғунунсоз* созандаи арғунун, устои арғунун.

АРҒУНЧАК *арғунҷак* таноб ё арғамчине, ки ду сари онро ба шохи дарахт ва ё ҷое баланд баста, бачаҳо ба он савор шуда, пешу ақиб дар ҳаво ҳаракат мекунад, алвонҷ, бодпеч, бозпеч, ҳой.

АРҒУНЧАКБОЗӢ *арғунҷакбозӣ* бозӣ дар арғунҷак, бо арғунҷак алвонҷ хӯрда бозӣ кардан.

АРҒУШТ//АРҒУШТАК *арғушт* *арғушт* рақсе, ки ба зону нишаста адо мекунад; **арғушт**

рафтан рақс кардан, рақсидан.

АРД ارد гоҳшумории бостон, рӯзи биступанҷуми ҳар моҳи шамсӣ дар Эрони қадим, ород.

АРДАМ اردم 1. ҳар як сураи китоби Занд. 2. кори нек, хунари хуб.

АРДОМ اردام *лахч.* ҳабсхона.

АРДОФ ارداف вазирон ва наздикони подшоҳ, бузургони дарбор.

АРЖАН ارژن дарахти бодоми кӯҳӣ аз хонаводаи гули сурх, ки дар минтақаҳои хушки кӯхистон мерӯяд ва меваи талху чӯби сахту рост дорад, арчан.

АРЖАНГ//АРТАНГ//АРСАНГ

1. номи китоби Монӣ, ки сурат ва нақшҳои зебо доштааст; **аржанги Монӣ**. 2. сурат, лавҳаи наққошӣ. 3. номи як паҳлавони тӯронӣ. 4. номи деве аз Мозандарон, ки бо дасти Рустам кушта шудааст.

арз ارز *асоси* замони ҳозира аз **арзидан**.

АРЗ I а. ارض замин, хок; **арзу** **само** замину осмон; **кураи арз** кураи Замин.

АРЗ II а. عرض 1. баён, изҳор. 2. баёни аҳвол, гузориши аҳвол. 3. хоҳиш, талаб; **арзи ҳол** изҳори аҳвол, баёни ҳол; **арзу дод** шикоят; **арз доштан** а) майли гуфтани чизеро доштан; б) талаб доштан; **арз кардан**, изҳор намудан, гуфтан; **арз шудан** изҳор гардидан; маълум карда шудан; **арзи касеро шунидан** шикояти касеро шунидан; ҳочату талаби касеро гӯш кардан; **арзи муддао кардан** матлаби худро баён намудан; **арзи ташаккур намудан** сипосгузорӣ кардан, ташаккур гуфтан; **арзу дод кардан** шикоят намудан; **арзу доди касеро пурсидан** талаб ва шикояти касеро гӯш кардан; **ба арзу доди касе расидан** а) шикояти касеро гӯш кардан; б) хоҳишҳои касеро ба ҷо овардан; **арзи ҳастӣ кардан** даъвои мавҷудият кардан; ба вучуд омадан.

АРЗ III а. عرض 1. паҳноӣ, бар; *муқоб.* тӯл; **арзу тӯл** паҳноӣ ва дарозӣ, бару қад; **дар арзи...** дар муддати... 2. фосилае, ки аз экватор ба тарафи шимол ва ҷануб дар хати меридиан ба воситаи дараҷаҳо ифода мегардад.

АРЗ IV ارز *ниг.* асёр.

АРЗА а. عرضه *ниг.* ариза.

АРЗАДОШТ عرضهداشت баёни аҳвол; шикоят аз ҳоли худ.

АРЗАН ارزن 1. навъе аз ғалладона, ки аксар ба парандагон медиҳанд ва аз орди он нон ҳам мепазанд. 2. гиёҳи арзан, ки аз хонаводаи гандумҳо мебошад, говрас; **аз гунчишк тарсӣ, арзан накор** (*зарб.*); **арзан барин...** хеле кам...; ҳеч.

АРЗАНДА ارزنده 1. сифати феълӣи замони ҳозира аз **арзидан**. 2. сазовор, шоиста, лоиқ, муносиб, меарзидагӣ. 3. қиматбаҳо, арзишнок; **гавҳари арзанда** дурри қиматбаҳо.

АРЗАНДАГӢ ارزندگی сазоворӣ, шоистагӣ, лоиқӣ.

АРЗАНЗОР ارززار маҳалли кишти арзан, киштзори арзан.

АРЗАНӢ ارزنی *мансуб ба* **арзан**; аз арзан пухташуда; **нони арзанӣ** нони аз орди арзан пухташуда; **давои нони арзанӣ** – **оби чӯш** (*зарб.*).

АРЗАНКОРӢ ارزنکاری *исми амал аз* **арзан коридан**; кишти арзан.

АРЗАНХОРА ارزنخوار *кит., ниг.* арзанхӯр(ак).

АРЗАНХӢР(АК) ارزنخور(ک) *зоол.* як навъ парандаи хушхони даштӣ.

АРЗБАР ارضبر хусусияти барномаҳои иқтисодии ниёзманд ба арзҳои хориҷӣ дар кишварҳои камрушд ва рӯ ба тараққӣ.

АРЗБАРӢ ارضبری мизони пардохтҳои арзӣ дар тавлиди молу коло нисбат ба арзиши умумии он.

АРЗӢБ ارزیاب таъйинкунандаи арзиши чизе, баровардкунандаи қимат ва нарх.

АРЗӢБӢ ارزیابی 1. баррасии ҷанбаҳои мусбат ва манфии чизе. 2. муайян кардани арзиши чизе, баҳодихӣ; **арзӢбӣ кардан** баҳо додан; дар бораи арзишу аҳамияти чизе изҳори ақида кардан.

АРЗИДАН ارزیدن 1. қимат доштан, арзиш доштан, баҳо доштан; **ба як пули пучак намеарзад // ба як чав намеарзад** ҳеч қимат надорад, ба арзише соҳиб нест. 2. *мач.* сазовор будан, шоиста ва лоиқ будан; **ба таъриф меарзидагӣ** шоистаи таъриф.

АРЗИЗ ارزیز қалъагӣ (*ба маънои* алюминий *ис-*

теъмол шуданаиш галат аст).

АРЗИШ ارزش 1. кимат, баҳо, нарх; **арзиш доштан** арзидан. 2. *мач.* кадр, шоистагӣ, сазоворӣ. 3. *икт.* миқдори муайяни меҳнати ҳатмии ҷамъиятӣ, ки барои истехсоли мол сарф шуда, дар ҳуди ҳамин мол таҷассум ёфтааст: **арзиши аслий**, **арзиши изофа**, **арзиши меҳнат**, **арзиши мубодилавӣ**.

АРЗИШГУЗОРӢ ارزش‌گذاری арзишбӯй, нархгузорӣ, қиматгузорӣ.

АРЗИШБӢ ارزش‌یابی муайян ва таъйин кардани арзиши чизе бар асоси қонунҳо ва муқаррароти хос.

АРЗИШМАНД ارزشمند 1. гаронбаҳо, пурқимат, нафис, пурарзиш. 2. арҷманд, мӯхтарам, дорои кадру эҳтиром: **инсонии арзишманд**.

АРЗИШНОК ارزشناк қиматдор, қиматнок, баҳодошта.

АРЗӢ I عرضى арздошта, аризадор.

АРЗӢ II ارضى *мансуб ба арз*; заминӣ, ҳудудӣ.

АРЗКУНАНДА عرض‌کننده *сифати феълии замони ҳозира аз арз кардан*; он ки арз мекунад, шикоятчӣ, шокӣ.

АРЗМАНД ارزشمند арзишманд, дорои арзиш, боарзиш.

АРЗНОМА عرض‌نامه номаи арз, номае, ки дар он арзу хоҳишу баёноти касе навишта шудааст.

АРЗОҚ ارزاق *ҷ. ризқ* (озуқа).

АРЗОЛ *а. ارذل ҷ. разил* (нокасон).

АРЗОН ارزان 1. камбаҳо, камқимат, камарзиш, зидди гарон; **арзон кардани арзиши аслий** маҷмӯи қимати (арзиши) чизҳои ба тавлиди ягон мол сарфшавандаро камтар карда, он молро истехсол кардан. 2. аз нархи муқаррарӣ пасттар, на ба дараҷаи нархи муқаррарӣ, балки камтар аз он; **ба нархи арзон...** а) камтар аз арзиши худ, бо баҳои кам; ба нархи нозил; б) *мач.* ба осонӣ, бе саъю кӯшиши зиёд; **коргари арзон** коргаре, ки музди меҳнати ӯ нисбат ба музди меҳнати коргарони дигар барои корфармо камтар аст; **арзон афгидан** бо пул ё меҳнати андак ба даст даромадан, бо маблағи камтар ҳосил шудан; **арзон кардан** нархи чизеро аз пештара паст-

тар кардан, аз нархи муқаррарӣ пасттар кардани чизе; **арзон нарх кардан** нархи чизеро паст кардан, нархашро аз будаи кам кардан; **арзон рафтан** бо баҳои кам фурухта шудан; **арзон фуруختан** а) нисбат ба нархи муқаррарӣ камтар фуруختан, аз арзиши худ кам карда фуруختан; б) *киноя аз зоеъ* гардонидан, камқадр кардан; **ба нархи арзон рафтан** камтар аз нархи худ ба фуруш рафтан, бо баҳои кам фурухта шудан; **нарх арзон шудан** паст фурумадани баҳо; аз пештара поён фурумадани баҳо, поён фурумадани нархи пештара.

АРЗОНБАҲО ارزانبها он чи баҳои арзон дорад, камбаҳо, камарзиш.

АРЗОНӢ ارزانى 1. арзон будан, камбаҳои чизҳо, ба нархи арзон ёфт шудани ҳамаи чизҳо; *муқоб.* **қиматӣ ва гаронӣ**; *мач.* фаровонӣ. 2. *мач.* муносиб, сазовор, шоиста; **арзонӣ доштан** ато кардан, бахшидан.

АРЗОНФУРӢШ ارزانفروش фурушандаи молу чинсҳо бо нархи камтар аз ҳадди маъмул.

АРЗОНФУРӢШӢ ارزانفروشى фуруштани молу ашё бо қимати камтар аз ҳадди маъмул.

АРИЗА *а. عريضة* 1. номаи хоҳиш ва илтимос доир ба ягон кор ё аҳволи худ, ки ба касони масъули дахлдор ё ба номи идораҳо навишта мешавад, аризи ҳол, номаи баёни ҳол. 2. арз, хоҳиш, илтимос, шикоятнома; **ариза додан** илтимоснома навишта супуридан.

АРИЗАБАР عريضة‌بر *таър.* он ки номаҳои хоҳиш, шикоят ва ғайраро ба марказ мерасонид.

АРИЗАБАРДОР عريضة‌بردار *таър.* шахси амалдори даргоҳи ҳокимон, ки илтимосномаҳои гуногун аз дасти ӯ мегузаштанд.

АРИЗАБАРӢ عريضة‌برى *таър.* вақти муайяни ариза қабул кардани ҳокимон аз амалдорони худ, ки дар даргоҳи онҳо барпо мегардид.

АРИЗАБОЗ عريضة‌باز он ки баҳудаю беҳуда ариза менависад, аризаи шикоятӣ навиштанро дӯст медорад.

АРИЗАБОЗӢ عريضة‌بازى баҳудаю беҳуда машғули аризанависӣ шудан.

АРИЗАДИҲАНДА عريضة‌دهنده 1. *сифати феълии замони ҳозира аз ариза додан*. 2. он ки

ариза медихад (*барои ба кор қабул шудан ё аз кор рафтан ва м. ин*).

АРИЗАНАВИС *عریشه نویس* он ки ариза менависад, нависандаи ариза.

АРИЗАНАВИСӢ *عریشه نویسی* исми амал аз **ариза навиштан**; бо навиштани ариза машғул шудан.

АРИЗАХОН *عریشه خوان* таър. он ки дар ҳузури подшоҳ ё ҳоким аризахоро меҳонд.

АРИЗАЧӢ *عريضچی* 1. таър. амалдоре, ки вази-фааш аз пешниҳод намудани ариза, илти-моснома, шикоятномаҳои омада ба амир ва ҳоким иборат буд. 2. *гуфт*. аризадиҳанда, шикояткунанда.

АРИЗАЧӢӮБ *عريضهچوب* таър. чӯби махсуси лӯлашакли дарунҳолӣ, ки амалдорони амир дар даруни он ариза, талабнома ва илти-мосномаҳои ашро андохта, ба даргоҳ мефи-ристонданд.

АРИКА *ю. اریکه* *kit.* тахт, тахти ораста.

АРИН *а. عرين* *kit.* беша, ҷангалзор, найзор; **шерӣ арин** шерӣ ҷангал.

АРИФМЕТИКА *ю. اریفمتیکه* илм дар бораи ададҳо ва амалиёти доир ба онҳо, илми ҳисоб, илми шумор.

АРИФМЕТИКӢ *اریفمتیکی* мансуб ба **ариф-метика**.

АРИФМОМЕТР *ю. اریفماتر* асбоби ҳисоб-барории рӯимизӣ.

АРИШ *а. عریش* 1. ду шохтири ароба, ки аспро ба миёни он мебанданд. 2. *kit.* коза, хайма, кулба.

АРИЯ *ит. ариэ* суруде, ки дар опера як кас бо мусиқӣ меҳонад.

АРӢЕРГАРД *арӣергӯрд* ҳ. як қисми лашкар, ки барои муҳофизати қувваҳои асосӣ аз паси он ҳаракат мекунад, ақибдор; *муқоб.* **ҷилавдор**.

АРК *арк* қалъаи амир, хон ё ҳокимнишин дар даруни ҳисори шаҳр, қалъаи хурд дар миёни қалъаи бузург.

АРКОН *а. ارکان* 1. *ҷ. рукн* (сутунҳо). 2. *мач.* узвҳои асосии бадан. 3. *мач.* бузургон, калонҳо, коргардонон; **аркони** давлат зи-

момдорони давлат, мансабдорони бузурги ҳукумат.

АРКТИКА *ю. ارکتیکه* минтақаи қутби шимолии кураи Замин.

АРКТИКӢ *ارکتیکی* мансуб ба **Арктика**: **экспедицияи арктикӣ**.

АРҚАМ *а. ارقم* *kit.*, *зоол.* мори сиёҳу сафед, мори алобуло ва чипор, мори заҳрноқ.

АРҚОМ *а. ارقام* *ҷ. рақам*.

АРМАД *а. ارمد* 1. ранги хокистарӣ, хокистаргун, хокистарранг. 2. он ки дарду касалии чашм дорад, беморчашм.

АРМАЛ *а. ارمل* *kit.* 1. марди безан, мучаррад. 2. *мач.* марди бечора, мӯхтоҷ ва нотагон.

АРМАЛА *а. ارمله* *kit.* 1. зани бешавҳар, бевазан. 2. *мач.* зани бечора, мӯхтоҷу нотагон.

АРМАНДА *армонде* *кҳн.* ором, соқит, беҳаракат.

АРМАНИӢ *армни* 1. мансуб ба **Арманистон**; **забони арманӣ** забоне аз хонаводаи забонҳои ҳиндуавропей, ки дар Арманистон, Туркия ва баъзе кишварҳои дигар ривож дорад; **арманиҳо** халқи Арманистон, мардуми арман. 2. соқини Арманистон.

АРМАНИТАБОР *армни табар* арманинаҷод, мардуми арманиасл.

АРМАТУРА *лот. армтӯре* 1. асбоб ва анҷомҳои ягон дастгоҳ, мошина ё таҷҳизоти барқӣ. 2. *сохт.* устухонбандии филизӣ, ки дар байни маснуоти бетонӣ мегузоранд (*барои мустаҳкам шудани он*), сикхул.

АРМАТУРБАНД *армтӯрбанд* он ки дар сохтмон ба бастанӣ арматураҳо машғул аст.

АРМАТУРСОЗӢ *армтӯрсозӣ* муассиса ва корхонае, ки ба истеҳсоли арматура машғул аст.

АРМАТУРЧӢ *армтӯрҷӣ* он ки устухонбандиҳои филизӣ месозад, коргари арматурсоз.

АРМОН *арман* орзу, ҳасрат; **аз ҷаҳон ба армон рафтан** орзуҳо амалӣ нагардида ғавтидан, ноумед аз дунё гузаштан; **ба дил армон доштан** ҳасрате доштан; **дар дил армон намондан** ҳамаи орзуҳо амалӣ гардидан.

АРМУҒОН *армған* тӯҳфае, ки мусофир аз сафар меоварад, ҳадя, савғот, раҳовард; **армуғон**

овардан тӯҳфа овардан.

АРМУҶОНӢ ارمغانӣ тӯҳфашаванда, савғотӣ.

АРНАБ *а.* ارنب *кит.* харгӯш.

АРОБА ارابه воситаи нақлиёти чархдор, ки маъмулан аз чӯб сохта мешавад ва аз он барои боркашӣ ва саворӣ истифода баранд; **аробаи аспӣ** аробае, ки онро асп мекашад; **аробаи дучарха** аробае, ки ду чарх дорад; **аробаи капшадор** аробаи болопӯш; **аробаи кӯтак** аробаи худчарх; **аробаи рессордор** аробае, ки нишастгоҳи он дар рӯи рессор - пружина сохта шудааст; **аробаи чорчарха** аробае, ки чор чарх дорад; **аробаи кӯқандӣ** аробаи чарххояш калон, ки болопӯшида ҳам мешавад; **ароба кашидан (рондан)** ба аробакашӣ машғул шудан; **аробаи хушқу холиро гирифта гурехтан** моҳияти масъаларо нафаҳмида ғавғо бардоштан.

АРОБАГАРД ارابه گرد: **роҳи аробагард** роҳе, ки аз он ароба мегардад, роҳи барои рафтуоии ароба мувофиқ.

АРОБАГУЗАР ارابه گزر чое, ки бо ароба гузаштан мумкин аст: **роҳи аробагузар**.

АРОБАДАРО ارابه درا чое ё даре, ки аз он даромада баромадани ароба мумкин аст.

АРОБАКАШ ارابه کش он ки ароба меронад.

АРОБАКАШӢ ارابه کشی *исми амал аз* **ароба кашидан**; шуғл ва касби аробакаш.

АРОБАРОН ارابه ران *ниг.* **аробакаш.**

АРОБАРОНӢ ارابه رانی *ниг.* **аробакашӣ.**

АРОБАСАВОР ارابه سوار аробарон, савори ароба, аробанишин.

АРОБАСАВОРӢ ارابه سوارӣ дар ароба савор шуда сайру гашт кардан.

АРОБАСОЗ ارابه ساز он ки ароба месозад, устои созандаи ароба.

АРОБАСОЗӢ ارابه سازی ароба сохтан: **устохонаи аробасозӣ.**

АРОБАХОНА ارابه خانه ҳавлӣ ё сарое, ки аробаҳо меистанд.

АРОБАЧА ارابه چا аробаи хурд; **аробачаи бачагона** аробай хурд барои савор карда гаштани бачаҳои хурдсол.

АРОЗ ارز *гуфта.* ранчиш, ранчидан; ранчидан аз рӯи ноз; қаҳр кардани касе аз рӯи он, ки гӯё ба иззати нафсаш расида бошанд.

АРОЗИЛ *а.* ارذل *ҷ.* **арзал** (разилон, нокасон).

АРПАБОДИЁН ارپه باديان *бот.* 1. гиёҳи якдусолае, ки тухмаш зирамонанди хушбӯи равғандор аст ва дар қаннодӣ, тиб ва атриёт ба кор бурда мешавад. 2. тухми бодиён, роziёна.

АРПАХОН//АРПАҶОН ارپخان//ارپغان *бот.* як навъ гиёҳи қадпаст, ки дар дашту адир мерӯяд.

АРПАШОЛӢ ارپه شالی *бот.* навъе аз шолӣ, ки хӯша ва донааш нисбатан дарозтар аст.

АРРА اره абзори оҳанини дандонадори бодаста ва камон, ки бо он чӯбу тахта ва филизот мебуранд; **арраи барқӣ** аррае, ки ба воситаи қувваи барқ ба ҳаракат дароварда мешавад; **арра кардан //** **арра кашидан** бо арра буридан; **арраи пушт** мӯҳраҳои пушт; **арраи умр** одами бад, ки таъби касро хира кардан мегирад; **«дандон дорад» гуфта, арраро дар хона роҳ надодан** аз бадӣ хеле эҳтиёт кардан.

АРРАВОР اره وار аррамонанд.

АРРАГӢ اره گي 1. *мансуб ба* **арра**. 2. мисли дандони арра, дандонадор.

АРРАДОС اره داس *ниг.* **бедабурак.**

АРРАЗАБОН اره زبان 1. он чи ба дандонҳои арра монанд аст. 2. *маҷ.* теззабон, забондароз, бадзабон.

АРРАКАШ اره کش он ки бо арра мебурад, аррақунанда.

АРРАКАШӢ اره کشی *исми амал аз* **арра кашидан**; арра кардан, бо арра буридан; шуғли арракаш.

АРРАМАЙДА اره ميده резаҳое, ки дар вақти бо арра буридани чӯбу тахта ва филизот ҳосил мешавад.

АРРАМОНАНД اره مانند мисли дандонаи арра, арравор.

АРРАМОҶӢ اره ماهي *зоол.* навъи моҳӣ бо бадани дарозрӯя, ки фуки дарози он ба арра монанд аст.

АРРАМУӢ *арра* бо дандонаҳои бисёр
резаи риштамонанд барои нозуку маҳин бу-
ридани чӯб ва гулбурӣ дар чӯб.

АРРАПУШТ *ниг.* *сутунмӯхра.*

АРРАПУШТДОР *аррапуштдор* *зоол.* ҳайвоноте, ки аррапушт до-
ранд; ҳайвонҳое, ки пушти баданашон мисли
арра дандонашакл аст.

АРРАС//АРРОС *арс* *1. ниг.* **ар-ар** *2. 2.*
доду фарёди баланд; наъраи гӯшхарош;
аррос задан баланд фарёд кардан.

АРРОДА *а.* *олати ҷангии қадимии*
манҷаниқмонанд, ки бо он ба тарафи душ-
ман санг мепартофтанд.

АРС I *арс* *кҳн.* ашк, оби дида.

АРС II *а.* *чобуку боғайрат будан,*
часур будан.

АРСА *а.* *майдон, саҳро; арсаи кор* май-
дони меҳнат ва ғаёлият; **арсаи корзор,** **ар-**
саи мубориза майдони мубориза; майдони
ҷангу набард; **арсаи ҳаёт** зиндагӣ. *2. маҷ.*
микёс: **арсаи байналхалқӣ;** **арсаи шатранч**
тахтаи шатранч.

АРСАГОҲ *а.* *саҳна, майдон.*

АРСАЛОН *т.* *шар.* *2. маҷ.* шуҷоъ,
далер.

АРСИНҲО *хим.* гурӯҳи таркибҳои
органикии маргимуш, ки заҳролудкунанда
мебошанд.

АРТЕЗИАНӢ *артезианӣ* *чоҳи*
чуқури пармашуда, ки обаш бо фишори худ
берун мерезад.

АРТЕЛ *р.* *ширкати як гурӯҳ ода-*
мони ягон ихтисос ё касб барои кори якҷоя
дар асоси меҳнат ва ҷавобгарии умумӣ. *2.*
кҳн. шакли асосии сотсиалистии иттиҳодияи
истеҳсолии меҳнаткашон, ки дар даврони
шӯравӣ дар заминаи умумӣ будани
воситаҳои истеҳсолот хоҷагии коллективно-
наро ташкил карда буданд: **артели ли-**
босдӯзӣ, **артели мӯзадӯзон.**

АРТЕРИОСКЛЕРОЗ *ю.* *артирасклероз* *тиб.* бе-
мории рағҳои шараён.

АРТИКЛ *фр.* *артикул* *збш.* ҳиссачаест, ки дар
баъзе забонҳо бо исм омада, ба он маъноҳои
муайяни ё номуайяни, мансубият ба чинс ва
ғ. медеҳад.

АРТИЛЛЕРИЯ *фр.* *артиллерия* *ҳ.* *1. маҷмӯи силоҳ-*
ҳои калони оташфишони ҷангӣ (*аз қабилӣ*
тӯн). *2. навъи артиш, ки аслиҳаи асосии он*
тӯнҳо мебошанд.

АРТИСТ *фр.* *артист* *таър.* он ки бо касбу кори
хондани сурудҳо, навохтани оҳангҳои
мусиқӣ ва иҷрои нақшҳо дар саҳна машғул
аст, хунареша: **артисти халқӣ,** **артисти шои-**
стаи Тоҷикистон; **артисти Халқии ИҶШС**
унвони фахрие буд (*дар собиқ Иттиҳоди*
Шӯравӣ), ки ба хунарешагон барои
хизматҳои шоёнашон дода мешуд.

АРТИШ *артиш* қувваҳои мусаллаҳи низомии
давлат, армия; лашкар, қўшун; **артиш каши-**
дан *ниг.* **лашкар** (**лашкар кашидан**).

АРӢЗ *а.* *адш.* *1. илми вазни шеър ва*
қоидаҳои он; вазни шеър. *2. охири ҷанми*
мисраи аввали ҳар байт.

АРӢЗӢ *а.* *арӯзӣ* *1. мансуб ба арӯз; марбут ба*
арӯз. *2. он ки аз илми арӯз огоҳ аст, олими*
арӯзшинос.

АРӢЗШИНОС *а.* *коршиноси риштаи*
арӯз, вазни шеър.

АРӢС *а.* *духтаре, ки нав шавҳар кар-*
дааст. *2. зан нисбат ба хонаводаи шавҳараш,*
келин; арӯс овардан, арӯс фурувардан хона-
дор кардани писар. *3. маҷ.* ҳар чизи бисёр зе-
бо ва марғуб; *♦ арӯси сол* фасли баҳор; **арӯси**
ховар офтоб.

АРӢСАК *а.* *духтарча, ки нав шавҳар кар-*
дааст. *2. зан нисбат ба хонаводаи шавҳараш,*
келин; арӯс овардан, арӯс фурувардан хона-
дор кардани писар. *3. маҷ.* ҳар чизи бисёр зе-
бо ва марғуб; *♦ арӯси сол* фасли баҳор; **арӯси**
ховар офтоб.

АРӢСАКАНДОЗ *а.* *духтарча, ки нав шавҳар кар-*
дааст. *2. зан нисбат ба хонаводаи шавҳараш,*
келин; арӯс овардан, арӯс фурувардан хона-
дор кардани писар. *3. маҷ.* ҳар чизи бисёр зе-
бо ва марғуб; *♦ арӯси сол* фасли баҳор; **арӯси**
ховар офтоб.

АРӢСАКБОЗ *а.* *духтарча, ки нав шавҳар кар-*
дааст. *2. зан нисбат ба хонаводаи шавҳараш,*
келин; арӯс овардан, арӯс фурувардан хона-
дор кардани писар. *3. маҷ.* ҳар чизи бисёр зе-
бо ва марғуб; *♦ арӯси сол* фасли баҳор; **арӯси**
ховар офтоб.

АРӢСАКБОЗӢ عروسک بازی бозӢ кардан бо арӢсак, лӢхтакбозӢ.

АРӢСБАРОН عروسک بران маросими бурдани арӢс ба хонаи домод.

АРӢСБИНОН//АРӢСБИНӢ عروسبېنانه//عروسبېنې маросими аввалин бор ба дидани арӢс омадани хешон ва наздикон пас аз тӢйи никоҳ.

АРӢСӢ عروسی 1. мансуб ба арӢс; он чи ба арӢс хос аст: **либоси арӢсӢ, одоби арӢсӢ**. 2. чашни издивоч, никоҳ.

АРӢСТАЛ(А)БОН عروس طلبان маросими даъвати (омадани) арӢс ба хонаи волидайн.

АРӢШАВАНДА عروس شونده духтаре, ки барон арӢсӢ номзад шудааст, арӢси оянда.

АРФА олм. *арфе мус.* як навъ асбоби мусикии чангмонанди калон, ки бо нохун навохта мешавад; уд.

АРХАИЗМ ю. *архизм збиш.* калима ё ибораи аз истеъмол баромада, кӢхнашуда.

АРХАР *зоол.* ҳайвони чуфтсум аз хонаводаи мешҳо.

АРХЕЙ ю. *эраи архей* қадимтарин давраи таърихи геологияи замин; эраи азой.

АРХЕОЛОГ ю. *архѐлаг ниг.* бостоншинос.

АРХЕОЛОГИЯ ю. *архѐлогѐ ниг.* бостоншиносӣ.

АРХИВ лот. *архиво ниг.* бойгонӣ.

АРХИТЕКТОР ю. *архитѐктар ниг.* меъмор.

АРХИТЕКТУРА ю. *архитѐктуре ниг.* меъморӣ (санъати меъморӣ).

АРҲАМ а. *арҳам* раҳимтар, меҳрубонтар, бахшандатар.

АРҲАМАРРОҲИМИН а. *арҳам-арраҳимин* д. раҳмдилтарини раҳмдилон, бисёр раҳмкунанда; бахшандатарини бахшандагон (*сифати Худо*).

АРҲОМ а. *арҳам* ҷ. **раҳим II:** арҳоми замин таги замин, даруни замин.

АРҶА *арҷе* як навъ дарахти сӯзанбарги ҷамешасабз, ки бештар дар кӢхҳо мерӯяд; коч; **арҷаи солинавӣ** а) дарахти арҷаи барои пешвози соли нав оро додашуда; б) чашни шеърӣ рақси одатан атфол барои истиқболи соли

нав дар атрофи арҷаи бо бозичаҳо зинат додашуда.

АРҶАЗОР *арҷе зар* ҷое, ки арҷаи бисёр дорад, ҷои серарҷа.

АРҶАНД *арҷанд* *шакли кӯтоҳшудаи* **ағарҷанд**.

АРҶИ *арҷе* *шакли кӯтоҳшудаи* **ағарҷи**.

АРҶ *арҷ* кадр, қимат, эътибор; **арҷ гузоштан** баҳои сазовор додан; иззату ҳурмат кардан.

АРҶАЛ *арҷал* *кит.* 1. аспе, ки дар як пояш аломати сафедӣ бошад, аспе, ки як пояш сафед бошад. 2. *маҷ.* сафед.

АРҶМАНД 1. *арҷманд* боқадру қимат, соҳибқадр, иззатманд, гиромӣ, азизу мӯҳтарам; **арҷманд кардан** соҳиби қадру эътибор намудан, иззатманд гардонидан; **арҷманд шудан** соҳиби мартаба гаштан, қадру қимат пайдо намудан. 2. пурқимат, гаронбаҳо.

АРҶМАНДӢ *арҷмандӣ* соҳибэҳтиромӣ, иззатмандӣ, сазоворӣ, шоистагӣ, бузургворӣ, баландмақомӣ; **арҷмандӣ ёфтан** иззату эҳтиром пайдо кардан, арҷманд шудан.

АРШ а. *арш* 1. тахт, сарир. 2. осмон; **арши аъло** осмони баланд; **аршу фарш** осмону замин; **ба арши аъло бардоштан** бисёр таъриф кардан, бисёр бардор-бардор кардан; **нола ба арш баровардан** саҳт нолидан; **худро дар арши аъло дидан** кибру ғурурро ба дараҷаи аъло расонидан, аз мартабаи худ хеле болидан.

АРША а. *арше* *кит.* 1. баландии саҳни киштӣ, ки аз он ҷо киштиро идора мекунанд. 2. айвон, пешайвон, шипанг.

АРШАД а. *аршад* *кит.* калонтар, бузургтар.

АРШИЁН *аршиан* д. *киноя* аз фариштагон.

АРШӢ *аршӣ* *мансуб ба* **арш**.

АРШНИШИН *аршншин* *кит.* тахтнишин, подшоҳ.

АРШПАЙМО *арш-пайма* паймояндаи арш, аршгард, осмонгард.

АСАБ а. *асаб* пай ё торҳои борик, ки аз мағзи сар ба тамоми узвҳои бадан паҳн шудааст ва хиссу ҳаракат дар аъзои бадан ба он вобаста аст; **системаи асаб** тамоми торҳои асаб, ки бо

мағзи сар пайваст мебошад; ◇ **асаб вайрон гардидан (шудан)** ба ҳаяҷон омадан, оташин шудан; **асаб ором гирифтан** вазъи мўътадил пайдо кардан, ором шудан, таскин ёфтан; **ба асаби касе расидан // ба торҳои асаби касе нохун задан** касеро асабонӣ кардан.

АСАБА *а. عصب* кит. 1. *ниг.* **асаб**. 2. хешовандони мардина аз тарафи падар; фарзандони писарӣ.

АСАБДАРД *عصب درد* тиб. бемории асабҳои канорӣ, ки бо илтиҳобу омос ва неврит меанҷомад (невралгия).

АСАБИЁНА *عصبiane* дар ҳолати асабонӣ, хашмгинона, оташинона.

АСАБИМИЗОЧ *عصبى مزاج* он ки мизочи ба андак сахтии рӯзгор тобнаоваранда дорад; он ки ба ҳар чиз зуд асабонӣ мешавад, зудранҷ; тундмизоч.

АСАБИНАМО *عصبى نما* монанд ба асабонӣ, асабонишуда, хашмгиншуда.

АСАБИЯТ *а. عصبيت* ҳолати асабӣ будан, хашмгинӣ; **асабият гирифтан** *ниг.* дар **асабият афтодан**; дар **асабият афтодан** асабонӣ шудан, хашмгин гардидан, дар ғазаб шудан.

АСАБӢ *عصبى* 1. зуд ба ҳаяҷон оянда, ноором, рӯҳан нороҳат. 2. хашмгин, ғазабнок; **асабӣ шудан** а) ба сустии асаб гирифтӣ шудан, ба касалии асаб дучор шудан; б) ба хашм омадан, ғазабнок гардидан.

АСАБКАШӢ *عصب كشى* тиб. дар дандонпишишкӣ маҷмӯи амалиётест оид ба гирифтани торҳои асаб ва тозаву зидиуфунӣ кардани ҷои решаи дандон ва инчунин пур кардани он.

АСАБКУШӢ *عصب كشى* тиб. бо истифода аз усулҳои физикӣ ва химиявӣ аз байн бурдани бофтаҳои асаб барои таскини дард.

АСАБОНИЯТ *عصبانيت* асабият, хашмгинӣ, ғазабнокӣ.

АСАБОНӢ *عصبانى* асабӣ, хашмгин, ғазабнок; **асабонӣ кардан** ба хашм овардан, ғазабнок намудан; **асабонӣ шудан (гардидан)** хашмгин шудан, ғазабнок гардидан, ҳолати таодули мизочи худро аз даст додан.

АСАБШИНОСӢ *عصب شناسى* тиб., биол. гурӯҳи илмҳо дар бораи сохтор ва низоми қору табобати бемориҳои системаи асаб, неврология.

АСАВ *اسو* 1. як навъ касалии асп, ки аз камқувватӣ падидор мегардад. 2. аспӣ лоғар ва қорношоям.

АСАД *а. اسد* 1. шер, шерӣ даранда, шерӣ беша. 2. номи моҳи панҷуми солшумории ҳиҷрии шамсӣ, ки дар форсӣ моҳи мурдод ном дорад ва он ба июл ва август рост меояд: **бурҷи Асад** нуч. номи яке аз дувоздаҳ бурҷи фалақӣ.

АСАЛ *а. عسل* моддаи шакарини ғафс, ки занбӯри асал аз шираи гулҳо ҳосил мекунад, шахд, ангубин; **гул хор дораду асал занбӯр (зарб.)**; **занбӯри асал** *ниг.* занбӯр; ◇ **аз даҳонаш асал мечакад (мерезад)** хеле хушғуфтор аст.

АСАЛАК *عسلک* 1. шақарақ, ки дар барги растаниҳо аз шираи онҳо пайдо мешавад. 2. *гуфт.* ширинақ, меҳрубонақ: **асалақи бобо**.

АСАЛИН//АСАЛӢ *عسلين//عسلى* 1. мансуб ба асал; асалдор. 2. бисёр ширин: **қулҷаи асалӣ**.

АСАЛПАРВАР *عسل پرور* он ки бо парвариши занбӯри асал машғул аст.

АСАЛПАРВАРӢ *عسل پرورى* парвариши занбӯри асал.

АСАЛТАЪМ *عسل طعم* дорои таъми асал; бисёр ширин, хеле ширин.

АСАМ(М) *а. اسم* кит. он ки гӯшаш наmeshунавад, қар.

АСАН(Н) *а. اسن* кит. қалонсолтар, солхӯрдатар, мусин(н).

АСАР *а. اثر* 1. аломат, нишона; аломати боқимонда аз чизе; **асар ёфтан** аз *қасе*, *чизе* дарак пайдо кардан, хабар ёфтан; **асари ҳаёт намондан** барҳам хӯрдани зиндагӣ; **асари ҳаёт (зиндагӣ)** нишон додан зинда будан, зинда будани худро нишон додан; **асар намондан** аз *чизе* аломате набудан, мавҷуд набудани он чиз. 2. нақш аз ҷои пой, пайи по, из. 3. таъсир; **асар гузоштан** чизе боқӣ мондан; нишон боқӣ гузоштан; **асар бахшидан** таъсир кардан; **асар дидан** таъсир ёфтан, таъсир гирифтӣ; нишонае дидан; **асар доштан** таъсир кардан; **асар кардан** таъсир бахшидан. 4. чи-

зи навишташуда, чизи таълифгардида, чизи эҷодкарда.

АСАРБАХШ اثربخش *ниг.* таъсирбахш.

АСАРБАХШӢ اثربخشی *ниг.* таъсирбахшӣ.

АСАРГУЗОР اثرگذار *кит.* пайгузор, асарбахш.

АСАРГУЗОРӢ اثرگذاری *кит.* асар гузоштан, таъсир, пайгузорӣ.

АСАРДУЗД اثر دزد он ки таълифи шахси дигарро тамоман ё қисман дуздид, аз они худ қаламдод мекунад.

АСАРДУЗДӢ اثر دزدی навиштаҷоти шахси дигарро дуздид, аз они худ вонамудан; сиркати адаби.

АСАРКУНАНДА اثر کننده *сифати феълии замони гузашта аз асар кардан*; он чи таъсир дорад, ботаъсир, таъсирбахш.

АСАРНОК اثرناк таъсирбахш, муассир.

АСАРПАЗИР اثرپذیر таҳти таъсир қарор-гиранда, мутаассиршаванда.

АСАРПАЗИРӢ اثرپذیری асарпазир будан; вазъ ва ҳолати асарпазир.

АСАС *а.* عسس *таър.* сардори шабгардон, миршаб.

АСАФ *а.* اسف *кит.* ғам, андӯх, ҳасрат.

АСБЕСТ *ю.* اسبیست *маъд.* маъданест, ки ба оташ тоб оварда, гармиро намегузаронад ва дар техника бисёр кор фармуда мешавад, сангпахта.

АСБОБ *а.* اسباب 1. *ҷ.* сабаб. 2. васила, восита. 3. лавозимот, чизу чораи даркорӣ; **асбоби аёнӣ** олатҳои намоишӣ барои таълим; **асбоби деҳқонӣ** лавозимоти деҳқонӣ; **асбоби зиёфат** васоили тараб, масолеҳи меҳмондорӣ; **асбоби зироат** олати кишукор; **асбоби истироҳат** васоили дамгирӣ; **асбоби китобат** // **асбоби хатнависӣ** лавозимоти хатнависӣ (*қалам, дафтар ва ғ.*); **асбоби маишат** васоили зиндагӣ; **асбоби мусикӣ** соз, олати мусикӣ (*дӯтор, най, рубоб ва ғ.*); **асбоби роҳ** чизҳои дарқории сафар; **асбоби рӯзгор** чизҳои лозими зиндагӣ; **асбоби такфин** чизу чора барои дафни мурда; **асбоби тараб** васоили ашш, василаҳои кайфу сафо; **асбобу абзол** олату

афзор; **асбобу анҷом** чизу чораи рӯзгор; **асбобу ашш** // **асбобу ускуна** олату афзор, чизу чора.

АСБОББОРОРӢ اسباب براری *истеҳсоли воситаҳои кору зиндагӣ: саноати асбоббарорӣ.*

АСБОБДОР اسباب دار соҳиби лавозимот, соҳиби олату афзор; соҳиби молу мулк, доро, бадавлат.

АСБОБСОЗ اسباب ساز созанда ва истеҳсолкунандаи абзори олати рӯзгор.

АСБОБСОЗӢ اسباب سازی *истеҳсоли асбоб: дастгоҳи асбобсозӣ.*

АСБОБХОНА اسباب خانه ҷои нигоҳдории асбобу анҷоми кор.

АСБОСЕМЕНТ *ю.* اسباسمينت сementи бо асбест омехта.

АСГУДОР اسگدار *кҳн.* қосид, чопар.

АСҒАР *а.* اصغر *кит.* хурдтар, майдатар.

АСЕПТИКА *ю.* اسپتيكه *тиб.* чорабиниҳои пешгирӣ аз фосид шудани хун дар вақти амалиёти ҷарроҳӣ ё муолиҷаи ҷароҳатҳо.

АСЕТАТ *лот.* اسيتت *хим.* намаки кислотаи сирко.

АСЕТИЛЕН *лот.* اسيتيلين *гази беранги заҳрдору бадбӯи сӯхтанӣ, ки дар кафшери филизот, ҳосил намудани каучуки синтетикӣ ва ғ. истифода мешавад.*

АСИДА *а.* عسيده *кҳн., хӯр.* як навъ ҳалво, ҳалвои тар.

АСИДОЗ *лот.* اسيداز *биол.* беморие, ки аз бисёр шудани кислота дар хун ва дигар бофтаҳои бадан пайдо мегардад; хунукӣ гузаштан.

АСИЛ *а.* اصيل 1. покнаҷод, соҳибнасаб; начиб, дорои хислат ва хусусиятҳои хуб. 2. ҳақиқӣ, асли.

АСИЛЗОДА اصيلزاده 1. он ки насаби олии дорад. 2. одами ҳақиқӣ, соҳиби хусусиятҳои хуб.

АСИЛЗОДАГӢ اصيلزاده گي асилзода будан, бонасаб будан, покнаҷодӣ.

АСИ(М)МЕТРИЯ *ю.* اسيمتريه *вайронии таносуб, номутаносибӣ.*

АСИНХРОНӢ *ю.* اسينخرواني *муҳаррики барқии*

АСИ

асинхоронӣ муҳаррики чараёни тағйир-ёбандаи барқ.

АСИР *a.* اسير 1. дастгиршуда дар ҷанг ё тохту-тоз, бандӣ. 2. гирифтор, побанд; мутеъ. 3. *мач.* ошиқ, дилдода, мафтун; **асири ишқ** гирифтори ишқ, дилдода; **асири ҳарбӣ** он ки дар ҷанг ба дасти душман афтодааст, бандӣ; **асир афтодан** бандӣ шудан; **асир гирифтан** бандӣ кардан дар ҷанг; **асир кардан** а) гирифтор намудан, побанд сохтан; б) *мач.* мафтун сохтан; **асир шудан** гирифтор гаштан, бандӣ шудан. 4. мушқил, душвор, сахт. 5. шира, шираи ангур.

АСИРАК اسيرك 1. *шакли тасгири* **асир**. 2. пораи харбузаю тарбуз, карч.

АСИРАФТОДА اسيرافتاده *сифати феълӣи замони гузашта аз асир афтодан*; он ки ба асорат афтодааст.

АСИРВОР اسيروار мисли асир, асирмонанд.

АСИРӢ اسيري 1. асир будан, побандӣ, бандигӣ, муқайяд гаштан; **ба асирӣ гирифтан** асир кардан, муқайяд сохтан. 2. гирифторӣ, побанди чизе будан.

АСКАР *a.* عسكر 1. хизматчии қатории қувваҳои мусаллаҳи давлат, сарбоз, ҷанговар, сипоҳӣ. 2. лашкар, сипоҳ; **аскари ихтиёрӣ** касе, ки бо ихтиёри худ ба сафи қувваҳои мусаллаҳ дохил шудааст, фидой; **аскари қаторӣ** хизматчии ҳарбии одӣ (бе рутба) дар қувваҳои мусаллаҳи давлат, ҷанговари одӣ; **аскари пиёда** ҷанговари кӯшунҳои пиёдагард; **аскари савора** сарбози кӯшунҳои аспсавор; **аскари сурх таър**. ҷанговари рутбаи хурди шӯравӣ то аввалҳои Ҷанги Бузурги Ватанӣ.

АСКАРБАЧА عسكر بچه сарбози ҷавон, ҷанговари ҷавон.

АСКАРБОШӢ عسكر باشي *таър.* сардори лашкар, саркарда.

АСКАРГИРӢ عسكر گيري даъват ба хизмат дар қувваҳои мусаллаҳи давлат, сафарбарӣ ба аскарӣ.

АСКАРИДА ю. اسكریده *зоол.* кирми паразити рӯдаи ҳайвоноти ширхор ва инсон, кичча.

АСКАРӢ عسكري 1. *мансуб ба аскар*; хизмати ҳарбӣ; чун аскар хизмат кардан: **ба хизмати аскарӣ рафтан**. 2. ҳарбӣ, низомӣ; **интизоми**

аскарӣ тартиб ва низоми ҳарбӣ; **либоси аскарӣ** либоси махсуси низомӣ, ки аскарҳо мепошанд.

АСКАРКАШӢ عسكر كشي роҳбарӣ кардан ба лашкар, лашкаркашӣ; ҳучум, ҳамла бо лашкар.

АСКАРХОНА عسكر خانه *гуфт.* ҷои истиқомати аскарон, лашкаргоҳ, сарбозхона, казарма.

АСКИЯ اسكيه *m.* бо ҳазлу шӯҳӣ суҳан гуфтан, мутоиба; **аския гуфтан (кардан)** мутоиба кардан.

АСКИЯБОЗ اسكيه باز аскиягӯӣ, бо ҳазлу шӯҳӣ суҳангӯянда.

АСКИЯГӢ عسكيه گوئي *исми амал аз аския гуфтан*; **аскиягӯӣ кардан** бо ҳамдигар бо ҳазлу шӯҳӣ суҳан гуфтан, мутоиба гуфтан.

АСКИЯГӢ عسكيه گوي мутоибагӯӣ, хуштабъ, шӯх.

АСКИЯЧӢ عسكيچي *ниг.* аскиягӯӣ.

АСҚОЛ *a.* اثقال *ҷ.* сиқл (чизҳои вазнин; вазниниҳо).

АСЛ *a.* اصل 1. реша, бех; асос, моҳият; **асли масъала** моҳияти масъала. 2. ҳақиқӣ, асил. 3. зот, насл, насаб, авлод, нажод; **аслу насаб** нажод, насл, зоту зурриёт; **аз асл ниғ.** дар асл; **ба асли...** ба ҳуди..., ба моҳияти...; **дар асли...** дар нусаҳои асли..., дар матни ҳақиқии...; **дар асл** а) аслан, аз ҷиҳати баромад; б) моҳиятан; дар ҳақиқат; **мисли асли қадим** монанди пештара, пештара барин.

АСЛАМ *a.* اسلام 1. *кит.* солимтар, тандурусттар, сихаттар; дурусттар.

АСЛАН *a.* اصلاً 1. асосан, ҳақиқатан, дар ҳақиқат. 2. дар асл, аз ҷиҳати насаб, аз ҷиҳати баромад. 3. *ниғ.* асло.

АСЛАӢ *a.* اصلي *кит.* марде, ки мӯйҳои пеши сараш рехта бошад, одамсар.

АСЛИӢА *a.* اسلحه *ҷ.* силоҳ; 1. ҳама навъи силоҳ ё яроқи ҷангӣ (*шамшеру туфангу тӯп ва ғ.*); **анҷому аслиӢа** яроқи лавозимот; **бо зӯри аслиӢа** ба воситаи яроқ. 2. *мач.* восита.

АСЛИӢАДОР اسلحه دار 1. силоҳдор, босилоҳ, бояроқ, яроқнок. 2. масъули анбори аслиӢа, посбони анбори аслиӢа.

АСЛИҲАДОРӢ اسلحه‌داری 1. силоҳ доштан, бо худ нигоҳ доштани силоҳ. 2. *ниг.* **аслиҳахона**.

АСЛИҲАНОК اسلحه‌نار яроқнок, силоҳдор; **аслиҳанок шудан** яроқдор шудан, мусаллаҳ шудан.

АСЛИҲАНОКШАВӢ اسلحه‌ناکشوی *исми амал аз аслиҳанок шудан*; яроқнок шудан, мусаллаҳшавӣ.

АСЛИҲАПАРТОӢ اسلحه‌پرتایی тарки аслиҳа кардан, яроқпартоӣ, халғи силоҳ.

АСЛИҲАСОЗ اسلحه ساز яроқсоз.

АСЛИҲАСОЗӢ اسلحه‌سازی аслиҳа сохтан, яроқсозӣ: **корхонаи аслиҳасозӣ**.

АСЛИҲАХОНА اسلحه‌خانه ҷои нигоҳ доштани аслиҳа, анбори яроқ, кӯрхона.

АСЛИЯТ *a.* اصلیت *кит.* асл будан, асиль.

АСЛӢ اصلی асосӣ; ҳақиқӣ: **мақсади аслӣ**; **нусхаи аслӣ** дастнавис ё тасвири, ки аз рӯи он чоп мекунад ё нусхаҳои дигар мебардоранд.

АСЛО *a.* اصلا аслан, тамоман, ҳеч, ҳеч гоҳ, ҳаргиз.

АСЛОФ *a.* اسلاف *ҷ.* **салаф** (гузаштагон, пешинӣ).

АСМАР *a.* اسمر *кит.* гандумгун, сабзина.

АСМО *a.* اسما *ҷ.* **исм** (номҳо).

АСНО *a.* اثنا миёна, байн; **дар аснои** дар байни..., ҳангоми..., дар вақти...; **дар ин асно** дар ин вақт, дар ин ҳангом, дар ин байн.

АСНОД *a.* اسناد *ҷ.* **санад** (хуччатҳо); **идораи сабти аснод** идораи нотариалӣ.

АСНОМ *a.* اصنام *ҷ.* **санам**, (бутҳо).

АСНОФ *a.* اصناف *ҷ.* **синф**; **аснофи меҳнатӣ** // **аснофи муздур** синфҳои аҳли меҳнат.

АСО *a.* عسا 1. ҷӯбе, ки барои таъя карда роҳ гаштан истифода мешавад, ҷӯбдаст, таёқ; **асои бағалӣ** *ниг.* **асобағал**; **асои Мӯсо** *д.* асои Мӯсо-пайғамбар, ки тибқи ривоятҳо ба замин мепартофт, аждаҳо мешуд; **асои пирии падарон** *киноя аз фарзандон*, ки дар пири мададгори падаронанд; **асои пир ба ҷои пир** (*зарб.*) дар мавриде гуфта мешавад, ки касе ҳозир набошаду шахси дигар ӯро иваз карда

тавонад; **асо мегирифтагӣ шудан** пир шудан ё бемадор гаштан. 2. *мач.* таъягоҳ; мададгор; **асои касе будан (шудан)** мададгор ва таъягоҳи касе будан (шудан); **асои дасти касе шудан (гаштан)** таъягоҳу мададгори касе шудан.

АСОБАҒАЛ عصابغل асои махсусе, ки одамони ланг ё дарди по ба зер бағал гирифта таъякунон мегарданд.

АСОБАДАСТ عصابدست асодор: **одами асобадаст**.

АСОЗАНОН عسازنان *феъл*и ҳол аз **асо задан**, ба асо таъякунон.

АСОКАШ عساکش он ки аз дасти одами нобино дошта роҳнамоӣ мекунад, кӯраш.

АСОКИР *a.* عساكر *кит.* 1. *ҷ.* **аскар**. 2. лашкар, сипоҳ.

АСОЛАТ *a.* اصالت асиль, наҷобат, асилзодагӣ.

АСОМӢ *a.* اسامی *ҷ.* **исм** (номҳо).

АСОРАТ *a.* اسارت асирӣ, гирифтӣ, бандагӣ; **ба асорат афтидан** // **гирифтӣ асорат шудан** ба асирӣ афтидан, асир гаштан.

АСОРАТОВАР اسارت‌آور асоратоваранда, ба асорат гирифтӣкунада.

АСОС *a.* اساس 1. поя, бунёд, тахкурсӣ, замина; ниҳод, асл, беҳ; **ба асоси** // **дар асоси...** мувофиқи..., аз рӯи...; **асос гузоштан** бунёд ниҳодан, замина ҳозир кардан; **асос ёфтан** бунёд гардидан, барқарор шудан. 2. *мач.* қонун, қоида. 3. далел, сабаб; **асос доштан** далел доштан; **асос кардан** // **ба асос гирифтӣ** чизеро ба ҳисоб гирифтӣ, чизеро мадди назар доштан; ба далеле таъя кардан. 4. *грам.* қисми беванди қалима, реша; **асосҳои феълӣ** *грам.* қисми бевандаку махсус сохтани феълҳо, ки аз онҳо шаклҳои замони феълҳо сохта мешаванд: **асоси замони гузаштаи феъл**, **асоси замони ҳозираи феъл**.

АСОСА *a.* اثاثه *кит.* мол, ашё, матоъ; чизу ҷораи хона; **асосаву дабдаба** ҳашамат, шукӯҳ.

АСОСАН *a.* اساساً 1. аслан, ҳақиқатан, ба эътибори асос (асл). 2. умуман, моҳиятан. 3. бештар; аксаран.

АСОСГУЗОР اساس گذار асосгуздоранда, он ки

АСО

бунёд, тахкурсӣ мениҳад, бунёдгузор, барпо-
кунанда.

АСОСГУЗОРАНДА اساسگذارنده *сифати феълӣи
замони ҳозира аз асос гузоштан; ниг. асосгу-
зор.*

АСОСДОР اساسدار *ниг. асоснок.*

АСОСӢ اساسى 1. аслӣ; ҳақиқӣ; умда. 2. муҳим,
аҳамиятнок: **кори асосӣ**, **мавзӯи асосӣ**; **аз
ҳама асосиаш** аз ҳама муҳимааш; **роҳи (кӯчаи)
асосӣ** роҳи калони саррафтуой нисбат ба ди-
гар роҳҳо; **сохтмони асосӣ** сохтмони калон
ва муҳим нисбат ба дигар сохтмонҳо. 3.
доимӣ, ҳамешагӣ.

АСОСНОК اساسناк он чи ки асос дорад, да-
лелнок; **асоснок кардан (намудан)** бо далелҳо
мустаҳкам кардан, мустанада кардан.

АСОСНОКӢ اساسناكى асос доштан, далелдорӣ.

АСОСНОМА اساسنامه маҷмӯаи қоидаву қонун-
ҳо, ки дар он сохт ва тарзи фаъолияти ягон
созмон ё ҳизбе муқаррар карда шудааст,
оиннома.

АСОТИН а. اساتين//اساطين ҷ. **устувона** (сутунҳо;
баданаҳо); **асотини салотин** султонҳои бу-
зург.

АСОТИР а. اساطير 1. ҷ. **устура**. 2. *адш.* ривоят ва
қиссаву афсонаҳои қадимӣ дар бораи
худҳо, қаҳрамонҳо, деу арвоҳ ва ғ.

АСОТИРӢ اساطيري *марбут ба асотир.*

АСОТИРШИНОС اساطيرشناس олиме, ки ба
таҳқиқи пайдоиши қисмҳо ва афсонаҳои
асотирӣ машғул аст, мифолог.

АСОТИРШИНОСӢ اساطيرشناسى *адш.* илме, ки
пайдоиши ривояту қиссаҳо ва афсонаҳои
асотирӣ ва инъикоси ҳаётро дар онҳо
меомӯзад, мифология.

АСОФИЛ а. اسافل ҷ. **асфал** (поинтарҳо,
пасттарҳо); **асофили бадан** андоми ниҳонӣ,
шармгоҳ.

АСОЧӢБ عصاجوب асо, чӯбдаст, таёк.

АСП اسپ 1. чорпои хонагӣ, сумдори саворӣ ва
боркаш; **аспи бидав** аспӣ даванда; **аспи бод-
пой** аспӣ тезрав; **аспи боркаш** аспе, ки бо он
бор мекашанд; **аспи бузкашӣ** // **аспи**

кӯпкоригӣ аспӣ махсуси мусобиқаи бузкашӣ;
аспи даврӣ аспе, ки дар муддати муайян са-
вор мешаванд; **аспи етакӣ** аспе, ки аз
лаҷомаш гирифта аз паси худ мебаранд; **аспи
лақай** як зоти асп аст, ки дар Тоҷикистони
марказӣ ва ҷанубӣ парвариш меёбад; **аспи
маст** аспӣ саркаш; **аспи раҳдор** аспӣ рафто-
раш мӯътадил, аспӣ хушрафтор; **аспи саманд**
а) аспӣ зардранг; б) аспӣ даванд; **аспи
сиёҳмушкин** аспӣ сиёҳранг; **аспи саворӣ** асп
барои саворшавӣ; **аспи тозӣ** а) аспӣ араби-
зот; б) аспӣ тезрав; **аспи тӯруқ** аспӣ
чигариранги хушсурат; **аспи харос** аспӣ
чувозкашӣ; **асп давонидан** асп тохтан, асп
рондан. 2. *варз.* мӯҳраи аспшакл дар бозии
шоҳмот. 3. паҳлуи чуқурҷаноки бучул, ки
дар бучулбозӣ бурдро ифода мекунад; **аз
асп фуруяд ҳам, аз узангу намефуруяд** мавқеи
пештараашро аз даст дода бошад ҳам, кало-
нигариро тарк карданӣ нест; **ба аспӣ нағз як
қамчин, ба аспӣ бад сад қамчин** (*зарб.*) ба
одами нағз як даҳан гап кофӣ бошад, ба
одами бад гапи бисёр ҳам таъсир намекунад;
**ба асп наъл зананд, қурбоққа ҳам пояшро
бардоштааст** (*мақ.*) дар мавриди имконияти
худро ба ҳисоб нагирифта, кӯркӯрона тақлид
кардан гуфта мешавад.

АСПА اسپه *гуфт.* рост истодани бучул бо
тарафи асп ба боло, ки бурдро ифода
мекунад, олҷӣ.

АСПАК اسپک 1. *шакли тасғири асп*; аспча. 2.
аспӣ чӯбин, ки бачаҳо бозӣ мекунанд. 3. но-
ми ҷонварест мисли мӯрча, ки дар рӯи об ме-
тозад: **аспаки обӣ**.

АСПАКБОЗӢ اسپکبازى 1. бо бозичаҳои асп-
шакл бозӣ кардани бачагон. 2. як навъ ракс,
ки аспҳои сохтаи чӯбинро савор шуда иҷро
менамоянд.

АСПАКӢ اسپكى аспсавор, савори асп; **аспакӣ
рафтан** аспсавор рафтан.

АСПАНГЕЗ اسپانگيز *ниг. маҳмез.*

АСПАРАҒМ//АСПАРҒАМ اسپرغم *ниг. ис-
парғам.*

АСПАФКАН اسپافکن 1. он ки аспро аз пой
меафтанад. 2. *маҷ.* шуҷоъ, диловар, баҳодур.

АСПБАНДӢ اسپبندى *исми амал аз асп бастан;*

яккачилав аспро ба чое бастан; **яккамехҳои аспбандӣ** мехҳои калони оҳанин ё чӯбин, ки яккачилав аспро мебанданд.

АСПБОЗ اسپباز он ки асп пойида савор шуданро дӯст медорад, аспдӯст, ишқбози асп.

АСПБОЗӢ اسپبازی дӯстдории асп, аспдориву аспсаворӣ.

АСПБОН اسپبان нигоҳубинкунандаи асп, саис.

АСПБОНӢ اسپبانی нигоҳубини асп, саисӣ.

АСПВОР اسپوار аспмонанд, мисли асп.

АСПДАВОН اسپدوان он ки аспро метозонад, асптоз, човандоз.

АСПДАВОНӢ اسپدوانӣ *исми амал аз асп давондан*; машқ ва мусобиқаи асп тозондан.

АСПДОР اسپدار дорандаи асп, соҳиби асп; ниғаҳбон ва парваришкунандаи асп.

АСПДОРӢ اسپداری ниғаҳбонӣ ва парвариши асп.

АСПДУЗД اسپدزد дузди асп, он ки қору бори ӯ дуздидани асп аст.

АСПДУЗДӢ اسپدزدӣ дуздидани асп, машғулиятҳои аспдузд.

АСПДӢ اسپدӯст ишқбози асп, аспбоз.

АСПИЛ اسپيل кҳн., *ниг.* аспдузд.

АСПИРАНТ лот. اسپرانت он ки ба донишҷӯи чизе мекушад; касе, ки дар аспирантураи донишҷӯаҳои олии ва муассисаҳои илмӣ тадқиқотӣ ба фаъолияти илмӣ тайёри мебинанд.

АСПИРАНТӢ اسپرانتӣ *мансуб ба аспирант*: солҳои аспирантӣ.

АСПИРАНТУРА лот. اسپرنتوره яке аз намудҳои тайёр кардани кадрҳои омӯзгорӣ ва илмӣ барои мактабҳои олии ва муассисаҳои илмӣ тадқиқотӣ.

АСПИРИН лот. اسپرين *тиб.* доруи пасткунандаи ҳарорат ва рафъи дард.

АСПИСТ اسپست кҳн., *ниг.* юнучка.

АСПӢ اسپ *мансуб ба асп*; **чувози аспӣ** чувозе, ки онро асп мегардонад.

АСПНАМАД اسپ نمد *ниг.* намадзин.

АСПОНА اسپانه *таър.* навъе аз андоз, ки барои асп гирифта мешуд.

АСППАРВАР اسپپرور 1. парваришкунандаи асп. 2. аспдӯст, аспбоз.

АСППАРВАРӢ اسپپرورى 1. асп парваридан, асп парвариш кардан; нигоҳубин кардан ба асп. 2. соҳаи чорводорӣ, ки ба парвариш ва ба вучуд овардани зотҳои хуби нави аспҳо машғул аст: **фермаи асппарварӣ**.

АСППОЙ اسپ پای *ниг.* аспбон.

АСППОЙӢ اسپ پائی *ниг.* аспбонӣ.

АСПРЕЗ//АСПРЕС اسپريز//اسپريس ҷои аспдавонӣ, майдони варзиши аспдавонӣ, ипподром.

АСПРОМКУНӢ اسپ رامکنی аспии ҳанӯз зинназадари барои саворӣ тайёр кардан.

АСПСАВОР اسپسوار 1. шахси савори асп, аспакӣ, савора: **аспсавор омадан**. 2. *киноя аз аспшинос*; асппарвар.

АСПСАВОРӢ اسپسوارӣ асп савор шудан, аспакӣ будан, савора будан, саворагӣ.

АСПТОЗ اسپ تاز аспсавори моҳир, човандоз.

АСПТОЗӢ اسپ تازӣ *исми амал аз асп тохтан*; асп давондан, аспдавонӣ.

АСПХОНА اسپخانه ҷое, ки дар он асп мебанданд ва нигоҳ медоранд, тавила, саисхона.

АСПҶАЛЛОБ اسپجلاب он ки асп харида бо нархи гарон мефурӯшад, ҷаллоби асп.

АСПҶАЛЛОБӢ اسپجلابӣ шуғли аспҷаллоб.

АСР I а. عصر 1. замоне, ки сад солро дар бар мегирад, сада, қарн. 2. замон, давр, аҳд; **асрҳои аср** якҷанд аср, замонҳои дароз; **асрҳои миёна** марҳалаи таърихи олам (охири а. 5 - миёнаи а. 17), ки баъди таърихи дунёи қадим ва пеш аз таърихи дунёи нав меояд.

АСР II а. عصر вақти байни пешину шом, вақти фурурагии офтоб, бегоҳ: **асру шом**, **намози аср**.

АСР III а. عصر *кит.* 1. фишурдан, фишурда шираи чизро гирифтани. 2. *мач.* фишору шиканча.

АСР IV а. اسر *кит.* бандӣ кардан, асир кардан,

ба зиндон андохтан.

АСРАТ *а.* عشرت/عشرة *кит.* хато, гуноҳ.

АСРИМИЁНАГӢ *عصرميانگي* мансуб ба асрҳои миёна: шароити истибдоди феодалии асримииёнагӣ.

АСРИНА *عصرينه* кӯҳан, қадимӣ; орзуи асрина орзуи дерина, орзуи қадима.

АСРӢ *عصري* мансуб ба аср I.

АСРОР *а.* اسرا *ҷ.* сирр; маҳрами асрор боҳабар аз розҳои ниҳонӣ; шахси бозътимод, ки аз розҳо хабар дорад ва ба вай асрори дил гуфташ мумкин аст; маҳрами роз; **сирру асрори пинҳонӣ** розҳои маҳфӣ ва пӯшида; **асрори касе ӯ чизеро кушодан** // **асрори касе ӯ чизеро фош кардан** сирҳои касе ӯ чизеро ошкор кардан; **аз асрори касе ӯ чизе воқиф будан** аз сирҳои касе ӯ чизе боҳабар будан; **парда аз рӯи асрор бардоштан** сирҳоро кушодан, чизи ноаёнро ошкор намудан; **а** **асрори ғайб** сирҳои олами берун.

АСРОРАНГЕЗ *اسرارانگيز* сирдор; мармуз; пурмуаммо.

АСРОРАНГЕЗОНА *اسرارانگيزانه* 1. номаълумона, пинҳонӣ. 2. ҳайратоварона, ба тарзи аҷоиб.

АСРОРНОК *اسرارناк* асроромез; пурмуаммо.

АСРОРОМЕЗ *اسرارآمиз* омехта бо розҳо, пӯшида; пурмуаммо.

АСРОРОМЕЗОНА *اسرارآمیزانه* асрорнок; рамзнок.

АССАЛО *а.* الصلا *нидо* барои даъват марҳамат!, марҳамат кунед!; **ассало задан** даъват кардан.

АССАЛОМ *а.* السلام *салом*, дуруд (ба шумо); **ассалому алайкум** салом ба шумо; осоиш меҳом ба шумо.

АССАМБЛЕЯ *фр.* اسمبليه *ниг.* маҷмаъ.

АССИМИЛЯТСИЯ *лот.* ассимиляция 1. мувофиқ шудан, айният пайдо кардан ба чизе; дар натиҷаи аз худ намудани забон, урфу одат ва ғайраи як халқ ба он ҳамроҳ шуда рафтани халқи дигар. 2. *збш.* монандшавӣ, яъне ҳамгун шудани як овоз ба овози дигар дар вақти талаффуз (мисли **бадтар** – **баттар**, **шамбе** – **шамбе**), идғом.

АССИСТЕНТ *лот.* *اسيستنت* 1. ёридоханда, ёвар, ёрирасони мутахассис (*мас.*, ёвари профессор, *ҷарроҳ ӯ имтиҳонгиранда*). 2. вазифаи аввалине, ки ба муаллимони мактабҳои олии дода мешавад ва соҳиби ҳамин вазифа.

АССОР *а.* عصار *кит.* равғанкаш, чувозкаш.

АССОТСИАТСИЯ *лот.* *اساتسئتسيه* кҳн. иттиҳодияи одамон ӯ муассисаҳои гуногун барои расидан ба ягон мақсади умумӣ дар соҳаҳои иқтисодӣ, сиёсӣ, илмӣ, маданӣ ва ғ.; иттиҳодия, иттифок, анҷуман.

АСТ *грам.* *است* бандаки хабарӣ (*шахси сеюми шумораи танҳо*), ки ҳиссае аз хабари ҷумла буда, барои бо хабар алоқаманд кардани мубтадо истеъмом мешавад.

АСТА I *استه* кҳн. донаи мева (*хурмо, шафтолу, зардолу ва ғ.*).

АСТА II *استه* *шакли гуфтугӯи оҳиста; аста-аста* оҳиста-оҳиста.

АСТАҒФИРУЛЛОҲ *استغفرالله* *д.* аз Худо омуриш меҳом, бахшоиш металабам; тавба кардам.

АСТАР I *استر* *ниг.* **остар; муқоб.** **абра; чомаи абра-астар** чомае, ки фақат абраву астар дорад, чомаи бепахта; **а** **астару абраи чизе (касе)-ро кушода партофтан** тамоман фош кардан, пурра ошкор намудани айби касе *чизе*

АСТАР II *استر* *кит., ниг.* **хачир.**

АСТАРБОР *استربار* *гуфт., ниг.* **астарвор.**

АСТАРБОРӢ *استربارى* *гуфт., ниг.* **остарворӣ;** лоиқи остар.

АСТАРВАН *استرون* *кит.* зани нозой, зани безурет, ақим.

АСТАРВОР *استروار* матоъ барои астар.

АСТАРВОРӢ *استروارى* *ниг.* **остарворӣ.**

АСТАРДОР *استردار* *ниг.* **остардор.**

АСТАРШОӢ *استرشاهي* *ниг.* **остарӣ.**

АСТЕРОИДҲО *استرائدها* 1. *нуч.* сайёраҳои хурде, ки гирди Офтоб мегарданд. 2. *зоол.* ситораҳои баҳрӣ.

АСТРОЛОГИЯ *ю.* *استرالاگيه* таълимоти мавҳум,

ки тақдиру пешомад ва воқеаи ояндаро аз рӯи мавқеи ситораҳо ва дигар ҷирмҳои осмонӣ пешгӯӣ мекунад, илми нучум, ситорашиносӣ.

АСТРОНАВТ *ю.* استرانوت *ниг.* кайҳоннавард.

АСТРОНАВТИКА *ю.* استرانотик *ниг.* кайҳоннавардӣ.

АСТРОНОМИЯ *ю.* استرانомيه илм дар бораи сохт ва инкишофи ҷисмҳои осмонӣ, ситорашиносӣ, илми нучум.

АСТРОФИЗИКА *ю.* استفизик *як* соҳаи астрономия, ки сохти ҷирмҳои осмонӣ ва хусусиятҳои физикии онҳоро меомӯзад.

АСФАЛАССОФИЛИН *а.* اسفل السافلين 1. *кит.* дараҷаи пасттарин. 2. *д.* табақаи пасттарин ва чуқуртарини (ҳафтумини) дӯзах; *♦ ба асфалассофилин фиристодан* куштан, нобуд кардан.

АСФАЛТ *ю.* اسفلت омехтаи мум бо сангресаҳо, ки барои фарши роҳ истифода мешавад.

АСФАЛТПҶШ *асфалтпӯш* бо асфалт пӯшидашуда, асфалтфарш, мумфарш: **роҳи асфалтпӯш, асфалтпӯш** кардан.

АСФАЛУССОФИЛИН *а.* اسفل السافلين *ниг.* асфалассофилин.

АСФАР *а.* اصفر *кит.* зард, зардранг.

АСФО *а.* اصفى *кит.* баргузидатар; холистар, софтар.

АСҲАЛ *а.* اسهل *кит.* осонтар, сабуктар, саҳлтар.

АСҲОБ *а.* اصحاب *ч.* соҳиб; **асҳоби дониш** аҳли дониш, донишмандон; **асҳоби завқ** соҳибони истеъдоди адабӣ, наққошӣ, мусиқӣ *ва ғ.*; **асҳоби зулм** золимон, зулмкунандагон; **асҳоби қаҳф** *асот.* ҳафт нафаре, ки аз тарси Дақёнус ном подшоҳи золим ба ғоре паноҳ бурда, дар он ҷо солҳои зиёде хобидаанд; **асҳоби қисас** ровиён, ривояткунандагон; **киссагӯйҳо**; **асҳоби фил** пайравони Абраҳа ном подшоҳи Ҳабашистон, ки пеш аз ислом бо филҳои ҷангӣ барои хароб кардани хонаи Каъба ба шаҳри Макка ҳучум оварда буданд ва онҳоро қавми фил ҳам меноманд; **асҳоби ҳавоич** ҳочатмандон, соҳибони ҳочат.

АСЪАБ *а.* اصعب *кит.* мушкултар, душвортар, сахттар, саъбтар.

АСЪАД *а.* اسعد *кит.* некбахтар, босаодаттар; **ахтари асъад** ситораи бахт.

АСЪОР *а.* اسعار 1. воҳиди пул, ки асоси сохтори пулии мамлакатеро ташкил медиҳад (*мас., сомонӣ дар Тоҷикистон*): **асъори миллий**. 2. пулҳои хориҷӣ, ки дар ҳисобу китоби байни давлатҳо ба кор меравад (*мас., доллари америкой*), арз.

АТАВИЗМ *лот.* اتويزم дар аъзои бадан зохир шудани хусусият ва аломатҳои гузаштагони қадимтари онҳо.

АТБОЪ *а.* اتباع *кит.* *ч.* тобеъ.

АТВОР *а.* اطوار 1. *ч.* **тавр**. 2. роҳу равиш; ҳаракат, рафтор; **атвору кирдор** роҳу равиш; **феълу атвор** кору кирдор, амалу рафтор; **хулку атвор** таъбу рафтор, майлу ҳаракат.

АТИББО *а.* اطبا *кит., ч.* табиб.

АТИҚ *а.* عتيق 1. кӯҳна, қадима, кӯҳан; **аҳди атиқ** даври қадим. 2. баргузида, камёб.

АТИҚА *а.* عتيقه *муаннаси* **атик**; **осори атиқа** ёдгориҳои қадима.

АТИҚАФУРҶШ *عتيقه فروش* фурӯшандаи ашёи нодирӣ қадима.

АТИҚАФУРҶШӢ *عتيقه فروشي* 1. касбу шӯғли атиқафурӯш. 2. ҷое ё мағозае, ки ашёи нодирӣ қадима мефурӯшанд.

АТИҚАШИНОС *عتيقه شناس* он ки ашёи қадимиро ташхис медиҳад.

АТИҚӢ *عتيقي* кӯҳна, қадима; бостонӣ.

АТИЯ//АТИЯТ *а.* عطيه//عطيت *кит.* бахшиш, тӯҳфа, ато, ҳада.

АТЛАНТ *ю.* اتلانت *асот.* дар асотири Юнони Қадим баҳодури қавиҳайкал, ки дар сар гунбади осмонро нигоҳ медоштааст.

АТЛАС I *اطلس* *як* навъ матои абрешимӣ, ки як рӯи он барроқ аст, дебо: **куртаи атлас, либоси атлас**; **атласи мулҳам** атласи мумтоз ва олисифат, атласи баргузида; **атласи румӣ** матои абрешимии нафис, ки махсуси Рум будааст. 2. навъи матои сунъӣ, ки ба матои абрешимӣ монанд аст; *♦ (ин)* **атласи лочвард** осмони кабуд; **атласи сабз, атласи фирӯза** осмон.

АТЛАС II ю. اطلس 1. маҷмӯи харитаҳои ҷуғрофӣ, таърихӣ дар шакли албом ё китоб. 2. маҷмӯи сурат, ё чадвалҳо, ки ба шакли асбобҳои аёнӣ дар корҳои илмӣ омӯзгорӣ истифода мешавад. 3. *ниг.* **фалак(-и нӯҳум, ки ба номи Гунбади Атлас маъруф аст).**

АТЛАСБОФ اطلسباف он ки касбаш бофтани атлас аст.

АТЛАСБОФӢ اطلسبافی бофтани матои атлас, атлас бофтан.

АТЛАСӢ اطلسی мансуб ба атлас; аз атлас дӯхташуда.

АТЛАСКУРТА اطلسکرته куртаи атлас, пирохани аз матои атлас дӯхташуда.

АТЛАСПӯШ اطلسپوش он ки дар бар куртаи атлас дорад.

АТМОСФЕРА ю. اتماسفیره 1. ҳаво – қабати газмонанде, ки атрофи Замин ва баъзе сайёраи дигарро иҳота кардааст. 2. *тех.* воҳиди қисмии фишори газҳо.

АТМОСФЕРӢ اتماسفیری мансуб ба атмосфера: боришҳои атмосферӣ, фишори атмосферӣ.

АТО а. عطا бахшиш, инъом; аз хурдон хато, аз бузургон ато (*зарб.*); меҳмон атои худо, аспаш балои худо (*зарб.*); ато кардан бахшидан; атои ӯро ба ликои ӯ бахшидам дар мавриди гузаштан ҳам аз баҳри фоидаву ҳам аз дидори одами бад гуфта мешавад.

АТОБАК т. اتابک *кит.* 1. падари бузургвор; мураббӣ; тарбиятгари шохзодагон. 2. подшоҳе аз сулолаи Атобакон, ки дар асрҳои XII-XIII дар Эрон ҳукумат доштанд.

АТОБАКОН اتابکان таър. сулолаи шохони Атобак, ки дар асрҳои XII-XIII дар Эрони ҷануби ғарбӣ ҳукмронӣ мекарданд.

АТОБАХШ عطابخش сахӣ, кушодадаст, фароҳдаст.

АТОЛА اتاله таоми сабуке, ки бо роҳи ҷӯшонидани орди бирён дар об тайёр мекунад, ҳарира: **атола пухтан**; **атолаи явгон** атолаи бе равған пухташуда; **атола кардани чизе** (*коре*) ба ҳам омехта вайрон қардани чизе ё коре.

АТОЛАПАЗӢ اتالەپزی исми амал аз атола пух-

тан.

АТОЛАПО اتالهپا *гуфт.* очиз дар роҳ рафтан, каси аз роҳравӣ тез мондашаванда.

АТОЛАХӢР اتالهخور атолахӯранда; **ошхӯр ошаша меҳӯраду атолахӯр атолаша** *гуфт.* ҳар кас ба қадри тавони худ амал мекунад.

АТОЛИҚ т. اتاليق таър. понздаҳумин дараҷаи мансаб дар хонигарии Бухоро, ки аз ҳама баланд ҳисоб мешуд.

АТОМ ю. اتم [маънои *ибтидоияи тақсими-нашаванда*] хурдтарин зарра-ҳиссаҳои унсури химиявӣ, ки аз ҳастаи атомӣ ва электронҳо иборат аст; **таҷзияи атом** тақсимишавии атом.

АТОМИЗМ//АТОМИСТИКА ю. اتميزم//اتمستیکه *фалс.* таълимоти фалсафии маънидоди табиат (*табиатро аз материя ва материяро аз хурдтарин зарраҳои тақсимишаванда иборат донистан*), ки аввал аз тарафи файласуфони Ҳинди Қадим ва баъд Юнони Қадим инкишоф дода шуда, минбаъд бо бозёфтҳои илм ва дар заминаи илмӣ тараққӣ кардааст.

АТОМӢ اتمی мансуб ба атом; ҳастай; **бомбаи атомӣ** бомбае, ки таркиши он ба ҳаракати зарядҳои атом вобаста аст; **вазни атомӣ** вазни нисбии атоми ягон унсури химиявӣ, ки дар натиҷаи ҳамчун воҳид қабул шудани 1/16 ҳиссаи вазни атоми оксиген муқаррар шудааст; **қувваи атомӣ** қувваи ҳаракати мутақобилаи ҳиссаҳои ядрои атом.

АТОПЕША عطاپیشه он ки ато карданро дӯст медорад, сахипеша.

АТОРУД а. عطارد [аслаш **Уторид**] сайёраи ба Офтоб наздиктарин, Тир.

АТР а. عطر 1. хушбӯие, ки аз гулҳо ё чизҳои дигар ҳосил мекунад ва бештар дар шишаҳои нигоҳ медоранд; **атри яҳак** хушбӯии хушконидашуда, ки ба пахта молида ё ба чизе баста бо худ медоштанд; **атр задан** атр пошидан. 2. бӯи хуш, роиҳаи хуш.

АТРАФЗО عطرافزا афзояндаи хушбӯӣ, афзункунандаи атр.

АТРАФШОН عطرافشان атрпош, хушбӯйкунанда.

АТРАФШОНӢ عطرافشانی атрпошӣ, паҳн қардани бӯйҳои хуш.

АТРБОР عطر بار атрафшон, атрогин, атромез.

АТРБӢ عطر بو хушбӯ, муаттар, атрафшон, атромез.

АТРАГДОН عطر گردان *кит.* пароканандаи атриёту хушбӯй, пахнкунандаи хушбӯй.

АТРИГИРӢ عطر گیرى амали таҳияи атр (*хусусан аз гиёҳҳо*).

АТРУЛ عطر گل гуле, ки бӯи атр дорад, садбарг.

АТРОДОН عطر دان зарфе, ки дар он атр мегиранд.

АТРИЁТ عطريات чизҳои хушбӯй; атрҳо.

АТРИ عطري муаттар, хушбӯ; **шамъдони атри** анчибари хушбӯ.

АТРОМӢ عطر مایه моддае, ки таркиби асосии атриёт ва маводи хушбӯйкунандаро ташкил медиҳад, чавҳари атрҳо.

АТРОГИН عطر آگین муаттар, хушбӯй.

АТРОК *а.* اتراک *кит.*, *ч.* **турк** (туркҳо, туркон).

АТРОМЕЗ عطر آمیز омехта ба атр, атрнок, муаттар: **боди атромез**, **насими атромез**.

АТРОФ *а.* اطراف 1. *ч.* **тараф**. 2. гирд, гирдогирд, давр, пиромун. 3. гирду пеш; гӯшаву канор; **аз атроф** аз гирду пеш, аз гӯшаву канор; **ба атроф** ба гирду пеш, ба ҳар тараф; **ба атрофи..** а) гирди..., даври...; б) ба гирду пешии...; **гирду атроф** атрофу ҷониб, гирду пеш; **даври атроф** гирду атроф, гирду пеш; **дар атрофи...** а) дар гирди..., гирдогирди...; б) дар хусуси..., дар бораи...

АТРОФИЁН اطرافیان дар атроф будагон; наздикон, шиносон.

АТРПОШАК عطر پاشک асбоби махсус, ки бо он ба сару рӯ атр мепошанд.

АТРСӢ عطر سا пахнкунандаи бӯи атр, атрафшон; хушбӯидиҳанда, муаттар.

АТРСӢ عطر ساز он ки атриёт месозад, созанда ва таҳиякунандаи атриёт.

АТРСӢ عطر سازی амали сохтани атрҳо: **коргоҳи атрсӢ**.

АТРСӢ عطر سوز шамъ ё қандиле, ки дар он барои сӯзондан атро ба кор мебаранд.

АТРАЗО عطر فا *ниг.* **атрафзо**.

АТРУРӢ عطر فروش он ки атр мефурӯшад, аттор.

АТРУРӢ عطر فروشی 1. касб ва шугли атрурӯш. 2. ҷое, ки дар он атриёт мефурӯшанд.

АТСА *а.* عطسه беихтиёр бо шиддат ва бо садо аз даҳон ва бинӣ баромадани ҳаво: **атса задан**.

АТСаОВАР عطسه آور чизе ё доруе, ки боиси атса мешавад.

АТТАШЕ *фр.* рутбаи дипломатӣ ва вазифаи штатӣ дар сафоратхонаҳо оид ба корҳои ҳарбӣ, савдо, матбуот *ва ғ.*: **атташеи ҳарбӣ**, **атташеи савдо**.

АТТЕСТАТ лот. *аттестат* *күн.* гувоҳиномаи таҳсил, ки ба хатмкардаи мактаби ҳамагонӣ медиҳанд, номаи камол.

АТТЕСТАТДИХӢ *аттестатдеҳӣ* муайян намудани хусусияти кор ва савияи ихтисоси корманди идорае аз тарафи комиссияи махсус.

АТТЕСТАТСИОНӢ *аттестатсианӣ* *мансуб ба аттестатсия*; оид ба аттестатсия; **комиссияи аттестатсионӣ** ҳайати махсус, ки барои гузаронидани аттестатсия ташкил дода шудааст.

АТТЕСТАТСИЯ лот. *аттестатсия* аз тарафи комиссияи махсус тарзи кор ва савияи кормандони идораеро аз назар гузаронида ба он баҳо додан.

АТТОР *а.* عطار атруфурӯш; доруфурӯш; **мушк он аст, ки худ бибӯяд, на он ки аттор бигӯяд**. (*мақ.*); *♦* аз (дар) **куттии аттор** ҳам ёфт намешавад тамоман ноёб аст, ҳеч пайдо нест.

АТТОРӢ عطاری касби аттор; атруфурӯшӣ; доруворфурӯшӣ; **растан атторӣ** растан, ки дӯконҳои атторон ҷо гирифтааст.

АТТРАКСИОН *фр.* *атраксион* барномаи навбатии намоиши сирк ё бозиҳо.

АТФ *а.* عطف *кит.* 1. бозгашт; **атф кардан** бозгаштан; **атфи инон кардан** сари аспро баргардонидан; ба тарафи дигар баргаштан. 2. майлу таваҷҷӯх; шафқат; меҳрубонӣ. 3. порчае, ки дар ҳошияи либос дӯхта шудааст, зеҳ, шероза; **атфи доман** шероза ва зеҳи доман.

АТФОЛ *а.* اطفال *ч.* **тифл**; зану **атфол** зану бача, бачаву кача.

АТӢМА اطعمه *ч.* **таом**.

АУДИТ лот. *аудит* нав. экспертизаи мустақили фаъолияти молиявии муассисаҳо аз тарафи аудиторҳо – коршиносони баландихтисос.

АУДИТОР лот. *аудитор* нав. муфаттиши махсус, ки фаъолияти молиявии муассисаҳову ширкатҳоро тафтиш мекунад, бозраси молия.

АУДИТОРӢ *аудиторӣ* нав. мансуб ба аудитор: тафтишоти аудиторӣ, хизмати аудиторӣ.

АУЗУБИЛЛОҲ а. *اعوذ بالله* д. паноҳ бар Худо! Худо нигоҳ дорад! (*иборае, ки дар мавриди канораҷӯӣ қардан аз бадие, зишти, тӯҳмате ва ғ. гуфта мешавад*).

АУКСИОН лот. *аукцион* ниг. музояда.

АФАНДИГӢ *афандигӣ* содагӣ, содалавҳӣ, гӯлӣ.

АФАНДӢ *афандӣ* 1. кҳн. калимаи эҳтиромиест дар туркии усмонӣ, ки вақти мурочиат ба бузургон истеъмол мешавад ва гоҳо ба охири номҳо илова мегардад; ого, чаноб. 2. қаҳрамони латифаҳои халқӣ, ки ҳамчун шахси ҳозирчавоб, шӯҳ, ҳазлгӯӣ ва баъзан содалавҳу гӯл тасвир меёбад.

АФ-АФ *аф-аф* ниг. ав-ав.

АФВ а. *افء* бахшидан, гузаштан аз гуноҳ; **афви умумӣ** сабук қардани ҷазо ё озод намудани гунаҳкорони маҳкумшуда ё зери тафтишот-буда бо қарори ҳукумат; **афв қардан** бахшидан, аз гуноҳи касе гузаштан.

АФВНОПАЗИР *афвнопазир* бахшиданошуданӣ, бахшиданашаванда.

АФВОТ а. *افء* 1. ҷ. **фавт**. 2. мурдагон.

АФВОҲ а. *افء* ҷ. **фӯҳ** 1. даҳанҳо. 2. овозаҳои даҳонакӣ); **шӯҳраи афвоҳ шудан** вирди забон гаштан; машҳур гардидан.

АФВОҶ а. *افء* ҷ. **фавҷ** (гурӯҳҳо, тӯдаҳо).

АФВПАЗИРӢ *афвпазирӣ* афвпазир будан, бахшоянда будан.

АФВТАЛАБОНА *афвталабона* бо афвталабӣ; узрхоҳона: **афвталабона суҳан гуфтан**.

АФГАНДАН *афгандан* ниг. **афкандан**.

АФГОНА *афгона* бачаи норасида таваллудшуда, бармаҳал аз шикам афтида, чала, норасид.

АФГОР *афгор* 1. маҷрӯҳ. 2. хаста, озурда;

ғамгин, андӯхгин; **фигор**, **абгор**; **афгор қардан** а) маҷрӯҳ ва захмдор намудан; б) хаставу беҳол қардан; **афгор шудан** захмӣ шудан, реш шудан.

АФҒОН I *афған* зорӣ, нола, фарёд, **фигон**; **доду афғон II** *нолаву афғон* доду фарёд, шеван, оҳу нола; **афғон қашидан** **фигон қардан**, нола намудан; *муқ. фигон*.

АФҒОН II *афған* 1. номи халқе, ки бахше аз сокинони кишварҳои Афғонистону Покистонро ташкил медиҳад: **мардуми (халқи) афғон**. 2. аҳли Афғонистон; сокини Афғонистон.

АФҒОНӢ *афғанӣ* 1. мансуб ба **афғон**. 2. воҳиди пули Афғонистон. 3. сохташуда ё баамаломада дар Афғонистон: **қолини афғонӣ**; **саллаи афғонӣ** дасторе, ки тарзи бастанаш махсуси афғонҳост; **бодӣ (шамоли) афғонӣ** бодӣ саҳти чангу ғубордоре, ки аксар ҳаворо фаро мегирад ва ба кас таъсири бад мебахшад.

АФДАР *афдар* кҳн. бародари падар, амак.

АФЗАЛ а. *افءل* 1. фозилтар, соҳибфазилаттар. 2. бартар; беҳтар; **афзал доништан (шуморидан)** беҳтар шуморидан, бартар ҳисоб қардан.

АФЗАЛИЯТ а. *افءليت* афзал будан, бартарӣ, беҳтарӣ; **афзалият доштан** бартарӣ доштан, ба имтиёзе соҳиб будан.

АФЗАЛӢ *афзали* ниг. **афзалият**.

АФЗОИШ *افءيش* *исми феълӣ* аз **афзудан**; афзун гардидан, бисёр шудан.

АФЗОИШНОК *افءيشءاك* афзоянда, бисёршаванда.

АФЗОР *افءار* 1. асбоб, олат, абзор. 2. *қит.* дорувории таом аз қабилӣ мурҷ, зира, қаланфур.

АФЗОРСОЗ *افءارساز* ниг. **абзорсоз**.

АФЗОРСОЗӢ *افءارسازى* ниг. **абзорсозӣ**.

АФЗОЯНДА *افءاينءء* *сифати феълӣ* замони ҳозира аз **афзудан**; афзункунанда, зиёдкунанда; афзоишбанда; рушдкунанда.

АФЗУДА *افءوءء* *сифати феълӣ* замони гузашта аз **афзудан**; афзоишёфта.

АФЗУДАГӢ *افءوءءگى* *шакли дигари сифати феълӣ* замони гузаштаи **афзуда**; афзунӣ, афзоиш.

АФЗУДАН افزودن 1. зиёд кардан, афзун гардонидан; изофа намудан. 2. зиёд шудан, афзун гаштан; аз ҳад афзудан аз ҳад бисёр кардан; аз ҳад зиёд афзудан хеле афзун гаштан, хеле бисёр шудан; беш аз пеш афзудан нисбат ба пештара афзунтар гардидан; суръат(ро) афзудан суръат(ро) тезонидан; яке бар даҳ афзудан даҳчанд зиёд шудан; борҳо фузун гаштан.

АФЗУДАНИ افزودنى сифати феълӣи замони оянда аз афзудан; он чи шоиста ва қобили афзудан аст.

АФЗУН افزون беш, зиёд, бисёр; аз ҳад афзун аз ҳад зиёд, хеле; афзун гардонидан (кардан) зиёд кардан; афзун шудан (гаштан) бисёр шудан; зиёд шудан.

АФЗУНГАРДОНӢ افزون گردانى исми амал аз афзун гардонидан: афзунгардонии истехсоли мол.

АФЗУНӢ افزونى бешӣ, бисёрӣ, зиёд будан; фаровонӣ.

АФИН а. عفن кит. гандида, бадбӯйшуда; вайроншуда.

АФИФ а. عفيف кит. покдоман, боиффат, пархезгор.

АФИФА а. عفيفه муаннаси афиф; зани покдоман.

АФКАНАНДА افكننده 1. он ки ё он чизе, ки касе ё чизеро мепартояд. 2. мағлубкунанда (кас-ро).

АФКАНДА//АФГАНДА افكنده//افگنده сифати феълӣи замони гузашта аз афкандан // афгандан.

АФКАНДАГӢ افكندي 1. шакли дигари сифати феълӣи замони гузашта аз афкандан вазъ ва ҳолати афканда. 2. фурӯтанӣ, хоксорӣ. 3. зиллату хорӣ.

АФКАНДАН//АФГАНДАН افكندن//افگندن 1. андохтан, партофтан; дур афкандан дур кардан, дур андохтан. 2. партофтан, паҳн кардан, густурдан; пошидан; партав афкандан нур пошидан; рӯшноӣ афкандан равшанӣ додан, нур пошидан; соя афкандан соя кардан, соя партофтан. 3. ғалтондан, аз по андохтан, ба замин задан. 4. поин кардан, ҳам кардан; сар ба зер афкандан сар ҳам кардан, сар поин

кардан; шармгинӣ зоҳир намудан; назар (нигоҳ) афкандан нигоҳ кардан.

АФКАНДАНИ//АФГАНДАНИ افكندنى//افگندنى сифати феълӣи замони оянда аз афкандан//афгандан; ҳар чизи қобили афкандан.

АФКОР а. افكار ч. фикр (фикрҳо, андешаҳо); ақида: афкори тарбиявию ахлоқӣ, афкори фалсафӣ, афкори ҷамъиятӣ; афкори пешқадам ғояҳои мутараққӣ; афкори умум // афкори омма фикри умумихалқӣ; мубодилаи афкор // табодули афкор бо ҳам иваз кардани фикру андешаҳо, фаҳмидани фикри якдигар; озодии афкор озод, бемонеа будани изҳори фикру ақида, озодфикрӣ, озодандешӣ.

АФЛЕСУН افليسон меваи ситрусии хушмазаи хушбӯй, ки рангаш зард аст, пуртақол.

АФЛОК а. افلاك ч. фалак (осмонҳо); гардиши афлок гузашти рӯзгор, мурури замон; кӯҳҳои сар бар афлок кӯҳҳои ниҳоят баланд.

АФЛОКӢ افلاكى кит. 1. мансуб ба афлок. 2. ғайримоддӣ, ғайризаминӣ; муқ. хокӣ. 3. маҷ. фаришта.

АФЛОКШИНОС افلاك شناس ситорашинос, ахтаршинос, мунаҷҷим.

АФЛОТУНИЯ افلاتونيه фалс. равияи идеалистӣ, ки аз таълимоти Афлотун (олами ирфонии идеяҳои ба олами воқеи ашӯ муқобил мегузошт) маншаъ мегирад, платонизм.

АФЛОТУНӢ افلاتونى марбут ба Афлотун; ◇ ишқи афлотунӣ ишқе, ки мақсади он лаззати рӯҳӣ мебошад, ишқи ғайришаҳвонӣ.

АФОЗИЛ а. افاضل ч. афзал.

АФОРИЗМ ю. افاريزم сухани мӯъҷазӣ ҳикматноку пандомез аз қабилӣ мақол, зарбулмасал ва ғ.; амсол ва ҳикам.

АФРОД а. افراد ч. фард (ашхос, касон).

афроз افزا асоси замони ҳозира аз афрохтан. 2. ҷузъи насини калимаҳои мураккаб ба маънои баланд, боло: сарафроз, қадафроз...

АФРОЗ افزا баландӣ: афрои қуллаҳо.

АФРОХТАҚОМАТ افراخته قامت қоматбаланд, баландқад.

АФРОХТАН افراختن баланд кардан, боло кардан, бардоштан; сар афрохтан сар боло кар-

дан; баланд шудан; **кад (қомат) афрохтан** кад баланд кардан, қомат рост кардан.

АФРОШТАН افراشتن *ниг. афрохтан.*

афрӯз افروز 1. *асоси замони ҳозира аз афрӯхтан.* 2. *ҷузъи пасини калимаҳои мураккаб ба маънои афрӯзанда ва дигар маъноҳоро ифода мекунад: оташафрӯз, оламафрӯз, дилафрӯз...*

АФРӢЗИШ//ФУРӢЗИШ افروزش/فروزش *исми феълӣ аз афрӯхтан; тобиш, дурахш.*

АФРӢЗОН افروزان *кит., ниг. фурӯзон.*

АФРӢЗОН(И)ДАН افروزانیدن/افروزاندن *тарзи бавоситаи афрӯхтан.*

АФРӢХТА افروخته 1. *сифати феълӣи замони гузашта аз афрӯхтан.* 2. *даргирифта, фурӯзон: шамъи афрӯхта шамъи фурӯзон; афрӯхта шудан равшан шудан, шӯълавар шудан.*

АФРӢХТАГӢ افروختگی 1. *шакли дигари сифати феълӣи замони гузашта аз афрӯхтан; вазъ ва ҳолати он чи дар ҳолати сӯхтан ва афрӯхтан аст.* 2. *сурх шудани рӯй ва монанди он.*

АФРӢХТАН افروختن 1. *даргирондан (оташро, чароғро ва ғ.); оташ афрӯхтан* оташ задан. 2. *даргирифтани, сӯхтани.* 3. *равшан шудан, шӯълавар гардидан, тобон гаштан; ♦ оташи ғзаб афрӯхтан* бисёр ғзабнок шудан; *оташи шавқ афрӯхтан* хеле шавқманд гардонидан.

АФСАД افسد *кит.* *ниҳоят фосид, гандида; афсади мафосид* фосидтарини фосидҳо, бадтарини фосидҳо.

АФСАР I افسر *точ.* *кулоҳи подшоҳӣ.*

АФСАР II افسر *нав.* *соҳибмансаби қувваҳои мусаллаҳ, милитсия, политсия ва ғ., ки рутбаи аз лейтенанти хурд то полковник дорад, офитсер.*

АФСАРӢ افسری 1. *мансуб ва мутааллиқ ба афсар II; афсар будан.*

АФСАРТИРОЗ افسر طراز *кит.* *точдор, подшоҳ.*

АФСАҲ افسح *кит.* *фасеҳтар, бофасоҳаттар.*

АФСАҲБАӢН افسح بيان *кит.* *фасеҳбаён, равшанбаён.*

АФСОНА افسانه 1. *яке аз жанрҳои насрии эҷодиёти шифоҳии халқ, ки асоси онро воқеаю саргузаштҳои бофтаю ҳаёли ташкил*

медихад; қисса, дoston, ҳикоят, нақл. 2. *суханҳои бофта, ҳикояҳои беасл; афсона гардидан//афсона шудан* вирди забонҳо шудан, овоза шудан; *афсона гуфтан* а) *қиссаву ҳикоят нақл кардан; б) маҷ.* *дурӯғ гуфтан, сафсата хондан; афсона кардан* doston кардан; *машҳур сохтан; афсона хондан* қисса гуфтан; ♦ *афсонаро ба ҳақиқат табдил додан* корҳои бузурги дар орзуҳо бударо амали гардондан.

АФСОНАВӢ افسانوی 1. *мансуб ба афсона; дар афсонаҳо ҷойдошта: қахрамони афсонавӣ, чаннати афсонавӣ.* 2. *ҳаёли, бофта; беасос, бардурӯғ.*

АФСОНАВОР افسانوار *афсонамонанд; ба тарзи афсонавӣ, чунон ки дар афсона бошад: афсонавор таракӣ кардан.*

АФСОНАГӢ افسانگی *ниг. афсонавӣ.*

АФСОНАГӢӢ افسانه گوئی 1. *исми амал аз афсона гуфтан; қиссаву ҳикоят нақл намудан.* 2. *маҷ.* *дурӯғ гуфтан; гапҳои беасос гуфтан.*

АФСОНАГӢӢ افسانه گوی *гӯяндаи афсона, қиссахон, ҳикояткунанда.*

АФСОНАМОНАНД افسانه مانند *шабеҳи афсона, афсонавор; боварнакарданӣ; бофта.*

АФСОНАПАРАСТ افسانه پرست *афсонаписанд, дӯстдори афсона.*

АФСОНАПАРДОЗ افسانه پرداز 1. *гӯяндаи афсона, он ки афсона меғӯяд, афсонагӯӣ.* 2. *он ки ҳангоми гуфтани воқеаҳо ба муболиға ва тахайюл роҳ дода, қисса мекунад.*

АФСОНАПАРДОЗӢ افسانه پردازى *амали афсонапардоз, қиссагӯӣ.*

АФСОНАСАРО افسانه سرا *ниг. афсонапардоз.*

АФСОНАСАРОӢ افسانه سرایی *ниг. афсонапардозӣ.*

АФСОНАСОЗ افسانه ساز *ниг. афсонапардоз.*

АФСОНАСОЗӢ افسانه سازى *ниг. афсонапардозӣ.*

АФСОНАХОН افسانه خوان *хонандаи афсона, афсонагӯӣ.*

АФСОНАХОНӢ افسانه خوانی *исми амал аз афсона хондан; афсонагӯӣ, қиссахонӣ.*

АФСОНАШУНАВӢ افسانه‌شنوی *исми амал аз афсона шундан*; афсона гӯш кардан.

АФСОР افسار тасма ва ресмоне, ки ба сару гардани аспу хар мебанданд, нӯхта, нӯхтабанд.

АФСОРГУСЕХТА افسارگسيخته 1. он чи афсораи бозу гусеҳта бошад. 2. *мач*. он чи ё он ки худро ниғаҳдорӣ ва назорат карда наметавонад; бенӯхта.

АФСУН *а*. افسون 1. дуоҳои хурофотӣ, ки дуохон ва азоимхонҳо барои ром кардани чизе ё касе меҳонданд. 2. сеҳр, чоду, ҳила, тазвир, найранг; **афсун кардан (намудан)** *а*) ҳила кардан, макр кардан; *б*) сеҳру чоду кардан; **афсун хондан** *а*) гапҳои дурӯғро гуфта ҳила ба кор бурдан; *б*) азоим хондан.

АФСУНГАР افسونگر соҳир, чодугар; **чаши афсунгар** дидаи сеҳркунада (*сифати чаши маъшук*).

АФСУНГАРӢ افسونگرى афсунгар будан, соҳирӣ, чодугарӣ.

АФСУНКОР افسون کار *ниг.* афсунгар.

АФСУНСОЗ افسون ساز 1. ҳилагар, афсунгар. 2. сеҳрангез.

АФСУНСОЗӢ افسون سازى ҳилагарӣ, дурӯғбофӣ, дурӯғгӯӣ.

АФСУНСУХАН افسون سخن *кит.* он ки гапаш таъсирбахшу диққатҷалбкунанда аст, чодусухан.

АФСУНХОН افسون خوان 1. афсунхонанда, азоимхон. 2. соҳир, чодугар.

АФСУРДА افسرده 1. *сифати феълии замони гузаишта аз афсурдан*; сармозада; яхкарда. 2. *мач*. ғамгин, андӯхгин.

АФСУРДАГӢ افسردگی 1. дар ҳолати афсурда будан; пажмурдагӣ. 2. андӯхгинӣ, зиқӣ, ғамгинӣ.

АФСУРДАДИЛ افسرده دل пажмурдадил, дилсард, бешавку ҳавас, дилмурда.

АФСУРДАДИЛӢ افسرده دلى пажмурдадилӣ; дилсардӣ, дилмурдагӣ.

АФСУРДАН افسردن 1. сард шудан, хунук шудан. 2. пажмурда шудан. 3. *мач*. дилсард шудан; андӯхгин шудан.

АФСУРДАРӢ (Ӣ) افسرده رو (ى) *кит.* пажмурда, ғамгин.

АФСУРДАХОТИР افسرده خاطر ошуфтахотир, гирифтахотир; ғамгин, андӯхгин.

АФСУРДАХОТИРӢ افسرده خاطرى ошуфтахотирӣ, гирифтахотирӣ; ғамгинӣ, андӯхгинӣ.

АФСУРДАҶОН افسرده جان пажмурда, мурдадил.

АФСУРДАШУДА افسرده شده *сифати феълии замони гузаишта аз афсурда шудан*; сардшуда, хунукхӯрда; пажмурда.

АФСӢС افسوس эҳсоси таассуф, ҳасрат, дарег, надомат, пушаймонӣ; дарег! хайфо! (*нидо барои ифодаи пушаймонӣ ва надомат*); **афсӢс, ки...** дарег, ки..., хайфо, ки...; **афсӢсу надомат** дарегу пушаймонӣ; **бо афсӢс** бо таассуф, мутаассифона; **афсӢс хӯрдан** ҳасрату надомат кардан, изҳори таассуф кардан, пушаймонӣ баён кардан.

АФСӢСОМЕЗ افسوس آميز боафсӢс, бодарег, ҳасратомез.

АФСӢСХӢРОНА افسوس خورانه дар ҳолати афсӢс гуфтан, афсӢсгӯён, бо афсӢсхӯрӣ.

афт *асоси замони ҳозира аз афтодан //афтидан.*

АФТ *афт* рӯй, андом, киёфа; намуди зоҳирӣ (*умуман*); **афту андом** шаклу шамоил, намуди зоҳирӣ; **афту башара** афту андом, намуди зоҳирӣ, киёфа; **аз афташ** зоҳиран, маълум мешавад, ки ...; **аз афти кор** маълум мешавад, ки ...; зоҳиран; эҳтимол.

АФТАСӢ افتسى *кит.* паҳнии бинӣ, пачақии бинӣ, пучукӣ.

АФТИДАН افتيدن *ниг.* афтодан.

АФТИДАМОНДА افتيده مانده *ниг.* афтодамонда.

АФТИШ افتش *исми феъли аз афтидан*; поин ғалтидан.

АФТОДА افتاده 1. *сифати феълии замони гузаишта аз афтодан*; ғалтида, ғелида, азпомонда; **афтода мондан** *гуфт*. беихтиёр ё нохост ғалтидан. 2. гирифтор, муқайяд, побанд. 3. дармонда; ноилоҷмонда; бечора, нотавон, заиф.

АФТОДАГӢ افتادگى 1. *шакли дигари сифати феълии замони гузаишта аз афтодан*. 2. беҳолӣ,

бекувватӣ, сустӣ. 3. бечорагӣ; хорӣ.

АФТОДАМОНДА افتاده‌مانده 1. *сифати феълии замони гузашта аз афтода мондан*; ғалтидамонда. 2. беҳолшуда, аз ҳол рафта.

АФТОДАН//АФТИДАН افتادن//افتيدن 1. аз боло ба поин бо зарб омадан, ғалтидан; суқут кардан. 2. аз по даромадан, хобидан (*ба сабаби беморӣ, мондагӣ ва ғ.*). 3. поин шудан, овезон гаштан, кашол шудан. 4. рехтан, боридан. 5. *ҳамчун ҷузъи таркиби феълҳои таркибӣ омада, ба онҳо маъноҳои гирифтӣ* шудан, мондан, шудан, ғалтидан *ва ғ. медиҳад*: **ба бандагӣ афтодан**, **дар талаби чизе афтодан**, **дур афтодан**, **ба бало афтодан ва ғ.**; **аз пайи касе афтодан** таъкиб кардан, дунболагирӣ кардан; **ба ҳарос афтодан** ваҳмидан, тарсидан; **зарур афтодан** зарур шудан; **ба гардан афтодан** бор шудан, ба зимма қарор гирифтӣ; **ба (дар) андеша афтодан** ба фикр фуру рафтан; **ба дом афтодан** гирифтӣ шудан; **ба изтироб афтодан** ошуфта гардидан, ба ҳаяҷон омадан; **ба роҳ афтодан** рафтан, равона шудан, ба роҳ даромадан; **ба сӯзу гудоз афтодан** дар ғаму ғусса мондан; **ба такудав афтодан** дар ташвиш мондан, дар тараддуди чизе шудан; **ба талваса афтодан** беқарор шудан; **ба умед афтодан** умедвор шудан; **ба (дар) фикр афтодан** ба фикр фуру рафтан, фикр карда мондан, дар фикр шудан; **ба фикри чизе афтодан** аз пайи чизе шудан, чизеро мақсад кардан; **ба ҳаёл афтодан** ба ҳаёл фуру рафтан, фикр карда мондан; **ба шубҳа афтодан** шубҳа кардан; **ба чое афтодан** ба чое дохил шудан, дар чое воқеъ шудан; **ба ҷустуҷӯ афтодан** кофтуков кардан; **гузор афтодан** роҳ рост омадан, воқеъ шудан дар чое; **дам (нафас) ба дарун афтодан** нафас набаровардан; хомӯш шудан, тамоман дам шудан; **дар банд афтодан** гирифтӣ шудан; **дар гӯшаи нокомӣ афтодан** гирифтӣ номурадӣ шудан; бечора шудан; **дар миёна афтодан** воқеа шудан; **дар пайи чизе афтодан** аз пайи чизе шудан, аз паси коре шудан; **дар тааҷҷуб афтодан** ҳайрон шудан, тааҷҷуб кардан; **дар тарс афтодан** тарсидан, ҳаросидан; **дар ташвиш афтодан** беқарор шудан; нотинҷ гаштан; **дар ҳашм афтодан** ҳашмгин шудан; **дар ҳайрат афтодан** мутаҳаййир шудан, ҳайрон шудан; **дар ҳаяҷон афтодан** ба изтироб омадан, безобита шудан; зебанда афтодан муно-

сиб омадан, мувофиқ воқеъ шудан; **маъқул афтодан** писандида шудан, писанд омадан; **мақбул афтодан** писанд омадан, мавриди қабул қарор гирифтӣ; **писандида афтодан** маъқул шудан, писанд омадан; **роҳ афтодан** гузор рост омадан, гузор воқеъ шудан; **ҷашм афтодан** нигаристан, нигоҳ кардан; **шинам афтодан** муносиб воқеъ шудан, мувофиқ омадан; **қимат афтодан** гарон воқеъ шудан, бо нархи баланд ба даст даромадан; **ба даст афтодан (афтидан)** гирифтӣ шудан, дастгир шудан; **ба дунбол афтодан** таъкиб кардан; **ба сар афтодани чизе (ҳодисае)** дучор шудани (омадани) чизе (ҳодисае); бор шудани чизе; **дар рӯзи саҳт афтодан** ба ҳолати бад дучор шудан, ба вазъияти ногувор гирифтӣ гаштан; **кор афтодан ба касе** мӯҳтоҷ шудан ба мадади касе, эҳтиёҷе воқеъ шудан ба касе; **латтаи касе ба (дар) об афтодан** пуч баромадани умеди касе; ноумед шудан.

АФТОДАОВАЗ افتاده‌آواز одами овозаш гирифта, хиррӣ.

АФТОДАРӢХ افتاده‌روح *ниг.* рӯҳафтода.

АФТОДАҲОЛ افتاده‌حال 1. хастаҳол, бемадор. 2. фақир, бенаво.

афтон افتان *асоси замони ҳозира аз афтодан.*

АФТОН افتان *феъли ҳоли афтидан*; дар ҳолати афтидан, афтида-афтида, ғалтон; **афтону хезон** афтидаву хеста, хеставу ғалтида; лангонлангон.

АФТОНДАН افتاندан *тарзи бавоситаи афтодан//афтидан*; ғалтондан; **ба замин афтондан**, **аз по афтондан** хобондан, ғалтондан; **аз ҷашм афтондан** ба ҷашм бад намоёндан (касиро); **ба даст афтондан** дастгир кардан, доштан; дастгир куноидан; **ба дом афтондан** гирифтӣ кардан, ба дом гирифтӣ.

АФТОНИДАН افتانيدن *ниг.* афтондан.

АФТУДАРАФТ افتودرفت гирудор, занозанӣ, задухӯрд, часпочаспӣ, ҷангу ҷидол; **афтуда-рафт кардан** часпочаспӣ кардан, занозанӣ намудан.

АФТУХЕЗ افتوخيز 1. афтидану хестан; калавидану пешпо хӯрдан. 2. *мач.* часпу талош, задухӯрд.

АФФИКС лот. افيكس *ниг.* ванд.

АФҲОМ *а.* افهام *ҷ.* фаҳм.

АФЧА *афҷе* *кит., ниг.* хӯса.

афшон افشان 1. *асоси замони ҳозира аз афшондан.* 2. *ҷузъи пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънои резанда, пошанда, афшонанда: болафшон, нурафшон, зарафшон, оташафшон...*

АФШОН افشان 1. хол-хол нақшшуда, ҳар ҷо-ҳар ҷо нақшшуда; нақшу нигорест, ки дар коғаз ё ба девор ба воситаи пош додани рангҳо пайдо мешавад. 2. *кит.* ошуфта, парешон.

АФШОН(И)ДАН افشانیدن//افشاندن 1. пошидан, чошидан. 2. ларзон(и)дан, чунбон(и)дан; **пушт афшондан** пушт ларзондан, пушт чунбондан, пушт дарҳам кашидан. 3. барои ҷангу хоки чизеро равондан онро саҳт тақон додан, шиппондан. 4. нисор кардан, рехтан. 5. нақшу нигор кардан, нақш ниҳодан; **бол афшондан** бол задан; **гулӯ афшондан** сулфидан; **даст афшондан** а) даст чунбондан (*барои хайрухуш кардан*); б) *мач.* изхори норизогӣ кардан, қаҳру ранҷиш зоҳир намудан (*бо ҳаракати хоси даст*); **доман афшондан** а) доман шиппондан; б) *мач.* чизеро тарк карда рафтан, аз чизе умеди худро қанда рафтан; **кисаро афшондан** кисаро холӣ кардан; **♦ даст афшондану по кӯфтан** рақсидан.

АФШУРА افشوره 1. оби мева ва наботот, ки фушурда мегиранд, шарбат, шира: **афшураи ангат**. 2. туфола, усора.

АФШУРДА افشورده *сифати феълӣи замони гузашта аз афшурдан; лимӯи афшурда* лимӯи ғичим карда ё пахш карда обашро гирифта.

АФШУРДАГОМ افشورده گام *кит.* собитқадам, устувор.

АФШУРДАН افشوردن 1. бо зӯри даст пахш карда баровардани оби чизе, фушурдан, ғичим кардан. 2. *мач.* танг кардан, азоб додан.

АФӢӢ/АФӢО *а.* افعى навъе аз морҳои заҳрдор бо бадани ғафсу думи кӯтоҳ ва сари паҳни секунҷамонанд, ки намудҳои гуногун дорад.

АФӢОЛ *а.* افعال *ҷ.* феъл (корҳо, амалҳо); **афӢоли бад** корҳои бад; **афӢоли нек** рафтору кирдори хуб ва муносиб; **афӢолу атвор** рафтору кирдор.

АФӢОН افيون моддаи беҳушкунанда ва мастиоваре, ки аз шираи ғӯзаи кӯкнор ҳосил мекунад, тарёк.

АФӢОНӢ افيونى 1. *мансуб ба афӢон.* 2. тарёкӣ, нашъаманд, истеъмолкунандаи афӢон.

АФӢОНХӢР افيون خور тарёкӣ, нашъаманд.

АХ *а.* اخ *кит.* бародар, додар.

АХАВОН *а.* اخوان *ҷ.* ах.

АХБОР *а.* اخبار 1. *ҷ.* хабар; **арбоби ахбор** хабардиҳандагон, хабарнигорон; **воситаҳои ахбори умум** *ниг.* **восита; ахбор гирифта** хабар гирифта, бохабар шудан. 2. барномаи хабарҳои тоза дар бораи вазъияти рӯз, ки аз радио, телевизион ва дигар воситаҳо пахш ва нашр мегардад: **ахбори варзишӣ, ахбори рӯз, ахбори сиёсӣ; ахбор додан** а) хабар додан, бохабар кардан; б) шунавонидани хабарҳои тоза, пахши ахбор ба воситаи радио ва телевизион. 3. *д.* ҳадис ва ривоятҳои, ки аз Муҳаммади пайғамбар (с) ва саҳобаҳои ӯ нақл шудааст.

АХБОРДИҲАНДА اخباردهنده *сифати феълӣи замони ҳозира аз хабар додан; хабардиҳанда, маълумотдиҳанда.*

АХБОРДИҲӢ اخباردهى *исми феълӣ аз ахбор додан; хабар додан, маълумот додан.*

АХБОРНАВИС اخبارنويس хабардиҳандаи воқеаҳо, хабарнигор, мухбир.

АХБОРНАВИСӢ اخبارنويسى амал ва шугли ахборнавис, мухбирӣ, хабарнигорӣ.

АХБОРНОМА اخبارنامه навиштаҷоти махсус, ки аз ягон воқеаи муҳим хабар медиҳад.

АХГАР اخگر 1. пораи оташи афрӯхта, ангишти афрӯхта, оташпора, лахча. 2. шарора, оташпораи бисёр майдае, ки дар миёнаи шӯла сар зада, пош меҳӯрад.

АХГАРВОР اخگروار мисли лахча, монанди оташпора.

АХГАРИСТОН اخگرستان *кит.* маҳалли ахгар, оташдон, манқал.

АХГАРОСО اخگر آسا *ниг.* ахгарвор.

АХГУЛ *اڭگل* хасҳои сӯзанмонанди хӯшаҳои чав ва гандум, суки хӯшаи ғалла.

АХӢР *а. اخيار ҷ. хайр ва хайир* (некон ва некӯкорон).

АХЗ *а. اخذ кит.* гирифтани, дарёфт, ба даст овардан; **ахз кардан** гирифтани, дарёфт кардан.

АХЗАР *а. اخضر кит.* кабуд, нилгун; **чархи ахзар** осмони нилгун.

АХЗАРӢ *اخرى* кабудтоб, нилгун.

АХИР *а. اخير кит.* охир.

АХИРАН *а. اخيراً* дар вақтҳои охир, ба наздикӣ.

АХЛОҚ *а. اخلاق ҷ. хулқ.* 1. қоидаҳои рафтору одоб, хислатҳои рӯҳиву маънавӣ ва фарҳангии пазируфта миёни мардум ва риояи онҳо аз тарафи ҳар як фарди ҷамъият; **ахлоқи нек** хулқу одоби писандида; **ахлоқу одоб** рафтор, тарзу равиш, хулқу атвор. 2. хислат, табъ; **илми ахлоқ** як соҳаи илми фалсафа, ки бо омӯзишу таҳқиқи масъалаҳои ахлоқ машғул аст.

АХЛОҚАН *а. اخلاقاً* аз ҷиҳати ахлоқ, аз ҷиҳати одоб.

АХЛОҚИӢТ *اخلاقيات* қули масъалаҳои ахлоқӣ.

АХЛОҚӢ *اخلاقي мансуб ба ахлоқ: савияи ахлоқӣ.*

АХЛОҚОМУӢӢ *اخرى* омӯхтани талабот ва қоидаҳои ахлоқ.

АХЛОТ *а. اخلات 1. ҷ. хилт; ахлоти арбаа* ҷаҳор унсур – хун, сафро, савдо ва балғам, ки ба ақидаи табибони қадим бемориҳо аз онҳо сар мезананд. 2. пору; хокрӯба, чизҳои пас партофташуда.

АХЛОТКАШОНӢ *اخلات كشاني* кашондани ахло-ту партовҳо.

АХЛОТПАРТОӢ *اخلات پرتائي* 1. партофтан ё бурда ба ҷое рехтани ахлот. 2. ҷои партофтани ахлот ва хасу хокрӯбаҳо: **қуттии ахлотпартоӣ**, **зарфи ахлотпартоӣ**.

АХЛОТРЕЗӢ *اخلات ريزي* 1. рехтани ахлот. 2. ҷои рехтани ахлот ва партову хокрӯбаҳо, ахлотпартоӣ.

АХЛОТТӢДА *اخلات توده* тӯдаи ахлот, ҷамъшудаи ахлот.

АХЛОТХОНА *اخلات خانه* ҷои ахлот, ҷои ахлотрезӣ, ахлотҷой.

АХЛОТҶОӢ *اخلات جاي* ҷои ахлотрезӣ.

АХЛОФ *а. اخلاف ҷ. халаф* (фарзандон; пасояндагон).

АХРАБ *а. اخرج 1. кит.* харобтар, вайронтар. 2. *ади.* дар арӯз номи зихофест, ки дар натиҷаи партофта шудани ҳиҷои аввал ва кӯтоҳ шудани ҳиҷои охири рукни асосии баҳри ҳазаҷ – «мафойлун» шакли «фойлу» ба вучуд ояд ҳам, ба ҷои он рукни «мафъӯлу»-ро истифода мебаранд; вазни анъанавии рубой шаҷараи ахраб ва шаҷараи ахрами баҳри ҳазаҷ ба ҳисоб меравад; *муқ.* **ахрам**.

АХРАМ *а. اخرج 1. кит.* он ки девораки биниаш бурида шудааст, ҷокбинӣ. 2. *кит.* буридашуда; *муқ.* **мураххам**. 3. *ади.* дар арӯз номи зихофест, ки дар асл «мафойлун» буда, дар натиҷаи исқоти ҳиҷои аввали он «фойлун» боқӣ монда бошад ҳам, ба ҷои он рукни «мафъӯлун»-ро кор мефармоянд; яке аз ду шаҷараи вазни рубой ба ҳамин зихоф асос ёфта, шаҷараи ахрам ном дорад ва аз дувоздаҳ навъ иборат аст; *муқ.* **ахраб**.

АХТА *а. اختر* беҳоя, ҳайвоне, ки хояшро гирифтаанд; **ахта кардан** барои боздошти ҷуфтшавии ҳайвонҳо қанда гирифтани хояҳои ҳайвонҳои нарина (*аз қабилӣ асп, барзагов ва ғ.*).

АХТАКУНӢ *а. اختره کنی* исми амал аз **ахта кардан**; амалиёти ахта кардан.

АХТАР *1. اختر* ситора, кавкаб, наҷм; *ба тариқи истиора:* **ахтари бахт**, **ахтари толеъ**. 2. *маҷ.* бахт, иқбол, толеъ; **ахтари ситезасар** бахти қачрафтор ва носазовор; **ахтари дунболадор** *ниг.* ситораи думдор; **ахтари қутб** ситораи қутб; **ахтари сарсабз** ситораи бахт, сайёраи саъд; **ахтари шабгард** а) ситораи номусоид, ситораи наҳс; б) моҳ; **ахтари қовиён** парчами Фаридун, байрақи Коваи оҳангар; **ахтар шуморидан** (*ё шумурдан*) *ниг.* ситора (*шумурдан*); **бедор гаштани ахтари хуфта** омад кардани бахт.

АХТАРБИН *اخترين* *кхн.* ахтаршинос, ситора-

шинос, мунаҷҷим.

АХТАРГӢ (Ӣ) اخترگو *кит.* мунаҷҷим, фолбин.

АХТАРӢ اخترى 1. мансуб ба ахтар. 2. мунаҷҷим, ситорашинос.

АХТАРНИГОРӢ اخترنگارى *нав.* аксбардорӣ аз чирмҳои осмонӣ бо истифода аз дурбинҳои махсуси ситорашиносӣ.

АХТАРСИПОҲ اخترسپاه *маҷ.* серлашкар, бо сипохи бешумор.

АХТАРСӢХТА اخترسوخته *киноя* аз бадбахт, баргаштабахт.

АХТАРШИНОС اخترشناس *ниг.* ситорашинос.

АХТАРШИНОСӢ اخترشناسى *ниг.* ситорашиносӣ.

АХТАРШУМОРИ اخترشمار *ниг.* ситора шумор.

АХТАРШУМОРИ اخترشمارى *ниг.* ситора шуморӣ.

АХТАХОНА اخته *саисхона*, тавила.

АХТОР *а.* اخطار 1. ҷ. хатар. 2. танбех; огоҳӣ.

АХФАШ اخفش *кит.* он ки мубтало ба бемории хафаш аст, яъне ба рӯшноӣ нигариста наметавонад; *муқоб.* шабқӯр; он ки чашмаш заиф ва камнур аст; *д.* бузи ахфаш он ки гапери надониставу нафаҳмида тасдиқ мекунад.

АХШ اخش *кит.* арзиш, баҳо, қимат.

АХШАМ *а.* اخشم *кит.* он ки ҳисси бӯй - қувваи шомма надорад.

АХШЕЧ اخشيچ *кҳн.* 1. зид, муҳолиф. 2. ҳар яке аз чор унсур.

АХШЕЧОН اخشيخان *ниг.* чор (унсур).

АҲАД *а.* احد *кит.* як; воҳид; фард, нафар.

АҲАДИЯТ *а.* احديت *кит.* ягонагӣ, беҳамтоӣ (*сифати Худо*).

АҲАМ(М) *а.* اهم *кит.* муҳимтар, заруртар, муҳимтарин, заруртарин.

АҲАМИЯТ *а.* اهميت муҳим будан, муҳим ва зарур шуморидани коре (чизе): аҳамияти таърихӣ, аҳамияти иҷтимоӣ; аҳамият додан

этибор додан, диққат кардан, таваҷҷӯҳ додан; аҳамият доштан ба этибор соҳиб будан, муҳим будан; аз аҳамият ҳолӣ набудан муҳим будан; манфиат доштан.

АҲАМИЯТДОР اهميتدار *ниг.* аҳамиятнок.

АҲАМИЯТНОК اهميتناк *дорои* аҳамият, соҳиби аҳамият, муҳим, этиборнок.

АҲАМИЯТНОКӢ اهميتناكى аҳамият доштан, этиборнокӣ.

АҲБОБ *а.* احباب ҷ. ҳабиб (дӯстон, дӯстдорон).

АҲВАЛ *а.* احوال *кит.* олус, чашмкаҷ, қачбин, дубин.

АҲВАР *а.* احور *кит.* дорои чашми сиёҳранги зебо, сиёҳчашм, оҳучашм.

АҲВАТ *а.* احوط *кит.* баэҳтиёттар, эҳтиёткорона.

АҲВОЛ *а.* احوال ҷ. ҳол; ҳолат; вазъ, вазъият; чигунагии ҳол, чигунагии мизоҷ (беморӣ, тандурустӣ); аҳволи бад вазъияти ногувор; аҳволи байналхалқӣ вазъияти муносибатҳои байниҳамдигарии халқҳо; аҳволи дарунӣ вазъияти дохилӣ; аҳволи рӯҳия кайфияти рӯҳӣ, ҳолати рӯҳӣ; аҳволи сихатӣ вазъи тандурустӣ; шарҳи аҳвол баёни вазъият; баёни қору ҳаёти шахсе; ҳолу аҳвол вазъияту ҳолат; арзи аҳвол кардан вазъиятро маълум кардан, ҳолатро баён намудан; аҳволи касе танг будан (шудан) вазъияти касе душвор будан (шудан), вазъи касе бад будан (шудан); аҳвол нағз шудан вазъият беҳтар гардидан; аҳвол пурсидан ҳолу аҳволи касеро пурсон шудан, вазъи қору касеро пурсон шудан; ба аҳволи касе хандидан ҳолати касеро масҳара кардан, ба вазъияти касе бо тамасхур нигоҳ кардан.

АҲВОЛДОН احوالدان *донандаи* аҳвол, ҳолдон.

АҲВОЛПУРСӢ احوال پرسى *исми феълӣ* аз аҳвол пурсидан; пурсидани аҳвол (-и якдигар), аз қору бор ва вазъияти зиндагӣ пурсон шудан, ҳолпурсӣ; аҳволпурсӣ кардан ҳоли якдигарро пурсидан, аз қору бору зиндагӣ пурсон шудан.

АҲВОЛФАҲМӢ احوال فهمى *фаҳмидани* аҳвол, донистани вазъият.

АҲВОЛҚӢ احوال جوئى *ниг.* аҳволпурсӣ.

АҲД *а.* عهد 1. паймон, шарт, қарордод, муоҳида; ваъда; **аҳду вафо** паймону садоқат; қавл додан ва дар қавли худ устувор будан; **аҳду паймон** қавлу ваъда; **аҳд бастан** паймон қардан; **аҳд қардан** қавл додан; **аҳду паймон бастан** қарордод қардан, шарту паймон қардан; **аҳду паймон қардан** шарту қарордод намудан; **аҳд шикастан** қарордод вайрон қардан; ваъдаҳилофӣ намудан; **ба аҳд пойдор будан** ба ваъда устувор будан; **ба аҳд вафо қардан** мувофиқи қарордод амал қардан, ба паймон ва ваъда устувор будан. 2. замон, давр; **аҳди сиғар** давраи хурдсолӣ, замони кӯдакӣ; **аҳди шабоб** айёми ҷавонӣ, давраи ҷавонӣ; **аҳди қадим** замони гузашта, давраи кӯҳна; **аҳди гул** фасли баҳор.

АҲДАБ *а.* احداب *kit.* кӯзапушт, букрӣ.

АҲДБАНДӢ عهدبندى *исми амал аз аҳд бастан;* паймонбандӣ.

АҲДНОМА عهدنامه *шартнома, қарордод, паймоннома.*

АҲДОБ *а.* اهداب *kit.* мижгон.

АҲДОС *а.* احداث 1. ҷ. **ҳадас** (чизҳои нав пайдошуда; ҳодисаҳои ногаҳонӣ...); **аҳдоси замона** ҳодисаҳои рӯзгор. 2. *таър.* маблағе, ки шаҳна ё миршаб барои нигоҳдорӣ ва посбонии бозор мегирифт.

АҲДШИКАН عهدشكن *он ки аз аҳд рӯй тофтааст, он ки ба қавлу паймон вафо накардааст, паймоншикан.*

АҲДШИКАНӢ عهدشكنى *исми амал аз аҳд шикастан;* ваъдаҳилофӣ.

АҲДШИКАНОНА عهدشکنانه *аҳдро шикаста, қарордодро вайронқунон, паймоншиканона.*

АҲЁН *а.* احیان ҷ. **хин** (вақтҳо, замон); **аҳён-аҳён** гоҳ-гоҳ, баъзан, аҳёнан.

АҲЁНАН *а.* احياناً *гоҳо, баъзе вақт, баъзан; иттифоқан.*

АҲКОМ *а.* احكام ҷ. **ҳукм;** қоидаву қонунҳо; **аҳкоми дин** *ниг.* **аҳкоми шариат; аҳкоми салтанат** қоидаву қонунҳои подшоҳӣ, ҳукмҳои подшоҳӣ; **аҳкоми шариат** (ё **шаръ**) *д.* қонунҳои шариат, фармудаҳои шариат; **аҳкоми анҷум** *нуч.* хусусиятҳои гардиши

ситораҳо (*аз рӯи илми нучуми қадим гӯё вазъияти ситорагон тақдир ва сарнавишти одамонро муайян мекардааст*).

АҲЛ *а.* اهل 1. зан, аёл; **аҳлу аёл** зану фарзандон, аъзои хонавода, ҳар яке аз афроди хонадон. 2. мардум, халқ; бошандагон, сокинон; **аҳли шаҳр** сокинони шаҳр. 3. лоиқ, сазовор, муносиб. 4. тифоқ, муттафиқ; **ёр аҳл аст, кор саҳл аст** (*зарб.*). 5. мансуб, мутааллиқ; **аҳли ҳар пеша; аҳли адаб** (**адабиёт**) адибон, нависандагону шоирон; **аҳли байт** зану фарзандон, аъзои оила, афроди хонавода; **аҳли басар//аҳли басират** дурандешон, одамони бофаросат, зирак, доно; **аҳли башорат** огоҳони ҳол, донандагони роз, маҳрамони асрор; **аҳли бедод** бедодгарон, золимон; **аҳли бидъат** эҷодкунанда ва тарафдорони унсуру қоидаҳои нав ва муҳолифи дин; **аҳли вафо** вафодорон, соҳибони қавл; **аҳли ваҳдат** *д.* касоне, ки ба ягонагии Худо эътиқод доранд; **аҳли тасаввуф, сӯфиён; аҳли ғадр** хиёнатгарон, фиребгарон, маккорон; **аҳли давлат** а) давлатмандон, сарватдорон; б) арбоби давлат, ҳукуматдорон; **аҳли дарбор** дарбориён, одамони дарбор, мансубон ба дарбор; **аҳли дард** а) дардманд(он); б) *киноя* аз ошиқ(он); **аҳли дил** аҳли сидқу сафо; соҳибдил, ориф, донишманд; **аҳли завқ** соҳибони истеъдоди адабӣ, наққошӣ, мусиқӣ *ва ғ.*; **аҳли замона** муосирон, ҳамасрон, ҳамаҳдон; **аҳли иқтоъ таър.** ба иқтоъ ноилшудагон, касоне, ки подшоҳ ба онҳо ба таври инъом ва мукофот замин, деҳ ва ё мулке додаст; **аҳли илм** олимон, касоне, ки бо илм машғуланд; **аҳли имон** *д.* мӯъминон, диндорон; **аҳли иродат** мухлисон ва пайравони тариқат; **аҳли ирфон** а) орифон, донишмандон, хирадмандон, одамони бомаърифат; б) сӯфиён; **аҳли исён** шӯришгарон, одамони исёнбардошта; **аҳли калом** суханварон, адибон; **аҳли камол** ба камол расидагон, аҳли фазлу дониш; **аҳли қарам** саҳиён, ҷавонмардон, одамони босаховат, қушодадаст, олиҳиммат; **аҳли кимийе** а) кимийегарҳо, ононе, ки бо илми кимийе машғуланд; б) *мач.* фиребгарон, хилагарон, маккорон; **аҳли китоб** *д.* яҳудиён, исавиён ва мусулмонон, ки дини ҳар қадом дорои китоби муқаддас («Таврот», «Инҷил», «Забури», «Қуръон») мебошад; **аҳли кор** кормандон, меҳнаткашон; **кордон**, аз кор огоҳ; **аҳли қорвон** қорвониён, сафарқунандагон бо қорвон; **аҳли қалам** нависандагон, адибон; **аҳли қофила** қорвониён, ҳамсафарон; **аҳли қубур**

мурдагон, даргузаштагон; **аҳли** малоҳат малехон, зебоён, хушрӯён, соҳибчамолон; **аҳли маънӣ** соҳибони фаҳму фаросат, соҳибони маърифат; **аҳли маърифат** а) орифон, доноён, ҳакимон; б) сӯфиён; **аҳли меҳнат** аҳли кор, меҳнаткашон; **аҳли мурувват** чавонмардон, инсондӯстон; одамони олиҳиммат; **аҳли назар** мардумони бофаросат, одамони зирак; **аҳли ниёз** мӯҳтоҷон, эҳтиёҷмандон, бенавоён; **аҳли оила** аъзои хонавода, аъзои оила, аҳли байт; **аҳли олам** олаиён, ҷаҳониён; **аҳли пеша** ҳунарамандон, косибон; **аҳли риё** риёкорон, қаллобон, одамони дурӯя, мунофиқ, сохтакор; **аҳли роз** маҳрамон, ҳамрозон, сирдонон; **аҳли роӣ** одамони донишманд, соҳибони ақлу тадбир; **аҳли савдо** савдогарон; машғулони кори савдо; **аҳли санъат** санъатварон, одамоне, ки бо санъат машғуланд; **аҳли сӯҳбат** мусоҳибон, ҳамсӯҳбатон; **аҳли тақво** порсоён, худотарсон, парҳезгорон; **аҳли тамиз** одамони оқил, доно, ҳушёр; **аҳли тараб** хушу хурсандикунандагон; вақтхушкунандагон; **аҳли тариқат** д. зоҳидон, сӯфиён; **аҳли хилват** гӯшанишинон, ибодаткунандагон; **аҳли хирад** оқилон, хирадмандон; **аҳли хок** мурдагон, даргузаштагон; **аҳли ҳасад** одамони бахил, бадрашк, нотавонбин; **аҳли хирфа** ҳунарамандон, санъаткорон, пешаварон; **аҳли ҳунар** ҳунарамандон; эҷодкорон; **аҳли ҷамъият** аъзои ҷомеа; омма, мардум; **аҳли ҷаҳон** ҷаҳониён, халқҳо; **аҳли яқин** а) одамони ҳақиқатшинос, хирадмандон, муҳаққикон; б) д. порсоён, сӯфиён.

АҲЛИЯТ *а. اهليت кит.* 1. лаёқат, истеъдод. 2. шоистагӣ, сазоворӣ, арзандагӣ.

АҲЛӢ *а. اهلى кит.* унсгирифта, одаткарда; ромшуда, хонагӣ.

АҲЛОНА *а. اهلا نه* муттафиқ; муттафиқона, бо тифоқӣ; **меҳнати аҳлона** кори муттафиқона.

АҲМАҚ *а. احمق* аблаҳ, нодон, гӯл, бефаҳм, беақл; **аҳмақ кардан** касеро фиреб додан, гӯл кардан; **аҳмақ шудан** фиреб хӯрдан, фирефта шудан.

АҲМАҚӢ *а. احمقى* аблаҳӣ, ҳамоқат; **аҳмақӣ кардан** аблаҳӣ кардан, гӯлӣ намудан.

АҲМАҚНАМО *а. احمق نما* мисли аҳмақ, мушобех ба аблаҳ.

АҲМАҚОНА *а. احمقانه* 1. шабеҳи аҳмақ, аҳмақвор, аблаҳона. 2. бемаъниёна; **кори аҳмақона** амалу рафтори аблаҳона; **ҳаракатҳои аҳмақона** рафтори бечо ва бемаънӣ.

АҲМАҚФИРЕБ *а. احمق فريب* фиреббандаи аҳмақ; он чи ба аблаҳ мақбул аст.

АҲМАР *а. احمر* сурх, сурхранг; **гули аҳмар** гули сурх; **ёкути аҳмар** ёкути сурх; **ливои аҳмар** байрақи сурх; **лолаи аҳмар** лолаи сурх.

АҲОДИС *а. احاديث* ҷ. ҳадис.

АҲОЛИНИШИН *а. اهالى نشين* маскан, ҷои истиқомати аҳоли, мардумнишин; **маркази аҳолинишин.**

АҲОЛӢ *а. اهالى* 1. ҷ. аҳл. 2. бошандагон, сокинони деҳа, шаҳр ё вилоят; **аҳолии меҳнатӣ** мардуми меҳнаткаш, одамони заҳматкаш; **аҳолии одӣ** мардуми одӣ, авом.

АҲОР *а. اهار ниг.* оҳор.

АҲРАМАН *а. اهرمن ниг.* аҳриман.

АҲРЕМАН *а. اهريمن ниг.* аҳриман.

АҲРИМАН *а. اهريمن* 1. қувва ва рӯҳи бадӣ дар дини зардуштӣ. 2. дев, шайтон, чин.

АҲРОМ *а. اهرام* ҷ. ҳарам; шакл ё қисми биёсёррӯя, ки қисми поёнии он сегӯша буда, рӯйҳои секунҷаи паҳлуиаш як қуллаи умумӣ дорад; **аҳроми Миср** макбараҳои бузурги сангини фиръавнҳои Мисри қадим, ки ба мисли аҳром маҳрутшакланд.

АҲРОММОНАНД *а. اهرام مانند* аҳромшакл, аҳромнамуд; **қуллаҳои аҳроммонанд.**

АҲРОМШАКЛ *а. اهرام شكل ниг.* аҳроммонанд.

АҲРОР *а. احرار* ҷ. хурр (озодон, озодихоҳон).

АҲСАН *а. احسن* 1. беҳтар, аълотар; **ба вачҳи аҳсан** ниг. **ваҷҳ**. 2. *нидо* таҳсин, офарин; **аҳсан гуфтан** // **аҳсан хондан** офарин гуфтан, таҳсин кардан.

АҲСАНТ *а. احسنت ниг.* аҳсан 2.

АҲУРОМАЗДО *а. اهورا مزدا* дар дини зардуштӣ, ҳамчун ҳудои қувваҳои неки ва рӯшноӣ парастии мекарданд, Хурмуз.

АҶАБ *а. عجب* 1. он чи сабаби ҳайронӣ мешавад, ҳайратовар, ҳайратангез, тааҷҷубовар, шигифтовар. 2. *нидои ҳайрату тааҷҷуб* воачабо, ачабо, тааҷҷубовар аст, ки...; **чӣ ачаб!** чӣ ҷои тааҷҷуб!; **эй ачаб** ачабо, тааҷҷубовар аст, ки...; **ачаб доштан** ҳайрон будан, дар тааҷҷуб будан; **ачаб кардан** а) тааҷҷуб намудан, ҳайрон шудан; б) *мач.* кори хуб кардан; **дар ачаб мондан** ҳайрон шудан, мутаҳаййир гаштан; **дар ачаб шудан** ҳайрон шудан, тааҷҷуб кардан; **ачаб не // ачаб нест, ки...** эҳтимол, шояд, аз эҳтимол дур нест, ки..., мумкин аст, ки ...

АҶАБО *عجا* *нидои ҳайрату тааҷҷуб* ҳайратовар аст, ки..., ҳайратангез аст, ки..., тааҷҷубовар аст, ки...

АҶАЛ *І а. اجل* 1. *кит.* муддат, мӯҳлат; вақт, ҳангом. 2. ба охир расидани умр, марг; **дард дигар, ачал дигар** (*зарб.*); **ачали муаллақ** марги ногаҳонӣ; **ачал расидан** умр ба интиҳо расидан, марг наздик шудан; **агар ачал амон диҳад** зиндагиву саломатӣ бошад, агар намурам...; **аз дасти ачал халос кардан** аз марг раҳо додан, аз марг вораҳонидан; **ба ҷанголи ачал афтидан** ба марг дучор шудан, ба мурдан расидан; **бе ачал куштан** пеш аз вақт куштан, бе марги табиӣ нобуд кардан; **бо ачали худ мурдан** бо марги табиӣ мурдан; **тухми ачал коштан** ҳамаро ба ҳалокат расонидан, қир кардан.

АҶАЛ III/АҶАЛЛ *а. اجل* *кит.* ҷалилтар, боҷалолтар, бузургвортар.

АҶАЛА *а. عجله* *кит.* шитоб, таъчил; **бо ачала** шитобон, саросемавор, шитобкорона.

АҶАЛГИЁҲ *اجل گياه* *бот.* як оилаи гиёҳҳои бисёрсолаи доруй ва ороишии заҳрноқ, ки решаи картошкмонанд дорад, аконит.

АҶАЛРАСИДА *اجل رسیده* он ки марги ӯ наздик шуда бошад.

АҶАМ I *а. عجم* *кит.* ҷангал, беша.

АҶАМ II *а. عجم* 1. мардumi ғайриараб; қавми форсу тоҷикзабон. 2. сарзамини форсу тоҷикзабон. 3. *мус.* яке аз оҳангҳои мақомӣ панҷуми «Шашмақом» – «Сегоҳ», ки бо номҳои «Наврӯзи Аҷам» ва «Баёти Аҷам» машҳур аст.

АҶАМИНАЖОД *عجمی نژاد* аз нажоди ғайриараб – форсу тоҷик; эрониясл.

АҶАМӢ *عجمی* *мансуб ба аҷам II*; аҷамнажод, эрониясл.

АҶДОД *а. اجداد* *ҷ. ҷадд* (бобоён, ниёгон, гузаштагон); **бобову аҷдод** гузаштагон.

АҶДОДӢ *اجدادی* *мансуб ба аҷдод*; авлодӣ, наслӣ.

АҶЗ *а. عجز* нотавонӣ, очизӣ, заъф, сустӣ; **аҷзу нотавонӣ** заифиву сустӣ, очизӣ; **аҷзу ниёз** нотавонии мӯҳтоҷӣ.

АҶЗО *а. اجزا* *ҷ. ҷузъ*; қисмҳои таркибии чизе; воҳидҳои ҷудогонаи чизҳои муайян, ки воҳиди куллиро ташкил мекунанд.

АҶИБ *а. عجب* тааҷҷубовар, ҳайратовар, ҳайратангез, ачаб, ғалатӣ; **аҷибу ғариб** ҳайратовар, тааҷҷубовар; ғалатӣ; **аҷиб будан** тааҷҷубовар будан, ҳайратангез будан; ғалатӣ будан.

АҶИБТАБИАТ *عجب طبيعت* соҳиби табиати аҷиб, аҷоибхислат; **одами аҷибтабиат**.

АҶИБУЛАХЛОҚ *а. عجب الاخلاق* дорои хулқ ва атвору рафтори ғайриодӣ.

АҶИНА *اجينه* мувофиқи ақидаи хурофотии кӯҳна қувваи ғайритабии нонамоён, ки ба мардум зарар расониданаш мумкин будааст, ҷин; **аҷина задан (асар кардан)** аҷина осеб расондан (*ақидаи хурофӣ*).

АҶИНАБОДАК *اجينه بادک* *ғуфт.* гирдбоди хурд, ки бо печуб боло мебарояд; *муқ.* **девбод**.

АҶИНАЗАДА *زده* *аҷине* беморе, ки гӯё ба вай аҷина асар кардааст; ҷинӣ.

АҶИНАХОНА *اجينه خانه* ҷое, ки гӯё макони аҷинаҳо аст.

АҶИР *а. اجير* *кит.* коргари дастмӯздгир, мӯздур; **аҷир кардан** ба мӯздурӣ гирифтан; рӯзмӯзд ба кор гирифтан.

АҶИРИҚ *اجيرق* *бот.* алафи худрӯи паҳн, ки аз решаи хазандааш зиёд шуда меравад; **аз тухми аҷирик ҳам бисёр** хеле зиёд, ниҳоят бисёр.

АҶИРИҚЗОР *اجيرقزار* ҷое, ки аҷирик бисёр

- рӯидааст, ҷои пур аз ачирик: **замини ачирикзор**.
- АЧНАБӢ** اجنبى бегона, хориҷӣ.
- АЧНОС** а. اجناس 1. ҷ. **чинс** (хелҳо, навъҳо). 2. мол, матоъ, чизҳои фурӯхташаванда.
- АЧОБАТ** عجات 1. ачибӣ, ҳайратоварӣ, шигифтӣ; ҷои таачҷуб. 2. ғайриодӣ будан, ғайримуқаррарӣ будани ягон кор ё воқеа; **ачобат доштан** а) таачҷубовар будан; б) ғайриодӣ намудан, ғайримуқаррарӣ будан.
- АЧОБАТАНГЕЗ** عجاتانگيز ҳайратангез, таачҷубовар, шигифтангез.
- АЧОИБ** а. عجائب 1. ачиб, ҳайратовар, ачибу ғариб. 2. диққатҷалбуқунанда, шавқовар; **ачоибу ғароиб** ачибу ғариб, таачҷубовар, шигифтовар.
- АЧОИБЛИБОС** عجائبلباس либосаш ачоиб, ғайриодӣ.
- АЧОИБОТ** а. عجائب ҷ. **ачоиб**; чизҳои ачибу ғариб ва ғайриодӣ, чизҳои ҳайратовар; **ачоиботу ғароибот** ачибу ғарибҳо, чизҳои ҳайратовар.
- АЧОИБУЛМАХЛУҚОТ** а. اجائب المخلوقات махлуқҳои ғайриодӣ, махлуқоти аъҷуба; «**Ачоибул-махлуқот ва ғароиб-ул-мавҷудот**» номи чанде аз асарҳои ба ачоиботу ғароиботи олам бахшидаи олимону сайёҳони форсу тоҷик (асрҳои 12-13).
- АЧОИБХИЛҚАТ** عجائبخلقت ба тарзи ачоиб офаридашуда; ачоибсохт.
- АЧОИБХИСЛАТ** عجائب خصلت дорои хислати ачиб, соҳиби хусусияти ачоиб.
- АЧОИБХОНА** عجائب خانه 1. хонае, ки дар он чизҳои ачоиб намоиш дода мешавад, намоишгоҳи чизҳои ачоиб. 2. кӯн. осорхона, музей.
- АЧОИБШАКЛ** عجائبشكل аз ҷиҳати намуд ачибу ҳайратовар.
- АЧОЛАТ** а. عجالت шитобкорона, саросемагӣ; **бо ачолат рафтан** саросема рафтан, шитобон рафтан.
- АЧОНИБ** а. اجانب ҷ. **ачнабӣ**.
- АЧР** а. اجر кит. подош, музд, мукофот.
- АЧРИК** اجر يق ниг. ачирик.
- АЧРОМ** а. اجرام ҷ. **чирм**; **ачроми осмонӣ** ситораҳо.
- АЧСОД** а. اجساد ҷ. **часад**.
- АЧСОМ** а. اجسام ҷ. **чисм**; **ачсоми майита** чисмҳои бечон.
- АЧУЗ//АЧУЗА** а. عجوز//عجوزه 1. пиру фартут; пиразан, кампир. 2. духтар; ◇ **ачузи фартут** дунёи кӯҳна.
- АЧУЗКАМПИР** عجوزكمپير 1. зани пир, пиразан. 2. *гуфт*. номи нӯҳ рӯзи охир аз хунуктарин рӯзҳои зимистон; *муқ.* **айёми ачуз**.
- АЧУЛ** а. عجول кит. шитобкор, шитобанда, саросема.
- АЧУЛӢ** عجولي кит. шитобкорӣ, саросемагӣ.
- АЧУЛОНА** عجولانه кит. шитобкорона, бо ачала, бо саросемагӣ.
- АШАДД** а. اشد кит. шадидтар, сахттар.
- АШАДДӢ** اشدّӣ: **душмани ашаддӣ** душмани бадтарин, душмани каттол ва хавфнок; **мухлиси ашаддӣ** мухлиси гузаро, аз ҳад зиёд дӯстдорандаи чизе: **мухлиси ашаддии шохмот**.
- АШАН I** اشن кӯн. ҷомаи чаппагардон.
- АШАН II** اشن кӯн. хом; харбузаи хом.
- АШАҚА** а. اشقه кит., ниг. **ошиқпечон**.
- АШҒОЛ** а. اشغال ҷ. **шӯғл**; **кору бор**; гирифторихо.
- АШӢ** а. اشيا ҷ. **шайъ** (чизҳо, чизу чора); **ашӢи нодир** чизҳои ноёб, чизу чораи камёб; **ашӢи хом** масолеҳи барои саноат зарур, чизҳои дар саноат кор кардашаванда; **амволу ашӢ**, **анҷому ашӢ**, **асбобу ашӢ**, **молу ашӢ** молу матоъ, чизу чора.
- АШӢӢ** а. اشياء ҷ. **шиа**.
- АШИР** а. عشير кит. даҳяк; **ушри ашир** садяк.
- АШИРА(Т)** а. عشيرت//عشيرة кит. 1. хешу табор.

2. тоифа, қабила; қавм.

АШК I اشک 1. обе, ки аз гиря ва бо таъсири ҳиссиёти ҷисмӣ ё рӯҳӣ аз ҷашм фуру мезад, сиришк, оби дида; қатраи оби ҷашм. 2. гиря; **ашки кабоб** қатраҳое, ки вақти пухтани кабоб ба рӯи оташ мечаканд; **ашки меғ** (ё **саҳоб**) *киноя аз борон*; борон; **ашки гарм** *ниг.* **ашки сӯзон**; **ашки лолагун** *ниг.* **ашки хунин**; **ашки равон** оби дидаи ҷорӣ, сиришки қатор; **ашки сӯзон**, **ашки талх**, **ашки хунин** гиряи ҷонсӯз, гиряи ғаму андӯх; **ашки шашқатор** рехтани ашки бисёр; **ашки шодӣ** гиря аз хурсандӣ; **ашки ятим** қатраҳои калон-калони оби ҷашм; **ашки ҳасрат** гиря аз ғаму андӯх; **донаҳои ашк** қатраҳои оби дида; **сели ашк** бисёрии оби ҷашм; **аз ашк доман пур шудан** *киноя аз бисёр гиристан*; **ашк борида** гиря қардан; **ашк фишондан** ашк рехтан, гиря қардан; **ашки шодиёна рехтан** аз хурсандӣ гиристан; **ашк ҷарх задан**//**ашк ҳалқа задан** *донаҳои ашк пайдо шудан (дар ҷашм)*; **ашк рехтан** гиря қардан; **ашки суроҳӣ**, **ашки ток шароб**, май.

АШК II اشک 1. ҷаҳор дандони калон, ки дутоӣ дар болои поини даҳони инсон дар байни дандонҳои пеш ва курсӣ воқеанд, дандони неш, анёб: **дандони ашк**. 2. ду дандони калон аз боло, ки дар баъзе ҳайвонҳо аз даҳон ба-ромада меистад (*мас., дандони фил*).

АШКАФШОН اشکافشان *ниг.* **ашкфишон**.

АШКАФШОНӢ اشکافشانی *ниг.* **ашкфишонӣ**.

АШКБОР اشکبار ашкрез, ашкфишон, гирён: **дидаи ашкбор**, **ҷашми ашкбор**.

АШКБОРӢ اشکبارӣ *исми амал аз ашк борида*; ашкрезӣ.

АШКОВАР اشک‌آور боиси рехтани ашк, ашк-варанда: **гази ашковар**.

АШКОЛ اشکال *ҷ.* **шакл**; **ашколи хандасӣ** шаклҳое, ки дар бораи онҳо баҳс мекунанд.

АШКОЛУД اشکالود тар аз ашк, пурашк, ашқдор, ашқбор: **дидагони (ҷашмони) ашқолуд**.

АШКОНИЁН اشکانیان *таър.* номи сулолаи подшоҳоне, ки дар Порт байни солҳои 250 то мелод - 224 мелод ҳукмронӣ кардаанд.

АШКПАЙМО اشک پيما *ниг.* **ашқбор**.

АШКПОЛО اشک‌پالا ашқолуд; ашкрезон.

АШКРЕЗ اشک‌ريز ашқбор, гирён: **дидаи ашкрез**.

АШКРЕЗӢ اشک‌ريزӣ *исми амал аз ашк рехтан*, ашқфишонӣ; гиря.

АШКРЕЗОН اشک‌ريزان *феъли ҳол аз ашк рехтан*; дар ҳолати ашк рехтан, гирён.

АШҚӮБ اشکوب *кҳн.* 1. сақфи хона. 2. ошёна, табақа, қабат.

АШҚФИШОН اشک‌فشان ашқбор; ашкрезон, гирён.

АШҚФИШОНӢ اشک‌فشانی *исми амал аз ашқ фишондан*; ашкрезӣ.

АШҚАР ا. اشقر 1. *кит.* сурхи ба зардӣ моил (*дар бораи асп*). 2. *кит.* асп; **ашқари бодной** аспӣ тезрав. 3. *лаҳҷ.* қаддароз, қоматбаланд.

АШНА اشنه *ниг.* **ушна**.

АШОИР ا. عشایر *ҷ.* **ашира(т)**.

АШРАФ ا. اشرف *кит.* шарифтар, бузургвортар; шарифтарин; муборақтарин; **ашрафи махлуқот** инсон, одам.

АШРАФӢ اشرفی 1. *мансуб ба ашраф*. 2. *таър.* пули тилло, ки асрҳои XVII-XIX дар аморати Бухоро роиҷ буд.

АШРОР ا. اشرار *ҷ.* **шарир** (бадон, бадкорон).

АШРОФ ا. اشراف *ҷ.* **шариф**; аъён, амалдорону мансабдорон; **ашроф ва аъён (кибор)** калонҳо, бузургон, соҳибони ҷоҳу мансаб.

АШРОФЗОДА اشراف‌زاده бузургзода, фарзанди шахси калоншаванда.

АШРОФОНА اشرافانه монанди ашроф, ашроф-вор; **зиндагии ашрофона** ҳаёти бодабдаба.

АШТАҚ т. اشتق зардолуи хушконидае, ки ба дарунаш мағзи донак ҷо карда шудааст.

АШТАҚӢ اشتقی навъе аз зардолу, ки аз он аштақ тайёр мекунанд.

АШӮЛА т. اشوله суруд, тарона: **ашӯлаи ошиқона**, **ашӯла хондан** (гуфтан).

АШӢЛАГӢӢ اشوله گوتى *исми амал аз ашӢла гуфтан*; сурудхонӢ, таронагӢӢ.

АШӢЛАХОН اشوله خوان *сурудхон, сароянда, хофиз.*

АШӢЛАХОНӢ اشوله خوانى *исми амал аз ашӢла хондан*; сурудхонӢ, сурудгӢӢ.

АШӢЛАЧӢ اشوله چى *гуфта., ниг. ашӢлахон.*

АШХОС *а. اشخاص ч. шахс; ашхоси бузург одамони бузург ва машхур.*

АШӢАБ *а. اشهب кит. 1. сиёху сафед; хокистарӢ, хокистарранг. 2. аспи хокистарранг, хинг.*

АШӢАЛ *а. اشهل кит. марди мешчашм; муқ. шахло.*

АШӢАР *а. اشهر кит. шахиртар, машхуртар; хеле маъруф.*

АШӢОР *а. اشجار ч. шачар (дарахтҳо).*

АШШОР *а. اشار таър. ғункунандаи андозҳо; даҳякгир.*

АШӢОР اشعار *ч. шеър; ашӢори латиф шеърҳои тару тоза; шеърҳои дилчасп; ашӢори обдор шеърҳои латиф, шеърҳои фасеҳу равон; ашӢори ошиқона шеърҳои лириқӣ; ашӢори рангин шеърҳои бообу ранг, назми санъаткорона; ашӢори ҳазин шеърҳои ғамангез; ашӢор сарайдан // ашӢор сурудан а) шеър гуфтан; б) шеърро бо оҳанг хондан.*

АӢВАР *а. اعور кит. одами якчашма.*

АӢВОН *а. اعوان 1. ч. авн (ёриҳо, мададҳо). 2. мададгори, ёридохандагон.*

АӢДО *а. اعدا ч. адӢ.*

АӢДОД *а. اعداد ч. адад.*

АӢӢН *а. اعيان бузургон, ашроф; аӢӢну ашроф бузургон, саркардагон.*

АӢЗАМ *а. اعظم кит. азимтар, калонтар, бузургтар; вазири аӢзам//садри аӢзам сарвазир.*

АӢЗО *а. اعضا ч. узв. 1. узвҳои тани одам, қисмҳои бадан; аӢзон бадан узвҳои тан, узвҳои бадан. 2. узви ягон гурӯҳ, созмон, ҳайат ва ҳар як фарди ин гурӯҳ, созмон,*

ҳайат ва г. (ба ин маъно, яъне исми танҳо истифода шудани исми ҷомеи аӢзо галати ом аст): аӢзон комиссия; аӢзон оила ҳар яке аз афроди хонавода; узвҳои хонавода; аӢзо шудан дар ягон созмон узви созмоне гардидан; ∠ аӢзон ҷумла грам. калимаҳои мустақилмаъно ё ибораҳои ҷумла: аӢзон пайрави ҷумла.

АӢЛАМ *а. اعلم кит. 1. олимтар, донишмандтар; олими калон: аӢлами уламо. 2. таър. дар аморати Бухоро мансаби расмие буд, ки ба калонтарини муллоҳо дода мешуд ва ӯ масъалаҳои низоъноки диниеро, ки дар байни муллоҳо рӯй меод, ҳал мекард; валлоҳу аӢлам д. Худо медонад (ибораест, ки вақти шакку тардид гуфта мешавад).*

АӢЛАМӢ اعلمى *мансуб ба аӢлам: мансаби аӢламӣ.*

АӢЛО *а. اعلى//اعلا 1. баландтар, бартар, болотар. 2. хеле хуб, бисёр хуб; беҳтар аз чизҳои дигар, баландсифат, хубтар, нафис; олий; замини аӢло, матои аӢло. 3. баҳои баландтарин барои дониши мактабиён, ки ифодаи рақамии он дар кишвари мо «панҷ» аст: мактабро бо баҳои аӢло тамои кардан, баҳои аӢло гирифтани аз фанне; навӣ аӢло навӣ олий, навӣ хеле баландсифат; хеле аӢло бисёр нағз, ба дараҷаи хеле баланд; ҳосили аӢло ҳосили баланд; ба авҷи аӢло расидан (баромадан) хеле баланд шудан, хеле авҷ гирифтани; ба арши аӢло баровардан хеле баланд бардоштан; дар таърифи чизе бисёр муқолиға кардан.*

АӢЛОДАРАӢА اعليدرجه *дараҷааш аӢло, соҳиби дараҷаи аӢло; хубтарин, беҳтарин.*

АӢЛОСИФАТ اعليصفت *дорои сифати аӢло, баландсифат; навӣ беҳтарини чизе.*

АӢЛОМ اعلام *ч. алам (байракҳо, парчамҳо).*

АӢЛОХОН اعليخوان *талаба ё донишҷӯе, ки аз ҳама фанҳо баҳои «аӢло» (5) мегирад, аӢлоҷӣ.*

АӢЛОХОНӢ اعليخوانى *бо баҳои аӢло хондан, аӢлохон будан.*

АӢЛОӢАЗРАТ اعليحضرت *таър. ҷаноби олий, (қалимаи ҳурмат, ки пеш аз номи одамони олиманаб, ҳусусан, подшоҳон, гуфта мешавад).*

АӢЛОЧӢ *اعليچي* 1. *ниг.* аӢлохон: аӢлочиёни хо-
ниш. 2. коркуне, ки вазифаи худро ба таври
аӢлову ба вачҳи аҳсан иҷро мекунад,
пешкадам; аӢлочии маорифи Тоҷикистон ни-
шони сарисинагӣ, ки коркуни бехтарини
мактабҳо ва муассисаҳои дигари соҳаи мао-
рифу илм бо он мукофотонида мешавад.

АӢМАШ *а. اعمش кит.* он ки ба сабаби беморӣ
об аз чашмаш мерезад.

АӢМО *а. اعمى кит.* кӯр, нобино; чашми аӢмо
чашми нобино.

АӢМОҚ *а. اعماق ҷ. умқ* (чуқуриҳо); аӢмоқи за-
мин қабатҳои чуқури замин.

АӢМОЛ *а. اعمال ҷ. амал* (корҳо, кардаҳо,
кирдорҳо); аӢмоли зиддиконунӣ корҳои хи-
лофи қонун; **номаи аӢмол** *д.* китоби кирдору
рафтори мусулмон дар назди Худованд; **гӯри**
худ, аӢмоли худ//ҳар касу гӯру аӢмолаш
(мақ.) ҳарчи мешавад, аз кори худаи меша-
вад, ҳар кас мувофиқи кардаи худ ҷазо меби-
над.

АӢРОБ *а. اعراب ҷ. аъробӣ.*

АӢРОБӢ *اعرابи кит.* араби бодиянишин.

АӢРОФ *а. اعراف д.* маҳаллаи байни биҳишту
дӯзах, мавзеи миёни биҳишту дузах.

АӢСОБ *а. اعصاب ҷ. асаб.*

АӢЧУБА *а. اعجوبه [аслаш ўъҷуба]* он чи ё он ки
одамро ба тааҷҷуб меоварад; фавкулода,
аҷоиб, ниҳоят аҷиб, бисёр ҳайратовар:
махлуки аӢҷуба.

АӢШОР *а. اعشار ҷ. ушр* (дахякҳо).

АӢШОРӢ *اعشارى мансуб ба аъшор; касри*
аъшорӣ риёз. касри даҳӣ, касри даҳ-даҳӣ.

АӢРОДИНАМИКА *лот. اثرادينميکه* илми ҳара-
кати ҳаво ва газҳои дигар ва таъсири онҳо ба
ҷизҳои муқобилаткунанда.

АӢРОДРОМ *ю. اثرادرام ҷ.* майдони нишаст ва
парвози ҳавопаймо ва чархбол, фурудгоҳи
муваққатӣ.

АӢРОЗОЛ *ю. اثر ازال* заррачаҳои моеъ, ки дар газ
пароканда шудаанд ё заррачаҳои сахт, ки
дар таркиби дуд мавҷуданд.

АӢРОНАВИГАТСИЯ *ю. اثرانويگتسيه* илмест, ки
ба воситаи асбобҳои махсус (*харита, радио*
ва ғ.) муайян намудани роҳи парвози
ҳавопаймоҳоро меомӯзад.

АӢРОНАВТИКА *ю. اثرانوتيکه* назария ва
амалияи ба воситаҳои дастгоҳҳои асосан аз
ҳаво сабук ҳаракат кардан дар ҳаво; *ниг.*
ҳавонавардӣ.

АӢРОПЛАН *ю. اثر ايلن* кҳн. ҳавопаймо.

АӢРОПОРТ *ю. اثر ايارت* *ниг.* фурудгоҳ.

АӢРОСТАТ *ю. اثر استت* дастгоҳи парвоз, ки бо
қувваи болокаши гази дар ҷилди он ҷо кар-
дашуда баланд мешавад: **аэростати идорана-**
шаванда (*дирижабл*), **аэростати идорашаван-**
да (*мас., аэростати аргамчинбанд, балони*
ҳавой, қураи ҳавой).

Б

Б ҳарфи дувуми алифбои ҳозираи тоҷикӣ; дар алифбои арабиасоси тоҷикӣ ҳарфи бо, бе (ب); дар ҳисоби абҷад ба адади 2 баробар аст; дар рақамбандии дарсҳои мактабӣ ва донишҷӯӣ намоёндаи мартабаи дуюм аст: 1 «б», 2 «б» ва г.; дар гурӯҳбандии мавзӯҳо ба ҷои шумораи 2 меояд: а) ва б).

БА به пешоянд 1. самти равона шудани амалро мефаҳмонад: **ба боло, ба поён, ба хона; ба пеши...** дар назди..., дар наздикии...: **ба пеши бародараш рафт; ба сари...** а) ба сӯи... ба тарафи...: **ба сари ҷӯй рафт; б)** ба болои...: **оғтоб ба сари девор афтод.** 2. нисбат доштани чизеро бо чизе нишон медиҳад: **ин гап ба ӯ саҳт расид.** 3. ба дохили чизе равона шудани амалро мефаҳмонад: **ба хона даромад.** 4. ба ҷое ӯ чизе рафта расидан ва бархӯрдани чизеро мефаҳмонад: **қатраҳои борон ба рӯи ӯ сад метр мерасад.** 5. ба сабаби..., бо мақсади..., барои...: **ман ба гуфтани ин гап омадам; ба хидмат омода шуд.** 6. ба дараҷаи..., ба ҳолати..., то ҳадди...: **куртааш ба даридан расидааст.** 7. дар таркиби пайвандакҳои таркибии тобеъкунандаи миқдор ва дараҷа, тарзи амал ва ҳилофӣ меояд: **ба андозае ки..., ба ҳадде ки..., ба қадре ки..., ба ҷои он ки...; ба тарзи... // ба тариқи... // ба таври..., ҳамчун, чун.** 8. мувофиқи... мутобиқи...; баробари..., мисли..., монанди... 9. бо: **ба овози баланд гуфт, ба пой худ баромад...; ба мурури замон...** бо гузашти замон; **ба воситаи...** тавасути...; **ба туфайли..., ба сабаби...** 10. баробари..., бо баробари... 11. аз рӯи..., бино ба..., мутобиқи...: **ба гуфти директори мактаб...** 12. дар: **ин гап ба ёдам омадааст.** 13. баҳри..., барои... 14. *бо чанде аз калимаҳо омада, зарфҳои таркибӣ месозад:* **ба зудӣ // ба тезӣ** дар андак вақт, бе даранг; ба таври очил, фавран; **ба зӯрӣ** зӯран, маҷбуран; **ба осонӣ** бидуни сарфи қувваи зиёд, душворӣ

накашида, ба суҳулат, осон; **ба хубӣ** а) хуб, нағз: **рӯзгораш ба хубӣ мегузашт; б)** равшан, аниқ; в) маҷ. ба нағзӣ, бе сухани зиёдӣ, бо маслиҳат. 15. аз такрори баъзе калимаҳо таркибҳои зарфӣ месозад: **дам ба дам ниг. дам; ранг ба ранг ниг. ранг; рӯ ба рӯ ниг. рӯ; сар ба сар ниг. сар; ба муносибати...** бо фаро расидани..., бо; **ба сабаби...** дар натиҷаи..., бино бар...; **ба ғайр аз ғайри..., ҷуз, ба истиснои...; нисбат ба назар ба (дар мавриди муқоиса); ба ном** расман, зоҳиран; **ба пеш!** амр барои пеш рафтан ва ҳучум; **ба саломат** солиман, солиму сиҳҳат; **ба ҳар ҳол** дар ҳар сурат, чи тавре ки набошад; **ба ҷашм** дар мавриди бо майлу рағбати том итоат кардан ба амр ӯ пазируфтани пешниҳоди касе истифода мебаранд; **ба ҷон** бо қамоли майлу рағбат; **ба як бор** якбора, аз сидки дил, дафъатан; **ба ҳам дидан** чизеро ба таври шарикӣ ва якҷоя истифода кардан аз чизе; **ба ҳам омадан** а) рӯй додан, ба амал омадан; б) гӯшт гирифтани, беҳ шудан (-и ҷароҳат); **ба ҷо мондан** боқӣ мондан; **ба ҷо овардан** иҷро кардан, анҷом додан (*вазифа, хизмат, супоришу фармон, вазъаву илтимос, иззату эҳтиром, расму одат* ва ғ. -ро).

БААМД بعدم амдан, қасдан.

БААҚЛ بعقل ниг. боақл.

БААҚЛӢ بعقلӣ ниг. боақлӣ.

БААНДЕША باندیشه ниг. боандеша.

БААНДЕШАГӢ باندیشگی ниг. боандешагӣ.

БААНДОМ باندادم хушандом, базеб, хубсурат, хушқадду баст.

БАБАРАКАТ ببرکت ниг. бобарака(т).

БАБАРАКАТӢ ببرکتی ниг. бобаракатӣ.

БАБАРДОШТ ببرداشت бақувват, бадашт, пурбардошт.

БАБР *бир* *зоол.* ҳайвони дарандаи гуштхӯр аз чинси гурбаҳо, ки болои пӯшташ наворҳои сиёҳранг дорад ва шабеҳи паланг аст.

БАБРАФКАН *بيرافکن* *маҷ.* зӯр, боқувват, қавӣ.

БАВВОБ *а.* *بواب* *кит.* дарбон, ҳочиби, қаровули қаср, дарвозабон, ниғаҳбон.

БАВВОБӢ *бӯаӣ* дарбонӣ, қаровулӣ, ниғаҳбонӣ, амал ва шуғли баввоб.

БАВЕЖА//БАВИЖА *بوژه* махсусан, хусусан, алаҳхусус, билхосса.

БАВИЧДОН *بوجدان* *ниг.* бовичдон.

БАВИШ *бӯш* *кҳн.* қазову қадар, қисмати азалиӣ.

БАВЛ *а.* *بول* пешоб, мезак.

БАВЛИДАН *بولیدن* пешоб кардан, шошидан, мезидан.

БАВН *а.* *بون* *кит.*, *кҳн.* 1. ҳисса, баҳра; аз бавни... аз баҳри... 2. ҷудой, фосила, дурӣ (*байни ду ҷиз*).

БАВОДӢ *а.* *بودى* *ҷ.* бодия.

БАВОР *а.* *بوار* *кит.* 1. нестӣ, нобудӣ, ҳалокат. 2. вайронӣ, харобӣ, талаф, марг.

БАВОРИД *а.* *بوارد* 1. сардкунанда, чизҳое, ки сардӣ эҷод мекунад, монанди туршиҷот. 2. *маҷ.* нописанд, номатбӯъ.

БАВОРИҚ *а.* *بوارق* *кит.* *ҷ.* бориқ ва бориқа.

БАВОСИР *а.* *بواسير* *тиб.* беморие, ки дар мақъад пайдо мешавад.

БАВОСИРӢ *бӯасирӣ* мубтало ба бемории бавосир, он ки бемории бавосир дорад.

БАВОСИТА *бӯасите* ашё ва амале, ки рост ва мустақим набуда ва рӯй надода, ба воситае ё ба амале вобаста аст; **пурқунандаи бавосита** *грам.* пурқунандае, ки таъсир ва ҳаракати хабарӣ ҷумла ба воситае ба он мегузарад.

БАВОТИН *а.* *بواطن* *ҷ.* ботин.

БАВОЧИБ *бӯажб* *кит.* ба қадри даркорӣ, ҷунонки, бояду шояд, сазовор, лоиқ.

БАВУЧУДОВАРӢ *беҷӯдаворӣ* *исми амал аз ба* вучуд овардан; бунёд кардан, офаридан.

БАВУЧУДОӢ *беҷӯдаӣ* пайдоиш, ба вуқӯъ пайвастан.

вастан.

БАВУЧУДОРӢ *беҷӯдаорӣ* *ниг.* бавучудоварӣ.

БАВШ *бӯш* *кит.* карруфар, худнамоӣ.

БАВШҚӢ *бӯшҷо* *кит.* толиби карруфар, худпараст.

БАГНӢ *бәгнӣ* шаробе, ки аз биринҷ, ҷав, арзан ва ғ. омода созанд.

БАГОНА *багане* **багонаву бегона** *гуфт.* худӣ, аз онҳо худӣ ва ғайрихудӣ, худиву бегона.

БАГРАС *багрис* болопӯш, ҷомаи боронӣ.

БАГТАР//БАКТАР *багтар//бактар* *таър.* ҷомаи оҳанӣ, ки ҷанговарони қадим дар вақти ҷанг мепошиданд.

БАҒАЙРАТ *бағират* *ниг.* боғайрат.

БАҒАЙРАТӢ *бағиратӣ* *ниг.* боғайратӣ.

БАҒАЙРАТОНА *бағиратане* *ниг.* боғайратона.

БАҒАЛ *бағл* 1. зери пайвандгоҳи дасту китф, каш. 2. оғӯш, канор, бар, сина, дӯш; аз (зери) бағали касе гирифтани а) бозуи касеро даст гирифтани, аз зери каши касе гирифтани; б) *маҷ.* ба касе мадад расонидани, кӯмак кардани, дастгирӣ кардани (*дар дармондагӣ*); ба (*дар*) бағал гирифтани (*кашидани*) оғӯш кардани, дар канор кашидани. 3. *маҷ.* дарун, миён, байн, мобайн: бағали қӯҳ, бағали дара, бағали водию биёбон. 4. холигие, ки аз бастани миён дар ду тарафи ҷома (*болотар аз миён*) пайдо мешавад; **кисаи бағал** *ниг.* бағалкиса. 5. миқдори ҳезум, алаф ё чизи дигар, ки бо ду дасти калонкушода онро ба оғӯш гирифта бардоштан мумкин аст; **бағали касеро бо чормағзи пуч пур кардан** бо ваъдаи хушку холи фирефтани.

БАҒАЛАК *бағлак* 1. ҷароҳати доначашакл, ки дар зери бағали одам пайдо мешавад, пуччаки зери бағал. 2. *байт.* реш дар бағали аспуҳар, ки аксаран боиси ҳалоки онҳо мешавад.

БАҒАЛАСО *бағл-асва* *ниг.* асобағал.

БАҒАЛБАНД *бағлбанд* 1. тасма ё танобе, ки дар зери бағали асп мебандад. 2. порчаи қуфлак, ки зери бағал ба остини либос медӯзанд, зеркаш, нимостарӣ.

БАҒАЛГОҲ بغل گاه 1. қисмати паҳлуи инсон. 2. бахше аз либос, ки қисмати бағалро мепӯшонад.

БАҒАЛӢ بغلى 1. мансуб ба бағал; кисаи бағалӣ ниг. бағалкиса. 2. қисми аз реша то шохҳои асосии танаи дарахт, ки одатан наждаву шохҳои наврастаи онро сари чанд вақт мебуранд. 3. канорӣ, паҳлуй; ♦ **дафтари бағалӣ** дафтари хурди кисагӣ.

БАҒАЛКАШ بغلكش :воҳӯрии (хайрбоди) бағалкаш ҳамдигарро ба оғӯш кашида, воҳӯрӣ ё хайрбод кардан.

БАҒАЛКАШӢ بغل كشى оғӯшкашӣ, воҳӯрии бағалкаш.

БАҒАЛКИСА بغل كيسه кисаи дарунии таги китфии либос, кисаи бағалӣ, кисабағал.

БАҒАЛПАНЧАРА بغل پنجره панҷараи паҳлуи зина ва нардбонҳо (*дар биноҳои бисёррошона ва иншооти дигар*).

БАҒАЛТОК بغل تاک токе, ки шохҳояш рӯи замин паҳн аст.

БАҒАЛТОҚ بغل تاق кит. 1. каллапӯш, кулоҳ. 2. чомаи абрешимӣ, қабо.

БАҒАЛШОХ بغل شاخ шоҳаи аз паҳлу рустаи ниҳол ё гулбутта.

БАҒБАҒА بغبغه аслаш ғабғаб.

БАҒДОДӢ بغدادى 1. марбут ба Бағдод: аҳли Бағдод. 2. шинохташуда, сохта ё баамаломата дар Бағдод. 3. оҳанге дар мусикии эронӣ.

БАҒИЯТ ا. بغيت кит. анҷоми кори нораво дар ҳаққи касе, бадкорӣ.

БАҒӢ ا. بغى кит. 1. нофармонӣ, беитоатӣ, саркашӣ. 2. бадкорӣ, фасод, ситамкорӣ. 3. зани зинокор, зани нопок.

БАҒЛ ا. بغل кхн. ҳаҷири нар, қотири нар.

БАҒЛОБА بغلابه навъи ҳалво, ки аз мағзи бодом бо шакар мепазанд.

БАҒОВАТ ا. بغاوت кит. саркашӣ, беитоатӣ, гарданкашӣ.

БАҒОЗ بغاز ниг. фона.

БАҒОЧ بغاج ниг. бағоч.

БАҒОЧ بغاج чизу чорае, ки барои ба чое фиристандан бо роҳи оҳан, ҳавопаймо ва ғ. баста месупоранд; **бағоч кардан** баста супоридани бор (*барои бо роҳи оҳан ё роҳи ҳавоӣ фиристандан ба чое*).

БАҒОЧКАШОНӢ بغاج كشانى ҳамлу накли бағоч: аробачаи бағочкашонӣ.

БАҒОЧМОНАК بغاج مانك чои махсус дар мошинҳо, ки одатан мусофирон борҳои худро дар он мегуздоранд.

БАҒОЧХОНА بغاج خانه чои қабул ва нигоҳдоштани бори мусофирон дар истгоҳи роҳи оҳану фурудгоҳҳо, борхона.

БАҒОЯТ بغايت бениҳоят, аз ҳад зиёд, хеле зиёд, беандоза.

БАҒПУР بغپور 1. кит. фарзанди худо. 2. асом. форсиёни қадим подшоҳи худро бағпур ё ғағфур меномиданд.

БАҒРО//БУҒРО т.-м. بغرا 1. кхн. номи таоме, ки аз риштаҳои дароз-дарози ҳамир тайёр мекардаанд. 2. хӯриш барои палав, ки аз гӯшт, нахӯди куфта, равғану зардаи тухм ва ғ. тайёр мешавад.

БАД بد 1. нохуб, ношоиста, нописандида, беадаб, бетарбия; *муқоб.* хуб, нек, нағз: **ахлоқи бад**, **кирдори бад**, **нияти бад**, **одами бад**, **қасди бад**, **баду нек**; **колои бад** ба **риши сохибаш** (*мақ.*). 2. зишт, ганда, нобоб, номақбул: **бо бад нишинӣ**, **бад шавӣ** (*мақ.*). 3. чихати манфии чизе, манфӣ: **таъсири бад**, **феъли бад**; **баҳои бад** баҳои манфӣ, баҳои ғайриқаноатбахш (*мас., дар имтиҳон*). 4. душвор, вазнин, сахт: **аҳволи бад**, **дарди бад**, **рӯзи бад**, **ҳоли бад**. 5. нохуш, шум: **толеи бад**, **фоли бад**, **хабарӣ бад**. 6. ногувор, нофорам: **бӯи бад**, **давои бад**, **таъми бад**; **дарди бад** **давои бад** (*мақ.*). 7. бадӣ; **бад кардан** бадӣ кардан, кори ношоиста кардан; **обу ҳавои бад** обу ҳавои номусоид; **бад будан** бо касе хусумат доштан бо касе, носоз будан бо касе; **бад дидан касеро**, **чизеро** нафрат доштан ба касе чизе; **бад намудан** (*ба назари касе*) зишт, номақбул намоён шудан; **бад шудани кор** ё **ҳоли касе** а) вазнин шудан, рӯ ба бадӣ овардани кор ё аҳволи касе; б) табоҳ шудан, чатоқ шудани кори касе; **бад набудан** зарар надоштан, аз ғоида ҳолӣ набудан: **бад-бад нигоҳ кардан** бо нияти бад ё ҳашмолудона

нигаристан ба касе, чизе; **чаши бад** чашме, ки гӯё нигоҳаш асари бад дорад, чашме, ки чашм- захм мезанад; **чаши бад расидан**; **гумони бад бурдан** бадгумон шудан; **дуои бад кардан** бади касеро хостан, ба касе бадӣ хостан; **бад кардан касеро** касеро ганда карда нишон додан; ғайбат кардан касеро; **бо чашми бад нигоҳ кардан** нисбат ба касе тамаъ кардан; ба касе кинаву ғараз доштан.

БАД II *бад* **шакли дигари пешоянди** ба, ки бештар дар назм кор фармуда мешавад: **бад-ин**, **бад-он**, **бад-ӯ**.

БАДАВЗОӢ *بداوضاع* 1. он ки ҳолаташ хуб нест, бадҳолат. 2. бадният.

БАДАВИЯТ *ا. بدويت* саҳронишинӣ, бодиянишинӣ, биёбонӣ будан.

БАДАВӢ *بدوى* саҳронишин, бодиянишин, кӯчманчӣ, биёбонӣ.

БАДАВЛАТ *بدولت* давлатманд, доро.

БАДАЛ *ا. بدل* 1. ҳар чизе, ки ҷои чизи дигареро мегирад, иваз. 2. арзиш, қимат; **ба бадали...** а) ба ивази..., ба ҷои..., ба подоши...; б) ба нархи..., ба қимати...; **дар бадали...** а) ба ивази...; б) дар муддати..., дар давоми..., дар байни...; **бадал кардан** иваз кардан, ба ҷои чизе чизи дигаре додан; **бадал шудан** (**гардидан**, **гаштан**) табдил ёфтан, мубаддал шудан; **радду бадал шудан** а) аз даст ба дасти дигаре гузаштани чизе; б) *мач.* гуфта шудан; баҳсу мунозира ба амал омадан. 3. чизи камарзиш, ки ба ҷои чизи боарзише истифода шавад; тақаллуб, бадалкорӣ.

БАДАЛИСОЗӢ *بدلي سازى* сохтани ҷавохироту зеварҳои сохтаву сунъӣ.

БАДАЛИҶОТ *بدليجات* ҷавохирот ва гавҳарҳои сунъӣ.

БАДАЛӢ *بدلي* сохта, сунъӣ; ҷаълӣ, тақаллубӣ, қалбакӣ.

БАДАЛШАВАНДА *بدلشونده* *сифати феълии* замони ҳозира аз **бадал шудан**; қобили табдил, қобили иваз.

БАДАЛШАВАНДАГӢ *بدلشوندگى* хосияти табдил шудан, қобилияти ивазшавандагӣ.

БАДАЛШАВӢ *بدلشوى* *исми амал аз* **бадал шудан**; табдилёбӣ, ивазшавӣ.

БАДАМАЛ *بدعمل* 1. бадқирдор, бадрафтор. 2. саркаш, нофармон: **аспи бадамал**.

БАДАН *بدن* ҷисми ҳайвон, инсон ба ғайр аз дастҳо, поҳо ва сар; тан, андом.

БАДАНА *بدنه* *тех.* тана, пайкар; **баданаи киштӣ** танаи киштӣ.

БАДАНДАРӢ *بداندرون* бадтинат, бадсиришт, бадзот.

БАДАНДЕШ *بدانديش* 1. касе, ки дар ҳаққи дигарон нияти бад дорад, бадхоҳ, бадният. 2. бадбин, он ки дар ҳаққи дигарон гумони бад дорад, бадгумон. 3. *мач.* душман, ҳасм.

БАДАНДЕША *بدانديشه* *ниг.* бадандеш.

БАДАНДЕШӢ *بدانديشى* қасду нияти бад доштан, бадхоҳӣ.

БАДАНДОМ *بداندام* он ки қадду қомати нозебу номутаносиб дорад, бадшакл, безеб.

БАДАНИӢ *بدنى* *мансуб ба* **бадан**: **ҳаракатҳои баданӣ** варзиши ҷисмонӣ, варзиши бадан.

БАДАНҶОМ *بدانجام* он чи оқибаташ хуб нест, бадокӣбат, бадфарҷом.

БАДАР *بدر* берун, хорич (*одатан дар таркиби феълҳо меояд*): **бадар андохтан** бароварда партофтан; **бадар бурдан** гирифта бурдан; раҳонидан, ҳалос кардан (*мас., ҷонро*); **бадар рафтан** баромада рафтан; **аз сар бадар кардан** (*фикреро*) аз лавҳи хотир дур сохтан фикреро, дигар дар бораи чизе фикр накардан.

БАДАРАҶОТ *بدرجات* хеле зиёд, барзиёд.

БАДАРҒА *بدرغه* касеро ба тариқи ҷазо аз ҷои зисташ ба ҷои дигаре рондан, табъид; **бадарға кардан** рондани касе аз ҷое чун ҷазо: **бадарға шудан** маҳкум ба табъид гардидан.

БАДАРҒАГӢ *بدرغگى* *мансуб ба* **бадарға**; дар бадарға будан.

БАДАРҒАШУДА *بدرغه شده* *сифати феълии* замони гузашта аз **бадарға шудан**; маҳкуми бадарға.

БАДАРД *بدرد* дарднок; дардовар.

БАДАРДХӢРД *بدردخورد* лозим, зарур.

БАДАСЛ *بداصل* бадзот, бадсиришт.

БАДАСТ *بدست* *ниг.* бадаступо.

БАДАСТА بدسته *гүфт.* бо дасти худ, мус-
тақиман, бевосита.

БАДАСТУПО بدستوپа чолок, ўҳдабаро, чобук.

БАДАСТУПОГӢ بدستوپاگӣ чолокӣ, ўҳдабароӣ,
чобукӣ.

БАДАФТ بدافت зиштрӯ, бадандом, безеб, бад-
намо, қарех.

БАДАФЪОЛ بدافعال он ки атвору кирдораш
нописанд аст, бадкирдор, бадхӯ.

БАДАХЛОҚ بداخلاق 1. он ки ахлоқи зишт ва
нописанд дорад, беодоб; *муқоб.* **хушахлоқ.** 2.
бадзот, бадсиришт.

БАДАХЛОҚӢ بداخلاقӣ амали бадахлоқ, бе-
добӣ.

БАДАХТАР بداختر 1. дорои бахту иқболи бад,
бадбахт. 2. шум, номуборақ; бадтолеъ.

БАДАХТАРӢ بداختری бадахтар будан, бад-
бахтӣ.

БАДАХШӢ بدخشی *ниг.* бадахшонӣ.

БАДАХШОНӢ بدخشانی 1. мансуб ба Бадахшон.
2. аҳли Бадахшон; сокини Бадахшон.

БАДАХД بدعهد паймоншикан, аҳдшикан, ба
қавли худ ноустувор; ваъдахилоф.

БАДАХДӢ بدعهدى бадахд будан; паймон-
шиканӣ, аҳдшиканӣ, бевафой.

БАДАЪМОЛ بداعمال *ниг.* бадамал.

БАДАЪМОЛӢ بداعمالӣ бадкорӣ, бадкирдорӣ.

БАДБАДРАҚА بدبدرقه мизбоне, ки ба меҳмон
баъд аз муддате рӯи хуш нишон надиҳад.

БАДБАНДА بدبنده *кит.* он ки дар вазифаи бан-
дагии хеш бадрафторӣ қардааст.

БАДБАНДАГӢ بدبندهگӣ *кит.* амал накардан ва
ибодат накардан, иҷро накардани вазифаҳои
динӣ.

БАДБАХТ بدبخت 1. бадтолеъ, шӯрбахт, сияҳ-
бахт, тирарӯз; *муқоб.* **хушбахт.** 2. лаънатӣ,
шум (*дар мавриди дашином қор мефармоянд*).

БАДБАХТӢ بدبختӣ бадтолей, бетолей, бадбахт
будан, ваъз ва ҳолати бадбахт.

БАДБАХТОНА بدبختانه аз рӯи бадбахтӣ; мута-
ассифона; *муқоб.* **хушбахтона.**

БАДБАШАРА بدبشره *ниг.* бадафт.

БАДБИН بدبين 1. он ки ба қасон бо назари
бадхоҳона менигарад, бадхоҳ. 2. қасе, ки ба
хар рӯйдоди зиндагӣ ва ба оянда бо назари
бад ва ноумедӣ менигарад ва дунёро пур аз
бадбахтӣ, яъс медонад; *муқоб.* **хушбин;**
маъюс, нағмед.

БАДБИНӢ بدبینӣ 1. бад дидан ва напосандидан
(*қасеро, қизеро*). 2. пессимизм; *муқоб.*
хушбинӣ.

БАДБИНОНА بدبينانه дар ҳолати бадбинӣ, аз
рӯи бадбинӣ.

БАДБОТИН بدباطن бадтинат, мунофик, баддил.

БАДБУНА بدبنه бадахвол, бадваъз.

БАДБУНӢ بدبنیاد 1. сустбунӢ, номустаҳкам,
ноустувор (*иморат*). 2. *маҷ.* бадзот, ноасл.

БАДБУРИШ بدبرش 1. бадбуридашуда, вайрон
буридашуда (*либос ва амсоли он*). 2. *маҷ.* бад-
намо, бадшакл.

БАДБУРУТ بدبروت 1. марди сермӯйлаб, мӯй-
лабдароз, қалонмӯйлаб. 2. *маҷ.* бадҳайбат,
даҳшатовар (*доир ба одам*).

БАДБӢ(Ӣ) بدبوى 1. он чи бӯи бад дорад,
бӯйнок; *муқоб.* **хушбӯӣ.** 2. *маҷ.* бад, зишт,
қабех; **сухани бадбӯ** сухани қабех, носазо,
фӯхш.

БАДБӢӢ بدبویى бадбӯ будан, бӯи бад доштан,
бӯйнокӣ.

БАДБӢШУДА بدبوشده *сифати феъли* замони
гузашта аз **бадбӯ шудан**; бӯйоварда, гандида,
бӯйнок.

БАДВ I ا. بدو *кит.* ибтидо, оғоз.

БАДВ II ا. بدو *кит., ниг.* бадавиат.

БАДВАЗӢ بدوضع 1. бадшакл, зишт. 2. бадҳолат.

БАДВАЗӢӢ بدوضعى 1. бадшаклӣ, зиштӣ. 2. бад-
ҳолатӣ.

БАДВОҲИМА بدواهمه даҳшатнок, мудҳиш, во-
ҳиманок; хавфнок, хатарнок.

БАДГАВҲАР بدگوهر бадасл, бадзот.

БАДГАВҲАРӢ بدگوهرى бадзотӣ, бадниҳодӣ,
бадсириштӣ.

БАДГАП بدگپ сахтгап, дуруштгуфтор; тез-забон; дағал.

БАДГАПӢ بدگپӣ сахтгапӣ, дуруштгуфторӣ; дағалӣ.

БАДГАРД بدگرد 1. он ки роҳравиаш нохуб аст; бадрафтор: **аспи бадгард**. 2. *мач.* бадахлок, бераҳа.

БАДГАШТ بدگشت *ниг.* бадгард.

БАДГАШТӢ بدگشتӣ *мач.* бадахлокӣ, бераҳагардӣ.

БАДГИЛ بدگل зиштрӯ, бадрӯ, бадсиришт.

БАДГИЛӢ بدگلی бадсириштӣ, зиштрӯӣ, бадрӯӣ.

БАДГИР بدگیر 1. газанда, нохост ҳамлақунанда (*мас., сағ*). 2. кинаварз, қасосгир.

БАДГИРӢ بدگیرӣ кинаварзӣ, кинагирӣ; сахтгирӣ, бадмуомилағӣ (*аз рӯи кина ва интиқому қасос*).

БАДГУВОР بدگوار бадҳазм, ногувор, нофорам, бемаза (*онд ба хӯрок*).

БАДГУЗАРОН بدگذران тангдаст ва камбағал, ки зиндагиаш бад мегузарад.

БАДГУЛӢ بدگلوӣ пурхӯрӣ, носерӣ.

БАДГУМОН بدگمان гумони бад баранда, ҳаёли бад кунанда, шубҳақунанда, нобовар нисбат ба касе; **бадгумон будан** андешаи нодуруст доштан дар ҳаққи касе, дар бораи касе шубҳа доштан; **бадгумон шудан** аз касе ҳаёли бад кардан дар ҳаққи касе, аз касе гумони бад бурдан.

БАДГУМОНӢ بدگمانӣ гумони бад бурдан, нобоварӣ, шубҳа кардан; **аз бадгумонӣ баровардан** шубҳаро бартараф кардан.

БАДГУФТОР بدگفتار носазогӯ, бадгӯӣ, баддаҳон.

БАДГУФТОРӢ بدگفتاری баддаҳонӣ, бадгӯӣ.

БАДГУҲАР بدگهر *ниг.* бадгавҳар.

БАДГӢ(Ӣ) بدگو(ی) носазогӯ, айбчӯ; ғайбатчӣ.

БАДГӢӢ بدگوئی носазогӯӣ, айбгӯӣ, тӯҳмат; ғайбат; **бадгӯӣ кардан** сухани носазо гуфтан дар ҳаққи касе, касеро бад кардан.

БАДГӢШТ بدگوشт 1. гӯшти талх. 2. он ки заҳми баданаш дер сиҳат мешавад.

БАДДАРУНӢ بددرونی *ниг.* бадзотӣ.

БАДДАҲАН بددهن *ниг.* бадгап.

БАДДАҲАНӢ//БАДДАҲОНӢ بددهانی//بددهنی 1. *ниг.* бадгапӣ. 2. *мач.* бе истиҳола ва бе андеша гап задан; шаттоҳӣ намудан.

БАДДИЛ بددل 1. бадгумон, гумонбар, шубҳақунанда; **баддил шудан** гумонбар шудан аз касе, дар ҳаққи касе шубҳа кардан. 2. тарсончак, тарсу, буздил.

БАДДИЛӢ بددلی 1. баддил будан, бадгумонӣ. 2. тарсончакӣ, буздилӣ.

БАДДИМОҒ بددماغ 1. ҳавобаланд, мутақаббир. 2. бадқаҳр, бадчаҳл.

БАДДИМОҒӢ بددماغي 1. баддимог будан; ҳавобаландӣ, кибр, гурур. 2. бадчаҳлӣ, тундхӯӣ.

БАДДИН بددين бадмазҳаб, бадкеш, бадоин; бедин, бемазҳаб.

БАДДИНӢ بددینӣ бадмазҳабӣ, бадкешӣ; бединӣ, бемазҳабӣ.

БАДДӢЗӢ بددوزی ба тарзи номарғуб ва бесифат дӯхтан.

БАДДӢХТ بددوخت чизи бесифат дӯхташуда; матои дорои дӯхти бад.

БАДЕА ا. بديعه 1. *шакли муаннаси бадеъ*. 2. асари бадеӣ; асари навапардозона.

БАДЕИЁТ ا. بديعيات *адиш.* 1. маҷмӯи асарҳои бадеӣ. 2. санъати бадеӣ.

БАДЕИЯТ ا. بديعيت *адиш.* яке аз хусусияти асосӣ ва фарққунандаи санъат ва асарҳои бадеӣ аз асарҳои илмист, ки воқеиятро ба таври бадеӣ инъикос мекунад; санъати бадеӣ.

БАДЕӢ بديعی *мансуб ба бадеъ; адабиёти бадеӣ адиш.* яке аз соҳаҳои санъат, ки ҳаёт ва ҳаёлот тавассути сухан ба тарзи образнок тасвир мешавад; **асари бадеӣ адиш.** асаре, ки ба адабиёти бадеӣ мансуб аст; **шаби бадеӣ** шабнишиние, ки дар он шоирон шеърҳои кунанд; **ҳаваскори бадеӣ** иштирокдори дастаи ҳаваскорон, ки бо шеърхонию сурудҳои ва намоиш додани дигар навъҳои санъат машғул мешавад.

БАДКОРА بدکاره руспй, бадкор, фоҳиша.

БАДКОРАГӢ بدكارگى амали бадкор, бадкора.
БАДКОРӢ بدكارى бадамалӣ; шарорат, бадкор будан.
БАДКУНИШ بدكنش *ниг.* бадкор.
БАДКУНИШӢ بدكنشى *ниг.* бадкорӣ.
БАДҚАВЛ بدقول он ки дар қавлу ваъдаи худ ноустувор аст, бадахд.
БАДҚАВЛӢ بدقولى ноустуворӣ дар суҳан ва ваъдаи худ, бадахдӣ.
БАДҚАВОҚ بدقواق туршрӯ, абус; *муқоб.* кушодарӯ; тундмизоч, бадмизоч.
БАДҚАВОҚӢ بدقواقى туршрӯӣ, абусӣ; *муқоб.* кушодарӯӣ.
БАДҚАВОРА بدقواره он ки намуди зоҳирии зебо надорад, бадрӯ, бадкиёфа.
БАДҚАВОРАГӢ بدقوارگى зиштӣ ва безебии чизе ё касе ба сабаби ноҳамоҳангии ҷузъҳои бадан.
БАДҚАДАМ بدقدم он ки ба ҷое қадам гузоштанаширо сабаби мусибат ва бадбахтӣ медонанд, шумқадам, номуборак.
БАДҚАДАМӢ بدقدمي бадқадам будан, шумқадамӣ.
БАДҚАЛБ بدقلب баддил, бадниҳод, бадсиришт.
БАДҚАЛБӢ بدقليى баддилӣ, бадниҳодӣ, бадсиришті.
БАДҚАСД بدقصد бадандеш, бадният; қасосгиранда.
БАДҚАСДӢ بدقصدى бадандешӣ, бадхоҳӣ, бадниятӣ.
БАДҚАСДОНА بدقصدانه бо нияти бад, аз рӯи бадхоҳӣ, муғризона.
БАДҚАХР بدقهر пурхашм, ғазабнок; бадчаҳл; бадқахр шудан оташин шудан, хашмгин шудан, ба ғазаб омадан.
БАДҚАХРӢ بدقهرى хашмгинӣ, оташинӣ.
БАДҚАХРОНА بدقهرانه дар ҳолати оташинӣ, бо хашму ғазаб.
БАДКИЁФА بدقيافه *ниг.* бадафт.
БАДКИЁФАГӢ بدقيافگى бадкиёфа будан, зиштрӯӣ.

БАДКИЛИҚ بدقليق он ки феълӣ атвораш нописанд аст, бадхӯ.
БАДКИЛИҚӢ بدقليقى рафтори носозгор ва нописанд.
БАДҚИМОР بدقمار каллоб дар киморбозӣ; ғирром.
БАДҚИМОРӢ بدقمارى *исми амал аз* бадқимор будан; тақаллубкорӣ.
БАДЛАГОМ بدلگام *ниг.* бадлаҷом.
БАДЛАГОМӢ بدلگامى *кит.* саркашӣ, тавсанӣ.
БАДЛАХҶА بدلجه он ки хуб суҳан гуфта наметавонад, баддахон, бадзабон.
БАДЛАҶОМ بدلجام аспӣ саркаш, ромнашаванда.
БАДМАЗА بدمزه бадтаъм, ногувор, бадмазоқ.
БАДМАЗАГӢ بدمزگى бадтаъм будан, мазаӣ ногувор доштан.
БАДМАЗОҚ بدمذاق *ниг.* бадмаза.
БАДМАЗҶАБ بدمذهب *ниг.* бадкеш.
БАДМАЗҶАБӢ بدمذهبي *ниг.* бадкешӣ.
БАДМАНЗАР بدمنظر нозебо, бадшакл, баднамо, ситорахунук.
БАДМАНЗАРӢ بدمنظري баднамоӣ, бадрӯӣ.
БАДМАНИШ بدمنش *кит.* 1. бадсиришт, бадниҳод. 2. *мач.* бадфикр, бадакида.
БАДМАНСАБ بدمنصب он ки бо мансабу мақоми худ мағрур бошад ва бо зердастон ва атрофиён тундхӯӣ ва бадрафторӣ кунад.
БАДМАОШ بدمعاش *кит.* 1. он ки маишати ӯ бад аст, зиндагониаш танг аст, рӯзгораш сахт аст. 2. бадрафтор, фосик.
БАДМАОШӢ بدمعاشي *кит.* 1. бадмаош будан, тангии рӯзгор. 2. бадрафторӣ, фосикӣ.
БАДМАРД بدمرد ночавонмард, номард, бадкор.
БАДМАРДӢ بدمردى ночавонмардӣ, бадкорӣ.
БАДМАСИР بدمسير маҳалле, ки масири расидан бо он пурпечухам ва роҳҳои душворгузар дорад.
БАДМАСТ بدمست 1. касе, ки дар мастӣ ғавғо ва арбада мекунад, касе, ки ҳангоми мастӣ

харза мегӯяд. 2. майзада.

БАДМАСТӢ بدمستی 1. амали бадмаст; мастигарии доимӣ, ғавғо ва чанҷол хезондан дар ҳолати мастӣ. 2. майзадагӣ.

БАДМАҲЗАР بدمحضر кит. бадният, бадмизоч.

БАДМЕХР بدمهر кит. номехрубон, бемехр, бемуҳаббат.

БАДМЕХРӢ بدمهری кит. бемехрӣ, номехрубонӣ.

БАДМИЗОЧ بدمزاج тундхӯ, бадхулқ.

БАДМИНТОН انگل. بدمنتان варз. бозие, ки ду кас бо ракетка тӯбчаи тӯрдор (волан)-ро ба тарафи якдигар аз болои тӯр ҳаво медиҳанд.

БАДМИНТОНБОЗ بدمنتان باز бозигари бадминтон: мусобиқаи бадминтонбозон.

БАДМИНТОНБОЗӢ بدمنتان بازی 1. бозии бадминтон. 2. мансуб ба бозии бадминтон; машғулияти бадминтонбозон.

БАДМУОМИЛА بدمعامله 1. касе, ки дар додугирифт рафтори нодуруст мекунад; фиребгар. 2. дағал, дурушт, бадрафтор.

БАДМУОМИЛАГӢ بدمعاملگی 1. нодурусткорӣ дар додугирифт ва савдо, чатоқкорӣ. 2. дағалӣ, дурушті.

БАДМУОШИРАТ بدمعاشرت он ки усул ва одоби муоширатро риоя намекунад, безътино ба одоби рафтор.

БАДМУР بدمر саҳтҷон, ҷонсаҳт, касе ё чизе, ки ба саҳтӣ ҷон медиҳад.

БАДНАЖОД بدمنزاد бадасл, бадзот.

БАДНАЗАР بدمنظر ниг. бадҷашм.

БАДНАҚШ بدمنش дорои нақшу нигори безеб.

БАДНАМО بدمنا безеб, бадафт, бадшакл, зишт, ситорахунук.

БАДНАМОӢ بدمنمایی безебӣ, бадафті, зишти, хунукбашарагӣ, бадшаклӣ.

БАДНАМУД بدمنمود ниг. баднамо.

БАДНАФАС بدمنفس маҷ. шахсе, ки нафаси хунук мекунад; шумпай, наҳсовар.

БАДНАФС بدمنفس пурхӯр, носерам; чашм-гурусна, ҳарис.

БАДНАФСӢ بدمنفسی пурхӯрӣ, носерамӣ; чашм-гуруснагӣ, ҳарисӣ.

БАДНАӢЛ بدمنعل хайвони саркашиқунанда ҳангоми задани наӢл

БАДНАӢЛӢ بدمنعلی саркашӣ кардани хайвони боркаш, аспу ҳар ҳангоми наӢлзани.

БАДНИХОД بدمنهاд бадасл, бадтинат, пастфитрат, бадзот.

БАДНИХОДӢ بدمنهادی бадасли, бадтинатӣ, пастфитратӣ, бадзотӣ.

БАДНИЯТ بدمنيات бадқасд, бадандеш; бадҳоҳ.

БАДНОМ بدمنام ба бадӣ машхургардида; беобрӯ, расво, бешараф; **бадном кардан (намудан)** номи касеро ба бадӣ баровардан, беобрӯ (расво, беномус) кардан.

БАДНОМӢ بدمنامی беобрӯӣ, расвой, бешарафӣ.

БАДНОМКУНӢ بدمنام کنی исми амал аз **бадном кардан**; номи касеро ба бадӣ баровардан.

БАДО بدا барои баёни таассуф ва дарег дар бораи шахсе, ки ба вазъи нохуш дучор шудааст, гуфта мешавад.

БАДОАТ ا. بداعت ниг. бидоят.

БАДОБУҲАВО بدآبوهوا ҷое, ки обу ҳавои хуб надорад; муқоб. хушобухаво.

БАДОВАТ ا. بداوت бидавӣ будан, саҳронишинӣ, биёбонгардӣ.

БАДОВОЗ بدآواز он ки садои нофорам дорад, нохушовоз.

БАДОҒ بداغ бот. дарахтча ва буттаи зинатӣ, ки дорои гулҳои хӯшагини хурду реза буда, меваи баъзеи онҳо хӯрданбоб аст.

БАДОДАТ بدمعادت кит. 1. он ки дорои одати зишт аст. 2. маҷ. инчик; эрка.

БАДОЕӢ ا. بدایع ҷ. бадеъ.

БАДОИН بددآیین он ки рафтори шоиста надорад, гумроҳ, кофир, баддин.

БАДОҒОЗ بدآغاز 1. он ки хилқаташ ё қисматаш гӯё аз ибтидо бад будааст, бадбахт, бадқисмат. 2. коре, ки аз ибтидо бад шурӯъ шуда бошад.

БАДОМАД بدمآمد нохушоянд ва ногувор; муқоб.

хушоянд.

БАДОМЕЗ *بدآمیز* он ки рафтору кирдори некро ба рафтору кирдори бад меомезад, бадзот.**БАДОМУЗ** *بدآموز* 1. он ки омӯхтаи корҳои бад аст, бадхӯ; шахси нодуруст тарбиятёфта. 2. ёддихандаи корҳои бад ва ношоиста.**БАДОМУЗӢ** *بدآموزی* омӯзиш додани корҳои бад ва ношоиста, рафтори нодуруст ва ғайриахлоқӣ.**БАДОМУҲТА** *بدآمخته* 1. *ниг.* бадомӯз. 2. ба ягон чизи бад одаткарда.**БАД-ОН** *بدان* *шакли китоби ба он.***БАДОРКАШӢ** *بدارکشی* *исми амал аз ба дор* *кашидан*, ба дор овехтан.**БАДОҲА** *ا. بداهه* ба зехн омадани андеша, шеър ё унсури хунарӣ бе фикру омодагӣ ва ногаҳонӣ, бадеҳа.**БАДОҲАНАВОЗ** *بداهه نواز* навозандаи ягон порчаи мусиқӣ бе андеша ва омодагии пешакӣ.**БАДОҲАНАВОЗӢ** *بداهه نوازی* навохтани як порчаи мусиқӣ бе омодагии пешакӣ.**БАДОҲАПАРДОЗ** *بداهه پرداز* дорои истеъдоди худодод, ки бе доштани дониши пешакӣ асарӣ хунари хуберо ба вучуд меорад: **шоири бадоҳапардоз**.**БАДОҲАСАРО** *بداهه سرا* шоире, ки бе омодагии пешакӣ шеъре эҷод мекунад.**БАДОҲАСАРӢ** *بداهه سرایی* сурудани шеър бе андеша ва омодагии пешакӣ.**БАДОҲАСОЗ** *بداهه ساز* *ниг.* бадоҳапардоз.**БАДОҲАТ** *ا. بداهت* 1. *кит.* ногоҳ пайдо шудан. 2. бе андеша сухан гуфтан, бидуни тааммул гуфтан ва навиштан.**БАДОҲАТАН** *ا. بداهتاً* *ниг.* бадеҳатан.**БАДОҲАХОН** *بداهه خوان* хонандаи ягон порчаи шеърӣ бе омодагӣ ва машқи пешакӣ.**БАДОҲАХОНӢ** *بداهه خوانی* *исми амал аз* *бадоҳахон*.**БАДОШТ** *بداشت* ҳар чизи зиёд умрбинанда, бобақо, дерпой, устувор, доштнок, бодавом: **матон бадост**.**БАДОШТӢ** *بداشتی* бадост будан, доштнокӣ.**БАДПАЙВАНД** *بدپیوند* он ки дар дӯстӣ ва муошират пайванду рағбати хуб надорад.**БАДПАЙМОН** *بدپیما* *ниг.* бадахл.**БАДПИСАНД** *بدپسند* 1. мушкилписанд. 2. он ки барои дигарон бадӣ мецоҳад, писанднакунада.**БАДПӢШОК** *بدپوشاک* он ки сару либоси бад мепӯшад.**БАДР** *ا. بدر* 1. моҳи пурра, моҳи тамоми, моҳи чордах-понздаҳрӯза. 2. *мач.* рӯи зебо; **бадри мунир** а) моҳи пурраи тобон, моҳи мунаввар; б) *киноя аз* махбубаи соҳибчамол.**БАДРА** *ا. بدره* *кит.* халтаи пул, пулхалта, ҳамён (-и пули танга).**БАДРАВ** *ا. بدرو* 1. бадрафтор, бадроҳ: **чорпон бадрав**. 2. *мач.* номусоид, номувофиқ.**БАДРАГ** *ا. بدرگ* бадзот, ноасл; бадтинат, паст; **бадраги якраҳа** гарданшах, гапнодаро.**БАДРАГӢ** *ا. بدرگی* бадзотӣ, бадчинсӣ.**БАДРАҚА** *ا. بدرقه* 1. раҳнамо, роҳбалад (-и корвон). 2. мушояаткунанда дар сафар, ҳамроҳ, ҳамсафар. 3. посбон, ниғаҳбон, қаровул.**БАДРАНГ** *ا. بدرنگ* чизе, ки дорои ранги бад аст, баднамуд.**БАДРАФТОР** *ا. بدرفتار* он ки муомилаи нек надорад, дағал.**БАДРАФТОРӢ** *ا. بدرفتاری* бадмуомилагӣ; беодобӣ: **бадрафторӣ кардан**.**БАДРАШК** *ا. بدرشک* саҳт рашкбаранда, бисёр рашкнок.**БАДРАШКӢ** *ا. بدرشکی* саҳт рашкбаранда будан, ниҳоят рашкнок будан.**БАДРАШКОНА** *ا. بدرشکانه* аз рӯи бадрашкӣ, саҳт рашк бурда.**БАДРАӢЙ//БАДРОЙ** *ا. بدرای//بدرای* *ниг.* бадан-деш.**БАДРЕХТ** *ا. بدریخت* бадқиёфа, дорои намуди зоҳирии нохушоянд.**БАДРЕХТӢ** *ا. بدریختی* зоҳир ва қиёфаи нохушоянд доштан, баднамуд.

БАДРЕША بدریشه он ки асл ва насаби дуруст надорад, бадасл, баднажод.

БАДРИКОБ بدرکاب *кит.* 1. он ки сахт савори асп мешавад. 2. чорпои бадрав.

БАДРИКОБӢ بدرکابی бадрикоб будан, саркаш будан.

БАДРОӢ بدرای *ниг.* бадандеш.

БАДРОӢӢ بدرایی бадандешӣ, бадхоҳӣ, душманӣ.

БАДРОМ بدرام ҳайвоне, ки ба осонӣ ром намешавад, саркаш.

БАДРОҲ بدراه 1. аспе, ки роҳгардиаш хуб нест, бадрав. 2. ба роҳи хато афтода; бадахлоқ, гандагард.

БАДРОҲӢ بدراهی дар роҳи хато рафтан; бадахлоқӣ.

БАДРУД بدرد *ниг.* падруд.

БАДРӮ(Ӣ) بدروی он ки рӯи нозебу хунук дорад, бадафт, безеб, бадбашара; *муқоб.* хушрӯӣ.

БАДРӮЗ بدروز бадбахт, сиёҳбахт, бадтолеъ, бадрӯзгор.

БАДРӮЗГОР بدروزگار бадбахт, сиёҳбахт, тира-рӯз.

БАДРӮЗГОРӢ بدروزگاری бадрӯзӣ, бадбахтӣ, тирарӯзӣ.

БАДРӮЗӢ بدروزی бадбахтӣ, тирарӯзӣ, бад-рӯзгорӣ.

БАДРӮӢ بدروئی 1. бо дигарон бо зиштиву нописандӣ рафтор кардан, бадрафторӣ. 2. безебӣ, бадафтӣ; *муқоб.* хушрӯӣ.

БАДСАДО بد صدا дорои садо ва овози нофорам ва нохушоянд.

БАДСАЛИҚА بد سلیقه 1. бадтабиат, бадсиришт, пастсалиқа. 2. он ки дар коре саликаи хуб надорад, бадзавқ; *муқоб.* хушсалиқа; **шоири бадсалиқа** шоири тарзи ифода ва услуби баёнаш бад.

БАДСАР بد سر бадрафтор, носозгор.

БАДСАРӢ بد سری бадрафторӣ, носозгорӣ.

БАДСИГОЛ بدسگال бадхоҳ, душман, бадандеш.

БАДСИГОЛӢ بدسگالی бадсигол будан, бад-андешӣ, бадхоҳӣ; душманӣ.

БАДСИМО بدسیما *ниг.* бадқиёфа.

БАДСИРАТ بدسیرت бадтинат, бадкирдор.

БАДСИРАТӢ بدسیرتی бадтинатӣ, бадкирдорӣ.

БАДСИРИШТ بدسرشت бадтинат, бадниход, бадзот.

БАДСИРИШТӢ بدسرشتی бадзотӣ, бадниходӣ.

БАДСИФАТ بدصفت сифатан паст, пастсифат: **махсулоти бадсифат баровардан, бадсифат таъмир кардан.**

БАДСИФАТӢ بدصفتی бадсифат будан, пастсифатӣ.

БАДСИЯР بدسیر *ниг.* бадсират.

БАДСОБИҚА بدسابقه он ки пешинаи хуб надорад ва мардум ӯро ба бадӣ мешиносанд.

БАДСОЗ بدساز 1. носозгор, номувофиқ. 2. он ки бо ҳеҷ кас созгору мувофиқ нест, бадрафтор.

БАДСОЗӢ بدسازی бадсоз будан, бадрафторӣ, бадсулукӣ.

БАДСОХТ بدساخت аз чихати сохт баду безеб.

БАДСОХТАГӢ بدساختگی носозгорӣ.

БАДСУЛУК بدسلوک бадрафтор, гандагард.

БАДСУЛУКӢ بدسلوکی бадрафторӣ, бадкирдорӣ, беадабӣ.

БАДСУРАТ بدصورت бадшакл, бадафт, бад-андом; нозеб, зиштрӯӣ.

БАДСУХАН بدسخن *ниг.* бадгап.

БАДТАН بدتن қабехчусса, бадандом.

БАДТАНӢ بدتنی бадандомӣ.

БАДТАӢМ بدطعم чизе, ки таъми нохуш дорад, ногувор, нофорам.

БАДТАӢМӢ بدطعمی ба таъм ногувор (нофорам) будан, бемазагӣ.

БАДТИНАТ بدطینت бадхӯ, бадзот, бадсиришт.

БАДТИНАТӢ بدطینتی бадзотӣ, бадсириштӣ.

БАДТОЛЕӢ بدطالعی бадбахтӣ, шӯрбахтӣ, бетолей.

БАДТОЛЕӢ بدطالع бадбахт, сияҳбахт, шӯрбахт,

бетолё.

БАДФАРЧОМ بدفرجام он чи анҷом ва оқибаташ нек нест: **бахти бадфарҷом**.

БАДФЕЪЛ بدفعل бадхӯ; дуруштмуомила; бадқаҳр, бадҳашм.

БАДФЕЪЛӢ بدفعلى бадхӯӣ, бадқаҳр, бадҳашмӣ.

БАДФИКР بدفكر бадандеша; он ки дар бораи касе ӯ чизе фикру ақидаи бад дорад.

БАДФИТРАТ بدفطرت бадсират, бадсиришт, бадниҳод, пастфитрат.

БАДХАЁЛ بدخيال *ниг.* бадгумон.

БАДХАЁЛӢ بدخيالى *ниг.* бадгумонӣ.

БАДХАРЧ بدخرج исрофкор, он ки харчи зиёд мекунад, ғайрисарфаҷӯ.

БАДХАТ بدخط 1. он ки ҳусни хат надорад ва безеб менависад; *муқоб.* **хушхат**. 2. бо хати бад навишташуда, нохоно: **дастнависи бадхат**.

БАДХАТӢ بدخطى 1. бадхат будан, ҳусни хат надоштан. 2. бо хати баду нохоно навишта шудан.

БАДХАШМ بدخشم хашмгин, бадқаҳр, ғазабнок, оташин, ғазаболуд; **бадхашм шудан** хашмгин шудан, ба ғазаб омадан.

БАДХАШМӢ بدخشمى хашмгинӣ, бадқаҳрӣ, оташинӣ.

БАДХАШМОНА بدخشمانه аз рӯи бадхашмӣ, бадқаҳрона, хашмгинона, ғазаболудона.

БАДХИМ بدخم *кит.* дарде, ки дармони он душвор аст, бештар дар бораи бемориҳои саратонӣ гӯянд; *муқоб.* **хушхим**.

БАДХИСЛАТ بدخصلт *ниг.* бадхисол.

БАДХИСОЛ بدخصال бадхислат, бадтабиат; бадрафтор.

БАДХОБ بد خواب он ки хобаш нороҳат ва беҳаловат бошад, ӯ сабабе беҳобӣ мекашад; касе, ки хобҳои парешон мебинад.

БАДХОБӢ بد خوابى бадхоб будан, бадхоб шудан.

БАДХОН بدخوان 1. талабае, ки бо баҳои бад меҳонад. 2. хате, ки хондани он душвор аст: **хати бадхон**.

БАДХОНӢ بدخوانى 1. дар хондани матне ба иштибоҳ роҳ додан, ғалат хондан. 2. бадхон будан, нохоноӣ.

БАДХОҲ بدخواه он ки ба одамон бадӣ меҳаҳад (*аз рӯи хусумат, рақобат, ҳасад ва ғ.*), бадандеш; *муқоб.* **некхоҳ**.

БАДХОҲӢ بدخواهى бадандешӣ, душманӣ, адоват.

БАДХОҲОНА بدخواهانه ғайридӯстона, душманона, бадандешона.

БАДХУЛҚ بدخلق он ки хулқу одати бад дорад; бадрафтор, бадмуомила; дағал.

БАДХУЛҚӢ بدخلقى бадрафторӣ, бадмуомилагӣ; дағалӣ.

БАДХӮ(Ӣ) بدخوى(ى) бадхулқ, тундмизоч; чангара, чанҷолӣ.

БАДХӮӢ بدخوىى феълу хӯи бад доштан, тундмизочӣ.

БАДХӮР بدخور бемаза, бадтаъм, ба хӯрдан ногувор.

БАДҲАВО بدخوا 1. чое, ки ҳавояш дам, вазнин ва вайрон аст: **хонаи бадҳаво**. 2. *мач.* ҳавобаланд, даҳанкалон, калонгир; ботакаб-бур.

БАДҲАВОӢ بدخواى 1. дамии ҳаво, ғализу вайрон будани ҳаво. 2. *мач.* ҳавобаландӣ, даҳанкалонӣ, калонгирӣ; мағрурӣ.

БАДҲАЗМ بدھضم хӯроке, ки ба душворӣ ҳазм мешавад.

БАДҲАЗМӢ بدھضمى ба душворӣ ҳазм кардани хӯрок, вайронии қувваи ҳозима.

БАДҲАЙАТ بدھيئت дорои намуди зоҳирии безебу номутаносиб.

БАДҲАЙБАТ بدھيبت даҳшатовар, ваҳмангез; воҳиманок.

БАДҲАЙБАТӢ بدھيبتى бадҳайбат будан; воҳиманокӣ, ваҳмангезӣ.

БАДҲАЙБАТОНА بدھيبتانه бо намуди бадҳайбат.

БАДҲИҚОБ بدحجاب он ки пӯшиши зоҳирии худро хуб нигоҳ намедорад.

БАДҲИҚОБӢ بدحجابى бадҳиқоб будан, ҳиқоб-

ро риоя накардан.

БАДХОЛ بدحال 1. беҳол, аз ҳол рафта. 2. ба ҳолати бад афтода, афтодаҳол, бечора.

БАДХОЛАТ بدحالت 1. дорои намуди нохушоянд, бебезб. 2. бо вазъ ва ҳолати нохушоянд.

БАДЧАШМ بدچشم 1. он ки гӯё чашми шум до-рад ва аз нигоҳи ӯ зиён мерасад. 2. *мач.* мар-де, ки ба занҳо бо назари шаҳвонӣ менига-рад.

БАДЧАШМӢ بدچشمي 1. бадчашм будан. 2. *мач.* чашми тамаъ доштан, тамаъкорӣ, аз рӯи шаҳват нигоҳ кардан.

БАДЧАҲЛ بدجهل одами зуд оташиншаванда, бадқаҳр.

БАДЧАҲЛӢ بدجهلي бадчаҳл будан, оташинӣ.

БАДЧАҲЛОНА بدجهلانه бадқаҳрона, бо қаҳру ғазаб.

БАДЧИЛАВ بدجلو аспе, ки савор шудан наме-монад, бадфеъл, саркаш.

БАДЧИНС بدجنس бадзот, бадниҳод; паст, фурумоия, дун.

БАДЧИНСӢ بدجنسي бадзотӣ, бадниҳодӣ, пастӣ, фурумоиягӣ.

БАДШАКЛ بدشكل бадафт, баднамуд, дорои сурати нозеб.

БАДШАКЛӢ بدشكلي бадафти, зиштруӣ.

БАДШИОР بدشعار бадрасму оин, бадтабиат, бадсират.

БАДШУГУН بدشگون он ки ё он чи, ки дар оянда ҳодисаи номубораке ба вучуд меорад; шумном, бадгом, бадқадам, шумқадам.

БАДШУГУНӢ بدشگوني бадшугун будан, наҳсӣ, шумӣ.

БАӢЗ *а.* بياض 1. сафедӣ; **баӢзи гардан** сафо ва сафедии гардан. 2. коғазӣ наонавишта, коғазӣ сафед. 3. *ади.* дафтаре, ки дар он шеърҳои тоза ва гузидаи як ё чанд шоир ҷамъ оварда шудааст; маҷмӯаи ашъор.

БАӢН *а.* بيان 1. изҳор, гуфтор; **чизе, ки аӢн аст, ҷӣ хочат ба баӢн аст** (*зарб.*). 2. шарҳ, ташреҳ; **баӢни аҳвол.** 3. сухани фасеҳ; каломӣ бадеъ; **аломати баӢн** *грам.* аломати китобат – ду нуктаи болои ҳам, ки пеш аз баӢни матлабе ё

накли сухани касе гузошта мешавад; **тарзи баӢн** *ади.* тарикъ ва усули гуфтор ва навишти нависанда; **баӢн кардан (намудан)** изҳор кардан, гуфтан; накл кардан; **баӢн шудан (ёфтан)** гуфта шудан, зикр ёфтан, сухан рафтан.

БАӢНИЯ بيانيه 1. иттилоия, навишта ва хабари расмӣ; аз тарафи созмоне, идорае ё шахси масъуле. 2. *грам.* хели муайянкунанда, ки бо исмҳои ифода ёфта, муайяншавандаро аз ягон ҷиҳат эзоҳ медиҳад; **бобои Карим, Салими садқора; устод Айнӣ, Ҳасани аробакаш.**

БАӢНКУНАНДА بيانکننده *сифати феълии замони ҳозира аз баӢн кардан;* изҳоркунанда.

БАӢННОМА بياننامه варақа ё эълумияе, ки дар он маром ва мақсади ҳизб ё ҳукумате шарҳ дода шудааст, изҳорнома, декларатсия.

БАӢНОТ *а.* بيانات 1. ҷ. **баӢн.** 2. изҳорот, ахбор; эзоҳот.

БАӢТ I بيات *мус.* номи яке аз шӯъбаҳои мақомҳои «Шашмақом».

БАӢТ II بيات :**нони баӢт** нони шабина; нони шабмондаи обаш гурехта.

БАЖ//БУЖ بژ *кҳн.* гардана, ағба.

БАЗ(3) *а.* بز чома, қумош, катон ва матоъҳои ғайриабрешимӣ, газвор.

БАЗА *фр.* بزه *ниг.* пойгоҳ.

БАЗАЛТ *лот.* בזلت *геол.* чинси кӯҳии вулкони, ки ҳамчун ашё дар сохтмон кор фармуда мешавад.

БАЗАРБА بضر به *ниг.* бозарба.

БАЗАҲ بزه *кит., ниг.* гуноҳ, хато.

БАЗАҲГАР بزهگر *кит., ниг.* гунаҳгор, хатокор.

БАЗАҲКОР بزهكار *ниг.* гунаҳгор, хатокор.

БАЗАҲКОРӢ بزهكاري *ниг.* гунаҳгорӣ, хатокорӣ.

БАЗЕБ بزيب 1. зебо, хушрӯй. 2. зебанда; шинам; **базеб кардан (намудан)** зинат додан; зебо кардан.

БАЗЕБӢ بزيبي 1. зебой, хушрӯй. 2. зебандагӣ, шинамӣ.

БАЗЗОЗ *а.* بزاز газворфурӯш, матоъфурӯш.

БАЗЗОЗӢ بزازي *кит.* 1. шуғл ва амали баззоз. 2. ҷои газворфурӯшӣ; **растан баззозӣ.**

БАЗЗОЛ *а.* بَدَال *кит.* бисёр базлқунанда; бахшанда, сахӣ.

БАЗИН *бзйн кит., ниг.* вазон, вазанда.

БАЗИС *ю.* بَیْس *ниг.* зербино.

БАЗЛ *а.* بَذَل *кит.* бахшидан, додан; бахшиш, ато.

БАЗЛА *а.* بَزَل *латифа, аския, ҳазлу шӯхӣ.*

БАЗЛАГӢ(Ӣ) *бзлгӯӣ латифагӯӣ, аскиягӯӣ; одами шӯхтабӯ хушгап.*

БАЗЛАГӢӢ *бзлгӯӣ латифагӯӣ, аскиягӯӣ.*

БАЗЛАХОНӢ *бзлхонӣ латифагӯӣ, суҳанҳои шӯхиомез гуфтан, аскиягӯӣ.*

БАЗМ *бзм* зиёфате, ки ба муносибати ягон воқеаи хурсандибаш (*тӯӣ ва ғ.*) бо иштироки хофизон, раққосон ва созандагон ороста мешавад; маҷлиси айшу тараб; **базм кардан (оростан)** *базм ташкил кардан; ♦ базми дойрагӣ* *базме, ки ба он ғайр аз одамони даъватӣ ҳар кас, ки садои дойраро шунавад, барои мусиқӣ шунидан омада метавонад; базми кунҷорагӣ* *базми бузург (дар Бухорои пеши-та-ра); базми хонагӣ* *базме, ки барои доираи маҳдуд дар хонаи яке аз иштироккунандагони он ташкил мешавад; базми хоса* *базме, ки барои шахсони алоҳида ороста мешавад; маҷлиси рақсу суруд, ки барои доираи танги ҳаводорон барпо мегардад; базми ҷамоатӣ* *базме, ки бо иштироки умум гузаронида мешавад; базми ҷамшедӣ* *базми бисёр пурдабабаву бошукӯх.*

БАЗМА *бзм* *як гӯшаи базмгоҳ.*

БАЗМАК *бзмк* *шакли тасғири базм.*

БАЗМАФРӢЗ *бзмфрӯз* *он ки бо зебӣ, хушсуҳанӣ ва дилрабоии худ маҷлиси базмхоро орову зинат медиҳад.*

БАЗМГАРД *бзмгӯрд* *шахсе, ки тӯӣ ба тӯӣ, базм ба базм гаштанро дӯст медорад.*

БАЗМГАРДӢ *бзмгӯрдӣ* *дар базмҳо гаштан, ба базмҳо рафтан.*

БАЗМГАХ//БАЗМГОХ *бзмгәҳ//бзмгәҳ* *ҷои базм, маҳалли айшу нӯш, зиёфатгоҳ.*

БАЗМДӢСТ *бзмдӯст* *дӯстдори базм, дӯстдори айшу тараб.*

БАЗМӢ *бзмӣ* *базмгард, базмдӯст.*

БАЗМНИШИН *бзмншйн* *дар базм ширкаткунанда, иштирокдори базм.*

БАЗМОВАРД *бзмӯвӯрд* *хӯр. хӯроке, ки аз гӯшту тухми мурғ ва сабзӣ омода мешавад.*

БАЗМОРО *бзмӯрӯ* *он ки базмро метафсонад; маҷлиси.*

БАЗМОРОӢ *бзмӯрӯӣ* *маҷлиси, базмро тафсондан.*

БАЗМСОЗ *бзмсӯз* *1. тайёркунандаи базм. 2. маҷ. шод, хурсанд, хушҳол.*

БАЗМТАЛАБ *бзмтәләб* *талабгори базм, хоҳони базм, базмдӯст.*

БАЗМХОНА *бзмхәнә* *хонае, ки дар он базм барпо мегардад, зиёфатхона.*

БАЗОНА *бзәнә* *вазанда.*

БАЗР *а.* بَزَر *кит.* тухм, дона.

БАЗРАФШОН *бзрәфшән* *1. тухмафшон, донакор, тухмпӯш. 2. маҷ. деҳқон.*

БАЗРУЛБАНЧ *а.* بَزْرُالْبَنْج *кит., ниг.* бангдона.

БАЗӢР *бзӯр* *1. бо азобу машаққат, ба душворӣ: базӯр қадам задан. 2. маҷбуран, аз рӯи маҷбури, аз рӯи ночорӣ; базӯр-базӯр нолидан* *ба азоб ва бо овози паст нола кардан.*

БАЗӢРӢ *бзӯрӣ* *баста мондан* *ғуфт.* *як навъ карда баста мондан, ба душворӣ баста мондан.*

БАИБО *бәбә* *1. мулоҳизакор, эҳтиёткор. 2. шармгин, боҳаё.*

БАИД *а.* بَعِيد *кит.* дур; муқоб. наздик.

БАИДУЛҒАВР *а.* بَعِيدُالْغَوْر *кит.* чуқур, амик, жарф; чуқурии воҳиманок.

БАИДУЛФИКР *а.* بَعِيدُالْفِكْر *кит.* дурандеш, пешбин; мулоҳизакор, боҳирад.

БАИЗЗАТ *бәззәт* *ниг.* боиззат.

БАИНСОФ *бәәнсаф* *ниг.* боинсоф.

БАЙ-БАЙ *бӣ бӣ* *нидо ваҳ-ваҳ, ҳай-ҳай (бо аломати таҳсин ва тааҷҷуб).*

БАЙҒОРА *бәйғәрә* *кит.* маломат, нақӯҳиш, сар-

заниш, таъна, мазамат.

БАЙГУЛА بېغوله *кит.* 1. гӯша, кунҷ, канора. 2. бeрoҳa.

БАЙГУЛАНИШИН بېغوله‌نشين *гӯшанишин, харобанишин.*

БАЙДАҚ بېدق *муарраби пиёда, мӯҳра дар бозии шоҳмот.*

БАЙДО(Ъ) *а. (ء) بېدا кит.* чӯл, биёбон.

БАЙЁЪ *а. بيع* байъкунанда, даллол.

БАЙЗА *а. بيضة кит.* 1. тухм; тухми мурғ. 2. кулоҳи ҷангӣ, кулоҳхӯд, тоскулоҳ.

БАЙЗАВӢ بېضوى *ниг.* байзамонанд.

БАЙЗАҚ *а. بېزق кит.* 1. *ниг.* байдақ. 2. роҳнамо дар сафар, роҳбалад.

БАЙЗАМОНАНД بېضه‌مانند *ба шакли тухм, тухмшакл, тухммонанд.*

БАЙЗАОСО بېضه‌آسا *ниг.* байзамонанд.

БАЙЗАШАКЛ بېضه‌شکل *ниг.* байзамонанд.

БАЙЗӢ بېضى *яке аз шаклҳои ҳандасӣ, ки ба доираи дарозрӯя (яъне, тухми мурғ) монанд аст, эллипс.*

БАЙЗО *а. بيضا* сафед(ӣ), соф(ӣ); **байзон офтоб** дурахш ва равшании офтоб; **яди байзо** *ниг.* яд.

БАЙИНА *а. بينه* кҳн. пайдо, хувайдо; далели возеҳ ва ошкоро, ҳуччати возеҳ; гувоҳи исботи муддао.

БАЙЛАҚ بېلک *ниг.* белак.

БАЙН *а. بين* миён, мобайн; васат, миёна; **байни...**
а) миёни..., мобайни...: **муносибати байни онҳо хуб набуд**; б) миёнаҳои..., маркази...; в) фосилаи..., масофаи...; г) даруни...; дохили...; **аз байн(и)** а) аз миёни..., аз мобайни..., аз миёнаҳои...; б) аз даруни..., аз дохили...; в) аз он муддат; г) аз ҷумлаи...; **дар байн** дар миён; миёни худ; **дар байни...** а) мобайни..., дар миёни...; б) дар васати..., дар миёнаҳои...; в) дар катори..., аз ҷумлаи...; г) ба даруни..., дар дохили...: **дар байни дуду оташ**; ғ) дар муддати...: **дар байни як ҳафта**; д) дар аснои..., дар давоми...: **дар байни ин корҳо**; **дар байни худ** бо ҳам, бо ҳамдигар; **дар ин байн** дар ин миён, дар ин муддат; **байн-байн** байно-

байн, дар миёна; **аз байн бурдан** несту нобуд кардан; бартараф кардан; **гап (дар) байни худамон монад** сухан аз доираи худамон берун набарояд, гап дар доираи одамони худӣ монад.

БАЙНАЛАВОМ *а. بين‌العوام* дар байни мардум, дар байни омма, байни умум, байнанныс.

БАЙНАЛМИЛАЛ *а. بين‌الملل* 1. байни миллатҳо, байни халқҳо. 2. *таър.* иттиҳодияи байналхалқии калон, интернатионал: **байналмилали сеюм с.** номи дигари Иттиҳоди ҳизбҳои коммунистии ҷаҳон, ки солҳои 1919-43 амал мекард.

БАЙНАЛМИЛАЛӢ بين‌المللى *мансуб ба байналмилал; байналхалқӣ; ҷаҳонӣ; калимаҳои байналмилалӣ збш.* калимаҳои, ки барои аксари забонҳои миллии дунё умумианд.

БАЙНАЛОБИДИН *а. بين‌الآبين* *кит.* миёни азал ва абад, байни аввал ва охири ҷаҳон.

БАЙНАЛХАЛҚӢ بين‌الخلقى 1. *мансуб ба* сиёсати хоричӣ ва ба равобити байни халқҳо ва мамлакатҳо: **сиёсати байналхалқӣ, вазъияти байналхалқӣ**. 2. он чи дар байни халқҳо ҷорӣ ва мавҷуд аст: **ҳамовозии байналхалқии меҳнатқашон; иди байналхалқии замон рӯзи 8-уми март**, ки бо қарори конференсияи занони сотсиалист (соли 1910 дар шаҳри Копенгагени Дания) ҳамчун рӯзи озодӣ ва баробарҳуқуқии занони тамоми ҷаҳон таҷлил карда мешавад.

БАЙНАЛҲОҶИБАЙН *а. بين‌الحاجبين* дар миёни абрӯҳо.

БАЙНАННАХРАЙН *а. بين‌النهرين* 1. байни ду наҳр, байни ду дарё. 2. байни дарёҳои Дачла ва Фурот дар Осиёи Ғарбӣ, ки ҳоло қисми зиёди он хоки давлати Ироқ аст.

БАЙНАННОС *а. بين‌الناس* байни мардум, дар миёнаи мардум, байналавом; байни халқ, дар байни халқ.

БАЙНИВАЗОРАТӢ بين‌وزارتى 1. дар байни вазоратҳои гуногун баамаломада ё ташкил-ёфта. 2. муттаҳидкунандаи фаъолияти вазоратҳои гуногун; муштарақ дар байни чанд вазорат; **комиссияи байнивазоратӣ** комиссияе, ки аз намояндаи чанд вазорат мурағтаб шудааст.

БАЙНИВИЛОЯТӢ بين‌ولايتى 1. дар байни вилоятҳо баамаломада ё таъсисёфта. 2. муш-

тарак ва умумӣ барои чанд вилоят: **роҳҳои автомобилгарди байнивилоятӣ**; **мачлиси машваратии байнивилоятӣ** чаласаи машваратии намояндагони чанд вилоят (*дар ягон соҳа*).

БАӢНИДАВЛАТӢ *بين دولتي* *марбут ба* равобити мобайни давлатҳо.

БАӢНИДАНДОНӢ *بين دنداني* *збш.* овозе, ки дар натиҷаи ба ҳам наздик кардан ва ё ба ҳам расонидани дандонҳои болову поён талаффуз мешавад.

БАӢНИДАРӢ *بين دري* тахтаи амудие, ки дар миёни ду табақаи дарҳои дутабақа зада мешавад.

БАӢНИЗАБОНӢ *بين زباني* *збш.* дар байни забони халқҳои гуногун вучуддошта: **робитаҳои байнизабонӣ**.

БАӢНИИДОРАВӢ *بين اداروي* *ниг.* байниидорӣ.

БАӢНИИДОРӢ *بين اداري* *марбут ба* ду ё чанд идораву муассиса.

БАӢНИКИТОБХОНАВӢ *بين كتابخاني* дар байни китобхонаҳо мавҷуд; муштарак мобайни китобхонаҳо: **обунаи байникитобхонавӣ**.

БАӢНИКОРХОНАВӢ *بين كارخاني* вобаста ба ду ё чанд корхона: қарордоди **байни корхонавӣ**.

БАӢНИҚАБИЛАВӢ *بين قبيلولي* *мансуб ба* байни қабилҳо: **муносибатҳои байниқабилавӣ**.

БАӢНИҚАБУРҒАВӢ *بين قبرغوي* воқеъ дар байни қабурғҳо: **мушакҳои байниқабурғавии одам**.

БАӢНИҚАТОРӢ *بين قطاري* *кишов.* *мансуб ба* байни қаторҳо (-и кишти пахта ва ғ.): **коркарди байниқатории пахта**.

БАӢНИҚИТӢАВӢ *بين قطعي* мавҷуд ё ба вуқӯоянда дар байни қитъаҳо: **парвози байниқитъавии мушакҳои дурпарвоз**.

БАӢНИМАВСИМӢ *بين موسمي* фосолаи байни мавсимҳо; муддати замони байни фаслҳои сол (*ки барои қору фаъолияте мусоид аст*).

БАӢНИМИНТАҚАВӢ *بين منطقوي* вобаста ба ду ё чанд минтақаҳои гуногун, алоқадор ба ду ё чанд минтақа.

БАӢНИНОҲӢЯВӢ *بين ناحيوي* 1. мавҷуд дар байни ноҳияҳои гуногун. 2. муштарак ва

умумӣ барои чанд ноҳия (*воҳиди маъмурию марзӣ дар ҳаياتи вилоят ё шаҳрҳои калон*): **роҳҳои автомобилгарди байниноҳиявӣ**.

БАӢНИПАРЛАМЕНТӢ//БАӢНИПАРЛУ-

МОНӢ *بين پرلمنتي//بين پرلماني* 1. иборат аз намояндагони парламенти давлатҳои гуногун. 2. дахлдор ба равобити мобайни парламентҳо; **мубодилаи афкори байнипарламентӣ** мубодилаи афкор дар байни намояндагони парламентҳои давлатҳои гуногун.

БАӢНИСАӢРАВӢ *بين سياروي* мавҷуд ё ба вуқӯоянда дар байни сайёраҳо: **мушаки байнисайёравӣ** мушаки дурпарвоз, ки дар байни сайёраҳо (Зӯҳра, Миррих ва ғ.) парвоз карда метавонад.

БАӢНИСИНФӢ *بين صنفی* *марбут ба* қорҳои умумӣ ва таълимӣ, ки дар байни синфҳои мактабҳо сурат мегирад.

БАӢНИСИТОРАВӢ *بين ستاروي* мавҷуд ё ба вуқӯоянда дар байни ситораҳои осмонӣ.

БАӢНИСОҲАВӢ *بين ساحوي* мавҷуд ва бавуқӯоянда дар соҳаҳо.

БАӢНИФАКУЛТАВӢ *بين فكلتوي* муштарак ва умумӣ барои факултаҳои гуногуни мактаби олий; **кафедраи байнифакултавӣ** кафедрае, ки фанҳоро дар факултаҳои гуногун таълим медиҳад.

БАӢНИХУДӢ *بين خودي* дар байни одамони худӣ мавҷуд ё ба вуқӯоянда.

БАӢНИҲАМДИГАРӢ *بين همدگري* *мансуб ба* равобити байни ҳамдигар: **ёрии иқтисодии байниҳамдигарӣ**.

БАӢНИҲУКУМАТӢ *بين حكومتي* оид ба равобити байни ҳукуматҳо; қорӣ ва амалкунанда дар мобайни давлатҳо.

БАӢНИҲУЧАӢРАВӢ *بين حجيروي* *биол.* дар байни ҳучайраҳои бофтаи ҳайвонот ва растаниҳо ҷойгирифта.

БАӢНИҲУЧРАВӢ *بين حجروي* 1. дар байни ҳучраҳо мавҷуд ё ба вуқӯоянда. 2. муштарак барои чанд ҳучра.

БАӢНИЧУМҲУРИЯВӢ *بين جمهوري* *ниг.* **байничумхурӣ**.

БАӢНИЧУМҲУРӢ *بين جمهوري* 1. дар байни чумхуриятҳо мавҷуд ё рӯйдиҳанда. 2. муштарак ва умумӣ барои якчанд чумхурӣ:

мачлиси машваратии байниҷумҳурии роҳ-барони ҷумҳуриҳо (-и Осиёи Марказӣ).

БАЙНИШАҲРӢ بين شهري 1. дар байни шаҳрҳои гуногун мавҷуд ва амалкунанда. 2. муштарак ва умумӣ барои чанд шаҳр; **телефони байнишаҳрӣ** телефон барои алоқа (гуфтугӯ) бо шаҳрҳои дигар.

БАЙНОБАЙН بينابين дар миёна, байн-байн.

БАЙРАҚ//БАЙРОҚ m. بيرق//بيراق матои ранги муайян, ки ба ҷӯби борики дарозе насб мекунанд ва дар он аксаран сурати нишони давлат, миллат, ҷамъият, ташкилот ҳамчун рамзи мавҷудият кашида мешавад, парчам, ливо, алам: **байрақи давлатӣ, байрақи сурх, байрақи харбӣ.**

БАЙРАҚБАР بيرقبر барандаи байрақ., байрақбардор.

БАЙРАҚБАРДОР بيرقبردار 1. мутасаддии бардоштани байрақ (*дар намоишҳои қисмҳои харбӣ ва ғ.*). 2. он ки барои хизматҳои шоиста бо байрақ мукофотонида шудааст; пешқадам, пешбарандаи ягон кор ё ҳаракати иҷтимоӣ.

БАЙРАҚДОР بيرقدار дорандаи байрақ, бардорандаи байрақ, парчамдор.

БАЙРАҚКАШ بيرقکش ниг. байрақбар.

БАЙРАҚСИТОН بيرقستان 1. гирандаи байрақ аз дасти душман, ситонандаи байрақ. 2. маҷ. ғолиб, музаффар. 3. васфи муболиғавие, ки дар ҳаққи паҳлавоне ва шахси пурқуввате мегӯянд.

БАЙРАҚЧА بيرقچه шакли тасғири байрақ.

БАЙТ I a. بيت 1. адш. хурдтарин воҳиди шеъри суннатӣ, ки аз ду мисраи ба ҳам пайваста иборат аст, ду мисраи шеър; **байт хондан** а) ду мисраи шеъреро аз ғазале ва ғ. гуфтан; б) шеър хондан; суруд хондан. 2. маҷ. шеъри аз ду мисраи зиёд, асосан рубой.

БАЙТ II a. بيت хона, хонаи иқоматӣ; **аҳли байт** аъзои оила, аҳли хонавода.

БАЙТ III англ. بيت итт. воҳиди маълуми компютерӣ.

БАЙТАЛ m. بيتل аспӣ мода, модӣён.

БАЙТБАНДӢ بيتبندی мисрабандӣ.

БАЙТБАРАК بيتبرک бозист, ки яке аз ҳарифон як байтро аз ёд мегӯяд, ҳарифи дигар бояд дар ҷавоб байтро аз ёд хонад, ки аввали он бо ҳарфи охири байти гуфтаи ҳариф сар шавад.

БАЙТБАРАКБОЗӢ بيتبرکبازی ниг. байтбарак.

БАЙТОР a. بيطار табиби ҳайвонот, домпизишк.

БАЙТОРӢ بيطارى амали табиби ҳайвонот, домпизишкӣ.

БАЙТУЛАДВИЯ a. بيتالادويه дорухона, ҷои давоҳо.

БАЙТУЛАМАЛ a. بيتالعمل хонаи истехсоли чизе, коргоҳ, корхона.

БАЙТУЛАРӢС a. بيتالعروس хонаи арӯс.

БАЙТУЛАСНОМ a. بيتالاصنام бутқада, санамхона, бутхона.

БАЙТУЛАХЗОН a. بيتالاحزان кит. 1. хонаи хузн, хонаи андӯх, ғамхона; гӯшаи ҷудой ва фирок. 2. киноя аз хонаи Яъқуб мебошад, ки вақти ҷудой аз писараш Юсуф он ҷо азо мегирифтааст.

БАЙТУЛҒАЗАЛ a. بيتالغزل беҳтарин байти ғазал.

БАЙТУЛКАЪБА a. بيتالكعبة хонаи Каъба.

БАЙТУЛҚАСИДА a. بيتالقصيدة 1. байте дар як қасида, ки аз байтҳои дигар зеботару дилпазиртар бошад; байти баргузидаи қасида; шохбайт. 2. байте дар қасида, ки мазмунӣ он пештар ба зехни шоир омада ва шакли шеърӣ гирифта ва байтҳои боқимонда бар пояи он гузошта шуда бошанд.

БАЙТУЛЛАҲМ a. بيتالرحم номи маҳалле дар наздикии Байтулмақаддас, ки Исо аз Марям дар ҳамин ҷо зоида шудааст.

БАЙТУЛЛОҲ a. بيتالله ниг. байтулҳарам.

БАЙТУЛМАЪМУР a. بيتالمعمور байти маъмур, ибодатхонае дар ҷои Каъба то тӯфони Нӯҳ, ки баъд гӯё дар осмони чорум дар муқобили Каъба қарор гирифта бошад.

БАЙТУЛМОЛ a. بيتالمال кит. ҳазинаи давлатӣ дар кишварҳои исломӣ барои нигоҳ доштани пул ва мол.

БАЙТУЛМУЛК a. بيتالملک кин. аз қасри шох, қасри воли.

БАЙТУЛНАҲЛ *а.* بيت النحل хонаи занбӯри асал.

БАЙТУЛҲАЛО *а.* بيت الخلا *кит.* обхона, мистароҳ, хочатхона.

БАЙТУЛҲАЗАН بيت الحزن *ниг.* байтулаҳзон.

БАЙТУЛҲАРАМ//БАЙТУЛҲАРОМ *а.* بيت الحرام//بيت الحرم хонаи Каъба дар Макка.

БАЙТУЛҶУНУН *а.* بيت الجنون девонахона, хонаи чинниён, бошишгоҳи девонагон.

БАЙТУЛЭҲЗОН *а.* بيت الاحزان *ниг.* байтулаҳзон.

БАЙТУССАМАД *а.* بيت الصمد хонаи Худо, ибодатгоҳ.

БАЙТУССАНАМ *а.* بيت الصنم бутхона, буткада, санамхона, нигорхона.

БАЙТУШШАРАФ *а.* بيت الشرف *кит.* 1. хонаи нек, хонаи бошарофат. 2. *нуч.* бурче, ки ба он дохил шудани ситораи муайяне аз ҳафт ситораи сайёр нек ва бошарофат шумурда мешавад, бурчи ҳамал, ки шарафи хуршед дар он аст.

БАЙТХОНӢ بيت خواني шеърхонӣ, сурудхонӣ.

БАЙӢ *а.* بيع созиш ва мувофиқат оид ба байъ (*дар харидуфурӯш*), савдои пазондашуда; **байъи шаръӣ** савдое, ки дар ҳузури намояндаи шариат ба иҷро мерасид; **байъ кардан** а) дар бораи байъ ё кирои чизе ба як қарор омадан; б) *фурӯхтан*.

БАЙӢАТ *а.* بيعت *кит.* муоҳида, аҳду паймон, муоҳидаи дӯстӣ, паймон бастан барои фармонбардорӣ ва итоат аз касе, ки одатан бо даст додан анҷом меёфтааст; пешвой ё роҳбарии касеро пазируфт.

БАЙӢАТӢ بيعتى *марбут ба байъат*; бахшидашуда хангоми байъат.

БАЙӢАТНОМА بيعت نامه навиштаи дорои байъат, аҳднома, ки асосан ба подшоҳон ва амирон байъат мекарданд.

БАЙӢНОМА بيع نامه санади харидуфурӯш.

БАЙӢОНА بيعانه як миқдор пуле, ки вақти муомила пешакӣ ба соҳиби мол медиҳанд, пешбаҳо, пешпардохт.

БАЙӢПУЛӢ بيع پولى *ниг.* байъона.

БАК I *фр.* бак зарфест барои нигоҳ доштани сӯзишвории моеъ дар мошин, ҳавопаймо ва

дигар воситаҳои техникӣ.

БАК II بك *мус.* яке аз зарбҳои мусиқӣ.

БАКАБУМ بكهيم *мус.* калимаи тақлиди овозӣ, ки аз садои доира ва нақора гирифта шудааст.

БАКАВУЛ//БАКОВУЛ *т.-м.* بكاول//بكاول *таър.*

1. маъмури сариштадорӣ лашкар, аз ҷумла пардохти музди сипоҳиён. 2. маъмури таҳияи хӯрду хӯрок барои шоҳон ва амирон, сардори ошпазҳо, калони ошпазҳо; **ба оши тайёр бакавул** (*мақ.*) муфтахӯр ва тайёрхӯр.

БАКАВУЛӢ بكولى амали бакавул, касбу кори бакавул, шуғли бакавул.

БАКАЛАВР лот. بكالور зинаи аввали таҳсилоти олӣ пеш аз магистр.

БАКОРА بكاره :баковару бекора даркору нодаркор, лозиму нолозим.

БАКОРАТ *а.* بكارت 1. бикр будан, духтар будан, духтарӣ, дӯшиза. 2. пардаи бакорат. 3. *маҷ.* тозаю покизагӣ.

БАКТАР بكتر *ниг.* багтар.

БАКТЕРИОЛОГИЯ ю. بكتريالاجيه илм дар бораи бактерияҳо, микробшиносӣ, ангалшиносӣ.

БАКТЕРИОЛОГӢ بكتريالاجي *мансуб ба бактерия; чанги бактериологӣ* чанге, ки дар он микробҳои гуногунро дар шакли бомба ва ғ. ҳамчун воситаи қатли ом истифода мебаранд, чанги микробӣ.

БАКТЕРИЯ ю. بكتريه мавҷудоти хурдтарини ба назар номаҷӯ, ки дар зерӣ заррабин дида мешавад, микроб, ангал.

БАКТЕРИЯШИНОСӢ بكتريه شناسى соҳаи илм дар бораи бактерияҳо, микробшиносӣ, ангалшиносӣ.

БАКУЛӢ بكلى тамоман, батамом, ба таври куллӣ.

БАҚАДР به قدر қадрноқ, қиматноқ, арзишманд, боэҳтиром, бақимат.

БАҚ(Қ)АМ *а.* بقم 1. дарахтест ҷӯбаш сурхранг, ки аз пӯсти он ранги сурх тайёр мекунанд, дарахти зардранги сурх. 2. *маҷ.* сурх.

БАҚАР *а.* بقر *кит.* гов; **соли бақар** соли дуҷуми силсилаи солшумории дувоздаҳгона бо номи ҳайвонот, соли гов.

БАҚАРРОС بقراس *калимаи тақлиди овози* чӯшиши сахти об ва дигар моеот, балаққос.

БАҚИМАТ بهقيمت *пурбаҳо, қиматнок, қиматбаҳо.*

БАҚИЯ *а.* بقية 1. монда, бозмонда; боқимонда, мобакӣ; **бақияи пул** зиёдати пул, пули боқимонда баъди харида чизе; **бақияи умр** қисми боқимондаи умр. 2. думбола, идома.

БАҚИЯПУЛӢ بقيةپولي *ниг. бақия (-и пул).*

БАҚҚОЛ *а.* بقال дӯкандори озуқафурӯш, фурӯшандаи озуқа (*аз қабилӣ* орд, сабзавот, равған биринҷ *ва ғ.*).

БАҚҚОЛӢ بقالي 1. *мансуб ба баққол*; амали баққол, қору касби баққол. 2. дӯкони озуқафурӯшӣ, макони фурӯши хӯрокворӣ.

БАҚЛ *а.* بقل *кит.* нӯшгиёх, номи умумии гиёҳҳои хӯроқӣ (*ҳамчун пудина, тарра*); кабудӣ, сабзавот.

БАҚО *а.* بقاء 1. боқӣ будан, абадият, ҷовидон; мондагор будан, бардавомӣ; **бақои умр** бардавомии умр, безаволии умр, дарозумрӣ; **бақои ҳаёт** дарозумрӣ. 2. *мач.* пойдорӣ, устуворӣ, ҳастӣ, пояндагӣ. 3. *физ.* собит мондани миқдор ва камияти физикӣ, монанди нерӯ ё вазн ҳангоми ба вуқӯъ омадани тағйироти физикӣ ё химиявӣ барои энергия; **бақои чирм, қонуни бақо.**

БАҚОӢ بقايا *кит.* 1. боқимондаҳо, чизҳои боқимонда. 2. бозмондагон, ҷузъҳои боқимондаи чизе. 3. асарҳо ва нишонаҳои барҷомонда.

БАҚУВВАТ بقوت 1. *ниг. боқувват.* 2. *мач.* сахт, маҳкам; доштнок; **матои ғафси бақувват.**

БАҚУВВАТӢ بقوتى *ниг. боқувватӣ.*

БАҚУРБ بقرب *курбнок, қиматнок, арзишнок; дорои қадру қимати зиёд.*

БАЛ بل *шакли қўтоҳшудаи балки.*

БАЛАД I *а.* بلد 1. шинос бо чизе; воқиф, огоҳ; роҳнамо; **балад будан ба чизе** шинос будан бо чизе, огоҳӣ доштан аз (*сирру асрори*) чизе.

БАЛАД II *а.* بلد *ниг. балда.*

БАЛАДӢ بلدى 1. *марбут ба балад ва балда; шахрӣ.* 2. балад будан, ошно будан, до-нистан.

БАЛАЗЗАТ بلذت *ниг. болаззат.*

БАЛАҚ-БАЛАҚ بلقبلق *калимаи тақлиди овоз, ки садои чӯшидани чизи моеъро ифода мекунад.*

БАЛАҚҚАС//БАЛАҚҚОС بلقّاس//بلقّاس *калимаи тақлиди овози сахт чӯшидани чизҳои обакӣ.*

БАЛАҚҚОСЗАНОН بلقّاسزنان *феъли ҳол аз балаққос задан; дар ҳолати балаққос зада чӯшидан.*

БАЛАНД بلند 1. афрошта, боло; *муқоб. паст:* девори баланд, қўхи баланд. 2. дароз, навча, *муқоб. кўтоҳ:* қад баланд. 3. бисёр, зиёд, афзун: *иктидори баланд.* 4. тез, гузаро, шунаво (*оид ба садо, ханда*): **баланд-баланд хондан.** 5. бисёр сахт, бошиддат: **оташи баланд, таби баланд.** 6. ғализ, пурранг (*нисбат ба ранг*): **кабу-ди баланд, сурхи баланд.** 7. *мач.* хеле хуб, хориқулода, оӣ: **маҳорати баланд, мазмуни баланд, сухани баланд, таъби баланд, истеъдо-ди баланд; нархи баланд** қимати гарон; **тамоқуи баланд** тамоқуи тунду таъсирнок; **баланд бардоштан а)** боло кардан (*мас., дастро*); б) зиёд намудан, афзун намудан, бисёр кардан (*мас., ҳосил ва ё иқтидорро*); **баланд гардидан // баланд гаштан** *ниг. баланд шудан; баланд гирифтан а)* якбора бо садои баланд шуруъ кардан (*мас., дар сурудхонӣ, ки одатан оҳиста-оҳиста ба авҷ расонида мешавад*); б) худро афзал доништан, худро беҳтар шумурдан; **баланд кардан (намудан а)** боло кардан, бардоштан: **сар баланд кардан;** б) равшан кардан, пурқувват кардан (*-и ҷароғ, оташ ва ғ.*); в) сохтан, барпо намудан; **баланд шудан а)** боло баромадан; зоҳир шудан, намудор гаштан; б) боло шудан, бардошта шудан; в) зиёд шудан, афзудан (*мас., обрӯ, шӯҳрат, рутба ва ғ.*); г) қомат рост кардан, қад афрохтан; ғ) баромадан, шунида шудан, ба гӯш расидан (*-и овоз*); **г) гапи баланду паст (ё пасту баланд) за-дан** дурушту дағал гап задан, сухани бе-маъниву беҳуда гуфтан, дурушт муомила кардан; **нархи чизеро баланд кардан** қимати чизеро гарон кардан, баҳои чизеро зиёд кардан; **овоз баланд кардан** дод задан, фарёд баровардан.

БАЛАНДАХТАР بلنداختر 1. толеъбаланд, нек-бахт. 2. тавоно, нерӯманд, муқтадир.

БАЛАНДАХТАРӢ بلنداختری *некбахтӣ, хуш-бахтӣ, саодат.*

БАЛАНДБОЛО بلندبالا *ниг.* болобаланд.

БАЛАНДВОЛТ بلندوالт дорои волти зиёд: хати барки баландволт.

БАЛАНДГӢ بلندگو 1. василае, ки шиддати садоро тақвият медиҳад. 2. василае, ки ишораи баркро ба садо табдил медиҳад. 3. василаи расондани паём ё таблиғи чизе; карнаи радио.

БАЛАНДГӢӢ بلندگویی *маҷ.* даъвоҳои бечо ва лофу газоф задан.

БАЛАНДГӢӢЯК بلندگویک *ниг.* баландгӯ.

БАЛАНДҒОЯ بلندغایه дорои ғояи баланд, аз ҷиҳати ғоявӣ дар дараҷаи ниҳой.

БАЛАНДДЕВОР بلنددیوار дорои девори баланд (*мас., ҳавлӣ, сарой, қалъа*).

БАЛАНДИӢР بلندعیار *кит.* дорои иёри баланд, комилиёр, холис.

БАЛАНДИҚБОЛ بلنداقبال толеъбаланд, некбахт, хушбахт.

БАЛАНДИҚБОЛӢ بلنداقبالى толеъбаландӣ, некбахтӣ, хушбахтӣ.

БАЛАНДИН بلندین болодарӣ, ҷӯби болоии дари хона, чорҷӯби дар.

БАЛАНДИРОДА بلنداراده бо иродаи мустаҳкам, дорои иродаи матин.

БАЛАНДИСАНЧ بلندىسنج *сохт.* олати заминсанҷӣ барои муайян кардани андозаи баландӣ.

БАЛАНДИХТИСОС بلنداختصاص дорои ихтисоси баланд, донандаи хуби касбу кор.

БАЛАНДӢ بلندى 1. ҷои баланд, тепа; *муқоб.* **пасти**; **пастию баландӣ** а) шебу фароз; ноҳамворӣ; б) *киноя аз* неку бад; мушқилот (-и рӯзгор). 2. боло. 3. дарозӣ ба амуд, иртифоъ; қад; *муқоб.* **кӯтоҳӣ**; **баландӣ доштан** баланд будан, дорои иртифоъ будан; **баландӣ ёфтан** баланд шудан; рост шудан. 4. қулла; авҷ. 5. баланд будан, боло будан, оӣ (дараҷа) будан; бузургӣ, азамат. 6. *маҷ.* шиддат; афзунӣ, зиёдӣ; **толеи касе баландӣ кардан** бахти касе тофтан.

БАЛАНДКӢӢ بلندکوه 1. кӯҳи баланд. 2. воқеъ дар байни кӯҳҳои баланд: **деҳаи баландкӯҳ**.

БАЛАНДҚАД بلندقد *ниг.* қадбаланд.

БАЛАНДҚОМАТ بلندقامت *ниг.* қоматбаланд.

БАЛАНДМАЗМУН بلندمضمون дорои мазмуни баланд, пурмазмун.

БАЛАНДМАҚОМ بلندمقام *ниг.* баландмартаба.

БАЛАНДМАРТАБА بلندمرتبه дорои мақом ва дараҷаи баланд; воломақом, олимақом; олиқадр, баландпоя.

БАЛАНДМАРТАБАГӢ بلندمرتگى баландпоя будан, баландмартаба будан, воломақомӣ.

БАЛАНДМАҲАК بلندمهک *ниг.* баландиёр.

БАЛАНДМАҲСУЛ بلندمحصول он чи маҳсули зиёд медиҳад, сермаҳсул.

БАЛАНДМАӢРИФАТ بلندمعرفت соҳиби маърифати баланд; фозилу доно.

БАЛАНДМАӢРИФАТӢ بلندمعرفتى баландмаърифат будан; доноӣ, фозилӣ.

БАЛАНДНАЗАР بلندنظر он ки ба чизҳои майда-ҷӯйда ва назарногир аҳамият намедиҳад, баландҳиммат.

БАЛАНДНАЗАРӢ بلندنظرى баландназар будан.

БАЛАНДНОМ بلندنام баландовоза, машхур, неқном.

БАЛАНДОБРӢӢ بلندآبروى соҳиби обрӯю эътибори баланд.

БАЛАНДОВОЗ بلندآواز садои баланд дошта.

БАЛАНДОВОЗА بلندآوازه овозадор, машхур, шӯҳратманд, номдор, маъруф.

БАЛАНДОҲАНГ بلندآهنگ *ниг.* баланд овоз.

БАЛАНДОШӢНА بلندآشيانه дорои ошӢнаи бисёр, чандтабақа.

БАЛАНДПАРВОЗ بلندپرواز 1. боло ва дур парвозкунанда: **парандаи баландпарвоз**. 2. *маҷ.* гӯяндаи фикрҳои баланд дар шеър.

БАЛАНДПАРВОЗӢ بلندپروازى баландпарвоз будан, парвози баланд доштан.

БАЛАНДПОЯ بلندپايه 1. дорои пояҳои дароз: **мизи баландпоя**. 2. *ниг.* баландмартаба.

БАЛАНДПОЯГӢ بلندپايگى 1. баландпоя будан, пояҳои дароз доштан. 2. *ниг.* баландмартабагӣ.

БАЛАНДРУТБА بلند رطبه дорои рутбаву мартабаи калон, олимақом: **афсари баландрутба**.

БАЛАНДСАДО بلند صدا *ниг.* баландовоз.

БАЛАНДСИФАТ بلند صفت дорои сифат ва навъи баланд, аълосифат.

БАЛАНДСИФАТӢ بلند صفتى баландсифат будан; аълосифатӣ.

БАЛАНДТАБӢ بلند طبع соҳиби табъи баланд, соҳибзавқ; шоири хушсалиқа.

БАЛАНДТОЛЕӢ بلند طالع некбахт, бахташ омадкарда.

БАЛАНДФИШОР بلند فشار дорои қувваи муқовимат ба фишори зиёд, тобовар ба фишори калон: **қубурҳои баландфишор**.

БАЛАНДҲАВО بلند هوا 1. *ниг.* ҳавобаланд. 2. ҳавобаландона, мағрурона.

БАЛАНДҲАРОРАТ بلند حرارت дорои ҳарорати баланд, гарм, тафсон.

БАЛАНДҲИММАТ بلند همت *ниг.* ҳимматбаланд.

БАЛАНДҲИММАТӢ بلند همتى *ниг.* ҳимматбаландӣ.

БАЛАНДҲОСИЛ بلند حاصل кишт ё замин, ки ҳосили зиёд медиҳад.

БАЛАНДШАВАНДА بلند شونده *сифати феълӣ* замони ҳозира аз **баланд шудан**; болобароянда, болошаванда.

БАЛАНДШИДДАТ بلند شدت дорои шиддати зиёд; муқ. **баландволт**: **хати баландшиддати қувваи барқ**.

БАЛАНС *фр.* *баланс* ҳисобд., *ниг.* тавозун.

БАЛАСОН ю. بلسان 1. дарахтест хордор, ки асосан дар Арабистон ва Ҳабашистон мерӯяд ва бо теғ задан аз он самғе (моддаи часпанда) давоӣ мебарояд. 2. самғи муаттаре, ки аз чанд гиёҳ, аз ҷумла аз самғи баласон ба даст меояд.

БАЛВО а. بلوا ғавғо, ошӯб, шӯриш, исён (*бо қасди табaddулотӣ давлатӣ*).

БАЛВОАНГЕЗ بلوانگيز *ниг.* балвогар.

БАЛВОГАР بلواگر ошӯбандоз; шӯришгар.

БАЛВОГАРӢ بلواگرى балво хезондан, ошӯбгарӣ, исёнгарӣ.

БАЛВОГАРОНА بلواگرانه 1. исёнкорона; ошӯбгарона: **балвогарона гап задан**. 2. дорои хусусияти ба ошӯбу исён даъваткунанда: **шиори балвогарона, суханони балвогарона**.

БАЛҒАМ а. بلغم мояи ғализе, ки бо сулфа аз гулӯ (-и бемор) чудо мешавад: **балғам партофтан**.

БАЛҒАМИМИЗОЧ بلغمى مزاج дорои табиати балғамӣ.

БАЛҒАМӢ بلغمى 1. беморе, ки аз гулӯяш бо сулфа балғам мебарояд. 2. ранги сабзи паст, сабзчаранг: **пиёлаи балғамӣ**.

БАЛҒАМОВАР بلغم آور бавучудоварандаи балғам, боиси балғампартоӣ шудан: **дорӯи балғамовар**.

БАЛҒАМПАРТОӢ بلغم پرتايى *исми амал аз балғам партофтан*.

БАЛҒУР بلغور донаи кӯбидашуда ва шикастаи ғалладона, монанди гандум ва чав, рез.

БАЛҒУРӢ بلغورى *мансуб ба балғур*; тахияшуда аз балғур.

БАЛДА а. بلدة *кит.* маҳалли аҳолинишин; шаҳр.

БАЛДОҚ بلدق ҳалқаи доирашакле, ки занон барои зебу зинат ба бинӣ мекардаанд; гӯшвораи доирашакл.

БАЛЕ а. بلى 1. *ҳиссаҷаи тасдиқӣ* оре, ҳа, ҳо; **бале гуфтан** тасдиқ кардан; розӣ шудан. 2. *нидо* офарин, аҳсан; **бале-бале гуфтан** ба тасдиқи сухани касе «ҳа-ҳа» гуфтан.

БАЛЕГӢ (Ӣ) بلى گوى 1. *мач.* хушомадгӯ, лаббайгӯ, чоплус. 2. *кҳн.* ёридохандаи маддохон – хонандагони қиссаҳои ривоятӣ, ки дар вақти қиссахонӣ бо нидои худ диққати сомонро ба тарафи қиссахон ҷалб менамуданд.

БАЛЕГӢ بلى گوى 1. *исми амал аз бале гуфтан*; тасдиқ кардан; изҳори ризомандӣ. 2. *мач.* хушомадгӯӣ, лаббайгӯӣ, чоплусӣ.

БАЛЕҒ а. بالغ *ниг.* балиғ.

БАЛЕТ *фр.* ballet 1. як навъи санъати рақс. 2. як намууди намоишҳои сахнавӣ иборат аз рақс ва имову ишорат таҳти оҳанги мусиқӣ.

БАЛЕТМЕЙСТЕР олм. Balletmeister *басаҳнагузорандаи рақсҳои балет*.

БАЛИҒ//БАЛЕҒ *а.* بلغ 1. расо, комил; фасех, зебо (*сифати сухан*). 2. суханвар, забонвар, зебогуфтор.

БАЛИД *а.* بليد *кит.* кундфаҳм, кундзехн.

БАЛИҚ *т.* بليق моҳӣ; гӯшти шӯр ва андак хушк кардаи тахтапушти моҳиҳои сурх.

БАЛИЛА *ю.-а.* بليله 1. меваи зардранг ва тухмшаклу дарозрӯя, ки донаи он хусусияти доругӣ дорад ва дар дорусозӣ истифода мешавад. 2. гиёҳи ин мева, ки дарахтчаест аз хонаводаи бодомӣ ҳиндӣ.

БАЛИСОН *ю.-а.* بليسان *ниг.* баласон.

БАЛИЯ(Т) *а.* بليت/بليه 1. *кит.*, *ниг.* **бало**. 2. мусибат, бадбахтӣ, фақирӣ, мӯхтоҷӣ.

БАЛК بلك *шакли кӯтоҳишудаи балки.*

БАЛКАН بلكن *кҳн.* 1. сари девор. 2. *ниг.* **ман-чаник**.

БАЛКИ بلكه 1. *ҷузъи пасини пайвандаки ҷуфти хилофӣ: на танҳо..., балки; на фақат..., балки.* 2. *ҳиссаҳои таъкидӣ* ҳатто. 3. баръакс.

БАЛЛ *фр.* بل 1. воҳиди ченаки дарача ё шиддати ҳодисаҳо (*аз қабилӣ бод, зилзила*). 2. баҳое, ки ба дараҷаи дониши талабагон дар мактабҳо ва ба маҳорати варзишгарон дар мусобиқаҳо дода мешавад, ҳол.

БАЛЛАДА *фр.* بلده *адш.* яке аз намудҳои назми лирикию ҳамосавист, ки аз шеърӣ начандон калони сюжетнок иборат буда, дар он лаҳзаҳои қаҳрамонӣ ва ғ. тасвир меёбад, қисса.

БАЛЛИСТИКА *ю.* بليستিকে *ҳ.* илм дар бораи қонуниятҳои парвози тиру мушакҳо.

БАЛЛИСТИКӢ بليستیکي **мушаки баллистикӣ** мушаки худпар бо хати сайри ҷисми озодҳаракаткунанда.

БАЛЛОН *фр.* بلان 1. зарфи шишагӣ ё филизӣ барои кашондан ва нигоҳ доштани чизҳои моеъ ва газ. 2. чархи резинӣ, ки ба дарунаш ҳаво пур карда мешавад.

БАЛО *а.* بلا 1. офат, фалокат, бадбахтӣ; **балон ногаҳонӣ** // **балон осмонӣ** офати табиӣ (*аз қабилӣ тӯфон, жола, сел, раъду барқ*); **балон азим** а) офати ниҳоят калон; б) *мач.* ниҳоят шайтону маккор; **балову қазо барин** мисли офати ногаҳонӣ ва баноҳост дучоршаванда;

ба балон бад гирифтор шудан дучори мусибат гардидан, гирифтори бадбахтӣ шудан. 2. сахтӣ, машаққат, азоб. 3. осеб, зарар, зиён; **бало задан** а) осеб расидан, зарар дидан; дучори нохушӣ шудан; б) *мач.* расво ва бемаза шудани коре; **ҳеч бало карда натавонистан** ягон зарар расонида натавонистан. 4. *мач.* дарди сар, ташвиши сарзиёд: **ин корро кунӣ ҳам, як бало, нақунӣ ҳам, як бало**. 5. *мач.* маккор, шайтон, айёр; шахси шуми ба ҳар кирдор қодир ва рӯйнагардонанда аз ҳеч чиз; **баду бало** одами ҳилагару айёр, ки аз ҳар гуна душворӣ ба осонӣ мебарояд; **балову бадтар** // **балою батар** а) офату бадбахтӣ; азобу машаққат; б) *киноя* аз ҳар гуна чизҳои даркору нодаркор, лашу луш, чизҳои гуногун; **ба бало мондан** а) дучори мусибат шудан, гирифтори бадбахтӣ шудан; б) *мач.* ба худ дарди сар харидан, дар натиҷаи ягон амали худ ба ташвиш мондан; **чӣ бало** а) *ҳиссаҳои таркибии ифодакунандаи ҳайрат ва тааҷҷуб* магар?; б) чӣ гап?, чӣ воқеа?; **боз чӣ балон дигар** ҳар навъ корҳои дигар; **балон чон шудан (гардидан)** боиси ташвиш ва нороҳатӣ шудан, заҳмати сарзиёдӣ шудан; **аз бало ҳазар (мақ.)** аз бад дур будан беҳтар аст, бо бадӣ кордор нашудан хубтар аст; **бало ба пасаш** ҳар фалокате, ки бошад, ба ҳудаш шавад (*дар мавриди кордор нашудан, ба аҳволи худ воғузоштани касе, чизе гуфта мешавад*); **балоят (балояш) занад; балоятро (балота) гирам** тасаддуқат шавам, қурбонат гардам (*одатан дар мавриди навозиши гуфта мешавад*); **дили одаткарда – балон чон (мақ.)** тарки одат амри муҳол.

БАЛОАНГЕЗ بلانگيز 1. офатовар; зарару хисороти бисёр оваранда. 2. шӯрангез, фитнаовар.

БАЛОГАРДОН بلاگردان 1. он чи ё он ки балоро аз кас дур мекунад; муҳофизаткунанда аз балову офат. 2. д. лақаби Баҳоваддини Нақшбанд, ки аҳли дину тариқат гӯё барои дур кардани бало ва офат ба рӯҳи ӯ назру садақа мекунанд.

БАЛОҒ *а.* بلاغ *кит.* 1. кифоят, басандагӣ; камол. 2. расонидан (*ба чизе, ба дараҷае*).

БАЛОҒАТ *а.* بلاغت 1. расидагӣ, пухтагӣ, камолот, булӯғ; **балоғати ақлӣ** камолоти ақлӣ; **синни балоғат** // **ҳадди балоғат** синну сол, ки

баробари пурра шудани он ҳар як шахс шахрванди комилҳуқуқ ва камолёфта шинохта мешавад; **ба болоғат расидан** пурра шудани синну соли шахси ҷавон; ба ҳадди булуғ расидан, камол ёфтан. 2. ҳадди камолот дар суҳанварӣ.

БАЛОҒӢ بلاغӣ *марбут ба болоғат: улуми болоғӣ.*

БАЛОДАТ а. بلاد *кит.* кундзехнӣ, кундфаҳмӣ.

БАЛОДИДА بلادیده он ки ба боло дучор шудааст.

БАЛОЗАДА بلازده 1. бадбахт, берӯзӣ (*ҳамчун дашином ва таҳқир гуфта мешавад*). 2. беко-ра, корношоям.

БАЛОЗАДАГӢ بلازدگی дучор шудан ба бало-ву мусибат, мусибатзадагӣ.

БАЛОКАШ بلاکش *кит.* гирифтори бадбахтӣ ва мусибат; мубтало ба сахтӣ ва машаққат; бадбахт, бечора.

БАЛОКАШӢ بلاکشی таҳаммули ҳар бало-ву ранҷ, тоқат кардан ба ҳар бало-ву бадбахтӣ.

БАЛОЛАК بالاک *ниг.* балорак.

БАЛОН фр. блан *ниг.* баллон.

БАЛООВАР بلاآور *ниг.* балоангез.

БАЛОРАК ҳ. بلار *кхн.* 1. шамшери ҳиндӣ, ки аз пӯлоди асл сохта мешавад. 2. ҷавҳари пӯлод. 3. фӯлоди ҷавҳардор.

БАЛОРАСИДА بلارسیده *ниг.* балозада.

БАЛОРАЧ بلارچ *кит., ниг.* лаклак.

БАЛОХЕЗ بلاخيز маконе (ҷое), ки аз он мусибату бало бихезад.

БАЛОХӢР بلاخور 1. он ки аз ҳисоби дастранчи дигарон рӯз мегузаронад, муфтахӯр. 2. таър. сардори дастаи дуздони майда. 3. таър. шахсе, ки аввали таоми ашрофро чашида мидид; **балохӯрони бозор** киноя аз қаллобон, ханнотон ва савдогарон; **балохӯрони кишлок** таър. калонҳои деҳа (*арбоб ва ғ.*), ки одатан аз ҳисоби дигарон рӯз мегузарониданд; **нафси балохӯр** нафсе, ки ба чизи андак қонеъ намешавад, нафси бад.

БАЛОХӢРДА بلاخورده ба ранҷу бало гирифтورشуда.

БАЛОҲАТ а. بلاهت *кит.* 1. аблахӣ, нодонӣ, бефаҳмӣ, гӯлӣ. 2. содадилӣ.

БАЛОЧА بلاچه *шакли тасвири боло (одатан дар вақти навозиши ба кӯдак гуфта мешавад), шӯх, шайтон.*

БАЛОЧ بلاچ *кхн.* бӯрӯ, ҳасир.

БАЛОЧӢ(Ӣ) بلاچو(ی) 1. ҷӯяндаи бадбахтӣ ва мусибат. 2. маҷ. пархошҷӯӣ, чангҷӯӣ.

БАЛОЯ بلايه *кит.* қаҳба, руспӣ, фоҳиша, сабуқпо.

БАЛУТ بلوت *ниг.* булут.

БАЛУЧ بلوچ номи халқе, ки як қисми аҳолии Эрон ва Покистонро ташкил мекунад.

БАЛУЧӢ بلوچی 1. мансуб ба **балучҳо**: забони **балучӣ**. 2. сокини Балучистон; аҳли Балучистон.

БАЛХӢ بلخي *мансуб ба Балх* (шаҳрест дар шимоли Афғонистони имрӯза); **тути балхӣ** як навъи беҳтарини тут.

БАЛЧИК بلچيق *гуфт.* лойқа, ваҳал, лаҷан, лойи часпаки тунук.

БАЛӢ а. بلع *балъидан, фурӯ бурдан, нахоида курт кардан.*

БАЛӢИДАН بلعيدن *кит.* фурӯ бурдан (*ба гулӯ*).

БАМ بم садои дурушт ва ғафс; овози баланд ва ғафси асбоби мусиқӣ; *муқоб.* зер.

БАМАВРИД بمورد он чи дар мавқеаш, яъне дар вақти матлуб иҷро мешавад; айнӣ муддао.

БАМАЗА بمزه *ниг.* бомаза.

БАМАЗАХӢРАК بمزهخور *зуккахӯр.*

БАМАӢНӢ بمعني 1. маънидор, пурмазмун; оқилона: **суханони бамаӢнӣ**. 2. баақл, ба одоб, ботамкин.

БАМБУК фр. бамбок *як навъ растании наймонанди минтақаи ҳорра, хайзурон, найи ҳиндӣ.*

БАМӢ بمى *вазъ ва ҳолати бам будан, муқобили зерии садо.*

БАМУЛОҲИЗА بهملاحظه *ниг.* боандеша.

БАМУЛОҲИЗАГӢ بهملاحظگی *ниг.* боандешагӣ.

БАНАВОРГИРӢ به‌نوار گيرى *исми амал аз ба навор гирифтан* (мас., филмро).

БАНАҚШАГИРӢ بنقشه گيرى *исми амал аз ба нақша гирифтан*; ба нақша дохил кардани коре ё чое.

БАНАН *исп.* *бон.* *бот.* як навъ растании минтақаи гармсёр, ки меваи лазиз дорад, мавз.

БАНАФШ بنفش *ниг.* бунафш.

БАНГ بنگ 1. гиёҳи яқсолаест, ки барои ҳосил кардани нашъа ва равған дар баъзе кишварҳои гарм парвариш мекунад. 2. моддаи сабзранги кайфовар, ки аз шираи банг ҳосил мешавад, нашъа, чарс; **банг кашидан** // **банг задан** банг истеъмол кардан; **банги девона** *бот.* як навъ гиёҳи заҳронок ва бадбӯй, ки ҳамчун алафи бегона мерӯяд ва дар тиб аз он ҳамчун гиёҳи шифобахш истифода мебаранд.

БАНГДОНА بنگدانه 1. тухми банг, ки аз пӯсти он моддаи кайфовар тайёр мекунад. 2. *ниг.* банг.

БАНГИЁНА بنگيانه бангивор, мисли бангӣ: ҳаёлҳои бангиёна.

БАНГИХОНА بنگي خانه маҳалле, ки бангиён барои кашидани банг чамъ мешуданд.

БАНГӢ بنگي он ки мубталои банг кашидан аст, мӯътоди банг.

БАНГОЛӢ بنگالي 1. мансуб ба вилояти қадимаи Бангола, ки ҳоло ҷумҳурии Бангладешро ташкил медиҳад. 2. сокини Бангола.

банд بند 1. *асоси* замони ҳозира аз бастан. 2. *ҷузъи* пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънои банданда (девбанд, нақшбанд, чашмбанд...) ва басташаванда ба чое (гулӯбанд, камарбанд...).

БАНД بند 1. риштае, ки барои ба ҳам пайвастанӣ чизҳо ба кор меравад, канаб, ресмон ва ғ. 2. он чи пои бандӣ ва асирон, ё поҳои ҷонварони ваҳширо бо он мебанданд, занҷир, завлона ва ғ. 3. ҷои ба ҳам пайвастанӣ устухонҳои бадан, мафсил, буғум; умуман ҷои пайваст шудани чизҳо: **банди най**. 4. гирех, уқда. 5. кайд, дом; ҳабс, зиндон; **ба банд гирифтан** ҳабс кардан. 6. машғул, саргарм, андармон. 7. девор, монеа дар пеши

чое, чизе. 8. садди пеши об, сарбанд, дарғот. 9. як миқдор алаф, ҳезум ва ғ., ки ба ҳам бас-та шудааст, дарза: **як банд алаф**, **як банд ҳезум**. 10. қисме (порчае) аз шеър, суруд ва навиштае. 11. ҳар як фасл ва моддаҳои қонун ва аҳдномаҳо; **банди даст** ҷои байни панча ва соид; **банди по** бучулаки по; **аз банди...** аз бе-хи..., аз таги...; **дар банди...** дар қайди...; ги-рифтори...; **банд будан** а) масдуд будан, бас-та будан (-и роҳ, равзан ва ғ.); б) саргарм бу-дан, машғул ва андармон будан; **банд кардан** а) бастан, пайвастан, васл кардан; б) пеши роҳро гирифтан, масдуд кардан; танг карда-ни роҳе, дар роҳи чизе монеа ба вучуд овар-дан; в) ихота кардан, печонида гирифтан; г) гирифтор намудан, мубтало кардан; ғ) *мач.* касеро дар баҳс ё бозие мағлуб кардан, мот кардан; **банд шудан** а) баста шудан, масдуд шудани роҳе; б) ба монеа дучор шуда, бози-стодани чизе, дармондани чизе дар чое; в) андармон (саргарм) шудан, машғул шудан бо коре; г) *мач.* мот шудан, мағлуб шудан (*дар бозӣ*); **сармоя (маблағ ё пул)-ро банд кар-дан** сармоя гузоштан ба чизе, гузоштани маблағе барои чизе; **фикр (хаёл) банд будан** дар бораи чизе пайваста фикр кардан; *чизеро ба чое банд кардан* насб кардан, ҷаспондан, гузоштан; гузарондан; **чоеро банд кардан** ишғол кардани чое, нишастан ба чое; **бору банд** чизу чораи рӯзгор, асбобҳои хона; **кӯчу банд** чизу чораи рӯзгор, ки барои кӯчидан баста шудааст, бору буна; **банди дили касе** **кушодан** шод шудан, хурсанд шудани касе; **дасти касе банд будан** ба коре саҳт андармон будан, машғули коре будани касе; *касеро ба касе банд кардан* касеро хонадор кардан; **сари касе банд будан** номзад доштан (-и духтаре).

БАНДА بنده 1. гулом, абд, зарҳарид. 2. *мач.* навкар, фармонбардор, хизматгор, чокар. 3. *мач.* побанд, дилдодаи чизе; **бандаи нафсу шикам** *мач.* баднафс, пурхӯр, шикампараст; **бандаи шаҳват** *мач.* шаҳватпараст; ишратпа-раст. 4. камина, ман (*аз рӯи хоксорӣ шахси гӯянда худро меномад*). 5. *д.* одам, инсон, ки мувофиқи ақидаи динӣ халққарда ва ғуломи Худо ҳисоб меёбад; **бандаи хокӣ** инсон, одам; **бандаи Худо** а) абди Аллоҳ; б) *мач.* одами ҳақир, одами одӣ. 6. *гуфт.* киморбозе, ки дар кимор бой дода, то адо кардани қарзи худ мисли асир мутеи ҳарифи худ шуда мемонад.

БАНДАВОР بندهوار монанди банда, ба мисли ғулом.

БАНДАГӢ بندگان 1. банда будан, ғуломӣ; асо-
рат. 2. чокарӣ, навкарӣ, хизматгорӣ. 3. итоат
ва фармонбардории бечунучаро (*мутабиқи
ақидаи динӣ*); **бандагӣ кардан** // **бандагии
худоро ба(р) ҷо овардан** мурдан, вафот кар-
дан.

БАНДАЗОДА بندهزاده лақабе, ки волидон
хангоми суҳбат кардан аз фарзанди худ ба-
рои ибрази фурӯтанӣ ном мебаранд, фарзан-
ди ман.

БАНДАК I بندگان ҳар чизи ресмонмонанди
қўтоҳак, ки бо он ду чиз ва ё ду тарафи як
чизро ба ҳам мебаранд.

БАНДАК II بندگان *грам.* воситаи грамматикӣ, ки
алокаи байни калимаҳоро ифода мекунад;
бандаки изофӣ бандаки «и» (-йи), ки калимаи
муайянқунандаро бо муайяншаванда мебан-
дад; **бандакҳои хабарӣ** воситаҳои
грамматикӣ, ки бо хабарҳои ҷумла омада,
шахс ва шумораро ифода намуда, алокаи
байни хабарро бо мубтадо таъмин мекунад.

БАНДАКДОР بندگانдор ресмондор, дорои бан-
дак: **пойафзоли бандакдор**.

БАНДАКҶОНИШИН بندگانجانشين *грам.* ҷони-
шинҳои пайваста, ки бо исмҳо омада,
соҳибият ва муносибатҳои мафъулиро ифода
мекунад: **китобам, китобат, китобаш; дода-
маш** ба ӯ додам; **хобондамаш** ӯро хобонидам.

БАНДАНАВОЗ بندهنواز 1. қҳн. сифати шахси ба
ғуломону хизматгорон меҳрубон. 2. раҳмдил,
меҳрубон.

БАНДАНАВОЗӢ بندهنوازی банданавоз будан;
раҳмдилӣ, меҳрубонӣ.

БАНДАПАРВАР بندهپرور *ниг.* банданавоз.

БАНДАПАРВАРӢ بندهپروری *ниг.* банданавозӣ.

БАНДАР بندر ҷои маҳсус барои таваққуф,
боргирӣ ва борфарории киштиҳо дар соҳили
бахр ва дарё, лангаргоҳ.

БАНДАРГОҲ بندرگاه 1. *кит.* бандар. 2. ҷои ба
ҳам пайвастанӣ чанд роҳе, чорраҳа.

БАНДАРӢ بندری *мансуб ба бандар;* воқеъ дар
бандар.

БАНДАФУРӢШ بندهفروش фурӯшандаи ғуло-
мону асирон, наххос, ғуломфурӯш.

БАНДАФУРӢШӢ بندهفروشی қору шугли банда-
фурӯш, ғуломфурӯшӣ.

БАНДАХОНА بندهخانه 1. хонаи ғулом. 2. хонаи
ман, хонаи камина (*шахси гӯянда аз рӯи
хоксорӣ истеъмол мекунад*).

БАНДБОЗ بندباز 1. он ки бо банд бозӣ мекунад,
дорбоз. 2. он ки дар лаҳзаҳои ҳассосу нозук
тавоноии иҷроӣ кореро аз даст намедихад.

БАНДВАРҒ بندورغ қҳн. банди об, ҷои бастанӣ
об.

БАНДЕРОЛ *фр.* بنديرال китобу рӯзнома ва ди-
гар чизҳои хурду сабук, ки барои бо почта
фиристондан қоғазпеч карда мебаранд, фи-
риста, баста.

БАНДИБОН بنديبان ниғаҳбони бандихо дар
зиндон ва ҳабсхонаҳо.

БАНДИВОР بنديوار ба монанди бандӣ, шабеҳи
бандиён.

БАНДИНА بندينه 1. воситаи бандбандӣ (*аз
қабили* канаб, навда, алаф). 2. ҳар чизе, ки
онро мебаранд, яъне дарзаю бандча меку-
нанд.

БАНДИХОНА بنديخانه ҷои нигоҳ доштани
бандиён, ҳабсхона, зиндон.

БАНДӢ بندي асир; маҳбус; **бандӣ кардан** а) да-
стгир кардан; б) ҳабс кардан; дар зиндон
нигоҳ доштан; **бандӣ шудан** ҳабс шудан.

БАНДКАНА بندکنه марғ, як навъ алафи азрак-
монанд.

БАНДКУШО//БАНДГУШО بندکشا//بندگشا 1.
кушояндаи банд. 2. уқдакушо, гирехкушо;
бартарафқунандаи монеа.

БАНДКУШӢ بندکشایی 1. кушодани банд. 2.
уқдакушӣ, гирехкушӣ; бартараф кардани
монеа.

БАНДОНДАН بنداندن *тарзи бавоситаи бастан;*
водор ба бастан кардан, масдуд қунондан.

БАНДСОЗӢ بندسازی сохтмони банд, дарғот;
ниг. банд 8.

БАНДУБАСТ بندوبست 1. дар банд будан; қайд,
гирифтӣ. 2. тартиб, низом. 3. *адш.* компо-

зитсия, устухонбандии асар.

БАНДЧА باندچه шакли тасғири банд; банди хурд; як қабза чизе (кашнич, пиёзи кабуд ва ғ.) ки дар шакли дарзаи хурд баста шудааст: **як бандча кашнич.**

БАНИЗ بنيز *кит.* 1. инчунин, боз ҳам, низ. 2. ҳаргиз, қатъан, асло.

БАНИ *а.* بنى *ч.* ибн (*писар*); насл, авлод.

БАНИ-БАШАР بنى بشر *ниг.* **бани-одам.**

БАНИ-ОДАМ بنى آدم фарзандони одам, авлоди одам; мардумон, одамизод.

БАНК *фр.* بنك *ниг.* **бонк.**

БАНКА *р.* بنكه 1. зарфи устувонашакли шишагӣ, тунукагӣ *ва ғ.* барои нигоҳ доштани чизҳои обакӣ ва ордак; куттӣ: **банкаи консерва.** 2. *ниг.* **бодкаш** 2.

БАНКИР *олм.* بنكر соҳиби бонк ва саҳмдори калони ширкати бонк, бонкдор.

БАНКОМАТ *фр.* بنكامت нуктаҳои худкори бонкӣ, ки ба воситаи қортҳои пластикӣ пули нақд мегиранд.

БАННО *а.* بنا *кит.* бинокор, бинокунанда; устои гилкор.

БАНОГОҲ بناگاه ногаҳон, банохост, тасодуфан, иттифоқо.

БАНОГӢШ بناگوش буни гӯш, нармаи гӯш.

БАНОМУС بناموس бошарму ҳаё, шаъну шарафи худро нигоҳдоранда, ориятнок.

БАНОМУСӢ بناموسي баномус будан, ору номус доштан, боҳаёӣ.

БАНОН *а.* بنان *кит.* сари ангуштон; ангуштон.

БАНОРАС بنارس як навъ матои шоҳии ҷомавории майданақши дуранга.

БАНОТ *а.* بنات 1. *ч.* **бинт.** 2. *мач.* ҳамсохт, ҳамто, ҳамҳайат; *♦ баноти гардун* а) ситораҳои дар як саф қарордошта, галаситораҳо, Ҳафтдодарон; б) ҳамаи ситораҳои осмон.

БАНОТУННАЪШ *а.* بنات النعش *ниг.* **Ҳафтдодарон.**

БАНОХОСТ بناخواست *ниг.* **баноғоҳ.**

БАНОҲАҚ بناحق на аз рӯи адлу инсоф, беинсофона; бардурӯғ.

фона; бардурӯғ.

БАНОЧОР بناچار аз рӯи ночорӣ, аз рӯи ноилоҷӣ, ноилоҷ.

БАНУР بنور нурдор, равшан, нуронӣ.

БАНУФУЗ بنفوذ 1. бозътибор, эътибордор, обрӯманд. 2. ботаъсир, амру фармонаш иҷрошаванда.

БАНЧ بنج *муарраби* **банг.**

БАОБРӢ(Ӣ) بآبرو(ى) обрӯманд, бозътибор, бонуфуз.

БАОБРӢӢ بآبرويى обрӯмандӣ, бозътиборӣ.

БАОВАЗМОНӢ باوازماني *исми амал аз ба овоз мондан*, раъйгирӣ.

БАОДОБ باداب хушахлоқ, шахсе, ки дорои хулку атвори хуб аст, он ки одобу ахлоқро риоя мекунад.

БАОДОБӢ بادابي баодоб будан, хушахлоқӣ, хушфеълӣ.

БАОДОБОНА بادابانه 1. хушахлоқона, муаддабона. 2. бозхтиром, ботавозӯ.

БАОҚИБАТ باقابت вафодор, пойдор ва устувор дар дӯстӣ: **дӯстони баоқибат.**

БАОС بناس садои чорпоён, махсусан гову гӯсола, бузу гӯспанд *ва ғ.*

БАПО بپا *ниг.* **барпо.**

БАПОИҚАДАМ بپاي قدم бахтовар, хушқадам, он ки бо омаданаи муваффақияту шодмонӣ меорад.

БАПОКУНАНДА بپاکننده *ниг.* **барпоқунанда.**

бар بر *асоси замони ҳозира аз бурдан.*

бар- بر *пешванд, ки дар аввали исмҳо омада, калимаҳои нав месозад: бардавом, барқарор, баръакс.*

БАР I بر *пешванд* 1. ба: **вой бар ҳоли ман.** 2. болои..., ба болои...; **бари...//дар бари...** назди..., пеши...; **аз бари...** а) аз пеши..., аз назди..., аз паҳлӯи...; б) аз ҷониби..., аз сӯи..., аз номи...; **бар болои ...** а) аз болои...; б) дар хусуси..., дар бораи...; **бар болои ин** ба зами ин, илова бар ин; **бар хилофи...** баръакси..., алорағми...; **як(е) бар ду ду баробар, ду бор зиёд; бар задан** боло кардан (-и остин, до-

ман); ◇ **бар бод додан** а) талаф гардонидан, зоеъ намудан; нобуд кардан; б) барҳам задан, аз байн бурдан; в) вайрон кардан; **бар бод рафтан** зоеъ шудан, талаф гардидан; аз байн рафтан, нобуд шудан; **бар ҳазар будан** ҳазар кардан, парҳез намудан, эҳтиёт шудан.

БАР II **بر** 1. оғӯш, бағал; **ба бар** **кашидан** бағал кардан, дар оғӯш гирифтан; **дар бар гирифттан** фаро гирифттан, муштамил будан. 2. сина; сари сина. 3. тан, бадан; **ба бар** **кардан** пӯшидан.

БАР III **بر** пахноӣ, арз, кундалангӣ; *муқоб.* **қад; дарозӣ.**

БАР IV **بر** 1. тараф, чониб, сӯй. 2. канор, гӯша, лаба; **бари чома** ду тарафи пеши ба ҳам расандаи чомаи пешкушода аз боло то поин; **бари роҳ** канори роҳ, паҳлуи роҳ; **бари рӯй** сафҳаи рӯй, он қисми рӯи инсон, ки дар байни гӯшу даҳон воқеъ аст, рух; ◇ **аз бар** **кардан** аз ёд (хифз) кардан, дар хотир нигоҳ доштан; **аз бар хондан** аз ёд гуфтан; **бараш ба бараш** **нарасида** қашшоқона, камбағалона.

БАР V **بر** бор, самара, ҳосил; меваи дарахт.

БАР(Р) *а.* **بر** хушкӣ, қитъа, замин; *муқоб.* **бахр; бахру бар** бахру хушкӣ; олам, дунё, ҷаҳон.

БАРА **بره** *ниг.* **барра.**

БАРАБАС **برعبث** беҳуда, бекора, бефоида.

БАРАВНАҚ **برونق** барорноқ, баривоч.

БАРАК I **برک** *хӯр.* навъи хӯрок, ки хаамири тунуки чоркунчабуридаро бо гӯшти кима ва пиёзу равған дар об мепазанд; *ниг.* **тушбера.**

БАРАК II **برک** *шакли тасғири бар IV;* гӯшаяк, канорча.

БАРАК III *р.* **برک** *гуфт.* бинои чӯбини муваққатӣ барои истиқомат.

БАРАКА I **برکه** 1. ангушти шашум, ки дар дасти баъзе қасон мешавад. 2. шахсе, ки дар яке аз дастҳояш шаш ангушт дорад. 3. ду дона мева ва ё сабзавоте, ки ба ҳам пайваस्ताанд, қӯша.

БАРАКА II/БАРАКАТ *а.* **برکه/برکت** 1. афзоиш, зиёдатӣ, фаровонӣ, файз, футӯҳ. 2. фоида, нафъ; **барака** **диҳад** афзоиш ва фаровонӣ диҳад (*ба тариқи дуо гуфта мешавад*); **барака ёфттан** а) нафъ ёфттан, фоидабардор шудан, хайри қореро дидан; б) *маҷ.* хушбахт (сао-

датманд) шудан; **хайру барака(т)** фаровонӣ (*одатан дар вақти харидуфурӯи мегӯянд, то ки моли харидааш ба харидор некиву хубӣ ва пули он ба фурӯшанда файзу фаровонӣ орад*); **ҳаракату баракат** (*маҷ.*) агар кӯшиш кунӣ, албатта натиҷаи матлуб ба даст меояд; **барака(т)** **надоштани қоре** натиҷаи матлуб надодани қоре, барор надоштани қоре; **барақати чизеро парондан** ба фаровонии чизе ҳалал расондан, файзу футӯҳи чизеро равондан; **паридани (хайру) барака** нест шудани файз.

БАРАКАЛЛОҲ *а.* **برک الله** *аслаи боракаллоҳ.*

БАРАКА(Т)НОК **برکتناک** 1. бобарака, файзбахш. 2. бонатиҷа, натиҷааш хуб.

БАРАКАТ *а.* **برکت** *ниг.* **барака.**

БАРАКАТНОК **برکتناک** *ниг.* **барака(т)нок.**

БАРАКГИРАК **برک گیرک** *хӯр.* кафғири маҳсус барои аз дег бардоштани барак ва амсоли он, ҷавлӣ, чӯлпӣ.

БАРАКӢ **برکی** ба як тараф, якпаҳлӯ; **барақӣ роҳ рафтан.**

БАРАКОТ *а.* **برکات** *ҷ.* **барака/баракат.**

БАРАКОТУЛАРЗ *а.* **برکات العرض** 1. барақатҳои замин. 2. *маҷ.* наботот.

БАРАКОТУССАМОӢ *а.* **برکات السماء** *маҷ.* барақоти осмон; барфу борон, абру нур ва м. инҳо.

БАРАЛО **براعلا** *гуфт.*, *ниг.* **баръало.**

БАРАЛОИНА **براعلايينه** *гуфт.* ба таври ошқоро, аён.

БАРАНГЕЗАНДА **برانگيزنده** *сифати феълӣ* замони ҳозира аз **барангехтан**; бавучудоранда; боисшаванда: **барангезандаи беморӣ.**

БАРАНГЕЗИШ **برانگيزش** *исми феълӣ* аз **барангехтан**; шӯронидан, таҳрик, тезонидан (*мас., қасеро бар муқобили қасе*).

БАРАНГЕЗОНИДАН **برانگيزانيدن** *тарзи бавоситаи барангехтан.*

БАРАНГЕХТАН **برانگيختن** 1. шӯронидан, ба шӯр овардан, таҳрик кардан; ба чӯш овардан, тез кардан; ба по ҳезондан. 2. игво андохан, шӯр андохтан..

БАРАНГОШТАН **برانگاشتن** *қит.* ангоштан, пиндоштан, тасаввур кардан.

БАРАНДА I برنده 1. сифати феълӣи замони ҳозира аз бурдан; он ки чизеро аз чое ба чое мебарад. 2. он ки махфиле ё маҷлисери идора мекунад; барандаи консерт хунаrpешае, ки дар консертҳо баромади хунаrpешахоро эълон мекунад. 3. варз. он ки дар мусобикаҳо, бозиҳои варзишӣ, кимор ва ғ. пирӯз мешавад.

БАРАНДА II برنده сифати феълӣи замони ҳозира аз бурдан II; ғолиби озмун; касе, ки ҷоиза гирифтааст.

БАРАНДАГӢ برندگӣ 1. пирӯз шудан, дар мусобика ё киморбозӣ. 2. шуғли бурдани махфил ё ҷамъомад, ё консерт.

БАРАНДОЗ برانداز кҳн. харҷ, харочот, сарф, махориҷ.

БАРАНДОХТАН برانداختن 1. партофтан; ба канор андохтан, дур кардан; ҳаво додан; канда партофтан. 2. нест кардан, аз байн бурдан. 3. маҳв кардан, бекор кардан.

БАРАНДУДАН براندودن андова кардан, молдан.

БАРАС ا. برص ниг. пес 1; псӣ.

БАРАСОТ ҳ. برسات кҳн. мавсими борон дар Ҳиндустон.

БАРАФЗУДАН برافزودن 1. афзудан, зиёд кардан. 2. афзуда шудан, изофа шудан.

БАРАФКАНДАН برافكندن партофтан, ҳаво додан, барандохтан; канда партофтан.

БАРАФРОХТАН برافراختن баланд кардан, боло бардоштан, афрохтан.

БАРАФРОШТА برافراشته сифати феълӣи замони гузашта аз барафроштан: барафрошта шудан.

БАРАФРОШТАН برافراشتن ниг. барафрохтан.

БАРАФРӢХТАГӢ برافروختگӣ 1. ҳолати сурху равшан шудан бар асари сӯхтани оташ ё ҷароғ. 2. ҳолати сурх шудани чеҳра бар асари гармо, ҳашм ё ҳаяҷон.

БАРАФРӢХТАН برافروختن 1. даргирондан; даргирифтн (-и ҷароғ ва ғ.). 2. сурх шудан аз таъсири гармо ё ҳашму ғазаб.

БАРАФШОНДАН برافشاندن рехтан, резондан, пошидан, нисор кардан.

БАРАҲМАН санс. برهمن рӯҳонии ҳиндувон; пайрави бараҳмания.

БАРАҲМАНИЯ санс. برهمنيه яке аз динҳои қадимтарини ҳиндуён.

БАРАҲМАӢ برهمنى мансуб ба бараҳман.

БАРАҲНА برهنة урён, лухт, луч; шамшери бараҳна шамшери аз ғилоф кашидашуда.

БАРАҲНАГӢ برهنگى бараҳна будан, лучӣ, урёнӣ.

БАРАҲНАПО(Ӣ) (برهنة پاى) 1. пойлуч. 2. маҷ. фақир, бенаво, камбағал, бебизоат.

БАРАҲНАСАР برهنة سر сарлуч.

БАРАҲНАТАН برهنة تن танбараҳна, танлуч.

БАРАӢЛО براعلا ниг. баръало.

БАРБАНД بريند тасмае, ки бо он зинро ба синаи асп мебастанд.

БАРБАР(ҲО) بربر(ها) 1. гурӯҳи халқҳое, ки аҳолии асосии кишварҳои Африқои Шимолро ташкил медиҳанд. 2. қавмҳои берун аз тамаддуни Юнон, Рум ва Эрон.

БАРБАРИЗМ بربريزم ниг. барбарият.

БАРБАРИЯТ بربريت таър. давраи дуоми таърихи инсоният, ки баъд аз давраи ҷоҳилият ва пеш аз тамаддун воқеъ аст.

БАРБАРӢ بربرى 1. мансуб ба барбар(ҳо): забони барбарӣ. 2. маҷ. ҷоҳилӣ; ваҳшигӣ; дағалӣ, нисбат ба юнониҳо ва румиён.

БАРБАСТ بر بست басташуда, ҷамъшуда; бори барбаст бори барои фиристондан омодашуда.

БАРБАСТА بر بسته 1. сифати феълӣи замони гузашта аз барбастан; басташуда, бандкардашуда. 2. аз нашъунамо монда, пажмурдаву афсурдашуда.

БАРБАСТАН بر بستن бо ҳам бастан, пайвастан, ба ҳам пайванд кардан; ◇ **камар барбастан** омода ва тайёр шудан (ба коре); **рахт барбастан** а) кӯчидан, ба сафар баромадан; б) рафтн.

БАРБАТ ю. بربط мус. асбоби қадимии танбӯрмонанд, ки дорои ҳашт тор буда, имрӯз ҳам дар байни ҳиндуҳо машҳур аст; уд.

БАРБАТЗАН بربط زن ниг. барбатнавоз.

БАРБАТНАВОЗ *بربط نواز* касе, ки барбат навозад, навозандаи барбат.

БАРБОДДЕХ *بربادده* *ниг.* барбоддиханда.

БАРБОДДИХАНДА *برباددهنده* *сифати феълии замони ҳозира аз бар бод додан*; зоеъкунанда, талафкунанда.

БАРБОДДИХӢ *برباددهي* *исми амал аз бар бод додан*.

БАРБОДРАВӢ *بربادروي* *исми амал аз бар бод рафтан*.

БАРБОДРАФТА *بربادرفته* *сифати феълии замони гузашта аз бар бод рафтан*; зоеъгашта, талафгашта; барҳамхӯрда, азбайнрафта; **умри барбодрафта**, умеди барбодрафта.

БАРБУРДАН *بربردن* *кит.* боло бурдан, боло бардоштан.

БАРВАЗИДАН *بروزیدن* *кит.* вазидан.

БАРВАҚТ *بروقت* пеш аз вақти муайян, қабл аз мӯҳлати муайян, бармаҳал; **пагоҳии барвақт** // **сахарии барвақт** аввали сахар; **барвақт будан** (*барои коре*) фаро нарасидани вақти иҷрои коре.

БАРВАҚТАКАК *بروقتکک* барвақттар, бармаҳалтар.

БАРВАҚТӢ *بروقتى* 1. *гуфт.* сахаргоҳон, субҳи барвақт. 2. пешпазак: **тарбузи барвақтӢ**.

БАРГ *برگ* 1. узви аз ҳаво ва аз нури офтоб гизогирандаи дарахт ва растаниҳо. 2. порчаи хабири тунук кардашуда, ки ба он самбӯса, тушбера *ва г.* мепечонанд. 3. порча аз харбузаву тарбуз, ки баъд аз коса кардан аз кӯндалангаш бурида мешавад; **барги карам** а) варақи сабзранги карам; б) як навъи атлас, ки гулҳои калон-калони зангор дорад; **барги сабз** а) барги тару тоза; б) *мач.* тӯхфаи майда, ҳадяи ночиз; **ҳалқаи барги марворидкорӣ** гӯшвораи марворидкорӣ, ки ба шакли барг сохта шудааст. 4. як навъ кабоб, ки аз гӯшти нарми гӯсола ё гӯсфанд парча парча таҳия мешавад, кабоби барг. 5. созунаво, нағма, оҳанг. 6. воҳиди шумориш; **як барг қоғаз**; **чун барги бед ларзидан** саҳт ларзидан (*аз ваҳму ҳарос*); **чун барги хушк рехтан** якбора ва бисёр рехтан; нобуд шудан. ◇ **баргу зод** тӯшаву сомони сафар, зоди сафар.

БАРГА *برگه* 1. порчаи муайяни қоғаз, ки барои навиштани чизе истифода мешавад, фиш. 2. буришҳои баъзе аз меваҳо, ба монанди зардолуви шафтолу, ки онро хушк карда бошанд. 3. баргҳои майдаву хурд, ки дар ҷои пайвасти думчаҳои гул мебароянд. 4. порча ё қисми беҳаракати абзор ё дастгоҳ, ки ба шакли теға ё дастаи реза аст, забонак.

БАРГАДОН *برگه‌دان* қуттиҳои махсус, ки дар он баргаҳо нигоҳдорӣ мешаванд.

БАРГАК *برگک* 1. зардолуи дукафони бедонаки хушконидашуда. 2. як навъ асбоби баргшакли зинати занон, ки аз зар месозанд ва ба пешонӣ мебаранд.

БАРГАНАВИСӢ *برگه‌نويسى* 1. навиштани баргаҳо. 2. дар китобдорӣ навиштани мушаххасоти китоб рӯи баргаҳои махсуси китобхона.

БАРГАНЧИРӢ *برگه‌انچيرى* гиёҳи ҳамешасабз бо баргҳои бисёр паҳни монанди барги анҷир, ки паҳноии онҳо гоҳе ба ним метр ва дарозии онҳо ба як метр мерасад.

БАРГАРДАНДА *برگردنده* *сифати феълии замони ҳозира аз баргаштан*, бозгарданда.

БАРГАРДИДАН *برگردیدن* *ниг.* баргаштан.

баргардон *برگردان* 1. *асоси замони ҳозира аз баргардонидан*. 2. тарҷума; табилии матне аз як хат ба хати дигар (*мас., аз хати арабӣ ба хати кириллӣ*).

БАРГАРДОН(И)ДА *برگردانده/برگردانیده* *сифати феълии замони ҳозира аз баргардон(и)дан*; **баргардонда** **фиристодан** пас фиристодан, ақиб гардонидан.

БАРГАРДОН(И)ДАН *برگرداندن/برگردانیدن* 1. бозгардонидан, пас гардонидан, ақиб гардонидан. 2. чаппа кардан. 3. табдил намудан, мубаддал кардан; **ба ҳамдигар пушт баргардондан** а) аз ҳамдигар рӯй гардонидан, аз ҳамдигар рӯй тофтан; б) *мач.* қаҳрӣ шудан, ба ҳамдигар қаҳр кардан.

БАРГАШТ *برگشت* 1. бозгашт, ақиб омадан, пас омадан, пасомад. 2. гардиш, аломати такрор.

БАРГАШТА *برگشته* 1. *сифати феълии замони гузашта аз баргаштан*; баргардида, пасгардида; **баргашта додан** пас гардонда додан. 2. аз нав, аз сари нав; дубора; **гаштаю баргашта** такроран, такрор ба такрор; ◇ **толеи баргаш-**

та толеи бад, бахти носозгор, бахти вожгун.

БАРГАШТАӢЙӢМ برگشته‌ایام *ниг.* баргашта-бахт.

БАРГАШТААХТАР برگشته‌اختر *ниг.* баргашта-бахт.

БАРГАШТАБАХТ برگشته‌بخت *мач.* бадбахт, вожгунбахт, бетолеъ; берӯзӣ.

БАРГАШТАӢ برگشتگی 1. қисмати баргаштагии чизе. 2. баргашта будан.

БАРГАШТАДАВЛАТ برگشته‌دولت *ниг.* баргашта-бахт.

БАРГАШТАМИЖГОН برگشته‌مژگان *касе,* ки миҷгонҳояш аз расоӣ ҳам шуда бошанд.

БАРГАШТАН//БАРГАРДИДАН

1. *богаштан,* *богашт* намудан; пас гашта омадан. 2. пас рафтан, пас гашта рафтан, ақиб гаштан. 3. тоб хӯрдан, қач шудан; тағйир додани роҳу самт. 4. *рӯ гардондан,* *рӯ тофтан* (*аз чизе, касе*); даст кашидан аз чизе. 5. *мач.* амалӣ нагардидан, вайрон шудан (-и ягон муомила); **ба сари чизе баргаштан** дубора мавзӯи сӯҳбату баҳс қарор додани чизе, боз дар болои масъалае фикр кардан.

БАРГАШТАӢ برگشتنی *сифати феълӣ* замони оянда аз **баргаштан**, баргаштанӣ шудан.

БАРГАШТАТОЛЕЪ برگشته‌طالع *ниг.* баргашта-бахт.

БАРГАШТНОПАЗИР برگشت‌ناپذیر *барнагаштан,* имкони баргашт надоштан.

БАРГАШТНОПАЗИРӢ برگشت‌ناپذیری *баргашт-нопазир* будан.

БАРГАШТПАЗИР برگشت‌پذیر *ниг.* бозгарданда.

БАРГАШТПАЗИРӢ برگشت‌پذیری *қобилияти бозгардандагӣ.*

БАРГДОР برگ‌دار (шоҳу танаи) дорои барг, баргбароварда.

БАРГЗАН برگ‌زن занандаи барг, бештар дар пилладорӣ ҳангоми задани баргҳои тут истифода мешавад.

БАРГЗАНӢ برگ‌زنی амал ва кори баргзан.

БАРГИРИФТАН برگ‌رفتن *гирифтан,* бардош-

тани чизе аз ҷое.

БАРГОШТАН برگ‌داشتن *кҳн., ниг.* баргардон-(и)дан.

БАРГПАЙВАНД برگ‌پیوند *навъе аз пайванди дарахт (аз ҷумлаи исканапайванд, мугчапайванд ва ғ.).*

БАРГРЕЗ برگ‌ریز 1. хусусияти дарахтоне, ки баргҳои онҳо дар тирамоҳ мерезанд. 2. баргрезанда, дарахти баргрез. 3. *мач.* тирамоҳ, пойиз; **мавсими баргрез.**

БАРГРЕЗӢ برگ‌ریزی *рехтани баргҳои дарахтон; мавсими баргрезӣ* мавсими ҳазон; фасли тирамоҳ.

БАРГРЕЗОН برگ‌ریزان 1. мавсими рехтани барги дарахтон; фасли тирамоҳ, ҳазон. 2. рехтани баргҳо.

БАРГРЕЗОНӢ برگ‌ریزانی *амалиёти химиявӣ махсус барои ба таври сунъӣ резонидани баргҳои ғузапо, дефолиатсия.*

БАРГУЗАРДАН برگ‌زدن *боло бурдан, боло гузоштан.*

БАРГУЗАРОН(И)ДАН برگ‌زدانیدن//برگزاردن *ниг.* гузарондан.

БАРГУЗАШТАН برگ‌داشتن *гузашта рафтан, тай шудан, сипарӣ шудан, болотар рафтан, фаротар рафтан.*

БАРГУЗИДА برگ‌زیده *сифати феълӣ* замони гузашта аз **баргузидан**; сара, макбул, писандида; интиҳобшуда, мунтахаб: **ашъори баргузида.**

БАРГУЗИДАӢ برگ‌زدگی *интиҳобшуда, баргузида будан.*

БАРГУЗИДАН برگ‌زدن *сара кардан, интиҳоб кардан, тарҷеҳ додан, бартар шумурдан.*

БАРГУЗИДАӢ برگ‌زدنی *шоистаи бар-гузидан, шоистаи интиҳоб, интиҳобшуданӣ.*

БАРГУЗОР برگ‌زار: **баргузор кардан (шудан)** барпо кардан (шудан): **мачлис дар чойхона баргузор шуд.**

БАРГУЗОРӢ برگ‌زاری *барпо кардан, баргузор кардан: баргузори чашн.*

БАРГУЗОШТАН برگ‌داشتن *анҷом додан; баргузоридан.*

БАРГУМОШТАН برگماشتن маъмур (вакил) кардан, таъйин намудани касе ба коре.

БАРГУСТУВОН برگستان кҲн. 1. пӯшиши зирехдори чанговарон. 2. болопӯши зирехдор барои муҳофизати асп ё фил дар рӯзи чанг.

БАРГУСТУВОНВАР برگستانور ниг. баргустувондор.

БАРГУСТУВОНДОР برگستاندار дорои баргустувон, пӯшидашуда бо баргустувон.

БАРГУФТАН برگفتن гуфтан, гуфта додан.

БАРГХҶҶҶҶ برگخورک зоол. як навъ гамбуски зараррасон, ки барги растанихоро меҳӯрад.

БАРГЧА برگچه шакли тасгири барг.

БАРГШАКЛ برگشکل шабеҳи барг, монанди барг (-и дарахт).

БАРҒАЛАТ برغلط саҳван, иштибоҳан, бархато; нодуруст.

БАРД а. برد кит. сармо, хунукӣ, сардӣ: **барди аҷуз** ниг. айём (-и аҷуз).

БАРДА برده кит. 1. асир, бандӣ. 2. ғулом, банда, каниз.

БАРДАВИДА بردويده боло давида; саркашида.

БАРДАВОМ بردوام 1. доим, мудом, ҳамеша. 2. давомнок, доимӣ, абадӣ, ҷовид: **сулҳи бардавом**.

БАРДАГӢ بردگي кит. 1. асирӣ, асорат. 2. ғуломӣ, бандагӣ.

БАРДАДОР بردهدار ғуломдор, соҳиби барда.

БАРДАДОРӢ بردهداري кит. ғуломдорӣ, нигоҳдоштани ғулом ба мақсади баҳрабардорӣ аз кори онҳо ва ё харидуфурӯши онҳо.

БАРДАМ بردم боқувват, зӯр; солим; **бардам-бардам кадам задан** боқувват ва устувор кадам монда, роҳ рафтан.

БАРДАМА بردمه гуфт. 1. пуроб, лабрес (ҷӯй ва каналҳои обёриқунанда). 2. банди об, дарғот; **обро бардама кардан** банд кардани пеши об.

БАРДАМИДАН بردميدان 1. сабзида баромадан, сабзидан; рӯидан, рустан. 2. зоҳир (намудор) шудан. 3. варам кардан, дамида баромадан, ҷӯшидан. 4. дамидан, пуф кардан.

БАРДАМӢ بردمي бардам будан, боқувватӣ; солимию тандурустӣ.

лимию тандурустӣ.

БАРДАМОНДАН بردماندن 1. тарзи бавоситаи феъли бардамидан. 2. рӯёндан, дамандан.

БАРДАФУРӢШ بردهفروش ғуломфурӯш, фурӯшандаи барда.

БАРДАФУРӢШӢ بردهفروشي ғуломфурӯшӣ, кор ва амали бардафурӯш, фурӯхтани барда.

БАРДИДАН برديدن кит. аз роҳ канор гирифтан, гурехтан, дур шудан.

БАРДӢ بردي бот. гиёҳе аз чинси лух, ки дар об мерӯяд ва аз он коғаз месохтанд.

БАРДОДАН بردادن кит. 1. додан, супоридан. 2. сар додан, раҳо кардан. 3. шумурдан, як-як ном бурдан.

бардор بردار 1. асоси замони ҳозира аз бардоштан; **бардор-бардор кардан** (касоро) маҷ. бисёр таърифу тавсиф кардан; аз ҳад зиёд иззату ҳурмат намудан касоро. 2. ҷузъи пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънои бардоранда, тобовар, оташбардор, оббардор.

БАРДОР I بردار таър. ғаллае, ки дар вақти бардоштани ҳосил аз хирман бо ғалберҳо чен карда, ба давлат дода мешуд; **бардор карда гирифтан** аз сари хирман бо ғалбер андоза карда гирифтани ғалла.

БАРДОР II بردار бордор, мевадор, босамар, ҳосилдор.

БАРДОРАНДА بردارنده 1. он ки чизеро намебардорад, болобар, болобаранда, болоқунанда; ҳамлқунанда, ҳомил.

БАРДОРОН(И)ДАН برداراندن//بردارانيد тарзи бавоситаи феъли бардоштан.

БАРДОРУЗАН برداروزن зарбу лат дар натиҷаи роҳ рафтани воситаи нақлиёт дар ҷойҳои ноҳамвор: **бардорузан кардан**.

бардошт برداشت асоси замони гузашта аз бардоштан; **дар як бардошт** дар як дафъа бардоштан, яку якбора.

БАРДОШТ برداشت 1. сабр, тоқат, бурдборӣ, таҳаммул; **бардошт кардан** сабр (тоқат) кардан, тоб овардан, истодагарӣ кардан. 2. натиҷагирӣ, ҳулосабарорӣ.

БАРДОШТА برداشته сифати феълии замони гузашта аз бардоштан; парваришшуда, ба

мақоми баланд расида, мақомаш болорафта:
бардошта тавонистан.

БАРДОШТАН برداشتن 1. боло (баланд) кардан (*чизеро аз замин*); **пардаро бардоштан** пардаро кушодан (боз кардан); **сар бардоштан** а) сар боло кардан; б) *мач.* ба по хестан, шӯридан, исён кардан. 2. нигоҳ доштан, қуввати нигоҳдорӣ доштан. 3. ба даст гирифтан; **байрақ бардоштан** байрақ ба даст гирифтан, байрақ афроштан. 4. бурдан; гирифта бурдан. 5. ғундоштан, чамъ овардан: **хирман (хосил) бардоштан**. 6. *мач.* хӯрдан, нӯшидан (*беиштар шаробро*); **қадах бардоштан** шароб нӯшидан, май хӯрдан. 7. *мач.* тоб овардан, тоқат кардан: **нози касеро бардоштан** ба инчиқии касе тоб овардан, нозу нузи касеро қабул кардан. 8. мувофиқи тобу тавон наомадан; номувофиқ омадан. 9. *мач.* гӯру чӯб кардан, дафн кардан. 10. *ҳамчун феъли ғридиҳанда бо исмҳо феълҳои таркибӣ сохта, ба маънои оғоз ёфтан*, сар шудани амал *истифода мешавад*: **гирия бардоштан**, **мағал бардоштан**, **нола бардоштан**, **фарёд бардоштан**, **ғавғо бардоштан**; **масъала бардоштан** масъала ба миён гузоштан, мавриди баҳс қарор додани масъала; **санг набардоштан** тарозузеркун набудан, вазн надоштан; **қарз бардоштан** қарз гирифтан; **об бардоштани биринч** обро ба худ кашидани биринч (*дар вақти палав пухтан*); **харочоти чизеро бардоштан** ба харочоти чизе басанда будан, масрафи кореро таъмин карда тавонистан; **дил бардоштан** майл доштан ба чизе, чизеро дил кашидан; **дили касеро бардоштан** таскин додан, тасалли додан ба касе; **қадам бардоштан** роҳ рафтан, ҳаракат кардан; **аз миён бардоштан** аз байн бурдан, маҳв кардан; **мушт бардоштан ба сари касе** таҳдид кардан; **касиро бо мушт задан**; **чоеро ба сар бардоштан** баланд садо баровардан; саҳт доду фарёд кардан, шӯру ғавғо кардан.

БАРДОШТАНӢ برداشتنӣ қобили бардоштан, доштани имконияти бардоштан.

БАРДОШТНОК برداشتناк тобовар, босабр, бурдбор.

БАРДОШТНОПАЗИР برداشت‌ناپذیر тоқатфарсо, берун аз қувваи таҳаммул.

БАРДОШТНОПАЗИРӢ برداشت‌ناپذیری тоқатфарсой, берун будан аз қувваи таҳаммул.

БАРДОШТЛАБ برداشت‌طلب коре, ки сабру тоқат талаб мекунад, тоқатталаб.

БАРДУРӢ بردور 1. аз ҳақиқат дур, ба асли воқеъ хилоф, бофта: **гапи бардурӯғ**, **сухани бардурӯғ**, **ҷавоби бардурӯғ**. 2. сохтакорона, рӯякӣ; қалбакӣ: **санади бардурӯғ**, **шоҳиди бардурӯғ**.

БАРДӢХТАН بردوختن дӯхтан, баҳя кардан, васла кардан.

БАРЕЗАН//БАРЕЧАН بریزن//بريجن *кит.* танӯр, танӯри заминӣ.

БАРЕШИМ بریشم *шакли дигари абрешим.*

БАРЕШИМЗАН بریشم‌زن навозандаи созҳои торӣ, ки зеҳи онҳо абрешимист.

БАРЕШИМИН بریشمین *ниг. абрешимӣ.*

БАРЕШИМКАШӢ بریشم‌کشی *ниг. абрешимкашӣ.*

БАРЕШИМНАВОЗ بریشمنواز торнавоз, мутриб, навозанда.

БАРЗ برز *кит.* кишоварзӣ, кишт, зироат.

БАРЗАГАР برزگر *ниг. барзгар.*

БАРЗАГОВ برزگاو *гови кори деҳқонӣ (аз ҷинси нар), гови ҷуфтӣ, варзгов.*

БАРЗАДАН برزدن 1. боло кардан ва қатъ кардан (-и остини курта, домани чома); **доман барзадан** ду бари чомаро боло карда, ба камарбанд халонда мондан; **остин барзадан** а) остин боло кардан; б) *мач.* тайёр шудан, омода шудан (*барои иҷрои коре*). 2. барафроштан.

БАРЗАКОР برزگار *ниг. барзгар.*

БАРЗАН برزن *кит.* кӯча, гузар, маҳалла, майдони идғоҳи шаҳр.

БАРЗАНГӢ برزنگی 1. одами калонҷуссаи сиёҳи бадҳайбат. 2. *фолк.* дев.

БАРЗАНДА برزنده амалкунанда ба коре.

БАРЗАХ برزخ *кҳн.* 1. чизе, ки дар миёни ду чизи ба ҳам муқобил воқеъ бошад; миёни ду чизи зидди якдигар. 2. *ниг. гардана.* 3. гарданаи миёни ду баҳр.

БАРЗГАР برزگر деҳқон, кишоварз, зироаткор.

БАРЗГАРӢ برزگری деҳқонӣ, кишоварзӣ, зи-

роаткорӣ.

БАРЗГОР *برزگار* *ниг.* барзгар.

БАРЗИГАР *برزىگر* *ниг.* барзгар.

БАРЗИГАРӢ *برزىگرى* *ниг.* барзгарӣ.

БАРЗИДАН *برىدن* *кит.* амал кардан, анҷом додан, кардан.

БАРЗИӢД *برىاد* 1. аз ҳадди даркорӣ зиёд, зиёдатӣ; **барзиӢд мондан** зиёдатӣ кардан; боқӣ мондан. 2. нодаркор, беҳуда. 3. ба таври илова, иловатан, изофатан; **вақти барзиӢд доштан** *мач.* фурсат доштан, вақти ҳолӣ аз кор доштан.

БАРЗИӢДӢ *برىادى* *гуфт.* чизи зиӢдӣ кардашуда; чизи зиӢдатӣ.

БАРЗИШ *برىش* 1. аз феъли барзидан, кишт, зироат. 2. амал кардан.

БАРЗКӢХ *برىكوه* кӯҳи бузург, кӯҳи бисёр баланд.

БАРИД *ا. برید* *кит.* қосид, пайк, номарасон, номабар, чопар; **бариди фалак** *киноя аз* Моҳ ва сайёраи Зухал.

БАРИДӢ *برىدى* *кит.* 1. шуғли барид, номабарӣ, номарасонӣ. 2. роҳбари баридон, раёсати гурӯҳе, ки ба фиристондани номаҳои даркор машғул буданд.

БАРИЗОФА *براضافه* изофатан, ба таври илова, иловатан.

БАРИӢ *лот.* *برى* унсури химиявӣ, ки аз як навъ филизи нарми нукратоб иборат аст.

БАРИҚ *ا. بریق* *кит.* дурахшон, тобон.

БАРИЛОВА *برعلاوه* *ниг.* баризофа.

БАРИН I *برين* *пасоянд* 1. монанди..., мисли..., чун. 2. гӯё, мисли ин ки, монанди ин ки. 3. тахмин, қариб, наздик; **саг барин чон додан** ба хориву зорӣ мурдан.

БАРИН II *برين* *кит.* баланд, боло; бартар, баландтарин, болотарин; **чархи барин** осмони баланд.

БАРИНАК *برينک* *гуфт.*, *шакли хурдӣ ва навозиши барин I*, 1.

БАРИСТОДАН *براستادن* *кит.* қоим шудан, устуворӣ намудан, саҳт истодан.

БАРИТОН *ю.* *برىتان* *мус.* 1. овози миёнаи мардона (*байни тенор ва бас*); ҳофизи дорои чунин овоз. 2. сози нафасии лабгирдор.

БАРИ *برى* *кит.* пок, ҳолӣ, дур аз чизе, орь; **барӣ аз айб будан** айб надоштан, беайб будан; **барӣ шудан аз чизе** пок шудан аз чизе.

БАРКАМОЛ *برکمال* 1. бакамолрасида, бавоярасида. 2. комил, расо; мукаммал.

БАРКАМОЛӢ *برکمالى* 1. дар ҳолати камол. 2. комил будан, мукаммалӣ.

БАРКАНДА *برکنده* кандашуда, канда.

БАРКАНДАН *برکندن* 1. кандан, гусастан; решақан кардан. 2. аз байн бурдан, нобуд кардан. 3. буридан, қатъ кардан. 4. баровардан: **либос баркандан**. 5. бардоштан ва берун кардан.

БАРКАНОР *برکنار* 1. беалоқа, дур, бепайвастагӣ. 2. маъзул, сабукдӯш, озод шудан; **барканор кардан** дур кардан, сабукдӯш кардан.

БАРКАНОРӢ *برکنارى* сабукдӯш шудан, озод шудан, маъзул шудан.

БАРКАРДАН *برکردن* *кит.* 1. бардоштан, боло бардоштан. 2. баровардан, берун баровардан, ба боло баровардан. 3. аз бар кардан, аз Ӣд кардан, ҳифз кардан; **чароғ баркардан** чароғ равшан кардан, чароғ афрӯхтан.

баркаш *برکش* *асоси замони ҳозира аз баркашидан*.

БАРКАШ I *برکش* 1. баркашидан, вазн кардан. 2. миқдори як бор вазн кардан. 3. *мач.* вазн, эътибор.

БАРКАШ II *برکش* *рост кардани бинои чӯбкорӣ Ӣ пойдеворе, ки ягон тарафаш фуру рафтааст Ӣ қач шудааст*.

БАРКАШАНДА *برکشنده* болобаранда, кашанда; *мач.* тараққидиҳанда.

БАРКАШИДА *برکشیده* 1. *сифати феълии замони гузашта аз баркашидан*; баркашида шудан. 2. болорафта, қадкашида, баланд. 3. аз ғилоф беруноварда, аз наём кашида.

БАРКАШИДАН *برکشیدن* 1. вазн кардан бо тарозу, баркаш кардан, санҷидан. 2. бо ягон зарф андоза кардан. 3. кашидан, нақш кардан. 4. берун овардан, хориҷ кардан, кашида

баровардан.

БАРКУШОДАН//БАРКУШУДАН

баркушодан *بر کشادن* кушодан, боз кардан; даҳон баркушодан (баркушудан) *мач.* ба гап сар кардан, ба гуфтор шурӯъ кардан.

БАРКЎФТАН *بر کوفتن* ниг. кӯфтан.

БАРҚ *а.* *برق* 1. ходисаи табиат, ки дар натиҷаи бархӯрдани зарядҳои мусбату манфии абрҳо бо дурахшиш ва таркиши босуръату пурқувват дар фазои Замин ба амал меояд, аловак, озарахш, соиқа: **барқ задан касеро** (*чизеро*) сӯзондан ва ё ҳалок кардани барқ чизе ё касеро. 2. нерӯи барқ, қувваи барқ; **ҳисобкунаки барқ** олати ҳисобкунандаи масрафи қувваи барқ, барқҳисобкунак. 3. *мач.* равшани, нур; дурахш, чило: **барқи маърифат**; **барқ задан** *мач.* дурахшидан, тобидан, чило додан.

БАРҚА *برقه* 1. *физ.* заряд. 2. дурахш, шарора.

БАРҚАД *برقد* 1. ба андозаи қад, мутобики андозаи қад; **кӯрпаи барқад** кӯрпаи мувофики қад. 2. дароз, қадбаланд: **ҷавони барқад**

БАРҚАДОР *برقه دار* *физ.* дорои заряд.

БАРҚАНДОЗ *برق انداز* 1. *кҳн.* паронандаи асбоби қадимии ҳарбии даҳанпур (*монанди тӯн*), шамхолҷӣ. 2. тобон, рахшон, дурахшанда.

БАРҚАРОР *برقرار* пойдор, устувор, побарҷо, барпо; **барқарор будан** а) пойдор будан, устувор будан; б) ҳукмфармо будан; **барқарор кардан** // **барқарор намудан** а) барпо намудан; ташкил кардан, таъсис намудан; б) аз нав ба вучуд овардан; **барқарор мондан** пойдор (устувор) мондан; ба қарори собиқ мондан; **барқарор сохтан** ниг. **барқарор кардан**; **барқарор шудан** (гардидан, гаштан) а) устувор шудан, пойдор гаштан; б) таъсис ёфтан, ташкил шудан; в) барпо (ҳукмфармо) шудан.

БАРҚАРОРӢ *برقراری* барқарор будан; устуворӣ, пойдорӣ.

БАРҚАРОРКУНАНДА *برقرار کننده* сифати феълии замони ҳозира аз **барқарор кардан**.

БАРҚАСД *برقصд* ниг. қасдан.

БАРҚАСДОНА *برقصدانه* аз рӯи қасд, бомақсад.

БАРҚАФШОН *برق افشان* *мач.* дурахшон, пурнур,

нурпош.

БАРҚАФШОНӢ *برق افشانی* барқафшон будан, нурпошӣ: **барқафшонӣ кардан**.

БАРҚВОР *برق وار* 1. мисли барқ, барқмонанд, барқосо. 2. *мач.* бисёр тез, тезу тунд, ниҳоят босуръат.

БАРҚГАРДОН *برق گردان* нав. милаи оҳанӣ, ки дар болои бомҳои биноҳои баланд гузошта шуда, бо сим ё воситаи дигар ба замин васл мегардад, то ба воситаи ба замин гузарондани нерӯи барқ соиқа дар биноҳо сӯхтор ба амал наояд.

БАРҚГИР *برق گیر* ниг. барқгардон.

БАРҚГИРИФТА *برق گرفته* барқзада, дучори барқгирифтагӣ шудан.

БАРҚГИРИФТАГӢ *برق گرفتگی* ҳолате, ки маъмулан баъд аз задани барқ ва ҷараён гирифтани барқ дар бадан пайдо мешавад ва таъсири зиёд ба асаб расонда, боиси сӯхтагӣ ва марг мегардад.

БАРҚДАРМОНӢ *برق درمانی* нав. ҳар гуна табобат ва дармон ба воситаи ҷараёни барқ.

БАРҚДОР *برق دار* 1. дорои ҷараёни барқ. 2. дорои рӯшноӣ ва дурахшиш.

БАРҚДУЗДӢ *برق دزدی* бе иҷозат истифода бурдан аз нерӯи барқ.

БАРҚЗАБОН *برق زبان* *мач.* теззабон, тезкалом, оташинсухан.

БАРҚЗАДА *برق زده* сифати феълии замони гузашта аз **барқ задан**; он ки мавриди задани ҷараёни барқ ё соиқа қарор гирифтааст.

БАРҚЗАДАГӢ *برق زدگی* он ки ё он чи (*дарахт, сохтмон*), ки дучори зарбаи соиқа, барқ шудааст.

БАРҚЗАНАНДА *برق زننده* 1. сифати феълии замони ҳозира аз **барқ задан**. 2. дурахшанда, тобон, пурнур.

БАРҚЗАНИӢ *برق زنی* 1. исми амал аз **барқ задан**; дурахшидани барқ. 2. *мач.* дурахшандагӣ, тобандагӣ.

БАРҚЗАНОН *برق زنان* феъли ҳоли замони ҳозира аз **барқ задан**.

БАРҚИЯ برقيہ *нав.* мактуби таъҷилӣ, ки тавасути почта ба унвони касе ё ҷое фиристода мешавад, телеграмма.

БАРҚӢ برقى *мансуб ба барқ; нерӯгоҳи барқӣ* муассисаи истеҳсолкунандаи қувваи барқ, стансияи электрикӣ (*кҳн.*); **ҷароғи барқӣ** ҷароғи аз қувваи барқ даргиранда.

БАРҚКОР برق کار он ки васоили барқиро насб ва тармим мекунад, электрик.

БАРҚКОРӢ برق کاری 1. насб ва таъмири васоили барқӣ. 2. амал ва шугли барқкор.

БАРҚМОНАНД برق مانند мисли барқ, барқосо.

БАРҚМОҲӢ برق ماهی *навъи моҳӣ, ки барои химояи худ ва муқобилият ба душман дар бадани худ нерӯи барқ тавлид мекунад, мормоҳиҳо ва суфрамоҳиҳо.*

БАРҚНАМО برق نما *нав.* асбоб барои таҳлили вучуд доштани барқ дар бадан ё ҷисм.

БАРҚНИГОҲ برق نگاه касе, ки нигоҳи тезу таъсирнок дорад, тезнигоҳ.

БАРҚНОК برق ناک дурахшанда, дурахшон, тобишнок.

БАРҚОСО برق آسا монанди барқ, зуд, тез; шитобон.

БАРҚПАРВОЗ برق پرواز тезпарвоз, тездав.

БАРҚПОШ برق پاش дурахшанда, ҷилодиҳанда.

БАРҚРАВ برق رو *ниг.* барқрафтор.

БАРҚРАСОНӢ برق رسانی барқ расондан, ё таъмини барқ, эҷоди шабака барои таъмини барқ.

БАРҚРАФТОР برق رفتار тезрафтор, тезрав.

БАРҚСАНЧ برق سنج асбоби санҷиш ва андозагирии барқ, электрометр.

БАРҚСИФАТ برق صفت *ниг.* барқосо.

БАРҚҶАВЛОН برق جولان тезрафтор; чувт, ҷо-лок.

БАРЛОС т. برلاس номи яке аз қабилаҳои туркнажод.

БАРМ برم *кҳн.* оби кӯле, ки аз борон пайдо шудааст, толоб, истаҳр.

БАРМАЛО برملا ошкор, фош, равшан, возеҳ.

БАРМАНИШ برمنش *кит.* худписанд, мағрур, мутакаббир.

БАРМАНИШӢ برمنشی худписандӣ, ғурур, такаббур.

БАРМАХИДАН برمخیدن *кит.* муҳолифат ва нофармонӣ кардан ба падару модар; оқ шудан, осӣ шудан.

БАРМАҲАЛ برمحل *ниг.* барвақт.

БАРМОЛИДАН برمالیدن *кит.* 1. молидан. 2. барзадан, боло кардани остин ва эзорпоча.

БАРНАВИШТАН//БАРНАБИШТАН

برنوشتن//برنبشتن *кит., ниг.* навиштан; остин барнабиштан *киноя аз остин барзада ба коре омода шудан.*

БАРНИГОРИДАН برنگاریدن *нигоридан, навиштан.*

БАРНИҲОДАН برنهادن 1. ниҳодан, гузоштани ҷизе ба болои ҷизе. 2. ба қароре омадан, азм кардан, тасмим гирифтан.

БАРНИШАСТАН برنشستن 1. нишастан. 2. савор шудан ба асп.

БАРНИШОНДАН برنشاندن 1. феъли бавоситаи барнишастан; шинондан, нишондан. 2. савор кардан.

БАРНО برنا ҷавон, навҷавон; *муқоб.* пир; **пиру барно** пиру ҷавон, хурду калон; ҳама; **бахти барно** бахти нек, хушбахтӣ.

БАРНОДИЛ برنادل калонсоли (кӯҳансоли) ҷавондил.

БАРНОӢ برنایی ҷавонӣ, навҷавонӣ.

БАРНОМА برنامه 1. зикри номгӯи корҳое, ки бо ҳадафи муайян ба анҷом мерасанд: **барномаи дарозмуддат**, **барномаи миёнамӯҳлат**, **барномаи кӯтоҳмуддат**; **барнома сохтан**, **барнома тартиб додан**. 2. феҳристи мундариҷаи гуфторҳои радио, намоишҳои театр, кино ва телевизион, программа. 3. маҷмӯаи дастурҳое, ки дар компютер дода мешавад ва онро компютер бо тартиб иҷро мекунад. 4. он чи ки дар ибтидои китоб ё рисолае навишта мешавад; муқаддима, сарсухан *ва ғ.*

БАРНОМАВӢ برناموی *мансуб ба барнома; аз рӯи барномаву нақша иҷрошаванда.*

БАРНОМАГУЗОРӢ برنامه‌گذاری *ниг.* барнома-масозӣ.

БАРНОМАНАВИС برنامه‌نویس он ки барнома менависад ё таҳия мекунад: **барноманависи компютер.**

БАРНОМАНАВИСӢ برنامه‌نویسی амали навиштани барнома.

БАРНОМАРЕЗӢ برنامه‌ریزی *ниг.* барномасозӣ.

БАРНОМАСАНЧӢ برنامه‌سنجی баррасӣ ва санчиши барномаҳо пеш аз мавриди амал қарор гирифтан.

БАРНОМАСОЗ برنامه‌ساز созандаи барнома, таҳиякунанда ва тартибдиҳандаи барномаву нақшаи коре.

БАРНОМАСОЗӢ برنامه‌سازی *исми амал аз барнома сохтан*; таҳияи барнома, тартиб додани барнома.

БАРНОС برناس *кит.* ғофил, нодон.

БАРОАТ I *а.* برأت *кит.* 1. пок шудан аз айб ва тӯҳмат. 2. покӣ, бегуноҳӣ, беайбӣ.

БАРОАТ II *а.* براعت *кит.* фазилат, бартарӣ, маҳорат, кордонӣ; **бароати истехлол** *ади.* чанд лафзе ё иборае дар ибтидои китоб ё қасидаву маснавӣ, ки мақсад ва мароми шоирро маълум мегардонад.

БАРОАТУТТАЛАБ *а.* براعت‌الطلب *ади.* дар қасида талаб кардани чизе аз мадҳшаванда бо забони ширин ва ибораҳои дилпазир.

БАРОБАР برابر 1. як хел, якранг, яксон. 2. ҳамто, назир; мисл, монанд; наздик. 3. мусовӣ, муодил, мутобиқ. 4. рӯ ба рӯ, муқобил. 5. якҷоя, ҳамроҳ. 6. якбора, дар як вақт, дар айни замон; **баробари...** а) дар як вақт бо...; б) ҳамона, ҳамон замон; **дар баробари...** дар қатори...; **дар баробари ин // баробари ин (ҳамин)** дар айни замон; дар зимн, зимнан; **баробар будан ба касе (дар сол)** ҳамсинну ҳамсол будан бо касе; **баробар кардан** а) ҳамвазн гардонидан, ҳамсон намудан; б) ҳисоби додугирифтро яктарафа кардан; в) додан, пардохтан, адо кардан (*-и қарз*); **баробар кардани касе бо касе** дар як саф ҷой додан, дар як қатор гузоштани касе бо касе; **баробар омадан** мувофиқат кардан, дуруст (мувофик) омадан; **баробар омада натавони-стан** ҳариф шуда натавонистан, муқобилат

карда натавонистан; **баробар шудан бо касе** а) дар коре расида гирифтан ба касе, мусовӣ шудан, ҳамсон шудан; б) *маҷ.* муқобилият нишон додан ба касе; ҷангу ҷидол кардан бо касе; **ба (бо) ҷон баробар** азиз, гиромӣ; **бо ҳама баробар будан** бо ҳама як хел муносибат доштан; ҳамаро ба як ҷашм دیدан; **дар ҳама ҷо хурӯс баробар ҷеғ мезанад (мақ.)** вазъият дар ҳама ҷо як хел аст; **об ба лаби ҷӯ(ӣ) баробар шудан** хуб анҷом ёфтани кор, рӯ ба бехбудӣ овардани кор.

БАРОБАРАНДОЗА برابراندازه аз ҷиҳати андоза якхела, аз ҷиҳати миқёсу миқдор якхела.

БАРОБАРВАЗН برابر وزن аз ҷиҳати вазн мусовӣ, ҳамвазн.

БАРОБАРВАЗНӢ برابروزنی баробарвазн будан; ҳамвазнӣ.

БАРОБАРӢ برابری 1. ҳамвазнӣ, ҳамсонӣ, мутобиқат. 2. вазъияти мардум дар ҷамъият, ки дар ҳуқуқи сиёсӣ ва шахрвандӣ ҳама мусовӣ мебошанд, мусовот. 3. нисфӣ, нимӣ.

БАРОБАРКУНЧА برابرکنجه *ҳанд.* дорои кунҷҳои якхела.

БАРОБАРҚИМАТ برابرقيمت аз ҷиҳати қимат якхела, дорои баҳои ба ҳам монанд.

БАРОБАРҚУВВА برابرقوة дорои қувваи баробар, қувваи якхела дошта.

БАРОБАРМАӢНО برابرمعنی дорои маънои якхела, ҳаммаъно.

БАРОБАРМАӢНОӢ برابرمعنایی баробармаъно будан, якхелагии маъно, ҳаммаъноӣ.

БАРОБАРМИҚДОР برابرمقدار аз ҷиҳати миқдор мусовӣ, аз рӯи шумор фаркнадошта.

БАРОБАРНИҲОДА برابرنهاد *ниг.* баробарӣ, эквивалент.

БАРОБАРО برآبر *дар айни баробаро* ҳангоми баромадан, дар ҳини хориҷ шудан аз ҷое.

БАРОБАРПАҲЛУ برابرپهلو *ҳанд.* дорои паҳлуҳои баробар аз ҷиҳати дарозӣ: **секунҷаи баробарпахлу.**

БАРОБАРСУРЪАТ برابرسرعت дорои суръати якхела, аз ҷиҳати суръат мусовӣ.

БАРОБАРТАРАФ برابرطرف *ҳанд.* дорои тарафҳои якхела аз ҷиҳати дарозӣ: **секунҷаи**

баробартараф.

БАРОБАРТАЪСИР برابرتأثير *физ.* дорои таъсири якхела.

БАРОБАРҲАЧМ برابر حجم аз чихати ҳаҷм яксон, ҳаҷми якхела дошта.

БАРОБАРҲУҚУҚ برابر حقوق дорои ҳуқуқи якхела, аз чихати ҳуқуқ яксон.

БАРОБАРҲУҚУҚӢ برابر حقوقӣ баробарҳуқуқ будан, дорои ҳуқуқи якхела будан, аз чихати ҳуқуқ яксон будан.

БАРОБАРШАВӢ برابرشوى *исми амал аз баробар* шудан; мусовӣ шудан.

БАРОВАР برآور *ниг.* боровар.

БАРОВАРАНДА برآورنده 1. сифати феълии замони ҳозира аз **баровардан**; хоричкунанда, берункунанда. 2. равонкунанда, иҷобаткунанда.

баровард برآورد *асоси замони гузашта аз баровардан.*

БАРОВАРД برآورد ҳисобу китоби пешакӣ, смета; **бо бароварду фурувард** (*гап задан ё шеър хондан*) а) бо риояи задаҳо ва тақозои маънӣ баланду паст хондани шеър; б) муқаддимапардозии дуру дароз дар гуфтор.

БАРОВАРДА برآورده 1. сифати феълии замони гузашта аз феъли **баровардан**. 2. шахси ба мартабаи баланд расида, парваришёфта, тарбиятшуда. 3. бинои баланд, ҳисор, қалъа. 4. маҳсулот, моли истехсолшуда.

БАРОВАРДАН برآوردن 1. берун кардан, берун овардан; **муқоб.** даровардан; **овоз баровардан** садо додан, гап задан; **сар баровардан** а) сар берун кардан; б) пайдо шудан, намоён гардидан. 2. хорич намудан, бадар кардан; **аз кор баровардан** а) аз кор хорич кардан; б) *мач.* вайрон кардан, хароб кардан, ғайри қобили истифода сохтан. 3. боло бурдан, баланд кардан; бурдан; **ба кор баровардан** ба сари кор хозир кардан, ба кор сафарбар намудан. 4. истехсол кардан. 5. хонда ба маънояш сарфаҳм рафтан; хонда маънидод карда тавонистан. 6. нашр кардан: **рӯзнама баровардан** варақа баровардан; **духтар баровардан** духтарро бо тӯю сур ба шавҳар додан; **мондагиро баровардан** осори хастагиро

бартараф кардан, мондагиро рафъ кардан, дам гирифтан; **мурда баровардан** мурдари гӯрондан, дафн кардан, гӯру чӯб кардан; **нағзак баровардан** ба бемории нағзак дучор шудан; **об баровардан** чӯю канал канда, об чорӣ кунондан; **савод баровардан** саводнок кардан (шудан), соҳиби савод кардан (шудан); **таб баровардан** баланд шудани ҳарорати бадан, таб кардан; **хулоса баровардан** ба хулосае омадан, натиҷа гирифтан; **хун баровардан** а) чорӣ ё резондани хун ба воситаи раг задан; б) *д.* чонвареро кушта, худой ё садақа кардан; **ҳочат баровардан** эҳтиёҷи касеро рафъ кардан; **аз гумони бад баровардан** рафъи бадгумонӣ кардан, бадгумониро бартараф сохтан; **аз дил чизе баровардан** чизеро фикр карда ёфтан; чизеро аз худ бофтан; **ном баровардан** машҳур шудан, шӯҳрат ёфтан, маъруф гардидан, овоза баровардан; **губори дил баровардан** кудуратро бартараф кардан; **гаму гуссаро фаромӯш кардан**, **кусури чизеро баровардан** товони чизеро гирифтан, талофӣ кардан, ба бадали коре (чизе) коре кардан, ки ҷои онро гирад; **ҷони касеро баровардан** а) ҳалок (нобуд) кардан; б) бисёр ба танг овардан; **аз роҳ баровардан** бераҳа кардан, аз роҳ задан; **касери гумроҳ кардан**, ба корҳои бад талкин намудан; **аз хотир (ёд) баровардан** фаромӯш кардан; **гард аз чизе баровардан** несту нобуд кардан, маҳв кардан; **димор аз рӯзгори касе баровардан** касеро куштан, маҳв кардан, ҳалок намудан; **чизеро аз дили касе баровардан** а) ногуворӣ ва ё нохуширо фаромӯш кунондан; б) кинаро бартараф кунондан.

БАРОВАРДАНИӢ برآوردنى *шоистаи баровардан, дархӯри баровардан.*

БАРОВЕХТАН برآويختن 1. овехтан, овезон кардан. 2. ба ҳам дарафтодан, часпу чидол кардан, афтударафт кардан.

БАРОДАР برادر 1. писари як падару модар нисбат ба писару духтарони дигари он падару модар, додар; **бародари зоида** ду писари аз як модар зоидашуда, бародари модаряк; **ҷумҳурии бародар** ҷумҳурии муносибати дӯстии чун бародар дошта. 2. *муҳотаб барои муроҷиати эҳтиромона нисбат ба мардон.*

БАРОДАРАНДАР برادراندر бародари падаряки

модарчудо, ё баръакс, бародари ўгай.

БАРОДАРВОР برادروار мисли бародар, бародарона.

БАРОДАРЗАН برادرزن *ниг.* додарарӯс.

БАРОДАРЗОДА برادرزاده фарзанди бародар, додарзода.

БАРОДАРИ برادری бародар будан; дӯст будан чун бародар; аз рӯи бародарӣ дӯстона, самимона.

БАРОДАРКУШ برادرکش кушандаи бародар; чанги бародаркуш.

БАРОДАРКУШӢ برادرکشی якдигарро куштани бародарҳо; чанги бародаркушӣ маҷ. чанги дохилии як халқ.

БАРОДАРОНА برادرانه 1. ба таври бародар, чун бародар, ба монанди бародар. 2. самимӣ, самимона, дӯстона; ёрии бародарона кумаки беғарази дӯстона.

БАРОДАРХОНД برادرخواند марде, ки аз тарафи дӯсте ба сифати бародар шинохта шудааст, додархонд.

БАРОДАРХОНДА برادرخوانده *ниг.* бародархонд.

БАРОДАРХОНДАӢ برادرخواندگی бародархонда будан, вазъ ва ҳолати бародархонда.

БАРОДАРШАҲР برادرشهر нав. шаҳре, ки бо шаҳри дигаре аҳду паймони дӯстии бародарона бастааст.

БАРОДАРШӢ برادرشوی *ниг.* додаршӯ.

бароз براز *асоси* замони ҳозира аз **барозидан**.

БАРОЗ I براز *кит.* зебой, зинат ва некӯӣ, ороштагӣ.

БАРОЗ II براز *кит.* чӯбе, ки дар кафшдӯзӣ миёни қолиби кафш ва г. мегуздоранд; фона.

БАРОЗАНДА برازنده *кит.* сифати феълии замони ҳозира аз **барозидан**; зебанда; шоиста, сазовор.

БАРОЗАНДАӢ برازندگی барозанда будан, шоистагӣ.

БАРОЗИДАН برازیدن *кит.* 1. хуб ва зебо кардан, оростан ва зинат додан. 2. сазовор будан, шоиста будан, зебанда будан.

БАРОИ برای *пешванд* 1. баҳри..., аз баҳри...; дар

роҳи...; бо мақсади...: **барои гирифтани ҷои якум мубориза бурдан**; **барои ту** аз баҳри ту, ба хоҳири ту. 2. ба; **барои чӣ?** аз чӣ сабаб?; **барои як сол** ба муддати як сол; **барои ҳамин** ба ин сабаб, бинобар ин; **барои ин ки...** *пайванд* бо сабаби ин ки...; бо мақсади ин ки...

БАРОҚ *а.* برق *гуфт.* 1. ало, алобуло. 2. пахмоқ; сермӯй; **абрӯвони бароқ** абрӯвони сермӯи парешон.

БАРОҚАБРӢ برقابرو он ки абрӯвони бароқ дорад.

баромад برآمد *асоси* замони гузашта аз **баромадан**; **баромад-баромади офтоб** қариби вақти тулӯи офтоб.

БАРОМАД I برآمد 1. *гуфт.* баромадан ба минбар барои суҳанронӣ (*дар маҷлису ҷамъомадҳо*); воридаи сахна шудан барои сурудхонӣ, раққосӣ (*дар консерту намоишҳо*); **баромад кардан** суҳан кардан ё суруд хондан дар маҷлис ё консертҳо. 2. сарф. харч; масориф, хароҷот; **даромаду баромад** дахлу харч. 3. мансубият ба табақаҳои ҷамъиятӣ (*аз рӯи касбу кори падару модар*): **баромади иҷтимоӣ**.

БАРОМАД II برآمد баромадгоҳ; дари баромад.

БАРОМАДА برآمده *сифати* феълии замони гузашта аз **баромадан** (*ки беиштар қалимаҳои мураккаб месозад*: **азистеъмолбаромада** истеъмолнашаванда, ғайри мустаъмал, аз доираи истеъмол беруншуда; **азқорбаромада** қобилияти қориашро гумкарда; заиф ва очизшуда: **ҷашмони азқорбаромада**).

БАРОМАДАӢ برآمدگی *гуфт.* 1. шакли дигари сифати феълии замони гузашта аз **баромадан**. 2. дӯнг, дӯнгӣ, барҷастагӣ, баҳше аз як чиз, ки аз қисматҳои дигар болотар, барҷастатар аст.

БАРОМАДАН برآمدن 1. берун шудан, хориҷ гаштан, бадар рафтан; *муқоб.* **даромадан**. 2. боло шудан, баланд шудан (*бо зина, ба бом*). 3. *тиб.* аз ҷо бечо шудани устухони дасту пой ва г. 4. рафтан: **ба саёҳат баромадан**, **ба кӯча баромадан**; **ба қор баромадан** ба қор рафтан; ҳозир шудан ба сари қор; **ба пешвози касе баромадан** ба пешвози касе рафтан, касеро пешвоз гирифтан, истиқбол кардан. 5. раси-

дан. 6. рӯидан, рустан; сабз шудан. 7. шунида шудан, ба гӯш расидан, баланд шудан (*мас., садо*). 8. пайдо шудан, ёфт шудан. 9. намудор гаштан. 10. тулӯ кардан: **офтоб баромадан**. 11. сар задан, ба вукуъ пайвастан. 12. содир шудан (*мас., фармон, қарор*). 13. зухур кардан. 14. *бо сифати феълӣ омада, пуррагӣ ва тамомияти амалро ифода мекунад: дида баромадан, хонда баромадан; зӯр баромадан* голиб шудан, ғалаба кардан; **хеш баромадан** *бо касе* маълум шудани хешигарии ҳамдигар; **голиб баромадан** ғалаба кардан, нусрат ёфтан, музаффар гардидан; **аз гапи касе баромадан** мувофиқи гуфтаи касе амал накардан; нофармонӣ кардан; **аз даҳон баромадан** гуфта шудан, гуфтан; **аз ин мебарояд, ки...** аз ин маълум мешавад, ки...; аз ин ба чунин хулоса омадан мумкин аст, ки...; **аз кор баромадан** а) аз кор хориҷ шудан; б) *мач.* вайрон шудан, корношоям шудан; қобилияти кори ро гум кардан; ба кор наомадани чизе; **аз хотир баромадан** фаромӯш шудан, аз ёд рафтан; **аз ўҳдан коре баромадан** лаёқати иҷрои кореро доштан; кореро иҷро карда тавоништан; **ба шавҳар баромадан** бо марде ақди никоҳ бастан, зани касе шудан; **гапи касе рост баромадан** тасдиқ шудани дурустии сухани касе; **гап аз як чо баромадан** як хел будани фикру андешаи чанд кас, ба ҳам мувофиқат кардани фикру гуфтори ду кас; **дуд аз чигар баромадан** саҳт андӯхгин шудан.

БАРОМАДАНГОҲ *брамден ғав.* маҳалли тулӯ, машриқ, ҷои баромадани офтоб.

БАРОМАДГОҲ *брамден ғав.* ҷои баромад, маҳалли хориҷ шудан.

БАРОМЕТР *ю.* *браметр* *ниг.* **фишорсанҷ.**

БАРОМЕХТАН *брамихтан* 1. *ниг.* **омехтан.** 2. ба ҳамдигар дарафтдан, даст ба гиребон шудан, ҷаспу талош кардан.

БАРОМУДАН *брамудан* *кит.* 1. омудан, пур шудан, саршор шудан; пур кардан, саршор кардан. 2. омехтан, омезиш додан, дарҳам кардан.

БАРОН *фр.* *бран* яке аз унвонҳои дворянӣ дар баъзе кишварҳои Аврупо.

БАРОНГОР *брангар* *кит.* самти рости лашкар.

БАРОНДАН *бранден* *тарзи бавоситаи феълӣ бурдан; хоби касеро барондан* касеро хобондан;

дан; хоби касеро барондан касеро хобондан.

барор *бар* *асоси замони ҳозира аз баровардан.*

БАРОР *бар* пешрафт, муваффақият; омади кор; **авчу барор** нашъунамо; ривочу раванг; **барор гирифтани (кардани) кор** омад кардан, бо муваффақият анҷом ёфтани коре.

БАРОРАНДА *баранде* *ниг.* **бароваранда;** истехсолкунанда, тавлидкунанда.

БАРОРИШ *бараш* *исми феълӣ аз баровардан;* қисме аз ягон нашрия.

БАРОРНОК *баранак* бобарор, бомуваффақият, муваффақиятомез; пешрав.

БАРОРНОКӢ *баранакӣ* баробарӣ, бомуваффақиятӣ, муваффақиятнокӣ; пешравӣ.

БАРОРОСТА *брараста* *ниг.* **ороста, ороишдида.**

БАРОРОСТАН *брарастан* *кит., ниг.* **оростан.**

БАРОСУДАН *брасудан* осудан, дам гирифтдан.

БАРОТ I *а.* *брот* *кит.* 1. хати озодӣ, ҳуҷчати авфи гуноҳ; бароти наҷот, раҳнома, хати озодӣ. 2. ҳуҷчате, ки дар асоси он пулу мол ба касе гузаронида мешавад, ҳавола.

БАРОТ II *брот* номи рӯзи 15-уми моҳи шаъбон – моҳи 8-уми солшумории ҳиҷрии қамарӣ.

БАРОҲАТ *браҳат* 1. орому осуда; бофароғат. 2. осудаҳолона, оромона; фориғболона.

БАРОҲИМА *а.* *браҳме* *ҷ.* **бараҳман.**

БАРОҲИН *а.* *браҳин* *ҷ.* **бурҳон.**

БАРОҲЕХТАН *браҳихтан* *кит.* аз ғилоф берун кашидан, баровардан (шамшерро).

БАРОШУФТАН *брашфтан* дар ғазаб омадан, хашмгин шудан, шӯридан; ба ҳаяҷон омадан.

БАРОЯНД *брайнд* ҳосияти таъсири омилҳои гуногун; **бароянди нерӯҳои сиёсӣ.**

БАРОЯНДА *брайнде* *сифати феълӣи замони ҳозира аз баромадан: марди аз хона бароянда, ҷавони ба дарахт бароянда.*

БАРПАРИДАН *барпрیدن* ба парвоз омадан, паридан, парвоз кардан.

БАРПО *барпа* 1. пойдор, барқарор; устувор. 2. барафрохта, қоим; **барпо кардан (намудан)** а) бунёд кардан, сохтан, бино кардан; таъсис

кардан; б) оростан (базм ё чашнеро); в) хезондан, бардоштан (*мас., фитна, ошӯб, гавго ва ғ.*); **барпо шудан** (**гардидан, гаштан**) а) сохта шудан, бунёд гардидан, бино шудан; қомат рост кардан; б) таъсис ёфтан, ташкил шудан; в) баргузор гардидан, доир шудан; г) рӯй додан, ба вуқӯ омадан.

БАРПОКУНАНДА *برپاکننده* *сифати феълии замони ҳозира аз барпо кардан*; 1. созанда, бинокор; бунёдгар. 2. ташкилкунанда, муассис.

БАРР *а. бар ниг. бар(р).*

БАР(Р)А *بره* 1. бачаи гӯсфанд; бачаи оху; **барраи ширмаст** барраи фарбеҳи ширхор. 2. *мач.* тару тоза, ботароват: **пиёзи барра, бодиринги барра**; *◇ бурчи барра ниг. хамал (бурчи хамал).*

БАРРАБИРӢН *بره‌بريان* барраи бирён, гӯшти бирёнкардашудаи барра.

БАРРАГОВ *بره‌گاو* *кит. гӯсола.*

БАРРАЗОӢ *بره‌زائي* барра зоидани меш.

БАРРАКАБОБ *بره‌کباب* кабоби аз гӯшти барраи дар буғ ва ё дар сих пухта.

БАРРАПИӢЗ *بره‌پياز* пиёзи кабуди тару тоза.

БАРРАСИДАН *بررسيدن* 1. расидан, даромадан. 2. тафтиш кардан, кофтуков кардан. 3. иттилоъ ҳосил кардан, хабар ёфтан, фаҳмидан.

БАРРАСӢ *بررسی* таҳқиқ, омӯзиш, мутолиа: **баррасӣ кардан, баррасӣ шудан.**

БАРРАЧА *بره‌چه* 1. *шакли тасгири барра.* 2. *мач.* азиз, меҳрубон (*одатан ҳангоми навозиши ва дӯстдориҳои фарзанди хурдсол меғӯянд*).

БАРРЕЛ *англ. بريل* воҳиди паймоиши ҳисмҳои пошхӯранда ва моеъ дар баъзе мамлакатҳо (*мас., баррели нафт дар Амрико ба 159 л. баробар аст*).

БАРРӢ *بری* мансуб ба **бар(р)**; биёбонӣ, даштӣ.

БАРРОҚ *а. بارق* барқзананда, дурахшон, тобон; **барфи барроқ** барфи сафеди чилодиҳанда; **чашмони барроқ** чашмони оташбори пурнур.

БАРРУСТАН *بررستن* *кит.* рӯида боло гирифтан, сабзида қад афроштан, қад баланд намудан.

БАРРӢИДАН *برروييدن* *кит.* рӯидан, рустан.

БАРС *برس* *гурсу барс гуфт.* тануманди боқувват.

БАРСАМ *برسم* *кҳн.* химчаҳо ё шохчаҳои аз дарахти газ ё анор, ки рӯҳониёни зардуштӣ дар мавриди иҷрои маросими динӣ ба даст мегирифтанд.

БАРСОМ *برسام* *тиб.* варами шуш, зотулҷанб (плеврит).

БАРСОХТАН *برساختن* *кит.* сохтан, омода кардан, ҳозир гардонидан.

БАРТАН *برتن* *кит.* мағрур, мутақаббир; *муқоб. фурутан.*

БАРТАНГ *برتنگ* 1. тасмае, ки бо он зинро бар пушти асп мебанданд. 2. мавзее дар Бадахшони Тоҷикистон.

БАРТАНГӢ *برتنگي* 1. *мансуб ба Бартанг* (ноҳия). 2. сокини Бартанг.

БАРТАНИДАН *برتنيدن* *ниг. танидан.*

БАРТАНӢ *برتنی* мағрурӣ, тақаббур, *муқоб. фурутанӣ.*

БАРТАР *برتر* 1. болотар, авлотар: **бартар доништан.** 2. баландтар; *муқоб. фурутар.* 3. онсӯтар, фаротар.

БАРТАРАФ *برطرف* **бартараф кардан (намудан)** барҳам додан, нест кардан, аз байн бурдан; рафъ кардан; дур кардан; **бартараф шудан (гардидан)** барҳам хӯрдан, нест шудан, аз байн рафтан; яктарафа шудан.

БАРТАРАФКУНАНДА *برطرف‌کننده* *сифати феълии замони ҳозира аз бартараф кардан*; барҳамдиҳанда, несткунанда, азбайнбаранда, рафъкунанда.

БАРТАРАФШУДА *برطرف‌شده* *сифати феълии замони гузашта аз бартараф шудан*; барҳамхӯрда, нестшуда, рафъгардида.

БАРТАРИДОШТА *برتری‌داشته* *сифати феълии замони гузашта аз бартарӣ доштан.*

БАРТАРИН *برترین* 1. болотарин аз ҷиҳати мақом, синну сол *ва ғ.* 2. дорои болотарин макон, болотарин.

БАРТАРИЧӢӢ *برتری‌جویی* бартарӣ чустан дар мақоми корҳои дигар аз дигарон, худро аз

дигарон баландтар доништан, авлавиятҷӯӣ.

БАРТАРӢ برترى 1. бартар будан, афзалият, фавқият; имтиёз; **бартарӣ доштан** афзалият доштан, фазилят доштан, беҳтар будан. 2. баландӣ, иртифоъ.

БАРТЕР англ. برتير мубодилаи бевоситаи молу чиз ё ягон хизмат дар байни муассисаҳову давлатҳо.

БАРТОФТАН برتافتن 1. тоб додан, тофтан. 2. баргардонидан, дур кардан.

БАРӢҲАТГИРӢ برويختگيرى *дурустаи рӯи-хатгирӣ*.

БАРӢМАНД برومند 1. нерӯи қавӣ, рашид. 2. боровар, мевадор. 3. ҳосилхез, обод. 4. комёб, комраво.

БАРФ برف резаҳои майдаи оби яхбаста, ки дар зимистони хунук меборад; **аз барф гурехта ба борон дучор шуд** (*зарб.*); **барфи лаклакӣ** барфе, ки порча-порча, паға-паға меборад; **барфи тар** барфе, ки вақти борида аз мулоимии ҳаво ба замин расидан замон об шуда меравад; **барф барин сафед** а) ниҳоят сафед, тамоман сафед; б) *мач.* сафеду зебо; **барфи сар** мӯи сафеди сар.

БАРФАК برفک *шакли тасғири барф*. 1. зарраҳои яхӣ, ки бар асари дохил шудани об ба дохили яхкунаки яхдон дар канорҳои он пайдо мешавад. 2. духтари барфии афсонавӣ, ки гӯё бо омадани баҳор об шуда мерафтааст, набераи бобои барфӣ.

БАРФАКТАРОШ برفک تراش абзори пластикӣ, ки бо он барфақҳои яхдонро тоза мекунад.

БАРФАНДОЗ برف انداز 1. бориши шадиди барф. 2. ҷои партоби барф.

БАРФАРОЗАНДА برفرازنده болобар, болобаранда, баландкунанда.

БАРФАРОЗИДАН برفرازیدن *ниг. барафрохтан*.

БАРФАРОХТАН برفراختن *ниг. барафрохтан*.

БАРФАРОШТА برفراشته *ниг. барафрошта*.

БАРФАРОШТАН برفراشتن *ниг. барафроштан*.

БАРФБЕЛКУНӢ برف بيلکني аз барф тоза кардани рӯи ҳавлӣ, болои бом *ва г. (бо бели маҳсул)*.

сул).

БАРФБОЗӢ برفبازى 1. бозиест, ки бачагон якдигарро шӯхикунон бо барф мезананд ва ё ба барф мегелонанд. 2. бозии парандагон, ки худро ба барф меҷулонанд ё барфро ба ҳар тараф мепошанд.

БАРФГИР برفگير хусусияти замин, минтақа, кӯҳ ё ҳар чизе, ки бо сабаби сардӣ ё баландии зиёд ё соягӣ доимо ё вақти зиёде барфпӯш аст.

БАРФГИРИФТА برفگرفته пӯшида бо барф, барфпӯш.

БАРФИКАНДАН برفکندن *ниг. барафкандан*.

БАРФИН برفين 1. *ниг. барфӣ*. 2. барфдор, барфнок; пурбарф.

БАРФИШОНДАН برفشانندن *ниг. барафшондан*.

БАРФӢ برفى 1. аз барф сохташуда; **одами барфӣ** ҳайкале, ки бачаҳо бозикунон аз барф месозанд. 2. мактуби манзуме, ки дӯстон, одатан вақти боридаи барфи аввал, номаълум ба якдигар месупоранд ва дар он мактуб оро-стани зиёфате бо зикри номҳои таом ва обу мева хоҳиш карда мешавад; агар ҳангоми супоридан соҳиби мактуб ба даст афтад, маҷбур аст, ки айнӣ он зиёфатро худӣ ӯ ташкил кунад: **хати барфӣ**. 3. зиёфате, ки ба муносибати бохти хати барфӣ орошта мешавад; **бобои барфӣ** *ниг. бобо*.

БАРФКӢБ برفکوب **боди барфкӯб** боди тунде, ки барфро ба дару девор мекубад.

БАРФКӢРӢ برفکورى *тиб.* осеб дидани чашм бар асари рӯзҳои офтобӣ муддати зиёд нигоҳ кардан ба барф.

БАРФНИГОҲДОРӢ برفنگاهدارى *кишов.* ба таври сунъӣ нигоҳ доштани барфҳои зимистон дар заминҳои кишт барои намӣ.

БАРФОБ برفآب 1. обе, ки дар натиҷаи об шудани барф ба вучуд меояд, оби барф. 2. обе, ки барои сарду хунук шудан микдоре барф ба он мепартоянд.

БАРФОЛУД(А) برفآلود(ه) ба барф олула, бо барф омехта, барфаралаш: **боди барфолуд**, **борони барфолуд**, **тӯфони барфолуд**.

БАРФОМЕХТА برف آميخته махлут бо барф, барфолуд.

БАРФОСО برف آسا барфвор, монанди барф сафед, ниҳоят сафед.

БАРФПОК برف پاک *ниг.* барфпоккун.

БАРФПОККУН برف پاک کن василае барои тоза кардани шишаҳои пеш ва ақиби мошин аз барфу борон ва ғайра, барфпок.

БАРФПОРА برف پاره *ниг.* барфреза.

БАРФПҶШ برف پوش бо барф пӯшонидашуда.

БАРФРЕЗА برف ريزه зарраҳои барф, пораҳои барф.

БАРФРЕЗОН برف ريزان 1. ҳангоми резиши барф. 2. *мач.* зимистон.

БАРФРҶБ برف روب рӯбандаи барфҳои кӯчаву хиёбонҳо *ва г.*

БАРФРҶБА برف روبه *ниг.* барфтӯда.

БАРФРҶБӢ برف روي рӯфтани барф, тоза кардани барфи кӯчаву роҳҳо; **мошини барфрӯбӣ** мошини махсус барои рӯфта чамъ карда бурдани барфҳои кӯчаву роҳҳо, майдонҳои фурудгоҳ *ва г.*

БАРФСАНЧ برف سنج асбоб барои муайян кардани ғафсии қабати барф.

БАРФТОЗАКУНАК برف تازه كنك тозакунандаи барфҳои пиёдароҳхovu хиёбонҳо, поккунандаи барфҳо; мошини барфрӯбӣ.

БАРФТҶДА برف توده тӯдаи барф, анбӯҳи барф, ки аз бориши зиёд ба вучуд омада ва ё аз кӯҳҳо кӯчида афтода бошад.

БАРФТҶФОН برف طوفان тӯфони барфолуд.

БАРФУЗУДАН برف زودن афзудан, зиёд кардан.

БАРФУРҶЗОНДАН برف روزاندن афрӯхтан, шӯлавар кардан.

БАРФУРҶХТАН برف روختن *ниг.* барафрӯхтан.

БАРХ برخ 1. бахш, қисмат. 2. баҳра, насиб.

БАРХАТО برخا сахван, иштибоҳан; ба ғайри қасд.

БАРХАФЧ برخفچ *кит., ниг.* кобус.

БАРХЕ برخي 1. *ниг.* баъзе. 2. андаке; ҳиссае, қисме.

БАРХЕЗОН(И)ДАН برخيزاندن//برخيزانیدن *тарзи бавоситаи бархестан*; 1. ба по хезондан, аз ҷо баланд кардан. 2. *мач.* ба шӯр овардан, шӯрондан.

БАРХЕСТАН//БАРХОСТАН برخاستن//برخيستن 1. ба по хестан, баланд шудан аз ҷо. 2. бедор шудан аз хоб, аз ҷои хоб хестан. 3. қиём кардан, исён бардоштан; **ба по бархостан** қиём кардан, исён бардоштан; **ба чанг бархостан** омодаи чанг шудан; **валвала бархестан** шӯру ошӯб барпо шудан; **чанг бархестан** чанг рӯй додан, харб сар шудан.

БАРХИЛОФ برخلاف хилофи чизе ё касе.

БАРХИРА برخيره *кит.* беақлона, бетамизона, беадабона.

БАРХӢ برخي *кит.* фидо, қурбонӣ, фидя.

БАРХОН برخان тепшаҳои кумӣ, ки бод дар баъзе биёбонҳо дуруст мекунад, ки аз ҷо ба ҷое мекӯчанд.

БАРХОСТ برخاست **нишасту бархост** шиштухез; мусоҳибат.

БАРХОСТА برخاسته баландшуда, барҷаста.

БАРХОСТАН برخاستن *ниг.* бархестан.

БАРХУР برخور *ниг.* бархӯр.

БАРХУРАНДА برخورنده нороҳаткунанда, саҳт расида, ҳақоратомез.

БАРХУРДА برخورده бо ҳам зада, тасодумкарда.

БАРХУРДОР برخوردار баҳраманд, баҳравар; комёб; **бархурдор шудан** баҳра бурдан аз чизе, баҳраманд гардидан.

БАРХУРДОРӢ برخورداری бархурдор будан; баҳрамандӣ, баҳравардӣ.

БАРХУРҶШИДАН برخوشيدن *ниг.* хурӯшидан.

БАРХӢР برخور *кит.* 1. баробар, ҳамто. 2. *ниг.* бархурдор.

бархӯрд برخورد *асоси замони гузашта* аз **бархӯрдан**.

БАРХӢРД برخورد 1. ба ҳам расидани ду чиз; тасодум. 2. дучоршавӣ, ҳамдигарро дидан, мулоқот. 3. чигунагии рафтор, муносибат. 4. даргирӣ, муноқиша.

БАРХӢРДАН بر خوردن 1. ба ҳам расидан, ба чизе сахт расидан; задан. 2. дучор шудан, вохӢрдан; **назар ба чизе бархӢрдан** чашм ба чизе афтодан.

БАРХӢРДОР برخوردار *ниг.* бархурдор.

БАРХӢРДОРӢ برخوردارى *ниг.* бархурдорӢ.

БАРХАВО بر هوا 1. баланду васеи хушхаво. 2. *мач.* ҳамашунав, шунаво.

БАРХАӢТ بر حیات дар қайди ҳаёт, зинда.

БАРХАЗАР بر حذر 1. боэҳтиёт, хабардор. 2. *кит.* тарсу ҳароснок, хавфу бимнок.

БАРХАҚ بر حق ҳаққонӢ, дуруст, ҳақдор.

БАРХАМ برهم: **барҳам** додан нест кардан, аз байн бурдан; **барҳам** задан вайрон кардан; несту нобуд кардан, маҳв кардан; **барҳам хӢрдан** аз байн рафтани, нест шудан.

БАРХАМДИХӢ برهم دهى *исми амал аз барҳам* додан; нест кардан, аз байн бурдан; қатъ қундани фаъолияти ширкате ӯ созмоне.

БАРХАМЗАН برهم زن барҳамдиҳанда, нест-қунанда, азбайнбаранда.

БАРХАМХӢРӢ برهم خورى *исми амал аз барҳам* хӢрдан; нест шудан; азбайнравӢ; фаъолияти худро қатъ кардани созмоне.

БАРХАМХӢРДАГӢ برهم خوردگى ошuftагӢ, парешонӢ.

БАРЧ برج *ниг.* барш.

БАРЧА برچه *бот.* андоми модинаи гул, ки дарунтарин бахши гул аст ва аз се бахш – гулола, хома ва тухмдон ташкил шудааст.

БАРЧАК برچك *кхн.* гулбанди дастаи найза ӯ шамшер.

БАРЧАСП برچسپ тамғаи рӯи молҳои тичоратӢ, ки дар он ном ва нархи мол, корхонаи истеҳсолкарда ва г. зикр ӯфтааст.

БАРЧИДА برچيده *сифати феълии замони гузашта аз барчидан*; интиҳобшуда, баргузида.

БАРЧИДАГӢ برچيدگى барчида шудан; *мач.* аз байн рафтани коре, муассисае, низоми давлате ва г.

БАРЧИДАН برچيدن *ниг.* чидан.

БАРЧАСТА برجسته 1. *сифати феълии замони гузашта аз барчастан*; чаҳида, барчаста ҳестан. 2. баромада, болобаромада, дӯнг. 3. *мач.* намоён, машҳур, бузург: **олими барчаста**, **шоири барчаста**.

БАРЧАСТАГӢ برجستگى 1. *сифати феълии замони гузашта аз барчастан*. 2. баромадагӢ, дӯнгӢ.

БАРЧАСТАДӢЗӢ برجسته دوزى навъи гулдӢзӢ ва эҷоди нақшу нигор бо шакли барчаста ба рӯи порчаҳо, матоъҳо ва монанди инҳо.

БАРЧАСТАКОР برجستكار он ки барчастакорӢ мекунад.

БАРЧАСТАКОРӢ برجستكارى амал ва кори барчастакор.

БАРЧАСТАН برجستن 1. чаҳидан, (боло) паридан. 2. бархестан, зуд хестан. 3. дамида баромадан.

БАРЧАСТАРУХСОР برجسته رخسار он ки рухсораҳои бардамида дорад.

БАРЧАСТАТАБӢ برجسته طبع дорои таби баланд, соҳиби завқ бадеӣ ва заковат.

БАРЧАСТАТАБӢӢ برجسته طبعى таби баланд доштан, соҳиби таби баланд будан.

БАРЧАСТАУСТУХОН برجسته استخوان он ки устухонҳои бадани ӯ намоён аст.

БАРЧАХИДАН برجھيدن *ниг.* барчастан.

БАРЧО برجا барқарор, пойдор; **барчо мондан** барқарор мондан, боқӣ мондан.

БАРЧОМОНДА برجامانده 1. беморе, ки ба сабаби вазнинии касалиаш аз ҷо хеста наметавонад. 2. нотавон, заиф; **пири барчомонда** пири фартут, дармонда; **барчомонда шудан** сусту бемадор шудан.

БАРЧОМОНДАГӢ برجاماندگى нотавонӢ, сустӢ, заифӢ.

БАРЧӢШИДАН برجوشيدن *кит.* 1. чӯшидан, чӯш задан. 2. *мач.* шӯридан, ошuftтан.

БАРШ//БАРЧ برش//برچ маъҷунест кайфовар, ки афюн ва дорувории дигарро бо асал омехта мепазанд.

БАРШИКАСТА برشكسته шикастхӯрда, шикас-

та.

БАРШИКОФТАН برشكافتن *ниг.* шикофтан.**БАРШПАЗ** برشپز он ки барш тайёр мекунад, пазандаи барш.**БАРШУДА** برشده *сифати феълӣи замони гузашта аз бар шудан.***БАРШУДАН** برشدн *кит.* боло шудан, боло баромадан, боло рафтан.**БАРШУКУФТАН** برشكافتن *кит., ниг.* шукуфтан.**БАРШУМУРДАН** برشمردن *кит., ниг.* шумурдан.**БАРШӢРИДАН** برشوريदन *кит.* шӢридан, ба шӢр омадан.**БАРӢАКС** برعكس *вожгуна; билӡакс, бархилоф; барӡакси... бар хилофи..., бар зидди..., алорағми...***БАРӢАЛО** برعلا *ошкоро, рӯирост; аён, ба таври возеҳ, равшан.***БАРӢАЛОИНА** برعلاينه *ба таври возеҳ, равшан.***БАС** بس 1. басанда, кифоя, кофӣ. 2. басо, басе, бисёр, хеле. 3. фақат, танҳо. 4. чун, азбаски, баски; **зи (аз) бас** чунки, азбаски, аз сабаби ин ки; **бас набуд, ки...**, кифоя набуд, ки ...; ҳаминаш намерасид, ки...; кам набуд, ки ...; **бас кардан** қатъ кардан, бозистодан; тарки коре кардан.**БАСАБР** بصبر *ниг.* босабр.**БАСАБРӢ** بصبرى *ниг.* босабрӣ.**БАСАБРОНА** بصبرانه *ниг.* босаброна.**БАСАВЛАТ** بصولت *ниг.* босавлат.**БАСАҒДА** بسغده *кит.* тайёр, омода, муҳайё.**БАСАЗО** بسزا *чунон ки бояду шояд, сазовор.***БАСАЛ** ا. بصل *кит., ниг.* пиёз.**БАСАЛИҚА** بسليقه *ниг.* босалиқа.**БАСАНДА** بسنده *кифоякунанда, кофӣ, кифоя.***БАСАР** ا. بصر 1. чашм, дида. 2. биной, қувваи босира.**БАСАРИШТА** برشته *ниг.* босаришта.**БАСАРФА** به صرفه *сарфакор, эҳтиёткор дар харч.***БАСАРФАГӢ** بصرفگی *сарфакорӣ, эҳтиёткорӣ дар харч.***БАСАФО** بصفا *ниг.* босафо.**БАСАҲНАГУЗОРАНДА** بسحنه گذارنده *роҳбари ба сахна гузоштани намоишҳои театри, таҳиягари намоишҳои сахнавӣ.***БАСЕ** بسی 1. бисёр, зиёд; ниҳоят; басо. 2. бисёрҳо; борҳо.**БАСЕЧИДАН** بسيچیدن *кит.* 1. тайёрӣ дидан, омодагӣ гирифтан. 2. қасд кардан, ирода кардан.**БАСЕЧ** بسيچ *ниг.* басич.**БАСЕЧИДАН** بسيچیدن *ниг.* басечидан.**БАСИМ** بسيم *кит.* хандонрӯ, шукуфтарӯй; он ки чехраи ӯ ҳамеша моил ба табассум аст.**БАСИР** ا. بصير 1. бино, бинанда. 2. маҷ. бофаросат, зирак, дурандеш, доно.**БАСИРАТ** ا. بصيرت 1. биной, биниш. 2. маҷ. фаросат, зиракӣ, хушфаҳмӣ.**БАСИТ** ا. بسيط *кит.* 1. ҷои фарох, паҳновар ва васеъ. 2. сатҳи кураи Замин, рӯи Замин; **басити Замин** рӯи Замин. 3. сода, ғайри мураккаб: **адади басит**. 4. *адш.* номи баҳри шеърест дар вазни арӯз.**БАСИТЕЗА** بستيزه *ситезакорона, бо ҳашму хусумат: сухани баситеза.***БАСИЧ//БАСИЧ** بسيچ//بسيچ 1. омодагии қувваҳои низомӣ; сафарбарии аҳоли ба сафи низомӣ. 2. ҷиҳоз, асбоб, васоил; **басич** додан васоили иҷроӣ кореро омода кардан.**БАСКЕТБОЛ** انگل. بسكتبال *варз.* бозиест, ки тӯбро дар тарафи ҳариф ба тӯрсабади сари ҷӯб бо даст мепартоянд, то аз бозӣ хол гиранд.**БАСКЕТБОЛБОЗ** بسكتبال باز *варз.* он ки дар бозии баскетбол иштирок мекунад, бозигари баскетбол: **дастаи баскетболбозон.****БАСКЕТБОЛБОЗӢ** بسكتبال بازی 1. бозии баскетбол. 2. машғулияти баскетболбозон.**БАСКИ** بسكه *шакли қўтоҳишудаи азбаски.***БАСМАБАС** بسمبس *шакли гуфтугӯии баҳс ба баҳс.*

БАСО *ниг.* **басе.**

БАСОВАНДА *басованда кит.* ламскунанда, молишкунанда.

БАСОВИДАН *басовидан кит.* ламс кардан, молидан, дастмол кардан.

БАСОМАД *басмад шумораи чизе, ки такрор мешавад: басомади вожаҳо андоза ва микдори истифодаи вожаҳо, фаровонӣ.*

БАСОМАДӢ *басмади марбут ба басомад; бар асоси басомад фарҳанги басомадӣ.*

БАСОМОН *басаман мурааттаб; муназзам; басаранҷом.*

БАСОТИН *а. басатин ҷ. бўстон.*

БАСТ I *баст 1. баста, банд. 2. як навбат кор, ки баъд аз он коргарон иваз мешаванд; ҳайати корӣ, штат, шумораи кормандон аз рӯи вазифаи корӣ басти кормандони як муассиса. 3. ҷ. қаду баст а) қаду қомат; б) киноя аз ҷусса, тану тӯш.*

БАСТ II *баст кит.* 1. фарохӣ, вусъат. 2. баён, шарҳ, тафсилот.

БАСТА *басте 1. сифати феълии замони гузашта аз бастан. 2. чизи дар банд кардашуда (ботаноб, когаз ё матое). 3. пӯшида, масдуд; муқоб. кушода: дари баста; баста шудан а) пӯшида шудан, маҳкам шудан; б) фаъолияти худро қатъ кардан, барҳам хӯрдан (-и идорае); роҳи гурез баста будан имконияти гурез намондан, мавҷуд набудани имкони фирор. 4. побанд, асир, гирифтӣ. 5. маҷ. вобаста, алоқадор. 6. сахтшуда, яхшуда (аз ҳолати шуррутӣ): шири баста, хуни баста; ҷ. иштиҳо баста шудан хоҳиши хӯрокхӯрӣ надоштан, иштиҳо надоштан.*

БАСТАБАНД *бастабанд он ки кораш бастабандӣ аст.*

БАСТАБАНДӢ *бастабандӣ баста-баста кардан, печонда бастани моле (мас., ба қуттиҳо, халтачаҳо).*

БАСТАГӢ I *бастагӣ 1. шакли дигари сифати феълии замони гузашта аз бастан. 2. масдудӣ; банд будан: бастагии роҳ.*

БАСТАГӢ II *бастагӣ кит., ниг. вобастагӣ.*

БАСТАГОН *бастагон 1. касоне, ки бо ҳамдигар*

хешовандӣ доранд. 2. вобастагон ва атрофиёни шахс, мулозимон.

БАСТАДАМ *бастадам кит.* лаббаста, даҳонбаста, хомӯш.

БАСТАДАСТ *бастадаст 1. дастбаста. 2. маҷ. он ки имкони иҷрои ягон корро надорад.*

БАСТАДАҲОН *бастадаҳон даҳонбаста, гунг, забонбаста.*

БАСТАДИЛ *бастадил дилтанг, озурдахотир.*

БАСТАЗАБОН *бастазабон забонбаста, гунг, даҳонбаста.*

БАСТАКОР *бастакар 1. ниг. оҳангсоз. 2. он ки ба бастабандӣ машғул аст.*

БАСТАМИЁН *бастамян он ки доимо омодаи корест, миёнбаста, омода, тайёр.*

БАСТАН *бастан 1. гиреҳ карда пайвастан, нӯг ба нӯг васл кардан (нӯги ду риштаро). 2. чизеро ба чизе ё ба ҷое бо банд пайвастан (аспро ба ароба, харро ба дарахт, барзаговро ба ҷуфт ва ғ.); муқоб. кушодан. 3. печондан (чизеро ба чизе); салла бастан салларо ба гирди сар печонидан. 4. тиб. латтапеч кардан (мас., ҷароҳатро); ҷо ба ҷо монда печондан (ҷои шикастаи устухонро). 5. банд кардан, масдуд кардан (мас., пеши обро бо банд); роҳи (пеши роҳи) касеро бастан монеи кори касе шудан, ба касе имкони иҷрои кореро надодан. 6. пӯшондан (дару тирезаро); қулф зада маҳкам кардан; муқоб. боз кардан. 7. маҷ. маҷбур ба бозистодан кардан, қатъи фаъолият намудан (-и идора ё мағозае). 8. баровардан, мева пайдо кардани растани: муғча бастан, ғӯра бастан, хӯша бастан. 9. афсурдан, мунҷамид шудан: ях бастан, қаймоқ бастан. 10. мунҷақид кардан, қабул кардан (қарордод, шартнома ё аҳду паймони байни ду кас ё ду давлат): аҳднома бастан, шартнома бастан. 11. чун феъли ғридиҳанда бо баъзе калимаҳо омада, феъли таркибӣ месозад: бор бастан, занҷир бастан, нақш бастан, рахт бастан, саф бастан; манаҳи касеро бастан а) бо порчаи суфе сару манаҳи мурдари печонда бастан (то ҷоғаш наафтад); б) маҷ. касеро хомӯш кардан, аз гапи бисёр боздоштан; ҷ. дил бастан а) меҳр мондан, дӯст доштан; б) розӣ шудан, тан додан; лаб (фурӯ) бастан хомӯш (соқит) шудан, сукут кардан; меҳр*

бастан дӯст доштан, нағз дидан, дил бастан; **умед бастан** дар умеди касе (чизе) шудан, чашм доштан; умедвор шудан; **чашм (дида) бастан** чашм пӯшидан, нанигаристан; **шеър бастан** шеър бофтан, шеър эҷод кардан; **бори сафар бастан** // **рахти сафар бастан** сафар кардан, мусофират кардан; рафтан; **дахони касеро бастан** касеро хомӯш кунондан, аз гуфтор боздоштан; **забони касеро бастан** касеро хомӯш кардан, касеро аз сухан бозмондан; **ба по хино бастан** *гуфт.* дар мавриди суст ҳаракат кардани ягон воситаи нақлиёт ё дар иҷрои коре шитоб накардани касе гуфта мешавад; **сӯхбат қаймоқ бастан** тафсидани сӯхбат (авҷ гирифт).

БАСТАНИӢ بستنی 1. қобилияти бастан, басташаванда: **як бастанӣ ангур** *гуфт.* як хӯша ангури ба банд (ток) басташаванда. 2. яхмос, ширях.

БАСТАПО بسته‌پا побанд, гирифтор.

БАСТАТ *а.* بسطت *кит.* вусъат, пахноӣ, кушодагӣ, фарохӣ.

БАСТАШАВАНДА بسته‌شونده *сифати феълии замони ҳозира аз баста шудан.*

БАСТАШУДА بسته‌شده *сифати феълии замони гузашта аз баста шудан.*

БАСУРЪАТ بسرعت *ниг.* босуръат.

БАТ *а.* بط *кит.* мурғобӣ.

БАТАДБИР بتدبير *ниг.* ботадбир.

БАТАДРИЧ بتدرّيج тадричан, дараҷа ба дараҷа, оҳиста-оҳиста; андак-андак.

БАТАКРОР بتكرار такроран, такрор, ба такрор, ба каррот.

БАТАЛ *а.* بطل *кит.* шуҷоъ, далер, диловар.

БАТАЛИОН *фр.* батальон *ҳ.* қисми низомӣ, ки аз се-чор рота ва взводҳои гуногун иборат буда, ба ҳайати полк дохил мешавад.

БАТАМКИН بتمكين *ниг.* ботамкин.

БАТАМОМ بتمام *ниг.* тамоман.

БАТАР بتر *шакли кӯтоҳшудаи бадтар; балову батар* *ниг.* бало.

БАТАРЕЯ I *фр.* батарея *ҳ.* қисми артиллерия ё миномётҳо, ки аз якчанд тӯп ё миномёт иборат аст.

рат аст.

БАТАРЕЯ II *фр.* батарея *пайвастаи гурӯҳи олот, таҷҳизот ва ғ.* барои амали якҷоя, барқанбор: **батареяи аккумуляторӣ, батареяи буғӣ, батареяи гармидиҳӣ.**

БАТАРОВАТ بطراوت *ниг.* ботароват.

БАТАРТИБ بترتيب *ниг.* ботартиб.

БАТАРТИБАНДОЗӢ بترتيب‌اندازی *исми амал аз ба тартиб андохтан ва ба тартиб овардан; ба тартиб даровардан, муназзам кардан.*

БАТАРТИБОВАРӢ بترتيب‌آوری *ниг.* батартибандозӣ.

БАТАФСИЛ بتفصيل *ниг.* ботафсил: маълумоти батафсил.

БАТБОТ بتبات *бот.* як навъ гиёҳи худрӯест аз оилаи торониҳо, ки дар чармгарӣ барои ранг кардан ба кор мебаранд.

БАТЕЪ *а.* بطى *кит.* сустҳаракат, оҳиста, суст.

БАТИН *а.* بطين шикамқалон.

БАТИС(Т) *фр.* батист *батс/батист* навъи матои тунук аз нахи пахта ё зағирпоя.

БАТКӢБ بطكوب *кҳн.* як навъ хӯроке, ки аз чормағз, шир, мост ва шибит тайёр мекардаанд.

БАТЛОН *а.* بطلان [аслаш бутлон] 1. ботил шудан, зоеъ шудан. 2. лағв; **хати батлон** кашидан *ниг.* хат.

БАТН *а.* بطن шикам; дарун, андарун.

БАТНӢ بطنى *мансуб ба батн; шикамӣ; дарунӣ.*

БАТОБ بتاب обутоб додашуда: **пӯлоди батоб.**

БАТОЗ بتاز тозон, давон.

БАТОЛАТ *а.* بطالت танбалӣ, коҳилӣ; бекоргардӣ, беҳудагардӣ.

БАТСИЛЛА *лот.* بتسيلة *тиб.* як навъ бактерияи касалиовар, ки чӯбчашакл аст [бамзилла].

БАТТОЛ *а.* بطل 1. *кит.* бекор, танбал. 2. *кит.* дурӯғгӯй, ботилгуфтор. 3. маккор, ҳилагар. 4. бадкирдор, беодоб, авбош, густох: **деви баттол, душмани баттол.**

БАТТОЛӢ بطلالى 1. *кит.* бекорӣ, танбалӣ,

коҳилӣ. 2. *kit.* дурӯғгӯӣ. 3. маккорӣ, ҳилагарӣ. 4. бадкирдорӣ; беодобӣ.

БАТШ *a.* بطش *kit.* 1. ҳучум, ҳамла. 2. қувват, қудрат, зӯр.

БАУМЕД باميد *ниг.* боумед.

БАФАӢЗ بفيض *ниг.* бофайз.

БАФАРОҒАТ بفرغت *ниг.* бофароғат.

БАФАҲМ بفهم *ниг.* бофаҳм.

БАФУРЧА بفرجه *гуфт.* бафурсат; оромона, саросема нашуда.

БАХАӢР بخير *хуб, нек; чӣ шуд?, тинҷӣ аст? (ба ин маънӣ беиштар ба тариқи савол гуфта мешавад); субҳ ба хайр* субҳи шумо бобарор бошад.

БАХИДАН بخيدن *кҲн.* ҳаллоҷӣ кардан, пашм ё пахтаро наддофӣ кардан.

БАХИЁЗА بخيازه *тӯхфае, ки ба ивази муборакбодии чизи нав медиҳанд.*

БАХИЛ بخيل 1. *kit.* хасис, мумсик. 2. он ки хушию барори кори дигаронро чашми дидан надорад, ҳасуд, нотавонбин.

БАХИЛӢ بخيلي 1. *kit.* хасосат, хасисӣ, мумсикӣ, бухл. 2. ҳасодат, нотавонбинӣ.

БАХИЯ//БАХЯ بخيه 1. як навъи дарздӯзӣ, ки дӯхти он аз рӯи шакл дида мешавад, кӯк, чок, дарз, чоӣ дӯхташуда. 2. як навъи нақшу нигордӯзӣ; **бахя (бахия) кардан // бахя (бахия) задан** а) кӯк кардан, дӯхтан; б) нақшу нигор дӯхтан. 3. *тиб.* ҳар як аз кӯкҳо ё гиреҳҳо бо истифода аз нахи маҳсус барои дӯхтани ҷойҳои бурида ё ҷудошудаи бадан, маҳсусан дар амали ҷарроҳӣ. 4. *тиб.* нахи маҳсус аз чинси абрешим, пластик, филиз ва монанди онҳо, ки дар амали ҷарроҳӣ барои дӯхтани ҷойҳои бурида истифода мешавад; **бахия рӯи кор рафтан** ошкор гардидани сир, фош шудани роз; **бахя нахӯрдани гап** таъсир набахшидани гап, нагузаштани гап.

БАХИЯДӢЗӢ//БАХЯДӢЗӢ بخيهدوزى 1. бахя дӯхтан; амали бахядӯз. 2. нақшу нигори маҳсус, ки дусӯзана дӯхта мешавад; **мошинаи бахядӯзӣ** мошинае, ки амали бахиядӯзиро анҷом медиҳад.

БАХМАЛ بخمل *навъи матои патдори ғафс, маҳмал.*

мал.

БАХМАЛБАРГ بخملبرگ *растании кӯҳӣ, ки баргҳои баҳмалмонанди сурхи кушод дорад.*

БАХМАЛГУЛ گل بخمل *ниг.* бўстонафрӯз.

БАХМАЛИН بخملىن 1. *мансуб ба баҳмал; ҳар чизи аз баҳмал дӯхташуда.* 2. *ниг.* баҳмалмонанд.

БАХМАЛМОНАНД بخملمانند 1. шабеҳи баҳмал, патдор. 2. нарму нозук (*чун баҳмал*).

БАХНАВ بخنو *kit.* раъд, тундар.

БАХОСИЯТ بخاصيت *дорои хосияти нек, некиовар, нек; хушбин, хушпоиқадам.*

БАХСИДАН بخسيدن *kit.* 1. гудохтан, об кардани филизот. 2. пажмурда шудан, афсурда.

БАХСОНИДАН بخسانيدن *тарзи бавоситаи баҳсидан.*

БАХТ بخت *дар бовари мардум он чи ба ҳолати пешбиниашуда дар зиндагӣ рӯӣ медиҳад, сарнавишт, иқбол, толеъ, қисмат, насиба, баҳра: бахти бад, бахти баланд, бахти безавол; ба бахти... ба толеи..., ба хушбахтии...; бахти бадфарҷом бахти бад, толеи паст; бахти баргашта бахти номусоид; бахти фирӯз иқболи баланд; бахти шум бадбахтӣ, толеи бад; **бахти бедор** толеи нек, иқболи баланд; бахти сафед толеи нек, бахти бедор; бахти сиёҳ қисмати бад, толеи паст; бадбахтӣ; бахти хуфта бахти номусоид, толеи мададнакунада; бахт тофтан толеи касе баландӣ кардан; кори касе омад кардан; бахт ёр будан саодатманд будан, хушбахт будан, бахтиёр будан; бахт сиёҳ будан носозгор будани бахти касе, паст будани толеи касе; бахт ба ком будан бахти касе тофтан; кори касе омад кардан; бахт ёрӣ надодан толеъ пастӣ кардан; кор омад накардан; бахт мададгорат шавад бахтат ёрӣ диҳад, толеат баландӣ кунад; корат омад кунад; бахтатро сафед кунад бахтат кушода шавад, хушбахт шав (*хоҳиши хушбахтӣ*).*

БАХТА بخته *зоол.* 1. гӯсфанди нари сесола ё чорсола; гӯсфанди нари ахтакарда. 2. пӯстканда, пӯстгирифта.

БАХТБАРГАШТА بختبرگشته *бетолеъ, бадбахт.*

БАХТБАРГАШТАГӢ بختبرگشتگي *бахтбаргашта будан.*

БАХТБАСТА بخت بسته он ки бахташ баста шуда бошад.

БАХТБЕДОР بخت بيدار *ниг.* бедорбахт.

БАХТВАР بخت ور бахтиёр, хушбахт.

БАХТЁР بختيار *ниг.* бахтиёр.

БАХТИЁР بختيار хушбахт, саодатманд; батолеъ, толеъбаланд.

БАХТИЁРӢ بختيارى 1. хушбахтӣ, саодатмандӣ. 2. навъи ангири тунукпӯст. 3. номи яке аз халқиятҳои эронӣ.

БАХТИЁРОНА بختيارانه хушбахтона, саодатмандона; толеъбаландона.

БАХТКУШО بخت کشа он ки он чи бахти касеро боз мекунад.

БАХТКУШӢ بخت کشاي кушодани бахт, бахти касеро кушодан.

БАХТКӢР بخت کور бахтбаста, он ки пеши кораш баста бошад, шӯрбахт, кӯрбахт.

БАХТҚАРИНӢ بخت قرينى *ниг.* бахтиёр.

БАХТНОМА بخت نامه *кит., маҷ.* тӯмор, таъвиз, бозубанд.

БАХТОВАР بخت آور чизе (касе), ки бахту толеи нек меоварад, саодатбахш.

БАХТОЗМОӢ بخت آزماي бахтро санчидан, толеъро озмудан; **бахтозмой кардан** а) бахтро санчида дидан; б) таваккал кардан.

БАХТСАФЕД بخت سفيد сафедбахт, некбахт, хушбахт.

БАХТУР بختور *ниг.* бухтур.

БАХТФИРӢЗ بخت فيروز некбахт, толеъбаланд, саодатманд.

БАХТҚУНБОН بخت جنبان васила ва сабабгори кушода шудани бахт.

БАХТҚӢӢ بخت جوى чӯяндаи бахт, он ки дар ҷустуҷӯи хушбахтист.

БАХУР بخور *ниг.* бухур.

бахш بخش 1. асоси замони ҳозира аз бахшидан. 2. ҷузъи пасини калимаҳои мураккаб ба маънои бахшидашуда: **худобахш**, **гахворабахш...**

БАХШ بخش 1. ҳисса, қисм; шӯъба, боб; **бахш-бахш** қисм-қисм; пора-пора. 2. насиба,

қисмат; **бахши...** *гуфт.* аз барои..., барои...; **оши бахш** *хӯр.* палаве, ки сабзиву гӯшти онро ба тарзи махсус мепазанд.

БАХШАНДА بخشنده 1. сифати феълии замони ҳозира аз бахшидан. 2. сахӣ, дасткушода, атокунанда, инъомкунанда.

БАХШАНДАГӢ بخشندگى бахшанда будан, бахшояндагӣ.

БАХШГОҲ بخشگاه *нав., ҷугр.* марзи байни ҳавзаи дарёҳо, ки аз он обҳои атмосферӣ ба тарафҳои гуногун тақсим шуда мераванд, обтақсимкунак.

БАХШИДА بخشیده 1. сифати феълии замони гузашта аз бахшидан. 2. маҷ. арӯсшаванда, номзадшуда ба шахсе.

БАХШИДАН بخشیدن 1. бе иваз додан, ато кардан, эҳсон намудан, тӯхфа кардан, тақдим намудан; додан. 2. тахсис додан, вақф кардан. 3. афв кардан, аз гуноҳи касе гузаштан; маъзур доштан; **мебахшед...** *калимаи туфайлӣ* маъзур доред, авф кунед, узрро қабул намоед; **гуноҳи касеро бахшидан** аз гуноҳи касе гузаштан, афв кардан. 4. аз баҳри чизе гузаштан, аз чизе сарфи назар кардан. 5. *ҳамчун феъли ғридиҳанда дар таркиби ибораҳо омада, феълҳои додан, кардан, расондан ва ғайраро иваз карда метавонад:* **илҳом бахшидан, натиҷа бахшидан, нур бахшидан, рӯҳ бахшидан, сабукӣ бахшидан, таъсир бахшидан, шифо бахшидан, ҳаловат бахшидан ва ғ.; чон бахшидан** а) зинда кардан; чоннок кардан; б) чони худро фидо кардан, чони худро нисор сохтан (*барои касе ғ чизе*).

БАХШИДАӢ بخشيدنى шоистаи атову бахшиш; шоистаи тақсим кардан.

БАХШИШ بخشش 1. исми феълӣ аз бахшидан; инъом, тӯхфа, ҳадя. 2. ҳуқ. молу мулки худро ройгон дар ихтиёри шахси дигар гузоштани ягон шахс. 3. садақа, хайр: **бахшиш додан, бахшиш гирифтан, бахшиш кардан.** **ҳисоб чав-чав, бахшиш лак-лак** (*зарб.*).

БАХШИШГИРӢ بخشش گيرى исми амал аз бахшиш гирифтан; инъомгирӣ, тӯхфагирӣ, ҳадягирӣ; садақагирӣ.

БАХШИШДИҲӢ بخشش دهى исми амал аз бахшиш додан; инъомдиҳӣ, тӯхфадихӣ, ҳадя-

диҳӣ; садақадиҳӣ.

БАҲШИШНОМА بخششنامه 1. ҳуқ. номае, ки ба воситаи он чизе ба касе тӯҳфа мешавад. 2. навишта ё ҳукмномае, ки ба воситаи он гуноҳи касеро афв мекунад, барот.

БАҲШИШНОПАЗИР بخششناپذير ғайри қобили афв, гузаштнопазир.

БАҲШИШСИТОНӢ بخششستاني ниг. бахшиш-гирӣ.

БАҲШӢ بخشی 1. гӯянда, ҳофиз. 2. Ӯ. он ки сари беморон рафта, дуохонӣ ва азоимхонӣ мекунад; фолбин.

БАҲШОИДАН بخشايدن ниг. бахшидан.

БАҲШОИШ بخشايش ниг. бахшиш.

БАҲШОНАНДА بخشاننده 1. сифати феълии замони ҳозира аз бахшидан. 2. боиси афви гуноҳ шаванда.

БАҲШОНДАН بخشاندن кит., тарзи бавоситаи бахшидан; хуни касеро бахшондан восита шудан барои афви гуноҳи касе.

БАҲШУДАН بخشودن ниг. бахшидан.

БАҲЯ بخيه ниг. бахия.

БАҲЯДӮЗӢ بخيهدوزى ниг. бахиядӮзӣ.

БАҲАБСГИРӢ بحبس گيرى исми амал аз ба ҳабс гирифтани; ҳабс кардан, бандӣ кардан.

БАҲАВО بهوا ниг. барҳаво.

БАҲАВСАЛА بحوصله ниг. боҳавсала.

БАҲАВСАЛАГӢ بحوصلگى ниг. боҳавсалагӣ.

БАҲМАНГОН بهمنگان кит. ҷашни эронӣ ба қадим ба муносибати як шудани номи рӯз бо номи моҳ дар рӯзи дуҷуми баҳман.

БАҲАМЗИД بهمزد ниг. боҳамзид.

БАҲАМОМЕЗӢ بهم آميزى исми амал аз ба ҳам омехтан; омезишбӣ, омезиш ба якдигар, махлут шудан, омезиш ёфтани, пайванд гардидан, як шудан.

БАҲАРАКАТДАРОРӢ بحرکتدارى исми амал аз ба ҳаракат даровардан; ба кор андохтан (мас., мотори автомобилро).

БАҲ-БАҲ به به нидои таҳайюр, тааҷҷуб ва таҳсин; ваҳ-ваҳ, паҳ-паҳ.

БАҲИМА а. بهيمه кит. чорпо, ҳайвон (аз қабилӣ гов, асп, шутур).

БАҲИММАТ به همت ниг. боҳиммат.

БАҲИСОБГИРӢ بحساب گيرى исми амал аз ба ҳисоб гирифтани; рӯйхат кардан (ашиёи корхона ё муассисаеро), ҳисобгирӣ.

БАҲӢ а. بهى кит. дурахшон, тобон; некӯ, зебо.

БАҲЛА بهله кит. дасткаши чармин, ки шикорчиён бозу шохинро бо он даст мегиранд.

БАҲЛАДӮЗ بهلهدوز он ки баҳла медӮзад.

БАҲМАН بهمن 1. моҳи ёздаҳуми соли шамсӣ (мутобиқи далв) аст, ки ба 21 январ – 19 феврал рост меояд. 2. гиёҳи дусолаи сабзранг бо гулҳои зардранг, ки решаи он хусусияти табобатӣ дорад; гули баҳман, ки бо номҳои бойчечак ва гули тағорашиканак дар байни мардум маълум аст. 3. рӯзи дувуми ҳар моҳ дар гоҳшумории Эрони қадим. 4. дар фарҳанги бостонӣ фариштаи муваккал ба рӯз ва моҳи баҳман ва ниғаҳбони чорвои судманд аст.

БАҲМОН بهمان кит. ҷонишини номуайяни касе, шахсе: баҳмону бостор, фалону баҳмон.

БАҲМУТ بهموت зоол. ҳайвонест бисёр бузургҷуссаи обиҳои хокӣ, аспҳои обӣ.

БАҲО بها 1. қимат, нарх, арзиш; баҳои хун чиз ё пуле, ки ба ивази хуни шахси кушташуда ба ворисони ӯ медоданд, хунбаҳо; баҳо кардан нарх таъйин кардан, қимат гузоштан, арзиши чизеро муқаррар кардан; баҳо карда додан а) нарх монда додан, қимати чизеро таъйин карда додан; б) ба бадали қарз, андоз, маош ва ғ. чизеро ҳисоб карда додан; баҳо надорад а) нархаш таъйин нашудааст, қиматаш муқаррар нашудааст; б) қиноя аз гаронбаҳо аст, пурқимат аст; азизу арҷманд аст. 2. фикру мулоҳиза, ақида, андеша; баҳо додан изҳори ақида кардан, фикр баён кардан, арзёбӣ кардан; баҳои баланд додан хеле тақдир кардан; зиёд таърифу тавсиф кардан; баҳои сазовор додан ба таври шоиста тақдир кардан. 3. дараҷагузорӣ ба дониши талаба бо рақамҳо (мас., 2, 3, 4 ва 5) ё бо калимаҳои сифат (бад, миёна, хуб, аъло): баҳо гузоштан, баҳо мондан; дар баҳои... ба музди ...; ба ивази...; ба баҳои ҷон харидан ба нархи бисёр гарон харидан; ба даст овардан бо

қимати хеле баланд.

БАҲО(Ъ) *а. بها/بهاء кит.* 1. равшанӣ, дурахшандагӣ; равнақ. 2. зебой, нақӯӣ.

БАҲОГУЗОР *بهاگذار* 1. шахсе, ки қимати чизеро муқаррар мекунад, нархгузор. 2. яке аз аъзои комиссияи имтиҳонот, ки ба дафтарчаи имтиҳонсупоранда баҳо мегузорад.

БАҲОГУЗОРӢ *بهاگذاری* 1. *исми амал аз баҳо гузоштан*; нархгузорӣ, муқаррар кардани қимати чизе. 2. чараён ва амали гузоштани баҳо ба дониши хонандагон.

БАҲОДИҲАНДА *بهادهنده* 1. *сифати феълӣ замонӣ ҳозира аз баҳо додан*. 2. он ки қимати чизеро муқаррар мекунад, нархгузор.

БАҲОДИҲӢ *بهادهی* 1. *исми амал аз баҳо додан*; муқаррар кардани қимати чизе, нархгузорӣ, баҳогузорӣ. 2. баёни фикру ақида дар хусуси чизе; арзёбӣ; муайян намудани ҷиҳатҳои мусбат ва манфӣи чизе.

БАҲОДОР *بهادار* *ниг.* қиматнок.

БАҲОДУР *بهادر* далер, часур, шучоъ; паҳлавон, зӯру тавоно; **баҳодурони меҳнат** қаҳрамонони майдони кор.

БАҲОДУРӢ *بهادری* далерӣ, часурӣ; паҳлавонӣ; қаҳрамонӣ.

БАҲОДУРОНА *بهادرانه* далерона, часуруна, шучоатмандона; паҳлавонона; **муборизаи баҳодуруна** муборизаи часуруна; **қадамҳои баҳодуруна** қадамҳои калон-калон.

БАҲОИМ *а. بهایم ҷ. баҳима.*

БАҲОИЯ *б. بهائیة* 1. таълимоти динӣ (асосгузориш Хусайн Алии Нурӣ мулаққаб ба Баҳоуллоҳ), ки дар миёнаи а. XIX дар Ироқ ва Эрон пайдо шуда, як навъ ислоҳоти ислом асоси онро ташкил медиҳад ва пайравонаш бо тарғиби ғояҳои мазҳабии бародарӣ ва забони ягонаи ҷаҳонӣ дини умумибашарино бунёд карданианд.

БАҲОӢ *بهای* пайрави таълимоти исломии баҳоия.

БАҲОКУНАНДА *بهاکننده* *сифати феълӣ замонӣ ҳозира аз баҳо кардан*; *ниг.* баҳодиханда.

БАҲОМОНИ *بهامانی* *ниг.* баҳогузорӣ.

БАҲОНА *بهانه* сабаби беасосу сохта, далели сохта, дастак; тақал (*барои накардани коре*): **баҳона ёфтан**, **баҳона кардан**, **баҳона чустан**; **ба (бо)** андак **баҳона** бо баҳонаи ночизе; бесабаб, беасос; **ба (бо) баҳонае** чизеро дастак карда, тақал карда; **бо (ба) баҳонаи чизе** чизеро бардурӯғ сабаб нишон дода, чизеро дастак карда; **бо (ба) ин баҳона** бо ин сабаб; **ба ин далели беасос**; **бо (ба) ҳар баҳона** бо ҳар гуна сабабҳои беасос.

БАҲОНАГИР *بهانه گیر* он ки баҳона меҷӯяд, баҳонаҷӯ.

БАҲОНАКОВ *بهانه کاو* *ниг.* баҳонаҷӯ.

БАҲОНАКОВӢ *بهانه کاوی* *ниг.* баҳонаҷӯӣ.

БАҲОНАТАЛАБ *بهانه طلب* он ки барои сар кардани ягон ҷанҷолу хараша сабаб меҷӯяд, мочароҷӯ.

БАҲОНАТАЛАБӢ *بهانه طلبی* баҳонаталаб будан; амали баҳонаталаб.

БАҲОНАТАРОШӢ *بهانه تراشی* узр ва далели бечо овардан бо қасди эрод гирифтани ӯ худдорӣ аз анҷоми коре.

БАҲОНАҶӢ(Ӣ) *بهانه جو(ی)* 1. шахсе, ки барои саркашӣ аз коре, наҳ задани чизе *ва г.* далелҳои сохтаву беасос меорад; хӯрдагир. 2. мочароҷӯ.

БАҲОНАҶӢӢ *بهانه جویی* 1. сабабҳои сохтаву узри беасос овардан барои саркашӣ аз коре, наҳ задани чизе *ва г.*, хӯрдагирӣ. 2. мочароҷӯӣ кардан.

БАҲОР I *بهار* 1. яке аз ҷаҳор фасли сол, ки баъд аз зимистон меояд; **абри баҳор** абри фасли баҳор, ки барои зироат муфид аст; **аввали баҳор** ибтидои фасли баҳор, ки мавсими хеле мусоиди киштукор аст. 2. *киноя аз авҷи гулгулшукуфӣ*; айни ривочу равнақи коре: **баҳори озодӣ**; **баҳори беҳазон** а) баҳори ҳамеша сабзу шукуфон; б) айёми гулгулшукуфии беохир, нашъунамои бардавом, ривочу равнақи ҷовид; **баҳори умр // баҳори ҳаёт** солҳои гулгулшукуфии умр; даври ҷавонӣ.

БАҲОР II *بهار* бутхона, буткада.

БАҲОРГОҲ *بهارگاه* *ниг.* баҳористон.

БАҲОРИЁТ *بهاریات* баҳорияҳо, шеърҳо дар

васфи баҳор.

БАҲОРИКОРӢ بهارى كارى киштукори баҳорӣ, зироати баҳорӣ.

БАҲОРИСТОН بهارستان маҷ. ҷои пур аз гулу сабзаҳои рангоранг, боғи ниҳоят сабзу хурама; гулзор, гулистон, бўстон.

БАҲОРИЯ بهاريه адиш. шеъре, ки ба тавсифи баҳор бахшида шудааст.

БАҲОРӢ بهارى 1. мансуб ба баҳор: **борони баҳорӣ**, **гул(хо)и баҳорӣ**, **абри баҳорӣ**, **насими баҳорӣ**, **хавои (форами) баҳорӣ**. 2. зироат ё ғалладонае, ки дар баҳор мекоранд ва тоби-стон ё тирамоҳи ҳамон сол мепазад: **гандуми баҳорӣ**, **чави баҳорӣ**; **кишти (киштукори) баҳорӣ** маъракаи киштукор, ки дар фасли баҳор сурат мегирад.

БАҲОРОН بهاران фасли баҳор; айёми баҳор, ҳангоми баҳор.

БАҲОРОНА بهارانه мансуб ба фасли баҳор; **ли-боси баҳорона** пӯшоки хоси фасли баҳор.

БАҲОРРӢЯ بهارويه наздики мавсими баҳор, қариби оғози фасли баҳор.

БАҲОРҲОБ بهارخواب айвоне, ки ду ё се тарафи он боз аст ва дар фасли гармо дар он ҷо истироҳат мекунанд ё меҳобанд.

БАҲОРҲОНА بهارخانه бутхона, буткада.

БАҲР I ا. بحر дарёи бузурги шӯр, дарёе, ки бо як қисмаш ба укёнус пайванд буда, қисми дигарашро хушкӣ иҳота кардааст: **бахри Ҳазар**, **бахри Миёназамин...**; **бахри муҳит укёнус**; **бахру бар** а) об ва хушкӣ; б) маҷ. олам, дунё, ҷаҳон. 2. адиш. гурӯҳи вазни шеър дар арӯз, ки иборат аз 19-то аст: **бахри ҳазач**, **бахри рачаз**, **бахри рамал**, **бахри мутақориб ва г.**; **бахри дили касеро кушодан** касеро аз ғаму ғусса раҳонидан, фараҳманд кардан, табъи касеро хуш кардан.

БАҲР II بهر :**бахри...** барои... ба чиҳати...; **аз баҳри** аз барои...; **аз баҳри чизе (қасе) гузаштан (баромадан)** аз чизе ё қасе даст кашидан, сарфи назар кардан, чизе ё қасеро тарк намудан.

БАҲР III بهر ниг. баҳра.

БАҲРА بهره 1. нафъ, суд, фоида. 2. ҳисса, бахш,

қисме аз чизе: **баҳра бардоштан**, **баҳра бурдан**, **баҳра гирифтан**; **баҳра дидан** а) ҳисса гирифтан; нафъ дидан; б) лаззат (ҳаловат) бурдан.

БАҲРААНДӢЗ بهرهاندوز кит. баҳраамандшаванда; фоидабаранда.

БАҲРААНДӢЗӢ بهرهاندوزى кит. баҳраамандӣ, фоидабарӣ.

БАҲРАБАР بهرهبر ниг. баҳрааманд.

БАҲРАБАРДОР بهرهبردار 1. баҳравар, баҳрааманд, бархурдор. 2. мутахассис ё масъули баҳрабардорӣ 2.

БАҲРАБАРДОРӢ بهرهبردارى 1. исми амал аз **баҳра бардоштан**. 2. нав. истифодабарӣ, ба кор дароварда истифода бурдан (аз корхона, фабрика, роҳу иморатҳо ва ғ.).

БАҲРАБАРӢ بهرهبرى ниг. баҳраамандӣ.

БАҲРАВАР بهرهور ниг. баҳрааманд.

БАҲРАВАРӢ بهرهورى ниг. баҳраамандӣ.

БАҲРАӢБ بهرهياب ниг. баҳрааманд.

БАҲРАӢБӢ بهرهيابى ниг. баҳраамандӣ.

БАҲРАӢН ا. بحرين 1. дугонаи баҳр. 2. номи кишвар дар халиҷи Форс, ки сарзаминаш нафтхез аст; **бахрайни чашм** ду чашми ги-рён ва ашкрез.

БАҲРАӢНӢ بحرينى 1. мансуб ба Баҳраин, кишваре дар халиҷи Форс, аҳли Баҳраин. 2. сохташуда ё баамаломата дар Баҳраин.

БАҲРАМАНД بهرمند бархурдор, баҳравар; насибадор; манфиатёфта; **баҳрааманд шудан** фоида бурдан, манфиат дидан.

БАҲРАМАНДӢ بهرهمندى баҳрааманд будан, бархурдорӣ; манфиат дидан.

БАҲРАМОН بهرهمان кит. 1. матои абрешимини ранга. 2. ёкути сурх.

БАҲРГАРД بهرگرد ниг. баҳрнавард.

БАҲРГАРДӢ بهرگردى ниг. баҳрнавардӣ.

БАҲРДАСТ بهردست кит. карим, сахӣ, ҷавонмард.

БАҲРӢ بهرى мансуб ба баҳр: **бо роҳи баҳрӣ**, **сарҳади баҳрӣ**.

БАҲРНАВАРД بحر نورд шинокунанда дар баҳрҳо, дарёгард, баҳрпаймо.

БАҲРНАВАРДӢ بحر نوردى шугли баҳрनावард, дарёгардӣ, маллоҳӣ.

БАҲРНИГОР بحرنگار нав. рассоме, ки манзараҳои баҳрро мекашад.

БАҲРОМ بهرام 1. номи тоҷикӣ - форсии сайёраи Миррих. 2. кит. номи рӯзи бистуми ҳар моҳи шамсӣ дар гоҳшумории форсиён. 3. дар асо-тири Эрони бостон, фариштаи муваккал ба мусофирон ва рӯзи Баҳром аст.

БАҲРОМА بهرامه кит. абрешим; кирми баҳрома кирми пилла.

БАҲРОСО بحر آسا монанди баҳр, ба мисли баҳр.

БАҲРПАЙМО بحر پيما ниг. баҳрनावард.

БАҲРПАЙМОӢ بحر پيمايى ниг. баҳрनावардӣ.

БАҲС а. بحث 1. гуфтугӯ дар атрофи масъалае, ки ҳар кас фикри худро гузарониданӣ мешавад, мубоҳиса, мунозира. 2. кашмакаши забонӣ, хархаша, муноқиша, низоъ: **баҳсу мунозира, баҳсу кашмакаш, баҳсу мочаро, баҳсу талош; баҳс кардан (намудан)** дар хусуси чизе мубоҳиса намудан бо касе; дар хусуси чизе фикру ақидаи худро баён кардани ду тараф; ♦ **баҳс ба баҳс** мусобиқакунон, тараф ба тараф.

БАҲСАНГЕЗ بحث انگيز мавриди баҳс, он чи, ки ихтилофи назар дорад.

БАҲСБАРАНГЕЗ بحث بر انگيز ниг. баҳсангез.

БАҲСМАБАҲС بحث مباح гуфт., аслаш баҳс ба баҳс.

БАҲСНОК بحثناк мубоҳисаталаб, ба баҳс эҳтиёҷдошта: **масъалаи баҳснок**.

БАҲСНОПАЗИР بحث ناپذير ба баҳс эҳтиёҷнадошта, мубоҳисанопазир; бешубҳа; бегуфтугӯ, эътирознопазир.

БАҲСНОТАЛАБ بحث ناطلب ниг. баҳснопазир.

БАҲСПАЗИР بحث پذير ниг. баҳснок.

БАҲСТАЛАБ بحث طلب ниг. баҳснок.

БАҲТ а. بحث кит. ноб, сода, холис, соф.

БАҲУДА بهوده :баҳудаю беҳуда даркору нодакор; бемавқеъ.

БАҲУЗУР بحضور бемалол, озодона, фориғ-болона, бароҳат; оромона: **баҳузур хобидан, баҳузур нишастан, баҳузур зиндагонӣ кардан, баҳузур хӯрок хӯрдан**.

БАҲУШ بهوش ниг. боҳуш.

БАҲҶАТ а. بهجت кит. шодӣ, сурур, шодмонӣ, масаррат.

БАЧА بچه 1. фарзанди одамизод, кӯдак, тифл. **боғчаи бачагон** муассисае, ки бачаҳо аз сесолагӣ то мактаб рафтан дар он тарбия меёбанд, кӯдакистон; **хонаи бачаҳо** муассисае, ки дар он атфоли бепарастор ва ятим таълиму тарбия мегиранд; **бача партофтан** исқоти ҳамл, тифли нав дар раҳм пайдошударо бо роҳи сунъӣ нобуд кардан. 2. *ҳамчун калимаи муроҷиат ба хурдони мардина аз тарафи калонсолон гуфта мешавад*: чавон, чавонмард. 3. насли ҳайвон: **бачаи шер, бачаи гург; бачаю кача** зану фарзанд, аҳли оила; **очаю бача** ду чизи якҷинсаи хурду калон, ки яке аз дигаре ҳаҷман тафовути зиёд дорад; **дар қади зане бача будан** хомила (бордор) будани зане; **бача дар камар, номаш Музаффар** (зарб.).

БАЧАБОЗ بچه باز марде, ки бо марди дигар алоқаи ҷинсӣ мекунад, амрабоз.

БАЧАБОЗӢ بچه بازی амали бачабоз, алоқаи ҷинсии байни ду мард, амрабозӣ.

БАЧАБОН بچه بان он ки тифлонро нигоҳубин ва парасторӣ мекунад, мураббӣ, бачапой.

БАЧАБОНӢ بچه باني нигоҳубин кардан ба бачаҳо, мураббигӣ; **бачабонӣ кардан** ба бачаҳо нигоҳубин кардан.

БАЧАГӢ بچگی овони хурдсолӣ, бача будан, кӯдакӣ, туфулият; **дар бачагӣ** дар айёми хурдсолӣ, дар овони бачагӣ; **бачагӣ кардан** ба монанди бачаҳои хурдсол рафтор кардан; шӯҳӣ кардан.

БАЧАГОНА بچه گانه 1. *мансуб ба бача; куртаи бачагона* куртае, ки барои пӯшидани бачагон дӯхта шудааст. 2. ба бачагон хосу ба шахсон калонсол номуносиб, ғайриҷиддӣ; **сабукии бачагона** сабукие, ки хоси бачагон аст. 3. монанди бача, мисли бача: **бачагона кор кардан**.

БАЧАҒАР *бچهغر* *гуфт.* харомзода, валадуззино (*калимаи даином*).

БАЧАДОН *бچهدان* *биол.* раҳм, захдон.

БАЧАДОР *бچهدار* фарзанддор; наслдор; **бачадор шудан** а) соҳиби фарзанд шудан (-и зан, мард); б) ҳомила шудан (-и зан).

БАЧАДОРӢ *бچهدارӣ* бачадор будан, бача доштан, соҳиби фарзанд будан.

БАЧАДУЗД *бچهدزد* рабоянда ва дуздандаи кӯдакон ба хотири гаравгирӣ, фуруш *ва г.*

БАЧАДУЗДӢ *бچهدزدӣ* дуздидани бачаҳо.

БАЧАДӢСТ *бچهدوست* дӯстдорандаи бачаҳо; фарзанддӯст.

БАЧАЗО *бچهزا* кӯдакзо, хосияти махлуке, ки чанинаш баъд аз бордор шудан дар шиками модар даруни раҳмдон рушд мекунад.

БАЧАЗОӢ *бچهزایی* *исми амал аз бача зоидан;* зоиш, таваллуд кардан.

БАЧАКУШ *бچهکش* 1. он ки аз камоли бе-рахмию сангдиль ҳатто аз куштани кӯдаку бачаҳо худдорӣ намекунад, кушандаи бачаҳо. 2. ҳайвоне, ки насли худро мекушад.

БАЧАКУШАК *бچهکشک* :*офтоби бачакушак* офтобе, ки дар рӯзҳои сард (*хусусан зимистон*) мебарояд ва хеле банур бошад ҳам, гармӣ надорад.

БАЧАМАРД *бچهمرد* *гуфт.* шермард, бӯзбала; чавони пурзӯро боқувват.

БАЧАМАРДУМ *бچهمردم* *гуфт.* бачагон; наврасон; чавонон.

БАЧАМУР *бچهمور* 1. зане, ки фарзандони ӯ мемуранд. 2. ҳайвони модае, ки бачаҳои ӯ мемураанд.

БАЧАМУРДА *бچهمرده* 1. он ки бачааш мурдааст, ҳайвони модае, ки бачаҳои ӯ мемуранд. 2. *гуфт.*, *маҷ.* бадбахт.

БАЧАПАРТО *бچهپرta* зане, ки дар натиҷаи касалие бачааш (чанинаш) ҳамеша дар шикамаш мурда меафтад.

БАЧАПАРТОӢ *бچهپرtaي* дар шиками модар мурда афтодани чанин; исқоти чанин; **бачапартоии сунӣ** бо мудохилаи тиббӣ пеш аз

вақт афтондани ҷамл, исқоти ҷамл.

БАЧАПО(Ӣ) *бچهپا(ی)* *гуфт.*, *ниг.* бачабон.

БАЧАПОӢ *бچهپایی* *гуфт.*, *ниг.* бачабонӣ.

БАЧАХОР *бچهخوار* *ниг.* бачахӯр.

БАЧАХӢР *бچهخور* ҳайвоне, ки насли худро меҳӯрад (*мас.*, *баъзе моҳиҳо*).

БАЧАХӢРАК *бچهخورک* меваи норасидаи об гирифта ба пухтан саркарда: **тути бачахӯрак;** **бачахӯрак шудан** об гирифта ба пухтан саркардани баъзе меваҳо.

БАЧАЧА *бچهچه* *ниг.* бачаяк; бачаи хурд.

БАЧАЯК *бچهیک* *шакли тасгир ва навозиши бача.*

БАЧИЛЛА *бچه* он ки ханӯз чиллааш набаромадааст: **арӯси бачилла, зани (навзонаи) бачилла.**

БАЧКАМ *بچکم* хонаи тобистонӣ, хонае, ки гирдогирдаш панчара кашида шудааст, башкам.

БАЧКӢ *بچکی* растании ҷуворӣ ё ҷуворимакка, ки зич мекоранд ва баъд аз баланд шудани қадаш ҳосилашро мунтазир нашуда, барои хӯроки чорво медараванд.

БАЧО *بچا* 1. бамаврид, бамавқеъ; мувофиқ, муносиб: **гапи бачо, хандаи бачо.** 2. хуб, нағз; дуруст; **бачо ҳастед?**; аҳволатон хуб аст?; **бачо кардан** *гуфт.* пинҳон кардан, руст кардан, коим кардан.

БАЧОНРАСОНАНДА *بچانرساننده* *сифати феълии замони ҳозираи ба чон расондан;* бо исроркорӣ ва шилқинии худ безоркунанда, дилбазанкунанда.

БАЧООВАРАНДА *بچاآورنده* *сифати феълии замони ҳозираи ба чо овардан;* ичрокунанда, адокунанда.

БАЧООВАРӢ *بچاآوری* *исми амал аз ба чо овардан;* ичро кардан, амалӣ кардан.

БАЧУРЪАТ *بچرات* *ниг.* бочуръат.

БАШ I *بش* банд, банди оҳанин, банде аз мис, нукра ва монанди ин, ки дар баъзе ҷойҳои сандуқ ва ё дару дарвоза барои устуворӣ насб мекунамд.

БАШ II *بش* *кит.* ёл ё мӯи гардани асп.

БАШАВҚОМАДА *بشوقآمده* *сифати феълии за-*

мони гузашти ба шавқ омадан.

БАШАР *а.* بشر инсон, одам; мардум, одамизод; абнои башар // навъи башар мардумон, одамизод, инсоният.

БАШАРА *а.* بشرе афт, рӯй, намуди зоҳирии рӯи одамӣ; афту башара намуди зоҳирӣ, шаклу шамоил.

БАШАРДӢСТ *а.* بشردوست инсондӯст, дӯстдори башарият.

БАШАРДӢСТӢ *а.* بشردوستى инсондӯстӣ, гуманизм.

БАШАРДӢСТОНА *а.* بشردوستانه инсондӯстона; аз рӯи дӯстдории одамон; ёрии башардӯстона кумак бо ҳӯрокворӣ ва молҳои саноатӣ, ки баъзе давлатҳо ба мамлакатҳои сусттараққикарда ва рӯбаинкишоф мерасонанд.

БАШАРИЯТ *а.* بشریت бани одам, авлоди башар; инсоният.

БАШАРӢ *а.* بشرى мансуб ба башар; инсонӣ, одамӣ.

БАШАСТ *а.* پشت 1. бошиддат; бо суръати баланд, зуд. 2. бо тамоми қувва.

БАШИДДАТ *а.* پشت ниг. бошиддат.

БАШИР *а.* بشير кит. башоратдиҳанда, муждарасон.

БАШИР *а.* بشير 1. ширдор, ширнок; бо шир пухташуда: нони башир. 2. ширдиҳанда: гови башир.

БАШИТОБ *а.* پشتاب ниг. бошитоб.

БАШК *а.* بشك кит. ишва, ғамза, ноз карашма; башк задан ноз кардан, карашма намудан.

БАШК *а.* بشك кит., ниг. шабнам.

БАШКАМ *а.* بشكم ниг. бачкам.

БАШЛИДАН *а.* بشلیدن кхн. ба ҳам часпидан, баровехтан, даровехтан.

БАШМ *а.* بشм кит. қирав, қатраҳои рези оби яхшуда.

БАШН *а.* بشن 1. кит. қад, қомат. 2. қисмати мукааби бино, ки болои он бештар гунбад меояд.

БАШОРАТ *а.* بشارت мужда, хабари хуш, хуш-

хабар: башорат додан.

БАШОРАТНОМА *а.* بشارتنامه пайки шодӣ, номае, ки дар он хабари хуш омада бошад.

БАШОШАТ *а.* بشاشت кит. хушӣ, хурсандӣ, шодӣ; кушодарӯй.

БАШУМОР//БАШУМУР *а.* بشمار//بشمر он чи имкони шумурдан дорад (бинобар кам будани теъдод), шуморааш маълум: рӯзҳои башумор мондааст.

БАШШОШ *а.* بشاش кит. кушодарӯй, хандорӯй; шодмон.

БАӢД *а.* بعد 1. пас, сипас, сонӣ; пас аз он; муқоб. қабл; баӢд аз // баӢди... пас аз, аз қибали...; чанде пас аз; баӢд аз ин (он) пас аз ин (он), пас аз ба вуқӯъ омадани...; баӢд аз он ки... пас аз он ки...; баӢд аз пешин // баӢди пешин нимаи дуҷони рӯз; пас аз қиёми офтоб, пас аз зӯҳр. 2. баӢдина, минбаӢда; аз ин баӢд минбаӢд, дар оянда; баӢдҳо минбаӢд; пас аз мурури замон.

БАӢДАН *а.* بعداً пас, сипас; сониян; пас аз он.

БАӢДИИНҚИЛОБӢ *а.* بعدانقلابى баӢд аз инқилоби Октябр бавуқӯъомада.

БАӢДИНА *а.* بعدينه минбаӢда.

БАӢДИЧАНГӢ *а.* بعدچنگи замони баӢди ҷанг; пас аз ҷанг воқеъгардида, асосан замони баӢди Ҷанги Бузурги Ватанӣ (1941-1945) дар назар аст.

БАӢДӢ *а.* بعدى воқеъ дар марҳилаи баӢдӣ.

БАӢЗАН *а.* بعضاً гоҳе, гоҳо, гоҳ-гоҳ.

БАӢЗЕ *а.* بعضى чузъе аз том, қисме аз кул; поре, қадре, миқдоре, қисме; чанде, якчанд; баӢзеашон // баӢзеҳашон қисме аз онҳо, чанде аз онҳо; баӢзе аз қисме аз, чанде аз, як қисме...; дар баӢзе дар қисме аз, дар якчанд.

БАӢС *а.* بعث кит. 1. барангехтан, таҳрик кардан. 2. фиристондан. 3. д. рӯзи қиёмат, ҳашр, растохез.

БАӢС *а.* بئس//باس кит. 1. хавф, бим, тарс. 2. қудрат; далерӣ, бебоқӣ.

БАӢХТИӢТ *а.* باحتياط ниг. боӢхтиӢт.

БАӢӢТИБОР *а.* باعتبار ниг. боӢӢтибор.

БАЮГОН *بيوگان* кит. арӯс.

БАЮСИДАН *بيوسیدن* кит. умедвор будан, интизор доштан.

БАЯКБОР *بيکبار* якбора, дафъатан.

БАЯН *р. بين* мус. навъи асбоби мусикии аз гармон калонтар.

БЕ I *بي* 1. *пешванди инкорӣ* бидуни...; ғайр аз, ғайри...; **бе ин (он) ҳам** бидуни ин (он) ҳам; **бе он ки...** *пайвандаки тобеъкунанда* ба чоин он ки..., ин корро накарда...; **бе ҳеч ташвиш** бидуни камтарин ташвиш, бемалол. 2. *пешв.* бо исм омада, сифат месозад, ки ба аломат ва хислате доро набудани предметро ифода мекунад: **безарар, бекор, беғубор** ва ғ. 3. *пешв.* бо як гурӯҳ исмҳо, инчунин бо баъзе феълҳо омада, зарф месозад: **беихтиёр, беибо, беист** ва ғ.

БЕ II *ب* номи ҳарфи дуҷуми алифбои ҳозираи тоҷикии Б.

БЕАБР *بيابر* аз абр ҳолӣ, абрнадошта; **осмони беабр** осмони соф; **ҳавои беабр**.

БЕАБРӢ *بيابري* беабр будан, соф будани ҳаво.

БЕАБРӢ *بيابرو* абрӯнадошта, бекош.

БЕАВЗОН *بياوزان* кит., ниг. **бевазн**.

БЕАВЛОД *بياولاد* бенасл, бефарзанд.

БЕАДАБ//БЕОДОБ *بيادب//بيآداب* тарбиятнодида, бадахлоқ, густох.

БЕАДАБӢ//БЕОДОБӢ *بيادبي//بيآدبي* густохӣ, дағалӣ: **беадабӣ кардан**.

БЕАДАБОНА *بيادبانه* ғайримуаддабона, на аз рӯи одоб, густохона.

БЕАДАД *بيعدد* бешумор, аз ҳад зиёд.

БЕАДИЛ *بيعديل* кит. бемонанд, беҳамто, беназир.

БЕАДОЛАТ *بيعدالت* беинсоф, ноинсоф, ноодил.

БЕАДОЛАТӢ *بيعدالتي* ноинсофӣ, бедодгарӣ.

БЕАДОЛАТОНА *بيعدالتانه* ноинсофона, ғайриодилона, ноҳақ.

БЕАЗИЯТ *بياذيت* беозор, беазоб.

БЕАЗ М *بيعزم* ниг. беирода.

БЕАЗМӢ *بيعزمي* беиродагӣ.

БЕАӢБ *بيعيب* 1. бенуқсон, беиллат. 2. бегуноҳ, маъсум.

БЕАӢБӢ *بيعيبى* бегуноҳӣ, гуноҳ (айб) надоштан.

БЕАҚИДА *بيعقیده* бефикр, безътиқод.

БЕАҚЛ *بيعقل* камақл, нодон; аҳмақ, аблаҳ.

БЕАҚЛӢ *بيعقلي* камақлӣ, беҳирадӣ; нодонӣ; аблаҳӣ, аҳмақӣ; **беақлӣ кардан** аз рӯи ақл амал накардан, беақлона рафтор кардан, аҳмақӣ кардан.

БЕАҚЛОНА *بيعقلانه* на аз рӯи ақлу фаросат, ғайриоқилона; аҳмақона; аблаҳона: **баҳси беақлона, ҳаракати беақлона, кори беақлона**.

БЕАЛАФ *بيعلف* ҳолӣ аз алаф, гиёҳу алаф надошта: **дашти беалаф**.

БЕАЛАФӢ *بيعلفي* набудани алафу гиёҳ, қаҳтии хӯроки ҳайвонот.

БЕАЛКОГОЛ *بيالكاهال* машруботе, ки дар таркиби худ спирт надорад; беспирт; **нӯшокиҳои беалкогол**.

БЕАЛОИҚ *بيعلايق* ниг. **беалоқа**.

БЕАЛОҚА *بيعلاقه* 1. алоқанадошта, бемуносибат, беробита. 2. берабт, мазмунан ба ҳам вобастагӣ надошта: **ҷумлаҳои беалоқа**.

БЕАЛОҚАГӢ *بيعلاقگي* надоштани алоқа, мавҷуд набудани муносибату робита.

БЕАМАЛ *بيعمل* он ки дониши андӯхтаи худро дар ҳаёт татбиқ намекунад ва мувофиқи дониши худ кор намебарад, ғайрифаъол; **олими беамал – занбӯри беасал** (зарб.).

БЕАМАЛӢ *بيعملي* беамал будан, ба гуфтаи худ амал накардан.

БЕАМЛОҚ *بياملاك* кҳн. мулкнадошта, он ки ҳамчун моли хусусӣ замин надорад, безамин.

БЕАМОН *بيامان* 1. бераҳм, сангдил, дилсахт: **марғи беамон, ҳасми беамон, тири беамон**. 2. маҷ. шадид, сахт: **чанғи беамон, зарбаи беамон, муборизаи беамон**.

БЕАМОНАТ *بيامانت* он ки амонатро риоя намекунад.

БЕАМОНАТӢ *беамонат* *будан, хиёнат кардан, хиёнаткор будан.*

БЕАНБОЗ *беанбоз* *берахнамо, ягона, бешарик.*

БЕАНГУШТ *беангушт* *ангуштнадошта; дасту пое, ки ангишт надорад.*

БЕАНДЕША *беандеше* 1. бемулоҳиза, ғайри-мулоҳизакор, кӯтоҳандеш; кӯтоҳназар, камақл. 2. он ки рӯихотирро намедонад, берӯихотир, густох. 3. бемулоҳизакорона, беақлона: **кори беандеша.**

БЕАНДЕШАГӢ *беандешагӣ* *беаклӣ, рафтори беақлона, рафтори ношоиста ва нодуруст: беандешагӣ кардан.*

БЕАНДОЗ *беандоз* *бидуни андоз, бе андозбандӣ.*

БЕАНДОЗА *беандоза* *беҳадду бешумор, аз ҳад зиёд, беҳадду канор, бепоён: хурсандии беандоза, меҳри беандоза.*

БЕАНДОМ *беандом* *баднамо, бадафт, зиштсурат; муқоб. баандом.*

БЕАНДОМӢ *беандомӣ* *баднамоӣ, бадсуратӣ, номутаносибӣ.*

БЕАНЧОМ I *беанҷом* *беохир, охирнадошта, бапоённарасида, нотаом.*

БЕАНЧОМ II *беанҷом* *асбобу ускуна надошта, бедастгоҳ: устои беанҷом.*

БЕАНЧОМӢ I *беанҷомӣ* *беохирӣ, интиҳо надоштан; нотаом.*

БЕАНЧОМӢ II *беанҷомӣ* *беанҷом будан, надоштани (набудани) асбобу анҷом.*

БЕАРЗ *беарз* *нав. бидуни асър: фурӯши беарз.*

БЕАРЗИШ *беарзш* *қимату арзишнадошта, бекадр.*

БЕАРМОН *беарман* 1. ба орзу расида, ба муроду мақсадрасида. 2. бепушаймонӣ, беафсӯс, бенадомат, беҳасрат.

БЕАРЧ *беарҷ* *бекадр, беэҳтиром, хору забун.*

БЕАСАЛ *беасал* *асалнадиҳанда, асалнадошта: занбӯри беасал.*

БЕАСАР *беасар* 1. бетаъсир, таъсирнадошта; бенатича; **беасар рафтан** таъсир (кор) накардан, муассир воқеъ нагаштан. 2. беному нишон, бедарак.

БЕАСБОБ *беасбоб* *беанҷом, бидуни асбоб.*

БЕАСЛ *беасл* 1. беасос, асоснадошта, нодуруст, пуч; **вахми беасл** ваҳми беҳуда, тарси беасос; беаслу насаб. 2. *мач.* номаълумасл; бадаслу баднасаб; паст, сифла.

БЕАСЛИҲА *беаслиҳа* *ниг. бесилоҳ.*

БЕАСОЛАТ *беасолат* *бе аслу насаб, ғайриасил, нопок, аз асл бебаҳра.*

БЕАСОС *беасос* *асоснадошта, ҳолӣ аз замина; бесабаб, бедалел; нодуруст; беасос баромадан* *нодуруст баромадан (-и умед, орзу, ваъда); даъвои касеро беасос шумурдан* *бино бар набудани далел даъвои касеро нодуруст ҳисоб кардан ва ғайри қобили қабул доништан.*

БЕАСОСӢ *беасосӣ* *асоси дуруст надоштан, нодуруст будан, замина надоштан; сабаб надоштан; далел надоштан.*

БЕАСТАР *беастар* *аз дарун астар надошта; либоси беастар, беастар будан.*

БЕАҲАМИЯТ *беаҳамият* *аҳамият надошта, ғайримухим, камаҳамият.*

БЕАҲАМИЯТӢ *беаҳамиятӣ* 1. беаҳамият будан, аҳамият надоштан; муҳим набудан. 2. диққат надодан, таваҷҷӯҳ зоҳир накардан; беаҳамиятӣ кардан.

БЕАҲД *беаҳд* *он ки дар аҳди худ устувор нест, бевафо.*

БЕАҲДӢ *беаҳдӣ* *бевафой, дар аҳди худ устувор набудан.*

БЕАҲОЛӢ *беаҳоли* *аз аҳоли ҳолӣ; ғайримаскун, беодам.*

БЕБАДАЛ *бебадал* 1. бадал надошта, бадалнашаванда, беиваз; беҳамто, беназир, бемислу монанд. 2. муфт, ройгон; **бебадал нагузоштан** *ба ивази коре иҷро кардани коре; қусури чизро баровардан.*

БЕБАДӢ *бебадӣ* *бидуни бадӣ, дурӣ чустан аз бадӣ.*

БЕБАҚО *бебақо* 1. ғайриҷовид, кӯтоҳумр, ноустувор, нопойдор: **дунёи бебақо, умри бебақо.** 2. бедошт, камдошт: **матон бебақо.**

БЕБАҚОӢ *бебақоӣ* 1. ҷовид (абадӣ) набудан, ноустуворӣ, нопойдорӣ. 2. камдоштӣ, дошт надоштан.

БЕБАНДУБОР *بی بندوبار* нобасомон, ошуфта, лоқайд, надоштани низоми тааххуд ба кор.

БЕБАНДУБОРӢ *بی بندوباری* нобасомонӣ, ошуфтагӣ, лоқайдӣ.

БЕБАР *بی بر* беҳосил, бесамар, бенатича.

БЕБАРАКА(Т) *بی برکته* 1. он чи зиёд ва ба кадри кофӣ нест; **бебаракат будани чизе** бекурб, ҳастаку нестак будани чизе (*мас., пули нав, ҳосили имсола ва ғ.*). 2. бефайз: **дасти бебаракат**.

БЕБАРАКАТӢ *بی برکتی* 1. фаровон набудан, зуд тамои шудани чизе. 2. бефайзӣ; беҳосилӣ.

БЕБАРГ *بی برگ* 1. барг надошта: **дарахти бебаргу бор**. 2. *кит., маҷ.* бенаво, бечизу чора, фақир, камбағал.

БЕБАРГӢ *بی برگی* бенавой, фақирӣ, камбағалӣ, надоштани чизу чора.

БЕБАРӢ *بی بری* бесамарӣ, беҳосилӣ.

БЕБАРКАШ *بی برکش* 1. барнакашида; беҳисоб. 2. *маҷ.* насанчида; бемулоҳиза, беандеша.

БЕБАРҚ *بی برق* бе чараёни барқ.

БЕБАРОР *بی برار* бемуваффақият, омаднакарда: **шиқори бебарор**.

БЕБАРОРӢ *بی براری* бемуваффақиятӣ, пеш на-
рафтани кор, ноомади кор.

БЕБАРФ *بی برف* барфнадошта; **зимистони бебарф** зимистоне, ки барф наборидааст.

БЕБАСАР *بی بصر* нобино, кӯр, аъмо.

БЕБАСАРӢ *بی بصری* нобиноӣ, кӯрӣ.

БЕБАХТ *بی بخت* бадбахт, бетолъ.

БЕБАХШ *بی بخش* бебахра; бенасиб.

БЕБАҲО *بی بها* гаронбаҳо, пурбаҳо, пурқимат, беҳамто, бемислу монанд, беназир (*дар гаронқиматӣ*): **дурри бебаҳо, тӯхфани бебаҳо, ганҷи бебаҳо, одами бебаҳо**.

БЕБАҲР *بی بهر* *ниг.* бебахра.

БЕБАҲРА *بی بهره* бенасиб, беҳисса, нобархурдор: **бебахра мондан** бенасиб мондан, баҳраманд нашуда мондан; маҳрум мондан аз чизе.

БЕБАҲС *بی بحث* баҳсноталаб, баҳснопазир: **ҳақиқати бебаҳс**.

БЕБАЧА *بی بچه* бефарзанд, бенасл.

БЕБАЧАГӢ *بی بچگی* бебача будан, бача надоштан, бефарзандӣ.

БЕБИЗОАТ *بی بضاعت* бемолу чиз; камбизоат, камбағал, тангдаст.

БЕБИЗОАТӢ *بی بضاعتی* молу чиз надоштан; камбизоатӣ, камбағалӣ, тангдастӣ.

БЕБИМ *بی بیم* нотарс, бебок; нотарсона, бебокона.

БЕБИНӢ *بی بینی* бининадошта; пучук.

БЕБИСОТ *بی بساط* бемолу давлат, беасбобу ускуна; нодор, кашшоқ.

БЕБОД *بی باد* *ниг.* бешамол.

БЕБОДӢ *بی بادی* *ниг.* бешамолӣ.

БЕБОЗГАШТ *بی بازگشت* бозгаштнадошта, баргаштанаоянда, дубора намеомадагӣ: **талафоти бебозгашт, умри бебозгашт; бебозгашт додан** чизеро ба касе тамои додан.

БЕБОК *بی پاک* 1. нотарс, бочуръат; часур, далер; беибо, густох. 2. *ниг.* **бебокона**.

БЕБОКӢ *بی باکی* нотарсӣ; чуръатнокӣ, часурӣ, далерӣ; густохӣ.

БЕБОКОНА *بی پاکانه* бетарсу бим, нахаросида, нотарсона; часурина, далерона: **ҷавоби бебокона, саволи бебокона, қадами бебокона, рафтори бебокона**.

БЕБОКЧА *بی پاکچه* *мус.* номи яке аз оҳангҳои машҳури тоҷикӣ.

БЕБОЛ *بی بال* 1. болу парнадошта. 2. *маҷ.* нотавон, очиз.

БЕБОЛОБАНДӢ *بی بالابندی* бетаърифу тавсиф, обурангнадода; пӯстканда.

БЕБОР *بی بار* 1. бебар, беҳосил, бесамар: **дарахти бебор**. 2. борнадошта, холи: **мошини бебор, хари бебор**.

БЕБОРИШ *بی بارش* бебарфу борон: **ҳавои бебориш; ҳавои боришнадошта, ҳавои соф**.

БЕБОРИШӢ *بی بارشی* наборидани барфу борон, хушқолӣ.

БЕБОРОН *بی باران* бороннаборида, бороннадошта; бебориш; **беборон омадани баҳорон** наборидани борон дар фасли баҳор.

БЕБОРОНӢ *бибарани* борон наборидан, наборидани борон; беборишӣ.

БЕБОХТ *бибахт* бохтнадошта; бидуни бойдихӣ: лотереяи бебохт.

БЕБОЧ *бибаҷ* нав. аз пардохти боҷ озод, боҷи гумрукӣ напардохта: **молҳои бебоҷ воридшуда, бебоҷ ворид кардани амвол.**

БЕБУНӢД *бибниад* 1. асоснадошта, бидуни асоси мустаҳкам, ноустувор, сустбунӢд. 2. *мач.* ноасл; пастфитрат, сифла.

БЕБУНӢДӢ *бибниадӣ* 1. надоштани асоси мустаҳкам, сустбунӢдӣ, ноустуворӣ. 2. *мач.* ноаслӣ; пастфитратӣ, сифлагӣ.

БЕБУРИШ *бибурш* ноӯҳдабаро, лаванд; беқатъият.

БЕБУРИШӢ *бибурши* ноӯҳдабарой, лавандӣ; қатъият надоштан дар қорҳо.

БЕБУРУТ *бибурот* бурутнадошта, бемӯйлаб; мӯйлабнабароварда.

БЕБӢ(Ӣ) *бибуӣ* бӯйнадошта: гули бебӯӣ.

БЕВА *биё* 1. зани шавҳармурда Ӣ аз шавҳар ҷудошуда, бевазан. 2. марди безан Ӣ занмурда: **зани бева, беваи бекас, беваю бечораҳо; бева мондан, бева шудан.**

БЕВАГӢ *биёгӣ* 1. бешавҳарӣ, бешавҳар мондани зани шавҳардида. 2. безанӣ, безан мондани марди зандида.

БЕВАЗАН *биёзан* ниг. **бева** 1.

БЕВАЗН *биёзн* 1. бевазн будан, вазннадошта, бевазн, сабук; **шеъри бевазн адш.** шеъре, ки дар он қоидаи вазни арӯз риоя нашудааст. 2. *мач.* беаҳамият, камъятибор.

БЕВАЗНӢ *биёзنى* 1. вазн надоштан, сабук будан. 2. ҳолате, ки ҳангоми берун шудан аз ҳудуди кашиши замин воқеъ мешавад.

БЕВАҚТ *биёқат* бемаҳал, бемавқеъ, нобаҳангом; **бевақту соат** бемаҳал, бемавқеъ, нобаҳангом; **гаштирӯзии бевақт** хеле баъдтар аз гашти рӯз, охири вақти гаштирӯзӣ; **кирмаки бевақт** кирмаке, ки дар охири мавсими кирмакдорӣ парваронда мешавад; **бевақт мондан** дер кардан, ақиб мондан; аз вақти муайян ва муқаррарӣ гузарондан, ба таъхир афтодан; **бевақт шудан** дер шудан, аз вақти муайян гу-

заштан; **рӯз бевақт шудан** бегоҳ шудан, ба поён расида истодани рӯз.

БЕВАҚТИРӢЗӢ *биёқатрози* вақти ба охир расида истодани рӯз, охири рӯз, бегоҳирузӣ.

БЕВАҚТӢ *биёқатӣ* 1. вақту замоне, ки аз шаб посе гузаштааст; посе аз шаб гузашта: **дар бевақтии шаб.** 2. дермонда аз вақти муқаррарӣ, нобаҳангом; **кишти бевақтӣ** зироате, ки баъд аз гузаштани мӯҳлати муқаррарӣ кошта шудааст: **пахтаи бевақтӣ.**

БЕВАҚФА *биёқфе* кит. бидуни таваққуф, беист, бетанаффус, паёпай, пайдарҳам.

БЕВАМАРГ *биёмерг* он ки дар ҳоли бевагӣ аз дунё мегузарад.

БЕВАМАРД *биёмерд* ниг. **бева** 2.

БЕВАПИР *биёпир* духтаре, ки солхӯрда бошад ҳам, ба шавҳар набаромадааст, пирдухтар.

БЕВАР *биёр* кҲн. даҳ ҳазор (10 000) (*ба забони паҳлавӣ*).

БЕВАТАН *биёвтан* 1. аз ватан ҷудошуда; беҳонумон; ғариб, бекасу кӯӣ. 2. шахсе, ки нисбат ба ватани худ безътиной мекунад, манфиатҳои халқи худро ҳимоя намекунад ва маданияти миллии хешро ба назари эътибор намегирад, космополит.

БЕВАТАНӢ *биёвтани* беватан будан, ватан надоштан.

БЕВАФО *биёфа* он ки ба қавлу ваъдаи худ устувор нест, он ки дар дӯстӣ содиқ нест, аҳдшикан, паймоншикан: **Ӣри бевафо, дунӢи бевафо, фалаки бевафо.**

БЕВАФӢ *биёфай* вафо накардан ба қавлу ваъдаи худ, устувору пайдор набудан дар аҳду паймони дӯстӣ: **бевафӢ кардан.**

БЕВАҲМ *биёҳм*: **беваҳму тарс** нотарсона, бидуни биму ҳарос, наҳаросида.

БЕВАҶХ *биёҷе* бесабаб, беасос, бедалел; беҳуда.

БЕВИҚОР *биёқар* он ки тамкину вазнинӣ дар ҳулку атвор надорад.

БЕВИЧДОН *биёҷдан* он ки барои рафтор ва кирдори худ масъулияте ҳис намекунад; ноинсоф.

БЕВИЧДОНӢ *بی وجدانی* бевичдон будан; ноинсофӣ.

БЕВИЧДОНОНА *بی وجدانانه* дар рафтору кирдори худ масъулиятро ба назар нагирифта; беинсофона.

БЕВОРА *بی واره* *кит.* 1. бекас, ғариб. 2. бекадр, безътибор.

БЕВОРИС *بی وارث* меросхӯрнадошта; аз меросхӯр маҳрумшуда.

БЕВОРИСӢ *بی وارثی* меросхӯр надоштан, маҳрум аз меросхӯр будан.

БЕВОСИТА *بی واسطه* 1. рост, бидуни он ки чизе ӯ касе дар байн воқеъ бошад. 2. *мач.* дафъатан, бидуни фосилаи вақт дар миён: **бевосита пас аз инқилоб**. 3. бе ӯрдами беруна, бе иштироки шахси дуюм, бе мадади миёнчӣ, мустақиман, шахсан; **даҳолати бевосита** даҳолати шахсӣ, муҳоҳила бе иштироки миёнарав ӯ шахси дигар; **иштироки бевосита** шахсан иштирок кардан (доштан); **ҳамсоияи бевосита** ҳамсоияи девордармиён, ду ҳамсоия, ки мобайни онҳо хонаи ҳамсоияи дигар воқеъ нагардидааст.

БЕВУЗӢ *بی وضوء* бетаҳорат, бидуни вузӯ.

БЕВУҚУФ *بی وقوف* *кит.* ноогоҳ, нодон, дар холи беҳабарӣ, беҳабар.

БЕВУҚУД *بی وجود* 1. он ки вучудаш ба кор ӯ вазъият асаре надорад, ғайримуфид; беасар. 2. паст, фурумоия, ҳақир.

БЕВУҚУДӢ *بی وجودی* носудманд будан, беасар будан.

БЕГ *بیگ* *ниг.* бек.

БЕГАЗАНД *بی گزند* *кит.* безарар, беосеб.

БЕГАП *بی گپ* хомӯш, сокит; хомӯшона; **бегану калоча** бегуфтугӯ; бечуну чаро; **беган набудан** бесабаб набудан; иллату асос доштан (-и ходисае).

БЕГАХ *بیگه* *ниг.* бегоҳ; **гоху бегоҳ**.

БЕГАХӢ *بیگهی* *ниг.* бегоҳӣ.

БЕГАХХЕЗ *بیگه خیز* *ниг.* бегоҳхез.

БЕГИӢ *بی گیاه* гиёҳнадошта, аз гиёҳу алаф холи: **биёбони бегиӢ**, **дашти бегиӢ**, **кӯхи бегиӢ**.

БЕГИӢӢ *بی گیاهی* бегиӢ будан, гиёҳу алаф надоштан.

доштан.

БЕГИЛА *بی گله* бегиламандӣ, бидуни шикояту шиква.

БЕГИМ *بیگیم* 1. *таър.* зани амир; амирзодазан; лақаби занони аъёну ашроф ва занони мӯхтарам. 2. *барои ифодаи меҳру навозиши дар охири номҳои занона илова мешавад:* **Улфат-бегим, Анорбегим** ва ғ.

БЕГИЧОН *بیگی جان* 1. фарзанди бег, бегзода. 2. *дар мавриди навозиши ва ифодаи эҳтиром нисбат ба фарзандони аъён гуфта мешуд.*

БЕГӢ *بیگی* 1. *мансуб ба бег.* 2. *таър.* идора ва ҳукумати бек.

БЕГОНА *بیگانه* 1. ношинос; ноошно: **чавони бегона, зани бегона, марди бегона**. 2. бо риштаи хешу таборӣ пайванд набуда, ғайрихеш, ғайрихудӣ; **аз дӯсти дур бегонан наздик хуб аст** (*мақ.*); **бегона шудан** шахси ғайрихудӣ шудан, дур шудан аз хешу дӯстон. 3. дигар, ғайр; хориҷӣ, аҷнабӣ: **лашқари бегона, сипоҳи бегона, синфи бегона**. 4. чое, ки зодгоҳ ӯ маҳалли иқомати доимии касе намебошад: **кишвари бегона, шаҳри бегона, деҳаи бегона**; **алафи бегона** алафи худрӯи даруни киштзор; **дасти бегона** шахси ғайрихудӣ; шахси муҳолиф; **аз ақл бегона шудан** ақро гум кардан, девона шудан; **пулро бегона кардан** аз шахси ғайрихудӣ мол харидан.

БЕГОНАВОР *بیگانهوار* монанди бегонаҳо, мисли шахси ношиносу ноошно ӯ ғайри хешу табор.

БЕГОНАГӢ *بیگانگی* бегона будан; **бегонагӣ кардан** ҳамчун бегонаҳо рафтор кардан.

БЕГОНАЗАБОН *بیگانه زبان* *нав.* он ки бо забони дигар гап мезанад, он ки забони ӯ забони хориҷист.

БЕГОНАЗАМИН *بیگانه زمین* чое, ки зодгоҳ ӯ манзили доимии касе нест, кишвари бегона, мулки бегона.

БЕГОНАПАРАСТ *بیگانه پرست* он ки бегонаро аз одамони худӣ бартар медонад ва бо бегонагон нишасту бархост ва сару кор дорад, бегонаписанд.

БЕГОНАПАРАСТӢ *بیگانه پرستی* бегонапараст будан, парастии бегонагон.

БЕГОНАПИСАНД *بيگانه پسند* **ниг. бегонапараст.**

БЕГОНАРӢ *بيگانه رو* **ниг. бегона, ношинос.**

БЕГОР *بيگار* **таър.** кори маҷбурии бемузд, ки мардум дар заминҳои амир ва амалдорон ба ҷо меоварданд; кори маҷбурии ва бемузд.

БЕГОРӢ *بيگارى* **касиро маҷбуран ва бемузд кор фармудан.**

БЕГОҲ *بيگاه* **охири рӯз пеш аз фурӯ рафтани офтоб; аввали шаб; аз пагоҳ то бегоҳ** тамоми рӯз, рӯзи дароз; **бегоҳи ҷумъа** охири рӯзи панҷшанбе, ки пас аз он ҷумъа меояд; **рӯз бегоҳ шудан** ба поён расидани рӯз, бевақт шудани рӯз; **рӯзро бегоҳ кардан** рӯзро ба поён расондан, тамоми рӯзро бо коре гузарондан; **гоҳу бегоҳ // гаҳу бегаҳ** бамавриду бамаврид, вақту бевақт; **пагоҳ-бегоҳ** ба қарибӣ, дар рӯзҳои наздик.

БЕГОҲИРӢЗ(Ӣ) *بيگاهى روزى* **охири рӯз (асосан баъд аз нишастани офтоб то сар шудани шаб).**

БЕГОҲӢ *بيگاهى* **1. ниг. бегоҳ: бегоҳии бевақт, бегоҳии рӯзи дигар. 2. мансуб ба бегоҳ: насими бегоҳӣ, ҳуроки бегоҳӣ; синфҳои бегоҳӣ** синфҳои мактаби шабона.

БЕГОҲОН//БЕГОҲОНӢ *بيگاهان//بيگاهانى* **ниг. бегоҳ.**

БЕГОҲХЕЗ *بيگاه خيز* **1. он ки дер аз хоб меҳезад. 2. сахархез.**

БЕГУЗАШТ *بي گذشت* **гузаштнакунанда; яқрав.**

БЕГУМОН *بي گمان* **бешубҳа, бешак, яқинан, бидуни шакку тардид, он ки дар бораи касе ё чизе шак надорад.**

БЕГУНАҲ//БЕГУНОҲ *بي گناه//بي گناه* **он ки ҷурм надорад, гунаҳгор нест, беайб, маъсум; мусичаи бегуноҳ** он ки худро беайбу бечора нишон медиҳад.

БЕГУНОҲӢ *بي گناهي* **бегуноҳ будан, гуноҳ надостан, беайбӣ.**

БЕГУРДА *بي گرده* **тарсу, буздил, бечуръат.**

БЕГУРДАӢ *بي گردگى* **тарсончақӣ, буздилӣ, бечуръатӣ.**

БЕГУФТУГӢ *بي گفتوگوي* **1. бидуни сухани**

барзиёд, бечуну чаро; бешарту шароит. 2. бешак, бешубҳа, албатта, ҳатман.

БЕГӢШ *بي گوش* **он ки гӯш надорад; гӯшбурида.**

БЕГӢШТ *بي گوشت* **хӯроке, ки ба он гӯшт намеандозанд; гӯштнадошта: хӯроки бегӯшт.**

БЕҒАВҒО *بي غوا* **ниг. беғалоғула.**

БЕҒАӢРАТ *بي غيرت* **1. он ки ғайрат надорад ва дар иҷрои корҳо саъю кӯшиш намекунад; танбал, коҳил. 2. гуфт. тарсончак, буздил, тарсу. 3. марди камқувват.**

БЕҒАӢРАТӢ *بي غيرتى* **1. беғайрат будан, сайёу кӯшиш накардан дар иҷрои корҳо. 2. гуфт. тарсончақӣ, буздилӣ. 3. камқувватӣ, камғайратӣ (оид ба мард).**

БЕҒАЛАТ *بي غلط* **1. ҳолӣ аз ғалат, бехато. 2. ғалат накарда, ба саҳву хато роҳ надода.**

БЕҒАЛОҒУЛА *بي غلاغوله* **бемағал, беғавғо, шӯру ғавғо накарда.**

БЕҒАМ *بي غم* **он ки ғаму ғусса надорад, дур аз андӯх: беғаму ғусса будан; дами беғам задан** а) аз ғаму ташвиш фориғ шуда, роҳат кардан, беғамона дам гирифтан; б) фориғболона умр ба сар бурдан, осуда зиндагонӣ кардан.

БЕҒАМӢ *بي غمي* **беғам будан, ғам надостан; осудахотирӣ.**

БЕҒАМОНА *بي غمانه* **фориғ аз ғаму ғусса; бепарвоёна, фориғболона.**

БЕҒАРАЗ *بي غرض* **1. он ки дар коре манфиати шахсии худро ба назар намегирад, бетамаъ: дӯсти беғараз. 2. ниг. беғаразона.**

БЕҒАРАЗӢ *بي غرضي* **беғараз будан, тамаъ надостан, бетамай.**

БЕҒАРАЗОНА *بي غرضانه* **на аз рӯи ғараз, холисона, бо нияти холис; бо дили соф; объективона, бетарафона: дӯстии беғаразона, ёрии беғаразона, танкиди беғаразона.**

БЕҒАШ *بي غش* **1. олудаву омехтанашуда (бо чизи камбаҳотар аз худ), тилло ва нуқрае, ки бо филиз дигар омехта нашудааст, беомезиш; соф, холис, сара. 2. шароби бедурд, соф, ноб. 3. маҷ. бериё, бемакру ҳила; пок, беолоиш; бекудурат: дили беғаш, дӯстии беғаш, муҳаббати беғаш.**

БЕҒИЛ *بي غل* **:беғилу ғаш а) соф, покиза, ноолуда; б) бекиनावу фиреб, бенайрангу адо-**

да; б) бекинаву фиреб, бенайрангу адоват.

БЕҒОЯ *بی غایه* он чи ғоя надорад, беидея; дорон ғояи паст (*дар бораи асарҳои санъат*).

БЕҒУБОР *بی غبار* он чи гарде рӯи онро нагирифтааст, ё бо гарду ғуборе олудаву омехта нест, соф, шаффоф: **осмони беғубор, оинаи беғубор.**

БЕҒУРБАТ *بی غربت* бечанҷол, ором, тинҷ: **диёри беғурбат.**

БЕҒӮЛА *بی غوله* *ниг.* байғӯла.

БЕҒӮЛАНИШИН *بی غوله نشین* *ниг.* байғӯланишин.

БЕД I *بید* дарахти бесамари соядор, ки шохҳои росту дароз дошта, бештар дар лаби ҷӯй ва ҷойҳои сернам мерӯяд ва навъҳои зерини он машҳур аст: **мачнунбед, беди сурх (сурхбед), беди сиёҳ (сияхбед), зарбед, беди сафед ва ғ.**; **чун барги бед ларзидан // чун бед ларзидан** *мач.* сахт ларзидан (*одатан аз тарс*); **ман тут гӯям, шумо бед мегӯед (зарб.)** ба саволи касе ҷавоби номувофиқ додан; сухани мусоҳибро дуруст нафаҳмида, гапи номувофиқ ва бемавқеъ гуфтан.

БЕД II *بید* *ниг.* кӯя.

БЕДА *بیده* алафи хушк; юнучка (умуман): **банди беда, ғарами беда; беда додан, беда партофтан; бедаи кабуд** юнучкаи хушке, ки дар натиҷаи дар соя хушк кардан ранги кабудии худро нигоҳ доштааст.

БЕДАБУРАК *بیدهبرک* олати оҳанини махсус барои бурида майда кардани алафу хошоки хайвонот, аррадос.

БЕДАБУРӢ *بیدهبری* буридани беда, бурида майда кардани беда.

БЕДАВЛАТ *بی دولت* 1. он ки молу мулк надорад, нодор, тангдаст, камбағал. 2. *мач.* бетолё, шӯрбахт; бечора, бесоҳиб.

БЕДАВЛАТӢ *بی دولتی* 1. камбағалӣ, нодорӣ, фақирӣ. 2. *мач.* бадбахтӣ, беикболи, бетолей.

БЕДАВО *بی دوا* 1. давонашаванда, бедармон, табобатнашаванд; сикатнашаванда, муолиҷанаёбанда, дармоннопазир, ноилоҷ. 2. *мач.* ислоҳнопазир, ғайри қобили ислоҳ, ислоҳнашаванда; **дарди бедаво** а) бемории сикатнашаванда, дарди муолиҷанопазир; б) *мач.* мушкиле, ки ҳалли он имконнопазир аст;

вазъияти баде, ки аз он халосӣ муҳол аст.

БЕДАВОМ *بی دوام* давомнадошта, кӯтоҳмӯҳлат, кӯтоҳмуддат, кӯтоҳумр; нопойдор.

БЕДАЛЕЛ *بی دلیل* беасос, исботнашаванда: **гапи бедалел.**

БЕДАЛЕЛӢ *بی دلیلی* бедалел будан; исбот надостан.

БЕДАМ *بی دم* беҳаво, дамнакарда, холӣ.

БЕДАНДОН *بی دندان* он ки дандон надорад, дандоннадошта: **даҳони бедандон; бедандон шудан.**

БЕДАНДОНӢ *بی دندانӣ* бедандон будан, дандон надостан.

БЕДАНЧИР *بیدانچیر* *бот.* растании алафӣ, ки аз тухми он рағани гарчак (канадона) мегиранд.

БЕДАПОЯ//БЕДАПАЯ *بیده پایه//بیده پایه* юнучказор, ки юнучкааш даравида шудааст (*одатан баъд аз дарав ба он ҳайвонотро сар медиҳанд то ки боқимонда ва ё резупошишудан юнучқаро чиди хӯрад*).

БЕДАР *بی در* хонае, ки барои даробаро ҷои дар гузошта шуда бошад ҳам, дар шинонда нашудааст: **хонаи бедару тиреза.**

БЕДАРАК *بی درک* 1. беасар, беному нишон; беҳабар; **бедарак шудан** а) беному нишон шудан, аз худ ҳабар надодан; б) номаълум ғайб задан, гум шуда рафтан. 2. бесабаб, беасос, беҳуда. 3. бидуни зарурат, бекор, бе қасди муайян; **бедарак нагуфтаанд, ки ... // бедарак нест, ки ...** бесабаб нест, ки ...

БЕДАРАНГ *بی درنگ* *кит.* бетаъхир, фавран, бетаваккуф.

БЕДАРАНГӢ *بی درنگӣ* *кит.* 1. бетаъхир амал кардан. 2. *мач.* ноустувор, бепоя.

БЕДАРАХТ *بی درخت* дарахтнарӯида, дарахтнадошта: **замини бедарахт.**

БЕДАРАХТӢ *بی درختӣ* луч будани замин, дарахтнадошта.

БЕДАРВОЗА *بی دروازه* муҳавватае (ҳаётае) аз қабилӣ ҳавлию сарой, ки дарвоза шинонда нашудааст; *муқ.* **бедар; ♦ шаҳри бедарвоза** ҷои беназорат, ҷои бесоҳиб.

БЕДАРД *بی درد* 1. он ки дарду беморие надорад,

солим. 2. б еозор, дард накунонда. 3. *мач.* касе, ки ғаму алам надорад; беғаму бепарво; ◇ **бедарди миён** бидуни меҳнат, осонакак, муфт, ройгон (*мас., пули бедарди миён пули муфт бадастомада*).

БЕДАРДГАРДОНӢ *بي دردگرداني* рафъи хисси дард, қарахт қардан (*ба воситаи дору*).

БЕДАРДИСАР *بي دردسر* беташвиш: **кори бедардисар**.

БЕДАРДӢ *بي دردي* 1. бедард будан, дард надоштан. 2. *мач.* беғамӣ, бепарвоӣ.

БЕДАРЕҒ *بي دريغ* 1. бе ҳайфу афсӯс, бе пушаймонию надомат; раҳм накарда, бераҳмона. 2. бидуни музоҷа, дарег надошта, ҳасисӣ накарда, саховатмандона. 3. *мач.* ҷоннисорона, ҷонро дарег надошта.

БЕДАРМОН *بي درمان* 1. *ниг.* бедаво. 2. камқувват, беҳол, бемадор, нотавон.

БЕДАРМОНӢ *بي درماني* 1. бедармон будан, муолиҷанопазирӣ, сиҳатнашаваандагӣ. 2. беҳолӣ, бемадорӣ; камқувватӣ, сустӣ.

БЕДАРОМАД *بي درآمد* даромаднадошта, бидуни дахл; бефоида, бесуд; нафъ ва манфиат надошта: **харҷи бедаромад**.

БЕДАСТ *بي دست* он ки даст надорад; ◇ **бедасту по** ноӯҳдабаро, беҳунар, мӯҳмал.

БЕДАСТА *بي دسته* ҳар чизе, ки даста надорад (*аз қабилӣ кӯза, ҷойник, табар*).

БЕДАСТАР *بي دستر* зоол. ҷонвари ширхӯр аз хонаводаи ҳояндагон, ки ҷуссаи нисбатан қалон ва пӯсти зебӯе дорад ва хуб шино мекунад.

БЕДАСТГОҲ *بي دستگاه* *кит.* дову дастгоҳнадошта; бечизу ҷора: **дарвешӣ бедастгоҳ**.

БЕДАСТГОҲӢ *بي دستگahi* бечизӣ, бенавоӣ, фақирӣ, камбағалӣ.

БЕДАСТӢ *بي دستيار* дастёрнадошта; бемададгор.

БЕДАСТӢРӢ//БЕДАСТИӢРӢ *بي دستياري* бедастёр будан, мададгору ёридиҳанда надоштан.

БЕДАҲЛ *بي دخل* *кит.* 1. бе даҳолати касе, бидуни мудохила. 2. *ниг.* бедаромад.

БЕДАҲОНА *بيده خانه* ҷой барои нигоҳ доштани

юнучкаву алафҳои дигари хушкндашуда, анбори беда.

БЕДАҲАН//БЕДАҲОН *بي دهان//بي دهن* баддаҳан, бадзабон, бадгап; сергап, лаққӣ.

БЕДБАРГ *بيد برگ* 1. барги бед. 2. *кҳн.* пайкони тир, ки шаклаш ба барги бед монанд аст.

БЕДБУН *بيدين* *кит.* дарахти бед.

БЕДГУЛ *بيد گل* дарахти бутташакли ҳамешабз, ки гулҳои сурх, сафед ва гулобиранг дорад.

БЕДГУН *بيدگون* бедранг, ба ранги бед, сабзу кабуд.

БЕДЕВОР *بي ديوار* 1. бино ва ё иморате, ки дар болои пояҳо бе девор сохта шудааст. 2. ҳавлие, ки атрофаш бо девор ихота нашудааст.

БЕДЗОР *بيدزار* макони бисёрии бед, ҷое, ки дарахтони бед анбӯҳ рӯидаанд, бедистон.

БЕДИӢНАТ *بي ديانت* 1. он ки фармудаҳои дину мазҳабро риоя намекунад, бедин, бемазҳаб, мулҳид. 2. *мач.* ноинсоф, бевичдон, норосткор.

БЕДИӢНАТӢ *بي ديانتی* 1. бединӣ, ломазҳабӣ, мулҳидӣ. 2. *мач.* ноинсофӣ, бевичдонӣ

БЕДИҚҚАТ *بي دقت* он ки ба иҷрои қоре нағз диққат намекунад, сарсарӣ, бепарво, бетаваччӯх.

БЕДИҚҚАТӢ *بي دقتی* бедикқат будан, бепарвоӣ, безътиноӣ, бетаваччӯхӣ.

БЕДИЛ *بيدل* 1. дилхунук, дилмонда, дилгир: **бедил шудан** аз касе. 2. *кит.* ошиқӣ дилбохта, ошиқӣ беқарор. 3. *мач.* тарсончак, буздил, бегурда. 4. таҳаллуси шоири бузурги форсу тоҷик Мирзо Абдулқодир (1644-1721).

БЕДИЛӢ *بيدلي* 1. дилхунукӣ, дилмондагӣ. 2. *мач.* тарсончакӣ, буздилӣ.

БЕДИЛОН *بي دلان*: **дилу бедилон** хоҳону нохоҳон, хоставу нахоста, дилаш кашидаю накашида; дилхунукона.

БЕДИЛҲОН *بيدلخوان* 1. он ки ашъори Бедилро аз девони ӯ азёд мекунад. 2. *таър.* талабаи синфҳои болоии мадрасаҳои пешин, ки дар марҳилаи охири таълими савод девони ғазалиёти Бедилро мекунад ва шарҳ меод.

БЕДИЛХОНӢ بیدلخوانی 1. хондани ашъори Бедил. 2. маҳфиле, ки аъзои он бо шарҳи ашъори Бедил машғул буданд.

БЕДИЛШИНОС بیدل شناس адабиётшиносе, ки мавзӯи омӯзиш ва тадқиқоти ӯ эҷодиёти Мирзо Абдулқодири Бедил мебошад.

БЕДИЛШИНОСӢ بیدل شناسӣ шоҳае дар адабиётшиносӣ, ки ба омӯзишу таҳқиқи ҳаёт ва фаъолияти адабии Мирзо Абдулқодири Бедил ва мактаби ӯ машғул аст.

БЕДИМОҒ بیدماغ димоғсӯхта, хафа, зик, хиратабъ.

БЕДИМОҒӢ بیدماغی димоғсӯхтагӣ, хафагӣ, зикӣ, хиратабъӣ.

БЕДИН بیدین он ки ба дин эътиқод надорад ва расму русуми шариатро риоя намекунад, бемазҳаб; аз дин рӯй гардонда, мулҳид.

БЕДИНӢ بیدینی бедин будан, эътиқод надоштан ба дину мазҳаб.

БЕДИСТОН بیدستان 1. ниг. **бедзор**. 2. *мач.* боғи бесамар.

БЕДМУШК بیدمشک дарахте аз чинси бед, ки гули зарди сабзтоби бисёр хушбӯй дорад; араки онро мегиранд, ки хеле хушбӯ буда, хосияти давой дорад.

БЕДОВ بیداو: **бедову дастгоҳ** *гуфт.* беасбобу ускуна; бечизу чора.

БЕДОҒ بیداغ 1. он ки дар рӯи пӯшташ доғ - нишонаҳои сиёҳчатоб надорад. 2. ҳар чизе, ки дар он лаккае нест, соф, пок, ғайри доғдор.

БЕДОД بیداد 1. беадолатӣ, зулм, ситам, чавр: **бедоду ситам, зулму бедод; аҳли бедод** золимон, ситамгарон, чафопешагон. 2. оху фиғон, нолаву зорӣ: **доду бедод; доду бедод кардан.**

БЕДОДГАР بیدادگر золим, ситамгар, чафопеша.

БЕДОДГАРӢ بیدادگری беадолатӣ, зулм, ситам: чавр, чафо, истибдод: **бедодгарӣ кардан.**

БЕДОДГАРОНА بیدادگرانه беадолатона, ноинсофона; золимона, ситамгарона.

БЕДОДӢ بیدادی ниг. **бедодгарӣ.**

БЕДОДПЕША بیدادپیشه ниг. **бедодгар.**

БЕДОЛ بیدال: **бедолу дарахт** маконе, ки ҳеҷ дарахт надорад (*дашт, биёбон, саҳро ва ғ.*).

БЕДОНА I بیدانه парандаи саҳроии хушовоз, ки аз гунчишк калонтар мебошад (*шавқмандон онро сайд карда, барои овози фораи ӯ ҷангӣ буданиаш дар хонаҳо нигоҳ медоранд*), вартиш, қарак: **бедонаи ҷеғӣ, бедонаи ҷангӣ.**

БЕДОНА II بیدانه мевае, ки донак надорад (*аз қабилӣ ангури кишмиш*): **хурмои бедона.**

БЕДОНАБОЗ بیدانه باز он ки бедонахоро барои ҷанг андохтан нигоҳ медорад.

БЕДОНАБОЗӢ بیدانه بازی бедона доштан ва ҷанги бедона ташкил кардан, амали бедонабоз.

БЕДОНАК بیدانک 1. растанӣ, ки аз тухм намерӯяд (*аз қабилӣ сафедор, бед ва ғ.*). 2. ниг. **бедона II.**

БЕДОНИШ بیدانش беилм, бесавод, нодон, ҷохил.

БЕДОНИШӢ بیدانشӣ бедониш будан, бесаводӣ, нодонӣ, ҷохилӣ.

БЕДОР بیدار 1. он ки дар ҳолати хоб нест; *муқоб.* **хуфта** ва **хобида**: **аз хоб бедор кардан, аз хоб бедор шудан; бедор мондан** нахобидан, хоб нарафтан; **шабро бедор гузаронидан** шабзиндадорӣ кардан, бедорхобӣ кашидан. 2. *мач.* хушёр, огоҳ, боҳабар; **бедор кардан** а) касеро аз хоб хезондан; б) *мач.* касеро аз чизе огоҳонидан; аз ҳолати ғафлат ва беҳабарӣ баровардан; **бедор шудан** а) аз хоб хестан; б) хушёр шудан, огоҳ шудан; боҳабар шудан; в) *мач.* аз ғафлат баромадан, аз ҷаҳолат раҳой ёфтан; г) *мач.* дар аввали баҳор зинда шуда, ба муғчабарорӣ сар кардани дарахтон ва ба неш задан шурӯъ кардани наботот; **♦ баҳти бедор // толеи бедор** баҳти мусоид ва мададгор, толеи омадкарда; **аз хоби ғафлат бедор шудан** аз нодонӣ ҷаҳолат баромадан, боҳабар шудан (*аз воқеаву ҳодисаҳои рӯзгор*).

БЕДОРБАХТ بیداربخت *мач.* хушбахт, саодатманд, батолъ.

БЕДОРБОШ بیدارباش овоз ва садое, ки барои бедор шудани одамон дар сарбозхонаҳо ва муассисаҳои дигари низомиву қудратӣ монанди овози шайпур дар бошишгоҳҳои ҳарбӣ садо медиҳад.

БЕДОРДИЛ بيدار دل дилогоҳ, зиндадил, равшанзамир, бомаърифат; *муқоб.* **ғофил**.

БЕДОРДИЛӢ بيداردلى бедордил будан, хушёрӣ, огоҳӣ.

БЕДОРӢ بيدارى 1. бедор будан, ҳолати ғайри хоб, дар хоб набудан, беҳобӣ. 2. *мач.* хушёрӣ, огоҳӣ, хабардорӣ; маърифатнокӣ.

БЕДОРМАҒЗ بيدارمغز *киноя аз* оқилу хушёр ва огоҳ.

БЕДОРФИКР بيدارفكر *мач.* хушёру доно; хабардор, огоҳ, бомаърифат.

БЕДОРХОБ بيدار خواب азхобмонда, хобпарида; **бедорхоб будан** нахобидан; шабро бедор гузаронидан.

БЕДОРХОБӢ بيدار خوابى аз хоб мондан, нахобидан, ҳолати касе, ки шаб хоб карда натавонистааст; **бедорхобӣ** **кашидан** нахобида шабро рӯз кардан (*аз беморие*), шабзиндадорӣ кардан.

БЕДОРШУДА بيدار شده *сифати феъли* замони *гузашта аз бедор шудан*; 1. аз хоб бархоста. 2. огоҳшуда, хушёршуда.

БЕДОШТ بيداشت хар чизе, ки дошт надорад, бебако; *муқоб.* **бадошт**.

БЕДУД بيدود 1. дуднадошта, ҳолӣ аз дуд; соф, фурузон; дуд намекардагӣ: **оташи бедуд**, **чароғи бедуд**, **шамъи бедуд**, **шӯълаи бедуд**. 2. *мач.* хар чизе (одатан таоме), ки муфт, бе меҳнат ба даст меояд: **ҳалвои бедуд**, **шӯрбои бедуд**; **бедуд сӯхтан** *киноя аз* номаълум ғам хӯрдан, ба дигарон аён накарда, дар оташи ғаму андӯх сӯхтан.

БЕДУДМОН بيدودمان *кит.* он ки хонаву хонавода надорад, беҳонумон.

БЕДУМ بيدم думнадошта; думбурида: **хари бедум**.

БЕӢВАР بيداور он ки мададгору ӑрирасоне надорад.

БЕӢВАРӢ بيداورى беӑвар будан, мададгору ӑрирасон надоштан.

БЕӢД بيد бехуш, аз хуш рафта.

БЕӢР بيدар он ки ӑру дӯст надорад, яккаву танҳо, бекасу бепаноҳ.

без بيز *асоси замони ӑзира аз бехтан*.

БЕЗ I بيز 1. лӯндачаи гӯштии бо иллоте шах ва гирехшуда, ки аз даруни равған ӑ гӯшт мебарояд, гудда, ғадуд. 2. *тиб.* яке аз узвҳои инсон ва ҳайвонот, ки барои хун моддаҳои ҳаётан зарур чудо мекунад ва моддаҳои нодаркориро чудо карда, берун меандозад: **бези таги гулӯ**.

БЕЗ II بيز *гуфт.* навъи матои пахтагини дурушт, хомсуф.

БЕЗАБОН بيزبان 1. он ки умуман қобилияти нутқ надорад, гунг, лол: **хайвони безабон**, **маҳлуқи безабон**. 2. он ки маҳорати баланди суҳанпардозӣ надорад, очиз дар нутқ. 3. *мач.* сокит, хомӯш. 4. *мач.* ҳайвон.

БЕЗАБОНӢ بيزبانى хомӯшӣ, сукут, сокитӣ, та-вони суҳангӯӣ надоштан: **безабонӣ нишонаи марг аст** (*мач.*).

БЕЗАВҚ بيزوق 1. он ки шавқу завқ ва майлу рағбат ба чизе ӑ коре надорад. 2. шахсе, ки зебоиро ҳис намекунад ва аз он лаззат намебарад.

БЕЗАВҚӢ بيزوقى безавқ будан; бесалиқагӣ.

БЕЗАВОЛ بيزوال заволнопазир, ҳамешагӣ, ҷовид, абадӣ; офатнопазир, намуранда: **бахти безавол**, **ишқи безавол**, **ҳусни безавол**.

БЕЗАВОЛӢ بيزوالى заволнопазир будан, абадӣ будан; абадият.

БЕЗАДА بيزده **:хичои безада збш.** хичое, ки хангоми талаффуз ба он зада намеафтад.

БЕЗАМИН بيزمين он ки барои киштукор замини хусусӣ надорад: **деҳқони безамин**, **камбағали безамин**.

БЕЗАМИНА بيزمينه заминанадошта, беасос, беоя, бебунёд.

БЕЗАМИНӢ بيزمينى безамин будан, замини кишт надоштан.

БЕЗАН بيزان марде, ки зан нагирифтааст, ӑ дар айни ҳол зан надорад, мучаррад.

БЕЗАНӢ بيزانى безан будан, зан надоштан (-и мард).

БЕЗАР بيزر *кит.* бепул; бебизоат, бенаво; нотавон, бечора.

БЕЗАРАР بيزر 1. чизе (коре), ки зиён ва нуқсон надорад, бенуқсон, беайб. 2. касе (чи-

зе), ки аз вай ба касе (чизе) зиёне намерасад: **одами безарар, доруи безарар; безарар кардан** қобилияти зиёнрасонии чизе ё касеро аз байн бурдан; коре кардан, ки осебе расонда натавонад; **безарар мондан** осеб нарасида мондан, зарар надидан.

БЕЗАРДА بی زرده тарсончак, бечуръат; беорунумус, беҳамият.

БЕЗАРӢ بی زری кит. бепули; бебизоатӣ, бенавой, камбағалӣ.

БЕЗАРФ بی ظرف аз зарф истифода набурда, бидуни зарф: **безарф кашондани бор**.

БЕЗАРФИЯТ بی ظرفیت камчанба, он ки тоқати шунидани суханҳои дигаронро надорад ва безътиной зоҳир мекунад.

БЕЗАРФИЯТӢ بی ظرفیتی безарфият будан, камтаҳаммул будан.

БЕЗАРФӢ بی ظرفی ҳолӣ будан, бетаҳаммул, худписандӣ, дурушті.

БЕЗАҲМАТ بی زحمت осон, барохат.

БЕЗАҲРА بی زهره бечуръат, тарсончак.

БЕЗАҲРАГӢ بی زهرگی бечуръатӣ, тарсончакӣ.

БЕЗГАК بی زگ гурф. табларза, вараҷа; **безгак гирифтан** а) саршавии бемории безгак; б) маҷ. саҳт тарсида ларзидан.

БЕЗЕБ بی زیب нозеб, аз назокат дур, хунук: **рафтори безеб**.

БЕЗЕБӢ بی زیبی безеб будан, аз ҳусну зебоӣ дур будан.

БЕЗИЁ بی ضیا кит. бенур, бепартав, бедурахшиш: **безиё шудан**.

БЕЗИЁН بی زیان 1. ниг. **безарар**. 2. зарарнадида, бидуни офату осеб. 3. зарарноовар, хисоратнаоваранда: **моли безиён, савдон безиён**.

БЕЗИЁНӢ بی زیانی безиён будан, зарару зиён надоштан.

БЕЗИНҲОР بی زینهار//بی زنهار кит. беамон, берахм.

БЕЗОБИТА بی ضابطه 1. баташвишафта, баташвишмонда, бесаранҷом: **безобита кардан, безобита шудан**. 2. парешон, мушаввашхавотир.

БЕЗОБИТАГӢ بی ضابطگی бесаранҷомӣ, паре-

шонӣ, мушаввашӣ, дар хавотир будан, ба изтироб афтодан.

БЕЗОВАР بی زاور кит. бекувват, бекудрат, беиктидор.

БЕЗОД بی زاد бетӯша, бидуни тӯша.

БЕЗОН بی زان 1. феъли ҳол аз **бехтан**; дар ҳоли бехтан. 2. безанда. 3. ҷузъи пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънои безанда, ғирболкунанда: **атрбезон, гулбезон**.

БЕЗОР بی زار бемайл ва берағбат нисбат ба чизе, рӯғардоншуда, гурезон (аз чизе ё касе); мутанаффир; аз **бекор ҳама безор** (зарб.); **безор кардан** касеро бо ягон ҳаракат ё кори худ касеро ба ҷон расондан; аз **ҷон безор кардан** (шудан) аз ҷон сер кардан (шудан); ба ҷон расондан (расидан), ниҳоят танг кардан (шудан), дилгир кардан (шудан).

БЕЗОРӢ بی زاری гурф. авбош, бекоргард, тарбиятнодида, вайронгари тартиботи ҷамъиятӣ.

БЕЗОРКУНАНДА بی زارکننده сифати феълии замони ҳозира аз **безор кардан**; нафратовар, дилбазан, дилгиркунанда.

БЕЗОТ بی ذات 1. зотнадошта, бадзот: **хайвони безот**. 2. таҳқ. беаслу насаб, ночинс.

БЕЗУРӢТ//БЕЗУРИӢТ بی ذریات он ки аз ӯ фарзанд намешавад, бенасл, беавлод.

БЕЗУРӢТӢ//БЕЗУРИӢТӢ بی ذریاتی безурӢт будан; надоштани қобилияти фарзанддоршавӣ, беавлодӣ.

БЕИБО بی ابا аз ҳеҷ чиз худдорӣ накарда, имтиноъ наварзида; беистихола, беҳаё.

БЕИБОГӢ//БЕИБОӢ بی اباگی//بی ابایی беибо будан, беистихолагӣ, беҳаёӣ.

БЕИБОӢНА بی ابایانه ибо накарда, истихона накарда; густохона.

БЕИДЕЯ بی ادیه ниг. **беғоя**.

БЕИДРОК بی ادراک бефаҳм, қобилияти дарк кардани чизеро надоштан.

БЕИДРОКӢ بی ادراکی бефаҳмӣ, қобилияти дарк кардани чизеро надоштан.

БЕИЁР بی عیار тамғаи иёрнадошта; бемаҳак: **тилову нукраи беиёр**.

БЕИЗЗАТ *بی عزت* *ниг.* беҳурмат.

БЕИЗЗАТӢ *بی عزتی* *ниг.* беҳурматӣ.

БЕИҚТИДОР *بی اقتدار* безӯр, беқудрат, беқувват.

БЕИҚТИДОРӢ *بی اقتداری* беиқтидор будан, безӯрӣ, беқувватӣ.

БЕИЛЛАТ *بی علت* иллатнадошта, бенуксон, бе-айбу камбудӣ; **узвҳои беиллати бадан** узвҳои сихати бадан.

БЕИЛЛАТӢ *بی علتی* беиллат будан, айбу нуксон надоштан.

БЕИЛМ *بی علم* он ки илму дониш надорад, но-хонда, таҳсили илм накарда, бесавод.

БЕИЛМӢ *بی علمی* беилм будан, бедонишӣ, бесаводӣ.

БЕИЛОЧ *بی علاج* 1. шифонаёбанда, дармоннопазир, бедаво: дарди беилоч. 2. ноилоч, чоранадошта.

БЕИЛОЧӢ *بی علاجی* 1. беилоч будан, шифонаёбандагӣ, дармоннопазирӣ; бедаво будан. 2. ноилочӣ, чора надоштан.

БЕИЛТИФОТ *بی التفات* номехрубон, ҳусни таваҷҷӯх надошта, белутфу марҳамат.

БЕИЛТИФОТӢ *بی التفاتی* беилтифот будан, номехрубонӣ, безътиной.

БЕИЛТИФОТОНА *بی التفاتانه* номехрубона, бидуни ҳусни таваҷҷӯх, ба ғайри лутф ва меҳрубонӣ.

БЕИМДОД *بی امداد* бемадад, бекумак, беёрӣ.

БЕИМДОДӢ *بی امدادی* бемадад будан, нотавонӣ.

БЕИМЗО *بی امضا* имзонадошта, беном; **мактуби беимзо** номаи нависандааш номаълум.

БЕИМОН *بی ایمان* 1. бедин, бемазҳаб. 2. *тахқ.* он ки ба ҳеҷ чиз имону эътиқод надорад, безътиқод; бевичдон, ноинсоф.

БЕИМОНӢ *بی ایمانی* 1. беимон будан, бединӣ, бемазҳабӣ. 2. имону эътиқод ба ҳеҷ чиз на-доштан; бевичдонӣ, беинсофӣ.

БЕИМТИЁЗ *بی امتیاز* бидуни бартарӣ, бе-бартарӣ.

БЕИМТИҲОН *بی امتحان* имтиҳон надода, имти-ҳон насупорида.

БЕИНСОФ *بی انصاف* ноинсоф, ноодил, бедодгар, беадолат; бевичдон.

БЕИНСОФӢ *بی انصافی* ноинсофӣ, бедодгарӣ, беадолатӣ; бевичдонӣ.

БЕИНСОФОНА *بی انصافانه* ноинсофона, нооди-лона, беадолатона; бевичдонона.

БЕИНТИЗОМ *بی انتظام* он ки интизомро риоя намекунад, бетартиб.

БЕИНТИЗОМӢ *بی انتظامی* беинтизом будан, бе-тартибӣ.

БЕИНТИҲО *بی انتها* 1. аз ҳад афзун, беҳад зиёд, ниҳоят бисёр: **муҳаббати беинтиҳо, хурсан-дии беинтиҳо**. 2. беохир, бепоён; беканор, нопадиданор, васеъ, фарох: **замини беинтиҳо, баҳри беинтиҳо; беинтиҳо будан** зиёд (бисёр) будан; аз ҳад зиёд будан, беҳад афзун будан.

БЕИНТИҲОӢ *بی انتهای* беинтиҳо будан; интиҳо надоштан; беохирӣ.

БЕИРОДА *بی اراده* он ки дар қавлу қарори худ устувор нест, ноустувор, беқатъият.

БЕИРОДАГӢ *بی ارادگی* ноустуворӣ, сустиродагӣ.

БЕИСБОТ *بی اثبات* бедалел, берақам.

БЕИСМ *بی اسم* 1. беном, номнадошта. 2. беимзо.

БЕИСТ *بی ایست* наистода, таваққуф накарда, якзайл, муттасил: **беист кор кардан, беист парвоз кардан, беист гап задан, беист тирпаронӣ кардан**.

БЕИСТЕЪДОД *بی استعداد* он ки қобилият ва лаёқати корӣ надорад, беқобилият, белаёқат: **шогирди беистеъдод**.

БЕИСТЕЪДОДӢ *بی استعدادی* беистеъдод будан, истеъдод надоштан, белаёқатӣ, беқобилиятӣ.

БЕИСТИСНО *بی استثنا* 1. истисно накарда, би-дуни истисно, аз як сар. 2. истиснонадошта: **қоидаи беистисно**.

БЕИСТИФОДА *بی استفاده* истифода нашуда, мавриди истифода қарор нагирифта.

БЕИСТИҲОЛА *بی استحاله* беибо, берӯихотир; рӯихотир накарда.

БЕИТМИНОН *بی اطمینان* аз итминон дур, боварнадошта, мутмаиннабуда.

БЕИТМИНОӢ *بي اطمینانی* итминон надоштан, бовар надоштан, мутмаин набудан.

БЕИТОАТ *بي اطاعت* итоат накарда, мутеъ нашуда.

БЕИТОАТӢ *بي اطاعتی* итоат накардан, нофармонӣ.

БЕИТТИЛОӢ *بي اطلاعی* беиттилоъ будан, иттилоъ надоштан, беҳабарӣ, ноогоҳӣ.

БЕИТТИЛОӢ *بي اطلاع* беҳабар, ноогоҳ, иттилоънадошта, новоқиф.

БЕИХЛОС *بي اخلاص* эътиқоднадошта, ғайриихлосманд.

БЕИХЛОСӢ *بي اخلاصی* беихлос будан, ақидаи мустаҳкам надоштан ба чизе, эътиқод надоштан, ғайриихлосмандӣ, адами ихлос.

БЕИХТИЁР *بي اختيار* аз ғайри хоҳиш ва ирода, бешуурона, нохост.

БЕИХТИЁРОНА *بي اختيارانه* *ниг.* беихтиёр.

БЕИХТИЛОФ *بي اختلاف* бемуноқиша, бечангу чидол.

БЕИХТИЛОФӢ *بي اختلافی* бечанҷолӣ, беихтилоф будан.

БЕИШТИБОӢ *بي اشتباه* беғалат, бехато, сахв накарда, иштибоҳ накарда.

БЕИШТИХОӢ *بي اشتهاى* иштиҳо надоштан, адами иштиҳо.

БЕИЧОЗАТ *بي اجازت* *ниг.* берухсат.

БЕК *т.* *بيک* 1. *таър.* ҳокими шахру ноҳия, ки ба хон ё амир итоат мекард. 2. *таър.* унвони расмӣ ва ғаҳри ашроф, асилзода ва мансабдорони аморат, бег. 3. *барои ифодаи меҳрубонӣ ва навозиши дар охири номҳои мардона илова карда мешавад (мас., Чӯрабек, Атобек, Абдуллобек ва ғ.).*

БЕКАЙФ *بي كيف* бидуни лаззату хушӣ, белаззат.

БЕКАЛЛА *بي كله* 1. чудо аз калла, он ки калла надорад, сарбурида. 2. *мач.* беақл, каллава-рам, бемағз.

БЕКАМ *بي کم* бекаму кост пурра, бе ҳеҷ камбудӣ ва нуқсон.

БЕКАМАР *بي کمر* 1. он ки камари мурассаъ надорад, ки дар гузашта аломати мансаб-

дорад, ки дар гузашта аломати мансабдорӣ ва подшоҳӣ буд. 2. *мач.* камқувват.

БЕКАМБУДӢ *بي کمبودی* камбудӣ надошта, бенуқсон.

БЕКАМУЗИЁД *بي کموزياد* бе коҳишу афзоиш, аниқ, бетағйир.

БЕКАМУКОСТӢ *بي کموکاستی* бекаму кост будан, каму кост надоштан, бенуқсонӣ.

БЕКАНОР *بي کنار* бесоҳил, аз ҳад зиёд васеъ ва фарох, нопадоканор, бепоён, беинтиҳо, беохир: **баҳри беканор, осмони беканор, фазои беканор, дашти беканор, мулки беканор.**

БЕКАНОРА *بي کناره* 1. *кит.* беканор. 2. канорнадошта; хошиянадошта, зехнадошта.

БЕКАНОРӢ *بي کناری* беканор будан, беинтиҳоӣ, ниҳоят васеъ ва фарох будан.

БЕКАРОН *بي کران* *ниг.* беканор.

БЕКАРОНА *بي کرانه* *ниг.* беканора.

БЕКАС *بي کس* 1. он ки ҳешу акрабо ё ёру дӯсти наздик надорад; танҳо. 2. бечора, нотавон: **бекасу бечора, бекасу беёр, беваи бекас, ғарибу бекас; бекасу қўй // бекасу беқўй** бешу табор ва беҳонаву ҷой; танҳою беҳонумон: **яtimi бекасу қўй.** 3. *гуфт.* ҷои одамнадошта, ҳолӣ аз одам, хилват: **хонаи бекас.**

БЕКАСӢ *بي کسی* 1. бекас будан, танҳоӣ, ғамхору мададгор надоштан, бедастиёрӣ. 2. бепушту паноҳ будан, ҳимоятгар надоштан.

БЕКАФАН *بي کفن* 1. мурдае, ки кафан пӯшонда нашудааст; мурдае, ки кафан надорад. 2. *мач.* камбағал, бенаво.

БЕКАФАНӢ *بي کفنی* кафан надоштан, бисёр фақир, нодор ва дармонда будан.

БЕКЗОДА *بيکزاده* писар ё духтари бек, фарзанди бек; аз авлоди бекҳо.

БЕКЗОТӢ *بيکذاتی* навъи харбузаи миёнапазак.

БЕКИГАРӢ *بيکي گری* *таър.* дар аморати Бухоро минтақаҳо ва ноҳияҳое, ки дар он бекҳо ҳоким буданд: **бекигари Балҷувон.**

БЕКИНА *بي کينه* он ки кинаву адоват надорад, беадоват.

БЕКИНАГӢ *بي کينگی* бекина будан, кину адоват надоштан.

БЕКИРДОР *بی کردار* беамал, он чи ки паёмад надорад.

БЕКИТОБ *بی کتاب* 1. он ки пайрави ягон дине (сохибкитоб) нест. 2. бе китоб ба дарс рафтани: *донишҷӯи бекитоб*.

БЕКИФОЯТ *بی کفایت* нолоиқ, он ки шоистагӣ ва лаёқати анҷоми кореро надорад, безарфиҷат.

БЕКИФОЯТӢ *بی کفایتی* нолоиқӣ, белаёқатӣ, шоистагии анҷоми кореро надоштан.

БЕКИШТ *بی کشت* киштукорнашуда, нокорам.

БЕКӢ *بیکی* 1. *мансуб ба бек*. 2. *таър*. шахру ноҳияе, ки дар аморати Бухоро бек ҳокими он буд.

БЕКОМ *بی کام* ноком, номуваффақ, беафар.

БЕКОМӢ *بی کامی* нокомӣ, бидуни муваффақият, бепирӯзӣ.

БЕКОНКУРС *بی کانکرس* *ниг.* беозмун.

БЕКОР *بیکار* 1. он ки бо кори ғоиданок машғул нест; **аз бекор ҳама безор** (*зарб.*); **бекор нишастан** бо коре машғул набудан, кор накардан. 2. он ки бо кор ва моҳонаи барои рӯзгузаронӣ зарур таъмин намебошад. 3. аз қору амал дурқардашуда; аз вазифа сабуқдӯшшуда, аз мансаб рондашуда; **аз коре бекор қардан** қасеро аз қор ҳолӣ қардан, қорич қардан, маъзул сохтан. 4. лағв, мансух, аз эътибор соқит, безътибор (*oid* ба фармон, ҳукм, ҳуқуқ ва ғ.). 5. *ниг.* **бекора**; **бекор мондан** бе истиғода мондан; аз чизе ғоида нағирифта мондан; **бекор ҳобидани** чизе мавриди истиғода қарор нағирифтани чизе, ғоида наовардани чизе; **бекор шудани** чизе нодарқор шудани чизе, мавриди истиғода қарор нағирифтани чизе. 6. беғоида, нафънадошта; **♦ гапи бекор** гапи беасосу пуч; **бекор рафтан** беғоида (беҳуда) сарф шудан; натиҷа надодан; **ин омаданатон бекор** ин омаданатон ҳисоб не, берун аз ҳисоб аст.

БЕКОРА *بیکاره* 1. нодарқор, нолозим, бемасриф; ношоям. 2. беҳуда, беғоида.

БЕКОРАҒАРД *بیکاره گرد* *ниг.* бекорғард.

БЕКОРАҒӢ *بیکارگی* *ниг.* бекорӣ.

БЕКОРҒАРД *بیکارگرد* беҳудағард, ҳарзағард, сарсаригард, бекорхӯча.

БЕКОРҒАРДӢ *بیکارگردی* беҳудағардӣ, ҳарзағардӣ, сарсаригардӣ, бекорхӯчагӣ.

БЕКОРИСТӢ *بیکارایستی* қор нақардан, беистиғода будан, истиғода нашудан; **бекористии трактор** (дастгоҳ, қорҳона ва ғ.).

БЕКОРӢ *بیکاری* 1. бекор будан, машғул набудан бо қори ба қамъият ғоидабахш; **бекор нишастан**, бешуғлӣ; **аз бекорӣ - қадукорӣ** (*зарб.*) аз бекор нишастан бо қори қамъамият низ машғул шудан беҳтар ва ғоидабахш аст. 2. таъмин набудани қорғар бо қору маоши барои рӯзгузаронӣ зарур. 3. қориг аз қор, қолӣ аз қор, озод аз қор (муваққатан): **вақти бекорӣ**, **соатҳои бекорӣ**; **дар бекорӣ** дар вақти қориг аз қор, қанғоми аз қор қолӣ мондани даст.

БЕКОРМОНДА *بیکارمانده* *сифати феълии замони гузашта* аз **бекор мондан**; он ки барояш қор пайдо нашудааст, бо қор таъминнашуда.

БЕКОРМОНӢ *بیکارمانی* *исми амал* аз **бекор мондан**; бо сабаби набудани қои қолӣ қор нақардан; бо қор таъмин набудан.

БЕКОРУБОР *بیکاروبار* бидуни қасбу қор, бекор.

БЕКОРХОБИДА *بیکارخوایده* *сифати феълии замони гузашта* аз **бекор ҳобидан**; истиғоданашуда; **замини бекорҳобида** замини солҳои сол қишт нашуда; замини нокорам.

БЕКОРХОБӢ *بیکارخوای* *исми амал* аз **бекор ҳобидан**; мавриди истиғода воқеъ нашудан.

БЕКОРХӢЧА *بیکارخوجه* он ки бо қори ба қамъият ғоиданок машғул шудан намеҳад; лаванд, танбал, қоргурез.

БЕКОРХӢЧАҒӢ *بیکارخوجگی* бекорхӯча будан, бо коре машғул нашуда ғаштан; лавандӣ, танбалӣ; қоргурезӣ.

БЕКОРШУДА *بیکارشده* *сифати феълии замони гузашта* аз **бекор шудан**; 1. аз қору амал дурқардашуда, рондашуда аз мансаб. 2. соқитшуда аз эътибор, лағвшуда, мансух.

БЕКОСТ *بیکاست* *ниг.* **бекам**(-у қост).

БЕКТОШӢ *بیکتابشی* *бот.* як навъ буттаи қордор ва меваи он.

БЕКУДУРАТ *بی کدورت* 1. *қит.* қудуратнадошта; равшан, пок. 2. бедушманӣ, беадоват.

БЕКУЛОҲ *بی کلاه* 1. сари луч буда, сарлуч. 2.

бемансаб, бевазифа.

БЕКУЛОҲӢ *بي كلاهي* мақом ва мансаб надоштан; *муқоб.* кулохдорӣ.

БЕКӢ (Ӣ) *بيكوي* *ниг.* **бекас(-у кӢ)**; бекӢю бекафан, беконаву бечизу чора.

БЕКАВЛ *بي قول* бадкавл, ваъдабоз, дар кавл наистода, беаҳд.

БЕКАВЛӢ *بي قولي* ваъдабозӣ, бар аҳд вафо накардан, беаҳдӣ.

БЕКАВОРА *بي قواره* *ниг.* **бекиёфа.**

БЕКАДР *بي قدر* 1. он чи арзишу қимат надорад, ба чизе намеарзад, камбаҳо, ночиз. 2. *мач.* беиззату эътибор; хору зор: **бекадр шуморидан, бекадр шудан.**

БЕКАДРӢ *بي قدری* бекадр будан; безътиборӣ, хору зор будан.

БЕКАӢД *بي قيد* 1. локайд, бепарво, безътино (*нисбат ба расму одатҳо ва тартиботи зиндагии иҷтимоӣ*). 2. қайднашуда, сабтнагардида; ба расмият надароварда: **никоҳи бекайд.**

БЕКАӢДӢ *بي قیدی* бекайд будан, локайдӣ, ба ҳар чиз бепарво нигаристан ва муомила кардан, озод будан аз тааллуқоти дунё, лоуболи.

БЕКАӢДОНА *بي قيدانه* локайдона, безътиноёна; бепарвоёна (*нисбат ба тааллуқоти дунё*).

БЕКАРИН *بي قرين* *кит.* 1. (дӯсти) қарин надошта. 2. *мач.* бемисл, бемонанд, беназир.

БЕКАРОР *بي قرار* 1. ноором, ҳамеша дар ҳаракату ҷунбиш: **рӯди бекарор, мавчи бекарор.** 2. музтариб, ба изтироб афтода, бетоқату беором: **ошики бекарор, дили бекарор; бекарор кардан, бекарор шудан.** 3. *ниг.* **бекаророна.**

БЕКАРОРӢ *بي قراری* 1. бекарор будан, ором надоштан. 2. бетоқатӣ, бесабрӣ, бесаранҷомӣ.

БЕКАРОРОНА *بي قرارانه* 1. нооромона, бетоқатона, дар ҳолати изтироб. 2. қарор нагирифта, ором нашуда, дам нагирифта, беист, яқзайл.

БЕҚАСАБ *بيقصب* матои нимабрешимии раҳрах, ки аз он асосан чома медӯзанд: **чомаи беқасаб.**

БЕҚАСАББОФ *بيقصب باف* он ки беқасаб мебофад, бофандаи беқасаб.

БЕҚАСАМ I *بي قسم* бесавганд, қасам ёд накарда.

БЕҚАСАМ II *بيقسم* *гуфт.*, *ниг.* **беқасаб.**

БЕҚАТӢЯТ *بي قطعیت* бидуни қатъият, рафтори ғайриқатъӣ, беисрор.

БЕҚАТӢЯТӢ *بي قطعیتی* бесуботӣ, исрор накардан.

БЕҚИЁС *بي قياس* 1. беҳамто, беназир; ғайри қобили муқоиса, муқоисанашаванда. 2. бенадоза, аз ҳад зиёд: **беқиёс шод шудан.**

БЕҚИЁФА *بي قیافه* берӯ, қиёфа ё чеҳра надоштан, бечеҳра.

БЕҚИЛТИҚ *بي قلتق* 1. моҳие, ки гӯшти он устухонҳои майдаю борик надорад. 2. бесӯк, ҳолӣ аз қилтиқ (*oid* ба ғалла: чав, гандум, шолӣ).

БЕҚИЛУҚОЛ *بي قيل وقال* бегуфтугӯ, бечунучаро: бешубҳа; албатта: **беқилу қол розӣ шудан.**

БЕҚИМАТ *بي قيمت* нархнадошта, беарзиш, бекадр.

БЕҚОБИЛИЯТ *بي قابليت* он ки қобилияти кореро надорад; беистеъдод; ноӯҳдабаро.

БЕҚОБИЛИЯТӢ *بي قابليتي* қобилият надоштан; беистеъдодӣ; ноӯҳдабарой.

БЕҚОИДА *بي قاعده* нодуруст, беасос, бе тартиби муайян.

БЕҚОИДАГӢ *بي قاعدگی* *гуфт.* нодуруст будан, бетартибӣ беасос будан.

БЕҚОЛИБ *بي قالب* он чи қолиби (шакли) муайян надорад, номуайяншакл.

БЕҚОНУНӢ *بي قانونی* на аз рӯи қонун будан; бенизомӣ, қонунро риоя накардан, ғайриқонунӣ.

БЕҚОФИЯ *بي قافیه* фоқиди қофия, шеъри қофия надошта.

БЕҚОШ *بي قاش* *ниг.* **беабрӯ.**

БЕҚУВВАТ *بي قوت* бемадор, беҳол, суст; камқувват, камзӯр: **беқувват будан, беқувват шудан.**

БЕҚУВВАТӢ *بي قوتی* бемадорӣ, сустӣ, заъф.

БЕҚУРБ *بي قرب* қурбнадошта, аз қурб маҳрум, арзиш ва қимат надошта: **беқурб шудани пул.**

БЕҚУРБШАВӢ *بيقربشوى* арзиш ва қимати худро гум кардан; паст шудани қурби чизе: **беқурбшавии пул**.

БЕЛ *بيل* 1. абзори оҳанин ва ё чӯбини паҳни дорои дастаи чӯбин, ки навъҳои гуногуни онро дар деҳқонӣ, сохтмон ва корҳои рӯзгор (*барфпоқкунӣ, хокандозӣ ва ғ.*) истифода мебаранд: **бели оҳанин, бели чӯбин, бели нӯгтез; бел кардан** а) ба воситаи бел нарма ё шудгор кардани замин; б) тоза кардани бом, рӯи ҳавлӣ *ва ғ.* аз барф. 2. ҳодачаи чӯбин ё аз филизи сабук сохташудаи нӯгпахн, ки барои қаиқу заврақрон ба кор мебаранд: **бели заврақ, бели киштиронӣ, бел задан; ◇ на дар бел меистад, на дар ғалбер** дар бораи гапи бисёр пучу бемаънӣ, дашноми дағал *ва ғ.* гуфта мешавад.

БЕЛАБ *بي لب* он ки лаб надорад; ◇ **белабу лаҳча** (**дахон**) аз ӯҳдаи гап набароянда, он ки гапашро ба таври бояду шояд гуфта наметавонад.

БЕЛАГАНДА *بي لگنده* лаганда нашуда: **кӯрпаи белаганда**.

БЕЛАГОМ *بي لگام* *ниг. белаҷом*.

БЕЛАЁҚАТ *بي لياقت* беқобилият, беистеъдод.

БЕЛАЁҚАТӢ *بي لياقتى* белаёқат будан, лаёқат надоштан, беқобилиятӣ, беистеъдодӣ.

БЕЛАЗЗАТ *بي لذت* бемаза, фач, бадтаъм (*доир ба таом ва хӯрданӣ*).

БЕЛАЗЗАТӢ *بي لذتى* белаззат будан, бадтаъмӣ.

БЕЛАК *بيلى* *биол.* шонаи китф, тағояк.

БЕЛАККА *بيلىكه* лакканадошта, бедоғ.

БЕЛАҚАБ *بي لقب* лақабнадошта, таҳаллуснадошта.

БЕЛАТОФАТ *بي لطافت* беzeb, нозебо, безарофат.

БЕЛАФЗ *بي لفظ* *мач.* ваъдахилоф, дар қавли худ ноустувор.

БЕЛАҶОМ *بي لجام* 1. аспе, ки лачом надорад. 2. *мач.* шахси даҳонаш бефаровез, бадзабон, бемулоҳиза.

БЕЛАҶОМӢ *بي لجامى* 1. лачомканда, лачомгусхта, лачом надоштан. 2. ҳарзагӯӣ, бадзабонӣ, бефаровезии даҳон.

БЕЛБИНӢ *بيلىبىنى* *зоол.* як чинси моҳии дарёӣ (*аз оилаи тосмоҳӣ*), ки фуки белшакл ва думи дарози бо пулакчаҳои устухонӣ пӯшондашуда дорад.

БЕЛГАРДОН *بيلىگردان*: **белгардон кардан** гардонидани замин бо бел, бел кардан.

БЕЛГИЯГӢ *بيلىگى* 1. *мансуб ба Белгия* (мамлакат). 2. сокини Белгия.

БЕЛДАНДОН *بيلىدندان* он ки дандонҳои болоии пешаш калони белшакл аст.

БЕЛДОР *بيلىدار* 1. он ки бо бел кор мекунад, кишоварз. 2. *таър.* он ки кораш анҷом додани корҳои сохтмонӣ ба монанди сангар сохтан, кандани хандаку нақбҳо ва сохтани монеаҳо мебошад.

БЕЛЗАН *بيلىزن* 1. он ки бо бел кор мекунад (*хусусан дар деҳқонӣ*). 2. *ниг. белкаш*.

БЕЛЗАНӢ *بيلىزنى* *исми амал аз бел задан*; амали белзан (1).

БЕЛИНЧАК *بيلىنچك* *лаҳч.* расани дуқат карда ба ду сутун баста, ки дар мобайни он барои кӯдакон ҷои хоб сохта, ба ҳар сӯ алвонҷ медиханд, алвонҷак.

БЕЛКАШ *بيلىكش* он ки бо бел қаиқу заврақ меронад, белзан, қаикрон, заврақрон.

БЕЛКАШӢ *بيلىكشى* амали белкаш, белзанӣ.

БЕЛКОРӢ *بيلىكارى* хоки заминро бо бел чаппа кардан.

БЕЛОНА *بي لانه* 1. паранда ё чаранда, ки лона надорад, беошён. 2. *мач.* беҳонумон, бесарпаноҳ.

БЕЛОФ *بي لاف*: **белофу газоф** бидуни лофу худситой, бетаърифу ситоиш.

БЕЛПО(Ӣ) *بيلىپا(ى)* 1. панчае, ки ангуштонаш бо пардаҳо ба ҳамдигар пайваст мебошад. 2. *зоол.* **белпойҳо** номи гурӯҳи ширхӯронӣ обӣ (*монанди морж, тюлен ва ғ.*), ки дасту пой онҳо шабеҳи боли моҳӣ буда, ба шиноварӣ мусоидат мекунад.

БЕЛУТФ *بي لطف* 1. белатофату зарофат. 2. беилтифоту меҳрубонӣ.

БЕЛУТФӢ *بي لطفى* лутфу меҳрубонӣ надоштан, номеҳрубонӣ.

БЕЛЧА بيلچه 1. бели хурд. 2. бели хурди хокандозмонанд, ки ғалладона, шакар ва озуқаҳои дигари резандаро бо он мегиранд.

БЕМАВҚЕЪ بى موقع *ниг.* бемаврид.

БЕМАВРИД بى مورد кор ё гапи дар вақти зарурӣ карда ё гуфтанишуда, бемавқеъ, бечо, бемуносибат.

БЕМАҒЗ بى مغز 1. беақл, нодон; аблах, бетамиз. 2. донаки мева, ки мағз надорад, пуч, дарунхолоӣ: **донаки бемағзи бодом, pista бемағз.**

БЕМАҒЗӢ بى مغزى беақлӣ, нодонӣ, аблахӣ, аҳмақӣ.

БЕМАДАНИЯТ بى مدنيت касе, ки дараҷаи маданияташ паст аст, бефарҳанг; беодоб.

БЕМАДАНИЯТӢ بى مدنيتى бефарҳанг будан, маданияти паст доштан.

БЕМАДОР بى مدار беқувват, камқувват; беҳол, хаста; суст, нотавон (*беиштар ба сабаби дардомандӣ*): **беҳолу бемадор, сусту бемадор.**

БЕМАДОРӢ بى مدارى камқувватӣ, беҳолӣ, хастагӣ; сустӣ, нотавонӣ.

БЕМАДОРО بى مدارا носозгор, бегузашт, берахм.

БЕМАДОРОНА بى مدارانه дар ҳолати беқувватӣ, беҳолона, хастаҳолона, афсурдаҳолона.

БЕМАЗА بى مزه 1. хӯроке, ки таъми нохуш ва ногувор дорад, фач. 2. бемаънӣ, беобуранг; кабеҳ: **асари бемаза, ҷавоби бемаза.** 3. *мач.* одами фач, гоч, нофорам; **бемаза будани забон** (ё даҳон) ҳолати ногувории забон ё даҳон дар натиҷаи беморие; **кор бемаза шудан** кор расво шудан; аҳвол бад шуд.

БЕМАЗАГӢ بى مزگى 1. бемаза будан, таъми дурӯст надоштани хӯрок, бадтаъмӣ, ногуворӣ. 2. *мач.* фачӣ, кабохат, аҳмақӣ; расвой.

БЕМАЗМУН بى مضمون мазмуни муайян надошта, бемаънӣ, пуч, фач.

БЕМАЗҲАБ بى مذهب *ниг.* бедин.

БЕМАЗҲАБӢ بى مذهبه *ниг.* бединӣ.

БЕМАЙЛ بى ميل на аз рӯи майлу рағбат, бемайлона, берағбатона; бо дили нохоҳам.

БЕМАЙЛӢ بى ميلى майлу рағбат надоштан,

берағбатӣ.

БЕМАЙЛОН بى ميلان 1. аз роҳи асосӣ берун на-
рафта, қачу килеб нашуда, рост, устуворона,
собитқадамона. 2. якзайл, пайваста, мутта-
силан.

БЕМАЙЛОНА بى ميلانه *ниг.* бемайл.

БЕМАЙНА بى مينه бемағз, бемия, беақл.

БЕМАКОН بى مكان он ки манзил ё сарпаноҳи
доимӣ надорад, беҳонумон, бекӯй, ломакон.

БЕМАКОНӢ بى مكاني бемакон будан, макон ва
сарпаноҳ надоштан, беҳонумонӣ, бекӯй.

БЕМАКР بى مكر бефиреб, беҳила.

БЕМАҚСАД بى مقصد беҳадаф.

БЕМАЛОЛ بى ملال 1. беташвиш, бахузур,
безобита нашуда; осуда, хотирҷамъона,
беҳалал: **бемалол зиндагонӣ кардан, бемалол
зистан дар ҷое, бемалол нишастан, бемалол
рафтан ба хонае, бемалол хобидан, бемалол
сӯхбат карда нишастан.** 2. беминнат: **нони
бемалол, кори бемалол.** 3. озод, озодона;
осон, ба осонӣ, осонакак, ба хубӣ,
бемамониат: **бемалол гап задан ба забоне,
баромадан аз ӯҳдан коре, бемалол истифода
бурдан аз чизе; агар бемалол бошад...** агар
малол наояд; агар заҳмат ҳисоб накунед...

БЕМАМОНИАТ بى ممانعت бемонеа, бемалол.

БЕМАНЗИЛ بى منزل он ки манзилгоҳ надорад,
бе ҷои истиқомат, беҳона, бемакон.

БЕМАНЗИЛӢ بى منزلى беманзил будан, беҳо-
нагӣ.

БЕМАНТИҚ بى منطق мантиқнадоста, аз мантиқ
дур, ғайримантиқӣ, на аз рӯи мантиқ: **суха-
нони бемантиқ, ҷавоби бемантиқ.**

БЕМАНТИҚӢ بى منطقى бемантиқ будан, мантиқ
надоштан.

БЕМАНФИАТ بى منفعت 1. он чи манфиат надо-
рад, бенафъ, бефоида. 2. барабас, беҳуда.

БЕМАНФИАТӢ بى منفعتى манфиат надоштан;
бенафъӣ, бефоидагӣ.

БЕМАОШ بى معاش бо маош таъминнашуда; он
ки музди моҳона намегирад; **бемаош мондан**
дар сари вақт моҳона нагирифтан.

БЕМАРГ *بی مرگ* човидон, абадӣ, безавол.

БЕМАРГӢ *بی مرگی* човидонӣ, абадият, безаволӣ.

БЕМАРЗ *بی مرز* бесарҳад, бидуни марз.

БЕМАРОҚ *بی مراق* бешавқу ҳавас, берағбат; бепарвоёна.

БЕМАРОҚӢ *بی مراقی* бешавқу ҳавас будан, берағбатӣ, бепарвоӣ.

БЕМАРОҚОНА *بی مراقانه* бидуни шавқу ҳавас; берағбат.

БЕМАРҲАМАТ *بی مرحمت* номехрубон, белутиф.

БЕМАРҲАМАТӢ *بی مرحمتی* номехрубонӣ, белутифӣ.

БЕМАСЛАК *بی مسلک* бе роҳу равиши муайян; бесубот, беусул.

БЕМАСЛАКӢ *بی مسلکی* бемаслак будан, роҳу равиши муайян надоштан; бесуботӣ.

БЕМАСЛИҲАТ *بی مصلحت* на аз рӯи маслиҳату машварат, аз касе маслиҳат нагирифта, бо касе маслиҳат накарда.

БЕМАСРАФ *بی مصرف* беистифода, ғайриқобили истифода, нолозим, бидуни корбурд.

БЕМАСЪУЛИЯТ *بی مسئولیت* он ки ҳисси масъулият надорад ва ҷавобгариро наметодонад, масъулиятношинос, бепарво.

БЕМАСЪУЛИЯТӢ *بی مسئولیتی* надоштани ҳисси масъулият; хунукназарӣ, бепарвоӣ.

БЕМАСЪУЛИЯТОНА *بی مسئولیتانه* бидуни ҳисси масъулият, ҷавобгарӣ ҳис накарда, хунукназарона, бепарвоёна.

БЕМАТЛАБ *بی مطلب* матлабу хости муайян надошта; бидуни мақсад.

БЕМАҲАК *بی محک* 1. *ниг.* бемеъёр. 2. *кит.* бекадру кимат, бепарзиш.

БЕМАҲАЛ *بی محل* 1. бемаврид, бемавқеъ, но-баҳангом, бечо: **бонги бемаҳал**. 2. пеш аз вақти маълум, барвақт: **азони бемаҳал, марғи бемаҳал**.

БЕМАҲСУЛ *بی محصول* беҳосил, бесамар, бенастиҷа.

БЕМАҲТОБ *بی مهتاب* моҳ дар осмон на-

баромада; моҳ дар паси абрҳо пинҳон, то-рик; **шаби бемаҳтоб** шаби бемоҳ; шаби то-рик.

БЕМАҶОЛ *بی مجال* бемадор, беҳол, беқувват: **бемаҷол шудан**.

БЕМАШАҚҚАТ *بی مشقت* беазоб, беаҳмат, бемеҳнат; осону сахл.

БЕМАЪНАВИЯТ *بی معنویت* *нав.* он ки олами ботинии ӯ, қобилияти зеҳнии ӯ маҳдуд аст; он ки тарбияи маънавӣ надидааст.

БЕМАЪНАВИЯТӢ *بی معنویتی* бемаънавият бу-дан, тарбияи маънавӣ надоштан.

БЕМАЪНИГӢ *بی معنیگی* кор ё сухани беақлона; ҳарзакорӣ; ёвағӯӣ; **бемаънигӣ кардан** беақлӣ (аҳмақӣ) кардан, кори беҳуда кардан.

БЕМАЪНИГӢӢ *بی معنیگوی* ҳарзағӯӣ, ёвағӯӣ, беҳудағӯӣ, сафсатағӯӣ.

БЕМАЪНӢ *بی معنی* 1. холӣ аз маънӣ, орӣ аз мундариҷа ва мазмуни муайяну саҳеҳ; беҳуда, пуч: **гуфтугӯи бемаънӣ, шеърӣ бе-маънӣ, сухани бемаънӣ**. 2. беақл, беаза; аҳмақ.

БЕМАЪНО *بی معنا* *ниг.* бемаънӣ 1.

БЕМАЪРИФАТ *بی معرفت* маърифатнадошта, аз илму дониш ва фаҳму фаросат дур.

БЕМАЪРИФАТӢ *بی معرفتی* бемаърифат будан, аз маърифат дур будан.

БЕМЕВА *بی میوه* дарахте, ки самар надорад, бе-самар, бепар, беҳосил.

БЕМЕҲНАТ *بی محنت* муфт, ройгон: **нони бе-меҳнат**.

БЕМЕХР *بی مهر* номехрубон, меҳру муҳаббат надошта.

БЕМЕХРӢ *بی مهری* номехрубонӣ, меҳру муҳаббат надоштан.

БЕМИҚДОР *بی مقدار* 1. бешумор, беҳисоб. 2. *кит.* бекадр, хор.

БЕМИННАТ *بی منت* бидуни миннат, аз ғайри миннатгузорӣ; **дастёри беминнат** мададгоре, ки хизматашро ба рӯ намеорад, он ки барои ёриаш миннатдорӣ наметалабад; **обу нони беминнат** ғизои бо меҳнати ҳалолу бевоситаи худ бадастомада, ки ба ивазаш ба касе

сипосгузорӣ кардан лозим нест.

БЕМИСЛ *بی مثل* ба худ монанд нашошта, беҳамто, беназир: **бемислу монанд, хусни бемисл, шӯҳрати бемисл, ғалабаи бемисл.**

БЕМИСОЛ *بی مثال* 1. аз мисол орӣ, мисол оварданашуда, бенамуна. 2. *ниг.* **бемисл.**

БЕМОДАР *بی مادر* он ки модар надорад, ятим: **бемодар мондан.**

БЕМОДАРӢ *بی مادری* бемодар мондан, модар нашоштан.

БЕМОЛ I *بی مال* нодор, бебизоат, камбағал.

БЕМОЛ II *فر.* *بی مال* *мус.* аломате дар нотаҳо, ки ним парда паст кардани садоро ифода мекунад.

БЕМОНАНД *بی مانند* *ниг.* **бемисл:** хунарманди бемонанд, часорати бемонанд, бемонанд будан.

БЕМОНЕА *بی مانعه* *ниг.* **бемамониат.**

БЕМОР *بیمار* гирифтори дарде, нотоб, ранчур, касал, мариз: **бемори азпомонда, бемори барҷомонда, бемори бистарӣ; бемор афтодан, бемор гардидан, бемор хобидан, бемор шудан; худро бемор сохтан** худро касал вонамуд кардан, худро ба беморӣ задан.

БЕМОРАК *بیمارک* 1. *шакли хурдӣ ва навозишии бемор.* 2. *бот.* ғӯрачаҳои ниҳоят хурди дарахтони мевадор (*аз қабилӣ зардолу, себ, олуҷа*), ки баробари аз гул баромадан ба иллате зард шуда меафтанд.

БЕМОРБИНӢ *بیماربینی* рафтан ба дидан ва аҳволпурсии бемор, аёдат, касалбинӣ.

БЕМОРГУНА *بیمارگونه* 1. дорои ҳолати монанди беморон, ранчур, рангпарид.

БЕМОРДИЛ *بیماردل* 1. шахсе, ки ранчур аст, дили бемор. 2. *мач.* он ки дилаш нопок аст ва ҳақ наменпазира.

БЕМОРДОР *بیماردار* он ки ба бемор нигоҳубин мекунад, парастори бемор.

БЕМОРДОРӢ *بیمارداری* нигоҳубини бемор, касалпой, парастории бемор.

БЕМОРӢБӢ *بیماریابی* *нав.* шиносӣ ва чустану ёфтани беморон дар ҷомеа.

БЕМОРИЗО *بیماریزا* хусусияти ҳар чизе, ки сабаби пайдоиши бемориҳо мешавад.

баби пайдоиши бемориҳо мешавад.

БЕМОРИСТОН *بیمارستان* *ниг.* **беморхона.**

БЕМОРӢ *بیماری* 1. касалӣ, ранчурӣ, нотобӣ; дард, мараз: **бемории варача, бемории сил, бемории рӯхӣ, бемории хориш, бемории қанд.** 2. *мач.* хислати бад, одати ношоиста; **бемории баҳрӣ** ҳолати беҳузур шудани дил ва чарх задани сар дар натиҷаи талотуми баҳр ва бардоруданҳои дигар; **варақаи беморӣ** ҳуччате, ки барои муддати муайян аз кор озод будан ва ба гирифтани ёрии моддӣ (музди моҳона) ҳақ доштани коргарону хизматчиёни беморшуда аз тарафи муассисаҳои тиббӣ дода мешавад; **худро ба беморӣ андохтан** худро бемор нишон додан, худро касал вонамуд кардан.

БЕМОРНАМО *بیمارنامه* он ки зоҳиран бемор менамояд; одами саломатиаш начандон хуб, касалнамо.

БЕМОРОНА *بیمارانه* 1. монанди бемор, мисли бемор. 2. ба бемор хос: **нафаси дарози беморона** кашидан.

БЕМОРПАРАСТ *بیمارپرست* бемордор, парастори бемор.

БЕМОРПАРАСТӢ *بیمارپرستی* парасторӣ аз бемор, бемордорӣ, нигоҳубини бемор.

БЕМОРПУРС *بیمارپرس* он ки барои хабаргирии бемор меояд, касалбин.

БЕМОРПУРСӢ *بیمارپرسی* аҳволпурсии бемор, хабаргирӣ аз ҳоли аҳволи бемор, аёдат.

БЕМОРПУРСОН *بیمارپرسان* *ниг.* **беморпурсӣ.**

БЕМОРСОН *بیمارسان* *шакли қўтоҳшудаи бемористон.*

БЕМОРХЕЗ *بیمارخیز* касе, ки нав аз беморӣ хестааст ва ҳанӯз асари беморӣ аз вай дур нашудааст.

БЕМОРХОНА *بیمارخانه* ҷое, ки беморонро ҳобонда, дармон ва нигоҳубин мекунанд, касалхона, шифохона, бемористон: **беморхонаи шаҳрӣ, беморхонаи ҳарбӣ.**

БЕМОЯ *بی مایه* 1. бепулу мол, бемолу мулк, нодор, бенаво, фақир. 2. *мач.* фурӯмо, паст, дун. 3. хамире, ки хамирмоя надорад, хамири беҳамиртурш.

БЕМУБОЛИҒА *بی مبالغه* бидуни муболиға, бе-

муҳобот.

БЕМУБОҲИСА *ниг.* **бебахс.** *би мباحثه***БЕМУВАФФАҚИЯТ** *би موفقيت* бебарор, тав-фик наёфта, нокомона, натиҷаи матлуб надода.**БЕМУВАФФАҚИЯТӢ** *би موفقيتي* бебарорӣ, нокомӣ.**БЕМУДДАТ** *ниг.* **бемӯҳлат.** *би مدت***БЕМУДОВО** *би مداوا* бедаво, бедармон: **дарди бемудово.****БЕМУЗД** *би مزد* бепул, муфт, ройгон: **кори бемуз, меҳнати бемузди маҷбурӣ, бемуз кор (хизмат) кардан, бемуз кор фармудан.****БЕМУКОФОТ** *би مكافات* беподош, бечоиза.**БЕМУЛК** *би ملك* он ки дар тасарруфи худ замин ва дороии ғайриманқули дигар надорад.**БЕМУЛОҲИЗА** *би ملاحظه* 1. беандеша, ғайримулоҳизакор, кӯтоҳандеш, сабук; *муқоб.* **дурандеш.** 2. кӯтоҳандешона, ба таври бояду шояд мулоҳиза накарда: **бемулоҳиза кор кардан.****БЕМУЛОҲИЗАГӢ** *би ملاحظگي* беандешагӣ, кӯтоҳандешӣ, сабуки, рафтори ғайри мулоҳизакорона ва беибоёна.**БЕМУНОСИБАТ** *би مناسبت* 1. берабт, беалоқа. 2. бемаврид, бемавқеъ, бечо; номувофиқ, номуносиб.**БЕМУНТАҲО** *би منتها* беохир, бепоён, беанҷом.**БЕМУРОД** *би مراد* *кит., ниг.* **номурод.****БЕМУРОДӢ** *би مرادي* *кит., ниг.* **номуродӣ.****БЕМУРУВВАТ** *би مروت* 1. ночавонмард, пастҳиммат; лутфу эҳсоннадошта. 2. бераҳм, дилсахт, бешафқат.**БЕМУРУВВАТӢ** *би مروتی* 1. ночавонмардӣ, пастҳимматӣ, лутфу эҳсон надоштан. 2. бераҳмӣ, дилсахтӣ, бешафқатӣ.**БЕМУРУР** *би مرور* *кит.* ғайри қобили убур, чое, ки гузар надорад.**БЕМУСТАСНО** *би مستثنا* *ниг.* **бенстисно.****БЕМУТТАКО** *би متكا* 1. бепоя, муттақонадошта, тақяғхнадошта. 2. *маҷ.* бепушту паноҳ, бе тақяғх.**БЕМУҲОБО(Т)** *би محابا(ت)* 1. *кит.* бебокона, ибо

ва гузашт накарда, бедареғ. 2. бидуни муболиға.

БЕМУҲОКИМА *би محاکمه* муҳокима наронда, беандеша, мулоҳиза накарда; баҳс накарда, бемубоҳиса.**БЕМӢ** *би موى* мӯйнадошта, аз мӯй орь; **сари бемӢ** сари тос, сари кал.**БЕМӢЛАБ** *би مويلب* он ки мӯйлаб надорад.**БЕМӢНИС** *би مونس* он ки мӯнису ҳамдам надорад, яккаву танҳо.**БЕМӢҲЛАТ** *би مهلت* он чи мӯҳлати муайян надорад, бемуддат; **шиносномаи бемӯҳлат** шиносномае, ки мӯҳлати эътибораш яқумра аст.**БЕМӢҲРА** *би مهره* 1. *ниг.* **бесутунмӯҳра.** 2. он чи мӯҳра надорад.**БЕНАВБАТ** *би نوبت* берун аз навбат, ғайринавбат.**БЕНАВО I** *بينوا* бетӯша, бечизу чора, нодор, фақир, камбағал, қашшоқ; бечора, мискин: **ятими бенаво, қашшоқу бенаво, фақиру бенаво; бенаво будан, бенаво шудан.****БЕНАВО II** *بينوا* *кит.* бесадо, хомӯш, сокист.**БЕНАВОӢНА** *би نوایانه* фақирона, камбағалона, мискинона: **зиндагии бенавоӢна.****БЕНАВОӢ I** *би نوایی* нодорӣ, фақирӣ, камбағалӣ, қашшоқӣ, бетӯшагӣ; мискинӣ.**БЕНАВОӢ II** *би نوایی* *кит.* сукут, хомӯшӣ, беовозӣ.**БЕНАДИД** *би ندید* бемонанд, беназир, бемисл, беҳамто.**БЕНАӢМ** *би نیام* *ниг.* **бениӢм.****БЕНАЗАРӢ** *би نظری* надоштани ақида ӯ фикри махсус; беандеша будан, беақида будан.**БЕНАЗИР** *би نظیر* бемислу монанд, беҳамто; мумтоз ягона: **баҳори беназир, қувваи беназир, комӢбии беназир, ғамхори беназир, донишманди беназир, беназир будан.****БЕНАЗМ** *би نظم* бетартиб, бесару сомон.**БЕНАЗМӢ** *би نظمی* бетартибӣ, бесарусомонӣ.**БЕНАЗОКАТ** *би نزاکت* 1. ғайрилатиф, нозеб. 2. беадаб, риоянакунандаи одоб дар рафтор ва гуфтор.**БЕНАЗОКАТӢ** *би نزاکتی* беназокат будан, риоя

накардани одоб.

БЕНАЗОРАТ *بي نظارت* зери назар гирифта-нашуда, берун аз назорат, ба ҳоли худ монда.

БЕНАЗОРАТӢ *بي نظارتي* беназорат будан, аз назорат берун мондан, ба ҳоли худ мондан.

БЕНАЙРАНГ *بي نيرنگ* бефиребу ҳила, ҳолӣ аз макр.

БЕНАҚС *بي نقص* *ниг.* бенуқсон.

БЕНАҚША *بي نقشه* 1. нақшанадошта. 2. на аз рӯи нақшаву реча, ба ҳоли худ.

БЕНАМАК *بي نمک* 1. он чи намак надорад (*oid* ба хӯрокворӣ). 2. *мач.* одами фач, шахси сӯхбаташ беаънӣ ва хунук.

БЕНАМАКӢ *بي نمكي* 1. бенамак будан, намак надостан (-и хӯрокворӣ). 2. *мач.* фачӣ, бемазагӣ, ланҷӣ, беаънигӣ.

БЕНАМОЗ *بي نماز* 1. он ки бинобар суст будан ё умуман надостани эътиқод ба расму оини дин намоз намехонад. 2. *д.* нопок, таҳоратшикаста. 3. ҳайздида, моҳдида, шайтонзада (*дар ин мавридҳо адои намоз ҷоиш намебошад*): **бенамоз кардан, бенамоз шудан.**

БЕНАМОЗӢ *بي نمازي* бенамоз будан, бетаҳорат будан, нопокӣ, нопок будан.

БЕНАМУД *بي نمود* 1. он чи намуди зоҳирӣ надорад, дида нашаванда. 2. баднамо, назарногир, бенур.

БЕНАМУДӢ *بي نمودي* 1. бенамуд будан. 2. баднамоӣ, назарногирӣ, бенур будан.

БЕНАНГ *بي ننگ* беномус, беор, бешарм, беҳаё, бешараф: **душмани бенангу номус, бенангу ор.**

БЕНАНГӢ *بي ننگي* беномусӣ, бешармӣ, беҳаёӣ; бешарафӣ.

БЕНАСАБ *بي نسب* беасл, безот, он ки авлод ва хонаводаи асил надорад, асилзода набудан.

БЕНАСИБ *بي نصيب* аз чизе маҳрум, бебаҳра, дур (чудо) аз чизе: **бенасиб шудан, бенасиб мондан.**

БЕНАСИБӢ *بي نصيبی* бенасиб будан, бебаҳрагӣ.

БЕНАСЛ *بي نسل* безот, бефарзанд, безурёт.

БЕНАСЛӢ *بي نسلي* бенасл будан, бефарзандӣ,

нозоӣ, безурётӣ, безот будан.

БЕНАТИЧА *بي نتيجہ* беҳосил, бефоида, беокибат, беҳуда, барабас: **кӯшишҳои бенатича, ҷидду ҷаҳди бенатича, бенатича мондан.**

БЕНАФАС *بي نفس* нафаснакашандаю нафаснабароранда, бедам, бечон.

БЕНАФОСАТ *بي نفاست* ғайринафис, орӣ аз латофату назокат.

БЕНАФӢ *بي نفع* бефоида, манфиатнадошта, суднадошта.

БЕНАӢЛ *بي نعل* наӢл надостан, бидуни наӢл.

БЕНЗИН *фр.* *بنزين* сӯзишвории моеъ, ки аз нафт ҳосил мешавад ва дар муҳаррикҳои дарунсӯз истифода мебаранд: **бензини автомобилӣ, бензини авиатсионӣ, баки бензин, ҷалаки бензин, бензин андохтан (ба...), бензин додан, бензин фуруҳтан.**

БЕНЗИНАНДОЗАК *بينزين اندازک* зарфи ченакдор барои аз бочка гирифта ба баки мошинаву трактор *ва ғ.* рехтани бензин.

БЕНЗИНДИХӢ *بينزين دهی* *исми амал аз бензин додан; калонкаи бензиндихӣ* дастгоҳи маҳсуси насосдор, ки дар нуқтаҳои барои ба автомобил ва техникаи дигар додани бензин насб карда мешавад.

БЕНЗИНКАШ *بينزين کش* *нав.* нақлиёт барои кашонидани бензин: **мошини бензинкаш.**

БЕНЗИНФУРӢШ *بينزين فروش* фурӯшандаи бензин.

БЕНЗИНФУРӢШӢ *بينزين فروشی* 1. *исми амал аз бензин фуруҳтан; касбу кори фурушандаи бензин.* 2. ҷои фуруҳтани бензин: **нуқтаи бензинфурушӣ.**

БЕНЗОЛ *лот.* *بينزال* *хим.* моеи беранги зуддаргиранда, ки аз қири ангиштсанг ҳосил мекунанд ва барои тайёр кардани рангубор, моддаҳои тарканда, дорувор *ва ғ.* ба кор мееравад.

БЕНИГАХБОН *بي نگهبان* бепарастор: **бенигаҳбон мондан.**

БЕНИГОҲУБИН *بي نگاهوبين* беназорат, нигоҳубин накарда.

БЕНИӢЗ *بي نياز* он ки эҳтиёҷ ба чизе надорад, беэҳтиёҷ, ғайримӯҳтоҷ, мустағнӣ, таъмин.

БЕНИЁЗӢ *بى‌نيازى* бениёз будан, бениёз шудан, беэҳтиёҷӣ, истиғно.

БЕНИЁМ *بى‌نيام* беғилоф, луч: **шамшери бениём**.

БЕНИЗОӢ *بى‌نزاعى* бенизоъ будан, бемуноқиша будан.

БЕНИЗОМ *بى‌نظام* бетартиб, беназм, фориғ аз тартибу низоми муайян.

БЕНИЗОМӢ *بى‌نظامى* бенизом будан, беназмӣ, бетартибӣ, номурааттабӣ.

БЕНИЗОӢ *بى‌نزاع* бемуноқиша, бидуни низоъ.

БЕНИКОӢ *بى‌نكاح* зану шӯе, ки бе қайди никоҳ зиндагонӣ мекунад.

БЕНИКОБ *بى‌نقاب* бепарда, берӯпӯш; бефаранҷӣ ва чашмбанд.

БЕНИХОЯТ *بى‌نهایت* беинтиҳо, бепоён, беҳад, беандоза, аз ҳад зиёд: **бенихоят хурсанд шудан**.

БЕНИШОН *بى‌نشان* 1. беаломат; беасар. 2. *мач.* номаълум. гум, нопадид; гумном, бедарак; **беному (бе) бенишон шудан** а) номаълум шудан, гум (нопадид) шудан; б) *мач.* маҳв (нест) шудан.

БЕНИШОНӢ *بى‌نشاني* 1. бенишон будан, беаломатӣ, беасар будан. 2. *мач.* номаълумӣ, нопадидӣ; гумномӣ.

БЕНОМ *بى‌نام* 1. он ки ё он чи ном надорад, беисм. 2. он чи ном бурданааш дар назди баъзе касон ҷоиз нест ва ҳисси нафрати касеро меорад. 3. *мач.* номаълум, гумном, ғайримашхур, мачхул; **ангушти беном** ангушти ҷаҳорум дар панҷаи даст, ангушти бинсир; **сахми беном** сахме, ки нишондиҳандаи он соҳибаш ҳисоб меёбад; **беному нишон шудан** а) гум (нопадид) шудан, ғайб задан; б) несту нобуд шудан; **беному нишон аз ҷаҳон рафтани (гузаштани)** аз худ осоре нагузошта мурдан, кори неке накарда аз дунё гузаштан.

БЕНОМУНАНГ *بى‌نام‌ورنگ* беобрӯ, бенанг, он ки обрӯву эътибор надорад, беору беномус, бешарм.

БЕНОМУС *بى‌ناموس* бешараф, беҳамият, беорунанг, бешарм, беҳаё.

БЕНОМУСӢ *بى‌ناموسى* бешарафӣ, беҳамиятӣ,

бешармӣ, беҳаёӣ.

БЕНОМУСОҲА *بى‌ناموسانه* бидуни ҳисси номус, дар ҳоли беномусӣ.

БЕНОН *بى‌نان* ноннадошта; **бенону насиб** беризку рӯзӣ.

БЕНОХУН *بى‌ناخون* 1. он ки ва ё он чи нохун надорад, бидуни нохун. 2. *мач.* беинсоф, бемурувват. 3. нотава, дармонда.

БЕНУҚС *بى‌نقص* **аслаи бенақс**.

БЕНУҚСОН *بى‌نقصان* бекамбудӣ; беиллат, беайб: **кори бенуқсон**.

БЕНУР *بى‌نور* 1. нурнадошта; норавшан, камнур, хира; рангпариди, рангканди, бепартав. 2. *мач.* беҷозиба; бадафт, баднамо, хунук, бе-зеб.

БЕНУРӢ *بى‌نورى* 1. бенур будан, норавшанӣ, камнурӣ, хирагӣ. 2. *мач.* беҷозибагӣ; бадафт (баднамо) будан.

БЕНУТҚ *بى‌نطق* бесухан, гунг.

БЕНУФУС *بى‌نفوس* беодам, беаҳолӣ.

БЕНӢ *بى‌نوگ* нӯгнадошта, сари тез надошта: **қалами бенӢ**.

БЕНӢХТА *بى‌نوخته* 1. нӯхтанадошта, белаҷом. 2. *мач.* беқайд; саркаш, худсар: **бенӢхта шудан**.

БЕОБ *بى‌آب* ҷое, ки умуман об (дарёву ҷашма...) надорад ва ё об бароварда нашудааст, обнадошта; хушк: **дашти беобу гиёҳ, сахрои беоб; деҳқони беобу замин** деҳқоне, ки соҳиби замини хусусӣ нест; **беоб мондан** аз об таъмин нашудан; **обёрӣ** нашудан; **беобу нон** беризку рӯзӣ, беҳӯрок, беозуқа; **беобу ранг** а) бетароват, белатофат; б) аз бадеият дур; **беобу тоб** бетароват, бедурахш.

БЕОБГУРЕЗ *بى‌ابگريز* беобрав, обрав надошта.

БЕОБӢ *بى‌آبى* беоб будан, об надоштан; **обёрӣ** нашудан.

БЕОБРАВ *بى‌ابرو* обрав надошта.

БЕОБУРАНГ *بى‌آبورنگ* 1. бидуни зебоиву латофат, берангу рӯ. 2. якранг: **асари беобуранг**.

БЕОБУРАНГӢ *بى‌آبورنگى* беобуранг будан, обуранг надоштан.

БЕОБРӢ(Ӣ) *بى‌ابروى* 1. бекадру эътибор. 2.

бадном, бешараф.

БЕОБРУӢ *بي آبروي* 1. безътиборӣ, бекадрӣ. 2. беобрӯ будан, шармандагӣ, расвой, бадномӣ, бешарафӣ.

БЕОВОЗ *بي آواز* бесадо, хомӯш, сокит; хомӯшона, чим: **беовоз хондан** *чизеро*.

БЕОДАМ *بي آدم* 1. аз одам холӣ; хилват: **кӯчан беодам, хонаи беодам, беодам мондан**. 2. *мач*. нообод, ғайримаъмур.

БЕОДАМӢ *بي آدمي* беодам будан, холӣ аз одам будан; **беодамӣ кашидан** хомию мададгор надоштан, дасттанҳо будан, дастёр надоштан.

БЕОДОБ *بي آداب* *ниг.* беадаб.

БЕОДОБӢ *بي آدابي* *ниг.* беадабӣ; **беодобӣ кардан, беодобӣ содир шудан аз касе**.

БЕОДОБОНА *بي آدابه* дар ҳоли беодобӣ; **рафтори беодобона** беадабона рафтор кардан.

БЕОЗАРМ *بي آزم* *кит.* густох, бешарм, беҳаё.

БЕОЗАРМӢ *بي آزرمي* *кит.* бешармӣ, беҳаёӣ, густохӣ.

БЕОЗМУН *بي آزمون* бидуни иштирок дар озмун, хориҷ аз озмун, беконкурс: **қабули беозмуни донишҷӯён**.

БЕОЗОР *بي آزار* озорнарасонанда, азобнадиҳанда, безарар, беziён; **одами беозор** одами безарар; шахси ҳалим.

БЕОЗОРӢ *بي آزاري* беозор будан, безарарӣ, беziёнӣ.

БЕОИЛА *بي عائله* оиланадошта, беҳонавода, безану фарзанд.

БЕОИЛАГӢ *بي عائلكي* беҳонаводагӣ, безану фарзанд будан, мучаррад будан, беоиладан.

БЕОКИБАТ *بي عاقبت* 1. бенатича: **беокибат мондан**. 2. *гуфт.* дар аҳди худ ноустувор, дар дӯстӣ нопойдор.

БЕОКИБАТӢ *بي عاقبتي* 1. беокибат будан, натича надодан, бенатичагӣ. 2. *гуфт.* ба аҳду паймони худ устувор набудан, бадахдӣ; бемехрӣ, нопойдорӣ дар дӯстӣ.

БЕОЛОИШ *بي آلايش* 1. пок, покиза, омехта-нашуда, холис. 2. софдил, покдил.

БЕОЛОИШӢ *بي آلايشي* софу тозагӣ, бериёӣ, бепироягӣ.

БЕОР *بي عار* 1. беҳаё, бешарм, беномус: **беору номус, беору нанг**. 2. растание, ки парастории махсус талаб намекунад, харчосабз: **дарахти беор**.

БЕОРӢ *بي عاري* беҳаёӣ, бешармӣ, беномусӣ; берӯӣ.

БЕОРМОН *بي آرمان* *ниг.* беармон.

БЕОРОМ *بي آرام* 1. беқарор, бетокат, бесабр. 2. беист, қарор нагирифта, наистода, якзайл: **беором гап задан, беором гиристан; мавчи беором** мавчи ноором, мавчи муттасил.

БЕОРОМӢ *بي آرامي* беқарорӣ, бетокатӣ, бесабрӣ.

БЕОСЕБ *بي آسيب* 1. беозор, аз ранчу дард дур. 2. беофат, осеб надида, зарар надида: **кишти кайҳонӣ беосеб ба замин фурумад**.

БЕОСТИН *بي آستين* курта ва ҳар либосе, ки остин надорад.

БЕОФАТ *بي آفت* безарар, беосеб, офату зарар нарасида.

БЕОФТОБ *بي آفتاب* *гуфт.* абрӣ, ҳавои камабри хира.

БЕОХИР *بي آخر* тамомнашаванда, беинтиҳо, бепоен: **роҳи беохир, сахрои беохир**.

БЕОХИРӢ *بي آخري* беинтиҳой, охир надоштан.

БЕОҲАНГ *بي آهنگ* *ниг.* бенаво 2.

БЕПАДАР *بي پدر* падарнадошта, сағира, ятим: **бепадару модар, бепадар мондан**.

БЕПАЙВАНДАК *بي پيوندک* *грам.* пайвандакнадошта: **ҷумлаи мураккаби бепайвандак**.

БЕПАЙКОН *بي پيکان* *кҳн.* 1. бесарак (*дар тири камон*). 2. ҳ. бе сараки ҷангӣ (*оид ба мушак*).

БЕПАНОҲ *بي پناه* 1. он ки пуштибон надорад, беҳомӣ, беҳимоятгар; бенигаҳбон, бепарастор. 2. он ки сарпаноҳ надорад, бепаноҳгоҳ.

БЕПАНОҲӢ *بي پناهي* 1. бепаноҳ будан, беҳимоятгарӣ; бенигаҳбонӣ, бепарасторӣ. 2. бепаноҳгоҳ будан, беҳонумонӣ.

БЕПАР *بي پر* *ниг.* бебол.

БЕПАРАСТОР *بي پرستار* он ки парастор надорад, бенигаҳбон; **бачаи бепарастор** бачаи бе-

касу кӯй.

БЕПАРАСТОРИ *би прастари* бенигахбон будан.

БЕПАРВО *би прова* 1. беғам, фориғбол, холабеғам, мусоҳилакор; бемайлу рағбат, лоқайд. 2. безътино, безътибор; **бепарво будан** парво надоштан, ташвиш нақашидан, хотирчамъ будан, лоқайд будан.

БЕПАРВОӢНА *би провайна* 1. фориғболна, хунсардона. 2. безътиноӢна, безътиборона, зътибор надода; аҳамият надода: **бепарвоӢна гузашта рафтан**, **бепарвоӢна ҷавоб додан**, **бепарвоӢна гап задан**.

БЕПАРВОӢ *би провай* 1. беғамӣ, фориғболӣ, холабеғамӣ. 2. саҳлгирӣ, бемасъулиятӣ (*дар иҷрои коре*): **бепарвоӣ кардан**.

БЕПАРВОФАЛАК *би проваллак* *гуфт*. 1. беғам, фориғбол, холабеғам. 2. танбал, қоҳил, лаванд.

БЕПАРДА I *би прде* 1. дар Ӣ тирезае, ки парда надорад. 2. *мач*. ошқоро, рӯирост, пӯстқанда, кушода; **бепарда гап задан** бемулоҳиза гап задан, шарм надошта гап задан; **бепарда кардан** *касера* бадном кардан, обрӯи касера рехтан.

БЕПАРДА II *би прде* парданадошта: асбоби музикаии бепарда.

БЕПАРДАӢ *би прдгӣ* 1. парда надоштани дару тиреза. 2. *мач*. берӯӣ, беҳаӢӣ. 3. *мач*. расвоӣ, шармандагӣ, беобрӯӣ, кор Ӣ рафтори бешармона, беҳаӢӢна, беодобона.

БЕПАРДАӢӢ *би прдегӯӣ* ошқоргӯӣ, ростгӯӣ.

БЕПАРДОЗ *би прдаз* *ниг.* **берангубор**.

БЕПАРТОВ *би пртав* *истеҳсолоти* бепартов.

БЕПАРХЕЗ *би прхиз* 1. он ки парҳез намекунад. 2. он ки аз ҳеҷ чиз Ӣ коре рӯӣ наметобад.

БЕПАСОЯНД *би пасинд* *грам.* бепасванд, пасоянднадошта.

БЕПАТ *би пат* қолин Ӣ матое, ки пат надорад.

БЕПЕШОЯНД *би пешинд* *грам.* бепешванд, пешоянднадошта: **ибораи бепешоянд**.

БЕПИР *би пир* 1. беустод, бемураббӣ. 2. бетарбия, беодоб.

БЕПИРОЯ *би прайе* зебу зинатдоданашуда, оро-

доданашуда, безевар; содаву самимӣ, беолоиш.

БЕПИРОЯӢ *би прайгӣ* бепироя будан, беолоиш, покиву самимият.

БЕПО(Ӣ) *би пай(ӣ)* пойнадошта, ҷудо аз по; **бепой шудан** а) ҷудо гаштан аз по; б) *мач*. саросема шудан, дасту по гум кардан, бесаранҷом шудан; **бепою кадам** беҳосият, шум.

БЕПОВУСАР *би паусар* 1. бесарупо. 2. беинтиҳо, бекарон. 3. ошуфта, саросема.

БЕПОДОШ *би падаш* бечазо, бемукофот (*хоҳ барои кори нек ва хоҳ бад*).

БЕПОӢН *би паян* 1. беинтиҳо, беохир; беканор; беандоза, беҳад, аз ҳад афзун, ниҳоят, зиёд: **бахри бепоӢн**, **биӢбони бепоӢн**, **фазои бепоӢн**, **муҳаббати бепоӢн**, **хурсандии бепоӢн**, **эҳтироми бепоӢн**. 2. бетаг, амиқ: **дараи бепоӢн**, **дарӢи бепоӢн**.

БЕПОӢНӢ *би паянӣ* бепоӢн будан, беинтиҳой, беохирӣ; беканор будан, интиҳо надоштан.

БЕПОСБОН *би пасбан* беқаровул, бенигахбон.

БЕПОШНА *би пашне* 1. пойафзоле, ки пошна надорад: **кафши бепошна**. 2. *гуфт.*, *мач*. зани бадахлоқ.

БЕПОЯ *би пайе* беасос, бебунёд.

БЕПОЯӢ *би пайгӣ* бепоя будан, сустӣ, пучӣ, беасос будан.

БЕПРИНСИП *би принсип* касе, ки ҳеҷ гуна принсипи муайяне надорад; шахси дар ақидаҳои худ ноустувор, беусул.

БЕПРИНСИПӢ *би принсипӣ* бепринсип будан, ноустувор будан дар ақидаҳои худ, беусулӣ.

БЕПРИНСИПОНА *би принсипане* *ниг.* **бепринсип**.

БЕПУЛ *би пол* 1. пулнадошта; камбағал, нодор; **бепулро ҷӣ парвои кисабур** (*зарб.*). 2. бемузд, муфт, ройгон: **тамошон бепул**, **хизмати бепул**, **бепул будани** *чизе*.

БЕПУЛӢ *би поли* бепул будан, пул надоштан.

БЕПУРСИШ *би прсш* напурсида; таҳқику тафтиш накарда.

БЕПУШТ *би پشت* *ниг.* **бепаноҳ**.

БЕПУШТИБОН *би پشتбан* беҳомӣ, беҳимоятгар,

бепаноҳ, бекас.

БЕПУШТУПАНОҲ *بی پشت و پناه* беёру ёвар, он ки ҳимоягар ва паноҳгоҳе надорад.

БЕПӢСТ *بی پوست* пӯстнадошта; пӯстканда.

БЕРАБТ *بیربٹ* ба ҳам (мантиқан) алоқа-надошта, ба ҳамдигар муносибатнадошта, беробита, беалоқа: **суханони берабт, ҷумлаҳои берабт.**

БЕРАБТӢ *بیربٹی* берабт будан, рабт надоштан; **берабтии ҷумлаҳо** ба ҳам алоқаманд набудани ҷумлаҳо.

БЕРАВҒАН *بیروغن* он чи равған надорад, равғаннадошта; камравған: **ғӯшти беравған, хӯроки беравған.**

БЕРАВНАҚ *بیرونق* бидуни равнақ, ривоч ва пешравӣ надошта.

БЕРАҒБАТ *بی رغبت* он ки ба чизе майлу рағбат надорад, беалоқа, бемайл.

БЕРАҒБАТӢ *بی رغبتی* берағбат будан, беалоқа будан, бемайлӣ, беҳавсалағӣ.

БЕРАД *بیرد* *кит.* 1. раднашаванда. 2. *мач.* нағз, некӯ.

БЕРАМАҚ *بیرمق* 1. он ки тавоноии анҷоми корро надошта бошад, заиф, беҳол. 2. он чи ранг, намуд ва қуввати кофӣ надошта бошад, ночиз. 3. рақиқ ва обақӣ будани маводи ғизоӣ.

БЕРАМАҚӢ *بیرمقی* касе ё чизе камқуввату нотавон, заифӣ, нотавонӣ.

БЕРАНГ *بیرنگ* 1. он чи ранг надорад, оғӣ аз ранг, сода, соф. 2. бенур, рангпарид, бечило, бесафо, бетароват.

БЕРАНГӢ *بیرنگی* беранг будан, рангу гуна надоштан.

БЕРАНГУБОР *بیرنگوبار* рангнокарда; бепардоз, сайқал доданашуда.

БЕРАНГУБӢ *بیرنگوبو* он чи тару тозагӣ надорад; бетароват.

БЕРАНЧ *بیرنج* 1. он чи бе захмат ба даст омадааст ва ё меояд, муфт, ройгон. 2. осон, сахл.

БЕРАХ *بی ره* *ниг.* **берох//бероха.**

БЕРАҲА *بی رهه* *ниг.* **берох // бероха.**

БЕРАХӢ *بی رهی* *ниг.* **берохӣ.**

БЕРАҲМ *بی رحم* он ки нисбат ба дигарон раҳму шафқат надорад, дилсахт, сангдил.

БЕРАҲМӢ *بی رحمی* бераҳм будан, бешафқатӣ; сангдилӣ.

БЕРАҲМАТ *بی رحمت* *кит., ниг.* **бераҳм.**

БЕРАҲМОҲА *بی رحمانه* раҳм накарда, бидуни тарахҳум, сангдилона; ноинсофона; беамон: **истисмори бераҳмоҳа, ҷанги бераҳмоҳа, муборизаи бераҳмоҳа.**

БЕРЕСМОН *بیرسمان* он чи ресмон надорад, беришта, ресмоннадошта: **сӯзани бересмон, ғалтаки бересмон; ◇ бересмон бастан** касеро аз рӯи мачбурият ё ҳурмат нисбат ба худ муддати зиёд интизор намудан; худ дер омада, боиси маътали зиёди касе шудан.

БЕРЕҶА *بی ریجه* *гуфт.* речаи муайян надошта, ба нақша гирифтанашуда.

БЕРЕША *بیریشه* беаслу насаб.

БЕРЕШАГӢ *بیریشگی* беаслу насаб будан, надоштани аслу насаб.

БЕРИВОҶ *بیرواج* беравнақ, бепешрафт, бе-муваффақиятӣ.

БЕРИВОҶӢ *بیرواجی* пешравию тараққӣ ва равнақ надоштани чизе, касодӣ.

БЕРИӢ *بیریا* 1. ғайримунофиқона, бе рӯйбинӣ. 2. бегараз, бетамаъ: **дӯсти берӣ; хайри берӣ** хайр қардан бе чашмдошти муқофоте, хайри холисона.

БЕРИӢӢ *بیریائی* берӣ будан, як будани зоҳиру ботин, садоқат.

БЕРИШ *بیریش* ришнабароварда, ришна-дошта, содарух; амрад.

БЕРОБИТА *بیرابطه* беалоқа, бемуносибат.

БЕРОҲА//БЕРАҲА *بی راهه//بی رهه* сахрою биёбоне, ки дар он роҳе мавҷуд нест; роҳи ғайримаъмул; роҳи қач; ◇ **бераҳа қардан** касеро аз роҳ задан, гумроҳ қардан, ба роҳи ғалат бурдан касеро.

БЕРОҲАГӢ *بیراهگی* *мач.* бадрафторӣ, бадахлоқӣ.

БЕРОҲАТ *بی راحت* нороҳат, бешароит.

БЕРОҲАШУДА *بیراهه شده* аз роҳ беруншуда, худсар, бераҳашуда.

БЕРОҲӢ//БЕРАҲӢ *بی راهی//بی رهی* 1. роҳ надостан; мавҷуд набудани роҳи обод. 2. *мач.* гумроҳӣ, қачравӣ.

БЕРУН *بیرون* 1. хориҷ; *муқоб.* дарун: **беруни шаҳр**; **берун аз ҳудуди...** дар хориҷи..., дур аз хоки... 2. хориҷа, кишвари беруна; **беруни дар (дарвоза)** пушти дар, паси дар, ақиби дар (дарвоза); **дари берун** дари баромади ҳавлӣ, дари тарафи кӯча; **ҳавлини берун** қисми ба кӯча наздики ҳавлӣ, ки он ҷо меҳмонхона, молхона ва хонаҳои дигари фаръӣ воқеанд; **аз андоза берун** аз ҳад зиёд, хеле; **аз одат берун** бар ҳилофи одат, ғайримуқаррарӣ, ғавқулода; **берун аз ихтиёр** ғайри (бидуни) хоҳиш, на аз рӯи ирода; **машғулияти берун аз дарс** машғулияти, ки ғайри ҷадвали дарсӣ гузаронида мешавад; **қабули берун аз озмун (конкурс)** қабули донишҷӯ ба мактаб, ки бидуни иштирок дар озмун сурат мегирад; **берун баромадан** а) хориҷ шудан, баромадан аз ҷое; б) *киноя аз ҳоҷатхона рафтан*; **берун кардан** баровардан, дур кардан (*мас., гуссаро аз дил, касеро аз қатори чизе, фикреро аз сар*); **аз гуфтаи (фармони) касе берун баромадан** мувофиқи гапу фармони касе амал накардан; ба касе итоат накардан; **аз қонун берун баромадан** бар ҳилофи қонун кор кардан, мувофиқи қонун амал накардан; **берун намондан аз коре** дар канор намондан аз коре, иштирок кардан дар коре; **берун шудан аз гапи (харфи) касе** мувофиқи гуфтаи касе амал накардан, аз гапи касе баромадан.

БЕРУНА *بیرونه* 1. воқеъшуда дар берун, дар хориҷи чизе буда: **болохонаи беруна, хонаи беруна**. 2. бегона, ғайрихудӣ.

БЕРУНИШАҲРӢ *بیرون شهری* дар беруни шаҳр воқеъшуда: **боғи берунишаҳрӣ**.

БЕРУНӢ *بیرونی* 1. воқеъ дар тарафи берун, хориҷ аз бино (хона): **равоки берунии ҳучра, девори берунии хона**. 2. зоҳирӣ: **намуди берунӣ**. 3. *мансуб ба* алоқа бо давлатҳои хориҷӣ; *муқоб.* дохилӣ: **савдон берунӣ, сиёсати берунӣ**. 4. таҳаллуси донишманди бузурги тоҷик Абурайҳони Берунӣ (973-1048).

БЕРУНМАРЗӢ *بیرون مرزی* *нав.* берун аз сарҳад; хориҷ аз кишвар; берун аз марз воқеъшуда:

маҳалҳои тоҷикнишини берунмарзӣ.

БЕРУХСАТ *بی رخصت* беиҷозат, бидуни рухсат.

БЕРӮЁНА *بیرویانہ* бешармона, густохона.

БЕРӮЗӢ *بیروزی* 1. аз ризку рузӣ бенасиб, бенаво, бечора. 2. *мач.* бадбахт, бетолё.

БЕРӮӢ *بیروی* берӯ будан, бешармӣ, густохӣ, беҳаёӣ.

БЕРӮӢ *بیروی//بیرو* он ки айбу шармро намедонад, бешарму ҳаё, густох.

БЕРӮҲ *بیروح* бечон, равоннадошта; ғайри зинда, мурда.

БЕРӮҲӢ *بیروحي* берӯҳ будан, равон надостан, бечон будан.

БЕСАБАБ *بی سبب* 1. бебоис, беасос, беҳуда: **бесабаб оташин шудан, бесабаб нест, ки...** 2. бемавқеъ, бечо, бемуносибат: **шодии бесабаб, табассуми бесабаб**.

БЕСАБР *بی صبر* бетоқат, бетаҳаммул, ношикебо.

БЕСАБРӢ *بی صبری* бетоқатӣ, бетаҳаммулӣ, ношикебой.

БЕСАБРОНА *بی صبرانه* бидуни сабру тоқат, бетоқатона.

БЕСАВОД *بی سواد* он ки хонда ва навишта наметавонад, беилму дониш.

БЕСАВОДӢ *بی سوادى* хату савод надостан, беилмудонишӣ: **маҳви бесаводӣ**.

БЕСАВОДОНА *بی سوادانه* чаласаводона, кӯрсаводона.

БЕСАДО *بی صدا* 1. беовоз, хомӯш. 2. хомӯшона, овоз набароварда, оромона; даму чим.

БЕСАДОҚАТ *بی صداقت* риёкор, бемеҳр, дуруғгӯ.

БЕСАДОҚАТӢ *بی صداقتی* риёкорӣ, дурӯғ-гӯӣ, бесадоқат будан.

БЕСАЗО *بی سزا* бечазо, чазонадида.

БЕСАЙҚАЛ *بی صیقل* бечило, сайқалнаёфта.

БЕСАЛАБ *بی سلب* *кит.* белибос, урён, бараҳна.

БЕСАЛИҚА *بی سلیقه* 1. қобилияти кореро надошта, белаёқат, ноӯҳдабаро. 2. безавқ. 3. безеб, дағал.

БЕСАЛИҚАГӢ *بی سلیقگی* 1. ноӯҳдабарой, беса-

лика будан, 2. безавқ будан, безавқӣ.

БЕСАЛОҲИЯТ *بی صلاحیت* салоҳиятнадошта, шоистаи коре нашуда; белаёқат.

БЕСАЛОҲИЯТӢ *بی صلاحیتی* бесалоҳият будан, салоҳият надоштан, шоистагии кореро надоштан; белаёқатӣ.

БЕСАМАР *بی ثمر* 1. беҳосил, ғайриборвар: **дарахти бесамар**. 2. бенатиҷа, бефоида: **бесамар гузаштани чавонӣ**.

БЕСАМАРА *بی ثمره* *ниг.* бесамар.

БЕСАМАРӢ *بی ثمری* 1. бесамар будан, беҳосилиӣ. 2. натиҷа надоштан, бефоида будан.

БЕСАНГ *بی سنگ* 1. чое, ки санг надорад; замини бесанг. 2. *маҷ.*, *кит.* сабук, кӯтоҳандеш. 3. *маҷ.*, *кит.* бетоқат, беқарор.

БЕСАР *بی سر* 1. сарбурида; кушташуда: **тани бесар**. 2. бесаробон, бепарастор; ба сари (ҳоли) худ монда; худсар, нофармонбардор; **бачаи бесар** бачаи ба сари худ монда; бачаи бетартиб (беинтизом); **бесару бар** бесаробон, бепарастор; бекас; *♦* **бесару бепо** *ниг.* **бесару по**; **бесару бун** // **бесару нӯг** подархаво, мубҳам, муғлақ, сарбаста, бемаънӣ: **сухан(хо)и бесару нӯг**, **чавоби бесару нӯг**; **бесару по** урён, бараҳна; бечизу чора; **бесару сомон** а) бесаранҷом, парешонҳол; б) бетартиб, дархаму барҳам: **бесару сомон шудани кор**; **бесару тан** белибос; луч, урён, бараҳна; **бесар-бесар гаштан** худсарона овора гаштан.

БЕСАРАНҶОМ *بی سرانجام* ошуфта, мушавваш, парешон, изтиробнок; нотинҷ; беором, бетоқат: **бесаранҷом кардан**, **бесаранҷом шудан**.

БЕСАРАНҶОМӢ *بی سرانجامی* ошуфтагӣ, парешонхотирӣ; изтироб; бетоқатӣ; бетартибӣ.

БЕСАРАНҶОМОНА *بی سرانجامانه* ошуфтаҳола, парешонхотирона, изтиробнок, бетоқатона.

БЕСАРИШТА *بی سرشته* 1. саросема; бесаранҷом, мушаввашхотир, парешонҳол; **бесаришта кардан** саросема кардан; парешонҳол (мушавваш) кардан; ба ташвиш андохтан; **бесаришта шудан** ба ташвиш афтодан, парешонҳол шудан. 2. *гуфт.* бетартиб; ғайрисариштакор.

БЕСАРИШТАГӢ *بی سرشتگی* 1. саросемагӣ; бесаранҷомӣ, парешонҳолӣ. 2. *гуфт.* бетартибӣ, бесарусомонӣ.

БЕСАРӢ *بی سری* *маҷ.* 1. худсарӣ, амал кардан ба ихтиёри худ. 2. бетартибӣ, беинтизомӣ.

БЕСАРОБОН *بی سرابان* бепарастор, бекас, бесарпаноҳ.

БЕСАРОБОНӢ *بی سرابانی* бесаробон будан, бепарасторӣ.

БЕСАРПАНОҲ *بی سرپناه* он ки паноҳгоҳ надорад, беҳонумон, бемакон.

БЕСАРПАНОҲӢ *بی سرپناهی* беҳонумонӣ, бемаконӣ.

БЕСАРПАРАСТ *بی سرپرست* беҳимоят, бироҳбар, бесаробон.

БЕСАРПАРАСТӢ *بی سرپرستی* бесарпараст будан, бироҳбар будан, бепарастор мондан.

БЕСАРУНӢҲ *بی سرونوگ* 1. бетартиб, дарҳам-барҳам. 2. чигил, печида, муғлақ: **чавоби бесарунӢҲ**.

БЕСАРУНӢҲӢ *بی سرونوگی* 1. бесарунӢҲ будан, бетартибӣ, бесарусомонӣ. 2. чигили, печидагӣ, дарҳам-барҳамӣ.

БЕСАРУПО(Ӣ) *بی سروپا(ی)* 1. белибос, бетӯхфа аз тарафи домод ё арӯс. 2. *маҷ.* беназму тартиб, ошуфта.

БЕСАРУПОӢ *بی روپایی* белибосӣ, лучию бараҳнагӣ.

БЕСАРУСАДО *بی سروصدا* беҳаёхуй, ором, соқит.

БЕСАРУСОМОН *بی سروسامان* 1. он ки хонаву зиндагии доимӣ надорад, беҳонумон, дарбадар. 2. ошуфта, беназм, бетартиб. 3. ошуфтаҳол, парешонҳол.

БЕСАРУСОМОНӢ *بی سروسامانی* 1. бесаранҷомӣ, ошуфтагӣ; бетартибӣ, дарҳам-барҳамӣ; парокандагӣ. 2. *кҳн.* бенавой, камбағалӣ.

БЕСАРФА *بی صرفه* *кит.* 1. бефоида, бесуд, бенафъ. 2. он ки дар фикри ғайридаву суд нест.

БЕСАТР *بی ستر* *кит.* бепарда, бепӯшиш, белибос.

БЕСАТРӢ *بی ستري* бепарда будан, белибосӣ.

БЕСАФО *بي صفا* 1. чое, ки дилпазир ва босафо нест; *муқоб.* **босафо**. 2. он ки бо дигарон муносибати соз ва якрӯ надорад.

БЕСАҲВ *بي سهو* бехато, беиштибоҳ.

БЕСАҲН *بي صحن* беайвон, бесаҳна.

БЕСИЁСАТ *بي سياست* 1. он ки тафаккур ва салобати ба назар гирифтани тамоми паҳлуҳои корро надорад. 2. сиёсат надоштан.

БЕСИЁСАТИ *بي سياستي* бесиёсат будан, безҳиёти ва дар назар нагирифтани чанбаҳои кор.

БЕСИККА *بي سگه* 1. пуле, ки сикка надорад. 2. *мач.* бекадр, безътибор; номаълуму номашхур.

БЕСИЛОҲ *بي سلاح* беаслиҳа, беяроқ, ғайримусаллаҳ; **бесилож гардонидан**.

БЕСИМ I *بي سيم* *кҳн.* бепул, нодор, бенаво: **мардуми бесиму зар**.

БЕСИМ II *بي سيم* дастгоҳи бе сими нокил коркунанда: **телеграфи бесим, телефони бесим**.

БЕСИМӢ *بي سيمي* *кҳн.* бепулӣ, бесармоя будан, бесиму зар будан.

БЕСИМО *بي سيما* симонадошта; симои хоси худро надошта.

БЕСИНФ *بي صنف* ба синфҳо ҷудо нашуда ё нашаванда: **ҷамъияти бесинф**.

БЕСИПОС *بي سپاس* *ниг.* носипос.

БЕСИПОСӢ *بي سپاسي* *ниг.* носипосӣ.

БЕСИРАТ *بي سيرت* 1. он ки сират, кирдор ва равиши шоиста надорад. 2. расво, беобрӯ.

БЕСИРАТИ *بي سيرتي* бесират будан, расвоӣ, беобрӯӣ.

БЕСИРОЯТ *بي سرايت* сироятнакарда, сироятнопазир.

БЕСИТОРА *بي ستاره* абрӣ, бидуни ситора: **осмони беситора**.

БЕСИФАТ *بي صفت* бадсифат, пастсифат: **молҳои бесифат**.

БЕСИФАТИ *بي صفتي* бесифат будан, бадсифатӣ, пастсифатӣ.

БЕСОБИҚА *بي سابقه* собиқанадошта, пеш аз ин

вучуд надошта.

БЕСОЗ *بي ساز* *кит.* бесилоҳ, бебарг, он ки василае барои сафар, чанг ва ғайра надорад.

БЕСОЗИШ *بي سازش* номувофиқ, ба созиш наоянда, носозгор.

БЕСОМОН *بي سامان* 1. бетартиб, парешон, пароканда: **бесомон кардан, бесомон шудан**. 2. *мач.* он ки ба таври кофӣ воситаи рӯзгузаронӣ надорад, рӯзгораш ғайри муназзам аст; бечизу чора, бенаво, бехонумон.

БЕСОМОНӢ *بي ساماني* 1. бетартибӣ, парешонӣ, бесомон будан. 2. *мач.* камбағалӣ, бенавоӣ, бе чизу чора будан.

БЕСОҲИБ *بي صاحب* 1. он чи соҳиб (молик) надорад: **хонаи бесоҳиб, замини бесоҳиб**. 2. он ки ба сари худ, ба ихтиёри худ воғузошта шудааст, бекас, бехешу табор, беёру ёвар: **кӯдаки бесоҳиб, мурдаи бесоҳиб, бесоҳиб мондан; сағи бесоҳиб сағи дайду, сағи кӯчагард**.

БЕСОҲИБӢ *بي صاحبي* бесоҳиб будан, дар тасарруфи касе набудан.

БЕСОҲИБМОНДА *بي صاحب مانده* он ки соҳиб, сарпараст ва пушту паноҳ надорад, бепарастормонда.

БЕСОҲИЛ *بي ساحل* 1. соҳил надоштан. 2. *мач.* бечо, бехонумон, дархатарбуда.

БЕСУБОТ *بي ثبات* 1. ноустувор, нопойдор, номустаҳкам. 2. *мач.* беирода, сустирода.

БЕСУБОТИ *بي ثباتي* 1. ноустуворӣ, нопойдорӣ, номустаҳкамӣ. 2. *мач.* беиродагӣ, сустиродагӣ.

БЕСУД *بي سود* суднадошта, бефоида, нафънаоваранда.

БЕСУККОН *بي سگان* *кит.* 1. бечилав (чанбари киштӣ). 2. беодам, беаҳолӣ, бесокин.

БЕСУКУН *بي سکون* бекарору беором.

БЕСУЛУҚ *بي سلوق* белаҷом, лаҷомназада: **аспи бесулук**.

БЕСУРАТ *بي صورت* расмнадошта, суратнадошта: **китоби бесурат**.

БЕСУТУН *بي ستون* иморате, ки сутун надорад; **кӯҳи Бесутун** (*аслаи Бағастона*) номи кӯҳест

дар наздикии ш. Кирмоншоҳ (Эрон), ки дар он катибаи қадимии форсӣ ба хати меҳӣ канда шудааст.

БЕСУТУНМӢХРА بی ستون مهره 300л. ҷонваре, ки сутунмӢхра надорад.

БЕСУХАН بی سخن бегап, хомӯш(она); **нақши бесухан** санъ. нақше, ки иҷроқунандаи он нутқ намекунад.

БЕСӢЗ بی سوز бедарду алам: бесӢзу гудоз.

БЕСӢК بی سوک гандум ё ҷаве, ки сӢк надорад.

БЕТААЗЗУР بی تعذر кит. бесахтӣ, бе душворӣ; номумкинӣ.

БЕТААЛЛУҚ بی تعلّق беалоқамандӣ, новобаста; бедилбастагӣ.

БЕТААЛЛУҚӢ بی تعلقی бетааллуқ будан, беқайдӣ.

БЕТААММУЛ بی تأمل беандеша, бемулоҳиза; мулоҳиза накарда.

БЕТААММУЛӢ بی تأملӣ беандешагӣ, бемулоҳидагӣ.

БЕТА-АФКАНИШ بیته افکنش нурҳо ва шуҳоин бета.

БЕТАВАҚҚУФ بی توقّف дар ҷое таваққуф накарда, беист, наистода; пайваста, доим.

БЕТАВАҚҚӢЪ بی توقع бечашмдошт, интизори ҷизе нашуда; беҳошиш.

БЕТАВАЧЧӢХ بی توجه он ки ҳусни таваччӢх надорад, ба ҷизе ё касе диққату эътибор намедихад; бепарво.

БЕТАВАЧЧӢХӢ بی توجهӣ бетаваччӢх будан, бедикқатӣ: бетаваччӢхӣ кардан, бетаваччӢхӣ зохир кардан.

БЕТАВОН بیتوان ниг. нотавон.

БЕТАВФИҚ بی توفیق 1. бадкор, бадахлоқ. 2. ӯ. он ки худо мададгораиш нест.

БЕТАВФИҚӢ بی توفیقی 1. бадқирдорӣ, бад-ахлоқӣ. 2. ӯ. аз таъйиду мадади илоҳӣ бена-сиб будан.

БЕТАГ بی تگ 1. он чи қисми поёни (зерӣ) на-дорад, бетаҳ: **сатили бетаг**, **бочкаи бетаг**. 2. та-гаш номаълум, хеле чуқур, амик: **дарёи бетаг**.

3. маҷ. ниҳоят калон, пурнашаванда: **кисаи бетаг**, **ҳамёни бетаг**. 4. маҷ. беасос; бардурӯғ; беҳуда.

БЕТАҒӢИР بی تغییر дучори тағйир нағардида, бе дигаргунӣ, дигаргун нашуда, тағйир на-ёфта.

БЕТАДБИР بی تدبیر он ки хуб андешида ва маслиҳати нағз дода наметавонад, шахси ноӯҳдабаро дар муносибат ва муомила бо одамон.

БЕТАДБИРӢ بی تدبیری бетадбир будан, ҷора андешида ва маслиҳати нағз дода ната-воништан ба одамон, ноӯҳдабарой.

БЕТАЗАЛЗУЛ بی تزلزل кит. босубот, устувор, ночунбон.

БЕТА-ЗАРРАҲО بیته زرّها электрон ва позитро-не, ки ҳастаи атом ҳангоми бета-коҳиш ҷудо мекунад.

БЕТАЗВИР بی تزویر бемакру ҳила, самимӣ, бо-самимият.

БЕТАКАЛЛУФ بی تکلف ба одоби муоширати маълум побанд нашуда, бидуни иззатталабӣ, ба даъват ва «гиред, гиред»-ҳо мунтазир на-шуда; бемалол, беибо.

БЕТАКАЛЛУФӢ بی تکلفӣ бетакаллуф будан, побанди одоби муошират набудан, иззатта-лаб набудан.

БЕТАКАЛЛУФОНА بی تکلفانه бемалолона, озодона.

БЕТА-КОҲИШ بیته کاهش физ. пароканиши ра-диоактивии ҳастаи атом, ки дар натиҷаи он электрон ё позитрон ҷудо мешавад.

БЕТАҚСИР بی تقصیر кит. бегуноҳ, беайб.

БЕТАҚСИРӢ بی تقصیری бенуқсонӣ, бегуноҳӣ, беайбӣ.

БЕТАЛАФ بی تلف талаф накарда, ба нобуд шу-дан роҳ намода: **беталаф ҷида гирифтани пахта**.

БЕТАЛАФОТ بی تلفات ниг. беталаф.

БЕТАМАӢ بی طمعی бетамаъ будан, тамаъ на-доштан.

БЕТАМАЛЛУҚ بی تملّق хушомад назада, ҷоплусӣ

накарда, бидуни лаганбардорӣ.

БЕТАМАЛЛУҚӢ *бетамаллук* будан; хушомадназанӣ, чоплюсӣ накардан.

БЕТАМАЪ *он ки аз рӯи хирс аз касе дар умеди рӯғидани чизе нест, беғараз.*

БЕТАМИЗ *1. он ки неку бадро аз ҳам фарқ карда наметавонад, нофаҳм, бефаросат. 2. беақл, аҳмақ, аблаҳ. 3. беҳамият, безарда, беору номус.*

БЕТАМИЗӢ *1. нофаҳмӣ, бефаросатӣ. 2. аҳмақӣ, номаъқулӣ. 3. беҳамиятӣ, безардагӣ, беоруномусӣ.*

БЕТАНА *1. бебадан, бетан. 2. маҷ. сари бетана шудан* ҳайрон шудан, чӣ гуфтан ва чӣ кардани худро надонистан.

БЕТАНАФУС *танаффус* накарда, дам нагирифта; пайваста, доим.

БЕТАНОСУБ *таносубнадошта, номутаносиб.*

БЕТАНОСУБӢ *бетаносуб* будан, номутаносибӣ.

БЕТАОРУФ *бетақаллуф, бегапу калоча, беодоб.*

БЕТАРАФ *1. он ки тарафкашӣ ва чо-нибдорӣ намекунад, холис. 2. кишвар ё давлате, ки ба гурӯҳбандиҳои сиёсии давлатҳо дохил нест; ғайри мутааҳҳид: давлатҳои бетараф, кишварҳои бетараф. 3. касе, ки вақти овоздиҳӣ (раъйдиҳӣ) аз овоз додан ба яке аз тарафҳо худдорӣ кардааст.*

БЕТАРАФӢ *бетараф* (холис, беғараз) будан.

БЕТАРАФОНА *1. холисона, беғаразона. 2. даҳлат накарда, мудохила накарда.*

БЕТАРАХХУМ *1. он ки раҳму шафқат надорад, бераҳм, сангдил, дилсаҳт: марғи бетараххум, фалаки бетараххум. 2. бераҳмона, раҳм накарда: бетараххум задан.*

БЕТАРАХХУМӢ *бераҳмӣ, дилсаҳтӣ, сангдилӣ.*

БЕТАРБИЯ(Т) *тарбиянадида; беодоб.*

БЕТАРБИЯТӢ *бетарбият* будан, тарбиятнадида будан.

БЕТАРДИД *дудила* нашуда, бидуни дудилагӣ, бешак, бешубҳа.

БЕТАРОВАТ *1. он чи тару тозагии худро аз даст додааст; пажмурда, афсурда: гули бетароват. 2. маҷ. бебуранг; обшуста.*

БЕТАРТИБ *1. бесару сомон, он чи ва он чое, ки дар он тартибу интизоми муайян нест. 2. аз рӯи аломат ё мутобиқи ягон ҳислату ҳосият чо ба чо гузоштанишуда; бенизома, бетартибона: бетартиб хобидани чизе, бетартиб навишта шудани рӯйхат. 3. маҷ. тартибу интизомро риоянакунанда; беинтизом, бадахлоқ.*

БЕТАРТИБӢ *1. риоя накардани тартибу қоида, бетартиб будан, тартиб надоштан, беинтизомӣ. 2. бесарусомонӣ, ҳарҷу марҷ, набудани низоми муайян дар коре ё чое. 3. вайрон кардани тартиботи ҷамъиятӣ: бетартибӣ кардан.*

БЕТАРТИБОНА *ниг. бетартиб 2.*

БЕТАФОВУТ *бефарқ, бетафрика; фарқ накарда; ҷудо накарда.*

БЕТАФОВУТӢ *бетафовут* будан; фарқ нагузоштан.

БЕТАХАЛЛУФ *беҳилофкорӣ, бе вайрон кардани тартибот ё қонунгузорӣ.*

БЕТАХ *ниг. бетаг.*

БЕТАХАММУЛ *бетоқат, тоқатнопазир, тобнаоварда.*

БЕТАХАММУЛӢ *бетоқатӣ, тобнаовардагӣ.*

БЕТАХАРРУК *беҳаракат, ночунбон, бефаъолият.*

БЕТАХАРРУКӢ *ҳаракат ва фаъолият надоштан; беҳаракатӣ, ночунбонӣ, ночунбон будан.*

БЕТАҲОРАТ *шустушӯи маҳсули пеш аз намозро иҷронакарда, таҳорат–накарда; нопок.*

БЕТАҲОРАТӢ *би таҳаратӣ* бетаҳорат будан, таҳорат накарда, нопок.

БЕТАҲОШӢ *би таҳашӣ* *kit.* худдорӣ накарда, имтиноъ наварзида, парҳез накарда, бепарво, бемулоҳиза.

БЕТАҲОШО *би таҳаша* *ниг.* бетаҳошӣ.

БЕТАҶРИБА *би таҷриба* он ки дар коре таҷриба надорад; он ки аз таҷрибаи рӯзгор бебаҳра аст, ноозмудакор, корнодида.

БЕТАҶРИБАГӢ *би таҷрибагӣ* бетаҷриба будан, надоштани таҷриба, ноозмудакорӣ.

БЕТАШАББУС *би ташибт* ташаббуснадошта, ибтиқори амал надошта, ғайрифаъол: **одами беташаббус**.

БЕТАШАББУСӢ *би ташибтӣ* беташаббус будан; фаъол набудан.

БЕТАШВИШ *би ташвиш* 1. ташвишнадиҳанда, безаҳмат; ором, осуда: **кори беташвиш** кори нисбатан ором, коре, ки давуғеҷи зиёд надорад. 2. ташвиш нақаша, бемалол, хотирчамъона, оромона.

БЕТАШВИШӢ *би ташвишӣ* беташвиш будан, оромӣ, осудагӣ.

БЕТАӢМИР *би таъмир* таъмирнашуда, тармимнаёфта, рӯи таъмирро надида: **хонаи бетаъмир**.

БЕТАӢРИХ *би таърих* бесана, таърих нагузошта.

БЕТАӢСИР *би таъсир* 1. таъсирнакунанда, таъсирнарасонанда, ғайримуассир; **бетаъсир намондан** таъсир расондан, аз худ осору нишона гузоштан; кори худро кардани чизе; **бетаъсир рафтан** асар накардан (-и чизе ба касе), фоида набахшидан. 2. сухане ё шеър, ки чозаба надорад, ҷаззобу ҷолиб нест, дар хоҳири шунаванда ё хонанда аз худ нишоне намегузорад.

БЕТАӢСИРӢ *би таъсирӣ* бетаъсир будан, таъсир накардан, асар надоштан.

БЕТАӢХИР *би таъхир* бедаранг, дер намонда, бетавақф, ба таъхир наандохта; зуд, фавран.

БЕТИМОР *би тибар* *kit.* беандӯх, осуда.

БЕТИМОРӢ *би тибарӣ* *kit.* беандӯхӣ, бетимор будан.

БЕТИМСОЛ *би тисал* бенақш, бесурат, берасм.

БЕТИР *би тир* тирнадошта, тираш тамомшуда: **таппончаи бетир**.

БЕТОАТ *би таъат* он ки тоату ибодат намекунад, беибодат.

БЕТОАТӢ *би таъатӣ* бетоат будан, беибодат будан.

БЕТОБ *би таб* 1. бемадор, камқувват; нотоб, бемор, касал. 2. *kit.* бесабр, бетоқат, бекарор: **бетоб шудан**; **бетобу тавон** хеле суст, бемадор, беҳол; бемору бемадор; **бетобу тоқат** хеле бетоқат, бесабр, бекарор.

БЕТОБӢ *би табӣ* 1. бемадорӣ, камқувватӣ, нотобӣ, беморӣ, касалӣ. 2. *kit.* бесабрӣ, бетоқатӣ, бекарорӣ.

БЕТОҚАТ *би таъат* он ки сабру тоқат надорад, бебардошт; бекарор, беором, ноором: **дили бетоқат**, **бетоқат шудан** (гаштан).

БЕТОҚАТӢ *би таъатӣ* бесабрӣ, ношикебой, бекарорӣ.

БЕТОҚАТОНА *би таъатна* бесаброна, бетоқат шуда, бекарор шуда; дар ҳолати бетоқатӣ.

БЕТОЛЕӢ *би талаӣ* толеъ надоштан, бадбахт (сиёҳбахт) будан.

БЕТОЛЕӢ *би талаӣ* он ки толеъ надорад, он ки кораш омад намекунад, бадбахт, сиёҳбахт.

БЕТОН *фр.* *битан* *тех.* бо об омехтаи (*хоҳ шахшуда ва хоҳ лоймонанди*) семент, рег, шағал ё сангреза, ки ҳамчун маводи бинокорӣ истифода мешавад: **бетон рехтан**, **бетон тайёр кардан**, **бетон хобондан**, **бетон кашондан**; **оҳану бетон** омехтаи бетон бо сиклҳои оҳанӣ (ё пӯлодӣ), ки дар сохтмонҳо ба кор меравад; **бетон кардан** бетон рехта, чизе тайёр кардан; аз бетон рӯйкаш кардани чое (*мас., роҳ, канал ва ғ.*).

БЕТОНГАР *би тангар* *ниг.* бетонрез.

БЕТОНӢ *би танӣ* *мансуб ба бетон*; аз бетон сохташуда: **девори бетонӣ**.

БЕТОНПӢШ *би танпӯш* бо бетон пӯшонидашуда, бетонӣ: **каналҳои бетонпӯш**, **роҳи бетонпӯш**.

БЕТОНПӢШӢ *би танпӯшӣ* пӯшонда бо бетон, бетон кардан.

БЕТОНРЕЗ بیتانریز коргаре, ки бетон фарш мекунад; бинокоре, ки бетон рехта, маснуоти сохтмонӣ тайёр мекунад; **коргарони бетонрез**.

БЕТОНРЕЗӢ بیتانریزی исми амал аз бетон рехтан; амали бетонрез.

БЕТОР بیتار торнадошта: **асбобҳои мусикии бетор**.

БЕТУХМ بیتخم тухмнадошта: **растаниҳои бетухм** растаниҳое, ки тухм надоранд ва бо роҳи каламчашинонӣ афзоиш меёбанд.

БЕТӢШ بیتوش бекувват, безӯр, нотавон; **бетану бетӯш** гуфт. хурдчуса.

БЕТӢША بیتوشе он ки дар сафар бо худ хӯрдани ва нӯшидани надорад; **беҳӯрок**.

БЕУЛФАТ بیالفт унсагиранда бо ҳам, хӯнагиранда бо одамон, ноулфат, одамгурез.

БЕУЛФАТӢ بیالفتی беулфат будан, одамгурезӣ.

БЕУММАТ بیامت умматнадошта, пайравнадошта.

БЕУСТУХОН بیاستخوان 1. устухоннадошта, холи аз устухон: **гӯшти беустухон**. 2. *мач.* мохир, усто дар коре.

БЕФАӢЗ بیفیض он ки нафъаш ба касе намерасад, **беҳайру баракат**.

БЕФАӢЗӢ بیفیضӣ беҳайру бебаракатӣ.

БЕФАЗЛ بیفضل бебаҳра аз фазлу доноӣ, бедониш.

БЕФАЗЛӢ بیفضلی бефазл будан, бедонишӣ.

БЕФАНО بیفна бефарҷом, фанонопазир, абадӣ.

БЕФАРАНЧӢ بیفرنجی *таър.* он ки фаранҷӣ ба сар намегирад; он ки фаранҷиро партофтааст: **зани бефаранҷӣ, бефаранҷӣ шудан**.

БЕФАРДО بیفردа он чи ва он ки ба фардо намерасад, беоянда.

БЕФАРӢД بیفریاد 1. бесадо, ҳамӯш. 2. ситамгар.

БЕФАРЗАНД بیفرزند он ки фарзанд надорад, **бебача, беавлод; безурёт**.

БЕФАРЗАНДӢ بیفرزندӣ фарзанд надоштан, **бебачагӣ; безурётӣ**.

БЕФАРҚ بیفرق *ниг.* **бетафовут**.

БЕФАРМОН بیفرمان *ниг.* **нофармон I**.

БЕФАРМОНӢ بیفرمانӣ *ниг.* **нофармонӣ**.

БЕФАРОВЕЗ بیفراویز либосе, ки бе фаровез дӯхта шудааст; **даҳони бефаровез** лакқӣ, харзагӯӣ.

БЕФАРОСАТ بیفراست бефаҳм, кундзехн.

БЕФАРОСАТӢ بیفراستی бефаҳмӣ, кундзехнӣ.

БЕФАРҲАНГ بیفرهنگ он ки дараҷаи маданияту маърифаташ паст аст; **беодоб**.

БЕФАРҲАНГӢ بیفرهنگӣ бефарҳанг будан; **бемаданиятӣ, беодобӣ**.

БЕФАРҶОМ بیفرجام беоқибат, беохир, **беанҷом, беҳотима**.

БЕФАСОҲАТ بیفصاحت ғайрифасех, хубсухангӯӣ набудан; *муқоб.* **бофасоҳат**.

БЕФАҲМ بیفهم нодон, камақл, каллаварам.

БЕФАҲМӢ بیفهمӣ бефаҳм будан, нодонӣ, камақлӣ.

БЕФАӢОЛИЯТ بیفعالیت беҳаракат, собит, **ноҷунбон, ғайрифаӢол**.

БЕФАӢОЛИЯТӢ بیفعالیتی бефаӢолият будан, **беҳаракатӣ, ноҷунбонӣ**.

БЕФИҚР بیفکر беандеша; **касе, ки дурандеш нест**.

БЕФИҚРӢ بیفکری бефиқр будан, беандешагӣ.

БЕФОИДА بیفائده 1. нафънадиҳанда, суднаоранда, фойданадиҳанда, **бефоиз**. 2. **беҳуда, барабас: баҳси бефоида, гапи бефоида, кори бефоида, ҷустуҷӯи бефоида, бефоида мондан**.

БЕФОИЗ بیفایض ба ҳисоби фоиз нафънадиҳанда, бидуни фойдаи дарсад; **қарзи бефоиз** *ниг.* **ҳасана (қарзи ҳасана)**.

БЕФОСИЛА بیفاصله муттасил, пайваста, беист.

БЕФУРӢҒ بیفروغ бедурахш, бечило; **бесафо, бенур**.

БЕФУРӢЗ بیفروز *кит.* 1. хира, норавшан, **бе-ранг**. 2. *мач.* нодон, бетарбия.

БЕФУРӢШАНДА بیفروشنده **фурӯшанданадошта: мағозаи бефурӯшанда**.

БЕХ بیخ 1. решаи асосии наботот. 2. **махсули**

танаи асосии сабзавоти беҳмева: **беҳи сабзӣ**, **беҳи пиёз**; **беҳ бастан** ҳосил андохтан (-и сабзӣ, пиёз ва дигар сабзавот). 3. воҳиди ҳисоби ниҳолу растанӣ, дарахт. 4. *мач.* асос, асл, бунёд: **беҳу бунёд**, **аз беҳу бун**. 5. *бот.* решаи як навъ растанӣ, ки вақти дар об ҷӯшонда лакондан аз шираи он кафк ҳосил мешавад ва ин кафк дар ҳалвогарӣ (*мас.*, *нишаллопазӣ*) ба кор меравад; **беҳи бинӣ** тағӣ бани; **беҳи дандон** тағи дандон; **аз беҳаш** а) тамоман, қомилан; б) аз манбааш; аз маншааш; **аз беҳ қандан чизеро** // **решаи чизеро аз беҳаш қандан** а) бо решааш қандан (*дарахтеро*); б) *мач.* чизеро аз асосаш нобуд қардан, тамоман маҳв қардан; **беҳу бунёди чизеро** (*қасеро*) **қандан** тамоман несту нобуд қардан, аз байн бурдан чизеро ё қасеро; **беҳи чизе** (*қасе*)-ро **сӯхтан** // **оташ ба беҳи чизе задан** чизеро ё қасеро несту нобуд қардан, тамоман аз байн бурдан.

БЕХАБАР *بی خبر* 1. он ки аз чизе ё қасе огоҳӣ надорад; беиттилоъ, ноогоҳ; ғофил, дар ғафлатмонда, ғафлатзада; **беҳабар мондан** ғофил мондан; нофаҳмида мондан, надоништа мондан; **беҳабар намондан аз қасе** аз аҳволи қасе воқиф будан, аҳволи қасеро хабар гирифта истодан. 2. бедаъват, даъватнашуда; **аз дунё** (**олам**) **беҳабар** қасе аз воқеаҳои дунё; қасеғар, беқарор, лоубол; **аз худ беҳабар** беҳуд, маҳшӯш.

БЕХАБАРӢ *بی خبری* 1. беҳабар будан, хабар надоштан, ғофил мондан. 2. *мач.* нодонӣ.

БЕХАВОТИР *بی خواتر* хавотир нақашада, парешон нашуда; беҳавф; ором, осуда, тинҷ.

БЕХАВФ *بی خوف* беҳатар, эмин аз хавф: **роҳи беҳавфу хатар**.

БЕХАВФӢ *بی خوفی* беҳатарӣ, эминӣ.

БЕХАӢЛ *بی خیال* *ниг.* беҳаӢлона.

БЕХАӢЛОНА *بی خیالانه* беҳтиёр, фикру ҳаӢл нақарда: **беҳаӢлона қасе қардан**.

БЕХАЗОН *بی خزان* ҳамеша шуқуфон, ҳамешасабз: **баҳори беҳазон**, **боғи беҳазон**, **гулшани беҳазон**; **ҷавонии беҳазон** ҷавонии ҷовид, ҷавонии абадӣ.

БЕХАӢР *بی خیر* он ки хайру эҳсон надорад, ҳасис; **беҳайру маъзур** *гуфт.* хайрухуш нақарда, бидуни ҳудоҳафизӣ, видоъ нақарда.

БЕХАЛАЛ *بی خلل* беозор, беташвиш; бароҳат, бемағол; **ҷои беҳалал** *мач.* ҷои хилват, хилватгоҳ.

БЕХАРҶ *بی خرج* *ниг.* бесарфа.

БЕХАРҶӢ *بی خرجی* он ки барои рӯзгузаронӣ пул надорад, беқуӣ.

БЕХАТ *بی خط* 1. хатнадошта, халққасе, ки забони онҳо хату алифбо надорад. 2. он ки навишта наметавонад; бесавод; **беҳату савод** он ки навишта ва қонда наметавонад.

БЕХАТАР *بی خطر* ғайрихатарнок, эмин аз хавфу хатар, беҳавф: **роҳи беҳатар**, **беҳатар будан**, **беҳатар қардан**, **беҳатар мондан**, **беҳатар шуқдан**; **сафар беҳатар** (**бошад**, **шавад**)! **роҳи сафеду беҳатар**! (*ба шахси сафаррав ҳамқун хоҳишу орзу гуфта мешавад*).

БЕХАТАРӢ *بی خطری* беҳатар будан, эмин будан аз хатар, таҳдид нақардани хавфу хатар, беҳавфӣ, амният: **идораи беҳатарӣ**, **қумитаи беҳатарӣ**; **беҳатарии давлатӣ** амну амонии кишвар; **техникаи беҳатарӣ** маҷмӯи қондаҳо ва қорабиниҳо барои эминӣ аз хавфу хатар; **қондаи беҳатарии ҳаракат** маҷмӯи тарзу усули ҳаракати нақлиёт ва роҳқардии пиёдаравҳо.

БЕХАТӢ *بی خطی* 1. хату алифбо надоштан. 2. беҳат будан, хат навишта натавонистан; бесаводӣ.

БЕХАТО *بی خطا* хатонадошта, бесаҳв, беғалат; бидуни хато, хато нақурда: **ҳисоби беҳато**, **беҳато навиштан**, **беҳато қондан**; **беҳато задан** рост ба ҳадаф қадан.

БЕХАТУСАВОДӢ *بی خط و سوادى* хату савод надоштан, қондаву навишта натавонистан, бесавод будан.

БЕХГӢШӢ *بیخ گوشى*: **беҳгӢшӢ ҳарф қадан** гӢшақӣ гап қадан, пиқир-пиқир қардан.

БЕХЕШ *بی خویش* 1. *ниг.* беҳешованд. 2. *ниг.* беҳештан.

БЕХЕШОВАНД *بی خویشاوند* он ки ҳешу табор надорад.

БЕХЕШТАН *بی خویشان* *қит.* беҳуд, азқолрафта.

БЕХЕШУТАБОР *بی خویش و تبار* *ниг.* беҳешованд.

БЕХИРАД *بی خرد* беақл, нодон, аҳмақ.

БЕХИРАДӢ *بی خردی* беҳирад будан, беаклӣ, нодонӣ; аҳмақӣ.

БЕХИРОЧ *بی خراج* аз хирочу андоз озод, хирочу андоз надода.

БЕХӢ *بیخی* лаҳҷ. сабзӣ, зардак.

БЕХКАН *بیخکن* аз беҳ кананда.

БЕХКАНДА *بیخکنده* решақаншуда; **беҳканда** *шудан* *маҷ.* тамоман барҳам хӯрдан.

БЕХМЕВА *بیخمیه* *бот.* сабзавоте, ки ҳосили он дар реша аст (*аз қабилӣ* сабзӣ, картошка, лаблабу).

БЕХОБ *بی خواب* он ки хобаш намеояд; бедорхоб: **чаши беҳоб.**

БЕХОБӢ *بی خوابی* беҳоб будан, дар вақташ набурдани хоб, хоб нарафтан, бедории давомдор (ба иллате): **дарди беҳобӣ.**

БЕХОНА *بی خانه* он ки хонаву сарпаноҳ надорад, бемаскан: **беҳонаю чой, беҳонаю бенаво.**

БЕХОНАВОДА *بی خانواده* *ниг.* беоила.

БЕХОНАДОН *بی خاندان* он ки оила надорад, беоила; бе зану фарзанд ва хонаю чой.

БЕХОНУМОН *بی خانمان* *//بی خان ومان* он ки ягон сарпаноҳ надорад, овора, беҳонаю чой: **беҳонумон кардан, беҳонумон шудан.**

БЕХОНУМОНӢ *بی خانمانی* *//بی خان ومانی* беҳонумон будан, надоштани сарпаноҳ, беҳонаю чой будан.

БЕХОР *بی خار* растани, ки хор надорад: **гули беҳор.**

БЕХОСИЯТ *بی خاصیت* *маҷ.* бепою кадам, шум, наҳс.

БЕХОСТ *بی خواست* 1. *ниг.* **нохост.** 2. *лаҳҷ.* хотирчамъона, бепарвоёна.

БЕХОСТА *بی خواسته* *кит.* бесарват, бепулу мол.

БЕХОТИРА *بی خاطره* беёд, ёднадошта, хотираш заифбуда.

БЕХПИЁЗ *بیخپياز* ҳосили решаи пиёз.

БЕХТА *بیخته* *сифати феъли* замони гузашта аз **беҳтан**; **беҳташуда**: **орди беҳта.**

БЕХТАН *بیختن* 1. аз ғалбер (парвезан) ва элак гузаронида тоза кардан, элак кардан: **орд**

беҳтан, гандум беҳтан. 2. афшондан, пошидан.

БЕХУД *بیخود* 1. он ки ихтиёри идора кардани худро аз даст додааст, аз худ беҳабар, ниҳоят парешон ва ошуфта. 2. беҳуш, мадҳуш, беҳол; **беҳуд шудан** а) беҳуш шудан, аз ҳуш рафтан, аз ҳол рафтан; парешонҳол ва ошуфта шудан; б) *маҷ.* аз худ рафтан, мағрур шудан.

БЕХУДӢ *بیخودی* 1. аз худ беҳабарӣ; шӯридагӣ, изтироб. 2. беҳушӣ, мадҳушӣ; беҳоливу бемадорӣ.

БЕХУДО *بی خدا* худоношинос, бедин, мул-ҳид.

БЕХУДОВАНД *بی خداوند* *кит.* бесоҳиб, бемолик.

БЕХУДОНА *بی خودانه* дар ҳолати беҳушӣ, беҳушона; беихтиёрона, бидуни ирода.

БЕХУН *بی خون* 1. хуннадошта; камхун; **лабҳон** **беҳун** *лабҳои* рангпариди. 2. *гуфт.* бераҳм, нотарс.

БЕХУНӢ *بی خونی* беҳун будан, хун надоштан; камхунӣ.

БЕХӮРОК *بی خوراک* он ки аз хӯрок таъмин нест;

беҳӯрок мондан хӯрду хӯрок надоштан, аз хӯрок таъмин набудан.

БЕХӮРОКӢ *بی خوراکي* беҳӯрок будан, беҳӯрок мондан.

БЕХЧАСТ *بیخجست* нардҳое, ки аз решаи дарахт сабзидаанд; **ниҳоли беҳчаст** дарахти аз кунда ё решае сабзида.

БЕХ I *به* 1. хуб, нағз, некӯ, писандида. 2. сихат, тандуруст; **беҳ шудан** а) хуб шудан, нек шудан; б) шифо ёфтан, сихат ёфтан, саломат шудан. 3. *ниг.* **беҳтар.**

БЕХ II *به* *кит., ниг.* **биҳӣ.**

БЕХАВАС *بی هوس* шавку ҳаваснадошта, он ки нисбат ба чизе шавку ҳавас надорад; *муқоб.* **ҳавасманд.**

БЕХАВАСӢ *بی هوسی* беҳавас будан, шавку рағбат надоштан.

БЕҲАВО I **بي هوا** ҳавонадошта, ҳолӣ аз ҳаво: **фазои беҳаво**.

БЕҲАВО II **بي هوا** *гӯфт.* равишу тарзи кор на-
дошта; он ки низоми ҳуби кор надорад.

БЕҲАВСАЛА **بي حوصله** он ки ба иҷрои коре
ҳошиш надорад, фориғбол; дилхунукшуда аз
коре: **беҳавсала шудан**.

БЕҲАВСАЛАГӢ **بي حوصلگي** ҳавсала ва майлу
рағбат надоштан ба ягон кор; **бо беҳавсалагӢ**
дилу бедилон, бо дили ноҳолам; хунсардона.

БЕҲАД(Д) **بي حد** 1. беохир, беинтиҳо, бепоён,
беканор: **беҳадду канор**, **беҳадду бепоён**. 2.
беҳадду ҳисоб беҳисоб, бешумор, зиёд, бисёр:
ғайрати беҳад. 3. хеле; аз ҳад берун, беандоза:
роҳи беҳад вайрон, **ҳавои беҳад дилнишин**,
беҳад меҳрубон будан, **беҳад миннатдор бу-**
дан, **беҳад хурсанд шудан**.

БЕҲАДАФ **بي هدف** бемақсад, бе фикру барномаи
муайян.

БЕҲАӢ **بي حيا** бешарм, берӯй, густох, беадаб.

БЕҲАӢГӢ **بي حياگي** бешармӣ, берӯй; густохӣ,
беобрӯй: **беҳаӢгӢ кардан**.

БЕҲАӢӢ **بي حياي** *ниг.* **беҳаӢгӢ**.

БЕҲАӢОНА **بي حيايانه** бешармона, беибоёна;
густохона.

БЕҲАЙСИЯТ **بي حشيت** беқадр, безътибор, беоб-
рӯй.

БЕҲАЙСИЯТӢ **بي حشيتي** беқадрию безътиборӣ,
беобрӯй.

БЕҲАЛОВАТ **بي حلاوت** он чи лаззату ширинӣ
надорад, ногувор, ғайриҳаловатбахш.

БЕҲАЛОВАТӢ **بي حلاوتي** беҳаловат будан,
ҳаловатбахш набудан; ногуворӣ.

БЕҲАМИЯТ **بي حमित** он ки ору номус надорад;
бешараф, нокас.

БЕҲАМИЯТӢ **بي حميتي** беорӣ, беномусӣ;
бешарафӣ, нокасӣ.

БЕҲАМТО **بي همتا** беназир, бемислу монанд;
ягона: **хусни беҳамто**.

БЕҲАНЧОР **بي هنجار** *қит.* ноҳанчор, беусул,
бероҳу равиши муайян.

БЕҲАНЧОРӢ **بي هنجاري** берохӣ, бетарикӣ.

БЕҲАРАКАТ **بي حرکت** ночунбон, ором, соқит;
беҳаракат хобидан а) ором хобидан;
ночунбида хобидан; б) *мач.* бекор истодан,
дар ҳолати ноистифода истодан.

БЕҲАРАКАТӢ **بي حرکتي** 1. ночунбонӣ; оромӣ. 2.
саъю кӯшиш накардан, бефаъолиятӣ.

БЕҲАРОС **بي هراس** нотарсона, бебокна, бетарсу
бим.

БЕҲАФТОД **بي هفتاد** *қит.* салоҳ ва беҳбудӣ, хуш-
ҳоӣ.

БЕҲАЯЧОН **بي هيچان** бидуни ҳаячон, оромона,
хотирчамъона.

БЕҲ-БЕҲ **بي به به** *қалмаи тақлиди овози* барои ба
назди худ хондани хару асп.

БЕҲБУД **بي بود** 1. *ниг.* **беҳбудӣ**. 2. тандурустӣ,
саломатӣ.

БЕҲБУДӢ **بي بودي** 1. ҳубӣ, некӣ; беҳ шудан, нек
шудан: **беҳбудии аҳволи халқ**, **беҳбудии кор**.
2. сикатёбӣ, шифоёбӣ; **беҳбудӣ ёфтан** а) рӯ ба
беҳбудӣ овардан, беҳ (хуб) шудан (-и корҳо);
б) сикат шудан, шифо ёфтан.

БЕҲГУЗИН **بي گزين** *қит.* 1. беҳгузинанда, хуб ва
некро интиҳобкунанда. 2. некикунанда;
наққор.

БЕҲДОШТ **بيداشت** *нав.* соҳаи илми тиб, ки ҳифз
ва беҳатарии тандурустии одамро дар
алоқамандӣ бо муҳити беруна омӯхта, барои
пешгирӣ аз касалиҳо ва нигоҳдории
тандурустӣ чораҳо меандешад, гигиена:
беҳдошти мактабиён, **беҳдошти меҳнат**,
беҳдошти шахсӣ.

БЕҲДОШТӢ **بيداشتي** *мансуб ба* **беҳдошт**: **назо-**
рати беҳдоштӣ.

БЕҲЗИСТӢ **بيزيستي** хушзиндагонӣ, осударӯз-
горӣ; осудаҳоӣ.

БЕҲЗОДӢ بهزادى мансуб ба Камолиддини Бехзод – рассоми асримиёнагии тоҷику форс: қалами тасвири бехзодӣ.

БЕҲИКМАТ بهى حكمت аз ҳикмат дур; бемазмун.

БЕҲИЛА بهى حيله бемакру бефиреб: **беҳилаву найранг**.

БЕҲИММАТ بهى همت 1. беғайрат ва бечасорат дар роҳи некӣ; он ки иродаи қавӣ надорад. 2. бесаховат, бечуд.

БЕҲИММАТӢ بهى همتى беҳиммат будан; ҳиммату саховат надоштан; пастҳимматӣ, дунҳимматӣ.

БЕҲИММАТОНА بهى همتانه дар ҳолати беҳимматӣ.

БЕҲИМОЯТ بهى حمايت бепушту паноҳ, ҳимоятнадошта, беҳомӣ.

БЕҲИН بهين беҳтарин, хубтарин, нағзтарин.

БЕҲИС(С) بهى حس 1. он ки қобилияти ҳис надорад, беэҳсос: **беҳиссу ҳаракат истодан** (хобидан). 2. он, ки ба нозуқиҳо сарфаҳм намеравад, назокатро фарқ намекунад; кундфаҳм; **беҳис кардан** ба воситаи дору қарахт кардан (ягон узи баданро).

БЕҲИСКУНАНДА بهى حس کننده сифати феълии замони ҳозира аз **беҳис кардан**; тиб. қарахткунанда ва таскинбахш (оид ба дору).

БЕҲИСОБ بهى حساب бешумор, бисёр, зиёд: **ганчи беҳисоб, боигарии беҳисоб**.

БЕҲИСОБӢ بهى حسابى бешуморӣ, бисёрӣ.

БЕҲИССӢ بهى حسى 1. беҳис будан; эҳсос накардан; беҳушӣ; қарахтӣ, беҳаракатӣ. 2. дарк накардани нозуқиҳо; кундфаҳмӣ.

БЕҲИФОЗ بهى حفاظ кит. аз роҳи ҳавову ҳавас худдорӣ накунада, беор, бебок.

БЕҲИЧОБ بهى حجاب бепарда, бечодир ва чашмбанд; рӯйкушода: **духтари беҳичоб; беҳисобу китоб** ҳисобу китоб накарда, ҳисобро баробар накарда.

БЕҲӢ بهى хубӣ, нағзӣ, некӣ; беҳбудӣ.

БЕҲМАДОН بهمدان ниг. фалон.

БЕҲНОНА بهنانه кит. кулчаи сафед; нони рағганин.

БЕҲОКИМИЯТӢ بهى حاکميتи адами ҳокимияти давлатӣ ё маҳаллӣ.

БЕҲОЛ بهى حال беқувват, бемадор, хастаҳол, монда, шалпар: **беҳол қардан, беҳол шудан; беҳол афтодан** аз қувват монда афтодан; беҳуш афтодан.

БЕҲОЛӢ بهى حاللى беҳол будан, беқувватӣ, бемадорӣ, сустӣ; хастагӣ.

БЕҲОЛКУНАНДА بهى حال کننده сифати феълии замони ҳозира аз **беҳол қардан**; мондакунанда, хастакунанда.

БЕҲОЛОНА بهى حالانه дар ҳолати заъф ва нотавонӣ, базӯр, бохастагӣ.

БЕҲОМӢ بهى حامى бепушту паноҳ, бемададгор, беҳимоятгар, бетакягоҳ.

БЕҲОСИЛ بهى حاصل 1. ҳосилнадиҳанда, бесамар, бебар, бемева: **дарахти беҳосил, замини беҳосил**. 2. бенатича, бефоида, беҳуда: **мунозираи беҳосил, давидани беҳосил**.

БЕҲОСИЛӢ بهى حاصللى 1. беҳосил будан, бесамарӣ. 2. бенатичагӣ, бефоидагӣ.

БЕҲРӮЗ بهروز он ки зиндагиаш хуш мегузарад, некрӯз, хушбахт, саодатманд.

БЕҲРӮЗӢ بهروزى некрӯзӣ, хушбахтӣ, саодатмандӣ.

БЕҲТАР بهتر 1. сифати дараҷаи қиёсӣ аз **беҳ**; хубтар, нағзтар. 2. авлотар, афзалтар; **чаве мушк беҳтар, ки як тӯда гил** (зарб.); **чизеро аз чизе беҳтар доништан** (шуморидан) чизеро афзал шумурдан; **беҳтар аст, ки авлотар аст, ки...**; **беҳтар шудан** рӯ ба беҳбудӣ овардан; як дараҷа шифо ёфтан, сиҳат шудан.

БЕҲУВИЯТ بهى هويت худбохта, аз худ бегона, он ки дорои рафтор, кирдор, тафаккур ва шахсияти мустақил набуда, ба дигарон тақлид ё пайравӣ мекунад.

БЕҲУДА بهوده 1. бефоида, барабас: **зӯри беҳуда, қори беҳуда, беҳуда сарф қардан, беҳуда гузаштани вақт; зӯри беҳуда миён мешиканад** (зарб.); **зӯри беҳуда задан** кӯшиши бефоида қардан, барабас талош қардан. 2. ноҳақ; бе-сабаб: **беҳуда ранҷондан, беҳуда азоб додан**. 3. бемавқеъ; нодаркор: **нози беҳуда, қурбонии беҳуда, беҳуда ҳавотир шудан, беҳуда ҷон кохондан; гапи беҳуда сухани бемаънӣ, ҳарфи пуч; беҳудаю беҳуда дарқору нодар-**

кор, лозиму нолозим; **беҳуда нагуфтаанд** (намегӯянд), **ки** ... бедарак нагуфтаанд (намегӯянд), **ки...**; **беҳуда рафтан** зоеъ шудан, натиҷаи матлуб надодан (-и ғайрат, меҳнат, кофтуков *ва ғ.*).

БЕҲУДАГАРД **بيهوده گرد** оворагард, сар-саригард.

БЕҲУДАГАРДӢ **بيهوده گردی** оворагардӢ, сар-саригардӢ.

БЕҲУДАГӢ **بيهودگی** бефоида будан, беҳуда будан.

БЕҲУДАГӢ (Ӣ) **بيهوده گوی** он ки суханони пучу бемаънӣ ва бемаврид мегӯяд, ёвагӯ, сафсатагӯ.

БЕҲУДАГӢӢ **بيهوده گوئی** ёвагӯӣ, сафсатагӯӣ, бемаънигӯӣ.

БЕҲУДУД **بي حدود** беҳад, беканор, фарох, васеъ; бидуни сарҳад.

БЕҲУЗУР **بي حضور** беҳаловат; нороҳат, безобита; **беҳузур кардан касеро** а) нороҳат кардан касеро; б) *мач.* дилбазану безор кардан касеро; **беҳузур шудани дил** бечо шудани дил, худро ногувор ҳис кардан.

БЕҲУЗУРӢ **بي حضوری** ҳисси нороҳатӣ, безобитагӣ; нохушии мизоч.

БЕҲУКУҚ **بي حقوق** аз ҳуқуқ маҳрум, ҳуқуқ-надошта: **беҳуқуқ будан**.

БЕҲУКУҚӢ **بي حقوقی** беҳуқуқ будан, маҳ-рум будан аз ҳуқуқ, ҳуқуқ надоштан.

БЕҲУНАР **بي هنر** 1. он ки касбу ҳунареро аз худ накардааст, пешаеро ёд нагирифтааст. 2. беистеъдод, беқобилият; бемахорат; ноӯҳ-дабаро.

БЕҲУНАРӢ **بي هنری** 1. беҳунар будан, соҳиби пешаю хирфае набудан. 2. беистеъдодӣ, беқобилиятӣ, белаёқатӣ; ноӯҳдабарой.

БЕҲУНАРОНА **بي هنرانه** беистеъдодона, белаёқатона; ноӯҳдабароёна.

БЕҲУРМАТ **بي حرمت** беиззат, безҳтиром, беобрӯ; бекадру безътибор; **беҳурмат кардан** обрӯи касеро резондан.

БЕҲУРМАТӢ **بي حرمتی** безҳтиромӣ, беодобӣ, густохӣ (*дар ҳаққи касе ё чизе*).

БЕҲУСН **بي حسن** нозебо, безеб: **беҳусну чамол**.

БЕҲУШ **بي هوش** 1. азҳушрафта, мадҳуш, беҳис, беҳуд: **беҳуш афтодан**, **беҳуш хобидан**, **беҳуш шудан**. 2. *гуфт.* парешонхотир, фаромӯш-хотир.

БЕҲУШӢ **بي هوشی** 1. ҳолати аз ҳуш рафтан, беҳудӣ, беҳиссӣ. 2. *гуфт.* парешонхотирӣ, фаромӯшхотирӣ.

БЕҲУШОНА **بي هوشانه** дар ҳолати беҳушӣ, беҳудона; беихтиёрона; **беҳушона гап задан**, **беҳушона кардан** (*кореро*).

БЕЧАШМ **بي چشم** он ки ва ё он чи чашм надорад; нобино, кӯр, аъмо.

БЕЧАШМӢ **بي چشمی** нобиноӣ, кӯрӣ, кӯр будан, нобино будан.

БЕЧАШМУРӢ **بي چشم و رو** беҳаё, густох.

БЕЧАШМУРӢӢ **بي چشم و روی** *мач.* густохӣ, беҳаёӣ.

БЕЧИЗ **بي چيز** 1. он ки молу чиз надорад, нодор: **бечизу чора**. 2. *гуфт.* беасос, бесабаб, беҳуда: **бечиз намегӯянд, ки...**, **бечиз нест, ки...**

БЕЧИЗӢ **بي چيزی** бечиз будан, нодорӣ; камбағалӣ.

БЕЧОРА **بي چاره** 1. он ки барои беҳбудии кори худ чораю илоҷ надорад, дармонда; очиз. 2. камбағал, бенаво, фақир; бепушту паноҳ: **деҳқони бечора**, **косиби бечора**, **бекасу бечора**, **бечораю бенаво**, **беваву бечора**. 3. бадбахт, бетолеъ, шӯрбахт (*беиштар ҳангоми гамхорӣ ва ё изҳори таассуф ба ҳоли касе мегӯянд*): **модари бечора**, **зани бечора**, **ошиқи бечора**; **бечора шудан** а) ноилоҷ (ночор) шудан, танг шудан (-и ҳоли касе); б) очизу дармонда шудан; камбағалу бенаво шудан; в) бадбахт (берӯзӣ) шудан.

БЕЧОРАВОР **بي چاره وار** мисли бечора, монанди бечора; камбағалона, фақирона.

БЕЧОРАГӢ **بي چارگی** 1. ночорӣ, ноилоҷӣ. 2. камбағалӣ, тангдастӣ, бенавоӣ, фақр. 3. *гуфт.* касбу кори каммузду фақирона; машғулият ва зиндагии хоксорона; **бечорагӣ кардан** бо кори каммузд машғул будан; бо кори каммузд рӯз гузаронидан.

БЕЧОРАПАРВАР **بي چاره پرور** он ки ба дар-

мондагону мӯхтоҷон лутфу эҳсон мекунад, дасти ёрӣ дароз карданро дӯст медорад; муқ. камбағалпарвар.

БЕЧОРАҲОЛ بیچاره حال 1. камбағал, тангдаст. 2. фақирона, камбағалона.

БЕЧУН بیچون 1. бемонанд, бемисл, беназир. 2. д. яке аз сифатҳои Худо; **бечуну чаро** бегуфтуғу, бе шарту шароит; хатман, албатта: **бечуну чаро иҷро кардан, бечуну чаро розӣ шудан.**

БЕЧУНӢ بیچونی беҳамтоӣ, бемонандӣ, беназирӣ.

БЕЧУНУЧАРО بی چون و چرا хатмӣ, бешак, он чиро, ки дар борааш шак намекунад.

БЕЧАВОБ بی جواب ҷавоб нагардонда, посух нагуфта; **бечавоб мондан** а) ҷавоб нагардондан (ба савол, нома, мактуб ва ғ.); номаи ҷавобӣ нанавиштан; б) иҷро нашудан.

БЕЧАВҲАР بی جوهر беасл, белаёқат, беағз; нотавон.

БЕЧАВҲАРӢ بی جوهری белаёқатӣ, беағзӣ; нотавонӣ, беаслӣ.

БЕЧАЗО بی جزа ҷазо надида, бидуни подош ба амали бад: **бечазо мондан, бечазо гузоштан.**

БЕЧАМОЛ بی جمال нозебо, зишт, беҳусн.

БЕЧАНЧОЛ بی جنجال ҷанҷол накарда, бидуни низову кашмакаш; оромона; ◇ **сари бечанҷоли худро ба ҷанҷол гузоштан** кореро, ки кардан ё ба он ҳамроҳ шудан нашояд, карда, худро ба ташвиш монондан.

БЕЧАРАНГ بی جرنگ ҷамсадоҳон **бечаранг зби.** ҷамсадоҳое, ки бе иштироки садо ба вучуд меоянд (аз қабилӣ к,п,с,т...).

БЕЧИГАР بی جگر тарсончак, буздил, тарсу, бечуръат.

БЕЧИЛО بی چلا ҷилонадошта; сайқалнаёфта.

БЕЧИРМ بی جرم гуфт. он чи наксе надорад, беиллат, беайб, ҳеҷ доғу лаккае надошта: зардолуи бечирм, чехраи бечирм.

БЕЧИХАТ بی جهت бесабаб, беҳуда, беасос.

БЕЧИХОЗ بی جهاز 1. бисоту афзорнадошта, беасбобу анҷом (оид ба хона). 2. бебисот, чиҳознадошта (оид ба духтар).

БЕЧО بیجا 1. он ки барои истиқомат ҷой (сарпаноҳ) надорад, беҳона, беманзил. 2. бе-маврид, бемавқеъ: **хандаи бечо.** 3. беҳуда, барабас; бесабаб: **бечо набудани гапи касе, бечо набудани шубҳа ё гумони касе; чизеро аз ҷояш бечо кардан** чизеро аз ҷое ба ҷои дигар бурдан, ҷои чизеро тағйир додан, аз ҷояш ҷунбондан; ◇ **бечо қадам мондан** кори нодуруст кардан, бемулоҳиза кор кардан; рафтори ношоиста кардан, аз роҳи дуруст баромадан; **авзон касе бечо шудан** тағйир ёфтани намуди зоҳирии касе; тағйир ёфтани ҳоли касе; **дили касе бечо шудан ниг. беҳузур** (дили касе **беҳузур шудан**); **дили касеро бечо кардан** дили касеро вайрон кардан, дили касеро беҳузур кардан; **чашии касе бечо будан** аз ҳоли табиӣ баромадани нигоҳи касе; аз ҳаракат ва рафтори касе зоҳир гаштани қасди бади он; **бечо не гуфт.** бад нест: **одами бечо не; хаёлаш бечо гуфт.** хаёлаш парешон, мушаввашхотир.

БЕЧОГАРД بیجاگرد гандагард, бетартиб, айёш.

БЕЧОГАРДӢ بیجاگردی гандагардӣ, айёшӣ.

БЕЧОДА I بیجاده маъд. як навъ санги сурх ё зардранги ёкутмонанд, ки хосияти қаҳрабодӣ дорад.

БЕЧОДА II بیجاده берох, роҳ надошта.

БЕЧОДАГӢ بیجادی берохӣ, роҳ надоштан.

БЕЧОДАГУН بیجاده گون кит. сурхранг, сурх, лаби сурхранг.

БЕЧОДАЛАБ بیجاده لب сурхлаб, лаби сурх.

БЕЧОДАРАНГ بیجاده رنگ ниг. бечодагун.

БЕЧОӢ بیجای беҳонаву дар, бесарпаноҳ.

БЕЧОӢГОӢ بیجایگاه ниг. бечой.

БЕЧОН بیجان 1. мурда, ғайризинда; кушта: **ҷасади бечон; бечон кардан (намудан)** куштан, қатл кардан. 2. маҷ. бемадор, беҳол, камқувват; муқ. **нимчон**; ◇ **биёбони бечон** биёбони беғиёху бедарахти хомӯш ва беодам; **моли бечон** чизу чораи рӯзгор (ғайри ҳайвонот); муқоб. **моли чондор.**

БЕЧОНӢ بیجانی 1. бечон будан, рӯҳ надоштан, мурдагӣ. 2. маҷ. беҳолӣ, бемадорӣ, беқувватӣ.

БЕЧОХАРЧӢ بیجاخرجی харчи беҳуда кардан, харчи бемавқеъ; исрофкорӣ.

БЕЧУРМ *بی جرم* бегуноҳ, надоштани гуноҳ.

БЕЧУРЪАТ *بی جرئت* он ки чуръат надорад, буздил, тарсончак.

БЕЧУРЪАТӢ *بی جرئتی* бекатъиятӣ; буздили, тарсончакӣ: **бечуръатӣ кардан**.

БЕЧУРЪАТОНА *بی جرئانه* чуръат накарда; дудила шуда, ба таври ғайриқатъӣ; буздилона.

БЕШ *بیش* бисёр, зиёд, афзун: **аз ҳама беш** зиёдтар аз дигарон: **аз ҳама беш пахта чидан**; **аз андоза (ҳад) беш** беандоза; бениҳоят зиёд; **беш аз беш** торафт бештар, рӯз аз рӯз афзун; **беш аз пеш** аз пештара зиёдтар; назар ба пештара бештар; **беш аз ҳисоб** беҳисоб, бешумор; бениҳоят зиёд; **каму беш ниг. кам (каму беш)**.

БЕШ//БИШ *بیش* гиёҳест, ки решаи он заҳри қотил аст, ҳалоҳил.

БЕША *بیشه* дарахтзори табиӣ ва худрӯ, ҷангал; майдони сердарахт; **беша бе шеру дарё бе моҳӣ намешавад (зарб.)**.

БЕШАБОҒ *بیشه باغ* боғи сердарахти ғулӣ.

БЕШАБОН *بیشه بان* он ки бешаро посбонӣ мекунад, посбони беша, ҷангалбон.

БЕШАБОНӢ *بیشه بانی* касбу кори бешабон; посбонии беша, ҷангалбонӣ.

БЕШАВҚ *بی شوق* ниг. **беҳавас**.

БЕШАВҲАР *بی شوهر* зане, ки шавҳар надорад, бешӯ, бевазан.

БЕШАВҲАРӢ *بی شوهری* бешавҳар будан, бевазанӣ.

БЕШАГӢ *بیشگی* мансуб ба беша; дар беша рӯида, ҷангалӣ: **гулҳои бешагӣ**.

БЕШАДАШТ *بیشه دشت* *ҷугр.* минтақаи даште, ки ҷо-ҷо бешаҳои хурд дорад, ҷангалдашт.

БЕШАДОР *بیشه دار* бешадошта, ҷангалдор; сербеша: **минтақаҳои бешадор**.

БЕШАДОРӢ *بیشه داری* ниг. **ҷангалпарварӣ**.

БЕШАДОШТА *بیشه داشته* ниг. **бешадор**.

БЕШАЗОР *بیشه زار* 1. ниг. **беша**. 2. ҷое, ки бешаҳои зиёд воқеъ аст.

БЕШАК(К) *بی شک* ниг. **бешубҳа**: **бешак(к)у**

шубҳа.

БЕШАКЛ *بی شکل* шакли муайян надошта.

БЕШАКЛӢ *بی شکلی* бешакл будан, надоштани шакли муайян.

БЕШАМОЛ *بی شمال* шамолнадошта, боднавазанда, бебод: **рӯзҳои бешамол**.

БЕШАМОЛӢ *بی شمالي* бешамол будан, навазидани бод, бебодӣ.

БЕШАРАФ *بی شرف* бевичдон, беору номус, бешарму ҳаё; беобрӯ, беиззат.

БЕШАРАФӢ *بی شرفی* бевичдонӣ, беномусӣ; беобрӯӣ, расвой: **бешарафӣ кардан**.

БЕШАРАФОНА *بی شرفانه* бо бевичдонӣ, беномусона; беобрӯёна.

БЕШАРИК *بی شریک* ҳамроҳнадошта, беҳамкор, беанбоз, танҳо.

БЕШАРМ *بی شرم* он ки шарму ҳаё надорад, беҳаё, беору номус; берӯ, густох.

БЕШАРМӢ *بی شرمی* беҳаёӣ, беномусӣ; берӯӣ, густохӣ: **бешармӣ кардан**.

БЕШАРМОНА *بی شرمانه* 1. беорона, беномусона, берӯёна, бевичдонона: **даъвои бешармона, дуруғи бешармона**. 2. бидуни шарм, ору номус накарда: **бешармона дуруғ гуфтан**.

БЕШАРОФАТ *بی شرافت* ниг. **бешараф**.

БЕШАРОФАТӢ *بی شرافتی* ниг. **бешарафӣ**.

БЕШАФҚАТ *بی شفقت* бераҳм, дилсахт, сангдил.

БЕШАФҚАТӢ *بی شفقتی* бераҳмӣ, сангдилӣ, дилсахтӣ.

БЕШАХС *بی شخص* *грам.* 1. бемубтадо, номаълуммубтадо; **ҷумлаи бешахс** ҷумлаи яктаркибае, ки танҳо аз як сараъзо – хабар иборат буда, шахсро ифода намекунад: **бояд кард, мебоист кард**. 2. феъле, ки дар шахси сеюми танҳо амалу ҳолати худ аз худ воқеъшавандаро мефаҳмонад: **шаб шуд, торик шуд**.

БЕШАХРӢ *بی شهری* аз шахру диёри худ ҷудо ва дур будан; дури аз ватан, ғарибӣ.

БЕШИКАСТ *بی شکست* шикастнопазир, мустаҳкам, қавӣ.

БЕШИКВА *بی شکوه* шикоят накарда, бидуни шикваву гила.

БЕШИНА *بيشینه* бештарин, ҳадди аксар.

БЕШИР *بيشير* ширнадиҳанда, ширдиҳиро қатъкарда: **гови бешир: гови бешир овози баланд дорад** (*зарб.*).

БЕШИТОБ *بيشتاب* бидуни шитоб, саросема нашуда, оромона.

БЕШӢ *بيشى* 1. афзунӣ, зиёдтар, афзоиш. 2. *мач.* зиёдталабӣ, истизодат.

БЕШОГИРД *بيشاگرد* касе, ки шогирд надорад: **устои бешогирд.**

БЕШОХ *بيشاخ* 1. он чи шох надорад (*хоҳ гов, буз, оҳу ва ғ. инҳо ва хоҳ ниҳолу дарахте, ки шоха набаровардааст ё шохааш шикастааст*): **гови бешох, дарахти бешоху барг.** 2. *гуфт., мач.* бетарбия, густох.

БЕШОҲА *بيشاخه* дарахти шохнабароварда ё шохаву навдааш шикаста.

БЕШТАР *بيشتر* 1. *сифати дараҷаи қиёсӣ аз беш;* зиёдтар, бисёртар, афзунтар: **бештар аз..., бештар аз ҳама.** 2. аксари вақт, аксаран; **бештари...** аксари..., қисми зиёди..., қисми асосии..., ағлаби...

БЕШТАРИН *بيشترين* *сифати дараҷаи олӣ аз бештар;* аксар, ағлаб, дорои миқдор ва кайфияти болотарин.

БЕШУБҲА *بيشبهه* бегумон, бешак, албатта; бегуфтуғу, бечуну чаро.

БЕШУМАР *بيشمر* *ниг.* бешумор.

БЕШУМОР *بيشمار* беҳисоб, беадад, аз ҳад афзун, бисёр зиёд: **даромади бешумор, сарвати бешумор, ранчи бешумор.**

БЕШУМУР *بيشمر* *ниг.* бешумор.

БЕШУУР *بيشعور* 1. он ки шуур надорад, бефаҳм, беақлу фаросат. 2. *ниг.* бешууруна.

БЕШУУРӢ *بيشعورى* шуур надоштан, бефаҳмӣ, беақлию бефаросатӣ.

БЕШУУРОНА *بيشعورانه* беҳушона, худ ба худ; беидрок, беихтиёр.

БЕШӢ(Ӣ) *بيشوى* *ниг.* бешавҳар.

БЕШӢӢ *بيشويى* *ниг.* бешавҳарӣ.

БЕШӢХӢ *بيشوخى* бидуни ҳазлу шӯхӣ, ба таври ҷиддӣ.

БЕӢХТИӢТ *بياحتياط* 1. он ки дар иҷрои корҳо эҳтиётро риоя намекунад ва насанҷида суҳанеро мегӯяд, ё кореро мекунад, ноэҳтиёткор. 2. *ниг.* **беӢхтиётна.**

БЕӢХТИӢТӢ *بياحتياطى* беӢхтиёт будан, ноэҳтиёткорӣ; ғайри оқибатандешӣ: **беӢхтиётӣ кардан.**

БЕӢХТИӢТОНА *بياحتياطانه* 1. он чи на аз рӯи эҳтиёт карда ё гуфта шудааст, бемулоҳиза: **суҳани беӢхтиётна, ҷавоби беӢхтиётна.** 2. на аз рӯи эҳтиёт, эҳтиёт накарда, бепарвоёна.

БЕӢХТИӢЧ *بياحتياج* бидуни эҳтиёҷ; ҳоҷатнадошта, бениёз, мӯҳточнабудан.

БЕӢХТИӢЧӢ *بياحتياجى* беӢхтиёҷ будан, ниёзу эҳтиёҷ надоштан, мӯҳточ набудан.

БЕӢХТИРОМ *بياحترام* он ки ҳурмату эҳтиром надорад, беобрӯ.

БЕӢХТИРОМОНА *بياحترامانه* эҳтиром накарда, ҳурмату иззатро ба ҷо наоварда.

БЕӢХТИРОМӢ *بياحترامى* эҳтиром накардан, беҳурматӣ, беиззатӣ; **беӢхтиромӣ кардан** иззату эҳтироми касеро ба ҷо наовардан, нисбат ба касе беҳурматӣ кардан.

БЕӢТИБОР *بياعتبار* 1. он ки эътибор надорад, бекадрӣ, кимат, беобрӯ: **беӢтибор кардан, беӢтибор шудан.** 2. аз эътибор соқит, аҳамияташро гумкарда, бекора, мансух (*дар бораи ҳуҷҷатҳо*): **беӢтибор доништан, беӢтибор ҳисоб кардан.**

БЕӢТИБОРӢ *بياعتبارى* 1. эътибор надоштан; бекадрӣ, кадрӣ кимат ва обрӯ надоштан. 2. соқит аз эътибор, эътибор ва аҳамияти ҳудро гум кардан (-и ҳуҷҷат).

БЕӢТИБОРОНА *بياعتبارانه* эътибор надода, беаҳамиятона; назарногирона, нописандона: **беӢтиборона даст афшондан.**

БЕӢТИДОЛ *بياعتدال* аз дараҷаи миёна беруншуда, аз ҳарфи эътидол баромада, ғайримӯътадилӣ.

БЕӢТИДОЛӢ *بياعتدالى* беӢтидол будан, аз дараҷаи миёна берун шудан, ғайримӯътадил.

БЕӢТИҚОД *بياعتقاد* 1. он ки ба чизе эътиқод надорад; нобовар, боварнакунанда. 2. бедин, бемазҳаб.

БЕЪТИҚОДӢ *بی اعتقادى* 1. безътиқод будан, мӯътақид набудан, бовар надостан ба чизе. 2. бединӣ, бемазҳабӣ.

БЕЪТИМОД *بی اعتماد* он ки қобили эътимод нест, ба он бовар кардан мумкин нест, номӯътамад.

БЕЪТИМОДӢ *بی اعتمادى* қобили эътимод набудан, номӯътамадӣ; нобоварӣ.

БЕЪТИНО *بی اعتنا* 1. бедикқат, безътибор, бетаваҷҷӯх; **безътино шудан**. 2. *ниг.* **безътиноёна**.

БЕЪТИНОЁНА *بی اعتنائانه* бедикқатона, аҳамият надода; писанд накарда, нописандона: **назари безътиноёна, безътиноёна гап задан, безътиноёна нигоҳ кардан; безътиноёна гӯш кардан**.

БЕЪТИНОӢ *بی اعتنائى* эътино накардан, эътибор надодан, таваҷҷӯх зоҳир накардан, бетаваҷҷӯхӣ; нописандӣ: **безътиноӢ кардан; бо безътиноӢ** безътиноёна, эътибор надода; нописандона.

БЕЪТИРОЗ *بی اعتراض* эътироз накарда, норозигӣ баён накарда, муқобилат нишон навода.

БЕЯРОҚ *بی یراق* *ниг.* **бесилож**.

БЕЯРОҚӢ *بی یراقى* *ниг.* **бесиложӣ**.

БИАТЛОН *лот.* *بیئتلان* *варз.* навъи бозии зими-стона, ки аз лижаронию тирандозӣ иборат аст.

БИБИКАЙВОНӢ *بیبي کیوانى* зани одатан кӯҳансоле, ки дар маърақаҳои занон бо нону ошмонӣ машғул мешавад ва сардори маърақа дар дастархондорӣ ҳисоб меёбад, ходим, кайвонӣ.

БИБИКАЛОН *بیبي کلان* 1. модари бибӣ, модари модаркалон ва бобо. 2. *гуфт.* хонум, кадбону.

БИБИОТУН *بیبي آتون* *кҳн.* 1. мактабдори мактаби духтарона. 2. зани аз адабиёти динӣ боҳабар, ки дар маърақаҳои занон дар ин бораҳо ваъзгӯӣ мекунад.

БИБИСЕШАНБЕ *بیبي سه شنبه* маъракаи занони хурофотпараст, ки рӯзҳои сешанбе бо нияту назре барпо мегардад ва дар он отунҳо аз

китобҳои динию ғайридинӣ порчаҳо меҳонанд.

БИБИХАЛИФА *بیبي خليفه* *кҳн.* мактабдори мактаби духтарона, бибиотун.

БИБИЧА *بیبيچه* 1. *шакли тасвири бибӣ*. 2. модар.

БИБИЧОН *بیبيجان* *шакли навозишии бибӣ*.

БИБӢ *بیبي* 1. модаркалон, модари падар ё модар. 2. *гуфт.* модар, волида. 3. калимаи мурочиати эҳтиромона ба занони калонсол. 4. *ҷузъи таркиби исми хоси занона:* Нурбибӣ, Зайнаббибӣ, Бибиноиша... (*муқ.* **бону, хонум**).

БИБЛИОГРАФИЯ *ببليագرافيه* 1. тасвири илмӣ чигунагии китобҳо ва тартиб додани феҳристи онҳо, китобиёт, китобнигорӣ. 2. илм дар бораи тарз ва усулҳои тасвири китобҳо ва тартибдиҳии феҳристи адабиёт.

БИБЛИОГРАФИӢ *ببليագرفى* *мансуб ба библиография:* шӯбаи библиография.

БИГЗОР *بگزار* *шакли кӯтоҳшудаи бигузор*.

БИГИЗ *т.* *بگزر* *гуфт.*, *ниг.* **дирафш I**.

БИГМОЗ *т.* *بگماز* *кит.* 1. шароб, май, бода. 2. *мач.* пиёлаи шароб.

БИГУЗОР *بگزار* 1. *феъли фармоиш аз (би)гузоштан*. 2. *ҳиссаҳои модалӣ-иродавӣ* мон, мон, ки..., ҳамин тавр бояд шавад, ҳамин тавр шуданаш лозим.

БИДАВ *بدو* **аспи бидав** аспӣ даванда, аспӣ тезрафтор.

БИДАСТ *بدست* як ваҷаб, бидист.

БИДИР-БИДИР *بدريدر* **бидир-бидир кардан** ба касе навбат надода, густоҳона ва беистихола гап задан; сергапӣ кардан.

БИДИРРОС *بدراس* *ниг.* **бидир-бидир; бидиррос задан** чолокона гап задан; сергапӣ кардан.

БИДОАТ *ا. بدائت* *ниг.* **бидоят**.

БИДОН I *بدان* 1. *феъли фармоиш аз (би)донистан*. 2. *таър.* «Бидон» - номи яке аз китобҳои таълими забони арабӣ, ки ба забони тоҷикӣ тартиб дода шуда буд ва дар мадрасаҳои қадим ҳамчун китоби дарсии ибтидоӣ истифода мебуданд (*аввали он китоб бо калимаи бидон шурӯъ мешуд*).

БИДОН II *بدان* зарфи нисбатан калони филизӣ (тунукагӣ) барои моеот.

БИДОЯТ *а.* بدايت *кит.* ибтидо, оғоз, шурӯъ, бадв.

БИДРУД *ниг.* падруд.

БИДУНИ *бедон пешоянд* бе, ғайр аз, аз ғайри..., ғайри...: **бидуни ин**, **бидуни хато**, **бидуни шубҳа**, **бидуни ҳисоб**.

БИДЪАТ *а.* بدعت *д.* 1. ақида ва қоидаҳои нав дар дин, ки муҳолифи таълимоти ҳукмронии дин мебошад; дар ислом ҳар унсур ва қоидаи нав, ки баъди Муҳаммад (с) пайдо мешуд, бидъат ном мегирифт. 2. риоя накардани расму одати маълум, берун рафтани аз расму одати маълум; **аҳли бидъат** онҳое, ки аз дин рӯ нагардонда бошанд ҳам, қоида ва ҳукми шариатро риоя намекунанд.

БИДЪАТКОР *д.* بدعتكار *д.* он ки аз дин рӯ нагардонда бошад ҳам, баъзе аз расму қоида ва ҳукми шариатро риоя намекунад ва бо роҳи наврафтани меҳода.

БИЁ *биа* 1. *феъли фармоиш аз (би)омадан*. 2. *ҳиссаҳои модалӣ-иродаӣ, ки маънои хоҳиш ва даъват ба қореро ифода мекунад: биёед меҳонем, биё мон...*

БИЁБОН *биабан* саҳрои васеи беобу беалаф ва ё каму беш ғиёҳҳои худрӯи ёбӣ дошта, чӯл, дашт, бодия; **биёбони мурда** *мач*. биёбони беобу алаф; **ғули биёбон** деви бадҳайбати афсонавӣ, ки ғӯе дар биёбон мезистааст.

БИЁБОНГАРД *биабанگرد* тайқунандаи биёбон, биёбоннавард.

БИЁБОНГАРДӢ *биабанگردى* биёбоннавардӣ; дар биёбон умр ба сар бурдан.

БИЁБОНЗУДОӢ *биабанزدایی* *нав.* ободонии биёбон, табдили биёбон ба навоҳӣ ва минтақаҳои сарсабз бо василаи қорҳои обрасонӣ ва ниҳолшинонӣ.

БИЁБОНӢ *биабанى* мансуб ба **биёбон**; **гули биёбонӣ** гули саҳроӣ.

БИЁБОНМАРГ *биабанمرگ* *кит.* 1. дар биёбон мурда. 2. бе ному нишон, гумшуда.

БИЁБОННАВАРД *биабанنورد* *ниг.* биёбонгард.

БИЁБОННАВАРДӢ *биабанنوردى* *ниг.* биёбонгардӣ.

БИЁБОННИШИН *биабанنشين* он ки дар биёбон зисту зиндагонӣ мекунад, сокини биёбон,

бодиянишин.

бизан *بزَن* *феъли фармоиш аз (би)задан*; задухӯрд, даргирӣ.

БИЗАН *بزَن* моҳир, чусту чолок; гузаро.

БИЗАНГОҲ *بزنگاه* *кит.* қои хатарнок, маҳалли дуздон ва роҳзанон.

БИЗЗАРУРАТ *а.* بالضرورت *кит.* аз рӯи зарурат, заруратан; ночор.

БИЗЗОТ *а.* بالذات *кит.* зотан, аслан; моҳиятан.

БИЗНЕС *англ.* بزنيس *кору машғулияте, ки бо мақсади ба даст даровардани фоида ва сарватманд шудан анҷом дода мешавад, кору машғулияти сердаромад; корчаллонӣ, бозаргонӣ.*

БИЗНЕСМЕН *англ.* بزنيسمين *корчаллон; бозаргон, савдогар, тоҷир; соҳиби муассисаи тичоратӣ ва саноатӣ.*

БИЗОАТ *а.* بضاعت *молу чиз, чизу чора, дорой; бисот.*

БИЗОН *лот.* بزَن *зоол.* гови ёбонӣ амриқой.

БИЗЪ(А) *а.* بضع *қҳн.* 1. шумораҳои аз 3 то 9. 2. чанд, якчанд.

БИЙ *т.* بى *таър.* яке аз рутбаҳои олий дар аморати Бухоро.

БИКА *бке* *гуфт.* хонум (дар Бухоро қонони соҳибхотиром ва давлатмандро чунин хитоб мекарданд); *муқ.* **бибӣ, хотун, бону.**

БИКР *а.* بكر 1. дӯшиза, афифа; духтар (-и ба шавҳар набаромада). 2. *мач.* қое, ки пой одамизодро надидааст ва ё дасти он нарасидааст (*мас., замин, биёбон, беша ва ғ.*). 3. *мач.* нав, тару тоза: **фикри бикр, мазмуни бикр.**

БИКРУЛАМАЛ *а.* بكرةالعمل *тозақор, навқор, дар фаъолияти қорӣ навадеш.*

БИЛЕТ *фр.* بليت 1. ҳуҷчат барои истифода аз нақлиёт (*қатора, ҳавопаймо, автобус ва ғ.*) ва ё барои дохил шудан ба тамошогоҳҳо (*кино, театр ва ғ.*), ки ба ивази пул медиҳанд; пата (*барои қатора*), чипта: **билет гирифта, билет додан, билет харидан**. 2. ҳуҷчати расмӣ (*ода-тан ба шакли китобча ё дафтарча*), ки аз тааллуқ доштан ба ягон созмон, ҳизб ва ё аз ӯҳдадор будан дар қоре шаҳодат медиҳад:

билети хизбӣ, билети харбӣ, билети донишҷӯӣ. 3. варақае, ки дар он саволҳои имтиҳонӣ навишта шудааст: **билети имтиҳонӣ.**

БИЛЕТФУРӢШ *билит فروش* он ки билет мефурӯшад, фурӯшандаи билет, чиптафурӯш.

БИЛЕТФУРӢШӢ *билит فروشى* амали билетфурӯш; билет (1) фурӯхтан; чиптафурӯшӣ.

БИЛКУЛЛ *а. بالكل* ба таври кулӣ, ба кулӣ, куллан, тамоман.

БИЛҚУВВА *а. بالقوة* дар қувват ва имконият, ба ҳолати зухур ва вуқӯъ нопадваста, аз қувва ба феъл наомада.

БИЛЛАХ *а. بالله* *ниг.* биллоҳ.

БИЛИЯРД *фр. билيرд* навъи бозӣ бо гӯйҳо ва чӯби билиярдбозӣ (кий), ки дар рӯи мизи махсус сурат мегирад.

БИЛИЯРДБОЗ *билيرد باز* он ки билиярд бозӣ мекунад ва дар бозии билиярд малака ва маҳорат дорад.

БИЛИЯРДБОЗӢ *билيرد بازى* 1. *ниг.* билиярд. 2. *мансуб ба бозии билиярд: ҳонаи билиярдбозӣ.*

БИЛИОН *фр. بليون* адади муодили ҳазор миллион, миллиард.

БИЛЛОҲ *а. بالله* калимаи қасам, ки барои бовар кунондани қасе ба чизе ё коре истифода мебаранд: ба Худо ки, қасам ба Худо; **биллоҳ гуфт.** қасам ба Худо.

БИЛМАРРА *а. بالمرّة* *кит.* 1. якбора, дафъатан. 2. тамоман, ҳама.

БИЛМУОЯНА *а. بالمعينة* *кит.* 1. бо ҷашмони худ дида. 2. аён ва ошкоро.

БИЛО *а. بلا* пешванди инкорӣ дар калима ва ибораҳои аз забони арабӣ иқтибосшуда; бе, бидуни..., ғайри... (*мас.*, **биловосита**, **билоирода**, **билоистисно**).

БИЛОАМАЛ *а. بلاعمل* *кит.* беамал: **илми биллоамал.**

БИЛОД *а. بلاد* ҷ. **балад (балда).**

БИЛОИВАЗ *а. بلاعوض* беиваз, бебадал; муфт, ройгон.

БИЛОИРОДА *а. بلااراده* *кит.* аз ғайри хоҳиш ва ихтиёр.

БИЛОЛ *а. بلال* *кит.* 1. об ва чизе, ки бо он гулӯро тар мекунад. 2. *таър.* номи муаззини ҳабашӣ, ки дар замони Муҳаммад (с) мезист.

БИЛОНИҲОЯ *а. بلانهايه* *кит.* бениҳоят, аз ҳад зиёд: **саломии билонихоя.**

БИЛООХИР *а. بلااخر* беохир, беинтиҳо.

БИЛОТАВАҚҚУФ *а. بلاتوقف* *кит., ниг.* бетаваққуф.

БИЛОТАЪХИР *а. بلاتاخير* *кит., ниг.* бетаъхир.

БИЛОХИРА *а. بالآخرة* дар охир, ахиран; ниҳоят, дар ниҳояти кор.

БИЛФАВР *а. بالفور* фавран, дарҳол, даррав.

БИЛФАРЗ *а. بالفرض* фаразан, аз рӯи фарз, фарз кардем, ки...

БИЛФЕЪЛ *а. بالفعل* *кит.* дар амал, дар воқеъ, воқеан; дар ҳоли ҳозир, ҳоло, феълан.

БИЛҲОС(С)А *а. بالخاصه* хусусан, алаҳхусус, махсусан.

БИЛҶУМЛА *а. بالجمله* умуман, ҳулоса (тан), ҳуллас.

БИЛЪАКС *а. بالعكس* *ниг.* баръакс.

БИЛЯРД *билيرد* *ниг.* билиярд.

БИЛЯРДБОЗ *билيرد باز* *ниг.* билиярд.

БИЛЯРДБОЗӢ *билيرد بازى* *ниг.* билиярдбозӣ.

БИМ *بیم* тарс, ҳарос; хавф, хатар: **бими гуруснагӣ, бими марг, биму ҳарос, аз бими он ки...; бим додан** тарсондан; **бим доштан** аз чизе (*қасе*) хавф доштан аз чизе (*қасе*); **дар бим афтодан** ба тарсу воҳима афтодан; **дар бим шудан** тарсидан, ба воҳима афтодан.

БИМА *بیمه* 1. қарордоде, ки миёни ду тараф (бимагузор ва бимагар) баста шуда, дар асоси он бимагар бо гирифтани маблағи муайян аз тарафи бимагузор ўҳдадор мешавад, то ўро ҳангоми дучор шудан ба хатарҳои эҳтимоли (*сўхтор, сел ва ғ.*) ҳимоя карда, маблағи зиёни воридшударо ҷуброн намояд, суғурта. 2. ширкат ё созмоне, ки корҳои марбут ба бимаро анҷом медиҳад, ширкати суғурта. 3. дорои замонат ва масъулият ҳангоми рӯй додани хатар ё осеб дидан.

БИМАГАР *بیمه گر* шахси ҳуқуқӣ ё воқеӣ, ки ўҳдадор аст, то шахси бимагузорро дар мав-

риди дучор шудан ба хатари эҳтимолӣ ҳимоят ё зарари ўро чуброн кунад; суғуртакунанда.

БИМАГУЗОР بیمه‌گذار шахси воқеӣ ё ҳуқуқӣ, ки сармоя, амвол ва ҷони худро бима кардааст, суғурташаванда.

БИМАНОМА بیمه‌نامه нав. қарордоди бима, ки дар он шартҳо ва ҳуқуқҳои бимагузор ва бимагар зикр шудааст.

БИМАШУДА بیمه‌شده ниг. бимагузор.

БИМГОҲ بیمگاه ҷои хатарнок, маҳалли хавфу хатар.

БИМЗАДА بیم‌زده гирифтори хавф ва тарсу ваҳм; бимзада шудан ҳамеша дар ҳолати тарсу ҳарос қарор доштан.

БИМНОК بیمناک 1. тарсовар, даҳшатангез, воҳиманок. 2. тарсанда; он ки дар тарсу ҳарос аст.

БИМОЛУД بیم‌آلود олуда ба тарс, ҳамроҳ бо тарсу ҳарос.

бин بن 1. асоси замони ҳозира ва феъли фармоиш аз дидан. 2. ҷузъи насини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънои бинанда: **борикбин**, **дакиқбин**, **заррабин**.

БИН بن ниг. ибн.

БИНАНДА بیننده 1. сифати феълии замони ҳозира аз дидан; тамошобин. 2. он ки дида метавонад, қобилияти биной дорад, бино, басир.

БИНИБОРИК بینی‌باریک ниг. **борикбинӣ**.

БИНИДАРӢ بینی‌دری зеҳтахта, ки дар як табақи дару дарвоза барои нигоҳ доштани табақи дуҷум парчин мекунам.

БИНИДАРОЗ بینی‌دراز он ки бинии дароз дорад, дарозбинӣ.

БИНИДАРОЗАҚҲО بینی‌دراز‌کها зоол. оилаи гамбусқо, ки хартумчаҳои дароз доранд.

БИНИКАЛОН بینی‌کلان он, ки бинии калон дорад.

БИНИКАЧ بینی‌کچ он ки тегаи бинии ӯ ба иллате қач шудааст.

БИНИКАШӢ بینی‌کشی бо бинӣ кашидани ҳаво барои наҷакидани оби бинӣ.

БИНИПАЧАҚ بینی‌پچاق ниг. **бини́пучук**.

БИНИПУЧУҚ بینی‌پُچاق он ки қисми болоии (назди чашми) биниаш фуруфта мебошад.

БИНИСУРХ بینی‌سرخ он ки ранги пӯсти бинии ӯ ба иллате сурх аст.

БИНИШ بینش 1. исми феъли аз дидан; қобилияти дидан, биной: **нури биниш**, **чашмони аз биниш монда**. 2. басират, дид, назар.

БИНИШВАР بینشور кит. дорои биниш, дорои қобилияти дид, бино, бинанда.

БИНӢ بینی узви ҳисси шомаи инсон ва ҳайвон, димоғ: **бинии борик**, **бинии дароз**, **бинии уқоби** нӯғҳамида, **парраи бинӣ**, **тегаи бинӣ**; **бинӣ афшондан** нафасро бошиддат аз бинӣ бароварда ҳолӣ кардани роҳи нафас аз оби бинӣ, **бинӣ кашидан** бо бинӣ ҳаворо саҳт ба дарун кашидан, то ин ки оби бинӣ наҷақад. 2. қисми пеши чизе: **бинии киштӣ**, **бинии кафш**; ◇ **дар таги бинӣ** наздик; хеле наздик; **ду даст дар бинӣ** а) бо дасти хушқу ҳолӣ, бе дастовез; б) ба чизе соҳиб нашуда; ба мақсад нарасида; **бо бинӣ заминро хат кашидан** бо гардани ҳам, сарҳамона; **бинии касе бӯй бурдан** аз чизе пай бурдан, боҳабар шудан аз сирре; **биниро боло гирифтан** ҳавобаланд шудан, писанд накардан дигаронро; **аз бинии касе баровардан** (чизеро) ба нохушӣ гирифтор кардани касе дар ҷавоби кирдораш, ҷазои амали нодурусти касеро додан; қасди чизеро аз касе гирифтан; **аз бинии касе баромадан** бо нохушӣ анҷом ёфтан (-и коре, хурсандие); ҷазои амали нодурусти худро дидан; **аз бинӣ боло гап задан** ба касе гапи аз ҳадди муқаррарӣ саҳттар задан; ба касе дурушт муомила кардан; **биниашро гиред** (доред), **ҷонаш мебарояд** хеле лоғару нотавон аст.

БИНО I بنا 1. иморат, хона: **бинои истиқоматӣ**, **бинои мактаб**. 2. асос, бунёд: **бинои умр**, **бинои ҷаҳон**; **бино ёфтан** соҳта шудан; **бино кардан** (намудан, соҳтан) а) соҳтан, бунёд кардан; б) ба вучуд овардан, офаридан: барпо кардан; **бино шудан** // **бино гардидан** соҳта шудан; ◇ **бино ба...** назар ба..., аз рӯи...: **бино ба қавли...**, **бино ба хабари пешакӣ**, **бино ба эътирофи...**; **бино мондан** а) ниҳоят диққат додан, аҳамияти бисёр додан; б) бо ягон чиз ё каси худ фаҳр кардан; худситой кардан; **бинои кореро** (чизеро) **гузоштан** ба коре шурӯъ кардан.

БИНО II *بينا* бинанда, басир, соҳиби қобилияти дидан: **чаши бино**, **дидаи бино**; **қӯр чӣ меҳоҳад?** – ду **дидаи бино** (*зарб.*)

БИНОАН *ا. بناء* бинобар ин, ба ин сабаб.

БИНОБАР *بنابر* *пайвандак* ба сабаби..., ба-рои...; **бинобар ин (он)** аз ин сабаб, аз ин рӯ.

БИНОГАР *بناجر* *ниг.* **биносоз.**

БИНОДИЛ *بينادل* *кит.* равшанзамир, хирадманд, хушманд.

БИНОӢ I *بينائي* 1. яке аз қувваҳои ҳисси панҷгонаи инсон – қобилияти дидан, қувваи босира. 2. бино будан, дорои қобилияти бинандагӣ.

БИНОӢ II *بينائي* *ғуфт.* лоиқи дидан, ба дидан арзанда, диданӣ; хуб, марғуб.

БИНОКОР *بناکار* 1. он ки бо кори сохтмон машғул аст; **устои бинокор** роҳбари як қисми сохтмон, ки якчанд бинокор таҳти назорати ӯ кор мекунад. 2. *мач.* бинокунанда, созанда, офаранда: **бинокори ҳаёти нав.**

БИНОКОРӢ *بناکاری* 1. сохтани бино, иморатсозӣ, сохтмон: **гурӯҳи бинокорӣ**, **муассисаи бинокорӣ**. 2. *мансуб ба* сохтани бино ва умуман сохтмон; **масолеҳи бинокорӣ** ашё, ки барои сохтмон сарф мешавад (*аз қабилӣ чӯб, рег, хишт, семент ва ғ.*).

БИНОКУНАНДА *بناکنده* *сифати феълӣ* замони ҳозира аз **бино кардан**; созанда, бунёдкунанда, офаранда, эҷодкор.

БИНОСОЗ *بناساز* хонасоз, устое, ки иморат месозад.

БИНОСОЗӢ *بناسازی* иморатсозӣ, бинокорӣ, сохтмон.

БИНСИР *ا. بنصر* ангушти чаҳорум, ки дар байни ангушти миёна ва хурд воқеъ аст, ангушти беном, ангушти зинҳор.

БИНТ I *ا. بنت* *кит.* духтар.

БИНТ II *олм. بنت* *тиб.* докаи тасмашакл, ки барои бастанӣ ҷароҳат *ва ғ.* ба кор мебаранд, тасмадока: **бинт бастан**, **бинтро кушодан**, **бо бинт печонидан**.

БИНТПЕЧ *بنت‌پچ* *бинтпеч кардан* бо бинт печондан, бастан (*ҷароҳатро, захмро*).

БИОЛОГ *ю.* *بى‌الاک* мутахассис ва олими соҳаи биология, ҳаётшинос.

БИОЛОГИЯ *ю.* *بى‌الاکيه* илмест, ки қонунияти пайдоиш ва тақомули табиати зиндари меомӯзад, илми ҳаёт, ҳаётшиносӣ.

БИОЛОГӢ *بى‌الاکى* *мансуб ба* биология: **илмҳои биологӣ**, **экспедитсияи биологӣ**, **таҳқиқоти биологӣ**.

БИОНИКА *ю.* *بى‌آنکه* як соҳаи кибернетика, ки имконияти ҳалли масъалаҳои муҳандисиро дар асоси таҳлили сохт ва фаъолияти ҷисмҳои зинда меомӯзад.

БИОСЕНОЗ *ю.* *بى‌آسيناز* маҷмӯи растанӣ ва ҳайвонот, ки дар муҳити шароиташ якхела ҳамроҳ воқеъ шудаанд: **биосенози пахта**.

БИОСФЕРА *ю.* *بى‌آسفيره* минтақаи паҳн шудани ҳаёт дар кураи Замин (*дар рӯи замин, дар об ва дар қисми поёни атмосфера*): **муҳофизати биосфера**.

БИОФИЗИКА *ю.* *بى‌آفيزيکه* қисми биология, ки мувофиқи қонунҳои физика ва химия инкишоф ёфтани организмҳои зиндари меомӯзад.

БИОФИЗИКӢ *بى‌آفيزيکى* *мансуб ба* биофизика.

БИОХИМИК *ю.* *بى‌آخيميک* мутахассис ва олими соҳаи биохимия.

БИОХИМИКӢ *بى‌آخيميکى* *мансуб ба* биохимия.

БИОХИМИЯ *ю.* *بى‌آخيميه* химияи биологӣ – илме, ки раванҷҳои химиявии ҳоси организмҳои зиндари меомӯзад.

БИР I *بیر* *кит.* барқ, сойқа.

БИР II *ا. بر* *ниг.* **бирр.**

БИРЕШИМ *بريشم* *шакли дигари абрешим:* **бирешими чортор**, **бирешими нарм**.

БИРЕШИМӢ *بريشمی* *ниг.* **абрешимӣ.**

БИРЕШИМНАВОЗ *بريشم‌نواز* *кит.* навозандаи соҳҳои тордор; созанда, навозанда, мутриб.

БИРӢН *بريان* 1. чизи дар деги хушки тафсон ё дар рағғани доғ пухташуда, зирбондашуда; кабошуда: **барраи бирён**, **гандуми бирён**, **гӯшти бирён**, **моҳии бирён**, **наҳӯди бирён**. 2. тафсон, сӯзон; доғ: **дашти бирён**, **ҷӯли бирён**; **бирён кардан** а) сурх карда пухтан (*дар*

равган ё бевосита дар оташ), таф додан; ка-
боб кардан; б) *мач.* азоб додан, обу адо кар-
дан; **бирён шудан** а) дар оташ кабоб шудан;
б) сӯхта нобуд шудан; хушк шудан (*аз камобӣ*
ё беобӣ); **парту бирён шудан** сӯхта нобуд шу-
дан; ◇ **гирёну бирён** дар ҳолати гиристан ва
ғамгинӣ; **бо дили бирён // бо чигари бирён**
оғушта ба ғаму дард, ниҳоят ғамгинона, хеле
андӯхгинона.

БИРЖА *лот.* *برژه* муассисаест барои бастанӣ
шартномаҳои молиявӣ ва тичоратӣ; **биржаи**
меҳнат муассисаест, ки байни коргарон ва
соҳибони корхонаҳо дар киро кардани
қувваи корӣ миёнаравӣ мекунад.

БИРИНЧ *برنج* навъе аз ғалладонаҳои хӯроқӣ,
ки дар кишварҳои гарми сернам мекоранд;
дони шолӣ, ки баъд аз чӯвоз кардан ҳосил
мешавад, гурунч; **биринчи девзира**, **биринчи**
лӯнда, **биринчи окпар**; **биринчи миёнкалӣ** а)
биринчи оббардоре, ки вақти ош пухтан би-
сёр меёзад; б) *мач.* дар ҳаққи касе гуфта ме-
шавад, ки қад кашида ёзида истодааст; **мошу**
биринч а) як навъ шавлаи мошу биринчдор;
б) *мач.* ранги сиёҳу сафед: **риши мошу**
биринч; ◇ **биринчи касе об набардоштан**
зудранчу ғапнобардор будани касе; нозук
будани табъи касе.

БИРИНЧДОР *برنجدار* дорои биринч, дар
таркибаш биринч (*оид ба* хӯроқ), биринч.

БИРИНЧЗОР *برنجزار* *ниг.* шолизор.

БИРИНЧӢ I *برنجی I* *мансуб ба* **биринч**; аз биринч
тайёршуда.

БИРИНЧӢ II *برنجی II* 1. хӯлаи мис бо қалъагӣ,
алюминий ва баъзе филизоти дигар. 2. аз
хӯлаи биринчӣ сохташуда: **асбобу анҷоми**
биринчӣ, **хайкали биринчӣ**; **нишони (медали)**
биринчӣ нисҳони аз биринчӣ сохташуда, ки
одатан ба ишғолкунандагони ҷои сеюми
мусобиқаҳо дода мешавад.

БИРИНЧКОР *برنجکار* *ниг.* шоликор.

БИРИНЧКОРӢ *برنجکاری* *ниг.* шоликорӣ.

БИРИНЧОБА *برنجآبه* таоми обдоре, ки аз
биринч пухта мешавад.

БИРИНЧФУРӢШ *برنجفروشی* фурӯшандаи би-
ринч.

БИРИНЧФУРӢШӢ *برنجفروشی* фурӯштани би-
ринч; шуғли фурӯшандаи биринч.

БИРИШТА *برشته* *кит.* 1. сифати феълии замони
гузашта аз **бириштан**. 2. обу тобёфта; гулгун.

БИРИШТАН *برشتن* *кит.* бирён кардан, таф
дода сурх кардан.

БИРКА *ا. برکه* 1. сардоба, обанбори рӯпӯшида,
ки дар даруни шаҳр ва роҳҳои корвонгард
сохта мешуд ва онро бештар бо оби борон
пур мекарданд. 2. ҳавз, истаҳр.

БИРР *ا. بر* *кит.* нақӯй; бахшиш, эҳсон.

БИСЁР *بسیار* 1. зиёд, беш, фаровон: **(бо)**
кӯшиши бисёр, **бисёр гиристан**, **бисёр ғап за-**
дан. 2. хеле, басте, бениҳоят: **бисёр азиз**, **бисёр**
сахт, **бисёр хуб**, **бисёр ширин**. 3. аксар, акса-
рият. 4. дер, муддати дароз: **бисёр наистодан**
дар ҷое. 5. зуд-зуд; ҳамеша. 6. борҳо, якчанд
дафъа: **бисёр дидаам**, **бисёр шудааст**, **ки...**;
бисёрҳо борҳо, муқаррар. **бисёр шудан (-и**
ҳосили меҳнат) афзудан, зиёд гаштан (-и
ҳосили меҳнат); **(агар) бисёр равад...**
ниҳояташ; ҳамагӣ.

БИСЁРАСРА *بسیارآسره* таърихи якчанд ас-
рдошта, чандинасра: **адабиёти бисёрасра**, **ма-**
данияти бисёрасра.

БИСЁРДИДА *بسیار دیده* пурдида; ҷаҳонгашта;
одами бисёрдида.

БИСЁРЗАБОНӢ *بسیارزبانی* *нав.* мавҷудияти
якчанд забони расмӣ дар давлат.

БИСЁРЗАНИ *بسیارزنی* шакли никоҳе, ки як
мард дар айни вақт якчанд зан дошта мета-
вонад.

БИСЁРӢ *بسیاری* 1. бисёр будан; сершуморӣ,
қасрат афзунӣ; *муқоб.* **камӣ**. 2. аксар, аксари-
ят, қисми зиёд: **бисёрии вақташро...**, **бисёрии**
коргарони ин истгоҳ; **бисёриҳо** аксарият,
қисми зиёд.

БИСЁРКУНЧА *بسیارکنجه* *ҳанд.* 1. шакли ҳанда-
сие, ки даври онро хати шикаста ташкил
медихад ва ҳар ҷузъи он зиёда аз чор кунҷ
дорад. 2. дорои кунҷи зиёд, серкунча,
бисёргӯша.

БИСЁРҚАБАТА *بسیارقبته* *ниг.* бисёрошёна.

БИСЁРҚИМАТА *بسیارقیمته* *риёз.* дорои якчанд
қиматҳои ададӣ.

БИСӢРКУТБА بسيارقطبه дорои якчанд кутб; чахони бисӢркутба чахоне, ки онро якбора якчанд давлатҳои абарқудрат идора меку-
нанд.

БИСӢРМАҒЗ بسيارمغز *кит., маҷ.* пурмағз, оқил, доно.

БИСӢРМАНЗИЛА بسيارمنزله *нав.* дорои ман-
зилҳои зиёд: **бинои бисӢрманзила**.

БИСӢРМАР بسيارمر *кит.* сершумор.

БИСӢРНИКОҲӢ بسيارنكاحي дар як вақт бо
якчанд зан ақди никоҳ доштани мард,
бисӢрзанӣ.

БИСӢРНУҚТА بسيارنقطه *ниг.* сернуқта.

БИСӢРОВОЗ بسيارآواز дорои овозҳои сершу-
мор.

БИСӢРОВОЗА بسيارآوازه :**музикии бисӢровоза**
музикие, ки дар он якчанд овозу оҳангҳои
мустақил якҷоя садо медиҳанд.

БИСӢРОШӢНА بسيارآشيانе *биное*, ки якчанд
ошӢна (табақа) дорад.

БИСӢРПАРДА بسيارپردе *санъ.* иборат аз якчанд
парда: **пиесаи бисӢрпарда**.

БИСӢРПОЗА بسيارپازه *испоре*, ки позаҳои зиёд
дорад.

БИСӢРРӢЯ بسياررويه *ҳанд.* шакли ҳандасии
дорои тарафҳои зиёди ҳамвор ё барҷаста.

БИСӢРСАРДОРӢ بسيارسرداري дорои роҳ-
барони сершумор.

БИСӢРСОЛА بسيارساله солиёни зиёд анҷомёфта
ё вучуддошта; чандинсола: **кори бисӢрсола**,
анъанаи бисӢрсола.

БИСӢРСОҲА بسيارساحه *ниг.* серсоҳа.

БИСӢРТАР بسيارتر *сифати дараҷаи қиёсӣ аз*
бисӢр; зиёдтар, бештар.

БИСӢРТАРИН بسيارترين 1. *сифати дараҷаи олӣ*
аз бисӢр; зиёдтарин, бештарин. 2. аксар, ак-
сарият.

БИСӢРТИРА I بسيارتيره *ҳ.* дорои тирҳои зиёд,
тири бисӢрдошта: **автомати бисӢртира**, **ту-**
фанги бисӢртира.

БИСӢРТИРА II بسيارتيره дорои якчанд меҳвар,

меҳвари зиёддошта: **аробаи бисӢртира**.

БИСӢРУЗВА بسيارعضوه дорои узвҳои сершумор.

БИСӢРФАҲ بسيارفن *кит.* донандаи тадбир ва
ҳилаҳои гуногун; пурфиреб, ҳилагар.

БИСӢРҲОР//БИСӢРҲОРА بسيارخوار//بيسارخواره
ниг. бисӢрхӯр.

БИСӢРҲУДОӢ بسيارخدائي сохтори диние, ки
парастии худоҳои зиёдро эътироф мекунад.

БИСӢРХӢР بسيارخور пурхӯр, баднафс.

БИСӢРҲАРБА بسيارحربه *нав., варз.* навъи
қувваозмоии варзишгарон аз рӯи чанд
машқҳои ҷисмонӣ (*мас., давидан, ҷаҳидан,*
найзапартоӣ ва ғ.); мусобиқа дар чанд навъи
варзиш: **мусобиқаи бисӢрҳарба**.

БИСӢРҲИЗБӢ بسيارحزبي *нав.* мавҷудияти
ҳизбҳои гуногуни расман иҷозатдор дар дав-
лате.

БИСӢРҲОКИМИЯТӢ بسيارحاکميتي *нав.* дар як
вақт мавҷуд будани якчанд ҳукумат дар
мамлакате.

БИСӢРҲУҶРА بسيارحجره *нав.* дорои ҳуҷраҳои
зиёд, утокҳои зиёддошта: **манзили бисӢр-**
ҳуҷра.

БИСӢРЧЕНА بسيارچينه *андозагирии*
чандқарата.

БИСӢРҶОНИБА بسيارجانبه бо ҷонибҳои зиёд,
чандтарафа: **гуфтушунидҳои бисӢрҷониба**.

БИСӢРШАВҲАРӢ بسيارشوهری шакли никоҳе,
ки як зан дар як вақт якчанд шавҳар дошта
метавонад (полиандрия), сершавҳарӣ.

БИСМАДОН بسمدان *ҷонишини номуайяни* чиз ё
кори номаълум: **фалону бисмадон**.

БИСМИЛ *а.* بسمل 1. сарбурида, гулӯбурида,
кушташуда: **мурғи бисмил**. 2. *маҷ.* қурбон-
шуда; **бисмил қардан** сар буридан, сар задан,
куштан.

БИСМИЛЛОҲ بسم الله 1. *д.* ба номи Худо, ба
исми Худо (*калмае, ки пеш аз сар қардан ба*
қоре ба забон меоранд). 2. *маҷ.* ибтидо, оғоз
(қоре).

БИСОТ *а.* بساط 1. ҳар чизе, ки дар зери по паҳн
карда мешавад, ҳар чизи густурдани (*аз*

қабилӣ гилем, палос). 2. асбобу анҷом, чизу чора, сомон, бизоат; дорой, боигарӣ: **бисоти хона**; ◇ **дар бисотам** дар ихтиёрам, дар дастам; **бисоти адл ба(р)по намудан** адлу инсофро пойдор кардан; адолат қорӣ сохтан; **бисоти айш оростан** лавозими айшу ишратро муҳайё кардан; айшу ишрат кардан.

БИСОТДОР بساطدار соҳиби чизу чора ва хонаву чой; доро.

БИСЕКТРИСА بسیکتريسه ҳанд. хати росте, ки кунҷро ба ду ҳиссаи баробар ҷудо мекунад.

БИСТ I بىست 1. шумораи миқдорӣ адади 20, миқдори ду даҳ. 2. маъракае, ки баъди гузаштани 20 рӯз аз марғи касе ба ёди ӯ барпо карда мешуд.

БИСТ II بىست шакли қўтоҳшудаи **биист** феъли фармоиш аз **(би) истодан**; ◇ **исту бисту касе** (чизе) тамоми ҳастии касе (чизе), буду шуди касе (чизе).

БИСТАР بستر раҳти хоб, ҷои хоб, ҷоғах; кўрпача; ◇ **бистари ноз** ҷои роҳат ва фароғат; **бистари касеро хушк кардан** касеро ба қатл расонидан; **дар бистари ноз парвариш ёфтан** эрқаву нозпарвар калон шудан.

БИСТАРИШУДА بسترىشده беморшуда, касе, ки ба дарде гирифтор шудааст.

БИСТАРӢ بسترى 1. мансуб ба **бистар**. 2. баби-старафтада, барҷомонда; азпомонда; **бистарӣ шудан** дар бистар хобидан (*ба сабаби беморие*).

БИСТГОНӢ بيستگاني таър. маоши лашқариён ва ё навқарон.

БИСТСОЛА بيستساله бабистдаромада, бист солро пуркарда: **чавони бистсола**; **хизмати бистсола** хизмати дар муддати бист сол анҷомдода.

БИСТСОЛАГӢ بيست سالگى бистсола будан; аз **бистсолагӣ то имрӯз** аз он вақте ки бистро пур карда буд, то имрӯз.

БИСТУМ//БИСТУМИН بيستم//بيستمين шумораи тартибӣ аз **бист**; **чароғи бистум** як навъ чароғи (лампаи) равшани карасинӣ.

БИСТӢХ بستوه кит. хаста, дармонда дар ҳолати танг омада.

БИСТЯК بىست аз бист ҳисса як ҳисса, аз

бист ҷузъ як ҷузъ.

БИСУЛФАТ лот. بسلفت хим. намаки турши кислотаи сулфат, хидросулфат.

БИТНАТ а. بطنت кит. аз ҳад зиёд пур кардани шикам аз таом, шикампурӣ, пурхӯрӣ.

БИТОЛАТ بطالت кит. бекорӣ, муатталӣ.

БИТОНА(Т) а. بطانة//بطانت кит. 1. астар, остар (-и ҷома ва ғ.). 2. маҷ. наздикон; дӯстон.

БИТУМ лот. بتم номи моддаҳои саҳт, моеъ ё газшакли органикии табиӣ (*аз қабилӣ нафт, гудрон*); **битуми сунъӣ** он чи аз коркарди нафт, ангиштсанг ва торф ҳосил мешавад, қир.

БИФШТЕКС англ. بفشتكس хӯр. навъе аз хӯрок, ки аз як парча гӯшти кима ва хӯрише иборат аст.

БИХРАД بخرد кит., ниг. хирадманд.

БИХРАДӢ بخردى кит., ниг. хирадмандӣ.

БИХИГИН بهيگين ниг. бихигӣ.

БИХИГӢ بهيگى мансуб ба **бихӣ**; аз бихӣ тайёршуда: **мураббои бихигӣ**.

БИХИЛ بهل 1. феъли фармоиш аз **(би)ҳиштан**. 2. ҳиссаҳои модалӣ-иродавӣ бигуздор, бимон, сардеҳ; **бихил кардан** гуфт. бахшидани гуноҳ, авф кардани гуноҳ.

БИХИШТ بهشت д. аз рӯи таълимоти ислом боғу бӯстони он дунё, ки мусулмонони неку бегуноҳ дар он ҷо зиндагиро давом медиҳанд, ҷаннат, фирдавс, ҳулд; *муқоб.* **дӯзах** ва **ҷаҳаннам**; **бихишти рӯи замин** маҷ. бехтарин, ободтарин ҷои рӯи замин.

БИХИШТИРӢ بهشتروى зебо, хушрӯӣ.

БИХИШТӢ بهشتى 1. мансуб ба **бихишт**. 2. маҷ. бегуноҳ, пок; беозор. 3. навъи ангур.

БИХӢ بهي дарахти мевадор, ки меваҳои он хушбӯӣ мисли себу нок аст, обӣ.

БИЧАК بچك гуфт. як навъи самбӯса: **бичаки танӯрӣ**, **бичаки деғӣ**.

БИЦИРРАС//БИЦИРРОС بجرّس//بجرّاس гуфт. 1. ҳисси рангорангӣ, алобулоӣ, алағдагӣ дар пеши ҷашм. 2. ҳисси дамидани мурғак дар бадану тахтапушт (*аз тарси дидан ё шунидани воқеаи даҳшатангез* ва ё сухани ниҳоят

сахт). 3. ҳисси ногувори дасту по, ки дар натиҷаи зер карда нишастани по ё якпахлу хобидан бо даст ба амал меояд: **бичиррас задан, бичиррас кардан**.

БИШ *بیش* кит., ниг. ачалғиёҳ.

БИШКУФА *بشکفه* кит. 1. шукуфа ва гули дарахт. 2. шукуфтан ва гул кардани дарахт.

БИШКҶҲИДАН *بشکولیدن* кит. 1. чустию чолокӣ ва хушёрӣ намудан. 2. меҳнатдӯстӣ нишон додан.

БИШҶҲИДА *بشکولیده* кит. сифати феълӣ **бишҷҳидан**; парешоншуда, мушавваш, парешон ва ошуфта.

БИШҶҲИДАН *بشولیدن* кит. 1. барҳам задан, парешон кардан. 2. дармонда ва мутаҳайир нишастан.

БИЯ *بیہ* растаниест, ки бештар дар лаби дарёҳо мерӯяд, ширинбия.

БЛОК I *фр. блок* ниг. паймон, муоҳида; **блоки харбӣ** иттифоқи харбии байни давлатҳову гурӯҳҳо.

БЛОК II *англ. блок* 1. сохт. як навъ хишти калонҳаҷми аз сementу гач ва дигар мавод сохташуда. 2. ҷузъе аз иморат; шўъбае аз иншоот. 3. тех. баданаи муҳаррики мошинҳо, ки чанд силиндрро ба ҳам мепайвандад.

БЛЮМИНГ *англ. блуминг* тех. дастгоҳи азими тайёр кардани фӯлоди тунук (бо роҳи *фишор*).

БО I *ба пешванд* 1. ҳамроҳ будан, якҷоя шудан ва иштирок карданро дар иҷрои ягон амал (бо шахсе ё чизе) ифода мекунад; ҳамроҳӣ..., дар якҷоягӣ..., ба иштироки...: **бо ҳам, бо ҳамдигар, бо ҳамроҳии, бо касе гап (на) задан, бо касе вохӯрдӣ кардан, бо касе зиндагӣ кардан, бо касе маслиҳат кардан, бо касе нишастан, бо касе сару кор (қору бор) доштан, бо касе ҳамдаст будан, бо чизе хӯрдан (чизеро), бо ҳаёлотӣ худ банд будан, бо худ гирифттан (будан) чизе ё касеро, бо худ овардан чизеро; меҳмон бо ризқаш меояд (зарб.); бо худӣ... шахсан бо ...; мустақиман бо ... 2. воситаи иҷрои амалро ифода мекунад; ба воситаи..., тавассути..., чизеро ба қор бурда; бо мадади..., ба ёрмандии...: **бо бинӣ нафас кашидан,****

бо дасти чап хӯрдан (хестан), бо китф тела додан, бо нӯги остин пок кардан, бо обпошак об пошидан, бо пахта об чакондан, бо санг зада шикастан, гуноҳи худро бо хизмат ва садоқат харида гирифттан. 3. тарзи амал ва ҳолати ашёро ифода мекунад: бо диққати тамом, бо рӯи қушод, бо рӯи хандон, бо сари ҳам, бо тарсу ваҳм, бо ҷашмони гиряолуд, бо чехраи зард, бо иштиҳо(-и том) хӯрдан, бо мамнуният қабул кардан, бо нигоҳи пурҳашм ҷавоб додан, бо овози баланд суруд хондан. 4. замони амалеро, ки дар як вақт ё паси ҳам бо амали дигар иҷро мешавад, нишон медиҳад; баробари...: бо дидани ин ҳол, бо шунидани ин гап. 5. сабаби амалеро нишон медиҳад: бо ҳар баҳона дашном додан; бо баҳонае қорро ақиб партофттан, бо тўхмат айбдор шудан; 6. аз рӯи...; мувофиқи...; ҳасби...: бо иҷозати..., бо руҳсати..., бо илтимоси касе (қореро кардан), бо ишораи касе (берун баромадан); бо навбат (суруд хондан, даст фишурдан), бо супориши касе (қореро иҷро кардан), бо талаби ҳаёт (қореро кардан). 7. нисбат ба..., дар ҳақиқи...; **бо касе бад будан нисбат ба касе хусумат доштан. 8. сӯи чизеро, ки ба он амал равона шудааст, нишон медиҳад, ба. 9. аз чизе таъкил ёфттан ва ё бо чизе мусаллаҳ будани предметро нишон медиҳад; аз: **бо чизе пур шудан, бо чизе мусаллаҳ будан; бо вучуди...** қатъи назар аз...; сарфи назар аз...; **бо вучуди ин (он)** сарфи назар аз ин (он); **бо гардани баста** бе майлу хоҳиш; аз рӯи маҷбурӣ; **бо дили пур** бо боварии том, мутмаинона, дилпуруна; **бо дилу ҷон** аз рӯи сидқ, самимона; **бо (ду) дасти адаб** ниҳоят боодобона, бо иззату эҳтироми зиёд; **бо ин ҳама** бо вучуди ин, сарфи назар аз ин; **бо қамолӣ...** дар ниҳояти..., ниҳоят; **бо назари суол** саволомез; **бо номи...** ба исми..., тахти номи; **бо пои худ а)** ба ихтиёри худ; ба даъвату хабари касе мунтазир нашуда; б) муфт, ройгон, бе меҳнат; **бо ҳамин ҳамин тавр**; дар ҳамин ҷо; **бо ҷон баробар** ниҳоят азиз; **бо роҳи касе рафттан** аз пайи касе рафттан, ба касе пайравӣ кардан.**

БО II *ба номи ҳарфи дуҷуми алифбои арабиасоси тоҷикӣ* (ب).

БО III *ба кит.* оши обакӣ, оши моеъ.

БОАДАБ *بادب* ниг. боодоб.

БОАДАБӢ بادبى *ниг.* боодобӣ.

БОАДАБОНА بادبانه *ниг.* боодобона.

БОАДОЛАТ बादالت боинсоф, одил.

БОАДОЛАТӢ बादالتى боинсофӣ, одилӣ.

БОАДОЛАТОНА बादالتانه боинсофона, одилона, аз рӯи инсофу адл.

БОАЗАМАТ باعظمت пуразамат; азим, бошукӯх; бинои боазамат.

БОАЗМ باعزم боният, бомақсад.

БОАҚЛ باعقل оқил, бофаҳм, бофаросат, пурдон: чавони боақл.

БОАҚЛАК باعقلک *шакли навозиши боақл.*

БОАҚЛӢ باعقلӣ оқилӣ, доноӣ, фаросатнокӣ, бофаҳмӣ; рафтори оқилона.

БОАҚЛОНА باعقلانه оқилона, маъкул, аз рӯи ақлу фаросат: **кори боақлона кардан, маслиҳати боақлона додан.**

БОАНДЕША باندیشه он ки пеш аз сар кардани коре фикр мекунад, мулоҳизакор, баандеша, бамулоҳиза.

БОАНДЕШАГӢ باندیشگی мулоҳизакорӣ, бо-мулоҳизагӣ, боандеша будан.

БОАНДОМ باندام мавзун, бо қомати зебо.

БОАСОС باساس бодалел, асосдошта, асоснок.

БОБ I باب шоиста, лоик, сазовор, муносиб, мувофиқ, дархӯр; соз, хуб: **шаронти боб, чавоби боб; боби дандон** нарм, мулоим, дандон мегузаштагӣ (*дар бораи хӯрок*); **боб кардан** а) ба тарзи шоиста ва хубу марғуб иҷро кардани кор, айни муддао кардан, соз кардан; б) *мач.* адаби касеро додан; расвои касеро баровардан; в) *мач.* фиреб додан, фирефтан; **боб шудан** чазои худро дидан, адаби худро дидан; **боби касе будани чизе** ба касе хеле мувофиқ ва зебанда будани чизе; **боб карда задан** саҳт задан.

БОБ II باب *кит.* падар; бобо.

БОБ III ا. باب 1. *кит.* дар, дарвоза. 2. калонтарин қисми асари илмӣ ва адабӣ, ки дар навбати худ ба бахшу фаслҳо тақсим мешавад. 3. бобат, бора, хусус, чихат, вачҳ; **аз ин боб, аз ҳар боб, дар боби...**, **дар ин боб.**

БОБАК بابک *шакли тасғир ва навозиши боб.*

БОБАҚО بابقا *ниг.* бадошт; муқоб. бебақо 2.

БОБАРАКА(Т) بابرکه//بابرکت 1. он ки аз ӯ хайру барака мерасад, пурфайз: **одами бобарака(т).** 2. зиёд, фаровон, бисёр; пурманфиат, пурсамар, сермахсул, серҳосил.

БОБАРАКАТӢ بابرکتӣ 1. бобаракат будан, файзу баракат доштан. 2. пурсамарӣ, сермахсулӣ.

БОБАРДОШТ بابرداشت босабр, пуртоқат, бурдбор.

БОБАРОР بابرار барорнок, бомуваффақият; пешрав.

БОБАРОРӢ بابراری бобарор будан, барорнокӣ, муваффақият.

БОБАТ بابت хусус, бора; чихат, вачҳ; **аз бобати...** дар бораи..., дар хусуси...; **аз ҳар бобат** аз ҳар чихат, аз ҳар вачҳ, аз ҳар хусус; **дар бобати...** дар хусуси..., дар бораи..., аз чихати...; **дар ин бобат** аз ин хусус; аз ин чихат, вобаста ба ин.

БОБЗАН بابزن *кҳн.* сих, сихи кабоб, махсусан сихи мурғкабоб.

БОБИЗОАТ بابضاعت молу чиздошта, молдор; осудахол.

БОБИЛ بابيل *шакли қўтоҳшудаи аобил.*

БОБИЯ بابه *д.* таълимоти динию сиёсӣ (асосгузораи Сайид Алӣ Муҳаммади Шерозӣ мулаққаб ба Боб), ки ҳамчун афкори ислоҳотталабии ислом ва ҷунбишҳои демократии Эрон (1848-1852) ба муқобили ҳукмронии шоҳ, инчунин даҳлати кишварҳои хориҷӣ шинохта шудааст.

БОБӢ بابى *д.* пайрави чарағи исломии бобия.

БОБО بابا 1. падари падар ё падари модар, ниё, ҷад: **бобои падарӣ, бобои модарӣ.** 2. *мач.* насли гузашта, аҷдод (*ба ин маънӣ асосан дар шакли ҷамъ – бобоён* ва *бобоҳо* меояд); гузаштагон; **падари бобо (-и мо)** гузаштагон (-и мо), аҷдод (-и мо). 3. *таър.* сардори ҷамъиятҳои кособону ҳунармандони замони пеш: **бобои кафшдӯзон, бобои машқобон, бобои сансҳо; бобои барфӣ** қаҳрамони афсонавии ҷашнҳои солинавӣ – рамзи сармо дар халқҳои Аврупо,

ки мӯйсафеди рӯсурхи ришу мӯйлабдор буда, дар тан пӯстину дар сар телпак дорад ва дар расми истиқболи соли нав дар атрофи арчаи солинавӣ ба бачаҳо тӯхфаҳо тақдим мекунад; **шерӣ бобо // чони бобо** дар мавриди изҳори навозиш аз тарафи мӯйсафедон ба бачагон гуфта мешавад.

БОБОЁНА بابايانه *таър.* ҳаққе, ки бобо – роҳбари пешаварон барои миёнаравӣ дар байни соҳибкорон ва ҳунармандон аз ҳар ду тараф мегирифт.

БОБОӢ بابائي 1. *мансуб ба бобо*; ба бобо тааллуқдошта; аз бобо монда: **омочи бобоӣ**. 2. қадима, кӯҳна; аз қадим монда. 3. навъи зардолуи калон-калон.

БОБОКАЛОН باباكلان падари бобо; нахуст-падари авлод.

БОБОПИРАК باباپيرك *бот.* як навъ алаф ва растании печон аз оилаи чинорақҳо, девток.

БОБОХОНА باباخانه *таър.* ҷои истиқомати бобо - роҳбари пешаварон ва пойкори ӯ, ки косибони бекормонда дар он ҷо истиқомат мекарданд.

БОБОҶОН باباجان калимаи мурочиати эҳтиромона ба бобо; азиз.

БОБУНА بابونه *бот.* гиёҳи хушбӯе, ки баргҳои канори гулаш сафед ва мобайни он зардранг аст.

БОВАР باور рост ва мувофиқи ҳақиқат пиндошта пазируфтани (-и қавли касе), яқин ҳосил намудан, эътимод кардан (бо сухани касе); **бовар кардан (намудан)** а) рост пиндоштан (*махсусан суханони касеро*), яқин ҳосил намудан; б) ба сидку дурусткории касе эътимод доштан, эътиқод зоҳир кардан ба касе; аз касе дилшур будан.

БОВАРИБАХШ باورىبخش қобили эътимод.

БОВАРИНОК باوريناك эътимодноқ, қобили итминон: **шахси боваринок**.

БОВАРӢ باورى бовар доштан, бовар кардан; эътимод; эътиқод; **боварии комил (тамом, том)** бо итминони пурра; дилпуруна; бо чуръат, бо қатъият (*мас., гап задан*); **боварӣ доштан**, дилшур будан, итминон доштан; **боварии касе наомадан** ба коре бовар накардан, эътимод надоштан; **боварӣ кардан ба касе**

итминон доштан ба касе (*дар коре*).

БОВАРКУНАНДА باورکننده *сифати феълии замони ҳозира аз бовар кардан*; бовар мекардагӣ, қобили эътимод, боваринок.

БОВАРХАТ باورخط *гуфт.* ваколатнома.

БОВАФО باوفا вафодор; содиқ: **дӯсти бовафо**, ёри бовафо.

БОВАФӢ باوفائي бовафо будан, вафодорӣ.

БОВИҚОР باوقار 1. ботамкин, вазнин (*дар муомила, гуфтор ва рафтор*): **марди бовиқор**. 2. *ниг.* бовикорона.

БОВИҚОРӢ باوقارى бовиқор будан, ботамкинӣ; вазнинӣ.

БОВИҚОРОНА باوقارانه ботамкинона, вазнинона: **бовиқорона ба гап даромадан**, **бовиқорона роҳ рафтан**.

БОВИЧДОН باوجدان он ки аз рӯи вичдон амал мекунад; боинсоф; поквичдон, ҳалолкор.

БОВИЧДОНӢ باوجدانى бовичдон будан; боинсофӣ, поквичдонӣ, ҳалолкорӣ.

БОВИЧДОНОНА باوجدانانه боинсофона, ҳалолкорона, поквичдонона.

БОҒ باغ 1. қитъаи замини ихоташудае, ки дар он дарахтони мевадору бемева ва гулҳои гуногун шинонда, сабзу хуррам карда шудааст, ҳадиқа, равза, бўстон. 2. ҷои васеи сабзу хуррами сердолу дарахт ва гулу сабзаҳои зиёд, ки хиёбонҳои курсию ҳаракдор ва тамошогоҳҳо дорад ва маҳалли истироҳати маданияи аҳолист, чорбоғ: **боғи (марказии) фарҳангу фароғат**, **боғи истироҳат**, **боғи шаҳрӣ**; **боғи ботаникӣ** *ниг.* **ботаникӣ**; **боғи ҳайвонот** муассисае, ки дар он ҳайвоноти гуногуни ҷаҳон барои тамошои мардум гузошта шудааст; **боғу роғ** боғ ва марғзор; **боғу бўстон шудан** обод ва сабзу хуррам шудан; **боғи ирам** а) боғи афсонавӣ, ки гӯё Шаддод ном подшоҳи асотири онро ҳамчун бихишт сохта буд; б) *мач.* ҷои сабзу хуррам; **♦ яке аз боғу дигаре аз роғ** берабт, беробита, бемаврид.

БОҒАЙРАТ باغيريت 1. ғайратманд, ғайор, саъй-кунанда, кӯшо; серҳаракат, чусту чолок: **ҷавони боғайрат**. 2. боору номус, боҳамият. 3. *ниг.* **боғайратона**.

БОҒАЙРАТӢ باغيرتى ғайратнокӣ, саъю кӯшиш

доштан; серҳаракатӣ.

БОҒАЙРАТОНА باغیرتانه ғайратмандона, ғаю-
рона, бо саъю кӯшиш; ғаёлона; чолокона.

БОҒАРАЗ باغرض *ниг.* ғаразнок.

БОҒАРАЗОНА باغرضانه аз рӯи ғараз, бо нияти
бад (*барои манфиати худ*), муғризона.

БОҒБАНД бағбанд бунёди қитъаҳои боғ, қис-
матҳои боғ.

БОҒБОН бағбан он ки мутасаддии муҳофизати
боғ ва нигоҳубину парвариши дарахтони ме-
вадору гулҳои он аст, ниғаҳбони боғ.

БОҒБОНӢ бағбани 1. амалу ҳунари боғбон:
боғбонӣ кардан. 2. *ниг.* **боғдорӣ**.

БОҒДОР бағдар 1. соҳиби боғ. 2. мутахассиси
боғдорӣ.

БОҒДОРӢ бағдарӣ нигоҳубин ва парвариши боғ
ҳамчун як соҳаи растанипарварӣ,
мевапарварӣ: **гурӯҳи боғдорӣ**, **муассисаи**
боғдорӣ; **боғдорӣ кардан** бо нигоҳубин ва
парвариши боғҳо машғул шудан.

БОҒИСТОН бағистон чое, ки боғҳои зиёд дорад,
чоӣ сербоғ.

БОҒӢ бағӣ 1. *мансуб ба* **боғ**. 2. набототе, ки
кошта рӯёнида мешавад; *муқоб.* **худрӯ** ва
ёбой: **пудинаи боғӣ**, **чормағзи боғӣ**.

БОҒКОР бағкар боғбон, нигоҳубин ва парва-
ришкунандаи боғ.

БОҒКҶӢ бағкӯҷӣ кӯчидан ба боғ (*аз шаҳр дар*
мавсими тобистон).

БОҒНИШИН бағншин сокини боғ, истиқо-
маткунанда дар боғ.

БОҒОТ бағат 1. *ҷ.* **боғ**. 2. *мач.* маҳалу деҳоте, ки
боғҳои зиёд дорад, боғистон.

БОҒПАРВАР бағпур мутахассиси боғдорӣ, ни-
гоҳубин ва парваришкунандаи боғҳои гулу
мевадиханда.

БОҒПАРВАРӢ бағпурӣ *ниг.* **боғдорӣ**.

БОҒПЕРО(Ӣ) бағпир(ӣ) *кит.* ораста ва
перостакуандаи боғ, боғбон.

БОҒСОЗ бағсоз *нав.* созандаи боғи фароғатӣ бо
иншооти марбутатаи он.

БОҒСОЗӢ бағсозӣ *нав.* бунёд кардани боғҳои

фарҳангӣ дар шаҳру деҳот.

БОҒУЛҒУЛА бағлғула *ниг.* ғулғуладор.

БОҒУНДА бағнде *кит.* кулӯлаи пахтаи ҳалло-
чикарда барои риштан, поғунда.

БОҒУРУР бағрур мағрур, худписанд, ботакаб-
бур.

БОҒЧА бағҷе 1. *шакли тасғири* **боғ**; боғи хурди
наздихавлигӣ: **боғчаи навсабз**, **боғчаи хавлӣ**.
2. муассисаи тарбиявию таълимии кӯдакони
синни томактабӣ (*яъне аз 3 то 7 сола*): **боғчаи**
бачагон, **боғчаю кӯдакистон**.

БОҒЧАДОР бағҷедар хавлии боғчадор, хавлие,
ки одатан дар ҳаётааш боғи хурде дорад.

БОҒШАҲР бағшар шаҳре, ки боғҳои зиёд, кӯча
ва хиёбонҳои сабзу хуррам дорад.

БОД I бод 1. чараёни уфуқии ҳаво, вазиши ҳаво,
шамол; яке аз чаҳор унсури ташкилдихандаи
чаҳони ҳастӣ (*об, оташ, хок, бод*); **боди**
афгонӣ шамоли сахту гарми чанубӣ, ки аз
тарафи Афғонистон бо чанги регомез мева-
зад, тафбод; **боди мувофик** // **боди мурод** ша-
моли матлуб, ки ба ҳаракати киштиҳои
бодбонӣ мусоидат мекунад; **боди муҳолиф** //
боди муқобил шамоли номатлубе, ки аз рӯ ба
рӯй вазида, ба ҳаракати киштӣ монеъ меша-
вад; **боди сабо** насими форам; **боди шурта**
шамоле, ки мувофиқи рафти киштӣ мевазад.
2. ҳаво, пуф, дам, нафх; **бод додан** а) ба
муқобили бод гузоштани чизе; шамол дода-
ни чизе (*барои хушконидаи, хунук кардан ва*
ғ.); б) *мач.* беҳуда сарф кардан (*пулро*), несту
нобуд кардан; **бод кардан** а) шамол додан бо
бодбезан ё чизи дигар (*барои хунук ё хушк*
кардани чизе); б) пош додани ғалладонаи
кӯфташуда барои тоза кардани он аз қоҳ ва
гарду чанг; 3. бод, ки аз шикам мебарояд,
боди шикам, тиз. 4. нафхе, ки ба эътиқоди
қадимиён дар натиҷаи хӯрдани баъзе ғизоҳо
дар бадан пайдо мешудааст; варам, омос. 5.
тиб. дарде, ки дар натиҷаи тамоман шифо
наёфта боқӣ мондани осори ягон беморӣ
пайдо мешавад; асари дар бадан мондаи
ягон касалӣ: **боди нағзак**; **бод кашидан** а) аз
як зарф ба зарфи дигар ё дар худӣ ҳамон
зарф бардошта рехтани моеъ, гардон-гардон
кардан (*мас., чойро баъд аз дам кардан, шири*
дар дег ҷӯшидаистодаро барои надамидан бо
кафлезе ё чумча кам-кам гирифта дубора ба

дег рехтан); б) баромадагӣ ё варами узве аз бадан бар асари беморӣ (шамол хӯрдан) ва ё зарба; **боди фатқ** бемории дабба, чурра; **бар бод додан** а) беҳуда сарф кардан, зоеъ намудан; б) аз байн бурдан, несту нобуд кардан; **бар бод рафтан** зоеъ шудан; нест шудан; **ба боди дашном гирифтан** маҷ. сахт дашном додан; **ба боди фано рафтан** нобуд шудан, нест гардидан; **коҳи кӯхнаро бод кардан (додан)** ягон кор ё воқеаи нохуши гузаштаре ба ёд овардан; ягон сухани гузаштаре ба хотир овардан; **нафасатро бод барад!** сухани бадат бо худат нест шавад (*таъбири дашном, ки дар мавриди гапи шуме задани касе гуфта мешавад*).

БОД II باد *шакли қўтоҳишудаи бошад (дар хитоб):* зинда бод!, нест бод!, **чонам фидои ту (шумо) бод!**; **муборақ бод!** табрик мекунам, табрик мегӯям; **ҳалолат бод офарин!**, аҳсан!; **ҳар чӣ бодо бод!** ҳар чӣ шудани бошад, шудан гирад! (*дар мавриди таваккалан ба қоре даст задан гуфта мешавад*).

БОДА باده май, шароб; **бодан гулгун** майи сурх, шароби лаългун; **бодан ноб** шароби соф, майи бедурд (беғаш, рақик); **бода кашидан** шаробнӯшӣ кардан, май нӯшидан.

БОДАБДАБА بادبدبه дабдабанок, пурдабдаба, баландовоза, бо шукӯху карруфар: **зиёфати бодабдаба, тӯйи бодабдаба.**

БОДАВЛАТ بادولت *ниг. бадавлат.*

БОДАГУСОР باده گسار боданӯш, майнӯш, шаробхӯр.

БОДАГУСОРӢ باده گسارى боданӯшӣ, майнӯшӣ, шаробнӯшӣ.

БОДАДЕХ باده ده *ниг. бодакаш.*

БОДАКАШ باده کش 1. соқӣ. 2. майнӯш, шаробхӯр.

БОДАКАШӢ باده کشى 1. бодакаш будан, соқигӣ кардан. 2. майнӯшӣ, шаробхӯрӣ.

БОДАНГЕЗ بادانگيز ангезандаи бод, бодовар.

БОДАНӢШ باده نوش майнӯш, майхӯр, шаробхӯр.

БОДАНӢШӢ باده نوشى бода нӯшидан, майнӯшӣ, шаробхӯрӣ.

БОДАПАЙМО باده پيما *ниг. боданӯш.*

БОДАПАЙМОӢ باده پيمايى *ниг. боданӯшӣ.*

БОДАПАРАСТ باده پرست майпараст, майзада, дӯстдори шаробнӯшӣ.

БОДАПАРАСТӢ باده پرستي майпарастӣ, муштоқи шаробнӯшӣ будан.

БОДАРАНГ باده رنگ ба ранги шароби сурх, сурхранг.

БОДАСТУПО باده ستوپا *ниг. бадаст (бадаступо).*

БОДАФРОҲ باده افراه *кит. мучозот, чазо, подош.*

БОДАФУРӢШ باده فروش фурӯшандаи бода, майфурӯш.

БОДАФУРӢШӢ باده فروشي амали майфурӯшӣ, май фурӯхтан.

БОДАҲОНА باده خانه майхона, хонаи шаробфурӯшӣ, майкада.

БОДАҲОР باده خوار *кит., ниг. боданӯш.*

БОДАҲОРӢ باده خواري *кит., ниг. боданӯшӣ.*

БОДАҲОҲ باده خواه бодачӯ, майталаб, шаробдӯст.

БОДАҲО بادهما соҳибаклу хуш, бозаковат.

БОДБАДАСТ باده بدست *маҷ. бенасиб, бебаҳра, бечиз, тихидаст.*

БОДБАНД باده بند *кит. қисми таквияткунандаи деворҳои бино ба муқобили бод, заминчунбӣ ва ғ., ки аз чӯб ё оҳан сохта мешаванд.*

БОДБАНДӢ باده بندي бодбанд кардан, таквияти сохтмонҳо бо чӯбу оҳану бетон.

БОДБАРАК باده برک чизест, ки бачагон аз коғазу найи тунуктарошида ё чӯбҳои тунук ва ширеш сохта, ресмон баста, дар вақти вазидани бод ба ҳаво сар медиҳанд.

БОДБАРАКБОЗ باده برک باز бачагоне, ки бо бодбарак бозӣ мекунам; бодбодакбозӣ.

БОДБАРАКБОЗӢ باده برک بازی бозии бачагон бо бодбарак: **бодбаракбозӣ кардан.**

БОДБАРАКПАРРОНӢ باده برک پراني сар додани бодбарак; бодбаракбозӣ: **бодбаракпарронӣ кардан.**

БОДБЕЗАК باده بيزک он чи вақти гармои ҳаво худро бо он шамол медиҳанд, мирваҳа.

БОДБЕЗАКМОНАНД باده بيزک مانند шабеҳи бодбезак, мисли бодбезак.

БОДБЕЗАКШАКЛ بادبیزک شکل монанди бодбезак, шаклан чун бодбезак.

БОДБЕЗАН بادبیزан *ниг.* бодбезак.

БОДБОН بادبان пардаи махсусест, ки дар киштиҳои бодӣ онро ба муқобили бод кашада, бо қуввати шомол киштиро ба ҳаракат меоваранд.

БОДБОНДОР بادباندار мучахҳаз бо бодбон: киштии бодбондор.

БОДБОНӢ بادبانی *мансуб ба бодбон; киштии бодбонӣ* киштие, ки ба воситаи бодбон ҳаракат мекунад.

БОДБУР بادبر *доруи бодбур* доруе, ки боди шикаму меъдаро рафъ мекунад.

БОДВОР بادوار монанди бод, бод барин; тез, зуд, шитобон.

БОДГАР بادگر он ки ғаллаи дар хирман кӯфтаре ба ҳаво пош дода, аз гарду коҳ тоза мекунад.

БОДГАРДОН بادگردан *ниг.* **шомолгардон; дарахтзори бодгардон**, дарахтзоре, ки махсус барои гирифтани пеши роҳи шомолҳои харобиовар бунёд мекунанд.

БОДГАРӢ بادگرӣ амали бодгар; ба ҳаво пош додани гандум ва дигар ғалладона барои тоза кардан аз коҳу гард.

БОДГИР بادگیر 1. сӯрохе дар девор ё сакфи хонаҳо барои тоза кардани ҳавои хона; бодкашак. 2. ҳар чизе, ки пеши бодро бигирад.

БОДГИРИФТА باد گرفته *сифати феълии замони гузашта аз бод гирифтани*; варамкарда, омосида.

БОДҒАР//БОДҒАРД بادغر//بادغر *кҳн.* шомолчо, шомолгоҳ; ҷое, ки бод аз ҳар тараф ба он ҷо медарояд (*монанди хонаи тобистонӣ*).

БОДДАРО باددار *ниг.* бодгир 1.

БОДДАСТ باددست он ки дар даст пул нигоҳ дошта наметавонад, исрофкор, бесарфа.

БОДДАСТӢ باددستی исрофкорӣ, беҳудахарчӣ.

БОДДИҲАК باددهک *кишов.* мошин барои шомол додани ғаллаи кӯфта ва ҷудо кардани дон.

БОДДИҲАНДА باددهنده 1. *сифати феълии замони ҳозира аз бод додан.* 2. бодгар.

БОДДОР باددار 1. ҳаводор, пур аз ҳаво. 2. бодгирифта; варамкарда, варамдор.

БОДИГАР بادگر *ниг.* бодгар.

БОДИГАРӢ بادگرӣ 1. *ниг.* бодгарӣ. 2. *гуфт.*, *ниг.* бодигӣ.

БОДИГӢ بادگی *гуфт.* кибр, ғурур, нахват; ҳавобаландӣ, калонигарӣ.

БОДИЁН بادبان *бот.* растании ҳамешасабз, ки тухми хушбӯ дорад ва дар тиб ва хӯрокворӣ истифода мебаранд.

БОДИЁНА بادبان *ниг.* бодиён.

БОДИЁНАТ بادبانт диндор, такводор.

БОДИЁНӢ بادبانӣ *мансуб ба бодиён; ҳалвои бодиёнӣ* як навъ ҳалво, ки барои хушбӯӣ ба он донаҳои бодиён ҳамроҳ карда мешавад.

БОДИҚҚАТ بادقت 1. диққаткорона; тамоми диққатро ба як нуқта равона карда; ҳама тан чун гӯш шуда: **бодикқат мутулиа кардан**, **бодикқат аз назар гузарон(и)дан**, **бодикқат шунидан**. 2. дақиққор, нозук; бориқбин, нуктасанҷ.

БОДИҚҚАТӢ بادقتӣ бодикқат будан дар иҷрои корҳо, бодикқатона амал кардан, дақиққорӣ.

БОДИЛ بادل пурдил, далер, шучоъ, бодилу ҷигар.

БОДИНОН بادعنن *мач.* аспӣ тезрав, бодпо.

БОДИНЧОН بادنجان як навъ сабзавоти хӯрокист, ки самари он ба шакли бодиринг, вале бунафш ё сиёҳранг аст ва онро бирён карда ё дар намакоб хобонда меҳӯранд; **бодинчон арзон**, **харчако (харчхо) дорад (зарб.)**.

БОДИРИНГ بادرننگ растании полизӣ бо ҳосили сабзранг ва борики дароз, хиёр; **бодиринги намакӣ // бодиринги шӯр** бодиринги дар намакоб хобондашуда.

БОДИЯ I بادیه дашти беобу алаф, биёбон, саҳро, ҳомун.

БОДИЯ II *а.* بادیه *кит.*, *кҳн.* зарфи калони мисин; косаи калон.

БОДИЯГАРД بادیه گرد 1. биёбонгард. 2. кӯчманҷӣ.

БОДИЯГАРДӢ بادیه گردӣ 1. биёбонгардӣ. 2. кӯчманҷигӣ, кӯчигӣ.

БОДИЯНИШИН باديه‌نشين 1. сокини бодия, биёбоннишин. 2. кӯчманчӣ, кӯчӣ, ғайри-муқим: қабिलाҳои бодиянишин.

БОДИЯНИШИНӢ باديه‌نشيनी 1. бодиянишин будан. 2. тарзи ҳаёти кӯчманчиён, кӯчманчигӣ.

БОДИЯПАЙМО باديه‌پيما *ниг.* бодиягард.

БОДӢ بادى 1. бо қувваи бод коркунанда, бо қувваи бод ҳаракаткунанда: **кишти бодӣ**, **осиёи бодӣ**, **таппонча ё туфанги бодӣ**. 2. *мансуб ба бод*; **бодӣ шудани гандум** майда гашта, қобили чош шудани гандум дар хирман. 3. *мач.* лофзан, мутаққабир, ҳавобаланд, қалонгир.

БОДКАРДА بادکرده 1. пуршуда аз ҳаво, ҳавоғирифта. 2. варамкарда.

БОДКАШ بادکش 1. *ниг.* **бодгир**; **бодкаши чилим** сӯрохи ҳаводарои чилим (*ба андозае, ки бо нӯги ангушт нӯшонидан мумкин аст*). 2. *тиб.* зарфи шишагии махсусест, ки барои пӯсти баданро кашида, суръатнок кардани ҳаракати хун ба тахтапушти бадани бемори шамолхӯрда меғузоранд.

БОДКАШАК بادکشк дариҷаи ҳаводарои тиреза, бодгир.

БОДМОНАНД بادمانند ба монанди бод, шабеҳи бод.

БОДМӢРӢ بادمورى роҳи ҳавокашӣ дар девор.

БОДНАМО بادنامа олате, ки самти вазиши бодро нишон медиҳад.

БОДНОК بادناк боддор, дорои боду шамол.

БОДО باد *ниг.* **бод II**: **ҳар чӣ бодо бод!**

БОДОБОД بادابад барои муборакбодӣ ва таҳсину офарин гуфта мешавад.

БОДОВАРД بادآورد 1. чизе, ки бод овардааст, он чи шамол ҳамроҳ овардааст. 2. *мач.* ҳар чизе, ки муфт ва бе меҳнат ба даст омадааст, ройгон: **бозёфти бодовард**, **фоидан бодовард**. 3. номи яке аз ганҷҳои Хусрави Парвиз.

БОДОВАРДА بادآورده бе ранҷу азоб ба дастмада, муфту ройгон омада.

БОДОВАР بادآور хусусияти нӯшидани ё хӯрдани, ки истеъмоли онҳо барои баъзе касон

номувофик, яъне зарарнок буда, дами шикам меоварад.

БОДОМ بادام дарахте, ки аввали баҳор пеш аз дигар дарахтон гул мекунад ва мағзи донаки он бомаза ё талх аст, лавз: **бодоми заминӣ**, **бодоми қоготӣ**, **бодоми кӯҳӣ**, **бодоми талх**, **бодоми шириндона**, мағзи бодом.

БОДОМАК بادامک *шакли тасғири бодом*; **бодомаки гулӯ** бофтаҳои лимфатикӣ, ки дар ҳалқ ба шакли донаи бодом чамъ шудааст, лавзатайн.

БОДОМГУЛ بادام گل *ниг.* **бодомчагул**.

БОДОМЗОР بادامزار чое, ки дарахтони зиёди бодом дорад, дарахтзори бодом.

БОДОМӢ بادامى 1. аз мағзи бодом тайёршуда; **ҳалвои бодомӣ**. 2. бодомшакл, монанд ба шакли донаки бодом: **чашм(он)и бодомӣ**.

БОДОМИСТОН بادامستان *ниг.* **бодомзор**.

БОДОМЧА بادامچه 1. *шакли тасғири бодом*. 2. як намуди бодоми худрӯй.

БОДОМЧАГУЛ بادامچه گل нақши бодомшакл (*дар тоқӣ ва ғ.*).

БОДОМЧАШМ بادامچشم дорои чашмони шабеҳи донаки бодом дарози кунҷхояш борик: **духтари бодомчашм**.

БОДОМШАКЛ بادامشکل монанд ба донаки бодом: **чашми бодомшакл**.

БОДОМШИКАН(АК) بادامشکنк//بادامشکنк анбӯр барои шикаста мағзаширо гирифтани донаки бодомро гирифтани.

БОДОСО بادآسا *мач.* тез, зуд; бошитоб: **бодосо рафтан**.

БОДПАЙМО(Ӣ) بادپيما(ى) 1. *ниг.* **бодрафтор**: **аспи бодпаймо**. 2. асп ё шутури тезрафтор. 3. *мач.* ҳарзагӯй ва беҳудакор; одами бодӣ, лофзан.

БОДПАЙМОӢ بادپيمايى 1. тезрафторӣ, бодрафторӣ. 2. *мач.* ҳарзагӯй ва беҳудакорӣ; бодигарӣ.

БОДПО(Ӣ) بادپا(ى) 1. тезрав, тезрафтор, даванда: **аспи бодпо**. 2. *мач.* асп тезрафтор.

БОДРАНГ I بادرنگ 1. турунч, навъе аз афлесун,

ки пӯшташ дурушт, зард ва хушбӯст. 2. бодиринг, хиёр.

БОДРАНГ II بادرننگ 1. бодмонанд, шабеҳи бод. 2. *мач.* аспӣ бодпо, даванд.

БОДРАНЧБӢЯ بادرنجبويه *кит.*, *бот.* як навъ гиёҳест, ки барои муолиҷаи тангии нафас ба кор мебарданд.

БОДРАФТОР بادرفتار тезрафтор, тезрав; чуству чолок.

БОДРЕЗ//БОДРЕЗАК بادريز//بادريزк меваи кирмзада ё пухтарасида, ки бо вазиши бод ба таги дарахт рехтааст.

БОДРЕСА بادريسه чӯб ё чарме, ки барои дар як ҷо печидани ресмон дар гирди гулӯи дуки чархи ресмонресӣ устувор карда мешавад.

БОДРУМ بادرُم *кит.* беҳуда, табоҳ, абас.

БОДРУЧ بادروچ навъи райҳони кӯҳӣ бо баргҳои хурду реза ва гулҳои сурхранг, ки донаи он тухми шарбатӣ номида мешавад.

БОДРӢЗА بادروزه *кхн.* чизҳои даркорӣ ҳаррӯза дар зиндагӣ, ҳамчун хӯрок, либос ва ғ.

БОДРӢЯ بادريه чои бисёр шамолдошта; бодхез, шамолрӯя.

БОДСАНЧ I بادسنج *обҳш.* олат барои санчидани қувваи вазиши бод.

БОДСАНЧ II بادسنج *мач.* ҳарзагӯй, ҳарзакор, беҳудакор; ҳомтамаъ.

БОДСАР بادرسр пурғурур, мутакаббир, гарданшах

БОДСОР بادرسار 1. сабук, бетамкину виқор. 2. *мач.* сабуксайр, тезгард.

БОДСОРӢ بادرساري бодсор будан, ғуруру такаббур кардан.

БОДХЕЗ بادخيز шамолгоҳ, шамолчо, чои сершамол, бодрӯя: **дараи бодхез.**

БОДХОН بادخوان гузаргоҳи бод, сӯроҳ ва равзанаи бодгузар дар хона.

БОДХӢР بادخور 1. чое, ки дар он ҷо бод бисёр мевазад. 2. истироҳат ё танаффус дар миёни фаъолият ё кори хастакунанда.

БОДХӢРА بادخوره *тиб.* яке аз навъҳои сили

пӯст, ки бадани одамро хӯрда рафтан мегирад; *муқ.* **бодхӯрда** 2.

БОДХӢРАК بادخورк *зоол.* парандаест парастумонанд ва аз гунчишк калонтар, ки қариб ҳамеша дар парвоз аст.

БОДХӢРДА بادخورده 1. дар шамол хушкшуда. 2. гирифтор ба бемории бодхӯра, бо таъсири бемории бодхӯра нобудшуда (*одатан як қисми бинӣ, лаб ва ғ.*).

БОДШИКАН بادشكن *тиб.* дору ё хӯроке, ки бод ва варами шикамро аз байн мебарад.

БОЕЪ *а.* байъ байъкунанда, фурӯшанда.

БОЁНА بایانه ба одамони бой хос, хоси давлатдорон.

БОЖ باژ *шакли дигари боч.*

БОЖГОҲ باژگاه *ниг.* бочгоҳ.

БОЖГУНА باژگونه *шакли дигари вожгуна.*

БОЖДОР باژدار *ниг.* бочдор.

БОЖСИТОН باژستان *ниг.* бочситон.

БОЗ باز 1. *асоси замони ҳозира* аз **бохтан**. 2. *ҷузъи пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънои машғулшаванда:* **бедонабоз, киморбоз, ҳуккабоз; созу** **боз** зебу зинат, ороиш. 3. *ҷузъи пешини калимаҳои мураккаб ва феълҳо ба маънои дубора, аз нав рӯй додан, такрор ёфтани амал:* **бозгаштан, бозомадан, бозомӯзӣ.**

БОЗ I باز 1. бори дигар, аз нав; мучаддадан, такроран, дубора: **боз такрор кардан, боз пурсидан, боз мурочиат кардан, боз фикр карда лидан; боз ҳам** а) ин дафъа ҳам; б) аз пештара зиёдтар, бештар аз собиқ. 2. илова бар ин, ба болои ин, ба зами ин, низ, ҳам, ғайр аз ин: **сабр кардан, боз 5-сентнерӣ ҳосил додан, боз ба кучо равам.** 3. *пасванд давомнокии амалро ифода мекунад; дар муддати..., ин чониб:* **ду рӯз боз, се ҳафта боз, чанд вақт боз, чандин сол боз, солҳо боз, кайҳо боз; аз бозе ки...** аз вақте ки..., аз он даме ки...; **аз қадим боз** аз замонҳои қадим сар карда то имрӯз...; **дер боз** хеле вақт мешавад, ки... 4. *ҳиссаҳои таъкидӣ* мабодо.

БОЗ II باز кушода, яла, во; *муқоб.* **баста; боз кардан** кушодан, во кардан (*дару тиреза, занҷиру қулф ва ғ.*); **боз шудан** кушода шудан;

◇ **дари касе ба рӯи касе боз будан** ба пазиroy ва қабули касе тайёр будани касе; ба хизмати касе ҳозир будани касе; **даҳон боз кардан//лаб боз кардан** ба суҳан даромадан, гап задан; **даҳонаш боз монд** ҳайрон шуд, мутаҳаййир шуд.

БОЗ III باز парандаи қавичанголи нӯлдароз, ки парандагон ва ҳайвоноти майдари шикор мекунад, куш: **бози дастомӯз, бози шикорӣ**.

БОЗ IV باز *кит.*, *ниг.* **қулоч**.

БОЗА باز *кхн.* **ҷӯбдаст**.

БОЗАВҚ باذوق соҳиби завқ, завқманд: **мардуми бозавқ, хонандаи бозавқ**.

БОЗАКОВАТ بازکاوَت зақӣ, хуштабъ, боистеъдод.

БОЗАНДА بازنده *сифати феълии замони ҳозира аз бохтан*; бозидоранда (*мас., дар қимор пули худро*); бозикунанда, бозигар.

БОЗАНДЕШИДАН بازاندیشیدن дубора андеша кардан, аз нав фикр кардан.

БОЗАРБА باضربه боқувват, саҳт; бошиддат.

БОЗАРГОН//БОЗУРГОН بازرگان савдогар, точир.

БОЗАРГОНӢ//БОЗУРГОНӢ بازرگانی савдогарӣ, тичорат, харидуфурӯш.

БОЗАРОФАТ باظرافت 1. соҳиби зарофат, зариф. 2. зарифона, хуштабъона.

БОЗАРОФАТӢ باظرافتی бозарофат будан, зарофатнокӣ; хуштабъӣ.

БОЗАФАР باظفر зафарманд, соҳибзафар, ғолиб: **бозафар будан**.

БОЗАФКАНДАН بازافکندن 1. афкандан, густурдан ба рӯи замин, паҳн кардан. 2. ба ақиб партофтан, ба таъвиқ андохтан.

БОЗБАСТА بازبسته 1. *сифати феълии замони гузашта аз бозбастан*. 2. хешу табор (*беиштар дар шакли ҷамъ меояд*), вобастагон.

БОЗБАСТАН بازبستن 1. бастан, пайванд кардан; банд кардан. 2. дубора пайванд кардан.

БОЗБИНӢ بازیبنӣ аз нав дида баромадан ва баррасӣ кардан.

БОЗБОН بازیبان нигоҳдоранда ва парвариш-

кунандаи боз, кушбон.

бозгард بازگرد *асоси замони ҳозира аз бозгаштан*; бозгарданда, пасгард: **дастгоҳи бозгарди мушаки кайхонӣ**.

БОЗГАРДАНДА بازگردنده *сифати феълии замони ҳозира аз бозгаштан*; *ниг.* **бозгард**.

БОЗГАРДИДАН بازگردیدن *ниг.* **бозгаштан**.

БОЗГАРДОН(И)ДАН بازگرداندن//базگردانیدن *тарзи бевоситаи бозгардидан*; пас гардондан, гашта додан.

БОЗГАШТ بازگشت баргаштан, гашта омадан, пас гаштан; **дар бозгашт** вақти баргаштан.

БОЗГАШТА بازگشته *сифати феълии замони гузашта аз бозгаштан*; баргашта, гардонда, пас: **бозгашта гирифтан, бозгашта додан**.

БОЗГАШТАН بازگشتن баргаштан, бозомадан, гашта омадан; гашта рафтан, ба ҷои пештара рафтан, раҷъат намудан; ба ҳоли пештара баргаштан: **аз саёҳат бозгаштан, аз шаҳр бозгаштан, ба ватан бозгаштан**.

БОЗГАШТӢ بازگشتی *ниг.* **бозгашт**.

БОЗГАШТНОПАЗИР بازگشتناپذیر бозгашт-надошта, бебозгашт, баргаштанопазир.

БОЗГИРИФТАН بازگرفتن пас гирифтан, аз нав гирифтан; гирифтан, қабул кардан; нигоҳ доштани касе ё чизе дар ҷое; боздошт кардан, тавқиф кардан; боздоштан, мутаваққиф кардан.

БОЗГИРӢ بازگیری азнавгирӣ, дубора гирифтан.

БОЗГУЗАШТАН بازگزشتن гузаштан, убур кардан.

БОЗГУЗОШТАН بازگذاشتن 1. раҳо кардан, даст кашидан аз коре ё чизе. 2. вогузоштан.

БОЗГУНА بازگونه *ниг.* **вожгуна**.

БОЗГУСАСТАН بازگسستن ҷудо кардан, кандан, қатъи робита кардан, буридани алоқа.

БОЗГУСТУРДАН بازگستردن паҳн кардан, густурдан.

БОЗГУФТАН بازگفتن такроран гуфтан; муфассал нақл кардан.

бозгӯ(ӣ) بازگو(ی) *асоси замони ҳозира аз бозгӯф-*

тан.

БОЗГӢӢ بازگوئى *исми амал аз бозгуфтан*; баён кардан.

БОЗГӢӢ بازگوئى *гашта нақл кардани чизи хонда ё шунида; нақли муфассал кардан.*

БОЗГӢКУНАНДА بازگوکننده *баёнкунанда, шарҳдиҳанда, баёнгар.*

БОЗДЕХ بازده *даромаднокӣ; самаранокӣ, маҳсулнокӣ.*

БОЗДЕХӢ بازدهى *ниг. боздеҳ.*

БОЗДИД بازديد 1. вохӯрӣ баъд аз чудой; дидорбинӣ, мулоқот. 2. сафари ҷавобии расмӣ: **боздиди расмӣ**, **боздид кардан** ташриф овардан, мулоқот кардан; **диду боздид** мулоқот, дидорбинӣ; зиёрат(-и дӯстон).

БОЗДИДКУНАНДА بازديدکننده *сифати феълии замони ҳозира аз боздид кардан*; ташрифоваранда.

БОЗДОД بازداد *ҳуқ. супурдани ҷинояткор аз тарафи давлате ба давлати дигар, ки ҷинояткор шахрванди он аст (барои ба ҷавобгарӣ кашидан ё ба иҷро расондани ҳукми судӣ), экстрадитсия.*

БОЗДОДАН بازدادن *пас додан, гардонда додан.*

БОЗДОНИСТАН بازداشتن 1. фарқ гузоштан ё ташхис додани чизҳо. 2. шинохтан, баҷо-оварӣ.

БОЗДОР بازدار *сайёде, ки бо боз ё дигар мурғони шикорӣ сайд мекунад; ниг. бозбон.*

БОЗДОРАНДА بازدارنده *сифати феълии замони ҳозира аз боздоштан*; он ки боздошт мекунад, ҷилавгир, пешгиранда.

БОЗДОРӢ بازدارى I *исми амал аз боздоштан*; боздошт, манъ кардан.

БОЗДОРӢ بازدارى II *боздор будан, нигоҳ доштани боз ва парвариш кардани он.*

БОЗДОШТ بازداشت *нигоҳдошт, нигоҳдорӣ, манъ кардан; нигоҳ доштан аз чизе.*

БОЗДОШТА بازداشته *сифати феълии замони гузашта аз боздоштан*; зиндонӣ, маҳбус.

БОЗДОШТАН بازداشتن *нигоҳ доштан аз чизе, монест шудан; манъ кардан; хобондан (коре-ро); пеши роҳи касеро гирифтани ба истодан маҷбур кардан, нагузоштан: аз рафтан (роҳ)*

боздоштан, аз гиря (ханда) боздоштан, аз ҳучум (чанг) боздоштан.

БОЗДОШТГОҲ بازداشتگاه *ҷое, ки боздошт-шудагонро нигоҳ медоранд, маҳалли боздоштагон.*

БОЗДОШТШУДА بازداشتشده *дастгиршуда.*

БОЗЕҲН بازهمن *боҳушу боақл.*

БОЗӢБӢ بازيايى *дубора ёфтан ва пайдо кардани чизе.*

БОЗӢФТ باز يافت 1. чизи тоза ба даст даромада, нафъ ёфтшуда; кашфиёт; **шӯъбаи бозӢфтҳо** шӯъбае, ки чизҳои гумкардаи одамон ёфта шаванд, он ҷо нигоҳ дошта мешаванд. 2. ғоида, нафъ; чизи бемехнат ба даст омада.

БОЗӢФТА باز يافته *сифати феълии замони гузашта аз бозӢфтан*; дубора ба даст омада, аз нафъ пайдо шуда.

БОЗӢФТАН باز يافتن *тоза ба даст даровардан, аз нафъ ёфтан; чизи аз даст рафтаре гашта ба даст даровардан.*

БОЗИГАР باز يگر 1. бозикунанда, иштироккунандаи ягон бозӣ (*футбол, билиярд, шоҳмат, қимор ва ғ.*). 2. *гуфт.* рақсқунанда, раққос. 3. иҷроқунандаи ягон нақш дар филм, театр ва сирк. 4. *маҷ.* шӯҳ; серҳаракат, беором: **бачаи бозигар, аспни бозигар, ҷашми бозигар.**

БОЗИГАРДОН بازى گردان 1. бозигаре, ки ҳангоми бозӣ бозигарони вобастаи худро бо машварат ва амалҳои дигар идора мекунад. 2. он ки дар намоиш ва филмҳо лӯхтакҳоро ба ҳаракат оварда, онҳоро намоиш медиҳад.

БОЗИГАРДОНӢ بازى گردانى *амали бозигардон.*

БОЗИГАРӢ بازى گرى 1. амали бозигар дар филму намоишҳо. 2. шӯғли бозигар. 3. най-рангбозӣ, ҳуққабозӣ.

БОЗИГОҲ بازى گاه *кит. ҷои махсус барои бозӣ.*

БОЗИГӢШ بازى گوش *кит. бозидӯст; шӯҳу шанг, густох.*

БОЗИДАН باز يدن 1. *ниг. бохтан.* 2. бо ягон бозӣ (*футбол, шоҳмат ва ғ.*) машғул будан, бозӣ кардан; **нақш бозидан** а) иҷро кардан ягон нақшо дар филм, театр ё сирк; б) бо асар ё фаъолияти худ дар ягон соҳа мақомро ишғол кардан; в) *маҷ.* аҳамият доштани чизе

дар коре.

БОЗИДЕХ بازی ده фиребдиханда, фиребгар.

БОЗИЛ *a.* باذل базлунанда, бахшанда, сахӣ.

БОЗИН بازی бо ин, боз.

БОЗИНАТ بازی نت бо зебу зинат, зебо ородода.

БОЗИНГАР بازیگر *ниг.* бозигар.

БОЗИСТОДАН بازیستان қатъ шудан ё қатъ кардан (-и ягон ҳаракат), таваққуф: **аз гардиш бозистодан, аз сухан бозистодан; бозистодани хун** аз ҷараён мондани хун, қатъ шудани резиши хун.

БОЗИЧА بازیچه 1. чизе, ки бо он бачагон бозӣ мекунанд, асбоби бозии кӯдакон (*аз қабилӣ зоча, мошинча, тракторча ва ғ.*). 2. кори ғайриҷиддӣ, кори сахл ва осон. 3. *мач.* олати дасти касе, чизи тобеи касе; **бозичаи дасти касе шудан** бо гуфтаи касе кор кардан, олати дасти касе шудан.

БОЗИЧАФУРӮШ بازیچهفروش фурӯшандаи бозичаҳои бачагон.

БОЗИЧАФУРӮШӢ بازیچهفروشی 1. ҷои фурӯштани бозичаҳои бачагон: **дӯкони бозичафурӯшӣ**. 2. амали бозичафурӯш; бозичафурӯш будан.

БОЗӢ بازی 1. машғулияти шавку ҳавасангез ё амали дигар барои андармонӣ, дамгирӣ ва ё мусобиқа (*аз қабилӣ шохмотбозӣ, билиярд-бозӣ, теннисбозӣ, лухтакбозии бачагон ва ғ.*); **бозии рафиқона** воҳӯрии ғайрирасмии ду ва зиёда аз тарафҳо дар ягон навъи бозӣ (*мас., футбол*). 2. иҷрои нақш дар филму театру сирк; ҳунарнамоӣ; **нақшero бозӣ кардан** а) иҷро кардани нақше дар филм, театр ва сирк; б) *мач.* мақом ва аҳамият доштани касе (*чизе*) дар коре. 3. *мач.* ҳаракат, чунбиш; **бозии бод** вазиши гарму форами бод; **бозии мавчи дарё** чунбиши мавҷҳои дарё. 4. *мач.* рақс, усул. 5. *мач.* ҳила, найранг; фиреб. 6. ҳазл, шӯхӣ; **шӯхию бозӣ, хандаю бозӣ**. 7. маълум кардан ва баровардани бурдҳо ба вомбарг ва лотерея (*ба воситаи қуръакашӣ ва ғ.*): **бозӣ-бозӣ** бозикунон; ҳазлкунон, шӯхӣ ба шӯхӣ; **бозӣ дорондан** а) *тарзи бавоситаи бозӣ доштан*; б) чунбондан, ба ҳаракат даровардан; **бозӣ доштан** а) саргарм кардан, андармон кардан (*бо машғулият, хусусан бачагонро*);

б) ба чунбиш овардан, ҳаракат додан; **бозӣ кардан** а) худро саргарм (банд, андармон) кардан, машғули бозие шудан; б) иҷро кардани нақше дар театр, филм ва сирк; в) раксидан, усул кардан; г) охиста чунбидан, нарма-нарма ҳаракат кардан; ғ) навохтан; д) *мач.* намудор будан; чилвагарӣ кардан, дурахшидан (*мас., ашк дар чаши, табассум дар лаб, акси моҳ дар об*); **бо пул бозӣ кардан** а) дар қимори пулакӣ иштирок кардан; б) *мач.* ҳамеша серпул будан; пули зиёд доштан; **бозихои олимпӣ** мусобиқаҳои байналхалқии варзишгарон, ки аз соли 1896 дар ҳар чаҳор сол як бор гузаронида мешаванд, олимпиада; **бозӣ додан** фиреб додан, гӯл кардан касеро; **бозӣ кардани шамшер** (*ё тозиёна*) **дар сари касе** таҳдид кардан касеро, дар тахти хавфу хатар нигоҳ доштан касеро; **ба доираи** (*ё нақораи*) **касе бозӣ кардан** аз рӯи нишондоди касе кор кардан, ба гуфтаи касе мутеона амал кардан; **бо сар бозӣ кардан** кори ниҳоят хавфнок кардан, бо коре, ки хавфи марг дорад, машғул шудан; **дили касе бозӣ кардан** ғайримӯътадил задани дил, берун аз ҳадди эътидол саҳт тапидани дил (*мас., аз ҳаяҷон*).

БОЗКАШИДАН بازکشیدن дурӣ чустан, парҳез кардан аз коре ё чизе.

БОЗКУНАНДА بازکننده азбайнбарандаи монеа ё садде, ки дар роҳи ҳаракат ё мачро қарор дорад, кушоянда, бозгар.

БОЗКӮШИДАН بازکوشیدن кӯшиш кардан, саъй кардан; ҷаҳд кардан.

БОЗМОНДА بازمانده 1. *сифати феълии замони гузашта аз бозмондан*. 2. боқимонда; пасмонда: **бозмондаи масолеҳи бинокорӣ**. 3. *мач.* авлод, насл; ворис (*беиштар дар шакли ҷамъ – бозмондагон истеъмол мешавад*).

БОЗМОНДАН بازماندن 1. ақиб мондан, қафо мондан. 2. аз кор мондан, таваққуф намудан, истодан: **аз кор бозмондани мошин, аз ҳаракат бозмондани чизе; аз мева додан бозмондани дарахт** ҳосилдихиро қатъ кардани дарахт; **аз ҳаракат бозмондани касе** аз по афтодани касе.

БОЗМОНОНДАН بازماناندан 1. *шакли бавоситаи бозмондан*. 2. нигоҳ доштан (*аз коре*).

БОЗНАМУДАН باز نمودن *кит.* кушодан; ошкор

кардан, баён кардан.

БОЗНИГАРӢ بازنگری аз нав дида баромадан; бозрасии дубора, таҷдиди назар.

БОЗНИШАСТА بازنشسته *ниг.* барҷомонда.

БОЗНОГАРД بازناگرد бозгаштнадошта, тақорнашаванда.

БОЗНОМА بازنامه *нав.* варакаи махсуси почтави барои мактуби боз ё табрикот.

БОЗОМАДАН بازآمدن бозгаштан аз ҷое, гашта омадан.

БОЗОМУӢЗӢ بازآموزی *нав.* аз нав омӯхтани касбу ихтисосе; тақмили донишҳо оид ба ихтисос.

БОЗОНДАН بازاندن *шакли бавоситаи* бозидан.

БОЗОР بازار 1. маҳалли махсуси харидуфурӯш, ки аз раставу дӯконҳои зиёде иборат аст: **бозори ғалла**, **бозори китоб**, **бозори болокушода**, **бозори болопӯшида**. 2. рӯзи муайяни харидуфурӯш, ки одатан ҳар ҳафта як ё ду бор барпо мегардад: **рӯзи бозор**; **бозори шаб** // **бозори шабона** бозоре, ки одатан дар шабҳои моҳи рамазон барпо мегардид; **шаби бозор** шаби бевоситаи баъди рӯзи бозор, яъне беғоҳи рӯзи душанбе (*ки одатан охи палав меназанд*). 3. фурӯш; савдо, харидуфурӯш: **барои бозор**, **ба бозор баровардани чизе**; **бозори калоба** а) ҷои фурӯши калоба б) *маҷ.* ҷои пурмағал, серғавго ва бетартиб; **бозори тез** савдои ҷаққон; серхаридорӣ; **бозор кушодан** бозор барпо кардан, ба фурӯш гузоштани молу чиз; **аз бозор мондан** ба фурӯш нарафтани; **бозори касе авҷ гирифтани** // **бозори касе барор ёфтани** а) зиёд шудани харидору талабгор ба чизи фурӯшии касе; б) ривочу равақ ёфтани кори касе; **бозори чизе ё коре гарм шудан** (*тафсидан*) а) авҷ гирифтани савдо ва харидуфурӯши чизе; харидору талабгори зиёд пайдо шудан (*ба чизе ё коре*); б) равақ ёфтани коре; **бозори чизе ё кореро гарм кардан** *киноя аз* ривочу равақ додан, ба авҷаш расондан (*кореро*); **бозори чизе касод будан** набудани харидор (талабгор) аз чизе; суст будани савдои чизе; **сухани (гапи) хона ба бозор рост намеояд** (*маҷ.*) дар мавриди мутобиқат накардан ё нодуруст баромадани маслиҳат ва мулоҳизаҳои пешакӣ ба сабаби тағйир ёфтани вазъият гуфта мешавад.

БОЗОРАКӢ بازارکی фурӯшанда ва харидор;

аҳли бозор.

БОЗОРГАРД بازارگرد 1. дӯстдорандаи гардиш дар бозор. 2. он ки корҳои харидуфурӯшро ба ӯҳда дорад, бозорӣ.

БОЗОРГАРДӢ بازارگردی бозоргард будан; дар бозор (беҳуда) гаштан.

БОЗОРГИР بازارگیر талабгору харидораш зиёд, серхаридор: **моли бозоргир**.

БОЗОРГОН بازارگان *ниг.* бозаргон.

БОЗОРГОНӢ بازارگانی *ниг.* бозаргонӣ.

БОЗОРГОҲ بازارگاه маҳалле ё майдоне, ки дар он ҷо бозор барпо мегардад, бозорчо.

БОЗОРЕӢ بازارياب он ки кораш ёфтани бозори хуб барои фурӯши маҳсулот аст.

БОЗОРЕӢӢ بازاريابی шуғл ва амали бозореӢ.

БОЗОРИДӢӢ بازارىدوز 1. дӯхташуда дар бозор аз тарафи дӯзандаи ношинос, ки одатан кайфияти хуб надорад ва кори дӯзанда пинҳонӣ аст. 2. дӯзандаи бозор, ки пинҳонӣ амал мекунад.

БОЗОРИДӢӢӢ بازارىدوزӣ дӯхтани чизе барои фурӯш дар бозору фурӯшгоҳҳо ба тариқи пинҳонӣ, молҳои беичозат дӯхташуда.

БОЗОРИЁНА بازارى يانه ба шеваи бозо–риён.

БОЗОРИЗОДА بازارىزاده фарзанди бозорӣ, бозорӣ.

БОЗОРИ بازارى 1. *мансуб ба бозор*; **нони бозорӣ** ноне, ки барои фурӯш пухта шудааст. 2. дар бозор буда, аҳли бозор.

БОЗОРНОГУЗАР بازارناگذر касмахар, касод, ба фурӯш нараванда, ғайрибозоргир: **моли бозорногузар**.

БОЗОРЧА بازارچه *шакли тасғири* бозор; бозори хурд.

БОЗОРЧӢ بازارچى *гуфт.* он ки корҳои харидуфурӯшро ба ӯҳда дорад (*мас., дар ягон оила*).

БОЗОРЧО(Ӣ) بازارچا(ى) *ниг.* бозоргоҳ.

БОЗОРШИНОС بازارشناس *нав.* мутахассиси маркетинг (бозоршиносӣ), маркетинг.

БОЗОРШИНОСӢ بازارشناسى *нав.* амали бозоршинос, маркетинг.

БОЗПАЙВАСТАН بازپيوستن дубора ба ҳам омадан; аз нав пайванд шудан.

БОЗПАРВАРДАН بازپروردن парвариш додан, тарбия кардан.

БОЗПАРВАРӢ بازپروری *нав.* 1. тарбия ва ислоҳи шахсони нашъаманд ё бемор ва омода кардани онҳо барои бозгашт ба ҷомеа. 2. аз нав барқарор кардани нерӯ ва қувва ба роҳи варзишкорӣ ва речаи хӯрок. 3. маҳалле, ки дар он ҷо нашъамандон барои тарки одатҳои бад ниғаҳдорӣ ва табобат мешаванд.

БОЗПАРДОХТ بازپرداخت *икт.* пас додани қарз ба бонк ё муассисаи дигари молиявӣ.

БОЗПАРДОХТАН بازپرداختن *икт.* қарзро баргардондан, пардохт кардан.

БОЗПАС بازپس қафо; ақиб; **бозпас додан** баргардонидан, гардонда додан; **бозпас мондан** ақиб мондан, қафо мондан.

БОЗПАСГИРӢ بازپسگیری дубора ба даст овардани он чи ки дар ихтиёри дигаре буд.

БОЗПАСИН بازپسين вопасин, охири.

БОЗПЕЧ بازپچ *кит.* 1. шаддаи мӯҳра, ки барои бозии тифл аз ҷӯби гахвора овезон карда мемонанд. 2. алвонҷ, арғунҷак.

БОЗПИРОӢ بازپیرایی орошта ва зебо кардан, пироиш кардан.

БОЗПУРС بازپرس *ниг.* муфаттиш, истинтоқгар, пурсанда.

БОЗПУРСИДАН بازپرسیدن 1. пурсидан, тафтиш кардан. 2. аҳволпурсӣ кардан.

БОЗПУРСӢ بازپرسی *нав.* пурсиш; таҳқиқ; истинтоқ.

БОЗПУХТ بازپخت *нав.* коркарди хароратии филиз ва шиша, гармӣ додан ва сипас хунук кардани мавод барои нарма кардани онҳо ё тағйир додани сифати онҳо.

БОЗРАС بازرس *нав.* он ки дар идораи бозрасӣ кор мекунад, нозир.

БОЗРАСӢ بازرسی *нав.* низом ва идора – системаи назорат аз болои дуруст иҷро шудани қонун ва қарорҳои ягон соҳа, нозирот; инспексия; **бозрасии давлатии автомобилӣ** мақоми давлатӣ оид ба таъмини тартиботи

истифодабарии нақлиёти автомобилӣ ва ҳаракат дар роҳҳо ва инчунин назорат бар онҳо.

БОЗРАСТАН بازرستن *кит.* наҷот ёфтан, раҳо шудан.

БОЗРАФТАН بازرفتن *кит.* рафтан; рафта расидан, восил шудан.

БОЗСОЗӢ بازسازی 1. навсозӣ, дигаргунсозӣ, ислоҳот. 2. *таър.* ислоҳоти кулӣ ва ҳамаҷонибаи ҷамъияти шӯравӣ, ки ҳукумати шӯравии собиқ соли 1985 эълон намуда буд.

БОЗУ بازو 1. қисми болои даст аз китф то оринҷ: **бозувони қавӣ**, **банди бозу**; **бокитфу бозу** тануманд; боқувват. 2. *мач.* зӯр, қувват, иқтидор; **бо зӯри бозу** ба воситаи зӯри, бо ёрии қувва.

БОЗУБАНД بازوبند 1. асбоби зинати бозу, дастпона. 2. *д.* тӯморе, ки ба бозу мебандад.

БОЗУДАРОЗ بازودراز 1. дастдароз. 2. *кин.* қавидаст, зӯрманд, тавоно.

БОЗӢ بازو *ниг.* бозу.

БОЗХАРИД بازخرید *ниг.* бозхаридан.

БОЗХАРИДАН بازخریدن 1. дубора ва аз нав харидани чизе, ки қаблан фурӯхта ё бахшида шуда ё касе зӯран соҳибӣ кардааст. 2. харида озод кардани асир ё ғулом.

БОЗХОНД بازخواند *исми феълӣ аз бозхондан*; пас даъват карда гирифтан, ҷеғ зада гирифтан (*фиристода, ғумошта ё интиҳобкардаи худро*): **бозхонди намоянда**.

БОЗХОНДА بازخوانده *сифати феълӣи замони гузашта аз бозхондан*; ҷеғзадагирифта, баргаштагирифта (*аз мансабе*).

БОЗХОНДАН بازخواندن пас даъват карда гирифтан, ҷеғ зада гирифтан (*фиристода, таъйинкарда ё интиҳобнамудаи ҳеширо*).

БОЗХОНӢ بازخوانی 1. дубора хондани навишта ё матн. 2. хондани асари қадима барои таҳқиқи пажӯҳиш.

БОЗХОСТ بازخواست 1. пурсиш, пурсуҷӯ, пурсукови сабаби ғуноҳ ё рафтори касе, таҳқиқ, тафтиш. 2. итоб; ҷазо; **бозхост кардан (намудан)** а) пурсуков кардани сабаби ғуноҳ ё рафтори касе, таҳқику тафтиш кардан; б) ба

чавобгарӣ кашидан; чазо додан; ◇ **рӯзи бозхост** рӯзи қиёмат, охират, рӯзи растохез.

БОЗХОСТАН بازخواستن баргашта талаб кардан, пас талабидан.

БОЗХОҲ بازخواه хоҳанда, талабкунанда.

БОЗЧУСТАН بازچستن тафтиш кардан, таҳқиқ кардан.

БОЗЧҶҮӢ بازجوی тафтиш, таҳқиқ.

БОЗШУМОРӢ بازشماری нав. аз нав шумурдан, дубора ҳисоб кардан.

БОИДРОК باادراك соҳибидрок, бофаҳму фаросат, хушфаҳм, зирак.

БОИЗЗАТ باعزت иззатманд, арҷманд, азиз.

БОИЗТИРОБ بااضطراب боҳавф, дорои изтиробу ҳавфу хотир.

БОИҚИДОР بااقتدار муқтадир, тавоно, қавӣ, боқувват.

БОИЛТИФОТ بالتفات 1. он ки лутфу илтифот дорад; меҳрубон. 2. аз рӯи лутфу марҳамат, илтифоткорона.

БОИЛТИФОТӢ بالتفاتي боилтифот будан; лутфу марҳамат нишон додан; меҳрубонӣ.

БОИМОН بايمان имондошта, мӯъмин.

БОИМТИӢЗ بامتياز имтиёзманд, бартаридор, афзалиятнок: **табақаҳои боимтиёз**.

БОИМҶОН بايمجان ниг. **бодинҷон**.

БОИН а. باين//بائن кит. чудо, чудошуда; **се талоки боин** д. се талоки чудоқунанда (*зану шавҳарро*).

БОИНСОФ بانصاف он ки аз рӯи адлу инсоф амал мекунад, инсофдор, одил: **дузд бошу боинсоф бош** (мақ.).

БОИНСОФӢ بانصافي боинсоф будан; инсоф доштан, одилӣ.

БОИНСОФОНА بانصافانه аз рӯи адлу инсоф.

БОИНТИЗОМ بانتظام он ки интизом дорад, ботартиб.

БОИНТИЗОМӢ بانتظامي боинтизом будан, тартибу интизом доштан, интизомнокӣ.

БОИРОДА باراده соҳибирода; дорои иродаи мустаҳкам.

БОИС باعث сабаб, мӯҷиб; **аз боиси...** а) аз сабаби ..., ба сабаби...; б) барои ..., ба хотири...; **боиси чизе гардидан (шудан)** сабабгори чизе шудан.

БОИСМАТ باعصمت покдоман, бегуноҳ.

БОИСМАТӢ باعصمتи боисмат будан, поку бегуноҳ будан.

БОИСРОР بااصرار истодагарона, исроркорона.

БОИСТ بايست лозим, зарур, вочиб; бояд.

БОИСТА بايسته лозим, зарурӣ, сазовор, шоиста, муносиб.

БОИСТАГӢ بايستگي зарурат, лозимӣ, боиста будан; шоистагӣ, лаёқатмандӣ.

БОИСТАН بايستن лозим будан, зарур будан, даркор будан.

БОИСТАНӢ بايستنӣ сифати феълӣ замони оянда аз **боистан**; коре, ки иҷро шуданаш лозим ва зарур аст.

БОИСТЕҲҚОҚ بالاستحقاق кит. сазовор, шоиста, ҳақдор.

БОИСТЕӢДОД باستعداد соҳибистеъдод, истеъдоднок; қобилиятнок, болаёқат: **шоири боистеъдод, ҷавони боистеъдод**.

БОИСТЕӢДОДӢ باستعدادي боистеъдод будан, истеъдоднокӣ; қобилиятнокӣ, лаёқатмандӣ.

БОИФТИХОР باافتخار бофаҳр, бовикор.

БОИФФАТ باعفت аз шаҳват парҳезқунанда, парҳезгор, покдоман.

БОИФФАТӢ باعفتи покдоманӣ, парҳезгорӣ.

БОИХТИСОС باختصاص ихтисоснок, соҳиб-ихтисос; аз рӯи таҳассусе таълимдида: **муаллими боихтисос**.

БОИХТИСОСӢ باختصاصي ихтисоснокӣ, соҳиб-ихтисосӣ, мутахассис будан.

БОӢ I m. باي сарватманд, давлатманд, молдор, ғанӣ, доро; ғайримӯҳтоҷ, таъмин; **забони бой** забони захираи луғавиаш зиёд ва соҳти грамматикаш мукамал; **бой шудан (гардидан)** давлати фаровон ёфтан, соҳиби пулу моли зиёд шудан, сарватманд гардидан; **аз чизе бой будан** чизеро фаровон доштан, ба миқдори номаҳдуд соҳиб будан ба чизе.

БОЙ II **بای**: **бой додан** а) бохтан, мағлуб шудан, таслим гаштан, банд шудан (*дар ягон бозӣ, мусобиқа, гарав, мубоҳиса ва ғ.*); б) аз чизе маҳрум шудан, аз даст додан (*мас., пулро дар қимор*); **д** **дили худро бой додан** а) тарсидан, ҳаросидан; б) ба касе ошиқ шудан, ба ишқи касе гирифторм шудан; **корро бой додан** имкониятро аз даст додан, дар коре шикаст ёфтан; **сир бой надодан** замири дили худро пинҳон доштан; ҳолати ботинии худро махфӣ нигоҳ доштан; **худро бой додан** а) аз тарсу ҳарос чӣ кор кардани худро надониста мондан; б) ҳаробу лоғар шудан (*муқ. худро гирондан*); в) худро аз даст додан; аз ҳол рафтан; **ҳеч чиз бой надодан** ягон зарар надида; чизеро гум накардан.

БОЙБАЧА **байбچه** 1. писари бой, фарзанди бой. 2. *мач.* калонхарч (*аз пули бедарди миён*).

БОЙБАЧАГӢ **байбچه گي** 1. бойбача будан. 2. *мач.* калонхарчӣ (*аз пули муфт*); **бойбачагӣ кардан** калонхарчӣ кардан.

БОЙБАЧЧА **байбچه** *гуфт.*, *ниг.* **бойбача**.

БОЙБИКА **байбکه** *қҳн.* бойзан, хӯчаинзан.

БОЙБОБО **байبابا** калимаест, ки одатан зердастон дар мурочиат ба шахси сарватманд ба кор мебаранд.

БОЙГОН **байگان** он ки кораш ҷо ба ҷо кардани маводи бойгонӣ аст.

БОЙГОНӢ **байгани** 1. муассисае, ки он ҷо ҳуҷҷатҳои кӯҳнаю қадима ва ёдгориҳои хаттӣ нигоҳ дошта мешаванд; шӯъбае дар муассиса, ки дар он ҳуҷҷатҳои кӯҳнаи он муассиса маҳфуз дошта мешаванд. 2. *мачмӯи* дастнависҳо, мактубҳо ва дигар асноди *марбут ба* фаъолияти шахсе, архив: **бойгонии нависанда**.

БОЙДИХАНДА **байدهنده** *сифати феълии* замони *ҳозира* аз **бой додан**.

БОЙДОДА **байداده** *сифати феълии* замони *гузашта* аз **бой додан**; шахси бозиро бохта, мағлуб дар қимор ва ё мусобиқае.

БОЙДУХТАР **байدختر** 1. духтари шахси бой. 2. духтари молу чиздор, духтари бадавлат.

БОЙЗАН **بای زن** 1. зани бой. 2. зани бадавлат; хӯчаинзан, хӯчаинзанақ.

БОЙИГАРӢ **байگری** *мачмӯи* чизҳои қиматдошта

(*хоҳ молу хоҳ канданиҳои ғойаданок*); сарват, дорой, давлат: **бойигариҳои зерзаминӣ**, **бойигариҳои табиӣ**.

БОЙИМҶОН **байمجان** *ниг.* **бодинҷон**.

БОЙӢ **بائي** 1. *мансуб ба бой(ҳо)*. 2. боигарӣ, давлатмандӣ, бой будан.

БОЙЧА **байچه** *шакли тасғири бой*: бойи наҷандон калон; шахси наҷ пулу чизро дида.

БОЙЧЕЧАК **байچچک** *бот.* гиёҳи гули зарду сафедҷадор, ки дар кӯҳу саҳро баъди тамои шудани барфҳо мерӯяд ва муждарасони баҳор шумурда мешавад, гули баҳман, наргис.

БОЙШАВӢ **باشوي** *исми амал аз бой шудан*; сарватандӯзӣ, давлатғундорӣ.

БОК **باک** тарс, ҳавф, бим; **бок надоштан** тарс надоштан, парво надоштан (*аз касе ё чизе*); **боке нест // ҳеч боке не** воқеаи баде рӯи надодааст, кори ганда нашудааст; зарар надорад; ҳеч гап не.

БОКАЛЛА **باکله** боақл, бохуш, дорой огоҳӣ ва қудрати андеша.

БОКАРРУФАР **باکروفر** ботакаббур, олуфта, боғурур.

БОКИРА *а.* **باکره** духтари ба шавҳар набаромада, шавҳарнадида, дӯшиза.

БОКИРАГӢ **باکرگی** бокира будан, вазъ ва ҳолати бокира.

БОКИФОЯТ **باکفایت** дорой кифоят, кордонӣ, ботақдир.

БОКӢ *а.* **باکی** *қит.* гиряқунанда, гирянда.

БОКС *англ.* **باکس** *варз.* наҷӣ бозии варзишгарон, ки иборат аст аз муштзанӣ (*бо даст-пӯшакҳои махсус*) дар байни ду каси ҳамвазн бо риояи қоидаҳои муайян.

БОКСИТ *фр.* **باکсит** *маъд.* чинси кӯҳӣ, ки дар таркибаш асосан оксиди алюминий ва оҳан мавҷуд аст ва беҳтарин наҷӣ алюминийро аз он мегиранд.

БОКСИТДОР **باکситدار** дорой боксит.

БОКСЧӢ **باکسچی** варзишгаре, ки бо бокс машғул аст, муштзан (боксер).

БОКУРА *а.* **باکوره** *қит.* 1. меваи пешпазак, меваи наҷрас. 2. мевае, ки ҳанӯз нағз напухта-

аст, меваи нимпухта, меваи нимдунбул.

БОКУРРА *а.* باکړه байтали бачадор, моди-ёни дорои курра; *мач.* зани бачадор.

БОКИДОР باقىدار он ки қарз ё воми худро пурра пардохт накарда, як қисмаш боқӣ мондааст.

БОКИМОНДА باقىمانده 1. сифати феълии замони гузашта аз **боқӣ мондан**. 2. бозмонда, мобакия, бакия; бакорнарафта; пасмонда; зиёдатӣ: пули **бокимонда**, **бокимондаи хӯрок**. 3. ҳиссаи барҳамнахӯрдаи чизе; қисми аз-байннарафтаи гурӯҳе: **бокимондаҳои давран** гузашта.

БОҚӢ *а.* باقى 1. поянда, пойдор, устувор, барқарор: **то даме ки нафас бокист, то ҷаҳон бокист**. 2. бақия, мобақӣ; бозмонда, пасмонда; зиёдӣ кардамонда; қисми дигари чизе, ҳиссаи дигари чизе. 3. *риёз.* ҳосили тарҳи як адад аз адади дигар; **боқӣ мондан** а) пойдор (барқарор) мондан; махфуз мондан, нигоҳ дошта шудан; б) ба ҷо мондан, пас мондан аз касе (чизе), сарф нашуда мондан; в) барта-раф нашудан, барҳам нахӯрдан; нест нашудан; **аз худ боқӣ гузоштан** монда рафтан, ба ёдгор мондан; **аз чизе асаре боқӣ намондан** тамоман аз байн рафтан, ба кулӣ махв шудани чизе.

БОҚУВВАТ باقوت 1. зӯр, тавоно, қавӣ, бақувват; тануманд; солиму бардам. 2. қувватдиҳанда; серғизо, ғизобахш: **хӯроки боқувват**. 3. маҳкам, мустаҳкам, саҳт: **иморати боқувват**.

БОҚУВВАТӢ باقوتى боқувват будан, зӯрӣ, тавоноӣ.

БОҚУДРАТ باقدرت боиктидор, боқувват, муқтадирӣ, қавӣ.

БОҚУДРАТӢ باقدرتى қудратнокӣ, боқувватӣ, муқтадир, тавоноӣ.

бол بال *асоси замони ҳозираи болидан.*

БОЛ I بال 1. узве, ки парандаҳо ва баъзе ҳашарот ба воситаи он парвоз мекунамд, қанот. 2. қисми ба ду тараф паҳншудаи ҳавопаймо; **болу пар** а) қанот; б) *мач.* қувва(т), иқтидор, тавон; в) *мач.* тақягоҳ, пушту паноҳ; **болу пар бароварда...** киноя аз шитобон, бо майлу рағбати зиёд (*мас.*, *омадан*, *рафтан*

ба ҷое); **бол афшондан** // **бол задан** // **бол кушодан** паридан, парвоз кардан; **боли касеро кандан** киноя аз касеро очизу нотавон кардан (*мисли мурғи беболу пар*); **болу пар бахшидан** қуввату тавоноӣ додан; ба воя расондан, ба камол расондан; **болу пар задан дар талаби чизе** (*мас.*, *илму дониш*) саъю кӯшиш кардан барои ба даст даровардани чизе; **болу пар шикастан** аз болу пар ҷудо шудан; қобилияти парвозро гум кардан; **аз болу пар ҷудо шудан** *мач.* бекасу бепаноҳ шудан.

БОЛ II بال *кит.* дил, қалб; хотир; **ба фароғи бол** фориғболона, хотирчамъона, бо хотири чамъ.

БОЛАЁКАТ بالايقت лаёкатнок, қобилиятнок; боистеъдод: **шогирди болаёкат, ҷавони болаёкат**.

БОЛАЁКАТӢ بالايقتى лаёкатнокӣ, қобилиятнокӣ.

БОЛАЗЗАТ بالذت лаззатнок, лазиз, хуштаъм, бомаза, гуворо: **таоми болаззат, хӯроки болаззат**.

БОЛАЗЗАТӢ بالذتى лаззатнокӣ, лазизӣ, хуштаъмӣ: болаззат будан.

БОЛАНДА بالنده сифати феълии замони ҳозира аз болидан.

БОЛАТОФАТ بالطافت латофатдошта, латиф.

БОЛАФШОН بالافشان болҷунбон; дар ҳолати парвоз, парида; **болафшон шудан** а) дар парвоз шудан, паридан; б) *мач.* ракс кардан, ба ракс омадан.

БОЛАФШОНӢ بالافشاني *исми амал аз бол афшондан.*

БОЛВОЯ بالوايه *кит.*, *ниг.* фароштурук.

БОЛҒА بالغه путк, хоиск, чаккуш.

БОЛҒАЧА بالغچه путки хурд.

БОЛДОР بالدار дорои бол, қанотдор (*асосан сифати парандагон*).

БОЛЗАНОН بالزنان дар ҳоли ба ҳам задани болҳо.

БОЛИҒ *а.* بالغ 1. *кит.* расида; расо; **болиғ ба...** дар ҳудуди...; тақрибан: **болиғ ба як тонна**. 2. ба балоғат расида; ҷавон; **болиғ шудан** ба синни балоғат расидан, ба ҳадди камол ра-

сидан.

БОЛИҒДАВЛАТ بالغدولت *кит. киноя аз давлат-манд.***БОЛИҒДИЛ** بالغدل *кит. равшанзамир, доно.***БОЛИҒНАЗАР** بالغنظر *кит. сохибназар; дурандеш.***БОЛИД** ю. باليد *нуч. шихоби калони дурахшон.***БОЛИДА** باليده 1. *сифати феълии замони гузашта аз болидан.* 2. *мач. сарфарозона, сарбаландона; ифтихормандона; таъби болида* а) таъби баланд; б) таъби хуш.**БОЛИДАН** باليد 1. *рӯидан; нумӯ кардан.* 2. *сар афрохтан; фахр кардан, нозидан.* 3. *мач. хушвакт шудан, хушҳол гаштан; рӯҳбаланд шудан; ба худ болидан фахр кардан бо ягон чиз ё хислати худ; мағрур шудан; таъби касе болидан* а) кушода шудани таъби касе; хушҳол шудан; б) *мач. ба завқу илҳом омадан.***БОЛИН** بالين *ниг. болиш; чои сар мондан дар вақти хоб: болини беморӣ, болини марг; ба (бар) сари болини касе дар назди чои хоби касе, ба пеши бистари касе (рафтани, нишастани); дар як болин сар мондан бо касе ҳамхоба шудан; зану шӯ шудан.***БОЛИШ** بالش *исми феъли аз болидан; сабзиш, рӯиш, нашъунамо.***БОЛИШ(Т)** بالش//بالشت он чи вақти хоб зери сар мегуздоранд, болин; така: **болишти пар.****БОЛИШТАК** بالشتك 1. *шакли тасгири болиш(т).* 2. *тех. такагоҳ дар механизмҳои гуногун; асоси иморат.***БОЛИШТЧА** بالشچه болишти хурд.**БОЛО** I بالا 1. *қисми баланди ҳар чиз, забар, фавқ; муқоб. поён, зер: хучраи болои дарвоза, иморати болои арк.* 2. *рӯй; рӯи чизе; муқоб. тағ (тах): болои дастархон, болои кат (хобидан), болои миз, болои майсаву сабза.* 3. *сар, тор, фарқи сари чизе: болои душман бомба партофтан, аз болои теппаҳо гузаштан, болои қуллаҳои баландро абр пӯшондааст.* 4. *баландӣ, теппа; рӯ ба боло рӯ ба сӯи осмон; рӯйноқӣ.* 5. *дар мавқеи баланд воқеъгардида (нисбат ба дигаре), болоӣ: хонаи боло, деҳани боло, боғи боло.* 6. *кит. дароз: қадди боло.* 7.*мач. қад, қомат (мас., болобаланд, қадбаланд).*8. *баланд: ҳавопаймо боз болотар парид.* 9. *гуфтан, мач. тарафи болоии хона, пешгоҳ; аз боло гузаред, ба боло марҳамат кунед.* 10. *мач. марказ, ҳукумати марказӣ; идораю муассисаҳои роҳбарикунанда нисбат ба тобеъ: аз боло фармон гирифтани (омадан); болои роҳ сари роҳ, қадди роҳ; ҳавли болои роҳ; болои сар* а) *тори сар; б) тарафи осмон, сӯи ҳаво; болои ҳам // боло-болои ҳам* а) *яке аз фавқи ё паси дигаре: болои ҳам чидани қанори пахта; б) яке аз рӯи дигар, якеро ба рӯи дигар: чанд қабат чомаро боло-болои ҳам пӯшидан; в) мач. паси ҳам, пайи ҳам; пайва-ста, муттасил: боло-болои ҳам борон борид; аз болои...* а) *аз фавқи..., аз тори...; б) аз тарафи болоии...; в) аз мавзӯи..., аз масъалаи...; г) аз вачҳи..., аз ҳисоби...; ғ) аз пушти..., аз паси...; д) баъд аз, баъди..., пас аз; ё) аз хусуси..., дар бораи...: аз болои касе шикоят кардан; ба болои...* а) *ба сари касе (мас., худро партофтан); б) дар назди..., дар пеши...; в) дар бораи..., дар хусуси..., аз бобати..., аз барои... (чизе ё касе талош кардан, гапгузаронӣ кардан бо касе); ба (бар) болои ин ба зами ин, илова бар ин; ғайр аз ин; дар болои... // бар болои* а) *дар фавқи..., дар сари... (девор, тал, роҳрав, дарвоза); б) дар бораи..., дар хусуси..., аз бобати..., дар атрофи..., дар мавзӯи...: дар болои масъалае мунозира кардан, суҳан дар (бар) болои чизе ме-рафт, шӯру ғавғо бар болои чизе буд...; в) дар аснои..., ҳангоми...; болою поён // боло-поин* а) *баланду паст (ҷунбондан, рафтани чизе); б) қабати болоию поёнии бино; аз... боло аз... зиёд, зиёдтар аз ...; марди синнаш аз 40 боло; аз боло ба поён аз фароз ба нишеб; боло бардоштан* а) *ба ҳаво бардоштан чизеро; б) мач. таърифи беҳад кардан; в) касеро пешбарӣ кардан ба қоре; боло гирифтани авҷ гирифтани, ба дараҷаи аъло расидан (мас., оташ, овоз, садо); боло кардани (намудани) а) бардоштан, рост кардани (-и сар, чашм, гиребони палто ва ғ.); барафрохтани (байрақро); б) барзадани (мас., остинро); в) ба сар бардоштан, ба ҳаво бардоштан (мас., қамчинро); боло рафтани* а) *зиёд шудан, афзудани (-и шавқ, завқ); б) авҷ гирифтани, барор гирифтани қоре; аз болои касе дарро бастан* аз *берун дарро баста (занҷир карда, қулф карда) касеро банд кардан; аз болои сар омадан (рост шудан)-и оф-*

тоб ба қиём расидани офтоб; **дар (ба) болои сари касе** **рост** **истодан** дар назди шахси нишаста чизеро мунтазир шуда ё талаб карда истодан; **болои дида** дар мавриди ниҳоят хушнудона қабул кардани меҳмоне гуфта мешавад; **муқ. нури дида, тоҷи сар; болои чашм** дар мавриди итоат ба фармони касе гуфта мешавад; **ба чашм; ид болои ид, тӯй болои тӯй** хурсандие тамом нашуда дигаре сар мешавад; **ба болои кор рафтан** дар айнӣ чӯшу хурӯши коре ҳозир шудан (*ба чое*); **ба болои коре мондан** касеро ба коре вазифадор кардан; касеро роҳбари коре таъйин кардан, роҳбарии кореро ба зиммаи касе вогузоштан; **болои чизеро пӯшондан** чизеро пинҳон кардан (*мас., гаперо*), аз паҳн шудан нигоҳ доштан (кореро); **ба болояш даромадан** дар айнӣ содир шудани амале ба чое даромада мондан; **кор бар болои чизе омадан** расидани навбати чизе дар коре; **рӯҳи касеро боло бардоштан** таъби касеро хуш кардан, рӯҳбаланд кардан; **болои сӯхта намақоб** (*мақ.*) ба замми як мусибат омадани мусибати дигар; ба як азобу укубати вазнин илова шудани азобу машаққати дигар.

БОЛО III БОЛОӢ بالا//بالائی кхн. аспӣ кутал, аспӣ етакӣ, чанибат; асп.

БОЛОБАЛАНД بالا بلند қаддароз, қоматбаланд; мавзунқомат, хушқаду қомат.

БОЛОБАЛАНДӢ بالا بلندӣ хушқадӣ, мавзунқоматӣ.

БОЛОБАР بالا بر 1. василае барои боло бурдани масолеҳи сохтмонӣ, ки бо барқ кор мекунад. 2. лифт, осонбар. 3. абзоре дар автомобил барои болову поин кардани шиша.

БОЛОБАРДОР بالا بردار ба боло бардоранда, ба ҷои баланд бурда расонанда (*мас., кран, лифт, мошин*); **болобардор кардан** аз ҳад зиёд таърифу тавсиф кардан касеро.

БОЛОБАРДОРӢ بالا برداری 1. зиёд кардани қимат, баланд кардани нарх. 2. маҷ. таъриф, тавсиф, бардор-бардор кардан (*бештар бо мақсади хушомад*).

БОЛОБАРОӢ بالا برائی исми амал аз боло баромадан; баромадан ба болои чизе (*мас., қӯҳ*).

БОЛОГАРАВ بالا گرو гарав бастани тамошобинони ягон мусобиқа дар байни худ (*мас., дар бедонабозӣ ба гайр аз гараве, ки ду*

бедонабозӣ ба гайр аз гараве, ки ду бедонабоз бо ҳам бастаанд, тамошобинон ҳам аз болои бедонаҳои онон байни худ гарав мебаранд).

БОЛОГУЗАР بالا گذر: **меҳмони бологузар** *гуфт.* меҳмони азиз, меҳмони боиззат.

БОЛОДАРАҶА بالا درجه дорои дараҷаи баланд, олидараҷа.

БОЛОД بالا кит., ниг. боло II.

БОЛОДАРӢ بالا درӣ тарафи болои чорҷӯбаи дару дарвоза.

БОЛОДАРОЗ بالا دراز кит., ниг. болобаланд.

БОЛОДАСТ بالا دست кит. забардаст, тавоно, ғолиб, дастболо.

БОЛОДАСТӢ بالا دستی забардастӣ, тавоноӣ; ғолибӣ, дастболоӣ.

БОЛОДОР بالا دار дорои қадӣ баланд, қад-баланд, баландқомат.

БОЛОИҚУТБӢ بالا ئى قطبӣ: **парвози болоиқутбӣ** парвоз дар фазои қутбҳои кураи Замин.

БОЛОИҲАМ بالا ى هم рӯбарӯ, қабат-қабат.

БОЛОӢ I بالا ى 1. воқеъ дар боло; *муқоб.* поёнӣ; қисми болои бино, айвони болоӣ, лаби болоӣ. 2. мансуб ба боло (марказ): **идораҳои болоӣ, ташкилотҳои болоӣ.**

БОЛОӢ II بالا ى гарав, замонат (*хусусан дар қимор*).

БОЛОӢ بالا ى ниг. боло II.

БОЛОКОРӢ بالا کارى: **ба болокорӣ** *гуфт.* ба замми..., илова бар..., гайр аз...

БОЛОКУШОД(А) بالا کشاد(ه) рӯкушода, болонопӯшида; бешифт: **мошини болокушода, вағони болокушода.**

БОЛОКУҶА بالا كوچه кӯҷаи дар боло воқеъшуда.

БОЛОН I بالا ن 1. феъли ҳол ва сифати феълии замони ҳозираи **болидан**. 2. мутаҳаррик, ҷунбон.

БОЛОН II بالا ن кхн., ниг. долон.

БОЛОНИШИН بالا نشين 1. он ки дар чое (*маъракае, маҷлисе, нишасте*) аз ҳама боло менишинад, шахси афзалиятдошта, баргузи-

шинад, шахси афзалиятдошта, баргузида. 2. *мач.* садрнишин, мансабдор; ◇ **камхарчи болонишин** чизи арзон, вале хубу хушсифат.

БОЛОНИШИНӢ بالانشینى 1. нисбат ба дигарон дар ҷои баландтаре ништастан. 2. *мач.* баланд артаба будан, болонишин будан.

БОЛООБ بالاآب наздик ба ҷои саршавии об, сари об: **болооби дарё**.

БОЛОПУР بالاپر *кҳн.* тӯпу туфанг, ки тир аз даҳони милаш бо сунба ҷой карда мешуд: **милтики болопур**.

БОЛОПӢШ بالاپوش 1. *ниг.* **болопӯшида**. 2. ҳар чизе, ки барои болоро пӯшида хобидан ба кор мебаранд; кампал: **кӯрпай болопӯш**. 2. либоси рӯ, либосе, ки аз болои либосҳои дигар мепӯшанд (*аз қабилӣ ҷома, палто*).

БОЛОПӢШАК بالاپوشک 1. сарпӯшак, сарпӯш. 2. *ниг.* **болопӯш** 2.

БОЛОПӢШИДА بالاپوشیده ҳар чизе, ки болояш пӯшидааст; *муқоб.* **болокушод(а): долони болопӯшида, растан болопӯшида, аробаи болопӯшида** аробаи каппанок.

БОЛОР بالاړ чӯби дарози ғафс, ки вақти пӯшонидани сакф нӯғҳояшро ба ду синҷи девор монда, ба болояш васса ё тахта мезананд.

БОЛОРАВӢ بالاړوى 1. *исми амал аз боло рафтан*. 2. афзоиш, зиёд шудан; густариш; пешравӣ, тараққиёт: **болоравии ҳудӯҳии миллӣ, болоравии шуури иҷтимоӣ: дар болоравӣ будан** дар айна авҷгирӣ ва ҷӯшу хурӯш будан.

БОЛОРИ بالاړى чӯби болор, чӯбе, ки барои болор истифода мешавад, рав.

БОЛОСАНГ بالاسنگ санги фавқонии осӣ; *муқоб.* **таксанг, зерсанг**.

БОЛОСОХТ بالاساخت 1. ба болои чизе бино сохтан, баландтар кардани биное ё иншооте, болохона. 2. *фалс.* ҳар чизи моддӣ ё андешае, ки дар болои поя (базис) устувор мешавад.

БОЛОХОНА بالاخانه хонае, ки бар болои биное сохта шудааст, ошӯнаи дуом дар биноҳои дуқабата; *муқоб.* **таххона**.

БОЛОХОНАДОР بالاخانهدار 1. болохонадошта, дорои болохона: **бини болохонадор**. 2. *мач.* бодабада, дабдабанок (*мас., номи шахс, номи идораю ташиқлот ва ғ.*); **дашноми болохонадор** дашноми бениҳоят қабеху саҳт; **таърифи болохонадор** таърифи аз ҳад зиёд суханпардозона; таърифу тавсифи муболиғаомез.

БОЛСУРХ بال سرخ дорои болҳои сурхранг.

БОЛУ I بالو *кит.* озах.

БОЛУ II بالو *кҳн.* бародаре, ки аз як падару модар таваллуд шудааст (*нисбат ба бародар ва ё хоҳари дигар*), бародари ҳамхун, бародари ҳамтан.

БОЛУА а. بالوعه чоҳи сартанг дар хона ё дар рӯи ҳавлӣ, ки дар он обҳои мустаъмал ва барзиёдро мерезанд, обрез.

БОЛУҒ بالغ *кҳн.* шоҳи дарунҳолии гов ё ҷӯби миёнҳоӣ, ки бо он шароб менӯшанд; паймонаи шароб.

БОЛШЕВИЗМ р. بالشویزم *таър.* чараёни марксистии инқилобии афкори сиёсии корғарии рус ва байналхалқии асри XX, ки минбаъд асоси назария ва амалияи ҳизби болшевикӣ қарор гирифтааст.

БОЛШЕВИК р. بالشویк *таър.* узви ҳизби болшевикон, тарафдори болшевизм; *ниг.* **коммунист**.

БОЛШЕВИКӢ بالشویکی *таър.* мансуб ба болшевик: ҳизби болшевикӣ.

БОЛШИКАСТА بالشکسته 1. болҳояш шикаста, аз болу пар ҷудошуда. 2. *мач.* ба рӯзи саҳт афтада, очиз.

БОМ I بام пӯшиши бино, болои хона; тарафи берунии шифти хона: **боми пастак, боми тунукағӣ, боми хаспӯш; номи баланд беҳ аз боми баланд (зарб.)**; ◇ **боми фалак** осмон; **боми ҷаҳон** *кин.* минтақаи баландкӯҳи Помир (Бадахшон); **бому дар II дару бом** *кин.* хонаю ҷой; манзил; **як бому ду ҳаво** дар мавриди дар айна як шароит ҷой доштани ду фикри мухталиф гуфта мешавад.

БОМ II *бам* *шакли кӯтоҳишудаи бомдод; аз бом то шом* аз пагоҳӣ то бегоҳӣ; тамоми рӯз.

БОМАҒЗ *бамғз* 1. хирадманд, оқил. 2. хирадмандона, оқилона, маъқул.

БОМАДАНИЯТ *бамданият* соҳиби маданият, бофарҳанг, маданӣ.

БОМАДАНИЯТӢ *бамданиятӣ* бомаданият будан, маданиятнокӣ, бофарҳангӣ.

БОМАЗА *бамза* дорои таъми форами гуворо, лазиз, хуштаъм: **хӯроки бомаза**.

БОМАЛОҲАТ *бамлаҳат* малех, зебо, зеборӯ, ситорегарми хушрӯ.

БОМАНИШ *бамниш* хирадманд, бобасират, некиноҳод, хушманиш; дорои хислатҳои неки инсонӣ.

БОМАНТИҚ *бамантиқ* мантиқдор, дорои мантиқ.

БОМАСЛАК *бамаслак* маслакдор, соҳибмаслак, соҳибтариқат, он ки роҳу равиши муайяни сиёсӣ дорад, дорои ҷаҳонбинӣ ва мафкураи муайян; муқ. **бемаслак**.

БОМАСЛИҲАТ *бамаслиҳат* аз рӯи маслиҳат, коре, ки бо маслиҳат ва мулоҳиза анҷом ёфтааст: **ҷомаи бомаслиҳат кӯтоҳ намеояд** (*зарб*).

БОМАТОНАТ *баматанат* матин, суботкор, собитқадам, устувор.

БОМАҲОРАТ *бамҳарат* моҳир, усто дар коре: **рассоми бомаҳорат**.

БОМАШАҚҚАТ *бамашқат* бо азобу душворӣ, бо мушқилӣ.

БОМАШАҚҚАТӢ *бамашқатӣ* вазъи бомашаққат, душворӣ кашидан.

БОМАЪЛУМОТ *бамълумот* *ниг.* **соҳибмаълумот**.

БОМАЪНӢ *бамъни* 1. дорои маънӣ ё мафҳуми мантиқӣ. 2. шахси бомаънӣ, боодоб, ботарбия.

БОМАЪРИФАТ *бамърифат* соҳибмаърифат, маърифатнок; воқиф, огоҳ: **шахси бомаърифат**.

БОМАЪРИФАТӢ *бамърифатӣ* маърифатнок будан, соҳибмаърифат будан.

БОМБ *фр.* *бамб* *гуфт.*, *ниг.* **бомба**.

БОМБА *фр.* *бамбе* навъи лавозимоти ҷангӣ, ки бо моддаҳои тарканда, сӯзанда *ва г.* пур кар-

да шудааст ва маъмулан аз ҳавопаймои бомбаандоз барои маҳви душман партофта мешавад: **бомбаи атомӣ, бомбаи оташафрӯз, бомбаи зиддитанкӣ, таркиши бомба, бомба партофтан**.

БОМБААНДОЗ *бамбеандоз* *ҳ.* ҳавопаймои махсус барои партофтани бомба: **ҳавопаймои бомбаандоз**.

БОМБААНДОЗӢ *бамбеандозӣ* амали ҳавопаймои бомбаандоз, бомбапартоӣ.

БОМБАБОРОН *бамбебаран* якбора аз ҳавопаймоҳои бисёр рехтани бомба: **бомбаборон кардан**.

БОМБАПАРТО *бамбеपर्та* *ниг.* **бомбаандоз**.

БОМБАПАРТОӢ *бамбеपर्таӣ* *исми амал аз бомба партофтан*; бомбаандозӣ.

БОМГОҲ *бамгаҳ* *ниг.* **бомдод**.

БОМГӢША *бамгоше* 1. гӯшаи бом, кунҷи бом; бом. 2. *маҷ.* хона: **бомгӯшаи падар**.

БОМДОД *бамдод* субҳ, пагоҳӣ; сахар: **вақти бомдод, насими бомдод, намози бомдод**; муддати замон аз соати дувоздаҳи шаб (24) то соати дувоздаҳи рӯз; муддати замон аз ҳангоми равшан шудани ҳаво то тулӯи офтоб ва як то ду соати баъд аз он.

БОМДОДӢ *бамдодӣ* *мансуб ба* **бомдод**; сахарӣ: **ситораҳои бомдодӣ**.

БОМДОДОН *бамдодан* ҳангоми бомдод, вақти сахар, субҳгоҳон.

БОМДОР *бамдар* дорои бом, бомпӯш.

БОМЗАД *бамзад* табл ё нақорае, ки одатан ҳангоми фаро расидани субҳ навохта мешавад.

БОМЕҲР *бамеҳр* бо муҳаббат, бо меҳрубонӣ.

БОМКӢБА(К) *бамкубе/бамкубек* асбоби шабехи ўғурдаста, ки бо он хоку гили бомро зада, сахту ҳамвор мекунад.

БОМПӢШ *бампӯш* он ки бо қорҳои пӯшонидани бомҳо машғул аст: **устои бомпӯш**. 2. пӯшише, ки аз он барои пӯшонидани болои хонаҳо, чашмаҳо, ҷоҳҳо истифода мешавад.

БОМПӢШӢ *бампӯшӣ* қор ва амали бомпӯш;

БОМУВАФФАҚИЯТ *бамувофқит* ба таври муваф-

фақиятнок, бобарор: **анчоми бомуваффақияти кор.**

БОМУЗД بامزد музднок, пулакӣ: **кори бомузд.**

БОМУЛОҲИЗА باملاحظه 1. мулоҳизакор, эҳтиёткор; дурандеш: **одами бомулоҳиза.** 2. мулоҳизакорона, эҳтиёткорона; дурандешона: **чавоби бомулоҳиза.**

БОМУЛОҲИЗАГӢ باملاحظگي мулоҳизакорӣ, эҳтиёткорӣ, дурандешӣ.

БОМУҲАББАТ بامحبت меҳрубону самимӣ ва дӯстдори дигарон, бомеҳр.

БОМЧА بامچه *шакли тасгири бом:* **боми хурду пастак.**

БОН I بان дарахти мавзуне, ки баргҳои нозуку хушбӯӣ дорад ва аз донаҳои пистамонанди он рағғани хушбӯӣ мегиранд, хуббулбон.

БОН II بان *ҷузъи пасини баъзе аз калимаҳои мураккаб ба маъноҳои* ниғаҳбон, ҳифзқунанда, доранда, варзанда: **боғбон, шугурбон, ниғаҳбон, сарҳадбон, посбон, меҳрубон.**

БОНАВО بانوا он ки ҳуҷроку пӯшок ва дигар чизҳои барои зиндагӣ зарурро дорад, тавонгар, давлатманд, некӯаҳвол; *муқоб.* **бенаво.**

БОНАЗОКАТ بانزاکت хушмуомила, боодоб; зариф, нозуктабъ; **рафтори боназокат** рафтори нарму боодобона.

БОНАЗОКАТӢ بانزاکتي хушмуомилагӣ, боодобӣ; зарифӣ, нозуктабъӣ; *муқоб.* **беназокатӣ.**

БОНАФОСАТ بانفاست нафосатдошта, нафис, нозуку латиф.

БОНГ بانگ 1. овози баланд, фарёд. 2. садои чеғи ҳайвонот: **бонги хурус; бонги намоз** даъват ба намоз, азон; **бонги нӯш** садои «бинӯш» ҳангоми шаробнӯшӣ, «нӯш бод!» гуфтан; **бонги хатар** садои баланди дурударози огоҳқунанда аз ягон хатар: **бонги хатар задан; бонг задан** а) фарёд кардан, дод задан, бо овози баланд гап задан бо касе, чеғ задан; б) наъра кашидан, аррос кардан.

БОНЕЪМАТ بانعمт соҳибнеъмат, давлатманд.

БОНИЗОМ بانظام дорои тартибу низом, ботартиб, тартибнок.

БОНИШОТ بانشاط зиндадил, шодмон, хурсанд, масрур.

БОНӢ I باني биноқунанда, созанда; бунёдгузор.

БОНӢ II باني 1. нигоҳубинқунанда, парастор. 2. посбон, муҳофиз; **бонӣ кардан** а) нигоҳубин кардан, парасторӣ намудан; б) муҳофизат намудан, посбонӣ кардан (*мас., ватанро*).

БОНК بانک 1. муассисаи молиқу иқтисодии махсусест, ки муомилаҳои мухталифи пулӣ ба воситаи он иҷро мешавад: **бонки давлатӣ, бонки миллий, бонки тижоратӣ.** 2. биное, ки дар он ин муассиса ҷойгир шудааст.

БОНКА بانه *гуфт., ниг.* **банка.**

БОНКДОР بانکدار соҳиб ё сахмдори асосии бонк.

БОНКДОРӢ بانکداری фаъолият барои идора кардани бонкҳо ё ҳар чизе, ки ба бонк иртибот дорад: **риштаи бонкдорӣ, корманди бонкдорӣ.**

БОНКӢ بانگي *марбут ба* **бонк;** дорои эътибор дар бонк: **чеки бонкӣ; ҳисоби бонкӣ.**

БОНУ بانو 1. соҳибхоназан, соҳибхитиёри хона. 2. хонум, бегим: **дар хона ҳафт бону, ҳокаш то ба зону (зарб.).**

БОНУФУЗ بانفوذ вазну таъсирдошта, он ки ҳукму гапаш гузаранда аст, эътиборнок, обрӯманд: **шаҳси бонуфуз, созмони бонуфуз.**

БООБРӢ(Ӣ) بآبرو(ي) *ниг.* **баобрӯ(ӣ).**

БООДОБ باآداب адабомӯхта, тарбиядида; хушхулк: **духтари боодоб, чавони боодоб.**

БООДОБӢ باآدابی боодоб будан, тарбиядидагӣ; хушхулкӣ, хушмуомилагӣ.

БООДОБОНА باآدابانه аз рӯи одоб, ба таври хушхулкӣ.

бор بار 1. *асоси замони ҳозира аз* **боридан.** 2. *ҷузъи пасини калимаҳои мураккаб ба маъноҳои* боранда, резанда, пошанда *ва* **маънои** зиёдии чизе: **мушқбор, нурбор, ашқбор, рӯдбор, дарёбор, ҷӯйбор** *ва ғ.*

БОР I بار 1. он чи ба дӯш ё пушти инсон, чорпо ё болои мошин ниҳода, аз ҷое ба ҷое мебаранд; моли кашондашаванда; чизу чораи басташуда барои ҳамлу нақл; **бори қач ба манзил намерасад (зарб.); гапи бисёр ба ҳар бор (зарб.).** 2. вазнинӣ, гаронӣ; **бори рӯзгор //**

бори зиндагӣ ташвиш ва корҳои рӯзмараи оила. 3. ҳамли занон, бачае, ки дар батни модар аст, чанин. 4. *мач.* чизи барзиёд, чизи нодаркор; **бори гарон** // **бори вазнин** а) чизи сарзиёду номатлуб, дарди сар; б) *мач.* хизмати вазнину пурмашаққат, ташвиши рӯзгор; **бор кардан** чизеро ба болои нақлиёт, чорпо ё пушти касе гузоштан (*барои бурдан ба ҷое*); **бор кашондан** // **бор кашидан** чизеро накл кардан, аз ҷое ба ҷое бурдан (овардан); **бор фурувардан** // **бор ҳолӣ кардан** чизеро аз болои нақлиёт ё аспу ҳар гирифта, ба поён гузоштан; **бори зиёдати** // **бори барзиёд** чизи нодаркор; ташвиши беҳуда, дарди сар; **бори наков** а) чизҳои шишагӣ, чинивор ва зарфҳои сафолӣ, ки бечо даст расонида шавад, мешикананд; б) *мач.* шахсе, ки ба ӯ гап занед ё кордор шавед, ягон зарар мебинед, шахсе, ки ба андак гап шӯрида, оташин мешавад; **бору буна** // **бору буд** тамоми чизу чора, ҳамаи дорой; **қору бор** машғулият, шуғл, фаъолият, корҳои гуногун; **бор (бар)бастан** омодаи сафар шудан, ба рафтан тайёри дидан; рафтан; **бор кушодан ба ҷое** *мач.* ҷоеро манзил қарор додан, ҷо гирифтани дар маконе; **ба гардани касе бор кардан** иҷрои кореро ба зиммаи касе гузоштан, касеро ба иҷрои коре вазифадор кардан; **ба гардани касе бор шудани чизе ё коре** ба зиммаи касе афтодани иҷрои коре ё масъулияти чизе; **бори касеро бардоштан** корҳои мушкили касеро иҷро кардан; аз барои касе азобу машаққат кашидан; **бори худро ба гардани касе андохтан (партофтан)** ташвиши худро ба сари дигарон партофтан; таъминоти рӯзмарраи худро ба ӯҳдаи касе гузоштан; **дар зери бори таъна (сарзаниш) мондан** мавриди таъна (сарзаниш) қарор гирифтани.

БОР II *бар* бар, мева, самар, ҳосили дарахт; **бор овардан** // **бор додан** а) мева додан, ҳосил кардан; б) натиҷа бахшидан, **ба бор омадан** ҳосил бастан, ба ҳосил даромадан.

БОР III *бар* дафъа, қарат, мартаба: **аввалин бор, чанд бор; боре** а) як дафъа, як бор; б) рӯзе, замоне; **борҳо** якчанд дафъа, чандин бор; **бори дигар** дафъаи дигар, боз, минбаъд; **ягон бор** ҳеҷ гоҳ, ҳеҷ, ҳаргиз; **як бор** - ним бор гоҳо, баъзан.

БОР IV *бар* *кит.* рухсат, иҷозат барои даромадан ба ҷое; **бор додан** касеро пазиroy кар-

дан, роҳ додан, **бор ёфтан** иҷозати дохилшавӣ гирифтани; ба ҳузури касе (*мас., шох*) расидан.

БОР V *лот.* *бар* *хим.* унсури химиявии душворғудоз, ки аз ҷиҳати сахтӣ ба алмос наздик аст.

БОРА I *бар* бобат, хусус; **дар бораи...** дар хусуси..., дар ҳаққи..., дар бобати..., вобаста ба..., марбут ба...; **дар ин бора** дар ин хусус, дар ин бобат, аз ин хусус.

БОРА II *бар* дафъа, қарат (**бора ба ин маънӣ бештар ба адад ҳамроҳ меояд: якбора, дубора, себора**).

БОРА III *бар* *кит.* асп, фарас.

БОРА IV *бар* *кит.* девори қалъа, хисор; хоктеппаи баланд дар гирдогирди шаҳр,

БОРАҒӢ *бар* *ниг.* **бора III.**

БОРАҒБАТ *бар* рағбатнок, рағбатдошта, роғиб.

БОРАК *а.* *бар* *кит.* кӯтоҳшудаи **боракаллоҳ**.

БОРАКАЛЛОҲ *а.* *бар* *нидо* Худо ба ту баракат диҳад!, офарин!, аҳсант!

БОРАНДА *бар* 1. *сифати феълӣи замони ҳозира аз боридан*. 2. он чи меборад.

БОРАНДАҒӢ *бар* боридани барфу борон ё жола, бориш.

БОРАНДОЗ *бар* ҷое дар сохил ё бандар, ки киштиҳо бори худро рӯи он мефуроранд; **борандоз кардан** ист кардан, таваккуф кардан, манзил гирифтани.

БОРАНДОЗӢ *бар* 1. борфурорӣ. 2. ҷой ва маҳалли исти киштӣ барои борфурорӣ.

БОРАФКАНӢ *бар* *кит.* вазъи ҳамл, зоидан, омадани вақт ва замони зоидан.

БОРАФТИДА *бар* 1. чорпое, ки бораш афтида бошад; 2. соҳиби бор, ки бораш афтода бошад; 3. он ки дар зиндагӣ ба душворӣ афтида бошад, зиёндида.

БОРАҲМ *бар* *ниг.* раҳмдил.

БОРАШК *бар* рашкнок, рашкбаранда; ғайур; *муқ.* **бадрашк**.

БОРБАНД باربند 1. он ки бо бастану чой кардани чизҳои кашондашаванда машғул аст. 2. банд барои баста аз чое ба чое бурдани кӯрпаю чома ва дигар борҳо.

БОРБАНДАК باربندک *ниг.* борбанд 2.

БОРБАНДӢ باربندی 1. *исми амал аз бор бастан*; бор печондан. 2. амали борбанд 1.

БОРБАР باربر барандаи бор, боркаш: хари борбар.

БОРБАРДОР باربردار 1. бардорандаи бор: крани борбардор, ғарғараи борбардор, олати борбардор. 2. боркаш: аспи борбардор. 3. ҳаммол, бардорандаи бор. 4. *мач.* бурдбор, пуртоқат.

БОРБАРДОРӢ باربردارى 1. бардоштани бор; болою поён бурдани бор: қобилияти борбардорӣ, қувваи борбардорӣ. 2. ҳаммолӣ. 3. иқтидори бардоштану кашондани бор.

БОРВАР بارور *ниг.* боровар.

БОРВАРӢ بارورى тавоноии мавҷуди зинда барои тавлиди насл; суддихӣ, ғоидадихӣ.

БОРВАРСОЗӢ بارورسازى 1. бо роҳи гардафшонӣ борвар кардани дарахтон. 2. бордор кардани ҷонварон бо роҳи маснӯӣ. 3. амали ҳосилхез кардани замин бо роҳи пошидани доруву поруву нуриҳои маъданӣ.

БОРВОР باروار ба мисли бори пуштора кардашуда, монанди бор.

БОРГАҲ بارگه *ниг.* боргоҳ.

БОРГИН بارگين *кит.* 1. обгир, кӯл, ҳавз, ки дар миёни шаҳр ё деҳ ҷойгир аст. 2. обпартоби ҳаммом ва ошхона.

БОРГИР بارگير 1. гирандаи бор. 2. ҳайвони боркаш ва саворӣ ҳамчун асп, шутур *ва ғ.*

БОРГИРАНДА بارگيرنده гирандаи бор, он ки борро қабул мекунад (*мас., барои ҳамл ба чое*).

БОРГИРӢ بارگيرى гирифтани бор барои кашондан, қабули молу чизи кашондашаванда.

БОРГОҲ بارگاه 1. *кит.* қабулгоҳи подшоҳон ва амирон; қаср ё хаймаи махсуси подшоҳон. 2. қаср, кох: боргоҳи илму маданият.

БОРГУЗОРӢ بارگزارى бор гузоштан, таъйин ва муайян кардани вазни ба бино ё сохтмон

боршуда, вазни умумии бино ё иншоот.

БОРДЕҲ بارده бордиханда, мевадиханда, ҳосилдиханда.

БОРДИХӢ باردهى бороварӣ, ҳосилдихӣ.

БОРДОН باردان 1. хӯрчин, ҷувол; сабад барои меваи хушк; халтача, сабадча *ва ғ.*, ки чизҳои харидашударо ба он мегузоранд, чоғах. 2. ҷои махсус дар нақлиёт барои гузоштани бори мусофирон.

БОРДОР باردار 1. он ки бо худ бор дорад; ҳомил, бор кардашуда: мошини бордор, уштури бордор. 2. ҳомила, обистан; бордор кардан (*намудан*) а) обистан кардан; б) гарди наринаи гулро ба модина гузоштан, ҳосилдор кардан; бордор шудан ҳомила шудан.

БОРДОРӢ باردارى обистанӣ, ҳомиладорӣ, ҳосилдорӣ.

БОРЕША باريشе 1. дорои реша. 2. *мач.* соҳиби хонаводаи маъруфу машҳур, боаслу насаб.

БОРЕЪ *а.* بارع *кит.* некӯ, писандида, ғоик; дар фазилят ё ҷамол бартарӣ дошта.

БОРӢБ بارياب *кит.* ба қабули касе мушаррафшаванда, ҳузурёбанда.

БОРИД *а.* بارد *кит.* 1. хунук, сард. 2. хунуктабиат, дорои мизочи сард.

БОРИДАН باريدن 1. фуру рехтан, фуруд омадани қатраҳои борон, барф *ва ғ.* аз абр. 2. рехтан, рехта шудан: ашк борида; тир борида пайи ҳам ва беист рехтан ё андохта шудани тир. 3. пошидан, афкандан; шӯълапошӣ кардан (*-и нур, зиё, рӯшноӣ*); ◇ **нур борида аз рӯи касе** нуронӣ будан, рӯи базеб доштан; аз зоҳири касе аён шуда истодани хислати неки ӯ; **оташ борида аз ҷашми касе** барқ задани ҷашми касе аз шиддати хашму ғазаб, мастӣ *ва ғ.*; **санги маломат борида ба сари касе** мавриди маломату сарзаниши зиёд воқеъ гаштани касе; (**аз осмон**) **санг борад ҳам...** бо вучуди ниҳоят бад будани обу ҳаво, сарфи назар аз номусоидии обу ҳаво; дар ҳар сурат.

БОРИЗ *а.* بارز *кит.* 1. ошкор, намоён. 2. бурузкунанда, зохиршаванда, пайдошаванда.

БОРИК باريك 1. камбар, танг; *муқоб.* сербар: пайраҳаи борик, пули борик, ҷӯи борик. 2. камкутр; *муқоб.* ғафс: ангушти борик, миёни

борик, ресмони **борик**, сими **борик**; **абрӯвони борик** абрӯвони нозуку базеб; **лабони борик** лабони тунук. 3. *мач.* дақиқ, нозук, мушқилфаҳм (*оид ба нукта ё сухан*); **то нуктаҳои борик** *мач.* то ҳамаи чузъиёт, муфассалан, то хурдтарин масъалаҳо. 4. лоғар, хароб; *муқоб.* **фарбех**: **марди борику дароз**; **борик шудан** (**гардидан**) лоғар гаштан, хушку хароб шудан. 5. баланд, тез (*оид ба овоз*).

БОРИКАНДЕШ *барикандиш* дақиқназару нозукбин.

БОРИКАНДЕШӢ *барикандишӣ* дақиқназарӣ, нозукбинӣ, андешаву тафаккур кардан дар бораи чузъиёт.

БОРИКАНДОМ *барикандам* дорои андоми борику лоғар.

БОРИКБАДАН *барикбодан* лоғарбадан, лоғарандом, нозукбадан.

БОРИКБИН *барикбин* нуктасанҷ, дақиқназар; зирак, хушёр.

БОРИКБИНӢ I *барикбини* он ки биниаш камбари нӯгтез аст, биниборик.

БОРИКБИНӢ II *барикбини* нуктасанҷӣ, дақиқназарӣ.

БОРИКГИР *барикگیر* сахтгир, хурдагир.

БОРИКӢ *барикӣ* борик будан.

БОРИКМИЁН *барикмиан* камарборик, дорои камари борик, химчамиён.

БОРИКСАНЧ *бариксанҷ* *ниг.* **борикбин**.

БОРИКХАЁЛ *барикхиял* нозукхаёл, нуктасанҷ, мӯшикоф.

БОРИҚ *а.* *барқ* *кит.* барқзананда, дурахшанда, тобон.

БОРИҚА *а.* *барқе* *муаннаси* **борик**; тобиш, дурахш.

БОРИШ *барш* 1. *исми амал аз боридан*. 2. борон, барф: дар вақти **бориш**, **бориш сар шуд**, дар зери боду **бориш**.

БОРИШНОК *баршнак* борондор, боранда; боронӣ: **боришнок будан**.

БОРИШОТ *баршот* *обҳи.* боронгарӣ, барфу борон, бориш: **боришоти солона**.

БОРӢ *а.* *барӣ* офаринанда, холиқ (*аз номҳои Худованд*).

БОРӢ-ТАОЛО *а.* *барӣтаъалӣ* *кит.* Худои мутаол.

БОРКАШ *барکش* 1. кашонандаи бор, борбар: **автомобили боркаш**, **катори боркаш**, **кишти боркаш**, **хари боркаш**. 2. коргари борбардор дар фурудгоҳу саристгоҳи роҳи оҳан, ҳаммол.

БОРКАШӢ *барکشӣ* *ниг.* **боркашонӣ**; **олати боркашӣ** олати кашондани бор.

БОРКАШОН *баркшан* *ниг.* **боркаш**.

БОРКАШОНӢ *баркшани* *исми амал аз бор кашондан*; кашондани бор аз чое ба чое, бурдану овардани бор, ҳамлу нақли бор.

БОРКУНАК *барکنк* *гуфт.* олати механикии бор кардану бор фурувардан: **боркунаки худкор**.

БОРКУНАНДА *баркнنده* *сифати феълии замони ҳозира аз бор кардан*; **мошини боркунанда** мошини махсус барои ба нақлиёт бор кардани амвол.

БОРМОНАК *барманак* ҷои махсус дар мошин, мотосикл ва ё велосипед барои гузоштани чизҳои майда-чӯйда; бордон.

БОРНОМА I *барنامه* 1. *кҳн.* рухсатнома барои бор ёфтан ба ҳузури шоҳу амирон. 2. *мач.* воқеаи тафохур, асбоби ҳашамат ва бузургӣ.

БОРНОМА II *барنامه* ҳуҷҷате, ки дар он навъи моли аз чое ба ҷои дигар фиристодашаванда, вазн ва миқдори он қайд шудааст, борхат.

БОРОВАР *барآور* мевадор, босамар; ҳосилдиҳанда: **боровар шудан**.

БОРОВАРӢ *барآوری* амал ва қобилияти ҳосил додан, самароварӣ, босамарӣ.

БОРОН *баран* 1. қатраҳои об, ки аз абр фуру мерезанд: **борони майда**, **борони найсон**, **борони аввали баҳор**. 2. *мач.* бисёрӣ, зиёдӣ, афзунӣ (-и чизе): **борони савол**, **борони тир**, **борони ғам**; ♦ аз **борон** гуруҳта, ба новдон дучор гардидан аз як азобу укубат ё балову нохушӣ раҳой ёфта, ба дигари бадтар аз он гирифтдор шудан; **ба зери борони чизе мондан** ба чизе дучор шудан (*мас., ҳақорат, маломат*); аз **кавокаш барфу борон меборад** а) хеле туршрӯ аст, саҳт хиратабъ аст; б) ниҳоят

хиратабъ аст; б) ниҳоят хашмгин аст, хеле бадқаҳр аст.

БОРОНАК بارانک *шакли тасғири борон*; 1. борони қатраҳояш майда, ки бардавом ва ором меборад, резаборон. 2. гиёҳи дорои соқи хордор, шоҳаҳои ба ранги бунафш, меваи хӯрданбоб, ки дар дорусозӣ истифода мешавад.

БОРОНГАРӢ بارانگرӣ 1. мавсими бориш. 2. боришҳо, боришот; рӯзҳои **боронгарӣ** рӯзҳои серборон.

БОРОНГИР بارانگیر баромадагии пеши бино, ки асосан барои нарасидани борон сохта мешавад; собот.

БОРОНГУЗАР بارانگذر борону намиро аз худ гузаронанда: **матон боронгузар**.

БОРОНДИДА بارانديده *сифати феълии замони гузашта аз борон дидан*; ♦ **гурги борондида** а) неку бади рӯзгорро чашида, ботачриба, пухта; б) маккор, хилагар.

БОРОНЗО بارانزا хусусияти абре, ки метавонад борон биёрад, абри сиёҳи боронӣ, абри борон.

БОРОНИДАН بارانیدن *тарзи бавоситаи бори-дан*; **оташ боронидан** аз ҳар тараф ва пайи ҳам тир андохтан, тирборон кардан.

БОРОНӢ بارانى 1. чомаи сабуки боронногузар, ки дар рӯзҳои борон мепӯшанд. 2. боронбор, бороновар, борандаи борон: **абрҳои боронӣ**, **ҳавои боронӣ**; **кирми боронӣ** кирми сурхчаранге, ки хангоми борон пайдо мешавад.

БОРОННОГУЗАР بارانناگذر намиро нагузаронанда, тарию намиро ба худ нагиранда.

БОРОНРАСИДА بارانرسیده дар зери борон монда, таршуда.

БОРОНСАНЧ بارانسنج *обҳи*. асбоб барои ба ҳисоб гирифтани миқдори бороне, ки дар муддати муайян боридааст.

БОРОНСАНЧӢ بارانسنجی андозагирии миқдори бориши борон дар як муддати муайян дар як минтақаи мушаххас.

БОРОНХӢРДА بارانخورده *ниг. борондида*.

БОРСАНЧ بارسنج *р.оҳ.* тарозу(ҳо)и махсус, ки вазни бори вагон ё автомобилхоро муайян

мекунад.

БОРСОЛОР بارسالار *таър.* 1. соҳиби бор, хӯчаини бор дар корвонҳо. 2. он ки дар дарборҳои подшоҳон корҳои ташрифиро барӯҳда дошт; раиси боргоҳ.

БОРТ олм. بارت девораи паҳлӯии киштӣ; девораи кузови автомобили боркаш.

БОРТМЕХАНИК олм. بارتميخنيک яке аз сарнишинони ҳавопаймо, ки иҷрокунандаи корҳои механикии ҳавопаймост.

БОРТРАДИСТ олм. بارترديست яке аз сарнишинони ҳавопаймо, ки масъули алоқаи радиои ҳавопаймо мебошад.

БОРУ بارو *ниг. бора IV*.

БОРУБУНА باروبنه молу манол, сарват, амвол.

БОРУТ باروت моддаи тарканда, ки барои тайёр кардани тиру гулӯла ва мушакҳо ба кор мееравад, доруи милтиқ.

БОРУТДОН باروتدان халта ё зарфи махсус барои нигоҳ доштани борут.

БОРУТӢ باروتی *мансуб ба борут*.

БОРУТКӢБ باروتكوب он ки кораш кӯбидани борут аст.

БОРУТКӢБӢ باروتكوبي 1. кӯбидан ва омода кардани борут барои истифода. 2. коргоҳ ё корхонаи кӯбидани борут.

БОРУТСОЗ باروتساز шахсе, ки шуглу кори ӯ таҳия ва сохтани борут аст.

БОРУТСОЗӢ باروتسازى 1. амал ва шугли борутсоз. 2. ҷое, ки дар он борут таҳия мешавад: **корхонаи борутсозӣ**.

БОРУТХОНА باروتخانه ҷои нигоҳ доштани борут, анбори борут.

БОРФИРИСТАНДА بارفريستنده шахсе, ки бореро ба почта ё ба муассисаи нақлиётӣ барои равон кардан ба ҷое месупорад, фиристонандаи бор.

БОРФИРИСТОНАНДА بارفريستاننده *ниг. борфистанда*.

БОРФИРИСТОНӢ بارفريستانى *исми амал аз борфистондан*; амали борфистонанда.

БОРФУРОР بارفزار фурорандаи бор; он ки ба ҳолӣ кардани бори чизе машғул аст.

БОРФУРОРӢ بارفرارى фурувардан ё ҳолӣ кардани бори чизе; **шӯъбаи боркунӣ** борфурорӣ шӯъбаи ҳолӣ кардану бор кардани вагонҳо дар истгоҳҳои роҳи оҳан.

БОРФУРӢШӢ بارفروشى 1. амал ва шӯғли касе, ки бор мефурӯшад. 2. чое, ки дар он чо мевачот ва сабзичот фурӯхта мешавад.

БОРҲАЛТА بارخلته ҳалтаи махсус барои баста пуштора кардани чизу чора дар сафару саёҳат; кӯлбор.

БОРҲАТ بارخط *ниг.* борнома.

БОРҲЕЗ بارخيز шоҳаҳои мевадихандаи дарахт.

БОРҲЕЗӢ بارخيزى қобилияти мевадихии дарахт.

БОРҲОНА بارخانه ҷои нигоҳ доштани борҳо, бағочҳо; анбори маҳсулоти тайёр (*дар корхонаҳо*): **бор дар борҳона азиз** (*зарб.*).

БОРҲОҲ بارخواه *кит.* дархосткунандаи иҷозаи вуруд (*маҳсусан ба даргоҳи шоҳон*).

БОРҲУДО بارخدا *кит.* 1. Худо. 2. подшоҳи бузург.

БОРҶОМА بارجامه маводи борпечонӣ ва борбандӣ; ҷувол; хӯрчин.

БОСАБОТ باثبات суботкор, устувор, матин.

БОСАБОТӢ باثباتى суботкорӣ, устуворӣ, матонат.

БОСАБР باصبر пуртоқат, шикебанда, бурдбор, собир.

БОСАБРӢ باصبرى пуртоқатӣ, шикебандагӣ, бурдборӣ, собирӣ.

БОСАБРОНА باصبرانه собирона, пуртоқатона, бурдборона: **босаброна гӯш андохтан**, **босаброна шундан**.

БОСАВЛАТ باصولт 1. боҳайбат, салобатнок; бошукӯҳ; сатанг: **марди босавлат**, **ҷавони босавлат**. 2. босавлатона, босалобатона; мутакаббирона: **босавлат нишастан**, **босавлат роҳ рафтан**.

БОСАВОД باسواد дорои хату савод, саводнок; касе, ки саводаш пухта ва пурра аст: **муаллими босавод**.

БОСАВОДӢ باسوادى соҳиби хату савод будан, саводнокӣ.

БОСАВОДОНА باسوادانه тавре ки ба шахси саводнок мебояд, саводнокона: **босаводона навиштан**, **босаводона тартиб додан**, **босаводона хондан чизеро**.

БОСАДОҚАТ باصدقات 1. садоқатманд, содик, вафодор. 2. содикона, сидқан, аз таҳти дил: **босадоқат меҳнат кардан**.

БОСАЛИҚА باسليقه 1. соҳибзавқ, хушсалиқа. 2. ба тарзи писандида, хушоянд.

БОСАЛОБАТ باصلايت *ниг.* босавлат 1.

БОСАЛОБАТӢ باصلايتى босалобат будан; салобатнокӣ, савлат доштан.

БОСАМАР//БОСАМАРА باثمر//باثمر 1. мевадор, борвар; ҳосилдиханда: **дарахти босамар**. 2. самарабахш; пурмаҳсул.

БОСАОДАТ باسعادت саодатманд, хушбахт: **ҷавони босаодат**, **ҳалқи босаодат**.

БОСАОДАТӢ باسعادتى саодатмандӣ, хушбахтӣ.

БОСАРВАТ باثروت *ниг.* сарватманд.

БОСАРИШТА باسرشته сариштакор; сарфакор.

БОСАРИШТАГӢ باسرشتگى сариштакорӣ; сарфакорӣ.

БОСАРФА باصرفه сарфакор, сарфачӯ.

БОСАФО باصفا 1. соф, пок; равшан; беғаш, беғубор. 2. сафобахш; хуррамибахш, ҳаловатбахш, фараҳбахш: **даврони босафо**, **зиндагии босафо**, **манзараи босафо**, **рӯзи босафо**, **сӯбхи босафо**.

БОСАҲО باسحا *ниг.* босаховат.

БОСАХОВАТ باسحاوت сахӣ, саховатпеша, дасткушод: **замини босаховат**, **марди босаховат**.

БОСИЁСАТ باسياست *ниг.* сиёсатмадор.

БОСИҚ ا. باسق дароз ва баланд.

БОСИР ا. باصر *кит.* бинанда, бино.

БОСИРА ا. باصره қувваи биниш, биной: **қувваи босира**.

БОСИФАТ باصفت сифатнок; хушсифат: **маҳсулоти босифат**, **босифат иҷро шудани коре**.

БОСҚОҚ т.-м. باسقاق *таър.* 1. маъмури андоз дар давраи ҳукмронии муғулҳо. 2. воли, ҳукуматдори ҳамин давра.

БОСҚОН *т.* باسقان *тех.* болғаи калону вазнин барои шикастани санг *ва ғ.*

БОСЛИҚ *ю.* باسليق *кит., биол.* шоҳраги даст, ки аз он хун мегиранд.

БОСМА *басме* матои аз пашми дағал ба воситаи кӯфтани задан (*ғайри бофтан*) тайёр кардашуда, матои намадӣ: **чакмани босма**.

БОСМАЧИГАРӢ *басмҷигри* *ниг.* босмачигӣ.

БОСМАЧИГӢ *басмҷиги* *таър., с.* ҳаракати аксулинкилобӣ ва озодиҳоҳона, ки дар солҳои аввали баъди ғалабаи Инқилоби Октябр дар Осиёи Миёна бо ташаббуси амалдорони сохти амирӣ ва рӯҳониён барои муборизаи мусаллаҳона бурдан бар зидди Ҳокимияти Шӯравӣ ба вучуд омада буд.

БОСМАЧӢ *басмҷи* 1. *таър., с.* он ки дар ҳаракати босмачигӣ иштирок кардааст.

БОСТОН *бастан* қадим, гузаштаи дур.

БОСТОНГАРОӢ *бастанграи* эҳё ва аз нав зинда кардан ва истифода бурдани расму анъана ва вожагони қадим.

БОСТОНӢ *бастанӣ* қадимӣ, қадима, дерина; дорои таърихи қадимӣ: **сарзамини бостонӣ**.

БОСТОНШИНОС *бастаншинос* таърихшиносе, ки ба омӯхтани таърихи қадим машғул аст; археолог.

БОСТОНШИНОСӢ *бастаншиноси* 1. илмест, ки тарзи зиндагонӣ, урфу одат ва маданияти қадимро аз рӯи осори маданияти моддӣ меомӯзад, археология. 2. *мансуб ба* **илми бостоншиносӣ**, археологӣ: **ковишҳои бостоншиносӣ**.

БОСТУРМА *т.* باسترمه *лаҳҷ.* ҷои махсуси мисли хавозаи ток, ки рӯи он алафу ҳезум мечинанд, собот.

БОСУБОТ *баъбат* *гуфт., ниг.* босабот.

БОСУБОТӢ *баъбати* *гуфт.* босаботӣ.

БОСУР *а.* باسور *ниг.* бавосир.

БОСУРЪАТ *басуръат* суръатнок, бошитоб, тез, зуд; бошиддат: **чараёни босуръати об** (дарё), **босуръат тохтан**, **босуръат пеш рафтани коре**.

БОТААЧҚУБ *баъҷаб* тааҷҷубомез, боҳайрат.

БОТАДБИР *батдиёр* 1. он ки тадбиру илоҷи ҳалли ҳар масъала ё корро медонад, чорасоз; кордон. 2. соҳибмаслиҳат; пурдон, оқил; **на ҳар кас, ки пир аст, ботадбир аст** (*мақ.*).

БОТАДБИРӢ *батдиёри* 1. ботадбир будан; чорасоз будан. 2. соҳибмаслиҳатӣ: **хирамандию ботадбирӣ**.

БОТАДРИЧ *батдриҷ* оҳиста-оҳиста, тадричан.

БОТАКАЛЛУФ *баткалф* 1. пуртакаллуф, сертакаллуф; иззатгалаб. 2. пуртакаллуфона, иззатгалабона; **муносибаташ ботакаллуф буд** муносибаташ пуртакаллуфона буд **дастархонаш хеле ботакаллуф буд** дастархонаш хеле пурнозу неъмат ва орошта буд.

БОТАКАЛЛУФӢ *баткалфи* ботакаллуф будан; пуртакаллуфӣ; *муқоб.* бетакаллуфӣ.

БОТАКАЛЛУФОНА *баткалфана* *ниг.* ботакаллуф 2.

БОТАЛОТУМ *батлатум* *ниг.* пурталотум.

БОТАМИЗ *батмиз* он ки фарқи неку бадро мефаҳмад; боақл, бофаросат; *муқоб.* **бетамиз**: **ҷавони ботамиз**.

БОТАМИЗӢ *батмизи* ботамиз будан, бофаросатӣ; *муқоб.* бетамизӣ.

БОТАМКИН *батмкин* 1. бурдбор, вазнин, бовиқор. 2. ба оромӣ; вазнинона, бовиқорона.

БОТАМКИНӢ *батмкيني* 1. бурдборӣ, вазнинӣ, бовиқорӣ. 2. оромӣ, хунсардӣ.

БОТАМКИНОНА *батмкинана* 1. бурдборона, вазнинона; бовиқорона. 2. хунсардона; оромона.

БОТАНИК *ю.* باتنيك мутахассис ва олими ботаника, гиёҳшинос.

БОТАНИКА *ю.* باتنيكه илмест, ки масъалаҳои инкишоф, афзоишу густариш ва таснифоти растаниҳоро меомӯзад, набототшиносӣ, гиёҳшиносӣ.

БОТАНИКӢ *батники* *мансуб ба* **ботаника**; **боғи ботаникӣ** боғе, ки дар он намунаи растанию гиёҳҳои гуногун барои омӯхтан ва таҳқиқоти илмӣ бурдан сабзонида ва парвариш карда мешавад.

БОТАНТАНА *батантана* бокарруфар, бошукӯҳ, бодабада, тантананок; **маросими ботантана**.

БОТАРАХХУМ *батрахъм* бораҳму шафқат, меҳ-

рубон.

БОТАРА باتره *кит.* доира, даф.

БОТАРОВАТ باطراوت тару тоза, тароватнок; сабзу хуррам.

БОТАРТИБ باترتيب 1. аз рӯи тартибу низоми муайян, бо риояи қоидаву тартиб. 2. риоякунандаи тартибу қоида, боинтизом, батартиб. 3. аз як сар, бо навбат.

БОТАРТИБӢ باترتيبى ботартиб будан, батартибӣ; боинтизомӣ.

БОТАФСИЛ باتفصيل муфассалан, батафсил, пурра; мукаммал, бо тамоми ҷузъиётш, нукта ба нукта: **накли ботафсили воқеа**.

БОТАҲАММУЛ باتحمل токатнок, сабур, бо-сабр; пуртокат, бурдбор.

БОТАҶРИБА باتجربه таҷрибадор, соҳибтаҷриба, озмудагор, кордида: **деҳкони ботачриба**, муаллими ботачриба.

БОТАШАББУС باتشبث *ниг.* ташаббускор.

БОТАӢСИР باتاثير муассир, таъсирнок, таъсиркунанда, таъсирбахш.

БОТАӢЧИЛ باتعجيل таъчилан; саросемавор, шитобон.

БОТИЛ *а.* باطل беҳуда, бекора, ночиз; **хаёли ботил** хаёли хом, андешаи пуч; **ботил кардан** а) бекор кардан, лағв намудан, безътибор кардан, аз эътибор соқит кардан; б) ҳеч кардан; нест кардан, аз байн бурдан; **ботил шудан** а) лағв гаштан, бекор шудан, безътибор гардидан; б) зоеъ шудан, ҳеч шудан; бекораву нодаркор шудан.

БОТИН *а.* باطن 1. даруни чизе, дохили ҳар чиз. 2. олами дарунӣ, рӯҳӣ ва қалбии инсон, дил, замир; **дар ботин** а) ботинан, дарунакӣ; б) дар асл, дар ҳақиқат; **зоҳиру ботин** аёну ноаён, ошкор ниҳон; **зоҳири касе бо ботинаш мувофиқ будан** (мувофиқат кардан) яқрағ будани намуди беруни (*афту андом, сару либос*) ва олами маънавии касе.

БОТИНАН *а.* باطناً 1. дар ботин, қалбан, замиран, дар тағи дил. 2. аслан, дар асл, дар ҳақиқат; моҳиятан; **зоҳиран ва ботинан** ҳам дар намуд ва ҳам дар асл; ҳаматарафа.

БОТИНБИН باطنبين он ки дар дарки олами рӯҳӣ қобилияти зиёд дорад; *муқоб.* **зоҳирбин**.

БОТИНӢ باطنى 1. *мансуб ба ботин*; дарунӣ, қалбӣ: **изтироби ботинӣ**, азоби рӯҳию ботинӣ, ҳаяҷони ботинӣ. 2. аслӣ, ҳақиқӣ, воқеӣ.

БОТИНСИЁҲ باطنسياء дилсиёҳ, баддил, бадандеш.

БОТИНҲАРОБ باطنخواب бадзот, дарунсиёҳ.

БОТИНШИНОС باطنشناس боҳабар аз олами дарунӣ, рӯҳӣ ва қалбии инсон, донандаи рӯҳу замири инсон: **пири ботиншинос**.

БОТИЯ *а.* باطيه *кит.* 1. зарфи сафолӣ барои нигоҳ доштани шароб.

БОТЛОҚ باتلاق замини серлою гили душворгузари дорои обҳои истода ва бадбӯй: **ботлоки касногузар**, **ботлоки қамишзор**; **ба ботлоки чизе ғӯтидан** ба умқи чизе фуру рафтани, дар ихотаи чизе мондан.

БОТЛОҚЗАМИН باتلاقزمين *ниг.* ботлоқзор.

БОТЛОҚЗОР باتلاقزار замин, ки аз ботлоқҳои зиёд иборат аст; ҷои ботлоқӣ; ҷои серлою гил.

БОТЛОҚӢ باتلاقي *мансуб ба ботлоқ*; замини ботлоқӣ ботлоқзор.

БОТУР باتور *лаҳҷ.* баходур, далер, часур.

БОУМЕД باميد умедвор, интизор.

боф باف 1. *асоси замони ҳозира аз бофтан*. 2. *ҷузъи пасини қалмаҳои мураккаб ба маънии бофанда*: **бӯрёбоф**, **шоҳибоф**, **карбосбоф**...

БОФА بافه мӯйҳои баланду дарози бо ҳам бофташуда.

БОФАЗИЛАТ بافضيلت фозил, соҳибмаърифат.

БОФАЗЛ بافضل соҳиби фазлу камол, фозил; дорои хислатҳои наҷибу сифатҳои нек.

БОФАӢЗ بافيض файзбахш, бобаракат; маҳсулаш зиёд; натиҷааш хуб.

БОФАНДА بافنده 1. *сифати феълӣи замони ҳозира аз бофтан*. 2. коргар ё устод, ки дар дастгоҳҳо аз ресмон матоъ мебофад, ҷулоҳ, насоч: **устои бофанда**, **чун (монанди) моқуи бофанда зуд рафтуо кардан**.

БОФАНДАӢ بافندگى 1. тайёр кардани матоъ аз ресмон, ҷулоҳӣ, насочӣ: **дастгоҳи бофандагӣ**, **корхонаи бофандагӣ**, **саноати бофандагӣ**. 2. касб ва шуғли бофанда: **касби**

бофандагӣ.

БОФАР(Р) **بافر** дорои фар(р), бошукӯх, шукӯх-манд.

БОФАРОҒАТ **بافراغت** осуда, ором, бо роҳату ҳаловат: зиндагии бофарағат.

БОФАРОСАТ **بافراست** бофаҳм; хушзеҳн: **бачаи бофаросат.**

БОФАРОСАТӢ **بافراستی** фаросатмандӣ; бофаҳмӣ.

БОФАРҲАНГ **بافرهنگ** *кит.* боилму дониш; ба-одоб, бомаданият, шахси фарҳангӣ

БОФАРҲАНГӢ **بافرهنگӣ** соҳиби илму дониш будан, бофарҳанг будан, бомаданиятӣ, соҳиби маданият будан.

БОФАСОҲАТ **بافصاحت** ба таври фасеҳ, равшан, буро.

БОФАТОНАТ **بافطانت** зирак, хушёр, бохуш, хушманд.

БОФАҲМ **بافهم** тезфаҳм, зирак, хушёр, боақл, боидрок, шуурнок: **бофаҳу фаросат, бофаҳму идрок.**

БОФБАНД//БОФТБАНД **بافبند//بافتبند** *боф.* он ки тору пудро баста, дӯконро барои бофтани матоъ тайёр мекунад.

БОФБАНДӢ//БОФТБАНДӢ **بافبندی//بافتبندی** *боф.* тору пудро баста, тайёр кардани дӯкон барои бофтани матоъ.

БОФДУМ **بافدم** *кит.* оқибат, охир.

БОФЗАН **بافزن** *боф.* коргаре, ки пуди абрешимро аз калоба ба чархак мезанад (*мепечонад*).

БОФИДАН **بافیدن** *ниг.* **бофтан**

бофт **بافت** *асоси замони гузашта аз бофт.*

БОФТ **بافت** 1. бофташуда, мансуч: **атласи бофти Душанбе.** 2. миқдори матоъ: **як бофт алоча.**

БОФТА I **بافته** 1. *сифати феълии замони гузашта аз бофтан;* бофтагӣ: **мӯи бофта, сабади бофта.** 2. матоъ, газвор. 3. *мач.* фикр карда бароварда, хаёлий, ғайривоксӣ. 4. *мач.* сохта, дурӯғ, беасос: **гапи бофта.**

БОФТА II **بافته**: **бофтаҳо** *биол.* низоми алоқаманди ҳуҷайраҳои ҳайвонот ва растаниҳо.

БОФТАН **بافتن** 1. пуди ресмонҳои нахӣ ё риштаҳои мӯиро андар қабати ҳам карда, матоъ, гилем *ва г.* ба вучуд овардан, наху торхоро ба ҳам пайваста танидан: **бӯрӯ бофтан, карбос бофтан, шохӣ бофтан, қолин бофтан; мӯӣ бофтан** якчанд тори мӯиро ба таври махсус ба ҳам карда, ду милла ё ба кокулҳои зиёд чудо кардан; **сабад бофтан** луҳ ё навдаҳои борику дарозро ба таври хос печонда сабад сохтан. 2. *мач.* фикр карда баровардан, аз худ баровардан (*мас., шеър, гап ё бӯхтонеро*); **аз худ бофтан** а) хаёл баровардан, аз худ баровардан; б) *мач.* дурӯғ гуфтан.

БОФТАНӢ **بافتنی** *сифати феълии замони оянда аз бофтан;* ҳар чизи муносиби бофтан.

БОФТАШИНОС **بافتهشناس** *тиб.* мутахассис ва олими бофташиносӣ.

БОФТАШИНОСӢ **بافتهشناسӣ** *тиб.* илмест, ки бофтаҳои ҷондорон ва набототро мавриди омӯзиш ва таҳқиқ қарор медиҳад, гистология.

БОФТБАНД **بافتبند** *ниг.* **бофбанд.**

БОФТБАНДӢ **بافتبندی** *ниг.* **бофбандӣ.**

БОФТБАРДОРӢ **بافت برداری** *тиб.* ҳуҷайрабардорӣ, намунабардории ҳуҷайраҳо ва бофтаҳо.

БОФТШИНОСӢ **بافت شناسی** *ниг.* **бофташиносӣ.**

БОҲА **باخه** *кит.* сангпушт.

БОҲАБАР **باخبر** огоҳ, ҳабардор, воқиф: **боҳабар кардан; боҳабар будан** а) огоҳ будан, ҳабар доштан; доништан, фаҳмидан; б) эҳтиёт шудан, хушёр будан; **боҳабар шудан;** а) огоҳ шудан, ҳабар ёфтан, воқиф шудан; доништан, фаҳмидан; б) аҳволи касеро пурсида истодан, аз аҳволи касе ҳабар гирифтан; **аз худ боҳабар будан (шудан)** аз вазъи (аҳволи) худ хушёр шудан, эҳтиёт кардан.

БОҲАТ **باخط** дорои хат, соҳибхат; **боҳату савод** саводнок, таълимдида, маълумотнок.

БОХИРАД **باخرد** *ниг.* **хирадманд.**

БОХИРАДӢ **باخردی** *ниг.* **хирадмандӣ.**

бохт **باخت** *асоси замони гузашта аз бохтан.*

БОХТА **باخته** *сифати феълии замони гузашта аз бохтан;* бойдода, бохткарда.

БОХТАН باختن 1. бой додан, аз даст додан; мағлуб шудан, шикаст хӯрдан (*аз ҳариф дар қимор ё бозие*); муқоб. **бурдан**: **бозиро бохтан**. 2. *кит.* бозӣ кардан, бо бозие машғул шудан (*шоҳмат, футбол ва ғ.*); **дил бохтан** ба ишқи касе (*ё коре*) гирифтор шудан, дӯст доштан, ошиқ шудан ба касе (*ё кору касбе*); **чон бохтан** чони худро дар коре нисор кардан; фидокорӣ кардан; **сари худро бохтан** чони худро қурбон кардан, чон додан (*дар роҳи мақсаде*); **ақлу хушро бохтан** аз ақлу хуш ҷудо шудан; девона шудан.

БОХТАР باختر 1. ғарб, мағриб. 2. *кит.* шарқ, ховар, машриқ. 3. *таър.* номи қадимии минтақаи Балх, ки имрӯз номи яке аз вилоятҳои маъмурии Давлати Исломии Афғонистон аст. Афғонистони Шимолий, Тоҷикистони ҷанубиву марказӣ, Узбекистони ҷанубӣ, Марви Туркменистон ҷузви ин сарзамин таърихӣ буд.

БОХТАРЗАМИН باخترزمين 1. кишварҳои ғарбӣ, мағрибзамин, Аврупо ва Амрико. 2. *таър.* сарзамини Бохтар, кишвари Бохтар.

БОХТАРӢ باخترى 1. *мансуб ба бохтар*. 2. сокини сарзамини Бохтар.

БОХТХЕЗ باختخيز: **бохтхез бозӣ кардан** мувофиқи шартӣ пешакӣ бозӣ кардан, касе, ки дар навбати худ бозиро бой диҳад, аз бозӣ баромада ҳисоб меёбад.

БОҲ *а.* باه *кит.* шаҳват, қувваи шаҳвонӣ, қувваи ҷимоъ.

БОҲАВО باهوا васеъ, фарох; муқ. **барҳаво**.

БОҲАВСАЛА باحوصله он ки корхоро бо ҷузъи-ёташ аз сидқи дил ба ҷо меорад; баҳавсала; босабру тоқат, бурдбор, борағбат.

БОҲАВСАЛАГӢ باحوصلگي боҳавсала будан; рағбатнокӣ; босабрӣ.

БОҲАДАФ باهدف бомақсад, дорои ҳадаф ва мақсади муайян, ҳадафдор.

БОҲАӢ باحيا шармгин; бонангу номус: **чавони шармгин ва боҳаӢ**.

БОҲАӢӢ باحيائي шармгинӣ, ҳаӢ доштан, ору номус доштан; муқоб. **беҳаӢӢ**.

БОҲАЙБАТ باهيبت ҳайбатнок, бадвоҳима: **овози боҳайбат**.

БОҲАЛОВАТ باحلاوت бахузур, бароҳат: **хоби**

боҳаловат.

БОҲАМЗИД/БАҲАМЗИД باهمزيد ба якдигар муқобил, муқолифи якдигар амалкунанда: **гурӯхҳои боҳамзид**.

БОҲАРОРАТ باحرارت 1. дорои гармои саҳт, ҳарорати баланд. 2. *мач.* дорои шӯру шавқи бисёр, пурҷӯшу хурӯш: **боҳарорат сухан гуфтан**.

БОҲАШАМАТ باحشمت бошукӯҳ, боазамат, бузург, дабдабанок.

БОҲИММАТ باهممت 1. саховатманд, дасткушод, олиҳиммат, ҳимматбаланд, баҳиммат. 2. соҳиби азму иродаи мустаҳкам дар иҷрои корҳои бузург: **ёрони боҳиммат**.

БОҲИММАТӢ باهمتي саховатмандӣ, дасткушодӣ; ҳимматбаландӣ.

БОҲИР *а.* باهر *кит.* равшан, ошкор, возеҳ, сарех.

БОҲИЧОБ باحجاب ҳичобдор, мастур, бопарда (*хусусан оид ба занону духтарони дорои нӯшиши исломӣ*); фаранҷидор.

БОҲТУР/БАҲТУР باهتور зоол. як навъи мори беаҳри зард.

БОҲУ باهو *кит.* 1. *ниг.* бозу. 2. ҷӯдаст, ҷӯби ҷӯпону шутурбонон, говрон.

БОҲУНАР باهنر *кит.* ҳунарманд.

БОҲУР *а.* باحور *ниг.* боҳуро.

БОҲУРӢ باحورى марбут ба **боҳур**, бисёр гарм.

БОҲУРМАТ باحرمت соҳибэҳтиром, мӯҳтарам, боиззат, киromӣ: **шаҳси боҳурмат**.

БОҲУРО *а.* باحورا *кит.* шиддати гармои тоби-стон.

БОҲУШ باهوش хушёр, зирак.

БОҲУШӢ باهوشي вазъ ва ҳолати боҳуш, хушёрӣ, бедорӣ.

БОЧКА *р.* باچكه зарфи ҷубӣ ё оҳании устуво-нашақли шикамдор барои нигоҳ доштани чизҳои обакӣ; чалак: **бочкаи об, бочкаи кара-син**.

БОЧКАМОНАНД باچکهمانند шақлан шабеҳи бочка: **дуҳули бочкамонанд**.

БОЧКАСОЗ باچکهساز усто ва коргари соҳибхитисос, ки бочка месозад; **дуредгари**

бочкасоz.

БОЧ باج 1. таър. пулу чизе, ки подшоҳони бузург аз подшоҳони зердаст ё аз раият мегирифтанд, хироч, андоз, молиёт. 2. андози пули давлатӣ, ки хангоми аз сарҳади мамлакат гузаронидани молҳои тиҷоратӣ гирифта мешавад: **бочи гумрук**, **бочи воридот**, **боч гирифтани (ситондан)**, **боч додан**.

БОЧА بچه ду марде, ки ду хоҳарро ба занӣ гирифтаанд, нисбат ба ҳамдигар боча ҳисоб мешаванд.

БОЧАВҲАР باجوهر дорои асолат ва истеъдод, ҷавҳардор.

БОЧГИР باجگیر гирандаи боч, ситонандаи боч, бочситон.

БОЧГИРӢ باجگیری исми амал аз **боч гирифтани**; гирифтани боч, бочситонӣ.

БОЧГОҲ باجگاه ниг. **бочхона**.

БОЧГУЗОР باجگذار бочсупор, хирочгузор.

БОЧГУЗОРӢ باجگذارى пардохти боч, гузордани боч, хирочгузорӣ.

БОЧДЕҲ باده бочдиҳанда, шахси супорандаи боч.

БОЧДОВ باداو ниг. **бочгир**.

БОЧПУЛӢ باجپولى маблағе, ки ҳамчун боч гирифта мешавад.

БОЧСИТОН باجستان ниг. **бочгир**.

БОЧСИТОНӢ باجستاني ниг. **бочгирӣ**.

БОЧУРЪАТ باجرات 1. чуръатнок, далер, шучоъ: **одамони бочуръат**, **бочуръат будан**. 2. далерона, нотарсона.

БОЧУРЪАТӢ باجراتى чуръатнокӣ; нотарсӣ; часорат, далерӣ.

БОЧУРЪАТОНА باجراتانه нотарсона, чуръат карда, часуруна.

БОЧХОНА باجخانه муассисаи гумрукие, ки ба гузаронидани молҳо аз сарҳад назорат карда, андозҳои (бочи) муқарраршударо мегирад, гумрук.

БОЧХОҲ باجخواه ниг. **бочгир**.

бош باش 1. асоси замони ҳозира ва феъли амр аз **будан**. 2. ҷузъи пасини калимаҳои мураккаб ба маънии бошанда: **шодбош**, **хушбош**, **омодабош**.

БОШ باش нидое, ки вақти чуфтонӣ барои шитоб накардани барзаговҳо ба кор мебаранд.

БОША I باشе парандаи шикории аз боз хурдтар.

БОША II باشе меъ. қисми куббадори сари сутун.

БОШАВКАТ باشوكت боҳашамат, бошукӯх, мӯхташам; азим: **кишвари бошавкат**, **лашкар бошавкат**.

БОШАВҚ باشوق боҳавас, бо шавқмандӣ.

БОШАД باشد 1. шакли аористи **будан** дар шахси сеюми танҳо. 2. пайвандаки хилофӣ аммо, вале; **бошад ҳам** сарфи назар аз он, ки ҳарчанд, гарчанде ки ...: **ӯ пир бошад ҳам, хеле боқувват аст**. 3. ҳиссаҳои тасдиқӣ хуб, майлаш; **ҳар чӣ бошад а)** ба ҳар ҳол, дар ҳар сурат; **б)** хайрият, хуб шуд, ки...

БОШАНГ باشنگ кит. хӯшаи ангур, хӯшаи овезони ангур, пошанг.

БОШАНДА باشند 1. сифати феълии замони ҳозира аз **будан**. 2. он ки дар ҷое зиндагонӣ дорад, сокин, иқоматкунанда, истиқоматкунанда; **бошандагони деҳа** сокинони деҳа, аҳолии деҳа, мардуми қишлоқ.

БОШАРАФ باشرف 1. шарафнок, шарафманд, пуршаъну ифтихорнок: **вазифаи бошараф**, **касби бошараф**, **номи бошараф**, **роҳи бошарафро тай кардан**. 2. бовичдон; боору номус, асил, начиб, шариф: **фарзанди бошарафи халқ**.

БОШАРАФӢ باشرفى 1. шарофатнокӣ; бошаъну ифтихорнок будан. 2. бовичдонӣ, ору номус доштан.

БОШАРАФОНА باشرفانه шарафмандона, ифтихормандона; сарбаландона, бо камоли сарбаландӣ: **бошарафона иҷро кардан**.

БОШАРОФАТ باشرافت 1. баҳосият, некқадам, пою қадамаш нек. 2. поквичдон; боору номус; шариф, асил, начиб.

БОШАФҚАТ باشفقت мушфиқ, шариф, меҳрубон, ғамхор: **зани бошафқат**.

БОШАҲОМАТ باشهامت 1. бошукӯх, боҳашамат, мӯхташам. 2. далер, бебок, шучоъ: **марди бошаҳомат**.

БОШГАҲ//БОШГОҲ باشگاه//باشگاه бошишгоҳ, манзил, макон, истиқоматгоҳ.

БОШГОҲӢ باشگاهӣ *марбут ба бошгоҳ.*

БОШИДА باشيده муқим, сокин, бошанда.

БОШИДАН башидан будан; иқомат кардан.

БОШИДДАТ باشد 1. шиддатнок, сахт, босуръат, тез: **борони бошиддат, сели бошиддат, нафаскашии бошиддат.** 2. баланд, шунаво (*доир ба овоз*).

БОШИТОБ بشتاب шитобон, босуръат, тез, зуд: **кори бошитоб, бошитоб роҳ гаштан.**

БОШИШ باشش *исми феълӣ аз будан*; истиқомат, сукунат.

БОШИШГАҲ//БОШИШГОҲ باشگاهе//باششگاه

1. маҳалли зист, истиқоматгоҳ, маскан, манзил, хавлию ҷой; қароргоҳ. 2. айвоне, ки дар саҳро барои дамгирӣ ва ҳӯрокхӯрӣ сохта шудааст, шипанг: **бошишгаҳи саҳрой; бошишгаҳи тобистонаи мактабиён** ҷои маҳсус барои дар тобистон истироҳат кардани мактаббачагон.

БОШҚИРД باشقرد номи халқи сокини Ҷумҳурии Бошқирдистон (дар ҳайати Федератсияи Руссия).

БОШҚИРДӢ باشقردى *мансуб ба бошқирд*: забони бошқирдӣ.

БОШУКӢ باشكوه 1. дорои шукӯху шавкат, боҳашамат, ҳашаматнок, мӯҳташам: **бинои бошукӯх, манзараи бошукӯх.** 2. дабдабанок, тантананок: **мачлиси бошукӯх, зиёфати бошукӯх.**

БОШУӢ باشعور он ки ҳодисаҳои воқеъшавандаро дуруст фаҳмида, ҳулосаҳои даркорӣ бароварда метавонад: бофаҳм, бофаросат: **одами бошуӢ.**

БОШУӢРӢ باشعورى бошуӢр будан; шуурноки.

БОШУӢРОНА باشعورانه аз рӯи ақлу шуӢр, фаҳмида, дарк карда; пурмаънӣ; бомақсаду бомаром: **интизоми бошуӢрона; ҳаёти бошуӢрона** ҳаёт ва зиндагии пурмуборизаи бо мақсаду мароми муайян ба нафъи ҷамъият.

БОШУҶОАТ باشجاعت *ниг. шучоатнок.*

БОӢТИӢТ بااحتياط 1. эҳтиёткор; *муқоб. бе-эҳтиёт.* 2. мулоҳизакор, боандеша.

БОӢТИӢТӢ بااحتياطي боӢтиӢт будан, эҳтиёт-

корӣ.

БОӢТИМОМ بااهتمام *кит. бо саъйу кӯшиш, бо заҳмат.*

БОӢТИРОМ بااحترام дорои ҳурмату эҳтиром.

БОӢТИБОР باعتبار соҳибӢтибор, мӯътабар, обрӯманд.

БОӢТИДОЛ بااعتدال дар ҳадди эътидол, мӯътадил.

БОӢТИҚОД باعتقاد эътиқодманд, мӯътақид, боварқунанда ба чизе.

БОӢТИМОД بااعتماد он ки ба вай эътимод ва бовар кардан мумкин аст, сазовори боварӣ, боваринок, боварибахш, дилпуршаванда: **дӯсти боӢтимод, посбони боӢтимод.**

БОЯД بايد 1. *шакли аористи боистан дар шахси сеюми танҳо.* 2. ҳамчун калимаи модалӣ дар таркиби феълҳо ба маънои шояд, эҳтимол, мумкин меояд; *бо феълӣ асосӣ омада, феълӣ бешахс месозад:* **чӣ бояд кард? бояд қайд кард, ки...; бояду шояд ба дараҷаи лозимӣ; пурра, комилан.**

БОЯРОҚ بايراق яроқнок, босилоҳ, мусаллаҳ(она); *муқоб. беяроқ.*

БРАК р. برک *кхн. маҳсулоте, ки ягон иллат дорад, моли нуксондор; брак баровардан* бо ягон нуксон маҳсулот истеҳсол кардан, маҳсулоти иллатдор баровардан; **брак кардан** маҳсулотро ба сабаби ягон нуксон нобоб дониста, қабул накардан.

БРЕЗЕНТ ҳол. بريزنت матои дурушту ғафси обногузар, ки аз он бодбони киштӣ, пӯшиши мошинҳо, чодарҳои гуногун ва ғ. месозанд.

БРЕЗЕНТӢ بريزنتى *мансуб ба брезент*; аз брезент сохташуда: **мӯзаи брезентӣ, хаймаи брезентӣ, чодари брезентӣ.**

БРЕЗЕНТПӢШ بريزينتپوش бо брезент пӯшидашуда: **мошини боркаши болаяш брезентпӯш.**

БРИКЕТ фр. брикет чизҳои хишт ё тахташакли бо фишори мангана сохта хушк кардашуда (*аз хокаи ангиштсанг, хошоки чорво ва ғ.*): **брикет сохтан, брикет тайёр кардан.**

БРИЛЛИАНТ фр. бриллинт алмоси тарошида ва сайқал додашуда.

БРОЙЛЕР *англ. برايلىر* 1. мурғ ё чўчаи барои гўшт парваришѐфта. 2. мурғхонае, ки дар он барои гўшт мурғпарварӣ мекунад.

БРОКЕР *англ. براکیر* восита, миёнарав дар харидуфурӯши ягон хел мол ё муомилаи мушаххаси дигар.

БРОМ *ю. برام* унсури химиявӣ, ки моддаи моеъи чигарианг буда, дорои бӯи тези нохуш аст ва дар саноат ва тиб истифода мешавад.

БРОН *р. بران* 1. пешакӣ ба номи касе банд карда мондани ҷое (ҳучрае) дар меҳмонхона, чипта барои ҳавопаймо ва роҳи оҳан ё ягон чизи дигар: **брон кардан**. 2. ҳуччате, ки банд карда шудани ҷо дар меҳмонхона, билет барои нақлиёт, озод карда шудан аз хизмати ҳарбӣ (*дар солҳои ҷанг*) ё барои касе нигоҳ доштани чизеро тасдиқ мекунад: **брон додан**.

БРОНХИТ *ю. برانхит* тиб. илтиҳоби пардаҳои луобии шоҳаҳои нойи нафаскашии шуш.

БРОНХХО *برانخها* тиб. шоҳаҳои нойи нафаскашии шуш.

БРУТСЕЛЛЁЗ *англ. بروتسيلياز* тиб. касалии сироятии ҳайвонот, ки аз бактерияҳо ба вучуд меояд ва ба одам низ гузаштаниш мумкин аст.

БУБ *بوب* *кит.* палос, фарш.

БУБУ *ببو* *кит.* худхуд, шонасарак.

БУВА *بوه* *лаҳҷ.* бибӣ.

БУВАД *بود* *шакли қадимии аористи будан дар шахси сеюми танҳо*; бошад.

БУВИШ *بوش* *кит.* бошиш, ҳастӣ, зисту ҳаёт.

БУГОН *بوگان* *кхн.* бачадон, раҳм.

БУҒ I *بوغ* бухор; хавр; **буғ додан** дар бухори оби чӯш чизеро нигоҳ доштан (*барои нарм кардан, мас., тилла, ҷавдор ва ғ.-ро*).

БУҒ II *بوغ* [*аслаш бук*] 1. олати дарози дарунковоки устухонӣ, сафолӣ ё филизӣ, ки бо даҳон ба он бод медаманд ва садо медиҳад; собиқ дар осиеб ва ҳаммомҳо сар шудани корро ба воситаи буғ хабар медоданд; шайпур. 2. бонг, хуштак, ки корхонаҳо соатҳои оғозу анҷоми кор ва вақти танаффусро хабар медиҳанд; бонги паровоз ва киштӣ ҳангоми расидан ба истгоҳ ва равона шудан аз он, гудок: **буғ кашидан**.

БУҒ III *بوغ* *ниг.* буғӣ II.

БУҒАНБОР *بوغانبار* *тех.* ҷои ҷамъ шудани буғ.

БУҒГАРД *بوغگرد* василае, ки ба воситаи буғ кор мекунад: **осиеби буғгард**.

БУҒГАРДОНӢ *بوغگردانى* *ниг.* табхир.

БУҒГАРМКУНАК *بوغگرمکنک* *тех.* дастгоҳ барои гарм кардани бухори хунукшуда.

БУҒДИХӢ *بوغدهی* *исми амал аз буғ додан*; бухордихӣ.

БУҒДОДА *بوغداده* *сифати феълии замони гузашта аз буғ додан*; ба воситаи буғ на-
рмшуда.

БУҒЗ *ا. بغض* 1. *кит.* кина, адоват, душманӣ: **буғзу адоват**. 2. *мач.* зикӣ, гирифтагии хотир, бухс (*гуфт.*), кудурат; **буғзи дилро баровардан** (**кафондан, холӣ кардан**) хафагиро баровардан, ғамгиниро аз худ дур кардан; дил холӣ кардан, ҳасрат карда тасалло ѐфтан; **дил буғз кардан** зик шудан, дилтанг шудан.

БУҒИКУНАНДА *بوغیکننده* *сифати феълии за-
мони ҳозира аз буғӣ кардан*; хафакунанда.

БУҒӢ I *بوغی* *мансуб ба буғ*; **батареяи буғӣ** бата-
реяе, ки ба воситаи буғ гарм карда мешавад.

БУҒӢ II *بوغی*: **буғӣ кардан** а) бо даст ё ресмон гулӯи ҷондорро фишор дода, роҳи нафаси ўро банд кардан (*барои куштан*), хафа карда куштан; нафасгардон кардан; б) *кин.* аз танг кардан, фишор овардан; **танқидро буғӣ кардан** *кин.* фишор овардан ба танқид; роҳ на-
додан ба танқид.

БУҒКАШӢ *بوغکشی* хуштаккашӣ; бонг, гудок: **садои буғкашии паровоз**.

БУҒКУНАК *بوغکنک* *тех.* дастгоҳ барои ба буғ табдил додани моеъҳо.

БУҒМА I *بوغمه* *бот.* гиёҳи лўндабеҳи бисёрсола, ки бештар ҳамчун гиёҳи шифобахш машхур аст.

БУҒМА II *بوغمه* *лаҳҷ.* гулӯзиндонак.

БУҒРАНҶ *بوغرنج* чигил, печ дар печ.

БУҒРОНАК *بوغرانک* *ниг.* **буғкунак**.

БУҒРОНӢ *بوغرانی* буғ рондан, гузарондани буғ.

БУҒСАРДКУНАК *بوغسردکنک* *тех.* асбоб барои танзими ҳарорати бухор.

БУҒТАҚСИМКУНАК *بوغ تقسيم کُنک* *тех.* дастгоҳи тақсимкунандаи буғ ба кубурҳо.

БУҒТОБ *بوغ تاب*: **буғтоб** кардан дар буғ пазондани матоъ барои беҳтар шудани сифати он.

БУҒТОБШУДА *بوغ تابشده* матоъ ё порчае, ки буғтоб шудааст.

БУҒУМ *بغوم* 1. *биол.* ҷои пайванд шудани устухонҳои бадан, пайванд, банд: **буғуми пой, дарди буғум**. 2. қисми соқаи растании ҷуворӣ, ҷуворимаққа, наздаи тоқ ва монанди ин, ки дар байни ду пайванд воқеъ аст.

БУҒУМАК *بغومک* *ниг.* чилбуғум.

БУҒУМДАРД *بغومدرد* дарди буғум, ревматизм.

БУҒУМПОЙҲО *بغوم پايها* гурӯҳи олии ҷондорҳои бесутунмӯҳра (*харчанг* ва *дигар хазандаҳо*), ки бадани онҳо аз буғумҳо иборат аст.

БУҒЎЗ *بغوز* *гуфт.* бордор, ҳомила: **буғўз шудан**.

БУҒЎЗАК *بغوزک* *шакли тасғир* ва *навозишии* буғўз; $\diamond$ **буғўзак** шудани муғҷаҳои дарахтон об гирифтани муғҷаҳои дарахтон.

БУҒЎЗӢ *بغوزی* *гуфт.* буғўз будан; ҳолати бордор будан (-и *мас.*, *ҳайвонот*).

БУҒҲОНА *بوغخانه* *ниг.* бухорхона.

БУҒҶА *بغچه* *ниг.* бўғча.

БУҒШАВАНДАӢ *بوغ شوندي* *ниг.* буғшавӣ.

БУҒШАВӢ *بوغ شوی* қобилияти ба буғ табдил ёфтани ҷисмҳо, бухор шудан.

БУҒҶОМА *بغجامه* 1. матои калони чоркунҷа барои баста мондани кӯрпаву болишт; *муқ.* бўғча. 2. ҷодар, матои калони чоркунҷа барои афшонда гирифтани тут, зардолу ва ғ.

буд *بود* *асоси замони гузашта* аз будан.

БУД *بود* 1. он чи мавҷуд аст, мавҷуд: **аз будаш зиёд карда нишон додан, буди қор ҳамин; буд кардан** иҷро кардан, пур кардан, ба итмом расонидан (*мас.*, *қореро*); **буд шудан** иҷро шудан, пур шудан, итмом пазируфтани. 2. дорой, сарват, сарватнокӣ; **буд набуд** таъбири оғози анъанавии афсонаҳои тоҷикӣ, сарафсона; **буду набуд** ҳамаи чизу чора, молу мулк, дорой; **буду шуд** а) асл, ҳақ, ҳақиқат: **буду шудӣ гап, буду шудӣ воқеа**; б) тамоми чиз дар ихтиёр дошта, ҳамаи дорой.

БУДА *بوده* 1. *феъли ҳол* ва *сифати феълии замони гузашта* аз будан; **маълум буда бошад, ки...** маълум гардад, ки..., маълум бод, ки... 2.

ҳозир, ҳузурдошта, мавҷудбуда (*ба ин маъно одатан дар шакли ҷамъ меояд*).

БУДАӢ *بودگی* 1. *шакли дигари сифати феълии замони гузашта* аз будан. 2. ҳузурдошта, мавҷуд, он чи ҳаст.

БУДАН *بودن* 1. вучуд доштан; мавҷудият, ҳастӣ; **кӣ будан** чӣ гуна феълӣ хӯй доштан; чӣ мақсад доштан. 2. ҳузур доштан; ҳозирӣ; воқеъ гаштан. 3. истиқомат доштан, қарор гирифтани; истодан. 4. банд шудан. 5. *ҳамчун феъли ёридиҳанда феълҳои таркибии номӣ мезинад*: **дузд будан, қимат будан, озод будан; дузд бошу баинсоф бош** (*мақ.*); $\diamond$ **то будан** то вақти зинда мондан.

БУДАӢ *بدنی* *сифати феълии замони оянда* аз будан; он чи қобили будан аст, мешуданӣ.

БУДГОР *بودگار* буданӣ (*дар сарогози афсонаҳо*).

БУДДИЗМ *санс.* *بدزم* *ниг.* буддоия.

БУДДОӢ *بدائيه* яке аз қадимтарин динҳои ҷаҳонӣ, ки муассиси он Буддо (асрҳои 6-5 то м.) мебошад ва буддоия дар Ҳиндустон, Хитой, Япония, Ҳиндухитой ва дигар мамлакатҳои шарқи Осиё паҳн шудааст.

БУДДОӢ *بدائي* 1. пайрави дини буддоия. 2. ҳар чизи ба буддоия мансуб.

БУДОҒ *بداغ* *бот.* як навъ растании бутта ё дарахтчаи ҳамешасабз, ки дар Тоҷикистон ҷун растании ороишӣ маъмул аст, калина.

БУДУБОШ *بودوباش* бошиш, истиқомат, зинадагонӣ: **маҳалли будубош**.

БУДҶА/БУДҶЕТ *фр.* *бджит/бдجه* *ниг.* **бучет**.

БУЗ *بز* ҳайвони ҷуфтсуми алафхӯри хонагӣ аз ҷинси гӯсфанд, ки дорой шох, риши дароз ва думи кӯтоҳ аст ва барои гӯшт, пашм ва шир парвариш мекунад; **бузи кӯҳӣ** як зоти бузи шабеҳи оху, ки дар кӯҳҳои Тоҷикистон мавҷуд аст.

БУЗАК *بزک* 1. *шакли тасғир* ва *навозишии* буз; бузгола. 2. бозичаи ҷӯбини ба шакли буз, ки ба воситаи ресмонҳо ба ҳаракат дароварда мешавад.

БУЗБОЗӢ *بزبازی* масҳара, масҳарабозӣ; найрангбозӣ, найрангу фиреб.

БУЗВОР *بزوار* монанди буз, ба мисли буз: **бузвор ҷаҳидан (тоҳтан); риши бузвор** риши бо-риқи ба мисли риши буз, ки танҳо дар манаҳ рӯида бошад.

БУЗҶОЛА *بزغاله* бачаи буз, бузича.

БУЗДИЛ بزدل *киноя аз* одами тарсончак, тарсу, бечуръат.

БУЗДИЛӢ بزدلى тарсончакӣ, бечуръатӣ.

БУЗДИЛОНА بزدلانه бо тарс, тарсида, бечуръатона.

БУЗИЧА بزيچه *ниг.* бузғола.

БУЗКАШ بزکش иштироккунандаи бузкашӣ, човандоз, кӯбкоритоз.

БУЗКАШАК بزکشک *гуфт.*, *ниг.* бузкашӣ.

БУЗКАШӢ بزکشی навъи варзиши миллӣ, ки бузкашҳо аспсавор барои буз ё гӯсолаи сарбуридаро аз ҷои муайян гирифта ба марра бурда расонидан мусобиқа мекунамд, кӯбкорӣ; **бузкашӣ кардан** иштирок кардан дар бозии бузкашӣ.

БУЗПАРВАРӢ بزپرورى соҳаи чорводорӣ, ки бо парвариши бузҳо барои ширу гӯшт ва пашм машғул аст: **фермаи бузпарварӣ, хочагии бузпарварӣ.**

БУЗРАҲА بزړه *гуфт.* пайраҳаи танги кӯҳӣ, ки одатан чорпоёни майда роҳ гашта метавонанд.

БУЗРИШ بزريش он ки монанди буз фақат дар манаҳ риш дорад.

БУЗУРГ بزرگ 1. калон; *муқоб.* хурд; азим, кабир; мӯхташам, боҳашамат: **иморати бузург, оббанди бузург.** 2. паҳновар, васеъ, фарох: **дарёи бузург, кишвари бузург.** 3. калонсол, дорои синну соли зиёд, зиёд умрида нисбат ба касе: **бародари бузург, хурду бузург; фарзанди бузург** фарзанди аз ҳама пеш ба дунё омада, фарзанди нахустин. 4. шахси соҳибъятибор, мӯхтарам; соҳибфазилат. 5. калоншаванда, роҳбар, сардор; олимақом; **бузургони давлат** ҳукуматдорон, аркони давлат; **гуноҳи бузург** гуноҳи азим, ҷурми калон; **давлати бузург** давлати тавоно, пуриқтидор; давлате, ки дар арсаи байналхалқӣ яке аз давлатҳои асосӣ ба шумор меравад; **муваффақияти бузург** муваффақияти шоён, муваффақияти ба назар намоён; **халқи бузург** халқи сернуфуси дорои таъриху анъанаи ғанӣ; **қисми бузург** қисми бисёр, баҳши аъзам; аксар(ият); **бузург шудан (гардидан)** а) калон шудан; ҳаҷман афзудан; б) калонсол шудан; ба воя расидан. б. мақоме аз мусикии классикии тоҷикии «Шашмақом», ки бо номи «Бузрук» ҳам ёд мешавад.

БУЗУРГВОР بزرگوار 1. шариф, начиб, оли-

чаноб. 2. шахси табаррук, мӯътабар; соҳибъятибор: **пири бузургвор.** 3. *кҳн.* авлиё, валий.

БУЗУРГВОРОНА بزرگوارانه дархӯри бузургворон, лоиқи бузургворон: **фикри бузургворона.**

БУЗУРГДИЛ بزرگدل шучоъ, диловар, часур, далер.

БУЗУРГДИЛӢ بزرگدلى диловарӣ, шучоатмандӣ, часурӣ, далерӣ.

БУЗУРГДОШТ بزرگداشت таҷлил, эҳтиром; **мачлиси бузургдошт** чамъомаде, ки ба ёдбуди шахси бузург барпо мегардад.

БУЗУРГЗОДА بزرگزاده *кит.* начиб, шариф (*аз ҷиҳати баромад*); асилзода.

БУЗУРГЗОДАГӢ بزرگزادگى асолати хонаводагӣ доштан, начибзодагӣ, асилзода будан.

БУЗУРГӢ بزرگى 1. калонӣ; азамат, шукӯх, ҳашамат; азимҷуссагӣ. 2. паҳноварӣ, вусъат. 3. андоза, ҳаҷм. 4. *риёз.* он чи имкони андозагирӣ ва ҳисоб кардан дорад: **бузургиҳои доимӣ ва тағйирёбанда.**

БУЗУРГМАНИШ بزرگمنش *кит.* 1. олитабиат, ниҳоди бузург дошта; олиҳиммат. 2. он ки аз ҷиҳати баромад асилу начиб аст; асилзода, ашроф. 3. номи форсии галаситораи Ҷаббор.

БУЗУРГМАНИШӢ بزرگمنشى *кит.* 1. бузургманиш будан; олитабиатӣ; олиҳимматӣ. 2. асилзодагӣ, ашрофзодагӣ.

БУЗУРГМАНИШОНА بزرگمنشانه бо шева ва рафтори бузургманиш, бузургманиш.

БУЗУРГМАРД بزرگمرد абармард, марди барҷаста ва бузург, бузургвор.

БУЗУРГМАРДӢ بزرگمردى бузургворӣ, азамат, шарофат.

БУЗУРГОНА بزرگانه монанди бузургон, бо равиш ва рафтори бузургон.

БУЗУРГСОЛ بزرگسال он ки давраи кӯдакӣ ва ҷавониро гузаронидааст, дорои синну соли калонтар аз ба балоғат расида; *муқоб.* хурдсол.

БУЗУРГСОЛӢ بزرگسالى бузургсол будан, пиронсолӣ.

БУЗУРГҲАҶМ بزرگحجم калонҳаҷм, ҳаҷман бузург.

БУЗУРГҶУССА بزرگچته калонҷусса, азимҷусса, тануманд.

БУККАК *بوگگ* *гӯфт.* хаидақомат: **кампири** **буккак.**

БУКО *а.* *بكا* *кит.* гиристан; гири.

БУКРӢ *بوكرى* пуштхаида, кӯзапушт.

БУКСИР *гол.* *بكسير* 1. *ниг.* **ядак (таноби ядак);** ба **буксир гирифт**ан бо симтаноб ё арғамчин баста кашидани киштӣ, автомобил ва ғ. 2. *ниг.* **ядаккиштӣ.**

БУКТЕРХАЛТА *بوكترخلته* борхалтаи мусофири савора.

БУҚАЛАМУН *بوقلمون* *ниг.* **бӯқаламун.**

БУҚҚА *т.* *بقه* гови нари ахтанокарда.

БУҚОҚ *т.* *بقاق* *лаҳҷ.* чоғар, ғуррӣ.

БУҚЪА *а.* *بقعه* *кит.* 1. қитъаи замин, ки аз заминҳои дигар ҷудо карда шудааст. 2. хона, ҳавлӣ, сарой; мусофирхона.

БУЛАЧАБ *а.* *بلعجب* тааҷҷубовар, ҳайратангез; аҷиб, ғалатӣ.

БУЛБУЛ *بلبل* парандаи хушовоз ба андозаи гунҷишк бо пушти қаҳвай ва шиками хокистарӣ, андалеб, ҳазордастон: **булбули кӯҳӣ**, **булбули сармаст**, **булбули хушилхон**; **чашии булбул** нави нақшу ниғор, ки дар матоъ партофта мешавад; **булбули Шероз** Хоҷа Ҳофиз; **булбули шӯрида** ошиқ.

БУЛБУЛА *بلبله* кӯзаи лӯладор, ки дар он шароб мерехтанд.

БУЛБУЛАГАРДОН *بلبله گردان* гардонандаи кӯзаи шароб дар базму маҳфилҳо.

БУЛБУЛАГАРДОНӢ *بلبله گردانى* гардондани кӯзаи шароб дар базму маҳфилҳо.

БУЛБУЛАК *بلبلک* 1. *шакли тасғир* ва навозишии булбул. 2. хуштакчаи гилии бачагона, ки ба он об пур карда кашанд, мисли хониши булбул садо медиҳад.

БУЛБУЛВОР *بلبلوار* монанди булбул, ба мисли булбул.

БУЛБУЛЗАБОН *بلبل زبان* ширинсухан, хушсухан.

БУЛБУЛЗАБОНӢ *بلبل زبانى* ширинсуханӣ, хушсуханӣ.

БУЛБУЛИСТОН *بلبلستان* ҷое, ки дар он булбул зиёд аст, макони булбулон.

БУЛБУЛНАВО *بلبلنوا* дорои овози булбулмонанд; хушовоз.

БУЛБУЛСИТОН *بلبلستان* *ниг.* **булбулистон.**

БУЛВАФО *а.* *بوالوفا* вафодор, бовафо.

БУЛҒА *а.* *بلغه* *кит.* 1. кифоят, ҳӯроки якрӯза. 2. ўҳдабаро, моҳир.

БУЛҒОК *т.* *بلغاک* *кит.* фитна, шӯр ва ғавғои бисёр.

БУЛҒОР I *بلغار* номи халқе аз славянҳо, ки аҳолии асосии мамлакати Булғористонро ташкил медиҳанд.

БУЛҒОР II *بلغار* як навъ чарми хушранг; **кафши булғор** *ниг.* **булғорӣ.**

БУЛҒОРӢ I *بلغارى* 1. *мансуб ба булғор:* **забони булғорӣ**, **либоси булғорӣ**; **каланфури булғорӣ** нави қаланфури қалони ғайри тунди ҳӯроқӣ, қаланфури дӯлма. 2. сокини Булғористон.

БУЛҒОРӢ II *بلغارى* аз чарми булғор дӯхташуда: **кафши булғорӣ.**

БУЛҒУР *بلغور* *кит.* 1. ҳар чизи кӯфта дарҳамомехта. 2. ярмаи гандуми нимпухта. 3. таоме, ки аз ин ярмаи гандум мепазанд.

БУЛДОЗЕР *англ.* *بلدازير* тракторе, ки дар пеши он бели қалони махсус барои ҳамвор кардани замин ва ба ҷои дигар тела дода бурдани хок пайваст карда шудааст.

БУЛДОЗЕРЧӢ *بلدازيرچى* ронандаи булдозер.

БУЛКАНҶАК *بلکنجک* *кҳн.* аҷиб, аҷоиб, турфа.

БУЛКАРАМ *а.* *بوالکرم* *кит.* соҳибкарам, соҳиби бахшиш, саховатманд.

БУЛКАФД *а.* *بلکفد* *кит.* пора, ришва.

БУЛУҒ *بلوغ* *кит.* расиш ба балоғат, расидан ба синни рушд: **ҳадди булуғ.**

БУЛУК *т.* *بلوک* *тағр.* ноҳияе, ки аз якчанд деҳа иборат аст.

БУЛУҚ *а.* *بلق* садои оби аз замин бароянда; **булуқ-булуқ** **кардан** аз замин захида баромадани об.

БУЛУТ I *بلوط* дарахти зебои сербаргу азим-ҷусса, ки ҷӯби саҳт дорад, балут.

БУЛУТ II *بلوت* *гӯфт.* абр, меғ.

БУЛУТЗОР *بلوطزار* ҷангали дарахтони булут, ҷое, ки дарахтони булут зиёд аст.

БУЛУТӢ *بلوطى* аз ҷӯби дарахти булут сохташуда.

БУЛӢР *ю.* *بلور* 1. шишаи аълосифати шаффофе, ки дар рӯшноӣ тобиш ва ҷилои зебое медиҳад. 2. ҷисми якҷинсаи саҳтест, ки атом, ион ва молекулаҳои дар шакли панҷараи

фазой мураттаб ҷойгир шудаанд ва дар табиат дар шакли бисёрқирра вомехӯрад; кристалл; **булӯри кӯҳӣ** навъи шаффофи кварте, ки дар оптика ва дар сохтани маснуоти заргарӣ ба кор меравад.

БУЛҶРВОР بلوروار монанди булӯр, ба мисли булӯр софу шаффоф; **оби булӯрвор** оби соф.

БУЛҶРГАРДӢ بلورگردӣ ба булӯр табдилёбӣ; хосияти ба булӯр табдил гаштан.

БУЛҶРИН بلورين 1. аз булӯр сохташуда: **қандили булӯрин**, **чоми булӯрин**. 2. *мач.* соф, шаффоф; **дасти булӯрин** дасти сап-сафеду зебо ва нозук (-и маъшуқа).

БУЛҶРИНА بلورينه булӯрӣ; он чи аз чинси булӯр аст.

БУЛҶРӢ بلورى *ниг.* булӯрин.

БУЛҶРШАКЛ بلورشكل шаклан монанди булӯр.

БУЛҶРШИНОСӢ بلورشناسى шоҳае аз илми физика, ки ба баррасиву пажӯҳиши сохтор ва хусусиятҳои булӯрҳо машғул аст.

БУЛҶУЗУЛ *а.* بوالفضول *кит.* пургӯй, сергап, маҳмаддоно; донотарош.

БУЛҶАВАС *а.* بالهوس 1. побанди ҳавою ҳавас, серҳавас; ошики ҳардамҳаёл. 2. *мач.* ҳаваскор, ҳавасманд.

БУЛҶАВАСӢ بالهوسى булҳавас будан, ҳардамҳаёлӣ; ишқи ғайриҷиддӣ.

БУЛҶАВАСОНА بالهوسانه аз рӯи ҳавою ҳавас; ҳардамҳаёлона; ҳаваскорона, аз рӯи орзую ҳавас иҷро кардашуда: **шеъри булҳавасона**.

БУМ I *а.* بوم парандаи чанғолдори шабпарӣ аз ҷуғз калонтар, ки байни мардум шум ва беҳосият шумурда мешавад, ҳуғҷак: **буми шум**; **лони бум** *мач.* вайрона, харобазор.

БУМ II بوم хок, замин (-и *нокорам*); сарзамин, кишвар, мамлакат: **марзу бум**.

БУМАЗӢ *р.* بومزى 1. матои пахтагии рӯяш патдор [*аслаш бумазея*]. 2. либос ё чизи дигари аз матои мазкур сохташуда: **куртаи бумазӣ**.

БУМӢ بومى маҳаллӣ, таҳҷой, сокини аслии маконе.

БУМҶАН بومهن *кит.* заминчунбӣ, зилзила.

БУН بن//بون 1. беҳ, реша, асос, бунёд; **буни мӯ** беҳи мӯ. 2. қисми зерини ҳар чиз, поён, таг: **буни девор**, **буни тал**, **буни чоҳ**; **буни гардан** паси гардан; пушти сар; **буни гӯш** таги гӯш, зери гӯш; баногӯш; **буни дандон** милки дандон, вора; **бу-**

ни кӯх домани кӯх; **буни ғор** дохили ғор; **аз бун (бар)кандан** а) аз решааш кандан, решакан кардан (*дарахтро*); б) *мач.* тамоман маҳв кардан, несту нобуд кардан (*чизеро, касеро*); **аз бун // аз беҳу бун** тамоман, саросар, ба кулӣ (*мас., аз бун хушк шудан, аз бун канда шудани решаи зулм*); **бесару бун** беаввалу охир, парешон, бетартиб (*мас., суҳанҳои бесару бун, ҳаёлотҳои бесару бун*).

БУНА I بنه 1. асбобу анҷом, молу чиз; лоқу пари хона. 2. асбоби сафар, зод, тӯша: **бору буна** асбобу анҷом, молу чиз; **касера буна карда...** *лаҳҷ.* ба умеди касе шуда..., ба касе умеди зиёд баста... 3. хона, манзил, ошона.

БУНА II بنه 1. асл, реша, бун. 2. бутта, дарахти қадқӯтоҳ.

БУНАДОР بنهدار *лаҳҷ.* хонадор, масъули ниғаҳбонӣ ва мутасаддии буна.

БУНАК بنک маблағе, ки барои коре ё ҳосили кишти пешакӣ дода мешуд; маблағе, ки умуман барои иҷрои коре пешакӣ медиҳанд ё мегиранд (*мас., барои сафари хизматӣ, барои дӯхтану сохтани чизе ва ғ.*), пешмузд, пешпардохт: **бунак гирифтан**, **бунак додан**.

БУНАКДИҲӢ بنکدهي *исми амал* аз **бунак додан**; пардохти бунак.

БУНАҚДОР بنکدار он ки аз болои кори ояндааш аз соҳиби корхона пешакӣ маблағ мегирифт.

БУНАФШ بنفش ранги кабудӣ моил ба ранги гули бунафша, нилуфарӣ, нофармон, нилгун.

БУНАФША بنفشه гиёҳе, ки гулҳои майдаю сархами кабудранги хушбӯй дорад ва дар баҳор пеш аз гулҳои дигар мешукуфад.

БУНАФШАГУН بنفشهگون *ниг.* бунафшаранг.

БУНАФШАЗОР بنفشهزار ҷое, ки бунафшаи бисёр мерӯяд.

БУНАФШАРАНГ بنفشه رنگ монанд ба ранги гули бунафша.

БУНАХЕЗ بنهخيز хонахез, ботамом кӯч бастан, бо тамоми хонавор кӯчидан.

БУНБАСТ بنبست 1. сарбаста (*дар бораи кӯча*). 2. кори душворе, ки роҳи ҳал надорад.

БУНГОҲ//БУНГАҲ بنگاه//بنگه 1. қҳн. анбор, маҳзан. 2. муассиса ё марказе, ки барои иҷрои ягон хизмат махсус гардонида шудааст: **бунгоҳи тиббӣ**.

БУНГОҲӢ بنگاهي *мансуб ба бунгоҳ*.

БУНДОР بندار *кит.* 1. решадор. 2. ҳамёндор; соҳиби молу манзил, хонаю молдошта. 3. касе, ки молро арзон харида қимат мефурӯшад, чаллоб, ҳаннот.

БУНДУҚ I بندق *гулӯла, гирд, лӯнда, ғелак.*

БУНДУҚ II بندوق *кхн.* туфанг, милтиқ.

БУНДУҚДОР بندقدار *кхн.* туфангдор, милтиқдор.

БУНЁД بنياد 1. пойдевор, таҳкурсӣ, поя; **бунёд кардан (ниҳодан)** сохтан, барпо кардан, ба вучуд овардан (*мас., хона, бог, шаҳр, иншоот ва ғайраро*); **бунёд шудан (гардидан, ёфтан)** сохта шудан, ба вучуд омадан. 2. *мач.* асос, асл; ниҳод, сиришт; **бунёди чизеро сӯхтан (кандан)** чизеро маҳв кардан, нест кардан.

БУНЁДГАР بنيادگر *ниг.* бунёдкор.

БУНЁДГАРО بنيادگرا *нав.* пайрави чараёни бунёдгарой.

БУНЁДГАРОӢ بنيادگرایی *нав.* чараёни динӣ, ки тарафдорони он ба танкиди аҳкоми дин ва шак овардан ба он муқобиланд.

БУНЁДГУЗОР بنيادگذار *асосгузор, созанда, бинокунанда.*

БУНЁДГУЗОРӢ بنيادگذاري *гузоштани асоси чизе; барпокунии, таъсис.*

БУНЁДӢ بنيادي *асосӣ, аслӣ, бунёнӣ.*

БУНЁДКАН بنيادکن *нобудкунанда, харобкунанда, аз реша несткунанда.*

БУНЁДКОР بنيادکار *созанда, барпокунанда, бинокор.*

БУНЁДКОРӢ بنيادکاري *бунёд кардан; созандагӣ, барпо кардан, таъсис.*

БУНЁДКОРОНА بنيادکارانه *мисли бунёдкор; ба сохтан равона кардашуда: меҳнати бунёдкорона.*

БУНЁДКУНАНДА بنيادکننده *сифати феълӣи замони ҳозира аз бунёд кардан; бунёдкор.*

БУНЁН بنيان 1. бунёд, поя, асос. 2. *кит.* сохти хона, сохти иморат.

БУНЁНГУЗОР بنيانگذار *ниг.* бунёдгузор.

БУНЁНГУЗОРӢ بنيانگذاري *ниг.* бунёдгузорӣ.

БУНЁНӢ بنياني *ниг.* бунёдӣ.

БУНЁНКАН بنيانکن *харобкунанда, вайронкунандаи бунёди чизе; харобиовар.*

БУНЁНФИКАН بنيانفکن 1. *ниг.* бунёнкан. 2. *мач.* хонумонсӯз, хонасӯз.

БУНИГАРДАӢ بنيگردني *зарбе, ки ба паси сару пушти гардан мезананд.*

БУНИЯ ا. بنيه *ниҳод, фитрат, сиришт; вучуд.*

БУНЛОД بنلاد *кит.* бунёд, таҳкурсӣ, пойдевор.

БУНМОЯ بنمايه *мояи асосӣ, сириштомоя, мавзӯ ё мӯҳтавои асосии як асари бадеӣ ё хунарӣ, ки дигар мавзӯҳо дар алоқамандӣ ба он матраҳ мешаванд.*

БУНОГӢШ بناگوش *ниг.* баногӯш.

БУНСОЛА بن ساله *кӯҳан, кӯҳансол, солхӯрда, пир.*

БУНЧА بنچه *решаю танаи хурду борики гиёҳу алафҳои навруста.*

БУНЯ ا. بنيه *ниг.* буния.

бур بر 1. *асоси замони ҳозира аз буридан.* 2. *ҷузъи пасини калимаҳои мураккаб ба маънои буранда: тоқбур, кисабур ва ғ.*

БУР(Р) ا. بر *кит.* гандум.

БУРАНДА برنده 1. *сифати феълӣи замони ҳозира аз буридан.* 2. тез, гузаро; бурро: **теги буранда**. 3. хайёте, ки бо чен карда буридани матоъ (*барои либос дӯхтан*) машғул аст, чокбур; **бурандаю даранда** касе, ки гапаш ғарздор аст, гапдон; **бурандаю дӯзанда** зани кордон.

БУРАНДАГӢ برندگي 1. амали буранда. 2. коргоҳи либосдӯзӣ, ки дар он матоъро барои либос мебуранд, коргоҳи чокбурӣ.

БУРГАН برگن *бот.* алафи худрӯи биёбонии танааш ғафс (*аз ҷинси шибог*).

БУРГУТ т. برگوت *зоол.* парандаи калонҷуссаи чанғолдор аз оилаи бозҳои шикорӣ.

БУРГУТБИНӢ برگوتبيني *он ки бинии миёнаш дӯнгу нӯғаш хамида дорад: ҷавони бургутбинӣ.*

БУРҒУ т. برغو *шоҳи дарунхолӣ, ки монанди буғ менавозанд, шайпур, буғ.*

бурд برد *асоси замони гузашта аз бурдан.*

БУРД I برد 1. он чи дар бозии лотерея, вомбарг ва ғ. ба даст медарояд; он чи дар қимор мебуранд; *муқоб.* бохт: **пули бурд**. 2. нафъ, ғойда, суд; **бурду бало** суду зиён; **бурду бохт** ғойбият ва мағлубият; **бурдан** ва бой додан; **бурд кардан** ғалаба кардан, ғойиб шудан.

БУРД II برد *навъе аз матои катонии рах-рах, ки беҳтарини он бурди яманӣ ҳисоб мешуд.*

БУРДА I برده *сифати феълӣи замони гузашта аз*

бурдан: бурда мондан, бурда расондан.

БУРДА **برده** пора, тикка, буридае, қисме аз хӯрок: **як бурда нон**, **як бурда гӯшт**; **бурда-бурда** порчаҳои зиёд, пора-пора.

БУРДАГӢ **بردگی** сифати феълии замони гузаштаи шакли дуҷум аз **бурдан II**; **тарафи бурдагӣ** сӯи ғолиб, чониби дастболо.

БУРДАН I **بردن** 1. аз ҷое ба ҷое интиқол додан (*хоҳ бардошта, хоҳ кашида ва хоҳ ба пои худ*), *муқоб.* **овардан**. 2. гузоштан, дароз карда расондан (*мас., дастро ба китф, гӯшаки телефонро ба гӯш ва ғ.*). 3. гунчидан, гунҷоиш додан. 4. шунавондан, хабар додан, расондан: **паём бурдан**, **хабар бурдан**. 5. ситондан, рабудан, кашида гирифтан. 6. *феъли ёридиҳанда дар феълҳои таркибии номӣ ва феълӣ:* **бахра бурдан**, **гирифта бурдан**, **гумон бурдан**, **истифода бурдан**, **мубориза бурдан**, **ном бурдан**, **пай бурдан**, **паноҳ бурдан**, **рашк бурдан**, **ҳасад бурдан**; **ақлу хуши касеро бурдан** а) касеро аз ақл бегона кардан, девона кардан; б) касеро мафтунӣ худ гардондан, шефта сохтан; **дили касеро бурдан** шефта кардан, мафтун сохтан; **ошиқ гардонидан**; **сабқат аз касе бурдан** // **гӯи сабқат бурдан** пешдастӣ доштан, бартарӣ доштан (*аз касе дар коре*); **умр ба сар бурдан** зистан; **чашми касеро бурдан** аз шиддати равшанӣ ва дурахшониҳои чизе пеши чашми касе тира шудан, чашмро хира кардани чизе; **ба кор бурдан** истифода кардан, кор фармудан; **ба сар бурдан** аз сар гузарондан, паси сар кардан; **ба тороч бурдан** ғорат кардан, ба яғмо бурдан, тороч кардан.

БУРДАН II **بردن** 1. ғолиб омадан, барор ёфтан, омад кардан дар ягон бозӣ, *муқоб.* **бохтан**; **мусобиқаро бурдан** ғолиб омадан дар мусобиқа. 2. нафъ дидан, фоида ёфтан: **хариҷӣ – бурдӣ, фурӯхтӣ – мурдӣ** (*зарб.*).

БУРДБОР **بردبار** босабру тоқат, тоқатовар.

БУРДБОРӢ **بردبارى** сабру таҳаммул, бардошт, тоқат; **бурдборӣ кардан** сабру таҳаммул кардан, тоқат овардан.

БУРДНОК **بردناک** бурд дошта, дорои бурд; ҳаққи иштирок дошта дар бозиҳои барои бурдани пул ташкилбанда: **вомбарги бурднок**, **пасандози бурднок**.

БУРДУОВАРД **بردآور** муовиза, муомила; додану гирифтани тўҳфа ва молу чиз дар тўйҳо; **бурдуовард кардан** а) доду гирифт кардан; б)

мач., гуфт. бахсу мунозира кардан.

БУРЖУАЗИЯ *фр.* **برژوازيه** синфи ҳукмрони ҷамъияти сармоядорӣ, ки воситаи истеҳсолот дар моликияти хусусии ӯ мебошад ва аз ҳисоби даромади меҳнати кироия умр ба сар мебарад; **буржуазияи майда** табақае дар ҷамъияти сармоядорӣ, ки воситаи маҳдуди истеҳсолот моликияти хусусии он буда, аз меҳнати кироия кам истифода мебарад ва ё тамоман истифода намебарад, майдабуржуазия.

БУРЖУАЗӢ **برژوازي** мансуб ба буржуазия: **давлати буржуазӣ**, **мафкураи буржуазӣ**.

БУРЗ **برز** *кит.* 1. боло, баландӣ. 2. қад, қомат; **бурзу боло** қадду қомати расо, баланд.

БУРИДА **بریده** 1. сифати феълии замони гузашта аз **буридан**. 2. чизи буридашуда, қатъгардида; **мӯи бурида** мӯи кӯтоҳшуда; **либоси бурида** (**бурида монда**) матои ба андоми касе чен карда қайчизада, ки ханӯз дӯхта нашудааст; **бурида гаштан** аз болои ҷое гузаштан (*мас., роҳе роҳи дигарро*); ҷоеро миёнабур карда гузаштан, убур кардан аз мавзее; **бурида шудан** а) қатъ ёфтан; хомӯш шудан (-и гуфтугузор, тирпарронӣ); б) якбора тамом шудан, дафъатан хотима ёфтани чизе ё коре; **оши бурида** оши угро; **бурида-бурида** канда-канда, бо фосила; **бурида гардидани** **пои рафтуомад** қатъ гардидани рафтуомад; канда шудани робита.

БУРИДАН **بریدن** 1. чизеро бо ягон олотӣ тезу буранда ба ду ҳисса ё зиёда аз он чудо кардан; пора кардан, қатъ кардан; чок кардан, тилим кардан; **гул буридан** а) гул кандан; б) нақшу нигор баровардан (*дар рӯи чизе*); в) *тиб.* амалиёти маҳсули тиббӣ барои пешгирии саросарии бемории нағзак, ки асосан кӯдакон ба он гирифтор мешаванд; **обро буридан** а) буридани об ҳангоми шиноварӣ бо дасту по; б) *киноя* аз шиноварӣ кардан; **сар буридан** сар аз тан чудо кардан; касеро куштан; **ток буридан** дар аввали баҳор буридани нардҳои зиёдати ва хушкшудаи ток. 2. аз рӯи андозае қайчӣ кардани матоъ. 3. чен карда, зиёдатиашро гирифтан, кам кардан: **замини касеро бурида**, **ба касе додан**, **обро аз касе бурида**, **ба касе додан**. 4. ҷароҳат пайдо кардан, тилим-тилим гаштан (-и рӯи забон аз шиддати туршӣ ё ширинӣ, даст аз оҳак ва ғ.). 5. турш шудани шир; **муносибатро буридан**

муносибатро кандан, қатъи робита кардан, тарки алоқа кардан; **ошноиро буридан** аз касе қатъи ошноӣ кардан, хотима додан ба дӯстӣ; **миёни чизеро буридан** чизеро ба давом додан нагузоштан, давоми чизеро қатъ кардан (*мас., сухан, ҷанҷол, машқ, сӯҳбатро*); **пои худро аз ҷое буридан** рафтуоро ба ҷое тарк кардан; **сухани касеро буридан** касеро аз суҳанаш боздоштан, сухани касеро қатъ кардан, ба мобайни гапи касе даромадан.

БУРИШ برش 1. *исми феълӣ аз буридан*. 2. либосбурӣ, чокбурӣ; тарзу шакли буридану дӯхтани либос.

БУРИШГОҲ برشگاه ҷои ҳамдигарро бурида гузаштан: **буришгоҳи роҳ**.

БУРҚАЪ а. برقع *кит.* сарбанди занон; чашмбанд, пардаи рӯйпӯши занон, рӯбанд, ниқоб.

БУРМА برمه *лаҳҷ.* чин, очинг, қат (*мас., дар либос*); **бурма-бурма** пурчин; кату пат; ноҳамвор; **бурма шудан** а) чиндор шудан; б) ноҳамвор шудан, уреб шудан ва кашида истодани либос; **дахонро бурма кардани чизе** даҳони инсонро хушк кардан ва афшурдани чизҳои турш ё бо таъми хос (*аз қабилӣ пӯсти анор, баъзе навъи хурмо ва ғ.*); **рӯй (лаб, лунҷ)-ро бурма кардан** рӯй турш кардан (*ҷун изҳори норизоӣ*).

БУРНУС ю. برنوس 1. *кит.* либосе шабеҳи боронӣ, ки қулоҳи он пайванд бо либос аст ва бештар рӯҳониёни масеҳӣ мепӯшиданд. 2. навъи қулоҳи баланд, ки бештар дарвешон ё масеҳиён мепӯшиданд.

БУРОҚ а. براق 1. номи аспи Муҳаммади пайғамбар (с), ки дар шаби меъроҷ савори он аз Макка то ба Байтулмуқаддас ва аз он ҷо ба осмон рафтааст. 2. *мач.* асп.

БУРРО برا 1. буррон, бур(р)анда, тез, қотеъ; аслиҳаи буро: **теги бурро**. 2. *мач.* фасеҳ, фаҳмо, возеҳ, аниқ; гӯё: **забони бурро, нутқи бурро, бурро гап задан, бурро ва бегалат хондан; бурро-бурро** якта-якта, фаҳмо (*хондан, гап задан*); **шоҳиди бурро** шоҳиди гапдон, гувоҳи гапаш пухтаю асоснок.

БУРРОГӢ براگى *ниг.* бурроӣ.

БУРРОӢ براي 1. тезӣ, қобилияти буридан доштан, бурро будан. 2. фасеҳӣ, возеҳӣ; гӯёӣ; фаҳмо гап задан.

БУРРОН بران *ниг.* бурро 1.

БУРС برس *бот.* арча.

БУРУДАТ а. برودت *кит.* сармо, хунукӣ, сардӣ.

БУРУДУЗ برودوز 1. буридан ва дӯхтани либос. 2. аз сари нав дӯхтани либос.

БУРУЗ а. بروز *кит.* зухур, зоҳир шудан, падидаӣ, ошкор гаштан; **буруз кардан** зоҳир шудан, намоён гаштан.

БУРУН برون *шакли дигари берун*.

БУРУНА برونه *ниг.* беруна.

БУРУНАФКАНӢ برونافكنى *ниг.* берунафканӣ.

БУРУНӢ برونى *ниг.* берунӣ.

БУРУНМАРЗӢ برونمرزى *ниг.* берунмарзӣ.

БУРУНРЕЗ برونريز *биол.* хусусияту вежагии гадуе, ки баровардаҳои худро берун мерезад; *муқоб.* дарунрез.

БУРУНСӢ برونسو сатҳ ё баҳши хориҷии чизе; *муқоб.* дарунсӢ.

БУРУНШАҲРӢ برونشهرى *ниг.* беруншаҳрӣ.

БУРУТ بروت мӯйлаб, сибил: **бурути сиёҳ, бурут мондан, бурут тоб додан (тофтан)**; ♦ **боди бурут** ҳавобаландӣ; **имои бурут** ишорати ноаёну мағрурона, супориш бо имову ишора; **буруташро табар намебурад** мағрур, ҳавобаланд аст.

БУРУТӢ بروتى мӯйлабдор, сибилӣ.

БУРУФА بروفه *кит.* фӯта; рӯймоли миён.

БУРУҶ а. بروج ҷ. бурҷ.

БУРҲОН برهان далел; ҳуччат, санад, далели қотеъ; **амри бадеҳиро хочати бурҳон нест (мақ.)** коре, ки худ аз худ равшан аст, ба исбот ҳоҷат надорад; **бурҳони қотеъ** а) далел ва санади қатъӣ, далели раднашаванда; б) «**Бурҳони қотеъ**» номи луғати маъруфи тафсирий, ки Муҳаммад Хусайн ибни Халафи Табрезӣ мутахаллис ба Бурҳон дар соли 1652 таълиф кардааст.

БУРЧАК т. برچک *гуфт.* кунҷ, кунҷак [*аслаш бурҷак*]: **бурҷаки сандалӣ, бурҷаки хона**.

БУРҶ а. برج 1. бинои манорашакле, ки барои дидбонӣ ва ё ҳамчун нишони махсуси роҳ (-и киштигардӣ) месозанд; бинои манорамонанди мустаҳкам, ки дар ғӯшаҳои қалъа ва ҳисор сохта мешуд: **бурҷи қалъа, соати бурҷи Кремл; бурҷи фонус** манораи фонусҳои лаби дарёву баҳр, ки ҳамчун роҳнамо хизмат мекунад. 2. кунҷ, ғӯша: **бурҷи девор, бурҷи хона, бурҷи ҳавлӣ**. 3. *нуч.* ҳар як аз дувоздаҳ галаситораҳои осмонӣ, ки офтоб дар тӯли як

сол дар атрофи онҳо давр мезанад ва соли таквими шамсӣ мутобиқи онҳо ба моҳҳо тақсим мешавад (Ҳамал, Савр, Ҷавзо *ва ғ.*).

БУРҶСОЗӢ برج‌سازی сохтани бурҷ, бунёди бурҷҳои баланд дар шаҳрҳо.

БУРЯТ بریت 1. номи халқе, ки аксари аҳолии Бурятиястон (дар ҳайати Русия)-ро ташкил медиҳад. 2. нафаре аз аҳолии Бурятиястон.

БУРЯТӢ بریتی мансуб ба бурятҳо: забони бурятӣ.

БУССАД а. بَسَد кит. марҷон; ду буссад киноя аз ду лаби маҳбуба.

БУССАДИН بَسَدین кит., мансуб ба буссад; марҷонӣ, аз марҷон сохташуда.

БУСТОН بستان ниг. бӯстон.

БУТ بت 1. ҳайкали филизӣ ё аз ҷӯбу санг тарошидаи инсон ё ҳайвон, ки бутпарастон ба он ибодат мекунад, санам. 2. маҷ. маъшуқаи соҳибҷамол, нигори нозанин: **бути нозанин, бути соҳибҷамол.**

БУТАЛА بوتله шутурча, шутурбача.

БУТАФОРӢА یت بوتفاریе ашқ ва асбобу анҷомҳои сохтае, ки барои сахнае дар театр ва ташкили витринаи мағоза истифода мебаранд.

БУТАФОРӢ بوتفاری мансуб ба бутафория.

БУТГАР بتگر он ки аз филиз ё сангу ҷӯб ҳайкали санам мерехт ё метарошид, бутсоз.

БУТГАРӢ بتگری амал ва шуғли бутгар.

БУТЕМОР بوتيمار ниг. бутимор.

БУТЕРБРОД یتل بوتیربراد хӯр. бурдаи нон, ки ба рӯяш ҳасиб ё панир дорад ва ё рағғани маска молида шудааст.

БУТИМОР بوتيمار кит. як хел мурғи сафедранги лаклакмонанди моҳихӯр, ки дар канори об зиндагӣ мекунад.

БУТКАДА بتکده ниг. бутхона.

БУТЛОН а. بطلان ниг. батлон.

БУТПАРАСТ بتپرست парастӣшкунандаи бутҳо, санампараст.

БУТПАРАСТӢ بتپرستی ақидаи диние, ки пайравони он ба бутҳо ҳамчун таҷассуми худоҳо ибодат мекунад, парастӣши бутҳо.

БУТПАРАСТОНА بتپرستانе ба шева ва рафтори бутпарастон.

БУТСОЗ 1. ниг. буттарош. 2. он ки ба хотири аз

ҳад зиёд дӯст доштан ё парастидани чизе ё касе онро дар зехни худ ба як мавҷуди парастиданӣ табдил медиҳад.

БУТТА بتّه 1. растании сершоҳу барги кӯтоҳпоя, ки қариб аз наздики решааш шох меронад. 2. поя, бех; нумератив дар шумури растаниҳои қадпаст: **буттаи гул, буттаи хор.**

БУТТАБУР بتّه‌بور нав. қайҷии махсус барои бурида кӯтоҳ кардани буттаҳо (-и ороишӣ), қайҷии ороиши буттаҳо.

БУТТАГӢ بتّگی мансуб ба бутта.

БУТТАДЕВОР بتّه‌ديوار нав. қатори зичи бутта ё дарахтони баландиашон якхела, ки вазифаи деворро иҷро мекунад.

БУТТАЗОР بتّه‌زار ҷои сербутта, макони рӯидани буттаҳои бисёр.

БУТТАРОШ بت‌تراش бутсоз, он ки қораи сохтани бутҳои ҷӯбӣ, филизӣ, сангӣ *ва ғ* аст.

БУТТАРОШӢ بت‌تراشی амали буттарош; бутсоз.

БУТУН I یت. بتون 1. том, комил; нони бутун нони нашикаста; тухми **бутун** тухми дуруст, тухми солим; **як рӯзи бутун** тамоми рӯз, рӯзи дароз; **бутун будан** дуруст будан, бенуқсон будан. 2. тамоман, комилан, пурра; $\diamond$ **адади бутун** *риёз.* адади ба ҳиссаҳо тақсимнашуда, адади яклухт (чун 1, 7, 20).

БУТУН II بطون ۴. батн.

БУТУН III بطون кит. пӯшида; пӯшидагӣ, нуҳуфтагӣ; **зуҳур ва бутун** зоҳир шудан ва пинҳон шудан.

БУТХОНА بتخانه ибодатхонаи бутпарастон, буткада.

БУТШИКАН بتشکن 1. он ки бут мешиканад. 2. *маҷ.* риоятнакунанда ба расму русум ва анъанаҳо.

БУФЕР یتل. بوفیر қисмҳои махсуси зарбагир дар пешу паси вагон, автомобил *ва ғ.*, ки вақти тасодум шиддати зарба ё тақонро кам мекунад.

БУФЕТ фр. buffet ҷои фурӯши хӯрокҳои сабук ва нӯшобаҳо дар мактабу идораҳо ва ҷойҳои ҷамъиятӣ; шӯъбаи фурӯши машрубот ва газакҳо (*дар ошхонаву рестораниҳо*): **буфети истиғоҳи роҳи оҳан, буфети мактаб.**

БУФЕТЧӢ بوفيتچی *гуфт.* фурӯшанда-қорманди буфет.

БУХГАЛТЕР یتل. بڭگلتر ниг. ҳисобдор.

БУХГАЛТЕРИЯ олм. *бухгалтерия* ниг. *хисобдорӣ*.

БУХГАЛТЕРӢ *бухгалтер* мансуб ба бухгалтер ва бухгалтерия.

БУХЛ а. *بخل* 1. кит. бахилӣ, хасисӣ, мумсикӣ. 2. хасудӣ, нотаваббинӣ.

БУХОР а. *بخار* заррачаҳои об дар шакли газ, ки бо таъсири гармӣ аз об, замини нам, дарахтон, бадани инсон ҳайвон ва ғ. ҷудо мешаванд; буғ, ҳавр; **бухори** чизе **баромадан**.

БУХОРИГӢ *بخاریگی* мансуб ба **бухорӣ II**; хоси сокини Бухоро: **ширинсӯхани** **бухоригӣ**.

БУХОРИДӢ *بخاریدوخت* ба тарзи хоси бухороӣҳо дӯхташуда, тарзи буришу дӯхтанаш ба бухороӣҳо хос: **мӯзаи амриконии бухоридӯхти** **пошнабаланд**, **телпаки бухоридӯхт**.

БУХОРИСОЗ *بخاریساز* он ки ба сохтани бухорӣ машғул аст, устои бухорӣ.

БУХОРИСОЗӢ *بخاریسازی* 1. амал ва шуғли бухорисоз. 2. ҷои бухорисозӣ.

БУХОРӢ I *بخاری I* 1. мансуб ба **бухор**; ба воситаи буғ коркунанда, буғӣ: **мошини бухорӣ**, **киштии бухорӣ**. 2. оташдони рӯкушодаи мӯридор, ки мисли тоқча дар девори хона барои гарм кардани он месозанд, манқал.

БУХОРӢ II *بخاری II* ниг. **бухорой**.

БУХОРКУНАК *بخارکنک* ниг. **бугкунак**.

БУХОРМОНАНД *بخارمانند* шабеҳи бухор, ба буғ монанд, мисли ҳавр.

БУХОРОӢ *بخارای* мансуб ба **Бухоро**; аҳли Бухоро; **тангаи бухорой** *таър*. тангаи зарби Бухоро.

БУХОРОЛУД *بخارآلود* бухордор, омехта бо бухор.

БУХОРПАЗ *بخارپز* 1. абзори барқӣ барои пухтани хӯрок ба воситаи бухор. 2. таоми дар бухор пухташуда.

БУХОРХОНА *بخارخانه* 1. бино, хона, ҷе қисме аз мошинҳо, ки деғҳои бухор дар он ҷо гирифтаанд. 2. хонаи гарми маҳсус дар ҳаммом, ки одамон ҳудашонро буғ медиҳанд. 3. шӯъбаи маҳсус дар корхонаҳо барои ба воситаи буғ хушконидаи маҳсулот (*мас., маснуоти оҳану бетонӣ дар комбинати хонасозӣ ва ғ.*).

БУХОРХУДОТ *بخارخدا* [*соҳиби Бухоро*], *таър*. унвони ҳокимони давлати Бухоро дар асрҳои 7-8.

БУХС *بخس* *гуфт.*, *аслаш буғз*.

БУХТӢ *بختی* шутури дукӯхонаи пашмаш сурхтоб.

БУХТУР *بختور* кит. раъд, тундар, бахтур.

БУХУР а. *بخور* моддаҳои самғии дудашон хушбӯӣ (*аз қабилӣ* уд, мушк, анбар, лодан ва ғ.); **бухур кардан** моддаи хушбӯеро сӯзонда, дуди онро баровардан.

БУХУРДОН *بخوردان* зарфи филизӣ барои дуд кардани хушбӯӣҳо дар ибодатхонаҳои насронӣ, мичмар.

БУХАЙРА а. *بحیره* кит. кӯл.

БУХУР а. *بحور* ҷ. **бахр I**.

БУЧА *بچه* *лаҳҷ.* хоҳари калонӣ [*аслаш бибиҷа*].

БУЧЧА *بچه* гӯши бурида, гӯшҳои кӯтоҳкардашуда.

БУЧЕТ *фр. бюджет* рӯйхати даромад ва хароҷоти давлат ё муассисае барои муддати муайян; маҷмӯи дахлу харчи шахсии ягон кас, будча, бюджет: **бучети давлатӣ**, **бучети маҳаллӣ**.

БУЧЕТӢ *بوجیتی* мансуб ба **бучет**; **гурӯҳи бучетӣ** гурӯҳе, ки хароҷоти тахсили донишҷӯёни он аз ҳисоби бучети давлатӣ пардохта мешавад.

БУЧӢ *بوجی* *гуфт.* чизи ҳаёлии бадҳайбат, ки барои тарсондани кӯдакон номи онро мегиранд, алобучӣ.

БУЧУЛ *بجول* 1. ниг. **бучулак**. 2. устухони суфтаи лӯндаи соки гӯсфанд ё буз, ки бо он қимор мебозанд; **бучул задан** бучулбозӣ кардан; **бучули касе олчи хестан** муваффақият пайдо кардан, барор ёфтани қори (*одатан ношоиста ва ҳаром*) касе; бахти касе тофтан.

БУЧУЛАК *بجولک* тиб. устухони банди байни соку пой, шитолинг: **бучулаки пой**.

БУЧУЛБОЗ *بجلباز* он ки дар бучулбозӣ иштирок мекунад; қиморбоз.

БУЧУЛБОЗӢ *بجلبازی* бозии қимор, ки дар он бучулро ҳамчун мӯҳра истифода мебаранд.

БУЧЧАК *بجک* *гуфт.* пажмурда; фарсуда, фартут: **кампири уччаку буччак**.

БУШ *بش* кит. мӯи гардани асп, ёл.

БУШОЛ *بشال* бот. растании буттагӣ ё печон, ки гулчаҳои хушбӯӣ дорад.

БӢ//БӢӢ *بوی* *бо* бухори нонамоёне, ки аз чиз ва моддаҳои гуногун ҷудо шуда, дар ҳаво паҳн мегардад ва ба воситаи бинӣ - қувваи шомма хис мешавад, роиҳа: **бӯи бад**, **бӯи гул**, **бӯи**

тунд, бӢӢ ғализ; бӢӢ гирифтан бадбӢӢ шудан, бӢӢ бад пайдо кардан (*дар натиҷаи пӯсиш ва ғ.*); бӢ гирифтани паҳн кардани бӢӢ бад дар чое; бӢӢ кардан а) бо қувваи шомма эҳсос кардан, бӢӢидан; б) пӯсида бӢӢ пайдо кардан, гандида бӢӢнок шудан; бӢӢ(Ӣ) **кашидан** бӢӢидан, шамидан, бӢӢ кардан; бӢ гирифтани сағ изи чизеро аз рӯи бӢ дарёфтани сағи пайгир; **рангу бӢӢ(Ӣ)** тароват, тару тозагӣ; сарсабзӣ, зебой; бӢӢ бурдан (*аз чизе Ӣ чизеро*) чизеро пай бурдан; аз ягон сирри ниҳонӣ андаке огоҳӣ ёфтан; бӢӢ **пилта баромадан** ошкор шудан, фош гардидани сирре; бӢӢ **тафт кардан (баровардан)** *гуфт*. а) чизе пухтан; б) чизе пухта худой кардан; бӢӢ *чизе омадан* (*аз чизе Ӣ касе*) зоҳир шудан, маълум шуда истодан (-и нишону аломати чизе Ӣ коре аз чизе, касе); бӢӢ *чизеро баровардан* ошкор кардан (*сирреро*); маълум кардан (*кореро*); бӢӢ **шир омадан аз даҳони касе** ханӯз бача будан; **аввал гиребонатонро бӢӢ кунед...** аввал вазъ ва чигунагии худро санҷед... (*дар мавриди айбгирӣ ба айбгир гуфта мешавад*); бӢӢ **умед ҳафт** ба иҷро шудани коре андак умед ҳафт.

БӢӢУРД *بورд* кит. булбул, андалеб.

БӢӢАН *بوگن* ниг. бугон.

БӢӢАНД *боганд* бӢӢ бисёр бад, бӢӢ гандида.

БӢӢИН *богин* *гуфт*. бӢӢнок, бадбӢӢ.

БӢӢИР *богир* дорои бӢӢфаҳмии хос; сағи бӢӢир а) сағи хизмати низомӣ, ки барои бо бӢӢ дарёфтани пайи касе Ӣ чизе таълим дода шудааст, сағи пайгир; б) *мач*. қосус, хабаркаш.

БӢӢИРИФТА *богирфта* ниг. бӢӢгирифта.

БӢӢУРСОҚ *т. بوغرساق* *гуфт*. ҳамирлӯндаҳои ширу тухмдори дар раған бирёнкарда, ки ҳамчун хӯрдани маросимӣ дар иду тӯйҳо истеъмол мекунад, орзук.

БӢӢЧА *боғча* чизҳои ба чодар басташуда (*хусусан либосҳо*), банд, баста, тугунча; **як бӢӢча** як банд; **бӢӢча кардан** ба чодар бастан, дар чодар баста мондан (*бо мақсади гун кардани либосу либосворӣ*); **сарфа кунам, сагон баранд, бӢӢча кунам, мушон хӯранд** (*зарб.*); **бӢӢчаи худро бардоштан** чизу чораи худро бардошта рафтан.

БӢӢЧАБАНДӢ *боғچهبندی* ба бӢӢчома бастанӣ чизу чора, бӢӢча кардан.

БӢӢЧАБАРДОР *боغچهبردار* он ки бардошта гаштан Ӣ бурдану овардани бӢӢчаҳо ба зим-

маи ӯ мебошад (*дар маросимҳо*).

БӢӢЧАДОР *بوغچهدار* ниғаҳбони либосҳои ба ҳаммом дохилшудагон.

БӢӢЧАЗАДА *بوغچهزده* матоъ Ӣ либосе ки дар натиҷаи ҳамчун бисот дар бӢӢча бисёр ниғоҳ доштан кӯҳна ва изи қатҳояш намерафтагӣ шудааст.

БӢӢЧАПЕЧ *بوغچهپيچ* порчаи матои чоркунча барои бӢӢча карда бастанӣ либосҳо, бӢӢчома.

БӢӢДИХАНДА *بودهنده* он чи, ки бӢӢ (-и нохуш) ба атроф паҳн мекунад; бӢӢдор; бӢӢгирифта.

БӢӢДОР *بودار* ниг. бӢӢдор.

БӢӢӢ *بویا* бӢӢдиханда; хушбӯ, муаттар.

БӢӢЗА *بوزه* шаробе, ки аз шираи резаҳои биринҷ, арзан ва Ӣ чав дастӣ тайёр карда мешавад; **бӢӢза хӯрдан**.

БӢӢЗАХОНА *بوزهخانه* чое, ки дар он бӢӢза тайёр мекарданд.

БӢӢЗАХӢР *بوزهخور* он ки бӢӢза менӯшад, истеъмолкунандаи бӢӢза.

БӢӢЗАХӢРӢ *بوزهخوری* исми амал аз бӢӢза хӯрдан; истеъмоли бӢӢза.

БӢӢБАЛА *т. بزرگ* *гуфт*. 1. марди тануманд, ҷавони хузабр, паҳлавони далеру бебок. 2. олуфта, ҷавонмард.

БӢӢЗИНА *بوزينه* маймун, ҳамдуна.

БӢӢЗИНАГӢ *بوزينگی* *мансуб ба бӢӢзина*; ба бӢӢзина хос; **дӯсти бӢӢзина кардан** кореро ба нафъи касе гумон бурда, иҷро кардан, ки дар асл бар зарари ӯст; *муқ. хизмати хирсона*.

БӢӢИДАН *بوئیدن* ба воситаи қувваи шомма бӢӢ хис кардан, бӢӢ кардан, шамидан, бӢӢ кашидан.

БӢӢӢ *بوی* ниг. бӢӢ.

БӢӢӢАР *بوی بر* *нав.* модда Ӣ асбоб барои нест кардани бӢӢ бад.

БӢӢӢАРӢ *بویبری* аз байн бурдани бӢӢ чизе (*ба воситаи маводи бӢӢӢар*).

БӢӢӢИР *بویگیر* ниг. бӢӢгир.

БӢӢӢИРИФТА *بویگیرفته* сифати феълии замони гузашта аз бӢӢ(Ӣ) гирифтани; бадбӢӢгардида, бӢӢ бад пайдокарда (*аз пӯсиш ва ғ.*); **гӯшти бӢӢгирифта, моҳии бӢӢгирифта**.

БӢӢӢОР *بویدار* бӢӢдиханда; хушбӯ, муаттар.

БӢӢКАШӢ *بویکشی* исми амал аз бӢӢ кашидан;

бӯидан, бӯида дидан.

БӢЙМОДАРОН بويمادران *бот.* гиёҳи сокаба-ланде, ки гулҳои хӯшагии сафед дорад ва дар тиб ба кор меавад.

БӢЙНОК بويناك 1. *ниг.* бӯйдор. 2. бадбӯй, дорои бӯи нохуш: **ботлоки бӯйнок**.

БӢҚ بوق 1. аз созои бодӣ, ки навъи қадими он аз шох буда, овози шахсро баланд мекардааст. 2. шайпури шикориён.

БӢҚӢ بوقى 1. он ки бӯку шайпур менавозад, шайпурзан. 2. ба шакли бӯқ, монанди бӯқ. 3. гули шайпурӣ.

БӢҚАЛАМУН بوقلمون 1. яке аз оилаҳои хазандагони сусмормонанди кишварҳои гарм, ки ранги пӯсташонро вобаста ба муҳит тағйир медиҳанд. 2. *мач.* рангоранг; **мурғи бӯқаламун** мурғи марҷон. 3. *мач.* шахси ноустувор, фикру қарори худро зуд тағйирдиҳанда.

БӢҚАЛАМУНӢ بوقلمونى *мансуб ба бӯқаламун;* монанди бӯқаламун.

БӢҚАЛАМУНСИФАТ بوقلمونصفت ба монанди бӯқаламун; сифату ҳолати бӯқаламунро дошта.

БӢҚАЛАМУНСИФАТӢ بوقلمونصفتى амал ва рафтори шахсе, ки фикру қарори худро ҳар лаҳза дигар мекунад.

БӢЛАК *т.* بولك *гуфт.* пора, бурда; қисм, қитъа; **бӯлаки замин** қитъаи замини ҳамвор; **бӯлак-бӯлак кардан** пора-пора кардан, ба порчаҳои хурд ҷудо кардан, майда кардан, реза кардан; **ду бӯлак кардан** ба ду қисм ҷудо кардан, ба ду ҳисса тақсим кардан.

БӢР I بور порчаи оҳаксанги нарм, ки дар мактабҳо барои дар тахтаи синф навиштан ба кор мебаранд, табошир.

БӢР II بور ранги сурхи сиёҳтоб; қаҳвай; **аспи бӯр** аспӣ тӯруқ.

БӢРА بوره *хим.* моддаи намакмонанд, ки дар тиб ва саноат ба кор мебаранд; танакор.

БӢРАБРАШ بورابرش *кит.* аспӣ сурх, ки нуктаҳои муҳолифи ранги асосии худро дорад, тӯруқи холдор, аспӣ аблақ.

БӢРАК بورك *кит.* 1. мағори нон, пӯпанак. 2. самбӯса.

БӢРДОҚӢ *т.* برداقى гӯсфанди махсус барои гӯшту рағған парво ва фарбеҳшуда; чорпои парвой; **бӯрдоқӣ кардан** парвариш кардан,

фарбеҳ кунондан.

БӢРӢ بوريا мафраше, ки аз найи кӯфта бофта шудааст ва одатан барои нагузаронидани намай аз таги палос паҳн мекунад, ҳасир; **қаждуми таги бӯрӢ** душмани маккори пинҳонӣ.

БӢРӢБОФ بوريافاف бофандаи бӯрӢ, бӯрӢсоз.

БӢРӢБОФӢ بوريافافى касбу шуғли бӯрӢбоф, бофтани сохтани бӯрӢ.

БӢРӢӢ بوريائى аз бӯрӢ сохташуда; бӯрӢпеч.

БӢРӢКӢБОН بورياكوبان зиёфате, ки ба шарафи кӯчидан ба ҳонаи нав ба дӯстон медиҳанд: **бӯрӢкӢбон кардан**.

БӢРӢПЕЧ بورياپچ бо бӯрӢ печондашуда; **хонакӯчу бӯрӢпеч** бо тамоми чизу чораи хона, ҳамаи ашъи хонаро ҳамроҳ гирифта.

БӢРӢПУЛӢ بورياپولى *таър.* пуле, ки дар мактабҳои кӯҳна аз падару модари талабагон барои харидани бӯрӢву палоси дарсхона мегирифтанд.

БӢРӢПӢШ برياپوش *кин.* одами ниҳоят камбағал.

БӢРӢЧА بورياچه бӯрӢи хурд.

БӢРИКАЛЛА بوريكله навъи харбузаи кулӯла ва алобулои пешпазак.

БӢРОН بوران тундбоди барфу борон омехта (*одатан дар дашту биёбон*); **қоронии пеш аз бӯрон** оромие, ки пас аз он талотуми фавқулодае рӯй додана аз эҳтимол дур нест.

БӢРОНӢ بورانى *мансуб ба бӯрон;* ба бӯрон хос; **абри бӯронӣ** абри сиёҳи бӯроновар.

БӢРОНОВАР بورانآور: **абри бӯроновар** абри сиёҳе, ки боиси хестани бӯрон мегардад, абри бӯронӣ.

БӢРРАНГ بوررنگ ба ранги бӯр, сурхи сиёҳтоб.

бӯс بوس 1. *асоси замони ҳозира аз бӯсидан.* 2. *ҷузъи пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънои бӯсанда:* **дастбӯс, заминбӯс, остонбӯс** ва ғ.

БӢС بوس: **бӯсу канор** ба оғӯш кашидану бӯсидан.

БӢСА بوسه расонидани лаб ба рухсора, лаб ё дасти касе ё ба чизе ба нишонаи изҳори муҳаббат, эҳтиром ё навозиш: **бӯсаи гарм, бӯсаи ширин, бӯса гирифтани (додан, кардан); бӯса фиристодан** дастро ба лаб расонда, аз

дур ба бӯса ишора кардан ба касе.
БӢСААФШОН بوسه افشان *кит.* касе, ки бисёр бӯса мекунад.
БӢСАБОЗӢ بوسه بازی бӯсидани якдигар ҳангоми ишқбозӣ.
БӢСАБОРОН بوسه باران бисёр бӯсидан касеро.
БӢСАГИР بوسه گیر гирандаи бӯса, бӯсарабо.
БӢСАГОҲ بوسه گاه *кит.* ҷои бӯсидан ҳамчун лаб, рӯй ва ғ.
БӢСАРАБО بوسه ربا *кит.* бӯсаситон, бӯсагир.
БӢСАСИТОН بوسه ستان он ки бӯса меситонад, бӯсарабо.
БӢСАФИРЕБ بوسه فريب касе ё чизе, ки аз лиҳози бисёр зебо будан диққатҷалбкунанда буда, бӯса талаб мекунад.
БӢСАЧИН بوسه چين бӯсакунанда, он ки бӯса мекунад.
БӢСАҶОӢ بوسه جاي *ниг.* бӯсагоҳ.
БӢСИДАН بوسيدن бӯса кардан, муччӣ кардан; ◇ *замин бӯсидан кит.* таъзим кардан.
БӢСОБӢС بوسا بوس бӯса кардани зиёд, бисёр бӯса кардан.
БӢСОБӢСӢ بوسا بوسي бӯсиданҳо, бӯса карданҳо; **бӯсобӯсӣ кардан** бисёр бӯса кардан, зиёд муччӣ кардан (*хусусан якҷанд кас*).
БӢСТОН بوستان 1. боғе, ки дорои меваю гулҳои фаровон ва сабзавоту полиз аст; боғи сабзу хуррам; гулистон, гулзор. 2. «**Бӯстон**»- номи китоби манзуми шайх Саъдии Шерозӣ (1184-1292).
БӢСТОНАФРӢЗ بوستان افروز як навъ гиёҳи ороишӣ, ки хӯшагули ҷорӯбакии мисли гули тоҷихӯрӯс арғувониранг дорад, баҳмалгул.
БӢСТОНӢ بوستاني *мансуб ба бӯстон*; дар бӯстон рӯида; боғӣ.
БӢСТОНСАРО(Ӣ) بوستان سرا(ي) хонае, ки рӯи ҳавлиаш мисли боғу бӯстон сабзу хуррам аст, хонаи боғчадор; **бӯстонсарои ҳукуматӣ** кӯшкӣ боҳашамати боғу роғдор, ки қароргоҳи ҳукумат мебошад.
БӢТА بوته зарфи аз гилбӯта сохташуда, ки дар он нукра, тилло ва ғ. об мекунанд.
БӢТАБАНД بته بند устои бӯтабандӣ.
БӢТАБАНДӢ بته بندي *тех.* рӯкаш кардани андаруни бӯта ва ғ. бо маводи оташбардор, аз ҷиҳати химиявӣ устувор ё гармоногузар.

БӢТАҚОЛИБ بته قالب *тех.* қолиби бӯтарезӣ.
БӢТАНА بوتنه *лойи бӯтана лаҳҷ.* лойи шуррут.
БӢТАСОЗ بوته ساز созандаи бӯта, тайёркунандаи бӯта.
БӢТАХИШТ بوته خشت *тех.* навъи хишти оташбардор, ки дар сохтани бӯта ба қор мебаранд.
БӢХҶА بوخچه *гуфт., ниг.* бӯғча.
БӢХРОН ا. بحران 1. *тиб.* лаҳзаи тағйири қатъӣ дар ҳолати бемор. 2. *с., иқт.* аз дараҷаи талабот зиёд истехсол кардани мол дар мамлакат, ки боиси вайрон шудани ҳаёти иқтисодӣ, кам шудани музди қор ва ба амал омадани бекорӣ мегардад; **бӯҳрони иқтисодӣ**; **бӯҳрони сиёсӣ** ошӯфтагӣ, норозигӣ ва қаҳру ғазаби оммавӣ дар мамлакат; ҳолатест, ки «боло» дигар ба идора кардан ба тарзи кӯҳна қодир несту «поёниҳо» ба таври пештара зиндагӣ кардан наметавонанд ва тағйир додани тарзи идора карданро талаб мекунанд; **бӯҳрони ҳукуматӣ** қисман ё тамоман ба истеъфо баромадани ҳукумат аз сабаби шикаст хӯрдани сиёсати он ё муҳолифати ҳизбу гурӯҳҳои ҳукмрон ва ё зиддияти байни аъзои ҳукумат.
БӢХРОНӢ بهراني *мансуб ба бӯҳрон*; **вазъияти бӯҳронӣ**.
БӢХТОН ا. بهتان сухани бади ноҳақ дар бораи касе, тӯҳмат, ифтиро; **бӯхтон гуфтан дар ҳаққи касе** қасдан паҳн кардани хабари бардурӯғ бо мақсади беобрӯ кардани шахсе; **бӯхтон задан ба касе** айби набудаи касеро ба вай нисбат додан.
БӢХТОНГӢӢ بهتان گويي *исми амал аз бӯхтон гуфтан*; тӯҳмат задан.
БӢХТОНГӢӢ بهتان گوي он ки дар бораи касе сухани бади ноҳақ мегӯяд, тӯҳматкунанда.
БӢХТОНЗАН بهتان زن он ки ба касе бӯхтон мезанад; тӯҳматчӣ.
БӢХТОНОМЕЗ بهتان آميز бо бӯхтон омезишдошта; тӯҳматомез(она): **сухани бӯхтономез**.
БӢШАҲРӢ بوشهري *бот.* авлоди бутта ва дарахтҳои қадпасти ҳамешасабз, ки чун растаниҳои ороишӣ ва доруӣ парвариш мекунанд (рододендрон).
БӢШИНОС بوشناس фарқ ва ҷудокунандаи бӯйҳо; мутахассиси истехсолоти атриёт ба муайян кардани бӯйҳо.

БӢД *а.* بعد *ки.* дури; фосила, андоза; **се бӢди** олам тӢл, арз, умқ *киноя аз* тамоми чаҳон, сар то сари дунё.

БӢЯ I *бويه* *ки.* орзумандӣ; талаб, дархост.

БӢЯ II *бويه* :**оли БӢя таър.** номи сулолаи подшоҳони қадими Дайлам (а. X).

БӢЯНДА *бوينده* 1. *сифати феълии* замони ҳозира аз **бӢидан**; бӢйкунанда. 2. *ки.* бӢйдиханда, бӢйдор; бӢи хуш диҳанда.

БӢЛЛЕТЕН *ит.* *биолитин* 1. ахбори мухтасари расмӣ дар бораи воқеаҳое, ки аҳамияти ҷамъиятӣ доранд. 2. нашрияи даврии ягон соҳаи илм, ҷамъият *ва ғ.*; хабарнома.

БӢРО *фр.* *بيورا* 1. мақоми дастаҷамъии роҳбарикунандаи баъзе созмонҳо: **бӢрони**

сиёсӣ, бӢрони хизб. 2. номи баъзе идора ва марказҳо: **бӢрони обу хавосанҷӣ, бӢрони тарроҳӣ.**

БӢРОКРАТ *фр.* *بيوراکرت* он ки ба хоҳири расмиятҳои ғайримухим ба моҳияти кор бепарвоя мекунад, расмиятгар, расмиятпараст.

БӢРОКРАТИЗМ *фр.* *بيوراکرتизм* расмияти аз ҳад зиёд ва бемаврид дар иҷрои корҳои давлатию ҷамъиятӣ, расмиятпарастӣ.

БӢРОКРАТИЯ *фр.* *بيوراکرتيه* 1. *ниг.* **бӢрократизм.** 2. *с.* амалдорони расмиятпараст.

БӢРОКРАТӢ *بيوراکرتي* *мансуб ба* **бӢрократ ва бӢрократизм;** расмиятпарастӣ; **муносибати бӢрократӣ** муносибат аз рӯи бӢрократизм.

В

В ҳарфи сеюми алифбои ҳозираи тоҷикӣ; дар алифбои арабиасоси тоҷикӣ ҳарфи вов (و); дар ҳисоби абҷад ба адади 6 баробар аст.

ВА пайвандаки пайвасткунанда **ва** агар, **ва** аммо, **ва** ё; дар сурати паиҳам омадани калимаҳои бо ҳамсадо тамомшаванда «ва» ба «-у» ва агар онҳо бо садонок тамом шаванд, ба «-ву» ё «-ю» табдил меёбад (*мас., молу ҳол, хонаву чо, орзую умед*); **ва ғайра // ва ҳоказо // ва монанди инҳо** таркиби ифодакунандаи ихтисор дар охири зикри номҳо, мисолҳо ва мавридҳои дигар; **ва алайкум асسالом!** ба шумо ҳам оромӣ меҳохам! (*таъбири ҷавоби салом*).

ВАБАР وېر 1. *кит.* пашми шутур. 2. *мач.* чодаре, ки аз пашми шутур тайёр мекарданд.

ВАБО ا. وبا 1. бемории сироятии ҳалокатовари меъда ва рӯда, ки боиси дарунравӣ, қай ва умуман вайроншавии мубодилаи обу намаки бадани инсон мегардад, холера. 2. густариши бемории сироятии ҳалокатовари оммавӣ ба воситаи микробҳо, эпидемия; мурумурий. 3. *мач.* офат, бало: **вабон** умумӣ, **вабо** омадан.

ВАБОГИРИФТА وباگرفته *ниг.* вабозада.

ВАБОЗАДА وبازده дучори бемории вабо, мубталои вабо, вабогирифта.

ВАБОӢ وبائي *мансуб ба* **вабо**; гирифтори бемории вабо.

ВАБОЛ ا. وبال [*гуфт.* убол.] 1. гуноҳ. 2. *мач.* зарар, зиён; азоб. 3. аз рӯи ақидаи мунаҷҷимон номуборак ва наҳс будани вазъияти сайёраҳою ситораҳо.

ВАБОХОНА وباخانه *чое*, ки дар он чо вабо

пахн шудааст.

ВА-ГАР//В-АГАР وگر//واگر *шакли кӯтоҳшудаи* **ва** агар.

ВАГАРНА//В-АРНА وگرنه//ورنه *шакли кӯтоҳшудаи пайвандаки шартии* **ва** агар **на**; дар акси ҳол, набошад.

ВАГОН *англ.* وگان *воситаи махсуси хонамонанд барои кашонидани бор ва мусофирон дар роҳи оҳан, ки ба қатора васл карда мешавад:* **вағони боркаш, вағони мусофирбар, вағони нармаҷой, вағони сахтаҷой; вағони ресторан** вағоне, ки дар он ресторан чо гирифтааст; **вағони умумӣ** вағони мусофирбаре, ки фақат ҷои нишаст дорад; **коряк вагон** *гуфт.*, *киноя аз* кори ниҳоят зиёд.

ВАГОНСОЗӢ وگانسازى *соҳаи саноат, ки барои роҳи оҳан вагон месозад:* **корхонаи вагонсозӣ.**

ВАГОНЧА وگانچه *вағони хурд, вагонетка, вагончаи боркашонӣ дар корхонаҳо.*

ВАҒАР-ВАҒАР وغر وغر 1. *калимаи тақлиди овози хурушидани гурбаю сағ (ҳангоми чанг).* 2. *мач.* мағал, ғалоғула: **вағар – вағар** кардан.

ВАҒАР-ВУҒУР وغر وغر *ниг.* вағар-вағар.

ВАҒАСТАН وغستن *ошкор кардан, зоҳир кардан.*

ВАҒ-ВАҒ وغ وغ *гуфт.* доду фарёд, чанҷол, дӯғу пӯписа.

ВАҒҒАС وغس *гуфт.* 1. якбора даргирифтани оташ, башиддат сӯхтан. 2. *мач.* овози саҳти инсон ё чизи дигар.

BAFҒИ **وغى** :вағғи даргирифтани *гуфт.* якбора даргирифтани оташ, гӯгирд.

BAҒЕШ **وغيش** *кит.* бисёр, анбӯх.

BAҒНИЧ **وغنيچ** буттаест аз чинси настананҳо мевааш монанд ба олуҷа, аммо хурд.

BAҒО **وغا** *кит.* 1. чанг, мухориба. 2. ғалоғула, ғавғо, мағал.

BAДАА *а.* **ودعه** *кит.* навои садое; садое.

BAДАВАНГ **ودونگ** *гуфт.* дар авҷ, бобарор; **кораш вадаванг** дар авҷу барор будани кори касе.

BAДИА//BAДИАТ *а.* **وديعه//وديعت** *кит.* чизе, ки ба касе барои нигоҳдорӣ дода шудааст, амонат супурдашуда ё гузошташуда, амонат.

BAДОД//BAДИОД *а.* **وداد** *кит.* дӯстӣ, муҳаббат.

BAДОЕЪ *а.* **ودايع** *ч.* вадиа//вадиат.

BAДОЪ *а.* **وداع** *ниг.* видоъ.

BAДУД *а.* **ودود** *кит.* бисёр меҳрубон, дӯст, муҳиб.

BAЖЖИ **وژى** :важжи кардан мисли эҳсоси барқ задан дар бадан (*аз тарс, якбора мутаҳаййир шудан аз хабари ногаҳонӣ ва ғ.*).

BAЖЖОС **وژاس** *ниг.* вижжас.

BA-АЗ **وز** *шакли кӯтоҳшудаи ва аз.*

BAЗАҒ **وزغ** навъе аз курбоққа, ғук.

BAЗАК **وزك** *бот.* маҷнунбед, бед.

BAЗЕЛИН *фр.* **وزيلين** равғани молидание, ки дар тиб, косметика ва техника ба кор мееравад.

BAЗЕЪ *а.* **وضيع** *кит.* 1. мақому мартабаи паст, дараҷаи поёнӣ. 2. *маҷ.* фурумоҷа, нокас.

BAЗИА *а.* **وضيعه** *кит.* 1. зарари моддӣ, осеб, зиён. 2. андоз, хироч.

BAЗИДАН **وزيدن** 1. ҳаракат кардани бод, ба ҷунбиш омадани шамол. 2. ба машом расидан, омадан(-и бӯй).

BAЗИМА *а.* **وضيمه** таомдихӣ, оши худой додан пас аз марғи наздикон.

BAЗИР *а.* **وزير** 1. узви ҳайати ҳукумат, ки сарвари вазоратеро ба ӯҳда дорад: **вазири**

вари вазоратеро ба ӯҳда дорад: **вазири адлия, вазири корҳои хориҷӣ, вазири маориф, вазири молия.** 2. *таър.* мансабдори олимақом, ки баъд аз шоҳ (ё султону амир) мақоми баландро ишғол менамуд ва тамоми корҳои дохилӣ ва хориҷии мамлакатро идора мекард: **вазири дастӣ рост а)** вазири аввал, вазири содиқ ва боэътимод; **б) маҷ.** мададгори наздиктарин, ёрирасони содиқтарин.

BAЗИРАК **وزير** *бот.* растании ду ё бисёрсола аз хонаводаи чиллиқгулҳо, ки хусусияти дармонӣ дорад.

BAЗИРЗОДА **وزيرزاده** фарзанди вазир, аз хонаводаи вазир.

BAЗИРӢ **وزيرى** амал ва шуғли вазир, вазир будан; мақоми вазир, вазорат.

BAЗИРОНА **وزيرانه** монанди вазир, ба сони вазир.

BAЗИФА *а.* **وظيفه** 1. кори муайяне, ки иҷроаш ба ӯҳдаи касе воғузур шудааст; коре, ки кас ба иҷрои он ӯҳдадор аст, кори ҳаррӯза, ӯҳдадорӣ, хизмат, амал: **вазифаи инсонӣ, вазифаи муқаддас, вазифаи фахрӣ; вазифаи хонагӣ** машқ, масъала ва умуман сабақ, ки барои дар хона тайёр кардан ба талаба супурда мешавад, супориш барои иҷро кардан дар хона. 2. шуғли расмӣ, мансаб: **аз вазифае озод кардан, ба вазифае таъйин намудан; иҷрокунандаи вазифаи директор** оне, ки муваққатан мансаби директориро ишғол намудааст ва ё дар набудани директор вазифаи ӯро иҷро менамояд; **вазифаеро адо кардани** *чизе* кори чизеро ба ҷо овардани як чизи дигар. 3. *таър.* музди кор, маош; нафақа.

BAЗИФАГИР **وظيفه گير** вазифаталаб, вазифахоҳ

BAЗИФАДОР **وظيفه دار** ӯҳдадор, муваззаф; **вазифадор будан** иҷрои вазифаеро дар зимма доштан; **вазифадор кардан** иҷрои кореро ба зиммаи касе гузоштан.

BAЗИФАТАЛАБ **وظيفه طلب** мансабхоҳ, мансабталаб.

BAЗИФАХОҲ **وظيفه خواه** вазифаталаб, вазифагир.

ВАЗИФАХӢР *وظیفه‌خور* таър. касе, ки ба ӯ маоше таъйин шуда бошад; *ниг.* **вазифа** 3.

ВАЗИФАШИНОС *وظیفه‌شناس* он ки кори су-пурдашуда ё ӯҳдадории ба зимма гирифта-ашро бо ҳисси масъулият ва аз рӯи вичдон иҷро мекунад; масъулиятшинос.

ВАЗИФАШИНОСӢ *وظیفه‌شناسی* вазифашинос будан, бо камоли ҳисси масъулият ва аз рӯи вичдон иҷро кардани вазифа; боинти-зомӣ, масъулиятшиносӣ.

ВАЗИШ *وزش* *исми маънӣ аз вазидан:* **вазиши** бод.

ВАЗН *а.* *وزن* 1. вазнинии чизе, ки дар тарозу баркашида ва ё аз рӯи ҳаҷмаш муайян карда мешавад, сикл, гаронӣ, сангинӣ: **вазни сабук, вазни гарон**. 2. *адш.* андоза, ченаки шеър: **вазни арӯз, вазни ҳичо; бар вазни...** а) ба оҳанги..., ба зарби...; б) му-вофиқи усули ...; в) дар қолиби сохт ва та-лаффузи ..., ҳамвазни... (*истилоҳи лугатишиносӣ*). 3. *мач.* эътибор; қадр, қимат: **вазн доштан; вазни хос // вазни қиёсӣ** *физ.* таносуби вазни ҷисм ба вазни обе, ки дар ҳаҷм якхела аст (*дар ҳарорати 4 селсий*).

ВАЗНА *а.* *وزنه* 1. ҷисми филизӣ ё сангӣ ба вазни муайян, ки барои санҷидани вазни ашё дар тарозу истифода мешавад. 2. ҷис-ми филизӣ, ки барои эҷоди баробарвазнӣ дар васоили техникӣ *ва г.* истифода меша-вад. 3. *варз.* гӯйи филизӣ бо вазнҳои мух-талиф.

ВАЗНАБАРДОР *وزن‌بردار* варзишгаре, ки вазна мебардорад.

ВАЗНАБАРДОРӢ *وزن‌بردارى* навъи варзиш, ки иштирокдорони он дар бардоштани вазна мусобиқа мекунанд, штангабардорӣ.

ВАЗНАН *а.* *وزناً* аз рӯи вазн, бо кашидани вазн.

ВАЗНДОР *وزندار* 1. дорои вазн, вазндошта. 2. *мач.* бозътибор; қонёқунанда; **сухани вазндор** сухани бозътибор. 3. *адш.* бо рио-яи қоидаи вазн иншошуда (*оид ба шеър*).

ВАЗНДОРӢ *وزندارى* вазндор будан; дорои вазн будан.

ВАЗНИН *وزنين* 1. дорои вазни зиёд, гарон, сангин, сақил; *муқоб.* **сабук**. 2. душвор, мушқил; саҳт, зӯрталаб: **кори вазнин**. 3. *мач.* ботамкин, ботаҳаммул, бурдбор: **ваз-нин шудан, худро вазнин нигоҳ доштан**. 4. *мач.* дучон, ҳомила: **бемории вазнин** каса-лии саҳт ва хавфнок; **бори вазнин** а) боре, ки дорои вазни зиёд аст; б) *мач.* кори душ-вор, вазифаи мушқил; в) *мач.* ташвиш, за-ҳмати зиёдати, боиси дарди сар, бори га-рон; **роҳи вазнин** роҳи душворгузар, роҳи пуразоб; роҳи пурхатар; **хӯроки вазнин** хӯроки душворҳазм; **ҳавои вазнин** а) ҳавои ғализ, вайрон, дам; б) муҳити баду ногу-вор; *барои касе вазнин будани коре* барои касе душвор будани иҷрои коре; аз ӯҳдаи иҷрои коре баромада натавонистани касе; **вазнин шудани аҳвол** а) шиддат гирифтани вазъ(-и бемории касе); б) бад, танг ва тоқатфарсо шудани шароити зиндагии ка-се; **вазнин - вазнин нафас кашидан (гирифт-тан)** бо душворӣ нафас гирифтани, дароз-дароз нафас кашидан; **вазнин-вазнин қадам мондан** душвор ва хеле оҳиста роҳ гаштан; *♦ гӯши вазнин* костагии қобилияти шунавоӣ, дуруст нашунидани гӯш; **саноати вазнин** маҷмӯи соҳаҳои саноат, ки таҷҳизоту дастгоҳи мошинҳо ва маҳсулоти саноати вазнин истехсол мекунад; **вазнин будани хоки ҷое** дар мавриди ба ҷое омада аз он ҷо рафта натавонистан ва муқимӣ шудани касе гуфта мешавад; **ҷинояти касе вазнин шудан** зиёд шудани гуноҳи касе.

ВАЗНИНАК *وزنينک* шакли таъғир ва навозиши **вазнин**.

ВАЗНИНАКАК *وزنينکک* *ниг.* **вазнинак**.

ВАЗНИНБОР *وزنين‌بار* дорои бори вазнин; нақлиёте, ки бори вазнин дорад: **киштии вазнинбор, қатори вазнинбор, мошини вазнинбор**.

ВАЗНИНӢ *وزينى* 1. вазни зиёд доштан, га-ронӣ, сангинӣ; **вазнинӣ доштан** (-и мисраи шеъре) *адш.* аз рӯи қоидаи вазни арӯз до-рои ҳичои зиёдати будан, нуқсондор буда-ни мисраи шеъре. 2. душворӣ, мушқилӣ, саҳтӣ: **вазнинӣ кардан** а) душвор будан; б) *мач.* азобу ташвиш пеш овардан, бори га-рон шудан. 3. *мач.* ботамкинӣ, бовиқорӣ;

бардошт, сабру тоқат; **вазнинӣ кардан** дар иҷрои коре сабру тамкин зоҳир кардан; **вазнинӣ дар гардани касе будан** дар зиммаи касе будани қисми мушкил ва саҳти коре.

ВАЗНИНҚАДАМ وزنبن قدم 1. вазнин ё ботамкин қадам мондани касе, вазнин-вазнин роҳ гаштан (*нисбат ба одамони тануманд гӯянд*). 2. *мач.* он ки бо омаданаши ягон воқеаи нохуш рӯй медиҳад.

ВАЗНИННАВО وزنبن نوا суруди нохуш, суруди нофорам.

ВАЗНИНОВОЗ وزنبن آواز садои нохуш, садои нофорам.

ВАЗНИНОНА وزنبنانه ботамкин, бовикорона, оромона, охиста: **вазнинона гап задан**, **вазнинона қадам партофтан**.

ВАЗНИНОҲАНГ وزنبن آهنگ оҳанги ҳазин, оҳанги ғамгин.

ВАЗНИНТАБИАТ وزنبن طبيعت бо ҳӯю хислати вазнин.

ВАЗНИНТАН وزنبن تن бузургҷусса, қавипайкар.

ВАЗНИНҶУССА وزنبن جثه *ниг.* бузургҷусса.

ВАЗНКАШӢ وزن كشي 1. муайян кардани вазни бор ва чизи дигар. 2. *варз.* муайян кардани вазни варзишгарон дар варзишҳои ба монанди муштзанӣ, гӯштин, вазнбардорӣ барои гурӯҳбандии онҳо аз рӯи вазн дар мусобиқаҳо.

ВАЗННОКӢ وزن ناکي вазннок будан, вазндорӣ, дорои вазн.

ВАЗОАТ *а.* وضاعت *кит.* хубӣ, покӣ.

ВАЗОН وزن *феъли ҳол ва сифати феълии замони ҳозира аз* **вазидан**; дар ҳолати вазиш; вазанда; **вазон шудан** вазидан.

ВАЗОН(И)ДАН وزنندن//وزايندن *тарзи бавоситаи* **вазидан**.

ВАЗОРАТ *а.* وزارت 1. муассисаи марказии ҳукумати, ки идора кардани соҳае ба он вогузор шудааст. 2. биное, ки ин муассиса ҷой гирифтааст, вазоратхона: **вазорати адлия**, **вазорати маориф**, **вазорати молия**, **вазорати корҳои дохилӣ**, **вазорати корҳои хо-**

риҷӣ. 3. *кҳн.* амалу мансаби вазир, вазири.

ВАЗОРАТӢ وزارتى *марбут ба* **вазорат**; он ки дар вазорат кор мекунад.

ВАЗОРАТПАНОҲ وزارت پناه *таър.* лақаби вазири аввал дар собиқ аморати Бухоро.

ВАЗОРАТҲОНА وزارت خانه бинои марказии вазорат, сохтмони марказии вазорат; вазорат; ҷои вазорат.

ВАЗОҲАТ *а.* وضاحت возеҳӣ, равшанӣ.

ВАЗӢ *а.* وضع 1. гузоштан, ниҳодан; гузориш. 2. вазъият, ҳол, ҳолат: **вазъи ҳамл** ҳолати дучонӣ, ҳомилагӣ; зоидан; **вазъ кардан (намудан)** а) ба вучуд овардан; баровардан: **қонуни тозае вазъ кардан**; б) муқаррар кардан, таъйин кардан.

ВАЗӢАН *а.* وضعاً мувофиқ ба шароит; вобаста ба вазъият, ҳолат, аҳвол.

ВАЗӢИЯТ *а.* وضعيت 1. ҳолат, аҳвол, шароит: **вазъияти кор**, **вазъияти ҳозиран касе**; **дар вазъияте, ки...** ба тарзе ки..., **дар ҳолате ки...**, **дар вазъияти ноқулай (ноҳинҷор, бад) мондан** ба ҳолати нобоб дучор шудан. 2. маҷмӯи муносибатҳои ҷамъиятию сиёсӣ: **вазъияти байналхалқӣ**, **вазъияти дохилии сиёсии мамлакат**; **вазъияти сиёсӣ ва иҷтимоӣ**. 3. тартибот ва шароити муқарраркардаи ҳукумат дар ҳаёти ҷамъиятӣ: **вазъияти ҳарбӣ эълон кардан** ҳолати ҳарбӣ ҷорӣ кардан. 4. намуди зоҳирӣ, авзоъ, қиёфа; **вазъияти салом** ҳолати дар мавриди саломии низомӣ муқарраршударо гирифтани аскарон; **вазъияти табиӣи кишвар** мавқеи табиӣи кишвар; **вазъияти ҷуғрофӣи мамлакат** ҷой ва мавқеи ҷуғрофӣи мамлакат: **дар вазъияти ғайрирасмӣ** дар ҳолати берун аз расмият; **дар вазъияти самимӣ** дар муҳити дӯстии самимона.

ВАЗӢӢ وضعى *лаҳҷ.* девонатабъ, девонамизоч; ҳаёли.

ВАИД *а.* وعيد *кит.* таҳдид, ваъдаи ҷазои бад, қавл додан ба касе дар бораи иҷрои ягон кори бад (*ҷазодиҳӣ, интиқомгирӣ ва ғ.*); *муқоб.* **ваъда**.

ВАИЛЛО *а.* والا *кит.*, пайвандаки хилофӣ ва-гарна, дар акси ҳол.

ВАЙ **وى** 1. ҷонишини шахси танҳо ӯ. 2. ҷонишини ишоратӣ он, ӯ.

ВАЙЛ I **ا. ويل** *кит.* 1. бадбахтӣ, мусибат, ғаму кулфат; **вайлу субур** фалокат ва ҳалокат. 2. вой!, хайфо!, дарего! 3. д. номи яке аз водихои дӯзах: **чохи вайл**.

ВАЙЛ II **ويل** *кит.* вақт, фурсат: **вайл ёфтан**, фурсат пайдо кардан.

ВАЙЛА **ا. ويله** *кит.* нолаву фарёд, шӯру вовайло: **вайла кардан (намудан)**.

ВАЙРОН **ويران** 1. шикаста, табоҳ, аз кор баромада; хароб; *муқоб.* **обод: роҳи вайрон, хонаи вайрон**. 2. *ниг.* **вайрона**. 3. нодуруст, тахрифшуда; ғалат, нуқсондор; **забони вайрон** забони носуфта ва олоишёфта; **ҷумлаи вайрон** ҷумлаи ғалат, ҷумлаи хилофи қоидаҳои забон сохташуда. 4. фосид, ганда; **вайрон кардан (намудан)** а) шикастан, хароб кардан, аз кор баровардан; аз байн бурдан, нест кардан; ғалтонидан (*бино, ишӯот, шаҳру деҳот ва ғ.*); б) чизеро зоеъ кардан (*дар тайёр кардани он*), ғайри қобили истифода кардани чизе (*аз ӯҳдаи сохтан, дӯхтан, истифода ё таъмири чизе набаромадан*); в) *маҷ.* бекор (безътибор) кардан, лағв кардан (*хуҷҷатеро*); г) *маҷ.* риоя накардан (*мас., расму оини пеишиниёнро ё қонуни ҷоеро*); бар хилофи чизе кор кардан; **вайрон будан тарзи бевоситаи вайрон кардан; вайрон шудани асаб** асабонӣ шудан, худро боздошта натавонистан; **вайрон шудани меъда** қобилияти ҳозимаашро гум кардани меъда, номӯътадил кор кардани меъда; **вайрон шудани хун** фосид гаштани хун; **вайрон будани ахлоқ** бадахлоқ, бадқирдор, фосиқ; **вайрон шудани муносибати байни ду кас** рӯй додани дилхунукӣ (нохушӣ), қанда шудани алоқа ва муносибати байни ду кас; **вайрон шудани касе** а) бироҳа шудани касе, аз роҳи дуруст баромадани касе; б) бадрафтор (бадахлоқ) шудани касе; **интизомро вайрон кардан** риоя накардан ба интизом, беинтизомӣ кардан; мувофиқи тартибу қоидаи муқарраршуда рафтор накардан; **пинаки худро вайрон накардан** парво накардан, эътибор надодан ба ҳодисае; **савдоро вайрон кардан** барҳам додани созише дар ху-

суи харидуфурӯхти чизе; **сукут (хомӯшӣ)-ро вайрон кардан** хомӯширо ҳаладор кардан, хомӯширо аз байн бурдан.

ВАЙРОНА **ويرانه** бинои харобшуда ва фатарот; хароба, димна, ҷои нообод, харобазор; **вайрона кардан** хароб (валангор) кардан, ба хароба табдил додан; **вайрона шудан тарзи бевоситаи вайрон кардан; ганҷ дар вайрона (зарб.)**.

ВАЙРОНАГӢ **ويرانگي** ноободӣ, харобӣ; парокандагӣ, парешонӣ.

ВАЙРОНАЗОР **ويرانه زار** ҷое, ки харобаҳои зиёд дорад, харобазор.

ВАЙРОНГАР **ويران گر** вайронқунанда, боиси вайронӣ, вайронкор.

ВАЙРОНГАРӢ **ويران گري** вайронгар будан, вайронқунандагӣ, вайронкорӣ.

ВАЙРОНЗОТ **ويران ذات** *гуфт.* он ки насабаш хуб нест, бадзот.

ВАЙРОНӢ **ويراني** 1. харобӣ; харобшавӣ; нобудшавӣ; шикаст. 2. нақс, иллат; нодурустӣ; **вайронии ҳаво** номусоидии ҳаво, бад будани обу ҳаво.

ВАЙРОНКОР **ويران کار** 1. харобкор, вайронқунанда; *муқоб.* **ободқунанда**. 2. зарарасон; ҳалалрасонанда; ихтилофандозанда (*дар байни ду кас*). 3. он ки кореро бо нуқсон иҷро мекунад; барорандаи маҳсулоти иллатнок.

ВАЙРОНКОРӢ **ويران کاری** 1. зиёнкорӣ, харобкорӣ. 2. бо нуқсон иҷро кардани коре, маҳсулоти иллатнок баровардан. 3. риоя накардани қоидаву қонун, қонуншиканӣ.

ВАЙРОНҚУНАНДА **ويران کننده** 1. *сифати феълии замони ҳозира аз вайрон кардан*. 2. *ниг.* **вайронкор**. 3. риоянақунанда (-и тартибот, қоида, интизом...); **вайронқунандаи сарҳад** он ки бе иҷозати расмӣ аз сарҳади давлате гузаштааст.

ВАЙРОННАШАВАНДА **ويران نشونده** шикастнопазир, ҳалалнопазир; мустаҳкам: **дӯстии вайроннашавандаи халқҳо**.

ВАЙРОННОПАЗИР **ويران ناپذير** харобнашаванда, вайроннашаванда; пойдор, устувор;

безавол.

ВАӢРОНШАВӢ *ويران شوى* *исми амал аз вайрон шудан*; 1. харобшавӢ, табохшавӢ. 2. пӯсидан (*доир ба мева, сабзавот, гӯшт ва ғ.*); **вайроншавии хун** фосид шудани хун.

ВАӢРОНШУДА *ويران شده* 1. *сифати феълии замони гузашта аз вайрон шудан*. 2. харобгардида, аз кор баромада: **ҳавлии танги вайроншуда**. 3. пӯсида, фосидгашта, гандида, бӯйоварда (*доир ба гӯшт, мева ва сабзавот*); **ҳавои вайроншудани хона** ҳавои ғализу дами хона. 4. бeрoҳашуда, аз роҳи дуруст баромада; бадрафтор; бадахлок.

ВАӢҲАҚ *а. ويحک* *кит. вой бар ту!*, *вой бар ҳолат!*

ВАКИЛ *а. وكيل* 1. он ки иҷрои коре аз тарафи касе, муассиса ё ҷамъияте ба ӯ супурда шудааст, намоянда; гумoшта, фиристода: **вакили анҷуман, вакили мӯътамад, ҳайати вакилони ҳукумати; вакили мухтор таър.** намояндаи соҳибхитиёри давлати марказӣ дар вилояте (*дар солҳои аввали инқилоби Бухоро*); **вакили никоҳ** ду нафаре, ки вақти ақди никоҳ аз тарафи домод ва арӯс ҳозир шуда, онҳоро таъйид мекарданд; **вакили озуқа таър.** маъмури ҷамъ кардани озуқа дар солҳои аввали инқилоби Бухоро; **вакили сиёсӣ таър.** гумoштаи ҳукумати подшоҳии Русия дар Бухорои амирӣ, ки ба корҳои аморат назорат мекард; **вакили харҷ** мутасаддии расмии шахсе, муассисае ё созмоне дар хароҷот. 2. намояндаи интихоби дар парламент, маҷлис, депутат; **вакили баҳор** муждарасони баҳор.

ВАКИЛӢ *кили* *ниг. ваколат; вакили кардан* намояндагӣ намудан, вакил будан, пешкор будан.

ВАКИЛКУНАНДА *وكيل كننده* *сифати феълии замони ҳозира аз вакил кардан*; он ки аз тарафи худ касеро вакил таъйин мекунад.

ВАКОЛАТ *а. وكالت* вакилӣ, гумoштагӣ; ҳуқуқ ва вазифаи вакил, **хати ваколат** *ниг. ваколатнома; ваколат гирифтани ҳуқуқи вакилӣ гирифтани; ваколат додан ҳуқуқ додан ба касе барои иҷрои коре; расман ба касе ихтиёри вакилӣ додан; ваколат доштан ба иҷрои коре маъмур будан; ихтиёри иҷрои*

кореро доштан.

ВАКОЛАТДИҲАНДА *وكالت دهنده* *сифати феълии замони ҳозира аз ваколат додан*; он ки ба касе ихтиёри вакилӣ медиҳад.

ВАКОЛАТДОР *وكالت دار* вакил, намоянда, вакилшуда; **мақомоти ваколатдор** созмон ва идораҳои дорои ҳуқуқи даҳолат ба коре.

ВАКОЛАТӢ *وكالتى* *мансуб ба ваколат*; муомилае, ки бо ваколат анҷом мешавад, аз тариқи ваколат: **хариду фурӯши ваколатӣ; ваколатӣ анҷом додани чизе аз тариқи ваколат анҷом додани чизе.**

ВАКОЛАТНОМА *وكالت نامه* шаҳодатномаи вакилӣ дар бораи ҳуқуқ доштан ба коре; эътимоднома, эътиборнома.

ВАКОЛАТҲОНА *وكالت خانه* идораи вакил.

ВАҚР *а. وكر* *кит. ошёна, лона, хонаи паранда.*

ВАКСИНА *лот. و كسينه* дорӯе, ки барои пешгирӣ аз касалиҳои гузаранда ба хуни одам ё ҳайвон мегузаронанд.

ВАКУУМ *лот. وكنوم* *физ., тех.* 1. ҳолати беҳавоӣ дар даруни ягон зарфи сарбаста. 2. фазои холи; беҳавоӣ, холигӣ, хало.

ВАКУУМСАНЧ *وكنوم سنج* асбоб барои ҷен кардани тунукии газҳо, халосанҷ.

ВАҚАР-ВАҚАР *وقر وقر* *ниг. вақ-вақ.*

ВАҚ-ВАҚ *وقوق* 1. *калимаи тақлиди овози қурбоққа*. 2. *маҷ. сафсата, гапи беҳуда; беҳудагӯӣ, лаққигӣ; вақ-вақ кардан а) овози хос баровардани қурбоққа; б) маҷ. лаққидан, сафсата гуфтан, ҳарзагӯӣ кардан.*

ВАҚЗАДА *و قزده* аз ҳадақа баромада (*чаши*); чаҳанда.

ВАҚЕҲ *а. وقيع* *кит. бешарм, беҳаё, берӯӣ.*

ВАҚЕҲАХӢӢ *و قيعه خوى* бадахлок, бешарму ҳаё.

ВАҚИД *а. وقيد* сӯзишворӣ (*аз қабилӣ хасу хошок*); параҳаҳои хушке, ки барои даргирондани оташ ба кор мебаранд; пешдаргирон.

ВАҚҚОД *а. وقاد* *кит.* 1. кӯрасӯз, оташафрӯз, алавмон. 2. фурузон, бисёр равшан, дурах-

шон (*oid ба ситора*). 3. *мач.* расо, тез, равшан, мунаввар (*oid ба табъ, фикр ва зехн*).

ВАҚҚОС *а.* وقّاس чангчӯ, чангара.

ВАҚОЕЪ *а.* وقایع *ч.* вокеа.

ВАҚОЕЪНАВИС وقایع نویس вокеанавис, таърихнавис; мухбир.

ВАҚОЕЪНАВИСӢ وقایع نویسی *ниг.* вокеанависӣ.

ВАҚОЕЪНИГОРӢ وقایع نگاری *ниг.* вокеанигорӣ.

ВАҚОЕЪНОМА وقایع نامه шарҳи чигунагии ходисаҳои таърихӣ бо калами вокеанавис, тасвири ходисаҳо.

ВАҚОҲАТ *а.* وقاحت *кит.* бешармӣ, беҳаёӣ; беадабӣ.

ВАҚТ *а.* وقت 1. гоҳ, ҳангом, ҳиссае аз замон, соатҳои муайяни шабу рӯз: **вақти говгум**, **вақти пешин**, **вақти шом**, **вақти гуруби офтоб**. 2. фурсат ва муддати одатан муқарраршудаи коре; мӯҳлат: **вақти мувофиқ** (**муносиб**), **вақти имтиҳон**, **вақти хуфтан**, **боз чанд вақт**, **чанд вақт боз**. 3. фасл, мавсим: **вақти баҳор**, **вақти гул**, **вақти майса**, **вақти тутпаз(ӣ)**, **дар ин вақти сол**. 4. карат, навбат: **панҷ вақт намоз**. 5. аҳд, давр замон; **ҳокими вақт** ҳукмрони онвақта; **ба вақти...** ҳангоми фаро расидани мӯҳлати коре: **ба вақти дарав**, **ба вақти сахар**, **ба вақти ваъдагӣ...**; **баъзе вақт** гоҳо, гоҳ-гоҳ, баъзан; **вакте ки...** пайвандаки замон ҳангоме ки..., ҳине ки ..., замоне ки...; **вақти ҳолӣ** фурсат, соату дақиқаҳои фориг аз кор; **вақти шаб** шабонгоҳ; **вақт-вақт** гоҳ-гоҳ, баъзан; **вақту бевақт** ҳар замон, гоҳо, бармаҳалу бемаҳал; **вақту соат** замон; фурсати мувофиқ, вақти даркорӣ барои иҷрои коре; **дар андак вақт** дар муддати кӯтоҳ; ба зудӣ, ба тезӣ; **дар вақти...** а) ҳангоми..., дар ҳини..., дар аснои...; б) дар айёми..., дар овони...; дар солҳои...: **вақти пиронсолӣ**, **вақти муллобачагӣ**, **вақти донишчӯӣ**; в) дар фасли..., дар мавсими... (*боронгарӣ, дарав, ғунҷини ҳосил, сармои сахт, тайёрӣ ба киштукор...*); **дар вакте ки // дар вақтхое ки...** ҳангоме ки...; замоне ки...; **дар вақтҳои охир** дар рӯзҳои охири;

замонҳои охир; **дар вақтҳои наздик** ба қарибӣ..., **дар рӯзҳои наздик**; **ин вақт** а) ин лаҳза, ин дам, ин замон; б) имрӯз, ҳоло, кунун (*ба ин маънӣ бештар дар шакли ҷамъ меояд: ин вақтҳо*); **кадом вақт** а) кай?, дар кадом замон?; б) рӯзе, бор; **тангии вақт** кам будани фурсат; **то ин вақт** то ин замон; то ин рӯз; то кунун, то ҳол; **то он вақт** то он замон, то он рӯз; **то хеле вақт** муддати зиёд; то дергоҳ; **ягон вақт** а) ягон бор; ягон рӯз; фурсат ёфта...; б) ҳеч гоҳ; **ҳеч вақт** ҳаргиз (*бештар бо феъли инкорӣ меояд*); **як вақт** а) муддате; замоне; б) як маҳал, ногаҳон, дар ҳолате; в) чанде пеш аз ин; дар гузашта (*ба ин маънӣ асосан дар шакли ҷамъ меояд: як вақтҳо*); **якчанд вақт** муддати чанде; **ҳама вақт** ҳамеша, доимо; **вақти чизе нагузаштан** фурсат аз даст на рафтан, дер нашудан барои иҷрои коре; **вақт доштан** фурсати аз корҳо озод будан, вақти ҳолӣ доштан; **вақт ёфтан** вақти ҳолӣ ва ё фурсати мусоид пайдо кардан барои иҷрои коре; **вақтро нагузарондан** фурсатро аз даст надодан, дер нашуда коре кардан; **вақти коре расидан** муҳайё шудани фурсату мавриди мусоиди иҷрои коре, фаро расидани пайти иҷрои коре; **зиёд вақт гирифта** вақти зиёде талаб кардан, ба мӯҳлати зиёд эҳтиёҷ доштан; **агар вақт шавад** агар фурсат бошад, агар вақт мусоид бошад; **вақт беғох шуда...** рӯз ба поён расида...; **вакте мерасад, ки...** // **як вақт меояд, ки...** замоне мерасад, ки...; рӯзе мешавад, ки...; **вақт танг (аст)** фурсат кам (аст); **дар вақт-вақташ** *ниг.* **дар сари вақт; дар сари вақт // сари вақт** а) дар вақту соати даркорӣ; дар мавридаш; дар вақти муқарраршуда; б) таъхир накарда; **вақти касеро гирифта** касеро бо гапу кори бемаврид андармон кардан, касеро аз кор монандан; **вақти касе хуш будан** хурсанд будан, хушнуд будани касе; **вақту бевақт нагуфта...** рӯзу шаб нагуфта...; вақти худро дарег надошта...; **вақту соаташ ки расид...**

ВАҚТБАЙӢ وقت بے музде, ки аз рӯи вақти ба ягон кор сарфшуда пардохта мешавад, соатбайъ.

ВАҚТГИР وقت گیر **кори вақтгир** коре, ки барои анҷом додани он вақти зиёде лозим

аст.

ВАҚТГУЗАРОНӢ وقت گذرانی бо коре андармон шуда вақтро осон гузарондан; вақт кӯр кардан.

ВАҚТӢ وقتى 1. марбут ба вақт. 2. зудгузар, лаҳзавӣ.

ВАҚТКАШӢ وقت کشى ба дарозӣ кашидани вақт, масалан дар бозиҳои варзишӣ барои нигоҳ доштани вазъияти барои даста мувофиқ.

ВАҚТХУШ وقت خوش хушҳол, хурсанд.

ВАҚТХУШӢ وقت خوشى хушҳолӣ; хурсандӣ, шодмонӣ: вақтхушӣ кардан.

ВАҚТЧОҚ وقت چاق хурсанд, димоғчок; хуштабиат.

ВАҚТЧОҚӢ وقت چاقى хурсандӣ, димоғчоқӣ.

ВАҚТШИНОС وقت شناس донандаи қадру қимати вақт, вақтро ғанимат донанда, ибнулвақт.

ВАҚТШИНОСӢ وقت شناسى ҳолат ва амали вақтшинос.

ВАҚТШУМОР وقت شمار 1. вижагии соате, ки сари ҳар вақт (мас., ҳар ним соат) занг ме-занад. 2. нигарон, музтариб.

ВАҚУД а. وقود ниг. вақид.

ВАҚФ а. وقف таър. 1. мулк (замин, бино ва ғ.), ки соҳибаш онро барои масрафи мадраса ё масҷиде бахшида ё васият кардааст. 2. кит. таваққуф, истодан (мас., вақти хондани Қуръон дар миёни оят истодан, вақф кардан).

ВАҚФА а. وقفه 1. ист, даранг, таваққуф; вақфа кардан истодан, даранг намудан. 2. фосилаи замоне мавқуф ва кӯтоҳ; вақти кӯтоҳ; вақфа додан ист додан, бо мавқеъ нафас кашидан (хусусан дар вақти хондани Қуръон).

ВАҚФИЯ а. وقفیه таър. вақфнома, васикаи вақф, ҳуҷҷати вақф шудани мулк (замин, боғ ва ғ.).

ВАҚФКОР وقف کار таър. он ки дар заминҳои вақф кор мекард: деҳқони вақфкор.

ВАҚФНОМА وقف نامه таър. ҳуҷҷати вақф шудани мулк (замини қорам, ҷӯй, бино ва ғ.); васикаи вақф, ки дар он ба ҷи мақсад сарф шудани даромади вақф зикр мегардид.

ВАҚФХҲҲ وقف خور таър. гирандаи маош аз даромади мулки вақф (мас., имом, муаззин, мударрис).

ВАҚФХҲҲӢ وقف خورى фоидабинӣ аз молу амволи вақф.

ВАҚЪ а. وقع кит. 1. ҷои баланд, баландӣ. 2. аҳамият; эътибор, арзиш: вақъ гузоштан аҳамият додан, эътибор додан; вақъ додан; ниг. вақъ гузоштан; вақъ доштан арзиш ва эътибор доштан.

ВАЛАВ а. ولو 1. лоақал, ақаллан, ҳеч набошад. 2. агарчӣ, ҳатто; ҳатто агар.

ВАЛАД а. ولد кит. зода, фарзанд; писар: Тоҷиддин валади Файзиддин.

ВАЛАДУЗЗИНО а. ولد الزنا бачае, ки аз падару модари беникоҳ зоида шудааст, ҳаромзода, ҳаромӣ.

ВАЛАНГИДАН ونگیدن кит. бадгӯй кардан, бетартибӣ кардан.

ВАЛАНГОР ونگار 1. вайрона, хароба, фатаротгашта; бинои валангор, ҳавлии валангор; валангор кардан, вайрону валангор шудан. 2. бетартиб, бебандубор.

ВАЛАНГОРӢ ونگارى 1. вайронӣ, харобӣ, валангор будан. 2. бетартибӣ, бебандуборӣ, ҳарзагӣ.

ВАЛАНГОРШУДА ونگارشده харобшуда, вайроншуда.

ВАЛАЪ а. ولع кит. ҳавову ҳавас; эҳтирос, ҳирс.

ВАЛВАЛА ولوله шӯру ғавғо, ғулғула, доду фарёд; ошӯб, мағал, хархаша: валвала бардоштан, валвала бархостан; валвала андохтан шӯру ошӯб барпо кардан.

ВАЛЕ ولي пайвандаки хилофӣ аммо, лекин.

ВАЛЕК وليک шакли кӯтоҳшудаи валекин.

ВАЛЕКИН وليکين ниг. вале.

ВАЛЕНТНОКӢ ولينت ناكي *хим.* қобилияти пайвастанавии банди химиявӣ ва ҳосил кардани унсурҳои дигари химиявӣ.

ВАЛИАХД *а.* ولي عهد *таър.* писари подшоҳ ё ягон шахси наздики ӯ, ки дар вақти барҳаёт будани ӯ вориси тоҷу тахт таъйин мешуд, ҷойнишини шоҳ.

ВАЛИАХДӢ ولي عهدى 1. мансуб ба **валиахд**. 2. шуғлу мақоми валиахд, валиахд будан, ҷойнишин будан.

ВАЛИГӢ وليگى *д.* вали будан, соҳибкаромӣ, авлиғӣ.

ВАЛИМА وليمه *кит.* зиёфате, ки ба муносибати ягон воқеаи хурсандибахш дода мешавад, зиёфат, меҳмондорӣ; базми арӯсӣ.

ВАЛИНЕЪМАТ *а.* ولي نعمت 1. олиҳиммат, соҳибэҳсон, сахӣ. 2. неъматдиханда, хӯчаин; гарбиятгар, сарпараст.

ВАЛИНЕЪМАТӢ ولي نعمتى 1. олиҳимматӣ, саховатмандӣ. 2. неъматдихандагӣ; сарпарастӣ.

ВАЛИТАРОШӢ ولي تراشى даъвои валигӣ кардан, худро вали ба қалам додан.

ВАЛИУЛЛОҲ *а.* ولي الله *д.* муқарраби Худо, ба Худо наздик; одами муқаддас ва пок.

ВАЛИШИНОС ولي شناس донандаи қадру қимати ёру дӯстон қадршинос; бузургшинос, он ки эҳтироми авлиё ва бузургонро ба ҷо меорад.

ВАЛӢ *а.* ولي 1. *кит.* дӯст, дӯстдор; ёвар, мададгор. 2. *д.* дорандаи болотарин мақом дар дин пас аз пайғамбар. 3. соҳибкаромат, авлиё, ғайбгӯ, ғайбдон (*яке аз лақабҳои Али (р.)*).

ВАЛЛАМАТ ولمت *гуфт.* аслаш **валинеъмат**.

ВАЛЛОҲ *а.* والله қасам ба Худо, ба Худо ки..., аз барои Худо ки ...

ВАЛОДАТ *а.* ولادت таваллуд, зода шудан; рӯзи валодат, ҷашни валодат.

ВАЛОДАТГОҲ ولادت گاه *кит.* ҷои таваллуд, зодгоҳ.

ВАЛОДАТНОМА ولادت نامه шаҳодатномаи та-

валлуд, зоднома.

ВАЛОКИН ولاكين *валекин, лекин, аммо.*

ВАЛС *фр.* والس навъи рақси аврупоии дукаса, ки раққосон мавзунона ҷарх мезананд (ва мусикии ин рақс).

ВАЛУД *а.* ولود бисёр зоянда, зиёд таваллудкунанда.

ВАЛӢЪ *а.* ولوع ҳарис, озманд.

ВАНАНГ ونگ 1. навдаи буридаи тоқ, ки вақти баҳор чанд рӯз обрав мешавад. 2. то-ри ангуровезӣ (*барои хушкондан*), ованг.

ВАНГ ونگ 1. тихидаст, муфлис, камбағал. 2. гадо. 3. *гуфт.* хеле хуб, бисёр нағз: **кор ванг будан (шудан).**

ВАНГАС ونگس *гуфт.* 1. калимаи тақлиди овози гиряи давомдор бо садои баланд хунг–хунг, хунгас; **вангас зада гиря кардан** бо садои баланд гиристан, хунгос зада гиристан. 2. садои гурба, саг (*махсусан бачаи гурба*).

ВАНГ-ВАНГ ونگ گونگ *гуфт.* 1. калимаи тақлиди овози гиря бо овози баланд, вангас. 2. садои тези ягон чизи вазнину ларзонанда: **мошинҳо ванг-ванг гузашта мерафтанд.**

ВАНГОС ونگاس *ниг.* вангас.

ВАНД وند 1. *грам.* ҷузъи пайвандии баъзе калимаҳои мураккаб ба маънои **узв, вобаста: пасванд, пешванд, миёнванд...** 2. ҷузъи насини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънои **мансуб, доро, соҳиб: пӯлодванд, Худованд, давлатманд...**

ВАНДАЛ лот. وندل 1. яке аз қабилаҳои қадимии олмонӣ, ки бо ҷангҳои шадид як қисми императории Римро забт ва сарватҳои маданияи онро ғорат ва хароб карда, шаҳри Римро ба оташ кашида буд. 2. *мач.* бераҳмона харобкунандаи осори маданият; ҷоҳили гузаро.

ВАНДАЛИЗМ лот. وندليزم бераҳмона несту нобуд ва хароб кардани осори пурқимати маданият ва санъат; ҷоҳилӣ; ваҳшоният.

В-АНДАР واند *шакли қўтоҳишудаи ва андар.*

ВАНИЛ *фр.* **ваниль** самари ғӯзаҷаҳои хушбӯи гиёҳи минтақаи гармсер, ки дар саноати қаннодӣ ва атриёт истифода мебаранд.

ВАНИЛДОР *онилдор* он чи дар худ ванил дорад, дорои ванил.

ВАНИЛИН *фр.* **ванилин** моддаи хушбӯе, ки аз меваи ванил тайёр мекунад.

ВАННА *лот.* **ванна** зарфи тағорамонанди калони дарозрӯя барои шустушӯи бадан ва ё муолиҷа.

ВАННАХОНА **ваннахона** хонаи алоҳидае дар манзил ё ҳаммом, ки дар он ванна гузошта шудааст, хона барои шустушӯ ва оббозӣ.

ВАНОҒ **ваног** риштаи хом ё камтоб, ки аз нӯги дук то пилтаи дасти ресанда дарозӣ дорад ва хеле ба осонӣ қанда мешавад.

ВАНОНА **ванана** *кҳн.* нони гирдаи ғафс.

ВАНЧ **ванч** *кҳн.* гунчишк.

ВАНЧАНАК **ванҷанак** *кит.* райҳон, нозбӯ.

ВАОР *а.* **вар** замин ё роҳе, ки пастию баландии бисёр дорад, ҷои ноҳамвор.

В-АР **вар** *шакли кӯтоҳшудаи ва агар.*

-вар **вар** *ҷузъи пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънои доранда: баҳравар, хунарвар, тоҷвар, номвар...*

ВАЗМ **варзм** *кит.* оташ.

ВАРАҚ *а.* **варқ** 1. барг; гулбарг; **варақи гул** барги гул. 2. порчаи қоғаз ба шакли ду саҳифаи пушту рӯ буридашуда; варақаи дурӯяи китоб, дафтар *ва г.*; **варақ-варақ** а) варақҳои зиёд; б) зиёд, хеле бисёр (*доир ба қоғаз*); **варақ задан** а) гардондани варақ (*китобу дафтарро*); б) *мач.* ҳар як варақро ҷудо-ҷудо аз назар гузарондан; сатҳи мутолиа кардан.

ВАРАҚА *а.* **варқа** 1. сафҳаи қоғазӣ калоне, ки дар он ягон масъалаи муҳими сиёсӣ баён ёфтааст; баённома. 2. пурсишнома, барга; сарбарг; **варақаи узвият**, **варақаи ҳисобгирӣ**; **варақаи беморӣ** ҳуҷҷате, ки муваққатан корношоямӣ шахси беморро тасдиқ карда, ба ӯ ҳуқуқ медиҳад, ки дар ин муддат кор накарда, музди кор гирад;

варақаи имтиҳонот ҳуҷҷате, ки баҳои аз имтиҳонҳо гирифтаи дохилшавандаи мактаби олий ва ё миёнаи махсус ба он гузошта мешавад.

ВАРАҚАСОЗ **варқасаз** он ки варақа тайёр мекунад.

ВАРАҚЗАНИ **варқзани** 1. *исми амал аз варақ задан*; варақ гардондан, гардонида иваз кардани як сафҳа бо сафҳаи дигар. 2. *мач.* мутолиаи сатҳӣ, аз назар гузаронидан, ошноӣ бо китобе.

ВАРАҚИН **варқин** иборат аз чанд варақ – қабат; самбӯса ё фатире, ки хаамири он аз қабатҳои зиёди рағғани иборат аст: **самбӯсаи варақин**, **фатирӣ варақин**.

ВАРАҚПОРА **варқпоре** 1. порчаи қоғаз, порча аз қоғаз. 2. ҳуҷҷати беарзиш.

ВАРАҚСАНГ **варқсанг** *геол.* чинси кӯҳӣ, ки маъданҳои таркиби онҳо варақ-варақ ҷойгир шудаанд.

ВАРАМ *а.* **варм** ҷои дамида баромадаи бадан ё ягон узви он, омос; умуман дамидагӣ дар рӯи чизе; **варами шуш** *тиб.* бемории шуш ба сабаби шомол хӯрдан, ки дар натиҷаи он шуши бемор сурх ва ҳаҷман калон шуда, дар вай таб пайдо мешавад, зотуррия; **варама кардан** а) дамида баромадан, омосидан, пайдо шудани варама дар ягон узви бадан; б) дамида кардани шикам; в) *мач.* болидан; гӯшт гирифтани (*аз шодӣ, ғаҳр ва г.*).

ВАРАМИДА **вармида** *сифати феълӣ* замони гузашта аз **варамидан**; варамакарда, дамида, омосдор; **бо чашмони варамида** бо чашмони варамакарда; **ҷои варамидаи дасту пой** ҷои омосдори дасту пой.

ВАРАМИДАН **вармидан** дамида баромадан, варама кардан, омосидан, пайдо шудани варама дар ягон узви бадан; дамида кардани шикам.

ВАРАМАКАРДА **вармакарда** *сифати феълӣ* замони гузашта аз **варама кардан**.

ВАРАНДОЗ **варандоз** барандоз.

ВАРАНДОХТАН **варандахтан** барандахтан; аз миён бурдан, дур андохтан.

ВАРАНЧ ورنج зишт, нозебо, паст, фурӯмоя, камарзиш, бемиқдор.

ВАРАНЧӢ ورنجӣ зиштӣ, фурӯмоягӣ, пастӣ; беарзиш будан, бемиқдор будан.

ВАРАСА а. ورثه ҷ. ворис.

ВАРАФТОДАН ورافتادن нобуд шудан, аз миён рафтан, дур афтодан, аз мадди назар афтодан.

ВАРАҶА ورجه беморие, ки гирифтори он хунук хӯрда, таб мебарорад, табларза: **варача гирифтани, варача шудан.**

ВАРАҶАГИРИФТА ورجه گرفتن *сифати феълии замони гузашта аз варача гирифтани*; мубталои бемории варача, он ки дар ҳолати табу ларз аст.

ВАРАҶАХОНА ورجه خانه чое, ки манбаи бемории варача аст, ҷои ботлоқзор ва обҳои чиркин.

ВАРАШОН ورشان *кит.* кабӯтари ёбоии тираанг, ки болои думаш сафед аст, кумрӣ.

ВАРАӢ а. ورع *кит.* пархезгорӣ, порсой, зӯҳд, такво.

ВАРБАСТАН وربستن бастан.

ВАРВАР ю. وور 1. *ниг.* барбар. 2. аз назари юнониҳо ва римиҳои қадим – одами мамлакати дигар, бегона, аҷнабӣ. 3. *мач.* одами ҷохил; ваҳшӣ, дағал.

ВАРВАРИЗМ ю. ووريزم *збш.* калима ва ибораҳои забони хоричӣ, ки дар гуфтугӯи халқе истифода шаванд ҳам, ба меъёр ва қоидаву қонуни забони адабӣ надаромада ва мувофиқат накардаанд.

ВАРҒ ورغ банди об, ки дар пеши ҷӯй ва дарё аз ҷӯбу хас ё хоку санг сохта мешавад, дарғот, банд, садд.

ВАРҒБАНД ورغ بند *ниг.* варғ.

ВАРД ورد *кит.* гули садбарг, гули сурх, гул.

ВАРДАНА وردنه навард, милаи мудаввари гирд, ки ду сари он барои бо даст гирифтани бориктар тарошида шуда, барои паҳн, ҳамвор ва тунук кардани хамир ва ғ. ба кор меравад.

ВАРДАРИДА ودرريده дарида.

ВАРДАСТ وردست *мач.* дастёр, ёвар.

ВАРДОШТАН ورداشتن *гуфт.* бардоштан; бо худ бардошта бурдан; пур кардан, фаро гирифтани; тоб овардан, таҳаммул кардан.

варз ورز 1. *асоси замони ҳозира аз варзидан.* 2. *ҷузъи пасини калимаҳои мураккаб ба маънии варзанда:* кишоварз, обварз, ишқварз.

ВАРЗ ورز *кит.* кишт, зироат; тухм.

ВАРЗА ورزه *кит.* зироаткунанда, деҳқон, кишоварз, барзгар; **гови варза** барзагов, ки онро дар гузашта варзагов ҳам мегуфтанд.

ВАРЗГАР ورزگر *кит.* барзгар.

ВАРЗИДА ورزيده 1. *сифати феъли ва феъли ҳоли замони гузашта аз варзидан.* 2. машқдида, ботачриба, моҳиршуда (*дар коре, санъате ва ғ.*).

ВАРЗИДАН ورزیدن 1. машғул шудан, кореро паёпай кардан; варзиш кардан. 2. *ҳамчун феъли ёридиҳанда дар феълҳои таркибии номӣ ба маънои кардан, намудан меояд:* ширкат варзидан; дӯстӣ варзидан; ишқ варзидан ишқбозӣ кардан.

ВАРЗИШ ورزش 1. *мачмӯи машғулият ва машқҳои ҷисмонӣ барои тарбияи бадан; бозӣҳои варзишӣ, ки кас бо мақсади мустаҳкам кардани саломатӣ ва инкишофи бадан машғул мешавад; гимнастика; атлетика; варзиш кардан* бо тарбияи бадан машғул шудан; машқҳои гимнастикӣ кардан. 2. машғулият; машқ, тамрин: **риёзиёт варзиши фикр аст.**

ВАРЗИШГАР ورزشگر он ки бо бозию машқҳои варзишӣ машғул аст.

ВАРЗИШГОҲ ورزشگاه ҷои варзиш, толор ва биноҳои дигар барои машқҳои варзишӣ, майдони варзиш; ҷое, ки дар он мусобиқаҳои варзишӣ барпо мешавад.

ВАРЗИШДАРМОНӢ ورزشدرمانی *тиб.* дармон ва табобати баъзе дардҳо (*мас., дарди бандҳои бадан ба воситаи варзиш*).

ВАРЗИШӢ ورزشی *мансуб ба варзиш:* либосҳои варзишӣ.

ВАРЗИШНАВИС ورزشنويس нависандаи ҳа-

бару гузоришҳои варзишӣ дар рӯзномаву маҷаллаҳо ва радиову телевизион.

ВАРЗИШХОНА ورزشخانه маҳал ва ҷои варзиш; ҷои машқ.

ВАРЗӢ ورزشи кҳн. кишоварз.

ВАРЗО ورزشи кҳн. гови нар, ки бо он заминро шудгор мекунад, барзагов.

ВАРИАНТ лот. ريڤنت 1. навъ ё намуди дигари чизе, гуна, қарина. 2. нусхаҳои аз ҳамдигар фарқдори як асар, таҳрири дигари як асар, ду намуди як лоиҳа; тафовути ду ё чанд таҳриру навишта.

ВАРИАНТНОКӢ ريڤنتناکي дорои вариант будан; чанд нусхаи аз ҳамдигар фарқнокӣ асаре, гунанокӣ.

ВАРИД а. ورید 1. раг. 2. раги гардан.

ВАРКОК ورکاک кҳн. парандаи мурдорхоре аз қабили каргас.

ВАРҚО а. ورقا кабӯтари хокистарранг, фохта

ВАРҚОНӢ ورقاني лаҳҷ. тарзи ҷӯякашии киштҳои палакӣ, ки ба замини тухмкошташуда ҷӯя нақшида, як дафъа об мекӯнад ва баъд аз хишова ва таноб партофтани палаки харбузаву тарбуз ва ғ. дар он ҷӯя мекашанд.

ВАРНА ورنه шакли кӯтоҳшудаи вагарна.

ВАРО ورا шакли кӯтоҳшудаи вайро.

ВАРО(Ъ) а. ورا(ء) кит. пас, ақиб, он сӯ; аз варои... а) ғайр аз...; б) болотар аз, бартар аз, бештар аз; в) дар ғайби; аз варои аз он сӯи.

ВАРОВАРДАН وراوردن баровардан, кандан.

ВАРОМ ورام ҳар чизи сабук ва камвазн.

ВАРОМАДАН ورامدن 1. канда шудан, баромадан, аз ҷо даромадан. 2. омода шудани чизе барои ягон коре, варомадани хамир омода шудани хамир барои пухтан.

ВАРОСАТ а. وراثت ворисӣ, меросхӯрӣ, меросбарӣ, меросгирӣ; ба варосат аз рӯи ворисӣ, ба ҳукми ворисӣ.

ВАРОСУДАН وراسودن осудан.

ВАРПАРИДАН ورپريدن маҷ. ба таври ногаҳонӣ мурдан, ногаҳон гузаштан.

ВАРРАСИДА وررسيدن баррасидан, баррасӣ кардан, пурсидан.

ВАРРАФОН وررفان кит. он ки авфи гуноҳи ягон гунаҳгорро аз касе илтимос мекунад, шафеъ, шафоаткунанда.

ВАРРАФТАН وررفتن рафтан; пардохтан ва машғул шудан ба чизе; саргарми чизе шудан.

ВАРРОҚ а. وراق 1. кит. он ки пеш аз пайдоиши саноати чопгарӣ китобхоро нусхабардорӣ ва саҳифабандӣ карда мефурӯхт ва бо супоришу фармоиш ин корро анҷом медод. 2. кит. хатнавис; китобнавис, китобаткунанда.

ВАРСОҚИГӢ ورساقي گويي гуфт. ҳарзагӯӣ, гуфтани гапи бемаънӣ ва бемаврид.

ВАРСОҚИХОНӢ ورساقي خواني сергапӣ, беҳудагӯӣ, сафсатагӯӣ, лофзанӣ.

ВАРСОҚӢ ورساقي суҳанҳои беҳудаю бемаврид, сафсата, лофу газоф; **варсоқӣ хондан (гуфтан)** сафсата гуфтан, сергапӣ кардан, пургӯӣ кардан.

ВАРТА а. ورطه 1. ҷои пурхатар, маҳалли ҳалокатовар (аз қабили ҷарӣ, партгоҳ). 2. маҷ. гирдоб, ҷои хатарноки оби дарё, баҳр ва ғ.; ба тариқи истиора: **вартаи ҳалокат**, **вартаи фалокат**; **вартаи ҳаёт** гирдоби зиндагонӣ.

ВАРТИШ ورتش ниг. бедона.

ВАРТИШБОЗ ورتشباز бедонабоз.

ВАРТИШБОЗӢ ورتشبازي бедонабозӣ.

ВАРТОВИСТАН ورتاويستن кҳн. тоб доштан, тобовар будан, тоб овардан, таҳаммул кардан.

ВАРТОҶ ورتاج кит. офтобпараст (растанӣ).

ВАРХЕЗИДАН ورخيزيدن бархостан, баланд шудан.

ВАРЧИДАН ورچيدن барчидан, ҷамъ кардан.

ВАРҶ ورج арз, арзиш, кадр, мартаба.

ВАРҶМАНД ورجمند арҷманд, дорои кадру мартаба, бообрӯ, боэҳтиром.

ВАРШИКАСТ ورشکست *кит.* шикаст, шикастхӯрӣ (*дар тиҷорат*); муфлисӣ, хонасалот шудан бо сабаби зиёд будани қарз (нисбат ба дорой).

ВАРШИКАСТА ورشکسته дучори варшикастшудагӣ, шикастхӯрда, муфлисшуда.

ВАРШИКАСТАГӢ ورشکستگی вазъияти варшикастхӯрда, ки аз додани қарз очиз аст.

ВАРШИКАСТАН ورشکستن 1. дучори шикаст шудан, шикаст хӯрдан. 2. *мач.* муфлис шудан, хонахароб гаштан, хонасалот шудан.

ВАРШУДАН ورشدن боло рафтан, барафрӯхта шудан, фурузон шудан.

ВАСАН I *а.* وشن *кит.* бут, санам.

ВАСАН II *а.* وسن *кит.* хоби сабук, пинак, ғанаб.

ВАСАРҒА و سرغه навъи ангури хуштаъми донаҳояш лӯнда.

ВАСАТ *а.* وسط миёна; мобайн, миёнаҷо: дар васати баҳр, васати сахна.

ВАСАТӢ وسطی *кит.*, мансуб ба васат; мобайнӣ.

ВАСАТУССАМОӢ *а.* وسط السماع *нуч.* миёнаи осмон, баландтарин нуктае дар осмон, ки Офтоб дар вақти ҳаракати худ дар нисфи рӯз ба он мерасад.

ВАСАХ *а.* و سخ *кит.* чирк, рим, ки аз реш барояд.

ВАСВАСА *а.* و سوسه 1. фикру хаёле, ки ба роҳи бад мебарад, андешае, ки ба бадӣ мебарад, нияту андешаи бад. 2. игво, фитна, шӯрангезӣ, ташвиқ ба ягон кори бад, таҳриқоти бад. 3. шакку шубҳа; гумони бад; **васваса кардан (намудан)** ба кори бад таҳрик кардан, ба роҳи бад андохтан; шӯрондан; баддил кардан касеро; **ба (дар) васваса афтодан** а) ғалаба кардани андешаҳои бад; ба фикру хаёлҳои бад афтодан; б) воҳима зер кардан; **ба васваса андохтан тарзи бавоситаи ба (дар) васваса афтодан; васвасаи шайтонӣ** талқини фикру андешаҳои фитнаангез; андешаи бад, бадгумонӣ.

ВАСВАСААНГЕЗ و سوسه انگيز ба васваса андозанда, ба фикри бад баранда: **фикри**

васвасаангез.

ВАСВАСАБОЗ و سوسه باز *ниг.* **васвасақор.**

ВАСВАСАГАР و سوسه گر *ниг.* **васвасаангез.**

ВАСВАСАҚОР و سوسه کار он ки васваса меандозад, васвасабоз.

ВАСВАСАМАНД و سوسه مند дорои васваса, дорои хаёлҳои мубҳам.

ВАСВОС *а.* و سواس 1. ҳолати каси ба васваса гирифта, хаёлотӣ (*одатан ҳамчун бемории рӯҳӣ*). 2. бадгумонӣ; ваҳму ҳарос.

ВАСВОСӢ *а.* و سواسӣ *марбут ба* **васвос**; мубтало ба васвос, дудила; гирифтори бемории васвос (*ваҳмакӣ, бадгумонӣ ва нобоварӣ*), хаёлотӣ: **васвосӣ шудан.**

ВАСВОСОМЕЗ و سواس آميز ҳамроҳ ба васвос, дорои васвос.

ВАСЕӢ و سيعى 1. вусъат, фарохӣ, паҳноварӣ. 2. бар, муқоб. қад (*ё дарозӣ*); **ба васеӢ** ба бар.

ВАСЕӢ *а.* و سيع 1. кушод, фарох, паҳновар; *муқоб.* **танг**; паҳн; сербар; **васеъ-васеъ** фарох-фарох, кушод-кушод; **биебони васеъ** дашти паҳновар; **остини васеъ** остини фароҳу кушод; **пешонаи васеъ** пешонаи фарох, пешонаи калон; **роҳи васеъ** роҳи калон, роҳи сербар; **ҳавлии васеъ** ҳавлии кушод, ҳавлии калон; **ҷомаи васеъ** ҷомаи бараш аз андоза калон. 2. фарогирандаи бисёр ҷиҳатҳои соҳае; **дониши васеъ** дониши зиёд, маълумоти ҳаматарафа; **мачлиси васеи раёсат** мачлисе, ки ба он ғайр аз аъзои раёсат касони дигари ба масъала дахлдор низ даъват мешаванд; **оммаи васеи меҳнаткашон** ҳамаи табақаҳои аҳли меҳнат, кулли меҳнаткашон; **табақаҳои васеи аҳолӣ** ҳамаи аҳолӣ, умуми аҳолӣ; **қарори васеъ (қабул кардан)** қарори ҳамаи масъалаҳоро фарогиранда ва муфассал (*қабул кардан*); **васеъ кардан** а) сербар кардан; калон кардан (*роҳеро, ҷоеро*); б) зиёд кардан; дар ҳаҷм, масоҳат ё миқдор афзудан (*мас., кореро майдони киштро*); **васеъ шудан (гардидан)** а) *тарзи бевоситаи васеъ кардан*; б) вусъат (*инкишоф*) ёфтан; **ҷаҳонбинӣ васеъ шудан//доираи назар васеъ шудан** зиёд, амиқ ва ҳаматарафа гаштани тасаввурот,

дониш ва шавку мароқи касе; ◇ **дилро васеъ кардан** парво накардан, ғам нахӯрдан.

ВАСЕЪПЕШОНӢ وسیع‌پشانی 1. он ки пешо-
ниаш фарох аст. 2. *мач.* серризк.

ВАСЕЪЧӢЯК وسیع‌جویک *кишов.* дорои чӯяк-
ҳои васеъ (*oid ба кишт*).

ВАСЕЪШАВӢ وسیع‌شوی *исми амал аз васеъ*
шудан; вусъат пайдо кардан; **васеъшавии**
истехсолот; **васеъшавӣ аз гармӣ** *физ.*
тағйир ёфтан, яъне бузург шудани ҳаҷми
ҷисм дар натиҷаи гарм кардан.

ВАСИГӢ وسیگی 1. васӣ будан; амали васӣ,
васоят. 2. *мач.* парасторӣ.

ВАСИҚ *а.* وثیق *кит.* устувор, маҳкам.

ВАСИҚА *а.* وثیقه 1. *кит.* аҳду паймони
устувор; аҳднома. 2. *таър.* ҳуҷҷате, ки дар
он ҳуқуқи моликияти касе ба чизе
(*хусусан молу мулки ғайриманқул*) қайд
шудааст: **васиқан замин**, **васиқан ҳавлӣ**;
васиқа кардан.

ВАСИЛА *а.* وسیله 1. воситаи ба даст овардани
чизе, воситаи иҷрои коре, роҳи расидан ба
мақсаде, восита: **василаи рӯзгузаронӣ**, **ба**
василаи...; **ба ин васила** ба ин восита, ба
ин роҳ. 2. сабаб, баҳона: **ба ҳар васила** ба
ҳар роҳ.

ВАСИЛАСОЗ وسیله‌ساز 1. фароҳамоварандаи
имконот ва шароити лозим барои расидан
ба ҳадафе ё барои ҳалли мушкилот; чора-
соз. 2. баҳоначӯӣ, баҳонаталаб.

ВАСИЛАСОЗӢ وسیله‌سازی баҳоначӯӣ, баҳона-
талабӣ.

ВАСИЛАЧӢӢ وسیله‌جویی *ниг.* **василасозӣ.**

ВАСИЛАЧӢӢ وسیله‌جوی *ниг.* **василасоз.**

ВАСИМ *а.* وسیم *кит.* зебо, хубрӯӣ, дорои
нишони зебоӣ.

ВАСИЯТ *а.* وصیت супориши пеш аз марг ё ба
сафарравандаи шахс ба бозмондагони худ,
орзую хоҳиш ё насиҳате, ки шахс қабл аз
мурдан изҳор мекунад: **васият кардан** (*на-*
мудан), **васияти касеро иҷро кардан**.

ВАСИЯТГАР وصیت‌گر меросдиҳанда, супо-
ришдиҳанда; насиҳатгар.

ВАСИЯТКУНАНДА وصیت‌کننده он ки васият
медихад; насиҳаткунанда.

ВАСИЯТНОМА وصیت‌نامه varaқае, ки васияти
касе ҳамчун ҳуҷҷат дар он навишта шуда-
аст.

ВАСӢ *а.* وصی ҳуқ. он ки ба ӯ коре васият
карда шудааст, саробони фарзандони
ноболиғ (*то расидан ба балогат*) ва молу
мулки шахсе аз рӯи васият, иҷрокунандаи
васият.

ВАСКОРА وسکاره *кит.* деги калон.

ВАСЛ *а.* وصل 1. пайваст, пайванд, часпондан
ё часпидани чизе бо чизе. 2. ба ҳам раси-
дан, ба дидори ҳамдигар расидани ошиқу
маъшук, висол: **шаби васл**, **айёми васл**;
васл кардан а) пайванд кардани чизе ба
чизе, часпондан, бастан; б) *тех.* насб кар-
дан, маҳкам карда шинондан, ба чое гу-
зоштани ягон дастгоҳ; **васл шудан** пайванд
(пайваст) шудан; якҷоя шудан.

ВАСЛА I *а.* وصله *кит.* порчаи матоъ ва чарме,
ки ба ҷои дарида ё кандашудаи либос,
пойафзол медӯзанд ё мечаспонанд, ямоқ,
пина, дарбеҳ.

ВАСЛА II *а.* وصله *збш.* аломате дар имлои
арабӣ ба шакли ا, ки дар болои ҳарфи
алиф гузошта шавад, ба якҷоя хондани ду
калима ишора мекунад.

ВАСЛАДОР وصله‌دار дарбеҳдор, поргидор.

ВАСЛАК وصلک *нав.* воситаи пайваст ё қатъ
кардани чараёни барқи таҷҳизоти барқӣ
(*асбобҳои рӯшноӣ, бухорӣ, дарзмол, радиову*
телевизор ва ғ.).

ВАСЛГАР وصل‌گر васлкунанда, пайвандгар.

ВАСЛГАРӢ وصل‌گری пайваст кардан, васл
кардан; амали васлгар.

ВАСЛӢ وصلی *мансуб ба* **васл**; васлшуда, пай-
вандӣ.

ВАСЛКУНАНДА وصل‌کننده *ниг.* **васлгар.**

ВАСЛХОӢ وصل‌خواه *ниг.* **васлчӯӣ.**

ВАСЛЧӢ وصل‌جو талабгори висол, чӯян-
даи дидори ёр, чӯӣи висол.

ВАСЛШАВАНДА وصل‌شونده *сифати феълии*
замони ҳозира аз **васл шудан**; пайванд-

шаванда, баҳамрасанда, часпанда.

ВАСЛШУДА وصل شده *сифати феълии замони гузашта аз васл шудан*; ба ҳам пайваста, ба ҳам пайванд.

ВАСМА *а.* وسمه *гиёҳест, ки занону духтарон баргҳои онро фишурда, оби сабзи нилгунашро ба абрӯвони худ мемоланд; ўсма, вусма.*

ВАСМАТ *а.* وصمت *кит.* 1. айб, нуқсон. 2. доғи нанг, шармандагӣ.

ВАСНӢ وسنى *ду зани як шавҳар нисбат ба ҳамдигар; палонч, кундош, бохчун.*

ВАСНОД وسناد *кит.* бисёр, хеле, хеле зиёд.

ВАСОВИС *а.* وساوس *ч.* васваса.

ВАСОӢ *а.* وصايا *ч.* васият.

ВАСОӢНОМА وصايانامه *кит.* андарзнома, насихатнома.

ВАСОИҚ *а.* وثائق *ч.* васиқа.

ВАСОИЛ *а.* وسائل *ч.* васила; **васои** зиндагӣ воситаҳои рӯзгузаронӣ; **васои** ҳамлу нақл воситаҳои нақлиёт, воситаҳои боркашонӣ ва мусофиркашӣ.

ВАСОИТ *а.* وسائط *ч.* восита.

ВАСОҚАТ *а.* وثاقت *устуворӣ, пойдорӣ.*

ВАСОТАТ *а.* وساطت *восита шудан, миёнаравӣ, миёнчигарӣ.*

ВАСОЯТ *а.* وصايت 1. васият, супориши васӣ. 2. васигӣ; вазифа ва кори васӣ; **ба васояти** худ **гирифтан** парасторӣ ва назорати касеро (*бачаи ноболиг, бемори рӯҳӣ ва ғ.*) ба ӯҳдаи худ гирифтан.

ВАСОЯТАН *а.* وصايتاً *кит.* ҳамчун васӣ, ба сифати иҷрокунандаи васияти касе.

ВАССА وسته *чӯбҳои борику кӯтоҳе, ки байни болорҳои сақфи хона кӯндаланг чида мешаванд; ♦* **васса шумурдан** *а)* хомӯш истодан; *б)* бекор будан, бо коре машғул набудан.

ВАССАБӢРӢ وسته بوريا *сақфе, ки ба ҷои васса ходачаҳои роғ-роғ гузошта, бо бӯрӣ ҷамиш мепӯшонанд.*

ВАССАЛ *фр.* وصال 1. таър. феодали асрҳои миёнаи Аврупои Ғарбӣ, ки ба заминдори аз худ калонтар тобеъ буд ва ба ӯ бочу хироч меод. 2. шахс ӯ давлате, ки ба шахс ӯ давлати дигар тобеъ аст, зердаст, мутеъ.

ВАССАЛОМ *а.* والسلام *ҳамин асту бас, тамом, тамом шуд, гап ҳамин (дар мавриди ба охир расидани кор ӯ хоҳише, маҳдуд гардондани талабе гуфта мешавад): нома тамом (кор тамом) вассалом.*

ВАССАҶУФТ وسته جفت *сақфе, ки аз болои болорҳояш зич васса чида шудааст.*

ВАССОФ *а.* وصاف *васфкунанда, васфӣ, таърифу тавсифгар, тасвиркунанда; вассофи гул киноя аз булбул.*

ВАССОФӢ وصافي *васфгарӣ, санохонӣ, мадҳгӯӣ.*

ВАСТӢ وستی *кит.* шарҳ, тафсир (*аз номи Авасто*).

ВАСФ *а.* وصف 1. баёни чигунагии чизе, тасвири ҳол, сифату шарҳи ҳоли касе. 2. таъриф, тавсиф; мадҳ; **дар (бар) васфи... // ба васфи...** *а)* дар баёни..., дар зикри..., дар хусуси..., бахшида ба... *б)* дар таърифи..., бахшида ба тавсифи..., дар мадҳи...; **васф кардан (намудан)** *а)* тасвир кардан; *б)* таърифу тавсиф кардан, хислатҳои хуби касе ӯ чизеро баён кардан (*мас., дар шеър*). 3. хосият, сифат, хислат.

ВАСФИЯ *а.* وصفيه *адш.* шеъри дар васфу мадҳи касе гуфташуда.

ВАТАН *а.* وطن 1. ҷои таваллуд ва нашъунамо (*мас., деҳа, шаҳр, мамлакат*), зодгоҳ, меҳан; ҷои баромаду пайдоиши чизе. 2. ҷои истиқомат, манзил, макон, маскан; **ватан кардан** ҷои истиқомат ихтиёр кардан, манзил гирифтан. 3. диёр, сарзамин, кишвар, мамлакат; **дар роҳи ватан // барои ватан** дар ҳифзи диёру кишвари худ; **чалони ватан кардан** маҷбуран ӯ аз рӯи ноилоҷӣ тарки диёр кардан.

ВАТАНБЕЗОР وطن بيزار *он ки аз шароити ватан норозӣ шуда, илоҷи аз он дур шуданро мекунад; он ки ба ватан муҳаббат надорад.*

ВАТАНГАДО وطن گدا *он ки дар орзуи ватан*

дар ғарибӣ умр ба сар мебарад; овора, ғариб.

БАТАНГУРЕЗ وطن گريز гурезанда аз ватан; тарки ватанкарда.

БАТАНДОР وطن دار соҳиби ватан, соҳиби макону ҷой.

БАТАНДӢСТ وطن دوست дӯстдорандаи зодгоҳи худ; содиқ ба халқу ватани худ, ба халқу ватани худ меҳру муҳаббат дошта, меҳанпараст, ватанпараст, ватанпарвар.

БАТАНДӢСТӢ وطن دوستӣ меҳру муҳаббат ба ватан, дилбастагӣ ба ватан, ҳубби ватан, меҳандӯстӣ.

БАТАНДӢСТОНА وطن دوستانه аз рӯи дӯстдоштани ватани худ, меҳанпарастона.

БАТАНӢ وطنى мансуб ба **ватан**; дар диёри худ сохташуда; дар мамлакати худ ба вучуд омада, худӣ, меҳанӣ: **махсулоти ватанӣ**, **чанги ватанӣ** чанг бо истилогарони аҷнабӣ барои озодӣ ва истиқлолияти ватан.

БАТАНПАРАСТ وطن پرست ниг. **ватандӯст**.

БАТАНПАРАСТӢ وطن پرستӣ ниг. **ватандӯстӣ**.

БАТАНПАРАСТОНА وطن پرستانه ниг. **ватан** дӯстона.

БАТАНПАРВАР وطن پرور ниг. **ватандӯст**.

БАТАНПАРВАРӢ وطن پروری ниг. **ватандӯстӣ**.

БАТАНФУРӢШ وطن فروش хоини ватан, хиёнаткори халқу ватан.

БАТАНФУРӢШӢ وطن فروشی хиёнат ба ватан, хоинӣ ба халқу ватан.

БАТАНХОӢ وطن خواه ниг. **ватандӯст**.

БАТАНХОӢӢ وطن خواهی ниг. **ватандӯстӣ**.

БАТАР а. وتر кит. 1. *риёз*. хати рост, ки ду нуқтаи ягон хати қачро ба ҳам пайваст мекунад, хорда; **ватари зовия** *риёз*. хати рости секунча, ки дар муқобили кунчи рост воқеъ аст, гипотенуза. 2. тори асбоби мусиқӣ. 3. зеҳи камон, ресмони камон.

БАТВОТ а. وطوط 1. кит. кӯршапарак, хаффош. 2. *мач*. заифҷусса, хурд ва лоғар.

БАТЕРПОЛО англ. وتيرپالا варз. тӯббозии рӯи

об.

БАТИРА а. وتيره кит. роҳу равиш, тарз, тариқа.

БАТО а. وطا кит. густурданӣ фарш, палос; **вато кардан** густурдан, паҳн кардан, андохтан.

БАТТ англ. وتّ физ. воҳиди ченаки иқтидори ҷараёни барқ.

БАТТ-СОАТ وتّ ساعت физ. воҳиди қиёсии ченаки қувваи барқ, ки ба кори дар як соат бо иқтидори як ватт иҷрошаванда баробар аст.

БАФД а. وفد кит. 1. расулӣ, рисолат, пайғомбурдан назди касе. 2. ҳайати сафорат, ҳайати элчиён, вакилон, намояндагон, фири-стодагон.

БАФӢ а. وفی ниг. **вафодор**.

БАФӢӢ олм. وفلى гуфт. навъи нони қандии тунук, ки дар рӯяш нақшҳои чорхона до-рад.

БАФО а. وفا ба ҷо овардани қавлу ваъда; пойдорӣ дар аҳду паймон, садоқат дар дӯстию муҳаббат, сидқ: **меҳру вафо**, **сидқу вафо**; **вафо доштан** садоқат доштан; содиқ будан, дар аҳди худ устувор будан; **вафо кардан (намудан)** ба аҳд (паймон, ваъда ва қавли худ) устувор истодан, садоқат нишон додан, иҷро кардани аҳду паймон ва қавлу ваъдаи худ; **агар умр вафо кунад...** агар умр боқӣ бошад..., агар зинда бо-шем...

БАФОАНДЕШ وفاندیش вафопарвард, вафо-парварда.

БАФОГАР وفاگر ниг. **вафодор**.

БАФОДОР وفادار 1. устувор дар дӯстию муҳаббат, бовафо, содиқ: **дӯсти вафодор**, **ёри вафодор**. 2. ҳақшинос, қадршинос, сипосгузор: **фарзанди вафодор**, **шогирди вафодор**.

БАФОДОРӢ وفاداری 1. содиқ ва устувор бу-дан дар муҳаббат ва дӯстӣ, бовафой, са-доқат. 2. ҳақшиносӣ, қадршиносӣ, сипос-гузорӣ: **вафодорӣ кардан**, **вафодорӣ нишон додан**.

ВАФОКЕШ وفاكيش *кит.* он ки сидку вафоро оини худ кардааст, вафодор.

ВАФОНОМА وفانامه ахдномаи дӯстиву вафодорӣ.

ВАФОПАРВАРДА وفاپورده *кит.* вафодор, бовафо, садоқатманд.

ВАФОПЕША وفاپیشه вафодор, бовафо, содик.

ВАФОТ *а.* وفات марг, фавт: **рӯзи вафот, соли вафот, баъд аз вафоти...; вафот ёфтан** (кардан) мурдан, фавтидан.

ВАФОҚҶӢ وفاجوی чӯяндаи вафо, толиби вафо.

ВАХИМ *а.* وخيم *кит.* ногувор; носозгор; душвор, сахт; хатарнок, бад: **окибати вахим доштан.**

ВАХОМАТ *а.* وخامت *кит.* носозгорӣ; душворӣ, сахтӣ; хавфнокӣ, хатарнокӣ.

ВАХОМАТОМЕЗ وخامتآمиз хатарнок, омехта ба хатар.

ВАХОНӢ وхани 1. мансуб ба **Вахон**; забони вахонӣ. 2. зода ва сокини Вахон.

ВАХШ وخش 1. *кит.* ибтидо, оғоз. 2. номи илоҳаи обу обёрест дар тасаввури бохтариёни қадим. 3. номи водиест дар қисми ҷанубу ғарбии Тоҷикистони ҳозира, ки дар ҷараёни дарёи Вахш (*яке аз шохобҳои Амударё*) воқеъ гардидааст.

ВАХШИЧ وخشيچ *бот.* гиёҳи буттагии худрӯ, ки баргу гулҳои он хушбӯӣ аст ва ҳамчун доруворӣ истифода мешавад.

ВАХШУР وخور *кит.* пайғамбар, расул.

ВАҲ وه 1. *нидои тааҷҷуб ва таҳсин* ачаб!, ачабо!, чӣ хуш!; **ваҳ-ваҳ** нидое, ки тааҷҷуби зиёд ва аз чизе ба вачд омаданро ифода мекунад. 2. *нидо* бонге, ки барои нохост тарсондани касе ба тариқи шӯҳӣ мебароранд.

ВАҲАБ *а.* وهب *ниг.* ваҳб.

ВАҲАҚ *а.* وحق *ниг.* ваҳқ.

ВАҲАЛ *а.* وهل *кит.* лой, гил; лойдон; ботлоқ.

ВАҲАНГ وهنگ *кит.* ҳалқаи чӯбин, ки бар

сари ресмон банд карда, дар вақти бастанӣ бор сари дигари ресмонро аз он ҳалқа гузаронда борро маҳкам баста устувор мекунад.

ВАҲБ//ВАҲАБ *а.* وهب бахшидан, ато кардан; бахшиш, ато.

ВАҲБӢ وهبي мансуб ба ваҳб.

ВАҲДАТ *а.* وحدت 1. ягонагӣ; сарчамъӣ, муттаҳидӣ; **ваҳдати маънавӣ** ягонагӣ аз ҷиҳати фикру ақида, як будани мафкура. 2. *д.* эътиқод ба ягонагии Худо.

ВАҲДАТИСТОН وحدتستان *кит.* ҷой ва макони ваҳдат.

ВАҲДАТОБОД وحدتآباد 1. *кит.* дунё, олам. 2. *мач.* ҷой ва макони ваҳдат.

ВАҲДАТСАРО وحدتسرا *ниг.* ваҳдатобод.

ВАҲДОНИЯТ *а.* وحدانيت *д., фалс.* ягонагӣ, яктоии Худо.

ВАҲДОНӢ وحدانى *кит.* ягона, якто.

ВАҲИД *а.* وحيد якка, танҳо; ягона, якто.

ВАҲИДАН *а.* وحيداً *кит.* ба танҳой; **фардан-вахидан** яккаву танҳо, бе ҳамроҳ.

ВАҲИШ *а.* وحش *кит.* бад, зишт, хунук.

ВАҲӢ *а.* وحى *д.* паёми Худованд ба пайғамбар; нидои илоҳӣ.

ВАҲҚ//ВАҲАҚ *а.* وحق *кит.* каманд, таноб, гарданбанди ҳайвонот.

ВАҲЛ *а.* وهل *ниг.* ваҳал.

ВАҲЛА *а.* وهله *кит.* 1. фурсати як мижазанӣ, лаҳза, дам, он. 2. навбат, карат; **дар ваҳлаи аввал** дар навбати аввал.

ВАҲЛАТАН *а.* وهلتاً *кит.* дафъатан, даррав, якбора.

ВАҲМ *а.* وهم 1. тарс, бим, хавф, ҳарос (*бештар беасос*); **ваҳму ҳарос, тарсу ваҳм; ваҳми ҷон** тарси ҷон, ҳавли ҷон; **ваҳм кардан** тарсидан, ҳаросидан. 2. *кит.* ҳаёл, тасаввур, гумон; **ваҳми беасл** ҳаёли хом, гумони беасос; **ваҳм гирифтан** воҳима пахш кардан; **ваҳм зер кардан** ба воҳима афтодан, ҳисси тарсу бим фаро гирифтани касе ро (*мас., аз танҳой, торикӣ*).

ВАҲМАК//ВАҲМАКӢ *وهمک//وهمکی* *гүфт.* тарсу, тарсончак, касе, ки ба осонӣ ва беасос ба тарсу ҳарос меафтад.

ВАҲМАНГЕЗ *وهمانگيز* *воҳиманок,* даҳшатнок, бадвоҳима.

ВАҲМГИРИФТА *وهم گرفته* *ниг. ваҳшатзада.*

ВАҲМИДАН *وهميدن* тарсидан, ҳаросидан, ба ваҳм афтодан.

ВАҲМӢ *وهمی* *ниг. ваҳмак.*

ВАҲМНОК *وهمناк* хавфнок, даҳшатнок, бадвоҳима.

ВАҲҲОБ *ا. وهاّب* *кит. бисёр* баҳшанда, босаховат.

ВАҲҲОБИЯ *а. وهايبه* *д., чараёни* динию сиёсии равияи суннии ислом, ки бозгашт ба исломи асили муҳаммадӣ, тавҳид ва тарки авлиёпарастиро тарғиб намуда, иҷрои баъзе фаризаҳои дини исломро ҳатмӣ ҳисоб намекунад (*асосгузориш Муҳаммад ибни Абдулваҳҳоб (а. 18) мебошад*).

ВАҲҲОБӢ *وهابي* пайрави чараёни ваҳҳобия.

ВАҲҲОЧ *а. وهاج* *кит. бисёр* дурахшон, дурахшон, тобон, фурузон: **чароғи ваҳҳоч, шамъи ваҳҳоч.**

ВАҲШ *а. وحش* *кит. 1. ваҳшӣ, ёбой, даштӣ. 2. исми чомеъ* ҳайвоноти ваҳшӣ; **ваҳшу тайр** ҳайвоноти парандагони ваҳшӣ.

ВАҲШАТ *а. وحشت* *1. рамандагӣ, рамидан, худро ба канор кашидан. 2. тарс, бим, хавф, воҳима, даҳшат. 3. ваҳшигӣ, ваҳшоният, дарандагӣ. 4. маҷ. бедодгарӣ, чабру зулми беандоза; дар ваҳшат//ба ваҳшат* ҳаросон, ба воҳима афтода; **ваҳшат кардан** саҳт тарсидан, ба даҳшат омадан; **ба ваҳшат андохтан** саҳт тарсондан; **ба ваҳшат афтодан** саҳт тарсидан, ба воҳима афтодан.

ВАҲШАТАНГЕЗ *وحشتانگيز* даҳшатовар, ваҳмангез, бадвоҳима: **манзараи ваҳшатангез.**

ВАҲШАТАФЗО *وحشتافزا* боиси тарсу бими зиёд, афзояндаи тарсу ваҳм.

ВАҲШАТГОҲ *وحشتگاه* *ниг. ваҳшаткада.*

ВАҲШАТЗАДА *وحشتزده* *1. ба воҳима афтода, ба даҳшат афтода. 2. раманда, одамгурез, ваҳшӣ.*

ВАҲШАТЗАДАГӢ *وحشتزدگی* ба ҳарос афтодагӣ, даҳшатзадагӣ, ҳаросонӣ.

ВАҲШАТЗО *وحشتزا* ҳавлангез, бимнок, даҳшатовар.

ВАҲШАТКАДА *وحشتکده* *1. ҷои пурваҳшат, ваҳшатхона. 2. маҷ. дунё.*

ВАҲШАТНОК *وحشتناک* даҳшатнок, воҳиманок, махуф.

ВАҲШАТОБОД *وحشتآباد* *маҷ. дунё, ҷаҳон.*

ВАҲШАТОВАР *وحشتآور* ваҳшатангез: **харобазори ваҳшатовар.**

ВАҲШАТСАРО *وحشتسرا* *ниг. ваҳшатоҷод.*

ВАҲШАТФИЗО(Ӣ) *وحشتفزا(ی)* *ниг. ваҳшат-афзо.*

ВАҲШИВОР *وحشیوار* *ниг. ваҳшиёна.*

ВАҲШИГАРӢ *وحشیگری* *ниг. ваҳшигӣ.*

ВАҲШИГӢ *وحشیگی* *1. рамандагӣ; одамгурезӣ. 2. кирдори ба ҳайвони ваҳшӣ хос, дарандагӣ, бераҳмӣ.*

ВАҲШИЁНА *وحشیانه* *1. рамида, рам карда; мисли одами ёбой (гурехтан). 2. мисли ҳайвони ваҳшӣ; ба ҳайвони ваҳшӣ хос; дарандавор; бераҳмона; зулму бедодгарии ваҳшиёна; муомилаи наъраи ваҳшиёна, ваҳшиёна нигоҳ кардан.*

ВАҲШИМИЗОҶ *وحشیمزاج* *ниг. ваҳшисирӣ.*

ВАҲШИСИРИШТ *وحشیسرشت* ваҳшитабиат, дарандаҳӯ; бераҳм.

ВАҲШИСИФАТ *وحشیصفت* *1. одамгурез; раманда. 2. ваҳшимонанд, ваҳшитабиат.*

ВАҲШИТАБИАТ *وحشیطبیعت* *ниг. ваҳшисирӣ.*

ВАҲШИТАБӢ *وحشیطبع* *ниг. ваҳшитабиат.*

ВАҲШИЯТ *а. وحشیت* *ниг. ваҳшоният.*

ВАҲШӢ *وحشی* *1. ёбой, даштӣ; муқоб. хонагӣ (оид ба ҳайвонот ва парандагон): мурғи ваҳшӣ, оҳуи ваҳшӣ, ҳуки ваҳшӣ. 2. дар*

ҳолати табиӣ воқеъгардида; ба одам ром нашуда; саркаш: **дарёи ваҳшӣ, рӯди ваҳшӣ**. 3. дар ҳолати ҷамъияти ибтидоӣ воқеъгардида, ғайри мутамаддин: **қабиларо ваҳшӣ, қавмҳои ваҳшӣ**. 4. раманда, одамгурез, ваҳшитабъ. 5. *мач.* бераҳм, золим, бедодгар, барбар.

ВАҲШОНИЯТ وحشانيت 1. ваҳшигӣ, дарандагӣ; бераҳмӣ, зулму бедодгарии беандоза; **бо камолӣ ваҳшониёт** ниҳоят бераҳмона. 2. *мач.* ҷаҳолат, беҳабарӣ аз маданияти инсонӣ.

ВАҲШОНӢ وحشاني *ниг.* ваҳшиёна.

ВАЧ *бот.* وج шамшергӣҳ.

ВАЧАБ وجب 1. панҷаи даст дар ҳолати тамом кушода будани ангуштҳо. 2. масофае, ки ба панҷаи даст дар ҳолати калон кушода шудани ангуштон баробар аст; **об, ки аз сар гузашт, ҷӣ як вачаб, ҷӣ сад вачаб** (*зарб.*) **як вачаб замин** андак замин; **вачаб ба вачаб // вачаб-вачаб** ҳеҷ чоро намонда, аз як сар, тамоман; **як вачаб буд, ки ...** бисёр хурд буд, ки..., аз хурдиаш...

ВАЧАЛ *а.* وجل *кит.* тарсу бим, ҳарос, хавф.

ВАЧАНОТ *а.* وجنات 1. ҷ. **вачна/вачна(т)**. 2. *мач.* намуди берунӣ, зоҳирӣ.

ВАЧАУЛБАТН *а.* وجع البطن *кит., тиб.* шикамдард, дарди шикам.

ВАЧҚАРОС وجراس *калимаи тақлиди овоз*, ки ҳолати ларзидани бадани инсонро аз таъсири сухани ниҳоят нохуш ё дидани ягон чизи даҳшатангез ифода мекунад.

ВАЧАЪ *а.* وجع *кит.* дард, ранҷ; беморӣ.

ВАЧД *а.* وجد *бехудӣ* аз хурсандӣ, ғояти шавқу шодӣ, завқ; **бо вачди тамом** бо шавқу завқи бениҳоят, бо эҳсосоти баланд; **ба вачд омадан** худро гум кардан аз ғояти шавқу завқ, ба ҳаяҷон омадан, рӯҳбаланд шудан.

ВАЧДАФЗО وجدافزا *афзункуандаи шодӣ, шодифзо.*

ВАЧДОМЕЗ وجدآمیز *кит.* хурсандона, шодидӣна.

ВАЧЕХ *а.* وجيه *кит.* 1. мӯътабар, мӯхтарам,

баобрӯ. 2. хушрӯ, хушсурат, хушнамул.

ВАЧЕЪ *а.* وجيع *кит.* дарднок, пурдарду алам.

ВАЧИЗ *а.* وجيز *мухтасар, мӯҷаз, кӯтоҳ.*

ВАЧНА(Т) *а.* وجنت *кит.* рухсора, рух, бари рӯй.

ВАҚОЗАТ *а.* وجازت *ихтисор, мухтасарӣ (дар нутқ).*

ВАҚОҲАТ *а.* وجاهت қиёфа, чехра, намуди зоҳирӣ; авзоъ: **аз вачоҳати ӯ маълум буд, ки ..., аломати шодӣ аз вачоҳаташ хувайдо буд.**

ВАЧҲ وجه 1. сабаб, далел, асос; **аз ин вачҳ а)** аз ин сабаб, аз ин рӯ, аз ин ҷиҳат; **бинобар ин; б)** аз ин хусус, дар ин бора; **бе ҳеҷ вачҳ** бесабаб, беҳуда, бе ягон асос; **вачҳ гуфтан а)** сабаб нишон додан; далел овардан; баҳона кардан; **б)** *мач.* ҳисоби кардан, (қарзро пардохта) ҳисобро баробар кардан. 2. тавр, тарз, тариқа, тартиб; **ба вачҳе ки...** чи тавре ки..., тавре ки...; **бар вачҳи зайл** ба тариқи зайл, ба тартиби зерин; *чунин*. 3. *кит.* пул, маблағ; **вачҳи маош** маблағ барои таъмини зиндагонии рӯзмарра, воситаи рӯзгузаронӣ. 4. *кит.* сӯй, ҷониб тараф. 5. рӯй, симо, чехра; **вачҳи тамсия зби.** пайдоиш ва баромади калима, сабаби ҷунин номида шудани чизе; решашиносӣ; **вачҳи шаръӣ** қҳн. далели қонунӣ аз рӯи шариат; **аз вачҳи а)** аз хусуси ..., аз бобати..., дар бораи..., аз ҷиҳати...; **б)** барои..., ба хотири...; **в)** ба ивази..., ба бадали...; **аз ҳар вачҳ** аз ҳар ҷиҳат, ҳарҷониба, ҳаматарафа; **ба ҳеҷ вачҳ** ҳаргиз, асло.

ВАЧҲАН *а.* وجها *кит.* бо ягон вачҳ, ба сабаби..., ба сабабе.

ВАШ I وش *мачмӯи донаҳои пахта ва ғозҳои он ки аз ғӯза берун мекашанд.*

ВАШ II وش *сара, хуб; хуш ваши кардан сара кардан.*

ВАШ III وش *ҷузъи пасини калимаҳои мураккаб ба маънии шабех, монанд: моҳваш, париваш.*

ВАШАҚ وشق *зоол.* 1. ҳайвони ваҳшии рӯбоҳмонанди аз паланг хурдтар, ки аз пӯсти он пӯстину дасткаш медӯзанд. 2. пӯсти вашақ, пӯстин аз вашақ.

ВАШАНГ وشنګ 1. милаи оҳанӣ, ки бо он пунбаро аз пунбадона ҷудо мекунад. 2. *лаҳҷ.* тӯдаи харбузаю тарбуз *ва м. инҳ.* **вашанг-вашанг** тӯб-тӯб, хеле зиёд.

ВАШИБОФ وشى باف бофандаи вашӣ (*навъи порчаи қимат, ки дар Ваш (Вашгирд) таҳия мешудааст*).

ВАШИВОР وشى وار 1. монанди вашӣ. 2. сурхранг, гулгун.

ВАШИК وشى کит. пайки тезрафтор, қосиди тезрав.

ВАШИНА وشينه кҳн. чавшан, зирех.

ВАШ(Ш)ИРАЗ وشى راز ранги разӣ (*ангурӣ*), ки ба чомаҳо ранги сурх меодааст.

ВАШИФОМ وشى فام сурхранг.

ВАШӢ وشى 1. *таър.* мансуб ба **Ваш**; шахри қадимие дар Осиёи Миёна дар минтақаи Файзободи Тоҷикистон. 2. як навъ матои абрешимии гулдор: **атласи вашӣ**. 3. *кит.* сурх, сурхранг.

ВАШКАРДА وشكرده пешкор, коргузор.

ВАШКАРИДАН وشكریدن хуб кардан, корхоро ба хубӣ анҷом додан.

ВАШМ I وشم кит. дуд; бухор.

ВАШМ II а. وشم кит. нақше, ки дар бадан бо сӯзанзанӣ ва нилпошӣ кашида мешавад, нақши холкӯбӣ.

ВАШМКАРДА وشم کرده нақши холкӯбӣ карда, холкӯбишуда.

ВАШО وشа бот. гиёҳи буттагӣ ва чандсола, ки аз соқаҳои он моддаи сақичмонанде ба даст меояд, ки дар ҳаво зуд саҳт мешавад, бӯи хос ва масрафи доругӣ дорад.

ВАШОНӢ وشانى кит. як намуди сиккаи тило, ки пастмаҳак будааст (*дар Хуросони қадим*).

ВАШТ وشت кит. хуб, хуш, некӯ.

ВАШТАН وشتن рақсидан, бозӣ кардан, хушӣ кардан.

ВАӢДА а. وعده қавлу қарор оид ба иҷрои коре (*махсусан дар кори нек*): **ваъдаи дидор**, **ваъдаи қатъӣ**, мувофиқи ваъда; (*ба*) рӯзи

ваъда (дар) рӯзи таъйиншуда; **ваъдаи ҳавой** // **ваъдаи подарҳаво** қавли иҷроношуданӣ; **ваъда додан** // **ваъда кардан** (**намудан**) қавл додан барои иҷрои коре; умедвор кардан ба чизе; таъйин кардани мӯҳлат ва ҳаҷми кори иҷро мекардагии худ; **ба ваъда гирифтан** *чизеро* чизеро аз касе барои мӯҳлати муайяне гирифтан, чизеро аз касе гирифта пардохти маблағашро дар мӯҳлати маълуме ӯҳдадор шудан; **ваъда гирифтан аз касе** қавлу қарор гирифтан аз касе барои коре.

ВАӢДАБОЗ وعده باز он ки ваъда медиҳаду иҷро намекунад, ваъдахилоф.

ВАӢДАБОЗӢ وعده بازى ваъда додану иҷро накардан, мувофиқи қавли худ амал накардан, ваъдахилофӣ.

ВАӢДАГӢ وعده گى ваъда шуда; таъйин шуда: **чизи ваъдагири талаб кардан, вақти ваъдагӣ омадан**.

ВАӢДАГОҲ وعده گاه ҷои иҷрои ваъда; ҷои боздид, маҳалли мулоқот.

ВАӢДАДОР وعده دار 1. муддатдор, дорои таърихи иҷро дар оянда. 2. *гуфт.* он ки ба касе барои иҷрои коре қавл додааст.

ВАӢДАКАЖ وعده کز ваъдахилоф, бадқавл.

ВАӢДАНОМА وعده نامه ваъдае, ки ба тариқи хаттӣ навишта мешавад.

ВАӢДАХИЛОФ وعده خلاف он ки ба ваъдаи худ амал намекунад, қавл дода онро ба ҷо намеорад, ваъдашикан.

ВАӢДАХИЛОФӢ وعده خلافى хилофи ваъда амал кардан, қавлу қарори худро иҷро накардан; ваъдашиканӣ: **ваъдахилофӣ кардан**.

ВАӢДАШИКАН وعده شکن ниг. ваъдахилоф.

ВАӢДАШИКАНӢ وعده شکنى ниг. ваъдахилофӣ

ВАӢЗ а. وعظ 1. *д.* гуфтори воиз ё касе аз аҳли дин доир ба корҳои савобу вабол ё ягон мавзӯи динӣ. 2. насихат, панд: **ваъз гуфтан**; а) *д.* суҳан рондан дар мавзӯи динӣ ё савобу убол (*одатан ба тариқи панду насихат*); б) *киноя аз* нутқ кардан, суҳан рондан.

ВАӢЗГӢӢ وعظ گوئى исми амал аз **ваъз гуфтан**; суҳанони пандомез гуфтан, насихатгӯӣ.

ВАЪЗГӢЙ وعظ گوی 1. ниг. **воиз**. 2. маҷ. нотик.

ВАЪЗОМЕЗ وعظ آمیز пандомез, ҳамроҳ ба ваъда.

ВАӢР а. وعر кит. пасту баланд, ноҳамвор, мушкилгузар (*оид ба роҳ*).

ВЕГЕТАТИВӢ ويگيتتيوى биол. физогиранда ва таъминкунандаи сабзишу афзоиши организмҳои ҳайвонот ва наботот; узвҳои физогиранда ва таъминкунандаи сабзишу афзоиши растаниҳо (*реша, тана, барг*); **нашъунамои вегетативӣ** нашъунамои ғайри чинсии растаниҳо (*мас., ба роҳи шинондаи қаламча, дар об реша сабзонда ба ҷои дигар кӯчат қардани шохчаи гулҳо*).

ВЕГЕТАТСИОНӢ ويگيتتسيانى мансуб ба вегетатсия; **давраи вегетатсионӣ** давраи сабзишу расиши растани.

ВЕГЕТАТСИЯ лот. ويگيتتسيه биол. сабзиш ва расиши растани, фаъолияти ҳаётии растаниҳо.

ВЕЖА ويژه ниг. **вижа**.

ВЕКСЕЛ олм. ويكسيل мол. санади қарз; ҳуҷҷати расмӣ, ки дар он маблағи қарз ва мӯҳлати пардохти он нишон дода шудааст.

ВЕКТОР лот. ويكتور *риёз.* порчаи хати рост, ки самти муайян дорад, хати самтдор.

ВЕКТОРӢ ويكتورى мансуб ба **вектор**: **бузургии векторӣ** қимате, ки на танҳо ба микдор, балки ба самт ҳам ифода меёбад.

ВЕЛ ويل кит. раҳо, озод, ба сари худ; **вел қардан** раҳо қардан, воғузоштан; тарк қардан, як сӯ мондан.

ВЕЛГАРД ويلگرد кит. оворагард, беҳудагард.

ВЕЛГАРДӢ ويلگردى кит. оворагардӣ, ҳарзагардӣ.

ВЕЛОСИПЕД фр. ويلاسپيد воситаи нақлиёти ду ё сечарҳае, ки бо фишори по ба фишангҳои он ҳаракат мекунад, ниг. **дучарха**.

ВЕЛОСИПЕДРОН ويلاسپيدران ниг. **дучархарон**; варзишгар дар велосипедронӣ

ВЕЛОСИПЕДРОНӢ ويلاسپيدرانى ниг. **дучархаронӣ**; навъи варзиш, ки иштирокдорони он дар рондани велосипед байни ҳам муСОБИКА мекунад.

ВЕЛОСИПЕДСАВОР ويلاسپيدسوار ниг. **дучархасавор**; савори велосипед; велосипедрон

ВЕНЕРИКӢ وينيركى тиб. бемории олати таносул, бемории чимой.

ВЕНЕРОЛОГ лот. وينيرالاگ тиб. мутахассиси бемориҳои таносулӣ.

ВЕНЕРОЛОГИЯ лот. وينيرالاجيه тиб. соҳаи илм, ки касалиҳои олати таносулро (*сӯзок, сифлис ва ғ.*) меомӯзад ва роҳҳои муолиҷаи онро муайян мекунад.

ВЕНЕРОЛОГӢ وينيرالاگى мансуб ба **венерология**.

ВЕНТИЛ олм. وينتيل тех. даҳонпӯши печдори ғулбаҳо ва дигар асбобҳои найча-шакл барои қатъ ё танзим қардани чараёни об, буғ, ҳаво ва ғ.

ВЕНТИЛЯТОР лот. وينتيليتار асбоби барқии ба вучуд овардани чараёни тези бод (*бо мақсади тоза қардани ҳавои хона, хунук қардани ҷое ва ғ.*), ҳавотозакунак; ғуборкаш; бодбезани барқӣ.

ВЕНТИЛЯТСИЯ лот. وينتيليتسيه 1. тоза қардани ҳавои хона, шамолдихӣ хона ба воситаи вентилятор, таҳвия, тасфийи ҳаво. 2. дастгоҳи тозакунандаи ҳаво ё шамолдихӣ дар хонаҳо, дастгоҳи таҳвия.

ВЕРГУЛ фр. ويرگول грам. аломати фосила (*дар китобат*), ки калимаю ибораҳо ва ё ҷумлаҳо аз якдигар ҷудо мекунад(,).

ВЕРТОЛЁТ р. ويرتاليات ниг. **чархбол**.

ВЕТЕРИНАРИЯ лот. ويتيرنريه илм дар бораи нигоҳубини ҳайвонот, ташхис ва муолиҷаи касалии онҳо; байторӣ.

ВЕТНАМӢ ويطنمى 1. мансуб ба **Ветнам**; **забони ветнамӣ**. 2. зода ва сокини Ветнам.

ВЕТО лот. ويتا ҳуқуқи боздоштан, манъ ё бекор қардани қарори ягон идораи қонунбарор.

ВЗВОД р. وزواد ҳ. 1. қисми на чандон калони аскарӣ иборат аз се отделения (*гурӯҳ*), ки ҷузъи рота, эскадрон ё батарея ҳисоб мешавад. 2. чархаки дандонадори кулангдон ва ё даруни кулфи куланги милтиқ.

ВИБРАТОР лот. *вибратор* тех. олати ба вучуд-орандаи ларзиш (*барои беҳтар шибба ё зич карда рехтани бетон ва ғ.*), навасонгар.

ВИБРАТСИЯ лот. *вибертсия* ларзиш, навасон.

ВИБРИОН фр. *вибрион* бактерияи вергулшакл, ки бештари бемориҳо ба воситаи онҳо ба одам мегузаранд: **вибриони вабо**.

ВИГОН англ. *виган* 1. зоол. хайвони ширхӯри Амрикои Чанубӣ аз чинси лама, ки дорои пашми маҳин мебошад. 2. боф. ресмони аз пашми вигон ва ё пахтаю пашм тофташуда; газвори аз ин ресмон бофташуда.

ВИГНА ибн. *вигна* ниг. **юган**.

ВИДЕО- лот. *видео* ҷузъи пешини калимаҳои *мураккаб ба маънои дидан: видеомагнитофон, видеофилм, видеотелефон ва ғ.*

ВИДЕОМАГНИТОФОН лот. *видеомагнитофон* дастгоҳи намоиши сабти тасвир ва садо.

ВИДЕОНАВОР ибн. *видео* навор барои дастгоҳҳои видеоӣ.

ВИДЕОСИДӢ ибн. *видео* ниг. **висидӢ**.

ВИДЕОТОЛОР ибн. *видео* толор ё умуман ҷои баргузори намоиши видеоӣ.

ВИДЕОФИЛМ ибн. *видео* филм, консерт ва маъракаи сабти навори махсус, ки ба воситаи видеомагнитофон дар телевизор намоиш дода мешавад.

ВИДОД а. *वाद* ниг. **вадод**.

ВИДОӢ ибн. *видео* мансуб ба **видоӢ**; хайрбодӣ.

ВИДОӢ а. *वाद* 1. хайрухуш, хушбошӣ, падруд: **видои вопасин, видои охирин, вақти видоӢ; видоӢ кардан (намудан)**. 2. *нидо* ал-видоӢ!, хайр! хуш бош!, **видоӢ кардан бо чизе киноя аз чизеро тарк гуфтан; аз чизе тамоман ҷудо шудан; зиндагиро видоӢ кардан киноя аз мурдан, вафот кардан**.

ВИДОӢНОМА ибн. *видео* номаи хайрбод.

ВИЖА ибн. *вижа* 1. соф, холис. 2. хоса, баргузида; хос, махсус; **ба вижа** хусусан, махсусан.

ВИЖАГӢ ибн. *вижа* хосият, хислат; хусусият,

чигунагӣ.

ВИЖЖАС/ВИЖЖОС ибн. *вижа* калимаи тақлиди овоз. 1. ниг. **вижаз/вижазос**. 2. овози ибтидои ба ҷӯш омадани об, шир ва ғ. (*дар канори дег*); садои баромадани газ аз обҳои маъданӣ.

ВИЗА лот. *виза* ниг. **раводид**.

ВИЗ-ВИЗ ибн. *виз* калимаи тақлиди овози занбӯр вақти парвоз.

ВИЗВИЗАК ибн. *виз* зоол. як навъи гамбӯс.

ВИЗЗАС/ВИЗЗОС ибн. *виз* калимаи тақлиди овоз. 1. садои парвози занбӯр, магас ва ғ.; садои хаворо бурида гузаштани тир, тозиёна ва ғ.; садои хуштаккашон вазидани шамоли саҳту сард. 2. калимае, ки ҳолати аз дарди сӯзишноке ларзида рафтани баданро ифода мекунад: **вижаз задан (ба ҳар ду маънӣ меояд)**.

ВИЗР а. *وزر* 1. кит. бори вазнин, бори гарон; вазнинӣ, гаронӣ. 2. маҷ. гуноҳ, ҷурм, айб.

ВИҚОР а. *وقار* тамкин, бурдборӣ, вазнинӣ; савлат, ҳайбат; **бо (камоли) виқору тамкин** ниҳоят бурдборона, хеле ботамкинона.

ВИҚОӢ а. *وقاع* амали ҷинсӣ, ҷимоъ.

ВИҚОЯ а. *وقايه* кит. ҳифозат, ҳимоят, ниҳаҷбонӣ, муҳофизати касе (*аз бадӣ ва офат*); «**Мухтасари виқоя**» таър. номи китоби дарсӣ доир ба фикҳ дар мадрасаҳои кӯҳна.

ВИЛЛА лот. *вилла* ниг. **кӯшк**.

ВИЛОДАТ а. *ولادت* ниг. **валодат**.

ВИЛОЯТ I а. *ولاية* 1. минтақаи муайяне, ки аз якҷанд шаҳру ноҳия иборат буда, яке аз воҳидҳои маъмурии марказӣ ҳисоб меёбад: **вилояти Суғд, вилояти Хатлон; вилояти мухтори Кӯҳистони Бадахшон; маркази вилоят** шаҳре, ки дар он идораҳои роҳбарикунанда ва муассисаҳои дигари вилоятӣ ҷойгир шудаанд. 2. кӯн. диёр, кишвар, мамлакат, сарзамин, хитта. 3. кит. воли будан, волигӣ, ҳокимӣ; мақоми ҷонишинӣ.

ВИЛОЯТ II а. *ولاية* амр, фармон.

ВИЛОЯТГИР ولايت گير *кҳн.* кишваркушо.

ВИЛОЯТГИРӢ ولايت گيرى *кҳн.* кишваркушоӣ.

ВИЛОЯТДОРӢ ولايت دارى 1. идора кардани вилоят, раҳбарӣ кардан ба қорҳои вилоят. 2. ҳукуматдорӣ, ҳукмронӣ.

ВИЛОЯТӢ ولايتى 1. мансуб ба вилоят; китобхонаи вилоятӣ, театри вилоятӣ. 2. сокини вилоят, вилоятнишин.

ВИЛОЯТКУШО ولايت کشا *кит.* кишваркушо, ғатҳкунандаи вилоят.

ВИЛОЯТСИТОН ولايتستان *кит.* тасхиркунандаи кишвару вилоят

ВИЛТ *англ.* **ولت** як навъи бемории растаниҳо, махсусан ниҳоли пахта.

В-ИН وين *шакли қўтоҳшудаи ва ин.*

ВИНГОС ونگاس *калимаи тақлиди овози пасти парвози занбӯр, мағас ва ғ.: вингос задан.*

ВИОЛОНЧЕЛ *ит.* **والانچيل** *мус.* як навъ ғиччаки калони чорторӣ.

ВИОЛОНЧЕЛНАВОЗ **والانچيل نواز** он ки виолончел менавозад, навозандаи виолончел.

ВИР وير *ёд, хофиза; зехн, ҳуш.*

ВИРД *а.* **ورد** 1. пай дар пай такрор кардани сухане ё коре; **вирд кардан** такрор кардан. 2. *д.* зикр, дуо, дуохонии пай дар пай (*гайри намоз*); **вирди забон** дар сари забонҳо, дар даҳони ҳама; **вирди забон шудан** (**гаштан**) дар сари забони ҳама будан, мавриди гуфтугӯи умуми гаштани номи касе ё чизе; машхур шудан.

ВИРО **ورا** ёдгирандаи хушёр, омӯзандаи хушзехн.

ВИРУС *лот.* **ويروس** микробҳои хурдтарини тавлидкунандаи бемориҳои гузаранда: **вируси зуком.**

ВИРУСДОР **ويروسدار** он чизе, ки вирусро қабул кардааст.

ВИРУСӢ **ويروسى** мансуб ба вирус.

ВИРУСНОК **ويروسناک** *ниг.* **вирусдор.**

ВИРУСШИНОС **ويروس شناس** он ки вирусҳо ва бемориҳои аз онҳо ба вучудомадаро таҳқиқ мекунад.

ВИРУСШИНОСӢ **ويروس شناسى** як қисми илми микробиология, ки бо таҳқиқи вирусҳо ва бемориҳои аз онҳо сарзананда машғул аст, вирусология.

ВИСИДӢ (**ВӢ.СӢ.ДӢ**) **وسد** [VCD: Video Compact Disk] 1. навъи диски фишурда, ки тасвир ва садо бар рӯи вай қобили сабт ва намоиш аст, видеосидӣ. 2. дастгоҳи пахши чунин намуди дискҳо.

ВИСКИ *англ.* **وسكى** араке, ки дар Инглистон ва Иёлоти Муттаҳидаи Амрико аз шираи чав ё ҷуворимакка тайёр мекунад.

ВИСОДА *а.* **وساده** *кҳн.* болишт, болин.

ВИСОЛ *а.* **وصال** ба ҳам расидан, мулоқоти ошиқу маъшук, дидор: пайванд; *муқоб.* **фироқ:** орзӯи висол, умеди висол; **ба висол расидан** ба ҳам пайвастан, ба ҳам расидан, ба дидори якдигар ноил шудани ошиқу маъшук.

ВИСОҚ *а.* **وثاق** *кит.* 1. банд, қайд, ресмон. 2. хона, манзил.

ВИТАМИН *лот.* **ويتمين** 1. моддаи органикӣ, ки барои фаъолияти мӯътадили организм зарур аст ва бештар дар таркиби меваю сабзавот ва гӯшту рағани ҳайвонот вучуд дорад. 2. доруҳои витаминдор, ки дар мавриди нокифояи истеъмол кардани навъи витамини дар инсон сустӣ, нохушӣ ё беморие рӯй диҳад, истифодаи онро тавсия мекунад.

ВИТАМИНДОР **ويتميندار** доруи витамин: **растаниҳои витаминдор.**

ВИТАМИНӢ **ويتمينى** *ниг.* витаминдор.

ВИФҚ *а.* **وفق** *кит.* мувофиқат, созгорӣ, ҳамоҳангии миёни ду чиз; **бар вифқи** ... мувофиқи ..., мутобиқи ..., тибқи ..., аз рӯи...

ВИФОҚ *а.* **وفاق** *кит.* мувофиқат, созгорӣ, созиш.

ВИФОҚАТ *а.* **وفاقت** мувофиқат, созиш, созгорӣ.

ВИЧДОН *а.* **وجدان** 1. он чи кас дар натиҷаи муҳокимаҳои ақлӣ дармеёбад; ҳисси масъулияти ахлоқӣ барои рафтор ва кирдори

худ; қувваи ботиние, ки касро аз хубию бадии кирдори ӯ огоҳ мекунад; шуур. 2. *мач.* ҳисси садоқат, вафодорӣ ва самимият ба коре; **вичдони ватандӯстӣ** ҳисси садоқат ба Ватан, ҳисси ватандӯстӣ; **аз рӯи вичдон** боинсофона, бо камоли садоқат (*ичро кардани коре*); **вичдон доштан** а) дар рафтор ва кирдори худ масъулият ҳис кардан; б) инсоф доштан; **вичдони пок** ҳолӣ аз ғаразу кина, (бо) самимияти комил; **қасам ба вичдонам** // **ба ҳурмати вичдон** таъбири қасам, ки дар мавриди изҳори садоқат ва дурустии гуфтору рафтори худ гуфта мешавад.

ВИЧДОНАН *а.* وجداناً аз рӯи вичдон, аз рӯи сидк, аз рӯи инсоф, покдилона; **вичдонан азоб кашидан** рӯҳан азоб кашидан, маънан азоб кашидан.

ВИЧДОНӢ وجدانى *мансуб ба вичдон: қарзи вичдонӣ; азоби вичдонӣ* кашидан *ниг. вичдонан (азоб кашидан).*

ВИЧДОННОК وجدانناк бовичдон, боинсоф; бошараф.

ВИЧДОНФУРӮШ وجدانفروش бевичдон, он ки вичдону имон надорад.

ВИЧДОНФУРӮШӢ وجدانفروشى бевичдонӣ, беимонӣ.

ВИЦИРРОС وجرّاس *ниг. бичиррос.*

ВИЦОР *а.* وچار *кит. лонаи ҳайвоноти ваҳшӣ.*

ВИШОҲ *а.* وشاه *кит.* 1. камарбанди мурас-саъ, камарбанди бо ҷавоҳирот зинат до-дашуда. 2. гарданбанд, шоли гардан.

ВО I *а.* **во** боз, кушода, яла: **во кардан** кушодан, яла кардан (*мас., дару тирезаро*); **во шудан** (**гаштан, гардидан**) а) кушода (боз, яла) шудан; б) *киноя аз таъсис ёфтан, бунёд гардидан; даҳон во будан* ҳайрон будан, дар тааҷҷуб будан; **лаб во кардан** гап за-дан, суҳан кардан; **чаши во кардан** нигоҳ кардан, нигариштан; **чаши касеро во кардан** касеро аз ҳақиқати чизе боҳабар кардан; (ногаҳон) аз асли чизе воқиф кар-дан; **чаши касе во шудан** боилму маъри-фат шудан, босавод шудан; огоҳ шудан аз сирру асрори ҷаҳон; **чаши рӯз во шуд** субҳ дамид, рӯз шуд.

ВО II *а.* **во** *шакли кӯтоҳшудаи вой; во ачаб!, во ачабо!* нидое, ки ҳангоми тааҷҷуби сахт мегӯянд; **во дарего!** нидо эй дарег!, вой афсӯс!; **во чигарам!** вой чигарбандам! (*ни-дои таассуф, ки дар мотами фарзанд ва хешу табори наздик мегӯянд*).

ВО III *а.* **во** баъзе феълҳо пайваста, маънои «пас»-ро медиҳад: **вогирифтан** пас гириф-тан, гашта гирифтан; **вомондан** ақиб мон-дан; гоҳо ба маънии «дубора» ва «боз» меояд: **вогуфтан** боз гуфтан.

ВОАФТОДАН وافتاد рӯболо афтодан, пуштнокӣ афтодан.

ВОБАНД وابند маҳал ва ҷои пайвасти ду де-вор.

ВОБАСТА وابسته 1. *сифати феълии замони гузашта аз вобастан, ки ҳоло аз истеъмоли баромадааст; марбут, алоқаманд, мансуб; вобаста ба ин* алоқамандона ба ин, дар ро-бита бо ин. 2. гирифтор, баста, побанд, муқайяд; **вобаста кардан** а) алоқаманд кардан, марбут кардан; пайвастан; б) му-тасаддӣ кардан, вазифадор кардан (*барои ёри расонидан ба касе ё ҷое*); **узви вобаста** яке аз ду унвоне, ки ба олимони тибқи оинномаи Академияи илмҳо интиҳобгар-дида дода мешавад; **вобастан ҳаёле будан** бо ҳаёле банд будан, дар банди ҳаёле бу-дан.

ВОБАСТАГӢ وابستگى тобеъ будан, истиқлол надоштан; **дар вобастагии...** дар алоқа-мандии..., алоқамандона ба...; **алоқаи вобастагӣ** *грам.* навъи алоқаи тобеияти байни калимаҳо (*мас., пурқунанда ва ҳол ба хабари феълӣ аз рӯи алоқаи вобастагӣ тобеият доранд*).

ВОБАСТАН وابستن *кит.* вобаста кардан, марбут кардан, алоқаманд кардан, пай-вастан.

ВОБИЛ *а.* وابل *кит.* сахт, бошиддат (*сифати борон*).

ВОБУРИДАН وabريدن 1. буридан. 2. *мач.* боздоштан, чудо кардан.

ВОБӮСИДАН وابوسيدن 1. бўсидан; бўса кардан. 2. *мач.* рӯзгардон шудан, бекор шудан; бўсидаву канор гузоштан.

ВОВ واو номи ҳарфи сиёми алифбои арабиасоси тоҷикӣ (و), ки гоҳе мисли «в»-и ҳозира ва дар баъзе ҳолатҳо монанди «у» ё «ӯ» талаффуз карда мешавад; дар ҳисоби абҷад адади 6-ро ифода мекунад.

ВОВАЙЛО واويلا 1. нидои таассуф э (й) вой, дод, во дарего, во ҳасрато. 2. нолаю афгон, гиряву зорӣ, навҳа; **худкардаро даво нест, вовайлои пинҳонӣ** (зарб.); **вовайло бархостан** шӯру валвала бархостан, доду фарёд баланд шудан; **вовайло кардан** навҳа кардан, оху фиғон бардоштан. 3. маҷ. надомат, афсӯсхӯрӣ.

ВОГАРДИДАН واگردیدن кит. баргаштан, пасгаштан, бозгаштан.

ВОГАРОИДАН واграیدن тафриқ шудан, пароканда шудан.

ВОГАРОӢ واگرایی 1. тафриқ, парокандагӣ; муқоб. **ҳамгирой**. 2. ҳосият ва ҳолати вога-ро.

ВОГАШТ واگشتن кит. бозгашт, гашта омадан.

ВОГИР واگیر тиб. сирояткунанда, сорӣ, гузаранда.

ВОГИРДОР واگردار уфунатдор, сироятдор.

ВОГИРИФТАН واگیرفتن пас гирифтани, гашта гирифтани; гирифтани.

ВОГИРӢ واگیری тиб. сироятӣ, сироятдор.

ВОГУЗАР واگذر даргузар, гузаранда.

вогузор واگذار асоси замони ҳозира аз **вогузоштан**.

ВОГУЗОР واگذار **вогузор кардан (намудан)** супурдан, ҳавола кардан, кореро ба ихтиёри касе мондан.

ВОГУЗОШТАН وا گذاشتن 1. ба ихтиёри касе мондан (кореро ё чизеро), супурдан, ҳавола кардан. 2. канор гузоштан, дур андохтан, партофта мондан; **ба ҳоли худ вогузоштан** ба сари худ мондан, кордор нашудан ба касе.

ВОГУРЕХТАН واگریختن гурехтан, гурехта рафтан.

ВОГУФТАН واگفتن 1. бозгуфтан, ошкоро

гуфтан, гуфта додан, баён кардан. 2. суҳани худро гардонда гирифтани.

ВОДЕВИЛ фр. **вадиویل** санъ. намоишномаи мазҳакавие, ки ғайр аз муколама рақсу суруд ва мусикӣ ҳам дорад.

ВОДИДАН وادیدن боз дидан, аз нав дида баромадан, тачдиди назар кардан.

ВОДИНИШИН وادی نشین сокини водӣ, истиқоматкунанда дар водӣ.

ВОДӢ وادی 1. сарзамини фарохи байни силсилаи кӯҳсор ё ду канори ҳамвори нахру дарёҳо: **водии Вахш, водии Ҳисор, водии зарҳез**. 2. кит. дашт, биёбон, саҳро; **ба тариқи истиора: водии зиндагӣ, водии ишқ, водии нокомӣ**.

ВОДОДАН وادادن бозпас додан, баргашта додан, баргардондан.

водор وادار асоси замони ҳозира аз **водоштан**.

ВОДОР وادار маҷбур, ӯҳдадор, вазифадор; **водор кардан (намудан)** маҷбур кардан.

ВОДОШТАН واداشتن 1. водор кардан, маҷбур кардан. 2. боздоштан, нигоҳ доштан.

ВОӢФТАН وایافتن бозёфтан, аз нав ёфтан, пайдо кардан (*чиз ё каси гумишударо*).

ВОЖА واژه калима, луғат.

ВОЖАГОН واژه گان феҳрасти маҷмӯаи вожаҳо, вожаҳои калимаҳои як мавзӯ ё як китоб; лексика.

ВОЖАГОННИГОР واژه گان نگار фарҳангнавис, луғатнигор, фарҳангнигор, луғатнавис, лексикограф.

ВОЖАГОННИГОРӢ واژه گان نگاری фарҳангнависӣ, фарҳангнигорӣ, луғатнигорӣ, луғатнависӣ, лексикография.

ВОЖАГОНШИНОС واژه گان شناس мутахассис ва коршиноси вожагон, луғатнигор, лексиколог, лексикограф.

ВОЖАГОНШИНОСӢ واژه گان شناسی луғатнигорӣ, фарҳангнигорӣ лексикология, лексикография.

ВОЖАНОМА واژه نامه луғатнома, китоби вожаҳо ва истилоҳоти як риштаи муайян

бо муодили онҳо ба ягон забони дигар ба тартиби алифбой.

ВОЖАПАРДОЗ *واژه‌پرداز* *итт.* нармафзоре барои кор кардан бо матн ва анҷом додани корҳои эҷодӣ, веросторӣ, қолаббандӣ ва ҷопи матн ва инчунин бо имкониятҳои ғалатёбии имлоӣ ва дастурӣ.

ВОЖАПАРДОЗӢ *واژه‌پردازى* *итт.* кор ва амали вожапардоз; кор кардан бо вожапардоз.

ВОЖАСОЗӢ *واژه‌سازی* калимасозӣ.

ВОЖАТАРОШӢ *واژه‌تراشى* вожасозии ғайриилмӣ, вожасозии сунъӣ.

ВОЖАШИНОС *واژه‌شناس* мутахассис дар вожашиносӣ, лексиколог.

ВОЖАШИНОСӢ *واژه‌شناسى* бахше дар забоншиносӣ, ки ба омӯхтани таркиби калима ва роҳҳои калимасозӣ машғул аст, лексикология.

ВОЖГУН(А) *вазгон/вазгон* 1. сарнагун, сарозер, чаппа; **вожгун кардан (намудан)** сарнагун сохтан, чаппа кардан; аз байн бурдан; **вожгун шудан (гардидан)** *тарзи бевоситаи вожгун кардан*. 2. *мач.* носозгор, муҳолиф, акси муроди инсон; шум, наҳс: **бахти вожгун, толеи вожгун**.

ВОЖГУНБАХТ *вазгон‌بخت* бахтбаргашта, бадбахт, бетолё.

ВОЖГУНБАХТӢ *вазгон‌بختى* бетолӣ, бадбахтӣ, баргаштабахтӣ.

ВОЖГУНӢ *вазгонى* вазъ ва ҳолати вожгун, вожгун будан.

ВОЖИДАН *вазидан* гуфтан, сухан кардан.

ВОЖУН(А) *вазун/вазун* *ниг.* вожгун.

ВОЗ *واز* *ниг.* во I.

ВОЗЕҲ *а.* *واضح* равшан, кушоду равшан, пайдо, ҳувайдо, ошкоро; бурро, фаҳмо; **возеҳ аст, ки...** равшан аст, ки..., ҳувайдост, ки ..., маълум аст, ки...

ВОЗЕҲИЯТ *а.* *واضحيت* кушоду равшанӣ, возеҳу равшан будан; фаҳмидашавандагӣ.

ВОЗЕҲӢ *واضحى* *ниг.* возеҳият.

ВОЗЕӢ I *а.* *واضع* *кит.* 1. вазъкунанда; муқарраркунанда. 2. асосгузор, муассис.

ВОЗЕӢ II *а.* *وازع* *кит.* боздоранда, монё, ҳалалрасон.

ВОЗИР *а.* *وازر* *кит.* 1. борбардор, боркаш, ҳаммол. 2. *мач.* гунаҳгор, ҷинояткор.

ВОЗИЧ *واذيع* *кит.* ҳавозаи ток, воиш.

ВОИЗ *а.* *واعظ* *д.* ваъзгӯ, насихатгар, носеҳ (*доир ба масъалаҳои динӣ*).

ВОИЗӢ *واعظى* *д.* ваъзгӯӣ, насихатгӯӣ.

ВОИСТОДАН *واستادن* *кит.* 1. бозистодан, истодан, таваккуф кардан. 2. *мач.* истодагарӣ кардан

ВОИШ *وايش* ҷӯбҳои бар сари сутунҳо баста, ки токи ангур болои онҳо шоҳу нава паҳн мекунад, ҳавоза.

ВОӢ *واى* *нидое*, ки барои изҳори таассуф, ғаму андӯх, мусибат ё шиддати дард ба кор мебаранд; *ох!*, *воҳ!*; **эӣ вой!**, **вой дод!** *нидое*, ки дар мавриди имдоду инсофталабӣ гуфта мешавад, ал-амон!; **вой гуфтан** а) *оҳу воҳ* кардан, нолаю афгон бардоштан; б) *гуфт*. тан додан, иқрор кардан ба ғиромӣ, мутаҳаммӣ ва очизии худ; **вой бар ман!** *хоҳ бар сари ман!*, *марг ба ман!* (*дар мавриди ба ҳоли бад афтодан нисбат ба худ меғӯянд*); **вой бар ҳоли касе!** *дарег, афсӯс ба ҳоли бади касе!*; **оҳу вой** *киноя аз* нолаю фиғон (*ҳамчун изҳори эътироз*).

ВОЙЗАН *وايزان* *войгӯянда*, наваҳагар.

ВОКАРДА *واكرده* кушода, яла; **чабҳан** *вокарда* пешонии кушода.

ВОКАФИДАН *واكفیدن* кафидан, пора шудан, шикаста шудан.

ВОКАШИДАН *واكشیدن* берун кашидан; ба зӯр ё ба фиреб чизеро аз касе пурсидан ё гирифтан; дароз кашидан, ба тарафи худ кашидан.

ВОКЗАЛ *انگل.* *واكزل* (*маънои аслиаш сайргох*) бинои калон барои мусофирон дар истоғои роҳи оҳан ё бандаргоҳ; *ниг.* **истгоҳ**, **саристгоҳ**.

ВОКУНИШ واکنش амале, ки дар ҷавоби коре мекунад, аксуламал, акси амал.

ВОКУНИШГАР واکنشگر нишондиҳандаи аксуламал; хусусияти моддаҳои кимиявӣ, ки барои ангезонидани дигар моддаҳои химиявӣ ба хогири андозагирӣ, шиносӣ, таҷриба ва монанди онҳо истифода мешавад.

ВОКУШОДАН واكشادن кушодан; кушода шудан.

ВОКУШУДАН واكشودن *ниг.* вокушодан.

ВОКЕА *а.* واقعه ҳодиса, пешомад, рӯйдод: воқеаҳои байналхалқӣ, воқеаи таърихӣ, аз воқеа хабар ёфтан, ба сари воқеа расида омадан; илочи воқеа қабл аз вуқӯъ бояд кард (*зарб.*) ҳеч воқеа не (*нест*) а) ягон ҳодисаи фавқулода рӯй надодааст; б) ҳеч боқе не; зарар надорад.

ВОКЕАГАР(Ӣ) واقعه گر(ی) 1. таваҷҷӯхкунанда ва пайрави воқеият ва парҳезкунанда аз доварҳои ғайривоқеӣ ва ғайримантиқӣ. 2. *фалс.* воқеъгаро, тарафдори назарияи воқеъгароӣ.

ВОКЕАДИДА واقعه دیدе ботаҷриба дар ҷанг, ҷангдида.

ВОКЕАН *а.* واقعاً дар ҳақиқат, ҳақиқатан, ба ростӣ, яқинан; дар воқеъ.

ВОКЕАНАВИС واقعه نویس 1. шоҳид ва навишандаи тафсилоти воқеае, таърихнавис. 2. *таър.* маъмури аморати Бухоро, ки дар байни аҳоли гашта, мушоҳидаҳои худро пинҳонӣ ба амир мерасонд, ҷосуси амир.

ВОКЕАНАВИСӢ واقعه نویسی воқеанавис будан, таърихнависӣ.

ВОКЕАНИГОР واقعه نگار корманди рӯзнома, радио ё телевизион, ки аз маҳалли воқеа хабару мақолаҳо менависад, хабарнавис, муҳбир; воқеанигори сиёсӣ шарҳдиҳандаи вазъияти байналхалқӣ дар матбуот, шорехи сиёсӣ, муфасссири сиёсӣ.

ВОКЕАНИГОРӢ واقعه نگاری амали воқеанигор; хабарнависӣ.

ВОКЕАТАЛАБ واقعه طلب 1. низоъандозанда дар байни мардум. 2. дӯстдорандаи

ҷанҷолу хархашаҳои байни одамон; ҷангомоталаб, мочарочӯӣ.

ВОКЕАЧӢ واقعه جو мочарочӯ, ҷангомоталаб.

ВОКЕИЯТ *а.* واقعیت олами объективӣ бо ҳамаи гуногуниҳои ҳодисоти он, ҳаёти воқеӣ; ҳақиқати ҳаёт; олами воқеият олами айнӣ, олами объективӣ.

ВОКЕӢ واقعی ҳақиқӣ, айнӣ; аз ҳаёт гирифташуда: ҳикояти воқеӣ, аз ҳаёти воқеӣ гирифташуда.

ВОКЕОТ *а.* واقعات *ҷ.* воқеа.

ВОКЕӢ *а.* واقع 1. ҳодис, ба вуқӯъомада, рӯйдод. 2. ҷойгиршуда, қароргирифта; воқеъ дар... дар ... ҷойгирфта: шаҳри воқеъ дар водӣ, хавличаи воқеъ дар таги тал; воқеъ будан ҷойгир будан, ҷо гирифта; воқеъ шудан (гаштан) а) рӯй додан, ба вуқӯъ омадан, ба амал омадан: гоҳо ҷанг тан ба тан воқеъ мешуд; ин гуна ҷамъомад бисёр кам воқеъ мешуд; б) иттифоқ афтодан, рост омадан: баъзан ҷунин воқеъ мешавад, ки ...; в) ҷойгир шудан; амри воқеъ он чи ба вуқӯъ омадааст; дар воқеъ воқеан, дар ҳақиқат, ҳақиқатан, дар амал.

ВОКЕӢБИН واقع بین он ки ҳақиқати ҳолро ба эътибор мегирад.

ВОКЕӢБИНӢ واقع بینى воқеъбин будан; ҳақиқати ҳолро ба назари эътибор гирифта; парҳез аз ҳаёлпардозӣ.

ВОКЕӢБИНОНА واقعه بینانه бо назардошти ҳақиқати воқеӣ.

ВОКЕӢГАРО(Ӣ) واقعه گر(ی) 1. таваҷҷӯхкунанда ва пайрави воқеият ва парҳезкунанда аз доварҳои ғайривоқеӣ ва ғайримантиқӣ. 2. *фалс.* воқеъгаро, тарафдори назарияи воқеъгароӣ.

ВОКЕӢГАРОӢНА واقعه گرایانه *ниг.* воқеъбинона.

ВОКЕӢГАРОӢ واقعه گرایی 1. амал ва кори воқеъгаро. 2. ҳунари дostonнависӣ дар пояи ҳодисаҳои воқеӣ ва таваҷҷӯх ба сабабҳои онҳо; реализм. 3. *фалс.* назарияи моддигароӣ, ки мувофиқи он ҳар чиз, ки инсон дарк мекунад, дар берун аз зехни ӯ воқеият

дорад, реализм.

ВОҚЕЪГӢ واقعگو ҳақиқатнигор, он ки воқеиятро меғӯяд.

ВОҚЕЪНАМО واقعнома нишондиҳандаи воқеият, ҳақиқатнигор

ВОҚЕЪНАМОӢ واقعنمايى воқеънамо будан, ҳақиқатнигорӣ.

ВОҚЕЪНИГОР واقعنگار ҳақиқатнавис; воқеанавис; муҳбир.

ВОҚЕЪНИГОРӢ واقعنگارى *ниг.* воқеъгароӣ.

ВОҚИФ *а.* واقف 1. огоҳ, боҳабар, хабардор, ҳолдон, донандаи чизе: **воқиф будан** аз холи *касе*, **воқиф шудан (гаштан)** аз *нияти касе*, аз *ахволи ҷаҳон*, аз *сирру асрори касе*... 2. *кит.* вақфқунанда.

ВОЛ I وال *кит.* 1. навъе аз моҳиёни пулакчадор. 2. наҳанг, кит.

ВОЛ II ҳ. وال *кит.* навъе порчаи ҳарири нозук ва марғуб.

ВОЛА I *а.* وال [аслаш **волах**] гирифтори савдои ишқи касе, шефта, мафтун, шайдо; ҳайрон, сарсон (*аз ишқ*); **вола кардан** мафтунӣ худ кардан, ба қайди муҳаббати худ даровардан.

ВОЛА II والе суроб, шабаҳ.

ВОЛАМИДАН والميدان *кит.* лам кардан, дароз кардан, кашидан.

ВОЛҒУНА//ВОЛГУНА والغونه//والگونه *кит.* гулғунча, ғоза, сурхӣ.

ВОЛЕЙБОЛ *англ.* واليبال *варз.* як навъ тӯббозии дастӣ, ки дар байни ду гурӯҳи бозигарон барои ба тарафи ҳариф аз болои тӯри махсус задани тӯби волейбол барпо мегардад.

ВОЛЕЙБОЛБОЗ واليبال باز *варз.* бозигари волейбол: **дастан волейболбозон.**

ВОЛЕЙБОЛБОЗӢ واليبال بازى *варз.* 1. волейбол бозӣ кардан. 2. *мансуб ба волейбол;* **майдончаи волейболбозӣ** ҷои мучаҳҳаз бо тӯри махсус барои бозии волейбол.

ВОЛЕХ *а.* وال *ниг.* вола.

ВОЛИГАРӢ والى گرى воли будан; дар мансаби

воли будан.

ВОЛИД *а.* والد соҳиби фарзанд, падар, додо.

ВОЛИДА *а.* والده *муаннаси* **волид**; оча, модар.

ВОЛИДАӢН *а.* والدين падару модар, волидон.

ВОЛӢ *а.* والى *таър.* он ки ба идораи вилояте таъйин мешуд, ҳокими вилоят.

ВОЛО I *а.* والا 1. боло, баланд. 2. оли, оликадр, олимартаба; Ҳиммати баланд, Ҳиммати оли 3. *мач.* қиматбаҳо, пурбаҳо, оли.

ВОЛО II ҳ. والا 1. вол, волотар. 2. дирафш, парчам, байрақ.

ВОЛОБОФ والاباف бофандаи вол, воло, бофандаи порчаи ҳарири нозуку марғуб.

ВОЛОГАВҲАР//ВОЛОГУҲАР

والا گهر//والا گهر *кит.* олинажод, олинасаб.

ВОЛОД والاد 1. сақф, боми хона. 2. қолиби тоқ ва гумбаз, ки аз тахта ва гил сохта, баъд аз он бо хишт ва гач худӣ онро месозанд.

ВОЛОИШ والانش баландназарӣ, болоназарӣ.

ВОЛОИЯТ *а.* والايат воло будан, авлавиёт, бартарӣ, тақаддум; **волоияти қонун** авлавиёти қонун.

ВОЛОӢ والائى бузургӣ, баландӣ.

ВОЛОҚАДР والاقدر *кит.* оликадр, баландмақом.

ВОЛОМАҚОМ والامقام соҳиби манзалат, мартабаи баланд, баландмартаба.

ВОЛОМАНИШ والامنش дорои таъби баланд.

ВОЛОМАРТАБА *а.* والامرتبه *ниг.* **воломақом.**

ВОЛОН والان *биол.* розиёна, испанд, исфанд; як навъи растани ҳушбӯй ва зиддиуфунӣ, ки бӯи хӯш дорад.

ВОЛОНАЖОД والانژاد волотабор, аз насл ва зоти мӯътабар, покнажод.

ВОЛОНАЗАР والانظر назарбаланд, олиҳиммат.

ВОЛОТАБОР والاتبار *кит.* олинажод, олинасаб, олитабор.

ВОЛОТАБОРӢ والاتبارى дорои насаби оли будан, олинажодӣ, олинасабӣ.

ВОЛОХИРАД والاخرд он ки ақлаш расост,

хирадманд.

ВОЛОҲАЗРАТ والاحضرت *таър.* 1. унвони шохзодаҳо ва чонишини салтанат. 2. баландмартаба, дорои мақоми баланд.

ВОЛОҲИММАТ والاهمت дорои ҳиммати баланд, ҳимматбаланд.

ВОЛОҲИММАТӢ والاهمتӣ дорои ҳиммати баланд будан, ҳимматбаландӣ.

ВОЛОҶАНОБ والاجناب воломақом.

ВОЛОҶОҲ والاجاه *ниг.* воломақом.

ВОЛТ *ит.* *физ.* воҳиди асосии андозгирии шиддати чараёни барқ (*аз номи физики италиявӣ Александр Волта (1745 - 1827) гирифта шудааст*).

ВОЛТМЕТР *валтметр* *ниг.* вольтсанҷ.

ВОЛТСАНҶ *валтсанҷ* *физ.* асбоби андозагирии шиддати қувваи барқ.

ВОЛФРАМ *лот.* *валфрум* унсури химиявӣ, ки як хел филизи нукрананги саҳти душворғудоз аст.

-вом *вом* пасванде, ки маънои ранг, гунаро ифода мекунад ва шаклҳои -фом, -пом ҳам дорад: **СНЯХВОМ**.

ВОМ *вом* қарз: **вом** додан, **вом** гирифтан.

ВОМБАРГ *вомбарг* як шакли маблағ чамъ кардан ба буҷети давлатӣ бо роҳи қарзгирӣ аз аҳоли; қоғазе (варақае), ки мисли пули қоғазӣ арзиш дорад, облигатсия.

ВОМВОЖА *вомваژه* *нав.* вожаҳои иқтибосӣ аз забонҳои дигар, калимаҳои хориҷии ба дигар забон дохилшуда.

ВОМГИР *вомгир* *кит.* қарзгиранда.

ВОМГИРАНДА *вомгирنده* *сифати феълӣ* замони ҳозира аз **вом** гирифтани он ки қарз мегирад.

ВОМГИРӢ *вомгирӣ* *исми амал* аз **вом** гирифтани; қарзгирӣ.

ВОМГУЗОР *вомگذار* қарздор, бидехкор; идда-окунанда.

ВОМДОР *вомдар* қарздор.

ВОМДОРӢ *вомдарӣ* вомдор будан, қарздорӣ.

ВОМИК *вомик* *кит.* 1. дӯстдоранда. 2. номи қаҳрамони достони «Вомикӯ Азро».

ВОМӢ *вомӣ* *марбут ба вом*.

ВОМОЛИДАН *واماليدن* дастмол кардан, ламс кардан, молидани батакрор, даст задан.

ВОМОНДА *وامانده* 1. *сифати феълӣ* замони гузашта аз **вомондан**. 2. *мач.* пасмондаи (боқимондаи) хӯрок, саркут.

ВОМОНДАГӢ *واماندىگى* *шакли дигари сифати феълӣ* замони гузашта аз **вомондан**; дармондагӣ, очизӣ.

ВОМОНДАН *واماندن* 1. кушода мондан, яла шуда мондан (*мас., даҳони касе*). 2. ақиб (пас, қафо) мондан аз дигарон.

В-ОН *ван* *шакли қўтоҳшудаи ва он*.

ВОН *وان* зарфи бузурге аз чинси чинӣ ё сафолӣ ё филизӣ, ки дар ҳаммом барои шустушӯ ба кор меравад.

ВОНАВИС *وانويس* ёддошт, навишта; бознавис.

ВОНАМУД *وانمود*: **вонамуд** кардан а) нишон додан, зоҳир (намоён) кардан; б) чизро аз будаш зиёдтар (ё саҳттар) карда нишон додан.

ВОНАМУДАН *وانمودن* вонамуд кардан, нишон додан, намоён кардан, зоҳир кардан; **бемор вонамудан** дар ҳолати тандурустӣ худро бемор нишон додан, худро ба касали задан.

ВОНИГАРИСТАН *وانگريستن* нигаристан, нигоҳ кардан, дидан, назар андохтан.

ВОНИҲОДАН *وانهادن* вогузор кардан, гузоштан, ба замони дигар мондан.

ВОНИШАСТАН *وانشستن* нишастан, бознишастан, дубора нишастан.

ВОНИШОНДАН *وانشاندن* хомӯш кардан; аз миён бурдан, фуру нишондан.

ВОПАРДОХТАН *واپرداختن* холи кардан, тахлия кардан, фароғат ёфтани.

ВОПАРИДАН *واپريدن* паридан, бозпаридан, дубора паридан.

ВОПАС *واپس* ақиб, қафо, пас; **вопас нишастан** ақибнишинӣ кардан; **вопас рафтани** а) ақиб (қафо) рафтани; б) ақибнишинӣ кардан (*дар майдони ҷанг*).

ВОПАСГАРО *واپسگرا* он ки дар баробари дигаргунҳо ва навовариҳо ва пешрафтҳои иҷтимоӣ муқовимат мекунад ва барои ҳифзи афкори фарсуда ва кӯҳна мекушад; мухофизакор, муртаҷеъ; ир-

тиҷой.

ВОПАСГАРОӢНА واپس گرایانه муҳофизако-
рона, иртиҷоӢна.

ВОПАСГАРОӢ واپس گرائی тарафдорӣ аз ни-
зомҳо ва сиёсати собиқ дар баробари пеш-
рафтҳо ва дигаргуниҳои иҷтимоӣ; Ир-
тиҷоӢ.

ВОПАСИН واپسين охирин: **видои вопасин**,
дақиқаҳои вопасин, **сухани вопасин**; **дами**
(нафаси) вопасин дами пеш аз марг, нафа-
си охирин; **вопасин будан** ақибмонда бу-
дан, қафмонда будан.

ВОПАСӢ واپسى *ниг.* **вопасин**; **вопасмондагӣ**.

ВОПАСМОНДА واپس مانده ақибмондаи зехнӣ,
ақибмонда аз ҳамроҳон.

ВОПАСМОНДАГӢ واپس ماندگی ақибмондагӣ,
пасмондагӣ; ҳолати ақибмонӣ аз ҳам-
роҳон.

ВОПАСРАВ واپس رو ақибраванда, пасра-
ванда.

ВОПЕЧИДАН واپيچیدن печонидан, печидан.

ВОПУРСИДАН واپرسیدن боз пурсидан, ош-
кор пурсидан, пурсидан.

ВОПӢШИДАН واپوشیدن пинҳон кардан.

-вор واز *ҷузъи пасини калимаҳои мураккаб ба маъноҳои монанд, мисл (одамвор, мар-
двор), лоик, арзанда ба чизе (сазовор, бу-
зургвор, шохвор), микдори ягон чиз, ки аз
он чизе сохта шавад (ҷомавор мас., як ҷо-
мавор чит), дорандаи чизе (умедвор,
сӯгвор).*

ВОР I وار расм, одат, суннат.

ВОР II وار *кит.* фасл, мавсим.

ВОРА واره 1. милки дандон, буни дандон. 2.
*ҷузъи пасини калимаҳои мураккаб ба
маъноҳои монанд ва назир (сангвора,
мохвора), муносиб, шоиста (гӯшвора, со-
звора, пуштвора), доранда ва ҳомил (бод-
вора, номвора).* 3. кҳн. навбат.

ВОРАМИДАН وازمیدن дур шудан, гурехтан.

ВОРАН وارن *кит.* оринч, бандгоҳи соид ва
бозу.

ВОРАНГ وارنگ ранг, рангоранг.

ВОРАНГӢ وارنگی инъикоси ранг.

ВОРАСИДАН وارسیدن 1. рафта расидан, ра-
сидан ба ҷое. 2. аз наздик дидан, санҷида

дидан, тафтиш кардан.

ВОРАСӢ وارسى баррасӣ, таҳқиқ.

ВОРАСОНДАН وارساندن расондан, бозра-
сондан.

ВОРАСТА وارسته *сифати феълӣи замони гу-
зашта аз ворастан; раҳоефта, халосшуда;
фориғ, озод; вораства шудан (гаштан) халос
шудан, аз қайде раҳой ёфта, озод шудан.*

ВОРАСТАГӢ وارستگی *шакли дигари сифати
феълӣи замони гузаштаи вораства; халосӣ,
озодӣ; фориғболӣ.*

ВОРАСТАН وارستن раҳой ёфта, халос шу-
дан, озод шудан.

ВОРАФТА وارفте азхудрафта; шефтаву шай-
дошуда.

ВОРАФТАГӢ وارفтеگی аз худ рафтагӣ,
шефтаву шайдоӣ.

ВОРАФТАН وارفтен баргаштан, бозгаштан,
гашта рафтан, беҳол шудан, суст шудан,
ҷудо шудан.

ВОРАҲИДАН وارهیدن *ниг.* **ворастан.**

ВОРАҲОН(И)ДАН وارهاندن//وارهانیدن *тарзи
бавоситаи ворастан; раҳо кардан, халос
кардан, наҷот додан.*

ВОРЕЗ وارين рехтан; фуру рехтан, хароб шу-
дан.

ВОРЕХТА واريخته *мач.* ворафта; бо ҳам рехта,
ошуфта, парешон.

ВОРЕХТАГӢ واريختهگی бо ҳам рехтагӣ; аз ҳам
пошидагӣ.

ВОРЕХТАН واريختن хароб шудан, вайрон
шудан, рехтан, муталошӣ шудан.

ВОРИД ا. وارد дароянда, дохилшаванда; **во-
рид кардан** а) дохил кардан; б) аз мамлака-
ти хориҷа овардани мол; *муқоб.* **содир кар-
дан; ворид шудан (гардидан)** даромадан,
дохил гардидан (*ба ҷое*); **хасорат ворид
гардидан** *кит.* зиён расидан, зарар овар-
дан.

ВОРИДА ا. وارده *муаннаси ворид; хасорати
ворида зарари воридшуда, зиёни расида.*

ВОРИДГАР واردگر дохилкунанда, ки аз берун
меорад; воридкунанда.

ВОРИДКУНАНДА واردکننده *ниг.* **воридгар.**

ВОРИДОТ ا. واردات 1. *ниг.* **даромад.** 2.
молҳои аз берун овардашаванда; *муқоб.*

содирот. 3. аз хориҷа овардани мол барои фурӯш.

ВОРИДОТӢ وارداتی *мансуб ба воридот;* молҳои аз берун овардашуда, воридшуда.

ВОРИС *а.* وارث 1. он ки ба гирифтани мерос ҳақ дорад ва ӯ мероси касе ба ӯ расидааст, меросхӯр. 2. *мач.* азхудкунанда, давомдиҳандаи қор, роҳ ва ҳислати касе ӯ чизе: **вориси фарҳанги қадим.**

ВОРИСИЯТ *а.* وارثیت **ворис** будан: **ворисияти таъриҳӣ аз мероси гузашта.**

ВОРИСӢ وارثӣ *мансуб ба ворис;* ирсӣ.

ВОРУН وارون *ниг.* **вожгун.**

ВОРУНА وارونه *ниг.* **вожгуна.**

ВОРУНАГУӢ وارونه‌گوӣ *дурӯғгӯӣ,* гуфтани матлаб ба сурати ғайривоқеӣ ва баръакси ҳақиқат.

ВОРУНӢ وارونӣ 1. **ворун** будан. 2. *мач.* бадбахтӣ, тирарӯзӣ.

ВОСЕЪ *а.* واسع **васеъ,** фарох, паҳновар.

ВОСИҚ *а.* وثائق *кит.* бовардошта, мутмаин, дилпур.

ВОСИЛ *а.* واصل **пайваस्तшаванда,** васлшаванда; васлшуда, пайваста; ба васл расида; **восилшудан(ғаштан)** а) ба васли дӯстдошта расидан; б) расидан ба чизе, чизеро ба даст даровардан, ноил шудан ба чизе ӯ ба мақсади худ.

ВОСИЛА *а.* واصله *муаннаси* **восил.**

ВОСИТ *а.* واسط *ниг.* **восита** 1.

ВОСИТА *а.* واسطه 1. он ки дар байни ду кас барои ҳалли матлабе миёнчигӣ мекунад, миёнарав, миёнҷӣ. 2. **васила,** роҳ, чора; сабаб, боис; **воситаҳои истеҳсолот** *икт.* маҷмӯи ашё аз қабилӣ асбобу олот, замину биноҳо, ки одамон дар ҷараёни истеҳсоли неъматҳои моддӣ истифода мебаранд; **воситаи нақлиёт** чизе, ки ба он савор шуда ба ҷое мераванд ва ӯ чизеро бор карда ба ҷое мебаранд ӯ аз ҷое меоранд, **василаи ҳамлу нақл; ба воситаи...** а) бо миёнаравии...; б) ӯрдами..., бо мадади...; в) аз чизе истифода бурда, чизеро ба қор бурда, ба **василаи...**, тавассути...; г) бо даҳолати... (*мас., ба воситаи суд гирифтани товони чизе*); г) аз васати..., аз байни...; **ба ин восита** ба ин тарик, бо ин роҳ, ба ин **васила;** **ба ҳар восита** бо ҳар роҳ; ба **василаҳои гуногун;** **во-**

ситаю васоит ҳар гуна воситаҳо, **василаҳои гуногун;** **восита** будан дар васат воқеъ гардидан, дар миёна будан; **восита кардан** миёнарав кардан; **восита шудан** миёнаравӣ кардан, дар байни ду кас барои ҳалли матлабе миёнчигӣ кардан.

ВОСИТАГАР واسطه‌گر *ниг.* **восита;** миёнҷӣ, даллол.

ВОСИТАГАРӢ واسطه‌گری *кит.* миёнаравӣ; миёнчигарӣ.

ВОСИТАЧӢ واسطچى *миёнарав,* миёнҷӣ, **воситашаванда;** *муқ.* **восита.**

ВОСИТАШАВАНДА واسطه‌شونده *сифати феълии замони ҳозира аз* **восита шудан;** миёнарав.

ВОСИТО(Н)ДАН واستادن//واستاندن *кит.* бозгирифтани, пасгирифтани, ғашта гирифтани.

ВОСИТАЧӢӢ واسطه‌جویى *касоро ба унвони миёнарав қарор додан, миёнарав ҷустан.*

ВОСИФ *а.* واصف *кит.* **васфкунанда,** тавсифкунанда, ситоишкунанда.

ВОСУПОРӢ واسپاری *супоридан,* таҳвил, кардан.

восӯхт واسوخت *асоси замони гузашта аз* **восӯхтан.**

ВОСӮХТ واسوخت *ади.* яке аз навъҳои шеърҳои лирикии пурсӯзу ғудоз, ки дар он ошиқ аз бевафои маъшуқааш шикоят карда, бо алам изҳори тарки ишқи ӯ мекунад.

ВОСӮХТА واسوخته 1. **сӯхта** ва **сиёхшуда** бар асари ҳарорат, **сӯхта** тамои шуда. 2. **доройи миҷаҳои рехта** ӯ **кӯтоҳ** ва ҳолати бемори (-и ҷашм ва пилки ҷашм). 3. **хушкшуда** ӯ аз тароват афтада бар асари беобӣ (*мас., да-рахт*).

ВОСӮХТАГӢ واسوختگی 1. ҳолати ҷашмҳои **восӯхта.** 2. *ади.* ҳолати шоире, ки ба шеваи **восӯхт** мепардозад.

ВОСӮХТАН واسوختن *кит.* 1. **тамои сӯхтан,** **сӯхта** тамои шудан; **сӯзондан,** **сӯхта** тамои кардан. 2. **рӯ гардонидан,** **безор шудан** (*аз маъшуқа*).

ВОСӮХТАНӢ واسوختنی *ҳолати ранҷиш, эърози ошиқ ва маъшуқ, восӯхт.*

ВОТ I وات *пуштае,* ки дар атрофи замини кишт барои муайян кардани сарҳад, осон обёрӣ кардани киштзор ва барои рафтуоии одамон мебардоранд, марза, рош, ҳад.

ВОТ II وات *kit.* пӯстин.

ВОТАКОНИДАН واتکانیدن дубора такон додан, такондан.

ВОТКАШ وات کش он ки дар атрофи замини кишт вот мебардорад; марзакаш.

ВОТКАШӢ وات کشی *исми амал аз вот* кашидан; марзакашӣ.

ВОФИД *a.* وافد *kit.* намоянда, вакил, фиристода.

ВОФИР *a.* وافر бисёр, афзун, фаровон; неъматӣ вофир.

ВОФИРИСТОДАН وافرستان дубора фиристодан, бозфиристодан, пасфиристодан.

ВОФӢ *a.* وافى 1. кифоя, кофӣ, басанда. 2. вафоқунанда, бовафо, содиқ ба аҳд. 3. комил, тамом.

ВОФУР وافر василае, ки аз як дастаи ҷӯбии дарунҳоли ва як ҳуққа иборат буда, барои дуд кардани тарёк истифода мешавад.

ВОФУРӢ وافورى *мансуб ба вофур*; тарёккаш.

ВОФУРКАШ وافر کش дудқунандаи тарёк бо вофур.

ВОФУРКАШӢ وافور کشӣ амали вофуркаш.

ВОФУРХОНА وافورخانه *кҳн.* маҳал ва ҷои кашидани тарёк.

ВОФУРӢШ وافروش он ки аз косибу ҳунардон чизҳои дӯхтаю сохтаи онҳоро яклухт ва бо нархи арзон харида, бо нархи қимат мефурӯшад, ҷаллоб, харидафурӯш.

ВОФУРӢШӢ وافروشى амали вофурӯш, ҷаллобӣ, харидафурӯшӣ.

ВОХ واخ *нидо* вой!, вох!, оҳ!

ВОХАЗИДАН واخزیدن хазидан, хaziда даромадан.

ВОХАРИДАН واخريدن харида гирифтан, бозхарида, дубора харида.

ВОХИДА واخیده ҳаллоҷишуда, пахтаи задашуда.

ВОХИДАН واخیدن пахта задан, ҳаллоҷӣ кардан.

ВОХОНДАН واخواندن дубора хондан, тақдоран хондан.

ВОХОСТ واخواست бозхост; муҳосиба, ҳисобгирӣ, ҳисобу китоб.

ВОХОСТА واخواستе вежагии амри мавриди эътироз, бозхоста.

ВОХОСТАН واخواستن хостан, бозхостан, дубора хостан.

ВОХОҲ واخواه он ки дархост мекунад; он ки дар додгоҳ шикоят мекунад.

ВОХОҲӢ واخواهى эътирози шахси ғоиб дар додрасӣ, эътироз ба ҳукми ғоибии додгоҳ.

ВОХӢРДАН واخوردن 1. дучор шудан, дучор омадан; рӯ ба рӯ шудани ду кас ба таври ногаҳонӣ; мулоқот кардан; ҳамдигарро дидан. 2. *мач.* мусобиқа кардан: **дирӯз дастаи «Помир» бо дастаи «Динамо» вохӢрд.** 3. дида шудан, ба назар расидан; пайдо шудан; **ба (бо) касе вохӢрдани чизе** а) дучор шудани касе бо чизе; б) ба назари касе расидани чизе, чизеро дида мондани касе; **бо (ба) касе вохӢрдани касе** а) бо касе дучор шудани касе; б) *мач.* ба қайди касе афтодан, гирифтор шудан; **ба назар вохӢрдан** ба назар расидан, дида шудан, намудор будан; **ба ҷашм вохӢрдан** ба назари касе расидан, чизеро нохост дида мондани касе.

ВОХӢРДӢ واخوردى салом кардан, саломдиҳӣ (*хусусан бо иҷрои одади дастфушурӣ*): **вохӢрдӢ кардан, ба оғӯш кашиди вохӢрдӢ кардан, даст дода вохӢрдӢ кардан, барои вохӢрдӢ даст дароз кардан.**

ВОХӢРӢ واخورى 1. дучоршавӣ, рӯбарӯшавӣ; дидани ҳамдигар, дидорбинӣ. 2. дар як ҷо ҳозир шудани гурӯҳи одамон, боздид, мулоқот (*барои суҳбатҳои расмӣ*): **вохӢрии шоирон бо талабагон, вохӢрии собиқадорони Ҷанги Бузурги Ватанӣ, вохӢрии дӯстони давраи бачагӣ.** 3. мусобиқа (*дар бозиҳои варзишӣ*).

ВОҲ واه *нидо* вой!, ваҳ!, оҳ!: оҳу вох; **воҳ гуфтан** а) «воҳ» гӯён фарёд кашидан; б) *киноя аз шикоят* кардан.

ВОҲА *a.* واحе ободӣ дар миёни дашту сахро, қитъаи замини сабз дар биёбон.

ВОҲИБ *a.* واهب *kit.* бахшанда, инъомқунанда.

ВОҲИД *a.* واحد 1. якка, якто, танҳо; **сари воҳид** сари танҳо. 2. меъёре, ки барои андоза кардани чизҳои ҳамчинс қабул шудааст, андоза: **воҳиди андоза** (*метр*), **воҳиди вазн** (*кило*), **воҳиди қувваи барқ** (*ампер*); **ҳар воҳид** ҳар ҷузъи мустақил; **дар он** **воҳид** дар як лаҳза (он), дар як дам.

ВОҲИЛИДАН واهلیدن *kit.* 1. вогузоштан, вогузор кардан, тарк кардан. 2. раҳо кардан, сар додан.

ВОҲИМА *a.* واهمه 1. тарс, бим, дахшат, ҳарос, ҳавл. 2. як хосияти инсон, ки дар назари кас ягон чизи набудаи мавҳум ё мудҳишро намудор карда, мӯчиби тарсу ваҳм мегардад, тасаввури беасоси дахшатнок, ҳаёли мудҳиш; **воҳима гирифтани** (зер кардан) тарсидан, ҳаросидан; **воҳима кардан** а) тарсидан, ҳаросидан; б) *мач.* хавфу хатари чизро аз будаш зиёд карда нишон додан, дахшат ангехтан, муҳобот кардан (*барои тарсондани касе*); **ба** (дар) **воҳима андохтан** ҳаросон кардан, ба тарс андохтан; **ба** (дар) **воҳима афтодан** тарсидан, ҳаросидан; **ба дили касе** **воҳима андохтан** тарсондан, ҳаросон кардан касеро.

ВОҲИМААНГЕЗ واهمه‌انگيز дахшатангез, ҳавлноқ.

ВОҲИМААНДОЗ واهمه‌انداز ба воҳима андозанда, ваҳмангез, тарсовар.

ВОҲИМАГАР واهمه‌گر *ниг.* воҳимаандоз.

ВОҲИМАДОР واهمه‌دار *ниг.* воҳиманок: ҳаёли воҳимадор.

ВОҲИМАДОРӢ واهمه‌داري дахшатнокӣ, ҳавлангезӣ, воҳимадор будан.

ВОҲИМАЗАДА واهمه‌زده тарсон, ваҳмзеркарда.

ВОҲИМАНОК واهمه‌ناک воҳимаангез, бимнок, дахшатнок, дахшатовар, мудҳиш; бадвоҳима: **овози воҳиманок**, **хабари воҳиманок**.

ВОҲИМАОВАР واهمه‌آور *ниг.* воҳимаангез.

ВОҲИМАЧӢ واهمچي *гуфт.* он ки чизро аз будаш зиёд воҳиманок тасаввур мекунад; он ки дар байни мардум овозаҳои беасоси воҳиманок паҳн карда, бесарусомонӣ ба вучуд меорад, воҳимаандоз.

ВОҲИШТАН واهشتن *ниг.* воҳилидан.

ВОҲӢ *a.* واهي *kit.* беасл, беасос, пуч, бемаъно (*мас., сухан*).

ВОЧИДАН وачیدن *kit.* чидан, чамъ кардан, гун кардан.

ВОҶ *I* واج 1. *збш.* овозҳои фарқкунандаи маънӣ дар забон ба монанди «б» ва «п» дар калимаҳои «бар» ва «пир». 2. калима, вожа.

ВОҶ II واج хайрон, саргардон: **хоҷу воҷ.**

ВОЧИБ *a.* واجب ҳар коре, ки ба ҷо овардани он ҳатмист; бисёр лозим, зарурӣ; **амри воҷиб** кори иҷрояш ҳатмӣ ва зарур; **воҷиб шуморидани коре** иҷрои кореро ҳатмӣ ва зарур ҳисоб кардан.

ВОЧИБӢ واجبي воҷиб будан, лозим ва зарур будан, ҳатмӣ ва ногузир будан.

ВОЧИБОТ *a.* واجبات 1. *ҷ.* **воҷиб.** 2. *д.* он фармудаҳои шариат, ки иҷрояш ҳатмӣ ва тарки онҳо гуноҳ ҳисоб меёбад.

ВОЧИБУДДАФӢ *a.* واجب‌الدفع *kit.* чизе, ки аз миён бардоштан ва дур кардани ҳатмӣ мебошад; *муқ.* **воҷибулманъ.**

ВОЧИБУЛВУҶУД *a.* واجب‌الوجود он ки вучуди ӯ ба зоти худ ӯ вобаста аст ва мӯхтоҷи ғайр нест, Худо.

ВОЧИБУЛИЗӢОН *a.* واجب‌الاذعان *kit.* фармоне, ки итоат кардан ба он зарур ва ногузир аст.

ВОЧИБУЛҚАТЛ *a.* واجب‌القتل он ки сазояш қатл аст, воҷиби қатл.

ВОЧИБУЛМАНӢ *a.* واجب‌المنع он чи манъ ва боздоштани ҳатмӣ ва зарур аст; *муқ.* **воҷибуддафӢ.**

ВОЧИД *a.* واجد *kit.* доранда, доро; **воҷиди шароити...** дорои шароити..., ба шароите доробуда.

ВОҶУСТ واجست бозхост.

ВОҶУСТАН واجستن бозхостан.

ВОША واهه *ниг.* боша.

ВОШАВАНДА واشونده *сифати феълии замони ҳозира аз вошудан*; кушодашаванда.

ВОШГУНА واشگونه *ниг.* вожгуна.

ВОШИКОФТАН واشکافتن шикофтан, сӯроҳ кардан.

ВОШИНОХТАН واشناختن бозшинохтан, ташхис додан.

ВОШӢ واهي суханчин.

ВОШУДАН واشدن *kit.* кушода шудан, боз шудан.

ВОШУКУФТАН واشکفتن *kit.* шукуфта шудан.

ВОШУМУРДАН واشمردن як ба як шумурдан, аз як сар шумурдан.

ВОШУНИДАН واشنیدن шунидан, бозшунидан.

ВОШУСТАН واشستن бозшустан, дубора шустан.

ВОЯ I وايه камол, рушд; **ба воя расидан** а) бузург шудан, калон шудан; ба камол расидан; б) сабзидан, нашоунамо ёфтан, сабзиш кардан (*доир ба растанӣ*).

ВОЯ II وايه микдори муайяне аз чизҳои нашоадиҳанда, ки гирифтори вай ҳар рӯз он микдорро меҳӯранд ё мекашанд; як ҳӯрданӣ, як кашиданӣ.

ВОЯ III وايه *кит.* ҳоҷат, мурод.

ВОЯКАШ وايه کش он ки аз дигарон тамоку ё кӯкнор талабида мекашад.

ВОЯСОЗӢ وايه سازى *нав.* аз рӯи микдор ва тартиби муайян ба ҳиссаҳо тақсим кардани ҳӯроки рӯзонаи як нафар.

ВУБОЛ *а.* وبال *ниг.* вабол.

ВУЗАРО *а.* وزرا *ҷ.* вазир.

ВУЗӢ *а.* وضو *д.* шустушӯи пеш аз намоз, таҳорат: **вузӢ кардан**.

ВУЗӢӢ *а.* وضوح *кит.* возеҳӣ, равшанӣ, аёнӣ.

ВУКАЛО *а.* وكلا *кит.* ҷ. вакил.

ВУҚУФ *а.* وقوف 1. ист, таваққуф, вақф. 2. огоҳӣ, хабардорӣ, бохабарӣ; **вуқуф доштан** огоҳӣ доштан, иттилоъ доштан, хабар доштан, воқиф будан.

ВУҚӢ *а.* وقوع воқеъ шудан, рӯйдиҳӣ, содиршавӣ; **ба вуқӢ омадан (пайвастан)** воқеъ шудан, рӯй додан, сар задан.

ВУҚӢӢГОӢ وقوع گاه ҷои воқеъ шудан, рӯй додани воқеа.

ВУЛГАРИЗМ *лот.* ولگريزم *збш.* калима ва ибораҳои дағал ва дурушти омиёна, ки дар забони адабӣ истифода мешаванд (*мас., сакалту, дайду ва ғ.*).

ВУЛГАРӢ ولگرى аз ҳад зиёд сода карда, ниҳоят содаю мухтасар кардашуда (*то ба дараҷаи вайрон шудани мазмун*): **иктисодиёти сиёсии вулгарӣ, материализми вулгарӣ**.

ВУЛКАН *лот.* ولكن кӯҳи оташфишон, вулқон: вулканҳои амалқунанда, вулканҳои хомӯш.

ВУЛКАНИЗАТСИЯ *лот.* ولکنیزتسيه 1. бо сул-

фур ё моддаи дигар тафсонда пайваст кардани маводи каучукӣ ва резинӣ ба тарзе ки хосияти ёзандагиашро гум накунад. 2. ҷой ва маҳалли иҷрои ин кор, устохонае, ки бо ин кор машғул аст.

ВУЛКАНӢ ولكنى *мансуб ба вулкан:* зилзилаҳои вулканӣ, оташфишонӣ вулканӣ.

ВУЛКАНШИНОС ولکنشناس он ки таҳқиқот оид ба вулкан мекунад; муҳаққиқи вулқон.

ВУЛКАНШИНОСӢ ولکنشناسӣ илми пайдоиш, сохт, ҷараёни фаъолият ва дигар қонуниятҳои вулқонҳо.

ВУЛҚОН ولقان *ниг.* вулкан.

ВУЛОТ *а.* ولات *ҷ.* волӣ

ВУЛӢ *а.* ولوع *кит.* иштиёқ, хоҳиши зиёд.

ВУРЕБ وريب *ниг.* уреб.

ВУРУД *а.* ورود ворид шудан, дохил шудан, даромадан ба ҷое: **вуруди сармоя**.

ВУРУДӢ ورودى *мансуб ба вуруд; дари вурудӣ* дари даромад, дари дохил шудан.

ВУСЛАТ *а.* وصلت 1. васл, пайванд. 2. ба ҳам пайвастан; дидор.

ВУСМА//ВАСМА وسمه 1. *бот.* гурӯҳе аз гиёҳҳои алафии яқсола ё чандсола ки гулҳои баъзеи онҳо хосияти табобативу дармонӣ дорад. 2. моддаи рангие, ки аз ин гиёҳ ба даст меояд ва занҳо дар ранг кардани абруҳои худ истифода мебаранд.

ВУСМАДОН وسمه دان зарфи вусма, қуттичае, ки дар он вусма нигоҳдорӣ мешавад.

ВУСМАКАШИДА وسمه کشيده вусмамолида, оғӯшта ба вусма.

ВУСМАКАШӢ وسمه کشى амали вусмакаш.

ВУСУҚ *а.* وثوق *кит.* эътимод, бовар, итминон.

ВУСТО *а.* وسطا *кит.* 1. муаннаси **авсат** (миёна); **куруни вусто** асрҳои миёна. 2. ангушти миёна.

ВУСУЛ *а.* وصول васл шудан, ба ҳам пайвастан, ба ҳам расидан.

ВУСӢАТ *а.* وسعت 1. васеӣ, фароҳӣ, пахноварӣ. 2. масоҳат; **вусӢат гирифтани а)** *ниг.* **вусӢат ёфтан;** б) афзудан, зиёд шудан, паҳн шудан; **вусӢат ёфтан а)** васеъ шудан, фарох гаштан, аз чихати масоҳат калон шудан; б) инкишоф ёфтан, раванку ривоч ёфтан; авҷ гирифтани: **вусӢат ёфтани сохт-мони биноҳои истиқоматӣ.**

ВУСЪАТГИРӢ وسعت گيرى *исми амал аз вусъ-
ат гирифтан.*

ВУСЪАТДИХӢ وسعت دهى *исми амал аз вусъат
додан; инкишоф додан, равнақ додан.*

ВУСЪАТӢБӢ وسعت يابى *исми амал аз вусъат
ёфтан; ривочу равнақ, густариш, инкишоф:
вусъатӢбии корҳои сохтмон.*

ВУСЪАТНОК وسعت ناک *васеъ, фарох.*

ВУСЪАТОБОД وسعت آباد *арсаи васеъ,
майдони паҳновар.*

ВУФУР *а. وفور кит. вофир будан, бисёрӣ,
фаровонӣ, серобӣ.*

ВУҲУШ *а. وحوش ҷ. ваҳш 2.*

ВУҲУШПАРВАР وحوش پرور *кит. он ки ҳай-
вонҳои ваҳширо парвариш ва нигоҳубин
мекунад.*

ВУҲУШПАРВАРӢ وحوش پرورى *парвариши
ҳайвонҳои ваҳшии сермӯ (барои нӯст).*

ВУЧУД *а. وجود 1. ҳастӣ, мавҷудият; муқоб.*

нестӣ, адам; вучуд доштан будан, мавҷуд
будан; **ба вучуд овардан** пайдо кунондан;
офаридан, сохтан, ба миён овардан; **ба
вучуд омадан**; а) пайдо шудан; сохта шудан,
бино ёфтан (-и мас., асар, шахр, бог,
обанбор); б) ба дунё омадан, таваллуд ёфтан.
2. *мач.* бадан, ҷисм, пайкар, ҷусса;
вучуди инсон бадани инсон; **бо вучуди...**
қатъи назар аз..., сарфи назар аз..., ба...
нигоҳ накарда; **бо вучуди ин (он) // бо
вучуди...** қатъи назар аз ин (он), сарфи на-
зар аз ин (он), ба ин (он) нигоҳ накарда, бо
ҳамаи ин...; **бо тамоми вучудаш** бо тамоми
ҳастияш, тамоми қувваташро ҷамъ карда;
аз дилу ҷон.

ВУЧӢҲ *а. وجوه ҷ. вачҳ.*

ВУЧӢҲУЛАЙН *а. وجوه العين кит. пул ва моли
мавҷуда, нақдина.*

ВУШМ وشم *кит. бедона, вартиш.*

ВУШОҚ *т. وشاق кит. гуломбача, писарбачаи
хизматгор; канизак.*

Г

Г *ҳарфи чаҳоруми алифбои ҳозираи тоҷикӣ; дар алифбои арабиасоси тоҷикӣ ҳарфи гоф (گ); дар ҳисоби абҷад ҳарфи «гоф» монанди «коф» ба адади 20 баробар аст.*

ГАБАР I *گبر кит. санге, ки аз он дегу табак ва дигар асбобу анҷоми ошпазхона метарошиданд.*

ГАБАР II *گبر кит. хаймаи яксутона.*

ГАЗ *گيز кит. қавӣ; ситабр, ғафс.*

ГАЗӢ *گيزى кит. ситабрӣ; қавӣ будан, ғафсӣ, дуруштӣ.*

ГАБР I *گبر пайрави дини оташпарастӣ, пайрави дини Зардушт, оташпараст.*

ГАБР II *گبر кит. як навъ либоси чангӣ, ки бо пахта ва абрешим пур ва лаганда шудааст; хафтон, қазоганд.*

ГАБРӢ *گبرى 1. мансуб ба габр. 2. габр будан, оташпараст будан, оташпарастӣ.*

ГАВ *گو 1. ниг. гов. 2. тануманд, бузургчусса; паҳлавон. 3. маҷ. лақаби баъзе одамони тануманди бақувват.*

ГАВАЗН *گوزن ҳайвони говмонанди кӯҳӣ, ки шохҳои панҷадори дароз дорад.*

ГАВАЗНБАР(P)A *گوزنبره барои гавазн, бачаи гавазн.*

ГАВАЗНБАЧА *گوزنبچه ниг. гавазнбар(p)а.*

ГАВАЗНПАРВАР *گوزنپرور парварандаи гавазн, он ки қораш парвариши гавазн аст.*

ГАВАЗНПАРВАРӢ *گوزنپرورى парвариши гавазн, ки соҳаи махсуси чорводорист.*

ГАВАК *گوک :гавак кашидан бо зону ва оринҷ ҳаракат карда роҳ гаштан, ҳазида рафтан.*

ГАВАККАШӢ *گوک کشى исми амал аз гавак кашидан; гавак рафтан, ҳазида роҳ рафтан.*

ГАВАККАШОН *گوک کشان феъли ҳол аз гавак кашидан; гавак кашида, дар ҳолати ҳазидан.*

ГАВБОЗ *گوباز ниг. говбоз.*

ГАВГУМ *گوگم ниг. говгум.*

ГАВҒАЛТАК *گوغلتنк гуфт. 1. аробачаи махсуси сечарҳаи дастадор, ки кӯдак онро дошта роҳравиро ёд мегирад. 2. занбарғалтак.*

ГАВД *گود кит. чуқурӣ, мағок; амик, жарф, фурӯрафта.*

ГАВДА *گوده 1. тан, пайкар, бадан, чусса. 2. ҳар гуна зарфи чуқур дар саноат, бак, маҳзан.*

ГАВДАДОР *گوده دار тануманд, калончусса.*

ГАВДАКАЛОН *گوده کلان калончусса, қави-ҳайкал, паҳлавончусса.*

ГАВДАР(A) *گودر(ه) зоол. навъе аз мурғобӣ.*

ГАВДАҲАРОМ *گوده حرام он ки аз моли ҳаром тани худро мебарварад; танбал, ҳаромхӯр.*

ГАВДБАРДОРӢ *گودبرداری сохт. канда гавд қардани ҷое барои сохтани пойдевори бино.*

ГАВДӢ *گودى ҷои фурӯрафта ва гавдшуда, чуқурӣ.*

ГАВДНИШАСТ *گودنشست ниг. гавдрафта.*

ГАВДНИШИН *گودنشین он ки ё он чи дар замини паст, гавд ва ғор зиндагӣ мекунад,*

горнишин.

ГАВДОБ گودآب *ниг.* гавзоб.

ГАВДОЛ//ГУДОЛ گودال чое, ки фурӯрафта ва чукур бошад, чукурӣ.

ГАВДРАФТА گودرفته фурӯрафта, чукуршуда, горшуда.

ГАВДӮША گودوشه *ниг.* говдӯша.

ГАВЗ گوز *кҳн.* чавз, чормағз; $\diamond$ **гавз бар гумбаз афшондан** кори бефоида кардан; **гавз дар гунбаз мондан** ба кори номумкин ва ношуданӣ даст задан.

ГАВЗБОЗ گوزباز *кҳн.* чавзбоз, чормағзбоз, он ки чормағзбозӣ мекунад.

ГАВЗБУН گوزبن *кҳн.* дарахти чормағз.

ГАВЗОБ گوزاب *кит.*, *кҳн.* оше, ки аз гӯшт, чормағз, нахӯд ва биринҷ тайёр мешавад.

ГАВЗОДА گوزاده паҳлавонзода, қаҳрамонзода, он ки аз наҷоди паҳлавонону қаҳрамонон аст.

ГАВЛЕС گوليس *мач.* паҳн; ҳамвор; **гавлес карда бастан** ҳамвор карда бастан.

ГАВЛОК گولاق *гуфт.* гӯл, аҳмак; ландахур.

ГАВМЕШ گوميش *ниг.* говмеш.

ГАВМИЖА گوميژه *гуфт.*, *ниг.* гулмижа.

ГАВОЖА گواژه *кит.* 1. таъна, сарзаниш. 2. мазох, масҳара; **гавожа задан** таъна задан; масҳара ва мазох кардан.

ГАВОЗ//ГУВОЗ گواز *кит.* чӯбдаст; халаҷӯби говрон; таёке, ки бо он гов, хар ва дигар чорпо ро меронанд.

ГАВОЛИДАН گوالیدن *ниг.* гуволидан.

ГАВОНПАХЛАВОН گوانپهلوان *кит.* паҳлавони гавон, паҳлавони паҳлавонон, паҳлавони бузург.

ГАВОНҶӢ گوانجی *кит.* далер, паҳлавон, сардори паҳлавонон, сипаҳсолор.

ГАВОРА گواره *кҳн.* сабади мевагирӣ, сабади ангишткашонӣ; *муқ.* **кавора** 1.

ГАВПОРА گوپاره гала, галаи гову говмеш *ва г.*

ГАВРОН گوران *ниг.* говрон.

ГАВРОНА گورانه *ниг.* говрона.

ГАВХОНА گوخانه *ниг.* говхона.

ГАВҲАР گوهر 1. ба ақидаи қадимиён дуррест, ки гӯё аз қатраи борони дар даҳони садаф афтода тадриҷан ба вучуд меомадааст, марворид, умуман санги қиматбаҳо, гуҳар, чавҳар. 2. *фалс.* асл, зот, асли ҳар чиз, чавҳар. 3. *мач.* фарзанд: **гавҳари шох**; **гавҳари ғалтон** дурри ғелон, дурри мудаввар; **гавҳари қимат(баҳо)** а) дурри ноёб; б) *киноя* аз чизи ниҳоят пураарзиш; **гавҳари ноёб** а) дурри нодир; б) *киноя* аз чизи ниҳоят пуқимат, ки ба осонӣ ба даст намерояд (*аз қабил* хирад, маҳбуба, ашъори тару тоза); **гавҳари пок // гавҳари рахшон // гавҳари тобон** дурри рахшанда; **гавҳари чашм (дида)** а) гавҳараки чашм, мардумак; б) *киноя* аз чизи пуқимат ва азиз; в) *мач.* фарзанд; **гавҳари шабчароғ** а) гавҳари афсонавиест, ки гӯё дар торикӣ равшанӣ медиҳад; б) *мач.* чизи ниҳоят қиматбаҳо; **гавҳари якдона (якто)** гавҳари беҳамто, дурри беназир; **дур(р)у гавҳар** а) ҷавохирот; б) *мач.* чизи қиматбаҳо; **гавҳар афшондан** а) дурро пошидан; б) *мач.* ашк рехтан; $\diamond$ **гавҳари ашк** донаи ашк, қатраи оби дида; **гавҳари мақсуд ёфтан // гавҳари у(м)мед ба даст омадан** ба мақсад расидан; ба орзу ноил гаштан; **гавҳар суфтан** сухани фасеҳ гуфтан.

ГАВҲАРАК گوهرک 1. гавҳари хурд. 2. *тиб.* сиёҳие дар маркази чашм, ки ба воситаи он равшанӣ вориди чашм мешавад, мардумак; $\diamond$ **монанди гавҳараки чашм ниғаҳбонӣ намудан (муҳофизат кардан)** хеле эҳтиёт кардан.

ГАВҲАРАФШОН گوهرافشان 1. афшонандаи гавҳар, гуҳарпош, гуҳаррез. 2. *мач.* борандаи чизи пураарзиш ва муҳим (*аз қабил* ашк, борони баҳор *ва г.*).

ГАВҲАРАФШОНӢ گوهرافشانی амали афшондани гавҳар, нисор кардани гавҳар.

ГАВҲАРБОР گوهربار *ниг.* гавҳарафшон; **табъи гавҳарбор** истеъдоди баланди шоирона; **чашми гавҳарбор** чашми гирёни маҳбуба.

ГАВҲАРГАР گوهرگر гавҳарсоз, созандаи ҷавохирот.

ГАВҲАРГИН *گوهرگين* огандаи гавҳар, гавҳар-корӣ шуда, бо гавҳар ородода.

ГАВҲАРДОР *گوهردار* 1. гавҳардошта, соҳиб-гавҳар. 2. аз гавҳар сохташуда.

ГАВҲАРЗО *گوهرزا* *ниг.* гавҳарзод.

ГАВҲАРЗОД *گوهرزاد* зодаи гавҳар, аз гавҳар рӯида; **ганчи гавҳарзод** ганчи гавҳардеҳ, бахшандаи чизҳои пурарзиш.

ГАВҲАРИН *گوهرين* аз гавҳар сохташуда; он чи бо гавҳар ораста ва гавҳаркорӣ шудааст.

ГАВҲАРӢ *گوهری* 1. *мансуб ба* гавҳар. 2. гавҳаршинос; гавҳарфурӯш.

ГАВҲАРКАШ *گوهرکش* 1. кашандаи гавҳар, ба худ барандаи гавҳар; гирандаи гавҳар, ғаввоси гавҳаргир. 2. дастпона; **лаъли гавҳаркаш** лаби ширинсухану латифсухан.

ГАВҲАРМОЯ *گوهرمايه* асил, асолатдор, покнажод.

ГАВҲАРНАЖОД *گوهرنژاد* покнажод; олинасаб, аз авлоди асил.

ГАВҲАРНИГИН *گوهرنگين* нигинаш аз гавҳар: **ангуштарини гавҳарнигин**.

ГАВҲАРНИГОР *گوهرنگار* бо ҷавохирот орошташуда, бо гавҳар ородода, гавҳарнишон.

ГАВҲАРНИШОН *گوهرنشان* 1. он чи дар он гавҳар шинонда шудааст, мурассаъ. 2. *мач.* дорои дандонҳои сафеди дурахшон.

ГАВҲАРПОРА *گوهرپاره* пораи гавҳар; ҳар чизи қиматбаҳо.

ГАВҲАРПОШ *گوهرپاش* *ниг.* гавҳарафшон.

ГАВҲАРРЕЗ *گوهرريز* *ниг.* гавҳарбор.

ГАВҲАРСАНЧ *گوهرسنج* он ки гавҳар ва сангҳои дигари қиматро санчида, арзиши онҳоро муайян мекунад.

ГАВҲАРФИШОН *گوهرفشان* *ниг.* гавҳарафшон.

ГАВҲАРФУРӢШ *گوهرفروش* фурӯшандаи гавҳар, фурӯшандаи ҷавохирот.

ГАВҲАРФУРӢШӢ *گوهرفروشي* 1. шуғл ва кори гавҳарфурӯш. 2. ҷой ва маҳалли фурӯши гавҳар.

ГАВҲАРХЕЗ *گوهرخيز* *ниг.* гавҳарбор; замини гавҳархез замини серҳосил, замини ҳосилхез.

ГАВҲАРЧИН *گوهرچين* ҷамъоварандаи гавҳар; **гавҳарчин шудан** сухани дилнишин ва латиф гуфтан ё шунидан.

ГАВҲАРШИНОС *گوهرشناس* коршинос ва му-тахассиси гавҳаршиносӣ.

ГАВҲАРШИНОСӢ *گوهرشناسي* амали гавҳаршинос; таҳқиқ ва муайян кардани сифати гавҳар ва сангҳои қимат.

ГАВҲАРШУМОР *گوهرشمار* *ниг.* гавҳаршинос.

ГАВЦИГАР *گوچگر* *ниг.* говчигар.

ГАДАК *گدک* хӯроки ҳасибмонанд, ки дар пораҳои шиканбаи ғусфанд биринҷу гӯшт пур карда медӯзанд ва мепазанд.

ГАДИК *گديک* : ғусфанди гадик зоти ғусфанди думдори бедунба.

ГАДО//ГАДОӢ *گدا//گدای* 1. он ки ба сабаби нодорӣ аз дигарон садақа талабида рӯз мегузаронад, соил, дарюзагар; **гадои бекасу кӯӣ** садақахӯри танҳову бесарпаноҳ. 2. нодор, бенаво, камбағал; *муқоб.* доро. 3. мӯхточ, ҳочатманд. 4. бечора, мискин, бекадр: **гадо кардан** камбағалу эҳтиёчманд гардонидан касеро. 5. *мач.* дилдода, дилбохта, ошиқ; **гадо бор ёфту чоғаш не (ё борчома наёфт)** (*зарб.*) дар мавриди ҳеч омад накардани кори камбағале гуфта мешавад; **гадо душмани гадост** (*зарб.*) хангоме гуфта мешавад, ки ягон кас муваффақияти ҳамвазн, ҳамкасб ё ҳамкори худро дида наметавонад.

ГАДОБАЧА *گدابچه* писари гадо, гадоча; гадои хурдсол.

ГАДОБОЗӢ *گدابازی* беш аз андоза сарфачӯӣ кардан дар харч, ҳасисӣ нишон додан, ҳасис будан.

ГАДОГУРУСНА *گداگرسنه* *мач.* гадогушна, пасту фақир.

ГАДОГУШНА *گداگشنه* *ниг.* гадогурусна.

ГАДОДУХТАР *گدادختر* 1. духтари гадо; духтаре, ки гадоӣ мекунад, духтари гадоӣ-кунанда. 2. духтари фақир, бенаво, нодор.

ГАДОӢНА گداينه 1. дар ҳолати гадоӣ. 2. камбағалона, фақирона, бенавоёна; **гадоёна зиндагонӣ** кардан фақирона умр ба сар бурдан.

ГАДОЗАН گدازن зани шахси гадо; зане, ки гадоӣ мекунад.

ГАДОЗОДА گدازاده фарзанди гадо.

ГАДОЗОДАГӢ گدازادگي вазъ ва ҳолати гадо-зода, гадозода будан.

ГАДОӢ گدائي 1. садақа талабидан аз дигарон барои рӯзгузаронӣ; гадо будан, садақа пурсидан, бахшишталабӣ. 2. бенавоӣ, бечорагӣ, очизӣ, нотавонӣ; **гадоӣ** кардан бахшиш талабидан, садақа пурсидан; **ба гадоӣ афтодан** гадо шудан, очиз ва нотавон гардидан.

ГАДОӢ گدای ниг. гадо.

ГАДОӢБАЧА گدای بچه ниг. гадобача.

ГАДОКУШ گداکش кушандаи гадо.

ГАДОМАНИШ گدامنش гадотабъ, табъи ҳасисӣ доштан, гадосифат.

ГАДОМОНАНД گدامانند мисли гадо бечораву бенаво; нодор, фақир.

ГАДОПЕША گداپیشه ниг. гадо.

ГАДОРАФТОР گدارفتار ниг. гадосифат.

ГАДОРӢ(Ӣ) گدارو(ی) 1. гадосимо. 2. маҷ. гадохулк, гадорафтор; берӯӣ, бешарм.

ГАДОСИМО گداسيما ниг. гадорӯ(ӣ).

ГАДОСИФАТ گداسيفت гадохислат, гадорафтор.

ГАДОСИФАТӢ گداسيفتي гадохислатӣ, гадоӣ, тарзи рафтори гадоёна.

ГАДОТАБЪ گداطبع 1. он ки табъан гадо аст, ҳарис, чашмгурусна. 2. маҷ. берӯӣ.

ГАДОХИСЛАТ گداخصلت ниг. гадосифат.

ГАДОХИСЛАТӢ گداخصلتي ниг. гадосифатӣ.

ГАДОХОНА گداخانه ҷой барои сукунати гадоён, навонхона.

ГАДОХУЛҚ گداخلق ниг. гадорӯ(ӣ).

ГАДОӢММАТ گداهمت ҳасис, он ки дар харҷ ҳасисӣ мекунад; муқоб. олиҳиммат.

ГАДОЧАШМ گداجشم чашмгурусна, ҳарис, пастназар, нодида, он ки ба моли дигарон чашм медӯзад.

ГАДОЧАШМӢ گداجشمي чашмгуруснагӣ, ҳарис, пастнигар, нодидагӣ, ба моли дигарон чашм дӯхтан, ҳарис будан ба моли дигарон.

ГАДЯ گديه ниг. гидя.

ГАДЯПАРАСТ گديه پرست ниг. гидяпарааст.

ГАЖ گز ниг. кач.

ГАЖДУМ گزدم шакли дигари **каждум**.

ГАЖДУМА گزدمه тиб. як навъ бемории нохунҳо.

ГАЖДУМАК گزدمک ниг. **каждумак**.

ГАЖДУМВОР گزدم وار ниг. **каждумвор**.

газ گز асоси замони ҳозира аз **газидан**.

ГАЗ I گز 1. воҳиди андозагирии дарозӣ, ки дар давлатҳои Осиёи Миёна пеш аз гузаштан ба системаи метрӣ барои масофа ба 106,68 см ва барои матоъ ба 61 см баробар буд. 2. олати ҷӯбӣ ё филизӣ барои паймоиш, ки ба дарозии як газ буд; **газ кардан** чен кардан андоза гирифтан; **гази чизеро кӯтоҳ кардан** а) ба чизе хотима додан, чизеро зуд анҷом додан; б) чизеро қатъ кардан; пеши чизеро гирифтан; дами чизеро гардонида суст кардан.

ГАЗ II گز бот. авлоди растаниҳои асосан буттагии хурӯи сурхҷӯби саҳт, ки дар ҷангалҳои соҳили дарё, заминҳои шӯру санглох ва кӯҳу биёбон мерӯянд.

ГАЗ III گز 1. *хим.* ҳолати ҳавомонанди модда, ки ҳаҷм ва шакли муайяне надорад ва дар фазо мисли бухор паҳн мешавад. 2. сӯзишвории газмонанд, ки барои сӯхтан, равшан ва гарм кардан *ва ғ.* истифода бурда мешавад; **гази табиӣ** гази аз кон истихроҷшуда. 3. *хим.* моддаи заҳролудкунанда, ки дар ҷангҳо барои нобуд кардани аскарони душман истифода мекунад ва он навъҳои гуногун дорад: **гази атсаовар**, **гази ашқовар**, **гази буғикунанда**, **гази заҳронок** *ва ғ.*; **газ додан** // **газро зер кардан** миқдори гардиши муҳарриро

афзуда, суръати рафти автомошинаро тезонидан.

ГАЗ IV *گاز* боф. навъи матои абрешимии тунук, ҳарир: **рӯймол(ча)-и газ.**

ГАЗА *گزه* гуфт. гузаргоҳи кӯҳӣ.

ГАЗАК I *گازک* он чи баъд аз нӯшидани шароб барои фурӯ нишондани тезиву талхии он хӯрда мешавад (*аз қабилӣ хӯрдани намакӣ*); **газак кардан** баъд аз нӯшидани шароб чизе хӯрдан.

ГАЗАК II *گازک* бо таъсири расидани ҳавои хунук ё об бадтар шудан ё варам кардани ҷароҳат, захм ё ягон иллати дигар, илтиҳоб; **ба газаки касе даво (на)шудан** фоида (на)доштан, даркор (на)шудан, ба дарди касе (на)хӯрдан.

ГАЗАК III *گازک* 1. фурсат, мавқеият. 2. навбати об дар зироат.

ГАЗАКВОРӢ *گازکوارى* хӯрдани, ки газак шуда метавонад.

ГАЗАН *گزن* дар пойафзолдӯзӣ василаи оҳанӣ бо дами тез барои буридан ва тарошидани чарм.

ГАЗАНГУБИН *گزانگبین* 1. моддаи ширин, ки аз широбаи гиёҳи газ гирифта мешавад, дар истеҳсолоти қаннодӣ ва ширинисозӣ ба кор меравад. 2. дарахти ин гиёҳ, ки газангубин аз он гирифта мешавад.

ГАЗАНД I *گزند* зарар, зиён, осеб.

ГАЗАНД II *گزند* корди мӯзадӯзон.

ГАЗАНДА *گزنده* 1. сифати феълии замони ҳозира аз **газидан**. 2. ҳар ҷонваре, ки мегазад ё неш мезанад: **мори газанда, саги газанда**. 3. маҷ. одаме, ки бо гапи худ (*бо игво ва бадгӯӣ*) ба касон зарар мерасонад.

ГАЗАНДАГӢ *گزندگى* амали газанда, газиш.

ГАЗАНДРАСОН *گزندرسان* зараррасон, осеб-расон, зиёнрасон.

ГАЗАР *گزر* сабзӣ, бехӣ, зардак; **ҳалвои газар** ҳалвои сабзӣ.

ГАЗВОР *گزار* чизҳои бофтае, ки бо газ ё метр андоза карда харидуфурӯш менамоянд (*аз қабилӣ чит, сатин ва ғ.*), матоъ, порча,

кумош: **газвор бофтан, газвор фурӯхтан.**

ГАЗВОРБОФ *گزارباف* он ки газвор мебофад, бофандаи газвор.

ГАЗВОРБОФӢ *گزاربافى* *исми амал аз газвор бофтан*; истеҳсоли газвор; касбу кори газворбоф.

ГАЗВОРӢ *گزارى* он чи аз матоъҳои газвор омода мешавад.

ГАЗВОРФУРӢШ *گزارفروش* он ки порчаҳои газворӣ мефурӯшад (*аз қабилӣ чит, сатин ва ғ.*).

ГАЗВОРФУРӢШӢ *گزارفروشى* *исми амал аз газвор фурӯхтан*; касби газворфурӯш; дӯкон ё мағозаи фурӯшандаи газвор, баззозӣ.

ГАЗ-ГАЗ *گازگاز* **газ-газ шудани дандон, лаҳҷ.** ниҳоят ба ҳашму газаб омадани касе.

ГАЗГУЗАР *گزگزر* **кубури газгузар** лӯлае, ки ба воситаи он газ мегузарад (*ё мегузаронанд*).

ГАЗГУЗАРОН *گزگزران* он ки ба хонаҳо ва биноҳо ё дигар иншоот газ мегузаронад, устои газ.

ГАЗГУЗАРОНӢ *گزگزرانى* *исми амал аз газ гузаронидан*; бо гази сӯзанда таъмин кардани хонаҳо, корхонаҳо *ва ғ.*, газрасонӣ.

ГАЗГУН *گزگون* газмонанд: **моддаи газгун, ҳолати газгун.**

ГАЗГУНӢ *گزگونى* газмонандӣ: **газгунии модда.**

ГАЗГӢШ *گزگوش* гӯшдароз, сихгӯш.

ГАЗГӢШТ *گزگوشت* камгӯшт, қоқина; лоғар, хароб.

ГАЗГӢШТӢ *گزگوشتى* газгӯшт будан, камгӯштӣ, қоқинагӣ; лоғарӣ, харобӣ.

ГАЗДОР *گزار* газнок; **оби газдор** оби газнок, оби газноккарда.

ГАЗДУМ *گزدم* *ниг.* **каждум.**

ГАЗЕТА *گزيته* кҳн., *ниг.* **рӯзнома.**

ГАЗИД//ГАЗИТ *گزيت* кҳн. 1. бочу хироч, андоз. 2. *ниг.* **чизя.**

ГАЗИДА *گزيده* сифати феълии замони гузашта

аз газидан; газида гирифтан аз чизе бо дандон канда гирифтан аз чизе.

ГАЗИДАН گزیدن 1. дандон задани инсон ва ё хайвон ба чизе, чизеро саҳт ба дандон гирифтан. 2. неш задани ҷонварон ва ё ҳашарот; **лаб газидан** а) лабро ба таҳи дандон гирифтан (*барои ба ин воситаи рамз ҳайрат ва таассуфро фаҳмондан ё ба чизе ишора кардан ва ғ.*); б) маҷ. хомӯш шудан, лаб фуру бастан.

ГАЗИНА گزینه болғаи дастадарози мисгарон, ки бо он дохили зарфҳои мисинро фароҳ мекунад.

ГАЗИР گزير доруға, асас, посбони шаб.

ГАЗИСТОН گزيستان ҷое, ки дар он дарахти газ фаровон аст.

ГАЗИШ گزish исми амал аз **газидан**; неш задан.

ГАЗКАФШЕР گزكشیر ба воситаи газ кафшершуда (ё шаванда); асбоб ва абзори кафшери газӣ.

ГАЗКАФШЕРГАР گزكشيرگر устои челонгар, ки бо газ кафшер мекунад.

ГАЗЛАК گزلك кит. корд, нохунгир.

ГАЗМ گزم ниг. газ.

ГАЗМА م. گزمه посбони гашти шабона.

ГАЗМОЛ گزمال гуфт. дарзмол, утӣ.

ГАЗМОНАНД گزمانند ниг. газгун.

ГАЗИНА گزینه ниг. газна.

ГАЗНА گزنه бот. гиёҳи алафӣ ва худрӯй, ки дар пояҳои барг ва соқаи он моддаи сӯзонандае вучуд дорад, ки хангоми расидан боиси сӯзиши саҳти бадан мешавад.

ГАЗНАЗОР گزندار ҷое, ки газна зиёд мерӯяд.

ГАЗНОГУЗАР گزناگزر газнагузаронанда; **матои газногузар** матое, ки аз вай газ намегузарад.

ГАЗНОК گزناк ниг. газдор.

ГАЗОБ گزاب оби газнок, оби газдоркарда.

ГАЗОБЕТОН p. گزايبتان сохт. навъе аз бетони

сабуки ковок, ки бо роҳи ба ҳамираи сементу оҳак дамидани ҳаво ё омехтани моддаҳои газдиҳанда рехта мешавад ва дар сохтмон ба кор меравад.

ГАЗОБЕТОНӢ گزايبتانى сохт. мансуб ба **газобетон**; аз газобетон сохташуда: **блокҳои газобетонӣ**.

ГАЗОВАНГОН گزوانگان кит. бо шитоб, таъчилан; **газовангон рафтан** бо шитоб рафтан.

ГАЗОГЕНЕРАТОР лот. гзакгнртар нав., тех. дастгоҳе, ки сӯзишвории саҳтро ба гази сӯзанда табдил медиҳад.

газо(ӣ) گزاي(ى) 1. асоси замони ҳозира аз **газоидан**. 2. ҷузъи насини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънии газандрасон ва газанда: **ҷонгазо, мардумгазо...**

ГАЗОИДАН گزايدن кит. 1. ниг. **газидан**. 2. маҷ. газанд расондан, озор додан, ранҷондан, осеб расондан.

ГАЗОЛИН лот. гзалин тех. сӯзишвории моеъ, ки дар натиҷаи соф кардани нафт аз қисматҳои сабуки таркиботи он ҳосил мешавад ва аз он барои мошину ҳавопаймо ва ғ. бензин тайёр мекунад.

ГАЗОЛУД گزآلود олудашуда бо газ: **ҳавои газолуд**.

ГАЗОЛУДАГӢ گزآلودگى олудашавӣ бо газ: **газолудагии муҳит**.

ГАЗОЛУДӢ گزآلودى ниг. газолудагӣ.

ГАЗОН گزان феъли ҳол аз **газидан**; дар ҳоли газидан, газанда.

ГАЗОНДАН گزاندن шакли бавоситаи **газидан**; 1. чизеро ба чизе маҳкам кардан, чизеро ба чизе мисли ин ки ба дандон мегазонда бошанд, устувор кардан; маҳкам гузоштан. 2. маҷ. ҷо гирондан, ҷо кардан; капондан.

ГАЗОПРОВОД p. گزاپراوад кубури газгузаронӣ, газлӯла.

ГАЗОФ//ГИЗОФ گزاف беҳуда, харза, беасос дурӯғ; **лофу газоф** суханони дурӯғу беҳуда, сафсата.

ГАЗОФА//ГИЗОФА گزافه кит. 1. аз ҳадду андоза берун, беҳад, беҳисоб. 2. беҳуда,

ҳарза.

ГАЗОФГӢ(Ӣ) گزافگو(ي) беҳудагӯй, ҳарзагӯй.

ГАЗОФГӢ گزافگوئي беҳудагӯй, ҳарзагӯй.

ГАЗОФКОР گزافکار он ки дар корҳо ифроту муболиға кунад, беҳудакор.

ГАЗОФКОРӢ گزافکاری 1. ифрот, муболиға. 2. амали беҳуда.

ГАЗОЯНДА گزاینده 1. озордиҳанда. 2. кайфардиҳанда, ҷазодиҳанда. 3. зананда, кӯбанда.

ГАЗПОШАК گزپاشک ҳ. аслиҳаи газпошӣ.

ГАЗСАНЧ گزسنج ниг. газченкунак.

ГАЗСИФАТ گزصفت газмонанд, дорои сифати газ.

ГАЗТАҚСИМКУНӢ گز تقسیمکنی тақсими газ: коргоҳи газтақсимкуний.

ГАЗТАНВИР گز تنوير ниг. газчароғ.

ГАЗТОЗАКУНАК گز تازه کنک асбоби тоза-кунандаи газ аз дигар омехтаҳо, дастгоҳи махсус барои тасфияи газ.

ГАЗТОЗАКУНӢ گز تازه کنی тоза кардани газ: нуктаи газтозакуний.

ГАЗХЕЗ گز خیز ҷои сергаз, минтақаи газхез, ҷое, ки газ зиёд дорад.

ГАЗХОНА گز خانه 1. ҷои нигоҳ доштани газ; газголдери. 2. гуфт. ошпазхонаи алоҳидае, ки бо уҷоқи (плитаи) газ мучаҳҳаз аст.

ГАЗҲОСИЛКУНӢ گز حاصل کنی ҳосил кардани газ, истеҳсоли газ.

ГАЗЧАРОҒ گز چراغ чароғе, ки ба воситаи газ равшан мешавад.

ГАЗЧЕНКУН گز چنکن тех. асбоби андозагирии газ, ченкунаки газ, газсанҷ.

ГАЗЧӢБ گز چوب чӯби чоррахи суфтаи гилкорон, ки дар вақти андова кардан бо вай дар ҳамгашти девор ва пеши дарҳо рах мебароранд.

ГАЙКА ر. گيکه ҳалқаи аз дарун печдору рӯяш бисёрпахлу, ки ба мурват тоб дода, қисмҳои

мошину дастгоҳҳоро бо ҳам пайваст ме-кунанд.

ГАЙКАТОБ گيکه تاب тобдиҳандаи гайка; калиди гайкатаб асбобе, ки ба воситаи он гайкаро тоб дода, саҳт ё суғт мекунад.

ГАЙҲОН//ГЕҲОН گيهان кит. дунё, ҷаҳон, олам.

ГАЙҲОНХИДЕВ//ГЕҲОНХИДЕВ گيهانخديو кит. Худованд, Офаридгор, молики олам.

ГАЛА//ГАЛЛА گله 1. гурӯҳе аз чорпоён; рама: галаи асп, галаи оху; галаи бесар тӯдаи бераҳнамун, рамаи ба сари худ. 2. гурӯҳе аз чизҳои ҳамчинс (ба ин маъно асосан дар таркиби калимаҳои мураккаби галаосиё, галаҷазира... меояд); гала-гала галаҳои бисёр; як гала як тӯда, бисёр, миқдоран зиёд; гала шудан тӯда шудан, ҷамъ гаштан.

ГАЛ(Л)АБАҲОДУР گله بهادر таър. 1. сарвари гурӯҳи сипоҳиён. 2. сипоҳии шуҷоъ ва нотарс; часур, бебок, далер.

ГАЛ(Л)АБОН گله بان нигаҳбони рамаи чорпоён (махсусан галаи аспон); подабон, ҷӯпон.

ГАЛ(Л)АБОНӢ گله بانی бонӣ кардани гала; шуғли галабон; ҷӯпонӣ: галабонӣ кардан.

ГАЛ(Л)АГОВ گله گاو 1. якчанд гови аз гардан ба ҳам баста, ки дар хирманкӯбӣ ба кор мебаранд. 2. маҷ. бетартибӣ, тӯпаланг, ҳарҷу марҷ; галагов кардан а) говҳоро ба ҳам баста хирман кӯфтан; б) маҷ. талотӯб кардан, мағалу тӯпаланг барпо кардан.

ГАЛ(Л)АДОР گله دار дорандаи гала, соҳиби гала.

ГАЛ(Л)АДОРӢ گله داری дорои гала будан ва парвариши он, асппарварӣ.

ГАЛАКТИКА ю. گلکتیکه нуч. системаи бузурги ситораҳо, ки Оғтоб бо тамоми сайёраҳояш ба он дохил мешавад, олами афлӯкӣ, низоми Роҳи Каҳкашон.

ГАЛ(Л)АОСИЁ گله آسیا 1. якчанд осии наздики ҳам воқеъшуда. 2. номи мавзее, ки дар он осииҳо зиёданд (мас., Галаосиё дар Самарқанд).

ГАЛ(Л)АРАВ گله رَو чорвое, ки ба ҳадди ба гала ҳамроҳ кардан расидааст; ♠ мардуми галарав шахсе, ки ба мардум ҳамроҳ шуда,

баробарӣ карда ва улфат шуда метавонад.

ГАЛ(Л)АСИТОРА گلهستاره *ниг. бурҷ* 3.

ГАЛ(Л)АСОХИБӢ گله صاحب *соҳиб ва молики гала будан, бадавлатӣ.*

ГАЛ(Л)АҶАЗИРА گله جزيره *гурӯҳи ҷазираҳое, ки наздик ба ҳам воқеъ шудаанд, маҷмаулҷазоир, архипелаг.*

ГАЛВАНИЗАТСИЯ *ит. галванизация* 1. *физ.* истифодаи ҷараёни доимии ниҳоят сусти барқ барои муолиҷа. 2. *физ.* ба воситаи электролиз бо филизе рӯкаш кардани ягон чиз.

ГАЛВАНИӢ گالونی *физ.* ба воситаи галванизатсия пайдошаванда; **ҷараёни галванизатсия** ҷараёни ниҳоят сусти доимии барқ.

ГАЛВАНОМЕТР *ит. гальванометр* *физ.* асбобест барои андоза кардани ҷараёни хеле сусти барқ.

ГАЛЕРЕЯ фр. گالریе 1. толори дарозрӯя, ки як тарафи қади онро ба ҷои девор поя ва сутунҳо ташкил медиҳанд. 2. роҳрави болопӯшидаи дарозии бино, ки қисматҳои ҷудоғонаи онро ба ҳам мепайвандад, долон. 3. намоишгоҳи ашӯи хунарӣ.

ГАЛИФЕ фр. گلیفه *шими дӯхти маҳсус барои пӯшидан бо мӯза, ки аз зону болояш хеле васеъ аст.*

ГАЛЛА گله *ниг. гала.*

ГАЛЛОН *англ. галлон* ченаки ҳисмҳои моеъ ва резон дар баъзе мамлакатҳо (*мас., дар Инглистон ба 4,546 л баробар аст*).

ГАЛОГЕН(ҲО) *ю. галоген(ҳо)* гурӯҳи унсурҳои химиявӣ, ки аз фтор, хлор, бром, йод ва астат иборат буда, дар ҷадвали химиявӣ зергурӯҳи алоҳидаро ташкил медиҳанд.

ГАЛОГЕНӢ گالگنی *мансуб ба галогенҳо; ҷароғҳои галогенӣ* ҷароғҳои ниҳоят равшани баъзе воситаҳои нақлиёт, ки дар таркиби газҳои онҳо газҳои аз галоген ҳосилшуда (*одатан аз йод ё бром*) низ ҳастанд.

ГАМАСТ گمست *як навъ санги камарзиш; чизи беарзиш, ҷамаст.*

ГАМБИТ фр. گمیت *варз. усули бозии*

шатранҷ, ки дар аввали бозӣ бо мақсади зудтар ба ҳучум гузаштан ягон доноро муфт курбон мекунад.

ГАМБУСАК گمبسک *шакли таъсири гамбуск; гамбуски хурд, гамбускча.*

ГАМБУСК گمبسک 1. номи калонтарин гурӯҳи ҳашароти маъруф аст; **гамбуски саргингелон** чинсе аз ҳашароти сиёҳи лӯндашакл, ки болҳояш аз рӯй чилд (парда) доранд, чуал. 2. *киноя аз* одами мисли гамбуск зишти зараррасони дар гирди чизе ҷамъшуда ва ба он часпида гирифта.

ГАМБУСКВОР گمبسکوار *мисли гамбуск, гамбускмонанд.*

ГАМӢ گمی *заврақ, кема, як навъ киштӣ.*

ГАММА I *ю. гамма* *мус.* қаторовоз, қатори овозҳои пай дар паю мутаносиби пардаҳо (*байни авҷ ва акс*).

ГАММА II *ю. гамма* *номи ҳарфи сеюми алифбои юнонӣ; усули гамма* *ҷугр.* усули геофизикии ҷустуҷӯи маъдан аз рӯи нурафкании радиоактивии ҷинсҳои кӯҳӣ.

ГАММА-ШУОӢ گمته شعاعها *физ.* нурафкании электромагнитии кӯтоҳмавҷ, ки дар натиҷаи коҳиши ядроҳои радиоактив ва зарраҳои элементарӣ ҳангоми амалиёти якҷояи зарраҳои заряддор ба вуқӯъ меояд; *муқ. алфа-шуоъ, бета-шуоъ.*

ГАНГ I گنگ *гуфт.* тахтакана.

ГАНГ II گنگ 1. *кит.* қач, ҳамида. 2. номи дарё дар Ҳиндустон.

ГАНГ III گنگ *кхн., тиб.* беморие, ки дар он буни мӯ меҳорад ва то мӯйро нақашанд, бемор ором намешавад.

ГАНГБОР گنگبار *чанд ҷазира дар канори ҳамдигар.*

ГАНГОР گنگار *мори пӯстпартофта, море, ки пӯшташро иваз кардааст.*

ГАНГСТЕР *англ. гангстер* иштирокдори дастан роҳзану ғоратгарон дар баъзе мамлакатҳо.

ГАНГСТЕРИЗМ *англ. гангстеризм* роҳзанию ғоратгарии муташаккилона дар баъзе мамлакатҳо.

ГАНД *گند* кит., ниг. ганда 1.

ГАНДА *گنده* 1. гандида, бӯйгирифта, бадбӯй, вайроншуда. 2. бад, зишт; **одами чаҳлаш ганда** одами бадчаҳл, шахси зудхашм, тез оташиншаванда; **ганда дидан касеро** бад дидан, нафрат доштан (*аз касе, чизе*); **ганда кардан** (*касе ё чизеро*) бад карда нишон додан (*касе ё чизеро*), бадгӯй кардан дар ҳаққи касе; **ганда шудан** бад шудан, вайрон шудан; **кори ганда кардан** кори бад кардан; **дилатон ганда нашавад** хафа нашавед, ғамгин нашавед; ҳамдардии маро қабул намоед, сабри ҷамил меҳомам (*дар мавриди таъзия ба наздикони марҳум гуфта мешавад*).

ГАНДАБАР *گندهبر* дарави аввал ва маҳсули он; **ришкаи (юнучкаи) гандабар** бедаи дарави аввали юнучка.

ГАНДАБУР *گندهبر* шохчае, ки баъд аз пиростани дарахт боқӣ мондааст ва ба сабзиши шохҳои дигар ҳалал мерасонад.

ГАНДАБУРИД *گندهبريد* лаҳҷ. шохӣ ноҳамвор буридашуда, ки нағз намесабад; муқ. **гандабур**.

ГАНДАБҮӢ *گندهبوی* бӯи ганда диҳанда, бадбӯй, бӯйнок.

ГАНДАГАП *گندهگپ* гапаш нофориам, дағал-гуфтор, бадгӯй, бадгап.

ГАНДАГАПӢ *گندهگپی* бадгапӣ, гандагӯй.

ГАНДАГАРД *گندهگرد* бадрафтор, бадахлоқ.

ГАНДАГАШТ *گندهگشت* ниг. гандагард.

ГАНДАГӢ *گندگی* бадӣ; бадкорӣ, разилӣ, пастӣ; **гандагӣ кардан** кори бад ва номаъқул кардан; бадӣ кардан дар ҳаққи касе.

ГАНДАГӢ *گندهگو* ниг. гандагап.

ГАНДАГӢ *گندهگوئی* гандагӯ будан, гандагапӣ.

ГАНДАДАРАВ *گندهدرو* ниг. гандабар.

ГАНДАДАҲОН *گندهدهان* 1. он ки даҳонаш бӯи бад дорад. 2. маҷ. одами бадгап.

ГАНДАДИМОҒ *گندهدماغ* бо димоғи бад, зуд хафашаванда.

ГАНДАДИМОҒӢ *گندهدماغی* худхоҳӣ, мағрурӣ.

ГАНДАКОР *گندهکار* 1. он ки сифати кораш паст аст, кораш сарсарӣ аст. 2. зишткор, фасодкор, ҳаромкор.

ГАНДАКОРӢ *گندهکاری* 1. кори бесифат, кори номақбул. 2. кори паст ва зишт кардан; ҳаромкорӣ.

ГАНДАМАҒЗ *گندهمغز* кит. 1. бадхулқ; қачбаҳс. 2. саркаш, мутақаббир, мағрур.

ГАНДАМАҒЗӢ *گندهمغزی* 1. ҳарзагӯй. 2. дуруштӣ, бадхулқӣ; қачбаҳсӣ. 3. саркашӣ, мутақаббирӣ, мағрурӣ.

ГАНДАНАВИС *گندهنویس* он ки ҳусни хати бад дорад; муқоб. **хушнавис**.

ГАНДАНАВИСӢ *گندهنویسی* баднависӣ, ҳусни хати хуб надоштан.

ГАНДАНО *گندنا* бот. сабзаест аз чинси пиёз ва сир.

ГАНДАПАРОН *گندهپران* он ки суҳанонаш носанчида, боло аз ҳад ва ҳамроҳ бо ҳақорату бадгапӣ аст.

ГАНДАПАРОНӢ *گندهپرانی* суҳанони носанчида, подарҳаво ва ҳавой гуфтан.

ГАНДАПИР *گندهپیر* 1. пири фартуту бадафт. 2. пири бадхислат ва бадатвор; пирсаг; **гандапир шудан** дар овони пири хислатҳои бад пайдо кардан.

ГАНДАХИШТАК *گندهخشتک* таҳқ. одами бадрафтор, айёш, занбоз, занакбоз.

ГАНДБОЛ *گندبال* варз. навъи тӯббозӣ, ки дар он тӯбро бо даст ба дарвозаи ҳариф мепартоянд.

ГАНДБОЛБОЗ *گندبالباز* варз. бозигари гандбол.

ГАНДАҲОН *گندهدهان* дорои даҳони бадбӯ.

ГАНДДИМОҒ *گنددماغ* ниг. гандадимоғ.

ГАНДЗАДА *گندزده* бӯйгирифта, бӯи бад дошта.

ГАНДЗАДАГӢ *گندزدگی* фосидшуда, бӯи бад доштагӣ, бадбӯй шудан.

ГАНДЗУДО *گندزدا* тиб. моддаҳои химиявие

монанди алкул (спиртӣ) ва ғ., ки микробхоро нобуд месозанд, зидди уфунат.

ГАНДЗУДОӢ گندزدائی истифода аз маводи гандзудо барои аз байн бурдани микробу бактерияҳо.

ГАНДИДА گنديده сифати феъли замони гузашта аз **гандидан**; вайроншуда, бӯйгирифта, бадбӯйшуда: **гӯшти гандида**.

ГАНДИДАГӢ گنديديگي шакли дигари сифати феъли замони гузашта аз **гандидан**; фосидшуда, бӯйгирифта, пӯсида.

ГАНДИДАН گنديدن вайрон шуда бӯи бад овардани чизе, фосид шудан.

ГАНДӢ گندي белаёқатӣ, фурумоягӣ, бадбӯй.

ГАНДО گندا 1. бӯи бад диҳанда, бадбӯй. 2. маҷ. нафратовар, нафратангез.

ГАНДОБ گندآب 1. оби олуда ва бадбӯй, оби ганда. 2. ботлоқ.

ГАНДОБРАВ گندآبرو ҷои ҷорӣ шудани оби бад ва олуда, ҷои ҷорӣ шудани обрезаҳо.

ГАНДОНДАН گنداندن фосид ва ифлос кардан, бадбӯ кардан.

ГАНДПИР گنديپر ниг. гандапир.

ГАНДУМ گندم навъе аз ғалладона, ки аз орди он нон ва хӯрокҳои дигар мепазанд ва ҳамчун ғизои асосии инсон истеъмол мешавад; **гандуми баҳорӣ** гандуме, ки дар аввали баҳор кишта мешавад; **гандуми тирамоҳӣ** гандуме, ки дар тирамоҳ мекоранд ва зимистон дар зерин барф меҳобад; **гандуми тухмӣ** гандуме, ки барои кишт ҷудо карда мешавад; **гандуми хол киноя аз** холи гандуммонанди маҳбуба; **тухми гандум** гандуми тухмӣ; **гандум аз гандум бирӯяд, ҷав зи ҷав** (зарб.) барои таъкиди ба аслаш кашидани ҳар чиз гуфта мешавад; **гандум ҳама ҷо, пазанда ҷо-ҷо** (зарб.) ба ҳар қор мутахассис лозим аст.

ГАНДУМАК گندمک бот. алафи гандуммонанд, ки аввали баҳор мерӯяд.

ГАНДУМБАРДОРӢ گندم برداري гирифтани ҳосили гандум, ҷамъоварии ҳосили гандум.

ГАНДУМБИРӢН گندم بريان гандуми дар деҳ бирӯнкарда, ки ҳамчун хӯрдани хушк

меҳӯранд ё аз он талқон тайёр мекунанд.

ГАНДУМБО گندم با оши гандумӣ, шӯрбои гандумӣ, ҳалим.

ГАНДУМГУН گندم گون ранги шабеҳ ба ранги гандум, гандумранг, сабзина.

ГАНДУМГУНА گندم گونه ниг. гандумгун.

ГАНДУМГУНӢ گندم گوني гандумгун будан.

ГАНДУМДАРАВ گندم درو ниг. гандумдаравӣ.

ГАНДУМДАРАВӢ گندم دروي даравидани гандум; мавсими даравида гирифтани гандум.

ГАНДУМЗОР گندم زار ҷои кишти гандум, замини саросар гандум кошташуда: **забини гандумзор**.

ГАНДУМИӢН گندميان хонаводаи бузурге аз гиёҳҳои яқсола бо баргҳои дароз ва решаҳои афшон, ки дар ҳама ҷо ёфт мешавад.

ГАНДУМИН گندمين ниг. гандумӣ.

ГАНДУМӢ گندمي мансуб ба гандум; аз гандум тайёршуда; **нони гандумӣ** нони аз орди гандум пухта; **ё нони гандумӣ ё забони мардумӣ** (мақ.) инсон бояд ё дастӣ сахӣ ва ё забони ширин дошта бошад.

ГАНДУМКОР گندم کار он ки ба кишти гандум машғул аст, ғаллакор.

ГАНДУМКОРӢ گندم کاري кишти гандум, кишт кардани гандум, ғаллакорӣ.

ГАНДУМКӢБ(А) گندم کوبه//گندم کوبه василае, ки бо он гандум мекубанд.

ГАНДУМКӢБӢ گندم کوبي кӯфтани гандум, кори кӯфта аз қоҳ ҷудо кардани донаи гандум, хирманкӯбӣ.

ГАНДУМКӢЧА گندم کوچه як навъ таоми мисли шавла, ки аз гандуми кӯфта (бо иловаи лӯбиё, нахӯд ва ғоҳе калла-поча) пухта мешавад.

ГАНДУМНАМО گندم نما монанд ба гандум; **гандумнамои ҷавфуруш** он ки чизи сифатан бадро хуб карда нишон дода, одамонро фиреб медиҳад; фиребгар, қаллоб.

ГАНДУМНАМОӢ گندم نمائي гандумнамо бу-

дан, амали гандумнамо.

ГАНДУМПАЗ(Ӣ) گندم پزى // گندم پزى вақти пухта ба дарав расидани гандум.

ГАНДУМПОЯ گندم پايه 1. пояи гандум. 2. гандумзор, замини гандум кошта; замини гандумаш даравидашуда.

ГАНДУМРАНГ گندم رنگ ниг. гандумгун; гандумранг шудан гандумгун шудан, сабзина гаштан.

ГАНДУМФУРӢШ گندم فروش он ки гандум мефурӢшад.

ГАНДУМФУРӢШӢ گندم فروشى амал ва шуғли гандумфурӢш; гандумфурӢш кардан.

ГАНДУМХЕЗ گندم خيز замин, ки ҳосили фаровони гандум медиҳад, ҷои ҳосили баланди гандум.

ГАНДУМЧӢШ گندم جوش хӯроке, ки аз гандуми нимпаз пухта мешавад.

ГАНДУМЧӢШАК گندم جوشك ниг. гандумчӢш.

ГАНДУМШӢРАК گندم شورک гандуми дар об пухтаи шӢрак.

ГАНТЕЛ олм. гентил варз. асбоби махсуси иборат аз ду кураи ҷӯянии ба дастҳои кӯтоҳ пайваст, ки барои инкишофи мушакҳои дасту бозу бо он машқ мекунад.

ГАНЧ گنج 1. тиллову нукра ва ҷавоҳироти мавҷуд ӯ дар зерӣ ҳок пинҳонкарда. 2. ҳазина, маҳзан, ганҷина; **ганҷи ниҳон** ҳазинаи маҳфӣ, дафина; **ганҷи ноёб** дурру гавҳари нодир; **панҷ ганҷ** киноя аз «Хамса»-и Низомии Ганҷавӣ; **ганҷ кушодан** боигарӣ кашф кардан; **дари ганҷ кушодан** киноя аз соҳиби ганҷ шудан, ганҷ ба даст овардан; **аз сухан ганҷу гуҳар рехтан** пурмаънӣ сухан кардан; **ганҷи Қорун** ҳазинаи пурсарвати афсонавӣ, ки ба Қорун тааллуқ дошта, бинобар хасасиаш ӯро замин бо ганҷаш фуру бурдааст; **ганҷ дар вайрона** а) симу зар ва чизи хубу гаронбаҳо дар ҷои назарногир ҳам буда метавонад; б) одамони донову зебо аз ҳонадони бечораву бенаво ҳам мебароянд.

ГАНЧА گنجه қафасаи дардор барои гузоштани либос ва дигар лавозимоти ҳона, ҷевон; сандуқи оҳанӣ барои гузоштани дорой.

ГАНЧАВӢ گنجوى مانسوب ба шаҳри Ганча (Озарбойҷон); **Ҳакими Ганҷавӣ** лақаби шоири бузург Низомии Ганҷавӣ.

ГАНЧАФШОНӢ گنج افشاني нисор кардани ганҷу мол, афшондани ганҷу мол, ганҷбахшӣ.

ГАНЧБАХШ گنج بخش бахшандаи ганҷ, ганҷ-деҳ, бахшандаи неъмату сарват.

ГАНЧБАХШӢ گنج بخشی амали ганҷбахш; саховатмандӣ.

ГАНЧБОН گنج بان ҳазинабон, ниғаҳбони ҳазина.

ГАНЧДОН گنج دان ганҷгоҳ, ҷои нигоҳ доштани ганҷ.

ГАНЧӢБ گنج ياب 1. ёбандаи ганҷ. 2. маҷ. ғоидабардор, баҳравар.

ГАНҶИНА گنجينه 1. ҷои ганҷдихӣ, ҷои ниғаҳдошти нукраву тилло ва ҷавоҳироти дигар, маҳзан, ҳазина, дафина. 2. маҷ. қони чизҳои қиматбаҳо; боигарӣ, сарват; **дари ганҷинаи чизеро кушодан** ганҷи бисёр ба даст овардан; ба истифода расонидан ӯ дастрас намудани чизҳои пурарзиш. 3. ҳоначае дар пешгоҳи ҳона барои нигоҳ доштани китоб ва чизҳои қиматнок.

ГАНҶИНАДОР گنجينه دار ниғаҳдорандаи ганҷина, ҳазинадор, ҳазинаҷӣ.

ГАНҶИНАСАНЧ گنجينه سنج қун. ҳазинадор, ҳазинабон, мутасаддӣ нигоҳдошти ҳазина; он ки зару ҷавоҳирро санҷида, ба ҳазина қабул мекунад.

ГАНҶӢ گنجى 1. марбут ба ганҷ; шоистаи ниғаҳдорӣ дар ганҷ, ниғаҳдоришуда дар ганҷ. 2. маҷ. арзишманд.

ГАНЧКОВ گنج کاو ҷӯяндаи ганҷ, қобандаи боигарӣ.

ГАНЧКОВӢ گنج کاوى ганҷҷӯӣ, амали ганҷков.

ГАНЧНОМА گنج نامه кит. коғаз ӯ чизи дигар, ки дар он ҷой пинҳон кардани ганҷ ва миқдори чизҳои қиматбаҳои он нишон дода шудааст.

ГАНҶОГАН گنج آگن кит. он ки ганҷ меандӯзад, он ки молу сарват ҷамъ мекунад.

ГАНЧПАРДОЗ گنج پرداز бахшандаи ганҷ, сарфкунандаи сарват.

ГАНЧРЕЗ گنج ريز ганҷбахш, гуҳарбор.

ГАНЧСАНЧ گنج سنج он ки ганҷро мешиносад ва қиматашро таъйин карда метавонад, санҷандаи ганҷ.

ГАНЧУР گنجور *kit.* мутасаддии нигоҳдошти ганҷина, ҳазинадор, хизонадор.

ГАНЧУРА گنجوره 1. ҳазина, ҷои ганҷҳо. 2. анбор, ҷои нигоҳдории ашёи қимат.

ГАНЧУРӢ گنجوري амал ва шуғли ганҷур, ҳазинадорӣ.

ГАНЧХОНА گنج خانه ҷои нигоҳдории ганҷ, ҳазинахона, маҳзан.

ГАНЧХУДО گنج خدا *kit.* соҳиб ва молики ганҷ.

ГАНЧҚӢӢ گنج جویی *ниг.* ганҷковӣ.

ГАНЧҚӢӢ گنج جوی *ниг.* ганҷков.

ГАП گپ 1. суҳан, калом, гуфтор; гуфтугӯ. 2. суҳани беасос, лоф. 3. *мач.*, *лаҳҷ.* гаштак; **гап-гап** а) гуфтугӯ, чак-чак, сӯҳбат; б) гапҳои беҳуда, овозаҳои ҳархела, миш-миш дар ҳаққи касе (чизе); **гапи беҳуда** суҳани пуч, гапи бемаънӣ; **гапи бечо** ҳарфи бемаврид; суҳани ноҳақ; **гапи бофта** суҳани беасос; **гапи дағал** суҳани дурушт; **гапи дурӯғ** суҳани норост, гапи аз ҳақиқат дур; **гапи дурӯғ по надорад** (*зарб.*); **гапи духӯра** суҳани думаънидор, гапе, ки ду ҳел – мусбат ва манфӣ фаҳмида мешавад; **гап(ҳо)-и кадучадор** суҳанҳои пичингдор, ҳарфи кинояомез; **гапҳои кӯчагӣ** а) суҳанҳои беасос, дурӯғ; овозаи дурӯғ ва беасос; б) суҳанҳои беадабона ва носазо; **гап(ҳо)-и майда-чӯйда** суҳанҳои беҳуда ва камасос, суҳанҳои беаҳамият ва камарзиш; **гапи муҳим** суҳани зарур, гапи даркорӣ; **гапи нав // гапи тоза** суҳани тоза; хабари тоза; **гап(ҳо)-и набуда(гӣ)** суҳанҳои беҳуда ва беасос; **гап(ҳо)--и пасту баланд** суҳанҳои тезу тунд; суҳанҳои ноҳамвори дағали дар вақти ҳашму ғазаб гуфташуда; **гапи пухта** суҳани эътимоднок, гуфтори боварибахш; **гапи рост** суҳани ҳақ; **гапи саҳт** суҳани дағал, ҳарфи дурушт; **гапи тоза** *ниг.* **гапи нав**; **гап(ҳо)и умумӣ** суҳанҳои ба ҳама маълум, суҳанҳои обшуста; **гап(ҳо)-и фачу**

бемаза суҳанҳои бемаънӣ, гуфтори пучу беасос; **гапи хунук** суҳани нофорам, ки шуниданааш ба кас ҳиссиёти бад мебахшад; **гапи хушк** суҳани пуч ва бемаънӣ; суҳани беамал; **гапи ширин // суҳани ширин** суҳани нарм ва гуворо, гапи форам, муомилаи ҳалимона; **мор ба гапи ширин аз хонааш баромадааст** (*мақ.*); **гап(ҳо)-и ғалатӣ** суҳанҳои аҷоиб; **гапи ҳақ** суҳани рост; **гапу калоча** суҳани майда-чӯйда, суҳанҳои бисёри саргуми беҳуда; **асли гап** моҳияти ҳаққи гап; моҳияти фикру масъала; **дар рафти гап** ҳангоми сӯҳбат, вақти муколама; **дар омади гап** дар ҷараёни суҳан, зимнан; дар мавриди муносибати суҳан; **таги гап** асли матлаб, моҳияти масъала; **хулласи гап** хулласи калом, хулоса; **бе ҳеч гап** лом нагуфта, бидуни эътироз; **як даҳан гап** суҳани ниҳоят кам, як-ду ҳарф; **гап баромадан** ҳар гуна овоза ё миш-мишҳо пайдо шудан; **гап бофта** суҳанҳои беҳуда гуфтан, гапи беасос гуфтан; **гап гирифтан аз касе** а) қавл гирифтани аз касе, ўҳдадор кардан касеро; б) аз гуфтаҳои касе сирру асрорро фаҳмида гирифтани; суҳанчинӣ кардан; **гап гузаронидан** фикри ҳудро маъқул кунонидан, раъйи ҳудро тасдиқ кунонидан; **гап додан** а) бисёр гап задан, пургӯй кардан; б) лаққидан, гап фуруҳтан; в) *мач.*, *лаҳҷ.* дар навбати худ зиёфати гаштакро додан; **гап доштан** чизеро гуфтани будан, хоҳиши изҳор кардани чизе ба касе; **гап ёд додан** ба касе суҳан омӯхтан, гуфтани чизеро омӯзондан, суҳанеро ба касе талқин кардан, ки дар фикри ҳуди он шахс набошад; **гап задан** а) суҳан гуфтан, ҳарф задан; гуфтугӯ кардан, мубодилаи афкор намудан; аз чизе суҳан кардан, фикр баён намудан дар ҳусуси чизе; б) бо касе гуфтугӯ кардан барои розӣ кунондани он ба коре; **гап зада гап гирифтани** а) гуфтугӯ кардан, сӯҳбат намудан, мубодилаи афкор кардан; б) ҳарфе зада ҷавоби сазовор гирифтани, ба касе гапе гуфта баъд ба бало мондан; **гап занондан тарзи бавоситаи гап задан**; ба суҳан даровардан, ба гуфтугӯ водор кардан; **гапи касеро буридан // суҳани касеро буридан** гуфтори касеро қатъ кардан; ба гапзании касе ҳалал расондан; **гапи касеро гардондан // суҳани касеро гардондан** суҳани касеро рад кардан; **гапи саҳт задан** суҳани дағал гуфтан; маломат кардан, муомилаи дурушт кардан бо касе; **гап кардан чизе ё касеро** овозаи бад паҳн кардан дар бораи чизе ё касе; бадном кардан касеро; **гап-гап кардан** гуфтугӯ кардан, сӯҳбат намудан, гап задан;

гап кофтан касеро гап занондан барои фаҳмида гирифтани чизе; кунҷковӣ кардан, тағпурсӣ кардан; **гап кушодан** гап сар кардан, сухан оғоз кардан (*дар бораи касе, коре*); бо мақсаде гапиро ба миён овардан; **гап маъқул кардан** (кунондан) сухан фаҳмондан, гап фаҳмонда розӣ кардан касеро; **гап наёфтан** аз гуфтани ҷавобе очиз мондан; чизе гуфта натавоништан; **гап омадан** фавран ба гуфтани чизе эҳтиёҷ пайдо шудан; забон боз шудан; фаро расидани мавқеи сухан гуфтан; **гап парондан ба касе** ягон сухани кинояомез ба касе расонда гуфтан, сухани ба асаби касе расандаро ба ӯ гуфтан; **гап партофтан** а) бо мақсади ба гуфтугӯ даровардани касе сухане гуфтан; ба духтарҳои ношинос сухан гуфтани касони беадаб; б) дар хусуси чизе сухан сар карда, раъӣ касеро дар бораи он чиз фаҳмиданӣ шудан; лӯқма додан; **гап расидан ба касе** мавриди маломат гардидани касе аз боиси коре; **гап расондан ба касе** а) хабардор кардани касе аз чизе; б) ба маломату сарзаниш дучор кардан касеро; **гап сар кардан** (намудан) сухан оғоз намудан, ба суханронӣ шурӯъ кардан; **гап(на)форидан** майли суханшунавӣ (на)будан, майли гап гӯш кардан (на)доштан; **гап фурухтан** гапҳои беҳударо бисёр гуфтан, лаққидан, сафсата гуфтан; **гап чала мондан** *гуфт.* сухан нотаом мондан; хотима наёфта қатъ шудани баҳсе; **гап чидан** гап гӯш карда сирро фаҳмидан, суханчинӣ кардан; **гап-гап шудан** гуфтугӯ шудан, сухан рафтан; баҳс шудан; **гапу гапча шудан** овоза шудан, ба даҳони мардум афтодан; **гап шунидан** а) сухан гӯш кардан; б) мавриди маломат ва сарзаниш қарор гирифтани; **гап яла кардан** *гуфт.* гап сар кардан, сухан оғоз кардан; **гап аз як ҷо баромадан** ҳамфикр будан, мувофику муттафиқ будан (*доир ба чизе ё иҷрои коре*); **гапро ба болои чизе ё касе овардан** суханро ба касе ё чизе оид кунондан, дар аснои гуфтугӯ ба касе ё ба масъалае дахл кардан; **гапро ба худ гирифтани** суханеро ба худ дахлдор доништа мутаассир шудан, ранҷидан аз сухане; **гапро ба шӯҳӣ гардондан** ба гуфторе оҳанги шӯҳӣ додан, ба гапи чиддӣ ранги шӯҳӣ додан; **гапро ба (дар) як ҷо мондан** ба як қарор омадан; масъаларо пухта кардан; **гапро бисёр кардан** бисёр гап задан, лақидан; **гапро гум кардан** ҷӣ гуфтани худро надоништа мондан, риштаи суханро гум кардан; **гапи касе дар замин намондан** сухани касе бетаъсир намондан, беэтибор

намондани ҳарфи касе; **гап дар (сари) чизе будан** сухан рафтан дар бораи чизе; ба чизе вобаста будани масъалае; **гапро дароз кардан** суханро кашол додан, бисёр гап задан; **гапро дигар кардан** а) мавзӯи суханро дигар кардан, гуфтугӯро тағйир додан; б) *мач.* аз раъӣ баргаштан, аз қарордод гаштан; **гапро доништа задан (гуфтан)** бо мулоҳиза сухан гуфтан, масъалаеро дуруст фаҳмида, дар бораи он чизе гуфтан; **гапро кашол додан** пургӯй кардан, гапро бисёр кардан; **гапро кӯтоҳ кардан** суханро мухтасар кардан; суханро қатъ кардан, аз гап бозистодан; **гапро харида гирифтани** гапе гуфта дар маломат мондан, боиси гапҳои зиёдати шудан; **гапро як кардан** гапро пазондан, ба як қарор омадан, гапро ба як ҷо мондан; **гапро ба ҷояш хӯрондан** муносиби мавриду мақом гап задан, сухани хеле бамавқеъ гуфтан; **аз бинӣ боло гап задан** *ниг. бинӣ*; **аз гапи касе набаромадан** мувофиқи раъӣ касе кор кардан, мувофиқи гуфтаи касе амал кардан; **аз гапи худ гаштан** ваъдаҳилофӣ кардан, ба қавлу қарордоди пешинаи худ пойдор набудан; **аз гап камӣ надоштан** гапдон будан, дар сухангӯӣ моҳир будан; **аз даҳони касе гапашро гирифтани** а) сухани касеро буридан; б) *мач.* касеро забонкӯтоҳ кардан; **аз касе гап намондан** аз масъала хабардор будан, ҳамаро доништан; **ба гап андохтан** ба гуфтугӯ даровардан, ҳарф занондан; **ба гап гирифтани касеро** ба гап андармон кардан касеро, ба гап андохта боздоштан касеро; **ба гап гӯш кардан** сухан шунавидан; мувофиқи гуфтаи касе амал кардан, розӣ шудан ба гуфтаи касе; **ба гапи касе гӯш андохтан** сухани касеро шунидан; мувофиқи гуфтаи касе амал кардан, сухани касеро ба эътибор гирифтани; **ба гап даровардан** розӣ кунондан; розӣ кунонда ба роҳи худ андохтан; **ба гап даромадан** сухан сар кардан, ба суханронӣ шурӯъ кардан; **ба гапи касе даромадан** а) ба гуфтаи касе эътибор додан, мувофиқи гуфтаи касе амал кардан; б) бовар кардан ба гапи касе; **ба гап рафтан** бо касе пасту баланд гап задан, тезу тунд шудан бо касе; **ба гап усто будан** гапдон будан, дар суханронӣ маҳорат доштан; **ба гап ҳамроҳ (қатӣ) шудан** ба гуфтугӯи дигарон ҳамроҳ шудан, ба сӯҳбат шарик шудан; **ба гап чома пӯшондан** а) доди сухан додан, бо ӯ ранг сухан кардан; б) аз ҳад зиёд таъриф карда сухан гуфтан; **таги гапро фаҳмидан** ҳақиқати ҳолро доништан, моҳияти масъаларо дарк кардан; **таноби гап канда шудан** риштаи сухан бурида шудан,

катъ гардидани гуфтор; (як) **гапи касеро** ду **накардан** итоаткор будан, фармудай касеро бегуфтугӯ ичро кардан; **гап дар ин (он) ки...** масъала дар ин ҷост, ки ...; **гап ҳамин...** ҳамин тавр..., бехтараш ҳамин...; **боз як гапе буд** афвпазир буд, бахшидашаванда буд, дарди бахайр буд; **ин гапи дигар...** ин бехтар аст (*таъбири изҳори розигӣ ва қаноатмандӣ аз коре ё сухане*); **ин чӣ гап, ки...** аз рӯи кадом қоида..., кай дида шудааст, ки...; **рости гап** ҳақиқатан, дар ҳақиқат; дурусттараш; **хуб гап** хуб мешуд, хуб буд; қаноатманд шудан мумкин аст; **чӣ гап?** чӣ воқеа рӯй дод?, чӣ ҳодиса шуд?, чӣ шуд?; **гап кашол (аст)** ҳалли коре ё масъалае дар таъхир будан, ҳоло нарасидани фурсати ичрои коре; **рости гапро гуфтан** ҳақиқати ҳолро баён кардан, асли воқеаро гуфтан...; **гаги гапро напурсида** ҳақиқати ҳолро нафаҳмида, ба масъала сарфаҳм нарафта; **таҳти гапро пурсидан...** аз моҳияти масъала хабардор шудан, ҳақиқати ҳолро фаҳмидан хоҳӣ...; **хеле гап ҳаст** гап кашол, гап бисёр; вақти зиёде лозим аст; **ҳеч гап нашудан** ҳодисае рӯй надодан, осебе нарасидан; **чои гап набудан** худ аз худ равшан будан; бешакку шубҳа; **гап аз гап баромадан** як гап сабаби гуфтани гапи дигар шудан, аз як гап гапи дигар сар задан; **гап нагузаштан** эътибор надодани сухан; **гап гурехтан** ҳусни тафохум аз байн рафтан; муносибат вайрон шудан; **гап (на)пуктан** ба як қарор (на)омадан, созиш карда натавоништан; **гап дар байн (дар ҳамин ҷо) мондан** аз ин сухан ҳеч касро хабардор накардан, ин сухан ба берун набаровардан; **дар байн гап гузаштан** аз якдигар ранҷидан, муносибат каме бад шудан; **гапи бисёр ба хар бор (зарб.)** сухани зиёдатӣ зарар меоварад, ғоида надоштани пургӯй; **гапи хона ба бозор (ба кӯча) рост намеояд (зарб.)** шароити хар чоро ба назар гирифтани; **нонро (нона) калон газу гапро (гапа) калон назан (зарб.)** бештар будани зарари калонгапию манманӣ нисбат ба зарари пурхӯрӣ (*дар мавриди насиҳат гуфта мешавад*); **як гап сию ду (шасту чор, сесаду шаст) паҳлу дорад (зарб.)** (*дар мавриди таъкиди зарурати андеша карда гап задан гуфта мешавад*); хар сухан маънои зиёде дорад; **гап-гап** овоза, гапу калоча; **гап-гап аст, ки...** овоза аст, ки; ◇ **гапи калон** кори шоёни таҳсин; хуб аст, бисёр хуб мешавад; **хуб гап** (*дар мавриди изҳори қаноатмандӣ аз коре гуфта мешавад*); **гап якто!** қарор қатъист, дигар хел намешавад!;

ГАПБАРДОР **گپ بردار** он ки ба гапи саҳт ё танбех тоб меоварад, аз гап ё танқид намеранҷад; итоаткор.

ГАПБОЗ **گپ باز** хушҷақҷак; гапдон; аскиягӯӣ, ҳазлгӯӣ.

ГАПБОЗӢ **گپ بازی** духӯра ва кинояомез гап задан, суханбозӣ.

ГАПБОФ **گپ باف** он ки суханҳои беасос мегӯяд; аз худ гап мебофад; дурӯғгӯӣ.

ГАПБОФӢ **گپ بافی** суханҳои бисёри беасос гуфтан, дурӯғгӯӣ.

ГАПГАРДОНӢ **گپ گردانی** *исми амал аз гап* **гардондан**; эътироз, гапро набардошта зуд ҷавоби рад додан.

ГАПГИР **گپ گیر** *ниг.* гапдаро.

ГАПГИРӢ **گپ گیری** *исми амал аз гап* **гирифтани**; касеро ба гап андохта гап гирифтани, аз рӯи гуфтори касе бохабар шудан аз сирри асрори ӯ.

ГАПГУЗАРОНАК **گپ گزرانک** баҳс, мунозира; гапгузаронӣ кардан, зӯр зада гапи худро маъқул кунондани шудан, муноқиша.

ГАПГУЗАРОНӢ **گپ گزrani** *исми амал аз гап* **гузарондан**; гапгузаронӣ кардан гапи худро ба касе бо исрор маъқул кунонидани шудан.

ГАПДАРО **گپ درا** ба гап гӯшидханда, фармонбардор, итоаткор, гаправ: **бачаи гапдаро**.

ГАПДОН **گپ دان** сухандон, моҳир дар гапзанӣ.

ГАПДОНӢ **گپ دانی** ба гап усто будан, маҳорат дар нутқ, суханронӣ.

ГАПДУЗД **گپ دزد** касе, ки дар ҷамъомадҳо гап намезанад, аммо гапҳои ба ҳудаш даркориро ҷида мегирад, гапгир; гапчин.

ГАПДӢСТ **گپ دوست** дӯстдори хар гуна сӯҳбатҳо; сергап, пургӯӣ.

ГАПЗАНӢ **گپ زنی** *исми амал аз гап* **задан**; сухангӯӣ, гуфтор; гуфтугӯ.

ГАПЗАНОН **گپ زنان** *феъли ҳол аз гап* **задан** дар ҳолати гап задан, дар аснои сухангӯӣ; маслиҳат кардан бо касе; **гапзанон кардан** а) бо ҳам сӯҳбат кардан; б) маслиҳат кардан, ба қароре омадан.

ГАПӢ گپى *гуфт.* ошно будан, шинос будан, оштӣ будан; **гапӣ набудан** ошно набудан; б) оштӣ набудан.

ГАПКАЛОН گپ کلان *ниг.* калонгап.

ГАПКОВ گپ کاو гап пурсида хабар чамъ-кунанда, гапчӯй; кунҷков.

ГАПКОВӢ گپ کاوی *исми амал аз* гап кофтан; барои дониستاني чизе касеро бо пурсиш ба гап водор кардан; кунҷковӣ.

ГАПНАБАРДОР گپ نبردار *ниг.* гапнобардор.

ГАПНАБАРДОРӢ گپ نبردارى ба танбеҳ ва гапи сахт тоб наовардан, гапбардор набудан.

ГАПНОБАРДОР گپ نابردار ба танқиду сарзаниш тобнаоварда; муқоб. **гапбардор**; зудранч.

ГАПНОГИР گپ ناگیر *ниг.* гапнодаро.

ГАПНОДАРО گپ نادرا гапношунав; якрав, гарданшах: **одами гапнодаро, бачаи гапнодаро.**

ГАПНОФАҲМ گپ نافهم бефаҳм, бефаросат, кундзехн.

ГАПНОШУНАВ گپ ناشنو гапнодаро, гарданшах, якрав.

ГАППАРОНӢ گپ پرانی *исми амал аз* гап парондан; бо кинаву пичинг ҳарф задан, ба касе расонида гап задан.

ГАППУРСӢ گپ پرسى барои фаҳмидани чизе касеро ба гап андохтан.

ГАПРАВ گپ روا гапдаро, итоаткор.

ГАПФАҲМ گپ فهم бофаросат, бофаҳм, зирак.

ГАПФУРӢШ گپ فروش *мач.* он ки бисёр гап мезанаду дар амал коре намекунад; пургӯй, лакқӣ, сафсатафурӯш.

ГАПФУРӢШӢ گپ فروشى *мач.* бисёр гап зада амалан коре накардан; сафсатагӯй; **гапфурӯшӣ кардан** гапи хушқу холии бисёр гуфтан; сафсата гуфтан.

ГАПХӢР گپ خور *мач.* 1. шахси гапбардор, хомӯш. 2. *лаҳҷ.* иштироккунандаи гаштак, гаштакӣ.

ГАПХӢРӢ گپ خورى *лаҳҷ., мач.* иштирок кардан дар гаштак.

ГАПЧА گپچه :гапу гапча а) гапи майда-чӯйда; б) овозаҳои росту дурӯғ, миш-мишҳо.

ГАПЧИН گپچين *мач.* он ки сухани шахсеро ба дигаре мерасонад, хабаркаш, суханчин.

ГАПЧИНӢ گپچينى *исми амал аз* гап чидан; хабаркашӣ, суханчинӣ.

-гар گر *пасванди калимасоз, ки бо калимаҳо ҳамроҳ омада, маъноҳои зеринро медиҳад:* 1. кунанда, дорандаи касбу шугле: **коргар, барзгар, ситамгар.** 2. созандаи чизе: **заргар, дуредгар, оҳангар.** 3. соҳиб, дорандаи чизе: **тавонгар.**

ГАР I گر 1. *шакли кӯтоҳшудаи* **агар.** 2. ҳарчанд, гарчанд, гарчанде ки..., бо вучуди он ки...

ГАР II گر *кит.* хориш, реш, кӯтур (*дард*).

ГАРАВ گرو 1. он чи дар назди касе гузошта, дар ҳудуди арзиши он пул қарз мегиранд (*ба шарт, ки он чиз баъд аз адои қарз ба соҳибаи бозгардониди мешавад*), раҳн; **гарав кардан (мондан)** чизеро ба гарав гузоштан, васиқа; **гарав шудан** ба гарав гузошта шудан; **ба гарав гирифтан** ба касе пуле дода, дар иваз мулк ё моли вайро амонатан гирифтан; **ба гарав додан** ба гарав мондан. 2. чизе, ки барои коре шарт бастаанд; **гарав бастан** шарт бастан дар бораи коре (чизе); **гарав бохтан** бо касе шарт баста, мағлуб шудан; **гарав бурдан** шарт бо касе бастаро бурдан; дар коре ғолиб омадан; дар мусобиқа ғалаба кардан. 3. кафил, зомин; **чон гарав, чома гарав (зарб.)** бо ҳар роҳе, ки бошад.

ГАРАВБАНДӢ گرو بندي *исми амал аз* **гарав бастан**; бастанӣ гарав, шарт бастан.

ГАРАВГИР گرو گیر он ки чизеро дар бадали чизе ба гарав гирифтааст.

ГАРАВГИРӢ گرو گيري *ниг.* гаравкашӣ; гарав гирифтан.

ГАРАВГОН گرو گان 1. он ки бо мақсади аз тарафи одамони манфиатдори ӯ иҷро гардидани талаботи гаравгирифтагон ғайриқонунӣ дастгир шудааст. 2. *ниг.* **гаравӣ.**

ГАРАВГОНГИРӢ گرو گان گيري касе ё чизеро

барои ба даст овардани ҳадафҳои гуногун ба гарав гирифтани (*ба тасарруф даровардан*).

ГАРАВГУЗОР *گروگذار* он ки амвол ё ашёи қимати худро ба гарав мегузорад.

ГАРАВГУЗОРӢ *گروگذارى* амали гаравгузор; маҳал ё ҷои ба гарав гузоштан.

ГАРАВДЕХ *گروده* *ниг.* гаравдиханда.

ГАРАВДИХАНДА *گرودهنده* он ки чизеро дар бадали чизе ба гарав мондааст.

ГАРАВДОР *گرودار* *ниг.* гаравгиранда.

ГАРАВИДАН *گرويدن* 1. бовар кардан, мӯътақид шудан ба касе; имон овардан. 2. моил шудан, майл кардан ба касе, гароидан.

ГАРАВИШ *گروش* *исми феълӣ аз гаравидан;* имон, эътиқод; гаравидан.

ГАРАВӢ *گروى* 1. чизи ба гарав мондашаванда, мархун, раҳин. 2. он ки барои коре ҳамчун гарав нигоҳ дошта шудааст, гаравгон.

ГАРАВКАШӢ *گروکشی* чизеро ба тасарруфи худ ба хоҳири баргардонидани мол ё чизи дигар даровардан, то молик ва соҳиби он маҷбур ба баргардонидани қарз шавад.

ГАРАВМОН *گرومان* *ниг.* гаравдиханда.

ГАРАВНОМА *گرونامه* *ниг.* гаравхат.

ГАРАВОНДАН *گرواندن* *шакли бавоситаи гаравидан;* ба гаравидан водоштан, ба гаравидан маҷбур кардан.

ГАРАВПУЛӢ *گروپولى* маблағе, ки аз ҳисоби ба гарав мондани чизе ба даст омадааст.

ГАРАВХАТ *گروخط* хати гарав, ҳуччате, ки барои чизи ба гарав мондашуда дода мешавад.

ГАРАВҲОНА *گروخانه* ҷое, ки чизҳоро ба мӯҳлати муайян гарав монда, пул қарз мегиранд, ломбард.

ГАРАЖ *фр.* *грж* бино барои нигоҳдорӣ, таъмири ҷорӣ ва бо сӯзишворӣ таъмин кардани автомобилу тракторҳо *ва ғ.*

ГАРАМ *грам* *шакли ихтисоршудаи агарам (агар маро).*

ГАРАНГ *گرنگ* 1. камхӯш, сустфаҳм, кундзехн. 2. хайрон, саргум; **гаранг-гаранг** саргарангона, беҳудона; **гаранг кардан** хайрон кардан, саргум кардан; **гаранг шудан (гаштан)** гич шудан, худро гум кардан, ҷӣ кор кардани худро надониста мондан, хайрон шудан.

ГАРАНГӢ *گرنگى* камфаҳмӣ, кундзехнӣ.

ГАРАНГНАМО *گرنگ نما* он ки ба назари кас кундзехну бефаҳм менамояд, мисли гаранг.

ГАРАНГШУДА *گرنگ شده* *сифати феълӣи замони гузашта аз гаранг шудан;* дар ҳоли гарангӣ қарор гирифтани, гаранг шудани.

ГАРГИН *گرگين* *кит.* 1. бемории хоришдор, гирифтори дарди гар. 2. чиркин, ифлос.

гард *گرد* 1. асоси замони ҳозира аз **гардидан** ва **гаштан**. 2. ҷузъи пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънои аз ҷое ба ҷое раванда, гарданда: **дарёгард**, **шабгард**, **роҳи мошингард**. 3. гардиш, гардиш кардан. 4. маҷ. чарх, осмон, рӯзгор.

ГАРД *گرد* 1. чангу ғубор, хокреза; зарраҳои майдаи ҳар чиз, ки ба шакли чангу ғубор даромадааст (*мас., гарди орд*). 2. маҷ. чизи ночиз, чизи беарзиш; **гардҳои барф** зарраҳои барф; **гарди гул (растаниҳо)** маҳсули шукуфаи гули растаниҳои тухмдор; **гарду чанг // чангу гард** чангу ғубор; **гарду ғубор** чангу хок; **гард ангеҳтан** чанг баровардан; **гард-гард кардан** а) майда-майда кардан, реза-реза кардан; б) маҷ. ба хок яксон кардан, гард аз чизе баровардан; **гард-гард шудан** майда-майда шудан, реза-реза шудан; шикаста пора-пора шудан; **гарди ғам** нишонаи ғам, асари андӯх; **гарди ҷоеро хӯрдан** ба шароити ҳолати ҷое ё чизе нағз шинос шудан; воқиф шудан аз қоидаву қонун ва сирру асрори ҷое; **гард аз чизе баровардан** тамоман поймол карда нобуд сохтан, несту нобуд кардан; **ба домани касе гарде нишастан** айбдор (доғдор) шудани касе, ҳалал расидан ба обрӯю эътибори касе; **гардаш ҳам наместонд** ба қуллӣ нобуд мешуд; ҳеч чиз наместонд.

ГАРДА *گرده* 1. хока; хокаи сиёҳи ангишт, ки наққошон ба кор мебаранд. 2. як навъ қолиби наққошӣ, ки бо сӯзанзанӣ рӯи қоғаз таҳти чизе кашида мешавад ва онро бо сӯзанақҳо ба тахтае часпонда, ба рӯи он хокаи ангишти ҷӯбро мепошанд, то ки

тарҳи нақш ба он чиз гузарад, яъне нусха мегиранд.

ГАРДАК گردک 1. тухми шабушк, ришк. 2. *бот.* гарди наринаи шукуфаи гулҳо, гардбарг.

ГАРДАН گردن 1. қисме аз бадан, ки байни сар ва танай одам, ҳайвонот, парандагону ҳазандагон *ва м.ин.* воқеъ аст. 2. ҷои танги байни даҳон ва шиками зарфҳо, гардани зарфҳо ва асбобҳои дигар: **гардани кӯза**, **гардани шиша**; **ба гардани...** ба зиммаи..., ба ӯҳдаи...; **бо гардани баста** бо дили ноҳолам, маҷбуран; **бо гардани қач** бо аҷзу нотавайн; фармонбардорона, мутеона; **гардан буридан** куштан; **гардан додан** а) тан додан; тобеъ шудан; б) розӣ шудан ба коре; **гардан задан** сар бурида куштан; **гардани касеро** (*чизеро*) **ба банд овардан** касеро (*чизеро*) ба қайди худ даровардан, мутеи худ кардан; **гардани касеро** (*чизеро*) **шикастан** касе ё чизеро мағлуб кардан; нобуд кардан; **гардани шахро мулоим кардан** одами якравро ба ифока овардан; **гардан кашидан** нофармонӣ кардан, аз итоат сар тофтан; **гардан ниҳодан** (*ба касе, коре*) таслим шудан; фармонбардорӣ ва итоат кардан; розӣ шудан ба душворие; **гардан тофтан** саркашӣ намудан; **гардан фурувардан** тобеъ шудан, итоат кардан; розӣ шудан, тан додан (*ба коре*); **гардан ёрӣ надодан** хуши касе наомадан, ба коре майл накардан; **гардан қач кардан** (*дар пеши касе*) изҳори аҷзу нотавайн кардан ба касе, зорию илтимос кардан аз касе; **гардан ҳам намудан** таслим шудан, итоат кардан; **аз гардан соқит кардан** аз зиммаи худ дур кардан, масъулияти кореро ба ӯҳда нагирифтан; аз сар соқит кардан; **ба гардан гирифтан** а) қабул кардан, ба зимма гирифтан, ӯҳдадор шудан; б) иқрор шудан ба гуноҳе; **ба гардани касе афтодани чизе** ба зиммаи касе бор шудани масъулияти чизе; **ба гардани касе бори гарон шудан** ба зиммаи касе бор шудан, боиси дарди сари касе гаштан; **ба гардани касе бор кардани чизе** а) зӯран ё бо фиреб ба зиммаи касе гузошта шудани чизе, касеро маҷбуран ба ягон чиз мутасаддӣ кардан; б) ба зиммаи касе вогузоштан чизеро, ӯҳдадор кардан касеро ба коре; **айбро ба гардани касе мондан** гуноҳи худро ба дигаре бор кардан; гуноҳе карда, худро ба канор гирифтан; **бори худро ба гардани касе андохтан** вазнинии худро ба дӯши касе гузоштан, мушкили худро ба зиммаи касе гузоштан; **як сару гардан баланд будан** аз

касе а) имтиёз доштан бар касе, бехтар будан нисбат ба каси дигар; б) қадбаланд будан нисбат ба каси дигар; **гуноҳ ба гардана**ш айби ҳудаш, худ гунаҳкор аст; **гардани ҳамро шамшер намебурад** (*зарб.*) итоаткор аз нохушиҳо эмин аст; шахси хоксор ҳамеша осуда аст.

ГАРДАНА گردنه 1. воситаи пайвастандан ду қисми ягон чиз, асбоб *ва ғ.*; ҷои борик ва танги ягон чиз, асбоб *ва ғ.* 2. роҳи борику пурпечу хамаи байни кӯҳҳо, гузаргоҳи кӯҳӣ. 3. *ҷугр.* ҷои борики ду хушкии воқеъ дар об, ки онҳоро ба ҳам мепайвандад, барзах.

ГАРДАНАГИР گردنه گیر дузд, роҳзан; дузди сари гардана.

ГАРДАНАФРОЗ گردن افراز *ниг.* гарданфароз.

ГАРДАНАФРОХТА گردن افراخته 1. *мач.* сарбаланд, боифтихор. 2. рушду нумувкунанда, сабзанда.

ГАРДАНБАНД گردن بند 1. ҳар чизе аз матоъ, ки ба гардан баста ё печонда мешавад (*мас., шарф, галстук ва ғ.*). 2. асбоби зинат, ки занон ба гардан мебандад, гулубанд, гафабанд, тавқ. 3. афзоре аз чарм ё чизи дигар, ки ба гардани асп, ҳар, сағ баста мешавад, килода.

ГАРДАНБОРИК گردن باریک 1. он ки (ё он чи) гардани борик дорад, борикгардан. 2. *мач.* шишаи арақ.

ГАРДАНБУРИДА گردن بریده *ниг.* гарданканнда.

ГАРДАНГИР گردن گیر гиребонгир; он ки гардан мегирад.

ГАРДАНГОҲ گردن گاه *ниг.* гардана.

ГАРДАНҒАФС گردن غفس 1. он ки гардани ғафс дорад, гарданаиш пургӯшти фарбеҳ аст; **шикамкалони гарданғафс**. 2. *мач.* гарданшах, якрав, гапнодаро.

ГАРДАНҒАФСӢ گردن غفسی гарданшахӣ, якравшағӣ, гапнодарой.

ГАРДАНДА گردنده 1. *сифати феълии замони ҳозира аз гардидан*. 2. гирдгарданда, чархзананда; **гарданда гардун киноя аз осмон**. 3. кӯчанда, он ки аз ҷое ба ҷое меравад. 4. нопойдор, мутағаййир.

ГАРДАНДАГӢ گردندگی *шакли дигари сифати*

- феълии замони ҳозираи гарданда*; дигаргунӣ, тағйир, таҳаввул.
- ГАРДАНДАРОЗ** *گردن دراز* он ки (ё он чи) гардани дароз дорад, дарозгардан.
- ГАРДАНДАРОЗӢ** *گردن درازی* сарбаландӣ, сарафрозӣ; бартарӣ.
- ГАРДАНДОДАГӢ** *گردن دادگی* сарсупурдагӣ, фармонбардорӣ, мутеӣ.
- ГАРДАНЗАН** *گردن زن* бурандаи сар; чаллод.
- ГАРДАНИӢ** *گردنی* 1. чарми нарме, ки зери кучан мегузоранд. 2. шаллоқи паси гардан, зарбае, ки ба паси гардани гунаҳкор ба даст зада мешавад, бунигардани: **гардани задан**.
- ГАРДАНКАНДА** *گردن کنده* таҳқ. *калимаи дашном ба маънои мурдан бех, нобакор, разил, бадкирдор*; гарданшикаста.
- ГАРДАНКАЧ** *گردن کچ* 1. он ки (ё он чи) гарданаи каҷ аст. 2. *маҷ.* бечора, нотагон, дасткӯтоҳ.
- ГАРДАНКАШ** *گردن کش* саркаш, фармоннобардор, худдонам, гапногир, якраҳа.
- ГАРДАНКАШӢ** *گردن کشی* 1. саркашӣ, нофармонӣ, беитоатӣ: **гарданкашӣ кардан**. 2. исёнгарӣ, исён, балвогарӣ.
- ГАРДАНКӢУТОХ** *گردن کوتاه* он ки гардани кӯтоҳ дорад, кӯтоҳгардан.
- ГАРДАНО** *گردنا* *кит.* 1. сихкабоб, кабоби сихӣ, навъи кабоби гӯшт. 2. *маҷ.* мусиқӣ, навои паст.
- ГАРДАНОВАР** *گردن آور* *кит.* қавӣ ва далер, часуру паҳлавон.
- ГАРДАНОН** *گردنان* *кит.* сарварон, бузургон, соҳибқудратон.
- ГАРДАНПЕЧ** *گردن پیچ* 1. порчае, ки барои ниғаҳдорӣ аз сармо ё аз гарду хок ба гардан мепечонанд, *ба монанди шарф*; *муқ.* **гарданбанд** 1. 2. *варз.* яке аз тарзҳои гӯштингирӣ.
- ГАРДАНПЕЧОНАК** *گردن پیچانک* *ниг.* гарданпеч.
- ГАРДАНТОБӢ** *گردن تابي* саркашӣ, аз кори фармуда сар тофтан; **гардантобӣ кардан** сарпечӣ кардан, итоат накардан.
- ГАРДАНФАРОЗ** *گردن فراز* сарбаланд, ифтихорманд.
- ГАРДАНФАРОЗӢ** *گردن فرازی* сарбаландӣ, ифтихормандӣ.
- ГАРДАНШАХ** *گردن شخ* якрав, гапнодаро, қайсар.
- ГАРДАНШАХӢ** *گردن شخی* якравӣ, қайсарӣ.
- ГАРДАНШИКАСТА** 1. *сифати феълии замони гузашта аз гардан шикастан*; он ки (ё он чи) гарданаи шикаста аст. 2. *таҳқ.* нобакор, гарданбурида.
- ГАРДАР** *گردر* *кит.* замини ноҳамвор ва дорои пастиву баландиҳо.
- ГАРДАФШОНӢ** *گردافشانی* гардолуд кардан.
- ГАРДБАРГ//ГАРДАНБАРГ** *گردبرگ//گردن برگ* *ниг.* гардак 2.
- ГАРДГИР** *گردگیر* ғилофи резинӣ, ки рӯи пайванди ду чиз мепӯшонанд, то монеи нуфуз ё гузаштани чангу ғубор шавад.
- ГАРДГИРАК** *گردگیرک* *бот.* узви растанӣ, ки хангоми гардолудшавӣ барои қабули гард хизмат мекунад.
- ГАРДГИРИФТА** *گردگرفته* *сифати феълии замони гузашта аз гард гирифтани*; чизе, ки онро гарду ғубор пӯшондааст, чангзада.
- ГАРДГИРӢ** *گردگیری* амали пок кардани хоку ғубор аз рӯи чизе.
- ГАРДДОН** *گردان* *бот.* қисми болоии наринаи гул, ки дар он гардак (2) ҳосил мешавад.
- ГАРДДОРШАВӢ** *گرددارشوی* *ниг.* гардолудшавӣ.
- ГАРДЕРОБ** *گردراب* *фр.* чои кашида мондан ва нигоҳ доштани либосҳои рӯй дар биноҳои чамъиятӣ, либосхона, чойлибос.
- ГАРДИДАН** *گردیدن* 1. давр задан, чархидан. 2. гаштан, роҳ рафтан; гардиш кардан, аз чое ба чое рафтан. 3. аз ҳоле ба ҳоле даромадан, тағйир ёфтан. 4. шудан; **роҳӣ гардидан** ба роҳ даромадан, равона шудан; **гардидани фалак ба коми қасе киноя аз омад кардани кори қасе**; **гард!** равона шав! биё, рафтем!; **гард, хамроҳ меравем!**; **гардам //** аз сарат

гардам фидоят шавам, садқаат шавам (навозиш ва эҳтиром ба касе).

ГАРДИНА گردینه резаҳои хурдтарин ё чанг, ки аз кӯфтан ё саҳт совида гард-гард кардани чизҳо ба вучуд меояд.

ГАРДИШ گردش 1. гирдгардӣ, чархзанӣ, даврзанӣ: **чарх ба гардиш даромад**. 2. сайру гашти кӯтоҳмуддат, сайру тамошо, тамошо карда роҳ рафтан. 3. рафтор, ҳаракат. 4. чанбари чизҳои доирашакл: **гардиши доира, гардиши ғалбер**. 5. *мач.* тағйирот, дигаргунӣ, таҳаввулот. 6. ҷои ба тарафи дигар баргаштани роҳ, ҳамгашти роҳ, гардишгоҳ; **гардиши сар** гирд гаштани сар, сарчархзанӣ (*аз беморӣ*); **гардиши фалак** а) чархи фалак; даври замон; б) *мач.* тақдир, қисмат; **бо гардиши фалак** а) бо гузашти рӯзгор; б) *мач.* бо хости тақдир; **гардиш додан** шакли *бавоситаи гардиш кардан*; **гардиш кардан** а) чарх задан, давр задан; б) роҳ рафтан барои тафарруҷ, сайру гашт кардан; в) тоб хӯрдан, ба тарафи дигар гаштан; **дар гардиш будан** чарх задан, дар ҳолати даврзанӣ будан; **дар гардиш даромадан** давр задан, чарх задан; дар давра даст ба даст гузаштан: **ҷоми май дар гардиш даромад**.

ГАРДИШБОБ گردشباب мувофиқ ба сайру гардиш, боби гардиш.

ГАРДИШГАР گردشگر сайёҳ, саёҳатгар, ҷаҳонгард.

ГАРДИШГАРӢ گردشگری сайёҳӣ, ҷаҳонгардӣ, сайру саёҳат.

ГАРДИШГОҲ گردشگاه 1. ҷои ба тарафе баргаштани роҳ, ҳамгашти роҳ. 2. сайргоҳ, ҷои гардиш.

ГАРДИШДОР گردشدار гардишноқ; **телпаки гардишдор** телпаки гирдаи чанбардор.

ГАРДИШКУНОН گردشکنان *феъли ҳол аз гардиш кардан* дар ҳоли гардиш, гардиш карда истодан.

ГАРДӢ گردی 1. як навъ матои пахтагии гулдори тунук, ки аз он бештар рӯймол ва баъзан курта медӯзанд: **рӯймоли гардӣ**. 2. *варз.* огоҳ кардани фарзани ҳариф аз маҳвшавӣ дар бозӣ.

ГАРДКАМ گردکم *гуфт.* нидое, ки қиморбозон

вакти ба бозӣ партофтани бучул ва бозӣ кардани ҳамаи сарқимор меғӯянд; **гардкам задан** а) қиморбозӣ кардан; б) бозӣ кардан ба тамоми сарқимор. 2. *мач.* то охир, бебаргашт.

ГАРДКАШАК گردکش *тех.* асбоби гарду чангро ба худ кашанда, ки барои тоза кардани ҳавои хона истифода бурда мешавад.

ГАРДНОГУЗАР گردناگذر чангногузар; чизе, ки хосияти нагузаронидани чангу гардро дорад.

ГАРДНУРӢ گردنوری нурии хока, поруи реза-реза.

ГАРДО گردа он чи мегардад, гарданда, гардон.

ГАРДОБА گردآبه гардсӯз, ки аз орду об ва рағану шир тайёр карда мешавад.

ГАРДОГАРД گرداگرد гарданда, он чи мегардад.

ГАРДОЛУД گردآلود олуда ба гард, гарднок, ба чанг олуда ва ғӯтида; **гардолуд шудан** *бот.* ба воситаи гард бордор шудан (-и гул).

ГАРДОЛУДА گردآلوده *ниг.* гардолуд.

ГАРДОЛУДШАВӢ گردآلودشوی *бот.* аз гарддон ба гардгирак ё ба ҳуҷайратухм рехтани гард, ки боиси бордори мегардад.

гардон گردان 1. *асоси замони ҳозира аз гардон(и)дан.* 2. *ҷузъи насини калимаҳои мураккаб ба маънои гардонанда, даврзананда: балогардон, обгардон, саргардон...*

ГАРДОН گردان *сифати феълии замони ҳозира ва феъли ҳол аз гардидан;* чизи дар сайру ҳаракати мусалсал буда, чизи даврзананда; чархзананда; **гардуни гардон** фалаки гарданда; **гардон шудан** чарх задан, ба чархзанӣ даромадан; **гардон-гардон кардан (ҷойро)** *гуфт.* барои серранг ва бомаза шудани ҷойи навдамкарда онро ба пиёлае гирифта, боз баргашта ба ҷойник рехтан (*қабл аз ҷойкашиӣ*), ба такрор гардондан; **гардон-гардон пурсидан** *гуфт.* гаштаю баргашта пурсидан, такрор ба такрор пурсидан.

ГАРДОНА گردانه *тех.* сарчарх, чархи калони гардонанда, ки чархҳои дигари таҷхизотро мегардонад.

ГАРДОНАНДА گرداننده 1. тарзи баво–ситаи гарданда; ба ҳаракат дароранда, чархонанда. 2. идорақунанда. 3. маҷ. тағйирдиҳанда, дигаргунқунанда.

ГАРДОН(И)ДАН گردانیدن//тарзи баво–ситаи гардидан. 1. чарх занондан, давр занондан, гардиш додан, ба ҳаракат овардан. 2. тофтан, ба тарафи дигар ҳамондан, қач қардан. 3. табдил додан; мубаддал сохтан, аз ҳоле ба ҳоле бадал қардан. 4. ақиб партофтан, зада ақиб андохтан, дур қардан, рондан. 5. бозовардан, пас овардан, баргардонидан. 6. рад қардан; пас фиристодан. 7. қат қардан, тоб додан. 8. чаппа қардан. 9. пиёларо пур аз ҷой қарда, баргашта ба ҷойник рехтан: гардон-гардон қардан: **ҷойро гардондан**. 10. ҳамчун феълӣ *ёридиҳанда дар феълҳои таркибии номӣ ба маънои қардан, намудан меояд: душман гардондан, дӯст гардондан, танг гардонидан, гардондан аз ҷизе боздоштан аз ҷизе; тағйир додани роҳи ҳаракати ҷизе; варақ гардондан* варақ задан; *дами ҷизеро гардондан* суръати ҳаракати ҷизеро паст қардан; *суғ қардани шиддати ҷизе; заминро гардондан* замини киштро рӯгардон (побел) қардан; шудгор қардан; **раӣи касеро гардондан** фикри касеро тағйир додан; **рӯй гардондан аз касе ё ҷизе а)** ба тарафи дигар гаштан; **рӯй тофтан аз касе ё ҷизе; б)** даст кашидан, сарфи назар қардан аз касе ё ҷизе; **рӯй гардондан ба касе ё ҷизе** ба касе ё ҷизе нигоҳ қардан, ба тарафи касе ё ҷизе нигаристан, рӯ овардан; **тасбеҳ гардондан** д. донаҳои тасбеҳро дар ришта ангушт зада, зикри Худо қарда («субҳоналлоҳ»), паси ҳам гузаронидан; **аз роҳ гардондан** ба рафтани касе монет шудан; аз рафтан боздоштан касеро; аз роҳи рафта пас овардан касеро.

ГАРДПОШ گردپاش гардпошак, абзоре барои пошидани гард ё моддаҳои захрдор барои рафӣи офатҳои гиёҳӣ ва ғ.

ГАРДПОШАК گردپاشک *қишов.* мошини махсус ё дастгоҳе, ки ба воситаи он ба растаниҳо ҷанги доруҳо пошида мешавад.

ГАРДУН گردون 1. чарх, ароба. 2. фалак, сипеҳр, осмон. 3. рӯзгор; дунё, даҳр; **гарданда гардун** осмони даввор, фалаки гардон; **то ба гардун бурдан** ба осмон расондан; хеле баланд қардан.

ГАРДУНА گردونه *қит.* ароба, навъе аз ароба барои кашидани борҳои вазнин ва тӯпҳо.

ГАРДУНГУЗОР گردونگزار 1. гузоранда ва сайркунондаи осмон; гузаранда аз осмон. 2. маҷ. тезрав, тезраванда ва асарқунанда.

ГАРДУНКАШ گردونکش он чи гардун (ароба)-ро мекашад, кашандаи гардун.

ГАРДУНКУЛОҲ گردونکلاه сарбаланд, иззатманд, бузургвор.

ГАРДУННАВАРД گردوننورد фалак–паймо, осмонгард; **нолаи гардуннавард** оху нолаи ниҳоят баланд.

ГАРДУНСАВОР گردونسوار маҷ. тезрав, тундрав, тезтак; **рахши гардунсавор** аспӣ тезрав, аспӣ даванд.

ГАРДУНШУКӢ گردونشکوه баландмар–таба, бо шаъну шавкат; пуриқтидор.

ГАРДУХОКӢ گردوخاکӣ олудашуда ба гарду хок.

ГАРДФИШОН گردفشان гарду ғубор аф–шонанда; хокистарафшон.

ГАРДЧЕНКУНАК گردچکنک гардсанҷ, андозагири гарду ғубор.

ГАРДЧИН گردچين резачин, ҷмаъқунандаи хурду резакҳои ҳар қиз.

ГАРЕВА//ГИРЕВА گريوه//گريوه *қит.* пушта, тал, теппа; **гарева навардидан** баландиву пастиро тай қардан, кӯху кӯталхоро гузаштан; **ин гаревани саҳт** дунё.

ГАРЗА//ГУРЗА گرز навъе аз мори калони захрдор.

ГАРЗАН گرزн тоҷи махсуси подшоҳони қасрӣ будааст, ки бо занҷири тилло бар болои тахт дар ростии сари подшоҳ меовехтаанд ва гӯё ороишфта бо сад дона марвориди ҳар қадам ба андозаи тухми гунҷишк будааст.

ГАРМ گرم 1. дорои дамои бештар аз дамои бадани инсон ё дамои муҳити атроф; боҳарорат, ҳароратдор; *муқоб.* **сард, хунук** (*мас., оби гарм, ҳавои гарм*); доғ, тафсон: **оши гарм, бӯи хуши нони гарм; дами гарм а)** нафаси ҳароратдор; **б)** маҷ. хӯроки гарми обдор, таоми одии обакӣ. 2. ҳароратдиҳанда: **либоси гарм; на сарду на гарм** мӯътадил (*оид ба об, ҳаво*); **гарм омадан** (-и ҳаво) аз меъёр зиёд будани

гармий хаво (-и фасле). 3. *мач.* пурчӯшу хурӯш, самимӣ: **сӯҳбатамон хеле гарм буд**; **гарму сӯзон (чӯшон)** хеле боҳарорат, бо самимият; 4. *мач.* бомеҳр, бомуҳаббат, дилкаш: **нигоҳи гарм, чехраи гарм; гарм кардан** а) ҳарорат додан (*мас., об, ош, хонаро*), тафсондан; б) *киноя* аз барангехтани меҳри касе ба касе; рағбат пайдо кунондан (ба коре); **дили касеро (ба коре)** **гарм кардан** майлу рағбати касеро ба коре бедор кардан; **гарм шудан** а) тафсидан, ҳароратнок шудан; б) *мач.* пурчӯшу хурӯш гаштан, авҷ гирифтан, равнақ ёфтан; **ситорааш гарм** одами дилкашу дилпазир; **тани гарм** тани зинда; одами зинда; **гарм будан ба коре** бо рағбати тамом машғул будан бо коре; **гарми чизе будан (шудан)** саҳт ба коре машғул будан, саргарми коре будан; **гарм тофтан** а) хуб писанд афтодан; б) шинос намудан, аз ин пеш гӯё шинос будан; **гарму сардро дидан** неку бад ва сабукию саҳтии зиндагиро аз сар гузарондан; **гарму хунук кардан** а) ҳарорати чизеро мӯътадил гардондан (*мас., обро*); б) *мач.* бо дуову ҷоду нисбат ба касе меҳру муҳаббат ё баръакс нафрату карохат барангехтан; **бозори чизеро гарм кардан** ривочу равнақ додан чизеро, авҷ гирондан кореро; **бозори чизе гарм шудан** ривочу равнақ доштан; серхаридор будани чизе; **даст ба оби хунук (гарму хунук)** назадан кореро иҷро накардан; меҳнат накардан; эркағӣ карда бекор гаштан; **як об гарм кунанд...** ягон маърака гузаронанд, ягон маросим барпо намоянд.

ГАРМА گرمه меваи пешпазак.

ГАРМАК گرمک 1. боқилаи дар об чӯшонидашуда. 2. навъ аз харбузаи дарунсурхи хушбӯ, ки барвақт мепазад, ҳандалак.

ГАРМАКФУРҶШ گرمک فروش фурӯшандаи гармак.

ГАРМАЛАФ گرم علف бот. як навъ алафи ботлоқӣ бо гулҳои зард.

ГАРМБҶСӢ گرم بوسى бӯсидан аз рӯи меҳру самимият.

ГАРМГОҲ گرم گاه *кит.* 1. ҷои гарм, макони гарм. 2. вақти нимрӯзӣ, вақти гармий хаво дар нисфрӯз, пешин.

ГАРМДИЛ گرم دل 1. *ниг.* дилгарм. 2. *мач.* ошиқ, дилдода, дилбаста.

ГАРМДИМОҶ گرم دماغ *мач.* маст, арбадакеш; сармаст, сархӯш, мағрур.

ГАРМДИМОҶӢ گرم دماغى *мач.* сармастӣ, ғурур.

ГАРМДОР گرم دار ба шавк оваранда, гарм доштани чизе (*мас., маҳфил*); ба шӯру шавк оваранда.

ГАРМДОРУ گرم دارو *ниг.* занҷабил.

ГАРМИБАР گرمى بر *тех.* баранда ва гузаронандаи гармӣ.

ГАРМИБАРДОР گرمى بردار *ниг.* гармитобовар.

ГАРМИБАРДОРӢ گرمى بردارى гармибардор будан, гармитобовар будан.

ГАРМИБАХШ گرمى بخش *ниг.* гармидиҳанда.

ГАРМИГУЗАРОН گرمى گزران *ниг.* гармибар.

ГАРМИГУЗАРОНӢ گرمى گزрани интиқоли гармӣ; хосияти интиқоли ҳарорат дар ҷисмҳо.

ГАРМИҶУНҶОИШ گرمى غنجايش зарфияти гармӣ дошта, тоқати гармӣ доштан.

ГАРМИДИҲАНДА گرمى دهنده он чи гармӣ медиҳад, гармидеҳ.

ГАРМИДОР گرمى دار он ки таб ва ҳарорати бадан дорад, аз сабаби гармий миҷоз, на аз сабаби беморӣ, гарммизоҷ.

ГАРМИДҶСТ گرمى دوست *ниг.* гармихоҳ; руста-ниҳои гармидӯст.

ГАРМИЁН گرميان як навъи кишмиш.

ГАРМИИВАЗКУНАК گرمى عوض کنک *тех.* абзори таъвици гармӣ.

ГАРМИИВАЗКУНӢ گرمى عوض کنى *тех.* мубо-дилаи гармӣ, таъвици гармӣ.

ГАРМИНИГОҲДОР گرمى نگاهدار қобилияти гармиро нигоҳдоранда, гарминогузарон.

ГАРМИНИГОҲДОРӢ گرمى نگاهدارى нигоҳ-дорандаи гармӣ, гарминогузаронӣ.

ГАРМИНОГУЗАР گرمى ناگزور василае, ки гармиро намегузаронад, оиқи гарми-ногузарон.

ГАРМИПАЗИР گرمى پذير гармопазир, қабул-кунандаи ҳарорат, гузаронандаи гармӣ,

хароратгиранда.

ГАРМИСАНЧ گرمي سنج андозагири гармо.

ГАРМИТОБОВАР گرمي تاب آور ба гармо тобо-варанда, дорои хосияти вайроннашавӣ ё зарарнабинӣ аз ҳарорати баланд.

ГАРМИХОҲ گرمي خواه киште, ки ба нашъу-намояш гармӣ бештар лозим аст, гармидӯст.

ГАРМИЧА گرميچه бемории пӯст, ки ба сабаби аз гармӣ зиёд арақ кардани инсон дар шакли доначаҳои хурд дар рӯй ва бадан пайдо мешавад.

ГАРМӢ گرمي 1. гарм будан, ҳарорат, тафс; муқоб. сардӣ, хунукӣ: гармӣ бадан, гармӣ офтоб, гармӣ ҳаво. 2. маҷ. чӯшу хӯруш, ривочу равнақ, авҷу барор: гармӣ бозӣ, гармӣ бозор, гармӣ кор, гармӣ тамошо. 3. маҷ. самимият, меҳрубонӣ. 4. маҷ. хашмгинӣ, оташинӣ, ғазабноқӣ; ҳолати тезу тундӣ; гармӣ додан ба чизе гарм кардан чизеро; ♦ гармию сардии рӯзгорро дидан (чашидан) неку бади ҳаётро аз сар гузарондан; чашмо гармӣ бурдан андак ба ганаб рафтан.

ГАРМКИНӢ گرم کينى кит. душманӣ ва бадбинӣ сахт.

ГАРМКУНАК گرم کنک гуфт. абзор барои гарм кардани хона дар фаслҳои хуноки сол: гармкунаки баркӣ.

ГАРМКУНАНДА گرم کننده он чи гармӣ меорад, абзори гармкунак.

ГАРМКУНӢ گرم کنى исми амал аз гарм кардан.

ГАРМҚОҚ گرم قاق нони тунуки дар танӯр пухташуда; умуман нони дар мангана хушконидашуда.

ГАРММИЗОЧ گرم مزاج 1. он ки мизоч – табиаташ гарм аст; муқоб. хунукмизоч. 2. серғайрат, серҳаракат; оташмизоч, тундхӯ, хунгарм.

ГАРМНАФАС گرم نفس хушсӯхбат; хушмуомила.

ГАРМНИГОҲ گرم نگاه он ки нигоҳи гарм дорад, нигоҳаш самимӣ ва меҳрубонона аст.

ГАРМО گرما ҳавои гарм, гармӣ ҳаво; рӯзҳои

баландии ҳарорати ҳаво; муқоб. сармо: дар гармои тобистон, гармову сармо; мавсими гармо тобистон.

ГАРМОБА گرمابه ҷои шустушӯ, ки оби гарм дорад, ҳаммом.

ГАРМОБАБОН گرمابه بان ҳаммомӣ, мутасаддӣ ва саркори ҳаммом, ҳаммомчӣ.

ГАРМОБАДОР گرمابه دار соҳиби гармоба, ҳаммомӣ, дорои ҳаммом.

ГАРМОГАРМ گرما گرم дар ҳолати гарм будан, дар вақти гармиаш, хунук нашуда.

ГАРМОГАРМӢ گرمي گرمي :дар гармогармӣ а) дар вақти гарм будан; б) дар ҳолати мувофиқ ва мусоид, дар вақташ, дар айни вақташ, дар айни чӯшу хӯруши коре.

ГАРМОДАРМОНӢ گرمادرمانى истифода аз гармо барои табобат ва афзоиши чараёни хун; термотерапия.

ГАРМОЗАДА گرمزده сифати феълии замони гузашта аз гармо задан; он ки аз гармои сахти тобистон бемор шудааст, офтобзада.

ГАРМОЗАДАГӢ گرمزده گي шакли дигари сифати феълии замони гузашта аз гармозада; беморие, ки бо сабаби дар зери гармӣ сахт ва дамои баланд мондан пайдо шуда, боиси сустиву заифӣ, партофт ва тундии набзи бадан мешавад, офтобзадагӣ.

ГАРМОИШ گرمائش амали гарм кардани биноҳо бо об ё ҳавои гарм аз тариқи муассисаҳои махсус (маркази гармодихӣ ва ғ.).

ГАРМОИШӢ گرمائشي тех. мансуб ба гармоиш; дорои хусусият ё амалкарди гармкунандагӣ.

ГАРМОӢ گرمائي 1. мансуб ба гармо. 2. он ки зуд эҳсоси гармӣ кунад ва дар баробари гармо камтоқат бошад.

ГАРМОН ю. گرمان мус. асбоби мусиқии тугмачадори маъруф, ки ба воситаи дам садо мебарорад; муқ. аккордеон ва баян.

ГАРМОНИЯ ю. گرمانيه 1. бо ҳам (хеле) дар мувофиқат будани қисмҳои як чизи бутун, мутаносибии ҷузъ ва кулл, ҳамоҳангӣ, мавзунӣ. 2. мус. як соҳаи назарияи мусиқӣ, ки таълимоти дуруст ҷӯр кардани овозхоро дар оҳангсозӣ дар бар мегирад. 3. мус. номи

аккордҳои ҷудогона.

ГАРМОННАВОЗ گرمانونواز он ки гармон менавозад, навозандаи гармон.

ГАРМОСАНЧ گرماسنج ниг. хароратсанҷ.

ГАРМОТАШХИС گرماتشخيص нав. ташхиси бемориҳо ба воситаи гармо, термо-диагностика.

ГАРМОҲАНГ گرمآهنگ 1. гуворо, хуш-гувор, дилпазир, дилнишин. 2. ниг. гармрафтор.

ГАРМПУРСӢ گرمپرسی пурсопурсии гарму ҷӯшон, аҳволпурсии самимона.

ГАРМРАВ گرمرو кит. 1. тундрав, тезрав; чусту чолок. 2. маҷ. машғул, саргарм. 3. дар тасаввуф – солиқ, роҳрави роҳи тариқат.

ГАРМРАФТОР گرمرفتار 1. тундрав, тезрафтор. 2. чусту чолок, чобук; серҳаракат.

ГАРМРУҲСОР گرمرخسار гармрӯй, хуш-чехра, дилпазир.

ГАРМРӢ(Ӣ) گرمرو(ی) соҳиби рӯи зебо, хушрӯ; ситорагарм, дилкаш.

ГАРМСАӢР گرمسير ниг. гармрав 1.

ГАРМСАРӢ گرمسری 1. муҳаббат, меҳрубонӣ. 2. мастиву сархушӣ, арбадакашиву ҷанҷолӣ.

ГАРМСЕЛ گرمسيل боди гарми хушк, ки ба набототу ҳайвонот зарар мерасонад, боди сӯзон.

ГАРМСЕЛЗАДА گرمسيلزده мевае, ки аз гармсел осеб дидааст.

ГАРМСЕР گرمسير минтақае, ки дар бештарин фаслҳои сол ҳавояш гарм мешавад, минтақаи хорра.

ГАРМСЕРӢ گرمسیری мансуб ба гармсер.

ГАРМСӢҲБАТ گرمصحبт он ки сӯҳбаташ фораи аст, хушсӯҳбат.

ГАРМТАБӢ گرمطبع ниг. гарммизоч.

ГАРМТАК گرمتك кит. 1. тезтак, тездав, тундрав. 2. тундрон, тезрон.

ГАРМТОЗ گرمتاز бо шитоб даванда, тундрав, тезрав.

ГАРМХЕЗ گرمخيز зудхез, тезрав, чусту чолок.

ГАРМХЕЗӢ گرمخيزی маҷ. тундравӣ, чобукӣ, тезӣ, тундрав будан.

ГАРМХОНА گرمخانه 1. хона(ча)и гарм-тарини ҳаммом ва гармоба, бухорхона. 2. бинои оинабандӣ барои парвариши кӯчатҳо ва зироаткорӣ дар ҳамаи фаслҳои сол; хонаи махсус, ки дар он растаниҳои гармиталаб парвариш карда мешаванд.

ГАРМХУН گرمخون 1. одами боғайрату серҳаракат; ҷаққон. 2. тундмизоч, тез, дилтанги зудоташиншав.

ГАРМХУНӢ گرمخونی 1. боғайратӣ, чобукӣ, чусту чолок. 2. тундмизочӣ, тезӣ.

ГАРМХУШК گرمخشк ниг. гармқок.

ГАРМХӢ گرمخو маҷ. хушхулқ, хушахлоқ.

ГАРМХӢӢ گرمخونی маҷ. хушхӯй ва хуштабӣ, меҳрубонӣ.

ГАРМЧАШМА گرمچشمه чашмаҳои дорои обҳои гарми табобатӣ.

ГАРМЧЕХРА گرمچهره ниг. гармрӯ.

ГАРМЧӢШӢ گرمجوشي сӯҳбат ва гуфтугӯи гарму самимӣ.

ГАРМШАВӢ گرمشوی 1. исми амал аз гарм шудан; хароратгирӣ. 2. барангехтан, оташин шудан; гармшавии сӯҳбат авҷ гирифтани тафсидани сӯҳбат.

ГАРМШИКАМӢ گرمشکمی кит. оз, хирс, тамаъкорӣ.

ГАРНА گرنه шакли қӯтоҳшудаи агарна.

ГАРНИЗОН فر. گرنيان қисмҳои ҳарбӣ, ки дар шаҳр, қалъа ё истеҳкоми мудофиавӣ ҷойгир шудаанд, бошгоҳи ҳарбӣ, подгон.

ГАРНИЗОНӢ گرنيانی мансуб ба гарни-зон; хизмати гарнизонӣ хизмати ҳарбӣ дар гарнизон, хизмати подгонӣ.

ГАРНИТУР فر. گرنياتور маҷмӯи ягон чиз, ки барои истифодаи соҳаи муайян таъйин шудааст; гарнитури мебели хонаи исти-қоматӣ мизу курсиҳо, кат ва ғ., ки ҳама якранг буда, махсус барои эҳтиёҷи манзил сохта шудааст; гарнитури харфҳо маҷмӯи

харфҳои якхелаи гуногунандозаи чопӣ.

ГАРОИДАН گرائیدن майл ва рағбат намудан ба чизе; рӯй овардан ба чизе, гаравидан.

ГАРОИШ//ГИРОИШ گرايش исми амал аз гароидан; майлу рағбат, қасд, ният, азм.

ГАРОН//ГИРОН گران 1. вазнин, сангин, сақил; муқоб. сабук: бори гарон, гурзи гарон. 2. маҷ. сахт, бад; гарон омадан а) вазнинӣ кардан, душворӣ намудан; б) маҷ. боиси малол, ранҷ ва ташвиш шудан. 3. нархаш баланд, пурбаҳо, қимат; муқоб. арзон; гарон кардан баҳои чизеро зиёд кардан; кӯҳи гарон кӯҳи бузург, кӯҳи азим; хоби гарон хоби сахт ва дарозмуддат; хомӯшии гарон хомӯшии ногувор, сукути ноҳинҷор; арзону гарон ба ҳар нархе, ки бошад; ба дил гарон гирифтаи чизеро дида хафа шудан, малул шудан аз чизе.

ГАРОНБАҲО گران بها қиматбаҳо, пурар–зиш, дорои нархи баланд.

ГАРОНБОР//ГИРОНБОР گران بار 1. инсон ва ҳайвоне, ки бар худ бори вазнин дорад, пурбору сангин; дарахти гаронбор дарахти пурмева. 2. маҷ. одами вазнин, пуртоқат, ботамкин.

ГАРОНБОРӢ گرانبارӣ гаронбор будан, сангинӣ, сангин будан.

ГАРОНБОРОНА گرانبارانه вазнинона, ботамкин.

ГАРОНГӢШ گرانگوش дорои шунавоии заиф, кар.

ГАРОНГӢШӢ گرانگوشӣ гаронгӯш будан, карӣ.

ГАРОНДАСТ گران دست он ки корро бо тааммул ва дер иҷро мекунад; муқоб. сабукдаст.

ГАРОНДАСТӢ گران دستى ботааммул будан; ба кундиву сустӣ, оҳиста-оҳиста анҷом додани кор; муқоб. сабукдастӣ.

ГАРОНИШ گرانش нав., физ. нерӯи қозиба.

ГАРОНИШӢ گرانشӣ марбут ба гарониш; нерӯи гаронишӣ.

ГАРОНӢ گراني 1. вазнинӣ сангинӣ, сақилӣ. 2. душворӣ, мушкилӣ, сахтӣ. 3. ногуворӣ, ҳолати бад; гаронӣ кардан а) вазнинӣ

кардан; б) сахт ва ногувор омадан, боиси малол будан. 4. пурқиматӣ, баланднархӣ; муқоб. арзонӣ.

ГАРОНҚАДР گران قدر дорои арзиш ва мартабаи баланд, боқадру қимат, боэҳтиром, бузург.

ГАРОНҚИМАТ گران قيمت ниг. гаронбаҳо.

ГАРОНМОЯ گرانيمايه 1. гаронбаҳо, пурқимат. 2. арҷманд, олиқадр.

ГАРОНМОЯГӢ گرانيمايگى гаронмоя будан, арҷмандӣ.

ГАРОННАРХ گران نرخ дорои арзиши зиёд, гаронбаҳо, қиматбаҳо.

ГАРОНПОЯ گرانپايه маҷ. баландмар–таба, олиқадр.

ГАРОНРАВ گرانرو он ки ё он чи оҳиста ва суст ҳаракат мекунад, кундрав.

ГАРОНРИКОБ گرانرکاب кит., маҷ. ботамкин, собитқадам.

ГАРОНРИКОБӢ گرانرکابي кит., маҷ. амали гаронрикоб, ботамкинӣ, собитқадамӣ.

ГАРОНСАӢР گرانسير кит. оҳистарав, сустратор, кундсайр.

ГАРОНСАНГ گرانسنگ 1. вазнин, дорои вазни зиёд. 2. маҷ. ботамкин, бовикор; устувор, матин.

ГАРОНСАНГӢ گرانسنگى вазнинӣ, сангинӣ, сангин будан.

ГАРОНСАР گرانسر мағрур, ботакаббур; маст, махмур.

ГАРОНСОЯ گرانسايه олиқадр, дорои мақом ва мартабаи баланд.

ГАРОНТАМКИН گرانتمکين пуртамкин, бовикор.

ГАРОНФУРӢШ گرانفروش он ки молашро қимат мефурӯшад, қиматфурӯш.

ГАРОНФУРӢШӢ گرانفروشى амали гаронфурӯш, бо қимати зиёд фурӯхтан, қиматфурӯшӣ.

ГАРОНХЕЗ گرانخيز он ки бо кундӣ ва дер аз

чо бармехезад, сустратор.

ГАРОНҲОБ گران خواب сахтхоб; бахти гаронхоб
бахти сиёҳ.

ГАРОНҲОР گران خوار кит. 1. он чи хӯрда–наш
бисёр ногувор аст. 2. маҷ. пурхӯр.

ГАРОНҶОН گران جان 1. сустрок, коҳил, танбал.
2. бадхулк, бадрафтор. 3. сахтҷон, ҷонсахт.

ГАРОНҶОНӢ گران جاني кит. 1. вазъ ва ҳолати
гаронҷон, коҳилӣ, танбалӣ, сустӣ. 2.
бадхулқӣ, бадрафторӣ, номатбӯӣ.

ГАРОЯНДА گر اينده майлу рағбаткунан–да,
қасд ва оҳангкунанда: гароянда кардан
равона кардан, фиристодан; гароянда шудан
майл кардан, қасду оҳанг кардан.

ГАРЧАНД گر چند шакли кӯтоҳшудаи агарчанд;
ҳарчанд ки..., ҳар қадар ки..., бо вучуди он
ки...; гарчанде ки... ҳарчанд ки..., бо вучуди
он ки...

ГАРЧИ گر چه шакли кӯтоҳшудаи агарчи.

ГАСҲРИТ ю. گستریت тиб. илтиҳоби пардаи
луобии меъда, газаки меъда.

ГАСҲРОЭНҲЕРОЛОГИЯ ю. گسترانترالاجيه
тиб. як соҳаи тиб, ки бемориҳои узвҳои
ҳозима ва усулҳои табобати онро меомӯзад,
ҳозимашиносӣ.

ГАҲ گه ниг. гоҳ.

ГАҲАНБОР گهنبار ниг. гоҳанбор.

ГАҲБУД گهيد кит. хазинадор.

ГАҲВОРА گهواره 1. ҷойҳои ҷунбондашаван–
даи кӯдак то якуним–дусолағӣ, ки дасту
пояшро баста, дар он меҳобонанд, маҳд. 2.
маҷ. ҷои ба вучуд омадан ва нашъунамои
чизе: гаҳвораи тамаддуни башар; ♦ аз
гаҳвора то лаҳад (тобут) тамоми умр,
тамоми давраи зиндагӣ.

ГАҲВОРАБАНДОН گهواره بندان маросими авва–
лин бор ба гаҳвора бастани тифли навзод.

ГАҲВОРАБАХШ گهواره بخش одати аз тарафи
падару модарон ба ҳам номзад кардани
писару духтари навзод, ки баъди ба балоғат
расидан бояд ба издивоҷи ҳамдигар
дароянд.

ГАҲВОРАПҮШ گهواره پوش ниг. гаҳворапӯшак.

ГАҲВОРАПҮШАК گهواره پوشک рӯпӯши муно–
сиби ҳаҷми гаҳвора дӯхташуда, ки гаҳво–
раро бо он мепӯшонанд, пӯши болои
гаҳвора, ки ба шаклу намуди гаҳвора дӯхта
шудааст.

ГАҲВОРАСОЗ گهواره ساز он ки аз ҷӯб гаҳвора
месозад: устои гаҳвора.

ГАҲВОРАҶУНБОН گهواره جنبان 1. он ки гаҳво–
раро ҷунбонда, кӯдакро меҳобонад,
ҷунбонандаи гаҳвора. 2. зоол. ҳашараи
сабзу зардранги пойҳои дарози борик, ки
вақти таҳдиди хатар бо пойҳои пеш рост
шуда, худро ҷун гаҳвора алвонҷ медиҳад.

ГАҲВОРАҶУНБОНӢ گهواره جنباني амали гаҳ–
вораҷунбон.

ГАҲГИР گه گیر 1. аспе, ки имкони саворӣ
намедиҳад. 2. маҷ. саркаш.

ГАҲГИРӢ گه گیری саркашӣ, амали гаҳгир.

ГАЧ گچ моддаи сафеди шабеҳи оҳак, ки дар
натиҷаи сӯзондани гаҷсанг ба даст меояд ва
дар сохтмон (гаҷкорӣ), ҳайкалтарошӣ, тиб
(гаҷбандӣ) ба кор меравад.

ГАЧА گچه гуфт. ангуштарини бенигин, шаба ё
чизи дигар, ки дар гаҷабозӣ истифода
меkunанд.

ГАЧАБОЗӢ گچه بازی гуфт. бозии баҷагона аст,
ки асоси онро ёфтани гаҷаи дар мушти
дастҳо пинҳонкардаи яке аз иштирок–
кунандагони он ташкил медиҳад.

ГАЧБАНДӢ گچبندی ниг. гаҷбандӣ.

ГАЧКОРӢ گچکاری ниг. гаҷкорӣ: хонаи
гаҷкорӣ.

ГАЧЧА گچه лаҳҷ. он ки дар суҳан гуфтан
забонаш мегирад, лакнатдор, алкан, сақав:
бачаи гаҷча.

ГАЧ گچ ниг. гаҷ.

ГАЧАНДУД گچ اندود андуда бо гаҷ, гаҷкори–
шуда.

ГАЧБАНДӢ گچبندی тиб. бо гаҷ бастани узви
шикастаи бадан.

ГАЧБУР گچبر бинокоре, ки ба буридан ва

омода кардани гачҳои ороишӣ ва тазйинӣ машғул аст.

ГАЧБУРӢ گچبرى сохтан ва таҳия кардани гач барои сакфу деворҳои бино; буридани нақшҳои гачӣ.

ГАЧГАР گچگر ниг. гачкор.

ГАЧГАРӢ گچگرى ниг. гачкорӣ.

ГАЧДӢСТ گچدوست бот. гурӯҳе аз гиёҳони буттааш яксола ё чандсола аз хонаводаи маҳакҳо.

ГАЧИН گچين ниг. гачӣ.

ГАЧИР گچير гуфт. 1. ғализ, носуфта, дағал. 2. бадхулк; якрав: **одами гачир**.

ГАЧӢ گچى 1. аз гач сохташуда. 2. гачдор.

ГАЧКОР گچ کار устои бо гач андовакунанда ва нақшу нигорбароранда.

ГАЧКОРӢ گچکاری 1. шуғл ва касби гачкор. 2. аз гач сохта ё бо гач андова кардашуда. 3. намуди маъруфи санъати амалии ороишӣ бо истифодаи гач (*дар иморатҳо*).

ГАЧКӢБ گچ کوب 1. он ки гач мекӯбад, гачро кӯфта майдакунанда. 2. абзоре, ки ба василаи он гачро кӯфта майда мекунанд.

ГАЧКӢБӢ گچکوبى кору амали гачкӯб; кӯф-тани гач, гачро кӯфта майда кардан (*пас аз пухтан*).

ГАЧПАЗ گچ پز он ки гач мепазад, коргари дар кӯра гачпазанда.

ГАЧПАЗӢ گچ پزى 1. амал ва шуғли гачпаз. 2. чое, ки дар он сангу гачро пухта, барои истифода омода мекунанд.

ГАЧСАНГ گچ سنگ санге, ки аз он гач мепазанд.

ГАЧСОЗ گچ ساز сохт. он ки гачро барои сафед кардани бино омода месозад.

ГАЧСОЗӢ گچ سازى амал ва кори гачсоз.

ГАЧХОК گچ خاک омехтаи гач бо хок, ки дар бинокорӣ барои андоваи девор ё сафед кардани он истифода мебаранд.

ГАШ گش кит., ниг. каш.

ГАШАН گشن кит., кҳн. анбӯх, пур, тануманд, фарбех.

ГАШАНСОР گشن سار он чи дорои анбӯҳӣ аст, анбӯх, фаровон, бисёр.

ГАШНИЗ گشنيز бот. гиёҳи алафӣ, яксола ва коштани аз хонаводаи чаъфарӣ, ки баргҳо ва саршохаҳои он хӯроқӣ ва нӯшбӯӣ аст ва донҳои он хосияти дорӯӣ дорад, гашниҷ, гашниҷ, кашниҷ.

ГАШНИЗА گشنيزه ғӯраи ангур.

ГАШНИЗӢ گشنيزى марбут ба гашниҷ ё таҳияшуда аз он; монанди гашниҷ.

ГАШНИЧ/ГАШНИЧ گشنيج//گشنيج ниг. каш-ниҷ.

ГАШНИЧАК گشنيجک навъи гулдӯзии шеро-заи либос.

гашт گشت 1. асоси замони гузашта аз **гаштан**. 2. ҷузъи пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънии гардиш: **хамгашт, гулгашт...**

ГАШТ گشت 1. гаштан, гардиш, ҳаракат: **гашти мошин, гашти қатора, гашти соат**. 2. сайру саёҳат, гардиш, тафарруҷ: **сайру гашт**. 3. рафтор, тарзи роҳгардӣ. 4. баргашт, бозгашт, ричъат; **гашти бозор** вақти ба охир расидани савдо дар бозор; **гашти пешин** баъди пешин, баъд аз зӯҳр; **гашти рӯз** нимаи дуюми рӯз, вақти тамомшавии рӯз; **рӯз гашт** кард рӯз аз нима гузашт; **ба гашту гадоӣ баромадан** дар ба дар гашта талбандагӣ кардан. 5. дигаргунагӣ, гардидан, тағйиру таҳаввул.

ГАШТА گشته 1. сифати феълӣ аз **гаштан**. 2. ҷузъи пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънои шуда: **гумгашта, хамгашта** ва ғ.; **гашта-гашта** а) бисёр гашта, хеле роҳ рафта; бисёр сафар карда; б) такрор ба такрор, такроран; **гаштаю баргашта** такрор ба такрор, такроран, пайваста; **гашта баромадан** давр задан ҷоеро; **гашта гирифтан** гардонда гирифтани, баргардонда гирифтани; **гашта омадан** баргаштани, бозгаштани, авдат кардани; **гашта пурсидан** такроран пурсидани, дубора савол кардани; **гашта рафтан** бозгаштани, пас гашта рафтан.

ГАШТАК گشتک чамъомад ё шабнишинӣ ба хотири зиёфат ва сӯҳбат, ки одатан бо навбат дар хонаи яке аз иштироккунандагон

гузаронида мешавад, гап, гапхӯрӣ.

ГАШТАН گشتن 1. чархидан, давр задан. 2. давр зада баромадан, ҷустуҷӯ кардан. 3. роҳ рафтан, ҳаракат кардан; гардиш кардан, сайру гашт кардан. 4. баргаштан, риҷъат кардан, қафо рафтан. 5. маҷ. хамидан, поин фуромадан, ба нишастан сар кардан. 6. тағйир ёфтан, аз ҳоле ба ҳоле даромадан; тағйир додан, дигар кардан. 7. шудан, гардидан. 8. дар феълҳои таркибӣ омада, маънои давоми амалро медиҳад: **бозӣ карда гаштан**, **давида гаштан** ва ғ.; **гашта гирифтан** дар ҷое, **коре** давом додан ба **коре**; **нафас гаштан** дам ба дарун афтодан, нафаскашӣ душвор шудан; **пас гаштан** баргаштан, ақиб гаштан, ба ҷои омада пас рафтан; **дар пайи чизе гаштан** аз паси чизе шудан; ба ҷустуҷӯи чизе машғул шудан; **забон (на)гаштан** ба чизе изҳор карда (на)тавоништан чизеро (аз рӯи мулоҳиза, истиҳола ё андешае); **бо касе гаштан** бо касе ишқбозӣ кардан.

ГАШТАНӢ گشتنى баргаштанӣ, нияти гашта омадан доштан.

ГАШТАСАР گشتهسر саргашта, саргардон.

ГАШТЗАӢ گشتزنى гардиш, гашт задан.

ГАШТИРӮЗӢ گشتروزي аввали нимаи дуҷуми рӯз; нимаи дуҷуми рӯз: **кори гаштирӯзӣ**.

ГАШТӢ گشتى *марбут ба гашт*; ниғаҳбон ё посбон, ки дар минтақаи муайян гашт мезанад, маъмури гашт.

ГАШТОГАШТ گشتاگشت гардишқунон, гаштугузор.

ГАШТОР گشتار гаштугузор, сайр, чарх задан.

ГАШТОРӢ گشتارى *марбут ба гаштор*; таъвилӣ.

ГАШТУГУЗОР گشتوگزار 1. гардиш, сайру тамошо. 2. давр зада гаштан, қадамзанӣ дар посбонӣ.

ГВАРДИЯ фр. گوردیه 1. аскарони хоса барои муҳофизати сардори давлат ва сарлашқарҳо; қисмҳои баргузида ва имтиёзноки лашқар, гурд: **гвардияи миллӣ**. 2. таър. дар Армияи Шӯравӣ ба қисму қўшунҳое, ки қорнамоиҳои аълои ҷангӣ, интизом ва муташаккилӣ нишон медоданд, номи қисму қўшуни гвардия дода мешуд.

ГЕВА گيوه кхн. навъи пойафзоли бепошнае, ки

тагаш аз чарм ё латтаҳои ба ҳам часпонидашуда ва рӯяш аз ресмони бофта иборат аст, чева.

ГЕВАКАШ گيوه کش косибе, ки гева месозад; пойафзолдӯз.

ГЕЙЗЕР исп. گيزير чашмаи вулканиӣ оби гарм, ки вақт ба вақт обаш ғавғора зада мебарояд.

ГЕКТАР ю. گكتر воҳиди андозаи масоҳати замин, ки ба даҳ ҳазор метри мураббаъ баробар аст.

ГЕКТО ю. گكتا ҷузъи пешини калимаҳои *мураккаб* ба маънои сад, сад карат: **гектоватт** сад ватт, **гектолитр** сад литр, **гектометр** сад метр ва ғ.

ГЕКТОВАТТ گيكتاوت ю. сад ватт.

ГЕКТОЛИТР گيكتالتر ю. сад метр.

ГЕКТОМЕТР گيكتامتر ю. сад метр.

ГЕЛИЙ лот. گلي унсуре химиявӣ аз гурӯҳи газҳои инертӣ, ки бинобар сабукӣ ва дарнагирандагииаш дар ҳавопаймой ба кор бурда мешавад.

ГЕЛИО ю. گليا ҷузъи пешини калимаҳои *мураккаб*, ба маънои Офтоб ва нерӯи вай: **гелиодастгоҳ**, **гелиотехника**...

ГЕЛИОГРАФИЯ ю. گلياگرفيه нуч. соҳаи астрономие, ки ба таҳқиқи Офтоб машғул аст.

ГЕЛИОДАСТГОҲ گليادستگاه абзоре, ки ба воситаи нерӯи нурҳои Офтоб амал мекунад.

ГЕЛИОМАРКАЗӢ گليامرکزي :**низоми гелио-**марказии олам нуч. таълимоте, ки Офтобро маркази ҳаракати сайёраҳо ҳисоб мекунад.

ГЕЛИОМЕТР ю. گليامتر нуч. асбоби оптикӣ барои чен кардани қутрҳои ба назар намоёни ҷирмҳои осмонӣ.

ГЕЛИОТЕХНИКА ю. گلياتخنيکه тех. соҳаи техника, ки роҳҳои истифодаи нерӯи Офтобро меомӯзад.

ГЕЛОС گيلاس меваест аз ҷинси олуболу: **гелоси зард**, **гелоси сурх**, **гелоси саврӣ**.

ГЕЛОСӢ گيلاسى мансуб ба гелос; мураббон

гелосӣ мураббои аз гелос пухташуда.

ГЕМАТОЛОГИЯ ю. *گماتالاجیه* тиб. соҳаи илми тиб, ки таркиб ва хусусиятҳои хун, бемориҳои хун ва роҳҳои муолиҷаи онҳоро меомӯзад, хуншиносӣ.

ГЕМОГЛОБИН ю. *گмаглобин* биол. моддаи сурхранги хун; қисми таркибии пулакчаҳои сурхи хун.

ГЕН ю. *گن* биол. одитарин омили таъмини ирсият аз насл ба насл дигар; сиришт. 2. *ҷузъи насини калимаҳои мураккаб ба маънои асл ва мабдаи пайдоиш ва ҳосилшавии чизе: гидроген, оксиген ва ғ.*

ГЕНДЕР *گندر* нав. чинс, чинсият (мард ва зан).

ГЕНДЕРӢ *گندری* нав., мансуб ба гендер; чинсӣ: аз нуктаи назари гендерӣ (асосан дар мавриди ҳифозати ҳуқуқи занон кор фармуда мешавад).

ГЕНЕЗИС ю. *گنزیس* фалс. пайдоиш, асл ва ҷараёни ташаккули ҳодисаҳои инкишофёбанда, усули таквин.

ГЕНЕРАЛ лот. *گنرل* ҳ. 1. унвони олии ҳарбӣ ва рутбаи шахсони роҳбарикунандаи қувваҳои мусаллаҳ; **генерали армия** (артиш) унвони олии генералӣ. 2. қисми аввали унвон ва рутбаҳои ҳарбии Ҷумҳурии Тоҷикистон: **генерал-майор, генерал-лейтенант, генерал-полковник.**

ГЕНЕРАЛ-ГУБЕРНАТОР лот. *گنرل گوברنатар* таър. ҳокими ягон кишвар ё вилоят дар Русияи подшоҳӣ ва баъзе мамлакатҳо, ки ҳокимияти ҳарбии маъмурӣ ба дасти ӯ супорида шудааст: **генерал-губернатори кишвари Туркистон.**

ГЕНЕРАЛИССИМУС лот. *گنرлссимوس* оли-тарин рутбаи ҳарбӣ, ки ба сардорони лашкар барои хизматҳои бисёр барҷастаи ҳарбӣ дода мешавад; шахсе, ки ин рутбаро дорад.

ГЕНЕРАЛИТЕТ лот. *گنرлтит* ҳайати фармондеҳии олии артиш, ҳайати қумандонҳои олии қувваҳои мусаллаҳ.

ГЕНЕРАЛӢ *گنرلى* мансуб ба генерал: мансаби генералӣ, рутбаи генералӣ; нақшаи генералӣ нақшаи асосӣ ва умумии дарбаргирандаи ҷорабиниҳои муҳим; **ситоди генералӣ**

мақоми олии идоракунӣ ба кори тамоми сохторҳои ҳарбии мамлакат.

ГЕНЕРАТОР лот. *گنرтар* тех. ҷиҳоз, олат ё мошине, ки нерӯи механикиро ба нерӯи барқӣ табдил медиҳад, табдилдиҳандаи барқ.

ГЕНЕРАТОРӢ *گنرтары* мансуб ба генератор; **гази генераторӣ** газе, ки дар генератори газ ҳосил карда мешавад.

ГЕНЕТИКА ю. *گنتیکه* биол. як соҳаи илми биология, ки ирсият, пайдоиш ва тағйирёбии онро меомӯзад, наслшиносӣ.

ГЕНЕТИКӢ *گنتیکی* мансуб ба генетика.

ГЕНОТСИД ю. *گناتсид* сиёсати аз рӯи аломатҳои наҷодӣ, миллӣ, қавмӣ ё динӣ несту нобуд кардани гурӯҳи алоҳидаи аҳоли.

ГЕНОФОНД ю. *گنфанд* биол. сириштомоя, муҳандисии генӣ, бахши беҳтарин ва хушзоти чизе; **генофонди миллат** сириштомояи миллат, беҳтарин намоёнҳои миллат.

ГЕНСОЗӢ *گنسازی* бахши илми биология дар бораи пажӯҳиш ва таҳқиқи ирсият ва пайдоишу тағйирёбии ҳуҷайраҳо ва усули истифодаи онҳо.

ГЕОБОТАНИКА ю. *گیاباتنیکه* соҳаи ботаника, ки сохт, таркиб, инкишоф ва паҳншавии гурӯҳҳои растаниро дар алоқамандӣ бо ҳок, обу ҳаво ва омилҳои дигар меомӯзад.

ГЕОГРАФИЯ ю. *گیاگرفیه* ниг. **ҷуғрофия.**

ГЕОДЕЗИЯ ю. *گیادزیه* илме, ки шакл, андоза ва майдони ҷозибай Заминро омӯхта, қитъаҳои гуногуни рӯи Заминро харита мекашад ва ба нақша мегирад, заминсанҷӣ.

ГЕОДЕЗӢ *گیادزی* мансуб ба геодезия.

ГЕОЛОГИЯ ю. *گیالاجیه* илме, ки сохт, таркиб, қонунҳои инкишоф ва таърихи кишри Замин ва тарзҳои ҷустуҷӯи маъданҳоро меомӯзад, заминшиносӣ, илми замин.

ГЕОМЕТРИЯ ю. *گیامتریه* ниг. **ҳандаса.**

ГЕОСЕНТРИЗМ ю. *گیاسنتریزم* нуҷ. таълимоти юнониёни қадим дар бораи Замин, ки гӯё Замин маркази беҳаракати коинот буда,

Офтоб ва сайёраҳои дигар дар атрофи он давр мезадаанд. Ин таълимот баъди ба вучуд омадани низоми гелиомаказии Коперник илман рад шудааст.

ГЕОФИЗИКА ю. گیافیزیکه маҷмӯи илмҳое, ки хосияти физикийи кураи Замин, сохти дохилӣ, ҳодисаҳои физикийи дар қабатҳои сахти Замин рӯйдиҳандаро меомӯзад.

ГЕОФИЗИКӢ گیافیزیکی мансуб ба геофизика: усули геофизикӣ.

ГЕОХИМИЯ ю. گیاهیمیе илме, ки тар-кибҳои химиявии Замин ва дар қишри Замин паҳн ва ҷойгир шудани унсурҳои химиявиرو меомӯзад.

ГЕПАТИТ ю. گییتیت номи умумии бемориҳои илтиҳоби ҷигар.

ГЕПО//ГИПО گپا//گیپا кит. таомест, ки гӯшти қима, биринҷ, пиёз ва ғ. ба шиканбаи гӯсфанд печонда, мурч ё қаламфур пошида мепазанд.

ГЕРАН ю. گرن ниг. анчибар.

ГЕРБ олм. گرب аломати шартии фарқкунандаи ягон давлат, шаҳр ё қавм, ки дар байрақ, мӯҳр ва пулҳо нақш меёбад, нишон, нишони миллий.

ГЕРБАРИЙ лот. гербарий бот. маҷмӯаи баргу гиёҳҳои хушккарда, барои таҳқиқи биологӣ.

ГЕРБИТСИД лот. гербитсид моддаҳои химиявӣ барои нест кардани алафҳои бегона.

ГЕРМАНИЙ олм. германий унсури химиявие, ки аз моддаи сахти нукратоби қалъа-гимонанд иборат буда, дар радиотехника ва шишасозӣ истифода мешавад.

ГЕРМАНИЙ گرمنی мансуб ба Германия (Олмон): забонҳои германӣ.

ГЕРОИН лот. گراین навъи маводи муҳаддири сахтгаъсир.

ГЕРОНТОЛОГИЯ ю. گرانտالогیه тиб. илм дар бораи пир шудани мавҷудоти зинда, ба шумули одам ва омӯзиши сабабҳои дарозумрӣ.

ГЕС گیس шакли қўтоҳшудаи гесу.

ГЕСБОФ گیسباف 1. амали бофтани риштаҳои

қолин. 2. ба шакли гесу бофташуда.

ГЕСБОФӢ گیسبافی амали бофтани гесу.

ГЕСТАПО олм. گستاپа таър. политсияи махфии давлатӣ дар Олмони фашистӣ, ки яке аз муассисаҳои асосии террористии фашизм маҳсуб мегардад.

ГЕСУ//ГЕСӮ گیسو мӯи дарози занон, мӯи бофтаи занон, печа, милла; гесуи мушкін мӯи сиёҳи муаттар; гесуи тобдода мӯи бофта; ◇ гесуи чанг торҳои чанг.

ГЕСУБАНД گیسوبند 1. навори абрешимӣ барои бастанӣ гесу. 2. асбоби зинат барои халонида мондан бар мӯй.

ГЕСУБУРИДА گیسوبریده кхн., тахқ., маҷ. зани бадахлоқ, беҳаё.

ГЕСУДОР گیسودار мӯйдор, кокулдор.

ГЕТИАФРӮЗ گیتیافروز оламтоб, равшанкунандаи ҷаҳон, ҷаҳонафрӯз; ◇ шамъи гетиафрӯз Офтоб.

ГЕТИБОН گیتیбан кит. ҷаҳонбон, пуштибони ҷаҳон.

ГЕТИДОР گیتیدار кит. ҷаҳондор, соҳиби дунё, худованди олам.

ГЕТИКУШО(Ӣ) گیتیکشای(ی) ҷаҳонкушо, ҷаҳонгир, оламгир.

ГЕТИНАВАРД گیتینورد ҷаҳонгард, сайркунандаи ҷаҳон, сайёҳ.

ГЕТИНАМО(Ӣ) گیتینمای(ی) ҷаҳоннамо; оинаи гетинамо(Ӣ) ниг. оина (-и ҷаҳоннамо).

ГЕТИНИГОР گیتинگار ҷаҳоноро, зинатдиҳандаи дунё.

ГЕТИОРО گیتیآра ҷаҳоноро, зинатдиҳандаи дунё.

ГЕТИПАЖӮХ گیتیپژوه ҷаҳонҷӯй, ҷаҳонпажӯх.

ГЕТИПАЙМО گیتіپیما ҷаҳонпаймо, ҷаҳонсард.

ГЕТИПАНОХ گیتіپناه 1. кит. ҷаҳонпанох, пуштибони олам. 2. маҷ. подшоҳи тавоно ва қудратманд.

ГЕТИСИТОН گيتىستان чаҳонгир, чаҳонкушо.

ГЕТИФУРӢЗ گيتى فروز ниг. гетиафрӯз.

ГЕТИШИНОС گيتى شناس дунёшинос, чаҳон-
шинос, чаҳондида.

ГЕТИӢ گيتى чаҳон, дунё, олам.

ГЕТТО *ит.* гитта дар баъзе мамлакатҳо маҳал-
лаи махсус, ки гурӯҳи муайяни аҳолии аз
чиҳати ирқ ӯ дин фарқдоштаро зӯран ба он
ҷо мекӯҷонанд.

ГЕҲОН گهان *кит.* гайҳон, дунё, чаҳон, олам.

ГЕҲОНХИДЕВ گهان خديو ниг. гайҳонхидев.

ГИГАБАЙТ *ю.* гигабит *итт.* дар иттило-
отшиносӣ воҳиди ченаки ҳаҷми ҳофизаи
компютер аст, ки ба 2^{30} (10) байт баробар
аст.

ГИГИЕНА *ю.* гиғинне ниг. бехдошт.

ГИГИЕНӢ гиғинни ниг. бехдоштӣ.

ГИГРО- *ю.* гиғра ҷузъи пешини калима–ҳои
мураккаб ба маънои намӣ, рутубат:
гигрометр, гигроскоп...

ГИГРОМЕТР گيگرا متر *асбоби ченкунии намии*
(рутубат) ҳаво.

ГИГРОСКОП *ю.* гиғраскап *асбобе, ки*
тағйирёбии намии ҳаворо нишон медиҳад,
рутубатнигор.

ГИГРОСКОПӢ гиғраскапи намиро ба худ
мекашидагӣ, намкаш; **пахтаи гигроскопӣ**
пахтаи тозаи намкаш, ки дар тиб ба кор
меравад.

ГИДРА *ю.* гидре 1. дар асотири Юнони Қадим
мори (аждаҳои) чандсара, ки агар як
сарашро буранд, гӯё ба ҷои он ду сари нав
пайдо мешудааст. 2. *зоол.* маҳлуқи бемӯҳраи
обӣ.

ГИДРАТ *ю.* гидрат *хим.* маҳсули пайвастишавии
об бо моддаҳои органикӣ ва
гайриорганикӣ.

ГИДРО- *ю.* гидра ҷузъи пешини калимаҳои
мураккаб ба маънои об ва обӣ:
гидрогенератор, гидрогеология ва ғ.

ГИДРОАГРЕГАТ *ю.* гидраагригт гид–ротур-

бина ва гидрогенератори бо наварди умумӣ
пайваста.

ГИДРОГЕН *ю.* гидрагн *унсури химиявиест*
ибора аз гази берангу бӯи сабук, ки бо
оксиген пайваст шуда, обро ташкил
медиҳад, обзо.

ГИДРОГЕНЕРАТОР *ю.* гидрагнтар генераторе,
ки нерӯи обро ба нерӯи барқ табдил
медиҳад, муваллиди барқи обӣ.

ГИДРОГЕОЛОГИЯ *ю.* гидрагиалагье омӯзиши
обҳои зеризаминӣ.

ГИДРОДИНАМИКА *ю.* гидрадинимике қисми
гидромеханика, ки қонунҳои ҳаракати
моеот ва таъсири мутақобили онҳоро ба
ҷисмҳои саҳт меомӯзад.

ГИДРОДИНАМИКӢ гидрадинимики мансуб ба
гидродинамика.

ГИДРОЛИЗ *ю.* гидрализ *хим.* аз ҳам чудо
шудани химиявии моддаҳои мураккаб бо
таъсири об.

ГИДРОЛОГИЯ *ю.* гидралагье илми омӯзиши
обҳои рӯизаминӣ (*дарё, қӯл, ботлоқ,*
обанборҳо ва ғ.).

ГИДРОМЕЛИОРАТИВӢ гидраамли Артеуи мансуб
ба гидромелиоратсия: факултаи гидро-
мелиоративӣ.

ГИДРОМЕЛИОРАТСИЯ *ю.* гидраамли Артсие
илми обёрӣ кардани замин.

ГИДРОТЕХНИКА *ю.* гидратехнике *тех.* фанни
истифода аз обҳои табиӣ.

ГИДРОТУРБИНА *ю.* гидратурбинне муҳаррике,
ки ба воситаи қувваи об навардро ба
ҳаракат медарорад.

ГИДЯ//ГАДЯ گديه гадоӣ, гадоӣ кардан.

ГИДЯПАРАСТ//ГАДЯПАРАСТ گديه پرست он
ки дар ҳирси гадоист, дӯстдорандаи гадоӣ,
гадои ҳарис ва шилқин.

ГИЁ گيا ниг. гиёх.

ГИЁБУН گيابن буттаи гиёх.

ГИЁҒ گياغ шакли дигари гиёх.

ГИЁДОРУ گيادارو гиёҳи доруй.

ГИӢЗОР گياراز *ниг. алафзор.*

ГИӢОСО گياآسا *гиӢмонанд, ба шакли гиӢ.*

ГИӢХОК گياخاك *хоки тираранги ҳосилхез, ки аз пӯсидани гиӢҳо ва ғайра пайдо мешавад.*

ГИӢХОР گياخوار *ниг. гиӢххор.*

ГИӢХ گياه *алаф, наботот, растани ғайричӯбӣ; гиӢхи баҳорӣ алафи аввали баҳор; гиӢхи бегона ниг. бегона (алафи бегона); гиӢхи худрӯй алафе, ки нокошта худ рӯидааст.*

ГИӢҲАК گياهک *шакли тасғири гиӢ.*

ГИӢҲДАРМОНӢ گياهدرمانى *нав. табобат аз роҳи истифодаи гиӢҳои дармонбахшу табобатӣ.*

ГИӢҲЗОР گياهزار *алафзор, марғзор.*

ГИӢҲӢ گياهى *марбут ба гиӢ; сохташуда аз гиӢ, алафӣ.*

ГИӢҲМАНД گياهمند *гуфт. кӯкнорӣ, бангӣ.*

ГИӢҲНОМА گياهنامه *китоб дар бораи гиӢҳо ва алафҳои гуногун, махсусан гиӢҳои табобатӣ.*

ГИӢҲОБА گياهآبه *шарбати алафӣ, шар-бати гиӢ.*

ГИӢҲОН گياهان *бот. дастае аз мавҷудоти зинда, ки таҳриқпазиранд, вале ҳаракати худ ба худ надоранд ва дар ҷояшон нашъу нумӯ мекунад.*

ГИӢҲПИЗИШК گياهپزشک *нав. пизишке, ки бо гиӢ беморонро табобат мекунад.*

ГИӢҲПИЗИШКӢ گياهپزشكى *амалу шуғ-ли гиӢпизишк, баҳши илмии тиб, ки ба табобати беморон ба воситаи гиӢҳо ва таҳқиқи хусусиятҳои дармонии гиӢҳо машғул аст.*

ГИӢҲХОР گياهخوار *зоол. алафхӯр, ҳайвоне, ки бештар ӯ фақат хӯроки он алаф аст.*

ГИӢҲХОРӢ گياهخوارى *гиӢххор будан, алафхӯр будан.*

ГИӢҲХӢРД گياهخورد *ниг. гиӢххор.*

ГИӢҲШИНОС گياهشناس *он ки ба омӯзишу пажӯҳиши гиӢхону растаниҳо машғул аст, мутахассис ва коршиноси гиӢшиносӣ, набототшинос.*

ГИӢҲШИНОСӢ گياهشناسي *шоҳае аз илми ҳаётшиносӣ, ки ба шиносоӣ, радабандӣ ва пажӯҳиши гиӢҳо иртибот дорад, набототшиносӣ.*

ГИЗ گيز *:дандон гиз кардан гуфт. а) дандон нишон додан; б) хандонлаб, кушодчехра.*

ГИЗОФ گزاف *ниг. газоф.*

ГИЗОФА گزافه *ниг. газофа.*

ГИЗОФГӢӢ گزافگوى *беҳудагӯ, сергап, ҳарзагӯӣ.*

ГИЗОФКОР گزفكار *беҳудакор.*

ГИЛ گل *1. ҳоке, ки бо об омехта шудааст, лой; хоки саҳт ва хушк; гили ба оташ тобовар ниг. гилмоя; кори гил корҳои марбут ба ҳок (аз қабилӣ хандақ кандану ҳок кандан, лой кардан ва ғ.); гил задан бо лой маҳкам кардан; гил кардан лой тайёр кардан. 2. маҷ. ҳоку туроб, турбат; гили арманӣ // гили сурх гиле, ки барои шустушӯ мисли собун истифода мебаранд; ♦ гили одам ҳоке, ки тибқи ривоятҳои динӣ Одам аз он сохта шудааст.*

ГИЛА گله *шиква, шикоят, норизогӣ аз муносибати каси шинос ӯ наздик; гила доштан шикваву шикоят доштан, норозӣ будан; гила кардан шикваву шикоят изҳор намудан.*

ГИЛАГУЗОРӢ گلهگزاري *шикваву ши-коят, изҳори норозигӣ аз ягон амалу муносибат.*

ГИЛАКУНОН گلهکنان *феъли ҳол аз гила кардан; шикояткунон, дар ҳолати гила кардан.*

ГИЛАМАНД گلهمند *шиквакунанда; шикояткунанда: гиламанд шудан аз касе шикваву шикоят кардан аз касе, изҳори норозигӣ кардан аз касе.*

ГИЛАМАНДОНА گلهمندانه *бо гиламандӣ, шикоятмандона, гила изҳор карда: гиламандона гап задан.*

ГИЛАНДУД گلاندود *бо гилу лой андовашуда, бо гил пӯшида.*

ГИЛАОМЕЗ گله آميز шикаятomez, бо оҳанги гила ва шиква.

ГИЛАОМЕЗОНА گله آميزانه *ниг.* гила–мандона.

ГИЛБҮТА گل بوته гили ба оташ тобовар, ки аз он барои гудозиши филизот бӯта месозанд.

ГИЛГАР گل گر *ниг.* гилкор.

ГИЛГИР گل گیر *тех.* порчаи пластикӣ ё оҳанӣ, ки дар пушти чархҳои автомобилҳо ва дигар васоити нақлиёт барои пешгирӣ аз пошидани лою гил васл мешавад.

ГИЛГИН گلگين *ниг.* гилӣ; сохташуда аз гил.

ГИЛҒИЛМОН گلغلمان *ғуфт.* лойолуд, оғуштаи гилу лой.

ГИЛДОР گلدار дорои лойю гил, лойдор.

ГИЛЗА олм. گيلزه 1. найи махсуси филизӣ барои тири милтиқ, тӯп ва ғ., ки ба даруни он борт меандозанд ва дар бунаш барои даргирондан пистонак мегузоранд: **гилзаи тир.** 2. найчаи папирос, ки дар нӯғаш тамоку дорад: **гилзаи папирос, коғази гилза.**

ГИЛЕМ گليم навъе аз палоси пашмин ё нимпашмин, ки ба фарши хона, кат, суфа ва ғ. густурда, бар рӯяш менишинанд, қолини бепат; қолин.

ГИЛЕМБОФ گليمباف он ки гилем мебофад, бофандаи гилем; қолинбоф.

ГИЛЕМБОФӢ گليمبافي амали бофтани гилем.

ГИЛЕМПОРА گليمپاره пораи гилем, гилеми даридаи кӯҳна.

ГИЛЕМФУРӢШ گليمفروش он ки гилем мефурӯшад, фурӯшандаи гилем.

ГИЛЕМФУРӢШӢ گليمفروشي фурӯхтани гилем, гилем савдо кардан.

ГИЛЕМЧА گليمچه гилеми хурд.

ГИЛИН گلين 1. гилдор, гилолуд. 2. аз гил сохташуда, хокӣ: **кулбаи гилин, хонаи гилин.**

ГИЛӢ گلي *ниг.* гилин.

ГИЛКАШ گلکش 1. коргари сохтмон, ки лойю гилро ба ҷои кори устоҳои андовагару

лойгар ҳамл мекунад. 2. зарфи ҷӯбӣ ё оҳанӣ, ки дар он лойю қум мешӯранд.

ГИЛКАШӢ گلکشي амали бурдану овардани гил, кори гилкаш.

ГИЛКОР گلکار коргари бинокор ва устое, ки дар сохтану таъмири биноҳо бо гилу лойю хишт кор мекунад, банно.

ГИЛКОРӢ گلکاری 1. шуғл ва касби гилкор. 2. корҳои андова кардан, лой кардану девор задан ва хишт мондан дар бинокорӣ.

ГИЛМОЛА گلماه *ниг.* андова.

ГИЛМОЛӢ گلماي амали молидани гил ба чизе барои покиза ва тоза кардани чизе ё пӯшондан ва рӯпӯш кардани девор, андова кардан.

ГИЛМОЯ گلمايه гили оташбардор, гили ба оташ тобовар.

ГИЛМӢХРА گل مهره 1. кҳн. мӯҳраи гилин; кулӯлаи гилӣ, ки бо ҷӯби дарози найчамонанд барои шикори гунчишк ва парандаҳои шабеҳи он меандохтанд. 2. *кит., киноя аз* ҷисми одамизод, ки гӯё аз дусад мӯҳра ё порчаи устухон иборат аст.

ГИЛНОК گلناк олудаи гил, лойнок, лойолуд.

ГИЛОБА گلابه хоки обомехта, лойоба.

ГИЛОЛУД گلآلود олуда ба гил, лойолуд; гилнок: **оби гилолуд.**

ГИЛОЛУДА گلآوده *ниг.* гилолуд.

ГИЛОЯ گلایه *кит., ниг.* гила.

ГИЛОЯКУНОН گلایه کنان *кит., ниг.* гилакунон.

ГИЛОЯОМЕЗ گلایه آميز *кит., ниг.* гилаомез.

ГИЛТОБӢ گلتابي пухтани гил, аз гили хом тайёр кардани хишти пухта.

ГИЛФАРШ گلفر фаршаш аз гил, фаршаш хокӣ, заминӣ.

ГИЛХОК گلخاک *хим.* оксиди алюминий, ки як навъ моддаи сафеди кристаллӣ аст.

ГИЛХОРА گلخاره *кит.* кирми лойхӯрак.

ГИМНАЗИЯ ю. گيمنزیه мактаби таҳсилоти

умумии миёна бо таълимоти амиқи баъзе фанҳо (*одатан фанҳои башарӣ*).

ГИМНАСТИКА *ю.* *гимнастика* маҷмӯи машқҳои махсуси ҷисмонӣ барои тарбияи бадан, варзиши бадан; **гимнастикаи муолиҷавӣ** варзиш бо мақсади муолиҷаи ягон беморӣ.

ГИМНАСТИКӢ *гимнастикӣ* мансуб ба гимнастика: асбобҳои гимнастикӣ.

ГИНЕКОЛОГИЯ *ю.* *гинекология* тиб. илми бемориҳои занона.

ГИНЕКОЛОГӢ *гинекологӣ* мансуб ба гинекология.

ГИПЕРБОЛА *ю.* *гипербола* *риёз.* хати қачи мусаттаҳ, ки иборат аз шохаҳои номаҳдуд аст; катъи зоида.

ГИПЕРТРОФИЯ *ю.* *гипертрофия* 1. тиб. аз ҳад зиёд калон шудани ягон узви бадан дар натиҷаи касалии ё кори вазнин, ё машқи аз ҳад зиёд (*мас., дар варзишгарон*); бешинурушдӣ, рушди беш аз ҳад. 2. аз ҳадди эътидол гузашта хеле калон шуда рафтани чизе.

ГИПНОЗ *ю.* *гипноз* 1. ҳолати махсуси ба ҳоб наздики одам ва ҳайвоноти оӣ, ки ба таври сунӣ бо роҳи талқин ба вучуд оварда мешавад. 2. қувваи талқин, тариқи хобравонӣ бо роҳи талқин, бо талқин иродаи касеро ба худ итоат қунонидан: **бо гипноз муолиҷа кардан** усули гипнозро ба кор бурда, муолиҷа кардан.

ГИПНОЗГАР *гипнозгар* ниг. гипнозқунонда.

ГИПНОЗҚУНОНДА *гипнозқунонда* 1. сифати феълии замони ҳозира аз гипноз кардан. 2. он ки гипноз мекунад, гипнозгар.

ГИПНОТИЗМ *ю.* *гипнотизм* 1. таълимот дар бораи ҳодисаҳои гипноз. 2. маҷмӯи ҳодисаҳои оид ба гипноз.

ГИПО *гипо* ниг. гепо.

ГИПОТЕНУЗА *ю.* *гипотенуза* *риёз.* тарафи муқобили кунҷи рост воқеъгардидаи секунҷаи росткунҷа, ватари зовияи қоима.

ГИПС *ю.* *гипс* маъд. маъдане, ки онро тафсонда, гачи пухта ва ғ. ҳосил мекунонд ва дар истехсолоти чинию шиша ва дар шикастабандии ягон узви бадан, яъне гачбандӣ

истифода мебаранд, гачсанг, гулгач; **гипс кардан** *гуфт.* гачбандӣ кардан.

ГИР *гир* 1. асоси замони ҳозира аз **гирифтан**. 2. ҷузъи пасини қалмаҳои мураккаб ба маънои гиранда, азхудқунонда, аҳзқунонда: **дастгир, моҳигир, ҷаҳонгир...**

ГИРАНДА *гиранда* сифати феълии замони ҳозира аз **гирифтан**; азхудқунонда азқунонда; ситонанда; **сағи гиранда** сағи газанда.

ГИРГИРАК *гиргирак* бозичаи аз қоғаз сохта ба нӯги ҷуб шинонда, ки вақти ба пеш ҳаракат додан ҷарх мезанад.

ГИРГИРАКБОЗӢ *гиргиркбозӣ* 1. бозии бачагон бо гиргирак. 2. бозии бачагона, ки ҳамчун қоида як нафар аз иштирокқунондагони он барои даст расондан аз паси дигарон медавад ва бачаи даст расондашуда ҳамин амалро бо дигарон давом медиҳад.

ГИРД I *گرد* 1. доирашакл, мудаввар. 2. атроф, давр, пиромун; **гирди...** // **ба гирди...** дар атрофи..., пиромуни..., ба даври...; **аз гирди...** аз атрофи..., гирдогирди...; **гирд-гирди...** атрофи..., давродаври...; **гирду атроф** // **гирду қанор** // **гирду пеш** давродавр, ҳама ҷониби маҳалле, атроф; **гирд гаштан** давр задан; **гирди чизе гаштан** дар атрофи чизе ҷарх задан, давродаври чизе гаштан; **гирд гардондан** ҷарх занондан, тоб додан; **гирд нишастан** доира нишастан, давра зада нишастан; **гирд овардан** ҷамъ кардан, ғун кардан; **гирд омадан** ҷамъ шудан, ғун шудан; **гирди номи қасе гаштан** аз паси қасе болидан, обрӯи қаси дигарро паноҳгоҳи худ қарор додан: **гирду ғун кардан** ба тартиб андохтан, ба тартиб овардани чизе.

-**гирд** *گرد* ҷузъи пасини баъзе қалмаҳои мураккаб ба маънои шаҳри аз ҷониби қасе бунёдшуда: **Доробгирд, Сиёвахшгирд.**

ГИРДА *گرده* 1. доирашакл, мудаввар. 2. *варз.* чизи паҳни доирашакл барои ҳаво додан ба дури; **гирдаи Моҳ** қурси Моҳ.

ГИРДАК *گردک* 1. чизи мудаввари хурд. 2. *маҷ.* хайма, хиргоҳ.

ГИРДАҚОН *گردکان* қит. чормағз, ҷавз.

ГИРДАҚАЗ *گرده‌پز* нонвое, ки нони гирда мепазад.

ГИРДАПАРТОӢ *گرده پرتایی* *варз.* навъи бозиҳои варзишӣ аз рӯи ба дури ҳаво додани гирда.

ГИРДАРӢ *گرده رو* дорои рӯи гирда, кулӯларӯӣ, кулчарӯӣ.

ГИРДАСӢХОН *گرده سوهان* сӯҳони мудаввар, сӯҳони гирд.

ГИРДБАГИРДОН *گردبگردان* атрофиён, дар атрофи касе қарор доштагон, мулозимон.

ГИРДБОД *گردباد* боди саҳт ва тезу тунде, ки ҷангу хок ва ҳасу хошкро печонда, сутунвор ба ҳаво мебарорад; *◇ гирдбоди ҳаводис* тӯфони ҳодисаҳо, печутоби ҳодисаҳо.

ГИРДБОДА *گردباده* *ниг.* гирдбод.

ГИРДБОДМОНАНД *گردبادمانند* ба монанди гирдбод, ба сони гирдбод, гирдбодвор, пурпечутоб.

ГИРДБОДОСО *گردباد آسا* *ниг.* гирдбод–монанд.

ГИРДБОЛИШ *گردبالش* болишти гирду хурд, ки ҳангоми ҳоб зери сар мегузоранд.

ГИРДБОН *گردبان* кӯҳони шутур.

ГИРДБОФ *گردباف* вежагии он чи ки гирд ё ба шакли ҳалқамонанд бофта шудааст.

ГИРДБУР *گردبر* *тех.* арраи устувонай барои сӯроҳ кардани ҷубу оҳан.

ГИРДГАРД *گردگرد* он чи ба шакли доира ҳаракат мекунад, гирдгардон, гирдгарданда; доиравор.

ГИРДГАРДАНДА *گردگردنده* *сифати феълии замони ҳозира аз гирд ғаштан*; чархзананда, гирдгардон, печутобхӯранда.

ГИРДГАРДОН *گردگردان* *феъли ҳол аз гирд ғаштан*; гирдгарданда, чархзананда.

ГИРДГОҲ *گردگاه* *кит.* камар, миён.

ГИРДДАНДОН *گرددندان* дандонгирд, он ки дандонҳои гирду мудаввар дорад.

ГИРДИҲАМОӢ *گردهم آبی* *нав.* ҷамъомади оммавӣ барои муҳокимаи озодаи ягон массаи сиёсӣ ё мавзӯи муҳимми дигар, митинг.

ГИРДӢ *گردی* *кит.* доирашаклӣ, мудавварӣ, лӯндагӣ.

ГИРДНО *گردنا* *ниг.* гардано.

ГИРДМОН *گردمان* 1. моҳи шаби чордах, моҳи пурра. 2. *мач.* зеборӯ, чехраи зебо.

ГИРДОБ *گردآب* 1. ҷои давр зада-давр зада фуру рафтани оби равон дар наҳр, дарё ё баҳр. 2. *мач.* ҷои хатарнок, ҷои ҳалокатовар; *ба тариқи истиора: гирдобии андеша, гирдобии фикру ҳаёл, гирдобии фалокат, гирдобии фано ва ғ.*

ГИРДОБВАШ *گردابوش* гирдобмонанд, ба худ печандаи фурураванда.

ГИРДОВАРАНДА *گردآورنده* 1. он ки чизҳоеро ҷамъоварӣ мекунад. 2. он ки хабарҳо, шиор, матолиб ва осори илмӣ ҷамъ меорад, мураттиб.

ГИРДОВАРӢ *گردآوری* *исми амал аз гирд овардан*; ҷамъоварӣ; андӯхтан.

ГИРДОГИРД *گرداگرد* атроф, пиромун, ҳама тарафҳои чизе.

ГИРДОМАДА *گردآمده* *сифати феълии замони гузашта аз гирд омадан*; ҷамъомада, ҷамъшуда, ғуншуда дар як ҷой, фароҳам-омада дар ҷое.

ГИРДПЕЧ *گردپیچ* муҳосира, давродавр печонида гирифтани.

ГИРДПОӢ *گردپای* *кит.* атрофи тахт, гирдогирди тахт, нишастгоҳ, пиромуни нишастгоҳ.

ГИРДРОН *گردران* қисмати пургӯшти рони ғӯсфанд, гов ва монанди онҳо.

ГИРДРӢ *گردروی* *ниг.* гирдарӯ.

ГИРДСӢЗ *گردسوز* *чароғи гирдсӯз* чароғе, ки пилтааш ба таври мудаввар ҷойгир шудааст.

ГИРДУ *گردو* *ниг.* гирдакон.

ГИРДУБОЗӢ *گردوبازی* *ниг.* чормағзбозӣ.

ГИРДХОН *گردخان* 1. суфра ва дастархони гирду мудаввар. 2. *мач.* осмон.

ГИРЕБОН *گریبان* он қисми либос, ки аз сари

сина сар шуда, атрофи гарданро фаро мегирад, яқа, яха; **гиребон даридан** (**пора кардан, чок намудан**) ба дод омадан, изҳори бегоҳӣ кардан (*дар марги касе ё аз афсӯсу пушаймонӣ*); **гиребони худро гирифтани** (**доштан**) ба аломати ҳайронӣ аз гиребони либоси худ доштан, изҳори ҳайрат кардан, ҳайрон шудан; **гиребони худро халос (раҳо) кардан** худро аз қайде раҳо кардан, аз ҷанги касе озод шудан; **аз гиребони касе гирифтани** ба касе дарафтодан; ба касе даъво кардан, муддаӣ шудан; **аз як гиребон сар баровардан** (**кашидан**) муттаҳид шудан, ҳамфикру ҳамақида шудан дар иҷрои коре; **ба гиребони касе часпидан** даъвогар шудан аз касе; **даст ба гиребон шудан** ба касе дарафтодан; дар ҷангу ҷидол будан; **аввал гиребони худро бӯй кун!** аввал айб ва камбудии худро бидон (баъд ба дигарон айб гир).

ГИРЕБОНБАНД **گریبان بند** ресмоне, ки бо он гиребонро мебандад, банди гиребон.

ГИРЕБОНГИР **گریبان گیر** ба гиребон часпанда; домангир, муддаӣ; **гиребонгирӣ касе шудан** (**гардидан**) *мач.* гирифтorkунандаи касе шудан; ба касе даъвогар шудан.

ГИРЕБОНГИРӢ **گریبان گیری** амал ва кори гиребонгир, банди гиребон гирифтани.

ГИРЕБОНДАРИДА **گریبان دریده** 1. *сифати феълӣ замони гузашта аз гиребон даридан*; он ки гиребони либосаш даридааст. 2. *мач.* ҷабрдида, азобкашида.

ГИРЕБОНӢ **گریبانی** *марбут ба мансуб ба гиребон*; беостин, либоси махсуси мардонаи беостин.

ГИРЕБОНКУШОД **گریبان کشاد** бо тугмаҳои боз, дорои гиребони яла, гиребонкушода.

ГИРЕБОНКУШОДА **گریبان کشاده** *ниг.* гиребонкушод.

ГИРЕБОНЧОК **گریبان چاک** 1. дорои гиребони дарида. 2. *мач.* ҳарҷоғард, беҳудағард. 3. *мач.* бо ғаму андӯх, ғамбор.

ГИРЕБОНЯЛА **گریبان یله** гиребонкушода: куртаи гиребоняла.

ГИРЕВА **گریوه** *ниг.* гарева.

ГИРЕВОЗ **گریواز** *кит.* гарданбанд; марворид,

лаъл ва дигар санғҳои зинативу қиматбаҳои ба ришта кашидашуда.

ГИРЕХ **گره** 1. банд, уқда, ки дар натиҷаи бастани ҷизе пайдо мешавад: **гирех бастан**, **гирехро кушодан**. 2. кулӯлача ва лӯндаҷаҳое, ки дар решаи дарахтон пайдо мешавад. 3. банд ва уқдаҳое, ки дар узви инсон ва ҳайвон мавҷуд аст; мафсил. 4. ҷин, оҷинги пешонӣ: **гирехи абрӯ**, **гирехи пешонӣ**; **абрӯ гирех кардан** хашму ғазаб изҳор кардан, қавоқ андохтан. 5. *мач.* мушкилӣ, душворӣ; печдарпечӣ, бесарунӯғӣ; монеа; **гирех боз кардан** масъалаеро ҳал кардан, мушкилиеро осон намудан; **гирех во гардидан** кушода шудани уқда, ҳал шудани масъала, иҷро шудани коре; бартараф шудани душворие; **гирехи ҷизеро кушодан** масъалаи мушкили ҷизеро ҳал намудан; мушкилеро осон гардонидан; **гирех кушода шудан** масъала ҳал гардидан; монеа бартараф гаштан; **мушт гирех кардан** (**намудан**) мушт фушурдан; **сари гирех ёфт шуд** роҳи бартараф кардани душворӣ пайдо шуд.

ГИРЕХБАНД **گره بند** банди ресмоне, ки бо он як бари либос бо бари дигараш баста мешавад; тугмабанд, ангула.

ГИРЕХБАСТА **گره بسته** 1. вежагии он чи ки гирех зада бошанд. 2. *мач.* пӯшида, мубҳам, номаълум.

ГИРЕХБУР **گره بر** *кит.* кисабур; дузд, таррор.

ГИРЕХГИР **گره گیر** *кит.* 1. гирехдор, гирехнок; **абрӯи гирехгир** абрӯи хамида; абрӯи пурчин. 2. *мач.* печутобдор; ҷингила: **зулфи гирехгир**.

ГИРЕХГОХ **گرهگاه** ҷои гирех, ҷое, ки дар он ҷо гирех зада мешавад.

ГИРЕХДОР **گره دار** 1. богирех, гирехнок. 2. пурчин, пурожанг: **рӯи (ҷеҳраи) гирехдор**.

ГИРЕХЗАДА **گره زده** гирехнок, пурчин.

ГИРЕХЗАНИ **گره زنی** амали гирех задан.

ГИРЕХКУШО **گره کشا** *мач.* мушкилкушо, мушкилосонкун, ҳалкунандаи ягон масъала, бартарафкунандаи душворӣ.

ГИРЕХКУШО(Ӣ) (**ی**) **گره کشای** *ниг.* гирехкушо.

ГИРЕХКУШОӢ **گره کشایی** мушкилкушоӣ, осон кардани мушкили касон.

ГИРЕХМӢ(Ӣ) گره‌موی он ки мӯйҳои пурпеч дорад, чингиламӯй.

ГИРЕХПЕЧ گره‌پيچ гирех бар гирех, печ дар печ, печ-печ, печида (дарҳам).

ГИРЕХПЕШОНӢ گره‌پيشانی маҷ. бадқаҳр, абус, тундхӯ.

ГИРӢН گريان 1. феъли ҳоли замони ҳозира аз гиристан; **гирӢн-гирӢн** дар ҳолати гиристан, ашкрезон; **гирӢну бирӢн** // **гирӢну нолон** ашкрезон, сӯхтаву пухта; **гирӢн шудан** гирия кардан. 2. сифати феъли замони ҳозира аз гиристан; гириянда, ашкрез, ашкбор.

ГИРӢН(И)ДАН گرياندن//گرينانیدن тарзи бавоситаи гиристан; гирия кунондан, водор намудан ба гириякунӣ.

ГИРӢНЧАК گريانچک гуфт. бисёр гириякунанда, сергирия; **бачаи гирӢнчак** бачаи инчики сергирия.

ГИРӢНЧАКӢ گريانچکي бисёр гириякунӣ, сергирия будан.

ГИРИМ//ГИРУМ گيرم гуфт. гирианда, толиб, талабгор.

ГИРИСТАН گريستن гирия кардан, ашк рехтан, оби дида чорӣ кардан; **зор-зор гиристан**, **хой-хой гиристан**; **филик-филик (фих-фих) гиристан** бо овози паст гирия кардан; **ҳун гиристан** гирияи чонсӯз кардан; **ҳикқосзанон гиристан** ҳик-ҳик карда гиристан, саҳт гирия кардан; **ҳунгосзанон гиристан** бо овози баланд гирия кардан, овоз бароварда гирия кардан; **гиристани абр** боридаи борон; **гиристани шамъ** об шудани шамъ хангоми сӯхтан; **ҳар кас барои мурдаи худ мегирияд (зарб.)** ҳар кас дар ғами худ мебошад.

гирифт گرفت асоси замони гузашта аз гирифттан.

ГИРИФТ گرفت гирифтани Моҳу Офтоб, хусуфу кусуф; **гирифт кардан** ҳалал пайдо кардан, иллат ёфтан; банд шудан.

ГИРИФТА گرفته 1. сифати феъли замони гузашта аз гирифттан; **гирифта бурдан** чизеро бо худ аз ҷое ба ҷои дигар бурдан. 2. ҳалалдор, бечо, хира: **табъи гирифта** бедимоғӣ; кайфпаридагӣ. 3. ҳаста, хиррӣ: **овози гирифта**. 4. тира; абрнок; дим; **ҳ** забони гирифта забони лакнатдор; **сари**

худро гирифта рафтан худро ҳалос карда рафтан; ба танҳои ҷоеро тарк кардан.

ГИРИФТАГӢ گرفتن 1. тарзи дигари сифати феъли замони гузашта аз гирифттан; лакнатдорӣ, гирифтазабонӣ. 2. чин доштани пешониву абрӯ, дарҳам кашидашуда, абус, туршрӯ.

ГИРИФТАЗАБОН گرفته‌زبان он ки хангоми гуфтор забонаш дармемонад, алкан, лакнатзабон.

ГИРИФТАЛАБ گرفته‌لب 1. лаббаста. 2. маҷ. хомӯш.

ГИРИФТАН گرفتن 1. чизеро аз ҷое бо даст бардоштан: **қаламро гирифттан**, **телпакро аз сар гирифттан**, **ҷодир аз рӯй гирифттан**. 2. доштан бо даст, қапидан; **даст гирифттан** а) доштан, ба қабза даровардан; б) маҷ. дастгир кардан. 3. қабул кардан, пазируфттан: **ин шайх мурид намегирифт**; **ҳеҷ касро шарик нагирам ҳам, туро мегирам**. 4. ишғол кардан, забт кардан; соҳиб шудан, ба даст даровардан: **мактуб гирифттан**, **кина дар дил гирифттан**, **аз хондан завқ гирифттан**; **розигии касеро гирифттан** розигии касеро ба даст овардан. 5. рӯндан, ба даст овардан, бардоштан; аз худ кардан, дарёфттан **ҳосил гирифттан**. 6. банд кардан, садд шудан, бастан пеши чизеро: **дахонро маҳкам гирифттан** дахонро маҳкам пӯшондан. 7. ситондан, зӯран рӯндан, рабудан; **товон гирифттан**, **ҷарима гирифттан** зарари чизе ё касеро расидан ё пардохтан. 8. ба нумув даромадан, нумув кардан, сабзидан, амал кардан **ниҳол гирифт**. 9. тарошидан, буридан: **мӯйсар гирифттан**, **нохун гирифттан**, **риш гирифттан**; **сар гирифттан** сар буридан. 10. сакта пайдо кардан, лакнат пайдо намудан; **забонаш гирифт** забонаш дармонд; **овозаш гирифт** овозаш ҳаста шуд. 11. сайд кардан, шикор кардан, доштан: **моҳӣ гирифттан**; **дар шикор ду оҳу гирифт**. 12. воқеъ шудани кусуфу хусуфи Офтобу Моҳ. 13. маҷ. зан кардан, ба издивоҷ даровардан. 14. маҷ. хӯрдан, тановул кардан; нӯшидан: **нон гирифттан**, **ош гирифттан**, **қадаҳ гирифттан**. 15. фарз кардан, тасаввур кардан; **гирем...** фарз кунем...; тасаввур кунем...; **ба пеши ҷашм гирифттан** пеши назар овардан, тасаввур кардан. 16. **бо масдарҳо якҷоя омада**, **сар шудан ва давом доштани амалро мефаҳмонад**. 17. **дар таркибҳои феълӣ омада**, **барои ҳуди шахс иҷро карда шудани амалро мефаҳмонад**: **кашида гирифттан**, **навишта**

гирифтан, харида гирифтан. 18. *ҳамчун феъли ғридиҳанда феълҳои таркибӣ месозад:* пешвоз гирифтан, авҷ гирифтан, барор гирифтан, дам гирифтан, нишон гирифтан, ором гирифтан, рухсат гирифтан, фаро гирифтан; гирифтани вақт гузаронидани вақт; нафас гирифтани нафас кашидан; **ном гирифтан** *ниг.* ном; **оташ гирифтан** а) шӯълавар шудан, даргирифтани, сӯхтан; б) *мач.* хашмгин шудан, оташин шудан; **печонда гирифтан** ихота кардан, даври касе ё чизеро ихота кардан; **унс гирифтани** одат кардан; қарин шудан; **фаро гирифтани** *ниг.* **фаро;** **хун гирифтани** *касери* аз хуни ноҳақ рехтааш дар талвосаи ҷон мондани касе; аз хуни ноҳақ рехташуда бо ягон тариқ ҷазо дидани касе; **қарор гирифтани** ором шудан, таскин ёфтан; **акси чизеро гирифтани** мунъакис гардонидан; сурати чизеро бардоштан; **зери назар гирифтани** назорат кардан; дар мадди назар қарор додан; **зери по гирифтани** ба тағи по андохтан; **роҳеро пеш гирифтани** ба роҳе рафтан; ба воситае амал кардан; **тарафи касеро гирифтани** касеро ғимоя кардан, аз касе тарафғирӣ кардан, касеро ҷонибдорӣ кардан; **худро ба даст гирифтани** худро доштан ва идора кардан (*мас., дар вақти хашм*); **шакли чизеро гирифтани** ба шакли чизе даромадан, ба сурате зоҳир шудан; **аз дасти касе гирифтани** ба касе мадад расондан; **аз пой касе гирифтани** ба касе часпидан, ба касе ноҳақ муддаӣ шудан; **ба гап гирифтани** ба гап андохта боздоштан, ба гап андармон кардан; **ба назар гирифтани** эътибор додан, аҳамият додан; **ба ҳисоб гирифтани** а) дар назар доштан; б) ҳисоб кардан; **ҷонро ба каф гирифта...** бо тамоми қувва..., бо ҷидду ҷаҳди тамом...; худро ба ҳатр андохта...

ГИРИФТАНӢ *گرفتني* *сифати феълӣи замонӣ* оянда аз **гирифтани**; лоиқи гирифтани; он чи бояд гирифта шавад; **гирифтани шудан** *чизеро* майл ва қасди гирифтани кардан, гирифтани хоштан *чизеро*; **хабар гирифтани** хабар гирифтани хоштан, нияти хабарғирӣ доштан.

ГИРИФТАХОТИР *گرفته خاطر* ғамгин, андӯхгин, маъюс, хафа.

ГИРИФТОР *گرفتار* 1. ба банду қайди чизе афтида, побанд, асир: **гирифторони ситам**. 2. сарғарм, машғул. 3. *мач.* ошиқ, дилдода; **гирифтор гардидан** (ғаштан) // **гирифтор омадан** // **гирифтор шудан** а) ба банду қайд

афтодан, ба даст афтодан; б) дучор шудан; в) *мач.* мафтун шудан, ошиқ шудан; **гирифтори дарде будан** ба дарде мубтало будан, дардманд будан; **гирифтори чизе кардан** ба чизе дучор гардонидан, мубтало кардан.

ГИРИФТОРӢ *گرفتاري* 1. вазъ ва ҳолати бисёр саҳт ва озордиҳанда, вобастагӣ, тааллуқ доштан. 2. ба қайд афтодан, дар банд будан; асирӣ, асорат; аз даст додани озодӣ ё оромиши хотир. 3. *мач.* ошиқӣ, мафтунӣ.

ГИРИФТУГИР *گرفتوگير* *ниг.* гирудор 1.

ГИРИФТУМОН *گرفتومان* *ниг.* гирумон.

ГИРИҲА *گرهه* зоол. кана, канаи шутур.

ГИРКИШ *گركيش* *гуфт.* ба воситаи сағ касеро пеш кардан, сағро ба касе ҳамлавар сохтан, сағро киш-киш додан.

ГИРО *گيرا* 1. гиранда; чизеро саҳт гиранда, маҳкам доранда; **дасти гирос** саҳтгиранда; дасти пурзӯр. 2. асбоби оҳанинест дар оҳангарӣ барои фушурда нигоҳ доштани чизҳои дигар (*мас., дар вақти сӯхонкорӣ*). 3. қапқон, дом.

ГИРОГИР *گيراگير* 1. дорудор, доругир, гирифтугир, ҳабскунӣ. 2. кашокаш, гирудор, задухӯрд. 3. пайғирона, дунбола-ғирона; қариб баробари ҳам.

ГИРОИДАН *گرايدن* *ниг.* гароидан.

ГИРОИШ *گرايش* *ниг.* гароиш.

ГИРОӢ *گرايي* 1. қуввати гирандагӣ, гирос будан. 2. таъсиргузаронӣ.

ГИРОМӢ *گرامي* кирумӣ, арҷманд, азиз, мӯҳ-тарам, муқаррам; **ғиромӣ доштан** иззат кардан, эҳтиром намудан.

ГИРОНДАН *گراندن* 1. тарзи бавоситаи **ғирифтани**. 2. дарғирондан, афрӯхтан: **оташ ғирондан, ҷароғ ғирондан;** **ҳудашро ғирондааст** хароб (логар) шудааст; ҳаставу беҳол ғаштааст.

ГИРУДОР *گرودار* 1. афтударафт, дастбағи-ребонӣ, пархош, хархаша, кашмакаш. 2. ҳабсу дастғиркунӣ, шиканчадиҳӣ, таъқиб. 3. *мач.* рафтор, муомила.

ГИРУМОН *گرومان* тақопӯ, даводав; ҳаракату

кӯшиши зиёд дар ичрои коре.

ГИРЯ گريه ҳолати аз чашм ашк рехтан, ки аз ғаму андӯҳ ё таассуроти сахт пайдо мешавад; **гирия гулӯгир** гирия саҳти нафасгир; **гирия нихонӣ** ашкрезии пинҳонӣ, дарун-дарун гиристан; **гираву зорӣ** ашк рехта зорӣ кардан; **гираву нола** доду фиғон бо ашкрезӣ; **гирия кардан** ашк рехтан, гиристан, гирён шудан; **гирия омадан** ҳолати пайдо шудани ашк аз шиддати ғам, ба гирия моил шудан; **гирия бардоштан** сахт гирия кардан, овоз бароварда гиристан; **гирия сар додан** якбора гиристан; **ба гирия даромадан** гиристан, гирия сар кардан; **бо хой-хой гирия** кардан бо доду фиғон гиристан; ♦ **гирия абр** борон.

ГИРЯАНГЕЗ گريه‌انگيز *ниг.* **гириявар.**

ГИРЯНДА گرينده *сифати феълии замони ҳозира аз гиристан;* гириякунанда, гирён, ашкрез, ашкбор.

ГИРЯОВАР گريه‌آور ашқовар; ба дараҷае (таъсирбахш), ки гирия меоварад; хузновар, хузнангез.

ГИРЯОЛУД گريه‌آلود ашқолуд, осори гирия дар чашму рӯ.

ГИРЯОМЕЗ گريه‌آمиз омехта бо гирия, гирия-олуд; **овози гирияomez.**

ГИСТОЛОГИЯ *ю.* گيستلاگيه *ниг.* **бофташиносӣ.**

ГИТАРА *лот.* گيتره навъи асбоби тордори мусиқӣ.

ГИТАРАНАВОЗ گيتره‌نواز он ки гитара менавозад, навозандаи гитара.

ГИТАРАНАВОЗӢ گيتره‌نوازي амал ва шугли гитаранавоз.

ГИЧ گچ хайратзада, саргаранг; **бо майнаи гич** бо сари гаранг; **сари (майнаи) касеро гич кардан** касеро гаранг кардан; **сар (майна) гич шудан** гаранг шудан, ҳеч чизро нафаҳмидан.

ГИЧЧА گيجه *ниг.* **кичча.**

ГЛИТСЕРИН *ю.* گليسيرين *моеи шарбатмонанди ғализ, ки бо усули химиявӣ аз равған ҳосил карда, дар тиб ва техника истифода мебаранд.*

ГЛОБАЛИЗАТСИЯ *фр.* گلوبليزتسيه *нав.* 1. фарогирии тамоми рӯи Замин; ҷаҳонишавӣ, ҷаҳонигароӣ. 2. с. сиёсати хориҷии давлате, ки он ба муҳофизат ба корҳои дохилии мамлакатҳои дигар ва бо зӯрӣ бор кардани иродаи худ ба дигарон асос ёфтааст; тамоюли ҳукмрони тамоми ҷаҳон шудан.

ГЛОБУС *лот.* گلوبوس кураи Замин, кураи ҷуғрофӣ, ки ба пояи амудӣ насб гардида, дар меҳвари худ давр мезанад.

ГЛЮКОЗА *ю.* گليوكازه моддаи ширин, ки дар таркиби аксари меваҳо (*махсусан ангур, анҷир, олу*) мавҷуд аст ва дар саноат бо гидролизи крахмал ҳосил мекунамд (*дар қаннодӣ, машруботсозӣ ва тиб истифода мешавад*).

ГНОСЕОЛОГИЯ *ю.* گناسيآلاگيه *фалс.* назарияи маърифат – таълимот роҷеъ ба имконияти оламо дарк кардани инсон, меъёри ҳақиқат ва дурустии маърифат.

ГНОСЕОЛОГӢ گناسيآلاگي *фалс.* мансуб ба **гносеология.**

ГНОСТИЦИЗМ *ю.* گناستيسيسم *фалс.* ҷараёни динии фалсафии насронӣ, ки мувофиқи таълимоти он дониши инсон гӯё на аз таъсири ашъ ва ҳодисаҳои олами моддӣ, балки дар натиҷаи илҳоми илоҳӣ пайдо шудааст.

ГОВ گاو 1. чорпои шоҳу сумдори ширдеҳи маъруф, гав; **аз гови шохзан оғили холӣ беҳ (зарб); гови дӯшой // гови ҷӯшой** модагови ширдеҳ; **гови Замин** гови афсонавӣ, ки гӯё Замин дар шохҳои он, худӣ гов болои моҳӣ ва моҳӣ ба рӯи об қарор гирифта будааст; **гови корӣ** гове, ки бо он заминро шудгор мекунамд, барзагов, наргов. 2. қадаҳ, суроҳӣ, чом, зарфи шароб, ки ба шакли гов сохта шудааст; **гови зарин** чоми тиллоӣ, ки ба сурати гов сохта шудааст. 3. *мач.* паҳлавон, мубориз, далер. 4. *мач.* бузург, калон, муътабар. 5. *мач.* нодон, аблаҳ, аҳмак; ♦ **гови анбарзой** (ё анбар) ҳайвони баҳрӣ, ки аз он анбар мегиранд; **гови баҳрӣ** (ё дарё) *ниг.* **гови анбарзой; гови кӯҳӣ** гавазн; **гови нар дӯшидан** кори беҳуда кардан; **гов бар ганҷ рондан** давлатманд ва тавонгар шудан, соҳиби сарват гардидан (*ишора ба афсонае, ки деҳқоне дар вақти шудгор ганҷ ёфта будааст*); **гов дар хирман кардан** касеро кори касеро помол кардан, расво кардан, кори касеро табоҳ сохтан; **бурчи**

Гов // бурчи Савр ё Гови сипехр аз рӯи таквими қадим номи бурчи дуҷум аз дувоздаҳ бурчи фалакӣ; **соли гов** *ниг.* **бақар.**

ГОВАРС *гаурс* *бот.* арзани манҷурӣ, ки монанди ҷойҷуворӣ буда, баландиаш то 4 метр мешавад ва ҳамчун хӯроки чорво истифода мегардад.

ГОВАРСА *гаурсе* 1. *ниг.* **говарс.** 2. донаи реза ба андозаи як арзан, ки аз тило ва нуқра месохтанд; **говарсаи нуқрагин** *киноя* аз гавҳари теғ, обу тоби шамшер, ки аз тобиши мавҷҳои шамшер иборат аст.

ГОВБАНД *гаобнд* банди калон, дарзаи бузург (-и алаф *ва* г.).

ГОВБАНДӢ *гаобндӣ* бастанӣ гов: **ҳавлии (чоӣ)** **говбандӣ.**

ГОВБОЗ *гаобаз* 1. паҳлавоне, ки говро мебардорад. 2. *варз.* он ки пиёда ё савора бо гов мечангад. 3. он ки парвариш ё хариду фурӯши гов шӯғли дӯстдоштаи ӯст.

ГОВБОЗӢ *гаобазӣ* амали говбоз, говро ба бозӣ гирифтани ва бо он мубориза кардан, бозии миллии мардуми Испания.

ГОВБОН *гаобан* нигоҳубинкунандаи гов; парвокунандаи гов; подабон.

ГОВБОНӢ *гаобанӣ* амал ва шӯғли говбон, подабонӣ.

ГОВБОРА *гаобаре* *ниг.* **говбон.**

ГОВГАДАНГ *гаогднг* *гуфт.* мисли гов қўпал, калонҷуссаи бефаҳм, лаванд.

ГОВГОҲ *гаога* ҷоҳи амиқу чуқур ва васеъ.

ГОВГУМ *гаогум* нимторикии бегоҳирӯзӣ, ки дида шинохтани чизҳо душвор мегардад, шомгоҳ.

ГОВГУН *гаогун* *ниг.* **говгум.**

ГОВГӢШ *гаогӯш* аспе, ки параҳои гӯшаш ба тарафи рӯи гӯш хобида бошад.

ГОВДИЛ *гаодил* 1. нотарс, часур. 2. *кит.* аҳмак, нодон.

ГОВДОР *гаодар* он ки ба парвариш ва нигоҳбонии гов машғул аст.

ГОВДОРӢ *гаодарӣ* 1. амал ва шӯғли говдор. 2. ҷое, ки дар он ҷо барои истеҳсоли ширу гӯшт ва фурӯши маҳсулоти ширию гӯшти гов парвариш мекунад.

ГОВДУМ *гаодум* *кит.* асбоби мусиқии карнай-монанд, карнайи хурд.

ГОВДӢШ *гаодӯш* 1. он ки дӯшидани говҳо шӯғли ӯст (*дар чорводорӣ*), говчӯш. 2. *кит.* зарфи саркушод ва тағаш танг, ки маъмулан бо он шир мечӯшанд.

ГОВДӢША *гаодӯше* зарфи сафолони дугӯшаи маҳсули ширдӯшӣ, хурма.

ГОВДӢШӢ *гаодӯшӣ* дӯшидани гов, ширчӯшӣ, говчӯшӣ.

ГОВЁЛ *фр.* *гауял* *зоол.* навъи тимсоҳ, ки беш аз шаш метр дарозӣ дошта, дар манотиқи Ҳинд ва Укёнусия зиндагӣ мекунад.

ГОВЗАБОН *гаозбан* *бот.* гиёҳе, ки барги он ба забони гов монанд аст ва гули онро дар тибби халқӣ ҳамчун даво истифода мекунанд.

ГОВЗАНБӢР *гаознбор* *зоол.* як чинси занбӯри калон.

ГОВЗАҲРА *гаозҳре* 1. моддаи сангмонанде, ки дар захираи гов пайдо мешавад ва дар тибби халқӣ ҳамчун даво истифода мекунад. 2. *мач.* нотарс, шучоъ, далер.

ГОВЗӢР *гаозор* он ки ниҳоят қавӣ аст; одами зӯр; он ки бе таълиму машқ дар гӯштингирӣ моҳир аст.

ГОВЗӢРӢ *гаозорӣ* *гуфт.*, *мач.* ниҳояти зӯрӣ, боқувватии аз ҳад зиёд; **говзӯрӣ кардан** а) зӯри зиёд нишон додан; б) *мач.* зулму ситам кардан.

ГОВИГАРӢ *гаоигарӣ* беадабӣ; бефаҳмӣ, бефаросатӣ.

ГОВИЗАНА *гаовизне* номи навое аз мусиқӣ.

ГОВӢ *гаовӣ* 1. *марбут ба гов.* 2. таҳияшуда ё бадастамада аз гов. 3. *мач.* нодонӣ, аблаҳӣ, беҳирадӣ.

ГОВКАШ *гаокеш* бардорандаи гов, пурзӯр, боқувват.

ГОВКИСА *гаокисе* гове, ки дорои лаккаҳои

сафеду сиёҳ аст; ◇ **говкиса ба чарм андар будан** оқибати кор маълум набудан.

ГОВЛАНД(Ӣ) گولندى *гуфт.* мисли гов калону бешуур; беақл, лаванд.

ГОВМАЛАХ گاولمخ *зоол.* як чинси малахи калон.

ГОВМАРГӢ گاومرگى *тиб.* вабои гов, говмирий.

ГОВМЕШ گاوमيش *зоол.* чорпоест аз чинси гов, ки тани бузург, гардани ғафси кӯтоҳ ва шохҳои калони хамида дорад.

ГОВМИРӢ گاومیری *ниг.* говмаргӣ.

ГОВМОНАНД گاومانند *монанди гов, ба сони гов, шабеҳи гов.*

ГОВМОҲӢ گاوماهی *зоол.* делфин.

ГОВОРА I گواره *шакли кӯтоҳшудаи гоҳвора II гаҳвора.*

ГОВОРА II گواره *кит.* галаи гов, подаи гов.

ГОВОҲАН گاوآهن *кишов.* олати оҳанинест, ки ба нӯги испор (омоч) насб карда, заминро шудгор мекунад, поза, оҳани омоч, оҳани чуфт.

ГОВПАЙКАР گاوپيکر *одами кавиҳайкал, бузургчусса, говҳайат; гурзи говпайкар ниг. говсар (гурзи говсар).*

ГОВПАРАСТ گاوپرست *он ки говро маъбуди худ қарор дода, парастииш мекунад.*

ГОВПАРАСТӢ گاوپرستى *амали говпараст (говпарастӣ ва муқаддас шумурдани он барои гурӯҳе аз мардуми Ҳинд хос аст).*

ГОВПОӢ گاوپاي *чаронидани говҳо; нигоҳубини гов, говбонӣ, подабонӣ.*

ГОВПОӢ گاوپاي *парвокунандаи гов, говбон.*

ГОВПӢСТ گاوپوست *1. пӯсти гов, ки дар он зар мерехтанд. 2. маҷ. воҳиди андозагирии вазн, кинтор (воҳиди андозагирии вазн, ки ба 57-59 кг баробар будааст).*

ГОВРАВҒАН گاوروغن *равғане, ки аз маскаи гов таҳия мешавад, равғани зард.*

ГОВРАНГ گاورنگ *говмонанд; гурзи говранг ниг. говсар (гурзи говсар).*

ГОВРИШ گاوريش *1. гуфт.* он ки риши дарози ғулӣ дорад. *2. маҷ.* одами ғул, аҳмақ, аблаҳ, бефаҳм.

ГОВРОН گاوران *ронандаи говҳо дар вақти чуфтронӣ ё бурдан ба чарогоҳ.*

ГОВРОНА گاورانه *калтаки говронӣ, чӯбдасти говрон.*

ГОВРОНӢ گاورانى *рондани говҳо ба чарогоҳ ва ғ.*

ГОВРӢӢ گاوروى *он ки рӯяш монанди гов аст, говчехра, говшакл.*

ГОВСАНДУК گاو صندوق *сандуки калони оҳанӣ барои нигоҳдории пул ва ашёи қимат.*

ГОВСАР گاو سر *1. чӯбе, ки дар болои чодар ё хайма насб мекунад. 2. ниг. говсор: гурзи говсар. 3. аз айбҳои асп.*

ГОВСОР گاو سار *ба шакли сари гов, говмонанд, говшакл; гурзи говсор таър. гурзе, ки сараш монанди сари гов ва шохдор будааст.*

ГОВТАБӢ گاطبعی *кит., маҷ. аблаҳӣ, нодонӣ, беҳирадӣ.*

ГОВТОЗ گاو تاز *киноя аз касе, ки лофи зӯрмандӣ ва паҳлавонӣ мезанад ва худро ба душман ғолиб нишон медиҳад.*

ГОВТОЗӢ گاو تازى *киноя аз таҳдид, тарсонидан.*

ГОВХАЛТА گاو خلتہ *халтаи калон.*

ГОВХОНА گاو خانه *биное барои баста нигоҳ доштани говҳо; оғил.*

ГОВХӢР گاو خور *маҷ. пурхӯр, бисёрхӯр.*

ГОВЧАРОН گاوچران *он ки говонро ба чаро мебарад, чаронандаи гов, говпой, говбон.*

ГОВЧАРОНӢ گاوچراني *говпой, говбонӣ.*

ГОВЧАШМ گاو چشم *1. он ки чашмаш мисли чашми гов калон аст, чашмқалон, фарохчашм. 2. бот. бобуна, номи гули берунсафеди дарунзард.*

ГОВЧЕХР گاوچهر *кит. говсурат, говрӯй, говшакл; гурзани говчехр ниг. говсор, гурзи говсор.*

ГОВҶАЛЛОБ گاو جلاب *он ки чорпоро харида,*

бо фоидааш мефурӯшад, савдогари чорпои калон, молчаллоб.

ГОВЧАЛЛОБӢ گاوچالایی амал ва шуғли говчаллобӣ, молчаллобӣ.

ГОВЧИГАР گاوچگر маҷ. нотарс, далер, часур.

ГОВЧУССА گاوچته говпайкар, одами тануманд.

ГОВЧӢШ گاوچوش ниг. говдӢш.

ГОВЧӢШӢ گاوچوشӣ ниг. говдӢшӣ.

ГОВШИР گاوشير бот. гиёҳи алафӣ аз хонаводаи чаъфарӣ, ки шираи он хосияти давоӣ дорад.

ГОЗ I گاز 1. газиш, газидан бо дандон. 2. анбӯри мехкашӣ; анбӯр. 3. қайчии тоқбурӣ.

ГОЗ II گاز кит. дарахти қоч, санавбар.

ГОЗ III گاز ниг. газ.

ГОЗА گازه ниг. коза.

ГОЗУР گازور кит. либосшӯӣ, чомашӯӣ, шустагар, козур.

ГОЗУРГОҲ گازورگاه ҷои гозурӣ, ҷои чомашӯӣ.

ГОЛ I گال кит. 1. гурезиш, гурехтан. 2. овози баланд.

ГОЛ II انگل. گال варз. холи бурд, ки дар бозии футбол, чавгон, хоккей ва ғ. баъди аз дарвоза гузаронидани тӯб ҳисоб мешавад.

ГОЛИДАН گالیدن кит. 1. овози баланд баровардан, фарёд кардан. 2. гурехтан, дур шудан, канора гирифтан.

ГОЛЛАНДӢ گالندی 1. мансуб ба давлати Голландия. 2. намояндаи миллати голландӣ.

ГОМ گام кит. фосилаи байни ду пой дар вақти рафтан, қадам.

ГОМОФОНӢЯ گامافانيه ю. навъе аз мусиқии бисёровоза, ки дар он як овоз мавқеи муҳим дошта, овозҳои дигар ба он ҷӯр мешаванд.

ГОМШУМОР گامشمار :ба гомшумор роҳ рафтан кит. бо эҳтиёт роҳ рафтан.

ГОРД фр. گارد ниг. гвардия.

ГОРИЛЛА انگل. گاريله зоол. маймуни калони одамшакл, ки дар Африқои Марказӣ зиндагӣ мекунад.

ГОРМОН ю. گارمان биол. моддаи аз ҷиҳати биологӣ фаъол, ки онро ғадудҳои дарунӣ ҷудо намуда, бевосита ба таркиби хун дохил мекунад.

ГОСПИТАЛ ю. گاسپيتل беморхонаи ҳарбӣ.

ГОТИКА фр. گاتيکه услуби махсуси санъати меъмории Аврупои Ғарбӣ дар асрҳои XII - XV.

ГОТИКӢ گاتيکي мансуб ба готика; ҳуруфи готикӣ хати махсуси ҳарфҳои гушадор.

ГОФ گاف номи ҳарфи бисту шашуми алифбои арабиасоси тоҷикӣ, ки дар ҳисоби абҷад мисли ҳарфи «коф» ба адади 20 баробар аст.

ГОҲ گاه 1. ҷой, макон (ба ин маъно бештар ҳамчун ҷузъи пасини калимаҳои мураккаб меояд: коргоҳ, хобгоҳ, ҷароғоҳ). 2. вақт, замон. 3. баъзан, баъзе вақт: гоҳ..., гоҳ(е)...; гоҳе баъзан, баъзе вақт; он гоҳ он вақт; баъд аз он; чанд гоҳ чанд вақт, муддате; ҳар сари чанд гоҳ ҳар сари чанд вақт, ҳар замон; баъзан, гоҳо; ҳар гоҳ ҳар вақт, вақте, мавриде; ҳеч гоҳ ҳеч вақт, ҳаргиз; гоҳ-гоҳ баъзан, аҳёнан, баъзе вақт; гоҳ-ногоҳ // гоҳу беғоҳ ҳар вақт, ҳар замон; баъзан; вақту бевақт. 4. тахт, авранг, сарир, тоҷу тахт.

ГОҲАНБОР گاهنبار мувофиқи ақидаи динӣ шаш рӯз ё шаш гоҳро (замонро) меғӯянд, ки дар ин муддат Худо дунёро офаридааст; масалан, бино ба китоби Зардушт дунё дар шаш гоҳ (замон) офарида шудааст: дар гоҳи аввал дар муддати чил рӯз – осмонҳо, дар гоҳи дуюм дар муддати шаст рӯз – обҳо, дар гоҳи сеюм дар муддати ҳафтоду панҷ рӯз – замин, дар гоҳи чорум дар муддати сӣ рӯз – растанӣ ва гиёҳҳо, дар гоҳи панҷум дар муддати ҳаштод рӯз – ҳайвонот ва дар гоҳи шашум дар муддати ҳафтоду панҷ рӯз – одам; ҳар яке аз ин гоҳҳо номи махсусе дорад.

ГОҲАНГОН گاهنگان нуч. Роҳи Каҳкашон.

ГОҲБОР گاهبار ниг. гоҳанбор.

ГОҲВОР گاهوار ниг. гоҳвора.

ГОҲВОРА گاهواره ниг. гаҳвора.

ГОҲГИР *گاهگیر* он ки дар корҳо чиддӣ нест ва фақат гоҳ-гоҳ аз худ чиддияту серталабӣ зоҳир мекунад; он чи, ки хеле ба нудрат пайдо мешавад.

ГОҲӢ *گاهی* *kit.* 1. мансуб ба гоҳ. 2. тахт-нишин, подшоҳ.

ГОҲО *گاهها* гоҳе, баъзан, баъзе вақт, гоҳ-гоҳ.

ГОҲНОМА *گاهنامه* тақвим, чадвали солу моҳу рӯз бо сония, дақиқа ва соат.

ГОҲЧӢӢ *گاهجوی* *kit.* чӯяндаи тахти подшоҳӣ.

ГОҲШУМОРӢ *گاهشماری* нигоҳ доштани ҳисоби солу моҳу рӯз; тақвим, солшуморӣ.

ГОҶ *گاج* аҳмак, аблаҳ; каллакаду: **одами гоҷ;** **гоҷ кардан** касеро аҳмак кардан, фанд додан, фиреб додан касеро.

ГОЧИГАРӢ *گاجی گری* *ниг.* **гоҷӣ.**

ГОҶӢ *گاجی* аҳмақӣ, аблаҳӣ; бефаросатӣ; **гоҷигарӣ кардан** рафтору гуфтору номакбул кардан (*аз қабилӣ сабуқӣ, беадабӣ, худситой ва ғ.*).

ГОШТАН *گاشتن* 1. гардондан, гардонидан (*сарро, рӯйро*). 2. давр занондан.

ГРАЖДАНИН *گرژدنین* *ниг.* **шаҳрванд;** табаа, фукаро.

ГРАЖДАНӢ *گرژدنی* 1. *ниг.* **шаҳрвандӣ:** ҳукуки гражданий. 2. ғайриҳарбӣ, ғайринизомӣ: **авиатсияи (ҳавонаймоии) гражданий;** **мудофияи гражданий** *ниг.* **мудофия;** **никоҳи гражданий** қайди никоҳ дар идораи давлатӣ (*бе риояи расму русуми анъанавӣ ва динӣ*); **чанги гражданий** муборизаи мусаллаҳона байни синфҳо ва гурӯҳҳои иҷтимоии дохили як давлат, чанги шаҳрвандӣ, чанги дохилӣ.

ГРАММ *фр.* *грам* воҳиди ченаки вазн дар системаи метрӣ, ки аз ҳазор як ҳиссаи килограмм буда, ба вазни як мукааб сантиметр об баробар аст.

ГРАММАТИКА *ю.* *грамматика* 1. *збш.* қисми забоншиносӣ, ки қоидаҳои сохтан, тағйир дода истифода бурдани калимаву ибораҳо ва ҳелҳои ҷумла, яъне морфология ва синтаксисро дар бар мегирад, сарфу наҳв. 2. китобе, ки дар он қоидаҳои сарфу наҳв баён ёфтааст, дастури забон.

ГРАММАТИКӢ *گرامتیکي* мансуб ба грамматика: хатои (ғалати) грамматикӣ.

ГРАНАТА *олм.* *гранате* *х.* норинҷак, як навъ лавозимоти ҷангӣ барои нобуд кардани қувваҳои зинда ва техникаи ҷангии душман, ки ба воситаи тӯп ва ё дастӣ ба нишон мепартоянд.

ГРАНАТААНДОЗ *گرنته انداز* 1. сарбозе, ки аз силоҳи гарнатапартоб истифода мекунад. 2. силоҳи гранатапартоӣ, гранатамёт.

ГРАНТ *грант* шакли маблағгузорию иловагӣ барои корҳои тадқиқотии илмӣ, ки ба тарзи озмун пешниҳод карда мешавад.

ГРАФ *ю.* *граф* унвони ашрофӣ ва соҳиби ин унвон.

ГРАФИКА *گرافیکه* 1. навъи санъати тасвирӣ, ки расмҳоро ба воситаи хату рахҳои сиёҳ (*бе истифодаи рангҳои гуногун*) мекашанд; асарҳои ин навъи санъати тасвирӣ, сиёҳқалам. 2. *збш.* маҷмӯи воситаи хати забон, таҳқиқи таносуби хат ва ово дар забон.

ГРЕЙДЕР *англ.* *грейдер* *тех.* мошини ҳамворкунандаи сатҳи роҳҳо пеш аз сангфарш кардан ва асфалт пӯшонидан.

ГРИМ *фр.* *грим* ранг ва ҳамираҳои махсусе, ки актёрон намуди зохирии худро дигар мекунанд.

ГРИПП *фр.* *грипп* *тиб.* касалии вазнини сирояткунанда ва тез пахншавандаи роҳҳои нафасгирии инсон, ки табу ларза, дарди сару мушакҳо, сулфаю зуком аз аломатҳои он ҳисоб мешаванд, зуком.

ГРОССМЕЙСТЕР *олм.* *гроссmeister* 1. унвони олии варзишӣ оид ба шохмот ва шашка. 2. устои шохмот ё шашка, ки ба ин унвон сарфароз гардидааст.

ГУВОЖА *گوژه* шӯхӣ, мазох, масҳара; **гувожа задан** масҳара кардан, сарзаниш кардан, таъна задан.

ГУВОЛИДАН *گوايدن* андӯхтан, анбор кардан, анбоштан; болидан, нумӯъ кардан.

ГУВОР *گوar* 1. гуворо, созгор, форум; хушнуру хушзеҳн, ширин, лаззатнок. 2. *ҷузъи насини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънои* гуворанда, гуворишшаванда, ҳазмшаванда:

хушгувор, бадгувор, осонгувор.

ГУВОРАНДА *گوارنده* сифати феълии замони ҳозира аз **гуворидан**; гуворо, ҳазмшаванда.

ГУВОРАНДАГӢ *گوارندگی* шакли дигари сифати феълии замони ҳозира аз **гуворидан**; хушгуворӣ, гуворо будан, дилчаспӣ.

ГУВОРИДАН *گواریدن* кит. 1. ҳазм шудан. 2. хушу форам омадан, форидаи (дар бораи хӯрданиҳо).

ГУВОРИШ *گواریش* кит. 1. исми феълӣ аз **гуворидан**; ҳазм, ҳазмкунӣ. 2. тиб. маъҷуне ё таркибе, ки барои зуд ҳазм кардани хӯрок меҳӯранд.

ГУВОРО *گوارا* хушмаза, хуштаъм, хушҳазм; мувофиқи табъ ва завқ, матбӯъ, форам; **гуворо омадан** форам будан; писанд афтодан.

ГУВОРОӢ *گواریی* гуворо будан, форамӣ, матбӯъ будан.

ГУВОРОН *گواران* ниг. гуворо.

ГУВОҲ *گواه* шохид, шаҳодатдиҳанда; **гувоҳ нишон додан** // **гувоҳ овардан** касеро ё чизеро барои тасдиқи амале шохид қарор додан; **гувоҳ шудан** шохид шудан.

ГУВОҲИНОМА *گواهنامه* ниг. **гувоҳнома**.

ГУВОҲӢ *گواهی* шохидӣ, шаҳодат, гувоҳ будан (шудан); **гувоҳӣ додан** шаҳодат додан, далели чизе будан; **дил гувоҳӣ додан** боварӣ доштан; яқинан доништан.

ГУВОҲНОМА *گواهنامه* ниг. **шаҳодатнома**.

ГУВОШТАН *گواشتن* гуворидан.

гудоз *گداز* 1. асоси замони ҳозира аз **гудохтан**. 2. *چۇзъи пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънои* гудозанда: **чӯянгудоз**, **пӯлодгудоз**, **ҷонгудоз**...

ГУДОЗ *گداز* 1. гудозиш, обшавӣ, гудохташавӣ. 2. *маҷ.* сӯзиш, дард, алам; **сӯзу гудоз** азоб, машаққат; алам, ғаму андӯхи бисёр.

ГУДОЗА *گدازه* моддаҳои сӯзон, ки аз кӯҳҳои оташфишон берун мерезанд, гудохта, тафта.

ГУДОЗАНДА *گدازنده* қобили завб, гудозпазир, оҳан ё филизи дигар, ки обшаванда аст.

ГУДОЗВАР *گدازور* танакор.

ГУДОЗГАР//ГУДОЗИШГАР *گدازگر//گدازشگر* он ки филизотро меғудозад, гудозанда.

ГУДОЗИДА *گدازیده* сифати феълии замони гузашта аз **гудохтан**; обшуда, завбшуда, гудохташуда.

ГУДОЗИДАН *گدازیدن* тарзи бавоситаи **гудохтан**; об кардан.

ГУДОЗИШ *گدازش* исми феълӣ аз **гудохтан**; аз ҳолати сахтӣ ба ҳолати моеъ гузаштани модда бо таъсири гармӣ, завб.

ГУДОЗИШГАР *گدازشگر* ниг. **гудозгар**.

гудохт *گداخت* асоси замони гузашта аз **гудохтан**.

ГУДОХТА *گداخته* сифати феълии замони гузашта аз **гудохтан**; гудоза; **гудохта шудан** об карда шудан, завб шудан.

ГУДОХТАН *گداختن* 1. моддаи сахтро ба воситаи гармои баланд моеъ гардонидан, об кардан. 2. об шудан, завб шудан. 3. *маҷ.* азоби бисёр кашидан, дар азоб сӯхтан; ниҳоят ғам хӯрдан.

ГУДОХТАНӢ *گداختنی* 1. сифати феълии замони оянда аз **гудохтан**. 2. гудохта–шаванда, қобили гудозиш; он чи бояд гудохта шавад.

ГУДРОН *فر. گودران* моддаи аз партови нафт ҳосилшуда, ки ҳамчун сӯзишворӣ, маводи оикқорӣ дар симҳои барқ ва барои фарши роҳҳо истифода мешавад, қатрон, қир.

ГУЖОР *گزار* кит. сангдони мурғ, чиғилдони мурғ, чинадони мурғ.

гузар *گذر* 1. асоси замони ҳозира аз **гузаштан**. 2. *чۇзъи пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънои* гузаранда: **тезгузар**, **зудгузар**.

ГУЗАР *گذر* 1. гузаштан, гузариш; **роҳи гузар** гузаргоҳ, роҳи равуо. 2. чой убур, гузаргоҳ; роҳи рафтӯмад. 3. сероҳа ё чорроҳаи шаҳру деҳот, ки дар он мағозаву дӯконҳои гуногун, чойхонаву сартарошхона ва ғ. воқеъ аст. 4. *таър.* воҳиди ҳудудии маъмурӣ дар шаҳру деҳоти Осиёи Миёна то инқилоби Октябр (*мас., гузари Сӯзангарон дар Бухоро, гузари Чинор дар Кӯлоб ва ғ.*), маҳалла; **гузар афтодан** ба ҷое иттифоқан аз ҷое гузаштан, тасодуфан аз ҷое убур

кардан; **гузар доштан** а) гузаштан, убур кардан аз чое ё роҳе; б) рафтан ба сӯе, омадан ба назди касе; **гузар кардан** а) гузаштан, гузашта рафтан; б) *киноя аз* вафот кардан.

ГУЗРАНДА گذرنده 1. *сифати феълии замони ҳозира аз гузаштан*. 2. гузашта раванда, раҳгузар: **диққати гузарандаро ба худ ҷалб мекард**. 3. сирояткунанда: **касалиҳои гузаранда; феъли гузаранда грам.** феъле, ки амали он ба мафъул (пуркунанда) мегузарад, феъли мутааддӣ; *муқоб.* **монда** (*аз қабил* дидан, овардан, хӯрдан).

ГУЗАРГАХ گذرگاه *ниг.* гузаргоҳ.

ГУЗАРГОҲ گذرگاه *ҷои* гузаштан, маъбар, убургоҳ; **гузаргоҳи об** *ҷои* равон шудани об, чараёнгоҳи об, маҷро.

ГУЗАРИШ گذرش *исми феълӣ аз гузаштан;* гузаштан аз як ҷой ба ҷои дигар; **давраи гузариш** замони табдили як ҳолат ба ҳолати дигар.

ГУЗАРӢ گذری гузаранда, убуркунанда.

ГУЗАРО گذرا 1. гузаранда, гузашта, нопойдор, раванда; **гузарои роҳ** гузарандаи роҳ, роҳгузар. 2. *мач.* ҳар чиз ё касе, ки аз ягон ҷиҳат ё сифат аз ҳад гузаштааст ва ё бартарии зиёде дорад: **ахмаки гузаро, донои гузаро, хушхати гузаро; ноинсофии гузаро киноя аз** камолӣ ноинсофӣ, ноинсофии аз ҳад зиёд. 3. *мач.* бурро, тез.

ГУЗАРОН گذران *феъли ҳол ва сифати феълии замони ҳозира аз гузаштан;* 1. гузаранда; **гузарони роҳ** роҳгузар. 2. *мач.* бебақо, нопойдор, фонӣ: **умри гузарон, дунёи гузарон**.

ГУЗАРОНАНДА گذراننده *сифати феълии замони ҳозира аз гузарон(и)дан.*

ГУЗАРОН(И)ДАН گذراندن//گذرانیدن *тарзи бавоси-таи гузаштан.* 1. чизеро аз даруни чизе убур додан (*мас., риштаро аз сӯрохи сӯзан*); чизеро ба воситаи чизе интиқол додан. 2. касеро ё чизеро аз чое ба ҷои дигар бурдан; тағйир додани ҷои касе ё чизе; **аз дарё гузаронидан** ба он тарафи дарё убур додан, ба он тарафи дарё гирифта гузаштан. 3. гирифта бурдан, убур кунондан, гирифта гузаштан. 4. ба сар бурдан, тай кардан; **рӯз(ро) гузаронидан** умр ба сар бурдан,

зиндагӣ кардан; **умр гузаронидан** умр ба сар бурдан, зиндагӣ кардан. 5. анҷом додан, ба охир расондан. 6. рӯнавис кардан, аз рӯи матне бардошта навиштан, нақл кардан. 7. ташкил кардан, барпо намудан: **мачлис гузаронидан, намоиш гузаронидан; ♦ аз дами шамшер гузаронидан** куштан, қатл кардан; **аз дил гузаронидан** фикр кардан, хаёл кардан; **аз назар гузаронидан** а) дида баромадан, баррасӣ кардан; б) муоина намудан; тамошо кардан; **аз сар гузаронидан** паси сар кардан, ба сар бурдан, дидан, сипарӣ кардан; **аз ҳад гузаронидан** аз доираи эътидол берун баромадан, аз андоза таҷовуз кардан, ифрот кардан; **нафас нагузаронида** беист, таваққуф накарда, дам нагирифта (*мас., гап задан*).

гузашт گذشت *асоси замони гузашта аз гузаштан.*

ГУЗАШТ گذشت 1. гузариш, мурур, гузашта рафтан: **гузашти айём.** 2. *мач.* даст кашидан аз нафъи худ ба нафъи каси дигар; **гузашт кардан** бахшидан, ба манфиати каси дигар аз баҳри чизе баромадан; аз қимати аслиаш кам кардан.

ГУЗАШТА گذشته 1. *сифати феълии замони гузашта аз гузаштан.* 2. он ки ё он чи аз чое гузашта рафтааст, рафта, убуркарда. 3. пеш, пешин, пешина, собиқ. 4. вақти пеш, пештар, собиқ. 5. он чи аз сар гузаштааст, саргузашт; **замони гузашта** а) давраи пеш; б) *грам.* яке аз се замони асосии феъл, ки амалу ҳолати пеш аз замони нутқи гӯянда воқеъшуда ё амали ба охир расидаеро ифода мекунад, мозӣ; **дере нагузашта...** пас аз андаке вақт, баъди андаке, баъд аз фурсате; **гузашта рафтан** наистода рафтан, таваққуф накарда роҳи худро давом додан; **♦ аз рӯи касе гузашта натавонистан** хоҳиши касеро рад карда натавонистан.

ГУЗАШТАГАРОӢ گذشته گرای *гароиш доштан* ва бартарӣ додан ба ҳодисаҳои гузашта, парастии қору бори гузаштагон.

ГУЗАШТАГОН گذشتگان 4. **гузашта;** 1. пешиниён, қадимиҳо. 2. падару бобоҳои раҳматкарда.

ГУЗАШТАН گذشتن 1. гузар кардан, убур кардан аз чое, раҳгузар шудан аз чое ё аз пеши касе; аз чое ба чое рафтан. 2. дохил шудан, даромадан; нуфуз кардан (*аз байн ё даруни чизе ба чое*). 3. ҷорӣ шудан, равон

гаштан (*мас., об аз банд*). 4. мурур кардан, сипарӣ шудан, тай шудан; **мавсими чизе гузаштан** мавсими чизе паси сар шудан, мавсими чизе тамом шудан; **синнаш аз панҷох гузаштааст** синнаш аз панҷох зиёд аст. 5. интиқол ёфтан аз ҳолате ба ҳолате, табдил ёфтан, тағйир ёфтан: **гузаштани тағйироти микдорӣ ба сифатӣ**. 6. *мач.* вафот кардан, мурдан, фавтидан, даргузаштан. 7. пеш рафтан, пешсаф шудан: **Аҳмад дар мусобиқа аз ҳама гузашт**. 8. *мач.* зикр шудан, қайд гаштан. 9. аз даъво ё ҳаққи худ сарфи назар кардан; аз баҳри чизе гузаштан, талаб накардан (*қарзро*). 10. *гуфт.* пардохтан, машғул шудан; **дарси нав гузаштан** мавзӯи дарси навро мавриди омӯзиш қарор додан. 11. *дар таркибҳои феълӣ омада, маънои қаблан анҷом ёфтани амалеро ифода мекунад:* **гуфта гузаштан, маълумот дода гузаштан; истода гузаштан** таваккуф намудан (*барои шарҳу баён*); **аз баҳри чизе гузаштан** сарфи назар кардан, даст кашидан, тарк кардан; **аз гуноҳи касе гузаштан** гуноҳи касеро бахшидан; **аз дунё гузаштан** вафот кардан, мурдан; **аз имтиҳон гузаштан** а) санчида шудан; б) комёб шудан дар имтиҳон, баҳои мусбат гирифтани дар имтиҳон; **аз касе камбудие гузаштан** *гуфт.* аз касе сар задани камбудие, ба вуқӯъ пайвастании нуқсоне аз тарафи касе; **аз пеши касе гузаштан** а) *ниг.* пеш (**аз пеши касе гузаштан**); б) аз имтиҳони касе гузаштан; кӣ будан ва ба чӣ қодир будани худро ба касе нишон додан; **аз сари касе гузаштани чизе** бо касе рӯй додани ҳодисае (*воқеае*); **аз ҳад гузаштан** аз андоза берун шудан; ба дараҷаи ниҳой расидан; **ба (дар) дил гузаштан** фикр кардан, ҳаёл намудан; **ба тарафи касе гузаштан** пайрави касе шудан, дар паноҳи касе шудан; аз касе тарафдорӣ кардан; **дар (ба) хотир гузаштан** ба ёд расидан, ба хотир омадан; **чашми касе нагузаштан** дида ё хонда натавоништан ба иллати заифии чашм.

ГУЗАШТАНӢ *گذشتنی* 1. *сифати феълӣи замони оянда аз гузаштан*; барои гузаштан қулай, гузаштанбоб: **чоӣ гузаштанӣ**. 2. гузаштан хоستان: **гузаштанӣ будан, гузаштанӣ шудан**.

ГУЗАШТКУНАНДА *گذشت کننده* гузаранда, бахшоянда, шахси боандеша.

ГУЗИДА *گزیده* 1. *сифати феълӣи замони гузашта аз гузидан*; интиҳобшуда. 2. мунтахаб, мумтоз; беҳ, беҳтарин.

ГУЗИДАН *گزیدن* баргузидан, интиҳоб намудан, чудо карда гирифтани, чида гирифтани; хуш кардан, писандидан; **канора гузидан** канорагирӣ кардан, дур шудан; **манзил гузидан** чоеро барои истиқомат интиҳоб кардан, сокин шудан; **машғули гузидан** машғул шудан, шуғл доштан.

гузин *گزین* 1. *асоси замони ҳозира аз гузидан*. 2. *ҷузъи пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънии гузинанда:* **хилватгузин, вожагузин**.

ГУЗИН *گزین* 1. гузида, интиҳобшуда; хоста-шуда: **гузин кардан** интиҳоб кардан, баргузидан. 2. *мач.* сазовор, муносиб, лоиқ.

ГУЗИР *گزير* раҳой, халосӣ; чора, илоҷ; **гузир надоштан** илоҷ надоштан; **гузир нест** (коре, ки) накарданиш мумкин нест, лоилоҷ бояд карда шавад, ногузир аст.

гузор *گزار* 1. *асоси замони ҳозира аз гузоштан ва гузор(и)дан*. 2. *ҷузъи пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънии а) вазъкунанда, чорикунанда:* **конунгузор, бидъатгузор**; б) озодкунанда, барпокунанда: **бунёдгузор, поягузор**; в) таъминкунанда: **сиёсатгузор, коргузор**; г) гузаранда, убуркунанда, **дарёгузор, рахгузор**.

ГУЗОР *گزار* 1. гузаштан, гузариш; **гузори касе ба чое афтодан** гузаштани касе аз чое; иттифоқан рафтани касе ба чое. 2. амали гузаштан, убур, гузар. 3. гузаргоҳ, чоӣ гузар. 4. *мач.* буриш, амали буридан.

ГУЗОРА I *گزاره* гузор, гузариш, убур; **гузора шудан** убур кардан, гузаштан, сӯроҳ карда гузаштан аз чизе.

ГУЗОРА II *گزاره* аз ҳад гузаранда, аз ҳад зиёд, бисёр.

ГУЗОРАНДА *گزارنده* 1. *сифати феълӣи замони ҳозира аз гузоштан*. 2. ба сахнагузоранда, таҳиягар: **гузорандаи намоиш**. 3. сӯроҳкунанда, шикӯфанда.

ГУЗОРД *گزارد* амали гузарондан ва убур додан.

ГУЗОРДАН *گزاردن* *ниг.* гузоштан.

ГУЗОРИДАН *گزاریدن* 1. адо кардан, ба чо овардан. 2. *мач.* арз кардан, гуфтан; **шукр гузоридан** шукр кардан.

ГУЗОРИШ *گزارش* 1. гузоштан, мондан,

вогузор кардан, супоридан; **гузориши масъала** масъалагузорӣ, гузоштани масъала. 2. баён, шарҳ; **гузориши ахвол** баёни ҳол; **гузориши илмӣ** суханронии мухтасар доир ба мавзӯи баҳс дар маҳфили илмӣ. 3. нав. навъи хабар бо сӯҳбат ва намоиш аз ҷои воқеа дар бораи рӯйдодҳои рӯз (*дар матбуот, радио, телевизион*). 4. дархост; ҳисобот.

ГУЗОРИШГАР گزارشگر 1. баёнгар, шарҳу эзоҳдиҳанда, баёнқунанда. 2. шарҳи рӯйдодҳои рӯз (*дар матбуот, телевизион ва радио*). 3. маҷ. суратгар, наққош.

ГУЗОРИШДИХӢ گزارشدهی хабардиҳӣ; суханронӣ, ҳисоботдиҳӣ.

ГУЗОРИШНОМА گزارشنامه баённома, иттилооти хаттӣ (*дар бораи воқеа*).

ГУЗОРИ گزاری *марбут ба гузор*; гузаранда.

ГУЗОШТАН گزاشتن 1. мондан, ниҳодан: **болои ҷам (ба замин)** гузоштан, **ба киса** гузоштан. 2. тарк кардан, раҳо кардан. 3. боқӣ гузоштан, аз худ ба ёдгӯр мондан, асар (нишона) мондан. 4. мавқуф кардан, мондан; ба таъхир андохтан: **ба вақти дигар гузоштан**. 5. роҳ додан, имкон додан (*ба коре, чизе*); **ба истироҳат гузоштан** ба истироҳат сар додан. 6. ба коре мондан, таъйин кардан; **имзо гузоштан** имзо кардан, даст мондан; **лона гузоштан** лона мондан, ошён сохтан; **қадам гузоштан // по гузоштан** шурӯъ ба рафтан кардан; роҳ рафтан; **ном гузоштан** номидан, ном мондан; **осуда гузоштан** ба ихтиёри худ мондан, ба ҳоли худ мондан; **саҳм гузоштан // ҳисса гузоштан** ба коре ё чизе саҳми худро ҳамроҳ кардан; **ба майли (ҳоли)** худ гузоштан ба ихтиёри худ мондан; **ба номи касе гузоштан** ба исми касе номидан, мавсум ба номи касе кардан (*чизе ё ҷоеро*); ба номи касе номгузорӣ кардан.

ГУЛ گل 1. гунча ва ё муғчаи вошудаи гиёҳон ва дарахтон, баргҳои рангини ба ҳам пайваста, ки баъзе гиёҳон ва дарахтон дар шоҳаҳои худ ҳосил мекунанд ва аз он тадриҷан тухм ё мева пайдо мешавад, шукуфаи гиёҳон ва дарахтон. 2. гиёҳҳое, ки барои гулҳои рангоранг ва хушбӯяшон мекоранд; **гули даштӣ** гули сахроии худрӯй; **гули навруста** гули аввали баҳор; гули навшукуфта; **гули наврӯзӣ** гули аввали баҳор; **гули намозишом** гуле, ки вақти

нишастии офтоб кушода мешавад, гули шомӣ; **гули нор** гули анор; гули ба сурхӣ моил, гули сурх; **гули ошики печон** гуле, ки шоҳаи он ба ҳар чизи ба вай наздик печида боло меравад; **гули пажмурда** гули афсурда; **гули садбарг** гули сурх, сафед ё гулобии калон-калони сербарг, вард; **гули хайрӣ** растание, ки гулҳои сафед, сурх ё бунафш дорад ва дар тибби халқӣ истифода мешавад, тугмачагул; **гули хандон** а) гули шукуфта; б) маҷ. ҷавони шоду хандон; **гули ҳамешабахор** а) гули доимсабз, гули ҳамешашукуфон; б) маҷ. рӯи маҳбуба; **айёми гул // мавсими гул** вақти шукуфтани гул; мавсими баҳор; **иди гул** иди баҳор; вақти нашествунамои гулҳо; **фасли гул** а) мавсими шукуфтани гул; б) киноя аз баҳор. 3. маҷ. беҳтарин чиз, зубдаи ҳар чиз. 4. маҷ. ҳар чизи нозук ва латиф ё ҳар шахси азиз ва маҳбуб; *ба таври истиора*: **гули орзу**, **гули рухсор**, **гули боғи умед**. 5. нақшу нигоре, ки ба шакли гул дар деворҳо кашида ё ба матоъҳо бофта мешавад; **гул андохтан // гул партофтан** ба чизе нақшу нигор кашидан, ҳар хел тасвир даровардан ба чизе; **гул дӯхтан** ба рӯи матоъ бо сӯзану ришта тасвир даровардан, гулдӯзӣ кардани матоъ. 6. маҷ. сурҳакон (*бемориҳои хавфнок*): **гул баровардан; гул кардан** а) шукуфта шудан, шукуфтани дарахтҳои мева ва растаниҳо; б) маҷ. боло рафтан, авҷ гирифтани чизе ё коре: **гул кардани санъати ҷумхурий**; в) маҷ. масрур гаштан, шоду хандон шудан; завқу шавқ пайдо кардан; **гул партофтан** а) аз гул баромадан; б) ҳосил набаста рехтани гули растаниҳо; **гул пошидан // гул фишондан (афшондан)** ба роҳи касе ё ба рӯи чизе гул партофта, муҳаббатӣ самимият изҳор кардан; **аз гул баромадан** гул партофта ба ҳосил даромадан; **гули сари сабад** чизи беҳтарин, писандидатарин, одами азизтар ва бақадртар дар байни як гурӯҳ, зинатбахши маҳфилҳо; **гули ҷашм** як навъ доғи сафеде, ки дар ҷашми одам пайдо мешавад; **гули шамъ** (чароғ) сари нимсӯхтаи пилтаи чароғу фатилаи шамъ; **гул буридан** дар коре маҳорати аз андоза берун нишон додан: **гул буридан дар гап задан; гул-гул шукуфтан** а) аз ҳад зиёд хурсанд шудан; болидан; б) нашествунамо кардан, ривочу раванқ ёфтан, тараққӣ кардан; **гули мақсуд чидан** ба мақсад расидан; **гули умеди касе шукуфтан** ба орзу расидан; **аз гул нозук будан** хеле нафис будан; бисёр нозук будан; **аз сад гул якҷаш навшукуфтан** ҳоло ҳама чиз дар пеш будан; акнун зохир шудани қувваю

равнак, ханӯз чавон будан; гул бе хор намешавад (мақ.) // гул хор дораду асал – ору (зарб.) а) ҳар чизи хуб чихати баде ҳам дорад; б) ганҷ бе ранҷ муяссар намешавад: одамӣ аз гул нозуку аз санг – сахт (мақ.)

ГУЛА گله афзори кори бофандагист, ки вақти кор торхоро боло-поин бурда, дар байни онҳо барои пуд роҳ мекушояд: гулаи ресмонӣ.

ГУЛАК گلک 1. шакли тасгир ва навозишии гул. 2. маҷ. маҳбуба, маъшуқа. 3. маҷ. бача, фарзанд.

ГУЛАКДӢЗӢ گلک دوزӣ ниг. гулдӢзӣ.

ГУЛАНГДОН گلنگدان ҳ. милаи филизии саркаче, ки бо ҳаракати рафтуомад фишангро ба даруни хизонаи туфанг мебаррад ва пукаи фишангро берун меандозад.

ГУЛАНГУБИН گلانگبین гулқанди асалӣ, ки аз гулу асал тайёр карда мешавад.

ГУЛАНДОЗ گل انداز сохт. намое, ки дар бинокорӣ аз хишти пухта ба шакли гул сохта мешавад.

ГУЛАНДОМ گل اندام нозукбадан, латифпайкар: духтари гуландом.

ГУЛАНДОХТА گل انداخته 1. растанӣ ва ё дарахте, ки гул андохтааст. 2. маҷ. афрӯхта ва сурх.

ГУЛАНОР گل انار 1. ҳар чизе, ки ба ранги гули анор бошад. 2. навъи матоъ, ки гулҳояш сурхи баланд мешавад: куртаи гуланор, чити гуланор.

ГУЛАФСОР گل افسار нӯхтаи нозуки бандаш чармин, ки аз болои лаҷом ба сари асп андохта, аспро ба чое мебанданд.

ГУЛАФШОН گل افشان 1. гулпош, гулрез, гулнисор. 2. тиб. бемории гузарандаи пӯст аст, ки дар бадан, бештар дар рӯи одам пайдо мешавад.

ГУЛАФШОНӢ گل افشانی исми амал аз гул афшондан; гулпошӣ, гулрезӣ; гулафшонӣ кардан а) гул нисор кардан, гул пошидан; б) маҷ. ҳунарнамоӣ кардан дар санъати суҳан ва ғ.

ГУЛБАДАН گلبدن ниг. гуландом.

ГУЛБАЗМ گل بزم маҳфили шеърхонӣ, ки хонанда гул дар даст байт ё порчаи шеъриро бо номи гул қироат карда, сипас гулро ба каси дилхоҳаш месупорад. Он кас шеърхониро бо номи гул давом дода, ин амалро такрор мекунад ва ҳамин тариқ гул давр хӯрдан мегирад (ин кор одатан дар ҷашнҳои аруси сураат мегирад.)

ГУЛБАНД گل بند 1. банди оханини корд, ки дар пайвандгоҳи теғ ва дастаи он устувор карда мешавад. 2. маҷ. боғбон.

ГУЛБАНДӢ گل بندی мансуб ба гулбанд; дорои тасвири гул, бо гул ороишфта.

ГУЛБАРГ گل برگ 1. барги гул, вараки гул. 2. маҷ. рӯи зебо; ♢ гулбарги хандон а) барги гули навшукуфта; б) маъшуқай соҳибҷамол.

ГУЛБАРГРӢӢ گل برگ روی гулрӯӣ, хушрӯӣ, зебо.

ГУЛБАСАР گل بسر гулпӯш, шукуфон: дарахти гулбасар; бодиринги гулбасар бодиринги наврасида, ки ханӯз гули сарашро напартофтааст.

ГУЛБАХМАЛ گل بخمل ниг. гулмаҳмал.

ГУЛБАХМАЛПӢШ گل بخمل پوش ниг. гулмаҳмалпӯш.

ГУЛБАХОР گل بهار гули баҳорӣ, гули тару тоза.

ГУЛБЕЗ گلbez гулпош, гулрез, гулафшон; хушбӯӣ: боди гулбезд.

ГУЛБИХӢ گل بهی рангҳои таркибии гули биҳӣ ё шукуфаи гули биҳӣ, ки ранги норанҷӣ дорад.

ГУЛБОҒ گل باغ боғе, ки гулҳои бисёр дорад, боғи гул, гулзор; ба таври истиора: гулбоғи зиндагонӣ.

ГУЛБОД گل باد боди гулбезд, боди мушкбезд.

ГУЛБОДОМ گل بادام 1. гули бодом. 2. нақшу нигор ба шакли гули бодом; асп гулбодом асп сафедчаранге, ки сар то пой баданаш холҳои бодомшакли сиёҳчаи сурхтоб дорад.

ГУЛБОЗ گل باز дӯстдори гул; гулпарвар.

ГУЛБОМ گل بام кит. овоз ва садои баланд, гулбонг.

ГУЛБОН گل بان ниғаҳбони гул, боғбон.

ГУЛБОНГ گلبانگ 1. садои баланд, бонг, фар-ёд. 2. овози хуш, навои форам (*мисли хониши булбул*); хониш ва суруди чандкаса бо шодмонӣ ва хуруш. 3. садои асбоби мусикӣ.

ГУЛБОР гулбор гулпош, гулрез, гулафшон.

ГУЛБОРОН гулборон кардан гул нисор кардан, фаровон гул рехтан.

ГУЛБОФТ гулбофт бо ороиш ва нақшу нигор бофташуда.

ГУЛБУН гулбун буттаи гул; буттаи гули садбарг; ♦ **гулбуни навруста** фарзанди чавон.

ГУЛБУР гулбур 1. он ки аз қоғаз ё ягон чизи дигар гул месозад; касе, ки бар рӯи чизҳо нақши гул меандозад: **устои гулбур**. 2. *мач*. устои забардаст дар ҳунари худ.

ГУЛБУРӢ гулбурӣ 1. гул сохтан аз қоғаз ё чизи дигар; ба рӯи чизҳо гул андохта зинат додан. 2. нақшунигоршуда, зинатдода бо нақшу нигор.

ГУЛБУТТА гулбутта буттаи гул, ниҳоли гул; буттаи гулҳои бӯиданӣ (*мисли садбарг, атргул ва ғ.*), гулбун.

ГУЛБӢ(Ӣ) гулбӯ(ӣ) он чи бӯи гул дорад; хушбӯӣ, муаттар.

ГУЛВОЖА гулвожа вожаи зебо, калимаи зебо.

ГУЛВОМ гулвом 1. гулфом, гулранг. 2. *мач*. сурхранг.

ГУЛГАРДОН гулгардон касе, ки дар маросими гулгардонӣ гулро ба даст гирифта мегардонад.

ГУЛГАРДОНӢ гулгардонӣ маросиме, ки дар он бачагон ё чавонон гули аввали баҳорро ба даст гирифта, барои муборакбодӣ хона ба хонаи мардум мегарданд ва аз онҳо ҳар гуна тӯхфа мегиранд.

ГУЛГАЧ гулгач 1. гачи бисёр сафеди нарма, ки бо вай хонаҳоро гачкорӣ мекунанд. 2. девораи бо гулгач андовашуда.

ГУЛГАШТ гулгашт 1. сайру гашт дар гулзор ва ҷойҳои дилкушо. 2. гулзор ё боғҳои гул (*ҷои сайру гашти мардум*).

ГУЛГИРАК гулگیر қайчии махсус барои

буридани сари нимсӯхтаи шамъ ё пилтаи чароғ.

ГУЛГУЗОРӢ гулгузари гулдаста гузоштан ба пояи ҳайкал ё мазори шахсони таърихӣ.

ГУЛГУЛ гулгул 1. гул-гул шукуфтан, пурра шукуфтан, ба тамои шукуфтан, шукуфон ва хандон. 2. дорои доғҳои сурхи гулмонанд.

ГУЛГУН гулгун 1. гулранг, ба ранги гули сурх, сурхранг; сурх: **бодаи гулгун, чехраи гулгун; гулгун кардан** сурхранг гардонидан, сурх намудан; **гулгун гаштан (шудан)** ранги сурх гирифтани, сурх шудан. 2. монанди гул тару тоза ва зебо.

ГУЛГУНА гулгуна 1. гулгун, сурхранг. 2. сурхӣ, ки занҳо ба рӯи мемоланд, сурхӣ. 3. *мач*. рухсора, чехра, рӯи зебо.

ГУЛГУНӢ гулгуни 1. сурхрангӣ, сурхӣ. 2. *мач*. зебой, хушрӯӣ: **гулгунии ҳаёт**.

ГУЛГУНКАФАН гулгункан *мач*. шахид, он ки чабран кушта шудааст, қурбонии ҷанг ё ягон ҳодисаи дигари мусаллаҳона; чабран кушташуда.

ГУЛГУНҚАБО гулгунқаб 1. сурхпӯш, пӯшандаи қабои сурх. 2. *мач*. зебо хушрӯӣ.

ГУЛГУНРУХ гулгунрух *ниг*. **гулгунрухсор**.

ГУЛГУНРУХСОР гулгунрухсор сурхрӯӣ, хуш-рӯӣ, гулрухсор.

ГУЛГУНСАВОР гулгунсавор савори аспӣ сурх, аспсавор, савора.

ГУЛҒАНДА гулғанде пахтаи ҳаллочишудаи кулӯла, ки барои риштан тайёр мекунанд.

ГУЛҒАР гулғар *кит*. пашми нарме, ки аз буни мӯи буз бо шона мегиранд ва аз он шол ва чизҳои дигар мебофанд.

ГУЛҒУНЧА гулғунча 1. ғунчаи гул, гули ношукуфта. 2. *киноя аз маҳбуба*.

ГУЛДАСТ гулдаст моҳир, санъаткор, ҳунароманд: **устои гулдаст, наққоши гулдаст**.

ГУЛДАСТА I гулдасте гулҳои ҷида якҷоя басташуда, дастаи гул, дастагул.

ГУЛДАСТА II гулдасте 1. манораи ду тарафи даромадгоҳи пештоқдори масҷиду мадраса

ва қалъаҳо. 2. ҷои дастагузори теша ва каланд, ки аз рӯи онҳо қадре баланд мекӯст.

ГУЛДОМ گندام доми хурд; дом.

ГУЛДОН گلدان 1. зарфи махсус, ки ба он об андохта, гулҳои ҷидашударо мегузоранд. 2. тубаки гул.

ГУЛДОР گدار бо нақши гул зинатёфта, гул андохташуда; ҳар чизе, ки нақшу нигор дорад: **қосаи гулдор**, **маҳмали гулдор**, **қолини гулдор**.

ГУЛДУРОС/ГУЛДУРРОС گلدوراس *қалимаи тақлиди* овози баланди раъду барқ ё таркиши давомдори тири тӯп ва мисли ин; **гулдурӯс задан** садо баровардани раъду барқ, овози ниҳоят баланд баровардан.

ГУЛДУРРОСЗАНОН گلدوراسزنان *феълӣ ҳол аз гулдурӯс задан*.

ГУЛДҶЗ گلدوز он ки ба рӯи матоъҳо нақш медӯзад; касе, ки касбаш ба рӯи матоъҳо гул дӯхтан аст.

ГУЛДҶЗӢ گلدوزى 1. дӯхтани нақши гул ба рӯи матоъ; **гулдӯзӣ қардан** нақши гул дӯхтан бар чизе. 2. гул дӯхташуда, бо нақшу нигор ороишёфта.

ГУЛДҶСТ گلدوست дӯстдори гул, гулбоз; гулпарвар.

ГУЛЗОР گلزار ҷое, ки гулҳои бисёр рӯидааст; гулистон, гулшан, гулбоғ.

ГУЛЗОРБОН گلزاربان ниғаҳбони гулзор, қосбони гулзор, боғбон.

ГУЛИСТОН گلستان 1. маҳалли рӯидан ва парвариш ёфтани гулҳо, боғи гул, гулбоғ; гулзор. 2. *мач.* ҷои ободу сарсабз; **олам гулистон** ҳама чиз мувофиқи табъ; ҳама чиз хуб ва ба ҷои худ; бисёр хуб, хеле нағз.

ГУЛӢ گلى як навъ матои одии гулдор.

ГУЛКАРАМ گلكرم *бот.* навъи қарам, ки гулҳои онро пухта меҳӯранд.

ГУЛКАРДА گل کرده 1. *сифати феълӣи замони гузашта аз гул қардан*; шукуфта, шукуфон (*онд ба дарахт*). 2. *мач.* боравнақ, обод.

ГУЛКОР گلکار 1. гулпарвар. 2. устои гулпарто.

ГУЛКОРӢ گلکاری 1. гул қоштан, гулпарварӣ. 2. гул партофтан ба дару девори хонаю биноро, нақшу нигор, мунаққаш қардан, қашидан.

ГУЛҚАНД گلقد маъҷунест, ки барги гули садбарги ҷойдориро бо қанд ё асал соида, дар офтоб монда ба воя мерасонанд, гулшакар, гулангубин.

ГУЛМАХМАЛ گل مخمل баҳмали гулдор, баҳмали гулдӯзишуда, гулбаҳмал.

ГУЛМАХМАЛПҶШ گل مخمل پوش он ки либоси гулмаҳмалӣ ба бар дорад.

ГУЛМЕХ گل ميخ меҳи қорқираи оҳанини қуббадор.

ГУЛМИЖА گل مژه *тиб.* варами ғадудҳои рағғани қанори пилқи қашм, ки то пухта баромадани решаш одамро азоб медиҳад, ғавмижа.

ГУЛМОӢ گلماهي моҳии на он қадар қалон, ки дар рӯи баданаш ҳолҳои сурху сиёҳтоб дорад ва гӯшташ хеле болаззат аст, ҳолмоҳӣ.

ГУЛНАҚШ گل نقش нақшу ороиш бо гул, бо тасвири гул орододашуда.

ГУЛНАМ گل نام намнок, намғирифта, қамтар таршуда; **гулнам қардан** намнок қардан, қаме тар қардан.

ГУЛНАСАБ گل نسب *қит.* қиноя аз хушрӯ, зебо.

ГУЛНИСОР گلنثار гулпош, гулафшон.

ГУЛНОР گلنار 1. гули анори одии мевадор ва инҷунин гули анори садбарги қаринаи бесама, ки қанғаш сурх аст ва онро гулнори қарт низ мегӯянд, гули ано. 2. *мач.* сурхранг, сурх.

ГУЛНОРГҶН گلنارگون гулнорранг, монанди гулнор сурх, сурхқом.

ГУЛНОРӢ گلناری *мансуб ба гулнор*; ба қанги гули ано; сурхранг, сурх.

ГУЛНҶШ گلنوش яке аз лаҳнҳои мусиқии бостонӣ.

ГУЛОБ گلاب 1. оби хушбӯи гули садбарг, ки ба воситаи асбоби махсус қашада мешавад ва ҳамчун атриёт, давои қуввати дил ва

шифобахшандаи бемориҳо ба кор мебаранд.
2. *киноя аз шароб*, бода. 3. *киноя аз ашк*, оби дида.

ГУЛОБГАР گلابگر *ниг.* гулобгир.

ГУЛОБГИР گلابگیر он ки аз гул гулоб мегирад, гулобгар.

ГУЛОБГИРӢ گلابگیری амал ва шуғли гулобгир; гирифтани гулоб.

ГУЛОБДОН گلابدان зарфи гулоб, ки ба шакли машрабаи гарданборик аст.

ГУЛОБЗАН گلابزن афшонандаи гулоб, гулоб-пош.

ГУЛОБИРАНГ گلابی رنگ ба ранги гулоб, гулобӣ.

ГУЛОБИТОБ گلابی تاب моил ба ранги гулобӣ, гулобиранг.

ГУЛОБӢ گلابی ба ранги гули сурх, гулгун.

ГУЛОБПОШ گلابی پاش зарфи дастадори гарданборик ва лӯладор, ки ҳангоми азодорӣ бо он гулоб мепошиданд.

ГУЛОБТУН گلابتون 1. риштаҳои нозуки тилло ва нукра, ки ҳамроҳи тори абрешим дар зарбофӣ ба кор меравад. 2. гулҳои барҷаста аз риштаҳои зарин ва нукрагӣ, ки рӯи парчаҳо медӯзанд. 3. бофтаи абрешимӣ ба ранги мӯ, ки бо кокулон якҷоя мебофанд.

ГУЛОВЕЗ گلاويز гулбуттаи дорои баргҳои байзашакл, гули бунафш, нилгун, сурхи овезон ё хамида, меваи донаш ангурмонанд, бештар дар гулпарварӣ барои ороиши хонаву ҳавлиҳо истифода мешавад.

ГУЛОЛА گلاه *кит.* мӯи печида, зулф, кокул.

ГУЛОН گلان нони орди мулоиму маҳини дубез, ки дар равған бирён карда мешавад.

ГУЛОҶ گلاج 1. навъе аз ҳалво. 2. нони тунук, ки аз нишоставу тухми мурғ пухта мешавад.

ГУЛПАР گلپر *бот.* 1. донаи хушбӯй ва зардранги хурд, ки дорӯй аст ва кӯбидаи он ба сурати чошнӣ барои баъзе хӯрокиҳо истифода мешавад. 2. гиёҳи ин дона, ки алафи яқсола ё чандсола, худрӯй ё коштани аст.

ГУЛПАРАСТ گلپرست дӯстдори гул, он ки гулҳоро парастидан мекунад.

ГУЛПАРАСТӢ گلپرستی амали гулпарасти, дӯст доштани гул, парастидани гул.

ГУЛПАРВАР گلپرور он ки бо парвариши гулҳо машғул аст, парварандаи гул; гулдӯст.

ГУЛПАРВАРӢ گلپروری парваридани гул, нигоҳубини гул; соҳаи боғдорӣ, ки бо парвариши растаниҳои ороишӣ машғул аст (*барои бунёд намудани, сабзазор, гулзор ва ғ.*).

ГУЛПАРТОӢ گلپرتهی *исми амал аз гул партофтан*; нақши гулҳоро кашидан ё партофтан ба рӯи чизе ё дар матое, нақшу нигор кашидан, мунаққаш кардан.

ГУЛПЕРАҲАН/ГУЛПИРАҲАН گلپیرهن 1. он ки пироханаи гулранг ва чун гул нозуку зебост. 2. *мач.* латифандом, нозукбадан, зебо, хушрӯ.

ГУЛПЕЧАК گلپیچک *бот.* гули печон.

ГУЛПОШ گلپاش пошанда ва нисоркунан-даи гул.

ГУЛПОШӢ گلپاشی *исми амал аз гул пошидан*; ба зери қадами шахси азиз ва олиқадр гул пошида, изҳори миннатдорӣ ва муборакбод намудан.

ГУЛПӢШ گلپوش 1. пӯшида бо гул, ороста бо гул, бо гул ихоташуда; **гулпӯш кардан** бо гул пӯшидан, бо гул оростан; **гулпӯш шудан** бо гул пӯшида гардидан; шукуфтан. 2. *мач* шукуфон, шукуфта: **дарахтони гулпӯш**.

ГУЛРАНГ گلرنگ ба ранги гул, гулобӣ, гулгун; **майи гулранг** майи арғувонӣ, шароби сурх.

ГУЛРЕЗ گلریز 1. пошандаи гул, гулпош, гулафшон. 2. навъе аз оташбозӣ, ки дар вақти оташ додан шарораҳои гуногунранг ба атроф пош меҳӯрад.

ГУЛРЕЗА گلریزه гули хурд, гули майда, майдагул.

ГУЛРЕЗОН گلریزان *сифати феъли ва феъли ҳол аз гул рехтан*; дар ҳоли гулрезӣ, гулрез будан.

ГУЛРУХ گلرخ *ниг.* гулрӯ(й).

ГУЛРУХСОР گلرخسار *ниг.* гулрӯ(й).

ГУЛРҶ(Й) گلرو(ی) он ки рӯяш мисли гул латифу дилкаш аст; хушрӯ, зебо.

ГУЛСАНГ گل سنگ *бот.* гиёҳи сабзи занбӯруғ ва обсабзмонанд, ки дар рӯи санг пайдо мешавад.

ГУЛСАНГШИНОСӢ گل سنگ شناسی бахши гиёҳшиносӣ, ки ба шинохт ва пажӯҳиши растаниҳои болои санг машғул аст.

ГУЛСИТОН گلستان *кит.* 1. *ниг.* гулистон. 2. *маҷ.* маҳбубаи зеборух.

ГУЛСИФАТ گل صفت ба мисли гул латифу нозук, гулмонанд.

ГУЛҶ گلو 1. роҳи хӯрок ва нафас, ки дар қисми пеши гардан воқеъ буда, даҳонро бо сурхрӯда ва шушҳо мепайвандад, ҳалқ, ҳалқум. 2. гардан; **гулӯи касеро гирия гирифта** аз шиддати гирия нафастанг гаштан; **гулӯи касеро фушурдан** роҳи нафаси касеро танг кардан; касеро бугӣ кардан; **гулӯ афшондан** оҳиста сулфа кардан; **гулӯи касеро равған кардан** ба касе пора додан, ришва додан; **гулӯ хоридан** ишора ба ришва талаб кардан; бо анҷом додани коре аз касе чизе тамаъ кардан; **аз гулӯ чизе нагузаштан** иштиҳо надоштан, майли хӯрдан надоштан; чизе хӯрда натавоништан (*ба сабаби нохушии, ҳаҷон ё интизории касе*); (**пардаи**) **гулӯро даронда** дод задан саҳт дод гуфтан, баланд фарёд задан, аррос задан.

ГУЛҶАФШОНӢ گلو افشانی *исми амал аз гулӯ афшондан*; сулфаи оҳиста (*барои тоза кардани роҳи нафас*).

ГУЛҶБАНД گلوبند *ниг.* гарданбанд 2.

ГУЛҶБАНДА گلوبنده *маҷ.* шикамбора, чашм-гурӯсна.

ГУЛҶБАНДАГӢ گلوبندگی шикамборагӣ, аз ҳад зиёд ба хӯрок майл доштан.

ГУЛҶГИР گلو گیر 1. гулӯгиранда, хафаку-нанда, бандкунандаи роҳи гулӯ; **гирия гулӯгир** гирия саҳт, ки гулӯи касро гирифта, ба гап задан ва нафас гирифта намемонад; **гулӯгир кардан** гулӯ танг кардан, роҳи нафасро танг кардан; **гулӯгир шудан** аз чизе роҳи нафас танг шудан аз чизе. 2. *маҷ.* нофорам, ногувор; ғамовар.

ГУЛҶГИРИФТА گلو گرفته хиррӣ, хаста, хафа, гирифта: **садои гулӯгирифта**.

ГУЛҶГИРИФТАГӢ گلو گرفتن овозги-рифта, он ки овозаш ба сабаби дарди гулӯ гирифтааст.

ГУЛҶГОҲ گلوگاه 1. маҷрои убури ғизо дар ҳалқ, гузаргоҳи гулӯ, ҳалқум. 2. *ҷугр.* оби борики байни ду қитъаи хушкӣ, ки баҳру уқёнус ё кӯлро ба ҳам мепайвандад.

ГУЛҶДАРД گلودرد *тиб.* илтиҳоби пардаҳои луобии ҳалқ дар натиҷаи шамолкашӣ, дарди гулӯ.

ГУЛҶЗИНДОНАК گلو زندان *тиб.* бемории шадиди сирояткунандаи гулӯ дар кӯдакон, хунок.

ГУЛҶЛА گلوله 1. ҳар чизи гирд ва лӯнда (*ба ин маънӣ беиштар кулӯла машхӯр аст*): **гулӯлаи барф**, **гулӯлаи ресмон**. 2. тири тӯп ва аслиҳаи калони ҷангӣ; **гулӯлаи варзиш** кураи филизӣ, ки барои иҷрои машқҳои варзиши сабук истифода мебаранд: **гулӯла андохтан**, **гулӯла партофтан**.

ГУЛҶЛААНДОЗӢ گلوله اندازی *исми амал аз гулӯла андохтан*; оташфишонии тӯп, тирпаронӣ аз тӯп.

ГУЛҶЛАБОРОН گلوله باران партоб ё боридаи гулӯлаҳои бисёр ва паёпай бар ҷое ва ё чизе.

ГУЛҶЛАЗАНӢ گلوله زنی *ниг.* гулӯлаандозӣ.

ГУЛҶЛАКАМОН گلوله کمان камони гулӯла-андозӣ.

ГУЛҶЛАПАРОНӢ گلوله پرانی *ниг.* гулӯлаандозӣ.

ГУЛҶЛАПОРА گلوله پاره пораи тири тӯп, норинҷак ва монанди онҳо.

ГУЛҶЛАРЕЗ گلوله ریز он ки бо завби филизҳо гулӯла мерезад.

ГУЛҶСҶЗ گلو سوز 1. гулӯро сӯзонанда (*чизе бисёр гарм ё тунду тез*). 2. *кит.*, *маҷ.* бисёр ширин, аз ҳад зиёд ширин, вале дилкаш.

ГУЛҶФИШОР گلو فشار 1. фишорандаи гулӯ, банд шудани гулӯ. 2. *маҷ.* хафагӣ, зикӣ.

ГУЛҶАҲШАНГ گلفهشنگ *кит.* обе, ки дар вақти аз баландӣ рехтан ях карда, шӯша

мебандад.

ГУЛФИШОН گلفشان *ниг.* гулафшон 1.

ГУЛФИШОНӢ گلفشانی *ниг.* гулафшонӣ.

ГУЛФОМ گلفام ранги гул, гулранг, гулгун, сурхранг; **маи** гулфом шароби сурх; **рухи** гулфом рӯи гулгун; рӯи зебо.

ГУЛФУРӢШ گلفروش он ки гул мефурӯшад, фурӯшандаи гул.

ГУЛФУРӢШӢ گلفروشی 1. фурӯхтани гул; касбу кори гулфурӯш. 2. чое, ки гул мефурӯшанд: **дӯкони гулфурӯшӣ**.

ГУЛҲАН گلخن 1. чои махсус, ки дар он оташ гиронда, гарм мешаванд; оташи афрӯхта; **гулхан афрӯхта** оташ афрӯхта. 2. чое дар ҳаммомҳои қадима, ки оташ афрӯхта, ҳаммомро гарм мекунад, гӯлаҳ.

ГУЛҲАНАФРӢЗ گلخن افروز даргиронандаи гулхан, оташгирон.

ГУЛҲАНГИРОНӢ گلخن گرانی даргирон–дани гулхан, афрӯхтани гулхан.

ГУЛҲАНӢ گلخنӣ алавмони гулхан; оташ–мони гӯлаҳи ҳаммом, гӯлаҳӣ.

ГУЛҲАННИШИН گلخن نشین нишинандаи гирди гулхан.

ГУЛҲАННИШИНӢ گلخن نشینی нишастан дар гирди гулхан.

ГУЛҲАНДА گل خنده 1. шукуфтани гул, кушода шудани гул. 2. *мач.* хандаи зебо, хандаи дилкаш.

ГУЛҲАНТОБ گلخن تاب *ниг.* гулханӣ.

ГУЛҲАТ گلخط ороиш додани ду тарафи роҳҳо, гулбоғҳо, гулгаштҳо бо шинондани гулҳои ороишӣ.

ГУЛҲЕЗ گلخیز *киноя аз* сафобахш, кайфиятбахш.

ГУЛҲОНА گلخانه хонаи оинабандӣ, ки дар чои офтобрӯя барои дар зимистон нигоҳ доштан ва парваридани гулу растаниҳо сохта мешавад, гармхона барои гулҳо.

ГУЛҲӢРАК گلخورک *зоол.* як навъ ҳашароти гулхӯр.

ГУЛҲАНБАР گل چنبر чанбари гул, гулдастаи доирашакл, иклили гул.

ГУЛЧЕҲР گلچهر *ниг.* гулчеҳра.

ГУЛЧЕҲРА گلچهره чеҳрааш мисли гул латиф, нозук, рӯяш мисли гул зебо, гулрӯ, гулрухсор.

ГУЛЧИН I گلچین 1. он ки гулро интиҳоб карда мечинад ва даста мекунад, чинандаи гул, гулчинанда. 2. *мач.* мунтахаб, гузида; **гулчини ашъор** гузидаи ашъор, шеърҳои мунтахаб; **гулчин кардан** интиҳоб кардан, баргузидан, яккачин кардан, хоста гирифтан.

ГУЛЧИН II گلچین порчаи чарм, ки ҳамчун дастак ба ақибӣ маҳсӣ дӯхта мешавад.

ГУЛЧИНДОР گلچين دار маҳсие, ки гулчин монда дӯхта шудааст.

ГУЛЧИНӢ گلچینی *исми амал аз* гул чидан; чидани гул, гӯл кандан.

ГУЛЧОӢ گلچای чойи аз барги садбарг дамкарда.

ГУЛҶОМ گل جام 1. қадаҳи зебои сурхи гулдор, қоми нақшҳои сурх. 2. шишаи рангин, ки дар иморати хона ба дару равзан насб мекунад.

ГУЛҶӢШ گلجوش шукуфон; зебо; **оразӣ гулҷӯш** рӯи сурхи дилкаш.

ГУЛШАКАР گلشکر *ниг.* гулқанд.

ГУЛШАН گلشن чои фаровонии гулҳо, гулзор, гулистон; боғе, ки гулҳои гуногунранги зиёд дорад; *ба тарзи истиора:* **гулшани адаб**, **гулшани ирфон**, **гулшани ҷавонӣ**; **гулшан кардан (намудан)** обод гардондан ҷоеро.

ГУЛШАНӢ گلشنӣ *мансуб ба* гулшан; ҳар чизи мавҷуд дар гулшан; **гулшаниён** аҳли гулшан, гулшаннишинон.

ГУЛШАНОРО گلشن آرا 1. ороишдиҳандаи гулшан; боғбон. 2. *мач.* хеле зебо, пуртароват (*сифати ҳусни маҳбуба*).

ГУЛШАНСАРО گلشن سرا боғсаро, бўстонсаро, ҳавлии боғчадор.

ГУЛӢИЗОР گلزار *ниг.* гулӯзор.

ГУЛӢУЗОР گلزار рӯяш мисли гул, нозуку зебо, гулрӯй, гулрухсор, гулчехра.

ГУМ I گم 1. нопадид, бедарак, ғоиб, мафқуд, нономоён, азбайнрафта; **гум гаштан** ниг. **гум шудан**; **гум кардан** а) чизеро аз даст додан; мафқуд кардан: **соати худро гум кардан**, **қалами худро гум кардан**; б) ягон сифат ё хосияти худро аз даст додан: **сиҳатии худро гум кардан**, **қобилияти (қувваи) худро гум кардан**; в) надидан касеро, аз назар ғоиб будани касе; **гум шудан** а) фокид гаштан, нест шудан, талаф гаштан, нобуд шудан; б) аз байн рафтан, барҳам хӯрдан; в) ғайб задан, ғоиб шудан, бедарак шудан, нопадид шудан; **гум шав!** дафъ шав!, аз назарам дур шав! (*таъбири дашином*); **ақл гум кардан** ниг. **ақл**; **гапро гум кардан** чӣ гуфтанро надониста мондан; давоми сухани худро фаромӯш кардан; **дасту по гум кардан** ниг. **даст**; **роҳ гум кардан** бераҳа шудан, аз роҳи рост баромадан, роҳгум задан; **худро гум кардан** инони ихтиёрро аз даст додан, саросема шудан (*аз гояти шарм, ҳаяҷон ва ғ.*).

ГУМ II گم:дил гум задан ниг. дил.

ГУМ III گم чуқур, чоҳи бетаг, чоҳи тағаш нопаддо.

ГУМАНИЗМ лот. гуманизм ниг. **башардӯстӣ**.

ГУМАНИТАРӢ گمنيتري марбут ба инсон ва ҳасиву шуури ҷамъиятии он; ниг. **башардӯстӣ**.

ГУМБУДА گمبوده 1. гумшуда, мафқуд, нопадид. 2. маҷ. ҳайрон, саргардон; аздастрафта, табоҳшуда.

ГУМБУДАГӢ گمبودگي вазъ ва ҳолати гумбуда, гумроҳӣ; саргардонӣ, ҳайронӣ, ҳайрат.

ГУМБУРОС/ГУМБУРРОС گميراس калимаи тақлиди овози бардавоми саҳт афтидани чизи вазнин, таркидан ё ба ҳаракат даромадани ягон чиз; **гумбурос задан** овози саҳт баровардан (*бо афтидан, таркидан ё ҳаракати шадиди чизе*).

ГУМГАШТА گمگشته 1. сифати феълии замони гузашта аз **гум гаштан**. 2. маҷ. саргашта, сарсон, саргардон, овора.

ГУМГАШТАГӢ گمگشتگي шакли дигари сифати феълии замони гузашта аз **гум**

гаштан; вазъ ва ҳолати гумгашта, гумгашта будан.

ГУМ-ГУМ گمگم калимаи тақлиди овози пайи ҳам ба чизе бархӯрдани чизе, бо мушт задани девор ва ғ.

ГУМГУРС گمگرس:гумгурс афтодан беҳуд шуда, якбора афтодан (*аз беморӣ ё беҳолӣ*).

ГУМЗАДАРОҲ گمزدهراه гуфт. роҳгумкарда роҳгумзада, гумкардароҳ.

ГУМИЗ گميز кит. пешоб, шоша, меза.

ГУМИЗДОН گميزدان кит. пешобдон, шошадон, мезадон, масона.

ГУМКАРДА گمکرده сифати феълии замони гузашта аз **гум кардан**; аздастрафта, мафқудгашта; гумшуда.

ГУМКАРДАДИЛ گمکردهدل кит. дилгумкарда, дилдода, мафтун, шефта.

ГУМКАРДАПАӢ گمکردهپی ниг. **гумкардароҳ**; изи пой гумкарда.

ГУМКАРДАРОҲ گمکردهراه гумроҳ, роҳгумкарда, роҳгумзада.

ГУМНОМ گمنام беному нишон, номашлум, номашхур, бедарак: **гумном будан**, **гумном кардан**, **гумном шудан**; **гумном шав!** таҳқ. нест шав!, дур шав!

ГУМНОМӢ گمنامي беномунишонӣ, номашлумӣ, номашхурӣ.

ГУМОН گمان тасаввур, фарз, пиндошт, ҳадс, занн, ҳаёл. 2. шак, шубҳа; муқоб. **яқин**; **гумону яқин** шубҳаву ростӣ, тахмину ҳақиқат; **ба гумонам (-ат, -аш)** ба фикрам, ба ҳаёлам; **ба гумони...** ба пиндошти...; ба ақидаи..., ба фикри...; **гумон бурдан** фикр кардан, пиндоштан; тахмин кардан; **гумони бад бурдан** бадгумон шудан аз касе, шубҳа кардан аз касе; **гумон доштан** ниг. **гумон кардан**; **гумон кардан** а) пиндоштан, тасаввур кардан; фикр кардан; б) фарз кардан; тахмин намудан; **ба гумон афтодан** а) ба фикру ҳаёл мондан; б) ба шубҳа мондан, шубҳа кардан; **гумон буд, ки...** мумкин набуд, ки..., аз эҳтимол дур буд, ки...; **гумон мерафт (меравад), ки...** а) тасаввур мешуд, ки..., фикре пайдо мегашт, ки...; б) тахмин кардан мумкин буд, ки..., эҳтимол.

ГУМОНА گمانه 1. *кит.* гумон, шак, шубҳа. 2. чоҳи озмоиш барои фаҳмидани будан ё набудани об дар зери замин.

ГУМОНАЗАНӢ گمانه‌زنی 1. чоҳкани, кандани гумона барои озмоиши қабати замин. 2. пешбинӣ, дурнамониғарӣ, тахмин бо доштани ҳисоби пешакӣ.

ГУМОНБАР گمان‌بر он ки барои дуздидани чизе ё чинояти дигаре дар ҳаққаш шубҳа пайдо шудааст; **гумонбар шудан аз касе** бадгумон шудан аз касе.

ГУМОНБАРӢ گمان‌بری гумон бурдан, шубҳа кардан.

ГУМОНДОР گمان‌دار 1. *ниг.* **гумонбар**. 2. он ки дар ҳаққи касе гумони бад мекунад.

ГУМОНЗАД گمان‌زد *кит.* гумон кардашуда, ҳаёл ва тасаввур карда; **гумонзад шудан** дар тасаввур умедвор шудан.

ГУМОНЗАДА گمان‌زده машқук, гумондор, шубҳакунанда.

ГУМОНИДАН گمانیدن гумон кардан, фарз кардан, пиндоштан.

ГУМОНМАНД گمانمند шубҳадор, тардидкунанда, гумонбар.

ГУМОНМАНДӢ گمانمندی шак(к), шаккокият, шубҳа, тардид.

ГУМОНОМЕЗ گمان‌آمیز бо шакку шубҳа, шубҳаомез.

ГУМОНПАЗИР گمان‌پذیر қобили фикру андеша ва ҳаёл; **гумонпазир шудан** дар фикру андеша ва ҳаёл афтодан.

гумор گمار *асоси замони ҳозира аз гуморидан* ва **гумоштан**.

ГУМОРАНДА گمارنده анҷом додани кори водоршуда, маъмуркунанда; вазифа-диханда, супоришдиханда, фармоишдиханда.

ГУМОР(И)ДАН گماریدن//گماردن *ниг.* **гумоштан**.

ГУМОШТА گماشته 1. *сифати феълии замони гузашта аз гумоштан*; маъмуршуда аз тарафи касе, таъйиншуда ба иҷро амал ё вазифае аз тарафи касе ё идорае: **гумоштағони ширкат**. 2. фиристода.

ГУМОШТАН گماشتن касеро ба иҷрои коре маъмур кардан; касеро бар сари коре гузоштан, таъйин кардан; **◇ дилу чон гумоштан** тамоми ҳастиро додан ба коре; худро фидои коре кардан; **дил бигумор!** дилат гумоштаи ту бошад!; таваҷҷӯх намо!, бовар кун!

ГУМРАҲ گمره *ниг.* **гумроҳ**.

ГУМРАҲӢ گمره‌ی *ниг.* **гумроҳӣ**.

ГУМРОҲ گمراه 1. гумкардароҳ, саргар-дон, овора. 2. *мач.* аз роҳи дуруст баромада, ба роҳи хато рафта; мунҳарифгашта; **гумроҳ кардан** касеро аз роҳи дуруст баровардан, бериҳа кардан.

ГУМРОҲӢ گمراهی роҳи дурустро гум карда, ба роҳи нодуруст (хато) рафтан, гумроҳ будан.

ГУМРОҲШУДА گمراه‌شده *сифати феълии замони гузашта аз гумроҳ шудан*; бериҳа-шуда, ба роҳи хато рафта.

ГУМРУК т. گمرک идорае, ки воридоту содироти молҳоро аз як давлат ба давлати дигар назорат мекунад ва ҳаққи гумрукӣ меситонад: **идораи гумрук, нозири гумрук**.

ГУМРУКӢ گمرکی *мансуб ба гумрук*: **назорати гумрукӣ, ҳаққи гумрукӣ**.

ГУМРУКҲОНА گمرکخانه бинои гумрук; боч-хона.

ГУМУГӢР گم‌و‌گور *гуфт.* гум, гумном, та-моман нопадидшуда.

ГУМУС گموس *бот.* қисми таркибии хок, ки аз пӯсиши растаниҳо пайдо шудааст.

ГУМЧӢӢ گم‌جویی гумшударо чустан; **ба гумчӢӢ даромадан** чустуҷӯ кардани чиз ё каси гум ё бедаракшуда ва ё ғайбзада.

ГУМШУДА گم‌شده *сифати феълии замони гузашта аз гум шудан*; нопадидшуда, бедаракшуда, мафқудгашта.

-гун گون *пасванди сифатсоз, ки маънои ҳамрангӣ ва монандиро ифода мекунад*: **нилгун, лолагун, гандумгун**.

ГУН گون *кит.* 1. ранг, лавн. 2. навъ, хел, тарз.

ГУНА گونه 1. ранг, лавн. 2. хел, навъ; тарз, равиш, тавр; **гуна-гуна** гуногун, ҳар хел;

ҳархела; **ин гуна** а) ин хел, ин навъ; б) ин тавр, ин тарз; **ҳар гуна** ҳар хел, ҳар навъ; ҳар қадар; **ҳеч гуна** ҳеч навъ, ҳеч хел; **чӣ гуна** а) чӣ хел, чӣ навъ; б) чӣ тарз, чӣ тавр, чӣ тариқ; в) чӣ хел, чӣ қадар, то кадом дараҷа. 3. рӯй, рухсора, ораз, чехра. 4. ранги чехра. 5. моддае, ки бо он зарро сайқал медиҳанд, моддаи сайқалӣ.

ГУНАҲ گنه *ниг.* гуноҳ.

ГУНАҲГОР گنهگار 1. гуноҳ содиркарда, мучрим; он ки кори бад кардааст, айбдор. 2. *мач.* сабабгор, боис; **гунаҳгор кардан** айбдор шуморидан касеро; **гунаҳгор шудан** айбдор гардидан барои коре ё чизе; **худро гунаҳгор доништан** айби худро ба гардан гирифтан, худро айбдор ҳисоб кардан.

ГУНАҲГОРӢ گنهگارى гуноҳ доштан, айбдор будан.

ГУНАҲГОРОНА گنهگارانه айбдорона, бо гунаҳгорӣ; чун гунаҳкор, тақсиромез.

ГУНАҲКОР گنه کار *ниг.* гунаҳгор.

ГУНАҲКОРӢ گنه کاری *ниг.* гунаҳгорӣ.

ГУНАҲКОРОНА گنه کارانه *ниг.* гунаҳгорона.

ГУНАҲОМУРЗ گنه آموز *ниг.* гуноҳомурз.

ГУНАҲСӮЗ گنه سوز нобудкунандаи гуноҳ, сӯзонандаи гуноҳ.

ГУНБАД گنبد 1. *ниг.* гунбаз; гунбади даввор *ниг.* гунбаз; гунбади афлок (азрак, ахзар, воло, лочвард, мино, мину, муҳит) киноя аз фалак, осмон; осмони кабуд, нилгун, зумуррадгун; **гунбади гардун** дунё, ҷаҳон. 2. ҷастухез, чорхези ҳайвонот ҳамчун асп, оху, гӯр *ва ғ.*; **гунбад задан** хез задан, ҷастухез кардан, чорхез задан.

ГУНБАДӢ گنبدى *марбут ба* гунбад.

ГУНБАДМОНАНД گنبدمانند *ниг.* гунбазмонанд.

ГУНБАДСАРОӢ گنبدسرای сарои гунбаздор, дархонае, ки сакфаш гунбазшакл бошад.

ГУНБАДХОНА گنبدخانه бино ва хонаи гунбаддор, бинои богунбад.

ГУНБАЗ گنيز 1. сакфу боми куббашакли иморат, қисми болоии куббашакли бинои

масҷид, оромгоҳ *ва ғ.*; биное, ки сакфу бомаш куббашакл сохта шудааст; **гунбази об** ҳубоб; **гунбази даввор** фалаки гарданда; осмон; **гунбази лочвардӣ** (нилӣ) осмон.

ГУНБАЗДОР گنيزدار гунбазнок; **бинои гунбаздор.**

ГУНБАЗӢ گنيزى гунбазмонанд, гунбаз–шакл; гунбаздор.

ГУНБАЗМОНАНД گنيزمانند шабеҳи гунбаз, гунбазшакл; **сакфи гунбазмонанд.**

ГУНБАЗЧА گنيزچه гунбази хурд.

ГУНБАЗШАКЛ گنيزشکل *ниг.* гунбаз–монанд.

ГУНГ گنگ он ки забони гӯё надорад ва бо имову ишора мақсадашро ифода мекунад, лол, безабон, абкам; **кару гунг будан** а) шунида ва гуфта натавоништан; б) *мач.* хомӯш будан.

ГУНГӢ گنگى гунг будан, надоштани забони гӯё, безабонӣ.

ГУНГОР گنگار мори ба тозагӣ пӯстпартофта.

ГУНДА گنده *кит.* 1. ғафс. 2. гӯшти қимаи бо дигар масолах омехтаи кулӯла, ки дар палав, шӯла *ва ғ.* ба кор мебаранд, кӯфта, гелак. 3. заволаи хамир ба андозаи як нон.

ГУНДӢ گندى *лаҳҷ.* ноне, ки зери хокистар пухта мешавад; нони сабӯсин, ки барои сағ мепазанд.

ГУНДО گندا *кит.* файласуф, доно, ҳаким, олим.

ГУНДОВАР گندآور 1. далер, шуҷоъ, паҳлавон, ҷасур. 2. донишманд, доно.

ГУНДОВАРӢ گندآورى 1. далерӣ, шуҷоат, ҷасурӣ. 2. доноӣ, донишмандӣ.

ГУНӢ گنيا *ниг.* гуниё.

ГУНИӢ گنيا асбоби ҷандасӣ, ки бо он дуредгарону бинокорон ростиву қачии девори бино ва дару тирезахоро (*дар вақти сохтан*) муайян мекунанд.

ГУНӢ گونى *кит.* қанор, ҷувол, халта, линга.

ГУНОГУН گوناگون навъ ба навъ, хел ба хел, мухталиф, ҳархела, мутафаррик; ранг ба

ранг.	ГУНОГУННАСЛ گوناگون نسل дорои наслҳои гуногун, бо наслҳои мухталиф.
ГУНОГУНАНДЕШӢ گوناگون اندیشی нав., с. бе монеа изҳор кардани фикру андешаҳои ба ҳам зид, чандандешӣ (плюрализм).	ГУНОГУННОМ گوناگون نام дорои номҳои гуногун, гуногунисм.
ГУНОГУНБАРГ گوناگون برگ дорои баргҳои зиёди гуногуннавъ.	ГУНОГУНОВОЗ گوناگون آواز дорои лаҳну овозҳои мухталиф, гуногуноҳанг.
ГУНОГУНВАҚТ گوناگون وقت дар замон–ҳои гуногун, ҳар вақт такроршаванда.	ГУНОГУНОВОЗӢ گوناگون آوازی дорои лаҳну овозҳои мухталиф будан, оҳангӣ.
ГУНОГУНЖАНР گوناگون ژنر дорои жанрҳои гуногун, аз ҷиҳати жанраш ҳархела: асарҳои гуногунжанр.	ГУНОГУНОҲАНГ گوناگون آهنگ ниг. гуногун-овоз.
ГУНОГУНЗАБОН گوناگون زبان дорои забонҳои гуногун, бо лаҳҷаҳо ва забонҳои гуногун.	ГУНОГУНОҲАНГӢ گوناگون آهنگи дорои навоҳои мухталиф будан, оҳангҳои ҳархела доштан.
ГУНОГУНЗАБОНӢ گوناگون زبانی гуногунзабон будан, забонҳои мухталиф доштан.	ГУНОГУНПАҲЛУ گوناگون پهلو рӯз. дорои паҳлуҳои гуногун, дорои тарафҳои ҳархела: секунҷаи гуногунпаҳлу.
ГУНОГУНЗОТ گوناگون ذات бо зотҳои мухталиф, дорои зотҳои гуногун.	ГУНОГУНРАНГ گوناگون رنگ дорои рангҳои гуногун, рангоранг, ранг ба ранг: гуногунранг будан, гуногунранг тофтан.
ГУНОГУНИХТИСОС گوناگون اختصاص дорои ихтисосҳои гуногун, соҳиби ихтисосҳои ҳархела, гуногункасб.	ГУНОГУНРУТБА گوناگون رتبه соҳиби рутбаҳои мухталиф: ҳарбиёни гуногунрутба.
ГУНОГУНӢ گوناگونی гуногун будан; рангорангӣ, ҳархелагӣ.	ГУНОГУНСАВИЯ گوناگون سويه дорои савияҳои гуногун.
ГУНОГУНКАСБ گوناگون کسب соҳиби касбҳои гуногун, гуногунихтисос.	ГУНОГУНСИМО گوناگون سیمو бо гунаҳои мухталиф, дорои гунаҳои ҳархела.
ГУНОГУНҚАД گوناگون قد аз ҷиҳати қад гуногун, қадашон пасту баланд.	ГУНОГУНСОЛ گوناگون سال аз ҷиҳати сол гуногун; синну солаш гуногун.
ГУНОГУНЛАФЗ گوناگون لفظ ниг. гуногунзабон.	ГУНОГУНСОХТ گوناگون ساخت аз ҷиҳати сохт гуногун, мухталифсохт; гуногуннавъ, гуногунтамға.
ГУНОГУНМАВЗӢ گوناگون موضوع дорои мавзӯҳои гуногун, мухталифмавзӯ.	ГУНОГУНСОҲА گوناگون ساحه марбут ба соҳаҳои гуногун; бисёрсоҳа, мухталифсоҳа.
ГУНОГУНМАЗМУН گوناگون مضمون аз ҷиҳати мазмун гуногун, мухталифмазмун.	ГУНОГУНТАБАҚА گوناگون طبقه дорои табақа ва зинаҳои мухталиф.
ГУНОГУНМАӢНО گوناگون معنا дорои маъноҳои гуногун, мухталифмаъно.	ГУНОГУНТАБИАТ گوناگون طبیعت табиатан гуногун; аз ҷиҳати феълӣ одат мухталиф.
ГУНОГУНМИЛ گوناگون میل бо мил ва қутрҳои мухталиф, дорои милҳои ҳархела.	ГУНОГУНТАМҒА گوناگون تمغه бо тамғаҳои гуногун, тамғаояш ҳархела; гуногун–навъ, гуногунсохт.
ГУНОГУНМИЛЛАТ گوناگون ملت иборат аз миллатҳои гуногун; мамлақати гуногунмиллат кишваре, ки аҳолии онро миллатҳои гуногун ташкил медиҳанд, мамлақати сермиллат.	ГУНОГУНТАСРИФ گوناگون تسریف дорои тасрифҳои мухталиф.

ГУНОГУНТОИФА گوناگون طایفه дорои халқу тоифаҳои мухталиф, бо тоифаҳои ҷархела.

ГУНОГУНТУХМ گوناگون تخم тухмашон гуногун, аз тухмҳои гуногун рӯида.

ГУНОГУНХОЛ گوناگون خال дорои холҳои ҷархела, хелҳои мухталифи холҳо.

ГУНОГУНҲАЧМ گوناگون حجم дорои ҳаҷмҳои гуногун.

ГУНОГУНЧИНС گوناگون جنس аз чихати чинс гуногун, марбут ба чинсҳои гуногун, мухталифчинс.

ГУНОГУНЧИНСА گوناگون جنسه бот. растани дорои чинсҳои гуногун.

ГУНОГУНШАКЛ گوناگون شکل дорои шаклу гунаҳои мухталиф, бо намудҳои гуногун.

ГУНОҲ//ГУНАҲ گناه//گنه 1. кори бад, амали зишт; хато, тақсир: аз хурдон гуноҳ – аз бузургон ато (зарб.). 2. ҷиноят, ҷурм, айб. 3. д. маъсият, кори номашрӯъ, кори хилофи шаръ; вубол; гуноҳ доштан гунаҳгор будан, ҷурму айбе доштан; гуноҳи касеро бахшидан ниг. аз гуноҳи касе гузаштан; гуноҳро ба гардан гирифтани худро гунаҳгор шумурдан, ба айби худ иқрор кардан; гуноҳро ба касе бор кардан касеро гунаҳгор доништан, касеро айбдор кардан; айби худро ба гардани каси дигар андохтан; аз гуноҳи касе гузаштан бахшидан ҷурми касеро, авф кардан касеро; аз гуноҳ пок шудан бегуноҳ шудан, пок шудан аз гуноҳ; ҳар ки хезад, гуноҳаш резад (мақ.) дар охири нишаст, вақти хеста рафтани меғунд.

ГУНОҲБАХШ گناه بخش бахшандаи гуноҳ; нармадил, бомарҳамат.

ГУНОҲГОРӢ گناه گاری ниг. гунаҳкорӣ.

ГУНОҲГОРОНА گناه گارانه ниг. гунаҳкорона.

ГУНОҲКОР گناه کار он ки ҷурме содир карда ба гуноҳе муртакиб шудааст, гунаҳгор, мучрим, айбдор, содиркунандаи гуноҳ.

ГУНОҲКОРӢ گناه کاری гунаҳкор будан, айбу гуноҳ ё ҷурме кардан, гунаҳгорӣ.

ГУНОҲКОРОНА گناه کارانه аз рӯи гуноҳкорӣ, намуди гуноҳкорро доштан, бо рафтор ва кирдори гунаҳгор.

ГУНОҲОЛУД گناه آلود олуда ба гуноҳ, ҳамроҳ бо гуноҳ.

ГУНОҲОМУРЗ گناه آموز 1. он ки гуноҳи дигаронро мебахшад, бахшандаи гуноҳ. 2. омузандаи гуноҳ (сифати Худо).

ГУНЧИДАН گنجیدن (дар истеъмол гунчидан) ҷо гирифтани ҷизе ё касе дар ҷое, ҷойгир шудан.

ГУНЧИШК گنجشک парандаи хурди маъруф, ҷумҷук; гунчишкро кӣ кушад? – қассоб (мақ.) ба ҷо овардани ҳар кор ба аҳли он муносиб аст, корро бояд кордон иҷро кунад; аз гунчишк тарсӣ, арзан накор (мақ.) агар азми иҷрои кореро кардӣ, аз мушкilotи он натарс; ба ҳар кор суботу ирода лозим аст.

ГУНЧИШКАК گنجشک шакли тасвири гунчишк; гунчишкча.

ГУНЧИШКӢ گنجشکی мансуб ба гунчишк.

ГУНЧИШКРӢЗӢ گنجشک روزی дорои рӯзӣ ва даромади андак, камрӯзӣ, каммоя.

ГУНҶО گنجا гунчанда; гунҷоиш.

ГУНҶОИШ گنجایش ҷойгиршавӣ, қобилияти гунҷонидан, зарфият.

ГУНҶОИШДОР گنجایش دار дорои гунҷоиш, бо доштани қобилияти гунҷонидан, зарфиятдор.

ГУНҶОӢ گنجایی гунҷоиш, гунҷоиш, қобилияти ҷойгиршавӣ, вусъат ва ҳаҷми гунчиш.

ГУНҶОН(И)ДАН گنجاندن//گنجانیدن тарзи бавоси-таи гунчидан; ҷойгир кардан, ҷой додан, ҷой гирондан дар ҷое.

ГУНҶУЛА گنجوله дарҳамфишурда, ғичим, фишурда.

ГУПОЛ گوپال ниг. кӯпол.

ГУППИДАСТА گوپی دسته ниг. гуппичӯб.

ГУППИЗАНИ گوپی زنی исми амал аз гуппӣ задан.

ГУППИЧА گوپیچه нимтанаи абра-астардори серпахтаи кӯтоҳ.

ГУППИЧӢБ گوپی چوب чӯбдасте, ки бо он

гуппӣ мезананд, чахчӯб.

ГУППӢ I گویی либоси пахтаноки лаганда карда: **чомаи гуппӣ**.

ГУППӢ II گویی зарфи чӯбин ё сафолини дароз, ки дар вай чурғот андохта, бо чӯби парадор лат дода, маска чудо мекунад; **гуппӣ задан** гуппӣ зада равшан кашидан.

ГУПСАР گوسر машк ё хике, ки дарунашро пурбод карда, бар вай савор шуда, аз об мегузаранд, саноч.

ГУПСАРСАВОР گوپرسوار он ки савори гупсар аз об мегузарад, гупсарнишин.

ГУПЧАК گوچک қисми мобайнии чарх (*мас., чархи осӣ*), ки параҳояш ба он пайваст мешавад ва барои гузаронидани тир сӯроҳӣ дорад.

ГУРБА گربه чонвари маъруф аз чинси ширхӯрҳои даранда, пишак: **гурбаи ваҳшӣ**, **гурбаи ёбӣ**, **гурбаи хонагӣ**; $\diamond$ аз **мобайн гурбаи ало (сиёх)** гузаштан вайрон шудани муносибат, қаҳрӣ шудан.

ГУРБАБЕД گربه بيد *бот.* мушкбед, як навъ беди пашмдор, ки барғҳояш ба панҷаи гурба монанд аст.

ГУРБАВОР گربه وار мисли гурба, гурба-монанд. гурбасон.

ГУРБАГӢ گربگی *мач.* гурбавор рафтор кардан.

ГУРБАГУН گربه گون 1. гурбасон, монанди гурба. 2. *мач.* маккор, хилагар, фиребанда.

ГУРБАДАВ گربه دو *ниг.* гурбадавак.

ГУРБАДАВАК گربه دوک чорчӯбаи қисми поёнии сандалӣ, ки пойро рӯи он монда менишинанд.

ГУРБАЛИҚО گربه لقا *кит.* 1. гурбарӯй. 2. *мач.* баднамо, баднамуд.

ГУРБАМОНАНД گربه مانند монанди гурба, гурбасон, гурбавор.

ГУРБАМОҲӢ گربه ماهی *зоол.* навъи моҳӣ, ки мӯйлаби монанди гурба дорад.

ГУРБАРАВ گربه رو 1. маҷрои бориқе, ки аз хишт дар байни фосилаи сохтмон ва замин сохта мешавад, то аз гузаштани намай ба

девори бино пешгирӣ шавад. 2. чӯйчаи кӯчаке дар ҳавлиҳо барои рафтани об.

ГУРБАРӢӢ گربه روی *мач.* носипос, ҳақно-шинос.

ГУРБАСОН گربه سان *ниг.* гурбавор.

ГУРБАСОНОН گربه سانان *зоол.* чонварони гӯштхору даранда монанди шер, паланг, гурба, ки барои шикор истеъдод ва маҳорат дошта, ба гурба монандӣ доранд.

ГУРБАЧА گربه چا *шакли тасғири гурба*; гурбаи хурд, пишакча.

ГУРБАЧАШМ گربه چشم он ки чашмони мисли чашмони гурба симобирангу доирашакл дорад.

ГУРБАЧАШМӢ گربه چشمی чашми монанд ба чашми гурба доштан.

ГУРБАШӢӢ(Ӣ) گربه شو(ی) шустушӯи саросе-мавор ва нотамом (*мисли гурба, ки рӯйширо бо оби даҳонаш мешӯяд*).

ГУРБУЗ گربز *кит.* 1. зирак, доно, оқил. 2. хилавар, маккор. 3. далер, шуҷоъ.

ГУРБУЗӢ گربزی 1. хилагарӣ, маккорӣ. 2. дар ҳикмати қадим ҷиҳати ифротро мегӯянд, ки муқобили ҷиҳати тафрит мебошад; ифрот дар оқилӣ, оқилии бемавқеъ. 3. далерӣ, шуҷоат.

ГУРГ گرگ ҳайвони дарандае аз оилаи сагшаклҳо, зиб, зайб: **гурги ало**, **гурги одамхӯр**; $\diamond$ **гурги борондида** одами озмудақор, ки барои ҳар эҳтимол пешакӣ чора мебинад ва аз ҳар таҳлука худро ҳалос мекунад; шахси гармию сардии рӯзгорро чашида ва маккор; **гурғони дуно** дуздон, ғоратгарон.

ГУРГАК گرگ 1. *шакли тасғири гурғ (одатан дар бораи гурғи дар шикор номувофиқ)*. 2. навъе аз харбузаи кулӯлаи ширин.

ГУРГБАНД گرگ بند асир, гирифта; **гурғбанд кардан** асир кардан; забун кардан; мағлуб сохтан.

ГУРГБАЧА گرگ بچه бачаи гурғ.

ГУРГВОР گرگوار мисли гурғ, гурғ барин.

ГУРГДАВ گرگ دو гурғвор давидан, бо суръат

рафтан, пӯравӣ.

ГУРГДАНДОН گرگدندان дандонаш мисли дандони гург тез.

ГУРГЗОДА گرگزاده аз насли гург, бачаи гург: **окибат гургзода гург шавад** (зарб.)

ГУРГИН گرگين хунхор, даранда, бадхашм.

ГУРГИНА گرگينه пӯстин аз пӯсти гург.

ГУРГИНАДӢЗ گرگينهدوز дӯзандаи пӯстин аз чарми гург.

ГУРГИНАЧАРМ گرگينهچرم чарме, ки аз пӯсти гург тайёр шудааст.

ГУРГӢ گرگي 1. мансуб ба гург. 2. даран–дагӢ, хунхорӣ.

ГУРГКИРДОР گرگکردار гургхислат; бад–кирдор; хунхори бераҳм.

ГУРГМАНИШ گرگمنيش *ниг.* гургсират.

ГУРГМАСТ گرگمست 1. *кит.* озордиханда, чафокор. 2. *мач.* маъшуқаи чафопеша, ситамгар.

ГУРГМИЗОЧ گرگمزاج *ниг.* гургсират.

ГУРГМОНАНД گرگمانند монанд ба гург, мисли гург, гургвор.

ГУРГОВ گرگاو *кҲн.* навъе аз пойафзор, ки барои пиёдаравӣ муносиб аст.

ГУРГОНА گرگانه гургмонанд, гургвор.

ГУРГОШНОЙ گرگآشنایی ошноӣ аз рӯи макру ҳила, дӯстӣ аз рӯи нифоқ; *муқ.* **гургоштӣ**.

ГУРГОШТӢ گرگآشتي сулҳи рӯякии аз рӯи макру фиреб, оштии риёкорона.

ГУРГПО گرگپا *бот.* навъи растани, ки онро панҷаи гург ҳам мегӯянд.

ГУРГРАБОӢ گرگرابي *мач.* ғоратгарӣ, зулму тааддии бешумор, ғорат, тороч.

ГУРГСАГ گرگسگ саге, ки аз насли гург ё монанди гург аст.

ГУРГСИРАТ گرگسیرت 1. гургхислат, гургмизоч, гургтабъ, дарандахислат. 2. *мач.* бераҳм; ғаддор, ситамгор.

ГУРГСИФАТ گرگصفت *ниг.* гургмонанд.

ГУРГСОР گرگسار 1. монанди гург, мисли гург. 2. *мач.* даранда, маккор.

ГУРГТАБИАТ گرگطبیعت *ниг.* гургсират 1.

ГУРГТИНАТ گرگتینت *ниг.* гургсират 1.

ГУРГХОНА گرگخانه 1. хонаи гург, ҷой ва макони гург. 2. *мач.* ҷои ҷамъомади одамони бадкор, дузду авбош.

ГУРД گرد *кит.* паҳлавон, баҳодур; шучоъ.

ГУРДА گرده яке аз узвҳои даруни бадан, ки пешоб аз он таровиш карда, дар пешобдон ҷамъ мешавад, кулия; **дилу гурда** *мач.* ҷасорат, ҷуръат; **дилу гурда доштан** ҷасур будан, ҷасорат доштан; **гурдаи касеро кафондан** касеро саҳт тарсондан.

ГУРДАГОХ گردهگاه 1. ҷои гурда дар бадани одам ва ҳайвон. 2. *мач.* камар, миён.

ГУРДАДОР گردهدار *мач.* ҷасур, нотарс, шучоъ.

ГУРДАК گردک *шакли тасғир ва навозишии* гурд.

ГУРДАКАФ گردهکف **гурдакаф** кардан саҳт тарсонидан касеро; **гурдакаф шудан** саҳт тарсидан.

ГУРДАОЛУ گردهآلو навъе аз олуи калон, ки рангаш бештар сурхи сиёҳтоб аст.

ГУРДАФКАН گردافکن *кит.* мағлубкунандаи паҳлавонон, афканандаи гурдҳо.

ГУРДГИР گردگیر *кит.* паҳлавонгир, ба банд оварандаи паҳлавонон, шучоъ, диловар, баҳодур.

ГУРДЗОД گردزاد зодаи паҳлавон, паҳлавон-писар.

ГУРДӢ گردی паҳлавонӣ, далерӣ.

ГУРДОС گرداس *кит.* ситамгар, золим.

гурез گریز 1. *асоси* замони ҳозира аз **гурехтан**; **гурез!** *феъли фармоиш* дур шав!, худро ба канор гир!, роҳ деҳ!. 2. *ҷузъи пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънои* гурезанда: **коргурез, одамгурез...**

ГУРЕЗ گریز 1. гурехтан, фирор, гурезиш; **гурез-**

гурез гурезагӣ, дар ҳолати гурезанда будан; гурезогурез; **роҳи гурез баста будан** имконияти гурехтан набудан; **роҳи гурез кушода будан** барои гурехтан имконият будан; **роҳи гурез наёфтан** гурехта натавоништан; **роҳи гурез пеш гирифтани // рӯ ба гурез ниҳодан** гурехтан, фирор кардан. 2. ягон муносибате ёфта, аз мавзӯе ба мавзӯи дигар гузаштан; **гурез кардан** дар вақти гап задан ё навиштан аз матлабе ба матлаби дигар гузаштан. 3. *адш.* дар қасиданависӣ гузаштан аз ташбиб ва ё насиб ба таърифи мадҳшаванда, ки ба воситаи мисрае, як ё чанд байте ифода меёбад.

ГУРЕЗА *گریزه* аз чое ё аз назди касе гурехта, гурезоншуда, фирорӣ (*хоҳ аз таъқибу фишор ва хоҳ аз иҷрои коре*): **бандиёни гуреза, одами гуреза, аскари гуреза, гурезагон, гуреза шудан.**

ГУРЕЗАГӢ *گریزگی* 1. гурехта гаштан, гурезон будан, дар ҳолати гурезонӣ будан. 2. махфӣ, пинҳонӣ; ғайриқонунӣ; **бо роҳи гурезагӣ** ба таври пинҳонӣ, ба таври қочоқ. 3. *мансуб ба гурез* 3: **байти гурезагӣ.**

ГУРЕЗАНДА *گریزنده* 1. *сифати феълии замони ҳозира аз гурехтан*; гурезон, дар ҳолати фирор. 2. гуреза; гурехта, фироришуда.

ГУРЕЗГОҲ *گریزگاه* 1. маҳалли гурез, ҷои фирор; паноҳгоҳ, ҷои паноҳ бурдан. 2. ҷои гузариш аз як мавзӯ ба мавзӯи дигар дар назм ё наср; *ниг. гурез* 2, 3.

ГУРЕЗГАҲ *گریزگه* *ниг. гурезгоҳ.*

ГУРЕЗИШ *گریزش* гурез, фирор, гурехтан; дурӣ.

ГУРЕЗОГУРЕЗ *گریزاگریز* гурезиши бетартибона, гурехтани басуръат, гурехтан ба таври оммавӣ ва бесаранҷомона.

ГУРЕЗОН *گریزان* 1. *феъли ҳол аз гурехтан*; дар ҳолати гурехтан будан, дар гурез. 2. *сифати феълии замони ҳозира аз гурехтан*; фирорӣ, гуреза; **гурезон шудан** гурехтан, фирор кардан, фирорӣ шудан.

ГУРЕЗОНА *گریزانه* *феъли ҳол аз гурехтан*; дар ҳоли гурехтан.

ГУРЕЗОН(И)ДАН *گریزانیدن//گریزاندن* *тарзи бавоситаи гурехтан.* 1. имконияти фирор фароҳам овардан барои касе, фирор додан

касиро. 2. аз даст додан, гум кардан; **гапро гурезондан** гапро дигар кардан, мавзӯи суханро тағйир додан; **аз чашм нагурезондан** доим дар мадди назар нигоҳ доштан; аз пеши назар дур накардан; надида намондан; **ба як нӯл зада гурезондан** ба осонӣ мағлуб кардан; ба осонӣ ғолиб омада, ба фирор маҷбур кардан.

ГУРЕЗОНӢ *گریزانی* гурезон будан; фирор, фирорӣ будан.

ГУРЕЗПО(Ӣ) *گریزپا(ی)* 1. гуреза, гурезанда, фирорӣ. 2. он ки ҳамеша баҳонае ёфта ё бо ҳилае аз кор мегурезад, бесубот; **тифли гурезпой** кӯдаки мактабгурез.

ГУРЕХТА *گریخته* *сифати феълии замони гузашта ва феъли ҳол аз гурехтан*; **гурехта омадан** гурезон омадан; гуреза шуда омадан.

ГУРЕХТАГӢ *گریختگی* *шакли дигари сифати феълии замони гузашта аз гурехтан*; гурезоншуда, гурехтарафта; **аз таги дор гурехтагӣ** корчаллон, қаллоб ва ҳилагар.

ГУРЕХТАН *گریختن* 1. шитобон дур шудан аз назди касе ё аз чизе, давида (тохта) рафтан аз чое, босуръат дур шудан; барои халос шудан аз таъқибу қайди касе ё чизе аз чое ба ҷои дигар бошитоб рафтан, фирор кардан. 2. дур шудан, канор чустан, худро дур гирифтани: **аз касе гурехтан.** 3. рӯй пинҳон кардан, аз марди бегона рӯй панаҳ кардани зан: **духтар аз вай намегурехт.** 4. рафтан: **хаёли касе гурехтан; аз коре гурехтан** худро аз иҷрои коре ба канор гирифтани, аз коре сар тофтан: **аз хизмати аскарӣ гурехтан; аз чое гурехтан** бошитоб тарк кардан ҷоеро, фирор кардан аз чое; **аробаи холиро гирифта гурехтан** а) моҳияти масъаларо нафаҳмида, шӯру валвала ё талош кардан; б) бе асос воҳима кардан; **гапаш гурехт** муносибаташ вайрон шуд, бо касе тезутунд шуд; **думашро хода карда гурехт** шармандавор гурехт, расво шуда фирор кард.

ГУРЕХТАНГОҲ *گریختن گاه* *ниг. гурезгоҳ.*

ГУРЕХТАНӢ *گریختنی* *сифати феълии замони оянда аз гурехтан*; гурехтан хостан, қасди гурез кардан.

ГУРЗ *گرز* як навъ олати ҷангии пешинаи дастадори саркулӯла, ки барҷастагҳои

мехчамонанд дорад, кӯпол, амуди оҳанин.

ГУРЗА گرزه як навъ мори захрдор аз чинси афъӣ, ки сараш ба гурз монанд аст.

ГУРЗБОН گرزبان *кит.*, *кҳн.* гурздор, чанговари гурздор.

ГУРЗДОР گرزدار *кҳн.* дорандаи гурз; дорои гурз: **чанговари гурздор**.

ГУРӢ گورى *кит.* нишот, ишрат, хурсандӣ.

ГУРМ I گرم захми чӯшидабаромадаи танаи дарахт, гурм.

ГУРМ II گرم *кит.* ғам, андӯх, хафагӣ.

ГУРМДОР گرمدار 1. дорои гурм I. 2. ғамдор, дорои ғаму андӯх, ғамгин, ғуссадор.

ГУРМЧА گرمچه гурми хурди танаи дарахт.

ГУРОЗ I گراز хуки ёбӣ, хуки даштӣ.

ГУРОЗ II گراز *кит.* хиромон, чилвагар.

ГУРОЗ III گراز *кҳн.* кӯзаи даҳонтанг, ки мусофирон бо худ гирифта мегаштанд, куроз.

ГУРОЗА گرازه *ниг.* гуроз I.

ГУРОЗДАНДОН گرازدندان ҳайвоне, ки дандонҳои дарози монанди дандони гуроз дорад.

ГУРОЗИДАН گرازيدن *кит.* хиромидан, ба нозу ишва роҳ рафтан.

ГУРОЗОН گرازان *кит.* феъли ҳол аз **гурозонидан**; хиромон, чилвакунон.

ГУРОЗСУМ گرازسم ҳайвоне, ки суми вай монанди суми гуроз аст.

ГУРРОС گراس *калимаи тақлиди овоз*, ки садои ҳаракати якбораи ягон гурӯҳ ё овози якбораи ногаҳониеро ифода мекунад: **гуррос** зада аз ҷой хестан.

ГУРС گرس 1. *калимаи тақлиди овози қадаммонии саҳт-саҳт ё бо шиддат кӯфтани ягон чиз*; **гурс-гурс** такрори садои баланди қадаммонӣ, афтодан ё задани чизе. 2. гуруснагӣ.

ГУРСИНА گرسينه *ниг.* гурусна.

ГУРУНЧ گرنج *ниг.* биринҷ.

ГУРУСНА گرسنه 1. он ки эҳтиёҷ ба хӯрок дорад, гушна; *муқоб.* **сер**. 2. дар ҳолати гуруснагӣ: гурусна кор кардан. 3. он ки аз хӯрдани чизе надорад, бенаво, камбағал: **гадон гурусна: гурусна мондан** а) толиб шудан ба хӯрдан, тақозои ғизо кардани меъда; б) бе хӯрдани мондан, бе хӯрок мондан, бе озуқа мондан; **гурусна шудан** гурусна мондан, пайдо шудани майл ба хӯрдан.

ГУРУСНАГӢ گرسنگي 1. гурусна будан, ҳолӣ ва ба хӯрдан ниҳоят толиб будани меъда, гушнагӣ, чӯъ, *муқоб.* **серӣ**. 2. мӯҳтоҷӣ ба хӯрок; қашшоқӣ, бенавоӣ; **гуруснагӣ кашидан** дар мӯҳтоҷӣ ба ғизо умр ба сар бурдан, гушнагиро аз сар гузарондан; **гуруснагӣ эълон кардан** *ниг.* **гуруснанишинӣ**; **шикам аз гуруснагӣ танбӯр навохтан** ниҳоят гурусна будан.

ГУРУСНАМАРГӢ گرسنه مرگӣ аз гуруснагӣ фаътидан.

ГУРУСНАНИШИНИ گرسنه نشيني аз хӯрок рӯ гардондан ба аломати эътироз, эътисоби ғизо; **гуруснанишинӣ кардан** гуруснанишинӣ эълон кардан.

ГУРУСНАЧАШМ گرسنه چشم ҳарис, тамаъкор; ҳасис, мумсик.

ГУРУСНАЧАШМӢ گرسنه چشمي ҳарисӣ, тамаъкорӣ; мумсикӣ, ҳасисӣ.

ГУРӢХ گروه 1. тӯдае аз мардум, иддае аз мардум; даста. 2. ҷамоат ё тӯдае аз мардум, ки аз рӯи ягон мақсад муттаҳид шудаанд; тоифа, фирқа; табақаи иҷтимоӣ; **гурӯх-гурӯх** тӯда-тӯда, даста-даста; гурӯх аз паси гурӯх.

ГУРӢХАК گروهک хизб ё созмони сиёсӣ, ки беаҳамият ва камшумор аст.

ГУРӢХБАНДӢ گروهبندی ба гурӯхҳо ҷудо кардан; гурӯх-гурӯх шудан, даста-даста шудан: **гурӯхбандӣ кардан**.

ГУРӢХБОЗ گروه باز он ки манфиати худ ва гурӯҳи ҳамакидаашро аз манфиатҳои умум пештар гузошта, ҳилофи тақозои ҷамъият амал мекунад, ҷудоиандоз.

ГУРӢХБОЗӢ گروهبازی манфиати гурӯҳи худро аз манфиатҳои умум болотар гузоштан; гурӯхбоз будан.

ГУРӢХБОН *بان گروه* роҳбари гурӯҳ, сарпарастии гурӯҳ.

ГУРӢХӢ *گروهي* мансуб ба гурӯҳ; машғулияти гурӯҳӣ машғулияти, ки бо ҳайати як гурӯҳ (*мас., гурӯҳи донишҷӯён*) гузаронида мешавад.

ГУРӢХОГУРӢХ *گروهاگروه* даста-даста, гурӯҳ-гурӯҳ, тӯда-тӯда.

ГУРӢХОН *گروهان* 1. чамъ, чамъомад, гурӯҳ. 2. тоифаҳо, қабилаҳо.

ГУРЧӢ *گرچي* мансуб ба гурҷӣ: забони гурҷӣ, сокини Гурҷистон, чойи гурҷӣ.

ГУСАСТА//ГУСИСТА *گسته* сифати феълии замони гузашта аз **гусастан**; аз ҳам **гусаства** гардида аз ҳам канда шудан, пора шудан, ҷудо шудан.

ГУСАСТАӢ *گستگي* шакли дигари сифати феълий аз **гусастан**; гусаства будан, вазъ ва ҳолати гусаства, инқитоъ.

ГУСАСТАДАМ *گسته‌دم* мубтало ба тангии нафас, нафастанг, банд омадани нафас.

ГУСАСТАДИЛ *گسته‌دل* шикастадил, афсурдадил, озурдадил, дилтанг, дилреш.

ГУСАСТАИНОН *گسته‌عنان* ниг. **гусасталиҷом**.

ГУСАСТАЛИҶОМ *گسته‌لجام* 1. лаҷомканда, бенӯхта. 2. маҷ. саркаш, худраъӣ, бекайд, афсоргусехта; муқ. **гусастамиҳор**.

ГУСАСТАН//ГУСИСТАН *گستن* 1. пора шудан, аз ҳам ҷудо шудан, канда шудан, бурида шудан (*мас., ресмон*). 2. кандан, пора кардан; **афсор гусастан** а) лаҷом кандан; бенӯхта шудан; б) маҷ. саркаш ва бекайд шудан.

ГУСАСТАНОПАЗИР *گسته‌ناپذير* кандана-шаванда; мустаҳкам.

ГУСАСТАРАВОН *گسته‌روان* маҷ. афсурда, мутаассир.

ГУСАСТАРАГ *گسته‌رگ* 1. буридапай. 2. маҷ. суст, беҳаракат, нотавагон, очиз.

ГУСАСТАУМЕД//ГУСИСТАУМЕД *گسته‌اميد* кит. умедканда, ноумед: **гусастаумед шудан**.

ГУСАСТАХИРАД *گسته‌خرد* нофаҳм, камақл,

нодон.

ГУСЕЛ *گسيل* 1. рухсати рафтан додан; равон кардан ба ҷое. 2. хайру маъзур бо касе вақти ба сафар рафтани ӯ, падруд, видоъ; **гусел кардан** а) фиристондан, равона кардан; б) хайрухушкунон бо меҳмон масофае рафтан, мушоият кардан.

ГУСЕЛКУНАНДА *گسيل‌کننده* сифати феълии замони ҳозира аз **гусел кардан**; он ки гусел мекунад, гуселонанда.

ГУСЕЛОН(И)ДАН *گسيلاندن//گسيلانيدن* гусел кардан, хайрухуш кардан вақти сафар.

ГУСЕХТА *گسيخته* сифати феълии замони гузашта аз **гусехтан**; гусаства.

ГУСЕХТАН *گسيختن* кандан, пора кардан, буридан; канда шудан, пора шудан; аз ҳам **гусехтан** аз ҳам канда шудан; аз ҳам пора кардан.

ГУСИЛИДАН *گسايدن* 1. шикастан, кандан, буридан, пора кардан. 2. кашидан, ҷудо ва дур кардан аз ҷое. 3. канда шудан, пора шудан.

ГУСИЛОНИДАН *گسلانيدن* 1. кит. шикастан, кандан, буридан, пора кардан. 2. маҷ. ҷудо кардан, дафъ кардан аз ҷизе. 3. кашида гирифтан.

ГУСИСТАМИҶОМ *گسته‌مهيار* 1. кит. миҳорканда, бенӯхта (*оид ба чорпо*). 2. маҷ. бекайд, саркаш (*оид ба одам*).

ГУСИСТАН *گستن* ниг. **гусастан**.

гусор *گسار* 1. асоси замони ҳозира аз **гусоридан**. 2. ҷузъи пасини калимаҳои мураккаб ба маънои нӯшанда, хӯранда: **майгусор**, **ғамгусор**.

ГУСОРАНДА *گسارنده* сифати феълии замони ҳозира аз **гусоридан**; **гусорандаи май**, хӯрандаи май; соқӣ.

ГУСОР(И)ДАН *گساردن//گساريدن* нӯшидан, хӯрдан; **ғам гусоридан** ғам хӯрдан, ғам дидан.

густар *گستر* 1. асоси замони ҳозира аз **густурдан**. 2. ҷузъи пасини калимаҳои мураккаб ба маънои густаранда, чорӣ ва паҳнкунанда: **додгустар**, **адлгустар**.

ГУСТАРА گستره *риџ.* боз кардани ҳисоб, кушоиш.

ГУСТАРАК گسترک *бот.* зағирпояи хобида.

ГУСТАР(И)ДАН گستریدن//گستردن *ниг.* густурдан.

ГУСТАРДАНИ گسترдени *ниг.* густурдани.

ГУСТАРИН گسترين *кит.* бистар, бисот, фарш, палос.

ГУСТАРИШ گستریش *исми феъли аз густар(и)дан;* паҳн шудан.

ГУСТАРОН(И)ДАН گسترانیدن//گستراندن *тарзи бавоси–таи густар(и)дан;* паҳн кардан.

ГУСТОХ گستاخ 1. бетакаллуф, беибо; берӯй, бешарм. 2. бебок, нотарс, часур; **густох будан** ба касе беибо будан дар рафтор бо касе, озодона гап зада тавонистан назди касе.

ГУСТОХВОР گستاخوار 1. густохона, бетакаллуффона. 2. нотарсона, далерона, часурина.

ГУСТОХДАСТ گستاخ دست чобук, чолок, чаққон, тезкор.

ГУСТОХӢ گستاخي 1. бетакаллуфӣ, беадабӣ, бешармӣ. 2. бебоқӣ, часорат; **густохӣ кардан** беибо рафтор кардан.

ГУСТОХКОРӢ گستاخکاری бешармӣ, беҳаёӣ, беадабӣ.

ГУСТОХОНА گستاخانه 1. бетакаллуффона, беибо. 2. нотарсона, бебокона.

ГУСТУВОН گستوان *кит., ҷ.* болопӯши зирехдори асп ва фил.

ГУСТУРДА گسترده *сифати феълии замони гузашта аз густурдан; густурда шудан* паҳн карда шудан, партофта шудан.

ГУСТУРДАН گستردن паҳн кардан, партофтан, андохтан: **дастархон густурдан, қолин густурдан; дом густурдан** а) дом гузоштан; б) *мач.* барои ба қайди худ даровардан тадбири андешидан.

ГУСТУРДАНИ گسترдени *сифати феълии замони оянда аз густурдан;* ҳар чизи қобили густурдан; фарш; бистар, бисот, гилем.

гуфт گفت *асоси замони гузашта аз гуфтан.*

ГУФТ I گفت *сухан, гап, гуфтор; назар ба гуфти... ба қавли..., мувофиқи сухани...; аз гуфти касе баромадан* ба фармуда ё насиҳати касе амал накардан.

ГУФТ II گفت *навъи порча ва матои резбофи ғафс.*

ГУФТА گفته 1. *сифати феълии замони гузашта аз гуфтан.* 2. гапи гуфташуда, гуфтор, сухан, калом. 3. қавл, нақл; баён, тақрир. 4. суруда, ашъор, шеър; **аз рӯи гуфтаи... // назар ба гуфтаи... // ба гуфтаи...** мувофиқи гуфтаи..., аз рӯи сухани..., ба қавли...; **гуфта додан** баён кардан, нақл намудан; **гуфта мондан** а) чизеро нохост ба забон овардан, дар аснои сӯҳбат берун аз мавзӯ чизеро ногаҳон баён кардан; б) дар бораи чизе пешакӣ гап задан; огоҳ кардан, хабардор сохтан; **гуфта тавонистан** аз ӯҳдаи гуфтан баромадан, гап зада тавонистан; изҳори эътироз кардан; **аз гуфтаи касе набаромадан (сар натофтан)** мувофиқи гапи касе амал кардан; **ба гуфтаи касе амал кардан** мувофиқи раъи касе кор кардан, аз рӯи нишондоди касе кор кардан; **гуфтаи касе шудан** кор мувофиқи раъи касе шудан, мувофиқи фармудай касе шудан; *чизе гуфта... // чизе ё касеро гуфта...* барои чизе ё касе шуда..., ба хотири чизе ё касе: **дӯст гуфта, рафиқ гуфта...**

ГУФТАН گفتن 1. гап задан, ҳарф задан, сухан кардан; ба забон овардан; изҳор кардан, баён намудан. 2. нақл кардан, ҳикоят кардан; ривоят кардан: **мегуфтанд, ки...** 3. номидан, ном бурдан. 4. ба назм даровардан, сароидан: **шеър гуфтан.** 5. ният кардан, ирода кардан: **рафта гуфтан.** 6. шуморидан, ҳисоб кардан: **касера девона гуфтан.** 7. фармудан, амр кардан: **ҳар ки гӯяд...; гуфтани шундан** сӯҳбат кардан, гуфтугӯй кардан; муколама; **дарс гуфтан** омӯзондан; таълим додан, илм омӯзондан; **зери лаб гуфтан** охиста гап задан, нашунавонда гап задан; **не гуфтан** розӣ нашудан, рад кардан; **носазо гуфтан** сухани нораво гуфтан; дашном додан; **рост гуфтан** гапи ҳақро задан, ҳақиқатро баён кардан; **хушомад гуфтан** тамаллуқомез гап задан; хушомад кардан; **чизе (ҳеч) нагуфтан** ҷавоб надодан; хомӯш будан; **ҷӣ гуфтанро надонистан** гап зада натавонистан; ҷавоб гуфта натавонистан; **ақл мегуфт, ки...** ақл талқин мекард, ки..., хирад илқо менамуд, ки...

ГУФТАНБОБ گفتن باب сазовори гуфтан, гуф-

тани.

ГУФТАНИ گفتنی *сифати феълии замони оянда аз гуфтан*; он чи гуфта шуданаш лозим аст, лоики гуфтан; чизи гуфта мешудагӣ; **гуфтани** шудан гуфтан хоштан.

ГУФТОР گفتار 1. суҳан, калом, гап. 2. суҳангӯӣ, нутқ. 3. сӯҳбат, гуфтугӯ; **гуфтори бечо** суҳани бемавқеъ; гапи беҳуда; **лаб ба гуфтор** кушодан суҳан сар кардан, гап задан.

ГУФТОРДАРМОНӢ گفتاردرماني *тиб.* 1. истифода аз равиш ва усулҳои тавонбахшӣ барои ислоҳи душворӣ дар гуфтугӯ ва забон. 2. табобати бемориҳои равонӣ бо роҳи гуфтугӯ ва сӯҳбати пизишку бемор.

ГУФТОРӢ گفتاری 1. *марбут ба гуфтор*. 2. он ки танҳо бо гуфтор амал мекунад, ҳарзагӯӣ, калонгап.

ГУФТОРФУРӢШ گفتارفروش *кит.* суҳанфурӯш, гапфурӯш, сергап.

ГУФТУГУЗОР گفتوگزار 1. *ниг.* гуфтушунид. 2. баҳс, мубоҳиса, мунозира; **гуфтугузор доштан** а) аз ҳар тараф сӯҳбат кардан, сӯҳбат доштан; б) баҳс кардан; **гуфтугузор кардан** а) гапзанон кардан, сӯҳбат кардан; б) баҳс кардан; **гуфтугузор рафтан** гуфтугӯ давом кардан, идома доштани гуфтушунид.

ГУФТУГӢ (Ӣ) گفتوگو(ی) 1. гуфтугузор, гуфтушунид, муколама, мусоҳиба, сӯҳбат. 2. гап-гап, овоза, гапҳои рости дурӯғ: **боз ҳар гуна гуфтугӯҳо нашомад...**; **забони гуфтугӯ** забоне, ки ба воситаи он мубодилаи афкори ҳалке сурат мегирад, забони муошират, забони муҳовара; **гуфтугӯ доштан** а) музокира кардан, дар гуфтугузор будан; б) гап задан хоштан; **гуфтугӯ кардан** гуфтушунид кардан, ба ҳамдигар гап задан; **гуфтугӯ шудан** суҳан рафтан, сӯҳбат шудан (*аз чизе, дар бораи чизе*); **ба сари гуфтугӯи чизе баргаштан** дар бораи чизе сӯҳбатро (гапро) идома додан; **гарми гуфтугӯ шудан** ба гап дода шудан.

ГУФТУГӢӢ گفتوگویی *мансуб ба гуфтугӯ; услуби гуфтугӯӣ зби.* яке аз ду услуби асосии забон (*дигаре услуби хаттист*), ки меъёрҳои хоси забони муоширатро дар бар мегирад.

ГУФТУШУНИД گفتوشنید ба ҳам гап задани

чанд кас, гуфтугӯ, гуфтугузор; сӯҳбат, мусоҳиба; **гуфтушунид кардан** сӯҳбат кардан, гуфтугӯ намудан, музокира кардан дар бораи чизе.

ГУФТУШУНУФТ گفتوشنفت *ниг.* гуфтушунид.

ГУҲАР گهر *ниг.* гавҳар; **тавки гуҳар** шаддаи марворид; **гуҳар боридаи абр** боридаи борони пурфайз; **аз суҳан ганҷу гуҳар рехтан** хеле ширин ва пурмазмун будани суҳани касе.

ГУҲАРАФШОН گهرافشان *ниг.* гавҳарафшон.

ГУҲАРАФШОНӢ گهرافشانی 1. гуҳаррезӣ, гуҳарпошӣ. 2. *маҷ.* гиря, ашкрезӣ.

ГУҲАРБАХШ گهربخش 1. баҳшандаи гавҳар, нисоркунандаи гавҳар. 2. *маҷ.* баҳшандаи сахӣ, саховатпеша.

ГУҲАРБЕЗ گهریز 1. безандаи гавҳар, барандаи гавҳар. 2. *маҷ.* ашкрез.

ГУҲАРБОР گهربار *ниг.* гавҳарбор.

ГУҲАРДОР گهردار дорандаи гавҳар, соҳиби гавҳар.

ГУҲАРЗО گهرزا *ниг.* гавҳарзод.

ГУҲАРЗОД گهرزاد асилзода, покнажод, болонасаб.

ГУҲАРӢ گهري асли, нажодӣ, зотӣ.

ГУҲАРКАШ گهرکش кашандаи гуҳар, гавҳаргир, ғаввоси гавҳаргир.

ГАВҲАРНАЖОД گوهرنژاد *ниг.* гуҳарзод.

ГУҲАРНАМО (Ӣ) گهرنامه(ی) гавҳарнамо, монанди марворид.

ГУҲАРНИСОР گهرنثار *ниг.* гавҳарбор.

ГУҲАРПАРВАР گهرپرور парварандаи гавҳар, бавучудоварандаи гавҳар.

ГУҲАРПОК گهريپاک *ниг.* гавҳарнажод.

ГУҲАРПОШ گهريپاش *ниг.* гавҳарафшон.

ГУҲАРПӢШ گهريپوش *киноя аз хомӯш, сокист.*

ГУҲАРРЕЗ گهریز *ниг.* гавҳарбор: абри гуҳаррез.

ГУҲАРСАНЧ گهرسنج 1. гавҳарсанҷ, озмоишкунандаи гавҳар, гавҳаршинос. 2. маҷ. суҳансанҷ, суҳандони санҷидагӯӣ, нуктадон.

ГУҲАРФИШОН گهرفشان *ниг.* гавҳарафшон.

ГУҲАРФУРӢШ گهر فروش *ниг.* гавҳарфурӯш.

ГУҲАРХЕЗ گهر خيز *ниг.* гавҳархез.

ГУЧУМ گچم дарахти сершохубарги соядиҳанда, ки сада як навъи он аст, норван; **тахтаи гучум** тахтае, ки аз чӯби гучум сохта шудааст; **гучуми чинӣ** навъе аз гучум, қарағоч.

ГУШН گشن нар, нарина; **ба гушн омадан** нарталаб шудани ҳайвони мода, тақозои насл қардани ҳайвонот; **гушн овардан** *ниг.* **ба гушн омадан**.

ГУШНА گشنه 1. *ниг.* гурусна; **гушна ба шер мезанад** (мақ.); **гушнаву ташна** бе обу нон, бе хӯрок. 2. маҷ. ҳарис, тамаъкор; ҳасис, мумсик, гурусначашм; **чашии гушна** чашии ҳарис, чашии тамаъкор; **гушна бинад, сер мешавад** хеле дилкаш, ниҳоят дилпазир, хеле ҷозибанок.

ГУШНАГАДО گشنه گدا 1. гадои гурусна; бенаво. 2. таҳқ. ҳасис, мумсик.

ГУШНАГӢ گشنه گي *ниг.* гуруснагӣ.

ГУШНАМАСТ گشنه مست таҳқ. он ки ба вучуди камбағалию нодорӣ мастию арбадаҷӯӣ мекунад.

ГУШНАМУРДА گشنه مرده бисёр ҳарису тамаъкор; гурусначашм.

ГУШНАПУРЗӢР گشنه پرزور таҳқ., киноя аз бенавои исёнкор.

ГУШНАЧАШМ گشنه چشم *ниг.* гурусначашм.

ГУШНАЧАШМӢ گشنه چشمي *ниг.* гурусначашмӣ.

ГУШНГИРӢ گشن گيري чуфтгирӣ, интиҳоб ва гирифтани чуфти муносиб.

ГУШНИДАН گشنيدن бо ҳам чуфт шудани ҳайвони нару мода.

ГУШНӢ گشنی чуфтшавии ҳайвони нар бо мода: **гушнӣ шудан**.

ГУШОСБ گشاسب 1. қит. хоб. 2. шакли дигари **Гуштосп** (падари Исфандиёри Рӯинтан).

ГУШТО(Ӣ) گشتاي *бихишт, ҷаннат.*

ГӢ گو *ниг.* гӯӣ.

ГӢГИРД گوگرد 1. моддаи сӯзандаи маъдани зардранг, олтингӯгирд, кибрит. 2. чӯбчаҳои ба сарашон гӯгирдандуда, ки дар қуттичаҳо ҷо дода, барои оташ даргирондан ба кор бурда мешаванд: **қуттии гӯгирд; гӯгирд задан** гӯгирд даргирондан.

ГӢГИРДДОР گوگرددار он чи дар таркибаш гӯгирд дорад, дорои моддаи гӯгирд.

ГӢГИРДЗАӢӢ گوگردزني *исми амал аз гӯгирд задан; даргирондани гӯгирд.*

ГӢГИРДӢ گوگردى 1. мансуб ба гӯгирд. 2. гӯгирддор, дорои моддаи гӯгирд.

ГӢГИРДҚУТТӢ گوگرد قطي қуттии гӯгирд.

ГӢГИРДЧӢӢ گوگردچوب гӯгирд, чӯбчаи гӯгирд.

ГӢӢ I گوياء 1. дорои қобилияти нутқ, гӯянда, суҳангӯ: **гутии гӯӢ; забони гӯӢ** забони суҳанвар; нутқи равшан; **гӯӢ шудан** суҳанвар гаштан, суҳангӯ шудан; доно шудан. 2. маҷ. равшан, возех: **накши гӯӢ, хати гӯӢ.**

ГӢӢ II گوياء мисли ин ки..., монанди ин ки.... чунин тасаввур мешавад, ки..., гӯиӢ; зоҳиран; **гӯӢ ки...** мисли ин ки..., монанди ин ки...

ГӢӢӢ گويائي гӯяндагӣ, суҳангӯӣ, суҳанварӣ; қувваи нотика.

ГӢӢНДАН گوياندن шакли бавоситаи **гуфтан**; ба гуфтан водор қардан.

ГӢӢӢ گوئي *ниг.* гӯӢ II.

ГӢӢШ گويش *нав.* 1. (тарзи) гуфтор. 2. *ниг.* лаҳча.

ГӢӢ گويي *калимаи модалӣ аз гуфтан; тасаввур кунӣ..., пиндорӣ...; монанди ин ки..., мисли ин ки..., гӯӢ; ту гӯӣ* ту пиндорӣ, тасаввур кунӣ.

гӯӣ/гӢ گوӣ//گو 1. асоси замони ҳозираи феъли фармоиш аз **гуфтан**; **гӯ! // бигӯ!** гап зан! 2. ҷузъи пасини калимаҳои мураккаб ба маънои

гӯянда: **азонгӯӣ, бадгӯ, насихатгӯӣ, сухангӯ.**

ГҶӢ گوى 1. кулӯлаи аз ресмон ё чӯб сохташуда, ки бо чавгон бозӣ мекунад, тӯби чавгон; тӯб. 2. ҳар чизи кулӯла; **гӯӣи гиребон** тугмаи гиребон; **гӯӣ бурдан** дар мусобиқа голиб шудан.

ГҶӢБОЗӢ گوى بازى *ниг.* чавгонбозӣ.

ГҶӢВОР گويوار гӯймонанд, монанди гӯӣ, кулӯлашакл, кулӯламонанд.

ГҶӢӢШ گويش *ниг.* гӯиш.

ГҶӢ گول *гуфт.* содалавҳ, нодон; **худо гӯӣ нишон додан** худо содалавҳ вонамуд кардан; **гӯӣ додан** фиреб додан; **гӯӣ хӯрдан** фирефта шудан, фиреб хӯрдан.

ГҶӢЛА گوله *шакли кӯтоҳшудаи* гулӯла.

ГҶӢЛАХ گولخ оташхонаи ҳаммом, гулхани ҳаммом: **гӯлахи ҳаммом**; **аз гӯлаҳ баромадагӣ барин** хеле чиркин, олуда ба гарду дуд; **ба сад гӯлаҳ оташ задагӣ** хеле фиребгар, ниҳоят қаллоб.

ГҶӢЛАХӢ گولخي 1. мансуб ба гӯлаҳ. 2. аловмони гӯлахи ҳаммом.

ГҶӢГАРД گولگرد он ки беҳудаву бефоида ҳар сӯ мегардад, беҳудагард.

ГҶӢГИР گولگير он ки аблаҳу аҳмакро ба иштибоҳ меандозад.

ГҶӢГИРӢ گولگيري амали гӯлгир, гӯлгир будан.

ГҶӢЛАН گولزن *ниг.* фиребгар.

ГҶӢӢ گولى нодонӣ, аҳмакӣ, содалавҳӣ; **худо ба гӯӣ задан** худо содалавҳ нишон додан, муғамбирӣ кардан.

ГҶӢНАМО گول نما ба гӯл монанд.

ГҶӢЛХҶР گولخور *ниг.* фиребхӯранда.

ГҶӢЛХҶРДА گولخورده *ниг.* фиребхӯрда.

ГҶӢПОЛ گوپال *ниг.* кӯпол.

ГҶӢПОН/ГҶӢППОН گويان 1. говбон, чӯпон. 2. маҷ. одами тануманди пурзӯр.

ГҶР I گور чое, ки мурдаи одамро дафн

мекунад, дахма, сағона, қабр, марқад, мадфан, турбат; **гӯру қафан** воситаҳои зарурии маросими дафн; **гӯру чӯб** *ниг.* **гӯру қафан**; **гӯру чӯб кардан** *ниг.* **гӯр кардан**; **гӯру қиёмат** д. тарси азоби гӯр ва ҷазои рӯзи қиёмат; **гӯр кардан а)** дафн намудан, ба хок супурдан, гӯронидан (*мурдаро*); **б)** зери хок (*ё зери чизи хокае*) пинҳон кардан, рӯи чизеро пӯшондан; **гӯр ба сари...** *ниг.* **гӯр ба чизе**; **бало ба паси...** **гӯр ба чизе** лаънат ба чизе, марг ба чизе (*таъбири дашином, изҳори норозигӣ ва нафрат аз чизе*); **гӯр кандан ба касе** // **гӯр кофтан барои касе** васоили ҳалокати касеро омода сохтан, барои марги касе кӯшидан; **гӯр шудан а)** дар зери чизе нопадид шудан, худо дар таги чизе пинҳон кардан: **дар қум гӯр шудан**; **б)** пур шудани чӯӣ, ҳавз ва м. инҳа бо гилу хок ва ғ.; **гӯру қафан наёбад!** хору зор бимирад!, қафангадо шавад! (*таъбири дашином*); **гӯри кӯхнаро кофтан** воқеаи гузаштаро ба ёд овардан (*хусуматҷӯна ё даъвоталабона*); **назири коҳи кӯхнаро бод додан**; **аз кадом гӯр пайдо шуд?** аз кучо омад?, чи тавр пайдо шуд?; **ба гӯри худ гирифта намебарам** ҳеҷ ҷо бурданӣ нестам, ҳеҷ ҷо бурда наметавонам; **(ба) ҳеҷ гӯр намеравад** ҷои рафтан надорад, ба ҳеҷ кучо намеравад; **дар гӯраш осуда бихобад** ба поси хотираш зараре нарасад, кас ӯро (*пас аз марг*) ба бадӣ ёд накунад.

ГҶР II گور *ниг.* гӯрхар.

ГҶРАСП گورسپ ҳайвоне, ки ба монанди гӯр аст, зебр.

ГҶРАФГАНӢ گورافگني *ниг.* гӯрафканӣ.

ГҶРАФКАН گورافکن 1. афканандаи гӯр, аз по ғалтонанадаи гӯр II. 2. маҷ. зӯр, қавӣ.

ГҶРАФКАНӢ گورافکني афкандани гӯр, аз по ғалтондани гӯр II.

ГҶРБОН گوربان посбони гӯр; нигоҳубинкунандаи қабристон.

ГҶРГАХ I گورگه 1. чое, ки гӯр бисёр аст. 2. гӯристон, қабристон.

ГҶРГАХ II گورگه *кит.* макони гӯрхарҳо.

ГҶРГИЁХ گورگياه *бот.* гиёҳи алафӣ ва поё, ки дар ботлоқзорҳо рӯида, барои чорво хӯроки хуб аст.

ГҶРГИР گورگير сайёди гӯрхар, шикор-

кунандаи гӢр.

ГӢРГИРӢ گورگیری шикори гӢр, сайди гӢрхар.

ГӢРГОҲ گورگاه ниг. гӢргаҳ.

ГӢРҒУЛӢ گورغلی ниг. гӢрӯғлӣ.

ГӢРЗО گورزا кӯдаке, ки баъд аз марги модар ба дунё меояд.

ГӢРЗОД گورزاد ниг. гӢрзо.

ГӢРИДА گوریده ошuftаву парешон, дарҳам рафта, дарҳам гиреххӯрда.

ГӢРИДАН گوریدن дарҳам рафтан, гирех хӯрдан, тобида шудан.

ГӢРИСТОН گورستان ҷои қабрҳо, қабристон; гӢристон қардан қиноя аз хароб гардонидан, харобазор қардан ҷоеро.

ГӢРӢ گورى мансуб ба гӢр I.

ГӢРКАН گورکن ниг. гӢрков.

ГӢРКАНӢ گورکنی ниг. гӢрковӣ.

ГӢРКОВ گورکاو он ки барои дафн қардани мурдаҳо гӢр меконад, гӢркан.

ГӢРКОВАК گورکاوک зоол. лошакӯр, ҳайвони мурдакӯр, ки қабри навро меконад.

ГӢРКОВӢ گورکاوӣ амали гӢрков, гӢр кофтан, гӢрканӣ.

ГӢРМОНАНД گورمانند монанди гӢр; мисли гӢр тангу торик.

ГӢРОБ گوراب 1. ниг. гӢроба. 2. сароб.

ГӢРОБА گورابه кит. 1. гунбазе, ки дар сари қабрҳо месозанд. 2. номи даҳмаи падару бобоҳои Рустам.

ГӢРОГӢР گورگور босуръат, тунд, тез.

ГӢРОН(И)ДАН گورانندن//گورانيدن 1. дафн қардан, ба хок супурдан, гӢр қардан (мурдаро). 2. бо чизе пӯшондан, зери хок қардан; бо чизе пур қардан (чуқуриеро, гореро, шикоферро).

ГӢРПУШТА گورپشته пуштае, ки дар болои гӢр мекунад.

ГӢРСУМ گورسم 1. ҳайвоне, ки сумаш монанди

суми гӢрхар аст. 2. маҷ. тездав, даванд.

ГӢРСӢХТА گورسخته таҳқ. нобакор, лаънатӣ (дар мавриди изҳори норозигӣ аз касе дар ҳаққи ӯ чун дашином гуфта мешавад).

ГӢРХАР گورخر зоол. ҳайвони тоқасум аз хонаводаи аспзотҳо, ки дар қадим шикор қарда, гӯшташро меҳӯрдаанд, хари ёбой, қулон.

ГӢРХОНА گورخانه қабр, мақбара, сағона; даҳма.

ГӢРӢҒЛИСАРО گوروغلیسرا ниг. гӢрӯғлиҳон.

ГӢРӢҒЛИХОН گوروغلیخوان сарояндаи суруду достонҳои ҳамосии халқии «ГӢрӯғлӣ».

ГӢРӢҒЛӢ گوروغلی достони ҳамосии халқӣ.

ГӢРЧАШМ گورچشم дорои чашмҳои калони монанди чашмҳои гӢр.

ГӢРШИКАН گورشکن он ки гӢр мекушояд ва дуздӣ мекунад, гӢрков.

ГӢСОЛА گوساله 1. бачаи гов, насли то шашмоҳаи гов. 2. маҷ. бачаи нодон, бефаросат; қаллаи гӢсола ниг. қалла; гӢсолаи шуданӣ аз пояш маълум (зарб.) ояндаи одами ҷавон аз рафтор ва саъю кӯшишаш зоҳир мегардад; гӢсолаи мо пир шуду гов нашуд (мақ.) дар ҳаққи шахси ба синну сол қалон, вале ноӯҳдабарову ношуд гуфта мешавад; гӢсолаҳо гов шаванд, ҷигарҳо хун шаванд (зарб.) тарбияи бача қори осон нест (дар мавриди таъкид қардани душвории тарбияи ҷавонон мегӯянд); гов ки омад, гӢсола аз ҷояш меҳезад (мақ.) қалонсолонро ҳурмат қардан лозим аст.

ГӢСОЛАБОН گوساله بان он ки гӢсола мепояд, гӢсолапой.

ГӢСОЛАБОНӢ گوساله بانی нигоҳубини гӢсолаҳо, гӢсолапойӣ.

ГӢСОЛАМИЗОҶ گوساله مزاج маҷ. қамфаҳм, бефаросат.

ГӢСОЛАПАРАСТ گوساله پرست говпараст, касе, ки оини гӢсолапарастист.

ГӢСОЛАПАРАСТӢ گوساله پرستی говпарастӣ, амали гӢсолапарастӣ.

ГӢСОЛАЧАШМ گوساله چشم он ки чашмаш

мисли чашми гӯсола барчааста ва калон аст.

ГӢСПАНД *گوسپند* *ниг.* гӯсфанд.

ГӢСПАНДКУШОН *گوسپندکشان* *кит.* иди кур-бон, иди азҳо.

ГӢСФАНД *گوسفند* ҳайвони алафхӯри хонагии мансуби чуфтсумҳо, ки барои гӯшт, равған, пӯст, пашм ва шир парвариш мекунад; **гӯсфанди бӯрдоқӣ** гӯсфанди фарбеҳ, гӯсфанди парворӣ; **гӯсфанди кароқӯлӣ** гӯсфанди зоти дуруштпашм, ки пӯсти барраи он арзиши зиёд дорад; **гӯсфанди хисорӣ** зоти маҳаллии гӯсфанди калони думбадор; **гӯсфанди чорӣ** гӯсфанди чорсола; **соли гӯсфанд** номи соли ҳаштуми силсилаи солгардонии мӯлчар; **гӯсфанди ба пой худ омада** чизи муфт ва бемехнат ба даст даромада.

ГӢСФАНДБОН *گوسفندان* он ки гӯсфанд бонӣ мекунад, гӯсфандпой, касе, ки ба бонӣ кардан ва чаронидани гӯсфандон машғул аст, рамабон.

ГӢСФАНДБОНӢ *گوسفندبانی* амали гӯсфандбон, рамабонӣ.

ГӢСФАНДВОР *گوسفندوار* 1. мисли гӯсфанд, монанди гӯсфанд. 2. *мач.* ҳалиму гапдари.

ГӢСФАНДДОР *گوسفنددار* *ниг.* гӯсфандпарвар.

ГӢСФАНДДОРӢ *گوسفندداری* *ниг.* гӯсфандпарварӣ.

ГӢСФАНДӢ *گوسفندی* мансуб ба гӯсфанд; **пӯстии гӯсфандӣ** пӯстии аз пӯсти гӯсфанд дӯхташуда.

ГӢСФАНДПАРВАР *گوسفندپرور* парва-ришкунандаи гӯсфанд, коргар ва мутахас-сиси гӯсфандпарварӣ.

ГӢСФАНДПАРВАРӢ *گوسفندپروری* соҳаи чорводорӣ, ки бо парвариши гӯсфандон машғул аст.

ГӢСФАНДТАРОШ *گوسفندتراش* он ки пашми гӯсфандро метарошад.

ГӢСФАНДТАРОШӢ *گوسفندتراشی* тарошидани пашми гӯсфанд, кори тарошидани пашми гӯсфанд; **кайчии гӯсфандтарошӣ**.

ГӢСФАНДХОНА *گوسفندخانه* ҷои нигоҳ доштани гӯсфанд, оғили гӯсфанд.

ГӢСФАНДЧАРОНӢ *گوسفندچرانی* чаронидани гӯсфанд, ба чаро бурдани гӯсфанд, ҷӯпонӣ.

ГӢСФАНДЧАЛЛОБ *گوسفندجلاب* касе, ки ба нархи арзон гӯсфанд харида, қимат мефурӯшад.

ГӢСФАНДЧАЛЛОБӢ *گوسفندجلابی* амал ва шуғли гӯсфандчаллоб.

ГӢШ **I** *گوش* узви шунавоии инсон ва ҳайвон, узви ҳисси сомеа, ки дар сар воқеъ аст; **гӯш кар шудан** кор накардани узви шунавой, шунида натавонистан; **гӯш андохтан** а) сухан шунидан; ба гапи касе диққат додан; б) *ниг.* **гӯш додан**; **гӯш вазнин шудан** суст шудани қувваи шунавой, андак кар шудан; **гӯш додан // гӯш кардан** а) шунидан, истимоъ намудан, гӯш андохтан ба гапи касе; б) гуфта ва фармудаи касеро қабул кардан, ба гапи касе даромадан, аз рӯи гуфтаи касе амал кардан; **гӯш доштан** гапи касеро шунидан, ба сухани касе тавачҷӯх намудан; **гӯш сих кардан** вақти пай бурдани хавфе гӯшҳои худро чун сих рост кардани ҳайвонот (*мас.*, *хар*); бимеро хис карда хушёр истодан; **гӯш сих шудан** *тарзи мафъули* **гӯш сих кардан**; **гӯш тасфидан** сурх ва гарм шудани гӯшҳои касе, ки гӯё аз ғайбат кардани ӯ ё зикри номи ӯ рӯй медодааст; **гӯш ба даҳони касе дӯштан** сухани касеро бодикқат шунидан; **гӯш ба тарафе рост кардан** омодаи шунидани сухане шудан; **гӯш ба фармони касе будан** ба шунидани ҳарфи касе тайёр будан; ба иҷрои фармони касе омода будан, мутеъ будан; **гӯш ба кимор будан** бесаброна мунтазири шунидани хабаре будан; **гӯши касеро тофтан** а) танбеҳ додан, гӯшмол додан; б) касеро барои фош кардани сирре ё нагуфтани сухане таъкид кардан; **гӯши касе ҷеғ задан** дар гӯши касе худ аз худ шунида шудани садое; **гӯшу майнаи касеро осуда мондан** касеро бо гапи бисёр гаранг накардан; **гӯшу чашми касе шудан** ба ҷои касе коре ё чизеро назорат карда истодан; **гӯшу хуш ба касе будан** ниҳоят бо диққат шунидани ҳарфи касе; **аз гӯш набаровардан** аз ёд набаровадан, фаромӯш накардан; **аз ин гӯш даромада аз он гӯш баромада рафтан** сухани шунидаро дар ёд нигоҳ надоштан, зуд фаромӯш кардан (*хусусан панду насиҳатро*); **ба гӯш гирифтан** дар хотир нигоҳ доштан, фаромӯш накардан; **ба гӯш расидан** шунида шудани хабаре, овозае; **ба гӯши касе расондан** *тарзи бавосита* **ба гӯш расидан**; шунавондан,

чизеро хабар додан ба касе; **ба гӯши касе** **гуфтан** гӯшакӣ гап задан ба касе; **ба гӯши касе хондан** а) ба касе хабар додан, касеро огоҳонидан аз чизе; б) ба касе чизеро талқин кардан; **ба гӯши худ бовар накардан** ба шунидани худ эътимод накардан; аз сухани касе ҳайрон шудан; **гап ба гӯш надаромадан** ба гапи касе гӯш наандохтан; ба панду насихати касе эътино накардан; **дар гӯш доштан** фаромӯш накардан, аз ёд набаровардан (*сухане ё пандеро*); **саропо (сар то по) гӯш шудан // ҳама тан гӯш гардидан** бо диққати тамои шунидан (*сухани касеро*); **девор муш дорад, муш-гӯш (зарб.)** эҳтиёт шуда гап задан лозим аст, ки касе нашунавад.

ГӢШ II **گوش** номи рӯзи чордахуи ҳар моҳи шамсӣ, ки эронӣни қадим онро чашн мегирифтан.

ГӢША **گوشه** 1. кунҷ, зовия; канор, канора, нӯги ҷое ё чизе: **гӯшаи биёбон, гӯшаи хона, гӯшаи холӣ; гӯшаи чашм** а) кунҷ ё қирраи чашм; б) *киноя аз* нигоҳи номаълумона; **гӯшаву канор** ҳама тараф, ҳама ҷо; ҷоҳои дуру наздик. 2. ҷои хилват, ҷои аз назари мардум дур; **гӯша гирифтан** гӯшанишин шудан, хилват гузидан, худро ба канор гирифтан 3. гӯшпӯшонаки телпак, гӯшак; **гӯшаи саломат** ҷои аз бало дури осуда, ҷои амн; **ба гӯшаи нокомӣ афтодан** бекасу танҳо дар яъсу навмедӣ ва маҳрумият зиндагӣ кардан.

ГӢШАГИР **گوشه گير** *ниг.* гӯшанишин.

ГӢШАГИРӢ **گوشه گيري** *ниг.* гӯшанишинӣ.

ГӢШАГӢ **گوشگي** *марбут ба* гӯша, канорӣ.

ГӢШАДОР **گوشه دار** дорои гӯша, соҳиби гӯша, богӯша.

ГӢШАК **گوشک** 1. дастаи ягон зарф ё асбоб барои дошта бардоштан ё ба ҳаракат даровардани онҳо; гӯшаки радио. 2. *мус.* ҷузъи асбоби мусиқии торист, ки дар сари дастаи он воқеъ буда, тор ба он печонида мешавад: **гӯшаки дутор, гӯшаки танбӯр**. 3. қисми олате, ки ба гӯш монда, садоро мешунаванд: **гӯшаки телефон**. 4. гӯшпӯшонаки телпак.

ГӢШАКАШ **گوشه کش** 1. кашандаи зех, зехкаш, камонкаш. 2. *мач.* нишонгир, тирандоз.

ГӢШАКАШӢ **گوشه کشي** 1. зехкашӣ, камонкашӣ. 2. *мач.* нишонгирӣ, тирандозӣ.

ГӢШАҚДОР **گوشکدار** гӯшақдошта, дорои гӯшак: **зарфҳои гӯшақдор, телпаки гӯшақдор**.

ГӢШАКӢ **گوشکي**: **суханони гӯшакӣ** суханҳои оҳиста ба касе нашунавонида гуфташуда; гапҳои пинҳонӣ гуфташуда; **гӯшакӣ гап задан // гӯшакӣ кардан** оҳиста ба гӯши якдигар сухан гуфтан, ба дигарон нашунавонида гап задан, пичир-пичир кардан.

ГӢШАНИШИН **گوشه نشين** аз одамон дуршуда, узлатгузин, хилватнишин.

ГӢШАНИШИНӢ **گوشه نشيني** дур гаштан аз одамон, кунҷнишинӣ, хилватнишинӣ, канорагирӣ.

ГӢШАПАЙМО **گوشه پيما** *ниг.* зовиясанҷ.

ГӢШБАҚИМОР **گوشه بقمار** интизори шунидани хабаре; боэҳтиёт, ҳушёр; гӯшбақимор нишастан.

ГӢШБАНД **گوشيند** 1. василае, ки ба гӯш мебарданд, ё бо он гӯшро маҳкам мекунад, то хунук нахӯрад. 2. он чи ба гӯш меовезанд.

ГӢШБИСТАР **گوش بستر** 1. *кит.* гӯшқалон. 2. номи шахси афсонавие аз Бобул, ки гӯшҳои қалон дошта, як гӯшаширо бистар, дигареро кӯрпа карда меҳобидааст ва гӯё дар вақти гирифтани Бобул Искандар бо ӯ вохӯрдааст.

ГӢШБУР **گوش بر** *мач.* фиребгар, қаллоб.

ГӢШБУРИДА **گوش بریده** (ҳайвони) гӯшаш буридашуда: **саги гӯшбурида**.

ГӢШБУРӢ **گوش بري** *мач.* амали гӯшбур, фиребгарӣ, қаллобӣ.

ГӢШВАЗНИН **گوشه وزين** он ки гӯшаш хуб намешунавад, дорои заъфи шунавой; кар.

ГӢШВАЗНИНӢ **گوشه وزيني** кам шудани ҳисси шунавой, ки дар натиҷаи он дарки нутқ душвор мегардад, қарӣ.

ГӢШВОН **گوشه وان** *мач.* ниғаҳдоранда, муҳофиз, посдор, ниғаҳбон.

ГӢШВОНӢ **گوشه واني** *мач.* ниғаҳбонӣ, посдорӣ.

ГӢШВОР *گوشوار* *ниг.* гӢшвора.

ГӢШВОРА *گوشواره* асбоби зинат, ки ба гӢш меовезанд, ҳалқа, овеза.

ГӢШВОРАК *گوشوارک* *ниг.* гӢшвора.

ГӢШГАРОН *گوش گران* *ниг.* гӢшвазнин.

ГӢШГАРОНИ *گوش گرانی* *ниг.* гӢшвазнинӣ.

ГӢШГИР *گوش گیر* *мач.* озордиҳанда ва азияткунанда.

ГӢШГУЗОР *گوش گذار* ба гӢш расонанда; гӢшрас; гӢшгузор овардан гӢшрас овардан, гӢшрас кардан.

ГӢШДАРД *گوش درد* дарди гӢш; бемории гӢш.

ГӢШДАРОЗ *گوش دراز* 1. дорои гӢши дароз. 2. *мач.* хар, дарозгӯш.

ГӢШДАРОЯК *گوش درایک* кирми ҳазорпо, гӢшхазак.

ГӢШДИҲАНДА *گوش دهنده* *сифати феълии* *замони ҳозира аз гӢш додан*; он ки мешунавад, шунаванда.

ГӢШДОР *گوش دار* 1. он ки гӢш дорад, дорои гӢш. 2. гӢшдиҳанда, шунаванда, мустамеъ. 3. муҳофиз, посбон.

ГӢШЗАД *گوش زد* ёдоварӣ, гӢшрас, хотирнишон, хотиррасон; тазаккур; **гӢшзад кардан** гӢшрас кардан, хотиррасон намудан, тазаккур додан; огоҳ кардан бо сухан.

ГӢШИДА *گوشیده* *сифати феълии* *замони гузашта аз гӢшидан*; маҳфуз, ҳифзшуда.

ГӢШИДАН *گوشیدن* 1. *кит.* шунидан, гӢш кардан. 2. ҳифз кардан, нигоҳ доштан.

ГӢШИ *گوشی* *ниг.* гӢшак.

ГӢШКАЛОН *گوش کلان* он ки гӢшаш калон аст; *ниг.* гӢшбистар.

ГӢШКАР *گوش کر* кар, ношунаво, гӢшвазнин.

ГӢШКАРКУНАНДА *گوش کر کننده* *сифати феълии* *замони ҳозира аз гӢш кардан*; садои бисёр баланди ба гӢш нофорам.

ГӢШКАШАК *گوش کشک* гӢшро кашида азият додан, гӢшкашӣ.

ГӢШКАШӢ *گوش کشی* гӢш кашидан, гӢшкашак кардан.

ГӢШКАШОН *گوش کشان* *феъли ҳол аз гӢш кашидан* дар ҳоли кашида шудани гӢш.

ГӢШКОВАК *گوش کاوک* 1. чӯбчаи махсуси ба нӯғаш пахтапечонида барои тоза кардани гӢш, гӢштозакунак. 2. *тиб.* милачаи филизӣ барои тоза кардани гӢш аз чирк.

ГӢШМОЛ *گوش مال* 1. гӢшро печутоб додан, гӢш молидан. 2. танбеҳ, ҷазо, таъдиб; **гӢшмол додан** танбеҳ кардан, ҷазо додан.

ГӢШМОЛАК *گوش مالک* *ниг.* гӢштобак.

ГӢШМОЛӢ *گوش مالی* 1. молиш додани гӢш. 2. *мач.* ҷазо, танбеҳ.

ГӢШМОНАК *گوش مانک* ба гӢш дошта мешудагӣ, ба гӢш гузошташаванда (*барои шунидан*): **гӢшмонаки радио**.

ГӢШМОҲӢ *گوش ماهی* 1. пӯшиши сипармонанди як навъ ҷонвари бесутунмӯҳраи обӣ, ғилофи садаф. 2. садаф. 3. *кҳн.* пиёлаи майкашӣ.

ГӢШНАВОЗ *گوش نواز* форама ва дилнишин, хушоҳанг: **овози гӢшнавоз, садои гӢшнавоз**.

ГӢШНОШУНИД *گوش ناشنید* *ниг.* гӢшношунда.

ГӢШНОШУНИДА *گوش ناشنیده* ба гӢш нарасида, шуниданашуда; ғайриодӣ, ғайримуқаррарӣ: **кори гӢшношунда**.

ГӢШОВЕЗ *گوش آویز* *ниг.* гӢшвора.

ГӢШОГӢШ *گوشاگوش* гӢш ба даҳон, гӢшакӣ кардан.

ГӢШОНА *گوشانه* 1. *кит.* гӯша, канор. 2. *гуфт.*, *мач.* таъна, маломат; **гӢшона задан** таъна кардан касеро барои коре.

ГӢШОҲАНГ *گوش آهنگ* *ниг.* ҳазорпо.

ГӢШПАЙВАНД *گوش پیوند* форама, хушоҳанг, дилнишин.

ГӢШПАҲН *گوش پهن* дорои гӢшҳои паҳн.

ГӢШПЕЧ I *گوش پیچ* рӯймоле, ки барои муҳофизати гӢш аз сармо ба сар мепечонанд.

ГӢШПЕЧ II گوشت پيچ *кит.*, *ниг.* гӢшмол.

ГӢШРАС گوشت رس *ниг.* гӢшзад; гӢшрас кардан ба ёди касе овардан; огоҳонидан.

ГӢШРӮЗ گوشت روز *ниг.* гӢш II.

ГӢШСИХ گوشت سيخ гӢшбақимор, омода, омодаи шикор.

ГӢШТ گوشت 1. ҷисми мулоими сурхранги рӯи устухонҳо ва зери пӯсти инсон, ҳайвонот ва парандагон: гӢшти гов, гӢшти гӯсфанд, гӢшти гӯсола, гӢшт гирифтани, гӢшт фуруҳтан, гӢшт хӯрдан; гӢшти бирён гӢшти дар равшан бирёншуда; гӢшти лаҳм гӢшти беустухони мулоим; гӢшти саҳт гӢшти пайдори саҳт; гӢшти яхӣ гӢшти пухтаи сардшуда. 2. ҷои мулоими мева ва растаниҳои полизӣ мисли харбуза ва тарбуз; $\diamond$ гӢшт пайдо кардан тани касе гӢшт гирифтани, андаке фарбеҳ шудан; аз гӢшт фурумадан, гӢшти бадани худро бой додан лоғар шудан; курта-курта гӢшт гирифтани ниҳоят хурсанд шудан, ба худ болидан; гӢшти хару дандони сағ дар мавриди ба ҳам дарафтодани ду одами бад меғунд; монанди гӢшту устухон (нохун) ба ҳам хеле наздик ва қарин.

ГӢШТБИРӢН گوشت بريان гӢшти дар равшан бирёнкарда, қабоб.

ГӢШТБӮРДА گوشت برده *ниг.* гӢштпора.

ГӢШТДОР گوشت دار гӢштдошта, гӢштнок, *ниг.* гӢштин II.

ГӢШТДОРӢ گوشت داري гӢштнокӣ, фарбеҳӣ: гӢштдории бадан.

ГӢШТЕЗ گوشت تيز дорои шунавоии қавӣ, гӢшсих.

ГӢШТЕЗӢ گوشت تيزي гӢштез будан, қудрати шунавоии хуб доштан.

ГӢШТИГИР گوشتي گير *ниг.* гӢштингир.

ГӢШТИГИРӢ گوشتي گيري *ниг.* гӢштингирӣ.

ГӢШТИН I گوشتين *ниг.* гӢштингирӣ: гӢштин гирифтани.

ГӢШТИН II گوشتين 1. гӢштнок, гӢштдор, аз гӢшт пухташуда: хӯроки гӢштин. 2. сергӯшт, фарбеҳ: бадани гӢштин.

ГӢШТИНГИР گوشتين گير ки гӢштин мегирад; варзишгар дар бозии гӢштингирӣ, паҳлавон.

ГӢШТИНГИРӢ گوشتين گيري *варз.* навъи варзиш, ки иборат аз зӯрозмории ду ҳариф барои ғалтонидани якдигар аст, гӢштӣ: гӢштингирии тарзи миллий, гӢштингирии тарзи озод, мусобикаи гӢштингирӣ.

ГӢШТИОДАМХӮР گوشت آدم خور 1. хунхӯр, ваҳшӣ. 2. маҷ. одамхӯр.

ГӢШТӢ I گوشتي *ниг.* гӢштин I ва гӢштингирӣ.

ГӢШТӢ II گوشتي *ниг.* гӢштин II.

ГӢШТКӮБ I گوشت كوب *ниг.* гӢшткӯбак.

ГӢШТКӮБӢ II گوشت كوبی кӯфтани гӢшт; майда кардани гӢшт.

ГӢШТКӮБАК گوشت كوبک кӯбаи ҷубин барои кӯфта мулоим кардани гӢшт пеш аз пухтан.

ГӢШТҚИМА گوشت قيمه гӢшти қима, гӢшти кӯфта, қима, ғелак.

ГӢШТҚИМАКУНАК گوشت قيمه کنک асбоби махсус барои қима кардани гӢшт: гӢшт-қимакунаки барқӣ, гӢштқимакунаки дастӣ.

ГӢШТНОК گوشتناк *ниг.* гӢштин II.

ГӢШТОБ گوشتاب оби гӢшти ҷӯшонидашуда, обгӯшт; оби шӯрбо.

ГӢШТОБА گوشتابه *ниг.* гӢштоб.

ГӢШТОБАК گوشتابک бозии бачаҳо, ки дар он гӯши бачаи бозибохтаро гирифта мекашанд.

ГӢШТОВАР گوشت آور маҷ. фарбеҳ, гӢштдор.

ГӢШТОЛУД گوشت آلود гӢштӣ: лабҳои гӢштолуд.

ГӢШТПОРА گوشت پاره пораи гӢшт, бурдаи гӢшт.

ГӢШТФӮРӮШ گوشت فروش он ки гӢшт мефурӯшад, қассоб.

ГӢШТФӮРӮШӢ گوشت فروشي 1. қасбу кори гӢштфурӯш, қассобӣ. 2. ҷои фурӯши гӢшт, дӯкони қассобӣ.

ГӢШТХОР گوشت خوار 1. *ниг.* гӢштхӯр. 2.

хайвонҳои дарандае, ки барои баҳои насли худ ҷонварони дигарро шикор карда меҳӯранд.

ГӮШТХОРӢ گوشتخواری *ниг.* гӯштхӯр.

ГӮШТХӮР گوشتخور гӯштхӯранда, бисёр истеъмолкунандаи гӯшт; он ки гӯшт хӯрданро дӯст медорад.

ГӮШТХӮРӢ گوشتخوری *исми амал аз* гӯшт хӯрдан; бо иштиёқ истеъмол кардани гӯшт.

ГӮШФИЛ گوشفیل *бот.* гиёҳи алафӣ, поё ва ороишӣ зинатӣ аз хонаводаи шайпурӣ, ки гули қаҳва ё бунафшранг дорад.

ГӮШХАЗАК گوش خزک *ниг.* гӯшдарояк.

ГӮШХАРОШ گوش خراش овозе, ки боиси озори гӯш мешавад, садои нофораи.

ГӮШХЕЗ گوش خیز *ниг.* гӯшхезак.

ГӮШХЕЗАК گوش خیزک *зоол.* хашароти хурде бо танай ғафсу нарм ва пӯсти сахт, ки дар обу ҳавои намноку гарм зиндагӣ мекунад.

ГӮШХОНА گوشخانه *биол.* мавзеи ҷойгир шудани гӯш, суфраи гӯш.

ГӮШХОР گوشخار абзоре, ки ба василаи он гӯшро меҳоранд.

ГӮШШӮӢ گوششویی *тиб.* шуста тоза кардани гӯш.

ГӮШШӮӢ گوششویی *тиб.* василае дар тиб, ки ба воситаи он пизишкон даруни гӯшро шустушӯ ва тоза мекунанд.

ГӮЯНДА گوینده *сифати феълии замони ҳозира аз* гуфтан. 1. суханкунанда, сухангӯӣ, гапзананда; нattoқ. 2. қиссагӯӣ, афсонагӯӣ, нақлкунанда, ривояткунанда, ровӣ. 3. сароянда, ҳофиз. 4. *мач.* зане, ки дар азоҳо овоз меандозад, навҳагар.

F

F ҳарфи панҷуми алифбои ҳозираи тоҷикӣ; дар алифбои арабиасоси тоҷикӣ ҳарфи ғайн (غ); дар ҳисоби абҷад ба адади 1000 баробар аст.

ҒАБҒАБ *а.* غغب *гӯшти барҷастаи зери манаҳ, бағбаға.*

ҒАБҒАБА *а.* غغبه *ниг. ғабғаб.*

ҒАБҒАБДОР *а.* غغبدار *1. дорои ғабғаб. 2. маҷ. худписанд, мутаккабир.*

ҒАБИН *а.* غبين *кит. фиребхӯрда дар харидуфурӯш, мағбун.*

ҒАБӢ *а.* غبى *кит. кундзехн, бефаҳм, аҳмақ, нодон.*

ҒАБН *а.* غبن *кит. 1. зарару зиён (дар харидуфурӯш). 2. афсӯс, дарег.*

ҒАБОВАТ *а.* غباوت *кит. кундзехнӣ; гӯлӣ, нодонӣ, сафоҳат.*

ҒАБОЗА *а.* غبازه *1. ниг. говрона. 2. навда ё химчаи дароз.*

ҒАБРО(Ъ) *а.* غبرا(ء) *1. замин. 2. кит. муаннаси ағбар (ғуборолуд, гардолуд).*

ҒАБРОӢ *а.* غبرائى *хокӣ, хокранг, хоколуд.*

ҒАБУҚ *а.* غبوق *шароби шомгоҳӣ; муқоб. сабӯҳ.*

ҒАВ//ҒОВ *а.* غاو//غو *чӯб ё оҳани дароз, ки барои бастанӣ сари роҳи рафтуомад ё даромадгоҳи ҷое насб карда шудааст, шлагбаум; ғави симхорӣ ғаве, ки аз симхор сохта шудааст; ғав партофтан ғав сохтан.*

ҒАВ *II* *а.* غو *кит. овози бисёр баланд, наъра, бонги саҳт.*

ҒАВБАНДӢ *а.* غوبندى *1. ғав бастан, ғав партофтан. 2. маҷ. монёш шудан, роҳи чизеро бастан; ғавбандӣ кардан сари роҳи чизеро гирифтан.*

ҒАВВОС *а.* غواص *1. ғӯтазананда ба зерӣ об (барои баровардани садаф, марворид ва ғ.); оббозе, ки дар зерӣ об кореро иҷро мекунад; ғаввос фурувардан ба об даровардани ғаввос барои кофтукови чизе. 2. парандае шабеҳи мурғобӣ бо болҳои кӯтоҳ, пари нарма, ангуштони дароз ва думи бисёр кӯтоҳ, ки дар об шино мекунад ва ғӯта мезанад; мурғи ғаввос.*

ҒАВВОСӢ *а.* غواصى *ғаввос будан; амали ғаввос; ғаввосӣ кардан шуғлу амали ғаввосро иҷро кардан.*

ҒАВВОСОҶА *а.* غواصانه *монанди ғаввос, ғаввосвор.*

ҒАВҒО *а.* غوغا *1. садоҳои баланди издиҳомӣ мардум; сару садо, ҳаёҳу, фарёду фиғон; ғалоғула, мағал. 2. фитна; мочаро, ғавғои дурӯғ сару садои бардурӯғ; шӯру ғавғо ошӯбу ҳаяҷон; доду фарёд; ғавғо бардоштан а) доду фарёд кардан, чанҷол кардан; б) балво барпо кардан; ғавғо кардан доду фарёд кардан, мағал бардоштан; шӯру ғавғо бардоштан а) доду фарёд кардан; чангу ҷидол кардан; б) ошӯбу балво барпо кардан; шӯру ғавғо кардан ниг. шӯру ғавғо бардоштан; дар шӯру ғавғо шудан доду фарёд бардоштан; чангу чанҷол кардан; ◇ ба сар ғавғоҳо афтодан (фитодан) дучори мочароҳо шудан; мусибатҳоро аз сар гузаронидан.*

ҒАВҒОГАР غوغاگر ошӯбгар, балвогар, ғавғо-
кунанда.

ҒАВҒОСОЛОРӢ غوغاسالارى вазъе, ки дар он бо
сабабҳои табиғотӣ дар бораи чизе ғавғо ва
сару садои дурӯғин барпо мекунанд, то
ҳақиқатро аз аҳли чомеа пинҳон намоянд.

ҒАВҒОТАЛАБ غوغاطلب ошӯбгар, балвогар,
ғавғогар.

ҒАВӢ ا. غوى кит. гумроҳ, навмед.

ҒАВОДӢ غواډى кит., ҷ. ғадият, абрҳои
бомдодӣ.

ҒАВОМИЗ ا. غوامض кит. 1. ҷ. ғомиз, ғомиза. 2.
суханҳои печида ва мушқил, нуктаҳои бо-
риқи пӯшидамаъно.

ҒАВОЯТ ا. غوايت кит. гумроҳӣ; навмедӣ.

ҒАВР ا. غور 1. диққат, тааммул; мулоҳиза, ан-
деша; баррасӣ. 2. кит. чуқурӣ, умқ, қаъри
ҳар чиз. 3. маҷ. умқ ва чуқурии маъноӣ чизе;
ҳақиқат ва моҳияти чизе; ғаври ашқол
моҳият ва ҷӣ будани шаклҳо, суратҳо; ғавру
ғоят ҳақиқат ва моҳияти ҳар чиз.

ҒАВС I ا. غوث кит. он ки дасти ёрӣ дароз ме-
кунад, дастгир, фарёдрас.

ҒАВС II ا. غوص кит. 1. ғӯта задан дар об, фуру
рафтан дар об. 2. маҷ. амиқ андеша рондан,
ба фикр фуру рафтан, тааммуқ кардан.

ҒАВЧӢБ غوچوب ғаве, ки аз ҷӯб сохта шудааст;
муқ. ғав.

ҒАВШОД غوشاد кҲн. ҷои шабгузаронии чор-
поён, ки чор тарафаш ихота карда шудааст;
кӯтан.

ҒАД ا. غد кит. фардо, пагоҳ.

ҒАДАНГ غدنڭ кит. кундзехн, аҳмак, нодон.

ҒАДВ ا. غدو кит. субҳ, бомдод.

ҒАДДОР ا. غډار 1. ниҳоят ғадркунанда, бе-
вафо, паймоншикан, хиёнаткор. 2. маккор,
ҳилагар: дузди ғаддор, душмани ғаддор.

ҒАДДОРӢ غډارى 1. хиёнаткорӣ, аҳдшиканӣ. 2.
маккорӣ, ҳилагарӣ.

ҒАДДОРОНА غډارانه 1. хиёнаткорона, аҳд-
шиканона. 2. маккорона, ҳилагарона.

ҒАДИР ا. غدير кит. толоби оби борону сел;
кӯл.

ҒАДОИР ا. غډائر кит., ҷ. ғадир. 1. обгирҳо 2.
мӯҳи бофта, гесувон.

ҒАДР ا. غدر кит. 1. бевафой, аҳдшиканӣ; хиё-
нат, чафо. 2. ҳила, макр, фиреб; касди ғадр
кардан нияти хиёнат кардан. 2. ҳила, тазвир,
фиреб, макр.

ҒАДУД ا. غدود биол. узвҳои ҳайвонот ва одам,
ки моддаҳои махсуси ҷудокардашон
(гармонҳо, луоб, арақ ва ғ.) дар фаъолиятҳои
гуногуни физиологӣ ва ҷараёнҳои биохимия-
вии бадан иштирок мекунанд; ғудда:
ғадуди зерӣ меъда, ғадудҳои тарашшӯҳи
дохилӣ; аз гов ғадуд (мақ.) ҳиссаи хеле кам
ва ночиз аз чизи калоне, аз бисёр андаке;
муқ. аз хирс мӯе.

ҒАДУДДОР غډوددار ғадуддошта, дорои ғадуд;
бофтаҳои ғадуддор бофтаҳое, ки дорои
ғадуданд.

ҒАДУДӢ غډودى мансуб ба ғадуд.

ҒАДУДЧА غډودچه ғадуди хурд, ғуддача.

ҒАЖ غژ кит. гавак кашидан, ҳазидан бо зӯри
дасту зону.

ҒАЖГОВ غژگاو ниг. қутос.

ҒАЖ-ҒАЖ غژغژ калимаи тақлиди овози бу-
ридан ё пайваста ба ҳам расидани чизе; са-
дои кушода-пӯшида шудани дари кӯҳна.

ҒАЖД غژد гуфт. чирк, ифлосӣ; касиф, олуда.

ҒАЖЖАС غژس ниг. ғаж - ғаж.

ҒАЖИДАН غژيدن гежидан, ҳазидан, гавак
кашидан.

ҒАЗАБ ا. غضب хашм, қаҳр, оташинӣ: аз ғазаб,
аз шиддати ғазаб, аз ғояти ғазаб; бо ғазаб
хашмгинона, ғазаболуд; ғазабӣ халқ // қаҳру
ғазабӣ халқ хашму эътирози халқ; ғазабӣ
касери овардан ниг. ба ғазаб овардан; ғазабӣ
касе омадан ниг. ба ғазаб омадан; аз ғазаб
дандон хоидан аз шиддати хашму ғазаб
дандонхоро ба ҳам соиш дода садо баро-
вардан, дар ниҳояти хашму ғазаб будан; аз
ғазаб фурумадан хашмро фуру нишондан,
ғазабӣ худро таскин додан; ба ғазаб овардан
хашмгин кардан, ғазабнок кардан; ба ғазаб

омадан // дар ғазаб шудан ғазабнок шудан, хашмгин шудан, қаҳри касе омадан; оташин шудан; ◇ оташи ғазаби касеро паст кардан (фурӯ нишондан) касеро аз ғазаб фурувардан, хашми касеро бартараф кардан; оташи ғазаби касе паст шудан аз ғазаб фурумадан, бартараф шудани хашми касе; аз ғазаби Худо тарсидан аз бими бозхост андешидан, аз андешаи охират тарсидан; ба ғазаби Худо гирифтор шудан ба кайфар расидан, ба ҷазои Худо гирифтор шудан.

ҒАЗАБАНГЕЗ غضبانگيز *ниг.* ғазабовар.

ҒАЗАББОР غضب‌بار *нигоҳи ғазаббор* нигоҳе, ки аз он асари хашму ғазаб пайдост.

ҒАЗАБНОК غضب‌ناк хашмгин, оташин; *нигоҳи ғазабнок* нигоҳи хашмолуд; *ғазабнок кардан* ба хашму ғазаб овардан; *ғазабнок шудан* ба хашму ғазаб омадан, хашмгин шудан.

ҒАЗАБНОКӢ غضب‌ناکی хашмгинӣ, қаҳролудӣ, оташинӣ.

ҒАЗАБОВАР غضب‌آور он чи боиси хашмгинӣ мешавад, хашмовар.

ҒАЗАБОЛУД غضب‌آلود 1. ғазабнок, хашмогин, қаҳролуд. 2. бо ғазаб, хашмгинона, дар ҳолати хашмгинӣ.

ҒАЗАБОМЕЗ غضب‌آمیز хашмгинона: *ғазабomez гап задан*.

ҒАЗАВОТ *а.* غزوات *ҷ.* ғазо.

ҒАЗАЛ *а.* غزل 1. *адш.* яке аз навъҳои машҳури шеърест, ки маъмулан аз 5-12 байти дар як вазну қофия омада (*аа, ба, ва, га...*) иборат буда, мавзӯи асосии онро васфи ишқу ҷавонӣ, васлу ҳичрон *ва г.* ташкил медиҳад. 2. таронаи ошиқона, чома; *ғазал гуфтан* ғазал навиштан; *ғазал хондан // ғазал сурудан* таронаи ошиқона хондан; ◇ *байту ғазал гуфтан* гап-гап; қиссаи чизе.

ҒАЗАЛГӢӢ غزل‌گوی *исми амал аз ғазал гуфтан*; ғазалнависӣ, ғазалсарой.

ҒАЗАЛГӢӢ غزل‌گوی *гӯяндаи ғазал, ғазалнавис, ғазалсаро.*

ҒАЗАЛИЁТ *а.* غزليات 1. *ҷ.* ғазал. 2. маҷмӯаи ғазалҳои шоир.

ҒАЗАЛНАВИС غزل‌نويس *ниг.* ғазалгӯӣ.

ҒАЗАЛНАВИСӢ غزل‌نویسی *ниг.* ғазалгӯӣ.

ҒАЗАЛСАРО غزل‌سرا *ниг.* ғазалгӯӣ.

ҒАЗАЛСАРОӢ غزل‌سرائی *ниг.* ғазалгӯӣ.

ҒАЗАЛХОН غزل‌خوان 1. хонандаи ғазал; сарояндаи ғазал, сурудхон. 2. *ниг.* ғазал-хонон.

ҒАЗАЛХОНӢ غزل‌خوانی *исми амал аз ғазал хондан*; сурудхонӣ, сурудгӯӣ; *ғазалхонӣ кардан* сурудхонӣ кардан, суруд хондан.

ҒАЗАЛХОНОН غزل‌خوانان *феълӣ ҳол аз ғазал хондан*; ғазалхонда равон; сурудгӯён.

ҒАЗАНФАР *а.* غضنفر *кит.* 1. шер, асад. 2. *мач.* часур, шучоъ.

ҒАЗБОН *а.* غضبان *кит.* ғазабнок, хашмгин.

ҒАЗВ(А) *а.* غزو(ه) *ниг.* ғазо.

ҒАЗО *а.* غزا *д.* ҷанг дар роҳи дин, ҷиҳод.

ҒАЗОЗАТ *а.* غضاظت *кит.* 1. забунӣ, пастӣ, расвой. 2. зарар.

ҒАЗОЛ *а.* غزال *кит., ниг.* ғизол.

ҒАЗОЛА *а.* غزاله *кит.* 1. охубараи мода. 2. *мач.* офтоб; ◇ *ғазолаи фалак* офтоб.

ҒАЗОРАТ *а.* غزارات *кит.* фаровонӣ, бисёрӣ.

ҒАЗОТАЛАБ غزاطلب *д.* толиби ғазо, талабгори ғазо; ғазокунанда.

ҒАЙБ *а.* غيب 1. нопадид, нопадид; нопадидӣ, ғойбӣ; *дар ғайби касе // дар ғайбаш* вақти набудани касе, аз пушти касе. 2. *д.* макон ва олами барои инсон номаълум, ки аз он ҷо ба фариштаҳо ва пайамбарон ваҳй ва пайғом меомадааст (*ба ин маънӣ* «олами ғайб» ҳам мегӯянд); *аз ғайб а)* аз олами ғайб; *б)* *мач.* аз ҷои номаълум ва асрорангез; *илми ғайб* дониш оид ба ғайбдонӣ; ғайбдонӣ; *хизонаи ғайб* хазинаи ниҳонӣ; *ғайб задан* ногаҳон аз назар нопадид шудан; номаълум ғойб шудан, нест шуда рафтан.

ҒАЙБА *а.* غيبه *кит., кҳн.* 1. пулакҳои оҳану пӯлод, ки бар ҷавшан устувор мекарданд. 2. тиркаш; ҷаъба.

ҒАЙБАТ I *а.* غيبت [*аслаш ғийбат*] айби касеро дар ғайби ӯ гуфтан, бадгӯӣ дар ҳаққи шахси ғойб; *ба тариқи истиора:* *деги ғайбат дар ҷӯш буд*; *ғайбат кардан* дар набудани касе

дар ҳаққи ӯ бадгӯй кардан.

ҒАЙБАТ II *а.* غيبт ҳозир набудан; ҳузур на-
доштан, ғойб будан; **дар ғайбати ӯ** дар вақти
набудани ӯ, дар ғайби ӯ.

ҒАЙБАТГАР غيبتگر *ниг.* ғайбаткунанда.

ҒАЙБАТГОҲ غيبتگاه 1. макони ғайбат; ғай-
батхона. 2. ҷои ғойб шудан.

ҒАЙБАТГӢ (Ӣ) غيبتگو(ی) *ниг.* ғайбаткунанда.

ҒАЙБАТГӢӢ غيبتگو(ی) амали ғайбатгӢ; бадгӯй
кардан дар ғайби касе.

ҒАЙБАТДӢСТ غيبتدوست он ки ғайбат кар-
данро дӯст медорад, дӯстдори ғайбат.

ҒАЙБАТКУНАНДА غيبتکننده *сифати феълии*
замони ҳозира аз ғайбат кардан; он ки дар
набудани касе дар бораи ӯ бадгӯй мекунад,
ғайбатчӣ.

ҒАЙБАТХОНА غيبتخانه ҷое, ки мардуми
ғайбатгӯй ҷамъ шуда бошанд.

ҒАЙБАТЧӢ غيبتچی *ниг.* ғайбаткунанда.

ҒАЙББИН غيببين он ки ғайбро мебинад.

ҒАЙБГӢ (Ӣ) غيبگو(ی) *ниг.* ғайбдон.

ҒАЙБГӢӢ غيبگو(ی) *ниг.* ғайбдонӣ.

ҒАЙБДОН غيبدان донандаи асрори олами
ғайб; соҳибкаромат; пешгӯикунанда.

ҒАЙБДОНӢ غيبدانی дониستاني асрори олами
ғайб; пешгӯӣ.

ҒАЙБЗАДА غيبزده *сифати феълии замони гу-*
зашта аз ғайб задан; нопадидшуда, гумшу-
да.

ҒАЙБӢ غيبى 1. мансуб ба ғайб; атои ғайбӣ чизи
аз ғайб – ҷои номаълум омада. 2. *гуфт.* чизи
барои шахси ғойб нигоҳ дошташуда: **як**
табақ оши ғайбӣ.

ҒАЙБНАМО (Ӣ) غيبنامه(ی) *кит.* он ки асрори
ғайб ба ӯ зоҳир мегардад; **оинаи ғайбнамо**
оинае, ки гӯё тамоми асрори ғайбӣ дар он
намоён аст; *муқ.* **оинаи ҷаҳоннамо.**

ҒАЙЗ I *а.* غيظ *кит.* 1. бачаи бемаҳал
зоидашуда, афғона. 2. *маҷ.* бебаҳо шудан,
камбаҳо шудан.

ҒАЙЗ II *а.* غيظ *кит.* хашм, қаҳр, ғазаб,

оташинӣ.

ҒАЙМ *а.* غيم абр, саҳоб; меғ, туман.

ҒАЙН *а.* غين *номи ҳарфи бисту дуюми алифбои*
арабиасоси тоҷикӣ (غ), ки дар алифбои
кирилласоси тоҷикӣ муодили ҳарфи F аст;
қимати адабияш дар ҳисоби абҷад 1000 ме-
бошад.

ҒАЙР *а.* غير бегона, аҷнабӣ, ноошно; номаҳ-
рам; ағёр, рақиб; **мулки ғайр** мулки бегона;
кишвари дигар; **ғайри...** а) *пешванди инкорӣ*
ба ҷуз, ғайр аз, сивои...; б) *ҷузъи пешини*
баъзе калимаҳои мураккаб, ки ба калима
маънои муҳолиф ва муқобилро медиҳад:
ғайриқаноатбахш, ғайриодӣ, ғайримукар-
рарӣ, ғайриқонунӣ...; в) *пешоянди изҳорӣ ба*
маънои нашуданӣ, нашаванда, нопазир,
нопазируфтани: **ғайри қобили иҷро, ғайри**
қобили нуфуз; ғайри ихтиёри худ бар хило-
фи майлу хоҳиши худ; маҷбуран; ғайри
ҷашмдошти касе баръакси умедвории касе;
дар сурати интизор набудани касе; **рӯзҳои**
ғайри бозор рӯзҳое, ки бозор барпо намеша-
вад, рӯзҳои бебозор; **ғайр аз...** ҷуз, ба ҷуз,
сивои...; **ғайр аз ин** а) ба ҷуз ин, дигар аз ин;
б) ба зами ин, илова бар ин; **аз ғайри...** а)
ғайр аз, ба ҷуз, сивои...; б) бе, бидуни...; **ба**
ғайри... // ба ғайр аз ба ҷуз, ғайр аз, сивои...;
аз ғайри ҷашмдошти касе *ниг.* **ғайри ҷаш-**
мдошти касе.

ҒАЙРА *а.* غيره **:ва ғайра** ва монанди инҳо, аз
ҳамин қабил; ва дигарон.

ҒАЙРАТ *а.* غيرت 1. *кит.* рашк; ғаюрӣ; ҳамият.
2. саъю кӯшиши бисёр, ҳаракати зиёд;
чуръат, ҷасорат: **ғайрату қобилият, ғайрату**
ҳиммат, қувват ва ғайрат; ба тариқи истио-
ра: деги ғайрати касе аз ҷӯш мондан, миёни
ғайрати худ бастан, хуни ғайрату ҳамияти
касе ба ҷӯш омадан; **бо ғайрат** бо саъю
кӯшиш, ғайратмандона; **бо ғайрати...** бо
саъю кӯшиши..., бо ҷидду ҷаҳди...; бо
ҳаракату ҷуръати...: **бо ғайрати дучанд (та-**
мом, ғавқулода) кор кардан; ғайрат афзудан
(физондан) саъю кӯшиши зиёд кардан, бисёр
ҳаракату ҷаҳд кардан; **ғайрат кардан**
кӯшишу ҳаракат кардан, ҷидду ҷаҳд наму-
дан; **ғайрат нишон додан** *ниг.* **ғайрат кардан;**
ғайрат овардан *ниг.* **ғайрат кардан; ба ғайрат**
овардан тарзи бавоситаи ба ғайрат омадан;

ҒАЙ

касери ба кӯшишу ҳаракат даровардан, ба коре роғибу ҳавасманд кардан; **ба ғайрат омадан** ба саъю кӯшиш даромадан; боҳаракату бочасорат шудан дар иҷрои коре.

ҒАЙРАТБАХШ *غیرت بخش* он ки рӯҳияи касери баланд бардошта, ба ӯ қувват мебахшад; қувватбахш.

ҒАЙРАТДОР *غیرت دار* *ниг.* ғайратманд.

ҒАЙРАТӢ *غیرتی* *мансуб ба ғайрат*; дорои ғайрат, ғайратманд.

ҒАЙРАТКАШ *غیرت کش* *ниг.* ғайратманд.

ҒАЙРАТКАШӢ *غیرت کشی* *ниг.* ғайратмандӣ.

ҒАЙРАТМАНД *غیرت مند* 1. боғайрат, серғайрат, серҳаракат. 2. *кит.* боҳамият, ориятталаб.

ҒАЙРАТМАНДӢ *غیرت مندی* ғайратманд будан, ғайратнокӣ, серҳаракатӣ.

ҒАЙРАТМАНДОНА *غیرت مندانه* бо ғайрати зиёд, бо саъю кӯшиш: **ғайратмандона кор кардан**.

ҒАЙРАТНОК *غیرت ناک* *ниг.* ғайратманд.

ҒАЙРАТНОКӢ *غیرت ناکي* *ниг.* ғайратмандӣ.

ҒАЙРИАДАБӢ *غیری ادبی* 1. берун аз адабиёт: доираҳои ғайриадабӣ. 2. лаҳҷавӣ, шевагӣ: калимаҳои ғайриадабӣ.

ҒАЙРИАМАЛӢ *غیر عملی* 1. амалинашаванда, дур аз амал, амалан иҷронашаванда, татбиқнашаванда. 2. амалнақунанда, беҳаракат.

ҒАЙРИАНДОЗӢ *غیر اندازی* андоз ситондана-шаванда, аз андоз озод: даромадҳои ғайриандозӣ.

ҒАЙРИАСЛӢ *غیر اصلی* 1. сохта, қалбақӣ. 2. *ниг.* ғайриасосӣ.

ҒАЙРИАСОСӢ *غیر اساسی* асосӣ набуда, фаръӣ, дуюмдараҷа: **образҳои ғайриасосии роман**.

ҒАЙРИБЕҲДОШТӢ *غیر بهداشتی* он чи ва он ҷо, ки дар он беҳдошт ва усулҳои он риоя намешавад.

ҒАЙРИВОҶЕӢ *غیر واقعی* ба вуқӯъ наомада, воқеънағашта; аз воқеият дур, ба вуқӯъ наоянда.

ҒАЙРИВОҶИБ *غیر واجب* он чи анҷомаш ҳатмӣ нест, ғайризарур, ғайримухим.

ҒАЙРИДАВЛАТӢ *غیر دولتی* *ниг.* ғайриҳукуматӣ.

ҒАЙРИДЕМОКРАТӢ *غیر دما کرتی* аз демократия дур, тахти фишор қарордошта: **интиҳоти ғайридемократӣ**.

ҒАЙРИДИНӢ *غیر دینی* дининабуда, аз дин дур; дунявӣ: адабиёти ғайридинӣ.

ҒАЙРИЗАМИНӢ *غیر زمینی* дар замин набуда, осмонӣ: **тамаддуни ғайризаминӣ**.

ҒАЙРИЗАРУРӢ *غیر ضروری* зарурӣ набудани иҷрои амале ё коре, зарур набуда, нолозим, нозарур.

ҒАЙРИИЛМӢ *غیر علمی* илминабуда, аз илм дур, асоси илмӣ надошта.

ҒАЙРИИМКОН *غیر امکان* имкониятнадошта, аз имкон берун, номумкин, имконнопазир.

ҒАЙРИИНСОНӢ *غیر انسانی* 1. дур аз рафтори инсонӣ, ба инсон номуносиб. 2. берун аз қувваи инсон.

ҒАЙРИИНТИЗОРӢ *غیر انتظاری* ғайриҷашмдошт; тасодуфӣ, нохост.

ҒАЙРИИХТИЁРӢ *غیر اختیاری* аз ихтиёр берун, бар ҳилофи майлу хоҳиш; маҷбурӣ; **ҳаракати ғайриихтиёрӣ** ҳаракати беихтиёрона, рафтори бешуурина.

ҒАЙРИКАПИТАЛИСТӢ *غیر کپیتلستی* ба сармоядорӣ ҳоснабуда, ғайрисармоядорӣ; берун аз (роҳи) капиталистӣ: **роҳи ғайрикапиталистии тараққиёт**.

ҒАЙРИКАСБӢ *غیر کسبی* ҳаваскор, касбӣ набуда.

ҒАЙРИКОМИЛ *غیر کامل* нопурра, ноқис, номукамал.

ҒАЙРИКОРӢ *غیر کاری* берун аз (вақти) кор (-и расмӣ).

ҒАЙРИКОФӢ *غیر کافی* он чи басанда нест, нокифоя.

ҒАЙРИҚАНОАТБАХШ *غیر قناعت بخش* 1. қонеънақунанда; ғайрикофӣ, нокифоя; **кори ғайриқаноатбахш** кори ба талаб ҷавобнадиҳанда; кори бад. 2. баҳое, ки барои ма-

води таълимиро аз худ накардани мактаби-
ён гузошта мешавад ва ифодаи рақами он
«2» аст.

ҒАЙРИҚАТОРӢ *غيرقطارى* мансуб ба қисмҳои
ҳарбӣ, ки ба амалиёти ҷангӣ бевосита роби-
та надоранд, берун аз ҳайати қувва (қӯшун)-
ҳои амалкунанда: **хизмати ғайриқаторӣ**.

ҒАЙРИҚОНУНӢ *غيرقانونى* ҳилофи қонун; би-
дуни риояи қонун, қонунро риоя накарда:
кори ғайриқонунӣ, роҳи ғайриқонунӣ,
ғайриқонунӣ шуморидан.

ҒАЙРИМАДАНӢ *غيرمدنى* бе маданият, берун
аз одоб.

ҒАЙРИМАКТАБӢ *غيرمكتبى* берун аз мактаб,
ба мактаб дахлнадошта: **либоси ғайри-**
мактабӣ.

ҒАЙРИМАНКУҲА *غيرمنكوحه* *кит.* (зани) бе
ақди никоҳ, ғайриникоҳӣ.

ҒАЙРИМАНҚУЛ(А) *غيرمنقول/غيرمنقوله* *кит.* аз
ҷое ба ҷое бурданашаванда, кӯчонида-
нашаванда; **мол (-у мулк)-и ғайриманқула**
моле, ки онро аз ҷое ба ҷое бурдан мумкин
нест (мисли замин, ҳавлӣ, иморат ва ғ.).

ҒАЙРИМАНТИҚӢ *غيرمنطقى* бемантиқ, ҳилофи
мантиқ.

ҒАЙРИМАСКУН *غيرمسكون* ҷое, ки маҳалли
сукунаи одамон қарор нагирифтааст;
ҷазираи ғайримаскун ҷазирае, ки одамон
дар он зисту зиндагонӣ намекунанд,
ҷазираи беодам.

ҒАЙРИМАСКУНӢ *غيرمسكونى* маҳалле ё ҷое,
ки қобили сукунат нест.

ҒАЙРИМАСЪУЛ *غيرمسئول* он ки дар иҷрои
коре масъулият надорад, ғайрирасмӣ.

ҒАЙРИМАТЛУБ *غيرمطلوب* номатлуб, номуво-
фик: **кори ғайриматлуб.**

ҒАЙРИМАҶБУРӢ *غيرمجبورى* на бо роҳи
иҷборӣ, ихтиёрӣ.

ҒАЙРИМАҶОЗӢ *غيرمجازى* дур аз маҷоз; аслӣ;
маънии ғайримажозӣ маънии аслӣ.

ҒАЙРИМАШРӢ *غيرمشروع* ғайришаръӣ, но-
раво, макрӯҳ, ҳаром.

ҒАЙРИМАЪЗУР *غيرمعدور* коре, ки дар он узру

баҳона пазируфта намешавад, беузр,
номуваҷҷаҳ: **сабаби ғайримазур.**

ҒАЙРИМАЪМУЛ *غيرمعمول* маъмулнагардида,
номаъмул, расму одатнашуда; ғайриодӣ.

ҒАЙРИМАЪРУФ *غيرمعروف* номаъруф, номаш-
хур.

ҒАЙРИМОДДӢ *غيرمادى* *фалс.* ғаришайъӣ,
моддинабуда, ба модда тааллуқнадошта.

ҒАЙРИМУҚАРРАРӢ *غيرمقررى* берун аз одат,
ғайриодӣ, номуқаррарӣ.

ҒАЙРИМУҚИМӢ *غيرمقيمى* ғайримаскунӣ, ҷои
истикомати доимӣ надошта; кӯчманҷӣ.

ҒАЙРИМУМКИН *غيرممکن* берун аз имкон,
номумкин; нораво, ноҷоиз.

ҒАЙРИМУНАЗЗАМ *غيرمنظم* *ниг.* ғайримун-
тазам.

ҒАЙРИМУНСАРИФ *غيرمنصرف* *грам.* тасриф-
нашаванда, ғайритасрифӣ; *ниг.* ғайритас-
рифӣ.

ҒАЙРИМУНТАЗАМ *غيرمنتظم* номунтазам,
номураттаб, номуназзам.

ҒАЙРИМУНТАЗИР(А) *غيرمنتظر(ه)* он чи
интизор намерафт; тасодуфӣ, ногаҳонӣ.

ҒАЙРИМУНТАШИР *غيرمنتشر* нашрнашуда,
чопнашуда.

ҒАЙРИМУСТАҚИЛ *غيرمستقل* номустақил;
тобеъ: **мамлакати ғайримустақил.**

ҒАЙРИМУСТАҚИМ *غيرمستقيم* 1. норост, қач:
роҳи ғайримустақим. 2. *мач.* бавосита:
далелҳои ғайримустақим.

ҒАЙРИМУТАШАККИЛ *غيرمتشکل* номута-
шаккил, ташкил доданашуда; бетартиб.

ҒАЙРИМУҲИМ *غيرمهم* беаҳамият; камаҳа-
мият, камарзиш.

ҒАЙРИМУЪТАДИЛ *غيرمعتدل* номӯътадил, дур
аз эътидол.

ҒАЙРИНАВБАТӢ *غيرنوبتى* берун аз навбат, бе
навбат: **иҷлосияи ғайринавбатии Маҷлиси**
Олӣ.

ҒАЙРИНИЗОМӢ *غيرنظامى* ба низомӣ мансуб
набуда, ғайриҳарбӣ; шаҳрвандӣ: **либоси**
ғайринизомӣ, мудофияи ғайринизомӣ.

ҒАӢ

ҒАӢРИНОҚИЛ *غير ناقل* физ. қобилияти гузаронидани чарағни барқро нашошта.

ҒАӢРИНОФИЗ *غير نافذ* кит. 1. таъсир нашошта, беасар, бетаъсир. 2. ғайритабӣ, қалбақӣ, сохта (*мас.*, *ҳуҷҷат*): **ҳуҷҷати ғайринофиз**.

ҒАӢРИОДИЛОНА *غير عادلانه* ноодилона, беинсофона, бар хилофи адолат.

ҒАӢРИОДӢ *غير عادى* он чи одӣ нест, ғайримуқаррарӣ; аз одат берун; аз ин пеш маълумнабуда ё диданашуда: **махлуқи ғайриодӣ, маҷлиси ғайриодӣ, номҳои ғайриодӣ**.

ҒАӢРИОРГАНИКӢ *غير آорганиکی* мансуб ба табиати бечон, ноорганикӣ; **химияи ғайриорганикӣ** илмест, ки унсурҳои химиявӣ ва пайвастаҳои онҳоро меомӯзад; *муқоб.* **химияи органикӣ**.

ҒАӢРИРАСМӢ *غير رسمي* 1. эътибори расмӣ нашошта: **алоқои ғайрирасмӣ, гуфтугӯи ғайрирасмӣ, маълумоти ғайрирасмӣ**. 2. аз расмият дур; риёкорона.

ҒАӢРИСАМИМӢ *غير صمیمی* аз самимият дур, аз садоқат дур: **суханҳои ғайрисамимӣ**.

ҒАӢРИСАНИТАРӢ *غير سانیتری* ниг. ғайрибеҳдоштӣ.

ҒАӢРИСАРЕХ *غير صریح* кит. норавшан, носареҳ, номаълум, пӯшида (*мас.*, *нутқ, сухан*); нохоно (*мас.*, *хат*).

ҒАӢРИСИНФӢ *غير صنفی* 1. бесинфӣ: **ҷамъияти ғайрисинфӣ**. 2. берун аз синф, хориҷ аз дарс: **машғулиятҳои ғайрисинфӣ**.

ҒАӢРИСТАНДАРТӢ *غير استاندارد* ба стандарт ҷавобнадиҳанда, берун аз стандарт; яққолиба набуда: **таҷҳизоти ғайристандартӣ**.

ҒАӢРИСУНӢ *غير صنعی* сунъинабуда; табиӣ, аслӣ.

ҒАӢРИТАБӢ *غير طبیعی* 1. табиинабуда, хуссияти табиинашошта; дур аз ҳолати табиӣ; сохта, сунъӣ: **табассуми ғайритабӣ**. 2. ғайримуқаррарӣ, ғайриодӣ; **қувваҳои ғайритабӣ** қувваҳои берун аз табиат.

ҒАӢРИТАМОСӢ *غير تماسی* бе васлшавӣ, бидуни пайваст шудан; **алоқои ғайритамосӣ**.

ҒАӢРИТАСРИФӢ *غير تصرفی* грам. тасрифнашаванда: **шакли ғайритасрифӣ феъл**.

ҒАӢРИТАӢЧИЛӢ *غير تعجیلی* он чи иҷрояш таъчилӣ нест, бешитоб.

ҒАӢРИТИҶОРАТӢ *غير تجارتی* берун аз тичорат, тичоратнашаванда.

ҒАӢРИФАӢОЛ *غير فعال* фаъолнабуда, бефаъолият; сусткор; кам амалқунанда.

ҒАӢРИХОЛИС *غير خالص* холиснабуда, омехта; нопок; **вазни ғайрихолис** вазни мол бо зарф (вазни брутто).

ҒАӢРИХАӢТӢ *غير حیاتی* аз ҳаёт дур, ғайривоқеъ: **ғояи ғайрихаётӣ**.

ҒАӢРИХАҚИҚӢ *غير حقیقی* аз ҳақиқат дур; сохта, қалбақӣ.

ҒАӢРИХАРБӢ *غير حربی* ниг. ғайринизомӣ.

ҒАӢРИХӢЗБӢ *غير حزبی* бе ҳизб, ба ягон ҳизб тааллуқнашошта: **созмони ғайриҳизбӣ**.

ҒАӢРИХӢРФАӢ *غير حرفه ای* ғайрикасбӣ, ҳаваскор.

ҒАӢРИХУКУМАТӢ *غير حکومتی* ба ҳукумат тобеънабуда, озод амалқунанда (*дар доираи қонун*): **муассисаи ғайриҳукуматӣ**.

ҒАӢРИЧАШМДОШТ *غير چشم داشت* баръакси чашмдошт, ғайримунтазира, тасодуфӣ, ногаҳонӣ: **ходисаи ғайричашмдошт**.

ҒАӢРИЧИДДӢ *غير جدی* ночиддӣ, чиддинабуда; ҳазломез: **суханҳои ғайричиддӣ**.

ҒАӢРИШАРӢ *غير شرعی* ба шаръ номувофик, хилофи оину қонуни дини ислом.

ҒАӢРИШАФФОФ *غير شفاف* 1. шаффофнабуда, ношаффоф, хира, тира, бечило; диданашаванда. 2. *маҷ.* озодона набуда, ғайридемократӣ: **интиҳоботи ғайришаффоф**.

ҒАӢРИШТАТӢ *غير شتتی* ба штат дохилнагардида, берун аз штат: **корманди ғайриштатӣ**.

ҒАӢРИЯТ *غيریت* *фалс.* будани яке аз ду унсур, ки хилофи якдигаранд; *муқоб.* **айният**.

ҒАӢРӢ *غیری* 1. шакли дигар, дигарӣ. 2. ғайрбудан, бегона будан, аз ҷои дигар будан.

ҒАЙРПАРАСТ *غیرپرست* *ниг.* бегонапараст.

ҒАЙРПАРАСТӢ *غیرپرستی* *ниг.* бегонапарастӣ.

ҒАЛАБА *ا. غلبه* 1. зафар, нусрат, пирӯзӣ, фатҳ, ғолибият; дастболоӣ, пешдастии бузург дар коре: **ғалабаи қатъӣ**; **байрақи ғалаба** байраке, ки ба шарафи ғалаба афрошта мешавад; **рӯзи ғалаба** иди расмии мамлакатҳои дар Ҷанги Бузурги Ватанӣ ба Олмони фашистӣ ғалабанамуда, ки ҳар сол рӯзи 9-уми май ҷашн гирифта мешавад; **ғалаба кардан** // **ғалаба ба даст овардан** зафар кардан, нусрат ёфтан, пирӯз гаштан (*дар ҷанг, мубориза ва ғ.*); **ғолиб** гардидан, дастболо шудан, зӯр баромадан (*дар мусобиқа, зӯрозмоӣ ва ғ.*); **ҳоб ғалаба кардан** хоб зер кардан, хоб зӯр баромадан. 2. *кит.* мағал, ғавғо, ғирев.

ҒАЛАБАОВАР *غلبه آور* пирӯзиовар, нусратовар.

ҒАЛАБАНОПАЗИР *غلبه ناپذیر* *ниг.* мағлубнашаванда.

ҒАЛАӢН *ا. غلیان* 1. чӯшиш, чӯш. 2. *мач.* чӯшу хурӯш, туғён, талотум; *ба тариқи истиора:* **ғалаёни хун**, **ғалаёни ҳиссиёт...**; **аз ғалаёни...**; а) аз чӯшиши...; б) *киноя аз* аз шиддати ..., аз зӯрии...; **ғалаён кардан (намудан)** ба хурӯш омадан, туғён кардан (-и оби баҳр, бўрон...); **ҳуни ҷавонӣ дар ғалаён омадан** хуни ҷавонии касе ба чӯш омадан; шавку рағбати ҷавонӣ ғалаба кардан; **ба ғалаёни рашк дода шудан** ошуфтаи рашк шудан; хисси рашк боло гирифтан.

ҒАЛАӢНОМЕЗ *غلیان آمیز* боҳаяҷон, мушавваш, ошуфтаомез.

ҒАЛАҚА *ا. غلقه* 1. чӯбест, ки ба воситаи он дару дарвоза аз ақиб баста мешавад, лӯкидон, калиддон. 2. *нав.* куфлаки филизӣ барои баставу кушодани роҳи моеоту газ дар лӯлаҳо.

ҒАЛАҚАДАРО *غلقه در* *ғуфт.* одами зуд унсгиранда, хушмуомила; дидадаро.

ҒАЛАМУС *ا. غلμος* *кит., ниг.* ғалламус.

ҒАЛАТ *ا. غلط* 1. хатое, ки нафаҳмида содир шудааст; хато, сахв, иштибоҳ. 2. нодуруст; **ғалати ҷопӣ** хатои ҷопӣ, хатое, ки дар нашр рӯй додааст; **ғалат гирифтан** сахех (дуруст)

кардани хатое, тасхех кардани навишта ё гуфтаи касе; *муқ.* **ғалатгирӣ**; **ғалат гуфтан** хато гуфтан; нодуруст гуфтан; **ғалат ёфтан** хато ёфтан, сахви чизе ё касеро пайдо кардан; **ғалат кардан** хато кардан, иштибоҳ кардан; **ғалат хондан** хато хондан; нодуруст хондан (*матнеро*); **ғалат таъбир кардан** // **ғалат тафсир кардан** нодуруст маънидод кардан; **ғалат фаҳмидан** нодуруст фаҳмидан, дуруст дарк накардан; **ғалат фаҳмондан** *тарзи бавоситаи* **ғалат фаҳмидан**; **ғалат шумурдан** а) дар шумор ба иштибоҳ роҳ додан, хато кардан дар ҳисоб; б) нодуруст ҳисоб кардан, хато доништан (*чизеро*); **ҳ** **ба роҳи ғалат андохтан** бераҳа кардан, фиреб додан.

ҒАЛАТАНДОЗ *غلط انداز* 1. дар ҳоли иштибоҳ ё ғалат афкандани касе. 2. чизе ё касе, ки иштибоҳан дар зехни шахси дигар падидор мешавад.

ҒАЛАТАНДОЗӢ *غلط اندازی* иштибоҳ кардан, иштибоҳ.

ҒАЛАТАФШОН *غلط افشان* *ниг.* ғалатандоз.

ҒАЛАТБИН *غلط بین* хатобин, хатокор.

ҒАЛАТБИНӢ *غلط بینی* хатобинӣ, чизи дурустро носахех тасаввур кардан; хатокорӣ, иштибоҳкорӣ.

ҒАЛАТГИР *غلط گیر* 1. *ниг.* **мусаххех**. 2. *итт.* барномаи компютерӣ, ки ба таври худкор иштибоҳ ва ғалатҳои матнро меёбад.

ҒАЛАТГИРӢ *غلط گیری* *исми амал аз* **ғалат гирифтан**; тасхехи навиштае; *муқ.* **тасхех**.

ҒАЛАТӢБ *итт.* *غلط یاب* ёбандаи ғалат, хатогир.

ҒАЛАТӢ *غلطی* 1. тааҷҷубовар, шигифтовар, ҳайратангез; диққатҷалбкунанда: **ғали ғалатӣ**, **кори ғалатӣ**, **ҳодисаи ғалатӣ**. 2. аҷоиб, аҷиб, аҷибу ғариб; **ғалатӣ-ғалатӣ** тааҷҷубоварона; **зоти ғалатӣ** а) насли аҷоиб; б) *киноя аз* шахси аҷиби ғайриодӣ, турфа одаме; **одами ғалатӣ** шахси рафтору ҳисла-таш хеле ҳайратовар.

ҒАЛАТКОРӢ *غلط کاری* иштибоҳкорӣ, хатокорӣ: **ба ғалаткорӣ роҳ додан**.

ҒАЛАТНАВИСӢ *غلط نویسی* ғалат навиштан,

ҒАЛ

хато навиштан, дар навиштан шитобкорӣ кардан.

ҒАЛАТНОМА غلطنامه рӯйхати ғалатҳо (-и чопӣ, ки маъмулан дар охири китоб оварда мешавад).

ҒАЛАТФАҲМӢ غلطفهمӣ сахв кардан дар фаҳмиш; нодуруст фаҳмидан, нодуруст-фаҳмӣ.

ҒАЛАТФАҲМОНӢ غلطفهمانى ғалат фаҳмондан, нодуруст маънидод кардан чизеро ба касе.

ҒАЛАТХОНӢ غلطخوانӣ ғалат хондан, нодуруст ва хато хондан.

ҒАЛБАКАН غلبڪن *кит.* панчара, ки дар паси дарҳо шинонда мешавад; даре, ки аз навда ва ё най мебофанд ва дар даромадгоҳи боғ мешиноманд.

ҒАЛБЕР غلبير 1. парвезани (элаки) сӯроххояш калон, ки бо он ғалларо бехта тоза меку-нанд, ғирбол; **ғалбер кардан** аз ғалбер гуза-рондан, бо ғалбер бехтан; **ғалбер барин кар-дан** сӯрох-сӯрох кардан; тамоман фарсуда кардан (*мас., пойафзолро*); **ғалберро аз об бардоштан** натиҷаи кореро дидан; кореро чамъбаст кардан; **аз ғалбер гузарондан** дақиқона тафтиш кардан; бодикқат аз назар гузаронидан; **бо ғалбер об кашидан** кори бе-фоида кардан; **кафш ғалбер шудан** (**гарди-дан**) а) бисёр роҳ гаштан; б) чизе ё касеро зиёд ҷустуҷӯ кардан; **на дар бел меистаду на дар ғалбер** чизи тамоман номувофиқ; сухани комилан бемантику беасос.

ҒАЛБЕРБОФ غلبيرباف он ки касбаш бофтани ғалбер аст, ғалберсоз.

ҒАЛБЕРБОФӢ غلبيربافӣ касби (машғулияти) ғалбербоф.

ҒАЛБЕРВОР غلبيروار мисли ғалбер; сӯрох-сӯрох.

ҒАЛҒАЛ غلغل *ниг.* калкал.

ҒАЛЕВОҶ غليواج *ниг.* каргас.

ҒАЛӢН *а.* غليان *ниг.* ғалаён.

ҒАЛИЗ *а.* غليظ 1. ғафс; **абри ғализ** абри ғафси сиёҳ; **дуди ғализ** дуди ниҳоят ғафсу тира; **то-рикии ғализ** пардаи ғафси торикӣ; **хуни**

ғализ хуни гилзаташ аз меъёр зиёд, хуни ғафс; **чанги ғализ** чанги ниҳоят тираву ваз-нин; **қандчойи ғализ** чойи аз ҳад зиёд ши-рин. 2. *мач.* дурушт, дағал; **овози ғализ** са-дои дурушту дағал, овози ғафси нофорам; **ғализ кардан** (**намудан**) ғафс кардан; **тори-киро ғализтар кардан** торикиро боз ҳам зи-ёдтар кардан; **бӯи ғализ** бӯи бад, бӯи нофо-рам; **мазаи ғализ** мазаи нофорам, мазаи но-гувор; **хӯроки ғализ** хӯроки бадмаза, ғизои бадтаъм; **забони ғализ** забони услубан но-суфта; **иборати ғализ** баёни муғлақ ва душворфаҳм; **ҳаворо ғализ намудан** ҳаворо вазнину бадбӯ кардан.

ҒАЛИЗӢ غليظӣ гилзат, ғафсӣ.

ҒАЛИЗУЛҚАЛБ *а.* غليظالقلب *мач.* сангдил, бераҳм.

ҒАЛЛА *а.* غلّه ҳосили киштҳои дондор аз қабили гандум, чав, ҷуворӣ *ва ғ.*; кишти ғалла, зироати ғалладона: **анбори ғалла**, **да-рави ғалла**, **зироати ғалла**; **ғаллаву дона** *ниг.* ғалладона; **ғалла бардоштан** ҳосили кишти ғалларо ғундоштан.

ҒАЛЛАБЕЗАК غللهبيزك мошине, ки ғаллаи кӯфташударо бод медиҳад.

ҒАЛЛАБУМ غللهبم ҷое ё минтақае, ки маҳ-сулоти асосии он ғалла аст.

ҒАЛЛАҒӢ غلگي аз ғалладона тайёршуда: **маҳ-сулоти ғаллағӣ**.

ҒАЛЛАҒУНДОР غللهغندار дараванда ва ғундо-рандаи ғалла: **комбайни ғаллағундор**.

ҒАЛЛАҒУНДОРӢ غللهغندارى чамъоварӣ; мав-сими ғундоштани ғалладона.

ҒАЛЛАДАРАВӢ غللهدروى *исми амал аз ғалла* даравидан; даравидани ғалла: **мавсими ғалладаравӣ**.

ҒАЛЛАДОН I غللهدان 1. ҷои нигоҳ доштани ғалла. 2. қуттии тоқҳои ҷевон, дохили мизҳо *ва ғ.* 3. қуттии махсус ё қуттичаи паси пеш-тахтаи дӯконҳо, ки фурӯшандагон пулро дар он мегузоранд.

ҒАЛЛАДОН II غللهدان *ниг.* ғалладона.

ҒАЛЛАДОНА غللهدانه растаниҳои хӯшадор аз

қабили гандум, чав *ва г.*; ғалла: **киштҳои ғалладона, чамъоварии ғалладона.**

ҒАЛЛАДОҶАҚОҚ *غلله دانه کار* *ниг.* ғаллақор.

ҒАЛЛАЗОҚ *غلله زار* майдони ғалла, киштзори ғалла.

ҒАЛЛАҚАШОНӢ *غلله کشانی* *исми амал аз ғалла қашондан*; қашондани ғалла: **нақлиёти ғаллақашонӢ.**

ҒАЛЛАҚОҚ *غلله کار* киштқунандаи ғалла, қорандаи ғалла, барзқар, донапош: **деҳқони ғаллақор.**

ҒАЛЛАҚОҚӢ *غلله کاری* 1. ғалла қишт қардан; соҳаи қишварзӣ, қи бо қиштқори ғалла машғул аст. 2. қои қишти ғалла: **замини ғаллақорӣ.**

ҒАЛЛАҚӢБАҚ *غلله کوبک* олати дастӣ барои қӯфта, қудо қардани дона аз хӯша, сӯта ва сари ғалладона.

ҒАЛЛАҚӢБӢ *غلله کوبی* 1. қӯфтани ғалла, қирманқӯбӣ. 2. ғаллақӯбада: **мошини ғаллақӯбӣ.**

ҒАЛЛАҚОС *غلله موس* 1. *ниг.* **митта.** 2. *мач.* шахси тасодуқӣ зараррасон.

ҒАЛЛАҚОЯ *غلله پایه* 1. қояҳои пас аз дарав боқимондаи ғалла. 2. замини ғаллааш даравидашуда.

ҒАЛЛАҚОҚОҚӢ *غلله سپاری* *исми амал аз ғалла супоридан.*

ҒАЛЛАҚОҚӢШ *غلله فروش* он қи гандуму чав ва дигар ғалладона мефурӯшад, фурӯшандаи ғалла.

ҒАЛЛАҚОҚӢШӢ *غلله فروشی* *исми амал аз ғалла фурӯштан*; фурӯши ғалла.

ҒАЛЛАҚЕЗ *غلله خیز* замин, қи ҳосили фаровони ғалла медиҳад.

ҒАЛЛАҚОШҚҚУНАҚ *غلله خشک کنک* ҳонаи мучаҳҳаз бо дастқоҳи маҳсус барои хушқонидани ғалла.

ҒАЛЛАҚОШҚҚОНАҚ *غلله خشکانک* *ниг.* ғалла-хушққунақ.

ҒАЛЛАҚАЛЛОБ *غلله جلاب* он қи ғалларо арзон қарида, қарон мефурӯшад, ҳаннот.

ҒАЛЛАҚАЛЛОБӢ *غلله جلابی* он қи машғули арзон қарида қарон фурӯштани ғалла аст.

ҒАЛЛАҚАЛ *غلغل* *ниг.* ғалоғула.

ҒАЛО *ا. غلا* *қит.* қаронии нарқи ғалла ва дигар қишҳои хӯроқӣ; **қаҳту ғало** қаҳтӣ ва қиматӣ.

ҒАЛОҚУЛ *ا. غلاغل* *ниг.* ғалоғула.

ҒАЛОҚУЛА *ا. غلاغله* бо овози баланд қанқол қардани қи ё қанд қас, мағал, ғавғо; талотӯб; **ғалоғула бардоштан // ғалоғула қардан** ғавғо барпо қардан, мағал бардоштан.

ҒАЛОҚУЛАНОҚ *غللاغله ناک* сершавқун, ғавғодор: **қӯчаи ғалоғуланок.**

ҒАЛСАМА *غلسمه* аъзои нафасқашии қонварони обӣ (*аз қабили моҳӣ, қарчанғқои обӣ ва г.*).

ҒАЛСАМАҚӢ *غلسمگی* *ниг.* ғалсамадор.

ҒАЛСАМАДОҚ *غلسمه دار* қонвари обӣ, қи ғалсама дорад.

ҒАЛТ *غلث* қаракати аз қи паҳлу ба паҳлуи дигар тоб хӯрдан, ғалтиш; **ғалт задан // ғалт хӯрдан** аз қи паҳлу ба паҳлуи дигар қарх задан (*дар рӯи замини ҳона*).

ҒАЛТАҚ *غلثک* 1. қархе, қи ба қои занбар-ғалтақ, сеқои тифлон *ва г.* мешинонанд, қилдирак. 2. лӯлаи аз қгон маводи саҳт соҳтаи ду тарафаш деворадор ва ё зағӯтачае, қи ба он ресқони дарздӯзӣ, तरी нейлон ва симқои гуногунро меқечонанд; зағӯтаи қалони қӯбин барои печондани сими барқ *ва г.* 3. *тех.* оҳани устувнашақли вазнин барои ҳамвор ва шибба қардани роҳқо.

ҒАЛТАҚАРОБА *غلثک ارايه* аробачае, қи ба рӯи қи ғалтақ ё қиқанд ғалтақ шинонда шудааст; *муқ.* занбарғалтақ.

ҒАЛТАҚДОҚ *غلثک دار* дорои ғалтақ, қилдиракдор.

ҒАЛТАҚӢ *غلثکی* *ниг.* ғалтақдор.

ҒАЛТҚОХ *غلثگاه* қои ғалт хӯрдан.

ҒАЛТЗАНОН *غلث زنان* *феълӣ ҳол аз ғалт задан*; ғелзанон (*ба рӯи қизе*).

ҒАЛ

ҒАЛТИДА غلتيده *сифати феълии замони гузашта аз ғалтидан; ғалтидаю хеста ниг. ғалтону хезон; ғалтида рафтан афтида рафтан, сарозер шудан.*

ҒАЛТИДАН غلتيدن 1. аз боло ба поин шудан, афтидан, афтодан: аз дарахт ғалтидан, аз асп ғалтидан, пушт ба замин ғалтидан; ғалтидани девор фурӯ рафтани девор; хона ғалтидан хона афтидан; хона хароб шудан; вайрон шудани хона. 2. аз по мондан, дар бистари беморӣ хобидан, бистарӣ шудан. 3. мағлуб шудан (*дар мусобиқа, гӯштин*). 4. ғелидан, ғелида чорӣ шудан; равон шудан; ба даст ғалтидан ба даст афтодан, дастгир шудан; ба чое ғалтидан ба чое омадан; гузари касе ба чое афтидан; аз имтиҳон ғалтидан аз имтиҳон нагузаштан, ноком шудан дар имтиҳон; кори касе ба касе ғалтидан дар иҷрои коре ба ёрии касе мӯхтоҷ шудан; ◇ чои сӯзанпартоӣ набудан; дар мавриди дар ягон ҷо хеле бисёр будани одамон гуфта мешавад.

ҒАЛТИШ غلتش *исми амал аз ғалтидан, афтидан.*

ҒАЛТОН غلتان 1. феъли ҳол ва сифати феълии замони ҳозира аз ғалтидан; ғелон, ғеланда; аз боло ба поин ғалт зада резанда (*мас., об*). 2. чӯлон, дар ҳолати чӯлидагӣ; ғалтон шудан а) ғелон шудан, ғелида афтидан; б) ба чизе олуида шудан, оғушта шудан. 3. гирд, мудаввар: гавҳари ғалтон, марвориди ғалтон; дурри ғалтон марвориди суфтаи мудаввар; ғалтону хезон афтидаву хеста, бо азоби зиёд, ба зӯр (*роҳравӣ*).

ҒАЛТОН(И)ДАН غلتانیدن//غلتيانیدن *феъли бавосита аз ғалтидан.* 1. афтондан, ба замин фикандан: дарахтро ғалтондан, хонаро ғалтондан. 2. мағлуб кардан (*дар гӯштин*); зада ғалтондан садама расонда аз по даровардан.

ҒАЛЧА غلچه *гуфт. одами кӯтоҳқади фарбех.*

ҒАЛЧ غلج *гиреҳе, ки ба осонӣ кушода намешавад, кӯргиреҳ.*

ҒАМ ا. غم 1. дилгирифтагии саҳт, ки аз алами дарунӣ пайдо мешавад, ғусса, андӯх, хафагӣ, хузн: ғаму алам, ғаму андӯх, ғаму кулфат, ғаму ғусса; бори ғам вазнинии

андӯх. 2. ташвиш. 3. маҷ. фикр, хаёл; ғам додан а) андӯхгин кардан; б) ба ташвиш мондан, ташвиш додан; ғам доштан а) андӯхгин будан; б) парво доштан, ташвиш доштан; ғами касеро доштан дар фикри касе будан, ғами каси дигарро хӯрдан; дар ғами касе (*чизе*) будан а) дар бораи беҳбудии касе дилсӯзона фикр кардан; б) дар ташвиши чизе будан, дар пайи (*пайдо кардани*) чизе будан; ғам хӯрдан андӯхгин шудан, ғамгин гаштан; оқибати чизеро фикр карда хафа (*зик*) шудан; ғами касеро хӯрдан дар бораи некуахлоқии касе фикр кардан, ғамхорӣ кардан дар ҳаққи касе; ғами чизеро хӯрдан а) дар бораи чизе пешакӣ фикр кардан; б) барои чизе чорабинӣ кардан, чораи чизеро дидан; дар ғам афтодан андӯхгин шудан, ғуссадор шудан; дар ғами касе афтодан дар фикри касе шудан; ба ғамхории касе банд шудан; кам не, ғам не *гуфт.* андак-мундак не, начандон кам; хеле зиёд; чӣ ғам дорам ташвише надорам, ҳеҷ парвоя надорам; шодам; буз дар ғами чон, қассоб дар ғами чарбу (*зарб.*) ҳар кас дар ғами худ, барои ҳар кас манфиати ҳудаш манзур; шикамхо сер шуд, ғамхо дур шуд (*мақ.*) пас аз сер шудан аз таом дар мавриди шукрона гуфта мешавад; чон хонаи мардум, на ғами обу на ғами хезум (*мақ.*) дар бораи касе гуфта мешавад, ки зиёд ба меҳмонӣ меравад.

ҒАМАК غمک *гуфт. хонаи пасти хурд; ҷои танги камҳаво; муқоб. барҳаво.*

ҒАМАНГЕЗ غمانگيز *ғамовар, андӯховар, хузн-овар; аламовар: воқеаи ғамангез, оҳанги ғамангез, суруди ғамангез.*

ҒАМАНДЕШ غمانديش *кит. ғамнок, ғамгин.*

ҒАМАНДӮЗ غماندوز *маҷ. пурандӯх, пурғусса, ғамзада, ғамандӯхта.*

ҒАМАНЧОМ غمانجام *кит. бартараф шудани ғам, ба охир расидани ғаму ғусса, ғамзудо.*

ҒАМАФЗО غمافزا *афзояндаи ғам, ғамфизо.*

ҒАМБАРДОР غمباردار *таҳаммулкунандаи ғам, ба ғаму андӯх тоқаткунанда, ғамтобовар.*

ҒАМБАРОР غمبار *ниг. ғамгусор.*

ҒАМБЕМОР غمبيمار *ниг. ғамбода.*

ҒАМБОДА غم باده беморие, ки аз бисёр ғаму ғусса хӯрдан пайдо мешавад.

ҒАМБОР غم بار ғамовар, ғамангез.

ҒАМГИН غمگين андӯхгин, ғамнок, ғамдида, маҳзун; **ғамгин кардан (намудан)** андӯхгин кардан, ба ғаму андӯх гирифтор кардан (*касеро*); **ғамгин шудан** андӯхгин гаштан.

ҒАМГИНИӢ غمگينى андӯхгинӣ, ғамнокӣ, хафагӣ, маҳзунӣ.

ҒАМГИНОНА غمگينانه андӯхгинона, маҳзунона: **овози ғамгинона, ҳолати ғамгинона, ғамгинона гуфтан, ғамгинона нигоҳ кардан.**

ҒАМГИРИФТА غم گرفته *ниг.* ғамзада.

ҒАМГУСОР غم گسار ғамбарор, ғамхор, ғамзудо, ғамбаранда; мунис, ҳамдам.

ҒАМГУСОРӢ غم گسارى ғамхорӣ, меҳрубонӣ.

ҒАМГУСОРОНА غم گسارانه ғамхорона, меҳрубона.

ҒАМДИДА غم ديده *ниг.* ғамзада.

ҒАМДОР غم دار *ниг.* ғамзада.

ҒАМЗ *а.* غمز *кит.* 1. *ниг.* ғамза. 2. хабаркашӣ, суҳанчинӣ, ғаммозӣ.

ҒАМЗА *а.* غمه имову ишорат ба чашму абрӯ; ноз, карашма; **ғамза кардан** бо имову ишораи чашм нозу карашма кардан.

ҒАМЗАГАР غمزه گر ғамзакунанда, нозу карашмакунанда, ғамзазан, ғамзакор.

ҒАМЗАДА غمزه он ки ғаму андӯх ўро афғор кардааст, ғамдида, андӯхдида; **дили ғамзада** дили ғамгин.

ҒАМЗАДАГӢ غمزدگى ғамгинӣ, андӯхгинӣ.

ҒАМЗАДОР غمزه دار боғамза, бо нозу ишва.

ҒАМЗАЗАН غمزه زن *ниг.* ғамзагар.

ҒАМЗАКУНАНДА غمزه كننده *ниг.* ғамзагар.

ҒАМЗАКОР غمزه كار *ниг.* ғамзагар.

ҒАМЗУДО(Ӣ) غمزد(اى) *кит., ниг.* ғамгусор.

ҒАМИДА غميده ғамзада, ғамолуд.

ҒАМИДАДИЛ غميده دل дилношод, дилтанг, малул.

ҒАМИН غمين *ниг.* ғамгин.

ҒАМӢ غمى *ниг.* ғамгин.

ҒАМКАДА غمكده ғамхона, кулбаи эҳзон.

ҒАМКОҲ غم كاه коҳандаи ғам, коҳишдиҳандаи ғам.

ҒАММОЗ *а.* غمّاز 1. ғамзакунанда, ғамзагар. 2. *мач.* суҳанчин, хабаркаш.

ҒАММОЗАК غمّازك 1. қаровулаки шасти моҳигирӣ. 2. аломати шинокунандаи лангардор барои нишондиҳии ҷойҳои чуқури дарё.

ҒАММОЗӢ غمّازى 1. ғамзагарӣ; бисёр нозу карашма кардан. 2. суҳанчинӣ, хабаркашӣ.

ҒАМНОК غمناك 1. *ниг.* ғамгин. 2. ғамовар, ҳузнангез; **ҳикояҳои ғамнок.**

ҒАМНОКӢ غمناكى *ниг.* ғамгинӣ.

ҒАМНОМА غمنامه дафтар ва китобе, ки дар он ғаму андӯх касе зикр шудааст, номаи ғам.

ҒАМОБОД غم آباد 1. ҷои ғаму андӯх. 2. *мач.* дунё, ҷаҳон.

ҒАМОВАР غم آور ғамангез, ҳузнвар.

ҒАМОЛУД غم آلود ғамгин, андӯхгин.

ҒАМОЛУДА غم آلوده *ниг.* ғамолуд.

ҒАМОМЕЗ غم آميز омехта бо ғам, ғамолуд.

ҒАМОШОМ غم آشام он ки зиёд ғам меҳӯрад, ғамхӯранда.

ҒАМПАРАСТ غم پرست он ки аз рӯи хусусиятҳои равониву рӯҳӣ ғам хӯрданро дӯст медорад.

ҒАМПАРВАР غم پرور дар ғам парваришёфта, ҳамеша ғамгин.

ҒАМРАСИДА غم رسیده андӯхзада, ғамзада.

ҒАМРӢЗӢ غم روزى он ки дар зиндагӣ фақат ғаму кулфат дидааст.

ҒАМСАРО غم سرا *ниг.* ғамкада.

ҒАМСӢЗ غم سوز он ки ё он чи ғамро нобуд мекунад, ғамзудо, ғамбардор.

ҒАМУС غمس *кит.* дурӯғин, савганди дурӯғин.

ҒАМФАРСО غم فرسا *ниг.* ғамзудо.

ҒАМ

ҒАМФАРСУДА غم فرسوده касе, ки аз ғами зиёд фарсуда шудааст, фарсудаи ғам, ғамзада.

ҒАМФИЗО غم فزا *ниг.* ғамфзо.

ҒАМХОНА غمخانه хонае, ки дар он ғам ҳукмфармост, ғамкада, кулбаи эҳзон.

ҒАМХОР غمخور он ки ғами касеро меҳӯрад, дилсӯз, мушфик, меҳрубон: **зани ғамхору меҳрубон, модари ғамхору дилсӯз, мураббияи ғамхору мушфик, роҳбари саҳтгиру ғамхор, хоҳари меҳрубону ғамхор, мӯнису ғамхор** будан.

ҒАМХОРА غمخواره *ниг.* ғамхор.

ҒАМХОРАГӢ غمخورگي ғамхорӣ, дилсӯзӣ, ғамхӯрандагӣ.

ҒАМХОРӢ غمخواري ғами касеро хӯрдан; дилсӯзӣ, меҳрубонӣ; навозишгарӣ (*ба касе*); **ғамхорӣ кардан** ғами касе ё чизеро хӯрдан; фикр ё коре кардан барои некӯаҳволӣ ва беҳбудии касе; меҳрубонӣ кардан.

ҒАМХОРОНА غمخورانه дилсӯзона, меҳрубона; бо дилсӯзӣ, бо меҳрубонӣ: **муносибати ғамхорона.**

ҒАМХӢР غمخور *ниг.* ғамхор.

ҒАМХӢРӢ غمخوري *ниг.* ғамхорӣ.

ҒАМШАРИК غمشريک шарикӣ ғами касе; дӯсти ғамгусор, ҳамдард.

ҒАН غن *ниг.* ғанг II.

ҒАНАБ غنб хоби андак, хоби сабук; аввали хоб, пинак, ғанаб; **ғанаб бурдан** андак ба хоб рафтан, пинак рафтан; **ғанаб кардан** *ниг.* ғанаб бурдан.

ҒАНАВ غنو 1. *асоси замони ҳозира аз ғунудан.* 2. *ниг.* ғанаб.

ҒАНАВИДАН غنويدن *ниг.* ғунудан.

ҒАНАК غنک *лаҳҷ.* ғарами гандум ё чави даравида; **ғанак задан** бандҳои (дарзаҳои) ғалларо ғарам карда чидан.

ҒАНАМ *а.* غنم *кит.* 1. гӯсфанд. 2. гӯсфандон, рамаи гӯсфандон.

ҒАНГ I غنگ *кит.* овози баланд.

ҒАНГ II غنگ *кҳн.* тири чувоз; санги ба тири

чувоз басташуда.

ҒАНГ III غنگ наваҳои хушкшудаи тут, ки кирмак баргҳояшро хӯрда дар он пилла та-нидааст.

ҒАНИМ *а.* غنيم душман, ҳасм, рақиб.

ҒАНИМАТ *а.* غنيمت 1. моли дар ҷанг аз душмани мағлуб гирифташуда; **ғанимат афтодан** ба даст даромадани моле ба ғанимат; **ғанимат гирифтан** ба даст даровардани моле ба ғанимат; **ба ғанимат афтодан** моли ғаниматгирифтаи касе шудан, моли ғанимати касе шудан. 2. *киноя аз ҳар чизи бе меҳнат ва ба осонӣ ба даст даромада.* 3. *маҷ.* ҳар чиз ва фурсати ба кас мусоид, ки дар он дам дастрас буда, вале зуд аз даст рафтаниш мумкин аст: **дам ғанимат, фурсат ғанимат, дуои падар ғанимат аст; ғанимат доништан** лаҳзаи мувофиқ шумурдан; **фоида бурдан аз чизе ва даме, ки муяссар аст: ғанимат шумурдан** аз имконият истифода кардан; **лаҳзаи мувофиқро аз даст надодан; фурсатро ғанимат шумурдан // фурсатро ғанимат доништан** мавқеъро мусоид шумурдан; аз вақти мусоид истифода бурдан; **ҷони худро ғанимат шумурдан** ба зинда мондани худ шукр кардан ва аз он истифода намудан; **элак баҳона, дидор ғанимат (маҷ.)** дар мавриди чизеро баҳона карда, ба дидор расидани касе меғӯянд.

ҒАНИМАТӢ غنيمتي *мансуб ба ғанимат; чизи ғаниматӣ* ҳар чизи ба таври ғанимат ба даст даромада.

ҒАНӢ *а.* غنى бой, давлатманд, доро, тавонгар, сарватманд; дорои ҳама чиз, бениёз; **синфи ғанӣ** синфи доро, синфи тавонгар; **ғанӣ кардан** бой гардонидан; **ғанӣ шудан** доро гаштан.

ҒАНО *а.* غنا *кит.* давлатмандӣ, боигарӣ, тавонгарӣ; **арбоби ғано** аҳли сарват, давлатмандон.

ҒАНОВАТ *а.* غناوت *нав.* боигарӣ, давлатмандӣ, сарватмандӣ.

ҒАНОИМ *а.* غنائم *кит., ҷ.* ғанимат 1.

ҒАНҶ غنج *кит.* чувол.

ҒАНҶОЛ غنجال *кит.* 1. меваи норасидаи турш-

таъм (*ангур, анор, себ ва ғ*). 2. хаббулмулук (*як навъи меваи турш*).

ҒАНҚОР غنجر *кит.* гулгуна ва ғоза, ки занон барои зебой ба рӯй мемоланд.

ҒАР غر 1. зани бадахлоқ, зани сабукпо. 2. марди фосиқ, занбоз. 3. *кит.* одами бад, бадкор.

ҒАРАЗ ا. غرض 1. матлаб, мурод, мақсад, манзур; **ғараз аз тушбера гӯшт хӯрдан аст** (*зарб.*). 2. қасд, оҳанг, иштиёқ. 3. нияти ниҳони ба бад ба зиёни касеву ба манфиати худ; **ғарази шахсӣ** а) нафъи худро дар назар доштан; б) кинаварзӣ бо касе; **ғараз доштан** а) қасде доштан; б) суди худу зиёни дигаре-ро чустан; в) кина доштан ба касе. 4. хулоса, алқисса.

ҒАРАЗВАРЗӢ غرضورزی доштани қасде ба зиёни дигаре, душманӣ, кинаварзӣ.

ҒАРАЗГӢӢ غرضگوی он ки дар бораи касе бад меғӯяд, бадгӯӣ.

ҒАРАЗДОР غرضدار он ки ба касе қасди бад дорад, бадқасд; душман.

ҒАРАЗӢ غرضى *мансуб ба ғараз*; ғаразолуд.

ҒАРАЗКОР غرضكار бо ғарази шахсӣ коркунанда; бадқасд, бадният.

ҒАРАЗКОРӢ غرضکاری бо ғараз анҷом додани кор; бадқасдӣ, бадниятӣ.

ҒАРАЗКОРОНА غرضکارانه бо нияти бад, бадқасдона; барои манфиати шахсии худ.

ҒАРАЗНОК غرضناک 1. ғараздор, бадният, бадқасд; **одами ғаразнок**. 2. бадхоҳона, муғризона.

ҒАРАЗНОКӢ غرضناکی ғаразнок будан; бадниятӣ.

ҒАРАЗОЛУД غرضآلود ғаразомез, душманона.

ҒАРАЗОМЕЗ غرضآمیز *ниг.* ғаразолуд.

ҒАРАМ غرم тӯдаи ба як ҷо ҷамъовардаи растаниҳо ва чизҳои дигар: **ғарами беда, ғарами гандум, ғарами ҳезум; ғарами пахта** пахтаи дар як ҷо баланд рехташуда; **ғарам-ғарам** ғарамҳои бисёр; **ғарам кардан** дар як ҷо ҷамъ оварда теппа кардан, тӯда кардан (*растаниҳои даравидаро*); болои ҳам ба як ҷо

гузошта тӯб кардани чизҳои гуногун.

ҒАРАМЗОР غرمزار 1. майдончае, ки дар он ғаллаи даравидашударо ғарам мекунанд. 2. қитъаи он замин, ки дар он ҷо шоҳаҳо ва наваҳои дарахтонро ғун мекунанд.

ҒАРАНГ غرنگ *кит.* садои гирия; садое, ки дар вақти гирия кардан дар гулӯ мепечад, садои гирияи гулӯгир; нолаву зорӣ дар ҳолати гирия, гирён.

ҒАРБ ا. غرب 1. яке аз чор самти уфук, ки ҷои фуру нишастани офтоб аст; *муқоб.* **шарқ**. 2. сарзамине, ки дар ғарб воқеъ шудааст (*мас., Аврупо нисбат ба Осиё*), мағрибзамин; **мамлакатҳои Ғарб**.

ҒАРБӢ غربى 1. *мансуб ба ғарб*; *муқоб.* **шарқӣ**; **самти ғарбӣ, тарафи ғарбӣ**. 2. сокини мамлақати Ғарб, мағрибӣ; аврупоӣ; **ғарбӣ-шимолӣ** самти воқеъ дар байни ғарб ва шимол; **боди ғарбӣ-шимолӣ; ғарбӣ-ҷанубӣ** самти воқеъ дар байни ғарб ва ҷануб.

ҒАРБПАРАСТ غربپرست он ки таҳти таъсири тафаккур, фарҳанг ва тамаддуни кишварҳои ғарбӣ қарор гирифтааст, парастешкунандаи Ғарб.

ҒАРБПАРАСТӢ غربپرستی парастеши Ғарб.

ҒАРВ غرو *кит.* най, қамиш.

ҒАРҒАР ا. غرغر *кит.* гулӯ.

ҒАРҒАРА I ا. غرغره 1. гардонидани об дар гулӯ, тоза кардани ҳалқ ва гулӯ. 2. *қалимаи тақлиди овози даҳоншӯӣ*; **ғарғара кардан** ба даҳон об гирифта, чайқонида партофтан (*барои пок шудани гулӯ ва даҳону дандон*).

ҒАРҒАРА II ا. غرغره *тех.* асбоби ғалтакмонанди ҷубин ё оҳанин, ки ба вай аргамчин, симтаноб ё занҷир гузаронида чизҳои вазнинро мебардоранд.

ҒАРИБ ا. غريب 1. аҷиб, бадеъ, ғалатӣ; чизи нав ва нодир; **аҷибу ғариб** шигифтовар, аҷоиб. 2. мусофир; дурафтода аз ватан, аз хонумон чудо, бе ёру диёр. 3. *мач.* бекас; бечора; **шомӣ ғарибон** а) *кит.* аввалин шаби мотам баъди дафн; б) шаби пурғаму андӯҳи хичрон ва танҳой; **ба хона шеру ба майдон ғариб будан** *ниг.* **хонашер (-и майдонғариб)**.

ҒАР

ҒАРИБА *а.* غريبه муаннаси **ғариб**.

ҒАРИБАК غريبک *шакли тасғир ва навозишии* **ғариб**.

ҒАРИБГӢР غريبگور он ки дар ғурбат мемирад ва дафн мешавад, мусофирхок.

ҒАРИБДӢСТ غريبدوست он ки ба касони ғарибу бенаво ёрӣ медиҳад, мусофирпарвар, ғарибнавоз.

ҒАРИБДӢСТӢ غريبدوستى мусофирпарварӣ, ғарибпарварӣ.

ҒАРИБЗОДА غريبزاده 1. он ки аз ғариб зода шудааст. 2. *мач.* ҳаромзода.

ҒАРИБИСТОН غريبستان 1. макони ғарибон. 2. *мач.* гӯристон.

ҒАРИБӢ غريبى 1. ғариб будан, зиндагии дур аз ватан, дурӣ аз ватан, мусофири, ғурбат; **дар ғарибӣ** дур аз ватан, дар ғурбат. 2. бекасӣ, танҳой; **ғарибӣ кашидан** мусофиристо аз сар гузаронидан; азоби дурӣ аз ватан ва бекасири дидан; **дар ғарибӣ афтодан** аз ватан дур афтодан. 3. *кит.* ғаробат.

ҒАРИБКУШ غريبکش одами бераҳм ва сангдил; *муқоб.* ғарибдӯст.

ҒАРИБМАРГ غريبمرگ :ғарибмарг шудан дар ғарибӣ чон додан.

ҒАРИБНАВОЗ غريبنواز *ниг.* ғарибдӯст.

ҒАРИБНАВОЗӢ غريبنوازي *ниг.* ғарибдӯстӣ.

ҒАРИБОНА غريبانه *мансуб ба* **ғариб**; муносиби ғариб; ба тарзи ғарибон: **нолаи ғарибона**; **шомӣ ғарибона** *ниг.* ғариб (шомӣ ғарибон).

ҒАРИБПАРВАР غريبپرور *ниг.* ғарибдӯст.

ҒАРИБПАРВАРӢ غريبپرورى *ниг.* ғарибдӯстӣ.

ҒАРИБХОНА غريبخانه хонаи ғарибон, мусофирхона; хонаи ҳароб ва бечизу чора.

ҒАРИЗ غريز *кит.* ҳилм, бурдборӣ; сабру тоқат, нармадилӣ, лутфу меҳрубонӣ.

ҒАРИЗА *а.* غريزه 1. сиришт, табиат, табъ. 2. *биол.* истеъдоди фитрӣ; завқи табиӣ, ҳислати модарзоди ҷонварон.

ҒАРИЗАГАРОӢ غريزهگرايى *нав.* мактаби равоншиносӣ, ки асоси фаъолияти инсонро бар

поия ғаризӣ марбут медонад.

ҒАРИЗӢ غريزي 1. *мансуб ба* **ғариза**. 2. табиӣ, зотӣ, ҷибиллӣ; **ҳарорати ғаризӣ** гармии табиӣи бадан.

ҒАРИҚ *а.* غريق 1. ғарқшуда, ғӯтида, фурӯрафта дар об. 2. *мач.* ғӯтаваршуда ба чизе, бандшуда ба чизе; тамоман дар ихотаи чизе монда; **ғариқи ғусса** ғамгин, андӯҳгин; **ғариқи баҳри навмедӣ** тамоман ноумедшуда.

ҒАРИМ *а.* غريم *кит.* 1. қарздор, вомдор, мадюн. 2. қарздода, вомдода.

ҒАРИН غرين *кит.* ғуранда (*сифати шер*); **шерӣ ғарин** шерӣ ғуранда, шерӣ жиён.

ҒАРӢ غرى ғар будан; бадахлоқӣ, фосикӣ, фоҳишагӣ; ♦ **ҳам ғариву ҳам пешхезӣ** дар мавриде гуфта мешавад, ки шахсе кори баде карда, баъд пешхезӣ мекунад ё худ кори ношоистае карда, аз дигарон даъвогар мешавад.

ҒАРҚ *а.* غرق 1. ғӯтавар шудан дар об, фурӯрафтан ба об; зерӣ об монда набуд шудан; **ғарқ кардан** дар об ғӯтондан, ба об фурӯравонда набуд кардан; **ғарқ шудан** ба об ғӯтидан, фурӯрафтан дар об; зерӣ об монда набуд шудан. 2. *мач.* саросар фарогирифта бо чизе; ғӯтида дар чизе: **ғарқи гул**, **ғарқи нур**, **ғарқи обу арақ**, **ба дурру марворид ғарқ шудан...**; **ғарқи табассум** пур аз табассум, пуртабассум; **ғарқи хун** // **ғарқ дар хун** оғушта ба хун, ба хун олуида; хуншоршуда; **ғарқи хусну ҷамоли худ** шефтаву ғарра ба зебоии худ; **ғарқ пухтан** тамоман пухтан, яксара пухта расидани мева; **ғарқи чизе ё коре будан** а) тамоман фарогирифта будан бо чизе; пур аз чизе будан (*мас., нур, торикӣ...*); б) саргарми чизе будан, саҳт банд будан бо чизе ё коре (*мас., сӯҳбат, тамошо, фикру хаёл...*); в) тамоман додашуда будан ба коре; **ғарқи чизе кардан** фарогиридан бо чизе; пур аз чизе кардан; **ғарқи чизе ё коре шудан** а) саросар фарогирифта шудан, тамоман пӯшида шудан бо чизе; б) саргарми чизе шудан, саҳт банд шудан бо коре (*мас., мутолиа, сӯҳбат, тамошо, фикру хаёл...*); в) тамоман дода шудан ба коре; **ғарқи дарёи муруқиба будан** *кит.* бо фикру зикри Худо банд шудан; **ғарқи обу арақ шу-**

дан (гаштан) //ба обу арақ ғарқ шудан дар зери обу арақ мондан, сахт арақ кардан; **ғарқи хоб будан** дар хоби сахт будан, сахт дар хоб будан; **ғарқи хун будан** бо хун оғушта будан, қатлу куштор ҳукмфармо будан; **ғарқи хун шудан** оғушта ба хун шудан; кушта шудан; **ба (дар) баҳри чизе ғарқ будан** *ниг. ғарқи чизе ё коре будан; ба (дар) дарёи чизе (коре) ғарқ шудан* *ниг. ғарқи чизе ё коре шудан* ғарқи тамошо шудан; **ба хоб ғарқ кардан** сахт хобонидан, сахт хоби касеро барондан; **ба (дар) чизе ғарқ кардан** *ниг. ғарқи чизе кардан; ба (дар) чизе ғарқ шудан* *ниг. ғарқи чизе шудан; ба хун ғарқ шудан* *ниг. ғарқи хун шудан.*

ҒАРҚА *а. غرقه* 1. ғарқшуда, ғарик, ғӯтида. 2. *мач.* ғарра, мағрур; **ғарқа дар хун оғушта** ба хун, ғарқи хун; **ғарқа шудан (гаштан)** а) ғӯтидан, фурӯ рафтан дар об; б) *мач.* саргарми чизе шудан, сахт банд шудан бо коре.

ҒАРҚАГОҲ *گاه غرقه* маҳалли ғарқ шудан.

ҒАРҚОБ *غرقاب* қои чуқури об, ки касро ғарқ мекунад; гирдоб.

ҒАРҚОБА *غرقابه* *ниг. ғарқоб*

ҒАРҚПУХТА *غرق پخته* сифати феълии замони гузашта аз ғарқ пухтан; тамоман пухта, пурра пухта расида: зардолуи ғарқпукта.

ҒАРҚШАВАНДА *غرق شونده* сифати феълии замони ҳозира аз ғарқ шудан; он ки дар ҳолати фурӯ рафтан ба об аст.

ҒАРҚШУДА *غرق شده* сифати феълии замони гузашта аз ғарқ шудан; ғӯтида, ғарик, фурӯрафта ба об: киштии ғарқшуда, ғарқшудагон.

ҒАРОБА *غرابه* *кит.* обдон, зарфи обгирӣ, бидон.

ҒАРОБАТ *а. غرابت* *кит.* ачибу ғариб ва бадеъу нодир будан, қолибӣ.

ҒАРОИБ *а. غرايب* 1. ҷ. ғариб. 2. аҷоиб, диққатчалбкунанда: **афсонаи ғароиб, достони ғароиб; ғароибии табиат** ҳодисаҳои тааҷҷубовари табиат; **аҷоибу ғароиб** чизҳои тааҷҷубовар, чизҳои аҷиб ва нодир: **намоишҳои аҷоибу ғароиб, хобҳои аҷоибу ғароиб,**

саргузаштҳои аҷоибу ғароиб.

ҒАРОИБОТ *а. غرايبات* ҷ. ғароиб; **аҷоиботу ғароибот/аҷоибот ва ғароибот** чизҳои аҷоибу ғароиб.

ҒАРОМАТ *а. غرامت* *кит.* 1. он чи пардохтани он лозим бошад, товод; товоддихӣ. 2. хасрату надомат, пушаймонӣ.

ҒАРОРА *غاره* *кит., ниг. ғарғара.*

ғарош *غراش* *асоси замони ҳозираи ғарошидан.*

ҒАРОШ *غراش* *кит.* 1. чароҳате, ки аз харошидан пайдо мешавад, харош. 2. *мач.* қаҳру ғазаб, хашм. 3. *мач.* андӯху ғам.

ҒАРОШИДАН *غراشيدن* *кит.* 1. харошидан. 2. *мач.* хашмгин ва қаҳролуд шудан.

ҒАРРА *а. غره* густох; мағрур, мутақаббир; фирефтаи молу мансаб ва зӯри худ; **ғарра шудан** фирефта шудан; ба чизи ботил мағрур шудан.

ҒАРРАС/ҒАРРОС *غرّاس/غرّاس* *калимаи тақлиди овози мотори мошин ва г.: ғаррас задан (-и мошин).*

ҒАРРАСУТУН *غرّاستون* сутуни нақшу нигордор; сутуни ҳашаматнок.

ҒАРРО *а. غرا* *кит.* 1. сафеду равшан; тобон, дурахшон. 2. олій, барҷаста: **байти ғарро, қасидаи ғарро.**

ҒАРРОС *غرّاس* *ниг. ғаррас.*

ҒАРС *а. غرس* *кит.* 1. дарахт шинондан, дарахтшинонӣ. 2. дарахти нав шинондашуда, ниҳол.

ҒАРФ *а. غرف* *кит.* паймона, зарфи паймона барои чен кардани гандум, орд ва г.

ҒАРЧ *غرچ* 1. порчаи чарми реза-реза, ки барои садо баровардан дар тағи пойафзор гузошта медӯзанд. 2. пойафзоре, ки дар вақти роҳгардӣ садои ғарч-ғарч мебарорад: **мӯзаи ғарч, туфлии ғарч.**

ҒАРЧА *غرچه* *кит.* нодон, бефаҳм, аблаҳ.

ҒАРЧ-ҒАРЧ *غرچ غرچ* *калимаи тақлиди овози пойафзор дар вақти роҳгардӣ болои барф ва м.ин.*

ҒАСАЁН *а. غثيان* *кит., тиб.* беҳузурии меъда.

ҒАС

ҒАСАҚ *а.* غسق *кит.* шом, торикии аввали шаб.

ҒАСБ *а.* غصب чизи каси дигарро бо зӯрӣ кашида гирифтан; **ғасб кардан (намудан)** бо зӯр чизеро кашида гирифтан.

ҒАСБАН *а.* غصباً ба зӯрӣ (зӯран) гирифтан чизи касеро.

ҒАСБӢ غصبى мансуб ба **ғасб**; чизи зӯран гирифташуда.

ҒАСӢН *а.* غثيان *ниг.* ғасаён.

ҒАССОЛ *а.* غسال покшӯй, мурдашӯй.

ҒАССОЛХОНА غسالخانه хонае (қое), ки барои шустани майит омода месозанд.

ҒАСУЛ *а.* غسول *кит.* шӯянда ва поккунанда, обе, ки ба он шустушӯ мекунад.

ҒАФАБАНД غفهبند гулӯбанди аз тилло ё нуқра сохташуда, ки занон барои зинат ба гардан меовезанд.

ҒАФИР *а.* غفير *кит.* бисёр, анбӯх.

ҒАФЛАТ *а.* غفلت 1. беҳабарӣ, фаромӯшӣ, ғофилӣ; бепарвой. 2. нодонӣ, ҷаҳолат; **дар ғафлат будан** беҳабар будан, ғофил мондан; **дар ғафлат мондан** беҳабар мондан, ғофил мондан; **дар (ба) ғафлат монондан** а) *шакли бавоситаи дар ғафлат мондан*; б) аз беҳабарии касе истифода бурдан, касеро ғофилгир кардан; **ҳоби ғафлат** ниҳояти беҳабарӣ ва ҷаҳолату нодонӣ; *ба тариқи истиора: аз хоби ғафлат бедор кардан, аз хоби ғафлат бедор шудан; дар ғафлат ёфтан* аз беҳабарии касе истифода кардан; ғофилгир кардан; **чашии касеро ғафлат бурдан** хоби касе бурда мондан, касеро ғайричашмдошт хоб бурдан.

ҒАФЛАТАН *а.* غفلتاً// غفلة дар ғафлат монда, беҳабарона; ногаҳон, баноҳост.

ҒАФЛАТАНДЕШ غفلتاندیش 1. ҷоҳил, ақибмонда. 2. кӯҳнапараст, мутаассиб.

ҒАФЛАТБУРДА غفلتبرده *ниг.* ғафлатзада.

ҒАФЛАТВАРЗ غفلتورز *ниг.* ғафлатпеша.

ҒАФЛАТЗАДА غفلتزده ғофил, беҳабар, нодон, дар ҷаҳолатмонда.

ҒАФЛАТӢ غفلتى дар ғафлатмонда, беҳабар;

бепарво, бепарвофалак.

ҒАФЛАТКОР غفلتکار *ниг.* ғофил.

ҒАФЛАТКОРӢ غفلتکاری *ниг.* ғофилӣ.

ҒАФЛАТОБОД غفلتآباد *кит., маҷ.* коинот, олам.

ҒАФЛАТПАРАСТ غفلتپرست *ниг.* ғафлатан-деш.

ҒАФЛАТПЕША غفلتپیشه 1. он ки доим дар ғафлат мемонад, беҳабар, ғофил; нодон. 2. бепарво.

ҒАФС غفس 1. ҳар чизи ҷуссааш пурра ва қавӣ, ситабр, кулфт; фарбех, тановар; **ғафсу ғӯла** фарбеху қадпаст. 2. калон дар қутр; *муқоб.* **борик:** арғамчини ғафс, ғӯлаи ғафс, занчири ғафс, сими ғафс, сутуни ғафс, химчаи ғафс. 3. калон дар заҳомат, заҳим; сермағз, серқабат; *муқоб.* **тунук:** девори ғафс, коғози ғафс, нони ғафс, чарми ғафс, шишаи ғафси ношикан. 4. зич, ҷафс: **абри ғафс, дуди ғафс, чанги ғафс, қабати ғафси атмосфера; барфи ғафс** барфи зиёди ба рӯи замин борида; **китоби ғафс** китоби дорои варақҳои зиёд; **китоби ҳаҷман** калон; **пардаи ғафс** пардаи аз матои зичбофта. 5. ғализ: **қаймоқи ғафс, шири ғафс.** 6. ғулий, сермӯй: **абрӯвони ғафс, бурути ғафс.** 7. *маҷ.* дурушт, дағал, ҳашин; овози бам: **овози ғафс, садои ғафс; гардани ғафс** гардани кулфт, гардани фарбех; *муқ.* **гарданғафс; лаби ғафс** лаби сергӯшт; *муқ.* **лабғафс (лабдӯл); сояи ғафс** сояе, ки ягон ҷои нургузар надорад, сояи пурра; **хати ғафс** хати бо қалами калон кашидашуда; **ғафс кардан** а) сермағзу серқабат кардан; б) ғализ кардан; **ғафс шудан** а) ситабру фарбех шудан; б) ғализ шудан; **ҳамёни ғафс** ҳамёни серпул.

ҒАФСБАДАН غفسبدن фарбехтан, бузургтана, кулӯлатан.

ҒАФСӢ غفسى 1. заҳомат дар қутр ва дар қабат; ғафс будан, пурҷуссагӣ; *муқоб.* **борикӣ** ва **тунукӣ:** ғафсии арғамчин, ғафсии танани дарахт, ғафсии нон, ғафсии барф, ғафсии қишри замин. 2. зичӣ, ҷафсӣ. 3. ғализӣ, ғилзат: **ғафсии чизҳои обакӣ.**

ҒАФСОВОЗ غفسآواز он ки овозаш ғафс аст; дағаловоз.

ҒАФСПӢСТ غفس پوست *ниг.* пӢстҒафс.

ҒАФССАДО غفس صدا садояш Ғафс: **асбоби мусикии Ғафссад**.

ҒАФСТАНА غفس تانه танааш Ғафс, пуррачусса.

ҒАФУР *а.* غفور *кир.* бахшандаи гуноҳ, афвкунанда, омурзанда (*сифати Худо*).

ҒАФФА غفه *кир.* пӢстини бисёр мулоим аз бараи чингиламӯ.

ҒАФФОР *а.* غفار *кир.* он ки аз гуноҳҳо дармегузарад, бисёр афвкунанда, бахшоянда, омурзишкунанда (*сифати Худо*).

ҒАФФОРӢ غفارى бахшояндагӣ, афвкунандагӣ.

ҒАҶАР-ҒАҶАР غجر غجر *калимаи тақлиди овози дағали соиш хӯрдани ду чизи саҳт.*

ҒАҶАРРОС غجر اس *ниг.* Ғаҷар-Ғаҷар.

ҒАШ *а.* غش 1. беҳушӣ; беҳуд шудан аз шиддати хашм, асабоният; **Ғаш кардан** аз хуш рафтан; **Ғаш карда гиристан** саҳт ва беист гиристанӣ кӯдак. 2. хиратабъӣ, гирифтагии хотир; парешон, хавотир: **дили касе Ғаш будан**; ◇ **Ғаши касе омадан** аз суҳан ё кори касе асабонӣ ва хашмгин шудан, ба танг омадан; **Ғаши касеро овардан** тарзи бавоситаи **Ғаши касе омадан**; бо Ғапе ё амале касеро нороҳат кардан, касеро ба танг овардан, касеро таҷанг ва бадқаҳр кардан; **ба Ғаши касе расидан** асаби касеро вайрон кардан хоҳтан; **дили касе Ғаш кардан** нороҳат ва хавотир шудан; **дили касеро Ғаш кардан** касеро нороҳат ва хавотир кардан.

ҒАШ *а.* غش нопокӣ, олоиш; омезиши чизи паст бо чизи гаронбаҳо; **Ғилу Ғаш** *ниг.* Ғил.

ҒАШ(Ш) غش тазвир, макр, риёкорӣ, хиёнат.

ҒАШАМШАМ غشمشم диловез, бебок.

ҒАШГИР غشگر василаи филизӣ ё чӯбӣ ё монанди инҳо бо сурати амуд барои бо ҳам нигоҳ доштани радифи китобҳо ва пешгирии аз афтидани онҳо.

ҒАШҒОВ غش غاو 1. Ғажгов, гови кӯҳӣ, кутос. 2. мангулае, ки аз мӯи думи ин гов месохтанд ва дар сари найзаҳо мебардоштанд.

ҒАШДОР *а.* غش دار шахси беҳудшаванда, зиёндор, чунундор, саръзада.

ҒАШДОР *а.* غش دار омехта бо чизе, нопок.

ҒАШӢН *а.* غشيان нороҳатӣ, гирифтагии хотир; **ҒашӢни дил** *а)* дилбеҳузурӣ, дилбечошавӣ; *б)* беҳуд шудан аз шиддати хашму Ғазаб.

ҒАШӢ *а.* غشى беҳушӣ; **ҒашӢ кардан** беҳуш шудан, аз худ рафтан, дил беҳуд шудан.

ҒАШМ *а.* غشم зулм, ситам.

ҒАШНОК غش ناک *ниг.* Ғашдор *а);* гирияи Ғашнок гирияи саҳт ва беист.

ҒАШОВА *а.* غشاه *ниг.* Ғишова.

ҒАШОВАР غش آور дилбечокунанда, нороҳаткунанда; нофорам.

ҒАШУМ *а.* غشوم ситамкор, золим.

ҒАӢОР *а.* غيور 1. боғайрат, серғайрат; далер ва шуҷоъ, боҳамият. 2. рашқдор, рашкин, ҳасуд.

ҒАӢОРӢ غيوري 1. ғайрат; серғайратӣ; далерӣ, шуҷоат. 2. рашқ, ҳасад.

ҒАӢОРОНА غيورانه боғайратона, бо ғайрату кӯшиши зиёд; далерона, шуҷоатмандона.

ҒЕВ غيو садои баланд, бонг; **Ғеву Ғирев** шӯру Ғавғо.

ҒЕЖИДАН غيژيدن *ниг.* Ғечидан.

ҒЕЖОН(И)ДАН غيژاندين//غيژانيدن *ниг.* Ғечон(и)-дан.

Ғел غيل *асоси замони ҳозира аз Ғелидан.*

ҒЕЛ غيل *Ғел задан* *а)* аз паҳлу ба паҳлу Ғаштан, Ғелидан; *б)* болои чизе дароз қашида хоҳидан; ба чизе жӯлида хоҳидан.

ҒЕЛАК غيلک 1. чизи гирдаи Ғелон: **санги Ғелак**. 2. гӯшти кӯфта кулӯла кардашуда, ки дар уғро ва баъзе таомҳои дигар андохта мепазанд; **Ғамирро Ғелак кардан** аз Ғамир лӯндачаҳо сохтан.

ҒЕЛАККАБОБ غيلک کباب кабоб аз гӯшти кӯфта.

ҒЕЛАКШӢРБО غيلک شوربا шӯрбое, ки дар он гӯшти Ғелак андохта мепазанд.

ҒЕЛАНДА غيلنده *сифати Ғеълии замони ҳозира аз Ғелидан; Ғелон, Ғелзананда.*

ҒЕЛ

ҒЕЛҒЕЛАК غيلغليك 1. *гуфт.* ғелогел, ғелон-ғелон. 2. як навъ бозии бачагон, ки ғелида-ғелида бозӣ мекунанд.

ҒЕЛҒЕЛОН غيلغيلان *ниг.* ғелон-ғелон.

ҒЕЛИДА غيليده *сифати феълии замони ҳозира аз ғелидан; ғелида-ғелида* дар ҳолати ғелидан, ғелон: *ғелида-ғелида* поин афтидан; *ғелидаву чӯлида* ғел задаву олуида (ба реғу хок); *ғелида гирифтан* аз фурсат истифода бурда дароз кашидан, хобидан дар рӯи чизе, ғел задан; *ғелида омадан* ғелон омадан; *ғелида рафтан* нохост тоб хӯрдаву чарх зада ғалтидан.

ҒЕЛИДАН غيليدن 1. аз паҳлу ба паҳлу гирд гаштан, ғел задан. 2. тоб хӯрдаву чарх зада ғалтидан, афтидан. 3. чӯлида хобидан. 4. хобидан, дароз кашидан (*рӯи чизе*), ғел задан. 5. *маҷ.* ғалт зада чорӣ шудан; **аз табақ ғелидан** а) аз худ рафтан, ёзидан; б) аз ҳад гузарондан.

ҒЕЛИШ غيلش *исми феълӣ аз ғелидан; ғелон афтидан, паиҳам ғелида рафтан.*

ҒЕЛОҒЕЛ غيلاغيل дар ҳолати ғелидан, ғелон-ғелон; ғелида-ғелида.

ғелон غيلان *асоси замони ҳозира аз ғелондан.*

ҒЕЛОН I غيلان *феъли ҳол ва сифати феълии замони ҳозира аз ғелидан; ғеланда, чарх задараванда: сангҳои ғелон; ғелон-ғелон* а) дар ҳолати ғелидан; паиҳам ғелида: *ғелон-ғелон рафтан*; б) *ниг.* ғелғелақ 2.

ҒЕЛОН II غيلان навъе аз буттаи хордор, хори мағелон.

ҒЕЛОН(И)ДАН غيلاندن//غيلانيدن *феъли бавосита аз ғелидан.* 1. ғелон кардан, аз паҳлу ба паҳлу гардонда бурдан (*ё овардан*). 2. ғел занондан; ғалтондан.

ҒЕЧИДА غيجيده *сифати феълии замони гузашта аз ғечидан; ғечидида-ғечидида, ғечон-ғечон, лағжида-лағжида; хазида-хазида; ғечидида рафтан* якбора лағжидан, ногаҳон лағжидан.

ҒЕЧИДАН غيجيدن 1. *ниг.* лағжидан; лағжида афтодан. 2. дар ҳолати нишастагӣ (аз ҷо барнахоста) бо ёрии дасту по роҳ рафтан (-и

кӯдакон ва одамони шал).

ҒЕЧОН غيجان *асоси замони ҳозира аз ғечондан.*

ҒЕЧОН غيجان 1. *феъли ҳол аз ғечидан; ғечон-ғечон* *ниг.* ғечидида-ғечидида. 2. ғечонақ, лағжонақ.

ҒЕЧОНАҚ غيجانك чое, ки пой намеистад ва ғечидида меравад; лағжонақ: **барфи ғечонақ, яхи ғечонақ.**

ҒЕЧОН(И)ДАН غيجانيدن//غيجانندن *тарзи бавоситаи ғечидан; лағжонидан; лағжонда бурдан, аз ҷо набардошта ба ҷои дигар бурдани чизе.*

ҒЕША غيشه *бот.* як навъ алафи чандинсолаи ботлоқӣ, ки баргҳои борики дароз дорад, қиёқ.

ҒИБТА ا. غبطة *кит.* орзу кардан барои расидан ба чиз ё сифати хуби касе (*бо ҳисси нек*), ҳавас, таманно.

ҒИД-ҒИД غدغ *гуфт.* бо майдагании бисёр шилқинӣ кардан, бисёр гап зада чакидан; хурдагирӣ.

ҒИДӢ-ҒИДӢ غدى غدى *гуфт., ниг.* ғид-ғид.

ҒИЁБ ا. غياب *кит., ниг.* ғоиб.

ҒИЁС ا. غياث *кит.* 1. фарёдрас. 2. фарёдрасӣ.

ҒИЖАҚ غيژك *асбоби тордори мусиқӣ, ки бо камонча навохта мешавад.*

ҒИЖ-ҒИЖ غغ *қалимаи тақлиди овози расиши камонча ба тори ғиҷжақ, соиши чархи ароба, тофтани ресмон дар чархресӣ ва ғ.*

ҒИЖЖАҚ غيژك *ниг.* ғиҷжақ.

ҒИЖЖАС//ҒИЖЖОС غغّاس//غغّاس *ниг.* ғиҷ-ғиҷ: ғиҷжас задан.

ҒИЖИРРОС غغّرّاس *ниг.* ғичиррос.

ҒИЗЗАС غغّّاس *қалимаи тақлиди овоз, ки садои ҳаворо бо суръати баланд бурида рафтани чизе ё садои вазиши саҳти бодро ифода мекунад: ғиззаси тир, ғиззаси шамол, ғиззас задан.*

ҒИЗО ا. غذا *чизе, ки хӯрда мешавад ва ба тан қувват медиҳад, хӯрданӣ, хӯрок, таом, қут; ғизо гирифтан* маводи барои мавҷудияти худ зарурро истифода кардан; **ғизо додан** а)

хӯрок додан; б) чизи барои парвариши растанӣ заруриро (*аз қабилӣ нурию пору*) ба замини кишт додан; ◇ **ҒИЗОИ МАЪНАВӢ** маводи қонеъкунандаи эҳтиёҷи маънавии одам, чизи зарурии фаъолият ва рушди олами ботинии инсон; **ҒИЗОИ РӢХӢ** *ниг.* **ҒИЗОИ МАЪНАВӢ**.

ҒИЗОБАХШ *غذابخش* ғизодиҳанда: **нуриҳон ғизобахш**.

ҒИЗОБАХШӢ *غذابخشی* ғизодиҳандагӣ, ғизо бахшидан.

ҒИЗОГИРӢ *غذاگیری* ғизо гирифтани; ғизо: **ғизогирӣ растанӣҳо**.

ҒИЗОДИҲАНДА *غذادهنده* *сифати феъли* замонӣ ҳозира аз **ғизо** додан; он чи ғизо медиҳад; ғизобахш; серғизо: **моддаҳои ғизодиҳанда**.

ҒИЗОДИҲӢ *غذاهمی* *исми амал* аз **ғизо** додан; бо ғизо таъмин кардан.

ҒИЗОДОР *غذادار* он чи барои рушди ҷисм моддаи зарурӣ дорад; серғизо.

ҒИЗОӢ *غذائی* *мансуб ба* **ғизо**; хӯрдани: **ғиёхҳои ғизоӣ**.

ҒИЗОКАШ *غذاکش* хусусияти растанӣҳое, ки ғизоро аз замин ба худ ҷазб мекунад.

ҒИЗОЛ *ا. غزال* 1. оху; охубара. 2. *мач.* махбуба, маъшука.

ҒИЗОЛА *а. غزاله* 1. охубараи мода. 2. *мач.* офтоб.

ҒИЗОЛОНА *ا. غزالانه* монанд ба ғизол, ғизолвор: **ҷашмони ғизолона**.

ҒИЗОНОК *غذااناك* *ниг.* **ғизодор**.

ҒИЗОНОКӢ *غذااناکی* доро будан ба моддаҳои зарурии ғизоӣ.

ҒИЗОХӢР *غذاخور* хӯрандаи ғизо, истеъмолкунандаи ғизо.

ҒИЗОХӢРӢ *غذاخوری* 1. хӯрдани ғизо. 2. макон ва ҷои умумии ғизо хӯрдан, аз қабилӣ таомхонаву ошхона *ва ғ.*

ҒИЛ *غل* **ғилу ғаш** нопокӣ, олудагӣ; норасой, камбудӣ.

ҒИЛДИРАК *غلدرک* *гуфт.* чарх, ғалтак: **ғилдираки ароба, ғилдираки трактор**.

ҒИЛДИРАКДОР *غلدرکدار* дорои ғилдирак, ба воситаи ғилдирак ҳаракаткунанда: **аробаи ғилдиракдор**.

ҒИЛДИРАКСОЗ *غلدرکساز* *гуфт.* устои чарх-соз, ғалтаксоз.

ҒИЛЗАТ *а. غلظت* *ниг.* **ғализӣ**.

ҒИЛЗАТСАНЧ *غلظتسنج* *физ.* асбоб барои муайян кардани ғафсии моеъ.

ҒИЛЛ *а. غل* 1. *кит.* кина. 2. *тиб.* парешонхотирӣ, бадҳолӣ.

ҒИЛМАК *غلماک* *лаҳҷ.* 1. норасида, хом, нопухта: **зардолуи ғилмак**. 2. ханӯз устухонаш шаҳнашуда; хурдсол: **бачаи ғилмак, ғилмаку шилмак**.

ҒИЛМОН I *а. غلمان* 1. *ҷ.* ғулом. 2. *д.* ҷавон-писари хизматгӯзор дар ҷаннат.

ҒИЛМОН II *ا. غلمان* *лаҳҷ.* гӯштбирёни саридастӣ пухташуда.

ҒИЛОФ *а. غلاف* пӯшиши аз чарм дӯхташуда, ё аз чизҳои дигар сохташуда, ки дар онҳо корд, шамшер, айнак, соат ва монанди инҳоро нигоҳ медоранд: **ғилофи айнак, ғилофи соат, ғилофи таппонча, кордро аз ғилоф баровардан, шамшерро аз ғилоф кашидан; муқ. ниём**.

ҒИЛОФАК *ا. غلافک* 1. *шакли тасғири* **ғилоф**. 2. ғӯзаи лӯбиёву нахӯд, ки ҳосил дар дохили онҳо ҷо гирифтааст.

ҒИЛОФБАНД *ا. غلافبند* миёнбанде, ки ба он ғилофи шамшер ё корд овехта мешавад.

ҒИЛОФДОР *ا. غلافدار* чизи дамтез ё чизҳои дигар, ки ғилоф доранд: **корди ғилофдор, ханчари ғилофдор**.

ҒИЛОФӢ *ا. غلافی* **ғилофӣ** кардан дӯхтани мағзӣ (лаблӯла) ба канори абраву астари кӯрпаву кӯрпача.

ҒИЛЧ *غلچ* гиреҳи душворкушо, кӯргиреҳ.

ҒИНГ//ҒИНГӢ *ا. غنگ//غنگی* **ғингӣ** гуфта натавонистан ба гапи (эроди) касе ҷавобе ёфта натавонистан.

ҒИНГАС//ҒИНГОС *ا. غنگاس//غنگاس* *ниг.* **ғинг-ғинг; ғингас задан (кардан)** ғинг-ғинг карда овоз баровардани мағас *ва ғ.*

ҒИН

ҒИНГ-ҒИНГ غنگ غنگ *калимаи тақлиди овоз.*

1. садои пасти баъзе хашарот монанди пашша, занбӯр *ва г.*; ғингас (ғингос) кардани хашарот. 2. бо садои паст гап задани беморон ва пастовозон; **ғинг-ғинг кардан** бо майдагапӣ касеро безор кардан.

ҒИНО *а.* غنا *кит.* сурудхонӣ, суруд; нағма, оҳанг.

ҒИНОГАР غناگر *сурудхон, сароянда, нағмагар.*

ҒИНОӢ غنايى *кит., мансуб ба ғино; шеъри ғиноӣ* шеъри лирикӣ.

ҒИРБОЛ غربال *ниг. ғалбер.*

ҒИР-ҒИР غرغر *:ғир-ғир гаштан* тез чарх задан, бо суръати зиёд гирд гаштан.

ҒИРҒИРАК غرغرک *бозичае, ки аз як чӯбчаи ба нӯгаш тӯбча овехташуда иборат аст ва дар вақти гирд гардондан ғир-ғир карда овоз мебарорад.*

ҒИРҒИРАКБОЗӢ غرغرک بازی *бозӣ бо ғирғирак.*

ҒИРЕВ غريو *доду фарёд, гираву зорӣ, фиғон, шӯру ғавғо; ғирев бардоштан* доду фарёд кардан, ғулғула андохтан.

ҒИРЕВИДАН غريويدن *фарёд кардан, доду фарёд кардан; шӯру ғавғо бардоштан.*

ҒИРЕВОН غريوان *феъли ҳол аз ғиревидан; фарёдкунон, наъразанон.*

ҒИРИНГ-ҒИРИНГ غرنگ غرنگ *калимаи тақлиди овоз, ки садои пасти мунтазам барояндаи нохушро ифода мекунад; ниқ-ниқ, нолиш: ғиринг-ғиринг кардан.*

ҒИРИНГОС غرنگاس *ниг. ғиринг-ғиринг.*

ҒИРОМ غرام *он ки ҳаромбозӣ мекунад, фиребгар, қаллоб (дар қартабозӣ ва г.).*

ҒИРОМӢ غرامى *ҳаромбозӣ, қаллобӣ, бозии ҳаром кардан.*

ҒИРР *а.* غر *кит.* 1. ҷавони ноозмудакор, бетачриба. 2. фиребхӯранда, фиребхӯрда.

ҒИРОР(А) *а.* غرار(ه) *кит.* ҷувол, қанор, халта, ки аз пашми буз мебофанд.

ҒИРРИ غرى *калимаи тақлиди овози тез чарх*

задани ягон чиз дар ҷои худ.

ҒИРЧ-ҒИРЧ غرچ غرچ *калимаи тақлиди овоз, ки садои соиши дандонхоро ифода мекунад.*

ҒИТО(Ъ) *а.* غطا(ء) *кит.* парда, пӯшиш.

ҒИЧ غيچ *:ғич кардани дандонҳо* сахт ба ҳам фушурдани дандонҳо.

ҒИЧИРРОС غچراس *ниг. ғичиррос.*

ҒИЧИМ غچيم 1. фишурда ва пачаку пахшшуда; **ғичим кардан** а) фишурда пачақ кардан, маҷақ кардан (*коғаз ё ягон чизи дигарро*); б) сахт ба ҳам фишурдан ва дар ҳам омехтан (*барои сириштан ва ё оби чизеро гирифтани*); **ғичим шудан тарзи мафъули** **ғичим кардан**; а) фишурда шудан, маҷақ шудан; б) сахт ба ҳам фишурда ва омехта шудан. 2. миқдори чизе, ки дар кафи даст фишурданаши мумкин аст; **як ғичим // ғичими...** як қабза. 3. матои рӯяш ноҳамвори мулоим ва ё нақшҳои барҷаста дошта; инчунин либоси аз он матоъ дӯхташуда: **махмали ғичим, рӯймоли ғичим.**

ҒИЧИМШУДА غچيم شده *сифати феълии замони гузашта аз ғичим шудан; фишурдашуда, пахшу пачақшуда: коғази ғичимшуда, либоси ғичимшуда.*

ҒИЧИН غچين *гуфт.* таъсири бади чизе, ғаш; нафрат; ногуворӣ.

ҒИЧИР-ҒИЧИР غچير غچير *калимаи тақлиди овози ба ҳам расидани чизҳои филизӣ ё чунбидан дар кати симини зангзада ва ё ба дандон задани рег ва г.*

ҒИЧИРРОС غچيراس *калимаи тақлиди овози якбора ба ҳам задани чизҳои филизӣ.*

ҒИЧЧАК غچک *ниг. ғижак.*

ҒИЧЧАКНАВОЗ غچک نواز *он ки ғичак менавозад, ҳунарманди навозандаи ғичак, ғичакӣ.*

ҒИЧЧИ غچي *:ғиччи кушода шудан* *калимаи тақлиди* садои тези кушода шудани дар ё даричае.

ҒИШО(Ъ) *а.* غشا/غشاء *тиб.* парда; пӯсти тунуки баъзе узвҳои дарунии одам ва ҳайвон.

ҒИШША غشه *гуфт.* 1. як навъ алафи бегонаи худрӯй. 2. навдаи дарахти тут.

ҒОБ I غاب 1. кхн. гапи беҳуда, сухани бемаънӣ; сафсата. 2. табоҳ, гандида.

ҒОБ II غاب кит. хӯроки шабмонда.

ҒОБА а. غابه кит. беша, чангал; сахро.

ҒОВ غاو ниг. ғав.

ҒОВӢ غاوى кит. гумроҳ.

ҒОВШАНГ غاوشنگ кит. чӯбе, ки бо он гов меронанд, говроначӯб, ниг. халачӯб.

ҒОВШУ غاوشو кит. бодиринге, ки барои тухм нигоҳ медоранд, бодиринги тухмӣ.

ҒОДИР а. غادر кит. ғадркунанда, ғаддор, хоин, хиёнаткор.

ҒОДИЯ а. غاديه кит. 1. абри бомдодӣ. 2. маҷ. сахаргоҳ, субҳ, бомдод.

ҒОЗ I غاز ниг. қоз: ғози ёбӣ, ғози хонагӣ; ғоз барин гардан дароз кардан а) гарданро ниҳоят дароз кардан; б) маҷ. саҳт ба худ болидан.

ҒОЗ II غاز нахи борики баъзе растаниҳо, ки аз он ресмон мересанд ва чизҳои дигар низ мебофанд; ғози пахта нахи атрофи ҳар як пунбадона; ғоз-ғоз кардан тит ва тор-тор карда тайёр кардан (-и пахтаву пашм барои риштан); ғоз-ғоз шудан пора-пора шудан, батамом даридан (-и либос); ♦ ғоз додани чизе кашол шудан, дароз шудани чизе; канда нашуда рехтан (-и мас., киём); гапро ғоз додан гапро кашол додан, сергапӣ кардан; тити ғоз кардан, тити ғози чизеро баровардан ниг. тит.

ҒОЗА غازه сурхӣ, ки занон барои ороиш ба рӯй мемоланд, гулгуна, сурхоб.

ҒОЗГАРДАН غازگردн гардандароз: марди ғозгардан.

ҒОЗИДАН غازيدن 1. ғоз додан (мас., пашмо). 2. кашида гирифтани нахи пахта.

ҒОЗИПЕША غازي پيشه ниг. ғозӣ.

ҒОЗИЯ а. غازيه 1. муаннаси ғозӣ II. 2. ғизоҳалкунанда; қувваи ғозия қувваи ғизоро дар бадан ҳалкунанда.

ҒОЗӢ I а. غازي д. сипоҳе, ки дар роҳи дини ислом, бар зидди ғайримусулмонон мечангад, ғазокунанда, ҷиҳодкунанда.

ғазокунанда, ҷиҳодкунанда.

ҒОЗӢ II а. غازي кит. ғизодиҳанда, ғизобахш; қувватбахш.

ҒОЗСӢХТА غازسوخته 1. нахи ғозаш сӢхта: риштаи ғозсӢхта. 2. маҷ. суст, камқувват.

ҒОИБ а. غايب он чи ё он ки аз назар пинҳон аст; муқоб. ҳозир; чизе ё одаме, ки дар кучо буданаш маълум нест; дар ғоибӣ... дар ғайбӣ..., дар вақти ҳозир набудани...; ҳозире ғоиб ҳозир будан ё набудани шахсо-ни номашон дар рӯйхатбударо тафтиш кардан (мас., дар вақти дарс); ғоиб шудан а) аз пеши назар ниҳон шудан, нопадид шудан, ба ҷашм нанамудан; б) гурехта рафтан, ғайб задан; ғоиб шуда рафтан тамоман бедарак шудан, ғайб задан; гум шуда рафтан; аз назар ғоиб шудан ба ҷашм нанамудан; нопадид шудан; ♦ оши ғоиб оше, ки барои ягон шахси ҳозирнабуда аз рӯи эҳтиёт нигоҳ дошта мешавад ва ё ба хонааш фиристода мешавад.

ҒОИББОЗ غائب باز шатранҷбозе, ки бо ҳарифи ғоиб ба воситаи хат ё компютер бозӣ мекунад.

ҒОИБӢ غايبي 1. ғоиб будан, ҳузур надоштан, ҳозир набудан. 2. нопадидӣ, ноаёнӣ.

ҒОИБНАМО غائب نما нонамоён; ноаён.

ҒОИБОНА غايبانه 1. нодида, шахсан вона-хӯрда. 2. дар набудани касе, дар ғайбӣ касе; муҳаббати ғоибона касеро нодида дӯст доштан; муҳаббати пинҳонӣ; саломӣ ғоибона саломе, ки ба шахси аз назар дур расонида мешавад. 3. аз кор ҷудо нашуда таҳсил кардан: ғоибона хондан; таҳсили ғоибона яке аз усулҳои тайёр кардани мутахассисони до-роӣ маълумоти олий ва миёнаи махсус, ки таълим аз кор ҷудо нашуда, асосан ба тариқи омӯзиши мустақилона сурат мегирад. 4. таълимгоҳе, ки дар он донишҷӯён аз кор ҷудо нашуда таҳсил мекунанд: шӯбаи ғоибона.

ҒОИБХОН غايب خوان он ки дар таълимгоҳи ғоибона таҳсил мекунад: донишҷӯи ғоибхон.

ҒОИЛА а. غايله кит. 1. бадӣ, шар. 2. офат, фалокат; балои ногаҳонӣ.

ҒОӢ

ҒОӢ *Ғائى* *kit.* 1. мансуб ба **ҒОЯТ**. 2. *мач.* асли ва асосӣ.

ҒОЛ *غال* *kit.* 1. ғор, шикофи кӯҳ. 2. оғили гӯсфанд дар кӯҳ ё тал.

ҒОЛА *غاله* *ҷузъи насини баъзе калимаҳои мураккаб, ба маънои хурд: бузғола, досғола.*

ҒОЛИБ *ا. غالب* 1. ғалабақунанда, чира, музаффар, пирӯз (*дар муборизаву ҷанг*). 2. болодаст, пешрав: **ғолиби мусобика, ғолиби озмун; ғолиб баромадан // ғолиб омадан // ғолиб шудан** а) ғалаба қардан, зафар ёфтан; б) болодаст шудан; муваффақият ба даст овардан; **ғолиб будан** ғалабақунанда будан, он ки бар касе ё чизе ғалаба мекунад. 3. *kit.* бисёр, зиёда, бештар, аксар, ағлаб; гумони беш; **гумони ғолиб** эҳтимоли қавӣ. 4. *таър.* маъмури дарбори амир, ки ба ҳофизону навозандагон ва раққосон сардорӣ мекард.

ҒОЛИБАН *ا. غالباً* 1. эҳтимол, шояд. 2. бештар, дар аксари мавридҳо, аксаран, ағлаб.

ҒОЛИБИЯТ *ا. غالبيت* 1. ғалаба, фатху нусрат; пирӯзӣ, ғолибӣ, музаффарият. 2. болодастӣ; бартарӣ.

ҒОЛИБӢ *غالبى* ғолиб шудан, ғалаба қардан; музаффарият, ғолибият.

ҒОЛИБОНА *ا. غالبانه* 1. ғалабаовар, зафаровар, зафарёб: **ҷанги ғолибона**. 2. музаффарона, зафармандона; ҳамчун ғолиб ва музаффар: **бо оҳанги ғолибона, ғолибона баргаштан аз ҷанг.**

ҒОЛИДАН *غاليدن* *ниг.* ғелидан.

ҒОЛИТ *ا. غالط* *kit.* ғалатқунанда, хатоқунанда, иштибоҳқунанда.

ҒОЛИЯ *ا. غاليه* 1. таркиби сиёҳранг, ки аз хушбӯиҳои гуногун, монанди мушк, анбар ва ғ. тайёр карда мешавад ва асосан барои сиёҳ қардани мӯй ба кор мебаранд. 2. *мач.* хушбӯй, муаттар.

ҒОЛИЯБОР *غاليه بار* хушбӯй, муаттар.

ҒОЛИЯБӢ *غاليه بوى* бӯи ғолия дошта; хушбӯй, муаттар.

ҒОЛИЯГУН *ا. غاليه گون* *kit.* ғолияранг, сиёҳранг.

ҒОЛИЯДОН *ا. غاليه دان* 1. зарфе, ки дар он ғолия

нигоҳдорӣ мешавад, қуттии ғолия. 2. *мач.* даҳон ва ё занаҳдони маҳбуба.

ҒОЛИЯЗУЛФ *ا. غاليه زلف* *kit.* он ки зулфаш сиёҳу хушбӯй аст, мушкинзулф, зулфи мушкин.

ҒОЛИЯМӢ *ا. غاليه موى* он ки мӯяш мисли ғолия сиёҳ ва хушбӯй аст, анбаринмӯй, мӯи муаттар.

ҒОЛИЯСО(Ӣ) *ا. غاليه ساي* *kit.* ғолиясоянда, ғолиясоз, хушбӯйсоз.

ҒОЛИЯФОМ *ا. غاليه فام* ғолияранг, ба ранги ғолия, сиёҳранг.

ҒОМИЗ *ا. غامض* *kit.* дарки маънояш душворфаҳм, мушқилмаъно, мубҳам, печида; *муқоб.* **возеҳ.**

ҒОН *ا. غان* *kit.* тӯс, дарахти тӯс.

ҒОНИМ *ا. غانم* *kit.* 1. ғаниматгиранда; ғаниматгирифта. 2. ғоратгар.

ҒОР I *ا. غار* сӯроҳии табиӣ ё қанда дар кӯҳу талҳо, мағора, қаҳф, мағок.

ҒОР II *ا. غار* *бот.* растании ҳамешасабзест, ки барги онро барои хуштаъму хушбӯй қардани таом истифода мекунанд: **барги ғор.**

ҒОРАТ *ا. غارت* моли касе ё ҷоеро бо дудӣ ё зӯрӣ аз он худ қардан, тороч, яғмо, толон; **ғорат қардан (намудан)** талаву тороч қардан, ба яғмо бурдан; **ғорат шудан (гардидан)** тарзи мафъули **ғорат қардан**; тороч қарда шудани моли касе ё ҷое; **ба ғорат рафтан** тороч шудан; **ғорати ҷон** ҷонситонӣ, куштани.

ҒОРАТГАР *ا. غارت گر* он ки моли мардумро ғорат мекунад, торочгар, яғмогар: **дудди ғоратгар.**

ҒОРАТГАРӢ *ا. غارت گرى* шугли ғоратгар; ғорат қардан, торочгарӣ, яғмогарӣ.

ҒОРАТГАРОНА *ا. غارت گرانه* 1. бо ғоратгарӣ, бо роҳи ғорат. 2. бо мақсади ғоратгарӣ, мақсади ғорату тороч дошта: **тохтутозҳои ғоратгарона, ҷангҳои ғоратгарона.**

ҒОРАТДИДА *ا. غارت ديده* *ниг.* ғоратшуда.

ҒОРАТЗАДА *ا. غارت زده* *ниг.* ғоратшуда.

ҒОРАТЗАДАГӢ *ا. غارت زدگى* вазъ ва ҳолати

горатзада, горатшудагӣ.

ГОРАТӢ غارتى мансуб ба **горат**. 1. горатгар. 2. рабудашуда, багоратрафта.

ГОРАТПЕША غارت پيشه он ки касбу кораш торочу горат аст, горатгар.

ГОРАТШУДА غارت شده сифати феълии замони гузашта аз **горат шудан**; он ки чизу чорааш горат шудааст, горатдида, торочшуда.

ГОРАТШУДАГӢ غارت شدگى ниг. **горатзадагӣ**.

ГОРИБ а. غارب кит. ғурубкунанда.

ГОРИҚ а. غارق кит. ғарқшаванда.

ГОРИСТОН غارستان чое, ки ғорҳои зиёд воқеъ шудаанд, макони ғорҳо.

ГОРНИШИН غارنشين 1. инсонҳои аввалине, ки дар ғорҳо зиндагӣ мекарданд: **инсонӣ горнишин**. 2. он ки дар ғор зиндагӣ дорад.

ГОРНИШИНӢ غارنشینی ғорнишин будан, дар ғор зиндагӣ кардан.

ГОРШИНОСӢ غارشناسӣ илмест, ки пайдоиши ғорҳо, обу наботот, ҳайвонот ва боқимондаҳои маданияти моддӣ ва дигар масъалаҳои дохили онҳоро меомӯзад.

ГОСИБ а. غاصب он ки молу мулк дигаронро бо зӯрӣ кашида мегирад (ғасб мекунад), бо зулму ситам ситонандаи чизу чораи дигарон.

ГОСИБӢ غاصبӣ амал ва кори ғосиб; ситондан бо зӯрӣ; торочгарӣ.

ГОСИБОНА غاصبانه ба монанди ғосиб; торочгарона, бо зӯрӣ ситондани чизе.

ГОСИҚ а. غاسق тираву торик, говгум.

ГОФИЛ а. غافل 1. он ки ғафлат мекунад, дар ғафлатмонда, беҳабар; **гофил аз он, ки...** беҳабар аз он ки... 2. бепарво, беаҳамият; **гофил мондан** беҳабар мондан, дар ғафлат мондан; **гофил шудан** дар ғафлат мондан.

ГОФИЛГИР غافل گیر он ки беҳабар ва ногаҳонӣ ба каси дигар ҳамла мекунад; **гофилгир кардан** баногоҳ, ба таври ғайриинтизорӣ ба назди касе омадан; зер карда даромадан.

ГОФИЛӢ غافلӣ 1. ғафлат, беҳабарӣ. 2. бепар-

вой, бедикқатӣ. 3. нодонӣ, нофаҳмӣ; **худо ба гофилӣ задан** худо ба нодонӣ задан, тағофул кардан.

ГОФИЛОНА غافلانه 1. дар ғафлат монда, беҳабарона. 2. бепарвоёна, бедикқатона.

ГОФИР а. غافر кит. афвкунанда, бахшандаи гуноҳ (*сифати Худо*).

ГОШ غاش кит. он ки дар ошиқӣ ба дараҷаи ифрот расидааст, шефта; **ошиқи гош** ошиқи шайдо.

ГОШИЯ а. غاشيه матои маъмулан гаронбаҳо, ки рӯи зини аспӣ бузургон мекашиданд, то гарду ғубор ба он нашинад, зинпӯш.

ГОШИЯБАРДОР غاشيه بردار таър. саис, рикобдор.

ГОЯ а. غايه 1. мақсади ниҳой ва асосӣ аз кардани коре; мурод, ормон. 2. *фалс.* шакли ҷаҳонфаҳмӣ ва ҷаҳонбинии инсонҳо; ақида, фикр. 3. *адш.* мақсади асосии ягон асар, ки мундариҷаи онро муайян мекунад; **дар го-яи...** ниг. **дар гояти...**

ГОЯВӢ غايوى мансуб ба **гоя**: мазмуни **гоявӣ**, **ҷиҳати гоявӣ**, **тарбияи гоявӣ-сиёсӣ**.

ГОЯДОР غايه دار дорои гояи муайян.

ГОЯНОКӢ غايه ناکى дорои гояи муайян будан.

ГОЯТ а. غايت 1. ниҳоят, интиҳо, охир, поён. 2. хеле, бисёр. 3. андоза, ҳад; **аз гояти...** аз бисёрии...; аз зӯрии...; **дар гояти...** а) дар камоли..., дар ниҳояти...; б) аз ҳад зиёд, хеле; **гояташ ин (аст,) ки...** ниҳояташ ин ки..., ҳулоса ҳамин ки...; **то (ба) гоят** кит. то ба ҳол, то ҳол.

ГУБАЙРО а. غبيرا 1. *бот.* мева ва дарахти ғубайро, санчид. 2. *кит.* шаробе, ки аз гандум ё арзан мегирифтанд.

ГУБОР а. غبار 1. гард, чанг; хокаи чизе; чангу гарди ба ҳаво печида: **гард (-у ғубор)-и роҳ**, **чангу ғубори ҳаво**; **ғубори гул** гарди шукуфаи растаниҳо; **рӯи чизеро ғубор гирифтанд** дар рӯи чизе пайдо шудани пардаи тунуки чанг. 2. гази (дуди) ғализи баъзе чизҳо, ки нафасгардон аст; **ғубори ангишт** гази хафакунанда, ки аз пурра насӯхтани ангишт пайдо мешавад. 3. бухор, ҳавр. 4. асари чи-

ҒУБ

зе, нақши чизе; **ғубори (узвҳои) бадан** боқимондаи дарде дар бадан; дарду иллоти ба беморӣ табдилёфтаи узвҳои бадан; **ғубори ғам, ғубори кинаву кудурат, гарду ғубори ғам; ғубори дил** ғами дил; ғаму андӯх; **ғубори хотир** малоли хотир; хотирозурдагӣ; **ғубори дилро баровардан тарзи бавоситаи ғубори дил баромадан**; а) ғаму ғуссаро аз дил дур кардан, рафъи хафагию нохушӣ кардан; б) дилро ҳолӣ кардан, ҳасрат кардан; **ғубори дил баромадан** аз ғаму андӯх фориғ шудан; рафъ гардидани хафагию нохушии касе.

ҒУБОРГИРИФТА غبارگرفته *сифати феълии замони гузашта аз ғубор гирифта*; он чи рӯи онро гарду ғубор пахш кардааст.

ҒУБОРДОР غباردار *ниг. ғуборнок.*

ҒУБОРЗУДОӢ غبارزدائی пок кардани гарду ғубор аз рӯи ягон чиз.

ҒУБОРӢ غبارى *ниг. ғуборнок.*

ҒУБОРКАШ غبارکش таҷҳизотест, ки аз хонаҳо гарду ғубор ва бӯи баду ҳавои захролудро кашида тоза мекунад.

ҒУБОРНОК غبارناک 1. бо ғубор фаро гирифташуда, бо чангу гард пӯшидашуда, боғубор: **гармсели ғуборнок, ҳавои ғуборнок.** 2. чизе, ки ғубор дорад, ғубордор.

ҒУБОРОЛУД(А) غبارآلود(ه) 1. ғуборнок, гард-олуд; пӯшида бо гарду ғубор; пурчангу ғубор. 2. дуди омехта бо газ, ки ғализи нафасгардон аст: **дуди ғуборолуди саксаул.**

ҒУБОРРӢБӢ غبارروبی пок кардани гарду хок ва ғубор аз рӯи чизе, махсусан аз рӯи санги қабру оромгоҳҳо.

ҒУВВАС//ҒУВВОС غوص//غوّاس *ниг. ғув-ғув; ғуввос задан ғув-ғув кардан; ғӯш ғуввос задан ба сабаби беморие пайдо шудани садо дар ғӯш.*

ҒУВВАСЗАНӢ غوصزنى ғуввас задан, ғув-ғув кардан.

ҒУВ-ҒУВ غوغو *қалимаи тақлиди овози вазидани бод, кори мотори мошин ва ғ.*

ҒУД-ҒУД غدد *гуфт. ҳамчун аломати норозигӣ худ ба худ зери лаб гап задани касе: ғуд-ғуд кардан.*

ҒУДДА غده порчаи ғӯштии сахтест, ки ба иллоте дар байни пӯст ва ғӯшт пайдо мешавад, без, ғадуд.

ҒУЖБ غژب *кит. донаи ангур, донаи аз хӯша кандашудаи ангур.*

ҒУЖМ I غژم *кит. пӯсти донаи ангур.*

ҒУЖМ II غژم *кит. 1. хашм қаҳр. 2. ҳамла.*

ҒУЗРУФ ا. غصروف тағояк.

ҒУК غوك *зоол. курбоқкаи чӯлӣ (сахрой), вазағ.*

ҒУКЧАШМ غوكچشم чашмонаш монанди чашми ғук ба пеш дамида.

ҒУЛ//ҒУЛЛ ا. غل занҷиру тавқи оҳанин, ки ба дасту гардани зиндониён мезаданд.

ҒУЛБА I غلبه лӯла, ки аз оҳан, чӯб, сафол ва монанди инҳо месозанд ва ба воситаи он об ва моёти дигар гузаронида мешавад, қубур.

ҒУЛБА III//ҒУЛПА غلبه//غلبه *кит. акка, аккаи ало.*

ҒУЛБАЧА غلبچه *тех. шохачаи қубури асосӣ.*

ҒУЛБАШАКЛ غلبهشکل ба монанди ғулба, лӯлашакл.

ҒУЛҒУЛ غلغل 1. овози баланди ҳархела; шӯру ғавғо, ҳамҳама, валвала. 2. чаҳ-чаҳи мурғони чаман, хусусан хониши булбул.

ҒУЛҒУЛА غلغله 1. овозҳои баланди баҳам-печида (монанди садои чандин нақораи дар як ҷо ва дар як вақт навохташуда); бонгу хурӯш, ҳаёхуй, ғалоғула. 2. шӯру ошӯб; изтироб, талотӯб; **ғулғулаи мавҷҳои баҳр** талотум карда хурӯшидани мавҷҳои баҳр; **ғулғулаи танк** ғурроси танк; **ғулғулаи ханда** гулдурӯси ханда; **ғулғулаи чапак** гулдурӯси чапакзанӣ, мавҷи кафкӯбӣ; **ғулғула андохтан** а) шӯру ғавғо хезондан, ошӯб барпо кардан; б) бо доду фарёд ҷоеро ба ларза даровардан, ҷоеро ба сар бардоштан; в) *мач.* дар ҷое овоза шудан, васеъ паҳн шудан (-и ҳодисае); **ғулғула бардоштан** мағал бардоштан, ғавғо кардан; **ба ғулғула даромадан** шӯру ғавғо сар шудан; талотӯб барпо шудан; **ба дили касе ғулғула андохтан** а) касеро ба ҳаяҷон овардан, ба изтироб овардан; б) касеро ҳавотир кардан; **ба дили касе**

ҒУЛҒУЛА афтодан ба изтироб омадан; хавотир шудани касе.

ҒУЛҒУЛААНГЕЗ غلغله انگيز *ниг.* ғулғулаандоз.

ҒУЛҒУЛААНДОЗ غلغله انداز ошӯбхезонанда; ба чӯшу хурӯшоваранда: ғулғулаандоз будан, ғулғулаандоз шудан.

ҒУЛҒУЛААФКАН غلغله افكن *ниг.* ғулғулаандоз.

ҒУЛҒУЛАДОР غلغله دار пурхурӯш, ғулғуланок; баландовоз, баландсадо: хандаи ғулғуладор, қарсаки ғулғуладор.

ҒУЛҒУЛАНОК غلغله ناک *ниг.* ғулғуладор.

ҒУЛҒУЛАФИКАН غلغله فكن *ниг.* ғулғулаандоз.

ҒУЛДУР-ҒУЛДУР غلدر غلدر *калимаи тақлиди овоз*, ки нофаҳмо гап задани як ё чанд касро ифода мекунад.

ҒУЛ(Л)Ӣ غولى анбӯҳӣ, зичӣ, дар як ҷо ба ҳам зич ва ҷафс воқеъ шудани ниҳолҳо, ба ҳам зич пайвастанӣ буттаҳо; анбӯҳи дарахтон; паттазори ғулӣ буттазори зичи ба ҳам печида; риши ғулӣ риши сермӯй; ғулӣ шудан дар як ҷо ҷамъ шудан, тӯб шудан.

ҒУЛОБЧА غلابچه *лаҳҷ.* обила, кублае, ки аз қор қардан ва роҳ рафтан дар дасту по пайдо мешавад.

ҒУЛОМ *а.* غلام 1. *таър.* одами давраи ғуломдорӣ, ки аз ҳуқуқи иҷтимоӣ ва сиёсӣ маҳрум буда, моли соҳиби худ ба шумор мерафт; банда, барда, абд; бандаи зарҳари ди мардина. 2. *маҷ.* хизматгори мутеъ ва фармонбардор; навқар, чоқар; ғуломи зарҳарид бандаи ҳаридашуда; ғуломи хоназод фарзанди ғуломи ҳамон хонавода; ғуломи ҳалқабаргӯш *а)* *таър.* он ки ҳамчун нишонаи ғуломӣ ба гӯшаш ҳалқа овезон қардаанд; *б)* *маҷ.* шахси фармонбардор; хизматгори садоқатманд ва итоаткор; ғулом қардан (гардонидан) навқари худ гардонидан; мутеъ ва фармонбардор гардонидан касеро; ғулом шудан (ғаштан) бандаи касе шудан; асири касе ғаштан; ғуломи касе будан мутеъ ва фармонбардори касе будан; *д)* ғуломи нафс мутеи нафси худ; он ки барои манфиати худ аз ҳеҷ қори бад ва ғайриқонунӣ ҳазар намекунад; баднафс; ғуломат ман фармонбардорат ман, қурбонат шавам.

ҒУЛОМАК غلامک *шакли таъғир ва навозишии ғулом*; ғуломи хурдсол.

ҒУЛОМБАЧА غلامبچه хизматгори ҷавони дарбор.

ҒУЛОМВОР غلاموار *ниг.* ғуломона.

ҒУЛОМВОРОНА غلاموارانه *ниг.* ғуломвор.

ҒУЛОМГАРД غلام گرد *ниг.* ғуломгардиш.

ҒУЛОМГАРДИШ غلام گردش *таър.* девор ё долони миёнаи ҳавлии дарун ва берун, ки хизматгори ва шахси номаҳрам аз он ҷо барои ба дарунтар рафтан ҳақ надоштанд.

ҒУЛОМДОР غلام دار *қҳн.* он ки ғулом дорад, соҳиби ғулом.

ҒУЛОМДОРӢ غلام داري *қҳн.* 1. ғуломдор будан; ғулом нигоҳ доштан, аз қувваи ғулом истифода қардан. 2. *таър.* сохти ҷамъияти, ки дар он ғуломон моликияти хусусии ғуломдорон ҳисоб мешуданд: давраи ғуломдорӣ, сохти ғуломдорӣ.

ҒУЛОМЗОДА غلامزاده *зодаи ғулом*; писари ғулом, насли (авлоди) ғулом.

ҒУЛОМӢ غلامى ғулом будан; бандагӣ; бардагӣ; мутеъ будан ба касе; ғуломӣ қардан ғуломвор хизмат қардан; аз ғуломӣ озод шудан аз бандагӣ раҳой ёфтан; ба ғуломӣ афтодан ғулом шудан.

ҒУЛОМОНА غلامانه 1. монанди ғулом, ғуломвор: ғуломона меҳнат қардан, ғуломона рафтор қардан. 2. *мансуб ба ғулом*: меҳнати ғуломона, садоқати ғуломона.

ҒУЛОМТОЗӢ غلام تازى *таър.* барои ғулом қардан ба ҷойҳои дигар тохтан, асир гирифта ғулом қардан.

ҒУЛОМФУРӢШ غلام فروش *таър.* он ки ба ҳариду фурӯши ғулом машғул буд, наххос; ғуломчаллоб.

ҒУЛОМФУРӢШӢ غلام فروشى *таър.* ҳариду фурӯши ғулом: бозори ғуломфурӯшӣ.

ҒУЛОМХОНА غلام خانه *таър.* хонае (ҷо), ки дар он ғуломон зиндагӣ мекарданд.

ҒУЛОМҶАЛЛОБ غلام جلاب *ниг.* ғуломфурӯш.

ҒУЛОМҶАЛЛОБӢ غلام جلابى *ниг.* ғуломфурӯш.

ҒУЛ

шӣ.

ҒУЛУВ *а. غلو кит.* 1. аз хад гузаштан, ифрот дар коре; муболиға. 2. саркашӣ, инод.

ҒУЛУЛ *а. غلول кит.* хиёнат.

ҒУЛХОНА *غولخانه//غلخانه кит.* девхона; макони девон, девлох.

ҒУМОӢ *غمای бот.* як навъ алафи худрӯй, ки решааш печдарпечи гирехдор буда, ғулӣ мерӯяд.

ҒУМОӢЗОР *غمایزار* замини серғумой, ҷои зиёдрӯидаи ғумой.

ҒУМУМ *а. غموم кит., ҷ. ғам.*

ҒУН *غن* чамъшуда, гирдомада; **ғун кардан** а) чамъ кардан, дар як ҷо тӯб кардан; б) чамъ овардан, дар як ҷо гирд кардан(-и одамон...); в) ғундоштан, ғунучин кардан, чамъоварӣ кардан(-и ҳосили чизе); **ғун шу-дан тарзи мафъули** **ғун кардан**; чамъ омадан, гирдиҳам омадан; **гирду ғун кардан ниг.** **гирд**; чизҳои парокандаро чамъ карда, ҷоеро ба тартиб овардан (*мас., хонаро*); умуман ба тартиб даровардан; **пул ғун кардан** *пул* чамъ кардан, *пул ғундоштан* (*мас., аз тамошобинон ва ғ.*); б) *пул* андӯхтан, *пул захира* кардан; **таҷриба ғун кардан** таҷрибаи зиёд ба даст овардан, таҷриба андӯхтан дар коре.

ҒУНАН *غنن* той, тойча (*асти ҷавони то ду-сесола*).

ҒУНГАС//ҒУНГОС *غنگاس//غنگاس ниг.* **ғунг-ғунг**; **ғунгас** (**ғунгос**) задан садои ғунг-ғунг баровардани магас, занбӯр *ва ғ.*

ҒУНГ-ҒУНГ *غنگ غنگ* *калимаи тақлиди овоз*, ки садои пасту якхелаи чизе ё худ ба худ бо овози паст гап задани касеро ифода мекунад.

ҒУНД *غند ниг.* **ғун.** 1. ҳар чизи гирд ва тӯбмонанд. 2. чамъшуда, ғароҳамомада.

ҒУНДА *غنده зоол.* як навъ хашароти тор-танакмонанди заҳрдори газанда, карокурт; **Ўзабонатро ғунда ғазад таъбири даином**, ки дар вақти гапи номаъқул задани касе гуфта мешавад.

ғундор *غندار* *асоси замони ҳозира аз ғундоштан*;

чамъ кардан; **ғундор-ғундор** тез ғундоштан, чамъоварии босуръат.

ҒУНДОРАНДА *غندارنده* 1. *сифати феълии замони ҳозира аз ғундоштан*. 2. чамъкунанда, гирдоваранда.

ҒУНДОШТА *غنداشته* *сифати феълии замони гузашта аз ғундоштан*; чамъкарда, андӯхта; **ғундошта гирифт** чамъ овардан, чида гирифт; **ғундошта мондан** ба як сӯ гузоштан (*чизеро*); қатъ кардан, бас кардан (*кореро*), хотима додан ба коре; **лабро ғундошта натавони-стан** аз табассум бозистода натавони-стан, аз ханда худдорӣ карда натавони-стан; **худро ғундошта гирифт** худро ба даст гирифт; ба худ омадан, ба хуш омадан.

ҒУНДОШТАН *غنداشتن* 1. чамъ кардан, гирд овардан; **бору бунаро ғундоштан** чизу чора-ро тӯб карда баста мондан (*бо мақсади тайёрӣ ба қўчидан*); **дастархонро ғундоштан** суффаро чамъ карда бурдан; **маълумот ғундоштан** сарчашмаҳоро ҷустуҷў карда маълумот гирд овардан; **ҷогахро ғундоштан** бистару болини рахти хобро чамъ карда бурдан; рахти хобро ба тартиб андохтан. 2. (*даравида, канда ё чида*) чамъоварӣ кардан, ғунучин кардан: **ғалла(ро) ғундоштан**, **пахта(ро) ғундоштан**, **ҳосил(ро) ғундоштан**, **мавсими ғундоштани ҳосилот буд**. 3. гирифта ё қабул карда дар як ҷо чамъ кардан, ғун кардан, тӯб кардан (-и чизе); андӯхтан: **пул ғундоштан**, **ҳаққи узвият ғундоштан**, **фитри рўзаро ғундоштан**. 4. *маҷ.* тамом кардан, қатъ кардан *кореро*; ба як сӯ гузоштан; **дўконро ғундоштан** хотима додан ба кор дар дўкон; дўкандориро бас кардан; **♦ тахтаю тиракро ғундошта** *кореро* бас кардан, аз коре даст кашидан; **ҳавоси худро ғундоштан** хушу ҳаёли худро ба ҷояш мондан, худро ба даст гирифт, ҳавоси худро чамъ кардан; **дахонро ғундоштан** гапро бас кардан, налақидан.

ҒУННА *а. غنه кит.* овозе, ки дар вақти суруд-хонӣ аз димоғ мебарояд; оҳанги димоғӣ.

ҒУНОҶИН *غناجين* ғўсолаи модаи ду солро пуркарда.

ҒУНУВИДА *غنويده ниг.* ғунуда.

ҒУНУДА *غنوده* хобида, ба хоб рафта, дар ҳоли

хоб.

ҒУНУДАГӢ غنودگى вазъ ва ҳолати ғунуда, хобида.

ҒУНУДАН غنودн 1. хоб кардан; ғанаб кардан. 2. осудан, орамидан.

ҒУНУЧИН غنوچين 1. чамъоварӣ, гирдоварӣ: ғунучини мева, ғунучини пахта, ғунучини ҳосил. 2. ба тартиб андохтан, рӯбучин.

ҒУНЧА غنچه гули ҳанӯз кушоданашуда, гули ношукуфта, пунбаки гул: ғунчаи гул, ғунчаи нимшукуфта, ғунчаи ношукуфта; ба таври истиора ва киноя: ғунчаи бахти касе хандидан, ғунчаи меҳре шукуфтан, ғунчаи ум(м)ед ба рӯи касе хандон кардан, эй ғунчаи ишқ, хандае кун; ғунча шудан а) ба ҳам фушурда шудан; ба худ кашида шудан; б) пойҳоро ба зери худ чамъ кардан; ғунча кардан а) гирд кардан (лабҳоро); б) чамъ кардан (пойҳоро).

ҒУНЧАГӢ غنچهگى ғунча будан, вазъ ва ҳолати ғунча.

ҒУНЧАДАҲОН غنچهدهان нозанине, ки даҳони ӯ монанди гулғунча зебост.

ҒУНЧАМОНАНД غنچهمانند монанди ғунча, зебо.

ҒУНЧАСОН غنچهسان ниг. ғунчамонанд.

ҒУНЧАХУСБ غنچهخسب он ки ҳангоми хоб дасту пойҳои худро чамъ мекунад.

ҒУНЧ I غنچ гирд, бо ҳам омада, лӯнда.

ҒУНЧ II а. غنچ кит. нозу карашма, ишва.

ҒУНЧИДАН غنچيدن ниг. гунчидан; ба дилам намеғунчад ниг. дил; ба куртааш намеғунчид (аз шодӣ) ниг. курта; ба пӯсташ нағунчидан (аз хурсандӣ) ниг. пӯст; нози касе ба касе ғунчидан пеши касе эътибор доштани касе, гапи касе ба касе гузаштан.

ҒУНЧОИШ غنچايش ниг. гунчоиш.

ҒУНЧОН(И)ДАН غنچاندين//غنچاندين 1. ниг. гунчон(и)дан. 2. маҷ. рӯи хуш додан; хуш қабул кардан.

ҒУНШАВАНДА غنشونده сифати феълии замони ҳозира аз ғун шудан; чамъшаванда, гирдо-янда.

ҒУНШАВӢ غنشوى исми амал аз ғун шудан; гирд омадан даври ҳам, чамъомад.

ҒУНШУДА غنشده сифати феълии замони гузашта аз ғун шудан; чамъшуда, гирдомада; маълумоти ғуншуда маълумоти чамъшуда.

ҒУРА//ҒӢРА غوره ангури норасидаи турш ва дигар меваҳои нопухта.

ҒУР(Р)А غره садои баланди боҳайбат, наъраи хавлангез; ғурриш.

ҒУРАК غرك гуфт. як навъ парандаи кабӯтармонанд.

ҒУР(Р)АНДА غرنده сифати феълии замони ҳозира аз ғурридан; ғурришкунанда; ғуррасзананда; хурӯшанда; гулдуросзананда: абри ғурранда, боди ғурранда, шери ғурранда (дар ҳолати ҳашм).

ҒУР(Р)АС غرس калимаи тақлиди овози вазидани шамол ё ҳаракати босуръати чизе: ғурраси мошин, ғурраси шамол, ғуррас за-дан.

ҒУРБАТ а. غربت 1. ҷудой аз ватан, дурӣ аз ёру диёр, ғарибӣ, мусофирӣ; ғурбат ихтиёр кардан тарки ватан кардан. 2. он ҷо, ки ватани кас нест, ҷои дур аз хонумон; дар ғурбат дар дурӣ аз ватан, дар мусофирӣ; диёри ғурбат ҷое, ки кас дар он ғарибу мусофир аст; ғарибӣ. 2. гуфт., маҷ. ҷанҷол, хархаша; ғурбат кардан ҷанҷол кардан, мағал бардоштан; сари бегурбати худро ба ғурбат мондан ба коре иқдом карда, худро ба ташвиш андохтан, ба коре ҳамроҳ шуда худро гирифтори дарди сар кардан.

ҒУРБАТДИДА غربتديده ниг. ғурбатзада.

ҒУРБАТЗАДА غربتزده ғариб, овора, бехонумон.

ҒУРБАТСАРО غربتسرا кит., ниг. ғурбатхона.

ҒУРБАТХОНА غربتخانه 1. ҷои ҷанҷолу хархаша. 2. маҷ. олам, ҷаҳон.

ҒУРВОША غرواشه кит. гиёҳест, ки аз он лиф месозанд.

ҒУР-ҒУР غرغر калимаи тақлиди овоз 1. садои пасти ғурриши ҳайвонҳо (сағ, гург ва ғ.); ғурриш, ғуррос (-и мошинҳои бузургу экскаватор ва ғ.). 2. овози пасти ҳашмигонаи касе, ки ҷӣ гуфтаниш маълум нест; ғур-ғур

ҒУР

кардан зери лаб нимғурма чизе гуфтан.

ҒУРҒУРКУНОН غرغرکنان *феъли ҳол аз ғур-ғур кардан*. 1. паст-паст ғуррида (*мас.*, сағ). 2. дар ҳолати ғур-ғур кардан, нимғурма худ ба худ чизе гуфтан.

ҒУР(Р)ИДАН غريدان 1. ғурриш кардан, наъра кашидан, хурӯшидан (*аз хаши ва ғазаб*): ғурридани шер, ғурридани раъд, ғурридани бод. 2. маҷ. саҳт бонг задан, гулӯ даррондан, аррос задан.

ҒУР(Р)ИШ غرش *исми феълӣ аз ғур(р)идан*; хурӯш; овози бадвоҳимаи ҳайвони даранда (*дар вақти хаши му ғазаб*); ғуррос задан, ғуррида саҳт овоз баровардан (-и боду бўрон, раъд, тӯпу ҳавопаймо, мавҷҳои оби дарё).

ҒУРМ I غرم *ниг. гурм*.

ҒУРМ II غرم *гӯсфанди кӯҳӣ; меши кӯҳӣ*.

ҒУРМ III *а. غرم кит.* 1. тоvon, ғаромат. 2. зиён, зарар.

ҒУРМАҒАС غورمگس *зоол.* як навъ мағаси ба занбӯри асал монанд, ки ҳайвонотро саҳт мегазад, хармағас, харпашша.

ҒУРМАЧ غرمج *кит., бот.* гиёҳе, ки донаи чун зира хушбӯе дорад.

ҒУРМАҶОБ غرمجابه *кит.* шӯрбое, ки аз ғурмач пухта мешавад.

ҒУРМДОР غرمدار *ниг. гурмдор*.

ҒУРОБ *а. غراب кит.* зоғ; зоғи сиёҳ.

ҒУРОБРАНГ غرابرنگ *сиёҳранг, тира*.

ҒУР(Р)ОН غران 1. *сифати феълӣи замони ҳозира ва феълӣ ҳол аз ғурридан*. 1. ғурришкунанда, ғурранда, хурӯшанда, овози ҳайбатнок бароваранда. 2. дар ҳолати ғуррандагӣ, хурӯшон.

ҒУР(Р)ОНДАН غراندن *гуфт.* дур партофтан, ҳаво додан, андохтан: **санг ғуррондан ба та-рафи касе, тоқии худро ба осмон ғуррондан**.

ҒУР(Р)ОС غراس *калимаи тақлиди овоз* 1. садои ифодакунандаи хашму ғазоби баъзе ҳайвонҳо; ғурриш; наъра: **ғурроси ваҳшиёнаи сағҳо, ғурроси гурбаҳои чангара**. 2. овози гулдурӯсии чизе: **ғурроси дастгоҳҳо,**

ғурроси нофорами мошинҳо; ғуррос задан а) ғуррида садо баровардан; наъра задан (-и ҳайвонҳо); б) ғурриш кардан, гулдурӯс кардан.

ҒУР(Р)ОСЗАНОН غراسزنان *феълӣ ҳол аз ғуррос задан*; дар ҳолати ғуррос задан.

ҒУРР غر *кит. ғурру ғафс* а) захиму ситабр, кулуфт: **арғамчини ғурру ғафс**; б) дурушту баланд: **овози ғурру ғафс**.

ҒУРРА I *а. غره кит.* аввали моҳ; рӯзи аввали моҳ.

ҒУРРА II *а. غره кит.* сафедии пешонаи асп, қашқа.

ҒУРРИДОР غريدار он ки дар тағи манаҳаш ғурри дорад, ҷоғардор.

ҒУРРИНОК غري ناک *ниг. гурридор*.

ҒУРРИПЕШОНА غري پيشانه он ки дар пешонааш ғурри дорад, он ки дар пешонааш дамидагии кулӯла дорад.

ҒУРРӢ غرى 1. як навъ варами ғуддаӣ, ки дар тағи манаҳ пайдо мешавад, ҷоғар. 2. ҷӯшиши кулӯла ё баромадагӣ дар ягон ҷои бадан.

ҒУРУБ *а. غروب* 1. фуру рафтани офтоб; *муқоб.* тулӯъ. 2. ҳангоми ғуруби офтоб, ғурубгоҳ; **ғуруби офтоб, баъди ғуруби офтоб, вақти ғуруби офтоб, то ғуруби офтоб; офтоб ғуруб кардан** офтоб нишастан, фуру рафтани офтоб; **ба ғуруб наздик расидани офтоби чизе** наздик шудани заволу инқирози чизе.

ҒУРУБГОҲ غروبگاه ҷои нишасти офтоб.

ҒУРУБИДАН غروبيدن фуру рафтан, нишастан, ғуруб кардан (-и офтоб).

ҒУРУНҒАС غرنگس *ниг. гурунғос*.

ҒУРУНҒ-ҒУРУНҒ غرنگ-غرنگ *калимаи тақлиди овози зери лаб паст-паст гап задани як кас ё чанд кас; овози оҳиста гапзании чанд кас*.

ҒУРУНГИДАН غرنگيدن *гуфт.* ғур-ғур кардан, зери лаб чизе гуфтан.

ҒУРУНҒОС//ҒУРУНҒАС غرنگاس//غرنگس *ғур-унг-ғурунғ; ғурунғос задан* оҳиста зери лаб нафаҳмонда чизе гуфтан.

ҒУРУР *а.* غرور 1. мағрурӣ, ҳавобаландӣ, та-каббур, нахват; *ба тариқи истиора:* боди ғурур, чоми ғурур, сармаст аз майи ғурур, пеши чашми касеро гирифтани пардаи абри ғурур; кибру ғурур такаббуру мағрурӣ; ғурур доштан мағрур будан, ҳавобаланд будан. 2. фахр, тафохур, болидан ба худ: ғурури мардонагӣ, ғурури модарӣ, нозу ғурур, фахру ғурур...; ғурури миллӣ бо миллати худ фахр кардан, ифтихори миллӣ; ғурури ҷавонӣ а) худписандию мағрурии хоси ҷавонон; б) *киноя* аз саргармии ҷавонӣ; ҷӯшу хурӯши ҷавонӣ; **бо ғурур** а) мағрурона, мутакаббиро-на, калонгирона; б) ифтихормандона, фахр карда, ба худ болида; **аз рӯи ғурури модарӣ** бо модар будани худ фахр карда; **бо ғурури ғиждувонигӣ** ба ғиждувонӣ (ва умуман аҳли маҳалле) будани худ фахр карда; **◇ ғурури пуч** мағрурии беҳуда; бодигӣ; **ғурури ҳусн доштан** бо ҳусни худ болидан, фирефтаи зебоии худ будан.

ҒУРУРНОК غورناک 1. мағрур, мутакаббир, ҳавобаланд. 2. ифтихорманд, фахрнок.

ҒУРӢША غروشه *гуфт.* донаи шабеҳи мошӯ нахӯд; ҳар чизи лӯндашакл; чизи резай кулӯла; **нурии ғурӯша** нурии дона-дона.

ҒУРӢШОНИДАН غروشانیدن ғурӯша тайёр кардан, лӯндашакл кардан: **ғурӯшонидани хӯроки чорво.**

ҒУРҒА *а.* غرغه 1. *кит.* болохона. 2. *кит.* дариҷа. 3. дӯкон, дӯконча: **ғурғай рӯзнамағурушӣ.**

ҒУСЛ *а.* غسل шустушӯи тамоми бадан, оббозӣ; **ғусл кардан** шустушӯӣ кардан, оббозӣ кардан; **◇ ғусли таъмид** маросими динии аҳли насоро, ки дар оби муқаддаси калисо кӯдакон ё калонсолонро барои ба дини худ даровардан шустушӯ мекунанд.

ҒУСЛҒОҲ غسلگاه *ниг.* ғуслхона.

ҒУСЛҲОНА غسلخانه хонаи махсус барои шустушӯӣ кардан; гармоба, ҳаммом.

ҒУСН *а.* غصن *кит.* шохи дарахт, шоҳаи дарахт.

ҒУССА *а.* غصّه андӯҳи гулӯгир, ки зоҳир намекунанд; ғами ниҳонӣ: **аз ғусса, ғаму ғусса; аз ғуссаи...** аз ғами..., аз алами...; **◇ ғусса хӯрдан** сахт ғам хӯрдан, ғам дидан,

андӯҳгин гаштан; **дар ғусса афтодан** сахт ғамгин шудан; **ғаму ғусса борида аз афту андоми касе** сахт ғамгин шудани касе; **аз банди ғаму ғусса озод шудан аз ғаму андӯх** раҳо ёфтан.

ҒУССААНГЕЗ غصّه‌انگيز *ниг.* ғуссаовар.

ҒУССАДОР غصّه‌دار *ниг.* ғамдор.

ҒУССАМАНД غصّه‌مند андӯҳгин, ғамгин, маҳзун.

ҒУССАМАРГ غصّه‌مرگ :**ғуссамарг кардан** касеро сахт ғам дода, ҳалок кардан; **ғуссамарг шудан (гаштан)** аз ғусса мурдан, аз сахтии андӯх ҳалок гаштан.

ҒУССАОВАР غصّه‌آور ғамангез, ҳузновар.

ҒУССАҲОНА غصّه‌خانه *ниг.* ғамхона.

ҒУССАХӢР غصّه‌خور *ниг.* ғамхӯр.

ҒУТ-ҒУТ غت غت *гуфт.*, *ниг.* ғуд-ғуд.

ҒУФ(Ф)А//ҒУФА غفه *кҲн.* пӯстин.

ҒУФРОН *а.* غفران бахшидани гуноҳ, афви ҷурм, бахшиш ва омурзиш.

ҒУЧ غوج *гуфт.* дар як ҷо бисёр ва тӯб-тӯб воқеъшуда, зич, андӯх; **ғуч-ғуч** тӯб-тӯб дар ҳар ҷо.

ҒУЧУМ غجوم 1. хӯшачаи аз хӯшаи калон кандашудаи ангур, шингил. 2. тӯдаи дар як ҷо ҷамъшудаи чизе: **як ғучум кирм (мӯрча ва ғ.); як ғучум ситора.**

ҒӢЗА غوزه 1. пахтаи ҷойдорӣ, ки собиқ кишта мешуд. 2. ғилофи тамоман ношукуфтаи пахта, ки пахта аз он ҷудо карда гирифта на-шудааст; *муқ.* **кӯрак; ғӢза кашидан** аз ғӢза ҷудо карда гирифтани пахта; **◇ обро бину мӯза каш, хаворо бину ғӢза каш (зарб.).** 3. ғилофи болои баъзе набототи дигар, ки дона дар даруни он мепазад: **ғӢзаи кӯкнор; дарди кампир ғӢза (мақ.)** ҳар кас мақсаде дорад.

ҒӢЗАКАШӢ غوزه‌کشی аз ғӢза бо даст ҷудо карда гирифтани пахта; **ман омадам ба дилхушӣ, аз пеш баромад ғӢзакашӣ (зарб.).**

ҒӢЗАКОР غوزه‌کار *кҲн.* он ки ғӢза кишт мекунад.

ҒӢЗ

ҒӢЗАКОРӢ غوزه کارى *кхн.* ғӢза кишт кардан, кишти ғӢза.

ҒӢЗАМОЛ غوزه مال *таър.* андоз аз деҳқони пахтакор.

ҒӢЗАОБИЛА غوزه آبله обилаи калон-калон.

ҒӢЗАПОЯ غوزه پايه 1. ниҳоли пахта, беҳи ғӢза. 2. пояҳои ғӢза (пахта), ки ҳосилаш ғундошта шудааст, пунбачӯб: **ғӢзапоя кандан**, **ғӢзапоя ғундоштан**.

ҒӢЗАПОЯҒУНДОРӢ غوزه پايه غندارى *исми амал аз ғӢзапоя ғундоштан*; чамъ карда гирифтани пояҳои ғӢзаи ҳосилаш ғундошташуда.

ҒӢЗАЧАШМ غوزه چشم *гуфт.* он ки чашмонаш аз косахона берун ҷаҳида бошад.

ҒӢЗАЧИНӢ غوزه چينى *исми амал аз ғӢза чидан*; ҷида гирифтани ғӢзаҳои пахта барои баъдан кашидани пахтаи онҳо, ғӢза-ғундорӣ.

ҒӢЗАҶАЛЛОБ غوزه جلاب *таър.* он ки ба хариду фурӯши пахта машғул буд, пахтаҷаллоб.

ҒӢЛ I غول 1. махлуқи кавихайкалу бадвоҳимаи хурофӣ – афсонавӣ, ки ғӢё дар кӯҳу биёбон маскан дорад; дев, иблис. 2. *маҷ.* марди бузургҷуссаи бадҳайбат; одами девсирату бадкирдор; **ғӢли биёбон(ӣ)** а) махлуқи афсонавии биёбонӣ б) *маҷ.* одами ваҳшитабиату дуруштандому аблаҳ.

ҒӢЛ II غول *кит.* бошишгоҳи шабонаи чорпоён дар дашту саҳро; кӯра; *муқ.* **оғил**.

ҒӢЛ III غول *ниг.* ғӢла 3.

ҒӢЛА I غوله 1. чӯби (кундаҳои) кӯтоҳ-кӯтоҳ буридашудаи дарахт. 2. ғудохта ба қолибҳои махсус рехтаи филизот: **ғӢлаи оҳан**, **ғӢлаи пӯлод**, **ғӢлаи чӯян**. 3. *маҷ.* одами кӯтоҳқади ғафс, шахси пастаки фарбеҳ.

ҒӢЛА II غوله *кит.* ҷои нигоҳдории ғалла, анбори ғалла.

ҒӢЛАБУР غوله بر *арраи дустадор*, ки бо он ғӢла мебуранд, *арраи ғӢлабурӣ*.

ҒӢЛАБУРӢ غوله برى *амали чӯббурӣ*, кундабурӣ.

ҒӢЛАДИНГ غوله دنگ *гуфт.* 1. одами кӯтоҳқади ғафси бадафт. 2. *маҷ.* аблаҳ, аҳмақ.

ҒӢЛАК I غولک *шакли тасвири ғӢл.*

ҒӢЛАК II غولک 1. душоҳи чӯбини резинкабаста, ки бачагон бо он сангча меандозанд; *муқ.* **камонғӢлак**. 2. гулӯлачаи гилин, ки онро аз ғӢлак меандозанд: **тири ғӢлак**.

ҒӢЛАКАНДОЗ غولک انداز 1. он ки аз ғӢлак, фалахмон, камон *ва ғ.* санг меандозад. 2. ҷое, ки ғӢлак (II. 2) меандохтанд.

ҒӢЛАМОНАНД غوله مانند монанди ғӢла (I,1) ғӢлашакл.

ҒӢЛАФАРШ غوله فرش роҳе, ки дар замини он ғӢлачаҳои сементӣ рост-рост ҷида шудааст: **роҳи ғӢлафарш**.

ҒӢЛАЧА غولچه *шакли тасвири ғӢла.*

ҒӢЛАЧӢӢ غوله چوب чӯби ғӢла, қисмати кӯтоҳ буридашудаи танаи дарахт, ғӢлаи чӯб, кунда.

ҒӢЛБАК غولبك *гуфт.*, *ниг.* ғӢла 3.

ҒӢЛИНГ غولينگ зардолуи хушк.

ҒӢЛИНГӢ غولينگ آب *обе*, ки дар он ғӢлинг чӯшонда бошанд, зардолуоб.

ҒӢЛИНГХОӢ غولينگ خايى 1. *исми амал аз ғӢлинг хоидан*. 2. *маҷ.* гапро хоидан, ҷавоби дуруст гуфта натавоништан.

ҒӢЛӢ غولى *ниг.* ғӢлӣ; **ғӢлӣ карда киштан** зич ва ҷафс карда кишт кардан.

ҒӢЛУНГ غولنگ *ниг.* ғӢлинг.

ҒӢЛУНГӢ غولنگ آب *ниг.* ғӢлингӢ.

ҒӢЛОСО غول آسا *ниг.* ғӢлпайкар.

ҒӢЛПАЙКАР غول پيكر *кавихайкал*, тануманд.

ҒӢРА//ҒӢРА غوره *ангури хоми турш ва ҳосили норасидаи дарахтони мева*; *муқ.* **сабча**; **сабр кунӣ**, аз ғӢра ҳалво мепазад (*мақ.*); **ғӢра бастан** ғӢра андохтан, ба ғӢра бастан даромадан.

ҒӢРАБАНДӢ غوره بندي *исми амал аз ғӢра бастан*; ғӢра кардан.

ҒӢРАГИЛ غوره گل *каҳгили норасида*, ки бо он пеш аз андова девор ё бомро панҷакаш (гандаандова) мекунанд.

ҒӢРАМАРГ غوره مرگ чавонмарг, чавони фавтида ё ҳалокшуда.

ҒӢРАОБ غوره آب обе, ки аз ғӯраи ангур фишурда мегиранд ва дар офтоб муддате гузошта, тайёр мекунанд ва бо хӯрок истеъмол мекунанд.

ҒӢРИЁН غوريان таър. сулолаи султонҳои вилояти Ғӯр (дар наздикии шаҳрҳои Ғазна ва Ҳироти Афғонистони ҳозира), ки дар солҳои 1148-1206 ҳукмронӣ кардааст.

ҒӢРӢ غورى мансуб ба минтақаи Ғӯр (дар Афғонистон).

ҒӢТ غوت 1. ниг. фалахмон. 2. ниг. ғӯта.

ҒӢТА غوطه//غوته: ғӯта задан//ғӯта хӯрдан фуру рафтан дар об, сар ба об фуру бурдан; **ба дарёи чизе ғӯта задан // ба (дар) дарёи чизе ғӯта хӯрдан** а) дар ихотаи чизе мондан, саросар фаро гирифта шудан бо чизе; ғарқи чизе шудан; б) ба чизе тамоман дода шудан: **ба дарёи муҳаббат ғӯта задан (хӯрдан); ба чизе (қоре) ғӯта задан // ба (дар) чизе ғӯта хӯрдан** а) ниг. **ба дарёи чизе ғӯта задан...**; дар зери чизе мондан; б) бо чизе саҳт саргарм шудан, ба чизе (қоре) тамоман банд шуда мондан: **ба қорҳои илмӣ ғӯта хӯрдан, ба фикру ҳаёл ғӯта хӯрдан (задан).**

ҒӢТАВАР غوته ور//غوطه ور фурурафта дар об; фаро гирифташуда бо чизе, ғарик: **ғӯтавар ба фикру андешаҳо.**

ҒӢТАВАРӢ غوته وري//غوطه وري 1. ғӯтавар шудан, ҳолати фуруравӣ ба чизе, 2. ба қоре тамоман дода шудан.

ҒӢТАХӢРӢ غوته خوري//غوطه خوري исми амал аз ғӯта хӯрдан; ғӯтидан, ба таги об рафтан.

ҒӢТИДА غوتیده сифати феълии замони гузашта аз ғӯтидан; **дар лой ғӯтида-ғӯтида** ҳар замон ба лой дармонда: **ба дарё ғӯтида рафтан** ғарқ шудан дар дарё; **дар лой ғӯтида мондан** дар гилу лой банд шудан, дар лой дармондан.

ҒӢТИДАН غوتيدن 1. дар об фуру рафтан, дар об шудан: **дар об ғӯтидан.** 2. фуру рафтан ба даруни чизе: **ба лой ғӯтидан; ба обу арақ ғӯтидан** а) ғарқи арақ шудан, саҳт арақ қардан; б) *мач.* шарманда шудан; **ба ҳоқу қанг ғӯтидан** зери ҳоқу қанг мондан; **ба қарз ғӯтидан** ба таги қарз мондан, бисёр қарздор шудан; **дандони қасе ғӯтидан** ба чизе барои ҳусули чизе зӯри қасе расидан; барои аз худ қардани чизе ҳудро ҳақдор ҳисоб қардан; **нони қасе ба равған ғӯтидан** қори қасе омад қардан; зиндагии қасе рӯ ба беҳбудӣ ниҳодан.

ҒӢТОН غوتان//غوطان феъли ҳол аз ғӯтидан; дар ҳолати ғӯтидан; **ғӯтон шудан** ғӯта хӯрдан.

ҒӢТОН(И)ДАН غوتانيدن//غوتانيدن//غوتانيدن тарзи бавоситаи ғӯтидан; дар об фуру равондан, ба об андохтан: **ба об ғӯтонида, нонро ба шинӣ ғӯтонида хӯрдан.**

ҒӢШ غوش қит. чӯби саҳти ҳаданг, ки дар соҳтани баъзе намуди силоҳу асбоби мусиқӣ ба қор мерафтааст.

ҒӢША غوشه қит. хӯшаи ангур; сарақҳои қаву гандум, ки дар вақти дарав ба замин афтодааст; **ғӯша-ғӯша** хӯшаҳои зиёд.

Д

Д *ҳарфи шашуми алифбои ҳозираи тоҷикӣ; дар алифбои арабиасоси тоҷикӣ ҳарфи дол (د); дар ҳисоби абҷад ба адади 4 баробар аст.*

ДАБ داب: **даб кардан** а) пошна задан ба асп барои давондан; б) ба касе дӯғ задан; таҳдид ба задан кардан (*бо ишораи даст ва ғ.*).

ДАБАНГ دبنگ 1. *ниг.* даванг. 2. он ки рафтору кирдори номӯътадил дорад; аҳмак, нодон.

ДАБАРА دبره: **дӯғу дабара** *лаҳҷ.* дӯғу пӯписа.

ДАБАРДӢҚӢ دبردوقى носуфта, дағал, ноҳинчор.

ДАБАРОН a. *دبران нуч.* дурахшонтарин ситора дар сурати фалакии Савр.

ДАББА I a. *дӢб.* 1. *тиб.* варами хоя, боди фатқ, чурра. 2. инсон ё ҳайвони гирифтори ин дард; **дабба-дабба роҳ гаштан** байни ду пойро фарох карда, мурғобивор роҳ рафтан.

ДАББА II *дӢб.* 1. *ғуфт.* ҳар чизи бозоркасода, беравнақ, харидорнадошта. 2. моле, ки харидор онро бо айбе ба фурушанда баргардонда бошад: **моли дабба; дабба кардан** моли харидаро ба фурушандааш баргардондан. 3. *мач.* бадахдӣ, бадқавлӣ, вафо накардан ба аҳд дар муомила.

ДАББА III *дӢб.* зарфи дарунхолӣ аз чинси филиз, сафол, пластик ё чарм барои гирифтани моеот, аз қабилӣ равшан: **дабба - дӯлча киноя** аз асбоби нодаркори рӯзгор.

ДАББОҒ a. *دباغ* ошдихандаи пӯст, пироишдихандаи пӯст, чармгар.

ДАББОҒӢ دباغى 1. ош додани пӯст, дибоғат, чармгарӣ. 2. касбу амали даббоғ. 3. чой ва маҳалли ош додани пӯст, корхонаи чармгарӣ.

ДАББОҒХОНА دباغخانه корхонаи ош додани пӯст, чармгарӣ.

ДАБДАБА a. *дӢдӢб.* 1. ҳашамат, карруфар, шукӯҳ. 2. намоиш додани чоҳу ҷалоли худ; **дабдаба карда гаштан** савлат карда гаштан, калони-гариӣ худро намоиш додан.

ДАБДАБАДОР ددبدهدار *ниг.* дабдабанок.

ДАБДАБАНОК ددبدهناک 1. ботантана, мутантан, бошукӯҳ, пурҳашамат: **зиёфати дабдабанок, тӯйи дабдабанок, касри дабдабанок.** 2. *мач.* бо пардозу ороиши аз ҳад зиёд; аз ҳад зиёд иборепардозона, тумтароқ (сухан гуфтан).

ДАБДАЛА دبدله *ғуфт.* **дабдала кардан** а) тамо-ман вайрон кардан, ба дараҷае шикастану хароб кардан, ки дигар таъмир нашавад; **дабдалаи касеро баровардан** расвоии касеро баровардан, касеро шарманда кардан; **кори касе дабдала шудан** кори касе ниҳоят бад шудан; расвоии касе баромадан.

ДАБИҚӢ دبيقى як навъ матои абрешими нафис, ки ба Дабиқ ном шаҳри Миср нисбат медиҳанд.

ДАБИЛА دبيله *тиб.* варами калон, ки асосан беранг буда, маддаи он дар бофтаҳои чуқуртари тағи пӯст ҷамъ мешавад.

ДАБИР **دبیر** 1. нависанда ва тахриркунандаи мактубу ҳуҷҷатҳои давлатӣ, мирзо, муншӣ, котиб. 2. муаллим, мактабдор, омӯзгор. 3. котиби созмони иҷтимоӣ, ҳизбӣ ва ғ.: **дабири кулли Созмони Милали Муттаҳид**.

ДАБИРВОР **دبیروار** *ниг. дабирона*.

ДАБИРИСТОН **دبیرستان** 1. мактаби миёна. 2. *ниг. дабирхона*.

ДАБИРИСТОНӢ **دبیرستانی** *марбут ба дабиристон*; он ки дар дабиристон таҳсил мекунад ё кор мекунад.

ДАБИРӢ **دبیری** амал ва шугли дабир; *марбут ба мансуб ба дабирӣ*: **либоси дабирӣ**.

ДАБИРОНА **دبیروانه** бо шева ва сабку услуби дабирон, монанди дабирон.

ДАБИРПЕША **دبیرپیشه** он ки шугли дабирӣ дорад, дабир.

ДАБИРХОНА **دبیرخانه** идорае, ки дар як созмон вазифаи қабул кардан ё фиристодани номаҳои расмиро ба ӯҳда дорад; дафтархона.

ДАБИСТОН **دبستان** мактаби ибтидоӣ, ки маъмулан синфҳои як то чорро дар бар мегирад.

ДАБИСТОНӢ **دبستانی** 1. *марбут ба дабистон*. 2. он ки дар дабистон дарс мегирад; он ки дар дабистон дарс мекунад.

ДАБОҒАТ *а. دباغت* *ниг. дибоғат*.

ДАБУР *а. دبور* 1. бод, ки аз тарафи ғарб мевазад; *муқоб. боди сабо*. 2. *мач. ғарб, мағриб*.

ДАБ(Б)УС *а. دبوس* *кит. гурз, чӯбдаст*.

дав **دو** *асоси замони ҳозира аз давидан*.

ДАВ **دو** 1. давиш, тохт; **мусобиқаи дав** мусобиқае, ки байни давандаҳо баргузор мешавад; **дави асп.** 2. *мач., гуфт. гап, сухан; дави касе гузаштан гапи касе гузаштан*.

ДАВАК **دوک** 1. лӯкидон, ғалакаи дар. 2. худ аз худ ғеҷида, ғеҷон (*мас., дар таркиби ҳалқа-давак*): **гурбадавак**.

ДАВАНГ **دونگ** фарбеҳи бадафт; бузургчуссаи бебезб: **одами даванг, уштури калони даванг**.

ДАВАНД **دوند** тезрафтор, тезгارد, бодпо, бидав: **аспи даванд**.

ДАВАНДА **دونده** 1. *сифати феълии замони ҳозира*

аз давидан. 2. тездав, дар давидан чусту чо-лок. 3. касе, ки давидан дорад.

ДАВАНДАГӢ **دوندگی** *шакли дигари сифати феълии замони ҳозира аз давидан*; амали даванда, қобилияти тез давидан доштан; тездави.

ДАВАРОН *а. دوران* гардиш, даврзанӣ, чархиш, гирдгардӣ (*мас., ҳаракати чарх*); **даварон кардан** гирд гаштан.

ДАВАРОНӢ **دورانی**: **даваронӣ кардан** давр задан, гирд гаштан.

ДАВВОР *а. دوار* *кит. даврзананда, гирдгарданда, чархзананда; гарданда; ◇ гунбади даввор осмон, фалак*.

ДАВ-ДАВАК **دودوک** *гуфт.* 1. даводав, давидани бисёр. 2. пешгузарӣ аз якдигар (*дар бозии ба-чагон*); **дав-давак кардан** дар давидан мусобиқа кардан; дар роҳи ҳосили мақсад бисёр саъй кардан, давуғеҷ кардан.

ДАВ-ДАВАКБОЗӢ **دودو کبازی** *ниг. дав-давак*.

ДАВ-ДАВОН **دودوان** тозон, давида, тохта; бо-суръат, тез.

ДАВИДА **دویده** *сифати феълии замони гузашта аз давидан*; тозон, тохта: **давида баромадан, давида рафтан, давида омадан; давида-давида дав-давон; якзайл тохта; давида хестан (бар-хостан)** чусту чолокона, зуд аз ҷо хестан.

ДАВИДАН **دویدن** 1. тохтан, тозон рафтан; бо-суръат рафтан; **давидани гӯсола то каҳдон** (*мақ.*). 2. *мач.* давуғеҷ кардан, давутоз кардан, бисёр рафтуой кардан; кӯшиш кардан (*барои ба даст даровардани чизе*): **ба ҳар та-раф давидан**. 3. *мач.* пайдо шудан, намоён шудан, ҳувайдо гаштан (*хусусан якбора*): **ба рӯи касе сурхӣ давидан, ба лаби (ё рӯи) касе табассум давидан; ◇ аз дунболи (пайи, қафои) касе давидан а) касеро таъқиб кардан; аз пайи касе гаштан; б) дар ҷустуҷӯи чизе овора шудан, дар кофтукови чизе саргардон шудан; ба рӯи касе давидан шарм надошта ба рӯи касе ягон гапи беадабона гуфтан; эҳтироми касеро ба назар нагирифта бо ӯ густохона гап задан; ба сар давидан бо майлу рағбат иҷро кардан кореро, ба коре аз дилу ҷон часпидан; аз дӯст як ишорат, аз мо ба сар давидан (*мақ.*); ба сари касе давидан ба касе ҳамла кардан, ба касе ҳуҷум намудан.**

ДАВИДАРАВОН دويداروان дар ҳолати давидан.

ДАВИШ دوش *исми феълӣ аз давидан*; дав, тохт; **майдони давиш** майдони мусобикаи давидан.

ДАВЛАТ *а.* دولت 1. молу мулк, бойигарӣ, дорой, сарват: **давлати дунё**, **молу давлат**, **давлатат зиёда шавад** (*таъбири дуои нек*); **давлату ҳашамат** сарват ва ҷоҳу ҷалол, молу мулк; **давлати касе кам нашудан** ба молу мулки касе зарар нарасидан. 2. ташкилоти сиёсии як ҷомеа, ки созмонхояш умури онро идора менамояд; мамлакате, ки ба чунин ташкилот соҳиб аст: **давлати марказиятёфта** (**мутамакказ**), **давлати мустақил**. 3. *маҷ.* бахт, саодат, иқбол; **давлати пирӣ** хушбахтӣ ва осудахолии айёми пирӣ; **давлати бузург будан** бахти ниҳоят баланд будан, толеи баланд будан, боиси хушбахтӣ шудан; **аз давлати... // аз сояи давлати...** ба шарофати...; ба воситаи...; аз ҳисоби...; **аз давлати шолӣ курмак об меҳӯрад** (*маҷ.*); **дар сояи давлати...** а) дар паноҳи..., дар ҳимояи...; б) ба шарофати..., аз пушти...

ДАВЛАТДОРӢ دولتدارӣ идора кардани давлат; ҳукмронӣ.

ДАВЛАТӢР دولتيار бахтёр, хушбахт; соҳибзафар, музаффар.

ДАВЛАТӢРӢ دولتيارى *маҷ.* хушбахтӣ, саодатмандӣ, некбахтӣ.

ДАВЛАТӢ دولتى *мансуб ба давлат*: **вазифаи давлатӣ**, **бонки давлатӣ**, **идораи давлатӣ**; **имтиҳони давлатӣ** имтиҳони хатми мактабҳои миёна ва олӣ; **мукофоти давлатӣ** ҷоизаи махсус таъсискардаи ҳукумат барои ихтироъ ва кашфиёт, беҳтарин асарҳои адабӣ, илмӣ, санъат ва ғ., ки одатан сола ё муддате як бор дода мешавад; **сирри давлатӣ** сирри амнияти мамлакату ҳукумат, ки фош кардани он ҷиноят аст; **ҳуччати давлатӣ** ҳуччате, ки аз тарафи ҳукумат қабул шудааст; ҳуччати расмӣ.

ДАВЛАТМАНД دولتمند 1. соҳибсарват, доро. 2. бахтиёр, хушбахт, саодатманд.

ДАВЛАТМАНДӢ دولتمندى давлат доштан, сарватманд будан, соҳиби молу мулк будан.

ДАВЛАТПАНОӢ دولتپناه 1. *қит.* бахтовар, саодатбахш; паноҳгоҳи саодат ва хушбахтӣ. 2. *маҷ.* некбахт ва муқтадир.

ДАВЛАТСАРО دولتسرا *ниг.* **давлатхона**.

ДАВЛАТХОНА دولتخانه *таър.* қароргоҳи амиру ҳоким, арк, боргоҳ; қаср, сарой, пойтахт.

ДАВЛАТХОӢ دولتخواه хоҳони хушбахтии касе, хайрхоҳ, некхоҳ.

ДАВЛАТХОӢӢ دولتخواهى некӯхоҳӣ, хайрхоҳӣ, талаби хушбахтӣ барои касе.

ДАВЛАТХОӢОНА دولتخواهانه аз рӯи хайрхоҳӣ, некхоҳона.

ДАВЛАТШАӢР دولتشهر *таър.* давлати мустақиле, ки дар як шаҳр ва ноҳияҳои атрофи он ташкил мегардид: **давлатшаҳрҳои Юнони бостон**.

ДАВО *а.* دوا 1. он чи беморро бо он муолиҷа мекунанд, дору, дармон; **даво кардан** табобат кардан, муолиҷа намудан. 2. *маҷ.* чора, илоҷ; **ба дарде даво шудан** ҳоҷати касеро баровардан, сабаби бартараф шудани мушкил ё камбудии касе гардидан; **давои қурут оби ҷӯш** (**гарм**) (*зарб.*).

ДАВОБ(Б) *а.* دواب *қит.*, *ҷ.* **добба**; чаҳорпоён, махсусан чаҳорпоёни саворӣ ва ҷонварон.

ДАВОБАӢШ دوابخش дармонбахш, шифобахш, шифодиханда.

ДАВОБДОР دوابدار *қит.* саис, аспбон.

ДАВОВИН *а.* دواوين *қит.*, *ҷ.* **девон**.

ДАВОГАР دواگر давокунанда, табиб.

ДАВОДАВ دواو давиш, тозиш; беист давидан ба ҳар тараф, давутоз, давуғеч.

ДАВОДАВӢ دواوى *ниг.* **даводав**.

ДАВОИР *а.* دوائر *қит.*, *ҷ.* **доира I** (доираҳо).

ДАВОӢ دوائى давошаванда; он чи ҳосияти доруй дорад, шифобахш: **гиёҳҳои давоӣ**.

ДАВОКУНАНДА دواکننده табобаткунанда; дорои хусусияти дармонӣ.

ДАВОЛ دوال 1. тасмаи чармин (*барои борбандӣ, миёнбанди узангуи асп, тасмаи рикоб*). 2. тасмаи ғафси чармин барои нақоразанӣ.

ДАВОЛА دواله *қит.* навъи моддаи хушбӯ.

ДАВОЛБОЗ دوالباز *қит.* 1. он ки даволбозӣ мекунад; тасмабоз. 2. *маҷ.* ҳилагар, маккор.

ДАВОЛБОЗӢ دوالبازی 1. навъи бозии қимор, ки бо тасмаи чармӣ ва ҳалқа анҷом мегирад. 2. *мач.* ҳилагарӣ, маккорӣ.

ДАВОЛӢ دوالی 1. тасмабоз, найрангбоз, ҳилагар. 2. *тиб.* навъи беморӣ, ки ба сабаби печу ҳам гардидани рағҳои хунгард, махсусан сурхраг ва сиёхраг рӯй додааст.

ДАВОМ *а.* دوام 1. ҳамеша будан, мондагорӣ, пойдорӣ; бақо, сабот. 2. қисми боқимонда, бақияи чизе, ҳиссаи нотамоми чизе, идома, дунбола: **давоми сухан**, **давоми ҳикоя** (*қисса*); **давоми умр** бақои умр, пояндагии умр; **дар давоми...** а) дар зарфи..., дар тӯли..., дар муддати...: **дар давоми ду моҳ**; б) дар рафти..., дар чараёни...; дар аснои...: **дар давоми сухани худ**, **дар давоми сӯхбат...**; **давом додан** идома додан; то ба охир расидани коре аз пайи он будан; **давом доштан** чараён доштан, дар чараён будан, идома доштан, нотамом будан; **давом кардан** (**намудан**) а) чараён доштан, тӯл кашидан; б) идома додан (*мас., сухани худро*); в) ҳозир шудан, муддате рафтуомадро давом додан; **давом кунон(и)дан** идома додан: **сухани (ҳикояи) худро давом кунон(и)дан**; **ба коре давом кардан** (**намудан**) а) кореро идома додан; кореро қатъ накардан; дар коре иштирок кардан, ба чое (коре) ҳозир шудан (*мас., ба дарс, ба мактаб, ба кофтукови касе*).

ДАВОМАТ *а.* دوامت 1. иштирок, ҳузур: **давомати талабагон ба дарсҳо**; **давоMAT кардан** ҳозир шудан, доимо давом додани коре; **давоMAT кунон(и)дан** идома (давом) додан. 2. муддати кор ва фаъолият (-и даста ё гурӯҳе ба машғулияте).

ДАВОМДЕХ دوامده *ниг.* давомдиханда; идомадиханда.

ДАВОМДИХАНДА دوامدهنده *сифати феълии замони ҳозира аз давом додан.*

ДАВОМДОР دوامدار зиёд давомкунанда, кашолёбанда, тӯлонӣ; **гурӯҳи машғулияти давомдор** гурӯҳи талабагони хурдсол, ки дар мактаб баъд аз соатҳои дарс ҳам як муддат машғулиятташон давом мекунад.

ДАВОМДОРӢ دوامداری давомдор будан; идома доштан.

ДАВОМИЯТ *а.* دواميت *ниг.* давоMAT.

ДАВОМКУНАНДА دوامکننده *сифати феълии замони ҳозира аз давом кардан*; иштироккунанда.

ДАВОМНОК دوامناک 1. *ниг.* давомдор. 2. дунболадор; қисм-қисм чопшаванда (*дар рӯзнома ва маҷалла*): **ҳикояи давомнок**.

ДАВОМНОКӢ دوامناکی давомнок будан, идома доштан.

ДАВОМОТ *а.* دوامات *ниг.* давоMAT.

ДАВОМПАЗИР دوامپذير давомёбанда, бардавом.

ДАВОН I دوان *феъли ҳол аз давидан*; тозон, тохта, давида, дар ҳолати давидан: **давон омадан**, **давон рафтан**; **давон-давон** босуръат тохта, тез давида; **давон шудан** давидан; давида рафтан; равон, чорӣ.

ДАВОН II دوان ағба, кӯтал.

ДАВОНА دوانه дар ҳоли давидан, давон, давида истода.

ДАВОНАНДА دواننده водоркунанда ба давидан, барои давидан маҷбур кардан.

ДАВОН(И)ДАН دواندن//دوانيدن 1. *тарзи бавоситан давидан*; ба давидан водор кардан, тозондан; **асп давондан** а) асп тозондан, машғули аспдавонӣ шудан; аспро давонда рафтан; б) аспакӣ хучум кардан, савора ҳамла овардан. 2. андудан, ҳалқорӣ кардан (*бо оби тилло, нуқра ва ғ.*): **зарҳал (оби тилло) давондан**. 3. *гуфт.* касали дарунрав кардан. 4. *мач.* овораю саргардон кардан (*бо ваъда анҷом додани коре*); **ақл давондан** ақро ба кор андохтан, фикру андеша кардан; **реша давондан** а) реша паҳн кардан; нашъунамо кардан (-и растанӣ); б) мустаҳкам ҷойгир шудан; мавқеи худро мустаҳкам кардан; **чаشم давондан** назар афкандан, нигоҳ кардан; тез аз назар гузаронидан; **пӯсти нав давондан** пӯсти нав баровардан, пӯст пайдо шудан (*дар рӯи ҷароҳат*).

ДАВОНОПАЗИР دواناپذير илоҷнопазир, табобатнашаванда, бедармон, муолиҷанашаванда.

ДАВОПАЗИР دواپذير табобатшаванда, илоҷпазир, муолиҷашуданӣ.

ДАВОСОЗ دواساز *ниг.* дорусоз.

ДАВОСОЗӢ دواسازی *ниг. дорусозӣ.*

ДАВОТ *а.* دوات 1. зарфи хурди дорои ранг, ки қаламро барои навиштан бар он фуру мебаранд; рангдон, сиёҳидон. 2. чаъба ё кутгие, ки дар он қалам ва дигар абзори навиштро мегузоранд; қаламдон.

ДАВОТГАР دواتگر *ниг. давоотсоз.*

ДАВОТГАРӢ دواتگری *ниг. давоотсозӣ.*

ДАВОТДОР دواتدار *таър.* сиёҳидонбардор, қаламдонбардор, шахси маъмури дарбори шоҳону ҳокимон, ки вазифааш давоот бардошта гаштан буд.

ДАВОТӢ دواتی *марбут ба давоот;* давоотдор.

ДАВОТСОЗ دواتساز *кит.* созандаи давоот, он ки давоот месозад.

ДАВОТСОЗӢ دواتسازی *давоотгарӣ, амал ва кори давоотсоз.*

ДАВОТХОНА دواتخانه *таър.* идораи муншиён, мирзохона.

ДАВОУЛМИСК *а.* دواالمسک *кит., тиб.* дорӯе, ки барои бакуват кардани дил аз чанд даво месохтанд ва қисмати бештари онро мушк ташкил мекард.

ДАВОЧ دواج 1. болопӯш, рӯйчо, чойпӯш. 2. кӯрпа, бистар, чойхоб. 3. қабо, чомаи васеъ, ки тамоми баданро пӯшонад.

ДАВОШАВАНДА دواشونده *табобатшаванда, муолиҷашаванда.*

ДАВР *а.* دور 1. гардиш, чархиш, ҳаракат дар гирди чизе; **даври фалак** гардиши фалак, чархи фалак; замона, рӯзгор. 2. навбат (*дар бозӣ, овоздиҳӣ дар интиҳобот ва ғ.*); **даври чом** гардиши бонавбати чоми май дар давраи аҳли сӯҳбат. 3. айём, ҳангом; вақт, замон: **даври пеш (қадим), дар ҳар даври замон; даври чавонӣ** айёми чавонӣ, вақти чавонӣ; **даври коре расидан** фаро расидани вақти коре. 4. *мач.* вақти ҳукмронӣ, аҳди салтанат; **даври касе омадан** навбати ҳукмронии касе расидан; ҳукми касе раво гардидан. 5. гирд, гирдогирд, атроф, давра, доира: **даври сар, даври хирман, ба даври мизи касе чамъ омадан, даври чизеро печонида гирифтан; даври пеш** гирду атроф, гӯшаву канор; қарибиҳо, наздикиҳо; **давр задан** а) гирд гаштан, чарх

задан дар атрофи чизе (*мас., киштии кайҳонӣ дар атрофи Замин*); б) аз гирди чизе гузаштан; атрофи ҷоеро тай карда рафтан (*роҳи ростро монда*); в) *мач.* сайру гашт кардан, гардиш кардан (*барои тамошо ва ҳавохӯрӣ*); **давр зада баромадан** а) гирд гаштан, гашта баромадан ҷоеро (*мас., барои аз назар гузаронидан*); б) паймудан атрофи ҷоеро; **давр рондан** а) ҳукм рондан, ҳукмронӣ кардан; б) *мач.* бо айшу ишрат рӯз гузаронидан, хушвақтӣ кардан, бо карру фар рӯз гузаронидан; **даври гул** фасли шукуфтани гулҳо, мавсими гул; **давр–даври касе (будан)** а) ҳукмрони замон будани касе; б) ҳукми касе раво будан, гапи касе гап будан; **даври даврон** а) замона, рӯзгор; б) айшу ишрат, хушию хуррамӣ, рӯзи хуш.

ДАВРА *а.* دوره 1. чизи мудаввар, гирд, доирашакл: **мизи давра, оинаи давра, ҳавзи давра; чароғи давра** *ниг. даврапилта.* 2. давр, гардиш, навбат. 3. гурӯҳи ҳалқа зада ба як ҷо гирдомадаи одамон, маърака, чамъомад (*мас., давраи ҷавонон*). 4. вақту замони муайяни инкишофи чизе ё фаъолияти касе; давр, замон, вақт, айём; омон: **давраи бачагӣ (кӯдакӣ), давраи имтиҳонот, давраи нави муносибатҳои байналхалқӣ, давраи ислоҳоти замин; давраи ҳисоботӣ** муддати фаъолияти ягон ҳайати интиҳобӣ, ки дар бораи он ҳисобот дода мешавад. 5. як қисми муддате, ки барои бозие ҷудо карда шудааст, давр; **аҳли давра** дар давра ҳозирбудагон, чамъомадагон, аҳли маҳфил; **дар давраи дӯстон** дар ихотаи дӯстон, дар байни дӯстон; **давра гирифтан (давра гирифта нишастан)** гирд омадан, ҳалқа зада нишастан, ҳалқавор атрофи чизеро печонидан; **давра кардан** д. маросиме, ки барои муайян кардани синну соли шахси ғавтида ва шустани гуноҳи ӯ гузаронида мешавад; **давра шудан** *ниг. давра гирифтан.*

ДАВРАГАРД دورهگرد 1. ба таври доиравӣ чархзананда, чархзананда дар атрофи чизе. 2. *мач.* он ки ҷои муайян ва собитӣ ҷои қору сукунат надорад; ҳарҷоғард.

ДАВРАГАРДӢ دورهگردی *мач.* бекору беҳуда гаштан; беҳудагардӣ.

ДАВРАГӢ دورگی *ниг. даврӣ* 4.

ДАВРАИЧАНГӢ دورهچنگی *мансуб ба замони*

чанг; **ашъори давраичангӣ** шеърҳои дар замони чанг эҷодшуда.

ДАВРАПИЛТА دوره پلته: **чароғи даврапилта** чароғи карасинии пилтааш доирашакл.

ДАВРГАРД دورگرد гирдгарданда дар атрофи чизе, тавофкунанда.

ДАВРГИР دورگیر *кит.* 1. боданӯш, касе, ки дар даври шароб қоми навбатӣ ба ӯ мерасад. 2. *мач.* подшоҳ, ҳукмрон.

ДАВРЗАНАНДА دورزننده 1. *сифати феълӣ* замони ҳозира аз **давр задан**. 2. гарданда, чархзананда (*дар гирди меҳвари худ*): **кӯраи даврзанандаи заводи семент**.

ДАВРЗАНИ دورزنی *исми амал аз давр задан*; чархзанӣ, чархиш; дар атрофи чизе ё касе чарх задан.

ДАВРИЯТ *а.* دوریت давра ба давра.

ДАВРӢ دوری 1. доирашакл, мудаввар, давра. 2. табақи калони ошхӯрӣ. 3. навъи чул, сағрипӯши маркаб. 4. мансуб ба давра замони муайян; ҳар ҳодисаи дар вақту замони муайян такроршаванда. 5. пардаи гулдӯзии арӯсӣ, ки гулҳояш одатан гирд-гирд дӯхта мешавад; **матбуоти даврӣ // адабиёти даврӣ** нашрияҳои, ки дар муддатҳои муайян ба таври мусалсал бароварда мешаванд (*аз қабилӣ рӯзнома, ҳафтанома, маҷалла ва ғ.*).

ДАВРОДАВР دورادور гирдогирд, атроф: **сайёхати давродаври кураи Замин**.

ДАВРОН دوران 1. давр, рӯзгор, даҳр, замона; вақт, ҳангом, айём: **даврони бачагӣ (ҷавонӣ, пирӣ)**. 2. замони ҳукмронӣ, аҳди ҳукмронӣ; **нодираи даврон** беназир дар замони худ, мумтоз, беҳамто; **ягонаи даврон** беназир, беҳамто, бемислу монанд; **даври даврон** *ниг.* давр (даври даврон).

ДАВРОНДИДА دوران دیده *мач.* дунёдида, ҷаҳондида, ҷаҳонгашта.

ДАВРСАНЧ دورسنج *тех.* абзоре барои санчиши шумораи чархиши даврзании дастгоҳи гарданда.

ДАВРУБАР دوروبر *гуфт.* атрофу акноф, гирду гӯша.

ДАВУҒЕЧ دووغیچ чунбучӯл (*барои саришта кардани қоре*), ташвиш, тараддуд.

ДАВУТОЗ دووتاز 1. даводавӣ кардан (*дар талоши чизе*), ташвиш кашидан, тараддуд кардан, заҳмат кашидан, даступо кардан. 2. шафоат (мадад) кардан.

ДАВҲА *а.* دوحه 1. дарахти бузург. 2. *киноя аз фарзанд, зода*.

ДАВЧА دوچه *гуфт.* зардолуи хом, ғӯраи зардолу; **давча нашуда ғӯлинг шудан** давраи ҷавониро аз сар нагузаронда пир шудан.

ДАҒ دغ *кит.* замини беҳосил, хоки беалаф.

ДАҒАЛ *а.* دغل 1. ҳар чизи дурушт, ки ба даст ё ягон узви бадан саҳт мерасад, шахшӯл; ноҳамвор; носуфта: **матои дағал**; **муомилаи дағал** рафтор ва муносибати густохона бо дигарон; **сухани дағал** сухани дурушт. 2. он ки бо касе дурушт, беодобона муомила мекунад, бадмуомила, дуруштхӯ, саҳтгап; густох. 3. *кит.* маккор, ҳилагар. 4. *кит.* носара, сақат, қалб (*оид ба симу зар*).

ДАҒАЛБОЗ دغلباز *кит.* ҳилагар, найрангбоз, ҳаромбоз.

ДАҒАЛБОЗӢ دغلبازی *кит.* ҳилагарӣ, найрангбозӣ, ҳаромбозӣ.

ДАҒАЛБОФТ دغل بافت бофташ дурушт, аз ҷиҳати бофт бадсифат (*оид ба матоъ*).

ДАҒАЛӢ دغلی 1. бадмуомилагӣ, дурушті, бемаданиятӣ дар муомила; саҳтгапӣ, густохсуханӣ: **дағалӣ кардан**. 2. шахшӯлӣ, ноҳамворӣ; **бо дағалӣ** дағалона.

ДАҒАЛКОРӢ دغل کاری *ниг.* дағалбозӣ.

ДАҒАЛМИЗОЧ دغل مزاج *ниг.* дағалтабиат.

ДАҒАЛМУОМИЛА دغل معامله *ниг.* дағал

ДАҒАЛМУОМИЛАГӢ دغل معاملگی *ниг.* дағалӣ 1.

ДАҒАЛМӢ دغل موی он ки мӯи ғафси дурушт дорад, он ки мӯяш дурушт аст.

ДАҒАЛОНА دغلانه ба таври дағал, бо дағалӣ, бо дурушті: **дағалона гап задан**, **дағалона ҷавоб додан**.

ДАҒАЛПАШМ دغل پشم он чи пашми дурушту саҳт дорад; *муқоб.* маҳинпашм.

ДАҒАЛТАБИАТ دغل طبیعت одами табияташ дурушт, феълӣ хӯяш бад, тундмизоч.

ДАҒАР-БУҒУР دغر بغر *гуфт.* ноҳамвор, носуф-

ДАҒ

та; шахшӯл: **санги дағар-бугур, роҳи дағар-бугур.**

ДАҒ-ДАҒ دَغ دَغ *калмаи тақлиди овоз*, ки ҳолати ларзиши саҳти аъзои баданро аз тарс ё сармои шадид ифода мекунад: **дағ-дағ ларзидан.**

ДАҒДАҒА *а.* دَغْدَغ 1. тарс, бим; воҳима; **дағдаға кардан** таҳдид кардан; дӯғу пӯписа кардан. 2. *кит.* майлу хоҳиш, орзу, ҳавас; даъвои коре. 3. лофи зӯрӣ; калонгарӣ, ҳавобаландӣ; **тарки дағдағаи зиндагонӣ кардан** *мач.* вафот кардан, мурдан.

ДАҒДАҒАДОР دَغْدَغْدَار 1. *гуфт.* воҳиманок; бадвоҳима. 2. лофзан; ҳавобаланд, худписанд, худсито.

ДАҒДАҒАК دَغْدَغَك *бот.* гиёҳе аз чинси нахӯд, ки гулҳои зард дорад, дағдагон.

ДАҒДАҒОН دَغْدَغَان *ниг.* **дағдағак.**

ДАҒЕЧ دَغِيچ *лаҳҷ.* занони бародарон нисбат ба якдигар, авсун.

ДАҒО دَغَا 1. макру фиреб, ҳила. 2. *мач.* одами қачбоз, қаллоб, фиребгар; **дӯғу дағо** таҳдид, дӯғу пӯписа.

ДАҒОБОЗ دَغَاباز фиребгар, ҳилагар, қаллоб.

ДАҒОБОЗӢ دَغَابازِӣ амали дағобоз; фиребгарӣ, ҳилагарӣ.

ДАҒОПЕША دَغَاپِيش *кит., ниг.* **дағобоз.**

ДАД دَد *кит.* ҳайвони ваҳшӣ аз даранда ва ғайридаранда (*аз қабилӣ* шер, паланг, гург *ва ғ.*); *муқоб.* **дом:** **дому дад.**

ДАДА I دَد *ниг.* **дадо.**

ДАДА II دَد *ниг.* **дад.**

ДАДӢ دَدِӣ дарандагӣ, дад будан.

ДАДМАНИШ دَدْمَانِش дарандаҳӯй, дорои ҳислати даранда.

ДАДМАНИШОНА دَدْمَانِشَان *аз рӯи дарандаҳӯй* ва ваҳшоният, ваҳшиёна.

ДАДО دَدَا *гуфт.* падар, додо, дада: **гадо бошад, дадо бошад** (*мақ.*).

ДАЖҒИМ دَجْغِيم *ниг.* **дижжим.**

ДАЖҒОЛ دَجْغَال 1. омехтаи сангмайдаю хишт-пораҳои партови сохтмон, ки ҳангоми сементкорӣ истифода мебаранд. 2. боқимон-

даҳои ангиштсанг баъд аз сӯхтани он.

ДАЖҒОЛБЕТОН دَجْغَالْبِيْتَان *бетони сангресадор.*

ДАӢ دِӣ *нуч.* 1. моҳи даҳуми соли шамсӣ пас аз озар ва пеш аз баҳман (мутобик ба моҳи ҳади тақвими бурҷӣ) аст, ки ба 22 декабр - 21 январ рост меояд ва мавсими шиддати сармои зимистон ҳисоб мешавад. 2. рӯзи ҳаштум, понздаҳум ва бисту сеюми ҳар моҳи шамсӣ дар солшумории форсӣ қадим. 3. зимистон.

ДАӢДУ دِيْدُو сақалту, ҳарзагард; оврагард: **ҷавони дайду, боди дайду.**

ДАӢДУГӢ دِيْدُوْگِӣ ҳарзагардӣ, ҳарҷогардӣ, оврагӣ.

ДАӢДУЗАН دِيْدُوْزَان зани дайду, зани ҳарзагард; зани дӯстдорандаи дарбадаргардӣ.

ДАӢЁН *а.* دِيْتَان *д.* муқофотдиҳанда; ҷазодиҳанда; қарқунанда; ҳисобгир (*сифати Худо*).

ДАӢЁР I *а.* دِيْتَار *кит.* 1. аҳли диёр; бошанда, сокин, истиқоматқунанда. 2. ҳар мавҷуди зинда, бавежа инсон, кас, шахс; касе.

ДАӢЁР II *а.* دِيْتَار *кит.* дайрнишин, сокини дайр, роҳиб.

ДАӢМАХ//ДАӢМОӢ دِيْمَاه//دِيْمَه моҳи дай; зимистон, сармо.

ДАӢМОӢӢ دِيْمَاهِӣ *мансуб ба даймоҳ;* зимистонӣ; хунук, сард.

ДАӢН *а.* دِيْن 1. қарзе, ки мӯҳлати адои он муайян аст, қарзи мӯҳлатнок; қарз, вом. 2. *мач.* ҳар вазифае, ки адои он ҳатмист; **дайи шудан** собит шудан, исбот шудан (-и ягон кори нораво.).

ДАӢР *а.* دِيْر *таър.* ҷои иқомат ва ибодати роҳибон, ибодатгоҳи оташпарастон ва насронӣён, савмаа; *ба истиллоҳ* олами инсонист; **дайри муғон** а) ибодатхонаи оташпарастон; оташкада; б) маҷлиси урафо ва авлиё (*дар тасаввуф*); в) *мач.* ҷои майнӯшӣ.

ДАӢРНИШИН دِيْرْنِشِيْن муқими дайр, дайёр; роҳиб, зоҳид.

ДАӢӢМ دِيْهِيْم *кит.* точ, афсар; қулоҳи мурассаъ.

ДАӢӢМДОР دِيْهِيْمْدَار *кит.* 1. точдор. 2. *мач.* подшоҳ.

ДАЙЧУР *а. ديچور кит.* торикӣ, сиёҳӣ, зулмат;
шаби дайчур шаби ниҳоят торик.

ДАЙЮС *ديوس ниг.* даюс.

ДАКАДАНГ *دکدنگ гуфт.* 1. калимаи тақлиди овози мунтазам ба ҷое задан ё расидани чизҳо; дак-дак. 2. *мач.* боҳашамат, бошукӯҳ, дабдабанок: **иморати дакаданг, гунбази дакаданг.**

ДАКАНГ *دکنگ* 1. як навъ турна, ки овози баланди бадвоҳима дорад. 2. ҷангӣ; ҷангара: **мурғи даканг, хуруси даканг.**

ДАКАР-ДУКУР *دکر دکر ниг.* дукурдукур.

ДАК-ДАК *دک دک калимаи тақлиди овози ҷарху ғалтаки қатораву ароба ҳангоми гардиш дар ҷоҳои ноҳамвор.*

ДАККА *دکه* зарба, садама, лат; **дакка хӯрдан** а) ба ҳам задани ду чиз, бархӯрдан ба чизе дар вақти ҳаракат; расидан ба ҷое; б) дармондан (дар вақти хондан), забон гирифтан; в) *мач.* пешпо хӯрдан; ба ҳолати ногуворе афтодан; **♦ ба осмон (фалак) дакка задан** ба авҷи аъло расидан, ниҳоят баланд шудан (*-и овоз, дуд, ҷангу губор ва ғ.*).

ДАҚ *دق* садои бархӯрдани ду ҷисм, тақ; **дақ-дақ** садои тақрории задани чизе.

ДАҚ(Қ) I *а. دق* 1. кӯфтан, кӯбидан: **кӯфтани охангар.** 2. *мач.* садакаталабӣ, гадоӣ. 3. сарзаниш, маломат. 4. навъи матои нафиси румӣ ва мисрӣ, ки дар гузашта бисёр машхур будааст.

ДАҚ(Қ) II *дқ гуфт.* сӯзон, тафсон, ниҳоят гарм: **офтоби дақ; дақи офтоб** айнаи шиддати гармои офтоб.

ДАҚӢНУС *ю. دقيانوس* 1. кӯтоҳшудаи номи ҳокими Рум Дақилатиёнус – Диоклетиан (284-305), ки ба қатлу озори масеҳиён шӯҳрат ёфта буд. 2. *мач.* золим, ситамкор. 3. *мач.* кӯҳна, кӯҳнақолои аз қадим монда.

ДАҚӢНУСӢ *دقيانوسى* 1. ситамкорӣ, золимӣ. 2. кӯҳна, кӯҳнақолои аз давраҳои пешин монда.

ДАҚИҚ *а. دقيق* 1. нозук, борик: **маъниҳои фалсафии дақиқ, фикрҳои дақиқ, мулоҳизаҳои дақиқ.** 2. аниқ, саҳеҳ, дуруст, беҳато: **тарозуи дақиқ.** 3. борикбин, нуктасанҷ; дақиқгар, бодикқат: **хонандаи дақиқ, нигоҳи дақиқ, на-**

зари дақиқ, ҷашми дақиқ; илмҳои дақиқ илмҳои, ки асоси риёзӣ доранд.

ДАҚИҚА I *а. دقيقه* 1. воҳиди вақт, ки шастаки соатро ташкил медиҳад ва баробари шаст сония аст. 2. *нуч.* воҳиди паймоиши кунҷи ҳамвор, ки ба шастаки дараҷа, яъне аз шаст як ҳиссаи дараҷа баробар мебошад; **дақиқа ба дақиқа** бо мурури ҳар дақиқа; торафт.

ДАҚИҚА II *а. دقيقه кит.* нуктаи борик, сухани пӯшидамаъноӣ нозук.

ДАҚИҚАГАРД *دقيقه گرد* ақрабаки соат, ки дақиқаро нишон медиҳад.

ДАҚИҚАӢ *دقيقگی* яклаҳзагӣ, баробари як дақиқа.

ДАҚИҚАДОН *دقيقه دان кит.* борикбин, нозукфаҳм, донишманд.

ДАҚИҚАӢБ *دقيقه ياب кит.* нуктасанҷ, борикбин.

ДАҚИҚАӢБӢ *دقيقه يابی кит.* борикбинӣ, нуктасанҷӣ.

ДАҚИҚАН *а. دقيقاً* ба таври дақиқ, борикбинона.

ДАҚИҚАСАНЧ *دقيقه سنج кит.* борикбин, зирак, доно, нуктасанҷ.

ДАҚИҚАХӢ(Ӣ) *دقيقه خو(ی) кит.* нозуктабъ.

ДАҚИҚАШИНОС *دقيقه شناس кит.* он ки маврид ва тариқи иҷрои корро хуб медонад; нуктасанҷ, нозукфаҳм.

ДАҚИҚАШУМОР *دقيقه شمار* 1. ақрабаки соат, ки дақиқаро нишон медиҳад. 2. *мач.* интизори саҳт будан.

ДАҚИҚАШУМОРӢ *دقيقه شماری кит.* муштоқона интизорӣ кашидан, интизории муштоқона.

ДАҚИҚБИН *دقيق بين* борикбин, зирак, доно.

ДАҚИҚӢ *دقيقی* 1. дақиқ будан, аниқӣ, саҳеҳӣ. 2. дақиқкорӣ, диққаткорӣ, бодикқатӣ.

ДАҚИҚКОР *دقيق کار* он ки дар иҷрои кор ба ҷузъиёт диққат медиҳад.

ДАҚИҚКОРӢ *دقيق کاری* дақиқкор будан; диққат ба ҷузъиёти корҳо.

ДАҚИҚКОРОНА *دقيق کارانه* бо диққат, бо дақиқназарӣ, борикбинона, мӯшикофона.

ДАҚИҚНАЗАР *دقيق نظر* бодикқат, борикбин.

ДАҚИҚНАЗАРОНА دقيق نظره аз рӯи дақиқ-назарӣ.

ДАҚИҚОНА دقيقانه аз рӯи бодикқатӣ, дақиқ-бинона, дақиқназарона.

ДАҚҚОҚ *а.* دقاق *кит.* рахтшӯӣ, чомашӯӣ.

ДАҚҚОҚӢ دقاقӣ амал ва шуғли даққоқ, чомашӯӣ, рахтшӯӣ.

ДАҚОИҚ *а.* دقاق *ч.* дақиқа; **дақоик** рондан нозукбаёӣ кардан.

ДАЛА I دله *кит.* ҳайвони ваҳшии гурбашаклест, ки аз пӯсти он пӯстин медӯзанд, кокум.

ДАЛА II دله *ниг.* далла.

ДАЛВ *а.* دلو 1. зарфи чармӣ ё филизӣ, ки бо он аз чоҳ об ё хок мекашанд, дӯл; сатил; *муқ.* дӯлча. 2. *нуч.* номи бурчи ёздаҳум аз дувоздаҳ бурчи фалак. 3. моҳи ёздаҳум дар солшумории ҳичрии шамсӣ, ки вақти аз ин бурҷ гузаштани Офтобро ташкил медиҳад ва он ба 21 январ - 20 феврал рост меояд (*дар форсӣ ин моҳро баҳман меғӯянд*).

ДАЛЕЛ I *а.* دليل 1. ҳуччат барои исботи чизе, бурҳон; асос: **далели мантиқӣ**, **далели равшан**. 2. чизе, ки ба чизе далолат мекунад, нишона, аломат; **далели ғанӣ** бурҳоне, ки аз рӯи илму фан асоснок карда шудааст; **далели шайъӣ** ашъи ба ҷиноят алоқадор, ки барои исботи ҷиноят кумак мерасонад.

ДАЛЕЛ II *а.* دليل *кит.* раҳнамо, роҳнишон-диҳанда, роҳбалад, роҳнамо.

ДАЛЕЛӢ دليلӣ 1. *марбут ба далел*; ҳуччат будан, далел будан. 2. *мач.* раҳнамоӣ.

ДАЛЕЛНОК دليل ناک он чи далел дорад, бодалел, асоснок.

ДАЛЕР دلير диловар, шучоъ, ҷасур, шердил, нотарс; бочуръат; **далер кардан касеро** шердил кардан касеро, қуввати дил додан ба касе; **далер шудан** бебок шудан, чуръат пайдо кардан; **худро далер гирифтан** тарсоро ба худ роҳ надодан; худро ба даст гирифтан.

ДАЛЕРВОР دليروار *мач.* густохона, бетарсу ваҳм.

ДАЛЕРӢ دليرӣ диловарӣ, шучоат, ҷасорат; мардонагӣ, нотарсӣ, чуръат: **далерӣ** мардонагӣ нишон додан; **далерӣ кардан** (на-

мудан) а) шучоату мардонагӣ нишон додан; б) чуръат кардан ба коре.

ДАЛЕРОНА دليرانه 1. шучоатмандона, ҷасурона, нотарсона: **далерона қадам гузоштан (задан)**, **далерона ҷавоб додан**, **далерона ҷангидан**. 2. хоси далерон, мардона: **дасти далерона**, **рафтори далерона**.

ДАЛҚ *а.* دلقي 1. *кит.* хирқа, либоси пашмини дарвешон, либоси қаландарӣ. 2. *кит.* либоси кӯҳна ва жанда.

ДАЛҚПҶШ دلقي پوش *кит.* 1. хирқапӯш, он ки ба тан далқ пӯшидааст. 2. *мач.* суфӣ.

ДАЛЛА دله зани даллол; зани макқору ҳилагаре, ки занони дигарро ба роҳи бад далолат мекунад; миёнарави робитаи мардону занон.

ДАЛЛАГӢ دلگӣ шуғл ва амали далла; **даллагӣ кардан** занонро ба роҳи бад далолат кардан, дар байни занону мардон миёнаравӣ кардан.

ДАЛЛОҚ *а.* دلاک *кит.* 1. ходим дар ҳаммом, кисакаш. 2. устои сартарош.

ДАЛЛОҚӢ دلاکӣ амал ва шуғли даллоқ.

ДАЛЛОЛ *а.* دلال 1. восита дар байни фурушанда ва харидор (*асосан дар бозори мол*). 2. *кит.* роҳнамо.

ДАЛЛОЛА *а.* دلالة 1. зани миёнарав, хостгор. 2. зани макқоре, ки занони дигарро ба роҳи бад меандозад, далла.

ДАЛЛОЛАГӢ دلالة گӣ шуғлу амали даллола.

ДАЛЛОЛӢ دلالتى *мансуб ба даллол*; шуғлу амали даллол, миёнаравӣ дар байни фурушанда ва харидор.

ДАЛЛОЛОНА دلالة ҳаққи хизмати даллол, ки ҳам харидор ва ҳам фурушанда медиҳанд, ширинкомаи даллолӣ.

ДАЛОИЛ *а.* دلائل *ч.* далел I.

ДАЛОЛ *а.* دلال 1. нозу карашма. 2. *дар тасаввуф* ҳолати беқарорӣ, ки аз шавқи бисёр солиқ ҳарчи дар дил дорад, ифшо мекунад.

ДАЛОЛАТ *а.* دلالت 1. роҳ нишон додан, роҳнамоӣ. 2. нишона, аломат; шаҳодат, гувоҳӣ; **далолат кардан (намудан)** а) роҳнамоӣ кардан, роҳ нишон додан; ташвиқ кардан (ба коре); б) шаҳодат (гувоҳӣ) додан (аз чизе), далел шудан (ба чизе).

ДАЛФИН ю. دلفين *ниг. делфин.*

дам دَم *асоси замони ҳозира аз дамидан.*

ДАМ I دَم 1. нафас; **дами касе** **гаштан** (**гардидан**) нафаси касе ба дарун афтидан; нафас гирифта натавоништан. 2. ҳаво, бод; пуф; **дами чизеро** **холӣ кардан** боди чизеро баровардан, ҳавои чизеро сар додан; **дами шикам** боди шикам, варами шикам. 3. фурсати як нафаскашӣ; фурсати андак, лаҳза, он; **дами вопасин** (**марг**) нафаси охирин, лаҳзаи пеш аз марг; **як дам** андак вақт, лаҳзае. 4. чуръа, култ. 5. тафс, гармӣ. 6. вақт, замон, ҳангом, гоҳ; **аз ҳамон дам** аз ҳамон вақт, аз ҳамон замон, он ҳангом, он гоҳ; **дар ин дам то ин дам**; **дами пирӣ** айёми пирӣ, даври пирӣ. 7. садо, овоз. 8. дамгаҳ, назд, наздик, канор ё паҳлӯи чизе: **дар дами дар** (**дарвоза**), **то дами дар гуселонидан**; **дар дами...** дар қисми пеши...; дар пеши...; **дами обро гирифтани** пеши обро банд кардан. 9. *мач.* афсун, сеҳр; куфу суф; эму алас: **даму афсун**, **даму нафас**, **эму дам** (**кардан**); **дам андохтан** *д.* афсун хондан, куфу суф кардан. 10. *мач.* хомӯш, сокит; ором; хап, чим; **дам истодан** хомӯш истодан; орому беҳаракат истодан, начунбида истодан; **дам нишастан** *ниг.* **дам истодан**; **дам шудан** ором (хомӯш, чим) шудан; **даме ки...** ҳангоме ки..., вақте ки...; **дар як дам** дар як он, дар як лаҳза; фавран, дарҳол, ҳамин замон; **бо як дам кашидан** ба як ҳӯрт кашидан, якбора нӯшидан (*мас.*, як пиёла чойро); **дам дамидан** а) бод додан (*-и ангишт*) барои шукуфондан (*дар кӯраи оҳангарӣ*); пуф кардан (*барои даргирондан ё хомӯш кардани оташу чароғ*); б) ҳаво пур кардан, даруни чизеро аз бод пур кардан; **дам кардан** а) ҳаво пур кардан, даруни чизеро аз бод пур кардан (пуф кардан); б) варами кардан, бод овардан (*-и шикам*); в) банд кардан, гирифтани пеши роҳи обро; г) болои оши палавро пас аз обкаш кардани биринҷ бо зарфе пӯшида муддате рӯи ҳарорати паст нигоҳ доштан (*барои дар буги худ пухтани он*); *д* **дами гарм** хӯроки гарми обакӣ; **дами дарун** а) хомӯш, сокит; хап, чим; б) *гуфт.* дамдузд, хаппак; камгап; **дами сард киноя** аз охи пурдарди навмедона; **дами субҳ** аввали субҳ, саҳаргоҳ, субҳидам; **дам ба дам** а) ҳар замон; дамодам, пайиҳам, беист; зуд-зуд, тез-тез; б) торафт, дақиқа ба дақиқа, соат ба соат; **дам гирифтани** истироҳат кардан

дар байни кор, мондагии худро баровардан; танаффус кардан; **дам даркашидан** *ниг.* **дам кашидан**; **дам додан** а) нафасро гардондан, нафасгирро мушкил кардан, хафакунанда шудан (*-и ҳаво*); б) истироҳат кунондан, танаффус додан, ором гузоштан (*мас.*, *ҳайвонро аз кор, заминро аз кишти наёнай*); в) фиреб додан, фирефтани; **дам задан** // **дам аз чизе задан** суҳан рондан, гап задан (*аз хусуси чизе*); **дам кашидан** фурӯ бурдан, фурӯ додан; ҳарисона нӯшидан; **дам овардани гӯшт** андак бӯи бад пайдо кардани гӯшт (*дар натиҷаи вайрон шудан*); **дам(ро) рост кардан** нафасгирро мӯътадил кардан, мӯътадил нафас гирифтани; андак дам гирифтани; **дам хӯрдан** а) пухта тайёр шудани ош (*баъди дам кардан*); б) мувофиқи табъ шудани чой баъди ба чойник рехта муддате дар назди ё рӯи оташ болояшро пӯшида нигоҳ доштани он; **дам шудани об** (чамъ шуда) бардошта шудани сатҳи об; **дам хот кардан** *лаҳҷ.*, *ниг.* **дам рост кардан**; **дами беғам задан** лаҳзае аз ғаму ташвиш зиндагӣ осуда будан; хушвақтӣ кардан, вақтчоқӣ намудан; **дами касеро паст кардан** *мач.* шасти касеро гардондан; **дами касе ба дарун афтодан** (**задан**) ба эроди касе чизе гуфта натавоништан; хомӯш шуда мондан; **дами шамол гаштан** шиддати вазиши бод паст шудан; **чой дам кардан** оби чӯшро болои чойи хушк ба зарфе рехта чой тайёр кардан; **ҳаво дам шудан** хафакунанда шудани ҳаво (*ба сабаби гармии зиёд, навазидани бод ва пайдо шудани гӯбор*); **дам ғанимат доништан** ба қадри вақт расидан, вақтро ғанимат шумурдан.

ДАМ II دَم анбони чармине, ки оҳангарон ба воситаи он барои шукуфонидани ангишт ба кӯра бод мефиристанд: **дами оҳангарӣ.**

ДАМ III دَم қисми тези ҳар асбоби буранда: **дами корд** (**каланд**, **теғ**, **шамшер**); **корди дамаш баргашта** корди кунд; *д* **аз дами теғ** (**ё шамшер**) гузарондан куштан, нобуд кардан бо теғ ё шамшер; **дами табарро пахта гирифтани** дар баробари хашму ғазаб мулоим будан, бо гардани ҳам зӯрро таҳаммул кардан.

ДАМ IV *а.* دَم *кит.*, *ниг.* **хун.**

ДАМА I دَم *лабаи корд, теғ ё шамшер.*

ДАМА II دَم *ниг.* **дам II.**

ДАМ

ДАМА III دمه шамоли сахт ва хуноки барфомехта, бўрон.

ДАМАВИМИЗОЧ دمويمزاج он ки мизочаш гарм аст, гарммизоч.

ДАМАВӢ а. دموى мансуб ба дам IV; хунӣ; мизочи гарм, ки дар он хун дар мизоч бартарӣ дорад.

ДАМАН دمن доманаи кӯҳ, кӯҳдоман: **дашту даман, кӯҳу даман.**

ДАМАНДА دمنده 1. сифати феълии замони ҳо-зира аз **дамидан**. 2. ниг. **дамон** 2, 3.

ДАМБАЛ دمبل лаҳҷ. фарбеҳ; лаванд; аз **дамбали кундрав** логари даванд беҳтар аст (зарб.).

ДАМБАЛӢ دمبلى лаҳҷ. фарбеҳӣ; лавандӣ.

ДАМБАР-ДАМБУР دميردمبر калимаи тақлиди овози беист ва бетартибона задани нақораю доира ё кӯфтани дару дарвоза ва ғ.

ДАМБАСТА دمېسته 1. хомӯш, сокит. 2. маҷ. хайрон, саргардон; дармонда.

ДАМБУҚ دمېوق лаҳҷ. фарбеҳи безеб.

ДАМГАР دمگر коргаре, ки дадро пахш карда, кӯраи оҳангариро дармегиринад.

ДАМГАҲ دمگه 1. назд, наздик, пеш; канор ва паҳлӯи чизе: **дар дамгаҳи дар (дарвоза), дар дамгаҳи заминкан; дамгаҳи кӯча** ҷои саршавии кӯча, сари кӯча. 2. чуқурчае, ки дар сари дилу поёни қабурғаҳо воқеъ аст.

ДАМГИР دمگير 1. гирандаи роҳи нафас, душворкунандаи нафаскашӣ; **ҳавои дамгир** ҳавои гарми нафасгиранда. 2. дастмоле, ки бо он болои ошро вақти дам кардан мепӯшонанд: **дамгири дег.**

ДАМГИРИФТА دمگرفته гуфт. истироҳаткарда; **шаҳси дамгирифта** шаҳси аз дамгирӣ омада, истироҳаткарда.

ДАМГИРӢ دمگيرى танаффус дар қору машғулият; истироҳат: **вақти дамгирӣ; рӯзи дамгирӣ** рӯзи фориг аз қору машғулият, рӯзи таътил, рӯзи истироҳат.

ДАМГОҲ دمگاه кит. 1. ҷои дамидани ҳаво ё ҷои нафаскашӣ. 2. оташгоҳ, кӯра.

ДАМДАМА I دمدمه 1. макру фиреб, ҳила. 2. овози ғулғулаи духул ва нақора. 3. овоза, гапу калоча.

калоча.

ДАМДАМА II دمدمه кит. 1. хашм, ғазаб, қаҳр. 2. изтироб, воҳима.

ДАМДАМАКӢ دمدمكى гуфт. 1. дам гирифта-дам гирифта, бо навбат. 2. хомӯшона; бе овоза, махфиёна.

ДАМДОР دمدار 1. дорои ҳавои дам, гарм; **тах-хонаи дамдор** таҳхонаи ҳавояш даму гарм. 2. дорои тавоноии зиёд нигоҳ доштани нафас дар зери об.

ДАМДУЗД دمدزد камгап, дами дарун, хапак; одами доное, ки хангоми гуфтугӯи касон рамузгирона хомӯш мешинад, шахси сокит.

ДАМДУЗДӢ دمزددى камгапӣ, хапак будан, хомӯшӣ.

ДАМДУЗДОНА دمزددانه аз рӯи камгапӣ, хомӯшона.

ДАМИДА دمیده сифати феълии замони гузашта аз **дамидан** I, II.

ДАМИДАГӢ دميدگى 1. шакли дигари сифати феълии замони гузашта аз **дамидан** I, II. 2. варам, бод, ғуррӣ. 3. ҳар чизи ба рӯю бадан баромада (аз қабилӣ гармича).

ДАМИДАН I دميدن 1. вазидан. 2. бод фирис-тодан бо нафаси худ (мас., ба най), пуф кардан; бод додан бо дами оҳангарӣ. 3. варам кардан. 4. ҷ. дам андохтан, афсун хондан, куфу суф кардан.

ДАМИДАН II دميدن 1. сабзидан, рӯидан, якбора ва саросар аз замин баромадан (-и сабза, лола ва ғ.). 2. баланд шудани ҳар чиз аз ҳолати аслиаш: **дамидани об, дамидани хамир, дамидани шир** (вақти ба ҷӯш омадан). 3. зада баромадан, дар рӯю бадан пайдо шудан(-и гармбод, мурғак, сурҳакон ва ғ.). 4. баромадан, тулӯ кардан (-и офтоб); пайдо шудан, намудор гаштан: **дамидани сурҳӣ ба рӯӣ, дамидани мурғак дар бадани касе; сапеда дамидан // субҳ дамидан** сафед шудани рӯз, расидани саҳар; **рӯҳ дамидан** рӯҳ бахшидан, ҷон бахшидан; **ҷон дамидан** а) ҷон бахшидан; қувваи тоза бахшидан; б) ҷон даромадан; аломати ҳаёт зоҳир шудан.

ДАМИШ دمش исми феълий аз **дамидан**; 1. вазиш: **дамиши бод**. 2. варам; баланд шудан; **дамиши шикам, дамиши об.**

ДАМКАРДА دم کرده 1. сифати феълии замони гузаишта аз **дам кардан**; дамкарда, чизе, ки дам карда шудааст. 2. чое, ки бар асари харорати баланди ҳаво ва бухори об он ҷо нафасгирӣ мушкил аст.

ДАМКАРДАӢ دم کردگی шакли дигари сифати феълии замони гузаиштаи **дамкарда**.

ДАМКАРДАӢ دم کردن сифати феълии замони оянда аз **дам кардан**; он чи бо роҳи дам кардан омода мешавад, қобили дам кардан, дампазир.

ДАМКАШ دم کش кит. ҳамсуруд, он ки дар суруд хондан ба хонандаи дигаре ҳамовозӣ мекунад; хофиз, сароянда.

ДАМЛАМА دلمه таоми дампухт, ки аз гӯшти равғандор ва сабзавоту кабудихо тайёр карда шудааст.

ДАМОБА دم آب обӣ дар банди чӯй ё дарё чамъомада, ки бо кушодани дами об чӯш зада поён меравад.

ДАМОДАМ دمام дам ба дам, ҳар замон; пай дар пай, паёпай, беист.

ДАМОЛУДА دم آلوده кит. хунолуд, оғушта ба хун, хунин.

ДАМОМА دماме кит. 1. нақора, духул. 2. карнайи хурд, нафир.

дамон دمان феъли ҳол ва сифати феъли аз **дамидан** I, II.

ДАМОН دمان 1. вазон, вазанда: **боди дамон**. 2. пурҷӯшу хурӯш, хурӯшон, пуртуғён: **бахри дамон**. 3. маҷ. гуранда, наъразананда, маст: **пили дамон**.

ДАМОНДАН دماندن тарзи бавоситаи **дамидан**; сабзондан, рӯендан, баровардан.

ДАМОСАТ ا. دماثт кит. нармхӯй, мулоимтабиатӣ.

ДАМПАЗ دم پز ғизое, ки рӯи оташи паст дар буғи худ пухта мешавад: **гӯшти дампаз**.

ДАМПУХТ دم پخت ниг. дампаз.

ДАМПУХТА دم پخته ниг. дампаз.

ДАМПУХТАӢ دم پختگی дампухта будан, дар буғ пухташуда.

ДАМСАРД دم سرد 1. дорои ҳавои сард; сард-

мизоч. 2. маҷ. он ки гуфтору рафтори хунук ва нохушоянд дорад.

ДАМСОЗ دمساز 1. ҳамдам, мӯнис; рафиқи ҳамроз; **рафиқи дамсоз** рафиқи шафик, ёри ҷонӣ. 2. мувофик, мусоид. 3. кит. он ки дар сурудхонӣ ба дигаре ҳамроҳ мешавад, ҳамовоз, дамкаш.

ДАМСОЗӢ دمسازی 1. ҳамдамӣ, мӯнисӣ; ҳамсӯхбатӣ. 2. мувофиқат, мусоидат. 3. кит. ҳамовозӣ.

ДАМТАБАҚ دمطبق табақ барои дам кардани оши палав.

ДАМТЕЗ دم تيز нӯгтез, буранда.

ДАМХӢР دمخور 1. он ки ба эрод ё пичинги одамон эътироз намекунад. 2. маҷ. ҳамнишин ва ҳамсӯхбат.

ДАМХӢРДА دمخوردہ сифати феълии замони гузаишта аз **дам хӢрдан**; **чойи дамхӢрда** чойе, ки дар натиҷаи муддате гарм нигоҳ доштан (пас аз дам кардан) рангу мазааш баромадааст; **замини дамхӢрда** замини киштнокарда, замини барои қувват гирифтани як-ду сол нокиштамонда.

ДАМӢОТКАРДА دم هات کرده лаҳҷ., сифати феълии замони гузаишта аз **дам хот кардан**; дамгирифта.

ДАМӢ ا. دمع кит. 1. оби дида, ашк, сиришк. 2. тиб. бемории обравии чашм.

ДАН(Н) ا. دن кит. хуми дарози борик.

ДАНА دنه кит. шодиву нишот; хушҳолӣ.

ДАНГ I دنگ кит. 1. гич, саргашта, гаранг, беҳуш; ҳайрон. 2. аблаҳ, аҳмақ. 3. танбал.

ДАНГ II دنگ садо ва овози таниндор, ки аз бархӢрдани ду чизи саҳти оҳанӣ ва ғ. бо ҳамдигар пайдо мешавад.

ДАНГ III دنگ василае барои кӯбидани шолӣ барои ҷудо кардани биринҷ, абзори шолӣкӯб.

ДАНГАЛ دنگل ниг. калтак.

ДАНГАР-ДАНГАР دنگردنگر калимаи тақлиди овози пайиҳам бархӢрдани чизҳои филизӣ (аз қабилӣ табақу тағора).

ДАНГ-ДАНГ دنگدنگ калимаи тақлиди овози

ДАН

пайиҳами занги соат, зангӯла.

ДАНГИЛ دنگل *kit.* аҳмақ, аблаҳ, нодон.

ДАНГӢ دنگي *kit.* беҳабарӣ, беҳушӣ; нодонӣ.

ДАНГОҲА دنگانه гаштак, ҳарифона, донгона.

ДАНГОСА دنگاسه *лаҳҷ.* танбал, бекору беор, лаванд, коҳил.

ДАНГОСАГӢ دنگاسگي *лаҳҷ.* танбалӣ, лавандӣ, коҳилиӣ.

ДАНД I دند *kit.* 1. аҳмақ, аблаҳ, нодон. 2. дузд. 3. чизе, ки даҳани инсонро хушк мекунад ва меафшурад; дандонбар (*аз қабилӣ* хурмои хом, санчид...).

ДАНД II دند *kit.* донаи меваи беданчири чинӣ, ки монанди писта буда, хусусияти дармонӣ дорад.

ДАНДА I دنده *kit.* устухони қабурға.

ДАНДА II دنده 1. дандона. 2. ҳар як аз дуvozдаҳ чуфти устухони баланд ва қавсшакли сутунмӯҳраи мӯҳрадорон. 3. ҳар як аз дандонаҳои чархзананда дар қисмати муҳаррики мошин, ки ба он суръати муносиб ме диҳад.

ДАНДАНА ا. دندن *kit.* оҳиста ва зерӣ лаб суҳан гуфтан.

ДАНДОН دندان 1. узви устухонӣ дар даҳони инсон ва ҳайвонот, ки вазифаи хойида хӯрдани хӯрок ва газиданро иҷро мекунад: **дандони ашк**, **дандони курсӣ**, **дандони сунъӣ**, **дандони тилло**; дар ноомади кор шиша сандон **шиканад**, **атола дандон** (*зарб.*). 2. *ниг.* **дандона**; **дандони ширӣ** дандони инсон (20 адад), ки дар ҳафтсолагӣ ба тадриҷ меафтад ва ба ҷои он 32 дандони дигар мебарояд; **боби дандон** а) дандонгузар; б) *мач.* безӯр, камқувват; ба осонӣ ҷавидашаванда; **дандон задан** а) газидан бо дандон; б) *мач.* суҳани нештардор гуфтан; маломат кардан; **дандон хойидан** // **дандон сойидан** дандонҳоро ба ҳам сойидан, дандонҳоро ба ҳам сойиш дода садо баровардан (*аз гояти хашму газаб*); ♦ **дандон доштан** ба касе душманӣ доштан, ғараз доштан ба касе; **дандони касе газ-газ шудан** саҳт хашмгин шудан, ниҳоят ба ғазаб омадан; **дандон гиз кардан** *лаҳҷ.* дандон нишон додан, ғазаб зоҳир намудан; тамасхур кардан; **дандон тез кардан** а) дандон ба газидан омода намудан; кина варзидан; б)

да намудан; кина варзидан; б) тамаъ кардан; **дандон ба дандон мондан** (**ниҳодан**, **гузоштан**) тоб овардан ба саҳтие, сабр кардан, бардошт кардан; **бо дандону ноҳун ҷангидан** то охири имконияту қувва ҷангидан.

ДАНДОНА دندانه 1. қисми қатори дандонмонанди баъзе асбобҳо: **дандонаи арра**, **дандонаи мола**, **дандонаи шона**. 2. қисми болоии дандоншакли деворҳои қалъа ва қаср, кунгура. 3. қисми кунгурашакли баъзе ҳарфҳои алифбои арабӣ.

ДАНДОНАБУРӢ دندانه بري буридани дандонаҳо дар ҷӯб ё филиз ба воситаи абзорҳои устоқорӣ ё дастгоҳҳои дандонабурӣ.

ДАНДОНАДОР دندانه دار 1. дорои **дандона** 1; **ҷарҳи дандонадор** *тех.* ҷарҳи дорои дандонаҳои давродавр, ки барои ба гардиш овардани ҷарҳ, тир ё ягон қисми дигари олооти механикӣ хизмат мекунад. 2. кунгурадор: **девори дандонадор**.

ДАНДОНАКАШӢ دندانه كشي **дандонакашӣ кардан** *ниг.* **дандонамола кардан**.

ДАНДОНАМОЛА دندانه ماله **сихмола**; **дандонамола кардан** **сихмола** ронда шикастани кулӯхҳо ва нарма хамвор кардани замини шудгоршуда пеш аз кишт.

ДАНДОНБАР دندان بر 1. дандон кундкунанда (*оид ба* чизҳои турш); данд, зумухт. 2. *мач.* қасддор; **дандонбар шудан** қасддор шудан ба касе.

ДАНДОНГИР دندان گير 1. он чи ба дандон меояд. 2. *мач.* боарзиш, қимат, гаронбаҳо. 3. ғазанда (*аз қабилӣ* ҳар ва сағ).

ДАНДОНГУЗАР دندان گذر ҳар чизи мулоим, ки зӯри дандон ба он мерасад (*барои хоидану газидан*).

ДАНДОНДАРД دندان درد дарди дандон, бемориҳои дандони инсон.

ДАНДОНДАРОЗ دندان دراز 1. дорои дандонҳои дароз. 2. *kit.*, *мач.* ҳарис, чашмгурусна.

ДАНДОНДОР دندان دار дорои дандон, дандондошта.

ДАНДОНЗАД دندان زد чизи дандони касе расида; саркут.

ДАНДОНЗАӢ دندان زني 1. *исми амал аз* дандон

задан. 2. *мач.* якдигарро хоидан, нештар расонидан.

ДАНДОНӢ دندانی 1. *марбут ба дандон.* 2. **овози дандонӣ** овозе, ки бо қарор гирифтани нӯги забон дар пушти дандонҳои пеш пайдо мешавад, монанди «т» ва «д».

ДАНДОНКАН دندان مач. он ки шуғли ӯ кандани дандони иллатӣ аст: **духтури дандонкан.**

ДАНДОНКОВ(АК) دندان کاو//دندان کاوкиг. **дандонхилол.**

ДАНДОНМОЛА دندان مالهиг. **дандонамола.**

ДАНДОННАМО دندان نما 1. дандонро намоёнкунанда, дандонро нишондиҳанда; **табассуми дандоннамо** тавре табассум кардан, ки дандонҳо намоён шаванд. 2. *мач.* хашмгин.

ДАНДОННОГУЗАР دندان ناگذر 1. сахт, зӯри дандон намерасидагӣ. 2. *мач.* душворфаҳм; *муқ.* **дандоншикан** 3.

ДАНДОНПИЗИШК دندان پزشکی нав. духтури дандон.

ДАНДОНПИЗИШКӢ دندان پزشکی 1. *тиб.* яке аз риштаҳои илми тиб, ки ба таҳқиқ, дармон ва пешгирии бемориҳои дандон машғул аст. 2. *марбут ба корхое,* ки дандонпизишк анҷом медиҳад. 3. ҷой ва маҳалли кори дандонпизишк.

ДАНДОНРЕХТА دندان ریخته он ки дандонҳояш рехта бошад, бедандон.

ДАНДОНСАДАФ دندان صدفиг. **садафдандон.**

ДАНДОНСАФЕД دندان سفید 1. он ки дандонҳои ӯ бисёр сафед аст. 2. *мач.* хандон, хушҳол.

ДАНДОНСОЗ دندان ساز он ки дандони ориятӣ месозад, созандаи дандонҳои сунъӣ: **духтури дандонсоз, техники дандонсоз.**

ДАНДОНСОЗӢ دندان سازی 1. сохтани дандонҳои сунъӣ. 2. шуғлу амали дандонсоз.

ДАНДОНТИЛ(Л)О دندان طلا дорои дандони тил(л)о.

ДАНДОНХИЛОЛ دندان خلال чӯбчаи махсус барои кофта тоза кардани байни дандонҳо, дандонхилол.

ДАНДОНХОӢ دندان خای он чи ё он ки дандон-

хояшро аз ғояти хашм ба ҳам месояд.

ДАНДОНХОЯК دندان خایک чизе, ки дар вақти дандон баровардани кӯдак барои хойидан ба вай медиҳанд.

ДАНДОНШИКАН دندان شکن 1. бисёр сахт, маҳкам, қоқ (*дар бораи хӯрок*). 2. *мач.* бисёр сард, хеле хунук (*доир ба об ва нӯшокиҳои дигар*): **оби хунуки дандоншикан; майи дандоншикан** шароби таъсираш зиёд, майи олисифат, бодаи дараҷаи оӣ. 3. *мач.* душвор, мушкил; душворфаҳм: **муаммои дандоншикан.** 4. бисёр қимат, гарон (*оид ба нарх*).

ДАНДОНШӢ دندان شوئی шустани дандон.

ДАНДОНШӢЯК دندان شویک мисвок барои шустан ва покиза кардани дандонҳо.

ДАНИДАН دندیدن кит. хиромидан, хушҳолона қадам задан, шодона давидан.

ДАНИ ا. دنی кит. нокас, фурӯмоя, дун, паст, сифла, разил: **дунёи данӣ, хасми данӣ.**

ДАНОН دنان кит. 1. *феъли ҳол аз данидан.* 2. хушҳол шудан.

ДАОВӢ ا. دعاوى ч. **даъво.**

дар در асоси замони ҳозира аз **даридан.**

дар- در пешванд, ки бо мақсади ифодаи тобишҳои маъноӣ дар аввали баъзе феълҳо меояд: **даркашидан, даргузаштан, даррабудан ва ғ.**

ДАР I در 1. табақи аз тахта, оҳан ва ғ. сохташуда барои пӯшондани даромадгоҳи хона, ҳавлӣ, хайма, кабинаи автомобил, ҳавопаймо ва ғ.; қисми кушодаю пӯшидашавандаи сандуқ, чевон ва ғ.: **дари баромад, дари даромад, дари дутабақа (ё яктабақа).** 2. даргоҳ, хонаи одамони баобрӯ ва эътиборнок; **саги дари хона** саги даргоҳ. 3. нум. дар шумораи хонаю ҳавлӣ: **як дар хона, даҳ дар хучра...** 4. боб, бобат, хусус; **аз ҳар дар** аз ҳар боб, аз ҳар хусус; **дари ид** рӯзҳои пеш аз ид; арафаи ид; **дар ба дар** аз ин дар ба он дар (гаштан); аз ин хонадон ба он хонадон (гаштан); *муқ.* **дарбадар; дару бом // бому дар киноя** аз манзилҳо, хонаҳо; **дару девор** ҳама ҷои иморат; ҳамаи биноҳо; **дар бастан ба (бар) рӯи касе** ба касе рӯи хуш надодан; пеши роҳи касеро гирифтани; **дари касеро кӯфтан** ба хонадони касе омадан (*бо илтимосе ё эҳтиёче*); **хоки дари ҷоеро рӯфтан** хизмати ҷоеро иҷро

кардан; дар хизмати ҷое (касе) будан; **дар гӯй**, **девор меғӯяд** одами бефаҳму фаросат аст; **дара (дарро) задам**, **девор кафид** *гуфт*. хангоми ҷавоби номувофиқу бемавқеъ додани касе ё акси кореро кардани касе меғӯянд; **агар бемор дуруст шуданӣ бошад**, **табиб ба дари хона меояд** (*зарб.*) дар мавриди нохост омада мондан ё пайдо шудани шахс ё ягон чизи ба он сахт эҳтиёҷдошта *гуфта* мешавад; **як дари баста**, **сад дари кушода** (*зарб.*) ин ҷо набошад, ҷои дигар; ин кас набошад, каси дигар (*дар мавриди дар ҷое ё аз касе ҳосил нашудани мақсад ва ба ҷой ё шахси дигар умедворӣ доштан гуфта* мешавад).

ДАР II در пешоянд 1. ҷои воқеъ шудани ашй (*дар даруни ё ҳудуди мавзее*) ва маҳалли ба вуқӯъ пайвастанӣ амалро нишон медиҳад, андар: **дар лаби ҷӯй**, **дар паҳлуи миз**, **дар рӯи миз**. 2. сӯи равона шудани амалро ифода мекунад, ба. 3. замон ва хангоми ба вуқӯъ омадани амалро ифода мекунад: **дар аснои (сӯхбат)**, **дар айёми (ҷавонӣ)**, **дар вақти (зиндагии касе)**, **дар бачагӣ**, **дар пиронсолӣ**, **дар охири моҳ**, **дар рӯзҳои тобистон**; **дар оянда** минбаъд; **дар як дақиқа** а) дар зарфи як дақиқа; б) зуд, ба тезӣ; 4. *дар ҳолате воқеъ будан ё дар вазъияте гузаштани ҳодисаеро ифода мекунад*: **дар хоб...**, **дар азобу роҳат шарикӣ касе будан**. 5. соҳаи фаъолият ва маишулияти шахсро нишон медиҳад. 6. *пеш аз баъзе феълҳо (хусусан масдарҳо) омада, давомнокии амал ё дар айни ҳол воқеъ гаштани амалро нишон медиҳад*: **дар шоҳмотбозӣ ҳамто надошт**. 6. *пеш аз баъзе феълҳо (хусусан масдарҳо) омада, давомнокии амал ё дар айни ҳол воқеъ гаштани амалро нишон медиҳад*: **гулҳо дар шукуфтан аст...** 7. *дар ҳаياتи як гурӯҳ феълҳои таркибӣ меояд*: **дар воҳима мондан**, **дар ғазаб шудан (омадан)**, **дар ларза андохтан**, **дар ҳайрат гузоштан**, **дар ҳайрат монданд**, **дар ташвиш мондан**: **дар ҳичолат мондан**; **дар бадали...** дар ивази..., ба ивази...; **дар болои...** а) дар хусуси..., дар бораи...; б) дар айни..., дар хангоми..., дар аснои..., дар ҳини...; **дар масофаи...//дар масофати...** ба фосилаи..., ба дурии...; **дар назди...**, **дар пеши...** **дар қарибии...**; **дар пайи...** бо нияти..., дар садади...; **дар сари...** а) дар болои..., болои...; **дар сари кӯҳ**; б) назди..., канори...; **дар сари чашма**; в) дар роҳбарии..., дар роҳбарияти...; **дар сурати...** а) ба шакли...

хамчун...; б) ба мавриди...; **дар ғояти...** ба дараҷаи баланди...; дар ғояти зебой; **дар қатори...** баробари...; мисли..., монанди...; **дар ҳаққи...** а) дар бораи..., дар хусуси..., оид ба...; б) баҳшида ба...; ба ифтихори...; **дар амал** амалан, ҳақиқатан; **дар воқеъ** ҳақиқатан, воқеан; **дар бар гирифтани** а) дар худ доштан, иборат будан, шомил будан, ҳовии чизе будан; б) фаро гирифтани.

ДАРА I در водии танги воқеъ дар байни ду кӯҳҳо ё силсилаи кӯҳҳо: **дараи Варзоб**, **дараи Пули Сангин**, **дараи Ниҳон**, **дараи Рашт**.

ДАРА II در *кит.* шикамбаи чорпоёни хонагӣ.

дарав درو асоси феъли замони ҳозира аз **даравидан**.

ДАРАВ درو бо дос ё мошин буридани алаф, пояи ҷаву гандум ва ғ. аз киштзор ва марғзор: **вақти дарав**, **дарави дуҷоми юнучқа**, **дарав кардан**, **ба дарав даромадан**; **мошини дарав** механизми махсуси даравкунандаи алаф, ҷаву гандум ва ғ.

ДАРАВГАР دروگر он ки бо дос ё мошин алаф ва ғалла медаравад, даравкунанда.

ДАРАВГАРӢ دروگرى дарав кардан, даравидан; амали даравгар.

ДАРАВИДАН درويدن аз бех буридани алафу ғалла бо досу мошин аз киштзор, дарав кардан; **аз болои шутур алаф даравидан** *гуфт*. манманӣ кардан, лоф задан дар иҷрои коре (беҳабар аз душвории он).

ДАРАК I درک 1. хабар, огоҳӣ; **дарак надоштан** аз чизе беҳабар будан аз чизе. 2. *мач.* нишона, асари чизе; **дарак додан аз чизе, касе //дараки чизе ё касеро додан** хабар додан аз ҷои чизе ё касе; **дарак ёфтани аз чизе, касе //дараки чизе ё касеро ёфтани** а) аз (дар) кучо будани чизе ё касе огоҳ шудан б) нишонаи чизе ё касеро пайдо кардан; **дарак нашудани аз касе, чизе** бедарак шудан, беному нишон шудани касе ё чизе; **аз ҳар дарак** аз ҳар хусус, дар бораи ҳар чиз; **беному дарак шудани беному нишон шудани**; **номаълум ғоиб шудани**, **нест шудани** рафтани; **дарак кардан** ҷустуҷӯ кардан, суроғ кардан; пурсидан.

ДАРАК II درک *ниг.* дарча.

ДАРАК III ا. درک 1. *д.* яке аз табақаҳои ҷаҳан-

нам; поинтарин табакаи чаҳаннам. 2. *мач*.
чоӣ бисёр нохушоянд.

ДАРАҚ-ДАРАҚ درق درق: **дарақ-дарақ** ларзидан
гуфт. бо тамоми бадан ларзидан, сахт лар-
зидан (*аз шиддати сармо, вараҷа, ҳаяҷон ва*
ғ.).

ДАРАҚҚОС درقاس: **дараққос** зада ларзидан *ниг*.
дарақ-дарақ (**дарақ-дарақ** ларзидан).

ДАРАНГ I درنگ 1. ист, таваккуф; таъхир, дер-
монӣ. 2. сустӣ, охистагӣ; *муқоб*. **шитоб**; **да-**
ранг кардан а) таъхир кардан, дер мондан; б)
сустӣ (коҳилӣ) кардан.

ДАРАНГ II درنگ *лаҳҷ.*, *ниг*. **дӯғ** (**дӯғу даранг**).

ДАРАНГАС//ДАРАНГОС درنگس//درنگاس *ниг*.
даранг-даранг; **дарангас-дарангас** задан садои
дарангдаранг баровардан.

ДАРАНГ-ДАРАНГ درنگ درنگ *калимаи тақлиди*
овози ба ҳам задани чизҳои калони филизӣ;
садои тори соз ва нақора.

ДАРАНГИДАРАНГ درنگ درنگ садо ва овози
пайдарпайи даранг.

ДАРАНГӢ درنگӣ 1. *кит.* побарҷо, устувор, бо-
сабот. 2. *мач*. танбалӣ, сусткорӣ.

ДАРАНГПЕША درنگ پيشه *кит.* охистакор; *му-*
қоб. **шитобкор**.

ДАРАНДА درنده 1. *сифати феълӣи замони ҳозира*
аз даридан; даронанда; **бурандаю даранда** бо-
тадбир, гапдон, кордон (*оид ба зан*). 2. *мач*.
ҳайвони ваҳшии хунхор; **даррандаю чаранда**
ҳайвоноти ваҳшии хунхор ва алафхор.

ДАРАНДАВОР درنده وار мисли даранда, даран-
дасон, ваҳшиёна.

ДАРАНДАГӢ درندگӣ кирдору рафтори хоси
даранда, ваҳшигӣ, ваҳшигарӣ, ваҳшоният.

ДАРАНДОХТАН درانداختن 1. сохтан, бунёд кар-
дан. 2. ба миён гузоштан, матраҳ кардан; **аз**
по(й) дарандохтан ғалтондан, афтондан, сар-
нагун кардан.

ДАРАНДУДАН دراندودن *кит.* молидан, андо-
видан, андова кардан.

ДАРАФЗУДАН درافزودن 1. афзудан, афзун шу-
дан, зиёд гаштан. 2. афзун намудан, зиёд
кардан.

ДАРАФКАНДАН درافكندن 1. андохтан; рехтан.
2. берун кардан; афшондан; пошидан.

ДАРАФРӢХТАН درافروختن барафрӯхтан, афрӯх-
тан.

ДАРАФТОДАН//ДАРАФТИДАН

1. афтидан, ғалтидан; **ба чан-**
голи касе дарафтодан ба дасти касе гирифтор
шудан, ба дасти касе афтодан. 2. чангу чидол
кардан бо касе, даст ба гиребон шудан; час-
пидан ба касе, часпу талош кардан: **ба касе**
дарафтодан, бо ҳам дарафтодан.

ДАРАФШ درفش *ниг*. **дирафш**.

ДАРАФШОНДАН درافشاندن афшондан.

ДАРАХТ درخت растании дарозумре, ки дорои
реша, тана, шоху барг ва гоҳо мева аст,
шачар: **дарахти мевадор, дарахти бесамар**
(**сояафкан**), **дарахти себ, дарахти тут**; долу
дарахт *ниг*. дол; **дарахт дар як чо месабзад**
(*мақ.*) ҳар як кор сабру таҳаммул ва устуво-
риро талаб мекунад; **то шамол набошад, шо-**
хи дарахт намечунбад (*мақ.*) ҳеҷ чиз бе сабаб
намешавад, ҳар як кор сабабе дорад.

ДАРАХТАК درختک *кит.* дарахти хурд, дарахти
майда.

ДАРАХТБУР درخت بر он ки бо буридану аф-
тондани дарахт машғул аст.

ДАРАХТБУРӢ درختبری буридану афтондани
дарахт; амали дарахтбур.

ДАРАХТДОР درختدار дорои дарахт: **чоӣ**
дарахтдор.

ДАРАХТЗОР درختزار чоӣ сердарахт, макони
анбӯҳи дарахтон.

ДАРАХТИСТОН درختستان дарахтзор, чоӣ сер-
дарахт.

ДАРАХТСУНБА درختسنبه *кит.* 1. эзорсурхак,
парандае, ки бо нӯлаш танаи дарахтонро
шикоф мекунад. 2. занбӯри сиёҳи калон, ки
чӯби хушкро сӯрох мекунад.

ДАРАХТШИНОӢ درختشنائی шинондани
дарахт, ниҳолшиноӣ.

ДАРАЧА درجه 1. поя, зина; сатҳ, савия:
дараҷаи тараккиёт. 2. мартаба, рутба; ман-
саб, мақом. 3. пояи маҳорати хунарманди
ягон соҳа; пояи илмӣ: **харрооти дараҷаи ша-**

шум, челонгари дараҷаи панҷум, ронандаи дараҷаи якум; дараҷаи номзади (доктори) илм. 4. *риёз.* ҳар яке аз сесаду шаст ҳиссаи доира. 5. *ҷугр.* воҳиди миқёси тӯлу арзи кураи Замин. 6. гуруҳ ё мавқеъ, ки барои баъзе соҳаҳо муқаррар шудааст: **дипломи дараҷаи якум, нишони дараҷаи сеюм, дараҷаи таҳсилот (ибтидоӣ, миёна, оӣ).** 7. ҳар як ҳиссаи тақсимои асбобҳои андозгирӣ, мисли ҳароратсанҷ, фишорсанҷ *ва ғ.*: **дараҷаи ҳарорат, дараҷаи хунокии ҳаво, дараҷаи фишори хун.** 8. воҳиди ченаки зичии моеот, ба ландини спирт ва машруботи спиртӣ. 9. мартаба, бор, дафъа, карат; **як дараҷа** а) як бор, як дараҷа; б) ба ҳар ҳол. 10. *грам.* мафҳуми грамматикӣ хоси ҳиссаҳои сифату зарф, ки вобаста ба доштан ё надоштани пасвандҳои –тар ва –тарин *ва ғ.* аз ҳам фарқ мекунанд: **сифати дараҷаи одӣ, сифати дараҷаи киёсӣ, сифати дараҷаи оӣ; ба дараҷае** а) ба ҳадде; чунон. б) як андоза, андаке, каме; **ба дараҷаи...** ба ҳадди..., то ба ҳадди..., то; **ба дараҷаи даркорӣ** ба қадри кофӣ, ба андозаи зарурат; **ба ин дараҷа** ба ин андоза, ин қадар; чунин; **дараҷа ба дараҷа** тадричан, охиаста-охиаста; **ба дараҷаи...** расидан а) ба рутбае расидан; б) ба ҳадде расидан.

ДАРАҶАБАНДӢ *درجه‌بندی* нав. ба дараҷаҳо ҷудо кардан, аз рӯи дараҷа ба гуруҳҳо тақсим кардани чизе: **дараҷа кардан.**

ДАРАҶАДОР *درجه‌دار* соҳиби дараҷа, дорони унвони ҳарбӣ.

ДАРАҶАДОРӢ *درجه‌داری* соҳиби мартаба будан, соҳиби унвон будан.

ДАРБ *а. درب* *кит.* дарвоза; дарвозаи шаҳр ва қалъа; дар.

ДАРБАДАР *دربدر* овора, сарсону саргардон; бехонумон; **ятими дарбадар** ятими бехонумон.

ДАРБАДАРГАРДӢ *دربدرگردی* оворагардӣ, сарсонӣ, бехонумонӣ.

ДАРБАДАРӢ *دربدری* оворагӣ, оворагардӣ, сарсонӣ, саргардонӣ; бехонумонӣ.

ДАРБАДЕВОР *دربدیوار* *ниг.* деворбадевор.

ДАРБАНД *دربند* 1. танбаи дару дарвоза; лӯкидон, ғалақа. 2. роҳи тангу борики душворгузар дар кӯҳҳо, тангно.

ДАРБАНДОН *دربندان* *кит.* 1. муҳосира: **дарбандон кардан** муҳосира; кардан. 2. баста, дарбаста, маҳкам. 3. *маҷ.* сарҳад, худуд.

ДАРБАРГИРАНДА *درب‌گیرنده* *сифати феълии замони ҳозира аз дар бар гирифтани фарогиранда.*

ДАРБАСТА *دربسته* 1. *сифати феълии замони гузашта аз дар бастан;* он чи дараҷаи пӯшида (маҳкам) аст; қуфлзада: **сандуқи дарбаста.** 2. дар паси дари баста, аз назари дигарон ниҳон; **дарбаста мондан** *киноя аз беодам мондан*, бе истиқоматкунанда мондани хоёнаю ҷой.

ДАРБАСТАН *دربستن* маҳкам кардан, пӯшидан, бастан: **дида дарбастан.**

ДАРБАҶА *دربچه* дарича, дари хурд.

ДАРБЕҲ *دربه* пина, васла, поргӣ, ямок; **дарбеҳ кардан** ба ҷои даридаи либос ё чизи дигар дӯхтан ё часпондани порае, пина дӯхтан; **дарбеҳи ночаспон** чизи номуносиб, ҳар чизи ночӯр.

ДАРБЕҲДОР *دربه‌دار* *ниг.* дарбеҳнок.

ДАРБЕҲНОК *دربه‌ناک* пинадор, ямоқӣ, поргидор.

ДАРБОИСТ *دربایست* *кит.* 1. зарур, лозим, даркор: **дарбоист шудан.** 2. мувофиқ, муносиб, сазовор.

ДАРБОИСТА *دربایسته* *ниг.* дарбоист.

ДАРБОН *دربان* ниғаҳбони дар, дарвозабон, ҳоҷиб.

ДАРБОНӢ *دربانی* амал ва шуғли дарбон; ҳоҷибӣ; дарбон будан; **дарбонӣ кардан** дар вазифаи муҳофизи дару дарвозаи ҷое будан; қаровули кардан.

ДАРБОНҲОНА *دربان‌خانه* ҷое, ки дарбон менишинад.

ДАРБОР *دربار* 1. қасри подшоҳӣ, даргоҳ, боргоҳ. 2. идораи коргузори шоҳу амир, девони салтанат; **вазири дарбор** мутасадди идораи дарбор.

ДАРБОРӢ *درباری* 1. *мансуб ба дарбор:* адабиёти дарборӣ. 2. *таър.* мулозим ва ходими дарбори подшоҳ, аҳли дарбор (*ба ин маъно асосан дар шакли ҷамъ – дарбориён меояд*).

ДАРБОФТАН درباختن дарҳам танидан, дарҳам пайвастан ва васл кардан.

ДАРБОХТАН درباختن 1. бозӣ кардан, бозидан. 2. бохтан, бой додан. 3. *мач.* сарф кардан, харч кардан; **умр дарбохтан** умр сарф кардан; беҳуда умр гузаронидан.

ДАРВЕЗА درويزه *кит., ниг.* дарюза.

ДАРВЕЗАГАРӢ درويزه گرى *кит. ниг.* дарюзагарӣ.

ДАРВЕШ درويش 1. пайрави тасаввуф ва фирқаҳои он. 2. нодор, бенаво; қашшоқ, фақир; тихидаст, фурутан. 3. *кҳн.* қаландар, сӯфӣ, зоҳид, гӯшанишин: **то шаҳре насӯзад, кабоби дарвеше напазад** (*зарб.*).

ДАРВЕШДӢСТ درويش دوست *ниг.* дарвешнавоз.

ДАРВЕШӢ درويشى 1. *мансуб ба дарвеш.* 2. камбағалӣ, фақирӣ, бенавоӣ. 3. қаландарӣ: **либоси дарвешӣ, сӯтаи дарвешӣ, хиркаи дарвешӣ.**

ДАРВЕШНАВОЗ درويش نواز он ки ба фақирон, нодорон ва бенавоён ғамхориву меҳрубонӣ зоҳир мекунад.

ДАРВЕШНАВОЗӢ درويش نوازي меҳрубонӣ ва ғамхорӣ нисбат ба бенавоён.

ДАРВЕШНАМО درويش نما он ки намуди зоҳирии монанди дарвеш дорад, он ки худро дарвеш вонамуд месозад.

ДАРВЕШОНА درويشانه ба монанди дарвеш, мисли дарвеш; фақирона, ҳақирона, камбағалона: **кулбаи дарвешона.**

ДАРВЕШПАРВАР درويش پرور *ниг.* дарвешнавоз.

ДАРВЕШСИРАТ درويش سيرت бо сират ва сифати дарвешӣ, дарвешсифат.

ДАРВЕШСИФАТ درويش صفت дорои ахлоқ ва тинати дарвешӣ, дарвешсифат.

ДАРВЕШСИФАТӢ درويش صفتي дарвешсифат будан.

ДАРВОЗА دروازه 1. дари калони ҳавлӣ, сарой, қалъа, шаҳр *ва г.* (*одатан дутабақа*). 2. банди тахтагини об дар наҳрҳои калон ва каналҳо, тахтаварғ. 3. *варз.* ду паҳлӯҷӯбу як болоҷӯби тӯрбаста барои зада даровардани тӯб дар бозиҳои футбол, гандбол *ва г.* 4. *мач.* даромадгоҳ; гузаргоҳ; **овозаю дарвоза** ҳангома, гулгула; шоеа; **овозаю дарвоза кардан**

ҳангома (гулгула) андохтан; машҳур кардан, ба ҳама маълум кардан; **дарвоза ба рӯи касе кушодан** роҳи саодатро ба рӯи касе боз кардан.

ДАРВОЗАБОН دروازه بان 1. посбони дарвоза, каровули дарвоза. 2. *варз.* бозигаре, ки дар футбол, хоккей *ва г.* дарвозаро муҳофизат мекунад.

ДАРВОЗАБОНӢ دروازه باني *варз.* кор ва амали дарвозабон, дарвозабон будан.

ДАРВОЗАДОР دروازه دار дорои дарвоза; дарвозабон.

ДАРВОЗАХОНА دروازه خانه долони паси дарвозаи ҳавлиҳои бузург ва қалъаҳо, қисми болои пӯшидаи паси дарвоза.

ДАРВОЗӢ دروازي 1. *мансуб ба Дарвоз.* 2. сокини ноҳияи Дарвоз, аҳли Дарвоз.

ДАРВОИСТ دروايست *ниг.* дарбоист.

ДАРВОИСТАН دروايستن *ниг.* дарбоистан.

ДАРВОХ درواخ *кит.* 1. ҳолати беҳбудии баъд аз беморӣ, сиҳат ёфтан, беҳ шудан; тандуруст, сиҳат. 2. *мач.* маҳкам, мазбут; далер, шучоъ.

ДАРГАҲ درگه *ниг.* даргоҳ.

ДАРГАҲӢ درگهي *ниг.* даргоҳӣ.

ДАРГАШТА درگشته аз байн рафта, зеру забаршуда, харобшуда.

ДАРГАШТАН درگشتن 1. дигаргун шудан, тағйир ёфтан. 2. ғалтидан, фуру ғалтидан.

ДАРГИР درگير гирифтор, машғул; **даргир шудани сӯҳбат** гарм шудани сӯҳбат, авҷ гирифтани сӯҳбат; **тарафҳои даргир** тарафҳои муқобили ҳам.

ДАРГИРАНДА درگيرنده *сифати феълии замони ҳозира аз даргирифтани*; оташ гиранда, оташзо; сӯзанда, оташ.

ДАРГИРИФТА درگرفته *сифати феълии замони гузашта аз даргирифтани*.

ДАРГИРИФТАН در گرفتن 1. афрӯхтан, шӯълавар шудан, фурузон шудан (-и оташ, чароғи барқӣ); сӯхтан, аланга гирифтани; **даргирифтани равған** аз шиддати оташи зери дег ба сӯхтан сар кардани равған (*дар вақти доғ кардан*). 2. *мач.* оташин шудан, шӯрида раф-

ДАР

тан, якбора дар қаҳр шудан. 3. *мач.* мувофик омадан, тасфидан, авҷ гирифтан (-и сӯҳбат).

ДАРГИРӢ *درگیری* 1. *исми амал аз даргирифтан*; гирифтор ва машғул будан. 2. гирифторӣ. 3. *нав.* задухӯрд, афтударафт. 4. ихтиллофи назар ва мушочара.

ДАРГИРОНДАН *درگراندن* *тарзи бавоситаи даргирифтан*: гулхан даргирондан, чароғ даргирондан, сигор даргирондан; оташ даргирондан оташ афрӯхтан.

ДАРГИРОНИДАН *درگرانیدن* *ниг.* даргирондан.

ДАРГОҲ//ДАРГАҲ *درگاه//درگه* 1. дамғаҳи дар; остона. 2. *ниг.* дарбор. 3. хонаи одамони бузургу обрӯманд, ҳавлии калон: **хизмати даргоҳи касеро кардан**.

ДАРГОҲӢ *درگاهی* *марбут ба даргоҳ*.

ДАРГОҲНИШИН *درگاه‌نشین* 1. *кит.* остонашин. 2. *мач.* ҳақир, хоксор.

ДАРГУЗАР *درگذر* гузаранда, гузарон; зудгузар: **абри даргузар, борони даргузар**.

ДАРГУЗАРОНИДАН *درگذرانیدن* даргузарондан, гузаронидан.

даргузашт *درگذشت* *асоси замони гузашта аз даргузаштан*.

ДАРГУЗАШТ *درگذشت* марг, вафот, фавт, мурдан.

ДАРГУЗАШТА *درگذشته* *мач.* он ки аз дунё гузаштааст, фавтида, вафоткарда.

ДАРГУЗАШТАН *درگذشتن* 1. *ниг.* гузаштан; аз даъво даргузаштан аз даъво даст кашидан, аз баҳри даъво баромадан. 2. *мач.* аз олам гузаштан, вафот кардан, мурдан.

ДАРГУСЕХТАН *درگسیختن* пора шудан, гу-сехтан.

ДАРҒ *درغ* *ниг.* дарғот.

ДАРҒАЗАБ *درغضب* ғазабнок, хашмгин, қаҳролуд.

ДАРҒОТ *درغات* банди об, банди пеши оби дарё, наҳр ё чӯйҳои калон; дарвозаи обпарто, садди дариҷадор; **дарғот сохтан** бастанӣ пеши оби дарё.

ДАРҒОТПУЛӢ *درغاتپولی* *таър.* маблағе, ки барои истифодаи оби ба воситаи дарғот

ҷоришуда пардохт мегардид.

ДАРҒОТСОЗӢ *درغات‌سازی* сохтмон ва бунёди банди об.

ДАРД *درد* 1. ҳисси нохушии ягон узв, ранҷ, озор, азият: **дарди ҷонгудоз, дарди ҷонкоҳ, ба дард даромадан, ба дард тоқат кардан**. 2. беморӣ, касалӣ, мараз: **дарди гулӯ, дарди дандон, дарди ҷашм; дард дигар, аҷал дигар** (*зарб.*); **дард гирифтан** сар шудани дард (*мас., таваллуд*); **дард кардан** ба дард омадан (-и узве); **дард кашидан** азоб кашидан, гирифтори азият будан (*дар натиҷаи беморие*). 3. *мач.* азоби рӯҳӣ, алам, ғаму ғусса; фикру ёди аламноки касе ё чизе. 4. мушқилот; дармондағӣ, эҳтиёҷ; **дарди баҳайр** а) беморие, ки илочу дармон дорад, касали бехатар; б) ҳодиса ё ҳолати ногуворе, ки чора дорад, *муқоб.* **дарди бедаво; дарди бедаво** а) беморие, ки бо даво сиҳат намеебад, касалии дармоннопазир; б) *киноя аз* ҳодисаи ноилоҷ, ҳолати ногуворе, ки аз он чораи халосӣ нест; **дарди дил** а) бемории дил; б) *мач.* ғаму ғусса, ҳасрат; **дарди сар** а) ҳисси озори сар аз ягон иллат ё таъсир, судӯз; б) *киноя аз* ташвиш, заҳмат; чиз ё ҳодисае, ки боиси ташвишу саргардонӣ мешавад; **дарди ҳарина** *ниг.* **дарди бедаво; дарди бадро давои бад** (*зарб.*) мукофоти амали бад бадӣ аст; бо бадон бояд рафтори бад кард; *муқ.* **давои қурут – оби чӯш; дарди кампир – ғуза** (*зарб.*) ҳар касе мувофиқи ҳоли худ эҳтиёче дорад; **дард кам, дарди сар кам** (*зарб.*) дар мавриди халос шудан аз ягон кор ё чизи ташвишноқ гуфта мешавад; **дарди дарунӣ** ғаму андӯҳи ботинӣ; **дарди ишқ** савдои ишқ; ғаму ташвиши ошиқӣ; **ба дарди касе даво** (**дармон, марҳам**) шудан ҳоҷати касеро баровардан, эҳтиёҷи касеро бартараф кардан; **ба дарди касе хӯрдани чизе** ба эҳтиёҷи касе даркор шудани чизе; **дарди дил кардан** ҳасрат кардан, ғаму ғуссаи худро изҳор кардан; дил ҳолӣ кардан; рози дил гуфтан; **дарди сар додан касеро** касеро ташвиш додан, бесаранҷом кардан

ДАРДАМ *دردم* дарҳол, даррав; ҳамин дам, ҳамин ҳоло.

ДАРДАМИДА *دردمیده* дамида, пуфкарда, ва-рамкарда.

ДАРДАМИДАН *دردمیدن* *кит.* пуф кардан; дамидан (-и бод), вазидан.

ДАРДАНГЕЗ دردانگيز ангезандаи дард, дарднок, дорои дард.

ДАРДАРАК دردرک коғазии тунуки борики, ки ба ресмон кашида барои садо додан ба сари бодбарак таранг мебандад.

ДАРДАФЗО دردافزا афзункунондаи дарду ғам.

ДАРДБОР دردبار маҷ. бисёр ғамангез ва дарднок, ғамбор.

ДАРДЗАДА دردزده пурдард, ба дарди бисёр гирифторм шуда.

ДАРДКАШ دردکش 1. дардманд, ранҷур. 2. ба дарду беморӣ тобовар.

ДАРДКАШИДА دردکشیده он ки дарду ранҷу азобҳои бисёр дидааст.

ДАРДКАШӢ دردکشی 1. исми амал аз дард кашидан; дардмандӣ, беморӣ. 2. ранҷури, азобкашӣ.

ДАРДМАНД دردمند 1. гирифторм дард, бемор, касал; серкасал, иллатӣ. 2. маҷ. ғамгин, андӯхгин, ғамзада, аламнок; **дили дардманд** а) дили иллатнок, қалби бемор; б) маҷ. дили ғамзада, дили пурдарду алам; **дардманди ишқ** гирифторм ишқ, мушталои ишқ, ба савдои ишқ гирифторм шуда.

ДАРДМАНДӢ دردمندی дардманд будан, дард доштан; беморӣ, касалӣ, ранҷурӣ.

ДАРДМАНДОНА دردمندانه 1. ба ҳолати дардманд, дардманднамо. 2. маҷ. маҳзунона, ғамгинона.

ДАРДНОК دردناк 1. ба дард гирифторм, дардолод, бодард. 2. пурдарду алам, аламнок; **охи дарднок** охи пурсӯзу гудоз.

ДАРДНОКАРДАНӢ دردناکردنى озорнопазир, озорро ҳис накунонда.

ДАРДО دردا *нидо* афсӯс!, дарего!, ҳайфо!

ДАРДОВАР دردآور 1. озордиҳанда, азобдиҳанда, касалиовар: **микробҳои дардовар**. 2. аламнок, ҳузнангез; пурсӯзу гудоз; риққатовар.

ДАРДОДАН دردادن *ниг.* додан; **тан дардодан** таслим шудан.

ДАРДОЛУД دردآلود дарднок, аламнок.

ДАРДОМЕЗ دردآمیز дарднок, омехта бо дард.

ДАРДОР دردار он чи дари даромад ё баромад дорад, дорои дар.

ДАРДОШНО دردآشنا он ки дарду аламро аз сар гузаронидааст, ранҷида, дардкашида.

ДАРДПАРВАР دردپرور *кит.* афғор, дилафғор; ғамгин, ранҷур.

ДАРДХАНД دردخند *кит.* хандаи зӯрбазӯракии маҳзунона.

ДАРДЧИН دردچين *маҷ.* бартарафкунондаи дард, муноси ғамхор.

ДАРДШИНОС دردشناس *нав.* он ки дарду иллатро ташхис дода метавонад.

ДАРЕВОС دريواص *қҳн.* 1. чорчӯбаи дар (болодарӣ, ду паҳлӯдарӣ ва остона). 2. танба, чӯбе, ки барои бастании дар ба пушти он мекӯмонанд.

ДАРЕҒ دريغ 1. ҳайф, афсӯс. 2. афсӯсхӯрӣ, пушаймонӣ, надомат. 3. *нидо* ҳайфо!, эҳ афсӯс! (*изҳори таассуф ва тараҳҳум*): э (х) **дарег!**, **хай дарег!**, **сад дарег!**; **дарег доштан** ҳайф шумурда худдорӣ қардан аз додан ё сарф намунодани чизе (*чузъи феълӣ беиштар дар шакли инқорӣ меояд*); **дарег қардан** *ниг.* **дарег доштан**; **ҷонро дарег надоштан** ҷони худро эҳтиёт нақардан; аз баҳри ҷон гузаштан (*дар роҳи чизе*).

ДАРЕҒГӢ دريغگويى афсӯсхӯрӣ; ҳасрат.

ДАРЕҒО دريغا *нидо* ҳайфо!, ҳай дарег!, эҳ афсӯс!; **во дарего!** во ҳасрато!, э вой!

ДАРЕҒОҒӢ (Ӣ) دريغگوئي *кит.* афсӯсхӯранда, ҳасрату надоматкунонда.

ДАРӢ دريا 1. оби қалони равоне, ки маҷроии табиӣ дошта, манбаи асосиаш боришот аст, рӯд, наҳр: **дарӢи Варзоб**, **дарӢи Вахш**, **дарӢи Сир**. 2. *қҳн.* баҳр; **дарӢи Хазар** баҳри Каспий; **аз дарӢ қатра бахшидан** аз бисёре қаме додан (*аз гояти мумсиқӣ ва ҳасисӣ*); **ба лаби дарӢ ташна бурда**, **ташна овардан** ниҳоят пухтаю зирақ будан, дар пухтақорӣ беназир будан; **ба дарӢи ҳаёл ғарқ шудан** (*ғӯтидан*, *фуру рафтан*) // **ғарқи дарӢи ҳаёл гардидан** бо ҳаёлу андешаи бисёр банд шудан.

дарӢб درياب *асоси замони ҳозира ва сигаи амр* аз дарӢфтан; **дарӢб қардан** дарӢфтан.

ДАРӢБАНДА دريابنده дорои тавоноии дарқу

фаҳмиш, бохуш, бофаросат.

ДАРӢБАНДАГӢ *دريابندگى* дорои тавоноии дар-
рӢфтан, бохушӣ, бофаросат будан.

ДАРӢБОД *درياباد* *кит.* заминҳои канори дарӢ, ки
хангоми обхезӣ зерӣ об мемонанд.

ДАРӢБОР *دريابار* *кит.* 1. канори дарӢ, сохил,
лаби дарӢ. 2. бандар, шаҳри канори дарӢ. 3.
мач. бисёр боранда.

ДАРӢВАШ *درياوш* *кит.* дарӢмонанд, ба сони
дарӢ, монанди дарӢ.

ДАРӢГАРД *دريಾಗرد* *ниг.* дарӢнавард.

ДАРӢГАРДӢ *دريಾಗردى* *ниг.* дарӢнавардӢ.

ДАРӢДАМКАШ *دريادمکش* 1. дар афсонаҳо
пахлавоне, ки дарӢро бо як нафас дам каш-
да меҳушконад. 2. *мач.* бисёрнӯшандаи ша-
роб, шаробхӯри гузаро; он ки зиёд нӯшида,
дер маст мешавад.

ДАРӢДАРКАШ *دريادركش* *ниг.* дарӢдамкаш.

ДАРӢДИЛ *دريادل* 1. *киноя аз* ҳимматбаланд,
ҷавонмард, олиҳиммат. 2. *мач.* он ки ҳар гу-
на ғаму андӯхро ба дили худ роҳ намедихад;
он ки аз чизҳои майдаю камарзиш ғамгин
намешавад.

ДАРӢДИЛӢ *دريادلى* ҳимматбаландӢ, олиҳим-
матӢ, ҷавонмардӢ.

ДАРӢДИЛОНА *دريادلانه* ҷавонмардона, олиҳим-
матона.

ДАРӢӢ *دريائى* *мансуб ба* дарӢ; дуздони дарӢӢ
дуздони дарӢгард.

ДАРӢКАШ *درياكش* *кит. ниг.* дарӢдамкаш 2.

ДАРӢНАВАРД *دريانورد* баҳрпаймо, маллоҳ.

ДАРӢНАВАРДӢ *دريانوردي* баҳрпаймой, мал-
лоҳӢ.

дарӢфт *دريافت* *асоси замони гузашта аз* дарӢфтан.

ДАРӢФТ *دريافت* 1. фаҳмиш, фаҳм, дарк, кашф,
сарфаҳм рафтан, аз чизе пай бурдан; **назар ба**
дарӢфти... аз рӯи фаҳмиши... 2. бозӢфт; ги-
рифтан, пайдо кардан, ба даст даровардани
чизе; **дарӢфти маблаге**; **дарӢфт кардан** *ниг.*
дарӢфтан.

ДАРӢФТАН *دريافتن* 1. Ӣфтан, пайдо кардан, ба
даст овардан. 2. пай бурдан, дарк кардан,

фаҳмидан чизеро. 3. *мач.* расидан ба чизе:
дарӢфтани базме, **сӯхбати касеро дарӢфтан**,
дарӢфтани савоби коре. 4. дучор омадан, ди-
дан, рӯ ба рӯ шудан (*бо касе дар ҳолате*).

ДАРӢЧА *دريچه* дарӢи хурд, рӯди хурд: **дарӢчан**
шӯхи кӯхӣ.

ДАРӢШИНОС *درياشناس* *нав.* он ки дарӢву
баҳрхоро таҳқиқ мекунад, баҳршинос.

ДАРӢШУКӢХ *درياشكوه* *кит.* босалобат, пур-
шукӯх.

ДАРЗ *درز* 1. ҷои ба ҳам дӯхтаи қисмҳои либос,
ҷои дӯхташудаи либос ва дигар чизҳо; ҷои
пайванди ду чиз. 2. шикӯф, роғ, сӯроҳ; ҷок,
таркиш, кафидагӣ (*дар чизе*); **дарзу дӯз**
либосдӯзӣ, ҷокдӯзӣ; **дарз дӯхтан** либос
дӯхтан, ҷок дӯхтан. 3. *тиб.* ҷои пайванди
устухонҳои косахонаи сар ба сурати хати
борик.

ДАРЗА *درزه* банди алафу пояҳои ғалладонаи
даравкарда, ҳезум, беда *ва г.*, даст, қабза: **як**
дарза беда, **дарза бастан**.

ДАРЗАБАНД *درزه‌بند* он ки бо дарза бастан
машғул аст, шахсе ки дарза мебандад.

ДАРЗАДАН *درزدن* *ниг.* задан; **оташ дарзадан**
оташ афрӯхтан; сӯзондан, оташ задан.

ДАРЗДӢЗ *درزدوز* *ниг.* дӯзанда.

ДАРЗДӢЗӢ *درزدوزى* 1. *исми амал аз* дарз дӯхтан;
либосдӯзӣ, ҷокдӯзӣ, дӯзандагӣ: **мошинаи**
дарздӯзӣ. 2. касб ва амали дарздӯз; **дарздӯзини**
касона дӯхтани либоси дигарон (*ба музд*);
дарздӯзӣ кардан бо дӯзандагӣ машғул шудан,
либосдӯзӣ кардан.

ДАРЗИГӢ *درزيگى* *кит.* дӯзандагӣ.

ДАРЗӢ *درزى* *кит.* дӯзанда.

ДАРЗМОЛ *درزمال* абзори дарзмол кардани ли-
бос, утӣ: **дарзмол кардан**.

ДАРИДА *دریده* *сифати феълии замони гузашта аз* даридан;
порашуда, кандагӣ, ҷокшуда:
кафши дарида, **либоси дарида**.

ДАРИДАГӢ *دريدگى* *шакли дигари сифати*
феълии замони гузашта аз даридан.

ДАРИДАДАҲАН *دریده‌دهن* *кит.* киноя аз одаме,
ки даҳонаш бефаровез аст, бадгап, беандеша
гапзананда.

ДАРИДАДАҲОН *دریده دهان* *ниг.* даҳандарида.

ДАРИДАЛИБОС *دریده لباس* *ниг.* даридачома.

ДАРИДАН *دریدن* 1. пора шудан, чок шудан. 2. пора кардан, чок кардан, дарондан: **дарида-ни кафш, дарида ни либос; то дарида ни пардаҳои гулӯ** то аз овоз мондан, то хирри шудан.

ДАРИДАЧОМА *دریده جامه* он ки чомаи дарида дар бар дорад; даридалибос, жандапӯш.

ДАРИЗАБОН *دری زبان* он ки забонаш дарист, форсизабон, тоҷикзабон.

ДАРИХОҲА *دریخانه* *таър.* маросими тантананоки қабул (бо ҷазодиҳҳои намоишкоронаш) дар дарбори амири Бухоро, ки амир дар ин вақт дар пеши останаи дари саломхонаи арк менишастааст.

ДАРИЧА *دریچه* 1. *шакли тасғири дар:* **даричаи кафас.** 2. тирезачаи хонаҳои қадимӣ, ки бо табақаҳои тахтагӣ пӯшонида мешуд ва рӯзона кушода мемонданд, ки вазиғаи тирезаро адо мекард; тирезаи хурд, равзана; **аз дар даромада, аз дарича баромадан //** **аз дар омада, аз дарича рафтани киноя аз зуд омада рафтани;** пайдо шуда зуд нест шудан.

ДАРИЧАДОР *دریچه دار* дорои дарича, равзанадор.

ДАРӢ I *دری* *мансуб ба дара; кабки дарӢ* навъе аз чинси кабки хушхон.

ДАРӢ II *دری* забони форсию тоҷикии адабӣ, ки аз асрҳои VIII–IX сар карда дар Мовароуннаҳр ва Хуросон нашъунамо ёфт ва дар давраҳои баъд ба дигар сарзаминҳо паҳн шуда, асос ва намунаи забони адабии тоҷикӣ гардид; беҳтарин намунаҳои ин забон асарҳои адибони асрҳои X–XI, ҳамчун Рӯдакӣ, Дакикӣ, Фирдавсӣ, Балғамӣ, Берунӣ, Ибни Сино ва дигарон ҳисоб шуда, дар давраҳои баъдина устодони каломи бадеъ, монанди Саъдӣ, Ҳофиз, Камол, Ҷомӣ ва дигарон низ забони осори худро забони дарӣ номидаанд ва ба тақмил ва ғанӣ гардонидани он кӯшидаанд; имрӯз яке аз ду забони расмӣи Давлати Исломии Афғонистон забони дарӣ номида мешавад.

ДАРК *درک* фаҳмиш, дарёфт; **дарки дониш** аз худ кардани дониш; **дарк кардан (намудан)**

дарёфтани, фаҳмидани, сарфаҳм рафтани, доништан.

ДАРКАРДАН *در کردن* *кит.* даровардан, ҷой гиридан, дохил кардан.

ДАРКАШИДАН *در کشیدن* 1. якбора нӯшидан, бо як дам нӯшидан, тамоман нӯшидан, дам кашидан: **ҷойники ҷойро даркашидан.** 2. чизеро ба чизе кашидан ё пӯшонидан: **даркашидани пӯст ба доира ё нақора, даркашидани тӯр ба элак ва ғ.; сар аз итоат даркашидан аз итоат сар тофтани, нофармонбардорӣ кардани.**

ДАРКОР *درکار* 1. лозим, зарур; **даркору но-даркор** лозиму нолозим, бозарурату безарурат; бомавриду бемаврид. 2. *ҳамчун каллимаи модальӣ баъд аз феъл (аорист) омада, ба он тобиши эҳтимолият ва тахминиро илова мекунад:* **ҳозир омадан даркор.**

ДАРКОРӢ *درکاری* 1. зарурӣ, лозима: **китоби даркорӣ, одами даркорӣ.** 2. чизи даркорӣ, чизи зарур ба коре, лавозимот; **ба кадри (дараҷаи) даркорӣ** ба кадри кифоя, ба дараҷаи кофӣ.

ДАРКУШО *درکشا* 1. бозкунандани дар. 2. *мач.* мушқилкушо.

ДАРКУШОДА *درکشاده* ҷои дараши барои даробаро кушода, ҷои даробарояш бемалолу номаҳдуд, *муқоб.* **дарбаста.**

ДАРКУШОӢ *درکشائی* 1. боз кардани дари баста. 2. *мач.* мушқилкушоӣ, аз байн бурдани саҳтиҳо.

ДАРКӢБӢ *درکوبی* *исми амал аз дар* **кӯфтани;** кӯфтани дар, тақ-тақи дар.

ДАРКӢШИДАН *درکشیدن* кӯшидан, талош кардан, саъй кардан.

ДАРКШАВАНДА *درکشونده* *фалс.* қобили дарк, фаҳмидашаванда.

ДАРКШАВАНДАӢ *درکشوندگی* *фалс.* қобили дарк, фаҳмидашаванда будан: **даркшавандагии қонунҳои табиат.**

ДАРМАНА *درمنه* *бот.* навъи гиёҳи худрӯй, ки аз он барои нест кардани кирми меъдаву рӯда ва табобати домана, безгак *ва ғ.* дору тайёр мекунанд.

ДАРМИЁН *درمیان* он ки восита шуда, аз касе ба касе пул қарз гирифта медиҳад; миёнарав,

ДАР

миёнҷӣ, восита: **дармиён шудан**.

ДАРМИЁНӢ درمياني миёнаравӣ, воситаҷигӣ, миёнҷигӣ.

ДАРМОН درمان 1. дору, даво: **доруи дармон**; **дармон ёфтан** шифо ёфтан, сиҳат шудан. 2. *мач.* чора, илоҷ, тадбир. 3. *гуфт.* қувват, мадор, тобу тавон; **дармон (на) доштан** тобу тавон (на)доштан.

ДАРМОНБАХШ درمانبخش шифобахш.

ДАРМОНГАР درمانگر 1. он ки ё он чи ки ба бемориҳо дармону даво аст. 2. *мач.* мушқилкушо, бартаарафқунандаи душвориҳо ӯ мушқилиҳо.

ДАРМОНГАРӢ درمانگري табобат, муолиҷа, амал ва кори дармонгар.

ДАРМОНГОҲ درمانگاه шифохона, табобатгоҳ.

ДАРМОНГОҲӢ درمانگاهي *марбут ба дармонгоҳ.*

ДАРМОНДА درمانده 1. *сифати феълии замони гузашта аз дармондан.* 2. *мач.* ноилоҷмонда; очиз, нотагон; мӯхтоҷ, бечора фӯрӯмонда.

ДАРМОНДАГӢ درماندگي 1. *шакли сифати феълии замони гузашта аз дармондан.* 2. *мач.* ҳолати ба танг афтодагӣ, гирифтӯрӣ ба ҳоли бад, ноилоҷӣ; очизӣ, нотагонӣ; мӯхтоҷӣ, бечорагӣ.

ДАРМОНДАН درماندن 1. банд шудан, андармон шудани чизе ба чизе ё дар ҷое; гирифтӯр шудан: **дармондани мошин дар лӯй, дармондани моҳӣ дар тӯр.** 2. *мач.* ночор мондан, дар ҳолати ноилоҷӣ мондан. 3. *мач.* дар баёни матлабе ё додани ҷавоби муносибе очиз мондан, музтар шудан; **гап дар гулӯ дармондан**, якбора аз гап бозистодан.

ДАРМОНӢ درماني *марбут ба дармон*; табобатӣ.

ДАРМОННОПАЗИР درمانناپزير давонопазир, бедаво, бедармон: **дарди дармоннопазир.**

ДАРМОНОНДАН درماناندن 1. *тарзи бавоситаи дармондан.* 2. очиз кардан (*дар коре*); гирифтӯр кардан (*ба ҳоли бад*).

ДАРМОНПАЗИР درمانپزير давопазир, муолиҷашаванда, шифоёбанда.

ДАРНАВАРДИДАН درنوردیدن *кит.* 1. печидан, лӯлапеч кардан (*коғазро*); печонда мондан

(*палосро*). 2. тай карда гузаштан (*роҳро*). 3. *мач.* ба сар бурдан, ба охир расидан; тамом кардан.

ДАРНАВАШТАН درنواشتن *ниг.* дарнавардидан.

ДАРНАГИРАНДА درنگيرنده носӯз, насӯзанда.

ДАРНАМУДАН درنمودن *кит.* зоҳир намудан, намудор кардан, нишон додан.

ДАРНИГАРИСТАН درنگريستن нигаристан, нигоҳ кардан, бо диққат нигоҳ кардан.

ДАРНИҲОДАН درنهادن ниҳодан, гузоштан.

ДАРНИШАСТАН درنشستن нишастан; фӯрӯрафтан.

ДАРНИШОНДАН درنشاندن нишондан, шинондан.

ДАРНОГИР درناگير носӯз, насӯзанда.

ДАРНОГИРӢ درناگيري насӯзандагӣ, носӯзӣ;

даро در *асоси замони ҳозира ва сиаи амр аз даромадан;*

ДАРО(Ӣ) دراي *кит.* зангӯлаи шутур, ҷарас, занг.

ДАРОБАРО درابرا даромадану баромаданҳои зиёд; рафтуо, омадурафт: **даробаро доштан, даробаро кардан.**

ДАРОВАРДАН درآوردن 1. дохил кардан, дарун кардан, ворид сохтан, муқоб. **баровардан; ҷуфт даровардан** ҷуфтро ба замини кишт дохил кардан. 2. *ҳамчун феъли ёридиҳанда дар таркиби ибораҳои мухталиф омада, маъноҳои овардан ва андохтанро медиҳад:* **ба кор даровардан, ба ларза даровардан, ба роҳ даровардан, ба тартиб даровардан; аз по даровардан** афтондан, ғалтондан; **ба итоати худ даровардан** мутеъ кардан, тобеъ қунонидан; **сар даровардан** даромадан, дохил шудан (*хусусан бе иҷозат*).

ДАРОВЕХТА درآويخته *сифати феълии замони гузашта аз даровехтан; овезоншуда; часпида; доругиркарда.*

ДАРОВЕХТАН درآويختن бо даст часпидан ба касе ё чизе, доругир кардан.

ДАРОГАНДА درآگنده *сифати феълии замони гузашта аз дарогандан; пур, анбошта, саршор.*

ДАРОГАНДАН درآگندن *кит.* огандан, чизеро бо

чизе пур кардан, дарокандан.

ДАРОДАРО *داردارا* *гуфт.* назди даромадгоҳ, қарибии даромадгоҳ: **дародарои деҳа.** 2. саршавӣ, оғоз, аввалҳо (*доир ба фасли сол, моҳ ва ғ.*): **дародарои зимистон.**

ДАРОЗ *دراز* 1. дорои тӯл ва ё баландии зиёд; тавил, *муқоб.* **кӯтоҳ:** **куртаи дароз, мӯи дароз, риши дароз, остини дароз.** 2. баланд: **қад(д)и дароз.** 3. қадбаланд, қоматбаланд, навча. 4. тӯлонӣ, давомнок, зиёд (*оид ба вақт*): **умри дароз; умри дароз дидан** солҳои зиёд зинда будан; **умри дароз хостан** ба касе дер зинда мондани касеро орзу кардан. 5. кашида, кашолёфта; маддор: **садоноки дароз, дароз та-лаффуз кардани овоз, ҳичо ва ғ.** 6. *мач.* та-мом, пурра: **зимистони дароз, рӯзи дароз, соли дароз, шаби дароз; роҳи дароз** роҳи дур; **дуру дароз** а) фосилааш зиёд: **роҳи дуру дароз;** б) давомнок, бардавом, тӯлонӣ, кашолёфта, дарозмуддат; **муддати зиёд: бемории дуру дароз, дуру дароз сӯхбат кардан, дуру дароз ба як нукта нигоҳ карда мондан; дароз кардан** а) зиёд кардан (*мӯҳлатро*), тамдид кардан; б) кашол додан, тӯл кашондан (*гапро*); в) гирифта додан, чизеро ба касе додан; **дароз кашидан** а) тӯл кашидан, кашол ёфтан; б) ёзида хобидан; **дароз шудан** а) ба сӯи чизе ёзидан: **дароз шуда, китобро аз рӯи миз гирифтан;** б) давом кардан, кашол ёфтани коре; в) тӯл кашидан (*ба дарозӣ*), кашида шудан; **дасти ёрӣ дароз кардан** ёрӣ додан, мадад расондан; **нафаси дароз кашидан** нафаси чуқур кашидан, сандуқи синаро пур карда нафас гирифтан; **дарозро монун кӯтохро бур** (*зарб.*) дар мавриди ба ҷои гунаҳгор бегуноҳро ҷазо додан, кори нуқсондорро як сӯ монда, бенуқсонро бад гуфтан *ва ғ.* гуфта мешавад.

ДАРОЗАК *درازک* каме дароз, андаке кашолёфта (*ба тӯл*), дарозшакл.

ДАРОЗБИНӢ *درازبینی* *ниг.* бинидароз.

ДАРОЗБОЛО *درازبالا* *кит.* қоматбаланд, қад-дароз, дарозқад.

ДАРОЗГАПӢ *درازگپی* гапу суханро дароз кардан, дарозгӯӣ.

ДАРОЗГАРДАН *درازگردن* *ниг.* гардандароз.

ДАРОЗГӢӢ *درازگوئی* матлаб ва мақсадро бо тафсил ва ҷузъиёташ баён кардан,

дарозгапӣ.

ДАРОЗГӢӢШ *درازگوش* 1. дорои гӯши дароз. 2. *мач.* хар, маркаб. 3. *мач.* харгӯш.

ДАРОЗДАСТ *درازدست* 1. *ниг.* дастдароз. 2. *мач.* бодавлат, пулдор; тавоно, кодир.

ДАРОЗДАСТА *درازدسته* *ниг.* дастадароз.

ДАРОЗДАСТӢ *درازدستی* 1. тавоноӣ, қудрат. 2. зулм, тааддӣ (*дар ҳаққи касон*) дастдарозӣ; даст дароз кардан ба мол ё номусли дигарон.

ДАРОЗДОМАН *درازدامن* дорои домани дароз.

ДАРОЗДУМ *درازدم* *ниг.* думдароз.

ДАРОЗӢ *درازی* 1. дароз будан; *муқоб.* **кӯтоҳӣ.** 2. тӯл, қад: **ба дарозии як оршин; ба дарозии роҳ** қад-қад роҳ. 3. тӯлонӣ будан; бардавомӣ, дарозмуддатӣ: **дарозии умр, дарозии шаби хичрон; рӯзҳо ба ниҳоятӣ дарозӣ расида буданд.**

ДАРОЗКАШИДА *درازکشیده* *сифати феълии за-монӣ гузашта аз дароз кашидан;* хобида, дар ҳолати дарозкашида, ҳолати хобида.

ДАРОЗҚАД *درازقد* дорои қадӣ дароз, қомат-баланд; *муқоб.* **қаддароз.**

ДАРОЗМАВЧ *درازموچ* бо мавҷҳои дароз, дар мавҷҳои электромагнитии дароз коркунанда: **пойгоҳи радиои дарозмавч.**

ДАРОЗМИЛ *درازمیل* аслиҳае, ки милаш дароз аст; *муқоб.* **милкӯтоҳ.**

ДАРОЗМУДДАТ *درازمدت* 1. дорои замон ва вақти тӯлонӣ; *муқоб.* **кӯтоҳмуддат.** 2. дарозмӯҳлат, тӯлонимуддат; **қарзи дарозмуддат** қарзе, ки мӯҳлати адои он тӯлонӣ аст, қарзи тӯлонимуддат; **созиши дарозмуддат** созиш дар бораи он чи мӯҳлати иҷрояш тӯлонӣ аст.

ДАРОЗМӢӢ(Ӣ) *درازموئی* он ки мӯи дароз дорад, мӯйдароз.

ДАРОЗМӢӢЛАТ *درازمهلت* *ниг.* дарозмуддат.

ДАРОЗНАВИС *درازنویس* 1. он ки матлаб ва мақсади худро бисёр ботафсил ва бо зикри ҷузъиёти беҳуда менависад. 2. *таър.* мунши-ён ва дабирону ҳисобдороне, ки матлаби ҳисобҳои худро дар коғазҳои дарози тӯмормонанд менавиштанд, тӯморнавис.

ДАР

ДАРОЗНАВИСӢ درازنویسی 1. навиштани матлабу мақсад бо тафсили чузъиёти зиёдати. 2. таър. тўморнависӣ, амал ва кори дарозна-вис.

ДАРОЗНАХ درازنخ он чи дорои нахи дароз аст: пахтаи дарознах.

ДАРОЗНО درازنا ниг. дарозо.

ДАРОЗНӢЛ درازنول он чи нӯли дароз дорад, нӯлдароз

ДАРОЗО درازа кит. дарозӣ; ба дарозо кашидан тӯлонӣ шудан, тӯл кашидан.

ДАРОЗОҲАНГ درازآهنگ кит. дорои масофа ва тӯли зиёд; дорои замони тӯлонӣ.

ДАРОЗПАНҶА درازپنجه дорои панҷаи дароз, ангуштони дароз дошта: дастони дарозпанҷа.

ДАРОЗПО(Ӣ) درازپای(ی) дорои поҳои дароз, по-дароз: лаклаки дарозпо.

ДАРОЗПОЯ درازپایه он чи пояҳои дароз дорад: мизи дарозпо.

ДАРОЗРИШ درازریش ниг. ришдароз.

ДАРОЗРӢ(Ӣ) درازروی(ی) он ки ё он чи дорои рӯи дароз аст, рӯидароз.

ДАРОЗРӢЯ درازرویه дарозшакл, камбар, вале ба қад дароз: мизи дарозрӯя, суфаи дарозрӯя, хонаи дарозрӯя.

ДАРОЗУМР درازعمر 1. он ки умри зиёд мебинад. 2. бобақо, давомнок.

ДАРОЗУМРӢ درازعمری дарозии умр, зиёд умр дидан, дорои умри дароз.

ДАРОЗШАКЛ درازشکل дорои шакл ва намуди берунаи дароз.

ДАРОЗШАКЛӢ درازشکلی дарозшакл будан.

ДАРОЗШИР درازشیر муддати зиёд ширдиҳанда (оид ба чорпои дӯшоӣ).

ДАРОӢ درای ниг. даро(ӣ).

даромад درآمد асоси замони гузашта аз даромадан.

ДАРОМАД درآمد 1. пул ё чизе, ки ҳамчун маҳсули ягон фаъолият ба даст мебарояд, дахл, воридот, оидот: даромади асосӣ, даромади иловагӣ, даромади миллӣ, даромади холис; даромад кардан пул ё чизе ба даст овар-

дан (дар натиҷаи фаъолият ё адои қоре). 2. аввал, оғоз: даромади тобистон. 3. гуфт. даромадгоҳ, ҷои дохилшавӣ ба маҳалле: даромади шаҳр, даромади деҳа; дари даромад дари вуруд; дарвоза; даромад-баромад даробаро, даромадан ва баромадан; даромади суҳан муқаддима, пешгуфтор сарсухан; аз дур даромад карда аз ҳар ҷо гап зада, аз масъалаҳои дигар сар карда (баъд ба сари матлаби асосӣ омадан).

ДАРОМАДА درآمدе сифати феълии замони гузашта аз даромадан.

ДАРОМАДАН درآمدن 1. ба дарун омадан, дохил шудан, ворид шудан: ба хона даромадан, ба шаҳр даромадан, ба деҳа даромадан. 2. қабул шудан, таъйин шудан (ба ягон қор): ба хизмат даромадан; ба қор даромадан а) қабул шудан ба қоре, таъйин шудан ба ягон вазифа; б) қор қардан, ба амалиёти худ шурӯъ қардан (-и ягон дастгоҳ): қорхонаи чинисозӣ ба қор даромад; ба хизбе (созмоне) даромадан гуфт. қабул шудан, узви созмоне шудан. 3. сар қардан, шурӯъ қардан; ба қоре иқдом қардан; даромади шаб фаро расидани шаб, шаб шудан; ба гап даромадан гап сар қардан; ба дард даромадан ба дард сар қардани ягон узв, дард қардан; ба тухм даромадан ба тухм қардан шурӯъ қардан (-и мурғ); ба ҳосил даромадан ба ҳосил додан шурӯъ қардан, бор овардан (-и дарахт); ақли қасе даромадан боақлу фаросат шудан, оқилу мефаҳмидагӣ шудани қасе; ба гапи қасе даромадан мувофиқи гуфтаи қасе амал қардан; насихати қасеро ба эътибор гирифтан; ба гӯши қасе надаромадани чизе майли шунидани чизеро надоштани қасе; ба қиса даромадан моли қасе шудан, ба дасти қасе гузаштани пул; ба мобайни (миёни) қасе даромадан а) даҳолат қардан ба қорҳои қасе; б) восита шудан, миёнҷӣ шудан; ба никоҳи қасе даромадан ба шавҳар расидан, бо қасе издивоҷ қардани зане; ба роҳ даромадан, қатора ба роҳ даромад; ба синни... даромадан ба синни... расидан; ба ҳоби қасе даромадан қасеро дар ҳоб дидан, қасеро ҳоб дидан; ба қиёфаи қасе даромадан шаклу шамоили қасеро ба худ гирифтан, худро ба намуди қасе тағйир додан; қайқ даромадан ба либоси қасе бесаранҷом шудан, ба изтироб афтодани қасе; пеш даромадан пеш гузаштан, ба пеш ҷой гирифтан,

сабқат гирифтан.

ДАРОМАДГОҲ *дармадгә* ҷои даромад, вурӯдгоҳ, мадҳал: **даромадгоҳи боғ**, **даромадгоҳи театр**; **даромадгоҳи шаҳр** дамғаҳи шаҳр, остонаи шаҳр; **даромадгоҳи қасида** *ади.* қисми аввали қасида; ташбиб.

ДАРОМАДДИҲАНДА *дарамддәнде* даромаднок, манфиатовар, ғоидадиҳанда.

ДАРОМАДДИҲӢ *дарамддәми* судоварӣ, манфиатоварӣ, ғоидадиҳӣ.

ДАРОМАДНОК *дарамднәк* сердаромад, судовар, ғоидаовар.

ДАРОМАДНОКӢ *дарамднәки* даромаднок будан, судоварӣ, манфиатнокӣ, коре, ки аз он ғоидае ба даст меояд: **даромаднокӣи хоҷагӣ**.

ДАРОМЕХТА *дарамехтә* омехта, дарҳам омехта.

ДАРОМЕХТАГӢ *дарамехтәги* омехтагӣ, омехта будан.

ДАРОМЕХТАН *ниг. дарамехтан* *ниг. омехтан*; махлут шудан, махлут кардан.

ДАРОМӢХТАН *дарамохтан* *ниг. омӢхтан*; таълим додан.

ДАРОН(И)ДАН *даранидн* 1. *тарзи бевоситаи дари*дан; пора кардан, ҷоқ кардан: **либосро дари**дан, **коғазро дари**дан. 2. *мач.* нобуд кардан; **пардаи касеро дари**дан *киноя аз* сирри касеро ғош карда шарманда намудан.

ДАРОШУФТАН *дарашфтан* ошӯфтан, ба ғазаб омадан, ба ҳаяҷон омадан.

ДАРОЯНДА *дариндә* *сифати феълии замони ҳозира аз* даромадан; дохилшаванда, воридшаванда.

ДАРПАЗИР *дарпәдир* *кит.* пазираанда, қабулкунанда.

ДАРПАРДА *дарпәрдә* пардаи дар, парда.

ДАРПЕЧИДАН *дарпечидн* *ниг. печидан*; **сар дарпечидан** *аз коре* сарпечӣ кардан, саркашӣ кардан аз коре.

ДАРРА I *дарә* *ниг. дарә I*.

ДАРРА II *а. дарә* *тағр.* тасмаи чармии маҳсус, ки бо он гунаҳгоронро мезаданд, тозиёна, қамчин, дурра.

ДАРРАБУДАН *даррибӯдн* рабудан, кашида гирифтан; чизеро зӯран аз касе гирифта бурдан; ба тороч бурдан; **аз дасти касе чизеро даррабудан** чизеро аз дасти касе кашида гирифтан.

ДАРРАВ *дарр* дарҳол, зуд, филфавр, фавран.

ДАРРАДАСТ *дарредаст* *тағр.* он ки ҷазои бо дарра задани маҳкумшудагонро ба ҷо меовард.

ДАРРАЗАН *дарразн* *ниг. даррадаст*.

ДАРРАЗАНӢ *дарразни* *исми амал аз* дарра задан.

ДАРРАСИДАН *даррасидн* *тарзи бавоситаи феъли* даррасидан; расидан, фаро расидан.

ДАРРАСОНДАН *даррасандн* *тарзи бавоситаи феъли* даррасидан; расондан, бурда расондан.

ДАРРАФТАН *даррафтан* 1. даромадан, дохил шудан. 2. фуру рафтан, ғӯтидан. 3. баромадан, берун шудан. 4. расидан, ғӯшрас шудан.

ДАРРОК *а. дарак* *кит.* бисёр дарккунанда; зудфаҳм, хушфаҳм, зирак.

ДАРС *а. дарс* 1. машғулияте, ки ҳамчун шакли асосии ташкили кори таълиму тарбияи мактабӣ аз тарафи омӯзгор дар синф бо хонандагон аз рӯи ҷадвали дарсҳо гузаронида мешавад: **дарси аввалин**, **дарси адабиёт**, **дарси забони модарӣ**, **ба дарс ҳозир шудан**. 2. он ки муаллим аз рӯи барнома ва китоби муайян ба шогирдон меомӯзонад, сабақ; қисме аз китоби дарсӣ, ки барои омӯхтан дар як ё чанд машғулият дар назар дошта шудааст; **дарс гирифтан** ба таври хусусӣ сабақ гирифтани аз касе; **дарс додан** // **дарс гуфтан** таълим додан, илму дониш омӯзондан; **дарс хондан** таълим гирифтани илму дониш омӯхтан; таҳсил кардан; **аз дарс қафо мондан** а) ба машғулият дер омадан; б) *киноя аз* дарсро аз худ карда натавоништан, ғайри қаноатбахш таҳсил кардан. 3. *гуфт.* супориш, вазифае, ки барои хондан ё азёд кардан ба талаба дода мешавад: **дарс (ро) тайёр кардан**, **дарсро аз ёд кардан**. 4. *мач.* қору кирдоре, ки аз он барои оянда хулоса мебароранд, ибрат; **дарси ибрат** намунаи ибрат шаванда; **дарс шудан** сабақ шудан (*барои минбаъд такрор накардани коре*).

ДАРСГОҲ *дарсгә* ҷои дарсхонӣ; мактаб; мадраса.

ДАРСГУЗАРОНӢ *дарсгузарани* *ниг. дарсгӯӣ*.

ДАР

ДАРСГӢӢ *درس گویی* *исми амал аз дарс гуфтан*; муаллимӣ, мударрисӣ: **дарсгӢӢ кардан**.

ДАРСГӢӢ *درس گوی* он ки дарс медиҳад, муаллим, омӯзгор; мударрис (*беиштар дар мадрасаҳо*).

ДАРСДИХӢ *درس دهی* *исми амал аз дарс додан*; таълимдиҳӣ, муаллимӣ, омӯзгорӣ.

ДАРСӢ *درسی* *мансуб ба дарс*: китоби дарсӣ.

ДАРСОАТ *در ساعت* ҳозир, ҳамин дам, фавран, зуд.

ДАРСОЗ *درساز* дуредгаре, ки дару дарвоза ме-созад: **дуредгари дарсоз, устои дарсоз**.

ДАРСОМӢЗ *درس آموز* 1. омӯзанда, таълим-гиранда, талаба. 2. таълимдиҳанда, муаллим, омӯзгор.

ДАРСОМӢЗӢ *درس آموزی* 1. дарс омӯхтан; таълимгириӣ, таҳсил, хониш. 2. таълимдиҳӣ, омӯзгорӣ, муаллимӣ; дарсдиҳӣ.

ДАРСОХТАН *در ساختن* 1. созиш кардан, мувофиқат кардан, муросо кардан. 2. соз кардан, чӯр кардан, ҳамоҳанг шудан (*дар музикӣ ва сурӯд*).

ДАРСФАХМӢ *درس فهمی* аз худ кардани дарсҳо, фаҳмида гирифтани мавзӯи дарсҳо.

ДАРСХОН *درس خوان* мактабхон, хонанда, талаба.

ДАРСХОНА *درس خانه* бино ё хонаи гузаронидани дарсҳо; мактаб; мадраса.

ДАРСХОНӢ *درس خوانی* *исми амал аз дарс хондан*; таҳсил, хониш.

ДАРТОЗ *درتاز* тозон, шитобон, бошитоб, зуд.

ДАРУН *درون* 1. дохил, андарун; *муқоб.* **берун**: **даруни хона**, **даруни сандук**. 2. *мач.* ботин, замир, дил; **даруни гӯш** сӯроҳии гӯш; **даруни сина** дар дил; **ҳавлии дарун** а) қисми дохилии ҳавлӣ; б) *кҳн.* қисми маҳраи ҳавлӣ, ки ба он ҷо даромадани мардони бегона манъ буд; *муқоб.* **ҳавлии берун**; **дарун ба дарун** яке дар дохили дигаре; **дарун-дарун** дарунакӣ, ботинан; пинҳонӣ: **дарун-дарун сӯхтан**, **дарун-дарун хандидан**, **дарун-дарун гиря кардан**; **аз дарун** а) аз дохил (*мас.*, **дарро аз дарун бас-тан**); б) *киноя* аз ботинан, дарунакӣ; **аз даруни...** а) аз байни..., аз миёни...; б) аз

катори..., аз доираи...; **ба даруни...** а) ба до-хили..., андаруни...; б) дар байни..., дар миёни..., дар қабати...; **дарун рафтан** а) *фурӯ рафтан*, (ба) таҳ рафтан, чуқур шудан, ба қаър кашидан (*мас.*, *чаши*); б) *гуфт.* ба дарди исҳол дучор шудан, дарунрав шудан; **даруни касе сӯхтан** дили касе абгор шудан, дар ғаму ғусса сӯхтан; **даруни касе хор-хор кардан** дили касе реш-реш шудан (*дар орзуи чи-зе*); **даруни худро хӯрдан** азоби рӯҳи кашидан, ғам хӯрдан; **дамаш дар дарунаш** хомӯш, сокит; **нафас ба дарун афтодан** а) нафас гаштан, дам ба дарун задан; б) якбора хомӯш шудан; тамоман сокит шудан.

ДАРУНА *درونه* *кит.* 1. олати камоншакл; абзори ҳаллоҷӣ, камони наддофӣ. 2. тирукамон, рангинкамон, тироза, қавси кузаҳ. 3. *гуфт.*, *ниг.* **дарунӣ**.

ДАРУНАКӢ *درونکی* *ниг.* **даруннокӣ**; **дарунакӣ** **ох кашидан**, **дарунакӣ хурсанд шудан**.

ДАРУНАФРӢЗ *درون افروز* дилафрӯз, фарахбахш.

ДАРУНАЧ *درونچ* (*муарраб аз форсии дарунак, даруна*) *бот.* гиёҳи чандсолаи дорои баргҳои пахнӣ хордор, ки решаи он дар тиб мавриди истифода аст.

ДАРУНБАР *درون بر* бахши гӯштии мева, ки даври донакро печонидааст.

ДАРУНБИН *درون بین* *кит.* он ки бештар ба дарун ва ботини инсон таваҷҷӯҳ дорад.

ДАРУНБИНӢ *درون بینی* таваҷҷӯҳ доштан ба дарун ва ботини инсон.

ДАРУНГАРО *درون گرا* *нав.* хусусияти шахсе, ки бештар ба дарун ва ботини ҳеш гароиш дошта, аз робитаҳои иҷтимоӣ дурӣ мечӯяд; *муқоб.* **бурунгаро**.

ДАРУНГАРОӢ *درون گرایی* *нав.* дарунгаро будан, ба дарун ва ботини худ гароиш доштан ва аз ҷомеа дурӣ чустан.

ДАРУНДОР *درون دار* 1. *мач.* дамдузд; камгап. 2. *мач.* кинадор; бадкина; дилсиёҳ.

ДАРУНЗО *درونزا* 1. вежагии чизе, ки дорои тавоноии зотӣ ва рушду такомули дарунӣ дорад. 2. *биол.* вежагии ҷонзоде, ки аз даруни бадани худ нашъа гирифта, бе гизогирии беруна такомул меёбад.

ДАРУНӢ درونى 1. мансуб ба дарун; дохилӣ, муқоб. берунӣ. 2. ботинӣ, рӯхӣ: ҳолати дарунӣ, ҳаяҷони дарунӣ; душмани дарунӣ душмани аз байни худ баромада, душмани дохилӣ; касалиҳои дарунӣ бемориҳои дохили бадан.

ДАРУНКОВОК درون کاواک байнҳоӣ, миёнсӯрох, миёнтиҳӣ: найчаи дарунковок, дарахти дарунковок.

ДАРУНМАРӢ درون مرزى нав. марбут ба дохили кишвар; муқоб. бурунмарӢ.

ДАРУНМОЯ درون مایه мазмун ва моҳияти аслии асар ё чизи дигар.

ДАРУННИГАРӢ درون نگری ниг. дарунбинӣ.

ДАРУННИГОРӢ درون نگاری тиб., нав. ба воситаи абзори тиббӣ ва ғ. муоина кардани узвҳои дохилии бадан.

ДАРУННОКӢ درون ناکی гуфт. ботинан, дар дил, дар замири; даруннокӣ хандидан, даруннокӣ хурсанд шудан, даруннокӣ ғам хӯрдан.

ДАРУНПАРВАР درون پرور 1. маҷ. он ки бештар дарун ва ботини худро парвариш медиҳад. 2. Худованд, ки парваришдиҳандаи ботини инсонхост.

ДАРУНРАВ درون رو гирифтори бемории исҳол; дарунрав шудан.

ДАРУНРАВӢ درون روی исми амал аз дарун рафтан; бемории исҳол; вайрон шудани ғаъолияти меъда.

ДАРУНРОНӢ درون رانى тоза кардани меъда (дар вақти вайрон шудан ё қабзият); доруи дарунронӣ доруи нармкунандаи меъда.

ДАРУНСИЁҲ درون سیاه бадандеш, бадтинат, дилсиёҳ; бадкина.

ДАРУНСОФ درون صاف софдил, росткор.

ДАРУНСӮЗ درون سوز муҳаррики дарунсӯз тех. муҳаррике, бо усули дар дохили он сӯзондани сӯзишворӣ кор мекунад.

ДАРУНСӮЗӢ درون سوزى 1. ҳисси сӯзиши дарун; таби дарун. 2. маҷ. ботинан ғаму ғусса хӯрдан; азоби рӯхӣ.

ДАРУНСӮХТА درون سوخته кит. дилафгор, ғамзада, дилсӯхта.

ДАРУНТИҲӢ درون تهی ниг. дарунҳоӣ.

ДАРУНХОЛӢ درون خالی ниг. дарунковок.

ДАРУНШАҲРӢ درون شهری дохилишаҳрӣ; муқоб. берунишаҳрӣ.

ДАРУФТОДАН درافتان ниг. дарафтодан.

ДАРФАНҶАК در فنجک кит. кобус, сиёҳӣ зер кардан дар хоб, дар хоб дидани ҳодисаҳои мудҳиш.

ДАРФИТОДАН درفتان ниг. дарафтодан.

ДАРФУЗУДАН در فزودن ниг. дарафзудан.

ДАРҲАЗИДАН در خزیدن кит. ҳазида даромадан ба ҷое; панаҳ шудан, руст шудан.

ДАРҲЕСТАН در خيستن ниг. дархостан II.

ДАРҲИРОМИДАН در خرامیدن хиромон даромадан.

ДАРҲОСТ در خواست 1. хоҳиш, талаб, илтимос, дархост кардан // дархост намудан талаб кардан, хоҳиш кардан. 2. нав. хоҳиши хаттӣ бо тақозои чизе, номаи расмӣ бо талаби чизе.

ДАРҲОСТАН I در خواستن ниг. хостан (хоҳиш кардан).

ДАРҲОСТАН II در خواستن кит. хестан, бархестан.

ДАРҲОСТКУНАНДА در خواست کننده он ки дархост ба амал меорад.

ДАРХУР//ДАРХӮР در خور кит. лоик, шоиста, сазовор, муносиб.

ДАРХӮРД در خورد ниг. дархур.

ДАРХӮРДАН در خوردن лоику муносиб будан, дархур будан.

ДАРҲАМ درهم 1. ба ҳам печида, печутобхӯрда, ба ҳам омехта. 2. ошуфта, парешон. 3. маҷ. чигил, печдарпеч, бесару нӯг; дарҳаму барҳам а) чигил, печдарпеч; бесару нӯг; муғлак, мубҳам: фикрҳои дарҳаму барҳам буданд; дарҳам-барҳам а) чигилӣ, бесару нӯгӣ, печдарпечӣ; муғлакӣ, мубҳамӣ; б) бетартибӣ, ҳарчу марҷ; дарҳам кардан омехтан, махлут кардан; ◇ абрӯ дарҳам кашидан қавокро овезон кардан; рӯй турш кардан (ҳамчун аломати норизоятӣ, ҳашму ғазаб ва ғ.); китф дарҳам кашидан китфро ба тарзи хос боло кардану афшурдан (ҳамчун алома-

ти ҳайронӣ ё надониستاني чизе).

ДАРҲАМЗАДА درهمزده 1. пурпечутоб, дарҳам-
рехта. 2. маҷ. пур аз душвориву мушкилот.

ДАРҲАМӢ درهمى 1. печидагӣ, мураккабӣ,
бесомонӣ. 2. маҷ. ғам, андӯх.

ДАРҲАМКАШИДА درهم کشیده :абрувони дар-
хамкашида қавоқи овезон, абрувони пурчин:
гирифтагии хотир, бедимоғӣ.

ДАРҲАМОМЕЗА درهم آمیزه кит. бо ҳам омех-
ташуда, ба ҳам пайваста.

ДАРҲАМОМЕЗӢ درهم آمیزی омехтани чанд чиз
бо ҳамдигар.

ДАРҲАМОМЕХТА درهم آميخته сифати феълии
замони гузашта аз дарҳам омехтан; омехта,
бо ҳам печида, мухталит.

ДАРҲАМОМЕХТАГӢ درهم آميختگی шакли ди-
гари сифати феълии замони гузаштаи
дарҳамомехта; омехтагӣ, печидагӣ, мухталит
будан.

ДАРҲАМПЕЧИДА درهم پیچیده печдарпеч, ба
ҳамдигар печидарафта: навадою шохҳои
дарҳампечидаи дарахтон.

ДАРҲАМРАФТА درهم رفته сифати феълии
замони гузашта аз дарҳам рехтан; дарҳам-
печида, бо ҳамдигар фурӯрафта.

ДАРҲАМРЕХТА درهم ريخته сифати феълии за-
мони гузашта аз дарҳам рехтан; ошуфта, бе-
тартиб, парешон.

ДАРҲАМШИКАСТА درهم شکسته 1. сифати феъ-
лии замони гузашта аз дарҳам шикастан; ши-
каста, хароб. 2. маҷ. нотагон, зор, залил,
шикастаҳол.

ДАРҲАМШИКАСТАГӢ درهم شکستگی шакли ди-
гари сифати феълии замони гузаштаи
дарҳамшикаста; шикаста будан, харобу но-
тагон будан; шикастагӣ, нотагонӣ.

ДАРҲОЛ درحال зуд, бетаъхир, ба тезӣ, даррав,
фавран: дарҳол дошта гирифтан, дарҳол
фаҳмидан, дарҳол ҷавоб додан.

ДАРЧА درچه дари хурд, дариҷа.

ДАРЧИДАН درچیدن барчидан, ғундоштан; ◇
доман дарчидан аз чизе даст кашидан чизеро
тарк кардан.

ДАРЧ а. درج 1. дохил кардан, ҷойгир кардан. 2.
гуфт. ҷоп, нашр: пас аз дарҷи мақола; дарҷ
кардан а) ҷо додан, дохил кардан,
ғунҷондан, ҷойгир кардан, сабт кардан, на-
виштани матлабе дар рӯнома ё китоб; б)
гуфт. ҷоп кардан, нашр намудан; дарҷ шу-
дан // дарҷ ёфтан ҷо дода шудани матлабе
дар асар; ҷоп шудан.

ДАРЧШУДА درج شده 1. сифати феълии замони
гузашта аз дарҷ шудан; ҷой додашуда, даро-
вардашуда, дохилшуда. 2. гуфт. ҷопшуда,
нашршуда.

ДАРШИКАСТАН درشکستان кит. 1. зада шикас-
тан, шикаста аз кор баровардан. 2. вайрон
кардан, хароб кардан; нобуд кардан.

ДАРШУДАН درشدن кит. 1. даромадан, дохил
шудан, ворид шудан. 2. баромадан; берун
омадан.

ДАРЮЗА دريوزه кит. 1. гадоӣ, садақаталабӣ,
соилӣ. 2. гадо, соил.

ДАРЮЗАГАР گريوزه گري کит. гадо, соил.

ДАСИСА а. دسيسه макру ҳилаи пинҳонӣ,
фиребу найранг; фитна.

ДАСИСАБОЗ دسيسه باز он ки барои ба даст
овардани мақсад аз дасисаву найранг исти-
фода мебарад; найрангбоз, фитнагар, мак-
кор, ҳилагар, ҳуққабоз.

ДАСИСАБОЗӢ دسيسه بازی ба кор бурдани даси-
са ва ҳилаву найранг барои амалӣ кардани
мақсаду ниятҳои хеш; найрангбозӣ, ҳила-
гарӣ, маккорӣ, ҳуққабозӣ, фитнагарӣ.

ДАСИСАКОР دسيسه کار ниг. дасисабоз.

ДАСИСАКОРӢ دسيسه کاری ниг. дасисабозӣ.

ДАСИСАКОРОНА دسيسه کارانه аз рӯи дасисаву
фитна, бо ҳилаву найранг.

ДАСТ دست 1. узви бадани инсон аз шона то
нӯги ангуштон; каф ва панҷаи даст, яд. 2.
маҷ. ҷавр, бедод, тааддӣ: аз дасти замона. 3.
сӯй, тараф, ҷониб: дасти рост, дасти чап. 4.
дафъа, қарат, бор; навбат (дар қиморбозӣ). 5.
нум. маҷмӯи чизҳои якҷинса, ки барои ягон
эҳтиёҷ ба кор меравад; як даст либос як сару
по либос (аз каллапӯш то пойафзол); ◇ дасти
кӯтоҳ кӯтоҳдастӣ, нотагонӣ, очизӣ; ба зери
дасти... а) дар тобеияти..., дар итоати...; б)

бо роҳбарии...; **даст афшондан** рад кардан (*бо шиораи даст*); аз баҳри чизе гузаштан, сарфи назар кардан; ба эътибор нагирифтан; **даст бардоштан аз касе ӯ чизе** ба ҳоли худ мондан касеро ӯ чизеро, ба касе кордор нашудан; *муқ.* **даст кашидан**; **даст бардоштан ба сари касе** даст боло кардан ба сари касе бо нияти задан; касеро задан; **даст бурдан ба коре** шуруъ кардан ба коре; машғул шудан ба коре; **даст гирифтан** а) *киноя аз* дастгир кардан, гирифтор кардан; б) ёрӣ расондан, мадад кардан ба касе; **даст дароз кардан (намудан)** а) даст ёзондан, дастро пеш бурдан; даст додан ба касе; б) даст расондан, даст задан (*бо мақсади хӯрдан*); **даст дароз кардан ба касе** зӯрӣ кардан; чабр кардан; таарруз (*тачовуз*) кардан ба касе; **даст додан ба касе** а) вохӯрдӣ кардан, ба аломати ризоият дасти якдигарро фишурдан; б) бо пайдо шудани имконият ба чизе муяссар шудан; **агар фурсат даст диҳад** агар вақти мусоиди коре пайдо шавад, агар фурсат барои иҷрои коре фароҳам ояд; **даст доштани касе дар коре** а) маҳорат доштан дар коре, аз қору касбе огоҳ будан; б) даҳолат доштани касе дар коре; **даст ёфтан ба касе ӯ чизе** а) ба даст даровардан касе ӯ чизеро; б) зафар ёфтан, ғолиб омадан бар касе ӯ чизе: тасаллут ёфтан; **даст задан** а) даст расондан ба чизе; б) машғул шудан бо коре; аз пайи коре шудан; **даст кашидан** а) тарк кардан, рӯй гардонидан аз чизе, худро боздоштан аз коре; б) касеро ба ҳоли худ мондан, ба касе кордор нашудан; **даст кофтан** а) даст расондан, даст задан; б) кордор шудан, муҳомила кардан (*ба кори касе*); **даст мондан** имзо кардан; **даст расидан** вақт доштан, фурсат ёфтан барои иҷрои коре: **ба сар хоридан ҳам даст намерасад**; **дасти бегона ба миён даромадан** даҳолат кардани шахси бегона ба кори касе, ниҳонӣ ҳалал расонидани шахсе ба коре; **дасти ёрӣ додан (дароз кардан)** ба имдоди касе омадан, ёрӣ расондан ба касе; **дасти касе сабук будан** қорҳои мекардагии касе ҳамеша ба хайр анҷомидан; устои касби худ будан, дар касби худ маҳорат доштан; **дасти касе қалб будан** а) одати дуздӣ доштан; б) қаллоб, ҳаромкор будани касе; **дасти тамаъ дароз кардан** тамаъкорӣ кардан, аз рӯи ҳирсу оз муносибат кардан бо касе; **дасту дил шустан** дилхунук шудан аз чизе ӯ касе, майлу рағбат ӯ меҳру дилбастагиро гум

кардан нисбат ба чизе ӯ касе; **дасту по гум кардан** чӣ кор карданро надоништа мондан, саросема шудан, инони ихтиёрро аз даст додан, худро гум кардан (*аз гояти хиҷолат, шодӣ, ҳаяҷон ва ғ.*); **даст-даст карда...** даст расонда, даст зада, палмосида, ламс карда; **даст ба даст карда...** дастчамъона, якҷоя, ахлона (*ичро кардани коре*); **даст ба гиребон шудан** бо ҳам дарафтодан; чанҷолу муноқиша кардан; **даст ба хок кардан** қазои ҳоҷат кардан; **аз даст додан** гум кардан, маҳрум шудан аз чизе; **аз даст омадан** аз ўҳдаи иҷрои коре баромадан; имконият доштан, тавоништан; **аз даст рафтан** аз тасарруфу ихтиёри касе баромадани чизе; маҳрум гардидан аз чизе; **ба даст афтидан (афтодан)** а) ба даст даромадан, ба тасарруфи касе даромадан, дастраси касе шудани чизе; б) дар аснои иҷрои коре ӯ чинояте дастгир шудан; **ба даст гирифтан** ба тасарруфи худ даровардан; ба итоати худ даровардан; **ба даст даровардан (овардан)** ба тасарруфи худ даровардан, соҳиб шудан; **ба даст даромадан (омадан)** ба тасарруфи касе даромадан, ба ихтиёри касе даромадан; **ба дасти касе нигоҳ карда мондан** мўҳтоҷи касе шудан (*хусусан дар таъминот*); **ба дасти касе супурдан** ба ихтиёри касе супурдан, ба касе гузоштан чизеро; **дар дасти касе калон шудан** дар тарбия ва парастории касе ба воя расидан; **худро (ба) даст гирифтан** ба худ тасаллут ёфтан, худдорӣ кардан, худро нигоҳ доштан (*аз ҳашму ғазаб, гиря ва ғ.*).

ДАСТА دستة 1. он қисми абзори асбобу анҷом, ки бо даст гирифта мешавад: **дастани дос**, **дастани каланд**, **дастани корд**, **дастани кӯза**, **дастани теша**, **дастани чойник**, **дастани қамчин**. 2. бастаи гулу райҳон, гулдаста; як қабза хор, шибоғ, химча *ва ғ.* ки якҷоя баста шудааст; дарза барои пилла танидани кирмак; **даста бастан** як миқдор гулро якҷоя карда банд бастан, гулдаста тайёр кардан. 3. миқдори нисбатан зиёди чизҳои якҷинса, ки дар як чо меистанд ӯ якҷоя карда шудаанд; қабза, тўб: **як даста китоб**, **як даста қоғаз**; **як даста мӯ** як қабза мӯ. 4. маҷмӯи чизҳои якҷинса; *муқ.* **даст** 5. 5. гурӯҳ, тўда, ҷамоати мардум; қисм: **даста(ҳо)и аскарӣ**, **дастани посбонон**, **дастани сарбозони пиёда**, **дастани созандагону навозандагон**, **дастани мусиқии миллӣ**; **дастани ихтиёриён** гурӯҳе, ки аъзои он барои иҷрои ко-

ре ихтиёран чамъ омадаанд; **дастаи хаваскорон** гуруҳи аъзои маҳфили ҳаваскорони санъати бадеӣ; **даста-даста** а) бастаҳои зиёд; тӯб-тӯб; б) гуруҳ-гуруҳ; **даста кардан** а) *ниг. даста бастан*; б) дар як ҷо чамъ кардан, як қабза кардан; в) ба тартиб ва миқдори муайян печида таҳ кардан (*мас. пулҳои когазиро*).

ДАСТАБАНДӢ *دسته‌بندی* 1. *исми амал аз даста бастан*; ба дастаҳо ҷудо кардан.

ДАСТАБИРИНЧӢ *دسته‌برنجی* 1. ҳар чизи дастааш аз биринҷӣ сохташуда. 2. *мач.* саҳт, дағал; **дашноми дастабиринҷӣ** дашноми хеле дағал ва қабех.

ДАСТАВВАЛ *دست‌اول* пеш аз ҳама, аз ҳама пештар, аввалан.

ДАСТАГУЛ *دسته گل* гулдаста, бастаи гул.

ДАСТАДАРОЗ *دسته‌دراز* он чи дастааш дароз аст, дорои дастаи дароз: **бели дастадароз, доси дастадароз**.

ДАСТАК *دستک* 1. *шакли тасғири даст*. 2. даст-гирак: **дастаки гахвора, дастаки дар, дастаки дастгоҳ**. 3. танба барои аз афтодан нигоҳ доштани девору хавоза *ва ғ.* 4. *мач.* далеле, ки ба он така карда, кореро иҷро мекунанд ё онро ба сифати асос ва баҳона нишон медиҳанд: *касери ё чизери дастак кардан (намудан), дастак шудани касе ба чизе*. 5. қисми ақиби пойафзол, ки пошнаи поро мепӯшонад. 6. *таър.* рӯйхати номгӯи андозҳои подшоҳ, ки ба коғазӣ дароз навишта, онро лӯлашакл печонда мемондаанд. 7. дастпӯш.

ДАСТАКДОР *دستکدار* *ниг.* дастадор.

ДАСТАКДӢЗӢ *دستک‌دوزی* дӯхта тайёр кардани дастаки пойафзол.

ДАСТАКЗАН *دستک‌زن* кафзан, он ки каф мезанад, қарсақзан.

ДАСТАКЗАНОН *دستک‌زنان* *феъли ҳол аз дастак задан*; дар ҳоли каф задан, дар ҳоли қарсақ задан.

ДАСТАКИФУРӢШ *دستک‌فروش* он ки чизҳои майда-чуйдаро ба қуттӣ ё чизи дигар андохта, роҳравон фурухта мегардад.

ДАСТАКИФУРӢШӢ *دستک‌فروشی* қору касби дастакифуруш, фуруши дастакӣ.

ДАСТАКӢ *دستک* *гуфт.*, *ниг.* дастӣ; **фуруши дастакӣ** ба сари даст гирифта гашта фуруштани чизҳо, дастакифурушӣ: **қандфурушии дастакӣ, дастакӣ китобфурушӣ кардан**.

ДАСТАКӢТОҲ *دسته‌کوتاه* он чи дастааш кӯтоҳ аст, дорои дастаи кӯтоҳ: **доси дастакӯтоҳ, корди дастакӯтоҳ**.

ДАСТАНБӢ(Ӣ) *دست‌نبوی* 1. навъи зомучае (ҳандалаке), ки ба андозаи себ буда, фақат барои бӯидан ба кор меравад. 2. ҳар чизи хушбӯӣ, ки барои бӯидан дар даст гирифта мегарданд.

ДАСТАНБӢЯ *دست‌نبویه* *ниг.* дастанбӯ(ӣ).

ДАСТАНДОЗ *دست‌انداز* *кит.*, *мач.* ғорат, тороч.

ДАСТАНДОЗӢ *دست‌اندازی* 1. даст задан, чанг задан ба чизе. 2. *мач.* тааддӣ, таарруз, дастдарозӣ. 3. *кит.*, *мач.* ғоратгарӣ, тороч.

ДАСТАНУҚРА *دسته‌نقره* он чи дастааш аз нуқра аст, дастааш нуқрагин.

ДАСТАРРА *دستاره* арраи хурд, ки як кас бо як даст кор мефармояд, арраи дастӣ.

ДАСТАРҲОН *دسترخوان* 1. суфра, ки дар рӯи он таом меҳӯранд, моида, дасторхон, хон: **дастархон андохтан, дастархон паҳн кардан (густурдан)**. 2. *мач.* нону кулчаю қанд, қатламаю фатир *ва ғ.*, ки занҳо бо худ ба тӯю меҳмонӣ мебаранд; **сари дастархон** атрофи суфраи зиёфат, гирди суфраи меҳмондорӣ; **дастархон кардан** а) ба назди касе дастархон кушода, хӯрок гузоштан; касери зиёфат кардан; б) тайёр кардани нону қанд *ва ғ.* барои ҳамчун дастовез бурдан ба ҷое; **дастархони кушода доштан** меҳмоннавоз будан, дасткушод будан, боҳиммат будан (*дар меҳмондорӣ*).

ДАСТАРҲОНДОР *دسترخوان‌دار* дасткушод, меҳмоннавоз, боҳиммат.

ДАСТАРҲОНДОРӢ *دسترخوان‌داری* дасткушодӣ, олиҳимматӣ, меҳмоннавозӣ.

ДАСТАРҲОНЧӢ *دسترخوانچی* 1. он ки дар тӯю маърақаҳо мутасаддии нону ошмонӣ ба назди меҳмонон аст, ходим. 2. *таър.* ходими дарбори амирону ҳокимон, ки ба ташкили зиёфатҳо – тарзи оро додани хон, сифати хӯрокҳо *ва ғ.* назорат мекард.

ДАСТАСАДАФ دسته صدف он чи дастааш садаф аст: **корди дастасадаф**.

ДАСТАСОЗӢ دسته سازی гурӯҳбандӣ, даста ё гурӯҳ ташкил кардан; даста сохтан барои обзорҳои гуногун.

ДАСТАФЗОР دست افزار асбобу олоти дасти кособу ҳунармандон (аз қабилӣ арра, теша, қайчӣ, поку).

ДАСТАФШОН دست افشان феъли ҳол аз **даст афшондан**; *мач.* рақскунон, рақсон; **дастафшону покӯбон** дар ҳолати рақс.

ДАСТАФШОР دست افشار *кит.* мевае, ки бо даст фушурда, обашро мегиранд; ♦ **тиллои даст-афшор** зари холис.

ДАСТАҶАМӢ دسته جمعی якҷоя, муттафиқан, муттаҳидона, сарҷамъона: **амнияти дастаҷамъӣ**.

ДАСТАҶАМӢОНА دسته جمعانه сарҷамъона, якҷоя, бо иттифок.

ДАСТБАГИРЕБОН دست بگریبان :**дастбагиребон шудан** ба ҳам дарафтодан, занозанӣ кардан.

ДАСТБАГИРЕБОНӢ دست بگریبانی занозанӣ, афтудафт; ҷангу ҷидол; **ҷангу ҷидоли дастбагиребонӣ** занозанӣ; ҳамдигарро задан.

ДАСТБАДАСТ دست بدست дасти ҳамдигарро гирифтан, кореро якҷоя анҷом додан.

ДАСТБАКОР دست بکار *мач.* кордон, чаҳми корро медонистагӣ, моҳир.

ДАСТБАНД دست بند 1. *ниг.* **дастпона**. 2. порчаи тасмашакли дарози лагандаю баҳиязада, ки бо он дастҳои кӯдакро ба ғаҳвора мебанданд.

ДАСТБАСТА دست بسته 1. он ки дастҳояш баста аст. 2. *кит.*, *мач.* мутеъ, фармонбардор.

ДАСТБАХОК دست بخاک *гуфт.*, *мач.* қазои ҳоҷат.

ДАСТБОЗӢ دست بازی зӯрозмоӣ бо даст.

ДАСТБОЛО دست بالا ғолиб, зафарманд, болодаст.

ДАСТБОФТ دست بافت дасти бофташуда; бофти дастгоҳи хонагӣ: **матои дастбофт**.

ДАСТБУРД دست برد 1. чизи дар қимор ё гарав бурдашуда, бурд; ғанимат. 2. тороч, ғорат,

яғмо. 3. *кит.* ғалаба, зафар.

ДАСТБӢС دست بوس *мач.* чоплус, тамаллуқкор; фармонбардор.

ДАСТБӢСӢ دست بوسی *исми амал аз даст бӯсидан*; бӯсидани касе дасти дигареро дар вақти мулоқот (*барои изҳори эҳтиром ё дӯстдорӣ ва ё чоплусӣ*); **маросими дастбӯсӣ** маросими маҳсуси бӯсидани дасти касе хангоми мулоқот (*барои эҳтиром, итоат ва фармонбарӣ*).

ДАСТВОР(А) دست وار(ه) *кит.* 1. асо, ҷӯбдаст; дастбанд, ёра. 2. ба монанди даст. 3. *мач.* кам, андак.

ДАСТГАРМӢ دست گرمӣ 1. *мач.* машку тамрини пешакӣ барои омода шудан, омодагӣ гирифтан, тайёр шудан.

ДАСТГАРОӢ دست گرایی *мач.* бо таҷриба тақия кардан, таҷриба, озмудашуда.

ДАСТГАРОӢ دست گرای 1. *мач.* он чи бо даст озмуда шудааст, таҷрибашуда бо даст. 2. мағлуб, мутеъ.

ДАСТГАҲ دست گاه *ниг.* **дастгоҳ**.

ДАСТГИР I دست گیر дастигиршуда, ба даст афтода, гирифторшуда; асир, бандӣ; **дастгир кардан (намудан)** доштан, ба банд гирифтан, асир кардан, бандӣ кардан; **дастгир шудан (гардидан)** ба даст афтодан, ба банду қайд гирифтор шудан; асир шудан.

ДАСТГИР II دست گیر мададгор, ёвар, ёридиҳанда; **дастгирӣ касе шудан (ғаштан)** касеро дастигирӣ кардан, мададгор шудан.

ДАСТГИР III دست گیر 1. порчаи аз латта дӯхташуда барои гирумони дег, чойҷӯш ва ғ., дастигирак. 2. *ниг.* **даста** 1.

ДАСТГИРАК دست گیرک 1. даста (*хусусан* дастаи дару ҷевон ва ғ.). 2. ҷӯб ё оҳане, ки барои даст гирифтани дар канори зина ба дарозии он месозанд, панҷараи зина, парда, қаторак.

ДАСТГИРӢ I دست گیری 1. *исми амал аз даст гирифтани*. 2. ёрӣ, мадад, кумак, имдод; **дастгирӣ кардан (намудан)** а) мадад расондан, ёрӣ додан, ба имдоди касе расидан; б) *мач.* маъқул дониста пайравӣ кардан ба коре, ҷонибдорӣ кардан касеро.

ДАСТГИРӢ II دست گیری дастигирак будан, ҳам-

чун даста вокеъ шудан.

ДАСТГИРШУДА دستگیرشده *сифати феълии замони гузашта аз дастгир шудан*; ба даст афтода, тавқишуда, ба ҳабс гирифта.

ДАСТГОҲ دستگاه 1. асбобу олат ё мошин барои сохтани чизе ё ба иҷро расонидани коре: **дастгоҳи автоматӣ**, **дастгоҳи бетонрезӣ**, **дастгоҳи бофандагӣ**, **дастгоҳи пармагарӣ**, **дастгоҳи харротӣ**; **дастгоҳи аккосӣ** олати суратгирӣ. 2. нав. идораи иҷроияи марказӣ; мақомоти идоракунандаи марказӣ: **дастгоҳи вазорат**. 3. чоҳу ҷалол; ҳашамат; дову **дастгоҳ ниг. дов**.

ДАСТГОҲСОЗ دستگاهساز он ки дастгоҳ месозад, коргари созандаи дастгоҳ.

ДАСТГОҲСОЗӢ دستگاهسازی истеҳсоли дастгоҳ; саноати дастгоҳсозӣ соҳаи махсуси созандаи дастгоҳҳои гуногун.

ДАСТДАРОЗ دستدراز 1. он ки дастҳои дароз дорад, дароздаст. 2. *мач.* забардаст, болодаст, тавоно, дастро ба моли дигарон дароз кардан.

ДАСТДАРОЗӢ دستدرازی тааддӣ, таарруз, таҷовуз: **дастдарозӣ кардан**.

ДАСТДИҲӢ دستدهی *исми амал аз даст додан*; ба ҳамдигар даст додан, даст дароз кардан (*барои воҳӯрӣ*).

ДАСТӢБ دستیاب зафарёфта, ғолиб, фирӯз; **дастӢб шудан (гардидан)** а) ғолиб омадан, дастболо шудан; б) муваффақ шудан ба коре.

ДАСТӢР دستیار мададгор, ғридиҳанда; хизматгор; **дастӢри беминнат** ғрирасони беминнат; **дастӢр шудан** мададгор шудан, ғридиҳанда шудан; хизматгор шудан.

ДАСТӢРӢ دستیاری ғрӣ, ғрдам, хизматгорӣ; **бо (ба) дастӢрии...** а) ба ғрдами..., бо кумаки..., бо мадади..., б) ба воситаи..., ба василаи...; **дастӢрӣ кардан** ғрӣ расондан, мадад кардан, ғрдам кардан; **дастгирӣ кардан**.

ДАСТЗАД دستزد *кит.* дастрас, имконият.

ДАСТЗАН دستزن *кит.* 1. даст ба ҳам зананда; раққос. 2. *мач.* ходим, пешхизмат: **дастзану позан**.

ДАСТИНА دستینه *кит.* 1. *ниг.* **дастпона**. 2. дастай корд ва созҳои мусиқӣ (*аз қабилӣ* рубобу

танбӯр). 3. *кит.* ҳукми мӯҳру имзошуда, фармон.

ДАСТИСОХТ دستیساخت он чи бо даст сохта шудааст; дастакӣ тайёршуда, дастсоз.

ДАСТӢ دستی 1. *мансуб ба даст*; он чи бо қуввати дасти одам сурат мегирад ё ба вучуд омадааст; он чи (*аз қабилӣ* асбоб, дастгоҳ ё корхона) бо сарфи меҳнати ҷисмонӣ кор мекунад (*ғайри механикӣ ё автоматӣ*): **асбоби дастӣ**, **кори дастӣ**; **кишти дастӣ** киште, ки на ба воситаи олати механикӣ, балки дастакӣ анҷом дода шудааст. 2. он чи бо дасти худ, бо диққат ва бо муруоти тамоми ҷузыёт тайёр карда шудааст (*беитар оид ба хӯрок*): **майӣ дастӣ**, **оши палави дастӣ**, **сихкабоби дастӣ**. 3. ҳар чизи барои бастан ё гирифта гаштан дар даст сохташуда: **соати дастӣ**, **ҷомадончаи дастӣ**; **дастӣ парво кардан** бо дасти худ парвариш кардан (*мас., чорпои хонагиро*).

ДАСТКАФОН دستکفان **боди тунди дасткафон** шамоли сарду тозае, ки пӯсти дастро мекафонад.

ДАСТКАЧ دستکچ 1. он ки дасти вай қач аст, қачдаст. 2. *мач.* шахси дасташ қалб, ҳаромкор; дузд.

ДАСТКАЧӢ دستکچی дуздӣ, ғоратгарӣ; қаллобӣ.

ДАСТКАШ I دستکش: **дасткаш кардан** а) молиш додан чизеро; б) бо даст кашида гирифтан (-и алафҳои бегона ё чизе аз замини кишт), хишова.

ДАСТКАШ II دستکش дастпӯше, ки ба шакли андозаи алоҳида нарангушт ва чор ангушти якҷояи даст алоҳида дӯхта ё бофта шудааст, дастак; *муқ.* **дастпӯшак**.

ДАСТКАШИДА دستکشیده *сифати феълии замони гузашта аз даст кашидан*; аз коре ё шугле даст кашида, сарфи назар карда, парҳезкарда.

ДАСТКАШӢ دستکشی даст кашидан аз анҷом додани коре.

ДАСТКИШТ دستکشت бо даст кишташуда.

ДАСТКОЛА دستکاله корди махсуси калону вазнини аксар досшакл, ки барои тоқбури ва буридани наждаи тут (*барои кирмак*) ва г. истифода мешавад, доскалла.

ДАСТКОМ دستکام *кит.* хушбахт, комёб.

ДАСТКОР دستکار *кит.* 1. кори дастӣ. 2. устон хунарманд; мохир, чобукдаст. 3. *мач.* дастёр, мададгор, ёридоханда. 4. *кхн.* чаррох.

ДАСТКОРӢ دستکاری 1. хунармандӣ; коре, ки ба воситаи даст анҷом мегирад. 2. *кхн.* чаррохӣ.

ДАСТКУШОД(А) دستکشاده *мач.* касе, ки ҳар чи ёбад, ҳарч мекунад, кушодадаст, ҷавонмард, босаховат.

ДАСТКУШОДӢ دستکشادی *мач.* саховатмандӣ, ҳимматбаландӣ, ҷавонмардӣ.

ДАСТКӮТОҲ دست کوتاه 1. он ки дастҳояш кӯтоҳ аст. 2. *мач.* очиз, нотагон, кӯтоҳдаст.

ДАСТКӮТОҲӢ دست کوتاهی 1. кӯтоҳ будани даст, дасткӯтоҳ будан. 2. *мач.* очизӣ, нотагонӣ, кӯтоҳдастӣ; **дасткӯтоҳӣ** **кашидан** мӯхтоҷ будан, аз ҷиҳати моддӣ танқисӣ кашидан.

ДАСТЛОФ دستلاف [аслаи дастфол] савдои аввалин (ки гӯё барори савдо ба он вобаста аст), байъи аввал; аввали ҳар кор; шугун.

ДАСТМОЛ دستمال 1. порча барои пок кардани даст дар вақти пухту паз, дастпоқкуни сари дег; порчаи матоъ барои шустани дег: **дастмоли дегшӯӣ**; **дастмоли коғазӣ** навъи дастмол, ки аз коғаз сохта шуда, танҳо барои як бор истифода мешавад. 2. молиш бо даст, бо фишор кашидани даст дар рӯи чизе; **дастмол кардан** а) пок кардан, тоза кардан (*одатан нас аз шустани табақу ҷойник ва ғ.*); б) бо даст молиш додан, фишор додан бо даст.

ДАСТМОЛӢ دستمالی бо даст молидани чизе, ламскорӣ, молиш ба воситаи даст.

ДАСТМОЛКАДУ دستمال کدو *бот.* растании полизии тухм ва палакаш кадумонанд, ки ҳосили бодирингшакли дарунаш лифмонанд дорад ва онро хушк карда, ҳамчун дастмоли дегу табақшӯӣ, лифи шустушӯӣ бадан ва ғ. ба кор мебаранд.

ДАСТМОЯ دستمایه 1. пулу моле, ки бо он асоси савдогарӣ ё касбу касибиро мегузоранд; сармояи андаки аввалия. 2. захираи илмӣ ва адабии касе.

ДАСТМУЗД دستمزد музде, ки ба ивази заҳмат ба

касе медиҳанд, музди кор, ҳаққи кор, дастранҷ, учрат: **дастмузд гирифтани**, **дастмузд додан**.

ДАСТМУӢЗА دستموزه *кит.* 1. армуғон, тӯҳфа, дастовез. 2. *мач.* васила, восита.

ДАСТНАВИС دستنویس 1. ҳар чизи бо дасти муаллиф навишташуда. 2. ҳар чизи бо хати дастӣ навишташуда, дастхат; *муқоб.* **ҷопӣ**: **китоби дастнавис**, **аризаи дастнавис**; **захираи дастнависҳо**, **шӯъбаи дастнависҳо** китобхона ё шӯъбаи он, ки дар он ҷо китобҳои қаламӣ, яъне ғайриҷопӣ, нигоҳ дошта мешаванд.

ДАСТНАВИШТ دستنویشت *ниг.* дастнавишта.

ДАСТНАВИШТА دستنویشته он чи бо даст навишта шудааст; навиштаи дастӣ.

ДАСТНАХӢРДА دست نخورده 1. он чи то ҳол мавриди истифода қарор нагирифтааст. 2. *мач.* бикр, дӯшиза, дастнорасида.

ДАСТНИГАР دستنگر мӯхтоҷ, вобаста, мутеъ аз ҷиҳати моддӣ: **дастнигари касе шудан**.

ДАСТНИГАРӢ دستنگری мӯхтоҷӣ, вобастагии эҳтиёҷмандона ба касе.

ДАСТНИГОР دستنگار бо даст нигошта, дастхат, дастнавис.

ДАСТНИҲОЛ دست نهال 1. ниҳоли бо дасти худ шинонда. 2. *мач.* тарбиядида аз тарафи касе, шогирд.

ДАСТНИШИН دست نشین 1. бо даст тарбияшуда, дастомӯз. 2. *мач.* ҳамнишин.

ДАСТНИШОН دست نشان 1. бо даст нишондашуда. 2. *мач.* гумошта; мутеъ, фармонбардор.

ДАСТНИШОНДА دست نشانده он ки шахси дигар ўро ба коре ё мақома гумоштааст; **дастнишондаи касе шудан** мутеи касе шудан, фармонбардори касе шудан (*одатан дар натиҷаи бо ҷимояи ў расидан ба мансабе*).

ДАСТНОРАС دست نارس 1. аз қади одам баланд; ниҳоят баланд: **баландии дастнорас**, **токи дастнорас**. 2. он чи расидан ба он имконпазир нест, чизи ба он даст ёфтани мушкӣ; *муқоб.* **дастрас**.

ДАСТОВАРД دست آورد муваффақият, комёбӣ.

ДАСТОВЕЗ دست آویز 1. он чи меҳмон чун тӯҳфа

ДАС

- ба мизбон меорад, тӯхфа, ҳада, армуғон. 2. чизе ё касе, ки ба вай истинод (тақя) карда кореро буд мекунад. 3. *мач.* васила, восита; **дастовез кардан** а) ба сифати тӯхфа бо худ бурдани чизе ба ҷое (*хусусан ба меҳмонӣ, тӯю маърака ва ғ.*); б) баҳона кардан (*чизеро дар исботи дурустии амале*); санад ва далел карор додан (*чизеро*).
- ДАСТОДАСТ** دستادست даст ба даст; (савдои) нақд.
- ДАСТОЗМОӢ** دست‌آزمایی кувваозмоӣ, зӯрозмоӣ, имтиҳон.
- ДАСТОМУӢЗ** دست‌آموز 1. (мурғи) ба даст омӯхташуда, ки дар сурати сар додан боз ба даст омада менишинад; мурғи аҳлӣ. 2. (ҳайвонҳои) ромшуда.
- ДАСТОН** داستان 1. *ниг.* **достон**. 2. найранг, ҳила, тазвир.
- ДАСТОНГӢ** داستان گو *ниг.* **достонгӢ**.
- ДАСТОННАВОЗ** داستان‌نواز *кит.* дастонсаро, нағмасаро; мурғи **дастоннавоз** мурғи хушхон.
- ДАСТОННАВОЗӢ** داستان‌نوازی нағмасароӣ, нағмапардозӣ.
- ДАСТОНСАРО(Ӣ)** داستان‌سرای 1. гӯянда ва нақлқунандаи достон. 2. нағмасаро, хушхон.
- ДАСТОНСОЗ** داستان‌ساز *кит.* 1. навозанда, музикнавоз; хонанда, ҳофиз. 2. *мач.* фиребгар, афсунгар, ҳилагар.
- ДАСТОР** دستار 1. порчаи матоъ, ки онро ба гирди сар мепечонанд; салла, аммома. 2. дастархон; порчае, ки бо он рӯи таомхоро мепӯшонанд.
- ДАСТОРАК** دستارک *ниг.* **дасторча**.
- ДАСТОРДОР** دستاردار *кит.* мутасаддии дастархон, моида; **дастордори хон** мутасаддии дастархон ва суфра.
- ДАСТОРДОРӢ** دستاردارى *кит.* амал ва шуғли дастордор.
- ДАСТОРОН** دستاران *кит.* музде, ки пеш аз иҷрои кор ба муздур медиҳанд, харҷи; муждагонӣ.
- ДАСТОРХОН** دستارخوان *ниг.* **дастархон**.
- ДАСТОРЧА** دستارچه *шакли тасғири дастор*; саллача, дастори хурде, ки ба сар

лача, дастори хурде, ки ба сар мепечонанд; дастмоли хурд, рӯймолча, дастмолча.

ДАСТОС دست‌آس осиеҷае, ки бо даст гардонида мешавад, осиеӣ дастӣ; **дастос кардан** орд кардан дар осиеӣ дастӣ.

ДАСТПАЙМОН دست‌پيمان 1. *кит.* пулу моле, ки хангоми ақди никоҳ ба зиммаи домод гузошта мешавад; маҳр, кобин, қалин. 2. *кит.* дастовез ва ҳадае, ки домод пеш аз издивоҷ ва арӯсӣ ба хонаи арӯс мефиристонад.

ДАСТПАРВАР دست‌پرور 1. он ки ўро шахси дигар, хизбу созмоне дар ҳимоя ва назорати худ гирифта тарбия кардааст; касе, ки зери дасти шахси дигар парвариш ёфтааст; тарбиятгирфта аз мактабе, парваришёфта. 2. дастӣ парваришёфта; ғайрихудрӯӣ, ғайриёбой; кошта ва шинондашуда; **растаниҳои дастпарвар**.

ДАСТПАРВАРД دست‌پرورد *ниг.* **дастпарвар**.

ДАСТПАРВАРДА دست‌پرورده *ниг.* **дастпарвар**.

ДАСТПЕЧ دست‌پيچ 1. порча ва матои наворшаклу паҳн барои бастанӣ дасти навоз дар гаҳвора. 2. *варз.* яке аз тарзҳои гӯштингирӣ, ки ҳариф дасти ҳаммусобиқаи худро печонда гирифта, ўро меғалтонад. 3. *кит.* дастовез; восита; баҳона.

ДАСТПОК دست‌پاک 1. *ниг.* **дастпоккун, дастмол**. 2. *мач.* он ки ба мол ва сарвати дигарон таҷовуз намекунад ва дар амонат хиёнат намекунад, покдаст.

ДАСТПОКӢ دست‌پاکی *мач.* покдастӣ, хиёнат накардан дар амонатдорӣ.

ДАСТПОККУН دست‌پاک‌کن порчае, ки бо он дастро баъд аз шустан пок мекунад; сачоқ, дастурӯпоккун.

ДАСТПОНА دست‌پانه асбоби зинати дасти занон, ки ҳалқашакл буда, аз тилло ё нуқра сохта мешавад, дастбанд, дастина.

ДАСТПОЧА دست‌پاچه саросема, ба изтироб афтада; **дастпocha шудан** саросема шудан.

ДАСТПУХТ دست‌پخت таоме, ки хӯранда бо дасти худ пухтааст; таоми дастӣ, таоми хонагӣ.

ДАСТПӢШАК دست‌پوشک чизи аз матоъ ё чарм ба шакл ва андозаи дасти инсон бо ангуштонии алоҳида дӯхта ё бофташуда, ки барои

нигоҳдорӣ аз сармо ё аз ягон чизи дурушт (ҳангоми кор) ба даст мепошанд; муқ. **даст-каш**.

ДАСТРАНЧ دسترنج 1. коре, ки бо даст иҷро карда мешавад, меҳнати дастӣ; касбу кор; меҳнат. 2. музди кор, ҳаққи меҳнат, даст-музд.

ДАСТРАС دسترس 1. он чи даст ба он бирасад, чизе, ки ба даст даровардан ё аз худ кардани он мумкин ва осон аст; чизи бадастдаромада, чизи муяссар; **дастрас кардан** ба даст овардан, пайдо намудан, дарёфт кардан. 2. ба фосола ё баландии дасти одам, ба андозаи дарозии даст; **дастрас шудан**//**дастрас гардидан (гаштан)** а) ба даст даромадан, дар ихтиёри касе воқеъ шудани чизе; б) имконпазир шудани ҳусули чизе, имкони ба даст даровардани чизе мавҷуд будан.

ДАСТРАСӢ دسترسӣ он чи дар имконият ва тавоноии касе қарор дорад, дар ихтиёр доштан, мавриди истифода қарор доштан.

ДАСТРАСО دست رسа доро, бадавлат; осудаҳол, ба худ тинч (аз ҷиҳати таъминоти моддӣ); **дастрасо шудан** соҳиби чизу чора шудан, ба худ тинч шудан; имконияти моддӣ пайдо кардан (ба иҷрои коре).

ДАСТРОМ دست رام дастомӯз, ромшуда; ғайри чарс; **дастром шудан** ром шудан, ба даст омӯхта шудан.

ДАСТРӢМОЛ دسترويمال ниг. **дастрӯмол**.

ДАСТРӢМОЛ دسترومال рӯмолча барои пок кардани оби бинӣ, ашк ва ғ., рӯмолчаи кисагӣ.

ДАСТСОЗ دست ساز 1. он чи бо даст сохта шудааст. 2. маҷ. сохта, пардохта.

ДАСТСОӢ دستسای киноя аз хор, забун.

ДАСТСОХТ دست ساخت ниг. **дастсоз**.

ДАСТСӢЗ دستسوز дастро сӯзонанда, хеле гарм; **нонҳои гарми дастсӯз**.

ДАСТТАНГӢ دست تنگی тангдастӣ, мӯхтоҷӣ, камбизоатӣ.

ДАСТТАНҲО دست تنها он ки дар иҷрои коре дастёру мададгоре надорад, якка, танҳо.

ДАСТТАНҲОӢ دست تنهاي бе дастёру мададгор

мондани кас; **дасттанҳои кашидан** танҳо монда, ба ёрдами касе мӯхтоҷ шудани кас.

ДАСТТЕША دست پيشه тешаи хурди дасткӯтоҳ; муқ. **пойтеша**.

ДАСТТИХӢ دست تهي 1. ниг. **дастҳоли**. 2. маҷ. тихидаст, нодор, фақир, камбағал.

ДАСТУПАНЧАДОР دست و پنجه دار маҷ. боҳунар, дорои истеъдоду маҳорат дар иҷрои кор.

ДАСТУПОБАСТА دست و پابسته маҷ. гирифтор, нотавон, беихтиёр, мутеъ.

ДАСТУПОДОР دست و پادار маҷ. лоик, хушёр, зирак, он ки аз ӯҳдаи иҷрои корҳо ба чолоқӣ мебарояд.

ДАСТУПОЗАӢ دست و پازنی 1. дасту пой худро ба ҳар тараф ҳаракат додан ё ҳаво додани кӯдак. 2. маҷ. даводавӣ, талош; кӯшиш чадал.

ДАСТУР دستور 1. роҳнамо, нишондод; барномаи амалиёт, дастуруламал; супориш, фармоиш; фармон, амр; **дастур додан** а) роҳ нишон додан барои иҷрои коре, омӯхтан; б) супориш додан, фармудан. 2. маҷмӯаи қонуну қоида ва тавсияҳо оид ба тарзи омӯзиши ягон фанни дарсӣ: **дастури таълимӣ**; **дастури методӣ** маҷмӯаи нишондод ё маслиҳату тавсияҳои методӣ оид ба тарзу усули гузаронидани дарсҳо аз фанне; **дастури забони форсӣ** китоби таълими сарфу наҳви забони форсӣ. 3. кит. рухсат, иҷозат. 4. таър. вазир, вазири соҳибмаснад.

ДАСТУРАМАЛ دستور عمل раҳнамо, нишондод; дастури иҷрои коре, маҷмӯи қоидаҳои кор бо чизе, дастуруламал.

ДАСТУРДИҲАНДА دستور دهنده фармоишдиҳанда, супоришгар.

ДАСТУРДИХӢ دستور دهی исми амал аз **дастур** додан; нишон додани роҳу равиши коре.

ДАСТУРЗОДА دستور زاده кит. вазирзода, фарзанди вазир.

ДАСТУРӢ دستورى кит. мансуб ба **дастур**; он чи ҷанбаи дастуру фармон дорад; рухсат, иҷозат.

ДАСТУРУЛАМАЛ دستور العمل ниг. **дастурамал**.

ДАСТУРӢШӢ دستور و شويى шустушӯи дасту

рӯ.

ДАСТУРӢШӢЯК دست‌وروشویک *ниг.* дастшӯяк.ДАСТУРХОН دسترخوان *ниг.* дастархон.ДАСТФОЛ دستفال *ниг.* дастлоф.ДАСТФИШОРӢ دست‌فشاری *исми амал аз даст* фишурдан; вохӯрдӣ.ДАСТФИШУРӢ دست‌فشوری *ниг.* дастфишорӣ.ДАСТФУРӢШ دست‌فروش *мач.* он ки моли худро бо гардиш дар кӯчаю бозор мефурӯшад ва нуктаи фурӯш надорад; *муқ.* дастакифурӯш.ДАСТФУРӢШӢ دست‌فروشی *даст* дастфурӯш будан; амал ва шугли дастфурӯш; *муқ.* дастакифурӯшӣ.ДАСТХАТ دست‌خط 1. *ниг.* дастнавис; ба дастхати... ба хати бо даст навиштаи..., бо калами... 2. нома, рукъа, мактубча; **дастхат гирифтан аз касе** забонхат гирифтан аз касе; **дастхат кардан** нома навиштан; хатча навишта фиристодан.ДАСТХОЛӢ دست‌خالی *бо дасти холӣ, бе ягон чиз; бе дастовез.*ДАСТХУШ دست‌خوش *он ки шахсе ўро мавриди масхараю ханда қарор медиҳад, бозичаи дастигар; мутеъ, зердаст.*ДАСТХУШК دست‌خشک 1. *ниг.* дастхолӣ. 2. *мач.* он ки аз вай ба ҳеҷ кас нафъе намерасад; хасис, бахил.ДАСТХУШКӢ دست‌خشکی *хасисӣ, бахилӣ.*ДАСТХӢРДА دست‌خورده *дар натиҷаи истифодаи зиёд кӯхнашуда, кӯхна, фарсуда.*ДАСТЧИН دست‌چین **дастчин кардан** а) бо як даст як-як чидани мева аз дарахт ё ҳосили чизе, то ки зараре набинад; б) *мач.* яккачин кардан, сарчин кардан, баргузидан.ДАСТЧАМӢӢ دست‌جمعی *ниг.* дастачамъӣ, дастачамъона.ДАСТЧУНБОНӢ دست‌جنبانی *даст чунбондан, ҳаракат додани даст; болою поин кардани даст барои ишорае.*ДАСТШИКАСТА دست‌شکسته *он ки дасти ў шикастааст, каси дасташ шикаста: одами дастшикаста.*ДАСТШИНОН دست‌شنان **дастшинон кардан** як-як бо даст шинондан.ДАСТШИНОНДА دست‌شنانده *ниг.* дастнишонда.

ДАСТШӢ//ДАСТШӢЯ دست‌شو//دست‌شویی зарфи махсуси филизӣ, ки барои дар ҷои нишаст шустани даст ҳамроҳи офтоба ба назди меҳмон оварда мешавад.

ДАСТШӢЯК دست‌شویک 1. зарфи оби ба ҷое шинондашуда барои шустани дасту рӯй. 2. тоси махсус барои шустани дасту рӯй, ки дар болои он мили лӯлаи об шинонда шудааст.

ДАФ دف *мус.* асбоби зарбӣ, ки ба дойраи хурд монанд ва гоҳо ҳар ду рӯ пӯст кашида шуда, зангӯла, ҳалқаи шилшилаҳои филизӣ дорад ва бо ангушту кафи даст менавозанд; дойра.ДАФГАРДОН دف‌گردان *кит.* он ки ҳамзамон бо задани даф онро дар махфил мегардонду чарх мезад ва маъмулан ба ин васила пул ҷамъ мекард.ДАФЗАН دف‌زن *ниг.* дафнавоз.ДАФЗАНОН دف‌زنان *феъли ҳол аз даф задан; дар ҳоли задани даф, дар ҳоли дойразанӣ.*ДАФИН а. دفین 1. пинҳонкарда, русткарда. 2. дафнкарда, гӯронда: **дафин кардан.**ДАФИНА а. دفینه *пулу ҷавохироти дар зери хок пинҳонкарда, ганҷи ниҳон; ганҷина.*ДАФӢ دفی *марбут ба даф; навозандаи даф.*ДАФН а. دفن *гӯрондан, ба хок супурдан: ма-росими дафн, рӯзи дафн, дафн кардан.*ДАФНАВОЗ دف‌نواز *он ки даф менавозад, на-возандаи даф; дафзан; дойразан; дойрадаст.*ДАФНУК دف‌نوک *кит.* зинпӯши асп, ғошия.ДАФТАР I دفتر *абзори шонамонанди бофандагон.*ДАФТАР II دفتر [муарраб аз юнонӣ] 1. варақҳои қоғазӣ сафеди саҳҳофӣ ва чилдшуда (*барои навиштан*): **дафтари мактабӣ, дафтари хотирот, дафтари қайд(ҳо)** 2. он чи дар он дахлу харҷ ҳисоб ё асомии қасос қайд карда мешавад: **дафтари синф.** 3. китоб; маҷмӯа; асари навишташуда, таълифот: **дафтари ашъор; дафтари бағалӣ** дафтарчаи қисагӣ (*барои қайдҳо*); **дафтари шикаят** ва пешниҳод даф-тари махсусе, ки дар он харидорону мушта-

риён фикру мулоҳиза ва пешниҳодҳои худро роҷеъ ба тарзи кори мағозаву корхонаҳо ва коргоҳҳои хизматрасонӣ баён менамоянд; **дафтари ҳавли** дафтари махсус дар идораи хонаю ҳавлиҳо барои ба қайд гирифтани истиқоматкунандагон; **дафтари аъмол**. ҷ. ҳисоби қору кирдорҳо. 4. ҷое, ки дар он ба корҳои дафтарнависӣ машғул мешаванд; **дафтари кор** утоқи корӣ.

ДАФТАРДОР دفتردار *кҳн.* 1. ҳисобдор, муҳосиб. 2. котиб, коргузор, мирзо.

ДАФТАРДОРӢ دفتردارӣ *шугл* ва амали дафтардор; коргузори, котибӣ, мирзоӣ.

ДАФТАРӢ دفترӣ *кит.* мансуб ба дафтар; идорӣ; идоранишин.

ДАФТАРХОНА دفترخانه 1. *кҳн.* идорае, ки он ҷо дафтари ҳисобдорӣ нигоҳ дошта мешуд. 2. шӯъбаи коргузори муассисаҳои калон; идора.

ДАФТАРЧА دفترچه 1. *шакли тасғири* дафтар; дафтарчаи хурд (-и одатан қисагӣ барои қайдҳои шахсӣ); **дафтарчаи ёддошт(ҳо)**, **дафтарчаи хотирот**, **дафтарчаи қисагӣ**. 2. хуччат ба шакли китобча: **дафтарчаи имтиҳон(от)**, **дафтарчаи амонатгузори**, **дафтарчаи узвият**; **дафтарчаи меҳнатӣ** хуччатест, ки фаъолияти меҳнати коргарон ва хизматчиён дар он нишон дода мешавад ва барои муқаррар кардани собиқаи корӣ санади асосӣ мебошад.

ДАФФОФ *а.* دفاف *кит.* 1. устои дафсоз. 2. дафнавоз, дойразан, дойрадаст.

ДАФЪ *а.* دفع 1. дур кардан, рад кардан, рондан; рафъ кардан; нест кардан: **дафъи бало**, **дафъи вабо**, **дафъи душман**, **дафъи захм**. 2. боздоштан, гардондан: **дафъи ҳучуми душман**; **дафъ кардан (намудан)** дур кардан, рондан; рафъ кардан, бартараф намудан; **дафъ шудан** дур шудан; нест шудан; гум шуда рафтан; ◇ **дафъи хумор** шикасти хумор, хуморшиканӣ.

ДАФЪА *а.* دفعه бор, карат, мартаба, маротиба: **дафъаи аввал**, **дафъаи оянда**, **чандин дафъа**, **хар дафъа**.

ДАФЪАТАН *а.* دفعتا якбора, дарҳол, фавран: **дафъатан ҷавоб додан**.

ДАФЪНОПАЗИР دفعناپذیر 1. дафъ нашуданӣ,

бартарафнашаванда. 2. боздоштанашаванда: **офати дафънопазир**.

ДАФЪУЛВАҚТ *а.* دفع الوقت *кит.* ба таъхир андохтан, кашолдихӣ, имрӯз – фардо кардан, эҳтимол.

ДАХИЛ *а.* داخل 1. он ки ба кори дигарон дахл дорад; даҳолаткунанда. 2. *мач.* шарик, ҳамроҳ; **харфи дахил** *ади.* харфи ҳамсадое, ки дар мобайни харфҳои калимаи қофияшаванда воқеъ аст.

ДАХЛ *а.* دخل 1. даромад, воридот; *муқоб.* **харҷ**. 2. алоқа, рабт, муносибат: **дахл доштан** (-и коре ё чизе ба касе).

ДАХЛДОР دخلدار алоқадор, алоқаманд, рабтдошта, марбут, муносибатдошта; **идораи дахлдор**, **созмони дахлдор**, **одамони ба илму адабиёт дахлдор**; **дахлдор будани касе ба коре** а) алоқаманд будани касе ба коре; б) кордору шарик будани касе ба коре.

ДАХМА دخمه *кит.* хонаи зеризаминӣ барои гузоштани ҷасади мурдагон, гӯрхона, сардоба; ҷои тангу торик.

ДАХМАБОН دخمه‌بان *кит.* ниғаҳбон ва муҳофизи дахма.

ДАХМАБОНӢ دخمه‌بانی *кит.* амал ва кори дахмабон.

ДАХМАГОҲ دخمه‌گاه *кит.* ҷой ва маҳалле, ки дахма дар он ҷо воқеъ шудааст.

ДАХМАСА دخمسه *гуфт.* ташвиш; дарди сар, ташвиши зиёдотӣ; *муқ.* **махмаса**.

ДАХОЛАТ *а.* دخالت дахл кардан, мудохила: **даҳолати бевосита**, **даҳолати фаъолона**.

ДАХОЛАТНОПАЗИР دخالت‌ناپذیر надоштани имкон ва тавони мудохила.

ДАХОЛАТНОПАЗИРӢ دخالت‌ناپذیری даҳолатнопазир будан.

ДАХШ دخش *кит.* 1. оғози муомила ва кор бо ягон кас, оғози кор. 2. тира, торик.

ДАҲ ده *шумораи миқдорӣ* (10) ададе, ки пас аз нӯҳ ва пеш аз ёздаҳ воқеъ аст; **дахҳо** а) адади номуайяне, ки аз чандин даҳ (то сад) иборат аст; б) *мач.* бисёр зиёд; **дах-дах** даҳнафарӣ; **аз даҳ як ҳисса** аз даҳ ҳиссаи чизе; **як бар даҳ** даҳ баробар зиёд; ◇ **дах ангушт бар даҳон**

ниходан (андохтан) аз рӯи ҳирси пулбӣ як-бора ба якчанд кор даст задан.

ДАҲА ده 1. ҳар як баҳши даҳгонаи вақт монанди даҳ рӯзи як моҳ ё тақсими вақт ба даҳрӯзӣ. 2. гурӯҳи даҳгона ё даҳнафарӣ.

ДАҲАН دهن *ниг.* даҳон.

ДАҲАНАКӢ دهنکӣ бо даҳон; рӯинокӣ, парӯ.

ДАҲАНБАСТА دهن بسته 1. чизи даҳонаш маҳкам кардашуда (*аз қабилӣ* халтаю чувол). 2. *гуфт.* ба хомӯш шудан маҷбур кардашуда; хомӯш. 3. *гуфт.* рӯзадор, рӯзагирифта; *муқоб.* даҳанбоз, даҳанвоз.

ДАҲАНБИН دهن بين *мач.* он ки таҳти таъсири сухану ақидаҳои дигарон аст ва фикру ақидаи мустақил надорад.

ДАҲАНБОЗ دهن باز *ниг.* даҳаняла.

ДАҲАНВАСЕЪ دهن وسيع *ниг.* даҳандарида; чизи даҳонаш калон (*асосан оид ба зарф*).

ДАҲАНДАРИДА دهن دريده 1. он ки даҳанаш дарида аст. 2. *мач.* лакқӣ, сергап, ҳарзагӯӣ; каси бадгап, носазогӯӣ, шаттоҳ.

ДАҲАНДӢЗ دهن دوز *гуфт., мач.* то даҳонаш пур, даҳанбаста; **чуволӣ даҳандӢз** чуволӣ пур (*мас., аз гандум*).

ДАҲАНДӢХТА دهن دوخته *ниг.* даҳанбаста.

ДАҲАНЗАДА دهن زده *ниг.* даҳонзада.

ДАҲАНКАЛОН دهن کلان 1. он чи даҳони калон дорад, калондаҳон. 2. *мач.* он ки бо калонгапӣ ва гапдонӣ мардумро ба итоати худ даровардааст, гапкалон; ҳавобаланд.

ДАҲАНКАЛОНӢ دهن کلانی ҳавобаландӣ, манманӣ; даҳанкалонӣ кардан гапҳои калон задан; манманӣ кардан.

ДАҲАНМАРД دهن مرد *ниг.* даҳанкалон 2.

ДАҲАНСӢЗ دهن سوز *ниг.* даҳонсӢз.

ДАҲАНСӢХТА دهن سوخته *мач.* таҷрибаи талхро аз сар гузаронида; танбеҳдида.

ДАҲАНФАРОХ دهن فراخ *кит., ниг.* даҳанкалон.

ДАҲАНШИРИНӢ دهن شیرینی он чи бо он даҳонро ширин мекунанд; даҳанширинӣ кардан ба муносибати хурсандие ширавор хӯрдан.

ДАҲАНЯЛА//ДАҲОНЯЛА دهن يله // دهان يله 1. он

ки бо тамошое ё ҳаёле банд шуда монда, хушғиро аз даст медиҳад, он ки аз рӯи содалавҳӣ ё бепарвой сирреро ошкор мекунад. 2. *мач.* лакқӣ, сергап.

ДАҲАНЯЛАГӢ دهن يلگی даҳаняла будан.

ДАҲОНЯЛАГӢ دهان يلگی *ниг.* даҳанялагӢ.

ДАҲБОШӢ دهباشی *таър.* саркардаи даҳ сипоҳӣ ё шабгард (*дар аморати Бухоро*).

ДАҲГАЗА ده گزه даҳ газ дарозидошта, ба дарозии даҳ газ: **қолини даҳгаза**.

ДАҲДАҲӢ ددهمی :зари даҳдаҳӣ тиллои холис (беғаш, комилиёр, сара).

ДАҲДИЛ(А) ده دله 1. мунофиқ, дурӯя; булҳавас. 2. *киноя* аз далер, диловар, шучоъ.

ДАҲЗАБОН ده زبان *мач.* пургӯӣ, сергап, серчоғ, лакқӣ.

ДАҲӢ دهی 1. мансуб ба даҳ. 2. асосёфта ба ҳисоби даҳ-даҳ; мартабаи дувуми ададҳо. 3. *гуфт.* пули даҳ сомонӣ; **касри даҳӣ** *ниг.* каср.

ДАҲКАРАТА ده كرتе даҳ баробар; даҳ бор; **қахрамони даҳкарата** он ки даҳ бор номи қахрамониро соҳиб шудааст; (*мас., дар мусобиқаҳои варзишӣ*).

ДАҲЛЕЗ دهليز 1. хонаи хурде, ки дар он одатан пойғаху обреза воқеъ аст ва ба воситаи он ба хонаи асосӣ медароянд: **хонаи даҳболори даҳлезу мадондор**. 2. роҳрави сарпӯшида, долон.

ДАҲЛЕЗӢ دهليزی *кит.* сухани даҳлезӣ *киноя* аз сухани беҳуда, гапи беасос.

ДАҲМАНӢ دهمنی *гуфт.* он чи гунҷоиши даҳ манро дорад; **деги даҳманӣ** деги калон.

ДАҲМАРДА ده مرده *лаҳҷ.* чӯпон, подабон; **ҷоми даҳмарда** *киноя* аз ҷоми калон.

ДАҲМАРДАГӢ ده مرده گوی *кит.* киноя аз сергап, пургӯӣ.

ДАҲО ا. دهа ақлу заковат, зиракӣ, доноӣ; қобилияти фавқулодаи эҷодӣ ва заковатмандии шахс дар соҳаи илму адабиёт: **даҳон адабиёт**.

ДАҲОЖ دهائ *кит., ниг.* даҳоз.

ДАҲОЗ دهاز *кит.* бонг, фарёд, наъра.

ДАҲОҚИН *а. دهاقين ҷ. деҳқон (муарраби деҳгон).*

ДАҲОН//ДАҲАН *دهان//دهن* 1. узви инсон ва ҳайвон, ки забон ва дандонҳо дар он ҷойгир аст. 2. қисми саркушодаи зарф, тӯп, шиша *ва г.*; ҷои даробарои баъзе чизҳои миёнқовок, мадхал: **даҳони ғор**. 3. *гуфт.*, *маҷ.* калима: **як-ду даҳон гап задан; як даҳон... гуфтан гуфт.** як калима... гуфтан; як бор... гуфтан; **дар даҳани...** дар даромадгоҳи..., дар ҷои саршавии.... (*дара, кӯча, ҷӯи об ва г.*); **як даҳон нон** як лӯқма нон; **як бурда нон**, пораи нон; **аз даҳон монда**, аз даҳон **афтода** кӯҳнашуда, аз истеъмом баромада; **обшуста; даҳон ба даҳон** ба таври даҳонакӣ, ба тарикати шиғоҳӣ; аз даҳан ба даҳан гузашта; **даҳон андохтан**, **даҳон расондан** *ба касе ё чизе ниг.* **даҳон задан; даҳон бастан** худдорӣ кардан аз гуфтани чизе; хомӯш шудан; **даҳони бефаровез доштан а)** лаққӣ (сергап) будан; **б)** дар суҳан беибо будан, шуртакгӯӣ будан; **даҳон задан ба касе ё чизе а)** талабидан, пурсидан чизеро аз касе; **б)** ба духтаре талабгор шудан; розигии касеро хоштан (*дар бораи номзад кардани духтаре*); **даҳон кушодан (боз кардан)** гап задан, суҳан кардан; гап кушодан дар бораи чизе; **даҳони касеро бастан** касеро аз гуфтани чизе боздоштан, касеро ба хомӯш шудан маҷбур кардан (*бо ягон қор, хусусан бо ришва забонкӯтоҳ кардан*); **даҳони касеро хорондан** ба нафси касе расида, ўро ба гуфтани чизе ё ба муноқиша водор кардан; **даҳонро пӯшидан** хомӯш (чим) шудан; **даҳон инч кардан** *гуфт.* табассуми зӯракӣ кардан, лабҳанд задан; **даҳони касе маҳкам** будан сир нигоҳ дошта тавонистани касе; **даҳони касе мӯй баровардан** аз бисёр гуфтани чизе хаста шудан, зиёд гап зада дилгир шудан; **даҳони касе об кушодан**, **оби даҳони касе рафтан (рехтан, шоридан)** ҳаваси касе рафтан ба чизе; саҳт муштоқ шудан ба чизе; **даҳон ширин кардан а)** аз чизи ширину бомаза каме хӯрда ҳаловат бурдан; **б)** касеро бо ваъдаи хуш, бо ришва ё бо ягон воситаи дигар розию хурсанд кардан; **шири модар ба даҳон омадан** дар тарбияву таълими касе ё иҷрои қорре саҳт азоб кашидан; **аз даҳон баровардан** гуфтан; тасодуфан гуфта мондан, лаққида мондан; **аз даҳон баромадан** гуфта шудан, изҳор гардидан; баноҳост гуфта шудани гапе; **аз даҳони касе бӯи шир омадан** киноя аз хурд будани касе; ноболиғ будани касе; **ба даҳон гирифт-**

тан чашидан, хӯрдан, нӯшидан; **ба даҳони касе задан** суҳани касеро буридан, ба суҳангӯии касе ҳалал расондан; касеро аз гап боздоштан (*бо ҷавоби тезу тунд ё лӯқмапартоӣ*); **ба даҳони касе мӯҳри хомӯшӣ задан** хомӯш кардан касеро, лаби касеро бастан; **ниг. даҳони касеро бастан; ба даҳон об гирифтан** хомӯш истодан, лаб накушодан, гап назадан; **дар даҳони касе гап наистодан** сирро нигоҳ дошта натавонистан; **дар (ба) даҳон мондани гапи касе** қатъи шуда мондани суҳани касе, бурида нотаъом мондани суҳани касе; **даҳонро калӯши кӯҳна кардан** адаби касеро додан, ҷазои касеро додан.

ДАҲОНА *دهانه* даромад ва мадхали ҳар ҷой, чиз *ва г.*, даҳана.

ДАҲОНАКӢ *دهانکي* ба воситаи даҳон, шиғоҳӣ.

ДАҲОНБАНД *دهان بند* василае, ки бо он даҳонро мебандад, пӯзабанд, фукбанд.

ДАҲОНБАНДӢ *دهان بندی* *маҷ.* хомӯшӣ, сукут.

ДАҲОНБЕФАРОВЕЗ *دهان بيفراويز* он ки беибо ва бемулоҳиза ҳар гапро меғӯяд, шуртакигӯӣ.

ДАҲОНЗАДА *دهان زده* истифодашуда, ба даҳон расида.

ДАҲОНӢ *دهاني* 1. *мансуб ба даҳон.* 2. *ниг. даҳонакӣ: ҷанги даҳонӣ.*

ДАҲОНКАЛОН *دهان کلان* *ниг.* даҳанкалон.

ДАҲОНКУШОӢ *دهان کشايي* *исми амал аз даҳон* кушодан; гуфтани суҳане; гап задан.

ДАҲОНПИЗИШК *دهان پزشک* *нав.* духтури даҳону дандон.

ДАҲОНПИЗИШКӢ *دهان پزشکي* 1. соҳаи илми тиб, ки ба таҳқиқи дармон ва пешгирии бемориҳои даҳону дандон машғул аст. 2. ҷойи қори даҳонпизишк.

ДАҲОНСӢЗ *دهان سوز* бисёр доғ ва сӯзандаи даҳон.

ДАҲОНСӢХТА *دهان سوخته* *ниг.* даҳансӯхта.

ДАҲОНТАНГ *دهان تنگ* *маҷ.* тангдаҳон, ғунчадаҳон; зебо, хушрӯӣ.

ДАҲОР *دهار* *қит.* ғор; дара; шиқофи кӯҳ.

ДАҲПАНЧӢ *ده پنچي* тиллову нукраи қалб ва

носара, тиллову нукрае, ки ними он филизи дигарест.

ДАХР *а.* دهر 1. дунё, олам, ҷаҳон. 2. рӯзгор, замона, давр. 3. *мач.* тақдир, қисмат, қазову қадар.

ДАХРА *а.* دهره *кит.* навъе аз шамшери дудам; қачқорди ғалладаравӣ, дос.

ДАХРИГӢ دهريگى дахрӣ будан; бединӣ.

ДАХРИЁНА دهريانه чун дахрӣ, ба монанди дахрӣ: **фикри дахриёна.**

ДАХРӢ دهري он ки оламро моддӣ мешуморад ва ба офариниши олам бовар намекунад, моддигаро; бедин, мулҳид.

ДАХРӢЗА دهروزه 1. ба муддати дах рӯз: **дахрӯза ба сафари хидматӣ рафтани.** 2. ҳар коре, ки дар дах рӯз иҷро шудааст ё мешавад: **кори дахрӯза, ҳисоботи дахрӯза.** 3. ҳар чизе ки аз ба вучуд омадани он дах рӯз гузаштааст; **моҳи дахрӯза** моҳе, ки аз баромадани он дах рӯз гузаштааст, моҳе, ки дах рӯзро пур кардааст. 4. даҳа: **дахрӯзаи адабиёт ва санъати халқи тоҷик дар Маскав.**

ДАХРӢЗАГӢ دهروزگى дахрӯза будан: **дар (вақти) дахрӯзагии моҳ.**

ДАХРӢЯ دهريوه ҳанд. дахсӯя.

ДАҲСОЛА ده ساله 1. дах сол дошта(гӣ); синнаш ба дах даромада: **бачаи даҳсола; мактаби даҳсола** мактаби миёна, ки муддати таҳсил дар он дах сол буд. 2. ба муддати дах сол: **меҳнати даҳсола.**

ДАҲСОЛАГӢ دهسالگى даҳсола будан, дах сол доштан.

ДАҲТОӢ ده تاي дах-дах; аз ҳисоби ба ҳар кас дахто.

ДАҲУМ دههم шумораи тартибӣ аз адади дах: **синфи даҳум; ҷароғи даҳум** навъи ҷароғи равшани карасинӣ.

ДАҲЧАНД دهچند дах баробар (зиёд): **дахчанд шудан.**

ДАҲЧОР دهچار аз дах чор ҳиссаи чизе; 40 фоизи чизе.

ДАҲШАТ *а.* دهشت 1. ваҳм, воҳима, ваҳшат: тарс, бим: **ба (дар) даҳшат афтодан, ба (дар) даҳшат андохтан, ба дили касе даҳшат афто-**

дан (андохтан); даҳшат хӯрдан ба таҳлука афтодан; **аз даҳшати...** аз тарси...; аз воҳимаи...; аз хавфи... 2. *гуфт.* дӯғу пӯписа, сиёсат; ҷангу ҷидол; **даҳшат кардан** дӯғу пӯписа кардан, сиёсат кардан. 3. нидоест, ки барои ифодаи изтироб ва ҳаяҷон аз ягон воқеаи ниҳоят мудҳиш ба қор мебаранд: **ин ҷӣ даҳшат!**

ДАҲШАТАНГЕЗ دهشتانگيز он чи одамро ба воҳима ва тарсу бим меандозад, ҳавлангез, мудҳиш: **манзараи даҳшатангез, овози даҳшатангез.**

ДАҲШАТАНГЕЗӢ دهشتانگيزى ба тарсу воҳима андохтан, ҳавлангезӣ, тарсангезӣ.

ДАҲШАТАНГЕЗОНА دهشتانگيزانه аз рӯи даҳшат ва тарсу ваҳм.

ДАҲШАТАФЗО دهشتافزا он чи тарсу бими қасро зиёд мекунад; ҳавлангез.

ДАҲШАТАФЗОӢ دهشتافزاي даҳшат ва тарсу ваҳмро зиёд кардан.

ДАҲШАТАФКАН دهشتافكن *ниг.* даҳшатангез.

ДАҲШАТБОР دهشت بار *ниг.* даҳшатнок.

ДАҲШАТЗАДА دهشتزده ба воҳима афтода, тарсу ваҳм фарогирифта; ба таҳлука афтода.

ДАҲШАТЗАДАГӢ دهشتزدگى ба ваҳм афтодагӣ; ҳайратзадагӣ; саргаштагӣ, саросемагӣ.

ДАҲШАТЗО دهشت زا ба даҳшат ва тарсу ваҳм андозанда, даҳшатнок.

ДАҲШАТНОК دهشتناк даҳшатангез, воҳима-нок, мудҳиш; пурдаҳшат, бадвоҳима: **воқеаи даҳшатнок, манзараи даҳшатнок, наъраи даҳшатнок.**

ДАҲШАТОВАР دهشت آور *ниг.* даҳшантангез.

ДАҲШАТОЛУДА دهشتآلودе тарсноқ, бимноқ; ба воҳима афтода; тарсида.

ДАҲЯК ده يك 1. аз дах як ҳиссаи чизе; *киноя* аз андақ чизе, қисми ками чизе. 2. *таър.* хироҷе, ки аз ҳисоби аз дах ҳиссаи ҳосил ба манфиати ҳазинаи подшоҳӣ аз аҳолӣ гирифта мешуд, хироҷи ушр. 3. *таър.* ёрдампулии солона, ки дар аморати Бухоро ба муллобачагонии пешқадами мадраса ҳамчун муқофоти илмӣ таъйин карда мешуд.

ДАҲЯКГИР دهيك گير *таър.* муллобачае, ки ёр-

дампулии даҳяк мегирифт.

ДАХЯКХӢР ده يک خور *ниг.* даҳякгир.

ДАХЯКЧӢ ده يکچي *таър.* маъмуре, ки хирочи даҳякро аз аҳоли меғундошт.

ДАЧЛА *а.* دجله 1. дарёи равону сероб; ба монанди дарё. 2. номи дарёе дар Ироқ;

ДАЧЧОЛ *а.* دجال 1. *д.* лақаби шахси каззоби мавҳумӣ, ки тибқи ривоятҳои динӣ дар охирамӯз ҳарсабор пайдо шуда, мардумро бо фиребу найранг аз паси худ ба дӯзах мебарад. 2. *мач.* одами каззоб, бисёр дурӯғгӯ, фиребгар.

ДАШНА دشنه навъи корди нӯгтез, ханҷар.

ДАШНОМ دشنام сухани қабех, ҳақорат, фаҳш, носазо, хорӣ: **дашноми кӯчагӣ**, **дашноми қабех**, **дашноми болохонадор**; **дашном додан** носазо гуфтан ба касе, ҳақорат кардан касеро.

ДАШТ دشت замини ҳамвори паҳновар (*асосан нообод*), биёбон, саҳро, чӯл: **дашти беоб**, **дашти бирён**, **дашти бепоён**, **дашти лабташна**.

ДАШТБОЗОР دشت بازار бозоре, ки дар дашт барпо мешавад (*чунин бозор одатан муваққатӣ ҳисоб меёбад*).

ДАШТБОН دشتبان посбониқунандаи дашт; посбони киштзор, муҳофизи зироатҳо.

ДАШТӢ دشتي 1. *мансуб ба* **дашт**; воқеъ дар дашт: **роҳи даштӣ**, **пайраҳаи даштӣ**. 2. *руида дар* **дашт**, *худрӯй*: **лолаи даштӣ**, **гули даштӣ**, **гиёҳи даштӣ**. 3. *ёбой*; *муқоб.* **хонагӣ**: **мурғи даштӣ**, **парандаи даштӣ**.

ДАШТНАВАРД دشت نورد *ниг.* **даштпаймо**.

ДАШТНИШИН دشت نشين *кит.* сокини дашту биёбон, саҳронишин.

ДАШТПАЙМО دشت پيما *кит.* он ки дашту дамро мепаймояд, биёбонгард, даштнавард.

ДАШТРӢЯ دشت رويه ҷои васеи ҳамвор, даштҳо, саҳро.

ДАӢБ *а.* داب *кит.* одат, расм; хӯ, ҳислат.

ДАӢВАТ *а.* دعوت 1. ҷеғ задан, тақлиф, хондан ба меҳмонӣ; хабар ба тӯю зиёфат. 2. навбат (дафъа) дар интиҳобот: **вакили даъвати дуоми Маҷлиси Олии Тоҷикистон**. 3. *ҳ.* талаби

ҳозир шудан ба хизмати низомӣ: **мавсими даъват**. 4. *д.* дуо; талаб, хоҳиш (*аз Худо*); **даъват кардан** а) ҷеғ задан, тақлиф кардан, хондан ба меҳмонӣ; б) ташвиқ кардан ба коре: **ба мусобиқа даъват кардан**, **ба иттиҳод даъват кардан**; **даъват шудан** а) *тарзи мафъули* **даъват кардан**; б) сафарбар шудан ба хизмати аскарӣ.

ДАӢВАТГАР دعوت گر он ки касеро барои коре меҳонад ва фаро меҳонад, даъватқунанда.

ДАӢВАТГАӢ دعوت گه *кит.* ҷойи даъват, маҳалли фаро хондан.

ДАӢВАТӢ دعوتي даъватшуда, хондашуда.

ДАӢВАТНОМА دعوت نامه мактубчае, ки мундариҷаи онро даъват ба маҷлис, шабнишинӣ, тӯй ва зиёфат ташкил медиҳад; нома барои ворид шудан ба маҷлис, ҷашн *ва ғ.*; санади даъват ба сафи қувваҳои мусаллаҳ.

ДАӢВАТШАВАНДА دعوت شونده 1. *сифати феъли* **замони ҳозира аз даъват шудан**. 2. сафарбаршаванда барои адои хизмати ҳарбӣ; **ба синни даъватшаванда(гӣ)** расидан ба синни барои хизмати ҳарбӣ мувофиқ расидани ҷавонмардон.

ДАӢВАТШУДА دعوت شده 1. *сифати феълии за-* *мони гузашта аз* **даъват шудан**; хондашуда, ҷеғзадашуда; хабаршуда, хабарӣ. 2. сафарбаршуда ба хизмати ҳарбӣ.

ДАӢВӢ *а.* دعوى *ниг.* **даъво**.

ДАӢВО *а.* دعوا 1. ҳуқ. арз ба мақомоти судӣ барои муҳофизати ҳуқуқи поймолшуда ё манфиат; чизе ё ҳаққе, ки ба воситаи додгоҳ (мақомоти судӣ) аз касе талаб мешавад, додхоҳӣ, талаби ҳақ. 2. иддао, талаб, тақозо: **даъвои ҳаққонӣ**. 3. фикру ақидае, ки оид ба ягон масъалаи илмӣ ё адабӣ баён шудааст ва мӯҳтоҷи далелу исбот аст; **даъво доштан** а) даъвогар будан; талабгори чизе будан, хостгор будан ба чизе; б) иддаои донишмандии чизе ё тавонистани кореро доштан; **даъво кардан** а) чизеро талаб кардан, даъвогар шудан ба чизе; б) иддаои донишмандии чизе ё тавонистани коре: **даъвои валигӣ кардан**, **даъвои шоирӣ кардан**; аз **даъво гузаштан** // аз қулли **даъво гузаштан** аз талабу иддаои ба касе доштаи худ пурра даст кашидан; **даъвои дӯстӣ кардан** изҳори дӯстӣ кардан дар ҳолате, ки дӯст

нест; аз даъвои чизе (дар) гузаштан аз баҳри чизе баромадан; ◇ даъвои нони қок иддаои асос надошта, даъвои беасос.

ДАЪВОГАР دعاوگر 1. ҳуқ. он ки ба воситаи мақомоти судӣ ҳимояи ҳуқуқи худро талаб мекунад; муддаӣ, додхоҳ. 2. талабгор, хостгори чизе; довталаб.

ДАЪВОГАРӢ دعاوگرӣ даъвогар будан, талабгорӣ, чизеро хостгор шудан.

ДАЪВОӢ دعوائى 1. додхоҳӣ, барои мудофияи ҳуқуқ ба маҳкамаву додгоҳ муроҷиат намудан; ҷанҷол, низоъ. 2. иддао, талаби нодуруст, талаби ноҳақ.

ДАӢОС ا. ديوت марде, ки нисбат ба покдомани занӣ худ бепарвост, беномус, беорият, қалтабон; разил.

ДЕБЕТ лот. ديبيت ҳисобд. ҳисоби даромад ва харҷу қарзҳои ягон идора, ки дар тарафи ҷаппи сурати ҳисоб навишта мешавад, муқоб. кредит.

ДЕБИТ фр. ديبت тех. миқдори моеъ (аз қабилӣ об, нафт ё газ), ки аз ҷоҳу қон дар воҳиди муайяни вақт мебарояд.

ДЕБО ديبا матои нафиси абрешимии ранга, ҳарири ранга.

ДЕБОРУХ ديبارخ киноя аз хушрӯй.

ДЕБОЧА ديبچه сарсухан, муқаддима, пешгуфтор (-и китоб).

ДЕБОЧАНАВИС ديبچه نويس 1. муқаддимана-вис. 2. маҷ. асосгузор, сардафтар.

ДЕБӢОТ фр. ديبيوت 1. нахустин ҳунарнамоӣ дар сахна; умуман аввалин ҳунарнамоӣ ё озмоиши қувва дар кори эҷодӣ. 2. варз. ибтидои бозӣ.

ДЕВ ديو 1. маҳлуқи ҳаёли ва афсонавӣ (ба монанди албасти, парӣ, шайтон, ғул, ифрит ва ғ.), ки ниҳоят азимчусса, зӯр, бадҳайбат ва думу шохдор тасвир мешавад ва ғӯё ба одам зарар мерасондааст. 2. маҷ. одами зишту бадқирдор.

ДЕВА ديوه кит. кирм, кирмак; кирми пиллаи абрешим.

ДЕВАК ديوک кит. кирми чӯбхӯр.

ДЕВАЛВАТСИЯ лот. ديولوتسيه иқт. расман паст

қардани арзиши воҳидҳои пулӣ; бекурбшавии пул: девалватсияи васеъ ислоҳоти пулӣ, ки аз бекор қардани пулҳои бекурбшудаи дар муомилотбуда ва иваз қардани онҳо бо пулҳои қурбашон мустаҳкам иборат аст.

ДЕВАХТАР ديواختر кит., киноя аз бадбахт, шумтолеъ.

ДЕВБАНД ديوبند аз рӯи ақидаи афсонавӣ он ки ғӯё девро мағлуб сохта (ба афсуну азоим ё бо зӯри худ) дар банд медаровардааст, афсунгар; **Тахмураспи девбанд** аз рӯи афсона ин лақабро ба Тахмурасп барои шайтонро марқаби худ сохтанаш дода буданд.

ДЕВБАНДӢ ديوبندى девбанд будан, тасхир ва ром қардани деви афсонавӣ бо афсуну азоим.

ДЕВБАЧА ديوبچه бачаи дев; деви хурд.

ДЕВБАШАРА ديوبشره девсурат, девсимо бадҳайбат, бадафт.

ДЕВБОД ديوباد ниг. девбода.

ДЕВБОДА ديوباده гирдоб; боди тунду тез; шамоли саҳти ҷанғолуд.

ДЕВГОҲ ديوگاه ниг. девлох 1; ◇ ин девгоҳ дунё, олам.

ДЕВДИЛ ديودل маҷ. нотарс, диловар, далер, ҷасур.

ДЕВДИЛӢ ديودلى маҷ. нотарсӣ, диловарӣ, ҷасурӣ.

ДЕВДОР ديودار ниг. девзада; аспӣ девдор аспӣ қавиҷуссаи саркаш ва нофармон; **дарахти девдор** навъе аз дарахти сарв.

ДЕВЗАДА ديوزده чинзада, девонамизоч; ҷиннӣ, девона.

ДЕВЗИРА ديوزيره навъи биринҷи олидараҷа.

ДЕВЗОД ديوزاد 1. девнаҷод; бадзот. 2. маҷ. қавиҳайқал ва тезрав: аспӣ девзод.

ДЕВКАДА ديوكده кит., ниг. девлох 1.

ДЕВКИРДОР ديوكردار бадқирдор; бадфеъл; но-бакор.

ДЕВКОР ديوكار маҷ. он ки монда шуданро на-дониста, зиёд ва тез қор мекунад.

ДЕВКОРӢ ديوكارى маҷ. тезқорӣ; пурқорӣ.

ДЕВЛОХ دیولاخ 1. макони зисти девҳо, маскани девҳо. 2. *мач.* сахрои нообод; дашти дурдасти ҳавлноқ.

ДЕВМАРД دیومرد *гүфт.* марди бақувват.

ДЕВМАРДУМ دیومرد *кит.* мардumi девсират, бадкирдор, фитнагар.

ДЕВМОНАНД دیوماند 1. ба дев шабоҳатдошта. 2. *мач.* зишту бадкирдор.

ДЕВМОР دیومар *кит.* аждаҳо, махлуки аждаҳомонанди афсонавӣ.

ДЕВОЛ دیوال *гүфт.*, *ниг.* девор.

ДЕВОН دیوان 1. маҷмӯаи ашъори як шоир, ки ба шакли китоб дароварда шудааст: **девони Соиб**, **девони Ҳофиз**, **девони ғазалиёти Ҷомӣ**. 2. *таър.* вазоратхона; **девони қозӣ** маҳкама. 3. идораи давлатӣ, **девони вазирон** ҳайати ҳукумат.

ДЕВОНА دیوانе 1. бемори рӯҳии аз ақлу ҳуш бегона; чиннӣ, маҷнун; **сағи девона** сағи ҳор. 2. *мач.* шефта, мубтало шайдои касе ё чизе: **ошиқи девона**, **дили девона**; **девонаи шакка** девонаи саҳт, девонаи гузаро; **девона кардан** а) шефтаю мубтало кардан касеро; б) асабонӣ кардан; қаҳри касеро овардан; ошуфта кардан; **девона шудан (гүфтан)** а) аз ақл бегона шудан, чиннӣ шудан; б) шефтаи касе ё чизе шудан; **девонаи ба кори худ хушёр** содадил (девонавазъ) намояд ҳам, манфиату пешрафти кори худро нағз медонад.

ДЕВОНААВЗОӢ دیوانه اوضاع *ниг.* девонанамо.

ДЕВОНАВОР دیوانه وار 1. ба мисли девона, девонасифат. 2. *мач.* ниҳоят бошиддат, аз ҳад зиёд тез (*оид ба вазиши бод, давидани асп, суръати қорӣ шудани об ва ғ.*).

ДЕВОНАӢ دیوانگی 1. аз ақлу ҳуш бегона будан (*ба сабаби бемории рӯҳӣ*); чиннигӣ; **ба фикру хаёли девонагии худ банд шудан**. 2. *мач.* кори девонавор; **коре, ки ба сулҳ дарнаёяд**, **девонагӣ дар он бибояд** (*зарб.*); **девонагӣ кардан** мисли девонаҳо рафтор кардан; беақлӣ кардан; беандешагӣ кардан; аҳмақӣ кардан; **худро ба девонагӣ задан** худро девона нишон додан, чиннӣ вонамуд кардан.

ДЕВОНАМИЗОӢ دیوانه مزاج девонасират, девонахӯ, девонафеъл, соҳиби хулқу хислати

номӯътадил.

ДЕВОНАМОНАНД دیوانه مانند *ниг.* девонанамо.

ДЕВОНАНАМО دیوانه نما он ки дар гуфтору кирдораи аломати девонагӣ мавҷуд аст, девонасурат, девонаавзоъ.

ДЕВОНАСИФАТ دیوانه صفت *ниг.* девонамонанд.

ДЕВОНАТАБИАТ دیوانه طبیعت *ниг.* девонафеъл.

ДЕВОНАФЕӢЛ دیوانه فعل бадхӯ, бадфеъл; бадчаҳл; телба.

ДЕВОНАФЕӢЛӢ دیوانه فعلی бадхӯӣ, бадфеълӣ, девонафеъл будан.

ДЕВОНАХОНА دیوانه خانه чое, ки девонаҳоро он ҷо нигоҳ медоранд.

ДЕВОНБЕГӢ دیوان بیگی *таър.* сардори **девор** 2; мутасаддии харчу дахли дарбори амири Бухоро, ки яке аз мансабдорони олирутба ҳисоб меёфт.

ДЕВОНБОН دیوان گ *кит.* коргузор ва мутасаддии девон.

ДЕВОНӢ دیوانӣ 1. *таър.* мансуб ба **девор**, корманди девон. 2. як навъи хати душворхони арабиасл.

ДЕВОНСОЛОР دیوان سالار он ки тарафдори саҳти риояи муқаррароти идорӣ аст.

ДЕВОНСОЛОРӢ دیوان سالاری низом ва соҳтори идораи давлатӣ, ки дар он талаботи идорӣ хеле саҳт ва аз ҳад зиёд риоя мегардад ва ҳатто аз он сӯиистифода мешавад.

ДЕВОНХОНА دیوان خانه *кит.* ҷои иҷрои корҳои давлатӣ дар боргоҳи подшоҳони асрҳои миёна.

ДЕВОР دیوار 1. ихотае, ки аз лой, хишт, санг ва ғ. дар гирдогирди чое ё байни чое барои чудо кардани он месозанд; унсuri асосии бино барои нигоҳ доштани бом ва муҳофизати бино аз таъсири барфу борон: **девори боғ**, **девори қалъа**, **девори хона**, **девори шаҳр** (*дар замони қадим*), **девор задан**, **девор кашидан**, **девор соҳтан**, **бо девор ихота кардан**, **девор кардан**; **девори поҳса** деворе, ки бе сангу хишт танҳо аз лой соҳта шудааст; **девори чӯбкорӣ** деворе, ки байни устухонбандии чӯбии он бо лою хишт ё кулӯх пур карда шудааст. 2. *ниг.* **девори**; **девори нам-**

ДЕВ

- каш** он ки ҳар сухани гуфташударо дар ҳаққи худ гумон карда меранҷад; зудранҷ; бадгумон; **девори пастак** *гуфт.* хору забун; очиз, нотавон; **сар ба девор задан** нолаву зорӣ кардан; навҳасарой кардан; **сурати девор шудан** шах (карахт) шудан, дар ҳайрат афтодан; моту мабхут шудан; **девор муш дорад, муш гӯш дорад** (*зарб.*) вақти гуфтани сирре ниҳоят эҳтиёткор шудан даркор аст (*ҳарчанд ҷойи хилват бошад*).
- ДЕВОРА** *ديواره* 1. ҳар чизи девормонанд, ки ва-зифаи ихотаро иҷро мекунад. 2. қисми паҳлӯӣ, канори боло бардошташудаи ҳар чиз: **девори сатил, девораи суфа, девораи чох; девораи кӯҳ** қисми девормонанди кӯҳ, қисми паҳлуии кӯҳ; танаи кӯҳ.
- ДЕВОРАФКАН** *ديوارافکن* вайронкунандаи де-вор; харобкунандаи девор.
- ДЕВОРБАДЕВОР** *ديواربدیوار*: **ҳамсоияи девор-бадевор** паҳлу ба паҳлу; *гуфт.* ҳамсоияҳое, ки хонаҳояшон бевосита паҳлуи ҳам қарор до-ранд; ҳамсоия наздик.
- ДЕВОРБАЛАНД** *ديواربلند* 1. дорои девори ба-ланд, девори баланддошта: **бинои деворба-ланд**. 2. *мач.* молдор, давлатманд.
- ДЕВОРБАНД** *ديوار بند* *ниг.* деворбаст.
- ДЕВОРБАСТ** *ديواربست* ҷое, ки атрофи он бо деворҳо ихота шудааст; **ганҷи деворбаст** ганҷе, ки дар мағзи девор пинҳон кардаанд.
- ДЕВОРБУТТА** *ديواربته* буттаҳое, ки ба шакли девор шинонда ва пироста шудаанд, бутта-девор.
- ДЕВОРГАР** *ديوار گر* *ниг.* деворзан.
- ДЕВОРГАРӢ** *ديوار گری* *ниг.* деворзанӣ.
- ДЕВОРДАРМИЁН** *ديواردرميان* ду ҷое, ки дар байнашон деворе воқеъ аст, бо девор ҷудошуда: **ҳамсоияи девордармиён** *ниг.* ҳамсоияи деворбадевор.
- ДЕВОРДОР** *ديواردار* ҷое, ки атрофаш бо девор ихота шудааст, дорои девор.
- ДЕВОРЗАН** *ديوارزن* он ки девор месозад (*хусу-сан деворҳои поҳсагӣ*) гилкор: **устои деворзан, мардикори деворзан**.
- ДЕВОРЗАНӢ** *ديوارزنی* *исми амал аз девор задан;* сохтани девор, касбу кори деворзан.

- ДЕВОРӢ** *ديواری* *мансуб ба девор;* он чи ба девор меовезанд; **рӯзномаи деворӣ, соати деворӣ.**
- ДЕВОРКАН** *ديوارکن* *кит.* василаи ҷангӣ, ки бо он деворҳоро вайрону хароб мекарданд.
- ДЕВОРКАШӢ** *ديوارکشی* бо девор ихота кардани қисмате аз замин, девор кашидан.
- ДЕВОРКӢБ** *ديوارکوب* ҳар чизе, ки (*қолинча, ги-лемча, парда ва ғ.*) ба девор насб мекунад; як навъ ҷароғ, ки дар девор насб карда меша-вад.
- ДЕВОРНАВИШТА** *ديوارنوشته* матолиб ва шиор-ҳое, ки дар деворҳо менависанд.
- ДЕВОРНИГОРА** *ديوارنگاره* суратгарӣ ва рас-сомӣ дар деворҳо, суратҳое, ки дар деворҳо мекашанд.
- ДЕВОРНИГОРӢ** *ديوارنگاری* навиштан ё сурат-гарӣ кардан дар деворҳо.
- ДЕВОРПАСТ** *ديوارپست* дорои девори паст: **ҳавли (ҳо)-и деворпаст.**
- ДЕВОРХИШТ** *ديوارخشت* *кит.* девори хиштин, хиштдевор.
- ДЕВОРШИКАН** *ديوارشکن* *ниг.* деворкан.
- ДЕВПО** *ديوپا* *ниг.* девпой.
- ДЕВПОЙ** *ديوپای* 1. тезрафтор, тундрав (*оид ба асп, одам ва ғ.*). 2. *кит.* тортанак, анкабут.
- ДЕВСАВОР** *ديوسوار* *кит.* киноя аз чобуксавор, савори тундрав.
- ДЕВСИМО** *ديوسیما* киноя аз зиштрӯ, бадафт.
- ДЕВСИРАТ** *ديوسیرت* киноя аз одами бадхӯ, зишттабиат, бадқирдор.
- ДЕВСИРИШТ** *ديوسرشت* *ниг.* девсират.
- ДЕВСИЯР** *ديوسیر* 1. *ниг.* девсират. 2. бадафт, зиштрӯ, хунукбашара.
- ДЕВСОР** *ديوسار* *ниг.* девмонанд.
- ДЕВСУРАТ** *ديوصورت* киноя аз бадафт, зиштрӯ.
- ДЕВТАБӢ** *ديوطبع* *ниг.* девсират.
- ДЕВТИНАТ** *ديوطینت* *ниг.* девсират.
- ДЕВХОНА** *ديوخانه* 1. макон ва ҷои девон. 2. *мач.* ҷои торику воҳимадор.
- ДЕВЧА** *ديوچه* 1. як навъ кирм, ки дар паш-

минаҳо пайдо мешавад ва онро хӯрда хароб мекунад, куя. 2. золу, шулук.

ДЕВЧАВҲАР دیوجوهر девнажод, девзод; бадкирдор.

ДЕВШАКЛ دیوشکل баднамуд, бадшакл, симон монанди дев.

ДЕГ دیگ зарфи филизӣ, ки дар он асосан таом мепазанд: **деги мис**; **деги манту**, **деги чӯян**, **деги якманӣ**; **деги буг** *тех.* дег барои ҳосил кардани буг ва оби гарм; **дегу табак** а) асбобу анҷоми ошпазхона (*аз қабилӣ* дег, табак, коса, кафлес *ва ғ.*) зарфҳо, чизу чораи таомпазӣ ва хӯрокхӯрӣ; б) *мач.* корҳои оид ба пухтапоз, таомпазӣ; **дег рехтан** сохтани дег ба тарзи рехтагарӣ (*мас., аз чӯян*); **деги касе чӯшидан** (*аз паси чизе*) аз ҳисоби чизе ё касе рӯз гузаронидан; **аз деги касе равғанӣ шудани нони касе** аз ҳисоби касе хуш гузаштани рӯзи касе; **ба деги ғазоби касе оби сард рехтан** хашму ғазоби касеро фурӯ нишондан; **бо касе як будани дегу табақи касе** як будани рӯзгори ду оила, якҷоя зиндагонӣ доштани оилае бо оилаи дигар, ҳамхарҷ будан; **деги ғайбат дар чӯш будан** ғайбат авҷ гирифтани; **он чи дар дег аст, ба кафлес меояд** (*зарб.*) агар дар бисот бошад, ба рӯй мебарояд.

ДЕГАЗАТСИЯ *лот.* دیگزتسیه ҳ. тоза кардани ҷое аз моддаҳои захрнок, дур кардани моддаҳои захрнок аз яроқи аслиҳа, аз бадан ва сару либос (*бо шустушӯ ва ғ.*), газзудой.

ДЕГГАРДИШ دیگگردش *ниг.* дегмонак.

ДЕГГИРАК دیگگیرк порчаи махсус ё дастпӯш барои гирумони дег.

ДЕГДОН دیگدان 1. *ниг.* оташдон. 2. *ниг.* дегмонак.

ДЕГӢ دیگی 1. *мансуб ба* дег. 2. ҳар чизи дар дег пухташуда: **нони деги**, **самбӯсан деги**.

ДЕГЛЕС دیگلیس 1. он ки дег мелесад. 2. *мач.* чоплус, хушомадгӯ, косалес.

ДЕГЛЕСӢ دیگلیسی 1. бо ангуштон лесида пок кардани дег баъд аз гирифтани ғизои он. 2. *мач.* чоплӯсӣ, хушомадгӯӣ, косалесӣ, лаганбардорӣ.

ДЕГМОНАК دیگمانک чизи мудаввар ё секунчае, ки дегро аз оташдон гирифта болои он мегузоранд (то ки қоим истад) саллаи дег, дегпоя.

ДЕГПОЯ دیگپایه 1. *ниг.* дегмонак. 2. Айюк, пурнуртарин ситорае дар бурҷи фалакии Мумсикулинон дар нимкураи шимолии осмон.

ДЕГПҶШАК دیگپوشک 1. сарпӯши дег. 2. порчае, ки вақти дам карда пухтани чизе аз болои сарпӯши дег мепӯшанд.

ДЕГРЕЗ دیگریز рехтагаре, ки дег месозад, ус-тои дегсоз.

ДЕГРЕЗӢ دیگریزی *исми амал аз* дег рехтан; сохтани дег ба тарзи рехтагарӣ, дегсозӣ, касбу кори дегрез: **корхонаи дегрезӣ**, **дегресӣ кардан**.

ДЕГСАЛЛА دیگ سلّه *ниг.* дегмонак.

ДЕГХОНА دیگخانه хонае, ки дар он деги буг шинонда шудааст (*беиштар барои аз як марказ бо бухор гарм кардани хонаҳо*).

ДЕГЧА دیگچه деги хурд.

ДЕГЧҶШ دیگجوش *ниг.* дам (-и гарм); **дегчӯши харрӯза** дами гарми харрӯза; ғизои харрӯза; **дегчӯш кардан** дами гарм пухтан, таоми одии обдор тайёр кардан.

ДЕГШАКЛ دیگشکل монанди дег, дегмонанд.

ДЕГШҶ دیگشو 1. оби чиркине, ки бо он дег шуста шудааст, чарғундӣ, юндӣ. 2. дег шустани, шуста тоза кардани деги чиркин: **дастмоли дегшӯ**.

ДЕГШҶӢ دیگشوی дастмоли хурди махсус барои шустани дег.

ДЕДУКСИЯ *лот.* دیدوکسیه *мант.* яке аз шаклҳои асосии муҳокимаронӣ ва усули тадқиқот, ки дар натиҷаи муносибати ҳамдигарии фикрҳои пешина ҳулосаи нав ҳосил мешавад, тарзи фикрронӣ аз кулл ба чузъ; *муқоб.* индуксия.

ДЕЗА دیزه *кит.* 1. ранг, лавн, махсусан ранги сиёҳ ё хокистарӣ. 2. хокистарранги моил ба сиёҳӣ (*доир ба* чорпоён). 3. *мач.* аспӣ хокистарранги сиёҳтоб, аспӣ тезрав.

ДЕЗИНФЕКЦИЯ *лот.* دیزنفيکسیه нест ва безарар кардани микробҳои сирояткунанда ва ҳашароти зараровар бо моддаҳо ва воситаҳои махсуси химиявӣ, уфунатзудой.

ДЕЗӢ دیزی дегчаи сафолӣ ё сангӣ барои шӯр-

ДЕИ

бопазӣ.

ДЕИЗМ лот. *деизм* фалс. таълимоти динию фалсафӣ, ки Худоро ҳамчун офаринандаи олам эътироф карда, даҳолати онро дар тараққиёти минбаъдаи табиату ҷамъият инкор мекард.

ДЕКАБР лот. *ديکبر* моҳи дувоздахуми солшумории милодӣ.

ДЕКАБРӢ *ديکبرى* мансуб ба (моҳи) декабр; дар моҳи декабр рӯйдода.

ДЕКАЛИТР лот. *ديکتر* меъёри баркаши моеот баробар ба даҳ литр, 10 л.

ДЕКАН лот. *ديکن* сардори факултет дар мактабҳои олий.

ДЕКАНАТ лот. *ديکنت* идораи маъмурию таълимии факултет, ки декан роҳбари он аст.

ДЕКАТОННА лот. *ديکतانه* воҳиди ченаки вазн даҳ тонна.

ДЕКЛАМАТСИЯ лот. *ديکلمتسيه* санъ. санъати бурро ва таъсирнок карда хондани асарҳои бадеӣ.

ДЕКРЕТ лот. *ديکريت* қарорҳои муҳими давлатӣ (махсусан дар солҳои аввали Ҳукумати Шӯравӣ), ки эътибори қонунро доранд, маншур.

ДЕЛФИН ю. *ديلفين* ҳайвони ширхори баҳрӣ аз ҷинси ҳайвонҳои наҳангмонанд, далфин, дулфин, ромуз.

ДЕМОГРАФИЯ ю. *ديماگرافيه* соҳаи илм, ки таркиб, миқдор ва камузиёд шудани аҳолиро меомӯзад.

ДЕМОГРАФИӢ *ديماگرافي* марбут ба демография; вазъи демография.

ДЕМОКРАТ ю. *ديماکرت* 1. пайрав ва тарафдори демократия. 2. узви ҳизби демократ.

ДЕМОКРАТИЯ ю. *ديماکرتيه* 1. шакли идораи сиёсии ҷамъият, ки ба эътирофи аз онҳо халқ будани ҳокимият (яъне ҳуқуқи иштирок доштани мардум дар идораи давлат ва таъмини ҳуқуқи сиёсӣ ва озодии шаҳрвандони кишвар) асос ёфтааст. 2. усули ташкили фаъолияти дастаҷамъие, ки иштироки фаъолона ва баробарҳуқуқи ҳаёти коркунон таъмин карда мешавад.

ДЕМОКРАТИӢ *ديماکرتي* мансуб ба демократия; дар асоси демократия сохташуда: сохти демократи, ҷумҳурии демократи.

ДЕМПИНГ англ. *ديمپنگ* иқт. фурӯши молҳо бо нархҳои ба таври сунъӣ арзоншуда дар бозори хориҷӣ бо мақсади шикаст додани рақибон ва ба даст овардани бозорҳои хориҷӣ.

ДЕНАТУРАТ лот. *دينتورت* спирти заҳролуд ё спирти ғайринӯшоқӣ, ки дар техника истифода мешавад.

ДЕПАРТАМЕНТ фр. *ديپرتمنت* шӯъбаи вазорат ё идораи олии ягон муассисаи ҳукуматӣ, мудирият; департаменти давлатӣ вазорати корҳои хориҷӣ дар баъзе мамлакатҳо.

ДЕПО фр. *ديپа* корхонае, ки дар он вагон ва локомотивҳои роҳи оҳан, троллейбусу трамвай ва мошинҳои оташнишон таъмир мешавад.

ДЕР 1. бо диранг, таъхир, бо таъхир, муқоб. зуд: дер расидани ёрӣ, дер кардан ба кор. 2. муддати дароз, вақти бисёр, муддати тӯлонӣ: дер назар кардан ба чизе, дер фикр кардан, шодии ӯ дер давом накард; дертар а) бевақттар, бо таъхир (назар ба ҳарвақта); б) баъдтар, баъди гузаштани андак фурсат; дер боз бисёр вақт боз, хеле вақт ин ҷониб, кайҳо боз; дер гоҳ хело вақт, вақти зиёд; аз ҳама дер аз ҳама ақиб, пас аз ҳама; дер ё зуд дер аст ё зуд а) ягон вақт; вақташ ояд; б) дар ҳар сурат; дер истодан муддати зиёд қарор гирифтани; бисёр таваккуф кардан дар ҷое; дер кардан таъхир кардан дар коре; ақиб мондан; дер кашидан муддати зиёд давом кардан, тӯл кашидан: гуфтугузор бисёр дер кашид, интизорӣ дер накашид, маҷлис дер нахоҳад кашид, хурсандии ӯ дер накашид; дер мондан а) таъхир кардан, ҳаял кардан; б) муддати зиёд истодан дар ҷое; дер напоядан бисёр давом накардан, умри зиёд надидан (-и чизе); дер омадан таъхир карда омадан, ақиб монда омадан (назар ба вақти муқаррарӣ); дер шудан, вақт рафтани; бевақт шудан; гузаштани фурсати муносиби коре; дер поидан вақти зиёд пойдор будан, умри дароз дидан; дере нагузашта муддате нагузашта, фурсате нагузашта; пас аз андаке; ба зудӣ; дер-дер гоҳ-гоҳ, бо гузаштани вақти зиёд: дер-дер ҳабар гирифтани; дер ояд, шер ояд (зарб.) бо

таъхир ичро шавад ҳам, хуб ичро шавад.

ДЕРАНД *دیرند* *кит.* 1. дарозмуддат, бардавом.
2. даҳр, дунё; замон, рӯзгор.

ДЕРБОВАР *дирбаор* он ки ба ҳар чи дер
эътимоду бовар мекунад, *муқоб.* **зудбовар.**

ДЕРБОЗ *дирбаз* кайҳо, ким-кайҳо.

ДЕРГОҲ *диргаҳ* дербоз, муддати дароз, замони
тӯлонӣ.

ДЕРГУДОЗ *диргдاز* дер обшаванда, филизе, ки
дер гудохта мешавад.

ДЕРГУЗАР *диргзар* он чи дер ва ба оҳистагӣ гу-
зарад.

ДЕРЗӢ *дирзӣ* 1. дер зистан, муддати зиёде вучуд
доштан. 2. он ки муддати дароз зиндагӣ ме-
кунад, дарозумр, саҳтҷон.

ДЕРИН *дирин* қадимӣ, кӯҳна, пешина: **дӯсти**
дерин, **ёри дерин**, **муҳаббати дерин**, **расми де-**
рин, **ғами дерин**, **ба орзӯи дерини худ расидан.**

ДЕРИНА *дирине* *ниг.* **дерин.**

ДЕРИНАБУНӢД *диринебниад* он чи бунёдаш
қадим аст; *♦ ин деринабунӢд* ҷаҳони қадим,
дунёи куҳан.

ДЕРИНАГӢ *дирингӣ* дерина будан, кӯҳнагӣ.

ДЕРИНАРӢЗ *дирине* *роз* солхӯрда, пир.

ДЕРИНАСОЛ *диринесал* куҳансол, солхӯрда.

ДЕРИНАСОС *диринасас* он чи бунёдаш қадим
аст; **ҷархи деринасос** дунёи кӯҳна.

ДЕРӢ *дирӣ* кашолёбӣ, дер мондан.

ДЕРКАРД *диркард* дер кардан, таъхир, дер анҷом
додани коре, таъвиқ.

ДЕРМАТОЛОГИЯ *ю.* *дирмталагӣ* *тиб.* соҳаи
илми тиб, ки сохти пӯст, бемориҳои он ва
усули муолиҷаи ин бемориҳоро меомӯзад.

ДЕРМОН *дирман* давомдор; поянда, пойдор,
бобақо.

ДЕРМОНДА *дирманде* *сифати феъли* *замони гу-*
зафта аз дер мондан; ақибмонда, таъхиркар-
да ба ҷое.

ДЕРМОНӢ *дирмани* *исми амал аз дер мондан*;
ақибмонӣ, таъхир кардан, бевақт омадан.

ДЕРМУДДАТ *дирмдт* *ниг.* **дарозмуддат.**

ДЕРМУР *дирмур* он ки ба осонӣ ҷон намедихад,
ҷонсаҳт.

ДЕРОДЕР *дирадир* дер, дер ба дер, замони
тӯлонӣ.

ДЕРОМУӢЗ *дирӢмоз* он ки матлаб ё чизи дигарро
дер аз худ мекунад, дерҳазм.

ДЕРОРОМ *дирӢрам* *кит.* сокин, ботамкин, ваз-
нин.

ДЕРОШНО *дирӢашна* ошнои дерина, дӯсти дере-
на.

ДЕРПАЗ *дирпиз* мева ва баъзе аз зироатҳо, ки
назар ба навъҳои дигарашон дертар мепа-
занд.

ДЕРПАЗАК *дирпизак* *ниг.* **дерпаз.**

ДЕРПО(Ӣ) *дирпай* муддати зиёд пойдор мондан,
бодошт; бобақо; дарозумр.

ДЕРРАСИДА *диррасиде* деромада, ақибмонда;
дерпукта.

ДЕРСОЗ *дирсоз* *кит.* носозгор, номувофиқ.

ДЕРСОЛ *дирсал* бисёрсола; кӯҳна.

ДЕРСОЛА *дирсале* *ниг.* **дерсол.**

ДЕРСУӢЗ *дирсуз* он чи дер ва тӯлонӣ сӯхта гар-
мои бештар медихад.

ДЕРФАҲМ *дирфҳм* он ки дер чизро дарк ме-
кунад, кундфаҳм.

ДЕРФАҲМӢ *дирфҳмӣ* кундзеҳнӣ, камзеҳнӣ, чи-
зеро хеле дер дарк кардан.

ДЕРХЕЗ *дирхиз* он ки хеле дер бедор мешавад;
муқоб. **зудхез.**

ДЕРХУФТА *дирхфте* он ки то дер мехобад, он ки
дар ҳоби гарон аст.

ДЕРҲАЗМ *дирҳзм* дер ҳазмшаванда, он чи дер
таҳлил ва ҳал мешавад.

ДЕРЧУНБ *дирҷнб* ба таври оҳиста ҳаракат-
кунанда, сустҳаракат.

ДЕСАНТ *фр.* *дисант* ҷ. нерӯҳои ҳарбии махсусе,
ки ба мавқеи ишғолшуда ё ба ақибгоҳи душ-
ман барои бурдани амалиёти ҷангӣ фаро-
варда мешаванд (*аз кишти ё ҳавопаймо*);
нерӯҳои ҳавобурд.

ДЕСАНТӢ *дисантӣ* *мансуб ба десант*: **қӯшунҳои**
десантӣ, нерӯҳои ҳавобурд.

ДЕСАНТЧӢ *ديسنتچي* Ҳ. аскарӣ кӯшунҳои десантӣ, сарбози нерӯҳои ҳавобурд.

ДЕТЕКТИВ *англ. дитектив* 1. мутахассис оид ба таҳқиқ ва тафтиши ҷиноятҳо (*асосан корманди ин ӯ он бюрои инфиродии таҳқиқ*). 2. асари бадеӣ ӯ филме, ки дар он саргузашти пурмӯҷароӣ ҷосусон, фаш кардани сирри онҳо ва ғ. тасвир ӯфтааст.

ДЕТСИМЕТР *лот. дитсиметр* ченаки дарозӣ баробар ба даҳаки метр, 10 см.

ДЕФИС *лот. дефис* хатчаи аз тире кӯтоҳест (-), ки ҳамчун аломати аз сатр ба сатр кӯчондан, ба ҳам пайвастанӣ баъзе калимаҳои ҷуфт ва ғ. хизмат мекунад, нимтире.

деҳ *де асоси замони ҳозира аз додан; бидеҳ.*

ДЕХ *де* кишлок, қаря, русто; **деҳи боло, деҳи поин, шӯрои деҳ; аҳли деҳ** деҳанишинон, аҳолии деҳа, деҳотиён; **деҳ кучову дарахтон кучо** (*зарб.*) дар мавриди берабт ва бемуносибат будани чизи гуфташуда истеъмол мешавад.

ДЕҲА *дех ниг. деҳ.*

ДЕҲАГӢ *дехгӣ мансуб ба деҳа; дар деҳабуда; кишлоқӣ: хонаи деҳагӣ.*

ДЕҲАНИШИН *дех ниг. деҳанишин.*

ДЕҲИСТОН *деҳстан* кишлоқҷой, деҳаҳо, деҳот.

ДЕҲКАДА *деҳке* 1. *кит.* хонае, ки дар деҳа воқеъ аст, хонаи деҳагӣ. 2. деҳи хурд; деҳа, кишлоқ.

ДЕҲҚОН *деҳқан* 1. кишоварз, барзгар, киш-туқоркунанда. 2. *таър.* арбоби деҳа, соҳиби деҳа, кадхудо, деҳхудо; заминдори калон.

ДЕҲҚОНБАЧА *деҳқанбече ниг. деҳқонзода.*

ДЕҲҚОНЗОДА *деҳқанзаде* фарзанди деҳқон, деҳқонбача.

ДЕҲҚОНӢ *деҳқани* шугли деҳқон, қору бори деҳқон (1), кишту қор, зироат кишоварзӣ; **қорҳои деҳқонӣ** қорҳои оид ба киштуқор, қорҳои саҳроӣ; машғулияти деҳқон; **деҳқонӣ қардан** бо зироат машғул шудан.

ДЕҲҚОНПИСАР *деҳқанпеср ниг. деҳқонзода.*

ДЕҲНИШИН *дех ниг. деҳанишин* он ки дар деҳа зиндагонӣ мекунад, деҳотӣ, кишлоқӣ, рустой.

ДЕҲОТ *деҳат ҷ. деҳ, деҳа; кишлоқҷой.*

ДЕҲОТӢ *деҳати* сокини деҳа; истиқоматкунандаи кишлоқ, кишлоқӣ, рустой, деҳанишин.

ДЕҲХУДО *деҳхуда кит.* арбоби деҳа; соҳиби деҳа, кадхудо.

ДЕҲШӢРО *деҳшӯра* де мақоми давлатии ҳокимият дар деҳа, шӯрои деҳот.

ДЗЮДО *яп. дзюдод варз.* навъи гӯштингирии японӣ (*бо усули озод*).

ДИАБЕТ *ю. дебет тиб.* бемориҳое, ки бо ифроти зиёди шоша давом мекунад; **диабети қанд** беморие, ки ба сабаби зиёдии моддаи қанд дар хун пайдо мешавад, бемории қанд.

ДИАГРАММА *ю. деграмме* намудор, ҷадвал-тасвири графикаест, ки таносуби байни бузургҳои гуногунро (*мас., ягон афзоиш ӯ кам шуданро*) бо шаклҳои ҳандасӣ аёнанишон медиҳад: **диаграмми афзоиши истеҳсоли молҳои саноатӣ.**

ДИАЛЕКТИЗМ *ю. деликтезм зби.* калима ва ибораҳои хоси лаҳҷаи ягон маҳал, ки дар забони адабӣ истеъмол мешаванд.

ДИАЛЕКТИКА *ю. деликтеке фалс.* таълимот дар бораи қонунҳои умумии ҳаракат ва тараққиёти табиат, ҷамъият ва тафаккур, назария ва методи маърифати воқеият, **муқоб. метафизика.**

ДИАЛЕКТИКӢ *деликтеки* ба диалектика асос ӯфта, бо татбиқи диалектика сохташуда: **тафаккури диалектикӣ, усули диалектикӣ, фалсафаи диалектикӣ.**

ДИАЛОГ *ю. делаг адш.* гуфтугӯ байни ду ӯ чанд нафар аз иштироккунандагони асари бадеӣ; муқолама, муҳовара.

ДИАФРАГМА *ю. дефрэгме* 1. *биол.* пардаи байни қовоқии қафаси сина ва шикам. 2. пардаи ҳоҷиз.

ДИБОҶАТ *а. дебағт ниг. даббоғӣ* 2.

ДИВИЗИОН *фр. дивизиан ҷ.* воҳиди ҳарбӣ дар қисмҳои тӯпандозӣ, савора ва зиреҳпӯш.

ДИВИЗИЯ *лот. дивизия ҷ.* қисми ҳарбие, ки аз чанд полк ӯ бригада иборат мебошад: **дивизияи тирандозӣ, дивизияи зиреҳпӯш.**

ДИГАР *دیگر* 1. соир, ғайр, дуҷумӣ: даромади дигар, мавзӯи дигар, ҳонаи дигар, **чораи дигар**: хушбахтии дигар хушбахтии нав; **рӯзи дигар** рӯзи дуҷум; рӯзи оянда. 2. бегона, ғайр; **бачаҳои дигар** соири бачаҳо; бачагони боқимонда; **мулки дигар** мулки бегона, кишвари ғайр; **аз меҳнати дигарон** аз ранҷ ё кори одамони бегона. 3. ғайр аз ин, ба ҷуз ин; сониян. 4. бори дуҷум, дуҷумбора, муқаррар; баъд аз ин, минбаъд, боз: **дигар пинҳон карда натавонистан**, **дигар худдорӣ карда натавонистан**, **дигар бас аст фирефта шудан**; **аз дигар** аз нав, аз сари нав, дубора: **хатро аз дигар навишт**; **бори дигар** дафъаи дуҷум, дубора, боз; **канори дигар** // **соҳили дигар** канори тарафи муқобил, соҳили рӯ ба рӯ; **дигар хел** // **дигар гуна** на ба тавре ки мебоист, ба таври дигар, **дигар хел муомила кардан бо касе**, **дигар хел ҷавоб додан**, **сухани касеро дигар хел фаҳмидан ва ғ.**; **аз тарафи дигар** аз дигар ҷиҳат, аз тарафи дуҷум: **чанд соли дигар** боз чанд сол; **чанд қадами дигар** боз чанд қадам (*мас., пеш рафтани*); **дигар будан** фарқ доштан; **дигар кардан** тағйир додан; **ҷои худро дигар кардан** тағйири макон (кардан); **дигар шудан** тағйир ёфтан, дучори тағйирот гардидан (*дар бораи тартибу қоидае, муомилаю рафтори касе ва ғ.*); **ба кори дигар гузаштан** ҷои корро тағйир додан; **ин гапи дигар а)** ин мавзӯи ҷудогона аст, ин масъалаи алоҳида аст; **б)** ин айни муддаост; **номи худро дигар кардан (мондан)** номи худро тағйир додан (*дар мавриди қасам хӯрдан ё ваъдаи қатъӣ додан гуфта мешавад*).

ДИГАРАНДЕШ *دیگراندیش* нав. он ки аз ҷиҳати мафкура аз дигарон фарқ мекунад.

ДИГАРАНДЕШӢ *دیگراندیشی* дигарандеш будан, ақидаи дигар доштан.

ДИГАРБОР *دیگربار* ниг. дигарбора.

ДИГАРБОРА *دیگرباره* дубора, бори дигар; мучаддадан, боз: **дигарбора телефон кардан**, **дигарбора аз даст додан**.

ДИГАРГУН *دیگرون* таври дигар, ба ранги дигар, тағйирёфта; **дигаргун кардан** а) тағйир додан; б) аз нав сохтан; ислоҳ даровардан (*мас., табиятро дигаргун кардан*); **дигаргун шудан (гаштан, гардидан)** тағйир ёфтан, рӯ ба тағйирот овардан, дучори таҳаввул гардидан (*оид ба аҳвол, авзоъ, хулқу атвор*,

ваҷоҳат, ранги рӯй, симои шахру деҳот ва ғ.).

ДИГАРГУНА *دیگرونه* 1. ба таври дигар, ба тариқи ҷудогона. 2. тағйир; тағйирёфта; **дигаргуна кардан** тағйир додан; **дигаргуна шудан** аз ҳоле ба ҳоле гардидан, тағйир ёфтан.

ДИГАРГУНӢ *دیگرونی* дигаргун шудан, тағйирот, таҳаввулот: **дигаргунӣ дар ҳайати ҳукумат**, **дигаргунӣ калон дар ҳаёти мактабҳои ҷумҳурӣ**.

ДИГАРГУНСОЗӢ *دیگرونگونسازی* тағйирдиҳӣ; бозсозӣ.

ДИГАРГУНШАВАНДА *دیگرونشونده* сифати феълии замони ҳозира аз дигаргун шудан; тағйирёбандагӣ.

ДИГАРГУНШАВАНДАГӢ *دیگرونشوندگی* шакли дигари сифати феълии замони ҳозира аз дигаргун шудан; дигаргуншаванда будан, тағйирёбандагӣ.

ДИГАРӢ *دیگری* ҳар шахс ё ҳар мавзӯи дигар ғайр аз масъала ё шахси ишорашуда; шахс ё ҷизи навбатӣ, баъдӣ.

ДИГАРСАРО(Ӣ) *دیگرسرا(ی)* кит. ҷаҳони дигар, дунёи охират.

ДИГАРСОН *دیگرسان* ба гунаи дигар, ба шакли дигар, дигаргун.

ДИГАРХЕЛ *دیگرخیل* ниг. дигархела.

ДИГАРХЕЛА *دیگرخیله* навъи дигар, аз ҷинси дигар; дигаргун.

дид 1. асоси замони гузаштаи дидан. 2. шакли кӯтоҳи масдари дидан.

ДИД 1. назар, нигоҳ; **диду боздид** ниг. боздид. 2. тахмин дидан; нуқтаи назар, дидгоҳ; **аз рӯи диди... ба диди...** ба тахмини..., ба назари..

ДИДА I *دیده* сифати феълии замони гузаштаи дидан: аз дидаю шунида нақл кардан; **дидаву дониста** а) хуб фаҳмида истода; б) қасдан, амдан; **аз чизе дида гуфт**. назар ба чизе; **дида баромадан** аз назар гузаронидан, муоина кардан; **дида мондан** а) дида гирифтани; як назар дидан; б) ногаҳон ба ҷашми касе афтодан, нохост ба назар намудор шудан; **дида натавонистан** а) ба ҷашм нанамудан; ба назар намудор нашудан, хеле дур ё чуқур будан; б) ҳисси нафрат доштан ба касе, ҷашми

ДИД

дидан надоштан касеро, бад дидани касеро; в) бо назари нотавонбинӣ ва ҳасад муносибат кардан бо касе.

ДИДА **II** **دیده** чашм: **дидаи** **бино**, **дидаи** **гирён**; **ақл** **агар** **кӯр** **бошад**, **аз** **дидаи** **бино** **чӣ** **гила!** (*зарб.*); **дидаи** **бедор** чашми бино; чашми хушёру тезбин; **дидаи** **рӯз** сапедадам; равшани рӯз; **дидаи** **хунбор** чашми ашкбор, чашми гирён; **борони** **дида** *киноя аз ашк* бисёр; **нури** **дида** а) равшани чашм; б) *мач.* фарзанди азиз; **оби** **дида** *киноя аз ашк*, сиришк; **оби** **дида** **кардан** гиристан, гирия кардан, ашк рехтан; **бо** (**ба**) **дидаи...** бо назари...; аз рӯи..., аз нуқтаи назари...; **бо** **дидаи** **ибрат** **бин!** ба дидаи инсоф бин!; **аз** **дида** **рафта** аз назар дур шуда; аз назар рафта; **дида** **дӯхтан** а) нигоҳ кардан, назар кардан; б) *мач.* чашм пӯшидан, нигоҳ накардан, қатъи назар намудан; **дида** **кушодан** (**во** **кардан**) нигоҳ кардан, назар андохтан; **дида** **сафед** **шудан** бенур шудани чашм (*дар интизорӣ*); **дида** **ба** **дидор** **расидан** муяссар шудани мулоқоти якдигар; **дида** **дар** **роҳи** **касе** **доштан** касеро интизорӣ кашидан; **қабул** **ба** **дида** **ниҳодан** бо тамоми рағбат қабул кардан; **дар** **дида** **чо** **доштан** хеле азизу боқадр будан; **нури** **дида**, **тоҷи** **сар!** дар мавриди азизу гиристон доштани мақдами касе гуфта мешавад; **ҳар** **қадам** **монед**, **болои** **дида!** дар мавриди пазироии меҳмони азизу мӯхтарам баробари таъбири “хуш омадед, марҳамат” гуфта мешавад; **кӯр** **чӣ** **меҳоҳад?** – **ду** **дидаи** **бино** (*зарб.*) ҳар кас муддао ва матлаби худро меҳоҳад.

ДИДААФРӢЗ **دیدهافروز** *кит.* равшанибахш, нурфизо.

ДИДАБОЗ **دیده باز** *кит.* 1. чашмкушода. 2. назарбоз, бонозу карашма.

ДИДАБӢСӢ **دیدهبوسی** аз рӯи дӯстдориву меҳрубонӣ бўса ба дидаҳо задан.

ДИДАВАР **دیده‌ور** *кит.* 1. бинанда, соҳиби чашми бино, басир. 2. *мач.* тезбин, нозукбин; хирадманд, доно.

ДИДАВАРӢ **دیده‌وری** *кит.* дидавар будан; соҳибназарӣ; хирадмандӣ.

ДИДАГИРӢН **دیده‌گیران** ба чашми гирён, ба чашми ашкбор.

ДИДАГӢ **دیدگی** *шакли* *дигари* *сифати* *феълӣ*

замони гузашта аз дидан.

ДИДАГОҲ **دیده‌گاه** *кит.* дидгоҳ.

ДИДАДАРО **دیده‌دارا** хушмуомила, часпон; чехракушода, кушодарӯй: **дидадаро** **шав**, **ба** **дида** **чо** **шав** (*зарб.*).

ДИДАДАРОӢ **دیده‌دارائی** хушмуомилагӣ, часпонӣ (*дар муомила*); чехракушодӣ, кушодарӯй.

ДИДАДОР **دیده‌دار** 1. *ниг.* **дидавар**. 2. *кит.* чосус.

ДИДАДӢЗ **دیده‌دوز** бо диққат нигаранда, пайваста нигаранда.

ДИДАКАШ **دیده‌کش** *кит.* тиракунанда, хиракунанда.

ДИДАКТИКА *ю.* **دید** **китик** соҳаи илми омӯзгорӣ, ки дар бораи назарияи таълиму тарбия, шаклу усулҳои онҳо, ҷудонапазирии чарағни таълим аз тарбия *ва* *г.* баҳс мекунад.

ДИДАКТИКӢ **دید** **китикӣ** пандомез, насихатомез; омӯзишӣ, ахлоқӣ; **асарҳои** **дидактикӣ** асарҳое, ки мавзӯи асосии онҳоро панду насихат ташкил медиҳад.

ДИДАН **دیدن** 1. қобилияти биноӣ доштан, нигоҳ кардан, нигаристан. 2. дучор омадан бо касе ё чизе, вохӯрдан. 3. зиёрат, аёдат, хабаргирӣ аз аҳволи касе; мулоқот, дидорбинӣ: **барои** **дидани** **касе** **рафта**н. 4. дарёфттан, дарк кардан, фаҳмидан, доништан. 5. ҳисоб кардан, шумурдан: **муносиб** **дидан**, **раво** **дидан**, **чоиз** (**на**) **дидан**. 6. *мач.* аз сар гузаронидан; **азоб** **дидан** азобро аз сар гузаронидан, азият кашидан. 7. *ҳамчун* *феълӣ* *ёридоханда* *дар таркибҳои* *феълӣ* *омада*, *маънои* *мушоҳида* кардан, санчидан, озмудан, аз назар гузаронидан, иҷро шудани амалеро *мефаҳмонад*: **варақ** **зада** **дидан**, **кофта** **дидан**, **чашида** **дидан**. 8. *бо* *чанд* *калима* *ҳамроҳ* *омада*, *таркиби* *феълӣ* *монда* *месозад*: **зарар** **дидан**, **чазо** **дидан**, **чабр** **дидан**; **ба** **дидан** ба назар..., ба намуд...; **ба** (**бо**) **як** **дидан** а) бо як бор нигоҳ кардан, ба як назар; б) дар як лаҳза, зуд; **то** **дидан** то боздид; **бад** **дидан** // **ганда** **дидан** ҳисси нафрат доштан нисбат ба касе; **маслиҳат** **дидан** раво дидан, чоиз доништан, салоҳ дидан; машварат додан дар бораи коре ба касе; **нағз** **дидан** дӯст доштан, меҳр доштан нисбат ба касе ё чизе; **рӯз** **дидан** // **умр** **дидан** умр ба сар бурдан, зистан; **тайёрӣ** **дидан** тайёр шудан, омода шудан; **чора** **дидан**

чорачӯй кардан, чора чустан; **бо (ба) хам дидан** ҳамроҳ хӯрдан, якҷоя бо касе истеъмоли кардан; шарикӣ тақсим кардан; **рӯи чизеро ӯ касеро дидан** расидан ба чизе, соҳиб шудан ба чизе; муассар шудани чизе ба касе (*мас., рӯи фарзандро дидани касе*); **ту дидӣ, ман надидам** дидаву дониста чизеро ӯ кореро пинҳон кардан; **фикри худро дидан** ғами худро хӯрдан; дар пайи кори худ шудан; **чашии дидан** надоштан нафрат доштан; **дидӣ, ки нашуд, монаш, ки равад** (*зарб.*) кӯшиш кардӣ, ки натиҷа набахшид, ба ҳолаш бигзор (*дар мавриди насиҳатро қабул накардани касе ӯ ҳосил нашудан аз коре гуфта мешавад*).

ДИДАНАШУДА دیدنه *беназир, хориқулода: мислаш диданашуда.*

ДИДАНБОБ دیدن باب ба дидан арзанда, кирои дидан, боби дидан.

ДИДАНИ دیدنی 1. *сифати феълии замони оянда аз дидан.* 2. *шоистаи дидан, дархури дидан, тамошобоб, лоиқи дидан.* 3. *мач. пешомад; тақдир; рӯзи саҳт.*

ДИДАТАР دیدهتر *кит. гирён; гирякунанда.*

ДИДАХОНА دیده خانه *кит. чашмхона.*

ДИДАШАВАНДА دیدهشونده *сифати феълии замони ҳозира аз дида шудан; ба назар намоён, ба чашм менамудагӣ: масофаи дидашаванда.*

ДИДБОН دیدبان 1. *посбоне, ки дар бурчи қалъаву сарҳадҳо, болои киштиҳо ва дар ҷойҳои баланд истода, атрофро наззора мекунад (барои хабар додан аз ҳаракати душман ӯ хатари ҳуҷуми он).* 2. *кит. ҷосус; пӯянда, таъқибкунанда; он ки рафтори касеро таҳти назорати доимӣ мегирад.*

ДИДБОНГОҲ دیدبان گاه *чоё, ки аз он дидбонӣ мекунад, бурчи дидбонӣ.*

ДИДБОНӢ دیدبانی 1. *амали дидбон; ниғаҳбонӣ, посбонӣ, қаровулӣ, назорат.* 2. *ҳ. яке аз восиҷаҳои ҷамъоварии маълумот дар бораи душман, мавқеъ, амалиёти ҷарбӣ ва хусусияти мавзеъ.*

ДИДГОҲ دیدگاه 1. *масоҳате, ки бо чашм ҳамаи онро дидан мумкин аст, чашмандоз.* 2. *ҳ. ҷои махсуси таҷҳизонидашуда, ки аз он ҷо амалиёти душман, инчунин ҳаракат ва дигар амалҳои ҷарбиро назорат мекунад.* 3. *кит.*

нуктаи назар, ақида, фикр.

ДИДОР دیدار 1. *дидан; дидани рӯи касе; мулоқот, вохӯрӣ: аз дидори касе сер нашудан, ба дидори касе мушток будан; элак баҳона, дидор ғанимат (зарб.).* 2. *рӯй, чехра; дидор намудан рӯй нишон додан; ба дидори ҳамдигар расидан баъд аз ҷудой ҳамдигарро дидан.*

ДИДОРБИНӢ دیداربینی *мулоқот, вохӯрӣ.*

ДИДОРӢ دیداری 1. *марбут ба дидор; қобили дидор, диданӣ.* 2. *мач. хушсимо.*

ДИЁНАТ دیانت 1. *кит. диндорӣ.* 2. *мач. бовичдонӣ, росткорӣ, ҳалолкорӣ.*

ДИЁР دیار 1. *кит., ҷ. дор (хонаҳо).* 2. *кишвар, мамлакат, сарзамин: диёри бегона, диёри дурдаст, диёри озод, диёри пурсафо.* 3. *мач. ватан, меҳан; аз ёру диёр ҷудо кардан аз хешу ақрабо ва ватан ҷудо кардан.*

ДИЖ دژ *кҳн. қалъа, ҳисор.*

ДИЖАМ دژم *кит. 1. андӯхгин, ғамгин. 2. хашмгин, ғазабнок. 3. мач. парешон, ошуфта.*

ДИЖАМРӢ دژمروی *кит. тирарӯй, чехрагирифта, туршрӯй.*

ДИЖАН دژن *кҳн. тундмаза.*

ДИЖБОН دژبان *кҳн. ниғаҳбони қалъа, кутвол.*

ДИЖДОР دژدار *кҳн. сардори қалъа, ҳокими қалъа.*

ДИЖОГОҲ دژگاه *кит. хашмнок, бадқаҳр; бадандеш.*

ДИЖОЛУД دژآلود *ниг. дижогоҳ.*

ДИЖОҲАНГ دژآهنگ *кит. бадандеш, бадқасд; тунду тез.*

ДИЖХИМ دژخیم *кит. 1. бадхӯ, зишттабиат, бадҳислат. 2. ҷаллод. 3. мач. душман, хасм.*

ДИЗЕЛ олм. дизел *номи ихтироъкори олмонӣ, ки муҳаррики дизелиро ихтироъ кардааст; муҳаррики дарунсӯз, ки бо сӯзишвории дизелӣ кор мекунад.*

ДИЗЕЛӢ дизیلی *мансуб ба дизел; сӯзишвории дизелӣ навъи сӯзишвории моеъ, ки дар натиҷаи полоиши нафт ҳосил шуда, муҳаррикҳои дизелӣ бо он кор мекунад.*

ДИЗЕНТЕРИЯ ю. ديزينتيريه *тиб.* бемории ша-
диди гузарандае, ки исҳоли хунин ва дарди
сахти шикам аз аломатҳои он аст.

ДИККАК دكك *диккак нишастан гуфт.* сари ду
по нишастан.

ДИКТА лот. ديكته 1. бурро ва ягон-ягон
хондани матн барои нависондан ба дигарон
(мас., ба талабагони мактаб), имло. 2. *мач.*
амр, дастур, талқини иродаи худ ба касе;
дикта кардан а) оҳиста ва равшану бурро
хондани матн барои навиштани касе; б)
талқини майлу иродаи худ ба касе, касеро ба
коре водор кардан; ба касе роҳ нишон додан
(зӯран).

ДИКТАНТ лот. ديكتانت намуди кори хаттӣ, ки
аз рӯи диктаи муаллим навишта мешавад (*бо
мақсади санҷиши ва мустаҳкам кардани дони-
ши талабаҳо дар имло ва китобат*).

ДИКТАТОР лот. ديكتاتور ҳокиме, ки дар идора
кардани давлат ҳокимияти номаҳдуд дошта,
афқору ақоиди худро ба дигарон бо зӯр
тахмил мекунад, мустабид.

ДИКТАТУРА лот. ديكتتوره ҳокимияти дикта-
тор; сохтор ва тарзи татбиқи ҳокимияти
номаҳдуд; низоми истибдодӣ.

ДИКТОФОН лот. ديكتافان дастгоҳ барои сабт
ва шунавондани овоз.

ДИЛ دل 1. узви марказии низоми гардиши хуни
одам ва ҳайвон, ки ҳаракати хунро идора
мекунад, қалб; **дили бемор** дили касал, дили
дардманд. 2. *мач.* марказ, васат, миён, дарун:
дили мамлакат, **дили кӯҳ**; **дили санг** мағзи
санг, миёни санг; **дили шаб** ними шаб, нисфи
шаб; бевақтии шаб. 3. *мач.* замир; хотир бо-
тин; **барои (бахри) хушнудии дили..** барои
хурсандии хотири..., барои шод кардани
табъи... 4. *мач.* майл, хоҳиш ҳавас; азму иро-
да, ният; **дили касеро фаҳмидан** майлу
хоҳиши касеро доништан; аз нияти касе огоҳ
шудан. 5. *кит., мач.* чуръат; далерӣ, часорат;
дил доштан часорат доштан; **дили афғор** ди-
ли озурда; рӯҳафтодагӣ; **дили беғам** осудахо-
тир, хотирчамъ; **дили кафтар** яке аз навъҳои
беҳтарини ангур; **дили пурдари** дили
пурҳасрат, қалби ғамгин; **дили сангин** дили
бераҳму шафқат, дили саҳт; сангиндилӣ,
бераҳмӣ; **дили сиёҳ** дили одами бадкор, бад-
ният; **дили танг** дили бесабру қарор,
бетоқатӣ; **дили хунин** дили ғамгин, қалби

пурдари алам; **дили шикаста** дили озурда,
қалби ранҷида; **рози дил** сирри ниҳонӣ; таги
дил; **таги дил // таҳи дил** замир, ботин; асли
мақсад; **дилу бедилон** бе шавқу рағбат, бе
майлу ҳавас, бо дили нохоҳам: **дилу бедилон
кореро кардан**, **дилу бедилон розӣ шудан**, **ди-
лу бедилон гап задан**; **дилу гурда** далерӣ,
часорат, чуръат; **дилу димоғ** ҳавою ҳавас,
майлу рағбат, ҳавсала; **дилаш қалб** ботинаш
вайрон, қачдил; **дар (ба) дил** дар ботин, ҳаё-
лан; даруннокӣ: **дар дил гуфтан**, **дар дил**
дашном додан, **дар дил хандидан**, **дар дил**
хурсанд шудан, **дар дил хондан**; **аз дилу чон**
бо камоли майлу рағбат, бо шавқу ҳаваси
том; бо тамоми ҳастӣ; аз рӯи сидқу вафо: **аз
дилу чон кӯшидан**, **аз дилу чон табрик кар-
дан**, **аз дилу чон дӯст доштан**; **аз рӯи дил**
бесадоқат; бесидқона, мунофиқона; **аз таҳи
(тахти) дил** самимона, сидқан, аз рӯи сидқ; **ба
дили наҳор** ношто накарда, субҳона нахӯрда;
бо дили кашол дил нақанда (*аз чизе*), бо
дилкашолӣ; **бо дили нохоҳам** бе майлу
рағбат: **бо дили нохоҳам баромада рафт**; **бо
дили пур** бо боварии том; дилпурона; **бо дили
сиёҳ (сип-сиёҳ)** ғамгинона, хафа, бо дили
пурдари алам; **бо (аз) дили соф** софдилона,
беғаразона; **бо дили хуш** хушу хурсандона;
дил андохтан пазмон шудан; кас ё чизи
дӯстдоштаро ба ёд оварда, ғусса хӯрдан аз
набуданаш, интизор ва чашм ба роҳ будан;
дил бардоштан (хӯрокеро) майли хӯрдани чи-
зеро доштан, дил хостан; **дил бардоштан аз
коре** тарки коре кардан, даст кашидан аз ко-
ре; **дили касеро бардоштан** а) ба касе тасаллӣ
додан, касеро дилдорӣ кардан; б) рӯҳбаланд
кардан касеро; чуръат бахшидан ба касе; **дил
бастан** а) меҳр бастан ба касе; ишқ мондан ба
чизе ё коре; б) хоҳише пайдо карда, розӣ шу-
дан ба коре, майл пайдо кардан ба коре; **дил
бохтан** а) дӯст доштан, ошиқ шудан, дил до-
дан; б) саҳт тарсидан, ҳаросидан; **дили касеро
бурдан** дили касеро тасхир кардан, дили ка-
серо рабудан; **дил додан** меҳр бастан ба касе,
касеро дӯст доштан, ошиқ шудан; **дил кандан
аз касе ё чизе** тарк кардан касе ё чизеро, даст
кашидан, сарфи назар кардан аз чизе; **дил
кардан** майл кардан, саҳт хостан; **агар дил
кунӣ, олама гул кунӣ (зарб.)**; **дил кашидан** а)
майл доштан, хостан; б) майли хӯрдан кар-
дан, иштиҳо омадан; в) мувофиқи табъ воқеъ
шудани чизе ё касе; **дил мондан аз касе ё чизе**

дилхунук шудан аз касе ё чизе, дилмонда шудан; **дил мондан** ба касе ё чизе майлу рағбат зоҳир кардан, меҳр бастан ба касе ё чизе; **дил рафтан** ба чизе майл пайдо кардан, саҳт хоҳони чизе шудан; **дил сӯхтан** ба касе ё чизе тарахҳум кардан, шафқат кардан ба касе; **дил тапидан** дар изтироб будан; ҳаросон будан; **дил хостан** майлу хоҳиш доштан; матлуб будан, хуш омадан; **дил беҳузур шудан** а) ба ҳолати қай кардан расидан; б) нафрат пайдо шудан ба чизи ногуворе; **дил буғз кардан** зик шудан, малул шудан, дилтанг шудан; **дил гувоҳӣ додан** ҳис кардан; ҳисси қабл аз вукӯъ доштан нисбат ба чизе; **дил гум задан** а) тез-тез ва саҳт задани дил, бозӣ кардани дил; б) ниҳоят моил шудан ба чизе, зиёд иштиёқманду хоҳони чизе шудан; **дил кашол будан** моил будан, майлу ҳавас доштан ба чизе, касе, чое; **дил нарма шудан** а) аз ҳашм фурумадан; б) бедор шудани ҳисси раҳм дар касе; **дил пур шудан** ба касе бовар кардан, эътимод пайдо кардан ба касе; **дили касе пур шудан** аз ниҳояти ғамгинӣ ба дараҷаи гиря расидан; ба риққат омадан аз ҳоли бади худ ё каси дигар; **дил танг шудан** зик шудан, малул гаштан, дилгир шудан; бетоқат шудан; озурда шудан; **дил таҳ кашидан** ба воҳима афтодан, воҳима зер кардан; саҳт тарсидан; **дил таҳ кашидан** чизеро саҳт хостан; дар орзуо ҳаваси чизе пазмон шудан; **дил торс кафидан** беҳад зик шудан, саҳт озурда шудан, ниҳоят асабонӣ шудан, бисёр ба танг омадан; **дил ҳолӣ кардан** а) дарду алами худро ба касе гуфтан, ҳасрат кардан; рози дил гуфтан; б) аз ғаму ғусса фориғ шудан, ҳафагии худро баровардан; **дили касе ба чизе ё коре шудан** а) розӣ шудан, майлу хоҳиш доштан ба коре, чизе; б) ҳайфи касе наомадан; **дили касеро ба даст овардан** дили касеро ба даст гирифтан, дили касеро ёфтан, касеро шефтаю мафтунӣ худ кардан; бо коре касеро ба худ моил кардан (*мас., ба воситаи гапи нағз, муомилаи хуб ва ғ.*); **дили касеро гургӯҳо пора (тала) кардан** ба изтироб афтодан, беқарор шудан, ҳавотир шудан, бетоқат гардидани касе; **дили касеро ёфтан** мавриди писанди касе шудан, ба касе хуш омадан; мавриди таваҷҷӯҳи касе қарор гирифтан, касеро ба худ моил кардан; **дили касеро об (обу адо) кардан** азобу азият додан (*рӯҳан*); ғамгин кардан; касеро саҳт мутаассир кардан; **дили**

касеро рабудан, дил аз касе рабудан ниг. дил бурдан; дили касеро харошидан касеро ба ҳаяҷон овардан, мутаассир кардан; бесаранҷом кардан; **дили касеро шикастан** а) ранҷонидан, озурда кардан касеро; б) маъюсу ноумед кардан, рӯҳафтода кардан касеро; **дили худро хӯрдан** саҳт ғусса хӯрдан, саҳт дилтанг шудан; **дил ба касе пур будан** ба касе боварӣ доштан, аз касе эмин будан; хотирҷамъ будан; **дил ба марг ниҳодан** ба марг тан додан, ба мурдан розӣ шудан; **аз дил баровардан** а) аз худ фикр карда баровардан, аз ҳаёли худ бофта баровардан; б) фаромӯш кунондан, аз хотири касе дур кардани ягон ногуворӣ, шубҳа ва ғ.; **аз дил гузаронидан** фикр кардан, ҳаёл кардан; ба хотир овардан; **ба дил гарон гирифтан** саҳт ранҷидан, ниҳоят ҳафа шудан; **ба дил гирифтан** ба чизе аҳамият дода ҳафа шудан, ранҷидан; мутаассир шудан; **ба дил задан** безор шудан, дилгир шудан аз чизе; ҳисси нафрат пайдо шудан нисбат ба чизе ё касе; **ба дили касе оташ (алав) афтодан** бесаранҷом шудан, беқарор гаштан; ошуфта шудан; **ба дили сӯхтан** касе намақоб задан ғаму дарди касеро афзун гардондан, азобу машаққати касеро зиёд кардан бо амале; **ба дил роҳ додан** дар бораи чизе фикр кардан; чизеро аз дил гузарондан (*мас., ваҳму ҳарос ё ҳавфу хатарро ба дил роҳ (на) додан*); **ба дил саҳт расидан** саҳт ранҷидан, озурда шудан, ба дил гарон гирифтан; **ба дили касе рафта...** ба хотири касе, барои хушнуд кардани касе; **дил – дили Зайнаб (мақ.), муқ. ихтиёр дар дасти бахтёр (зарб.)** ҳар кас соҳибихтиёр аст, ихтиёри ҳар кас дар дасти ҳудаш аст; **дили мондаю чони баромада баробар (зарб.)** одам ки аз касе ранҷад ё дилхунук шавад, дубора ўро хурсанд кардан ё дилгарм намудан ниҳоят кори мушқил аст; **дили ноҳоҳам – узри бисёр (зарб.)** агар хоҳиш набошад, баҳона ёфт мешавад.

ДИЛАК دلك *шакли тасғири дил; ҳонакам коза бошад, дилакам тоза бошад (зарб.).*

ДИЛАНГЕЗ دلانگيز *дилкаш, матлуб, марғуб; ба ҳаяҷон оварандаи дил, ҳаяҷонбахш.*

ДИЛАФГОР دلافگار *дилозурда, дилреш, ғамзада, ғамгин, маҳзун.*

ДИЛАФГОРӢ دلافگارى *дилреш будан, хаста-*

ДИЛ

дилӣ, ғамзадагӣ, маҳзунӣ, дилозурдагӣ.

ДИЛАФРӢЗ دلافروز 1. фарахбахш, фараҳафзо, дилкушо: баҳори дилафрӯз, боғи дилафрӯз, чашни дилафрӯз; умедвории дилафрӯз умедвории фарахбахш. 2. дилрабо, мафтункунанда: **нигори дилафрӯз, табассуми дилафрӯз, хусни дилафрӯз**. 3. *мач.* маҳбуба, маъшуқа. 4. *бот.* яке аз чинсҳои хуби нок.

ДИЛАФСУРДА دلافسرده мурдадил, берӯх, беҳиссу ҳаракат.

ДИЛАФТОДА دلافتاده маҳзун, андӯхгин; маъюс; рӯҳафтода.

ДИЛБАЗАН دلبران *гуфт.* дилгиркунанда; безоркунанда; **дилбазан шудан** безор шудан; зикшудан.

ДИЛБАНД دلбند 1. он ки ё он чи касро ба худ мафтун мекунад, дилрабо, дилкаш, ҷозиб. 2. *мач.* маҳбуб, ҳабиб, дӯстдор; азиз, меҳрубон. 3. *мач.* фарзанд, чигаргӯша.

ДИЛБАР دلبر 1. он ки ё он чи бо хусну латофати худ дил мебарад, дилрабо, зебо; нозанин. 2. *мач.* маҳбуба, ёр.

ДИЛБАРАК دلبرک *шакли навозишии* дилбар.

ДИЛБАРДОР دلبردار 1. тасаллодиҳанда, тасаллибахш; рӯҳбаландкунанда. 2. *мач.* ғамгусор, ғамбарор.

ДИЛБАРДОРӢ دلبرداری *исми амал аз* **дил бардоштан**; тасалло додан; рӯҳбаланд кардан; дилнавоӣ; **дилбардорӣ кардан (намудан)** тасалли додан; рӯҳбаланд кардан.

ДИЛБАРӢ دلبری 1. дилрабой, дилфиребӣ, мафтунсозӣ. 2. зебой, хушрӯй, раъноӣ.

ДИЛБАРОНА دلبرانه аз рӯи дилбарӣ.

ДИЛБАСТА دلbeste *сифати феълии замони гузафта аз* **дил бастан**; ошиқ, дӯстдор, меҳрбаства; **дилбастагон** хешу табор, ақрабо.

ДИЛБАСТАГӢ دلbestگی *шакли дигари сифати феълии замони гузафта аз* **дил бастан**; меҳру муҳаббат, дӯстдорӣ; **дилбастагӣ доштан** алоқаи маънавий саҳт доштан ба касе; дилкашолӣ доштан.

ДИЛБЕҲУЗУРӢ دلبي حضوری ҳолати беҳузуршудани дил.

ДИЛБЕҲУЗУРКУНАНДА دلبي حضورکننده дили

касро беҳузуркунанда, дилбечокунанда, қайовар.

ДИЛБЕЧОКУНАНДА دلبي جاکننده *ниг.* дилбеҳузуркунанда; бӯи дилбечокунанда бӯи нофорами беҳузуркунандаи дил.

ДИЛБОЗ دل باز 1. *кит.* дилбохта. 2. *мач.* дилкушо, васеъ, босафо.

ДИЛБОЗӢ دل بازى *кит.* ошиқӣ, ишқ варзидан.

ДИЛБОХТА دلباخته *сифати феълии замони гузафта аз* **дил бохтан**; ошиқ, шефта, шайдо; **чавони дилбохта**.

ДИЛБОХТАГӢ دلباختگی *шакли дигари сифати феълии замони гузафта аз* **дил бохтан**; саҳт гирифтӣ будан ба ишқи касе ё чизе, ошиқӣ.

ДИЛБУРДА دلبرده дил дар қайду банди худ гирифта; ёр, маъшуқа.

ДИЛБУРДАГӢ دلبردگی дилрафтагӣ, дилдодагӣ, ишқу муҳаббат.

ДИЛВАСЕӢ دلوسيع *бепарво, фориғбол, беғам; муқоб.* **дилтанг**.

ДИЛГАРМ دلگرم дилбаства, моил, иштиёқманд; *муқоб.* **дилсард**.

ДИЛГАРМӢ دلگرمی дилбаствагӣ, майл, рағбат; хусни таваҷҷӯх.

ДИЛГАРОН دلگران ранчидахотир, озурда, малул.

ДИЛГИР دلگیر 1. ранчида, озурдахотир. 2. зик, дилтанг; ғамгин, маҳзун; **дилгир кардан (намудан)** озурдахотир кардан, малул кардан; ғамгин кардан; **дилгир шудан** а) зик (дилтанг) шудан; б) рӯй гардонидан аз коре ба сабаби маъқул набудани он, безор шудан.

ДИЛГИРӢ دلگیری 1. дилтангӣ, зикӣ, карохат, нафрат. 2. озурдагӣ, ранчиш.

ДИЛГИРКУНАНДА دلگیرکننده *сифати феълии замони ҳозира аз* **дилгир кардан**; кор ё чизи ба дил зананда, нофорам, ногувор; зиккунанда, хафақунанда; **манзараи дилгиркунанда, бозии дилгиркунанда**.

ДИЛГИРОНА دلگیرانه дилгиркунанда: **гапи дилгирона, кори дилгирона, дилгирона будан**.

ДИЛГУДОЗ دل گداز дилхарош, ғуссаовар, ҷонсӯз, рикқатовар.

ДИЛГУДОХТА دل گداخته *ниг.* дилгудоз.

ДИЛГУРУСНА دل گرسنه *гуфт.* шикамгурусна.

ДИЛДОДА دلدادе ошиқ, дилбаста, шефтаву шайдо: **чавони дилдода**.

ДИЛДОДАГӢ دلدادگی дилбастагӢ, шайдой, ошиқӣ.

ДИЛДОР دلدار 1. маъшуқа, маҳбуба; ёр. 2. далер, бочурат, диловар.

ДИЛДОРӢ دلدارى 1. тасалло, дилбардорӣ. 2. гамхорӣ; навозиш; **дилдорӣ кардан** гамхорӣ кардан; меҳрубонӣ намудан.

ДИЛДУЗД دل دزد дилрабо, дилфиреб.

ДИЛДӢЗ دلدوز *кит.* 1. то ба мағзи дил фуру раванда. 2. *мач.* нуфузқунанда, таъсирнок; дилхарош.

ДИЛЕР *англ.* дилер ширкат ё шахсе, ки вазифаи миёнарави байни харидору фурушандаро иҷро мекунад; *муқ.* даллол.

ДИЛЕРӢ ديليرى мансуб ба дилер: ширкати дилерӣ.

ДИЛӢБ دلياب моилқунанда, шахсе, ки бо ҳар васила (дили) одамонро ба худ моил мекунад.

ДИЛӢБӢ دليابي дил ёфтан, ба худ моил кардан, хурсанд кардан.

ДИЛЗАИФ دل ضعيف он ки дилаш беқувват аст, заифдил.

ДИЛЗАӢ دلزنى 1. задани дил, тапиши дил. 2. *мач.* шикаят аз касе.

ДИЛЗИНДА دل زنده *кит., ниг.* зиндадил; бедордил, чолок, фаъол.

ДИЛКАНДА دل كنده ҷудошуда, тарки касе ё чизе карда.

ДИЛКАФ دل كف :дилкаф кардан касеро саҳт тарсонда ба дараҷаи марғ расонидан; **дилкаф шудан** а) аз таъсири хабари нохуши ногаҳонӣ, воҳима, ғами зиёд *ва г.* якбора аз кор бозмондани дил; заҳракаф (гурдакаф) шудан; б) *мач.* саҳт тарсидан.

ДИЛКАШ دلکش марғуб, дилрабо, дилпазир, хушоянд, дилписанд, дилнишин; ҷаззоб: **чеҳраи дилкаш**, духтари дилкаш, боғи дилкаш, бӯи хуши дилкаш.

ДИЛКАШОЛ دل كشال моил, толиб, иштиёқманд.

ДИЛКАШОЛӢ دل كشالي дилбастагӢ ба чизе; майлу хоҳиши зиёд ба чизе.

ДИЛКУШО دلکشا фараҳбахш, фараҳангез, рӯҳафзо, ҳаловатбахш: **баҳори дилкушо**, **боғи дилкушо**.

ДИЛКУШОД دل كشاد он ки дар дил ғараз, кинаю кудурат надорад, софдил; хуштабиат, кушодадил.

ДИЛКУШОӢ دلکشائي фараҳбахшӣ; дилхушӣ, хушнудӣ; **дилкушой кардан** дилхушӣ кардан, хушнудӣ кардан.

ДИЛКӢР دل کور *кит.* 1. маҳрум аз ҳиссиёти қалбӣ, беҳис. 2. *мач.* ғофил, бебасират, қачфаҳм.

ДИЛМОНДА دل مانده *сифати феълии замони гузашта аз дил мондан*; дилхунукшуда, майлу рағбатро нисбат ба чизе ё касе гумкарда: **дилмонда кардан**, **дилмонда шудан**.

ДИЛМОНДАГӢ دل ماندگی *шакли дигари сифати феълии замони гузашта аз дил мондан*; дилхунукӣ, дилмонда будан.

ДИЛМУРДА دل مرده афсурдадил, ба зиндагӣ бешавқу завқ будан; *муқоб.* зиндадил; **дилмурда шудан** дилхунук шудан аз зиндагӣ.

ДИЛМУРДАГӢ دل مردگی шавқу завқ надоштан ба ҳаёт, бепарво будан ба лаззати зиндагӣ, афсурдагӣ.

ДИЛНАВОЗ دلنواز 1. навозишкор; дилором; меҳрубон, мушфиқ; **ёри дилнавоз** ёри меҳрубон, ёри дилписанд. 2. фараҳбахш, дилкушо, дилхушқунанда; ҳаловатбахш: **насиими дилнавоз**, **оҳанги дилнавози мусиқӣ**, **овози дилнавози мурғон**, **табассуми ширини дилнавоз**. 3. *мач.* маҳбуба, маъшуқа.

ДИЛНАВОЗӢ دلنوازی навозишкорӣ; меҳрубонӣ, лутфу марҳамат.

ДИЛНАРМ دلنرم он ки дили нарм дорад, нармдил; меҳрубон, раҳмгин.

ДИЛНАРМӢ دلنرمی меҳрубонӣ, раҳмдилӣ, нармдилӣ.

ДИЛНИГАРОН دل نگران *кит.* мунтазир; умедвор; дилкашол.

ДИЛНИГАРОНӢ دل نگرانی *кит.* умедворӣ, ин-

ДИЛ

тизор, чашмдорӣ ба роҳи касе.

ДИЛНИШИН دلنشين дилкаш, марғуб, дилчасп, дилписанд, мақбул: **навои дилнишин**.

ДИЛНИШОН دلنشان *ниг.* дилнишин.

ДИЛНОЗУК دل نازك он ки дилаш аз камтарин сухан ё рафтори бечо меранҷад, ҳассос, зудранҷ, нозукдил.

ДИЛНОЗУКӢ دل نازكي дилнозук будан, зудранҷу ҳассос будан.

ДИЛНОКАШ دل ناکش кареҳманзар, безеб, хунукбашара; *муқоб.* **дилкаш**; **хӯроки дилнокаш** хӯроки бетаъму ногувор.

ДИЛНОХОҲОНА دل ناخواهane бо дили нохоҳам, ғайри хоҳиш.

ДИЛНОХУШ دل ناخوش нороҳат, ношод; *муқоб.* **дилхуш**.

ДИЛНОХУШӢ دل ناخوشي нороҳатӣ, нохушнудӣ; *муқоб.* **дилхушӣ**.

ДИЛОБКУНАНДА دل آبکننده *гуфт.* ғамгинкунанда, аламовар, хузнангез.

ДИЛОБХӢР دل آبخور дилпуршаванда, бозътимод; **чои дилобхӢр** чои амн.

ДИЛОВАР دلور шучоъ, далер, часур, баҳодур: **мардуми диловар**.

ДИЛОВАРӢ دلوري далерӣ, шучоат, часурӣ: **диловарӣ кардан (намудан), диловарӣ нишон додан**.

ДИЛОВАРОНА دلوارانه монанди диловарон, далерона: **диловарона кор кардан**.

ДИЛОВЕЗ دلوايز марғуб, дилкаш, дилнишин, дилписанд: **ашъори диловез, созу навои диловез**.

ДИЛОВЕЗӢ دلوايزي марғубӣ, дилписандӣ, дилкаш будан.

ДИЛОГОҲ دلگاه 1. он ки аз ғаму асрори дигарон бохабар аст; дилёб, ғамхор. 2. доно, хушёр, донодил.

ДИЛОГОҲӢ دلگاهي хушёрӣ, доно будан, дилогоҳ будан.

ДИЛОЗОР دل آزار он ки ё он чи боиси ранчиши хотир мешавад, ситамгар, чафокор.

ДИЛОЗОРӢ دل آزاري озордиҳӣ; ситамгарӣ,

бераҳмӣ, чафокорӣ.

ДИЛОЗУРДА دل آزرده *сифати феъли* замони *гузашта* аз **дил озурдан**; озордида, ранчида, хафашуда, озурдахотир.

ДИЛОЗУРДАӢ دل آزردهgi *шакли дигари сифати феъли* замони *гузашта* аз **дил озурдан**; андӯхгинӣ, дилозурда будан, озурдагии хотир, нороҳатӣ.

ДИЛОМ I دلام *кит., таър.* найзаи хурд, жӯпин (аз *олоти ҷангии қадима*).

ДИЛОМ II دلام *кит.* ҳила, фиреб.

ДИЛОРО دلّارا дилхушкунанда, дилкушо, дилписанд, дилкаш, нишотбахш: **боғи дилоро, мулки дилоро, ҳусни дилоро**. 2. *маҷ.* маҳбуба, маъшуқа.

ДИЛОРОӢ دل آرائي дилписандӣ, дилкашӣ, зебӣ, дилоро будан.

ДИЛОРОМ دل آرام 1. он ки ба дил оромӣ мебахшад; оромбахш, соҳибчамол: **маҳбубан дилором**. 2. маъшук, маҳбуб; маъшуқа, маҳбуба.

ДИЛОСО دل آسا он ки ва ё он чи ба дил осоиш мебахшад; фараҳбахш, зебо, дилписанд: **боғи дилосо, ҳавои дилосо**.

ДИЛОСОӢ دل آسائي оромбахшӣ; ғамхорӣ; дилбардорӣ.

ДИЛОСУДА دل آسوده осудадил, хотирчамъ, осудаҳол: **дилосуда гаштан, дилосуда нишастан**.

ДИЛОШНО دل آشنا меҳрубон, самимӣ, ҳамдил.

ДИЛОШУФТА دل آشفته ошуфтадил, парешон, шайдо.

ДИЛОШӢБ دل آشوب фаттон, дилрабо; ҳаяҷон-овар: **чашмони шахло ва дилошӢб, назми дилошӢб, навою нағмаи дилошӢб**.

ДИЛПАЗИР دل پذير хушоянд, мақбул, дилхоҳ, дилкаш, дилнишин, дилписанд; *форам:* **манзараи дилпазир, ҳусну таровати дилпазир, рафиқи дилпазир**.

ДИЛПАЗИРӢ دل پذيري дилписандӣ, хушояндӣ, мақбулӣ, дилкашӣ.

ДИЛПИСАНД دل پسند писандида, хушоянд, мақбул, дилхоҳ; хубу зебо: **боғи дилписанд, диёри дилписанд, манзараи дилписанд, суру-**

ди дилписанд.

ДИЛПИСАНДӢ دلپسندی писандидагӢ, хушояндӢ, зебой.

ДИЛПОК دلپاک покдил, содиқ ва самимӢ, ори аз сифатҳои нописанд.

ДИЛПОКӢ دلپاکи киноя аз ҳалолкорӢ, покдоманӢ, покизагӢ, бекинагӢ.

ДИЛПОРА دلپاره ғамгин, озурда, ошуфтадил.

ДИЛПУР دلپر боваридошта, итминондошта, мутмаин; **дилпур будан** боварӢ доштан, итминон доштан, мутмаин будан; **дилпур шудан** боварӢ пайдо кардан, итминон ҳосил кардан, мутмаин шудан.

ДИЛПУРӢ دلپری боварӢ, итминон, эътимод ба касе ӯ чизе; **бо дилпурӢ** дилпуруна; **дилпурӢ доштан** боварӢ доштан, итминон доштан.

ДИЛПУРОНА دلپране бо эътимод; хотирчамъона.

ДИЛПУРСӢ دلپرسی аҳволпурсӢ, хабаргири; тасаллидиҳӢ.

ДИЛПУРШАВАНДА دلپرشونده сифати феълӣи замонӣ ҳозира аз **дилпур шудан** (ба касе); боваринок, эътимоднок: **одами дилпуршаванда**.

ДИЛРАБО دلرба 1. дилбар, мафтункунанда, дилкаш; зебо, хушрӯ: **бахори дилрабо**, **водии дилрабо**, **манзараи дилрабо**, **чамоли дилрабо**. 2. маҷ. маъшуқаи зебо, нигори нозанин.

ДИЛРАБОӢНА دلربايانه аз рӯи дилрабой, нозанинона, дилбарона.

ДИЛРАБОӢ دلربائي дилрабо будан, дилбарӢ, фаттонӢ; зебой.

ДИЛРАБОЯНДА دلرباينده мафтункунанда, дилфиребанда.

ДИЛРЕШ دلریش маҳзун, ғамгин, дилафгор, хастадил; озурда, ранҷур (аз *гами шиқ ӯ нокомӣ*).

ДИЛСАРД دلسرد бешавқ, берағбат, бемайл, дилхунуқшуда; бепарво ба касе ӯ чизе; **дилсард шудан** аз касе ӯ коре рӯй гардонидан аз касе ӯ коре; маъюсу ноумед шудан.

ДИЛСАРДӢ دل سردӣ ниг. дилхунуқӣ.

ДИЛСАРДОНА دل سردانه бе майлу рағбат, бо дили ноҳоҳам: **дилсардона пешвоз гирифтан**,

дилсардона кор кардан.

ДИЛСАФЕД دل سفید дилсоф, некандеш, хушдил; муқоб. **дилсиёҳ**.

ДИЛСАХТ دل سخت бераҳму шафқат, сангдил.

ДИЛСАХТӢ دل سختی бераҳмӣ, сангдилӣ.

ДИЛСИЁӢ دل سياه бадният, бадандеш, баддил; муқоб. **дилсафед**.

ДИЛСИЁӢӢ دل سياهی нохушӣ, хафагӢ, ғамгинӣ.

ДИЛСИТОН دلستان ниг. **дилрабо**.

ДИЛСОФ دل صاف дилсафед, поктинат, поквичдон, беғараз.

ДИЛСОФӢ دل صافي дилсафедӣ, поктинатӣ, поквичдонӣ, беғаразӣ.

ДИЛСОФОНА دل صافانه ниг. **софдилона**; аз рӯи дилсофӣ.

ДИЛСӢЗ دل سوز он ки дилаш ба ҳоли дигарон месӢзад, раҳмдил, ғамхор, меҳрубон, мушфик: **модари дилсӢз**, **ёри дилсӢз**, **дилсӢзи халқ**.

ДИЛСӢЗӢ دل سوزی раҳмхӯрӣ, тараҳхум, шафқат, меҳрубонӣ, ғамхорӣ; **дилсӢзӣ кардан** тараҳхум кардан; ғамхорӣ зоҳир кардан.

ДИЛСӢЗОНА دل سوزانه 1. ғамхорона, аз рӯи меҳрубонӣ, бо ҳисси тараҳхум: **дилсӢзона маслиҳат додан**, **дилсӢзона маслиҳат кардан**. 2. ба таври қонғудоз, ба таври ҳузновар; таъсирбахш.

ДИЛСӢХТА دل سوخته ғамгин, аламзада; озурдадил, дилшикаста: **модари дилсӢхта**, **ошиқи дилсӢхта**.

ДИЛТАНГ دل تنگ 1. зиқ, хафа, ғамгин. 2. он ки аз риоя нашудани тартиб ӯ бад иҷро шудани коре ба танг меояд ва дар ташвиш аст; муқоб. **дилвасеъ**; аз ҳад зиёд дақиқкор; инчик; **дилтанг шудан** а) зиқ шудан, хафа шудан, ғамгин шудан; б) ба танг омадан.

ДИЛТАНГӢ دل تنگی дилтанг шудан, зиқӣ, хафагӢ, ғамгинӣ.

ДИЛФАРОӢ دل فراخ дилвасеъ; муқоб. **дилтанг**.

ДИЛФИГОР دل فگار ниг. **дилафгор**.

ДИЛФИРЕБ دل فريب фиребанда, дилрабо; мақбул, хушнамуд: **манзараи дилфиреб**, **нигоҳи дилфиреб**, **оҳанги дилфиреб**.

ДИЛФИРЕБӢ دلفريبي мафтункунандагӢ, фаттонӣ, дилрабӣ.

ДИЛФИРЕБОНА دلفريبانه аз рӯи дилфуребӣ, дилрабоёна.

ДИЛҲАРОБ دلخواب дилафгор, дилозурда, маҳзун, дилреш.

ДИЛҲАРОБӢ دلخوابي дилозурдагӢ, дилрешӣ, дилафгорӣ.

ДИЛҲАРОШ دلخراш чонкоҳ, чонгудоз, пурсӯзу гудоз, рикқатангез: **нолаи дилҳарош, оҳанги дилҳарош.**

ДИЛҲАСТА دلخسته хастадил, дилафгор, дилреш, ғамгин; ранчидахотир.

ДИЛҲАСТАГӢ دلخستگي хастадили, дилрешӣ, ранчидахотирӣ, дилафгорӣ.

ДИЛҲИЧИЛ دلخجل он ки аз кору рафтори худ дар хичолат аст, хичолатманд.

ДИЛҲИЧИЛӢ دلخجلi хичолатмандӣ; ташвиш; хавотирӣ.

ДИЛҲОСТ دلخواست *ниг.* дилхоҳ.

ДИЛҲОСТА دلخواسته *ниг.* дилхоҳ.

ДИЛҲОҲ دلخواه 1. он чи хости дил аст, мувофиқи табъи дил; чизи дилчӯю дилкаш: **арӯси дилхоҳ, дӯсти дилхоҳ, ба таври дилхоҳ, ба кадри дилхоҳ; натиҷаи дилхоҳ** натиҷаи хубу матлуб; **бо дилхоҳи худ** ба ихтиёри худ, бо майлу хоҳиши худ. 2. *мач.* маҳбуба, маъшуқа.

ДИЛХУН دلхун саҳт ғамгин, ниҳоят андӯхгин; дилхаста, озурдадил: **дилхун будан; дилхун шудан** // **дилхун гаштан (гардидан)** а) саҳт хафа (зик) шудан; азоб кашидан (*асосан рӯҳан*); б) ғаму ғусса хӯрдан.

ДИЛХУНУК دلخنک *ниг.* дилсард; **дилхунук шудан аз касе ё чизе** нисбат ба касе ё чизе берағбат, беҳавсала ё бепарво шудан; сард шудани меҳри касе ба касе ё чизе, дилсард шудан.

ДИЛХУНУКӢ دلخنکi дилхунук будан; дилхунук шудан; дилмондагӢ, дилсардӣ; нохуши, ки сабаби тарки алоқа шудааст.

ДИЛХУШ دلخوش хурсанд, хушнуд, хушқол, шодмон: **дилхуш кардан, дилхуш шудан.**

ДИЛХУШӢ دلخوشي 1. хурсандӣ, хушнудӣ, вақт-

хушӣ: **дилхуш кардан.** 2. мояи дилхушӣ; он чи кас ба он дилбастагӣ дорад; **бо дилхушӣ // ба дилхушӣ** хушнудона, хуш ба хушӣ, ризомандона.

ДИЛХУШКУНАНДА دلخوشکننده *сифати феъли замони ҳозира аз дилхуш кардан;* фараҳбахш, хурсандибахш, хушнудкунанда.

ДИЛҲАЗИН دلحزين ғамгин, андӯхгин, дилхичил.

ДИЛЧАСП دلچسپ дилнишин, дилпазир, хушоянд, мақбул, марғуб; форам, дилкаш; қозибадор: **ашъори дилчасп, ташбеҳи дилчасп, услуби дилчасп, суруди дилчасп, садон дилчасп.**

ДИЛЧАСПӢ دلچسپi дилнишинӣ, дилпазирӣ, дилчасп будан.

ДИЛЧОК دلچاک *ниг.* дилафгор.

ДИЛЧАВОН دلچوان пири рӯҳан ҷавон, барнодил; *муқоб.* дилмурда: **пири дилҷавон, мӯйсафеди дилҷавон.**

ДИЛҶАЗИР دل جزير *лаҳҷ.* дилафгор, дилҳароб.

ДИЛҶАМЪ دلجمع *гуфт.* хотирҷамъ, осудахотир: **дилҷамъ будан аз чизе.**

ДИЛҶАМЪӢ دلجمعی *гуфт.* осуда будани хотир; тасаллои дил.

ДИЛҶАМЪОНА دلجمعانه *гуфт.* хотирҷамъона, осудахотирона.

ДИЛҶӢ(Ӣ) دلجو(ي) 1. дилкаш, дилхоҳ, дилчасп, хубу марғуб: **бахори дилҷӯ, оҳанги дилҷӯ, савти дилҷӯ, ёри дилҷӯ.** 2. тасаллобахш, дилбардор.

ДИЛҶӢӢ دلجويانه меҳрубонона, навозиш-корона.

ДИЛҶӢӢ دلجوئي дилбардорӣ; меҳрубонӣ, навозиш; тасаллодиҳӣ; **дилҷӯӣ кардан (намудан)** дилбардорӣ кардан, тасалло бахшидан; меҳрубонӣ (навозиш) кардан.

ДИЛШИКАН دلشکن *кит.* ғамангез, нохушиовар, номатбӯъ.

ДИЛШИКАСТА دل شکسته дилозурда, маъюс, навамедшуда, рӯҳафтада; ғамгин.

ДИЛШИКАСТАГӢ دل شکستگی дилозурдагӢ, маъюсӣ; ғамгинӣ.

ДИЛШИКОР دل شكار *мач.* дилрабо, дилфиреб, мафтункунанда.

ДИЛШИКОРӢ دلشكارى *мач.* дилрабой, дилфиребӣ.

ДИЛШОД دلشاد 1. дилхуш, хушҳол, хушнуд, хурсанд, шодмон, хуррам: **дилшод кардан**, **дилшод шудан**. 2. хушнудона, хурсандона, хуррамона.

ДИЛШОДӢ دلشادى хурсандӣ, хушнудӣ: **айёми дилшодӣ**.

ДИЛШОДКУНАНДА دلشادкнنده шодиовар, хурсандкунанда.

ДИЛШОДОНА دلشادانه хушнудона, фараҳманнона.

ДИЛШУДА دلشده *мач.* дилбохта, дилдода, ошиқ.

ДИМ دم ҳавое, ки нафаскаширо душвор мекунад, ҳавои нафастангкунанда: **шаби гарм ва дими тобистон**; **дим нишастан** *гуфт.* хомӯш нишастан; *муқ.* **дам нишастан**.

ДИМНА *а.* دمنه *кҳн.* 1. боқимондаи осори қадима, осори зисти мардум; харобаи биноҳои қадим, вайрона. 2. порутӯда, тӯдаи сангин, ахлоттеппа.

ДИМОҒ I *а.* دماغ бинӣ, машом: **ба димоғ гап задан**, **бӯи чизе ба димоғ расидан** (задан).

ДИМОҒ II *а.* دماغ 1. мағз, мағзи сар. 2. *мач.* кайфият, ҳавсала; хоҳиш, табъ; **димоғи чоқ** *гуфт.* табъи хуш; **дилу димоғ** майлу хоҳиш, ҳавсала. 3. *гуфт.* такаббур, ғурур, каттагӣ; **бо димоғи сӯхта** бо табъи хира, бо дили хафа, ғамгинона; **димоғ кардан** ба касе қахру ғазаб кардан, ба касе хашмгин шудан; **димоғи касе сӯхтан** табъи касе хира шудан, хафа шудан, зик шудан, кайфи касе паридан; **димоғи касе-ро сӯзондан** табъи касе-ро хира кардан; **димоғи касе чоқ будан** хурсанд будан, хушвақт будани касе; **аз димоғ баромадан** аз хотирҳо дур шудан, аз ёд баромадан; **аз димоғ баровардан** аз ёд баровардан, фаромӯш кунонидан (*мас.*, машаққатеро); **ба димоғи касе ҳалал расидан** аз ақл бегона шудан, чиннӣ шудан.

ДИМОҒА *а.* دماغه *ҷугр.* қисми ба даруни баҳр ё кӯл даромадарафтаи хушкӣ.

ДИМОҒБАЛАНД دماغبلند ҳавобаланд, мутақаббир, калонгир.

ДИМОҒӢ دماغى 1. *мансуб ба димоғ*. 2. *кит.* фикрӣ, ақлӣ; **ҳамсадои димоғӣ зби.** овози ҳамсадое, ки бо иштироки холигии бинӣ ҳосил мешавад (*мас.*, н).

ДИМОҒОШУФТА دماغآشفته парешонхотир, девонаавзоъ.

ДИМОҒПАРВАР دماغ پرور тарбияткунандаи рӯху равон, таъминкунандаи осоиши рӯх.

ДИМОҒСӢЗ دماغ سوز сӯзонандаи димоғ: **дуди димоғсӯз**.

ДИМОҒСӢЗӢ دماغ سوزى хафагӣ, зикӣ.

ДИМОҒСӢХТА دماغ سوخته хафа, зик, ғамгин, бедимоғ, хиратабъ.

ДИМОҒСӢХТАГӢ دماغسوختگى хафагӣ, ғамгинӣ, бедимоғӣ, кайфпариди будан.

ДИМОҒЧОҚ دماغچاق хурсанд, шодмон, дилхуш.

ДИМОҒЧОҚӢ دماغچاقى хурсандӣ, шодмонӣ, дилхушӣ: **димоғчоқӣ кардан**.

ДИМОР *а.* دمار *кит.* 1. ҳалок, несту нобуд, маҳв. 2. дуд; **димор аз рӯзгори касе баровардан** чазои касе-ро додан; ҳалок кардан, куштан.

ДИН *а.* دين 1. эътиқод ба мавҷудияти қувваҳои фавқуттабиаи идоракунандаи олам, кеш, мазҳаб. 2. тариқ, роҳ; ойин, маслак.

ДИНА دينه рӯзи гузашта, дирӯз: **дина бегоҳӣ**, **дина пагоҳӣ**, **дина нисфишабӣ**.

ДИНАКАК//ДИНАЯКАК دينکک//دينکک худи дина; чанд рӯзе пеш аз ин, андаке қабл аз ин.

ДИНАМИКА ю. دينميكه *физ.* соҳаи механика, ки қонуни ҳаракати ҷисмҳоро вобаста ба қувваҳои ба онҳо таъсиркунанда меомӯзад.

ДИНАМИКӢ دينميكى *марбут ба динамика*; пайваста, ба таври мутадовим.

ДИНАМИТ ю. دينميت моддаи тарканда.

ДИНАМО ю. دينما 1. дастгоҳи табдили нерӯи барқ ба нерӯи механикӣ ё баръакс. 2. *ҷузъи пешини баъзе қалмаҳои мураккаб ба маънои* қувва: **динамометр**, **динамомошин**.

ДИНАМОМЕТР ю. دينماميتر *тех.* асбоби андо-

ДИН

загирии кувваи механикӣ, куввасанҷ.

ДИНАРӮЗ دینه روز дирӯз.

ДИНАШАБ دینه شب дишаб, шаби гузашта.

ДИНАЯК دینه یک ниг. **динакак**.

ДИНБОВАР دین باور диндор, мӯъмин, мутадайн.

ДИНБОВАРӢ دین باوری диндорӣ, диёнат.

ДИНГИЛА دنگيله :дингила задан *гуфт*. частухез кардан ва лагад андохтани асп ва ё хар бо хар ду пой акиб, чуфтак задан.

ДИНДОР دیندار он ки ба дин эътиқод дорад ва ба аҳкому усули он пайравӣ мекунад, мӯъмин, мутадайн.

ДИНДОРӢ دینداری диндор будан, эътиқод ба дин, худопарастӣ; тақводорӣ, порсой.

ДИНДОРОНА دیندارانه аз рӯи диндорӣ; дорон хусусияти динӣ, мувофиқ ба дин.

ДИНИЯ دینی ниг. **динӣ**: заруриёти диния.

ДИНӢ دینی мансуб ба дин: маросими динӣ.

ДИНОАТ ا. دناث кит. пастӣ, нокаси, сифлагӣ, пастфитратӣ.

ДИНОВАР دین آور кит. оварандаи дин, паёмбар.

ДИНОЗАВР ю. دنازور биол. қонвари хазандаи калонҷуссаи сузмормонанди давраи қадим.

ДИНОР ю. دینار 1. воҳиди пули баъзе кишварҳои арабӣ; пули майдаи Эрон, ки ба садяки риёл баробар аст. 2. таър. сиккаи тилло ё нуқра, ки дар замони гуногун арзиши муҳталиф дошт.

ДИНОРБАХШ دیناربخش кит. 1. бахшандаи дино́р, атоқунандаи дино́р, яъне пулу сарват. 2. маҷ. саховатпеша, фароҳдаст.

ДИНОРБОР دیناربار кит. боранда ва нисорқунандаи дино́р.

ДИНОРГОН دینارگان кит. ба арзиши дино́р; гаронбаҳо.

ДИНОРГУН دینارگون кит. тиллоранг, зардчаранг, ба ранги дино́р.

ДИНОРӢ دیناری марбут ба дино́р, дино́ргун.

ДИНОРСАНЧ دینارسنج дино́ршумур; зарсанҷ,

сарроф; заршинос, иёргир.

ДИНПАЗИР دین پذیر пазирандаи дин, қабулқунандаи дин.

ДИНПАРАСТ دین پرست ниг. **диндор**.

ДИНПАРВАР دین پرور пуштибони дин, ривочдиҳандаи дин.

ДИНПАРВАРӢ دین پروری пуштибонӣ аз дин, ҳимоя аз дин, ривоч додани дин.

ДИНФУРӮШ دین فروش он ки аз дини худ рӯгардондааст; хиёнаткарда ба дини ҳеш.

ДИНФУРӮШӢ دین فروشی амали динфурӯш.

ДИПЛОМ фр. 1. дипло́м 1. шаҳодатномаи расмӣ дар бораи тамои қардани мактаби олий ё миёнаи махсус; ҳуҷҷати расмӣ оид ба додани унвоне ё ягон дараҷаи илмӣ: **дипломи таҳсилоти олий**, **дипломи номзади илми тиб**. 2. ҳуҷҷати расмӣ (шаҳодатнома) иборат аз се дараҷа, ки ба ҳолибони мусобиқаҳо, озмунҳо, намоишҳо ва ғ. дар бораи ишғол қардани се ҷои аввал дода мешавад: **дипломи дараҷаи якуми фестивал**.

ДИПЛОМАТИЯ фр. 1. дипло́матия фаъолият ва усули қорбарии ҳукумат тавассути сардори давлат ва идораҳои махсуси робитаҳои хориҷӣ дар ҷорӣ қардани сиёсати беруна ва байналхалқии давлат, инчунин ҳимояи манфиатҳои вай дар хориҷи кишвар.

ДИПЛОМАТӢ 1. дипло́матӣ мансуб ба дипломатия; **корпуси дипломатӣ** ҳайати намоёндагии дипломатҳои муқими кишваре.

ДИПЛОМДОР 1. дипло́мдар дорандаи диплом, соҳиби диплом: **мутахассиси дипломдор**.

ДИПЛОМӢ 1. дипло́мӣ мансуб ба диплом; **кори дипломӣ** рисолаи таҳқиқотӣ, ки хатмқунандаи мактаби олий дар мавзӯи марбут ба ихтисоси худ таълиф мекунад.

ДИПЛОМНАВИС 1. дипло́мнавис донишҷӯе, ки рисолаи дипломӣ менависад.

ДИПЛОМНАВИСӢ 1. дипло́мнависӣ амал ва кори дипломнавис.

ДИРА 1. ди́ра кит. манзил, хона.

ДИРАМ ю. 1. ди́рам 1. тангаи нуқрагии қадим, сиккаи нуқра; пули танга; пул; **зи моҳӣ нашоҷд дирам хостан** (зарб.). 2. воҳиди пул дар

Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки ба садаки сомонӣ баробар аст. 3. *кҳн.* воҳиди вазн, ки баробари 3,12 г. будааст.

ДИРАМДОР *дармдар* *кит.* пулдор; бадавлат.

ДИРАМДӮСТ *дармдӯст* *кит.* пулпараст; хасис, мумсик.

ДИРАМЗАН *дарм зан* *кит.* он ки пул сикка мезанад, саккок.

ДИРАМРЕЗ *дармрез* *мач.* дасткушод, фарохдаст, инъомгар, эҳсонкунанда, сахӣ.

ДИРАМХАРИД *дармхрид* *кит.* гулом ё канизи ба пул харида, зарҳарид.

ДИРАФШ I *дарфш* *олати нӯгтези дастадоре, ки бештар мӯзадӯзон барои сӯроҳ кардани чарм ва гузаронидани сӯзан ба кор мебаранд, дарафш.*

ДИРАФШ II *дарфш* *кит.* парчам, ливо, байрақ; **дирафши ковиёнӣ, дирафши сурх.**

ДИРАФШ III *дарфш* *кит.* дурахш, дурахшидан, тобандагӣ, дурахшиш.

ДИРАФШИДАН *дарфшидн* 1. дурахшидан, барқ задан, тобидан. 2. ларзидан; алвонҷ хӯрдани порчаи матоъ аз бод.

ДИРАФШОН *дарфшан* дурахшон, равшан.

ДИР-ДИР *дирдир* *калимаи тақлиди* овоз, ки як навъ ларзиши тезу пайиҳами баданро аз сармо, тарс ё беморие ифода мекунад: **дир-дир** ларзидан.

ДИРЕКТОР *лот.* *директар* сардори муассиса, идора ё мактаб, мудир, сарвар.

ДИРЕКТОРӢ *директары* 1. *мансуб ба директор:* **маоши директорӣ.** 2. вазифа ва амали директор: **директорӣ** кардан.

ДИРИЖАБЛ *фр.* *дирижбл* дастгоҳи парвозкунанда, ки дарунаш аз газ пур карда шуда, бо муҳаррик мучаҳҳаз мебошад.

ДИРИЖЁР *фр.* *дирижяр* он ки дирижёрӣ мекунад; роҳбари оркестр ё дастаи хор.

ДИРИЖЁРӢ *дирижяри* 1. роҳбарӣ кардан ба оркестр, ба дастаи хор, ансамбл ва ғ. Ҳангоми таҳия ва иҷрои асари мусиқӣ. 2. *мансуб ба дирижёр;* вазифа ва амали дирижёр: **дирижёрӣ** кардан.

ДИРИНГ-ДИРИНГ *дирингдиринг* *калимаи тақлиди овоз,* ки садои ночӯри асбобҳои мусиқии торино ифода мекунад.

ДИРОСАТ *а.* *драсат* *кит.* 1. тадрис; таълим; сабақ додан ва сабақ гирифтани. 2. доноӣ.

ДИРОЯТ *а.* *драйт* *кит.* ақлу дониш; зиракӣ.

ДИРРОС *дррос* *ниг.* **дир-дир; диррос** задан (**кардан**) ларзидан аз хунукӣ, тарс ё беморӣ.

ДИРӮЗ *диروز* 1. рӯзи гузашта, дина: **дирӯз бегоҳӣ, дирӯз (пагоҳӣ).** 2. гузаштаи наздик; **дирӯз боз** аз дирӯз сар карда, аз дирӯз ин ҷониб, аз дирӯз то ҳол; **дирӯзи озод** тамоми рӯзи гузашта, як рӯзи дароз.

ДИРӮЗА *диروزе* 1. *мансуб ба дирӯз;* рӯзи гузашта рӯйдода: **борони дирӯза, маҷлиси дирӯза, мулоқоти дирӯза, ҳодисаи дирӯза.** 2. *мач.* собик, пештара: **бандаи дирӯза, тифли дирӯза; нисбат ба дирӯза** назар ба рӯзи гузашта, дар муқоиса бо рӯзи гузашта.

ДИРӮЗАКАК *диروزкк* *гуфт.* худи дирӯз; чанд рӯз пеш аз ин, андаке қабл аз ин.

ДИРӮЗИНА *дирузине* *мансуб ба дирӯз;* дирӯз рӯйдода, дирӯз воқеъшуда.

ДИРӮЗӢ *дирузи* *ниг.* **дирӯза** 1.

ДИРҲАМ *ю.* *درهم* *ниг.* **дирам.**

ДИРӢ *а.* *дрع* *кит.* зирех, ҷавшан.

ДИРӢПӢШ *дрع پوش* зирехпӯш.

ДИСК *ю.* *диск* 1. қурси тунук. 2. *варз.* қурси ҷӯбӣ, ки гирди он бо оҳан печонида шудааст ва ҳамчун асбоби ҳаво додан ба дури ба кор меарад.

ДИСКОТЕКА *ю.* *дискотека* 1. клуб ё тарабхонаи ҷавонони мусиқидӯст. 2. маҷмӯи қарта ва наворҳои мусиқӣ.

ДИСОР *а.* *دثار* либоси рӯ; ҷома.

ДИСПАНСЕР *фр.* *диспансер* *тиб.* муассисаи махсуси тиббӣ барои табобат ва пешгирӣ кардани баъзе бемориҳо бо роҳи муоинаи доимӣ: **диспансери бемориҳои пӯст, диспансери бемории сил.**

ДИССЕРТАТСИЯ *лот.* *диссертация* рисолаи илмӣ, ки барои гирифтани дараҷаи илмӣ таълиф шудааст: **диссертатсияи докторӣ.**

ДИССИМИЛЯТСИЯ *دیسیمیلیتسیه* лот. 1. тағйироте, ки монандии чизҳоро аз байн мебарад; фарқ пайдо кардан. 2. *зби.* як навъи тағйир ёфтани овозҳо хангоми нутқ, ки аз ду овози монанд ва ё якхелаи калима яке ба овози дигар бадал мешавад (*мас., анбор – амбор*).

ДИСТИЛЛЯТСИЯ *дистилитсйе* лот., ниг. **тактир**.

ДИФЛО *а.* *دفلى/دفلا* кит., бот. гиёҳи заҳрдоре, ки барои ҳайвонот марговар аст, харзаҳра.

ДИФОЪ *а.* *دفاع* мудофия, ҳимоя: **дифои ватан, дифоъ кардан, рисолаи номзадӣ дифоъ кардан**.

ДИФТОНГ *ю.* *دیفтанگ* *зби.* ба ҳам пайваста омадани ду садонок дар як ҳичо.

ДИФФЕРЕНСИАЛ лот. *дифференциал* 1. *риёз.* асоситарин қисми хаттии афзоиши бузургии тағйирёбанда (функсия). 2. *тех.* механизми автомобил, трактор *ва ғ.*, ки ба воситаи он ду чархи ба як тир пайвасташуда бо суръатҳои гуногун гирд гашта метавонанд.

ДИФФЕРЕНСИАЛӢ *дифференциалӣ* 1. *риёз.* мансуб ба **дифференциал**. 2. вобаста ба шароит фарқкунанда.

ДИФФУЗИЯ лот. *диффузия* *физ.* ба ҳам омехта шудани молекулаи як модда ба моддаи дигар дар натиҷаи ҳаракат бо таъсири гармӣ.

ДИҲАНДА *دهنده* 1. сифати феълӣи замони ҳозира аз додан. 2. супоранда, тақдимкунанда.

ДИҲИШ *دهش* 1. *исми феълӣ* аз додан. 2. кит. бахшиш, ато: **доду диҳиш**.

ДИШАБ *دیشب* шаби гузашта, дина шаб.

ДИШАБА *دیشبه* *гуфт.* мансуб ба **дишаб**; **дишаб** рӯйдода: **воқеаи дишаба, сӯхбати дишаба**.

ДИЯТ *а.* *ديت* кит. хунбаҳо, товони хун.

ДИЯТСИТОН *ديت ستان* диятгир; қасосгир.

ДӢ *دى* кит. дина, дирӯз, рӯзи гузашта.

ДОББА *а.* *دابه* кит. ҳайвони (чорпои) саворӣ ва боркаш; ҳайвон: **доббаи баҳрӣ**.

ДОВ *دو* 1. навбати гашт дар бозии шоҳмот ва нард; навбати бозӣ дар қимор. 2. зиёд кардани пули ба қимор мондашуда (сарқимор). 3. кит. даъво; иддао; **дову дастгоҳ** *гуфт.* а)

асбобу анҷом, абзор, асбобу ускуна; б) *мач.* хонаву дар, чизу чора.

ДОВАР *داور* 1. кит. он ки одилона ҳукм мекунад, соҳиби адлу дод. 2. сифати Худо. 3. ҳакам дар бозӣҳои варзишӣ; **хайати доварон** гуруҳи ҳакамон, ки дар мусобиқаҳо ғолибонро муайян мекунанд.

ДОВАРГОҲ *داورگاه* маҳал ва ҷои довариву муҳокима.

ДОВАРӢ *داورى* 1. кит. одилона ҳукм кардан. 2. амалу вазифаи ҳакам. 3. *мач.* душманӣ, хусумат, низоъ.

ДОВТАЛАБ *داوطلب* талабгори гирифтани унвон ва мақома дар мусобиқаю озмунҳо; бо майлу иродаи худ анҷоми кореро ба ўҳда гирифта.

ДОВТАЛАБӢ *داوطلبى* талабгорӣ, довталаб будан.

ДОВТАЛАБОНА *داوطلبانه* ҳамчун довталаб, ба сифати талабгор, бо хоҳиш ва иродаи худ.

ДОГМА *ю.* *داگمه* таълимот ё ақидае, ки бидуни таҳқиқ аз рӯи эътиқоди кӯр-кӯрона барои ҳамаи замон ва шароити таърихӣ ҳамчун ҳақиқати бебаҳсу тағйирнопазир қабул карда мешавад.

ДОГМАТИЗМ *ю.* *داگمтиزم* тарзи фикр ва муҳокимаронии ғайританқидӣ дар асоси догма.

ДОГМАТИКӢ *داگمتيكى* мансуб ба догматизм: **тафаккури догматикӣ**.

ДОҒ *داغ* 1. саҳт тафсонидашуда, гудохта; сӯзон, хеле гарм: **равғани доғ**. 2. нишона ва лаккае, ки дар ҷое ё чизе мондааст (*мас., нишонаҳои захм ва ҷароҳат дар бадан, лаккаи равған ё чирк дар либос ва ғ.*), асар, нақш; **доғи бадномӣ** асари бадномӣ, нишонаи шармандагӣ. 3. ҷои тамға, ки бо оҳани тафсон ба рони чорпоёни гала зада шудааст; тамғае, ки дар қадим ба даст, пешонӣ ё тахтапушти бандиёну ғуломон зада мешуд. 4. *мач.* ғаму андӯх, аламу ҳасрати саҳт ва азоби қалбӣ, ки аз марги фарзанд ё волидайн, ҳичрону фироқ ё рашки касе пеш меояд: **доғи фарзанд, доғи модар, доғи фироқ, доғи ҳаҷр, доғи ҳичрон; дарду доғ** дидан ҳасрати саҳт кашидан, алами фироқ ё марги каси наздики худро аз сар гузаронидан; **доғи касеро тоза кардан** ғаму ҳасрати фаромӯшшудаи касеро

боз ба хотир овардан. 5. *мач.* бадномӣ, айб; нанг. 6. *тиб.* нишонаҳои гуногунранг дар рӯи пӯсти инсон, ки бо иллате пайдо мешавад; **ДОҒИ КУНЧИТАК** *ниг.* **КУНЧИТАК**; **ДОҒИ НАҒЗАК** *ниг.* **НАҒЗАК**; **ДОҒИ ОБИЛА** *ниг.* **ОБИЛА**; **ДОҒИ НАҒЗАҚДОР** обиларӯй; **ДОҒ КАРДАН** а) лаккадор кардан; чиркин кардан; б) тафсондан, ғудохтан (равғанро); **ДОҒ ШУДАН** а) ғудохта шудан, тафсонда шудан; б) аз шиддати дард сӯхтан (*махсусан аз дарди шиқ ё орзуи висол*); ғусса хӯрдан (*аз ҳасаду рашк*). 7. он чи таваҷҷӯҳ ва диққати ҳамагонро ҷалб намуда, боиси баҳсу мунозираҳои шадид мегардад.

ДОҒГАР داغر он ки ба ҳайвонот ва асирон тамға мезанад, тамғагузоранда, тамғазан.

ДОҒГАХ داغ *ниг.* **ДОҒГОХ**.

ДОҒГИРИФТА داغ گرفته доғдор, дорои доғу нишонаҳои гуногун, ки болои чизе пайдо мешавад, лаккадор.

ДОҒГОХ داغگاه чое, ки ба аспу шутур ва ғ. тамға мезананд.

ДОҒДИДА داغديده ғамдида, ғамзада, андӯхгин.

ДОҒДИЛ داغدل *мач.* дилафгор, дилреш; ғамгин, андӯхгин.

ДОҒДОҒ داغ داغ 1. сӯзон будан, дар ҳоли доғ будан, ҳарорати зиёд доштан. 2. худнамоӣ кардан, чизеро бо ҳавас нишон додан.

ДОҒДОР داغ دار 1. дорои доғ. 2. *мач.* бо ғаму андӯх, он ки ба бадбахтии гирифтор шудааст.

ДОҒЗАН داغ زن *ниг.* **ДОҒГАР**.

ДОҒӢ داغى 1. доғ будан, дорои гармии зиёд; нишондор, доғдор. 2. *ниг.* **СӢХТАНӢ**.

ДОҒКАРДА داغ کرده 1. дорои нишони доғ. 2. *мач.* ғулом, банда.

ДОҒОБ داغ آب хате, ки баландтарин сатҳи обро дар ҷӯю дарё, обгир, кӯлу бандҳои об нишон медиҳад.

ДОҒОҲАН داغ آهن оҳани доғ, оҳане, ки ба василаи он доғ мегузоранд.

ДОД داد *асоси замони гузашта аз додан.*

ДОД I داد 1. бахшиш, ато; инъом. 2. адл, инсоф, адолат; **ДОД ГУСТУРДАН** адлу инсоф пойдор кардан, адолат ба кор бурдан; **ДОД ДОДАН**

катъи низоъ кардан; адолат ба кор бурдан, ҳукм ба тарафи ҳақ кардан; **ДОДИ КАСЕРО ДОДАН** шафқат намудан ба касе, адлу инсоф ба кор бурдан нисбат ба касе; **ДОД ЁФТАН** аз адлу инсоф баҳравар шудан; **ДОД КАРДАН** адлу адолат кардан, инсоф кардан; **ДОД ПАРВАРДАН** адл кардан, адолат кардан; **ДОД ХОСТАН** додхоҳӣ кардан, додрасӣ талаб кардан; инсоф талабидан. 3. ростӣ; ҳақиқат; **ДОДУ ДИҲИШ** бахшиш; саховат, ҳайру эҳсон; **ДОДУ СИТАД** доду гирифт; **ДОД ГИРИФТАН** *ниг.* **ДОД СИТОНДАН**; **ДОДИ ЧИЗЕ ДОДАН** а) ба чизе аҳамияти махсус додан, бисёр машғул шудан бо чизе; дар коре аз ҳад гузаштан, кореро аз ҳад гузарондан; кореро ба ниҳояти дараҷа расондан; б) насиба додан, баҳрабар кардан; **ДОДИ СУХАН (СУХАНВАРӢ)** додан беҳтарин каломи бадеӣ офаридан; суханварӣ кардан, дар калом ғасоҳату балоғат ба кор бурдан; **ДОД СИТОНДАН** интиқом гирифтан, қасос гирифтан; **ДОДИ СУХАН ЧУСТАН** дар суханронӣ маҳорат нишон додан, суханварӣ талаб кардан, дар сухан маҳорат талаб намудан.

ДОД II داد 1. ғиғон, нола; шикоят. 2. арзи касеро шунидан; **БА ДОД ОВАРДАН** касеро ба танг овардан; касеро саҳт азоб додан; **БА ДОД ОМАДАН** аз дасти касе (аз ҷаври касе) ба танг омадан; аз зулму бедодгарии касе ба ҷон сер шудан. 3. *қалъаи нидо* вой! фарёд! (*изҳори таассуф*); **ДОДУ ФАРӢД** ғиғону нолаи шикоятomez; **ДОД ГУФТАН (ЗАДАН)** фарёд кардан; **БА ДОДИ КАСЕ РАСИДАН** шикояти касеро ба эътибор гирифтан.

ДОДА داده *сифати феълии замони гузашта аз додан:* **ДОДА ШУДАН** ба чизе мафтун шудан; мубтало (гирифтор) шудан.

ДОДАГӢ دادگى *шакли дигари сифати феълии замони гузашта аз додан:* **ОДАМИ ХАБАР ДОДАГӢ.**

ДОДАН دادن 1. ба ихтиёри касе вогузоштан, супурдан; **БА МАКТАБ ДОДАН**, **БА ДАСТИ КАСЕ ДОДАН** (*чизеро*); бахшидан, ато кардан; **ЗИНДАГӢ ДОДАН**, **ХАӢТ ДОДАН**, **ШИФО ДОДАН**. 2. *мач.* ба шавҳар додан, ба қайди никоҳи касе даровардан (-и духтаре). 3. *мач.* гуфтан: **САЛОМ ДОДАН**, **ДАШНОМ ДОДАН**, **ҲАҚОРАТ ДОДАН**. 4. ниҳодан, гузоштан; соҳиб кардан: **ЛАҚАБ ДОДАН**, **НОМ ДОДАН**, **УНВОН ДОДАН**. 5. баровардан: **САДО ДОДАН** (-и дойра), **ОВОЗ ДОДАН** а) садо баровардан (*мас., барои худро маълум кардан*)

ДОД

дар торикӣ); б) раъйи худро баён намудан вақти интиҳобот, раъйпурсӣ ё ба овоз мондани масъалае, раъй додан. 6. барпо кардан, оростан: **зиёфат додан, тӯй додан**. 7. чун феъли ёридиханда таркибҳои гуногуни феъли месозад: **анҷом додан, бой додан, ваъда додан, сар додан, тан додан, чо додан ва ғ.** 8. ҳамчун феъли ёридиханда дар таркибҳои феълиҳолӣ маънои барои шахси дигар иҷро шудани амалеро ифода мекунад: **фаҳмонда додан, хонда додан, захр додан; маъно додан** маъноеро ифода кардан, маъноеро фаҳмондан; **розигӣ додан** изҳори розигӣ кардан; **ҷон додан** а) ҷон нисор кардан, ҷонро фидо кардан; б) ҷон супурдан, мурдан: **бемор дар нисфи шаб ҷон дод**; в) киноя аз ҷон бахшидан, зинда кардан: **каналӣ нав ба заминҳои мурда ҷон дод**.

ДОДАНИЙ دادنى сифати феълии замони оянда аз додан; додан хоштан; он чи бояд дода шавад.

ДОДАР دار 1. писари як падару модар нисбат ба писару духтари дигари онҳо, бародар; бародари хурдӣ, уқо; **додари айнӣ // додари зоида // додари ҳамхун // додари ҳамтан** бародари аз як падару модар рӯида нисбат ба дигаре, бародари модаряк; **додари сабабӣ** додархонд. 2. *мач.* дӯст, ҷӯра, рафиқи наздик (*ода-тан ҳамчун мухотаб дар муроҷиат ба марди бегона ба қор мебаранд*); **додари қиёматӣ** додархонди якумрӣ; дӯсти ниҳоят наздик.

ДОДАРАК دادرک шакли тасғир ва навозишиш додар.

ДОДАРАРӮС دادرعروس додари арӯс ё зан нисбат ба хешони домод ё шавҳар.

ДОДАРЗОДА دادرزاده фарзанди бародар, бародарзода.

ДОДАРИЙ دادرى 1. *мансуб ба додар*; бародарӣ. 2. *мач.* меҳрубонӣ, самимият.

ДОДАРОНА دادرآنه ба мисли додар, ҳамчун додар, бародарона, бародарвор.

ДОДАРХОНД(А) دادرخوانده//دادرخوانده марде, ки аз тарафи дӯсте ба бародарӣ баргузида шудааст, он ки бародар хонда шудааст, бародархонд.

ДОДАРШӮЙ دادرشوى додари шавҳар нисбат ба зан, бародаршӯй.

ДОДБАХШ دادبخش *кит.* 1. додгар, оди. 2. сифати Худо.

ти Худо.

ДОДБАХШӢ دادبخشى боадолатӣ, адолатпешагӣ, рафтори одилона.

ДОДБЕГӢ دادبيگى *таър.* амалдоре, ки ҳаллу ҷайсалаи муроғияи мардум ба ӯ воғузур карда мешуд.

ДОДВАР داور *кит.* додрас, одил.

ДОДГАР دادگر 1. *кит.* одил, адолатпеша. 2. *сифати* Худо. 3. *кхн.* қозӣ.

ДОДГАРӢ دادگرى 1. *мансуб ба додгар*; адлу инсоф кардан. 2. одилӣ, адолатпешагӣ.

ДОДГОҲ دادگاه *ниг.* суд; **додгоҳи ҳарбӣ** суди ҳарбӣ.

ДОДГОҲӢ دادگاهى *мансуб ба додгоҳ*; қор ё чизе, ки ба додгоҳ тааллуқ дорад.

ДОДГУСТАР دادگستر одил, адолатпеша, адолатпарвар, додгар.

ДОДГУСТАРӢ دادگستري 1. *ниг.* додгарӣ. 2. *ниг.* адлия.

ДОДГӮ دادگو 1. фарёдкунанда, ба ёрӣ даъваткунанда. 2. *кит.* адолатхоҳ, додҷӯ.

ДОДГӮӢ دادگوئي 1. доду фарёд. 2. адолатҷӯӣ, додхоҳӣ, додҷӯӣ.

ДОДЗАНАНДА دادزننده *ниг.* додгӯ.

ДОДЗАНӢ دادزنى *ниг.* додгӯӣ.

ДОДНОМА دادنامه 1. ҳалномаи суд, қарори маҳкама ва додгоҳ. 2. шикоят, шикоятнома. 3. қонуннома.

ДОДО دادа *ниг.* дадо.

ДОДОР دادر *кит.* адолатпеша, одил (*сифати* Худо).

ДОДОФАРИД دادآفريد 1. *кит.* яке аз лаҳнҳои мусиқии қадими эронӣ. 2. *мач.* овози хуш.

ДОДОФАРИН دادآفرين парварандаи адолат (*сифати* Худо).

ДОДПАНОҲ دادپناه адолатпаноҳ, пуштибони адолат (*сифати* Худо).

ДОДПАРАСТ دادپرست адолатпараст, хоҳони додгустарӣ, пуштибони адолат.

ДОДПАРВАР دادپرور *ниг.* додвар.

ДОДПАРВАРӢ دادپروى додпарвар будан, адолатпарварӣ, одил будан.

ДОДПОК دادپاک одили комил, он ки адолатро пурра ва комилан риоя мекунад.

ДОДРАС دادرى фарёдрас; дастгири мазлумон, мададгори ҷабрдидагон.

ДОДРАСӢ دادرى ба фарёди касе расидан, фарёдрасӣ; амали додрас.

ДОДСАРО(Ӣ) دادرى Кит. додистон, маҳалли иҷрои адолат, ҷои доварӣ.

ДОДСИТОН دادستان ниг. прокурор.

ДОДСИТОНӢ دادستانى ниг. прокуратура.

ДОДУГИРИФТ دادوگرفت мубодила; муомила; харидуфурӯш, савдо: **додугирифт доштан бо касе, додугирифт кардан.**

ДОДУСИТАД دادوستد ниг. додугирифт.

ДОДХОҲ دادخواه 1. адолатхоҳ, адолатталаб; шикояткунанда аз зулм. 2. одил, додрас, фарёдрас. 3. таър. амалдори аморати Бухоро, ки вазифааш ба амир расонидани арзу шикояти додхоҳон ва ба онҳо расонидани ҷавоби амир буд.

ДОДХОҲӢ دادخواهى адолатхоҳӣ, адолатталабӣ, инсофҷӯӣ; шикоят аз зулм; **аризаи додхоҳӣ** аризаи шикоятӣ аз зулму ҷавре; **додхоҳӣ кардан** шикоят кардан барои дафъи зулм.

ДОДЧӢ دادجو ниг. додхоҳ 1.

ДОИМ ا. دائم ҳамеша, мудом, ҳама вақт, ҷовидон.

ДОИМАН ا. دائماً ба таври доимӣ, ҷовид, ба таври абадӣ.

ДОИМБАҲОР دائم بهار ниг. ҳамешабаҳор.

ДОИМИЯТ ا. دائميت ҷовидӣ, пойдорӣ.

ДОИМӢ دائمى 1. ҳамешагӣ; муқоб. муваққатӣ: **кори доимӣ, назорати доимӣ, манзили доимӣ.** 2. ивазнашаванда, тағйирнаёбанда; **узви доимӣ** узви тағйирнаёбанда, узви ҳамеша; **намояндаи доимӣ** шахси расмие, ки бо маъмурияте барои муддати тӯлонӣ ба ҷое фиристода мешавад ва муқими он ҷо мегардад. 3. ба таври ҳамешагӣ, доиман; **ба таври (тарики) доимӣ** ба таври ҳамешагӣ; умрбод, абадӣ; **бузургии доимӣ** андозае, ки дар рафти

ягон ҷараёни техникӣ қимати худро собит нигоҳ медорад; муқоб. **бузургии тағйирёбанда; ҷараёни барқи доимӣ физ.** ҷараёни барқи тағйирнаёбанда, ҷараёни барқи собит.

ДОИМО دائما ҳамеша, ҳама вақт.

ДОИР ا. دائر 1. даврзананда, гардон, чархзананда. 2. вобаста, мутааллиқ; оид; **доир ба...** вобаста ба..., мутааллиқ ба...; дар бораи..., оид ба...; **доир кардан** а) ба ҳаракат даровардан, ба кор андохтан; фаъол кардан; б) барпо кардан, шурӯъ ба кор кардан, ба фаъолият оғоз кардан.

ДОИРА I ا. دائره 1. хати гирде, ки бо паргор кашида мешавад. 2. сатҳе, ки хати гирд онро ихота кардааст. 3. ҳалқа, давра; маҳфил. 4. маҷ. гурӯҳи одамоне, ки манфиат ва касбу корашон як аст: **доираҳои расмӣ, доираҳои тичоратӣ, доираҳои ҳарбӣ, доираҳои ҳолдон.** 5. ҳад, ҳудуд: **дар доираи шаҳр будани корхона, аз доираи вазифа берун будани коре.** 6. дар ибораҳои истиораӣ ба маънои дараҷаи фарогирӣ, андозаи дарбаргирии чизе истеъмол мешавад: **доираи фаъолият, доираи дониш, доираи фаҳмиш, танг будани доираи фаъолияти касе; доираи адабӣ** муҳити адабӣ; **доираи одоб** ҳадди риояти одоб; **доираи назар** дараҷаи ихотай дониш, савияи фаҳм, ҷаҳонбинӣ; **аз доирае баромадан** аз қатори... баромадан; аз муҳите хориҷ шудан; **ба доирае даромадан** ба гурӯҳе дохил шудан, ба маҳфиле даромадан.

ДОИРА II ا. دائره ниг. дойра.

ДОИРАВОР دائرهوار ниг. дойравор.

ДОИРАГӢ دائره گى ниг. дойрагӣ.

ДОИРАЗАН دائره زن навозандаи доира.

ДОИРАКАШ دائره کش ниг. дойракаш.

ДОИРАМОНАНД دائره مانند доирашакл.

ДОИРАНАВОЗ دائره نواز ниг. дойразан, дойрадаст.

ДОИРАНАВОЗӢ دائره نوازی ниг. дойразанӣ, дойрадастӣ.

ДОИРАТУЛМАОРИФ ا. دائر التعارف ниг. до-нишнома.

ДОИРАШАКЛ دائره شکل гирд, гирда, мудаввар; ҳалқамонанд.

ДОИ

ДОИЯ *а.* داعيه *кит.* 1. хоҳиш, ирода; қасду оҳанг. 2. даъво, иддао. 3. сабаб, боис, мӯчиб.

ДОЙ I *а.* داعى 1. *кит.* дуогӯй, дуокунанда. 2. *кҳн.* он ки дар байни пайравони дину оини дигар таблиғоти динӣ мебарад (*ба нафъи дину мазҳаби худ*), он ки дигаронро ба дину оини худ даъват мекунад. 3. *мач.* камина, банда, ман (*одадан муаллиф барои изҳори хоксории худ менависад*).

ДОЙ II *д.* داي *кит.* 1. *ниг.* доя. 2. тағо, додари модар.

ДОЙРА *а.* ديره асбоби мусикии зарбӣ, ки ба як тарафи чанбари чӯбин пӯсти пашмаш тарошидаро таранг мекашанд ва менавозанд, даф; *♦ ба дойраи касе бозӣ кардан (раксидан)* аз рӯи нишондоди касе кору рафтор кардан; зери таъсири касе будан.

ДОЙРАБАЗМ *бзм* ديره *ниг.* базм (-и дойрагӣ).

ДОЙРАВОР *вар* ديرهوار ба монанди дойра, мисли дойра.

ДОЙРАГӢ *д.* دایرگی мансуб ба дойра: базми дойрагӣ.

ДОЙРАДАСТ *д.* دایره دست он ки дойра мезанад, навозандаи дойра.

ДОЙРАДАСТӢ *д.* دایره دستی хунар ва шуғли дойрадаст; навохтани дойра.

ДОЙРАЗАН *д.* دایره زن *ниг.* дойрадаст.

ДОЙРАЗАНӢ *д.* دایره زنی *ниг.* дойрадастӣ.

ДОЙРАКАШ *кш* دایره کش устое, ки ба дойра пӯст мекашад.

ДОЙРАНАВОЗ *д.* دایره نواز *ниг.* дойрадаст.

ДОЙРАНАВОЗӢ *д.* دایره نوازی *ниг.* дойрадастӣ.

ДОЙРАХАБАР *д.* دایره خبر 1. он ки ба базму тӯйҳо садои мусикиро шунида, барои тамошои раксу суруд меравад: **тамошобини дойрахабар**. 2. он ки ба базму тӯй ва ғ. бе даъват меравад: **меҳмони дойрахабар**.

ДОКА *д.* داکе навъи матои тунуки нафис, ки аз нахи пахта бофта мешавад: **дока барин сафед, рӯмоли (қарси) дока**.

ДОКАГӢ *д.* داکگی аз дока дӯхташуда, аз дока тайёр шуда: **дахонбанди докагӣ**.

ДОКАПЕЧ *д.* داکه پیچ бо дока печонида, бо тасмаи

докагӣ печонида: **докапеч кардан**.

ДОКТОР *лот.* داکتار 1. *ниг.* духтур. 2. дараҷаи олии илмӣ, ки ба шахси дифоъкардаи рисолаи докторӣ дода мешавад; он ки соҳиби дараҷаи докторӣ аст: **доктори илми филология, доктори илми таърих**.

ДОКТОРАНТ *лот.* داکتارنت он ки барои тайёр кардани рисолаи докторӣ ба муассисаи илмие вобаста карда шудааст (*ба мӯҳлати муайян*).

ДОКТОРАНТУРА *лот.* داکتارنتوره тартиби муайяни тайёр кардани докторҳои илм дар назди муассисаҳои илмӣ ва таълимӣ.

ДОКТОРӢ *д.* داکتاری мансуб ба доктор; рисолаи докторӣ асари илмӣ, ки барои гирифтани дараҷаи доктори илм таълиф шудааст.

ДОКӢНУС/ДОҚӢНУС *д.* داقیانوس *ниг.* дакӢнус.

ДОКӢНУСӢ *д.* داقیانوسی *ниг.* дакӢнусӣ.

ДОЛ I *д.* دال 1. ҳарфи даҳуми алифбои арабии тоҷикӣ, ки дар алифбои кириллии тоҷикӣ муодили «д» аст; **доли абҷад** ҳарфи чоруми калмаи абҷад; **доли мӯхмала** (*ё ғайри манқута*) доли бенукта – номи ҳарфи د дар алифбои арабии тоҷикӣ, ки агар ба болои он як нуқта гузошта шавад, ҳарфи ذ (*зол*) ҳосил мешавад. 2. *киноя аз* хамидагӣ, қачии қад; **ду дол киноя аз** зулфони хамидаи маъшуқа; **дол шудан** хамидан, хамидақомат шудан.

ДОЛ II *д.* دال :долу дарахт растанӣ, наботот.

ДОЛ III *д.* دال :долу зарб чӯшу хурӯш, авчи коре: **дар айни долу зарби кор**.

ДОЛ(Л) *а.* دال *кит.* далолаткунанда; раҳнамо, ҳодӣ.

ДОЛАК *д.* دالک *ниг.* дорак.

ДОЛЛАР *англ.* دالر воҳиди пули Иёлоти Муттаҳидаи Амрико ва баъзе давлатҳои дигар, ки ба сад сент тақсим мешавад.

ДОЛОН *д.* دالان роҳрави болопӯшида; гузаргоҳи болопӯшида; даҳлез.

ДОМ I *д.* دام 1. олате, ки бо он ҷонваронро сайд мекунад *аз қабил* қапқон, каманд, тӯр ва ғ.: **доми бедона, дом гузоштан**. 2. банд, қайд; *ба тариқи истиора*: **доми бало, дом ғафлат, дом тазвир, дом фитна; ба дом афтодан ба**

банд афтодан; дастгир шудан; **□ ба (дар) доми касе афтодан** мутеи касе шудан; ба таъсири касе мондан (*аз макру фуреби ӯ дар гафлат монда*); фуреби касеро хӯрдан; **ба доми худ кашидан // ба доми худ даровардан** касеро мутеи худ кардан, ба зери таъсири худ даровардан (*бо фуребу найранг*).

ДОМ II دام :дому дарак *гуфт.* хабар, огоҳӣ; *муқ.* бедому дарак шудан.

ДОМ III دام ҳайвони ваҳшии алафхӯри ғайри даранда (*мисли оҳу, гавазн, бузи кӯҳӣ ва ғ.*), ҷонвари хонагӣ монанди *гов, гӯсфанд, буз, асп ва ғ.*); **дому дад.**

ДОМАН دامن 1. қисми поёнии либос: **домани курта, домани пӯстин, домани чома: офтобро бо доман** пӯшида намешавад (*мақ.*). 2. миқдори чизе, ки дар доман мегунҷад; **доман-доман** хеле зиёд, ниҳоят бисёр. 3. канору хошияи ҳар чиз; қисми охири ҳар чиз, домана: **домани биёбон, домани гулзор, домани дашту сахро; домани кӯҳ ниг. домана; домани осмон // домани уфуқ** чашмраси уфуку осмон, ки ба назари бинанда канори онҳо барин менамояд; **дар домани водӣ** дар қисми охири водӣ, дар баромадгоҳи водӣ; **то домани баҳр** то лаби баҳр, то канори баҳр; **доман паҳн кардан** ҷой гирифтани, фаро гирифтани, воқеъ гаштани; **домани касе ӯ чизеро раҳо насохтан // домани касе ӯ чизеро сар надодан** тарки алоқа накардан аз касе; аз баҳри чизе нагузаштани; ҷудо нашудан аз касе ӯ чизе; **домани касеро гирифтани** а) аз паси касе рафтани, пайравӣ кардан ба касе; ба касе илтиҷо бурдани; б) даъвогар шудан, муддаӣ будани; касеро гунаҳгор шумурдани; **домани касе тар будан** фосиқ, ғочир будани; бадном будани; **домани касеро бо чормағзи пуч пур кардан** касеро фуреб додан бо ваъдаи хушқу холӣ ӯ гапҳои дигар; **домани чизе васеъ(тар) гардидан** вусъат пайдо кардан, инкишоф ёфтани; **домани ҳиммат барзадан** камари ҳиммат бастан, ҷаҳд кардан, бо кӯшишу ғайрат ба коре сар кардан; **оташи чизеро доман задан** ҳисси чизеро дар касе бедор кардан; касеро ба коре таҳрик кардан; **аз домани касе ӯ чизе даст кашидан (бардоштан)** тарк кардан, аз баҳри чизе ӯ касе гузаштани; **ба доман парвардан (парварондан)** бо меҳр парваридани; **чанг ба домани чизе задан** аз пайи чизе шудани; ба коре часпидани; **дасти ману домани ту (мақ.)** дар

мавриди ба исрор ёрию мадад ӯ паноҳ талабидан ӯ узри гуноҳ хостан аз касе гуфта мешавад.

ДОМАНА I دامنه он чи монанди доман аст, канора, хошия: **доманаи дашт, доманаи беша; доманаи кӯҳ** қисми поёни кӯҳ, ки то замини тахт тӯл мекашад, кӯҳдоман.

ДОМАНА II دامنه *тиб.* бемории гузарандани арақӣ, ҳасба, тиф.

ДОМАНАДОР دامنه‌دار 1. васеъ, фарох. 2. *маҷ.* думболадор, давомдор; тӯлонӣ: **барномаи доманадор, баҳси доманадор.**

ДОМАНАФШОНӢ دامن‌افشانی *маҷ.* аз коре ӯ чизе канора гирифтани, канорачӯӣ.

ДОМАНБАСАР دامن‌بسر *маҷ.* берӯ, бешарм, беҳаё.

ДОМАНГИР دامن‌گیر 1. *маҷ.* монет, боздоранда аз коре, мамониаткунанда дар коре. 2. *маҷ.* даъвогар, муддаӣ аз касе барои чизе: **домангир шудан.** 3. *маҷ.* хурдсол, дар доман парваришфта: **тифли домангири ман охир гиребонгир шуд (мақ.).**

ДОМАНДАРОЗ دامن‌دراز либосе, ки домани он кашолу дароз аст.

ДОМАНКАШ دامن‌کش раҳсипор, раванда; **доманкаш шудан** роҳ рафтани бо нозу такаббур; равон шудан, раҳсипор шудан, азми сафар намудан.

ДОМАНКАШОН دامن‌کشان *қит.* хиромон, бо нозу карашма: **доманкашон рафтани.**

ДОМАНОЛУДА دامن‌آلودе *маҷ.* фосиқ, бадахлоқ, бадном, тардоман, олудадоман, бадкор, гунаҳкор.

ДОМАНОЛУДАГӢ دامن‌آلودگی *маҷ.* фосиқӣ, бадахлоқӣ, бадномӣ, бадкорӣ.

ДОМАНРАС دامن‌رس :доманрас шудан бо касе ҳамхоба шудан; дар мубошират будан бо касе.

ДОМАНТАР دامن‌تر *маҷ.* тардоман, фосиқ, ғочир; бадном.

ДОМАНФАРОХ دامن‌فراخ доманаш васеъ, фарохдоман; паҳновар, кушоду васеъ: **водии доманфарох, майдони доманфарох.**

ДОМГОҲ دامگاه 1. ҷое, ки дар он барои шикор

ДОМ

– 462 –

ва дастгир кардани чизе ё касе дом мегуздоранд. 2. *мач*. дунё, ҷаҳон.

ДОМИНО *фр.* دامينا бисту ҳашт адад хиштҷаҳон як тарафи рӯяшон холдор барои як навъ бозии рӯимизӣ.

ДОМИНОБОЗ داميناباز он ки бо домино бозӣ мекунад, бозигари домино.

ДОМИНОБОЗӢ دامينابازӣ бозӣ кардан бо домино.

ДОМКРАТ *олм.* دامكرت *тех.* олати механикӣ, ки ба воситаи он чизҳои вазнинро аз замин як дараҷа боло мебардоранд (*мас., автомобилро бардошта, чархи онро иваз мекунанд ва ғ.*).

ДОМОД داماد 1. номзади духтар. 2. марди ҷавони нав хонадоршуда, ҷавонмарди тоза зангирифта. 3. шавҳари духтар нисбат ба хешовандони вай; **домод шудан** а) шавҳар шудан ба духтаре; б) хонадор шудан ба духтаре.

ДОМОДБАРОРӢ دامادبرارى маросими бо тантана ба хонаи арӯс бурдани домод дар шаби тӯи никоҳ.

ДОМОДБАРОРОН دامادبران маросими бори аввал аз хона баромадани ҷавонмарди нав хонадоршуда баъд аз чанд рӯзи никоҳ.

ДОМОДБОБ دامادباب ба домод шудан сазовор, муносиби домод шудан; он ки вақти зангириаш фаро расидааст: **домодбоб шудан**.

ДОМОДДАРОРОН دامادداران ба хонаи арӯс даровардани домод дар шаби тӯи никоҳ.

ДОМОДДОР داماددار мард ё зане, ки духтарашро ба шавҳар дода, соҳиби домод шудааст, соҳиби домод.

ДОМОДӢ دامادى 1. *мансуб ба хос ба домод*: **либоси домодӣ, ҷоман домодӣ**. 2. домод шудани касе; домод кардан касеро.

ДОМОДТАЛАБОН دامادطلبان маросиме, ки падару модари арӯс пас аз чанд рӯзи тӯи арӯсӣ домодро ба хонашон ба зиёфат даъват мекунанд ва баъд аз ин маросим домод ба ин хона бемалол рафтуомад карда метавонад.

ДОМОДТӢРА//ДОМОДХОҶА دامادتوره // دامادخواجه *гуфт., шакли навозиш,*

эҳтиром ва гоҳе тамасхуромези домод, ки одатан ҷангоми муроҷиат ба кор мебаранд.

ДОМОДШАВАНДА دامادشونده *сифати феълӣи замони ҳозира аз домод шудан*; он ки ба домодӣ номзад шудааст, он ки домод мешавад.

ДОМОН دامان *ниг.* доман.

ДОМУЛЛО داملا 1. *таър.* омӯзгори мактабҳои кӯҳна; **домуллоӣ кунҷакӣ** *таър.* муаллими дараҷаи дуоми мадраса, ки шогирдон аввал дарсашонро пеши ӯ хонда тайёр мекарданд ва баъд ба дарсхона рафта, дар пеши мудариси калон ҳамон дарсро мехонданд; **домуллоӣ дарсхонагӣ** *таър.* дарсгӯӣ дар мадраса, ки дараҷааш аз мударрис пастрар будааст; **домуллоӣ сархат** *таър.* муаллими ҳусни хат дар мактабҳои кӯҳна. 2. *ниг.* мулло. 3. *гуфт.* хитоб ба мардони мӯхтарами пурдон.

ДОМУЛЛОНАМО داملانامа ранги домулло, ба домулло монанд (*бо намуди зоҳирияш*).

ДОМУЛЛОТАРОШ داملاتراش он ки худро домулло вонамуд мекунад; он ки худро доно метарошад.

дон دان 1. *асоси замони ҳозира ва сигаи амр аз доништан*. 2. *ҷузъи пасини баъзе аз калимаҳои мураккаб ба маънои донанда*: **хисобдон, қоидадон, забондон, сухандон, қадрдон**.

-дон *пасванди исмсоз, ки ба калимаҳо ҳамроҳ шуда, маънои макон ва зарфиятро ифода мекунад*: **намакдон, нондон, оташдон, ғалладон ва ғ.**

ДОН دان 1. *шакли қўтоҳшудаи дона*; ҳосили зироати ғалладона ва лӯбиёиҳо, ғалла. 2. ғалладонае, ки асосан хӯроки мурғон ҳисоб мешавад: **дон додан, обу дон додан ба мурғон**; **дон кардан** *ҷудо кардани донаҳои ҷуворимаккаю ҷуворӣ, лӯбиёю мош ё амсоли ин аз сӯтаю сарак*.

ДОНА دانه 1. тухми ғалла, базр; ғалла (исми ҷомеъ); **осиёб болои дона** мегардад (*зарб.*); **ғаллаву дона** ғаллаҳо (исми ҷомеъ); **дона бастан** пайдо шудани ҳосили ғалла дар хӯшаю саракҳои ҷаву гандум, ҷуворимакка ва ғ.; **дона бастани саракҳо, шира гирифтани донаҳо**. 2. *нум.* воҳиди чизҳои ғалак ва гирд, ки ягон-ягон шуморидани онҳо мумкин аст; адад: **донаи ангур, донани гавҳар, донани марворид, до-**

наи чав, даҳ дона тухм, як дона харбуза, як дона гул. 3. мӯхраи шоҳмот (хусусан пиёда) ва дигар чизҳо (*ҷӯт, тасбеҳ ва ғ.*). 4. *мач*. қатра, чакра: **дона(ҳо)и ашк, дона(ҳо)и борон, дона(ҳо)и шабнам; дона-дона** а) якто-якто; як-як; б) **донабайъ** (*дар фурӯш*); в) **чида-чида**, **фаҳмо**, **бурро** (*сухан гуфтан*).

ДОНААФШОН *دانه افشان* *ниг.* **донапош**.

ДОНАБАЙЪ *دانه بيع* аз рӯи адад **фурӯхтани чизе**, **фурӯши дона-дона** (-и тухми мурғ, харбуза ва ғ.)

ДОНАБАРКАШ *دانه برکش* **дона-дона** (якто-якто) **дар тарозу баркашида** (*фурӯхтани чизе*).

ДОНАГӢ *دانگی* 1. аз ғалла тайёркарда, дондор (*доир ба таом*). 2. **дона-дона, донабайъ: фурӯши донагии тухми мурғ**.

ДОНАДОР *دانه دار* 1. сифати ангуру аноре, ки дар дили меваи он донаки сахте ҳаст; *муқоб.* **бедона** (**анори бедона**): **ангури донадор**. 2. сифати палави хубе, ки биринчи он дона-дона пухта ба ҳам начаспидааст: **палави донадор**.

ДОНАК *دانه* тухми дарахтони мевадор, мисли бодом, зардолу, хурмо ва шафтолу, ки мағзи онро пӯчоқи саҳт пӯшидааст, ҳаста.

ДОНАКБОЗӢ *دانه بازی* навъи бозии бачагон, ки дар он донаки зардолу бурду бохт мешавад.

ДОНАКДОР *دانه دار* сифати меваҳое, ки донак доранд.

ДОНАКШӢРАК *دانه شورک* донаки зардолуи дар намақоб хобонида, дар хокистари тафсон бирёнкарда, ки як навъ хӯриш ҳисоб мешавад.

ДОНАМОНАНД *دانه مانند* ба шакли дона, донашакл, монанди дона.

ДОНАНДА *دانه دهنده* 1. сифати феълии замони ҳозира аз **донистан**. 2. доно, огоҳ, хабардор; ус-то, мутахассис.

ДОНАПОШ *دانه پاش* ғаллакор; деҳқон.

ДОНАСӢЗ *دانه سوز* сӯзандаи дона, ба ҳадар диҳандаи дона, талафдиҳандаи дона.

ДОНАФУРӢШӢ *دانه فروشی* **фурӯши дона-дона, донабайъ; чаканафурӯшӣ; муқоб.** **яклухт-фурӯшӣ**.

ДОНАХӢР *دانه خور* мурғу чонвароне, ки ғалла-дона мехӯранд, **донахор**.

ДОНАХӢРАК *دانه خورک* зарф ва ё чизи дигари зарфмонанд, ки дар он ба парандаҳои қафасӣ дон медиҳанд; **донкоса; донахӯрак кардан** ба дон хӯрдан одат кунондан; **ром кардан** (*парандахоро*).

ДОНАЧА *دانه چاه* 1. *шакли тасгири дона; донаи хурд*. 2. гармича.

ДОНАШАКЛ *دانه شکل* шабеҳи дона, ба дона монанд.

ДОНАШӢРАК *دانه شورک* *ниг.* **донакшӯрак**.

ДОНГ *دانگ* *кит.* 1. ҳисса, саҳм. 2. шашяки чизе. 3. воҳиди вазн, ки дар кишвар ва маҳалҳои гуногун мутафовит буд.

ДОНГОНА *دانگانه* *кит.* 1. пуле, ки дар вақти сайругашт барои хӯрокворӣ чамъ мекунамд. 2. як донг; пули сиёҳ, миқдори ками пул.

ДОНГСАНГ *دانه سنگ* *таър.* воҳиди андозагирии вазн ба андозаи як донг.

ДОНИСТА *دانسته* 1. сифати феълии замони гузашта аз **донистан**. 2. он чи мавриди огоҳӣ аст; маълум; **дидаю дониста** а) ба хубӣ фаҳмида истода; б) қасдан, амдан; **дониста гап зан** фикр карда гап зан; он чиро, ки дурӯст намеронӣ, нагӯӣ; **дониста монед, ки...** бовар дошта бошед, ки...

ДОНИСТАГӢ *دانستگی* 1. *шакли дигари сифати феълии замони гузашта аз донистан*. 2. фаҳмиш: **мувофиқи донистагии худ**.

ДОНИСТАКОР *دانه کار* таҷрибадида, кордон, пухтакор.

ДОНИСТАН *دانستن* 1. фаҳмидан, огоҳ шудан; доно шудан, омӯхтан, дарк кардан; огоҳӣ доштан аз коре ё чизе. 2. шинохтан; таъхис додан. 3. пиндоштан, ангоштан, гумон кардан; ҳисобидан, шумурдан; **лозим донистан** зарур ҳисоб кардан; **ба худ муносиб донистан** муносиб дидани коре ба худ, нисбат ба худ сазовор ҳисоб кардани коре; **маъқул донистан** писандидан; **аз ёд донистан** аз бар донистани чизе.

ДОНИСТАНӢ *دانستنی* сифати феълии замони оянда аз **донистан**; он чи донистан лозим аст, муносиби донистан.

ДОНИШ *دانش* *исми феълӣ аз доништан*. 1. илм, маърифат, фарҳанг; маҷмӯи огоҳӣ ё иттилоот дар бораи чизе: **илму дониш**, **дониш омӯхтан**; **ҷамъияти паҳнкунадаи донишҳои илмӣ ва сиёсӣ** ҷамъияте, ки ба воситаи тарғибгарон навигариҳои илму сиёсатро ба аҳолии ҷаҳмонда медиҳад. 2. маълумот, савод; **соҳиби дониш** донишманд; **ба қадри дониши** худ ба андозаи ҷаҳмиши худ.

ДОНИШАЛФАНЧ *دانش الفنج* *кит., ниг. дониш-андӯхта*.

ДОНИШАНДӮЗ *دانش اندوز* донишомӯз, фароғи-рандаи дониш.

ДОНИШАНДӮЗӢ *دانش اندوزى* аз худ кардани дониш, фаро гирифтани дониш, донишомӯзӣ.

ДОНИШАНДӮХТА *دانش اندوخته* *сифати феълӣи замони гузашта аз дониш андӯхтан*; донишманд, бисёр доно.

ДОНИШАФРӮЗ *دانش افروز* *мач.* олим, доно.

ДОНИШВАР *دانش ور* донишманд, олим; оқил, доно.

ДОНИШВАРӢ *دانش وری* илмомӯзӣ; донишманн-дӣ, доноӣ.

ДОНИШГОҲ *دانشگاه* муассисаи таълимӣ ва илмӣ дар сохтори таҳсилоти оӣ, ки дар он аз рӯи маҷмӯи илмҳои асосӣ ба таълиму тарбияи мутахассисон ва таҳқиқоти илмӣ машғуланд.

ДОНИШГОҲӢ *دانشگاهی* 1. *мансуб ба донишгоҳ*. 2. он ки барои кор ё таҳсил ба донишгоҳ ме-равад.

ДОНИШГУСТАР *دانش گستر* паҳнкунада ва таблиғгари дониш, густаришдиҳандаи илму маърифат.

ДОНИШДӮСТ *دانش دوست* дӯстдорандаи илму маърифат, илмдӯст, донишпарвар.

ДОНИШДӮСТӢ *دانش دوستی* донишпарварӣ, до-нишпажӯхӣ, донишпарастӣ.

ДОНИШӢ *دانشی* *марбут ба дониш*; донишманд, хирадманд, оқил; бар асоси дониш.

ДОНИШКАДА *دانشکده* 1. маҳал ва ҷои гирифтани дониш. 2. муассисаи таълимӣ – мактаби оӣ, ки барои яке аз соҳаҳои илму фан ва

фарҳанг мутахассисони олидараҷа тайёр ме-кунад, институт: **донишқадаи санъат**.

ДОНИШҚАРИН *دانش قرین* донишдӯст, дониш-параст.

ДОНИШМАНД *دانشمند* 1. соҳиби илму дониш, олим, фозил. 2. доно, оқил, пурдон, хирад-манд.

ДОНИШМАНДӢ *دانشمندی* 1. донишманд бу-дан, олимӣ. 2. доноӣ, оқилӣ, пурдонӣ, хирадмандӣ.

ДОНИШМАНДОНА *دانشمندانه* оқилона, хирад-мандона.

ДОНИШНОМА *دانشنامه* доиратулмаориф, кито-бе дар бораи маҷмӯаи донишу илмҳои мух-талиф, осор ва аҳволи шоирон, вазъияти сиё-сиву ҷуғрофии кишвар *ва ғ.*

ДОНИШОМӮЗ *دانش آموز* 1. муаллим, омӯзгор, хирадомӯз. 2. илмомӯзанда; хонандаи макта-би таҳсилоти умумӣ ва махсус, талаба.

ДОНИШОМӮЗӢ *دانش آموزی* илмомӯзӣ, дониш-чӯӣ, фаро гирифтани илму дониш.

ДОНИШОМӮХТА *دانش آموخته* он ки дониш фаро гирифтааст, донишандӯхта, фориғут-таҳсил.

ДОНИШПАЖӮХ *دانش پژوه* *кит.* 1. толиби илм, доништалаб. 2. пажӯҳандаи илму дониш; муҳаққик, корманди илмӣ.

ДОНИШПАЖӮХӢ *دانش پژوهی* алоқамандӣ ва рағбат доштан ба таҳқику пажӯҳиши илмҳои гуногун, илмомӯзӣ.

ДОНИШПАЗИР *دانش پذیر* пазиранда ва хоҳони дониш, донишфароғиранда, аҳли донишу хирад.

ДОНИШПАРАСТ *دانش پرست* илмдӯст, хи-радманд.

ДОНИШПАРВАР *دانش پرور* *ниг.* донишпараст.

ДОНИШПАРВАРӢ *دانش پروری* донишдӯстӣ, до-ништалабӣ.

ДОНИШТАЛАБ *دانش طلب* толиби илму маъ-рифат, кӯшишу ғайраткунада дар роҳи илмомӯзӣ; илмдӯст, кунҷков.

ДОНИШТАЛАБӢ *دانش طلبی* доништалаб будан, илмдӯстӣ.

ДОНИШФУРӢЗ دانش‌فروز *ниг.* донишафрӯз.

ДОНИШЧӢӢ دانش‌جوی 1. марбут ба донишчӢ.
2. донишчӢ будан: **солҳои донишчӢӢ**.

ДОНИШЧӢӢ دانش‌جوی 1. толиби илму маърифат, чӯяндаи илму дониш. 2. он ки дар мактаби олий таҳсили илм мекунад.

ДОНКОСА دان‌کاسه *ниг.* донахӯрак.

ДОНО دانا донанда; пурдон, бисёр донанда; оқил, хирадманд, муқоб. **коно**; **донои кор** кордон, пухтакор, аҳли кор; **душмани доно** беҳ аз дӯсти нодон (*зарб.*).

ДОНОДИЛ دانادل *кит.* дилогоҳ; соҳибфаросат; хирадманд.

ДОНӢ دانائي пурдонӣ, оқилӣ, боақлӣ, хирадмандӣ.

ДОНОТАРОШ داناتراش он ки худро доно вонамуд мекунад; он ки даъвои доноӣ дорад.

ДОНОТАРОШӢ داناتراشي худро доно нишон додан, худро доно вонамуд кардан.

ДОНПОШӢ دان‌پاشي пошидани дон, пошидани гандуму ғалладона.

ДОНХӢР دان‌خور *ниг.* донахӯр.

ДОНЧА دانچه *кит.*, *кишов.* наск, адас.

дор دار 1. асоси замони ҳозира ва сигаи амр аз доштан; **дор-дор** шавкуну овози баланди пайиҳам барои даст гирифтани касе. 2. *чузӣ* насини калимаҳои мураккаб ба маънои соҳибият ва ё доро будан ба аломату хосият: **мевадор**, **кӯдакдор**, **пулдор**, **хонадор...**

ДОР I دار 1. *кит.* дарахт; танаи дарахт. 2. сутуни баланди ба замин нишондашуда, ки гунаҳкорони ба қатл маҳкумшударо бо таноб аз гардан овехта мекуштанд; **ба дор овехтан (кашидан)** қатл кардан ба воситаи дор. 3. иншооти махсус, ки аргамчинҳои ғафсро ба сари чӯбҳои ба замин нишондашуда таранг баста, дорбозҳо ба болои он баромада, хунарнамоӣ мекунанд; **аз таги дор гурехтагӣ** қаллоби гузаро, фиребгари ашаддӣ.

ДОР II ا. دار *кит.* хона, бино; макон (*беиштар ҳамчун чузӣ аввали калимаҳои мураккаби арабисохт ба қор бурда мешавад: дорулахлоқ, дорулфунун, дорушифо.*

ДОРАК دارک 1. яке аз чаҳор пистони гов ва ғ.; сари пистон, долак (*гуфт*). 2. эмизак, пистонак, чоч.

ДОРАМ دارم доро, сарватманд.

ДОРАМӢ دارمي соҳиби молу мулк будан, сарватмандӣ.

ДОРАНДА دارنده 1. сифати феълии замони ҳозира аз доштан. 2. соҳиб, молик: **дорандаи ин мактуб**.

ДОРАНДАГӢ دارندگي дороӣ, давлатмандӣ.

ДОРАФЗИН دارافزين ҳар чизи аз чӯбу санг сохташуда, ки одам ба он таъя мекунад; таъягоҳ.

ДОРБАСТ داربست шабака ва василаи муваққате, ки аз чӯб ё лӯлаҳои оҳан барои кор дар баландиҳо месозанд.

ДОРБОЗ دارباز касе, ки дар болои дор бозӣ ва хунарнамоӣ мекунад, расанбоз.

ДОРБОЗӢ داربازي 1. хунарнамоӣ дар болои дор; **дорбозӣ кардан** роҳ рафтан ва хунарнамоӣ кардан дар болои дор. 2. *мач.* кори пурхатар кардан, ҷонбозӣ.

ДОРБОМ داربام болоре, ки ба дарозии хона гузошта, аз ду тараф дастақҳо чида, бомро мепошанд, шохпул, шохтир, харӣ.

ДОРБӢӢ داربوي *кит.* чӯби уд, ки барои хушбӯӣ месӯзанд.

ДОРКАДУ داركدو *кит.* чӯби баланд, ки болои он кадуе аз нукра ё тилло овезон мекарданд ва тирандозон аз болои асп дар ҳоли тохт ба он тир меандохтанд ва ҳар кас ба ҳадаф мерасид, соҳиби ҷоиза мегардид.

ДОРО دارا 1. доранда, тавонгар, соҳиб, молик; **дорои хату савод** соҳиби савод, босавод; **дорои чизе будан** чизеро фарогиранда будан, ҳовии чизе будан. 2. сарватманд, бодавлат: **одами доро**, **синфи доро**.

ДОРОӢ I دارائي давлатмандӣ, тавонгарӣ; боигарӣ, сарват, чизу чора, молу мулк.

ДОРОӢ II دارائي :**ангури дороӣ** ангури пешпазаки сафеду сурхчаранги пӯшташ тунук.

ДОРПАРНИӢН دارپرنیان *кит.* чӯби бақам, ки барои сохтани ранг аз он истифода мекарданд.

ДОР

ДОРУ دارو он чи барои дафъи беморӣ, рафъи чароҳат ва таскини дард истеъмол мекунанд, даво, дармон: **доруи дарди сар**, **доруи обакӣ**, **дору молидан**, **дору хӯрдан**; **доруи беҳушӣ** // **доруи мадхушӣ** моддаи беҳискунандаи бадан; **доруи мушқушак** маргимуш; **доруи дармон кардан** табобат кардан бо доруҳо; **дору задан (пошидан)** моддаҳои химиявӣ пошидан барои нест кардани ҳашароти зараррасон; **Д** **доруи дарди дандон** чизи хеле зарур, айни муддао (*барои рафъи ҳоҷате*); **дору шудан** айни муддао шудани чизе барои коре.

ДОРУБАРД داروبرد *кит.* карру фар, дабдаба, гирудор.

ДОРУВОР دارووار 1. давою дармон, ҳар навъ давоҳо; доруҳо: **сандукчаи дорувор**. 2. чизҳои хушбӯи тез, ки ба таом меандозанд (*аз қабилӣ каланфур, мурч, зира, дорчин ва ғ.*).

ДОРУВОРӢ دارووارӣ васоили табобатӣ, дармонӣ.

ДОРУГИР داروگیر 1. кашмакаш, чангу чанҷол, задухӯрд. 2. *мач.* гирудор; калонгирӣ, худнамоӣ, ҳашамат, дабдаба.

ДОРУГӢ داروگی 1. *мансуб ба дору*. 2. дору (*шифобахш*) будан, даво шудан; **барои доругӣ ҳам ёфт нашудан** хеле камёб будан.

ДОРУГУЗАРОНӢ داروگذرانی *тиб.* ба бадан гузаронидани дору барои пешгирӣ ё сабук гузаштани ягон дард.

ДОРУҒА *м.* داروغه 1. *кҳн.* посбони шаҳр; сардори посбонони шаҳр. 2. *таър.* дар замонҳои аморати Бухоро шахсе, ки то тайёр шудан, бардоштани хирман ва ҷудо карда гирифтани ҳаққи амлоқдор, подшоҳ ё вақф хирмани иҷорадор ва дигаронро посбонӣ мекард.

ДОРУҒАГӢ داروغگی 1. *кҳн.* *мансуб ба доруға*: **ҳаққи доруғагӣ**. 2. амал ва мансаби доруға.

ДОРУДОН دارودان зарфи дору.

ДОРУДОР دارودار доруолуд, дорудошта.

ДОРУЗАНӢ داروزنی дору кардани ҷое ё чизе.

ДОРУЗЗАРБ *а.* دارالضرب *кҳн.* хонаи сикка задани пул, зарробхона, зарбхона, сиккахона.

ДОРУЗЗИЁФАТ *а.* دارالضيافت *кит.* меҳмонхона, меҳмонсаро, мусофирхона.

ДОРУКАДА داروكده *ниг.* дорухона.

ДОРУКӢБАК داروكوبک *тиб.* ҳовани хурд барои кӯфта майда кардани дору, ўғурча.

ДОРУҚУТТӢ داروقطّی қуттӣ ё сандукчае, ки дар он як миқдор дору асбобҳои тиббии барои ёрии аввалия зарур нигоҳ дошта мешавад: **доруқуттии хонагӣ**.

ДОРУЛАМОН *а.* دارالامان *кит.* ҷои беҳавфу ҳатар, макони амният.

ДОРУЛАМОРА(Т) *а.* دارالامارت *кҳн.* қасри аморат; маркази аморат, пойтахт.

ДОРУЛАХЛОҚ *а.* دارالاخلاق муассисаи ислоҳкунандаи ахлоқ (*аз қабилӣ ҳабсхона, хушёрхона ва ғ.*).

ДОРУЛБАВОР *а.* دارالبوار *д.* дӯзах, ҷаҳаннам; **Д** **ба дорулбавор рафтан** мурдан; **ба дорулбавор фиристодан** куштан, ҳалок гардондан (*дар ҳаққи одами бад*).

ДОРУЛБАЙӢ *а.* دارالبیع *кит.* бозор.

ДОРУЛБАҚО *а.* دارالبقا *кит.*, *мач.* он дунё, абадият.

ДОРУЛИСЛОМ *а.* دارالاسلام *кит.* кишвар ё сарзамини исломӣ; мамлакате, ки бар пояи аҳкоми дини ислом идора мешавад.

ДОРУЛКУТУБ *а.* دارالكتب *кит.* китобхона.

ДОРУЛҚАЗО *а.* دارالقضا *кҳн.* қозихона, хонаи муаррифии ва фойсалдиҳии даъвоҳо аз тарафи қозӣ.

ДОРУЛҚИРОАТ *а.* دارالقراعت *кит.* ҷои китобхона.

ДОРУЛМУАЛЛИМИН *а.* دارالمعلمين *кҳн.* мактаби олии омӯзгорӣ, донишқадаи муаллимӣ.

ДОРУЛМУЛК *а.* دارالملک *ниг.* дор II.

ДОРУЛФАНО *а.* دارالفنا *кҳн.* дунёи фонӣ, ин дунё.

ДОРУЛФУНУН *а.* دارالفنون *кит.* донишгоҳ.

ДОРУЛХИЛОФАТ *а.* دارالخلافه *таър.* маркази хилофат; пойтахти хилофат.

ДОРУПАЗ داروپاز *кит.* дорусоз, созанда ва тайёркунандаи дору.

ДОРУПОШАК داروپاشک *кишов.* асбоб барои пошидани моддаҳои химиявӣ (*хоҳ обакӣ ва*

хоҳ ордак) ба растаниҳо.

ДОРУПОШӢ داروپاشى *кишов.* 1. пошидани дору ба рӯи растаниҳо барои несту нобуд кардани хашароти зараррасон ва кассалиҳои зироат. 2. дорупошанда, пошдиҳандаи дору: **асбоби дастии дорупошӣ, дастгоҳи дорупошӣ, мошини дорупошӣ.**

ДОРУСОЗ داروساز *тиб.* он ки дар дорухона ба тайёр кардани даво машғул аст, доругар.

ДОРУСОЗӢ داروسازى *тиб.* сохтани дору, тайёр кардани даво: **коргоҳи дорусозӣ.**

ДОРУССАЛТАНА دارالسلطنة *тағр.* маркази салтанат; пойтахт.

ДОРУССУРУР دارالسرور *а.* киноя аз **бихишт.**

ДОРУФУРӢШ داروفروش *тиб.* фурӯшандаи дору (*одатан дар дорухона*).

ДОРУФУРӢШӢ داروفروشى *тиб.* 1. фурӯхтани дору, фурӯши доруҳо. 2. чой ва маҳалли доруфурӯшӣ.

ДОРУХОНА داروخانه *тиб.* чои таҳия ва фурӯши дору, доруфурӯшӣ.

ДОРУЧАКОНАК داروچکانک *тиб.* асбоби махсус барои башумор чакондани дору, чакрарез, қатрачакон, қатрарез.

ДОРУШИНОС داروشناس *тиб., нав.* мутахассиси дорушиносӣ.

ДОРУШИНОСӢ داروشناسى *тиб., нав.* соҳаи илми тиб ва биология, ки доруҳо ва таъсири онҳоро ба одаму ҳайвонот меомӯзад, фармакология.

ДОРУШШИФО دارالشفا *а.* табобатхона; беморхона.

ДОРЧИН دارچين *бот.* растани ҳамешасабз, ки ба вачҳи хуштаъмӣ ва хушбӯиаш баргу гул ва пӯсту меваи онро истифода менамоянд.

ДОРЧИНӢ دارچينى *ниг.* **дорчинранг.**

ДОРЧИНРАНГ دارچينرنگ *монанд ба ранги дорчин, хурмоиранг, қаҳваранг.*

ДОС داس *кишов.* олати оҳани бештар ҳилолшакли дамаш тез ва дасташ чӯбӣ аст, ки бо он гандум, чав, алаф ва монанди инҳоро медараванд: **дос ва болға; доси дароз** навъи дос, ки дастаи дароз дорад ва бо он

рост истода дарав кардан мумкин аст.

ДОСАК داسک 1. бодхӯрак, абобил. 2. фароштурук, парасту.

ДОСАРРА داساره *кишов.* абзори дандонадор барои реза кардани беда, аррадос.

ДОСКАЛЛА داسکله *гуфт., ниг.* **доскола.**

ДОСКОЛА داسکاله 1. корди калон ва вазнин, ки бо он навдаҳои тутро барои кирмак мебуранд, инчунин танайи ҷуворию маккаро реза карда, ба ҳайвонот медиҳанд. 2. навъе аз доси қачқордмонанд барои пиростани дарахтон, дасткола.

ДОСРАНДА داسرنده *асбоби оҳани досшакл, ки аз ду тарафаш дошта, пӯстлохи ғулаҷӯбро метарошанд.*

ДОСТАК داستک *гуфт., ниг.* **досак 2.**

ДОСТОН داستان 1. қисса, ҳикоя, афсона: **достони муҳаббат, достони ҳаёт, достони қаҳрамонӣ.** 2. саргузашт, воқеа; **достон гуфтан** қисса нақл кардан; саргузашт ё воқеаро ҳикоя кардан. 3. *ади.* яке аз намудҳои асари манзум, ки дар он воқеаи калоне ё қиссае тасвир меёбад: **достони фалсафӣ, достони халқӣ; достон кардан киноя аз овоза (машҳур) кардан; достон шудан киноя аз ба забонҳо афтодан, шӯҳрат ёфтан.**

ДОСТОНГӢ(Ӣ) داستانگو(ی) *гӯяндаи достон, қиссагӯӣ, нақлқунандаи воқеа.*

ДОСТОНГӢӢ داستانگوئی *қиссагӯӣ, нақли достон.*

ДОСТОНЗЕБ داستان زيب *зеби достон, зебандаи достон.*

ДОСТОНӢ داستانى 1. афсонавӣ, достонзеб. 2. *мансуб ба достон 3.*

ДОСТОННАВИС داستاننويس *он ки достону шеър эҷод мекунад, шоир, достонсаро.*

ДОСТОННАВИСӢ داستاننويسى *достоннависӣ, шоирӣ.*

ДОСТОНСАРО(Ӣ) داستانسرائى *хонанда ё сарояндаи достон; офаринандаи достон.*

ДОСТОНСАРОӢ داستانسرائى *хониши достон, сурудани достон; офаридани достон: достонсароӣ кардан (намудан).*

ДОСТОНСОЗ داستان ساز *ниг. достоннавис.*

ДОСТОНСОЗӢ داستان سازى *ниг. достоннависӢ.*

ДОСТОНХОН داستان خوان *ниг. достонсарой.*

ДОСТОНХОНӢ داستان خوانى *ниг. достонсарой.*

ДОТСЕНТ *лот. датсидент* унвони илмий муаллими мактаби олий (мобайни профессор ва муаллими калон), ки ба номзадҳои илм ва муаллимони мустақилона дарсгӯянда дода мешавад.

ДОТСЕНТӢ датсиденти амал ва вазифаи дотсент.

ДОУССАӢЛАБ *а. داع الثعلب тиб. бемории рӯбоҳ, беморие, ки дар натиҷаи он мӯи кас мерезад.*

ДОФЕӢ *а. دافع кит. 1. дафъкунанда, дуркунанда. 2. мудофиакунанда, дифоъкунанда, ҳимоякунанда.*

ДОХИЛ *а. داخل 1. дарун, муқоб. хорич; дохили... // дар дохили ...даруни..., дар даруни... (пешоянди изофӣ). 2. даромада, воридгардида; дохил кардан ворид сохтан, даровардан: ба ариза дохил кардан, ба қатори ... дохил кардан; дохил шудан а) даромадан, ворид гаштан (ба ҳона, деҳа, шаҳр); б) узви ташкилот ё ҷамъияте шудан; ба рӯйхат дохил шудан дар рӯйхат ҷой гирифтан, ба рӯйхат дароварда шудан; ба савоб дохил шудан ба савоб шарик (ҳамроҳ) шудан; савоб ёфтан.*

ДОХИЛА *а. داخل 1. муаннаси дохил 2. 2. қисми дарунии чизе; мансуб ва марбут ба дохили кишвар, дохилӣ; муқоб. хорича.*

ДОХИЛӢ داخل 1. мансуб ба дохил; дарунӣ. 2. мансуб ва марбут ба ҳаёт ва фаъолияти дохилии як давлат, ташкилот ё ҷамъият; муқоб. хоричӣ: сиёсати дохилӣ, вазорати қорҳои дохилӣ; бозори дохилӣ бозори дохили мамлакат, бозори милли; душмани дохилӣ душман аз байни худ.

ДОХИЛШАВАНДА داخل شونده 1. сифати феълии замони ҳозира аз дохил шудан. 2. он ки ба нияти таҳсил ба мактаби олий ё миёнаи махсус ҳуҷҷат месупорад.

ДОХИЛШАВӢ داخل شوى *исми амал аз дохил шудан; имтиҳони дохилшавӣ имтиҳони қабул.*

ДОХИЛШУДА داخل شده *сифати феълии замони гузашта аз дохил шудан.*

ДОХУЛ داخل *кит. нишастгоҳ ва ё суфаи даромадгоҳи дарбори подшоҳон ва амалдорон, ки аз ҷубу санг месохтанд; ҷилавхона; дарвозахона.*

ДОХУНДА داخنده *(шакли тағйирёфтаи додархонда) лаҳҷ. 1. фақирӣ пойбараҳнаи рустой. 2. лақаби қаҳрамони асосии романи «Дохунда»-и С.Айнӣ – Ёдгор.*

ДОХИГӢ даҳиғӣ доҳӣ будан, пешвой, сарворӣ.

ДОХИЁНА داهيانه 1. доҳивор, мисли доҳӣ. 2. заковатмандона, бо қамоли заковат.

ДОХИЯ I *а. داهيه кит. муаннаси доҳӣ.*

ДОХИЯ II *а. داهيه кит. мусибат, бадбахтӣ; дохияи кубро мусибати азим.*

ДОХӢ *а. داهى 1. фавқулода, зирак, доно; до-нишманд, нобиға. 2. пешво.*

ДОХУЛ داهل *кит. хӯса, нишонаи одамшакл барои рамондани парандагон.*

ДОЧ داج *кит. 1. торикӣ. 2. торик, тира; шаби доч шаби тираву торик, шаби зулмонӣ.*

ДОШ داش *кит. оташдони калон барои пухтани хишт, сафол ва ғ., кӯра, хумдон.*

ДОШАН داشن *кит. 1. инъом, ато, бахшиш. 2. музд, подош, учр.*

ДОШӢ داشى *кит. марбут ба дош; он чи дар кӯра ё оташдон пухта мешавад.*

ДОШОД داشاد *кит., ниг. дошан.*

дошт داشت *асоси замони гузашта аз доштан.*

ДОШТ داشت *тобоварӣ, бардошт; бақувватӣ (-и либос, пойафзол ва ғ.); дошт додан а) тоб овардан, поистан, бардошт кардан; б) бо-дошт будан, бобақо будан (онд ба либос, пой-афзол ва ғ.).*

ДОШТА داشته 1. сифати феълии замони гузашта аз доштан. 2. ҳар чизи (хусусан чизу чораи хо-нагии) кӯҳна, дар истеъмол буда.

ДОШТАН داشتن 1. доро (молик, соҳиб) будан ба чизе, дар тасарруфи касе будани чизе: ҳона доштан, чанд писар доштан, чанд сар гӯсфанд доштан, қурб доштан, ёри меҳрубон доштан, адоват доштан, қобилият доштан, қувват доштан, ҳунар доштан; даромад доштан даҳл (оидот) доштан; фоида гирифтан, навъ ба

даст омадан; **савод доштан** босавод будан, саводнок будан. 2. гирифтан, қапидан: **аз доманам дошт, аз гиребонаш дошт**. 3. сайд кардан, ба даст даровардан: **бедона доштан, моҳӣ доштан**. 4. дастгир намудан, банд кардан. 5. аз ҳаракат боздоштан (аспро, мошинро). 6. нигоҳ доштан, ҳифз кардан. 7. *гуфт*. ба кор бурдан, истифода бурдан (*мас.*, чизу чораи хона ва асбоби рӯзгорро). 8. *чун феъли ёридиҳанда таркибҳои гуногуни феълӣ месозад*: **бозӣ доштан, гап доштан, нигоҳ доштан, ном доштан, фоида доштан, чашм доштан, ҳад доштан, ҳақ доштан, чой доштан...** 9. *ҳамчун феъли ёридиҳанда бо масдарҳо омада, феъле месозад, ки муродифи замони ҳозира ва гузашта мебошад*: **шукуфтан дорад, сабзидан дошт...**; **масҳара доштан** масҳара пиндоштан, масҳара ҳисобидан; **худро доштан** худдорӣ кардан; **қимат доштан** арзидан, арзиш доштан, баҳо доштан; **баҳо надоштан** бебаҳо будан, гаронбаҳо будан; **ёд доштан...** дар хотир доштан...; **то ҷон доштан** то зинда будан.

ДОШТАНӢ داشتنى сифати феълӣи замони оянда аз доштан; шоистаи доштан ва ниғаҳдорӣ.

ДОШТДОР داشت دار ниг. доштнок.

ДОШТНОК داشتناк бадашт, бодавом, бобақо (дар бораи либос ва пойафзол).

ДОШТНОКӢ داشتناکی доштнок будан, бадаштӣ, бақодорӣ.

ДОШХОНА داشخانه кит. оташдон, хумдон, кӯра.

ДОЯ دايه 1. он ки ҳангоми зоидан ба занон нигоҳубин мекунад, момодоя, қобила. 2. зане, ки тифлонро дар оила парасторӣ мекунад. **модарро дил месӯзад, дояро доман (зарб.)**.

ДОЯГӢ دايگی 1. нигоҳубин ва парасторӣ ба занон дар вақти зоидан, момодоягӣ. 2. амал ва машғулияти зане, ки тифлонро дар оила парасторӣ мекунад; нигоҳубин кардан ба кӯдак; бачабардорӣ кардан.

ДРАМА ю. درمه асари бадеӣ, ки барои дар сахнаи театр гузоштан навишта мешавад, намоишнома.

ДРАМАВӢ درموى мансуб ба драма; маҳфили драмавӣ маҳфили ҳаваскорони театр, ки

драмахоро ба сахна мегузоранд; **театри драмавӣ** театре, ки дар он драма ба сахна гузошта мешавад.

ДРАМАНАВИС درمه نويس нависандае, ки навиштани асарҳои драмавӣ соҳаи асосӣ ё яке аз соҳаҳои муҳими эҷодиёти бадеии ўст, намоишноманавис, драматург.

ДРАМАНАВИСӢ درمه‌نويسى шуғлу амали драманавис; намоишноманависӣ.

ДРАМАТИЗМ ю. درميتيزم ҷиддияти ҳаракат ва шиддати вазъият, ки ба драма хос аст.

ДРАМАТУРГ ю. درمترگ ниг. драманавис.

ДРАМАТУРГИЯ ю. درمترگيه 1. адабиёти драмавӣ; назария дар бораи сохт, принцип ва усулҳои осори драмавӣ. 2. маҷмӯи асарҳои драмавии ягон нависанда: **драматургияи С. Улуғзода**.

ДРАМАТУРГӢ درمترگی 1. мансуб ба драматургия. 2. амал ва шуғли драматург: **маҳорати драматургӣ, фаъолияти драматургӣ**.

ДРАП фр. درپ моҳути ғафс, матои ғафси мӯина, ки аз он асосан палто медӯзанд.

ДУ шумораи миқдорӣ адади 2: **ду баробар, ду кас, ҳар ду, ду-се сол, як-ду кило; ду-ду дунафарӣ, дукасӣ; ду ним кардан // ду тақсим кардан** ба ду ҳисса ҷудо кардан (*одатан баробар*); **аз ду сар** дар ҳар сурат, албатта, ҳатман; **ду пули пучак** маблағи ниҳоят кам, пули ночиз; **ду пойро ба як мӯза карда** исрор-корона, бо исрор; **бо ду дасти адаб** бо камоли эҳтиром, иззату ҳурматро ба ҷо оварда; **дили касеро ду ним кардан ниг. дил; ду чашмро чор кардан** (дар роҳи касе) саҳт интизор шудан (*омадани касеро*), чашм ба роҳи касе будан.

ДУАЛИЗМ лот. dualismus фалс. таълимоте, ки пайравони он модда ва рӯҳро ду ибтидои мустақилу ба якдигар новобаста мешуморанд; муқоб. **монизм**.

ДУАЛИСТ лот. dualist фалс. пайрави дуализм.

ДУАЛИСТӢ dualistى мансуб ба дуализм.

ДУАНДЕШ دوانديش дудила, калаванда.

ДУАНДЕШӢ دوانديشى дудилагӣ, калавандагӣ.

ДУАРРАГӢ دوآرگی ду арра дошта (*oid ба дастгоҳи тахтабурӣ*).

ДУА

ДУАСПА دواسپه 1. ба воситаи ду асп кашидашаванда: **аробаи дуаспа, фойтуни дуаспа**. 2. *мач.* шитобон, тез, босуръат: **дуаспа рафтан**.

ДУБАЙТА دوبيته *ади., ниг.* **дубайтӣ**.

ДУБАЙТӢ دوبييتي шеъре, ки ба мисли рубой аз ду байт иборат буда, мисраъҳои аввал, дуюм ва чоруми он ҳамқофия ҳастанд; тафовут фақат дар он аст, ки рубой дар вазни махсуси худ, дубайтӣ дар баҳри ҳазачи мусаддаси маҳзӯф ё мақсур гуфта мешавад.

ДУБАРА I دوبره 1. дуто бар дошта, дутаҳӣ: **ма-тои дубара**.

ДУБАРА II دوبره 1. ду бор ҳосилдиҳанда, духосила. 2. ҳосили дуюм (одатан хасак мешавад): **себи дубара**.

ДУБАРГА دوبرگه ниҳоли наврастаи дорои ду барг ё ду гулбарг.

ДУБАРГӢ دوبرگي дубарга; ҳолати нав рӯидани ниҳол, ки нахуст ду барги он аз ҳам чудо мешавад.

ДУБАСТА دوبسته *нав.* дар ду навбат; **дубаста кор кардан** дар ду навбат (баст) кор кардан.

ДУБАСТӢ دوبستي *ниг.* **дубаста**.

ДУБАХТА دوبخته 1. зани ду бор шавҳаркарда. 2. *мач.* дорои имкониятҳои баробари муваффақият ва шикаст.

ДУБАҲРА دوبهره 1. хонаи аз ҷануб ва аз шимол дардошта, ки ҳам боби зимистон асту ҳам боби тобистон. 2. аз ду шароити ба ҳам зид баҳрабар; **ҳайвони дубаҳра** зоол. ҳайвоне, ки ҳам дар об зиндагӣ мекунад ва ҳам дар хок (*мас., қурбоққа*), обҳои хо, хокуобиҳо.

ДУББ ا. *дб кит.* **хирс**; **Дубби Акбар** Хирси калон, **Дубби Асгар** Хирси хурд, номҳои ду гурӯҳи ситораҳо, ки дар гуфтугӯ инчунин **Ҳафтдодарони калон** ва **Ҳафтдодарони хурд** меғӯянд.

ДУБЕЗА دوبيزه ду бор бехташуда (*oid ба ord*): **кулчаи ширмоли дубеза**.

ДУБЕЛА دوبيله ду бел дошта (*oid ба қайиқу заврақ*); **дубела рондан** (*киштиро*), бо ду бел рондан (*киштиро*).

ДУБИН دوبين *кит.* олус, аҳвал.

ДУБИНӢ دوبيني 1. дубин будан; олусӣ. 2. *мач.*

таваҷҷӯҳ ба ду чиз ё ду мабдаъ, санавият.

ДУБОЛА دوباله дорои ду бол, дуқанота.

ДУБОЛАҲО دوبالها зоол. гурӯҳи ҳашароти дорои ду бол, яъне як ҷуфт қанот дошта (*аз қабилӣ пашша, малах, ору*).

ДУБОЛО دوبالا ду чандон, ду баробар, ба андозаи ду баробар.

ДУБОРА دوباره бори дуюм, дафъаи дигар, дуюмбора, дукарата; **кишти дубора, кори дубора, умри дубора, дубора барқарор кардан**.

ДУБОРАДӢ دوبارهدوزي дӯхтани такрорӣ; ду бор дӯхтани либос барои мустаҳкам шудани дӯхти он.

ДУБОРАКОРӢ دوباره کاری барои иҷрои коре ду чандон вақт сарф кардан; кореро, ки дар як бор иҷро кардан мумкин аст, дар дафъаи дуюм ба анҷом расонидан: **дуборакорӣ кардан**.

ДУБОРАПАЗ دوباره پز он чи ду бор пухта шавад; пухтупази такрорӣ.

ДУБОРӢ دوباري ҳар қадам ду бор, думаротибӣ.

ДУБУРҶА دوبرجه 1. парандае, ки ду ошён дорад ва дар як ҷо намононад. 2. *мач.* шахсе, ки ба корҳои мухталиф гироиш дорад.

ДУБУРҶӢ دوبرجي *ниг.* **дубурҷа**.

ДУВАЛ دول *кит., ҷ.* давлат.

ДУВИСТ دويست *кит.* **шакли қадимаи дусад**.

ДУВОЗДАҲ دوازده шумораи миқдорӣ адади 12.

ДУВОЗДАҲАНГУШТА دوازده انگشته рӯдае, ки дарозии он ба дувоздаҳ ангушт баробар аст.

ДУВОЗДАҲАНГУШТӢ دوازده انگشتي *ниг.* **дувоздаҳангушта**.

ДУВОЗДАҲБУРҶ دوازده برج *нурҷ.* бурҷҳои дувоздаҳгона, ки ба онҳо Ҳамал, Савр, Ҷавзо, Сиратон, Асад, Сунбула, Мизон, Ақраб, Қавс, Ҷадӣ, Далъ ва Ҳут дохиланд.

ДУВОЗДАҲГИРЕҲ دوازده گره номи нақше, ки дар ҷӯб канда мешавад.

ДУВОЗДАҲГОНА دوازده گانه иборат аз дувоздаҳ қисмат: **бурҷҳои дувоздаҳгона**.

ДУВОЗДАҲИМОМА دوازده امامه *мансуб ба маз-*

хаби шиан дувоздахимомӣ.

ДУВОЗДАҲҚАБАТА دوازده قبطه *ниг.* дувоздах-ошёна.

ДУВОЗДАҲҚАТОРА دوازده قطاره *дорои* дувоздах қатор.

ДУВОЗДАҲМАҚОМ دوازده مقام *мус.* маҷмӯаи тарона ва оҳангҳои мусиқии мардуми тоҷики форсизабон, ки аз дувоздах парда иборат аст.

ДУВОЗДАҲОШЁНА دوازده آشيانه *дорои* дувоздах ошёна: **бинио** дувоздахошёна.

ДУВОЗДАҲПАРДА دوازده پرده *мус., ниг.* дувоздахмақом.

ДУВОЗДАҲРӮЗА دوازده روزه 1. аз рӯи дувоздах рӯз; ба мӯҳлати дувоздах рӯз: **сафари** дувоздахрӯза.

ДУВОЗДАҲСОАТА دوازده ساعته 1. аз рӯи дувоздах соат. 2. ба мӯҳлати дувоздах соат.

ДУВОЗДАҲСОАТӢ دوازده ساعتی *ниг.* дувоздахсоата.

ДУВОЗДАҲСОЛА دوازده ساله 1. дорои синну соли дувоздах. 2. ба мӯҳлати дувоздах сол: **ҳабси** дувоздахсола.

ДУВОЗДАҲТИРА دوازده تيره *дувоздах* тир дошта; **милтиқи** дувоздахтира милтике, ки дувоздах тир дар тирдонаш қой мегирад.

ДУВОЗДАҲУМ دوازدهم *дорои* шуморӣ ё рутбаи дувоздахум; шумораи тартибӣ аз адади 12.

ДУВУМ دوم *шумораи тартибии* ду.

ДУВУМДАРАҶА دوم درجه *мансуб ба* дарачаи дуум; ғайри асосӣ, фаръӣ.

ДУВУМИН دومين *ниг.* дувум.

ДУГ دوگ (*аслаш* дук): **дути чайра** хори дукмонанди бадани чайра.

ДУГАЗА دوگزه *кҳн.* пояи милтиқи пилтағӣ.

ДУГАЗӢ دوگزى *ду* газ дарозӣ дошта.

ДУГБИНӢ دوگيینی *ниг.* дукбинӣ.

ДУГЕСӢ دوگيسو *дузулф.*

ДУГЕТӢ دوگيتى *ду* ҷаҳон, *ду* олам, *ду* дунё; *дунёи* ҳастӣ ва *дунёи* фанӣ.

ДУГОНА دوگانه 1. аз ҳам фарқкунанда, ноҳам-

гун, мухталиф; *дорои* ду чинси мухталиф. 2. дуто, ҷуфт; кӯша; **дугона кардан** аз чанд бех растаниҳои дар як ҷо ва ба ҳам зич баромада, ду беҳи хубтаринашро гузоштан. 3. ду мағзи дар як дона рӯидаи зардолу, бодом, шафтолу ва ғ. 4. *маҷ.* ду духтар ва ё зани бо ҳам дӯсти наздик: **дугонаи ҷонӣ**, **дугонаи ҷоноҷон**.

ДУГОНАБОЗ دوگانه باز *он* ки дугонаҳои худро бениҳоят дӯст медорад ва ба онҳо бисёр аҳамият медиҳад; *он* ки дугонаҳои зиёд дорад.

ДУГОНАБОЗӢ دوگانه بازی 1. бозии духтарчаҳои хурд, ки дар он нақши дугонаҳоро иҷро мекунанд. 2. бо дугонабозӣ вақтро гузарондан: **дугонабозӣ кардан** (*ба ҳар ду маъно меояд*).

ДУГОНАГӢ دوگانگی *дӯстӣ* дар байни занону духтарон: **муносибати дугонагӣ**, **дугонагӣ доштан ба касе**.

ДУГОНАПАРАСТ دوگانه پرست *д.* 1. ноҳамгунӣ, носозгорӣ, ихтилоф. 2. санавӣ, парастикунандаи ду маъбуд.

ДУГОНАПАРАСТӢ دوگانه پرستی *ду* маъбудро парастидан, санавият.

ДУГОНАСӢЗ دوگانه سوز *тех.* муҳаррике, ки бо ду навъ сӯзишворӣ (*бензин ва газ*) кор мекунад.

ДУГЕНИК دوگانک 1. тавъамон, ду ҳамзод. 2. яке аз ду бачае, ки ҳамроҳ таваллуд ёфтааст.

ДУГОНӢ دوگانی *дутоӣ*, ҷуфт.

ДУГОҲ دوگاه *мус.* яке аз мақомҳои мусиқии классикии тоҷикии «Шашмақом».

ДУГПУШТ دوگ پشت *ниг.* чайра.

ДУГУМОНА دوگمانه *гуфт.* аз ду эҳтимол яке; **ярадори дугумона** маҷрӯҳе, ки сиҳат шуданаш дар гумон аст.

ДУГУРӢҲӢ دوگروهی *дуда*стағӣ, ба ду гурӯҳ чудо шуда.

ДУГӢӢ دوگوئی *дугӢӣ кардан* дуй ҷустан, ба як фикр наистодан, ду хел гап задан; дурӯягӣ кардан.

ДУГӢША دوگوشه *дорои* ду гӯшак; *дорои* ду даста: **кӯзаи дугӯша**.

ДУҒДОҒ دوغداغ *зоол.* мурғи даштии калон-

ДУҒ

чуссаи гардандароз аз катори турнашаклҳо.

ДУҒИЛДИРАКА دوغلدرکه *гуфт.* дучарха: аро-баи дуғилдирака.

ДУД دود 1. моддаи тираранги абру бухормонанд, ки аз сӯхтани чизе пайдо шуда, ба ҳаво мебарояд: **дуди борут**, **дуди паровоз**, **дуди сиёҳ** (сафед, хокистарранг, ғализи бадбӯ), **дуду ғубор**. 2. *мач.* оҳ; оҳу нола, фиғон; **дуди дил** оҳу фиғон; сӯзу гудози ботинӣ. 3. *мач.* ба маънои сиёҳӣ, тирагии ғамангез *ва г.* истеъмоли мешавад: **дуди алам**, **дуди оҳ**, **дуди ситам**; **дуд додан** сигарет кашидан; **дар дуд хушк кардан** барои хӯрдан тайёр кардан (-и моҳӣ, гӯшт *ва г.*); **дуд кардан** а) дуд баровардан (*ба ин маънӣ ҳамчун таркиби феъли монда ва гузаранда кор фармуда мешавад*); б) сӯзонда дуди чизеро баровардан; даргирондан (*мас., сигарет ё исфандро*); **дуд ба дуд кашидан** пайиҳам, дуд болои дуд кашидан (*чилиму сигаретро*); **дар байни дуду оташ** дар байни тирборон; **дуди касе баромадан** фиғони касе баромадан; саҳт ғаму ғусса хӯрдан; **дуд аз димори касе баромадан** (баровардан) димор аз рӯзгори касе баромадан (баровардан); нобуд кардан, азият кашидан, зиндагӣ ба ӯ тира гардидан; **дуд аз чигар баромадан** а) оҳу фиғон кардан, сӯзу гудоз кардан; б) ғаму ғусса хӯрдан; саҳт ғамгин шудан; **дуд аз чони касе баровардан** касеро ба ҳалокат расонидан, несту нобуд сохтан; *муқ.* **димор аз чони касе баровардан**; **дегу дуд кунонидан** хӯрок пазондан, ба хӯрокпазӣ водор сохтан; **дуд ба димоғ задан** а) ниҳоят хафа шудан, бисёр ғамгин шудан; б) саҳт оташин шудан, ғазабнок шудан.

ДУДА I دوده моддаи сиёҳе, ки дар натиҷаи муддати зиёд дуд кардан дар мӯрӣ, тағи дег *ва г.* пайдо мешавад, сиёҳӣ.

ДУДА II دوده *ниг.* дудмон.

ДУДАМ دودم *ниг.* дудама.

ДУДАМА دودمه ҳар ду тарафаш буранда: **корди дудама**, теғи дудама.

ДУДАНГЕЗ دودانگيز дудзо, барорандаи дуд.

ДУДАНДУД دوداندود дудолуд, андуда бо дуд.

ДУДАР دودر *киноя* аз дунё, олам.

ДУДАРА دودره дорои ду дар, ду дар дошта;

даромадгоҳу баромадгоҳ дошта.

ДУДАСТА دوسته 1. бо ду даст: **дудаства вохӯрӣ кардан**, **дудаства пахта чидан**. 2. ду даста дошта, дорои ду дастгир: **арраи дудаства**, **кӯзаи дудаства**.

ДУДАФКАН دودافکن 1. афканандаи дуд, барорандаи дуд. 2. чодугар, соҳир.

ДУДАФКАНӢ دودافکنی *мач.* чодугарӣ, соҳирӣ.

ДУДАХАРД دودهخورد *ниг.* **дудахӯрд**; **ин матбахи дудахард** дунё, олам.

ДУДАХӢРД دوده خورد аз дуд сиёҳшуда.

ДУДБАРО دودبرا роҳи баромадани дуд (*дар оташдон*); дудкаш.

ДУДБАРОӢ دودبرائی баромадани дуд, хорич шудани дуд.

ДУДГИРИФТА دودگرفته *сифати феъли замони гузашта аз дуд гирифта*; аз дуд сиёҳшуда: **деворҳои дудгирифта**.

ДУДГОӢ دودگاه *ниг.* дудкаш.

ДУДҒӢЛА دودغوله пайдо шудани дуди зиёд бар асари сухтор, кӯрдуд, дуди сиёҳ, пурдуд.

ДУДДИӢӢ دوددهی *исми амал аз дуд додан*; ба воситаи дуд хушк кардани моҳӣ, гӯшт *ва г.*

ДУДДОДА دودداده *сифати феъли замони гузашта аз дуд додан*; дудӣ.

ДУДДОР دوددار дорои дуд, омехта бо дуд, ҳамроҳ бо дуд.

ДУДЗАДА دودزده *сифати феъли замони гузашта аз дуд задан*; бӯи дуд гирифта, дудхӯрда.

ДУДЗАДАӢӢ دودزدگی *шакли дигари сифати феъли замони гузаштаи дудзада*; дудзада бундан.

ДУДИЛА دودله он ки дар иҷро кардан ё накардани коре ба қарори қатъӣ наомадааст; калаванда дар миёни ду фикр, мутараддид.

ДУДИЛАӢӢ دودلگی қатъӣ набудан дар иҷрои коре, калавандагӣ дар байни ду фикр; шакку тардид; **бе ҳеч дудилагӣ** бо қатъият, ба ягон шубҳа роҳ надода; **дудилагӣ кардан** беқатъиятӣ зоҳир кардан (*дар иҷрои коре*).

ДУДИЛОӢА دودلانه бечуръатона, ғайриқатъӣ;

шубҳаангезона.

ДУДӢ دودى 1. мансуб ба дуд; пардаи дудӣ парда аз дуд. 2. дуд додашуда: моҳиӣ дудӣ.

ДУДКАШ دودکش роҳи махсус барои баромадани дуд, мӯрӣ, дудбаро: дудкаши кӯраи оҳангарон, дудкаши самовор, мӯрии дудкаш.

ДУДМОН دودمان кит. хонадон, хонавода; авлод, оила; қабिला.

ДУДМОНАНД دودمانند монанди дуд, ба дуд монанд; шабеҳи дуд: ғубори тунуки дудмонанд.

ДУДНОК دودناк дудолуд, бо дуд омехта, дуддор.

ДУДОЛУД دودآلود олуда бо дуд, ба дуд омехта; дуд нишастамонда: хонаи сиёҳи дудолуд.

ДУДОСО دودآسا ба мисли дуд, дудмонанд.

ДУДОҲАНГ دودآهنگ кит. 1. зарфи сафолӣ, ки дар он дудай чароғ ва ғ. барои сохтани сиёҳӣ чамъ карда мешавад. 2. дудкаш, дудбаро, мӯрӣ.

ДУДПУЛӢ دودپولى таър. андозе, ки дар замони аморат аз ҳар як ҳавлӣ ситонида мешуд.

ДУДРАНГ دودرنگ сиёҳчатоб, тира, торик, тираранг.

ДУДСИФАТ دودصفت ниг. дудмонанд.

ДУДХОНА دودخانه 1. ҷое, ки дар он чармгарон пӯстро дуд медиҳанд; хонае, ки дар он ҷо моҳию гӯштро дуд медиҳанд, хонаи дуддиҳӣ. 2. хонаи пурдуд.

ДУДХӢРДА دودخورده бӯи дуд зада, дудолуда; бемаза.

ДУЖХИМ دژخيم ниг. дижхим.

ДУЗАБАР دوزبر грам., кит. танвин.

ДУЗАБОН دوزبان маҷ. дурӯя, мунофиқ, риёкор.

ДУЗАБОНА دوزبانه 1. донандаи ду забон, ду забонро хуб медонистагӣ, зуллистонайн. 2. ба ду забон таълифгардида: луғати дузабона.

ДУЗАБОНӢ دوزباني 1. ба ҳубӣ дониستاني ду забон. 2. маҷ. дурӯягӣ, мунофиқӣ.

ДУЗАНА دوزنه он ки ду зан дорад, соҳиби ду зан.

ДУЗАНАГӢ دوزنگи дузана будан, ду зан дош-

тан.

ДУЗАРДА دوزرده тухми дорои ду зарда: тухми дузарда.

ДУЗД دزد он ки моли касеро пинҳонӣ мебарад ё ғорат мекунад, роҳзан; **дузди адабӣ** он ки асари адиберо аз он худ ба қалам медиҳад, асардузд; **чизеро дузд задан** ба тариқи пинҳонӣ тасарруф намудани чизе, чизеро гирифта бурдани дузд; **дузд бошу боинсоф бош** (мақ.) дар ҳамаи корҳо адлу инсофро набояд фаромӯш кард; **дуздро қарақчӣ задан** (мақ.) чизе, ки бо роҳи ҳаром ба даст омадааст, ҳамин тавр аз даст меравад.

ДУЗДАНДА دزدنده сифати феълии замони гузашта аз **дуздидан**; дузд, роҳзан.

ДУЗДАФШОН دزدافشان кит. он ки молҳои дуздиро фурӯхта медиҳад; ҳанноте, ки молҳои дуздиро арзон харида, ба дигарон қимат мефурӯшад.

ДУЗДАФШОНӢ دزدافشاني ҳаннотӣ, фурӯхтани моли дуздӣ.

ДУЗДАФШОР دزدافشار кит. 1. ниг. **дуздафшон**. 2. роздон, шарик ва ёрирасони дузд. 3. дузде, ки аз ғояти чакқонӣ моли дузди дигарро мебарад.

ДУЗДБАШАРА دزدبشره монанд ба дузд, бо қиёфаи дузд.

ДУЗДБОЗОР دزدبازار 1. маҷ. бозоре, ки дар он ҷо дузд зиёд аст. 2. фурӯшгоҳ ё бозоре, ки дар он ҷо нархҳо хеле гарон аст.

ДУЗДБУРДА دزدبرده он чи дузд бурдааст, моли дуздӣ.

ДУЗДВОР دزدوار ниг. дуздоно.

ДУЗДГОҲ دزدگاه ниг. дуздхона.

ДУЗДЗАДА دزدزده сифати феълии замони гузашта аз **дузд задан**; касе ё ҷое, ки дузд задааст, ғоратшуда.

ДУЗДИДА دزدیده 1. сифати феълии замони гузашта аз **дуздидан**: **дуздида бурдан**, **дуздида тавонистан**, **дуздида рафтан**. 2. маҷ. пинҳонӣ, махфиёна, рустӣ: **нигоҳҳои дуздида**, **дуздида нигоҳ кардан ба сӯи касе**.

ДУЗДИДАН دزدیدن пул ва моли касеро пинҳонӣ аз худ кардан, дуздӣ кардан, ба сирқат бур-

дан; касеро аз ғайри ихтиёри ӯ ё падару модараш ва ё парастораш бо худ гирифта бурдан; **дили касеро дуздидан** дили касеро рабудан, касеро ба худ моил кардан.

ДУЗДӢ دزدى 1. ба тариқи пинҳонӣ аз они худ кардани молу мулки дигарон, сирқат; **дуздӣ кардан** дуздидан. 2. амал ва шугли дузд, дузд будан. 3. ба роҳи дуздидан ба даст омада; бо роҳи ғайриқонунӣ ё макру фиреб ба даст овардашуда; дуздашуда: **моли дуздӣ, пули дуздӣ; дузднӯ гургӣ** дуздидан ва хиёнат кардан.

ДУЗДОДУЗДӢ دزدادزدى дуздии бисёр, бисёр рӯй додани ҳодисаи дуздӣ.

ДУЗДОНА دزدانه мисли дузд, ҳамчун дузд; пинҳонӣ, махфиёна.

ДУЗДОНДАН دزداندن тарзи бавоситаи **дуздидан**; ба дузд додан (*беэҳтиётӣ карда ё ба сабаби дуруст ниғаҳбонӣ карда натавонистан*).

ДУЗДПЕША دزدپیشه он ки кору шуглаш дуздиву роҳзанӣ аст; дузд, роҳзан.

ДУЗДСИФАТ دزدصفت *ниг.* **дуздоно.**

ДУЗДХОНА دزدخانه макони дуздон, маскани дуздон.

ДУЗИСТ دوزيست *биол.* чонваре, ки ҳам дар об ва ҳам дар хушкӣ зиндагӣ дорад; ҳайвони мутааллиқ ба обхокӣ.

ДУЗИСТӢ دوزيستی *мансуб ба дузист*; дорони хусусиятҳои дузистӣ, обхокӣ будан.

ДУЗОНУ دوزانو: **дузону нишастан** ҳар ду зонухоро ба пеш, ба замин зада, пойхоро ба акиб гузошта нишастан; **дузону шудан** ба сари ҳар ду зону така карда истодан.

ДУИЯТ دوئييت *кит.* аз ду қисм иборат будан; ба ду ҷудо шудан, дуто будан.

ДУӢ دوئي 1. дуто будан. 2. ду ҷиҳат доштан, ихтилоф мавҷуд будан. 3. *кит.* дуруӣ, мунофиқӣ, риё.

ДУК دوک ҷӯби махсус тарошидашудаи дарозшакли нӯкборик, ки вайро ба чарх гузошта, бо он ресмон мересанд; **дуки чайра** *ниг.* дуг.

ДУКА دوکه *кит.* зиндон, маҳбас.

ДУКАРАТА دوكرته ду баробар зиёд, дучанд; *ниг.* дубора.

ДУКАРАТӢ دوكرتي *ниг.* дуборӣ.

ДУКАСА دوکسه 1. ду кас шуда, ду нафар якҷоя шуда; **бозии дукаса** бозие, ки дар он аз ҳар ду тараф ду нафар баромад мекунанд; **дукаса шуда** ду кас якҷоя шуда (*барои иҷрои коре*). 2. барои дукаса ҷой дошта, махсус барои ҷойгир шудани ду нафар: **кати дукаса, хучраи дукаса.**

ДУКАСӢ دوکسی *ниг.* **дукаса**; дунафарӣ: **ба асп дукасӣ савор шудан.**

ДУКАФА دوکفه *гуфт.* ду кафи дастро якҷоя карда: **дукафа об нӯшидан.**

ДУКАФОН دوکفان аз миёна баробар ба ду ҳисса тақсим шуда: **дукафон кардан, дукафон шудан**; ♦ **як себи дукафон** бисёр монанд.

ДУКБИНӢ دوکبینى дорони бинии дарозу нӯгборик.

ДУК-ДУК دوکدوک *калимаи тақлиди* овозе, ки дар натиҷаи пайи ҳам ба ҳам задани чизҳои ҷӯбӣ *ва г.* ҳосил мешавад; **дук-дуки дил** тапиши тез-тези дил.

ДУККА ا. دوکه *кит., ниг.* **дӯкон** 1.

ДУКДОН دوکدان *кит.* ҷаъбае, ки дар он дукхоро ҷо мекарданд.

ДУКӢ دوکی *мансуб ба дук*; монанди дук, борику махрутшакл.

ДУККОН دوکگان *кит., ниг.* **дӯкон** 1

ДУКОРА دوکاره дорони ду корбурд, шахсе, ки ду кор дорад.

ДУКОРДА دوکارده қайчии махсус барои тарошидани пашми бузу гӯсфанд; қайчии калон.

ДУКРЕС دوکريس *кит.* он ки бо дук нах мересад.

ДУКТАРОШ دوکتراش *кит.* устои дуктарош, устое, ки ба тарошидан ва сохтани дук машғул аст.

ДУКТАРОШӢ دوکتراشى *кит.* тарошидан ва сохтани дук.

ДУКУР-ДУКУР دوکردکرد *калимаи тақлидӣ* садои поймони тоҷа, бузича, баррача *ва г.* дар вақти давидан.

ДУКӢҲА دوکوهه *ниг.* **дукӯҳона.**

ДУКӢХОНА دوکوهانه дорои ду кӯхон, дукӯхон-дор: шутури дукӯхона.

ДУКШАКЛ دوک شکل монанди дук, ба сони дук.

ДУҚАБАТА دوقطه 1. иборат аз ду қабат, рӯи ҳам ё болои ҳам гузошташуда: **дари дуқабата, тирезаи дуқабата; дуқабата паҳн кардан** рӯи ҳам гузошта паҳн кардан. 2. *гуфт*. дуошӯна, дутабақа: **бинои дуқабата**.

ДУҚАБАТӢ دوقطتي *ниг.* дуқабата.

ДУҚАВЛА دو قوله дурӯя, мунофик, ноҳамгун.

ДУҚАНОТА دو قناته 1. ду бол дошта: **ҳавонаймояи дуқанота**. 2. *ниг.* дуболаҳо.

ДУҚАТ دو قات: **дуқат кардан** чизеро аз ду нӯги канораш дошта қат (қабат) кардан; **дуқат шудан** а) ҳам шуда ба ҳам расидани ду кано-ри ягон чиз; б) ниҳоят ҳам шуда (*мас., барои таъзим ба касе*).

ДУҚАТОРА دو قطاره 1. дар ду қатор; ду радаи паҳлӯи ҳам: **дуқатора хишт чидан**. 2. аз ду қатор иборатбуда.

ДУҚУТБА دو قطبه дорои ду қутб.

ДУЛАБӢ دولبي *збш.* овозхое, ки бо истифодаи ду лаб, ба монанди овозҳои «п» ва «б» пайдо мешаванд.

ДУЛДУЛ دلدل 1. *кит.* ҳаҷири савории Алӣ – домоди Муҳаммади пайғамбар (с). 2. *маҷ.* ҳаҷир ва маркаби тездавр.

ДУЛМУЛ دلمل *ниг.* дунбул.

ДУЛУНЧА دولنچه ду лунҷро пур карда, бо луқмаҳои калон даҳонро пур карда: **дулунча хӯрок хӯрдан..**

ДУЛФИН ю. دلفين *ниг.* делфин.

ДУМ دم 1. қисми ақибӣ бадани ҷонварон, дун-болаи ҷонварон, дунб: **думи гов, думи гурба, думи кажум, дум ликкондан, дум ҷунбондан (-и сағ)**. 2. қисми борик ё тангшудаи охири чизе; қисми охири чизе, дунбол: **думи бодба-рак, думи киштӣ, думи ҳавонаймо**. 3. *маҷ.* пайрави касе дар қорҳои номақбул ва ғайримусбат; **думи касе ё чизе канда шудан** қатъ шудани рафтуомади касе ё чизе; **думи гурбаат қач гуфтан** баҳоначӯй кардан; **думро хода карда гурехтан** шитобон гурехтан, саросема ва шармандавор фирор кардан; ду-

маш дар (ба) хӯрчин // думи қор дар хӯрчин қори нимқора аст; қори бе сару нӯг, қори муҷмал; **то қоре иҷро мешавад, ки думи шу-тур ба замин мерасад** а) қор ниҳоят дер ба анҷом мерасад; б) иҷрои қоре амри муҳол аст.

ДУМАҒЗ دومغز донаки думағздошта, дорои ду мағз: **бодомии думағз**.

ДУМАҒЗА دومغزه *ниг.* думағз.

ДУМАӢНИДОР دومعني دار дорои ду маӢно, ду-маӢнодошта; духӯра: **суханҳои думаӢнидор**.

ДУМАӢНОДОР دومعنادر *ниг.* думаӢнидор.

ДУМАӢНОӢ دومعنائي ду маӢно доштан, ду-маӢнодор будан; духӯра будан.

ДУМБА دمبه *ниг.* дунба.

ДУМБАДОР دمبه دار *ниг.* дунбадор.

ДУМБАК دمبك *ниг.* дунбак.

ДУМБАЛ دمبل *тиб.* пучак (*аслаш думмал*).

ДУМБАРДОР دم بردار хушомадгӯ, лаганбардор, тамаллуққор, ҷоплус.

ДУМБАРДОРӢ دم برداري хушомадгӯӣ, ҳурмати риёӣ, тамаллуқ: **думбардорӣ кардан**.

ДУМБОЛ دمبال *ниг.* дунбол.

ДУМБУЛ دمبل *ниг.* дунбул.

ДУМБУРА دميره *ниг.* дунбура.

ДУМБУРАК دميرك *ниг.* дунбурак.

ДУМБУР-ДУМБУР دميردمير *калимаи тақлиди* овози даранг-дурунг (-и нақора), садои рез.

ДУМБУРИДА دم بريده 1. бедум; думкалта, дум-кӯтоҳ; **ҳари думбурида**. 2. *маҷ.* ноқис, нозеб.

ДУМҒОЗА دم غازه *биол.* 1. ҷои ба устухон часпидаи думи ҳайвонот ва парандагон, беҳи дум. 2. қисми охири устухони сутунмӯҳраи одам.

ДУМДАРОЗ دم دراز ҷонвари думаш дароз: **аккаи думдароз, рӯбоҳи думдароз**.

ДУМДОР دم دار 1. дорои дум, думнок. 2. *маҷ.* дароз, бисёр тӯлкашида (*оид ба қор*): **абрӯвони думдор** абрӯвони охираш борик-шударофта; **ситораи думдор** *нуч.* зузанаб.

ДУМЕХВАРА دمخوره *нав.* дорои ду меҳвар, ду меҳвар дошта: **автомобили думеҳвара**.

ДУМ

ДУМИЛА دوميله милтиқи шикории дорои ду мил.

ДУМКАЛТА دُم كَلتِه ниг. думкӯтоҳ.

ДУМКҶУТОҲ دُم كُوتِه думаш кӯтоҳ, калтадум; муқоб. думдароз: гови думкӯтоҳ.

ДУМЛИККОНӢ دُم لِكَكُونِ исми амал аз дум лик-кондан; ниг. думчунбонӣ.

ДУММАЛ دُمَل ниг. думбал.

ДУМОДУМ دُمادُم 1. пайҳам, пушти сари ҳам, пайваста; ба таври пайваста ва пайҳам. 2. маҷ. дар пайи, аз ақиби, ба дунболи.

ДУМОТОРА دُموتاره дорои ду мотор: хавонайм-мои думотора.

ДУМОҲА دُمواهِ 1. мӯҳлати ду моҳро пур кардагӣ: кӯдаки думоҳа. 2. ба муддати ду моҳ: кори думоҳа; курси думоҳа мактабе, ки таҳсил дар он ба муддати ду моҳ пешбинӣ шудааст; маоши думоҳа маош барои ду моҳ.

ДУМРАВ دُم رو думрав ва тарафдори ягон кас, гурӯҳ ё ташкилот (сифати манфӣ).

ДУМРАВӢ دُمروى пайравӣ, тарафдорӣ ба касе ё гурӯҳе: думравӣ кардан.

ДУМӢХРА دُمهره 1. ду мӯҳр пахшкарда, ду мӯҳр зада.

ДУМЧА دُمچه 1. шакли тасгири дум. 2. қисми охири чизе; канораи борики чизе. 3. бот. ҷои бо танаи растани пайвандшавии мева, банд: думчаи ангур (ё мавиз), думчаи харбуза; думча додан тамом пухтани харбуза ё тарбуз, ки бо андак даст расондан аз палак ҷудо мешавад, банд додан; думчааш об гирифтани а) ба пухтан наздик расидан (онд ба мева); б) киноя аз худро андак боқувват ҳис карда, аз худ рафтани; мавқеи худро андак беҳтар дида, ба фикри саркашӣ афтодани касе.

ДУМЧАДОР دُمچهدار 1. дорои думча, думчадошта. 2. маҷ. киноядор, дорои маънои дигари иловагӣ: сухани думчадор.

ДУМЧАЧИН دُمچهچين: думчачин кардан як-як канда партофтани думча (мас., думчаи мавизро).

ДУМЧУНБОН دُمچنبان 1. дар ҳоли чунбондани дум. 2. гуфт., зоол. чархресак, сангобдавак.

ДУМЧУНБОНӢ دُمچنباني 1. исми амал аз дум

чунбондан; чунбонидани дум. 2. маҷ. хушомадгӯӣ, тамаллук; думчунбонӣ кардан.

ДҶМ-ДҶМ دُم دُم калимаи тақлидӣ садои нақораи калон.

ДУН ا. دُون кит. 1. паст, зер, поин. 2. сифла, фу-рӯмо, разил, паст (сифати манфӣи одам).

ДУНАЖОДА دُونژاده ниг. дурага.

ДУНАН دُنن аспӣ чавони ҳанӯз саворинашуда, той.

ДУНАФАРӢ دُونفاري 1. дукаса, дукасдукас, ду-ду: дунафарӣ нишастан дар паси миз. 2. иборат аз ду кас, ду нафарро фарогиранда: гурӯҳҳои дунафарӣ.

ДУНБ دُنб ниг. дум.

ДУНБА دُنبه 1. думба, узве аз бадани гӯсфанд, ки дар охири танаи ӯ овезон ба ҷои думи ӯст ва он бештар аз рағғани карт иборат мебошад: рағғани дунба. 2. маҷ. сурини инсон.

ДУНБАГУДОЗ دُنبه گداز навъи сеҳру ҷоду, ки дар он ҷодугарон ба номи шахсе ба дунбаи гӯсфанд сӯзан мезананд ва афсуне бар он ме-хонанд ва ҷароғе ё шамъе зери он равшан мекунанд ва дар гӯри кӯҳнае мегузоранд, то он шахс низ чун дунба обу лоғар шуда, саранҷом бимирад.

ДУНБАДОР دُنبهدار думбадор, дорои дунба, дунбамонда: гӯсфанди дунбадор.

ДУНБАКАЛОН دُنبه کَلان дорои думбаи калон: гӯсфанди дунбакалон.

ДУНБОЛ دُنبال думбол, ақиб, пас; дунболи... аз паси...; аз дунболи ... а) аз паси..., аз қафои..., аз ақиб...; б) дар пайравии..., дар пайгирии (касе); дунболи ҳамдигар паси ҳам; дунболи касеро гирифтани а) аз ақиб касе рафтани; ба касе пайравӣ; б) касеро таъқиб кардани, касеро пойда гаштани, аз паси касе афтодани; аз дунболи касе рафтани а) аз паси касе рафтани; б) ба касе пайравӣ кардани; ба (аз) дунболи касе афтодани а) аз паси касе шу-дан, касеро таъқиб кардани; б) пайравӣ кар-дан ба кори касе; тақлид кардани ба касе дар коре; касеро ба дунболи касе гузоштани касеро барои таъқиб касе вазифадор кардани.

ДУНБОЛА دُنباله 1. ниг. дунбол. 2. охири чизе; қисми охири чизе.

ДУНБОЛАГИР *دنباله گیر* аз паси касе раванда, аз акиби касе афтода (*бо нияти назорат ё таъқиб*); таъқибкунанда.

ДУНБОЛАГИРӢ *دنباله گیری* таъқиб, аз паси касе афтодан: *дунболагирӣ кардан касеро*.

ДУНБОЛАДОР *دنباله دار* дароз, тавил, кашол; думдор: *абруи дунболадор; фикру андешаи дунболадор* фикру хаёли беохир, андешаҳои давомдор.

ДУНБОЛАПУР *دنباله پر*: *милтики дунболапур* кҳи. милтике, ки аз қафояш тир пур карда мешавад.

ДУНБОЛБУРИДА *دنبال بریده* кит., ниг. *думбурида*.

ДУНБОЛГИРӢ *دنبال گیری* ниг. *дунболагирӣ*.

ДУНБОЛГИР *دنبال گیر* ниг. *дунболагир*.

ДУНБОЛЧА *دنبالچه* биол. устухони резае дар интиҳои сутунмӯҳраи инсон, ки онро бозмондаи дум дар инсон медонанд.

ДУНБУЛ *دنبل* ғаллаи ҳанӯз комилан нопухта (*аслаш думул*).

ДУНБУЛБИРӢН *دنبل بریان* ғалладонаи нимхоми бирёнкардашуда.

ДУНБУРА *دنبره* мус. навъи асбоби мусикӣ, ки тамбурмонанди дасткӯтоҳ аст (*дар гуфтугӯ думбура ва думбурак низ мегӯянд*).

ДУНБУРАНАВОЗ *دنبره نواز* мус. он ки дунбура менавозад, навозандаи дунбура.

ДУНБУРАНАВОЗӢ *دنبره نوازی* амали думбуранавоз, навохтани дунбура.

ДУНӢ *ا. دنیا* 1. олами мавҷудот; ҷаҳон, гетӣ: *дунёи кӯҳна, дунёи қадим*. 2. *мач.* сарват, давлат, мол; аз *дунё* *чаши пӯшидан* даргузаштан, мурдан; *ба дунё омадан* таваллуд ёфтан.

ДУНӢБЕЗОР *دنيابزار* он ки аз молу ҳол ва зиндагии индунёи мегурезад, хилватнишин.

ДУНӢБЕЗОРӢ *دنيابيزاری* бемайли ва танаффури аз зиндагӣ.

ДУНӢБИН *دنيابین* он ки бештар ба молу сарват ва корҳои ин дунё таваҷҷӯҳ дорад, дунёпараст.

ДУНӢВӢ *دنياوی* ниг. *дунявӣ*.

ДУНӢГАРДӢ *دنياگردی* ҷаҳонгардӣ, сайру саёхати дунё.

ДУНӢГИР *دنياگیر* ҷаҳонгир, оламгир, ҷаҳонӣ.

ДУНӢДИДА *دنيادیده* ҷаҳонгашта; гарму сарди зиндагиро ҷашида; пурдидаю таҷрибадор.

ДУНӢДИДАГӢ *دنيادیدگی* таҷрибадорӣ ва кордонӣ.

ДУНӢДОР *دنيادار* *мач.* тавонгар, соҳиби молу давлат.

ДУНӢДУШМАН *دنيادشمن* кит., *мач.* муҳолиф ва гурезони дунёи моддӣ, парҳезгор, хилватнишин.

ДУНӢДӢСТ *دنيادوست* дунёталаб, дунёпараст.

ДУНӢӢ *دنيائی* ниг. *дунявӣ*.

ДУНӢПАРАСТ *دنياپرست* он ки молу пулро дӯст медорад, молпараст, ба ҳирси моли дунё монда.

ДУНӢПАРАСТӢ *دنياپرستی* молпарастӣ, параситидан ва ҳарис будан ба молу лаззати дунё.

ДУНӢТАЛАБ *دنياطلب* хостори лаззати дунёи моддӣ, толиби дунё.

ДУНӢЧӢӢ *دنياجوی* он ки аз пайи молу мулк медавад, моландӯз.

ДУНИМ *دونیم* ба ду ҳиссаи баробар ҷудошуда, ду нисфшуда, дупора.

ДУНИМА *دونیمه* ниг. *дуним*.

ДУНПАРАСТ *دون پرست* ниг. *дунпарвар*.

ДУНПАРВАР *دون پرور* он ки фурӯмоя ва пастфитратонро ҳимоя мекунад, сифлапарвар: *дунёи дунпарвар*.

ДУНПАРВАРӢ *دون پروری* парвариши мардуми паст ва фурӯмоя.

ДУНПОЯ *دون پایه* дорои мақом ва дараҷаи пасту қамаҳамият, беасос.

ДУНУҚТА *دونقطه* грам. аломати китобатӣ дар шакли ду нуқтаи болои ҳам гузошта (:), аломати баён.

ДУНҲИММАТ *دون همت* пастҳиммат, фурӯмоя; ҳасис.

ДУНҲИММАТӢ *دون همتی* пастҳимматӣ, фурӯмоягӣ; ҳасисӣ, ҳасосат.

ДУН

ДУНЯВӢ دنيوى 1. мансуб ба дунё; ҷаҳонӣ. 2. ба моддӣ будани ҷаҳон эътиқод дошта, ин-ҷаҳонӣ; **давлати дунявӣ** давлате, ки дар асоси қонунҳои умумибашарӣ поягузорӣ шуда аз дин ҷудо аст.

ДУО а. دعا д. дархост аз Худо, ниёиш; **дуои хайр** аз Худо хостани хайрият ва некии касе; **дуо кардан** касеро хайру баракати касеро аз Худо талаб кардан; **дуои касеро гирифтан** ба касе хизмате ё некие карда, мавриди ситоиш ва дуоталабии вай шудан.

ДУОБА دوابе ҷои бо ҳам як шудани ду рӯд ё ду шоҳоби ду дарё.

ДУОГАР دعاگر дуогӯй, ситоишгар, ҳамду саноҳон.

ДУОГӢЁН دعاگويان дар ҳоли дуогӯй, хангоми дуо хондан.

ДУОГӢӢ دعاگوئي талаб кардани хайру неки аз Худованд, дуохонӣ.

ДУОГӢӢ دعاگوи дуокунанда; хайрхоҳ, неқхоҳ.

ДУОНАВИС دعانويس он ки ба ивази пулу мол барои дигарон дуову тӯмор менависад, тӯморнавис.

ДУОТАША دواتشه кит. ду маротиба тақтир-шуда: **араки дуоташа**.

ДУОХОН دعاخوان 1. азоимхон, афсунхон; бо дуову афсун табобаткунанда. 2. он ки дар зиёратгоҳҳо ва ғӯристонҳо дуо мехонад; дуогӯй.

ДУОХОНӢ دعاخواني кор ва амали дуохон, азоимхонӣ, афсунхонӣ.

ДУОҲАНА دواهنه ниг. дупозагӣ.

ДУОШӢЁНА دواشيانه дуқабата, дорои ду табақа: **бинои дуошӢёна**.

ДУПАЙКАР دوپيكر кит., ниг. **ҷавзо**.

ДУПАЛЛА دوپله дорои ду палла; **тарозуи дупалла**.

ДУПО دوبا дорои ду по; **гурги дупо** киноя аз одами дузду ғоратгар.

ДУПОЗАГӢ دوپازگي дупозадор, дорои ду поза: **испори дупозагӣ**.

ДУПОРА دوپاره дунима, духисса, дуқисм, дунимшуда, ду пораи як чиз.

ДУПОЯ دوپايه дупо; бо ду по: **дупоя лагад задан**.

ДУППА-ДУРУСТ دپه درست аз ҳар чихат солим, тандуруст: **одами дуппа-дуруст**.

ДУПУЛА دوپوله гуфт. ба қадри ду пули сиёҳ арзишнадошта, беарзиш; **дупула нафъ нарасидан** ҳеч нафъе нарасидан.

ДУПУШТА دويشته :нони дупушта ноне, ки ду маротиба, яъне аз ду тараф ба танӯр часпонда пухтаанд (*ба иллати нопухта афтидани*), ноне, ки рӯй надорад.

ДУПӢСТА دوپوسته 1. ғафс, гирифта (*онд ба овоз*). 2. маҷ. духӯра.

ДУР دور чизе, ки дар фосилаи зиёди замони ё макони воқеъ аст; **муқоб. наздик; муддати дуру дароз** вақти ниҳоят зиёд, муҳлати бисёр тӯлонӣ; **роҳи дуру дароз** роҳи хеле тӯлонӣ, роҳи дурдаст; **хомӯшии дуру дароз** сукути бардавом, хомӯшии кашолёфта; **дур будан** фосилаи зиёд доштан; **дур кардан** ба фосилаи дур фиристондан; **рондан; ғойб кардан, дур дидан** фаромӯш кардан, аз ёд баровардан.

ДУР(Р) а. در марворид, гавҳар: **дурри носуфта, дурри якдона, дурри ягона, дурри якто, дурри ятим; дурр суфта** а) сӯроҳ кардани марворид барои ба ришта кашидан; б) *киноя аз сухани балеги бикр гуфтан, каломи наву тоза гуфтан*.

ДУРАГА دورگه зоти нави аз ду зоти гуногун ба вучуд овардашуда; **дурага кардан** аз ду зот ба вучуд омадани зоти нав.

ДУРАНГ دورنگ 1. дорои ду ранги гуногун. 2. кит., маҷ. дурӯя, мунофиқ; ноустувор. 3. *варз. ҳисоби баробар*.

ДУРАНГА دورنگه ниг. **дуранг** 1.

ДУРАНГӢ دورنگي 1. дуранг будан, ду ранги гуногун доштани чизе. 2. кит., маҷ. дурӯягӣ, мунофиқӣ; ноустуворӣ.

ДУРАНДЕШ دوراندیش он ки ояндаи кореро меандешад, оқибатандеш, мулоҳизакор, охирбин.

ДУРАНДЕШӢ دوراندیشي дурандеш будан, дурбинӣ, мулоҳизакорӣ, охирбинӣ.

ДУРАНДЕШОНА دوراندیشانه дурбинона, бомулоҳиза, аз рӯи дурандешӣ.

ДУРАНДОЗ دورانداز дурафкан: **тӯпи дурандоз**.

ДУРАФКАН دورافکن он ки ё он чи чизеро дур мепартояд, дурандоз.

ДУРАФТОДА دورافتاده дар ҷои дур воқеъшуда, дар ҷои дур зиндагикунанда: **дурафтода аз ватан, дӯсти дурафтода**.

ДУРАФТОДАГӢ دورافتادگی *шакли дигари сифати феъли* **дурафтода**; дурафтода будан, дастрас набудан.

ДУРАФШ درفش *ниг.* **дирафш**.

ДУРАФШОН//ДУРФИШОН درافشان//درفشان гавҳарфишон, марворидпош; **абри дурафшон** абри борон, абри бороновар.

ДУРАХШ درخش тобиш, фурӯғ, партави чашмбаранда.

ДУРАХШИДАН درخشیدن партав афкандан, барқ задан, тофтан.

ДУРАХШОН درخشان дурахшанда, тобанда, равшан.

ДУРАХШОНӢ درخشانی тобонӣ, фурӯғ, тобиш, дурахш.

ДУРАҲА دوره *ниг.* **дуроҳа**.

ДУРБИН دربين 1. он ки чашмаш дурро нағз мебинад; он ки дурро беҳтар аз наздик мебинад. 2. *мач.* одами дурандеш, мулоҳизакор. 3. асбоби шишагӣ, ки дурро наздик ва калон карда нишон медиҳад.

ДУРБИНӢ دوربینи дурандешӣ, оқибатандешӣ, мулоҳизакорӣ.

ДУРБИНОНА دوربينانه дурандешона, бо пешбини оянда, ояндаи дурро ба назар гирифта.

ДУРБОШ دورباش *таър.* найзаи душоҳа, ки шотирон (маъракагирон) ва пешхизматҳо ба даст гирифта, пеш-пешӣ подшоҳ рафта «дур бош!» гӯён роҳ мекушоданд.

ДУРБУРД دوربرد *нав.* дорои тавоноӣ ва имкониятҳои партоб ба фосилаи зиёд: **мушакҳои дурбурд**.

ДУРГАРД دورگرد 1. он ки ё он чи ба фосилаи дур мегардад. 2. *мач.* бегона, ноошно.

ДУРДА درده он чи аз моеот баъд аз ҷӯшондан таҳшин мешавад, лойқаи таҳшиншудаи ша-

роб, сирко ва ғ.

ДУРДАСТ دوردست ҷои дур, ҷои воқеъ дар фосилаи тӯлонӣ, дуродур, дастнорас.

ДУРДИКАШ دردی کش *кит.* боданӯши гузаро, арақхӯри ашаддӣ.

ДУРДИНӢШ دردی نوش *ниг.* **дурдикаш**.

ДУРДИОМЕЗ دردی آمیز бо дурд омехта, ғайри соф, ғашнок, лойолуд (*сифати май*).

ДУРДИОШОМ دردی آشام *ниг.* **дурдикаш**.

ДУРДИХОР دردی خوار *ниг.* **дурдикаш**.

ДУРДОЛУДА دردآلودе *ниг.* **дурдиомез**.

ДУРДОНА دردانه 1. як дона дурр, дурри якто. 2. *мач.* фарзанди якто, фарзанди азиз, нури дида; **дурдонаҳои назм** намунаҳои беҳтарини назм, шоҳасарҳои шоирон.

ДУРЕДГАР دریدگر устои ҷӯбтарош, начҷор.

ДУРЕДГАРӢ دریدگری касбу кори дуредгар, начҷорӣ.

ДУРЗАН دورزن ҳ. ба дур расанда, аз масофаи зиёд зарбазананда (*тиру тӯн*): **тӯпи дурзан**.

ДУРЗАНӢ دورزنی тавоноӣ ва имконияти дур задан.

ДУРӢ دوری 1. дур будан аз ҷиҳати масофа; **дурӣ доштан** дур будан, фосила доштан. 2. ҷудой, маҳҷурӣ; **дурӣ гузидан // дурӣ ҷустан** канора гирифтан, дур шудан.

ДУРМАДАРОЗ دورمدراز дар фосилаи зиёд, тӯлонӣ, дер давом кардан.

ДУРМОНДА دورمانده ҷудо, аз дигарон дурафтода.

ДУРМОНДАГӢ دورماندگی ҷудой, фирок, дур-афтодагӣ.

ДУРНАВИС دورنویس *нав.* ба ҷои дур фирис-танда, факс.

ДУРНАЗАР دورنظر *ниг.* **дурандеш**.

ДУРНАЗАРӢ دورنظری *ниг.* **дурандешӣ**.

ДУРНАМО دورنما 1. манзара, чашмандоз; на-муд аз дур. 2. лавҳаи рассомӣ ё сурати табиат, ки манзарае аз дур дар он тасвир ёфтааст. 3. *мач.* ояндабинӣ (-и рушду тараққиёт).

ДУРНАМОСОЗ دورنما ساز *нав.* он ки нақшаҳои

ояндаро тартиб медиҳад.

ДУРНИГАР دورنگر доштани тавоноии дур ни-
гаристан, оянданигар, дурбин.

ДУРНИГАРӢ دورنگرى тавоноии дур нигарис-
тан, шинохтан ва дарёфтани рӯйдодҳои оян-
да, дурбинӣ.

ДУРНИГОР دورنگار нав. ба ҷои дур фирис-
танда, факс.

ДУРНИГОРӢ دورنگارى нав. фиристанда ба ҷои
дур, факс кардан.

ДУРОДУР دورادور хеле ҷои дур; дури дур,
фосилаи зиёд.

ДУРОҲА دوراهه 1. ҷои ба ду роҳ тақсим шудани
як роҳ ё ҷои пайваст шудани ду роҳ. 2. дорои
ду роҳ; *истиоратан*: дар дуруҳаи ҳаёт исто-
дан.

ДУРОҲӢ دوراهى ҷое, ки аз он ду роҳ сар меша-
вад.

ДУРПАРВОЗ دورپرواز нав. парвозкунанда ба
масофаи дур, дорои тавоноӣ ва имконияти
парвоз ба фосилаи зиёд.

ДУРРАВ دوررو нав. ба масофаи дур раванда;
равона ба ҷои дур: **каторай дуррав**.

ДУРРОА a. درّاهه *кит.* 1. як навъ либоси ҷангӣ.
2. либоси рӯпӯши сӯфиёну шайхон.

ДУРРОҶ a. درّاج парандаи хушнамуде аз ҷинси
кабк, дарроҷ.

ДУРУД I درود 1. салом, таҳният. 2. сано, сито-
иш; **дуруду паём гуфтан** салом гуфтани хабар
додан; **дуруду таҳният гуфтан** табрик кардан.

ДУРУД II درود *кит., ниг.* дарав; **кишту дуруд**
коштан ва даравидан; зироаткорӣ.

ДУРУДАН درودن *кит., ниг.* даравидан.

ДУРУДАРОЗ دورودراز хеле дур, вақти зиёд,
фосилаи зиёдро гирифтани, мутадовим.

ДУРУКНА دوركنه дорои ду рукн, дорои ду
қисмат.

ДУРУСТ درست 1. тандуруст, хуб, солим, сиҳат;
муқоб. бемор. 2. рост, саҳеҳ; беайб, беғалат;
муқоб. ғалат: ҳалли дурусти масъала, роҳи
дурустро ёфтан. 3. тамом, комил; *муқоб.*
ноқис; **дуруст шудан а)** беҳ шудан (*аз беморӣ*);
б) ислоҳ ёфтан, бенақс гардидан. 4.

ҳалолкор, амин: **одами дуруст**.

ДУРУСТАНДЕШ درستاندیش дорои андешаи
дуруст, росткор, ростқавл.

ДУРУСТӢ درستى саҳеҳӣ, ростӣ; ҳалолӣ, дуруст
будан.

ДУРУСТКОР درست کار он ки корҳои худро ба
ростию дурустӣ ба ҷо меорад, ҳалолкор.

ДУРУСТКОРӢ درست کاری дурусткор будан;
ҳалолкорӣ, покӣ.

ДУРУСТНАВИСӢ درستنویسی беғалат ва бе-
ҳато навиштан, риояи ойини нигориш ва
дастури забон дар навиштан; *муқоб.*
ғалатнависӣ.

ДУРУСТПАЙМОН درستپیمان ба ваъдаи худ
содиқ, дар паймони худ устувор.

ДУРУСТРАФТОР درسترفتار дорои рафтори
дуруст, дурусткор.

ДУРУСТШУДАНӢ درستشدنى *сифати феъли*
замони оянда аз дуруст шудан; ислоҳпазир,
қобили таълиму тарбия; қобили таъмиру
тармим, созшуданӣ.

ДУРУШТ درشت 1. ноҳамвор, дағал: **матон ду-
рушт**. 2. дағал, бадрафтор; **орди дурушт** орди
ғайри маҳин.

ДУРУШТБОФ درشتباف бофтани, ки боф-
тахояш дурушт ва фосилаҳои бофти он зиёд
аст.

ДУРУШТБОФТ درشتبافت *ниг.* **дуруштбоф.**

ДУРУШТГӢӢ درشتگوئی суханҳои носазо гуф-
тан, тунд ва бечо сухан гуфтан.

ДУРУШТГӢӢ درشتگوی носазогӢӢ, он ки суха-
нони ношоиста мегӯяд.

ДУРУШТӢ درشتى дурушт будан; дағалӣ, зиштӣ,
бадрафторӣ.

ДУРУШТМУОМИЛА درشتمعامله дағал, бад-
рафтор, тундмичоз: **одами дуруштмуомила**.

ДУРУШТМУОМИЛАӢ درشتمعاملگی дурушт-
муомила будан, дағалӣ, бадрафторӣ,
тундмичозӣ.

ДУРУШТПАШМ درشتپشم он чи пашми ду-
рушт дорад (*ғайри нарм*): **гӯсфанди дурушт-
пашм**.

ДУРУШТРӢ درشتروئى бадрӯй, зиштрӯй, бад-кавоқӣ.

ДУРУШТРӢ درشتروئى бадрӯй, бадкавоқ, зиштрӯ.

ДУРУШТХӢ درشت خو бадахулқ, зиштсират, бад-рафтор.

ДУРӢ دورو 1. он чи ду рӯй дорад; матоъ ё чизи дигар, ки нақшу ранги пушту рӯи он аз ҳам фарқ дорад. 2. мунофиқ, риёкор.

ДУРӢҒ دروغ сухани норост ва ноҳақ, кизб; муқоб. **рост**: **дурӯғ гуфтан**; **умри дурӯғ кӯтоҳ аст** (мақ.); **дурӯғи маҳз** тамоман дурӯғ, ба куллий норост; **ваъдаҳои дурӯғ** ваъдаҳои ичронашаванда; **гапи дурӯғ** сухани норост ва ноҳақ.

ДУРӢҒАКӢ دروغى бардурӯғ, аз рӯи фанду фиреб.

ДУРӢҒБОФ دروغ باف **ниг.** **дурӯғгӯ(ӣ).**

ДУРӢҒБОФӢ دروغ بافى **ниг.** **дурӯғгӯӣ.**

ДУРӢҒГӢ(Ӣ) دروغ گوئى он ки гапи дурӯғ меғӯяд, дурӯғгӯянда, козиб.

ДУРӢҒГӢӢ دروغ گوئى амали дуруғгӯ, дурӯғ гуфтан, каззобӣ; бӯхтон задан.

ДУРӢҒЗАН دروغ زن **ниг.** **дурӯғгӯ(ӣ).**

ДУРӢҒИН دروغين **ниг.** **дурӯғӣ.**

ДУРӢҒӢ دروغى дурӯғ будан, норостии сухан, дурӯғин.

ДУРӢҒОМЕЗ دروغ آميز **ниг.** **дурӯғгӯ**, фандомез.

ДУРӢҒПАРДОЗ دروغ پرداز **ниг.** **дурӯғбоф.**

ДУРӢҒПАРДОЗӢ دروغ پردازى **ниг.** **дурӯғбофӣ.**

ДУРӢҒПАРОКАНӢ دروغ پراكنى **ниг.** **дурӯғбофӣ.**

ДУРӢЗА دوروزه 1. муддати ду рӯз, ду рӯзро фарогиранда ё дар ду рӯз ичрошаванда. 2. **мач.** кӯтоҳ, зудгузар: **дунёи дурӯза**, **умри дурӯза**.

ДУРӢӢ دوروئى **ниг.** **дурӯяғӣ**; **дурӯӣ** кардан мунофиқӣ кардан, риёкорӣ кардан.

ДУРӢЯ دورويه **ниг.** **дурӯ.**

ДУРӢЯҒӢ دورويگى мунофиқӣ, риёкорӣ.

ДУРФИШОН درفشان **ниг.** **дурафшон.**

ДУРҶ **а.** درج **кит.** сандукча барои нигоҳ доштани ҷавохирот ва зару зевар, ҳуққа; **дурҷи акиқ** (ё **гавҳар**) даҳони маъшуқа.

ДУСАД دوصد шумораи миқдорӣ ду бор сад, дуто садӣ, адади 200.

ДУСАДӢ دوصدى дуто садӣ, ду бор садтой.

ДУСАДУМ دوصدم шумораи тартибӣ аз **дусад**.

ДУСАМТА دوسمته аз ду самт, аз ҳар ду тараф.

ДУСАР دوسر дорои ду сар, ду сар дошта; **арраи дусар** арраи дустаи ғулабӯр; **деви дусар** деви афсонавие, ки гӯё ду сар доштааст.

ДУСАРА دوسره **ниг.** **дусар.**

ДУСОАТА دوساعته муддати ду соат, ду соатро фарогиранда: **сӯҳбати дусоата**.

ДУСОАТИНА دوساعتينه **гуфт.**, **ниг.** **дусоата**: **кори дусоатина**.

ДУСОАТӢ دوساعتى **ниг.** **дусоата**.

ДУСОЛА دوساله 1. ду солро пуркарда, ба синни ду расида: **кӯдаки дусола**. 2. муддати ду солро фарогиранда: **рухсатии дусола**.

ДУСОЛАҒӢ دوسالگى дусола будан; давраи дусола.

ДУСТ انگل. دوست моддаи хокамонанд барои маҳви ҳашароти зараррасон.

ДУСУТУНА دوستونه дорои ду сутун, аз ду сутун иборатбуда.

ДУТАБАИЯТӢ دوتبعيتى **ниг.** **душаҳрвандӣ**.

ДУТАБАҚА دوطبقه **дари дутабақа** дари ду табақа дошта.

ДУТАРАФА دوطرفه аз ду тараф; мутақобил; **алокаи дутарафа** робитаи мутақобил.

ДУТЕҒА دوتيغه дорои ду теғ, дудама; саре, ки ду бор тарошида бошанд.

ДУТО دوتا 1. ду адад, ду дона. 2. **мач.** хам, дуқат, хамида; **қади дуто** қомати хам; **сари касеро** дуто кардан касеро зандор ё шавҳардор кардан, оиладор кардан.

ДУТОӢ دوتائى дуто-дуто, ду дона ба ҳар як: **дутой тақсим кардан чизеро**.

ДУТОР دوتار **мус.** асбоби мусиқӣ, ки шабеҳи думбура, вале дароздаста буда, аз ду тор

ДУТ

иборат мебошад.

ДУТОРӢ *دوتارى* он ки бо дутор менавозад, дуторнавоз.

ДУТОРНАВОЗ *دوتارنواز* он ки дутор менавозад, навозандаи дутор.

ДУТОРНАВОЗӢ *دوتارنوازی* навохтани дутор, амали дуторнавоз.

ДУТУХМА *دوتخمه* биол. дорои ду навъи тухмӣ; дорои ду тухм.

ДУХЕЗ *دوخيز* навъе аз ҳаракати чорпоён: **духез задан**.

ДУХЕЛА *دوخيله* иборат аз ду навъ; омехтаи ду хел: **биринчи духела**.

ДУХН *ا. دخن* *кит.* арзан.

ДУХНА *а. دخنه* *кит.* доруи хушбӯй, ки дар хона дуд медиҳанд, хушбӯй.

ДУХОБА *دوخوابه* ба ду тараф моилбуда (*оид ба пати маҳмал ё матоъҳои дигари патдор*).

ДУХОН I *а. دخان* *кит.* дуд.

ДУХОН II *دوخوان* *гуфт.* хонандаи мактаб, ки аз дарсҳо баҳои «2» (ғайриқаноатбахш) мегирад, талабаи бадхон, талабаи ақибмонда.

ДУХТ *دخت* шакли қўтоҳишудаи **духтар** 1.

ДУХТАР *دختر* 1. фарзанди модинаи инсон; *муқоб.* **писар**. 2. дӯшиза, бокира.

ДУХТАРАК *دخترک* шакли *тасғир* ва навозишии **духтар**; духтарча, духтари хурдсол; духтари наврас.

ДУХТАРАМАК *دخترعمک* духтари бародари падар; *дар муошират* мурочиат ба духтари ношинос.

ДУХТАРАММА *دخترعمه* духтари хоҳари падар; *дар муошират* мурочиат ба духтари ношинос.

ДУХТАРАНДАР *دختراندر* духтаре, ки аз шавҳар ё зани дигар аст, духтари ӯгай.

ДУХТАРБАРОРӢ *دختربراری* бароварадани духтар, ба шавҳар додани духтар.

ДУХТАРБАЧА *دخترچه* *гуфт.* духтарча, духтарак.

ДУХТАРБИНӢ *دختربینی* расми дида шинос шудани домод ва хешони ӯ бо арӯсшаванда.

ДУХТАРБИНОН *دختربینان* *ниг.* **духтарбинӣ**.

ДУХТАРБОЗ *دخترباز* он ки бо духтарон ишқварзӣ мекунад, занбоз.

ДУХТАРБОЗӢ *دختربازی* ишқварзӣ бо духтарон, занбозӣ.

ДУХТАРДОР *دختردار* он ки фарзанди духтар дорад.

ДУХТАРДУЗД *دختردزد* он ки духтареро гурезонда, ба худ зан кардааст.

ДУХТАРЗО *دخترزا* зане, ки фақат духтар мезояд.

ДУХТАРЗОДА *دخترزاده* фарзанди духтар (*хоҳ писар бошад ё духтар*).

ДУХТАРӢ *دختري* 1. давраи духтар будан. 2. бакорат, дӯшизагӣ. 3. **мансуб ба духтар: набераи духтарӣ**.

ДУХТАРОНА *دخترانه* 1. **мансуб ба духтарон**; он чи ба духтарон марбут ва хос аст: **либоси духтарона, шарми духтарона**. 2. монанди духтарон. 3. ба шеваи духтарон, ба тарзи духтарон.

ДУХТАРХОЛА *دخترخاله* *гуфт.* духтари хоҳари модар; *дар муошират* мурочиат ба духтари бегона.

ДУХТАРХОНА *دخترخانه* 1. *таър.* каниз, канизак. 2. хизматгор. 3. *гуфт.* чойи рақсу бозии духтарон дар ҷашни арӯсӣ.

ДУХТАРХОНД *دخترخواند* фарзанди духтари ягон шахси дигар, ки касе ӯро ба фарзандӣ қабул кардааст.

ДУХТАРХОНДА *دخترخوانده* *ниг.* **духтархонд**.

ДУХТАРЧА *دخترچه* *ниг.* **духтарак**.

ДУХТУР *лот. دختر* *гуфт.* (*аслаи доктор*) он ки дар соҳаи тиб соҳибихтисос буда, муолиҷаи беморон шугли ӯст, табиб, пизишк.

ДУХТУРӢ *دختوری* *гуфт.* 1. **мансуб ба духтур**. 2. касбу кори духтур, табибӣ, пизишкӣ.

ДУХТУРХОНА *دختورخانه* *гуфт.* шифохона, дармонгоҳ.

ДУХУЛ *а.* دخول дохил шудан, даромадан; муқоб. хуруҷ.

ДУХӢРА دوخوره думаънидор, дорои ду маънӣ; сухани духӯра сухани думаънидор; сухане, ки дар зимн маънии киноявӣ дорад.

ДУҲАФТАӢ دوهفتهаи ду ҳафтaro фарo гиранда, чордахрӯза.

ДУҲИЧОӢ دوهجائي вожае, ки аз ду хичо иборат аст.

ДУХУЛ دهل табл, нақора; ◇ духул даридан фош кардан; шармандаву расво кардан.

ДУХУЛДАРИДА دهلدریده киноя аз расвошуда, шармандашуда.

ДУХУЛЗАН دهلزن таблзан, нақорачӣ.

ДУЧАНД دوچند ду баробар, ду бор: дучанд афзудан, дучанд зиёд кардан, дучанд кам кардан.

ДУЧАНДОН دوچندان ниг. дучанд.

ДУЧАРҲА دوچرخه 1. дорои ду чарх, ду чарх дошта; аробаи дучарха велосипед.

ДУЧАРҲАСАВОР دوچرخهسوار он ки ба дучарха савор аст, он ки дучарха меронад.

ДУЧАРҲАСАВОРӢ دوچرخهسواری амали дучархасавор; ба дучарха савор шудан ва рондани он.

ДУЧОР دچار бархӯрди ногаҳонӣ ба касе ё ходисае, банохост вохӯрдан; дучор омадан бо касе вохӯрдан, рӯ ба рӯ шудан бо касе; дучор шудан а) вохӯрдан бо касе; б) киноя аз гирифтор шудан, мубтало шудан (мас., ба беморие).

ДУЧОРОМАДА دچارآمده сифати феълии замони гузашта аз дучор омадан; бархӯрда, ба чизе ё касе бархӯрда.

ДУЧИНСА دوچنسه 1. биол. насли аз омезиши ду чинс ба вучуд омада; дурага. 2. ду чизи омехта, ду чизи бо ҳам омезишёфта, махлут. 3. дорои ду чинс, нармода.

ДУЧИНСӢ دوچنسی биол. гиёҳ ё чонваре, ки ҳам андомҳои чинсии нарина ва ҳам модина дошта бошад, нарумод.

ДУЧО *а.* دجا//دجى 1. торикӣ. 2. маҷ. кудурат;

ғамгинӣ.

ДУҶОН دوچان ҳомила, обистан, бордор: дучон шудан.

ДУҶОНИБА دوچانبه дутарафа: зулму истисмори дучониба.

ДУҶОНӢ دوچانی ҳомила будан, ҳомилагӣ: даврани дучонӣ.

ДУҶОЯ دوچايه ду чо дошта; дар ду маҳал чоӣ иқомат дошта: дучоя будан, дучоя шудан.

ДУҶОЯГӢ دوچايگی дар ду чо будан, дучоя будан; истикомати дучоягӣ истикомат кардан дар ду манзил.

ДУШАБАКА دوشبکه дорои ду шабака.

ДУШАКЛА دوشکله дорои ду шакл; харфҳои душакла харфҳои алифбои арабиасоси тоҷикӣ, ки ду шакл ё тарзи навишт доранд, яъне дар алоҳидагӣ шакли пурра ва ҳангоми бо харфҳои дигар пайваст шудан дар шакли нопурра навишта мешаванд.

ДУШАНБЕ دوشنبه 1. номи рӯзи аввали ҳафта (дар маънии ҳозира). 2. номи пойтахти Ҷумҳурии Тоҷикистон.

ДУШАНБЕГӢ دوشنبگی аҳли Душанбе; сокини шаҳри Душанбе.

ДУШАҲРВАНДӢ دوشهروندی нав. дар як вақт шаҳрванд (табаа)-и ду кишвар будан, дутабаиятӣ.

ДУШВОР دشوار мушқил, саъб, коре, ки карданааш сахт ё масъалае, ки фаҳмиданааш мушқил аст; муқоб. осон: кори душвор, масъалаи душвор; душвор омадан мушқили кардани коре ба касе; гарон омадан.

ДУШВОРБАРО دشواربرا чое, ки баромадан ба он душвор аст.

ДУШВОРГАРД دشوارگرد чой ё маҳалле, ки гаштан дар он чо душвор аст, душворгузар.

ДУШВОРГУДОЗ دشوارگداز филизе, ки гудохтану об кардани он душвор аст.

ДУШВОРГУЗАР دشوارگذر роҳе, ки гузаштан аз он сахту заҳматовар аст, роҳи саъбуллубур.

ДУШВОРӢ دشوارياب он чи ёфтанааш душвор аст, ноёб.

ДУШ

ДУШВОРӢ دشواری сахтӣ, мушкилӣ, ишқол; муқоб. осон; **бо душворӣ** бо азобу машаққат; **душворӣ кардан** гарон омадан, сахтӣ кардан; мушкил будан.

ДУШВОРПИСАНД دشوارپسند он чи фаҳмидану писандидани он мушкил аст; мушкилписанд.

ДУШВОРТАЛАФФУЗ دشوارتلفظ калимаҳое, ки ба осонӣ талаффуз карда намешаванд.

ДУШВОРФАҲМ دشوارفهم он чи фаҳмиданаш сахт аст, мушкилфаҳм.

ДУШВОРФАҲМӢ دشوارفهمӣ душворфаҳм будан, мушкилфаҳмӣ.

ДУШВОРҲОР دشوارخوار он чи хӯрданаш душвор аст; ногувор, нофорам.

ДУШМАН دشمن ҳасм, адӯ, бадҳоҳ, муҳолиф: **душмани ашадӣ**, **душмани баттол**, **душмани беамон**, **душмани каттол**, **душмани маккор**; **душмани ҷонӣ** ҳасме, ки қасди ҷонро дорад; **душманро бо шакар куштан** бо муомилаи нарм мағлуб кардани душман.

ДУШМАНАФКАН دشمنافکن мағлубкунандаи душман, ба ҳалокат расонандаи ҳасм.

ДУШМАНАФКАНӢ دشمنافکنӣ душманфиканӣ, мағлуб кардани душман.

ДУШМАНВОР دشمنوار монанди душман, ба шеваи душманона.

ДУШМАНГУДОЗ دشمنگداز ба душман амон надиханда, несту нобудкунандаи ҳасм: **душмангудозу дӯстнавоз**.

ДУШМАНДОР دشمندار он ки душман дорад ё ҳар касро ба худ душман мешуморад; муқоб. дӯстдор.

ДУШМАНӢ دشمنӣ ҳисси адоват, хусумат, бадҳоҳӣ; бадбинӣ; **душманӣ афтодан** (дар байни ду нафар), **душманӣ доштан** бо касе.

ДУШМАНКУШ دشمنکش кушандаи душман, душманафкан.

ДУШМАНКУШӢ دشمنکشӣ куштани душман, маҳви адӯ.

ДУШМАНКӢБӢ دشمنکوبӣ ниг. душманкушӣ.

ДУШМАНОНА دشمنانه аз рӯи хусумат, ба тариқи душманӣ: **муносибати душманона**, **тӯх-**

мати душманона; муқоб. дӯстона.

ДУШМАНСӢЗ دشمنسوز маҷ. нобудкунандаи душман.

ДУШМАНТАРОШӢ دشمنتراشی касеро ба худ душман ангоридан.

ДУШМАНФИКАН دشمنفکن ниг. душманафкан.

ДУШОҲА دوشاخе 1. ҳар чизе, ки ду шох ё ду тараф дорад (*хусусан ҷои ба ду тараф тақсимишудаи дарахт*). 2. ҷӯби нӯғаш ду шохдошта, ки бо он дастаҳои хор ва монанди инро мебардоранд ё гун мекунанд.

ДУШОҲДОР دوشاخدار ду шох дошта, дорои ду шох.

ДУШХ(В)ОР دشخوار кит., ниг. душвор.

ДУҶОМ دويم шумораи тартибӣ аз ду; дувум: **синфи дуҷом**, **соли дуҷом**.

ДУҶОМБОРА دويمباره бори дуҷом, дафъаи дигар, дубора.

ДУҶОМИН دويمين ниг. дуҷом; он ки ва он чи дуҷом аст.

ДӢҒ I دوغ ҷурғоти равшанаш гирифташуда, мости беравған; **ҳеҷ кас намеғӯяд, ки дӢғи ман турш аст** (зарб.).

ДӢҒ II دوغ пӯписа, таҳдид, суханҳои барои тарсонидани касе гуфтани: **дӢғу пӯписа**; **дӢғ задан** бо сухан ба тарс андохтан касеро; таҳдид кардан.

ДӢҒЗАНИ دوغ زنى дӢғ задан; таҳдид кардан.

ДӢҒОБ دوغ آب 1. мости шуррут, ки пас аз гуппӣ зада кашидани равшани ҷурғот боқӣ мемонад. 2. нӯшокии аз дӢғу об тайёр кардашуда, чалоб.

ДӢҒОБӢ دوغ آبӣ косаи калон.

ДӢЗ دوز 1. асоси замони ҳозира аз **дӢхтан**. 2. ҷузъи пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънии дӢзанда: **кашфдӢз**, **либосдӢз**, **пироҳандӢз**, **куртадӢз**.

ДӢЗА دوزه бот. гиёҳе, ки меваи хордори он дар вақти чаридани гӯсфандон ба пашми онҳо сахт мечаспад.

ДӢЗАНДА دوزنده 1. сифати феълии замони

ҳозира аз дӯхтан; он ки чизе медӯзад. 2. либосдӯз, дарзӣ, хайёт, чевар.

ДӢЗАНДАГӢ دوزندگى касбу кори дӯзанда; либосдӯзӣ, хайётӣ: **устохонаи дӯзандагӣ, корхонаи дӯзандагӣ.**

ДӢЗАНДАЗАН دوزنده зане, ки касбу амали ӯ дӯзандагӣ аст.

ДӢЗАХ دوزخ ɖ. чои гунаҳгорон дар он дунё, ки тибки ривоятҳои динӣ бисёр сӯзон аст, ҷаҳаннам; ɔ **дӯзахи ҷанг** чои пуроташу даҳшатовари ҷанг; **ба дӯзах афтодан** ба азоби ниҳоят саҳт дучор шудан.

ДӢЗАХИРӢ دوزخىро кит., маҷ. дорои чехраи зишту сиёҳи монанди аҳли дӯзах ва ҷаҳаннам; муқоб. **биҳиштирӯ.**

ДӢЗАХӢ دوزخى 1. мансуб ба **дӯзах**. 2. сазовори рафтан ба дӯзах; ҷаҳаннамӣ, муқоб. **биҳишти.**

ДӢЗАХОШОМ دوزخ آشام кит., маҷ. он ки тавон ва тоқати азобу ранҷу балоро дорад, болокаш.

ДӢЗАХОШОМӢ دوزخ آشامӣ кит., маҷ. болокашӣ, тавонмандии тоқати ранҷу болоҳо.

ДӢЗАХСАРО(Ӣ) دوزخ سراى 1. чой ё хонае, ки монанди ҷаҳаннам пур аз ранҷу азоб аст. 2. маҷ. дунё.

ДӢЗОНДАН دوزاندن тарзи бавоситаи дӯхтан.

ДӢКОН دوکان хонача ё ҷое шабеҳи он дар қанори кӯчаву хиёбон барои фурӯши молу чиз, мағозаи хурд: **дӯкони бакқоли, дӯкони гулфурӯшӣ, дӯкони дорифурӯшӣ.**

ДӢКОНБОФӢ دوکان بافӣ бофандагӣ.

ДӢКОНДОР دوکاندار соҳиби дӯкон; фурӯшандаи мағозаи на чандон калон; савдогари соҳибдӯкон.

ДӢКОНДОРӢ دوى دوکان касбу кори дӯкандор; соҳибдӯконӣ.

ДӢКОНХОНА دوکان خانه 1. хонае, ки дар он дӯкони бофандагӣ гузошта шудааст, коргоҳи бофандагӣ. 2. корхона, устохона: **дӯконхонаи заргар.**

ДӢКОНЧА دوکانچه шакли тасғири дӯкон: дӯ-

кони хурд, нуқтаи хурди савдо: **дӯкончаи китобфурӯшӣ, дӯкончаи рӯзномафурӯшӣ.**

ДӢЛ I دل 1. шакли дигари далъ. 2. қуттии ҷӯбини мураббаъ ва махрутишакл, ки аз сӯроҳи поёнии он ғалла оҳиста-оҳиста ба сӯроҳи санги осӣ рехта, орд мешавад.

ДӢЛ II دل ниг. духул; **дӯлу валвала** шӯру ғавғо, ҳангомаю мағали одамони бисёр.

ДӢЛ III دل жола, яхча: **дӯл боридаи, дӯл задан.**

ДӢЛ IV دل кит. 1. паст, фурӯмоё. 2. ҳез, муҳаннас.

ДӢЛИ دلى маккорӣ, ҳилагарӣ; шаттоҳӣ, беҳаёӣ.

ДӢЛМА m. دولمه хӯр. таоми дампухт, ки аз гӯшти кӯфтаи дар барги қарам ё барги тоқ печонда ва ё ба даруни қаламфури булғорӣ андохташуда тайёр карда мешавад.

ДӢЛО دولا кҳн. кӯзаи об.

ДӢЛОБ دولاб 1. чарх ё ғарғараи обкашӣ аз чоҳу ҷӯй, ҷиғир. 2. маҷ. серғавғою пурмағал, пурғалоғула; серҳаракату сердаробаро. 3. бетартиб, бесару сомон; ҷигил: **корро дӯлоб кардан, кор дӯлоб шудан, кори касе дӯлоб будан.**

ДӢЛОБӢ دولاى бетартибӣ, бесарусомонӣ, ҳарҷу марҷ.

ДӢЛОБКОР دولاب کار он ки корҳои ӯ бесару бун ва бетартиб аст; он ки кори муомилаҳои дурустро вайрон мекунад, одами ҷатоқкор ва найрангбоз.

ДӢЛОБКОРӢ دولاب کارى дӯлобкор будан.

ДӢЛОНА دلانه бот. дарахте, ки бештар дар кӯҳҳо мерӯяд ва меваи зарду сурхранги туршу ширин дорад.

ДӢЛЧА دلچه 1. кҳн. зарфи чармине, ки машқобҳо бо вай ба машқ об мерехтанд. 2. зарфи дастадор барои гирифтани об аз сатил ва ғ., обгардон.

ДӢНГ دنگ барҷастагӣ, баромадагӣ; **пешонии дӯнг** пешонии барҷаста.

ДӢНГӢ دنگى 1. чои нисбат ба атрофаш қадре баромадаи замин, пушта, теппа, тали хурд. 2. дӯнг будан, барҷастагӣ, баромадагӣ: **мӯйҳо-**

яш ба пеш афтода, дӢнгии пешонаашро но-
маълум карда буданд.

ДӢНГПЕШОНӢ *دوڼگ پيشاني* пешониаш баро-
мадагӢ, чабинаш андак васею барҷаста.

ДӢСИДАН *دوسيدن* *ниг.* часпидан; пайваст шу-
дани чизе ба чизе.

ДӢСТ *دوست* 1. ёр, ошно, некхоҳи касе, чӯра;
муқоб. душман: дӢсти азиз, дӢсти дерина,
дӢсти меҳрубон, дӢсти наздик, дӢсти самимӣ.
2. дӯстдоранда, дӯстдор, ошиқ, муҳиб;
иштиёқманди чизе ё коре (*ба ин маъно беш-
тар ҳамчун ҷузъи насини калимаҳои мураккаб
меояд: меҳнатдӯст, сулҳдӯст ва ғ.*); **дӯст дош-
тан** а) ба касе бо ҳисси муҳаббат муносибат
кардан, ошиқ будан ба касе, нағз дидан касе-
ро; б) иштиёқманди чизе будан, дӯстдори чи-
зе будан, ошиқи чизе будан; **дӯсти нонӣ** он ки
бо касе барои нону неъматаш дӯстӣ мевар-
зад; **дӯсти боғараз**; **дӯсти чонӣ**, **дӯсти самимӣ**;
дӯст ба сар нигоҳ мекунад, **душман ба по**
(*зарб.*) **дӯст ақли дӯстро** ба эътибор мегирад,
душман сару либосро; **дӯст гирёнда гап меза-
наду душман хандонда** (*зарб.*) **дӯст талх бо-**
шад ҳам, ҳақиқатро мегӯяду душман
рӯбинона суханҳои ширин мегӯяд.

ДӢСТАНГЕЗ *دوستانگيز* барангезандаи дӯстиву
меҳрубонии дигарон; меҳрубон.

ДӢСТБОЗ *دوست باز* он ки дӯстони зиёде дошта,
вақти бештари худро бо онҳо мегузаронад,
ошнобоз, чӯрабоз.

ДӢСТБОЗӢ *دوست بازی* ошнобозӣ, чӯрабозӣ.

ДӢСТВОР *دوست وار* *ниг.* дӯстона.

ДӢСТГОН *دوستگان* *кит.* маъшуқа, маҳбуба; ёри
меҳрубон.

ДӢСТГОНӢ *دوستگاني* *кит.* қадаҳи пуршаробе,
ки касе дар навбати худ нанӯшида, ба нишо-
наи муҳаббату эҳтиром ба дигаре медиҳад;
май хӯрдан ба ёди ёру дӯстон.

ДӢСТДОР *دوستدار* 1. дӯстдоранда, муҳиб, ошиқ.
2. он ки ба коре ҳавасу иштиёқи зиёд дорад,
ишқбоз, муҳлис: **дӯстдори адабиёт**, **дӯстдори**
мусиқӣ, **дӯстдорони китоб**.

ДӢСТДОРӢ *دوستداري* *исми амал аз* **дӯст доштан**;
муҳаббат; меҳрубонӣ; **дӯстдорӣ кардан** (**на-**
мудан) меҳрубонӣ (навозиш) кардан.

ДӢСТДОРОНА *دوستدارانه* ба таври дӯстдорӣ,
ҳамчун дӯстдор, аз рӯи дӯстдорӣ; **зиндагии**
дӯстдорона зиндагоние, ки бо меҳру му-
ҳаббат асос ёфтааст.

ДӢСТДОШТА *دوستداشته* *сифати феълии* замони
гузашта аз **дӯст доштан**; маҳбуб; писандида,
дилхоҳ: **зани дӯстдошта**, **касби дӯстдошта**,
нависандаи дӯстдошта, **китоби дӯстдошта**.

ДӢСТДОШТАНӢ *دوستداشتني* *сифати феълии*
замони *оянда аз* **дӯст доштан**; дилхоҳ, бисёр
писандида, шоистаи дӯст доштан, мақбул.

ДӢСТӢ *دوستي* муносибати байни одамон, ки ба
некхоҳӣ, наздикӣ ва умумияти манфиати
тарафҳо асос ёфтааст, рафокати самимӣ,
ошноӣ, чӯрагӣ: **дӯстӣ доштан** *бо касе*.

ДӢСТКОМ *دوست کام* *кит.* он ки дӯстонаш аз
кор ё хушбахтии ӯ хурсанданд; ёри
меҳрубон.

ДӢСТКОМӢ *دوست کامي* *кит.* 1. мувофиқи хо-
ҳиши дӯстон ба мақсад расидан; хушбахтӣ,
саодатмандӣ. 2. *ниг.* **дӯстгонӣ**.

ДӢСТНАВОЗ *دوستنواز* он ки дӯстони худро
навозиш мекунад, он ки ба дӯстони худ
меҳрубонии зиёд мекунад, дӯстпарвар.

ДӢСТОНА *دوستانه* 1. аз рӯи дӯстӣ (гирифта ё
карда): **маслиҳати дӯстона**, **муомилаи дӯс-**
тона. 2. ҳамчун дӯст, мисли ёру дӯст: **дӯстона**
зиндагӣ кардан, **дӯстона вохӯрдӣ кардан**.

ДӢСТПАРВАР *دوست پرور* *ниг.* **дӯстнавоз**.

ДӢСТРӢ(Ӣ) *دوسترو(ي)* он ки ҳама ӯро дӯст
медорад, ситорагарм, дилкаш.

ДӢСТРӢӢ *دوستروئي* дӯстрӯ будан; ситорагар-
мӣ, дилкашӣ.

ДӢСТРӢЯК *دوسترويک* *шакли тасғир ва наво-*
зишии **дӯстрӯ(ӣ)**.

ДӢХТ *دوخت* *асоси* замони *гузашта аз* **дӯхтан**.

ДӢХТ *دوخت* 1. дӯхтан, либосдӯзӣ: **музди дӯхт**. 2.
тарзи буриш ва дӯхтани либос.

ДӢХТАН *دوختن* ба ҳам васл кардани ду порчаи
матой *ва ғ.* бо ресмону сӯзан, чокдӯзӣ кар-
дан, дарздӯзӣ кардан: **курта дӯхтан**; **чаши**
дӯхтан ба чое ё чизе бодикқат нигариштан.

ДҶҲТҶДҶЗ دوش و دوز *ниг.* дӯхтан.

дӯш دوش *асоси* замони ҳозира ва сигаи амр аз дӯшидан.

ДҶШ I دوش *кит.* шаби гузашта, дишаб, динашаб.

ДҶШ II دوش *китф.* шона; тахтапушт.

ДҶШИДАН دوشیدن *чӯшидани* шир аз нӯги пистони гову гӯсфанд, буз *ва г.* бо роҳи молидан ва фишор додани он.

ДҶШИЗА دوشيزه *духтари* бакадрасидаи бикр, чавондухтари шавҳарнакарда, бокирадухтар.

ДҶШИЗАГӢ دوشيزگي *дӯшиза* будан, духтарӣ, бокирагӣ, бакорат.

ДҶШИН//ДҶШИНА دوشين//دوشينه *мансуб ба* дӯш I; шаби гузашта, дишаб.

ДҶШИШ دوشش *исми феълӣ аз* дӯшидан; ширчӯшӣ.

ДҶШО دوشа *кит.* ҳайвоне (*гов, гӯсфанд, буз г.*), ки шири онро мечӯшанд, чӯшо.

ДҶШОБ دوشاب *шира* ва шарбати ангур, шир чӯшонидашудаи хурмо *ва г.*; шиннӣ.

ДҶШОДҶШ دوشادوش *ниг.* дӯш III (*дӯш ба дӯ* дар канори ҳам, ҳамроҳ.

ДҶШОӢ دوشائي *ширдиханда, ширдеҳ; го* дӯшой.

ДҶОӢМ ҳол. ديويم *воҳиди ченаки дарозӣ, баробари 2,54 см аст.*

ДҶОРАЛҶОМИНИЙ лот. ديوراليومينيي *хӯл* алюминий бо мис, магний ва силитсий, хеле мустаҳкам ва сабук буда, дар сохта ҳавопаймо истифода мешавад.

Е

Е ҳарфи ҳафтуми алифбои ҳозираи тоҷикӣ; дар мобайн ва охири калимаҳо «э» талаффуз мешавад (мас., мева, шанбе) дар аввал, мобайн ва охири калимаҳо пас аз садонокҳо ояд, ҳамчун ҳарфи йотбарсар «йэ» талаффуз мешавад: елим, оед, олуе; дар алифбои арабиасоси тоҷикӣ беиштар бо алиф (ا) ва ё (ي) ифода мешавад.

ЕВРО ايورا воҳиди пули Иттиҳоди Аврупо.

ЕВРООСИЁИ اوراسيائي ниг. авросиёи.

ЕВРОПАГӢ اورپايگي ниг. аврупоӣ.

ЕВРОПАЗОД اوراپهزاد ниг. аврупозод.

ЕВРОПОӢ اوراپايي ниг. аврупоӣ.

ЕЛИМ т. ايليم моддаи часпанда, ки барои ба ҳамдигар часпонидани чизҳо истифода мешавад, сиреш, ширеш; **елими дарахт** моддаи часпандае, ки аз танаи дарахт шорида, саҳт шуда мемонад, шилм, самғ; **елими резинӣ** елим барои часпондани чизҳои резинӣ; **елим кардан** бо елим часпонидан, ширеш кардан.

ЕЛИМДОР ايليمدار сирешдор, ширешдор; **ранги елимдор** ранге, ки дар таркибаш елим ҳамроҳ карда шудааст.

ЕЛИМКОРӢ ايليمكارى бо елим часпонидан, елим кардан.

ЕЛИМНОК ايليمناк ниг. елимдор.

ЕЛИМПАЗ ايليمپز он ки елим мепазад, тайёркунандаи елим.

ЕЛИМПАЗӢ ايليمپزي пухтани елим, тайёр кардани елим; амалиёти пухтан ва ба кор омода кардани елим.

ЕЛКА т. ايلكه лаҳҷ. ҷои аз гардан пойин ва аз китф болои бадан; дӯш; **елка карда гаштан** ба касе қаҳр карда гаштан аз касе; пинҳон

шуда гаштан аз касе.

ЕМ т. يم хӯроки ғалладонагӣ ва равғанноки ҳайвоноти хонагӣ; **ему алаф** // **ему хошок** хӯроқвории ҳайвонот монанди ҷав, беда, алаф ва ғ.; **аз охури баланд ем хӯрдан** олимақомона зиндагӣ кардан, ҳаёти ашрофона ба сар бурдан.

ЕМВОРӢ يموارى чизҳои ем шуданӣ; хӯроки чорпои хонагӣ.

ЕМХӮР يمخور ба ем одаткарда, емхӯршуда (асп ва дигар ҳайвоноти хонагӣ).

ЕМХӮРАК يمخوراك :емхӯрак кардан (намудан) ба ем хӯрдан одат кунондан (асп ё ягон ҳайвони дигари хонагиро).

ЕМХӮРӢ يمخورى хӯрдани ем; **тӯрбаи емхӯрӣ** ҳалтаи махсус, ки дар он ем андохта барои хӯрдан ба сари асп ё хар меовезанд.

ЕТАК ايتك гуфт. аз лачоми асп ё нӯхтаи хар ё чорпои дигар гирифта аз паси худ бурдан; муқ. **ядак**; **аспи етак** аспе, ки барои эҳтиёт аз пас бурда мешавад, аспе, ки савор аз лачоми он гирифта аз паси худ мебарад; **дар етак гирифтан** аз паси худ кашида бурдани савора асп ё харро; **етак кардан** аз лачом ё ресмонаш гирифта аз паси худ бурдан (асп ё харро).

ЕТАКӢ ايتكي мансуб ба етак; **аспи етакӣ** ниг. етак (аспи етак).

ЕФРЕЙТОР олм. айфритар ғ. дар баъзе кишварҳо унвони дуҷуми ҳарбӣ баъд аз аскарӣ каторист, ки ба аскарони беҳтарин дода мешавад; шахсе, ки ин унвонро дорад.

ЕФРЕЙТОРӢ айфритарى мансуб ба ефрейтор: поғони ефрейторӣ.

Ё

Ё ҳарфи ҳаштуми алифбои ҳозираи тоҷикӣ, ки ҳарфи йотбарсар буда, «йо» талаффуз карда мешавад; дар алифбои арабиасоси тоҷикӣ номи ҳарфи йо (ي) буда, он дар ҳисоби абҷад ба адади «10» баробар аст.

Ё I يا пайвандаки ҷудой маъноҳои ихтиёр, имтиёз ва инчунин тардиди мобайни ду чиз ё зиёда аз онро ифода менамояд; дар ҷумла як бор ё такроран зикр меёбад: ё ки, ё ин ки, ва ё: пиёда ё савора; ё... ва ё... ё ин ки ...; ё... ё ё ин ки..., ва ё ин ки...; ё ин ки... ва ё...; ё ин ки ...; ё он ки... ва ё...; ва ё ин ки... ё, ва ё.

Ё II يا нидо эй!, аёл, ҳой!: ё аллоҳ!, ё бахт!, ё рабб!, ё пирам!, ё ҳасрато!

ё ҳақ тақягоҳи мардуми мусулмон, махсусан дарвешону паҳлавонон хангоми оғози кор, худохофизӣ ва ғайра.

ёб 1. яб асоси замони ҳозира аз ёфтан. 2. ҷузъи насини баъзе аз калимаҳои мураккаб ба маъноҳои «ёбанда» «ёфтани» ва «ёфташуда»: комёб, дилёб, ноёб.

ЁБ 1. яб кит. ёва, ёвагӯй.

ЁБАНДА 1. ябнде сифати феълии замони ҳозира аз ёфтан; пайдокунанда, дарёфткунанда; ҷўянда ёбанда аст (зарб.).

ЁБАНДАГӢ 1. ябндеги ёбанда будан, амали ёбанда; ёфтани.

ЁБИДАН 1. ябидан кит. ёфтан, ёвидан.

ЁБОӢ 1. ябаӣ 1. даштӣ, сахроӣ; худрӯӣ; парваришнаёфта: ангури ёбоӣ, гули ёбоӣ; ёбоӣ шудан ба сари худ мондан, бе парвариш мондан. 2. ваҳшӣ, ғайрихонагӣ, ромнашуда: кафтари ёбоӣ, ҳайвоноти ёбоӣ.

ЁБОН 1. ябан 1. дашт, биёбон, ҷои бедолу дарахт. 2. замини киштукор, майдони зироат.

ЁБОНӢ 1. ябани мансуб ба ёбон; даштӣ, сахроӣ, ёвонӣ.

ЁБУ 1. ябу кит. аспӣ боркаш.

ЁБУСАВОР 1. ябусавор савори аспӣ боркаш; асп-савор.

ЁВА 1. ява гапӣ беҳуда, сухани бемаънӣ, ҳарза; ёва гуфтан сухани беҳуда ва пуч гуфтан.

ЁВАБОФ 1. яовобاف ниг. ёвагӯй.

ЁВАБОФӢ 1. яовобافی ниг. ёвагӯй.

ЁВАГАРД 1. яовегард кит. беҳудагард, оворагард, ҳарзагард.

ЁВАГАРДӢ 1. яовегарди кит. беҳудагардӣ, оворагардӣ, ҳарзагардӣ.

ЁВАГӢ 1. яовегуӣ беҳудагӯй, ҳарзагӯй, лаққидан.

ЁВАГӢ 1. яовегуӣ беҳудагӯй, ҳарзагӯй, лаққӣ.

ЁВАР 1. явор 1. ёридиханда, мададгор, ёрирасон; ёвари вазир. 2. дӯсти мувофиқ (дар ҳама кор, соҳа); ҳамкор: ёру ёвар; ёвар гаштан (шудан) мададгор (ёрирасон) шудан; ёвар гаштан.

ЁВАРӢ 1. явори ёрӣ, мададгорӣ.

ЁВИДАН 1. яовидан гуфт., ниг. ёбидан.

ЁВОН 1. яован гуфт., ниг. ёбон.

ЁВОНӢ 1. яовани гуфт., ниг. ёбонӣ.

ЁҒИГАРӢ 1. яғигарӣ саркашӣ, нофармонӣ; исёнгарӣ: ёғигарӣ кардан.

ЁҒИГӢ 1. яғигуӣ кит. саркашӣ, нофармонӣ, ёғигарӣ: ёғигӣ кардан.

ЁҒИЁНА 1. яғиане аз рӯи ёғигарӣ, бо нофармонӣ, дар ҳоли гарданшаҳӣ ва ёғигарӣ.

ЁҒӢ 1. т.-м. яғӣ ба ҳукумати қонунӣ исёнкарда, саркаш, исёнгар, нофармон.

ЁҒЛОҒУ *т.-м. ياغلاغو* зарфест филизии дастадор, ки дар он равған доғ карда, ба рӯи баъзе анвои хӯрок, аз чумла, ширбиринҷ, қурутоб *ва ғ.* меандозанд, яғлоғу: **ба ёғлоғу равған андохтан.**

ЁД *ياد* 1. хотир, хофиза. 2. ба хотир овардан, ёд кардан. 3. ёдбуд, хотира; ёди касро кардан, ба некӣ ба ёд овардани касе. 4. *мач.* орзу; ҳаёл, ба ёди рӯи (касе); **ёд гирифтан** а) омӯхтан, аз худ кардан, фаро гирифтан, таълим гирифтан; б) дарк кардан, доништа гирифтан; **ёд додан** омӯзондан, омӯхтани коре ба касе, таълим додан; **ёд доштан** дар хотир доштан; **ёд кардан** а) ёдовар шудан, ёдоварӣ кардан, ба хотир овардан; зикр кардан; б) аз бар кардан, ҳифз намудан; в) *мач.* пазмон шудан; **ёди чизе, касеро кардан** а) чизе, касеро ба хотир овардан, аз чизе, касе ёдовар шудан; б) *мач.* чизе, касеро пазмон шудан; в) *мач.* фикри чизе ё касеро кардан; ғами чизе ё касеро хӯрдан; **ёд намудан** *ниг.* **ёд кардан, ёд овардан** ба хотир овардан; **аз ёд баровардан** фаромӯш кардан; **аз ёд баромадан** фаромӯш шудан; **аз ёд бурдан** фаромӯш кардан, аз хотир баровардан; **аз ёд доништан** ёдакӣ доништан, дар ҳифз доштан; **аз ёд кардан** ҳифз намудан, ёдакӣ кардан, ба хофиза супоридан, аз бар кардан; **аз ёд рафтан** фаромӯш шудан; **аз ёд хондан** ёдакӣ гуфтан, аз ҳифз гуфтан; *аз касе ёд кардан* касеро ба хотир овардан; фикри касеро кардан; **ба ёд доштан** а) дар хотир доштан; б) фаромӯш накардан; **ба ёд мондан** *ниг.* **дар ёд мондан; ба ёд овардан** ба хотир овардан; **ба ёди касе овардан** хотиррасон кардан; **ба ёд омадан** ба хотир расидан, ба хотир омадан; **ба ёд расидан** ба хотир омадан; **дар ёд будан** дар хотир маҳфуз будан; **дар ёд доштан** *ниг.* **ба ёд доштан; дар ёд мондан** дар хотир будан, дар ҳифз будан, дар хотир мондан; **ёдат ба хайр!** офарин! (*ибораест, ки ба тариқи лутф ва навозиш гуфта мешавад*); **ёдаш ба хайр!** ибораест, ки дар мавриди ёдбуди касе гуфта мешавад; **савганд (қасам) ёд кардан (намудан)** расман ва бо тантана аҳд кардан ва ваъда додан барои иҷрои коре (*мас., ҳарбиён барои ҷимояи Ватан*).

ЁДАКӢ *يادکي* *гуфт.* аз ёд, аз бар, аз ҳифз, ҳифзан; **ёдакӣ кардан** аз ёд кардан, ҳифз кардан; **ёдакӣ хондан** аз ёд гуфтан, матн ё шеъри ҳифзкардари қироат намудан.

ЁДБУД *يادبود* ба хотир овардан, ёдоварӣ; маросиме, ки ба ёди касе баргузор мешавад; **рӯзи ёдбуд** рӯзи бузургдошти касе.

ЁДВОРА *يادواره* чорабинӣ ё маросиме, ки ба ёди касе ё чизе баргузор мешавад.

ЁДГИР *يادگير* он, ки ёд ва хофизаи хуб дорад, он ки ҳама чизро зуд ёд мегирад.

ЁДГИРӢ *يادگيري* *исми амал* аз ёд гирифтан.

ЁДГОР *يادگار* 1. нишонаи аз касе бозмонда, ки сабаби ёдоварии вай мешавад. 2. ҳадаи ёдгорӣ, чизи барои хотира додашуда; **ёдгор гузоштан** нишонае боқӣ гузоштан, хотира гузоштан, асар монондан; **ёдгор мондан** нишона мондан, хотира боқӣ гузоштан; **ёдгор навиштан** хотира боқӣ монондан, асар гузоштан.

ЁДГОРӢ *يادگاري* 1. хотира, ёдоварӣ. 2. тӯҳфа, ҳада, ки барои хотира дода мешавад; **хайкалӣ ёдгорӣ** хайкал ба ёд (хотира)-и касе ё воқеае; **ба ёдгорӣ гузоштан** ҳамчун хотира боқӣ монондан; **ба ёдгорӣ додан** ҳамчун хотира тақдим кардан.

ЁДДОШТ *يادداشت* 1. навишта ё қайде барои аз ёд нарафтани матлабе; **дафтарчаи ёддошт** дафтарчае (*одатан кисагӣ*), ки дар он баъзе чизҳоро барои фаромӯш нашуданаш навишта мемонанд; **ёддошт кардан** матлаберо навишта мондан барои ёдоварӣ (*мас., дар дафтарчаи худ*). 2. хотира, ҳар чизи дар хотир нигоҳ дошташуда ё ба хотир монда (*аз саргузашти худ ё дигар воқеаҳои дида*). 3. *ади.* асаре, ки дар он саргузаштҳои ҳуди муаллиф ва ё воқеаҳое, ки ҳуди ӯ шоҳиди онҳо будааст, тасвир ёфтаанд (*дар адабиёти тоҷик асарҳои С.Айнӣ – «Ёддоштҳо», С. Улугзода – «Субҳи ҷавони мо» дар ҷамин жанр эҷод шудаанд*), асари ёддоштӣ.

ЁДДОШТӢ *يادداشتي* *мансуб ба ёддошт*; хотира-нависӣ.

ЁДДОШТНАВИС *يادداشت‌نويس* он ки хотироти

худро менависад; нависандае, ки дар жанри ёддошт асар менависад.

ЁДДОШТНАВИСӢ یادداشت‌نویسی 1. навиштани ёддошт, хотиранависӣ. 2. *ади.* жанри адабиёт, ки асарҳои аз рӯи хотираву ёддоштҳо ва дар асоси тарҷумаи ҳол ва сафарҳо эҷодшударо дар бар мегирад.

ЁДДОШТНИГОРӢ یادداشت‌نگاری *ниг.* ёддошт-нависӣ.

ЁДКАРД یادکرد *кит.* ёд, зикр, ном бурдан; хотира.

ЁДМОН یادمان он чи барои бузургдошти ёду хотираи касе ё чизе боқӣ мемонад ё карда мешавад.

ЁДНОМА یادنامه китоб, маҷмӯа ё мақолае, ки барои бузургдошти ёд ё хотираи касе ё чизе таҳия ва нашр мешавад.

ЁДОВАР یادآور: ёдовар шудан ба ёд овардан, тазақкур додан.

ЁДОВАРД یادآورد 1. *ниг.* ёдгор. 2. тӯҳфаи хотиравӣ, ёдгорӣ.

ЁДОВАРӢ یادآوری 1. ба хотир овардан, тазақкур. 2. хотира, ёдбуд; **ёдоварӣ кардан** а) ба хотир овардан, зикр кардан, қайд намудан; б) ба ёд расонидан.

ЁДРАС یادرس: ёдрас кардан ба ёд расонидан, хотиррасон кардан, тазақкур додан.

ЁДРӮЗ یادروز рӯзи ёдбуд, рӯзи хотира, рӯзи бузургдошт.

ЁДСУПОРӢ یادسپاری ба ёд супурдан; дар хотира ва ҳофиза нигоҳ доштан.

ЁДШУДА یادشده номбурда, зикршуда, мазкур, он ки ё он чи ки зикраш рафтааст.

ЁЗ یاز 1. асоси замони ҳозира аз **ёзидан**. 2. ҷузъи насини баъзе аз калимаҳои мураккаб ба маъноҳои дарозкунанда (*дастёз*) ва «кашанда» (*дерёз*).

ЁЗ یاز *кҳн.* воҳиди ченаки дарозӣ (*аз сарангушти даст то оринҷ*).

ЁЗАНДА یازنده 1. сифати феълӣи замони ҳозира аз **ёзидан**. 2. дарозшаванда, кашишёбанда;

пахншаванда.

ЁЗАНДАСАР یازنده‌سر *кит.* сарбаланд, сарфароз.

ЁЗДАҲ یازده шумораи миқдорӣ адади даҳ бо иловаи адади як, 11.

ЁЗДАҲБОЛОР یازده‌بالار: **хонаи ёздаҳболор** хонае, ки шифташ рӯи ёздаҳ болор қарор гирифтааст.

ЁЗДАҲМОҲА یازده‌ماه 1. ҳар чизи мансуб ба ёздаҳ моҳ, ёздаҳ моҳро пуркарда, ёздаҳ моҳро аз сар гузаронида: **кӯдаки ёздаҳмоҳа**. 2. ҳар коре, ки дар муддати ёздаҳ моҳ иҷро шудааст ё мешавад: **кори ёздаҳмоҳа**.

ЁЗДАҲУМ یازدهم шумораи тартибӣ аз ёздаҳ; 11-ум.

ЁЗИДА یازیده сифати феълӣи замони гузашта аз **ёзидан**; **ёзида нишастан** бемалол (озод) нишастан, роҳат карда нишастан; **ёзида хобидан** дароз кашида хобидан.

ЁЗИДАН یازیدن 1. дароз кашидан, дароз кашида хобидан. 2. дароз шудан, қад кашидан; дароз шуда беҳис афтодан. 3. *мач.* роҳат кардан, худро дам додан, хастагиро баровардан, ин тарафу он тараф гашта дам гирифтан; қазои ҳочат кардан. 4. *мач.* ба худ болидан, фаҳр кардан, аз худ рафтан; **биринч барин ёзидан** мисли биринчи пухтаву обгирифта дарозу тановар шудан; фарбех шудан.

ЁЗИШ یازش *исми амал* аз **ёзидан**; қасд, ирода, майл, тамоюл.

ЁЗОН یازان 1. *кит.* хоҳон, мутамоил; иродакунанда, қасдкунанда. 2. нумӯёкунанда, рушдкунанда, боланда; дар ҳоли хиромидан, хиромидан, бо нозу карашма рафтан.

ЁЗОН(И)ДАН یازانیدن//یازاندن *тарзи бавоситаи ёзидан*; 1. дароз кардан; **даст ёзонидан** ба чизе даст дароз кардан, даст бурдан ба сӯи чизе; **қомат ёзонидан** қад афрохтан, қаддароз шудан. 2. давондан, паҳн кардан: **реша ёзонидан**. 3. *мач.* болондан, фаҳр кунондан, аз худ равондан

ЁҚУТ I ا. یاقوت санги қиматбаҳои конӣ, ки ба рангҳои сурх, зард, кабуд ва сафед во-

мехӯрад ва дар оташ нобуд намешавад; **ёкути сурх** навъи сурхранг ва шаффофи ёкут, ки баъд аз алмос бехтарин санги қиматбаҳо ҳисоб мешавад ва дар заргарӣ мавриди истифода қарор мегирад; **ёгули ёкут** бот. як навъ гул, ки соқаҳои дароз ва гулҳои зебои рангоранг дорад, гладиолус.

ЁКУТ II **ياقوت** халқи асосии кишвари Ёкутистон, сокини Ёкутистон.

ЁКУТБОР **ياقوت бар** 1. *кит.* маҷ. резандаи ашки хунин. 2. *кит.* резандаи шароби сурх.

ЁКУТВОР **ياقوت وار** монанди ёкут, ёкутмонанд; **оби ёкутвор** шароби сурх.

ЁКУТГУН **ياقوت гун** монанди ёкут, шабеҳи ёкут; сурхранг, лаългун.

ЁКУТИН **ياقوتين** *ниг.* ёкутӣ I: **чоми ёкутӣ.**

ЁКУТӢ I **ياقوتى** 1. *мансуб ба ёкут.* 2. ёкутмонанд; сурхранг; сурх

ЁКУТӢ II **ياقوتى** *мансуб ба кишвари Ёкут- (истон); забони ёкутӣ.*

ЁКУТЛАБ **ياقوت لب** сурхлаб: дилбари ёкутлаб.

ЁКУТМИҒФАР **ياقوت مغفر** *кит.* дорои кулоҳи ҷангии сурх.

ЁКУТМОНАНД **ياقوت مانند** *ниг.* ёкутвор.

ЁКУТНИГИН **ياقوت نгин** ангуштарини нигинаш аз ёкут.

ЁКУТРАНГ **ياقوت رنگ** ба ранги ёкути сурх, лаълранг.

ЁКУТСАНГ **ياقوت سنگ** санги ёкут.

ЁКУТСОЗ **ياقوت ساز** *кит.* ёкутӣ, аз ёкут сохташуда.

ЁКУТФОМ **ياقوت فام** *ниг.* ёкутранг.

ЁКУТЧАШМ **ياقوت چشم** он ки чашми мисли ёкут сурхранг дорад.

ЁЛ I **يال** 1. мӯи гардани баъзе ҳайвонот монанди аспу хар, шер. 2. китф, беҳи китф, ёлу кӯпол тану тӯш, бурзу бозу, андом, ҳайкал.

ЁЛ II **يال** *гӯфт.*, *ниг.* ёла; ёли болои теппа пастхамии теппа.

ЁЛА **ياله** нишебӣ, ёна.

ЁЛДАРОЗ **يال دراز** дорои ёли дароз, ҳайвоне, ки ёлаш дароз аст.

ЁЛДОР **يال دار** он чи ёл дорад; ёлдароз.

ЁЛКҶТОҲ **يل کوتاه** дорои ёли кӯтоҳ, асп ё харе, ки ёлаш кӯтоҳ аст.

ЁЛПҶШ **يال پوش** абзоре, ки болои ёл пӯшида мешавад, чул.

ЁЛСАФЕД **يال سفيد** асп ё хари дорои ёли сафедранг.

ЁЛСИҶХ **يال سياه** асп ё хари дорои ёли сиёҳ.

ЁМ I **يام** хуми калони даҳонфарох: **ёми сафолин,** **ёми мисин.**

ЁМ II *т.* **يام** *кит.* дар давраи муғул истгоҳи пайкҳо, чопорхона. 2. асп чопор. 3. андозе, ки дар ин давра барои чопорхонаҳо ва аспони чопор мегирифтанд.

ЁМХОНА **يام خانه** чопорхона.

ЁМЧӢ **يامچى** *кит.* дар давраи муғул масъули чопорхона ва меҳтари аспони чопорхона.

ЁН **يان** *кит.* ҳазён, сафсата.

ЁНА **يانه** нишеб, нишебӣ, пастхамӣ: **ёнаи кӯх.**

ёр **يار** асоси замони ҳозира аз ёрастан.

ЁР **يار** 1. рафиқ, дӯст, ҷӯра: **ёри озмуда, ёри чонӣ, ёру дӯстон, ёру бародар шудан.** 2. маҳбуба, маъшуқа: **ёр дар хонаву мо гирди ҷаҳон ме- гардем (мақ.); ёр будан** а) ҳамроҳ будан; б) мувофиқ будан; розӣ (*ҳамфикр, ҳамраъӣ*) будан. 3. *варз.* ҳар як аз бозингарони як даста ё гурӯҳе дар бозии гурӯҳӣ. 4. ҳамдаст, ҳамкор. 5. *ҷузъи пасини баъзе аз калимаҳои мураккаб ба маъноҳои «доранда»:* **давлатёр, хушёр;** анҷомдиҳанда, ёрирасон, ёридиҳанда: (**дас- тёр, обёр, додёр**). 6. ҳамнишин, мӯнис, ҳамдам.

ЁРА I **ياره** *кит.* дастпона, дастбанд.

ЁРА II **ياره** *кит.* қудрат, қувват, тавоноӣ.

ЁРА III **ياره** *кит.* таркибе аз доруҳо, ки барои ҳал қардани ҳӯроки саҳт ва ҳазмнашуда ё ҳамчун мусҳил истифода мешудааст.

ЁРАК يارک *шакли тасғири ёр*; ёр, ёри зебо, ёри азиз.

ЁРАСТАН يارستن *ниг. ёристан.*

ЁРВАР يارور *кит. ёридиҳанда, ёрирасон, ёвар, мададгор.*

ЁРГИР يارگير 1. *варз.* касе, ки аз байни бозингарон барои дастаи худ бозингар интиҳоб мекунад. 2. *кит., маҷ.* рафиқбоз, фосик, дӯстбоз.

ЁРҒУ يارغو *кит. маҳкама, қозихона.*

ЁРҒУШУДА يارغو شده *кхн. гирифтори ҷазон ёрғу.*

ЁРДАМ ياردم ёрӣ, ёрмандӣ, кумак, мадад, имдод, ионат, дастгирӣ: **ёрдами давлатӣ**, **ёрдами моддӣ**, **ёрдами пулӣ**, **ёрдам додан**, **ёрдам кардан**, **ёрдам расонидан**.

ЁРДАМДИХӢ ياردمدى *ғуфт. исми амал аз ёрдам додан; ёрӣ додан, кумак расондан.*

ЁРДАМПУЛӢ ياردمپولى пули барои кумак додашуда ба касе, ёрмандии пулӣ, кумакпулӣ: **ёрдампулии давлатӣ**.

ЁРДАМЧӢ ياردمچى *ғуфт. мададгор, ёрирасон, дастёр; ёвар.*

ЁР-ЁР يار يار суруде, ки дар тӯй вақти ба хонаи домод овардани арӯс меҳонанд: **суруди ёр-ёр хондан**, **ёр-ёр ғуфтан**.

ЁРИГАР يارىگر ёридиҳанда, ёрирасон.

ЁРИДИҲАНДА يارىدهنده *сифати феълии замони ҳозира аз ёрӣ додан; он ки ёрӣ медиҳад, ёрирасон, ёвар, мададгор; феълҳои ёридиҳанда збш. феълҳое, ки маънои луғавии худро ба андозае гум карда, дар сохтани шаклҳо ва таркибҳои феъли иштирок мекунанд (мас., «кардан» дар таркиби феълии бор кардан, «шудан» дар сурх шудан, «гирифтан» дар зада гирифтан).*

ЁРИРАС يارىرس ёрирасон, мададгор.

ЁРИРАСОН يارىرسان 1. он ки ёрӣ мерасонад, ёридеҳ. 2. мададгори чизи асосӣ, иловагӣ: **хоҷагии ёрирасон**.

ЁРИСТАН/ЁРАСТАН يارستن *кит. тавонис-*

тан, аз ӯҳда баромадан, ёрой доштан, қудрат доштан, чуръат доштан.

ЁРИХОҲ يارىخواه ёриталаб, кумакталаб, имдодхоҳ.

ЁРӢ يارى ёрмандӣ, мадад, кумак, дастгирӣ; **ёрӣ додан** ёрмандӣ кардан, мадад расондан; **ёрӣ расонидан** мадад кардан, ёрмандӣ намудан; ◇ **гардан ёрӣ надодан** *ниг. гардан.*

ЁРКАД ياركد чои сарчамъии ёрон, маҳфили ёру дӯстон.

ЁРМАНД يارمند ёридиҳанда, ёридеҳ, кумакрасон.

ЁРМАНДӢ يارمندى ёрӣ, мадад, кумак: **ёрмандӣ додан**.

ЁРО I يارا 1. қудрат, тавоноӣ; чуръат, заҳра, ёра: **ёрои сухан ғуфтан** **надоштан**. 2. имкон, маҷол: **ёрои ҷашм во кардан**, **надоштан**.

ЁРО II يارا эй ёр!

ЁРОӢ ياراي тавоноӣ, ёро будан, қудрату тавоноӣ доштан.

ЁРОНА يارانه ҳамчу ёр, ёрмонанд; дӯстона, рафӣқона.

ЁРПУРСӢ يارپرسى холпурсӣ, аҳволпурсӣ, холи якдигарро пурсидан.

ЁРҚӢӢ يارجوى қўяндаи дӯст, пурсандаи дӯст, қўеи дӯсту мўнис.

ЁРҒУРӢШӢ يارغووشى *маҷ. таърифу тамчид ва мадҳи ёр.*

ЁС ياس *бот. гулбуттаи дорои хўшагули муаттар, ки бо рангҳои сурх, сафед, зард ва бунафш дар аввали баҳор мешукуфад, шакли кўтоҳшудаи ёсуман.*

ЁСА т.-м. ياسه *кит. 1. расм, оин, қонун. 2. орзу, иштиёқ.*

ЁСАМИН ياسمين *ниг. ёсуман.*

ЁСАМИНБӢ (й) ياسمينبوى *кит. хушбӯй, муаттар.*

ЁСАМИНРӢ (й) ياسمينروى *кит. хушрӯй, зебо.*

ЁСАМИНСИМО ياسمينسيما *кит. сафедҷеҳра.*

ӢСИН *а.* ياسين *д.* сураи сию шашуми Қуръони Шариф, ки маъмулан бар сари болини бемори вазнин ва ё ба рӯхонияти шахси фавтида хонда мешавад: **Ӣсин хондан**.

ӢСИНХОНӢ ياسين خوانى *исми амал аз Ӣсин хондан*.

ӢСО *м.* ياسا 1. *кит.* ҳукм, фармон; қонунномаи подшоҳ; қонун ё муқаррароте, ки Чингиз дар айёми ҳукмронии хеш вазъ карда буд. 2. *таър.* ҷазои қатл (*дар сиёсати истиллогарони мугул*); **ба Ӣсо расонидан** ба қатл расонидан, қатл кардан.

ӢСОВ ياساو *аслаи Ӣсо*.

ӢСУМАН ياسمن *бот.* гулбуттае, ки гули сафеду кабуд ва зарди хушбӯй дорад, суман.

ӢФА يافه *ниг.* ёва.

ӢФАДАРО(Ӣ) يافه دراي *кит.* харзагӯй, ёвасаро, бемаънигӯй, сафсатагӯй.

ӢФАКОРӢ يافه كاري *кит.* беҳудакорӣ, абаскорӣ.

Ӣфт يافت *асоси замони гузашта аз Ӣфтан; Ӣфт шудан* пайдо гаштан, ба даст даромадан, дарёфтан.

ӢФТ يافت *Ӣфту тофт* ҳама чизе, дар бисот ҳаст, чизу чора, ки ҳаст; **Ӣфт кардан** пайдо намудан; **Ӣфт шудан** пайдо шудан.

ӢФТА يافته *сифати феълии замони гузашта аз Ӣфтан; хосилкарда, пайдокарда, бадаст-оварда; Ӣфтаву тофта* пулу чизи ба даст даровардашуда; чизу чора.

ӢФТАГӢ يافتگي *шакли дигари сифати феълии замони гузашта аз Ӣфтан*.

ӢФТАН يافتن 1. пайдо кардан; ба даст овардан, ҳосил кардан, гирифтан: **камол Ӣфтан, тарбия Ӣфтан**. 2. дидан, дучор кардан. 3. *чун феъли ӓридиҳанда таркибҳои гуногуни феъли месо-зад:* **роҳ Ӣфтан, тасвир Ӣфтан, шиддат Ӣфтан, шифо Ӣфтан; ба дарде даво Ӣфтан** илоҷи чизе-ро пайдо кардан; **имкон Ӣфтан** *ниг.* **имкон; обутоб Ӣфтан** мустаҳкам гаштан, пухта шудан; **табдил Ӣфтан** мубаддал гаштан; **тағйир Ӣфтан** дигар шудан; **тасалли Ӣфтан** ором шудан.

ӢФТАНӢ يافتني *сифати феълии замони оянда аз Ӣфтан; Ӣфтанӣ шудан* Ӣфтан хоستان, пайдо кардан, хоستان.

ӢХТАН ياختن *кит.* 1. берун кашидан, теғро аз ғилоф баровардан. 2. андохтан, задан; **даст Ӣхтан** даст дароз кардан ба сӯи касе, чизе.

ӢХУ ياهو 1. навъи кабу́тар, ки садои «ёху» мебарорад. 2. *қҳн.* калимаест, ки дарвешону қаландарон ба кор мебарданд ва мақсадашон «худованд» гуфтан буд (*аз калимаҳои арабии «ё хува»*)

ӢШ ت. ياش *гуфт.* ҷавон, барно.

ӢШӢ ياشي *гуфт.* ҷавонӣ, барной; айёми шабоб; *муқоб.* **пирӣ**.

ӢЪЧУЧ ياچوج *ибр.* аз рӯи ривояти «Қуръон» ва «Таврот» номи яке аз ду қавме, ки Зулқарнайн (Искандари Зулқарнайн) дар муқобили онҳо садде сохт: **Ӣъчучу маъчуч** яъчучу маъчуч.

Ж

Ж ҳарфи нӯҳуми алифбои ҳозираи тоҷикӣ; дар алифбои арабиасоси тоҷикӣ ҳарфи «же» (ژ); дар ҳисоби абҷад монанди ҳарфи «з» адади ҳафтро ифода мекунад.

ЖАВ//ЗАВ ژو//ژو кит. баҳр.

ЖАВОГОР//ЖАВОҒОР//ЖАВОГАР

ژواگار//ژواғар//ژоаگر кит. 1. номи ҷашни машҳури оташпарастон. 2. номи яке аз рӯҳониёни оташпарастон.

ЖАВРАК ژورک кит. парандаест хурди сурх-ранг, онро сурхоб ҳам мегӯянд.

ЖАГОРА ژگار ниг. **жағола**; зағора.

ЖАГӢР//ЖАКӢР ژگور//ژкор кит. хасис, мумсик.

ЖАҒ-ЖАҒ ژغ ژغ садои ба ҳам расидани ду чизи сахт ба монанди дандон, чормағз, бодом ва ғ.

ЖАҒАНД ژغند кит. садои баланд ва ҳавлноки ҳайвони ваҳшӣ, ки ба дом гирифта мешавад, зағзанд.

ЖАҒОЛА ژغاله нони аз арзан пухташуда, зағора.

ЖАҒОР I ژغار кит. 1. доду фарёд, бонги баланд, гирев. 2. сахтӣ, шиддат.

ЖАҒОР II ژغار як навъ гиёҳе, ки бо он матоъро ранг мекунад, гиёҳи рангдиханда.

ЖАҒОРА I ژغاره нони арзан, зағора.

ЖАҒОРА II ژغاره кит. ғоза, сурхӣ, ки ба рӯй мемоланд.

ЖАҒОРА III ژغاره кит. нофи ҳайвон, махсусан нофи гов.

ЖАҒОРА IV ژغاره ниг. **жағор I**.

ЖАӢН ژيان 1. хашмгин, ғазабнок. 2. даранда: **шерӣ жаӢн**.

ЖАК I ژک кит. сухани қаҳру ғазаб, ки зери лаб гуфта мешавад, ғур-ғур, ё овози ғамнок.

ЖАК II ژک кит. гирди даҳон, атрофи даҳон.

ЖАКЕТ фр. ژکит 1. як навъ камзӯли тугмаҳояш яктарафаи мардона. 2. либоси кӯтоҳи рӯпӯши занона (*одатан камартанг*).

ЖАКИДАН ژکيدن кит. бо овози паст (зери лаб) худ ба худ гап задан аз рӯи хашму ғазаб; ғур-ғур қардан; муқоб. **ҷаккидан**.

ЖАКОН ژکان кит. дар ҳоли жакидан, қаҳру ғазаб қардан, охишта ба зерӣ лаб гуфтан, дар ҳоли ғурунғидан.

ЖАКОРА ژکاره кхн. ситезақор; лаҷуҷ, якраву гарданшах; кинавар.

ЖАКУР ژکور кит. пасту фурумоҷа, зақур.

ЖАНА ژنه 1. неши ҷонварони газанда монанди пашша ва занбӯр. 2. нӯги **сӢзан**

ЖАНГ I ژنگ 1. кит. занг, зангор. 2. шакли кӯтоҳшудаи **ожанг**; очинг.

ЖАНГ II ژنگ шакли кӯтоҳшудаи **Аржанг**.

ЖАНГДОН ژنگدان занг, зангӯла.

ЖАНД I ژند ниг. **занд**.

ЖАНД II ژند шакли кӯтоҳшудаи **жанда** 1; **жанд-жанд** пора-пора, жанда-жанда, ҷанда-ҷанда.

ЖАНДА I ژنده 1. либоси кӯҳнаи дарида. 2. кхн. либоси дарвешон.

ЖАНДА II ژنده бузург, азим.

ЖАНДАГӢ ژندهگӣ 1. дар ҳолати жанда будан, вазъ ва ҳолати жанда. 2. навъи матои алоҷа.

ЖАНДАКАФШ ژندهکفش кит. 1. он ки кафшаш кӯҳна ё дарида бошад, кӯҳна-кафш, даридакафш. 2. кафши кӯҳна.

ЖАНДАҚАБО ژندهقبا *кит., ниг. жанда-перохан.*

ЖАНДАПЕРОҲАН ژندهپيراهن *кит. он ки перохани дарида ба тан дорад, даридалибос.*

ЖАНДАПИЛ ژندهپيل 1. *кит. фили бузург, фили калони ҳайбатнок.* 2. *мач. пахлавон, диловар.*

ЖАНДАПИРОҲАН ژندهپيراهن *ниг. жандаперохан.*

ЖАНДАПӢШ ژندهپوش 1. *либосаш пора-порашуда; либосаш дарида лах-лахшуда.* 2. *гуфт. қаландар, дарвеш.*

ЖАНДАПӢШӢ ژندهپوشي жандапӢш будан, вазъ ва ҳолати жандапӢш.

ЖАНДАРМ фр. ژندرم мансаби касе, ки дар жан-дармерия кор мекунад.

ЖАНДАРМЕРИЯ фр. ژندرميريه номи ташкилоти ҳарбии политесиягӣ дар баъзе давлатҳо, ки сиёсати ҳамон давлатро муҳофизат мекунад.

ЖАНДАШЕР ژندهشير *кит. шери калончуссаи бадҳайбат.*

ЖАНР фр. ژنр гурӯҳбандӣ ва таснифи дохилии

намудҳои таърихан суратёфтаи адабиёт ва санъат: **жанри ҳамосӣ, жанри лирикӣ, жанри драма** (дар адабиёти бадеӣ), **жанри сураткашӣ** (дар рассомӣ).

ЖАНРӢ ژنرى мансуб ба жанр.

ЖАРД ژرد *кхн. пурхӯрӣ, бисёрхӯрӣ, шикампарастӣ.*

ЖАРОҒАН//ЖАРОҒАНГ ژراغن//ژراغنګ *кит. регистон, регзор, замини регдор; замини шӯр, шӯразор; замини саҳт, шах; муқоб. зароған.*

ЖАРФ ژرف 1. *кит. чуқур, амиқ; бузургу васеъ, паҳн: андешаи жарф.* 2. қазр, умқ: **жарфи дарё.** 3. *мач. бо диққат, дақиқона: жарф нигаристан.*

ЖАРФАНДЕШ ژرفاندیش 1. *дурандеш, дурбин; оқил, доно.* 2. *нозукбин.*

ЖАРФАНДЕШӢ ژرفاندیشӣ жарфандеш будан, вазъ ва ҳолати жарфандеш, дурандешӣ, дурбинӣ.

ЖАРФБИН ژرفبين *ниг. жарфандеш.*

ЖАРФБИНӢ ژرفبینӣ *ниг. жарфандешӣ.*

ЖАРФӢ ژرفӣ чуқурӣ, умқ; ба жарфӣ дидан *кит. чуқур мулоҳиза кардан, бориқбинӣ кардан, дурандешӣ кардан.*

ЖАРФНИГАР ژرفنگر *ниг. жарфбин.*

ЖАРФНИГАРӢ ژرفنگرى *ниг. жарфбинӣ.*

ЖАРФНИГОҲ ژرفنگاه *ниг. жарфбин.*

ЖАРФО ژرفа *ниг. жарфӣ.*

ЖАРФОСАНЧ ژرفاسنج *нав. асбоб барои муайян кардани умқ.*

ЖАФ ژف *кит. тар, рутубатнок, намнок.*

ЖАФИДАН ژفيدн тар шудан, обро ба худ кашидан, мартуб шудан, намнок шудан.

ЖАФК ژفک *кит. хилде, ки дар канори чашм падида меояд.*

ЖАФКӢ ژفكى *кит. мансуб ба жафк; хилмолуд.*

ЖАФКОБ ژفکاب *кит. ниг. жафк.*

ЖАФТ ژفت *кит. фарбеҳ, калончусса.*

ЖАХ//ЗАХ زخ//زخ нолаи зор ва хазин; бонг, садои баланд.

ЖАХШ ژخش *кит. 1. барқ, дурахш. 2. рангинкамон, қавси қузаҳ.*

ЖЕ ژى номи ҳарфи нӯҳуми алифбои ҳозираи тоҷикӣ – *ж* ва номи ҳарфи чордаҳуми алифбои арабиасоси тоҷикӣ, ки дар шакли (*ж*) навишта мешавад.

ЖЕВА ژيوه *ниг. чева.*

ЖЕЛАТИН фр. ژيلتين моддаи шаффофи часпаке, ки одатан аз устухон ва пӯсти ҳайвон ҳосил мешавад.

ЖИВА ژيوه *хим., кит. чива.*

ЖИДА ژيده *кит. 1. сифати феълӣи замони гузашта аз жидан. 2. халонида, сӯзанзада.*

ЖИДАН ژيدن *кит. шакли қўтоҳшудаи замони гузашта аз ожидан; халонидан.*

ЖИЁН ژيان *кит., ниг. жаён.*

ЖИЛЕТ фр. ژليت камзӯлчаи кӯтоҳи беостину бегиребон.

ЖИНГ ژنگ *кит. қатраи борон.*

ЖИХОР ژخار 1. *кит. бонг, наъра, фарёд.* 2. *мач. саҳтӣ, шиддат.*

ЖӢ ژى *кит. обгир, обдон; кӯл, толоб; ҳавз,*

истахр.	ЖОЛАСОН ژالهسان мисли жола, тагаргмонанд.
ЖОВИДАН ژاويدن хондан, чавидан; нишхор кардан, кавша кардан.	ЖУПИН ژوپين ниг. зўпин.
ЖОҒАР ژاغر ниг. чоғар.	ЖУРНАЛИСТ ژورналист ниг. рўзноманигор.
ЖОЖ ژاژ кит. 1. гиёҳи ниҳоят сафеди бемаза, ки шутур онро дар сурати хондан ҳам фурӯ бурда наметавонад. 2. маҷ. гапи беҳуда, сухани ҳарза, ёва; жож хондан ҳарза гуфтан, ёвагӯй кардан.	ЖУРНАЛИСТИКА ژورналистике ниг. рўзнома-нигорӣ.
ЖОЖАК ژاژк кит. лўбиё.	ЖҶБИН ژوبين ниг. зўбин.
ЖОЖГҶ(Ӣ) (ژاژگو) кит., ниг. жожхо(Ӣ) .	ЖҶБИНВОР//ЖҶПИНВОР ژوبين وار//ژوبين وار кит. найзавор.
ЖОЖДАРО(Ӣ) (ژاژدرا) кит., ниг. жожхой .	ЖҶБИНЗАН//ЖҶПИНЗАН ژوبين زن//ژوبين زن найззан, жўбинафкан.
ЖОЖИДАН ژاژيدن кит. 1. ниг. жовидан . 2. маҷ. жож хондан, ҳарза гуфтан, беҳудагӯй кардан.	ЖҶБИНКАШ//ЖҶПИНКАШ ژوبين کش//ژوبين کش кит. найзабардор, найзадор.
ЖОЖТАБӢ ژاژطبع кит. беҳудагӯй, ёвагӯй; бадтинат.	ЖҶЖ ژوژ кит. 1. чайра. 2. хорпушт.
ЖОЖУК ژاژوک кит. 1. лўбиё. 2. ёва, сухани беҳуда.	ЖҶЛИДА ژولیده сифати феълии замони гузашта аз жўлидан ; парешон, пароканда; печхӯрда, дарҳамомехта, чўлида: мўйҳои жўлида .
ЖОЖХО(Ӣ) (ژاژخا) кит. ёвагӯй, он ки беҳуда сухан мегӯяд.	ЖҶЛИДАГӢ ژوليدگي жўлида будан, парешонӣ, печхӯрдагӣ, вазъ ва ҳолати жўлида.
ЖОЖХОӢ ژاژخايي кит. ҳарзагӯй, гуфтани суханҳои бемаънӣ ва беҳуда.	ЖҶЛИДАЗУЛФ ژوليدہ زلف кит. 1. парешонзулф. 2. киноя аз маҳбуба.
ЖОЛАБАРФАК ژالہبرفک барфи жоламонанд, мисли жола дона-дона, чолабарфак.	ЖҶЛИДАМҶ(Ӣ) (ژوليدہ مو) он ки мўйҳои парешону пароканда аст, чўлидамӯй.
ЖОЛАБОРОН ژالہباران борони жола, борони саҳти жоларез.	ЖҶЛИДАН ژوليدن парешон шудан; дарҳам омехтан, чўлидан.
ЖОЛАГУН ژالہگون ниг. жоласон .	ЖҶПИН ژوپين ниг. зўпин.
ЖОЛАМОНАНД ژالہهمانند ниг. жоласон .	ЖҶХИДАН ژوهيدن кит. чакидани борон аз шифти хона, қатра-қатра чакидан.
ЖОЛАРЕЗ ژالہريز резандаи жола, оварандаи борони жола: абри жоларез .	

3

З ҳарфи даҳуми алифбои ҳозираи тоҷикӣ; дар алифбои арабиасоси тоҷикӣ бо ҳарфҳои **зол** ز, **зе** ز, **зод** ض ва **зо** (ё **изғӣ**) ۛ ифода меёбад; дар ҳисоби абҷад қимати адабии ҳарфҳои **зол** ба 700, **зе** ба 7, **зод** ба 800 ва **зо** (ё **изғӣ**) ба 900 баробар аст.

З кӯтоҳшудаи пешоянди **аз**, ки асосан пеш аз овозҳои садонок истеъмол мешавад: **з-ин**, **з-он**, **з-ӯ** ва ғ.

ЗАБ/ЗАП زب/زپ ҳиссаҷа аҷиб, ҳайратовар; хуб, хуб ҳам; бисёр, хеле (барои ифодаи ҳайрат ва тааҷҷуб аз кори ниҳоят хуб ё бад).

ЗАБАР زبر 1. боло, фавқ, рӯи чизе; муқоб. **зер**; **зеру забар кардан (намудан)** ниг. **зер**; **зеру забар шудан (гардидан)** ниг. **зер**. 2. зби. аломатест дар алифбои арабии тоҷикӣ ('), ки дар болои ҳарфи ҳамсадо гузошта шуда, пас аз он талаффуз шудани овози «а» ва ё дар болои «алиф» гузошта шуда бошад, «а» талаффуз кардани онро нишон медиҳад, фатҳа.

ЗАБАРДАСТ زبردست 1. зӯр, зӯрманд, соҳибқидор, тавоно; голиб; муқоб. **зердаст**. 2. моҳир, соҳибхуна, устои кори худ.

ЗАБАРДАСТӢ زبردستی 1. зӯрӣ, зӯрмандӣ; иқтидор, тавоноӣ. 2. маҳорат, соҳибхунарӣ; **забардастӣ кардан** голиб баромадан, дастболо шудан.

ЗАБАРПӢШ زبرپوش ниг. **болопӯш**.

ЗАБАРРАВ زبررو болори (чӯби) асосии боми хона, ки болорҳои дигар ба болои он гузошта мешаванд.

ЗАБАРТАНГ زبرتنگ тасмаи паҳни маҳсусест, ки аз рӯи чул ва зини аспу полони ҳар ва ғ. гузаронида мебаранд, пуштанг; **зертангу забартанг кардан (намудан)** ба воситаи зертангу забартанг чул ва ё зинро устувору маҳкам кардан.

ЗАБАРҶАД ا. زبرجد маъд. навъе аз сангҳои қиматбаҳо, ки ранги сабзи моил ба зардӣ дорад.

ЗАБЕҲ ا. ذبيح кит. гулбӯрида; қурбоншуда; ҳайвони лоиқи қурбонӣ.

ЗАБ-ЗАРД زبزرд гуфт. ниҳоят зард, зарди баланд; **рӯи заб-зард** рӯи аз касали ё хастагӣ ниҳоят рангпариди ва пажмурда.

ЗАБИБ زبيب кит., ниг. **мавиз**.

ЗАБОБ ا. ضباب ғубор ва тумани тунуке, ки рӯи заминро фаро мегирад. 2. маҷ. парда, рӯйпӯш.

ЗАБОН زبان 1. узви дохили даҳон, ки барои ба гулӯ фуру додани гизо, дониستاني таъм ва инчунин дар инсон барои нутқ хизмат мекунад. 2. маҷмӯи воситаҳои овозӣ ва луғавию дастурӣ, ки натиҷаи кори тафаккурро инъикос намуда, алоқа ва мубодилаи афкори одамонро таъмин мекунад. 3. суҳангӯии (тақаллуми) ҳоси ҳар миллат ва тоифа, лисон, лаҳҷа. 4. гуфтор, нутқ; таҳрир, баён; **забони адабӣ** забони китобатии умумихалқӣ, ки меъёрҳои муайян дорад; **забони бегона** забони халқи дигар, забони ғайримодарӣ, забони хориҷӣ. 5. маҷ. аскари душман, ки барои огоҳ шудан аз сирри душман асир гирифта мешавад; **забони бурро** гуфтори фасеҳу ботаъсир; **забони вайрон** баёне, ки берун аз қоидаву қонунҳои муайяни умумӣ аст, забони ғайриадабӣ; **забони давлатӣ** забоне, ки чун қоида мутобиқи қонуни асосии мамлакате ҳамаи қорҳои давлатию маъмурӣ, фарҳангу маориф ва

г. ба он бурда мешавад; **забони модарӣ** забоне, ки инсон аз кӯдакӣ ба модару атрофиёнаш тақлид карда, ёд гирифтааст; **забони ноби тоҷикӣ** забони фасеҳ ва ширини форсии тоҷикӣ; **забони порсии дарӣ** забони тоҷикии адабии аввалҳои асри миёна; **забони тоҷикӣ** забони умумии халқи тоҷик; **забони форсии тоҷикӣ** *ниг.* **забони тоҷикӣ**; **забони хуш** тарзи гуфтори нарм; мулоимсуҳанӣ; **аз забони касе** аз қавли касе, бевосита аз шахсе; **дар забон** дар гуфтор, дар суҳан; **забон баровардан** а) ба гапзанӣ сар кардан, суҳангӯиро ёд гирифтани кӯдак; б) *мач.* чуръати гапзанӣ пайдо намудан; **аҳли забон** соҳибони забон; забондон; **забони ҳол** авзоъ ва кайфияти зоҳирии инсон, ки андешаву ният ва аҳволи ботинии вайро маълум месозад; **забон бастан** аз гап бозистодан, хомӯш шудан; **забони касеро бастан** хомӯш гардонидан, аз гапзанӣ боздоштан касеро; **забон (на)гаштан** ба чизе барои гуфтани чизе чуръат (на)доштан, изҳор карда (на)тавоништан чизеро (*ба сабаби истиҳола ё бо андешае*); **забони касе гирифтан** дуруст гап зада натавоништан; лакнат доштани забони касе; **забон дароз кардан** забондарозӣ кардан; бо густохӣ ва чуръат гап задан; **забони касе дароз шудан** ба гуфтани чизе часорат пайдо кардан, дар гап чуръатнок шудан; **забон нигоҳ доштан** аз гуфтани чизе худро боз доштан; хомӯш шудан; **забон расонидан** ба чизе, касе бади чизе ё касеро гуфтан, эрод гирифтан ба касе, чизе; **забони касе тез будан** саҳт-гап будан, гапҳои талху тунд задан; **забон хоида мондан** нимгурма гап задан; чизеро изҳор карда натавоништа хомӯш мондан; **забон хориш кардан** майли зиёди гапзанӣ доштан; аз изҳори чизе худдорӣ карда натавоништан; **забони касеро хорондан** касеро ба гап даровардан, ба гуфтани чизе водор кардан; **забони хуш кардан** суҳани хуш гуфтан, бо мулоимат суҳан гуфтан; муомилаи хуб кардан; **забон як кардан** бо ҳам аҳду паймон кардан, қавл додан, шарт бастан бар зидди касе; **аз забон афтодан** фаромӯш шудан; **аз забон мондан** қобилияти суҳангӯиро гум кардан (*аз беморӣ ё беҳолӣ*); **аз забон хат додан** забонхат додан, қавле (ӯҳдадорие)-ро бо дастхат таъкид кардан; **ба забон гирифтан** гуфтан, зикр кардан, ном бурдан касеро, чизеро; **ба забон овардан** а) баён кардан, гуфтан; б) ба забон гирифтан; ёд кардан, ба хотир овардан; **ба забон омадан** ба гапзанӣ сар кардан, ба гуфтугӯ даромадан; **бар забон рондан** гуфтан, талаффуз намудан (*беистар суҳани ғишт ва носазоро*); **бо нӯги забон** гап за-

дан рӯякӣ суҳан гуфтан, ғайри самимона ҳарф задан; **вирди забон шудан** а) *ниг.* **вирд**; б) азёд шудан; **забони мурғонро мурғон медонанд** (*мақ.*) шахсони ба ҳам наздику ҳамфикр матлабу мақсади якдигарро ба осонӣ ва дуруст мефаҳманд; **забони сурх сари сабз** медиҳад **бар бод** (*зарб.*) суҳани беандешаву бемаврид фалокате бар меоварад; **ба (дар) забонатон садқа!** аз забонатон гардам! (*таъбири навозиш барои суҳани хубе*).

ЗАБОНА زبان 1. шӯълаи оташ, чароғ ва г; **забона задан** // **забона кашидан** шӯълавар шудан, фурузон гардида баланд шудан (-и оташ). 2. қаровулаки миёни шохини тарозу, ки агар рост шавад, баробарии ҳарду палларо нишон медиҳад.

ЗАБОНАДОР زباندار он чи шӯълавар шудааст, оташгирифта.

ЗАБОНАК زبانک 1. қисми миламонанди қуфл, ки калид ба он медарояд; **забонаки занг** овезаи забончамонанди мобайни занг, ки бо ҷунбонидани он занг садо медиҳад; **забонаки калид** қисми дандонадори калид, ки бо он қуфлро баста мекушо-янд. 2. *ниг.* **забонча**.

ЗАБОНБАНД زبانبند афсун, ҷодуе, ки гӯё барои бастани забони душманон ва бадгӯён ба қор бурда мешуд; **забонбанди хирад** шаробу май ва г., ки ақлро тира созад.

ЗАБОНБАСТА زبان بسته 1. сифати феълии замони гузашта аз забон бастан. 2. *мач.* хомӯш, соқит; гунг. 3. *мач.* ҳайвон.

ЗАБОНБАСТАӢ زبان بستگی 1. шакли дигари сифати феълии замони гузаштаи забонбаста; вазъ ва ҳолати забонбаста. 2. *мач.* роздорӣ, розро пинҳон нигоҳ доштан, хомӯшӣ.

ЗАБОНБОЗ زبان باز 1. суҳанбоз; лофзан; сергап. 2. *мач.* мунофиқ; хушомадгӯӣ, ҷоплус.

ЗАБОНБОЗӢ زبان بازی тамаллук, хушомадгӯӣ, ҷоплусӣ; **забонбозӣ кардан** суҳанпардозӣ кардан; ҷарбзабонӣ кардан барои гузарондани матлаби худ.

ЗАБОНБУРИДА زبان بریده 1. касе, ки забо-

нашро буридаанд (*барои он ки хомӯш бошад*); безабон. 2. *мач.* сокит, бесадо, хомӯш.

ЗАБОНВАР زبانور *ниг.* забоновар.

ЗАБОНГИР زبانگیر 1. гирифтани забон, тутила, лакнат; **забонгир шудан** гап зада натавоништан, тутила шуда мондан, забон гирифтани. 2. чосусе, ки аз мачлисҳо ва гуфтугузорҳои аҳолии як давлат гапҳои ба ҳудаш даркориро чида мегирад. 3. чанговаре, ки барои огоҳ шудан аз сирри душман аскари душманро дастгир карда меорад; *муқ.* **забон** 5.

ЗАБОНГИРӢ I زبانگیری 1. дармондани забон ҳангоми гуфтор, лакнат.

ЗАБОНГИРӢ II زبانگیری 2. даст овардани забон, асир гирифта овардани чанговари душман бо мақсади огоҳӣ аз сирри лашкари душман.

ЗАБОНГИРИФТА زبانگرفته 1. он ки забонаш мегирад. 2. *мач.* сокиту хомӯш.

ЗАБОНДАРОЗ زباندراز 1. даҳанкалон; калонгап. 2. он ки дар масъалае ҳақ будани худро дониста, беиба ва густохона гап мезанад; *муқоб.* **забонкӯтоҳ**.

ЗАБОНДАРОЗӢ زباندرازی сифат ва амали шахси забондароз; даҳанкалонӣ; гапкалонӣ: **забондарозӣ** кардан.

ЗАБОНДОН زباندان 1. он ки қоида ва қонунҳои забонро ба ҳубӣ азхуд кардааст; аҳли забон; фасеҳбаён, хушгуфтор. 2. он ки ба ғайр аз забони модарии худ як ё чанд забони дигарро медонад; **забондон шудан** гапдон шудан.

ЗАБОНДОНӢ زباندانی 1. забондон будан; фасеҳбаёнӣ, хушзабонӣ. 2. донистани забонҳои дигар ғайр аз забони модарӣ.

ЗАБОНЗАД زبانزد 1. вирди забон гардида, бисёр паҳну машхур (*онд ба хабаре ё воқеае*); он чи бар сари забонҳо афтадааст.

ЗАБОНЗАДА زبانزده 1. бар сари забонҳо афтада, машхуршуда, овозашуда; **ифодаҳои забонзада** ифодаҳои аз даҳон монда, ифодаҳои обшуста.

ЗАБОНӢ زبانی 1. *мансуб ба забон; захираи забонӣ* *ниг.* **захира**. 2. шифоҳӣ, даҳонакӣ; **баҳсу чидоли забонӣ** баҳсу мунозираи даҳонакӣ; **дӯсти забонӣ** дӯсти ғайрисамимӣ, дӯсти бесадоқат.

ЗАБОНКӢТОҲ زبان کوتاه 1. он ки бо айбе ё гуноҳе ба гап задан чурбат надорад; *муқоб.* **забондароз**;

муттаҳам.

ЗАБОНКӢТОҲӢ زبان کوتاهی забонкӯтоҳ будан; муттаҳамӣ.

ЗАБОНОВАР زبانآور суханвар; хушбаён, фасеҳзабон.

ЗАБОНОВАРӢ زبان آوری суханварӣ; хушбаёнӣ, хушгапӣ.

ЗАБОНОМӢЗ زبان آموز 1. он ки ягон забонро бо истифода аз воситаҳои гуногуни таълим меомӯзад. 2. китоб, навори овозӣ ё тасвирӣ, ки ба воситаи онҳо забон меомӯзанд.

ЗАБОНОМӢЗӢ زبان آموزی амал ва чараёни омӯхтани забон, махсусан ягон забони хоричӣ.

ЗАБОНРАСОНӢ زبان رسانی :**забонрасонӣ** кардан эрод гирифтани, айбгирӣ кардан, забон расонидан.

ЗАБОНРОН زبان ران 1. он ки забонаш фасеҳу балеғ бошад, нотик. 2. сергап, лаққӣ. 3. *мач.* қиссагӯӣ, афсонагӯӣ.

ЗАБОНСӢХТА زبان سوخته 1. он ки забонаш сӯхтааст. 2. *мач.* он ки гармию сардии рӯзгор чашида; таҷрибаи саҳте аз сар гузаронида, танбеҳдида.

ЗАБОНТЕЗ زبان تیز он ки забони бурро ва тунд дорад, теззабон, тундзабон; ҳозирчабон.

ЗАБОНФАҲМ زبان فهم 1. донандаи забон, забондон; гапфаҳм, бофаросат.

ЗАБОНФУРӢШ زبان فروش сергап, пургӯӣ.

ЗАБОНХАТ زبان خط санаде, ки касе дар он чизеро ба зимма гирифтааст (*мас., адои қарзеро*).

ЗАБОНХӢ زبان خانی :**забонхӢ** кардан возеҳу равшан изҳор накардан (*фикреро*), нимғурма гап задан; аз гуфтани чизе худдорӣ кардан.

ЗАБОНЧА زبانچه 1. *шакли тасғири забон*; забони хурд. 2. *тиб.* узве, ки дар даромади роҳи гулӯ аз боло овезон аст.

ЗАБОНЧАРБ زبان چرب хушзабон, ширинзабон, чарбзабон.

ЗАБОНШИНОС زبان‌شناس мутахассис ва олими илми забон.

ЗАБОНШИНОСӢ زبان‌شناسӣ илм дар бораи қоидаву қонунҳои забон.

ЗАБТ *а.* ضبط 1. ҳифз кардан, нигоҳ доштан; **забту нақл** навишта нигоҳ доштан ва бозгӯӣ кардани чизе. 2. гирифтани, ба даст даровардан, тасарруф; **забт кардан (намудан)** а) ба даст даровардан, соҳиб шудан; истило (тасарруф, ишғол) кардан; б) навиштан, қайд кардан, сабт намудан; **забт шудан** а) ба тасарруф даромадан, гирифта (ишғол) шудан; б) қайд ва сабт ёфтан.

ЗАБТГАРДИДА ضبط‌گرديده *сифати феълии замони гузашта аз забт гардидан*; ғасбгардида; бо зӯри гирифташуда, аз худ шуда, кашида гирифташуда, тасарруфшуда.

ЗАБТКУНАНДА ضبط‌کننده 1. ишғолгар, тасарруфкунанда. 2. сабткунанда.

ЗАБТШУДА ضبط‌شده *сифати феълии замони гузашта аз забт шудан*; ғасбшуда, бо зӯри гирифташуда, тасарруфшуда.

ЗАБУДА زيوده хушконида, кӯфта ва бехтаи кабудихоӣ гуногун (*мас., шибит, пудина, наъно ва ғ.*).

ЗАБУН زبون 1. нотавон, очиз, дармонда, бечора; ҳақир, хору залил; **бахти забун** толеи паст, бахти бад; **ҳоли забун** ҳоли табоҳ, вазъи бад. 2. мағлуб, шикастхӯрда; **забун гаштан (гардидан, шудан)** а) очизу нотавон мондан; хору зор шудан; б) мағлуб шудан, шикаст хӯрдан; **забун кардан (сохтан)** сарпаст ва мутеъ намудан; мағлуб гардонидан; зердасту асир кардан.

ЗАБУНГИР زبون‌گیر он ки зердастонро озор медиҳад, озордиҳандаи нотавонон ва очизон.

ЗАБУНГИРӢ زبون‌گیری касеро очизу нотавон шумурдан, амали забунгир.

ЗАБУНӢ زبونی заифӣ, нотавонӣ, очизӣ, хорӣ; зердастӣ.

ЗАБУНКУШ زبون‌کش кушандаи нотавонон ва бечорагон, очизкуш; қотили бераҳм, ҷаллод.

ЗАБУР *а.* زبور 1. д. китобе, ки онро ба яке аз пайғамбарон – Довуд нисбат медиҳанд. 2. *кит.* китоб, навишта.

ЗАБУРҲОН زبورخان он ки Забур хонад.

ЗАБҲ *а.* ذبح *кит.* сар буридани гов ва гӯсфанд ва

монанди онҳо, бисмил кардан.

ЗАВАБОН *а.* ذوبان обшавӣ, моеъ шудан, гудохта шудан.

ЗАВАНЧ زونج *кит.* рӯдаҳои гӯсфанд ё гов, ки бо гӯшту рағған пур ва қоқ карда нигоҳ медоранд, навъе аз ҳасиб.

ЗАВБ *а.* ذوب *кит.* об кардан, гудохтан; гудо-зиш, об кардани филизот.

ЗАВВОР *а.* زوار *кит.* зиёраткунанда.

ЗАВҚ *а.* ذوق 1. *кит.* чошнӣ. 2. маза, лаззат, ҳаловат; нишоти беҳад, хушҳолии зиёд; вачд. 3. табъ, салиқа; **завқи бадеӣ** фаҳмиши нозуқиҳои осори бадеӣ, дигар чизҳо ва лаззатҳои аз онҳо; **шавқу завқ** майл ва рағбат; **завқ бахшидан** лаззат бахшидан; фараҳу шодӣ овардани чизе ба касе; **завқ бурдан** лаззат бурдан, лаззатҳои шудан; ниҳоят хушҳол шудан; **завқ додан** ҳаловат бахшидан; **завқ кардан** ниҳоят хушҳол шудан; ба шавқ омадан; **завқи касе омадан** ҳаваси касе омадан, ба вачд омадан; **аҳли завқ** онҳое, ки завқи бадеӣ доранд, соҳибзавқон; ашхоси хушсалиқа; **ба завқ // бо завқи том** бо майлу ҳаваси том, бо иштиҳои том, нӯши ҷон бод (*таъбири хоҳиши нек, ки дар мавриди хӯрок хӯрда истодани касе мегӯянд*).

ЗАВҚАНГЕЗ ذوق‌انگيز лаззатбахш; ба завқ ва нишот оваранда, нишотовар.

ЗАВҚБАХШ ذوق‌بخش завқовар; хурсанди-бахш.

ЗАВҚӢБ ذوق‌ياب : **завқӢб шудан** лаззат бурдан.

ЗАВҚМАНД ذوق‌مند ҳавасманд, иштиёқманд.

ЗАВҚОВАР ذوق‌آور хурсандибахш, хушҳолкунанда; аҷибу ғариб.

ЗАВЛОНА زولانه банди оҳани иборат аз занҷиру ҳалқа, ки бар пой ва гардани ҷорпоён ё зиндониён мебастанд, ишкел, кишан.

ЗАВОД ر.زواد *ниг.* корхона.

ЗАВОДА زواده *кит.* тӯшаи роҳ, харчи роҳ.

ЗАВОЛ *а.* زوال 1. аз байн рафтан, нест шудан, нобуд гаштан: **қадри неъмат баъд аз**

завол (мақ.). 2. шикаст, нуқсон; **заволи шамс** майл кардани офтоб ба ғуруб; ғуруб кардани офтоб; **завол дидан** ба шикасту харобӣ дучор шудан; **завол ёфтан** нест шудан, фано гаштан, барҳам хӯрдан; **завол овардан** шикаст расондан, ба ҳалокат дучор намудан; **завол омадан** шикаст расидан, харобӣ рӯй додан; **ба хуршеди умр завол омадан** ба охир расидани умр.

ЗАВОЛА زوال лӯндаи хамир, ки барои як нон ҷудо карда мешавад; **завола гирифтани** хамирро ба заволаҳо ҷудо кардан, аз хамир завола сохтан.

ЗАВОЛЁФТА زوال يافته фаношуда, нестшуда; харобгардида.

ЗАВОЛНОПАЗИР زوال ناپذير фанонашаванда; ҷо-вид, пойдор.

ЗАВОЛПАЗИР زوال پذير фанопазир, нопойдор.

ЗАВОЛПАЗИРӢ زوال پذيري фанопазирӣ, фаношавандагӣ.

ЗАВОР زوار *кит.* нигоҳубинкунанда ба бемор, парастори беморон ё зиндониён.

ЗАВОШ زواش *кит.* номи сайёраи Муштарӣ.

ЗАВРАҚ ا. زورق киштии хурд, қаик.

ЗАВРАҚКАШ زورق کش он ки заврақ мекашад, киштирон, қаикрон, заврақрон.

ЗАВРАҚРОН زورق ران он ки заврақ меронад.

ЗАВРАҚРОНӢ زورق رانی 1. рондани заврақ; амали заврақрон. 2. *варз.* навъи варзиш, ки ҳадафи он нишон додани маҳорат дар рондани заврақҳои белкаш, бодбонӣ ё мотордор дар обҳои дарё, кӯл ва баҳр мебошад.

ЗАВЧИГӢ زوچيگي *гуфт.* хостгорӣ.

ЗАВЧӢ زوچي *гуфт.* хостгор.

ЗАВЧ ا. زوج 1. ҷуфт; *муқоб.* тоқ. 2. шавҳар, шӯй.

ЗАВЧА ا. زوجة *муаннаси завҷ;* зан, ҳамсар; *муқоб.* шӯй.

ЗАВЦАЙН ا. زوجين зану шавҳар.

ЗАВЦИЯТ ا. زوجيت зановшӯй, ҳамсарӣ, ҳамхонагӣ.

ЗАВЪ ا. روضه рӯшноӣ, партав, нур, дурахш, ҷило.

ЗАҒАН زغن парандае аз чинси калог, вале андаке хурдтар аз он, ғалевоҷ.

ЗАҒИР زغير растани алафие, ки аз донаҳои он

равған мекашанд ва аз нахҳои пояи он матои катон мебофанд; **равғани зағир** равғани аз тухми зағир гирифта.

ЗАҒИРДАРАВӢ زغيردروى дарави зағир.

ЗАҒИРКОР زغيركار он ки зағир мекорад.

ЗАҒИРКӢ زغيركوبى кӯбидани зағир ба мақсади ҷудо кардани коҳу донаи он.

ЗАҒИРПАРВАР زغيرپرور *ниг.* зағиркор.

ЗАҒИРПОЯ زغيرپايه 1. замини кишти зағир. 2. пояи зағир, ки аз он ресмон метобанд.

ЗАҒОМА زغامه куттии гирдаи ҷӯбин ва дар зераш пӯст кашидашудае, ки дар он ҳар чиз меандозанд ва ба сифати паллаи та-розу низ кор мефармоянд.

ЗАҒОМАРӢ زغامه روي рӯяш ба шакли зағома, пахнрӯй, гирдӯй.

ЗАҒОР زغار 1. навъе аз таоми сахт, ки аз

орди ҷуворимаққа ё арзан мепазанд (*мисли атолаи кочӣ*). 2. замини намнок, шӯра-замин.

ЗАҒОРА I زغاره нон аз орди ҷуворӣ ё арзан.

ЗАҒОРА II زغاره *кит.* 1. ангишти афрӯхта, ангишти сӯхта сурхшуда, ахтар, лахча. 2. сурхӣ, ки занон барои ороиш ба рӯй ме-моланд.

ЗАҒОРАМОҲӢ زغاره ماهي навъи моҳии зардранг ва пулакчадори обҳои ширин.

ЗАҒТ ا. ضغت *кит.* фишор; **зағти қалб** фишори дил.

ЗАҒӢТА زغوته 1. ҷӯби миёнсӯрохи лабдори ғалтакмонанд, ки ба вай ресмони ришта-ро мепечонанд; найчаи бофандагӣ. 2. ресмони дар ҷунин ҷӯб печонда.

ЗАДА زد 1. *сифати феълӣ* замони *гузафта* аз **задан**. 2. *збн.* дар вақти талаффуз бо қувваи овоз ё бо оҳанги талаффуз таъкид карда шудани яке аз ҳиҷоҳо дар калима ва ё яке аз калимаҳо дар ҷумла; **аломати зада** аломате, ки ба ҳиҷои заданок ишора мекунад ('); **зада баромадан** бо суръат бе-рун шудан, шитобон хориҷ шудан аз ҷое; **зада гирифтани** зӯран гирифтани, кашида гирифтани; **зада даромадан** бошиддат ва якбора дохил шудан ба ҷое; **зада куштан**

зарба зада ба қатл расондан; то ба дараҷаи мурдан мушту лагадкӯб кардан касеро; **зада шудан** а) зарба хӯрдан; зарар дидан; б) *мач.* нузул ёфттан, ронда шудан аз коре.

ЗАДАГӢ زدگی *шакли дигари сифати феълии замони гузашта аз задан; задашуда; об задагӣ барин хомӯш, ором.*

ЗАДАН زدن 1. кӯфтан, чизеро ба чизе сахт расондан; осеб расондан (*бо даст ё чизи дигар*). 2. зарба расонидан; саркӯб кардан. 3. кӯбидан, тақ-тақ кардан (*мас., дарро*). 4. бархӯрдан, расидан; ба ҳам бархӯрдан. 5. тапидан, зарабон (-и дил), ҳаракат кардан. 6. андохтан, худро ба чое ворид кардан; **худро ба ҳар тараф задан** ба таҳлука афтода ба ҳар сӯ давутоз кардан, бисёр нотинҷ шудан, ба талвоса афтодан. 7. *мач.* хӯрдан, ошомидан. 8. пошидан, рехтан: **намак задан, об задан**. 9. парондан; шикор кардан. 10. дуздидан; ғорат кардан; **дузд задан** дузд рабудан, дуздида бурдан; ба сирқат рафтан; **хонаи касеро задан** хонаи касеро ғорат кардан, чизҳои хонаи касеро дуздида бурдан. 11. буридан, қатъ кардан: **гардан задан, шохани дарахтро задан; сар задан** а) сар буридан, куштан; б) *мач.* оғоз ёфттан, шуруъ шудан. 12. даргирондан, афрӯхтан; **оташ задан** сӯхтан, сӯзондан. 13. молидан, соидан: **покуро ба санг задан**. 14. шинондан, устувор кардан, насб кардан: **хайма задан, байрак задан**. 15. пахш кардан; нақш монондан; **мӯҳр задан** мӯҳр пахш кардан, мӯҳр мондан; **сикка задан** тангаи филизӣ баровардан. 16. монанд шудан, мушобеҳ шудан: **ранги чизе ба чизе задан**. 17. бастан: **гирех задан, занҷир задан; қулф задан** қулф кардан, бастан. 18. *қиноя аз овехтан*, овезон кардан, часпондан: **сурат ё рӯзномаро ба девор задан**. 19. навохтан, соз задан: **дойра задан, дутор задан, таблақ задан**. 20. *мач.* машғул шудан, саргарм шудан. 21. *мач.* гуфтан; **гап задан // ҳарф задан** суҳан кардан, гуфтан; **дам задан** *ниг. дам; дод задан* бо овози баланд гап задан; фарёд кардан; **лоф задан** гапи беҳуда гуфтан; худро таъриф кардан; **таъна задан** сарзаниш кардан, маломат намудан; **хушомад задан** хушомад гуфтан, чоплусӣ кардан; тамаллуқ кардан (*мас., барои дили касеро ба даст даровардан*). 22. гардидан, гаштан; **давр задан** а) гирд гаштан дар атрофи чизе; б) *мач.* гардиш кардан, сайр кардан, чарх задан; **чарх задан** а) давр гаштани (-и сар аз беморӣ); б) сайр кардан, гардиш намудан. 23. *ҳамчун феъли ёридиҳанда таркибҳои зиёди феълӣ месозад: барқ за-*

дан, бол задан, бўса задан, ғел задан, мижа задан, неш задан, пар задан, пошна задан, хез задан, чашмак задан, чавлон задан, чӯш задан; паҳлу задан а) аз як паҳлу ба паҳлуи дигар гаштан (*аз беҳобӣ*); б) якпаҳлу дароз кашида роҳат кардан; **фаввора задан** чӯшида баромадани об ё нафт (*аз чашма ё аз қон*); **хала задан** сих зада дард кардани шушу паҳлуи одам аз сармохӯрии сахт; **чеғ задан** а) фарёд кардан; б) *мач.* даъват намудан; **зӯр задан** *ниг. зӯр; лаб задан* а) *ниг. лаб*; б) саршор шудан, рехтан; **панча задан** *ниг. панча; рақам задан* навиштан, иншо кардан; **хунук задан** *касеро ё чизеро* а) аз сармо касал шудан, аз таъсири сармо бемор ё чароҳатнок шудан; б) дар асари сардии шадид нобуд шудани чизе; **ғайб задан** ғойб шудан, нопадид гаштан, гум шудан; **аз роҳ задан** а) аз роҳ баровардан, бериҳа кардан; б) гумроҳ кардан; **ба замин задан // бар хок задан** чизеро беқадр гардонидан, беобрӯ намудан, хор кардан; **касеро ба рӯзнома задан** дар рӯзнома навиштан дар бораи касе; дар рӯзнома танқид кардан касеро; **ба (бо) як нӯл задан** а) касеро ба осонӣ мағлуб кардан (*дар мусобиқае*); б) аз касе тавонотару моҳиртар будан дар коре; **мӯҳри хомӯши бар даҳони касе задан** хомӯш сохтан, ба хомӯшӣ маҷбур кардан касеро; **худро ба мастӣ задан** худро маст вонамуд кардан, маст нишон додан; **худро ба нодонӣ (ё нофаҳмӣ) задан** худро нодон ва нодида вонамуд кардан; худро қасдан нофаҳм нишон додан; **балозад** офат расид; кор табоҳ шуд; **балозадан** а) ба тариқи дашном хитобан ба касе, ки ўро ба ҳоли худ воғуздор мекунанд, гуфта мешавад; б) балозад ба пасаш! (*дар мавриди таскини ғаму андӯҳи офате ба касе мегӯянд*).

ЗАДАНИӢ زدنی *сифати феълии замони оянда аз задан; сазовор ба задан; гапи заданӣ* гапи лоиқӣ гуфтан; *касе гап заданӣ* касе суҳан гуфтан меҳоҳад; **заданӣ шудан** задан хоستان.

ЗАДАШУДА زده شده 1. *сифати феълии замони гузашта аз зада шудан; кӯфташуда; расондашуда; бархӯрда*. 2. аз қор (*ё мансаб*) рондашуда, нузулӯфта.

ЗАДУХӢРД زدوخورد 1. чанг, чангидан, ҳарбу зарб, муҳориба. 2. афтударафт, даст ба гиребон шудан; **задухӢрдҳои дохилӣ** чангҳои дохилии мамлакат.

ЗАИФ *а.* ضعیف 1. суст, камзӯр нотавон; *муқоб.* **кавӣ**, зӯр. 2. очиз, дармонда, бечора, мустаъзаф; **нури заиф** нури хира, рӯшноии андак; **садои заиф** садои паст, овози нарм; **заиф шудани ақл** кунд ва паст шудани фаъолияти ақлонӣ. 3. *мач.* зан.

ЗАИФА *а.* ضعیفه 1. *муаннаси заиф.* 2. зан, аврат.

ЗАИФАНДОМ ضعیفاندام лоғарандом, наҳиф.

ЗАИФБАДАН ضعیفبدن *ниг.* **заифандом.**

ЗАИФБУНӢД ضعیفبنیاد сустбунӢд; камзӯру камқувват, лоғар.

ЗАИФДИЛ ضعیفدل *мач.* тарсончак, тарсу, буздил.

ЗАИФДИЛӢ ضعیفدلی *мач.* тарсончакӣ, тарсуй, буздили.

ЗАИФӢ ضعیفی сустӣ, нотавонӣ, ачз.

ЗАИФКОЛБУД ضعیفکالبد *кит.* заифтан, нотавон.

ЗАИФНОЛӢ ضعیفناالی суҳанҳои тараҳхумхоҳона гуфтан; зориву тавалло кардан, изҳори ачз намудан.

ЗАИФОВОЗ ضعیفآواز он ки овози пасту нарм дорад.

ЗАИФОНА ضعیفانه 1. очизона. 2. *мач.* занона.

ЗАИФТАН ضعیفتن *ниг.* **заифандом.**

ЗАИФҚУССА ضعیفجسته *ниг.* **заифандом.**

ЗАЙБАҚ *а.* زیبق симоб, чева.

ЗАЙҒАМ *а.* ضیغم шер, шери беша, шери даранда.

ЗАЙД *а.* زید *мач.* фалонӣ, фалон кас.

ЗАЙЛ *а.* ذیل 1. *кит.* доман, домани ҳар чиз. 2. дунбола, давоми чизе; поён; **дар зайл** дар поён, дар зер. 3. тарз, тавр, ранг; **ҳамин зайл** ба ҳамин тариқ; **як зайл** а) як хел; б) муттасил, пайваста. 4. *кит.* доманаи кӯҳ.

ЗАЙМАРОН *а.* ضیمران райҳони ёбой, як навъ гиёҳи хушбӯй, шоҳисфарам.

ЗАЙН *а.* زین *кит.* 1. зинат, зевар, ороиш. 2. *мач.* хубӣ, некӯӣ.

ЗАЙТУН *а.* زيتون дарахти ҳамешасабз (*дар кишварҳои гарм*), ки меваи онро дар намак хо-

бонда меҳӯранд; аз меваи он равған мегиранд, ки дар саноати хӯрокворӣ ва тиб истифода мешавад.

ЗАЙТУНӢ زيتونی ранги сурхи ба зардӣ моил; **ранги зайтунӣ.**

ЗАЙФ *а.* ضیف 1. меҳмон. 2. мусофир.

ЗАЙӢАТ I *а.* ضیعت нобуд шудан, барбод шудан.

ЗАЙӢАТ II *а.* ضیعت *кит.* обу замин, мулк, замини зироатӣ.

ЗАКАР *а.* ذکر *кит.* 1. нар, нарина, мард. 2. олати таносули мард.

ЗАКИТАБӢ *а.* ذکی طبع *ниг.* **закӣ.**

ЗАКӢ *а.* ذکی заковатманд, тезфаҳм, хушёр.

ЗАКО *а.* ذکا теззеҳнӣ, зиракӣ.

ЗАКОВАТ *а.* ذکاوت тезии фаҳм ва идрок, зиракӣ, хушмандӣ.

ЗАКОВАТМАНД ذکاوتمند хушзеҳн, зирак.

ЗАКОВАТНОК ذکاوتناک *ниг.* **заковатманд.**

ЗАКОТ *а.* زکات 1. *кит.* покӣ, покизагӣ. 2. ҷ. ҳиссаи маълуме, ки ҳар як мусулмон мувофиқи фармудаи шариат аз даромад ва дороии худ бояд ҳар сол ба факирон ва мӯхточон бидиҳад.

ЗАКОТЧӢ زکاتچی *таър.* чамъкунандаи закот дар аморати Бухоро; шахсе, ки аз роҳгузарон, корвониён ва ғ. андоз ва ҳаққи роҳ мегирифт, омили закот, чамъкунандаи закот.

ЗАҚАН *а.* ذقн манаҳ, занаҳ, занаҳдон.

ЗАҚҚУМ *а.* زقوم 1. як навъ дарахти заҳршира; мувофиқи ақидаи динӣ, дарахти талхмевае дар дӯзах, ки хӯроки дӯзахиён мешудааст. 2. *мач.* ҳар чизи талху заҳрдор ва кушанда: **заҳру заққум.**

ЗАЛ زل *ниг.* **толор;** хона барои пазириши меҳмонон.

ЗАЛАЛ *а.* زلل 1. лағзиш. 2. хато, ғалат, нуқсон.

ЗАЛИЛ *а.* ذلیل хор, ҳақир, забун.

ЗАЛИЛӢ ذلیلی хорӣ, ҳақирӣ, забунӣ.

ЗАЛИЛОНА ذلیلانه ҳақирона; мутеона.

ЗАЛЛА I *а.* زَلَّ 1. таом ё хӯрданиҳое, ки дар зиёфат ё тӯйҳо ба меҳмон барои бо худ гирифта бурдан медиҳанд. 2. таоми нигоҳдошта, пасмондаи хӯрок, сарқут.

ЗАЛЛА II *а.* زَلَّ ҳашараи малахмонанд, чирчирак.

ЗАЛЛАБАНД زَلَبَنَد рӯмоле, ки дар он заллаи аз ҷое гирифтаи худро мебанданд.

ЗАЛОЗИЛ *а.* زَلَزِل ҷ. зилзила.

ЗАЛОЛ *а.* زَلال *кит.* баромадан аз роҳи рост, гумроҳ шудан, гумроҳӣ.

ЗАЛОЛАТ I *а.* زَلالат хорӣ, залилӣ, зиллат, забунӣ.

ЗАЛОЛАТ II *а.* زَلالат *кит.* қачравӣ аз роҳи рост, гумроҳӣ.

ЗАМ I *а.* زَم *кит.* 1. сардӣ. 2. боди сард.

ЗАМ II *а.* زَم *кит.* ҷоғ, ҷағ.

ЗАМ(М) I *а.* زَم *кит.* пайвастанӣ чизе ба чизи дигар, илова; **ба (бар) замми ин...** ба болои ин..., илова бар ин..., ба ғайр аз ин; **зам кардан (намудан)** илова намудан, ҳамроҳ кардан; **зам шудан (гаштан)** ҳамроҳ шудан, илова гаштан; **харад – зам кун, нахарад – кам кун** (мақ.).

ЗАМ(М) II *а.* زَم *кит.* 1. нақӯиш, маломат. 2. бадгӯӣ, ҳаҷв, мазама.

ЗАМАН *а.* زَمَان *кит.* шакли дигари **замон** (1).

ЗАМБҶҶҶҶ زَمَبُورُ *ниг.* занбӯруғ.

ЗАМБҶҶҶҶБИРӢ زَمَبُورُ *кит.* занбӯруғи дар рағбан бирёншуда.

ЗАМБҶҶҶҶЗОР زَمَبُورُ *кит.* ҷои зиёд рӯидани занбӯруғ.

ЗАМЗАМ I *а.* زَمَزَم *кит.* номи ҷоҳест дар Макка (*наздики Каъба*).

ЗАМЗАМ II *а.* زَمَزَم *кит.* фасли Занд (*ҷордаҳуми китоби муқаддаси*) зардуштиён.

ЗАМЗАМА زَمَزَم *кит.* хониш ва суруд бо овози паст; нағма ва суруде, ки зери лаб оҳиста хонда мешавад; **замзама кардан (намудан)** зери лаб, оҳиста сурудан, тараннум кардан.

ЗАМИМ *а.* زَمِيم *кит.* нописандида, зишт, бад.

ЗАМИМА *а.* زَمِيم *кит.* чизе, ки ба чизе зам карда мешавад, илова; **замимаи мактуб**.

ЗАМИН I *а.* زَمِين 1. хок. 2. масоҳате, ки ба қитъаҳо

ҷудо карда, дар он киштукор мекунад, киштзор, мазраа; **ислоҳоти замин** *ниг.* **ислоҳот; замини вақф** *таър.* замин, ки аз тарафи касе ба масҷид, мадраса *ва г.* бахшида мешуд, ба шарт истифодаи даромади он ба таъмири ин биноҳо ва таъмини талаба, мударрис ва ходимони онҳо; **замини дарёбод** замини беоби сохилҳои дарё; **замини кишт** киштзор, мазраа; **замини мурда** замин, ки дар натиҷаи солҳо кишт накардан ғайри қобили зироат шудааст; **замини обӣ** киштзори обёришаванда, ғайри лалмӣ; **замини обҷақорӣ** қитъае, ки дар он сабзавот кишта шудааст; **замини пахта** пахтазор; **замини фарбеҳ** замини ҳосилхез. 3. тағи ҳар чиз: **замини ҳавз, замини хона** *ва г.* 4. кураи арз, яке аз сайёраҳо, ки мо, инсонҳо, дар он ҳаёт ба сар мебарем. 5. мамлакат, кишвар; **замину замон** тамоми дунё; ҷаҳон; **ба замин задан** а) ба замин андохтан, ба хок яксон кардан чизе ё касеро; беҳурмату беқадр кардан касеро; б) мағлуб кардан; **ба замин задани сухани касе** гапи касеро ба эътибор нагирифтани; хоҳиши касеро иҷро накардан; **замин кафид(а), одам баромад** одам ниҳоят бисёр буд, мардум хеле зиёд буд; **замин накафид, ки дароям** бисёр шарм доштам, саҳт хичолат кашидам; **замин саҳту осмон баланд** ҳеҷ илоҷ нест, ҳеҷ чора нест; дар ҷое ба доди касе намерасанд; **фарқ аз замин то осмон аст** дар байни ду чиз тафовут ниҳоят калон аст.

ЗАМИН II *а.* زَمِين *кит.* барҷомонда, он ки ба сабаби беморӣ аз ҷой ҷунбида наметавонад ё бо пой рафта наметавонад.

ЗАМИН III *а.* زَمِين *кит.* гарав, қавл.

ЗАМИНА زَمِين *кит.* 1. асос; таҳкурсии, поя; **дар заминаи...** дар асоси...; **замина тайёр кардан** шароити мусоид ба вучуд овардан барои иҷрои коре. 2. тарҳи нақша; асли матоъ ё лавҳа, ки рӯи он нақшу гулҳои рангоранг кашида мешавад.

ЗАМИНБҶҶ زَمِينَبُوس 1. он ки замини адаб бӯсад, хокро бӯсида таъзим кунад. 2. таъзимкунада, мутеъ, фармонбардор.

ЗАМИНБҶҶӢ زَمِينَبُوس *кит.* бӯсидани замини адаб, бӯсидани хок барои таъзим.

ЗАМИНВАСЛА زمین وصله ба замин васл шудани сими барқ ба мақсади барқрезон

ЗАМИНГИР زمین گیر 1. он ки хоҳиши ба даст овардани заминро дорад. 2. он ки аз ҷояш хеста наметавонад, азпомонда, барҷомонда (ба сабаби тирӣ ё беморӣ).

ЗАМИНДОР زمین دار он ки замини кишти хусусӣ дорад, соҳиби замин; мулкдор.

ЗАМИНДОРӢ زمین داری соҳиби замин будан, заминдор будан.

ЗАМИНДӮЗӢ زمین دوزی навъи зардӮзӣ, ки тамоми рӯи порча бо зар ё абрешим дӯхта мешавад.

ЗАМИНӢ زمینی мансуб ба замин; ҳар чизе, ки дар замин аст; муқоб. осмонӣ.

ЗАМИНКАН زمین کن 1. хонаи зеризаминӣ; иқоматҷои тағизаминӣ (дар майдони ҷанг). 2. коргаре, ки замин меканад: дастаи заминканҳо.

ЗАМИНКАНӢ زمین کنی амали коргари заминкан; кандани замин.

ЗАМИНКОВ زمین کاو ниг. заминкан 2: коргарони заминкови роҳи оҳан.

ЗАМИНКУШО زمین کشа он ки заминҳои ноқорама ва бекорхобидаро қобили кишт мегардонад.

ЗАМИНКУШОӢ زمین کشائی қобили кишт гардонидани заминҳои бекорхобида.

ЗАМИНКӮБ زمین کوب 1. кас ё ҳайвоне, ки ба замин по мекубад. 2. киноя аз асп. 3. чизе, ки бо он замин мекубад.

ЗАМИНЛАРЗА زمین لرزه ниг. зилзила.

ЗАМИНПАЙМО زمین پیمّا кит. 1. сафаркунанда, сайёҳ. 2. паймоишгари замин, масоҳатсанҷ, танобҷӣ, танобкаш.

ЗАМИНРОН زمین ران деҳқоне, ки заминро шудгор мекунад.

ЗАМИНРОНӢ زمین رانی замин шудгор кардан.

ЗАМИНСОЗӢ زمین سازی ниг. заминкушоӣ.

ЗАМИНХЕЗ زمین خیز кит. он чи аз замин ҳосил мешавад, ҳосил, маҳсул.

ЗАМИНЧУНБӢ زمین جنبی ниг. зилзила.

ЗАМИР I ضمير a. 1. қалб; даруни дил, ботини инсон. 2. он чи аз дил мегузарад, андеша. 3. сир,

рози ниҳонӣ; замири дил киноя аз рози ниҳонӣ.

ЗАМИР II ضمير кхн., збиш. ҷонишин.

ЗАМИСТОН زمستان ниг. зимистон.

ЗАМӢ زمی шакли қӯтоҳшудани замин I.

ЗАММА a. ضمه збиш. аломатест дар алифбои арабии тоҷикӣ (ُ), ки барои ифодаи садоноки «у» дар болои ҳарфҳои ҳамсадо ва ҳарфи алиф гузошта мешавад, пеш.

ЗАМОН a. زمان 1. вақт, ҳангом, айём; давр, аҳд; ба (бо) мурури замон бо гузашти вақт; дар айни замон дар як вақт; бо баробари ин; дар замони дар вақти; дар даври. 2. ҳамоно, ба маҳзи... (ба ин маъно танҳо ҳамроҳи феълҳо меояд: омадан замон, даромадан замон, истодан замон ва ғ.); ҳамин замон ҳамин асно, ҳозир, ҳамин ҳоло. 3. збиш. категорияи дастурии ҳоси феълҳо, ки муносибати гӯяндаро ба вақти амалу ҳолат ифода мекунад: замони гузашта, замони ҳозира-оянда.

ЗАМОНА زمانه 1. ниг. замон 1. 2. гардиши замон; рӯзгор. 3. маҷ. олам, дунё, ҷаҳон; аз дасти замона аз ҷабри рӯзгор; аз азобу машаққати дунё; гарму сарди замонаро аз сар гузаронидан неку бади рӯзгорро дидан; таҷрибадор шудан.

ЗАМОНАСОЗ زمانه ساز он ки мувофиқи шароит ва тақозои замона (бар хилофи ақидаи худ) рафтор мекунад, касе, ки ба замона созгор шудан меҳақад, ибнул-вақт.

ЗАМОНАСОЗӢ زمانه سازی мувофиқи шароит ва тақозои замона рафтор кардан, бо замона созгор шудан; дурӯягӣ: замонасозӣ кардан.

ЗАМОНАТ a. زمانت кафилӣ, зоминӣ, кафолат.

ЗАМОНБАНДӢ زمان بندی муайян кардани вақт ва замони муайян барои иҷрои коре, мӯҳлатбандӣ.

ЗАМОНГИРӢ زمان گیری соҳиби замон шудан.

ЗАМОНИҶАНГӢ زمان جنگی мансуб ба замони ҷанг; он чи дар давраи ҷанг ба вуқӯъ омадааст: ҳикояҳои замониҷангӣ.

омадааст: **ҳикояҳои замониҷангӣ**.

ЗАМОНӢ//ЗАМОНАВӢ زمانى//زمانوى *мансуб ба замон*; улуми **замонӣ** илмҳои, ки дар давраи муайян роиҷ ва машҳуранд, илмҳои замонавӣ.

ЗАМОРУҒ زماړوغ *ниг. занбӯруғ*.

ЗАМҲАРИР زمهرير 1. сармои бисёр сахт, шиддати сармо. 2. ҷои бисёр сард; **сармои замҳарир**.

зан زن 1. *асоси замони ҳозира – оянда аз задан*. 2. *ҷузъи пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънои зананда*: **шохзан, зарбазан, роҳзан, торзан, муштзан**.

ЗАН زن 1. чинси модинаи инсон, чинси муқобили мард. 2. завҷа, аёл, ҳамсари мард; **зани бева** зани бешавҳар, бевазан; **зани меҳнатӣ** зани меҳнатдӯст, зани серғайрат; **зани муштипар** зани нотаваон, очиза, заифа; **зан гирифта** духтареро ба ақди никоҳи худ даровардан, издивоҷ кардан, хонадор шудан; **зан додан касеро** зандор кардан, хонадор намудан касеро; **зан шудан ба касе** ба шавҳар баромадан, бо марде издивоҷ кардан, ба қайди никоҳи марде даромадан.

ЗАНАБ ا. ذنب 1. дум, дунб. 2. тарафи дунболаи галаситораи Аждаҳо (*тарафи дигараи Раъс номида мешавад*).

ЗНАК زنک *шакли тасғири зан*; хитобан нисбат ба занон гуфта мешавад (*дар забони омма*).

ЗНАКА زنک *ниг. занак*.

ЗНАКАБОЗ زنکه باز *ниг. занбоз*.

ЗНАКАБОЗӢ زنکه بازی *ниг. занбозӣ*.

ЗНАКБОЗ زنک باز *ниг. занбоз*.

ЗАНАНДА زنده *сифати феълӣи замони ҳозира аз задан*; зарбазананда, кӯбанда, латқунанда.

ЗНАХ زنج манаҳ, зақан, чона; **занах задан** бисёр гап задан, лаққидан; лоф задан.

ЗНАХДОН زنجدان *ниг. занах*.

ЗАНБ ا. ذنب *кит. гуноҳ, ҷурм, айб*.

ЗАНБАҚ ا. ذنب навъе аз савсан, ки гули сафеди хушбӯ дорад.

ЗАНБАМУЗД زنده марде, ки аз номуси зани худ бепарво бошад, дайюс.

ЗАНБАР زنبр сабади байни ду ҷӯб бофташуда ё тахтаи дар ду ҷӯб задашуда, ки бо он хоку хишт

ва дигар чизҳоро дукаса мекашонанд.

ЗАНБАРАК//ЗАНБӢРАК زنبورک//زنبورک *кҳн. тӯпи хурде, ки дар замони пеш ба шу-тур бор мекарданд*.

ЗАНБАРҒАЛТАК زنبورگل *тароҷае, ки дар тарафи пеши он як ғалтак шинонда шу-даасту ду дастии тарафи дигари онро ба даст гирифта хоку хишт ва г. мекашо-нанд*.

ЗАНБАРКАШ زنبورکش он ки дар занбар бор мекашонад.

ЗАНБАРМИЁН زنبورميان *ҷорпои миёнаш ҳам (хусусан аспу хар)*.

ЗАНБАШАРА زنبشره занмонанд, бо афту ан-доми занона.

ЗАНБЕЗОР زنبزار он ки нисбат ба занҳо нафрат дорад, мутанаффир аз зан.

ЗАНБИЛ زنبيل сабади аз химчаҳо бофтаи дудааст.

ЗАНБИЛБОҒ زنبيلباف *касе, ки сабад мебо-фад, сабадбоф*.

ЗАНБИЛБОҒӢ زنبيلبافي сабадбофӣ.

ЗАНБОЗ زنباز марди айёше, ки аз дунболи занон мегардад, занпараст, зандӯст.

ЗАНБОЗӢ زنبازی амали марди занбоз.

ЗАНБОРА زنباره *ниг. занбоз*.

ЗАНБӢРУҒ زنبوروغ навъе аз растанист, ки фақат аз тана иборат буда, реша, барг ва гул надорад, дар баҳорон дар ҷойҳои сернам мерӯяд, (*як қисми онҳо хӯрданбоб, қисми дигарашон заҳр-ноканд*) саморуғ, қорҷ, чағора, чора.

ЗАНБӢР زنبور навъи ҳашароти парандаи хурди нешзан, ки хелҳои гуногун дорад, ору, қабт; **занбӯри асал** занбӯре, ки асал медиҳад; **занбӯри чиззак** занбӯри зардак, занбӯри ғингак (бингак).

ЗАНБӢРАК زنبورک 1. *шакли тасғири занбӯр*; занбӯри хурд. 2. *ниг. занбарак*.

ЗАНБӢРБОН زنبوربان *нигоҳубинқунандаи занбӯрҳои асал*.

ЗАНБӢРПАРВАРӢ زنبورپروری *парвариши занбӯри асал*.

ЗАНБӢРХОНА زنبورخانه 1. хонаи занбӢр, лонаи занбӢр; кандуи оруи асал. 2. маҷ. чои серғавғо мағал.

ЗАНГ I زنگ 1. ғуборе, ки дар рӯи филизоти дар чои нам истода ба вучуд омада, онро оҳиста-оҳиста нобуд мегардонад; **занг задан (бастан)** зангор гирифтани рӯи филизот, мурёна. 2. маҷ. ғубор, кудурат; **занги дил** ғубори дил; ғаму андӯх. 3. танаи ғафси ток.

ЗАНГ II زنگ 1. олати қуббашакли филизии дарунхолие, ки овезаи дар дарунаш буда вақти чунбондан ба девораҳо расида, садо мебарорад, зангӯла, чарас: **занги дар (дарвоза), занги соат, занги мактаб, занги телефон, соат занги нӯхро зад**. 2. зангӯлачаҳое, ки раққосагон ба дасту пой худ мебандад ва дар вақти даст чунбондан ва по кӯфтан садо медиҳанд; **занги нӯш** садои ба ҳам задани чомҳо дар базми шароб.

ЗАНГБАСТА زنگبسته сифати феълии замони гузашта аз **занг бастан**; зангирифта, зангпайдокарда.

ЗАНГДОР زنگدار зангӯладошта, зангнок; **соати зангдор** а) соате, ки дар ҳар як соат ё ним соат занги он садо медиҳад; б) соати рӯимизие, ки дар вақти матлуб занги он садо дода метавонад.

ЗАНГЗАДА زنگزده сифати феълии замони гузашта аз **занг задан**; зангбаства, зангдоршуда, занг пайдокарда.

ЗАНГЗАН زنگزن :зангзани калисо ба садо дароварандаи ноқусро дар калисо.

ЗАНГИЁНА زنگينه кит. беолоиш, сода.

ЗАНГИЛА زنگله тиб. беморие, ки аз норасоии витаминҳо сар зада, одамро беҳол месозад ва ҳатто дандонҳоро мерезонад.

ЗАНГИМИЗОЧ زنگی مزاج кит., киноя аз одами хурсанду хушҳол.

ЗАНГИР زنگير зангиранда, зандоршаванда, хонадоршаванда.

ЗАНГИРӢ زنگيري зан гирифтани, хонадор шудани.

ЗАНГӢ زنگи одами сиёхпӯст, ҳабаш.

ЗАНГНОГИР زنگناگیر филизе, ки занг пайдо намекунад: **пӯлоди зангногир**.

ЗАНГОР زنگار 1. занги филиз, оина ва ғ. 2. ранге, ки онро аз занги мис тайёр мекунанд. 3. ранги

сабзи баланд. 4. маҷ. гирифтори ба ғаму андӯхи саҳт; **зангор кардан** ба ғаму андӯх гирифтани соҳтан.

ЗАНГОРӢ زنگاری ба ранги зангор, сабзранг.

ЗАНГОРБАСТА زنگار بسته 1. сифати феълии замони гузашта аз **зангор бастан**; зангбаства, зангнокшуда. 2. маҷ. ниҳоят зикшуда, андӯхнок.

ЗАНГОРРАНГ زنگاررنگ ба ранги зангор, зангори, сабзи баланд.

ЗАНГОРТОБ زنگارتاب зангормонанд, ранги моил ба зангори; сабз.

ЗАНГОРХӢРДА زنگارخورده зангзада, занггирифта.

ЗАНГӢЛА زنگوله занги хурд, чарас (хусусан зангӯлае, ки ба гардани бузу ғӯсфанд ва шутур мебандад).

ЗАНГӢЛАДОР زنگوله دار 1. дорои зангӯла. 2. чарангосӣ, марғуладор: **овози зангӯладор**.

ЗАНГӢЛАЧА زنگوله چه зангӯлаи хурд.

ЗАНҒАР زنگر дашном ба марде, ки ба сабукпоии занаш беаҳамият аст, дайюс, қалтабон.

ЗАНД زند номи китоби тарҷума ва тафсири Авесто ба забони паҳлавӣ.

ЗАНДОР زندار марде, ки зан дорад, марди оиладор; муқоб. **безан**; **зандор шудан** хонадор шудан, зан гирифтани.

ЗАНДОРӢ زنداری зан доштан, оиладор будан; хонадорӣ.

ЗАНДӢСТ زندوست 1. марде, ки зани худро бисёр дӯст медорад ва эҳтиром мекунад. 2. занбоз, занпараст.

ЗАНДӢСТӢ زندوستی амали марди зандӯст; занпарастӣ.

ЗАНИШ زنش исми амал аз феъли **зидан**.

ЗАНӢ زنی ба сифати зан; ҳамсарӣ, завҷагӣ; **ба занӣ қабул кардан (гирифтани)** издивоҷ кардан, ба никоҳи худ даровардан; **ба занӣ додан** ба шавҳар додан.

ЗАНМИЗОЧ زن مزاج марде, ки табиат ва феълу атвораши занона аст.

ЗАНМУРДА زنمرده марде, ки занаш мурдааст.

ЗАНН *а.* ظن гумон, пиндошт, ҳадс; *муқоб.* **яқин**; **занни бад** гумони бад; **занни ғолиб** гумони ба ҳақиқат наздик, эҳтимоли қавӣ.

ЗАНОЗАНИ زنازنى ҳамдигарро задану кӯфтани ду шахс ва ё ду тарафи муҳолиф, даст ба гиребон шудан, ҷангу ҷидол, задухӯрд.

ЗАНОН زنان *феъли ҳол аз* **задан**; **занон-занон бурдан** зада-зада, кӯфта-кӯфта бурдан.

ЗАНОНА زنانه *мансуб ба* **зан**; ҳар чизи хос ба занҳо: **кафши занона, либоси занона.**

ЗАНОНДАН//ЗАНОНИДАН زانندن//زنانيدن *тарзи бавоситаи* **задан**; касеро барои задани шахсе водор ва маҷбур кардан.

ЗАНОШӢ زناشوى зану шавҳар шудан, издивоҷ.

ЗАНПАРАСТ زنپرست *ниг.* **зандӯст.**

ЗАНПАРАСТӢ زنپرستى *ниг.* **зандӯстӣ.**

ЗАНСЕТАЛОҚ زنسهطلاق он ки занашро се талоқ кардааст (*оҳанги таҳқиқӣ дорад*).

ЗАНТАБИАТ زنطبيعت 1. дорои табиати латифу нозуки занона; нозуктабъ. 2. *ниг.* **занмизоч.**

ЗАНТАЛОҚ زنطلاق марде, ки аз рӯи шариат аз занаш ҷудо шудааст ё ҷудошуда ҳисоб меёбад.

ЗАНТАЛОҚӢ زنطلاقى занталоқ кардан, аз зан ҷудо шудан; аз **занталоқӣ қасам хӯрдан** дар сурати шикастани қасам зани худро талоқшуда эълон кардан.

ЗАНЧАБИЛ زنچبيل гиёҳе, ки асосан дар Ҳиндустон мерӯяд ва дар решааш ғуддаҳои тундмазаи хушбӯӣ пайдо мешавад, чун дорувор ба таом ҳамроҳ мекунад ва дар тиб низ ба кор меравад, қаранфул.

ЗАНЧАЛАБ زنچلب *ниг.* **занғар.**

ЗАНЧАЛЛОБ زنچلاب *гуфт.* марде, ки хариду-фуруши занон шуғли ӯ бошад; зуд-зуд зан гирифта, талоқ медиҳад.

ЗАНЧИР زنجير 1. ҳалқаҳои ба ҳам гузарондашудаи филизӣ ба шакли ришта ё таноб, силсила. 2. *таър.* занчири махсусе, ки барои нагурехтани мучримон ва девонагон ба дасту пой ва ба гардану миёни онҳо мебастанд, завлона; **занчири дар** ё **дарвоза** олати филизии махсус барои баста маҳкам кардани дару дарвоза; **занчир бастан**

(**задан**) банд кардан ба воситаи занчир; **занчир кардан** ба занчир бастан дару дарвоза. 3. адад дар саршумории филҳо.

ЗАНЧИРА زنجيره 1. ҳар чизи монанд ба занчир: **занчираи тиллоии соат**. 2. нақши занчирмонанд дар гирдогирди тасвир ва каннадакориҳо.

ЗАНЧИРБАНД زنجيربند бо занчир баста; **занчирбанд кардан** бо занчир бастан; занчир задан; бандӣ кардан; **роҳро занчирбанд кардан** пеши роҳро бо занчир бастан, умуман роҳро банд кардан.

ЗАНЧИРВОР زنجيروار монанди занчир, занчир барин.

ЗАНЧИРГОҲ زنجيرگاه *кит.* лангаргоҳ, истгоҳи киштиҳо.

ЗАНЧИРГУСИСТА زنجيرگسيسته он ки ва он чи банд ва занчирро кандааст; аз банд раҳошуда: **шерӣ занчиргусиста.**

ЗАНЧИРДОР زنجيردار дорои занчир, занчирдошта.

ЗАНЧИРӢ زنجيرى 1. *мансуб ба* **занчир**; занчирбандшуда. 2. *маҷ.* девона; бандӣ.

ЗАНЧИРМУӢ زنجيرموى он ки мӯи ҷингила дорад, мӯи ҳалқа-ҳалқа.

ЗАНЧИРЧА زنجيرچه *шакли тасғири* **занчир**; занчири хурду борик.

ЗАНЧИРШАКЛ زنجيرشکل занчирмонанд, монанди силсилаи занчир.

ЗАНШАВАНДА زنشونده *сифати феълии замони ҳозира аз* **зан шудан**; духтаре, ки ба занӣ касе номзад шудааст, арӯс.

ЗАП زپ *гуфт.*, *ҳиссаҷа* аҷаб, ҳайратовар, заб: **зап кор кардед.**

ЗАР زر 1. филизи зарди қиматбаҳо, тилло, заҳаб. 2. тиллоӣ маскук; пул; сарват; **зари дағал** // **зари қалб** тиллоӣ носара, ғайри холис; **зари комилъиёр** // **зари ноб** тиллоӣ асил, беғаш, холис, аъло; **зари сафед** а) нукра, сим; б) *киноя аз* пахта, тиллоӣ сафед; **зари сурх** тиллоӣ сурхранги аъло; **зари тилло** тиллоӣ нарми аъло; **хати зар** хате, ки бо зарҳал навишта шудааст.

ЗАРАБОН زربان тапиши дил, задани дил.

ЗАРАНГ زرنگ 1. номи дарахти кӯҳии ҷӯбаш хеле сахт. 2. замини сахтхок. 3. зирак, хушёр, доно.

ЗАРАНГӢ زرنگي 1. мансуб ба заранг; калтаки зарангӣ ҷӯбдасти сахту маҳкам (*барои ҷазодиҳӣ*), ки аз дарахти заранг бурида тайёр кардаанд. 2. хушёрӣ, зиракӣ.

ЗРАНДУД زرندود он чи ба рӯи он оби тилло давонда шудааст, зарҳалкоришуда, зарнигор.

ЗРАНДӮЗ زراندوز 1. он ки тилло ҷамъ орад. 2. он ки молу сарват гирд оварад.

ЗРАНДӮЗӢ زراندوزي амали зарандӯз.

ЗАРАР а. ضرر зиён, хисорат; газанд, осеб; **зарар дидан** (**кашидан**) зиён бурдан.

ЗАРАРДИДА ضررديده *сифати феъли замони гузашта аз зарар дидан*; он ки осебе ё зиёну хисорате дидааст, озоррасида.

ЗАРАРКУНАНДА ضررکننده *сифати феъли замони ҳозира аз зарар кардан*; зараррасон; зиёнкор.

ЗАРАРНОК ضررناк зараровар, осебрасонанда.

ЗАРАРОВАР ضررآور зиёновар, осебрасон.

ЗАРАРРАСОН ضرررسان *ниг. зараровар*: ҳашароти зараррасон.

ЗАРАРРАСОНӢ ضرررساني расонидани зарар, ворид кардани зарар.

ЗАРАФШОН زرفشان 1. нисоркунандаи зар, зарпош. 2. номи дарёи машхур дар Осиёи Миёна.

ЗАРБ а. ضرب 1. задан, заниш, зарбат, осеб. **зарбу лат** а) шатта, шаллоқ, калтак; б) *мач.* талхӣ, нокомӣ: **зарбу лати ҳаётро бисёр дидааст**; **зарб хӯрдан** лат хӯрдан, осеб дидан, зарар дидан. 2. *мач.* зӯр, қувва; **зарби шатта** зӯри шатта. 3. садои мавзуну хушоянди созҳои зарбӣ (*аз қабилӣ* доира ва нақора), ки созҳои дигар ба мисли тору танбӯр *ва ғ.* ба он нағмаҳои худро ҷӯр мекунанд; усули мусиқӣ, ки ба тартиби муайян ва пайдарҳам омадани овозҳо асос меёбад. 4. сикка, сикказода, маскука (*онд ба танга, пул*). 5. *риёз.* яке аз чор амали асосии илми ҳисоб, ки аз мукарраран зам кардани як адад бо миқдори воҳидҳои адади дигар иборат мебошад (*мас., 3 зарби 4, яъне адади 3 чор мартаба тақрор карда шавад, аз ҳосили зарби он адади 12 ба даст меояд*); **зарб задан // зарб кардан** амали зарбро иҷро кардан; **зарби масал** эроди масал, масал овардан; **аз зарби...** аз зӯрии, аз шиддати... **ба зарб**

сахт, бо шиддат, бо зӯри тамои; **долу зарб** ҷӯшу хуруш, авҷи коре, **ҳарбу зарб** занозанӣ; ҷанг, муҳориба, мубориза; **хирс мулло мешавад аз зарби ҷӯб** (*зарб.*).

ЗАРБА а. ضربه 1. *ниг. зарб* 1; садама, латма; **зарбаи дил** задани қалб, тапиши дил; **зарбаи ҷонкоҳ** зарбаи бисёр сахт. 2. сахт задан, бархӯрди сахт ва ногаҳонии ҷизе ба ҷизе, тақони якбора ва сахт; **зарбаи ҷавобӣ** ҳуҷуме, ки дар муқобили ҳамлаи касе карда мешавад; **зарбаи қатъӣ** ҳамлаи шадид, ҳуҷуми қотеона; **бо як зарба ба як зӯр** задан; **бо як ҳамла: ӯ бо як зарба дарро кушода берун рафт**; **зарба задан** задан, кӯфтан; лат додан; **зарба хӯрдан** а) осеб дидан, лат хӯрдан; б) шикаст хӯрдан; **зарба шинондан** задан (*бо даст, шаллоқ ва ғ.*)

ЗАРБАГИР ضربه گیر он чи зарбаро ба худ мегирад.

ЗАРБАДОР ضربه دار 1. *ниг. зарбдор*. 2. бошиддат, босуръат.

ЗАРБАТ а. ضربت *ниг. зарба*.

ЗАРБАФТ//ЗАРБАФТА زربفت//زربفته *ниг. зарбофт*.

ЗАРБАХӮРДА ضربه خورده *ниг. зарбхӯрда*.

ЗАРБАХШ زربخش 1. *кит.* он ки зар мебахшад, саховатпеша. 2. *ниг. зарҳез*.

ЗАРББАРДОР ضرب بردار *ниг. зарбагир*.

ЗАРБЕД زربيد навъе аз дарахти бед.

ЗАРБДОР ضربدار коргар ё гурӯҳи коргароне, ки корро бо шиддат ва ғайрат пеш бурда, бо сифату маҳсулнокии меҳнат ба дигарон намунаи ибрат мешаванд, пешқадами кор: **зарбдори меҳнат, гурӯҳи зарбдор**.

ЗАРБДОРОНА ضرب دارانه бо ҷидду ҷаҳди тамои, бо зарба кор кардан.

ЗАРБӢ ضربى 1. *мансуб ба зарб* 3; **созҳои зарбӣ** асбобҳои мусиқӣ, ки ба воситаи задан навохта мешаванд. 2. *мансуб ба амали зарб* (5) дар илми ҳисоб.

ЗАРБОФТ زربافت матое, ки аз торҳои зарпеч бофта шудааст; зардӯзӣ кардашуда.

ЗАРБОФТӢ زربافتى *ниг. зарбофт*.

ЗАРБСАНЧ ضرب سنج олати андозагири зарб 3.

ЗАРБУЛМАСАЛ *а.* ضرب المثل сухани ҳикматноки пандомӯз ва вирди забонгашта, ки дар нутқ ҳамчун мисол оварда мешавад.

ЗАРБХОНА ضرب خانه чое, ки танга сикка мезананд, зарробхона, сиккахона.

ЗАРБХӮРДА ضرب خورده осебдида, садамадида.

ЗАРВАРАҚ زورق варакаи ҳалли тилло давондашуда.

ЗАРГАР زرگر ҳунарманде, ки аз зару нуқра асбобу олоту зебу зинат *ва г.* месозад.

ЗАРГАРӢ زرگری 1. касби заргар; ҳунари истехсоли маснуоти бадеӣ аз филизоту ҷавохирот *ва г.* 2. *мансуб ба заргар.* 3. дӯкон ва растаи заргарон дар бозор.

ЗАРГАРОНА زرگرانه 1. мисли заргар, ба монанди кори заргар. 2. *мач.* хеле резакорона.

ЗАРГУДОЗ زرگداز гудозандаи зару нуқра.

ЗАРГУЗОР زرگذار касе, ки пулро харҷ накарда, нигоҳ медорад, ҳарис.

ЗАРГУЛДОР زرگدار як намуди парандаи гунчишкмонанд, ки баъзе ҷойҳои баданаш зарду сабзранг аст, зарғилдоқ, зардак, гунчишки зардинапар.

ЗАРГУН زرگون ба ранги зар, тиллоранг.

ЗАРГӮШ زرگوش *ниг.* харгӯш.

ЗАРГӮШПАРВАРӢ زرگوشپروى *ниг.* харгӯшпарварӣ.

ЗАРҒИЛДОҚ زرغلداق 1. *кит.* кишт, зироат. 2. *ниг.* заргулдор.

ЗАРД زرد рангест монанди ранги зар, заъфарон ё зардии тухми мурғ, лимӯранг; **равғани зард** равғане, ки аз шири гов мегиранд.

ЗАРДА زرده 1. *ниг.* заҳра. 2. қисмати зардранги даруни тухми мурғ. 3. *мач.* дӯғу пӯписа; хашмгинӣ; **заҳраву зарда** ҷуръат, ҷасорат; **зарда кардан** *гуфт.* хашму ғазаб ё эътирози худро бо пичингу суханҳои дурушт изҳор кардан.

ЗАРДАК زردک 1. ранги ба зардӣ моил, зардча, зардтоб. 2. сабзӣ, беҳӣ. 3. *ниг.* заргулдор.

ЗАРДАЧӮШ زردهجوش эҳсоси сӯзише дар сурхрӯда.

ЗАРДГУН زردگون зардранг, зардфом.

ЗАРДГУНА زردگونه зардчеҳра, зардрӯ.

ЗАРДИНА زردينه ба зардӣ моил, зардтоб, зардак.

ЗАРДӢ زردى 1. дорои ранги зард будан; ранги зард. 2. моддаи зардранги даруни тухми мурғ.

ЗАРДОБ زرداب 1. оби зардранги ҷурғот. 2. чирки зардранг, ки баъд аз пухта расидани реш аз он мебарояд, фасод, рим, мада; **зардоб шудан** *киноя аз бисёр ғаму кулфат* кашидан.

ЗАРДОЛУ زردآلو 1. дарахти мевадори маъруф аз чинси олу. 2. меваи ширину дондори байзашаклу мудаввар ё дарозрӯяи ин дарахт, ки ҳам тару ҳам хушк карда меҳӯранд, ғӯлинг; навъҳои машҳури зардолу: **аҳрорӣ, бобой, искодарӣ, кафак, қандак, лучак, мирсанчалӣ, маҳтобӣ, ниёзӣ, обак, пайвандӣ, пешпазак ё чавпазак, сафедак, хурмой, ширпайванд** *ва г.*

ЗАРДОЛУАФШОНӢ زردالوافشانى ларзондан ё бо ҷӯб задани шоҳаҳои дарахти зардолу барои ба тағаш резондану чидани меваҳои пухтаи он.

ЗАРДОЛУЗОР زردالوزار чое, ки дарахтони зиёди зардолу дорад, боғи дарахтҳои зардолу.

ЗАРДОЛУОБ زردالوآب шарбати аз зардолуи хушк тайёр карда, ғӯлингоб.

ЗАРДОЛУПАЗ/ЗАРДОЛУПАЗӢ

زردالوپاز/زردالوپزӣ мавсими пухтани зардолу, ки ба охири баҳору аввали тобистон рост меояд.

ЗАРДОЛУЧИН زردالوچين он ки маҳсули зардолуро аз дарахт мечинад.

ЗАРДОЛУЧИНӢ زردالوچينى амали зардолучин.

ЗАРДОР زردار пулдор, сарватманд, давлатманд.

ЗАРДПАРМА زردپرمة *ниг.* зардча (2).

ЗАРДПӮСТ زردپوست дорои пӯсти зард: **нажоди зардпӯст** нажоди туркиву муғулӣ ва ҷиноӣ.

ЗАРДРӮ زردرو 1. он ки чеҳрааш зард аст. 2.

мач. кулфатрасида, ғамдида.

ЗАРДРӢ زردروئي паридагии ранг, кулфатрасидагӣ.

ЗАРДТОБ زردتاب зардча, моил ба зардӣ.

ЗАРДУШТ زردشت асосгузори дини зардуштӣ, ки тахминан дар байни асрҳои 7-ум ва 6-уми то мелод зистааст.

ЗАРДУШТИЯ زردشتيه ниг. зардуштӣ (кеши зардуштӣ).

ЗАРДУШТӢ زردشتى 1. мансуб ба Зардушт. 2. пайрави дини Зардушт; **кеши зардуштӣ** мазҳабе, ки Зардушт, пайғамбари бостонӣ дар асри 7-уми пеш аз мелод асос гузоштааст ва то истиллои араб ва паҳн шудани ислом дини расмии халқҳои Эронзамин ҳисоб мешуд, кешии онҳо бо номи оташпарастӣ низ машҳур аст, зардуштия.

ЗАРДӢЗ زردوز хунарманде, ки бо торҳои зарину симин дар матоъҳо нақшу нигор медӯзад.

ЗАРДӢЗӢ زردوزى 1. пешаи зардӯз; навъе аз хунармандист, ки аҳли он бо торҳои симу зар дар порчаҳо гулу нақшҳои гуногун медӯзанд. 2. бо торҳои зарину нукрагин нақшу нигор дӯхташуда, зардӯзишуда: **токии зардӯзӣ**.

ЗАРДХОК زردخاك хоки зард, хоки зардча.

ЗАРДЧА زردچه 1. зардтоб, моил ба зардӣ; малларанг: **ранги ҳамаи онҳо зардча метобид**. 2. тиб. бемориест, ки дар натиҷаи дарди чигар ва зиёд шудани захра дар хун чашму бадани одамро зардӣ зер мекунад, ярақон, зардпарма, заъфарма.

ЗАРДЧАШМ زردچشم он ки чашмаш зард аст.

ЗАРДЧӢБА/ЗАРЧӢБА زردچوبه/زرچوبه бот. гиёҳест аз чинси занҷабилҳо, ки дар кишварҳои гарм (Ҳиндустон, Африқо ва ғ.) ҳамчун гиёҳи ғизоӣ ва дорувор парвариш карда мешавад ва решаи онро кӯфта, барои хуштам кардан ба хӯрок меандозанд.

ЗАРЕА/ЗАРЕАТ ا. ذريعه кит. восита, васила.

ЗАРИБА ا. ضريبه кит. андоз, хироч, бочу хироч.

ЗАРИМ ا. زرم кит. 1. он ки дар ҷое қарор намегирад. 2. мач. паст, фурӯмоя.

ЗАРИН زرین 1. аз зар сохташуда; тиллоӣ; зарҳал давондашуда. 2. ба ранги зар, зард.

ЗАРИНКАМАР زرین کمر 1. камарбанди тилло. 2. он

ки камарбанди тиллоӣ ба миён бастааст.

ЗАРИНТОБ زرین تاب моил ба ранги зар, тиллоранг.

ЗАРИР ا. ضرير кит. нобино, кӯр.

ЗАРИФ ا. ظريف 1. зирак, доно; хушёр; дарёбандаи суханҳои хубу нуктаҳои нозук; хуштабъ; шӯхтабъ, базлагӯ, латифагӯ. 2. нозук, латиф, зебо, хушандом.

ЗАРИФӢ ظريفى бозарофат будан, зарофатнокӣ; латофат, назокат.

ЗАРИФОНА ظريفانه бозарофат, болатофат; боназокат, нозуктабӯна.

ЗАРИХ ا. ضريح кит. қабр, гӯр, даври гӯр.

ЗАРӢ زرى 1. мансуб ба зар (1). 2. порчаи зардӯзӣ.

ЗАРКАФИЛ زركفيل касе, ки дар байни қарздиҳанда ва қарзгиранда миёнаравӣ мекунад, кафил ва ўҳдадори пардохти он қарз мешавад.

ЗАРКАШ زركش 1. он ки торҳои зар ба порча кашад. 2. навъе аз матои зарин.

ЗАРКАШИДА زركشیده чизи бо зар дӯхташуда, зарбофт.

ЗАРКОР زركار 1. касе, ки бо оби тилло наққошӣ мекунад; устое, ки пешаи ӯ заркӯбию заркашӣ мебошад. 2. мач. устои моҳир, устоди кори худ.

ЗАРКӢБ زركوب 1. он ки пешаи ӯ тиллокори кардан аст, устои заркор. 2. он чи бо зару нукра оро дода шудааст, ҳар чизи заркӯбшуда.

ЗАРҚ ا. زرق кит. дурӯягӣ, риёкорӣ, тазвир.

ЗАРМ ا. زرم кит. ашк, оби дида.

ЗАРМОҲӢ زرمای نامуди ороишии зардмоҳии тиллоранг, ки дар аквариум нигоҳ медоранд.

ЗАРНАРД زرنرد тиллоӣ, аз тилло сохташуда.

ЗАРНИГОР زرنگار мунаққаш бо зар, бо зару нукра зинатдода, тиллокоришуда; тиллоӣ.

ЗАРНИСОР زرنثار зарбахш, зарпош, зарафшон.

ЗАРНИХ زرنيخ гӯирди бо маргимуш омех-

та.

ЗАРОБ 1. زراب 1. оби зар, зарҳал, ки дар наққошӣ ба кор баранд. 2. *мач.* шароб, шароби зард.

ЗАРОГИН زراگين зарин, пурзар.

ЗАРОҒАН/ЗАРОҒАНГ زراغن//زراغنги замини саҳти регнок, замини серсанг.

ЗАРОЛУ زرآلو навъи олуи зардранг.

ЗАРОФАТ ظرافت 1. зиракӣ, доноӣ; хуштабӣ, нуктасанҷӣ. 2. зарифӣ, назокат, латофат; зебой. 3. ҳазлу шӯхӣ бо лутф ва суҳанони ширин; базла, латифа.

ЗАРОФАТГӢЙ ظرافت گوی хушсуҳан, нозукбаён.

ЗАРПАЙКАР زربیکر аз тилло сохташуда, тиллоӣ.

ЗАРПАРАСТ زرپرست дӯстдорандаи тилло ва нуқра; пулпараст.

ЗАРПЕЧАК زربچک *ниг.* захрпечак.

ЗАРПОШ زرباش 1. зарфишон, зарпошанда. 2. *мач.* нурафшон, партавафкан.

ЗАРПОШӢ زرباشӣ 1. зар пошидан. 2. *мач.* нурпошӣ, нурафшонӣ.

ЗАРПӢШ زربوش 1. зарандуд, зарҳал давондашуда. 2. либоси зарбафту зардӯзӣ пӯшида.

ЗАРР *а.* زر *ниг.* зарра.

ЗАРРА *а.* ذره чизҳои бисёр хурд ва борик, ки вақти даромадани нури офтоб аз равшанӣ ба назар ме-намоянд, ҳар як ҷузъи ғуборе, ки дар шуои офтоб дида мешавад; хурдтарин ҳиссаи чизе (*ҳамчун атом*); ҳар чизи бисёр хурд; миқдори ниҳоят кам, андак; **заррае** *мач.* ҳеч.

ЗАРРАБИН ذرهبین асбоби маҳсуе, ки чизҳои ниҳоят майда ва ба чашм намоёнро калон карда нишон медиҳад.

ЗАРРАСОН ذرهسان монанди зарра.

ЗАРРЕЗ زربريز 1. резандаи зар, пошандаи зар. 2. *мач.* босаховат, саҳӣ.

ЗАРРИН زرّين *ниг.* зарин.

ЗАРРОБ *а.* ضربا касе, ки пул сикка мезанад, сикказан.

ЗАРРОБХОНА ضربابخانه ҷои сикка задани пул, сиккахона.

ЗАРРОТ *а.* ذرات *ҷ.* зарра.

ЗАРРОФА *а.* زرافه ҳайвони ширхӯри жовандаи бузургҷусса (*ба монанди шутур*), ки гардандароз аст ва пойҳои пешаш баланд мешавад ва дар баданаш мисли паланг ҳолҳои сиёҳу сафед дорад, шутурговпаланг (*ҷои зистаи асосан саҳроҳои Африқо мебошад*).

ЗАРУД زرود *кит.* биёбон, саҳро.

ЗАРУР ضرور *а.* лозим, даркор, вочиб: **зарур будан, зарур доништан, зарур шумурдан, зарур ҳисоб кардан; кори зарур** кори муҳим, кори карданаши лозим; **зарур афтодан** лозим шудан.

ЗАРУРАТ *а.* ضرورت эҳтиёҷ, лузум, ҳоҷат, ниёз; **аз рӯи зарурат** бинобар эҳтиёҷ.

ЗАРУРӢ ضرورى зарур будан; лозима, даркорӣ.

ЗАРФ *а.* ظرف 1. ҷогаҳ барои гузоштани чизҳои гуногун (*аз қабилӣ косаву табақ, шишаву ҷом, сатил ва ғ.*); ованд, ҷогаҳ: **зарфи тунукагӣ, зарфи сафолӣ, зарфи чинӣ.** 2. *грам.* ҳиссаи тағйирнабанди нутқ, ки аломати амал ва ҳолатро аз рӯи миқдору сифат, замон, макон, сабаб, мақсад, тарзи вуқӯъ ва ғ. эзоҳ медиҳад: **зарфи замон, зарфи макон, зарфи мақсад, зарфи сабаб, зарфи тарзи амал.**

ЗАРФИШОН زرفشان *ниг.* зарафшон.

ЗАРФИЯТ ظرفيت қобилияти дар худ ҷойдихӣ, гунҷоиш.

ЗАРФОМ زرفام ба ранги зар: **зулфи зарфом.**

ЗАРФШӢ(Ӣ) ظرفشوى он ки амалаш шустушӯи зарфҳост, косашуй.

ЗАРФШӢӢ ظرفشویی шустушӯи зарфҳо: **зарфшӯӣ кардан.**

ЗАРҲАРИД زرخريد *таър.* ба пул харидашуда, ғулом ё канизаки харидашуда; **ҳучраи зарҳарид** *таър.* ҳучраи кироӣ, ҳучраи мадрасаҳои Бухоро, ки одамони пулдор харида, ба талабагони беҳучра ба иҷора медоданд.

ЗАРХЕЗ زرخيز 1. замин, ки дорои кони тилло аст; коне, ки маъдани тилло дорад. 2. *мач.* замин, ки ҳосили зиёд медиҳад, замини серҳосил; **водии зарҳез** водие, ки

заминҳои он ҳосили бисёр медиҳанд.

ЗАРХОК زرخاک 1. хоки тиллодор. 2. замини серҳосил, зарҳез.

ЗАРҲАЛ زرحل хокаи тиллоранги дар об ҳалкарда, ки барои нақшу нигор ҳамчун ранг ба кор мебаранд, оби тилло.

ЗАРҲАЛӢ زرحلی *ниг.* зарҳалкорӣ 2.

ЗАРҲАЛКОРӢ زرحلکاری 1. бо зарҳал зеб ва оро додани чизҳо. 2. бо зарҳал ороишдода.

ЗАРҲАЛПЕЧ زرحلپیچ ба коғази тиллоранг печондашуда.

ЗАРЧӢБА زرچوبه *ниг.* зардчӯба.

ЗАРҚӢ زرچو чӯяндаи зар.

ЗАРШИНОС زرشناس он ки зари сараро аз қалб ҷудо карда метавонад; мутахассис оид ба муайян кардани сара ва сақати зару сим, наққод.

ЗАРШӢӢ زرشویی амали заршӯӣ.

ЗАРШӢӢ زرشوی он ки реги дарёҳои зардорро ба таври махсус шуста, зарро ҷудо карда мегирад.

ЗАРӢ I ا. زرع *кит.* кишт, зироат.

ЗАРӢ II ا. زرع *кҲн.* воҳиди ченак, ки тақрибан ба 107 см баробар аст.

ЗАРЯД ر. زريد *физ.* миқдори қувваи барқ дар ягон ҷисм, барқа; **заряд** додан.

ЗАРЯДДОР زريددار дорои заряд, барқадор; **аккумулятори заряддор.**

ЗАФАР ا. ظفر 1. ғалаба, фирӯзӣ бар душман дар ҷанг; фатҳ, пирӯзмандӣ. 2. муваффақият, комёбӣ; **зафар ёфтан (кардан)** фатҳ кардан, ғолиб шудан (омадан).

ЗАФАРАНГЕЗ ظفرانگيز *ниг.* зафарбахш.

ЗАФАРБАХШ ظفربخش ғалабаовар, фирӯзивар.

ЗАФАРӢБ ظفرياب зафарқунанда, соҳибзафар, ғолиб.

ЗАФАРМАНД ظفرمند пирӯз, ғолиб, музаффар, фотех.

ЗАФАРМАНДОНА ظفرمندانه ғолибона, фотехона, бо зафару нусрат.

ЗАФАРНОМА ظفرنامه номаи нусрату пирӯзӣ.

ЗАФАРОВАР ظفرآور *ниг.* зафарбахш.

ЗАФАРОИН ظفرآئين *ниг.* зафарманд.

ЗАФТ زفت ғафс, фарбеҳ, кулуфт; дурушт.

ЗАХИМ ا. ضخم *кит.* ситабр, ғафс, кулуфт; калон, калонҷусса.

ЗАХИРА ا. ذخيره 1. чизҳои барои зарурати оянда нигоҳ дошташуда; он чи барои оянда тайёр мекунад, то ки дар вақти эҳтиёҷ пайдо шудан аз он истифода баранд, пасандоз, андӯхта; **захираи дахлнопазир** захирае, ки фақат дар ҳолати бисёр ҷиддӣ (*ҷанг, обхезӣ, заминларза...*) истифода мешавад; **захира кардан (намудан)** ғун кардани мол ё озуқа барои эҳтиёт; пасандоз кардан. 2. ин ё он миқдори мавҷудаи чизе, ки метавонад мавриди истифода қарор гирад: **захира(ҳо)и ашён хом, захираи тилло, аз захираву имкониятҳо истифода бурдан; захираи забонӣ** маҷмӯи калимаҳои мавриди истифода қарордодаи нависандае ё шахсе; вусъати маълумоти касе аз забон.

ЗАХИРАДОР ذخيرهدار дорои захира.

ЗАХМ زخم 1. ҷароҳате, ки дар бадан аз зарби олатҳои буранда ва ҳаланда (*аз қабилӣ* тир, шамшер *ва ғ.*) пайдо мешавад: **заҳми корд, заҳми тир.** 2. реш, ҷароҳат, ки дар бадан пайдо мешавад ва агар илоҷ накунад, боиси ҳалокати бемор мегардад. 3. пӯсиши талхе, ки дар ҷо-ҷои харбузаҳо пайдо мешавад; **заҳми корӣ** ҷароҳати саҳт, заҳми ҳалокатовар; **заҳми ҷонкоҳ** ҷароҳати мӯҳлик ва марговар; **заҳм задан** ҷароҳатнок кардан (*бо теғу шамшер ва ғ.*); **заҳм хӯрдан** заҳмдор шудан, маҷрӯҳ гаштан; **заҳми забон** сухани саҳту баде, ки боиси ранҷишу дилозурдагии касе мешавад, неши забон; **заҳми ҷашм** зарару офате, ки гӯё аз ҷашми бад мерасад, ҷашмзаҳм; **заҳми ҷашм расидан** зарар расидан аз ҷашми бад, офат расидан ба касе ё чизе (*гӯё ба сабаби ҷашми ҳасад дӯхтани касе*); **заҳму зиён** бало, офат, зарари калон ва ногаҳонӣ; **заҳму неш дидан** заҳру талхӣ ҳаётро ҷашидан; азобу уқубати рӯзгорро аз сар гузаронидан.

ЗАХМА زخمه олати хурди филизӣ ё аз устухон сохтае, ки бо он асбобҳои ториро менавозанд, мизроб, ноҳунак.

ЗАХМБАНД زخم‌بند мавод барои пӯшонидани рӯи чароҳат ва бастани он (*аз қабилӣ* дока, пахта ва ғ.).

ЗАХМБАНДӢ زخم‌بندی тадбири амалии табобатӣ, ки чароҳатро муолиҷа карда, рӯи онро мепӯшонанд ва мебанданд.

ЗАХМГОҲ زخم‌گاه чое, ки захм хӯрдааст, ҷои захмшуда.

ЗАХМДОР زخم‌دار маҷрӯҳ.

ЗАХМДОРШАВӢ زخم‌دارشوی исми амал аз захмдор шудан; чароҳат бардоштан.

ЗАХМИДА زخمیده захмхӯрда, захмдоршуда, маҷрӯҳгашта.

ЗАХМӢ زخمی захмдор, маҷрӯҳ; **захмӣ** шудан маҷрӯҳ гардидан.

ЗАХМХӢРДА زخم‌خورده сифати феълии замони гузашта аз захм хӯрдан; захмдоршуда, маҷрӯҳ, ярадор.

ЗАХОМАТ ا. ضحامت ғафсӣ, кулуфтӣ, ситабрӣ.

ЗАҲ زه 1. наме, ки аз замин таровида мебарояд, намӣ, рутубат; **оби заҳ** ниг. **заҳоб**. 2. намнок, намгирифта, мартуб.

ЗАҲАБ ا. ذهب тилло, зар.

ЗАҲАМОТ ا. زحمات ҷ. **заҳмат**.

ЗАҲБУР زهبر ҷӯи махсусе, ки барои шустани шӯрии замин, хушконидаи заминҳои намнок ва ботлоқӣ *ва ғ.* аз атроф ё аз мобайни он заминҳо мекананд, заҳбарор, заҳкаш. (*дар баъзе лаҳҷаҳо ба ин маънӣ заҳқан ҳам меояд*).

ЗАҲБУРКАНӢ زهبرکنى кандани заҳбурҳо барои қобили зироат гардонидани замин.

ЗАҲДОН زهدان бачадон, нутфагоҳ; **заҳдон** ниҳодан очиз шудан дар ҷанг ва мубоҳиса; иқрор шудан ба сустӣ ва камфаҳмии худ.

ЗАҲДОР زهدار дорои заҳ, рутубат.

ЗАҲЗАМИН زه‌زمين замин, ки намнокиаш зиёд аст, замини заҳ.

ЗАҲИДАН زهیدن таровидан, таровиши об аз ҷойҳои намнок.

ЗАҲИН ا. ذهين кит. хушфаҳм, зирак.

ЗАҲИР I ا. زهير a. 1. кит. ранҷ, азоб, озурдагӣ. 2. озурда, малул. 3. гуфт. зардии ранги рӯи одам

дар натиҷаи беморӣ; **чеҳраи заҳир** рӯи зард.

ЗАҲИР II ا. ظهير кит. 1. ёридоханда, пуштибон, ҳамроҳ, шарик. 2. он ки дарди тахтапушт дорад.

ЗАҲИРАНДОМ زهيراندام хароб, лоғар.

ЗАҲКАШ زه‌کش ниг. **заҳбур**.

ЗАҲКАШИДА زه‌کشیده намгирифта, рутубат пайдокарда.

ЗАҲМАТ I ا. زحمت 1. ранҷ, машаққат, меҳнат; азият, озор, азоб. 2. ташвиш, дарди сар, тасдеъ; **аҳли заҳмат** заҳматкашон, меҳнаткашон; **насли заҳмат** ранҷбарзодагон, авлоди меҳнаткашон; **заҳмат додан** ташвиш додан, боиси нороҳатӣ шудан; халал расонидан; **заҳмат кашидан** ранҷ бурдан, машаққат кашидан; нороҳат шудан; **заҳмати беҳуда кашидан** беҳуда ранҷ бурдан, меҳнати бефоида кардан.

ЗАҲМАТ II ا. زحمت гуфт. бало, зиён, зарар, ки гӯё аз деу чин мерасад; **зиёну заҳмат** балову ранҷ аз қувваҳои мавҳум; **зиёну заҳмат расондан** ниг. **зиён** (**зиёну заҳмат расондан**).

ЗАҲМАТКАШ زحمت‌کش ранҷбар, меҳнаткаш.

ЗАҲМАТТАЛАБ زحمت‌طلب коре, ки ба осонӣ иҷро намешавад ва иҷрои он меҳнат талаб мекунад.

ЗАҲНОК زه‌ناк нам, рутубатдор, мартуб.

ЗАҲОБ زهاب 1. обе, ки аз таги замин баромада, ҷорӣ мешавад. 2. ҷои заҳнок ва ботлоқӣ.

ЗАҲОРИ/ЗИҲОР زهار поинтари шикам, шармгоҳ.

ЗАҲР I ا. زهر 1. модда ё доруи кушанда, самм; моддаи марговаре, ки дар неши баъзе ҷонварони заҳрдор (*аз қабилӣ* мор, кажум *ва ғ.*) мавҷуд аст; **заҳри қотил** (**қаттол**) заҳри кушанда, заҳри марговар; **заҳри ҳалоҳил** заҳри тез кушанда; **заҳр додан** заҳр хӯронидан ба касе; **заҳр задан** а) газида заҳри худро рехтан (-и ҳайвони заҳрдор); б) *киноя* аз неши забон задан,

сухани озордиҳанда гуфтан; ◇ **заҳри марг чашондан** заҳр хӯрондан барои куштан; **заҳри марг кардан** чизеро бо роҳи нодуруст ба даст оварда хӯрдан ё аз худ кардан; **заҳри ҳаво шикаст** шиддати сармо фуру нишаст; **заҳр рехтан ба коми касе** орзуи касеро тамоман барбод додан; рӯзгори касеро талх кардан.

ЗАҲР II *а.* زهر гул, шукуфа.

ЗАҲРА زهر 1. моеи талхи сабзтоб, ки дар чигар пайдо мешавад, зарда, талха, сафро. 2. *мач.* шучоат, далерӣ, нотарсӣ: **заҳраву зарда** далерӣ, мардонагӣ; ◇ **заҳрааш кафид** саҳт тарсид.

ЗАҲРАДОН زهردان узви халтачашакли ҳайвоноти мӯҳрадор ва одам, ки ба чигар часпида меистад ва дар он заҳра ҷамъ мешавад.

ЗАҲРАДОР زهردار бочуръат, далер.

ЗАҲРАКАФ زهره کف талхакаф; **заҳракаф кардан** *мач.* саҳт тарсондан; **заҳракаф шудан** *мач.* саҳт тарсидан.

ЗАҲРБЕЗ زهر بيز *ниг.* заҳрдор (1).

ЗАҲРБО زهر با *мач.* таоме, ки ба он заҳр андохта шудааст.

ЗАҲРДОР زهر دار 1. ҳар чизе, ки заҳр дорад, заҳрнок, масмум. 2. *мач.* талх, тунду тез; **гапи заҳрдор** сухани талх, ҳарфи нешдор.

ЗАҲРЗАН زهر زن 1. заҳрзананда, нешзананда. 2. заҳрдор; **одами заҳрзан** одами заҳрдор, одами нешзабон.

ЗАҲРКАШ زهر کش он чи заҳрро мекашад, аз бадан кашида берун мекунад.

ЗАҲРНОК زهر ناک *ниг.* заҳрдор; **табассуми заҳрнок** хандаи ситезаомез, заҳрханда.

ЗАҲРО *а.* زهرا 1. *муаннаси* азҳар; дурахшон, тобон, равшан, сафед. 2. зани сафедрӯи зебо. 3. лақаби Фотима–яке аз духтарони Муҳаммади пайғамбар (с), ҳамсари ҳазрати Алӣ (р).

ЗАҲРОБ زهراب *ниг.* заҳроба.

ЗАҲРОБА زهرآبه оби заҳрдор, оби заҳролуд.

ЗАҲРОГИН زهرا گين заҳролуд, заҳрдор.

ЗАҲРОЛУД زهرآلود 1. олуда ба заҳр, заҳромехта, масмум, заҳрдор, заҳрнок. 2. *мач.* талх, хеле ногувор; **гапҳои заҳролуд** суханҳои талх, ҳарфҳои нешдор; **хандаи заҳролуд** хандаи мачбурӣ,

заҳрханда; **заҳролуд кардан** а) ба заҳр олуда гардонидан; б) *мач.* талху ногувор гардонидан; **фикри касеро заҳролуд кардан** *мач.* ба майнаи касе фикрҳои хатову нодурусти худро ҷо кардан; фикру ақидаи касеро вайрон кардан.

ЗАҲРОЛУДШАВӢ زهرآلودشوى бо заҳр олуда шудан, заҳрдор шудан.

ЗАҲРОМЕЗ زهرآمیز *ниг.* заҳролуд 1.

ЗАҲРПЕЧАК زهر پيچک алафи бегонаи бере-ша, ки ба растаниҳои дигар печида, шираи онҳоро мемакад ва ба кишт зарар мерасонад.

ЗАҲРХАНД(А) زهر خنده хандаи мачбурӣ, ханда аз рӯи ситеза ё хашм; писханд.

ЗАҲР *а.* زجر *кит.* 1. манъ. боздорӣ. 2. сарзаниш; ҷабру ситам, зулм.

ЗАЧҚОЧ *а.* زجاج *кит.* 1. шишасоз, обгина-соз. 2. шишафуруш, обгинафуруш.

ЗАЪМ *а.* زعم гумон, занн; **ба заъми ман** ба гумони ман, бинобар тасаввури ман.

ЗАЪН *а.* ظعن *кит.* аз ҷое ба ҷое сафар кардан; рафтан.

ЗАЪФ *а.* ضعف сустӣ, бекувватӣ; нотагонӣ; **заъфи дил** сустии дил; **заъфи пири** бекуватии пиронсолагӣ; **дили касе заъф** кард касе беҳол шуд, аз хуш рафт:

ЗАЪФАР *а.* زعفران *ниг.* заъфарон.

ЗАЪФАРМА *а.* زعفران *ниг.* зардча 2.

ЗАЪФАРОН *а.* زعفران гиёҳест, ки гулҳои зарди сурхчатоби хушбӯй дорад ва дар тиб ва хӯрокворӣ ба кор меравад; **ранги заъфарон** ранги зард ва фасурда.

ЗАЪФАРОНӢ زعفرانى مانسوب ба заъфарон; ба ранги заъфарон.

ЗЕ ز номи ҳарфи сиздахуми алифбои арабиасоси тоҷикӣ, ки дар ҳисоби абҷад ба адади 7 баробар аст.

ЗЕБ زيب 1. зинат, ороиш. 2. ҳусн, зебоӣ, соҳибҷамолӣ; **зебу зинат** зебоӣ, ороштагӣ; хушнамоӣ; **зеб додан** зинат додан, ҳусн бахшидан; **зеби чизе будан** ҳусну зебоӣ бахшидан ба чизе, оро додан чизеро.

ЗЕБАНДА زيبنده 1. сифати феълии замони ҳозира аз зебидан. 2. барозанда, муносиб, сазовор, лоиқ.

ЗЕБДЕХ زيبده зебдиханда, ородиханда, зинатдиханда.

ЗЕБИДАН زيبيدن 1. барозидан, хуб ва зебо наму-дан, ниҳоят муносиби касе воқеъ гардидани чизе (мас., либос ба тан ва ғ.). 2. шоистан, шоиста будан, лоиқ будан.

ЗЕБИШ زيبش ниг. зебидан.

ЗЕБО زيبа 1. хушрӯ, соҳибчамол, хушгил. 2. зебанда, шоиста, сазовор; **манзараи зебо** манзараи хушнамо, намуди дилпазир; **киёфаи зебо** андоми ба-зеб, қиёфаи дилкаш.

ЗЕБОАНДОМ زيباندام хубсурат, хушқаду қомат, зебопайкар.

ЗЕБОДУХТАР زيبادختر духтари зебо.

ЗЕБОИПАРАСТ زيبايپرست парастандаи зебой.

ЗЕБОИШИНОС زيبايشناس он ки зебоиро мешиносад.

ЗЕБОӢ زيباي 1. хушрӯӣ, хусн, чамол; таносуби аъзои бадан. 2. хушнамуӣ.

ЗЕБОШИНОСӢ زيبايشناسи шинохтани зебой.

ЗЕБОМАНЗАР زيبامنظر қое, ки намуди зебои дилкаш дорад, хушманзара.

ЗЕБОПАЙКАР زيباپيكر ниг. зебоандом.

ЗЕБОРӢ زيباروي хушрӯӣ.

ЗЕБОСАНАМ زيباسانم санами зебо, бути нозанин.

ЗЕБОСИМО زيباسيما ниг. зебоандом.

ЗЕБОСУРАТ زيباصورت ниг. зеботалъат.

ЗЕБОТАЛЪАТ زيباطلعت хушрӯӣ, хушсурат, хушнамуӣ.

ЗЕБОТИНАТ زيباطينت хуштабиат, хушхулқ.

ЗЕБОЧАШМ زيباچشم он ки чашмони зебо дорад.

ЗЕВАР زيور чизи зинатбахшанда, чизи ороишдиханда, он чи ба воситаи он чизеро оро медиҳанд; **зевари сару рӯ** воситаҳои ороиши сару рӯӣ (аз қабилӣ гӯшвора, ҳалқа, дастпона ва ғ.).

ЗЕР زير 1. таги ҳар чиз, тахт, поён; муқоб. **болю; зери...** поёни..., таги...; **аз зери...** аз таги... 2. қисмати поёнии чизе, поин: **дар зер, дар зери варақ, дар зери расм; ба зери...** а) ба таги...; дар по-

ини...; б) дар дами...; **дар зери...** а) дар таги...; дар поини...; б) дар минтақаи амал ё таъсири...: **дар зери барфу борон, дар зери офтоби сӯзон, дар зери калтак (шаллоқ); дар зери девор** а) дар таги девор; б) назди девор, наздик ба девор. 3. ниг. **касра; либоси зер** либоси таг, либоси зерпӯш. 4. мус. садои баланду борик, овози нозуку маҳин; муқоб. **бам; зеру бам** пастию баландии овоз дар мусиқӣ; **зер кардан** а) фишор додан, пахш кардан (мас., тугмаи зангро); б) ба таги худ гирифтани, пахш кардан; в) ҳучум карда гирифтани, зӯран ишғол кардан. **зер кардани чизе** қоеро дар қое зиёд шудани чизе; қоеро тамоман фаро гирифтани чизе; **зер карда гирифтани** пахш карда ба даст даровардан; бо зӯрӣ ишғол намудан қоеро; **зер карда даромадан** ба қое ногаҳон ва нохост даромадан; ҳучум карда даромадан; **зери лаб гуфтан** оҳиста гап задан, бо овози паст ҳарф задан; **зери лаб хандидан** бесадо ва номаълум хандидан; тамасхур кардан; **зери по будан** хору зор ва беқадру безътибор будан; **зери по шудан** поймол шудан; беқадру беарзиш гардидан; **зери хок шудан** дафн гардидан; мурдан; **зери чашм кардан // ба зери чашм гирифтани** таги чашм кардан, дар назар доштан (*бо мақсаде*); **зеру забар кардан (намудан)** тагу рӯӣ кардан, дарҳаму барҳам задан; несту нобуд кардан, аз байн бурдан; **зеру забар шудан (гардидан)** тагу рӯӣ шудан; вайрон шудан, хароб гаштан, барбод рафтан; **зеру рӯ кардан** чаппаю роста кардан, дарҳаму барҳам задан, тагу рӯ кардан; **аз зери забон забон баровардан** моҳирона ва суҳанпардозона гап задан; **аз (бо) зери чашм нигаристан** ноаён нигоҳ кардан, дуздида нигаристан; **ба зери даст гирифтани** ба итоат даровардан, тобеъ кардан; **ба зери мушту лагад гирифтани** бо мушту лагад задан, лагадқӯб кардан; **ба зери обу арақ мондан** ба обу арақ ғӯтидан, саҳт арақ кардан; **ба зери чашм гирифтани** ниг. **зери чашм кардан; дар зери дасти касе кор кардан** тахти назорат ва роҳбарии касе кор кардан; дар тобеияти касе кор кардан.

ЗЕРАНДОЗ زيرانداز палосча ё порчае, ки зери қолин, гилем меандозанд.

ЗЕРАФКАН(Д) زیرافکن// زیرافکن 1. кӯрпа, бистар. 2. мус. номи оҳанге, ки онро «кӯчак» низ мегӯянд.

ЗЕРБАНД زیربند банди фаръӣ; банди дохили банди асосӣ (*мас., дар китоби қонунҳо*).

ЗЕРБИНО زیربنا 1. асос, поя, замина. 2. *фалс.* базис, поя.

ЗЕРБОБ زیرباب зерфасл, бахш; боби дохили боби асосӣ.

ЗЕРГОҲ زیرگاه *таър.* курсии поёнтар аз тахти шох; курсӣ, сандалӣ.

ЗЕРГУЗАР زیرگذر *нав.* гузаргоҳи зеризаминӣ.

ЗЕРГУРӮҲ زیرگروه гурӯҳи фаръӣ, гурӯҳи хурд дар гурӯҳи асосӣ, гурӯҳча.

ЗЕРДАСТ زیردست фармонбардор, мутеъ, тобеъ; мағлуб; *муқоб.* забардаст 1; зердаст кардан мутеъ сохтан, тобеъ намудан; мағлуб кардан; **зердаст шудан** мутеъ гардидан, тобеъ шудан; мағлуб шудан.

ЗЕРДАСТӢ زیردستی фармонбардорӣ, мутеъ, тобеият.

ЗЕРИБАҒАЛӢ زیربغلی *мансуб ба зери бағал.*

ЗЕРИЗАМИНӢ زیرزمینی воқеъ дар зери замин, тағизаминӣ: **обҳои зеризаминӣ, роҳи оҳани зеризаминӣ; сарватҳои зеризаминӣ** маъданҳои табиӣ, ки дар қишри замин воқеъ мебошанд.

ЗЕРИКӮҲӢ زیرکوهи воқеъ дар назди кӯҳ; **боғу сабззори зерикӯҳӣ** боғу сабззор дар доманаи кӯҳҳо.

ЗЕРИЛАБӢ زیرلی *зерилабӣ кардан гуфт.* худ ба худ ё бо каси дигар паст-паст гап задан.

ЗЕРИН زیرин 1. *мансуб ба зер;* поёнӣ, он чи дар поин воқеъ аст; **қайди зерин** эроди зайл; **хабари зерин** хабаре, ки дар зер баён мегардад, хабари зайл. 2. таҳ, тағ; **либоси зерин** либоси тағ, зерпӯш.

ЗЕРИОБӢ زیرآبی воқеъ дар зери об, дар тағи об буда; **киштии зериобӣ** ҳ. киштии ҷангие, ки ҳам дар рӯи об ва ҳам дар зери обҳои бахру уқёнус мегардад.

ЗЕРИПӮСТӢ زیرپوستӣ воқеъ дар тағи пӯст, дар дохили пӯсти бадан ҷоғирифта: **варами зерипӯстӣ.**

ЗЕРИСАНГӢ زیرسنگӣ дар тағи санг буда, тагисангӣ.

ЗЕРИЧАШМӢ زیرچشمӣ : **нигоҳи зеричашмӣ** нигоҳи махфӣна, номаълум нигоҳ кардан.

ЗЕРКУНДА زیرکننده кундаи зер, кундаи поёнӣ: **зеркундаи ҷувоз.**

ЗЕРНИШИН زیرنشین дар поин нишинанда; сокини маҳаллаи воқеъ дар пастхамӣ; **зернишин кардан** тақвият бахшидан, мустаҳкам кардан.

ЗЕРО زیر *пайвандаки сабаб* аз ин ҷиҳат, ба ин сабаб, барои ин ки; чунки; **зероки** чунки.

ЗЕРПИРОҲАН زیرپیراهن *ниг.* зерпӯш.

ЗЕРПӮШ زیرپوش либоси тағ, тағпӯш; *муқоб.* болопӯш.

ЗЕРРАВ زیررو *сохт.* болори (рави) асосии пешдолони хона, ки болорҳои дигар болои он гузошта мешаванд.

ЗЕРСУТУН زیرستون санг, кунда ва он чи ки дар зери сутун гузошта, сутунро болои он устувор мекунад.

ЗЕРТАНГ زیرتنگ камарбанди шиками ҳайвони саворӣ, айил; *муқоб.* забартанг.

ЗЕРФУН زیرفون *бот.* дарахтест ба санҷид монанд, вале бесамар ва гули хушбӯи асалбор дорад.

ЗЕРҶОМА زیرجامе тағпероҳан; эзор.

ЗЕӲ I زه 1. шероза, зеҳак, ки дар канор ва ё даври ҷома, тӯппӣ *ва г.* дӯхта мешавад; мағзии кӯрпа; канора, ҳошия. 2. ресмони камон, чиллаи камон; **камон зеҳ кардан** а) торро ба камон бастан; б) омода кардани камон ба тирандозӣ.

ЗЕӲ II زه *кит.* зоиш, зоидан; **дарди зеҳ** дарди вазъи ҳамл.

ЗЕӲ III زه *кит.* нидо аҳсант!, офарин!

ЗЕӲАК زهک шероза, ҷияк; **зеҳаки пойҷома** тироз ва ороиши навормонанде, ки ба почай эзори занон медӯзанд, ҷияки эзор.

ЗЕӲАҚДОР زهکدار либос ё матое, ки дар ҳошияаш зеҳ дорад; ҷияқдор.

ЗЕӲБОРИК زهکباریک дорои зеҳи борик.

ЗЕҲБОҒӢ زهبافی шерозабоғӣ, чиякбоғӣ.

ЗЕҲГИР زهگیر абзори махсусе, ки онро дар лаҳзаи тирандозӣ ҳамчун ангуштпона ба ангушт мепӯшиданд.

ЗЕҲДОН زهدان *ниг.* заҳдон.

ЗЕҲДОР زهدار зеҳ дӯхташуда, чиякдор, шерозадор.

ЗЕҲК *а.* ضحك *кит.* ханда, хандаи тамасхуромез.

ЗЕҲН *а.* ذهن 1. фаҳм, ҳуш, идрок; зиракӣ. 2. ҳофиза, ёд; **зеҳни касе кунд будан** кундфаҳм будан, дар омӯхтани илму ҳунар камқобилият будан; **зеҳни касе тез будан** хушзеҳну зирак будан; **зеҳн мондан** диққат кардан, аҳамият додан; **зеҳн монда дидан (нигоҳ кардан)** гуфт. бодиққат дидан, бо таваҷҷӯҳи махсус нигоҳ кардан ба чизе ё касе.

ЗЕҲНАН *а.* ذهنًا аз рӯи зеҳн, аз рӯи идрок.

ЗЕҲНӢ ذهني *мансуб ба зеҳн.*

ЗЕҲНМОНӢ ذهن‌مانی *исми амал аз зеҳн мондан.*

ЗЕҲНТЕЗ ذهن‌تيز зудфаҳм, зирак.

ЗИ ز *шакли дигари пешоянди аз (одатан дар назм мувофиқи талаби вазн кор фармуда мешавад).*

ЗИБР *а.* زبر *кит.* дурушт, дағал.

ЗИБХ *а.* ذبح *кит.* буридани гулӯи ҳайвони ҳалолгӯшт; қурбонӣ.

ЗИҒ زيغ *кит.* бўрё.

ЗИҒБОҒ زيغباف *кит.* бўрёбоғ.

ЗИҒОЛ زيغال *кит.* қадах, чом, пиёлаи калон, коса; **зиғол шигуфонидан** бо майи сурх пур кардани қадах.

ЗИД(Д) *а.* ضد 1. муҳолиф, ҳилоф, акс; муқобил. 2. душман, адӯ, бадхоҳ; **зиди...** а) муқобили..., алайҳи... б) *ҷузъи пешини калимаҳои мураккаб ба маънои муқобил; зид(д) медиҳад: зиддидавлатӣ, зиддидинӣ, зиддифашистӣ, зиддичангӣ, мудофияи зиддиҳавой; ба (бар) зиди... пешоянди таркибӣ ба муқобили...; ба ҳам зид ду чизи муҳолифи якдигар, носозгор; зидду нақиз муқобили ҳамдигар, ба ҳам муҳолиф.*

ЗИДИАХЛОҚӢ ضداخلاقی ҳилофи ахлоқ буда.

ЗИДДИБАШАРӢ ضدبشری ба муқобили инсоният равонашуда.

ЗИДДИДАВЛАТӢ ضددولتی ба муқобили давлат ра-

вонашуда, зидди сиёсати давлат буда.

ЗИДДИДЕМОКРАТӢ ضدديماکرتي муқобили демократия равонашуда.

ЗИДДИДИНӢ ضددينی ба муқобили дин равонашуда, зидди дин буда.

ЗИДДИИЛМӢ ضدعلمی бар зидди илм, дар муқобили илм қарордошта.

ЗИДДИИСЛОМӢ ضداسلامی ба муқобили дини ислом равонашуда, зидди ислом буда.

ЗИДДИҚОНУНӢ ضدقانونی ҳилофи қонун буда.

ЗИДДИМАЗҲАБӢ ضدمذهبی ҳилофи мазҳаб буда.

ЗИДДИМИЛЛӢ ضدملی ҳилофи манфиатҳои миллӣ равонашуда.

ЗИДДИХАЛҚӢ ضدخالقی ба муқобили мақсаду мароми халқ равонашуда.

ЗИДДИҲУКУМАТӢ ضدحکومتی ба муқобили ҳукумат равонашуда.

ЗИДДИЧАМЪИЯТӢ ضدجمعیتی ба муқобили ҷамъият, бар алайҳи ҷомеа равона шуда.

ЗИДДИЧАНГӢ ضدچنگی ба муқобили ҷанг равонашуда.

ЗИДДИҶОСУСӢ ضدجاسوسی идорае, ки ва-зифаи он баргараф кардани амалиёти ҷо-сусии давлатҳои дигар аст.

ЗИДДИЯТ *а.* ضدیت 1. муҳолифат, муқобилат; **зиддият нишон додан** муқобилият нишон додан, муқобил баромадан, муҳолифат кардан. 2. *фалс.* яке аз категорияҳои фалсафист, ки мутобиқи он ҳар як ҳодиса ва ашёи олам ҷиҳатҳои ба ҳам зид ва дар айни замон ба ҳам алоқаманд дорад; муқобил будани як фикр, ақида, равия, чараён, синф *ва ғ.* ба дигаре, ихтилофот.

ЗИДДИЯТНОҚ ضدیت‌ناک ихтилофнок, та-зоддошта, ба ҳам зид.

ЗИДУДАН زدودن *ниг.* зудудан.

ЗИЁ *а.* ضیا нур, рӯшноӣ, равшанӣ.

ЗИЁБАХШ ضیابخش нурдиҳанда, рӯшноӣ-бахш.

ЗИЁГУСТАР *ضياگستر* рӯшноибаш, нурпош.

ЗИЁД *ا. زياد* бисёр, афзун, фаровон, беш; **солҳои зиёд** солҳои бисёр, солҳои дароз; **зиёд кардан** а) афзун кардан, афзудан, бисёр кардан; б) илова кардан, зам кардан; в) дароз кардан, тӯлонӣ намудан.

ЗИЁДА *1. زياده* 1. *ниг.* **зиёд.** 2. бештар, зиёдтар, афзунтар, бисёртар. 3. беш аз ин.

ЗИЁДАСАР *1. زيادهسر* 1. *маҷ.* он ки қувваи худро аз будаш бештар шумурда, ба коре, ки аз ӯҳдаи он намебарояд, даст мезанад. 2. *маҷ.* мағрур; саркаш.

ЗИЁДАТ *ا. زيادت* афзунӣ, бешӣ, бисёрӣ.

ЗИЁДАТАЛАБӢ *از زيادهطلبى* аз ҳад зиёд чиз талаб кардан, хоҳиши чизи зиёдро кардан; **зиёдаталабӣ кардан.**

ЗИЁДАТӢ *1. زيادتى* 1. чизи барзиёд, беш аз даркорӣ; нодаркор. 2. бақия, боқимонда, пасмонда; **зиёд-датӣ кардан** боқӣ мондан; **зиёд-датӣ кунондан** тарзи бавоситаи **зиёд-датӣ кардан**; маҷбур кардан ба боқӣ гузоштан; пасандоз кардан; **дарди сари зиёд-датӣ** ташвиши нодаркор, захмати беҳуда; **зиёд-датӣ доштан** аз касе нисбат ба касе афзалият (бартарӣ) доштан.

ЗИЁДӢ *1. زيادى* 1. афзунӣ, бисёрӣ, фаровонӣ. 2. зиёд-датӣ, барзиёд, иловагӣ.

ЗИЁӢ *1. ضيائى* 1. *мансуб ба зиё;* дурахшанда, тобон. 2. корманди соҳаи фаъолияти фикрӣ; шахси огоҳ аз илму фарҳанг, равшанфикр, бомаданияту соҳибмаърифат.

ЗИЁН *1. زيان* 1. зарар, хисорат; *муқоб.* **нафъ, суд.** 2. балову осебе, ки гӯе аз чину парӣ ба одамон мерасида бошад; **зиёну захмат расондан** зарару осеб расондан, ташвишу норухатӣ овардан (-и деу чин), чин задан; **зиён кардан** а) зарар дидан, хасорат кашидан; нуксон дидан; б) таъсири бад расонидани ҳӯроке ба кори меъда, масмум шудан; **зиён кашидан** зарар кашидан, хисорат дидан; **зиён расонидан (овардан)** зарар расонидан, зарар овардан.

ЗИЁНГИРИФТА *زيانگرفته* гирифтори бемории саръ, саръӣ.

ЗИЁНДОР *1. زياندار* 1. зарарнок, зараровар, хисоратоваранда, музир. 2. чунундор, ғашдор, зиёнзада; гирифтори бемории саръ.

ЗИЁНЗАДА *زيانزده* *ниг.* **зиёндор** 2.

ЗИЁНКОР *زيانكار* он ки ба коре ё чизе зарару нуксон мерасонад, зараррасон.

ЗИЁНКОРӢ *زيانكارى* зараррасонӣ, вайронкорӣ, осебрасонӣ.

ЗИЁНОВАР *زيانآور* зараровар, зарарнок.

ЗИЁНПАРВАРӢ *زيانپرورى* *кит.* зарароварӣ, зарарнокӣ.

ЗИЁНРАСОНӢ *زيانرسانى* *ниг.* **зиёноварӣ.**

ЗИЁРАТ *ا. زيارت* 1. дидор, мулоқот (*бо бузургон*), шарафёбӣ. 2. рафтан ба ҷоҳои муқаддас ва табаррук, боздиди мазору макбарае; **зиёрат кардан (намудан) касе-ро, ҷоеро** ба дидори касе рафтан; ба дидани касе ё ҷое мушарраф гардидан; **зиёрат қабул!** ба шахси тоза аз сафар омада меғӯянд ва ӯ дар ҷавоб «мурод ҳосил!» меғӯяд; **ҳам зиёрат, ҳам тичорат** (*зарб.*) бо баҳонаи коре ба иҷро овардани кори дигаре.

ЗИЁРАТГОҲ *زيارتگاه* маҳалли зиёрат, ҷои муқаддас, ки ба диданаш меоянд (*аз қабил* мазор, макбара ва ғ.).

ЗИЁФАТ *ا. ضيافت* меҳмонӣ, меҳмондорӣ, пазирии меҳмонон; **зиёфати барфӣ** зиёфате, ки ба муносибати бой додан дар бозии хати барфӣ ҳангоми боридаи барфи аввал барпо карда мешавад; **зиёфат кардан (додан)** меҳмон кардан; меҳмондорӣ намудан; **зиёфат пои пас ҳам дорад** (*зарб.*).

ЗИЁФАТГОҲ *ضيافتگاه* ҷои зиёфат.

ЗИЁФАТДИХӢ *ضيافتدهي* зиёфат додан.

ЗИЁФАТДОР *ضيافتدار* дорои зиёфат.

ЗИЁФАТХӢР *ضيافتخور* ба зиёфат даъват шуда, меҳмон; он ки дар зиёфатҳо ғаштанро дӯст медорад.

ЗИҚР *ا. ذكر* 1. ёд кардан, ёдоварӣ, баён; **зикри аҳвол** баёни ҳол, шарҳи аҳвол; **зикри хайр** ба некӣ ёд кардан; ситоиши корҳои неки касе баъд аз вафот; **фиқру зикр** фиқру хаёл; тамоми диққат; **зикр ёфтан // зикр шудан** баён гардидан, нақл гардидан; навишта шудан, ном бурда

шудан; **зикр кардан** (намудан) баён кардан, нақл кардан, ба забон овардан; номбар кардан. 2. *д.* дуое, ки сӯфиҳо бо овози баланд мехонданд, вирд; **зикри Худо** ба забон овардани номи Худо; муноҷот.

ЗИКРӢФТА *ذکریافته* сифати феълии замони гузашта аз **зикр ёфтан**; зикршуда, баёнгардида.

ЗИКРШУДА *ذکرشده* сифати феълии замони гузашта аз **зикр шудан**; баёнгардида, номбаршуда.

ЗИҚ *а.* *ضيق* дилтанг; **зик шудан** дилтанг шудан; андӯхгин гаштан; **зикки нафас** *тиб.* танг шудани нафас, нафастангӣ.

ЗИҚӢ *ضیقى* дилтангӣ; хафагӣ.

ЗИЛЗИЛА *а.* *زلزله* чунбиш ва ларзиши кишри кураи Замин, ки дар вақти шиддатнок рӯй доданаиш боиси харобии биноҳо ва ҳалокати одамон мешавад, заминчунбӣ, заминларза.

ЗИЛЗИЛАБАРДОР *زلزله‌بردار* ба зилзила тоб оваранда, он чи ки заминчунбӣ онро вайрон карда наметавонад: **сохтмони зилзилабардор**.

ЗИЛЗИЛАБАРДОРӢ *زلزله‌برداری* ба зилзила тобоварӣ: қобилияти зилзилабардории бино.

ЗИЛЗИЛАСАНЧ *زلزله‌سنج* дастгоҳи санҷандаи қувва, вусъат ва қайду сабти дигар ҷиҳатҳои зилзила.

ЗИЛЗИЛАСАНЧӢ *زلزله‌سنجی* санҷандаи қувваи зилзила тавассути асбоби махсус.

ЗИЛЗИЛАХЕЗ *زلزله‌خیز* ҷое, ки бисёр зилзила рух медиҳад: **замини зилзилаҳез**.

ЗИЛЛ *а.* *ظل* 1. соя. 2. *мач.* паноҳ, ҳимоят; **зилли** Худо сояи Худо (*сифати подшоҳ*).

ЗИЛЛАТ *а.* *ذلت* хорӣ, забунӣ; *муқоб.* **иззат**.

ЗИЛОЛ *а.* *ظلال* ҷ. **зилл**.

ЗИЛУ *زیلو* кҳн. қолин, қолинча, гилем, палос.

ЗИЛӢ *а.* *ضلع* *кит.* 1. *тиб.* қабурға, данда; устухони пахлу. 2. *риёз.* тараф, пахлуи сегӯша ва ғ.

ЗИМ *زم* : **зим ғоиб шудан** *лаҳҷ.* якбора ғоиб шудан, баноҳост нопадид гаштан.

ЗИМИСТОН *زمستان* фасли ҷаҳоруми сол, ки мавсими сармоист; *муқоб.* **тобистон**.

ЗИМИСТОНА *زمستانه* *ниг.* **зимистонӣ**; таътили зи-

мистона таътили зимистонии мактаббаҷагон.

ЗИМИСТОНГУЗАРОНӢ *زمستان‌گذرانی* гузарондани зимистон, паси сар кардани мавсими зимистон.

ЗИМИСТОНӢ *زمستانی* *мансуб ба* фасли зимистон; **либоси зимистонӣ** либоси ҳоси **фасли зимистон**.

ЗИММА *а.* *ذمه* ӯҳда, ӯҳдадорӣ; **ба (дар) зимма гирифтан** ӯҳдадор шудан, вазифадор шудан; иҷрои кореро ба ӯҳда гирифтан; **ба зиммаи касе гузоштан** (**мондан**) касеро ӯҳдадор кардан, вазифадор кардан ба иҷрои коре; *♦ аҳли зимма таър.* яҳудиён, насронӣён ва зардуштиён, ки иҷрои шартҳои муайянеро ба ӯҳда гирифта, дар мамлакатҳои исломӣ зиндагонӣ мекарданд ва онҳоро зиммӣ ё зинҳорӣ низ меномиданд.

ЗИММӢ *ذمّی* *ниг.* **зимма** (**аҳли зимма**).

ЗИМН *а.* *ضمن* андарун, дарун, дохил; байн, миён; **дар зимни...** а) дар дохили...; дар байни...; б) дар айни замон бо..., дар баробари...: **дар зимни кори адабӣ**; **дар зимни гап** дар аснои гап задан, дар мобайни гуфтор; дар омади гап; **дар ин зимн** дар ин миён, дар ин вақт.

ЗИМНАН *а.* *ضمناً* дар зимни..., дар байни...; дар баробари ин, дар айни замон, дар омади гап: **зимнан инро ҳам бояд қайд кард**.

ЗИМОД *а.* *ضما* он чи ки бо он ҷароҳатро банданд, он чи, ки бар ҷароҳат ниҳанд, марҳам.

ЗИМОМ *а.* *ضمام* 1. лаҷом, инон, миҳор; *ба тариқи истиора:* **зимоми ихтиёр**. 2. *мач.* ихтиёр, ирода.

ЗИМОМДОР *زامدار* 1. дастгирандаи лаҷом. 2. *мач.* ҳоким; он ки идораи коре дар ихтиёри ӯст; мансабдор.

ЗИМОМДОРӢ *زامداری* амал ва шуғли зимомдор, ҳукуматдорӣ, ҳукмфармоӣ.

ЗИН *زين* афзоре, ки барои нишастан ба пушти асп (*ва ё дигар ҷорҳои саворӣ*) мебанданд; **сари зин** болои зин, рӯи зин; **зин кардан** (**задан**) гузоштан ва бастанӣ

кардан (задан) гузоштан ва бастани зин бар пушти асп.

3-ИН زین *шакли кӯтоҳшудаи зи ин ва аз ин.*

ЗИНА زينه 1. ҳар як аз пояи нардбон ё роҳрави байни табақаҳои поину болои иморатҳо, палакон, ғағона. 2. нардбони хиштин, сангин ё чӯбин ва роҳрав барои баромадан ба болохона ё ба қабатҳои болоии биноҳои серошӯна, зинапоя. 3. *мач.* дараҷа, мартаба; **зинаи тараққиёти иқтисодӣ** поя ва дараҷаи тараққиёти иқтисодӣ; давраи муайяни пешрафти иқтисодиёт.

ЗИНАБОҒ زينه باغ боғе, ки дар нишебию ёнаҳои ба суфаҳо ҷудокардаи кӯҳсор ва талу теппаҳо бунёд карда шудааст.

ЗИНАПОЯ زينه پايه *ниг. зина (1, 2).*

ЗИНАТ ا. زينت чизҳои ороишӣ, он чи бо он ҷое ё касеро ороиш медиҳанд, зевар, пероя; **зебу зинат** *ниг. зеб (зебу зинат); зинат* додан ороиш додан, оростан.

ЗИНАТБАХШ زينت بخش ороишдиҳанда, зебдиҳанда.

ЗИНАТДЕХ زينت ده *ниг. зинатбахш.*

ЗИНБАРДОР زين بردار *таър.* ходими саисхонаи аморат, ки аспро зин карда, ба саворӣ омода ме-

ЗИНДА زنده 1. инсон ё ҳайвоне, ки дар бадан ҷон дорад, ҷондори дар ҳаёт буда, барҳаёт; *муқоб.* **мурда**. 2. ҳар он чи амал мекунад, дар воқеъ мавҷуд аст; **вазни зинда** вазни ҳайвон дар ҳолати зинда будан; **забони зинда** забони дар истеъмол буда, забоне, ки миллате, қавме ё қабилае бо он гуфтугӯ мекунад; *муқоб.* **забони матрук**; **зинда ба зинда** дар ҳолати зинда будан: **зинда ба зинда гӯрондан**; **зинда кардан** ҳаёт бахшидан; эҳё кардан; **зинда шудан** ҷон пайдо кардан; эҳё гардидан; $\diamond$ **шоҳиди зинда** шоҳиде, ки воқеаро бо ҷашмони худ дидааст; **зинда дар гӯр будан** бо азобу машаққат зиндагонӣ кардан; азобу машаққати саҳт кашидан; **зинда бод!** поянда бод!, бигзор ҷовид монад! (*хитоб, ки умри дароз, муваффақият ва равнақи тоза хоستانро ба касе ё ҷизе ифода мекунад*): **зинда бод дӯстӣ!** ...

ЗИНДАГӢ زندگي ҳаёт, умр, ҳастӣ; **асбоби зиндагӣ** васоили даркорӣ барои рӯзгор (*аз қабилӣ* хӯрок ва пӯшок); **пайдоиши зиндагӣ** ба вучуд омадани ҳаёт дар рӯи замин; **роҳи зиндагӣ** роҳи ҳаёт, тар-

зи зиндагӣ; **ташвиши зиндагӣ** кору бори ҳаррӯза; **бо деҳқонӣ зиндагӣ кардан** аз даромади деҳқонӣ хӯроку пӯшоки худро таъмин кардан; $\diamond$ **гарму сарди зиндагиро дидан (чашидан)** а) пастиву баландӣ ва азобу роҳати зиндагиро аз сар гузарондан; б) таҷрибадор шудан.

ЗИНДАГОНӢ زندگاني 1. зиндагӣ, зинда будан, ҳаёт. 2. истиқомат, бошиш; **зиндагонӣ кардан (доштан)** а) зистан, умр ба сар бурдан; б) истиқомат кардан, сукунат доштан.

ЗИНДАДИЛ زنده دل ҳаётдӯст, равшанзамир; хушдил; шӯхтабиат; *муқоб.* **афсурдадил.**

ЗИНДАДИЛӢ زنده دلي ҳаётдӯстӣ, равшанзамирӣ; хушдилӣ.

ЗИНДАДИЛОНА زنده دلانه ҳаётдӯстона, равшанзамирона; хушдилона.

ЗИНДАДОР زنده دار зиндадоранда, зиндакунада.

ЗИНДАЁД زنده ياد *ниг. шодравон.*

ЗИНДАЗОӢ زندگي *биол.* тарзи дар батн калон карда таваллуд кардани насл; *муқоб.* **тухмзоӣ.**

ЗИНДАСАҒИР زنده صغير *гуфт., ниг. зинда-ятим.*

ЗИНДАҶУДО زنده جدا дар зиндагӣ аз ҳамдигар ҷудошуда.

ЗИНДАҶУДОӢ زنده جدای зиндаҷудо будан, ҳанӯз дар вақти барҳаёт будани шахси наздике аз ӯ ҷудо будан; ҷудоии иҷборӣ.

ЗИНДАЯТИМ زنده يديم фарзанди инсон, ки падару модар дошта бошад ҳам, бепарастор ва танҳо мондааст.

ЗИНДИҚ ا. زنديق бедин, аз дин баргашта, мулҳид, даҳрӣ.

ЗИНДОН زندان бандихона, ҳабсхона, маҳбас; **зиндони абадӣ** ҳабси доимӣ, ҳабси якумрӣ.

ЗИНДОНБОН زندانبان посбони ҳабсхона ва маҳбусон.

ЗИНДОНӢ زنداني маҳбус, бандӣ.

ЗИНДОНХОНА زندانخانه *ниг.* **зиндон.**

ЗИНДОНШИКАН زندانشکن *зиндонии* гуреза, касе, ки аз зиндон гурехтааст.

ЗИНДОР زيندار *дорои* зин.

ЗИНО *а.* زنا *хуфтухоби* беникоҳи зану мард: **зино** кардан.

ЗИНОГАР زناگر *ниг.* **зинокор.**

ЗИНОГАРӢ زناگر *ниг.* **зинокорӢ.**

ЗИНОКОР زناکار *он ки* зино мекунад.

ЗИНОКОРӢ زناکاری *амали* зинокор.

ЗИНПӢШ زينپوش *он чи* зинро бо он пӯшанд.

ЗИНСОЗ زينساز *он ки* зин месозад.

ЗИНСОЗӢ زينسازى *амалу* шуғли зинсоз.

ЗИНХОНА زينخانه 1. *хонаи* зин, болои зин, рӯи зин. 2. *хоначаи* махсус дар саиҳхона барои нигоҳдории зин, ки дар замони амирӣ асирони муваққатро дар он чо нигоҳ медоштан.

ЗИНХОР زينهار 1. *паноҳ, амон:* **зинхор** додан, **зинхор** хостан; **ба зинхори** касе **омадан** амон пурсида омадан ба назди касе. 2. *ҳаргиз, асло:* **зинхор** наравед!

ЗИНХОРДОР زينهاردار *ки.* амондиҳанда; он ки аҳду паймон мебандад.

ЗИРА زيړه 1. *растани* алафӣ кӯҳӣ. 2. *тухми* реза ва хушбӯи растани алафӣ, ки дар кӯхистон мерӯяд ва онро ба хӯрок меандозанд ва дар тиб истифода мебаранд.

ЗИРАБО زيړهبا *хӯр.* шӯрбои гӯштӣ бо зира.

ЗИРАГӢ زيړگي : **беқасаби зирагӢ** навъи беқасаби майдарахи сабзранг.

ЗИРАК زيړک *бофаросат, бохуш, хушёр* тезфаҳм.

ЗИРАКӢ زيړکي *хушёрӣ, тезфаҳмӣ, хушзехнӣ.*

ЗИРАКОНА زيړکانه *хушёрона, бо зиракӣ.*

ЗИРАКМАНИШ زيړکمنش *зирактабиат, фаросатнок.*

ЗИРАКТАБИАТ زيړکطبيعت *ниг.* **зиракманиш.**

ЗИРАЧОӢ زيړهچاي *чоӣе, ки дар он зира андохта шудааст.*

ЗИРБАК زيړبک *марҳалае* дар пухтани оши палав, ки

ба болои гӯшту пиёз ва сабзии дар рағани доғ сурх кардашуда об рехта, бо зираву зирк муддате то андохтани биринҷ маҳин мечӯшонанд.

ЗИРБИДАН زيړبين *бирён* шудан.

ЗИРБОН(И)ДАН زيړباندين//زيړبانيدن *бирён* кардан; *бирён* карда пухтан.

ЗИРВА *а.* ذروه *ки.* 1. *қуллаи* кӯҳ, сари кӯҳ. 2. *баландӣ, чой* ва мақоми баланд.

ЗИРЕБА زيړبه *хор ё* параҳачаи чӯбе, ки ба даст ва ё по меҳалад.

ЗИРЕХ زړه 1. *таър.* либоси ҷангии аз ҳалқаҳои оҳанӣ бофта, ки ҳамчун воситаи худмуҳофизатӣ вақти ҷанг мепаӯшиданд, ҷавшан. 2. *ҳ.* пӯшиши оҳанини киштӣ, қатора ва мошинҳои ҷангӣ.

ЗИРЕХГАР زړهگر *таър.* ҷавшансоз, устои созандаи либоси ҷангӣ.

ЗИРЕХДОР زړهدار *ниг.* **зирехпӯш.**

ЗИРЕХЗАН زړهزن *ҳ.* тӯпи зирехшикани махсус, ки тирҳои он зирехи воситаҳои ҷангиро зада шикӯф карда метавонад: **тӯпи зирехзан.**

ЗИРЕХПӢШ زړهپوش 1. *ҳ.* он ки зирех пӯшидааст, зирехпӯшида; ҷавшанпӯш. 2. *восита* ва нақлиёти ҷангии зирехпӯшондашуда: **мошини зирехпӯш, киштии зирехпӯш, қатори зирехпӯш.**

ЗИРЕХШИКАН زړهشکن *ниг.* **зирехзан.**

ЗИРИҚ-ЗИРИҚ زيړقزيړق : **зирик-зирик** дард кардан *ғуфт.* оҳиста ва гоҳ-гоҳ дард кардан; сим-сим дард кардан (-и дандон, камар ва дигар узвҳои инсон).

ЗИРИШК زيړشک *ниг.* **зирк.**

ЗИРК زرک *растани*, ки меваи он ба қадри донаи анор буда, сурхранг мешавад, онро дар ош меандозад, анбарборис, зиришк.

ЗИРНИХ زرينخ *ҷисми* маъданиест мураккаб аз гӯгирд ва маргимуш, ки омехтаи онро бо оҳак барои равондани (сутурдани) мӯи бадан кор мефармоянд, зарних.

ЗИРОАТ *а.* زراعت *киштукор, деҳқонӣ; илми*

зироат илми кишоварзӣ.

ЗИРОАТКОР زراعت کار кишоварз, деҳқон, барзгар, зореъ.

ЗИРОАТКОРӢ زراعت کاری кишоварзӣ, деҳқонӣ; киштукор.

ЗИРОАТӢ زراعتى мансуб ба зироат; ноҳияи зироатӣ ноҳияе, ки аҳолии он асосан бо деҳқонӣ машғул аст.

ЗИРОӢ ذراع кит. 1. газ, воҳид, ченак, аз оринҷ то нӯги ангушти миёна (тақминан 48 см). 2. андоза кардан, чен кардан.

ЗИРӢХ ا. ذىروح кит. он ки рӯҳ дорад, зинда.

ЗИРФУН زيرفون ниг. зерфун.

ЗИСТ زيست зиндагӣ, ҳаёт: зисту зиндагонии мардум, муҳити зист.

ЗИСТАН زيستن 1. зиндагӣ кардан, умр дидан. 2. зиндагонӣ кардан, истиқомат кардан: онҳо дар хиёбони марказӣ мезистанд.

ЗИСТКУРА زيست کوره минтақаи кураи замин, ки дар он ҳаёт вучуд дорад, биосфера.

ЗИСТШИНОСӢ زيست شناسى илм дар бораи муҳити зист.

ЗИФОФ ا. زفاف кит. фиристодани арӯс ба хонаи домод; шаби арӯсӣ; тӯйи никоҳ.

ЗИФТ ا. زفت 1. моддаи сиёҳи ғализ, ки дар сохтмон ва роҳсозӣ кор мефармоянд, қатрон, қир. 2. самғи дарахти санавбар.

ЗИХНА زخنه хасис, мумсик; ҳарис.

ЗИХНАГӢ زخنگى зихна будан, хасисӣ, мумсикӣ.

ЗИХӢ زهى нидо офарин!, хушо!, чӣ хуш!: зихӣ саодат!

ЗИХОФ ا. زهاف адш. афтодани ҳарфе дар рукни шеър.

ЗИЧ زيچ ду ё чанд чизи сахт ба ҳам часпида ва ё бисёр ба ҳам наздик, ҷафс; алокаи зич робитаи наздик; робитаи мустаҳкам; зич кардан ниҳоят наздик овардани чизе ба чизи дигар, ҷафс кардан; зич нишастан ба ҳам тамоман наздик ва часпида нишастан; дарро зич пӯшондан дарро чунон маҳкам пӯшондан, ки ягон роғе намонад, дарро ҷафс пӯшондан.

ҷафс пӯшондан.

ЗИЧИСАНЧ زيچى سنج асбоби андозагири зичии ҷисм.

ЗИЧӢ زيچى ҷафсӣ; анбӯҳӣ: зичии аҳоли.

ЗИЧ زيچ нуч. ҷадвале, ки аз рӯи он ҳаракат ва вазъияти ситора ва сайёраҳоро меомӯзанд.

ЗИШТ زشت 1. баднамо, бадафт; муқоб. зебо. 2. бад, нописанд, қабех; кори (амали) зишт, рафтори зишт.

ЗИШТАНДОМ زشت اندام ниг. зиштрӯ.

ЗИШТӢ زشتى бадӣ, қабохат.

ЗИШТКОР زشت کار он ки кори зишт мекунад, бадкор, табоҳкор.

ЗИШТРӢ زشترو баднамо, бадафт, хунук-башара.

ЗИШТТИНАТ زشت تينت бадсират; бадхулқ.

ЗИШТХӢ زشت خو бадхӯ, бадхулқ.

ЗӢ ا. ذى ниг. зу.

ЗОБ I زاب кит. 1. хосият, сифат. 2. чашм; чашма.

ЗОБ II ا. ضاب кит. дарахти талхи заҳрдор, аз қабилӣ ғанзал ва заққум.

ЗОБГАР زابگر кит. зарбае, ки ба даҳани пурбод мезананд, то бод аз он бо садо хориҷ шавад.

ЗОБГУР زابغر ниг. зобгар.

ЗОБИТ ا. ضابط кит. забткунанда; маҳкам нигоҳдоранда; идорақунанда, ҳоким.

ЗОБИТА ا. ضابطه қоида, қонун, дастур.

ЗОВ I زاو кит. дара, шикофии байни кӯҳҳо, гузаргоҳи танг дар кӯҳҳо.

ЗОВ II زاو кит. бинокор, меъмор.

ЗОВАР I زاور кит., нуч. номи сайёраи Зӯҳра.

ЗОВАР II زاور кит., нерӯ, қувват, қудрат, иқтидор.

ЗОВАР III زاور кит. 1. маркаб, шутури боркаш. 2. ходим, хидматгор.

ЗОВИЯ ا. زاويه 1. ҳанд. кунҷ, гӯша. 2. кулба,

гӯша.

ЗОВИЯНИШИН زاويه‌نشين *ниг* гӯшанишин.

ЗОВИЯНИШИНӢ زاويه‌نشينى *ниг*. гӯшанишинӣ.

ЗОВИЯСАНЧ زاويه‌سنج асбоби паймоиши дараҷаи зовия.

ЗОҒ زاغ як навъ парандаи сиёҳранги калон, ғуроб; **зоғи ало** навъи зоғи рангаш алобуло, калоғ; **нест зоғе бе доғе** (*зарб.*) ҳеҷ чиз бе айб намешавад.

ЗОҒА زاغه *кит.* 1. чордеворе, ки дар он бештар фақирон ва кӯчманчиён зиндагӣ мекарданд. 2. оғил, ғоре, ки дар он чорпоёнро ҷо мекарданд.

ЗОҒНӢЛ زاغونول олати оҳанини дусара, ки бо он замин меқананд ва санг мешикананд, ҷок.

ЗОҒСАР زاغسر як навъ гунчишк, ки сараш монанди сари зоғ сиёҳ аст.

ЗОҒСОР زاغसार *кит.* 1. зоғмонанд. 2. *мач.* сабукмағз, камақлу хуш.

ЗОҒЧА زاغچه *зоол.* як навъ зоғи сиёҳи хурд.

ЗОҒЧАШМ زاغچشم дорои чашми сабзу обӣ, он ки чашмонаш ба чашмони зоғ монанд аст.

ЗОҒЧЕХР زاغچهر *кит., мач.* дорои чеҳраи зишт, сиёҳрӯ.

зод زاد *асоси замони гузашта аз зодан; ҷузъи пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънои зода, зоида: одамизод, паризод.*

ЗОД I *а.* زاد тӯша, хӯроке, ки дар сафар бо худ мегиранд; **зоди сафар** тӯшаи роҳ.

ЗОД II ضاد *номи ҳарфи ҳаҷждаҳуми алифбои арабии тоҷикӣ, ки дар ҳисоби ҷумалу абҷад ба 800 баробар аст.*

зода زاده 1. *асоси замони ҳозира аз зодан; зоидашуда, таваллудёфта; фарзанд, авлод; зодаи хотир* натиҷаи кори фикрӣ. 2. *ҷузъи пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънои аз касе ё насл таваллудшуда: Боқизода, деҳқонзода; ашрофзода.*

ЗОДАГОН زادگان *кит.* шакли кӯтоҳишудаи асилзодагон.

ЗОДАН زادن зоидан; таваллуд кардан, фарзанд ба дунё овардан.

ЗОДБУМ زادبوم *ниг.* зодгоҳ.

ЗОДГОҲ زادگاه ҷои таваллуд, маҳалли таваллуд,

ватан.

ЗОДНОМА زادنامه ҳуқ. ҳуҷҷатест, ки ба кӯдаки навзод дода мешавад ва шахсияти ӯро то гирифтани шиноснома муайян мекунад, шаҳодатномаи таваллуд.

ЗОДРӢЗ زادروز рӯзи таваллуд.

ЗОДСАРВ زادسرو *киноя аз* одами озод.

ЗОДСОЛ زادسال соли таваллуд.

ЗОДУБУД زادوبود *кит.* сармоя ва асбобу анҷоми зиндагӣ, будушуд.

ЗОЕӢ *а.* ضايع 1. талаф, нобуд; талафшуда, нобудгардида. 2. беҳуда, бефоида; беқора; **зоеъ гардидан (шудан)** талаф шудан, барбод рафтан; бефоида гузаштан; **вақти касе зоеъ гардидан, меҳнати касе зоеъ шудан.**

ЗОӢ زايا 1. дорои тавоноӣ ва имконияти зоидан. 2. *мач.* афзуншаванда, густаришбанда.

ЗОӢНДАН زاياندن *тарзи бавоситаи зоидан; таваллуд кунонидан, вақти таваллуд ёри додан.*

ЗОИД *а.* زائد зиёдшаванда; зиёда, бисёр.

ЗОИДА زائده 1. *сифати феълии замони гузашта аз зоидан; бача таваллудкарда, он зан, ки зоидааст.* 2. таваллудшуда, мутаваллид; **бародарони зоида** додарони ҳампадару ҳаммодар; **зоида шудан** таваллуд ёфтан, ба дунё омадан.

ЗОИДАН زائدن 1. бача овардан, вазъи ҳамл кардан; сабук шудан (*нисбат ба зан*). 2. тухм кардан, тухм овардан (*нисбат ба мурғ*); **ханӯз модараш назоидааст** дар мавриди мислу монанд надоштани касе меғӯянд.

ЗОИҚА *а.* ذايقه яке аз панҷ ҳисси инсон, ки кас бо он мазаи чизҳоро мефаҳмад, ҳисси чашоӣ.

ЗОИЛ *а.* زائل *кит.* нобуд, маҳв, фонӣ; ҳалок; **зоил шудан.**

ЗОИР *а.* زائر *кит.* зиёраткунанда, ба дидорбинӣ раванда.

ЗОИЧА زائچه *нуч.* 1. он чи ки мунаҷҷимон

баъд аз муайян кардани мавқеи ситораҳо дар бораи вуқӯи ҳодисае пешгӯӣ мекарданд. 2. ҷадвали нучум, ки мунаҷҷимони қадим дар вақти таваллуди касе барои пешгӯӣ кардани толеи вай тартиб меоданд.

ЗОИШ زائش *ниг.* **зодан.**

ЗОИШГОҲ زائشگاه *муассисаи тиббӣ, ки дар он занҳои ҳомила барои табобат, нигоҳдорӣ ва зоидаи кӯдак мераванд, ҷои таваллуд кардан, таваллудхона.*

ЗОК/ЗОГ زاک/زاگ *ҷисми маъданиест намакмонанд, ки дар суратгирӣ, чармгарӣ, рангрезӣ ва тиб ба кор мебаранд, даҳани фаранг.*

ЗОКИР *а.* ذاکر 1. зикркунанда, ёдоваранда. 2. *кит.* ситоишкунанда, зикркунанда (-и Худо).

ЗОКОБ زاکاب *зоки бо об омехта, ки дар рангрезӣ ба кор мерафт.*

ЗОЛ I ذال *номи ҳарфи нӯҳуми алифбои арабиасоси тоҷикӣ, ки дар ҳисоби абҷад ба 800 баробар аст.*

ЗОЛ II زال 1. пир, мӯйсафед; пири ҳилагар. 2. номи падари Рустам – қаҳрамони афсонавии «Шоҳнома», ки сурхрӯю сафедмӯй зоида шуда буд ва бинобар ин ўро Золи Зар меномиданд.

ЗОЛИМ *а.* ظالم *ситамгар, зулмкунанда, бедодгар.*

ЗОЛИМӢ ظالمى *ситам, зулм, бедодгарӣ.*

ЗОЛИМОНА ظالمانه *ситамгорона, бедодгарона; бераҳмона, ваҳшиёна.*

ЗОЛУ زالو *ниг.* **зулу.**

ЗОМАҲРОН زامهران *кит., тиб.* доруи зидди захр, подзахр.

ЗОМИЁД زاميداد 1. *кит.* номи рӯзи 27-уми моҳи шамсӣ дар солшумории қадимии форсӣ, ки ҳар як рӯзи моҳ номи махсусе доштааст. 2. номи фариштаи муваккали ин рӯз.

ЗОМИН *а.* ضامن *замонатдиханда, кафил.*

ЗОМУ زامو *кит.* дастанбӯй.

ЗОМУЧА زاموچه *харбузаи лӯндаи тезпазаки хушбӯй, ҳандалак, толибӣ.*

ЗОМҲАРОН زامهران *ниг.* **зомахрон.**

З-ОН زان *шакли кӯтоҳшудаи зи он ва аз он.*

ЗОНИЯ *а.* زانيه *зани зинокор, зани бадахлоқ,*

фоҳиша.

ЗОНӢ *а.* زانى *ниг.* **зинокор.**

ЗОНУ زانو *банде, ки устухони сонро бо соқи по мепайвандад ва косаи зонуро ба вучуд меорад; зону задан а) ба рӯи зону нишастан, сари зону нишастан дар пеши касе барои таъзим ё зорию илтиҷо; б) маҷ. таслим шудан ба касе; зону зада нишастан сари зону нишастан; ба зону афтодан ниг. зону задан.*

ЗОНУБАНД زانوبند *чарме, ки савораҳо ба рӯи зону мебастанд.*

ЗОНУКАШОН زانوكشان *феъли ҳол аз зону кашидан; бо сари зону ҳаракаткунон, бо сари зону раванда.*

ЗОНУНИШИН زانونشين 1. ба сари зону нишафта. 2. маҷ. шикастхӯрда, мағлуб.

ЗООЛОГИЯ *ю.* زالاجيه *ниг.* **ҷонваршиносӣ, ҳайвонотшиносӣ.**

ЗООТЕХНИКА *ю.* زاتخنيكه *илм оид ба парвариш ва нигоҳдории чорво ва парандагон барои истехсоли гӯшт, шир, тухм, пашм, пӯст ва ғ.*

-зор زار *пасванди калимасоз, ки ҷои бисёрӣ ва анбӯҳии чизе ва ё майдони кишти чизеро ифода мекунад: алафзор, регзор, гулзор, ғаллазор, пахтазор.*

ЗОР I زار 1. нотавон, заиф; очиз, бечора; хор, забун, бекадру қимат; **ошиқи зор, зиндаву зор, зору мискин, зору низор, хору зор; холи зор а)** аҳволи ниҳоят бад, ҳолати риккатор; б) маҷ. бадбахтӣ, шӯрбахтӣ. 2. бисёр; баланд, саҳт: **нолаи зор; зор гиристан** бо нолаву фиғон гиристан, бо сӯзу гудоз гирия кардан. 3. саҳт мӯхтоҷ, эҳтиёҷманд; **зор будан ба чизе а)** ниҳоят мӯхтоҷ будан ба чизе; б) саҳт муштоқ будан ба чизе; **зор мондан** бекасу бечора дар роҳ мондан; **очаи (модари) зори касеро нишон** додан адаби касеро додан, ба ҷазои сазояш расондан (*дар мавриди таҳдид меғӯянд*); **зор-зор гиристан** бо тамоми овоз ё бо ғаму андӯҳ ва ғиреву фиғон нолидану гиристан.

ЗОР/ЗОРР II زار/زار *кит.* зиёновар, зарар-

- расон.
- ЗОРА** زاره *гуфт.* зорӣ, илтиҷо, тавалло: **зора кардан.**
- ЗОРАНДА** زارنده зорикунанда, таваллокунанда.
- ЗОРЕЪ** *а.* زارع *кит.* зироаткунанда, деҳкон.
- ЗОРИБ** *а.* ضارب 1. он ки мезанад, зананда. 2. зарбзананда, сикказананда.
- ЗОРИДАН** زاریدن зорӣ кардан, нолидан.
- ЗОРИКУНОН** زارى كنان *феъли ҳол аз зорӣ кардан;* гириякунон, таваллокунон, дар ҳоли зориву лоба.
- ЗОРИӢ** زارى 1. нола, фарёду фиғон; **гираву зорӣ** гираву нола; **зорӣ кардан** нолидан, нолиш кардан. 2. илтиҷо, тавалло, тазарруъ. 3. хорӣ, бекадрӣ, забунӣ: **хорию зорӣ ё ба зорӣ, ё ба зӯрӣ, ё ба зар** (*мақ.*)
- ЗОРМОНДА** زارمانده *сифати феълии замони гузашта аз зор мондан;* чизи нодаркор, чизи безътибор; бекадру қимат; сабилмонда.
- ЗОРО** زارا *гуфт.* эҳтимол, шояд ки..., мумкин аст, ки...
- ЗОРОН** زاران *феъли ҳол аз зоридан;* зорикунон, дар ҳоли зорӣ кардан.
- ЗОРРА** زاره *муаннаси зорр;* ҳайвоноти ваҳшии даранда.
- ЗОТ** I ذات *а.* 1. қҳн., *фалс.* асл, моҳият, ҳастӣ ва ҳақиқати ҳар чиз. 2. асл, насаб (*нисбат ба инсон*); зот надоштан аслу насаб надоштан; бадзот будан, бадасл будан. 3. насл, ҷинс (*нисбат ба ҳайвон*): гӯсфанди зоти ҳисорӣ. 4. шахсият, вучуд: зоти пок, зоти шариф, зоти ҳумоюн; зоту зурриёт гуфт. насл, авлод.
- ЗОТ** II ذات *гуфт.* ҳеч, ҳаргиз, асло.
- ЗОТАН** *а.* ذاتاً дар асл, аслан; табиатан, моҳиятан.
- ЗОТИЯ** *а.* ذاتيه асли, табиӣ.
- ЗОТӢ** ذاتي 1. асли, табиӣ, фитрӣ. 2. наслдор, зотдор; дорои зоти хуб: **говӣ зотӣ, сағӣ зотии ҷӯпонӣ.**
- ЗОТПАРВАРӢ** ذاتپرورى *чорв.* маҷмӯи чорабиниҳои чорводорӣ, ки барои беҳтар кардани сифатҳои ирсии ҳайвонот ва баланд бардоштани хусусиятҳои зотию маҳсулнокии онҳо нигаронида шудааст; **фермаи зотпарварӣ** фермае, ки бо парвариши чорвои зотӣ машғул аст.
- ЗОТУЛБАЙН** *а.* ذاتالبين муносибат ва робитаи байни ду кас ё ду қавм.
- ЗОТУЛБУРУЧ** *а.* ذاتالبروج *нуҷ.* фалаки ҳаштум, ки бурҷҳои дувоздаҳгона доштааст.
- ЗОТУЛКАБАД** *а.* ذاتالكبد *тиб.* газаки (варами) чигар.
- ЗОФА** زافه *кит.* 1. гиёҳест заҳрноқ, ки ба сири пиёзи кӯҳӣ монанд аст. 2. хорпушт, хорпуштак.
- ЗОҲИД** *а.* زاهد тарқи дунё карда, порсо, парҳезгор.
- ЗОҲИДӢ** زاهدى парҳезгорӣ, зухд, порсой, диндорӣ.
- ЗОҲИК** *а.* ضاحك *кит.* хандон.
- ЗОҲИР** *а.* ظاهر 1. қисми ба назар намоёни ҳар чиз, рӯи чизе; намуди берунӣ, ҳолати берунӣ. 2. ошқор, возеҳ, равшан, аён, маълум; **ба (дар) зоҳир** зоҳиран, дар намуд, ба намуд; **зоҳиру ботин** намуди берунӣ ва ҳолати дарунӣ; ошқору пинҳон; **зоҳир гаштан** а) намоён (падидор) шудан; б) маълум шудан, аён гаштан; **зоҳир кардан (намудан)** нишон додан, намудор кардан; падида овардан; **зоҳир шудан** а) намоён шудан, ҳувайдо гаштан; б) падида омадан, рӯй додан, сар задан.
- ЗОҲИРАН** *а.* ظاهراً 1. ба зоҳир, дар зоҳир, ба намуд; *муқоб.* **ботинан; зоҳиран ва ботинан** дар зоҳиру дар ботин. 2. эҳтимол, аз афташ, гӯё.
- ЗОҲИРБИН** ظاهربين он ки ба чихати берунии чиз ва ҳодисаҳо нигариста, ба ботинаш аҳамият намедихад, сатҳӣ назарандозанда.
- ЗОҲИРБИНӢ** ظاهربيني дидан ва эътибор додан фақат ба намуди берунӣ ва ҳолати зоҳирии чизҳо ва одамон.
- ЗОҲИРӢ** ظاهرى берунӣ; *муқоб.* **ботинӣ:** намуди зоҳирӣ.
- ЗОҲИРПАРАСТ** ظاهرپرست *ниг.* зоҳирбин.
- ЗОҲИРПАРАСТӢ** ظاهرپرستى *ниг.* зоҳирбинӣ.
- ЗОЧА** زاجه 1. зане, ки нав кӯдак зоидааст. 2. *ниг.* лӯхтак.

ЗОЧАБОЗӢ زاجه‌بازى *ниг.* лӯхтакбозӣ.

ЗОЧ زاج *ки.* зани навзоида (*то ҳафт рӯз*).

ЗОЯНДА زاینده *сифати феълии замони ҳозира аз зоидан*; таваллудкунанда, тавлидкунанда.

ЗУӢЗӢ *а.* ذو/ذی 1. *ки.* соҳиб, доранда, дорои чизе. 2. *дар аввали баъзе калимаҳо омада, ба онҳо маънои ба сифате доро буданро медиҳад:* зуфунун, зулфикор, зулхумор, зикимат.

ЗУБДА *а.* زیده 1. *ки.* саршир, қаймоқ. 2. *мач.* қисми бехтарини ягон чиз, баргузидаи чизе, саракарда, яккачин.

ЗУБОБ *а.* ذباب *ки.* пашша, мағас.

ЗУБОЛА *а.* ذبالة *ки.* хокрӯба, ахлот, партов.

ЗУВОЛА ذواله *ниг.* завола.

ЗУҒОЛ زغال *ангишт; зимистон рафту рӯсияхӣ ба зуғол монд (зарб)* сахтию душвориҳои рӯзгор рафт, вале шармандагии бадкор монд.

ЗУҒОЛСАНГ زغالسنگ *ангиштсанг.*

ЗУҒ زوغ *ки.* 1. дарё, наҳр, рӯдхона. 2. зардоб.

ЗУД زود 1. тез, тунд, босуръат, бошитоб. 2. даррав, дарҳол, фавран; **зуд-зуд** тез-тез; пайихам, муттасил; беист: **зуд-зуд ба чое рафтан**, **зуд-зуд об хӯрдан...**; **дер ё зуд а)** бевакту барвакт; **б)** ниҳоят; дар ҳар сурат; **зуд хобидан** дарҳол хоб кардан; барвакт хуфтан; **зуд бош!** шитоб кун!

ЗУДАМАЛ زودعمل ба таври фаврӣ амалкунанда; **гурӯҳи зудамал** гурӯҳи фаврӣ.

ЗУДБАДАЛ زودبدل ба зудӣ бадалшаванда.

ЗУДБОВАР زودباور тезбоваркунанда; содалавҳ, содалил.

ЗУДБОВАРӢ زودباوری содадилӣ, содалавҳӣ.

ЗУДГУДОЗ زودگداز ба зудӣ гудохташаванда.

ЗУДГУЗАР زودگذر тезгузаранда; тез ба охир расанда, дар муддати кӯтоҳ хотимаёбанда; **борони зудгузар.**

ЗУДӢ زودی тезӣ, суръат; таъчил, шитоб; **ба зудӣ а)** ба тезӣ, тез; **б)** дарҳол; **ба ин зудӣ** ин қадар барвакт.

ЗУДҚАХР زودقهر он ки зуд ба ғазаб меояд.

ЗУДНАВИС زودنویس он ки тез менависад (*мас.,*

суратмачлисро).

ЗУДНАВИСӢ زودنویسی амал ва шуғли зуднавис.

ЗУДОӢЗИДО زدا *чузъи пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънии пок кардан, барҳам задан ё зудудани чизе:* ғамзудо, зангзудо...

ЗУДПАЗ زودپز хусусияти хӯроке ё мевае, ки зуд мепазад.

ЗУДПАЗАК زودپزک *ғуфт.* ҳосили баъзе дарахтон, сабзичот ва растаниҳое, ки зуд мепазанд.

ЗУДПАРВОЗ زودپرواز он чи тезпар ва зудпар аст, зуд парвозкунанда.

ЗУДРАВ زودرو зуд раванда, бошитоб раванда.

ЗУДРАНЧ زودرنج он ки тез ва бо андак баҳона озурда мешавад ва меранҷад.

ЗУДРАС زودرس тезпазанда, пешпазак (*нисбат ба мева ва зироатҳо*).

ЗУДТАР زودتر *сифати дараҷаи қиёсӣ аз зуд;* тезтар; барвақтар.

ЗУДУДАН زودون пок кардан, равондани занг ё ғубор аз рӯи чизе; дур кардани ғам аз дил.

ЗУДФАҲМ زودفهم тезфаҳм, баҳуш.

ЗУДҲЕЗ زودخیز он ки аз хоб зуд меҳезад.

ЗУДҲАЗМ زودهمضم ба зудӣ ҳазмшаванда; **хӯроки зудҳазм.**

ЗУДҲАРАКАТ زودحرکت зуд ҳаракаткунанда.

ЗУДШИКАН زودشکن ба зудӣ шикананда.

ЗУЗАНАБ *а.* ذوذنб *нуч.* ситораи думдор.

ЗУККА زوگه *ғуфт.* лукмаи бехтарин, хӯроки бехтарин.

ЗУККАХӢР زگه‌خور *ғуфт.* он ки хӯрдани чизҳои бомазаро дӯст медорад, бамазахӯрак, хушхӯрак.

ЗУКОМ زکام *тиб.* касалии димоғ, ки дар натиҷаи илтиҳоби пардаи луобии бинӣ рӯй медиҳад ва обравӣ аз бинӣ ва

атсазанӣ аз нишонаҳои асосии ин беморист, тимок.

ЗУКОМШУДА زکام شده гирифтори зуком.

ЗУЛБИЁ//ЗУЛИБИЁ ذوليا хӯр. ҳалвое, ки аз орд, шакар ва равғани кунҷид ё равғани зард тайёр мекунанд.

ЗУЛҚАРНАЙН а. ذوالقرنين 1. дорои ду шох, душоҳа. 2. асот. лақабе, ки ба Искандари Мақдунӣ ва Тахмураспии девбанд нисбат медиҳанд.

ЗУЛҚАЪДА а. ذوالقعدة номи моҳи ёздаҳуми соли қамарӣ.

ЗУЛЛИСОНАЙН а. ذوالسانين он ки ду забонро ба ҳубӣ медонад, донандаи ду забон, дузабона.

ЗУЛМ а. ظلم ситам, ҷабр, ҷафо; бедодӣ, ситамгарӣ; беадолатӣ; **ҷавру зулм** ҷабру ҷафо, зӯрию ситам; **зулм кардан** ситам кардан, тааддӣ намудан, зӯрварӣ кардан.

ЗУЛМАТ а. ظلمت торикӣ, сиёҳӣ.

ЗУЛМАТКАДА ظلمت كده 1. хонаи торик. 2. маҷ. ҷои азобу андӯх; қиёя аз олам.

ЗУЛМАТСАРО ظلمت سرا ниг. зулматкада.

ЗУЛМДИДА ظلم دیده ситамдида, ҷафокаш, ҷабр-дида.

ЗУЛМКЕШ ظلم كيش золим, ҷафопеша, ситамгар.

ЗУЛМОБОД ظلم آباد ҷое, ки дар он зулму ситам ҳукмфармоӣ, макони зулм.

ЗУЛМОНӢ ظلمانی торик; бисёр торик.

ЗУЛМОТ а. ظلمات ҷ. зулмат.

ЗУЛМПЕША ظلم پيشه золим, ситамгар.

ЗУЛОЛ а. زلل оби бисёр соф.

ЗУЛУ//ЗУЛУК زلو//زلوك кирми сиёҳрангест, ки дар об зиндагӣ мекунад ва агар ба бадани одам часпонанд, аз он ҷо хуни фосидро мемакад, шулук, золу.

ЗУЛФ زلف 1. дастаи борики мӯи сар, ки занон ба баногӯш оварда, тоб дода ё қач карда, худро оро медиҳанд, гесӯ: **зулфи дароз**, **зулфи сиёҳ**, **сари зулфи ёр**; **зулфи мушқин** гесӯи сиёҳ ва муаттар. 2. ҳалқаҳои филизий ороиши ҷилави асп.

ЗУЛФАК زلفك 1. шакли тасғири зулф. 2. ниг. зулфин.

ЗУЛФИКОР а. ذوالفقار 1. асот. номи шамшери Алӣ (р), ки Муҳаммад (с) ба ӯ бахшида будааст.

ЗУЛФИН زلفين ҳалқаи занҷири дари хона, сандуқ ва ғ., ки дар вақти бастани онҳо занҷирро ба вай меандозанд; **зулфини дарро андохтан**.

ЗУЛФОШУФТА زلف آشفته он ки зулфаш парешон аст.

ЗУЛФЧАВГОН زلف چوگان дорои зулфи қачи чавгонмонанд, қачзулф.

ЗУЛҲИЧҶА а. ذوالحجّه номи моҳи дувоздаҳуми соли қамарӣ.

ЗУЛЧАЛОЛ а. ذوالجلال соҳиби ҷоҳу ҷалол; бузургвор.

ЗУМ زم садое, ки бачагон ҳангоми давадакбозӣ нафасашонро нақанда, давом медиҳанд ва бачае, ки бо як «зум» гуфтан аз ҳама дуртар давидааст, ғолиби мусобиқа ҳисоб меёбад; **дар як зум** дар як дам, дар давоми як нафасгирии дароз; **як зум** лаҳзае.

ЗУМРА а. زمرة гурӯҳи мардум, тӯда, ҷамоат, даста: **зумраи амалдорон**.

ЗУМРАД ю. زمرد шакли қӯтоҳшудаи зумуррад.

ЗУМУРРАД ю. زمرد навъи санги қиматбаҳои сабзранг, ки аз он нигини ангуштарин, гӯшвора ва ғ. месозанд; **фарши зумуррад** маҷ. сабззор.

ЗУМУРРАДГУН زمردگون ниг. зумуррадранг.

ЗУМУРРАДИН//ЗУМУРРАДӢ زمردين//زمردى 1. мансуб ба зумуррад; аз санги зумуррад сохташуда. 2. ба ранги зумуррад, сабзранг: **ранги сабзи зумуррадини алафзор**.

ЗУМУРРАДӢ زمردى ниг. зумуррадин.

ЗУМУРРАДРАНГ زمرد رنگ ба ранги зумуррад, сабзранг, зумуррадгун.

ЗУМУРРАДФОМ زمرد فام ниг. зумуррадранг.

ЗУМУХТ زمخت ҳар чизе, ки лабу даҳонро ҷамъ (бурма) мекунад (*монанди нӯсти анор ва баъзе аз навъҳои хурмо*).

ЗУННОР а. زنار таър. 1. риштае, ки ғайримусулмонон дар мамлакатҳои

исломӣ бояд аз болои либос ба камар меба-
станд. 2. занҷира ё риштае, ки бо он салибро ба
гардан меовезанд.

ЗУРВА(Т) *а.* ذروه *кит.* 1. баландӣ, авҷ; қисмати
болоии ҳар чиз; ҷои баландтарин (*монанди*
қуллаи кӯҳ). 2. моли бисёр, сарват.

ЗУРВОНӢ زروانى *мансуб ба марбут ба Зурвон*; ху-
дои замони бепоён дар Эрони бостон.

ЗУРРИЁТ *а.* ذريات *ҷ.* зуррият; зоту зурриёт наслу
авлод.

ЗУРРИЯТ *а.* ذريت *насл, авлод, фарзанд.*

ЗУРУФ *а.* ظروف *ҷ.* зарф.

ЗУФ زف *бот.* номи як навъ нимбуттаи хушбӯй, ки
ҳамчун гиёҳи шифой дар тиб ба кор мебарданд.

ЗУФТ زفت *кит.* 1. хасис, мумсик. 2. туршрӯй, бад-
хашм. 3. *ниг.* зумухт.

ЗУФУНУН *а.* ذفنون *донандаи чандин илму фан,*
соҳибу илму фазилатҳо; пурдон, аллома.

ЗУҲАЛ *а.* زحل *нуч.* яке аз сайёраҳои калони низоми
Офтоб, ки онро ба форсӣ Кайвон меғоянд ва му-
наҷҷимон онро наҳс ҳисоб мекарданд.

ЗУҲУР *а.* ظهور *зоҳир шудан, пайдоиш, падидаи,*
намоён шудан, ошкор шудан; ба зухур омадан
зоҳир шудан, пайдо гаштан.

ЗУҲУРОТ *а.* ظهورات *1. ҷ. зухур. 2. падида, ҳодиса.*

ЗУЧОЧ *а.* زجاج *кит.* шиша, обгина.

ЗУЧОЧИЯ زجاجيه *кит., биол.* зучочаи чашм.

ЗУЧОЧӢ زجاجى *кит.* мансуб ба зучоч; шишагӣ.

ЗУЧОЧСОЗ زجاج ساز *шишасоз, обгинасоз.*

ЗӢБИН زوبين *ниг.* зӢпин.

ЗӢПИН زوپين *кит.* найзаи кӯтоҳи нӯгтез, жӢпин.

ЗӢР زور *1. қувва, қудрат, тавоноӣ, иқтидор. 2.*
боқувват, қувватнок, зӢрманд, қавӣ; зӢр барома-
дан ғолиб омадан, ғалаба кардан (*мас., дар*
ғӯштингирӣ). 3. бузург, забардаст. 4. *мач.* ваз-
нин, душвор, сахт. 5. *мач.* хуб, аъло; **аз зӢри...** аз
шиддати...; аз сахтии...; **ба зӢр а)** аз ҷихати қув-
ва, дар қувва, аз бобати қудратнокӣ; б) бо ма-
шаққат, бо душворӣ, ба азоб; в) зӢран,
мачбуран, бо фишор; г) хоҳам-нахоҳам, дилу бе-
дилон; **бо як зӢр** бо як зӢрзанӣ, бо як кӯшиш; **зӢр**
задан чидду ҷаҳд намудан, кӯшиш кардан; **зӢр**

кардан а) боқувват кардан, тавоно наму-
дан (*касе, чизеро*); б) *кит.* мачбури кардан,
зӢрӣ намудан (*барои иҷрои коре*); **зӢр**
овардан а) мачбури кардан; фишор овар-
дан; б) душворӣ кардан, зӢрӣ кардани
коре ба касе; **зӢр омадан а)** мачбури шудан;
ноилоҷ мондан; б) *киноя аз вазнинӣ кар-*
дан, таъсири бад расидан ба узве (аз бар-
доштани чизи вазнин, иҷрои ягон кори
сахт ва ғ.); зӢри касе ба касе расидан
кофӣ будани қуввату қудрати касе барои
ғолиб омадан бар касе, касеро мағлуб
карда тавоништан; зӢри касе ба коре раси-
дан а) аз ўҳдаи иҷрои коре баромадан,
барои анҷом додани коре қодир будани
касе; б) ноилоҷ ба коре машғул шудан;
зӢри беҳуда миён мешиканад (мақ.)
кӯшиши бемавқеъ зарарнок аст, қувваро
ғайриокилона сарф кардан натиҷаи
манфӣ медиҳад.

ЗӢРАКӢ زوركى *мачбуран, зӢран, бо фишору*
зӢрӣ.

ЗӢРАН زوراً *бо зӢрӣ, иҷборан, мачбуран.*

ЗӢРБАЗӢРАКӢ زوربه زوركى *зӢран,*
мачбуран; хоҳам-нахоҳам.

ЗӢРГӢӢ زورگويى *бо зӢру фишор гапи худро*
гузарондан.

ЗӢРЗАНИӢ زورزنى *саъю кӯшиш, чидду ҷаҳд,*
кӯшишу ғайрат, кӯшиши зиёд.

ЗӢРИГАРӢ زوريگري *зӢф. чабру фишор,*
ситамгарӣ.

ЗӢРӢ زورى *1. қувват, қудрат, иқтидор,*
тавоноӣ. 2. иҷбор, мачбури; ба зӢрӣ
мачбуран, иҷборан, зӢран. 3. сахтӣ, шид-
дат: зӢрии дард; зӢрӣ кардани дард шид-
дат ёфтани дард. 4. с. тарзи бо истифодаи
чораҳои мухталифи мачбури, яъне
зӢроварӣ ба даст овардан ё нигоҳ дошта-
ни ҳукмронии иқтисодӣ ва сиёсӣ; ба касе
зӢрӣ мекардагӣ ҷуръати бо касе зӢрӣ кар-
данро дошта; ба муқобили касе мебаро-
мадагӣ; **зӢрӣ кардан** ғолиб омадан, ғала-
ба кардан; **зӢрӣ кардани коре ба касе** ба-
роӣ касе душворӣ кардани коре; аз ўҳдаи
иҷрои коре баромада натавоништанӣ ка-
се; **зӢрӣ кардани хӯроке ба касе** ғизоеро
ҳазм карда натавоништанӣ меъда, ба

мизочи касе мувофиқ наомадани хӯроке; **зӯрӣ** **надоштан** нияти маҷбур кардан надоштан; касе-ро барои иҷрои коре водор накардан.

ЗӮРМАНД زورمند боқувват, қавӣ, тавоно, нерӯ-манд.

ЗӮРМАНДӢ زورمندی зӯру бақувват будан; қудрат, тавоноӣ.

ЗӮРОВАР زورآور 1. боқувват, қавӣ, тавоно, пурзӯр. 2. солим, зулмпеша, ситамгар.

ЗӮРОВАРӢ زورآوری 1. зӯрӣ ба кор бурдан ба касе, фишор овардани касе ба дигаре. 2. паҳлавонӣ, далерӣ, часурӣ.

ЗӮРОЗМО زورآزما 1. он ки қувваи ҳудро меозмояд; касе, ки ба ҳар кори сахту вазнин даст зада, қуввати ҳудро намоиш медиҳад. 2. паҳлавон, гӯштингир.

ЗӮРОЗМОӢ زورآزمائی санчиши қудрат, қувваозмоӣ (мас., дар мусобиқаи гӯштингирӣ ва ғ.)

ЗӮРТАЛАБ زورطلب коре, ки иҷрои он қувваи зиёд ва кӯшиши бисёр талаб мекунад, кори душвор.

ЗӮРХОНА زورخانه макони варзишиё, ки дар он варзишгарон ба варзиши бостони эронӣ машғул мешаванд.

ЗӮФУНУН а. ذوفنون *ниг.* зуфунун.

ЗӮҲД а. زهد парҳезгорӣ, безътиной ба ҳавову ҳавас, зоҳидӣ, порсой.

ЗӮҲДПЕША زهدپیشه *ниг.* зоҳид.

ЗӮҲДФУРӮШ زهدفروش порсои сохта; мунофиқ, риёкор.

ЗӮҲР а. ظهر нимрӯзӣ, нисфирӯзӣ, миёнаи рӯз, пешин: **пеш аз зӯҳр**, **баъд аз зӯҳр**.

ЗӮҲРА а. زهره *нуч.* сайёраи ба Замин наздиктарини низоми Офтоб, ки бо номҳои «Ноҳид», «ситораи сахарӣ» ва «ситораи субҳ» машҳур аст; шоирон онро «мутриби фалак» меномиданд ва юнониёни қадим онро «илоҳаи ишқу зебой» мешумориданд.

ЗӮҲРАҶАБИН زهره جبين *маҷ.* хубрӯй, хушрӯ, зебо.

ЗӮЪМ а. زعم *ғуфт.* якраҳа, якрав, гарданшах.

ЗӮЪМӢ زعمى *ғуфт.* якраҳагӣ, якравӣ, гарданшахӣ.

И

И ҳарфи ёздаҳуми алифбои ҳозираи тоҷикӣ; дар баъзе калимаҳо (аз қабилӣ **дирӯз**, **тир**) нисбатан шунаво ва дароз, дар баъзеи дигар (аз қабилӣ **писар**, **дил**) садонокӣ хеле кӯтоҳ аст; дар қисме аз вожаҳо пас аз садонокҳо ҳамчун ҳарфи йотбарсар «йи» хонда мешавад: **оина** (ойина), **барои** (баройи), **зебой** (зебойӣ)» ва ғ.; дар алифбои арабиасоси тоҷикӣ бо ҳарфҳои «алиф» (ا) ва айн (ع) ифода мешавад.

ИБДО *а.* ابد *ки.* 1. шурӯъ, оғоз, ибтидо. 2. ошкор кардан.

ИБДОЛ *а.* ابدال *ки.* бадал кардан, иваз намудан, табдили чизе бо чизи дигар.

ИБДОӢ *а.* ابداع *ки.* паид овардани чизи нав, ихтироъ кардан, эҷод кардан, ба вучуд овардан; наоварӣ.

ИБИЛ *а.* ابل *ки.* шутур; шутурон.

ИБҚО *а.* ابقاء *ки.* 1. зинда гузоштан. 2. тараҳхум кардан.

ИБЛИС *а.* ابليس 1. шайтон, аҳриман, сардори девҳо. 2. маҷ. одами ҳилагар, бадтинат.

ИБЛИСӢ ابليسӣ шайтонӣ, аҳриманӣ.

ИБЛИСОҶА ابليسانه 1. монанди иблис. 2. маҷ. айёрона, ҳилагарона.

ИБЛОҒ *а.* ابلاغ *ки.* хабар додан, расонидани паём ба касе.

ИБН *а.* ابن фарзанди мардина, писар; **ибни субҳ** офтоб.

ИБНУЛВАҚТ *а.* ابن الوقت *ки.* замонасоз, созишкор, муросоқор.

ИБНУССАБИЛ *а.* ابن السبيل *ки.* роҳгузар, мусофир.

ИБО *а.* ابا 1. *ки.* худдорӣ, имтиноъ, боздоштани худ аз коре (аз тарсу ваҳм ё андешаву мулоҳизае), тааммул. 2. шарм, изо; **ибо кардан** а) худдорӣ кардан, аз иҷрои коре худро боздоштан; б) шарм доштан.

ИБО *а.* ابا *ниг.* або.

ИБОД *а.* عباد *ки.* 1. ч. абд. 2. маҷ. бандагон, одамон.

ИБОДАТ *а.* عبادت парастии Худо; ба ҷо овардани фароизи дину шариат.

ИБОДАТГОҶ عبادتگاه *ниг.* ибодатхона.

ИБОДАТКУНАНДА عبادتکننده машғули тоату ибодат; намозгузор.

ИБОДАТХОНА عبادتخانه парастиигоҳ; массҷид, макони ба ҷо овардани ибодат.

ИБОРА *а.* عبارة 1. *ниг.* иборат; ба иборати дигар *ниг.* иборат (ба иборати дигар). 2. зби. ду ва ё зиёда калимаҳои мустақили бо ҳам алоқаманд: **ибораҳои исмӣ**, **ибораҳои озод**, **ибораҳои рехта**, **ибораҳои устувор**, **ибораҳои феълӣ** ва ғ.

ИБОРАОРО عبارتآرا *ниг.* иборанардоз 1.

ИБОРАОРОӢ عبارتآرائى *ниг.* иборанардоӣ 1.

ИБОРАПАРДОЗ عبارتپرداز 1. хушғуфтор, ширинбаён. 2. суханбоз, гапфурӯш.

ИБОРАПАРДОЗӢ عبارتپردازى 1. ороиш додани сухан, ҷумлаорой. 2. бо ҷумлаҳои пуртакаллуф навиштан ё гап задан.

ИБОРАТ *а.* عبارت ифода, баён, тарзи баён; чанд ҷумлаи ба ҳам пайваста, ҷумла(ҳо); **иборати дарс** чанд ҷумлаи мавриди таълим ва баҳс дар як дарси мадрасаи кӯҳна; **ба иборати ди-**

гар бо ифодаи дигар, ба тарзи баёни дигар; **ибора** аз... мураккаб аз..., ба вучуд омада аз..., ташкилѐфта аз..., шомил аз...; **ибора** **будан** аз... мураккаб будан аз чизе; дар бар доштан, дар зимни худ доштан (чизеро).

ИБОРАТОРОӢ عبارت آرائی *ниг.* **иборапардозӣ** 1.

ИБРАТ *а.* عبرت панд, сабақе, ки аз мушоҳидаи ахволи нек ё бади дигарон гирифта мешавад, киёс аз чизе барои кардан ё накардани он; **дарси ибрат** он чи ки кас аз мушоҳидаи ҳоли дигарон барои худ сармашқ қарор медиҳад; **ибрат гирифт**ан сабақ омӯхтан, панд ба даст овардан; **ибрат шудан** намуна шудан (*дар некӣ ё бадӣ*); **бо чашми ибрат** дидан // **бо дидан ибрат** нигаристан бо назари сабақгирӣ нигоҳ кардан ба чизе; панд омӯхтан аз чизе.

ИБРАТАНГЕЗ عبرت انگیز он чи ки касро ба панду сабақгирӣ водор мекунад; он чи ки аз он метавон панд гирифт.

ИБРАТБАХШ عبرت بخش он чи ки аз он панд ва сабақ гирифтани мумкин аст, ибратшаванда, ибратомӯз.

ИБРАТБАХШӢ عبرت بخشی намуна будан, ибратбахш будан.

ИБРАТБИН عبرت بین пандгиранда; **чашми ибратбин** касе, ки ба воқеаҳо бо дидаи сабақ ва пандгирӣ менигарад.

ИБРАТОМЕЗ عبرت آموز он чи мӯчиби пандгирӣ ва танбеҳ мебошад, пандомез.

ИБРАТОМӢЗ عبرت آموز *ниг.* **ибратбахш**.

ИБРАТОМӢЗӢ عبرت آموزی пайрави намуна будан, ибратомӯз будан.

ИБРАТХОНА عبرت خانه *мач.* дунё, зиндагӣ, ки ҷои ибратомӯзӣ аст.

ИБРИЗ *а.* ابريز *кит.* тиллои холис.

ИБРИҚ ابريق [*муарраби* **обрез**] зарфи сафолии ҷумаку дастадор барои обу шароб, кӯзаҷа; офтоба.

ИБРИШИНОСӢ عبری شناسی яҳудишиносӣ.

ИБРӢ *а.* عبری *кит.* яҳудӣ; **забони ибрӣ** забони қадими яҳудӣ.

ИБРО *а.* ابراء *кит.* ба поқӣ овардану сафед кардани касе аз гуноҳе; аз баҳри қарзи додаи худ

гузаштани қарздиҳанда; **хати ибро** ҳучҷати аз муҳокима ва қарз сафед ва халос шудан.

ИБРОЗ *а.* ابراز *кит.* буруз додан, ошкор сохтан, зоҳир кардан; **иброз кардан** баён кардан, изҳор намудан.

ИБРОМ *а.* ابرام *кит.* исрор, пофишорӣ дар талабе; танг кардан, безор намудан, ба сутӯҳ овардан касеро.

ИБРОНӢ *а.* عبرانی *ниг.* **ибрӣ**.

ИБСОР *а.* ابصار дидан, мушоҳида кардан, нигоҳ кардан ба чизе.

ИБСОС *а.* ابساس бо касе роз дар миён ниҳодан, бар касе рози хешро ошкор кардан; фош кардан хабареро; ҳол ва андӯҳи худ ба касе гуфтан.

ИБТИҒО *а.* ابتغاء талаб, дархост, хоҳиш; ҷустуҷӯ, кофтуков; талаб кардан, хоҳиш кардан; ҷустуҷӯ кардан.

ИБТИДО *а.* ابتدا аввал, оғоз, шурӯъ; *муқоб.* **интиҳо**; аввали ҳар кор ва ҳар чиз: **нуқтаи ибтидо**, аз ибтидо, дар ибтидо, ибтидо ёфтан, ибтидо кардан.

ИБТИДОӢ ابتدائی 1. *мансуб ба ибтидо*; нахустин, аввалин, муқаддамотӣ; **дарсҳои ибтидоӣ** дарсҳои муқаддамотӣ дар мадраса; **мактаби ибтидоӣ** муассисаи таълимие, ки ҳамчун зинаи аввали саводомӯзӣ ба талабагон маълумот медиҳад, дабистон. 2. *мансуб ба давраи қабл аз таърих*; **давраи ибтидоӣ** давраи қадимтарин, яъне қабл аз таърихи сохти ҷамъиятӣ; **ҷамъияти ибтидоӣ** таър. зинаи аввали таракқиёти ҷамъияти инсонӣ, ки пеш аз ғуломдорӣ буд.

ИБТИДОӢ *а.* ابتداء *кит.* чизи нав ба вучуд овардан, ихтироъ кардан, навоварӣ.

ИБТИЁ *а.* ابتياع *кит.* хариду фурӯш; харидан, харидорӣ кардан; харид.

ИБТИЗОЛ *а.* ابتزال *кит.* 1. сарфшавӣ, аз бисёр кор фармудан кӯҳна шудан; фарсудагӣ. 2. безътиборӣ, беқадрӣ, хорӣ.

ИБТИКОР *а.* ابتکار *кит.* ба ҷо овардани кори бесобиқа; шурӯъ намудан ба коре ё чизе, ки пеш аз ин касе ба он даст назадааст, ташаббус, ташаббускорӣ.

ИБТИЛЛО *а.* ابتلا *кит.* 1. мубталоӣ, гирифт-торӣ; дучор шудан ба бало. 2. озмоиш, имтиҳон.

ИБТИЛЛОӢ *а.* ابتلاع *кит.* фуру бурдан, балъидан; **ибтиллоӢ кардан** фуру бурдан, балъидан.

ИБТИНО *а.* ابتنا *кит.* 1. бино кардан. 2. асос ниҳодан бар чизе, таъя кардан бар чизе.

ИБТИСОМ *а.* ابتسام *кит.* 1. табассум, лабханд. 2. маҷ. шукуфтан.

ИБТИХОЛ *а.* ابتهاال *кит.* зорӣ, илтиҷо, дуову зорӣ; зорӣ кардан.

ИБТИХОӢ *а.* ابتهاج *кит.* шодӣ, хурсандӣ, масаррат.

ИБТИШОР *а.* ابتشار *кит.* хурсандӣ, шодмонӣ хушхолӣ; хурсанд ва хушхол шудан.

ИБТО *а.* ابطاء *кит.* таъхир, сустӣ, таъхир кардан, даранг кардан, дар коре сустӣ кардан.

ИБТОЛ *а.* ابطال *кит.* ботил кардан, бекор кардан, маҳв намудан.

ИБХОР *а.* ابخار *кит.* бадбӯй гардонидани чизе чизеро.

ИБӢОМ I *а.* ايهام 1. *кит.* сухани мубҳам, он чи маънояш сарбаста ва норавшан аст; гапи духӯра. 2. *адш.* кор фармудани калима ва таъбири, ки дар айни замон маънои ба ҳам зид дорад.

ИБӢОМ II *а.* ايهام *кит.* нарангушт, ангушти калони даст.

ИБӢОР *а.* ابچار 1. шӯр шудани об. 2. дар баҳр нишастан; сафари баҳр кардан.

ИБӢОД *а.* ابعاد дур кардан.

ИВАЗ *а.* عوض чизе, ки ба ҷои чизе гузошта ё дода мешавад, бадал; **ба ивази, дар ивази...** ба ҷои... дар бадали...; **иваз кардан** а) мубодила кардан, муовиза намудан; б) дигар кардан, тағйир додан; **иваз шудан (гардидан)** а) бадал шудан, ба ҷои чизе қарор гирифтан; б) дигаргун шудан, тағйир ёфтан.

ИВАЗКУНАНДА *а.* عوض کننده *сифати феълии замонӣ ҳозира аз иваз кардан;* он ки чизе ё касеро иваз мекунад; он ки ё он чи ҷои чизе ё касеро мегирад.

ИВАЗНАШАВАНДА *а.* عوض نشونده *шакли инкорӣ сифати феълии замонӣ ҳозира аз иваз нашу-дан;* бадалнашаванда.

ИВАЗШАВАНДА *а.* عوض شونده *сифати феълии замонӣ ҳозира аз иваз шудан;* бадалшаванда.

ИВАӢ *а.* عوج *кит.* хамидағӣ, печидағӣ, қачӣ.

ИВОР *а.* عوار *кит.* айб, нуқсон.

ИГРЕК *а.* اگر یک *риёз.* аломати Y, ки одатан барои ифодаи бузургии дувуми номаълум ё бузургии тағйирёбандаи тобеъ (функсия) истифода мешавад.

ИГВО *а.* اغوا аз роҳ баровардан, гумроҳ кардан; фирефтан; дасиса, фитнаандозӣ: **ба иғвои...** ба фиреби..., ба ҳилаву дасисаи...; **бо роҳи иғво** бо фиреб, ба тариқи фитна ва дасисакорӣ; **иғво андохтан** фитна ба кор бурдан; таҳрик кардан, шӯронидан; **иғво бардоштан** дасиса барпо намудан, бо фитна ва дасиса касонро шӯрондан (*бо қасди вайронкорӣ*); **ба иғво паридан** ба дасисае бо-вар кардан, ба фитнаангезии касе дода шудан.

ИГВОАНГЕЗ *а.* اغوا انگيز он чи боиси фитна ва иғво мебошад, фитнаангез.

ИГВОГАР *а.* اغوا گر он ки бо дасиса ва фитнагарӣ одамонро гумроҳ мекунад, фитнагар.

ИГВОГАРӢ *а.* اغوا گری фитнагарӣ, фитнаангезӣ, бо фитнаву дасиса аз роҳ задани касе.

ИГВОГАРОНА *а.* اغوا گرانه бо роҳи иғво, фитнагарона: **кирдорҳои иғвогарона.**

ИГВОПЕША *а.* اغوا پيشه *ниг.* иғвогар.

ИГЛОҚ *а.* اغلاق *кит.* 1. бастан, пӯшидан (*мас., дарро*). 2. душворӣ, мушқилӣ, дарҳампечидағӣ, муғлақӣ.

ИГМОЗ I *а.* اغماز *кит.* тӯҳмат кардан, ғаммозӣ кардан; бадзабонӣ, бадгӯӣ.

ИГМОЗ II *а.* اغماض чашмпӯшӣ кардан, худро ба нодонӣ задан, тағофул кардан; бепарвой варзидан.

ИГМОЗКОРӢ I *а.* اغماز کاری тӯҳматгарӣ, ғаммозӣ; бадзабонӣ кардан.

ИГМОЗКОРӢ II *а.* اغماض کاری чашмпӯшӣ кардан, худро ба нодонӣ задан; тағофул ва бепарвой

зоҳир кардан.

ИФОСАТ *а. اغاثت кит.* ба фарёди касе расидан; фарёдрасӣ.

ИҒРО *а. اغرا кит.* барангехтан, таҳрик кардан, шӯрондан; таҳрик, барангезиш.

ИҒРОҚ *а. اغراق* муболиғи аз ҳад зиёд, аз ҳад гузарондани таърифу тавсиф ё хоҳиши касе.

ИҒТИМОМ *а. اغتمام кит.* андӯхгин шудан, ғамгин шудан.

ИҒТИНОМ *а. اغتمام кит.* ғанимат шумурдан, ғанимат доништан.

ИҒТИРОБ *а. اغتراب кит.* аз диёри худ дур шудан, ғарибу мусофир шудан.

ИҒТИСОЛ *а. اغتسال кит.* ғусл кардан, шустушӯ кардан, оббозӣ кардан; ғусл; шустушӯ, оббозӣ.

ИҒТИФОР *а. اغتفار кит.* мағфират, бахшоиш, омуриш.

ИҒТИШОШ *а. اغتشاش кит.* мағшуш шудан, ошуфтагӣ; фитна, балво.

ИҒФОЛ *а. اغفال кит.* ғофил кардан, ба ғафлат андохтан; фиреб додан.

ИД *а. عيد* 1. чашн, рӯзи чашн, рӯзи хурсандӣ ва тантана ба муносибати ягон ҳодисаи мубораки таърихӣ ё миллий. 2. умуман шодӣ ва хурсандӣ; **иди Истиклол** чашне, ки ба муносибати соҳибхитёр эълон шудани кишвар гирифта мешавад; **иди Зафар** *ниг.* **иди Ғалаба**; **иди Май** чашни якуми май; **иди Наврӯз** иди миллии соли нави тоҷикон ва дигар халқҳои эронинажод, ки мутобиқи соли шамсӣ дар аввали фарвардин чашн гирифта мешавад; **иди Рамазон** идест, ки мусулмонон ба муносибати тамои шудани рӯзагирии сирӯзаи моҳи рамазон дар рӯзи якуми моҳи шаввали соли ҳиҷрии қамарӣ баргузор мекунанд, иди Сиём, иди Фитр; **иди саиди фитр** *ниг.* **иди Рамазон**; **иди Соли Нав** иди соли нави милодӣ, ки ҳамасола дар оғози соли нави милодӣ – якуми январ баргузор мегардад; **иди Ғалаба** 9-уми май, ки рӯзи ғалаба бар Олмони фашистӣ дар Ҷанги Бузурги Ватанӣ аст; **иди Қурбон** а) рӯзи даҳуми моҳи зилҳиҷҷаи ҳиҷрии қамарӣ, ки мувофиқи маросими исломӣ хоҷиён дар Макка ғусфанд ва ё шу-

тур қурбонӣ мекунанд, иди Азҳо; б) иди динии мусулмонон, ки ҳар сол дар ин рӯз қайд мекунанд.

ИДБОР *а. ادبار кит.* рӯ гардондани бахт, бахт-баргаштагӣ, сиёҳрӯзӣ, бадбахтӣ; *муқоб.* **икбол**.

ИДГАРДАК *عيدگردى* маросиме, ки тибқи он мардумон дар рӯзҳои иди Рамазон ва иди Қурбон ба манзили наздикони хеш баҳри табрику аёдат мераванд ва дуову ғотиҳа ме-хонанд.

ИДГАРДӢ *عيدگردى* сайру гашт ба муносибати ид.

ИДГАХ//ИДГОХ *عيدگاه* ҷои барпо шудани сайру тамошои идона, ҷои идгузаронӣ, идҷой.

ИДҒОМ *а. ادغام кит.* 1. даровардан, дохил кардани чизе дар чизи дигар. 2. *грам., ниг.* **ассимилятсия**.

ИДДА *а. عده* гурӯҳ, даста, ҷамоа; **як идда** як гурӯҳ.

ИДДАО *а. ادّعا* [*аслаи идио*]; 1. даъво, талаб, даъвогарӣ. 2. даъвои бартарӣ аз ягон ҷиҳат, манманӣ, ҳавобаландӣ, фаҳри муддаиёна; **иддао кардан** даъво кардан, муддаӣ будан.

ИДДАТ *а. عدت* *д.* муддати муайяне, яъне чор моҳу даҳ рӯз, ки зани талокшуда ё шавҳармурда аз нав шавҳар карда наметавонад.

ИДДИО *а. ادعا* *ниг.* **иддао**.

ИДЕАЛ *фр.* *ايديئل* он чи дар ниҳояти камолот ва бартарист; қамоли матлуб, олитарин мартабаи орзу, муроду мақсади олии инсон.

ИДЕАЛИЗАТСИЯ *фр.* *ايديئاليزاسيون* аз будаш ва аз моҳияти ҳақиқиаш зиёдтару болотар ба қалам додани чизе; тасвири воқеият бо образҳои аз ҳад зиёд.

ИДЕАЛИЗМ *фр.* *ايديئاليزم* равияе дар фалсафа, ки бар ҳилофи материализм ғоя, рӯҳ ва шуурро сароғоз ва табиат, модда, ҳастиро дар ҷои дувум, яъне маҳсули рӯҳ медонад.

ИДЕАЛИСТ *фр.* *ايديئيست* пайрави ақидаи идеализм.

ИДЕАЛИСТӢ *ايديئيستى* мансуб ба **идеализм**; хос ба идеализм.

ИДЕАЛӢ 1. *идиали* 1. мансуб ба идея; тасаввурӣ, хаёли, он чи дар воқеият вучуд надорад. 2. мувофиқи идеал, комил, оли.

ИДЕОГРАММА *ю.* аидиаграмме збш., ниг. ҳузворииш.

ИДЕЯ *ю.* аидие ғоя, фикр.

ИДЕЯВӢ *идиовӣ* мансуб ба идея; ғоявӣ.

ИДЕЯНОКӢ *идианокӣ* дорои идея (ғоя) будан.

ИДИОМА *ю.* аидиаме збш. ибораи рехта.

ИДИШ *идиш* забони гуфтугӯи яҳудӣ.

ИДИЯ *а.* аидие *кит.* табрикномаи манзуми идона.

ИДӢ 1. *иди* 1. мансуб ба ид; идона. 2. он чиз ё пуле, ки ба муносибати ид ба касе дода мешавад, бахшиш, тӯҳфаи идона; **номаи идӢ** табрикнома ба муносибати ид.

ИДМОН *а.* адман *кит.* ба таври доимӣ машғул шудан бо коре, кореро ҳамеша кардан; машқ, варзиш, тамрин.

ИДОД *а.* аидад шумор, шумора, адад; **дар идоди...** дар шумори..., дар катори...

ИДОМА//ИДОМАТ *а.* аидоме//аидомат давом додан, давом куноидан, қатъ ва тарк нашудани дунболаи коре.

ИДОМАДИҲАНДА *аидомедеҳанда* сифати феълии замони ҳозира аз **идома** додан, давомдиҳанда.

ИДОНА 1. *идидане* 1. мансуб ба ид: **либоси идона**, **намоиши идона**. 2. чун рӯзи ид: **идона ороиш** додани шахр. 3. *иди* 2.

ИДОРА *а.* اداره 1. низом додан, назму насақ додан; роҳбариро роҳнамоӣ кардан, саришта намудани кори мамлакате ё муассисае; **идораи мамлакат (давлат)** назму тартиби мамлакат; **усули идора** тарзи ҳукуматдорӣ, қоидаву тартиботи саришта кардани кори мамлакат; тариқи роҳбарӣ; **идора кардан (намудан)** а) ба назму тартиб даровардан, тартиботи ҳукуматдориро анҷом додан; роҳбарӣ кардан ба фаъолияти муассисае; б) саришта кардани амалиёте, назорат ва роҳнамоӣ кардан аз болои кори автомобил ва дигар дастгоҳҳо. 2. чое, ки дар он корҳои давлатӣ ё ҷамъиятӣ анҷом дода мешаванд,

муассиса; умуман номи қисми маъмурию коргузори муассисаю корхонаҳо: **идораи молия**, **идораи рӯзнома**, **идораи сохтмон**.

ИДОРАВӢ//ИДОРӢ 1. *идаравӣ//идаровӣ* 1. мансуб ба идора; вобаста ба идора; **коркунони идорӣ**. 2. идоракунандагӣ, роҳбарӣ; **қобилияти идорӣ** қобилияти саришта кардани коре.

ИДОРАКУНАНДА *идаракунанда* сифати феълии замони ҳозира аз **идора кардан**; роҳбар, роҳбарикунанда; сариштакунанда, ба низом андозанда.

ИДОРАҲОНА *идарохона* биное, ки дар он муассиса ё созмон ва ё қисми маъмурию коргузори онҳо ҷойгир шудааст.

ИДОРАШАВАНДА *идарашаванда* сифати феълии замони ҳозира аз **идора шудан**.

ИДОРАШАВАНДАГӢ *идарашавандагӣ* шакли дигари сифати феълии замони ҳозираи **идора шаванд**; қобили танзиму роҳбарӣ, сариштапазирӣ.

ИДОРӢ *идарӣ* ниг. **идоравӣ**.

ИДРИС *а.* адريس *д.* номи яке аз пайғамбарон аст, ки сарпарастии хунари дӯзандагӣ ва ҳайётӣ доништа мешавад.

ИДРОК *а.* ادراك 1. дарк кардан, дарёфттан, фаҳмидан; фаҳм, ҳуш, шуур. 2. қобилияти дарк кардан, фарқ куноидан ва фаҳмидани ашё ва ҳодисаҳои олами беруна; **ақлу идрок** хирад ва ҳуш, ақл ва қувваи дарёфт; **идрок доштан** соҳиби фаҳму фаросат будан; **идрок кардан** дарёфттан, фаҳмидан.

ИДРОКНОРАС *идракнарас* ғайри қобили дарк ва дарёфт.

ИДРОР I *а.* ادرا *кит.* бахшиши пайдарпай; маоши моҳона ё солона, вачҳи рӯзгузаронӣ, танҳо, ротиба.

ИДРОР II *а.* ادرا *кит.* пешоб, мезак, бавл.

ИДРОРНОМА *идараноме* *кит.* номае, ки шоҳон ва амирон барои таъйин кардани маош ба касе медоданд.

ИДРОРПУЛӢ *идарипули* *нав.* ротибаи моҳонаи донишҷӯ, аспирант ё докторант, стипендия.

ИДРОҶ *а.* ادراج *кит.* дарҷ, дарҷ кардан.

ИДХОЛ *а.* ادخال *кит.* дохил кардан, ба дарун

даровардан.

ИДЧО(Ӣ) (عيدجاي) *ниг.* идгоҳ.

ИЕРАРХИЯ ايبرخيه тартиботи тобеият аз рӯи дараҷаи мансабҳо; силсилаи рутба ва мансабҳо, силсилаи маротиба.

ИЕРОГЛИФ ю. اييراگلف яке аз қадимтарин аломатҳои тасвирию рамзии хати Мисри Қадим, Хитой ва ғ.

ИЕРОГЛИФӢ اييراگلفي *мансуб ба иероглиф.*

ИЁБ а. اياب бозгашт, баргашт, бозгаштан, баргаштан.

ИЁДАТ а. عيادت беморбинӣ рафтан ва ҳолпурсии бемор, хабаргирии бемор (*дар гуфтугӯ аёдат ҳам мегӯянд*).

ИЁЛАТ а. ايالت 1. *кит.* ҳукмронӣ, фармонравой. 2. як қисми калони кишвар, ки чанд ноҳия ва вилоятро дар бар мегирад.

ИЁЛОТ а. ايالات ҷ. иёлат: Иёлоти Муттаҳидан Амрико.

ИЁР а. عيار дараҷаи софӣ ва ҳолисии тилло ва нуқра.

ИЁРГИР عيارگير он ки дараҷаи софӣ ва ҳолисии тилло ё нуқраро муайян мекунад.

ИЗ ايز пай, асар, нақши чизе дар замин ё рӯи чизе: *изи по, изи чархи ароба.*

ИЗ(3) а. عز иззатмандӣ, азизӣ, арҷмандӣ.

ИЗАД ايزد *ниг.* эзид.

ИЗАДӢ ايزدى *ниг.* эзидӣ.

ИЗАДПАРАСТ ايزدپرست *ниг.* эзидпараст.

ИЗАДШИНОС ايزدشناس *ниг.* эзидшинос.

ИЗАМ/УЗМ а. عظم *кит.* бузургӣ, калонӣ, бузургии кадр, оликадрӣ.

ИЗГИР ايزگير пайгир.

ИЗГИРӢ ايزگيري пайгирӣ.

ИЗҒИЧ ازغيج *бот.* растани чармпӯсти часпанда, ки печида боло меравад ва дар минтақаҳои ҷануб парвариш меёбад.

ИЗҒӢ ازغىي *номи ҳарфи бистуми алифбои арабиасоси тоҷикӣ, ки ҳарфи «зо» ҳам меноманд; дар ҳисоби абҷад ба 900 баробар аст; дар*

алифбои кириллии тоҷикӣ муодили ҳарфи З мебошад.

ИЗДИВОЧ а. ازدواج зану шӯй шудан, занашӯй; хонадор шудан; **издивоч кардан** хонадор шудан, шавҳар кардан ё зан гирифтани.

ИЗДИӢД а. ازدیاد зиёд шудан, афзоиш.

ИЗДИҲОМ а. ازدحام ҷамъомади мардуми зиёде дар як ҷо, зич (анбӯҳ) шуда истодани одамон, анбӯҳӣ.

ИЗЗАТ а. عزت азиз шудан, арҷманд гардидан, сазовори эҳтиром гардидан; ҳурмат, арҷмандӣ, азизӣ: **иззату эҳтиром; ба иззати ...** аз рӯи эҳтиром, барои изҳори ҳурмат: **ҳама ба иззати арӯс аз ҷо хестанд; иззату обрӯ** кадр мартаба, барозандагӣ ва шоистагӣ; **иззат кардан** нисбат ба касе эҳтиром нишон додан, азиз доштан касеро; **иззати худро нигоҳ доштан** кадр манзалати худро нигоҳ доштан, мувофиқи мақому мартабаи худ рафтор кардан; **иззату обрӯӣ кардан** ҳурмату бузургдошти касеро ба ҷо овардан; **иззати нафс** хисси кадр эътибори шахсӣ, бузурворӣ ва азамати маънавӣ, ҳайсиёт, шоистагӣ ва барозандагӣ; **ба иззати нафси касе расидан** шахсият ва кадр эътибори касеро ҳалалдор кардан, нисбат ба касе беҳурматӣ кардан.

ИЗЗАТДОРӢ عزتداری риояи эҳтиром ва бузургдошт, ҳурмат кардан, ба ҷо овардани бузургдошти касе.

ИЗЗАТМАНД عزتمند дорои ҳурмат, сазовори иззату эҳтиром, азиз, арҷманд.

ИЗЗАТМАНДӢ عزتمندی дорои иззат будан, арҷманду гиromӣ будан.

ИЗЗАТПИСАНД عزتپسند *кит.* посдори иззату ҳурмати касе.

ИЗЗАТТАЛАБ عزتطلب он ки хоҳони бузургдошт ва ҳурмат аст; эҳтиромдӯст; бузургипараст, ҷоҳталаб.

ИЗЗАТТАЛАБӢ عزتطلبى талаб кардани иззату эҳтиром нисбат ба худ.

ИЗЗАТХОҲ عزتخواه он ки хоҳони ҳурмату эҳтиром аст, иззатталаб.

ИЗЗАТХОҲӢ عزتخواهي хостани иззату эҳтиром нисбат ба худ, иззатталабӣ.

ИЗЛОЛ I *a.* اذلال хору залил пиндоштан касеро, касеро хор доштан.

ИЗЛОЛ II *a.* ازلال *kit.* лағжонидан.

ИЗЛОЛ III *a.* اضلال *kit.* гумроҳ кардан, аз роҳи дуруст берун бурдан.

ИЗМИҲЛОЛ *a.* اضمحلال *kit.* нест шудан, нобуд шудан; нобудӣ.

ИЗМОН *a.* ازمان *kit.* кӯҳна гаштан, дерина шудан.

ИЗМОР *a.* اضمار 1. дар замир нигоҳ доштан, дар дил пинҳон кардан. 2. пӯшида сухан гуфтан, бо киноя ва мачоз сухан гуфтан.

ИЗН *a.* اذن иҷозат, рухсат; **изн гирифтан** барои иҷрои коре рухсат пурсидан; **изн додан** рухсат додан.

ИЗО I *a.* ايدا/اذا 1. ранҷ, озор, азият; озордихӣ. 2. шарм, хичолат; **аз изо мурдан** зери шарму изои саҳт мондан; **изо додан** шарм дорондан, дар хичолат монондан; **изо кашидан** шарм доштан, хичолат кашидан.

ИЗО II *a.* ازا *kit.* муқобил, баробар, рӯ ба рӯ; **ба изои...** ба ивази..., ба бадали...

ИЗОАТ I *a.* اذاعت/اذاعة паҳн кардан, шоеъ гардонидан, ошкор кардан.

ИЗОАТ II *a.* اضاءه/اضاءت *kit.* равшан кардан, рӯшноӣ додан; нур, рӯшноӣ.

ИЗОАТ III *a.* اضاغت *kit.* зоеъ гардонидан, нобуд кардан.

ИЗОБАТ *a.* اذابت *kit.* гудозиш, гудохтан, об кардан.

ИЗОДА *a.* عضاده *kit.* паҳлударӣ, бозуи дар.

ИЗОЛАТ *a.* ازاله *kit.* зоилгардонӣ, дафъ кардан, маҳв кардан; **изолати низоъ** рафъи низоъ.

ИЗОЛЯТОР *фр.* ازاليتار 1. моддаи изолятсиякунанда ё ҷиҳози дигар, ки ҷараёни барқро намегузаронад. 2. хонаи алоҳида дар беморхонаҳо ва маҳбасҳо барои беморони касалиҳои гузаранда, девонагон ва маҳбусон, тахона.

ИЗОЛЯТСИЯ *фр.* ازاليتسيه 1. чудо кардан; чудо шудан. 2. *тех.* пешгирӣ кардани тамоси мустақими ҷараёни барқ ба воситаи маводи

оқӣ ва таҷҳизоти барқнагузаронанда ва гармибардору намбардор.

ИЗОМ I *a.* عظام *ҷ.* **азм**; устухонҳо.

ИЗОМ II *a.* عظام *ҷ.* **азим**; бузургон.

ИЗОМЕРҲО ايزاميرها *хим.* пайвастагиҳое, ки таркиби химиявӣ ва вазни молекулаҳояшон як буда, аммо сохт ва хусусияти физикӣ ва химиявиашон гуногун аст.

ИЗОН ايزان номи рӯзи сиёми ҳар моҳи шамсӣ.

ИЗОР I ازار 1. *ниг.* **эзор**. 2. *мач.*, *kit.* парда. 3. либоси тағ, зерчома. 4. шалвор.

ИЗОР II *a.* عذار рухсора, гуна (*беиштар дар шакли узор мустаъмал аст.*).

ИЗОРА ازاره 1. тахта ё фанери тунук, ки байни ягон чорҷӯба гузошта мешавад: **изораи дар**. 2. хати борики ранга, ки одатан (дар девор) байни рангҳои гуногун гузошта мешавад.

ИЗОТЕРМИЯ ю. ازاتيرميه *биол.*, *хим.* доимияти ҳарорати ҷисми ҳайвоноти гармхун, ки ба танзими физикиву химиявии ҳарорат таъмин мегардад.

ИЗОТЕРМӢ ازاتيرمي *физ.* дорои ҳарорати доимӣ.

ИЗОТОПҲО ايزاتاپها *хим.* атомҳои ҳамон як моддаи химиявӣ, ки ядроҳояшон дорои миқдори якхелаи протонҳо, вале миқдори гуногуни нейтронҳо мебошанд ва вазни атомашон гуногун аст.

ИЗОФА/ИЗОФАТ *a.* اضافة/اضافت 1. афзудан, зиёд кардан; афзоиш, афзунӣ; **арзиши изофа** *икт.* арзишест, ки истеҳсолкунанда зиёда аз арзиши қувваи кор ба вучуд меорад ва он манбаи даромади софи сармоядорро ташкил медиҳад; **изофа кардан (намудан)** афзудан, зиёд кардан; илова кардан, зам намудан; **изофа шудан (гардидан)** зиёд шудан, афзунӣ ёфтан; илова шудан, зам гардидан. 2. *зби.* бандиҳои изофии «и», ки муайяншавандаро бо муайянкунанда мепайвандад: **китоби Аҳмад, хонаи нав**.

ИЗОФАГӢ اضافگی *ниг.* **изофӣ**.

ИЗОФАКОРӢ اضافه کاری *коре*, ки зиёда аз вақти муқаррарӣ бо амри маъмурият иҷро карда мешавад.

ИЗОФАМАОШ اضافہ معاش *нав.* маоши иловағӣ бар ивази иҷрои кори аз нақша зиёд (*дар корхона*).

ИЗОФАНАВИСӢ اضافہ نویسی қасдан зиёд нишон додани натиҷаҳои истехсоли ӯ иҷрои нақшаи кор *ва ғ.*

ИЗОФАПАРДОХТ اضافہ پرداخت *нав.* пардохти иловағӣ; пуле, ки бештар аз меъёри муқаррарӣ дода мешавад.

ИЗОФАТ اضافت *ниг.* **изофа.**

ИЗОФӢ اضافی барзиёд, барилова, иловағӣ, изофағӣ.

ИЗРОР *а.* اضرار 1. зарар ва зиён расонидан, гаванд расондан. 2. *мач.* ба болои зани аввал зани дуҷум гирифтани ва ба ин роҳ ба зани аввал озору зиён расонидан.

ИЗТИРОБ *а.* اضطراب ҳаяҷони саҳт, беқарорӣ, ошуфтагӣ; **бо изтироб** дар ҳолати ҳаяҷон, мушавваш; **изтироб доштан** парешонхотир будан, саросема ва ошуфта будан; **ба (дар) изтироб андохтан** мушавваш кардан, ба ҳаяҷон овардан; **дар изтироб будан** дар ташвиш будан; **ба (дар) изтироб афтодан (омадан)** мушавваш шудан, саросема гардидан; **дар изтироб мондан** ба ташвиш афтодан, ошуфта шудан; **дар изтироб шудан** беқарор ва ошуфта гардидан; **кори изтироб гуфт.** кори таъҷили, кори бошитоб.

ИЗТИРОБАНГЕЗ اضطراب انگیز *ниг.* **изтиробовар.**

ИЗТИРОБНОК اضطراب ناک ҳаяҷоннок, изтиробовар.

ИЗТИРОБОВАР اضطراب آور ҳаяҷонангез, мушаввашкунанда, ба изтироб андозанда.

ИЗТИРОБОМЕЗ اضطراب آمیز ҳаяҷоннок, мушавваш: **садои изтиробомез.**

ИЗТИРОР *а.* اضطرار *кит.* дармондагӣ, ночорӣ, бечорагӣ; тангдастӣ; **ба изтирор** ноилоч, ноҷор; иҷборан.

ИЗҲОР *а.* اظهار 1. зоҳир кардан, ошкор кардан. 2. баён, ифода, фаҳмондани чизе; **изҳори ихлос** баёни дӯстӣ ва самимият; **изҳори матлаб** баёни мақсад, ифодаи маром; **изҳор кардан** маълум кардан, ошкор кардан; баён кардан, гуфтан.

ИЗҲОРГАҲ اظهار گاه *кит.* ҷои зоҳиршавӣ, ҷои ошкорсозӣ, ҷои падида омадан.

ИЗҲОРКУНАНДА اظهار کننده *сифати феъли* замони ҳозира аз **изҳор кардан**; ошкоркунанда; баёнкунанда, ифодакунанда.

ИЗҲОРНОМА اظهار نامه *нав.* санаде, ки дар он матлаби мушаххас баён гардидааст: **изҳорномаи гумрукӣ.**

ИЗҲОРОТ اظهارات *ҷ.* **изҳор**; баёнот, ифодаи маром; баёни фикр (*аз тарафи ягон шахси расмӣ ё кишвар*).

ИЗШИНОС ایز شناس мутахассиси соҳаи пайшиносӣ; *муқ.* **пайшинос.**

ИЗШИНОСӢ ایز شناسی 1. пайшиносӣ, омӯзиши из. 2. *хуқ.* пайшиносӣ, таълимот дар бораи пай (из)-и ҷиноят, ки як қисми ҷиноятшиносӣ ба ҳисоб меравад; *муқ.* **пайшиносӣ.**

ИЗЪОН *а.* اذعان *кит.* итоат; эътироф; **изъон кардан** итоат кардан, гардан фурувардан (*ба амри касе*).

ИЗЪОФ *а.* اضعاف дучанд гардонидан.

ИКЛИЛ *а.* اكليل *кит.* 1. тоҷ, афсар. 2. гулчанбар.

ИКМОЛ *а.* اكمال *кит.* пурра кардан, такмил додан, ба камол расондан; ба камол расидан; такмилдиҳӣ.

ИКОНА *ю.* ايکانه сурати муқаддас дар исавиён, ки вақти ибодат ба он рӯ меоранд, тимсоли муқаддас.

ИКРОМ *а.* اکرام киромӣ доштан, иззат кардан, мавриди лутфу навозиш қарор додан; ҳурмат, эҳтиром, иззат.

ИКРОҲ *а.* اکراه 1. касеро маҷбуран ба коре водор кардан. 2. карохат, нафрат.

ИКС *лот.* اکیس *риёз.* аломати X, ки маъмулан барои ифодаи бузургии якуми номуайян, ё бузургии мустақили тағйирёбанда (аргумент) истифода мешавад.

ИКСИР *а.* اکسیر *кит.* 1. моддаи афсонавӣ – кимиё, ки ба ақидаи пешиниён гӯё мисро ба тилло ва симобро ба нукра мубаддал мекардааст. 2. *мач.* доруи бисёр ғоиданок ва камёб.

ИКСИРГАР اکسيرگر *kit.* кимиёгар.

ИКТИСОБ *a.* اكتساب *kit.* касб кардан, ба даст даровардани чизе бо кӯшиши худ: **иктисоби** илму дониш.

ИКТИФО *a.* اكتفا кофӣ шумурдан, басанда до-нистан, қонеъ шудан; кофӣ будан; **иктифо** намудан (**кардан**) қонеъ шудан.

ИКТИШОФ *a.* اكتشاف 1. кашф кардан, падид овардан. 2. ба даст овардани маълумот дар бораи душман.

ИКТИХОЛ *a.* اکتحال *kit.* ба чашм сурма кашидан.

ИҚБОЛ *a.* اقبال рӯ овардани бахт, давлат ва комёбӣ ба кас; бахт, толеъ; *муқоб.* **идбор**; **субҳи иқбол тофтан** хушбахтӣ рӯ овардан (*ба касе*).

ИҚБОЛБАЛАНД اقبالبلند он ки бахташ тоф-тааст, толеъбаланд, соҳибқибол.

ИҚБОЛНОК اقبالناк хушбахт, саодатманд.

ИҚД *a.* عقد шадда, ҳамел, гарданбанд, тавқ, риштаи марворид ва дигар сангҳои қиматбаҳо; **икди Сурайё** галаситораи Парвин.

ИҚДОМ *a.* اقدام қадам гузоштан дар коре, сар кардани коре, пеш гирифтани кореро; ташаббус; **икдом кардан** ба коре сар кардан, ба иҷрои коре шурӯъ намудан.

ИҚЛИМ *ю.* اقليم 1. обу ҳаво ва авзои табиат. 2. *kit.* кишвар, мамлакат; **ҳафт иқлим** *kit.* а) *ниг.* ♦ **ҳафт иқлим**; тамоми дунё.

ИҚЛИМГИР اقليمگیر *kit.* кишваргир, ҷаҳонгир, ҷаҳонситон.

ИҚЛИМГИРӢ اقليمگیری *kit.* кишваргирӣ, ҷаҳонгирӣ, ҷаҳонситонӣ.

ИҚЛИМИЁ *a.* اقليميا хока ва резае, ки баъди ғудохтани симу зар дар таги зарф мемонад.

ИҚЛИМӢ اقليمى *мансуб ба иқлим* 1.

ИҚЛИМШИНОС اقليمشناس обуҳавошинос, мутахассиси иқлим.

ИҚЛИМШИНОСӢ اقليمشناسى илм дар бораи иқлим.

ИҚНОӢ *a.* اقناع *kit.* қаноат намудан; қонеъ

кардан, қаноат кунонидан.

ИҚОБ *a.* عقاب *kit.* азоб, шиканча, озор; укубат, муҷозот.

ИҚОЛА *a.* اقاله *kit.* барҳам задани байъ ва муомила, молро гардонда пулро пас гирифтани, савдору вайрон кардан.

ИҚОМАТ *a.* اقامت дар ҷое мондан, манзил доштан, истиқомат кардан; **иқомат доштан** сукунат доштан, сокин (муқимӣ) будан; **иқомат кардан** сокин шудан (дар ҷое), ҷой гирифта муқимӣ шудан, зистан, манзил кардан.

ИҚОМАТГОҲ اقامتگاه ҷои зист, маскан.

ИҚОМАТКАДА اقامت كده *ниг.* **иқоматгоҳ.**

ИҚОН *a.* ايقان *kit.* бовар, яқин; яқин кардан, бовар ҳосил намудан.

ИҚОР *a.* عقار *kit.* обу замин, мулк, молу мулк, мулки ғайриманкул.

ИҚРОР *a.* اقرار эътироф кардан, ошкоро тасдиқ кардан дурустӣ ва ростии чизеро; **иқрор кардан (будан)** ба гардан гирифтани, эътироф кардан (*кори кардаи худро*); **иқрор кунондан** ба эътироф водор кардан; **иқрор шудан** эътироф кардан, кори карда ё сухани ғуфтаи худро бо қавли худ тасдиқ ва таъкид намудан.

ИҚРОРӢ اقرارى:хати **иқрорӣ** коғазе, ки дар он эътирофи шахсии касе навишта ва имзо карда шудааст, эътирофнома.

ИҚРОРШАВӢ اقرارشوى *исми амал аз иқрор шудан*; эътироф кардан, тасдиқ намудан.

ИҚТИБОС *a.* اقتباس 1. гирифтани, аҳз кардан. 2. гирифта нақл кардани порчае аз нутқ ё навиштаи касе бо ишора ба маъҳаз; гирифтани калимае аз забоне ё мавзӯе аз адабиёте. 3. порчаи дахлдор ба идора ё шахсе аз қарори ҷаласа, фармон ё дастуре (беруннавис); **иқтибос овардан** сухани касеро барои исботи муддао ё тақвияти фикри худ чун далел нақл кардан, аз навиштае истинод овардан.

ИҚТИБОСӢ اقتباسى *мансуб ба иқтибос*; калима (ё ифодаи) аз дигар забон (шахс) воридшуда: **калимаҳои иқтибосӣ, истиллоҳоти иқтибосӣ.**

ИҚТИДО *a.* اقتدا *kit.* 1. пайравӣ; тақлид. 2. ҷ. дар паси имом истода намози ҷамоа ба ҷо овардан: **иктидо кардан.**

ИҚТИДОР *a.* اقتدار кудрат, тавоноӣ; **иқтидори истехсолӣ** қобилияти дар шароити қомилан ба қор андохтани қорхона ва воҳидҳои дигар истрехсолот маҳсулот таълид қардан, имқонияти истехсолӣ; **иқтидори ҳарбӣ** қудрати қанғӣ, қобилият ва тобоварӣ дар қанғ; **иқтидор доштан** соҳиби қудрат будан, дар иҷрои қоре ба тавоноии ҳамаҷарафа соҳиб будан; **ба қабзаи иқтидор даровардан** ба дастҳои худ гирифтан, ба итлоати худ даровардан.

ИҚТИЗО *a.* اقتضا тақозо, хоҳиш, дархост, талаб; **ба иқтизои...** бо талаби...

ИҚТИНО *a.* اقتنا *kit.* фароҳам овардан, ба даст даровардан, захира қардан.

ИҚТИРОБ *a.* اقتراب *kit.* наздик омадан, ба ҳамдигар наздик шудан; наздиқӣ.

ИҚТИРОЗ *a.* اقتراض *kit.* қарз гирифтан аз қасе, амонат гирифтан қизеро.

ИҚТИРОН *a.* اقتران *kit.* 1. қарин шудан, ёру дӯст гаштан. 2. *нуч.* наздик шудани ситорасе ба ситораи дигар.

ИҚТИРОҲ *a.* اقتراح *kit.* хоштан, талаб қардан; тақозо қардан; талаб, тақозо.

ИҚТИРОӢ *a.* اقتراع қуръа партофтан, ба тариқи қуръапартоӣ муайян қардани навабат, қой ва ё ҳаққи қасе (қонибе).

ИҚТИСОД *a.* اقتصاد 1. *ниг.* иқтисодиёт. 2. дар харҷу сарфи қизе ҳадди миёнаро нигоҳ доштан, сарфачӯӣ; **иқтисод қардан** сарфачӯӣ қардан, дар харҷ исрофқорӣ нақардан; **иқтисоди сиёсӣ** *икт.* илме, ки қонунҳои иқтисодии идорақунандаи истехсолот ва тақсими неъматҳои моддиро дар пояҳои гуногуни инкишофи қамъияти инсонӣ меомӯзад.

ИҚТИСОДДОН اقتصاددان донандаи иқтисод, муҷаххассии соҳаи иқтисодиёт.

ИҚТИСОДИЁТ اقتصاديات 1. маҷмӯи муносибатҳои истехсолӣ, ки ба пояи маълуми тараққи қувваҳои истехсолии қамъият мувофиқат доранд. 2. риштаи илм оид ба омӯзиши фаъолияти ин ё он соҳаи хоҷагӣ: **иқтисодиёти савдо**, **иқтисодиёти саноат**, **иқтисодиёти кишоварзӣ**. 3. маҷмӯи шароити хоҷагӣ ва молиқу пулии муассисасе.

ИҚТИСОДИ اقتصادى мансуб ба **иқтисод**; вазъи иқтисодӣ, вазъияти молиқу пулӣ.

ИҚТИСОДЧӢ اقتصادچى *гуфт.*, *ниг.* **иқтисоддон**.

ИҚТИСОДШИНОС اقتصادشناس *ниг.* **иқтисоддон**, олими соҳаи иқтисодиёт.

ИҚТИСОР اقتصار 1. қӯтоҳ қардан, қам қардан. 2. *маҷ.* иқтифо қардан.

ИҚТИФО *a.* اقتفا *kit.* аз қафои қасе рафтан, пайравӣ қардан; пайравӣ.

ИҚТИҲОМ *a.* اقتحام *kit.* андеша нақардан, қӯр-қӯрона ба қори пурмашаққат пардохтан.

ИҚТОӢ *a.* اقتاع *таър.* қитъаи қамине, ки аз тарафи давлат ё шахси амир ба молиқияти шахсии қасе дода мешуд, то даромади онро соҳиб шавад.

ИҚТОӢДОР اقتاعدار қасе, ки соҳиби иқтоӢ аст.

ИЛЛАЛ *a.* علل *ҷ.* иллат.

ИЛҒАӢ *t.* ايلغى *ниг.* ирғай.

ИЛҒОР *t.* ايلغار//الغار 1. *kit.* ҳуҷум, ҳамла, тохтутоз 2. *қҳн.* дастаи қаровулони ҳарбӣ; **илғор гузоштан** дар қое барои посбонӣ тӯдаи аскар нигоҳ доштан.

ИЛЗОМ *a.* الزام *kit.* 1. лозим қардондан. 2. дар мувоҳиса ба ҳарифи худ ғолиб омадан.

ИЛИК *t.* اليك *гуфт.* 1. мағзи устухон. 2. устухони мағздор; **илики қасе хушқ шудан** заифу нотавон шудан, ҳаробу лоғар шудан.

ИЛҚО *a.* القا қо қунондани қизе дар фикри қасе, талқини фикре ба қасе; **илқо қардан** талқин намудан; фаҳмонидан, расонидан.

ИЛЛАТ I *a.* عِلّت 1. сабаб, боис. 2. айб, нуқсон, қамбудӣ; **арзон бе иллат не, қарон бе ҳикмат** (*зарб.*). 3. дард, беморӣ; **иллат пайдо қардан** айбнок шудан; дардманд қардидан; **иллат ё дар ош аст, ё дар мош** (*маҷ.*) дар қӣ будани айби қоре ё қизе маълум нест, сабаби нуқсоне номаълум аст.

ИЛЛАТ II *a.* عِلّت *гуфт.* норозигии таънаомез, ҳашму пӯписа; **бо иллат ҳашмгинона**, бо ҳитобу пӯписа; **миннату иллат** норозигӣ ва пӯписа.

ИЛЛАТГИН علتگين *kit.* нотоб, қасалманд.

ИЛЛАТДОР عِلَّتْدَار *ниг.* иллатнок.

ИЛЛАТӢ عِلَّتِي *гуфт., ниг.* иллатнок.

ИЛЛАТНОК عِلَّتْنَاК *нуқсондор; айбдор; касалманд, дардманд.*

ИЛЛАТНОКӢ عِلَّتْنَاكِي *дорои иллат будан, нуқсон доштан, айбноки.*

ИЛЛИЙИН//ИЛЛИЙҶОН *а.* عِلِّيْن//عِلْيُون *д.* арши аълои бихишт.

ИЛЛО *а.* لا ба чуз, ғайр аз, магар, магар ин ки; **ва илло** агар не, вагар на; **илло ту** ғайр аз ту.

ИЛЛЮЗИОНИЗМ *фр.* ايليوزيانيزم 1. *фалс.* таълимоти фалсафӣ, ки тибқи он олами атроф фиреби назар ва фиреби эҳсосот асту бас. 2. намуди хунар дар санъати сирк ва эстрада, ки ба қобиляти назарфиребии «мӯъҷизамонанд» асос ёфтааст.

ИЛЛЮЗИОНИСТ *фр.* ايليوزيانيست 1. пайрави таълимоти иллюзионизм. 2. хунарманди сирк, ки санъати иллюзионизмро соҳиб аст.

ИЛЛЮЗИЯ *лот.* ايليوزيه 1. тасаввури таҳрифшудаи воқеият. 2. умед ва орзуҳои амалиношуданӣ.

ИЛЛЮМИНАТОР *лот.* ايليومينتار *тирезаҳои мудаввар ё мураббаи обногузар дар паҳлуҳои киштӣ ва ҳавопаймо.*

ИЛМ *а.* علم маърифат, дониш, маҷмӯи маълумот оид ба ягон соҳа; **илм додан ба касе** савод омӯхтан ба касе, касеро таълим додан; **илм доштан** соҳиби маълумот будан, савод доштан, саводнок будан; **илм омӯхтан** таҳсили илм кардан, дарс хондан; соҳиби илму дониш шудан; **аҳли илм** олимон, донишмандон.

ИЛМДОР علمدار *соҳиби дониш, донанда, олим; босавод.*

ИЛМДӢСТ علمدوست *дӯстдорандаи дониш; хайрхоҳи дониш.*

ИЛМДӢСТӢ علمدوستي *муҳаббат ба дониш, хайрхоҳӣ нисбат ба дониш.*

ИЛМИНАМО علمي نما *зоҳиран дорои хусусиятҳои илмӣ: мақолаи илминамо.*

ИЛМИЯТ *а.* علميت *илмӣ будан; ба муқаррароти илмӣ ҷавобгӯӣ будан.*

ИЛМӢ علمي *мансуб ба илм; аз рӯи усулу асосҳои илм иҷрошуда; ба талаботи илм ҷавобдиҳанда: асари илмӣ, мақолаи илмӣ, маърузаи илмӣ, рисолаи илмӣ, роҳбари илмӣ; кори илмӣ а) фаъолият дар соҳаи таҳқиқи илм; б) асари таҳқиқотӣ дар ягон риштаи илм, таълиф(от)и илмӣ; унвони илмӣ номи расмие, ки барои расидан ба зинае дар фаъолияти таълимию илмӣ дода мешавад: унвони илмӣ дотсент, унвони илмӣ профессор; ходими илмӣ номи вазифаи корманди муассисаи таълимӣ ва таҳқиқоти илмӣ: ходими калони илмӣ, ходими пешбари илмӣ, ходими хурди илмӣ.*

ИЛМНОК علمناк *бодониш, соҳибмаълумот, босавод; муқ. илмдор.*

ИЛМОМӢЗӢ علمآموزي *фарогирии дониш, аз худ кардани илм; саводомӯзӣ.*

ИЛМУЛЯКИН *а.* علماليقين *д., фалс.* донишдони моҳияти коре ё чизе бе шакку тардид.

ИЛМЧӢ علمجو *толиби дониш, чӯяндаи донишу маърифат.*

ИЛМЧӢӢ علمجوئي *талаби дониш, ҷустани донишу маърифат.*

ИЛМШИНОСӢ علمشناسي *соҳаи таҳқиқот роҷеъ ба илм.*

ИЛОВА *а.* علاوه *он чи ба чизе зам мешавад, изофа; ба иловаи ин ба замми ин; ба таври илова* изофатан, зиёда аз меъёри муайян; **илова ба (бар) ин (он)** ба замми ин (он), зиёда бар ин (он), изофа бар ин (он); **илова кардан (намудан)** зам кардан, афзудан; ҳамроҳ кардан; **илова шудан (гаштан, гардидан)** зам шудан.

ИЛОВАГӢ علاوهگي *замшуда, афзудашуда, изофагӣ, барзиёд, он чи ба аслию асосӣ зам карда шудааст: вақти иловагӣ; машғулиятҳои иловагӣ; даромади иловагӣ* даромад аз манбае, ки касбу кори асосии кас набошад, даромади изофӣ.

ИЛОҲ *а.* الله *д.* Худо.

ИЛОҲӢЁТ الهيات *илмҳои оид ба аҳкоми дин; фикҳ, худошиносӣ.*

ИЛОҲӢ الهى 1. *д.* мансуб ба илоҳ; **дини илоҳӣ** дини аз тарафи Худо фиришодашуда. 2.

кошкӣ; Худо кунад, ки..., аз Худо металабам, ки...

ИЛОҲО *اله* *ниг.* **илоҳӣ** 2.

ИЛОЧ *а.* *علاج* 1. даво, дармон; муолича, мудавво. 2. чора, тадбир; **илоч ёфтан** а) дармон пайдо кардан; б) чора ёфтан; **илочи кореро дидан** роҳе ёфтан, чорае ҷустуҷӯ кардан; **илоч кардан** чора андешидан, роҳ ёфтан, тадбире дидан; **илоч надоштан** чорае надоштан, роҳе барои расидан ба мақсаде надоштан; **илоче карда...** роҳе ёфта, ба ҳар тариқ, ки бошад..., тадбире ба кор бурда...; **чи илоч?** чӣ чора?, чӣ метавон кард?

ИЛОЧНОПАЗИР *علاج‌ناپذير* 1. давонашаванда, илоҷ ношуданӣ, сихат наёбанда, бедаво: **дарди илоҷнопазир**. 2. дарде ё мушките, ки чораву тадбире надорад, чоранопазир.

ИЛОЧПАЗИР *علاج‌پذير* қобили муолича, давошаванда.

ИЛСОҚ *а.* *الصاق* *кит.* часпониш, часпонидан; пайваст кардан: **маҳалли илсоқи расм**.

ИЛТИБОС *а.* *التباس* *кит.* дарҳамомехтагӣ, печдарпечӣ, дарҳамбарҳамӣ.

ИЛТИВО *а.* *التواء* *кит.* ба ҳам печидан; печидагӣ, хамидагӣ.

ИЛТИЁМ *а.* *التيام* *кит.* ба якдигар пайваста шудан, ба ҳам омадан, беҳ шудани захм.

ИЛТИЗОЗ *а.* *التذاز* *кит.* лаззат бурдан, лаззатгирӣ.

ИЛТИЗОМ *а.* *التزام* *кит.* ба худ лозим гардонидани коре, ба зимма гирифтани, ӯҳдадор шудан; пеш гирифтани.

ИЛТИЗОМНОМА *а.* *التزام نامه* нома дар бораи ба зимма гирифтани коре, хати ӯҳдадорӣ.

ИЛТИҚО *а.* *التقاء* *кит.* рӯ ба рӯ омадан, вохӯрдан, мулоқот кардан.

ИЛТИҚОМ *а.* *التقام* *кит.* фурӯ бурдан, ҳамчун як лукма якбора фурӯ бурдан, балъидан.

ИЛТИҚОТ *а.* *التقاط* *кит.* ёфта чидан, барчидан.

ИЛТИМОС *а.* *التماس* хоҳиш, истидъо, дархост; махсусан хоҳиши илтиҷоомез; **илтимосу илтиҷо** тазарруъ ва тавалло; **илтимос доштан** хоҳиш изҳор кардан; бо исрору ибром дар-

хостан; **илтимос кардан** хоҳиш кардан, хостан; **илтимоси чизе кардан** аз касе чизе талабидан бо зорию илтиҷо; **ба илтимос даромадан** илтимосу илтиҷо кардан, илтиҷову пурсиш оғоз кардан.

ИЛТИМОСӢ *التماسي* *мансуб ба илтимос;* хоҳишмандона; **хати илтимосӣ** номае, ки дорои хоҳише мебошад, мактубе, ки ҳовии арзу ниёзе аст.

ИЛТИМОСКУНАНДА *التماس كننده* *сифати феълии замони ҳозира аз илтимос кардан.*

ИЛТИМОСНОМА *التماسنامه* хате, ки дар он арзу ниёзе ҷо дода шудааст; ариза.

ИЛТИСОҚ *а.* *التصاق* *кит.* ба ҳам часпидан, пайвастанӣ чизе ба чизе, пайвастагӣ.

ИЛТИФОТ *а.* *التفات* 1. *кит.* бо гӯшаи чашм нигаристан; ба касе рӯ овардан. 2. лутф, меҳрубонӣ; таваҷҷӯҳ; эътино; **илтифот кардан** а) меҳрубонӣ кардан, таваҷҷӯҳ зоҳир кардан, эътибор додан; б) лутф намудан.

ИЛТИФОТКОРӢ *التفات كاري* меҳрубонӣ, таваҷҷӯҳнокӣ.

ИЛТИФОТКОРОНА *التفات كارانه* аз рӯи таваҷҷӯҳ ва меҳрубонӣ.

ИЛТИФОТОМЕЗ *التفات‌آمیز* бо таваҷҷӯҳ ва лутф, меҳрубонона: **нигоҳи илтифотомез**.

ИЛТИҲОБ *а.* *التهاب* 1. шӯълавар шудани оташ, афрӯзиш. 2. *тиб.* варам; газак; **илтиҳоби шуш** варамии шуш ба сабаби сармохӯрдагӣ.

ИЛТИҲОҚ *а.* *التحاق* *кит.* пайвастагӣ, ба ҳам расидан, мулҳақ шудан; *муқ.* **илҳоқ**.

ИЛТИҲОМ *а.* *التحام* *кит.* пайвастагӣ, беҳбудии захм; *муқ.* илтиём.

ИЛТИҶО *а.* *التجا* 1. *кит.* паноҳ бурдан, паноҳанда шудан; паноҳ хостан, зинҳор талабидан. 2. илтимос, хоҳиш бо зорию фурӯтанӣ, тазарруъ: **илтимосу илтиҷо, бо нигоҳи илтиҷо нигаристан; илтиҷо бурдан ба касе** паноҳ хоста рафтан ба назди касе, паноҳанда шудан ба касе; **илтиҷо кардан** зорӣ кардан, тавалло намудан.

ИЛТИҶООМЕЗ *التجا‌آمیز* бо оҳанги паноҳталабона; бо зорию илтиҷо; **нигоҳи илтиҷоомез** нигоҳи имдодталабона.

ИЛТИЧОҚ *а.* التجاج 1. *кит.* чӯшу хурӯши дарё ё баҳр, мавҷ задани дарё ё баҳр. 2. *мач.* ситеза кардан, якравӣ кардан.

ИЛФ *а.* الف 1. дӯст, улфат. 2. дӯстӣ, улфат; хӯ, унс гирифтган.

ИЛҲОД *а.* الحاد *кит.* аз дин баргаштан, бединӣ, мулҳидӣ; сарпечӣ кардан аз фармудаҳои динӣ.

ИЛҲОҚ *а.* الحاق *кит.* чизеро ба (охири) чизе пайвастан, ҳамроҳ кардан (шудан); пайванд додан; **илҳоқ шудан** пайвастан; ҳамроҳ карда шудан, мулҳақ шудан.

ИЛҲОМ *а.* الهام дар дил афтодани фикри коре, рағбати иҷроӣ коре, ки ба дили кас илқо мешавад; талқин ва ангеае, ки боиси гуфтани шеър мешавад; **илҳом бахшидан** боиси пайдоиши фикри коре шудан, фикри иҷроӣ кореро талқин кардан; шавқи касеро овардан ба коре; **илҳом гирифтган** фикри нав пайдо кардан аз таъсири чизе; рӯҳбаланд шудан аз чизе.

ИЛҲОМБАХШ الهامبخش илқокунандаи фикре, барангезанда ва рӯҳбаландкунанда ба коре.

ИЛҲОМДЕХ الهامده *ниг.* илҳомбахш.

ИЛҲОН *а.* الحان хониш, сароидан; оҳангу овозҳои хушу дилкаш; **илҳон кардан** сурудан, нағмасароӣ кардан.

ИЛҲОҲ *а.* الحاح *кит.* дархост кардани чизе бо зорию илтиҷо, тазаррӯъ.

ИМДОД *а.* امداد ёрӣ додан, мадад расондан; ёрӣ, мадад, кумак; **имдод кардан** ёрӣ расондан; **имдод талабидан** ёрӣ пурсидан, кумак хостан; **ба имдод омадан** ба кумаку мадади касе расидан.

ИМДОДГАР امدادگر мададрасонанда; ҳомӣ, мудофиакунанда.

ИМДОДӢ امدادی *мансуб ба имдод.*

ИМДОДТАЛАБ امدادطلب он ки аз касе ёрӣ металабад; касе ки аз Худо имдод металабад.

ИМДОДТАЛАБӢ امدادطلبی ёрӣ пурсидан аз касе; имдод хостан аз Худо.

ИМДОДТАЛАБОНА امدادطلبانه ба тариқ ё оҳанги имдодпурсӣ: **имдодталабона нигоҳ кардан.**

ИМЗО *а.* امضا 1. *кит.* гузаронидан, равон кардан, чори кардан, иҷро кардан, иҷро; **ба имзо расондан** а) иҷро кардан ба амал гузаронидан; б) даст мондан, барои иҷроӣ коре бо роҳи имзои санади ҳуқуқӣ роз шудан. 2. *кит.* нишон, аломат, ки дар поён ё пушти фармон ё ҳуҷҷате барои иҷро мегузоранд. 3. ном ё номи хонаводагӣ, ки дар поёни мактуб ё ҳуҷҷате бо дасти худ навишта мешавад, дастина; **имзон мустаор** номе, ки муаллиф ба ҷои ному номи хонаводагӣ воқеи худ дар зери навиштаҳояш мегузорад, имзои ориятӣ, имзои пӯшида; **имзо кардан (мондан)** даст мондан, номи худро ба тасдиқи навиштае дар зери он сабт кардан.

ИМЗОДОР امضادار нома ё мақолае, ки нависанда имзо кардааст, ба он даст монда номи худро навиштааст.

ИМЗОНОМА امضانامه *кит.* санад, ҳуҷҷати бо-имзо.

ИМКОН *а.* امکان қудрат, тавоноӣ ба коре; муяссар будани коре бар касе; **ба қадри имкон** ба андозае, ки иҷро карданаш дастрас мебошад, ба ҳадди имкон; **ба ҳадди имкон // то ҳадди имкон** ба қадре, ки мумкин аст, то чое, ки кардан муяссар аст; **имкон додан** иҷроӣ кореро мумкин гардонидан; осон кардани коре; **имкон доштан** мумкин будан, имконпазир будан; **имкон ёфтан** а) қодир шудан; тавоништан; б) фурсат ва мавқеи муносиб пайдо кардан.

ИМКОНИЯТ *а.* امكانيت имкон, шароити мусоид ба иҷро ё вуқӯи коре; мумкин будани коре; қудрат, тавоноӣ; **имкониёт додан** мумкин гардонидан, қобили иҷро гардонидан; мусоидат кардан; **имкониёт доштан** дастрас будани шароити мувофиқ ба иҷроӣ коре; **имкониёт ёфтан** шароити мусоид пайдо кардан.

ИМКОННОПАЗИР امکانناپذیر он чи вуқӯаш ҳориҷ аз имкон аст, ғайри мумкин.

ИМКОННОПАЗИРӢ امکانناپذیری номумкин будан, қобили иҷро набудан.

ИМКОНПАЗИР امکانپذیر мумкин, қобили иҷро, муяссар.

ИМКОНПАЗИРӢ امکانپذیری мумкин будан, қобили иҷро будан.

ИМЛО *а.* املاء 1. *збш.* маҷмӯи қоидаҳо оид ба дуруст навиштани калимаҳо, аз сатр ба сатр кӯчонидани онҳо, истифодаи ҳарфҳои калону хурд, дефис *ва г.* дар навишт: **фарҳанги имло**. 2. *кит.* пур кардан. 3. *кит.* навишта пур кардан; гуфтан ва такрор кардан ба касе, то ки вай нависад; **имло кардан (қунонидан)** гуфтан (дикта кардан) то касе нависад.

ИМЛОӢ املائي *мансуб ба имло; хатон имлоӣ* ғалати хилофи қоидаҳои имло.

ИММУНИТЕТ лот. ايمنونيتيت *ниг. масуният.*

ИМО *а.* ايما ишора, фаҳмондани матлабе бо ҳаракати сар, чашму абрӯ *ва г.*, ба тариқе, ки дигарон нафаҳманд: **бо имову ишора**; **имон бурут** ишора бо чунбонидани мӯйлаб; ишораи андак, ишораи хеле нозук; **имон чашм** ишора бо ҳаракати чашм; ишораи хеле нозук; **имо кардан** ишора кардан, бо ҳаракате матлаберо фаҳмондани шудан.

ИМОД *а.* عماد *кит.* чизе, ки ба он тақия мекунаанд, тақиягоҳ, сутун.

ИМОКУНАНДА ايماکننده *сифати феълии замони гузашта аз имо кардан*; он ки бо ҳаракати чашм ё ягон узви дигар матлаберо ба касе фаҳмондани аст.

ИМОЛА I *а.* اماله 1. майл додан, моил гардонидани чизе ба сӯе. 2. *збш.* вақти хондан ва навиштани калимаҳо ба «е» табдил додани «о», *мас.*, **китоб-китеб, рикоб-рикеб** *ва г.* (*беиштар бо талаби вазни шеър*).

ИМОЛА II اماله *тиб.* 1. ба воситаи олати махсус аз мақбад ба рӯдаи рост фиристодани доруи моеъ, ҳукна кардан. 2. олати махсус барои ба рӯдаи рост фиристодани доруи моеъ, ҳукна.

ИМОМ *а.* امام 1. *кит.* пешво, пешрав, роҳбар. 2. *д.* пешво ва асосгузори ҳар як аз мазҳабҳои расмӣ ислом; *умуман* пешвои дин. 3. *д.* пешвои ҷамоаи намозгузорони масҷидҳо; касе, ки намозхонҳо ҳангоми намоз ба вай иқтидо карда намоз мегузоранд; **имом шудан** пеш гузаштан (-и шахсе дар намози ҷамоат).

ИМОМА *а.* عمامه салла, дастор.

ИМОМАТ *а.* امامت пешвой, роҳбарӣ, имомӣ.

ИМОМАТӢ امامتي 1. вазифа ва амали имом, имомгарӣ, имомӣ. 2. ҳақ ва музде, ки ба

имом дар мавридҳои гуногун барои имомгарӣ дода мешавад.

ИМОМЗОДА امامزاده фарзанди имом (пешвои мазҳабӣ), аз авлоди имом.

ИМОМИЯ *а.* اماميه *д.* номи умумии фирқаҳои шиа, ки аз Алӣ сар карда ба дувоздаҳ имом эътиқоддоранд.

ИМОМХАТИБ امامخطيب сарвари масҷиди ҷомеъ.

ИМОН *а.* ايمان эътиқод, боварӣ ба чизе; **имони комил доштан** *ба чизе* боварии пурра доштан ба чизе; **имон овардан** а) гаравидан, ба касе ё чизе эътиқод пайдо кардан (*беиштар дар бораи дин*); б) калимаи шаҳодатро бар забон овардан, расман мусулмониро қабул кардан; **бе имон рафтан** *д.* ба қуфру кофирӣ пардохта, номусулмон мурда рафтан; **имон фуруҳтан** хиёнат кардан ба дину ақоиди худ.

ИМОНФУРӢШ ايمانفروش он ки барои қорре ё чизе аз имону эътиқоди худ даст мекашад; беимон.

ИМОРАТ I *а.* امارت *ниг. аморат.*

ИМОРАТ II عمارت 1. *кит.* таъмир, тармим, дуруст кардан. 2. бино, хона. 3. сохтмон, бинокорӣ; **иморат андохтан** бино сохтан; **иморат кардан** бино сохтан, бунёд намудан, сохтан. 4. ободӣ, ободонӣ.

ИМОРАТБОБ عمارتباب шоистаи иморат; **ҷои иморатбоб, ҷӯби иморатбоб.**

ИМОРАТГАР عمارتگر *ниг. иморатсоз.*

ИМОРАТСОЗ عمارتساز бинокор, банно, хонасоз.

ИМОРАТСОЗӢ عمارتسازى бинокорӣ, сохтмон, хонасозӣ.

ИМОРИ عمارى *ниг. аморӣ.*

ИМОРОТ عمارات *ҷ.* иморат; биноҳо; ободихо.

ИМПЕРАТИВ лот. ايمپرتيو *збш.* сиғаи амрии феъл.

ИМПЕРАТОР امپرتار унвони ҳукмронони салтанатҳои хеле бузург, ҳукмрон, подшоҳи бузург, шоҳаншоҳ.

ИМПЕРАТОРӢ امپرتارى 1. *мансуб ба император*; ҳукумати императорӣ. 2. империя: **императо-**

рии шӯравӣ.

ИМПЕРИАЛИЗМ *фр.* империализм зинаи капитализм, ки ҳукмронии монополияҳои калон дар тамоми соҳаҳои ҳаёт, муборизаи давлатҳои сармоядорӣ барои соҳиб шудан ба манбаъҳои моли хом ва бозори ҷаҳонии харидуфурӯш ва ғ. аз нишонаҳои асосии он мебошанд.

ИМПЕРИАЛИСТ *фр.* империалист сармоядори калон ё сиёсатмадори олами сармоядорӣ, ки сиёсати империалистӣ мебарад.

ИМПЕРИАЛИСТӢ *фр.* империалистӣ мансуб ба империализм: ҷанги империалистӣ.

ИМПЕРИЯ *лот.* империя 1. давлати якқасалдорӣ, ки дар сари он император меистад. 2. давлати дорои мустанлика. 3. давлате, ки чанд мамлакатро ба худ расман тобеъ кардааст.

ИМПИРОТУР *ниг.* император.

ИМПИРОТУРӢ *ниг.* императорӣ.

ИМРОР *а.* имрор *кит.* мурур кунондан, гузаронидан; **имрори вақт** вақт гузаронидан; **имрори маош** зиндагонӣ кардан, умр гузаронидан; **рӯзгузаронӣ** кардан.

ИМРӮЗ *ин* имрӯз, ҳамина имрӯз, рӯзи ҷорӣ, рӯзе, ки давом дорад; ҳоло, ҳозир, кунун; **то ба имрӯз** то ба ҳол, то ин дам, то кунун.

ИМРӮЗА *он* чӣ ба рӯзи ҷорӣ (ба ҳамина рӯз) тааллуқ дорад, ҳолия; ҳозира, ин замон.

ИМРӮЗИНА *гуфт.* имрӯзӣ, мансуб ба имрӯз; имрӯзӣ; имрӯза.

ИМРӮЗӢ *мансуб ба имрӯз.*

ИМРӮЗ-ПАГОҲ *дар* имрӯзҳои наздик, ба қарибӣ.

ИМРӮЗҶО *дар* ин айём, ин замон.

ИМСОК *а.* имсоқ *кит.* 1. худдорӣ аз хӯрдани таом, худро аз хӯрок боздоштан. 2. мумсикӣ, ҳасисӣ.

ИМСОЛ *ин* сол, ҳамина сол, соли ҷорӣ, соли, ки ҳанӯз давом дорад.

ИМСОЛА *мансуб ба* ҳамина соли ҷорӣ.

ИМТИДОД *а.* имтидод 1. кашида шудан, кашол ёфтан. 2. дарозӣ, тӯл: **имтидоди замон** тӯли

замон; **имтидод ёфтан (пазируфтан)** тӯл кашидан, кашол ёфтан.

ИМТИЁЗ *а.* имтиёз 1. бартарӣ (мазият) доштан нисбат ба чизе; бартарӣ, афзалият. 2. иҷозате, ки давлат барои сохтани корхона, истихроҷи маъдани кон ё интишори рӯзнома ва ғ. ба шахсе ё муассисае медиҳад.

ИМТИЁЗДОР *ниг.* имтиёзнок.

ИМТИЁЗНОК *имтиёздор, дорои имтиёз.*

ИМТИЁЗНОКӢ *дорои имтиёз будан.*

ИМТИЗОҶ *а.* имтизож *кит.* 1. омехта шудани чизе бо чизи дигар, омезиш, ба ҳам омехта шудан. 2. наздикӣ, ҳамнишинӣ, ҳамсӯҳбатӣ.

ИМТИЛЛО *а.* имтилла *кит.* 1. сер шудан, пур шудани шикам, бисёр сер шудан. 2. пурӣ, бисёрӣ, мамлу будан; **имтиллои хилоф** пур аз ихтилоф.

ИМТИНОН *а.* имтинан *кит.* 1. миннат доштан, миннатдорӣ. 2. лутфу марҳамат, бахшиш.

ИМТИНОӢ *а.* имтинан *кит.* қабул накардан, рад кардан; худдорӣ аз қабули коре: **имтиноӢ кардан, саркашӣ кардан.**

ИМТИСОЛ *а.* имтисол *кит.* итоат кардан, фармон бурдан.

ИМТИҲОН *а.* имтиҳан озмудан, озмоиш кардан, санҷидан; озмоиш, санҷиш; дар муассисаҳои таълимӣ шакли санҷидани дараҷаи донишро аз худ кардани талаба; **имтиҳон гирифтан** озмуда дидан, санҷидан; **имтиҳон додан** мавриди озмоиш қарор гирифтан; аз санҷиш гузаштан; **имтиҳон кардан** санҷидан, озмудан; таҷриба кардан.

ИМТИҲОНГИРАНДА *сифати* феълии замони ҳозира аз **имтиҳон гирифтан**; санҷанда, озмоёнда (*дониши касеро*): **ҳайати имтиҳонгиранда.**

ИМТИҲОНГИРӢ *санҷиш, озмоиш.*

ИМТИҲОНДИҲАНДА *сифати* феълии замони ҳозира аз **имтиҳон додан**; он ки имтиҳон медиҳад.

ИМТИҲОНӢ *мансуб ба имтиҳон, озмоишӣ; барои таҷриба, таҷрибавӣ: варақаи имтиҳонӣ.*

ИМТИҲОНОТ *а.* امتحانات *ҷ.* имтиҳон: давраи имтиҳонот.

ИМТИҲОНСУПОРАНДА *сифати* امتحان سپارنده *феълҳои замони ҳозира аз имтиҳон супоридан; имтиҳондиҳанда.*

ИМҲОҚ *а.* امحاق *кит.* маҳв кардан, нобуд сохтан.

ИМҲОЛ *а.* امهال *кит.* мӯҳлат додан, мӯҳлатдиҳӣ; ба таъхир андохтан.

ИМШАБ امشب шаби ҷорӣ, ин шаб.

ИМШАБА امشبه мутааллиқ ба имшаб, он чи хамин шаб рӯ додаст.

ИМЪОН *а.* ايمان *кит.* диққат ва зиракӣ дар коре; **имъони назар** зиракона нигоҳ кардан, дақиқназарӣ, умқи назар.

ИН *а.* اين *ҷонишини ишоратӣ, ки ба кас ё чизи дар наздик буда ишора мекунад; муқоб.* он (ки ба чизи дур ишора мекунад); **ин бор** хамин дафъа; **ин вақт** дар хамин дам, дар ин байн; **ин гуна** ин тавр, ин навъ; **ин ё он** аз ҳар ду яке, яке аз ду; **ин зайл** *ниг.* **ин тавр; ин навъ** *ниг.* **ин гуна; ин сон** ба ин тариқ, ба хамин навъ; **ин тавр** чунин; ба ин тариқ; **ину он** ҳар ки, одамони гуногун; **ин қадар** ба ин миқдор, хамин қадар; бисёр зиёд; **ин ҳама** ин қадар, ин андоза; бисёр, басе; **ин ҷо** маҳалле, ки сухан дар бораи он меравад, хамин ҷо: **аз ин ҷо, ба ин ҷо, то ин ҷо; ин ҷониб** *иштироӣ* ман; **ё ин ки** ва ё, ё худ; **яъне**, ба таври дигар; **на ину на он** ҳеҷ як, ҳеҷ кадом; **ин аст, ки...** бинобар ин, ба хамин сабаб; **ин тавр бошад...** дар ин сурат, дар ин ҳол.

ИНАБ *а.* عناب *кит.* ангур, меваи тару тозаи ток.

ИНАБИЯ *а.* عنبيه *биол.* номи табакаи севум аз ҳафт табакаи чашм аст, ранги он мухталиф мебошад (*сиёҳ, қаҳвай, обӣ ва ғ.*) ва дар васати он мардумак қарор дорад.

ИНАБӢ I عنبي 1. мансуб ба **инаб** (ангур). 2. ангурфурӯш.

ИНАБӢ II عنبي *биол.* мансуб ба **инабия**: зовияи **инабӣ**, пардаи **инабӣ**.

ИНАБӢ III عنبي як навъи марворид.

ИНАК اينک 1. ана, мана; ба ин тариқ. 2. акнун, ҳоло.

ИНБИСОТ *а.* انبساط 1. *кит.* кушода шудан; паҳн шудан. 2. *маҷ.* кушодарӯй; хушии табъ, хурраи; шодӣ ва хушӣ.

ИНВАЛИД *лот.* اينوليد *ниг.* маъҷуб, маъҷул.

ИНГАЛЯТСИЯ *лот.* اينگليتسيه *тиб.* усули бо дамкашӣ ба бадан ҷорӣ намудани моеоти бухоршаванда ба мақсади муолиҷа, дамкашӣ, истиншоқ.

ИНДЕКС *лот.* ايندكس 1. рӯйхат, номгӯй, феҳрист. 2. аломати шартии рақамӣ ё ҳарфӣ, ки ба чизе дода шудааст; намоя: **индекси шӯъбаи алоқа, индекси рӯзнома ё маҷалла.**

ИНДИКАТОР *лот.* اينديكتار *физ.* асбоб барои андозагирӣ, сабт ва муайян кардани сифат ва миқдори объекти мушоҳида.

ИНДИРОС *а.* اندراس *кит.* 1. кӯҳна шудан, кӯҳнагӣ. 2. *маҷ.* безътибор шудан.

ИНДУКСИЯ *лот.* ايندوكسيه тарзи фикрронии мантиқӣ, ки аз рӯи ҷузъ доир ба кулл ҳулоса мебарорад.

ИНЕРСИЯ *лот.* انيرسيه 1. *физ.* хусусияти ҳолати оромӣ ё ҳаракати худро нигоҳ дошта тавонистани ҷисмҳо то аз тарафи қувваи берунӣ тағйир дода шудани ин ҳолат: **аз рӯи инерсия ҳаракат кардан.** 2. *маҷ.* бефаъолиятӣ, беташаббусӣ.

ИНЗИБОТ *а.* انضباط *кит.* назму тартиб, интизом.

ИНЗИВО *а.* انزوا *кит.* гӯшагирӣ, канораҷӯӣ аз мардум; гӯшанишинӣ.

ИНЗИМОМ *а.* انضمام *замима*, илова; илова ба ин, ба иловаи..., иловатан.

ИНЗОЛ *а.* انزال 1. сар додани чизе, фурувардани ягон чиз. 2. *биол.* чудо гардидани тухма, баромадани (хориҷ шудани) нутфа.

ИНЗОР *а.* انزا 1. огоҳӣ; огоҳ кардан. 2. тарсонидан; **инзор кардан** а) огоҳ кардан; б) тарсонидан, бим додан.

ИНКВИЗИТСИЯ *лот.* اينكويزيسي *таър.* дар асрҳои миёна маҳкамаи истинтоққунанда ва ҷазодиҳанда дар калисои католикии Аврупо ва Амрико, ки душманони динро саҳт таъқиб ва бераҳмона ҷазо меод.

ИНКИСОР انكسار *физ.* интикос; шиканиш: **ин-**

кисори нур.

ИНКИШОФ انكشاف 1. *кит.* кашф шудан, ошкор шудан. 2. *мач.* ба воя расида, паҳн шуда, пеш рафтани ҳар чиз, рушд, пешрафт, тараққӣ; **инкишоф додан** тараққӣ додан, пеш бурдан; **инкишоф ёфтан** тараққӣ кардан, пеш рафтан.

ИНКИШОФӢБАНДА انكشاف يابنده рӯ ба инкишоф, рӯ ба тараққӣ, густаришбанд, рушдбанд.

ИНКИШОФӢӢ انكشاف يابي рушд, пешрафт, тараққӣ.

ИНКОР *а.* انكار қабул накардан, рад кардан, эътироф накардан; *муқоб.* **икрор**; **инкор кардан** рад кардан, эътироф накардан, мункир шудан.

ИНКОРНОПАЗИР انكارناپذير ғайри қобили инкор, раднашаванда: **далели инкорнопазир**.

ИНКУБАТОР *лот.* اينكوبتار дастгоҳе, ки бо роҳи сунъӣ аз тухм чӯча мебарорад, дастгоҳи чӯчабарорӣ.

ИНКУБАТОРӢ اينكوبتارى мансуб ба **инкубатор**.

ИНҚИӢД *а.* انقياد *кит.* итоат кардан, гардан фурувардан, мутеъ шудан, ром шудан; фармонбардорӣ кардан.

ИНҚИЗО *а.* انقضا охир, хотима, анҷом; ба охир расидан; **инқизон мӯҳлат** ба охир расидани мӯҳлат.

ИНҚИЛОБ *а.* انقلاب 1. якбора баргаштан аз ҳоле ба ҳоли дигар, дигаргунии қатъӣ. 2. тағйироти амиқи сифатӣ дар тараққии ягон ҳодисаи табиат ва ҷамъият ё маърифат: **инқилоби илмию техникӣ**, **инқилоби Октябр**; **инқилоби сурх киноя аз** инқилоби Октябр; **инқилоби фикрӣ** дигаргунии кулӣ дар ақида; табаддулоти зехнӣ. 3. *нуч.* мавқеи гардиши Офтоб: **инқилоби тобистонии (зимистонии) Офтоб**.

ИНҚИЛОБИӢОН انقلابيون *кит.*, *ҷ.* **инқилобӣ**.

ИНҚИЛОБӢ انقلابى 1. *мансуб ба* **инқилоб**: **ҳаракати инқилобӣ**. 2. иштирокдори инқилоб.

ИНҚИЛОБЧӢ انقلابچى иштирокдор ва тарафдори ҳаракати инқилобӣ.

ИНҚИРОЗ *а.* انقراض аз байн рафтан, нобуд шудан; **инқирози олам** *д.* тамоман несту

дан; **инқирози олам** *д.* тамоман несту нобуд шудани олам пеш аз қиёмат.

ИНҚИСОМ *а.* انقسام *кит.* 1. қисм-қисм шудан, тақсим шудан; ба қисмҳо ҷудо шудан. 2. *мач.* парокандагӣ, парешонӣ.

ИНҚИТОӢ *а.* انقطاع *кит.* 1. қатъ шудан, канда шудан; аз ҳамдигар ҷудо шудани чизе. 2. танҳой, ҷудой, дурӣ аз мардум.

ИННИН *а.* عنين марде, ки аз мубошират бо занон очиз аст; номард, он ки хоҳиши зан надорад; ҳез.

ИНО *а.* انا *кит.* зарф, ованд.

ИНОБАТ *а.* انايت 1. тавба кардан; тавба, пушаймонӣ. 2. ба эътибор гирифтани узр ва тавбаи касе; **ба инобат гирифтан** қабул кардан, ба эътибор гирифтан.

ИНОД *а.* عناد *кит.* саркашӣ, гарданшаҳӣ, якраҳагӣ; ситеза; **инод кардан** якраҳагӣ кардан; ситеза кардан.

ИНОДКОР عنادكار саркаш, якраҳа, исроқунанда (*дар сухан ва кори худ*); ситезақор.

ИНОДКОРӢ عنادكارى саркашӣ, якраҳагӣ; ситеза.

ИНОДКОРОНА عنادكارانه бо якраҳагӣ; бо ситеза.

ИНОДПЕША عنادپیشه *ниг.* **инодкор**.

ИНОҚ *м.-т.* ايناق//اناق *таър.* яке аз мансабҳои олӣ — рутбаи ёздаҳум аз понздаҳ рутбаи мансабдорон дар аморати Бухоро.

ИНОН *а.* عنان лачом, чилав, афсор; ♦ **инони ихтиёр аз даст рафтан** сабру тоқатро аз даст додан; мувозинати худро аз даст додан; чӣ қор карда истодани худро надониста мондан; **нони ихтиёри худро ба дасти касе додан** ҳалли тақдири худро ба каси дигаре супоридан.

ИНОНГИР عنانگير 1. гирандаи лачоми аспӣ касе. 2. *мач.* касе, ки ба рафтани каси дигар монеъ мешавад.

ИНОНДОР عناندار савор, савори мохир.

ИНОНКАШ عنانكش 1. касе, ки инони аспро мекашад, чилавдор. 2. *мач.* он ки ихтиёр дар дасти ўст; раҳбар. 3. он ки лачом кашида ас-

про нигоҳ медорад; **инонкаш кардан** истодан, таваккуф кардан.

ИНОНПЕЧ *عنان پيچ* 1. касе, ки инони аспро печонда мегардонад. 2. *мач.* савори моҳир; касе, ки дар хунари саворӣ маҳорат дорад.

ИНОРАТ *ا. انارت* *кит.* даргирондан, афрӯхтан, равшан кардан.

ИНОЯТ *а. عنایت* мададгорӣ, дастгирӣ, ёрӣ; илтифот, меҳрубонӣ.

ИНС *а. انس* мардум, одамиён.

ИНСИБОБ *а. انصباب* *кит.* рехта шудани об ва моеоти дигар.

ИНСИДОД *а. انسداد* *кит.* баста шудан, банд гардидан, гирифтор шудан.

ИНСИКОБ *ا. انسكاب* рехта шудан, резиши об ва ғ.

ИНСИРОМ *а. انصرام* *кит.* бурида шудан, қатъ шудан, мунқатеъ шудан.

ИНСИРОФ *а. انصراف* баргаштан, бозгаштан, мурочиат.

ИНСӢ *انسى* мансуб ба инс.

ИНСОН *ا. انسان* одам, одамӣ, башар.

ИНСОНБАДБИНӢ *ا. انسان بدبینی* бад дидан инсонро, ҳисси бадбинӣ нисбат ба одам(он).

ИНСОНБАДБИНОНА *ا. انسان بدبینانه* бо ҳисси бадбинӣ нисбат ба инсон.

ИНСОНВОР *ا. انسان وار* ба монанди инсон рафтор кардан, ба сони одам, одамвор муносибат кардан.

ИНСОНДӢСТ *ا. انسان دوست* он ки одамро дӯст медорад; он ки ба одамиён аз рӯи хайрхоҳӣ, ғамхорӣ ва мувофиқи шарафу ҳайсиати онҳо рафтор мекунад, башардӯст.

ИНСОНДӢСТӢ *ا. انسان دوستی* инсондӯст будан, башардӯстӣ, одамдӯстӣ.

ИНСОНДӢСТОҲА *ا. انسان دوستانه* бо ҳисси меҳру муҳаббат нисбат ба инсон.

ИНСОНИЯТ *а. انسانیت* 1. башарият, навъи инсон, мардум, одамон. 2. мардумӣ, одамиёт, одамгарӣ, муносибати лоиқӣ инсонӣ бар ҳама чиз, хушрафтории ҳоси инсон; **олами инсоният** дунёе, ки инсонҳо дар он зиндагӣ доранд, дунёи маскун бо одамон.

ИНСОНИЯТДӢСТ *ا. انسانیت دوست* *ниг.* инсондӯст.

ИНСОНИЯТПАРВАР *ا. انسانیت پرور* *ниг.* инсонпарвар.

ИНСОНӢ *а. انسانی* 1. мансуб ба инсон; мардумӣ, одамиёт; **қарзи инсонӣ**. 2. инсоният, башарият.

ИНСОННАВОЗ *ا. انسان نواز* он ки ба инсонҳо аз рӯи меҳрубонӣ ва навозиш рафтор мекунад, инсондӯст.

ИНСОНПАРВАР *ا. انسان پرور* он ки башарро дӯст медорад ва ҳурмат мекунад, одамдӯст, халқпарвар.

ИНСОНИНОСӢ *ا. انسان شناسی* таҳқиқи ҳислат ва рӯҳияи инсон, мардумшиносӣ.

ИНСОФ *а. انصاف* 1. *кит.* нисф кардан, ба ду ни-маи баробар тақсим кардан. 2. аз рӯи баробарӣ ва ростӣ муомила кардан; адолат, адлу дод; ростӣ, росткорӣ; **инсофу мурувват** росткорӣ ва одамгарӣ; **аз рӯи инсоф** боинсофона, мувофиқи ҳаққоният ва росткорӣ; **инсоф додан** аз рӯи адолат амал кардан, аз рӯи ҳақиқат ҳукм кардан; **инсоф кардан** аз рӯи ҳаққоният ва адолат рафтор кардан; **ба инсоф омадан** аз рӯи ҳақ ва ростӣ муомила кардан, одилона рафтор кардан.

ИНСОФЧӢӢ *ا. انصاف جوی* он ки роҳи адолат ва ҳақиқатро ҷӯёст.

ИНСТИТУТ *лот. انستیتوت* 1. номи мактабҳои олий, муассисаҳои илмӣ таҳқиқотӣ ва тақмили ихтисос, донишқада; маркази таҳқиқоти илмӣ – пажӯҳишгоҳ. 2. мақом(от) дар ҷомеа.

ИНТЕГРАЛ *лот. اینتگرال* *риѐз.* бузургие, ки дар натиҷаи амали дифференсиатсияи муқобил ҳосил мешавад.

ИНТЕРМЕДИЯ *лот. اینترمیدی* *санъ.* асари хурди одатан ҳаҷвӣ ва ё саҳнаҷаи мусиқӣ.

ИНТЕРНАТ *лот. اینترنت* 1. иқоматгоҳи умумӣ дар назди мактаб барои хонандагон, хобгоҳ. 2. *ниг.* **мактаб-интернат**.

ИНТЕРНАТСИОНАЛ *лот. اینترنسیонал* *ниг.* байналмилал.

ИНТЕРНАТСИОНАЛИЗМ *лот. اینترنسیонализм* яке аз усулҳои асосии сиёсӣ ғоявии синфи коргар, ки иттиҳоди синфӣ ва ҳамраҳии

байналхалқии меҳнаткашони тамоми мамлакатҳо дар мубориза ба муқобили истеъмори мазмуни онро ташкил медиҳад.

ИНТЕРНАТСИОНАЛИСТ лот. *айнтернатионалис* тарафдори интернационализм, пайрави интернационализм.

ИНТЕРНАТСИОНАЛӢ *айнтернатионали* байналхалқӣ, байналмилалӣ.

ИНТЕРНЕТ *англ. аинтернет* шабакаи ҷаҳонии компютерӣ.

ИНТИБОҚ *а. мувофиқ* шудан, баробар шудан, ба якдигар мутобиқ шудан.

ИНТИБОҲ *а. бедор* шудан, огоҳ шудан; огоҳӣ, бедорӣ.

ИНТИВО *а. кит. бар* ҳам печидагӣ, печидан, навардида шудан.

ИНТИЗОМ *а. 1. низом, тартиб, тартибот, сомон. 2. итоати ҳатмии ҳамаи аъзои ҳайат ба муқаррарот ва тартиботи ҷорӣ: интизоми меҳнат* риояти тартиботу шароити кор; *интизоми ҳарбӣ* риояти қоида ва талаботи ҳарбӣ.

ИНТИЗОМДӢСТ *он ки тартиботу қоидаҳоро қомилан риоя мекунад.*

ИНТИЗОМӢ *марбут ба интизом; нерӯҳои интизомӣ* нерӯҳои ниғаҳбони тартибу интизом.

ИНТИЗОМНОҚ *дорои рафтор ва кирдори боодобона, ботартиб, бонизом, боинтизом.*

ИНТИЗОМНОҚӢ *риояи тартибу назм вақти иҷрои кор ё супорише, боинтизомӣ, ботартибӣ.*

ИНТИЗОР *а. 1. чашм ба роҳ будан, чизеро чашм доштан, чашмдошт; нигаронии бесабронаву муштоқона ба омадани касе ё ба вукӯи чизе. 2. он ки чашм ба роҳ аст, чашм ба роҳ, мунтазир; интизор будан* чашм ба роҳ доштан, мунтазир ва нигарон будан; *интизор бурдан* чашм ба роҳ будан, нигарон будан ба омадани касе ё вукӯи ҳодисае, мунтазир будан; *интизор кардан* мунтазир намудан, нигарон ва умедвор кардан касеро: *интизор шудан* мунтазир шудан, чашм доштан, нигарон будан.

ИНТИЗОРБАРАНДА *сифати феълӣ* замони ҳозира аз **интизор бурдан**; мунтазир, умедвор.

ИНТИЗОРӢ *чашм ба роҳ будан, чашмдорӣ, нигаронӣ, мунтазирӣ, умедворӣ; интизорӣ бурдан* мунтазир будан, чашм ба роҳ будан; *интизорӣ доштан* мунтазир будан, умедвор будан; *интизорӣ кашидан* мунтазир будан, нигарон будан, дар интизорӣ вақт гузаронидан; *дар интизорӣ гузоштан* мунтазир монидан, чашм ба роҳ кардан касеро; *интизорӣ бадтар аз марғ аст (мақ.)* азоби чашмбароҳӣ ниҳоят саҳт аст.

ИНТИЗОӢ *а. кит. кашада* баровардан, канда баровардан, аз ҷо берун овардан, баркандан; кашада гирифтан.

ИНТИКОС *а. кит. сарнагун* шудан; сарнагунӣ, вожгунӣ.

ИНТИҚОД *а. танқид; танқид кардан.*

ИНТИҚОДӢ *а. танқидӣ: матни интиқодӣ.*

ИНТИҚОЛ *а. аз ҷое ба ҷои дигар бурдан, нақли макон кардан, ҷой иваз кардан, кӯчидан; интиқоли маблағ* иқт. аз ҷое ба ҷои дигар фиристодани пул.

ИНТИҚОЛДИҲАНДА *а. ҳамлқунанда, аз як ҷой ба ҷои дигар баранда, ноқил.*

ИНТИҚОЛНОПАЗИР *ғайри қобили ҳамл, ба ҳамлу нақл номувофиқ.*

ИНТИҚОЛНОПАЗИРӢ *ғайри қобили ҳамлу нақл будан.*

ИНТИҚОЛПАЗИР *қобили ҳамлу нақл, ба интиқол мувофиқ.*

ИНТИҚОЛПАЗИРӢ *қобили ҳамлу нақл будан, ба интиқол мувофиқ будан.*

ИНТИҚОМ *а. қасд гирифтан аз касе; қасос, кин, ниқор: фурсати интиқом расид; интиқом гирифтан* қасос гирифтан, қасди худро аз касе гирифтан.

ИНТИҚОМГИР *он ки қасос меситонад, ниқоргиранда.*

ИНТИҚОМГИРӢ *ниқорситонӣ, ниқоргирӣ.*

ИНТИҚОМСИТОНӢ انتقامستانى *ниг.* **ниқорғирӣ**.

ИНТИҚОМХОҲ انتقامخواه он ки қасос гирифтани меҳоҳад, интиқомчӯ, ниқорталаб.

ИНТИҚОМХОҲӢ انتقامخواهى *ниг.* интиқомчӯӣ, ниқорталабӣ.

ИНТИҚОМЧӢ انتقامجو *ниг.* **интиқомхоҳ**.

ИНТИҚОМЧӢӢ انتقامجوئى *ниқорғирӣ*, қасосгирӣ.

ИНТИҚОС *а.* انتقاص *кит.* кам шудан, коста шудан.

ИНТИҚОШ *а.* انتقاش *кит.* нақш бастан, нигошта шудан.

ИНТИМО *а.* انتما *кит.* ба касе нисбат ёфтани чизе; нисбат, тааллуқ.

ИНТИМОС *а.* انطماس *кит.* нопадид шудан, аз байн рафтан.

ИНТИОШ *а.* انتعاش *кит.* 1. аз ҷой бархостан, баланд шудан. 2. маҷ. аз беморӣ хестан, сиҳат шудан. 3. айшу ишрат; нишот, шодмонӣ.

ИНТИСОБ I *а.* انتساب *кит.* нисбат доштан; нисбат, хешӣ: **интисоб доштан**, **интисоб кардан**.

ИНТИСОБ II *а.* انتصاب *кит.* насб шудан, ҷойгир шудан, барқарор шудан.

ИНТИСОҚ *а.* انتساق *кит.* ба тартиб даромадан, низом пайдо кардан.

ИНТИСОР *а.* انتصار *кит.* нусрат ёфтан, пирӯзӣ ба даст овардан.

ИНТИСОФ *а.* انتصاف *кит.* адлу дод, додгарӣ.

ИНТИСОҲ *а.* انتساخ *кит.* 1. нусха бардоштан, нусхабардорӣ. 2. бекор кардан, маҳв кардан, нобуд кардан, мансук гардондан.

ИНТИСОҲ *а.* انتصاح *кит.* насиҳат қабул кардан, андарз гирифтани.

ИНТИФО *а.* انطفا *кит.* хомӯш шудани оташ ё ҷароғ.

ИНТИФОӢ *а.* انتفاع *кит.* нафъ гирифтани, фоида бурдан; нафъ, суд, фоида, ҳосил.

ИНТИХОБ *а.* انتخاب *чудо* карда гирифтани, хоста гирифтани, баргузидани чизе ё касе аз байни чизҳо ва касон; **интиҳоб кардан** (намунадан) хоста гирифтани, чида гирифтани, баргузидани касеро ба коре; **интиҳоб шудан**

касеро ба коре; **интиҳоб шудан** баргузида шудан, писандида шудан.

ИНТИХОБӢ انتخابى *мансуб ба интиҳоб*; интиҳобшуда; он ки ба воситаи овоздиҳӣ ба коре ғумошта шудааст; **вазифаи интиҳобӣ** мансабе, ки иҷроқунандаи он ба тариқи интиҳоб муайян карда мешавад.

ИНТИХОБКУНАНДА انتخاب کننده *сифати феълии замонӣ ҳозира аз интиҳоб кардан*; он ки касе ё чизеро хоста мегирад.

ИНТИХОБОТ انتخابات 1. ҷ. **интиҳоб**. 2. маъракаи сиёсӣ, ки дар он ба мақомоти олӣ ва маҳаллии ҳокимият намояндагон баргузида мешаванд: **маъракаи интиҳобот**, **қонуни интиҳобот**.

ИНТИХОБОТӢ انتخاباتى *мансуб ба интиҳобот*: ҳуқуқи интиҳоботӣ, ҳавзаи интиҳоботӣ.

ИНТИҲО *а.* انتها *ба ниҳоят расидан*; поён, анҷом, охир; *муқоб.* **ибтидо**; **ба интиҳо расидан** тамоми шудан, хотима ёфтан.

ИНТИШОР *а.* انتشار 1. паҳн шудан, пароканда шудан, шурӯъ ёфтан; **интишор ёфтан** паҳн шудан; овоза шудан, шоеъ шудан. 2. нашр, ҷоп.

ИНТИШОРОТ *а.* انتشارا ҷ. **интишор**; нашриёт.

ИНФИКОК *а.* انفكاك *кит.* аз ҳам ҷудо шудан, ҷудо шуда дур шудан; ҷудой, озодӣ.

ИНФИОЛ *а.* انفعل *шармсорӣ*, шармандагӣ, ҳичолат: **инфиол кашидан** шарм доштан, ҳичил гаштан.

ИНФИРОД *а.* افراد *кит.* фард шудан, танҳо шудан; танҳой.

ИНФИРОДӢ افرادى *мансуб ба инфирод* (фард, шахси танҳо); **хоҷагии инфиродӣ** хоҷагии фарди ҷудогона.

ИНФИРОЗ *а.* انفراز *кит.* ба ҳелҳо ҷудо шудан, наваъ ба наваъ шудан.

ИНФИСОЛ *а.* انفصال *кит.* аз ҳам гусастан, аз ҳам ҷудо шудан; ҷудой.

ИНФИСОҲ *а.* انفساح *кит.* 1. кушодагӣ, вусъат. 2. маҷ. хушӣ.

ИНФИТОР *а.* افطار *кит.* шикоят шудан, таркидан; тарқиш.

ИНФИТОҲ *a.* انفتاح кушода шудан, боз шудан.

ИНФИҶОР *a.* انفجار *kit.* 1. таркидан, таркиш. 2. равон шудан, ҷорӣ шудан, равон гаштан (-и об аз чашма).

ИНФОЗ *a.* انفاذ *kit.* иҷро кардан, ба ҷо овардани ҳукму фармон.

ИНФОҚ *a.* اتفاق *kit.* харҷ кардан, сарф кардан; нафақа додан, маош додан; нафақа, баҳиш.

ИНФРАСАДО اينفرهصدا ларзишҳои зудиашон кам, ки инсон ба гӯш онҳоро эҳсос карда наметавонад.

ИНФРАСОҲТОР اينفرهساختار қисмҳои таркибии сохтори умумии ҳаёти иқтисодӣ ё сиёсӣ, ки хусусияти тобеш ё иловагиро доро буда, умуман фаъолияти мӯътадили низоми иқтисодӣ ё сиёсиро таъмин менамоянд.

ИНФРАСУРХ اينفرهسرخ *физ.* шуъҳои инфрасурх, нурпошии инфрасурх нурпошии электромагнитие, ки ба чашм ноаён буда, дарозии мавҷояш тақрибан аз 0,74 мкм то 1-2 мм мебошад.

ИНФУЗОРИЯ *лот.* اينفوزاريه *зоол.* синфи бештар инкишофёфтаи ҷонварони содатарини якхӯҷайраи ба чашм ноаён, ки дар обҳои ширину шӯр, дар хоки мартуб (намнок) зиндагӣ мекунад.

ИНХИЗОЛ *a.* انخذال *kit.* бечора, оқиз шудан; бечорагӣ, оқизӣ.

ИНХИЛОӢ *a.* انحلاع барканда шудан, дур шудан, барканор шудан, халъ.

ИНХИФОЗ *a.* انخفاض *kit.* ба пастӣ афтодан; нишебӣ, пастӣ.

ИНҲИДОМ *a.* انهدام *kit.* вайрон шудан, хароб шудан; вайронӣ, харобӣ.

ИНҲИДОР *a.* انحدار *kit.* ба нишеб фуру омадан, сарозер шудан.

ИНҲИЗОМ *a.* انهزام *kit.* шикаст хӯрдан, пароканда шудани лашкар, ҳазимат гирифтан.

ИНҲИЛОЛ *a.* انحلال 1. ҳал шудан, маҳлул гардидан. 2. аз ҳам ҷудо шудан, пароканда шудан; фосид шудан, нобуд шудан.

ИНҲИНО *a.* انحنا 1. қач шудан, ҳам шудан; ҳамӣ, хамидагӣ, дутой; мунҳанӣ. 2. маҷ. пас-

тию баландӣ.

ИНҲИРОФ *a.* انحراف *kit.* қач рафтан, ба тарафе майл кардан, мунҳариф шудан; қачравӣ, кебиш.

ИНҲИСОР *a.* انحصار 1. ихота шудан, ба даруни чизе ғунҷонда шудан, мунҳасир ба чизе шудан. 2. махсус будани коре ба касе ё ба идорае, мунҳасир будан.

ИНҲИТОТ *a.* انحطاط *kit.* 1. фуруд омадан, паст шудан; таназзул. 2. маҷ. коста шудан.

ИНҲИФОЗ *a.* انحفاظ *kit.* муҳофизат, ниғаҳдорӣ.

ИНҶУНИН اينچنين 1. ба ин тариқ, ба ҳамин тарз, ҳамин ҳел. 2. ва, низ, ҳам.

ИНҶ اينچ: бо даҳони (лаби) инҷ *гуфт.* лабу даҳонро ба табассуми одатан бемаврид ё писханд моил карда, дандонҳои пеши худро андак намоён кардан.

ИНҶАҲОНӢ اينجهاني *мансуб ба ин ҷаҳон; мансуб ба ин дунё.*

ИНҶИЗОБ *a.* انجذاب *ҷазб* шудан, кашида шудан; ҷазб.

ИНҶИҚ *t.* اينجيق *гуфт.* сернозунузи зудранҷ, нозуктабиати дилтанг.

ИНҶИҚӢ اينجيقى *гуфт.* нозунуз; дилтангӣ.

ИНҶИЛ *a.* انجيل номи китоби муқаддаси исавиён, ки як қисми Библияро ташкил медиҳад.

ИНҶИЛО *a.* انجلا *kit.* равшан шудан, ҷило ёфтан; ошкор шудан, ҳувайдо шудан.

ИНҶОБИЗАН اين جابزن *маҷ.* касе, ки худ кор накарда, ба дигарон кор ёд медиҳад; **марди-кор як танга, инҷобизан сад танга (зарб.)** одаме, ки худ кор накарда ба дигарон кор ёд медиҳад; нисбат ба роҳбар, усто, ки маоши зиёдтар аз дигарон дорад.

ИНҶОЗ *a.* انجاز *kit.* ба ҷо овардани ниёзи касе, раво кардани ҳоҷат; вафо кардан ба қавлу ваъда.

ИНҶОӢ اينجائي *мансуб ба ин ҷо; бошанда дар ин маҳал.*

ИНҶОҲ *a.* انجاح раво шудани ҳоҷат, ба ҷо омадани ниёз, муваффақ шудан.

ИНЧУ *т.* اينجو 1. марворид. 2. салтанат, мулки зери дасти подшоҳ.

ИНШИҚОҚ *а.* انشقاق шикофта шудан, таркидан, кафидан.

ИНШИОБ *а.* انشعاب *кит.* ба шӯъбаҳо ҷудо шудан, шоха-шоха шудан.

ИНШИРОҲ *а.* انشراح 1. кушода шудан, кушодагӣ. 2. *мач.* шодӣ ва хурсандӣ.

ИНШО *а.* انشا 1. эҷод кардан, офаридан, сохтан. 2. навиштан. 3. *кҳн.* суханпардозӣ ва навиштани фасеҳу балеғ; навиштаҳои суханпардозонаи девонӣ (*дар замони пеш*); **иншо кардан (намудан)** эҷод кардан, навиштан. 4. навъи кори хаттии мактабӣ, ки талаба дар мавзӯи аз тарафи муаллим додашуда менависад.

ИНШОАЛЛОҲ *а.* انشاءالله Ҳудо агар хоҳад.

ИНШОД *а.* انشاد *кит.* шеър гуфтан; хондан шеъри касеро.

ИНШОНАВИС انشانويس 1. нависандаи иншо. 2. нависандаи нома ва руқъаҳо бо услуби ибораорию суханпардозона, муншӣ.

ИНШОНАВИСӢ انشانويسى 1. иншо навиштан. 2. навиштани муқотиботи расмӣ маҳкамаҳо (*дар замони пеш*).

ИНШОӢ *а.* انشاءات сохтмонҳо, биноҳо.

ИНӢИДОМ *а.* انعدام *кит.* нест шудан, нобуд шудан; нестӣ, нобудӣ.

ИНӢИКОС انعكاس акс ёфтан, мунъакис гардидан, намудор шудани шакли чизе дар ҷисми шаффоф, об, оина *ва ғ.*; **инъикос ёфтан** зоҳир шудани акси чизе дар чизи дигар.

ИНӢИКОСКУНАНДА انعكاس كننده 1. *сифати феълӣ* замони ҳозира аз **инъикос кардан**. 2. аломат ё асбобе, ки нур ва гармиро инъикос мекунад.

ИНӢИҚОД *а.* انعقاد 1. баста шудан; мунъақид гардидан: **инъиқоди аҳду паймон, инъиқоди қарордод**. 2. *кит.* фароҳам омадан, ҷамъ омадан (-и одамон барои қарор додан ба коре).

ИНӢИТОФ *а.* انعطاف 1. ҳам шудан, дуқат шудан, дуто шудан. 2. баргаштан, бозгаштан.

ИНӢОМ *а.* انعام чизеро ба касе бе бадал бахшидан, бахшиш, ато, ҳадя; **инъом додан**

дан, бахшиш, ато, ҳадя; **инъом додан** бахшиш додан; муқофот додан, **инъом кардан** бахшидан, пешкаш намудан.

ИНӢОМБАХШӢ انعام بخشي *ниг.* **инъомдихӣ.**

ИНӢОМДИХӢ انعام دمي *тӯҳфа* додан, муқофот додан; инъом бахшидан ба касе.

ИНӢОМӢ انعامى 1. *мансуб ба инъом*; ба тариқи инъом гирифташуда, *тӯҳфашуда*. 2. силоҳ, соат ва ғ. асбоби дигаре, ки ба касе бо номнавис шудан *тӯҳфа* гардидааст.

ИОДА(Т) *а.* اعاده//اعادت 1. бозгашт, *руҷӯъ*. 2. бозгуфтан, дубора гуфтан, такроран гуфтан. 3. эҳё шудан, бори дигар зинда шудан.

ИОН *ю.* ايان *физ.* зарраҳои заряднок; атом ё гурӯҳи атомҳо, ки заряди барқӣ доранд.

ИОНА *а.* اعانه *кит.* маблағе, ки ба тариқи ёрию дастгирӣ ба касе дода мешавад: **иона ҷамъ кардан**.

ИОНАТ *а.* اعانت *кит.* ёрӣ кардан, дастгирӣ намудан, ёрмандӣ, кумак.

ИОНИЗАТСИЯ *ю.* ايانزتسيه ҳодисаи ба ионҳо табдил ёфтани ҳаста ва молекулаҳо бо таъсири ҷараёнҳои химиявӣ *ва ғ.*

ИОНОСФЕРА *ю.* اياناسفراه қабаати болоии ҳавои атрофи Замин, ки дар он ион ва электронҳо зиёд аст.

ИПОТЕКА *ю.* ايباتيكه *икт.* гавари амволи ғайриманқул бо мақсади гирифтани қарз (*гавари қарздиҳанда дар ихтиёри қарздор боқӣ мемонад*).

ИППОДРОМ *ю.* ايبادرام *ниг.* **аспрес.**

ИРАМ *а.* ارام: **боғи Ирам** *кит.* боғи бошукӯҳи афсонавӣ, ки гӯё Шаддод ном подшоҳ дар Яман бунёд кардааст.

ИРВО *а.* اروا *кит.* обёрӣ кардан, сероб кардан.

ИРҒАЙ *т.* ايرغى *бот.* номи гиёҳ ва меваи он, ки кизил низ номида мешавад.

ИРҒОБ *а.* ارغاب *кит.* рағбати касеро бедор кардан, шавқу ҳаваси касеро ба коре бедор кардан.

ИРД ارد *рӯзи* биступанҷуми ҳар моҳи шамсӣ, ард.

ИРЗ *a.* عرض *kit.* обрӯ, шараф, номус.

ИРИМ *t.* ایریم *guf.* маросими хурофӣ барои дафъи зиёну зарар: **ириму чирим**.

ИРИМЧӢ ایریمچی 1. он ки маросими хурофӣ анҷом медиҳад. 2. шахсе, ки ба ҳар гуна зиёну зарар аз ғайр бовар дорад.

ИРИС *лот.* اریس *guf.* навъи конфет, ки бӯи гули савсан дорад.

ИРҚ *a.* عرق 1. *kit.* раг. 2. асл, насаб; қавмият, хешутаборӣ.

ИРҚУННИСО *a.* عرق النساء 1. номи раге, ки аз сури сар шуда, то бучулаки пой мерасад; асаби сури. 2. *тиб.* дарди раги сури.

ИРЛАНДӢ ایرландӣ *мансуб ба Ирландия; забони ирландӣ* забони мардуми Ирландия.

ИРМОН I ایرمان *kit.* меҳмони ноҳонда, туфайлӣ; меҳмоне, ки беҳабар, ногоҳ омадааст.

ИРМОН II ایرман//ارمان он чи ба тариқи қарз ё амонат ба касе дода мешавад; орият.

ИРМОНСАРО(Ӣ) ایرمان سرا(ی) 1. меҳмонхона. 2. сарои ориятӣ; хонае, ки ориятӣ бошад. 3. *мач.* дунё.

ИРО *a.* عرا мӯхрае, ки дар шоҳмот байни шоҳи худ ва руҳи ҳариф меистад.

ИРОДА *a.* اراده хост, майл, қасд; шавқ ва қасди шиддатнок барои иҷрои коре: **иродаи оҳанин, иродаи устувор, иродаи қавӣ; азму ирода** майлу хоҳиши чиддӣ ва қатъӣ; **ирода кардан** ба иҷрои коре камар бастан, қасд кардан кореро.

ИРОДАТ *a.* ارادت 1. *ниг.* ирода: **омадан бо ирода, рафтан бо иҷозат (мақ.).** 2. ихлос, эътиқод, дилбастагӣ; **дасти ирода** бар сина **ниҳодан** ихлос ва дилбастагии худро изҳор кардан; **ирода** доштан ихлос доштан ба касе, ба чизе.

ИРОДАТГАРОӢ ارادت گرایی *фалс.* чараёни фалсафӣ, ки иродаро ба сифати усули олии ҳастӣ арзёбӣ мекунад.

ИРОДАТГАРОӢ ارادت گرایی пайрави иродатгарой.

ИРОДАТМАНД ارادت مند он ки ба касе ихлосу

эътиқод дорад, мухлис.

ИРОДАТМАНДӢ ارادت مندی ба касе ихлосу эътиқод доштан, иродатманд будан.

ИРОҚ *a.* عراق 1. номи яке аз давлатҳои араб, ки дар Шарқи Наздик, дар Байнаннаҳрайн воқеъ аст. 2. *мус.* мақоми шашум аз силсилаи мақомҳои мусиқии классикии тоҷик – «Шашмақом».

ИРОҚИДӢЗӢ عراقی دوزی гулдӢзии хос бо риштаи абрешимӣ.

ИРОҚӢ عراقی 1. *мансуб ба Ироқ; тӯппии ироқӣ* тӯппии хоси абрешимдӯхт; **собуни ироқӣ** собуни дастурӯшӯӣ, собуни мушқин. 2. сокини Ироқ.

ИРРАТСИОНАЛИЗМ *лот.* ایرتسیانلیزم *фалс.* равияи фалсафӣ, ки қувваи ақдро дар чараёни маърифат инкор мекунад ё маҳдуд ҳисоб мекунад; *муқоб.* **ратсионализм**.

ИРС *a.* ارث молу мулк, ки баъди мурдани касе ба ворисон боқӣ мемонад, мерос.

ИРСИЯТ *a.* ارثیت меросӣ будан; маҷмӯи хосиятҳои табиӣи организм, ки аз гузаштагон ба бозмондагон ба тариқи мерос мерасад, меросӣ, маврусӣ.

ИРСӢ ارثی меросӣ, ба мерос монда.

ИРСОЛ *a.* ارسال фиристодан, равон кардан.

ИРСОЛКУНАНДА ارسال کننده *сифати феълӣ* замони ҳозира аз **ирсол кардан**; фиристанда.

ИРТИБОТ *a.* ارتباط робита, алоқа: **иртибот доштан**.

ИРТИЁЗ *a.* ارتیاض *kit.* 1. риёзат, азобу уқубат кашидан. 2. *мач.* ром шудан.

ИРТИЁШ *a.* ارتیاش *kit.* некӯаҳволӣ, хушҳолӣ.

ИРТИЗО ارتضا *kit.* 1. розӣ шудан. 2. хушнуд (хурсанд) шудан.

ИРТИЗОҚ *a.* ارتزاق *kit.* рӯзӣ ёфтан, касби ризку рӯзӣ кардан.

ИРТИЗОӢ *a.* ارتضاع *kit.* хӯрдани шир, макидани шир.

ИРТИКОБ *a.* ارتکاب *kit.* ба коре шурӯъ кардан, машғул шудан, коре ва амалеро пеш гирифтан.

ИРТИҚО *a.* ارتقا *кит.* 1. боло рафтан; болоравӣ. 2. *мач.* ба мартабаи баланд расидан.

ИРТИОД *a.* ارتعاد *кит.* аз тарс ларзидан; ларзиш, беоромӣ ва ҳавлу ҳарос.

ИРТИОШ *a.* ارتعاش *кит.* ларзидан: ларзиш, ларза; **иртиоши савт** ларзиши овоз.

ИРТИСОМ *a.* ارتسام *кит.* 1. ба фармон итоат кардан, расму фармон ба ҷо овардан. 2. нақш бастан, нақш гирифтан; аломат, нишон, тамға: **иртисом ёфтан** нақш бастан.

ИРТИФОҚ *a.* ارتفاق *кит.* 1. бар оринҷ така кардан. 2. рафокат намудан. 3. истифода.

ИРТИФОҲ *a.* ارتفاه рафоҳият, хушӣ.

ИРТИФОЪ *a.* ارتفاع баланд шудан, боло шудан; баландӣ, фароз; рифъат.

ИРТИФОЪШИНОС ارتفاعشناس *кҳн.* ситорашинос, муначчим.

ИРТИҲОЛ *a.* ارتحال 1. *кит.* реҳлат кардан, кӯч бастан, сафар, ба ҷое рафтан; тағйири макон. 2. *мач.* аз олам реҳлат кардан, даргузаштан, вафот кардан, фавтидан, мурдан.

ИРТИҶОИЮН *a.* ارتجاعيون *ҷ.* **иртиҷой;** тарафдорони иртиҷоъ (2).

ИРТИҶОИЯТ *a.* ارتجاعيت иртиҷоъпарастӣ.

ИРТИҶОӢ ارتجاعى *мансуб ба* **иртиҷоъ;** иртиҷоъпараст.

ИРТИҶОЛ *a.* ارتجال *кит.* ба таври бадеха бидуни фикру андеша сухан гуфтан, ҳозирчавабона гап задан ё шеър гуфтан.

ИРТИҶОЪ *a.* ارتجاع 1. *кит.* баргаштан, бозгаштан, ба ҳоли аввал гаштан. 2. муқобилияти сиёсӣ, иқтисодӣ ва ғоявӣ кӯҳнапарастон ба муқобили пешрафту тағйироти навоварона.

ИРТИҶОЪПАРАСТ ارتجاعپرست тарафдори иртиҷоъ.

ИРФОН *a.* عرفان 1. дониш, маърифат. 2. ҷараёни динию фалсафии тасаввуф аст, ки ба воситаи кашфу шуҳуд (*бе иштироки ақлу идрок*) ба ҳақиқат расиданро тарғиб мекунад.

ИРФОНӢ عرفانى *мансуб ба* **ирфон;** тасаввуфӣ; адабиёти **ирфонӣ** адабиёте, ки аз тасаввуф баҳс мекунад ва дар он афкори тасаввуфӣ

баён ёфтааст.

ИРФОЪ *a.* ارفع баланд кардан; боло рафтан, баланд баромадан.

ИРҲО *a.* ارخا *кит.* суст кардан, сустӣ; нарма гардонидан; фурӯ хиштан; фурӯхиштагӣ; **ирҳои инон** аз чизе бетааммул гузаштан.

ИРШОД *a.* ارشاد нишон додани роҳи рост, хидоят кардан ба роҳи ҳақ; раҳнамоӣ, хидоят; **хати иршод** *кҳн.* хуччате, ки шайхони бузург ба шогирдони худ медоданд ва дорандаи ҷунин хат вакили комилхуқуқи шайхи бузург ба шумор мерафт ва ҳаққи муридгирӣ пайдо мекард.

ИСАВӢ عيسوى *мансуб ба* **Исо;** ки пайғамбари насронӣён аст; парастиишкунанда, эътиқодманд ба дини насронӣ: **дини исавӣ.**

ИСБАӢ *a.* اصبع *кит.* 1. ангушт. 2. *кҳн.* ченаки дарозӣ ба микдори 3, 125 см.

ИСБОҒ *a.* اسباغ *кит.* 1. ба касе неъматӣ бекиёс додан. 2. пурра ва комилан адо кардани қорре; **исбоғи вузӯ** вузӯи пурра ба ҷо овардан.

ИСБОТ *a.* اثبات собит кардан, тасбит намудан; далелу бурҳон оварда чизро тасдиқ кундан; **барои исботи...** барои нишон додани дурустӣ ва ҳаққонияти чизе; **исбот ёфтан** собит шудан, муҳаққақ гардидан; **исбот кардан** бо хуччат ва далел дурустӣ ва ҳаққонияти фикри худро нишон додан, ба субут расонидан; **ба исбот расидан** бо далелу хуччат собит шудан (-и гапе ё қоре), муҳаққақ шудан.

ИСБОТКУНАНДА اثباتکننده *сифати феълии замони ҳозира аз* **исбот кардан;** касе, ки бо далелу бурҳон дурустии фикрро исбот мекунад.

ИСБОТНОПАЗИР اثباتناپذير чизе, ки исбот карданаш (шуданаш) номумкин аст.

ИСБОТНОПАЗИРӢ اثباتناپذیری исботнопазир будан, имкон надоштани исботи фикре ё қоре.

ИСБОТПАЗИР اثباتپذير қобили исбот будани фикре; имконияти бо далелу хуччат исбот кардани чизе.

ИСБОТПАЗИРӢ اثباتپذیری исботпазир будан, мавҷуд будани имконият барои исбот кардани чизе.

ИСБОТШАВАНДА اثباتشونده *сифати феъли* замони ҳозира аз **исбот** шудан.

ИСӢН *а.* عصيا 1. саркашӣ, сарпечӣ аз итоат. 2. қиём бар муқобили қувва ё мафкураи ҳокима, балво; шӯриш; **исён кардан** шӯридан, аз итоат гарданкашӣ кардан, бар зидди ҳокимият бархостан.

ИСӢНГАР عصيانگر он ки нофармонбардорӣ мекунад; шӯришкунанда, шӯришгар.

ИСӢНГАРӢ عصيانگرى сарпечӣ аз итоат ва фармонбардорӣ; шӯриш.

ИСӢНГАРОНА عصيانگرانه дар ҳоли сарпечӣ, шӯришгарона.

ИСӢНКОР عصيانكار *ниг.* **исёнгар**.

ИСӢНКОРӢ عصيانكارى *ниг.* **исёнгарӣ**.

ИСӢНКОРОНА عصيانكارانه *ниг.* **исёнгарона**.

ИСКАНА اسكنه олати фӯлодии дуредгарӣ барои кофтан ва сӯроҳ кардани чӯб ва нақш буридан дар он.

ИСКАНАҚАЛАМ اسكنهقلم олати оҳанини исканашакл барои кандани нақшу нигор дар чӯб ва филиз.

ИСКАНАПАЙВАНД اسكنهپيوند *кишов.* яке аз навъҳои пайванд кардани дарахт, ки шоха ё танаи дарахтро шикофта, навдаи пайвандшавандаро дар он мешинонд.

ИСКАНДАР *ю.-а.* اسکندر 1. сир, саримсоқ. 2. номи яке аз подшоҳони Юнони қадим, Искандари Мақдунӣ, маъруф ба Искандари Зулқарнайн.

ИСКАНЧА اسكنجه *шакли дигари* **ишканча**.

ИСКАНЧАБИН اسكنجيبين *муарраби* **сиканчабин**.

ИСКУДОР اسکدار *кит.* қосид, чопар. пайк, номарасон.

ИСҚО *а.* اسقا *кит.* 1. шикастани ташнагӣ; рафъ намудани ташнагӣ. 2. обёрии заминҳо.

ИСҚОТ *а.* اسقاط 1. партофтан, андохтан, афкандан. 2. *тиб.* бача партофтан, пеш аз ҳафт моҳ бачаи норасид зоидан. 3. *тиб.* ба таври сунъӣ гирифтани ҳамли зан. 4. *мач.* ҳар чизи кӯҳнашуда, бекор ва бефоида; **аспи исқот** асп аз кор монда.

ИСЛИҚ *т.* اسليق *гуфт.* 1. чиркин, олуда, нопок. 2. *мач.* сусти бемадор, беқувват; барҷомонда.

ИСЛИҚӢ اسليقى *гуфт.* 1. чиркинӣ, олудагӣ, нопокӣ. 2. *мач.* бемадорӣ, аз пой афтодагӣ, пӯсту устухон шуда: **чорвои ислиқӣ**.

ИСЛИМӢ اسليمى яке аз навъҳои нақшу нигор дар кандакорӣ чӯбу гач, ки иборат аз гирех ва печу ҳамҳои занҷирмонанди шабех ба унсурҳои табиат аст.

ИСЛОМ *а.* اسلام яке аз динҳои яккахудони ҷаҳонӣ, ки дар асри VII дар Арабистон пайдо шудааст ва бунёдгузориш Муҳаммади пайғамбар (с) аст; **дини ислом** дини мусулмонӣ; **олами ислом** маҷмӯи ҷой ва мамлакатҳое, ки пайравони дини ислом зиндагӣ мекунанд, маҷмӯи ҷойҳои мусулмоннишин; **ислом овардан** ба дини ислом гавидан, имон овардан, мусулмон шудан.

ИСЛОМИЯТ *а.* اسلاميت 1. мусулмонӣ. 2. дини ислом, оин ва аҳкоми исломӣ.

ИСЛОМӢ اسلامى *мансуб ба* **ислом**; мусулмонӣ; **Шарқи исломӣ** мамлакатҳои мусулмоннишини Шарқ.

ИСЛОҲ *а.* اصلاح 1. беҳ (дуруст) кардан; тасҳеҳ, беайбу нақс кардан. 2. *кит.* сулҳу оштӣ, созиш кардан; **ислоҳ кардан (намудан)** дуруст кардан, камбудихоро бартараф намудан; **ислоҳ шудан** а) беҳ (дуруст) шудан; б) созиш кардан; ба ифоқа омадан.

ИСЛОҲКОР اصلاحكار он ки ба миёна даромада, тарафайнро оштӣ ё созиш медиҳад, оштидиҳанда.

ИСЛОҲНАШАВАНДА اصلاحنشونده *ниг.* **ислоҳнопазир**.

ИСЛОҲНОПАЗИР اصلاحناپزير дурустношуданӣ, ғайри қобили ислоҳ.

ИСЛОҲОТ *а.* اصلاحات 1. ҷ. **ислоҳ**; тасҳеҳҳо. 2. тағйир додан ва навсозии шароит ва тарзи кори ягон соҳаи ҳаёти ҷамъиятӣ барои беҳбуди он: **ислоҳоти мактаб**.

ИСЛОҲОТПАРВАРӢ اصلاحاتپرورى ҳаракати ислоҳотҳои.

ИСЛОҲОТТАЛАБ اصلاحاتطلب ислоҳотхоҳ; талабгори ислоҳот.

ИСЛОҲОТТАЛАБӢ اصلاحات طلبي талаби ислохот кардан: **ҳаракати ислохотталабӣ**.

ИСЛОҲОТХОҲ اصلاحات خواه тарафдори сиёсати ислохотхоӣ.

ИСЛОҲОТХОӢ اصلاحات خواهي яке аз чараёнҳои сиёсӣ, ки ба ҷои муборизаи инқилобӣ ислохоти ҷузъиро тарғиб мекунад.

ИСЛОҲПАЗИР اصلاح پذير коре, ки дуруст шуданаш мумкин аст.

ИСЛОҲТАЛАБ اصلاح طلب чизе ӯ коре, ки ба ислох (тасҳеҳ, дуруст) кардан эҳтиёҷ дорад.

ИСЛОҲШАВАНДА اصلاح شونده *сифати феълӣ* замони ҳозира аз **ислох шудан**; **ислохпазир**.

ИСМ I اسم *кит.* гуноҳ, айб; хато.

ИСМ II اسم 1. ном. 2. *збш.* ҳиссаи мустақили нутқ, ки калимаҳои ифодакунандаи номи ашъу шахс ва ғайраро дар бар мегирад: **исми танҳо**, **исми ҷамъ**, **исми хос**, **исми ҷинс**; **исми аъзам** *д.* дуо, ки хондан ӯ навишта бо худ гирифта гаштани он гӯё касро аз офату балоҳо нигоҳ медорад; **исми шаб** калима ӯ ибораи шартӣ, ки ҳарбиён ӯ пинҳонкорон барои (дар шаб) шиносондани посбонон меғунд, номи шаб.

ИСМАН اسم ба ном, фақат барои расмияти зоҳирӣ.

ИСМАТ عصمت 1. покдоманӣ, бегуноҳӣ. 2. иффат, бакорат; **пардаи исмат** пардаи бакорат, пардаи шарм.

ИСМОИЛДАВОН اسماعيل دوان: **исмоилдавон** кардан *гуфт.* кореро рӯякӣ ва бо ҳила анҷом додан.

ИСМОИЛИЯ اسماعيليه *д.* фирқаи равияи шиа дар ислом, ки асосгузори он Исмоил ибни Ҷаъфари Содиқ (асри VIII милодӣ) мебошад.

ИСМОИЛӢ اسماعيلي *д.* пайрави фирқаи исмоилия.

ИСНОД اسم 1. нисбат додани чизе ӯ гапе ба касе; таъя кардан ба манбае барои исботи муддао. 2. *гуфт.* коре, ки боиси хичолат ва бадномии касе шуда метавонад; **иснод овардан** *гуфт.* боиси бадномӣ ва мазаммати касе гардидан; **иснод расидан** мавриди бадномӣ воқеъ гардидан.

ИСО اسم عيسى *д.* пайғамбар ва бунёдгузори дини насронӣ, ки тақвими кунунии милодӣ аз таваллуди ӯ ибтидо мегирад, Исои Масеҳ, Исои Марям, Масеҳо.

ИСОА(Т) اسم اسائه//اسائت бадӣ кардан; бадӣ, кори бад.

ИСОБА اسم عصابه рӯймоле, ки ба сар ӯ пешона мебандад, пешонабанд, сарбанд; дастор.

ИСОБАТ اسم اصابت 1. *кит.* расидан, дуруст расидан, рост омадан: **исобати қуръа ба номи қасе**. 2. ба ҳадаф расидан, ба нишон расидан (-и тир).

ИСОДАМ اسم عيسى 1. он ки таъсири нафаси Исои пайғамбарро дорад, ки аз рӯи ривоятҳо, бо як дами нафас Исои Масеҳ гӯё мурдари зинда мекард. 2. *мач.* ҷонбахш, рӯхпарвар (*сифати маъшуқа*).

ИСОР اسم ايثار *кит.* аз барои нафъи дигарон аз манфиати худ гузаштан; ато кардан, бахшидан.

ИСПАНД اسم اسپند *бот.* номи гиёҳи худрӯй, ки дуд кардани он касро гӯё аз захи чашми бад хифз мекунад, ҳазориспанд.

ИСПАНДОН اسم اسپندان *бот.* тухми хардал.

ИСПАНДДОНА اسم اسپنددانه *бот.* тухми испанд, донаи испанд.

ИСПАНДОРМУЗ//ИСФАНДОРМУЗ

اسپندارمذ//اسفندارمذ 1. номи рӯзи панҷуми ҳармоҳи соли шамсӣ. 2. номи моҳи дувоздахуми соли шамсӣ.

ИСПАНӢ اسم اسپني *мансуб ба Испания:* забони испанӣ, ракси испанӣ.

ИСПАНОҚ اسم اسپناق *бот.* навъи растании хӯроқӣ.

ИСПАНОҲ اسم اسپناه *ниг.* **испанок**.

ИСПАНОЧ اسم اسپناچ *ниг.* **исфаноч//испанок**.

ИСПАРАГ اسم اسپرگ *бот.* як навъ гиёҳи ёбоист, ки аз он ранги зард тайёр мекунанд.

ИСПАРАК اسم اسپرک *ниг.* **испараг**.

ИСПАРҒАМ اسم اسپرغم райҳон, нозбӯ.

ИСПАРЛУС اسم اسپرلوس *кит.* сарой, қасри подшоҳӣ.

ИСПАРМА اسپر مه донача ё доғҳои хурд, ки аз баъзе касалиҳо ба бадан медамад.

ИСПАҲСОЛОР اسپهسالار кит. шакли дигари **сипахсолор**.

ИСПЕД اسپيد шакли дигари **сапед**.

ИСПИЧ اسپچ гили оташбардор, гили ба оташ тобовар.

ИСПОР اسپار 1. асбоби заминронии чӯбӣ, ки ба юғи чуфти гов мебанданд, омор, сипор. 2. зарфе ё ҳавзчае, ки дар он ангурро фишурда шираашро мегиранд, чархушт.

ИСПОҲ اسپاه кит. шакли дигари **сипоҳ**.

ИСПУРЧ اسپرچ ниг. **сипурз**.

ИСРО ا. اسرا кит. сафари шабона, шабравӣ.

ИСРОИЛӢ اسرائيل мансуб ба **Исроил** (давлат); сокини Исроил, яҳудӣ.

ИСРОР а. اصرار пофишорӣ, истодагарӣ (дар ақидае ё хоҳише); **исрор кардан** (намудан) пофишорӣ кардан, сахт истодан (дар коре ё дар сари матлабе).

ИСРОРАН а. اصراراً бо исрор, бо таъкид, исроркорона.

ИСРОРКОРӢ اصراركارى пофишорӣ, истодагарӣ.

ИСРОРКОРОНА اصراركارانه бо исрор, бо таъкид, бо истодагарӣ (дар гап ё талаби худ).

ИСРОФ а. اسراف зиёда аз ҳочат харч кардан, харчи зиёда аз ҳадду андоза, беҳуда ва барзиёд сарф кардани чизе, зиёдравӣ дар харч; **исроф кардан** бечо ва зиёда сарфу харч кардани чизе; **исроф шудан** беҳуда ва аз ҳад зиёд сарф шудан.

ИСРОФКОР اسرافكار он ки чизеро бечо ва аз ҳад зиёд сарф мекунад, носарфакор.

ИСРОФКОРӢ اسرافكارى исрофкор будан; сарфи бечо, беҳудахарчӣ, носарфакорӣ.

ИСРОФКОРОНА اسرافكارانه бечо ва аз ҳад зиёд сарф кардан.

ист ايست асоси замони ҳозира аз **истодан**.

ИСТ ايست қароргири, таваққуф; **бе ист** наистода, таваққуф накарда; **ҷои ист** маҳалли исто-

дани чизе, ҷои таваққуф; **ист кардан** истодан, таваққуф кардан, бозистодан; **аломатҳои ист** збш. вергул ва нукта, ки ҷузъи аломатҳои китобатӣ ҳисоб мешаванд; **исту бист** гуфт. тамоми ҳастӣ, буду шудаш.

ИСТАБЛ ю.-а. اصطلب//استطبل ҷои бошиши аспон, тавила, аспхона, оғилхона, саисхона; ҷои бастанӣ чорпоён.

ИСТАБР استبر кит., шакли дигари **ситабр**.

ИСТАБРАК // ИСТАБРАҚ

استبرک//استبرق дебо, ҳарир, шохӣ, абрешими ғафс.

ИСТАМ I استم доштнок, бардавом, дерпо.

ИСТАМ II ايستم шакли дигари **ситам**.

ИСТАМГАР استمگر ниг. **ситамгар**.

ИСТАХР استخر//اصطخر кит. ҳавз; обгир, толоб; номи пойтахти Эрони бостонии давраи Ҳахоманишин, Пасаргод, Персеполис.

ИСТГОҲ ايستگاه 1. ҷои исти (таваққуфи) воситаҳои нақлиёт: **истгоҳи автобус**, **истгоҳи роҳи оҳан**. 2. бошишгоҳ, қароргоҳ.

ИСТЕЗА استيزه шакли дигари **ситеза**; зардаву **истеза** ҳашму ғазаб.

ИСТЕҲЗО а. استهزا 1. масҳара кардан. 2. ришханд кардан; ришханд, тамасхур, лабханди масҳараомез; **истеҳзо кардан** ришханд кардан, писханд задан.

ИСТЕҲЗОКОР استهزاكار ришхандкунанда, писхандзананда; мазохкунанда.

ИСТЕҲЗОКОРОНА استهزاكارانه хандомез, писхандомез.

ИСТЕҲЗООМЕЗ استهزاآمиз дорои оҳанги тамасхур, писхандомез.

ИСТЕҲЗООМЕЗОНА استهزاآمیزانه бо истеҳзо, бо ришханд, тамасхуркунон.

ИСТЕҲЗОР а. استحضار кит. 1. ҳузури касеро хоштан, ҳозир шудани касеро талаб кардан. 2. ба ёд овардан, хотирнишон кардан; огоҳӣ, иттилоъ.

ИСТЕҲКОМ استحکام 1. маҳкам шудан; мусс-таҳкамӣ, устуворӣ; **истеҳком додан** устувор ва мустаҳкам кардан; **истеҳком ёфтан**

мустаҳкам шудан. 2. ҳ. иншооти махсус (аз қабилӣ нуқтаҳои отаишиишӣ, калъа, хандақ, бурҷҳои дидбонӣ ва ғ.), ки бо мақсади садди роҳи душман шудан ва мустаҳкам кардани мавқеи худ месозанд: **истеҳкоми мудофиавӣ**.

ИСТЕҲҚОҚ *а. استحقاқ кит.* лаёқату қобилият, шоистагӣ; ҳақ доштан, соҳиби ҳақ будан.

ИСТЕҲҚОҚӢ *а. استحقاқи кит.* сазовор ва соҳиби ҳақ аз рӯи маълумот ва чихатҳои дигар.

ИСТЕҲСОЛ *а. استحصال* ҳосил кардан, ба вучуд овардан; амалиёте, ки инсонҳо ба воситаи он ашё ва қувваҳои табиатро ба кор бурда маҳсулоти барои зисту зиндагонӣ ва тараққиёти ҷамъият даркориро тавлид мекунанд: **истеҳсоли ғӯлод, истеҳсоли ғалла; истеҳсол кардан** тавлид кардан, ҳосил намунадан, ба даст овардан.

ИСТЕҲСОЛӢ *а. استحصالӣ мансуб ба истеҳсол ва истеҳсолот:* муносибатҳои истеҳсолӣ.

ИСТЕҲСОЛКУНАНДА *а. استحصالкунنده сифати феълии замони ҳозира аз истеҳсол кардан;* тавлидкунанда, ҳосилкунанда, қувваҳои истеҳсолкунанда.

ИСТЕҲСОЛОТ *а. استحصالات 1. ҳ. истеҳсол:* воситаҳои истеҳсолот *иқт.* маҷмӯи олот ва меҳнати мавриди зарурати истеҳсоли неъматҳои моддӣ: **раванди истеҳсолот.** 2. *иқт.* чараёни истеҳсоли маҳсулот; он соҳаи саноат, ки дар он бевосита амалиёти истеҳсол ба вучуд меояд.

ИСТЕҲСОН *а. استحسان кит.* писандидан, сӯтудан, мақбул доништан.

ИСТЕЪБОД *а. استبعاد кит.* банда кардан, ба бандагӣ гирифтан, асир кардан.

ИСТЕЪДОД *а. استعداد 1.* тавоноӣ дар коре, қобилият, лаёқат; **истеъдод доштан** соҳиби қобилият будан, лаёқат доштан. 2. соҳиби истеъдод, лаёқатманд.

ИСТЕЪДОДНОК *а. استعدادناк* боистеъдод, болаёқат.

ИСТЕЪЛО *а. استعلا кит.* бартарӣ чустан; фазилят.

ИСТЕЪЛОМ *а. استعلاء кит.* пурсидан дар бораи чизе, огоҳӣ хостан аз чизе; пурсиш.

ИСТЕЪЛОҶ *а. استعلاج кит.* илоҷ хостан, дармон кардан.

ИСТЕЪМОЛ *а. استعمال* ба кор бурдан, кор фармудан, истифода кардан; сарф кардан (шудан); **истеъмол кардан** кор фармудан; **аз истеъмол баромадан** ғайри қобили истифода шудан.

ИСТЕЪМОЛӢ *а. استعمالӣ* мавриди истеъмол, *мансуб ба истеъмол;* ба кор раванда: **арзиши истеъмолӣ, қарзи истеъмолӣ.**

ИСТЕЪМОЛКУНАНДА *а. استعمالкунنده сифати феълии замони ҳозира аз истеъмол кардан;* он ки истеъмол мекунад, ё истифода мебарад, бакорбаранда, корфармоҷанда; сарфкунанда.

ИСТЕЪМОЛОТ *а. استعمالات* соҳаи истеъмол ва матлубот.

ИСТЕЪМОЛШАВАНДА *а. استعمالشونده сифати феълии замони ҳозира аз истеъмол шудан;* он ки истеъмол мешавад; коршоям.

ИСТЕЪМОР *а. استعمار с.* истиқлолияти сиёсии кишвари ақибмондаеро поймол карда, онро мутеи худ кардани мамлақати пурқудрате бо мақсади истифодаи сарватҳои табиӣ ва қувваҳои арзони инсонии он кишвар (*бо баҳонаи обод кардан ва тараққӣ додан*): **истеъмол кардан, истеъмол шудан.**

ИСТЕЪМОРГАР *а. استعمارگر с.* мамлақате, ки кишвари дигареро истеъмол мекунад.

ИСТЕЪФО *а. استعفا* аз кор ё хизмат озод карда шудани худро хостан; **аризаи истеъфо додан** аз коре озод карда шудани худро хоста, ба идора ё шахси дар боло истода ариза додан; **ба истеъфо баромадан** кор ё хизматеро бо ихтиёри худ гузоштан; **истеъфо додан** аз кор ё хизмате талаби озодшавӣ кардан.

ИСТЕЪҶОЛ *а. استعجال кит.* шитоб, таъҷил, шитобкорӣ.

ИСТИБДОД *а. استبداد 1.* танҳо ба сари худ кор кардан, майл ва хости дигаронро ба эътибор нагирифта кор кардан; худроӣ, худкомӣ, худсарӣ. 2. тарзи ҳукуматдорие, ки фармонравоеӣ ҳар корро ба сари худ мекунанд ва тобеи қонун нестанд. 3. зулм, бедодгарӣ; **арбоби истибдод** истибдодпешагон, онҳое, ки қору борашон ҷабру зулм ва худсарӣ аст; **ко-**

хи истибдод *киноя аз дастгоҳи идораи ҳокимияти мутлақа.*

ИСТИБДОЛ *а. استبدال кит.* бадал гирифтани, чизе бар ивази чизе гирифтани; иваз, бадал.

ИСТИБОР *а. اصطبار кит.* сабр кардан, тоқат овардан, таҳаммул намудан; сабр, тоқат, таҳаммул.

ИСТИБСОР *а. استبصار кит.* басират, доноӣ; **аҳли истибсор** арбоби фаҳму фазилат.

ИСТИБЪОД *а. استبعاد кит.* 1. дурӣ чустан, дур шудан; дурӣ. 2. аз эҳтимол дур доништан.

ИСТИВО *а. استواء* баробарӣ, эътидол, баробар шудан; **истивоӣ лайлу наҳор** баробар шудани шабу рӯз; **хати истиво** хате, ки аз маркази Замин гузашта, онро ба нимкураи шимолӣ ва нимкураи ҷанубӣ ҷудо мекунад.

ИСТИҒНО *а. استغنا 1. кит.* ба чизе эҳтиёҷ надоштан, бадавлат будан. 2. *мач.* безътиноӣ; нозу такаббур барои нишон додани бениёзӣ-ву безътиёҷии худ ба ягон чиз; **истиғно кардан** нозу такаббур намудан.

ИСТИҒОСА(Т) *а. استغاثه/استغاثة кит.* ёрӣ хостан, додхоҳӣ кардан, имдод чустан.

ИСТИҒРОҚ *а. استغراق кит.* 1. ҳамаро фаро гирифтани, ҳамаро дар бар гирифтани. 2. тамоми ба коре машғул шудан; ғарқи коре гардидан.

ИСТИҒФОР *а. استغفار* ɔ. талаби авф ва омурзиш кардан (аз Худо), мағфират хостан, тавба кардан.

ИСТИДЛОЛ *а. استدلال кит.* далел овардан; далел, бурҳон, ҳуҷҷат.

ИСТИДОМАТ *а. استدامت кит.* 1. давоми чизеро хостан; ҳамеша чизеро хостан. 2. ҳамешагӣ, давомдорӣ, пойдорӣ.

ИСТИДРОК *а. استدراك кит.* 1. дарк кардан, дарёфтани; барои фаҳмидани кӯшиш кардан. 2. *ади.* санъатест, ки мисраи аввали байти шеър ба назар ҳаҷву мазаммат менамояд, аммо аз мисраи дувум маълум мегардад, ки мадҳу саност.

ИСТИДЪО *а. استدعا кит.* илтимос кардан, хоҳиш кардан, дархостан; дархости шахси хурд аз бузург; илтимос, хоҳиш бо фурутанӣ.

ИСТИЁД *а. اصطیاد кит.* сайд кардан, шикор кардан; шикор, сайд.

ИСТИЗҲОР *а. استظهار 1.* ёрӣ ва паноҳ хостан аз касе, тақя кардан ба ёрии касе; **истизҳор кардан** ёрӣ хостан, паноҳ бурдан. 2. пуштибонӣ, пушту паноҳ. 3. тасдиқ кардан, таъкид кардан, тасдиқ, таъкид, баён.

ИСТИКБОР *а. استکبار кит.* такаббур намудан, бузургманишӣ кардан, калонигарӣ кардан.

ИСТИКМОЛ *а. استكمال кит.* комил кардан, тақмил намудан.

ИСТИКШОФ *а. استكشاف 1.* ҷустуҷӯ, кофтуков, таҳқиқ. 2. кашф.

ИСТИҚБОЛ *а. استقبال 1.* пешвозгирӣ, баромадан ба пешвози касе ё чизе; **ба истиқболи...** а) ба пешвози..., барои пешвоз гирифтани... б) *ади.* ба татаббӯи..., дар пайравии...; **ба истиқбол баромадан** пешвоз гирифтани; **истиқбол кардан** пешвоз гирифтани. 2. *кит.* оянда; замони оянда. 3. *кит.* моҳи пурра, моҳи шаби ҷаҳордаҳ.

ИСТИҚЛОЛ *а. استقلال* мустақилӣ, соҳибхитиёрӣ; озодӣ ва комилҳуқуқии кишвар дар идораи сиёсӣ иқтисодӣ ва фарҳангии худ; **ҷашни истиқлол** ҷашне, ки ба муносибати истиқлолият ба даст овардани кишвар таҷлил мегардад.

ИСТИҚЛОЛИЯТ *а. استقلاليت ниг.* **истиқлол;** **истиқлолияти миллӣ** соҳибхитиёрӣ миллӣ.

ИСТИҚОМАТ *а. استقامت 1. кит.* истодагӣ, истодагарӣ, побарҷой, сабот. 2. *кит.* рост истодан, рост шудан; ростӣ, дурустӣ. 3. иқомат кардан, манзил кардан, муқим шудан (*дар чое*); **чоӣ истиқомат** чоӣ зист, маҳалли сукунат, манзилгоҳ, маскан; **истиқомат гузидан** чоӣ гирифтани, чоӣгир шуда зистан (*дар чое*); **истиқомат доштан** муқим будан, зистан, дар чое зиндагӣ кардан.

ИСТИҚОМАТГОҲ *а. استقامت گاه* маҳалли иқомат, чоӣ зист, манзил.

ИСТИҚОМАТӢ *1. استقامتی* *мансуб ба истиқомат.* 2 чоӣ муносиби зист ва манзил кардан: **ҳуҷраи истиқоматӣ.** 3. *таър.* дар дарбори амирони манғитии Бухоро амалдори маъзул, ки то ба мансаби нав таъйин шуд.

данаиш, дар сафарҳои амир ӯро ҳамроҳӣ мекард.

ИСТИҚОМАТҶОЙ *استقامت جای* *ниг.* **истиқоматгоҳ.**

ИСТИҚРО *а.* *استقرا* *кит.* татаббӯъ, тафаҳхус; пайравӣ кардан.

ИСТИҚРОБ *а.* *استقراب* *кит.* кӯшиш кардан ба рои наздикӣ ба касе; тақарруб.

ИСТИҚРОР *а.* *استقرار* 1. қарор гирифтани, ором шудани. собит шудани. 2. пойдорӣ, устуворӣ,

ИСТИЛЛО *а.* *استيلا* забт, ишғол, тобеъ кардан (*бо зӯрӣ*); **истилло кардан** а) тобеъ ва зерӣ даст гардонидани (*мамлакатеро*); б) пахш кардан; фаро гирифтани.

ИСТИЛЛОГАР *استلاگر* забткунада, ишғолгар, ғосиб, тобеъкунада.

ИСТИЛЛОГАРӢ *استيلاگری* амали истиллогар, забт кардан, ишғол кардан (*бо зӯрӣ*).

ИСТИЛЛОГАРОНА *استيلاگرانه* ба тариқи истилло, ишғолгарона, ғосибона.

ИСТИЛЛОҲ *а.* *اصطلاح* калима ё иборае, ки дар ҳавзаи амалкарди ягон соҳаи илму фан маънои мушаххасро ифода мекунад; (**ба**) **дар истиллоҳи...** ба ифодаи..., аз рӯи гуфти..., ба ибораи...

ИСТИЛЛОҲӢ *اصطلاحی* *мансуб ба* **истиллоҳ:** маънои истиллоҳии калима.

ИСТИЛЛОҲОТ *اصطلاحات* 1. *ҷ.* **истиллоҳ.** 2. маҷмӯи истиллоҳҳои хоси ягон соҳаи илму фан: **истиллоҳоти забоншиносӣ, истиллоҳоти фалсафа.**

ИСТИЛЛОҲШИНОС *اصطلاح شناس* забоншиносе, ки ба пажӯҳиши истиллоҳот машғул аст.

ИСТИЛЛОҲШИНОСӢ *اصطلاح شناسی* соҳаи забоншиносии оид ба таҳқиқи омӯзиши истиллоҳ.

ИСТИМДОД *а.* *استمداد* *кит.* ёрӣ пурсидани, мадад талабидани; мададталабӣ, кумакхоҳӣ.

ИСТИМЗОҶ *а.* *استمزاز* *кит.* мизоҷ пурсидани, сикҳатии касеро пурсидани; фикру андешаи касеро гирифтани.

ИСТИМЛОҚ *а.* *استملاک* *кит.* гирифтани чизе

ба моликияти худ, тасарруф кардан.

ИСТИМНО *а.* *استمنا* берун кардани манӣ бидуни мучомиат, ҷалқ задани, қафакӣ кардани; ҷалқзанӣ.

ИСТИМОЛАТ *а.* *استمالت* *кит.* ба сӯи худ моил кунонидани касеро; дилҷӯӣ ва навозиш кардани.

ИСТИМОӢ *а.* *استماع* шунидани, гӯш кардани.

ИСТИМРОР *а.* *استمرار* *кит.* бо як равиш рафтани, якҷайл гузаштани чизе, ҳамешагӣ, пайвастагӣ, пайваста дар қор будани чизе; **ба таври истимрор** ҳамеша, доимо; **истимрор додан** давом кунонидани, идома додан; **истимрор доштан** боқӣ будани; **истимрор ёфтан** давом ёфтан, бардавом шудани.

ИСТИМСОҚ *а.* *استمساک* *кит.* худдорӣ кардани, худро дар истифодаи (истеъмоли) чизе маҳдуд кардани.

ИСТИМТОӢ *а.* *استمتاع* ғоида бурдани, баҳра ва манфиат ҷустани.

ИСТИНБОТ *а.* *استنباط* 1. истихроҷ, берун баровардани чизе (*мас., об аз ҷох*). 2. *маҷ.* ошқор кардани чизе, ки пинҳон бошад; дарёфтани, дарқ кардани, ҳулоса баровардани.

ИСТИНҚОР *а.* *استنکار* 1. инқор кардани, мунқир шудани; қабул накардани. 2. зишт шуморидани, напосандидани.

ИСТИНҚОҶ *а.* *استنکاف* *кит.* 1. нангу ор доштан, ибӯ кардани. 2. худдорӣ кардани; сарпечӣ кардани, имтиноӣ кардани; рад кардани; рад, худдорӣ, имтиноӣ.

ИСТИНОД *а.* *استناد* 1. тақя кардани, пушт ниҳодани ба чизе; **истинод кардан** тақя намулдани (додани). 2. санад нишон додан, далел овардани; санад, далел.

ИСТИНОС *а.* *استناس* *кит.* унс гирифтани, хӯ гирифтани.

ИСТИНОҲ *а.* *استنساخ* *кит.* нусха бардоштан, рӯйнавис кардани.

ИСТИНТОҚ *а.* *استنطاق* касеро ба нутқ даровардани, касеро ба сухангӯӣ водор кардани; гап пурсидани; бозпурсӣ; **истинтоқ кардан.**

ИСТИНҶОР *а.* *استنفار* нафрат кардани; дур шу-

дан, рамидан, рам.

ИСТИНЧО *a.* استنجا худро аз начосат ва палидӣ пок кардан (*баъд аз қазои ҳоҷат*); **санги истинчо** кулӯхе, ки дар халочо истифода мебаранд.

ИСТИНШОҚ *a.* استنشاق 1. об ё ҳаво ба бинии худ кашидан. 2. д. об ба бинӣ кашидан дар вақти таҳорат.

ИСТИОЗА(Т) *a.* استعاذة/استعاذت д. паноҳ бурдан ба Худо аз бадии чизе, талаби паноҳ кардан.

ИСТИОНАТ *a.* استعانت ионат хостан, ёрмандӣ талабидан, мадад пурсидан; **истионат бурдан** ба чизе талаби ёрӣ кардан; **такия кардан** ба чизе; **истионат кардан (намудан)** ионат хостан, ёрӣ талабидан.

ИСТИОРА *a.* استعارة 1. *кит.* ба орият хостани чизе, амонат гирифтани чизе. 2. *ади.* кор фармудани калима дар ғайри маънии аслии худаш барои зебӣ ва пуртаъсир шудани суҳан.

ИСТИОРАВӢ استعاروی мансуб ба **истиора**; иборат аз истиора.

ИСТИОРАОМЕЗ استعاره‌آمیز бо истиора; бо киноя ва маҷоз.

ИСТИРДОД *a.* استرداد *кит.* чизи додаро боз хостан; талаби пас додани чизеро кардан.

ИСТИРЗО *a.* استرضا *кит.* ризоят хостан, хушнудӣ хостан; ризоят, хушнудӣ.

ИСТИРОҲАТ *a.* استراحت осудан, орамидан; роҳат кардан; аз кор даст кашида дам гирифтани, дамгирӣ; **рӯзи истироҳат** рӯзи дамгирии ҳафтаина; рӯзи таътили кор; **хонаи истироҳат** а) хонае, ки дар он фориғ аз кор дам мегиранд; б) муассисаи хоси дамгирии умумӣ, осоишгоҳ; **истироҳат додан** имконияти дамгирӣ фароҳам овардан (*ба касе*); **истироҳат кардан** дам гирифтани, осудани; аз кор даст кашида нафаси осуда гирифтани.

ИСТИРОҲАТГОҲ استراحت‌گاه 1. ҷои дамгирӣ, ҷои роҳат ва фароғат. 2. *ниг.* **хонаи истироҳат**.

ИСТИСҚО *a.* استسقا *тиб.* чамъ шудани об дар шикам ва дигар аъзои бадан, ки бемор бисёр обталаб мешавад, бемории обхӯра.

ИСТИСҚОӢ استسقای мубтало ба бемории истисқо.

ИСТИСМОР *a.* استثمار фоида бурдан аз маҳсули меҳнати каси дигар; аз тарафи касоне, ки воситаҳои истеҳсолотро дар даст доранд, аз худ карда шудани маҳсули меҳнати дигарон; **аҳли истисмор** истисморкунандагон, ононе, ки аз меҳнати дигарон фоида мебардоранд; **истисмор кардан** аз дастранчи касе баҳра бурдан, касеро ба нафъи худ ба кор водостан; **истисмор шудан** аз тарафи касе ба кор водоста шудан, барои нафъи каси дигар иҷборан кор кардан.

ИСТИСМОРГАР استثمارگر *ниг.* **истисморкунанда**.

ИСТИСМОРКУНАНДА استثمارکننده *сифати феълии замони ҳозира аз истисмор кардан*; он ки аз меҳнати дигарон фоида мегирад, истисморгар.

ИСТИСМОРШАВАНДА استثمارشونده *сифати феълии замони ҳозира аз истисмор шудан*; он ки дигарон аз меҳнаташ истифода мебаранд.

ИСТИСНО *a.* استثنا аз байни чизи зиёде ҷудо карда гирифтани яке, аз маҷмӯи чизҳо чизеро баровардан: **ба таври истисно**, **ба тариқи истисно**, **ба истисноӣ ...**; **бе истисно**// **бидуни истисно** истисно накарда, аз як сар; **истисно кардан** аз ҷумлаи чизҳо якеро баровардан мондан ё ба ҳисоб нагирифтани, мустасно кардан.

ИСТИСНОӢ استثنائی 1. мустасно, истиснонакардашуда. 2. хос, фарқнок.

ИСТИТОАТ *a.* استطاعت қувват, қудрат, тавоноӣ; иқтидор доштан.

ИСТИТРОД *a.* استطراد 1. *х.*, *кит.* фирефтани душман бо баҳонаи ақибнишинӣ. 2. *ади.* услуби бадеӣ дар наср, ки нависанда аз матлаб дур шуда, боз ба он бармегардад.

ИСТИФОДА *a.* استفاده фоидагирӣ, фоидабарӣ, баҳраҷӯӣ; **истифода бурдан** а) баҳравар шудан, фоида гирифтани; б) *гуфт.* кор фармудан, ба кор бурдан; **истифода кардан (намудан)** баҳра бурдан, фоидаманд шудан; **аз фурсат истифода бурдан** аз вақти мусоид фоида бурдан, фурсатро ғанимат шумурдан; **ба истифода додан** ба кор андохта фоида ги-

рифтан (аз корхонаву муассисаҳо, биноҳо ва ғ.); **қобили истифода будан** сазовори баҳрагирӣ будан; қобили кор будан.

ИСТИФОДАБАРАНДА استفادهبرنده *сифати феъли* замони ҳозира аз **истифода бурдан**; он ки аз чизе истифода мебарад, ғоидабардоранда.

ИСТИФОДАБАРӢ استفادهبرى *истифода бурдан*, ғоидабардорӣ, баҳрабардорӣ.

ИСТИФОЗА(Т) *а. استفاضه//استفاضت талаби файз* кардан, ато хоستان, файз гирифтан.

ИСТИФРОҒ *а. استفراغ кит.* аз роҳи гулӯ чизҳои хӯрдаро берун андохтан, қай кардан.

ИСТИФСОР *а. استفسار тафсиру эзоҳ талаб* кардан, пурсидан, пурсиш.

ИСТИФҲОМ *а. استفهام фаҳмидан* хоستان; пурсидан, савол кардан; пурсиш; **аломати истифҳом** *грам.* аломати савол.

ИСТИХБОР *а. استخبار кит.* хабар пурсидан, ахбор гирифтан, ахбор хоستان.

ИСТИХДОМ *а. استخدام кит.* талаби хидмат кардан, хидмат чустан.

ИСТИХЛОС *а. استخلاص кит.* раҳой чустан, халос кардан; раҳой, халосӣ.

ИСТИХОРА *а. استخاره кит.* 1. хоҳиши ба хайр анҷомидани кореро кардан, некӣ хоستان. 2. барои иҷро кардан ё накардани коре фол дида; фол; **дар кори хайр хочати истихора нест** (*зарб.*).

ИСТИХРОҶ *а. استخراج* хорич кардан, берун баровардан; канда баровардани маъдан аз кон; **истихроҷи маъдан; истихроҷи нафт.**

ИСТИХФО *а. استخفا кит.* талаботи пинҳон кардани чизе ё касе; пинҳон кардан, пинҳон шудан.

ИСТИХФОФ *а. استخفاف* 1. *кит.* сабук ё кам шуморидан чизеро, касеро; бекадр ё камкадр доништан. 2. таҳқир кардан, ҳақир шуморидан; ночиз доништан; ҳақорат.

ИСТИҲОЛА *а. استحالة* 1. *кит.* муҳол будан, номумкин будан, имконнопазирӣ. 2. худдорӣ, ибӯ; **истиҳола кардан** худдорӣ кардан, ибӯ намудан.

ИСТИҲОЛАТ *ниг.* ихонат.

ИСТИҶЛО *а. استجلاء кит.* мучалло сохтан, чилдор кардан; равшан кардан.

ИСТИҶЛОБ *а. استجلاب кит.* ба худ ҷалб кардан, ба сӯи худ кашидан.

ИСТИҶОЗА *а. استجازه кит.* иҷозат хоستان, рухсат талабидан.

ИСТИШМОМ *а. استشمام кит.* бӯй бурдан, бӯй ҳис кардан.

ИСТИШОРА(Т) *а. استشارة//استشارت машварат* хоستان, маслиҳат кардан.

ИСТИШҲОД *1. استشهاد кит.* гувоҳӣ хоستان; далел овардан. 2. *адш.* дар шеър овардани исму лақаб худ аз ҷониби шоир.

ИСТОДА *а. استاد//استاد* *сифати феъли* замони гузашта аз **истодан**; дар як ҷо монда, беҳаракат; *муқоб.* **равон: оби истода; истода–истода** бисёр истода, пас аз таваққуфи зиёд; бисёр мунтазир шуда.

ИСТОДАГАРӢ *а. ايستاده گرى сабот, пойдорӣ, устуворӣ; муқовимат.*

ИСТОДАГӢ *1. ايستادگي* 1. шакли дигари *сифати феъли* замони гузашта аз **истодан**. 2. *ниг.* **истодагарӣ; истодагӣ кардан** а) истодагарӣ кардан, пойфишорӣ кардан; б) муқовимат нишон додан.

ИСТОДАН *1. ايستادن* 1. ба по будан; *муқоб.* **нишастан**. 2. иқомат доштан, зистан, будан. 3. тавақуф кардан; ист кардан; қарор гирифттан, ором шудан; **як дам истодан // як нафас истодан** андак таввақуф кардан, каме сабр кардан. 4. барҷо (қоим) будан; воқеъ гаштан. 5. истодагарӣ кардан, устувор будан, пойдор будан: **дар фикри пештараи худ истодан, дар қавл истодан**. 6. *ҳамчун феъли ёридиҳанда ба феълҳои асосӣ ҳамроҳ шуда, давомнокии амалу ҳолатро ифода мекунад:* **то омадани касе кор карда истодан**. 7. *ҳамчун феъли ёридиҳанда шаклҳои замони ҳозираи муайян ва замони гузаштаи дур месозад:* **хонда истодан, хонда истода будан...; муқобил истодан** муқовимат кардан, зиддият нишон додан; **пойдор истодан** собитқадам будан; **♦ як тараф истодан** сарфи назар кардан..., ба як сӯ гузошта мондан...

ИСТОӢНДАН *1. ايستاياندن тарзи бавоситаи истодан; мутаваққиф кардан, аз рафтор*

дан; мутавакқиф кардан, аз рафтор боздоштан.

ИСТОР ю. استار кхн. воҳиди вазн, ки бо чоруним мисқол (21 грамм) баробар буд.

ИСТОРА استاره шакли дигари ситора.

ИСФАНД I اسفند ниг. испанд.

ИСФАНД II اسفند моҳи дувоздахуми соли ҳичрии шамсӣ (мутобиқи ҳут) аст, ки ба 21 феврал-21 март рост меояд.

ИСФАНОХ اسفناخ ниг. испанок.

ИСФАНОЧ اسفناج ниг. испанок.

ИСФАНЧ ю. اسفنج як навъ чонвари баҳрии одии серхучайраи беҳаракат, ки баданаш фаххук буда, барои шустушӯ ва дар тиб истифода мегардид, абри мурда; лиф.

ИСҲОБ а. اسحاب кит. бисёр гап задан, сергап будан; лакқидан; сергапӣ, пургӯй, лакқиғӣ.

ИСҲОЛ а. اسهال тиб. шикамравӣ, дарунравӣ: исҳоли хунин.

ИСҲОЛОВАР اسهال آور доруе, ки қабзи шикамро бартараф месозад, доруи исҳол.

ИТАЛИЯВӢ ايتاليوى мансуб ба Италия; забони италиявӣ, соҳти италиявӣ, мардуми италиявӣ.

ИТҚӢ اطقى номи ҳарфи нуздаҳуми алифбои арабиасоси тоҷикӣ, ки ҳарфи «то» (ط) ҳам меноманд; дар ҳисоби абҷад ба 9 баробар аст.

ИТЛОҚ а. اطلاق кит. 1. раҳой, озодӣ. 2. истеъмол, истифодаи калимае ба ягон маъно; **итлоқи номе** ба касе номеро ба касе нисбат додани касе.

ИТМИНОН а. اطمنان боварӣ, дилпурӣ, эътимод; хотирчамъӣ; **итминон доштан** боварӣ ҳосил кардан; хотирчамъ будан.

ИТМИНОНБАХШ اطمنان بخش боварибахш: суҳанҳои итминонбахш.

ИТМОМ а. اتمام тамом кардан, ба анҷом расондан, буд кардан; тамом шудан, анҷом ёфтан; охир, анҷом, поён; **итмом ёфтан** тамом шудан, ба охир расидан; **ба итмом расидан** тамом шудан, анҷом пазируфтан; **ба итмом расонидан** тамом кардан, ба поён расонидан.

ИТНОБ а. اطناب кит. дароз кардани сухан; татвили калом.

ИТОАТ а. اطاعت фармон бурдан, гардан ниҳодан, тобеъ шудан; фармонбардорӣ; мутей; **итоат кардан** ба фармони касе сар фурувардан; **аз итоат баровардан** нофармонбардор гардонидан; **ба итоат даровардан** мутеъ гардонидан, фармонбардор кардан; **сар ба чанбари итоат даровардан** киноя аз мутеу фармонбардор шудан.

ИТОАТГАРӢ اطاعت گرى ниг. **итоаткорӣ**.

ИТОАТКЕШ اطاعت كيش итоаткор, фармонбардор.

ИТОАТКОР اطاعت كار фармонбардор, итоаткунанда.

ИТОАТКОРӢ اطاعت كاري фармонбарӣ, фармонбардорӣ; итоатгарӣ.

ИТОАТКОРОНА اطاعت كارانه фармонбардорона, мутеона.

ИТОБ а. عتاب маломат, коҳишу сарзаниш, суҳани хашмолуд; қаҳр, ғазаб.

ИТОБКРОНА عتاب كارانه маломатомез, бо қаҳру ғазаб.

ИТОБОМЕЗ عتاب آميز бо хашму маломат.

ИТОЛА(Т) а. اطاله//اطالت дароз кардан, тӯл додан; **итолаи калом** дароз кардани сухан; сергапӣ.

ИТТИБОӢ а. اتباع аз пай рафтан, пайравӣ кардан.

ИТТИКО а. اتكا кит. така кардан, эътимод кардан ба чизе: **иттико кардан**.

ИТТИЛЛОИЯ اطلاعيه хабари иттиллоотӣ, маълумот тавассути расонаҳои хабарӣ.

ИТТИЛЛООТ اطلاعات 1. ҷ. **иттиллоъ**. 2. ниг. ахбор.

ИТТИЛЛООТӢ اطلاعاتى мансуб ба **иттиллоот**: маркази иттиллоотӣ.

ИТТИЛЛОӢ а. اطلاع хабардор шудан, огоҳ гардидан; хабар, огоҳӣ.

ИТТИСОЛ а. اتصال 1. муттасил шудан, пайвастагӣ. 2. маҷ. наздики ба ҳамдигар, висол.

ИТТИСОМ *а.* اتّسام *кит.* доғ задан ва нишон мондан, тамға задан ба ҳайвон ё одам; тамғаву нишон карда шудан; **иттисом ёфтан** а) нишон (тамға) аз чизе пайдо кардан, нақшбанд шудан, нақш бастан; б) *мач.* мавсуф шудан ба чизе, ном гирифтан.

ИТТИСОФ *а.* اتّصاف 1. сифат гирифтан, дорон сифате шудан; **иттисоф доштан** машхур будан. 2. сутуда шудан; сифати чизе ё касеро баён кардан; тавсиф.

ИТТИСОЪ *а.* اتّسع *кит.* фарох шудан, васеъ гардидан; васеъ, фарохӣ, кушодӣ; **иттисон меъда** *тиб.* варами меъда; **иттисон урук** *тиб.* варами рағҳо; **иттисон хадақа** кушодагии чашм беш аз ҳадди табиӣ.

ИТТИФОҚ *а.* اتّفاق 1. бо ҳам як шудан, муттафиқ шудан; иттиҳод, як шудан, муттаҳид шудан (*мас., синфҳо, ҷамъиятҳо, давлатҳо, ҷумҳуриҳо*): **иттифоқи коргару деҳқон**, **иттифоқи ҷавонон ва г.**; **бо (ба) иттифоқ** муттафиқона, якдилона, якҷоя; **иттифоқ кардан** як шудан, муттаҳид шудан; **иттифоқ шудан** як шудан, муттаҳид гардидан. 2. созмон, муассиса ё ягон воҳиди ба он монанди дар асосҳои ихтиёрӣ муттаҳидшудаи ҷамъиятӣ: **иттифоқи касаба**, **иттифоқи нависандагон**, **иттифоқи оҳангсозон**, **иттифоқи рассомон**, **иттифоқи рӯзноманигорон ва г.**; **иттифоқи камбағалон** *таър.* ташкилоти оммавии сиёсии деҳқонон дар Осиёи Миёна (1918-1920); **Иттифоқи Советӣ** *ниг.* Иттиҳоди Шӯравӣ. 3. ходиса, воқеа, пешомад, тасодуф; **иттифоқ афтодан** рӯй додан, тасодуф шудан (*ғайри ҷашмдошт*).

ИТТИФОҚАН *а.* اتّفاقاً тасодуфан, ногоҳ, нохост, аз қазо.

ИТТИФОҚӢ *а.* اتّفاقي *мансуб ба* **иттифоқ**; иттифоқшуда, муттафиқшуда; муттаҳид ба як давлат: **ҷумҳуриҳои иттифоқӣ** (*таър*).

ИТТИФОҚНОМА *а.* اتّفاق نامه нома ё ҳуҷҷате, ки аз номи умум баён меёбад.

ИТТИФОҚО *ниг.* **иттифоқан.**

ИТТИФОҚЧӢ *а.* اتّفاقي 1. яке аз чанд нафаре, ки бо ҳам барои расидан ба мақсаде иттифоқ бастаанд. 2. ҳар як аз давлатҳои бо ҳам якшуда дар асоси созиш ё аҳду паймон (*дар*

вақти ҷанг).

ИТТИХОЗ *а.* اتّخاذ *кит.* аҳз кардан, гирифтан.

ИТТИҲОД *а.* اتّحاد як шудан, ягонагӣ, якдилӣ; ҳамдастӣ: **Иттиҳоди Шӯравӣ** *таър.* Иттиҳоди Ҷумҳуриҳои Шӯравии Сотсиалистӣ; **Иттиҳоди Давлатҳои Мустақил.**

ИТТИҲОДИЯ *а.* اتّحاديّه ҷамъияте, ки барои химояи манфиатҳои ташкил карда мешавад; **иттиҳодияи истехсолӣ** муассисае, ки якҷанд корхонаи як соҳаи иқтисодиётро муттаҳид намудааст.

ИТТИҲОМ *а.* اتّهام *кит.* тӯҳмат задан ба касе; тӯҳмат, бӯҳтон.

ИТФО *а.* اطفا *кит.* фурӯ нишондани оташ, хомӯш кардани оташ.

ИФЛОС *а.* افلاس 1. *кит.* муфлис шудан; қашшоқӣ, нодорӣ. 2. *гуфт.* олуда, нопок, чиркин; **ифлос шудан** олудан, чиркин шудан.

ИФЛОСГАРӢ *а.* افلاس گرى ифлоскорӣ, корҳои нопоку зишт; рафтори ношоиста.

ИФЛОСӢ *а.* افلاسي чиркинӣ, олудагӣ, палидӣ.

ИФЛОСКОРӢ *а.* افلاس گاري роҳ додан ба корҳои зишт, анҷом додани корҳои нопок; ифлосгарӣ.

ИФЛОСКУНАНДА *а.* افلاس کننده *сифати феъли* замони ҳозира аз **ифлос кардан**; ифлосгар; **ифлоскунандан** ҳаво.

ИФЛОҲ *а.* افلاح *кит.* комёбӣ, муваффақият; осудаҳолӣ, хушбахтӣ.

ИФНО *а.* افنا *кит.* фано кардан, несту нобуд кардан.

ИФО *а.* ايفا 1. иҷро кардани ваъда, вафо кардан ба аҳду паймон. 2. додани ҳаққи касе; **ифои вазифа** ягон вазифаро иҷро кардан; **накшери ифо кардан** накшери иҷро кардан, бозӣ кардан дар накше.

ИФОДА *а.* افاده 1. баён, тарзи баён; **ифодаи маъром** баёни мақсад, тарзи изҳори матлаб. 2. иборат, таъбир. 3. аломати нишондиҳандаи ҳолати рӯҳӣ ё ягон ҳиссиёти дигар; **ифода ёфтан** баён шудан; **ифода кардан (намудан)** баён кардан, фаҳмондан.

ИФОДАНОК *а.* افادناک *мач.* маънидорона, ба таври таъсирбахш, бо ҳиссиёт ва пурмазмун;

ри таъсирбахш, бо ҳиссиёт ва пурмазмун; хониши **ифоданок** тарзи хондани матн бо риояи маъно, мазмун ва оҳанги калом.

ИФОЗА(Т) *а. افاضه//افاضت* 1. *кит.* файз расондан, баҳра додан; файзу хайр. 2. *мач.* чорӣ кардан, паҳн кардан, амалӣ кардан, тафвиз кардан.

ИФОҚА *а. افقه* ислоҳ шудан (*аз ягон сифати бад*), рӯ ба беҳбудӣ овардан; **ба ифоқа омадан** дуруст шудан, беҳ шудан, рӯ ба некӣ овардан.

ИФРИТ *а. عفريت* 1. махлуки мавҳуми зишту воҳиманок; дев. 2. *мач.* зишт, баднамо.

ИФРОЗ *а. افراز* *кит.* чудо кардани чизе аз чизҳои дигар: **ифрози зиёди пешоб**.

ИФРОТ *а. افراط* аз ҳад (андоза) гузаштан дар коре; **ифрот кардан (намудан)** аз ҳадди эътидол гузаштан (гузарондан), дар коре зиёдарафӣ кардан.

ИФРОТГАРОӢ *а. افراطگرائى* *ниг.* **ифроткорӣ**; экстремизм.

ИФРОТӢ *а. افراطى* 1. *мансуб ба ифрот*: **унсурҳои ифротӣ**. 2. он ки дар корҳо зиёдарафӣ мекунад; экстремист.

ИФРОТКОРӢ *а. افراطكارى* аз ҳадду меъёр гузаштан дар коре, ифрот кардан.

ИФРОТКОРОНА *а. افراطكارانه* ба тариқи ифрот, ифротгарона.

ИФСОД *а. افساد* *кит.* вайронкорӣ, табоҳкорӣ, фасод.

ИФТИЗОӢ *а. افتضاح* *кит.* расво шудан; расвоӣ, беобрӯӣ, шармандагӣ, фазихат, фазохат.

ИФТИКОР *а. افتكار* фикр кардан, андешидан, андеша намудан.

ИФТИРО *а. افتراء* *кит.* тӯҳмат, бӯхтон.

ИФТИРОҚ *а. افتراق* чудо шудан, аз ҳамдигар чудо шудан, пароканда шудан; чудой, фирок.

ИФТИТОӢ *а. افتتاح* кушодан, боз кардан; оғоз ёфтан; **санан ифтитоҳ** замони сар шудан; **маросими ифтитоҳ** маросими боз кардан; **ифтитоҳ кардан** кушодан, оғоз намудан.

ИФТИТОӢӢ *а. افتتاحى* *марбут ба ифтитоҳ*; **сухани**

ифтитоҳӣ сухани муқаддимаӣ.

ИФТИТОӢОНА *а. افتتاحانه* *таър.* зиёфат, пешкаш ё пули нақд, ки ба муносибати шурӯъ шудани дарс дар аввали таҳсил ба домӯллои дарсгӯӣ дода мешуд.

ИФТИХОР *а. افتخار* 1. болидан, фаҳр кардан; фаҳр, сарафрозӣ, сарбаландӣ. 2. боиси фаҳр; он чи бар он фаҳр карда мешавад; **ифтихор доштан** фаҳр кардан (*бо чизе*); **ифтихор кардан (намудан)** фаҳр кардан, болидан, нозидан, мубоҳот кардан (*ба чизе*).

ИФТИХОРӢ *а. افتخارى* фаҳрӣ; **узви ифтихорӣ**.

ИФТИХОРМАНД *а. افتخارمند* ба чизе фаҳркунанда; сарафроз.

ИФТИХОРМАНДӢ *а. افتخارمندى* фаҳр, мубоҳот.

ИФТИХОРМАНДОНА *а. افتخارمندانه* аз рӯи фаҳр ва мубоҳот, бо сарбаландӣ.

ИФТИХОРНОМА *а. افتخارنامه* ҳуҷҷати хаттӣ, ки ҳамчун як навъи муқофот барои хизматҳои махсус ба шахрвандон, корхонаҳо ва созмонҳо дода мешавад.

ИФТИХОРОМЕЗ *а. افتخارآمیز* бо фаҳр, бо мубоҳот.

ИФТОР *а. افطار* *д.* 1. рӯза кушодан, рӯзакушоӣ. 2. хӯроке, ки вақти рӯзакушоӣ меҳӯранд.

ИФТОРӢ *а. افطارى* *мансуб ба ифтор*: дастархони ифторӣ.

ИФФАТ *а. عفت* покӣ, покдоманӣ, порсой, парҳезгорӣ; **домани иффар** ҳамаи он чи ки ба покдоманӣ ва покии ахлоқ дахл дорад.

ИФФАТНОКӢ *а. افتناكى* покдоман будан, боиффар будан.

ИФШО *а. افشا* фош кардан (*сирреро*), ошкор сохтан; **ифшо кардан** фош кардан, маълуму аён кардан, роз ё сирреро кушодан.

ИФШОГАР *а. افشاگر* фошкунанда, ошкоркунанда.

ИХВОН *а. اخوان* *ҷ.* **ах** (бародарон).

ИХЛОЛ *а. اخلال* халал расондан, зиён расондан.

ИХЛОС *а. اخلاص* иродат ва дӯстии холисона; эътиқод, боварӣ; **бо ихлос** бо иродат; аз рӯи эътиқод ва боварӣ; **ихлос бастан** иродат пайдо кардан, эътиқод доштан; **ихлос гаштан** рӯ

гардондан аз касе, ки як вақтҳо мавриди иродат, эътиқод ва боварӣ будааст, бовариҳои худро нисбат ба касе гум кардан; **ихлос доштан** эътиқод доштан; **ихлос кардан** бовар кардан, эътиқод кардан; **ихлосу халос** яке аз дастурҳои сӯфиёни нақшбандӣ, ки эътиқод ва бовариҳои мӯчиби халосӣ ва шифо аз саҳтиву бемориҳои медонистанд.

ИХЛОСМАНД اخلاصمند он ки ба чизе ё касе эътиқод ва боварӣ дорад, муҳлис, иродатманд.

ИХЛОСМАНДӢ اخلاصمندی ихлосманд будан; эътиқод, эътимод, боварӣ.

ИХЛОСМАНДОНА اخلاصمندانه бо эътиқод ва эътимоди зиёд, бо боварӣ.

ИХРОҶ *а.* اخراج хориҷ кардан, баровардан; **ихроҷ кардан** а) хориҷ кардан, берун кардан аз ҷое; б) дур кардан аз вазифае, аз кор хориҷ кардан; **ихроҷи балад** *ки.* бадарға кардан аз шаҳр.

ИХТИЁР *а.* اختيار 1. баргузидан, интиҳоб кардани чизе аз чизҳо; **ихтиёр кардан** баргузидан, интиҳоб кардан, хоستان (*чизеро*). 2. майл ва ирода дар анҷом додани коре, озодии амал; *муқоб.* **ичбор**. 3. ҳаққи идора ва саришта кардани коре; **ба ихтиёри...** ба майли..., ба хоҳиши...; ба савобдиди...; **ба ихтиёри худ** бо майл ва савобдиди худ; ба сари худ; **дар ихтиёри худ** ба дасти худ, дар тасарруфи худ; **ихтиёр доштан** ҳақ доштан ба иҷрои коре, соҳибихтиёр будан; **ба ихтиёри касе мондан** ҳалли масъаларо ба савобдиди касе ҳавола кардан; **ба ихтиёри худ будан** дар рафтор ва кирдор озод ва муҳтор будан, ба сари худ будан; **ба ихтиёри касе гузаштан** ба тасарруфи касе даромадан, ба тобеияти касе даромадан; **ихтиёр(ро) аз даст додан** лаҷоми идора кардани худро аз даст додан; худро гум кардан; **ихтиёр ба дасти бахтиёр** (*зарб.*) ҳар кас дар қори худ, дар ҳалли тақдираш мустақил ва озод аст.

ИХТИЁРАН اختياراً ба ихтиёри худ, бо майлу хоҳиши худ, довталабона, бидуни маҷбурият.

ИХТИЁРДОРӢ اختياردارى чизи дилхостаро кардан; дар иҷрои амале соҳибихтиёр будан; ҳуқуқи интиҳоби чизе ё амалеро доштан.

ИХТИЁРӢ اختيارى 1. бо хоҳиш ва иродаи худ, бо майли худ, ғайри маҷбури ва зӯри. 2. аскаре, ки бо хоҳиши худ, яъне довталабона ба хизмати ҳарбӣ омадааст (*ба ин маънӣ асосан дар шакли ҷамъ меояд*); **дастаи ихтиёриён** дастаи ҳарбие, ки афроди он бо майлу хоҳиши худ ба хидмат даромадаанд.

ИХТИЁРОНА اختيارانه бо ихтиёр, бо хоҳиши худ.

ИХТИЛЛОЛ *а.* اختلال 1. *ки.* ошуфтагӣ, парешонӣ, дарҳамӣю барҳамӣ, бетартибӣ, бесарумонӣ. 2. *маҷ.* ошуфтагии фикр, нуқсонӣ ақл.

ИХТИЛЛОТ *а.* اختلاط 1. *ки.* омезиш, бо ҳам омехта шудан. 2. *ки.* наздиқӣ, ҳамнишинӣ, алоқай наздиқ.

ИХТИЛЛОФ *а.* اختلاف муҳолифат, носозгорӣ, номувофиқатӣ; низоъ, кашмакаш; **ихтиллоф афтодан** муҳолифат ва носозгорӣ пайдо шудан (*дар байни ду тараф*).

ИХТИЛЛОФАНДОЗӢ اختلافاندازى *ниг.* ихтиллофкорӣ.

ИХТИЛЛОФКОР اختلاف كار чӯдоандоз, низоъкор, дасисакор.

ИХТИЛЛОФКОРӢ اختلاف كارى чӯдоандозӣ, низоъкорӣ, дасисакорӣ.

ИХТИЛЛОФНОК اختلافناك дорои носозгорӣ ва номувофиқатӣ; дорои зиддият.

ИХТИЛЛОҶ اختلاج ҳаракати мушаки ягон узви бадан (*мас., чаши*) бе иродаи шахс; ларзиш, ҷунбиш, паридани ягон узв.

ИХТИНОҚ *а.* اختناق *ки.* гирифтгорӣ ба дарди ҳуноқ; гулӯгирӣ, ҳафагӣ.

ИХТИОЛОГ *ю.* اختلالاگ *ниг.* моҳишинос.

ИХТИОЛОГИЯ *ю.* اختلالاگيه *ниг.* моҳишиносӣ.

ИХТИРОӢ *а.* اختراع ба вучуд овардан ва ё сохтани чизи то ин дам номаълум, навоарӣ кардан; эҷод кардан; **ихтироъ кардан (намудан)** чизи нав ва бесобиқае офаридан, ибдоъ кардан.

ИХТИРОӢГАР اختراعگر он ки чизеро ихтироъ кардааст, падидоварандаи чизи нав; навоар: **ихтироъгари шоиста.**

ИХТИРОЪКОР اختراعكار *ниг.* ихтироъгар.

ИХТИРОЪКОРӢ اختراعكارى ихтироъ кардан, навоарӣ намудан.

ИХТИРОЪЧӢ اختراعى *гуфт.* ихтироъгар.

ИХТИСОР *а.* اختصار мухтасар кардан, кӯтоҳ кардан (*gap* ё чизи навиштаеро).

ИХТИСОРА *а.* اختصاره *збш.* 1. калимаи мураккаби ихтисоршуда, ки аз ҳарфҳои аввал ё унсурҳои аввали калимаҳои таркиби ибора сохта шудааст, *мас.,* АИҶТ – Академияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон. 2. шакли ихтисоршудаи калима; **ихтисораҳои шартӣ** *мас., збш.* забоншиносӣ; *адиш.* адабиётшиносӣ.

ИХТИСОРОТ *а.* اختصارات 1. *ҷ.* ихтисор. 2. *збш.* калимаҳои мураккаби ба таври ихтисор сохташуда: **рӯйхати ихтисороти шартӣ.**

ИХТИСОРШАВӢ اختصارشوى *риёз.* ихтисор шудан: **ихтисоршавии каср.**

ИХТИСОС *а.* اختصاص 1. *кит.* хос гардонидан ба чизе ё ба касе, махсуси чизе ё касе намудан, вижаи чизе ё касе кардан; хусусият пайдо кардан. 2. касб ва шугле, ки кас дар он дониш, маҳорат ва малака ба даст овардааст, таҳассус, пеша; соҳаи махсуси кор ё илму дониш.

ИХТИСОСМАНД اختصاصمند он ки соҳиби ихтисос аст, ихтисоснок, соҳибихтисос.

ИХТИСОСНОК اختصاصناк *ниг.* ихтисосманд.

ИХТИСОСОМУӢ اختصاصآموزى омӯхтани касб, таҳассус пайдо кардан дар ягон соҳа.

ИХТИСОСТАЛАБ اختصاص طلب шахсе, ки ҷӯи ихтисос аст, он ки дар талаби ихтисосе мебошад.

ИХТИТОМ *а.* احتتام *кит.* хотима ёфтани, хатм шудан, ба поён расидан; хотима, поён, охир; *муқоб.* **ифтитох.**

ИХТИФО *а.* اختفا *кит.* пинҳон шудан, ниҳон гардидан, махфӣ шудан.

ИХТОР *а.* اختار *кит.* хотиррасон кардани чизе ба касе, огоҳ кардани касе, огоҳонӣ, огоҳӣ.

ИХФО *а.* اخفا *кит.* махфӣ нигоҳ доштан, пинҳон кардан.

ИХЧАМ ايخچم *гуфт.* 1. чакқон, чолок. 2. кӯтоҳ, мухтасар, мӯҷаз.

ИҲОМ ايهام 1. дар шакку шубҳа монандан, ба гумон афкандан. 2. *адиш.* яке аз санъатҳои шеърӣ, ки дар он калима ё ибораи ду ё зиёда маъно истифода мешавад ва маънои дури онҳо мақсади аслии шоир аст.

ИҲОНАТ *а.* اهانت *кит.* хору ҳақир кардан, паст задан; тавҳин, таҳқир; **иҳонат расондан** таҳқир кардан, сухани таҳқиромез гуфтан ба касе.

ИҲОТА *а.* احاطه гирифтани гирдогирди чизе, печонда гирифтани даври чизе; он чи атрофаш печонда гирифта шудааст; **дар даруни иҳота** дар ҷои бо девор печондашуда, дар муҳаввата; **иҳота кардан (намудан)** печонда гирифтани атрофи чизеро (ҷоеро); **иҳота шудан** печонда гирифта шудан; **аз иҳота баромадан** аз муҳосира халос шудан.

ИҲОТАГИР احاطه گير он ки даври чизеро печонда гирифтааст, касе, ки атрофи чизе ё ҷоеро печонда гирифтааст.

ИҶБОР *а.* اجبار ба зӯр водор кардан ба коре, маҷбур кардан; ҷабру зӯр.

ИҶБОРАН *а.* اجباراً ба таври маҷбурӣ, ғайри-ихтиёрӣ, маҷбуран, зӯран.

ИҶБОРӢ اجبارى ба таври маҷбурӣ, ғайриихтиёрӣ; маҷбуран, зӯран.

ИҶЛОЛ *а.* اجلال *кит.* бузург доштан, гиромӣ доштан; таҷлил, бузургдошт, эҳтиром.

ИҶЛОС *а.* اجلاس *кит.* нишастан бо ҳам; маҷлис, ҷамъомад, ҷаласа.

ИҶЛОСИЯ اجلاسيه *нав.* мансуб ба **иҷлос**; давраи муайяне, ки дар он муассисае ҷаласаҳои худро ташкил медиҳад; **иҷлосияи навбатии Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон.**

ИҶМОЛ *а.* اجمال *кит.* мухтасар (кӯтоҳ) баён кардан, ба таври хулоса (мӯҷаз) гуфтан; *муқоб.* **тафсил.**

ИҶМОЛАН *а.* اجمالاً ба таври хулоса, мухтасаран.

ИҶМОЛӢ اجمالى мухтасар, кӯтоҳ баёншуда.

ИҶМОӢ *а.* اجماع *кит.* гирд овардан, ҷамъ шу-

дан; гирд омадан, чамъ омадан.

ИЧОБАТ *a.* اجابت қабул кардан, пазируфтан, ҷавоб додан, посух додан.

ИЧОЗАТ *a.* اجازت рухсат додан, рухсат, изн; омадан ба иродат, рафтан ба ичозат (*мақ.*); ичозат гирифтани рухсат хостан ба ичрои коре ё рафтан ба ҷое; рухсати касеро ба даст овардан барои ичрои коре; ичозат додан рухсат додан, раво доништан; ичозат хостан рухсат пурсидан, изн пурсидан ба кардани коре ё рафтан ба ҷое; ичозат шудан рухсат дода шудан, раво дониста шудани коре.

ИЧОЗАТНОМА اجازتنامه хуччате, ки ба коре ичозат дода шуданро нишон медиҳад; хуччате, ки ба соҳиби он ҳаққи вуруд ба ҷоеро медиҳад, рухсатнома.

ИЧОРА *a.* اجاره додани ҷое ё чизе барои истифодаи муваққат ба касе дар бадали музди муайян; киро; хонаи ичора, хавлии ичора; ичора кардан ба музд гирифтани хона, мулк ё чизе барои истифодаи муваққат; ба ичора гирифтани киро кардан; ба ичора мондан (додан) вогузор кардани хона, мол ё чизе ба касе дар бадали маблағе.

ИЧОРАВИ اجاروى мансуб ба ичора; ба тариқи киро, ичора гирифтани.

ИЧОРАГИР اجاره‌گیر он ки чизе ё ҷоеро ба киро мегирад.

ИЧОРАГИРИ اجاره‌گیری ба ичора гирифтани чизе ё ҷое дар бадали маблағе барои истифодаи муваққат.

ИЧОРАДЕХ اجاره‌ده он ки моликиятро ба ичора медиҳад, соҳиби чизи ба ичора додашуда.

ИЧОРАДИХӢ اجاره‌دهى ба ичора додан чизеро, ба киро додан чизеро.

ИЧОРАДОР اجاره‌دار он ки мулкero барои истифода ба киро гирифтааст ва аз ин кор манфиат мебарад.

ИЧОРАКОР اجاره‌کار он ки заминеро бо шарту шароити маълум ба ичора гирифта, киштукор мекунад.

ИЧОРАМОНИ اجاره‌مانى ба киро додани ҷое ба касе.

ИЧОРАНИШИН اجاره‌نشين он ки ҷоеро ба киро гирифта, дар он иқомат мекунад.

ИЧОРАПУЛӢ اجاره‌پولى музди киро, маблағи ичораи ҷое ё чизе.

ИЧОРАХӢР اجاره‌خور касе, ки моликиятро ба ичора дода, аз маблағи он зиндагӣ мекунад.

ИЧРО *a.* اجرا ба ҷо овардан, ба амал овардан, амалӣ кардан; ичро кардан (*намудан*) а) ба ҷо овардан, адо кардан (*вазифаеро*), пурра ба ҷо овардан нақшаро, ба амал овардан; б) ифо кардан, офаридани нақше дар сахна; навохтан ё сурудани асари мусикие; ичро шудан ба амал омадан, ба амал оварда шудан.

ИЧРОГАР اجراگر *ниг.* ичрокунанда.

ИЧРОИЯ اجرائيه дар амал ҷорикунанда, амаликунанда, ичрой: кумитаи ичроия.

ИЧРОКУНАНДА اجراکننده 1. сифати феълии замони ҳозира аз ичро кардан; баҷооваранда, амаликунанда, дар амал ҷорикунанда. 2. офарандаи нақше; навозанда, сароянда, мутриб.

ИЧРОШАВАНДА اجراشونده сифати феълии замони ҳозира аз ичро шудан; он чи қобили ичрост, он чи дар ҳадди имкони амалӣ шудан аст.

ИЧТИБО *a.* اجتناب *кит.* баргузидан, интиҳоб кардан; гирифтани; интиҳоб.

ИЧТИЗОБ *a.* اجتناب қазб кардан, ба тарафи худ кашидан, ба худ кашидан.

ИЧТИЛЛОБ *a.* اجتلاب кашидан, кашидан аз ҷое ба ҷое; кашонидан, кӯчонидан.

ИЧТИМОИЮН *a.* اجتماعييون *кҳн.* онҳое, ки тарафдори сотсиализм буданд, сотсиалистон.

ИЧТИМОИЯТ *a.* اجتماعيت аҳли ҷамъият; ҷамъият.

ИЧТИМОӢ اجتماعى 1. мансуб ба иҷтимоъ. 2. марбут ба ҳаёти одамон ва муносибати онҳо дар ҷамъият; ҷамъиятӣ; аҳволи иҷтимоӣ мавқеъ ва вазъи шахс дар ҷомеа, гурӯҳ ё оила; баромади иҷтимоӣ мансубият ба ягон синф ё табақа (*аз рӯи таваллуд*); бимани иҷтимоӣ суғурта барои таъмин будан дар пиронсолӣ, дар ҳолатҳои рӯй додани корношоямӣ, ҳодисаҳои тасодуфӣ ва ғ.

ИҶТИМООНА اجتماعه кҲн. чамъомад- базму зиёфатҳои талабагони мадрасаҳои Бухоро (бо пули шариқӣ).

ИҶТИМОӢ а. اجتماع 1. гирд омадан, чамъ шудани одамон барои иҷрои коре. 2. гурӯҳи чамъомадагон, дастаи гирдиҳамомадаи одамон. 3. чамъият, ҷомеа.

ИҶТИНО а. إجتنا кит. чидан, мева чидан аз дарахт.

ИҶТИНОБ а. اجتناب кит. худро канор гирифтани, худдорӣ, канорагирӣ, ҳазар кардан аз коре; **иҷтиноб кардан** канорагирӣ кардан, дурӣ кардан аз коре.

ИҶТИҲОД а. اجتهد кит. 1. кӯшиш кардан, ҷидду ҷаҳд кардан; кӯшиш, саъй, ҷидду ҷаҳд. 2. дарёфтани, дарк кардани масъалаҳои шаръӣ дар муқоиса бо Қуръон, ҳадис ва ривоятҳо; дар бар гирифтани илми фикҳ, муҷтаҳид шудан.

ИҶҲОФ а. اجحاف кит. зиёдравӣ кардан, аз ҳадди эътидол гузаштан; ситам кардан, зулм кардан; зулм, зӯрӣ, ситам.

ИШВА а. عشوه рафтори дилрабоёнаи маъшуқа барои ҷазби дили ошиқ, карашма, ноз, ғамза.

ИШВАБОЗ عشوه باز ниг. ишвагар.

ИШВАБОЗӢ عشوه بازی ниг. ишвагарӣ.

ИШВАБОЗОНА عشوه بازانه ниг. ишвагарона.

ИШВАГАР عشوه گر пурноз, ишвақунанда, карашмақунанда.

ИШВАГАРӢ عشوه گری нозу карашма кардан; дилфиребӣ бо нозу ғамза, ишвакорӣ.

ИШВАГАРОНА عشوه گرانه аз рӯи ноз, бо карашма, нозу карашма ба кор бурда.

ИШВАДЕХ عشوه ده ниг. ишвагар.

ИШВАКОР عشوه کار ниг. ишвагар.

ИШВАКОРӢ عشوه کاری ниг. ишвагарӣ.

ИШВАКОРОНА عشوه کارانه ниг. ишвагарона.

ИШВАОМЕЗ عشوه آمیز бо нозу ғамза, бо карашма.

ИШВАСОЗ عشوه ساز 1. ишвагар. 2. мач. дилфиреб, дилрабо.

ИШВАФУРӢШ عشوه فروش ниг. ишвагар.

ИШВАФУРӢШӢ عشوه فروشی ниг. ишвагарӣ.

ИШВАФУРӢШОНА عشوه فروشانه ниг. ишвагарона.

ИШҒОЛ а. اشغال гирифтани, тасарруф кардан; аскар даровардан ба шаҳр ё мамлакате ба қасди тасарруф кардани муваққат ё доимии он, забт кардан: **ишғол кардан**, **ишғол шудан**.

ИШҒОЛГАР اشغال گر тасарруфқунанда, забтқунанда.

ИШҒОЛГАРОНА اشغال گرانه ба таври тасарруф забт кардан.

ИШҒОЛӢ اشغالي ишғолшуда, дар тахти тасарруф: **минтақаи ишғолӣ**.

ИШҒОЛШУДА اشغال شده сифати феълии замони гузашта аз **ишғол шудан**; тасарруфшуда, забтшуда.

ИШКАМ اشکم шакли дигари **шикам**; **ишкамсерро** чӣ парвои **ишкамгурусна** (зарб.) сер аз холи гурусна хабар надорад; давлатманд ғами нодоронро намехӯрад.

ИШКАМБА اشکبه ҳалтаи захираи хӯроки хӯрдашуда дар меъдаи ҳайвоноти алафхӯр, шикамба.

ИШКАМКАЛОН اشکم کلان он ки шиками калон ва ба пеш дамида дорад.

ИШКАНҶА а. شکنجه 1. шакли дигари **шиканҷа**; азоб додани гунаҳкор бо абзори махсус барои водор кардани вай ба иқрори гуноҳ; **умуман** ранҷ, озор; **шиканҷа кардан** азоб додан. 2. асбобест, ки саҳҳофон варақхоро дар байни он гузошта мебуранд ва китоб месозанд, мангана.

ИШКЕЛ اشکیل 1. он чи ба пой аспу хар ва низ ба пову дасти зиндониён мебастанд, завлона, банд; **ишкел андохтан** ниг. **ишкел задан**; **ба ишкел бастан** ба пой касе банд задан; **ишкел задан** пой маҳбус ё аспро бо банди махсусе бастан, пойбанду дастбанд аз занҷири оҳанӣ, банди чармӣ ва ғ.; **ишкел кардан** ниг. **ишкел задан**. 2. (имолаи **ишқол**) мушқилӣ, душворӣ.

ИШКЕЛАК اشکیلی гуфт. пойпечак; **ишкелак андохтан** пойпечак додан (дар гӯштин).

ИШКЕЛБАНД اشکیل بند бо ишкел ба ҳам бас-

ташуда: **аспи ишкелбанд**.

ИШКЕЛБОҒӢ اشكيل باغӣ *таър.* маблағе, ки дар аморати Бухоро вақти аз зиндон озод шудани маҳбус бояд ба зиндонбон пардохта мешуд; **ишкелбоғӣ** додан пардохтани маблағе ба зиндонбон вақти озод шудани бандӣ.

ИШКЕЛДОР اشكيلدار 1. он ки дар пой ишкел дорад. 2. *мач.* кори печида, мураккаб ва душвор.

ИШКОШИМӢ اشكاشيمي *мансуб ба Ишкошим:* забони ишкошимӣ.

ИШКОЛ *а.* اشكال *кит.* 1. мушкилӣ, душворӣ, сахтӣ. 2. *ниг.* ишкел 1.

ИШҚ *а.* عشق ҳиссиёти меҳру дилбастагии аз ҳад зиёд ба касе ё чизе, дӯст доштани бо эҳтирос, муҳаббати том; **ишқи инсонӣ** муҳаббати ҳақиқӣ; **ишқи ҳайвонӣ** ишқе, ки ба икнои ҳисси шахвонӣ асос ёфтааст; **ишқ варзидан** ишқбозӣ кардан, саргарм шудан ба ишқ.

ИШҚАНГЕЗ عشق انگيز чизе, ки меҳру муҳаббат ва шефтагиро меангезад, чизе, ки оташи ишқро фурӯзон месозад.

ИШҚАНДАРПЕЧОН عشق اندر پيچان *бот.* гиёҳест, ки сокаи бориқаш ба дарахт ё ба таноб печида боло меравад ва гулҳои карнайшакл дорад, ошиқипечон.

ИШҚБОЗ عشق باز он ки ба чизе ишқ меварзад, он ки ба коре ҳавас ва рағбати зиёд дорад; ошиқпеша.

ИШҚБОЗӢ عشق بازӣ амали ишқбоз, ишқварзӣ, ошиқпешагӣ.

ИШҚВАРЗӢ عشق ورزӣ ишқбозӣ кардан, дар ҳавову ҳаваси касе (ё чизе) будан; ишқ варзидан.

ИШҚИЯ عشقيه шеърӣ ишқӣ, назми саршори муҳаббат.

ИШҚӢ عشقى *мансуб ба ишқ;* пур аз ишқ; ба мавзӯи ишқу муҳаббат бахшидашуда: **қиссаи ишқӣ**, **ғазали ишқӣ**.

ИШҚОР اشقار *ниг.* ишхор.

ИШҚОРДОР اشقاردار дорои ишқор, омехта бо ишқор.

ИШҚОРӢ اشقارى *мансуб ба ишқор;* дар тар-

кибаш ишқор дошта; вобаста ба ишқор: **маҳлули ишқорӣ**.

ИШҚОРНОКӢ اشقارناكى дараҷаи бо ишқор омехта будан, дараҷаи мавҷудияти ишқор дар таркиби чизе: **ишқорнокии хок**.

ИШҚОРОБ اشقارآب маҳлули тези ишқор, ки дар ҷомашӯй ва шустани чизҳои дигар истифода мебаранд.

ИШҚОРРОНӢ اشقارراني аз ишқор тоза кардани чизе, аз таркиби чизе (моддаи) дигаре баровардани ишқор.

ИШҚСАРО عشق سرا *кит.* ҷои ишқбозӣ, хилватгоҳи ошиқон.

ИШОРА/ИШОРАТ *а.* اشاره//اشارت 1. бо ҷунбондани даст, чашм ё абру фаҳмондани матлабе, имо; рамз; **аз дӯст як ишора, аз мо ба сар давидан** (*зарб.*); дӯст ҳар чӣ фармояд, мо ба иҷрои он тайёрем. 2. нишона, аломат, қайд: **ишора кардан**, **ишора мондан**; **ангушти ишора** ангушти дуҷусти даст, ангушти шаҳодат, саббоба; **ишорат кардан** имо кардан.

ИШОРАТӢ اشارتى *мансуб ба ишорат;* **ҷонишинҳои ишоратӣ** *грам.* ҷонишинҳои **ин, он, ҳамин, ҳамон** ва ғ., ки ба шахс, ашё ё ҳуссияте ишора мекунанд.

ИШОРАХАТ اشاره خط хатҳои ишоратӣ (*мас., дар саҳифаҳои китоб*).

ИШОРАЧӢ اشاره چوب чӯбдасти борики барои нишон додани чизе (*мас., мавзее дар харита*).

ИШРАТ *а.* عشرت айш, кайфу сафо; **айшу ишрат** кайфу сафо; **асбоби ишрат** лавозими кайфу сафо.

ИШРАТӢ عشرتى *ниг.* ишратпараст.

ИШРАТГОҲ/ИШРАТГАҲ عشرتگاه//عشرتگاه ҷои ишрат, ҷои кайфу сафо, ишратхона.

ИШРАТДӢ عشرت دوست *ниг.* ишратпараст.

ИШРАТПАРАСТ عشرت پرست он ки айшу ишратро дӯст медорад, дӯстдори хушгузаронии айём.

ИШРАТПАРАСТӢ عشرت پرستى 1. парастии айшу ишрат, ишратхоӣ. 2. *фалс.* таълимоте, ки айшу ишратро мақсади зиндагӣ медонад.

ИШРАТСАРО عشرت سرا *ниг.* ишратхона.

ИШРАТХОНА عشرت خانه *ниг.* ишратгоҳ.

ИШРАТХОҲ عشرت خواه *ниг.* ишратпараст.

ИШРОК *а.* اشراك 1. шарик кардан касеро дар коре. 2. *д.* ба Худо ширк овардан, Худоро шарикдор пиндоштан; ширк.

ИШРОҚ *а.* اشراق *кит.* тобидан, дурахшидан, тобон гаштан; бомдод, сафед шудани рӯз; **на-мози ишроқ** намози иловагӣ, ки баъди баромадани офтоб меҳонанд.

ИШРОФ *а.* اشراف 1. боло шудан; аз боло ба поён нигариштан. 2. мушарраф кардан, сардор кардан; рутбаи олии, сардорӣ.

ИШТИБОЗ اشتى باز он ки бо ишти (гӯйи оҳанӣ) бозӣ мекунад.

ИШТИБОЗӢ اشتى بازى бозӣ бо ишти; шугли иштибоз.

ИШТИБОҲ *а.* اشتباه 1. шак, шубҳа. 2. хато, сахв, ғалат; **иштибоҳ кардан** хато кардан; **ба иштибоҳ андохтан** ба хато андохтан, боиси ғалатфаҳмӣ шудан; **аз иштибоҳ баровардан** шакку шубҳаи касеро бартараф кардан. 3. монанд шудани ду чиз ба якдигар; шабоҳат, монандӣ.

ИШТИҒОЛ *а.* اشتغال *кит.* шугл варзидан, машғул будан; машғули.

ИШТИДОД *а.* اشتداد *кит.* шиддат, тундӣ, сахтӣ.

ИШТИЁҚ *а.* اشتىاق шавку майли зиёд, ниҳояти орзумандӣ: **иштиёқи дидани дидор**; **ба иштиёқ** бо шавқ, бо майлу хоҳиши тамом; **иштиёқ доштан** саҳт хоҳон ва орзуманд будан.

ИШТИЁҚМАНД اشتىاقمند хоҳон, моил, талабгори саҳт.

ИШТИҚОҚ *а.* اشتقاق 1. *грам.* сохтани калимае аз калимаи дигар, калимасозӣ. 2. *адш.* яке аз санъатҳои бадеии лафзиест, ки шоир ё нависанда якчанд калимаро зикр мекунад, ки аз як реша ба миён омадаанд. 3. *мач.* баромадан, ҳосил шудан.

ИШТИРО *а.* اشترا *кит.* хариду фурӯш, байъу ишро.

ИШТИРОК *а.* اشتراك ширкат кардан, шарикӣ кардан, ҳамкор шудан; шарикӣ, ҳамроҳӣ; **иштирок доштан (кардан)** ширкат кардан, ҳамроҳӣ намудан, дар коре шарик будан.

ИШТИРОҚДОР اشتراكدار касе, ки дар коре ширкат меварзад.

ИШТИРОҚДОРӢ اشتراكدارى ширкат дар коре, ширкат кардан дар коре.

ИШТИРОКИҶОН اشتراكىون *таър.* коммунистон; (*дар истиллоҳи аввали инқилоби Октябр*) коммунистӣ; **фиркаи иштирокиҷон** ҳизби коммунист.

ИШТИРОҚКУНАНДА اشتراك كننده *сифати феълии замони ҳозира аз иштирок кардан*; он ки дар иҷрои коре ширкат мекунад ва ҳамроҳ аст.

ИШТИРОҚЧӢ اشتراكچى *ниг.* иштирокдор.

ИШТИХОНА اشتى خانه *гуфт.*, *варз.* чуқурчаҳое, ки аз якдигар ба фосилаи муайян меҳананд ва дар вақти иштибозӣ иштии ҳарифро зада ба он меҳароранд.

ИШТИҲО *а.* اشتها майл ба ҳӯрок, хоҳон шудани дил ба ҳӯроқхӯрӣ; **бо иштиҳо** бо майлу рағбат (*нисбат ба гизо*); **иштиҳо омадан** ба тановули таом майл пайдо шудан; **бастанӣ иштиҳо** гум шудани майл ба гизо; **кушодани иштиҳо** пайдо шудани майлу рағбат ба ҳӯрок, хоҳони таом шудан; **иштиҳоро кӯр кардан** боиси аз байн рафтани майл ба ҳӯрок шудан; **аз иштиҳо мондан** ба сабаби беморӣ ё боиси дигар майл ба ҳӯрок надоштан; **ба иштиҳо омадан** баъди беморӣ ва чанде майли ҳӯрок надоштан ба он майл пайдо шудан; **иштиҳои қозгир** майли саҳт ба ҳӯрок; **иштиҳояш карнай шуд** саҳт иштиҳо пайдо кард.

ИШТИҲОАНГЕЗ اشتها انگيز иштиҳоовар.

ИШТИҲОКУШО اشتهاكشا он чи боиси пайдоиши майл ба гизо мешавад.

ИШТИҲООВАР اشتها آور *ниг.* иштиҳокушо.

ИШТИҲОР *а.* اشتها *кит.* машҳур шудан, шӯҳрат ёфтан, маъруф гардидан, овоза пайдо кардан; **иштиҳор доштан** шӯҳратманд будан, маъруф будан.

ИШТӢ اشتى гӯй, сакқоча, ки аз санг ё оҳан барои бозии маҳсус бачагон месохтанд.

ИШҲОР//ИШҚОР اشخار//اشقار 1. хокистари баъзе гиёҳҳо, ки дар чомашӯй, рангрёзӣ, собунгарӣ ва ғ. ба кор меравад. 2. *хим.* пайвастиҳои аносири химиявии дар об бо хубӣ ҳалшавандаи филизот.

ИЮЛ ايلول моҳи ҳафтуми солшумории мелодӣ.

ИЮЛӢ ايولى *мансуб ба (моҳи)* июл.

ИЮН ايون моҳи шашуми солшумории мелодӣ.

ИЮНӢ ايونى *мансуб ба (моҳи)* июн.

Й

Й ҳарфи сездаҳуми алифбои ҳозираи тоҷикӣ, ки дар алифбои арабиасоси тоҷикӣ бо ҳарфи «йо» () ифода меёфт.

ЙИГИТ *т.* ئىگىت 1. чавонписар, чавони ба кадрасида; чавони бӯзбала. 2. *таър.* номе, ки ба афроди дастаҳои босмачӣ дода мешуд.

ЙИГИТӢ ئىگىتى мансуб ба **йигит**; йигит будан.

ЙИГИТЧА ئىگىتچه *шакли тасғир ва навозиши* **йигит**; навчавон.

ЙИЛТИР-ЙИЛТИР *т.* ئىلتىرئىلتىر тобиши канда-канда ва заифи чизе; дурахши андак ва базӯри чизҳои ҷилдор.

ЙИЛТ-ЙИЛТ *т.* ئىلت ئىلت ба зӯр ва гоҳ-гоҳ намудор шудани нуре.

ЙИЛТИРОС *т.* ئىلتىراس *ниг.* **йилтир-йилтир**; **йилтирос** *зада* канда-канда нур афганда ё ҷило дода.

ЙИРТИШ *т.* ئىرتىش порчаи суф ё чит, ки хангоми дафнии мурда ба одамони сари қабромада ё ба ҷанозаомада дода мешавад, ертиш.

ЙИРТИШВОРӢ ئىرتىش وار суф ё рӯмолчаи чит, ки дар вақти дафн ё ҷаноза чун йиртиш ба қор меравад.

ЙО يا номи ҳарфи сиву дуҷуми алифбои арабиасоси тоҷикӣ, ки дар шакли (ى) навишта мешавад.

ЙОГ *санс.* ياگ 1. пайрави таълимоти йога. 2. он ки бо машқҳои йога варзиш мекунад.

ЙОГА *санс.* ياگ 1. қисми тартибии таълимоти

динию фалсафӣ дар Ҳиндустон, ки ба одам имкон медиҳад, то рӯҳу равони худро идора кунад. 2. силсилаи машқҳои ҷисмоние, ки пайравони таълимоти мазкур ба вучуд овардаанд.

ЙОГУРТ *т.* ياگورت як навъ ҷурғоти хуштам, ки ба он пораҳои мева илова карда шудааст.

ЙОД *ю.* ياد унсури химиявии сиёҳу бунафшаранг, ки маҳлули спиртии онро дар тиб истифода мебаранд: **йод молидан** маҳлули йодро кашидан ба рӯи ҷароҳат ё ҷои буридаи бадан.

ЙОДМОЛӢ يادمالӣ исми амал аз **йод молидан**.

ЙОДНОК يادناк ҳар чизи дар тартиби худ йоддошта: **намаки йоднок**.

ЙОТБАРСАР يات برسر *зби.* ҳарфе, ки бо ҳамсадои «й» (номи юнониаш «йот») дар як шакл-якҷоя навишта ва хонда мешавад (чун «ё», «ю», «я»).

ЙӮРҒА يورغه тарзи бо қадамҳои майда тез рафтани аспу ҳар; **аспи йӯрға** аспе, ки ба тарзи йӯрға роҳ меравад; б) *мач.* зуд рафтан; бо шитоб рафтан; **йӯрға баровардан** қилику нағма баровардан; фиребу найрангро сар кардан.

ЙӮРМА *т.* يورمه услуби гулдузӣ ва кашида-дӯзии гирех андар гирех (ҳалқа андар ҳалқа).

ЙӮРМАДӮЗ يورمه دوز устои бо услуби йӯрма дӯзанда.

ЙӮРМАДӮЗӢ يورمه دوزى 1. бо услуби йӯрма дӯхтан. 2. ҳунару кори йӯрмадӯз.

К

К ҳарфи дувоздаҳуми алифбои ҳозираи тоҷикӣ; дар алифбои арабиасоси тоҷикӣ ҳарфи коф (ک); дар ҳисоби абҷад ба адади 20 баробар аст.

К *к* шакли кӯтоҳи пайвандаки **ки**, ки одатан якҷоя бо пешвандҳову чонишинҳо дар назм кор фармуда мешавад: **к-аз, к-андар, к-ин, к-он...**

КАБА *каб* *кит.* шох, каду ё шишаи хунгирӣ, куба.

КАБАР *кабр* *кит.*, *ниг.* кавар.

КАБАСТ *кабист* *кит.* 1. растании кадумонанди талх, ҳанзал. 2. *мач.* талх.

КАБЕЛ *қол.* *каб* сими рӯкашдори герметикии барқӣ ва телефонӣ барои хатҳои зеризаминӣ ва зерӣбӣ ва монанди инҳо; **кабел** гузаронидан кашидани хати кабелии барқу телефон.

КАБЕЛӢ *кабелӣ* *мансуб ба кабел.*

КАБЕЛТОВ *қол.* *кабелтав* воҳиди паймоиши баҳрӣ, ки баробар ба 185,2 м аст.

КАБЗАФУРҶМОН *кабзефурман* яке аз нақшҳои қандакорӣ: **сақфи кабзафурҶмон.**

КАБИД *а.* *кабид* *кит.*, *ниг.* чигар.

КАБИНА *фр.* *кабин* хоначаи нишасти ронанда дар кишти, ҳавопаймо, мошин ва ғ.

КАБИНЕТ *фр.* *кабинет* 1. *ниг.* **утоқ (-и қорӣ).** 2. дарсхонаи махсуси фанҳои алоҳида дар мактабҳои таҳсилоти умумӣ.

КАБИР *а.* *кабир* бузург, қалон, азим, муаззам; **сағиру кабир** хурду қалон: *муқоб. сағир.*

КАБИРА *а.* *кабир* гуноҳи бузург: **гуноҳи кабира.**

КАБИСА *а.* *кабиса* соли пуррае, ки ба 366 рӯз баробар буда, моҳи феввали он 29 рӯз мешавад.

КАБК *кабк* парандае аз оилаи тазарввҳо, қаллик; **кабқи қарӣ** яке аз қинсҳои қабк, ки дар қараҳо зиндагӣ меқунад ва овози хуб қорад; **кабқи ҳилол** қабқи ёбӣ.

КАБ-КАБУД *каб* 1. *ниҳоят* қабуд, қабуди қаланд. 2. қабзу қарзабз; қойи қабуди қаланд, қойи қабзи қаланд; **қарахтони қаб-қабуд** қарахтони қарзабз.

КАБҚАНҚИР *кабқанқир* *кит.* парандаи қабқмонанд, қурроқ.

КАБҚӢ *кабқӣ* *мансуб ба қабқ;* монанди қабқ.

КАБҚРАҚТОР *кабқаратар* он ки қарқори қиро-мон қорад, хушқарқор (*нисбат ба зан*).

КАБҚХИРОМ *кабққарам* *ниг.* **кабққарқор.**

КАБҚҚҶҚА *кабққққ* *ққққ* қабқ.

КАБОБ *каб* гӯшти бирён қардашуда (*ба сик гузаронида қар отаи ё қар деғ қар равгани доғ*), гӯштбирён; **қабоби деғӣ** гӯштбирёни қар деғ қухта; **қабоби тоқӣ** гӯшти қимаи ба барғҳои қавони тоқ печондашуда, ки алоҳида ё қар оши қалав меқазанд; **қабоби танӯрӣ** гӯште, ки қар танӯр меқазанд; **қабоб қардан** а) гӯштбирён қардан; б) *мач.* сӯзондан, ба қарду алам муқтало намудан, сахт азоб додан; **қабоб будани қил** сӯхтан, ғам хӯрдан, азоб қашидан; **қабоб шудан (ғаштан)** сӯхтан, азоб қашидан (*аз шик, аз аламу ғам*); **на сик сӯзад на қабоб** (*қарб.*) на ин қарар би-над, на он.

КАБОБҚЕЛАҚ *кабққққ* хӯроқест аз гӯшти

кӯфтаи лӯлашакл, ки дар равған мепазанд, лулакабоб.

КАБОБӢ کبابى 1. марбут ва мансуб ба кабоб. 2. он ки кабоб мепазад, кабобпаз. 3. чой ва маҳалле, ки дар он ҷо кабоб мепазанд ва мефурӯшанд.

КАБОБПАЗ کبابپز он ки касбаш пухтану фурӯхтани кабоб аст, кабобӣ.

КАБОБПАЗӢ کبابپزى 1. амали кабобпаз; чараёни пухтани кабоб. 2. ҷое, ки кабоб пухта мешавад; кабобпазхона.

КАБ(Б)ОДА کباده кит. камони машку тамрин, камоне, ки онро аз чанд чой шикоф мекарданд, то нарма ва барои тирандозӣ муносиб шавад.

КАБУД کبود 1. ранге, ки ба ранги растании нил монанд аст, нилгун. 2. сабз, ранги сабз (*ба ин маънӣ галати ом аст*); **пиёзи кабуд** пиёзи сабз; **чойи кабуд** чойи сабз; **кабуд шудан** а) сабз шудан, сабзидани растаниҳо; б) нилгун шудани ҷои зарбхӯрбаи бадан; **каб-кабуд** кабуди кабуд, ниҳоят кабуд.

КАБУДА کبوده номи умумии дарахтоне аз хонаводаи бед, ки пӯсти кабуд ё сафед доранд, барғҳои думборику дароз дошта, дар саноати ҷубкорӣ ҷӯби онҳо истифода мешавад.

КАБУДАР کبودر зоол. кирми хурди обӣ, ки моҳӣ онро меҳӯрад.

КАБУДБАР کبودبر 1. меваи хом. 2. маҷ. одами камтаҷриба, одами хом.

КАБУДБОЛ کبودبال парандае, ки болаш кабуд аст, кабудқанот.

КАБУДГАР کبودگر рангресе, ки матоъҳо-ро ранги нилобӣ медиҳад.

КАБУДИЗОР کبودىزار сабззор.

КАБУДИКОРӢ کبودىكارى коштан ва парваронидани сабзавот (*аз қабилӣ пиёзбарг кашнич ва м. ин.*).

КАБУДИФУРӢШ کبودىفروش он ки ба фурӯхтани кабудӣ (*пиёз, кашнич ва ғ.*) машғул аст.

КАБУДИФУРӢШӢ کبودىفروشى амал ва шуғли кабудифурӯш.

КАБУДӢ کبودى 1. ранги кабуд ё сабз дошта; нилгунӣ. 2. сабза, алафи навруста; сабзавот (*аз қабилӣ пиёзбарг, кашнич ва ғ.*).

КАБУДПӢШ کبودپوش 1. шахси либоси кабуд пӯшида. 2. шахси либоси мотамӣ дарбаркарда; азодор.

КАБУДПӢШӢ کبودپوشى пӯшидани либосҳои кабудранг (одиёна) дар азодорӣ.

КАБУДРАНГ کبودرنگ осмониранг, нилгун.

КАБУДТОБ کبودتاب ба кабудӣ моил, нилобиранг.

КАБУДЧА کبودچه ниг. кабудтоб.

КАБУДЧАНБАР کبودچنبر чанбари кабуд, киноя аз осмон.

КАБУДЧАРАНГ کبودچهرنگ ниг. кабудранг.

КАБУДЧАТОБ کبودچهتاب ниг. кабудтоб.

КАБУДЧАШМ کبودچشم он ки чашмони кабудранг ё моил ба сабз дорад, дорои чашмони кабуд.

КАБУДЧОМА کبودجامه ниг. кабудпӯш.

КАБӢТАР کبوتر парандаи зебои гуногунхел, ки ба одам зуд ром мешавад, кафтар; **кабӯтари ёбой** кафтари ромнашуда; **кабӯтари номабар** кафтари дастомӯзе, ки мактуби ба пояш бастаро ба ҷое, ки лозим аст, мерасонад; **кабӯтари парпо** як чинси кафтар, ки дар поҳояш пар дорад; **кабӯтар бо кабӯтар, боз бо боз** (*зарб.*) ҳар кас бо ҳамчинси худ унс ва улфат мегирад.

КАБӢТАРБОЗ کبوتر باز ниг. кафтарбоз.

КАБӢТАРБОЗӢ کبوتربازى парвариши кафтар ва шуғли кабӯтарбоз.

КАБӢТАРӢ کبوترى 1. кабӯтар будан; *мансуб ба кабӯтар*. 2. маҷ. номарасон ва қосид будан.

КАБӢТАРХОНА کبوترخانه катаки махсуси кабӯтарҳо, ошёни кабӯтарон, кафтархона.

КАВАЛ کول кит. пӯстин аз пӯсти гӯсфанд.

КАВАР کور як навъ растании туршмаза ва худрӯст, ки мевааш қобили хӯрдан аст.

КАВАРАК کورک ниг. кавар.

КАВАРЗОР کورزار чои бисёр рӯидани кавар.

КАВДАН کودن *кит.* 1. аспӣ ёбу (боркаш). 2. *мач.* одами кундфаҳм, ноқисулақл.

КАВИР کوير биёбон, замини беобу алаф; **забини кавир** замини беобу алаф, шӯразор.

КАВКАБ *а.* کوب *кит.* ситора.

КАВКАБА *а.* کوبه 1. гурӯҳи одамон, ҷамоат; дастаи мушояаткунандаи шоҳону бузургон, аҳли рикоб. 2. *мач.* ҳашамат, шукӯху шавкат, дабада.

КАВКАБАДОР کوبهدار *кит.* боҳашамат, мӯх-ташам.

КАВКАБШИНОС کوبشناس ситорашинос, мунаҷҷим.

КАВКАЗӢ کوكزي 1. мансуб ба **Кавказ**; аҳли Кавказ, қафқозӣ. 2. *таър.* номи яке аз дастаҳои аскарӣ дар аморати Бухоро, ки либосашон монанди либосҳои мардуми Кавказ дӯхта шуда буд.

КАВН *а.* كون 1. ҳастӣ. 2. дунё, олам; **кавну макон** олами мавҷудот, ҳастӣ; ҷаҳон.

КАВНАӢН *а.* كونين 1. *кит.*, *шакли дугонаи кавн.* 2. *д.* ду ҷаҳон, ду олам, ду дунё; ин дунё ва он дунё (охират).

КАВОКИБ *а.* کواکب *ҷ.* **кавқаб.**

КАВОРА I کواره растани сафедпӯсти сустпояи камбарг, ки бӯи баде дорад ва дар регзорҳо мерӯяд.

КАВОРА II کواره 1. як навъ сабади дудада ба-рои меваю сабзавот, қачова. 2. лонаи занбӯр, қуттиҳои махсус барои парвариши занбӯри асал, канду.

КАВОРАҶО کوارجا хонаи махсуси гарм, ки дар фасли зимистон дар он кавора (*кандуи занбӯри асал*) нигоҳдорӣ мешавад.

КАВСАН کوسن *ниг.* **кафсан.**

КАВСАР *а.* کوتر 1. фаровон, анбӯх дар бихишт; **ҳавзи кавсар** номи чашмаи бихишт. 2. номи сураи 108-уми Қуръон.

КАВСАРӢ کوتری *кит.* 1. мансуб ба **кавсар.** 2. гуворо, хуш.

КАВША گوشе тарзи хӯрокҳазмкунии гурӯҳе аз ҳайвонот; хӯрокро гашта ба даҳон оварда хоидани чорво; нишхӯр; нӯшхор: **кавша кардан.**

КАД I *а.* کد 1. *кит.* талош, ҷидду ҷаҳд, кӯшиш. 2. ранҷ кашидан дар коре.

КАД II کد 1. хона, манзил. 2. деҳ, деҳа, деҳқада (*ин калима ҳоло дар таркиби калимаҳои кадбону, кадхудо, ё дар шакли кат дар номҳои ҷуғрофӣ* Панҷакат, Хушикат... *вомехӯрад*).

КАД III کد *англ.* - *ит.* (CAD - Computer Aided Design) маҷмӯаи барномаҳои компютерӣ, ки барои барномарезӣ ва тарроҳӣ дар риштаҳои мухталифи лоиҳакашиву муҳандисӣ истифода мешавад.

КАД(Д) *а.* کد *кит.* талош, саъю кӯшиш; кӯшиш кардан, талош варзидан.

КАДА کده 1. *ниг.* **кад II**. 2. *ҷузъи пасини бархе аз калимаҳои мураккаб ба маънои* ҷой, маҳал: **бутқада, майқада, донишқада.**

КАДАР I کدر гиёҳи хушбӯи давоӣ, кодӣ.

КАДАР II کدر 1. тирагӣ, хирагӣ, кудурат. 2. ғам, андӯх, ғусса. 3. *мач.* нороҳат, парешон; дилгир.

КАДБОНУ کدبانو 1. соҳибхоназан, бонуи хона. 2. зане, ки маъмури пухтупаз аст, сардори занони ошпаз; пазанда, ошпаз.

КАДБОНУӢ کدبانویی 1. хонадорӣ; анҷом додани корҳои хона. 2. *мач.* сарфакорӣ.

КАДВОДА کدواده бунёд, таҳкурсий; асос.

КАДЕВАР کديور *кит.* 1. соҳиби хона, кадхудой. 2. деҳқон; боғбон.

КАДЕВАРӢ کديوری амали кадевар, соҳибӣ, кадхудой.

КАДИР *а.* کدير *кит.* 1. тира, хира. 2. дилгир, ғамангез; нороҳат, парешон.

КАДОМ کدام *ҷонишини саволӣ ҷӣ?, кӣ?, ҷӣ гуна?, ҷӣ хел?; барои пурсиши дар мавриди интиҳоби байни ду ё чанд чиз, шахс ё макон ба кор меравад. кадом вақт а) кай?, ҷӣ вақт? б) боре, рӯзе; кадом рӯзе, ки ҳар рӯзе, ки; ҳар гоҳ, ки; аз кадом... шахс ё ҷои номуайяно ифода мекунад, аз кадом ҷое; кадоме//ким-кадоме ка-*

се, яке, шахсе, кадом яке; **аз кадом тараф** (сӯ) аз чӣ тараф, аз кучо; **ҳеч кадом** ҳеч як; **ба кадом сабаб** ба чӣ сабаб; барои чӣ; **бо кадом рӯй** чӣ хел карда, чӣ тавр шарм надошта; **ҳар кадоми мо** ҳар яки мо, ҳар кас аз мо.

КАДОМИН کدامين *ниг.* кадом; кадом як.

КАДОМӢ کدامي *ниг.* кадом; кадом як.

КАДР I کدر ҳайати коркунони ягон соҳа; коркуни ихтисосноки соҳае; **шӯъбаи кадрҳо** шӯъбае дар муассисаю корхонаҳо, ки хуччатҳои шахсии коркунонро мураттаб ва нигаҳдорӣ мекунад.

КАДР II کدر расм ё акси ҷудогонае дар филм; сахнае дар навори кинофилм.

КАДУ کدو 1. навъе аз растаниҳои палакии полизӣ, ки ҳосили он ошқаду ва палавқаду аз намудҳои маъмули хӯрдани он мебошанд. 2. зарф барои нигоҳ доштани об, шир ва дигар моеъҳо, ки аз чӯбаду тайёр карда мешавад; **кадуи хушк** киноя аз каллаи бемағз.

КАДУБИНӢ کدوبینی он ки биниаш калони нӯгғафс аст, биникалон.

КАДУБИЧАК کدوبچک *ниг., маҷ.* кадусанбӯса.

КАДУБО کدوبا *ниг.* кадушӯрбо.

КАДУГИН کدوگين бо каду тайёр кардашуда: **санбӯсаи кадугин.**

КАДУГӢ کدوگی *ниг.* кадугин.

КАДУДОНА کدودانه тухми каду; **кирми кадудона** зоол. навъи кирми дарози буғум-буғум дар рӯдаи инсон.

КАДУӢ کدوئی *мансуб ба каду;* шабеҳи каду.

КАДУКОРӢ کدوکاری киштани каду; **аз бекорӣ кадукорӣ** (мақ.) дар мавриде гуфта мешавад, ки кас аз бекорӣ ба як кори камаҳамият машғул мешавад.

КАДУКӢЗА کدوکوزه зарфи об аз кадуи калони дарунхолӣ, чӯбаду.

КАДУНИМА کدونیمه *кит.* зарфи шароб.

КАДУСАНБӢСА کدوسنبوسه *санбӯсаи бо каду пухташуда, санбӯсаи кадугӣ.*

КАДУСАР کدوسر *тоссар, кал.*

КАДУЧА کدوچه 1. кадуи хурд. 2. чӯбадуи хурди сарбурида, ки дар баъзе ҷойҳо ҳамчун паймона барои баркашидани равған ва чизҳои дигари обакӣ истифода мебарданд.

КАДУЧАГӢ کدوچگی аз чӯбадуи хурд сохташуда.

КАДУЧАДОР کدوچهدار *маҷ.* гапи каду-чадор сухани бо киноя ва пичинг гуфташуда, сухани тагдор.

КАДУШАВЛА کدوشوله шавлае ки дар он ба ҷои гӯшт каду меандозанд, шӯрбои кадугӣ.

КАДУШӢРБО کدوشوربا шӯрбои аз каду тайёршуда.

КАДӢХ کدوخ *кит.* ҳаммом, гармоба.

КАДХУДО(Ӣ) کدخدای 1. таър. сардори деҳа, арбоб, калонтари деҳа, деҳхудо. 2. марди зандор, хонадор; **кадхудо шудан** зан гирифтани.

КАДХУДОӢ کدخدایی амали кадхудо, соҳибӣ, кадхудоӣ.

КАӢН کيان *ҷ.* кай II; унвони подшоҳони Эрони қадим (саромадашон Кайқубод), ки тибқи маълумоти «Шоҳнома»-и Фирдавсӣ баъди Пешдодиён (ба ақидае дар ҳудуди асрҳои IX–VIII то м.) ҳукм рондаанд.

КАӢНӢ کیانی *мансуб ба Каён.*

КАЖ کژ *ниг.* кач.

КАЖДУМ کژدم *ҷонвари нешзани заҳрдор, акраб; ◇ каждуми тағи бӯрӣ* душмани хавфноки ба назар ноамоён; шахси фурсатҷӯ барои зараррасонӣ.

КАЖДУМА کژدمه *тиб.* варами ангушти даст; *нохунхӯрак (касалии нохун).*

КАЖДУМАК کژدمک 1. *шакли тасғири каждум.* 2. наъл, оҳанчае, ки ба пошнаи пойафзорҳо зада мешавад.

КАЖДУМВОР کژدموار *мисли каждум; мӯйлаби думи каждумвор* мӯйлаби тофтаи монанди думи каждум кач.

КАЖДУМГАЗИДА کژدمگزیده он ки ўро каждум неш задаст.

КАЖДУМЗАДА کژدمزده *ниг.* каждумгазида.

КАЖДУМӢ *کژدمی* мансуб ба **каждум**; амали **каждум**; **каждумӣ кардан** *ماچ*. бадхӯй кардан.

КАЖИН *کژين* 1. чомае, ки аз абрешими хом ва пунба медӯхтанд; қазоганд. 2. либоси ҷангӣ.

КАЖНИГАР *کژنگر* *ниг.* **каҷбин**.

КАЖТАРОЗУ *کژترازو* киноя аз фиребгар, қаллоб.

КАЗАР *کزر* он ки зеҳнаш кунд аст, камақл.

КАЗАРМА *ит.* *کزمه* *ниг.* **сарбозхона**.

КАЗАРМАНИШИН *کزمه‌نشین* он ки дар казарма ҷой гирифтааст, бошандаи казарма.

КАЗЗОБ *а.* *کذاب* дурӯғгӯи гузаро.

КАЗИНО *фр.* *казина* ҷои бозиҳои гуногуни пулакӣ, қиморхона.

КАЗМ *а.* *کظم* паст кардани хашму ғазаб, аз ғазаб фуромадан, фуру нишондани хашм.

КАЗОӢ *کذائي* 1. ғайриҳақиқӣ, сохта. 2. чизи нохушоянд ва номатлуб. 3. *маҷ.* арзанда, лоиқ, сазовор; **ақли казоӣ надоштан** чандон ақл надоштан, камақл.

КАӢ *کي* ҷонишини саволӣ ҷӣ вақт, ҷӣ замон?, кадом вақт?, **то кай** // **то ба кай** то кадом вақт?, то ҷӣ муддат?, **ман кай медонам!**? ман ҷӣ донам!?

КАӢ *کي* *таър.* шоҳаншоҳ, шоҳи бузург (*лақаби чанде аз подшоҳони Эрони қадим, ҳамчун Кайқубод, Кайхусрав...*).

КАӢБОНУ *کيانبو* кадебону, зани ҳамакура ва хушёру ҷаққон, ходимпеша, ошпаз.

КАӢВОН *کيوان* *ниг.* зуҳал.

КАӢВОНӢ *کيواني* *гуфт.* кайбону, кадебону, зане, ки дар тӯй ва дигар маросимҳои занонаи маҳаллаву гузар ё деҳа хизмат мекунад, ходим; пазанда, ошпаз; **кайвонӣ бисёр шуд**, дегу табақ мурдор шуд (*зарб.*).

КАӢВОНӢ *کيواني* 1. мансуб ба кайвон. 2. сиёҳтоб.

КАӢВОНМИСОЛ *کيوانمثال* *маҷ.* баланд: кӯҳи кайвонмисол.

КАӢК *کيک* *зоол.* ҳашароти шабушмонанди сурхранги ҷаҳанда, ки хуни баданро мема-

кад; **кайк афтодан** (даромадан) ба пӯстини (**қуртаи**) *касе киноя аз* беқарору бесаранҷом шудани касе аз хавфи рӯйдоди воқеаи зарароваре.

КАӢМОК *کيماک* *кит., ниг.* **каймок**.

КАӢСАНА *کيسنه* *кит.* ресмоне, ки ҳангоми риштани нах бар дуки бофандагӣ мепоचनाнд.

КАӢФ *а.* *کيف* лаззат, нашъа; сархушӣ; **кайфу сафо** лаззату роҳат; мастию табъчоқӣ; айшу ишрат; **кайф бахшидан** нашъа бахшидан, лаззат додан; **кайф доштан** лаззатовар будан; қобилияти масткунандагӣ доштан; маст будан, сархуш будан; **кайф кардан** лаззат бурдан, завқ бурдан; сархуш, маст шудан; **кайф боло гирифтан** саҳт маст шудан; ба авҷ расидани хурсандию димоғчоқӣ; **кайф гурехтан**; **кайф паридан** ҳалалдор шудани ҳолати табъчоқию хурсандии касе; аз тарс ё ягон ҳодисаи ногаҳонӣ хушёр шудан аз мастӣ; **кайфи касеро парондан** касеро аз мастӣ хушёр кардан; ба айши касе ҳалал расондан; димоғи касеро сӯзондан; **кайфи касе ҷоқ шудан** *гуфт.* масту сархуш шудан, табъи касе ҷоқ шудан.

КАӢФАН *а.* *کيفاً* сифатан, аз ҷиҳати кайфӣ ва ҷигунагӣ.

КАӢФАР *کيفر* *кит.* ҷазои кори бад, сазои кори нек, подоши амал, мукофоти амал (*хоҳ нек бошад, хоҳ бад*); сазо, ҷазо; **кайфар ситондан** интиқом (ниқор) гирифтан.

КАӢФАР *کيفر* *кит.* зарфе, ки ба он ширу ҷурғот мерезанд; хурмача.

КАӢФАРХОСТ *کيفرخواست* *кит.* даъвонома.

КАӢФАРШИНОС *کيفرشناس* мутахассиси соҳаи таҳқиқи далелҳои судӣ.

КАӢФАРШИНОСӢ *کيفرشناسي* илм дар бораи таҳқиқи далелҳои судӣ.

КАӢФИЯТ *а.* *کيفيت* 1. ҷигунагӣ; ҳолат, вазъият, сифати ҷизҳо; **кайфият ва камият** *фалс.* сифат ва миқдор. 2. аҳволи рӯҳия. 3. за-вқмандӣ, лаззатбахшӣ, лаззат, нашъа; **кайфияти бадеӣ** завқи бадеӣ.

КАӢФӢ *کيفي* *гуфт.* хуморӣ, пурхумор; муқоб.

камӣ.

КАЙФНОК کيفناک лаззатнок, лаззатбахш, хамроҳ бо кайф.**КАЙФОВАР** كيفآور лаззатбахш, он чи барои инсон ва махлуқот лаззату кайф мебахшад.**КАЙФЧОҚ** كيفچاق *гуфт.* табъчоқ, хурсанд; ширакайф, сархуш.**КАЙФЧОҚӢ** كيفچاقى *гуфт.* кайфчоқ будан, табъчоқӣ, сархушӣ, мастӣ.**КАЙҲА** كيهه *бот.* навъи растании мевадор, малина.**КАЙҲАЗОР** كيهزار чои бисёр рӯидани кайҳа.**КАЙҲО** كيهه барвақт, дер боз; хеле вақт, хеле боз; **кайхо боз** дер боз, хеле боз, муддатхост, ки...**КАЙҲОН** كيهان 1. ҷаҳон, олам, дунё. 2. коинот.**КАЙҲОНӢ** كيهانى мансуб ба кайҳон.**КАЙҲОННАВАРД** كيهاننورد мутахассисе, ки тайёрии тиббию биологӣ ва техниро гузашта, ба кайҳон парвоз кардааст (космонавт).**КАЙҲОННАВАРДӢ** كيهاننوردى 1. парвоз кардан дар фазои кайҳон бо дастгоҳи парвозкунадаи хос. 2. маҷмӯи соҳаҳои илму техникаи таҳқиқкунандаи коинот ва ҳаводиси кайҳонӣ.**КАЙҲОНШИНОСӢ** كيهانشناسى илм дар бораи шинохти олам, космология.**КАКАО** исп. كاكا 1. *бот.* дарахти ҳамешасабзи хӯдрӯй, ки дар кишварҳои гармсер парвариш карда мешавад. 2. гарди (хокаи) баргу донаи дарахти какао, ки барои тайёр намудани шакалод ва қаҳва истифода бурда мешавад. 3. навъи нушокӣ.**КАКАНА** ككنه *ниг.* халилхӯрак.**КАКТУС** ю. ككتوس растании бисёрсолаи хордор, гули ханҷарӣ.**КАЛ** كل 1. сари бемӯ; **сарам калу дилам нозук** (мақ.). 2. он ки мӯи сараш дар натиҷаи беморие рехтааст, қачал; **кал агар табиб будӣ, сари худ даво намудӣ** (зарб.); **кали айёр** (зирак) қаҳрамони мусбати афсонаҳои халқӣ, китезхуш, ҳилагар ва зирак аст; **кал кардан** // **калак кардан** шоху баргҳои дарахтро буридан; **кал додари кӯр** (мақ.) дар ҳислатҳои бад баробар будани ду нафар.**КАЛАВАНДА** كلونده *сифати феълӣ* замони ҳо-зира аз калавидан; ба ҳар тараф майлкунанда, ноустувор; мутараддид.**КАЛАВИДА** كلويده *сифати феълӣ* замони гу-зашта аз калавидан; калавида-калавида ба ду тараф майлкунон, алвонҷхӯрон.**КАЛАВИДАН** كلويدن дар роҳ гаштан му-возинати худро нигоҳ дошта натавоништан, ба ҳар сӯ майл кардан; ноустувор будан; мутараддид будан; **калавида рафтан** мувозинати худро гум кардан.**КАЛАВИШ** كلوش *исми феълӣ* аз калавидан; катъӣ набудан дар ақидае, дудилагӣ, тардид.**КАЛАК I** كلك *шакли тасғир* ва навозишии кал; хушёр, зирак; номуборақ, шум.**КАЛАК II** كلك *қит.* неши рағзан, нештар.**КАЛАЛ** كلل ороиши аз пар сохташудаи кулоҳ ё афзори асп; туғи каллапӯш, чеға, паре, ки дар махфил ё чанг подшоҳон, чанговарон ё ҷавонон болои кулоҳ мечаспонданд.**КАЛАНД** كلند олати чоркунча ё доирашак-ли дамтези оҳанини дастадор барои кандани замин ва анҷом додани корҳои дигари деҳқонӣ; **каланд задан** бо каланд кор кардан; гардонидани замин бо каланд; **каланд кардан** заминро рӯгардон ва нарма кардан; **каланди дуҷум** бори дуҷум нарма ва рӯйгардон кардани кишти ниҳоли пахта ва ғ.**КАЛАНДА** كلنده чӯби майдае, ки як сари онро ба дӯли осие баста, сари дигарашро ба болои санги осие мегузоранд ва бо чунбиши он дона аз дӯл кам-кам ба сӯроҳи санги осие мере-зад, ликлика, шогирдақ.**КАЛАНДГАРДОН** كلندگردان гардондани замин бо каланд; **каландгардон кардан** рӯйгардон кардани замин.**КАЛАНДГАРДОНӢ** كلندگردانى *исми амал* аз каланд гардондан; рӯгардон кардани замин бо каланд.**КАЛАНДДАСТА** كلنددسته дастаи каланд, чӯби

ирғай ё чӯби махсус тарошидашуда, ки каландро ба он мегузаронанд ва аз он дошта кор мекунанд.

КАЛАНДЗАН کلندزن он, ки бо каланд кор мекунад; **каландзан шудан** бо каланд кор кардан, бо кори одии деҳқонӣ машғул шудан.

КАЛАНДЗАӢ کلندزنی каланд задан, кор кардан бо каланд.

КАЛАНДКАШ کلندکش: **каландкаш кардан** рӯйгардон кардани замин бо каланд.

КАЛАНДКОРӢ کلندکاری *ниг.* каландзанӣ.

КАЛАНДКУӢ کلندکني *исми амал аз* каланд кардан.

КАЛАНДРАВ کلندرو: **ғӯза каландрав, чуворӣ уштурдав** (*зарб.*) чигитро тавре бояд кишт, ки дар байни беҳҳои вай каланд ба осонӣ гунҷад, аз мобайни чувориҳои бошад, шукур гузашта тавонад.

КАЛАНДРИШ کلندريش он ки риши паҳни калон дорад.

КАЛАНДЧА کلندچه каланди хурд.

КАЛАФ *а.* کلف доғҳои сиёҳи сурхчатоб дар рӯи одам, доғи кунҷидар; доғ.

КАЛБ کلب *кит., ниг. сағ.*

КАЛБОҒ کلباغ боғе, ки дарахти мевадораш кам бошад ё набошад.

КАЛБУЗ کلبز бузи кал, бузи бешох.

КАЛГОВ کلگاو гови бешох, гови кал.

КАЛЗОҒ کلزاغ навъе аз зоғ, ки рангаш сиёҳи хокистартоб мешавад.

КАЛИД کليد 1. олате, ки бо он кулфро мекушоянд ва мебанданд, мифтоҳ; **калиди барк** олати бастан ва кушодани чараёни барк, васлак. 2. *мач.* воситаи кушоиши мушките; **куфлу калид кардан** а) бо кулф бастан дари чизеро; б) *д., мач.* ба воситаи дуою ҷоду бастан (*бахти касеро*).

КАЛИДДОН کليدдан навъи куфли махсуси дандонадори чӯбин барои бастану кушодани дар, лӯкидон, ғалақа.

КАЛИДДОР کليددار *таър.* шахси мансабдори

дарбор, ки нигоҳдорандаи калидҳо буд.

КАЛИЛ *а.* کليل 1. кунд, нотез (*мас., шамшер*). 2. он ки забонаш мегирад, забонгир; гунг.

КАЛИМ *а.* کليم сухангӯ, гӯянда, ҳамсӯҳбат.

КАЛИМА *а.* کلمه воҳиди нутқ, ки як мафҳумро ифода мекунад, вожа; сухан, лафз; дар дастури (грамматикаи) забон воҳиди мустақили забон, ки аз як ё якчанд таквожа (морфема) сохта мешавад ва дар занҷири гуфтор нақши маъноӣ ва дастури дорад: **калимаи мураккаб, калимаи сода, калимаи сохта, калимаи тавҳид** (тасдиқи ягонагии Худо), **калимаи туйфайлӣ, калимаи тақлиди овоз; калимаи гувоҳӣ таър.** таъбири махсус барои гувоҳӣ додан дар ҳузури қозии шариат; **калимаи шаҳодат** *д.* таъбири махсуси арабӣ, ки гуфтан ва иқрои доштан ба он шартӣ асоси мусулмонӣ аст; **калимаи гуфтан** *д.* ба забон овардани калимаи шаҳодат, ки зикри он барои мусулмон шудан шарт шуморида мешавад.

КАЛИМАБОЗ کلمه باز он ки бо кинояву маҷоз гап мезанад.

КАЛИМАБОЗӢ کلمه بازی бозӣ додани калимаҳо, суханпардозӣ кардан.

КАЛИМАСОЗ کلمه ساز *збш.* ҷузъе, ки ба калимае илова шуда, ба он маъноӣ нав мебахсад: **пасванди калимасоз, унсурӣ калимасоз.**

КАЛИМАСОЗӢ کلمه سازى *збш.* бо илова кардани ҷузъҳо ба пасуи пеши калима сохтани калимаи нав.

КАЛИМӢ کليمى *мансуб ба* Калимуллоҳ (*лақаби ҳазрати Мӯсо – пайғамбар*); пайрави дини Мӯсо – пайғамбар, яҳудӣ.

КАЛИМОТ کلمات *ҷ.* калима.

КАЛИМУЛЛОҲ *а.* کليم الله 1. он ки бо Худо сухан гуфтааст. 2. лақаби Мӯсо (*а*).

КАЛИСО *ю.* کليسا ибодатхонаи исавиён: **калисон Модархудои Париж.**

КАЛИТАК کليتک *ниг.* қаламча.

КАЛӢ کلى кал будан, тоссарӣ.

КАЛКА *р.* کلكه 1. *збш.* калима ва ибораҳои аз

забони дигар ба забони модарӣ айнаи тарҷумашуда (*аз қабилӣ худтанқидкунӣ, яхшикан, роҳи оҳан, ки тарҷумаи таҳтуллафзии калимаҳоро ибораи русӣ «само-критика», «ледокол» ва «железная дорога» мебошанд*), чартабардорӣ. 2. коғазӣ тунуки шаффофи хушсифат, ки аз пушти он нақшу ниғор дида мешавад ва ба воситаи он аз нақшаҳо нусха мебардоранд.

КАЛ-КАЛ *کل کل* *гуфт.* беҳудагӯӣ, ҳарзагӯӣ; пургӯӣ, сергапӣ; **кал-кал кардан** а) беҳудагӯӣ кардан; сергапӣ кардан; б) касеро миёнагир карда таънаю маломат ва сарзаниш кардани якчанд кас.

КАЛКУЛЯТОР *лот. калкулитар* 1. мутахассиси калкулятсия, нархгузор. 2. *тех.* абзори ҳисоб.

КАЛКУЛЯТСИЯ *лот. калкулитсия* ҳисоб, аз рӯи ҳисобу китоб муайян кардани нархи мол; ҳисоб кардани миқдори маблағи харчшуда барои моли истеҳсолшуда, хизматрасонӣ ва ғ.

КАЛЛА *кә* сари одам ва чорпоён, каллаҳонаи сар; **калла-калла** *тӯб-тӯб* ва *пахлӯи* ҳам; **як калла кунчора** *як лӯнда кунчораи* чувоз; **калла доштан** *ақл доштан*, муҳокима ронда та-воништан; **калла ба калла задан** а) каллаи якеро ба каллаи дигаре задан; б) *мач.* бо касе даъвои баробарӣ кардан; бо касе сар ба сар шудан; **каллаи гӯсола** *зоол.* тортанаки рангаш ба зардӣ моили сараш ба каллаи гӯсола монанди беаҳр (*дар бораи ин ҳашира шугунҳои мардумӣ зиёд аст*); *♦ аз каллаи азон (сахар)* сахари барвакт, хеле барвакт; **як каллаю (сару) ду гӯш (мақ.)** дар ҳаққи одами яккаю танҳо гуфта мешавад; **як каллаю сад хаёл (мақ.)** одам фикру андешаҳои зиёд дорад; **каллаи (сари) кафида зерӣ тоқӣ (зарб.)** инсон то имкон аст, бояд сиррашро нигоҳ дорад; **аз ҳар калла як садо (зарб.)** агар одам зиёд бошад, гап ҳам зиёд мешавад; дар ҷое, ки якчанд кас аст, ҳамфикрӣ кам воқеъ мешавад;

КАЛЛАБУР *кәбур* *гуфт.* одамқуш.

КАЛЛАВАРАМ *кәворм* *мач.* бефаҳм, бефара-
сат.

КАЛЛАВАРАМӢ *кәворми* *мач.* бефаҳмӣ, бефа-

расатӣ.

КАЛЛАДОР *кәдар* *гуфт.* 1. боақлу идрок, пурдон. 2. чизҳои дона-дона, ки донаҳояш калон аст: **сабзии калладор, харбузаи калладор, шалғами калладор.**

КАЛЛАЗАН *кәзан* он ки дар ҷангҳои тан ба тан калла мезанад.

КАЛЛАЗАНӢ *кәзани* каллачанг; низоъ, кашмакаш.

КАЛЛАК *кәк* *бот.* 1. дарахти шоҳаҳояш бурида; **каллак кардан** бурида партофтани шоҳаҳои дарахт. 2. навъи гандум.

КАЛЛАКАДУ *кәкдо* *ниг.* каллаварам.

КАЛЛАКАЛОН *кәклан* он ки каллааш аз эътидол калон аст, саркалон.

КАЛЛАКАН *кәкән* *кит.* он ки шахси ба қатл маҳкумшударо бо роҳи аз тан ҷудо кардани сар қатл мекард; **каллакан кардан** *гуфт.* нӯги ниҳолҳои навраустаро қанда партофтан.

КАЛЛАКАРАМ *кәкәрм* *ниг.* карам II.

КАЛЛАКӢБАК *кәкәбәк* **каллакӢбак кардан** *гуфт.* аз ҷанд тараф касеро бо калла задан.

КАЛЛАҚАНД *кәқәнд* қанди сафеди бо қолиби маҳрутишакл рехташуда.

КАЛЛАҚАНДӢ *кәқәнди* *марбут ба каллақанд*, маҳруташакл ба монанди каллақанд.

КАЛЛАМАНОРА *кәмәнаре* *тағр.* манорае, ки золимон ҳангоми қатли ом сарҳои аз тан ҷудокардари болои ҳам ҷида месохтанд.

КАЛЛАМЕХ *кәмех* меҳи ҷӯбӣ ё оҳании саркулӯла барои бастани аспҳо.

КАЛЛАМУШ *кәмӯш* *зоол.* ҷинси муши калон аз оилаи мушмонандҳо.

КАЛЛАМУШГИРАК *кәмӯшгирәк* дом барои дастгир кардани калламушҳо, мушгираки калон.

КАЛЛАПАЗ *кәпәз* он ки каллаву почай гову гӯсфандро пухта мефурӯшад.

КАЛЛАПАЗӢ *кәпәзи* 1. шугл ва амали каллапоз. 2. ошхонае, ки дар он каллаву почай гову гӯсфандро пухта мефурӯхтанд.

КАЛЛАПО **کله‌پا** 1. сарнагун, ворунa, сар ба нишеб: **каллапо афтодан**. 2. сарнагун шудан, шикаст хӯрдан.

КАЛЛАПОЧА **келе‌پاچه** 1. калла ва почaи гов ё гӯсфанд. 2. хӯроке, ки аз калла ва почa бо шикамба тайёр карда мешавад; **каллапоча кардан** а) чизерo ба қисмхо чудо карда партофтан; б) куштан, ҳалок кардан; **каллапоча шудан** саросема шудан.

КАЛЛАПҶШ **келе‌پوش** пӯшиши сар; тоқӣ, тӯппӣ; **каллапӯши зардӯзӣ** тӯппии бо риштаи заррин гулдӯзишуда; **каллапӯши кундал** тӯппии аз кундал дӯхташуда; **каллапӯши тос** тӯппии занонаи дӯхти махсуси доирашакл аз матои чилодори тос.

КАЛЛАПҶШФУРҶШ **келе‌پوش‌فروش** он ки тӯппихои гуногун мефурӯшад, токифурӯш.

КАЛЛАПҶШФУРҶШӢ **келе‌پوش‌فروشی** 1. амал ва кори каллапӯфурӯш. 2. чое, ки дар он тоқӣ ва тӯппихои гуногун фурӯхта мешавад.

КАЛЛАХУШК **келе‌خشک** *гуфт.*, *мач.* бемағз, беақл.

КАЛЛАҶАНГ **келе‌جنگ** ҷанги калла ба калла.

КАЛЛАҶУНБОН **келе‌جنبان** 1. он ки бо сарҷунбонӣ ишора мекунад. 2. *мач.* калоншаванда ва обрӯманди деҳаву гузар. 3. *мач.* он ки аз рӯи хушомад ба гапи қасон бо ишораи сар «бале-бале» меғӯяд; хушомадгӯӣ.

КАЛЛАҶУНБОНӢ **келе‌جنبانی** 1. сарҷунбонӣ. 2. *мач.* хушомадгӯёна бо ишораи сар тасдиқ кардани сухани қасе.

КАЛЛАШҶРБО **келе‌شوربا** як навъи шӯрбо аз каллапоча ва шикамбаи гӯсфанду гов.

КАЛМАСҶИД **کل‌مسجد** масҷиди хурди назарногир.

КАЛМУРҶ **کل‌مرغ** мурғи мурдахӯр аз ҷинси қарғас, ки сараш мӯй надорад.

КАЛОБА **کلابه** риштаи аз дук ба ҷарха печонда дастакарда; калоф, тӯбчаи ресмон; **ба ҷарху калобаи қасе нигоҳ карда мондан** мӯхтоҷ будан ба даромади ночизи қасе; **сарӣ калобаи худро гум кардан** ҷӣ қор қардани худро надонистан (*аз пешомади ногаҳонӣ ё шодӣ*); **сарӣ калобаи қори худро ёфтан** сарриштаи қори

худро пайдо намудан; ҷӣ қор қардани худро донистан.

КАЛОБАРЕС **کلابه‌ريس** қорғари ресандаи калоба.

КАЛОБАРЕСӢ **کلابه‌ريسی** *исми амал аз калоба ресидан.*

КАЛОБАТУН **کلابتن** риштаи хеле борик аз тилло ва нуқра барои зардӯзӣ.

КАЛОБАТУНӢ **کلابتنی** аз калобатун дӯхташуда.

КАЛОВА **کلاوه** *ниг.* калоба.

КАЛОҶ **کلاغ** *ниг.* парандае бо минқори нисбатан баланду қавӣ, поҳо ва болҳои нерӯманд, дурпарвоз ва бо ҷару боли сиёҳ.

КАЛОЖА I **کلاژه** *қит.*, *ниг.* аққа.

КАЛОЖА II **کلاژه** *қит.* қачқашм, аҳвал, олус.

КАЛОЛ I **کلال** фарқи сар, торақи сар.

КАЛОЛ II *а.* **کلال** ҳастагӣ, мондагӣ, шалпарӣ.

КАЛОЛАТ **کلات** 1. *ниг.* қалом II. 2. норавшани нутқ.

КАЛОМ *а.* **کلام** 1. сухан, гап, гуфтор. 2. илме, ки дар он аз эътиқодҳои динӣ баҳс карда мешуд; **қаломӣ мачид**, **қаломӣ шариф** *д.* Қуръон; **хулласи (хулосаи) қалом** кӯтоҳи гап, мухтасари гап, қисса кӯтоҳ, алқисса.

КАЛОМӢ **کلامی** *қит.* 1. мансуб ва марбут ба қалом. 2. доно, донишманди баҳши қалом.

КАЛОМУЛЛОҶ **کلام‌الله** сухани Худованд, Қуръон.

КАЛОН **کلان** 1. ҳаҷман ва миқдоран бузург, азим: **қалони қалон**, **ҷӯи қалон ...**; **маблағи қалон** пули зиёд; **роҳи қалон** роҳи васеъ (-и одатан мошингард); **қалон-қалон қадам мондан** васеъ-васеъ қадам мондан; тез роҳ рафтани. 2. ба синни балоғат расида, ба воя расида; қалонсол, солхӯрда: **одами қалон**, **писари қалон**; **қалону хурд**, **хурду қалон** бузургу майда, ҳама; ҳар хел, ҳар гуна: **қалону хурд ҷамъ шуданд**. 3. *гуфт.* сардор, мансабдор (*ба ин маънӣ асосан дар шакли ҷамъ қалонҳо ба қор бурда мешавад*). 4. аз рӯи вазифа, рутба ва унвон нисбат ба дигарон болотар: **лейте-**

нанти калон, муаллими калон, муҳандиси калон, ходими калони илмӣ; вазифаи калон амалу мансаби муҳим (масъул); калон кардан ба воя расонидан; тарбия кардан; калон шудан а) ба воя расидан; б) ба мансаб расидан, сардор шудан; **кори калон!** бисёр оӣ!, бисёр нағз!, айни муддао! (*дар мавриди таҳсин гуфта мешавад*); калон кушодани чашм дар таачҷуб афтодан, ҳайрон шуда мондан; **нафсро калон кардан** бисёр тамаъкор шудан.

КАЛОНВОРОНА کلانوارانه ба мисли калонҳо, калонҳо барин; бовикор, босавлат.

КАЛОНГАП کلان گپ он ки гапро калон мезанад, лофзан, даҳанкалон.

КАЛОНГАПӢ کلان گپی лофзанӣ, даҳанкалонӣ; худситой.

КАЛОНГИР کلان گیر он ки худаширо калон метарошад, ҳавобаланд, мағрур.

КАЛОНГИРӢ کلان گیری мағрурӣ, ҳавобаландӣ.

КАЛОНГИРОНА کلان گیرانه мағрурона, ҳавобаландона.

КАЛОНЗОДА کلان زاده фарзанди одами олимартаба; ашрофзода.

КАЛОНИГАРӢ کلانی گری мағрурӣ, худписндӣ, манманӣ; калонигарӣ кардан.

КАЛОНИӢ کلانی 1. вазъ ва ҳолати калон, калон будан; калонсол будан, калонсолӣ. 2. сардорӣ, мансабдорӣ: **калонӣ кардан** а) ғуруру худнамоӣ кардан, худро калон гирифтан, савлату эътибори худро намоиш додан; б) васеъ ё дароз будан (-и либосе ба тани касе).

КАЛОНКОР کلان کار хурдsole, ки чун калонсолон кор мекунад.

КАЛОНПОӢ کلان پای 1. он ки пояш калон аст. 2. маҷ. мансабдор; калонзода.

КАЛОНСАР کلان سر ниг. каллакалон.

КАЛОНСОЛ کلان سال ба сол бузург, солдида, бисёр умридида (*нисбат ба касе*).

КАЛОНСОЛӢ کلان سالی калонсол будан, синни зиёд доштан.

КАЛОНТАР کلانتر 1. дараҷаи қиёсии калон. 2.

кит. раиси маҳалла; сардор.

КАЛОНТАРОШӢ کلان تراشی ниг. кало- нигарӣ.

КАЛОНХАРЧ کلان خرج он ки исрофкорона хароҷот мекунад.

КАЛОНҲАЧМ کلان حجم он чи ки ҳаҷмаш калон бошад, бузургҳаҷм.

КАЛОНҶУССА کلان جته тануманд, бузургҷусса, қавиҳайкал, дорои пайкари калон.

КАЛОНҶУССАГӢ کلان جتگی танумандӣ, бузургҷуссагӣ.

КАЛОНШАВАНДА کلان شونده 1. сифати феълии замони ҳозира аз калон шудан. 2. шахси обрӯманд, мӯтабар; сардор, мансабдор.

КАЛОНШАВӢ کلان شوی (вақти) калон шудан, (айёми) ба воя расидан.

КАЛОПЕСА کلایسه без шудани (сафедии) чашм бо сабаби тарс ё ҳиссиёти дигар.

КАЛОРИЯ лот. کلاریе воҳиди миқдори гармӣ.

КАЛОРИЯНОК کلاریه ناک дорои миқдори зиёди калория, бокалория.

КАЛОРИЯНОКӢ کلاریه ناکӣ миқдори калорияҳо дар ягон моддаи ғизоӣ, ки мавҷудоти зинда аз истеъмоли он қувват мегирад, ғизонокӣ.

КАЛОФ(А) کلافе кит., ниг. калоба.

КАЛОФКАШӢ کلاف کشӣ танобкашӣ, ҷои сохтмонро ба калоф кашида ихота кардан.

КАЛОФПЕЧ کلاف پیچ чун калова ба худ печида (*мас., мор*).

КАЛОЧА کلچه :гапу калоча гапу хабари зиёдотӣ; муқ. гапу гапча; гапу калоча кардан овоза кардан; мавриди гуфтугузор қарор додан.

КАЛПАТРА کلپتره 1. беҳуда, бемаънӣ. 2. гапи беҳуда, ҳарза, сафсата, ёва. 3. бетартиб, бесару сомон.

КАЛПЕСА کلپسه ниг. калтакалос.

КАЛСИЙ лот. کلسی филизи нарми нукратоб (*унсури химиявӣ*); оҳак.

КАЛТА کلته кӯтоҳ, думкӯтоҳ, думбурида; калта

кардан кӯтоҳ кардан, буридан; мухтасар кардан.

КАЛТАДУМ کلتهدم думкӯтоҳ, думбурида.

КАЛТАЗАБОН کلته زبان он ки забонаш мегирад, тугила.

КАЛТАК کلتک чӯбдаст, таёқ; **калтак** хӯрдан бо калтак зада шудан; шаллоқ хӯрдан; **алифро** аз калтак фарқ карда натавонистан (*зарб.*) тамоман бесавод будан; нодони маҳз будан.

КАЛТАКАЛОС کلته کلاس *зоол.* навъе аз чонвари хазандаи борику дарозтанаи думдор, калпеса, чалпоса; сусмори хурд.

КАЛТАКБАДАСТ کلتک بدس *ниг.* калтакдор.

КАЛТАКБОЗӢ کلتک بازی 1. як намуди ракси қадимии тоҷикӣ. 2. бозии бачагона.

КАЛТАКДОР کلتک دار он ки калтак ба даст дорад, таёқбадаст.

КАЛТАКИРО کلته کرا ба кироя додани чорпоёни саворӣ барои сафар ё боркашӣ ба масофаи кӯтоҳ; **калтакиро** кардан чорпои саворӣ ё боркашро муваққатан ба киро гирифтан.

КАЛТАККОРӢ کلتک کارى :калтаккорӣ кардан задан ва чазо додан бо калтаккалтакқӯб.

КАЛТАККӢБ کلتک کوب *ниг.* калтаккорӣ.

КАЛТАКХӢРӢ کلتک خورى *исми амал аз* калтак хӯрдан; зада шудан бо калтак, шаллоқхӯрӣ.

КАЛТАКЧА کلتکچه калтаки хурд.

КАЛТАМИЛ کلته ميل милтиқи кӯтоҳмил.

КАЛТАПО(Ӣ) کلته پا(ى) он ки пойҳои кӯтоҳ дорад.

КАЛТАПОЯ کلته پايه он чи пояҳои кӯтоҳ дорад; мизи калтапоя.

КАЛТАПӢСТИН کلته پوستين пӯстини кӯтоҳ.

КАЛТАРИШ کلته ريش он ки риши кӯтоҳ дорад.

КАЛТАФАҲМ کلته فهم он ки ақли расо надорад, кундфаҳм, кундзеҳн.

КАЛТАЧА کلته چه либоси болопӯши занона аз бахмал ва дигар порчаҳои зарбофт (*пешкушодаи дарозиаш то зону*).

КАЛӢШ p. کلوш пойафзори бепешнаи резинии

занона ё мардона, ки одатан бо маҳсӣ, мӯза ва ғ. мепошанд.

КАЛӢШКӢХНА کلوش کوهنه калӯши кӯхнаи дарида; **калӯшкӯхна барин яла шуда мондани даҳан** ҳайрон шуда ҷӣ гуфтанаширо надони-стани касе.

КАЛХОТ کلخات *зоол.* парандаи ваҳшии чанғолдор аз оилаи лочин, чӯчабарак.

КАМ کم 1. андак; *муқоб.* зиёд, бисёр. 2. ба нудрат, гоҳо, баъзан, гоҳ-гоҳ; кам омадан, кам ёфт шудан; **камаш** на камтар аз...; ақаллан, ҳадди ақалл, ҳеч набошад; **кам-кам** а) андак-андак; як каме, камтар; **кам-кам хӯр, ҳар дам хӯр** (*зарб.*); б) баъзан, гоҳо; ба нудрат; в) рафта-рафта, ба тадриҷ, оҳиста-оҳиста; **кам дар кам** хеле кам, ниҳоят кам (*миқдоран*); **каму беш** а) як каме, як миқдор; б) то андозае, то ҳадде, қисман; **каму кост** камбудӣ, норасоӣ; **кам баромадан** ба вазн, меъёр ва шумораи асли нарасидан; **кам будан** норасо будан; ба дараҷаи пурра набудан; **кам дида шудан** чандон ба назар намоён набудан, зиёд во-нахӯрдан; **кам додан** пурра надодан (*мас. музди касеро*); **кам задан** а) фурутанӣ кардан, хоксорӣ кардан, худро ҳақир шумурдан; б) *ниг.* кам шумурдан; **кам кардан** костан; **кам мондан** андак боқӣ мондан, зиёд набудан; **кам шудан** (*гаштан*) костан, нуқсон пайдо кардан; **кам шумурдан** назарногирона нигоҳ кардан, ҳақир шумурдан касеро, ба дараҷаи даркорӣ баҳо ва эътибор надодан; **даҳ дақиқа кам дувоздаҳ** ба дувоздаҳ даҳ дақиқа намерасад (*онд ба вақту соат*); **ду кам ҳафтод** ба ҳафтод ду намерасад, яъне шасту ҳашт (*одатан дар бораи синну сол меғӯянд*); **кам гирифтан** (*касера*) *ниг.* кам шумурдан; **кам монда буд, ки...**, қариб ки..., қариб буд, ки...; **магар кам буд, ки...** ин ҳама кофӣ набуд магар...

КАМАБР کم ابر осмони ҷо-ҷо абрдори бебориш.

КАМАДАД کم عدد камшумор, ночиз.

КАМАКАК کمکک камтар, каме, андаке.

КАМАҚЛ کم عقل кӯтоҳақл, бефаросат, нодон, аблаҳ.

КАМАҚЛӢ کم عقلی кӯтоҳақлӣ, кутоҳандешӣ, бефаросатӣ; нодонӣ, аблаҳӣ.

КАМАНД **کمند** 1. арғамчини дарози як нӯғаш халқадавакдор барои гирифтани сайд. 2. *мач.* дом; **дар каманд овардан** ба дом афтондан; ба даст даровардан. 3. *киноя аз* зулфи маҳбуба.

КАМАНДАФКАН **کمندافکن** 1. он ки барои гирифтани сайд ё душман каманд меандозад. 2. *мач.* дилбар, маҳбуба.

КАМАНДДИДА **کمنددیده** 1. ба дом афтода. 2. *мач.* озмудшуда, таҷрибадор.

КАМАНДЕША **کماندیشه** кӯтоҳфикр, хом.

КАМАНДЕШАГӢ **کماندیشگی** кӯтоҳ- фикрӣ, хомӣ.

КАМАР **کمر** 1. миён. 2. миёни кӯҳ, тангнои кӯҳ. 3. нишебӣ, нишебии талу теппа, хамгашт. 4. хар чуқурие, ки дар миёни ягон чиз ба вучуд омадааст; **камари рӯд** (чӯи об) чуқурие, ки оби рӯд ё наҳр дар мачрои худ кофтааст; **камар бастан** а) миёнбанд ба миён бастан; б) омода шудан ба иҷрои коре; азм кардан, қасди кореро кардан; **камари ҳиммат ба миён бастан** *киноя аз* саҳт азму ирода кардан ба коре, дар коре эътимом намудан.

КАМАРБАНД **کمر بند** тасмае, ки ба миён мебанданд, миёнбанд, яккабанд; **камарбанди ҳиммат ба миён бастан** *ниг.* **камари ҳиммат ба миён бастан.**

КАМАРБАСТА **کمر بسته** 1. *сифати феълии* замони гузашта аз **камар бастан**. 2. *мач.* омода, тайёр; азмкарда ба иҷрои коре.

КАМАРБОРИК **کمرباریک** миёнборик, нозук-миён (*сифати маҳбуба*).

КАМАРВОР **کمروار** 1. чун камар гирди (миёни) чизеро печонда гирифтани. 2. чун камари рӯд ё чӯи об; ғор барин.

КАМАРГАҲ **کمر گاه** *ниг.* **камаргоҳ.**

КАМАРГОҲ **کمر گاه** 1. чое, ки камар баста мешавад, чои бастан миёнбанд. 2. камари кӯҳ, миёни кӯҳ. 3. нишебии талу теппа.

КАМАРЗИШ **کمرارزش** арзонбаҳо; *муқоб.* **гаронбаҳо**; камқадр, камаҳамият.

КАМАРӢ **کمری** мансуб ба **камар**; муносиби камар, ҷойгиранда дар гирди камар: **аслиҳаи камарӣ.**

КАМАРЧА **کمرچه** бандчаҳои кӯтоҳ дар чома ва куртаҳои қадима барои ба ҳам бастан ду тарафи (бари) чома, яқтак *ва г.*

КАМАРШИКАН **کمر شکن** *мач.* кори саҳти берун аз тавоноӣ; кор ё масъалаи бисёр душвор; миёншикан.

КАМАҲАМИЯТ **کم اهمیت** он чи аҳамият ва арзиши чандон надорад.

КАМАҲОЛӢ **کم اهالی** худуди ҷуғрофии аҳолии кам; камодам.

КАМБАҒАЛ **کمبغل** нодор, бенаво, фақир, камбизоат; қашшоқ; *муқоб.* **давлатманд**; **камбағалро аз болои уштур сағ мегазад.** (*зарб.*); **иттифоқи камбағалон таър.** ташкилоти сиёсии меҳнаткашони деҳот дар давраи ислохоти замин дар Осиёи Миёна (1918-1920).

КАМБАҒАЛБАЧА **کمبغل بچه** фарзанди одами камбағал ва қашшоқ.

КАМБАҒАЛЗОДА **کمبغل زاده** *ниг.* **камба-ғалба-ча.**

КАМБАҒАЛӢ **کمبغلی** бенавой, нодорӣ, фақирӣ, эҳтиёҷмандӣ; эҳтиёҷ.

КАМБАҒАЛНИШИН **کمبغل نشین** чое, ки камбағалон манзил ва иқомат доранд; **маҳаллаи камбағалнишин** қисми камбағалнишини шаҳр.

КАМБАҒАЛОНА **کمبغلانه** фақирона, монанди бенавоёну қашшоқон, камбағалона зиндагӣ кардан.

КАМБАҒАЛПАРВАР **کمبغل پرور** дастгир, хайрхоҳ ва ҳомии камбағалон.

КАМБАҒАЛШАВӢ **کمبغل شوی** бечора шудан, бенавою фақир гаштан.

КАМБАР **کمبر** он чи бараш зиёд нест, паҳноияш кам аст; танг, борик; *муқоб.* **сербар**; **роҳи оҳани камбар** роҳи оҳане, ки фосилаи байни релсҳояш тангтар аз маъмулист.

КАМБАХТ **کم بخت** бетолеъ, он ки кораш кам омад мекунад.

КАМБАҲО **کم بها** *ниг.* **камарзиш.**

КАМБИЗОАТ **کم بضاعت** он ки молу асбобе ба қадри кифоя надорад, камбағал.

КАМБИЗОАТӢ *камбизоат* будан, камбағалӣ.

КАМБИН *камбин* дорои биноии суст, он ки би-ниши заиф дорад, сустбин.

КАМБИНӢ *камбинӣ* сусту заиф будани биной, сустбинӣ.

КАМБОВАР *камбаор* он ки бовариаш ба одамон кам аст.

КАМБОД *камбад* чое ё чизе, ки боди кам дорад, камшамол.

КАМБОР *камбар* 1. дорои бори андак. 2. дорои ҳосили андак: **дарахти камбор**.

КАМБОРИШ *камбориш* аз маъмул кам боридаи барфу борон, кам будани миқдори боришҳо: **соли камбориш**.

КАМБОРОН *камбаран* соли, фасле ё моҳе, ки дар он борон кам меборад.

КАМБОРОНӢ *камбаранӣ* мансуб ба камборон.

КАМБУД *камбуд* 1. нукс, нуксон. 2. *ниг. камомад, камӣ*.

КАМБУДӢ *камбудӣ* нуксон, норасоӣ.

КАМБУРД *камбурд* дорои бурди кам, дорои ма-софаи кам, абзор ё таҷҳизоти техникие, ки тӯли парвозаш кам аст.

КАМБӢ *камбӯ* он чи ки бӯяш кам аст.

КАМВАЗН *камвазн* ҳисме, ки вазни он сабук аст.

КАМВАЗНӢ *камвазнӣ* мансуб ба камвазн; сабуқӣ.

КАМГАП *камгап* он ки кам гап мезанад, кам-сухан, камгӯӣ; *муқоб. сергап, пургӯӣ*.

КАМГАПӢ *камгапӣ* мансуб ба камгап.

КАМГУНҶОИШ *камгунҷош* камҳаҷм, гунҷо-ишаш кам (*мас., зарф*).

КАМГӢ *камгӯ* *ниг. камгап*.

КАМГӢШТ *камгӯшт* он ки чандон фарбеҳ нест, газгӯшт; лоғар.

КАМГӢШТӢ *камгӯшӣ* лоғарӣ, газгӯшӣ.

КАМҶАЙРАТ *камҷайрат* 1. он ки кӯшиши бисёр намекунад. 2. суст нашъунамо кардан (*нис-*

бати растаниҳо).

КАМҶАЙРАТӢ *камҷайрати* камкӯшишӣ, сустӣ, камҳавсалагӣ.

КАМҶИЗО *камҷиҷо* 1. камхӯрок. 2. он чизе ё хӯрокие, ки маводи ғизоияш кам аст.

КАМДАРАХТ *камдарехт* чое, ки дарахти зиёд надорад.

КАМДАРОМАД *камдаромад* кор ё чизе, ки даромад ва ғоидааш кам аст, даромадаш андак.

КАМДАСТМОЯ *камдастмаиё* он ки сармои чан-доне надорад.

КАМДАХЛ *камдахл* *ниг. камдаромад*.

КАМДИДОР *камдидар* *ниг. камнамо*.

КАМДИДАКОР *камдидакар* корноозмуда, нопух-такор, камтаҷриба.

КАМДИЛ *камдил* *мач. камчуръат, тарсу*.

КАМДОН *камдан* 1. *ниг. камдонииш*. 2. он ки аз воқеаву рӯйдодҳо кам хабардор аст.

КАМДОНИШ *камдонииш* он ки дониши хуб на-дорад, камдон.

КАМДОНИШӢ *камдониишӣ* надоштани дониши хуб, камдонӣ.

КАМДОНӢ *камдониӣ* мансуб ба камдон.

КАМДОШТ *камдашт* доштнокиаш начан-дон зиёд (*пӯшок*), пастсифат, сифаташ бад (*мат-тоъ*).

КАМЕ *камӣ* андаке, як қадре; камтар.

КАМЕРА *олм. кмере* 1. хоначаи хурди махсус барои коре, ҳучра. 2. қисми дарунии дастгоҳи суратгирӣ, ки ба он пластинка ё плёнка мегузоранд; **камераи киногирӣ** дастгоҳи ҳоси навор гирифтани филмҳо, дастгоҳи филмбардорӣ. 3. резини чархи мошин, велосипед ё тӯби футбол, ки ба он ҳаво пур карда мешавад.

КАМЕРАВӢ *камравӣ* **мусикии камеравӣ** асари мусикӣ (*аз қабилӣ* дуэт, трио, соната, романс) барои дастаи хурди навозандагону ҳофизон; **оркестри камеравӣ** дастаи начандон зиёди навозандагон ва ҳофизон, ки дар он иҷрои ҳар қисм ба яке аз онҳо супорида мешавад.

КАМЕРТОН *олм.* **کمرتان** *мус.* асбоби филизии душоҳашакле, ки Ҳангоми ҷӯр кардани со-зҳои мусиқӣ меъёри баландии садоро муайян мекунад.

КАМӢБ **کمیاب** *ниг.* камчин.

КАМӢБӢ **کمیابی** *ниг.* камчинӣ.

КАМӢФТ **کم یافت** *ниг.* камчин.

КАМЗАБОН **کم زبان** 1. *ниг.* хомӯш. 2. мутеъ, фармонбардор.

КАМЗАДА **کم زده** *кит., маҷ.* аз дин баргашта, аз роҳи дин мунҳарифшуда, гумроҳ.

КАМЗАМИН **کم زمین** деҳконе ё маконе, ки за-мини қорами кам дорад.

КАМЗАМИНӢ **کم زمینی** мансуб ба камзамин.

КАМЗАН **کم زن** *кит.* 1. он ки дар кимор ҳамеша бой медиҳад, бебурд. 2. *маҷ.* камбаҳт.

КАМЗАРФ **کم ظرف** камзарфият, ҷои камро иш-ғолкунанда, камгунҷоиш, камгиро.

КАМЗАРФИЯТ **کم ظرفیت** камгунҷоиш, дорои гунҷоиши кам; *маҷ.* қасе, ки қобилият ва та-воноии шунидан ва қабул кардани суҳанони дигаронро надорад.

КАМЗАРФИЯТӢ **کم ظرفیتی** камзарфият будан.

КАМЗАРФӢ **کم ظرفی** камзарфиятӣ, камгун-ҷоишӣ.

КАМЗӢЛ **کم زول** як навъи либоси (*беиштар мар-донаи*) рӯпӯши гиребондор ва ду бараш туг-мабанд.

КАМЗӢЛЧА **کم زولچه** 1. камзӯли беостини кӯтоҳ (*беиштар занона*). 2. дӯз. қисми аз сина болои пирохани занон, ки алоҳида дӯхта мечаспо-нанд, куртача.

КАМЗӢР **کم زور** камқувват, заиф, нотагон.

КАМИҚТИДОР **کم اقتدار** камқувват, қудраташ кам; иқтидораи паст: **трансформатори ка-миқтидор**.

КАМИҚТИДОРӢ **کم اقتداری** камқувватӣ, кам-қудратӣ.

КАМИЛМ **کم علم** он ки ба қадри кофӣ дониш надорад, саводаш кам аст.

КАМИЛТИФОТ **کم التفات** он ки нисбат ба қасе эътино ё муҳаббат надорад.

КАМИЛТИФОТӢ **کم التفاتی** камилтифот будан, бемеҳрӣ.

КАМИН I **کمین** *кит.* 1. кам, андак. 2. *ниг.* камина.

КАМИН II *а.* **کمین** пинҳонгоҳе, ки дар он ба қасди ҳуҷум ё дастгир кардани душман ё сайд паноҳ шуда мешинанд; **камин гирифта** паноҳ шуда истодан дар интизори дастгир кардани қасе ё қасе; шинак гирифта.

КАМИНА **کمینه** шахси гӯянда дар мавриди изҳори ҳоксорӣ нисбат ба худ меғӯяд; банда, ин ҷониб; фурутан, ҳоксор; **каминаи камта-рин** ниҳояти ҳоксорӣ нисбат ба худ.

КАМИНГАХ **کمین گه** *ниг.* камингоҳ.

КАМИНГОҲ **کمین گاه** ҷое, ки камин гирифта менишинанд.

КАМИНВАР **کمین ور** он ки дар камин нишас-тааст, камингир.

КАМИНӢ **کمینی** марбут ба камин.

КАМИСТЕЪДОД **کم استعداد** он ки қобилияташ суғуст аст, маҳорати паст дорад, каммаҳорат, камзақоват.

КАМИСТЕЪМОЛ **کم استعمال** он чи чандон ро-иҷу мустаъмал нест, доираи истифодааш маҳдуд аст.

КАМИЯТ *а.* **کمیت** андозае, ки метавон онро кам ё зиёд кард; андоза; миқдор; шумора; теъдод; муқ. **кайфият**.

КАМӢ **کمی** 1. кам будани қасе; *муқоб.* **зиёдӣ**, **бисёрӣ**; **камин об.** 2. камбудӣ, нуқсон; **камин доштан** а) нуқсон доштан, норасоӣ доштан; б) эҳтиёҷ доштан; **камин қардан** нарасидан, кам будан, басанда ва кофӣ набудан; **камин қашидан** камбуд доштан, эҳтиёҷ доштан; **дар ғояти камин будан** ниҳоят кам будан, ҳеле но-дир будан.

КАМКОР **کم کار** он ки қору машғулияташ кам аст; *муқоб.* **серкор**; он ки маҳсули қораи ан-дак мебошад.

КАМКОРӢ **کم کاری** камкор будан, кам маҳсулӣ; *муқоб.* **серкорӣ**.

КАМҚАДР **камқадр** кимати паст доштан, обрӯи кам доштан; камбаҳо.

КАМҚУВВАТ **камқувват** он чи зӯру тавоноияш зиёд нест; *муқоб.* **пурқувват**.

КАМҚУВВАТӢ **камқувватӣ** камзӯрӣ, нотагонӣ, сустӣ.

КАММАДАНИЯТ **каммаданият** он ки савияи маданияташ баланд нест.

КАММАЗМУН **каммазмун** он чи мазмуну мундариҷааш норасо аст ё амиқ нест: **асари каммазмун**, **ҳикояи каммазмун**.

КАММАНФИАТ **камманфиат** камфоида, камнафъ.

КАММАОШ **каммаош** *ниг.* **каммузд**.

КАММАСРИФ **каммасриф** камсарф, камистеъмол.

КАММАҲОРАТ **каммахорат** камхунар, камистеъдод.

КАММАҲСУЛ **каммахсул** камҳосил, камфоида, камкор.

КАММАӢРИФАТ **каммаӓрифат** камдон, камсавод, камдониш.

КАММЕВА **каммева** мева ё ҳосилаш кам (*олу ва дарахт, фасли сол ва ғ.*).

КАММЕӢР **каммеӓр** дилсард, дилхунук, он ки нисбат ба касе меӓри зиёд надорад.

КАММИҚДОР **каммиқдор** *ниг.* **камшумор**.

КАММОЯ **каммомия** дорои сармомияи андак, камбаҳо, камарзиш, фурӯмомия.

КАММУЗД **каммузд** кори ҳаққи заҳматаш кам, каммаош.

КАММУӢ **каммуӓ** он ки муӓи сараш чандон зиёд нест; *муқоб.* **сермуӓ**.

КАМНАЗИР **камназир** он ки шабеҳ ва монандаш кам дучор мешавад; бемисл.

КАМНАМАК **камнамак** хӯроки намакаш кам, ширнамак.

КАМНАМО **камнамона** он ки ба чое кам меояд; он ки кам вомахӯрад: **камнамона будан (шудан)** дар чое кам зоҳир шудан, ба чое кам рафтуой

доштан; бедарак шудан.

КАМНАМОӢ **камнамонаӣ** камнамона будан.

КАМНАФӢ **камнафӓ** *ниг.* **камфоида**.

КАМНУР **камнур** камрӯшани; хира; қувваи бинояш суст (*оид ба* чашм).

КАМОБ **камоб** чӯй ё рӯде, ки оби он зиёд нест; мавзее, ки дар он оби равон кам мебошад, маҳалле, ки аз об танқисӣ мекашад. 2. мевае, ки об (шира)-аш кам аст.

КАМОБӢ **камобӣ** камии об, кам будани об; нарасидани об.

КАМОБШАВӢ **камобшавӣ** кам шудани об, нарасидан, танқисии об.

КАМОВОЗ **камовоз** он ки ё он чи овозаш пасту ношунаво аст.

КАМОДАМ **камодам** чое, ки нуфуси он кам аст, *муқоб.* **сернуфус**; чое, ки рафтуомади одамон кам аст.

КАМОЗОР **камзор** он ки ба дигарон озоре нарасонад, раҳмдил.

КАМОЗОРӢ **камзорӣ** камзор будан.

КАМОЛ I **камал** 1. пуррагӣ, тамомият, мукамал. 2. нашъунамо, рушд; тараққӣ; **аз камоли...** аз ниҳояти..., аз ғояти...; **бо камоли эҳтиром** бо эҳтироми тамоми, бо ниҳояти эҳтиром; **камол ёфтан** ба воя расидан; мукамал шудан, комил шудан; **ба камол расидан** ба воя расидан; соҳиби фазлу одоб шудан, комил шудан; **номаи камол** ҳуҷҷати расмӣ дар бораи хатми мактаби миёна, аттестат.

КАМОЛ II **камал** *бот.* растании хурӯи кӯҳӣ, ки аз шираи пояи он дору тайёр мекунамд.

КАМОЛНОМА **камалнома** *ниг.* **нома(-и камол)**.

КАМОЛОТ **камалот** ҷ. **камол I**.

КАМОМАД **каммад** миқдоре, ки аз баркаш ё миқдори аслии чиз кам омада бошад (*асосан пул*): **каммад кардан**.

КАМОМАДА **каммада** он чи дар вақти ҳисоб кам баромадааст.

КАМОН **каман** 1. яроқи қадимаи тирандозӣ, ки

аз чӯби хамидаи ду нӯгаш бо зеҳ тарангбаста иборат мебошад; **камони абрӯ** хамаи абрӯ, токи абрӯ; **камони Рустам** қавси қузаҳ, тирӯ камон. 2. *нуч.* бурҷи Қавс.

КАМОНА **کمانه** 1. ҳар чизи ба камон монанд. 2. олати камонмонанди дуредгарон, харротон ва наддофон, ки дар касби худ кор мефармо-янд.

КАМОНАБРӮ **کمانابرو** он ки абрӯи хамаидаи камоншакли зебо дорад (*сифати маҳбуба*).

КАМОНАК **کمانک** 1. камони хурд. 2. *киноя* аз қади хамаида.

КАМОНАНДОЗ **کمانانداز** *ниг.* **камонвар.**

КАМОНАНДОЗӢ **کماناندازی** *ниг.* **камонварӣ.**

КАМОНБИНӢ **کمانبینی** он ки бинии калони кӯхондор дорад.

КАМОНВАР **کمانور** тирандоз аз камон, камондор, камонандоз.

КАМОНВАРӢ **کمانوری** тирандозӣ аз камон, камонандозӣ, камонкашӣ.

КАМОНВОР **کمانوار** чун камон, ба монанди камон; хамаидашакл, қач.

КАМОНГАР **کمانگر** *ниг.* **камонсоз.**

КАМОНГАРӢ **کمانگری** *ниг.* **камонсозӣ.**

КАМОНГИР **کمانگیر** 1. камондори бомахорат, тиранدوزи моҳир. 2. лақаби Ораш ном паҳлавони Эрони қадим, ки мувофиқи афсона тири аз Омул партофтааш ба Марв расидааст.

КАМОНГУРӮҲА **کمان گروهه** *кит.* 1. камоне, ки бо он гулӯлаҳои гилиӣ ва ё санг мепартофта-анд. 2. гулӯла ё мӯҳраҳои гилин, ки барои андохтан аз камонгурӯҳа истифода мегардид.

КАМОНГӮША **کمان گوشه** 1. гӯшаи камон. 2. гӯшаи камонмонанди чизе.

КАМОНҒӮЛАК **کمان غولک** 1. *кит.* камони калоне, ки дар ҷангҳои қадим бо он ба тарафи душман санг меандохтанд. 2. *гуфт.* **камон-кашаки резиндори бачагона.**

КАМОНДОР **کماندار** он ки дар даст камон до-рад, мусаллаҳ бо камон.

КАМОНӢ **کمانی** чун камон, камонвор; камон-шакл.

КАМОНКАШ **کمان کش** *ниг.* **камонвар.**

КАМОНКАШӢ **کمان کشی** *ниг.* **камонварӣ.**

КАМОНМӮҲРА **کمان مهره** *ниг.* **камонгурӯҳа.**

КАМОНПОӢ **کمان پای** *ниг.* **қачпой.**

КАМОНСОЗ **کمان ساز** *кит.* он ки камон месозад, созандаи камон, устои созандаи камон.

КАМОНСОЗӢ **کمان سازی** амал ва кори камон-соз; ҷой ва маҳали камонсозӣ.

КАМОНҲОНА **کمان خانه** *кит.* ҷои ниғаҳдории камон, ғилофи камон, камонгӯша.

КАМОНЧА **کمانچه** 1. *шакли тасғири* **камон;** камони хурд. 2. олати камоншакл барои навохтани ғижжак, ки ба ду нӯгаш мӯйҳои думи асп таранг қашида шудааст. 3. *мус.* асбоби тории аз ғижжак хурдтар.

КАМОНЧӮЛА **کمان جوله** ҷое, ки дар он камон гузоранд, ғилофи камон.

КАМОНШАКЛ **کمان شکل** ба монанди камон, ба шакли камон; хамаидашакл.

КАМОС **کماس** *кит.* кӯзаи гардандарози сафо-лини шикампаҳн.

КАМОСА **کماسه** *ниг.* **камос.**

КАМПАЛ **کمپل** матои мӯинаи махсус *ва г.*, ки ҳамчун ҷойпӯш, кӯрпа ё палос кор фармуда мешавад: **кампали мӯина, кампали ресмонӣ.**

КАМПАХТА **کم پخته** он чи пахтаи зиёд надорад: **кӯрпаи кампахта.**

КАМПАШМ **کم پشم** он чи пашми андаке дорад: **гӯсфанди кампашм.**

КАМПИР **کمپير** пиразан, зани солхӯрда ва ғартут: **ҷолу кампир** пирмарду пиразан.

КАМПИРГУЛАК **کمپير گلک** *ниг.* **марвак, мар-марак.**

КАМПИРОНА **کمپيرانه** монанди кампир, раф-тор ва қору кирдори ба сони солхӯрдагон.

КАМПУЛ **کم پول** он ки ба қадри кифоя пул на-дорад, тангдаст, камбизоат.

КАМПУЛӢ **کم پولي** кампул будан, тангдастӣ,

нодорамӣ, камбизоатӣ.

КАМРАВҒАН *кам роغن* он чи равғанаши ба қадри кифоя набошад: *оши камравған*.

КАМРАВУОӢ *кам роуоӢ* чое, ки дар он рафтуомад зиёд нест: *роҳи пиёдагарди камравуоӣ*.

КАМРАҒБАТ *кам рағбат* он ки майлу хоҳиши кам дорад, камшавқ.

КАМРАҒБАТӢ *кам рағбатӣ* майлу хоҳиши кам доштан, камшавқӣ.

КАМРАНГ *кам ранг* он чӣ рангаш бенур аст, он чи рангаш баланд намебошад.

КАМРИШ *кам рӣш* он ки риши кам дорад; *муқоб. серриш*.

КАМСАБРӢ *кам сабрӣ* камтоқатӣ.

КАМСАВОД *кам сӯад* он ки саводи казоӣ надорад, чаласавод.

КАМСАВОДӢ *кам сӯадӣ* саводи казоӣ надоштан, чалласавод.

КАМСАМАР *кам сәм* камҳосил, камфоида.

КАМСИН(Н) *кам син* *ниг. камсол*.

КАМСИН(Н)УСОЛ *кам син усол* *ниг. камсол*.

КАМСОЛ *кам сол* камсин, хурдсол, дорои синну соли кам.

КАМСОЛӢ *кам солӣ* хурдсол будан, камсинӣ.

КАМСОН *кам сан* *кит.* навъи матоъ ва порчаи абрешимии сабзранг.

КАМСУХАН *кам сӯхн* *ниг. камгап*.

КАМСУХАНӢ *кам сӯхнӣ* *мансуб ба камсухан*.

КАМТАЛАБ *кам талб* ба чизи андак қонеъ будан, талаби зиёд надоштан.

КАМТАР *кам тар* 1. *дараҷаи қиёсии кам*; каме, андаке: *дар хамин ҷо камтар шинем*. 2. ҳақир, назарногир; душманат гар пашша бошад, *камтар аз филаш мадон (зарб)*.

КАМТАРАДДУД *кам тардд* 1. *кит.* чое, ки дар он рафтуомад кам аст, ҷои камҳаракат (*мас. кӯча*). 2. он ки дар пайи чизе кам саъй мекунад, камташвиш.

КАМТАРИН *кам тарин* 1. *дараҷаи олиӣ кам*; чизи бисёр кам нисбат ба чизҳои дигар, андактарин. 2. камқадр, камъятибор (*дар мавриди изҳори шикасти нафс шахси гӯянда дар ҳақи худ мегӯянд*); *ниг. камина (-и камтарин)*.

КАМТАҶРИБА *кам таҷриба* он ки таҷрибаи казоӣ надорад.

КАМТАҶРИБАӢ *кам таҷрибаӣ* камтаҷриба будан, дар коре малакаи лозимма надоштани кас.

КАМТАШВИШ *кам ташвиш* он чи ташвишу заҳматаш зиёд нест.

КАМТАЪСИР *кам таъсир* он чи таъсири зиёд надорад.

КАМУБЕШ *кам убеш* каме, андаке, камутум.

КАМУКОСТ *кам кокаст* костагиҳо.

КАМУМР *кам умр* кӯтоҳумр, бебако.

КАМУТУМ *кам тум* *гуфт.* каму беш: *камутум бохабар будан*.

КАМФАРЗАНД *кам фарзанд* он ки фарзанди кам дорад.

КАМФАРОСАТ *кам фараст* камфаҳм, камақл.

КАМФАҲМ *кам фҳм* камақл, камшуур, бефаросат.

КАМФОИДА *кам фӯиде* он чи суди чандоне надорад.

КАМХАРЧ *кам харҷ* 1. он чи хароҷот ва массафи зиёд наметалабад. 2. он ки сарфачӯёна кор мекунад; *камхарчи болонишин* чизи арзони нағз.

КАМХИРАД *кам хрд* камақл; камтаҷриба, камдониш.

КАМХИРАДӢ *кам хрдӣ* камхирад будан, камдонишӣ, камақлӣ.

КАМХОБ *кам хӯаб* он ки хобаш зиёд нест, он ки зиёд хоб намекунад.

КАМХОБӢ *кам хӯабӣ* камхоб будан; беҳобӣ; *кам-хобӣ кашидан* зиёд хобида натавоништан, аз хоб сер нашудан.

КАМХОР *кам хӯар* *кит., ниг. камхӯр*.

КАМХОРА *кам хӯаре* *кит., ниг. камхӯрок*.

КАМХОРАГӢ *кам хуар* *ниг. камхӯрӣ.*

КАМХУН *кам хун* он ки хун дар баданаш аз миқдори муайян кам аст.

КАМХУНӢ *кам хуни* ҳолати беморӣ ба сабаби кам шудани миқдори хун дар бадан, ки дар натиҷаи нарасидани эритроцит ва гемоглобин дар хун ва бо таъсири бемориҳои дигар рӯй медиҳад.

КАМХӮР *кам хур* камхора, он ки гизои кам меҳӯрад, камхӯрок.

КАМХӮРӢ *кам хури* камхӯроқӣ, хӯроки кам хӯрдан, бо хӯроки андак иктифо кардан.

КАМХӮРОК *кам хурак* он ки бо андак хӯрок сер мешавад, камхӯр; *муқоб. пурхӯр.*

КАМХӮРОҚӢ *кам хураки* камхӯрӣ, камхорагӣ.

КАМҲАВОС *кам ҳоас* фаромӯшкор.

КАМҲАВОСӢ *кам ҳоаси* камҳавос будан, фаромӯшкорӣ.

КАМҲАВСАЛА *кам ҳовале* он ки ба кор майлу хоҳишаш кам аст; он ки зуд аз кор дилгир мешавад; камрағбат; бетоқат, беқарор, камтаҳаммул, бесабр.

КАМҲАВСАЛАГӢ *кам ҳовалги* камҳавсала будан; майлу хоҳиши кам доштан; бетоқатӣ, беқарорӣ, бесабрӣ, камрағбатӣ.

КАМҲАРАКАТ *кам ҳаракат* 1. он чи кам ҳаракат мекунад, сустҳаракат; *муқоб. серҳаракат.* 2. *мач.* кам кӯшиш кардан; камрағбат, камҳавсала.

КАМҲАРАКАТӢ *кам ҳаракати* 1. кам ҳаракат кардан, сустҳаракатӣ. 2. *мач.* камҳавсалагӣ, камғайратӣ, камрағбатӣ.

КАМҲАРОРАТ *кам ҳарарат* дорои гармо ва дамон кам.

КАМҲИММАТ *кам ҳиммат* ҳиммати кам нишон додан дар иҷрои коре, камирода.

КАМҲИММАТӢ *кам ҳиммати* камҳиммат будан; ба андозаи лозимӣ кӯшиш накардан.

КАМҲИС(С) *кам ҳис* ҳиссиёти кам доштан.

КАМҲОСИЛ *кам ҳасил* он чи ҳосилаш зиёд нест; замини камҳосил, зироати камҳосил.

КАМҲОСИЛӢ *кам ҳасили* ҳосили кам (*онд ба замини зироат, мева*).

КАМҲОФИЗА *кам ҳафза* он ки қувваи ҳофизааш суст аст ва ҳар матолибро дар хотир гирифта наметавонад ё зуд фаромӯш мекунад.

КАМҲУНАР *кам ҳнар* камистеъдод, дорои ҳунари кам.

КАМЧИЗ *кам чиз* *ниг. камбизоат.*

КАМЧИН *кам чин* ба осонӣ ёфтаншаванда.

КАМЧИНӢ *кам чини* кам ёфт шудани чизе, фаровон ё дастрас набудани чизе, нодир будани чизе.

КАМҶИЛО *кам ҷа* он чи сайқал ва пардозаш кам аст, камдӯрахш.

КАМҶУРЪАТ *кам ҷуръат* камчасорат, тарсончак, тарсу.

КАМШАВӢ *кам шавӣ* кам шудани андоза, ҳаҷм ва шумораи чизе: камшавии об.

КАМШИР *кам шир* шири кам дошта (*мас., гов*).

КАМШИРА *кам шире* мевае, ки ширааш ба дараҷаи кофӣ нест.

КАМШУМОР *кам шумар* ададан кам, миқдоран начандон зиёд, каммиқдор, камистеъмол, камистеъдод.

КАМШУМОРӢ *кам шумари* 1. кам будани миқдори чизе, ададан зиёд набудани чизе. 2. кам шумурдан, ба назари эътибор нагирифтани, ҳақир шуморидан касеро.

КАМШУӮР *кам шуӮр* он ки шууру фаросаташ кофӣ нест, камақл, камидрок.

КАМӢИЁР *кам ӯяр* камарзиш, камбаҳо, бисёр кам (*онд ба филозофии қиматбаҳо*).

КАМӢТИБОР *кам ӯтибар* 1. касе ё чизе, ки ба он эътибор ё аҳамияти кам медиҳанд. 2. он ки ба касе ё чизе кам таваҷҷӯҳ мекунад.

КАМӢТИБОРӢ *кам ӯтибарӣ* 1. камқадрӣ. 2. беаҳамиятӣ.

КАМӢТИҚОД *кам ӯтиқад* 1. он ки эътиқод ё бовариаш нисбати чизе ё касе андак аст. 2. он ки ба дину оин боварии кам дорад.

КАМӢТИНО *кам ӯтна* он ки ба чизе ё касе кам

таваччӯҳ мекунад; камаҳамият нисбат ба чизе ӯ касе.

КАМЭЪТИНОӢ کماعتنائى андак таваҷҷӯҳ кардан; аҳамияти кам додан, ба касе ӯ чизе.

кан کن 1. асоси замони ҳозира аз масдари феъли **кандан**. 2. ҷузъи пасини баъзе калимаҳои мурраккаб ба маъноҳои кананда: **хоркан, чоҳкан, қабркан**, маҳал ва ҷои баровардани чизе: **рахткан, чомакан, кафшкан**, кандашуда: **решакан, сангкан**.

КАНА کنه зоол. ҳашарае, ки бо макидани хуни ҳайвонот, парандагон ва шираи растаниҳо зиндагонӣ мекунад, баъзе намуди он барои инсон ҳам хавфнок аст; **кана задан** пур шудани бадан (-и ҳайвон ӯ паранда) аз кана; **кана барин часпидан** маҷ. ба чизе саҳт часпидан; бо коре саҳт андармон шудан.

КАНАБ کنب 1. бот. гиёҳи бангдона, ки аз торҳои танаи он ресмон мебофанд ва коғаз месозанд. 2. таноби аз тори канаб бофташуда.

КАНАБӢ کنبى риштаи аз тори канаб бофташуда.

КАНАДОНА کنه‌دانه бот. растани, ки аз донҳои он равғани гарчак (карчак) ҳосил мешавад, беданҷир, канакунҷид: **равғани канадона**.

КАНАЗАДА کنه‌زده сифати феълии асоси замони гузашта аз **кана задан**; ниг. **кана (каназада)**.

КАНАКУНҶИД کنه‌کنجيد ниг. **канадона**.

КАНАЛ лот. کنل 1. оброҳаи сунӣ барои равои сохтани об бо мақсади обёрӣ, тавлиди нерӯи барқ, киштигардӣ ва ғ. 2. хати робита ва муҳобира: **канал** **якуми телевизиони Душанбе**.

КАНАЛИЗАТСИОНӢ کنل‌يزتسيانى мансуб ба **канализатсия**: **қубурҳои канализатсионӣ**.

КАНАЛИЗАТСИЯ лот. کنل‌يزتسيه шабакаи лӯлаҳои зеризаминӣ ва таҷҳизоти дигар барои гузаронидани обҳои ифлоси маҳалҳои маскунӣ.

КАНАЛКОБӢ کنل‌کابي кандани замин барои канал сохта ҷорӣ кардани об.

КАНАЛКОВ کنل‌کاو он ки барои сохтани канал

заминро меканад.

КАНАМОНАНД کنه‌مانند мисли кана, канавор, шабеҳи кана.

КАНАХОНА کنه‌خانه таър. яке аз зиндонҳои торику рутубатнок дар аморати Бухоро.

КАНАШТУ(К) کانشتو(ک) кит., бот. гиёҳе, ки бо беҳи он чомашӯӣ мекарданд, ушнон.

КАНБУР(А) کنبور(ه) кит. ҳила, макр, фиреб.

КАНДА کنده 1. сифати феълии замони гузашта аз **кандан**; **канда-канда** а) бурида-бурида, қатъ карда-қатъ карда; б) фосилатор: **овози канда-канди ӯ...**; **канда-канда гирифт**ан чудо карда гирифт; **канда партофт**ан чизеро аз беҳ баровардан, кашида партофт; **канда шуд**ан а) кофта шудан (-и чоҳ, ҷӯй); б) қатъ шудан, бурида шудан, канда шудани риштаи дӯстӣ. 2. чуқурии дастӣ кофташуда, хандак; **канда набуд**ани даст аз **кор** ҳама вақт машғули кор будан; **қўки чашми касе канда шуд**ан бисёр интизор шудан, саҳт интизорӣ кашидан; **пои мардум канда шуд** рафтуоии мардум кам ӯ қатъ шуд.

КАНДАГӢ کنگى шакли дигари сифати феълии замони гузашта аз **кандан**; **кандагию гирифтагӣ** гуфт. тамоман монанд (будан) ба касе ӯ чизе.

КАНДАК کندک ниг. **канда** 2.

КАНДАКОР کندکار наққоше, ки ҷӯб, санг, оҳан ва дигар чизҳои саҳтро канда ӯ кофта дар онҳо нақш мебарорад, ҳақкок.

КАНДАКОРӢ کندکاری наққошӣ дар ҷӯбу санг, гачу устухон ва ғ., ҳақкокӣ; **дари кандакорӣ** даре, ки дар он нақшу нигорҳо канда шудааст.

КАНДАН کندن 1. кофта, ҳафр кардан, кофта чуқур ӯ ковок кардан; кофта гирифт (мас. **заминро**); **чоҳ кандан** а) заминро кофта чуқур кардан барои баровардани об; б) **киноя** аз қасди бад кардан. 2. чудо кардан; чида гирифт (мас., **ҳосили дарахтеро**): **гул кандан, харбуза кандан, ангур кандан, себ кандан**. 3. чизи дӯхташударо аз чокаш чудо кардан. 4. гусехтан, пора кардан: **гов арғамчинро канд**. 5. кофта ӯ тарошида нақш баровардан дар рӯи санг, оҳан, ҷӯб ва ғ., ҳақ кардан. 6. харо-

шидан, ханҷол кардан; **ангишт кандан** кофта баровардани ангиштсанг аз кон, истихроҷи ангиштсанг; **дандон кандан** аз вора берун овардани дандон, дандон кашидан; **пӯст кандан** а) чудо кардани пӯсти бадани гову гӯсфанди кушташуда; б) бо корд ё чизи дигари дамтез гирифта партофтани пардаи берунии чизе, пок кардани пӯчоки чизе (*мас., пиёзу картошка, себу шафтолу ва ғ.*); **алоқаро кандан** қатъи робита кардан, алоқаро буридан аз касе; **дил кандан** *ниг. дил*; **ранги касе кандан** якбора тағйир ёфтани ранги рӯи касе, ранги рӯи касе паридан; **умедро кандан** ноумед шудан, қатъи таваққӯъ кардан; **ҷон кандан** а) дар талвосаи пеш аз марг будан, дар ҳолати назъ будан; б) *мач.* аз ҳад зиёд меҳнат кардан, зиёд кӯшиш кардан (*барои анҷоми коре*); **аз бун кандан** чизеро тамоман несту нобуд кардан, решақан намудан; **қӯх бо нохун кандан** кори басо душвореро ба ҷо овардан; **чоҳ (чаҳ) ба сари роҳи касе кандан** дар сари роҳи касе офату хатаре ба вучуд овардан; қасди бад кардан; **хуш кандан** дар мавриди саҳт ба ҳайрат афтодан, чӣ кор кардани худро надониста мондан гуфта мешавад.

КАНДАӢ *кандى* сифати феълӣи замони оянда аз кандан; **канданиҳои фойданок** моддаҳои ғайриорганикӣ (*аз қабилӣи сангҳои қиматбаҳо, филизот, нафт, газ*), ки аз конҳо кофта бароварда мешаванд.

К-АНДАР *кندر* шакли қўтоҳшудаи **ки андар**.

КАДИР *кندير* 1. *бот.* як намуди растани нахдор, ки бештар дар соҳили дарёҳо ва канори чашмаҳо мерӯяд. 2. матои дуруште, ки аз ресмони ин растани бофта шудааст.

КАДИРӢ *кنديرى* аз ресмони кандир бофташуда: **пешгираки кандирӣ**.

КАНДУ *کندو* 1. куттии аз тахта сохташуда барои парвариши занбӯри асал. 2. зарфи калони хуммонанд барои нигоҳ доштани ғалладона ва орд.

КАНДУК *کندوک* *лаҳҷ., ниг. канду*.

КАНДУКӢ *کندوکوب* киноя аз ташвишу беқарорӣ.

КАНДУРА *کندره* суфра, дастархон; суфраи чар-

мӣ.

КАНДУРӢ *کندرى* *ниг. кандура*.

КАНЗ *کنز* *кит. муарраби ганҷ, хазина*.

КАНИЗ *کنيز* *кҳн.* зан ё духтари барои хизмат харидашуда (зархарид); хизматгорзан.

КАНИЗАК *کنيزک* шакли *тасғири каниз*; хизматгордухтар, ғуломдухтар.

КАНИЗӢ *کنيزى* каниз шудан; хизматгорӣ (*оид ба зан*); **ба канизӣ қабул кардан** киноя аз касеро ба занӣ гирифтан.

КАНИСА *ا. کنيسه* *кит.* ибодатхонаи насронӣён ва махсусан яҳудиён.

КАНИФОЛ *лот. کنيفال* моддаи шишамонанди зарди сурхчатоби зудшикан, ки аз шилми дарахтони сӯзанбарг мегиранд.

КАӢ *کنى* *ғуфт.* 1. *пурсишҷонишини* кучо?, чӣ шуд?, **каӢ, бародарат кучост?** 2. ҳиссача (-и ифодакунандаи хоҳишмандӣ ва водор кардан ба коре), ку.

КАННОС *ا. کئاس* *кҳн.* 1. он ки хасу хошоки хавлию кӯчаҳоро рӯфта мекашонд, рӯбанда, ахлоткаш. 2. *мач.* чаллод, қотил.

КАНОНДАН *کناندن* тарзи бевоситаи **кандан**; ковондан: **қўй канондан**.

КАНОР *کنار* 1. соҳил, лаби об. 2. паҳлу; гӯшаи хар чиз; тараф, қониб; сарҳади ягон ҷой; **гӯшаю канор** нуктаҳои дури ҷое, ҷойҳои дурафтада ва дурдаст; **канор доштан** интиҳо доштан: **муҳаббати ӯ канор надошт**; **канор будан** дур будан, дар гӯшаи ҷое будан; **канор баромадан** а) ба соҳил баромадан; б) ба хориҷи ҷое баромадан; аз доираи чизе (коре) берун шудан; **худро ба канор кашидан** дур шудан, дурӣ гузидан. 3. бар, бағал, оғӯш; **канор кушодан** оғӯш кушодан; **ба канор бардоштан** ба бағал гирифтан; **ба канор гирифтан** *касоро* ба оғӯш гирифтан; ба истикболи касе баромадан.

КАНОРА *کناره* 1. *ниг. канор* 1,2. 2. бофтаи тасмамонанд, ки ба хошияи либосҳо медӯзанд.

КАНОРАГИР *کناره گیر* 1. он ки аз ҷанҷолу ғалоғула худро ба як сӯ мекашад. 2. он ки аз коре даст кашида, гӯшанишинӣ мекунад;

гӯшанишин.

КАНОРАГИРӢ کناره‌گیری канора (ихтиёр) кардан, гӯшанишин шудан, гӯшанишинӣ.

КАНОРАДОР کناره‌دار канора доштани чизе; хошиядор.

КАНОРАНГ کنارنگ 1. ҳаким, валӣ. 2. маъмури сарҳад, марзбон.

КАНОРАҚӢӢ کناره‌جویی ниг. канорагирӣ.

КАНОРАҚӢӢ کناره‌جویی ниг. канорагир.

КАНОРӢ کناری он чи дар канори (дар сарҳади) ягон ҷой воқеъ аст.

КАНСЛЕР олм. канслер унвони сарвазир дар баъзе мамлакатҳои Ғарб.

КАНТАТА ит. кантате мус. суруди умумии ҷантани ба ҳамовозии оркестр.

КАНУР I كنور кит. хуми калон барои ниғаҳдории ғалла.

КАНУР II كنور кит. фиреб, макр, найранг.

КАНУРИДАН كنوریدن кит. фиреб кардан, қаллобӣ кардан.

кап کپ асоси замони ҳозира аз **капидан**.

КАПА کپ 1. навъи ҳосе аз пӯпанак, ки бештар болои нону дигар навъҳои хӯ-рокиҳои ҳаммиро зер мекунад, мағор. 2. беарзиш, паст.

КАПАКЗАДА کپک‌زده пӯпанакзада, мағоргирифта; **нони капакзада** нони мағоргирифта.

КАПАНАК کپنک қҳн. либоси пашмини кӯтоҳи беостини дарвешон ва ҷӯпонон; гуппиҷа.

КАПАНАКПӢШ کپنک‌پوش он ки либоси намдӣ ба тан дорад.

КАПАР گپر кит. каппа, хонаи аз наю қамиш сохташуда.

КАПЕЛЛА лот. капелла 1. ибодатхонаи хурди католикҳо. 2. хори сарояндагон; дастаи муттаҳидаи ҳофизон ва навозандагон дар баъзе кишварҳо.

КАПИДАН کپیدن 1. рабудан, дуздидан. 2. қапидан.

КАПИЛЛЯР лот. капилляр 1. найи сӯрохтанг. 2. биол. раги бориктарини мағзи бофтаҳои одаму ҳайвонот, мӯйраг.

КАПИЛЛЯРӢ کپیلیری мансуб ба **капилляр**; раги **капиллярӣ** раги бориктарини хунгузар.

КАПИТАЛ фр. капитал ниг. сармоя.

КАПИТАЛИЗМ фр. капитализм сохти ҷамъиятӣ, ки дар он воситаҳои истеҳсолот моликияти сармоядорон аст ва аз ин рӯ меҳнати кироия истисмор карда мешавад; ниг. **сармоядорӣ**.

КАПИТАЛИСТ фр. капиталист ниг. сармоядор.

КАПИТАЛИСТӢ کپیتالیستی ниг. сармоядорӣ.

КАПИТАН фр. капитан 1. яке аз рутбаҳои афсарӣ дар артиш. 2. сардори киштиронон, ноҳудои кишти. 3. сардори дастаи варзишгарон: **капитани дастаи яккачини Тоҷикистон**

КАП-КАБУД کپ‌کبود ғуфт., ниг. **каб-кабуд**.

КАППА I کپе хаймаи муваққатии аз латта ё бӯр сохташуда дар сари кишт, чайла, коза; **каппаи касе сӯхтан** (дуд кардан, дар гирифтани) буди нобудии касе аз даст рафтани, ба бодии фано рафтани тамоми чизу чораи касе; хонаи касе сӯхтан.

КАППА II کپе як андоза аз чизи кӯфташуда, ки барои ба даҳон партофтан ба каф мегиранд; **каппа кардан** чизи кӯфтаеро ба каф гирифта ба даҳон партофтан.

КАППАДОР کپه‌دار болопӯшида, соябондор; **аробаи каппадор** аробаи болопӯшида.

КАППА-КАЛОН کپه‌کلان ғуфт. хеле калон.

КАППАНОК کپه‌ناک ниг. каппадор.

КАППАПӢШ کپه‌پوش ниг. каппадор.

КАППӢ کپی кит. 1. маймун, бӯзина, маймуни сиёҳ. 2. номи як аждаҳои афсонавӣ.

КАППОН کپان 1. тарозуи калони овезаи якпаллаи барои баркашидани борҳои вазнини ғалла ва ғ. 2. бозори болопӯшида ё растаи махсус барои фурухтани навъҳои муайяни ғалладона.

КАПРОН р. کپران навъи нахи сунъӣ ва матои аз он бофташуда.

КАПЧА *кич. кафча.*

КАР *кр* он ки гӯшаш намешунавад, гӯшаш вазнин; **кар шудан** ношунаво шудан (-и гӯш).

КАР(Р) *кр* зӯр, қувва; *♦ карру фар* ҳашамат; дабдаба.

КАРА *кр* *ниг.* **карра I.**

КАРАБИН *фр.* *крбин* *ҳ.* милтиқи кӯтоҳ.

КАРАВОТ *кروات* навъи кати поядори хобравӣ, ки аз ду тараф така дошта, бо тушак ё кӯрпача муҷахҳаз аст.

КАРАМ I *а.* *кр* марҳамат, иноят; саховат, ҳиммат, кушодадастӣ, ҷавонмардӣ; **лутфу карам** меҳрубонӣ ва мурувват.

КАРАМ II *кр* *бот.* сабзавоти хӯрокии намуди машҳураш лӯнда, ки аз баргҳои паҳни ба ҳам печида иборат аст ва **каллакарар, гулкарам, баргкарар, карамшалғам...** аз намудҳои он аст.

КАРАМГУСТАР *кр* *густар* *кит.* бахшоянда, сахӣ, карим.

КАРАМӢ *кр* *ми* хӯроки аз карам тайёршуда, карамдор.

КАРАМПЕША *кр* *пеша* *кит.* саховатманд, бахшанда, бомурувват.

КАРАМХӢРАК *кр* *хор* *зоол.* навъи шапалаки зараррасон, ки кирми он баргу решаи карамро хӯрда, боиси аз сабзиш мондани растанӣ мешавад.

КАРАМШАЛҒАМ *кр* *шлғам* *бот., ниг.* **карар II;** навъи карам, ки пояи ғарс дорад.

КАРАМШӢРБО *кр* *шорба* шӯрбое, ки ба он барги карам андохтаанд.

КАРАНТИН *ит.* *кр* *тин* 1. чорачӯиҳои маъмурӣ ва тиббию беҳдоштӣ барои пешгирии паҳншавии касалиҳои сироятӣ ва барҳам додани манбаи онҳо. 2. ҷои махсус барои муддати муайян нигоҳ доштани одамон, молҳо ва ҳайвоноте, ки аз ҷӯҳои касалии сироятӣ паҳншуда омадаанд (*бо мақсади боварӣ ҳосил кардан ба он, ки онҳо паҳнкунандаи беморӣ нестанд*).

КАРАНҶУ *кр* *но* хоби даҳшатнок, кобус.

КАРАСИН *р.-англ.* *кр* *син* маҳсуле аз нафт, ки моддаи обакии сӯзишворист.

КАРАСИНДОН *кр* *син* *дан* зарф барои андохтани карасин, ҷовак, карасин.

КАРАСИНӢ *кр* *сини* бо карасин коркунанда; бо карасин сӯзанда; **ҷароғи карасинӣ** ҷароғе, ки дар пилтааш карасин сӯхта равшанӣ медеҳад.

КАРАСИНЛАМПА *кр* *син* *лампа* ҷароғи карасинӣ.

КАРАСТУН *кр* *стон* *кҳн.* тарозуи якпалла.

КАРАТ *а.* *кр* *т* бор, дафъа; *муқ.* **карра(т);** **ду карат ду-ҷор** ҳосили зарби ду бар ду ҷор мешавад.

КАРАТӢ *кр* *ти* *мансуб ба карат;* маротиба.

КАРАТӢ *яп.* *кр* *те* *варз.* навъи гӯштин, ки ба усули бе силоҳ бо дасту пой муҳофизат кардани худ асос ёфтааст.

КАРАФС *кр* *фс* *бот.* гиёҳест аз оилаи чатргулҳо, ки аз он хӯриш тайёр мекунанд ва дар тибби халқ гиёҳи давоӣ ҳисоб меёбад.

КАРАХТ *кр* *хт* 1. саҳт; шахшуда. 2. беҳисшавии баъзе аъзои бадан ё тамоми он аз сармо ё ба ягон иллати дигар, хобрафтагии дасту пой, ҳадар. 3. *маҷ.* одами камхӯши ғаранги сусткор.

КАРАХТА *кр* *хте* *тиб.* як навъи бемории асаб, ки гирифтори он карахт мешавад.

КАРАХТӢ *кр* *хти* ҳолати карахт будан.

КАРАХТКУНАНДА *кр* *хт* *кн* *да* *сифати феълии замони ҳозира аз карахт кардан;* беҳискунанда, беҳушкунанда.

КАРАХТШАВӢ *кр* *хт* *ш* *ш* *исми амал аз карахт шудан;* беҳисшавӣ.

КАРАХТШУДА *кр* *хт* *ш* *да* *сифати феълии замони гузашта аз карахт шудан;* беҳисшуда, беҳушшуда.

КАРАХШ *кр* *хш* 1. пардаи хушке, ки бар рӯи реш ва ҷароҳат вақти ба ҳам омадани он пайдо мешавад. 2. оби часпаке, ки аз шиддати ҳарорати бадан дар даҳони хушкида пайдо мешавад. 3. хокаи сафолмонанди шахшудаи об дар таги зарфҳои обҷӯшонӣ.

хӯрокпазӣ; **карахш бастан** а) хушкидани реш ва чароҳат; б) хушкидани даҳон аз шиддати ҳарорат; в) мисли саҳт шудани хокаи таҳшиншудаи об.

КАРАШМА کرشمه нозу ишва; ишора бо чашм ва абрӯ.

КАРАШМАДОР کرشمه‌دار он ки нозу ишва мекунад.

КАРБАСА کربسه зоол. калпесаи захрдор.

КАРБАШ کربش ниг. карбас(а).

КАРБИД ю. کربید моддаи химиявӣ иборат аз омезиши филиз бо карбон; **чароғи карбид** чароғе, ки бо карбид месӯзад.

КАРБОН лот. کربان унсуре химиявӣ, ки чузъи муҳимтарини тамоми моддаҳои органикиро дар табиат медиҳад.

КАРБОС ҳ. کرباس матои сафеди дурушти аз нах дар дӯкони дастӣ бофташуда.

КАРБОСА کرباسه кит. калпеса, калтакалос.

КАРБОСБОФ کرباس‌باف бофанда ё нассоҷе, ки карбос мебофад.

КАРБОСБОҒӢ کرباس‌بافی бофтани карбос; амал ва шӯғли карбосбоф.

КАРБОСӢ کرباسی аз карбос дӯхташуда.

КАРБЮРАТОР фр. карибуртар тех. абзоре дар муҳаррики дарунсӯз, ки сӯзишвориро ба омехтаи газнок мубаддал карда, ба цилиндр мегузаронад.

КАРВ(А) کرو(ه) кит. (дандони) ковок, (дандони) пӯсида.

КАРВИӢ کرويا тухми як навъ гиёҳест, ки ба рӯи нон мепошанд, зираи румӣ.

КАРГАС کرگس зоол. чинси парандаи калони чанголдори лошахӯр.

КАРДА کرده сифати феълии замони гузашта аз кардан; кори карда: аз карда пушаймон.

КАРДАКОР کرده‌کار ботачриба; кордон, корчалон.

КАРДАН کردن 1. ба ҷо овардан, анҷом додан (кореро). 2. сохтан, бино кардан. 3. ҳамчун феъли ёридиҳанда феълҳои таркибии номӣ ме-

созад: **кор кардан**, **нигоҳ кардан**, **пайдо кардан**, **саъй кардан**, **тасдиқ кардан**, **тез кардан**, **хизмат кардан**, **чанг кардан** ва ғ.; аз худ кардан ёд гирифтани, омӯхтани; **аҳд кардан** паймон бастан; ваъда додан; **муборақбод кардан** табрик намудан; **парво кардан** а) парвариш (нигоҳубин) кардан; б) фикр кардан, ҳаёл намудан; **сарулибос кардан** сарулибос дар бар кардан, либос пӯшидан; **сер кардан** касеро аз ғизо қонеъ намудан касеро; **сухан кардан** гап задан, сухан рондан; **сухан кардан** **нукра бошад**, **хомӯшӣ тилло** (зарб.); дар мавридиҳои ба маънои изҳор кардан ё нишон додани чизе **омадани феълҳои таркибии ёридиҳандаи кардан**-ро бо **намудан** ҳамчун муродиф иваз кардан мумкин аст: **изҳор кардан** // **изҳор намудан**, **баён кардан** // **баён намудан**, **марҳамат кардан** // **марҳамат намудан**, **чилва кардан** // **чилва намудан** ва ғ.

КАРДАНИ کردن сифати феълии замони оянда аз кардан; он чи бояд карда шавад.

КАРДАР کردار кит. дара, кӯху дара.

КАРДИОГРАММА ю. کردیاگرمه тасвири ҷадвалии кори дил.

КАРДИОГРАФИЯ ю. کردیاگرفیه сабти тапиши дил ба воситаи дастгоҳи кардиографӣ; маҷмӯи усулҳои ба қайд гирифтани набзи дил.

КАРДИОЛОГИЯ ю. کردیالوگيه соҳаи тиб оид ба тадқиқу омӯзиши касалиҳои дил.

КАРДИОЛОГӢ کردیالوگی мансуб ба кардиология; **маркази кардиологӣ** маркази муолиҷаи касалиҳои дил.

КАРЕҲ а. کره зишт, бадандом; нофोरам, кароҳатангез.

КАРЕҲМАНЗАР کره‌منظر зиштрӯй, бадафт, бадқиёфа.

КАРЕҲУЛМАНЗАР کره‌المنظر ниг. кареҳманзар.

КАРИКАТУРА ит. کریکتوره расме, ки дар он ягон ҷиҳати манфии ашхос ё чизи дигар ё рӯйдод бо мақсади ҳаҷв ва ришханд аз будаш зиёд ва мазҳакаомез тасвир шудааст, тасвири музҳик, тасвири ҳаҷвӣ.

КАРИКАТУРӢ کریکتوری ҳаҷвӣ, музҳик.

КАРИМ *а.* **کريم** 1. босаховат; чавонмард, соҳиб-
эхсон. 2. *д.* бахшандаи гуноҳ (*сифати Худо*).

КАРИМА *а.* **کريمه** 1. *кит.* муаннаси **карим**. 2.
духтар.

КАРИМӢ **کريمي** мансуб ба **карим**.

КАРИМОНА **کریمانه** бо нармдилӣ, ҳалимӣ,
шафқат рафтор кардан; нармдилона,
олиҳимматона.

КАРӢ **کري** ношунавоии гӯш; **худо ба карӢ ан-
дохтан (задан)** *киноя аз худо ба нодонӣ за-
дан (дар масъалае); дар ҳолати ношунда*
худо вонамуд кардан.

КАРК **کرک** *ниг.* **каркадан**.

КАРКАДАН **کردن** ҳайвони ширхори
говмешмонанди бузургҷуссаи пурзӯр, ки дар
болои биниаш як шох дорад ва бештар дар
Ҳиндустон ва Африқо зиндагӣ мекунад.

КАРКАМ **کرکم** *кит.* рангинкамон, тирукамон,
кавси кузах, тироза.

КАРКУНАНДА **کرکنده** *сифати замони ҳозира*
аз кар кардан; овоз ё садои баланд (-и
гӯшкаркунанда).

КАРМАНД **کرمند** *кит., кҳн.* шитобкор,
шитобкунанда, саросема.

КАРНАВАЛ *фр.* **карнол** як навъ чашни умуми-
халқӣ, ки мардум либосҳои музҳик пӯшида,
бо ниқоб дар кӯчаҳо сайр мекунанд; **карна-
вали солинавӣ**.

КАРНАӢ **کرنی** *мус.* асбоби нафасии баландо-
воз, ки аз биринҷӣ сохта шуда, танааш бори-
ки дароз ва қисми даҳанааш маҳрутишакл
мебошад ва дар маросимҳои тантанавӣ ва
тӯйҳо менавозанд; **карнаӢи радио** асбоб ба-
рои ба садо табдил додани мавҷҳои бо сими
радио фиристодашуда, баландгӯи радио; *♦*
карнаӢ навохтан воқеаеро овозаю дарвоза
кардан; **иштиҳо карнаӢ шудан** саҳт гурусна
ва толиби хӯрок будан.

КАРНАӢГУЛ **کرنی گل** *бот.* як навъ гул, ки
рангҳои сурх, аргувонӣ, норинҷӣ ё гулобӣ
дорад.

КАРНАӢНАВОЗ **کرنی نواز** он ки карнаӢ мена-
возад, мутриби навозандаи карнаӢ.

КАРНАӢНАВОЗӢ **کرنی نوازی** амал ва шугли
карнаӢнавоз, карнаӢ навохтан.

КАРНАӢЧА **کرنيچه** карнаӢи хурд.

КАРНАӢЧӢ **کرنيچی** *гуфт., ниг.* **карнаӢнавоз**; *♦*
аз карнаӢчӣ як пуф кори таваккал кардан;
назири шавад обӣ, нашавад лалмӣ.

КАРНАМО **کرنا** монанди кар будани *касе*,
ҳамчун кар будани *касе*.

КАРНОӢ **کرنای** *ниг.* **карнаӢ**.

КАРОБОДИН *ю.* **کرابادين** *тиб., ниг.* **карободин**.

КАРОК **کراک** парандаи думдароз аз қабили
саъва.

КАРОМАТ *а.* **کرامت** 1. каримӣ, карам, саховат,
олиҳимматӣ. 2. *д.* гайбдонӣ; амали фавқул-
одае, ки аз авлиё содир мешавад; *муқ.* **мӯъчи-
за** (*ки аз анбиё содир мешавад*).

КАРОМОТ *а.* **کرامات** *ҷ.* **каромат**; **каромот нишон**
додан *д.* мӯъҷизае аз худ нишон додан.

КАРОН **کران** 1. канори чизе, канора. 2. интиҳо,
поён.

КАРОНА **کرانه** *ниг.* **карон**.

КАРОНАЧӢӢ (**ي**) **کرانه جوی** гӯшанишин, узлат-
нишин.

КАРОНАЧӢӢ **کرانه جویی** гӯшанишинӣ, хилват-
нишинӣ, узлатнишинӣ.

КАРОҲАТ *а.* **کراحت** дилнокашӣ, нафратангезӣ;
нафрат.

КАРОҲАТАНГЕЗ **کراحت انگيز** нафратангез.

КАРОҲАТБОР **کراحت بار** нафратовар.

КАРОҲАТНОК **کراحت ناک** *ниг.* **кароҳатангез**.

КАРОҲАТОВАР **کراحت آور** *ниг.* **кароҳатангез**.

КАРОҲИЯТ *а.* **کراهيت** *ниг.* **кароҳат**.

КАРОШИДА **کراشیده** 1. *кит.* *сифати феъли*
замони гузашта аз **карошидан**;
парешоншуда, парокандашуда.

КАРОШИДАН **کراشیدن** *кит.* ошуфта кардан,
парешон кардан.

КАРРА(Т) *а.* **کرّت** *ниг.* **карат**.

КАРРА **کرّ** мағор, пӯпанак.

КАРРУК *کرۆک* риштаи аз пахтаи паст ва дағал тофташуда.

КАРРУКӢ *کرۆکی* мансуб ба каррук: карбосу қалами дағали каррукӣ.

КАРРУФАР *کروفر* 1. ҳашамат, дабдаба. 2. олуфтагӣ, худорой.

КАРСОН *کرسان* ниг. корсон.

КАРТ *کرت*: равғани карт равғани дунбаи обнакардаи бешалха ва гӯшт.

КАРТОГРАФИЯ *фр. картаграфия* илми таҳияи харитаҳои чуғрофӣ, илми харитасозӣ.

КАРТОГРАФӢ *کرتاگرافی* мансуб ба картография; аломатҳои картографӣ аломатҳои, ки барои сохтани харитаҳои истифода мебаранд.

КАРТОН *лот. картан* коғазӣ ғафси саҳт, коғазӣ мукова.

КАРТОНӢ *کرتانی* аз картон сохташуда: куттии картонӣ.

КАРТотеКА *کرتاتکه* кхн., ниг. баргадон; маҷмӯи варақа-карточкаҳои бо тартиби алифбо пайиҳам чидашуда; картотекаи китобхона баргадони китобҳо, феҳристи китобҳо дар варақаҳо.

КАРТОШКА *олм. کرتاشکه* 1. растании бехмеваи полизии маъруф. 2. ҳосили ин растани.

КАРТОШКАБИРӢ *کرتاشکه بریان* хӯроки аз картошкаи дар равған бирён кардашуда.

КАРТОШКАГУЛ *کرتاشکه گل* навъи гул, ки ба гули картошка монанд аст.

КАРТОШКАҒУНДОРАК *کرتاشکه غندارک* кишов. мошинаи махсуси картошкағундорӣ.

КАРТОШКАҒУНДОРИӢ *کرتاشکه غنداری* ниг. картошкагирӣ.

КАРТОШКАКОР *کرتاشکه کار* кишов. деҳқоне, ки бо киштукори картошка машғул аст.

КАРТОШКАКОРӢ *کرتاشکه کاری* кишов. соҳаи зироат, ки бо киштукори картошка машғул аст.

КАРТОШКАЧИНӢ *کرتاشکه چینی* амалиёти чидаи махсули зироати картошка.

КАРТОШКАШИНОНАК *کرتاشکه شنانک* кишов.

мошинае, ки бо он картошка мешинонанд.

КАРТОШКАШИНОНӢ *کرتاشکه شنانی* амалиёти шинондани картошка.

КАРТРИЧ *англ. картридж* ит. зарфе, ки дар он сиёҳӣ гузошта, даруни принтер ҷойгир мекунанд; сиёҳидони принтер.

КАРТСЕР *лот. картсер* ҳуҷраи яккаса дар ҳабс-хонаҳо барои ниғадории муваққатии маҳбусони тартиботро риоянакарда ё норизо, тахона.

КАРҲАН *а. کرهآ* кит. ба икроҳ, маҷбуран, зӯран, бо дили ноҳолам: тавъан ва карҳан хоҳу ноҳоҳ.

КАРЧ *کرچ* порчаи камоншакл буридашудаи харбуза ва тарбуз, қош.

КАС *کس* 1. фард, шахс, одам; нафар: даҳ кас омад. 2. ёр, рафиқ; мададгор; касу нокас одами ҳубу бад; кас доштан мададгор доштан; кас мондан касеро барои коре ба назди касе фиристодан; кас монда овардан касеро касеро ба воситаи касе овардан; касе нест, ки..; ягон кас ёфта намешавад, ки...

КАСАБА *қ. کسبه* қ. қосиб; қосибон, пешаварон, аҳли ҳунар; иттифокҳои қасаба кхн. созмонҳои оммавии коргарону кормандон дар муассисаву корхонаҳо барои ҳимояи ҳуқуқ ва манфиатҳои онон.

КАСАБАВӢ *کسبوی* мансуб ба қасаба: ташкилоти қасабавӣ.

КАСАВ *т. کسو* ҷӯб барои кофтани оташи танӯр, оташко; қасави сари танӯр қиноя аз одами игвоандоз.

КАСАК *کسک* ниг. акка, аккаи думдароз.

КАСАЛ *а. کسل* бемор, мариз, нотоб: қасал шудан.

КАСАЛБИНӢ *کسل بینی* аёдати бемор, ба дидани бемор рафтан, ба аҳволпурсии бемор рафтан.

КАСАЛБОН *қ. کسل بان* он ки одами қасалро ниғабонӣ мекунад.

КАСАЛБОНӢ *کسل بانی* парастории бемор.

КАСАЛИОВАР *қ. کسلی آور* он чи ё он ки баранге-

зандаи беморӣ аст.

КАСАЛӢ كسلى беморӣ, нотобӣ.

КАСАЛМАНД كسلمند дардманд, нотоб.

КАСАЛНАМО كسلنما касалманд, дар назар сикхату дар асл касал.

КАСАЛПОӢ كسلپاڼى ниг. касалбонӣ.

КАСАЛХОНА كسلخانه беморхона, бемористон.

КАСАНДАР كسندر нокас, ноакл, номард, фу-
рӯмоя, паст.

КАСБ *а.* كسب 1. бо кӯшишу меҳнат ба даст овардани чизе, ихтисос, шуғл; **касби илм** до-
ниш омӯхтан, илмомӯзӣ. 2. *мач.* пеша, ҳунар, хирфа; **касбу кор** пеша ва шуғл; **касб карда гирифтан** ба худ пеша қарор додан (*шуглеро*); **касби камол кардан** илму дониш андӯхтан, комил шудан дар илму дониш ва одобу ахлоқ. 3. намуди асосии шуғл, ки бо ҳуччат (ба таҳсилот) тасдиқ мегардад; ихтисос.

КАСБӢ كسى *мансуб ба касб.* 2. ҳунар, санъат ва умуман ихтисосе, ки одам ба воситаи таҳсил ба даст овардааст, хирфай.

КАСБОМУӢЗ كسبآموز он ки дар мактаб ё пеши устод касб меомӯзад.

КАСБОМУӢЗӢ كسبآموزى ҳунар ва пешаеро ёд гирифтани, ҳунаромӯзӣ.

КАСДОН كسدان :касдону касмадон ошқору ниҳон, аёну пинҳон; махфияна.

КАСЕ كسى кадоме, ким-касе.

КАСИР I *а.* كثير *кит.* бисёр, зиёд, фаровон.

КАСИР II *а.* كثير *кит.* шикаста, шикасташуда.

КАСИРУЛАВЛОД *а.* كثيرالاولاد серфарзанд.

КАСИРУЛАДАД كثيرالعدد фаровон, бисёр, до-
рои шумораи зиёд.

КАСИРУЛМИЛЛАТ *а.* كثيرالملّت *кит.* сермил-
лат.

КАСИФ *а.* كيف 1. ғафс; анбӯх. 2. чиркин, но-
пок, ифлос.

КАСКАДЁР *фр.* كسكديار 1. иҷроқунандаи бар-
номае дар сирк, ки одатан ба афтухезҳои
хандаовар асос ёфтааст. 2. шахсе, ки дар

филмҳо ҳамчун ивазқунандаи иҷроқунандаи
нақше амалиёти мураккаб ва хавфнокро
анҷом медиҳад.

КАСМАГАРД كسمگرد :роҳи касмагард роҳи
партов, роҳи хилват.

КАСМАДОН كسمدان пинҳон, муқоб. касдон.

КАСМАЁБ كسمياب 1. ҷое, ки касе онро ёфта
наметавонад: **ба ягон ҷои касмаёб руст меку-
нам.** 2. камёб, камчин; **касмаҳару касмадон**
чизи камчини беқадр.

КАСМАХАР كسمخر моли касод, ба фуруш на-
раванда.

КАСНОГУЗАР كسناگذر ҷое, ки одам аз он на-
мегузарад ё гузашта наметавонад: **биёбони
сӯзони касногузар, чангали касногузар.**

КАСНОФАҲМ كسنافهم он чи одам дар дарки
он очиз аст, фаҳмиданаш номумкин.

КАСНОШУНИД كسناشنيد садо ё овозе, ки
шунда намешавад.

КАСОД *а.* كساد 1. беривочӣ ва беҳаридории
чизе, беравнак, бемуштарӣ. 2. бозоре, ки дар
он ба матое харидор кам аст ё ҳеҷ аст; **моли
касод** моли касмаҳар; **касод шудани бозори
чизе** пайдо нашудани харидор ба ягон мол.

КАСОДӢ كسادى беравнақӣ, набудани харидор,
беривочии бозор.

КАСОДШАВӢ كسادشوى *исми амал аз касод
шудан; беравнақ шудан (-и бозор).*

КАСОДШУДА كسادشده *сифати феълӣи замони
гузашта аз касод шудан; аз равнаку ривоч
боз мондан.*

КАСОЛАТ *а.* كسالت сустӣ, беҳолӣ; мондагӣ,
хастагӣ; ранҷурӣ, беморӣ, касалӣ.

КАСОНА كسانه сарикасӣ; аз они кас; **китобҳои
касона** китобҳои аз одамон гирифташуда;
ҷуфти гови касона барзагови ба кирои ги-
рифташуда.

КАСОФАТ كثافت 1. чиркинӣ, нопокӣ. 2. *мач.*
наҳсӣ, шумӣ; **ба касофати...** ба айби, бо гу-
ноҳи...; **касoфати касе ба касе (чизе ба чизе)**
расидан ба айби (наҳсии) касе ба нохушии
гирифтор шудани шахсе.

КАСОФАТБОР *کثافت بار* *ниг.* касофатовар.

КАСОФАТӢ *کثافتی* таҳқир, наҳсӣ, шумӣ, мурдорӣ (*доир ба инсон*).

КАСОФАТОВАР *کثافت آور* он чи ё он ки нохушӣ ва бадбахтӣ меоварад; наҳсовар.

КАСР I *ا. کسر* 1. шикаст, зарар, зиён; **касри шаън** шикаст расидан ба шаъну эътибори касе; **касри бучет** *икт.* зиёдии харочот назар ба даромад дар миқёси давлат ё ягон соҳаи хоҷагӣ, дефитсити бучет. 2. *риёз.* адади камтар аз воҳиди пурра; **касри даҳӣ** касре, ки ба ҳисоби даҳтоӣ бароварда мешавад: **даҳяк, саяк; касри одӣ** касре, ки ба ҳисоби гайридаҳтоӣ бароварда мешавад: **аз се як, аз панҷ чор.**

КАСР II *کسر* *ниг.* **касра**; ба касри алиф бо алифи «и» ё «э» хондашаванда.

КАСРА *کسره* *збш.* аломатест дар алифбои арабиасоси тоҷикӣ, ки ба зерӣ ҳарфи ҳамсадо гузошта шуда, баъд аз он ҳарф талаффуз кардани овози садоноки кӯтоҳи «-и» ва гоҳо «э»-ро нишон медиҳад, зер.

КАСРАТ *کسرت* касирӣ; бисёрӣ, зиёдӣ; бисёршавӣ, зиёдшавӣ.

КАСРДОР *کسردار* 1. шикастдор, зарардошта. 2. *ниг.* **касрӣ.**

КАСРӢ *کسری* *адади касрӣ* *риёз.* ададе, ки дар натиҷаи бо бақия тақсим шудани сурати каср ба махраҷ ба вучуд омадааст.

КАСРУФ *کسروف* *бот.* гиёҳи бисёрсолаи худрӯест мансуб ба чатргулҳо, ки дар тамоми умри худ як маротиба гулу мева карда, пас тамоман нобуд мешавад.

КАССАТСИЯ *лот.* *ксттсйе* 1. бекор кардан ё аз нав дида баромадани ҳукми суди поёнӣ аз тарафи суди болоӣ. 2. шикоят аз ҳукми суд.

КАССЕТА *ит.* *ксттете* ғилоф барои навори музикӣ, филм ё дастгоҳи суратгирӣ ва ғ.

КАССЕТӢ *ксттети* мансуб ба **кассета**.

КАСТА *порт.* *кстте* табақаи ҷамъиятӣ бо имтиёзҳои махсус; **кастаи бараҳманҳо.**

КАТ *کت* 1. чорпоёи калон барои нишастану хобидан: **кати симин, кати тахтагӣ.** 2. тахт,

тахти подшоҳӣ.

КАТАК *کتک* 1. хонача барои мурғону кабӯтарон; хонаи хурд. 2. хонача-хонача, чорхона: **дафтари катак, чити катак.**

КАТАЛОГ *ю.* *کتلاگ* *ниг.* **фехрист.**

КАТАР *کتار* *тиб.* газаки пардаҳои луобии ягон узви бадан (*бинӣ, гулӯ, меъда ва ғ.*).

КАТЕГОРИЯ *ю.* *کتیگاریه* 1. *фалс.* маф-ҳумҳои асосие, ки хусусиятҳои умумӣ, муҳим, муносибати ҳодисаҳои воқеӣ ва маърифатро инъикос мекунанд: **катего-рияҳои вақту фазо, зиддияту сабабият, ҳаракат ва ғ.** 2. *збш.* маҷмӯи мафҳумҳои умумии ба гурӯҳи муайяне хос: **категорияи грамматикӣ, категорияи исм, категорияи шахсу шумора.**

КАТЕР *англ.* *کتار* киштии хурди одатан тезгарди бодбонӣ ё моторӣ, қайқ, заврақ.

КАТИБА *а.* *کتیبه* хати дар девори биноҳо ва рӯи сангҳо барои ёдгорӣ навишта ё қандашуда, сангнабишта; *муқ.* **китоба.**

КАТИБАШИНОС *کتیبه شناس* он ки хати қадимӣ (*рӯи девор ва сангҳо*)-ро меҳонад; олими забоншинос.

КАТИБАШИНОСӢ *کتیبه شناسی* соҳаи илм доир ба шинохт ва таҳқиқи катибаҳо.

КАТИР *کتیر* *қҳн.* шӯразамин дар саҳро, ки аз дур чун об менамояд; сароб.

КАТӢ *کتی* *гуфт.*, *пасоянди ҳамроҳӣ ва восита* бо ҳамроҳии...; бо: **ман катӣ ҳазлбозӣ нақун, роҳи лаби соӣ катӣ рафтанд; муқ.** **қатӣ.**

КАТО *کتاد* *физ.* электроди манфӣ; *муқоб.* **анод.**

КАТОДӢ *کتادی* мансуб ба **катод**.

КАТОЛИК *ю.* *کتالیک* пайрави мазҳаби католикӣ дар дини исавӣ.

КАТОЛИКӢ *کتالیکی* мансуб ба **католик**.

КАТОН *ак.* *کتان* гиёҳест аз тугмачагулҳо, ки аз танаи он нах ҳосил мекунанд ва рағани тухми онро дар техника истифода мебаранд; матои аз нахи ин гиёҳ ё зағирпоӣ бофташуда.

КАТОНБОФ *کتان باف* он ки аз ресмони катон ҷизҳои лозимма мебофад.

КАТОНБОФӢ کتان‌بافی амали катонбоф.

КАТОНӢ کتانی мансуб ба катон; суфи катон суфи аз ресмони катон ӛ зағирпоя бофташуда.

КАТТАГӢ کتگی гуфт. калонигарӢ, бодигӢ.

КАТЧА کتچه кати хурд, каравоти майда.

КАУЧУК англ. کئوچوک гурӯҳи полимерҳои растанигӣ ва синтезӣ, ки аз он резин месозанд.

каф کف асоси замони ҳозира аз кафидан.

КАФ I ا. کف 1. рӯи даст, тарафи дарунии панҷаи даст: **кафи даст**; **кафи кафш** таги кафш; **кафи по** таги по, таги панҷаи по. 2. як мушт чизе ба андозаи гунҷоиши рӯи як даст: **кафи хокистар** а) як мушт хок; б) *мач.* инсон ӛ чисми инсон. 3. даст; **каф задан** қарсақ задан, чапак задан (*ба аломати таҳсин ӛ тасдиқи фикре*); **ба каф ниҳодан** ба дасти касе додан, супурдан; **аз каф додан** аз даст додан; **аз каф рафтан** аз даст рафтан; **ба каф овардан** ба даст овардан.

КАФ II کف ниг. кафк.

КАФАКӢ I کفکی тағҷарми кафш, мӯза ва ғ.

КАФАКӢ II کفکی ба тарзи сунъӣ қонё кунондани нафси шаҳвонӣ, истимноъ.

КАФАЛ а. کفل суруни одам ва ҳайвонот, рон.

КАФАН а. کفن порчаи матои сафеде, ки мурдари баъди шустан ба он печонда гӯр мекунад; **кафан кардан** баъди мурдан шуста ба кафан печондан; **кафан дӯхтан** пеш аз шустани мурда матои сафедро мувофиқи каду басти вай бурида тайёр кардан; **аз мурда кафан рабудан** аз баҳри ғоидае аз ҳеҷ чиз худдорӣ накардан; **кафан пӯшидан** омода шудан ба коре, ки мумкин аст ба ҳубӣ анҷом наёбад.

КАФАНГАДО کفن‌گدا ниҳоят бенаво, ки баъди мурдан ҳатто маблағи як кафанвориро ҳам надорад; **кафангадо шудан** тамоман мӯҳтоҷу нодор шудан.

КАФАНДУЗД کفن‌دوزد он ки гӯрро кушода кафани мурдахоро мебарад; дузди пагназар.

КАФАНДУЗДӢ کفن‌دوزدی амал ва шуғли кафандузд.

КАФАНДӢЗ کفن‌دوز он ки барои мурдагон кафан медӯзад.

КАФАНДӢЗӢ کفن‌دوزی амали кафандӯз, кафан дӯхтан.

КАФАНӢ کفنی матое, ки барои кафан дӯхтан тайёр мекунад; **гӯрию кафанӢ** матоъ ва маблағе, ки барои рӯзи мабодо тайёр мекунад.

КАФАНПЕЧ کفن‌پچ :кафанпеч кардан мурдари дар кафан печондан.

КАФАНПУЛӢ کفن‌پولی маблағ барои хариди кафан баҳри дафни мурдаи одами хеле мӯҳтоҷу нодор.

КАФАНФУРӢШӢ کفن‌فروشی кҳн. матои кафанбобро дар назди худ тайёр нигоҳ дошта, вақти дармондагии касон фурухта ғоида бурдан, ки кори қабех ҳисоб меёфт.

КАФБАСТА کف‌بسته кит., *мач.* хасис, мумсик.

КАФБИН کف‌بین он ки аз рӯи хатҳои кафи дасти шахсе гузаштаву ояндаи ӯро гуфта медиҳад.

КАФБИНӢ کف‌بینی амали кафбин: хатҳои кафи дасти касери барои гузаштаву ояндааш гуфтан; хиромантия.

КАФГИР کف‌گیر асбоби паҳни филизии сӯрох-сӯроҳи дастадор, ки барои гирифтани асосан кафки ошҳои обакӣ ва умуман барои гардондан ва гирифтани таомҳои ғайриобакӣ аз дег истифода мешавад; **як кафгир** ба миқдори гунҷоиши як кафгир; каме, андаке.

КАФГИРЗАН کف‌گیرزن *мач.* хушомадгӯй, лаганбардор.

КАФГИРЗАНӢ کف‌گیرزنی *мач.* хушомадгӯй, лаганбардорӣ.

КАФЕДРА ю. کف‌دره 1. минбар, курсӣ. 2. дар мактаби олий воҳиди маъмурии илмию таълимии як ӛ якҷанд соҳаи ба ҳам наздики илм; хона ӛ бинои қойғиршавии чунин воҳиди маъмурий.

КАФЗАН کفن‌زن *мач.* дузд.

КАФЗАНӢ کفن‌زنی 1. молиш додан бо даст, муштмолий. 2. ниг. **кафқубӣ**. 3. *мач.* дузд.

КАФИДА کف‌یده сифати феълии замони гузашта

аз **кафидан**; таркида, шикоф пайдокарда; таркиш пайдокарда. 2. *геол.* чойҳои таркиш пайдокардаи замин.

КАФИДАГӢ *кафидگی* *шакли дигари сифати феълии замони гузаштаи кафида*. 1. шикофта, таркида. 2. чойҳои таркида, шикоф пайдокарда, таркиш пайдокарда: **кафидагиҳои девор**.

КАФИДАН *кафیدن* таркидан, шикофта шудан, шикоф пайдо кардан, аз ҳам чудо шудан; **дил кафидан** хеле дилтанг будан; **ба кафидан расидани дил** дар мавриди рӯй додани хавотирӣ ва тарси бениҳоят зиёд гуфта мешавад; **замин кафида одам баромадан // замин кафида одам рӯидан** одам хеле зиёд аст (буд), издиҳоми зиёд будан; **замин накафид, ки дароям** дар мавриди ифодаи ниҳояти хичолатзадагӣ ва шармандагӣ гуфта мешавад; ♦ **кафидани чашми рӯз** дамидани субҳ, сапедадам;

КАФИЛ *а. کفيل* 1. он ки дар вақти талаб кардан ёфта додани чизе ё касеро ба зимма гирифтааст, кафолатдиҳанда, зомин. 2. он ки иҷрои коре ё вазифаеро ба ҷои касе ба зиммаи худ гирифтааст; **кафил шудан** замонат додан; пардохти чизе ё иҷрои кореро ба ҷои касе ба зимма гирифтани; ба гардан гирифтани ҷавобгарӣ барои кирдори касе.

КАФИЛӢ *кафیلی* кафилшавӣ, кафолат, замонат; **кафилӣ касеро гирифтани** а) ба ивази касе иҷрои кореро ба зимма гирифтани; б) *гуфт.* сарпарастии касеро ба ӯҳда гирифтани; **ба кафилӣ гирифтани** зомин шудан; пардохти чизе ё иҷрои кореро ба ивази касе ба зимма гирифтани.

КАФК *کفک* хубобчаҳои сафеде, ки вақти бо обу собун шустани бадан ё матоъ пайдо мешавад; хубобчаҳое, ки вақти ҷӯшидани об, моеъҳо ва ҳаракати тези онҳо бар рӯяшон мебарояд: **кафки даҳон, кафки собун; кафк кардан** пайдо шудани хубобчаҳои сафед аз собун ё дар вақти ҷӯшидани моеъҳо; **кафк паридан** пош хӯрдани кафки чизе ба атроф.

КАФКДОР *کفکدار* кафкдошта, кафккунанда.

КАФКОЗӢ *کفکازی* *ниг. кавказӣ*.

КАФКОЛУД *کفک آلود* омехта бо кафк; кафкдор: **оби кафколуд**.

КАФКӢБӢ *کف کوبی* чапакзанӣ, қарсақзанӣ.

КАФЛЕЗ *کفلیز* қошуқи (чумчаи) калони дастадароз, ки бо он ошҳои обакиро аз дег мекашанд; **он чи дар дег аст, ба кафлез мебарояд** (*зарб.*).

КАФЛЕЗА *کفلیزه* *зоол.* бачаи курбоққа, ки ба шакли кафлез думдор аст.

КАФЛЕЗАК *کفلیزک* *ниг. кафлеза*.

КАФЛЕС *کفلیس* *ниг. кафлеза*.

КАФМОЛ *کفمال*: **кафмол кардан** ба ҳам со

идани ду чиз дар каф: **кафмол кардани чойҳои**

сахт чиркини либос дар вақти шустани.

КАФН *а. کفن* *кит.* кафан пӯшондан ба мурда, амалиёти ба кафан печондани мурда; **кафн кардан** пӯшондани ҷасад бо кафан; **кафну дафн** пӯшонидани кафан ба мурда ва дафн кардани ӯ дар гӯр.

КАФОЛАТ *а. کفالت* кафил шудан ба касе; ба зимма гирифтани чизе ба ҷои касе, замонат.

КАФОЛАТДИХАНДА *کفالتدهنده* он ки ба касе ё чизе кафолат медиҳад; бар ӯҳда гирандаи коре ё чизе.

КАФОЛАТНОМА *کفالتنامه* хати ка- филшавӣ, замонатнома.

КАФОНДАН *کفاندن* 1. *тарзи бавоситаи кафидан*; тарконидан, шикоф кардан; пора кардан, шикастан (*мас., ҳезумро*). 2. чок кардан; ♦ **кафондани маддаи дил** он чи гуфтани аст, ҳамаро кушода гуфтани; дил холӣ кардан; **дили (заҳраи) касеро кафондан** касеро сахт тарсондан.

КАФОНИДАН *کفانیدن* *ниг. кафондан*.

КАФ(Ф)ОРА(Т) *а. کفاره // کفارة* д. 1. ҳар амале, ки барои ҷуброни гуноҳе шариатан анҷом медиҳанд (*мас., додани садақа, гирифтани рӯза ва ғ.*); фидя. 2. натиҷаи ҳар амали нораво, ки шахс ба он дучор мегардад; *мач.* ҷуброн; **каффорат додан** садақа додан ё анҷом додани амале барои пок кардани гуноҳ.

КАФСАН *کفسن* *таър.* ҳаққе, ки ба ғайри андозии подшоҳӣ дар сари хирман барои одамони амлокдор ё иҷорадор гирифта мешуд.

КАФТАР *کفتار* *гүфт.*, *ниг.* **кабӯтар**; **кафтари дубома** а) кабӯтаре, ки дар ду бом лона мегузорад; б) *мач.* он ки ба ду чизи мухталиф дил баста бошад.

КАФТАРБОЗ *کفترباز* *гүфт.* он ки ба парваришу парвози кабӯтарон шавқу ҳавас дорад, дӯстдори кабӯтарон; кабӯтарбоз.

КАФТАРБОЗӢ *کفتربازی* амали кафтاربоз; бозӣ бо кабӯтар.

КАФТАРҲОНА *کفترخانه* *ниг.* **кабӯтархона**.

КАФТОР *کفتار* *зоол.* ҳайвони ваҳшии лоша-хӯрест, ки ба сағ монанд аст ва пӯсти дурушти хол-хол ва баъзе рах-рах дорад.

КАФФА *کفه* *кит.* 1. паллаи тарозу. 2. сатҳи ҳамвор. 3. кафи даст.

КАФЧА *کفچه* белча: **кафчаи ҳалвогарон**.

КАФШ *کفش* 1. пойафзор. 2. навъи попӯши чармии чойдорист, ки бесоқ ва бебанд аст; **кафши булғор** кафше, ки аз чарми хуби хушбӯй дӯхта мешуд; **кафши олак** кафши бепошнаи нӯгтези шиппакмонанд; **кафши сарипой** кафше, ки бе масҳӣ ба пои бараҳна мепӯшанд; **кафши касеро пеш мондан** ишора бар он ки соҳибхона баромада рафтани меҳмонро хоҳон аст; касеро рондан, пеш кардан аз ҷое; **кафшро монда, патакро пӯшидан** шитобкорона, саросемавор (рафтан ба ҷое ё гурехтан аз ҷое).

КАФШБАРДОР *کفشبردار* 1. *таър.* хизматгори хоси аъён ва соҳибмансабони Бухоро, ки дар рикоби онҳо пиёда ба ҳар ҷо мерафтааст. 2. *мач.* хизматгор.

КАФШБАРДОРӢ *کفشبرداری* *мач.* хизматгорӣ.

КАФШДӢЗ *کفشدوز* устое, ки кафш медӯзад.

КАФШДӢЗӢ *کفشدوزی* касбу шуғли кафшдӯз.

КАФСЕР *کفشیر* гудохта ва ё ба роҳи дигар ба ҳам пайваст кардани филизот, муқ. **лаҳим**: **кафшер кардан**; **кафшери гап (сӯхбат)** *киноя* аз воситаи тафсондани сӯхбат (аз қабилӣ чойнӯшӣ).

КАФСЕРГАР *کفشیرگر* он ки касбу шуғли ӯ ба тариқи кафшер пайваст кардани филизот ва банд кардани шикоф дар филизот аст, каф-

шеркунанда.

КАФСЕРГАРӢ *کفشیرگری* амали кафшергар; ба воситаи кафшер пайваст кардан; кафшеркунӣ.

КАФСЕРКАШ *کفشیرکش* олате, ки бо он кафшер ва лаҳимкорӣ мекунад.

КАФСЕРКОРӢ *کفشیرکاری* *ниг.* **кафшергарӣ**.

КАФСЕРКУНӢ *کفشیرکنی* ба ҳам пайванддихӣ ва бандкунии шикоф ва сӯрохи филизот бо роҳи кафшер ва ё бо навшодир ва қалъағӣ; лаҳимкорӣ.

КАФСҲАН *کفشکن* дахлез, ҷое, ки кафшро бароварда, сипас дохили ҳона мешаванд.

КАҲ *که* *муҳаффафи коҳ*.

КАҲГИЛ *کهگیل* *ниг.* **коҳгил**.

КАҲДАРЗА *که درزه* дарзаи коҳ, банди коҳ, ки махсус аз алафзорҳо даравида барои кашондан ва нигоҳ доштан тайёр карда шудааст.

КАҲДОН *کهدان* *ниг.* **коҳдон**.

КАҲДУД *کهدود* *ниг.* **коҳдуд**.

КАҲИЛ *ا.* *کهیل* сурма кашидашуда.

КАҲИР *کهیر* *кит., тиб.* крапвиница.

КАҲКАШОН *کهکشان* *нуч.* маҷмӯи ситораҳои беҳисоб, ки гирди як меҳвари умумӣ давр мезананд; Роҳи Каҳкашон.

КАҲЛ *ا.* *کهل* марди миёнасол (*байни сӣ ва панҷоҳ*).

КАҲЛА *کهله* резаҳои зар, нуқра, курғошим ва ғ., ки дар натиҷаи соидан ё арра кардан ба вучуд меоянд.

КАҲМАЙДА *کهمیده* *ниг.* **коҳмайда**.

КАҲРАБО *کهربا* самғи ба санг мубаддалшудаи шаффоф ва нимшаффофи асосан зардранг, ки ба чарм суда ба коҳ наздик оранд, онро ба тарафи худ мекашад.

КАҲРАБОӢ *کهربائی* *ниг.* **каҳраборанг**.

КАҲРАБОРАНГ *کهربارنگ* ранги зардча, зардранг.

КАҲРЕЗА *کهریزه* *ниг.* **коҳреза**.

КАҲТОБ *кит.* كهتاب 1. дуде, ки аз оташ додани коҳ ҳосил мешавад. 2. ҷӯшондаи гиёҳӣ барои таскини дард ва варамидоғӣ (*дар ҷои дард-манд мебастанд*).

КАҲТӮДА كهتوده тӯдаи коҳ.

КАҲХОНА كهخانه анбори махсус барои нигоҳ доштани коҳ, хошок ва ғ., каҳдон.

КАЧА كچه *кит.*, *кҳн.* ангуштарини бенигин.

КАЧАБОЗӢ كچهبازى *ниг.* гачабозӣ.

КАЧАЛ I كچل кал, тоссар, кадусар.

КАЧАЛ II كچل качпо, шахси пояш кач; **качал-качал қадам ниҳодан** ба монанди качпоҳо лангида роҳ рафтан.

КАЧАЛИДАН كچلیدن лангидан, лангида роҳ рафтан.

КАЧАЛПО كچلپا *гуфт.* пояш кач; **качалпо шудан**.

КАЧКӮЛ كچكول *ниг.* кашкӯл.

КАЧ كچ хамдор, хамида; хам, уреб; *муқоб.* **рост:** меҳи кач, роҳи кач, хати кач, кач кардан, кач шудан; зулфи кач зулфи тобдодаи бари рӯ; качу килеб роҳ ё чизи дигари пурпечу хам; қадами кач гузоштан *киноя аз* ба роҳи хато рафтан; **кач-кач нигоҳ кардан** бо назари ғайри хайрхоҳона нигариштан, бад-бад нигоҳ кардан.

КАЧАБРӮ كچابرو 1. он ки қошу абрӯвони хамида дорад. 2. *мач.* хӯшрӯй.

КАЧАК كچك 1. мӯе, ки занон барои ороиш аз пеши гӯш ба рухсора фуруварда нӯғашро кач мебуранд. 2. *кит.* чангчаи филбонон, ки бо вай фил меронанд. 3. чангаки қассобӣ, қуллоб. 4. *гуфт.* зонукулчаи филизӣ барои пайвастанӣ кунҷи лӯлаҳои дудкаш.

КАЧАЛА(К) كچلك *гуфт.* кач.

КАЧАНДЕШ كچاندیش 1. шахсе, ки дар ҳаққи касе нодуруст фикр мекунад, бадгумон; бад-фикр, хатоандеш. 2. *мач.* душман, хасм.

КАЧБАҲС كچبحث он ки дар баҳс ба дурустии фикри нодурусти худ исроф мекунад; он ки дар баҳсу мунозира моҳияти фикри му-соҳибро муғризона нодуруст маънидод ме-

кунад.

КАЧБАҲСӢ كچبحثи качбаҳс будан, дар баҳс ба фикри нодурусти худ исроф кардан.

КАЧБИН كچبين 1. олус, аҳвал. 2. *мач.* он ки назари нодурусту ғаразнок дорад; бадхоҳ, бадандеш.

КАЧБИНӢ كچبيني 1. он ки бинии кач дорад. 2. *мансуб ба качбин;* нисбат ба касе фикри нодуруст доштан; бадхоҳӣ, бадандешӣ.

КАЧГАРДАН كچگردан он ки гарданаи бештар ба як тараф тоб меҳӯрад. 2. *мач.* гадо, тал-банда.

КАЧДАСТ كچدست 1. он ки дасташ кач аст. 2. *мач.* қалбдаст, дузд.

КАЧДАСТӢ كچدستي 1. кач будани даст. 2. *мач.* харомкорӣ, қалбдастӣ.

КАЧДАҲОН كچدهان он ки даҳонаш кач аст.

КАЧДИЛ كچدل дилсиёҳ, ботинаш вайрон, бад-дил; *муқоб.* софдил.

КАЧДУМ كچدم 1. он чи думаш кач аст. 2. *ниг.* каждум.

КАЧӢ كچى 1. кач будан 2. норостӣ, хамидагӣ; **качии чашм олусӣ;** **качӣ кардан (намудан)** дурӯғ гуфтан; кори нораво анҷом додан.

КАЧКОР كچكار қаллоб; *муқоб.* **росткор.**

КАЧКОРД كچكارد корди ҳоси хамидашакл ба-рои буридани шохаҳои дарахтон.

КАЧКОРӢ كچكاري *мач.* қаллобӣ; **качкорӣ кар-дан** қаллобӣ кардан.

КАЧКУЛОҲ كچكلاه 1. он ки кулоҳро якшоха мепошад; олуфта, худпардоз. 2. *мач.* мағрур, мутакаббир.

КАЧКУНЧ(А) كچكنجه :секунчаи качкунча (*ри-ёз.*).

КАЧКӮЛ كچكول *ниг.* кашкӯл.

КАЧМАКАЧ كچمكچ кач андар кач, качу килеб: **качмакачи кӯтал.**

КАЧНИҲОД كچنهاد бадсиришт, бадниҳод, бад-тинат.

КАЧНӮГ كچنوگ он чи охираш кач аст.

КАЧОВА كچاوه сабад ё куттие, ки барои кашондани бор (*асосан мewa*) бо як банд аз ду пахлуи асп, хар ё шутур овезон карда мешавад.

КАЧОВАДОР كچاوهدار дорои качова, качова басташуда: **шутурҳои качовадор**.

КАЧОВАШИКАМ كچاوهشكم он ки шикамаш калону овезон аст.

КАЧПАХЛУ كچپهلو: **качпахлу задан гуфт**. ёнбош кардан, ба як пахлу така карда нишастан ё дароз кашидан.

КАЧПО(Ӣ) كچپاي кас ё чизи пояш кач, качалпо: **хирси качпо**.

КАЧРАВ كچرو 1. он ки бо роҳи рост намеравад, мунҳариф. 2. *мач*. бадрах, бадрафтор.

КАЧРАВӢ كچروي 1. баромадан аз роҳи рост, инхироф. 2. *мач*. бадрафторӣ, бадроҳагӣ.

КАЧРАФТОР كچرفتار *ниг.* **качрав**; **чархи качрафтор** *киноя аз фалак, дунё*.

КАЧРАФТОРӢ كچرفتاري *ниг.* **качравӣ**.

КАЧТАБӢ كچطبع он ки завқ ва тавоноии дарки зебоӣ ва атроф надорад; кундфаҳм, бефаҳм.

КАЧУКИЛЕБ كچوكليب ноҳамвор, норост.

КАЧУКИЛЕБӢ كچوكليبي ноҳамворӣ.

КАЧФАҲМ كچفهم он ки гапро нодуруст фаҳмида ба он маъноӣ ғалат медиҳад; он ки матлаберо аз рӯи ғараз нодуруст мепиндорад.

КАЧФАҲМӢ كچفهمي качфаҳм будан; ғалат фаҳмидани матлабе, ғалатфаҳмӣ.

КАЧФИКР كچفكر он ки фикри ғалат дорад; дорои фикри нодуруст.

КАЧФИКРӢ كچفكري андешаи нодуруст, фикри нодуруст.

КАЧХАТА كچخطه качрах, рахаш кач, хати кач, хати мунҳанӣ.

КАЧЧАШМ كچچشم 1. олус. 2. *мач*. он ки ба чизу чораи касон бо чашми тамаъ нигоҳ мекунад.

КАЧШОХ كچشاخ ҳайвони шохаш кач.

каш كاش 1. *асоси замони ҳозира ва сигаи амр аз* **кашидан**. 2. *ҷузъи пасини бархе аз калимаҳои мураккаб ба маъноҳои* баранда, ҳамлқунанда: **аробакаш, боркаш, донакаш...**, кашанда, таҳаммулқунанда: **балокаш, заҳматкаш, меҳнаткаш**, дудқунанда, кашанда: **сигоркаш, носкаш**, тарсимқунанда: **расмкаш, лоиҳакаш, сураткаш, нақшакаш**, истехсолгар, тавлидқунанда, истихроҷқунанда: **равғанкаш**, ҳаракатдиҳанда, пайваस्तқунанда: **лашкаркаш, симкаш, лӯлакаш ва ғ.**

КАШ I كاش оғӯш, бар, сина, бағал.

КАШ II كاش *кит.* зебо, дилрабо; ба хушӣ, ба хурраи.

КАШ III كاش 1. навор ё тасмаи дорои риштаҳои нозуки резинӣ, ки баъд аз кашида шудан ба ҳолати пешина бармегардад: **каши чуроб**. 2. навъе аз порча ва матоъ, ки хусусияти кашандагӣ дошта, дар таркибаш нахҳои чандирӣ дорад.

КАШАК كاشك 1. ҷӯби дарози ҳамдор, ки аз чангакҳои ду нӯгаш сатили пуроб ё бори дигареро овехта, ба дӯш бардошта мебаранд. 2. *гуфт*. ғалладони ҷевон.

КАШАМ كاشم *нав.* ба миқдори як бор кашидан, як кашиданӣ (*оид ба нос, тамоку*).

КАШАНДА كاشنده 1. *сифати феълии замони ҳозира аз* **кашидан**. 2. ҷазб ва ҷалбқунанда; **қувваи кашанда** қувваи ҷозиба. 3. истифодақунанда, истеъмолқунанда (*доир ба нос, тамоку ва ғ.*).

КАШАНДАГӢ كاشندگي қолибӣ, ҷаззобият, ҷозиба.

КАШАФ كاشف *кит.* сангпушт, локпушт.

КАШБАР كاشبر *кит.* хушқаду қомат, зебо.

КАШБОФӢ كاشبافي *ниг.* **кешбофӣ**.

КАШБОФТ كاشبافت *ниг.* **кешбофт**.

КАШИДА كاشيده 1. *феъли ҳол ва сифати феълии замони гузашта аз* **кашидан**. 2. чизе, ки онро баркашида бошанд. 3. дароз, баланд. 4. кори дастии сӯзандӯзӣ ё мошинӣ, ки нақшҳоро аввал ба рӯи матоъ кашида, баъд бо нахҳои рангоранг медӯзанд; матои гулдӯзӣ кардашуда; сӯзанӣ; **кашидаву қушода** саҳт, бо зар-

би тамом, бо тамоми қувва (шаппотӣ задан ва ғ.); **кашида гирифтан** бо зӯри рабудан.

КАШИДАДӮЗ کشیده‌دوز дӯзандаи кашида, сӯзанидӯз.

КАШИДАДӮЗӢ کشیده‌دوزى 1. амали кашидадӯз, гулдӯзӣ. 2. нақшу нигори бо сӯзан ба матоъ дӯхташуда.

КАШИДАН کشیدن 1. ба тарафи худ овардан, ба худ наздик кардан; кашондан. 2. чалб (чазб) кардан, моил сохтан; тарафдори худ кардан. 3. аз чое ба чое овардан ё бурдан, гузарондан, интиқол додан: **хати телеграф кашидан, роҳи оҳан кашидан**. 4. аз поён ба боло баровардан (*мас., обро аз чоҳ, нафтро аз кон, лойро бо сатил ба бом*). 5. рехтан, андохтан (*чойро аз чойник ба пиёла, ошро аз дег ба табақ*). 6. берун кардан, баровардан (*мас., шамшер ва кордро аз ғилоф*). 7. нақш кардан, наққошӣ кардан (*суратеро ба коғаз, нақширо ба девор*). 8. аз сар гузарондан; тоб овардан: **дард кашидан, захмат кашидан**. 9. афрохтан, дароз кардан ба боло: **қад кашидан**. 10. кашола кардан. 11. истеъмол кардан: **нос кашидан, сигор кашидан, чилим кашидан, банг кашидан**. 12. аз тан баровардан: **либосро кашидан, кафшро кашидан**. 13. молидан (*сурмаро ба чаим, ўсмаро ба абрӯ*). 14. ҳосил кардан бо роҳи тақир: **арақ кашидан, гулоб кашидан**. 15. *кит.* анҷомидан, расидан (-и кори касе): **кор то чое кашидан**. 16. чабида (макида) гирифтан, ба худ гирифтан: **обро ба худ кашидан; арра кашидан** бо арра буридан (*чӯбро*); **бӯ кашидан** бӯ кардан, бӯидан; **зарар кашидан** зиён дидан; **карнай кашидан** карнай навохтан; **лашкар кашидан** бо лашкар ба чое ба қасди ҷанг равона шудан; **наъра кашидан** баланд бонг задан; **саф кашидан** саф бастан, қатор шуда мураттаб истодан; **ташвиш кашидан** худро ба захмат мондан; **тор кашидан** таноберо байни ду нуқта кашол карда бастан; **уллос кашидан** нула кашидан; **хат кашидан** а) хат задан, ботил кардан (*навиштаеро*); б) бо хати рост ишора мондан (*ба зери навиштае*); **ба канор кашидан** а) канораҷӯӣ кардан, худро ба як сӯ гирифтан; дур шудан; **дар (ба) бар кашидан** оғӯш кардан, ба оғӯш гирифтан, ба канор кашидан; **сар кашидан** а) сар боло кардан, қад кашидан; сабз шуда

(*рӯида*) сарак пайдо кардан; б) *киноя* аз сар тофтан аз чизе, сар нафуровардан ба чизе; **абрӯ дарҳам кашидан** чин бар абрӯ афкандан, рӯ турш кардан, қавоқи худро овезон кардан; **ба (риштаи) назм кашидан** ба шакли шеърӣ даровардан; шеър гуфтан; **расвои касеро кашидан** касеро шармандаву беобрӯ кардан.

КАШИШ I کشش 1. *исми феълӣ* аз **кашидан**. 2. чозибар; **қувваи кашииш** қувваи чозибар.

КАШИШ II کشیش рӯҳонии насронӣён (*исавиён*).

КАШИШДОР کشش‌دار кашидашаванда, дарозшаванда, дорони ёзандагӣ; дароз; **овози (садон) кашиишдор** овози (ҳарфи) дар талаффуз дарозтар аз маъмулӣ.

КАШӢ کشى *кит.* хушӣ, хушҳолӣ, тандурустӣ, зебоӣ.

КАШК کشک 1. хӯр. қурут. 2. *ниг.* **кашқоб**; оши кашк. 3. орди ҷав.

КАШКАК کشکک устухони бадани инсон, ки дар пеши зону қарор дорад.

КАШКАЛА کشکله *кит.* навъи пойафзол ва кафш.

КАШ-КАШ کش‌کش кашокаш, кашмакаш; ◇ **каш-каши қозихона** мурофияи қозихонагӣ.

КАШКАШАК کش‌کش камонғӯлаки бачагона.

КАШ-КАШОН کش‌کشان кашолақунон, кашон-кашон.

КАШКИН کشکین 1. *ниг.* **кашкӣ**. 2. ҷавин; **нони кашкин** нони ҷавин.

КАШКӢ کشكى *мансуб ба кашк*; таҳияшуда аз кашк.

КАШКОБ کشکاب таоми обақӣ, ки аз ярмаи ҷав ё ҷуворӣ пухта, бо ҷурғот ё бо қурутоба меҳӯранд.

КАШКОС کشک‌آس *кҳн.* осиебе, ки бо ёрии гову ҳар ба кор медаромад.

КАШКӮЛ کشکول *таър.* 1. норгили дарёӣ ва баҳрӣ. 2. каду ё косаи заврақшакл, ки қаландарон ба китф ё ба оринҷи дасти худ овехта мегаштанд ва чизҳои гадоӣ кардашонро ба он меандохтанд ва он дар қадим аз меваи

кашкӯл сохта мешуд.

КАШКӢЛА کَشکول *кит.* ғӯзаи пахта.

КАШМАКАШ کَشْمَكَش талош ва ҷанҷоли чанд кас бар болои чизе, ё масъалае, кашокаш, муноқиша; **кашмакаш кардан** муноқиша (*баҳсу ҷидол*) кардан.

КАШМАКАШӢ کَشْمَكَشِي *ниг.* кашмакаш.

КАШМИРӢ کَشْمِيرِي *мансуб ба* вилояти Кашмир; **шоли кашмири** шолӣ мулоим, ки дар Кашмир бофта мешавад.

КАШНИЗ کَشْنِيز *ниг.* кашнич.

КАШНИЧ کَشْنِیچ гиёҳи ғизоии хушбӯест, ки хому пухтаи он хӯрда мешавад.

КАШОВАРЗ کَشاورز *ниг.* кишоварз.

КАШОВАРЗӢ کَشاورزِي *ниг.* кишоварзӣ.

КАШОКАШ کَشاکَش *ниг.* кашмакаш.

КАШОКАШӢ کَشاکَشِي *ниг.* кашмакашӣ.

КАШОЛ کَشال давомдор, дароз; **кашол додан** дароз кардан, тӯл кашондан; ба таъхир андохтан, ба қафо партофтани иҷрои коре (*одатан қасдан*); **кашол ёфтан** дароз кашидан, хеле вақт давом кардан, ба тӯл анҷомидан; дароз кашида шудан; **кашол кардан** *ниг.* кашол додан; **кашол шудан** тӯл кашидан; **гапро кашол додан** гапро дароз кардан, муддати зиёд гап задан; **бо дили кашол** умедворона, бо умед; **дил кашол будан** моил будан, хеле рағбат доштан (*ба коре, чизе*); **дил кашол шудан** хостан; ба чизе орзуманд шудан.

КАШОЛА کَشاله *гуфт.* як навъ одами либосҳояш ҳамеша овезону камтартиб ва худаш сусткору ноӯҳдабаро; **кашола кардан** а) чизро бо зӯр ба сӯи (*ё аз пайи*) худ кашида бурдан; **ба замин расонда кашида бурдан**; б) кашол додан, тӯл кашондан; **кашола шуда гаштан** аз пайи чизе гаштан (*маҷбуран ё хира шуда*); **кашола шуда рафтан** бе майлу хоҳиши худ рафтан ба сӯе; аз дунболи касе рафтан.

КАШОЛАКОР کَشاله کار *ниг.* кашолкор.

КАШОЛАКОРӢ کَشاله کاری *ниг.* кашолкорӣ.

КАШОЛАКУНОН کَشاله کنان *феъли ҳол аз* кашола кардан; бо зӯрӣ кашида, кашола кар-

ла кардан; бо зӯрӣ кашида, кашола карда.

КАШОЛДИҲӢ کَشالدهي ба қафо андохтан кореро, имрӯзу фардо кардан дар иҷрои коре.

КАШОЛДОР کَشالدار давомдор, дунболааш дароз.

КАШОЛӢБӢ کَشالايي *сифати феълии замони гузашта аз* кашол ёфтан; батаъхирмонда.

КАШОЛКОР کَشال کار он ки иҷрои кор- хоро ҳамеша ба таъхир меандозад, дар ҳалли масъалаҳо сусткорӣ мекунад.

КАШОЛКОРӢ کَشال کاری кашолкор будан, кашол додани иҷрои корҳо ё ҳалли масъалаҳо, сусткорӣ.

КАШОЛПО کَشال پا одами сустҳаракату ноӯҳдабаро, лаванд.

КАШОН کَشان *феъли ҳол аз* кашидан; кашола карда, кашолакунон; **кашон-кашон** а) кашола карда, кашолакунон, бо зӯр ва маҷбуран (*бурдан*); **кашон-кашон бурдан** кашола карда бурдан; б) кӯчкашонии зиёд.

КАШОНДАН کَشانْدن *тарзи бавоситаи феъли* **кашидан**. 1. чизро бардошта ё ба чорпо ва ё ба ягон нақлиёт бор карда аз ҷое ба ҷое нақл кардан; **об кашондан бо ғалбер киноя аз** кори бенатиҷа ва беҳуда кардан. 2. маҷбур кардан касро ба кашидани чизе (*мас., нос, папирос ва ғ.*); **бӯ кашондан** ба димоғи касе чизи бӯдореро нигоҳ доштан, то ки вай бӯӣ кунад, бӯёнидан. 3. ғалладонаро аз осиеб гузаронидан орд кардан.

КАШОНИДАН کَشانيدن *ниг.* кашондан.

КАШТАЛ کَشتل *лаҳҷ.* гиребон, яқа, яха.

КАШФ کَشف 1. ошкор кардан, кушодани парда аз болои чизе, иктишоф. 2. чизи то ҳол номаълум ва ниҳонеро ёфтан ва ба асоси илмӣ ба субут расонидани он; **кашфи асрор** кушодани сирҳо, дарёфтани розҳои ниҳонӣ; **кашфи қаромот** д. кушодани асрори ғайб ё пешакӣ хабар додан аз ягон ҳодисаи рӯӣ надода, ки шайху авлиё ба худ нисбат меоданд; **кашфи қони нафт** пайдо кардани қони нафт дар натиҷаи ҷустуҷӯи геологӣ.

КАШФИӢТ کَشفیات 1. ҷ. кашфӣ//кашфия. 2. *ниг.* кашф 2.

КАШФӢ کشفӣ *кит. мансуб ба кашф.*

КАШША كشه сабад ё тӯрбаи махсуси аз хас бофташуда барои ба хар бор карда кашондани ахлоту хокрӯба.

КАШШОФ а. كشاف 1. кашфкунанда. 2. пешоҳанг (*истиллоҳи солҳои аввали баъди инқилоб*).

КАЪБ а. كعب 1. *кит.* устухони банди пой ва соқ, бучулаки по. 2. устухон ё чизи ба он монанди шашпахлуи мураббаи аз як то шаш холдошта, ки бо он дар нард бозӣ мекунад. 3. қисми аз берун поёни пиёла, коса, табақ ва ғ. 4. *риёз.* решаи сеюм, ададе, ки агар ду бор дар ҳудаш зарб зананд, решаи сеюми он пайдо мешавад, $2 \times 2 \times 2 = 8$ каъби 8 баробари 2 аст.

КАЪБА а. كعبه 1. д. хонаи Худо, хонаи чоркунчае дар шаҳри Макка (*Арабистони Саудӣ*), ки мусулмонон вақти намоз ба сӯи он рӯ меоранд (*кибла*) ва дар тӯли зиндагӣ агар қудрат ва тавоноӣ бошанд, як бор онро зиёрат (*ҳаҷ*) кардан аз фарзҳои ислом аст, Байтулҳарам. 2. *кит.* ҷои азиз ва мавриди эҳтирому муҳаббат.

КВАДРАТ лот. كودرت 1. ҳанд. росткунҷаи баробартараф, мураббаъ. 2. *риёз.* ҳосили зарби як адади ба худ он адад зарбшуда.

КВАДРАТӢ كودرتى *мансуб ба квадрат: муодилаи квадратӣ.*

КВАНТ олм. كونت *физ.* миқдори аз ҳама хурди ягон қувва.

КВАНТӢ كونتى *мансуб ба квант: назарияи квантӣ.*

КВАРТЕТ ит. كورت *мус.* асари мусикавӣ барои ҷаҳор овоз ё ҷаҳор гуна соз.

КВАРТС олм. كورتس *маъд.* яке аз маъданҳои кӯҳӣ, ки шаффоф ва нимшаффоф буда, дар саноати оптикӣ ва радиотехникӣ низ аз он истифода мебаранд.

КВАС р. كوس нӯшобаи туршмазаи ғайриалкоголӣ, ки бо роҳи туршонидани нон дар об ҳосил мешавад.

КВОРУМ лот. كوارم миқдори иштироккунандагони ҷаласа, ки барои қонунӣ шудани он зарур мебошад, ҳадди нисоб.

КВОТА лот. كواتе ҳисса, сахм; ♦ **квотаи президенти** имтиёзе, ки аз ҷониби Президент ҷиҳати дохил шудан дар мактабҳои олии ҷумҳурӣ барои ҷавондухтарону ҷавонписарони водихӣ дурдаст дода мешавад.

КЕБИДАН كيبیدن 1. *кит.* аз роҳи рост баромадан, қач рафтан. 2. ибo кардан; ҳусидан, тарсидан.

КЕГЛ олм. كيجل калонтарин дараҷаи ҳарфҳо дар матбаа.

КЕК كيك *кит.* мардумаки чашм.

КЕКС англ. ككس навъи нони кандини мавиздор ё мағздор ва ё бидуни он ки одатан дар шакли нони хиштӣ ё гирда мепазанд.

КЕЛИН т. كلين *ғуфт.* арӯс; **келин кардан, келин фурувардан** арӯс кардан, арӯс овардан.

КЕЛИНБИӢ كلينبيى *ғуфт.* мурочиати эҳтиромона ба арӯс.

КЕЛИНБИӢРОН كلينبياران *ниг.* арӯсбиёрон.

КЕЛИНБИӢ كلينبينى *ғуфт.* маросими аввалин бор ба дидани арӯс ҷамъ шудани хешовандони домод.

КЕЛИНПОШШО كلينپاشا *ғуфт.* мурочиати иззатмандона ба арӯс.

КЕЛИНТАЛ(А)БОН كلينطلبان *ниг.* арӯстал(а)-бон.

КЕЛИНФУРОРӢ كلينفرارى *ғуфт.* тӯйи арӯсӣ, ба хонаи худ овардани арӯс.

КЕЛИНЧАК كلينچك *ғуфт.* наварӯс, арӯси нав ба хонаи шавҳар омада.

КЕЛИНШАВАНДА كلينشونده *ниг.* арӯсшаванда.

КЕМА كيمه *ғуфт.* киштӣ, паром.

КЕМУХТ كمخت чарми донатор, ки аз пӯсти сағрии аспу хар месозанд.

КЕМУХТГАР كمختگر чармгар.

КЕМУХТӢ كمختى *мансуб ба кемухт; аз кемухт дӯхта ё сохташуда.*

КЕНГУРУ англ. كنگرو *зоол.* ҳайвони алафхор, ки бачаи наводии худро дар ҳалтачаи табиӣ, ки зери шикам дорад, гирифта мегардад ва дар он ҷо аз пистонаш шир медиҳад (*асосан*

дар Австралия зиндагӣ мекунад).

КЕНЧА *т.* كنجه *гуфт.* фарзанди охирин дар оилаи як падару модар.

КЕҲ *ке* *кит.* хурд, майда, нисбат ба (одам), *муқоб.* меҳ.

КЕҲИН *кеһин* хурдтарин, майдатарин; *муқоб.* меҳин.

КЕҲТАР *кеһтар* хурдтар, майдатар; *муқоб.* меҳтар.

КЕҲТАРӢ *кеһтарӣ* 1. хурдӣ, майдагӣ. 2. хизматгор.

КЕШ I *кеш* 1. дин, мазҳаб, оин. 2. расму одат, атвор.

КЕШ II *кеш* тирдон, тиркаш.

КЕШ III *кеш* *варз.* 1. ҳолате дар шатранч, ки дар он шоҳ ба яке аз донаҳои ҳариф таҳдид шавад. 2. дар шатранч ҳангоми кеш додан ба ҳариф гуфта мешавад.

КЕШ IV *кеш* навъе аз порчаи катонӣ.

КЕШБОҒӢ *кешбоғӣ* амали аз кеш тайёр кардани матоъ.

КЕШБОҒТ *кешбоғат* аз кеш бофташуда.

КИ *ке* 1. пайвандаки тобеъқунанда, ки ҷумлаҳои пайравро ба сарҷумла мепайвандад. 2. бо пайвандак ва калимаҳои дигар омада, пайвандакҳои таркибӣ месозад: **ё ки, вақте ки, зеро ки, гарчанде ки** ва ғ.

КИБЕРНЕТИКА *ю.* *кибернетика* илм дар бораи қонунҳои умумии ҷараёни идорақунӣ ва робита дар системаҳои муташаккил.

КИБЕРНЕТИКӢ *кибернетикӣ* мансуб ба кибернетика.

КИБОР *а.* *кабар* 1. ҷ. **кабир**. 2. аъён, ашроф.

КИБОРЗОДА *кабарзاده* фарзанди хонаводаи аъён, ашрофзода.

КИБР *а.* *кабр* қалонгирӣ, такаббур, мағрурӣ: **кибру ғурур**.

КИБРИӢ *а.* *кабриа* *кит.* 1. азамат, бузургӣ (*сифати Худо*). 2. ғурур, мағрурӣ.

КИБРИТ *а.* *кабрит* гӯгирд; ҷӯбчаи бориқе, ки

дар нӯгаш барои даргирондани ҷароғ ва ғ. олтингӯгирд дорад.

КИӢ *киа* *кит.* 1. соҳиб, ҳоким; подшоҳ. 2. паҳлавон, диловар.

КИӢНО *киана* яке аз чор унсур, (об, оташ, хок, бод) ки гӯё олам аз онҳо таркиб ёфтааст; асли ҳар чиз.

КИӢР *киар* *кит.* лавандӣ, танбалӣ, қоҳилӣ.

КИӢСАТ *а.* *киаст* зиракӣ, ҳушёрӣ, басират.

КИЗБ *а.* *казб* *кит.* дурӯғ, фиреб.

КИЛЕБ *клиб* қач, уреб, норост, ҳам; **қачу килеб** вайрон.

КИЛИК *клик* *кит.* ангушти хурди по ва даст.

КИЛК *клк* 1. най, қамиш. 2. найқалам; қалам; **қаламу дафтар** қаламу қоғаз.

КИЛЛА *клл* *кит.* 1. парда, чодире, ки сақф мепӯшанд. 2. сақф, шифт.

КИЛО I *кл* *қн.* қӯза.

КИЛО II *фр.* *кила* *ҷузъи* *пешини* *қалимаҳои* *мурраккаб* *дар таркиби* *қалимаҳои* *ифодақунандаи* *ченаку* *андоза* *ба маънои* *ҳазор*: **киловатт, километр**.

КИЛО III *кила* *гуфт.*, *ниг.* **килограмм**.

КИЛОБАЙТ *килайит* *итт.* воҳиди ченаки ҳаҷми иттилоот дар хотираи компютер, ки ба 10²⁴ байт баробар аст.

КИОВАТТ *килат* воҳиди ченкунии қувваи ҷараёни барқ, ки ба 1000 ватт баробар аст, воҳиди тавоноӣ, иқтидор (*ифодаи* *ихтисориаш* кВт).

КИОВАТТ-СОАТ *килат* *сاعت* воҳиди андозаи нерӯ ё қор, ки асосан дар электротехника истифода шуда, бо аломати кВт/С. (1 кВт.) ишора мегардад.

КИОВОЛТ *ю.* *киловолт* воҳиди ченаки шиддати ҷараёни барқ.

КИЛОГРАММ *ю.* *килаграм* ченаки вазн, ки ба 100 грамм баробар аст, кило (*ифодаи* *ихтисориаш* кг).

КИЛОМЕТР *киламетр* ченаки дарозӣ, ки баробар ба 1000 метр аст (*ифодаи* *ихтисориаш* км);

воҳиди дарозӣ.

КИЛОТОННА کیلاتنه воҳиди шартии қувваи заряди ҳастай, ки ба нерӯи таркиши 1000 тонна тратил баробар аст.

КИЛЧ کلچ *кит.* чин, шикани зулф, хами зулф.

КИМ کیم *гуфт.* ҳиссаҷае, ки бо пурсиш-ҷонишинҳо ва зарфҳо омада, номуайяниро ифода мекунад: **ким-кадом**, **ким-кучо**, **ким-кай**, **ким-кӣ**, **ким-чӣ**.

КИМИЁ ю. کیمیا 1. таър. илми бардурӯғ дар бораи ба тиллову нуқра мубаддал гардонидани филизҳои одӣ ба воситаи иксир-ҷавҳари афсонавӣ дар асрҳои миёна, алхимия. 2. маҷ. чизи камёб, нодир. 3. маҷ. макру ҳила; фикр ва мулоҳизаи нозукбинона. 4. *ниг.* химия.

КИМИЁГАР کیمیاگر таър. он ки даъвои пучи аз филизҳои одӣ, аз қабилӣ мис ва қалъагӣ, тиллову нуқра сохтан мекард.

КИМИЁГАРӢ کیمیاگری 1. шуғли кимиёгар. 2. маҷ. кори каммеҳнати пурфоида; фиребгарӣ.

КИМИЁӢ کیمیائی 1. мансуб ба кимиё. 2. кимиёгар.

КИМОЛ کیمال *кит.*, *зоол.* ҷонвари кабудранге, ки аз пӯсти он пӯстин медӯзанд, савсар.

КИМХО(Б) کیمخاب) навъи матои абрешимии нафиси рангоранг: **камзӯли кимхо**.

КИН کين душманӣ ва бугз, ки касе дар дил нигоҳ медорад, адоват, кина; **кину** адоват душманӣ ва нафрату бадҳоҳии дарунӣ; **кину ҳасад** душманӣ ва нотавонбинӣ.

К-ИН کين *шакли кӯтоҳшудаи ки ин.*

КИНА کينه 1. *ниг.* **кин**; **кина** гирифтани (доштан) дар дили худ нисбат ба касе адоват парваридан. 2. *д.* чашмзаҳм, чашмрасӣ, сук; **кина кардан** аз касе гӯё зарару зиёни чашмзаҳмро баровардани шуда, амали афшону тақон, бо нон силақунӣ ва дуохониро иҷро кардан.

КИНАВАР کينهوار *ниг.* **кинадор**.

КИНАГАР کينهگر *ниг.* **кинадор**.

КИНАДОР کينهدار он ки дар дилаш нисбат ба касе душманию бадҳоҳӣ дорад; бадкина.

КИНАДОРӢ کينهدارى кинадор будан, бадкинагӣ; бугз; душманӣ, адоват.

КИНАКАШ کينهکش *ниг.* **кинахоҳ**.

КИНАТӮЗ کينهتوز *кит.*, *ниг.* **киначӯ**.

КИНАТӮЗӢ کينهتوزى *ниг.* **киначӯӣ**.

КИНАХОҲ کينهخواه адоватпарвар, бадхоҳ.

КИНАХОҲӢ کينهخواهى дар дил адоват парвардан; ба қасос фурсат чустан.

КИНАЧӢ کينهچى *д.* он ки гӯё бо дуою амал аз одамони чашми бад расида зарари чашмзаҳмро дур мекунад.

КИНАЧӮ(Ӣ) کينهجو(ى) *ниг.* **кинахоҳ**.

КИНАЧӮӢ کينهجوئى *ниг.* **кинахоҳӣ**.

КИНГ کنگ амради беҳаё, шаттоҳ, амрад.

КИНДОР کيندار *ниг.* **кинадор**.

КИНЕМАТОГРАФИСТ ю. کينمتاگريفست филм-соз, филмбардор, синамогар.

КИНЕМАТОГРАФИЯ ю. کينمتاگريفه синамогарӣ, соҳаи фарҳанг, ки бо истехсоли кинофилмҳо ва намоиши онҳо машғул аст.

КИНЕСКОП ю. کينسکاپ абзори лӯлашакли қабулкунандаи навори видео барои аз навпади овардани тасвир дар оинаи телевизион ва ғ.

КИНЕТИКА ю. کينتيكه қисми асосии механика, ки ҳаракатро вобаста ба сабабҳои асосии он меомӯзад, яъне динамика ва статикаро дар бар мегирад: **кинетикаи физикӣ**, **кинетикаи химиявӣ**.

КИНЕТИКӢ کينتيكى мансуб ба кинетика: хусусияти кинетикӣ.

КИНО ю. کينا *ниг.* **синамо**.

КИНОВАР کينآور интиқомчӯ, интиқомгир; ҷанговар.

КИНОВАРӢ کيناورى ҷангчӯӣ, интиқомчӯӣ.

КИНОКОМЕДИЯ کيناکامديه *ниг.* филм (-и мазҳақавӣ).

КИНОСТУДИЯ ю. کيناستوديه муассисае, ки филмҳои кино истехсол мекунад.

КИНОТЕАТР *ю.* **کيناتيتر** бинои махсус барои ба омма нишон додани кинофилмҳо.

КИНОФЕСТИВАЛ *ю.* **کينافستول** намоиши оммавии филмҳо бо мақсади муайян кардани беҳтарини онҳо, фестивали филмҳо.

КИНОФИЛМ *ю.* **کينافيلم** асари санъати кино, филми бадеӣ; **кинофилми мустанад** филми ҳуҷҷатӣ.

КИНОШИНОС **کيناشناس** мутахассис ва мунаққиди санъати кино.

КИНОШИНОСӢ **کيناشناسي** илм дар бораи санъати кино.

КИНОЯ *а.* **کنايه** 1. *адш.* навъи санъати суҳан аст, ки нависанда ё гуёнда калимаву ибораеро ғайр аз маънои аслиаш ба маънои маҷозии дигари мантиқан ва ташбеҳан бо он наздик қор мефармояд. 2. суҳане, ки дар он мақсади асли пинҳон бошад; рамз, ишора; **киноя задан (кардан)** суҳани кинояомез гуфтан; пичинг задан.

КИНОЯВӢ **کنايه‌وي** *мансуб ба киноя; маънои киноявӣ* маънои бо истифодаи санъати киноя ифодаёфта дар калимаву ибораҳо.

КИНОЯДОР **کنايه‌دار** *ниг.* кинояомез.

КИНОЯОМЕЗ **کنايه‌آمیز** пичингдор, духӯра.

КИНЧ **کنج** *кит.* бузургчусса, қавиҳайкал; **пилони кинч** филҳои қавиҷуссаи чангӣ.

КИРДИГОР **کردگار** *д.* офаринанда, офаридгор, холиқ (*сифати Худо*).

КИРДОР **کردار** рафтор; қор, амал; **кирдори ношоиста** қор ва рафтори ношоям; **қору кирдор** қору рафтор.

КИРӢ **کیریا** *ниг.* кирётахта.

КИРӢТАХТА **کیریاتخته** тахтапорчаи оҳанӣ, ки сӯроҳҳои калону хурди зиёде дорад ва заргарон симҳои тиллову нуқрагини ғафсрехтаро аз даруни он сӯроҳҳо кашида гузаронда, ба шакли симҳои борик медароранд.

КИРМ **کرم** ҳашароти хазандаи баданаш нарму дарози беустухон, ки дар оби лойқа, дар меваҳо ва ғӯшт пайдо мешавад; **кирми лойхӯрак**, **кирми себ**; **кирми пилла** *ниг.* кирмак; **кирми шабтоб** кирми хурде, ки моддаи фос-

фории рӯи баданаш дар торикӣ аз худ рӯшноӣ медиҳад.

КИРМАК **کرمک** кирми шапалаки абрешими тут, ки баъди гирифтани пилла ва абрешим аз он парвариш мекунад, кирми пилла, кирми абрешим; **кирмак барин хӯро** боиштиҳо, пурхӯр (*ишора ба давраи бедоршавӣ ва бисёр барги тут хӯрдани кирми пилла*).

КИРМАКДОР **کرمک‌دار** *ниг.* кирмакпарвар.

КИРМАКДОРӢ **کرمک‌داری** *ниг.* кирмакпарварӣ.

КИРМАКПАРВАР **کرمک‌پرور** он ки машғули парвариши кирмак аст; мутахассиси соҳаи кирмакпарварӣ.

КИРМАКПАРВАРӢ **کرمک‌پروری** соҳаи кишоварзӣ, ки ба парвариши кирми пилла ихтисос дода шудааст, кирмакдорӣ; шӯғли кирмакпарвар.

КИРМЗАДА **کرم‌زده** чизе, ки дар он кирм пайдо шудааст, кирмхӯрда: **талқон ва қурутҳои кирмзада**, зардолуи кирмзада.

КИРМКАРДА **کرم‌کرده** *ниг.* кирмзада.

КИРМХӢРДА **کرم‌خورده** он чи ба он кирм даромада нобуд кардааст; **дандони кирмхӯрда** дандони аз дарун пӯсида ва иллат пайдокарда.

КИРМЧА **کرم‌چه** кирми хурд.

КИРМШАКЛ **کرم‌شکل** ҳамчун кирм, ба кирм монанд.

КИРО *а.* **کرا** 1. иҷорагирии хона, замин, қорпо ё чизи дигар барои муддати маълуме дар бадали маблағе, иҷора. 2. маблағе, ки ба ивази иҷорагирии чизе, қое, қорпое ба соҳиби он пардохта мешавад, пули иҷора; **киро қардан** (*қое, чизе ё қорпоеро*) ба иҷора гирифтани; **ба киро гирифтани** (*қизеро*) ба иҷора гирифтани; **ба киро додан** ба иҷора додан (*қизеро*); **кирои чизе қардан (нақардан)** арзидани (наарзидани), сазовор будани (набудани) ба чизе: **кирои ғап задан намекунад** ҳатто ба ғап задан ҳам намеарзад.

КИРОӢ **کرائی** 1. кирошуда, ба киро гирифташуда: **аробаи кироӣ**, **мошини кироӣ**. 2. арзишдор; **кироӣ набудан** намеарзад; қазой набудан, арзанда набудан; **одами кироӣ** одами

ба чизе арзанда, сазовор, лоик.

КИРОКАШ کراکش 1. он ки чорпо ё воситаи нақлиёти худро ба касе ба киро (ичора) ме-
диҳад. 2. он ки ба воситаи нақлиёти худ ба
ивази маблағе мусофиркашонӣ ё боркашонӣ
мекунад.

КИРОКАШӢ کراکشӣ шуғл ва амали кирокаш,
ба киро додани чорпо, ароба, мошин ва ғ.

КИРОКАШХОНА کراکشخانه ҷои исти восита-
ҳои нақлиёти кироӣ.

КИРОКУНАНДА کراکنده *сифати феълӣ за-
мони ҳозира аз киро кардан*; он ки чизеро ба
киро гирифтанист.

КИРОКУНӢ کراکни киро кардан, ба киро ги-
рифтани.

КИРОМ I a. کرام ч. карим.

КИРОМ II کرام *ниг. киромӣ*.

КИРОМӢ کرامӣ *ниг. гиромӣ*; киромӣ доштан
азиз доштан, ҳурмат кардан.

КИРОПУЛӢ کراپولی маблағе, ки дар бадали
кирояи чизе пардохта мешавад.

КИРОШУДА کراشده *сифати феълӣ замони гу-
зашта аз киро шудан*; чизе, ки ба киро ги-
рифта шудааст.

КИРОЯ کرایه 1. *ниг. киро*. 2. кирошуда, кироӣ;
аскари кироя аскаре, ки ба ивази музде адои
хизмат мекунад; *коркуни кироя* қувваи кории
ба киро гирифташуда; *савории кироя* чорпои
ба ичора (киро) гирифташуда.

КИРОЯНИШИН کرایه‌نشین *ниг. иҷоранишин*.

КИСА a. کیسه 1. ҷои халтачашакл дӯхташуда
дар либос барои гузоштани пул ва чизҳои
майдаи сабук, чайб; *кисаи бағалӣ* *ниг. киса-
бағал*. 2. халтачаи пул, ҳамён. 3. халтачае аз
матои дурушт, ки дар ҳаммом бо он баданро
молида мешӯянд; *ба кисаи касе рафтани* ба
дасти касе афтодани пули касе; *дар киса ту-
гун карда мондани* пасандоз кардан (маб-
лағеро); *даст ба киса задани* даст ба чайб ан-
дохта, пул баровардани шудан; *кисаи касеро
афшонда гирифтани* тамоми пули дар чайб
доштаи касеро гирифтани; *♦ кисаро бо чор-
мағи пуч пур кардани* ба касе ваъдаи хушку

холӣ додан; *тағи киса кам шудани* кам шудани
сармоя ё маблағи ғункардаи касе зарар ди-
дан аз муомилае.

КИСАБАҒАЛ کیسه‌بغل *ниг. бағалкиса*.

КИСАБУР کیسه‌بر дузде, ки дар бозор ва дигар
ҷойҳои серодам пули мардумро аз кисаи
онҳо мерабояд.

КИСАБУРӢ کیسه‌بری дуздидани пули касон аз
кисаи онҳо; амали дузди кисабур.

КИСАҒӢ کیسگی ба киса гузошташаванда,
чайбӣ; ҳар чизи хурд, ки дар киса ғунчи-
данаши мумкин аст: *дафтарчаи кисағӣ*, *китоб-
чаи кисағӣ*, *соати кисағӣ*.

КИСАДОР کیسه‌دار 1. либосе, ки киса дорад ё
чизе, ки шабеҳи кисаро дорад. 2. *кит.* хази-
надор; хазиначӣ. 3. *киноя аз* одамони пулдор,
бой; он ки дар вақти арзонӣ чизҳоро харид
мекунад ва дар вақти камчинию қиматӣ
онҳоро мефурӯшад; ханнот, чаллоб.

КИСАКАМАР کیسه‌کمر ҳамён, халтачае, ки
одатан шахсони савора аз ду паҳлу ба камар
мебанданд.

КИСАКАСАЛ کیسه‌کسل *гуфт., маҷ.* он ки дар
кисааш пул надорад, қисатиҳӣ, қисахолӣ, бе-
пул.

КИСАКОВӢ کیسه‌کاوی кофтани киса; даст ан-
дохтани ба киса барои баровардани пул.

КИСАМОЛ کیسه‌مال он ки дар ҳаммом тани
одамонро тоза мекунад; халтакаш, даллок,
ходимчӣ.

КИСАТИХӢ کیسه‌تهی *ниг. қисахолӣ*.

КИСАХАРЧӢ کیسه‌خرجی маблағи андаке, ки
барои хароҷоти майда бо худ мегиранд.

КИСАХОЛӢ کیسه‌خالی он ки дар киса пуле на-
дорад, бекул, тихикиса.

КИСВАТ a. کسوت *кит.* либос, пӯшок.

КИСВАТГАРӢ کسوت‌گری *кит.* 1. либоспӯшӣ;
қисватгарӣ кардани. 2. ба либоси дигар даро-
вардан. 3. *киноя аз* тарҷума кардан.

КИСЛОТА کیسلاته *хим.* моддаи (пайвасти)
химиявӣ, ки дар таркибаш гидроген дошта,
ба ионҳо ҷудо шуда, мазаи туршӣ дорад, те-

зоб: **кислотаи нитрат**, **кислотаи сулфат**, **кислотаи карбон**.

КИСРО کسرى 1. *шакли арабишудаи* Хисрав. 2. лақаби Хисрави Анӯшервон. 3. *таър.* лақаби подшоҳони Сосониён баъд аз Хисрави Анӯшервон.

КИТМОН *а.* کتمان махфӣ доштан, пинҳон кардан.

КИТОБ *а.* کتاب варақҳои таълифии дастнавис ё чопӣ, ки чилд шуда бошад: **китоби хониш**, **китоби алифбо**; **китоби дарсӣ** китобе, ки дар мактабҳо аз рӯи он дарс меҳонанд; **китоби луғат** китобе, ки дар он маҷмӯи калима ва ибораҳои забоне бо шарҳу тафсир ё тарҷумааш гирд оварда шудааст (*бо риояи тартиби алифбо*), фарҳанг, луғатнома; **бозори китоб** растан китобфурӯшон; **хисобу китоб кардан** дахлу харҷро баррасӣ кардан, ба ҳисоб гирифтан; **хисобро баробар кардан**; **як китоб маънӣ доштан** пурмаънӣ будани сухане.

КИТОБА *а.* كتابه матне, ки бо хати чалӣ бар девори масҷидҳо, болои дарвозаҳо ва ё санги макбараҳо канда ё навишта шудааст; *муқ.* **катиба II**.

КИТОБАТ *а.* كتابت навиштан; нусха- бардорӣ аз рӯи навиштае; **китобат кардан** навиштан; рӯбардор кардан, нусха бардоштан (*аз навиштае*).

КИТОБАТӢ کتابتی: **аломатҳои китобатӣ** *грам.* маҷмӯи аломатҳо дар забони хатӣ (*аз қабилу нукта, вергул, нуктавергул, аломатҳои суол, хитоб, баён ва ғ.*), ки барои дуруст дарк кардани мазмуни матн ва бе ғалат хондани он хизмат мекунад; **забони китобатӣ** забони бо хат сабтшудаи услубҳои бадеӣ, илмӣ, публисистӣ ва коргузориҳои расмӣ, забони хатӣ.

КИТОББАРОРӢ کتاببرارى наشري китоб.

КИТОБДОН کتابدان *гуфт.* китобандозак, киф.

КИТОБДОР کتابدار корманди китобхона, барои нигоҳдории китоб.

КИТОБДОРӢ کتابدارى 1. вазифа ва шӯғли китобдор. 2. усул ва қоидаву тартиботи нигоҳдории китобҳо дар китобхона.

КИТОБДӢҶУСТ کتابدوست он ки китобро дӯст медорад; чамъкунандаи китобҳои камёб ва нодир: **чамъияти китобдӯстони шаҳр**.

КИТОБДӢҶУСТӢ کتابدوستى шӯғли китобдӯст, дӯст доштани китоб.

КИТОБИЁТ *а.* کتابيات тасвири илмӣ чигунагии шаклу мазмуни китобҳо ва тартиб додани феҳристи онҳо; **танқид ва китобиёт** бо би махсус дар рӯзномаю маҷаллаҳо, ки ба тавсиф, шиносондан ва нишон додани камбудии китобҳои нав бахшида мешавад.

КИТОБӢ کتابى 1. *мансуб ба китоб*. 2. он чи дар асоси китоб гуфта ё навишта шудааст; **номи китобӣ** номи шахс, ки бо истинод ба китоб (*хусусан динӣ*) гузошта шудааст; **забони китобӣ** *ниг.* **китобатӣ** (**забони китобатӣ**).

КИТОБМОНАК کتابمانک лавҳи китобгузори барои ба хондан мувофиқ ҷой гирифтани он, раҳл.

КИТОБНАВИС کتابنويس он ки китоб таълиф кардааст, нависанда.

КИТОБНАВИСӢ کتابنويسى *исми амал аз китоб навиштан*; навиштани китоб, иншои китоб.

КИТОБНОМА کتابنامه феҳрист ва номгӯи маводу маъхаз ва сарчашмаҳо, ки дар таҳияи асаре истифода шудааст ва он ё дар поварақ ё дар охири китоб оварда мешавад.

КИТОБОРОӢ کتابآرائى ороиши китоб, маҷмӯи корҳои чун хушнависӣ, чилдсозӣ, ороиш, суратгирӣ, ки барои зебо кардани китоб истифода мешавад.

КИТОБПАРАСТ کتابپرست он ки китоб барои вай муқаддас аст, ошиқи китоб.

КИТОБПАРАСТӢ کتابپرستى шӯғли китобпараст, муқаддас донистани китоб.

КИТОБСОЗӢ کتابسازى 1. маҷмӯи корҳои таҳия, чилдсозӣ, ороиш, саҳифабандӣ ва муковабандии асаре. 2. *маҷ.* барои дигарон чамъ овардани матн ва таҳияи китоб.

КИТОБФУРӢШ کتابفروش фурӯшандаи китобҳо, он ки ба савдои китоб машғул аст.

КИТОБФУРӢШӢ کتابفروشى 1. шӯғл ва амали китобфурӯш. 2. ҷое, ки дар он китоб фурӯхта

мешавад: **дӯкони китобфурӯшӣ**.

КИТОБХОН کتابخوان 1. мутолиакунандаи китоб, хонандаи китоб; китобдӯст. 2. он ки чун узви расмӣ китобхонае аз китобҳои он истифода мебарад.

КИТОБХОНА کتابخانه 1. ҷое, ки ҳама гуна китобҳо ҷамъ ва нигоҳдорӣ карда мешаванд: **китобхонаи шахсӣ**. 2. муассисае, ки ҳама гуна китобхоро барои истифодаи умум ҷамъ мекунад ва нигоҳ медорад; **китобхонаи сайёр** китобхонае, ки тавассути нақлиёт аз ҷое ба ҷое интиқол дода мешавад.

КИТОБХОНДА کتابخوانده босавод, таҳсилкарда.

КИТОБХОНӢ کتابخوانی 1. хондани китоб, мутолиа. 2. китоб хонда шунавонидан ба дигарон; **китобхонӣ кардан** ҷамъ шуда китоб хондан, ки дар қадим ва ҳоло дар деҳоти дурдаст яке аз тарзҳои вақтгузаронии маданӣ буд.

КИТОБЧА کتابچه китоби ҳаҷман хурд, рисола.

КИТОБШИНОС کتابشناس мутахассиси китобшиносӣ.

КИТОБШИНОСӢ کتابشناسی илм дар бораи китоб ҳамчун падидаи фарҳангӣ ва маҳсули истеҳсолот.

КИТФ *а.* کتف сари шонаи бадан, шона, дӯш: **китф дарҳам кашидан** аз коре ҳайрат ва тааҷҷуб кардан; дар масъалае изҳори беҳабарӣ кардан.

КИТФВАСЕЪ کتفوسیع фарохдӯш, шонапахн.

КИТФТАНГ کتفتنگ либоси китфаш танг.

КИФОЛ *а.* کيفال *кит.* авбош, беҳудагард.

КИФОЛАГӢ کيفالگی авбошӣ, беҳудагардӣ.

КИФОФ *а.* کفاف он қадар даромад ё маош, ки ба хароҷот кифоя мекунад; миқдори хӯроке, ки барои зиндагӣ басӣ мекунад.

КИФОЯ(Т) *а.* کفايه//کفايت басанда, кофӣ; **ба қадри кифоя** ба андозаи қонеъкунанда, басанда; **кифоя будан** басанда будан, кофӣ будан, расидан.

КИФОЯТКУНАНДА کفايت کننده *сифати феълӣ*

замони ҳозира аз кифоят кардан; басанда.

КИФТ کفت *шакли ҷойивазкардаи китф.*

КИҲОНАТ *а.* کِهانت *кит.* коҳинӣ, ғайбгӯӣ, пешгӯӣ.

КИЧИРӢ کچيری *хӯр.* оше аз мошу биринҷ, ки мисли шӯла ғафс мешавад.

КИЧҶА کيجه кирмчаҳои паразитӣ, ки дар рӯдаю меъдаи инсон ва ҳайвони ширхор пайдо мешаванд, гичча, кирми меъда (*аскарида, глист*).

КИШ I کيش нидои рондани мурғону парандагони хонагӣ; **киш-киш додан касеро** ба муқобили касе шӯрондан, тез кардан.

КИШ II کيش *варз.* дар бозии шатранҷ ҳолате, ки шохро яке аз мӯҳраҳои ҳариф таҳдид мекунад.

КИШАН کيشن 1. занҷир ё банди махсусе, ки барои нагурехтани асп ба ду пойи пеши он (*ба воситаи қуфли вазндор*) мебаранд. 2. занҷири махсус, ки ба пою дасту гардани маҳбусон зада қуфл мекунад, завлона, ишкел; **кишан шудан** монеаи боздорандаи чизе шудан.

КИШВАР کشور 1. сарзамин, мамлакат, давлат. 2. воҳиди маъмурию ҳудудӣ.

КИШВАРӢ کشوری *мансуб ба кишвар; саросарӣ.*

КИШВАРКУШО(Ӣ) کشورکشای 1. кашфкунандаи кишвари нав. 2. фотех, ҷаҳонгир; истиллогар.

КИШВАРКУШОӢ کشورکشائی 1. кашфи кишвар, сарзамини нав. 2. фатҳ кардан, мутеъ сохтани кишварҳо.

КИШВАРСИТОН کشورستان *ниг.* киш-варкушо.

КИШВАРХУДОӢ کشورخدای *кит.* подшоҳ, соҳиби сарзамин ё кишвар.

КИШВАРШИНОС کشورشناس мутахассиси илми кишваршиносӣ.

КИШВАРШИНОСӢ کشورشناسی маҷмӯи тадқиқот ва донишҳо оид ба табиат, инсон, иқтисод, таърих, урфу одат, анъанаҳои кишвар; **осорхонаи кишваршиносӣ** осорхонае, ки дар он мавод ва ашёи оид ба шиносонидани

мамлакате чамъ оварда шудааст.

КИШМИШ کشمش навъи ангури майдаи бедонак; мавизи ин ангур: **кишмиши зард**, **кишмиши сиёҳ**.

КИШМИШӢ کشمشی *марбут ба кишмиш*; бо истифода аз кишмиш таҳия шудани чизе.

КИШОВАРЗ کشاورز деҳқон, зореъ, барзгар.

КИШОВАРЗӢ کشاورزی деҳқонӣ, зироаткорӣ, барзгарӣ.

кишт کشت *асоси замони гузашта аз киштан*.

КИШТ I کشت 1. коштан, коридан; киштукор, зироат. 2. замини коридашуда, киштзор. 3. он чизи коридашуда, ки аз замин сабзида баромадааст; **кишти барвакӢ** киштукор пеш аз вақти муқаррарӣ; **кишти баҳорӣ** *ниг. баҳорӣ*; **кишти дастӣ** зироати бо қувваи бевоситаи даст, яъне бо побел (*бе иштироқи техника*) кишташуда, зироати ғайримешинӣ; **кишти тирамоҳӣ** зироати фасли тирамоҳ; **кишт кардан** а) шинондан, дона пошидан; б) киштукор кардан, замин рондан, чуфт рондан.

КИШТ II کشت *варз.* донаронӣ ба сӯи шоҳи хариф; **кишт хӯрдан** *мач.* дучори таъқиб гардидан (*аз тарафи касе ӯ ҳукумат*).

КИШТА کشته *сифати феълии замони гузашта аз киштан*; он чи кишта шудааст.

КИШТАЗОР کشتهزار *кит., ниг. киштзор*.

КИШТАН کشتن тухм пошидан, коридан, коштан.

КИШТБОБ کشتباب барои киштукор мувофиқ; замини **киштбоб**.

КИШТБОЗӢ کشتبازی *варз.* **киштбозии рух** ба воситаи рух «кишт» гуфтан ба шоҳ.

КИШТГАРДОН کشتگردан дар як қитъаи замин бо навбат коштани зироатҳо (*мавсим ба мавсим*).

КИШТГОҲ کشتگاه ҷои кишт, замини коридашаванда ӯ коридашуда; киштзор.

КИШТЗОР کشتزار замини кишт, майдони кишт, мазраа.

КИШТИБАНДӢ کشتی‌بندی баста нигоҳ доштани киштиҳо дар бандар.

КИШТИБАНДОН کشتی‌بندان ҷое, ки киштиҳоро мебанданд, бандар.

КИШТИБОН کشتی‌بان ронандаи киштӣ, киштирон, ноҳудо.

КИШТИГАРД کشتی‌گرد мусоид ба гаштани (рафтуои) киштӣ; **дарёи киштигард** дарёе, ки дар он киштӣ рафтуо карда метавонад.

КИШТИГОҲ کشتی‌گاه *кит.* 1. ҷое, ки киштӣ лангар меандозад, бандар. 2. соҳил, канор.

КИШТИКАШ کشتی‌کش 1. кашандаи киштӣ, киштие, ки амад ва киштиҳои дигарро кашола мекунад. 2. коргаре, ки киштиро бо аргамчин муқобили чараён кашида мебарад ӯ ба соҳили баҳру дарё кашида меорад.

КИШТИКАШӢ کشتی‌کشی кашидани киштӣ; шуғл ва амали киштикаш.

КИШТИНИШИН کشتی‌نشین он ки дар киштӣ сафар мекунад, киштисавор.

КИШТИРОН کشتی‌ران ронандаи киштӣ, маллоҳ.

КИШТИРОНӢ کشتی‌رانی 1. шуғли ронандаи киштӣ, маллоҳӣ. 2. рафтуои киштӣ.

КИШТИСАВОР کشتی‌سوار *ниг. киштинишин*.

КИШТИСОЗ کشتی‌ساز он ки киштӣ месозад, созандаи киштӣ.

КИШТИСОЗӢ کشتی‌سازی сохтани киштиҳо: саноати киштисозӣ.

КИШТИШИКАСТАГОН کشتی‌شکستگان ҷ. **киштишикаста**; 1. онҳое, ки киштиашон шикаста ӯ ғарқ шудааст. 2. *мач.* навмедшудагон, маъюсон.

КИШТӢ کشتی воситаи нақлиёте, ки дар рӯи об ҳаракат мекунад, кема, сафина; **киштии бодбонӣ** (*бодӣ*) киштии бодбондор, ки бо қувваи бод ҳаракат мекунад; **киштии бухорӣ** киштие, ки бо қувваи бухор (*буғ*) ҳаракат мекунад; **киштии зирехпӯш** кемаи ҷангии баданаш бо филизи тирногузар пӯшондашуда; **киштии зеробӣ** киштие, ки зери об мегардад; **киштии нафтқашонӣ** киштии боркаши махсус барои кашондани нафт; **киштии яхшикан** киштии махсус таҷҳизонидашуда барои гузаштан аз обҳои яхбаста; **киштии ҳа-**

вой киноя аз ҳавопаймо.

КИШТУКОР کشتوکار деҳқонӣ, қорҳои саҳроӣ; кишт; **киштуқори баҳорӣ** киштуқор дар мавсими баҳор; **киштуқори обӣ** зироате, ки бо воситаҳои сунӣ (ҷӯйборҳо) обёрӣ мешавад.

КӢ کӣ ҷонишини саволӣ кадом кас?, ҷӣ касе?, кист?, киҳо? **ҳар кӣ** ҷонишини таъйинӣ ҳар кас, ки; **кӣ будан** ҷӣ ҳел одам будан, соҳиби ҷӣ касбу қор будан: **кӣ будани ўро** пурсидам.

КЛАПАН лот. کلپن 1. сарпӯш(ак). 2. тех. қисми (детали) мотори мошинҳо, ки ҷараёни газ ё сӯзишвории моёро ҳамчун монеае танзим карда мегузаронад.

КЛАРНЕТ фр. کلرنت асбоби мусиқии дамӣ аз навъи сурнай.

КЛАССИК лот. کلاسیک арбоби пешқадам, барҷаста ва мақбули ом гардидаи соҳаи илм, адабиёт ва санъат, ки осораш намуна ва сармашки дигарон шудааст, саромад; **шоири классик** шоири баргузидаи эътирофшуда (беиштар нисбат ба шӯарои бузурги гузашта қор фармуда мешавад).

КЛАССИКӢ کلاسیکی он ҷӣ ба классикон нисбат дорад, он ҷӣ классикҳо ба вучуд овардаанд: адабиёти классикӣ.

КЛАССИКОНА کلاسیکانه 1. ба тарзи устодони барҷаста; классикӣ. 2. маҷ. оӣ, бо санъати баланд.

КЛАССИТСИЗМ лот. کلاسیتسيزم ҷараёне дар санъату адабиёти асрҳои 17 – ибтидои асри 19-уми Аврупо, ки дар тақлид ва намунаҳои антиқӣ ва истифодаи мавзӯҳои он асос ёфтааст.

КЛИНИКА ю. کلینیکе беморхонае, ки дар он ба ғайр аз табобати муқаррарӣ таҷрибагузаронии донишҷӯён ва қорҳои тадқиқотии илмӣ низ бурда мешавад; муқ. дармонгоҳ.

КЛИРИНГ англ. کلیرنگ иқт. муомилот бидуни пули нақд (асосан дар савдои беруни).

КОБАЛТ олм. کابلт хим. 1. унсури химиявӣ. 2. номи ранги кабудӣ баланд.

КОБИДАН کابیدن ниг. ковидан.

КОБИН کابین пул ё мулки манқул ва ғайриманқуле, ки дар вақти никоҳ домод пардохтани онро ба арӯс ба зимма мегирад ва дар сурати занро талоқ додани шавҳар ё мурдаи шавҳар бояд ба зан дода шавад: ниг. маҳр.

КОБИНА کابنه қҳн. чашм, дида.

КОБРА کابره зоол. навъе аз мори заҳрдор, мори айнақдор.

КОБУК کابوک қит. сабаде, ки ба шифт меовезанд, то ки қабӯтар дар он лона созад, қабтархона; лона, ошӯна.

КОБУС а. کابوس хоби даҳшатангез, паҳш қардани сиёҳӣ дар хоб, қаранҷу.

ков کاو 1. асоси замони ҳозира ва сигаи амр аз **қофтан**; **ков-ков** қофтуқов, қустуҷӯ, тафтиш. 2. қузьи пасини баъзе қалимаҳои мураккаб ба маънои қованда: **оташқов, гӯрқов, қунқов**.

КОВАК کاوک қуфт. қофтуқов, қустуҷӯ; **қовак** қардан қустуҷӯ қардан; тафтиш қардан.

КОВИДАН کاویدن қит., ниг. **қофтан**.

КОВИЁН//КОВИЁНӢ کاویان//کاوایانی мансуб ба **Кова**: дирафши қовиён байрақи Кова.

КОВИШ کاوш қандани қамин дар қустуҷӯи осори атиқа ё қонҳо, қустуҷӯ, тафаххус.

КОВИШГАР کاوшگر қустуҷӯқунанда, шахсе, ки қарои ёфтани осори атиқа қар асоси усулҳои илмӣ қовиш мегузаронад.

КОВИШГАРӢ کاوشگری амал ва шӯғли қовишқар.

КОВ-КОВ کاوکاو қофтуқови қойҳои гуногун қарои ёфтани қизе; қустуҷӯ; тафтиш.

КОВОК کاواک 1. дарунқоӣ, миёнтиҳӣ; **қормағзи қовок** қормағзи қуч; **одами қовок** маҷ.

қаси беҳунар, қодон. 2. нарм, мулоим; **қамини қовок** қамини нарму мулоим.

КОВОКӢ کاواکӣ 1. қои қоӣ, сӯроҳӣ; **қовоқии дарахт** қолиғӣ дар танаи дарахт. 2. нармӣ, мулоимӣ.

КОВОНДАН کاواندن тарзи бавоситаи **қовидан**; ба қасе фармуда, қовидани қое.

КОҒ I کاغ қит. 1. қавша, қавша қардан. 2. қонги

калзоғ.

КОҒ II کاغ *кит.* оташ.

КОҒАЗ *хит.* کاغذ 1. варақи нозуки аз хамираи набототи гуногун ва чӯбу латта сохташудае, ки асосан барои навиштан ва чоп кардан ба рӯи он истифода бурда мешавад, қиртос. 2. мактуб, нома, хат; хуччат; **коғазҳои қиматнок** *ниг.* қиматнок.

КОҒАЗБАРОР کاغذبرار *корхонае, ки коғаз истеҳсол мекунад: корхонаи коғазбарор.*

КОҒАЗБАРОРӢ کاغذبراری *мансуб ба коғазбарор.*

КОҒАЗБОЗ کاغذباز *мач.* 1. дӯлобкор, каш-олкор. 2. расмиятпараст.

КОҒАЗБОЗӢ کاغذبازی *мач.* 1. кашолкорӣ дар иҷрои корҳо, ба ҷои кори амалӣ машғул шудан бо хатнависӣ ва ҳаволаи кор ба дигарон. 2. расмиятпарастӣ, бюрократӣ.

КОҒАЗБУР کاغذبر *василае кордмонанд, ки барои буридани коғаз истифода мешавад.*

КОҒАЗГИР کاغذگیر *кҳн.* дари панҷарагӣ, ки бар он ба ҷои шиша коғаз часпонда шудааст.

КОҒАЗИН کاغذین *ниг.* коғазӣ.

КОҒАЗӢ کاغذی *аз коғаз тайёршуда, коғазин.*

КОҒАЗПАРОНӢ کاغذپرانی *номапаронӣ, коғазбозӣ.*

КОҒАЗПЕЧ کاغذپیچ 1. чизи ба коғаз печонидашуда. 2. *гуфт.*, *мач.* махсус, ҷудогона.

КОҒАЗПОРА کاغذپاره *порчаҳои алоҳидаи коғаз; коғазкӯҳна.*

КОҒАЗХАЛТА کاغذخلته *халтаи коғазӣ барои ба ҷосе бурдан ва ё нигоҳ доштани чизе.*

КОҒАЗХҶҶРАК کاغذخورک *зоол.* кирме, ки коғазро хӯрда сӯроҳ мекунад.

КОҒАТӢ//КОҒОТӢ کاغاتی//کاغاتی *гуфт.* чормағз ё бодоми пӯсттунук: **бодоми коғатӣ, чормағзи коғатӣ.**

КОД *фр.* код *мачмӯи аломатҳо, калимаҳо ё сардоҳои шартӣ, ки дар алоқаи телефонию телеграфӣ, радио ва дар амалиёти дастгоҳҳои компютерӣ кор фармуда мешавад; рамз.*

КОДЕКС *лот.* کادکس 1. *мачмӯи қонунҳое, ки меъёрҳои ҳуқуқии соҳаи муайяни муносибатҳои ҷамъиятиро дар бар мегирад: кодекси шаҳрвандӣ, кодекси ҷиноятӣ.* 2. *мачмӯи меъёр, қоида ва ақидаҳо: кодекси ахлоқ.*

КОДОК کاداک 1. мобайн, фосила: **кодоки нардбон** *фосилаи миёни ду пиллаи нардбон.* 2. *ҳар як ҷой аз ҷор тарафи сандалӣ.*

КОЖ کاج *ниг.* **коч II.**

КОЗА کازه *хонаи аз наю шохи дарахтон сохта дар сари кишт, каппа, чайла: хонаам коза бошад дилам тоза (зарб.).*

КОЗАР کازر *ниг.* **козур.**

КОЗАРӢ کازری *ниг.* **козурӣ.**

КОЗИБ کاذب *дурӯғгӯӣ; субҳи козиб* *бом-доди дурӯғин, рӯшноие, ки пеш аз дамидани субҳ пайдо мешавад; муқоб. субҳи содиқ.*

КОЗИМ کاظم *кит.* *фурӯнишондаи хашм, фурӯбарандаи ғазаб; бурдбор.*

КОЗУР کازر *шустагар, гозур.*

КОЗУРӢ کازری *ба таври махсус шуста, сафед ва суфта гардонидани матоъҳои дастӣ бофташуда; шустагарӣ, либосшӯӣ, гозурӣ.*

КОИН *а.* کائن *он чи вучуд дорад, мавҷуд, махлук; коину фосид боқӣ ва фонӣ.*

КОИНОТ کائنات *ҷ.* **коин;** ҳамаи мавҷудот ва махлуқот; тамоми олам.

КОК I کاک *кит.* *нони равшани дар танӯр қоқ кардашуда.*

КОК II کاک *кит.* *сари забон, нӯги забон.*

КОК III کاک *кит.* *мард.*

КОК IV کاک *кит.* *мардумаки чашм, гавҳараки чашм.*

КОК V کاک *кит.* *лоғар, хароб, қокина.*

КОКАИН *исп.* کاکئين *маводи сахттаъсири муҳаддир.*

КОКАИНӢ کاکئینی *мансуб ба кокаин.*

КОКО کاکа *кит.* *бародари калонӣ.*

КОКС *олм.* کاکس *навъе аз ангиштсанги дорон гармои баланд, ки барои гудохтани филизот*

ба кор меравад.

КОКСШАВАНДА کاکس شونده ба кокс шудан мувофиқ: **ангиштсанги коксшаванда**.

КОКТЕЙЛ *англ.* **кактил** нӯшокии ширину хушбӯи омехта бо шароб ё шир.

КОКУЛ کاکل 1. дастаи дарози мӯй дар фарқи сари мардон ва ҷавонон: **кокули назрӣ**. 2. гесӯи дароз (-и занон); **кокули ҷуворӣ** *мач.* мӯякҳои гирди сӯтаи ҷуворӣ. 3. ёли асп.

КОКУЛА کاکله пӯчоки ғӯзаи пахта.

КОКУЛДОР کاکل دار 1. дорои кокул. 2. фатила-мӯй. 3. ёлдор.

КОКУЛПАРЕШОН کاکل پریشان 1. он ки кокул-хояш паҳну парешон аст. 2. ҷӯлидамӯй, мӯйхояш бетартиб.

КОКУТӢ کاکوتی *бот.* навъе аз гиёҳ.

кол کال *асоси замони ҳозира аз қолидан.*

КОЛ I کال *кит.* меваи хом, меваи норасида.

КОЛ II کال *кит.* чой, макон.

КОЛА I کاله *ниг.* **коло**.

КОЛА II کاله *кҳн.* зарфи кадугин барои шароб.

КОЛБА олм. **калбе** *хим.* зарфи шишагии озмоишӣ дар озмоишгоҳ.

КОЛБАД ю. **калбд** *кит.* 1. қолиб. 2. тан, бадан, ҷасад.

КОЛБУД ю. **калбд** *ниг.* **колбад**.

КОЛИВ(A) کالیو(ه) *кит.* 1. саросема, гарант; беқарор; ҳайрон. 2. нодон, аблах; девонами-зоч. 3. кар.

КОЛИДАН کالیدن *кит.* ошуфтан, шӯридан; парешонхотир шудан.

КОЛЛЕГИЯ лот. **калגיע** мақоми роҳбари-кунанда ва машваратии ягон идора, ҳайати мушовара.

КОЛЛЕКСИОНЕР фр. **калксианр** чамъоваранда ва ниғаҳдорандаи чизҳои аз ҷиҳати илмӣ, таърихӣ *ва г.* қиматнок ё нодир.

КОЛЛЕКСИЯ лот. **калксие** чамъи чизҳои якҷинсае, ки қимат ва аҳамияти илмӣю таърихӣ доранд: **коллексияи зоологӣ**, **кол-**

лексияи маъданҳо.

КОЛЛЕКТИВОНӢ کالکتیوانی *таър.* муттаҳид-кунӣ ё муттаҳидшавии хоҷагиҳои яккадаст дар як хоҷагии умумӣ.

КОЛЛЕКТОР лот. **калктар** 1. *тех.* қисми муҳар-рики мошин. 2. *сохт.* қубури об ё газпарто. 3. *тех.* роҳрави зеризаминии таги кӯчаҳо ба-рои гузаронидани кабелу қубурҳо.

КОЛЛЕЧ *англ.* **калҷ** *нав.* таълимгоҳи миёнаи махсуси ягон касбу ихтисос.

КОЛЛОИД ю. **каллайд** *хим.* моддае, ки шӯ-ша намебандад (*мас., крахмал, сафеда, елим ва г.*).

КОЛО کالا 1. асбоби хона, чизу чора. 2. мол, матоъ.

КОЛУМ کالم *кҳн.* зани шавҳармурда ё аз шавҳар ҷудошуда, бевазан.

КОЛУС کالوس *кит.* аҳмақ, аблах, нодон, беақл.

КОЛУФТА کالفته *кит.* ошуфта, шӯрида, парешонҳол.

КОЛУША کالوشه *кит.* 1. дег. 2. таоме, ки аз нахӯд ва биринҷ мепазанд.

КОЛЧЕДАН ю. **калҷидан** *маъд.* омехтаи оҳан, мис ва дигар филизот бо гӯгирд *ва г.*, пайвасти сулфурдор.

КОМ I کام сакфи даҳон аз дандони пеши болоӣ то ҳалқ, даруни даҳон; даҳон; **коми касеро** (*бо чизе*) **бардоштан** пас аз таваллуди кӯдак, одатан, бо ангушти асалмолида коми ўро мебардоранд; **ком шудани асп** ба сабаби дервакт нахӯрдани ҷав ва дигар хӯрокиҳои донагӣ дард пайдо кардани коми аспу хар, ки бе чок карда намак пахш кардан дуруст намешавад; **ба коми худ задан** *киноя аз* хӯрдан, аз худ кардан чизеро.

КОМ II کام мақсад, мурод, орзу, майл; **коми дил** муроди дил, орзуи матлуб; **ба коми касе шудан** а) мувофиқи орзуи муроди касе шудани коре; б) аз он касе шудани чизе; **ба коми касе гардидани фалак** мувофиқи орзу ва мурод шудани корҳои касе; **ком гирифтани** ба мурод расидан, ба мақсад ноил шудан.

КОМА I کامе мураббо ё ҳалвое, ки бо шираи

ангур мепазанд.

КОМА II کامه 1. мансуб ба **ком I**. 2. ҳамчун ҷузъи пасини калимаҳои мураккаб ба калима маънои нав медиҳад: **худкома** он ки ҳамеша манфиати худро дар назар дорад; **ширинкома** пул ё зиёфате, ки баъди харидуфурӯш ба ҳозирон барои ширин кардани ком (дахон) дода мешавад.

КОМА III کامه чуқурча, ҷои кандашуда, нов.

КОМА IV کامه кит. марҷон.

КОМАГӢ کامگي мансуб ба **кома III**.

КОМАДОР کامه‌دار чуқурчадор, он чи кома дорад.

КОМАКАНӢ کامه کني исми амал аз **кома** кандан: дастгоҳи **комаканӢ**.

КОМАКОВАК کامه کاوک тех. мошини кома кан.

КОМАНДИР فر. کامندير ҳ. фармондеҳ.

КОМБАЙН انگل. کامبين мошини мураккабе, ки дар як вақт кори чанд мошинро ба ҷо меорад: **комбайни ғалладарав**, **комбайни ангишткан**.

КОМБАЙНРОН کامبينران он ки комбайнро идора мекунад, ронандаи комбайн.

КОМБАЙНЧӢ کامبين چي ниг. **комбайнрон**.

КОМБАРДОРӢ کام برداري ниг. **комбахшӢ**.

КОМБАХШ کام بخش он ки орзуи касеро ба ҷо меорад, муродбахш.

КОМБАХШӢ کام بخشى ба ҷо овардани орзу ва хоҳиши касе, муродбахшӢ; саховат.

КОМБИНАТ لوت. کامبينت 1. иттиҳодияи корхонаҳое, ки чанд навъи истеҳсолот ё хизматро дар бар мегирад: **комбинати газворбарорӣ**, **комбинати хизмати маишӣ**, **комбинати хонасозӣ**; **комбинати таълимӣ** мактабҳои таълиму тарбиявии гуногундараҷа, ки дар назди муассисае муттаҳид карда шудаанд.

КОМВАР کامور ниг. **комгор**.

КОМГОР کام گار ба мақсаду орзуи худ расида, **комёб**.

КОМГОРӢ کام گاري комгор шудан, расидан ба мақсаду орзуи худ; хушбахтӣ.

КОМДОРӢ کام گاري :комдорӣ кардан лаб аз гуфтор фуру бастан, хомӯшӣ ихтиёр кардан.

КОМЕНДАНТ فر. کامندنت 1. сардори ҳарбие, ки ба интизоми хизмати гарнизонӣ ё ба тартиботи посбонон назорат мекунад: **коменданти гарнизони шаҳр**, **коменданти қалъа**. 2. маъмури назораткунандаи биноҳои ҷамъиятӣ, нозир: **коменданти хобгоҳи донишҷӯён**.

КОМЕНДАНТӢ کامندنتي :вақти **комендантӣ** соатҳои махсусан қайдшуда, ки дар он вақт рафтуомад дар шаҳре мамнӯъ аст (**ҳангоми вазъияти ғавқулода ё ҳолати ҳарбӣ эълон кардан**), куюди шабгардӣ.

КОМЕНДАТУРА олм. کامندتوره идорае, ки дар тахти назорати комендант мебошад, комендантхона.

КОМӢБ کامياب ба муроду мақсад расидан, хушбахт, саодатманд; муваффақ; **комёб шудан** а) ба мурод расидан, муваффақ гаридан; б) *мач.* дуруст шудан, шифо ёфтан.

КОМӢБӢ کاميابي мансуб ба **комёб**; хушбахтӣ, саодатмандӣ.

КОМӢР کاميار хушбахт, бахтёр.

КОМИЛ ا. کامل 1. пурра, тамом; мукаммал; беайбу нуқсон; *муқоб.* **ноқис**. 2. бакамолрасида, баркамол. 3. фозил, донишманд. 4. *ади.* яке аз бахрҳои арӯз.

КОМИЛАН ا. كاملاً ба таври пурра, тамоман, ба кулӣ.

КОМИЛИХТИСОС کامل اختصاص он ки дар соҳае ихтисоси комил дорад.

КОМИЛРАӢ کامل رأي کит. хирадманд, соҳибандеша; боирода.

КОМИЛҲУҚУҚ کامل حقوق дорои ҳуқуқи комил, соҳибихтиёр, босалоҳият.

КОМИЛҲУҚУҚӢ کامل حقوقي соҳиби ҳуқуқи комил будан, соҳибихтиёрӣ.

КОМИЛӢИЁР کامل عيار 1. баландӣиёр, тоза, холис (*мас.*, тилло). 2. *кит.*, *мач.* шахси фозил, донишманд.

КОМИССАР фр. کاميسر 1. шахси роҳбари-кунанда ба идорае бо ҳуқуқҳои махсуси маъмурӣ, сиёсӣ ва ғ.: **комиссари ҳарбии ноҳия (шаҳр)**. 2. таър. раҳбари сиёсӣ дар қисмҳои ҳарбӣ (дар солҳои 1918-1942); **комиссари халқӣ** (вазир дар собиқ Иттиҳоди Шӯравӣ дар солҳои 1917-1946).

КОМИССАРИАТ фр. کاميسريت 1. идорае, ки ба он комиссар роҳбарӣ мекунад: **комиссариати ҳарбӣ** мақоми маҳаллии идора кардани қорҳои ҳарбӣ. 2. таър. вазорат (солҳои 1917-1946 дар собиқ Иттиҳоди Шӯравӣ).

КОМИССИЯ лот. کاميسيّه ҳайати машваратии доимӣ ё муваққат, ки барои иҷрои супорише ташкил карда мешавад: **комиссияи интиҳоботӣ**, **комиссияи тафтишот**; **комиссияи қабул** ҳайати махсус барои интиҳоб карда гирифтани донишҷӯёну хонандагони нави мактабҳои олию миёнаи махсус ё барои таҳқиқ кардан ва маъқул донистани қори иҷрошудае.

КОМИТЕТ фр. کاميتت ниг. кумита.

КОМИЧРОИЯ کامچرايه қўтоҳишудаи **комитети иҷроия**.

КОМӢ کامي мансуб ба **ком**; ҳамсадоҳои **комӣ** збш. ҳамсадоҳое, ки тавассути коми саҳт ё нарма сохта мешаванд.

КОММУНА фр. کامونه 1. гурӯҳи одамон, ки барои қору зиндагонии якҷоя дар асоси умумӣ будани қолу мулк муттаҳид шудаанд. 2. воҳиди маъмурии марзӣ дар баъзе аз кишварҳо; **Коммунаи Париж** ҳукумати инқилобии оммаи қиёмкардаи Париж дар соли 1871.

КОММУНАЛӢ کامونلي 1. мансуб ба **коммуна**. 2. мансуб ба **ҳочагии шаҳр**; **хизмати коммуналӣ** қорҳои марбут ба таъмини заруриёти зиндагонии шаҳрӣ (аз қабилӣ об, барқ, канализатсия ва ғ.); **ҳочагии коммуналӣ** муассисае, ки таъмини заруриёти зиндагии шаҳрӣ ба зиммаи ӯст.

КОММУНИЗМ фр. کامونيزم 1. зинаи тараққиёти чамъиятию иқтисодӣ, ки асоси онро чамъиятӣ будани воситаҳои истехсолот ташкил медиҳад. 2. назарияи марксистӣ-ленинии соҳтмон ва инкишофи зинаи мазкур.

КОММУНИСТ фр. کامونيست узви ҳизби коммунист.

КОММУНИСТӢ کامونيستي мансуб ба **коммунист**.

КОММУТАТОР лот. کاموتار тех. 1. дастгоҳи васлу ҷудоқунанда, тақсимқунанда ва табдилдиҳанда. 2. дастгоҳи махсус дар марказҳои маҳаллии телефонӣ барои ба ҳам пайвастанӣ ду ё якҷанд муштарӣ.

КОМПАС ҳол. کامپس асбоби махсус барои муайян кардани самтҳои қураи Замин ва меридиани ҷуғрофӣ; ниг. **қутбнамо**.

КОМПРЕСС лот. کامپرس 1. фишурда, фишурдашуда. 2. тарбанд; тарбандӣ.

КОМПРЕССОР лот. کامپرسار тех. мошин барои бо фишор интиқол додани ҳаво, газ, буғ.

КОМПРЕССОРӢ کامپرساري мансуб ба **компрессор**.

КОМПРЕССОРХОНА کامپرسارخانه хонае, ки таҷҳизоти компрессорӣ шинонда шудааст.

КОМПЮТЕР лот. کامپيوتر тех. мошини электронии ҳисоббарор, роёна.

КОМПЮТЕРӢ کامپيوتری мансуб ба **компьютер**; **компьютерӣ** қардан.

КОМРАВО کامروا ниг. **комрон**.

КОМРАВОӢ کامرواي ниг. **комронӣ**.

КОМРОН کامران ба муроду мақсади худ расида; хушбахт, бахтиёр.

КОМРОНӢ کامراني 1. мувофиқи мурод ва орзу гузаронидани умр; хушбахтӣ, саодатмандӣ. 2. лаззат бурдан, кайф рондан; айёшӣ: **комронӣ** қардан.

КОМСИТОНӢ کامستاني ситонидани ком, комгирӣ.

КОМЧӢ(Ӣ) کامچوي چۋيانداи айшу ишрат; айёш, маишатпараст.

КОМЧӢӢ کامچوي айёшӣ, ишратталабӣ; ҳавою ҳавас.

КОН کان 1. маконе, ки дар он қанданиҳои қоиданоки табиӣ бисёр аст, маъдан: **кони ангишт**, **кони нукра**. 2. қорхонаи саноати

маъдан, ки бо истихроҷи сарватҳои табиӣ машғул аст. 3. *мач.* ҷои зиёди ва фаровонии чизе, манбаъ: **кони бодом, кони мева, кони ғалла.**

КОНВЕЙЕР *англ.* *کانوییر* тасмаи яклухти гарданда, ки дар корхонаҳо борҳои дона-дона ва моли истеҳсолшударо аз ҷое ба ҷое мебаррад.

КОНВЕНСИЯ *лот.* *کانونسیه* шартномаи байналхалқӣ оид ба ягон масъалаи махсус, муоҳида.

КОНВЕРСИЯ *лот.* *کانورسیه* 1. *икт.* тағйир ёфтани шарту шароити вомбаргҳои давлатии қаблан баровардашуда (*кам шудани фоизи вомбарг ё тағйири мӯҳлати он*). 2. *зби.* калимасозие, ки бе тағйироти шаклӣ дар натиҷаи гузаштан аз як ҳиссаи нутқ ба дигар ҳиссаи нутқ калимаи нав ба вучуд меояд (*мас., даромад – феъл ва даромад – исм*).

КОНВЕРТ *фр.* *کانورت* лифофа барои андохта ба ҷое фиристодани мактуб ё ягон ҳуҷҷати дигар, пакет.

КОНВОЙ *фр.* *کانوای* даста ё шахси мусаллаҳ барои муҳофизати касе ё пешгирӣ аз гурези маҳбусону асирон.

КОНГЛОМЕРАТ *лот.* *کانگلَامرت* *геол.* чинси кӯҳӣ, ки аз омехтаи маъданҳои гуногуни шахшудамонда иборат мебошад.

КОНГРЕСС *лот.* *کانگرس* 1. анҷуман ё маҷлиси машваратӣ (*беиштар оид ба масъалаҳои байналхалқӣ*): **Конгресси ҷаҳонии тарафдорони сулҳ**. 2. парламенти қонунбарор дар ИМА ва баъзе давлатҳои Амрикои Лотинӣ.

КОНДЕНСАТОР *лот.* *کاندنستار* *физ., тех.,* дастгоҳи махсус барои конденсатсия.

КОНДЕНСАТСИЯ *лот.* *کاندنستسیه* 1. ғализшудан, зичшавӣ; ҷамъшавӣ. 2. ба ҳолати моеъ ва кристаллӣ табдил ёфтани газ ё бухор дар натиҷаи хунук ва фишурда шудан.

КОНДИТСИОНЕР *лот.* *کاندتسیанر* дастгоҳи махсус барои гарм ё хунук ва мӯътадилу форам гардондани ҳавои хона.

КОНКАН *کانکن* он ки дар кандани кон ширкат дорад.

КОНКУРС *лот.* *کانکرس* *ниг.* озмун.

КОНКУРСӢ *کانکرسی* *мансуб ба конкурс; имтиҳони конкурсӣ* имтиҳоне, ки ба барномаи конкурс дохил аст.

КОНО *کانا* *кит.* аблаҳ, нодон, гӯл; *муқоб.* доно.

КОНОӢ *کانائی* *кит.* аблаҳӣ, нодонӣ, гӯлӣ; *муқоб.* доноӣ.

КОНСЕРВАНТ *фр.* *کانسرونت* 1. хӯроки хушкондашудаи осонпаз. 2. еми серғизои чорво (*мас., ҷав, нарма, қунҷора ва ғ.*). 3. *геол.* маҳсулоти маъдани тоза кардашуда.

КОНСЕПСИЯ *лот.* *کانسепсіе* системаи ақоид ва нуктаи назарҳо оид ба ягон масъала ё ҳодиса (*дар фаҳмиши ва маънидодди онҳо*); фикри асосӣ дар асари илмӣ ё бадеӣ.

КОНСЕРВ(А) *фр.* *کانسرو(ه)* хӯроқворие, ки ба таври махсус ҷӯшонда, пухта ё намак карда, дар қуттиҳои ҳавонодаро нигоҳ медоранд.

КОНСЕРВАГӢ *کانسروگی* консервшуда; **меваи консервагӣ** меваи консервшуда.

КОНСЕРВАТИВӢ *کانسروتیوی* *кҳн.* кӯҳнапарастӣ.

КОНСЕРВАТИЗМ *лот.* *کانسروتیزм* *кҳн.* кӯҳнапарастӣ.

КОНСЕРВАТОР *лот.* *کانسروتار* *ниг.* кӯҳнапараст.

КОНСЕРВАТОРИЯ *ит.* *کانسروتاریе* мактаби олии мусиқӣ.

КОНСЕРВАТСИЯ *лот.* *کانسروتسیе* муваққатан хобондани кори корхона, сохтмон *ва ғ.*; **консерватсия** **кардани мошин** амалӣ кардани тадбирҳои техникӣ барои аз нобудшавӣ нигоҳ доштани мошин ҳангоми муддати зиёд кор накардани он.

КОНСЕРВБАРОРӢ *کانسروبراری* истеҳсоли консерваҳо: **корхонаи консервбарорӣ.**

КОНСЕРН *лот.* *کانسرن* иттиҳодияи якчанд муассисаҳои мустақили молиявӣ ва тижоратӣ.

КОНСЕРТ *ит.* *کانسرت* аз рӯи барнома бо суруд мусиқӣ *ва ғ.* дар сахна баромад кардани ҳунаrpешаҳо.

КОНСЕРТӢ *کانسرتی* *мансуб ба концерт: бар-*

номаи консертӣ.

КОНСИЛИУМ лот. *кансильум* машварати духтурҳо барои ташхиси ягон касалӣ ва тарзи муолиҷаи он.

КОНСПЕКТ лот. *канспект* баёни мухтасари матне, баёни хулосавӣ, хулоса, ёддошт.

КОНСТИТУТСИОНӢ *канститутсионӣ* мансуб ба конституция: суди конституционӣ; сохти конституционӣ тарзи идораи маршрутавӣ, тарзи идора аз рӯи сарқонун (қонуни асосӣ).

КОНСТИТУТСИЯ лот. *канститутсия* қонуни асосӣ, қонуни асосии давлат, сарқонун.

КОНСТРУКЦИЯ лот. *канстроукия* сохт, тарҳ, таркиб.

КОНСТРУКТИВИЗМ лот. *канстроутивизм* 1. меъ. услуги меъмории асри XX. 2. адиш. яке аз равияҳои шаклпарастонаи адабиёт ва санъати асри XX.

КОНСТРУКТИВӢ *канстроутивӣ* мансуб ба конструкция; камбудҳои конструктивии бино камбудҳои лоиҳаи бино.

КОНСТРУКТОР лот. *канстроутор* созандаи ягон дастгоҳ ё мошин, тарроҳ.

КОНСУЛ лот. *кансул* мансабдор – намояндаи доимии дипломатии давлати хориҷӣ дар яке аз шаҳрҳои мамлакате, ки манфиатҳои давлати худ ва қорҳои ба раводид ва истиқомату рафтуомад вобастаи шаҳрвандони давлати худро ҳимоя мекунад.

КОНСУЛГАРӢ *кансулгарӣ* ниг. консулхона.

КОНСУЛӢ *кансулӣ* 1. мансуб ба консул. 2. ниг. консулхона.

КОНСУЛХОНА *кансулхона* идораи консул, консулгарӣ.

КОНСУЛТАТСИЯ лот. *кансултатсия* 1. маслиҳат, машварат (ба мутахассиси ягон соҳа). 2. идораи маслиҳатдиҳӣ. 3. як навъи машғулият дар сохтори мактабҳо, ки барои аз худ кардани фанҳо ба донишомӯзон ёрӣ мерасонад.

КОНТЕЙНЕР *кантейнер* сандуқи бузурги махсус барои тавассути мошин, роҳи оҳан, кишти ва ғ. кашондани борҳо.

КОНТЕЙНЕРӢ *кантейнерӣ* мансуб ба контейнер: боркашонии контейнерӣ.

КОНТЕЙНЕРКАШ *кантейнеркаш* мошини махсуси контейнеркашӣ.

КОНТИНЕНТ лот. *кантинент* ниг. қитъа.

КОНТИНЕНТАЛӢ *кантиненталӣ* мансуб ба континент; иқлими континенталӣ обу ҳавои ғайрибаҳрӣ, обу ҳавои хушк дар ҷойҳои аз баҳрдур, ки тобигонаш гарму зимистонаш сардаст.

КОНУН I *канун* кит. 1. оташдон, кӯра, манқал. 2. марказ, макон.

КОНУН II с. *канун* номи ду моҳи зимистон дар солшумории румӣ: қонуни аввал (декабр), қонуни сонӣ (январ).

КОНУН III *канун* кит. асбоби мусикӣ.

КОНУС лот. *канус* ҳанд., ниг. махрут.

КОНУСӢ *канусӣ* ниг. махрутӣ.

КОНФЕДЕРАТСИЯ лот. *канфедратсия* 1. номи иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ дар баъзе мамлакатҳо. 2. иттифоқи давлатҳои мустақил бо мақсади ҳамоҳанг кардани фаъолияти хориҷӣ ва қорҳои ҳарбӣ.

КОНФЕРЕНСИЯ лот. *канференсия* ниг. конфронс.

КОНФЕТ ит. *канфет* маҳсулоти ширини қаннодӣ, ки бештар лӯнда ё лӯлаи қоғазпеч мешавад: конфети шоколадӣ

КОНФРОНС *канфранс* маҷлиси машваратӣ, ҷамъомади намоёндогони ташкилотҳо, давлатҳо ва олимони барои муҳокимаи масъалаҳои махсус, ҳамоиш.

КОНЯК *каняк* навъе аз машрубот.

кор *кар* 1. асоси замони ҳозира аз қаштан, кишттан ва қоридан. 2. ҷузы пасини қалимаҳои мураккаб ба маъноҳои қоранда ва қишқунанда: ғаллақор, пахтақор, риёқор, ҳилофқор...

КОР *кар* 1. амалиёти табдил ёфтани як шакли энергия ба шакли дигар, амал. 2. он чи ки қасе ба он машғул аст, шугл, пеша; қори дастӣ а) амале, ки ба воситаи даст ва умуман бо истифодаи қувваи ҷисмонӣ ба ҷо оварда ме-

шавад; б) маҳсуле, ки аз дасти косибу пешаварон мебарояд; *муқоб.* **кори корхонагӣ**. 3. он чи аз касе содир мешавад, рафтор, кирдор: **ин кори ӯ кори хуб нест**. 4. хизмат, ҷои хизмат, вазифа; машғулият. 5. супориш ё масъалае, ки иҷро ва ҳалли он ҳамчун яке аз шаклҳои санҷиши дониши мактабиён ба ҳисоб гирифта мешавад: **кори дипломӣ, кори санҷишӣ, кори курсӣ; дар сари кор** дар маҳалли иҷроӣ амале; дар асноӣ адои хизмат ва вазифа; **кор доштан** а) машғул будан, ба иҷроӣ амал ё вазифа банд будан; б) *мач.* бо касе муомила доштан; бо муҳимме ба касе рӯ овардан; **кор кардан** а) бо амале машғул шудан, меҳнат кардан; б) *киноя аз* таъсир бахшидан, асар кардан; **кор карда баромадан** а) шудгор кардан, нарма кардан ва ғизо додани заминни кишт; тайёр кардани замин барои киштукор; *муқ.* **коркард** 3; б) омӯхта, таҳлилу тадқиқ намуда, кашф кардани назарияе (қонуне); ихтироъ кардан; **кор барор гирифтан** пеш рафтани амале, авҷ гирифтани коре, муваффақият пайдо кардани кори касе; **кор боло гирифтан // кор боло рафтан** *ниг.* **кор барор гирифтан; кор буд шудан** а) ба итмом расидани коре, анҷом пазируфтани амале; б) *киноя аз* рафъ шудани эҳтиёҷи касе; **аз кор баровардан** а) аз вазифа озод кардан; б) *киноя аз* фарсуда кардан, ба ҳолати корношоёмӣ расонидан, монда кардан; **аз кор баромадан** а) аз кор фориғ шудан; б) *киноя аз* фарсуда шудан, маҷолу тавоноии иҷроӣ кореро надоштан; в) *мач.* вайрон шудан, ғайри қобили истифода шудан; **аз кор мондан** а) кор накардан, аз ҳаракат бозистодан (-и муассиса ё мошин); б) *мач.* қобилияти корро гум кардан (*аз заъфи тирӣ ва ғ.*); **аз кор ҳолӣ шудан** сабукдӯш шудан, маъзул шудан, дур карда шудан аз вазифае; **ба кор даромадан** а) дар ҷое ба хизмат дохил шудан; б) ба ҳаракату фаъолияти истехсолӣ шурӯъ кардан (-и корхонае); **кори калон** бисёр хуб, ниҳоят олӣ; **кори сиёҳ** меҳнати ҷисмонӣ (дастӣ)-и коргари беихтисос; **кори хайр** амри нек, кори савоб (*мас., издивоҷ, тӯй ё ягон маъракаи дигар*); **кору бор // кору кочол** ҳар хел корҳо, машғулиёт; шуғл; **аз афти кор** а) чунон ки аз рафти масъала дида мешавад...; б) шояд, эҳтимол; **кори касе афтодан** (*ба касе*) сару кор доштан бо касе; дар ҳалли масъалае эҳтиёҷманд шудани касе

ба касе; **кор афтодан ба сари касе** ҳодисае пеш омадан, воқеае рӯй додан (*беиштар ногувор*); **кор додан** лозим шудан; эҳтиёҷи касеро баровардани чизе; **кор надоштан** а) мудохила накардан ба кори касе; эътибор надодан, бепарво будан нисбат ба коре; **корро пухтан (пазондан)** масъаларо ҳаллу фасл кардан, дар масъалае бо касе ба қарори муайяне омадан; **кор фармудан** а) ба касе иҷроӣ вазифаеро супурдан, касеро ба иҷроӣ вазифае водоштан; б) чизеро истифода кардан, ба кор бурдан; **кор аз даст рафтан // кор аз кор гузаштан** истифода нашуда мондани фурсати муносиби иҷроӣ амале, мавриди мувофиқи коре бар бод рафтан; **кори касеро (чизеро) тамом кардан** касеро нобуд кардан; чизеро аз байн бурдан; **ба кор андохтан** ба иҷроӣ шуғле водоштан касеро; ба ҳаракат даровардан, амалкунанда намудани чизе; **ба кор бурдан** а) истифода бурдан, кор фармудан; **ба кор омадан** лозим шудан, даркор шудан; ба дарди касе даво шудан; **ба рӯи кор омадан** ба сари ҳокимият омадан, роҳбарии идораеро ба даст гирифтан; **пул кор кардан** меҳнат карда пул ба даст овардан, пул ёфтан; **сару кор доштан** а) машғул будан бо амал ё вазифае; б) муомила доштан бо касе; **чашми корро донистан** дар шуғлу амал маҳорат доштан; **коре карда** илоче карда, чорае андешида...; ба ҳар восита. 6. *мач.* вазъият, аҳвол; **кор чаток // кор хӯрчин гуфт.** вазъияти хеле бад, аҳволи бад. 7. *мач.* ҷанг, муҳориба; **кору пайкор** задухӯрд, муҳориба. 8. *мач.* марг, аҷал; **кор шудан** ба ҳоли баду табоҳ афтодан; хеле ранҷу озор дидан; **кор тамом шудан гуфт.** харобу табоҳ шудани аҳволи касе, вазъияти касе бад шудан, марги касе даррасидан; *муқ.* **кори касеро тамом кардан; ягон кор кардан** илоче ёфтан, чорае андешидан; ба навъе роҳи ҳалли масъалаеро пайдо кардан.

КОРА *کاره*: **кора кардан** асар кардан, таъсир бахшидан, коргар афтодан.

КОРАМ *کارم* барои кишт мувофиқ, қобили кишт: **замини корам.**

КОРАМНАШУДА *کارم نشده* киштнашуда; барои кишт мувофиқнашуда.

КОРАМШУДА *کارم شده* киштшуда; барои кишт мувофиқшуда.

КОРАНДА کارنده *сифати феълии замони ҳозира аз коридан ва коштан*; он ки кишт мекунад, зореъ, зироаткунанда.

КОРАНДОЗ کارانداز *тех. мурвати (тугмай) ба кор андозанда: корандози магнитӣ.*

КОРАНДОЗӢ کاراندازی *мансуб ба корандоз.*

КОРАФЗО(Ӣ) کارافزای *он ки боиси зиёд шудани кор ва ташвиши дигарон мешавад, корзиёдкунанда.*

КОРАФТОДА کارافتاده *сифати феълии замони гузашта аз кор афтодан*; 1. эҳтиҷманд, ниёзманд. 2. кордида, таҷрибадор; **пеши табиб нарав – пешу корафтода рав** (мақ.).

КОРБАЙӢ کربیع *музде, ки ба миқдору ҳаҷми кори иҷрошуда пардохта мешавад: музди корбайӢ.*

КОРБАНД کاربند *кит. ба амал оваранда, ба амал татбиқкунанда; корбанд шудан а) ба ҷо овардан, иҷро кардан; б) итоат кардан.*

КОРБАӢ کاربى *ба роҳ мондани коре, пеш бурдани коре; қобилияти корбарӣ доштан.*

КОРБАСТ کاربست *ба кор бурдан, истифода кардан.*

КОРБОФ کرباف *кҳн. косиби бофанда; шоҳи-боф.*

КОРБОФӢ کربافی *кҳн. касбу шугли бофанда, бофандагӣ; шоҳибофӣ; дӯкони корбофӣ дастгоҳи бофандагӣ.*

КОРБУРД کاربرد *ниг. корбаст.*

КОРВАРЗ کارورز *кит. коркун, коргар.*

КОРВОН کاروان 1. қатори чорпоёни боркаш (*шутур, аспу хар*) ва аробаҳо, ки бо он савдогарону мусофирон бо чизу чораашон сафар мекунад, қофила. 2. қатори киштиҳо ё мошинҳои якҷоя ба сӯе ҳаракаткунанда; **корвон-корвон** қофила-қофила; бисёр.

КОРВОНАК کاروانک *зоол. як навъ парандаи ботлоқӣ.*

КОРВОНБОШӢ کاروانباشى *таър., ниг. корвон-солор.*

КОРВОНГАРД کاروانگرد *роҳи корвонгард кҳн. роҳе, ки аз он корвон мегузарад.*

КОРВОНГОҲ کاروانگاه 1. истгоҳи корвон. 2. *ниг. корвонсаро(ӣ).*

КОРВОНГУЗАР کاروانگذر *ниг. корвонгард.*

КОРВОНӢ کاروانى *он ки бо корвон сафар мекунад, яке аз равандагон дар корвон; аҳли корвон.*

КОРВОНКАШ کاروانکش *корвонсолор; ситораи корвонкаш ситораи кутб, ки ба корвон роҳ нишон медиҳад.*

КОРВОНКУШ کاروانکش *кушандаи корвону корвонӣ; роҳи корвонкуш роҳи дури пурмашаққати корвон; сароби корвонкуш саробе, ки корвонӣ ба фиреби он афтода раҳгум мезананд; ситораи корвонкуш киноя аз сайёраи Муштарӣ.*

КОРВОНСАРО(Ӣ) کاروانسرائى *сарои бузурги дорои меҳмонхона дар шаҳрҳо ва сари роҳҳои корвонгард, ки корвону корвонӣ дар он манзил мегирифтанд.*

КОРВОНСОЛОР کاروانسالار *сардори мусофирону савдогарони бо корвон сафаркунанда, сардори қофила.*

КОРВОНХОНА کاروانخانه *ниг. корвонсаро(ӣ).*

КОРГАР کارگر 1. шахсе, ки дар корхонае ё коргоҳе бо техника ё бе техника кори ҷисмонӣ карда, ба ивази он музд мегирад, меҳнаткаш, заҳматкаш. 2. *маҷ. таъсирбахш, муассир; коргар афтодан таъсир бахшидан, асар кардан.*

КОРГАРДОН کارگردان *нав. он ки дар кори аз рӯи намоишнома офаридани филмҳо роҳбарӣ мекунад; коргардони филм роҳбари бадеии филм, режиссёр.*

КОРГАРЗАН کارگزن *зане, ки дар муассисаи истехсолӣ кор мекунад.*

КОРГАРЗОДА کارگزراده *фарзанди коргар, зодаи меҳнаткаш.*

КОРГАРӢ کارگرى *мансуб ба коргар; амали коргар; ҳаракати коргарӣ фаъолияти сиёсӣ ва ҷамъиятии синфи коргар.*

КОРГАРНИШИН کارگرنشین *ҷое, ки коргарон иқоматдоранд: шаҳраки коргарнишин.*

КОРГАРЧАВОН کارگرجوان *коргаре, ки ба синну сол ҷавон аст.*

ну сол ҷавон аст.

КОРГАХ کارگاه *ниг.* коргоҳ.

КОРГОХ کارگاه 1. ҷои кор, маҳалли кори коргарон (*завод, фабрика, сех, устохона ва ғ.*). 2. дӯкон, дастгоҳи бофандагӣ.

КОРГУЗОР کارگذار 1. он ки мукотиботи расмӣ ва ҳуҷҷатҳои ҷорӣ муассисаеро идора мекунад. 2. он ки корхоро дар идораи давлатӣ ба коркунон тақсим карда медиҳад ва ба иҷрои онҳо назорат мекунад.

КОРГУЗОРӢ کارگذاری 1. танзиму тартибдихӣ ҳуҷҷатҳои ҷорӣ ва мукотиботи расмӣ забони коргузорӣ, услуби забони расмӣ идорӣ. 2. ҷой ва маҳалли анҷоми корҳои ҳуҷҷатнигорӣ.

КОРГУРЕЗ کارگریз он ки бо ҳар баҳона аз кор гардан метобад; танбал.

КОРГУРЕЗӢ کارگریزی гардан тофтан аз кор бо баҳонае; танбалӣ.

КОРД کارد олати филизии дастадори як ё ду тарафаш тез, ки барои буридан истифода мебаранд; **корди дудам** корде, ки ҳар ду тарафи тегааш тез ва буранда аст; **корди ош** корди калон барои буридани гӯшт, угро *ва ғ.*; **корд ба устухон расидан** *киноя аз* бисёр ба танг омадан, ҷон ба лаб расидан; **корди касе дар болои равған (думба) будан** *киноя аз* ғоиданоку сердаромад будани кори касе, ҳама чизи касе фаровон будан; **кордро аввал ба худат зан, дард накунад, ба дигар кас зан (зарб.)** он чи ба худат раво намебинӣ, ба дигаре раво мадор.

КОРДАК کاردک *ниг.* кордча.

КОРДБОЗ کاردباز он ки бо корд дар сахна бозӣ мекунад.

КОРДБОЗӢ کاردبازی *мансуб ба* кордбоз; амали кордбоз.

КОРДЗАӢ کاردزنی бо корд задани якдигар хангоми муноқиша ё даст ба гиребон шудан.

КОРДИДА کاردیده корозмуда, таҷрибанок; кордон: **пири кордида**.

КОРДИҲАНДА کاردهمنده он ки дигаронро бо кор таъмин мекунад.

КОРДКАШ کاردکش шахси бадкирдоре, ки бо корд ба одамон ҳучум мекунад.

КОРДКАШӢ کاردکشی корд кашидан; бо корд ба якдигар ҳучум кардан; *муқ.* **кордзанӣ:** **кордкашӣ кардан**.

КОРДОН کاردان шахсе, ки тартиби (чаши) корро хуб медонад, аҳли кор; короғох.

КОРДОНӢ کاردانی кордон будан, донандагии коре, короғохӣ.

КОРДОР کاردار 1. он ки соҳиби коре ва вазифаест; он ки шугле ва касбе дорад; *муқоб.* **бекор**. 2. дахлдор; **кордор шудан** дахл намудан, даҳлат кардан, мудохила кардан.

КОРДОРӢ کارداری тариқи муносибат ба иҷрои корҳо; тарзи идораи коре.

КОРДСОЗ کاردساز устои кордсоз; он ки корд сохта метавонад.

КОРДСОЗӢ کاردسازی *мансуб ба* кордсоз, амали кордсоз.

КОРДӮСТ کاردوست он ки меҳнат ва кор барои вай хуш дилкаш аст, он ки кор карданро дӯст медорад.

КОРДӮСТӢ کاردوستی меҳру муҳаббат ба кору меҳнат.

КОРДХӮРДА کاردخورده аз зарби корд ҷароҳатбардошта, бо корд маҷрӯхшуда.

КОРДЧА کاردچه корди хурд, асосан қатшаванда, корди кисагӣ.

КОРЕЗ کاريز ҷохҳои қатори аз зери замин ба ҳам пайваста, ки оби онҳо рафта-рафта ба рӯи замин баромада раво мешавад.

КОРЕЗКАН کاريزکن *кҳн.* коргари канандаи корез.

КОРӢБӢ کاريابي ҷустуҷӯи кор, аз пайи ёфтани кор рафтан.

КОРЗАДА کارزده он ки аз зиёд ва бошиддат кор кардан дилаш аз кор сард шудааст, он ки аз кори зиёд саҳт монда шудааст: **корзада шудан**.

КОРЗОР کارزار 1. ҷанг, муҳориба. 2. майдони ҷанг.

КОРИДАН کاریدن *ниг.* коштан.

КОРИСТОН کارستان 1. кор ва саргузашти қаҳрамонҳо; воқеа(ҳо)-и аҷибу ғариб; корнома. 2. *кит.* коргоҳ, ҷои кор.

КОРӢ کاری 1. он ки аз дасташ кор меояд, аҳли кор; меҳнатӣ, коркун. 2. *мансуб ба* **кор**; он чи ба иҷрои коре лозим мешавад; даркорӣ: **либоси корӣ** корҷома; **мизи корӣ** мизе, ки дар сари он нишаста кор мекунад; **дасти корӣ доштан** *киноя аз* кордон будан, ӯҳдабаро будан.

КОРКАРД کارکرد 1. маҳсули кор; ҳаҷми кори иҷрошуда. 2. музди коре, ки коргар ё касиб дар бадали кори худ мегирад. 3. *нав.* кор карда баромадан; такмилу тайёр кардани чизе; **коркарди байни қаторҳои пахта** каланд карда баромадани пахтазор, нарм кардани беҳи пахта; **коркарди механикии ҷӯб** бурида тайёр кардани маснуоти ҷӯбӣ барои истифода.

КОРКУН کارکن *ниг.* коргар.

КОРКУШТА کارکشته *ниг.* корзада.

КОРКӢФТА کارکوفته 1. аз кори зиёд мондашуда ва дардмандшуда. 2. *мач.* таҷрибанок, кордида.

КОРМАНД کارمند коркун, ходим; **Корманди шоистаи Тоҷикистон** унвони фахрие, ки ба коркунони пешқадами соҳаҳо барои хизматҳои шоиста дода мешавад.

КОРМУЗД کارمزد *ниг.* корбайъ.

КОРНАМОӢ کارنامه нишон додани кори намоён; рафтори қаҳрамонона ва фидокорона.

КОРНОДИДА کارنادیده бетачриба, навкор.

КОРНОМА کارنامه *кит.* 1. воқеанома, ҷангнома. 2. хуарнамоӣ; қаҳрамонӣ; **корнома нишон додан** амали фидокоронае ба ҷо овардан; фидокорона меҳнат кардан.

КОРНОШОЯМ کارناشایم 1. аз кор баромада, қобили истифода набуда. 2. *тех.* вайрон.

КОРНОШОЯМӢ کارناشایمی *мансуб ба* **корношоям**; ба кор наомадан; вайрон будан.

КОРОГОҲ کارگاه 1. он ки аз ҳақиқати воқеа огоҳ аст. 2. кордон, пуртаҷриба. 3. *кит.*

ҷосус.

КОРОГОҲӢ کارگاهى корогоҳ будан; воқифӣ аз кор ва хусусияти он.

КОРОЗМО(Ӣ) کارآزمایى таҷрибакунадан; коромӯзанда.

КОРОЗМОӢ کارآزمائی таҷриба, озмоиш дар иҷрои коре: **мӯҳлати корозмоӢ**.

КОРОЗМУДА کارآموده кордида, таҷрибадида.

КОРОЗМУДАӢ کارآمودگی кордида будан, таҷрибадида будан.

КОРОӢ کارائی 1. ба кор омадан, даркор шудан. 2. чизи бақороянда, бақорраванда, даркорӣ.

КОРОМАД کارآمد даркорӣ; қобили истеъмол ва истифода.

КОРОМУӢЗ کارآموز таҷрибаомӯз, шогирд.

КОРОМУӢЗӢ کارآموزی *исми амал аз* **коромӯхтан**; омӯхтани тарзи иҷрои кор дар идора ё муассисае, ёд гирифтани кор.

КОРОМУӢХТА کارآموخته таҷрибадида, кордон.

КОРОНДАН کاراندن *тарзи бавоситаи* **коридан**; касеро ба кишт водоштан; ба касе фармуда чизе киштан.

КОРОЯМ کارآیم *ниг.* **коромад**.

КОРПАРДОЗ کارپرداز пухтакор, кордон, корчаллон.

КОРПАРДОЗӢ کارپردازى пухтакорӣ, кордонӣ, корчаллонӣ.

КОРПАРТОӢ کارپرتائی *с.* ба таври оммавӣ аз кор даст кашидани коргарон бо мақсади ба корфармо пеш гузоштани ягон талаб, эътисоб: **корпартой кардан**, **корпартой эълон кардан**.

КОРПОРАТСИЯ лот. کارپارتسیه 1. иттиҳодияи гурӯҳҳо, иттифоқи шахсҳои ҳампешаю ҳамтабақа. 2. яке аз шаклҳои ширкати саҳомӣ дар баъзе кишварҳо; муқ. **ширкат**.

КОРПУС лот. کارپوس 1. бинои алоҳидае аз маҷмӯи иморатҳои ягон муассисаи саноатӣ, таълимӣ *ва ғ.* 2. ҳ. иттиҳодия, ки аз чанд дивизия ё бригада ташкил меёбад. 3. *ниг.* **ҳайат**; **корпуси дипломатӣ** ҳайати намоёндагони

дипломатии давлатҳои хориҷӣ дар ягон давлати дигар.

КОРРУПСИЯ лот. карпсия ниг. ришваситонӣ.

КОРСОЗ карساز 1. анҷомдиҳандаи кор, хизматгузор; мададгор; осонкунандаи мушкилиҳо. 2. кит. пуштибон, таъягоҳ. 3. маҷ. мушкилкушо (сифати Худо).

КОРСОЗӢ карسازӣ 1. корбудкунӣ; мададгорӣ, ёрмандӣ. 2. кит. пуштибонӣ, ҳимоя.

КОРСОН карсан табақи ҷӯбини калон; зарфи ҷӯбин ё филизӣ барои Ҳамир.

КОРТАЛАБ کارطلب 1. толиби кор, ҷӯяндаи кор. 2. кор ё соҳае, ки барои истехсоли чизе, расондани ҳосиле бисёртар кор карданро меҳонад (мас., пахтакорӣ нисбат ба ғаллакорӣ меҳнатталаб аст).

КОРУБОР کاروبار ғуфт. корҳо, вазъи корҳо.

КОРУНД ҷ. کاروند навъи маъдани бисёр саҳт, санги саҳт.

КОРФАРМО کارفرما он ки муздуро кор мефармояд; он ки иҷро кардани корро ба касе месупорад; саркор, соҳибкор.

КОРФАРМОӢ کارفرمائى 1. истеъмом кардан, ба кор бурдани чизе. 2. корфармо будан, амали корфармо; ба касе фармудани коре.

КОРҲОНА کارخانه фабрика, коргоҳ, устохона.

КОРҲОНАДОР کارخانه‌دار соҳиби корхона, соҳиби устохона ё заводи фабрика.

КОРҲӮРДА کارخورده бисёр корфармудашуда, кӯҳна, фарсуда.

КОРЧАЛЛОН کارچالان он ки бо ҳар васила корашро пеш мебарад, устакор, кордон, ӯҳдабаро, корбудкун ба манфиати худ.

КОРЧАЛЛОНӢ کارچالانى ӯҳдабароӣ дар иҷрои корҳо; кордонӣ.

КОРҶОМА کارجامه либосе, ки дар вақти кор мепошианд, либоси корӣ.

КОРҶУНБОН کارچنبان ташкилкунандаи кор; ташаббускор.

КОРШИКАН کارشکن монетташавандаи кор, ҳалласонандаи кор; вайронкор.

КОРШИКАНӢ کارشکنى мамониат кардан ба пешрафти кор, ҳалал расондан ба иҷрои кор ё чорабинӣ, вайронкорӣ.

КОРШИНОС کارشناس мутахассис; кордон, таҳлилгари кор (эксперт).

КОРШИНОСӢ کارشناسى исми амал аз кор шинохтан, кордонӣ, мутахассис будан дар ин ё он соҳа.

КОРШОЯМ کارشایم 1. қобили истифода, бақороянда. 2. тех. дуруст, соз.

КОРШОЯМӢ کارشایمی 1. қобили истифода будан, бақороянда будан. 2. тех. дурустӣ, сози

КОС I کاس сари рони одамӣ ва ҳайвонот, ки ба тана пайваст мешавад ва косашакл аст.

КОС II کاس ниг. коса.

КОС III کاس кит., зоол. ҳук.

КОСА کاسе зарфи чуқури даҳанфароҳи аз пиёла калонтар барои таомхӯрӣ: **косаи чинӣ**, **косаи сафолӣ**, **косаи ҷӯбин**, **косаю табақ**; **косаи сангпушт** устухони сипармонанд, ки сангпушт дар он ҷо гирифтааст; **косаи сар** ниг. **косахона (-и сар)**; **коса кардан** ду ё чор пора карда буридани харбузаю тарбуз барои хӯрдан; ♦ **косаи сабри касе пур (лабрез) шудан** ба ниҳоят расидани сабри тоқати касе, дигар тобу тоқат намондан; **ҳамин ош**, **ҳамин коса** (мақ.) вазъ тағйир наёфтааст, аҳвол мисли пештара аст; **назири боз Ҳамон тосу Ҳамон Ҳаммом**; **дар тағи (зери) коса нимкоса** (мақ.) дар коре ниҳон будани сирре; макру фиребе доштан.

КОСАГАР کاسه‌گر он ки косаю табақ месозад, косасоз, кулол.

КОСАГАРӢ کاسه‌گرى косагар будан, косасозӣ.

КОСАГУЛ کاسه‌گل 1. гули садбарги баргҳояш калон-калон. 2. маҷ. соқии нишасти шаробнӯшӣ, соқии базм.

КОСАДУМ کاسه‌دم ғуфт., ниг. санҷоб.

КОСАЛЕС کاسه‌ليس 1. пурхӯр, ҳарис, гурусначашм. 2. маҷ. хушомадгӯӣ, лаганбардор.

КОСАЛЕСӢ کاسه‌ليسى 1. пурхӯрӣ, ҳарисӣ, гурусначашмӣ. 2. маҷ. тамаллуқкорӣ, хушомадгӯӣ, лаганбардорӣ.

КОСАМОНАНД *касе-мананд* ба монанди коса, косашакл.

КОСАНАВОЗ *касе-наواز* *кит.* таблзан, нақорачӣ.

КОСАПУШТ *касе-пушт* *кит.*, *ниг.* сангпушт.

КОСАТАРОШ *касе-траш* он ки аз чӯб косаю табақ метарошад, косагар.

КОСАТАРОШӢ *касе-траши* *исми амал аз коса тарошидан*; амали косатарош.

КОСАХОНА *касе-хана*: *косахонаи сангпушт* *ниг.* *косаи сангпушт*; *косахонаи сар* *биол.* устухонбандии сари одам ва баъзе ҳайвоноти дигар, чумҷума; *косахонаи чашм* *биол.* чуқурие, ки себаки чашм дар он ҷо гирифтааст; *аз косахонааш баромадани чашми касе* ҳаросон шудан, саҳт тарсидан.

КОСАШИКАН(АК) *касе-шкенк* *гуфт.* *касе-шкен* // *касе-шкенк* беморие, ки кӯдак бисёр ғаш карда, беҳуш мешавад; саръ.

КОСИБ *а.* *касп* он ки бо меҳнати (хунари) дастӣ ба таври инфиродӣ чизе истехсол мекунад, хунарманд, пешавар.

КОСИББАЧА *касп-бچه* косиби чавон; фарзанди косиб.

КОСИБДЕҲҚОН *касп-деҳқан* деҳқоне, ки дар айнаи замон бо истехсоли ашёи хунари дастӣ машғул мебошад.

КОСИБӢ *каспӣ* истехсоли дастии хонагӣ; хунармандӣ, касб; *корхонаи косибӣ* устохонае, ки дар он хунармандон дастӣ ва бо асбобҳои одӣ маҳсулот истехсол мекунанд.

КОСИБНИШИН *касп-нишин* маҳаллае, ки дар он асосан косибон иқомат доранд.

КОСИД *а.* *каسد* беҳаридор, беривоч, беравнак, касодшуда (*дар бораи бозор ва молу матоъ*).

КОСИНУС *лот.* *каспинос* дар тригонометрия синуси кунҷи иловагӣ.

КОСМЕТИКА *ю.* *касмтике* 1. ба таври сунъӣ беҳтару зебо сохтани намуи берунии сару рӯй ва бадан; солим ва тару тоза нигоҳ доштани сару рӯй ва бадан. 2. маҷмӯи чизҳое, ки ба рӯй ва пӯст молида мешаванд, аз қабилӣ атру ғоза, равғанҳои гуногуни атрӣ ва ғ.

КОСМЕТИКӢ *касмтикий* *мансуб ба косметика*.

КОСМОГОНИЯ *ю.* *касма-гание* нуч. қисми астрономия, ки пайдоиш ва инкишофи коинот, ҷирмҳои осмонӣ ва системаи онҳоро меомӯзад.

КОСМОДРОМ *ю.* *касм-адрам* маҷмӯи иншооту таҷҳизот ва майдончаҳо барои тайёр кардан ва ба кайҳон сар додани киштиҳои парвозкунанда.

КОСМОЛОГИЯ *касм-алагие* илм дар бораи сохт ва таркиби коинот, кайҳоншиносӣ.

КОСМОПОЛИТ *ю.* *касм-палит* пайрави маслаки космополитизм.

КОСМОПОЛИТИЗМ *ю.* *касм-палитизм* таълимоте, ки тамоми оламро ватан пиндошта, ғояи мудофияи ватан, мустақилияти давлатӣ ва истиклоли миллиро рад менамояд.

КОСНӢ *каснӣ* *бот.* гиёҳи худрӯи талхе, ки дар тиб ба қор меравад, хиндбо.

КОСТ *асоси замони гузашта аз костан*; камӣ, нақс; *каму кост* *ниг.* *кам*; *бекаму кост* пурра.

КОСТА *касте* *сифати феълии замони гузашта аз костан*; камшуда, коҳида; нуқсон пайдокарда: *коста будан, costa шудан (гардида); моҳи (маҳи) costa // costa моҳ (маҳ) киноя аз моҳи нав; бозори чизе costa шудан а) ниг. касод (касод шудани бозори чизе); б) кам шудани аҳамияту эътибори чизе.*

КОСТАН *каستن* 1. кам шудан, costa шудан (-и қисме аз чизе). 2. кам кардан. 3. *маҷ.* лоғар шудан, коҳидан; *зеҳни касе костан ниг. коҳидан (зеҳни касе коҳидан).*

КОСТӢ *кастӣ* камӣ, камбудӣ; нуқсон: *камино костӣ.*

КОТА *кате* *лаҳҷ.* зане, ки маъшуқаи марди бегона аст, маъшуқа; марде, ки бо зани дигаре муошиқа дорад, ошиқ, хушдор; *кота кардан* ба худ ошиқ пайдо кардан (*оид ба зан*).

КОТАБОЗ *кате-баз* *лаҳҷ.* занбоз, занакабоз, фосик.

КОТАБОЗӢ *кате-базӣ* *лаҳҷ.* занакабозӣ, фосикӣ.

КОТИБ *а.* *катб* 1. он ки менависад, китобаткунанда; мирзо, дабир, муншӣ. 2. шахси

масъули коргузории идораю муассисаҳо ва одамони ғайрирасмӣ; **котиби маҷлис** нависандаи сураҷмаҷлис. 3. соҳибмансабе, ки иҷрои корҳои ташкилию ҷорӣ муассисаҳои илмӣ, идораи нашриёт ва ғ. ба зиммаи ӯст: **котиби илмӣ**, **котиби масъули идораи рӯнома**, **котиби масъули комиссияи қабули донишгоҳ**. 4. роҳбари интихобии ташкилотҳои ҳизбӣ ва иттифокҳо; **котиби кумитаи ҳизбӣ**, **котиби Иттифоқи нависандагон**.

КОТИБА *а.* **کاتبه** муаннаси **котиб**; котибзан.

КОТИБӢ *а.* **کاتبی** амал ва вазифаи котиб; дабирӣ; муншигӣ.

КОТИБОНА *а.* **کتابخانه** кхн. музде, ки дар Бухорои амирӣ дар муроғияҳо барои китобат ситонда мешуд.

КОТИБОТ *а.* **کتابت** шӯъбаи идора ё мақоми махсус, ки роҳбарӣ ба корҳои ташкилӣ ва умуман коргузорию ба ҷо меорад: **котиботи кумитаи марказии ҳизб**.

КОТУРА *а.* **کاتوره** кит. 1. ошуфтагӣ; ҳайронӣ, саргаштагӣ. 2. саргашта, ҳайрон; ошуфта.

КОТЛЕТ *фр.* **котлет** хӯр. гӯшти қимаи дар тоба бирёнкарда.

КОТТЕЧ *англ.* **коттедж** хонаи асосан дуошёнаи истиқоматии махсус барои як оила, ки бештар дар беруни шаҳр сохта мешавад.

КОФ I *а.* **کاف** номи ҳарфи бисту панҷуми алифбои арабиасоси тоҷикӣ, ки дар алифбои ҳозираи тоҷикӣ муодили «к» буда, дар ҳисоби абҷад ба адади бист баробар аст.

КОФ II *а.* **کاف** шикоф, сӯроҳ, тарқиш.

КОФАР *а.* **کافر** занбӯри **кофар** занбӯри сурхи қалон.

КОФЕИН *ҳол.* **کافین** моддаи доруии пурзӯркундаи қори асаб, ки дар ҷой ва қавҳа мавҷуд аст.

КОФИДАН *а.* **کافیدن** кит. шикофтан, қандан, қовидан.

КОФИР *а.* **کافر** д. номусулмон; умуман худношинос, бедин, беимон, беҳудо.

КОФИРДИЛ *а.* **کافر دل** кит. бевафо, сангдил, беҳаҳм.

КОФИРӢ *а.* **کافری** д. мансуб ба **кофир**; бединӣ, худношиносӣ.

КОФИРКЕШ *а.* **کافرکش** кит., ниг. **кофир**.

КОФИРНЕЪМАТ *а.* **کافر نعمت** носипос, ношукр; кӯрнамак.

КОФИРНЕЪМАТӢ *а.* **کافر نعمتی** носипосӣ, ношукрӣ, кӯрнамакӣ.

КОФИРНИҲОД *а.* **کافر نهاد** кит. кофиртабиат, кофир.

КОФӢ *а.* **کافی** басанда, қифоятқунанда; ба **қадри кофӣ** ба қадре, ки ба зиёдтар аз он эҳтиёҷ нест; **кофӣ будан** басанда будан, қифоятбахш будан.

КОФТА *а.* **کافته** сифати феълӣ замони гузашта аз **кофтан**: **кофта баровардан**, **кофта гирифтан**, **кофта ёфтан**; **кофта-кофта** чустуҷуқунон, чизеро бисёр ҷуста.

КОФТАН *а.* **کافتن** 1. кит. шикофтан. 2. қандан, қовидан. 3. чустуҷу қардан, кофтуков қардан; **қандон кофтан** байни қандонхоро аз боқимондаи хӯроқиҳо покиза қардан, мисвок қардан; **даст кофтан** а) даст расондан; б) *мач.* қордор шудан, даҳлат қардан; **тағи гапро (қорро) кофтан** ба асли (моҳияти) масъала ё суҳане расиданӣ шудан; **ҷашм кофтан** себаки ҷашмиро қанда аз қосақонааш баровардан.

КОФТАНӢ *а.* **کافتنی** сифати феълӣ замони оянда аз **кофтан**; **кофтанӣ рафтан** ба суроғи қасе рафтан, ба чустуҷу рафтан.

КОФТУКОВ *а.* **کافت و کاو** қовиш, чустуҷу, тафохус; **кофтуқови бостоншиносон** ҳаробақоро қанда осори қадимии таърихию чустуҷу қардани бостоншиносон; ҳафриёти бостоншиносон; **кофтуқов гузаронидан** қосеро чустуҷу қардан бо мақсади ёфтани қизи қинҳонқардашуда; аз назари тағтиш гузаронидани қасе барои ёфтани қизҳои қинҳонқардашуда; **кофтуқов қардан** а) чустуҷу қардан; б) қурсуҷу қардан, истинтоқ қардан; **ба кофтуқов даромадан** ба чустуҷу қардан.

КОФУР *ҳ.* **کافور** маъд. 1. моддаи булӯрини сафедранги бӯйдор, ки дар тиб ва техника ба қор меравад. 2. *мач.* сафед.

КОФУРБОР کافوربار *кит. киноя аз ҳар чизи бисёр сафед ва хушбӯй; ◇ абри кофурбор* абри барфовар.

КОФУРБӢ(Ӣ) کافوربو(ی) *кит., маҷ. муаттар, хушбӯй.*

КОФУРӢ کافوری 1. аз кофур сохташуда, мураккаб аз кофур. 2. *маҷ. сафед; шамъи кофурӣ* шамъе, ки аз кофур сохта шудааст.

КОХ کاخ қаср, кӯшк; бинои боҳашамат; **кохи истибод** *маҷ. дастгоҳи зулму бедодӣ; ҳокимияти мутлақа.*

КОҲ کاه резаҳои кӯфтаи пояи хушки гандуму ҷав ва амсоли он ки бештар чун хӯроки чорво ва дар тайёр кардани каҳгил аз он истифода мебаранд; **агар коҳ аз ту нест, коҳдон аз туст** (*зарб.*) дар мавриди хӯрокеро муфт дида пурхӯрӣ кардани шахсе гуфта мешавад; **як пари коҳ** чизи андак, чизи аз чихати миқдор ва вазн ночиз, кам ва сабук; **кохи кӯхнаро бод додан (кардан)** воқеаи гузаштаеро ба миён оварда, бо касе ғилагузориву хархаша кардан; **пар(р)и коҳ надоштан** ҳеч чиз надоштан, тамоман бечизу нодор будан.

КОҲВОР کاهوار 1. чун коҳ, мисли коҳ. 2. *маҷ. хеле ба сабукӣ ва осонӣ (чизеро аз ҷое ба ҷое андохтан).*

КОҲГИЛ کاھگل гили бо коҳ омехта барои андоваи бому девор; лойи коҳдори хушкида.

КОҲДОН کاهدان ҷои махсус барои нигоҳ доштани коҳ, коҳдон, каҳхона: **давидани гӯсола то коҳдон** (*зарб.*).

КОҲДУД کاهدود 1. дуде, ки аз оҳиста-оҳиста сӯхтани коҳу хошок пайдо мешавад ва хеле ғализу гулӯгир аст. 2. *маҷ. кори хавфнок.*

КОҲИДА کاهیده *сифати феълии замони гузашта аз коҳидан; харобшуда, лоғаршуда: тани коҳида.*

КОҲИДАН کاهیدن 1. костан, кам шудан. 2. лоғар (хароб) шудан. 3. *маҷ. азоб кашидан; ранчидан, озор дидан; иззати нафси касе коҳидан* шахсияти касе ҳалалдор шудан; обрӯю эътибори худро пастшуда дарёфтани касе; **зеҳни касе коҳидан** ранчидан, малоли хотир пайдо кардан; **рӯҳи касе коҳидан** бад шудани ҳолати дарунӣ ва қалбии касе, аф-

сурда шудани рӯҳи касе, хира шудани таъби касе.

КОҲИЛ I ا. کامل танбал, сусткор.

КОҲИЛ II ا. کامل байни ду шона поёнтар аз ақиби гардан (*беиштар оид ба чорпо*).

КОҲИЛИ کاهلی танбалӣ; сустӣ.

КОҲИЛОНА کاهلانه танбалона; бемайлу рағбат.

КОҲИЛТАН کاهلتن лаванд, танбал, фаҳул.

КОҲИЛТАНИ کاهلتنی лавандӣ, танбалӣ, сустӣ.

КОҲИН کاهن 1. марди рӯҳонии мисриён, насронӣ ва яҳудиёни қадим. 2. *маҷ. соҳир; ғайбгӯ.*

КОҲИШ کاهش маломат, сарзаниш; **коҳиш кардан** маломат намудан, сарзаниш кардан.

КОҲИШОМЕЗ کاهش آمیز маломатомез, бо оҳанги таънаву сарзаниш.

КОҲКАШОН کاه کشان *ниг. роҳ (Роҳи Каҳкашон).*

КОҲМАЙДА کاهمیده коҳреза.

КОҲОН(И)ДАН کاهانیدن//کاهانیدن *тарзи бавоситаи феъли коҳидан; азоб додан, ба азоб мондан; ҷон коҳонидан* бисёр ранҷу азоб кашидан, худро ба азоб мондан (*барои расидан ба ҷизе*).

КОҲРАБО کاهربا *ниг. каҳрабо.*

КОҲРАНГ کاهرنگ мисли ранги каҳ, зарди бе-ранг.

КОҲРЕЗА کاهریزه резаҳои коҳ, пояҳои кӯфташудаи гандум, ҷав ва ғ.

КОҲУ کاهو *бот. як навъ растании хӯр-данбоб.*

КОҲХОНА کاهخانه *ниг. каҳхона.*

КОЧ I کاج *кит. кош, кошки.*

КОЧ II کاج *кит. бунигарданӣ, задан ба кафои сар; шаппотӣ, торсақӣ.*

КОЧӢ کاجی атолаи аз ҷувории сафед пухташуда, ки бо равғану ҷурғот меҳӯранд; **кочӣ хӯрдан** *маҷ. торсақӣ хӯрдан, мушт хӯрдан.*

КОЧОЛ کاجال асбобу анҷоми хона, коло; **кору**

кочол кору бор.

КОЧОР کاجار *ниг.* кочол.

КОЧУЛ کاجول *кит.* чунбонидани сурина дар вақти ракс ва масҳарабозӣ.

КОҶ I کاج *даррахти сӯзанбарги ҳамешасабз аз санавбарихо.*

КОҶ II کاج *олус, аҳвал, қачбин, чашмқач.*

КОШ کاش *шакли кӯтоҳи кошки.*

КОША کاشه *кит.* яхи тунуки рӯи об.

КОШИКОР کاشی کار *устое, ки ба деворҳо кошӣ мечинад.*

КОШИКОРӢ کاشی کاری *бо кошӣ оро додашуда; кошикорӣ кардан бо кошӣ зинат додани деворҳо.*

КОШИН کاشين *ниг.* кошӣ.

КОШИНКОР کاشين کار *ниг.* кошикор.

КОШИНКОРӢ کاشين کاری *ниг.* кошикорӣ.

КОШИФ کاشف *кашфкунанда, кушоянда.*

КОШӢ کاشی *хиштчаҳои тунуки рангоранги ба тариқи кулолӣ тайёркардашуда барои зина-ти рӯи девори хонаҳо.*

КОШКИ کاشکه *ҳиссаҷаи шартӣ ва таъкидӣ, ки хоҳишу орзу ва таассуфро ифода мекунад.*

КОШОНА کاشانه *1. хонаи ҳақирона, кулба; хонача. 2. лона, ошёна; кошонаи ҳусн хонаи зебу зинатории занҳо.*

КОШТА کاشته *сифати феълии замони гузашта аз коштан; кошташуда, зироатшуда, коридашуда.*

КОШТАН کاشتن *ниг.* киштан.

КОШТАНӢ کاشتنی *сифати феълии замони оянда аз коштан; хусусияти гиёҳе, ки барои коштан муносиб аст, муносиб ва шоистаи коштан.*

КОЭФФИТСИЕНТ کایفیتسننت *лот. физ., риёз.* бузургии доимии маълум, ки одатан барои бузургии дигари тағйирёбанда ё номуайян ҳамчун зарбкунанда истифода мешавад, зариб; **коэффитсиенти амали фоиданок** ададе, ки қисми ба кори фоиданок табдилёфтаи кувваи сарфшударо нишон медиҳад (*ба ҳисо-*

би фоиз).

КРАН I ҳол. کرن *1. даҳанпӯши лӯлаҳои обу газ ва г. 2. миле, ки аз он об ҷорӣ мешавад, чуммаки лӯлаи об.*

КРАН II олм. کرن *таҷҳизоти механикӣ – мошин барои бардоштан ва аз ҷое ба ҷои дигар интиқол додани бор: крани борбардор, крани тобхӯранда, крани чорпоя.*

КРАНДОР کرن دار *дорои дастгоҳи бор-бардорӣ: мошини крандор.*

КРЕМ фр. كريم *1. яке аз моддаҳои, ки барои нарма хушбӯ ва хушранг кардан ба дасту рӯй мемоланд; равғани рӯй. 2. равғани пардозӣ пойафзол. 3. дар қаннодӣ маводе иборат аз чилчӯздаи равғани маска, рӯиширу қаймоқ, шакалод ва г., ки дар тайёр кардани торт ва дигар маҳсулоти қаннодӣ ба кор мебаранд.*

КРИМИНАЛИСТИКА лот. کرمینلستیکه *ниг.* кайфаршиносӣ.

КРОСС англ. کراس *варз.* пойга дар масофаи ноҳамвори табиӣ.

КРОССВОРД англ. کراسوارد *навъе аз бозӣ-чистон, ки хонаҷаҳои мураббаъшакли ҷадвалро бо ҳарфҳо пур карда, калимаи даркоро-ириро меёбанд.*

КУ کو *1. пурсишҷонишини кани?, дар кучо?. 2. ҳиссаҷаи таъкидӣ охир, ҷӣ.*

КУБ I ю. كوب *1. шакли ҷандасии шашрӯя, ки ҳар як тарафаш мураббаи бо ҳам баробар аст. 2. риёз.* ҳосили зарби дубораи ададе ба худ он, мукааб. *3. гуфт.* метри мукааб: **як куб тахта.**

КУБ II كوب *кит.* қадаҳи поядарози бедаста; ҷом, пиёла.

КУБА کوبه *ниг.* каба.

КУБИТО کبتا *кит.* шириние, ки бо мағзи бодом, pista ва г. омода мекунанд.

КУБӢ کوبی *мансуб ба куб I; риёз.* решай кубӣ.

КУБРО کبرا *муаннаси акбар.*

КУДА کده *кит.* 1. забонҷаи ҳалқи одам. 2. забонаки лӯкидон.

КУДУНГ کدوَنگ *кҳн.* кӯбаи чӯбини калон, ки пардозгарон ва шустагарон матоъро бо вай зада пардоз медоданд.

КУДУНГГАР کدوَنگر *кҳн.* пардоздихандаи порчаҳои дастӣ бофташуда.

КУДУНГГАРӢ کدوَنگرى *кҳн.* 1. шуғлу касби кудунгар. 2. ҷои кори кудунгар.

КУДУРАТ *а.* کدورت 1. тирагӣ, хирагӣ. 2. *мач.* малол, озор, дилтангӣ, хафагӣ. 3. *мач.* душманӣ, хусумат; **кудуратро аз дил баровардан** хафагӣ ва малолро ба василае аз худ рафъ кардан.

КУЁН کويان *кит.* хаймаи яксутуна; чодир.

КУЗОЗ *а.* كزاز *тиб.* беморие, ки ба сабаби қарахт ва шах шудани мушакҳо пайдо мешавад.

КУКУ I کوكو 1. *зоол.* кабутари ёбӯй, фохта. 2. *мач.* мурғ, паранда.

КУКУ II کوكو тухмбирёни бо кабудиҳо пухташуда.

КУ-КУ کوكو *калимаи тақлиди* овози паранда, мурғон.

КУКУПАЛАВ کوكوپلو мурғпалав.

КУЛАНГ I کَلَنگ *зоол.* турна.

КУЛАНГ II کَلَنگ *зоғнӯл, метин.*

КУЛАНГ III کَلَنگ дар силоҳи оташфишон ҷои зер карда ба қор андохтани механизми аслиҳа, чангак.

КУЛАНГДИЛ کَلَنگدل *кит.* тарсончак, тарсу, буздил.

КУЛАНГДОН کَلَنگدان ҷои чангаки бакордари механизми силоҳ.

КУЛАНГДОР کَلَنگدار дорои куланг (*оид ба силоҳ*).

КУЛАНГӢ کَلَنگى 1. мурғи хонагии почадарози калонҷуссаи турнамонанд. 2. *мач.* почадароз, он ки пойҳояш дароз-дароз аст.

КУЛАХ کله *ниг.* кулоҳ.

КУЛАХБОРОН(Ӣ) کلهباران//کلهبارانى кулоҳи обногузар, ки дар рӯзҳои боронӣ мепӯшанд.

КУЛАХДОР کلهدار *ниг.* кулоҳдор.

КУЛАХХӮД کلهخود *ниг.* кулоҳхӯд.

КУЛБА کلبه 1. хонаи хурди ҳақирона ва тираву торик, ҳучра. 2. *кит.* дӯкон; **кулбаи эҳзон** ғамхона, ҷои ғаму андӯх.

КУЛИЧА کليچه *ниг.* кулча.

КУЛКАН کلکن *бот.* навъи дарахт аз чинси хаданг.

КУЛЛ *а.* کل ҳама, тамои, маҷмӯъ: **кулли дунё, кулли мардум; сулҳи кулл сулҳи умумӣ; ҳокими кулл ҳокими мутлақ.**

КУЛЛИЁТ *а.* کليات 1. *ҷ.* куллият. 2. маҷмӯаи осори шоир ё нависанда: **куллиёти Айнӣ.**

КУЛЛИЯ *а.* کليه 1. *ниг.* куллият. 2. ҳама, ҳамагӣ; маҷмӯан. 3. *муаннаси* **куллӣ.**

КУЛЛИЯТ *а.* کليات кулл будан, тамомият, таҷмӯи, ҳама.

КУЛЛИЯТАН *а.* کلياتاً 1. умуман, ба таври умумӣ. 2. пурра, ҳамагӣ.

КУЛЛӢ کلى 1. умумӣ. 2. том, пурра, комил; **кулливу ҷузъӣ** а) асосӣ ва ғайриасосӣ (фаръӣ); **ба куллӣ** пурра, комилан.

КУЛЛУК کَلک дасту пой ба таври махсус ба ҳам басташудаи бандиён (*дар зиндонҳои аморати Бухоро*); **куллук кардан** дасту пойро ба таври махсус ба ҳам бастан (*нисбат ба одам ва ҳайвон*).

КУЛОЛ کلال ҳунарманде, ки кӯзау кӯса ва дигар зарфҳои сафолӣ месозад, кӯзагар; **лойи (ҳоки) кулол** лойе, ки кулол аз он зарфҳои сафолӣ месозад; **кулол дар мундӣ об меҳӯрад** (*зарб.*).

КУЛОЛА کلاه 1. мӯи чингила, мӯи марғула, печу тобдор, зулф. 2. узви модинаи гули растани ва ғ.

КУЛОЛГАРӢ کلالگرى 1. *ниг.* кулолӣ. 2. коргоҳи кулол.

КУЛОЛӢ کلالى шуғл ва касбу ҳунари кулол; сохтан ва дар кӯра пухтани зарфҳои сафолӣ.

КУЛОЛХОНА کلالخانه дӯкони кулол, ҷои кулолгарӣ.

КУЛОҲ کلاه 1. он чи аз пӯст, намад *ва г.* дӯхта ба сар мепӯшанд, каллапӯш. 2. телпаки махсуси нӯгборики қаландарон. 3. кулоҳи ҷангӣ, тоскулоҳ, хӯд. 4. *kit.* тоҷи шоҳӣ.

КУЛОҲАК کلاهک *тех.* пӯша, пӯшаи хурд.

КУЛОҲБАРДОРӢ کلاهبردارى *мач.* фиреб додан, макру ҳила, кулоҳгузорӣ.

КУЛОҲГУЗОРӢ کلاهگذارى *мач.* кулоҳбардорӣ, фиреб кардан.

КУЛОҲГӢША کلاه گوشه *kit.* 1. гӯшаи кулоҳ. 2. *мач.* сар.

КУЛОҲДОР کلاهدار 1. кулоҳпӯш, он ки кулоҳ пӯшидааст. 2. *мач.* тоҷдор, подшоҳ.

КУЛОҲДОРӢ کلاهدارى *мач.* тоҷдорӣ, подшоҳӣ.

КУЛОҲДӢЗ کلاهدوز дӯзандаи кулоҳ, телпаkdӯз.

КУЛОҲДӢЗӢ کلاهدوزى 1. амал ва шуғли кулоҳдӯз. 2. маҳал ва ҷое, ки дар он кулоҳ медӯзанд.

КУЛОҲСОЗ کلاهساز *ниг.* кулоҳдӯз.

КУЛОҲСОЗӢ کلاهسازى *ниг.* кулоҳдӯзӣ.

КУЛОҲХӢД کلاهخود *kit.* тоскулоҳ, кулоҳи ҷангӣ.

КУЛТИВАТОР *фр.* کولتيفاتور олати (мошини) махсус барои нарма кардани хок ва нест кардани алафи байни қаторҳои пахта, картошка *ва г.*

КУЛТИВАТСИЯ *фр.* کولتيفاسيه нарма кардани хоки ҷӯякҳои киштзор ва маҳв кардани алафҳои бегона ба воситаи култиватор.

КУЛӢК کلوک *kit.* беадаб, беодоб; бешарм, шаттоҳ.

КУЛӢЛА کلوله 1. гирда, чизи мисли тӯб гирд; *муқ.* гулӯла. 2. лӯнда: **кулӯлаи қанд.** 2. нумератив, баста: **як кулӯла чой;** кулӯла-кулӯла лӯнда-лӯнда; **кулӯла шудан** ба худ печидан, лӯнда шудан.

КУЛӢЛАШАКЛ کلوله شکل шаклаш лӯнда, гирда.

КУЛӢТА کلولته 1. лӯнда, мудаввар, гирд: **риши кулӯта.** 2. навъи каллапӯши занона, ки ода-тан занони калонсол мепӯшанд.

КУЛӢТАПӢШАК کلولته پوشاک 1. каллапӯши либос (*палто, курта ва г.*). 2. *ниг.* **кулӯта** 2.

КУЛӢТАРИШ کلولته ریش он ки риши лӯнда до-рад ё ришашро бо қайчӣ лӯндашакл намуда-аст.

КУЛӢХ کلوخ 1. пораи хушк ва саҳти аз девор ё марзаҳои замин кандашудаи хок. 2. лойи махсуси кулӯла-кулӯла кардашуда, ки барои сохтани девор мерезанд ва дар офтоб хушк мекунанд; лойи хушкида; лӯндаи гили хушк; **кулӯхи обхӯрда** хоки кӯхнаи кулӯхдеворҳо, деворҳои поҳса ва пуштаҳо, ки барои пуркуват кардан ба замини киштукор ан-дохта мешавад; **ба лаб кулӯх молидан** (ё молида гаштан) *ниг.* **лаб.**

КУЛӢХАНДОЗ کلوخ انداز 1. он ки ба сӯи касе сангу кулӯх ҳаво медихад. 2. *таър.* сӯроҳҳои махсуси девори қалъа, ки аз он ба сӯи душ-ман санг меандохтанд, сангандоз: **кулӯхандозро подош санг аст** (*зарб.*).

КУЛӢХДОР کلوخدار дорои кулӯх: **хоки кулӯх-дор.**

КУЛӢХКӢБ کلوخ کوب путки ҷубин, бомкӯ(б).

КУЛӢХРӢӢ کلوخ روی бадафт, хунукба-шара, бадрӯй.

КУЛӢХЧИН کلوخ چین бо кулӯх чидашуда; **девори кулӯхчин** деворе, ки бо кулӯх (поҳса) бардошта шудааст.

КУЛӢХШУДГОР کلوخ شدگار бо трактор ё ҷуф-ти гов ҷукур рондани киштзор, ки аз замин кулӯхҳои калон-калон меҳезад; *муқоб.* **май-дашудгор; кулӯхшудгор** кардан як бор шуд-горкардани замин.

КУЛӢЧА کلوچه *таър.* нимтанаи сарбозӣ дар Бухорои амирӣ, ки аз тағи шинел мепӯ-шиданд.

КУЛФАТ *а.* کلفت ранҷ, саҳтӣ, машаққат.

КУЛФАТАНГЕЗ کلفت انگيز 1. пурмашаққат, душвор, меҳнатталаб. 2. ғамангез, пурмуси-бат, андӯҳовар.

КУЛФАТЗАДА کلفت زده он ки дар зерӣ бори азобу уқубат аст, гирифтори ранҷу машақ-қат, ғамзада.

КУЛЧА **كلچہ** 1. нони гирдаи начандон калони танӯрӣ, ки бештар аз орди гандум бо ширу равған мепазанд: **кулчаи равғанӣ**, **кулчаи ширмол**, **кулчаи қандин** (**қандӣ**). 2. *нумератив дар шумори собун ва ашӯи одатан гирда ӯ шабеҳи он*; кулӯла, лӯнда: **кулчаи собун**, **як кулча собуни ирокӣ**; **кулча зада** хобидан кулӯла (лӯнда) шуда хобидан, ҳалқа зада хобидан.

КУЛЧАБИХӢ **كلچہ بھي** *бот.* навъи себи биҳӣ, ки шаклаш ба кулча монанд аст.

КУЛЧАҚАНД **كلچہ قند** *хӯр.* кулчаи махсуси ширине, ки қаннодон тайёр мекунанд.

КУЛЧАМОҲАНД **كلچہ مانند** гирда, мудааввар: **рӯи гандумии кулчамонанд**.

КУЛЧАПАЗ **كلچہ پز** пазандаи кулча.

КУЛЧАРӢ (**ي**) **كلچہ روي** он ки рӯяш мудааввар аст: **зани кулчарӯӣ**.

КУМ **كم** гиёҳи хушбӯе, ки дар лаби ҷӯйбор ва ҳавзҳо мерӯяд.

КУМАЙТ *а.* **كميت** *қит.* аспӣ сурхранги сиёҳтоб, аспӣ сиёҳтӯрук; асп.

КУМАК *т.* **كمك** ёрӣ, мадад, дастгирӣ; **кумак кардан** (**расондан**) мадад (ёрӣ) расондан, дастгирӣ кардан.

КУМАКПУЛӢ **كمك پولي** маблағи муайяне, ки барои ёрӣ ба касе дода мешавад, ёрдампулӣ.

КУМАКРАСОН **كمك رسان** он ки ба касе кумак, мадад мерасонад; **кишварҳои кумакрасон** давлатҳои донор, давлатҳое, ки ба таври ихтиёрӣ ба кишварҳои ақибмонда, ҷангзада ва офатзада кумакҳои башардӯстона (моли ё молиявӣ) мерасонанд.

КУМАКҲАЗИНА **كمك هزينه** маблағи ило вағӣ, ки ба тариқи ройгон ба идора ӯ муассиса ҷудо мегардад.

КУМЕЗ **كميز** *қит.* наҷосат, палидӣ.

КУМИТА *фр.* **کميته** идораи роҳбарикунандаи машваратӣ ба ягон соҳаи фаъолияти давлатӣ: **кумитаи давлатии андозӣ** **Ҷумҳурии Тоҷикистон**; **кумитаи иҷроия** *таър.* мақоми интихобии амалкунандаи роҳбарӣ ба фаъолияти шӯроҳои вакилони шаҳриву вилояти

собик Иттиҳоди Шӯравӣ. 2. мақоми интихобии роҳбарикунанда дар ҳизбҳо ва ташкилотҳои сиёсӣ ҷамъиятӣ: **кумитаи марказии ҳизб**, **кумитаи ҳизб** (-и муассиса, шаҳр...).

КУМОЧ **کماج** навъи нони дар лахчаҳои оташ, реги тафсон, дар таги кӯр пухташуда.

КУМОЧ I **کماج** *ниг.* **кумоч**.

КУМОЧ II **کماج** тахтача ӯ ҳалқаи гирди миёнсӯроҳи сари сутуни хайма.

кун **کن** *асосӣ* замони ҳозира аз **кардан**.

КУН **کون** 1. мақъад, сурина, нишастгоҳ. 2. *гуфт.* таг, қисми поёнии ҳар чизе.

КУНГУР **کنگر** 1. *қит.* гадои якрав. 2. бум, ҷуғз. 3. *маҷ.* беҳаё, шаттоҳ.

КУНГУРА I **کنگره** барҷастагиҳои дандонавори сари иморату деворҳо ва канори дигар чизҳо.

КУНГУРА II *лот.* **کنگره** конгресс.

КУНГУРАДОР **کنگره دار** *марбут ба* **кунгура I**.

КУНГУРАКОРӢ **کنگره کاری** бо кунгураҳо оро додашуда (*девор, қаср*).

КУНД **کند** 1. ҳар чизи бурандае, ки дамаш тез набошад, нобурро; *муқоб.* **тез**: **корди кунд**, **кунд кардан**, **кунд шудан**. 2. *маҷ.* кундзехн, кундфаҳм; **кунчи тез** ҳанд. кунче, ки аз кунчи рост калон аст; *муқоб.* **кунчи кунд**; **дандонро кунд кардан** ягон чизи турши дандонбар хӯрда дандонро кунд кардан; *зехнӣ касе кунд будан* *ниг.* **зехн**.

КУНДА **کنده** 1. қисми пас аз буридан дар рӯи замин боқимондаи танаи дарахт; **то табар омадан кунда меосояд** (*зарб.*); **кунда кафондан** хезум шикастан. 2. гӯлаи ғафси дарахт, ки қассобон дар болои он гӯшт майда мекунанд; **кундаи ҷувоз** ҷӯби ғафси миёншикофта, ки дар даруни вай дар обҷувоз равған мекашиданд. 3. *таър.* ҷӯби чортароши ғафси сӯроҳдоре, ки пои бандиёро ба он сӯроҳ гузаронда банд мекарданд, пойбанди ҷӯбин; **кунда задан** кунда ба пои касе ниҳодан, пойбанди кунда кардан (*зиндониро*).

КУНДАЗОНУ **کنده زانو** *варз.* тарзи зарбазанӣ, ки гӯштигир ҳарифашро пуштнокӣ ба замин

хобонда, бар болои вай савор шуда, бо зонҳои худ ба сари синаи ӯ мезанад: **кундазо-ну задан**.

КУНДАКОВ **کونده کاو** кофта гирифтани кундаи дарахти бурида бо решааш, решаков наму-дан: **кундаков кардан**.

КУНДАКОВӢ **کونده کاوی** исми амал аз **кунда кофтан**; решақан кардани дарахти бурида-шуда.

КУНДАҚЛ **کند عقل** *ниг. кундзехн*.

КУНДАҚЛӢ **کند عقلی** *ниг. кундзехнӢ*.

КУНДАЛ **کندل** порчаи зарбофти аъло.

КУНДАПИХ **کند پیخ** *гуфт., маҷ. танбал, ланда-хур*.

КУНДАХОНА **کنده خانه** *таър. яке аз зиндонҳо дар арки Бухорои амирӣ*.

КУНДАЧА **کندچه** зеркундаи дарахт ё буттаҳо.

КУНДЗАБОН **کند زبان** 1. очиз аз гуфтор; тутила, сақав, забонгирифта. 2. *маҷ. он ки забони бурро надорад, дар гуфтор суст, нотавон*.

КУНДЗАБОНӢ **کند زبانی** очиз будан дар гуфтор, тутилагӣ, забонгирифтагӣ.

КУНДЗЕХН **کند ذهن** он ки қувваи идрокаш заиф аст ва масъалаеро ба тезӣ дарк намекунад, шахси зеҳнаш кунд, кундфаҳм.

КУНДЗЕХНӢ **کند ذهنی** кундзехн будан, тез набудани қувваи идроки шахс, кам будани қобилият дар фаҳмидани масъала.

КУНДӢ I **کندی** 1. кунд будан, нобурроӣ, тез набудан; *муқ. тезӣ*. 2. *маҷ. камфаросатӣ, маҳдудаклӣ, кундзехнӢ*.

КУНДӢ II **کندی** *кит. далерӣ, паҳлавонӣ; зурозмӣ*.

КУНДКУНЧА **کند کچه** :секунчаи кунд-кунча *риёз. секунчае, ки яке аз кунҷҳояш кунд аст*.

КУНДОВАР **کنداور** *кит. 1. шуҷоъ, далер, часур. 2. доно, оқил*.

КУНДОВАРӢ **کند اوری** *кит. 1. далерӣ, шуҷоӣ. 2. доноӣ, оқилӣ*.

КУНДОШ **کنداش** *ниг. палонҷ*.

КУНДПО **کند پا** *ниг. кундрав*.

КУНДРАВ **کندرو** *кит. сустрафтор, он ки суст роҳ мегардад; ланг*.

КУНДФАҲМ **کند فهم** *ниг. кундзехн*.

КУНДФАҲМӢ **کند فهمی** *ниг. кундзехнӢ*.

КУНДУ **کندو** *кит., ниг. канду*.

КУНИШ **کندش** *исми феълӣ аз кардан; кирдор, амал*.

КУНИШТ **کندش** ибодатхонаи яҳудиён, умуман ибодатгоҳи ғайримусулмонон.

КУНИЯ(Т) **کنیه** *кит., неме, ки дар аввали он ҷузъҳои аб, абу, ибн, ум, бинт ҳамроҳ омада, аксаран вазифаи лақаби эҳтиромиро адо мекунад (Абӯабдуллоҳ, Абулмаолӣ, Ибни Сино, Умми Кулсум, Бинти Салмо)*.

КУН-МАКУН **کن ممکن** *кит. амру наҳӣ*.

КУННА I **کنه** *кит. фатила, пилтаи чароғ*.

КУННА II **کنه** *кит. соябони иморат, пеш-айвон*.

КУНОҒ **کناغ** *кит. 1. кирми пилла, кирмак. 2. тор; тори абрешим; тори анкабут*.

КУНОМ **کنام** *кит. 1. лонаи ҷонварони ваҳшӣ, мағора ва бошишгоҳи ҳайвоноти даранда. 2. чарогоҳ*.

КУНОНИДАН **کنانیدن** *тарзи бавоситаи кардан; кореро ба касе фармуда, ба воситаи вай иҷро кардан: розӣ кунонидан, қаноат кунонидан*.

КУНУН **کنون** *шакли дигари акнун; то кунун то ҳол, то ин вақт*.

КУНУНӢ **کنونی** ҳозира, имрӯза: **шароити кунунӣ**.

КУНҲ **کنه** *кит. 1. поён, тағ, умқ. 2. асл, моҳият, ҳақиқат, ҷавҳар*.

КУНҶ **کنج** 1. гӯша, зовия: **кунчи рост, кунчи тез**. 2. ҷойҳои аз назар дури шаҳр, ҳавлӣ ё ягон ҷои дигар: **кунчи шаҳр, кунчи хона**.

КУНҶАК **کنجک** гӯша, бурҷак; ҷои хилват, беодам, назарногир.

КУНҶАКӢ **کنجکی** *мансуб ба кунҷ; он чи дар кунҷ воқеъ шудааст; домуллои кунҷакӣ кҳн*.

омӯзгори расмӣ ё ғайрирасмие, ки шогирдон аввал дарсашонро пеши ӯ хонда тайёр мекарданд ва пас аз он ба пеши мударриси мадраса рафта меҳонданд; *гуфт.* мударриси хонагӣ.

КУНЧИД *کنجيد* *бот.* гиёҳест, ки аз тухми он рағған мекашанд ва ҳамчуни онро дар нон-воию ҳалвопазӣ истифода мебаранд.

КУНЧИДАК *کنجيدک* доғҳои майдаи сиёҳчаи малларанг, ки дар пӯсти рӯю гардани баъзе касон баҳорон пайдо мешавад: **доғи кунчидак.**

КУНЧИДӢ *کنجيدى* *мансуб ба кунчид;* он чи донаи кунчид дорад; **нони кунчидӢ** ноне, ки ба рӯяш донаҳои кунчид пошида пухта шудааст; **ҳалвои кунчидӢ** ҳалвое, ки бо тухми кунчид пухта шудааст.

КУНЧИТ *کنجيت* *гуфт., ниг. кунчид.*

КУНЧИТАК *کنجيتک* *гуфт., ниг. кунчидак.*

КУНЧӢ *کنجى* *мансуб ба кунч;* тӯби кунчӣ тӯбе, ки дар бозии футбол аз кунчи майдон ба сӯи дарвозаи ҳариф зада мешавад.

КУНЧКОВ *کنج کاو* он ки барои фаҳмидани чизе мароқ дорад ва шилкинона ҷустуҷӯ мекунад; он ки ҳар чизро пурсида доништан меҳаҳад (*то ҳадде сифати манфӣ ба шумор меравад*).

КУНЧКОВӢ *کنج کاوى* ҷустуҷӯ ва пурсиш кардан барои доништани сирру асроге; **раги кунчковӣ ба ҳаракат омадан //** **раги кунчковӣ даст додан** пайдо шудани мароқи зиёд ба доништани чизе; **ҳисси кунчковини касе даст додан** эҳсос кардани шавқи зиёди доништани чизе; зӯрӣ (ғалаба) кардани шавқи зиёди доништани чизе дар касе.

КУНҚОЛА *کنجاله* *гуфт., ниг. кунҷора.*

КУНҚОРА *کنجاره* маҳсулоте, ки аз тилфи кунчид ва донаҳои дигари рағғандор баъд аз кашида гирифтани рағғани онҳо тайёр карда мешавад ва ҳӯроки чорпоён ҳисоб меёбад.

КУПЕ *фр.* *کوپه* хоначаи алоҳидаи ду ё чоркаса дар вағони мусофирбарӣ.

КУПОН *фр.* *کوپان* 1. ҷузъи қоғази қиматнок, ки ба ивази пул мефиҳанд. 2. *кхн.* билети театр.

КУРА *а.* *کوره* 1. шакли ҳандасӣ, ки аз давр задани доира дар гирди қутри худ пайдо мешавад. 2. ҳар ҷисми кулӯла (мудаввар, гирда); **кураи арз //** **кураи Замин** сайёраи Замин; рӯи замин; **кураи ҷуғрофӣ** тасвири ҳаритаи Замин дар рӯи кура (*одатан ҳамчун воситаи аёнӣ дар дарси ҷуғрофия истифода мебаранд*).

КУРАМОНАНД *کوره‌مانند* монанди кура, шаклаш ба кура монанд.

КУРАНГ *کرنگ* *кит.* аспе, ки рангаш зарди баланд ё ҳинӣ бошад.

КУРАНД *کرد* *ниг. куранг.*

КУРАТОР *лот.* *کورتار* 1. тарбиятгар, парастор; нозири коре; **куратори гурӯҳ** роҳбари гурӯҳи донишҷӯён дар мактаби олий. 2. донишҷӯи донишгоҳи тиббӣ, ки чараёни касалии беморони бистарии дармонгоҳиро назорат мекунад.

КУРАШ *کورش* *гуфт., ниг. гӯштин.*

КУРАШАКЛ *کوره‌شکل* *ниг. курамонанд.*

КУРД *کرد* яке аз халқҳои эронинажод, ки асосан дар Эрон, Ироқ, Туркия, Сурия ва дар Қафқозу Осиёи Миёна зиндагӣ мекунад.

КУРДӢ *کردى* *мансуб ба курд; забони курдӣ.*

КУРЕЗ *کريز* *кит.* пар рехтан, тулак шудани парандагон.

КУРЕЗӢ *کريزى* *кит.* 1. мурғи паррехта, тулаккарда. 2. *мач.* пири фартути ҳамидақомат.

КУРК I *کرک* мокиёне, ки аз тухм монда моил ба тухм пахш кардан (*барои ҷӯча баровардан*) шудааст; **мурғи курк.**

КУРК II *کرک* *кит.* 1. пашми нарми бадани ҷонварони пашмдор. 2. *мач.* пари нозуки бадани парандагон. 3. *мач.* мӯйҳои навруста дар рӯи ҷавонон. 4. пашмаки маҳини болои баъзе мевачот.

КУРМАК *کرمک* алафи бегонае, ки донаш аз арзан калонтари сиёҳранг аст ва дар шолӣ зор мерӯяд; **аз давлати шолӣ курмак об меҳӯрад** (*зарб.*).

КУРМАКЧИНӢ *کرمکچينى* тоза кардани биринҷ аз курмаке, ки ба он омехтааст.

КУРОРТ олм. *كورارت* мавзее, ки дар он муассисаҳои табобатӣ ва пешгирии бемориҳо ба воситаҳои табиӣ (*чашмаҳои оби шифобахш, оби ҳавои хос, гил ва ғ.*) сохта ва ба роҳ монда шудааст, истироҳатгоҳ, озоишгоҳ.

КУРРА *کره* бачаи хар, асп, шутур ва ғ., ки ҳанӯз ба саворӣ нарасидааст, хутик, той, тойча.

КУРС лот. *کورس* номи баъзе муассисаҳои таълимӣ, ки барои ягон соҳаи маҳдуд мутахассис тайёр мекунад: **курси ронандагӣ, курси якмоҳаи тақмили ихтисос**. 2. давраи таҳсили яксола дар мактабҳои олии ва миёнаи махсус: **курси якум, курси охирин**. 3. тафсир ва баёни як фан ё давраи муайяни он: **курси мухтасари таърихи Тоҷикистон; курси адибони ҷавон** навиъ аз анҷумани аҳли адаб, ки дар он асарҳои адибони ҷавон таҳлил ва муҳокима карда мешаванд.

КУРСАНТ лот. *کورسنت* 1. он ки дар курс (2) машғули таҳсил аст. 2. таълиму тарбиягирандаи омӯзишгоҳи ҳарбӣ.

КУРСИВ лот. *کورسيو* як навиъи хат дар матбаа, ки шаклан ба хати дастӣ монанд буда, барои аз матни асосӣ ҷудо кардани порчае ё ягон калимаю ибора онро ба кор мебаранд.

КУРСИНИШИН *کورسینشین* 1. он ки дар курсӣ нишастааст. 2. *мач.* он ки соҳиби маснад ё вазифаву мартаба аст, маснаднишин, соҳибмансаб.

КУРСИЧА *کورسیچه* чорпои хурд барои нишаст.

КУРСӢ I *کورسی* 1. чорпои аксаран пуштдор барои нишаст, нишастангоҳ. 2. тахт; маснад; **курсии фалак** *киноя аз осмон*.

КУРСӢ II *کورسی* *мансуб ба курс; кори курсӣ* супориш ба таҳсилкунандагони мактабҳои олии ва миёнаи махсус, ки ҳамчун шакли санҷиши дониш дар хатми курс (2) тайёр мекунад ё менависанд.

КУРТА *کرته* либоси якқабатаи тахпӯшӣ, пирокан; **куртаи гулӣ** куртаи гулдори сурхранги занона; **куртаи оҳарӣ** куртаи нав ва ҳанӯз ношуста; **танӣ ба курта // тани курта** таги як курта, фақат курта дар тан; **курта-курта гӯшт гирифтани // аз шодӣ ба курта нагунчидан** хеле хурсанд будан, хеле болидан;

фараҳманд шудан (*аз таърифу таҳсини касе ё аз расидан ба орзуе*); **як курта пештар дарондидааст** (*нисбат ба касе гуфта мешавад, ки синнаш зиёдтар аст*).

КУРТАВОР *کرتهوار* матои боби куртадӯзӣ; матоъ ба қадри як курта: **як куртавор**.

КУРТАВОРӢ *کرتهواری* *ниг.* куртавор.

КУРТАК *کرتک* *гуфт.*, *мач.* задан, зарба, шаллок; иллату миннат; **куртак хӯрдан // калтаку куртак хӯрдан** *киноя аз шаттаву шаллок хӯрдан, таънаву маломат шунидан*.

КУРУЖ *کروژ* *кит.*, *ниг.* **куруз**.

КУРУЗ *کروز* *кит.* шодӣ, нишот, тарабу шодмонӣ.

КУРТКА лот. *کورتکه* нимтанаи болопӯши мардона.

КУРУМ *کروم* 1. *ҷ.* карм. 2. тоқзор.

КУРУР I *کورور* *кит.* панҷсад ҳазор, ним миллион

КУРУР II *ا. کورور* *кит.* такрор, гузашти ҳар чизе.

КУРӢХ *ا. کروه* ченаки масофа, баробари сеяки фарсанг (*тахминан ду километр*).

КУСТИБОФ *کستی‌باف* *кит.* зуннорбоф.

КУСТӢ//КУШТӢ *کستی//کشتی* *таър.* зуннор, ресмоне, ки тарсоён ва бараҳманон бар камар мебастанд; камарбанди махсуси зардуштиён.

КУСУФ *ا. کسوف* *нуч.* гирифтани Офтоб; **кусуфу хусуф** гирифтани Офтобу Моҳтоб.

КУТАК *کتک* задан (*бо ҷӯб, тозиёна ё даст*).

КУТАЛ I *کتل* аспӣ зинкардашудаи эҳтиётӣ, ки дар сафарҳо бо худ палтар карда мебаранд, аспӣ ядак.

КУТАЛ II *کتل* *ниг.* кӯтал.

КУТВОЛ *کوتوال* *ниг.* кӯтвол.

КУТУБ *ا. کتب* *ҷ.* китоб; **хатми кутуб** *қҳн.* тамом кардани давраи таҳсил дар мадраса.

КУТУБХОНА *کتب‌خانه* *кит.*, *ниг.* китобхона.

КУФ I *کف* *кит.*, *ниг.* бум.

КУФ **كف** **куфу суф** дуохонӣ; **куфу суф кардан** дуо хонда дам андохтани азоимхонон; **куфу суф кунондан** дуо (азоим) хонондан.

КУФР **ا. كفر** 1. *д.* аз таълимоти дини ислом дур рафтан, имон надоштан ба дини ислом, кофирӣ, бемазҳабӣ, бединӣ. 2. ношукр, носипосӣ, кӯрнамакӣ; **муқ. куфрон.**

КУФРӢ **كفرى** *д.* кофир, беимон, мункири Худо ва дин.

КУФРОН **ا. كفران** носипосӣ, ношукрӣ; **куфрони неъмат** ношукрӣ кардан ба он чи ки дастрас аст, ба қадри неъмат нарасидан; носипосӣ ба лутфу карами касе.

КУФФОР **ا. كفار** *ч.* кофир.

КУҲАН **كهن** 1. *шакли дигари кӯҳна*; қадимӣ, қадим. 2. солхӯрда, пири рӯзгордида. 3. *мач.* кордида, тачрибадор.

КУҲАНБУНӢД **كهن بنياد** қадим, таърихи қадим дошта.

КУҲАНДИЗ **كهنديز** *таър.* қалъаи қадим, арки кӯҳна.

КУҲАНПАЙВАНД **كهن پيوند** хоназод, до-рои аслу насаби қадимӣ.

КУҲАНСОЛ **كهن سال** солхӯрда, умрдида, пир.

КУҲАНСОЛӢ **كهن سالى** куҳансол будан, солхӯрдагӣ, пириӣ.

КУҲАНСОХТ **كهن ساخت** ба тарзу шакли кӯҳна биноёфта.

КУҲУЛАТ **ا. كهولت** 1. *қит.* давраи мошу биринч шудани мӯ, миёнсолӣ. 2. давраи камолоти умр.

КУҲУН **كهن** *шакли дигари куҳан* 2.

КУЧАН **كوچن** гарданбанди мудаввари хару аспи корӣ, ки чун болиштак сари шонаи хайвонро аз ягир шудан муҳофизат мекунад.

КУЧОЛА **كچاله** *ниг.* **кучула.**

КУЧУК **т. كچك** *гуфт.* 1. *ниг.* **саг.** 2. *ниг.* **сағбача.**

КУЧУКБАЧА **كچك بچه** *ниг.* **сағбача.**

КУЧУЛА **كچوله** гиёҳест бисёр талх ва захрнок, ки дар Ҳиндустону Сарандеб мерӯяд, кучола.

КУЧО **كچا** *ҷонишини саволӣ* дар кучо?, дар кадом чо?; ба кадом чо?; **аз кучо?** аз кадом чо?; аз чӣ чо?; **ба кучо?** ба кадом чо?, ба чӣ чо?; **хар кучо** дар ҳар чо; **кучо шуд?** ба кадом чой рафт?.

КУЧОӢ **كچائى** аз кадом чой, аҳли кучо; **кучо ҳастӣ?** аз кучоӣ?

куш **كش** 1. *асоси замони ҳозира ва сигаи амр аз куштан.* 2. *ҷузъи пасини калимаҳои мураккаб ба маънои кушанда:* **одамкуш, говкуш.**

КУШ **كش** куштан, кушиш, қатл; **ҳукми куш** ҳукми суд (маҳкама) дар бораи ба қатл расонидани касе (*ҳамчун ҷазои оӣ*).

КУШАНДА **كشنده** 1. *сифати феълии замони ҳозира аз куштан;* он ки касеро куштааст, қотил. 2. *мач.* миёнраве, ки сухани ӯ барои шахси корафтада рад намешавад.

КУШИШ **كشش** *исми феълӣ аз куштан;* куштор, қатл; китол; **аввал пурсиш, баъд кушиш** (*зарб.*).

КУШИШГОҲ **كشش گاه** 1. *ҷои махсус барои иҷрои ҳукми куш.* 2. *ниг.* **кушишхона.**

КУШИШХОНА **كشش خانه** ҷои куштани чорпо барои гӯшт, мазбах, саллоххона.

КУШКАНЧИР **كشكنجير** *таър., ҷ.* манҷаник, тӯп.

КУШО **كشا** 1. *сигаи амр аз кушодан.* 2. *ҷузъи пасини калимаҳои мураккаб ба маънои кушоянда:* **дилкушо, мушқилкушо.**

КУШОД **كشاد** 1. *ниг.* **кушода** 2. 2. *васеъ, фарох, паҳновар:* **дили кушод, майдони кушод, ости-ни кушод; кушоду равшан** ҳеч чизро пинҳон накарда, ошкорову возеҳ, бепарда; **мактуби кушод** нома барои дарҷ кардан дар рӯзно-маю маҷалла, мактуб ба воситаи матбуот; **маҷлиси кушод** ҷаласае, ки вуруди хоҳишмандон ба он озод аст, ҷаласаи боз, ҷаласаи васеъ ва озод; **рӯи кушод** рӯи хандон ва ифодакунандаи самимияту лутф.

КУШОДА **كشاده** 1. *сифати феълии замони гузашта аз кушодан.* 2. *во, боз, яла, нобаста;* **як дари баста, сад дари кушода** (*зарб.*). 3. *ниг.* **кушод** 2. 4. *соф, беғубор, беабр:* **ҳавои кушода, осмони кушода; кушода шудан** а) *во шу-*

дан, боз шудан; б) фош шудан, ошкор гардидан: **бими кушода шудани сирри касе**; в) рафъ шудани осори андӯҳ ва гирифтагӣ; **кушода шудани гул шукуфтани гул**; **кушода шудани иштиҳо** пайдо шудани майл ба хӯрдан, хоҳони тановули таом шудан; **кушода шудани роҳи нафас** рафъ шудани гирифтагии нафас; **кушода шудани ҳаво** аз абру ғубор пок ва соф шудани ҳаво; **кашидаву кушода** бо зарб ва шиддати тамои (*задан бо кафи даст, тозиёна ва ғ.*); **кушода додан** а) ошкор кардан, фош сохтан, парда бардоштан аз рӯи сирре; б) фаҳмонда додан, шарҳ додан, маънидод кардан, тафсир додан; **кушода партофтан** фош сохтан, ошкор кардан; **кушода шудани бахт** рӯ овардани неқӣ ва хушбахтӣ ба касе; **кушода шудани чашм** а) аз чизе бохабар шуда тағйир ёфтани ҷаҳонбинӣ ва шуури касе; б) таваллуд кардан, чашми касе равшан шудан; **кушода шудани чашми рӯз ниг. чашм (чашми рӯз кушода шудан)**; **дастархони кушода доштан** меҳмоннавоз будан; **рӯи кушода дидан аз касе** мавриди меҳрубонии касе қарор гирифтани, илтифот ва меҳрубонӣ дидан аз касе.

КУШОДАГӢ **кушоде** ошкоро ва беибо сухан гуфтан.

КУШОДАГӢ **кушоде** он ки суханро беибо ва ошкор мегӯяд.

КУШОДАДАСТ **кушоде** *киноя* аз соҳиббӯхсон, сахӣ, ҷавонмард.

КУШОДАДАСТӢ **кушоде** соҳиббӯхсон будан, сахӣ будан, ҷавонмардӣ.

КУШОДАДИЛ **кушоде** хурсанд, хуррам, хушҳол.

КУШОДАЗАБОН **кушоде** суханвар, фасеҳзабон; хушгап.

КУШОДАН **кушад** 1. боз кардан, яла кардан; сарпӯши чизеро бардоштан; *муқоб.* **бастан** ва **пӯшидан**: **гирехро кушодан**, **дарро кушодан**, **кулфро кушодан**, **тугмаро кушодан**. 2. густурдан, паҳн кардан: **дастархонро кушодан**, **суфраро кушодан**. 3. раҳо кардан; чудо кардан, раҳо ёфтан: **арғамчинро кушодан**, **аспро кушодан**. 4. таъсис кардан: **мактаб кушодан**; **болу пар кушодан** а) ба парвоз даромадан; б)

киноя аз ба пешрафти худ имкон пайдо кардан; **гап кушодан** сухан оғоз кардан (*дар бораи чизе*), гап сар кардан; **замин кушодан** замини нокорамро қобили кишт гардонидан; **замири дили хешро кушодан** рози дили худро гуфтан, ҳамаи он чиро, ки дар дил ниҳон аст, гуфта додан; **лаб (дахон) кушодан** сухан сар кардан, гап задан; **мачлисро кушодан** сар шудани мачлисро эълон кардан, ҷаласаро ифтиҳо кардан; **оташ кушодан** тирпаронӣ сар кардан (*бо аслиҳаҳои оташбор*); **оғӯш кушодан** дастҳоро аз ҳам кушодан (*барои дар бағал гирифтани касе аз рӯи меҳрубонӣ*); **роҳ кушодан** а) роҳи нав сохтан; б) роҳро боз кардан; **рӯза кушодан** ифтор кардан, баъди итмоми муддати рӯзагирӣ ба хӯрокхӯрӣ сар кардан; **чашми касеро кушодан** *киноя* аз касеро оғоҳ ва бохабар кардан, касеро аз ҳолати ғайбат бароварда ба ҳақиқати қор воқиф намудан.

КУШОДАПЕШОНӢ **кушоде** *мач.* хушмуомила, хушзабон, пешоникушода.

КУШОДАРӢ (Ӣ) **кушоде** 1. бечодар, бефаранҷӣ. 2. *мач.* хандонрӯй, дӯстрӯй, чехрааш кушода.

КУШОДАТАБӢ **кушоде** хушҳол, чехрахандон.

КУШОДАШАВАНДА **кушоде** 1. *сифати феъли* замони ҳозира аз **кушода шудан**. 2. он чи боз мешавад; он чи мешукуфад. 3. он чи нав ба қор медарояд; таъсисёбанда.

КУШОӢ (И)ДАН **кушад** *тарзи бавоситаи кушодан*; чизеро ба воситаи касе во кардан, кушодан.

КУШОИШ **кушад** 1. *исми феъли* аз **кушодан**. 2. барор, омади қор; рафъ шудани банду баст ва мушкилот дар роҳи пешрафти қоре, осон шудани мушкиле; **кушоиши қор** рӯ ба осонӣ овардани қори душворе, барор ва пешрафти қор; **дуои кушоиш** *д.* дуое, ки барои кушоиши қор меҳонанд ё навишта медиҳанд.

КУШОКУШӢ **кушад** куштори якдигар; қатлу куштори зиёд.

КУШОН **кушад** *феъли ҳол* аз куштан; дар ҳолати куштан.

КУШОНДАН **кушад** *тарзи бавоситаи куштан*;

ба касе фармуда қатл кунонидан (*касери*).

КУШТА کشته 1. сифати феълии замони гузаштаи **куштан**. 2. чондоре, ки сари ўро бурида ё ба тариқи дигар бечон карда бошанд; мурда, майит; **кушта гаштан (шудан)** а) бечон карда шудан, ба қатл расидан; б) хомӯш карда шудан (-и оташ, чароғ); **оҳаки кушта** оҳаки обрасида.

КУШТАН کشتن 1. мирондан, маҳв кардан, ба қатл расонидан; бечон кардани чондоре (*мас., гов, гӯсфанд*); **худо ба куштан додан** доништа истода худо ба хатари марг андохтан. 2. хомӯш кардан (*оташиро, чароғро*).

КУШТАНГОҲ کشتن گاه чой ва маҳали куштан, қатл кардан.

КУШТАШУДА کشته شده сифати феълии замони гузашта аз **кушта шудан**; мактул, сар буридашуда.

КУШТОР کشتار кушиш, куштан; бисёр куштан, кушокушӣ.

КУШУДАН کشودن *ниг.* кушодан.

КУШХОНА کش خانه *лаҳҷ.*, *ниг.* кушишхона.

КУЯ کويه шапалаки хурде, ки кирмаки он матоъҳои пашмиро хӯрда нобуд мекунад, девча (*муқ. митта*, ки орду ғалладонаро хӯрда нобуд мекунад); **куя задан** ба воситаи куя хӯрда шудан (-и порчаи пашмӣ ё гилем).

КУЯЗАДА کویه زده сифати феълии замони гузашта аз **куя задан**; куяхӯрда.

КУЯХҲҶҶҶ کویه خورده *ниг.* куязада.

КҶ کو *ниг.* кӯй.

кӯб کوب 1. асоси замони ҳозира аз **кӯбидан** ва **кӯфтан**. 2. ҷузъи пасини калимаҳои мураккаб ба маънои кӯбанд ва бо чизе кӯфташуда: **хирманкӯб, шоликӯб, мехкӯб...**

КҶ کوب зарбу лат, зарба: **лату кӯб**.

КҶ کوبه 1. ҳар олати шабеҳи путк ё ховандаста барои кӯфта майда кардан, ҳамвор кардан, шибба кардан *ва г.* 2. олати оҳанини болғачамонанд, ки барои бо он кӯфтани дарвоза шинонда мешавад; **кӯбаи кафшдӯзон** болчаҳои махсуси кафшдӯзон барои зада ҳамвор кардани чарм.

КҶ کوبک *ниг.* кӯба.

КҶАНДА کوبنده сифати феълии замони ҳозира аз **кӯбидан** ва **кӯфтан**; он ки чизро мекубад (*мас., дарро*).

КҶИДА کوبیده 1. сифати феълии замони гузашта аз **кӯбидан**. 2. орди ғаллаи бирёншуда.

КҶИДАН کوبیدن 1. *ниг.* кӯфтан. 2. мех ё чизи дигарро зада ба чое фуру равондан.

КҶИН کوبين *кит.* кӯба, болғаи чӯбини чомашӯй.

КҶИШ کوبش *исми феъли* аз **кӯбидан**; кӯфтан; задан.

КҶКОРӢ کوبکاری *ниг.* бузкашӣ.

КҶ کودک писар ё духтари хурдсол, тифл, бачаи хурдсол: **кӯдаки навзод, кӯдаки ширмак**.

КҶКВОР کودک وار мисли бачаи хурдсол, бача барин.

КҶКДОР کودک دار 1. соҳиби кӯдак; соҳиби фарзанд. 2. *гуфт.* серфарзанд, серкӯдак: **зани кӯдакдор**.

КҶКИСТОН کودکستان муассисаи тарбияи кӯдакони томактабӣ.

КҶКӢ کودکی 1. бачагӣ, хурдсолӣ, туфулият. 2. айёми бачагӣ, вақти хурдсолӣ. 3. *маҷ.* рафтори кӯдакона, кори бачагона; беандешагӣ.

КҶКОНА کودکانه 1. махсуси кӯдакон: **либоси кӯдакона, хандаи кӯдакона**. 2. *ниг.* кӯдаквор.

КҶЖ کوژ *ниг.* кӯз.

КҶЖПУШТ کوژپشت *ниг.* кӯзапушт.

КҶЗ کوز хамида, пуштхамида, кӯзпушт.

КҶЗА کوزه зарфи сафолин ё мисини дастадор ва гоҳо бедаста барои об ва моеоти дигар, сабӯ.

КҶЗАГАР کوزه گر кӯзасоз, кулол.

КҶЗАГАРӢ کوزه گری 1. касбу шугли кӯзагар. 2. устохонаи сафолпазӣ.

КҶЗАГУЛ کوزه گل *бот.* савсани сафеди обӣ, нилуфари сафед.

КҶЗАЧА کوزه چه кӯзаи хурд.

КӢЗ(А)ПУШТ کوز(ه)پشت он ки пушташ хаида аст ё дар пушти шонааш гурӯи дорад, букри.

КӢӢ کوى 1. маҳалла, гузар. 2. роҳи даруни шаҳр, кӯча; **кӢӢи бад а)** роҳи бад; б) *киноя аз кирдорҳои нописанд (аз қабилӣ қиморбозӣ, нашъамандӣ ва ғ.), ки баъд аз одат кардани одам аз онҳо ҳалос шуданаш душвор аст; сари кӢӢ дар сари роҳ; дар кӢӢи бад афтодан* ба роҳи бад даромадан, гирифтӣ шудан ба кирдору ҳислатҳои нописанд; **бекасу кӢӢ** бешу табор ва беҳонаю ҷой: **ятими бекасу кӢӢ**.

КӢК I کوك *кит.* гиёҳест хобовар, коху.

КӢК II کوك *кит., мус.* мувофиқ намудани овозҳо дар мусиқӣ, ҳамоҳангӣ; ҷӯр.

КӢК III کوك баҳаи калон-калони муваққат, ки дӯзандагон бо даст дар рӯи либосҳо мезананд; дӯхти муваққатӣ; хомдӯз, хомдӯзӣ; **кӢк задан (кардан)** муваққатӣ баҳа зада калон-калон дӯхтани ягон ҷои либос; **кӢки чашмони касе канда шудан** хеле интизорӣ кашидан, саҳт чашм ба роҳ будани касе.

КӢКНОР کونار *бот.* гиёҳест, ки аз тухми он рағған мекашанд, истеъмоли пӯсти ғӯзааш кайфовару хобовар буда, аз шираи танаи он маводи муҳаддир – чакида ва баргу пояшро ҷӯшонда тарёк ҳосил мекунанд; хашхош; **оби кӢкнор** обе, ки аз тар карда фушурдани пӯсти ғӯзаи кӢкнор ҳосил шуда, нашъамандон онро менӯшанд, инчунин дар тибби қадим давои сурфа маҳсуб мешудааст.

КӢКНОРДОНА کوناردانه тухми донани хашхош.

КӢКНОРӢ کونارى он ки мӯътод ба хӯрдан, нӯшидан ва қаппа кардани кӢкнор аст; нашъаманди кӢкнор.

КӢКНОРҲОНА کونارخانه хонае, ки дар он кӢкнор ё маводи нашъаовари дигарро истеъмоли мекунанд, ҷои истеъмоли ва фуруши кӢкнор.

КӢКСУЛТОН کوكسلطان *бот.* яке аз навъҳои олуи пешпазак, ки мевааш калони кулӯла, турштам ва рангаш бештар сабзи сурхча аст.

КӢКЧА کوكچه *бот.* навъе аз харбузаи ширини

пӯташ сабзи тӯрдор ва пӯчокаш саҳт.

КӢЛ *т.* کول ҷои ба миқдори зиёд гун шуда истодани об, ҳавзи оби табиӣ, толоб; **кӢли обпарто (обгурез)** ҷои маҳсули атрофаш маҳдуд барои ҷорӣ шуда ҷамъ омадани обҳои барзиёд, заҳкаш; **кӢл шудан** ба як ҷо ҷамъ шуда истодани об.

КӢЛБОР کولبار тӯрбае, ки ба он бореро андохта ба пушт мегиранд, борхалта, халтаи сафарӣ.

КӢЛВОР کولوار *ниг.* кӢлбор.

КӢЛӢ کولى ҷои захира кардани ғалла дар дохили ҳуҷра.

КӢЛМАК کولمک оби наҷандон зиёд, ки дар ҷоҳои пасту нишеби роҳу заминҳо аз борон ё оби дигар ҷамъ мешавад; **кӢлмак шудан** ҷамъ шуда мондани об дар пастию нишебиҳо.

КӢЛОБ کولاب ҳавзаи оби табиӣ, толоб.

КӢЛОБӢ کولابى 1. *мансуб ба КӢлоб* (шаҳр ва минтақа). 2. аҳл ва сокини КӢлоб.

КӢЛШИНОС کولشناس он ки ба омӯзишу пажӯҳиши кӢлҳо машғул аст.

КӢЛШИНОСӢ کولشناسى илм дар бораи омӯхтани кӢлҳо, лимнология.

КӢМА کومه *лаҳҷ.* чизи дар як ҷо тӯбшуда, тӯда: **кӢмаи барф, кӢмаи харбуза.**

КӢНДАЛАНГ کوندهلنگ ба бари худ воқеъ шудани чизе дар сари роҳи чизи дигар, муқобили дарозии чизе бо бари худ истодани чизи дигар, арзӣ; **кӢндаланг гузоштан // кӢндаланг мондан** (*суоле ё масъалаеро*) ба таври қатъӣ мондани масъалае; ҷавоби қатъии «ҳа» ё «не» талабидан ба суоле.

КӢПОЛ کوپال *кҳн.* 1. гурз, гӯпол. 2. *маҷ.* қувват ва тавоноӣ.

КӢПРУК کوپروک *ниг.* пул II.

КӢПРУКСОЗ کوپروکساز *ниг.* пулсоз.

КӢПРУКСОЗӢ کوپروکسازى *ниг.* пулсозӣ.

КӢР کور 1. он ки чашмаш намебинад, нобино, аъмо; **кӢри модарзод** он ки аз модар нобино таваллуд шудааст; **кӢр кардан а)** нобино кардан; б) ба воситаи чизе молида ё тарошида

хатеро нест кардан; хати бутлон кашидан; **кӢр шудан** а) нобино гардидан; б) нохоно шудан (*оид ба* хат). 2. *мач*. нодон, бесавод, аз олам беҳабар; **кӢр шуда** мачбур гардида, ноилоҷ монда, хоҳу нохох; **кӢр шавад!** чазояшро бинад!, бало ба пасаш!; **нону намакам кӢр кунад!** дар мавриди маломат ба каси намакношинос ва носипос гуфта мешавад; **кӢр асояшро як бор гум мекунад** (*зарб.*) одам ки як бор фиреб хӢрд, хушӢр мешавад ва кӢшиш мекунад, ки минбаъд фиреб нахӢрад; **кӢр чӢ мецоҳад?** – ду дидан (*чаши*) бино (*зарб.*) дар мавриде мегӢянд, ки чизе айна муддао, хоҳиши дил бошад.

КӢРА I *کوره* оташдони оҳангарону мисгарон, иншооти махсус барои хиштпазӣ *ва* *г.*; хумдон: **кӢраи дастӣ**, **кӢраи оҳангарӣ**; **кӢраи ангиштгарон** чои махсус барои чӢбро сӢзонда тайӢр кардани ангишт; **кӢраи сиккабоб** оташдони махсус барои пухтани сиккабоб – гӢшти ба сик гузаронида; **дар кӢраи мубориза(хо) пухта шудан** *киноя аз* обутоб Ӣфтан, мустаҳкам шудан дар рафти мубориза.

КӢРА II *کوره* як тӢб шоҳӣ, ки ба дувоздах куртаи занона мерасад; **кӢра-кӢра атлас** тӢб-тӢб атлас.

КӢРАГАР *کوره گر* 1. он ки бо оташдони оҳангарию мисгарӣ кор мекунад. 2. он ки чунин оташдонро месозад, устои кӢра.

КӢРАГӢ *کوره گي* *мансуб ба* кӢра; дар кӢра гудохта тайӢршуда.

КӢРАК *کورک* гӢзаи хоми нокушодаи пахта, гӢзаи пунба, ки ханӢз нашукуфтааст; **кӢрак бастан** пайдо шудани гӢзаҳо дар ниҳоли пахта.

КӢРАКБАНДӢ *کورک بندي* пайдо шудани гӢза дар ниҳоли пахта.

КӢРАКГҲНДОР *کورک غندار* *ниг.* кӢракчинак.

КӢРАКГҲНДОРӢ *کورک غنداري* *ниг.* кӢракчинӣ.

КӢРАКДОР *کورک دار*: **ниҳоли кӢракдори пахта** ниҳоли кӢракбастваи пахта.

КӢРАККАНӢ *کورک کني* *исми амал аз* кӢрак **кандан**; кандан ва чамъ кардани кӢракҳо барои минбаъд кашида гирифтани пахташон, кӢракчинӣ, кӢракгундорӣ.

КӢРАККАШАК *کورک کشک* *тех.* мошини махсус, ки пағаҳои кӢракҳои боқимондаи ниҳоли пахтаро кашида мегирад.

КӢРАККАШӢ *کورک کشي* *исми амал аз* кӢрак **кашидан**; баровардани пахта аз даруни гӢза, ки дар вақташ кушода нашудааст: **кӢраккашӢ кардан**.

КӢРАКЧИНАК *کورک چينک* *тех.* мошини махсусе, ки кӢракҳои боқимондаи ниҳоли пахтаро чида (канда) мегирад.

КӢРАККЧИНӢ *کورک چيني* *исми амал аз* кӢрак **чидан**; чидани кӢракҳои хом ва нимхоми ниҳоли пахта.

КӢРАХОНА *کوره خانه* чои (хонаи) оташдонҳои маъдангудозӣ.

КӢРБАРЗАНГӢ *کوربرزنگي* *фолк.* кампири бадкор дар афсонаҳо, ки неқӣ кардан намецоҳад.

КӢРБАХТ *کوربخت* *ниг.* бадбахт.

КӢРГИРЕХ *کورگه* гиреҳи болоиҳамбаства, ки кушодани он душвор аст; **кӢргиреҳ кардан** печдарпеч ба ҳам баствани ду нӢги ресмон, ки кушоданаш хеле душвор мебошад.

КӢРДИЛ *کوردل* качдил, качфаҳм; бадтинат. 2. чоҳил, нодон, бефаросат.

КӢРДУД *کوردود* оташе, ки бе шӢъла дуд карда месӢзад; **хона кӢрдуд шудан** пур аз дуд шудани хона (*бинобар дарунсӢз шудани оташи бунхорӣ*).

КӢРӢ *کوري* нобиной, гум шудани қувваи босира; **ба кӢрии касе** бар хилофи майли касе, ба қасди касе.

КӢРКАШ *کورکش* *ниг.* асокаш.

КӢР-КӢРОНА *کورکورانه* бе мулоҳиза, чӣ шудани оқибатро наандешида, насанчида: **кӢр-кӢрона бовар кардан** насанчида, бечуну чаро бовар кардан ба касе; **кӢр-кӢрона тақлид кардан** фикр накарда (бе мулоҳиза) тақлид кардан.

КӢРМАХТОБ *کورمهتاب* аз байни абр хира тобидани моҳ, партави хираи моҳ; **шаби кӢрмахтоб** шабе, ки моҳтоб хира метобад.

КӢРМОР *کورمار* *зоол.* яке аз намудҳои мори

беаҳр, ки дар тибби халқӣ истифода мебаранд.

КӢРМУШ *کورموش* *зоол.* як намуди муш, ки зери замин зиндагӣ мекунад ва чашмонаш рӯшноиро намебинанд.

КӢРНАМАК *کورنمک* *маҷ.* он ки дар ивази некии касе бадӣ мекунад, ҳақношинос, носипос.

КӢРНАМАКӢ *کورنمکي* ҳақношиносӣ, носипосӣ; **кӢрнамакӣ кардан** ба қадри некии касе нарасидан, ҳақношиносӣ кардан.

КӢРОБ *کورآب* *кҳн.* 1. ташнае, ки аз об сер нашудааст. 2. сароб.

КӢРПА *کورپه* бистари пахтадори лагандашуда барои хобидан, лиҳоф; **кӢрпа шуда хобидан** қабати ғафс шуда хобидани чизе; бисёр будани чизе; **ба кӢрпа нигоҳ карда пой дароз кардан** (*мақ.*) дар иҷрои корҳо имконият ва шароитро ба ҳисоб гирифтан; **барф кӢрпаи замин аст** (*мақ.*) барф барои гарм нигоҳ доштани замини кишт мисли кӢрпа барои инсон зарур аст.

КӢРПАВОР(Ӣ) *کورپه‌وار(ی)* миқдори матоъ барои дӯхтани як кӢрпа.

КӢРПАДӢЗ *کورپه‌دوز* зане, ки хунари кӢрпадӢзӣ дорад, дӢзандаи кӢрпа.

КӢРПАДӢЗӢ *کورپه‌دوزی* *исми амал аз* кӢрпа дӯхтан, дӯхтани кӢрпа.

КӢРПАДӢЗОН *کورپه‌دوزان* маросими дӯхтани кӢрпаи арӯс пеш аз тӯй; *муқ. пахтарезон.*

КӢРПАТАК *کورپتک* *зоол.* як навъ парандаи бешагӣ.

КӢРПАЧА *کورپچه* кӢрпаи камбар барои нишастан ё хобидан; **кӢрпачаи якандоз** кӢрпачае, ки дар гирдогирди хонаи нишаст як қабат андохта менишинанд; **кӢрпача барин ҷой** *киноя аз* андак ҷой; як кӢрпавор ҷой.

КӢРПАЧАВОР *کورپچه‌وار* 1. матоъ барои кӢрпача. 2. ба андозаи як кӢрпача; як **кӢрпачавор ҷой** ҷой ба андозаи як кӢрпача; ҷои андак.

КӢРПАШША *کورپشه* *зоол.* пашшаи зарди заҳрдор, хомӯшак.

КӢРПИСТОН *کورپستان* модагове, ки сӯрохи як ё чанд сараки пистонаш баста буда, аз онҳо шир намеояд.

КӢРРӢДА *کورروده* *тиб.* як қисми кирмшакли рӯда.

КӢРСАВОД *کورسواد* чаласавод, камсавод

КӢРСАВОДӢ *کورسوادى* чаласаводӣ, камсаводӣ.

КӢРХАРИД *کورخريد*: **кӢрхарид кардан** моли хубро (босифатро) аз моли бесифат фарқ карда натавониста харидан.

КӢРХАРИДОР *کورخريدار* харидоре, ки чизҳои хубро аз бад фарқ карда наметавонад; он ки колои бадсифатро бо нархи гарон меҳарад.

КӢРШАБПАРАК *کورشبیرک* *зоол.* ҷонварест болдор, ки бинобар заиф будани биноии чашмаш рӯзҳо хобида, шабона парвоз мекунад, хаффош, ватвот, шабпара.

КӢС I *کوس* 1. *кит.* табл, духул, нақораи калон. 2. зарба, лат, такон, садама.

КӢС II *کوس* уреб, қачӣ ва норасоии калони ягон чиз (*мас., матоъ*).

КӢСА *کوسه* марде, ки ришаш набаромада мондааст ё фақат дар манаҳаш чанд тор мӯй дорад, марди беришу мӯйлаб; **то риш набарорӣ ба кӢса наҳанд** (*мақ.*) худро аз дигарон боло мадон, зеро ояндаатро намедонӣ.

КӢСАК *کوسک* *ниг.* кӢрак.

КӢСАРИШ *کوسه ریش* марде, ки мӯи ришаш кам аст, камриш.

КӢСДОР *کوسدار* 1. як канораш қач ва норасо (*оид ба* порча, замин, хона *ва ғ.*). 2. *маҷ.* ноқис, камбудидор.

КӢСТ *کوست* *кит., ниг.* кӢс I (1).

КӢТАК *کوتک* *ниг.* кӢтакароба.

КӢТАКАРОБА *کوتک اربه* аробаи чорчарха, аробаи чархҳои хурд.

КӢТАЛ *کوتل* 1. баландӣ, тепа. 2. гузаргоҳи кӯҳӣ, ағба; **кӢҳу кӢтал** кӯҳу ағбаҳо, кӯталу баландиҳо.

КӢТАРА *کوتره* харидуфурӯши яклухти ягон навъи мол, савдои яклухт; *муқ. чакана;* **кӢтара фурӯхтан, кӢтара харидан, умда-**

фурӯхтан, кӯтара харидан, умдафурӯшӣ.

КҶТАРАБАЙЪ *кӯтреبيع* пудрат, кори нархаш яклухт, умумӣ, якҷоя кореро ба субут расонидан.

КҶТАРАГИР *кӯтреگیر* он ки навъи молеро яклухт савдо карда мегирад.

КҶТАРАСАВДО *кӯтресودا* савдои яклухт, кӯтарафурӯшӣ, умдафурӯшӣ.

КҶТАРАФУРҶШ *кӯтреفروش* он ки молашро яклухту якҷоя мефурӯшад, умдафурӯш, *муқоб.* **ҷаканафурӯш**.

КҶТАРАФУРҶШӢ *кӯтреفروشى* харидуфурӯши якҷояи ҳамаи мол; *мансуб ба* савдои яклухт: **нархи кӯтарафурӯшӣ**.

КҶТАХ *кӯте* *ниг.* **кӯтоҳ**.

КҶТАХБИН *кӯтебин* *ниг.* **кӯтоҳбин**.

КҶТАХДАСТ *кӯтедست* *ниг.* **кӯтоҳдаст**.

КҶТАХДАСТӢ *кӯтедستى* *ниг.* **кӯтоҳдастӣ**.

КҶТАХӢ *кӯте* *ниг.* **кӯтоҳӣ**.

КҶТВОЛ *ҳ.* *کوتوال* 1. *қҳн.* қалъабон, диҷбон, маъмури муҳофизати қалъа. 2. *таър.* миршаб, раиси нозирони тартибот дар Бухорои амирӣ.

КҶТОХ *кӯта* 1. дарозиаш кам, калта; *муқоб.* **дароз**; **дар муддати кӯтоҳ** дар муддати на чандон зиёд, дар андак вақт. 2. мухтасар, ғайримуфассал: **маълумоти кӯтоҳ**, **суханронии кӯтоҳ**; **кӯтоҳ-кӯтоҳ** а) хеле мухтасар, ниҳоят ихтисоран: **ҷавобҳои кӯтоҳ-кӯтоҳ** **додан**; б) бурида-бурида, канда: **кӯтоҳ-кӯтоҳ нафас кашидан**; **кӯтоҳаш ҳамин ки...**, **қисса кӯтоҳ...**, **хуллас ин ки...**, **хулосаи гап ин ки...**; **ақли кӯтоҳ киноя аз** ақли норасо, ақли дурноандеш; **дасти кӯтоҳ киноя аз** кӯтоҳдастӣ, очизӣ, нотавонӣ; **кӯтоҳ кардан** а) дарозии чизро кам кардан, калта кардан; б) буридан, қатъ кардан; в) ихтисор кардан; кашол надодан: **кӯтоҳ карда гуфтан**; **кӯтоҳ омадан** ба қадӣ касе ё чизе баробар наомадан; **кӯтоҳ шудан тарзи мафъулиш кӯтоҳ кардан**; **ҷомаи бомаслиҳат кӯтоҳ намеояд** (*зарб.*).

КҶТОХАК *кӯтаҳк* мухтасаран, ба таври ихтисор.

КҶТОХАКАК *кӯтаҳкк* хеле кӯтоҳ, хеле мухтасар.

КҶТОХАҚЛ *кӯтаҳعقل* камақл, бемулоҳиза.

КҶТОХАҚЛӢ *кӯтаҳعقلی* камақлӣ, бемулоҳизагӣ.

КҶТОХАНГУШТ *кӯтаҳانگشت* он ки ягон ангушташ кӯтоҳ ё бурида аст.

КҶТОХАНДЕШ *кӯтаҳاندیش* он ки оқибати корро мулоҳиза намекунад, бемулоҳиза, кӯтоҳназар, кӯтоҳбин; *муқоб.* **дурандеш**.

КҶТОХАНДЕШӢ *кӯтаҳاندیشی* кӯтоҳандеш будан, бемулоҳизагӣ; **кӯтоҳандешӣ кардан** бемулоҳиза кор кардан.

КҶТОХБАӢНӢ *кӯтаҳبیانی* мухтасарбаӢнӣ, бо сухани кӯтоҳ ифода кардани фикри том, мӯҷазбаӢнӣ.

КҶТОХБИН *кӯтаҳبین* *ниг.* **кӯтоҳандеш**.

КҶТОХБИНӢ *кӯтаҳبینی* *ниг.* **кӯтоҳандешӣ**.

КҶТОХБИНОНА *кӯтаҳبینانه* бемулоҳиза, ноандешида, кӯтоҳназарона.

КҶТОХГАРДАН *кӯтаҳگردن* *ниг.* **гарданкӯтоҳ**.

КҶТОХДАСТ *кӯтаҳدست* *маҷ.* нотавон, очиз, дасткӯтоҳ; *муқоб.* **дароздаст**.

КҶТОХДАСТӢ *кӯтаҳدستى* нотавонӣ дар иҷрои коре, очизӣ, дасткӯтоҳӣ.

КҶТОХДОМАН *кӯтаҳدامن* либосе, ки доманаш кӯтоҳ аст.

КҶТОХЗАБОН *кӯтаҳزبان* *ниг.* **забонкӯтоҳ**.

КҶТОХӢ *кӯтаҳی* 1. кӯтоҳ будан, калтагӣ, дарозиаш кам будан. 2. кӯтоҳмуддатӣ, кам будани муддати чизе. 3. *маҷ.* камбудӣ, нуқсон, айби андак. 4. *маҷ.* очизӣ, нотавонӣ; **кӯтоҳӣ кардан** а) дарозиаш кам будан, калтагӣ кардан, расо набудан; б) *маҷ.* камбудӣ кардан дар коре; в) *маҷ.* очизӣ кашидан дар коре; **даст кӯтоҳӣ кардан** зӯр нарасидан, ҷуръат карда натавоништан.

КҶТОХҚАД *кӯтаҳقد* қадпаст, кӯтоҳқомат; *муқоб.* **қадбаланд**.

КҶТОХҚОМАТ *кӯтаҳقامت* *ниг.* **кӯтоҳқад**.

КҶТОХМАВЧ *кӯтаҳموج* дастгоҳе, ки дар мавҷҳои кӯтоҳи радио кор мекунад.

КӢТОХМЕТРАЖ کوتاه‌مترژ филме, ки дарозии навораш назар ба филмҳои маъмулӣ камтар аст.

КӢТОХМИЖГОН کوتاه‌مژگان чашмони миҷа-хояш кӢтоҳ, мӯи милки чашм, ки дароз нест.

КӢТОХМИЛ کوتاه‌میل силоҳи оташ-фишони милҳояш кӢтоҳ: **туфанги кӢтоҳмил**.

КӢТОХМУДДАТ کوتاه‌مدت муддаташ кӢтоҳ, мӯхлаташ кӢтоҳ; *муқоб.* **дарозмуддат**: таҳсили кӢтоҳмуддат.

КӢТОХМУҲЛАТ کوتاه‌مهلت *ниг.* кӢтоҳмуддат.

КӢТОХНАЗАР کوتاه‌نظر маҳдудфикр, ҷаҳонбинияш танг, кӢтоҳбин; *муқоб.* **дурбин**.

КӢТОХНАЗАРӢ کوتاه‌نظری маҳдуд будани тафаккур, кӢтоҳбинӣ.

КӢТОХНАЗАРОНА کوتاه‌نظرانه бо тафаккури маҳдуд, кӢтоҳбинона, амиқ фикр накарда.

КӢТОХОСТИН کوتاه‌آستین *ниг.* остинкӢтоҳ.

КӢТОХПАШМ کوتاه‌پشم пашмаш кӢтоҳ; *гӯс-фандони кӢтоҳпашм*.

КӢТОХПОӢ کوتاه‌پای пойҳояш кӢтоҳ.

КӢТОХПОЯ کوتاه‌پایه пояш кӢтоҳ: **гандуми кӢтоҳпоя**.

КӢТОХУМР کوتاه‌عمر камумр, умри дароз надошта, он ки ба пирӣ нарасида вафот мекунад.

КӢТОХУМРӢ کوتاه‌عمری камумрӣ, умри дароз надоштан.

КӢФӢ كوفي 1. мансуб ба **КӢфа** (шаҳр дар Байаннаҳрайн). 2. қадимтарин навъи хати арабӣ: **хати кӢфӣ**.

кӢфт كوفت 1. асоси замони гузашта аз **кӢфтан**. 2. хастагӣ аз иҷрои коре, мондагӣ: **кӢфти кор**, **кӢфти роҳ**.

КӢФТА كوفته сифати феълии замони гузашта аз **кӢфтан**. 1. кӯбидашуда; реза кардашуда: **хасу хошоки кӢфта**. 2. хӯр. навъи кабоб аз гӯшти кима (кӯбида) бирёнкардашуда. 3. хӯр. ҳалвас аз талқони мағзҳо. 4. маҷ. мондашуда, хастагӣ; **кӢфта шудан** а) зада шудан, мавриди зарбу лат қарор гирифтан, калтаккорӣ карда шудан, шаллоқ хӯрдан; б) тақ-тақ шу-

дан, кӯбида (зада) шудан (-и дар); в) майда (реза) ва нарм карда шудан (*мас.*, *гӯшт ё галлаеро*); г) маҷ. монда (хаста) шудан, шалпар шудан.

КӢФТАГӢ كوفتگی шакли дигари сифати феълии замони гузашта аз **кӢфтан**; шалпарӣ, мондагӣ; **кӢфтагии роҳ** мондашавӣ дар натиҷаи роҳравии зиёд.

КӢФТАКАБОБ كوفته كباب хӯр. навъи кабоб аз гӯшти қима.

КӢФТАКОРӢ كوفته كاری *тех.* кӢфта васеъ ё ба шакл даровардан.

КӢФТАН كوفتن 1. задан, зарба расондан, лату кӯб кардан. 2. кӯбидан, майда, реза ва нарм кардан (-и гӯшт, мурч, намак *ва ғ.*) зада ё кӯп карда аз сараку хӯшаҳо ҷудо кардани ҳосили гандум, ҷав, ҷуворӣ *ва ғ.*: **хирман кӢфтан**. 3. *киноя* аз сарзаниш кардан; танбеҳ додан; танқид кардан; **каф кӢфтан** чапак (қарсак) задан, каф задан; **меҳ кӢбидан** меҳро зада ба ҷое даровардан; **мушт кӢфтан** бо мушт задан, мушткӯбӣ кардан; **по(ӣ) кӢфтан** пои худро (ба замин) тап-тап задан; **сари касеро кӢфтан**, ба **сари касе кӢфтан** а) ба сари касе задан; б) маҷ. касеро саркӯб кардан, танбеҳи касеро додан; **табл кӢфтан** табл навохтан, нақора задан; **хирман кӢфтан** ғалларо кӯп карда аз появу пӯшташ ҷудо кардан; **кори ҳар ҳар нест хирман кӢфтан** (*зарб.*).

КӢФТАНӢ كوفتنی сифати феълии замони оянда аз **кӢфтан**; **кӢфтани** шудан қасди кӢфтан кардан, нияти задан кардан.

КӢФТАШУДА كوفته‌شده 1. сифати феълии замони гузашта аз **кӢфта шудан**. 2. маҷ. мондашуда, шалпаршуда.

КӢФТУКӢБ كوفت و كوب хирманкӯб.

КӢФҶОН كوفجان *кит.* кафас, ҷои нигоҳ доштани парандагон.

КӢФШОНА كوفشانه *кит.* бофанда.

КӢХ كوه барҷастагии табиӣи бузургу баланд дар рӯи замин, ки аз сангу хок ба вучуд омадааст, ҷабал; **кӢх-кӢх** ғарам-ғарам; бисёр, аз ҳад зиёд; **кӢҳи оташфишон** *ниг.* **вулкони**; **кӢҳи пахта киноя** аз ғарами калони пахта; **кӢҳро зада талқон кардан** маҷ. кори вазнинеро ба ҷо овардан; анҷом додани коре, ки иҷрояш

ба назар номумкин менамуд; **кӯҳ ба кӯҳ на-мерасад, одам ба одам мерасад** (зарб.).

КҶҲА **کوه** 1. пушта, теппа, баромадагӣ, дунгӣ, баландӣ. 2. қулла, сари кӯҳ. 3. *ниг.* **кӯҳон**. 4. *кит.* мавҷи азими об.

КҶҲАГИРИФТА **کوه گرفته** роҳи кӯҳ пешги-рифта, кӯҳу биёбонгард; *киноя* аз девона, маҷнун.

КҶҲБАРО **کوهبرا** ба болои кӯҳ бароянда; кӯҳнавард; **аспи кӯҳбаро** аспӣ боқуввати кӯҳгард.

КҶҲБАРӢ **کوهبرائی** ба болои кӯҳ баромадан; кӯҳнавардӣ.

КҶҲБОН **کوهبان** нозири равуо дар кӯҳ, он ки назорати кӯҳро ба ӯҳда дорад.

КҶҲБОНӢ **کوهبانی** назорат кардани тартибот дар кӯҳ.

КҶҲБУД I **کهید** 1. кӯҳнишин. 2. гӯшанишин. 3. *киноя* аз обид, зоҳид, порсо.

КҶҲБУД II **کهید** *кҳн.* хазинадори подшоҳ; чамъқунандаи андоз.

КҶҲВОР **کوهوار** 1. мисли кӯҳ, чун кӯҳ. 2. бу-зургӣ, баланд; **мавҷи кӯҳвори баҳр**.

КҶҲГАРД **کوهگرد** *ниг.* кӯҳнавард.

КҶҲГАРДӢ **کوهگردی** *ниг.* кӯҳнавардӣ.

КҶҲДОМАН **کوهدامن** домани кӯҳ, кӯҳпоя.

КҶҲИСТОН **کوهستان** 1. замин, ки дар он кӯҳ бисёр аст, ҷои зиёдии кӯҳ, кӯҳсор. 2. ноҳияи кӯҳӣ ин ё он кишвар (*мас., Тоҷикистони марказӣ, ки таърихан сарғаҳи Зарафшон, Қаротегину Дарвоз ва Ҳисор ба он дохил ме-шаванд*).

КҶҲИСТОНӢ **کوهستانی** 1. он ки дар кӯҳсор зиндагӣ мекунад; он ки зодгоҳаш дар кӯҳсор воқеъ гардидааст. 2. аҳли кӯҳистон

КҶҲӢ **کوهی** 1. *мансуб ба кӯҳ*; чабалӣ. 2. он ҷӣ дар кӯҳсор мерӯяд ё зиндагӣ мекунад: **ғиёҳи кӯҳӣ, лолаи кӯҳӣ, бузи кӯҳӣ** бузи ёбой, ки дар кӯҳу даштҳо зиндагӣ мекунад.

КҶҲКАН **کوهکن** 1. коргаре, ки аз кон маъдан меканад; он ки кӯҳро канда шикоф мекунад. 2. лақаби Фарҳоди афсонавӣ, ки бо хоҳиши маъшуқааш Ширин кӯҳро канда, ҷӯй баро-варда буд.

КҶҲКАНӢ **کوهکنی** кандани кӯҳ ва истихроҷи

маъданҳо: техникаи навтарини кӯҳкани.

КҶҲЛ **ا. کحل** *кит.* сурма.

КҶҲЛДОН **کحلدان** *кит.* сурмадон.

КҶҲЛӢ **کحلی** *кит.* 1. *мансуб ба кӯҳл*. 2. сурма-ранг, сиёҳтоб.

КҶҲНА **کهنه** 1. чизи бисёр умрида; чизи бисёр кор фармудашуда; фарсуда; *муқоб.* **нав, тоза: кӯҳна кардан, кӯҳна шудан**. 2. қадим, пешина, дерина. 3. қадима, пештара. 4. қуҳансол, солхӯрда, кордида; **дарди кӯҳна** бемории муддати зиёд давомкарда ва бедаво, касалии музмин; **мусалласи кӯҳна** мусалласи бисёри-стода (бисёрсола); **урфу одатҳои кӯҳна** одату русуми аз замони гузашта боқимонда.

КҶҲНААҚИДА **کهنه عقیده** *ниг.* кӯҳнапараст.

КҶҲНАВАРД **کهنورد** варзишгаре, ки бо кӯҳ-навардӣ машғул аст, кӯҳпаймо, кӯҳгард.

КҶҲНАВАРДӢ **کوهنوردی** навъи варзиш, ки иштирокдорони он аз рӯи гузаштан аз кӯталу ағбаҳои мушкилгузар, баромадан ба кӯҳҳои рост ва қуллаҳои баланд мусобиқа мекунанд, кӯҳгардӣ; кӯҳбарой.

КҶҲНАГӢ **کوهنگی** кӯҳна будан.

КҶҲНАДАМ **کهنه دم** палави зиёд дамхӯрда: **оши кӯҳнадам**.

КҶҲНАДУНӢ **کهنه دنیا** *ниг.* кӯҳначаҳон.

КҶҲНАДӢЗ **کهنه دوز** он ки пойафзорхоро дар-беҳу пина мекунад, порадӯз, пинадӯз, ямокгар.

КҶҲНАДӢЗӢ **کهنه دوزی** амали кӯҳнадӯз, пора-дӯзӣ, пинадӯзӣ.

КҶҲНАКАСАЛ **کهنه کسل** он ки бемориаш до-имӣ шудааст ва илоҷи табобат надорад.

КҶҲНАКЕШ **کهنه کیش** он ки тибқи расму оини кӯҳна зиндагӣ мекунад.

КҶҲНАКЕШӢ **کهنه کیشی** парастии расму оини кӯҳна.

КҶҲНАКОЛА **کهنه کاله** майда-чуйдаи фарсуда; либосҳои фарсудаи кӯҳна.

КҶҲНАКОР **کهنه کار** кордида, корозмуда, таҷ-рибанок.

КҶҲНАЛИБОС **کهنه لباس** он ки либоси обшуста ва фарсуда пӯшида мегардад.

КҶҶНАОБОД *کهنه آباد* заминҳое, ки солҳои зиёд кишт карда мешаванд.

КҶҶНАПАРАСТ *کهنه پرست* он ки тарафдори расму одат ва ақидаҳои кӯҳна (қадимӣ) аст; он ки ба навигариҳо муқобил аст, муҳофизакор.

КҶҶНАПАРАСТӢ *کهنه پرستی* тарафдорӣ аз расму оини қадима; муқобилат ба ҷорӣ шудани навигариҳо, муҳофизакорӣ.

КҶҶНАПАРАСТОҶА *کهنه پرستانه* мансуб ба кӯҳнапарастӣ; муҳофизакорона: ақидаҳои кӯҳнапарастона.

КҶҶНАПОРА *کهنه پاره* либоси ҷӯлидаю дарида; ашӯи фарсуда.

КҶҶНАФУРӢШ *کوهنه فروش* он ки ашӯи кӯҳнаву пӯшокҳои нимдоштро харида мефурӯшад.

КҶҶНАФУРӢШӢ *کوهنه فروشی* фурӯши чизу чораҳои кӯҳна; бозор ё ҷои фурӯши чизҳои кӯҳна.

КҶҶНАҶАҶОН *کهنه جهان* кит. дунёи кӯҳна, дунёи қадим.

КҶҶНАШАВӢ *کهنه شوی* исми амал аз кӯҳнашудан; кӯҳнашудан, фарсуда шудан; корхӯрда шудан.

КҶҶНАШУДА *کهنه شده* сифати феълӣ замони гузашта аз кӯҳнашудан; фарсудаю жанда, аз кор баромада; аз мӯд баромада.

КҶҶНИШИН *کوهنشین* он ки дар кӯҳсор зиндагӣ мекунад; муқ. кӯҳистонӣ.

КҶҶҶОН *کوهان* барҷастагии пушти шутур; ҷои баромадагии сари шонаи наргов.

КҶҶҶОНДОР *کوهاندار* он чи кӯҳон дорад, он чи дар пушти худ баромадагӣ дорад.

КҶҶПАЙКАР *کوهپیکر* тануманд, кавиҳайкал, бузургҷусса.

КҶҶПАЙМО *کوهپما* ниг. кӯҳнавард.

КҶҶПАЙМОӢ *کوهپمائی* ниг. кӯҳнавардӣ.

КҶҶПИӢЗ *کوهپياز* пиёзи кӯҳӣ, ки бисёр тунду талх аст, пиёзи ансул.

КҶҶПОРА *کوهپاره* 1. як қисми кӯҳ; қисме, ки аз кӯҳ ҷудо шудааст, харсанг. 2. *гуфт.* гӯшаи маскунии кӯҳистон.

КҶҶПОЯ *کوهپایه* доманаи кӯҳ; замини доманаи кӯҳ, адир, кӯҳдоман.

КҶҶСОР *کوهسار* ҷое, ки дар он кӯҳ зиёд аст, кӯҳистон.

КҶҶТАН *کوهتن* бузургҷусса, тануманд.

КҶҶЧИГАР *کوهجگر* киноя аз далер, шучоъ, диловар.

КҶҶШИНОСӢ *کوهشناسی* соҳае, ки ба омӯзиши кӯҳҳо машғул аст: пажӯҳишгоҳи кӯҳшиносӣ.

КҶҶ *کوج* 1. аз ҷое ба ҷое ва аз сарзамине ба сарзамини дигар равона шудани шахси алоҳида ё гурӯҳе аз мардум, кӯчидан, ҳичрат. 2. асбоби анҷоми хона ва бору бунае, ки дар вақти дигар кардани ҷои истиқомат ҳамроҳи худ мебаранд: кӯч бурдан. 3. *гуфт.* хонавода, хонадон, тоифа; кӯч-кӯч ниг. кӯчокӯч; кӯч бастан бору бунаи худро барои нақли макон омода кардан; кӯч кардан бо бору бунаи худ аз ҷое рафтан, нақли макон кардан, кӯчидан.

КҶҶҶА *کوجه* 1. роҳи пиёда ва саворгарди дохили шаҳр ва деҳа. 2. маҳалла, гузари истиқомат ё сукувати муайян, ки қад-қад роҳе воқеъ шудааст; ба тариқи истиора: дар кӯҷаи мардонагӣ..., ба кӯҷаи гадоӣ, расвоӣ... даромадан, дар кӯҷаи олуфтагӣ... қалон шудан; кӯҷаи сарбаста а) роҳе, ки пешаш бастааст ва баромадгоҳ надорад, бунбаст; б) киноя аз вазъияти ниҳоят сахт, ҳолати бисёр душвор; ноилочӣ; ба кӯҷа баромадан а) ба маҳалла (гузар) баромадан; аз хона берун баромадан; б) дар байни одамон зоҳир шудан; ба кӯҷа партофтан аз хона рондан ва аз ризку рӯзи маҳрум кардан; аз кӯҷаи коре нагузаштан аз коре асло хабар надоштан; аҳли коре набудан; ба сад кӯҷа даромада баромадан дар ҳама хусус фикр кардан, фикру ҳаёли зиёд кардан; дар кӯҷа мондан а) беҳонаву ҷой шудан; б) бекасу кӯй шудан; бесоҳиб мондан; кӯҷа ба кӯҷа гаштан овораю саргардон шудан (дар ҷустуҷӯи чизе); худро ба ҳар кӯҷа задан (дар ҷустуҷӯи чорае ниҳоят саргардон шудан).

КҶҶҶБОҒ *کوجهباغ* кӯҷае, ки аз байни боғот мегузарад; роҳи ду тарафаш сабзу дарахтзор; кӯҷабоғи ошиқон боғе, ки дар он дилдодаҳо бо ҳам сӯҳбат мекунанд ва рози дил меғунанд.

КҶҶҶБОҒӢ *کوجهباغی* 1. мансуб ба кӯҷабоғ. 2. мус. яккахоние, ки хонанда овозагро аз ҳад зиёд баланд кашол медиҳад.

КҶҶҶГАРД *کوجهگرد* 1. аз кӯҷа гузаранда, роҳгузар. 2. он ки дар кӯҷаҳо сарсариёна мегардад, сарсарӣ, ҳарзагард, оворагард. 3. маҷ. бироҳагард, фоҳиша.

КҶҶҶГАРДӢ *کوجهگردی* 1. гардиш дар кӯҷаву кӯй. 2. сарсаригардӣ, оворагардӣ, ҳарза-

гардӣ. 3. *мач*. бeрoҳaгaрдӣ, фoҳишaгӣ.

КҮЧАГӢ *کوچگی* *мансуб ба кӯча*; дар кӯча буда: **чарoғҳoи кӯчагӣ**; **гапи (сухани, алфoзи) кӯчагӣ** а) сухани бeoдoбoнa вa кaбeҳ; б) oвo-зaи бeасoс; **шинoси кӯчагӣ** шинoси дур, ши-нoси салoмy aлeйк.

КҮЧАК *کوچک* хурд, мaйдa.

КҮЧАКДИЛ *کوچک دل* *киноя аз хушхулк, хуш-муoмилa.*

КҮЧАКДИЛӢ *کوچک دلی* *киноя аз хушхулкӣ, хушмуoмилaгӣ, нeкpафтoрӣ.*

КҮЧАН *کوچن* aбзoли ҳaлқaшaкл, ки бa гaрдaни aспи кoрӣ аз тaги хaмyт мeгyзoрaнд.

КҮЧАНВОР *کوچن وار* мисли кӯчан, ҳaлқa-шaкл.

КҮЧАНДА *کوچنده* 1. *сифaти фeълии зaмoни ҳoзирa аз кӯчидaн*. 2. *мач*. рaвoн, сaйёр (*oид ба рeг, бaрф вa г.*).

КҮЧАПҮШӢ *کوچه پوشی* либoсe, ки вaкти бa кӯчaбaрoй, мeҳмoнирaвӣ *вa г.* мeпӯшaнд.

КҮЧАТ *کوچت* рaстaнӣ ё нeҳoлe, ки бaрoи ши-нoндaн дар чoи дигaр дар шарoити мaхсyс сaбзoнидa шyдaаст, пaрвaрдa: **кӯчaти гyл**, **кӯчaти кaрaм**, **кӯчaти рaйҳoн**; **кӯчaт кaрдaн** рaстaнӣ ё нeҳoли дар шарoити мaхсyс пaр-вaрoндaшyдaрo бa чoи дигaр шинондaн.

КҮЧАТШИНОӢ *کوچت شنایی* рaстaнӣ вa нeҳoлҳoи пaрвaрдaшaвaндaрo бa чoи дигaр шинондaн.

КҮЧБАНДӢ *کوچ بندی* *исми aмaл аз кӯч бaстaн*: кӯч бaстaн аз чoё бa чoи дигaр.

КҮЧИДАН *کوچیدن* 1. бo бoрy бyнa аз чoе бa чoи дигaр рaфтaн (*бaрoи истиқoмaт, мaскaн гирифтaн*), нaқли мaкoн кaрдaн, кӯч кaрдaн; **кӯчидaни рeг** дар биёбoн бo тaъсири бoд чo ивaз кaрдaни хoмaҳoи рeг. 2. *гуфт*. кaндa шyдaн, аз чoяш бeчo шyдaни чизe: **кӯчидaни дaрaхт** бo тaъсири бoд аз рeшa хaмрoҳи зa-мини он кaндa шyдa aфтoдaни дaрaхт; **тaрмa кӯчидaн** дар кӯхсoр аз чoяшoн кaндa шyдa бa пoин фyрӯрaвии бaрфҳoи чaмъшyдa.

КҮЧИДАӢ *کوچیدنی* *сифaти фeълии зaмoни oяндa аз кӯчидaн*; **кӯчидaнӣ шyдaн** дар нияти кӯчидaн бyдaн, рaфтaнӣ шyдaн бo кӯчи хyд (*аз чoе бa чoе*).

КҮЧИШ *کوچش* *исми фeълӣ аз кӯчидaн*; кӯч, нaқли мaкoн, хичрaт.

КҮЧӢ *کوچی* *ниг.* кӯчмaнчӣ.

КҮЧКАШOӢ *کوچ کشانی* кaшoндaни бoрy бyнa вa aсбoби хoнa вaқтӣ кӯчидaн.

КҮЧМАНЧИГӢ *کوچمنچگی* бoдиyгaрдӣ, зиндa-гoнии ғaйримyқимӣ.

КҮЧМАНЧӢ *کوچمنچی* бoдиyгaрд, он ки дар чoе мyқим нeст.

КҮЧOКҮЧ *کوچا کوچ* кӯчидaни пaй дар пaй; тaрaддyди кӯчидaн.

КҮЧOН(И)ДА *کوچانده // کوچانیده* *сифaти фeълии зaмoни гузaштa аз кӯчoн(и)дaн*; **кӯчoн(и)дa oвaрдaн** кaсeрo бa чoи иқoмaти дигaр oвaрдaн.

КҮЧOН(И)ДАН *کوچاندن // کوچانیدن* *тaрзи бaвo-ситaи кӯчидaн*; 1. кaсeрo аз чoе бa чoе нaқли мaкoн дoдaн, кaсeрo бo бoрy бyнaаш бa чoе бyрдaн (*бaрoи истиқoмaт ё сyкyнaт*). 2. чизe аз чoяш бeчo кaрдaн ё аз чoяш хeзoндaн. 3. рӯбaрдoр кaрдaн, рӯнaвис кaрдaн.

кӯш *کوش* *асoси зaмoни ҳoзирa вa сигaи aмр аз кӯшидaн*; кӯшиш кyн, сaъй кyн.

КҮШАНДА *کوشنده* *сифaти фeълии зaмoни ҳoзирa аз кӯшидaн*; он ки сaъю кӯшиш дoрaд, кӯшo.

КҮШИДАН *کوشیدن* кӯшиш (чиддy чaхд, сaъй) кaрдaн, ғaйрaт нaмyдaн.

КҮШИШ *کوشش* сaъй, чaхд, ғaйрaт; хaрaкaт бaрoи ичрoи кoрe; **кӯшиш кaрдaн (доштaн)** бaрoи ичрoи кoрe чиддy чaхд кaрдaн, сaъю чaхд бa кoр бyрдaн, кӯшиш бa хaрч дoдaн.

КҮШК *کوشک* имoрaти бoшyкӯх, ки aтpoфaш бoғ ё сaбзaзoр бoшaд; кaсp.

КҮШO *کوشا* *кит.* кӯшaндa, сaъйкyнaндa.

К

Қ ҳарфи понздаҳуми алифбои ҳозираи тоҷикӣ; дар алифбои арабиасоси тоҷикӣ ҳарфи қоф (ق); дар ҳисоби абҷад ба адади 100 баробар аст; ин ҳарф маъмулан дар ифодаи калимаҳои барғирифта аз забонҳои арабӣ, туркӣ ва ҷунонӣ истифода мешавад.

ҚАБ(Б) *а.* قб *кит.* гиребон, гиребони пирохан; **қаб даридан** гиребон даридан, гиребон чок кардан.

ҚАБА *а.* قبه *гӯфт.*, *ниг.* қава.

ҚАБАҚ *т.* قق *кит.* 1. ҳадаф, нишона, нишон. 2. каду. 3. дарахти миёнхоль.

ҚАБАС *а.* قبس *шӯъла*, пораи оташ; оташпора.

ҚАБАТ *т.* قبت 1. ҳар табақаи чизҳои болои ҳам ҷойгиршуда, табақа, қат: **чор қабат кӯрпача**, **се қабат чома**, **як қабат хок**; **як қабат пӯст** (**қабати бадан**) пардаи пӯсти бадан. 2. *нум.* даста, комплект: **як қабат куртаву лозимӣ**, **чор қабат кӯрпаву болишт**. 3. *гӯфт.* табақа, ошёна (-и иморат); **аз қабати...** аз байни..., **аз миёни...**: **аз қабати абрҳо**, **аз қабати борони тир**, **аз қабати туман**, **аз қабати ангуштон**; **ба қабати...** а) ба даруни...: **ба қабати абр даромадани офтоб**; б) ба тағи..., ба зери...: **ба қабати бистар даромадан**, **ба қабати замин даромадан**; **дар қабати...** дар миёни..., дар байни..., андаруни...: **дар қабати кӯрпа**, **дар қабати китобу қоғазҳо**, **дар қабати ду нон...**; **қабат ба қабат** // **қабат-қабат** а) якчанд қабат, қабатҳои зиёд; қабати ғафс; б) болои ҳам, боло-болои ҳам, яке рӯи дигаре; **қабат ба қабати...** а) тамоми қабатҳои...; ҳамаи қишрҳои...; б) дарун ба даруни...; **◇ қабат-қабат гӯшт гирифтани** аз шодию хурсандӣ рӯҳбаланд шудан, аз

ниҳояти шодмонӣ болидан.

ҚАБЕҲ *а.* قبيح 1. зишт, бад, ганда, нописанд (*оид ба чизе*); **алфози қабех**, калимаҳои дашномии кӯчагӣ; **суханҳои қабех**, **хислати қабех**. 2. палид, разил (*оид ба касе*).

ҚАБЕҲА *а.* قبيحه *муаннаси қабех*.

ҚАБЕҲӢ *ниг.* қабехат.

ҚАБЕҲОНА *а.* قبيحانه *разилона*, *палидона*: **ёрии қабехона**, **толону торочи қабехона**.

ҚАБЕҲУЛВАЧҲ *а.* قبيح الوجّه *зиштрӯй*, *бадрӯй*, *бадафт*, *баднамо*.

ҚАБЗ I *а.* قبض *кит.* гирифтани бо даст (панча); **қабзи хотир** гирифтагии хотир, малоли хотир; **қабзи чон** гирифтани чон, мирондан; **қабзу баст** гирифтани додан, додугирифт; санад, ки ба бадали чизи гирифта медиҳанд.

ҚАБЗ II *а.* قبض *гирифторӣ*, дар банд будан; **қабзи меъда** саҳт шудани меъда; қабзият; **қабзи табиат** а) гирифтагии табъ, хиратабъӣ; б) *ниг.* қабзи меъда.

ҚАБЗА I *а.* قبضة 1. он микдор чиз, ки дар як мушт меғунҷад, чизе, ки дар байни панҷаи даст ҷо мешавад, даста; **як қабза қоғаз**, **як қабза алаф** (гул). 2. даст, панча; **ба қабзаи касе даромадан** ба дасти касе даромадан, ба тасарруфи касе даромадан; **қабза кардан** дар байни кафи худ гирифтани (ришро, банди дасти касеро *ва ғ.*); дар мобайни қафу панҷаи даст ҷой додан.

ҚАБЗА II *а.* قبضة *кит.* гирифтаниҳои шамшер, теғ, корд, камон *ва ғ.*; даста, дастгира, мақбаз; **қабзаи шамшер**.

ҚАБЗАГИР *а.* قبضة گیر *кит.* даста, дастгира.

ҚАБЗИЯТ *а.* قبضيت *кит.* гирифтагии меъда, сахт шудани меъда, инқибоз; **қабзияти ботинӣ** афсурдаҳоли, рӯҳафтодагӣ.

ҚАБЗУЛВУСУЛ *а.* قبض الوصول *кит.* шаҳодатномаи расидани чизе, хати қабул, санади расид, забонхат.

ҚАБИЛ *а.* قبيل гурӯҳ, даста; қисм; чинс, хел, навъ; **аз ин (он, ҳамон) қабил; аз қабилӣ...** аз навъи..., аз чинси...; мисли..., монанди...

ҚАБИЛА *а.* قبيله гурӯҳи иҷтимоӣ, ки муносибатҳои хешутаборӣ ва ягонагии забону ҷои истиқомат аз нишонаҳои он аст, қавм, тоифа: **қабилани мангит, қабилҳои бодиянишин.**

ҚАБИЛАВӢ قبيلاوى *мансуб ба қабилани;* хоси қабилани: **урфу одати қабилавӣ, чомеани қабилавӣ.**

ҚАБЛ *а.* قبل пеш, аввал; *муқоб.* баъд; **қабл аз...** пеш аз..., то...; **илочи воқеа қабл аз вуқӯъ бояд қард (мақ.).**

ҚАБЛАН *а.* قبلان пештар, пеш аз ин; пеш аз вақт, пешакӣ.

ҚАБЛӢ قبلى пешина; пешакӣ; **омодагии қаблӣ тайёрии пешакӣ.**

ҚАБО *а.* قبا як навъ либоси рӯпӯши дарози пешкушодаи мардона; чома, либос.

ҚАБОИЛ قبائل *ҷ.* қабилани.

ҚАБОҚ *т.* قباق 1. каду. 2. ҳадаф, нишон (-и камонкашони савораи қадим), қабақ.

ҚАБОЛА *а.* قبالة 1. ҳуччате, ки мутобиқи он касе чизеро ба зимма мегирад (*мас., адои қарзро*). 2. санади харидуфурӯши мулк, ҷой, хона; васиқа; **қарзу қаболани** додугирифт.

ҚАБОЛАНОВИС قبالةنويس *кит., кҳн.* он ки қаболани расмӣ менависад ва онро сабт мекунад.

ҚАБОЛАНОВИСӢ قبالةنويسى *кит.* амал ва шуғли қаболановис.

ҚАБОНАМАД قبانمد *яктаки намадӣ, либоси боронӣ, чакман.*

ҚАБОПӢСТИН قباپوستين *кит.* либоси яктаки дарози аз пӯст дӯхташуда.

ҚАБОПӢШ قباپوش қабопӯшида, қабони дар тан:

сарви қабопӯш.

ҚАБОҲАТ *а.* قباحт зиштӣ, нозебой, бадӣ; қубҳ, қабехӣ.

ҚАБОҲАТНОК قباحتناك қабех, манфур, нозебой, баднамо.

ҚАБР *а.* قبر гӯр, оромгоҳ, марқад; **қабр қандан** гӯр кофтан; **ба сари қабри касе рафтан** оромгоҳи касеро зиёрат қардан; **◇ ба қабри (гӯри) падари ...** бало ба пасаш, беҳтар аст дигар гапи ӯро нагӯед... (*қалимаи дашином*).

ҚАБРГОҲ قبرگاه маҳалле, ки дар он қабрҳо ҷойгиранд, қабристон.

ҚАБРИСТОН قبرستان ҷои дафни мурдагон, гӯристон; **қабристонии шаҳидон** оромгоҳи ҳалокшудагон дар ҷангҳои офатҳои табиӣ.

ҚАБРКАН قبركن он ки барои марҳум қабр омода месозад, гӯрков.

ҚАБРКАНӢ قبركنى шуғли махсус, ки аз омода қардани қабр барои мурдагон иборат аст, гӯрковӣ.

ҚАБУ قابو *лаҳҷ.* камин; **буз дар девор, гург дар қабу (мақ.).**

ҚАБУЛ *а.* قبول 1. пазируфтани, гирифтани; таҳвилгирӣ, аҳзи чизи супурдани: **қабулани ариза (дархост...), қабулани пахта, қабулани пилла, комиссияи қабул; қабулани донишҷӯӣ** ба донишҷӯӣ пазируфтани. 2. пазириш, пазириш, руҳсатдихӣ; истиқбол. 3. ба зимма (ӯҳда) гирифтани, ба дӯш гирифтани. 4. мақбул доштан, маъқул доништан, писандидани (-и сухан, насиҳат, таклиф ва ғ.); **қабулани қарор // қарор қабул қардан** овоздихӣ, ба мувофиқа омадани (-и аҳли ҷаласа дар масъалае); **ӯҳдадорӣ қабул қардан** иҷрои нақшаеро ба зимма гирифтани; **қабулани салом киноя аз ҷавоб додан ба салом, алейк гирифтани; динеро қабул қардан** гаравидани (майл қардан, рӯй овардани, мӯътақид шудани) ба дине; **узри касеро қабул қардан** ба эътибор гирифтани узри касе, касеро маъзур доштан; **ангушти қабул ба(р) дида ниҳодани киноя аз қабул қардан; зиёрат қабул!** сафар муборак!, ба хайр! (*таъбирест, ки ба шахси аз зиёрату сафар баргашта мегӯянд ва ӯ дар ҷавоб «мурод ҳосил» мегӯяд*).

ҚАБУЛГОҲ قبولگاه устои пазириш; хонае, ки

дар он корафтодагон соати қабулро мунтазир мешаванд: **қабулгоҳи вазир, қабулгоҳи мудир...**; **қабулгоҳи беморон** шӯъбаи қабули беморон дар беморхонаҳо.

ҚАБУЛДОР قبولدار **қабулдор кардан** ба қабули чизе водор кардан; розӣ кунондан касеро ба чизе.

ҚАБУЛӢБАНДА قبوليبنده *сифати феълии замони ҳозира аз қабул Ӣфтан*; қабулшаванда, пазируфташаванда.

ҚАБУЛКУНАК قبولکنک *радио. дастгоҳи қабулкунандаи мавҷҳои радиоӣ.*

ҚАБУЛКУНАНДА قبولکننده 1. *сифати феълии замони ҳозира аз қабул кардан.* 2. он ки чизеро қабул мекунад.

ҚАБУЛОН(И)ДАН قبولاندن/قبولانيدن *тарзи бавоситаи қабулидан*; мавриди пазиروي карор додан; писанд кунонидан.

ҚАБУЛХОНА قبولخانه *гуфт.* 1. *ниг. қабулгоҳ.* 2. хонае, ки табиб беморонро қабул мекунад.

ҚАБУЛШАВАНДА قبولشونده 1. *сифати феълии замони ҳозира аз қабул шудан.* 2. қобили қабул; он чи пазируфтанист. 3. он ки ба чое пазируфта мешавад.

ҚАБУРҒА m. قبرغه *устухони пахлу, данда (дар одам ва чорпо).*

ҚАБУРҒАДОР قبرغهدار *дорои қабурға, иборат аз қабурға; гӯшти қабурғадор гӯшти якҷоя бо устухони пахлу.*

ҚАВ I قو *пилтаи чакмоқ, латтаи сӯхта барои бо чакмоқ даргирондани оташ; пахтаи сӯхта, ки барои ниғаҳ доштани хун ба ҷои хуншор зер мекунад.*

ҚАВ II قو *навъи замбӯруғ, ки чатри он поя надорад ва дар танай дарахтон мерӯяд.*

ҚАВА قوه **қава будан** *гуфт.* дар банд будан, мукайяд (гирифт) будан; **қава кардан** касеро дар чое маҳкам кардан; ҳабс кардан; **ду пойро дар як мӯза қава кардан** исрор кардан дар коре.

ҚАВАД a. قود *кит.* қасос, ниқор; **қавад ситондан** ниқор гирифтан, интиқом гирифтан.

ҚАВАХОНА قوهخانه *гуфт.* ҳабсхона, маҳбас.

ҚАВВОД a. قواد *кит.* далла; дайюс, қалтабон.

ҚАВВОДА a. قواده *муаннаси қаввод.*

ҚАВВОДАГӢ قوادگي *даллагӢ, дайюсӣ.*

ҚАВВОДХОНА قوادخانه *кит.* даллахона, ҷойгоҳи ғоҳишаҳо.

ҚАВВОЛ a. قوال *кит.* 1. гапзананда, гӯянда, нотик; забонovar. 2. сароянда, ҳофиз.

ҚАВВОЛБАНД قوالبند *кит.* суханвар, хушгап, нотик.

ҚАВВОЛӢ قوالی *амал ва шугли қаввол, нотикӣ, суханварӣ.*

ҚАВВОС a. قواس *кит.* камонсоз, камонгар.

ҚАВИАЗМ قویعزم *қавиирода, дорои иродаи маҳкам, матин.*

ҚАВИАНДОМ قویاندام *ниг. қавипайкар.*

ҚАВИБОЗУ قویبازو 1. он ки бозувони бақувват дорад, қавидаст. 2. *мач.* зӯр, пурқувват: **чавони қавибозу.**

ҚАВИБОЛ قویبال *дорои болҳои нерӯманд; ниг. қавидил.*

ҚАВИБУНӢД قویبنیاد он ки ва Ӣ он чи появу бунӢди пойдору устувор дорад; мустаҳкам, нерӯманд, пурқувват.

ҚАВИДАСТ قویدست 1. он ки дастони нерӯманд дорад. 2. *мач.* пурзӯр, боқувват, муктадир; *ниг. қавибозу.*

ҚАВИДАСТГАХ قویدستگاه *ниг. қавидастгоҳ.*

ҚАВИДАСТГОХ قویدستگاه *тавоно, давлатманд, соҳиби ҷоҳу манзалат.*

ҚАВИДИЛ قویدل *шучоъ, далер, ҷасур; қавидил кардан (касиро) ҷасур шердил кардан.*

ҚАВИӢЛ قویيال 1. он ки гардани бақувват дорад. 2. *мач.* зӯр, тануманд.

ҚАВИИРОДА قویاراده он ки иродаи мустаҳками ҳалалнопазир дорад, қавиазм.

ҚАВИМ a. قويم *кит.* рост, дуруст; устувор, пойдор.

ҚАВИНИҲОД قوینهاد *салимтабиат, зӯровар, бақувват.*

ҚАВИПАЙКАР قویپیکر *тануманд, тановар, қавичусса; зӯр, бақувват.*

ҚАВИПАНЧА قوی پنجه 1. он ки панчаҳои сахт ва бақувват дорад. 2. пурзӯр, боқувват, муқтадир, тавоно.

ҚАВИПОЙ قوی پای 1. дорои пойҳои устувору нерӯманд. 2. маҷ. устувор, мустаҳкам, пойдор, сахтбунёд.

ҚАВИРӢХ قوی روح он ки рӯҳи мустаҳкаму иродаи устувор дорад; *ниг.* қавиурода.

ҚАВИТАБӢ قوی طبع 1. дорои табъи баланд. 2. маҷ. шоири боистеъдод.

ҚАВИТАН قوی تن тануманд, дорои ҷисми қавӣ, пурзӯр, нерӯманд,

ҚАВИХАЙКАЛ قوی هیکل тануманд, қавипайкар, тавонгар.

ҚАВИХИММАТ قوی همت *ниг.* ҳимматбаланд.

ҚАВИХОЛ قوی حال 1. давлатманд, ғанӣ. 2. пур-иктидор, зӯр, бақувват.

ҚАВИЧАНГ قوی چنگ *ниг.* қавипанча.

ҚАВИЧАНГОЛ قوی چنگال 1. бо чанголи гирову мустаҳкам. 2. даранда, ваҳшӣ.

ҚАВИЧУССА قوی جثه бузургҷусса, тануманд, азимҷусса.

ҚАВИШАВКАТ قوی شوکت бошукӯх, соҳиби ҷалолу дабдаба.

ҚАВИШАӢН قوی شأن азимушшаӢн, боазамат, пуршаӢн.

ҚАВИӢТИҚОД قوی اعتقاد он ки бовариву итминони мустаҳкам дорад; *ниг.* қавиурода.

ҚАВӢ *а.* قوی 1. зӯр, бақувват, тавоно: **бозувони қавӣ**, даст (он)-и қавӣ, ўрдуи қавӣ, Ӣтиқоди қавӣ. 2. мустаҳкам, устувор: **азми қавӣ**, иродаи қавӣ, робитаро қавӣ кардан, қавӣ шудани азми қасе. 3. калон, бузург, тануманд; **Ӣҳтимоли қавӣ** гумони бисёр наздик, ба яқин, Ӣҳтимоли яқин.

ҚАВЛ *а.* قول 1. гуфтор, сухан, калом; **аз қавли...** аз гапи..., аз сухани...; **аз рӯи қавли...** // **назар ба қавли...** мувофиқи гапи..., тибқи гуфтаи...; **ба қавли...** бино ба гуфтаи..., ба гуфти..., аз рӯи гапи... тавре ки мегӯя(н)д. 2. фикр, ақида. 3. аҳд, паймон, мисок; ваъда; **қавлу қарор** а) аҳду паймон барои иҷрои коре; гуфтугузор; б) аҳд ва

пайдорӣ ба аҳд; **қавл гирифтан** (*аз қасе*) паймон гирифтан, аҳд гирифтан аз қасе; **қавл додан** ваъда додан, иҷрои қасе ба ўҳда гирифтан; **қавл надохтан** дар қавли худ вафодорӣ накардан, ваъдахилоф будан; **аз қавли худ (бар) гаштан** аз рӯи гуфтаи худ амал накардан; аҳди худро шикастан; аз фикру раъйи худ баргаштан; **ба қавли худ вафо кардан** ваъдаи худро ба ҷо овардан; **ба қавле** чӣ тавре ки мегӯянд, ба истиллоҳ; **гӯё ки; қавли қасе якто будан** гапи қасе як будан сухан (*ваъда ё аҳд*)-и худро дигар накардан.

ҚАВЛ *п.* قول *кит.* тарона; тасниф; лаҳне дар мусиқӣ.

ҚАВЛНОМА قول نامه аҳду паймони навишта, санаде, ки фурӯшандаву харидор роҷеъ ба нарху байъ ба даллол медаханд.

ҚАВЛОНА قولانه *гуфт.* дастхат, забонхат.

ҚАВМ *а.* قوم 1. гурӯҳи мардум, тоифа, қабила, халқ, мардум: **қавми қўчманчӣ**, **қавми тоҷик**, **қавму қабила**. 2. хешу табор; **қавму хеш** хешу ақрабо. 3. *д.*, *маҷ.* гурӯҳе, ки дар як масҷид ва аз паси як имом намоз меҳонанд.

ҚАВМӢ قومی *мансуб ба қавм; низои қавмӣ* низоъ дар байни қавм; низои миллӣ.

ҚАВОИД قواعد *ҷ.* қоида.

ҚАВОҚ *т.* قواق пўсти гирдогирди чашм, ки мижаҳо дар лаби он мерӯянд, пилки чашм; **бо қавоқи гирифта** // **бо қавоқи овезон** бо табъи хира, туршрӯёна; **қавоқ андохтан** бо ифодаи чеҳра ошкор сохтани хиратабъӣ ва баён кардани хашму норозигӣ, рӯ турш кардан; **қавоқу димоғ кардан** // **қошу қавоқ кардан** *ниг.* қавоқ андохтан; **қавоқи қасе овезон будан** табъи қасе хира будан, туршрӯ будан; хашмолуд будан; **қавоқи худро овезон кардан** *ниг.* қавоқ андохтан; **аз қавоқи қасе барфу борон боридан** туршрӯ будан, табъи хира доштан; ғамгину хашмолуд будан.

ҚАВОЛА *а.* قوال *ниг.* қабола; **қарзу қавола кардан** *гуфт.* бо азобу машаққати зиёд қарз ёфтан.

ҚАВОМ *а.* قوام *кит.* 1. ростӣ, дурустӣ; устуворӣ, пайдорӣ. 2. адл.

ҚАВОНИН *а.* قوانين *ҷ.* қонун.

ҚАВОРА *а.* قواره 1. шаклу шамоил, киёфа. 2. *кит.* порчае аз матоъ, ки дӯзанда аз чои гардан ва гиребони пирохан гирд мебурад.

ҚАВС *а.* قوس 1. камон; қисме аз доира (*дар ҷандаса*). 2. *грам.* аломати ҷуфти камон-шакли китобат барои махсус ҷудо кардани баъзе маълумот аз матни асосӣ *ва ғ.* 3. моҳи нӯҳуми солшумории ҳичрии шамсӣ (*аз рӯи тақвими бурҷӣ*), ки он ба 22 ноябр - 21 декабри милодӣ рост меояд ва дар форсӣ ин моҳро «озар» мегӯянд; **қавси қузах** тирӯ камон, рангинкамон.

ҚАВСАӢН *а.* قوسين ҷ. дугонаи **қавс** 2.

ҚАВСАР(А) *а.* قوصر/قوصره *кит.* сабади хасин барои кашондани меваи хурмо *ва ғ.*

ҚАВСӢ قوسى *мансуб ба қавс;* камонмонанд, хамида, дуто; **борони қавсӣ** бороне, ки дар моҳи қавс меборад.

ҚАВСОБ قوساب *обмони зимистона ба замин-ҳои шудгоршуда дар баъзе ҷойҳо.*

ҚАВСУННАҲОР *а.* قوسالنهار *нуч.* хати ҳаракати Офтоб аз тулӯ то ғуруб.

ҚАВУРДОҚ *т.* قورداق *хӯр.* гӯшти дар рағғани дунба пухта, ки одатан барои дар зимистон хӯрдан бо рағғанаи дар хум нигоҳ медоранд, қайла.

ҚАВУРМА *т.* قورمه *хӯр.* таоме, ки гӯштро бо пиёзу картошка *ва ғ.* бирён карда, аз болояш каме об рехта мепазанд.

ҚАВУРМАШӢРБО قورمه شوربا *хӯр.* қавурмае, ки обашро зиёд рехта, ба шӢрбо табдил додаанд.

ҚАД(Д) *а.* قد 1. дарозии одам, ҳайвон ё растанӣ ба боло, қомат, боло: **қади баланд, қади боло, қади дароз, қади дилҷӯ, қади мавзун, қади расо, қади раъно, қаду боло, қаду қомат, қади касе** ҳам гаштан, қади худро ҳам кардан; *ба тариқи истиора:* нахли қад, сарви қад, қади алиф, қади сарв, қади шамшод; **қаду баст, қаду қомат** андом; ҷусса, гавда; **қад афрохтан** қомат баланд кардан, қад (ро) дароз кардан; **қад ёзондан** а) қадбаланд шудан, дароз шудани қад, қад мондан; б) кадрo баландтар бардоштан; қоматро андак пеш ва боло бурдан; **қад кашидан** а) дароз шудани қад, қадбаланд шудан; б) сабзида

баромадан, нашъунамо кардан; **қад мондан** дароз гардидани қад, қадбаланд шудан; **қад рост кардан** а) қомат рост кардан, рост хестан; б) *киноя аз сохта шудан, бино ёфтан;* в) *мач.* қору бори худро аз нав ба роҳ мондан; нашъунамо кардан. 2. дарозӣ, тӯл; *муқоб.* **бар; (аз) қади...** бо лаби..., бо канори..., лаб-лаби (дарё, ҷӯй, наҳр); **бо қади роҳ** ба тӯли роҳ, ба дарозии роҳ; **қад-қади...** а) дар тӯли..., ба дарозии...; б) лаб-лаби..., дар канори..., дар соҳили...; **як қади ...** ба андозаи..., ба қади баландии...: **(як) қади найза, ду қади сафедор; қаду бар** дарозию пахноӣ, тӯлу арз; **қад додан** а) қомат афрохтан, қад рост кардан; б) баробари қомат омадан, ба андозаи қад мувофиқ омадан; **бо як вачаб қад** бо ин хурдсолӣ (*ба хурдсолон гуфта мешавад*); **аз қаду бари чизе задан** а) бо ҳар гуна баҳонаю фиреб чизеро ниҳоят кам карда додан; б) аз чизе беинсофона дуздидан; **ба қад расидан** ба камол расидан, ба балоғат расидан; **ба (дар) қади касе шудан** ҳомила шудан, дучон шудани зане; **як қад паридан** аз ҳодисаи ногаҳоние саҳт тарсидан, ноҳост ҳаросида частан; **як қад парондан тарзи бавоситаи як қад паридан; аз қади касе гаштан** фидои қаду қомати касе шудан (*дар мавриди истиқбол ё меҳрубонӣ мегӯянд*).

ҚАДАҒАН *т.* قدغن 1. манъ кардани чизе бар касе, мамониат, монёш шудан. 2. таҳрим, эмбарго; **қадаған кардан** таҳрим, манъ кардан, монеа гузоштан.

ҚАДАК I قدك *шакли тасғир ва навозишии қад.*

ҚАДАК II قدك *қарбоси ранга (қабуд).*

ҚАДАМ *а.* قدم 1. пой, андозаи пой аз сарангушт то пошна. 2. фосилаи байни ду пой вақти роҳ рафтан, гом (*ҳамчун воҳиди паймоиш*). 3. қадаммонӣ, роҳгардӣ, роҳравӣ; **бо қадамҳои дилпуруна, бо қадамҳои калон-калон, бо қадамҳои қатъӣ, бо қадамҳои оҳиста, бо қадамҳои тез-тез, бо қадамҳои устувор.** 4. кудум, ташриф, омадан. 5. *мач.* иқдом дар коре; **қадами аввалин** а) гоми нахустин; б) *киноя аз ибтидои коре, оғози чизе, шавгун;* **машқи қадам** тамрини қадаммонии низомӣ ё варзишӣ, машқи роҳгардии ҳоси ҳарбиён ё варзишгарон; **бо қадамҳои ҳарбӣ** ба тарзи қадаммонии низомӣ, бо роҳгардии ҳоси

ҳарбиён; **дар ҳар як қадам** дар фосилаи ҳар як гом; **як-ду қадам дуртар** андаке дуртар, дар фосилаи начандон зиёд; **қадам бардоштан** ба роҳ даромадан, равон шудан; **қадам гузоштан (мондан, ниҳодан)** а) по гузоштан, ба роҳ даромадан; роҳ рафтан, роҳ гаштан; б) равон шудан ба сӯе, рафтан; в) омадан ба ҷое; г) даромадан, дохил гаштан, ворид гаштан ба ҷое; ғ) *мач.* шурӯъ намудан, оғоз кардан ба коре; **қадам задан** роҳ гаштан; роҳ рафтани бисёр барои гардиш ё вақтгузаронӣ; **қадам кардан** масофаеро бо қадам андоза кардан; **қадам партофтан** пой мондан, ба роҳ даромадан; роҳ рафтан, роҳ гаштан; **◇ музди қадам** ҳаққе, ки ба табибон, мутрибон *ва м. инҳо* барои омаданашон медиҳанд, поймузд; **як сари қадам** а) сари роҳ, аз ҷое гузашта истода; б) ба фурсати кам, барои андак вақт; **қадам ба қадам** гом ба гом; батадрич, оҳиста-оҳиста; **дар сари ҳар қадам // дар ҳар қадам** дар ҳама ҷо ва ҳамеша; зуд-зуд; **аз қадами...** ба шарофати омадани..., аз юмни кудуми...; **аз пой қадами (неки)** *касе* аз хушқадामीи *касе*; **аз пою қадами** *касе* бинобар расидани пой *касе* ба ҷое; ба шарофати омадани *касе* ба ҷое; **қадам бечо мондан** бемулоҳиза рафтор кардан; *муқ.* **пой худро бечо мондан**; **қадам қач гузоштан (мондан)** ба роҳи бад рафтан, бадахлоқӣ кардан; **қадамро дониста мондан** кореро бамулоҳиза ва хушёрона иҷро кардан; дар коре эҳтиёт ба ҳарч додан; **қадамро шумурда мондан (партофтан)** бо эҳтиёт роҳ гаштан; саросема нашуда, оҳиста роҳ рафтан; **қадам ранча кардан** қабули заҳмат карда омадан (*дар мавриди аз рӯи лутф ва марҳамат ба ҷое омадани шахси мӯҳтараме гуфта мешавад*); **қадами** *касе* **аз ҷое канда** набудан рафтуои худро ба ҷое қатъ накардан, алоқаи худро набуридан; *муқ.* **пой худро аз ҷое кандан**; **қадами** *касе* (**ё пою қадами** *касе*) **ба ҷое расидан** ба ҷое омадани *касе*; **қадами худро** (**ё пою қадами худро**) **аз ҷое кандан** рафтуои худро ба ҷое қатъ кардан, алоқаи худро буридан; **қадаме ба пеш будан** пешравие ҳисоб шудан, пешрафт будан; **як қадам берун намондан (нарафтан)** пурра мувофиқи нишондоди *касе* кор кардан, аз гапи *касе* ҳеч набаромадан; **як (ду) қадам роҳ будан** наздик будани роҳ; **ба остонаи ҷое қадам ниҳодан (гузоштан, мондан)** ба ҷое даромадан, ворид

шудан, дохил шудан; **ба рӯи қадам омадан** таваллуд ёфтан, зоида шудан, ба дунё омадан; **ба соле қадам мондан (ниҳодан, гузоштан)** ба соле даромадан, ... ба синне расидан; **ба ҳаёт қадам гузоштан (мондан, ниҳодан)** бо дунё омадан, таваллуд ёфтан, зоида шудан; **ҳар қадами касеро назорат кардан** рафтори касеро саҳт назорат кардан, ҳар як кори касеро таҳти назорат гирифтан; **қадам расид, бало нарасад** бо омадани *касе* балоҳо, офатҳо дафъ шаванд (*дуое, ки дар вақти омадани меҳмоне мегӯянд*); **қадаматон болон дида // ҳар қадаматон нури дида, тоҷи сар** аз ташрифатон бисёр хушнуд ҳастем (*дар мавриди назирӣ ба меҳмон мегӯянд*); **қадами аввал-лӯкка** аз одами навкор камбудӣ рӯй медиҳад; ҳар кор дар аввал нуқсон дорад; **қадами** *касе* **муборак будан** ба шарофати омадани *касе* хайрият шудан ва омад кардани корҳо; **қадами худро озор надодан** ба ҷое дигар наомадан, рафтуои худро қатъ кардан.

ҚАДАМВОР قدموار *қит.* ҷой ва масофаи як қадам, ҷои ба андозаи дарозии як қадам.

ҚАДАМГИР قدمگیر *қит.* ҷое, ки дар он по гузоштан ва роҳ рафтан мумкин аст.

ҚАДАМГОҲ قدمگاه 1. ҷои ниҳодани по, ҷои қадам. 2. маҳалле, ки изи пой одаме (*одаман рӯи санге*) боқӣ мондааст; ҷое, ки аз рӯи эътиқоди хурофӣ гӯё пой пайғамбар, авлиё ё ягон бузургворе расидааст.

ҚАДАМГУЗОР قدمگذار роҳраванда, ҳаракаткунанда; **қадамгузор шудан** қадам мондан, пой ниҳодан, роҳ рафтан, роҳ гаштан.

ҚАДАМГУЗОРӢ قدمگذارӣ қадаммонӣ; роҳгардӣ, роҳ гаштан; ворид шудан ба ҷое.

ҚАДАМЗАНӢ قدمزنى *исми амал* аз **қадам задан**; роҳгардӣ, роҳравӣ (*бо мақсади гардиш ё вақтгузаронӣ*); ба қадамзанӣ даромадан; ҳ. бо низом қадам задан.

ҚАДАМЗАНОН قدمزنان *феъли ҳол* аз **қадам задан**; дар ҳоли қадам задан, дар ҳоли қадаммонӣ.

ҚАДАММОНӢ قدممانى 1. қадам мондан, пой гузоштан. 2. роҳгардӣ, роҳравӣ. 3. тарзи рафтор, тариқи роҳгардӣ; **қадаммонии** *касе* **дигар (хел) шудан** *мач.* тағйир ёфтани

рафтори касе, муомилаи касе дигар хел шудан (*дар мавриди дигар шудани рафтору гуфтори касе гуфта мешавад*).

ҚАДАМНОРАС قدم نارس чое, ки пой одам нарасидааст; чое, ки ба он қадам гузоштан берун аз имкон аст.

ҚАДАМПАРТОӢ قدم پرتائی роҳравӣ, роҳгардӣ, қадамгузорӣ.

ҚАДАМФАРСО قدم فرسا он ки азобу машаққати роҳро бар ўҳда мегирад, шахси боталош ва кўшишкунанда.

ҚАДАМҶОӢ قدم جای ниг. қадамгоҳ.

ҚАДАМШУМОР قدم شمار асбоб барои шумурдани миқдори қадамҳо.

ҚАДАМШУМОРӢ//ҚАДАМШУМУРӢ

قدم شماری/قدم شمري қадамзанӣ, роҳгардӣ; пасу пеш рафта омадан (*мас., дар интизори касе*).

ҚАДАМШУМ قدم شوم кит. шумқадам.

ҚАДАР I а. قدر миқдор, андоза, дараҷа; **қадаре** як қадар; андак, каме, қадре: **қадаре дам гирифтан, қадаре осуда шудан, қадаре ранчидан, қадаре сўхбат кардан, забонаш қадаре мегирифт; ин қадар а)** ин миқдор (*андоза, дараҷа*); **б)** то ин андоза, то ба ин дараҷа; **чунин; зиёд, бисёр; он қадар а)** он миқдор; **ба он андоза; чандон (зиёд); б)** ба дараҷаи хуб, ба таври бояду шояд; **на он қадар** начандон; **ҳамин қадар а)** ин миқдор, ин андоза; **б)** зиёд, бисёр; **в)** фақат ҳаминро, танҳо инро; **ҳар қадар а)** ҳар андоза, чӣ қадаре ки; **чандон ки; б)** ҳарчанд, агарчи, бо вучуди он ки; **ҳар қадар ки..., ҳамин қадар... пайвандаки ҷуфти тобеъкунандаи миқдору дараҷа** ба ин андозае ки, ... ба ҳамон андоза...; **ҳар чи қадар а)** ба чи андозае ки...; **б)** ҳарчанд ки, агарчи, чандон ки; **чӣ қадар а)** чӣ миқдор?; **б)** чӣ андоза, ба кадом дараҷа; **в)** чӣ тавр, бисёр; хеле; **чӣ қадар ки...** ҳар қадар ки..., чӣ миқдоре ки...; **як қадар а)** як миқдор, қадре; **б)** як андоза, ба андозае; **в)** камтар, андаке, то андозае.

ҚАДАР II а. قدر кит. сарнавишт, тақдир, қисмат; **қазову қадар** пешомад ва сарнавишт, тақдир.

ҚАДАРАНДОЗ قدر انداز таър. камондоре, ки тираш ба хато намеравад.

ҚАДАРМОЯ قدرمايه кит. андак, кам, як миқдор, миқдори каме.

ҚАДАФРОЗӢ قدا فزای қад афрохтан, қадбаланд шудан, қадкашӣ; сабзиш, нашъунамо.

ҚАДАХ а. قدح зарф барои нӯшидан, соғар, чом, пиёла, коса; **қадаҳи гул киноя аз** косаи сари гули лола ва ғ.; **қадаҳ нӯшидан; қадаҳ бардоштан** май нӯшидан.

ҚАДАХБАРДОР قدح بردار ниг. қадахнӯш.

ҚАДАХГӢӢ قدح گوئی гуфт. сухангӯӣ вақти қадахбардорӣ ба саломатӣ ё ба шарафи касе.

ҚАДАХКАШ قدح کش кит. майхора, шаробнӯш.

ҚАДАХНӢӢ قدح نوش майнӯш, шаробхӯр.

ҚАДАХНӢӢШӢ قدح نوشی исми амал аз қадах нӯшидан.

ҚАДАХПАЙМО قدح پيما кит., ниг. қадахнӯш.

ҚАДАХСОЗ قدح ساز кит. устое, ки қадах месозад, косагар, кулол.

ҚАДАХХОР قدح خوار кит. майгусор, шаробхор, майнӯш.

ҚАДБАЛАНД قد بلند ниг. қоматбаланд; марди қоматбаланд, духтари қоматбаланди зебо.

ҚАДД قد ниг. қад.

ҚАДДАРОЗ قد دراز ниг. қадбаланд.

ҚАДИД а. قديد гӯшти хушкондашуда, гӯшти қок; моҳии хушк ва намакин.

ҚАДИМ а. قديم 1. дерина, дар айёми хеле пеш гузашта, собиқ, пешин, бостонӣ; кӯҳна, кӯҳна; **дӯсти қадим** дӯсти дерин; **маданияти қадим** фарҳанги дар замонҳои пеш бавучудомада; **тиббӣ қадим** илми тандурустии маълум дар замонҳои гузашта, тиббӣ бостонӣ; *муқоб.* **тиббӣ муосир; халқи қадим** халқи таърихи бостонӣ дошта; **шаҳри қадим** шаҳри таърихи кӯҳна дошта; **аз қадим** аз замонҳои гузашта; **дар қадим** дар вақтҳои пеш, дар айёми гузашта; **қадимон** кит. одамони дар замонҳои пеш зиста, пешгузаштагон. 2. *таър.* чарағни иртиҷоии кӯҳнапараст, ки ба ҳар як навоарӣ инодкорона ва ҷоҳилона муқобилат нишон медиҳад; *муқоб.* **чадид; забони қадим** забони мустаъмал дар замонҳои гузашта, вале ҳоло

матрук; забони форсии қадим *збш.* нахустин давраи мавҷудияти табақабандишудаи забони форсӣ, ки тақрибан то асрҳои VI-IV пеш аз милодро дар бар мегирад; **таърихи дунёи қадим** *таър.* давраи таърихи дунё, ки шартан то асри VII-VIII милодиро дар бар мегирад; **Юнони қадим** *таър.* давраи бостонии мамлакати Юнон, яъне то асрҳои миёна; **асли қадимаш барин мешавад** айнан монанди пештара мешавад, пурра ба вазъи пештарааш монанд мешавад.

ҚАДИМА *قديمه* муаннаси қадим: одами қадима, шаҳри қадима.

ҚАДИМАН *ا. قديمًا* дар давраҳои бостон, аз қадим, дар қадим.

ҚАДИМИСОХТ *قديمي ساخت* ба тарзи меъмории замонҳои пеш сохташуда; кӯҳнасохт.

ҚАДИМӢ *قديمي* 1. қадим будан; дерина будан. 2. бостонӣ, кӯҳна, дерина; пешина, куҳан, пештара. 3. қадимиён, пешгузаштагон.

ҚАДИМОНА *قديمانه* ба тарзи қадим, бо расму оини қадимӣ.

ҚАДИМНАСЛ *قديم نسل* 1. дорои аслу авлоди қадима, шаҷарадор. 2. аз дудаи бостонӣ

ҚАДИМНАСЛӢ *قديم نسلي* намояндаи авлоди қадима будан, аз аслу дудаи бостонӣ будан.

ҚАДИМУЛАЙӢМ *ا. قديم الايام* аз қадимулайӢм аз замонҳои қадим, аз рӯзгори собиқ.

ҚАДӢ *قدى* 1. мансуб ба қад; нишондиҳандаи тасвири тамоми бадан. 2. баланд, дароз.

ҚАДКАЛТА *قدكلته* *гуфт.*, *ниг.* қадкӯтоҳ.

ҚАДКАШАК *قدكشك* *тиб.* ғадудест дар ҷои ба тана пайванд шудани ронҳои пой.

ҚАДКАШӢ *قدكشى* *исми феълӣ аз* қад кашидан; қад ба боло кашидан, қаддарозӣ.

ҚАДКӢТОҲ *قدكوتاه* он ки қадаш кӯтоҳ аст, пастқомат, қадпаст, қадкалта.

ҚАДНАВЧА *قدنوجه* марди ҷавони қадаш дарози борик.

ҚАДНАМО *قدنما* :оинаи қаднамо оинае, ки қади одамро пурра нишон медиҳад, оинаи бақад.

ҚАДНОРАС *قدنارس* 1. чизе, ки ба он қад (даст) намерасад. 2. ноболиғ, ба синни балоғат

норасида; **духтари қаднорас** духтари ноболиғ.

ҚАДОҚ I *م. قداق* *таър.* воҳиди ченаки вазн, ки баробар ба 409, 05 г. буд, фунт.

ҚАДОҚ II *م. قداق* 1. бо бандакҳои майдаи оҳанӣ ба ҳам пайвастанӣ зарфҳои шикаста ё кафидаи чинӣ ва шиша: **қадок қардан**. 2. ҷои шикастаи зарфҳо, ки бо бандакҳои мазкур ба ҳам пайваст карда шудааст. 3. *гуфт.* қублаи сахтшудаи дасту по, ки ба сабаби бисёр кори сахт қардан ва роҳ рафтан пайдо мешавад, пина.

ҚАДОҚГАР I *قداق گر* *таър.* коргаре, ки дар қадокхона ҷойро баркашидаву ба коғазҳо печонда барои фурӯш тайёр мекард.

ҚАДОҚГАР II *قداق گر* он ки ба васлу таъмир қардани зарфҳои шикаста ё кафида машғул аст.

ҚАДОҚГАРӢ I *قداق گرى* шугли коғазпеч қардану фурӯштани ҷой.

ҚАДОҚГАРӢ II *قداق گرى* шугли васлу таъмир қардани зарфҳои чинӣ ва филизӣ.

ҚАДОҚИН *قداقين* зарфи қадокшуда: **ҷойнаку** пиёлаи қадокин.

ҚАДОҚӢ *قداقى* мансуб ба қадок I; санги қадокӣ санги якқадокӣ тарозу.

ҚАДОҚХОНА *قداق خانه* *таър.* коргоҳе, ки ҷой ва тамокуро дар вазнҳои гуногун баркашида, ба коғаз печонда, ба фурӯш тайёр мекарданд.

ҚАДОҚЧӢ *قداق چى* *ниг.* қадокгар II.

ҚАДПАСТ *قدپست* он ки ё он чи қадаш баланд нест, кӯтоҳқад; *муқоб.* қадбаланд: **марди қадпаст**, ҷавони тануманди қадпаст, дарахти қадпаст.

ҚАДПАСТӢ *قدپستى* пастии қад, қоматбаланд набудан.

ҚАДР *ا. قدر* 1. андоза, миқдор, андоза ва миқдори ҳар чизе; **қадре** а) миқдоре, андозае, як андоза; андаке, каме; *муқ.* **як қадар: қадре васеътар**, **қадре дуртар**, **қадре калонтар**, **қадре саросема шуда**, **қадре ба ғазаб омада**, **қадре қувват гирифтани**, **қадре хурсанд шудани**, **қадре хӯрда дидани**; б) муддате, чанде: **боз**

кадре, кад্রে андеша кардан, кад্রে гуфтушунид кардан, кад্রে кор кардан, кад্রে нигарон шуда истодан, кад্রে хобидан; ба кад্রে ки... а) ба андозае ки..., ба миқдоре ки...; б) то он дараҷае, ки...; то он ҷое ки...; **бо кад্রে** бо каме, бо андаке, бо як қадар: **бо кад্রে бетоқатӣ, бо кад্রে ихтисор; ба кадри...** а) ба андозаи..., ба миқдори...; тахминан: **ба кадри донаҳои арзан, ба кадри гунҷоиши..., ба кадри ҷаҳор ангушт, ба кадри як қадри одам; б) мувофиқи..., муносиби..., аз рӯи...: ба кадри дониши худ, ба кадри тавон; ин кадр // он кадр ниг. қадар; ҳар кадр ниг. қадар; ҷӣ кадр ниг. қадар; ба кадри даркорӣ** ба андозае, ки лозим аст, ба миқдори зарурӣ; **ба кадри дилхоҳ** ба андозае, ки дил меҳаҳад, мувофиқи табиӣ дил; **ба кадри зарурӣ** а) ниг. **ба кадри даркорӣ; б) зарурӣ, лозимӣ, даркорӣ; ба кадри имкон** то ҳадде, ки имкон аст; **ба кадри кофӣ** ба он миқдору андозае, ки эҳтиёҷро қонеъ кунад; **ба кадри расамашон** аз рӯи расиданаш ба сари ҳар кас; **ба кадри ҳол** ба андозаи қувват ва тавоноӣ, алоқадри ҳол; мувофиқи имкон. 2. қимат, арзиш; эътибор, қурб; мартаба: **кадру қимат, кадр доштан, кадр қимати худро гум кардан, кадр эътибор доштан, кадр манзалат доштан; кадр кардан нав.** тақдир кардан; сарфароз гардонидан; **кадри қасе (ҷизе) ро доништан // кадри қасе (ҷизе) ро шинохтан ниг. ба кадри қасе ё ҷизе расидан; шаби кадр ниг. лайлатулқадр; ба кадри як сари мӯ** ба кадри бисёр ночиз, каме ҳам, як зарра; **кадри қасе (ҷизе) гузаштан** набудани қасе ё ҷизе маълум шудан (*дар вақти аз даст додани қасе ё ҷизе ва ё дастрас набудани ҷизе афсӯс хӯрда меғӯянд*); **кадри неъмат баъд аз завол (зарб.); одам дар вақти дастрас будани ҷизе кадри қимати онро наметоднад ва баъди аз даст рафтани он ба қадраш мерасад, набудани онро ҳис мекунад; оби дари хона кадр надорад (мақ.) ниг. об.**

ҚАДРАС **قدرس** 1. қадрасанда, ба андозаи қадри инсон. 2. *мач.* ба қад расида, ба балоғат расида, ба синни булуғ расида, ба камол расида; он ки синнаш ба ҳадди шавҳар кардан ё зан гирифтани расидааст (*беиштар дар ҳаққи духтар гуфта мешавад*).

ҚАДРАСИДА **قدرسیده** ниг. қадрас 2.

ҚАДРАСО **قدرسا** ниг. қадрас 2.

ҚАДРБАЛАНД **قدربلند** олиқадр, олимартаба.

ҚАДРДОН **قدردان** 1. он ки қимату арзиши ҷизро хуб медонад, он ки манзалату эҳтироми одамо медонад, қадршинос. 2. қарин, хеле наздик: **дӯсти қадрдон // ошноӣ қадрдон** дӯсти қарин, ошноӣ бисёр наздик; рафиқи хеле наздик.

ҚАДРДОНЗОДА **قدردانزاده** фарзанди дӯсти қарин ва хеле наздик.

ҚАДРДОНӢ **قدردانی** 1. қадрдон будан, расидан ба қадри қор ва хизмати қасе; қадршиносӣ, сипосгузорӣ. 2. дӯстии наздик ва дерина; **қадрдонӣ қардан** қадршиносӣ қардан; сипосгузорӣ қардан, миннатдорӣ қардан.

ҚАДРНОК **قدرناک** боқадр, боарзиш; мӯътабар.

ҚАДРНОШИНОС **قدرناشناس** носипос, ношукр, кӯрнамак; кӯтоҳандеш.

ҚАДРНОШИНОСӢ **قدرناشناسی** носипосӣ, ношукрӣ, кӯрнамакӣ; кӯтоҳандешӣ.

ҚАДРШИНОС **قدرشناس** он ки ба қадри қор, некӣ ва фидокории қас мерасад, миннатгузор; ниг. қадрдон 1.

ҚАДРШИНОСӢ **قدرشناسی** қадршинос будан, расидан ба қадри қор ва фидокории қасе, сипосгузор будан; **қадршиносӣ намудан** қадру манзалати қасеро доништа, иззату эҳтиром қардан; сипосгузорӣ қардан.

ҚАДФАРОЗ **قدفراز** қоматбаланд, баландболо, дорои қадду қомати баланд.

ҚАДҲАМИДА **قدخمیده** он ки қоматаш ба сабаби заъфи пирӣ ё беморие ҳам шуда бошад.

ҚАДҲ **ا. قدح** *қит.* таъна задан, айб қардан; айбҷӯӣ, мазаммат; *муқоб.* мадх; **қадҳу чарх** сарзаниш ва таҳқир.

ҚАЗ (3) **قز** *қит.* абрешими хом.

ҚАЗИБ **قزیب** *қит.* 1. шоҳи дарахт, шоҳа, нажда. 2. олати таносули мард.

ҚАЗИДОР **قزیدار** **оши қазидор** оше, ки бо ҳамроҳии гӯшт ба он қазӣ ҳам андохтаанд.

ҚАЗИЯ **ا. قضیه** 1. *қит.* ҳукм, фармон, амр. 2. масъала, матлаб. 3. воқеа, ҳодиса, пешомад.

ҚАЗӢ قزى ҳасибе, ки аз гӯшти асп ба таври махсус тайёр ва хушконида мешавад.

ҚАЗНОҚ *т. قزناق гуфт.* хоначаест дар наздикии бино, ки вазифаи анбори хонаро иҷро мекунад, анборча.

ҚАЗО *а. قضا 1. кит.* ҳукм кардан, ҳукми шаръӣ баровардан, қозигӣ кардан; қозӣ. 2. *д.* тақдир, сарнавишт; ҳукми илоҳӣ, фармудаи Худо; **қазову қадар** тақдир, қисмат, сарнавишт; **балову қазо** ҳодисаи ногаҳонӣ ва фалокат. 3. *д. маҷ.* мурдан, фавтидан, даргузаштан; **қазо кардан** вафот кардан. 4. *д.* намоз ё рӯзае, ки дар вақти муқаррариаш иҷро нашуда, баъд ба ҷо оварда мешавад; **намоз қазо шудан** дар вақти муайян хонда нашудани намоз. 2. тасодуф, иттифок, ҳодисаи ғайричашидмошт; **аз қазо // қазоро** иттифоқо, тасодуфан, ногаҳонӣ; **қазои осмонӣ** *маҷ.* сарнавишт; ҳодисаи ногаҳонӣ; **балो; қазои ҳочат** таҳорат шикастан, ҳолӣ кардани шикам; **ризо ба қазо додан // ба қазо ризо шудан** ба тақдир тан додан.

ҚАЗОВАТ *а. قضاوت 1.* доварӣ кардан байни ду ё чанд кас; ҳукм баровардан дар бораи масъалае, ҳукмбарорӣ. 2. ҳукм, қозигӣ, вазифаи қозигӣ; қозигӣ кардан.

ҚАЗОГАНД قزگند ҷомаи бо пахта ва ё бо абрешими хом пур карда, ки дар замони қадим дар рӯзҳои ҷанг мепошиданд.

ҚАЗОӢ *а. قضايا ҷ.* қазия.

ҚАЗОҚ قزاق 1. номи халқе аз қавмҳои туркизабон, ки сокинони асосии Ҷумҳурии Қазоқистон мебошанд. 2. нафаре аз халқи қазоқ.

ҚАЗОҚӢ قزاقى *мансуб ба қазоқ; забони қазоқӣ, намади қазоқӣ.*

ҚАЗОҚНИШИН قزاق نشين ҷое, ки асосан қазоқон маскан гузидаанд, нишемангоҳи қазоқон.

ҚАЗОНДӢХТ قزان دوخت пӯшоку пойафзоре, ки ба тарзи пӯшоку пойафзори тоторҳои қазонӣ дӯхта шудааст.

ҚАЗОҶАРАӢН قضا جريان *кит.* кори иҷрояш ҳатмӣ, воҷибулизо: **фармони қазоҷараён.**

ҚАЙ *т. قئيق* киштии хурд, заврақ; **қайқи**

бодбондор заврақи бо вазиши бод ҳаракаткунанда; **қайқи мотордор** қайқи ба воситаи мотор ҳаракаткунанда; **пойгаи қайқ** мусобика дар қайқронӣ; қайқ рондан ба заврақ савор шуда онро ба таҳрик овардан.

ҚАЙҚРОН قئيق ران он ки қайқ меронад, заврақрон.

ҚАЙҚРОНӢ قئيق رانى 1. шугли ронандаи қайқ, заврақронӣ. 2. мусобикаи заврақронӣ.

ҚАЙҚСАВОР قئيق سوار он ки савори қайқ аст (*мусофир ва ронанда*).

ҚАЙҚСАВОРӢ قئيق سوارى шугли қайқсавор.

ҚАЙШ *т. قئيش гуфт.* 1. чарми хом, ки тасмашакл бурида бо он сартарошҳо теғро тез мекунад, аз он аил ва дигар афзори аспу ароба месозанд. 2. он чи вақти ёзондан, хамидану тоб додан намешиканад ва боз шакли аввалаи худро мегирад, чандир, ёзанда, кашишдор.

ҚАЙШӢ قئيشى қайш будан, чандирӣ, хосияти чандирӣ доштан.

ҚАЙ *а. قى* ба воситаи даҳон аз меъда берун рехтани таоми хӯрдашуда, истифуроғ; **қай кардан** гардондан, партофтан (*аз даҳон чизи дар меъда бударо*); **қайи занбӯр** асал, шахд.

ҚАЙД *а. قيد 1. кит.* банд ва ресмоне, ки ба дасту пой одам ё ба пой ҳайвон мебанданд; банду баст; ҳабс, зиндон; дом, банд; *ба тариқи истиора:* **қайди ишқ, қайди нангу номус, қайди ғам, қайди ғаму ғусса; қайду банд // банду қайд** банд, дом; **дар қайд** **кашидан** бандӣ кардан, ба ҳабс гирифтан. 2. шарт, аҳд, паймон; **шарту қайд** шарту шароит, қавлу қарор. 3. дилбастагӣ, ки одамро аз озодӣ нигоҳ медорад чун зану фарзанд, одоби зиндагии иҷтимоӣ *ва м. инҳо*; вобастагӣ, маҷбурият. 4. тазақкур, ёдоварӣ, гӯшзад, ёдрас, зикр; **қайд кардан даркор аст, ки...; бояд қайд кард, ки...** хотиррасон бояд кард, ки..., ба ёд овардан лозим аст, ки...; тазақкур бояд дод, ки..., **сазовори қайд шумурдан** қобили зикр доништан. 5. ёддошт, навиштаи мухтасар дар бораи чизе; **қайдҳои сафар** ёддоштиҳои мухтасар дар бораи сафар; **дафтари қайдҳо** дафтари ёддоштиҳо; дафтари фикру мулоҳизаҳо ва эродҳо. 6. сабти ном, ягон маълумот ё гузоштани ягон аломати

хаттӣ рӯбарӯи номи касе ё номгӯи чизе дар рӯйхат *ва ғ.* бо мақсади ҳисобгирӣ, ба эътибор гирифтани ҷамъияти қардани амале, ба расмият даровардани ихтирои *ва м. инҳо*: **қайд қардани чиптаи мусофирон**, аз қайд гузаштан, ба қайд гирифтани, ба қайд мондани **воситаи нақлиёт...**; **қайди никоҳ** ба расмият даровардани ақди зановушӣ дар идораи салоҳиятдор, ақди никоҳ; **шӯъбаи қайдҳо** а) шӯъбаи ба ҳисоб гирифтани мусофирон (*аз рӯи билеташон*), сабти номи меҳмонон дар меҳмонхонаҳо, шӯъбаи қабули беморон дар дармонгоҳҳо *ва ғ.*; б) *киноя* аз идораи сабти аҳоли шаҳрвандон; **қайд қардан (намудан)** а) дарҷ қардан, навиштан, рақам қардан, сабт қардан; б) зикр қардан, гуфтан, хотиррасон қардан, ёдовар шудан; в) чорабиние гузарондан (*аз қабили шабнишинӣ, воҳӯрии як андоза хотирмон ва ғ.*) ба муносибати рӯзи таваллуд, иду чашн ё ягон воқеаи назаррас; **қайд қунондан** а) *тарзи бавоситаи қайд қардан* (1, 2); б) *ниг. никоҳро қайд қардан; қайд шудан тарзи мафъули қайд қардан* (1, 2); **никоҳро қайд қардан** ақди зановушӣро ба расмият даровардан, дар идораи салоҳиятдор ҳуҷҷати ақди никоҳро тартиб додан; **аз қайд баровардан тарзи бевоситаи аз қайд баромадан; аз қайд баромадан** аз ҳисоби истиқоматкунандагони манзили ё аз ҳисоби комиссариати ҳарбӣ хориҷ шудан; **аз қайди никоҳ гузаштан** *ниг. никоҳро қайд қардан; дар қайди ҳаёт будан киноя аз зинда будан.*

ҚАЙДГИР *قىدگير* асбобе, ки чизеро устувору маҳкам мекунад; часпак.

ҚАЙДКУНАНДА *قىدکننده* сифати феълӣ замони ҳозира аз **қайд қардан**; он ки ба қайд мегирад, сабти ном мекунад.

ҚАЙДШУДА *قىدشده* сифати феълӣ замони гузашта аз **қайд шудан**; касе ё чизе, ки сабти ном шудааст.

ҚАЙЁР *ا. قيار* қирфурӯш, созанда ва фурӯшандаи қир.

ҚАЙИМ *а. قيم* 1. *қит.* ниғаҳдор ва барподоранда. 2. *мач.* он ки ҳимоя, ғамхорӣ ва сарпарастии касе ё чизе ба ӯ супурда шудааст, сарпараст, васӣ.

ҚАЙЛА *а. قيله* [*аслаш қала*] гӯшти қима ё маҳин

резакардашуда, ки дар равшан пухта ва сабзавоту кабудихои реза ҳамроҳ карда, ба болои оши тайёр мегузоранд; **хеши зан** – **қайла бизан, хеши шӯ** – **дегро бишӯ** (*мақ.*); **ба ҳар ош қайлаю ба ҳар коса чумча шудан** *ниг. қатик* (**ба ҳар ош қатик шудан**); **маза аз қайла рафтан** *мач.* дар вақташ илоҷ накардан, вақти чораҷӯиро гузарондан; **баъд аз табу тез қайла қуну рез** (*мақ.*) *ниг. таб.*

ҚАЙЛАДОН *قىلهدان* зарфе, ки дар он қайла нигоҳ дошта мешавад.

ҚАЙМОҚ *т. قماق* 1. қабате, ки дар рӯи шир баъди дӯшида мондан пайдо мешавад, бастаи рӯи шир, саршир; **қаймоқ бастан** дар рӯи шири дӯшида мондан пайдо шудани қаймоқ. 2. *мач.* қисми нағз, бартар ва олии ҳар чиз; **қаймоқи меҳнат** ҳосили аълои меҳнат; маҳсули қор; **қаймоқи гап** мағзи гап, моҳияти сухан; гапи асосӣ; **қаймоқи сӯхбатро чидан** моҳияти гапро фаҳмида гирифтани, мақсади асосиро дарк қардан; **қаймоқи чизеро хӯрдан** қисми бехтарини чизеро аз худ қардан; нағз ва баргузидаи чизеро гирифтани; **сӯхбат қаймоқ бастан** авҷ гирифтани сӯхбат, гарму тафсон шудани сӯхбат; дилнишину хушоянд шудани гап.

ҚАЙМОҚАК *قىماق* 1. пардаи тунуки равшани рӯи шир. 2. пардаи тунуки рӯи чизе (*мас., об*); **қаймоқак бастан** (**гирифтани**) **об** тунук ях бастанӣ об, бо пардаи тунуки ях пӯшида шудани рӯи об.

ҚАЙМОҚАКБАСТА *قىماق بسته* 1. сифати феълӣ замони гузашта аз **қаймоқак бастан**. 2. пардаи шири нав қаймоқакбаства, шири ба тозагӣ дар рӯи он қаймоқи тунук пайдошуда. 3. бо пардаи тунуки ях пӯшидашудаи об.

ҚАЙМОҚӢ *قىماقى* *мансуб ба қаймоқ*; қаймоқдор, бо қаймоқ омехта; **чойи қаймоқӣ** чойе, ки ба рӯи он қаймоқ андозанд.

ҚАЙМОҚРАНГ *قىماقرنگ* ранги ба қаймоқ монанд, зардчатоб, зардранг.

ҚАЙМОҚЧОЙ *قىماقچاى* *ниг. қаймоқӣ (чойи қаймоқӣ).*

ҚАЙМУМИЯТ *а. قيموميت* *қит.* қайим будан; ҳомигӣ, сарпарастӣ, ғамхорӣ, нигоҳубин.

ҚАЙОВАР *قىآور* он чи боиси қай мешавад,

чизе, ки истифироғ ба амал меорад; доруи махсусе, ки истифироғ ба вучуд меорад.

ҚАЙРОҒОЧ *т. قيراغاج* бот. сада, дарахти гучум.

ҚАЙРОҚ *т. قيراق* 1. санги калон-калони лӯнда, ки бо он кӯчаҳоро фарш мекунад, қайроқсанг. 2. санги маъмулан дарозрӯяи начандон калон, ки бо он корд, теғ, дос *ва м. инҳоро* тез мекунад, санги фасон; **қайроқ кардан (задан)** ба қайроқ молида тез кардани корд, теғ, дос *ва г.* 3. санги дарозрӯяи хурду борики раққосони қайроқбоз.

ҚАЙРОҚБОЗ *قيراق باز* раққосе, ки қайроқбозӣ мекунад.

ҚАЙРОҚБОЗӢ *قيراق بازى* навъи рақси классикӣ, ки дар он раққосон қайроқҳоро дар байни дастон ба ҳам зада, ба зарби он бозӣ мекунад.

ҚАЙРОҚӢ *قيراقى* мансуб ба қайроқ; аз қайроқ сохташуда; **махсии қайроқӣ** махсии соқаш чилодор ва ялаққосӣ.

ҚАЙРОҚСАНГ *قيراق سنگ* *ниг.* қайроқ.

ҚАЙСА *т. قيسه* зардолуи хушк ва баргаки зардолуи буғдодашудаи хушк.

ҚАЙСАР *лот. قيصر* 1. таър. лақаби подшоҳони Рум дар замонҳои пеш. 2. *гуфт.*, *мач.* якрав, якраҳа, саркаш, гарданшах.

ҚАЙСАРӢ *قيصرى* якравӣ, гарданшахӣ, саркашӣ, инодкорӣ; худкомағӣ, худрағӣ.

ҚАЙТОН *а. قيطان* 1. риштаи борику нозуки аз абрешим бофташуда, ки барои кашидани донаҳои тасбеҳ, зеҳи домону гиребон *ва г.* 2. хобида, қаткардашуда; **гиребони қайтон** гиребони қаткарда.

ҚАЙЧИЗАДА *قيچىزده* *сифати феълӣи замона гузашта* аз қайчӣ задан; бо қайчӣ буридашуда; кӯтоҳ кардашуда: **риши қайчизада**.

ҚАЙЧӢ *т. قيچى* олати дутегаи ба ҳам пайвасте, ки бо он матоъ, қоғаз, мӯй *ва г.* мебуранд, микроз: қайчии мӯйлабгирӣ, қайчии тоқбурӣ; қайчӣ кардан // қайчӣ задан бо қайчӣ буридан.

ҚАЙЮМ *а. قيوم* 1. *кит.* поянда, пойдор,

устувор; абадӣ. 2. *д.* яке аз номҳои Худо. 3. васӣ, парастор; ҳомӣ.

ҚАЙЮМӢ *قيومى* 1. мансуб ба қайюм. 2. вазифа ва кори қайюм. 3. васоят, парасторӣ.

ҚАҚАР-ҚАҚАР *ققرققر* 1. *калимаи тақлиди овоз,* ки бо он садои хониши кабк ва дигар мурғонро ифода мекунад. 2. тарзи ханда, хандаи завқовар.

ҚАҚА(Р)РОС *ققراس* *калимаи тақлиди овози* хандаи баланд, қоҳ-қоҳ; **қақаррос зада хандидан** ба овози баланд хандидан.

ҚАҚНУС *ю. ققنوس* *асот.* мурғи хушрангу хушовозе, ки гӯё 1000 сол умр мебинад, дар минқораш 360 сӯроҳ дорад ва дар муқобили бод нишаста, садоҳои аҷибу дилкаше мебарорад, ки боиси ҷамъ гардидани дигар парандагон мегардад, ҷуфт надорад ва худро дар охири умраш оташ мезанад ва аз хокистараш тухм ва насли нав пайдо мегардад.

ҚАЛАҚ *а. قلق* *кит.* беқарорӣ, нооромӣ, ташвиш; тарсу ларз, изтироб.

ҚАЛАМ *Ӣ а. قلم* 1. афзорест найин, ҷубин ё филизӣ, ки ба воситаи он хат менависанд, хома, килк; **қалами абрӯ** қалами махсус барои ороиши абрӯи занон; **қалами мӯин** *ниг.* мӯй(ӣ)қалам; **қалами нақшакашӣ** қалами филизӣ, ки нӯги дулабаи он ғафсу бориқ карда мешавад; **қалами ранга** қалами расмкашӣ, ки одатан дар қуттиё иборат аз якчанд қалами гуногунранг мебошад; **қалами худкор** навъи қалам, ки дар вақти навиштан рангаш худ аз худ ба нӯги он меояд; **қалами худнавис** қалами худкор. 2. афзори сангтарош, ки бо он сангро ҳамвор ва дар рӯи он хат ва нақшо меканад: **қалами сангтарошӣ**, **қалами ҳаққокӣ**. 3. *мач.* қобилияти навиштан; лаёқати нависандагӣю шоирӣ; тарзи таълиф, тариқи иншо; **бо қалам** бо қаламкашӣ; бо фаъолияти нависандагӣю шоирӣ; **қалам доштан** қобилияти таҳрир доштан, қодир ба навиштан будан; **қалам кашидан** а) хат кашидан ба зер ё болои навиштае (*бо мақсади таъкид ё таҳрир*); б) хати бутлон кашидан ботил кардан, кӯр кардан чизеро; **қалами бурро** (*ё тез*) доштан тезу тунд навишта тавоништан, таъсиринок будани навиштаҳои касе; **қалам аз тасвири**

чизе очиз будан барои тасвири чизе сухан наёфтанд; дар баёни хубии чизе очизӣ кардани сухан; **ба даст қалам гирифтанд** а) омодаи хатнависӣ шудан, хат навиштани шудан; б) *киноя аз* нависанда шудан; **аҳли қалам** онҳое, ки бо қалам сару кор доранд, қаламқашон, нависандагону шоирон, рӯзноманигорон; **нештари қалам киноя аз** сухани тезу тунд, забони таъсирнок; **сипохи қалам** *ниг.* **аҳли қалам; қалам рондан киноя аз навиштан; аз қалам афтодан** фаромӯш шудани чизе дар вақти навиштан; фаромӯш шуда ба қайд ё рӯйхат надаромадани чизе; **ба қалам додан** дигар хел карда нишон додан; **ба қалам овардан** ба риштаи таҳрир кашидан, навиштан; **арбоби қалам** *ниг.* **аҳли қалам; рафъи қалам** бартараф кардани ҳукм, бекор кардани муқаллафӣҳо; **қалами оҳанӣ** қаламе, ки нӯғаш аз оҳан аст; **қалами афшон** қаламе, ки барои афшондани ҳали зар ва нукра аст, қалами тиллокорӣ; **қалами қудрат** қалами ҳукми парвардигор, қалами офариниш; **қалами пар** қаламе, ки аз пари мурғон месохтанд; **қалами шикаста** як навъ хати қадими борик аст, ки Абдулмачиди Дарвешро (*давраи сафавия*) ислоҳгари он медонанд; **қалами настаълиқ** а) навъи хат аст, ки аз хати насх ва таълиқ пайдо шудааст; б) қаламест, ки барои навиштани хати настаълиқ махсус ғашта буд, ба монанди **қалами сулс, қалами таълиқ, қалами насх; қалами шингарф** қаламе, ки бо ранги сурхи сурбомехта менависад; **қалами даст** устухони даст, устухони оринҷ; **қалами по** устухони рон, устухони по (*аз бучул то зону*).

ҚАЛАМ II *а.* **қалм** 1. як пораи ба дарозияш буридаи харбуза ва тарбуз, карч, тилим. 2. буридан, пора кардан; **қалам кардан** а) буридан чизро аз қадаш (*шохи дарахт, ё даст ва ангушти касро*), ду пора кардани чизе бо зарби теғ; б) бўлак-бўлак кардан; карч кардан (*харбуза ё тарбузро*); **қалам-қалам кардан** пора-пора кардан, тикка-тикка кардан; карч кардан.

ҚАЛАМА I **қалме** 1. ҳодачае, ки дар доҳили девори биноҳои ҷӯборӣ рост мегуздоранд. 2. усули ба муқобили зилзила устувори биносозӣ, ки тибқи он тарҳи асосии бино аз ҷӯб сохта мешавад. 3. *кишов.* баҳше аз соқа,

барг ё решаи як гиёҳ, ки аз он ҷудо карда барои сабзонда ва реша давондан дар шароити мусоиде ниғаҳдорӣ мешавад.

ҚАЛАМА II **қалме** *гуфт.*, *ниг.* **қалам.**

ҚАЛАМАНДОЗ **қалмадан** касе, ки дар ҳусни хат саъю кӯшиш надорад, касе, ки сарсарӣ ва бедикқат менависад.

ҚАЛАМБАДАСТ **қалмадест** *ниг.* **қаламдаст.**

ҚАЛАМБАНД **қалмабанд** 1. созандаи мӯқалам, ки бо он наққошӣ мекунад. 2. он чизе, ки мавриди таҳрир қарор гирифта бошад.

ҚАЛАМВОР **қалмавар** ба монанди қалам, ба кирдори қалам, мисли қалам.

ҚАЛАМГИР **қалмаگیر** ангушт (*ки қаламро ба худ мегурад*); **се қаламгир киноя аз** се ангушти дасти рост – ибҳом, шаҳодат ва васатӣ, ки ҳангоми навиштан қаламро медоранд.

ҚАЛАМДАСТ **қалмадест** он ки бо қалам кор мекунад (*хаттот, наққош, нависанда*); дабир, котиб, нависанда, муҳаррир.

ҚАЛАМДИДА **қалмадиде** навишташуда, навишта.

ҚАЛАМДОД **қалмадод** **қалмадод кардан** ба қалам додан, чизро ба сифати чизи дигар нишон додан.

ҚАЛАМДОН **қалмадон** қуттии дарозрӯяи махсусест, ки дар он қалам, қаламтарош ва ғ. нигоҳ медоранд.

ҚАЛАМДОР **қалмадар** *ниг.* **соҳибқалам.**

ҚАЛАМЗАДА **қалмазде** 1. сифати феълӣи замони гузашта аз қалам задан; хати бутлон кашида, кӯркарда; бо қалам ислоҳкарда: **хати қаламзада**. 2. **матон қаламзада** матое, ки барои зардӯзӣ ва дигар ороишҳои зинатӣ нақши он бо қалам кашида шудааст.

ҚАЛАМЗАН **қалмазан** 1. нависанда. 2. дабир, муҳаррир. 3. нақшкан.

ҚАЛАМЗАНӢ **қалмазани** *исми амал аз қалам задан* 1. таҳрир кардан, ислоҳ кардани навиштаҳо. 2. кандакорӣ, кандани нақшҳо дар филизот.

ҚАЛАМИБОФ **қалмабоф** бофандае, ки қаламӣ мебофад.

ҚАЛАМӢ **қалма** 1. *мансуб ба қалам;* навишторӣ. 2. як навъ алоҷаи одии ресмонӣ, ки нақшҳои

борик дорад; кашида ва борик.

ҚАЛАМКАШ قلم كش 1. касе, ки тарҳи кашида ва дигар гулдӯзихоро бо қалам рӯи пораи матоъ кашида медихад. 2. он ки бо қаламронӣ машғули дорад (*мас., рассом, нависанда, рӯзноманигор...*); **қаламкаши азал** (*сифати Худо*).

ҚАЛАМКАШӢ قلم کشي исми амал аз қалам **кашидан**; касб ва шуғли қаламкаш.

ҚАЛАМКИРДОР قلم کردار кит. ба монанди қалам, мисли қалам, қаламвор.

ҚАЛАМКОР قلم کار газворе, ки дар рӯи он бо афзорҳои чӯбии дастӣ нақшу нигор чоп мекунад.

ҚАЛАМКОРӢ قلم کاری наққошӣ; кандакорӣ рӯи филизот, санг, чӯб ва ғ., ҳаққокӣ.

ҚАЛАМҚАТ قلم قت қаламтезкуни устухонӣ (*барои найқалам*).

ҚАЛАМҚОШ قلم قاش 1. қаламе, ки бонувон барои зебу ороиши абрӯ ба кор мебаранд. 2. абрӯи зебои қаламқошшуда. 3. *мач.* зани зебоабрӯ.

ҚАЛАМРАВ قلمرو кишвар ва мулки тобеъ ба фармони як подшоҳ, минтакаи ҳукмронӣ, мулк, мамлакат.

ҚАЛАМРАФТА قلمرفته тақдиршуда, сарнавишт--таш муайянгашта.

ҚАЛАМРОН قلم ران 1. офаридгор. 2. қазо, тақдир, сарнавишт. 3. *ниг.* қаламзан.

ҚАЛАМРОНӢ قلم رانی: қаламронӣ қардан *киноя* аз навиштан.

ҚАЛАМТАРОШ قلم تراش кордчае, ки бо он нӯги қаламро тарошида, тез мекунад.

ҚАЛАМТАРОШАК قلم تراشک *ниг.* қаламтарош.

ҚАЛАМФАРСО قلم فرسا 1. бешнавис, муфас-салнавис. 2. *мач.* он ки беҳуда қалам меронад, беҳуданавис, ҳарзанавис.

ҚАЛАМФАРСОӢ قلم فرساي шуғл ва амали қаламфарсо.

ҚАЛАМФУР قلم فور *ниг.* қаранфул.

ҚАЛАМФУРДОН قلم فوردان зарфи махсус барои нигоҳ доштани қаламфур; зарфи хурде, ки ба

он қаламфури кӯфтаро рехта, ба рӯи дастархон мегузоранд.

ҚАЛАМФУРӢ قلمفوري *мансуб ба қаламфур*; бо қаламфур тайёр кардашуда; **арақи қаламфурӣ** арақе, ки таъми қаламфур дорад.

ҚАЛАМЧА قلمچه *бот.* навдаи буридаи дарахт (*ток, бед, сафедор*) ва растанӣ (*гулҳо*), ки барои шинондан ва парвариш қардан ба кор мебаранд.

ҚАЛАМЧАГӢ قلمچگی навдаи мувофиқ ба шинондан ва парвариш қардан, навдаи хубу мувофиқ барои қаламча.

ҚАЛАМЧАРО قلم چرا хати нозебу норавшан, ки хонданааш душвор аст.

ҚАЛАМЧАШИНОӢ قلمچه شنایی амали шинондани қаламча: **вақти қаламчашиноӢ**.

ҚАЛАМЧАДВАЛ قلم جدول 1. қаламе, ки бо он чадвал кашанд, хомаи чадвалкашӣ. 2. *киноя* аз рости дуруст қору рафтор қардан.

ҚАЛАНДАР قلندر 1. пайрави қаландария. 2. *мач.* касе, ки побанди ҳӯроку пӯшок ва дар қайди тақаллуфот нест; дарвешӣ овозагард; фақир, бенаво; **гӯр сӯзаду деги қаландар чӯшад** (*мақ.*) дар мавриди маннфиати худро аз зарари дигарон болотар донишгани касе гуфта мешавад; **як мавизро чил қаландар хӯрдааст** (*мақ.*) дар мавриди кам будани хӯрданию зиёд будани хӯранда ҳамчун даъват ба қаноат гуфта мешавад.

ҚАЛАНДАРБАЧА قلندربچه 1. фарзанди қаландар. 2. бачае, ки қаландарӣ мекунад.

ҚАЛАНДАРӢ قلندري тоифае дар тасаввуф, ки асоси таълимоти онҳоро тарки русуму одоби қорӣ – беқайдӣ дар тоату ибодат, дар пӯшоку хӯрок ва кӯчиёна умр ба сар бурдан ташкил медихад.

ҚАЛАНДАРӢ قلندری *мансуб ба қаландар*. 1. пайравӣ аз қаландария. 2. *мач.* овозагардӣ, фақирӣ; бепарвой.

ҚАЛАНДАРМАШРАБ قلندرمشرب 1. он ки қаландари ро маслаки худ қарор додааст. 2. қаландартабиат, қаландармизоч; озод аз тааллуқ ва тақаллуфоти зиндагӣ.

ҚАЛАНДАРНАМО قلندرنما зоҳиран монанд ба қаландар.

ҚАЛАНДАРОНА قلندرانه 1. чун каландарон, мисли қаландарҳо. 2. озод ва бепарво аз тааллуқоти зиндагӣ.

ҚАЛАНДАРХОНА قلندرخانه хонақоҳи қаландарон, ҷои ҷамъомади қаландарон, ки дар он икомат ва маросимҳои худро ба ҷо меоранд.

ҚАЛАНСУВА а. قلنسوه кит. навъе аз кулоҳҳои дароз.

ҚАЛАНФУР قلنفور ниг. қаранфул.

ҚАЛБ I а. قلب 1. узви марказии низоми гардиши хун дар бадани инсон ва ҳайвонот, дил; ба тариқи истиора: **хонаи қалб, шишаи қалб**. 2. маҷ. ботин, замир. 3. маҷ. миёна, васат, марказ: **қалби дара, қалби кӯҳ, қалби кӯҳсорон; қалби лашкар** қувваи асосии лашкар, ки дар миёна ҷой мегирад; **аз самими қалб** аз таҳи дил, аз сидқи дил, бо камоли майл; **аз қалби пок (ё соф)** ниг. **аз самими қалб; бо қалби шикаста** маъюсона, маҳзунона; **қалби касе аз задан мондан** вафот кардан, аз олам гузаштан; **қалби касе нарма гардидан** бедор шудани ҳисси раҳм дар касе; **қалби касеро об кардан** ниг. **дил(-и касеро об кардан); қалби касе тапидан** ба изтироб афтодан; ҳаросон шудан; **қалби касеро шикастан** ниг. **дил; қуввати қалб ёфтан** қавидил шудан, ҷуръат пайдо кардан; **ба қалби якдигар роҳ ёфтан** якдигарро дӯст доштан, ошиқи якдигар шудан; **♦ ба қалби реш-решӣ касе намак пошидан (ё намакпошӣ кардан)** дарду ғами касеро афзун кардан; **муқ. ба болои сӯхта – намақоб; ба қалби сӯзони касе об пошидан** оташи ишқу муҳаббати касеро фуру нишондан; дили касеро аз худ хунук кардан; **муқ. хаври дили касеро паст кардан; дар дили касе ҷо шудан** ба касе ошиқ шудан, касеро саҳт дӯст доштан; **то қалб дар задан будан** то зинда будан, тамоми умр.

ҚАЛБ II а. قلب 1. кит. дигаргун кардан, тағйир додан; вожгун кардан, чаппагардон кардан. 2. қалбакӣ, носара, сохта, тақаллубӣ: **пули қалб, сиккаи қалб**. 3. адш. яке аз санъатҳои лафзӣ, ки дар натиҷаи аз охир, яъне чаппа хондан калимаву таркибе ё тамоман байте пайдо мешавад, **мас., зор – роз, реш – шер; дастӣ касе қалб будан** киноя аз дузд ва қаллоб будан.

ҚАЛБАКӢ قلبكى носара, сохта, тақаллубӣ; **пули қалбакӣ** пули сохта, пули носара; **ҳучҷати қалбакӣ** ҳучҷати сохта.

ҚАЛБАН а. قلباً 1. дар дил. 2. аз таҳи дил, сидқан. 3. ботинан, рӯҳан, маънаван.

ҚАЛБГОҲ قلبگاه маркази лашкар, миёнаи сипоҳ.

ҚАЛБДАСТ قلبدست қаллоб; одати дуздӣ дошта.

ҚАЛБӢ I قلبى 1. мансуб ба **қалб I**; ботинӣ, рӯҳӣ. 2. маҷ. самимӣ, аз таҳи дил; **муносибати қалбӣ** киноя аз муносибати маҳрамона, робитаи ишқӣ.

ҚАЛБӢ II قلبى кит. қалб будани чизе, носарагӣ.

ҚАЛБКОР قلبكار 1. коре, ки дар он қаллобӣ ва сохтакорӣ шудааст. 2. қаллоб, сохтакор, касе, ки бо қаллобӣ кор пеш мебарад.

ҚАЛБКОРӢ قلبكارى 1. тақаллуб, сохтакорӣ. 2. бо тақаллуб ва сохтакорӣ машғул будан.

ҚАЛӢН قلیان василае барои кашидани тамоку, ки дуди он аз маҳзани об мегузарад ва ба воситаи найи ҷӯбин ба боло кашида мешавад.

ҚАЛИЛ а. قليل андак, кам, каммиқдор; **муқоб. қасир**.

ҚАЛИН قلین маблағе, ки вақти никоҳ ба зиммаи мард гузошта мешуд, маблағе, ки тарафи домод ба тарафи арӯс мебардозад, маҳр, қобин: **қалин додан, қалин гирифтан**.

ҚАЛЛОБ а. قلاب 1. он ки чизи носараро ба ҷои сара медиҳад; сохтакор, мутақаллиб. 2. маҷ. фиребгар, нодурусткор; чапдаст.

ҚАЛЛОБӢ قلابى 1. қаллоб будан; сохтакорӣ. 2. маҷ. фиребгарӣ, нодурусткорӣ; чапдастӣ.

ҚАЛЛОБОНА قلابانه сохтакорона; фиребгарона.

ҚАЛЛОҚ т. قلاق ҷӯби қадаш қариб ду метр ва ғафсиаш баробари қаланддаста, ки дар шинӣ ва шираворпазӣ барои ба ҳам зада пазондани шира кор фармуда мешавад; ҷӯби панҷшоҳамонанди бепанча, ки бо вай монанди ҳариса таомҳоро омезиш медиҳанд: **қаллоқ задан**.

ҚАЛЛОҚЗАНИ قلاقزنى *исми амал аз қаллоқ задан*; бо қаллоқ задани чизҳои ҳариса-монанд.

ҚАЛЛОШ *а. قلاش кит.* 1. бенангу номус; айёш, сарсаригард. 2. муфлис, қашшоқ.

ҚАЛМОҚ *т. قلماق* шасти моҳигирӣ, чангак.

ҚАЛМОҚӢ قلماقى усуле дар гӯштингирӣ.

ҚАЛОВУЗ *т. قلاوز кит.* пешрави лашкар, роҳнамо, роҳбалад; посбон ва муҳофизи лашкар.

ҚАЛОДА *а. قلاده ниг.* килода.

ҚАЛОҚ I *т. قلاق гуфт.* чирки хушкшудаи бинӣ; чирк; қалоқ бастан ниҳоят чиркин шудан.

ҚАЛОҚ II *т. قلاق гуфт.* навъи алафи худрӯе, ки то сабзидани алафи нав нест намешавад.

ҚАЛОҚБАСТА قلاقبسته *сифати феълии замони гузашта аз қалоқ бастан*; чиркбаста, ниҳоят чиркин.

ҚАЛПОҚ *т. قلاپاق* тоқӣ, тӯппӣ; каллапӯш.

ҚАЛПОҚДӢЗ قلاپاقدوز *дӯзандаи қалпоқ, тоқи-дӯз, тӯппидӯз.*

ҚАЛТАБОН قلتبان *нокас, разил, нобакор; дайюс, далла; беномус.*

ҚАЛТУС *т. قلتوس гуфт.* эҳтимоли оқибати бад дошта, хатарнок; **саволи қалтус** саволи ниҳоят нозук, ки эҳтиёткорона ҷавоб доданро талаб мекунад; **ҳазли қалтус** ҳазлу шӯҳии бисёр нозук, ки боиси ранҷиш шуданаш мумкин аст.

ҚАЛӢ *а. قلع кит.* решакан кардан, аз бех кандан, тамоман нест кардан.

ҚАЛӢА *а. قلع* ҳисор бо деворҳои баланду ғафс ва бурҷҳои мустаҳкам, ки барои муҳофизат аз душман ва муқовимат ба он сохта шудааст, диж: **қалъаи вайрона**, **қалъаи кӯҳна**, **қалъаи қадимӣ**, **қалъаи мустаҳкам**, **қалъаи оҳанин**, **қалъаи пӯлодӣ**, **қалъаи ҷангӣ**, **қалъаи соҳтан**, **қалъаро фатҳ кардан**; *ба тариқи истиора:* **қалъаи амният**и ватан, **қалъаи асрор** фатҳ кардан, **қалъаи зулму занҷири ситам шикастан**, **қалъаи ситаму зулм кардан**, **дар даври бари қалъаи ум(м)ед** пир шудан, **қалъаи бахт дар надорад**; **қалъаи дарунӣ** қалъаи хурд дар миёни қалъаи калон, арки

шоҳу ҳокимнишин; **қалъаи обӣ** киноя аз ҷое, ки атрофи онро об қалъавор печонда гирифтааст.

ҚАЛӢААНДУДӢ قلعهاندودی қалъагӣ давондан, сафедкорӣ кардан, нукраранг кардан.

ҚАЛӢАБАНДӢ قلعهبندى 1. қалъасозӣ, истехкомот бунёд кардан: **қалъабандӣ кардан**. 2. мус. номи оҳанг ва суруде.

ҚАЛӢАВОР قلعهوار *монанди қалъа, шабеҳи қалъа, ба шакли қалъа.*

ҚАЛӢАГӢ I قلعگى *филизи нукраранги вазнин ва нарми ёзанда, қалъӣ (аломати химиявии Sn).*

ҚАЛӢАГӢ II قلعگى *мансуб ба қалъа; қалъагӣён* сарбозон ва дигар аҳолии дар қалъа қароргирифта, қалъанишинон.

ҚАЛӢАДОР قلعهدار *кит.* он ки ниғаҳбонӣ ва ҳимояи қалъа ба ӯ супурда шудааст, дижбон, кутвол.

ҚАЛӢАКӢБ قلعهكوب *вайронқунандаи қалъа; қалъашикан; тӯби қалъакӯб* номи навъе аз тӯбҳои қадимӣ, ки истехкомҳои қалъаро вайрон мекард.

ҚАЛӢАМОНАНД قلعهمانند *ба қалъа монанд, шабеҳи қалъа.*

ҚАЛӢАРАВ قلعهراب *ба қалъа рафтуюқунанда.*

ҚАЛӢАСОЗ قلعهساز *устое, ки хунари қалъасозӣ дорад.*

ҚАЛӢАСОЗӢ قلعهسازى *бино кардани қалъа, бунёд кардани ҳисор; истехкомсозӣ.*

ҚАЛӢАҲАВЛӢ قلعهحولى *ҳавлию ҷой, ки монанди қалъа бо деворҳои баланд ихота карда шудааст.*

ҚАЛӢАЧА قلعهچه *қалъаи хурд.*

ҚАЛӢАЧӢ قلعهچى *қҳн. савдогаре, ки пеш аз истиллои Осиёи Миёна бо Русияи подшоҳӣ робитаи тиҷоратӣ дошт.*

ҚАЛӢӢ قلعى *ниг. қалъагӣ I.*

ҚАЛӢА *а. قليه ниг.* қайла.

ҚАМАР قمر 1. моҳ, маҳ; **қамари сунӣ** радифи маснӯъ, ҳамроҳи сунӣи сайёрае. 2. маҷ. маҳбубаи зебо, дилбари хушрӯй.

ҚАМАРИН قمرين *ниг. қамарӣ.*

ҚАМАРӢ قمرى *мансуб ба қамар; соли қамарӣ* соле, ки мувофиқи тақвими расмии мусулмонӣ (*солишумори қамарии ҳиҷрӣ*) аз рӯи гардиши моҳ ба даври Замин ба 354 рӯз баробар аст.

ҚАМАРМАНЗАР قمرمنظر *кит. моҳпайкар, моҳрӯй, хушрӯй.*

ҚАМАРСО قمرسا *кит. қамарсой, моҳсой; қамарсо шаб* киноя аз мӯй ва зулфи сиёҳи бар рухсора овезони маҳбуба.

ҚАМАРУЛМУҚАННАЪ ا. قمرالمقنع *моҳи Нахшаб, моҳи сунъие, ки бо ёрии оинаву нури моҳ Муқаннаъ гӯё барои даъвои пайғамбарӣ дар Нахшаб (наздики Бухоро) сохта будааст.*

ҚАМАРҶАБИН قمرجين *он ки пешонааш монанди моҳ нурбахш ва зебо аст, маҳҷабин*

КАМИС ا. قميص *кит. курта, пероҳан.*

ҚАМИШ قميش *най, найқамиш.*

ҚАМИШӢ قميشى *мансуб ба қамиш; аз қамиш сохташуда: қаппаи қамишӣ, козаи қамишӣ.*

ҚАМИШЗОР قميشزار *чое, ки қамиш фаровон мерӯяд.*

ҚАМИШКАППА قميشكپه *чайлаи аз қамиш сохташуда, қаппаи қамишӣ.*

ҚАМЧИН т. قمچين *олати аз пӯсти ҳайвон (буз, гӯсфанд) бофта барои рондани асп, тозиёна: дастаи қамчин, зарби қамчин, бо қамчин задан; қамчин задан бо тозиёна задан; қамчин хӯрдан бо қамчин зада шудан; ду-се қамчин фурувардан ду-се бор бо тозиёна задан; асп агар оҳу бувад, қамчин дар паҳлу бувад (зарб.); аз қамчини касе хун чакидан ниҳоят бераҳму золим будан; асп агар нағз аст, як қамчин бас аст // ба (ё баҳри) аспии нағз як қамчин бас аст (мақ.) ба одами бофаҳму бофаросат як ишора кофист; чанд қамчин нарасидан каме беақлу бефаҳм будан.*

ҚАМЧИНАК قمچينک *пои борики риштамонанди баъзе ҷонварони якхучайра.*

ҚАМЧИНБОФ قمچينباف *он ки касбу кори вай бофта тайёр кардани қамчин аст.*

ҚАМЧИНБОФӢ قمچينبافى *шӯғли бофтану*

тайёр кардани қамчин.

ҚАМЧИНБӢТТА قمچينبته *бот. навъе аз алафи худрӯи бисёрсола, ки барои бастани хӯшаҳои ангур, бастани банди алаф ва инчунин дар тиб барои равондани санги пешобдон истифода мебаранд.*

ҚАМЧИНДАСТА قمچيندسته *дастаи аз чӯб ё чизи дигари саҳт сохтаи қамчин.*

ҚАМЧИНЗАНИ قمچينزنى *ниг. қамчинкорӣ.*

ҚАМЧИНКОРӢ قمچينكارى *бо қамчин зада ҷазо додан; бо тозиёна кӯфтан: қамчинкорӣ кардан.*

ҚАМЧИНКӢБ قمچينكوب *қамчинкӯб кардан бо қамчин задан, бо тозиёна кӯфтани касе ё чизе.*

ҚАМЧӢ قمچى *ниг. қамчин.*

ҚАНБИЛ/ҚАНБИЛА قنيل/قنبيله *гарди меваи қанбил ном дарахти ҳиндӣ, ки дар тибби қадим ба кор мерафт.*

ҚАНД а. قند 1. моддаи саҳти ширин, ки аз қиёми шираи найшакар ва лаблабуи қанд ҳосил мешавад: қанди қоғазпеч, қанди сафед, як лӯнда қанд; ширинӣ, ширавор; қанду курс *ниг. курс.* 2. маҷ. ширинӣ, ҳаловат, лаззат; бемории қанд *ниг. диабет (диабети қанд); қанд барин пул кардан ба пули зиёд фуруҳтан; бо фоидаи хуб ба фуруш расондан; қанд карда додан а) андак чашида, баъд ба касе додани чизе, ки гӯё пас аз ин ширину гуворо мешуда бошад; б) чилими нав даргирондари андак кашида, сердуд карда ба касе додан; қанд зан // қандата зан гуфт. офарин!, боракалло!; ҳалолат бод!; қандатро хӯр // қандашро хӯрад *ниг. қанд зан.**

ҚАНДАК قندک *навъе зардолу, ки хурд ва хеле ширин мешавад.*

ҚАНДАЛОТ قندلات *навъи ширинии дона-дона, ки аз қиёми омехта бо хамиру мағзи бодом, зардолу ва г. тайёр мекунанд; қанду қандалот *ниг. қанд.**

ҚАНДАЛОТФУРӢШ قندلاتفروش *фурушандаи қандалот, шираворфуруш.*

ҚАНДАЛОТФУРӢШӢ قندلاتفروشى *дӯкон ё растае, ки дар он ширавор мефурушанд.*

ҚАНДОН قنددان зарф барои қанд.

ҚАНДДОР قنددار қанддошта; ширин; **моддаҳои қанддор** моддаҳои дар таркибашон қанд мавҷудбуда.

ҚАНДИЛ ю. قندیل шамъдон ё чароғдони калони овезон аз сақф, чароғи овезон, чилчароғ.

ҚАНДИЛӢ I قندیلی *мансуб ба қандил; шамъи қандил* шамъе, ки дар қандил мегузоранд.

ҚАНДИЛӢ II قندیلی яке аз усулҳои гӯштин, ки ҳарифон аз китфи якдигар мегиранд.

ҚАНДИН قندین қанддор, қандомехта, ширин; **кулчаи қандин (қандӣ)** нони равғании ширин.

ҚАНДӢ قندى *ниг. қандин.*

ҚАНДНОКӢ قندناکӣ дараҷаи мавҷудияти қанд дар ягон модда, ширинӣ: **қанднокӣи лаблабу.**

ҚАНДОБ قندآب оби ширин; шарбат.

ҚАНДПАЗ قندپز он ки бо пухтану тайёр кардани қанд машғул аст, қаннод.

ҚАНДПАЗӢ قندپزی бо пухтану тайёр кардани қанд машғул будан, қаннодӣ.

ҚАНДПОРА قندپاره қанди сафеди шикаста; қандреза.

ҚАНДРЕЗА قندريزه қанди сафеди майда-майдашуда.

ҚАНДФУРӢШ قندفروش фурӯшандаи қанд.

ҚАНДФУРӢШӢ قندفروشى 1. *исми амал аз қанд* **фурӯхтан**; **фурӯши қанд.** 2. дӯкон ё растае, ки дар он қандҳои гуногун мефурӯшанд.

ҚАНДХӢ قندخو *кит.* он ки рафтораш дил-писанд аст, хушрафтор, хушхулқ.

ҚАНДЧОӢ قندچای чойи бо қанд, чойи қанд андохташуда, чойи ширин.

ҚАНДШИКАН قندشکن болғачаи махсус барои майда кардани қанди лӯнда; қайҷии қандмайдакунак.

ҚАНДШИКАНАК قندشکنک *ниг. қандшикан.*

ҚАННОД *а. قناد* *ниг. қандпаз.*

ҚАННОДӢ قنادى 1. шуғли қандфурӯшӣ; шираворпазӣ; ҳалвогарӣ. 2. *чои қанд-фурӯшӣ; қорхонаи қаннодӣ* қорхонаи шира-

ворпазӣ; **мағозаи қаннодӣ** мағозаи махсуси қандфурӯшӣ.

ҚАНОАТ *а. قناعت* хурсанд ва розӣ будан ба он чи ҳаст, басанда донишани чизи андак; ризомандӣ; **бо қаноат** а) ба чизи андак қонеъ шуда, ба он чи ҳаст, розӣ шуда; б) сарфакорона, сарфачӯёна; в) *мач.* бо боварӣ, бо итминон; **қаноат доштан** а) *ниг. қаноат кардан*; б) *мач.* тоқат доштан, таҳаммул кардан, бардошт намудан; **қаноат кардан (намудан)** а) қонеъ шудан ба миқдори ками чиз, хурсанд ва розӣ будан ба он чи ҳаст; б) басанда ва кофӣ шумурдан чизеро, кифоя доништан кореро, иктифо кардан ба чизе; **қаноат ҳосил кардан (намудан)** а) қонеъ (ризоманд) шудан; б) боварӣ пайдо кардан, итминон ҳосил кардан, мутмаин шудан; **дар курсии қаноат нишастан** *киноя аз қаноат ҳосил кардан, қонеъ шудан; боварӣ пайдо кардан; қаноат кунон(и)дани ҳавас ва шавқи касе* ба амал баровардан ё иҷро кардани шавқу ҳаваси касе; мувофиқ омадани чизе ба шавқу ҳаваси касе.

ҚАНОАТБАХШ قناعتبخش 1. он чи тарафи дахлдорро розӣ карда метавонад, қонеъ-кунанда: **тафсилоти қаноатбахш, қаноатбахш қор кардан, қореро қаноатбахш ҳисоб кардан; ҷавоби қаноатбахш** ҷавобе, ки суолдиҳандаро қонеъ ва розӣ кунонида метавонад. 2. пасттарин баҳои мусбат ба дониши мактабиён аст, ки ифодаи рақамии он адади 3 мебошад.

ҚАНОАТБАХШАНДА قناعتبخشنده *сифати феълии замони ҳозира аз қаноат бахшидан; қонеъсозанда.*

ҚАНОАТБАХШО قناعتبخشا *сифати феълии замони ҳозира аз қаноат бахшидан; чизе ё касе, ки боиси қаноатмандӣ аст, қонеъкунанда.*

ҚАНОАТКОР قناعتكار 1. қонеъшаванда ба он чи ҳаст; розӣ ва мамнун аз он чи дастрас аст. 2. сарфачӯӣ.

ҚАНОАТКОРОНА قناعتكارانه бо қаноат ба чизи андак, бо чизи кам қонеъ ва розӣ шуда; **қаноат кунон(и)дан** а) *тарзи бавоситаи қаноат кардан*; қонеъ кардан, розӣ кунонидан, ризоманд намудан; б) бовар кунонидан, мутмаин сохтан.

ҚАНОАТМАНД قناعتمند қонеъ, розӣ, хушнуд аз он чи ҳаст.

ҚАНОАТМАНДӢ قناعتمندی қаноатманд будан, қонеъ будан, розигӣ ва хушнудӣ аз коре, кофӣ ва басанда доништан коре ё чизеро; **бо қаноатмандӣ** хушнудона.

ҚАНОАТМАНДОНА قناعتمندانه бо қаноатмандӣ, бо розигӣ ва хушнудӣ, ризоятмандона, бо хушнудӣ ва ризоят; **бо қаноатмандӣ** бо ниҳояти хушнудӣ.

ҚАНОАТПЕША قناعتپیشه он ки қаноатро пеша ва шуғли худ қарор диҳад; қонеъ, хурсанд; розӣ ба чизе, ки муяссар гардад.

ҚАНОАТТАЛАБӢ قناعتطلبӣ талабгори қонеъ гардондани даъвову хоҳиш будан, қаноатхоҳӣ.

ҚАНОР m. قنار халтаи аз чувол калон, ки дар он пахта, коҳ ва дигар чизҳои сабук меандозанд: **қанори пахта**; **қанор кардан** дар қанор чой кардан, ба қанор андохтан; **бе қанор кашондан (-и пахта)** тарзи дар қанорҳо чо накарда якбора аз хирманчо ба мошин бор карда кашондан (-и пахта); **қанор-қанор ваъда додан** ваъдаи зиёд додан.

ҚАНОРА a. قناره 1. қўб ё оҳане, ки ба он меҳҳои дароз ва чангақҳо зада шудааст ва қассобҳо дар он гӯштро меовезанд. 2. *кит.* дӯкони қассобӣ.

ҚАНОТ I قنات 1. *ниг. бол.* 2. қисми паҳлуии иморат, ҳавлӣ ва ғ.: **қаноти рост** **бино**, **қаноти чапи ҳавлӣ**. 3. ҳ. тарафи рост ё чапи саф ё мавқеи қисми низомӣ, фланг; **қанот баровардан** а) падида омадани болу пар дар парандагон ва ғ.; б) қобилияти парвоз пайдо кардан; **қанот кушодан** болу пар паҳн карда, омодаи парвоз шудан; парвоз кардан, паридан; **(дар)** **зери қаноти касе** дар паноҳи касе, дар ғимояи касе; **ба зери қаноти(таги) касе даромадан** а) дастёру мададгори касе шудан; б) дар ғимояи касе қарор гирифтан, ба касе паноҳанда шудан; **ба зери қанот гирифтан** ба касе пушту паноҳ шудан; ҳомӣ ва парастори касе шудан; **зери қанот кардан** *ниг. ба (дар)* **зери қанот гирифтан**; **қаноти касе шикастан** очизу нотаваон шудани касе (*мисли мурғи беболу пар*).

ҚАНОТ II a. قنات *ниг. корез.*

ҚАНОТАК قناتک *шакли тасғир ва навозишии қанот*; **қанотак задан** болафшонӣ кардан.

ҚАНОТДОР قناتدار дорои қанот, болдор: **киштии қанотдори зернобӣ**.

ҚАНТАР قنتر бе ему хошок ё алаф мондани чорво (*беиштар оид ба асп*); **қантар кардан** асп, хар ва дигар чорворо тавре бастан, ки даҳани он ба хӯрок нарасад; **ба қантар истодан** дам гирифта, хунук шуда истодани асп баъд аз давидан ё пойга; **қантар карда ғаштан** *ғуфт., маҷ.* бекор, дам гирифта бо кори муфид машғул нашуда рӯз гузаронидан.

ҚАНТАРА a. قنطره пули овеза, ки барои гузоштан аз болои дарё ва наҳрҳои калон месозанд.

ҚАНТАРАК قنطرك қисми болоии бинӣ, ҷои борики устухони бинӣ.

ҚАНТАРӢ قنطرى 1. *мансуб ба қантар*; қантар шуда; **аспи қантарӣ** асп савории дам гирифта. 2. лаҷоми маҳсусе, ки ба асп мезананд, то ба хӯрок хӯрдани он монғеъ шавад; **лаҷоми қантарӣ** лаҷоми маҳсус барои ба қантар бастанӣ асп ва барзагов.

ҚАНТУ m. قنطو *ғуфт.* рӯ ба рӯ кардан; **ба қанту** рӯ ба рӯи ҳам; бо ҳам.

ҚАНЧИҒ//ҚАНЧИҚ m. قنچيغ//قنچيق 1. сағи мода. 2. дар мавриди дашном нисбат ба зани бадрафтор ғуфта мешавад.

ҚАПИДА قپيده *сифати феълӣи замони гузашта аз қапидан*; дастгиркарда, бадастафтада; **қапида гирифтан** дошта гирифтан, ба даст афтондан, даст гирифтан.

ҚАПИДАН قپيدن *ғуфт.* 1. чизеро ба чолокӣ дошта гирифтан; бо даст гирифтан, чизеро бо даст доштан; аз дасти касе доштан. 2. *маҷ.* дастгир кардан; боздошт кардан; **домани касеро қапидан** *ниг. домани касеро гирифтан.*

ҚАПОНДАН قپاندن *тарзи бавоситаи қапидан*; чизеро ба дасти касе додан (гузоштан); дастгир кунондан, дошта додан.

ҚАППАК قپک *ғуфт.* 1. *ниг. қапқон.* 2. чангаки либосовезӣ.

ҚАПЧУҚ m. قپچوق пулдони асосан чармӣ барои дар кеса ё бағал нигоҳ доштани пул, ҳамён.

ҚАПҚОН *т.* قپقان *ниг.* дом.

ҚАРАБОӢ *т.* قربائى *гуфт.* 1. сирдор, эмал-андуда: табаки қарабой, чойники қарабой. 2. чойники филизи.

ҚАРАВУЛ *т.* قروл 1. *ниг.* қаровул. 2. нидо “вой дод!”

ҚАРАВУЛАК قرولك *ниг.* қаровулак.

ҚАРАВУЛӢ قرولى *ниг.* қаровулӢ.

ҚАРАВУЛХОНА قرولخانه *ниг.* қаровулхона.

ҚАРҒА *т.* قرغه *гуфт.* калзоғ, зоғи ало.

ҚАРАҒАЙ *т.* قرغى *дарахти* коч, санавбар.

ҚАРАҒАЙЗОР قرغىزار *чое,* ки дарахти зиёди қарағай рӯидааст.

ҚАРАҒОЧ *т.* قرغاج *гуфт., ниг.* кайрағоч.

ҚАРАҚОТ *т.* قرقات *зирк,* барбарис.

ҚАРАҚЧӢ *т.* قرقچى *роҳзан;* дуздро қарақчӢ *задааст* (*зарб.*) моли дуздӢ ба дузданда насиб намекунад; моли ҳаром ба ҳаром мебарояд.

ҚАРАҚУШ *т.* قرقوش *гуфт.* 1. уқоби сиёҳ. 2. аспӣ сиёҳӣ даванд, аспӣ сиёҳмушкини бодпо.

ҚАРАНФУЛ *ҳ.* قرنفل *растани* буттагии полизӣ, ки ҳосили он пас аз расида сурх шудан таъми тунду тез дорад; тару хушки онро ба таом меандозанд ва хушконидаашро кӯфта, чун мурч ба рӯи хӯрок мепоянд; **қаламфури булғорӣ** навъи калон-калон ва таъми тунд надоштаи қаламфур, ки ба даруни он гӯшти қима, биринҷ, пиёз ва ғ. андохта, дӯлма мепазанд.

ҚАРЗ *а.* قرض 1. пул ё чизе, ки ба шартӣ дар муддати муайян гардонда додан аз касе гирифта мешавад: **қарз гирифтан**, **қарз додан**. 2. *мач.* вазифае, ки иҷроӣ он зарур аст, дайн: **қарзи инсонӣ**, **қарзи фарзандӣ**, **қарзи шаҳрвандӣ**, **қарзи худ доништан**; **қарзи дарозмуддат** қарзе, ки муддати пардохташ тӯлонӣ мебошад; **қарзи кӯтоҳмуддат** қарзе, ки барои дар андак вақт баргардонидан гирифта ё дода мешавад; **қарзи ҳасана** қарзи бесуд (бефоиз), ки бе ягон тамаъ, бо мақсади мадад ва хайрхоҳӣ дода шудааст; **қарзу қабола** (қавола) додугирифт; **ба қарз** ба тариқи қарз: **ба қарз гирифтан**, **ба қарз додан**; **қарз доштан** қарздор будан аз касе; **қарз**

қардан чизе ё маблағеро аз касе ба қарз гирифтан; **қарз пурсидан** қарз хоштан, хоҳиши қарз додани касеро қардан; **қарз (-и худ)ро адо қардан** а) маблағи ба қарз гирифташударо пардохта тамом қардан; б) *мач.* вазифа ва ўҳдадорӣ худро ба ҷо овардан; **қарзи худро қандан** (**баробар қардан**) қарзи худро пардохта тамом қардан, аз қарз халос шудан; қарзро пардохтан; **қарз дар гардан** (**-и касе**) **мондан** қарзи худро адо нақардан, қарздор мондан; **ба қарз гӯтидан** маблағи зиёде қарздор будан, бисёр қарз доштан; **қарзу қавола қарда гуфт.** аз ину аз он қарз гирифта; ба зорию илтиҷо аз чанд кас қарз гирифта; бо қарзҳои зиёд; **қарзи бандагиро адо қардан** мурдан, ғавтидан; **қарз ба қиёмат намондан** қарзи худро адо қарда (пардохта) мурдани касе; баъди мурдани касе пардохта шудани қарзи вай аз тарафи ворисонаш.

ҚАРЗА قرضه *ниг.* қарз.

ҚАРЗБАРДОР قرضبردار 1. он ки ба рӯзгузаронӣ тавассути васоили қарзӣ одат қардааст. 2. шахсе, ки қарзи наздиконашро ба зимма мегирад.

ҚАРЗГИР قرضگیر он ки аз дигаре қарз мегирад, вомгир.

ҚАРЗГИРАНДА قرضگیرنده *сифати феълии замони ҳозира* аз **қарз гирифтан**; он ки аз касе қарз мегирад, вомгиранда.

ҚАРЗГИРӢ قرضگیری 1. аз касе ё муассисаи бонкӣ қарз гирифтан, вомгирӣ. 2. *збш.* аз забони дигар иқтибос ва ба орият гирифтани вожаҳо.

ҚАРЗДИХАНДА قرضدهنده *сифати феълии замони ҳозира* аз **қарз додан**; он ки ба касе қарз медиҳад, вомдиҳанда.

ҚАРЗДИХӢ قرضدهى *исми амал* аз **қарз додан**; ба ихтиёри касе ба қарз гузоштани чизе ё пуле.

ҚАРЗДОР قرضدار он ки аз касе қарз гирифтааст, вомдор, мадюн: **қарздор қардан касеро**, **қарздор шудан аз касе**; **қарздор будан аз касе** а) аз касе қарз доштан; б) вазифадор будан барои баргардонидани некиҳои касе.

ҚАРЗДОРӢ قرضدارى қарздор будан, қарз доштан, вом доштан, мақрузӣ, мадюнӣ.

ҚАРЗӢ قرضى мансуб ба қарз.

ҚАРЗМАНД قرضمند ниг. қарздор.

ҚАРЗМАНДӢ قرضمندی ниг. қарздорӣ.

ҚАРЗТАЛАБ قرضطلب 1. он ки қарз мепурсад, он ки қарз гирифтани меҳодад. 2. касе, ки қарзи додашро аз қарздор талаб мекунад.

ҚАРЗХОҲ قرضخواه ниг. қарзталаб.

ҚАРИБ а. قريب 1. наздик; қариби... наздик ба...; аз қариби... аз наздики..., дар наздики.... 2. наздик ба...; қариб буд... наздик буд, ки..., кам монда буд, ки... 3. тақрибан, тахминан: қариб сад метр роҳ. 4. кит. хеш, хешованд (ба ин маъно бештар дар шакли чамъ меояд): қарибон. 5. адш. яке аз баҳрҳои вази арузи тоҷикӣ.

ҚАРИБӢ قريبي наздикӣ, наздик будан; қарибии... гуфт. наздикии..., наздик ба... (ба ин маъно шакли дурустаи қариби... аст): қариби(ҳо)и бегоҳӣ, қариби(ҳо)и сахар...; ба қарибӣ а) ба наздикӣ, дар ояндаи наздик, дар рӯзҳои наздик; б) чанде пеш аз ин, дар гузаштаи наздик; в) ба тозагӣ, нав; дар қарибии... а) дар назди..., наздикии...; дар пеши...; б) наздик ба..., андак монда ба...: дар қариби(ҳо)и пиронсолӣ; ба ин қарибӣ (қарибиҳо) ниг. ба қарибӣ; дар ин қарибӣ // дар он қариби(ҳо) а) ба наздикӣ, дар вақтҳои наздик; б) чанде пеш (аз ин); дирузакак, ба тозагӣ; в) дар наздикӣ, дар он атроф; то ба ин (ҳам) ин қариби(ҳо) то чанде пеш аз ин, то дирузҳо.

ҚАРИН а. قرين 1. наздик; дӯсти қарин дӯсти наздик. 2. ҳамнишин, ҳамсӯҳбат, ҳамдаму ҳамнафас. 3. кит. мисл, монанд, ҳамто; баробар.

ҚАРИНА а. قرينه 1. муаннаси қарин. 2. аломат, нишона. 3. назир, монанд, мисл.

ҚАРИНӢ قريني қарин будан, наздикӣ (дар муносибат бо ҳамдигар).

ҚАРИҲА а. قريحه табъ, табиати одамӣ; истеъдод.

ҚАРИЯ//ҚАРЯ а. قريه 1. деҳ, деҳа, қишлоқи нисбатан калон. 2. шаҳрча, шаҳрак.

ҚАРҚ т. قرق гуфт. 1. пардае иборат аз чирк ва хун, ки дар рӯи чароҳат пайдо мешавад,

карахш, шух. 2. чирки бадан; қарқ бастан а) бо шух ва карахш пӯшида шудани рӯи чароҳат; б) ниҳоят чиркин шудан (-и бадан аз шустушӯ накардан).

ҚАРҚБАСТА قرقبسته сифати феълии замони гузашта аз қарқ бастан.

ҚАРМАТИЯ а. قرمطيه як шоҳаи фирқаи исмоилия дар ислом (асосгузори Ҳамдони Қармат), ки шӯришҳои пайравони он бар зидди хилофати Аббосӣ (асрҳои IX-X) дар таърих машҳур аст.

ҚАРМАТӢ قرمطى пайрави мазҳаби қарматия.

ҚАРН I а. قرن 1. сада, аср, муддате, ки гоҳо 30 сол ва гоҳе 80-100 солро дар бар мегирифтааст. 2. даврон, замон, аҳд.

ҚАРН II а. قرن кит. шоҳи ҳайвон.

ҚАРОБА а. قرايه кит. 1 зарфи шишай; зарфи об, обдон. 2. шишаи шароб, суроҳӣ.

ҚАРОБАКАШ قرايه کش кит. шаробхӯр.

ҚАРОБАПАРДОЗ قرايه پرداز ниг. қаробакаш.

ҚАРОБАТ а. قرايت хешӣ, хешию таборӣ; наздикӣ; қаробат доштан хеш будан, нисбати хешовандӣ доштан.

ҚАРОБОДИН قرايدين (шакли муарраби калимаи юнонии pharmokorya) кит., маҷ. маҷмӯаи қоидаҳои дастурҳои таҳияи қардани доруҳо.

ҚАРОВУЛ т. قراول 1. ниғаҳбон, муҳофиз. 2. шахси мутасаддии дидбонӣ ва посдорӣ чое; аскарӣ навбатдор; қаровули фаҳрӣ дастаи аскарон, ки ба ифтихори шахсе саф меороянд; қаровул гузоштан (мондан) касеро ба посбонӣ гумоштан, касеро ба назорат ва дидбонӣ гузоштан; қаровул истодан дар посбонӣ истодан; назорат ва мувоқибат қардан, дидбонӣ қардан; қаровул шудан вазифаи посбониро иҷро қардан; назорат ва мувоқибат намудан (аз болои касе); қаровулро иваз қардан як посбони навбатдорро ба дигараш бадал қардан.

ҚАРОВУЛАК قراولک 1. чизи меҳчамонанд ва амсоли он дар сари милаи аслиҳаи тирандозӣ, ки ба он нигоҳ карда, ба нишон мегиранд. 2. пӯк ё чизи дигари сабуки дар рӯи об шинокундаи шаст ва тӯри моҳидорӣ, ки аз ҳаракати он моҳигир ба

шаст афтодан ё дар тӯр дармондани моҳиро мефаҳмад, ғаммозак, шиноварак.

ҚАРОВУЛБЕГӢ قراولبيگى таър. сардори
посбонони дарбори амирони Бухоро.

ҚАРОВУЛІ قراولی посбонӣ, дидбонӣ, назорат;
қаровули қардан посбонӣ қардан, муҳофизат
ва назорат қардан.

ҚАРОВУЛХОНА قراولخانه хонаи посбонон,
посбонхона; хоначаи қаровулнишин.

ҚАРОКУРТ قراکرت гунда, навъе аз ҳашароти заҳрдор.

ҚАРОҚҮЛӢ قراکولى *мансуб ба ноҳияи Қароқӯл* (дар вилояти Бухоро), ки пӯсти гӯсфандонаш *шӯҳрати ҷаҳонӣ дорад*; **пӯсти қароқӯлӣ** пӯсти барраи навзоди гӯсфанди қароқӯлӣ; **телпаки қароқӯлӣ** телпаке, ки аз пӯсти гӯсфанди қароқӯлӣ дӯхта шудааст.

ҚАРОҚҮЛПАВВАРӢ قراکول پروړی соҳаи чорводорӣ, ки бо парвариши ғӯсфандҳои зоти пӯсти қароқӯлидиханда машғул аст.

ҚАРОҚАНДИ قراقندی яқе аз навъҳои харбузаи маҳаллӣ.

ҚАРОМУҒ *т.* قراموغ *бот.* як навъ мағор,
пӯпанаки захрноки ангалӣ дар растаниҳои
ғалладонагӣ.

ҚАРОР *а.* قرار 1. ором; оромиш, осоиш; **қарор** **надоштан дар ҷое** а) ором набудан, собит набудан, дар ҳоли чунбиш ва ҳаракат будан; б) ором нагирифтан, дер наистодан дар ҷое **қарор аз касе бурдан** орому осоиши касеро барҳам додан, касеро беқарор кардан; **қарору оромро аз даст додан** орому осоишро гум кардан, беқарору нороҳат шудан; **мачоли қарор наёфтан** имкони ором гирифтан наёфтан; **фурсати таваққуф наёфтан**; **орому қарор надостан** ором набудан, дар чунбишу ҳаракат будан. 2. сабр, тоқат, шикеб; **сабру қарор намондан** сабру тоқатро гум кардан, таҳаммулу бурдбориро аз даст додан. 3. аҳд, қавл, паймон; шарт; **қавлу қарор ниг.** қавл. 4. амр ё тасмиме, ки аз тарафи ҳукумат ё мақоми дигар бароварда шудааст; тасмиме, ки дар натиҷаи муҳокима ва музокираи масъалае қабул карда шудааст, қарордод, қатънома: **қарори қатъӣ, қарори мачлис, қарори ҳукумат, қарори ҳайати мушовараи**

вазорат, қабули қарор, қарор баровардан, қарор баромадан; қарори суд *ниг.* ҳукм (-и суд). 5. азм, ирода, қасду ният оид ба коре, ки одам дар натиҷаи андешаву мулоҳиза ба он расидааст; **азму қарор** қасду нияти қатъӣ; **аз қарори худ гаштан** аз нияти худ гаштан; **қарор гирифтан** а) истодан, аз ҳаракат мондан, таваккуф кардан; б) оромидан, осудан, орамидан; в) ҷой гирифтан, сокин шудан, сукунат ихтиёр кардан; г) воқеъ шудан; **қарор додан** а) ҷой додан, ҷойгир кардан; б) муқаррар кардан, муайян намудан: **манбаи даромад қарор додан**, **тахаллус қарор додан**, **ҷоеро минбар қарор додан**; в) аҳд кардан; мақсад гузоштан; г) тасмим гирифтан; ба қароре омадан; ғ) ҳисоб кардан, шумурдан, доништан: **сукутро аломати ризо қарор додан**; **қарор ёфтан** а) *ниг.* **қарор гирифтан**; б) муқаррар карда шудан; в) ҳалли худро ёфтан, ҳал шудан; **қарор кардан** а) ором шудан, истодан; б) ором ёфтан, осудан; в) амр баровардан; г) тасмим гирифтан, ба қароре омадан, ба фикри қатъие омадан; азм кардан; ғ) байъ кардан, киро кардан; **қарор шуд, ки...** тасмим гирифта шуд, ки..., азм карда шуд, ки...; **ба ин қарор** ба ин тарз; ба таври зайл, ба тариқи зайл; **ба қарори зайл** ба тариқе, ки дар поён зикр хоҳад шуд, ба таври зайл; **бо (ба) як қарор** ба як тартиб; бо як маром, як сон; **қарор намондан** тобу тавон намондан, аз ҳол рафтан; **вазифаи худ қарор додан** дар назди худ вазифа гузоштан; кори худ ҳисобидан; **дили касе қарор гирифтан** дили касе ором гирифтан, хотири касе ҷамъ шудан, хотирҷамъ шудани касе; **дили касе қарор надоштан** беором (беқарор) будан; **маврид (ё маҳалл)-и баҳс қарор додан** баҳс кардан дар бораи чизе; **мавриди истифода (баҳрабардорӣ) қарор гирифтан** истифода карда шудан, истифода бурда шудан аз чизе; **тўмаи оташ қарор додан** оташ задан ба чизе, сўзондан чизеро; **ҳақ (ҳақиқат) дар (ба) ҷои худ қарор гирифтан** ҳақиқат барқарор шудан, ба субут расидан ва ғалаба кардани ҳақиқат; **ба худ қарор додан** қасди иҷрои кореро кардан; дар пеши худ вазифа гузоштан; **ба як қарор омадан** тасмим гирифтан; дар бораи чизе ё коре фикр карда, ба хулосае омадан; ба як фикр (-и қатъӣ) омадан.

ҚАРОРБАХШ قراربخش оромидиҳанда, ором-бахш, оромкунанда.

ҚАРОРГОҲ قرارگاه ҷои ист, мақарр; маскан, манзил: **қароргоҳи президент, қароргоҳи марзбонон.**

ҚАРОРДОД قرارداد 1. қавлу қарор (аҳду паймон)-и ду ё чанд қас дар бораи коре, паймон, аҳднома; шартнома. 2. *ниг.* **қарор** 5.

ҚАРОРДОӢ قراردادی мансуб ба **қарордод**; аз рӯи қарордод: **хизмати қарордоӢ.**

ҚАРОӢ قرارى 1. он ки аз хизмати қасе бо шарту шароити муайяне истифода мебарад; мизоч. 2. муздур, ятим; **қарории дари қасе** он ки барои анҷоми хизмати даргоҳе нигоҳ дошта мешавад; хизматгори ҳонаи қасе; **қарорӣ қардан** қасеро ба муддате ва музде киро қардан; **қарорӣ шудан** муздур шудан; хизматгор шудан; ҳамчун коргари кирои хизмати қасеро қардан.

ҚАРОРНАВИС قرارنویس котибе, ки қарори маҷлисро менависад.

ҚАРОСОН قراسان *тиб.* қарахту беҳис ё сиёҳ шуда пӯсидани ягон узв ё қисми бадан дар натиҷаи вайрон шудани гардиши хун, гангрена.

ҚАРОҲОНИЁН قراخانيان *таър.* номи яке аз сулолаҳои турктабор.

ҚАРС I قرس 1. рӯймол, сарандоз, саргирак (*сарбанди занон*). 2. рӯймоли миёнбандии мардон.

ҚАРС II قرس *қалимаи тақлиди овози* ба ҳам задани ду чиз; садои махсуси ба ҳам задани ангуштон ба ҳавои оҳанге, овози шиканшикан.

ҚАРСАК قرسک ба ҳам задани ду қафи даст барои изҳори таҳсин ва табрик, кафкӯбӣ, чапак: **қарсаки гулгуладор, мавҷи пурғуғулаи қарсақҳо; қарсақ задан** кафкӯбӣ қардан, чапак задан; **қарсақ аз ду даст мебарояд** (*мақ.*) бе ёрию ҳамкорӣ ҳеҷ кор буд намешавад, амалӣ шудани ҳаҷ як кор ба ҳамкорию иттифоқ вобаста аст.

ҚАРСАКЗАӢ قرسک زنى *исми амал аз қарсақ* задан; кафкӯбӣ, чапакзанӣ.

ҚАРСАКӢ قرسکى *ниг.* **қарсақ.**

ҚАРСАС قرسس *ниг.* **қарсос.**

ҚАРСВОР قرسوار матоъ ба қадри як қарс, рӯймол.

ҚАРСӢ قرسى *қалимаи тақлиди овози шикастани шоху танаи дарахт.*

ҚАРС-ҚАРС قرس قرس *қалимаи тақлиди овози муқаррар ба ҳам расидани ду чиз ё шикастани шохи дарахте; қасар-қусур.*

ҚАРСОС قرساس *қалимаи тақлиди овози тирандозӣ, сар додани мушак ва ғ.*

ҚАРСУҚУРС قرسوقرس *қалимаи тақлиди овози тирпаронии пайҳам аз милтиқу таппонча.*

ҚАРТА I фр. قرته 1. варақаҳои бозӣ бо холҳо ва сураҳои гуногунранг: **қарта кашидан, бо қарта фол дидан.** 2. як қитъаи замини қорам.

ҚАРТА II фр. قرته сафҳаи патефон.

ҚАРТАБОЗ قرته باز он ки бо қарта қимор бозӣ мекунад.

ҚАРТАБОЗӢ قرته بازی қимор бо қарта: **қартабозӣ қардан.**

ҚАРТАМОНАК قرته مانک *ғуфт.* дастгоҳи барқӣ барои шунавонидани қартаҳои патефон.

ҚАРҲА а. قرحه *қит.* захм, реш, чароҳат.

ҚАРЧИҒАӢ т. قرجينى парандаи шикорӣ аз чинси боз, ки аз боз қадре хурдтар, лекин тезпар аст, қирғӣ.

ҚАРЯ قريه *ниг.* **қария.**

ҚАСАБ а. قصب 1. най, қамиш. 2. навъе матои нафис, ки аз катони мулоим ё аз абрешим бофта мешуд, беқасаб.

ҚАСАБА а. قصبه ободие, ки аз чанд деҳ ташкил ёфта бошад; шаҳрча, шаҳри майда.

ҚАСАБПҶШ قصب پوش он ки аз матои нарму нозуки беқасаб либос пӯшидааст; хушлибос.

ҚАСАМ а. قسم савганд: **қасам ба Худо, қасам ба рӯҳи..., қасам ба арвоҳи... қасам ба вичдонам, ба Худо қасам, ба чашмонат қасам, ба ҷони... қасам, ба қасами худ содиқ мондан...; қасам додан** маҷбур ба қасамхӯрӣ қардан, савганд хӯрондан; *ниг.* **савганд (ёд қардан); қасам хӯрдан** савганд ба забон овардан барои бовар кунонидани қасе ба коре; қавли қатъӣ

додан (*ба иҷрои коре*); **қасам шикастан** қасам ёд кардаву (*қасам хӯрда*) ба он вафо накардан.

ҚАСАМЁДКУНӢ قسم ياد کنى *исми амал аз қасам ёд кардан*; маросими савганд ёд кардан (*дар қувваҳои мусаллаҳ ҳангоми қабули вазифаи сарвари кишвар ва ғ*); қасам хӯрдан.

ҚАСАМЗАДА قسم زده *сифати феълии замони гузашта аз қасам задан*; он ки ба дурӯғ савганд хӯрдааст.

ҚАСАМӢ قسمي *мансуб ба қасам*; машварати суди қасамӣ машварати суде (*дар баъзе давлатҳо*), ки аз тарафи халқ бо овоздиҳии озод интихоб шудааст ва барои аз рӯи адлу инсоф ҳукм баровардан ба қонуни асосӣ ва ғ. қасам хӯрдааст.

ҚАСАР-ҚАСАР قسر قسر *калимаи тақлиди овози шикастани чӯбу тахта, шохҳои дарахтон ва ғ.*

ҚАСАР-ҚУСУР قسر قسر *калимаи тақлиди садои тирпаронии пай дар пай, занозанӣ ва ғ.*

ҚАСАС *а. قصص ч. қисса*; **қасасуланбиё** қиссаҳои пайғамбарон.

ҚАСВАТ *а. قسوت ниг. қасоват.*

ҚАСД *а. قصد* 1. азм, ният, мақсад. 2. нияти бад, суиқасд; **қасди бад** нияти бад, нияти бадкорӣ дар ҳаққи касе: **қасди бад доштан**, **қасди бад кардан** *ба касе*; **ба қасди...** а) бо мақсади..., бо нияти...; б) ба муқобили..., ба зидди..., алорағми...; **аз ғайри қасд** надониста, нафаҳмида, бе ягон нияти бад; **қасд кардан** а) ният кардан, азм кардан, дар пайи расидан ба мақсаде шудан; б) дар ҳаққи касе нияти бад доштан, бадӣ кардан ба касеро мақсади худ қарор додан; **қасд кардагӣ барин** гӯё қасдан (*ин таъриф шуда истода бошад*); **қасд гирифтан** *гуфт.* интиқом гирифтан, қасос гирифтан; **қасд доштан** *ба касе гуфт.* ғараз доштан; **аз қасди худ гаштан** аз нияти иҷрои коре даст кашидан, сарфи назар кардан аз расидан ба мақсаде; **ба (ё дар) қасди коре афтодан** азми қавӣ кардан барои иҷрои коре; **ба қасди чони касе шудан** // **дар қасди чони касе будан** // **қасди чони касеро кардан** азм ва нияти куштани касеро кардан; суиқасд кардани шудан.

ҚАСДАН *а. قصد* аз рӯи қасд, амдан, дидаю

дониста, муғризона.

ҚАСДДОР قصددار он ки бо касе ғараз ва адовате дорад; ниқорталаб: **қасддор будан**, **қасддор шудан**.

ҚАСИБ *а. قصيب* либоси мулавлану рангоранг.

ҚАСИДА I *а. قصيده* *адш.* яке аз шаклҳои шеър, ки қофиябандиаш монанди ғазал аст, аз понздаҳ байт камтар набуда, бештар дар мадҳи касе ё чизе ё дар мавзӯҳои фалсафӣ ва ахлоқӣ гуфта мешавад: **қасидан баҳория**, **қасидан зафар**, **қасидан мадҳия**, **қасидан фаҳрия**, **қасидан ҳазония**, **қасидан ҳачвия**.

ҚАСИДА II *а. قصيده* *д.* дуохони махсуси муллоҳо, ки дар табобати беморони рӯҳӣ истифода мебаранд.

ҚАСИДАГӢ قصيده گوي *шоире, ки қасида сарояд, қасидасаро.*

ҚАСИДАГӢ قصيده گوئي *ниг. қасидасароӣ.*

ҚАСИДАСАРО(Ӣ) قصيده سراي *шоири қасиданавис, нависандаи қасида.*

ҚАСИДАСАРОӢ قصيده سرائي *навиштани қасида, амали шоири қасидасаро(ӣ).*

ҚАСИДАХОН قصيده خوان 1. он ки ба хондани қасида машғул бошад; қасидасаро. 2. *д.* муллое, ки бо хондани дуоҳои махсус бо номи қасида ба табобати беморони рӯҳӣ машғул аст.

ҚАСИДАХОНӢ قصيده خواني *д.* хондани дуоҳои махсус аз тарафи мулло барои табобати беморони рӯҳӣ.

ҚАСИМ *а. قسم кит.* 1. тақсимкунанда. 2. шарик дар қисмат; шарик, ҳиссадор, анбоз.

ҚАСИР *а. قصير* кӯтоҳ; муқоб. тавил.

ҚАСҚОН *т. قسقان* чанбар, давра, доира; доираи ғалбер, ордбез: **қасқони ғалбер**.

ҚАСОВАТ *а. قساوت кит.* саҳтдилӣ, бераҳмӣ; ситамкорӣ, золимӣ.

ҚАСОВАТОМЕЗ قساوت آميز *бо саҳтдилӣ, бо бераҳмӣ, ситамкорона.*

ҚАСОИД *а. قصايد ч. қасида.*

ҚАСОРАТ *а. قسارت кит.* кӯтахӣ; норасоӣ.

ҚАСОС *а. قصاص* барои кори бади касе айна

хамон корро дар ҳаққи худи вай кардан, интиқом, ниқор; **қасос гирифтан** (*ё ситондан*) интиқом гирифтан; **оташи қасос афрӯхтан** *киноя аз* ба қасосгирӣ пардохтан, дар пайи интиқомгирӣ шудан.

ҚАСОСГИР *قصاص گير* қасосгиранда, интиқом-гиранда, ниқорчӯ.

ҚАСОСГИРАНДА *قصاص گیرنده* *сифати феълӣ* замони ҳозира аз **қасос гирифтан**; интиқомчӯӣ, қасдгиранда.

ҚАСОСГИРӢ *قصاص گیری* *исми амал аз қасос гирифтан*; ниқоргирӣ, интиқомчӯӣ: **василаи қасосгирӣ, яроқи қасосгирӣ, ба қасосгирӣ афтодан.**

ҚАСР I *ا. قصر* кох, сарой; кӯшки подшоҳӣ; бинои олии пурҳашамат: чорабиниҳои: **қасри фарҳанг, қасри таърихӣ; ба тариқи истиора: қасри дилкушо, қасри нур, қасри саодат, қасри зулмо хароб кардан, қасри ситамро сарнагун кардан, ба қасри илму фан оташ задан, пойдор кардани қасри сулҳу амният.**

ҚАСР II *а. قصر* *кит.* кӯтоҳ кардан; кӯтоҳӣ, норасоӣ.

ҚАСР III *а. قصر* *кит.* ба коре водор кардан, ҷабр.

ҚАССОБ *а. قصاب* 1. он ки гову гӯсфанд *ва г.* барои гӯшт мекушад, гӯштфурӯш. 2. *мач.* бераҳм, ҷаллод; **ба дасти қассоб гирифтор шудан** дар банди одами золиму ҷаллод афтодан; **гунчишкро** (*ё чумчукро*) **кӣ кушад? қассоб!** (*зарб.*) корро бояд кордон кунад, ҷузъитарин корро ҳам бояд мутахассис ичро кунад.

ҚАССОБАК *قصابک* *зоол.* парандаи хурди ботлоқӣ, лойхӯрак

ҚАССОБӢ *قصابی* 1. қасбу кори қассоб: **қассобӣ кардан; мансуб ба қассоб: дӯкони қассобӣ, корди қассобӣ, кундаи қассобӣ.** 2. ҷои гӯштфурӯшӣ, дӯкони гӯштфурӯшӣ.

ҚАССОВОР *قصابوار* мисли қассоб, монанди қассоб.

ҚАССОБХОНА *قصابخانه* ҷое, ки гову гӯсфанд *ва г.* мекушанд, саллоххона, кушишхона.

ҚАССОМ *а. قسام* *кит.* 1. тақсимкунанда,

қисматкунанда, бахшкунанда (*сифати Худо*). 2. бисёр қасамхӯранда.

ҚАССОР *а. قصّار* *кит.* чомашӯӣ, шустагар, гозур.

ҚАССОС *а. قصّاص* *кит.* қиссагӯӣ, қиссахон, афсонагӯӣ.

ҚАТ I *а. قط* 1. қабат, таҳ: **як қат чома.** 2. қач, ҳам; шикаста; **қати курта** ҷои таҳшуда хобидаи курта; чину ғичими курта; **пули қаташ нашикаста** *гуфт.* пули қоғазии таҳаш вайроннашуда; *киноя аз* пули қоғазии нав; **қату пат** саҳт печу ҳамдор, ниҳоят қачу килеб: **релсҳои қату патшуда; қат кардан а)** таҳ кардан, ҳам карда ба ҳам расонидани ду тарафи ягон чиз: **қоғазро қат кардан, мактубро қат кардан;** б) ҳам кардан, дуто кардан (*миёро*); в) печондан, барзадан, ҳам карда хобонидан (-и қисми поини курта, почай изор *ва г.*); **қат шудан а)** ҳам шуда ба ҳам расидани ду тарафи ягон чиз; б) хамидан, дуто шудан (-и миён); ҳам шудан, қач шудан (-и кӯпрук); **пойхоро қат кардан** зонухоро ҳам кардан, пойро дукат кардан.

ҚАТ II *а. قط* буридани чизи саҳте; **қалам қат кардан** бо корд бурида баровардани нӯги қалам.

ҚАТАҒАН *т. قاتغن* манъ, *ниг.* қадаған; **қатаған кардан** саҳт манъ кардан (*роҳро*); бастан, рафтуомадро манъ кардан (*мас., дар роҳе*).

ҚАТАР-ҚАТАР *قتر قتر* *калимаи тақлиди овози* ба ҳам расида гузаштан ё соиш хӯрдани чизҳои саҳт.

КАТЕӢ *а. قطع* *кит.* қатъ кардашуда, бурида.

КАТИҚ *т. قتيق* ҷурғоти обаш гирифташуда, мости ғафс; мост, ҷурғот; **қатик кардан** ба шир сафедӣ (*моя*) ҳамроҳ карда, мост (*ҷурғот*) тайёр кардан; **ба ҳар ош қатик шудан** ба ҳар кор ҳамроҳ шудан (*хоҳ дахлдор бошад, хоҳ бедахл*).

КАТИЛ *а. قتيل* *кит.* кушташуда, мактул.

КАТИМ *ا. قتيّم* абрешими ҷӯшдодашудаи сафед.

КАТИФА *قطيفه* ҷомаи хоб; лӯнгӣ, матои пашмин, ки баъд аз ғусл баданро бо он пок мекунад; шабпӯш.

КАТӢ//КАТӢ *کتی//کتی* *гуфт.* 1. ҳамроҳ, бо ҳам.

2. *пасв.* аз, ба сабаби...; **сахар қатӣ** ҳангоми сахар, сахаргоҳон; **қатӣ кардан** а) омехтан, махлут кардани чизе бо чизе; б) ҳамроҳ кардан; **қатӣ шудан тарзи мафъули қатӣ кардан**; а) ҳамроҳ шудан; унс гирифтан; б) даҳолат кардан ба коре, ба гапе; **ҷонам қатӣ!** бо ҷону дил! бо майлу хоҳиши том; *муқ. ба чашм* (дар мавриди розӣ будан бо хоҳише гуфта мешавад).

ҚАТЛ *а.* قتل куштан, куштор: **қатлу тороч**, **қатлу ғорат**, **майдони қатл**, **ба қатл маҳкум шудан**, **ба қатл ҳукм кардан**, **ҳукми қатл баровардан**; **қатли ом** куштори яксараи ҳамаи мардум (*марду зан, пиру ҷавон, хурду калон*): **аслиҳаи (яроқи) қатли ом**, **қатли ом кардан (намудан)**; **қатл кардан (намудан)** куштан; **ба қатл расонидан** қатл кардан, куштан.

ҚАТЛАМА *т.* قتله навъи нони фатирмонанд, ки ҳамири тунуки рағандори қабат-қабатро дар андак раған мепазанд; чалпаки варақин.

ҚАТЛГОҲ قتلگاه ҷои куштани одамон, кушторҷой; ҷои кушта шудани касе, ҷои иҷрои ҳукми қатл.

ҚАТОР *І а.* قطار 1. хати ба тартиб ҷойгирифтаи чизҳои якхела; гурӯҳи одамон, ҷорпоён, мошинҳо *ва ғ.*, ки пайи ҳам ё паҳлӯи ҳам бо тартиб истодаанд ё воқеъ гаштаанд, саф, рад, рада, радиф: **қатори вагонҳо**, **қатори дарахтон**, **қатори хавлиҳо**, **қатори пешқадамон**, **қатори шермардон**, **панҷ-шаш қатор одамон**, дар қатори яқум нишастан (*мас., дар театр*); **қатор(ҳо)и пахта** хатҳои ниҳоли пахта дар киштзор; **қори байни қаторҳои пахта** қорҳои хишова, каланд кардан ва об додани пахтазор. 2. паҳлу ба паҳлу, паҳлуи ҳам ё паси ҳам ба тартиб (истода): **қатор бистар андохтан**, **қатор гузоштан** (-и аскарон), **қатор истода расм гирифтан**, **қатор нишастан**, **қатор хобидан**, **қатор чидан**, **қатор шинондани дарахтон**, **қатор истодани мошинҳо ...**; **қатори...** а) *ниг.* дар қатори...; б) баробари ..., ҳамроҳ бо...; **ба қатори...** // **дар қатори...** а) дар сафи..., дар радифи...; ба ҷумлаи...; **ба қатори калонсолон** (*қоргарони соҳибхитисос, нависандагон*) **даромадан**, **ба қатори...**

гузаштан...; б) дар байни..., дар миёни...; ҳамроҳ бо (*касе ё чизе*); **дар қатори дигарон (ҳалқ)** дар қатори ҳама, баробари дигарон; монанди одамони дигар; **аз ин (ё он) қатор** аз ин ҷумла, аз ин гурӯҳ; **дар ин (ё он) қатор** дар ин ҷумла, дар он миён; **як қатор** а) дар як саф истода; б) чандин, якчанд; баъзе; **як қатор масъалаҳо (чораҳо, муваффақиятҳо)**, **як қатор қорхонаҳо (ноҳияҳо, мамлакатҳо)**; **қатор-қатор** а) якчанд қатор шуда, як қатор аз паси қатори дигар; б) *маҷ.* чандин, якчанд; **қатор-қатор кардан** а) саф кашондан, саф додан; б) пайи ҳам гузоштан, дар як хат ё ҷое чида мондани чизе; **қатор карда савол додан** пайи ҳам савол додан, саволборон кардан; **қатор шудан** а) саф кашидан, саф оростан; паси сари ҳам ё паҳлӯ ба паҳлӯ бо тартиб истодан, пайи ҳам истодан (*дар навбат*); б) пайи ҳам чида шудан, пайи ҳам гузошта шудан; **ба қатор истодан** ба саф даромада истодан; ба навбат истодан; **як қатор** аз як сар; саросар, беистисно; **аз қатор баромадан** аз ҷамъият дур шудан; *муқ. ба қатор баромадан*; **аз қатор рафтан** вафот кардан, мурдан; *муқ. аз байн рафтан*; **ба қатори одам (ё мардум)** даровардан тарбия карда ба воя расондан, ба камол расондан; **ба қатори мардум даромадан** ба воя расидан, ба камол расидан; **дар як қатор гузоштан** баробар ҳисоб кардан.

ҚАТОР *II а.* قطار маҷмӯи вагонҳое, ки ба воситаи паровоз (локомотив) дар рӯи роҳи оҳан ҳаракат мекунад, поезд (*гоҳҳо қатори роҳи оҳан ҳам ба ин маъно қор фармуда мешавад*): **қатори боркаш**, **қатори мусофирбар**, **қатори тезгард**, **қатори Душанбе-Конибодом**.

ҚАТОРА *I а.* قطاره девораи ҷӯбин дар гирди боғ ва полиз, панҷарадевор, чапарак, чиг, тавора.

ҚАТОРА *II а.* قطاره *ниг.* қатор II.

ҚАТОРАК قطارك 1. *гуфт.*, *ниг.* қатор I. 2. яке аз навъҳои табл ва нақора.

ҚАТОРБАСТ قطاربست 1. пайи ҳам бо якдигар басташуда. 2. галаи дум ба дум басташудаи аспон ё шутурон.

ҚАТОРБЕД قطاربید дарахтони дар як радиф

шинондашудаи бед.

ҚАТОРВАЗНА قطاروزنه тасмаи чармини дар китф овезон ё дар миён басташаванда, ки барои ҳар як тири милтиқ хоначаҳо дорад, тасма-тирдон.

ҚАТОРӢ قطارى 1. муқаррарӣ, одӣ: **коргари қаторӣ**; **аскари қаторӣ** хизматчиӣ рутбаи аз поён охирини қувваҳои низомӣ. 2. қаторихо, одамони одӣ, омиён.

ҚАТОРКӢХ قطارکوه чугр. кӯҳҳои занҷирбанд қаторшуда, силсилакӯҳ: **қаторкӯҳи Зарафшон**, **қаторкӯҳи Хисор**...

ҚАТОРМЕХ قطارمېخ меҳҳои қатор кӯфташуда (мас., ба девор).

ҚАТРА а. قطره чакра: **қатраи ашк**, **қатраи борон**, **қатраҳои оби чашм**, **қатраи шабнам**, **як қатра**, **ду-се қатра**; **қатрае** а) як чакра; б) *киноя аз* каме, андаке; ҳеч; **қатра-қатра** а) чакра-чакра, як чакра-як чакра; б) *мач.* **кам-кам**, **андак-андак**; **ба миқдори бисёр кам**; **қатра-қатра чамъ гардад в-он гаҳе дарё шавад** (*зарб.*); **то қатраи охирин** то чакраи охирин, ягон қатра намонда; **то тамоман ба охир расидани чизе**; **як қатра** а) як чакра, қатрае; б) *мач.* андаке, каме; **миқдори ночиз**; **қатрае аз дарё (ё баҳр)** андаке аз бисёр; **қатрае хун нарахта** бе ягон хунрезӣ; **накушта**; **ду қатра об барин** ду чиз ё шахси ба қуллӣ ба ҳам монанд; **айнан**; **то қатраи хун дар бадан ҳаст** то нафаси охирин, то зинда будан.

ҚАТРАБОРОН قطرهباران 1. бороне, ки бо қатраҳои калон меборад. 2. *бот.* номи гиёҳест, ки гулҳои қатори сафеду зард дорад. 3. *мач.* дандонҳои сафеди дона-дона, ки зич ва ҳамвор бари ҳам омадаанд.

ҚАТРАГӢ قطرهگي *мансуб ба қатра*; ҳолати қатрагии модда, ҳолати дар шакли қатраҳо воқеъшудаи модда.

ҚАТРАДУЗД قطره‌دزد *кит.*, *киноя аз* абр.

ҚАТРАЗАН قطره‌زن 1. *кит.* даванда, бо суръати тез даванда. 2. *киноя аз* ҳарзагард ва тангзарф, ки дар ҷое қарор намегирад. 3. *мач.* пайк, номарасон.

ҚАТРАЗАРФ قطره‌ظرف 1. *кит.* он чи ки зарфияташ кам аст, камзарф. 2. *мач.* ҳарзагард, камҳавсала; ҳолӣ аз ақлу илм.

ҚАТРАРЕЗ قطره‌ريز *тиб.* шишаи махсуси даҳонтанг барои қатра-қатра гузаронидани доруи обакӣ ба бадани бемор.

ҚАТРАФИШОН قطره‌فشان :**қатрафишон шудан** *кит.* тез рафтан, шитофтан, давидан.

ҚАТРАЧАКОН قطره‌چکان *тиб.* милаи шишагии махсус барои чакра чаконидан, чакрачакон, чакрарез (пипетка).

ҚАТРАШУМОР قطره‌شمار *ниг.* қатрачакон.

ҚАТРАШУМУР قطره‌شمر *ниг.* қатрачакон.

ҚАТРОН а. قطران 1. шираи часпак ва равған-монанди сиёҳе, ки аз ҷӯби дарахтони санавбар, ар-ар ва ангишт мегиранд ва дар муолиҷаи касалиҳои пӯст, ба кор меравад; **қатрони нефт қир**; **қатрон кардан** шуста обашро покиза чакондани чизе. 2. *киноя аз* сиёҳӣ, ранги сиёҳ.

ҚАТРОНӢ قطراني 1. *мансуб ба қатрон.* 2. *мач.* сиёҳи сиёҳ, сип-сиёҳ (*мас.*, *мӯй*).

ҚАТРОНКАШӢ قطران‌کشی ҷое, ки аз ҷӯбҳо қатрон истехсол мешавад: **корхонаи қатронкашӣ**.

ҚАТРОНМОЛИДА قطران‌مالیده чизе, ки ба хотири напӯсидан ва аз зиёни ҳашарот эмин доштан қир, қатрон молида мешавад.

ҚАТРОНМОЛӢ قطران‌مالي молидани қатрони нафт ба қайқу киштии *ва ғ.* барои нагузаронидани об ва муҳофизат аз занг задан: **коргоҳи қатронмолӣ**.

ҚАТТ а. قط *ниг.* қат II.

ҚАТТОЛ а. قاتل 1. бисёркушанда, бисёр қатл-кушанда; қотил. 2. *мач.* хунхор, бераҳм; **душмани қаттол** душмани ашаддӣ. 3. марговар, махвсозанда: **заҳри қаттол** заҳри ҷо ба ҷо кушанда.

ҚАТШУДА قطشده *сифати феъли* замони гузашта аз **қат шудан**; хамида, қачшуда: **нӯги чоруки ба боло қатшуда**.

ҚАТӢ а. قطع 1. буридан, кандан; чудо кардан. 2. андозаи муайяни буриши қоғаз (формат); **қатъи алоқа (кардан)** алоқаро кандан, тарки робита кардан; **қатъ кардан (намудан)** а) буридан, кандан; б) бас кардан, хотима додан (*ба коре*), аз байн бурдан (*муносибат ё*

муомиларо); қатъ шудан (гардидан, гаштан) а) бурида шудан, канда шудан; бас шудан (-и гуфтугӯ, сӯхбат...); б) хомӯш шудан (-и овози чизе, садои мусиқӣ...); **корро қатъ кардан** корро бас кардан, аз кор бозистодан; **қатъи назар аз...** сарфи назар аз..., бо вучуди...; **риштаи ҳаёл(от)и касеро қатъ кардан (намудан)** боиси бурида шудани андешаронии касе шудан, ҳаёлотии касеро ҳалалдор кардан; **хомӯширо қатъ кардан** хомӯширо ҳалалдор (вайрон) кардан, ба хомӯшӣ хотима додан.

ҚАТЪАН *а. قطعاً ниг. қатъиян.*

ҚАТЪИЯН *а. قطعياً* 1. ба таври қатъӣ, қотеона; тамоман: **қатъиян инкор кардан, қатъиян манъ кардан, қатъиян муқобил баромадан, қатъиян риоя накардан.** 2. ҳеч, асло, ҳаргиз: **қатъиян итоат накардан, қатъиян лаб накушодан.**

ҚАТЪИЯТ *а. قطعیت* 1. қатъӣ будан, яқин будан, ҳатмӣ будан. 2. қотеият, саҳтиродагӣ, устувориӣ бочуръатона дар азму ирода ё фикру ақидаи худ; **бо қатъият қотеона, бо устуворию матонат.**

ҚАТЪӢ *а. قطعی* яқин, аниқ; ҳатмӣ: **қавли мо қатъист, иҷрои ин қонун қатъист; ба сурати қатъӣ а) ниг. ба таври қатъӣ; б) тамоман, ба кулӣ; қотеона; ба таври қатъӣ // ба тарзи қатъӣ ба таври аниқ, яқинан; ваъдаи қатъӣ ваъдаи иҷрояш ҳатмӣ, қавли саҳт; далели қатъӣ бурҳони қотеъ, далели бешаку шубҳа; чораи қатъӣ тадбири ҳатмӣ, чораи яқинан амалишаванда; қарори қатъӣ тасмими тағйирнопазир; фикри устувор; ҷавоби қатъӣ ҷавоби аниқ, ҷавоби дақиқ; қатъӣ будан а) ҳатмӣ будан; аниқ муайян будан (-и мӯҳлати иҷрои қоре); б) устувор будан, мустаҳкам будан, саҳт будан (-и азму иродаи касе); **азми қатъӣ** майлу хоҳиши саҳт, азми ҷазм; **боварии қатъӣ** боварии том, эътимоди комил; **зарбаи қатъӣ** зарбаи саҳт ва ҳалокатовар; **оҳанги қатъӣ** оҳанги ҷиддӣ (*бе ҳазл*); **қадами қатъӣ** қадами устувор; **қатъӣ рад кардан** ба кулӣ рад кардан, бо қатъият ҷавоби рад додан; **масъаларо қатъӣ гузоштан (ё қатъӣ карда мондан)** масъаларо кундаланг ба миён гузоштан.**

ҚАТЪНОМА *قطعنامه* қарори ҳаттии ишти-

рокдорони ҷаласа, анҷуман ё гирдиҳамой, ки оид ба ҳалли масъалае қабул карда шудааст.

ҚАФАС *ю. قفس* 1. хоначаи аз химча ва симу ресмон бофта ва ё аз ҷӯбу оҳан панҷарашакл сохташуда барои нигоҳ доштани парандагон ва ҳайвонот. 2. *мач.* банд, ҳабс.

ҚАФАСА *قفسه* :**қафаси сина тиб.** қисми синагии қафасмонанди сутунмӯҳраи одам.

ҚАФАСБОФ *قفسباف* он ки қафас мебофад, қафасоз.

ҚАФАСБОҒӢ *قفسبافی* амал ва шугли қафасбоф; ҷой ва маҳали бофтани қафас.

ҚАФАСӢ *قفسى* **мансуб ба қафас;** дар қафас буда; **мурғи қафасӣ** мурғи дар қафас.

ҚАФАССОЗ *قفسساز* он ки қафас месозад, қафасбоф.

ҚАФИЗ *а. قفيز кит.* паймонаи ғаллабаркашӣ; паймона.

ҚАФҚОЗӢ *قفقازى* **мансуб ба Қафқоз.**

ҚАФО *а. قفا* 1. пушти гардан, паси сар. 2. умуман пушт, пас, ақиб; пай, дунбол; **қафои расм** пушти расм, тарафи холии акс; **қафои саҳна** паси парда (*дар театр*); **қафои теппа** тарафи пушти теппа, паси теппа; **дари қафо** дари воқеъ дар ақиб; дари партов; **аз ҳама қафо** аз ҳама охир; **аз қафо** аз пас, аз дунбол; **аз қафои...** а) аз пушти..., аз ақиб..., аз пай..., аз дунболи...; б) баъди..., баъд аз..., пас аз...; **ба қафо** ба тарафи ақиб, ба пас; ақибнокӣ, пуштнокӣ; **ба қафо афтодан, ба қафо нигаристан, қадаме ба қафо гузоштан; ба қафои...** а) ба пушти (худ), ба паси (худ); б) дар паси (сар); ба пушти (сар); **қафо афтодан ниг. қафо мондан** (а, б); **қафо гаштан** а) ба ақиб гаштан, баргаштан; б) ақибнишинӣ кардан, ақиб рафтан; **қафо мондан** а) аз қоре ё чизе ақиб мондан; б) ба таъхир мондан, дер сар шудан (-и кишт); в) суст ҳаракат карда вақтро кам нишон додани соат; **қафо партофтан** иҷрои қореро ба таъхир андохтан; қореро кашол додан; қафо РАФтан ба ақиб рафтан, қафо гаштан; **пешу қафо кардан** ба пешу пас гузоштан, пасу пеш бурдан; **худро қафо кашидан** худро ба ақиб гирифтан, ақибнокӣ рафтан; **ҷоеро қафо гузоштан** ҷоеро паси сар кардан, аз маҳалле гузаштан;

аз қафои касе афтодан касеро таъкиб кардан; аз пайи касе гаштан (*бо ягон қасди бад*); аз қафои касе гаштан а) аз паси касе шилкин шуда гаштан (*то расидан ба мақсаде*); б) касеро таъкиб кардан; аз қафои касе гиристан (*ё гирия кардан*) дар рафтани (*ё гуселонидани*) касе гирия кардан; аз қафои чизе давидан дар хусули чизе такудав кардан; дар чустучӯи чизе сарсон шудан; аз қафои коре рафтан аз пайи коре шудан, пушти кори худ рафтан; аз дарс қафо мондан а) ба дарс дер кардан, ба машғулият таъхир карда омадан; б) сустӣ кардан дар омӯзиши маводи дарсҳо; ба қафо гаштан ба ақиб рӯй гардондан, қафо гаштан, баргаштан; ба қафо гузоштан гузашта рафтан аз чое, тай намудан; ба қафо мондан тай шудан, паси сар шудани чое; дар қафо мондан а) *ниг. қафо мондан* (а,б); б) тай шудан, паси сар шудани чое.

ҚАФОГАРДӢ *قفاگردى* *исми амал аз қафо гаштан*; қафо рафтан, ақибгардӢ.

ҚАФОГИР *قفاگیر* *кит., киноя аз додхоҳ, мазлум, ситамдида; таъкибгардида, маҳдудшуда.*

ҚАФОГОҲ *قفاگاه* *кит. паси сар, пушти сар.*

ҚАФОКАШ *قفاکش* *кит. он ки ба пешравӣ мамониат мекунад; он ки корро ба ақиб мекашад.*

ҚАФОМОНДА *قفامانده* *сифати феълии замони гузашта аз қафо мондан*; 1. ақибмонда, пасмонда (*дар иҷрои коре, дар тайи масофае*): донишҷӯи қафомонда, талабаи қафомонда. 2. *мач.* дар сатҳи пасти рушд қарордошта, рушду инкишофаш ба талаботи давраи замони ҷавобгӯ набуда: кишвари қафомонда, мамлакати қафомонда; соҳаи қафомонда соҳаи хуб инкишофнаёфта; шахси аз ҳаёт қафомонда одами бо ҳаёти ҷомеа баробар пешнарафта, шахси ҷаҳонбининаш кӯҳна.

ҚАФОМОНӢ *قفامانى* *исми амал аз қафо мондан*; ақибмонӣ, пас мондан, ақиб мондан (*дар коре аз дигарон*): аз қафомонӣ баромадан.

ҚАФОНИШИН *قفانشين* 1. дар ҷойҳои қатори ақиб нишаста. 2. муқими ақибгоҳ.

ҚАФОНОКӢ *قفاناکى* 1. пас-пас, ақибнокӣ, паснокӣ; қафоновӣ рафтан паснокӣ рафтан. 2. пуштнокӣ, бо пушт: қафоновӣ афтидан.

ҚАФОРАВӢ *قفاروى* пасравӣ; муқоб. пешравӣ.

ҚАФОХОРА *قفاخواره* *кит. он ки бисёр шаттаю шаллоқ меҳӯрад, шаттахӯр.*

ҚАФОХОРАГӢ *قفاخوارگى* *кит. шаттахӯрӣ, шаппотӣ хӯрдан, калтак хӯрдан.*

ҚАФОХӢРДА *قفاخورده* *кит. шаттахӯрдагӣ, шаллоқхӯрда, калтакхӯрда.*

ҚАҲБА *ا. قحبه* *кит. 1. пирзан, ачуза. 2. зани сабукпо, фоҳиша.*

ҚАҲВА *ا. قهوه* 1. донаҳои (тухми) дарахти тропикие, ки онро дар оташ бирён карда, баъд кӯфта орд карда, истеъмол мекунам. 2. нӯшидани, ки кӯфта ё хокаи қаҳваро дар об ҷӯшонда ё болояш оби ҷӯш рехта, ба он шир ва шакар омехта ва гоҳе бе инҳо меҳӯранд; қаҳваи сиёҳ нӯшидани қаҳваи бешир.

ҚАҲВАГӢ *قهوگى* *ниг. қаҳвай.*

ҚАҲВАГУН *قهوهگون* *ниг. қаҳваранг.*

ҚАҲВАДОН *قهوهدان* зарф барои қаҳва, қуттии қаҳва.

ҚАҲВАӢ *قهوای* 1. аз қаҳва тайёркардашуда; қаҳвадор. 2. *ниг. қаҳваранг.*

ҚАҲВАНӢШӢ *قهوهنوشى* *исми амал аз қаҳва нӯшидан*: қаҳванӯшӣ кардан.

ҚАҲВАОРДКУНАК *قهوهآردکنک* *оси дастӣ барои кӯфта орд кардани донаҳои қаҳва.*

ҚАҲВАРАНГ *قهوهرنگ* ба ранги донаи қаҳва, сурхи сиёҳтоб, қаҳвагӣ, қаҳвагун: мӯи қаҳваранг, пӯсти қаҳваранг.

ҚАҲВАРЕЗ *قهوهريز* қаҳвачӯш ё зарфе, ки аз он ба пиёла қаҳва резанд.

ҚАҲВАФУРӢШӢ *قهوهفروشى* амали фурӯхтани қаҳва, фурӯхтани қаҳва.

ҚАҲВАҲОНА *قهوهخانه* муассисаи хӯроки умумии аз тарабхона хурдтар, ки дар он қаҳваю ҷой дам карда, газакҳои гуногун тайёр карда, мефурӯшанд.

ҚАҲВАХӢРӢ *قهوهخورى* *ниг. қаҳванӯшӣ.*

ҚАҲВАЧӢШ *قهوهجوش* *ниг. қаҳвачӯшонак.*

ҚАҲВАЧӢШОНАК *قهوهجوشانک* зарфи махсуси филизӣ барои ҷӯшондани қаҳва.

ҚАҲИСТОН قهستان *ниг.* кӯҳистон.

ҚАҲҚАРО *а.* قهقرا *кит.* пас-пас рафтан, ақибнокӣ (қафонокӣ) рафтан.

ҚАҲ-ҚАҲ قهقه 1. *ниг.* қох-қох; қаҳ-қаҳ задан бо овози баланд хандидан. 2. *калимаи тақлиди овози хониши кабк.*

ҚАҲҚАҲА *а.* قهقهه 1. ханда бо овози хеле баланд, саҳт хандидан. 2. хониши кабк, садои кабк:

ҚАҲҚОС قهقاس *ниг.* қаҳ-қаҳ.

ҚАҲР *а.* قهر 1. *кит.* ғалаба, ғолибият. 2. хашм, ғазаб; итоб: қаҳру ғазаб, қаҳру чаҳл, қаҳру ситеза. 3. тарки рафтуомад ва гуфтугӯ, ногапӣ бо касе; аз қаҳр аз хашм, аз ғазаб; аз қаҳру ғазаб аз ғояти хашму ғазаб; ба қаҳр *ниг.* бо қаҳр; дар болои хашму ғазаб, дар сари хашму ғазаб; бо қаҳр а) бо хашму ғазаб, аз рӯи чаҳлу ситеза; б) хашмгинона, ғазаболудона; дар сари қаҳру ғазаб дар болои хашму ғазаб, дар ҳолати ғазабноқӣ; қаҳр кардан а) хашмгин шудан, ғазабноқ шудан; б) чаҳлу ситеза кардан; шӯридан, ошуфта шудан; эътироз кардан; в) тарки муошират кардан, ногап шудан ба касе; рӯй гардондан аз касе; қаҳри касеро овардан тарзи бавоситаи қаҳри касе омадан касеро хашмгин кардан, чаҳли касеро овардан; қаҳри касе омадан дар ғазаб шудан, хашмгин шудани касе; аз касе қаҳр кардан ранчидан, хафа шудан; ба қаҳр омадан ба ғазаб омадан, хашмгин шудан; ба қаҳр овардан тарзи бевоситаи ба қаҳр омадан ба ғазаб овардан, хашмгин кардан, барангехтани хашми касе; дар қаҳр будан хашмгин будан, дар ғазаб будан, ғазабноқ будан; дар қаҳр шудан (ғаштан) ба ғазаб омадан, хашмгин шудан; оташин шудан; қаҳри фалак чаври замон; қаҳри касе гирифтан хашмноқ шудан, дар ғазаб шудан; қаҳри касе дар нӯги биниаш будан одами зуд қаҳркунанда, қаҳргин, ба андак гапу коре бахашмоянда; оташи қаҳри касе аланга задан (ё забона гирифтани) шиддат гирифтани хашму ғазаби касе, саҳт ба хашму ғазаб омадани касе; аз қаҳр фурумадан хашму ғазаби худро фуру нишондан; таскин ёфтан.

ҚАҲРАМОН I قهرمان 1. диловар, далер, паҳ-

лавон. 2. шахсе, ки бо диловарию мардонагӣ ва фидокорию корнамоии худ шӯҳрат ёфтааст: қаҳрамони ватан, қаҳрамони меҳнат, қаҳрамони халқи тоҷик, халқи қаҳрамон, ҷанговари қаҳрамон, се карат қаҳрамон, қаҳрамон шудан (ғаштан); шаҳри қаҳрамон *ниг.* қаҳрамоншаҳр; Қаҳрамони Тоҷикистон унвони фаҳрӣ ва дараҷаи олии мукофотест, ки барои хизмати барҷаста дар соҳаҳои сиёсату иқтисодиёт, фарҳанг ва инкишофи илму фан аз тарафи ҳукумати ҷумҳури дода мешавад. 3. иштироккунандаи асари бадеӣ; қаҳрамони афсонавӣ диловару паҳлавоне, ки дар бораи корнамоию шучоати ӯ афсонаҳо офарида шудаанд; қаҳрамони лирикӣ *ади.* шахсе, ки ашъори лирикӣ аз номи ӯ навишта шудааст.

ҚАҲРАМОН II قهرمان *кит.* 1. вакил ё амини дахлу харҷ. 2. масъули қорҳо; ҳазинадор ва ниғаҳдорандаи он чи дар тасарруфи ӯ бошад; қорфармо.

ҚАҲРАМОНВОР قهرمانوار *ниг.* қаҳрамонона.

ҚАҲРАМОНЗАН قهرمانزن бонуи қаҳрамон, зане, ки бо диловарӣ ва фидокорию корнамоии худ шӯҳрат ёфтааст.

ҚАҲРАМОНӢ I قهرمانى 1. диловарӣ, далерӣ, шучоат; паҳлавонӣ; рӯҳу рафтори ба қаҳрамон хос. 2. иҷрои қору ғайолияти аҳамияти ҷамъиятӣ дошта, ки мардонагию шучоати шахсӣ ва фидокорию талаб мекунад: қаҳрамонӣ кардан, қаҳрамонӣ нишон додан; қаҳрамони афсонавӣ қаҳрамонию шучоати ҳайратангези дар васфаш афсонаҳо бавучудода; достони қаҳрамонӣ *ади.* дoston (асосан манзум) дар бораи қаҳрамонони ҷангҳо ва қорномаҳои онҳо, ҳамоса.

ҚАҲРАМОНӢ II قهرمانى қору амали қаҳрамон II; фармонравӣ, қорфармоӣ.

ҚАҲРАМОНМОДАР قهرمانمادر *таър.* унвони фаҳрие, ки дар замони Шӯравӣ ба модари даҳ ва зиёда аз он фарзанд таваллуд карда ба воя расонда, дода мешуд.

ҚАҲРАМОНОНА قهرمانانه 1. ба монанди қаҳрамон, мисли қаҳрамон, қаҳрамонвор; далерона, баҳодуруна, ҷасуруна, бо ҷасорат ва фидокорӣ: қаҳрамонона қор кардан,

қахрамонона чангидан, қахрамонона ҳалок шудан. 2. мансуб ба қахрамон; фидокорона: кори қахрамонона, муборизаи қахрамонона.

ҚАХРАМОНТАРОШӢ قهرمان تراشی худро қахрамон вонамуд кардан, худро қахрамон ба қалам додан.

ҚАХРАМОНШАХР قهرمان شهر таър. ин унвон ба шахрхое дода мешуд, ки аҳолии онҳо дар солҳои Ҷанги Бузурги Ватанӣ қахрамонию корнамоии бузург нишон дода буданд.

ҚАХРАН а. قهراً кит. аз рӯи қахр, бо зӯрӣ, зӯран; қахран ва чабран бо зӯрӣ ва ситам, бо фишор ва зӯрӣ.

ҚАХРАНГЕЗ قهرانگيز хашмгинона, ғазаболуд: нигоҳи қахрангез.

ҚАХРАТУН قهرتون аз ҳад зиёд хунук, сардии шадид, тоқатфарсо, сахт; зимистони қахратун, сармои қахратун.

ҚАХРӢ قهرӣ ногап, ҷангӣ: қахрӣ будан (аз касе), қахрӣ шудан (гаштан).

ҚАХРНОК قهرناк пурхашм, пурғазаб; музтариб, ошuftа.

ҚАХРОЛУД قهرآلود 1. хашмгин, ғазабнок, ғазаболуд: ҷашмони қахролуд, ҷеҳраҳои қахролуд, нигоҳи қахролуд. 2. аз рӯи хашму итоб, хашмгинона.

ҚАХРОМЕЗ قهرآمیز ниг. қахролуд.

ҚАХТ а. قحط 1. хушксолӣ, беҳосилӣ. 2. камбӯй, ноёбӣ; қахту ғало кит. хушксолӣ ва қиматӣ, беғаллагӣ; қахт будан камбӯ будан, ёфтани чизе душвор будан; қахт задан гуфт. тамоман ноёб шудан, ёфтани чизе душвор шудан; муқ. қирон омадан; қахт шудан камбӯ шудан, ёфт нашудан.

ҚАХТӢ قحطӣ хушксолӣ; гуруснагӣ; қиматӣ, гаронӣ; соли қахтӣ соли хушксолию гуруснагӣ; гузарад соли қахтӣ, монад рӯи сиёҳи хоҳарам (зарб.).

ҚАХТОБОД قحط آباد кит. ҷои тангдастӣ, факр ва эҳтиёҷ.

ҚАХТСОЛ قحط سال соли хушки бебориш, ки ғалла навуида, камбӯ ва қимат шудааст.

ҚАХТСОЛӢ قحط سالى кит. хушксолӣ.

ҚАХҲОР а. قهار кит. 1. ғолиб. 2. хашмовар. 3. қахргиранда, хашмгиранда (яке аз номҳои Худо).

ҚАХҲОРӢ قهارى 1. ғолибият. 2. кинаварзӣ, интиқом.

ҚАШАВ т. قشو олати дандонадори шонамонанд, ки бадани аспро бо он тоза мекунад; қашав кардан бо қашав хориш додан; қашаву ҷорӯб кардан пӯсти бадани аспро бо қашав хоридан ва бо ҷорӯб тоза кардан.

ҚАШАНГ قشنگ кит. зебо, хушрӯй: духтари қашанг, шаҳри қашанг; қашанг будан зебо будан.

ҚАШАНГӢ قشنگى зебӣ, хушрӯй.

ҚАШҚА I قشقه холи сафеди табиӣ аст, ки дар пешонаи асп ва баъзе ҳайвонҳо пайдо мешавад; аспии қашқа аспии дар пешонааш холи сиёҳ дошта.

ҚАШҚА II قشقه кӯраки нимшукуфта (нимбоз)-и пахта.

ҚАШҚАЛДОҚ т. قشقلداق навъи ҳайвони даранда аз хонаводаи гурбаҳо, аз гурба бузургтар ва аз сағ хурдтар, ки холҳои сиёҳу сафед дорад.

ҚАШҚАПЕШОНӢ قشقه پيشانى ниг. пешони-қашқа.

ҚАШҚАРӢ قشقرى мансуб ба Қашқар (шаҳрест дар вилояти мухтори Синсзяни Хитой); аҳли Қашқар, сокини Қашқар; рубоби қашқарӣ мус. навъи рубоб, ки дар қисми болоии коса аз ду тарафи дасташ шох дорад.

ҚАШҚАЧИНӢ قشقه چيني чида чамъ кардани кӯракҳои нимшукуфтамонда барои дар хирманҷову хонаҳо ҷудо карда гирифтани пахтаи он.

ҚАШШОҚ т. قشاق нодор, бенаво, фақир, камбағал, камбизоат: одами қашшоқ, деҳаи қашшоқ, қашшоқ будан, қашшоқ шудан.

ҚАШШОҚБАЧА قشاق بچه ниг. қашшоқзода.

ҚАШШОҚЗОДА قشاق زاده фарзанди одами қашшоқу камбағал.

ҚАШШОҚӢ قشاقى фақирӣ, нодорӣ, бечизӣ, камбағалӣ, камбизоатӣ.

ҚАШШОҚОНА قشاقانه камбағалона, факирона; ба монанди одамони қашшоқ, мисли камбағалон; **зиндагонии қашшоқона доштан** (*ё кардан*) камбағалона зиндагонӣ кардан.

ҚАЪР ا. 1. тағ, тахт, бун: **қаъри баҳр, қаъри дара, қаъри дарё, қаъри чоҳ, қаъри чарй, аз қаъри баҳр нафт кашидан**. 2. умқ, чуқурӣ, жарфо; *ба тариқи истиора: аз қаъри дил баромадан* (-и суҳан, оҳу нола...); *ба қаъри замин даромада рафтан, ба қаъри чашми касе нигоҳ кардан, дар қаъри худ фуру кашидани замин* (*чизеро ё одамонро*); **қаъри асрҳо гузаштаи хеле дур: аз қаъри асрҳо расидан, ба қаъри асрҳо расидан**.

ҚИБАЛ а. قبل *қит.* 1. ҷониб, тараф, сӯй. 2. ҷиҳат, сабаб; **аз қибали...** а) аз ҷониби..., аз тарафи...; б) аз ҷиҳати..., аз сабаби...; **з-ин қибал** аз ин ҷиҳат; аз ин бобат.

ҚИБЛА а. قبله 1. тарафе, ки мусулмонон ба он рӯ оварда, намоз меҳонанд: **хонаи Қаъба, қиблаи хонақоҳ, хонаи рӯ ба қибла, ба қибла нигоҳ кардан, рӯ ба қибла овардан** (истодан, нишастан). 2. умуман ҷои парастиш, парастигӯҳ; **ҷор тарафат қибла!** ба кучое, ки хоҳӣ, рафтан гир!

ҚИБЛАГОҲ قبله گاه 1. *қит.* макони парастиш, самти парастиш. 2. *маҷ.* падар (*фарзандон падари худро эҳтиромона қиблагоҳ меноманд*).

ҚИБЛАГОҲӢ قبله گاهي *ниг.* қиблагоҳ.

ҚИБЛАЗАН قبله زن *қит.* 1. даврзананда, гарданда, чархзананда. 2. *киноя* аз ситора.

ҚИБЛАНАМО قبله نما абзоре монанди кутб-намо, ки бо истифода аз он метавон самти қибларо муайян намуд.

ҚИБТ قبط мардуми тахҷоии Миср, ки масеҳӣ ҳастанд; *муқоб.* **сибт** (*мардумони омада аз авлоди Яъқуб*). Фарзияе вучуд дорад, ки ин калима ва шакли дигари он **копт** (coptes) бо номи Египет (Egypte) ҳамреша аст.

ҚИБТӢ قبطي *мансуб ба қибт*; намояндаи мардуми қибт: **забони қибтӣ**.

ҚИВОМ а. قوام *қит.* 1. он чи ё он ки сабаби пойдории коре ё чизе бошад; *поя, сутун*. 2. низом, тартиб.

ҚИДМАТ а. قدمت *қит.* қадимӣ, деринагӣ.

ҚИЁҶ т. قياق алафи ботлоқие, ки барғҳои борики дароз дорад.

ҚИЁМ I а. قيام 1. истодан, рост истодан, рост хестан, ростистӣ. 2. рост шудани офтоб дар болои сар (самтурраъс), ки дар нисфирузӣ ба амал меояд: **ба қиём омадани** (*ё расидани*) **офтоб, офтоби ба қиём омада** (*ё расида*), **вақти ба қиём омадани офтоб, то ба қиём омадани офтоб**. 3. саркашӣ, нофармонӣ, исён, шӯриш; **шӯру қиём ошӯб ва исён; қиём кардан // қиём намудан** бар зидди касе бархестан (ба по хестан), исён бардоштан, шӯриш кардан; **қиёми қиёмат** д. фаро расидани рӯзи қиёмат; **то қиёми қиёмат** то охири дунё. 4. рост истодан дар вақти намоз. 5. *маҷ.* ҳастӣ, вучуд, мавҷудият.

ҚИЁМ II а. قيام 1. об андохта ҷӯшонда ғафс кардани шакар. 2. шираи то ғализӣ ҷӯшондашудаи гиёҳ, бутта, мева *ва м. ин.*; **қиёми парпӣ, қиёми таҳач, қиёми зирк, қиёми шакар, қиёми шираи мева; қиём гирифтан** (**ба қиём овардан**); ҷӯшонда ба ҳолати ғализӣ расондани шакари дар об ҳалшуда ё шираи гиёҳ, бутта *ва м. ин.* мевае.

ҚИЁМАТ а. قيامت 1. *қит.* рост шуда ба по истодан. 2. д. зинда шуда хестан пас аз марг, растохез; **рӯзи қиёмат// фардои қиёмат** аз рӯи ақидаи динӣ рӯзе, ки ҳамаи мурдагон зинда шуда, аз ғӯр меҳезанд ва аз қору кирдорашон ҳисобот медиҳанд, рӯзи ҷазо, явмуддин, рӯзи ҳисоб, рӯзи ҳашр. 3. шӯру ғавғо, ҳангома, ошӯб. 4. *маҷ.* ҳар чизи олӣ, тааҷҷубовар; **то қиёмат** а) то дунё ҳаст; б) *маҷ.* доимо, ҳамеша; **қиёмат бархостан** барпо шудани шӯру ошӯби умумӣ бо сабаби коре ё хабаре; барпо шудани шӯру ғавғо; **қиёмат кардан** а) шӯру ошӯби бузург барпо кардан; шӯру ғавғо барпо кардан; б) *маҷ.* бо қори ниҳоят олию аҷиби худ шӯру ғавғо барангехтан; мӯъҷиза нишон додан. **аз ғӯру қиёмат гап задан** д. аз азоби он дунё, мурдану зинда шудан ва дигар ҷазоҳои рӯзи қиёмат суҳан ба миён овардан; **қиёмат қоим шудан** қиёмат барпо шудан; рӯзи қиёмат фаро расидан; **ба қиёмат намондан** дар вақти зинда будани худ қарзро адо кардан ё қореро иҷро кардан; **ғӯши ману девори қиёмат** (*маҷ.*) дар мавриди

ҳеч гӯш накардан, тамоман аҳамият надодан ё бепарвой зоҳир кардани касе ба коре ё чизе гуфта мешавад.

ҚИЁМАТАНГЕЗ قیامت‌انگیز 1. шӯру ғавғо барпокунада. 2. маҷ. ҳайратангез.

ҚИЁМАТГОҲ قیامت‌گاه 1. ҷои барпо шудани растохез. 2. маҷ. ҷои барпо шудани шӯру ғавғо, ҷои воқеъ шудани чизи аҷиб.

ҚИЁМАТЗОР قیامت‌زار ниг. қиёматгоҳ.

ҚИЁМАТӢ قیامتی: бародари қиёматӣ, додари қиёматӣ ба аҳду паймони бародарӣ то қиёмат (то дунё ҳаст) содиқ; касеро додари қиёматӣ хондан (гирифтани) бародархонд ҳисоб кардан, касеро ба бародархондӣ қабул кардан.

ҚИЁМАТКАДА قیامت‌کده кит. 1. ҷои ташвиш ва азоб. 2. киноя аз дил.

ҚИЁМАТНИГАҲ قیامت‌نگه ниг. қиёматнигоҳ.

ҚИЁМАТНИГОҲ قیامت‌نگاه киноя аз маҳбуб.

ҚИЁМАТПАЙКАР قیامت‌پیکر он ки андому пайкари бениҳоят зебо дорад, касе, ки бо пайкари зебои хеш шӯру шарар ангезад.

ҚИЁМАТПЕША قیامت‌پیشه он ки дар кори худ қиёмат кунад, касе, ки кору кирдори ҳайратангез содир намояд.

ҚИЁМАТЧИЛВА قیامت‌جلوه қиёматпайкар, андоми бениҳоят зебо ва мафтунгар.

ҚИЁМАТХИРОМ قیامت‌خرام он ки дар нозу ҳаракат шӯру қиём барпо кунад, хушрафтор, хушхиром, хиромон.

ҚИЁМКУНАНДА I قیام‌کننده сифати феълӣ замони ҳозира аз қиём (I) кардан; исёнгар; шӯришгар.

ҚИЁМКУНАНДА II قیام‌کننده сифати феълӣ замони ҳозира аз қиём (II) кардан; он, ки бо тайёр кардани қиёми шакар ва қиёми шириаи гиёҳу бутта ва мева машғул аст.

ҚИЁМКУТӢ قیام‌قوتӣ қутӣ барои нигоҳ доштани зарфҳои дорои қиём II.

ҚИЁС а. قياس 1. андоза гирифтани миёни ду чиз, андозагирӣ, муқоиса. 2. фалс. шакли ҳулосабарорӣ, ки аз ду муқаддима як ҳулосаи мантиқӣ бароварда мешавад

(силлогизм); қиёс кардан а) ду чизро бо ҳам муқоиса кардан; б) тахмин кардан; дарёфтани.

ҚИЁСАН а. قياساً 1. аз рӯи қиёс, ба таври муқоиса. 2. аз рӯи тахмин, тахминан.

ҚИЁСӢ قياسی мансуб ба қиёс; аз рӯи қиёс; вазни қиёсӣ ниг. вазн (вазни ҳос).

ҚИЁФА а. قیافه шакли зоҳирии инсон, шаклу шамоил; афт, рӯй, чехра; симо, сурат, намуди берунии чизе.

ҚИЁФАБОЗӢ قیافه‌بازی навъе аз санъати ҳунарварӣ, ки ҳунарпеша ба воситаи ҳаракатҳои ҷашм ва мушакҳои рӯй ҳиссиёту рӯҳияи қаҳрамони асари сахнавиро ифода мекунад.

ҚИЁФАСОЗӢ قیافه‌سازی сохтани намуди зоҳирии шахс аз рӯи гуфтаҳои шоҳидон.

ҚИЁФАШИНОС قیافه‌شناس нав. он ки ботини шахсро ба зоҳири вай нигоҳ карда, дарк ва муайян мекунад, мутахассиси физиономика.

ҚИЁФАШИНОСӢ قیافه‌شناسӣ 1. аз зоҳир (сурат) пай бурдани ботин (сират), ки Букрот (Гипократ) ба чунин қобилият доро будааст; фаросат. 2. муайян ва тавсиф намудани симоҳои (образҳои) асар, чехра-шиносии асари бадеӣ. 3. муайян кардани хусусиятҳои чехра, сурат, рӯй. 4. илме, ки далелҳои шабоҳат ва тафовути чехраву андоми ду нафарро (бо мақсади муайян сохтани валолат, ирсият ва ғ.) таҳқиқу ошкор месозад, антропология.

ҚИҚИРРОС ققراس гуфт., калимаи тақлиди овози хандаи тамасхуромези начандон баланд: қиқиррос зада хандидан.

ҚИЛ I а. قيل гап, гуфтор; қилу қол а) гуфтугӯ, гуфтугузор; баҳсу мунозира; кашмакаши лафзӣ; хархаша, чанҷол; б) маҷ. тафсил, ҷузъиёт.

ҚИЛ II قيل мӯй, мӯи думи асп; қилро қашидан амали касеро маҳдуд кардан; муқ. таноби касеро қашидан; қилро аз ҳамир ҷудо кардан ниг. мӯй(ро) аз ҳамир ҷудо кардан.

ҚИЛЛАТ а. قلت кит. қамӣ, андак будан; муқоб. қасрат, қалил будан.

ҚИЛОДА а. قلاده кит. банди гардани ҳайвонот, гулӯбанд, гарданбанд.

ҚИЛТИҚ *т.* قلیق 1. устухони майдаи моҳӣ, сӯк. 2. сикҳои нозуки сари хӯшаи ҷаву гандум, сӯк.

ҚИЛТИҚДОР دار قلیق 1. дорои устухони майда: моҳи қилтиқдор (сӯкдор). 2. хӯшаҳои гандум ё ҷав, ки дорои сӯк мебошанд, хӯшаҳои сӯкдор.

ҚИЛУҚОЛ قیلوقال гуфтугӯӣ бо овози баланд; баҳсу мунозираи пурхурӯш; **бе қилуқол** а) бегуфтугӯ, бешубҳа; б) бидуни баҳсу мунозира; **бе муқокима**.

ҚИМА *т.* قیمة 1. гӯшти кӯфта; гӯшти майда буридашуда: **қима кардан**, **қима шудан**; **қима** - **қима кардан** а) пора-пора кардан, хурд-хурд реза кардани чизе; б) *мач*. саҳт зарбу лат кардани касе, саҳт маҷрӯх кардани касе. 2. навъи хӯрок, ки аз гӯшти қима ё нарм кӯфташуда тайёр мекунанд.

ҚИМААНДОЗӢ قیمةاندازی амали қима кардани гӯшт, аз ҷарх гузаронидани гӯшт.

ҚИМАБОБ قیمةباب гӯште, ки барои қима кардан мувофиқ аст.

ҚИМАКАБОБ قیمةکباب навъи кабоб, ки аз гӯшти қима тайёр мекунанд.

ҚИМАПАЛАВ قیمةپالو палаве, ки гӯшти он аз қима иборат аст, палави қимадор.

ҚИМАТ *а.* قیمت 1. баҳо, нарх, арзиш: **қимати баланд** (ё муносиб) додан; **ба қимати...** ба нархи...; **қимат додан** нарх мондан, баҳо додан, арзиш муайян кардан ба чизе; **қимат доштан** арзиш доштан, арзидан. 2. гарон, пурбаҳо; *муқоб.* **арзон**; аз арзиши худ зиёдтар, аз нархи муқаррарӣ болотар: **қимат будан**, **қимат фурухтан**, **қимат харидан**; **гавҳари қимат** гавҳари пурқимат; **қимат кардан** а) баҳои чизеро муқаррар намудан; б) *гуфт.* нархро боло бурдан, ба чизе аз арзишаш зиёдтар нарх мондан; **қимат шудан** гарон шудан, боло рафтан (баланд шудан)-и нарх. 3. арзиш, кадр, қурб; шоистагӣ, барозандагӣ; **қимати бадеӣ** арзиш аз ҷиҳати бадеият; **кадру қимат** эътибору арзиш; аз ҳама қиматтар аз ҳама бақадртар, ниҳоят азиз; **қимати чизеро доништан** баҳои ҳақиқии чизеро муайян кардан ва доништан; ба қадри чизе расидан; **қимат афтодан** (ё *галтидан*) гаронтар воқеъ шудан, бо нархи гарон ба

даст даромадани чизе; бо харчи зиёд иҷро шудани коре; **қимати чизеро шикастан** кадру эътибору чизеро паст кардан, чизеро бекадр кардан; **ба кадру қимати чизе расидан** *ниг.* **кадр**; **баробари ҷон қимат доштан** фавқулода гаронкадр будан.

ҚИМАТБАҲО قیمتبها он чи қимати зиёд дорад, пуларзиш, пурбаҳо, гаронбаҳо; *муқоб.* **арзонбаҳо**: **муқофоти қиматбаҳо**, **тӯхфаи қиматбаҳо...**; **гавҳари қиматбаҳо** а) дурри гаронбаҳо; б) *киноя* аз чизи ниҳоят пуларзиш.

ҚИМАТДОР قیمتدار *ниг.* **қиматнок**.

ҚИМАТӢ قیمتی 1. *мансуб ба қимат*. 2. гаронӣ; беҳад зиёд будани нархи чизҳо (*дар хушксолӣ ва ғ.*): **қаҳтӣ ва қиматӣ**.

ҚИМАТНОК قیمتناک 1. он чи дорои арзиш аст, боарзиш. 2. дорои арзиши зиёд, гаронбаҳо; **коғазҳои қиматнок** вомбарг, вексел, саҳм ва дигар варақаҳои баҳодор, ки воситаи додугирифт, харидуфурӯш ва манбаи суду даромад мебошанд.

ҚИМАТСАНҶ قیمتسنج муайянкунандаи баҳо, таъйинкунандаи нарх ва арзиши чизе.

ҚИМАТШАВӢ قیمتشوی *исми амал аз қимат шудан*; афзудани нарху наво, зиёд шудани қимати молҳо.

ҚИМИЗ *т.* قمیز як навъ нӯшокие, ки аз шири байтал (*ва ё шири шутур*) тайёр мекунанд.

ҚИМОБ قیمةب *гуфт.* танаффури ва карохати табиӣ ё сохтаву бардурӯғи касе аз ягон чиз ё кас, ки зикр ёфтани он боиси оташинӣ ё масхараву мазох кардани он кас мешавад; **қимоб будан** (*аз касе, чизе*) танаффури ва карохат доштан аз касе, чизе; **қимоб шудан** танаффури пайдо кардан ба касе, чизе, безор шудан аз касе, чизе.

ҚИМОР *а.* قمار 1. бозии ба пул, бозие, ки дар он бурду бохт ба пулу мол асос ёфтааст: **қимор бозидан**, **қимор задан**. 2. *ниг.* **қиморбозӣ**; **гӯш ба қимор** ниҳояти мунтазирӣ ба шунидани чизе.

ҚИМОРБОЗ قمارباز он ки бо бозии қимор машғул аст, он ки ба бозии бурду бохтнок одат кардааст.

ҚИМОРБОЗӢ قماربازی 1. бозие, ки дар он бурду

бохт ба пулу мол ё чизи дигаре асос ёфтааст. 2. *мач.* хар коре, ки эҳтимоли неқ ё бад анҷом ёфтан дорад, кори ниҳоят таваккалӣ.

ҚИМОРПЕША *قىمارپيشه* *ниг.* қиморбоз.

ҚИМОРХОНА *قىمارخانه* ҷое, ки дар он қимор мебозанд.

ҚИН *т.* *قين* 1. азоб, шиканҷа; **қин кардан** саҳт азобу шиканҷа додани гунаҳгорон дар вақти пурсиш, то ба гуноҳашон иқроӣ шаванд. 2. *гуфт.* душвор, мушқил, саҳт, саъб; пурмашаққат.

ҚИНҒОЛА *т.* *قنغاله* арӯсе, ки ханӯз никоҳ нашуда бошад, духтари номзадшуда.

ҚИНҒОЛАБОЗӢ *قنغاله‌بازى* махфӣ ба мулоқоти арӯс омадани домод.

ҚИНҒОЛБОЗӢ *قنغال‌بازى* *ниг.* қинғолабозӣ.

ҚИНӢ *قىنى* *гуфт.* душворӣ, мушқилӣ.

ҚИР I *قىر* кушокушӣ, куштори ҳамагонӣ; **қир кардан** куштан, несту нобуд кардан, марғу мири ҳамагонӣ; **қир шудан** // **қир гаштан** кушта шудан, несту нобуд шудан.

ҚИР II *ю.* *قىر* 1. моддаи сиёҳранге, ки вақти полудани нафт таҳнишин шуда мемонад ва он, аз ҷумла, дар мумфарш кардани роҳҳо ба қор меравад, қатрони нафт. 2. *мач.* сиёҳ.

ҚИР III *قىر* кӯҳи пастаки сангрездор; баландӣ, пушта, адир, теппа.

ҚИРАВ *قىرو* шабнамаи яхбастан барфрезамонанд, ки шабона дар ҳавои сард дар рӯи барги дарахтон ва сабзаҳо пайдо мешавад, ҷалид; **қирав бастан** // **қирав рехтан** пайдо шудани қирав, рӯи гиёҳҳо ва барғхоро пӯшондани қирав.

ҚИРАВБАСТА *قىروسته* сифати феълии замони гузашта аз **қирав бастан**; қиравдор; қиравзада: **шоҳҳои қиравбастан дарахтони канори роҳ.**

ҚИРАВДОР *قىرودار* қиравдошта, бо қирав пӯшондашуда.

ҚИРАВЗАДА *قىروزده* сифати феълии замони гузашта аз **қирав задан**; бо таъсири қирав аз сабзиш мондан: **барғҳои қиравзада, юнучкаи қиравзада.**

ҚИРАВПӢШ *قىروپوش* *ниг.* қиравбаста.

ҚИРАНДУД *قىراندود* бо қир андовашуда, қирмолида, қирнок; **қирандуд кардан** қир молидан бо мақсади муҳофизат аз обурутубат.

ҚИРГУН *قىرگون* сиёҳ чун қир, ба ранги қир.

ҚИРҒИЗ *قىرغيز* 1. номи халқи туркнаҷод, ки аҳолии аслии Ҷумҳурии Қирғизистонро ташкил мекунад. 2. нафаре аз халқи қирғиз.

ҚИРҒИЗӢ *قىرغيزى* *мансуб ба қирғиз; забони қирғизӣ, қулоҳи қирғизӣ...*

ҚИРИНДӢ *т.* *قىريندى* :қириндӣ сархонаи чилим боқимондаи сӯхтаву нимсӯхтаи тамоқу дар сархонаи чилим.

ҚИРКУНАНДА *قىرکننده* 1. сифати феълии замони ҳозира аз **қир кардан**. 2. нобудкунанда, сартосар куштаву несткунанда; **ҳавопаймои қиркунанда** ҳ. ҳавопаймое, ки ба ҳавопаймоҳои душман ҳамла бурда, нобуд месозад.

ҚИРМИЗ ҳ. *قرمز* 1. *қит.* як навъи қирмест ба андозаи нахӯд, ки ранги сурх дошта ва дар беша ё дар дарахти булут ҷойгир аст ва рангсозон аз он ранги сурхи баланд месохтанд. 2. ранги сурхи баланд.

ҚИРМИЗАК *قرمزک* *зоол.* гамбуски арча.

ҚИРМИЗИРАНГ *قرمزىرنگ* як навъ ранги сурхи баланд; сурхранг.

ҚИРМИЗИТОБ *قرمزىتاب* ранге, ки ба қирмизӣ наздик аст; *ниг.* қирмизиранг.

ҚИРМИЗӢ *قرمزى* ба ранги қирмиз, арғувонӣ; сурх: **пиёлаи қирмизӣ, ҷойники қирмизӣ.**

ҚИРОАТ *ا.* *قرائت* 1. хондан, хониш (-и китоб, рӯзнома, шеър ва ғ.): **китоби қироат, китоби хониши мактабӣ.** 2. хондани Қуръон; **қироат кардан** а) ба овози баланд (бо риояти илми таҷвид) хондани оятҳои Қуръон; б) хондан, мутолиа кардан (*мас., шеърро*).

ҚИРОАТКУНАНДА *قرائت‌کننده* 1. сифати феълии замони ҳозира аз **қироат кардан**. 2. хонандаи оятҳои Қуръон, қорӣ.

ҚИРОАТХОНА *قرائت‌خانه* ҷое, ки дар он китоб, рӯзнома ва ғ. ба хондан дода мешавад; дар китобхона ва муассисаҳо хонаи махсус барои

мутолиаи китобҳо.

ҚИРОБ I قيراب *ниг. қирав.*

ҚИРОБ II *а. қаб* қиём, ғилофи шамшер.

ҚИРОН I *а. қран* 1. *қит.* наздик шудан, пай-вастан чизе ба чизе. 2. *нуч.* ба ҳам наздик омадани ду сайёра дар як бурҷ; *муқ.* **сохибқирон**; **ҳаҷчи қирон** *д.* он давраи маросими зиёрати Каъба, ки дар он ҳаҷ ва умра ба ҳам мувофиқат кунад, бо ҳам омадани ҳаҷ ва умра; **қирон кардан** ба якдигар наздик шудан (-и сайёраҳо); **қирон сохтан** ба ҳам овардан, наздик сохтан.

ҚИРОН II *қран* несту нобуд шудан, маҳв шудан; **қирон овардан ба касе** (чизе) *ниг. ба тухми кас (чизе)* **қирон овардан**; **қирон омадан ба касе(чизе)** *ниг. ба тухми касе (чизе)* **қирон омадан** нобуд шудан, маҳв гардидан, фано ёфтани касе (чизе); фаро расидани вақти несту нобуд шудани касе (чизе); **ба тухми касе(чизе)** **қирон овардан тарзи бавоситаи ба тухми касе (чизе)** **қирон омадан**.

ҚИРОН III *қран* воҳиди пули нукраи Эрон то чорӣ шудани риёли ҳозира, ки аз сиккаҳои нукрагин иборат буда, дар давраи Қочор ва аввалҳои салтанати Паҳлавӣ гардон буд.

ҚИРОТ *ю. қрат* 1. ченаки вазн, ки тахминан ба 0,2 грамм баробар аст ва асосан дар баркашидани ҷавоҳирот истифода мешавад. 2. *маҷ.* миқдори бисёр ками чиз.

ҚИРПӢШ *қирпӯш* бо қир пӯшонидашуда; **роҳи қирпӯш** роҳи асфалтпӯш, роҳи мумфарш.

ҚИРРА *қре* рах, тарош, паҳлу; **қирраи бел** тарафи паҳлуи бел, паҳлуи бел; **қирраи кӯҳ** тегаи кӯҳ; **бо қирраи чашм нигоҳ кардан** (*ё* мушоҳида кардан) бо як кунчи чашм (*рӯйро* натофта ва ноаён) нигоҳ кардан (*ё* мушоҳида ва *ё* назорат кардан).

ҚИРРАДОР *қредар* тегадор; **бинии қиррадор**.

ҚИРРОС *қрас* *гуфт.* калимаи тақлиди овози тези ба ҳам расидан *ё* соиш хӯрдани чизҳои филизӣ; ғичиррос.

ҚИРСОС *қрсас* *гуфт.* калимаи тақлиди овозе, ки аз шикастани алаф ва шохчаҳои хушк *ва г.* *инҳо* ҳосил мешавад; **қирсос зада шикастан**.

ҚИРТОС *а. қртас* *қит.* коғаз, саҳифае, ки бар

он менависанд.

ҚИРТОСӢ *қртасӣ* *мансуб ба қиртос*; *мансуб ба коргузорӣ*; **маводи қиртосӣ** маводи коргузорӣ.

ҚИСАС *а. қсас* *ҷ.* **қисса**.

ҚИСИР *т. қсир* бордорнашуда: **модагови қисир**, **гӯсфанди қисир**; **қисир мондан** бордор нашуда мондан, бача накарда мондан (-и гов, гӯсфанд *ва г.*)

ҚИСИРӢ *қсирӣ* қисир будан; қисирмонӣ, назоида мондан (-и чорпо).

ҚИСИР-ҚИСИР *қсирқсир* калимаи тақлиди овозе, ки аз шикастани чӯб, шохи дарахт, танаи гиёҳҳои хушк *ва м.* *инҳо* мебарояд; қисиррос.

ҚИСИРМОНДА *қсирманда* *сифати феълӣ* замони гузашта аз **қисир мондан**; чорвое, ки бордор нашуда мондааст.

ҚИСИРМОНӢ *қсирманӣ* бордор нашуда мондани чорво.

ҚИСИРРОС *қсиррас* калимаи тақлиди овози шикастан *ё* қариб ба шикастан расидани симчӯб, болор, курсӣ *ва г.*: **қисиррос задан**.

ҚИСМ *а. қсм* 1. ҷузъе аз чизе, поре аз чизе, ҷузъ, хисса, пора, бахш. 2. ҷиҳозе, ки ҷузъи таркибии олоте аз таҷҳизот мебошад; **қисмҳои эҳтиётӣ** аҷзҳои таркибии олати техникӣ барои дар вақти шикастан *ё* корхӯрда шудани аъзои аслии иваз кардани онҳо. 3. тақсмоти идорӣ, ки ба соҳае хос аст, шӯъба: **қисми илмӣ**, **қисми таълимӣ**. 4. ҳ. воҳиди ҷудогонаи низомӣ: **қисми беҳдошт**, **қисми танкӣ**; **қисми ҳарбӣ** воҳиди ҳарбӣ. 5. ҷузъе аз асари бузург: **қисми аввали “Ёддоштҳо”-и С. Айни**. 6. навъ, ҳел, гуна; соҳати...: **дар қисми пеши ин майдон**, **дар қисми шимолии шаҳр...**; **як қисм қисме**, **бархе**, **баъзе**; **гурӯхе**: **як қисми мусофирон**, **як қисм заминҳои фалонӣ**; **қисм-қисм ҷузъ-ҷузъ**, **ба қисмҳо ҷудо карда** (баркашидан, гузаронидан); **қисми бадеӣ** концерт дар охири маҷлисҳои тантанавӣ.

ҚИСМАН *а. қсма* *як қисм...*, *як ҳиссае...*; то ҳадде, то андозае.

ҚИСМАТ *а. қсмет* 1. хисса, бахш, қисм. 2.

насиб, баҳра; **қисмати азал(ӣ)** тақдир, сарнавишт.

ҚИСМАТХӢР قسمت‌خور *кит.* 1. рӯзихур, он ки аз ризку рӯзӣ баҳра мегирад. 2. *мач.* бандаи Худо.

ҚИССА *а.* قصه 1. ҳикоят, нақл; ривоят; саргузашт; хабар, ҳадис; шарҳи ҳол; **қиссаи ғамангез, қиссаи шабҳои хичрон; қисса гуфтан...**; **қиссаи касе** саргузашти касе, воқеаи бо касе рӯйдода. 2. *киноя аз* афсона, суҳанҳои бофта; **қисса кӯтоҳ** ҳулласи калом, алқисса, мухтасаран; **ҳисса аз қисса** нақли мухтасар аз ҳикояи муфассал, шаммае аз ривояте; **қисса дароз кардан** пурхарфӣ ва гуфтани суҳанони беҳудаду бемавқеъ.

ҚИССАГӢӢ قصه‌گوئی *исми амал аз қисса гуфтан;* машғулияти қиссагӢӣ.

ҚИССАГӢӢ قصه‌گوی он ки ҳикояте, ривояте ё саргузаштеро барои дигарон нақл мекунад, достонгӢӣ.

ҚИССАПАРДОЗ قصه‌پرداز *ниг.* қиссагӢӣ.

ҚИССАХОН قصه‌خوان 1. он ки қиссахоро аз рӯи китоб ба дигарон меҳонад, гӯяндаи достон, қос. 2. шугле будааст муравваҷ дар байни аҳли шиа дар давраи сафавиён ва гурӯҳе аз шоирон, ки бо касби қиссахонӣ низ машҳур буданд.

ҚИССАХОНӢ قصه‌خوانی қисса хондан; машғулияти қиссахон.

ҚИСТ *а.* قسط *кит.* 1. адлу инсоф, дод. 2. ҳисса, насиб, бахш, қисме аз чизе; **ба қист фурӯхтан (ё харидан)** *нав.* тарзи фурӯш (ё харид)-и мол ба қарз, ки харидор қимати онро на якбора, балки қисм-қисм мепардозад.

ҚИСТОС *ю.* قسطاس *кит.* тарозу, тарозуе, ки хеле дуруст бармекашад, тарозуи хассос.

ҚИТИҚ *т.* قتيق эҳсосе дар кафи пой, дар зер бағал ва дар баъзе ҷои дигари бадани одам, ки бо расидани сари ангуштони дасти бегона *ва г.* кас беихтиёр ба ханда меояд: **қитиқ доштан; қитиқ кардан** сабукак бо ангуштон тағи бағал ё кафи пой касеро хоронда, ўро беихтиёр ба ханда овардан; **ба қитиқи касе расидан** ба касе суҳани қаҳровари ўро гуфтан; ғашӣ касеро овардан, бо суҳане боиси асабонияти касе гардидан.

ҚИТИҚОВАР قتيق‌آور *коре* ё чизе, ки ҳисси қитиқи касеро меоварад.

ҚИТОЛ *а.* قتال *кит.* кушокушӣ дар ҷанг; ҷанг, масоф.

ҚИТӢА *а.* قطعه 1. поре аз чизе, тикка, поре, порча; порчаи замини қорам. 2. *ҷугр.* ҳар яке аз хушкҳои бузурги қураи Замин, (Осиё, Африқо, Аврупо, Амрико, Австралия, Антарктида). 3. *адш.* яке аз намудҳои назм, ки матлаъ надорад ва мисраи дуҷуми ҳамаи байтҳо ҳамқофия омада, дар он аз як мавзӯ суҳан меравад.

ҚИТӢАВӢ قطعه‌وی *мансуб ба қитӢа 2;* хоси яке аз қитӢаҳои олам.

ҚИФ *а.* قيف даҳанаи поёнаш борик барои ба зарфҳои даҳонтанг рехтани моеъҳо.

ҚИФОЛ *ю.* قيفال яке аз рағҳои бадани одам, ки дар даст намоён аст.

ҚИФШАКЛ قيف‌شکل аз ҷиҳати шакл ба қиф монанд, мисли қиф даҳонвасеу думборик.

ҚИШЛОҚ *т.* قشلاق 1. деҳ, деҳа, қаря, русто. 2. *таър., кҳн.* ҷои зимистонгузаронӣ; *муқ.* айлоқ.

ҚИШЛОҚИДУХТАР قشلاقى‌دختر духтари деҳотӣ, духтари зоидашуда ва сокин дар деҳот.

ҚИШЛОҚӢ قشلاقى *мансуб ба қишлоқ;* деҳотӣ, сокини деҳ.

ҚИШЛОҚҶОӢ قشلاق‌جای қишлоқ, берун аз шаҳр.

ҚИШР *а.* قشر пӯст, пӯчоқ; **қишри Замин** табақаи болоии Замин.

ҚОБ *т.* قاب ғилофи ашёи хурд: **қоби айнак.**

ҚОБИЗ *а.* قابض 1. *кит.* қабзқунанда, гиранда; қабулқунанда. 2. миронанда, берункашандаи ҷон. 3. *тиб.* доруе, ки дарунравиро нигоҳ медорад, давои зидди исхол; **қобизи рӯх** гирандаи ҷон, Азроил.

ҚОБИЛ I *а.* قابل 1. қобилиятнок, истеъдоднок, мустаид, лаёқатманд; **қобили ҳунаре донистан** касеро ба ҳунаре лоиқ ҳисоб кардан. 2. лоиқ, сазовор, муносиб; **қобили чизе (ё қоре)** а) сазовори (лоиқи) қоре ё чизе, арзанда ба қоре ё чизе: **қобили мадҳ, қобили тамошо, қобили тарбия, қобили тасвир...**; б) муносиби

(дархӯри, боби) чизе ё коре, мувофиқ ба коре ё чизе: **замини қобили киштукор**, **хучраи қобили истиқомат**, **қобили нишастан набудан...**; **қобили зикр** арзанда ба зикр кардан; (мавзӯи) боаҳамият; **қобили муқоиса** муқоисашаванда, **қобили хӯрдан** хӯрданибоб; **қобили қабул** муносиб, пазируфтани; **аҳолии қобили меҳнат** мардуми коршоям; **қувваи қобили меҳнат**; **қувваи қобили меҳнат** қувваи (мардум) короянд, қувваи корӣ; **қобил гардидан** (*барои коре*) мувофиқ гардидан, дархӯри коре шудан, коромад (*барои мақсаде*). 3. *гуфт.*, *мач.* ҳалиму ботамкин, хушфеъл, нарм; гапдаро; **қобилу гапдаро** ҳалиму гапгир; **қобилу ҳалим** нарму хушфеъл, хушахлоқ; **қобил шудан** ҳалиму гапдаро шудан, нарм гаштан.

ҚОБИЛ II *а.* **قابيل** *исми ғоил аз қабул кардан*; пазирада, қабулқунанда.

ҚОБИЛ III *д.* **قابيل** *бародари Ҳобил, номи фарзандони Одам ва Ҳавво (дар Таврот ба шакли Қоин омадааст).*

ҚОБИЛА I *а.* **قابله** *муаннаси қобил.*

ҚОБИЛА II *а.* **قابله** *момодоя, доя, зане, ки бача зоёнад.*

ҚОБИЛАК **قابلك** *шакли тасгир ва навозишии қобил.*

ҚОБИЛИЯТ *а.* **قابليت** 1. истеъдоди зотӣ, лаёқат, қареҳа: **қобилияти фавқулода**, **қобилияти шоирӣ**. 2. лоикӣ, сазоворӣ, муносиб будан; **қобилияти истиқоматӣ** қобили истиқомат будан, муносиби зиндагонӣ будан; **қобилият доштан** а) лаёқат доштан, соҳиби истеъдоди зотӣ будан; б) лоик будан, сазовор будан, қобил будан; **қобилияти корӣ доштан** кор карда тавоништан, аз ӯҳдаи кор кардан баромадан; **қобилияти меҳнат надоштан** кор карда натавоништан, коршоям набудан.

ҚОБИЛИЯТНОК **قابليت‌ناک** *соҳиби истеъдод, лаёқатманд, лоик.*

ҚОБИЛИЯТНОКӢ **قابليت‌ناکي** *қобилиятнок будан, соҳиби лаёқат будан, истеъдод доштан.*

ҚОБИЛӢ I **قابلي** 1. қобилият, истеъдоднокӣ, лаёқат. 2. қобил (3) будан, ҳалиму хушфеъл

будан; гапдарой.

ҚОБИЛӢ II **قابلي** *палави қобилӣ* як навъ оши палав, ки ба болои гӯшту равған биринҷи хомро андохта чӯшонда мепазанд.

ҚОВҒА *т.* **قاوغه** *зарфи чармини обкашӣ, қавға.*

ҚОҒОТӢ **قاغاتي** *чормағзи қоғотӣ* чормағзи тунукпӯст.

ҚОДИР *а.* **قادر** *тавоно, муқтадир, зӯрманд, соҳиби қудрат; дасти қодир* а) дасти тавоно; б) *мач.* иқтидор, қудрат; **устоди қодир** устоди пурхунар; **хунарманди бузург**; **қодир будан** қудрати ба ҷо овардани коре доштан, карда тавоништани кореро; **ба ҳар кор қодир** ҳама кор аз дасташ меояд, аз ӯҳдаи ҳар кор мебарояд.

ҚОДИРАНДОЗ **قادرانداز** *таър.* тирандози мохир, ки камонҳои сахттаринро ҳам кашида метавонист ва тираш беҳато ба нишон мерасид.

ҚОДИРИЯ **قادريه** *д.* номи яке аз тариқаҳои тасаввуф аст, ки ба номи асосгузори Абдулқодир Гелонӣ гузошта шудааст.

ҚОДИРӢ **قادري** *иқтидор, тавоноӣ.*

ҚОДИХ *а.* **قادح** *қит.* 1. фарсудагии дандон. 2. айб, нақс, табоҳӣ. 3. айбқунанда, таъназанада.

ҚОЗ *т.* **قاز** *як навъ мурғи обии ваҳшӣ ва хонагии гардандарози калонтар аз мурғобӣ, ғоз; ◇ қоз чаронидан* кори беҳуда кардан.

ҚОЗГИР **قازگیر** *қозгиранда, шикорқунандаи қоз; ◇ иштиҳои қозгир* иштиҳои ниҳоят зиёд; **иштиҳо қозгир шудан** хеле гурусна ва толиби хӯрок шудан.

ҚОЗИБОЗӢ **قاضی‌بازی** *таър.* кашмакаш ва мурофияи қозихонагӣ, ба қозихона даводавӣ кардан бо мурофияе; *муқ.* **судбозӣ.**

ҚОЗИГӢ **قاضی‌گی** *таър.* вазифа ва кори қозӣ; қозӣ будан; ҳакамӣ; **қозигӣ кардан** қозӣ будан, вазифаи қозиро ба ҷо овардан.

ҚОЗИЁТ **قاضیات** *қҳн.* идорае, ки масъалаву баҳсхоро (*дар байни аҳли ислом*) мувофиқи қонунҳои куллии шариат баррасӣ ва ҳал менамояд.

ҚОЗИЗОДА **قاضی‌زاده** *қҳн.* фарзанди қозӣ, писар

ё духтари қозӣ.

ҚОЗИКАЛОН قاضى كلان *таър.* сардори қозиён; яке аз мансабҳои олии рӯхонӣ дар аморати Бухоро, ки шахси дувум дар идораи умури давлатӣ ба шумор мерафт (*пас аз қушбегӣ*).

ҚОЗИХОНА قاضى خانه *таър.* маҳкамаи қозӣ, дорулқазо, ки мурофиаҳо дар он ҷо анҷом меёфтанд; **ба қозихона кашидан** (*касоро*) ба касе даъвогар шуда, ӯро барои мурофиа ба қозихона бурдан; *муқоб.* **ба суд додан**; **гапро ба қозихона бурдан** аз пайи таҳқиқи гапе шудан, ба тағи гап расидани шудан.

ҚОЗИХОНАГӢ قاضى خانگى *мансуб ба қозихона; никоҳи қозихонагӣ* кҳн. маросими никоҳи духтарони гуреза (гурезондашуда), ки дар қозихона ба расмият дароварда мешуд; **хати қозихонагӣ** кҳн. хуччате, ки дар қозихона сабт ва қайд шудааст, хате, ки эътибори қонунӣ дошт.

ҚОЗИЮЛҚУЗОТ قاضى القضاات *таър.* унвони қозикалонҳои Бухоро.

ҚОЗИЮЛҚУТ *а.* قاضى القوت *кит.* расонандаи рӯзӣ, парвардигори ризқ (*сифати Худо*).

ҚОЗИЮЛҲОҶОТ *а.* قاضى الحاجات *д.* барорандаи хочат ва ниёзҳо (*сифати Худо*).

ҚОЗӢ I *а.* قاضى *1. кит.* қазоваткунанда, ҳукмбароранда, довар, ҳакам. *2. таър.* мансабдори шаръӣ дар аморати Бухоро, ки масъалаҳои баҳсноки ҳуқуқӣ ва ҷиноятҳои содиршударо аз рӯи нишондоди шариат ҳал мекард; факехе, ки мурофиотро дар мавриди ихтилофу низоъ байни мардум мувофиқи қонуни шариат ҳал мекард; *муқ.* **судя; қозии калон** *ниг.* **қозикалон; қозии ҳақиқӣ** а) қозии аз рӯи ҳақиқат амалкунанда; б) сифати Худо; **қозӣ шудан** а) ба мансаби қозигӣ расидан; б) *гуфт.* ҳакам шудан; **ба тахтаи қозӣ кашидан** *мач.* истинтоқ карда, танбеҳ додан.

ҚОЗӢ II *а.* قاضى *д.* касе, ки намозро бо қазо меҳонад, қазохон, вомгузор.

ҚОИД I *а.* قائد *кит.* *1.* асокаш, роҳнамои шахси нобино. *2. мач.* роҳнамо, роҳбар, пешво; **қоиди тақдир** (*сифати Худо*).

ҚОИД II *а.* قائد *кит.* нишинанда, нишаста; *муқоб.* **қоим**.

ҚОИДА *а.* قاعده *1.* бунёд, асос, асл; қонун; дастур: **қоидаҳои арӯз, қоидаҳои грамматика, қоидаҳои имло, қоидаҳои ҳисоб, қоидаву қонун**. *2.* расм, оин, тартиботи муқарраршуда; **қоидаҳои тартиботи дохилӣ, қоидаҳои ҳаракати бехатарии нақлиёти пилдагардон дар роҳҳо; аз рӯи қоида // мувофиқи қоида** а) мутобиқи қоида, дар асоси қонун; б) мутобиқи расму оин; тибқи тартибу низоми муқарраршуда; в) ҷунон ки бояд, ҷунон ки лозим аст; **қоидаро вайрон кардан** бар хилофи қоидае амал кардан; қонуншиканӣ кардан; **қоидаи бозиро риоя кардан** риоя кардани тартибу низоми бозӣ; **қоида ҳамин ки...** расму одат ҳамин ки..., таомул шудааст, ки...

ҚОИДАДОН قاعده دان *донандаи қоида 1,2; саҳт риоякунандаи қоидаҳо.*

ҚОИДАТАН *а.* قاعدتاً *1.* мутобиқи қоида; аслан, асосан. *2.* аз рӯи расму таомул; маъмулан.

ҚОИЛ *а.* قائل *1.* иқроркунанда ба гуноҳи худ; эътирофкунанда, тандиҳанда; **қоил кардан** бо ҳунар, кор ё дониши худ эътирофи касоро ба даст овардан, водор ба тандиҳӣ кардан; **қоил шудан** ҳунарнамоии касоро эътироф кардан, ба кордории касе тан додан. *2.* гӯянда, суҳангӯ.

ҚОИМ *а.* قائم *1.* рост, устувор, истода, барпо; **қоим будан** устувор будан, поянда будан; пойдор истодан; барпо шудан; **қиёмат қоим шудан** қиёмат барпо шудан; **қоим ба зот** ба аслу зоти худ пойдор; абадӣ, ҷовид. *2.* моланда, даллоқ (*дар Ҳаммом*), масҳгар. *3.* кҳн. халта (киса, чаъба)-и чармӣ барои нигоҳ доштани мӯҳраҳои шохмот, дастаи шамшер, теғ.

ҚОИМА *а.* قائمه *1. ниг.* **қоим 1; қоғазҳои қоимаи роича** пулҳои қоғазии боқурби дар муомила буда; **нархи қоима** қимати устувор. *2.* дастаи шамшер. *3.* сутун, поя; чароғпоя. *4.* пойғаҳи тахти хоб.

ҚОИММАҚОМ *а.* قائم مقام *ҷонишин, ноиб; ҷойгири касе ё чизе.*

ҚОИФ *а.* قائف *қиёфашинос, он ки монандии қиёфаи фарзандро ба падар муқаррар кунад.*

ҚОҚ *т.* قاق *1.* хушк, хушкшуда: **гӯшти қоқ, нони қоқ, ҷуби қоқ; қоқ кардан** хушк кардан,

хушконидаи. 2. лоғар, хароб, камгӯшт; қоқина: дасту пой дарозу қоқ, одами қоқ; қоқ шудан а) хушк шудан, хушкидан; б) лоғару хароб шудан. 3. лаҳҷ. зардолуи хушконидашуда, ғӯлунг; дашти қоқ саҳрои беобу алаф, биёбон; замини қоқ замини саҳт; замини бефаршу кӯрпача; сурфаи қоқ дастархони беҳурду хӯрок, суфраи холӣ; чӯи қоқ чӯи беоб; бо як омочи қоқ танҳо бо як омоч; бо як сари қоқ танҳо; бекасу кӯй ва бечизу чора; кисаи қасе қоқ будан кисаи қасе холӣ будан; пул надоштан; ҳалқи қасе қоқ шудан аз ташнагӣ, асабоният ё ҳаяҷон гулӯи қасе хушк шудан.

ҚОҚБАДАН قاقبدن лоғар, хароб; камгӯшт: марди навҷаи қоқбадан.

ҚОҚИНА قاقينه лоғар, хароб; камгӯшт, газгӯшт: зани қоқинаи гандумгун, ҷавони қоқинаи миёнақад; рӯи қоқина рӯи камгӯшт.

ҚОҚИНААНДОМ قاقينه اندام лоғарандом, қоқбадан.

ҚОҚИНАРӢ(Ӣ) قاقينه رو/قاقينه روی он ки чехрааш лоғари камгӯшт аст.

ҚОҚӢ قاقى 1. хушкӣ, хушкшудагӣ (мас., нон). 2. лоғарӣ, харобӣ, камгӯштӣ.

ҚОҚМА م قاقمه гилеми тунуки абрешимини бепат; ҷакмани қоқма ҷакмани мардона аз намади тунук.

ҚОҚТӢ م قاقى: ҳалвои қоқтӣ як навъ ҳалвост, ки аз орди бирёну қиёми ширини тут мепухтанд.

ҚОҚУ قاقو бот. гиёҳи худрӯи зардгул, ки байни мардум ҳамчун гиёҳи ғизой ва доруй машҳур аст.

ҚОҚУМ ا قاقم зоол. ҳайвони майдаест монанд ба санҷоб, ки пӯсти сафеди киматбаҳо дорад ва аз он пӯстин медӯзанд.

ҚОҚШУДА قاقشده сифати феълии замони гузашта аз қоқ шудан; хушкшуда; ниҳоят хушк.

ҚОЛ ا قاق гуфт. гуфтор, гап; қилу қол ниг. қил; қолу мақол гуфтугӯ, гапи бисёр; ҳаёху.

ҚОЛАБ ا قاق 1. тан, пайкар, қолбад; қолаб тигӣ қардан мурдан, ҷон додан. 2. ниг. қолиб.

ҚОЛАБТИҲӢ قالب تهي дарунхолоӣ, миёнкӯв.

ҚОЛИБ قالب 1. ниг. қолаб; қолаби бечон тани берӯх, ҷисми бечон. 2. андозаи ягон чиз; бӯтаи оҳангарӣ; ҷӯбе, ки ба шакли пой тарошида, пойафзолро дар он мекашанд ва медӯзанд; олат ва абзоре барои шакл додан ба мавод: қолиби кафш ё мӯза, қолиби рехтагарӣ, қолиби хишт, қолиб гирифтани, қолиб задан, қолиб тарошидан, аз қолиб баромадан, ба қолиб рехтан. 3. нақши барқанда ё барҷастаи ягон чиз дар рӯи тахта, филиз ва ғ., ки онро ранг қарда, бо чизи дигар пахш мекунад, то нақш ба чизи дигар гузарад: қолиби читгарӣ қоғаз ё филизе, ки дар он нақше, ҳарфе ё рақаме бурида шудааст (барои наққошӣ ё рассомӣ); қоғазӣ нақшапартоӣ. 4. маҷ. шакл, намуд: қолиби назм, қолиби наср; ба қолиби чизе даровардан ба шакли чизе даровардан, шакли чизеро додан; ◇ хишт аз қолиб барҳест вақти иҷрои қоре гузашт, фурсат аз даст рафт, қор аз қор гузашт.

ҚОЛИБАК قالبى 1. шакли тасғири қолиб; қолиби хурд. 2. қолибе, ки читгарҳо аз рӯи он ба матоъ нақш мепартоянд.

ҚОЛИБГАР قالب گر 1. он ки қолиб омода месозад, қолибсоз. 2. нусхабардор (дар читгарӣ).

ҚОЛИБГАРӢ قالب گرى ниг. қолибсозӣ.

ҚОЛИБГИР قالب گیر он ки қолиби чизеро тайёр мекунад; он ки дар рехтагарӣ қолиби чизҳои сохта шуданиро аз реги сиёҳ дуруст мекунад.

ҚОЛИБГИРӢ قالب گیرى исми феъли аз қолиб гирифтани; андоза ва шакли ҷисмеро бо қолибе маълум қардан; қолибгирии дандони маснӯӣ, кафш, қулоҳ ва ғ.

ҚОЛИБДОР قالب دار хиштзан, хиштомл, хиштзани сари қабрҳои хиштӣ.

ҚОЛИБЗАДА قالب زده сифати феълии замони гузашта аз қолиб задан; ба қолиб дароварда, дар қолиб гузошта: пойафзори қолибзада.

ҚОЛИБЗАНИӢ قالب زنى 1. исми амал аз қолиб задан; ба қолиб даровардани чизе. 2. аз рӯи нусха нақш задан (дар читгарӣ).

ҚОЛИБӢ قالبى 1. аз рӯи қолиби муайян сохтанида. 2. маҷ. забонзада, чизе, ки аслият

надорад, ғайриаслӣ: **ибораҳои қолибӣ, таъбирҳои қолибӣ.**

ҚОЛИБКАШӢ قالب كشي *исми амал аз қолиб кашидан*; кашидани нақшу шакли ашё барои рехтани он; андоза ва шакли чисмеро бо қолибе муайян кардан.

ҚОЛИБМИСТАР قالب مسطر *нав. хаткаш барои кашидани шаклҳои гуногуни хандасӣ, лекало.*

ҚОЛИБОФ قالبى *ниг. колинбоф.*

ҚОЛИБОФӢ قالبى بافى *ниг. колинбофӣ.*

ҚОЛИБРЕЗ قالب ريز *он ки филизи ғудохтаро ба қолибҳо рехта, чизе тайёр мекунад.*

ҚОЛИБРЕЗӢ قالب ريزى 1. *исми амал аз қолиб рехтан*; кору амали қолибрез. 2. коргоҳе, ки барои ба қолибҳо рехта, сохтани чизҳо махсус гардонида шудааст: **коргоҳи қолибрезӣ.**

ҚОЛИБСОЗ قالب ساز *он ки барои сохтани ашёи гуногун қолиб (шакл) тайёр мекунад.*

ҚОЛИБСОЗӢ قالب سازى 1. *исми амал аз қолиб сохтан*; кору касби қолибсоз. 2. коргоҳе, ки барои тайёр кардани қолибҳо махсус гардонида шудааст.

ҚОЛИН *т. қалин* гилеми пашмини патдор: **қолин бофтан, қолин густурдан, қолин паҳн кардан, қолин фарш кардан**: *ба тариқи истиора: қолини барф, қолини гулҳо, қолини нарми сабзаи навроста, аз сабза қолин бофтан.*

ҚОЛИНБОФ قالبى باف *бофандаи қолин, гилем-боф.*

ҚОЛИНБОФӢ قالبى بافى 1. *исми амал аз қолин бофтан*; кору касби бофандаи қолин. 2. чой ва дастгоҳе, ки дар он қолин мебофанд: **комбинати қолинбофӣ.**

ҚОЛИНПӢШ قالبى پوش 1. маконе, ки қолин густурда шудааст. 2. *мач.* чое, ки бо гулу гиёҳу сабза ораста аст.

ҚОЛИНФАРШ قالبى فرش *маконе, ки фаршаш бо гилему қолин ораста шудааст.*

ҚОЛИНФУРӢШ قالبى فروش *он ки қолин ва гилем мефурӯшад.*

ҚОЛИНФУРӢШӢ قالبى فروشى 1. *исми амал аз*

қолиб фурӯштан; шуғли тичорати қолин, савдои гилем. 2. макони фурӯши қолинҳо: **дӯкони қолинфурӯшӣ.**

ҚОЛИНЧА قالينچه *қолини хурд.*

ҚОЛИЧА قالينچه *ниг. колинча.*

ҚОЛӢ قالى *ниг. колин.*

ҚОЛУҚИЛ قالوقيل *ниг. килуқол.*

ҚОЛУМАҚОЛ قالومقال *ниг. килуқол.*

ҚОМ I *м. قام* *варз.* дар бозии шоҳмот вазъиятест, ки яке аз ҳарифон ба чое гашт карда наметавонад, то шоҳ бехатар бошад, пат.

ҚОМ II *а. قام* *кит.* соҳир, чодугар, фолбин, фолгир.

ҚОМАТ *а. قامت* 1. қад, боло; қаду баст, андом. 2. *кит.* андоза, дараҷа, сатҳ, микдор; **қомати мавзун, қомати хамгашта, қаду қомат, қаду қомати расо; қомат афроштан // қомат бардоштан** а) қад боло кардан; баланд шудан; б) *қиноя аз сохта шудан, бино ёфтан*; **қомат кашидан** *ниг. қад кашидан*; **қоматро рост гирифтан** қадро рост кардан, рост шудан; **қомат рост кардан** *ниг. қад рост кардан*; **қомат бастан, қомат задан** *ниг. қомат кардан*; **қомат бастан** такбир гуфтан; **қомат (ат) занад** *гуфт.* дар мавриди мафтун шудан ба қаду бастии зебои касе меғӯянд.

ҚОМАТБАЛАНД قامت بلند *он ки қадаш дароз аст, қадбаланд, қаддароз, дарозқад, навча.*

ҚОМАТБОЛО قامت بالا *ниг. қадбаланд.*

ҚОМАТРАСО قامت رسا *қадбаланд; хушқаду қомат.*

ҚОМАТПАСТ قامت پست *ниг. қадпаст.*

ҚОМАТХАМ قامت خم *ниг. қоматхамида.*

ҚОМАТХАМИДА قامت خميده *он ки қоматаш хам гаштааст, он ки қомати дуто дорад.*

ҚОМУС *а. قاموس* 1. *кит.* чуқуртарин чоӣ укёнус. 2. китоби луғат (*беиштар луғатҳои арабӣ*), фарҳанг; луғати донишнома, доира-тулмаориғ, донишнома.

ҚОМУСНИГОР قاموس نگار *мураттиби қомус (луғати донишномай), қомуснавис.*

ҚОМУСНИГОРӢ قاموس نگارى *таҳия ва тартиби*

қомус, қомуснависӣ.

ҚОНЕЪ *а.* قانع он ки аз вазъияти худ розӣ аст; он ки чизеро басанда мешуморад; қаноатманд, ризоманд, розӣ, хурсанд; **марди қонеъ** марди қаноатпеша (қаноаткор); **қонеъ кардан** розӣ кардан (*қасеро ба чизе*); **қонеъ кунонидан** // **қонеъ гардон(и)дан** тарзи бавоситаи **қонеъ кардан**; розӣ кунонидан; чизеро кофӣ шуморидан; **қонеъ шудан** розӣ шудан ба баҳраи худ, басанда ва кофӣ шуморидан (*қизеро*), қаноат ҳосил кардан ба чизе (*мас., ба ҷавобе*); **талаби қасеро қонеъ кардан** бо иҷро кардани талабу хоҳиши қасе ўро розӣ сохтан.

ҚОНЕЪГАРДОНӢ قانع گرداني исми амал аз **қонеъ гардонидан**; иҷро кардани талаби қасе.

ҚОНЕЪКУНАНДА قانع کننده сифати феълии замони ҳозира аз **қонеъ кардан**; қасе ё чизе, ки талаботро ҷавобгӯӣ мебошад.

ҚОНЕЪШАВӢ قانع شوي сифати феълии замони ҳозира аз **қонеъ шудан**; чизеро басанда ва кофӣ шуморидан.

ҚОНУН I ю. قانون муарраби калимаи юнонии қаноп. 1. низом, тартиб; қоида, дастур. 2. ҳуқ. қарори расмии мақомоти олии ҳокимияти давлатӣ, ки ба тартиби муқаррарнамудаи конститутсия қабул шудааст: **Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи меҳнат**, **Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи маориф...**; **қонуни асосӣ** конститутсия, сарқонун; **аз рӯи қонун** дар асоси қонун, мувофиқи қонун; **қонун баровардан** қабул ва интишор кардани қонун (*аз тарафи мақомоти олии ҳокимияти давлатӣ*). 3. нав. робита ва вобастагии мутақобили ҳодисаҳои воқеияти объективӣ; қонуният: **қонуни табиат**, **қонуни инкишофи ҷамъият**, **қонуни ҷозибии умумичаҳонӣ**.

ҚОНУН II ю. قانون (муарраби қонун) сози қадимии тории шабеҳи чанг, ки бо мизроб навохта мешавад.

ҚОНУНАН قانوناً аз рӯи қонун, мувофиқи қонуну қоида.

ҚОНУНАСОС قانون اساس ба қонун асосёфта, дар асоси қонун бунёдгардида.

ҚОНУНБАРОР قانون برار ниг. қонунгузор.

ҚОНУНБАРОРӢ قانون براري ниг. қонунгузорӣ.

ҚОНУНГУЗОР قانون گذار он ки қонунро вазъ ва муқаррар мекунад.

ҚОНУНГУЗОРӢ قانون گذاري 1. фаъолияти мақомоти салоҳиятдори давлат оид ба баровардани қонун; вазъ ва муқаррар кардани қонун. 2. маҷмӯи қонунҳои муқарраршуда дар мамлакате: **қонунгузори** Ҷумҳурии Тоҷикистон.

ҚОНУНДОН قانون دان ниг. қонуншинос.

ҚОНУНДОНӢ قانون داني воқиф ва огоҳ будан аз қонун, донишани қонун ва аз рӯи он амал кардан.

ҚОНУНИЯТ *а.* قانونيت 1. мутобиқат бо қонун, вобастагӣ бо қонунҳои объективӣ: **қонуниятҳои таърихӣ**. 2. бо қонунҳо таъмин карда шудани ҳаёт ва фаъолияти ҷамъиятӣ.

ҚОНУНӢ I قانوني 1. мансуб ба қонун. 2. он чи мувофиқи қонун карда мешавад; **ҳуқуқи қонунӣ** ҳуқуқи дар қонун муқарраргардида ва нишондодашуда; **ҳуҷҷати қонунӣ** санади аз рӯи қонун тартибёфта; ҳуҷҷати расмӣ; **қонунӣ кардан** ба расмият даровардан.

ҚОНУННАВОЗ قانون نواز кит. навозандаи қонун, ниг. қонун II.

ҚОНУННОМА قانون نامه дастурамал, низомнома.

ҚОНУНПАРАСТӢ قانون پرستي ба меъёрҳои қонунӣ риоя кардан.

ҚОНУНШИКАНӢ قانون شکني исми амал аз қонун шикастан; амали хилофи қонун.

ҚОНУНШИНОС قانون شناس ҳуқуқшинос, қонундон; шахсе, ки аз қонун воқиф ва огоҳ аст.

ҚОНУНШИНОСӢ قانون شناسي донишани қонун ва риоя кардани қонун; воқиф ва огоҳ будан аз қонун

ҚОПЧА قاپچه лаҳҷ. ҳалта, линча.

ҚОР I ю. قار қир, мум, зафт, ки бар киштӣ ва ғ. мемолиданд.

ҚОР II قار 1. сиёҳ. 2. сиёҳиранг, мураккаб.

ҚОР III m. قار 1. барф. 2. маҷ. бисёр сафед.

ҚОР(Р)А *а.* قاره ҷуғр. қитъа, қитъае аз шаш қитъаи ҷаҳон; хушкӣ, континент, бар(р).

ҚОР(Р)АВӢ قاروى مانسوب ба қор(р)а; хушк (дар бораи иқлим).

ҚОРИАЗӢД قارىزىاد гуфт. аз Ӣд қардан бе дарки маънӣ, аз бар қардани тӯтивор; **қориазӢд қардан** ба маъниву мазмун сарфаҳм норафта аз Ӣд қардан.

ҚОРӢ قارى 1. кит. мутолиақунанда, хонанда (-и китоб). 2. он ки Қуръонро аз Ӣд қарда, дар маросимҳо қуръонхонӣ мекунад; ҳофизи Қуръон. 3. унвони эҳтиромӣ дар мурочиат ба нобиноҳо; **қории ҷамоа** кхн. сардори синф дар мадрасаҳо, ки назди як мударрис дарс мехонанд.

ҚОРИГӢ I قارىگى 1. касб ва қори қорӣ. 2. қориёна, ба тарзи хос ба қориён; **қоригии ҷамоа** ниг. қорӣ (-и ҷамоа).

ҚОРИХОНА قارىخانه д. мактабе, ки дар он хонандагон Қуръонро аз аввал то охир Ӣд қарда, унвони қорӣ – ҳофизи қуръонро мегирифтанд.

ҚОРУН I قارون номи як давлатманди пешин, ки дар ҳасисӣ шӯҳрат дошт ва аз рӯи ин амалаш замин ўро бо тамоми ганҷаш фуру бурд.

ҚОРУН II а. قارون биол. гиёҳест хушбӯй, ки дар табобат истифода баранд, фариз.

ҚОРУРА а. قاروره 1. зарфи шишагӣ, ованд. 2. шишаи хурди махсус, ки беморон пешобро дар он гирифта, барои таҷзия ба назди табиб ё пизишк мебаранд; **қорура бар санг задан** нохуш қардани аиш.

ҚОРУРАДОН قاروره دان кит. қорурашинос, табиб, пизишк.

ҚОРУРӢ قارورى مانسوب ба қорура; шишагар, шишафуруш.

ҚОРЧ قارچ лаҳҷ. занбӯруғ, саморуғ.

ҚОС а. قاص қиссагӯ, дostonсаро; воиз.

ҚОСИБ а. قاصب 1. найнавоз; нойзан. 2. пӯсткананда, бурандаи гӯшту рӯда.

ҚОСИД а. قاصد 1. кит. қасдқунанда; он ки қасди ҷони касе кунад. 2. касе, ки мактуб ё хабареро аз касе ба ҷое мебарад, номабар, номарасон; пайғомбар, пайк, ҷопар, муждарасон: **қосиди бахт**, **қосиди зафар**, **қосиди фасли баҳор**, **қосиди муҳаббат**; **қосиди баён**

расонандаи сухани касе ба касе, ифшогари каломи шахсе; **қосиди дипломатӣ** с. маннсабдоре, ки вазифаи ӯ иборат аз бурда расонидани почтаи дипломатӣ мебошад.

ҚОСИДӢ قاصدى шуғл ва амали қосиду номарасон.

ҚОСИМ I а. قاسم кит. 1. тақсимқунанда, қисматқунанда, бахшқунанда. 2. яке аз номҳои Худо.

ҚОСИМ II а. قاسم кит. дарҳамшикананда.

ҚОСИР а. قاصر кит. 1. кӯтоҳ, норасо. 2. нотавон, очиз.

ҚОСИТ а. قاسط кит. ҷобир, ситамгор, бедодгар, золим.

ҚОТ т. قات ниг. қаракот.

ҚОТЕӢ а. قاطع қатъқунанда, буранда, бурро; **бурҳони қотеӢ** далели қатъӣ.

ҚОТИЛ а. قاتل 1. он ки мавҷуди зиндаеро мекушад, кушанда, қатлқунанда. 2. маргвар, мӯҳлик: **заҳри қотил**.

ҚОТИЛӢ قاتلى амали қотил, қотил будан: одамкушӣ, ҳалокгарӣ.

ҚОТУРМА т. قاترме гуфт. ноне, ки аз хаамири норасида дар деги тафсон мепазанд.

ҚОТИР I а. قاتر кит. он ки нафақаро ба аҳли аёл танг гирад, ҳасис, мумсик.

ҚОТИР II а. قاطر кит. қатра-қатрачаканда (мас., шираи дарахт).

ҚОТИР III а. قاطر кит., зоол. ҳачир, астар.

ҚОҒ I а. قاف номи ҳарфи 24-уми алифбои арабиасоси тоҷикӣ аст, ки дар алифбои кирилласос муодили Қ ва дар ҳисоби абҷад ба адади 100 баробар мебошад; **лофу қоғ** киноя аз худситоию дурӯғгӯӣ; **лофу газоф**.

ҚОҒ II а. قاف 1. кӯҳи аситирӣ, ки ба қавле панҷсад фарсанг баландӣ дораду қисми зиёди он дар миёни об ҷойгир аст, нурҳои сахари офтоб дар он сабз ва инъикосашон кабуд метобад, дар баъзе маъхазҳо чун кӯҳи бузурге тасвир гардидааст, ки гирди дунёро печонидааст. 2. номи сураи панҷоҳумини Қуръон, ки дар Макка нозил гаштаву 45 оят дорад, номи дигари ин сура “Босиқот” аст ба

маънии “нахлҳои баланд”; ◇ **қоғ то қоғ** сар то сари дунё, тамоми ҷаҳон.

ҚОҒИЛА *а.* قافله гурӯҳи одамон, ки пиёда ё савора якҷоя сафар мекунад; корвон.

ҚОҒИЛАСОЛОР قافله سالار сардори қоғила, корвонсолор.

ҚОҒИЯ *а.* قافیه 1. *кит.* азпайраванда, пасоянда. 2. *адш.* якчанд ҳарф ё ҳичоҳои шабеҳ ва ҳамоҳанг, ки дар охири мисраъҳо пеш аз радиф такрор шуда омада, вазну оҳанги шеърро таъмин мекунад; **қоғияи танг** қоғияи камёб; **қоғия танг будан** очиз шудан дар гуфтор ва кирдор, мушкилӣ пеш омадан; **қоғия гуфтан** ба ҳамсӯхбати худ зуд ва бо каломи қоғиядор ҷавоб гуфтан; суҳанбозӣ кардан; **қоғия танг омадан** дар муқобили эрод ё эътирозе ҷавоб ёфта натавониста очиз шудан; дар вазъияти тангу душвор мондан.

ҚОҒИЯАНДЕШ قافیه اندیش он ки қоғия месозад, он ки қоғия эҷод мекунад.

ҚОҒИЯБАНД قافیه بند шоире, ки бештар ба вазну қоғияи шеър аҳамият медиҳад ва ба маъно ва ҷавҳари шеър он қадар аҳамият намениҳад.

ҚОҒИЯБАНДӢ قافیه بندی 1. ба қоғия даровардан. 2. тартиби қоғияҳо дар шеър.

ҚОҒИЯБОЗ قافیه باز қоғиягӯӣ; базлагӯӣ, ширинсуҳан, ҳозирҷавоб.

ҚОҒИЯБОЗӢ قافیه بازی ҳозирҷавобӣ, аскиягӯӣ; бо каломи мавзуну муқаддаси фавран ҷавоб додан ба суҳани дигарон.

ҚОҒИЯБОҒ قافیه باف он ки қоғия месозад; он ки на бадоҳатан, балки ба тариқи сунъӣ қоғия мегузорад.

ҚОҒИЯГӢ (Ӣ) قافیه گوӣ 1. шоир, қоғияпардоз, он ки дар ҷавоб бо қоғия суҳан эҷод мекунад. 2. ҳозирҷавоб, суҳанбоз, он ки суҳанро қоғиядор мегӯяд.

ҚОҒИЯГӢ قافیه گوӣ *исми амал аз қоғия гуфтан*; ҳозирҷавобӣ; суҳанбозӣ.

ҚОҒИЯДОР قافیه دار суҳани мавзун; **қалимаҳои қоғиядор** қалимаҳои аз ҷиҳати оҳангу талаффуз ба ҳам шабеҳу баробар, вожаҳои ҳамқоғия.

ҚОҒИЯПАРДОЗ قافیه پرداز 1. шоир, шеърхон, қоғиябанд. 2. рамзгӯ, суҳанбоз.

ҚОҒИЯПАРДОЗӢ قافیه پردازى 1. шеъргӯӣ; шоирӣ. 2. рамзгӯӣ, суҳанбозӣ.

ҚОҒИЯСАНЧ قافیه سنج 1. шоир, нозим. 2. мавзунтабъ; мунаққиди шеър.

ҚОҒИЯСАНЧӢ قافیه سنجى 1. қоғияшиносӣ; шоирӣ. 2. илми шеър, нақди шеър.

ҚОҒИЯХОН قافیه خوان он ки шеър мехонад, шеърхон.

ҚОҒИР *а.* قاهر 1. *кит.* қаҳркунанда, ҳашмгин; бераҳм. 2. *мач.* ғолиб, болодаст.

ҚОҒИРА *а.* قاهره *кит.* 1. *муаннаси* қоҳир; **қувваи қоҳира** қувваи тавоно, нерӯи қавӣ. 2. номи пойтахти Ҷумҳурии Мисри Араб.

ҚОҒ-ҚОҒ قافیه қалимаи тақлиди овози хандаи баланд, қаҳ-қаҳ; **қоғ-қоғ хандидан** // **қоғ-қоғ зада хандидан** ба овози баланд хандидан.

ҚОҒОҚ *т.* قاجاق 1. ғайриқонунӣ (*махфиёна ва бе супоридани боч*) аз сарҳади давлати гузаронидани мол ва дигар ҷизҳои қиматнок. 2. молҳо ва дигар ҷизҳои қиматнок, ки ба тариқи махфӣ аз сарҳад гузаронида шудаанд. 3. ҷизе, ки вуруди он ба кишвар ва ё муомилаи он аз тарафи давлат манъ гардидааст.

ҚОҒОҚБАР قاجاقبر *ниг.* **қоғоқӣ**.

ҚОҒОҚӢ قاجاقى 1. *мансуб ба қоғоқ*; ба таври қоғоқ; **молҳои қоғоқӣ** молҳои ба таври қоғоқ воридгардида. 2. *ниг.* **қоғоқӣ**.

ҚОҒОҚЧИГӢ قاجاقچىگى 1. молу маводи тичоратро ниҳонӣ, бидуни пардохти бочу андоз аз гумрук гузаронидан. 2. ворид кардани молу маводе, ки вуруди он ба кишвар ва ё муомилаи он аз тарафи давлат манъ гардидааст.

ҚОҒОҚЧӢ قاجاقچى 1. он ки молеро ба таври қоғоқ (*бе додани боч, махфиёна*) ба мамлакате меоварад. 2. он ки молу маводеро аз роҳи ғайр ба кишвар ворид месозад.

ҚОШ *т.* قاش 1. абрӯ. 2. асбоби зинати занон, ки ба пешонӣ мебандад. 3. қисми пеши куббашакли зини асп: **қоши зин**. 4. бурише аз

харбуза, пора, китъа; *ниг.* **карч**; **қош парондан** бо чунбонидани абрӯвон ишва кардан; бо ҳаракат додани абрӯвон ишора-тҳо кардан; **қошу қавоқ кардан** абрӯро чин карда, норозигӣ ва кароҳати худро аз чизе изҳор кардан; **қошу қавоқи худро овезон кардан** *ниг.* **қошу қавоқ кардан**; аз **қошу қавоқи касе барфу борон боридан** ниҳоят туршрӯю хашмгин будан.

ҚОШСИЁҲ قاشسیاه он ки абрӯи сиёҳранг дорад, абрӯсиёҳ.

ҚОШТИЛЛО قاشطلا асбоби зинати занона аз тилло ва нукра, ки ба пешонӣ мебанданд.

ҚОШУҚ *т.* قاشق олати чӯбӣ ё филизии дастадор барои хӯрдани таом, чумча, кафча.

ҚОШУҚТАРОШ قاشقتراش устое, ки аз чӯб қошуқ месозад.

ҚОШУҚТАРОШӢ قاشقتراشی исми амал аз қошуқ тарошидан; касбу кори қошуқтарош.

ҚОШУҚЧА قاشقچه қошуқи хурд барои хӯрдани чой, мураббо *ва ғ.*

ҚОШЧИНАК قاشچینک абрӯчинак, асбоби пероиши занон.

ҚУ *зоол.* як навъи парандаи калонҷуссаи гардандароз, ки дар зебӣ машҳур аст, дар ҳаво хуб парвоз ва дар об нағз шино мекунад ва тибиту пари сабуки нарма дорад: **пари қу**, **болишти пари қу**, **қӯли қувон**.

ҚУББА *а.* **қб** 1. сақфи барчасти мударвар (*аз беруни бино*); гунбаз. 2. ҳар чизи гирдаи сарборик ё нимкурашакли аз филизҳо рехташуда ё аз чӯб харротишуда, ки калонтарашро дар сари гунбазу хайма мегуздоранд ва хурдтарашро барои зинат ба дарвозаҳои калон мезананд; **қуббаи асо** дастаи саркулӯлаи асо; **қуббаи чароғи рӯимизӣ** сарпӯши қуббашакли чароғи рӯимизӣ; **қуббаи дуд** дуди ба ҳаво ҳалқавор печида; **қуббаи об** киноя аз ҳубоб; **қуббаи фалак** киноя аз осмон, арш; **қубба-қубба** а) ончи ки қуббаи бисёр дорад; б) маҷмӯи қуббаҳо, чизе, ки қисмҳои қуббамонанди бисёр дорад.

ҚУББАДОР قبهدار дорои қубба 2, қуббадошта; **гулмеҳи қуббадор** меҳи калоне, ки сараш қуббашакл аст; **кати қуббадор** кате, ки сари

пояҳои онро қуббашакл сохтаанд ё бар болои сари пояҳои он қубба гузоштаанд; **сӯзани қуббадор** сӯзани калони сараш гирд, ки духтарон барои ороиши мӯи сар истифода мебаранд.

ҚУББАМОНАНД قبهمانند он чи ки ба қубба шабоҳат дорад.

ҚУББАРА *а.* قيره *зоол.* парандаи тоҷбасари сиёҳу сафед, худхуд, шонасарак, сӯфитурғай, чаковак.

ҚУББАСӢЗАН قبهسوزن *ниг.* **қуббадор** (**сӯзани қуббадор**).

ҚУББАЧА قتيجه қуббаи хурд (*ниг.* **қубба** 2); тугмачаи болои дар, ки бо зер кардани он занги барқӣ садо медиҳад.

ҚУББАШАКЛ قبهشکل ҳар чизи шабеҳи қубба 1, монанди гунбаз.

ҚУБЛА I *а.* قبلе баромадагии ҳубобмонанд, ки дар натиҷаи сӯхтан ё соида шудан дар пӯсти бадан, хусусан дасту по, пайдо мегардад, обила; **қубла задан** (кардан) соида шуда обила пайдо кардани дасту по; *муқ.* **пина**.

ҚУБЛА II *а.* قبله бўса.

ҚУБЛАЗАДА قبلهزده *сифати феълӣи замони гузашта аз қубла задан*; обиладор, обила-карда.

ҚУБУЛ *а.* قبل *кит.* тарафи пеши ҳар чиз, пеш.

ҚУБУР I *а.* قبر *ч.* қабр; **зиёрати аҳли қубур** зиёрати қабристон.

ҚУБУР II قبور лӯлаи сафолӣ, оҳанӣ ё сементӣ барои гузаронидани об, газ *ва ғ.*; обрави зеризаминӣ, ки аз хишт сохта шудааст: **қубури газ**, **қубури об**, **қубури оҳанӣ**, **қубур гузаронидан**, **қубур хобон(и)дан**.

ҚУБУРГУЗОР قبورگذار коргари сохтмон, ки шӯғли ӯ гузаронидани қубурҳои об, газ *ва ғ.* аст.

ҚУБУРГУЗОРӢ قبورگذاری хобонидани қубурҳо дар кандаҳои хати об, газ, партов *ва ғ.*

ҚУБУРСОЗӢ قبورسازی истеҳсоли қубур, лӯла-созӣ; **корхонаи қубурсозӣ** корхонаи истеҳсоли қубурҳо.

ҚУБУРХОБОНӢ قبورخوابانی кашидани хати

кубурҳои обу газ ва г., хобондани кубурҳо, лӯлакашӣ.

ҚУБХ а. قبح зиштӣ, бадӣ қабоҳат; муқоб. хусн.

ҚУВВА(Т) а. قوه/قوت 1. зӯр, қудрат, нерӯ: қувваи ҷисмонӣ, қувваи бозу, қувваи даст, қувваи худро нишон додан, ба коре қувват расидан. 2. тоб, тавон, тоқат, мадор, маҷол; қувваи коре надоштан маҷол надоштан барои иҷрои коре. 3. маншаи моддии воқеъ гардидани коре ё имкони ҳусули чизе; тавоноӣ, зӯрӣ, иқтидор: қувваи табиат. 4. бузургии ифодакунандаи таъсири механикии як ҷисм ба ҷисми дигар; инчунин дараҷаи шиддати он: қувваи барқ, қувваи бод, қувваи заминҷунбӣ (зилзила), қувваи рӯшноӣ, қувваи таркиш, қувваи марказгурез, қувваи марказрав; қувваи асп воҳиди дар механика маъруфи иқтидори мошин, муҳаррик ва г. 5. қобилияти ҳар як аз панҷ ҳисси инсон дар дарки олами беруна: қувваи биноӣ (босира), қувваи ҷашоӣ (зоиқа), қувваи ломиса, қувваи шунавоӣ (сомоа), қувваи бўёӣ (шомма); қобилият, лаёқат; қувваи мардигарӣ қобилияти алоқаи ҷинсии мард, нерӯи шахвонии мард; қуввати масткунанда қобилияти мастиоварӣ, дараҷаи масткунӣ; қувваи ҷашм қобилияти биноии ҷашм; қувваи ҳофиза қобилияти дар ёд нигоҳ доштан. 6. маҷ. истеъдод, таъб (хусусан дар суханварӣ); қувваи таъб истеъдоднокӣ, истеъдод. 7. ҷамоат, табақаи ҷомеа, гурӯҳи одамон, ки дорои ҳислате ё мутааллиқ ба табақае ҳастанд: қувваҳои демократӣ, қувваҳои инқилобӣ, қувваҳои сулҳхоҳ (сулҳпарвар, сулҳчӯ)...; қувваи коргарӣ қувваи қобили меҳнат; коргарон; қувваи корӣ // қувваи меҳнатӣ ниг. қувваи қобили меҳнат; қувваҳои шӯришгар ҷомеаи шӯришгар, шӯришчиён, исёнгарон; қувваи қобили меҳнат одамони барои кор кардан қобилиятдошта, мардуми қобили кор. 8. маҷ. сипоҳ, лашкар, қўшун: қувваи пешчангӣ, қувваи эҳтиётӣ, таносуби қувваҳо; қувваи бегона сипоҳи аҷнабӣ; аскарони душман; қувваҳои мусаллаҳ артиш, нерӯҳои мусаллаҳ; қувваи ҷоннок аскарон, сипоҳиён (бе назардошти аслиҳа); қувваи ирода устувории ирода, матонат; қувваи кашиш нерӯи ба худ кашанда, қувваи ҷозиба; қувваи

навозиш таъсири навозиш, эътибори меҳрубонӣ; қувваи ҷозиба а) қувваи кашиш; б) киноя аз ҷаззобӣ, диққатҷалбкунандагӣ; мувофиқи қувва ба қадри тобу тавон, тибқи тавоноӣ; ба қадри қувва мувофиқи қудрату тавоноӣ, алоқадри ҳол; бо қувваи... бо истифода аз...; ба воситаи..., тавассути...: бо қувваи ҳунарпешаҳо, бо қувваи силоҳ..., бо тамоми қувва бо тамоми тавоноӣ, бо истифода аз ҳамаи қувват; қувва гирифтани а) зӯру тавоно гаштан; мустаҳкам шудан; б) ба ҳол омадан қувват пайдо кардан баъди сикатҳои аз беморӣ; в) шиддат ёфтан, авҷ гирифтани (қувваи бод, ғиря...); г) афзудан, зиёд шудан, густариш ёфтан (қувваи таассуби динӣ, таъсиру нуфузи касе...); қувва додан а) нерӯ бахшидан; ба ҳол овардан; б) тақвият додан, пурзӯр кардан, қувватнок кардан; густариш додан; қувват доштан а) соҳиби нерӯ ва иқтидор будан; б) эътибор доштан, таъсир доштан; қувват ёфтан а) ниг. қувват гирифтани; б) тақвият ёфтан (бо дастгирии ҷонибдорӣ); қувваи воҳима тасаввур, тасаввурот; қуввати дил а) қавиқунандаи дил; б) маҷ. мададгори маънавӣ; қувваҳои сияҳкор нерӯҳои бадкирдор; гурӯҳҳои зишту табаҳкор; қуввати дил шудан боиси дилбардорӣ ва тасаллии хотир шудан; дили касе қувват гирифтани осуда шудан, тасалли ёфтан; далер шудан; оташи касеро қувват додан хашму ғазабии касеро зиёд кардан; сухан (ё фикр)-и касеро қувват додан ба сухан (гап) ё фикри касе ҳамроҳ шуда, онро тасдиқ ва таъкид кардан, тақвият додан; аз қувват афтидан (мондан, рафтани) беҳолу бемадор гардидан; аз қуввати касе истифода бурдан аз қуввати меҳнати касе ғоида бурдан; ба қувват омадан ба ҳол омадан, қувват гирифтани, қувват пайдо кардан; ба дили касе қувват додан эътимоду боварии касеро зиёд кардан (барои иҷрои коре); чуръатнок кардан; далер кардан; қуввати коре набудан маҷоли иҷрои коре надоштан.

ҚУВВАЛ а. قول ҷ. қоиЛ II; гӯяндагон, суҳангӯён.

ҚУВВАОЗМОӢ قوه آزمائي 1. санҷиши зӯр ва қувва, зӯрозмоӣ: қувваозмоӣ кардан. 2. мусобиқа, сабқати варзишӣ.

ҚУВВАСАНЧ قوه سنج абзор санҷиши қувваи

механикӣ ё озмудани зӯри дасту бозу ва ғ.

ҚУВВАСАНҶӢ *قوةسنجى* озмудани зӯру бозу, санҷидани нерӯву қувват байни ду ва ё зиёда ашхос.

ҚУВВАТ *قوت* *ниг.* қувва.

ҚУВВАТБАХШ *قوتبخش* бахшандаи зӯру қувва; кавикунанда, тақвиятдиҳанда.

ҚУВВАТДИҲАНДА *قوتدهنده* *сифати феълии замони ҳозира* аз қувват додан; қувватбахш; кавикунанда, тақвиятдиҳанда; **трансформатори қувватдиҳанда** трансформатори табдили чараёни барқ ба шиддати баланд.

ҚУВВАТДИХӢ *قوتدهى* нерӯ додан, тавоноӣ бахшидан, тақвият додан.

ҚУВВАТДОР *قوتدار* дорои нерӯ, соҳиби тавоноӣ ва қудрат, боқувват.

ҚУВВАТНОК *قوتناк* зӯр, тавоно, боқувват; **қувватнок** кардан қувват афзудан, қавӣ гардонидан; **қувватнок шудан** қувват гирифтани, иқтидор пайдо кардан; зӯр шудан; шиддат ёфтан; **суоли (саволи) қувватнок** саволи душвор (сахт); **эхтимоли қувватнок** эхтимоли қавӣ.

ҚУВВАТНОКӢ *قوتناكى* зӯрӣ, тавоноӣ, дараҷаи қувват; қувватнок будан.

ҚУВО *ا. قوا* *қ.* қувва.

ҚУВОРА//ҚАВОРА *ا. قواره* порчаи мудаваар буридашуда; порчаи гирде, ки вақти буридани ҷои гиребони курта мемонанд.

ҚУДАМО *ا. قدما* *кит. қ.* қадим; пешгузаштагон; бузургони гузашта.

ҚУДДУС *ا. قدّوس* *кит. д.* пок аз гуноҳон, бениҳоят пок (*сифат ва яке аз номҳои Худованд*).

ҚУД-ҚУД *قد قد* *калимаи тақлиди овози мурғи хонагӣ, хусусан овози мокиён вақти тухм кардан.*

ҚУДО *т. قدّا* падару модари арӯсу домод (*зану шавҳар*) нисбат ба якдигар; **қудо шудан** духтар дода ё духтар гирифта хешу табор шудан бо ҳамдигар, нисбати хешу таборӣ ва ақрабӣ пайдо кардан.

ҚУДОӢ *قدائى* робитаи хешутаборӣ бо оилаи

дигар ба туфайли додан ё гирифтани духтар.

ҚУДОШАВАНДА *قداشونده* *сифати феълии замони ҳозира* аз қудо шудан; шахс(он)е, ки нияти қудо шудан дора(н)д.

ҚУДРАТ *ا. قدرت* зӯр, нерӯ, иқтидор, қувва; зӯрӣ, тавоноӣ; **мувофиқи қудрат** мувофиқи қувват, ба қадри тобу тавон; **қудрати коре надоштан** қодир набудан ба коре; маҷоли коре надоштан; **қудрати худро нишон додан** ба ҷӣ қодир будани худро зоҳир кардан, зӯри худро намоиш додан; **қудрати касе расидан (ба коре)** зӯри касе расидан ба коре, қодир будан ба коре.

ҚУДРАТБАХШ *قدرتبخش* он ки ва он чи нерӯ ва тавоноӣ мебахшад, қувват ато мекунад.

ҚУДРАТӢ *قدرتى* *исми амал* аз қудрат дорои қудрат, қудратманд: **сохторҳои қудратӣ.**

ҚУДРАТМАНД *قدرتمند* тавоно, қодир, муктадир, соҳибқудрат.

ҚУДРАТМАНДӢ *قدرتمندى* нерӯмандӣ, тавоноӣ, дорои иқтидор будан, соҳибқудрат будан.

ҚУДРАТНОК *قدرتناк* *ниг.* қудратманд.

ҚУДРАТНОКӢ *قدرتناكى* *ниг.* қудратмандӣ.

ҚУДС *ا. قدس* *кит.* 1. *ниг.* қудсият. 2. пок, тоза.

ҚУДСИЯТ *ا. قدسيت* *кит.* покӣ, покизагӣ, аз олоиш ва гуноҳ.

ҚУДСӢ *ا. قدسى* *кит.* 1. *мансуб ба қудс;* покиза; солеҳ, некӯкор. 2. *ниг.* қудсиён фариштаҳо, малоика.

ҚУДУҚ *т. قدوق* *ғуфт.* чоҳ; **оби қудуқ** оби чоҳ.

ҚУДУМ *ا. قدوم* омадан, расидан аз ҷое, баргаштан (*аз сафар*); ташриф овардан.

ҚУЗОТ *قضا* *қ.* қозӣ.

ҚУЛ *т. قل* *ғуфт.* ҷузъи пасини калимаҳои мураккаб ба маънои ғулом, банда (*асосан дар таркиби номҳои мардона*) меояд: **Ҳамроқул, Ҳайдарқул.**

ҚУЛАӢ *т. قلى* муносиб, мувофиқ, соз, боб: **вақти қулай, лаҳзаи қулай, аз фурсати қулай истифода бурда, фурсати қулайро интизор будан.**

ҚУЛАНЧ ю. قولنج *ниг.* **қулинч**.

ҚУЛБА а. قلبه қисми чӯбини омоч; испор.

ҚУЛЗУМ а. قلم *кит.* 1. номи қадимии баҳри Сурх. 2. баҳр.

ҚУЛИНЧ а. قولنج *тиб.* печиши рӯдаҳо, дарди хала.

ҚУЛИНЧОН ҳ. قلنجان *бот.* гиёҳи табобатиест аз оилаи занчабилҳо, ки ватанаш Ҳиндустону Чин аст, муарраби **ховалинчон**.

ҚУЛ-ҚУЛ قل قل *калимаи тақлиди овози* рехтани об аз шиша ва дигар зарфҳои даҳантанг: **қул-қул** кардан.

ҚУЛЛА а. قلّه 1. нуқтаи баландтарини кӯҳ, тегаи кӯҳ. 2. *мач.* нуқтаи баланд ва олиии чизе: **қуллаи дониш**, **қуллаи эҷодиёт**, ба **қуллахон** баланди санъат устуворона қадам ниҳодан.

ҚУЛЛОБ I а. قلاب чангаки моҳигирӣ, шаст, қалмоқ.

ҚУЛЛОБ II а. قلاب як нафас ба дарун кашидан (*мас., дуди тамоқуро*); **қуллоб** кашидан як дам ба дарун гирифтани дуди тамоқу.

ҚУЛОН т. قلان *зоол.* хари ёбӣ, гӯрхар.

ҚУЛОЧ т. قلاج *фосилаи байни ду нӯги дастони ба ду тараф ёзондашуда, ки ченаки дарозӣ ҳам ҳисоб мешавад; як қулоч* а) ба андозаи дастони ба ду тараф васеъ кушода; б) *киноя аз чизи дарозу муфассал: аз болои касе як қулоч шикоят навиштан; қулоч* кардан чизеро ба воситаи қулоч чен кардан (*мас., либосвориро*); **аспқулоч** кашидан қулочхоро ба ду тараф ёзондан (*мас., ҳангоми варзиши*); **қулоч** кашида а) дастро то охир кушода; б) бо тамоми қувват (*чизеро ҳаво додан*); **қулоч** кушодан дастхоро ба ду тараф ёзондан (*барои воҳӯрдӣ ва ғ.*); **забони касе як қулоч** будан бочуръат будани касе дар гапзанӣ, забондароз будани касе.

ҚУЛОЧКАШ قلاج کش *қулочкаш* карда задан *кашидаву кушода задан, саҳт задан.*

ҚУЛОЧКАШӢ قلاج کشӣ *дастонро ба ду тараф ёзондан (дар вақти шиноварӣ).*

ҚУЛТ قلت *миқдори об ё нӯшокии дигар, ки бо як дам нӯшида мешавад, чуръа; як қулт* а)

чуръа; б) *мач.* андаке аз май ва шароб; **қулт-қулт** а) чуръа-чуръа; б) қулт-қулт карда.

ҚУЛУБ а. قلوب *ч.* қалб; $\diamond$ **касри қулуб** *кит.* дилшикастагӣ, маъюсӣ.

ҚУЛУН I т. قلون *тойчаи нав таваллудшуда.*

ҚУЛУН II ю. قولون *тиб.* қисмате аз рӯдаи фарох; (*муарраби калимаи юнони қулун (colon) аст*): **қулуни болорӯ**, **қулуни рост**.

ҚУЛФ قلف *шакли гуфтугӯи қуфл.*

ҚУЛФИНАӢ قلفنى *тути заминӣ.*

ҚУЛФСОЗ قلفساز *ниг.* **қуфлсоз**.

ҚУМ قم *рег.*

ҚУМҒОН т. قمغان *зарфи асосан чӯянӣ, ки дар он об меҷӯшонанд, чойчӯш.*

ҚУМЗОР قمزار *регзор.*

ҚУМҚУМА قمقمه *обдони сафарӣ, фляга.*

ҚУМОНДОН фр. قماندان *гуфт.* командир, фармондеҳ; сардори дастаи низомӣ.

ҚУМОШ а. قماش *матои латифу нозук, газвори абрешимӣ, шоҳӣ.*

ҚУМРӢ а. قمرى *зоол.* парандаи хушовози хурдтар аз кабӯтар, ки дар гардан тавк дорад.

ҚУМРОН т. قمران *сӯхтаи чун ангишти сиёҳу саҳт мондаи ҳезум, осӯхта.*

ҚУНҒУЗ قنغوز *зоол.* гамбуск, саргингелонак.

ҚУНҒУЗАК قنغوزك *шакли тасғири қуңғуз; гамбусак.*

ҚУНҒУРОТ قنغرات *номи яке аз қабилаҳои туркнажод.*

ҚУНДИЗ قندز *шакли тағйирёфта ва кӯтоҳшудаи қуҳандиз.*

ҚУНДОҚ т. قنداق *ҳ.* қисми чӯбини милтиқ, ки дар вақти тирандозӣ онро ба китф тақия ме-диханд, пошнаи милтиқ; **қундоқи милтиқ.**

ҚУНДУЗ قندز 1. *зоол.* чонвари санҷобмонандест аз чинси хояндагон, ки пӯсти сиёҳи қиматбаҳо дорад, бедастар; **қундузи санҷобранг** *киноя аз осмон, олам ва рӯзгор.* 2. *мач.* шаб, сиёҳӣ, торикӣ.

ҚУНДУЗӢ قندزى *мансуб ба қундуз*; аз пӯсти қундуз (дӯхташуда).

ҚУНУТ I *а. قنوت кит.* 1. фармонбардорӣ. хоксорӣ. 2. хомӯш будан, сукут кардан, аз сухан бозмондан. 3. *д.* дуое, ки дар рақъати сеюми намози витри воҷиб баъд аз фотеҳа бо замми сураи дигар меҳонанд.

ҚУНУТ II *а. قنوط кит.* ноумедӣ, маъюсӣ.

ҚУНФУЗ *а. قنفذ кит., зоол.* хорпушт(ак)и баҳрӣ.

ҚУРБ I *а. قرب кит.* 1. ҳамсоягӣ, ҳамчаворӣ; наздикӣ, қаробат. 2. *д.* яке аз мафҳумҳои суфигарӣ, ки қаробат, наздикии бандаро ба Худои таоло тавассути мушоҳида ва мукошифа ифода мекунад; *муқоб. бўъд.*

ҚУРБ II *а. قرب* арзиш, қадру қимат; мартаба, чоҳу мақом; **қурби пул, қурби пул паст будан** (*ё паст фуромадан*), **қурб** (на)доштан; **қурбу манзалат** *а)* қадру қимат, арзиш; *б)* қадру мартаба, дараҷаву мақом; **дар қурби...** дар назди...; **то қурби...** наздик ба..., қариб.

ҚУРБАТ *а. قربت кит.* наздикӣ, қаробат.

ҚУРБО قربа *хешӣ, наздикӣ.*

ҚУРБОҚҚА *т. قرباقه зоол.* ғук, вазағ; **қурбоққаи обӣ** (баҳрӣ), **қурбоққаи лалмӣ** (хушкӣ, хокӣ).

ҚУРБОН I *а. قربان* 1. *д.* он чи ки дар роҳи Худо садақа мекунад (*монанди ғӯсфанд, гов, шутур*) ва бо он ба Худованд қаробат меҷӯянд. 2. қурбонишуда; талафёфта, талафшуда, ҳалокгардида. 3. *мач.* калимаи мурочиати самимона; **қурбони...** фидои..., садқаи..., тасаддуқи...; **иди қурбон** иди динии мусулмонон, ки дар он чорвои фарбеҳ ва солим қурбонӣ карда мешавад (*муқ. иди азхо*); **қурбон додан** фидо кардани касе дар роҳи расидан ба мақсаде, аз даст додан; талафот додан; **қурбон кардан** *а)* дар роҳи худо кушта, садақа кардани ғӯсфанд, буз *ва ғ;* *б)* фидо кардан, аз даст додан; ба хотири касе ё коре аз баҳри худ ё касе ва ё чизе гузаштан; *в)* фидои кори баде кардани касе; бедареғ истифода бурдани касе барои расидан ба мақсаде; **қурбон шудан** *а)* фидо шудан, ҷон нисор кардан; *б)* талаф ёфтан; ҳалок шудан; **қурбони коре гардидан** фидои коре шудан, ҷон нисор кардан барои коре; **фирефтаи коре** ё чизе шуда, худро зоеъ

кардан; **қурбони тир гардидан** тўъмаи тир гаштан, бо тир кушта шудан; **сари худро қурбон кардан** ҷони худро фидо кардан, аз баҳри ҷони худ гузаштан; *♦* **қурбонат шавам** ҷонам ба ту фидо, тасаддуқат гардам (дар мавриди таҳқику тасдиқ гуфта мешавад).

ҚУРБОН//ҚИРБОН II قربان камондон, чарме, ки дар тиркаш дӯхта, ҳамоилвор дар гардан андозанд, ба тавре ки тиркаш дар паси дӯш ҷой гирад ва камонро низ дар он чарма ниғаҳ доранд.

ҚУРБОНГОҲ قربانگاه 1. ҷое, ки дар он ҳайвонҳои қурбониро мекушанд, маҳалли қурбонӣ кардан. 2. ҷое, ки дар он касоне дар роҳи мақсаде кушта шудаанд.

ҚУРБОНӢ قربانى 1. маросим ва амали куштани чорпоён дар иди қурбон. 2. ҳайвоне, ки онро дар иди қурбон мекушанд; **ғӯсфанди қурбонӣ**. 3. фидокорӣ, аз ҷон гузаштан, ҷоннисорӣ, кушта шудан дар роҳи расидан ба мақсаде; **қурбонӣ додан** *а)* *ниг.* **қурбонӣ кардан**; *б)* талафот додан, кушташуда доштан; **қурбонӣ кардан** чорпо куштан барои садақа.

ҚУР-ҚУР قور قور *калимаи тақлиди овози қурбоққа.*

ҚУРОҚ *т. قراق* чизе, ки аз порчаҳои матоъҳои гуногунранг бо тартиби махсусе дӯхта шудааст: **дастарҳои қуроқ, кӯрпаи қуроқ.**

ҚУРОҚӢ قراقى *мансуб ба қуроқ*; аз қуроқ дӯхташуда.

ҚУРРАТУЛАЙН *а. قرّةالعين кит.* 1. нури чашм. 2. *мач.* фарзанд, хеши бисёр наздик.

ҚУРС *а. قرص* 1. ҳар чизи гирд ва доирашакл, гирда: **қурси моҳ, қурси офтоб, қурси нон** гирдаи нон; якто нони гирда. 2. як хел қанди гирдаи паҳн; оби дандон, чақ-чақи дандон; **қанду қурс** қандҳои гуногун. 3. доруи хушк, ки ба шакли гирд ва паҳн сохта шудааст.

ҚУРУҚМОЛӢ قروقمالى *таър.* андозе, ки дар собиқ аз қабилаҳои озодаи кӯчӣ гирифта мешуд.

ҚУРУН *а. قرون ҷ.* қарн I ва II.

ҚУРУТ *т. قروت* чаккаи чурғоти сахте, ки лӯнда-лӯнда карда хушкондаанд, кашк; **давои қурут** – **оби чӯш** (*зарб.*) ислоҳи ҳар чиз

роҳе дорад.

ҚУРУТАК قروتک *шакли тасғири* курут; ҳар чизи шабеҳи курут саҳт; **зардолуи курутак** меваи зардолуе, ки наҷида, дар дарахташ нағз пазонда хушконида шудааст.

ҚУРУТОБ قروت آب навъи хӯроке, ки он асосан аз курути дар оби чӯш ҳал кардашуда ва фатири равғанӣ тайёр мекунамд.

ҚУРЧ قرج сермағз, пурра, сифт, вазндор; *муқоб.* пӯк ва пуч.

ҚУРЪА *а.* قرعه коғазпора, чӯбча, мӯҳра, танга ё ягон чизи дигари шартӣ, ки аз рӯи он насиб ё ҳиссаи касеро муайян мекунамд (*мас., дар бозӣ*); саҳм, насиб; **қуръа кашидан** бо кашидани ягон чизи нишонадори шартӣ аз байни чандтои якхелаи он муайян кардани насибу ҳаққи касе ба чизе ё навбати коре; **қуръа партофтан** бо ҳаво додани танга, мӯҳра, ягон чизи дигари шартӣ ҳал кардани баҳсу талоши байни ду ё чанд кас.

ҚУРЪАЗАН قرعه زن он ки бо қуръа фол мебинад, фолбин, раммол.

ҚУРЪАКАШӢ قرعه کشي муайян кардани ҳаққу навбати касе ё дастае бо роҳи қуръапартоӣ; **қуръакашии дастаҳо** муайян кардани ҳайати дастаҳои гурӯҳҳо (*мас., дар Ҷоми ҷаҳонӣ оид ба футбол*).

ҚУРЪАПАРТОӢ قرعه پرتائي *исми амал аз қуръа партофтан*; ба воситаи қуръа муайян кардани саҳм ё навбати касе.

ҚУРЪОН قرآن номи китоби муқаддаси мусулмонон, ки тибқи таълимоти дини ислом бар ҳазрати Муҳаммади пайғамбар (с) нозил гардидааст ва дар он аҳкоми дини ислом ва шариати он дарҷ ёфтааст; **хатми Қуръон** а) аз сар то охир хондани Қуръон; б) барои ёди мурдагон хондани порчае аз Қуръон ва маросиме, ки барои ин барпо карда мешавад; **тиловати Қуръон** қироати Қуръон.

ҚУРЪОНХОН قرآن خوان хонандаи Қуръон, он ки Қуръон меҳонад, қорӣ; порсо, обид.

ҚУРЪОНХОНӢ قرآن خواني маросими хондани Қуръон; машғул будан бо хондани Қуръон.

ҚУСУР I *а.* قصور камбудӣ, нуқсон; айб, гуноҳ;

қусури чизеро баровардан камбудии рӯйдодро ислоҳ кардан, пур кардани ҷои чизи талафшуда, ҷуброн кардани кор ё фурсати зоеъшуда, талофӣ кардани зараре.

ҚУСУР II *а.* قصور ҷ. **каср.**

ҚУТ I *а.* قوت хӯрданӣ, таом, ғизо (*шакли ҷамъи он ақвот аст*); ризқ, рӯзӣ; *ба тариқи истиора:* **кути рӯх, кути рӯху равон, кути чон; кути лоямут** ҳадди ақалли хӯроке, ки барои зинда мондан кифоят мекунад, хӯроки «бихӯру намуру».

ҚУТ II *а.* قوت ранг, ранги рухсор; **кути касе кандан гуфт.** ранги рӯи касе тағйир ёфтан; саҳт тарсидан.

ҚУТБ I *а.* قطب 1. *ҷуғр.* ҳар як аз ду нуқтаи меҳвари тасаввурии кураи Замин ва мавзеи атрофи ин нуқтаҳо: **қутби шимолӣ, қутби ҷанубӣ**. 2. *ҷуғр.* маҳалли бархӯрди меҳвари олам аст бо кураи самовӣ, ки қутби осмон гӯянд. 3. *физ.* яке аз ду нӯги занҷири қувваҳои барқӣ ё магнитӣ: **қутби манфӣ, қутби мусбат, қутби магнитӣ; ситораи қутб** яке аз муниртарин ситораҳои гурӯҳи Дубби Асғар аст, ки дар наздикии қутби шимолӣ дунё воқеъ аст ва аз рӯи зарурат самтро бо он муайян мекунамд; **қутби ҳайвонӣ** *зоол.* яке аз ду тарафи тухм ки тарафи дигарашро **қутби растанӣ** меноманд.

ҚУТБ II *а.* قطب навъи гиёҳест, ки се хор дорад ва онро хори сепахлӯ низ мегӯянд.

ҚУТБ III *а.* قطب 1. сутунаи оҳани осӣё ва чарх; оҳанест дар санги поёнии осӣё, ки санги болоии осӣё бар он мегардад. 2. шайхи ягона; лақаби он валиест, ки тартиботи маънавии мулку кишвар бар дӯши ӯ гузошта шудааст; *мач.* дурахшонтарин симо (*аз адибон, ҳунармандон, варзишигарон ва м. инҳо*); **қутби замон** машхуртарин, намоёнтарин шахси даврон.

ҚУТБГАРД قطب گرد иштироккунандаи экспедицияи илмӣ ба қутбҳои кураи Замин.

ҚУТБӢ قطبي *мансуб ба қутб:* воқеъ дар ноҳияи қутб: **фачри қутбӣ, шаби қутбӣ.**

ҚУТБНАМО قطب نما асбоби хурдест ба андозаи соати кисағӣ, ки дар рӯи сафҳаи дараҷабанди он ақрабақ ҷойгир шудааст ва

як нӯки (кабуди) он ҳамеша ба тарафи шимол ишорат мекунад.

ҚУТКАНДА قوت‌کنده *сифати феълии замони гузашта* аз **қут кандан**; рангпариди; тарсон.

ҚУТН *а.* قطن *қит.* навъи пахта, пунба аст, ки ниҳоли он бисёрсола буда, ҳосили он барои табобат низ истифода мегардад.

ҚУТОС قطاس 1. чорпои қавичуссаи монанд ба гов, ки пашми дароз дорад ва дар минтақаҳои баландкӯҳ зиндагӣ мекунад, гажгов: **қутоси ваҳшӣ**, **қутоси хонагӣ**. 2. туғи гарданбанди асп, ки аз мӯи думи қутос тайёр карда шудааст.

ҚУТОСПАРВАР قطاس‌پرور он ки бо парвариши қутосҳои хонагӣ машғул аст; мутахассиси қутоспарварӣ.

ҚУТОСПАРВАРӢ قطاس‌پروری соҳаи чорводорӣ, ки барои парвариши қутосҳои хонагӣ барои истеҳсоли ширу гӯшт, пашм ва ғ. махсус гардонида шудааст: **фермаи қутоспарварӣ**.

ҚУТР *а.* قطر 1. *риџ.* хатти росте, ки аз маркази доира гузашта, доираро ба ду ҳиссаи баробар тақсим мекунад, диаметр: **қутри доира**, **қутри Мох**, **қутри кубур**. 2. ғафсӣ, захира.

ҚУТРӢ قطری *мансуб ба қутр*; арзӣ, кӯндаланг.

ҚУТТИЧА قطی‌چه қуттии хурд.

ҚУТТӢ *т.* قطی 1. ҳар чизи аз ҷӯб, картон, филиз ё маводи пластикӣ сохташудаи чоркунча, ки барои ҷо додан ва нигоҳ доштани чизҳо хизмат мекунад, ҷаъба; сандукча: **қуттии гӯгирд**, **қуттии консерва**, **қуттии папирос** (ё сигарет), **қуттии шоколад**, **қуттии тир...**; **қуттии интихобот(ӣ)** сандукчаи махсус барои ба дохили он партофтани varaқаҳои овоздиҳӣ; **қуттии занбӯри асал** *ниг.* **канду**; **қуттии почта** сандукчаи махсуси дар кӯчаю хиёбонҳо насбгардида, ки мактубҳои лифодадорро ба дохили он мепартоянд (*барои ба воситаи почта расонидани онҳо*). 2. дар кирмакпарварӣ воҳиди ченаки муайяни вазни тухми кирмак, ки барои парвариши кирми абрешим тайёр карда шудааст; **дар қуттии аттор ҳам ёфт нашудан** // аз **қуттии аттор ҳам ёфт нашудан** ниҳоят нодир, ноёб будан; бисёр ачибу ғариб будан.

ҚУУД *а.* قعود *ниг.* нишастан дар намоз, нишаст.

ҚУФЛ/ҚУЛФ قفل/قلف 1. олати филизӣ, ки бо он дари хона, сандук, ҷевон ва ғ. маҳкам мекунад. 2. *гуфт.* кулангдони силоҳи оташфишон: **қуфли пулемёт**; **қуфл будан** баста будан, маҳкам будан (бо қулф); **қуфл задан** қулф овехтан, бастан; қулф кардан; **қуфл кардан** маҳкам кардан, бастан бо қулф; **қуфл шинондан**, **қуфл шикастан**, **дарро аз болои касе қуфл кардан**, **дарро аз дарун қуфл кардан...**; **қулфу калид** олатҳои бастану кушодани дарҳо (-и ҳазина); **қуфл бар дар суфт кардан** дар ба рӯи соилон боз кардан, мушкили касеро ҳал кардан; **қуфл дар роҳ будан** банд будани роҳ, баста будани пеши қоре; **қуфл шудани дарё** банд шудани дарё ба сабаби бисёр гаштани об; **гӯш қуфл задан** гӯш руст шудан; **қуфл задан ба даҳони касе** касеро ба хомӯшӣ маҷбур кардан, даҳони касеро бастан; **қуфли даҳонро кушодан ба гап даромадан**, гап задан; **қулфи дилро кушодан** рози ниҳонии худро ошкор кардан; **қулфи хомӯширо шикастан** хомӯширо вайрон кардан бо гапи худ; ба суҳан даромадан; **қуфли абҷад** қуфле, ки бо рамзхарфҳо кушода мешавад; **қуфли забонбанд** ҷ. дуо, ки барои бастани забони касе дар қуфл медаманд.

ҚУФЛАНДОЗ قفل‌انداز бозкунандаи дар; шика-
нандаи қулф.

ҚУФЛБАНД قفل‌بند дарбанд, касе, ки ниғаҳбони дар аст; дарбон, посбон.

ҚУФЛГАР قفل‌گر *ниг.* **қуфлсоз**.

ҚУФЛКУШО قفل‌کشا *маҷ.* кушояндаи қулф, барҳамзанандаи мушкилиҳо.

ҚУФЛСОЗ قفل‌ساز устод, ки қулф месозад, қуфлгар.

ҚУШБЕГӢ قوش‌بیگی *таър.* мансаби сарвазири амирони Бухоро (*олитарин мансаб*), ки қорҳои маъмурии давлатӣ дар дасти ӯ буд.

ҚУЮД *а.* قيود *қит.* ҷ. **қайд**; **қуюди шабгардӣ** ҳ. қоидаҳои дар шаб гаштугузор кардан, соати комендантӣ.

ҚӢЗАҚАНДӢ *т.* قوزقندی занбӯруғ, қорҷ, тел-
паки қозӣ.

ҚӢҚАНДӢ قوقندی *мансуб ба ҚӢқанд*; сокини

шаҳри Қўқанд; **аробаи қўқандӣ** як навъ аробаи дорои чархҳои калон.

ҚҶЛТУҚ *т.* قوتوق зери бағал, зери каш; бағал, оғуш.

ҚҶНОҚ *т.* قوناқ як навъ ғалладонаи арзанмонанд, ки хӯроки парандагон ҳисоб мешавад.

ҚҶПАЛ *т.* قوپل дағал, ноҳинҷор; номавзун, нотарошида (онд ба одам); **қўпал-қўпал** дағалона, ба дуруштӣ.

ҚҶР I *т.* قور 1. оташи зери хокистар, хокистари сӯзон: **оташи қўр**. 2. асбоби ҷанг, яроқ, силоҳ; **сӯхбат қўр гирифтан** сӯхбат тафсидан, гуфтугӯ авҷ гирифтан.

ҚҶР II *т.* قور 1. захира. 2. барака, файз; **қўру қўт** захираи озуқа, хӯроқвории захиравӣ.

ҚҶРА *т.* قوره ҷои чор тарафаш ихташуда барои ниғадории рама, хобок, ҳел.

ҚҶРАЙИЛ قوراييل пуштанги пашмин, зертанги гилемӣ.

ҚҶРБОШӢ *т.* قورباشى *кит.* 1. сардори қўрхона дар аморати Бухоро. 2. унвони сардори дастаи босмачиён.

ҚҶРҒОН قورغان қалъа, ҳисор, диж; истехкомот.

ҚҶРҒОНӢ قورغانى *гуфт.* мансуб ба Қўрғонтеппа (шаҳр), қўрғонтеппагӣ.

ҚҶРҒОНЧА قورغانچه қўрғони хурд, қалъача, ҳисорақ; истехкоми хурд.

ҚҶРҒОШИМ قورغاشيم *ниг.* сурб.

ҚҶРҒОШИМӢ قورغاشيمي *мансуб ба қўрғошим;* аз қўрғошим сохташуда: **тири қўрғошимӣ.**

ҚҶРҒОШИМРАНГ قورغاشيمرنگ монанд ба ранги қўрғошим, хокистарранги моил ба кабуд; тираранг.

ҚҶРӢ قورى дар қўр (II) пухташуда; **лаблабуи қўрӣ** лаблабуе, ки дар хокистари қўрдор пухта шудааст.

ҚҶРУҚ *т.* قوروق 1. қўруқ кардан муҳофиза кардан, посбонӣ кардан. 2. *нав.* мавзее, ки бо мақсади ҳифзу ниғадорӣ ва парвариши баъзе намудҳои ҳайвоноту набототи дохили он дар он ҷо шикору моҳигирӣ, дарахтбурию алафдаравӣ *ва ғ.* ба вақти муайян манъ карда

шудааст, қўруқгоҳ; *муқ.* **мамнӯъгоҳ.**

ҚҶРУҚГОҲ قوروقگاه *ниг.* қўруқ 2.

ҚҶРУҚБОН قوروقبان хизматчи қўруқгоҳ; посбони қўруқгоҳ.

ҚҶРУҚШИКАН قوروقشكن он ки тартиботу муқаррароти қўруқгоҳро риоя намекунад, вайронкунандаи тартиботи қўруқгоҳ.

ҚҶРУҚШИКАНӢ قوروقشكنى вайрон кардани тартиботу муқаррароти қўруқгоҳ.

ҚҶРХОНА قورخانه *кит.* анбори аслиҳа ва лавозимоти ҷанг, аслиҳахона.

ҚҶРЧӢ قورچى *таър.* яке аз мансабҳои хурд дар аморати Бухоро, ки вазифааш силоҳдорӣ буд; низомие, ки ҳамеша дар назди саркарда буда, фармонҳои вайро ба ҷо меовард.

ҚҶТАН *т.* قوتن бошишгоҳ барои зимистонгузаронии рамаи ғўсфандон (*дар чарогоҳҳои биебонӣ*).

ҚҶТУР *т.* قوتور касалии гузаранда дар ҳайвонот, ки дар пўсти онҳо доначаҳои маддадор пайдо мешавад; **харбузаи қўтур** як навъ харбузаи зардҷаи пўшташ саҳти чиндор.

ҚҶЧ *т.* قوج ғўсфанди нари шохдор, тағал; *муқ.* ғуч.

ҚҶЧҚОР *т.* قوچقار *ниг.* қўч.

ҚҶШ I *т.* قوش 1. як ҷуфт барзагови ба омоч басташуда барои заминронӣ; **қўш рондан** замин шудгор кардан. 2. *кҳн.* андозаи замини зироатӣ, ки дар мавсими деҳқонӣ бо як ҷуфти гов кор карда мешуд ва дар хониғариҳои Осиёи Миёна як қўш замин 40-50 таноб (ё 10-12 га)-ро ташкил медод; **қўш гирифтан** ба андозаи қўш замин гирифтан. 3. *лаҳҷ.* гурӯҳ, тўда (*одатан ҳамҷинсҳо*): **онҳо ба қўши мо ҳамроҳ шуданд; қўш кардан** *гуфт.* ҳамроҳ кардан, бастан (*барзаговро ба омоч, аспро ба ароба ва ғ.*); васл кардан, пайвастан; **қўш шудан** а) ҳамроҳ шудан, якҷоя шудан; б) аралаш шудан ба коре.

ҚҶШ II قوش қўшхона, манзили муваққат, бошишгоҳ (*дар сафар*); **қўш партофтан** ҷои нишаст дуруст кардан барои гурӯҳи одамон.

ҚҶША قوشه ҷуфт, дуто; *муқ.* **танҳо, якка; қўша-қўша** а) ҷуфт-ҷуфт, дутой; б) *маҷ.* бисёр,

мутааддид.

ҚҶШАПИР قوشه پير орзуи хайр аст дар ҳаққи зану шавҳари ҷавон, ки то пири дар як ҷо умр бинанд.

ҚҶШГИР قوش گير он ки ба ӯ қўш-қўш замин баҳшида мешуд (*ниг.* қўш II, 2).

ҚҶШДОИРА قوشدايره дуто доираи якҷоя навохташаванда.

ҚҶШКАРНАЙ قوش كرني асбоби мусиқӣ, ки аз ду карнай иборат аст ва онро дар тӯю чашнҳо истифода мебаранд.

ҚҶШКУНАНДА قوش كننده *сифати феълӣи замони ҳозира аз қўш кардан*; васлкунанда, пайвастакунанда; **қўшқунандаи вагонҳо** коргаре, ки вагонҳои қатори роҳи оҳанро ба якдигар пайваст мекунад.

ҚҶШҚОРАК قوشقارک ғўла, ғўлачўб; **қўш-қоракҳои чана** ғўлачўбе, ки дар зерӣ чана(-и русӣ) гузошта мешавад..

ҚҶШЛАҒАД قوش لغد *гуфт.* ҷуфтак задан, бо ду

по якбора лағад задани асп ва хар, ҷуфтак.

ҚҶШНАЙ قوش ني як навъ асбоби мусиқие, ки ба найи дукўша шабоҳат дорад.

ҚҶШОҚ *т.* قوشاق *гуфт.* якчанд гўсфанди бо арғамчин ба ҳамдигар басташуда; **қўшоқ-қўшоқ карда мондан** гурўх-гурўх карда баста мондан.

ҚҶШПУЛӢ قوش پولى *кҳн.* яке аз андозҳои замин, ки собиқ аз деҳқонон гирифта мешуд.

ҚҶШУН *т.* قشون//قوشن лашкар, сипоҳ; артиш: **қўшун(ҳо)и баҳрӣ**, **қўшуни пиёдагард**, **қўшуни савора**.

ҚҶШХОНА قوشخانه 1. манзилгоҳи муваққат, бошишгоҳ (*дар сафару саёҳат*). 2. манзилу макон барои меҳмонон; манзиле, ки дар тўйҳо барои меҳмонони аз роҳи дур омада омода месозанд.

ҚҶШЧӢ قوش چى ҷуфтрон: **иттифоқи қўшчиён** (*таър*).

Л

Л ҳарфи шонздаҳуми алифбои ҳозираи тоҷикӣ; дар алифбои арабиасоси тоҷикӣ бо ҳарфи лом (ل) ифода меёбад; ҳарфи лом дар ҳисоби абҷад ба адади 30 баробар аст.

ЛАБ لب 1. канори берунии атрофи даҳони одам ва баъзе ҳайвонҳо, ки дандонҳоро мепӯшонад: **лаби боло**, **лаби поин**, **лаби тунук**, **лаби ғафс**, **лаби гулгун**, **лаби майгун**, **лаби пурханда**, **лаби хандон**, **лаби ҷонбахш**, **кунҷи лаб**, **лабро пок кардан**, **лабони касе ба табассум моил шудан**, **аз лабони касе табассум дур нашудан**, **дар лабони касе табассум дамидан (пайдо шудан)**; **лаб(он)-и акиқ** лабҳои сурхи зеборӯён; **лаби лаъли шакар-гуфтор** лаби сурхи ширинсуханон; **лаби шакарбор** лаби маҳбубаи ширинкалом; **лабу лунҷ** а) атрофи лабу даҳон; б) *киноя аз* намууди бади зоҳирии чизе; **бо лаби пурханда // бо лабони пуртабассум** бо лаби хандон; хеле хандон; ниҳоят шод; **лаб ҷунбон(и)дан** а) лабро ба ҳаракат даровардан; б) *киноя аз* зери лаб гуфтан, ниҳоят оҳиста гап задан. 2. канор, соҳил: **лаби баҳр**, **лаби дарё**, **лаби кӯл**, **лаби об**, **лаби рӯд**, **лаби ҷашма**; **лаби ҷӯ(й)** а) канори ҷӯ; наздики ҷӯ; б) девораи паҳлуии ҷӯ; **лаби ҳавз** канори ҳавз; нишастгоҳ дар канору атрофи ҳавз: **лаби ҳавзи Ғозиён**, **лаби ҳавзи Девонбегӣ**; **сарви лаби ҷӯ** сарви сарсабзи воқеъ дар канори ҷӯ; **лаб-лаби...** бо кано-ри..., ба тӯли соҳили...; қад-қад...: **лаб-лаби дарё**, **лаб-лаби ҷӯ...**; **лаби ғор** назди даҳани ғор. 3. канораи ҳар чиз; гӯшаи чизе: **лаби ай-вон**, **лаби бом**, **лаби кат**, **лаби палос**, **лаби су-**

фа; **як лаби рӯймол**; **лаби гилем** як гӯшаи ги-лем; **лаби доман** канори доман, зеҳи доман; **лаби кунҷора** порчаи кунҷора; **лаби нон** а) канори нон; б) *мач.* луқмаи нон, бурдаи он; **лаби тиреза** *гуфт.* зертахтаи тиреза; тоқчаи таги тиреза; **лаб ба лаб карда дӯхтан** ду ка-нори матоеро ба ҳам расонида дӯхтан. 4. ка-нораи болоии пиёла, коса, кӯза, хум *ва ғ.*; **ла-би дег** а) канораи гирдогирди даҳони дег; б) *гуфт.* назди дегу дегдон, атрофи дег; **лабу лахча** гапдонӣ; чарбзабонӣ, хушгапӣ; **лабу лахча кардан** чарбзабонӣ кардан, фасеҳ-баёнӣ намудан; **лаб-лаб** лаболаб, лабрес, ниҳоят пур; **лаб ба лаб** лабрес, пуропур; **са-тили лаб ба лаб (аз об...)**: **лаб ба лаб кардан**, **лаб ба лаб шудан**; **зери лаб // дар зери лаб** а) оҳиста, камшунаво; б) худ ба худ (*чизе гуф-тан*): **зери лаб замзама кардан**, **зери лаб чизе-ро ҳисоб кардан...**; (*дар*) **зери лаб хандидан // (дар) зери лаб табассум кардан** а) ноаён ханда кардан, табассум кардан, лабханд задан; б) тамасхур кардан, ришханд кардан, писханд задан; **як лаб нон** а) як бурда нон; б) *киноя аз* хӯроки бисёр кам; **ин лаб – он лаб** *мач.* ин та-рафу он тараф; атрофу акноф; **бо лаби ташна** ташналаб; **бо лабони хушк** ташнаву гушна; **бо лабу лунҷи овезон** бо қиёфаи норозиёна; димоғсӯхта; **то лаби гӯр** то дами марг; **лаб бастан // лаб фуру бастан** гап назадан, хомӯш шудан; **лаб боз кардан // лаб во кардан** *ниг.* **лаб кушодан**; **лаб бурма кардан** лабро қачу пурчин кардан барои изҳори норизоӣ аз чи-зе; **лаб ба чизе во кардан** *ниг.* **лаб ба чизе ку-**

шодан; лаб газидан а) лаби поинро ба зери дандон гирифтани ба аломати касеро нигоҳ доштан аз гуфтани чизе; б) хомӯш шудан, гап назадан; в) афсӯс хӯрдан, изҳори пушаймонӣ ва надомат кардан; **лаб кушодан** а) гап сар кардан, сухан оғоз кардан; б) гап задан, гуфтан; **лаб ба гап (сухан) кушодан** ба гап даромадан, сухан оғоз кардан; **лаб ба чизе кушодан** дар бораи чизе ё коре гап сар кардан; **лаб ба дашном кушодан, лаб ба шикаҷт кушодан...**; **лаб задан** лабрез шудан, пуропур шудан; **лаб лесида гаштан** *гуфт*. ташнаву гушна гаштан; **лабхо пушти гӯш рафтан** хандон шудан; бисёр хурсанд шудан; **лаб тар кардан** андак нӯшидан; ташнаги ро шикастан; **лабу лунҷ овезон кардан** лабро качу килеб кардан барои изҳори норозигӣ ва димоғсӯхтагӣ; вазъи рӯи худро тағйир дода изҳори норозигӣ кардан аз чизе; **лаб андар лаб будан** бисёр наздик будан; дар дами чизе будан; **лаб ба лаб нарасонда (норасонда) гап задан** тез гап задан, бо шитоб ҳарф задан; **лаб ба ханда нарафтан** майлу хоҳиши хандидан надоштан, ба дил нағунҷидани хандаю шодӣ; **бахти касе лаб задан** тофтани бахти касе; омад кардани кори касе; **аз ҳарф лаб фуру бастан** аз сухан бозистодан, гапро бас кардан; **аз як лаби чизе хӯрдан** қисми каме аз чизеро аз худ кардан; **ба лаби дарё (об) ташна бурда ташна овардан** а) ниҳоят пухтаву зирак будан; б) бисёр фиребгар будан, дар қаллобӣ ниҳоят моҳир будан; **ба лаб доштан** вирди забон будан (-и номи касе); **ба(р) лаб овардан** ба забон овардан, зикр кардан; **ба лаби гӯр бурдан** куштан, ба ҳалокат расондан; **ба лаб кулӯх молидан (молида гаштан)** ягон кори кардаи худро пинҳон намуда хомӯш гаштан; кореро карда худро ба нодонӣ задан; **ба гап (сухан) лаб мондан** гапи касеро қувват додан, гапи касеро таъкид ва таъриф кардан; **дар лаб будан** дар даҳони касе будан, вирди забони касе будани чизе; **об ба лаби чӯ баробар шудан** *ниг.* **об; по бар лаби гӯр будан** дар дами марг будан; охири умри худро ба сар бурдан; **пои касе ба лаби гӯр расидан** наздик омадани марги касе, кам мондани умри касе; **ҷон ба лаб расидан (омадан)** а) ба марг наздик шудан, қариб ба мурдан расидан; б) ба танг омадан, ба ҷон расидан, аз ҷон безор шудан;

як лаби дунё кам нашуд ба дунё осебе нарасид, як гӯшаи дунё кам нашуд.

ЛАБА لَـبَ 1. канора, ҳошияи чизе; қисми лабмонанди чизе. 2. лапар (-и кулоҳ), офтобгардон. 3. канор ва лаби тези корд ё шамшер.

ЛАБАД ا. لَـبَ *кит.* 1. намад. 2. пашми гӯсфанду шутур.

ЛАБАДОР لَـبَـاـر канорадор, ҳошиядор.

ЛАБАДУЗӢ لَـبَـدُوزِ лабаи матоъ ва порчаҳоро ба дарун таҳ карда дӯхтан.

ЛАБАК لَـبَـك 1. шакли тасғир ва навозишии **лаб**. 2. нӯги чизе. 3. мус. соҳрои нафасие, ки ба лаб менавозанд; **лабаки най**.

ЛАБАКИДУЗӢ لَـبَـكِـدُوزِ *исми амал аз лабакӣ дӯхтан*; шуғли хайёте, ки ба либосҳо канора медӯзад.

ЛАБАКӢ لَـبَـكِ канораи мӯинае, ки ба гиребон, ба бар ё домани либосҳо барои ороиш медӯзанд; гардиши тарафи берунаи телпак; **лабакӣ дӯхтан**.

ЛАБАН ا. لَـبَ *кит.* шир.

ЛАБАНИЁТ لَـبَـنِـيـاـت ширу маҳсулоти ширӣ (*ҷурғот, панир, равған, равғани маска, дӯғ, хома, кашк ва ғ.*)

ЛАБАНИ لَـبَـنِ *марбут ба лабан*; ширӣ.

ЛАБАС ا. لَـبَـs *кит.* таваккуф, истодан; даранг, диранг.

ЛАББАЙ ا. لَـبَـي (*аслаш лаббайк*) *нидо дар ҷавоби хитоб ё баъди шунидани сухани касе ба маънои «қабул мекунам», «итоат мекунам», «ба хизмат тайёрам» кор фармуда мешавад*; ҳа, хо, бале; **лаббай гуфтан** ҳа гуфтан; итоат кардан.

ЛАББАЙГӢЁН لَـبَـبَـيـگُـيـa *феъли ҳол аз лаббай гуфтан*; дар ҳолати лаббай гуфтан.

ЛАББАЙГӢӢ لَـبَـبَـيـgُـيـ *фармонбардорӣ, итоат кардан*.

ЛАББАЙГӢӢ لَـبَـبَـيـgُـيـ *итоаткунанда; мутеъ, фармонбардор*.

ЛАББАЙК ا. لَـبَـيـك *ниг.* **лаббай**.

ЛАББАЙКЗАНОН لَـبَـيـكـzـaـnـa *ниг.* **лаббайгӢён**.

ЛАББАРГАРДОН لَبَرگَرْدَان 1. дорои лаб ё гиребони баргашта. 2. қисмате ё бахше аз рӯкаши китоб, ки аз чилди китоб зиёд меояд ва дар ду тараф тоб хӯрда, миёни чилд ва баданаи китоб қарор мегирад.

ЛАББАРГАШТА لَبَرگَشْتِه ниг. лаббаргардон.

ЛАББАСТА لَبَبَسْتِه 1. он ки даҳонашро бастааст, дорои даҳони баста. 2. маҷ. соқит, хомӯш.

ЛАББОФ لَبَبَاف чуводдӯз, он ки чодари хайма ва лавозими онро медӯзад.

ЛАББОФӢ لَبَبَافِي 1. амал ва шугли лаббоф. 2. мавзее, ки дар он ҷо чувод ва лавозими чодару хайма мебофанд.

ЛАБГАЗ لَبْگَز он ки лабҳои худро бо ишорати сукут ё хомӯш ва аз рӯи хашму таассуф мегазад.

ЛАБГАЗӢ لَبْگَزِي ҳолат ва вазъи лабгаз; **лаб га-зидан**.

ЛАБГАРДОН لَبْگَرْدَان (либос ё пойафзори) канорааш ба берун ё дарун гардонида: **кулоҳи лабгардон**.

ЛАБГИРД لَبْگَرْد он ки ё он чи лабҳои гирд дорад.

ЛАБГАФС لَبْغَفْس он ки лабҳои ғафси овезон дорад; лабдӯл.

ЛАБДӢЗ لَبْدَوَز маҷ. бисёр ширин, чуноне ки аз ғояти ширини лабҳоро бо ҳам медӯзад ва мечаспонад.

ЛАБДӢЛ لَبْدَوَل ниг. лабгафс.

ЛАБЕША//ЛАБОША لَبِيْشِه//لَبَاشِه ҳалқаи ресмони чӯбдор, ки ба лаби аспӣ бадфеъл ниҳода тоб медиҳанд, то ки ором шавад; лабтоб.

ЛАБИБ ا. لَبِيْب оқил, доно, хирадманд.

ЛАБИДАРӢ لَبْدَرِيْايِي воқеъ дар соҳили дарё.

ЛАБИҚ ا. لَبِيْق кит. зирак, хушёр; бохабар.

ЛАБИРИНТ ю. لَبِيْرِيْنْت 1. таър. иншооти дорои роҳравҳои печдарпеч дар Юнони қадим ва Миср. 2. вазъияти мураккаб, ки аз он баромадан хеле мушкил аст. 3. тиб. қисми дарунии гӯш, ки узви сомеа ва идорақунандаи мувозинати бадан ба ҳисоб меравад.

ЛАБӢ لَبِي 1. мансуб ба лаб. 2. грам. овозе, ки бо иштироки лаб ҳосил мешавад: **садонокҳои лаби, ҳамсадоҳои лаби**.

ЛАБКАШОЛ لَبْكَشَال гуфт. даҳоняла; ноӯҳдабаро.

ЛАБКАЧ لَبْكَچ он ки ё он чи лабҳои қач дорад: **табақи лабқач; □ хандаро қӣ қунад? – лабқач! (маҷ.)**.

ЛАБЛАБУ لَبْلَبُو як навъи сабзавоти хӯроқӣ, ки бехмевааш сурх ё сафед мешавад, лабу, чуғундар; **лаблабуи қанд** лаблабуи сафеди боғӣ, ки аз шираи он шакар мегиранд; **лаблабуи қӯрӣ** лаблабуи дар хокистари сӯзон пухта; **лаблабуи сурх** навъи лаблабуи хӯроқӣ, ки бехмеваи сурх дорад; **♦ лаблабу барин сурх шудан** ниҳоят сурх шудан (аз шарму хичолат).

ЛАБЛАБУГИН//ЛАБЛАБУГӢ لَبْلَبُوگِي//لَبْلَبُوگِي мансуб ба лаблабу; аз лаблабу тайёршуда.

ЛАБЛАБУҒУНДОР لَبْلَبُوغُنْدَار ғундорандаи лаблабу, ҷамъовариқунандаи ҳосили кишти лаблабу: **комбайни лаблабуғундор**.

ЛАБЛАБУҒУНДОРӢ لَبْلَبُوغُنْدَارِي اسمي амал аз лаблабу ғундоштан; кандану ҷамъ овардани ҳосили лаблабу: **мавсими лаблабуғундорӣ**.

ЛАБЛАБУЗОР لَبْلَبُوْزَار майдони кишти лаблабу, киштзори лаблабу.

ЛАБЛАБУКОВАК لَبْلَبُوکَاوَك олати кишоварзӣ барои кандани бехмеваҳои лаблабу.

ЛАБЛАБУКОР لَبْلَبُوکَاَر киштқунандаи лаблабу, он ки бо киштқори лаблабу машғул аст: **хочагии лаблабукор**.

ЛАБЛАБУКОРАК لَبْلَبُوکَاَرَك мошин барои киштани лаблабу.

ЛАБЛАБУКОРӢ لَبْلَبُوکَاَرِي киштқори лаблабу.

ЛАБЛАБУРАНГ لَبْلَبُوْرَنگ ба ранги лаблабуи сурх, монанди ранги лаблабу.

ЛАБЛАБУФУРӢШ لَبْلَبُوْفُرُوْش он ки лаблабуи хом ё пухта мефурӯшад.

ЛАБЛАБУФУРӢШӢ لَبْلَبُوْفُرُوْشِي шугли лаблабуфурӯш; **лаблабуфурӯшӣ қардан** бо хари-дуфурӯши лаблабу машғул будан.

ЛАБЛАБУШӢРБО لبلبوشوربا шӢрбое, ки ба он лаблабуи сурх андохтаанд.

ЛАБЛЕС لبلس *гуфт.* даҳаняла, гаранг.

ЛАБЛОБ I لبلاب *кит.* гули ошиқипечон, ишқандарпечон; алафи печак.

ЛАБЛОБ II لبلاب *кхн.* 1. азоимхон, дуохон. 2. афсунгар, чодугар.

ЛАБЛӢЛА لبلوله хошия, зех.

ЛАБЛӢЛАДОР لبلوله دار хошиядор, зехдор: **чомаи лаблӢладор.**

ЛАБОВЕЗОН لبلويزان 1. он ки лаби ӯ ба поин кашол аст. 2. *мач.* даҳаняла, даҳанбоз.

ЛАБОД ا. لباد *кхн.* чомаи боронии намадӢ.

ЛАБОЛАБ لبال пур аз чизҳои обакӢ, лабрес, молломол, саршор: **лаболаб кардан, лаболаб шудан, лаболаб пур шудан.**

ЛАБОРАНТ лот. لبارنت 1. корманди илмий техникӢ дар лабораторияи илмӢ – озмоишгоҳӢ, озмоишгар. 2. корманди таълимгоҳ, ки одатан барои машғулиятҳои лабораторӣ асбобу маводи заруриро тайёр мекунад.

ЛАБОРАНТӢ لبارنتي кор ва шуғли лаборант.

ЛАБОРАТОРИЯ лот. لبارتاريه муассиса ё шӯбае, ки дар он таҷриба ё тадқиқоти илмӢ ва санҷишҳои гуногун гузаронида мешавад; озмоишгоҳ.

ЛАБОРАТОРӢ لبارتاري مانسوب ба лаборатория, озмоишгоҳӢ; натиҷаи дар лаборатория ба даст овардашуда; **машғулияти лабораторӣ** дарс дар донишгоҳу омӯзишгоҳҳо, ки дар он озмоишҳои илмӢ ва техникӢ мегузаронанд.

ЛАБОЧА لباچه *кхн.* чомаи пешкушодаи дарози шабеҳи чакман.

ЛАБПАР لبلپر *ниг.* лабпарида.

ЛАБПАРИДА لبلپريده зарфе, ки ягон ҷои кано-раш андак шикастаст: **косаи лабпарида, пиёлаи лабпарида.**

ЛАБПАРИДАГӢ لبلپريدگي лабшикастагӢ, ҷои паридагии бисёр ками лаби зарф ё чизи дигар.

ЛАБРЕЗ لبريز лаболаб, пур, саршор, молломол;

лабрес шудан лаболаб пур шудан; **лабрес шудани косаи сабри** *касе* *ниг.* **коса.**

ЛАБС ا. لبلس шубҳа эҷод кардан, ба шубҳа андохтан.

ЛАБСУРХКУНАК لبلسرخ کک *гуфт.* молидании ороишӣ барои сурх кардани ранги лаби занон.

ЛАБСӢЗ لبلسوز хеле гарм, сӢзон: **шӢрбон лабсӢз.**

ЛАБСӢХТА لبلسوخته *сифати феълии* замони ҳо-зира аз **лаб сӢхтан.** 1. он ки чизи гарме нӯшида ё хӯрда, лабонаш сӢхтааст. 2. *мач.* он ки аз коре таҷрибаи талхе дорад.

ЛАБТАНГ لبلتنگ тангдахон (*сифати маҳбуба*).

ЛАБТАХТ لبلتخت лаълие, ки ҳамвор ва белаба аст.

ЛАБТАШНА لبلتشنه ташна, хоҳони об, ташналаб; **дашти лабташна** дашти беоб.

ЛАБТОБ لبلتاب ҳалқаи тасмагие, ки вақти наъл задан лабу даҳони аспҳои бадфеълро тофта нигоҳ медоранд; лабеша.

ЛАБТУРШ لبلترش дорои туршии андак, камтурш.

ЛАБТУРШӢ لبلترشي лабтурш будан, камтуршӣ.

ЛАБХАНД لبلخند хандае, ки бо ҳаракати андаки лабҳо ба ҳам мерасад, табассум; писханд, тамасхур: **лабханд задан, лабханд кардан.**

ЛАБХАНДА لبلخنده *ниг.* **лабханд.**

ЛАБХАНДАК لبلخندک *ниг.* **лабханд.**

ЛАБХОНӢ لبلخواني 1. аз рӯи ҳаракати лаби хонанда ё гӯянда дарёфтани суханони ӯ. 2. равиши кор бо кару гунгҳо барои фаҳми онҳо.

ЛАБХУШК لبلخشک он ки лаби ӯ аз ташнагӣ коқ шудааст; лабташна.

ЛАБЧАНГ لبلچنگ *мус.* сози хурди камоншакли филизӣ, ки дар мобайнаш забонча дорад ва ин созро одатан занону духтарон миёнаи лабҳо гузошта менавозанд, чангқовуз.

ЛАБЧАРО لبلچرا нахӯди бирён, донак ва дигар меваҳои хушк, ки вақти сӢхбат меҳӯранд.

ЛАБЧАСП لبلچسپ бомаза, лаззатнок, лазиз.

ЛАБЧАШАК لَبچَشک андаке аз хӯрок ё нӯшокие, ки барои санҷидани мазаи он ме-
чашанд.

ЛАБЧОК لَبچَاک он ки лаби болояш модарзод
чок, яъне дарида аст.

ЛАБШАКАР لَبشَكَر маҷ. 1. ширинзабон, ши-
ринкалом, хушгап. 2. маҳбуба.

ЛАБШИКАСТА لَبشَكستِه ниг. лабпарида.

ЛАБШОН لَبشان ҷои ба тарафи дарун баромадаи
канори ҷӯй ва роши киштзор; **лабшон задан**
бо каланд ё бел зада-зада нест кардани ҷои
ба тарафи дарун баромадаи канори ҷӯй ё во-
ти замин.

ЛАБШӢЙЛАТГА لَبشوى لَتَّ латгае, ки ба об тар
карда, бо он лаби аспро мешӢянд.

ЛАБШӢР لَبشور дорои шӢрии андак, шӢрии
кам.

ЛАВ I لَو кит. баландӣ, пушта.

ЛАВ II لَو кхн. зардоб, сафро.

ЛАВ III لَو гардан лав кардан гуфт. гардан гач
кардан, сар ҳам кардан.

ЛАВ IV ا. лав кит. агар; **ва лав** ва агар.

ЛАВ V لَو навъи ширинӣ.

ЛАВАНД لَوند 1. танбал; коҳил, суфрафтор;
ноӢхдабаро. 2. кит. айёш, мард ё зани бад-
рафтор.

ЛАВАНДӢ لَوندى лаванд будан; танбалӣ, коҳилӣ;
лавандӣ кардан.

ЛАВАНДОНА لَوندانه танбалона; коҳилона.

ЛАВВАС لَوّس лаввас кардан гуфт. а) сӢзиш
кардан, сӢхтан (аз шиддати гармо ё сармо); б)
дурахшидан, тофтан: **лахча барин лаввас**
кардан.

ЛАВВОӢ ا. лав лавҷ 1. лавҳасоз. 2. лавҳакаш,
рассоми лавҳанавис.

ЛАВВОӢӢ لَوّاحى 1. лавҳасозӣ. 2. санъати
ороиши китобҳои қадимӣ.

ЛАВГӢШ لَوگوش овезонгӢш: **хари лавгӢш**.

ЛАВЕД//ЛАВИД لَويد кит. деги калони сарку-
шода, деги бузурги мисин ё сангин.

ЛАВЗ I ا. лавз бодом; **ҳалвои лавз** ҳалвои аз
мағзи бодом ё pista бо шакар пухташуда.

ЛАВЗ II لَوز часп, сафеда, сафедаи тухми мурғ.

ЛАВЗ III لَوز 1. муш. 2. амрад.

ЛАВЗАТАӢН ا. лавзатин 1. ҷ. дугонаи лавз. 2. ду
бодомаки гулӢ.

ЛАВЗИНА ا. лавзини ҳалвои лавз: **лавзина ба гов**
додан (мақ.).

ЛАВЗӢ لَوزى марбут ба бодом; ба шакли бодом,
монанди бодом, бодомӣ.

ЛАВМ ا. лавм кит. маломат, сарзаниш, нақӢҳиш.

ЛАВН ا. лавн 1. ранг, гуна. 2. хел, навъ.

ЛАВНА لَونه гулгуна, ғоза, сурхӣ, ки занон ба
рӢӣ мемоланд.

ЛАВО ا. лаво кит. печиши шикам, дарди шикам.

ЛАВОЕӢ ا. лавоӣ ҷ. лоиҳа.

ЛАВОЗИМ ا. лавозим ҷ. лозима; корҳо ё чизҳои
лозим.

ЛАВОЗИМОТ ا. лавозимот ҷ. лавозим; чизҳои зару-
рӣ; асбобу анҷом; **лавозимоти хатнависӣ** ас-
бобу анҷоми хатнависӣ (аз қабилӣ коғазу
қалам ва ғ.), асбоби таҳрир; **лавозимоти**
ҳарбӣ (чангӣ) яроку аслиҳаи барои чанг ло-
зим.

ЛАВОМЕӢ ا. лавмеа ҷ. ломеа ва ломеъ.

ЛАВОӢИҚ ا. лавоҳиқ ҷ. лоҳиқа ва лоҳиқ.

ЛАВОШ لَواش як навъ нони хеле тунук.

ЛАВОШӢ لَواشى ҷое ё дӢконе, ки дар он нони
лавош мефурӢшанд.

ЛАВС ا. лавс олоиш, олудагӣ (бо ягон чизи но-
пок).

ЛАВӢ ا. лав 1. ҳар чизи сатҳаш паҳни сангӣ,
филизӣ ва ғ., ки дар рӢи он хат менавиштанд
ё нақшу нигор мекашиданд; **лавҳи мазор**
сангнавиштаи сари қабр, санги мазор. 2. ду
тахтаи аз ҳам гузаронидашудаи шабеҳ ба
курсича, ки бар рӢи он китобро монда меҳо-
нанд; **лавҳи нотамонӣ** тахтачаи поядор барои
рӢи он гузошта хондани нота. 3. тахтачаи
мусаттаҳи мактабҳои қадим, ки ба рӢи он
ҳарфҳо навишта, ба шогирдон ме-

омӯзонданд: **лавҳи таълим**. 4. тахтачаи расм-кашии рассомон. 5. саҳифаи аввали бо нақшҳои рангин ороишдодашудаи китобу дастнависҳои қадимӣ; сарлавҳ; **лавҳу чадвал-кашӣ** ороишу зинатдиҳӣ ва кашидани раҳи сатрҳои китобу дастнависҳо (-и қадимӣ). 6. *ниг.* **лавҳа**; **лавҳ** кашидан сурат кашидан, расм кашидан; **лавҳи маҳфуз** *кит.* сарнавишт; **лавҳи хотир** сафҳаи хотир; хотира, ёд; **аз лавҳи хотир рафтан** фаромӯш шудан, аз ёд рафтан, аз ёд баромадан; **ба лавҳи хотир нақш бастан** дар ёд мондан.

ЛАВҲА *а.* لوحه 1. тахтача ё коғазӣ сахте, ки дар он ном ва вазифаи шахсе, унвони ягон идора, тартиби кори шахсе ё идорае навишта, бар сари дар ё пештоқи бино овехта мешавад, овезаҳои пушти дар, овеза; **лавҳаи эълонҳо** тахтаи пахну васе, ки дар он эълон, хабарҳои расмӣ *ва г.* навишта мечаспонанд; **лавҳаи дӯкони қаннодӣ**, **лавҳаи мағоза**; **лавҳаи ёдгории** тахтае, ки дар он номе ё маълумотеро навишта, барои дар ёди омма нигоҳ доштан дар ҷои намоёни биное ё ба сари кӯчае мегузоранд; **лавҳаи фахрии** тахтаи пахнӣ калоне, ки дар он расм ё номи шахсоне, ки дигарон бо онҳо фахр карда метавонанд, часпонда ё навишта шудааст. 2. манзара, намуд, лавҳ. 3. рамз, сурат, мусаввара. 4. *адш.* тасвири хурди бадеии манзарае аз ҳаёт ё ягон ҳислати шахс; **лавҳаи бадеӣ** сахна, порча ё ҷузъиёте аз ягон асари бадеӣ, ки як навъ мустақилият дорад.

ЛАВҲАКАШ لوحه كاش бо нақшу ниғор ороишдиҳандаи китобу дастнависҳои қадимӣ, ороишдиҳандаи китобу дастнависҳо.

ЛАВҲАКАШӢ لوحه كاشӣ ҳунару шуғли лавҳакаш; **устохонаи лавҳакашӣ** ҷои кори устоҳои лавҳакашу лавҳасоз.

ЛАГ I لگ *гуфт.*, *ниг.* **лак I**.

ЛАГ II لگ банд, зиндон, маҳбас.

ЛАГАД لگд 1. лат ё зарбае, ки бо пой ба касе ё чизе зада мешавад; **лагад андохтан** (**парондан**, **партофтан**) бо як ё ду пой ақиб зарба задани чорпой сумдор; **лагад задан** бо пой зарба задан; ба зерӣ лагад гирифтан; **лагад кардан** *ниг.* **лагад задан**; **лой лагад кардан** лойро бо по зер карда-зер карда тайёр кардан (*мас.*,

барои поҳсазанӣ); **лагад хӯрдан** бо лагад зада шудан. 2. зарбае, ки дар асари таркиши борут хангоми тирандозӣ аз силоҳҳои оташфишон (*туфанг*, *тӯп ва г.*) пайдо мешавад; **ба гапи касе лагад задан** *мач.* миёни сухани касеро бурида, ба гап даромадан; **лагади харро хар мебардорад** (*мач.*) дуруштию дағалии одами бадро назирӣ ӯ таҳаммул мекунад.

ЛАГАДАНДОЗ لگدانداز бо як ё ду пой ақиб зарба задани чорпой сумдор.

ЛАГАДАНДОЗӢ لگداندازӣ *исми амал аз лагад андохтан.*

ЛАГАДЗАН لگدنз асп, хар ё гове, ки бо лагад одамро мезанад, ҳайвоне, ки бо ду пой пушт лагад мезанад.

ЛАГАДЗАНИ لگدزنى *исми амал аз лагад задан*; лагадзан будан.

ЛАГАДКОРӢ لگدكارى *ниг.* лагадкӯбӣ.

ЛАГАДКӢБ لگدكوب **лагадкӯб кардан** бо лагад задан; поймол кардан.

ЛАГАДКӢБА لگدكوبه зарбаи лагад; зарба.

ЛАГАДКӢБӢ لگدكوبى задан бо пой касе ё чизеро; поймол кардан; **лагадкӯбӣ кардан** бо лагад зада-зада поймол кардан.

ЛАГАДМОЛ لگدمال *ниг.* **лагадкӯб**; **лагадмол шудан** зерӣ по монда хеле бисёр дучори лату кӯб шудан.

ЛАГАДМОЛӢ لگدمالى *ниг.* лагадкӯбӣ.

ЛАГАДПАРОН لگدپران *ниг.* лагадандоз.

ЛАГАДПАРОНӢ لگدپراني *ниг.* лагадандозӣ.

ЛАГАДПАРТОӢ لگدپرتايى *исми амал аз лагад партофтан.*

ЛАГАДХАСТА لگدخسته лагадзада, лагадхӯрда, помолшуда.

ЛАГАДХОР لگدخور *кит.*, *ниг.* лагадхӯр.

ЛАГАДХӢР لگدخور 1. сифати феълии замони гузашта аз лагад хӯрдан. 2. *мач.* он ки озору шиканча дидааст.

ЛАГАДХӢРАНДА لگدخورنده *сифати феълии замони ҳозира аз лагад хӯрдан.*

ЛАГАН لگн 1. зарфи чуқури филизӣ барои да-

стшӯӣ ё чомашӯӣ, ташт, тос, тағора. 2. *гуфт.* табақи калон, лаъли. 3. *кит.* шамъдон.

ЛАГАНБАРДОР *لگن بردار* *мач.* хушомадгӯӣ, ко-салес.

ЛАГАНБАРДОРӢ *لگن بردارى* *мач.* хушомадгӯӣ, тамаллуқ.

ЛАГАНДА *لگنده* кӯк (бахя)-и абраву астари ли-боси пахтадор ё кӯрпа; **лаганда кардан** бо кӯкҳои калон-калон дӯхтани абраву астари либоси пахтадор ё кӯрпа.

ЛАГАНЧА *لگنچه* лагани хурд.

ЛАГЕР *олм.* *لگير* 1. бошишгоҳи муваққатии умумии дар ҳавои кушод ё дар хаймаҳо чой-гирифта: **лагери сайёҳон**. 2. номи баъзе муас-сисаҳо барои нигоҳ доштани гурӯҳи калони одамон: **лагери асирони ҳарбӣ**, **лагери ислоҳи меҳнатӣ**; **лагери мактабиён** истироҳатгоҳи тобистонаи мактабиён. 3. гурӯҳбандӣ аз нуқтаи назари маслак ва мароми иҷтимоӣ сиёсӣ: **лагери сотсиализм**, **лагери тарафдори-ни сулҳ**.

ЛАГЛАГ *لگ لگ* *ниг.* лаклак.

ЛАГОМ *لگام* *кит., ниг.* лачом.

ЛАГОМГУСЕХТА *لگام گسيخته* *ниг.* лачомгусехта.

ЛАГОМГУСЕХТАГӢ *لگام گسيختگي* *кит., ниг.* ла-чомгусехтагӣ.

ЛАҒАД *لغد* *гуфт., ниг.* лагад.

ЛАҒВ *а.* *لغو* 1. сухани беҳудаву бемаънӣ, ҳарза, сафсата. 2. ботил кардан, бекор кардан; **лағв кардан** бекор кардан, аз эътибор соқит кар-дан, ботил кардан, мансух кардан, фасх на-мудан.

ЛАҒЖАНДА *لغزنده* сифати феълии замони ҳозира аз **лағжидан**; лағжон, лағжонак; **нигоҳи лағжанда** нигоҳи хунуки шубҳаангез; нигоҳи ғашовар.

ЛАҒЖАНДАГӢ *لغزندگي* тарзи дигари сифати феълии замони ҳозира аз **лағжидан**; лағжанда будан, лағжандагӣ.

ЛАҒЖИДА *لغزیده* сифати феълии замони гузашта аз **лағжидан**; лағжида рафтан саҳт лағжидан.

ЛАҒЖИДАН//ЛАҒЗИДАН//ЛАҒЧИДАН

لغزیدن//لغزیدن//لغزیدن 1. молиш хӯрда аз ҷои худ рафтан, ғечидан. 2. *мач.* надоништа хато со-дир кардан, аз камтаҷрибагӣ хато кардан.

ЛАҒЖИШ//ЛАҒЗИШ *لغزش//لغزش* *исми феъли* аз **лағжидан//лағзидан**; **лағжиш хӯрдан** лағжи-дан, ғечидан.

ЛАҒЖОН *لغزان* феъли ҳол аз **лағжидан**; дар ҳолати лағжидан.

ЛАҒЖОНАК *لغزانک* сатҳаш ба дараҷае тахту ҳамвор, ки дар рӯи он чизе истода наметаво-над, ғечон, ғечонак; **лағжонак кардан** лағжанда кардан, ғечон кардан.

лағз *асоси замони ҳозира аз лағзидан.*

ЛАҒЗ *لغز* лағзиш, лағжидан; ҳазид ба ҷаҳиш омода шудани шер, паланг ва ғ.

ЛАҒЗАНДА *لغزنده* *ниг.* лағжанда.

ЛАҒЗАНДАГӢ *لغزندگي* *ниг.* лағжандагӣ.

ЛАҒЗИДАН *لغزیدن* *ниг.* лағжидан.

ЛАҒЗИШ *لغزش* *ниг.* лағжиш.

ЛАҒЗИШГОҲ *لغزش گاه* ҷои лағзидан.

ЛАҒЗ-ЛАҒЗОН *لغزلغزان* лағжида-лағжида, ғечида-ғечида; ноустувор.

ЛАҒЗОН *لغزان* феъли ҳол аз **лағзидан**; лағжон.

ЛАҒЗОН(И)ДАН *لغزانیدن//لغزانیدن* тарзи бавоси-таи лағзидан; ғечонидан.

ЛАҒМОН *لغمان* хӯр. навъи таом, ки аз хаамири тор-тор буридаи дар об пухта ва аз қайлаи гӯшти қима, пиёз, сабзӣ, картошкаю нахӯд тайёр мекунамд.

ЛАҒЧИДАН *لغچیدن* *ниг.* лағжидан.

ЛАДҒ *а.* *لدغ* *кит.* газидани мор; неш задани каждому занбӯр.

ЛАДҒА *а.* *لدغه* *кит.* газидагӣ ва неши мору каждум.

ЛАДУННӢ *а.* *لدوني* *кит., ҷ.* он чи аз ғайри та-биату зеҳн ва ғайри саъю кӯшиш аз тарафи Худо ато шудааст, худодод: **илми ладуннӣ**.

ЛАЁҚАТ *а.* *لياقت* 1. лоиқ будан, сазоворӣ, шоис-тагӣ, арзандагӣ. 2. қобилиятноқӣ, қобилият,

истеъдод; **лаёқат доштан** а) лоик будан, сазовор будан; б) қобили коре будан, қобилият доштан, тавоной ва қудрати иҷрои коре доштан.

ЛАЁҚАТМАНД لياقتمند *ниг.* лаёқатнок.

ЛАЁҚАТМАНДӢ لياقتمندی *ниг.* лаёқатманд будан, болаёқатӣ.

ЛАЁҚАТНОК لياقتناк *муқ.* болаёқат, қобил, мустаид; аз ӯҳдаи ҳама кор мебаромадагӣ; ӯҳдабаро.

ЛАЁҚАТНОКӢ لياقتناکي *ниг.* лаёқатмандӣ.

ЛАЁЛӢ *а.* ليالى *кит.*, *ҷ.* лайл.

ЛАЁН ليان *кит.* дурахшон, тобон, бофурӯғ; **лаён-лаён** тобон-тобон, дурахшон-дурахшон.

ЛАЗГИНӢ لڙگينى *мансуб ба* **лазгӣ**; забони халқи лазгӣ.

ЛАЗГӢ لڙگي *номи* яке аз халқҳои маскани кишварҳои Доғистон ва Озорбойҷони Қафқоз: халқи **лазгӣ**, забони **лазгӣ**, рақси **лазгӣ**.

ЛАЗЕР *фр.* ليزر *физ.* асбоби оптикӣ барои дар як ҷо ҷамъ карда, ҳосил намудани дастаи пурқуввати шуоъ.

ЛАЗЕРӢ ليزرى *мансуб ба* **лазер**; ба воситаи лазер ҳосилшуда: **нури лазерӣ**.

ЛАЗЗАТ *а.* لذت ҳиссе, ки аз дарки хушӣ ва гуворой дар одам пайдо мешавад, ҳаловат; дарки мазаи хуш; ширинӣ; **лаззат бурдан** ҳаловат бурдан, маза кардан (*аз хӯрдан ё дидани чизи хушу дилкаш*); **лаззат гирифан** а) *ниг.* **лаззат бурдан**; б) *мач.* аз чизе баҳра бурдан; ҳаловати чизеро дидан; **лаззати дигар доштан** мазаи дигаргун доштан; бомазатар будан; хеле ҳаловатбахш будан; **лаззати чизеро чашидан** аз чизе баҳра бурдан; ҳузуру ҳаловати чизеро дидан: **лаззати бӯсаҳои аввалинро чашидан**, **лаззати дидор чашидан**, **лаззати ҳаётро чашидан**; **лаззати хӯрду хобро аз даст додан** бароҳат хӯрдаву хобида натавоништан; зиндагӣ барои касе талх шудан.

ЛАЗЗАТАФЗО لذتافزا *он* чи лаззати чизеро боз ҳам зиёдтар мекунад.

ЛАЗЗАТБАХШ لذتبخش *он* чи кас аз он лаззат ва

ҳаловат мегирад.

ЛАЗЗАТГИР لذتگير *лаззатгиранда*, аз маза ва гувории чизе баҳраваршаванда.

ЛАЗЗАТӢ لذتياب: **лаззатӢ гардидан** // **лаззатӢ шудан** лаззат бурдан, ҳаловат кардан; баҳраманд шудан.

ЛАЗЗАТӢБӢ لذتيابي *лаззат бурдан*, ҳаловат бурдан, **лаззатӢ гардидан**.

ЛАЗЗАТНОК لذتناک *хушмаза*, гуворо, хуш-гувор.

ЛАЗЗАТФИЗО لذتفيزا *ниг.* **лаззатафзо**.

ЛАЗЗАТОВАР لذتآور *оварандаи лаззат*, чизе, ки мазаи хуб дорад, болаззат.

ЛАЗИЗ *а.* لذيز *лаззатнок*, болаззат, бомаза, хуштаъм; ширин: **меваҳои лазиз**, **таомҳои лазиз**, **хӯроки лазиз**.

ЛАЗЪ *а.* لذع *кит.* сӯзиш; озор, озори дил.

ЛАИБ *а.* لعب *кит.*, *ниг.* **лаъб**.

ЛАИМ *а.* لئيم *кит.* 1. баҳили гузаро; ҳасис, мумсик. 2. нокас, фурӯмоя, пасттинат.

ЛАИМӢ لئيمي 1. баҳили, ҳасисӣ. 2. фурӯмоягӣ, нокасӣ.

ЛАИМОНА لئيمانه *баҳилона*, ҳасисона.

ЛАИМУТТАБЪ *а.* لئيمالطبع *кит.* ҳасистабият, мумсик.

ЛАИН *а.* لعين 1. лаънаткарда, лаънатӣ, малъун. 2. нокас, бадтинат, палид: **душмани лаин**, **ҳасми лаин**.

ЛАЙИН *а.* لئين *нарма*, мулоим.

ЛАЙЛ *а.* ليل *шаб*; **лайлу наҳор** шабу рӯз.

ЛАЙЛАК لکک *гуфт.*, *ниг.* **лаклак**.

ЛАЙЛАКӢ لککي *гуфт.*, *ниг.* **лаклакӣ**.

ЛАЙЛАТУЛҚАДР *а.* ليلةالقدر *д.* шаби қадр, шаби 27-уми моҳи рамазон, ки он шабро бандагон бо дуову ибодат рӯз мекунад.

ЛАЙЛӢ *а.* ليلى 1. *мансуб ба* **лайл**; *шабӣ*, *шабона*. 2. *номи маъшуқаи* Мачнун дар достони «Лайлӣ ва Мачнун». 3. *киноя аз* маъшуқа, маҳбуба.

ЛАЙЛО لايلا *ниг.* лайлӢ 2.

ЛАЙС *а.* لايث *кит.* шерӢ дарранда.

ЛАК I لک 1. сад ҳазор; **лак-лак** // **лак андар лак** хеле зиёд, бисёри бисёр; **лаки дар лак** *ниг.* **лак андар лак**; **❑** **ҳисоб чав-чав, бахшиш лак-лак** он ки қораш ҳисоби нест, шахси исрофқор.

ЛАК II لک *аҳмақ, аблаҳ, нодон*; **Лаку Пак** *а)* номи ду қаҳрамони содалавҳи афсонавӣ; *б)* *маҷ.* ду аблаҳи бо ҳам дӯст: **лаку пак**.

ЛАК//ЛОК III لک//لاک 1. либос ё порчаи кӯҳна ва пора-пора. 2. жандапӯш, гандапӯш.

ЛАКАЛАК لکاک: **лакалак задан** ба оҳанги рақсу суруд қарсақ задан.

ЛАКАШАМ لکشم *гуфт.* лаванд, ландахур, ноӯҳдабаро.

ЛАКДИРОӢ لکدیرای ҳарзагӯӣ, беҳудагӯӣ, жоҷхо.

ЛАККА لکک доғи ба рӯи чизе пайдошуда, асаре, ки аз равған, ранг *ва ғ.* дар либос ё чизҳои дигар мондааст, доғ; **❑** **лаккаи абр** пораи абр, абрпора.

ЛАККАГИРӢ لککگیری пок қардани доғ аз либос.

ЛАККАДОР لککدار доғдор; **лаккадор қардан** *а)* доғдор қардан; *б)* *маҷ.* бадном қардан.

ЛАКЛАК لککк парандаи пой, қардан ва нӯлаш дарозе, ки баҳорон дар ҷойҳои баланд ошёна месозад, лайлак.

ЛАКЛАКБОЗӢ لککبازی як хел бозии бачагон, ки аз қоғаз чизе месозанд ва мисли бодбарак ҳангоми шамол ба ресмон баста мепаронанд.

ЛАКЛАКӢ لککк ба монанди лаклак, лаклакмонанд; **барфи лаклакӢ** барфи қалонқалони нарм.

ЛАКЛАКХОНА لککخانه лонаи лаклак.

ЛАКМУС ҳол. لکمس моддаи қабуди рангуборӣ, ки аз растаниҳои баҳрӣ месозанд ва ҳамчун индикатори химиявӣ истифода мебаранд.

ЛАКНАТ//ЛУКНАТ *а.* لکنت гирифтани забон дар вақти гап задан, тутилагӣ; **лакнат доштан** вақти гапзанӣ забон гирифтани, тутила (алқан) будан.

ЛАКОНА لکانه *кит.* ҳасиб, рӯдаи ғусфанд, ки бо ғушту чигари кӯфта пур қарда мепазанд.

ЛАКОТ لکات ҳаставу бемадор, шалпар (*аз қори зиёд ва ғ.*): **лакот шудан**.

ЛАКОТӢ لکاتی беҳолию бемадорӣ, шалпарӣ.

ЛАҚҲАН ҳ. لکهن *д.* рӯзадории ҳиндуён ва бутпарастон.

ЛАҚ لاق: **лақу дақ** замини хушки беалаф; **лақу лӯқхо** кӯҳнақола, лашу луш, чизҳои кӯҳнаю фарсуда, лоқу пар; **лақу луқи рӯзгор** чизҳои зарурии ҳона, чизу қораи рӯзгор.

ЛАҚАБ *а.* لقب номи иловагӣ, ки ба қас аз рӯи сифати неқ ё бад, ё аз рӯи ягон қараш дода мешавад (*муқ.* **тахаллус**, ки ҳуди шахс интиҳоб мекунад); унвон: **лақаб гирифтани, лақаб гузоштан, лақаб додан, лақаб доштан, лақаб мондан, лақаб ниҳодан; лақаб равшантар аз ном аст** (*мақ.*) лақаб қигунагии шахсро беҳтар аз ном ифода мекунад.

ЛАҚАБГУЗОРӢ لقبگذارى *исми амал аз лақаб гузоштан*; лақабмонӣ.

ЛАҚАӢ لاقى 1. номи яке аз қабилҳои турқзабон. 2. намояндаи ин қabila.

ЛАҚАӢӢ لاقى мансуб ба қабилҳои лақай; **аспи лақайӣ** номи яке аз зотҳои аспӣ борқашу саворӣ, ки дар Тоҷикистон парвариш мешавад.

ЛАҚВА *а.* لقوه *тиб.* беморие, ки даҳон ё рӯи одам қач мешавад, қалаҷи рӯӣ.

ЛАҚИТ *а.* لقيط *кит.* қӯдаки навзоди бесоҳиб, бачаи партов.

ЛАҚҚА لقه *ниг.* **лаққамохӣ**.

ЛАҚҚАМОХӢ لقهماهى *зоол.* як навъ моҳии қалони мӯйлабдор аз оилаи зағорамохӣҳо.

ЛАҚҚИГӢ لقيگى *пургӯӣ, сергапӣ, ҳарзагӯӣ, ёвагӯӣ.*

ЛАҚҚИДА لقيده *сифати феълии замони гузашта аз лаққидан; лаққиди мондан* *а)* беихтиёр сергапӣ қардан, ноогоҳона саргарми сӯҳбат шудан; *б)* нохост дар қораи чизе қуфта мондан, сирреро беихтиёр ором қардан.

ЛАҚҚИДАН لقيدن *бисёр ва беҳуда гап задан, ҳарза қуфтани, беҳудагӯӣ қардан.*

ЛАҚҚӢ لقی сергап, серчоғ, ҳарзағӯ; даҳаняла; **лаққӣ афтидан (афтодан)** а) зуд бовар кардан; б) осон фиреб хӯрдан, фирефта шудан.

ЛАҚҚОН(И)ДАН لقاندين//لقاندين тарзи бавоситаи **лаққидан**; касеро бисёр гап занондан, ба гап андохтан (*барои шӯхӣ ё гапгирӣ*).

ЛАҚҚОН(И)ДАНИ لقاندين//لقاندين сифати феъли замони оянда аз **лаққон(и)дан**; **лаққон(и)данӣ** шудан касеро ба гап андохтан хостан, бо мақсад ба гап гирифтани касе.

ЛАҚЛАҚ لقلق гуфт. бемаънигӯӣ, ҳарзағӯӣ; сергапӣ.

ЛАҚЛАҚА ا. لق لقه кит. 1. бонги лаклак. 2. овози саҳти боизтироб. 3. ниг. **лақлақ**.

ЛАҚУЛУҚ لقولق гуфт., ниг. **лақ** (лақу лӯқ).

ЛАЛЛУ//ЛАЛЛУҚ لالو//لالو гуфт. фарбеҳи камқувват ва ноӯҳдабаро.

ЛАЛЛУҚОНА لالوقانه гуфт. монанди лаллуқ; лавандона.

ЛАЛМ للم замини кораи беоб, замин, ки обёрӣ намешавад.

ЛАЛМИКОР للمى کار деҳқон ё воҳиди дигари кишоварзӣ, ки дар заминҳои лалмӣ киштукор мекунад.

ЛАЛМИКОРӢ للمى کارى киштукор дар замини лалмӣ, зироат дар замини обёринашаванда; **майдони лалмикорӣ** киштзори лалмӣ.

ЛАЛМӢ للمى 1. обёринашаванда; аз барфу борон обхӯранда: **замини лалмӣ**; **лалмӣ киштан** дар замини лалмӣ кишт кардан. 2. ғалла ва дигар маҳсулоти кишоварзӣ, ки дар замини лалмӣ рӯёнида шудааст: **гандуми лалмӣ**, **тарбузи лалмӣ**; **шавад - обӣ**, **нашавад - лалмӣ** (*зарб.*) дар мавриди аз рӯи таваккал иҷро кардани коре, ки суду зиёни он начандон аст, истеъмол мешавад.

ЛАМА I исп. لمة зоол. як навъ ҳайвони ҷуфтсум аз оилаи шутурҳо.

ЛАМА II тибет. لمة роҳиби буддоӣни Тибет ва Муғулистон.

ЛАМАИЗМ тибет. لمة يزم яке аз мазҳабҳои асосии буддой, ки пайравонаш дар Тибет, Муғулистон ва Русия (*буяртҳо, қалмиқҳо ва*

тувағиҳо) зиндагӣ мекунанд.

ЛАМАРКИЗМ фр. لمرکيزم назарияи инкишофи эволюсионии табиати зинда, ки табиатшиноси фаронсавӣ Ж.Б. Ламарк (1744-1829) пешниҳод кардааст.

ЛАМ-ЛУМ لم لم калимаи тасвирӣ; **лам-лум карда гаштан** гуфт. бо чизе худро машғул кардан, бо коре худро банд карда гаштан.

ЛАМПА фр. لمپه 1. чароғи навъ ва соҳти гуногун: **лампаи карасинӣ**, **лампаи овеза**, **лампаи даврапилта**, **лампаи хирасӯз**, **шишаи лампа**, **лампа(ро) даргирондан**, **лампаро хомӯш кардан**; **лампаи сиюм (чилум)** чароғи даврапилтаи равшане, ки асосан ба сақф овехта мешавад; **равғани лампа** карасин; **лампа сӯхтан** лампа даргирифтани. 2. физ. номи баъзе асбобҳои махсус: **лампаи генераторӣ**, **лампаи электронӣ** (*дар радиотехника*); **□ лампаи лаҳимкорӣ** лампаи бензинӣ барои тафсонидани лаҳимкаш.

ЛАМПАДОР لمپه دار :**радиоприёмники лампадор** радиоприёмники бо лампаҳои электронӣ коркунанда.

ЛАМПОЧКА р. لمپاچكه чароғе, ки бо қувваи барқ дармегирад.

ЛАМС I ا. لمس палмосида, даст-даст карда дарк кардан, бо даст эҳсос кардан (*дуруштию гармӣ, сардию гармии чизеро*); **қобили ламс** ламсшавандагӣ, ламспазири; **ламс кардан** а) бо даст эҳсос кардан; б) даст-даст карда дидан чизеро.

ЛАМС II ا. لمس гуфт. суст, ланҷ: **ламсу фаҳӯл** сусту лаванд.

ЛАМТУР لمتر кит. ғафс, фарбеҳ, лаванд.

ЛАМҲА а. لمحہ кит. муддати андак, лаҳза, дам.

ЛАМӢА а. لمحہ дурахш, равшанӣ, партав.

ЛАМӢАФИШОН لمحہ فشان партавфишон, равшаниандоз.

ЛАМЯЗАЛ а. لم يزل 1. безавол; ҷовид, абадӣ, безаволӣ. 2. безавол (*сифати Худо*).

ЛАНГ I لنگ одам ё ҳайвоне, ки як пояш айб дошта (*хоҳ модарзод ва хоҳ маъюб шуда*), дуруст роҳ рафта наметавонад, ҷӯлоқ; **хари**

ланг а) хари як пояш маъюб; б) *мач.* сустратор, танбал.

ЛАНГ II *نگ* *гуфт.* иллат; бало, офат; **ланг будан** иллатнок (нуқсондор) будан; **ланг расидан** осеб расидан, офат расидан.

ЛАНГАР *لنگر* 1. оҳани вазнини махсуси занҷирдор, ки вақти таваққуфи киштиҳо барои устувор истодани онҳо ба об мепартоянд: **лангари киштӣ**; **лангар андохтан** // **лангар партофтан** а) ба об лангар партофтани киштӣ барои аз ҳаракат боздоштан (*дар бандар*); б) *мач.* дар чое таваққуф кардан; устувору барқарор истодан; **лангар бардоштан** лангар аз об берун овардани киштӣ (*барои бароҳ баромадан*). 2. чизи вазнине, ки барои дар як вазъият нигоҳ доштани дастгоҳе ба кор мебаранд: **лангари дастгоҳи бофандагӣ**; **лангари соат** қисми таркибии соатҳои деворӣ, ки бо ҷунбидани он ҷархҳои соат ба ҳаракат меоянд, раққосаки соат. 3. *таър.* чое, ки ҳар рӯз дар он ба фақирон оши умумӣ меоданд; **лангар зада** бо тамкин, бо виқор, бо салобат: **лангар зада истодан**, **лангар зада ништастан**.

ЛАНГАРАК *لنگرک* *ниг.* лангарча; лангараки соат *ниг.* лангари соат.

ЛАНГАРАНДОЗӢ *لنگراندازی* *исми амал аз лангар андохтан*; **ҷои лангарандозии киштиҳо** *ниг.* лангаргоҳ.

ЛАНГАРГОҲ *لنگرگاه* ҷои лангар андохтан ва истодани киштиҳо; бандар.

ЛАНГАРДОР *لنگردار* 1. дорои лангар, болангар: **соати лангардор**. 2. сангин, вазнин.

ЛАНГАРӢ *لنگری* *мансуб ба лангар* 3; **табаки лангарӣ** табақи бисёр калон.

ЛАНГАРЧӢӮБ *لنگرچوب* чӯби дарозе, ки дорбозон вақти дорбозӣ барои нигоҳ доштани мувозинат ба даст мегиранд.

ЛАНГАС *لنگس*: **лангас задан** *гуфт.* забона задан (-и оташ).

ЛАНГИДА *لنگيده* *сифати феълии замони гузашта ва феъли ҳол аз лангидан*.

ЛАНГИДАН *لنگیدن* 1. ба сабаби иллати модарзод ё маъюбу дардманд будани як пой дуруст

роҳ рафта натавоништан, дар рафтор ҳалал пайдо шудан. 2. *мач.* пеш нарафтани коре, дар коре ҳалал ва таваққуф рӯй додан. 3. *мач.* дар коре омил набудан, кореро нағз надоништан: **дар коре лангидан**; **бо (ҳар) ду по лангидан** а) ягон пешравӣ надоштани кор (-и идорае); б) ниҳоят ноӯҳдабаро будани касе; **пои касе дар иҷрои коре налангидан** дар иҷрои коре дудила нашудан, бечуръатӣ накардани касе; **ҷун шутур аз элак лангидан** кори азимеро анҷом дода, дар иҷрои кори хурде очиз мондан; аз ӯҳдаи ҳалли масъалаи душворе баромада, дар ҳалли масъалаи ноҷизе дармондан.

ЛАНГӢ *لنگی* ланг будан; дуруст роҳ гашта натавоништан бинобар иллат доштани пой.

ЛАНГОК *لنگاک* *кит.* ранҷонанда, хафақунанда ва нофорам.

ЛАНГОН *لنگان* *феъли ҳол аз лангидан*; роҳгардӣ бо пой ланг, лангида (роҳ гаштан); **лангон-лангон** лангида-лангида роҳ рафтан, мисли ланг роҳ гаштан.

ЛАНДАХУР *لندهور* одами қавихайкали пурзӯри танбал.

ЛАНДАХУРӢ *لندهوری* танбалӣ.

ЛАНЧ *لنج* 1. суст, беморнамо; лакот. 2. палаве, ки нисбатан зиёд дам хӯрда ё биринҷаш бо сабаби серобӣ мулоим шудааст. 3. *мач.* расво, бемаза, чатоқ; **корро ланч кардан** корро вайрон кардан; корро расво кардан.

ЛАНЧА *لنجه* *кит.* рафтори бо нозу ишва, нозхиром.

ЛАНЧИДАН *لنجیدن* *кит.* 1. кашида баровардан, баровардан (*аз даруни чизе*). 2. ба ин тарафу он тараф майл карда мурғобивор роҳ гаштан.

ЛАНЧӢ *لنجی* 1. сустӣ, бемадорӣ; лакотӣ. 2. офат, бало.

ЛАОЛӢ *ا. لالی* *ҷ. лӯълӯ*.

ЛАОМА *ا. لآمه* 1. лаимӣ, нокасӣ. 2. хасисӣ.

ЛАПАР I *لپر* қисми саҳти пеши кулоҳ, кепка; лабаи кепка.

ЛАПАР II *لپر* *мус.* сурудхонии бадеҳамонанди

дукаса.

ЛАП-ЛАП لپ لپ *калимаи тақлиди садои мавчи об; шалаппас.*

ЛАППАС/ЛАППОС لپس/لپاس *гуфт., ниг. лаппас ва лаппиш 1; лаппас задан дар ҳолати лаппиш будан, лаппидан (-и об ва мавҷҳои дигар).*

ЛАППАСЗАӢ لپس زني *мавҷзаӢ.*

ЛАППИДА لپيده *сифати феълии замони гузашта аз лаппидан; лаппида-лаппида лаппиш хӯрда-лаппиш хӯрда.*

ЛАППИДАН لپيدن *чунбидани чизҳои обакӣ; андак талотум доштани об; бо таъсири бод ба чунбиш омадан, амвоҷ хӯрдан (-и парчам ва ғ.).*

ЛАППИШ لپش 1. *исми феълий аз лаппидан; чунбиши чизҳои обакӣ ва эҳтизози матоъҳои тунуку нозук; шалаппас задан; лаппиш хӯрдан 1. лапидан, лаппас задан. 2. физ. ҳаракате, ки дараҷаи муайяни такроршавӣ дорад: лаппиши раққосаки соат, суръати лаппиши механикӣ.*

ЛАППӢ لپي *гуфт. ноҳост, якбора ногаҳон; лаппӣ карда омадан ноҳост омада мондан.*

ЛАППОН(И)ДАН لپاندين/لپانيدن *тарзи бавоситаи феълии лаппидан; чунбонидан, ба чунбиш овардан (-и чизҳои обакӣ ва матоъҳои тунук).*

ЛАППОС لپاس *ниг. лаппас.*

ЛАР لر *кит. 1. чӯй, ки онро хоҳ сел ва хоҳ одам кандааст. 2. бағал, каш.*

ларз لر *асоси замони ҳозира аз ларзидан.*

ЛАРЗ لرз *ларза, ларзиш; табу ларз вараҷа, табларза; тарсу ларз аз шиддати тарс ларзидан; бо тарсу ларз тарсону ларзон; ларз-ларз ларзанда, ларзон; ларз хӯрдан ларзидан.*

ЛАРЗА لرزه *чунбиш, таконхӯрии пай дар пай, ларза, раъша; эҳтизоз; ларза афкандан (афгандан) // ларза андохтан ниг. ба ларза андохтан; ларза афтодан ниг. ба ларза афтодан; ларза гирифтган касеро ларзидан; вараҷа гирифтган касеро; замин ба ларза омадан // замин ба ларза шудан замин чунбидан, за-*

минчунбӣ шудан; ба (дар) ларза андохтан // ба ларза даровардан // ба ларза овардан а) ларзонидан, ба чунбиш овардан; б) маҷ. чунбонда рӯ ба сустиву вайронӣ овардан; ба ларза афтодан // ба ларза даромадан // ба ларза омадан ларзидан, такон хӯрдан, ба раъша афтодан.

ЛАРЗАНДА لرزنده *сифати феълии замони ҳозира ва феълии ҳол аз ларзидан; ларзон.*

ЛАРЗИДА لرزيده *сифати феълии замони гузашта аз ларзидан; Л дили касе ларзида мондан ҳаросида мондан, ҳаросон шудан, тарсидан.*

ЛАРЗИДАН لرزيدن 1. *пайдарҳам, тез-тез ва бо фосилаҳои кӯтоҳ-кӯтоҳ чунбидан, такон хӯрдани ягон чиз (ҷои худро дигар накарда); ба раъша афтодан (-и бадан), ларза хӯрдан: дарағ-дарағ (дарақ-дарақ, дир-дир) ларзидани аъзои бадан, пир-пир ларзидани коғаз; замин ларзидан замин чунбидан, ба ларза омадани замин. 2. маҷ. ҳаросон шуда, ба изтироб афтодан, тарсидан, тарсида ба воҳима афтодан; овози касе ларзидан дар овози сухани касе эҳсос шудани ҳаяҷони саҳту изтироб; Л дили касе ларзидан тарсидан, ҳаросидан, ба воҳима афтодан; ба худ ларзидан саҳт ларза гирифтани касе, бо шиддат ларзидани тамоми бадани касе; чун барги бед ларзидан // барги бед барин ларзидан саҳт ларзидан аз ғояти тарсу ваҳм.*

ЛАРЗИШ لرزش 1. *исми феълий аз ларзидан; ларза, такон, чунбиш, раъша: ба ларзиш овардан ларзондан; ба ларзиш омадан ларзидан. 2. чунбиши муттасили ҷисме, лаппиш.*

ЛАРЗ-ЛАРЗОН لرزلرزان *дар ҳолати ларзандагӣ, ларзида-ларзида.*

ЛАРЗОН لرزان *феълии ҳол аз ларзидан; дар ҳолати ларзиш буда, ларзанда: бо дастони ларзон, бо овози ларзон: тарсону ларзон дар ҳолати тарсу ларз, бо тарсу ларз; ларзон шудан ларзидан, ба ларза афтодан.*

ЛАРЗОНАК لرزانك *андаке ларзанда; пули ларзонак кӯпруки ноустувор, пули шалақ.*

ЛАРЗОНАНДА لرزاننده *сифати феълий аз ларзидан; ба ларза дароваранда.*

ЛАРЗОН(И)ДАН لرزاندين/لرزانيدن *тарзи бавоси-*

таи ларзидан; ба ларза овардан, ба ларзиш водор кардан; чунбондан, такон додан; ба эҳтизоз овардан.

ЛАС لاس навъи матои нахии якранг, ки бештар барои астар ба кор меравад.

ЛАСИН لاسين *ниг. ласӣ.*

ЛАСӢ لاسى *мансуб ба лас*; аз лас дӯхташуда.

ЛАСМ ا. لثم *кит. бўсидан, бўсиш.*

ЛАТ I ل 1. задан бо даст, калтак *ва г.*, зарба, латма. 2. халал, монеа; **зарбу лат** задан, калтаккӯбӣ, калтаккорӣ, лату кӯб; **лат додан чизеро** а) задан, такон додан; зада тела додан; б) хӯр. лат дода омехта ва тайёр кардани ягон чизи шуррут (*барои пухтан*); в) *мач.* халал расондан, монеъ шудан; миёни корро шикастан; **лат додан касеро мач.** гап ё раъйи касеро гардонда ўро хичил кардан; касеро саҳт сарзаниш кардан, афшонда партофтан; **лат задан ниг. лат додан чизеро**; б) **лат хӯрдан** а) зарба дидан, ба зарба дучор шудан; б) дар натиҷаи афтодан, беҳаво пой мондан, бори вазнинеро бардоштан *ва г.*, муддате дардманд шудан (-и даст, пой ё миёни одам); в) *мач.* зада шудан, дучори сарзанишу танкид шудан; **миёни кор лат хӯрдан** киноя аз халал ёфтани коре, ба монеае дучор омадани коре.

ЛАТ II ل *кит. шашпар, гурз.*

ЛАТ III ل *пора*; **лат-лат** пора-пора, порча-порча, тикка-тикка.

ЛАТАНБАР//ЛАТАНБОР لتنبر//لتنبار *кит. 1. пурхӯр, бисёрхӯр, шикампараст. 2. мач. ҳечкора, коҳил. 3. нодон, чоҳил, аҳмак.*

ЛАТАНБОН لتنبان *кит. он ки шикамаш аз пурхӯрӣ монанди анбон шавад, шикамбора, пурхӯр.*

ЛАТАР لتر 1. *кҳн.* воҳиди вазн, ки ба 2,5 кг баробар будааст. 2. *кит.* як навъ қадаҳи шаробхӯрӣ.

ЛАТБАРДОР لتبردار *чонсаҳт, саҳтҷон; тобовар.*

ЛАТБАРДОРӢ لتبردارى *чонсаҳтӣ, саҳтҷонӣ; тобоварӣ.*

ЛАТВИЯГӢ لتويگى *ниг. латвӣ.*

ЛАТВӢ لتوى *мансуб ба Латвия*; латвиягӣ: **забони**

латвӣ, миллати латвӣ; аҳли латвӣ латишҳо.

ЛАТИФ ا. لطيف 1. нозук, зариф; нарм. 2. гуворо, форама, матбӯъ. 3. дилкаш, дилпазир, дилписанд; нозанин, раъно, зебо; **андоми латиф** андоми нозуку зебо, қаду қомати раъно; **боғи латиф** боғи дилписанду дилкушо; **бӯи латиф** бӯи хушӯ форама (-и гулу майса); **савти латиф** овози форама гӯшнавоз; **санъати латиф** санъати нафис, хунари зебо; **табассуми латиф** табассуми аз рӯи меҳру лутф, табассуми ширин; **табъи латиф** табъи нозук; хулқу атвори дилписанд; **таоми латиф** хӯроқи хушмазаву гуворо; **чинси латиф** а) чинси нозук; б) *мач.* ишора ба зан; **хусни латиф** қамоли ҷаззоб, хусни дилфиреб; **шеъри (ашъори) латиф** шеъри пурнафосат, шеъри нағз.

ЛАТИФА ا. لطيفه 1. яке аз жанрҳои насрии адабиёт аст, ки ҳикоячаҳои шӯҳи хандаовар ва нақлҳои кӯтоҳи дилнишинро дар бар мегирад, базла; аския.

ЛАТИФАГӢ لطيفه گويى *нақл кардани ҳикоячаҳои шӯҳи хандаовар, зарофатгӯӣ, мутоиба; латифагӯӣ кардан* латифа гуфтан, зарофатгӯӣ кардан (*одатан барои вақтгузаронӣ*).

ЛАТИФАГӢ لطيفه گوى *он ки латифа меғӯяд, гӯяндаи ҳикоячаҳои шӯҳи хандаовар.*

ЛАТИФАНАМО لطيفه نما *монанди латифа, шӯҳиомез, ҳикояҳои латифамонанд.*

ЛАТИФАНДОМ لطيف اندام *андоми латиф дошта, нозукандом.*

ЛАТИФАНДОМӢ لطيف اندامى *латифандом будан, нозукандомӣ.*

ЛАТИФБОЗУ لطيف بازو *дорои бозуи зебо ва нарму нозук.*

ЛАТИФӢ لطيفى *латиф будан; латофат, назокат.*

ЛАТИФМАНЗАР لطيف منظر *хушрӯӣ, зебосурат, хушандом.*

ЛАТИФПАЙВАНД لطيف پيوند *мавзун, нозук.*

ЛАТИФСИРИШТ لطيف سرشت *покниҳод, нозуктабъ.*

ЛАТИФТАБИАТ لطيفه طبيعت *некӯсиришт, хушхулқ.*

ЛАТИФХӢ لطيف خوئي *нармхӯӣ, хушфеълӣ,*

хушхулкӣ.

ЛАТИШ لتيش *ниг.* латвӣ (аҳли латвӣ).

ЛАТИШӢ لتيشي *мансуб ба латишҳо; забони латишӣ* *ниг.* латвӣ (забони латвӣ).

ЛАТМА *а.* لطمه ба ҳамдигар хӯрдани ду чиз; садама, осеб; зарба; тарсакӣ, шаппотӣ; **латма задан** а) зарба расонидан; б) халал расондан.

ЛАТОИФ *а.* لطائف 1. *ҷ.* латифа. 2. *кит.* нозукиҳо, борикиҳо. 3. лутфу марҳамат.

ЛАТОИФУЛҲИЯЛ *а.* لطائف الحيل *кит.* макру ҳилаҳои нозук.

ЛАТОФАТ *а.* لطافت 1. латифӣ, назокат, нозукӣ, зарифӣ. 2. зебӣ, раъноӣ: **латофати субҳи баҳорӣ**, **хусну латофати духтар**, **хусну латофати фасли сол**.

ЛАТРА لثره *кит.*, *кҳн.* пора-пора, дарида.

ЛАТТА لته 1. қисме аз матоъ; як порча матоъ аз либос ё ягон чизи кӯҳнаи аз кор баромада: **ба латта бастан**, **бо латта пок кардан**; **латтаи кӯҳна** *ниг.* латтакӯҳна; **латтаи оҳорӣ** а) порчаи оҳордор, матое, ки барои шах ва ҷилдор шудан ба он оҳор молидаанд ё ба оби оҳордор андохта гирифтаанд; б) *мач.* матои нав; **латтаи софӣ** матое, ки бо он чизҳои обакиро аз чирку дурд ва ғ. соф мекунад, порча барои полудани моеот. 2. *мач.* одами аз ҳад зиёд мулоимтабиату сустирода; **латтаи касе ба (бар) об афтидан** а) сирри касе фош шудан; б) расову шарманда гардидан.

ЛАТТАБАНД لتهبند бо латта басташуда; **латтабанд кардан** бо латтае бастан (*мас.*, *даҳони сатилро*).

ЛАТТАГИН//ЛАТТАГӢ لتهگين//لتهگي он чи ба латта марбут ё аз латта дӯхта шудааст.

ЛАТТАКӢ لتهکنه латтаи фарсуда ва нодаркор; либос ва дигар чизҳои кӯҳнаи бекура.

ЛАТТАПАРАСТ لتهپرست зан ё марде, ки ба либоспӯшӣ ва умуман ба сару либос аз ҳад зиёд аҳамият медиҳад.

ЛАТТАПЕЧ لتهپيچ он чи ба латта печонда шудааст; **латтапеч кардан** бо латта печондан.

ЛАТТАПОРА لتهپاره порчае аз матои кӯҳнаву

нодаркор, латтакӯҳна; лахтак.

ЛАТТА-ПУТТА لتهپته либос ва дигар чизҳои кӯҳнаи бекура ё камарзиш.

ЛАТТАХОР لتهخوار *бот.* навӣ алафи бегона, ки одатан дар ғаллазор мерӯяд ва баргу пояи сабзу сафедчатоби нарми хордор ва гули сабадаки бунафшу сурхранг дорад.

ЛАТХОРА لتهخواره он ки зарбахоро тоқат ва таҳаммул мекунад.

ЛАТХӢРӢ لتهخوري зарбхӯрӣ, садама дидан.

ЛАТХӢРДА لتهخورده *сифати феълии замони гузашта аз лат хӯрдан*; зарбахӯрда, садамаи да.

ЛАТХӢРДАГӢ لتهخوردگي *шакли дигари сифати феълии замони гузашта аз лат хӯрдан*: латхӯрдагиҳои бадан.

ЛАФ(Ф) لف печониш дар шакли лӯла, лӯлакорӣ; **лаффу нашр** ادش. дар шеър ё наср дар як қатор омадани чанд калима (*мас.*, *исм*), ки дар паси онҳо калимаҳои муносибашон (*мас.*, *сифатҳо ё феълҳои*) мутаносибан ба ҳамон миқдор оварда мешаванд.

ЛАФЕТ олм. لفت *ҳ.* маснади тӯп, аробаи тӯп, пояи тӯп.

ЛАФЗ *а.* لفظ 1. гапе, ки аз даҳон мебарояд, суҳан, калом, гап. 2. *гуфт.* забон, лаҳча; **лафзи қабех** сухани зишт, гапи ганда; дашном; **лафзи бад доштан** бадгап будан, дуруштсуҳан будан; **лафз ба лафз** калима ба калима, ҳарф ба ҳарф, тахтуллафз; **аз лафзи худ гаштан** аз қавли худ гаштан; аҳдшиканӣ кардан.

ЛАФЗАН *а.* لفظاً даҳонакӣ, ба таври шифохӣ.

ЛАФЗБОЗ لفظ باز *ниг.* суҳанбоз.

ЛАФЗБОЗӢ لفظبازي суҳанбозӣ, суҳан-пардозӣ (*ба маънӣ кам аҳамият дода*); сафсатагӯӣ.

ЛАФЗӢ لفظي шифохӣ, даҳонакӣ; **адабиёти лафзӣ** адабиёти даҳонакӣ, фолклор; **санъати лафзӣ** *адш.* яке аз ду санъати бадеӣ, ки зебоии суҳанро ба мадди аввал мегузорад.

ЛАФИФ *а.* لفيف *ниг.* 1. дарҳампечида. 2. *мач.* ҳамроҳ, дӯсти холис.

ЛАФЧ//ЛАФЧ لفعج//لفج *кит.* 1. лаби ғафси овезон

мисли лаби шутур. 2. гӯштпораи беустухон.

ЛАҲЧА//ЛАҲҚА لڤچه//لفچه *ниг. лафч.*

ЛАҲЧАН لڤچن *кит. одами лабгафс.*

ЛАҲЧ لڤچ *ниг. лафч.*

ЛАҲҚА لڤچه *ниг. лафча.*

ЛАҲА لڤه кӯҳна, кафши кӯҳна, ки дар пой намеистад.

ЛАҲА-ЛАҲА لڤه لڤه *гуфт. кӯҳнаи чигда-чигда, дарида; кӯрпаи лаҳа-лаҳа кӯрпаи кӯҳнаи даридагӣ.*

ЛАХ-ЛАХ لڤخ *шакли кӯтоҳшудаи лахт-лахт; тамоман порашуда ва дарида.*

ЛАХЛАҲА لڤلڤه *кит. хушбӯиҳои омехта (аз мушқу анбар ва ғ.).*

ЛАХТ I لڤت пора, ҳисса, қитъа, тикка; **лахте** а) поре, қисме, қитъае аз чизе; б) *кит. нафасе, даме, лаҳзае; лахти чигар* поре аз чигар; чигарпора; *муқ. хуни чигар; лахт-лахт* а) поре, тикка-тикка; б) *кит. кам-кам, андак-андак; лахти чон киноя аз шахси ниҳоят азиз; лахти хун гардидани чигар* чигархун шудан аз дарду алам; гирифтори ғами сахту мусибат шудан.

ЛАХТ II لڤت *кит. шашпар, гурз, лат; лахти Рустам* гурзи Рустам.

ЛАХТА لڤته порчаи хурде аз чизе, тикка, пора; **лахтаи хун** хуни баста, хуни хушкшуда; **лахта-лахта** а) порча-порча; б) лӯнда-лӯнда (*оид ба хун*); **лахта кардан** ба порчаҳои хурд мубаддал кардан, тика-тика кардан.

ЛАХТАК لڤتک пораи баъд аз либосбурӣ мондаи матоъ, қуроқ.

ЛАХТАШАВӢ لڤته شوى ғафс шудани хун.

ЛАХЧА لڤچه 1. оташпора, аҳгар; қисми баъд аз шӯъла зада сӯхтан сурхшудамондаи ҳезуму ангишт; **лахча барин II лахчаи оташ барин** сурхи ба ранги лахчаи оташ монанд. 2. *мач.* қисми насӯхта сиёхшудамондаи ангишту ҳезум, чуғ.

ЛАХЧАВОР لڤچه وار мисли лахча.

ЛАХЧАК//ЛАХШАК لڤچک//لڤشک оши хамираш порча-порчаи чорғӯша буридашуда,

туппа.

ЛАХШ لڤش 1. лағз, лахшидан, лағзидан. 2. *гуфт. захм.*

ЛАХША لڤشه *гуфт. захм.*

ЛАХШИДА لڤشیده *сифати феълии замони гузашта аз лахшидан; рахшида, дурахшида, тобида.*

ЛАХШИДАН I لڤشیدن *ниг. лағчидан.*

ЛАХШИДАН II لڤشیدن *рахшидан, дурахшидан.*

ЛАХШИШ لڤشيش *ниг. лағжиш.*

ЛАХШОН لڤشان *навъи ширинӣ.*

ЛАҲ لڤ *кит. 1. шароби ангур. 2. бӯй.*

ЛАҲА لڤه *василаи рӯзгузаронӣ, василаи гузарони зиндагӣ, маҳола.*

ЛАҲАБ ا. لڤ *кит. забонаи оташ, шӯълаи оташ.*

ЛАҲАД ا. لڤد *шикофи таги гӯр, ки мурдари ба он чо мегузоранд; гӯр, қабр; □ аз ғахвора то лаҳад аз тифлӣ то охири умр; як умр; хоки лаҳадро бахшидан дар мавриди таъкид кардани ниҳояти ҳасисии касе ба кор мебаранд.*

ЛАҲВ ا. لڤو он чи ки кас худро бо он андармон мекунад, мояи саргармӣ ва бозӣ; **лахву лаъб** шӯхию бозӣ.

ЛАҲЗА ا. لڤظه 1. фурсати як бор нигоҳ кардан, миқдори вақте, ки ба як чашм ба ҳам задан баробар аст, дам, он, сония; ваҳла, ламҳа. 2. вақти воқеъ шудани амале, мавриди рӯй додани воқеа; вақт, замон, гоҳ, асно, ҳангом; **лахза(ҳо)и дидор** фурсати андаки мулоқот ва хотирае аз он; **лахза(ҳо)и дарс** чузъҳои дарс, қисмҳои, ки мундариҷаи дарсро ташкил медиҳанд. 3. *нав.* ягон чихати ҳодиса ё шароите: **лахза(ҳо)и манфӣ, лаҳза(ҳо)и мусбат; лаҳзаи аввал** дар ибтидо, сараввал; **ин лаҳза** ин дам, ин вақт, дар ин асно; **ҳамон лаҳза** фавран, дарҳол; **ҳар лаҳза** ҳар дам; ҳама вақт, мудом; **чанд лаҳза** як муддати кӯтоҳ; **ягон лаҳза** як лаҳза ҳам, муддати хеле кам; **як лаҳза** а) як дам, муддати кӯтоҳе; б) *мач.* ҳеҷ гоҳ; **лахза ба лаҳза** а) дам ба дам, ҳар лаҳза, ҳар замон; зуд-зуд, тез-тез; б) сония ба сония, торафт; **аз лаҳзаи нахустин** аз сонияи нахустин; аз ибтидо; **дар лаҳзаи...** дар вақти..., дар аснои...

хангоми..., хини....; (дар) лаҳзаи аввал дар нахустин сония; дар ибтидо; пас аз лаҳзае пас аз андак вақт, муддати зиёде нагузашта.

ЛАҲЗАВӢ لحظوى марбут ба лаҳза, зудгузар.

ЛАҲЗАШУМОРӢ لحظه شماری 1. шумурдани лаҳзаҳо. 2. маҷ. бошиддат интизорӣ кашидан, беҳад интизор шудан.

ЛАҲИБ а. لهیب кит. гармии оташ ва ё шӯълаи бедуди он, забонаи оташ.

ЛАҲИМ а. لحیم тех. бо танакор (бӯра) тоза карда, қалъагӣ ё хӯлаи обшуда давонда, пайванд кардани филизот ё маҳкам кардани сӯрохҳо дар асбобҳои филизӣ.

ЛАҲИМКАШ لحیم کش тех. асбобе, ки дар оташи лампаи лаҳимкорӣ тафсонда бо он лаҳимкорӣ мекунад.

ЛАҲИМКОР لحیم کار он ки олоту асбобҳои филизиро ба тариқи лаҳим пайваст ё сӯрохгирӣ мекунад.

ЛАҲИМКОРӢ لحیم کاری амали ба тариқи бо лаҳим пайваст кардани филизот ё маҳкам кардани сӯрохи асбоби филизӣ; касбу кори лаҳимкор.

ЛАҲИМХӮРДА لحیم خورده лаҳимзада, чӯшхӯрда.

ЛАҲИФ а. لحیف намадзин.

ЛАҲМ а. لحم гӯшти беустухон; забон гӯшти лаҳм аст (маҷ.).

ЛАҲМӢ لحمӣ гӯштӣ; фарбеҳ, чок.

ЛАҲН а. لحن 1. оҳанги гуфтор; овоз. 2. нағма, оҳанг, наво.

ЛАҲНАК لحنک овоз ва нағмаи зариф.

ЛАҲФ а. لحف дарег, андӯх, таассуф, ҳасрат.

ЛАҲЧА а. لهجه 1. тарзи суҳан гуфтан ва талаффузи хоси як маҳал. 2. збш. навъи забони гуфтугӯии умумихалқӣ, ки дар ҳудуди муайян муоширату мубодилаи афкори мардум бо он сураат мегирад, шева, диалект; лабу лаҳча карда чарбзабонӣ карда, гапдонӣ карда.

ЛАҲЧАВӢ لهجوى мансуб ба лаҳча; хоси лаҳча, шевагӣ; унсурҳои лаҳчавӣ калимаю ибора, хусусияти фонетикӣ ва ғайраи хоси ягон

лаҳча, диалектизмҳо.

ЛАҲЧАГӢ لهجگى ниг. лаҳчавӣ.

ЛАҲЧАШИНОС لهجه شناس збш. мутахассис ва олими забоншинос, ки оид ба лаҳчаву шева тадқиқот мебарад.

ЛАҲЧАШИНОСӢ لهجه شناسى збш. илм оид ба омӯхтани лаҳчаҳои забон, диалектология.

ЛАЧАК لچک 1. рӯмоли хурди сегӯшае, ки занҳо ба сар ё гардан мебаранд. 2. пардаи овезони зери гардани баъзе парандаҳо: лачаки хурӯс.

ЛАЧ لچ кҳн. лагаде, ки пушти по мезананд.

ЛАЧ(Ч) а. لچ лаҷочат, ситеза, якравӣ, якраҳа-гӣ.

ЛАЧАН لچن сиёхлой, лойка.

ЛАЧОМ لچام муарраби лағом//лиғом; афзоре, ки вақти саворӣ ба сару даҳони асп меандозанд (барои идора кардани рафтори асп), ҷилав, инон: лаҷоми нӯкракӯб ё тиллоқӯб, лаҷоми зулфдор, лаҷомро кашидан, лаҷомро сар додан, лаҷом ҳондани асп; лаҷом задан а) ба сару даҳони асп лаҷом андохтан; б) маҷ. касеро ба худ мутеъ кардан; ◇ лаҷоми касеро сар додан мондан касеро дар қору рафтор ба ихтиёри худ воғузоштан, касеро ба сари худ мондан; лаҷоми худро ба дасти касе додан ихтиёри худро ба дасти касе додан, мувофиқи раъй ва нишондоди дигаре қор кардан; лаҷоми касеро кашидан мондан касеро дар бораи ягон рафтор ё қирдори ношоямаш огоҳонидан; лаҷоми суҳанро ба тарафи дигар тофтан мавзӯи гапро дигар кардан.

ЛАЧОМАК لچامک кит. қафидагии қунҷи лаби инсон.

ЛАЧОМГУСАСТА لچام گسته ниг. лаҷомгусехта.

ЛАЧОМГУСЕХТА لچام گسيخته 1. сифати феълии замони гузашта аз лаҷом гусехтан; аспе, ки лаҷомашро пора кардааст. 2. маҷ. одами бетартибу беинтизом, одами худсар.

ЛАЧОМГУСЕХТАГӢ لچام گسيختگى 1. шакли дигари сифати феълии замони гузашта аз лаҷом гусехтан; вазъ ва ҳолати лаҷомгусехта, афсоргусехта будан. 2. маҷ. аз ҳадди худ фаротар по гузоштан, бебандуборӣ.

ЛАЧОМДӮЗ لچام دوز он ки қору шуғлаш дӯхтани

лачом аст, сарроҷ.

ЛАЧОМЗАДА لچامزده *сифати феълии замони гузашта аз лачом задан; аспн лачомзада* аспн лачомдори омодаи саворӣ.

ЛАЧОМНОПАЗИР لچامناپذير 1. лачомнашуданӣ (*асп*), саркаш. 2. он ки ё он чи ҳеҷ гуна қонуно қонидаро намепазирад.

ЛАЧОҶ а. لچاج 1. ситезакорӣ; якраҳагӣ, инод. 2. аз ҳад гузаронидан дар гуфтан ва кардани коре, ифрот; **лаҷоҷ додан** кашол додан.

ЛАЧОҶАТ а. لچاجت напазирuftани сухани дурӯст ва мантиқӣ, якроҳагӣ, хирасарӣ.

ЛАЧҶОРА а. لچاره *кит.* чангара, арбадаҷӯй.

ЛАШ I لش *кит.* 1. *ниг.* лоша. 2. *мач.* танбал, беғайрат. 3. *гуфт.* суст, беқувват; **лаш кардан** (*ё намудан*) сусту беқувват кардан. 4. ҳасади забҳшуда ва пӯсткардаи ҳайвон.

ЛАШ II لش :лашу лӯш *гуфт.* чизу чораи одатан бебора; майда-ҷуйдаи рӯзгор, лоқу пар.

ЛАШКАР لشكر тамоми қувваҳои мусаллаҳи давлат, сипоҳ, қўшун, артиш: **лашқари душман**, **лашқари ғоратгар**, **лашқари инқилоб**, **лашқари коргар**, **лашқари пиёда**, **лашқари фатҳу зафар**, **лашқари сулҳ**, **сардори лашқар**, **лашқар ҷамъ кардан**, **лашқареро шикаст додан**, **шикаст хӯрдани лашқаре**; *ба таври истиора*: **лашқари зимистон рафт**, **лашқари хоб аз дида гурехтан**, **бар лашқари ғам ҳуҷум овардан**, **мулки дилро гирифтани лашқари ғам**; **лашқари халқӣ** сипоҳе, ки дар замони ҷанг барои мадад расондан ба қувваҳои мусаллаҳ аз ҳисоби одамони аз ӯҳдадорӣ ҳарбӣ озод ташкил меёбад; **лашқари ҷаррор** а) лашқари сершумор, анбӯҳи лашқар; б) *мач.* лашқари далер; **лашқар кашидан** бо лашқар ба қасди ҷанг равона шудан.

ЛАШКАРГОҲ لشكرگاه ҷои исти муваққат ё доимии лашқар, урдугоҳ.

ЛАШКАРӢ لشكرى 1. *мансуб ба лашқар*. 2. ҳар кадом аз аҳли лашқар, ҳарбӣ, сипоҳӣ; сарбоз.

ЛАШКАРКАШ لشكرکش сардори лашқар, саркарда.

ЛАШКАРКАШӢ لشكرکشی ба ҷанг бурдани

лашқар, сипаҳсолорӣ; ҳуҷум.

ЛАШКАРШИКАН لشكرشكن шикастдиҳандаи лашқар, марди шучоӣ лашқаршикоф, ки бар қалби лашқари душман ҳамла оварда, ба ӯ зарбаи ҳалокатовар медиҳад.

ЛАШКАРШИКАНӢ لشكرشكنى амали лашқаршикан; шикастан ва пароканда кардани лашқар.

ЛАШКАРШУКУФ لشكرشكوف *кит.* шучоъ, диловар.

ЛАӢБ а. لعب бозӣ; **лаҳву лаӢб** *ниг.* лаҳв.

ЛАӢБГАР لعبگر бозингар; фусунгар, найрангбоз.

ЛАӢЛ لعل (*муарраби лол*). 1. *маъд.* яке аз сангҳои қиматбаҳои сурх аз ҷинси ёқут; **лаӢли Бадахшон** яке аз навъҳои аълоӣ лаӢл, ки дар қӯхистони Бадахшон ёфт мешавад. 2. *мач.* сурх, ба ранги сурх; **лаби лаӢл** лаби сурхранг. 3. *мач.* лаби лаӢлгуни маъшуқа: **ба таври истиора**: **лаӢли лаб**, **лаӢли сухангӯ**, **лаӢли рӯҳафзо**, **лаӢли хандон**, **лаӢли ҷонбахш**, **лаӢли шакарбор...**; **ҳам лаӢл ба даст ояду ҳам ёр наранҷад.** (*зарб.*); **лаӢл ба даст омадан** комёб шудан, ба мақсад расидан.

ЛАӢЛАК لعلک *кит., тиб.* бемории сӯхтанӣ.

ЛАӢЛВАШ لعلوش лаӢлмонанд, лаӢлосо.

ЛАӢЛГАР لعلگر бо лаӢл ороишдиҳанда.

ЛАӢЛГУН لعلگون чун лаӢл, сурх: **шароби лаӢлгун**.

ЛАӢЛГУНА لعلگونه 1. он чи ба лаӢл монанд аст, лаӢлранг, лаӢлмонанд. 2. *мач.* шоду масрур, фурузон, рӯҳбаланд.

ЛАӢЛИЧА لعلچه 1. лаӢлии хурд. 2. *мус., ниг.* санҷ.

ЛАӢЛӢ I لعلى 1. зарфи паҳни лабадори филизӣ барои овардани зарфҳо ё гузоштани меваҳои хушк ва қанду қурс дар рӯи дастархон ва ё барои бурдани хӯрокиҳо ба ҷое; **лаӢлино дастархон** *киноя аз дастовезе иборат аз қулчаю мева ва қанду қурс*. 2. *мус., ниг.* санҷ.

ЛАӢЛӢ II لعلى *кит.* 1. *мансуб ба лаӢл*. 2. ба ранги лаӢл, лаӢлгун, сурх.

ЛАЪЛҚАНД لعلقند *ширинлаб, сурхлаби*
ширингуфтор (сифати маҳбуба).

ЛАЪЛОШОМ لعلاشام *кит.* 1. майошом, майхӯр.
2. *киноя аз хуношом, хунхор.*

ЛАЪЛФОМ لعلفام *ниг.* лаългуна 1.

ЛАЪН لعن: таъну лаън таънаву нафрат.

ЛАЪНАТ а. لعنت дуои бад; бадгӯӣ, изхори нафрат; **лаънат ба...** таъбири дашном, ки дар мавриди изхори нафрату мазаммати сахт ба касе ё чизе гуфта мешавад; **таънаву лаънат** маломату нафрат; **лаънат кардан // лаънат фиристондан // лаънат хондан** нафрин гуфтан, изхори нафрату дашном кардан.

ЛАЪНАТӢ لعنتى *мансуб ба лаънат; лаънаткарда, малъун; сазовори лаънат: адӯи лаънатӣ, рашки лаънатӣ, саги лаънатӣ, чонвари лаънатӣ.*

ЛАЪНАТКАРДА لعنت كرده *ниг.* лаънатӣ.

ЛАЪНАТНОМА لعنت نامه навиштае, ки дар бораи лаин будани касе далолат мекунад, номаи лаънат.

ЛЕВЛАНГ ليولنگ *кит.* дӯғи хушкшуда, курут, кашк.

ЛЕГАЛӢ ليگلى *барои фаъолияти ошкоро иҷозат додашуда, қонунӣ шинохташуда, муқоб. пинҳонӣ: ҳизби легалӣ, легалӣ шудан (гардонидан).*

ЛЕГИОН лот. ليگان 1. номи қисмҳои махсуси ҳарбӣ ва политесия дар баъзе мамлакатҳо. 2. *таър.* номи қисми ҳарбӣ дар Рими қадим.

ЛЕЗАК ليزك *варз., нав.* чиҳози варзишӣ, ки ба пой баста, бо вай дар рӯи барф ва ях ҳаракат мекунад; лижа.

ЛЕЗГИН ليزگين *ниг.* лазгӣ 2.

ЛЕЗИДАН ليزيدن *ниг.* лағжидан.

ЛЕЙБОРИСТ انگل. ليبارست *узви ҳизби лейбористӣ.*

ЛЕЙБОРИСТӢ ليبارستى *ҳизби корғарист дар Инглистон ва баъзе давлатҳои дигар, ки сиёсати ислоҳоти созишкоронаро пеш мебарад: ҳизби лейбористӣ.*

ЛЕЙКОТСИТ ю. ليكاسيت *биол.* яке аз қисмҳои таркибии хун, ки аз ҳуҷайраҳои сафедтоби

ҳаракатдор иборат мебошад.

ЛЕЙТЕНАНТ фр. لئيتننت *ҳ.* унвони афсари хурд дар қувваҳои мусаллаҳ; **лейтенанти калон** дараҷаи сеюми унвони афсарӣ; **лейтенанти хурд** дараҷаи аввали унвони афсарӣ.

ЛЕЙТЕНАНТӢ لئيتننتى *мансуб ба лейтенант.*

ЛЕК ليك *шакли қўтоҳи лекин.*

ЛЕКИН ليكن *пайвандаки хилофӣ* 1. аммо, вале, лекин. 2. бо вучуди ин; дар баробари ин.

ЛЕКСИКА ю. ليكسيكه *збш., ниг.* вожагон.

ЛЕКСИКӢ ليكسيكى *збш. мансуб ба лексика; вожагонӣ, луғавӣ.*

ЛЕКСИКОГРАФИЯ ю. ليكسيكاگرافيه *збш., ниг.* фарҳангшиносӣ.

ЛЕКСИКОЛОГИЯ ю. ليكسيكالاگيه *збш., ниг.* вожашиносӣ.

ЛЕКСИЯ лот. ليكسيه *баёни лафзии ягон мавзӯи таълимӣ ё илмию сиёсӣ; маъруза; суханронӣ; лексияи оммавӣ* шакли тарғиб ва паҳн кардани донишҳои сиёсӣ ва илмӣ дар муссиҳаҳои фарҳангӣ маърифатӣ; **лексияи таълимӣ** яке аз шаклҳои таълим ва усулҳои тадрис дар мактабҳои олий.

ЛЕКТОР лот. ليكتور *ниг.* маърузакунанда.

ЛЕЛА(К) ليله//ليک *гуфт., ниг.* ангушт.

ЛЕНТА олм. لينته 1. матои нафиси паҳни тасмамонанд, ки барои ороиши либос ва мӯи сари занону духтарон ба кор мебаранд. 2. *ниг.* навор; ҳар чизи шабеҳи навор: **лентаи оик; лентаи сабти овоз.**

ЛЕПТОП انگل. ليپتاپ *навъи компютери сабук, батареядор, ки ба сурати кифи хурд сохта шудааст, ноутбук.*

лес ليس 1. *асоси замони ҳозира аз лесидан.* 2. *ҷузъи пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънои лесанда: косалес, табақлес...*

ЛЕСАК ليسک *зоол.* тӯқумшулук, ҳалазун: **кирми лесак; мӯрчаи лесак мӯрчаи хурд.**

ЛЕСАНДА ليسنده *сифати феълии замони ҳозира аз лесидан; он ки ё он чи ки чизеро мелесад.*

ЛЕСИДА لسیده *сифати феълии замони гузашта*

аз лесидан; лесида-лесида дар ҳолати лесидан, лесида истода; лесида рафтан андак расида гузаштан; ◇ хок лесида сифати феълии замони гузашта аз хок лесидан; гурба барин лесида калон кардан касеро аз ҳад зиёд эҳтиёт ва ғамхорӣ карда, ба воя расонидан; хоки мадрасаро лесида баромадан азобу машаққати мадрасаро аз сар гузаронидан, гарди мадрасаро хӯрдан.

ЛЕСИДАН لیسیدن 1. бо забон молидани чизе, бо забон молида пок кардани чизе: ангушт лесидан, лабро лесидан, табақро лесидан. 2. расида гузаштан. 3. маҷ. хӯрдан; хӯрда нобуд кардан; ◇ тағи табақи касеро лесидан бар дари кас хизматгорӣ кардан; хок лесидан гурӯснағӣ кашидан; ба саҳтӣ рӯз гузаронидан; хоки замини сиёхро лесидан ниғ. хок лесидан.

ЛЕСОЛЕС لیسالیس зиёд лесидани чизе.

ЛЕСОН(И)ДАН لیساندن//لیسانیدن тарзи бавоситаи феъли лесидан; ба лесидан водор кардан, маҷбур ба лесидан кардан.

ЛЕТАРГИЯ ю. لیترگیе тиб. бемории хоболудӣ; хоби сакта.

ЛЁТЧИК р. لیاتچیк ниғ. фазонавард.

ЛИБЕРАЛ лот. لیبرل пайрав ё тарафдори либерализм; узви ягон ҳизби либералӣ.

ЛИБЕРАЛИЗМ лот. لیبرلیزم назария ва чараёни сиёсӣ, ки тарафдорони соҳти парламентӣ ва озодии номаҳдуди демократию буржуазиро муттаҳид мекунад.

ЛИБОС а. لباس пӯшок, пӯшидани, танпӯш, он ки ба тан мепӯшанд: либоси арӯсӣ (домодӣ), либоси варзишӣ, либоси занона (бачагона), либоси дарида, либоси мотам, либоси нав, либоси пахтадор, либоси сабук, либоси сиёх, либоси низомӣ, либос дӯхтан, либос пӯшидан, либос кашидан, либос шустан, тағйири либос кардан, ба таври истиора: либоси ғам пӯшидан, либоси идона пӯшидан, либоси сабзро ба бар кардани саҳро, либоси сиёсӣ пӯшонидан ба гапи касе, дар либоси сухан ифода ёфтани фикре; либоси атлас куртаю лозимии аз матои атлас дӯхташуда; либоси корӣ либосе, ки дар вақти кор мепӯшанд; либоси расмӣ либоси аз ҷиҳати дӯхт ва ранг якхела (-и ҳарбиён, кормандони мақомоти қуд-

ратӣ, талабаю донишҷӯёни баъзе таълимгоҳҳо); либоси рӯ либосе, ки аз болои либосҳои дигар мепӯшанд (аз қабилӣ чома, палто, боронӣ); либоси тағ он ки дар зери куртаю шалвор, яъне ба рӯи бадан мепӯшанд, тағпӯш; либоси хонагӣ поёмаву хилъат ва дигар либос, ки ҳоси дар хона пӯшидан аст; ◇ ба либоси касе кайк даромадан ниғ. пӯстин (ба пӯстии касе кайк даромадан); одаму либос, хонаву палос (зарб.) одаму либос ва хонаро палос зинат дода, назаррабо мегардонад, зеби одам либос бошад, зеби хона палос аст.

ЛИБОСБҲУР لباسبر устое, ки андоза гирифта, матоъро бурида, барои либосдӯзӣ омода мекунад, бурандаи либос.

ЛИБОСБҲУРӢ لباسبرى 1. мансуб ба либосбур: коргоҳи либосбурӣ. 2. шуғл ва касби либосбур.

ЛИБОСВОР لباسوار матои муносиби либосдӯзӣ; як либосвор... миқдори матоъ, ки аз он ягон либос (мас., куртаву лозимӣ) дӯхтан мумкин аст.

ЛИБОСВОРӢ لباسواری матоъҳои, ки аз онҳо либос дӯхта мешавад.

ЛИБОСДОР لباسدار чомадор, он ки ба тан либос дорад.

ЛИБОСДӢЗ لباسدوز дӯзанда, хайёт, дарзӣ.

ЛИБОСДӢЗӢ لباسدوزی исми амал аз либос дӯхтан; шуғл ва касби либосдӯз; хайётӣ: устохонаи либосдӯзӣ.

ЛИБОСКАШӢ لباسکشی исми амал аз либос кашидан; хонаи либоскашӣ хона барои тағйири либоси варзишгарон, шиноварон ва

ЛИБОСКАПАК لباسقپک гуфт. капак барои либоси шустаро доштан (то ин ки ба замин наафтад).

ЛИБОСОВЕЗАК لباسآویزک тахтаи мехзада ё сепояи чангақдори махсус барои овехтани либос ва каллапӯшҳо.

ЛИБОСПӢШӢ لباسپوشی 1. исми амал аз либос пӯшидан. 2. тарзи пӯшидани либос, ҷӣ хел пӯшидани либос.

ЛИБОСФУРӢШӢ لباسفروشی он ҷо, ки либос

мефурӯшанд: мағозаи либосфурӯшӣ.

ЛИБОСХОНА لباسخانه *хонаи махсус дар биноҳои ҷамъиятӣ барои нигоҳ доштани либосҳои рӯ, ҷолибос, ҷомахона.*

ЛИБОСШӢ لباسشویی *исми амал аз либос шустан; ниг. ҷомашӢ.*

ЛИБРЕТТО ит. لبريتا *санъ. матни асари калони мусиқӣ (опера, оперетта), ки сароида мешавад; мазмуни мухтасари опера, балет ва ғ.*

ЛИВО а. لوا *байрақ, алам, парчам: дар зери ливои..., ливои дӯстӣ афроштан, ливои зафар афроштан, ливои истиқлол афроштан.*

ЛИВОТА а. لواطه *бачабозӣ, амраббозӣ.*

ЛИВОТАГАР لواطهگر *бачабоз, амраббоз.*

ЛИГА I фр. ليگه 1. иттифок, иттиҳод; маҷмаъ: **Лигаи Миллатҳо** (таъс.), **Лигаи давлатҳои араб.** 2. варз. чанд дастае, ки дар мавсими бозиҳои варзишӣ дар гурӯҳе муттаҳид карда шудаанд: **лигаи олимпӣ, лигаи якум.**

ЛИГА II ит. ليگه *мус. аломати камоншакли нотаи, ки пайвастигии нотаҳои нишон медиҳад.*

ЛИГАТУРА лот. ليگتوره *збш. шакли пайвасти ду ё зиёда ҳарфҳо дар навишт (мас., ҳарфҳои дар як ҷо навишташудаи кофу алиф ва ғ. дар хати арабӣ).*

ЛИГОЯТ а. لغايت *ба шумули..., то ҳуди..., то ҳадди...*

ЛИДЕР англ. ليدر 1. сарвар, роҳбар. 2. варз. пешсафи мусобиқа.

ЛИЖА р. ليژه *асбоби ҷӯбӣ ё оҳанине, ки ба таги по баста, бо ёрии ду ҷӯбдасти дарози асомонанд худро тела дода, дар рӯи барф лағжида роҳ мегарданд, лезак.*

ЛИЖАРОНӢ ليژهرواني *варз. бо лижа роҳ гаштан дар рӯи барф; ниг. лижатоӣ.*

ЛИЖАТОЗ ليژهتاز *он ки дар рӯи барф бо лижа медавад.*

ЛИЖАТОЗӢ ليژهتازي *варз. навъе аз варзиши зимистонӣ, ки дар он варзишгарон рӯи барф бо лижа лағжида медаванд, лижаронӣ.*

ЛИКӢР фр. ليكار *нӯшокии ширину хушбӯӣ, ки*

аз спирту шираи мевае тайёр мекунад.

ЛИККАС لکس *ниг. лик-лик; ликкас кардан паида гаштан, ҷаҳида гаштан; ликкас карда омадан маҷ. зуду ногаҳон омадан ба ҷое.*

ЛИККОНДАН ليکاندن *чунбондан (думро).*

ЛИКЛИК ليک ليک *гуфт. ҷӯбаки ба зери дӯли осие баста, ки ба рӯи санг расида, бо гардиши санг ларзида, боиси муттасил аз дӯл поин рехтани гандум мегардад.*

ЛИК-ЛИК لک لک 1. калимаи тақлиди овози чунбидани ҷӯби зери дӯли осие дар вақти гардиши санг. 2. калимаи тасвири тарзи думчунбонии сағ ва ғ.

ЛИҚ لقي *гуфт. пур; лаболаб, саршор: лик пур будан ниҳоят пур будан; лик одам будан ниҳоят пур аз одам будан, воқеъ гаштани одамони хеле зиёд дар ҷое; ҷашми касе лиқи об шудан ҷашми касе пур аз ашк шудан (ҳолати пеш аз гиристан).*

ЛИҚҚА لقي *ниг. лиққонак.*

ЛИҚҚИДА لقيده *гуфт. сифати феълии замони ҳозира аз лиққидан; чунбондан.*

ЛИҚҚИДАН لقيدن *гуфт. чунбидан (-и ягон чизи шалақ).*

ЛИҚҚОНАК لقيک *чунбонак; шалақ; номаҳкам: дандони лаққонак дандоне, ки мечунбад.*

ЛИҚҚОНДАН لقياندن *гуфт. тарзи бавоситаи лиққидан; чунбондан.*

ЛИҚ-ЛИҚ لقي لقي *гуфт. калимаи тақлиди овози чунбиши моеот; ◇ лик-лик карда гаштан базӯр гаштан; вазъияти ноустувор доштан.*

ЛИҚО а. لقا *рӯй, чехра, симо; ◇ атояшро ба ликояш бахшидан барои надидани дидори одами бад аз баҳри фоидае, ки аз ӯ мерасад, гузаштан.*

ЛИМИӢ ю. ليميا *кҳн. яке аз илмҳои асри-миёнагии риёзӣ, ки бахши шумори ададҳо ба он дахл доштааст.*

ЛИМИТ лот. لमित *меъёри муайян, ки дар истифода ё сарфи чизе риояи он ҳатмист.*

ЛИМОНАД фр. ليماند *нӯшобаи ширине, ки одатан аз оби лимӯ ва шарбати қанд тайёр карда мешавад.*

мешавад.

ЛИМӢ 1. меваи туршмазаи хушбӯй, ки дар ҷойҳои зимистонаш гарм мерӯяд. 2. дарахти ин мева.

ЛИМӢГИӢХ ليموگياه навъи дарахт аз хонаводаи лимӯҳо.

ЛИМӢЗОР ليموزار майдони дарахтҳои лимӯ.

ЛИМӢПАРВАР ليموپرور боғбоне, ки бо нигоҳубини дарахтони лимӯ ва ба даст овардани ҳосили он машғул аст; мутахассиси парвариши лимӯ.

ЛИМӢПАРВАРӢ ليموپروري соҳаи кишоварзӣ, ки барои парвариши дарахтони лимӯ ва гирифтани меваи он махсус гардонида шудааст; парвариши дарахти лимӯ.

ЛИМӢРАНГ ليمورنگ ба ранги лимӯ, ранги зарди равшан.

ЛИМӢХОНА ليموخانه ҷои махсуси парвариш ва нигоҳубини лимӯ (хусусан дар кишвари обу ҳавояи барои парвариши лимӯ номусонд).

ЛИНГ 1. ҳар кадом аз пойҳо аз сарпанча то қадкашак. 2. ҳар кадом аз ду бари чизе ё боре, ки ба ҳам баста, ҳар кадоми онро ба як паҳлуи маркаб бор мекунад: **линги (почаи) хӯрчин**; **линги касеро аз осмон овардан** касеро саҳт танбеҳ додан.

ЛИНГА لنگه ниг. халта.

ЛИНГВИСТИКА فر. لینگویستیکه ниг. забоншиносӣ.

ЛИНГДАРОЗ لینگدراز он ки пойҳояш дарозанд, қадбаланд.

ЛИНГЗАНИ لینگزني задан бо лагад, ҷанг бо лагад (дар ғӯштингирӣ), позанӣ.

ЛИНГОФОН انگل. لینگافان тех. воситаи техникӣ барои мустақилона омӯхтани нутқи шифоҳӣ дар дарсҳои забон.

ЛИНГЧА لنگچه гуфт. тӯрбаи хурд, халта.

ЛИНЗА олм. لينزه физ. навъе аз шишаҳои шаффофи булӯрии оптикӣ, ки дар дурбин, дастгоҳи суратгирӣ ва ғ. истифода бурда мешавад.

ЛИНОЛЕУМ лот. لینالئوم сохт. матои ғафсу

сахти обногузаре, ки барои пӯшондани фарши хона ба кор мебаранд.

ЛИНОТИП лот. ليناتيپ наир. мошини ҳуруфчини матбаа, ки матро дар шакли яклухти филизӣ ба ҷоп тайёр мекунад.

ЛИНТЕР انگل. لينتير мошин барои ҷудо кардани тибити (нахи) пахта аз чигит; **пахтаи линтер** пахтаи пастсифат, ки аз боқимондаҳои нахи чигити тозакарда ба даст омадааст.

ЛИП-ЛИП لپلپ калимаи тасвири ҳолати ниҳоят суст сӯхтани ҷароғ, шамъ ва ғ.; йилт-йилт, милт-милт; **лип-лип кардан** суст, канда-канда нурафшонӣ карда, сӯхтани ҷароғ, шамъ ва ғ., қариб ба хомӯшшавӣ расидани ҷароғ; милт-милт кардан.

ЛИРА I ит. ليره воҳиди пул дар Италия, Туркия ва баъзе мамлакатҳои дигар.

ЛИРА II ю. ليره асбоби тордор дар Юнони қадим, ки тасвири он ҳамчун рамзи мусиқӣ ва санъат қабул шудааст.

ЛИРИЗМ ю. ليريزم адш. ҷанбаи лирикӣ; илҳомӣ шоирона, эҳсосоту ҳаяҷони баланд дар асарҳои бадеӣ.

ЛИРИКА ю. ليريكه адш. 1. ҷинси бадеӣ, ки дар он эҳсосоту таассурот ва рӯҳияву ҳаяҷони шоир дар шакли назм ифода ёфтааст. 2. асарҳои бадеӣ, ки дар ин навъи назм эҷод шудаанд, асарҳои лирикӣ: **лирикаи ишқӣ**, **лирикаи фалсафӣ**, **лирикаи Ҳофиз**.

ЛИРИКӢ ليريكى мансуб ба лирика; ғиноӣ: асарҳои лирикӣ.

ЛИСОН а. لسان кит. забон, лафз.

ЛИСОНУЛҒАЙБ а. لسانالغيب кит. 1. забони ғайб, забони асрор. 2. лақаби шоири машҳури форсу тоҷик Ҳофизӣ Шерозӣ.

ЛИТВАГӢ لتوگى мансуб ба Литва (яке аз кишварҳои Назди Балтика); номи халқи сокини Литва; намояндаи миллати Литва; **забони литвагӣ** забони аҳолии асосии Литва, забони литвонӣ.

ЛИТВОНӢ لتوانى ниг. литвагӣ.

ЛИТОГРАФИЯ ю. لتاگرافيه 1. ҷопи сангӣ. 2. ҷопхонаи сангӣ, ки дар он ҷо матн ё сурати ба сиеҳии махсус навишташударо ба санг

сиёҳии махсус навишташударо ба санг гузаронда, аз рӯи он нашр мекунад.

ЛИТР фр. *литр* воҳиди вазни моеот аз рӯи зарфият, ки ба ҳазор сантиметри мукааб баробар аст; ҳамин миқдори ягон ҷисми моеъ

ЛИТСЕЙ ю. *литсей* навъи мактаби миёна, ки дар он таълими амиқи баъзе фанҳо ба роҳ монда шудааст.

ЛИТСЕНЗИЯ лот. *лицензия* 1. иҷозатномае, ки барои воридоту содироти мол аз тарафи мақомоти давлатӣ дода мешавад, парвона. 2. ҳуқуқи истифодабарии бепул ё имтиёзнокӣ ихтироот ва ғ. барои истеҳсоли чизе.

ЛИФ *ليف* 1. пӯсти нарми дарахти хурмо ва ғ., ки аз он барои шустушӯи бадан ва зарфҳо бо собун истифода мебаранд. 2. чӯткаи нарми аз мӯй сохташуда барои тоза кардани чизе; **лиф задан** чизеро бо лиф тоза кардан. 3. мӯкалами рангмолӣ. 4. навъи ҳуҷайраҳои гиёҳии дароз; риштаҳои маснӯии нозуку баланд монанди катон ва хурмо.

ЛИФА *ليفه* ниг. **нифа**.

ЛИФДОР *لفدار* тордор, нахдор, дорои лиф: **растаниҳои лифдор**.

ЛИФЗАНӢ *لفزنى* амали задани лиф, лиф задан.

ЛИФӢ *ليفى* **мансуб ба лиф** 1.

ЛИФКАДУ *ليفكودو* ниг. **лиф**.

ЛИФОФА а. *لفافه* 1. он чи чизе ба он печонда шавад. 2. халтачаи махсуси коғазӣ, ки мактубро дохили он гузошта, ба ҷое мефиристанд, конверт, пакет.

ЛИФОФАНОК *ليفافه ناک* дорои лифофа (2), лифофадошта: **хати лифофанок**.

ЛИФТ англ. *lift* мошини махсус барои ба боло баровардану фурувардани одамон ва борҳо дар биноҳои баланди серошёна, осонсур, осонбар.

ЛИФТБОН *ليفت بان* он ки мутасаддии кори лифт мебошад.

ЛИҲОЗ а. *لحاظ* нигоҳ, назар, мулоҳиза; **аз ин лиҳоз** аз ин нуқтаи назар; **аз ин ҷиҳат**; **аз лиҳози...** аз ҷиҳати...

ЛИҲОЗО а. *لهذا* **ки**. бинобар ин, ба ин сабаб.

ЛИҲОФ а. *لحاف* кӯрпаи болопӯш.

ЛИҲЯ а. *لحيه* риш.

ЛО I а. *لا* **ки**. нест, не; но, бе (**ба ин маънӣ** *беиштар ҳамчун пешванд бо як қатор калимаҳо меояд: лоилоч, ломакон*).

ЛО//ЛОЙ II *لا//لاى* таҳ, қабат; **ло ба лон...** қабат ба қабати..., мағз андар мағзи...; байни..., мобайни...

ЛОАҚАЛ а. *لاقل* дасткам, ақаллан, ҳеҷ набошад.

ЛОБА *لا به* 1. зорӣ, тавалло. 2. хушомадгӯӣ бо аҷзу фурутанӣ аз роҳи ҳила, ҷоплусӣ бо ҷарбзабонӣ. 3. фиреб, ҳила, найранг. 4. шӯхӣ, ҳазл; **лобаҳои фарох** бозӣ ва шӯҳии бисёр.

ЛОБАГАР *لا به گر* 1. он ки хоҳиш ва аҷзу зорӣ мекунад, он ки зориву тавалло мекунад. 2. тамаллуқ ва хушомадкунонда.

ЛОБАГАРӢ *لا به گرى* 1. хоҳиш ва аҷзу зорӣ кардан, зориву тавалло кардан. 2. тамаллуқ ва ширинзабонӣ.

ЛОБАКУНОН *لا به كنان* **феъли ҳол аз лоба кардан**; зориву таваллокунон, хушомадкунон.

ЛОБУД(Д) а. *لا بد* 1. **ки**. ночор, ноилоч, ногузир. 2. албатта, ҳатман.

ЛОБУДДАН *لا بدّا* ба таври ҳатмӣ, ночор.

ЛОБУДДӢ *لا بدّى* зарурӣ, ночорӣ, ҳатмӣ.

ЛОВИДАН *لاويدن* *гуфт*. молидан (-и лой, равған ва ғ.); андова кардан.

ЛОГАРИФМ ю. *لاگريتم* **риёз.** нишондиҳан-даи дараҷаи реша, ки адади муайяне ҳосили зарби онҳост.

ЛОГАРИФМӢ *لاگريتمى* **риёз.**, **мансуб ба логарифм**; **ҷадвали логарифмӣ** ҷадвали ҳисоби логарифмҳо.

ЛОҒ *لاغ* **ки**. ҳазл, шӯхӣ, зарофат, истеҳзо, тамасхур; хуштабӣ, суханони ҳазломез.

ЛОҒАР *لاغر* инсон ё ҳайвони камгӯшт, хароб: қоқина; *муқоб.* **фарбех**; **ҷисми лоғар**, **лоғар шудан**; **лоғар шудани замин** кам шудани ҳосилхезии замини кишт.

ЛОҒАРАНДОМ لاغراندام одами хароб, лоғарбадан, қоқина.

ЛОҒАРАНДОМӢ لاغراندामी лоғарандом будан, камгӯшти.

ЛОҒАРБАДАН لاغریدن *ниг.* лоғарандом.

ЛОҒАРЗАМИН لاغرزمين замини бекуввати камҳосил.

ЛОҒАРӢ لاغرى лоғар будан, харобӢ, қоқинагӢ.

ЛОҒАРМИЁН لاغرميان дорои камари борик, камарборик.

ЛОҒАРНИҲОД لاغرنيهاد нахиф, заиф, нахифчусса.

ЛОҒАРТАН لاغرتن *ниг.* лоғарандом.

ЛОҒАРҚУССА لاغرچته *ниг.* лоғарандом.

ЛОД I لاد *кхн.* 1. лой, гил. 2. девори похса; лойдевор. 3. як лой (қабат) аз девори похса.

ЛОД II لاد *кит.* матои нозук, порчаи тунуки нафис.

ЛОД III لاد *ниг.* лодан.

ЛОДА لاده аҳмак, аблах; содалавҳ, гӯл.

ЛОДАН//ЛОЗАН لادن//لاذن 1. *бот.* як навъ растании бисёрсола аз оилаи чилликулҳо, ки пояи навруста ва барги онро ба таом меандозанд ва ҳамчунин дар тиб ба кор мебаранд. 2. моддаи самгии ин растани, ки дар маросимҳои динӣ дуд мекунанд.

ЛОЕҲ *а.* لايج *кит.* ошкор, зоҳир, хувайдо.

ЛОЖА *фр.* لژه чои алоҳидаи чандкаса дар театр.

ЛОЖВАРД لاژورد *ниг.* лочвард.

ЛОЗИМ *а.* لازم 1. зарур, даркор, боистанӣ; **лозим будан** зарур будан, даркор будан; зарурат ба миён омадан (*ба коре ё ба касе*); **лозим доништан** зарур шумурдан; **лозим омадан** зарур шудан, даркор шудан; зарурат ба миён омадан, эҳтиёҷ пайдо шудан; **лозим шудан** даркор шудан; эҳтиёҷ пайдо шудан; **лозим аст, ки...** зарур аст, ки...; **ногузир аст, ки...**; бояд, ки...; **лозим нест** даркор нест; зарурат надорад, эҳтиёҷ нест; **шитоб лозим нест** саросема шудан даркор нест, шитоб набояд кард.

2. зарурӣ, вочиб, муктазӣ; **икдоми лозим амалӣ намоянд** (*ё мабзул фармоянд*) чораи лозима бинанд; **фёли лозим кхн., грам.** фёли монда.

ЛОЗИМА *а.* لازمه 1. *муаннаси* лозим. 2. чизи зарурӣ, чизи даркорӣ; **лозимаи дӯстӣ** он чи, яъне шарту шароите, ки барои дӯстӣ зарур аст; **чора(ҳо)и лозима** тадбири илоҳи зарурӣ, чораҳои даркорӣ.

ЛОЗИМИЯТ *а.* لازميет даркорӣ, лозим будан.

ЛОЗИМӢ لازمي 1. даркорӣ, зарурӣ. 2. почома, эзор.

ЛОЗОЛ *а.* لزال 1. безавол, фанонопазир. 2. ҳамеша.

ЛОИДАН لايدن 1. нолидан. 2. ҳарзагӯӣ кардан.

ЛОИҚ *а.* لايق муносиб, сазовор, шоиста: **лоиқи эҳтиром, пешкаши лоиқ, лоиқи мансабе будан, лоиқи ҷазо будан, лоиқи шавҳар шудан, ба коре лоиқ дидан.**

ЛОИЛОҶ *а.* لاعلاج ночор, аз рӯи ноилоҷӣ.

ЛОИҲА *а.* لايحه 1. тарҳу нақшаи ҳаматарафа коркардаи ягон бино ва сохтмон: **лоиҳаи чизеро кашидан**. 2. матни пешакии ягон қарор ё ҳуҷҷат, ки ба муҳокима гузошта мешавад: **лоиҳаи ислоҳоти..., лоиҳаи фармон, лоиҳаи қонун.**

ЛОИҲАВӢ لايحوى *мансуб ба лоиҳа; расондан ба меъёри лоиҳавӣ* расондан ба дараҷае, ки дар лоиҳа ба назар гирифта шудааст.

ЛОИҲАКАШ لايحه کش мутахассисе, ки тарҳу лоиҳаи сохтмони бино ва иншоотро мекашад, меъмор.

ЛОИҲАКАШӢ لايحه کشي *исми феълӣ аз лоиҳа кашидан: идораи лоиҳакашӣ, институти лоиҳакашӣ.*

ЛОИҲАСОЗ لايحه ساز *ниг.* лоиҳакаш.

ЛОИҲАСОЗӢ لايحه سازي *ниг.* лоиҳакашӣ.

ЛОӢ لاي *ниг.* лойин.

ЛОӢ I لاي 1. хоки бо об омехтаву шӯрида, ки дар деворзанӣ, андова ва ғ., ба кор мебаранд; гил; гили нарми таҳи оби ҷӯ, ҳавз ва ғ., таҳнишин: **лоӣи бӯтана, лойи сақичмонанди**

часпак, лойи шита, лойи шуррут, ба бом лой кашидан, ба лой ғутидан, ба лой девор задан, дар лой банд шудан; лойи муолиҷавӣ гиле, ки барои табобати баъзе дардҳо истифода мебаранд; **замини лой** замини обу хокашро ба лой табдилдода; замини намиаш зиёд ва нарма, ки шудгору кишт кардан имконнопазир аст; **оби лой** оби гилолуд, оби ғайри соф: **об лой шудан**; **лой кардан** а) хоку обро омехта, лой тайёр кардан; б) *гуфт.* лойолуд кардан (*мас., либосро*), ба гилу лой расонда, чиркин кардан (*мас., дастро*); в) обро лой кардан, гилолуд кардан; **лой хобондан** тайёр карда, дам додани лой; **роҳ лой шудан** ба лой табдил ёфтани хоки роҳи бефарш (*дар натиҷаи боришот ва ғ.*). 2. *гуфт.*, *маҷ.* пул, пули аз роҳи ғайриқонунӣ ба даст даромада, пули ҳаром: **лойи чизеро гирифтани**; **◇ об(ро) лой кардан** а) дар коре ё ҷое қасдан бесарусомонию бетартибӣ барпо кардан (*барои рӯйиш кардани ягон сирри худ*); б) дар байни мардум шӯру фитна андохтан; **об(ро) лой карда, моҳӣ доштан** корро қасдан чигилу вайрон карда ё дар байни одамон шӯру фитна андохта, ба мақсади нопоки худ расидан; **обу лой кардан** чизеро чизи дуздиро фуруҳтан; чизеро пинҳонӣ ё ба нархи ғайриқонунӣ фуруҳта, пули онро аз он худ кардан; **аз лой гурехта, ба лойдон афтодан назари аз борон гурехта, ба новдон дучор шудан; бо як лой ду поҳса задан назари ба як тир ду нишон задан; хари касе аз лой гузаштан** муҳими касе бароварда шудан, рафъ шудани эҳтиёҷи касе, мушкили касе ҳал шудан; **об аз боло лой (аст) // об аз сар лой (аст)** (*маҷ.*) кор аз бунёдаш вайрон (*дар мавриди аввал сардорон қонунро вайрон кунанду сипас тобеонашон аз онҳо ибрат гиранд, гуфта мешавад*).

ЛОЙ II لای 1. *ниг.* ло II. 2. *боф.* ҳар қабати ба навор печидани матои бофташуда: **як лой карбос**; **як лой зиёд (будан)** аз тахмин зиёд (будан); аз гумони касе як дараҷа беҳтар (будан).

ЛОЙБОЗӢ لای بازی аз лой бозичаҳо сохта, банд шудани бачаҳо.

ЛОЙГАР لای گر он ки лой омода мекунад, он ки бо лой сару кор дорад: **устои лойгар.**

ЛОЙГАРӢ لای گری 1. *мансуб ба лойгар*; шугли

лойгар. 2. мавсими боронгарӣ ва лой шудани замин (*тағи по*): **лойгарии баҳор.**

ЛОЙДОН لای دان 1. чуқурии пурлой: **аз лой гурехта, ба лойдон афтодан** (*зарб.*). 2. *ниг.* **лойхона**. 3. *маҷ.* ботлоқи фиску фасод ва корҳои зишту ношоям.

ЛОЙИН لایین аз лой сохташуда: **суфай лойин, хонаи лойин.**

ЛОЙКАШ لای کش он ки лойи сохтмонро ба ҷое (*болои бом, болои девор ва ғ.*) кашида мебарад.

ЛОЙКОРӢ لای کاری амали лой тайёр кардан ва андова кардан дар сохтмон.

ЛОЙҚА لایقه лойи сиёҳи нарму часпак, ки дар тағи ҳавз, ҷӯй ва обҳои таҳшиншуда пайдо мешавад, сиёҳлой, лаҷан.

ЛОЙҚАДОР لایقه دار (оби) дорои лойи сиёҳу часпак.

ЛОЙҚАЗОР لایقه زار *ниг.* лойқадор.

ЛОЙОБ//ЛОЙОБА لای آب//لای آبه 1. оби тирае, ки аз об шудани барфҳо ва селобаҳо ҷорӣ мешавад. 2. лойи суюк, лойи шуррут.

ЛОЙОЛУД لای آلود 1. омехта бо лой, тира: **оби лойолуд**. 2. он чи ба он лой чарахса зада ё олуида бошад, олуида ба лой: **дастони лойолуд, либоси лойолуд, мӯзаи лойолуд, лойолуд шудан.**

ЛОЙОМОЧ لای آماج ҷуфт кардани замин пеш аз коридани шолӣ дар даруни кӯли оби пали шолӣ.

ЛОЙФИШОН لای فشان лойе, ки аз даҳонаи вулқонҳо бо фишори баланд берун мешавад.

ЛОЙХОБОНӢ لای خابانی *исми феълӣ аз лой хобондан*; тайёр кардани лой барои сохтмон.

ЛОЙХОНА لای خانه ҷое, ки дар он лой мехобонанд.

ЛОЙХӢРАК لای خورک *зоол.* як навъ мурғаки дарозпоя ботлоқӣ; **кирми лойхӢрак** *зоол.* кирми сурхчаи боронӣ.

ЛОЙШАКАР لای شکر таҳнишини шакари ҷӯшондашуда (*барои қиём*); ширае, ки аз нишоста ҳосил карда мешавад.

ЛОК/ЛАК **لک/لاک** моеи самғдори дар спирт, скипидар ё равған ҳалкарда, ки барои ҷилодиҳӣ ба ҷӯб, чарм *ва ғ.* мемоланд: **лок задан**, **лок молидан**; **локи мӯй** лок барои ороиши мӯй.

ЛОК II **لاک** кҳн. косаи ҷӯбин.

ЛОК III **لاک** ниг. **лак II**.

ЛОК IV *кит.*, кҳн. сангпушт; *муқ.* **локпушт**.

ЛОК V **لاک** ранги сурхе, ки дар Ҳиндустон аз шираи баъзе дарахтон ҳосил карда, дар наққошӣ *ва ғ.* ба кор мебаранд ва аз як қисми дурушти он сурғуч месозанд.

ЛОКАТОР *лот.* **لاکتار** радио абзоре, ки ҷои ҷисмро ба воситаи мавҷҳои садоӣ ё электромагнитӣ муайян мекунад.

ЛОКДОР **لاک دار** дорои лок.

ЛОКЗАДА **لاک زده** сифати феълии замони гузашта аз **лок задан**; локдор: **мӯзаи локзада**.

ЛОКЗАНИ **لاک زنی** исми феълий аз **лок задан**.

ЛОКИН **لاکین** ниг. **лекин**.

ЛОКӢ I **لاکى** мансуб ба **лок I**; локзада; аз чарми локзада дӯхташуда; **маҳсии локӢ** маҳсии аз чарми саҳт дӯхташуда.

ЛОКӢ II **لاکى** *лаҳҷ.* миёнбанд, рӯмоли мардона.

ЛОКОМОТИВ *лот.* **لاکاماتیو** номи умумии машинҳое (аз қабилҳои паровоз, тепловоз, электровоз), ки дар болои рельсҳо ҳаракат карда, вагонҳоро мекашанд: **депои локомотив**.

ЛОКПУШТ **لاک پشت** *кит.* сангпушт, кашаф.

ЛОКХӢРДА **لاک خورده** чизи чармине, ки аз лок сер шудааст: **пояфзоли локхӢрда**.

ЛОҚ **لاق** *гуфт.* кӯҳна, фарсуда; **лоқу пар** чизу чора, майда-чуйдаи рӯзгор, лақу луқ.

ЛОҚАЙД *а.* **لاقيد** он ки ба чизе аҳамият наметаҳад, бепарво.

ЛОҚАЙДӢ **لاقيدى** бепарвоӣ, бетаваҷҷӯӣ.

ЛОҚАЙДОНА **لاقيدانه** бепарвоёна, бетаваҷҷӯхона.

ЛОЛ I **لال** гунг, лакнатдор; **лолу мабхут** хомӯшу ҳайрон; **лол шудан** аз забон мондан; **забони**

касе лол шудан (гаштан) аз забон мондан, забони касе гирифтани, гап зада натавони-стан.

ЛОЛ II **لال** ниг. **лаъл** 1, 2; ранги сурх.

ЛОЛА **لال** *бот.* гули саҳроии пиёзакбех, ки баргҳои сурху зард ва дигар рангҳо дошта, тарафи думчааш сиёҳ аст: **лолаи аргувонӣ**, **лолаи аҳмар**, **лолаи хандон**, **лолаи ҳамро**, **лола чидан**; **лолаи кӯҳӣ** лолаи ғафсбарги калонкоса; **мавсими лола** вақти шукуфтани гули лола, ки ба аввали баҳор рост меояд.

ЛОЛАВОР **لاله وار** мисли лола, ҳамчун лола, лоламонанд.

ЛОЛАГУН **لاله گون** ба ранги лола, лоларанг, сурхранг: **рухсораи лолагун**, **чеҳраи лолагун**, **лолагун намудан**, **лолагун тобидан** (-и шафак), **лолагун шудан (гаштан)**.

ЛОЛАЗОР **لاله زار** ҷое, ки лолаи зиёд рӯидааст; ҷои сергули шукуфта; *ба тариқи истиора*: **лолазори ватан**, **лолазори умр**, **баҳори лолазор**.

ЛОЛАКАҲАК **لاله کهک** *лаҳҷ.*, ниг. **лолаҳасак**.

ЛОЛАНГ **لانگ** таом ва тиккаҳои нон, ки гадоён ва фақирон аз меҳмонӣ ва дастархонҳо ҷамъ мекарданд.

ЛОЛАОСО **لاله آسا** ниг. **лолавор**.

ЛОЛАПӢШ **لاله پوش** пӯшида бо лолаи шукуфта, ораста бо гули лола: **лолапӢш гаштан**.

ЛОЛАРАНГ **لاله رنگ** ниг. **лолагун**: баҳори лоларанг, рӯи лоларанг, шафақи лоларанг.

ЛОЛАРУХ **لاله رخ** 1. он ки рухсораҳои лоласо сурх дорад: **духтари лоларух**. 2. *мач.* маҳбубаи зебо, хушрӯ.

ЛОЛАРУХСОР **لاله رخسار** ниг. **лоларӯ**.

ЛОЛАРӢ(Ӣ) **لاله روى** 1. он ки рӯяш монанди лола сурх аст. 2. *мач.* маҳбубаи зебо, хушрӯ.

ЛОЛАСОН **لاله سان** ниг. **лолавор**.

ЛОЛАХАСАК **لاله خسک** *бот.* навъи лолаи зудҳазоншаванда, ки барги гулу пояш тунуку борик мешавад, дар ҳар кучо мерӯяд, монанди кӯкнор тухм мебандад.

ЛОЛАЧИНӢ **لاله چينى** исми амал аз **лола чидан**;

чидани лола.

ЛОЛӢ لالӣ вазъ ва ҳолати лол, лол будан, гунг будан, гунгӣ.

ЛОЛМОНӢ لالمانӣ лол мондан, гунг шудан, моту мабхут шудан.

ЛОЛО I لا 1. дурахшон, дурахшанда: **лӯълӯи лоло**. 2. *гуфт.* нағз, хуб (*дар забони кӯдакон*); **лоло шудан** а) нав шудан; б) беҳ шудан, хуб шудан.

ЛОЛО II لا *kit.* хизматгор; ғулом; **лолои сиёҳ** ғуломи ҳабашӣ, ғуломи зангӣ.

ЛОЛОӢ لالایی *ниг.* алла; **лолоӣ хондан** алла гуфтан.

ЛОМ I لام 1. *номи ҳарфи бисту ҳафтуми алифбои арабиасоси тоҷикӣ* (2. *қ. киноя аз зулфи қачи духтарон*; **лом (лому мим) нагуфтан** дам назадан, хомӯш будан.

ЛОМ II لام *кҳн.* либоси кӯҳнаву дарида, жандаи қаландарону дарвешон.

ЛОМ III لام *kit.* 1. худситой; лофу газоф. 2. зебу зинат, зевар.

ЛОМ IV لام *kit.* омехтаи ҳазориспанди сӯхта, мушқу анбар ва нилу лочувард, ки барои дафъи чашмзаҳм ба пешонӣ ва баногӯши кӯдакон мемолиданд.

ЛОМА I لامه *кҳн.* рӯмол ва ғ., ки аз болои салла мебастанд.

ЛОМА II لامه *таър.* либоси ҷангӣ, ки аз халқаҳои оҳанӣ месохтанд, зиреҳчома.

ЛОМАЗҲАБ ا. لامذهب *kit.*, *тахқ.* бедин, беимон.

ЛОМАЗҲАБӢ لامذهبی бединӣ, беимонӣ, бемазҳаб будан.

ЛОМАКОН لامكان 1. он ки ҷои ист (истиқомат) надорад, бемакон, бечой. 2. д. сифати Худо.

ЛОМАКОНӢ لامکانی ломакон будан, бемаконӣ, бечой.

ЛОМАҲОЛ/ЛОМАҲОЛА ا. لامحال/لامحاله *kit.* ногузир, ночор.

ЛОМБАРД it. لامبرد *ниг.* гаравхона.

ЛОМЕА ا. لامعه *kit.* нур, ҷило; ламъа.

ЛОМЕЪ ا. لامع дурахшанда, дурахшон, тобон: **барқи ломеъ**.

ЛОМИСА ا. لامسه яке аз қувваҳои ҳисси панҷгонаи инсон, ки бо ёрии пусти бадан гармию сардӣ ва сахтию нармию чизҳоро дарк мекунад.

ЛОМИЯ ا. لاميه *адш.* ғазал ё қасидае, ки ҳарфи равию он «л» (лом) аст.

ЛОНА لانه 1. хонаи ҷонварон, ошёнаи парандагон, ошён: **лонаи занбӯр, лонаи уқоб, лонаи хирс, лона гузоштан, лона кардан, лона мондан, лона сохтан**. 2. *маҷ.* хона, ҷой; кулба; **лона ёфтан** макон гирифтани, ҷойгир шудан.

ЛОНАСОЗӢ لانهسازى *исми амал аз лона сохтан:* **лонасозӣ кардан**.

ЛОРД انگل. لورد унвони олии асилзодагон дар Инглистон, ки меросӣ мебошад; унвони мансабдорони олии давлатӣ дар Инглистон: **палатаи лордҳо**.

ЛОС لاسи риштаи аз ҳама дурушт ва пастсифати абрешим, ки монанди мӯи думи асп саҳт мешавад.

ЛОТ لات номи яке аз ду бути машҳур (Лот ва Манот), ки арабҳо пеш аз ислом мепарастиданд.

ЛОТЕРЕЯ фр. لاتيريه шакли ихтиёрии маблағчамаъ кардани аз мардум бо роҳи фурӯши билетҳо ва гузаронидани бозии он: **билети лотерея, билети лотереяи касе бурд кардан**.

ЛОТИНӢ لاتینی *мансуб ба таърих ва тамаддуни Рими Қадим:* **алифбои лотинӣ, забони лотинӣ**.

ЛОТИНОНИДАН لاتينانیدن лотинӣ кардан (-и алифбо, ҳарфҳо ва ғ.)

ЛОТО фр. لات навъи бозӣ бо варақаҳои катакдори дар рӯяшон рақамҳо навишташуда, ки касе кубикҳои рақамдорро аз халта надида гирифта меҳонад ва рақамҳои варақаи касе, ки аз ҳама пеш пур шавад, вай бозиро мебурад.

ЛОУБОЛ ا. لابال бебок, бепарво, беибо; беқайду бетакаллуф.

ЛОУБОЛӢ لابالى бебоқӣ, бепарвоӣ, беибо будан; бетакаллуфӣ.

ЛОҲБОЛОНА لا بالونه бебоконе, бепарвоёна, бе-
ибеёна.

ЛОҲ لاف 1. сухани беҳуда, гапи беасос; ёвағӣ.
2. худситой, худтаърифӣ, манманӣ. 3. маҷ.
даъвои беасос, иддао: **лофи адолатпарварӣ**
(**ватанпарастӣ**, **миллатхоҳӣ**) **задан**, **лоф аз**
шучоат ва қаҳрамонӣ **задан**; **лофу газоф** су-
ханони бардурӯғ, ёвағӣ, ҳарзағӣ; **лоф** **задан**
худситой кардан, худро бардурӯғ таъриф
кардан, беҳуда изҳори фазлу зӯрмандӣ кар-
дан.

ЛОҲАКӢ لافكى он ки гапҳои калон зада,
худситой мекунад, худсито.

ЛОҲЗАН لافزن худсито, лоҳакӣ.

ЛОҲЗАНӢ لافزنى исми амал аз **лоф** **задан**; худ-
ситой, худро бардурӯғ таъриф кардан.

ЛОҲИДАН لافيدن лоф **задан**, худситой кардан;
калон гап зада, даъвоҳои беасос кардан.

-**лоҳ** لاه пасванди каммаҳсул, ки ба исмҳо ҳамроҳ
шуда, макон ва ҷои фаровонии он чизро нишон
медихад: **санглоҳ**, **девлоҳ**.

ЛОҲАВЛ(А) а. لاهول д. қисми аввали дуое, ки
вақти тарс ё афтодан ба вазъияти хавфнок
меҳонанд: **лоҳавл(а)** **хондан**.

ЛОҲАЗ а. لاهز суст, беҳол, бемадор, заиф; **лоҳаз**
шудан бемадор шудан.

ЛОҲАЗӢ لاهزى ҳолати сустӣ ва бемадорӣ, аз ҳол
рафтан.

ЛОҲӢ а. لاهى кит. он ки ба корҳои моддӣ ва
айшу ишрат машғул аст, бозикунанда, лаҳву
лаибкунанда.

ЛОҲУТ а. لاهوت 1. худой; илоҳӣ, улуҳият; **муқоб.**
носут. 2. ҷаҳони ғайримоддӣ, олами ғайб,
ҷаҳони маънӣ.

ЛОҲУТӢ لاهوتى мансуб ба **лоҳут**; олами
маънавӣ.

ЛОҲИН т. لاجين шоҳини шикорӣ; шоҳин,
шаҳбоз; ба тариқи истиора: **лоҳини диловари**
ватан (фазонавардони далери Ватан).

ЛОҲИНВОР لاجينوار ба монанди лочин (тез-
парвоз), лочинсифат (баландпарвоз).

ЛОҲИРА لاجيره як навъ нони тунуки аз хаами

норасида пухта.

ЛОҲОР لاجار кит. ночор, ноилоҷ.

ЛОҲАВОБ لاجواب кит. бечавоб, бечавобмонда,
бепосух, ҷавобдоданашуда: **суоли лоҳавоб**.

ЛОҲАРАМ а. لاجرم 1. ночор, ноилоҷ, ногузир:
лоҳарам розӣ шудем. 2. бинобар ин.

ЛОҲ(У)ВАРД لاجورد маъд. санги кабудӣ баланд,
ки аз он нигини ангуштарӣ месозанд ва со-
ида хокаи онро дар тайёр кардани ранги ни-
лобӣ ба кор мебаранд; ♦ **гунбази лоҳувард**
осмон.

ЛОҲ(У)ВАРДӢ لاجوردى кабудранг, нилгун; ба
ранги лоҳувард: **осмони софи лоҳувардӣ**.

ЛОҲУРӢА а. لاجرعه дам нагирифта якбора
нӯшидани он чизе, ки дар пиёла ҳаст, аз ғай-
ри култ-култ якбора нӯшидан.

ЛОШ لاش ниг. лоша.

ЛОША لاشе 1. ҷасади бечони одам ва ҷонварон;
ҷасади ҷонвари худмурда, ҷифа. 2. маҷ. чор-
пои ниҳоят заифу лоғар.

ЛОШАӢ а. لاشى ночиз, беарзиш.

ЛОШАК(К) а. لاشك бешак, бешубҳа, бегумон;
албатта, яқинан.

ЛОШАРИК а. لاشريك бешарик, яккаву ягона
(сифати Худо).

ЛОШАХАР لاشهخر хари лоғару нимҷон, ки
базӯр роҳ мегардад.

ЛОШАХОР لاشهخوار ниг. лошаҳӯр.

ЛОШАХӢР لاشهخور 1. ҷонваре, ки гӯшти ҳай-
воноти мурдари меҳӯрад, мурдахӯр (аз қаби-
ли каргас, зоғ ва ғ.). 2. калхот. 3. таҳқ., маҷ.
он ки тамаи чизу чораи одамони мурдари
мекунад.

ЛОШӢ لاشى 1. харбузаи тарак, ки баъди
кандани ҳосили асосӣ дар нӯги палак боқӣ
мондааст. 2. охири чормағзу зардолу барин
меваҳои дастнораси нӯги навдаҳои дарахтон,
ки баъд аз гирифтани ҳосили асосӣ боқӣ
мондаанд ва одатан онҳоро бачагон ҳазонак
гӯён чида мегиранд; хӯшаҳои ангури
боқимонда дар нӯги тоқ баъди чидани ҳоси-
ли асосӣ.

ЛОЯЗОЛ *а.* لايزال *д.* ниг. **лоямут.**

ЛОЯМУТ *а.* لايموت *д.* лоязол; намиранда, маргнопазир, (*сифати Худо*); **кути лоямут** хӯроқвории андаке, ки одамро аз мурдан нигоҳ медорад, хӯроқи «бихӯру намир».

ЛОЯНҚАТЕЪ *а.* لاينقطع *кит.* ба қитъаҳо ва пораҳо ҷудонашаванда; бефосила, доимӣ.

ЛОЯНОМ *а.* لاينام *кит.*, *д.* ҳамеша бедор, беҳоб (*сифати Худо*).

ЛОЯФУТ *а.* لايفوت *кит.* он ки фавт намеёбад; он чи намемирад, фанонопазир, абадӣ ва доимӣ.

ЛОЯҶУЗ *а.* لايجوز *кит.* он чи раво нест, нораво, ноҷоиз.

ЛОЯЪҚИЛ *а.* لايعقل беақл, бехирад; **масти лояъқил** масе, ки аз ақл бегона шудааст, масти беҳуш, масти аласт.

ЛОЯЪНӢ *а.* لايعنى *кит.* бемаънӣ, беақл.

ЛУБ(Б) *а.* لب *кит.* 1. мағз, ҳаста; қисми холис ва беҳтарини ҳар чиз. 2. ақл.

ЛУБ-ЛУЧ لب لچ тамоман бараҳна, лучи модарзод: **луб-луч кардан касеро**, **луб-луч шудани касе**; **луб-луч шуда мондани касе** *киноя аз* бе либоси зарурӣ ё бе чизу чора мондани касе.

ЛУБ-ЛУЧАК لب لچک *гуфт.*, ниг. **луб-луч.**

ЛУБОБ *а.* لباب *кит.* баргузидаи ҳар чиз, холиси ҳар чиз; чизи беомешиш.

ЛУБОД *а.* لباد *кит.* юғ.

ЛУҒАВӢ لغوى *мансуб ба* **луғат**; **воҳиди луғавӣ** *збш.* калимаи маънидор; *муқ.* **воҳиди фразеологӣ**; **маънои луғавӣ** *збш.* маънои аслии калимаҳо, *муқоб.* **маънои маҷозӣ**; **таркиби луғавӣ** *збш.* калимаҳои мавҷудаи ягон забон, вожагон, лексика; **фонди (захираи) асосии луғавӣ** *збш.* қисми нисбатан устувори калимаҳо, ки асоси забонро ташкил медиҳад (*мас.*, *даст*, *об*, *нон* *ва ғ.*, *ки аз онҳо калимаҳои зиёде сохта шудаанд*).

ЛУҒАТ *а.* لغت 1. кҳн. забон, лисон. 2. *збш.* калима, вожа; лексика. 3. *збш.* китобе, ки дар он маҷмӯи калимаҳои як забон ҷамъ оварда, шарҳ дода ва ё ба забони дигар тарҷума шудааст, китоби луғат, фарҳангнома, фарҳанг:

луғати дузабона, **луғати тафсирий**; **луғат дидан** ба китоби луғат мурочиат кардан; **луғати зинда киноя аз** шахсе, ки маънои қисмати зиёди калимаҳои забонро аз ёд медонад.

ЛУҒАТДОН لغتدان *донандаи луғат* (2), он ки луғати бисёр медонад; луғатшинос.

ЛУҒАТНАВИС لغت نويس *тартибдиҳандаи китоби луғат*, фарҳангнавис.

ЛУҒАТНАВИСӢ لغت نویسی *шуғл ва амали луғатнавис*; таълифи фарҳанг, фарҳангнависӣ.

ЛУҒАТНОМА لغت نامه 1. *кит.* китоби луғат, фарҳангнома, фарҳанг. 2. *нав.* рӯйхати алифбоии калимаҳои забон барои тартиб додани китобҳои луғат: **луғатномаи осори С. Айни**, **луғатномаи фарҳанги забони тоҷикӣ**.

ЛУҒАТСОЗ لغت ساز *ниг.* луғатнавис.

ЛУҒАТСОЗӢ لغت سازی *ниг.* луғатнависӣ.

ЛУҒАТШИНОС لغت شناس *збш.* 1. мутахассиси илм оид ба таркиби луғавии забон (лексиколог). 2. мутахассиси назария ва амалияи фарҳангнависӣ (лексикограф).

ЛУҒАТШИНОСӢ لغت شناسی *збш.* 1. соҳаи забоншиносӣ, ки таркиби луғавии забонро меомӯзад, вожашиносӣ, лексикология. 2. илм дар бораи назария ва амалияи тартиб додани китобҳои луғат, лексикография.

ЛУҒЗ *а.* لغز *адш.* навъи шеър ба чистон монанд, ки дар он хусусияти ягон чиз бо обуранги бадеӣ тасвир меёбаду аз худ он ном бурда намешавад.

ЛУҒОТ *а.* لغات 4. **луғат**; **ҳалли луғот** шарҳу эзоҳи маънои калимаҳои душворфаҳми матн.

ЛУЗУМ *а.* لزوم зарурат, даркор будан; **ба қадри лузум** ба қадри даркорӣ.

ЛУЗУМОТ *а.* لزومات *ниг.* лавозимот.

ЛУКНА *а.* لکنه *ниг.* лакнат.

ЛУКУК *а.* لکوک 4. **лак I**.

ЛУҚ *а.* لق *тухми луқ* *тухми вайрон*; **луқ шудан** *вайрон шудан* (-и *тухм*).

ЛУҚАТА *а.* لقطه *чизи ёфтшудаи соҳибаш номаълум*; *чизи дар роҳ афтодамонда*.

ЛУҚМА *а.* لقمه 1. он миқдор хӯрок, ки як бор ба даҳон мегунҷад, як даҳон чизи хӯрданӣ; бурда, порча: **луқмаи нон**, **як луқма нон**, **луқмае аз гулӯяш намегузашт**; **луқмаи муфт** нони бемеҳнат ба даст омада; **луқмаи равғанӣ (равғанӣ)** маҷ. фоидаи калон; даромади зиёди муфт. 2. *маҷ.* эрод ё гон мулоҳизаи дигар, ки дар аснои гап задани касе бо мақсади тасҳеҳ ба ӯ гуфта мешавад; **луқма додан** дар вақти суханронии касе ба ӯ ҳалал расонда, аз ҷои нишаст чизеро тасҳеҳ ё танқид кардан ва ё ба хотир расондан; **луқма партофтан** миёни гапи касеро буридан (*бо қасди ба ғалат андохтани ӯ*); гаппарронӣ кардан.

ЛУҚМАДИХӢ لقمه‌دهی *исми амал аз луқма додан*; луқмапартоӣ.

ЛУҚМАПАРТОӢ لقمه‌پرتای *исми амал аз луқма партофтан*; гаппарронӣ.

ЛУНЧ لنج *ду тарафи даҳон аз дарун (ва берун) то ҷои ба устухон начаспидаи он: лунчи дамида (баромада), лунчи овезон; лабу лунч ниг. лаб; ◇ бо лунчи овезон ниг. лаб (бо лабу лунчи овезон); лунчи касе овезон будан* киёфаи норозиёна доштан, димоғсӯхта будан; **лунчи худро овезон кардан** аз чизе норозӣ будани худро ба вазъи рӯи худ зоҳир сохтан, муқ. лабу лунч овезон кардан.

ЛУОБ *а.* لعاب *мои андак ғализ ва часпанда, ки баъзе ҳуҷайраҳои организми зинда аз худ ҷудо мекунанд; оби даҳон.*

ЛУОБДИХӢ لعاب‌دهی *исми амал аз луоб додан*; луоб аз худ ҷудо кардан.

ЛУТ I لوت *кит.* анвои таоми лазиз; хӯрок; **луту пут** хӯрданӣ ва нӯшиданӣ.

ЛУТ II *а.* لوت *кит., д.* номи яке аз пайғамбарони банӣ Исроил, ки барои бадкорию бадахлокии аҳли қавми ӯ Худо шаҳри онҳоро зеру забар карда ва ба сари боқимондаҳояшон борони сангу оташ рехта буд.

ЛУТӢ لوطی 1. *мансуб ба Лут II.* 2. *маҷ.* бадахлок, бадкирдор; беқайду ринд; айёшу майхора; бачабоз.

ЛУТФ *а.* لطف 1. *кит.* нармӣ, мулоимат, назокат; **лутфи баён** фасоҳати сухан, нозукбаёнӣ; **лутфи маънӣ** нозукбаёнӣ бо истифодаи кали-

маҳои зебои сермаъно; **лутфи сухан** назокат ва балоғат дар сухан, фасоҳати сухан, фасеҳбаёнӣ. 2. меҳрубонӣ, марҳамат, илтифот: **лутфи модарона**, **лутфу меҳрубонӣ**, **лутфу марҳамат**, **лутфу навозиш**; **аз лутф // аз сари лутф** аз рӯи меҳрубонӣ, лутф карда; **ба лутф** аз рӯи лутфу меҳрубонӣ. 3. карам, эҳсон, бахшиш: **лутфи хуршед**, **борони лутф**, **нони лутф**, **лутфу карам**, **лутфу эҳсон**; **лутф кардан** а) меҳрубонӣ кардан, илтифот нишон додан; б) эҳсон намудан, бахшидан; **лутф намудан // лутф фармудан** меҳрубонӣ кардан, илтифот намудан, марҳамат кардан.

ЛУТФАН *а.* لطفاً аз рӯи лутф, аз рӯи меҳрубонӣ ва илтифот.

ЛУТФОМЕЗ لطف‌آمیز *меҳрубонона, навозишкорона, аз рӯи марҳамат ва илтифот: муносибати нарму лутфомез, оҳанги лутфомез доштан, суханони лутфомез гуфтан.*

ЛУТХӢР لوت‌خور *ниг. зуккахӢр.*

ЛУХ لوخ//لوخ *гиёҳи обии наймонанд, ки бо вай харбуза овезанд ва аз он бӯрӯ, сабад ва дигар чизҳо бофанд.*

ЛУХСИДА لوخسیده *сифати феълии замони гузашта аз лухсидан; пӯсида, гандида, бӯйгирифта.*

ЛУХСИДАН لوخسیدن *пӯсидан, ганда шудан, бӯй гирифтан.*

ЛУХТ لخت *ниг. луч.*

ЛУХТАК لختک *зоча, арӯсак, лӯъбат, бозича (-и духтаракон); театри лӯхтак* як навъи театр, ки дар он ҳунаrpешаҳо лӯхтакхоро ба бозӣ медароранд ва бо ҳамдигар гап мезанонанд.

ЛУХТАКБОЗ لختک‌باز 1. он ки бо лӯхтакҳо бозӣ мекунад. 2. *маҷ.* духтари хурдсол, ба синни балоғат нарасида; **театри лӯхтакбозон** *ниг. лӯхтак (театри лӯхтак).*

ЛУХТАКБОЗӢ لختک‌بازی 1. бозӣ бо лӯхтакҳо, зочабозӣ, арӯсакбозӣ, лӯъбатбозӣ. 2. *маҷ.* найрангбозӣ; масхарабозӣ.

ЛУХТАКӢ لختکی *марбут ба лӯхтак; филми лӯхтакӣ* филми ҳунарий, ки қаҳрамонҳояш лӯхтаканд.

ЛУХТАКМОНАНД لختک‌مانند *ба лӯхтак монанд,*

шабеҳи зоча; ◇ **ҲОКИМИЯТИ** **ЛҶХТАКМОНАНД** ҳокимияте, ки мустақилияти воқеи нашошта, аз рӯи нишондоди дигарон ва бар ҳилофи манфиатҳои халқи худ амал мекунад.

ЛУҶУМАТ *а. لحومت* *кит.* хешӣ, хешигарӣ, хешовандӣ, хешию таборӣ.

ЛУЧ *لوح* 1. бараҳна, урён; *лукт.* 2. *мач.* бечизу нодор; бечизоат, бенаво; **навдаи луч** навдаи бечизоат; **пой луч** пой бараҳна, пой бечӯроб; пой бечӯробзор; **сари луч** сари бекаллапӯш; сари берӯмол (*онд ба занон*); **луч кардан** а) бараҳна кардан; б) *мач.* дору надори касеро кашада гирифтан; в) бечизоат кардан (*дарахтро*); **луч шудан** тарзи мафъули **луч кардан**.

ЛУЧАК *لوحك* 1. луч, бараҳна. 2. *мач.* бечизу чора; бенаво, фақир; **шафтолуи лучак** шафтолуи бечизоат; ◇ **лучаку** пӯстканди гап сухани ошқорову бечизоат.

ЛУЧӢ *لوحى* 1. бараҳнагӣ, урёнӣ. 2. *мач.* бечизу нодорӣ; **лучӣ ба хона** мешинонаду гушнагӣ (*ба кӯча*) медавнада. (*зарб.*).

ЛУЧЧАК *لوحچك* *ниг.* **лучак.**

ЛУЧЧА *а. لجه* *кит.* миёнаи дарё, ҷои чуқуртарини дарё ё баҳр; **луччаи андеша** киноя аз фикри амиқ, мулоҳизаи чуқур.

ЛУШ *لوش* *ниг.* **лаш II** (*лашу лаш*).

ЛҶБИӢ *لوييا* *бот.* ғалладонаи хӯрокӣ аз чинси нахӯд, вале гурдашакл, ки дар ғилофакҳо мерасад.

ЛҶБИӢӢ *لوييائي* *мансуб ба* **лҶбиӢ**; **растаниҳои лҶбиӢӢ** растаниҳои, ки донашон монанди лҶбиӢ ба даруни ғилоф мерасад (*мош, нахӯд, боқило ва ғ.*).

ЛҶБИӢШҶРАК *لويياشورك* *хӯр.* лҶбиӢи ҳанӯз тамоман напӯхтаи дар ғилофаш намак зада ҷӯшондашуда.

ЛҶБ-ЛҶНДА *لوبلونده* тамоман лҶнда, кӯб-кулӯла: **сару рӯи лҶб-лҶнда**, **одами лҶб-лҶнда**; **лҶб-лҶнда кардан** тамоман кулӯла кардан, шакли гирда додан ба чизе.

ЛҶК *لوك* *кит.* он ки ба ҳар ду зону ва кафҳои даст роҳ меравад; **лҶку** **ланг** майбу ҷӯлоқ; **шутури лҶк** шутури борикбадану дарозпоя, ки ноҳамвор роҳ мегардад.

ЛҶКИДОН *لوكيدان* *шакли* *ҷойивазнамудаи* **калиддон.**

ЛҶККА *لوكه* 1. тарзи роҳравии асп ё ҳару шу-тур, ки як пой пешу як пой ақибаш баробар бардошта шуда, боиси як навъ ноҳамвор роҳ гаштан мегардад, **лҶк-лҶк**; *муқоб.* **йӯрга**; **лҶкка давондан** // **лҶкка занондан** ба тарзи лҶкка тозонидани асп *ва ғ.*; **аспи лҶкка** аспе, ки ба тарзи лҶкка роҳ мегардад; аспии резачорпо; **қадами аввал** – **лҶкка** (*зарб.*).

ЛҶККИДА *لوكيده* *сифати* *феъли* *замони* *гузашта аз* **лҶккидан**; лҶкказанон.

ЛҶККИДАН *لوكيدن* тарзе роҳ рафтан, ки дар вақти қадам бардоштан тана ҳам бардошта мешавад.

ЛҶККОС *لوككاس*: **лҶккос** **задан** **лҶккида** роҳ гаштан.

ЛҶК-ЛҶК *لوكلوك* роҳгардии лҶккосӣ; чорхеззанӣ.

ЛҶЛ *لول* *кит.* бешарм, беҳаё, густох.

ЛҶЛА *لوله* 1. ҳар чизи дарози устувонашакл (*дарунпур ё дарунҳолӣ*). 2. кубур; **лҶлаи бухорӣ** кубури дудбарои бухорӣ; **лҶлаи об** кубури обгузаронӣ. 3. *ниг.* **лҶлаболишт**. 4. тӯби лҶлашакли матоъ, коғаз *ва ғ.*, лҶлапеч, тӯб: **лҶлаи атлас**, **сад лҶла тол**, **як лҶла бинт**; **лҶла кардан** дар шакли лҶла печондан чизро

ЛҶЛАБОЛИШТ *لولهبالشت* болишти гирди лҶлашакл.

ЛҶЛАБОЛОР *لولهبالار* хонае, ки болорҳои сақфаш гирд тарошида шудаанд; *муқоб.* **чорта-рошболор.**

ЛҶЛАКАБОБ *لولهكباب* кабоби сикӣ аз гӯшти кӯфта; гӯштбирёни лҶлашакл аз қима.

ЛҶЛАПЕЧ *لولهپچ* ҳар чизи мисли лҶла (1, 2) печондашуда; тӯб: **лҶлапечи коғаз**; **коғазии лҶлапеч кардашуда** варақи коғазии монанди лҶла (1, 2) печондашуда.

ЛҶЛАШАКЛ *لولهشکل* ҳар чизи устувонашакл ба мисли лҶла, лҶламонанд.

ЛҶЛИБАЧА *لولهبچه* писари лҶлӣ, ҷӯғибача.

ЛҶЛИВАШ *لوليواش* лҶлимонанд, лҶличеҳра, шӯху густох (*сифати маҳбуба*).

ЛҶЛИГАРИ لولي گري *ниг.* лӯлигӣ; монанди лӯлиён рафтор кардан.

ЛҶЛИГИ لوليگى 1. мансуб ба лӯлӣ; лӯлиёна. 2. маҷ. бешармӣ, беҳаёӣ; исрор ва безор кардан (*дар талаби чизе*); лӯлигӣ кардан исрори зиёди бемаънӣ ва бешармона.

ЛҶЛИДУХТАР لولي دختر духтар аз қабилаи лӯлӣ, ҷугидухтар.

ЛҶЛИЗАН لولي زن зан аз қабилаи лӯлӣ, ҷугизан.

ЛҶЛИ لولي 1. қабилае, ки аслан аз Ҳиндустон буда, дар ҳолати кӯчманчӣ ва нимкӯчманчӣ зиндагӣ мекунад, ҷугӣ. 2. ҷугии раққосу сурӯдхону бозингар. 3. маҷ. зебо, хушрӯй.

ЛҶНГИДОР لونيگي دار ходими ҳаммом, ки бо додугирифти лӯнгиҳо машғул аст.

ЛҶНГИ لونيگى 1. порчае, ки дар ҳаммом шустушӯкунандагон барои панаҳ кардани аз миён поинашон ба миён мебанданд. 2. порчаи матоъ, ки дар вақти сартарошӣ ба гардан мепечонанд.

ЛҶНДА لونده 1. гирд, гирда, курашакл, кулӯла: санги лӯнда, қанди лӯнда, лӯнда будани тарбуз. 2. як порча чизи суроби гирд дошта, кулӯла: як лӯнда қанд, халво; марди лӯндаи фарбеҳ марди миёнақади фарбеҳ; ҳарфҳои лӯнда-лӯнда ҳарфҳои ба қад кӯтоҳу ба бар хеле ғафс; лӯнда кардан печонида кулӯла кардан; лӯнда шуда хобидан кулӯла шуда хобидан, ба худ печида хоб кардан; $\diamond$ лӯнда карда гуфтан хулосаи каломро баён кардан, моҳияти матлаберо гуфтан.

ЛҶНДАСАР لونده سر он ки сараш лӯндашакл аст, каллакулӯла.

ЛҶНДАХҶЧА لونده خوجه *гуфт.* фарбеҳ, лӯнда.

ЛҶНДАЧА لونده چه *шакли тасғир ва навозишии* лӯнда; 1. лӯндаи хурд. 2. маҷ. фарбеҳак, лӯндаяк.

ЛҶНДАШАКЛ لونده شکل шаклан лӯнда, курашакл.

ЛҶНДАЯК لونده يك *ниг.* лӯндача 2.

ЛҶНДАЯКАК لونده يکк хеле лӯндаяк, хеле

фарбеҳак.

ЛҶРА لوره гузаргоҳи сел ё оббурдае, ки дар он ҷо баъд аз сел гилу лой боқӣ мондааст.

ЛҶС لوس *кит.* тамаллуқ, ширинзабонӣ; мардумро ба забони ширину хуш фирефтан ва бозӣ додан.

ЛҶСОҲА لوسانه *кит.* бо тамаллуқу ширинзабонӣ, бо ҷоплӯсӣ, ҷоплӯсона.

ЛҶТТИБОЗ لوطي باز найрангбоз, фиребгар.

ЛҶТТИБОЗӢ لوطي بازی найрангбозӣ, фиребгарӣ; лӯттибозӣ кардан ҳилаю найранг ба кор бурдан.

ЛҶТТИ لوطي *ниг.* лӯттибоз.

ЛҶШ I لوش *ниг.* лӯш ва лаш (-у лӯш).

ЛҶШ II لوش *кит.* сиёҳлой, лойқа, лаҷан.

ЛҶББАТ ا. لعبت 1. бозича, арӯсак, лӯхтак. 2. маҷ. маҳбубаи зебо; маъшуқа.

ЛҶББАТАК لعبتک *шакли тасғири* лӯббат.

ЛҶББАТБОЗ لعبت باز 1. лӯхтакбоз, зоча-боз. 2. шӯъбадабоз, найрангбоз (*дар сирк*).

ЛҶББАТБОЗӢ لعبت بازی 1. лӯхтакбозӣ, зочабозӣ. 2. шӯъбадабозӣ, найрангбозӣ (*дар сирк*).

ЛҶБЛҶ لولو *ниг.* лӯълӯ.

ЛҶБЛҶБ ا. لولو марворид, гавҳар: лӯълӯи лоло *ниг.* лоло I, 1; лӯълӯи тар а) марвориди дурахшон; б) маҷ. ашк.

ЛҶБЛҶББАНД لولوبند *кит., киноя аз* лаби маъшуқа, ки дандонхоро мепӯшонад.

ЛҶБЛҶББАНД لولوبند *он ки* марворидро месанҷад, меозмояд.

ЛҶБМ ا. لوم *ниг.* лаимӣ.

ЛҶОК هول. ليوك *тех.* даромадгоҳи сарпӯшдори киштӣ, танк, сафинаи кайҳонӣ ва ғ.

ЛҶОКС I фр. ليوكс сифати мағоза, утоқи меҳмонхона ва ғ., ки хуб таҷҳизонида шудааст ва нек хизмат мерасонад.

ЛҶОКС II лот. ليوكс *физ.* воҳиди байнал-ҳалқии ченаки дараҷаи рӯшноӣ.

М

М ҳарфи ҳабдаҳуми алифбои ҳозираи тоҷикӣ; ҳарфи бисту ҳаштуми алифбои арабиасоси тоҷикӣ мим (م); дар ҳисоби абҷад ба адади 40 баробар аст.

МА ҳиссаҷа ба маънои «гир» меояд: **ма**, **ин китобро хон**.

МА пешванди инкориш сигаи амр на: **магир**, **махӯр**, **мазан**.

МАО *а. مع кит.*, пешоянд бо, ҳамроҳи..., бо ҳамроҳи...

МАОЗОЛИК(А) *а. مع ذالك кит.*, *ниг. мааҳозо*.

МАОК *а. معك кит.* бо ту, ҳамроҳи ту: **Аллоҳу маак!** Худо ёрат!

МААЛҚИССА *а. مع القصّة кит.* алқисса, оқибат, хулоса.

МААТТААССУФ *а. مع التأسّف* афсӯс, ки..., мутаассифона.

МААҲОЗО *а. مع هذا кит.* бо вучуди ин, бо ҳамаи ин.

МАБАРРАТ *а. مبرّة кит.* кори хайр; инъом, бахшиш, садақа.

МАБДАЪ *а. مبدأ* 1. ҷои оғоз, ҷои пайдоиш; асл, асос, маншаъ. 2. аввали ҳар чиз ва ҳар кор; оғоз, ибтидо; **мабдаи ҳаракат** нуқтаи оғози ҳаракат.

МАЗУЛ *а. مبذول кит.* базлкарда, бахшида; **мабзул доштан** а) қаноатманд кардан; б) ба ҳарч додан (*мас.*, қўмаки ҳудро).

МАБЛАҒ *а. مبلغ* 1. миқдори пули нақд, пул; **ба маблағи...** дар бадали... пул, ба қимати...; як миқдор, миқдоре, як қадар; **маблағ гузоштан** *ниг. маблағгузорӣ*; **маблағ ҷудо кардан** тахсис додани миқдори муайяни пул барои коре;

таъйин кардани маблағ (*мас.*, дар буҷет барои сохтмон ва ягон кори дигар). 2. *кит.* дараҷаи камолот, расоӣ, болиғ будан ба чизе.

МАБЛАҒГУЗОР *مبلغ گذار* он ки барои иҷрои коре маблағ тахсис медиҳад, сармоягузор

МАБЛАҒГУЗОРӢ *مبلغ گذاری* *исми амал аз маблағ гузоштан*; маблағи даркорӣ ҷудо кардан барои иҷрои коре (*сохтмон ва ғ.*): **маблағгузорӣ кардан**.

МАБЛАҒГУНДОРӢ *مبلغ خنداری* *исми амал аз маблағ гундоштан*; чамъ овардани маблағҳое, ки барои коре дар назар гирифта шудааст.

МАБЛАҒҶУДОКУНӢ *مبلغ جداکنی* *исми амал аз маблағ ҷудо кардан*; тахсис додани маблағи муайяне ба иҷрои коре (*мас.*, ба сохтмон).

МАБНӢ *а. مبنی*: **мабнӣ бар чизе** биноёфта бар чизе, асосёфта ба чизе, дар асоси чизе.

МАБНО *а. مبنا кит.* бунёд, асос, поя.

МАБОД *مباد* *ниг. мабодо*.

МАБОДО *مبادا* 1. ҳиссаҷа хоҳиш ба нашудани коре, нашавад, ки... 2. *пайвандак* агар, дар сурате ки...: **мабодо ман омада натавонам...**; **рӯзи мабодо** рӯзи сахт.

МАБОЛИҒ *а. مبالغ* ҷ. **маблағ**.

МАБОР//МУБОР//МУБО *مبار//مبار* *кит.* ҳасиб.

МАБОҲИС *مباحث* ҷ. **мабҳас**.

МАБРАЗ *а. مبرز* ҷои қазои ҳоҷат, обреза, ҳоҷатхона, ҳалоҷо, мустароҳ.

МАБРУС *а. مبروض* *тиб.* гирифтори бемории барас, пес.

МАБСУТ *а.* مبسوط 1. густурда, паҳн кардашуда. 2. *мач.* муфассал.

МАБҲАС *а.* مباحث *кит.* 1. ҷои баҳсу мунозира. 2. он чи дар бораи он баҳсу мунозира мекунад, мавзӯи мубоҳиса.

МАБҲУТ *а.* مبهوت ҳайрон, ҳайратзада, мутаҳаййир; **мату мабҳут шудан** саҳт ба ҳайрат мондан.

МАБҲУТӢ مبهوتي ҳолати ҳайронӣ, ҳайратзадагӣ.

МАВАДДАТ *а.* مودت *кит.* дӯстӣ, муҳаббат.

МАВВОҶ *а.* موج *кит.* бисёр мавҷзананда, пурмавҷ.

МАВЗ *а.* موض *кит.*, *ниг.* банан.

МАВЗЕЪ *а.* موضع ҷои гузоштани (нишондани) чизе; ҷой, макон, маҳал; **мавзеъ гирифтани** ҷой гирифтани, дар маҳалле ҷойгир шудан (*мас.*, *дар ҷанг*).

МАВЗУН *а.* موزون 1. *кит.* вазн карда, баркашида. 2. вазну қофиядор; хушоҳанг; **сухани мавзун** *киноя аз шеър*. 3. мутаносиб, шинам: **қади мавзун, қомати мавзун; ҳаракати мавзун** ҳаракатҳои ҳамоҳанг бо зарб ва усул (-и раққосӣ).

МАВЗУНӢ موزوني 1. мавзун будан, вазндорӣ. 2. салосат, фасоҳат (*дар калом*). 3. мутаносибӣ; ба зарбу усул мувофиқ будан (-и рақс ва оҳанг).

МАВЗУНҚАД موزونقد *ниг.* мавзунқомат.

МАВЗУНҚОМАТ موزونقامت он ки қади расо, мутаносиб ва зебо дорад, хушқаду қомат.

МАВЗӢ موضوعи мансуб ба мавзӯ; **нақшаи мавзӯӣ** нақшаи аз рӯи мавзӯҳо тартибёфта (-и таълими фанне дар мактаб).

МАВЗӢЪ *а.* موضوع 1. он чи дар бораи он суҳан меравад, матлаби мавриди баҳс: **мавзӯи дарс, аз мавзӯъ дур шудан**. 2. *санъ.* он чи нависанда ё рассом дар асараш мавриди тасвир қарор додааст, объекти тасвири бадеӣ.

МАВИЗ مويз ангури хушконида; **мавизи бедона** хушконидашудаи ангури кишмиш, ки майда ва бедона мешавад; **мавизи обҷӯш** ангуре, ки дар маҳлули ишқор ғўтонда, баъд хушк карда шудааст; **мавизи соягӣ** ангури кишмиши бедона, ки дар соя хушк карда мешавад.

МАВИЗАК مويزک меваи пухта дар шохи дарахт хушкшуда.

МАВИЗДОР مويزدار ҳар чизи мавиздошта: **кулчаи мавиздор**.

МАВКИБ *а.* موكب *кҳн.* 1. гурӯҳи савора ё пиёда, ки дар рикоби подшоҳ мерафтанд, аҳли рикоб. 2. дастаи савора ё гурӯҳи пиёда.

МАВКЕЪ *а.* موقع 1. ҷои воқеъшавӣ, маҳалли вуқӯи чизе; ҷой, макон; **мавкеи ҷугрофӣ** тӯлу арзи маҳалле дар харитаи кураи Замин; **мавкеъ гирифтани** ҷой гирифтани, мавзеъ гирифтани (*мас.*, *ду тарафи ба ҳам зид дар муқобили якдигар*): **дар мавкеи иҷро гузоштан** иҷро кардан, ба ҷо овардани. 2. *мач.* маком, мартаба: **мавкеъ пайдо кардан**. 3. вақт, ҳангом, фурсат, маврид, лаҳза; **аз мавкеъ истифода бурдан** аз фурсат истифода кардан.

МАВКЕЪШИНОС موقع شناس он ки ҷой ва вақти муносиби иҷрои кор ё ғуфтани гапери медонад, мавридшинос.

МАВКИФ *а.* موقف *кит.* 1. ҷои таваққуф, истгоҳ. 2. ист, вақфа.

МАВҚУФ *а.* موقوف аз ҳаракат боздошташуда, таваққуфёфта; ба вақти дигар монондашуда; мавқуф будан вобаста будан, марбут будан; **мавқуф гузоштан** а) монондан, боздоштан (*қореро аз иҷро*); б) ба вақти дигар мондан, ба таъхир андохтан.

МАВҚУФОТ *а.* موقوفات 1. *ҷ.* мавқуф. 2. *таър.* молу мулки вақф кардашуда.

МАВЛАВИЯ *а.* مولويه *д.* силсилаи тасаввуф, ки Мавлоно Ҷалолиддини Балхӣ Румӣ асосгузори он мебошад.

МАВЛАВӢ *а.* مولوى 1. мансуб ба Мавлавия. 2. лақабе, ки ба шайхон ва олимони бузург дода мешуд: **Мавлавии Румӣ**.

МАВЛИД *а.* مولد 1. ҷои валодат, ҷои таваллуд, зодгоҳ. 2. замони таваллуд, мавлуд.

МАВЛО *а.* مولا//مولى *кҳн.* 1. соҳиб, молик. 2. ғулом; чокар, навар; ғуломи озодкарда.

МАВЛОЗОДА مولىزاده фарзанди мавло ва мавлоно.

МАВЛОНО *а.* مولانا лақаби эҳтиромие, ки ба донишмандон ва бузургон дода мешуд: **Мавлоно Ҷомӣ**.

МАВЛУД *а.* مولود 1. зоида, таваллудёфта; тифли нав таваллудшуда, навзод. 2. таваллуд; таърихи таваллуд, замони валодат; **мавлуди Исо** рӯзи таваллуди Исои пайғамбар. 3. д. яке аз маросими мусулмонон, ки ба рӯзи таваллуди Ҳазрати Расули Акрам (с) бахшида шудааст ва дар ин рӯз муслимин ба тоату ибодат машғул мешаванд.

МАВОД(Д) *а.* مواد 1. ҷ. модда; **маводи муҳаддир(а)**//**маводи нашъаовар** моддаҳои кайфоваар (*аз қабил*и героин, ҳашиш, афюн...); **маводи сӯхт** *ниг.* сӯзишворӣ. 2. *нав.* маҷмӯи маълумот, маъхазҳо ва баъзе далелу хулосаҳо, ки барои ҳалли масъалае асос шуда метавонад: **мавод ҷамъ кардан**.

МАВОЛИД *а.* موالد ҷ. **мавлуд**; **маволиди салоса** (*ё сегона*) ҷамодот, наботот ва ҳайвонот.

МАВОЛӢ *а.* موالى ҷ. **мавло**.

МАВОНЕЪ *а.* موانع ҷ. **монеа**.

МАВОРИС *а.* موارد ҷ. **мерос**.

МАВОТ *а.* موات *кит.* чизи бечон, мурда.

МАВОЦИБ مواجب 1. ҷ. **мӯчиб**. 2. *кҳн.* маош, музди кор, моҳона. 3. вочибот, чизҳои зарурӣ.

МАВРИД *а.* مورد 1. мавқеъ, ҷой. 2. замон, ҳангом; фурсати муносиб, вақти мувофиқ ва мусоиди коре. 3. *гуфт.* маросим, маърака (*аз қабил*и тӯй, азо *ва г.*); **дар ин маврид** дар ин ҳолат, дар ин сурат; **дар мавридаш** дар мавқеи заруриаш; дар фурсати муносиби коре; **мавриди муҳокима қарор додан** муҳокима кардан; **мавриди санҷиш қарор гирифт** санҷида шудан; аз маврид истифода бурдан, фурсатро ғанимат шумурдан; **мавридаш ояд**// **мавридаш шавад а)** вақт ва шароити мусоид шавад; б) *мач.* ҷояш ояд...; гоҳе мешавад, ки ...

МАВРИДНОШИНОС موردناشناس он ки ҷой ва вақти гуфтани гапе, кардани кореро наметоднад.

МАВРУС *а.* موروث *кит.* бамеросмонда, меросӣ; **молу мулки маврус**.

МАВРУСӢ موروثى *мансуб ба маврус*.

МАВСИМ *а.* موسم 1. ҳангоми фаро расидани чизе; вақт ва замони иҷрои коре: **мавсими барфу борон**, **мавсими киштукор**, **мавсими**

театрӣ. 2. фасл, ҳар як аз чаҳор фасли сол.

МАВСИМА موسمه *ҷугр., ниг.* **муссон**.

МАВСИМӢ موسمى *мансуб ба мавсим*; **бодҳои мавсимӣ** *ниг.* **муссон**; **корғари мавсимӣ** корғаре, ки дар фасли барои коре мувофиқи сол ба кор гирифта шудааст.

МАВСУЛ *а.* موصول *кит.* восилшуда, расида.

МАВСУМ *а.* موسم ном ниҳода, номидашуда; **мавсум ба...**, ба номи...

МАВСУФ *а.* موصوف он ки ё он чи ки дорои сифатест; васфшуда, бо ягон сифат зикрёфта.

МАВТ *а.* موت *марг, фавт*.

МАВҲИБА//**МАВҲИБАТ** *а.* موهبت//موهبة *кит.* 1. баҳшиш, ато, эҳсон. 2. он чи дар хулқу ҳўи инсонӣ ниҳода шудааст.

МАВҲУМ *а.* موهوم 1. он чи дар натиҷаи ваҳму гумони беасос ба вучуд омадааст, тасаввури ботил; ҳаёӣ. 2. хурофӣ.

МАВҲУМОТ *а.* موهومات 1. ҷ. **мавҳум**. 2. хурофот.

МАВҲУМОТПАРАСТ موهوماتپرست хурофотпараст.

МАВҲУМОТПАРАСТӢ موهوماتپرستى хурофотпарастӣ.

МАВЧ *а.* موج 1. ҷунбиш ва лаппиши оби дарё ва баҳр бо таъсири бод ва тўфон; кўҳаи об, ки дар баҳр баланд хеста ба соҳил мезанад, уштурак: **мавчи баҳр**, **мавчи зарбатӣ**. 2. *физ.* ҳаракати лаппишдор дар муҳити физикӣ: **мавчи овоз ё садо**, **мавчи кўтоҳ**, **миёна ва дарози радио**, **мавчи ҳаво**, **мавчҳои электромагнитӣ**; **мавч задан а)** лаппидан, ба лаппиш даромадан (*мас., об*); ғалаён кардан; б) ранг ба ранг тофтан. 3. *мач.* ҳар чизе, ки зиёд ва пайи ҳам меомада бошад: **мавчи табрикҳо**.

МАВЧА موجه *мавч, як мавч*.

МАВЧАК موجک *гуфт.* **мавчак задан** мисли мавч намудан (*рўшноии ҷароғ, либос ва г.*).

МАВЧАНГЕЗ موجانگيز *ангезандаи мавч, ба тўғён оварандаи мавч (оид ба шамол)*.

МАВЧБОР موجبار *мавчзананда*.

МАВЧБУР موجبر *ниг.* **мавчгардон**.

МАВЧВОР موجوار *монанди мавч, ҷун мавч*.

МАВҶГАРДОН موج گردان мавҷро гардонанда: техникаи мавҷгардон.

МАВҶГИР موج گیر қабулкунандаи мавҷ, антенна.

МАВҶДОР موج دار он чи сатҳи мавҷмонанд до-
рад, намуди ба мавҷ монанддошта.

МАВҶЗАН موج زن он чи мавҷ мезанад, он чи дар
ҳолати талотум аст, мавҷзананда, дорои
мавҷ.

МАВҶЗАНИӢ موج زنى мавҷ задан, мавҷзан будан,
сарзании мавҷ дар баҳр, мавҷхезӣ.

МАВҶЗАНОН موج زنان феъли ҳол аз мавҷ задан;
дар пояи мавҷ задан, дар ҳоли мавҷхезӣ;
мавҷзан.

МАВҶИБ موجيب ниг. мӯҷиб.

МАВҶМОНАНД موج مانند ба мисли мавҷ, шабе-
ҳи мавҷ.

МАВҶНОК موج ناک ниг. мавҷдор; хати мавҷнок
хати шабеҳи мавҷ чиндошта.

МАВҶРЕЗ موج ريز ҷои тезчараёни дарё, обшора.

МАВҶСАВОР موج سوار 1. нав., варз. он ки болои
мавҷи баҳр (ё дарё) мавҷсаворӣ мекунад ва
дар ин соҳа варзида аст. 2. маҷ. он ки аз
ҳаводиси рӯзгор, пешомадҳо ба фоида ва су-
ди худ ба таври яксар истифода мекунад.

МАВҶСАВОРӢ موج سوارى варз. намуди варзиш,
ки дар он варзишгар бо истифода аз тахтаи
маҳсус болои мавҷи баҳр мувозинати ҳудро
нигоҳ дошта, ҳаракатҳои намоишии варзи-
широ иҷро мекунад.

МАВҶСАНҶ موج سنج тех. асбобе, ки қувваи
мавҷро муайян мекунад.

МАВҶУД а. موجود 1. бавучудомада, ҳар чизе,
ки ҳаст ва вучуд дорад; муқоб. нобуд,
маъдум; мавҷуд будан вучуд доштан, пайдо
будан. 2. маҷ. маҳлуқ, офаридашуда; ҷондор.
3. маҷ. омода, тайёр, муҳайё.

МАВҶУДА а. موجوده муаннаси мавҷуд; вазъияти
мавҷуда вазъияти бавучудомада, шароити
ҳозира.

МАВҶУДИЯТ а. موجوديت вучуд доштан, будан,
ба вучуд омадан, ҳастӣ.

МАВҶУДӢ موجودى 1. будан, вучуд доштан. 2.
он чи нақдан мавҷуд аст.

МАВҶУДОТ а. موجودات 1. ҷ. мавҷуд. 2.
маҳлуқот, ҷонварон: олами мавҷудот.

МАВҶХЕЗ موج خيز 1. ба туғён омадани об. 2.
ҷои сар задани мавҷ дар баҳр.

МАВҶХЕЗӢ موج خيزى мавҷзанӣ, ба хезиш ома-
дани оби дарё, мавҷхез будан.

МАВҶШИКАН موج شکن сохт. ҳангоми со-
ҳилбандӣ деворҳои сангиву бетонӣ, ки дар
баробари мавҷҳои селоби дарё сохта меша-
ванд.

МАВӢИД а. موعد кит. 1. ҷои ваъда, ваъдагоҳ. 2.
замони ваъда, вақти аҳду паймоншуда.

МАВӢИЗА а. موعظه он чи воиз меғӯяд; панд,
насиҳат.

МАВӢУД а. موعود кит. (чизи) ваъдашуда.

МАГАЗИН مغزين 1. мағоза, фурӯшгоҳ. 2. тех.
тирдони туфанг.

МАГАР مگر 1. ҳиссаҳои саволию инкорӣ оё, на-
ход. 2. пешванд, ки ба ҷумла маънои истисно
медихад; чуз, ғайр аз, илло. 3. шояд, аҷаб не;
магарам (ки...) аҷаб не (ки ...), шояд, ки; аз
афти кор; магар ки ғайр аз ин ки, ба чуз.

МАГАС مگس навъе аз ҳашароти хурди
болдори зарарнок, пашша; магаси сӯҳбат
киноя аз каси нофорами безоркунанда, ки
мавриди нафрати аҳли сӯҳбат мебошад.

МАГАСАФШОН مگس افشان: магасафшон кардан
маҷ. бе қадру қимат кардан, паст задан.

МАГАСВОР مگس وار мағасмонанд, мисли мағас.

МАГАСӢ مگسى мансуб ба мағас.

МАГАСКУШ مگس کش он чи барои куштани
пашшаву мағас ва монанди онҳо истифода
мешавад, ба монанди порчаи пластикӣ ё ре-
зинии дастадор ё порчаи коғази болояш ши-
раи захрдор.

МАГАСПАРРОН مگس پران порчае, ки барои
дур кардани пашша ё мағас ба он тасмаи
чармӣ меовезанд ва ба ҷилави асп ё чорпои
дигар мебандад.

МАГАСПАРРОНӢ مگس پرانى паррондан ва дур
кардани мағас.

МАГАСРОН مگس ران кҳн. як навъ бодбезаки
дастадароз, ки барои дур кардани мағас аз
парии товус, мӯи думи асп ё буз месохтанд.

МАГАСРОНӢ *مگس رانی* рондан ва дур кардани магас.

МАГИСТР *лот. мگیستر* 1. дараҷаи дуҷум (*баъд аз бакалавр*), ки ба хатмкунандагони магистратураи мактаби олий дода мешавад; 2. он ки соҳиби чунин дараҷа бошад.

МАГИСТРАЛ *лот. мگیسترал* хати асосӣ дар сохтори ягон шабака, шоҳроҳ; **магистрaли роҳи оҳан, магистрaли роҳи мошин.**

МАГИСТРАЛӢ *мگیسترالی* мансуб ба магистрал.

МАГИСТРАТУРА *лот. мگیстратура* шакли таълими асосан дуҷола, ки дорандагони дипломи бакалавр барои боло бардоштани дараҷаи таҳассуси худ дар он таҳсил мекунаанд.

МАГМА *ю. мگمه геол.* моддаҳои ғудохтаи қазри кураи Замин, ки дар вақти оташфишонии вулқонҳо ба рӯи замин мебароянд, тафта.

МАГНЕЗИЯ *ю. мگنیزیе хим.* хокаи сафедранге, ки аз окиси магний иборат аст.

МАГНЕТИЗМ *ю. мگнетизм* маҷмӯи ҳодисаҳои магнитӣ ва ҳосиятҳои магнитии ҷисмҳо; **магнетизми Замин** майдони магнитии кураи Замин ва фазои атрофи он.

МАГНИЙ *лот. мگний хим.* филизи нарму сабуки нуқраанг, ки вақти сӯхтан нури сафеди тобанда медиҳад.

МАГНИТ *ю. мگнит ниг. оҳанрабо.*

МАГНИТӢ *мگнیتی ниг. оҳанрабой.*

МАГНИТОФОН *ю. мگнитافان* дастгоҳи сабти овоз ва шунавонандаи овози сабтшуда.

МАГНИТСАНЧ *мگнитسنج нав.* асбоб барои чен кардани қувваҳои магнитӣ ва ҳосияти магнитии моддаҳо.

МАГНОЛИЯ *лот. мگنالیе бот.* дарахт ё буттаи ҳамешасабз, ки гули калони сафеди хушбӯӣ дорад.

МАҒ *مغ кит.* 1. амиқ, чуқур, жарф; *муқ. мағок.* 2. рӯдхона, маҷрои дарё; рӯд, дарё.

МАҒАЛ *مغل* 1. *гуфт.* дод, фарёд, хархаша, чанҷол; **мағал бардоштан** ғавғою чанҷол сар кардан. 2. *кит.* хоб, истироҳат.

МАҒАЛҒОҲ *مغل گاه кит.* истироҳатгоҳ, ҷои хобу хез.

МАҒБУН *а. مغبون кит.* фиребхӯрда (*дар хариду фурӯш*).

МАҒЕЛОН *مغیلان бот.* навъи буттахор.

МАҒЗ *مغر* 1. он чи дар даруни донаки баъзе меваҳо (*аз қабилӣ зардолу, бодом, pista, чормағз*) мавҷуд аст ва аз он растанӣ сабзида мебарояд; **фарзанд – дона, набера – мағзи дона** (*зарб.*). 2. қисми меваи баъзе растаниҳои полизӣ *ва ғ.*, ки аз пӯст то донак ё тухмро ташкил медиҳад: **мағзи тарбуз, мағзи харбуза, мағзи шафтолу.** 3. даруни ҳар чиз: **мағзи девор, мағзи санг; мағзи Замин** қисми марказии кураи Замин. 4. моддаи нарми хокистарранги даруни косаи сар, майна, димоғ; моддаи рағганини даруни устухон, илик; ҳароммағз; **мағзи сар** майна, димоғ. 5. *маҷ.* ақл, хуш, шуур, идрок; **мағзи гап** ҷони гап, моҳияти сухан, мақсад аз гуфтор; **мағз-мағзи...** қабат ба қабати..., тамоми даруни...; **мағз андар мағз ниг. мағз–мағзи...**

МАҒЗДОР *مغزدار* 1. дорои мағз, бомағз. 2. он чи дарунаш пурмағз (*бодом, чормағз, pista*) аст. 3. *маҷ.* пурмағний, мағнидор.

МАҒЗИДАН *مغزیدن кит.* таъхир кардан, вақтро гузаронидан.

МАҒЗИДОР *مغزیدار* дорои мағзӣ 2.

МАҒЗИДӢ *مغزیدوزی исми амал аз мағзӣ* дӯхтан; дӯхтани мағзӣ.

МАҒЗИГУЗОРӢ *مغزی گذاری* амали гузоштан ва дӯхтани мағзӣ.

МАҒЗИН *مغزین ниг. мағзӣ.*

МАҒЗӢ *مغزی* 1. *мансуб ба мағз; ҳалвои мағзӣ* ҳалвое, ки ба он мағзи дона ё pista ҳамроҳ карда шудааст. 2. чизе, ки дар миёни ду чиз монда медӯзанд (*мас., дар дарзҳои мӯза барои ороши ва тобоварӣ*). 3. порчаи ба таври хос буридаи матоъ, ки бо он канори абраву ас-тари кӯрпаву ҷомаро ба ҳам медӯзанд.

МАҒЗОБА *مغزآبه* 1. обе, ки дар он ҷомашӯӣ карда шудааст, оби собуномехта, собуноба. 2. *маҷ.* чизи ғач, бемаза.

МАҒЗПӢШИДА *مغزپوشیده маҷ.* камхуш, кам-идрок, сустфаҳм.

МАҒЗШӢ *مغزشویی* аз лиҳози фаҳму идрок тағйир додани мағзи инсон, водор кардани касе ба фаромӯш кардани афкор ва ақидаҳои

хеш ва эътиқод пайдо кардан ба афкори андешае, ки ба ӯ талқин мешавад.

МАҒЗУБ *а.* مغزوب *кит.* мавриди ғазаб қароргирифта, ба хашму ғазаби касе дучоргардида.

МАҒЛАТА *а.* مغلطة *кит.* сухане ё суоле ва ё ҷавобе, ки қасро ба ғалат ва иштибоҳ меандозад; **мағлата додан** ба ғалат андохтан, ба иштибоҳ андохтан.

МАҒЛУБ *а.* مغلوب он ки бар вай ғалаба кардаанд, шикастхӯрда; **мағлуб шудан** а) шикаст хӯрдан; б) бохтан, бой додан (*бозиеро*).

МАҒЛУБА *а.* مغلوبе *кит.* саҳт, шадид; **чанги мағлуба** чанги шадид.

МАҒЛУБИЯТ مغلوبيت мағлуб шудан, шикастхӯрӣ.

МАҒЛУБӢ مغلوبى *ниг.* мағлубият.

МАҒЛУБНАШАВАНДА مغلوب نشونده *сифати феълии замони ҳозира аз мағлуб нашудан;* шикастнопазир.

МАҒЛУБНАШАВАНДАГӢ مغلوب نشوندگی *сифати феълии замони ҳозира аз мағлуб нашудан;* шикастнопазирӣ.

МАҒЛУБНОПАЗИР مغلوب ناپذير *ниг.* мағлубнашаванда.

МАҒЛУБНОПАЗИРӢ مغلوب ناپذیری *ниг.* мағлубнашаванда.

МАҒЛУБШАВАНДА مغلوب شونده *сифати феълии замони ҳозира аз мағлуб шудан;* шикастхӯрда.

МАҒЛУБШАВАНДАГӢ مغلوب شوندگی *шакли дигари сифати феълии замони ҳозира аз мағлуб шудан;* шикастхӯрандагӣ.

МАҒЛУЛ *а.* مغلول *кит.* ба гардан ғул андохташуда, бо занҷиру тавқи гардан басташуда.

МАҒМУМ *а.* مغموم *кит.* ғамнок, андӯхгин.

МАҒМУМОНА مغمومانه ғамгинона, андӯхгинона.

МАҒОЗА *фр.* مغازه *фр.* ҷои фурӯши чизҳо, фурӯшгоҳ, дукон: **мағозаи озуқа**, **мағозаи китобфурӯшӣ**.

МАҒОЗАДОР مغازه دار соҳиби мағоза, фурӯшанда, дукондор.

МАҒОК مغاک 1. чуқурии даҳонааш фарох;

чуқурӣ, ҷар: **мағоки чашм** чуқурии чашм, косахонаи чашм. 2. *мач.* гӯр.

МАҒОКӢ مغاکى 1. чуқурӣ, ҷарӣ. 2. умк, жарфо.

МАҒОР I مغار *чизи хокистарранги часпаки нохушбӯе, ки дар рӯи нон ва дигар чизҳо аз намӣ ва беҳавой пайдо мешавад, пӯпанак; мағор бастан (задан)* бо қабати мағор пӯшида шудан (*мас., нон*), пӯпанак задан.

МАҒОР II // **МАҒОРА** مغاره *а.* чуқурии ҷоҳмонанди табиӣ дар бағали кӯҳҳо, ғор, қаҳф.

МАҒОРАНИШИН مغاره نشين *касe, ки дар мағора ҷой гирифтааст, ғорнишин.*

МАҒОРБАСТА مغاربسته *сифати феълии замони гузашта аз мағор бастан;* пӯпанакбаства, мағорпайдокарда, дар рӯяш пӯпанак пайдошуда: **нони мағорбаства**.

МАҒОС *а.* مغاص *кит.* ҷои ғаввосӣ, ҷои ғутахӯрӣ; ҷои шиноварӣ.

МАҒРИБ *а.* مغرب 1. ҷои ғуруби Офтоб, тарафи ғуруравии Офтоб, ғарб, бохтар. 2. *таър.* номи умумии мамлакатҳои воқеъ дар Африқои Шимолӣ.

МАҒРИБЗАМИН مغرب زمين ғарб, кишварҳои Ғарб, минтақаи ғарб.

МАҒРИБӢ مغربی 1. *мансуб ба мағриб;* ғарбӣ. 2. сокини Мағриб, аҳли Мағриб 2.

МАҒРИБПАРАСТ مغرب پرست он ки маданият ва тарзи зиндагии Ғарбро мепарастад; ғарбдӯст.

МАҒРИБРӮЯ مغرب رويه тарафи ғарб.

МАҒРУР *а.* مغرور ғурурноқ, ботакаббур, ҳавобаланд, худписанд, азхудрафта; **мағрур шудан** а) ғарра шудан, фирефта шудан (*ба чизи ботил*); б) аз худ рафтани, ҳавобаланд шудан.

МАҒРУРӢ مغروری ғурур, ҳавобаландӣ, худписандӣ, такаббур.

МАҒРУРОНА مغرورانه бо ғуруру такаббур, ҳавобаландона, мутакаббирона.

МАҒСУЛ *а.* مغسول *кит.* ғуслдода, шусташуда.

МАҒФИРАТ *а.* مغفرت *кит.* бахшиши гуноҳи касе; омуриши, афви гуноҳ; **мағфират кардан** гуноҳи касеро бахшидан, аз гуноҳи касе гу-

заштан.

МАҒФУР *а.* مغفور *кит.* 1. афвкарда, бахшида-шуда. 2. *мач.* марҳум, вафоткарда.

МАҒШУШ *а.* مغشوش ғашдор, омехта, ғайри-холис, носара: **хаёлот**и **мағшуш** фикрҳои ошуфтаю парешон; **хоби мағшуш** дидан хоби парешон дидан.

МАД(Д) I *مَدّ* 1. кашиш. 2. кашиши овоз дар вақти хондан ё гуфтор. 3. *ниг.* **мадда II**; **мад кашидан** а) дарозтар аз маъмулӣ талаффуз кардан, калимаеро кашол дода гуфтан; б) *мач.* охи чуқур кашидан, бо ҳасрат нафаси чуқур кашидан; **аз мадди назар дур будан** а) дар пеши чашм набудан, аз дида пинҳон будан; б) дар фикру хотир набудан; **дар мадди назар будан** а) пеши чашм будан; мавриди фикру хаёл қарор гирифтан; б) диққатро ба худ ҷалб кардан, дар маркази диққат воқеъ гаштан.

МАД(Д) II *а.* مَدّ лаппиш хӯрда баланд шудани сатҳи оби баҳр бо таъсири қувваи ҷозобаи Моҳу Офтоб; *муқоб.* **чазр**: **мадду чазр**.

МАДАД *а.* مدد 1. ёрӣ, кумак, имдод. 2. ёри-диханда, мададгор; **мадад расонидан** ёрӣ додан, кумак кардан; **мадад хостан** ёрӣ талабидан.

МАДАДГОР *مددگار* 1. ёридиханда, ёвар, кумак-расон, 2. фарёдрас, ҳомӣ; **бахт агар мададгор шавад** бахт агар ёрӣ диҳад; кор агар омад кунад.

МАДАДГОРӢ *مددگاری* 1. ёридихӣ, кумак-расонӣ. 2. ҳимоят.

МАДАДМАОШ *مددمعاش* маблағе, ки ба зами манбаи даромади асосӣ дастраси коргар мегардад.

МАДАДПУРСӢ *مددپرسی* талаби имдод, ёри хостан.

МАДАДРАСОН *مدرسّان* мададгор, ёвар, ёри-диханда.

МАДАДРАСОНӢ *مدرسّانی* *исми амал аз* **мадад расондан**; мададгорӣ, кумакрасонӣ.

МАДАДХОӢ *مددخواه* он ки аз касе ёрӣ ва ҳимоят мепурсад, хоҳандаи мадад.

МАДАДХОӢӢ *مددخواهی* *ниг.* **мададпурсӣ**.

МАДАДЧӢӢ *مددجویی* *ниг.* **мададпурсӣ**.

МАДАДЧӢӢ *مددجویی* *ниг.* **мададхоҳ**.

МАДАНГ *مدنگ* *кҳн.* 1. калиди чӯбин барои кушодани лӯкидон. 2. як хел қулфи чӯбин.

МАДАНИЯТ *а.* مدنيت 1. фарҳанг; тамаддун: **маданияти моддӣ**, **маданияти маънавӣ**; **маданияти оммавӣ** *нав.* як навъ маданияти тичоратии ҳозира, ки фаъолияти он ба шавқовар ва хуш гузаронидани фароғати одамон равона шудааст ва ин фаъолият бо чорабиниҳои одатан сода ва силсилавии бо завқи паст таҳияшуда ва ба воситаи намоишҳои телевизионӣ, маҷаллаҳои мусаввар, видео ва аудионаворҳо пахншаванда амалӣ мегардад. 2. савияи тарбияи иҷтимоӣ, илмӣ ва адабӣ; **маданияти нутқ** савияи баланди маҳорат дар гуфтор, риояи қонуну қоидаҳои забон дар изҳори фикр; **хонаи маданият** *кҳн.* муассисаи ҷамъиятӣ, ки дар он ҷо корҳои маданияту равшаннамоӣ, машғулиятҳои илмӣ ва сиёсӣ гузаронида мешавад.

МАДАНИЯТНОК *مدنيتناک* *ниг.* **маданӣ**.

МАДАНИЯТНОКӢ *مدنيتناکی* дараҷаи баланди савияи маданияти касе.

МАДАНИӢ *а.* مدنی 1. *кит.* **мансуб ба мадина** 1; шаҳрӣ, сокини шаҳр. 2. *мансуб ба маданият*: **равобити маданӣ**, **ҳаёти маданӣ**; **мамлакати маданӣ** мамлакати пешрафта, кишвари мутараққӣ. 3. дорои савияи олии дар дониш ва одоби муошират: **одами маданӣ**.

МАДАР *а.* مدر *кит.* 1. қулӯҳ, гили саҳт. 2. хок; замин.

МАДДА I *مَدّه* варами фасоднок; **мадда кардан** фасод ҷамъ шудан дар ягон ҷои латҳӯрдаи бадан; **мадда(-и дилро) кафондан** а) шикояти аз касе доштаи худро ба рӯяш гуфтан; б) дарду андӯҳи худро ошкор кардан.

МАДДА II *а.* مَدّه *грам.* аломатест дар алифбои арабӣ ба шакли ~, ки барои дароз талаффуз кардани ҳарфи алиф, яъне **о** хондани он бо-лои ҳарфи мазкур мегуздоранд: **Ӣ**.

МАДДОӢ *а.* مدّاح 1. мадҳкунанда, таърифу ситоишкунанда; **шоири маддоҳ** шоири мадҳгӯй ва мадҳнавис. 2. *кҳн.* он ки дар маърақаҳо воқеа ва ҳодисаҳои таърихиро бо обу ранги махсус нақл мекард.

МАДДОӢӢ *а.* مدّاحی 1. мадҳгӯӣ, санохонӣ. 2. *кҳн.* маърақа гирифта қиссагӯӣ кардани

маддох; касб ва амали маддох.

МАДЕҲА *а.* مديحه ситоишнома; қасидаи мадҳӣ, мадҳия.

МАДИД *а.* مديد 1. тӯлкашида, давомдор; дароз; **муддати мадид** муддати дуру дароз; **умри мадид** **дидан** зиёд умр дидан, дер зистан. 2. номи яке аз баҳрҳои вазни арӯз.

МАДИНА مدينة 1. *кит.* шаҳр. 2. номи дигари шаҳри Ясриб дар Арабистони Суудӣ, ки қабри Муҳаммади пайғамбар (с) дар он ҷост, бинобар ин бо изофаи калимаи «мунаввара» зикр мешавад.

МАДКУҚ *а.* مدقوق *кит.* 1. кӯфта нарм ва маҳин карда. 2. гирифтори касалии диққи нафас, сил, табларза ва ғ.

МАДОЕҲ *а.* مدايح *ҷ.* мадеҳа.

МАДОИН *а.* مدائن 1. *ҷ.* мадина 1. 2. номи дигари шаҳри Ктесифон (*ю.*) ва Тайсафун (*а.*) - пойтахти давлати Сосониён, ки харобаҳои он ҷанӯз боқист.

МАДОН مدان хоначае, ки дараш аз дохили даҳлез буда, барои нигоҳдории чизу чораи зиёдати рӯзгор ҳамчун анборча хизмат мекунад.

МАДОР I *а.* مدار 1. ҷои чарх ва давр задани чизе. 2. *нуч.* хати ҳаракати фарзии чирмҳои осмонӣ; хати сайри кавокиб; **мадори чирми осмонӣ** хати ҳаракати фарзии як чирми осмонӣ нисбат ба дигар чирми осмонӣ дар фазои кайҳон: **мадори Замин**, **мадори Моҳ**, **мадори киштии кайҳонӣ**. 3. *ҷугр.* хати доираи фарзии мувозӣ бо хати истиво дар масофаи 23° 27' аз он дар шимол ва дар ҷануб: **мадори Саратон**, **мадори Ҷадӣ**.

МАДОР II مدار *ғуфт.* қувват, тобу тавон, маҷол; **мадор хушк** шудан қувват намондан.

МАДОРИС *а.* مدارس *ҷ.* мадраса.

МАДОРӢ مدارى *мансуб ба мадор I*; воқеъ дар мадори чирми осмоние.

МАДОРО مدارا [*аслаи мудоро*] *ниг.* мудоро.

МАДОХИЛ I *а.* مداخل *ҷ.* дахл; *муқоб.* махориҷ; **дафтари мадохил** дафтар барои қайди маблағҳои воридаи муассисае.

МАДОХИЛ II *а.* مداخل *ҷ.* мадхал.

МАДРАК *а.* مدرک *кит.* 1. маҳалли дарк, макони идрок, ҷои дарёфтани. 2. маъхаз; санад, ҳуҷҷат.

МАДРАСА *а.* مدرسه 1. ҷои дарсхонӣ, мактаб. 2. мактаби олии динии мусулмонон.

МАДРАСАДИДА مدرسه‌دیده дар мадраса таҳсилкарда.

МАДРАСАХОН مدرسه‌خوان он ки дар мадраса таҳсил мекунад, талабаи мадраса.

МАДФАН *а.* مدفн ҷои дафн кардан; ҷое, ки касе дафн шудааст.

МАДФУН *а.* مدفون дафншуда, зерихокшуда; он чи ва касе, ки онро ғӯронидаанд.

МАДФУӢ *а.* مدفوع *кит.* 1. дафъкарда, дуркарда, хориҷшуда, рондашуда. 2. он чи ки аз бадани инсон ва ҳайвон бо роҳи рӯда, бо қай ва арақ кардан *ва ғ.* хориҷ мешавад; саргин.

МАДХАЛ *а.* مدخل 1. ҷои дохилшавӣ, роҳи даромад. 2. қисми муқаддимаӣ; оғози чизе (*фан*, *китоб*); даромади сухан; **мадхали забоншиносӣ** илм дар бораи асосҳои назариявии забоншиносӣ.

МАДХ *а.* مدح ситудан, ситоиш; сано, наът; **мадх** кардан ситудан, таъриф кардан.

МАДХГАР مدح‌گر *ниг.* мадхгӯӣ(ӣ).

МАДХГӢ(Ӣ) مدح‌گو(ی) он ки мадху ситоиш мекунад, саногӯӣ, маддох.

МАДХГӢӢ مدح‌گوئی ситоиш, саногӯӣ, таъриф.

МАДҲИЯ *а.* مدحیه шеъри ситоишӣ, шеъри мутантан дар ситоиш ва таърифи касе.

МАДҲИЯГӢӢ مدحیه‌گوئی *ниг.* мадҳиясарой.

МАДҲИЯГӢӢ مدحیه‌گوی *ниг.* мадҳиясаро.

МАДҲИЯНАВИС مدحیه‌نویس *ниг.* мадҳиясаро.

МАДҲИЯНАВИСӢ مدحیه‌نویسی *ниг.* мадҳиясарой.

МАДҲИЯСАРО مدحیه‌سرا он ки мадҳия месарояд, мадҳиянавис; **шоири мадҳиясаро**.

МАДҲИЯСАРОӢ مدحیه‌سرائى амал ва шуғли мадҳиясаро, мадҳиянависӣ.

МАДҲИЯХОН مدحیه‌خوان *ниг.* мадҳиясаро.

МАДҲИЯХОНӢ مدحیه‌خوانی *ниг.* мадҳиясарой.

МАДХНАВИС مدح‌نویس шоире, ки дар таъриф ва ситоиши касон шеър мегӯяд, маддох.

МАДХНАВИСӢ مدح‌نویسی шуғли мадҳиянавис, маддохӣ.

МАДХУШ *а.* مدهوش 1. азхушрафта, беҳуш. 2. хайрон, мутаҳайир: **мадхуш кардан** беҳуш кардан, беҳуд кардан; **мадхуш шудан** а) аз хуш рафтан, беҳуш шудан, беҳуд гаштан; б) хайрон шудан, моту мабхут шудан.

МАДХУШВОР مدهوش‌وار монанди беҳушон; беҳушона.

МАДХУШӢ مدهوشӣ ҳолати каси азхушрафта, беҳушӣ.

МАДХУШКУНАНДА مدهوش‌کننده *сифати феълии замони ҳозира аз мадхуш кардан; беҳушкунанда: доруи мадхушкунанда.*

МАДХХОН مدح‌خوان мадхгӯй, ситоишгар.

МАДХХОНӢ مدح‌خوانی *исми амал аз мадх хондан; мадх кардан, ситоиш кардан.*

МАДӢОН *а.* مديون қарздор; **мадӢон будан** а) қарздор будан; б) *мач.* аз касе миннатдор будан.

МАӢМИН I ميامن‌۱. **маймун.**

МАӢМИН II ميامن‌۲. **майманат.**

МАЖ مژ : **кажу маж** качу килеб.

МАЖОР فر. مژار *мус.* пардаи мусиқӣ, ки аз сеовозаи шӯх иборат аст.

МАЗА مزه 1. эҳсосе, ки аз чашидан, хӯрдану нӯшидани чизе дар даҳону забони одам пайдо мешавад, таъм. 2. лаззат, ҳаловат; **маза гурехтан** а) ҳоли касе бад шудан, нотоб шудан; б) *мач.* аз равнақ афтодан; **мазаро гурезондан** а) *тарзи бавоситаи маза гурехтан;* б) *мач.* касеро шармандаю беобрӯ кардан; **маза додан** лаззат бахшидан; **маза кардан** аз чизе лаззат бурдан; **маза надоштан** а) таъми қаноатбахш надоштан, бемаза (фач) будан; б) *мач.* таъби дил набудани коре; чандон хуб набудани чизе; **мазаи чизеро дидан (чашидан)** таъми чизеро фаҳмидан, чашидан; **мазаи чизе рафтан** бемаза шудан; **мазаи касе рафтан** бад шудани ҳоли касе; бетоб шудан; **мазаи чизеро чашидан** а) *ниг.* **мазаи чизеро дидан;** б) ба лаззати чизе рафтан; в) *мач.* талхию ширинии чизеро аз сар гузаронидан; **маза аз даҳон на-**

рафтан хеле бомаза буд; ниҳоят ширин буд; **саломатӣ маза надоштан** хуб набудани саломатӣ, касалманд будан.

МАЗАДОР مزه‌دار бомаза, хуштаъм.

МАЗАКУНОН مزه‌کنان *феъли ҳол аз маза кардан;* дар ҳолати лаззат бурдан.

МАЗАЛЛАТ *а.* مذلت залилӣ, хорию зорӣ, пастӣ: **бори мазаллат кашидан.**

МАЗАММАТ *а.* مذمت накӯҳиш, сарзаниш, маломат: **дар мазаммати..., мазаммат кардан.**

МАЗАММАТОМЕЗ مذمت‌آمیز бо накӯҳиш, бо сарзаниш омехта: **нигоҳи мазамматомез.**

МАЗАНГ مزنگ 1. яке аз қабилаҳои лӯлиён; лӯлӣ, чӯғӣ. 2. *гуфт.* сиёхчурда, сиёхпӯст. 3. *мач., гуфт.* **шаттоҳ.**

МАЗАННА *а.* مظنه *кит.* 1. ҷои гумонбарӣ, ҷое, ки ба будани чизе гумон меравад. 2. занн, гумон, пиндор.

МАЗАНОК مزه‌ناک 1. бомаза; хуштаъм. 2. *мач.* аҷиб, ғалатӣ.

МАЗАРРАТ *а.* مضرت зарар, зиён, газанд, осеб.

МАЗАХӢРАК مزه‌خورک ба мазаи чизе рафта, лаззати чизеро фаҳмида; **мазахӢрак шудан** аз ягон чиз як-ду бор хӯрда ё истифода карда, ба он одат кардан.

МАЗБАЛА *а.* مزبله *кит.* ҷои рехтани хокрӯба ва ифлосиҳо, ҷои рехтани зубола.

МАЗБАӢ *а.* مذبح *кит.* ҷои забҳ, кушишгоҳ.

МАЗБУР *а.* مزبور *кит.* мазкур, фавқуззикр, номбаршуда; навишташуда (*дар боло*).

МАЗБУТ *а.* مضبوط 1. *кит.* забтшуда. 2. қайд ва сабтшуда. 3. *гуфт.* мустаҳкам, устувор; саҳт.

МАЗБӢӢ *а.* مذبح *кит.* забҳшуда, гулӯ бурида, сар зада кушташуда (*оид ба ҳайвон*).

МАЗБӢӢӢ مزبوحه ба монанди мазбӯҳ, шабеҳи ҷонвари сарбурида: **ҳаракати мазбӯҳона** а) ҳаракати шабеҳи ҷонвари забҳшуда; ҳаракати ҷонканӣ; б) *мач.* зӯрзании бефоида, талоши беҳуда.

МАЗИД مزيد *кит.* 1. афзунӣ, зиёдӣ; афзоиш. 2. афзуншуда.

МАЗИДАН مزیدن *кит.* 1. макидан, макида мазаи чизеро дидан. 2. чуръа-чуръа нӯшидан.

МАЗИҚ/МАЗИҚА *а. مضيق//مضيق кит.* 1. чои танг; тангно. 2. *мач.* ҳолати тангӣ, вазъияти душвор.

МАЗИЯТ *а. مذيت* афзалият ва бартарӣ (*аз ҷиҳати илм, саховат ва дигар хислатҳои маънавӣ*).

МАЗКУР *а. مذکور* зикршуда, гуфташуда (*неи аз ин*), номбаршуда (*дар боло*); **мазкур будан** зикр ёфтан, навишта шудан.

МАЗЛИМА *а. مظلّمه кит.* 1. зулму ситам, тааддӣ, ҷавр. 2. шикоят аз беадолатӣ, дод-хоҳӣ.

МАЗЛУМ *а. مظلوم* касе, ки дар ҳаққи вай зулм ва тааддӣ шудааст, зулмдида, ситамдида, ҷафокаш.

МАЗМАЗА I *а. مزّمه* чашидан, дидани мазаи чизе.

МАЗМАЗА II *а. مضمّمه* обгардон кардани даҳон, ғарғара кардани даҳон, даҳонро бо об ҷайқондан.

МАЗМУМ I *а. مضموم кит.* мазамматшуда, мавриди сарзаниш қарор гирифта.

МАЗМУМ II *а. مضموم* 1. *кит.* замшуда, иловашуда. 2. *зби.* дар хати арабӣ ҳарфе, ки дар болояш ҳаракати замма дорад.

МАЗМУН *а. مضمون* 1. он чи аз сухан ё навиштае фаҳмида мешавад, он чи моҳияти чизеро дарбар мегирад; мавзӯи сухан; **мазмун** асар он чи асар дар бар гирифтааст, мундариҷаи асар, мӯҳтавиёти асар; **ба ин мазмун** ба ин маънӣ ва мундариҷа. 2. *гуфт.* аз афташ; гӯё; **мазмун гирифта** рамуз гирифта вазъият ё сирру асрорро фаҳмидан.

МАЗМУНАН *а. مضموناً* 1. аз рӯи мазмун; аз ҷиҳати мазмун. 2. ба тарзи хулоса, хулосатан; **нутқи мазмуна** нақлшуда *грам.* сухани ягон шахс, ки дар матн аз рӯи мазмун оварда шудааст; *муқоб.* **нутқи айнан нақлшуда.**

МАЗМУНДОР *а. مضموندار* дорои мазмун ва маънои чуқур.

МАЗНУН *а. مظنون кит.* 1. гумонбурда, гумонбаршуда; тахминкарда. 2. он ки аз ӯ бадгумон шудаанд.

МАЗОД *а. مزاد* 1. зоди сафар, тӯша. 2. кӯлвор, анбон, тӯшадон.

МАЗОӢ *а. مزایا ҷ.* мазият.

МАЗОҚ I *а. مذاق* 1. маҳалли қувваи зоиқа, ки кому забон аст, чашидангоҳ. 2. зоиқа, ҳисси фаҳмиши мазаи чизҳо. 3. завқ

МАЗОҚ II *а. مذاق* *гуфт.* аслаи **мазоҳ.**

МАЗОМИН *а. مضامن ҷ.* мазмун.

МАЗОР *а. مزار* 1. чои зиёрат, зиёратгоҳ; оромгоҳи одамони бузург (*одатан нешвоёни ислом, ки халқ онро зиёрат мекунад*). 2. гӯр, қабр. 3. *мач.* гӯристон; **санги мазор** санги рӯи қабр

МАЗОРГУЗАШТА *а. مزارگذشته* тӯҳфаи аз ягон ҷо оварда, ки табарруқӣ ҳисоб мешавад (*ба хотири аз роҳи чандин мазорҳои одамони бузург убур шудани*).

МАЗОРЕӢ *а. مزارع ҷ.* мазраа.

МАЗОРИСТОН *а. مزارستان* гӯристон, қабристон.

МАЗОӢ *а. مزاح* 1. масхарадорӣ, масхара кардан (*касери барои хандаю хушвақтӣ*). 2. ҳазл, шӯҳӣ: **ҳазлу мазоҳ**; **мазоҳ кардан** а) масхара кардани касе; б) ҳазлу шӯҳӣ кардан бо касе.

МАЗОӢИБ *а. مذاهب ҷ.* мазҳаб.

МАЗОӢКОР *а. مزاحكار* он ки мазоҳ карданро дӯст медорад; ҳазлу шӯҳикунанда, шӯҳ.

МАЗРАА *а. مزعه* *ниг.* **мазраъ**; *ба таври истиора:* **мазрааи умр.**

МАЗРАӢ *а. مزرع* чои кишт, замини зироат, майдони кишт, киштзор: **мазраи гандум**, **мазраи пахта**; *ба таври истиора:* **мазраи мурод**, **мазраи ум(м)ед**, дар **мазраи дил тухми вафо** кошта, донae аз **мазраи матлаб** наҷидан.

МАЗРИБ *а. مضرب кит.* чои задан, устувор ё насб кардани чизе.

МАЗРУБ *а. مضروب* зарбзада, сикказода.

МАЗРУФ *а. مظروف кит.* 1. дар зарф буда, он чи дар зарф аст (*аз қабилӣ об, равған ва ғ.*). 2. *мач.* мӯҳтавиёт, мазмун, маънӣ.

МАЗРӢӢ *а. مزروع* зироатшуда, кошташуда, кишта.

МАЗУТ *р. مزوت* *хим.* маводи моеъ, ки баъди аз нафт баровардани бензин, газолин ва карасин мемонад ва ҳамчун сӯзишвории арзонбаҳо дар дастгоҳҳои гармдиҳанда ва ғ.

ба кор меравад, нафти сиёҳ, пасмондаи нафт.

МАЗУТОЛУД مزوت آلود олуи ба мазут; чизи мазут расида чиркиншуда: **куртаи мазутолуи**.

МАЗҲАБ *а.* مذهب 1. *кит.* роҳ, тариқ. 2. дин, ойн, кеш; *ба тариқи истиора:* **мазҳаби заҳмат, мазҳаби ишқ, мазҳаби мурувват, мазҳаби ошиқон; мазҳаб надоштан** бемазҳаб будан, эътиқод ба дин надоштан, ломазҳаб. 3. *д.* шӯба ва шоҳаи ягон дин, тариқат: **мазҳаби Имоми Аъзам.**

МАЗҲАБӢ مذهبي *мансуб ба мазҳаб:* **низоъ(ҳо)-и мазҳабӣ.**

МАЗҲАБПАРАСТ مذهب پرست он ки мазҳаби интиҳобкардаашро парастид аз дини ҳоким канораҷӯи мекунад, сектант.

МАЗҲАБПАРАСТӢ مذهب پرستی парастии мазҳаби интиҳобкарда ва дурӣ чустан аз дини ҳоким.

МАЗҲАКА *а.* مضحكه 1. он чи бинанда, хонанда ва шунавандаро ба ханда меорад; мавриди ханда. 2. *ади.* асари драматик, ки мазмуни хандаовар дорад, комедия.

МАЗҲАКАВӢ مضحكوي *мансуб ба мазҳака:* асари мазҳакавӣ, филми мазҳакавӣ.

МАЗҲАКАНАВИС مضحكه نويس нависандаи асарҳои мазҳакавӣ.

МАЗҲАКАНАВИСӢ مضحكه نويسي навиштани асарҳои мазҳакавӣ.

МАЗҲАР *а.* مظهر ҷои зуҳури чизе, ҷои намоён шудани чизе, ҷилвагоҳ.

МАИБ *а.* معيب 1. айбдошта, айбнок, нуқсондор. 2. *гуфт.* маъюб; **маиб кардан** ба касе ё ҷондоре осебе расонда, ягон узви онро айбнок кардан; **маиб шудан** дар натиҷаи кори зӯрталабе ё осебе иллатноку маъюб гардидан; **айбро кӣ кунад? – маиб!** (*мақ.*) дар мавриди ба касе айб мондани шахсе, ки худ бе-айб нест, гуфта мешавад.

МАИН *а.* معين *кит.* равон, ҷорӣ; **мои маин** оби равон.

МАИШАТ *а.* معيشه 1. зисту зиндагонӣ, рӯзгор; тарзи зиндагонӣ; **асбоби маишат** васоили зиндагонӣ, он чи барои рӯзгузаронӣ лозим аст. 2. он чи ба воситаи он зиндагонӣ мекунад (*аз қабилӣ* хӯрок, пӯшок *ва ғ.*); маош;

маишати касеро таъмин кардан васоили зиндагонии касеро фароҳам овардан; **таъмини маишат кардан** воситаҳои рӯзгузаронии худро омода кардан (*аз ҳисоби даромади коре*). 3. *маҷ.* нағз хӯрдану нӯшидани одам; бо роҳати фароғат гузаронидани умр, хушгузаронии умр; **маишат кардан** бо хушгузаронӣ машғул шудан; айшу ишрат кардан.

МАИШАТДӢСТ معيشت دوست *ниг.* **маишатпараст.**

МАИШАТПАРАСТ معيشت پرست он ки хуб хӯрдан ва фароғату осоишро дӯст медорад.

МАИШАТПАРАСТӢ معيشت پرستی маишатпараст будан; дӯстдори хушгузаронӣ ва фароғату осоиш будан.

МАИШӢ معيشي *мансуб ба маишат* 1,2; ҳамаи он чи барои зиндагонӣ лозим аст; воситаҳои рӯзгузаронӣ; **аҳволи маишӣ, шароити маишӣ** тарз ва василаҳои рӯзгузаронӣ; **хизмати маишӣ** маҷмӯи корҳое, ки барои қоней кардани талаботи ҳаёти рӯзмарраи аҳоли ба ҷо оварда мешавад (*ба воситаи муассисаҳои дузандагӣ, пойафзолдӯзӣ, таъмиргоҳҳои гуногун, ҷаммому сартарошхонаҳо ва ғ.*).

МАИ(Ӣ)ЯТ *а.* معيت *кит.* ҳамроҳӣ, бо ҳамроҳии...; **ба маи(Ӣ)яти касе** ба касе ҳамроҳбуда, ҳамроҳи касе буда.

МАӢ I *ми* шароби ангур, умуман нӯшокии хуморовар; шароб, бода: **маи аргувонӣ, маи сурх, маю паймона, пиёлаи маи, ҷоми маи; маи нӯшидан, маи хӯрдан, маи рехтан, маи гусоридан; маи дастӣ** шароби ангурии хонагӣ; **маи ноб** маи софшуда, шароби беғаш.

МАӢ II *лот.* *ми* моҳи панҷуми солшумории милодӣ.

МАӢГАР *ми* گر *кит.* он ки маю шароб таҳия мекунад.

МАӢГУН *ми* گون ба ранги шароби сурх, сурхранг; **лаби маиғун** лаби сурх, лаби маҳбуба.

МАӢГУНӢ *ми* گوني *кит.* моил ба сурхӣ, сурхгун, сурхранг.

МАӢГУСОР *ми* گسار шаробнӯш, майхора.

МАӢГУСОРӢ *ми* گساري шаробнӯшӣ, май-хӯрӣ; **маиғусорӣ** кардан.

МАӢДА I **میده** 1. хурд, кӯчак: **бачаи майда**, **қадахи майда**, **одами майда**, **хонаи майда**; **майдаи нон** резаи нон, нонреза; **борони майда** борони реза, резаборон, борони сим-сим; **хати майда** хати бо ҳарфҳои хурд навишташуда. 2. *мач.* камсармоя; **баққоли майда**, **савдогари майда**, **корхонаи майда**, **хочагии майда**; **бахяҳои майда** дарзҳои ба ҳам зич, кӯкҳои фосилашон ба ҳам наздик; **дузди майда** дузде, ки чизҳои камарзиш, майда-чуйдахоро медуздад; **қарзи майда** қарзи маблағаш кам, воми андак; **пули майда** пули арзишаш кам (*-и одадан филизӣ*); **ҳашароти майда** чонварҳои хурдҷусса (*аз қабилӣ мӯрча*, *малах*, *магас...*); **майда-майда а)** хурд-хурд, реза-реза: **майда-майда боридани борон** (*яъне маҳин*, *сим-сим боридани борон*); **б) гуфт.** кам-кам, андак-андак; **оҳиста-оҳиста:** **майда-майда пеш рафтан**; **майда кардан а)** реза кардан, ба ҳиссаҳои хурд ҷудо намудан (*мас.*, *қандро*, *гӯшти ошро*, *ҳезумро...*); **б)** бадал кардани пули калон ба пулҳои арзишашон кам; **мӯйро майда бофтан** мӯйро ба кокулҳои борики зиёд ҷудо карда бофтани духтарон; **гапро майда кардан** дар гуфтугӯ гузаштан ба ҷузъиёт; гапро кашол додан; **зӯволаи касеро майда гирифтан** тангрӯзи халқ кардан; шӯрбаҳт офаридан касеро (*аз ҷониби Худованд*).

МАӢДА II **میده** *кит.* орди гандуми дубеза ва нони аз он пухта.

МАӢДААВБОШӢ **میده‌اوباشی** *ҳуқ.* авбошии майда, рафтори ношоям дар ҷойҳои ҷамъиятӣ, таҳқир кардану дашном додани одамон *ва ғ.*, ки тибқи қонун ба ҷавобгарӣ кашида мешавад.

МАӢДАБАРГ **میده‌برگ** 1. баргҳояш реза, резабарг (*онд ба дарахт*). 2. дӯхташ барг-барги реза (*онд ба гулдӯзи*).

МАӢДАБОЗ **میده‌باز** 1. он ки кореро аз майда-чуйдахояш шурӯъ карда назди дигарон дилбазан мешавад. 2. ҳасис, мумсик.

МАӢДАБОРОН **میده‌باران** *ниг.* резаборон.

МАӢДАБОФӢ **میده‌بافی** *исми амал аз майда бофтан:* **майдабофӢ кардан** (*мӯйро*).

МАӢДАБОФТ **میده‌بافت** (*мӯи*) ба кокулҳои борику зиёд ҷудо карда бофташуда.

МАӢДАГАП **میده‌گپ** он ки дар бораи масъалаҳои ҷузъӣ ва ғайримухим зиёд гап

мезанад; мичинг.

МАӢДАГАПӢ **میده‌گپی** майдагап будан; эрод-гирӣ ба чизҳои ҷузъӣ; мичингӣ.

МАӢДАГУЛ **میده‌گل** дорои гулҳои майда (*онд ба гиёҳҳо*); **чити майдагул** чити гулҳои хурд-хурд дошта.

МАӢДАКОР **میده‌کار** он ки бо корҳои ҷузъӣ ва ғайримухим машғул аст.

МАӢДАКОРӢ **میده‌کاری** майдакор будан; аҳамият додан ба корҳои ҷузъӣ.

МАӢДАКОСИБ **میده‌کاسب** хунарманди аз ҷиҳати иқтисодӣ камбизоат; пешвари яккадаст.

МАӢДАКОСИБӢ **میده‌کاسی** майдакосиб будан; шуғл ва пешаи майдакосиб.

МАӢДАҚУТР **میده‌قطر** он чи ки кутраш хурд аст; **тӯпи майдақутр** *ҳ.* тӯпи хурдкалибр.

МАӢДАЛАГАНДА **میده‌لگنده** ҷома ё кӯрпае, ки зич ва майда лаганда шудааст.

МАӢДАМИЛЛАТ **میده‌ملت** миллате, ки нуфусаш камшумор аст.

МАӢДАНАВИС **میده‌نویس** 1. он чи бо хати реза навишта шудааст. 2. он ки хаташ реза ва хурд аст.

МАӢДАНАВИСӢ **میده‌نویسی** навиштани хат бо ҳарфҳои хурд-хурд.

МАӢДАНАҚШ **میده‌نقش** дорои нақшу нигори хурд-хурд; майда гулкоришуда.

МАӢДАСАВДОГАР **میده‌سوداگر** савдогари камсармоя.

МАӢДАСОЛОР **میده‌سالار** *кит.* мубошир ва тартибдихандаи дастархон, дастархончӣ.

МАӢДАСУДХҶРӢ **میده‌سودخوری** маблағи андакро бо суд (бо ғоида) ба касон додан.

МАӢДАФУРӢШ **میده‌فروش** резаворфурӯш; чаканафурӯш; *муқоб.* **яклухтфурӯш**.

МАӢДАФУРӢШӢ **میده‌فروشی** резаворфурӯшӣ, фурӯши майда-чуйда; чаканафурӯшӣ.

МАӢДАҲУНАРМАНД **میده‌هنرمند** *ниг.* **майда-косиб**.

МАӢДАҲУНАРМАНДӢ **میده‌هنرمندی** *ниг.* **майдакосибӣ**.

МАӢДА-ЧАӢДА **میده‌چیده** *ниг.* **майда-чуйда**.

МАЙДАЧОРВОДОР *میدہ چاروادار* чорводори камсармоя.

МАЙДА–ЧУЙДА *میدہ چیدہ* 1. чизҳои хурди даркориҳои рӯзгор; чизу чора: **майда–чуйдаи рӯзгор**, **ҳазору як майда–чуйда**. 2. *мач.* камаҳамият, ғайримухим, чузъӣ **корҳои майда–чуйда**, **камбудихони майда–чуйда**, **нуқсонҳои майда–чуйда**; то **майда–чуйдаҳо** то чузъиёт, бо тамоми тафсилот.

МАЙДАЧУЙДАФУРӢШӢ *میدہ چیدہ فروشی* *гуфт.* фурӯши майда–чуйда, резаворфурӯшӣ.

МАЙДАШУДГОР *میدہ شدگار* замини чандин бор рондашудаи нармхок.

МАЙДАЯК//МАЙДАЯКАК *میدہ یک/میدہ یکک* *шакли тасғири* **майда**: **бачаи майдаяк**, **одами майдаяк**.

МАЙДЕХ *میدہ* соқӣ.

МАЙДОН *میدان* 1. замини васеъ, ялангӣ, ҷои кушоду фарох барои ҷамъомади одамон, гузаронидани машқ, аспдавонӣ *ва г.*; арса: **майдони машқ**, **майдони рақс**; **майдони кор** арсаи кор. 2. дарахтзории мевадор, боғ. 3. *мач.* ҷавлонгоҳ. 4. *мач.* ҷанггоҳ, маҳалли корзор; ҷабҳа; ҷанг; **рӯзи майдон** **рӯзи набард**; **майдони кишт** киштзор, масоҳате, ки дар он кишт мешавад, **майдони пахта** киштзории пахта, замини кишти пахта; **майдони тиррас** ҷое, ки бинобар монеа надоштан тир ба ҳадаф мерасад; **майдони ҷанг** ҷои вуқӯи ҷанг, ҷои бо ҳам рӯбарӯ шудани ду тарафи ҷангкунанда; **ба майдон рафтан** ба ҷанг (*ба корзор*, *ба ҷабҳа*) рафтан; **марди майдон** марди ҷангӣ; далер, шуҷоъ; **майдон додан** роҳ додан, имкон додан ба касе ба кардани он чи меҳодад; **ба майдон овардан** а) *тарзи бавоситан* **ба майдон омадан**, ба вучуд овардан; б) ба миён гузоштан, матраҳ кардан (*масъалаеро*); **ба майдон омадан** пайдо шудан, ба вучуд омадан; **як майдон тохтан** як давра тохтан гирди майдон.

МАЙДОНГУРЕЗ *میدان گریز* гурезанда аз ҷанггоҳ; он ки аз набард ва мубориза гурехтааст.

МАЙДОНҒАРИБ *میدان غریب* *ниг.* **хонашер (-и майдонғариб)**.

МАЙДОНДИДА *میدان دیدہ* ботачриба, кордида.

МАЙДОНДОР *میدان دار* *кит.* он ки дар майдони

мухориба, мусобиқа *ва г.* таҷрибадор буда, аз худ шуҷоату мардонагӣ ва истеъдод нишон медиҳад.

МАЙДОНДОРӢ *میدان داری* *кит.* ҷанговарӣ, ҳарбу зарб кардан, мубориза; **майдондорӣ кардан** ба майдони ҷанг ва зӯрозмоӣ даромадан.

МАЙДОНГАҲ *میدان گہ* *ниг.* **майдонгоҳ**.

МАЙДОНГОҲ *میدان گاہ* ҷои ҳарбу зарбу мусобиқа *ва г.*

МАЙДОНӢ *میدانی* *мансуб ба майдон*; воқеъ дар майдон; **ҷанги майдонӣ** ҷанг дар майдон, ҷанги ошкоро.

МАЙДОНТОЗ *میدان تاز* даванд, кӯбкоритоз, пойғахтоз; **аспони бодпони майдонтоз**.

МАЙДОНЧА *میدانچہ* майдони хурд: **май-дончаи варзиш**.

МАЙЗАДА *میزدہ* майпараст, доимо ва бисёр нӯшандаи май, майхора.

МАЙЗАДАГӢ *میزدگی* майзада будан; доимо ва бисёр машрубот хӯрда ба майхӯрӣ одат кардан, майхорагӣ.

МАЙЗАР *میزر* *кит.* дастор, салла, аммома.

МАЙИЗ *میز* *гуфт.* **мавиз**.

МАЙИСТОН *میدستان* *ниг.* **майкада**.

МАЙИТ *میت* ҷасади бечони одам, мурда.

МАЙКАДА *میکدہ* ҷои шаробфурӯшӣ ва шаробнӯшӣ, майхона.

МАЙКАШ *میکش* *ниг.* **майнӯш**.

МАЙКАШӢ *میکشی* *ниг.* **майнӯшӣ**.

МАЙЛ *میل* 1. ҳамиш, андаке ба сӯе ҳам шудан, тамоюл. 2. хоҳиш, рағбат, ҳавас; **ба майли худ** ба ихтиёри худ; аз пеши худ; **бо майли тамои //** **бо камоли майл** бо рағбати тамои, бо шавқу ҳаваси зиёд; **бо майли хотир** а) бо рағбати тамои, бо иштиёқ; б) бо хости худ; бемалол; **майл доштан** а) рағбат доштан; шавқу ҳавас доштан; б) хоҳиши табъ доштан ба чизе, иштиёқи зиёд доштан; **майли касеро доштан** моил будан ба касе; таваҷҷӯҳ доштан ба касе; **майл кардан** а) ҳамидан, қач шудан ба сӯе; б) хоҳишу рағбат зоҳир намудан; в) моил шудан, таваҷҷӯҳ кардан; **ба майли худ гузоштан** ба ихтиёри худ гузоштан (*қордор*

нашуда) ба ҳоли худ гузоштан.

МАЙЛАШ *ميلش* 1. ихтиёр ба худаш, худаш медонад. 2. хайр, хуб (*дар мавриди изҳори розигӣ ба чизе ӯ қабул кардани коре гуфта мешавад*). 3. бигузор, боке нест, зарар надорад; **хуб, майлаш** хайр, ҳеҷ гап не, зарар надорад.

МАЙЛОН *а. ميلان* 1. *ниг. майл* 1; моил шудан; **майлон** додан андак ҳам кардан чизеро ба сӯе; **майлон кардан** рағбат пайдо намудан; моил шудан. 2. дур шудан аз роҳи асосӣ дар назариёти сиёсӣ: **майлони рост, майлони чап**.

МАЙЛОНЧӢ *ميلانچي* *с.* тарафдори ягон майлон.

МАЙМАНА *а. ميمنه* *кит.* 1. тарафи дасти рост, ямин. 2. *таър.* қаноти (ҷаноҳи) рости лашкар, *муқоб.* **майсара**.

МАЙМАНАТ *а. ميمنت* *кит.* саодат, хушбахтӣ; муборакию фархундагӣ.

МАЙМУН I *а. ميمون* *кит.* хучаста, муборак, саодатманд, масъуд.

МАЙМУН II *а. ميمون* 1. бӯзина, ҳамдуна: **маймуни одамшакл**. 2. *мач.* одами камфаросати муқаллид; $\diamond$ **соли маймун** соли нӯҳум дар ҳисоби мӯлҷар (мучал).

МАЙМУНАК *ميمونك* *кит.*, *кҳн.* яке аз қисмҳои тӯп, ки ба воситаи он нишон мегирифтанд, нишонгир.

МАЙМУНБОЗ *ميمون باز* 1. он ки ба тарбияи маймунҳо машғул буда, ба онҳо бозиҳои гуногун меомӯзад. 2. *мач.* масҳарабоз, найрангбоз.

МАЙМУНБОЗӢ *ميمون بازی* *мач.* ҳилаю найрангбозии ноӯҳдабароёна барои фиреб додани касе: **маймунбозӣ кардан**.

МАЙМУНӢ *ميموني* *марбут ба маймун*; монанди маймун коре кардан, масҳарабозӣ.

МАЙНА I *مينه* мағзи сари одам ва ҷонварони дигар, мия; **майна об кардан** хуб фикр рондан, ҳаматарафа фикр кардан дар бораи чизе; **гӯшу майнаи касеро хӯрдан** бисёр гап зада касеро безор кардан; **дар майнаи худ фикреро пазондан** ҳаматарафа мулоҳиза карда санҷидани фикре.

МАЙНА II *مينه* *зоол.* парандае аз оилаи соҷ, ки

агар таълим диҳанд, чанд калимаи шунидаашро тақлидан такрор карда метавонад; **майна барин гап задан** гаперо (матлаберо) гаштаю баргашта такрор кардан.

МАЙНАВОР *مينه وار* *ниг.* **тӯтивор: майнавор гап задан** гаперо беист такрор кардан.

МАЙНАГӢ *مينگي* *гуфт.* **мансуб ба майна I**; мағзи сар; **кори майнагӣ** коре, ки вобаста ба ғаъолияти мағзи сар аст, меҳнати фикрӣ.

МАЙНАГУДОЗ *مينه گداز* *ниг.* **майнасӯз**.

МАЙНАСӢЗ *مينه سوز* тафсон: **офтоби майнасӯз киноя аз офтоби моҳи саратон** (22 июн – 22 июл), ки мавсими ниҳоят гармии зиёд аст.

МАЙНАЧА *مينچه* 1. майнаи хурд. 2. *биол.* як қисми мағзи сар, ки дар ҳамоҳангсозии ҳаракат, ҳифзи ҳолату вазъи бадан *ва г.* иштирок мекунад, мағзак.

МАЙНӢШ *مينوش* шаробнӯш, шаробхӯр, боданӯш.

МАЙНӢШӢ *مينوشي* *исми амал аз май нӯшидан*; нӯшидани май, боданӯшӣ, майхӯрӣ.

МАЙОНЕЗ *фр. ميانيز* *хӯр.* хӯрише (соусе), ки аз равғани зайтун, зардии тухм, сирко бо омехтаи доруворҳо тайёр карда мешавад.

МАЙОР *лот. мيار* 1. ҳ. унвони аввали афсари калон дар қувваҳои мусаллаҳ ва дигар мақомоти қудратӣ. 2. соҳиби ин унвон: **майори гвардия**.

МАЙПАЙМО *مي پيما* *кит.* он ки май рехта ба навбат ба дигарон медиҳад, соқӣ.

МАЙПАРАСТ *مي پرست* дӯстори май; майзада, майнӯш.

МАЙПАРАСТӢ *مي پرستي* майпараст будан, майхорагӣ, майзадагӣ.

МАЙСА *ميسه* сабзаи навхез; сабзаи навхези ғалла (*ҷаву гандум ва г.*).

МАЙСАВСАН *مي سوسن* *кит.* шароб ва майе, ки аз гули савсан тайёр мекарданд.

МАЙСАЗОР *ميسه زار* сабзозор, алафзор; ғаллазори сабз.

МАЙСАРА *а. ميسره* 1. тарафи дасти чап, ясор. 2. *таър.* қаноти (ҷаноҳи) чапи лашкар, *муқоб.* **маймана**.

МАЙСУР *а.* ميسور *кит.* муяссаршуда, мумкиншуда; ҳар чизи дастрас.

МАЙФУРӢШ *می فروش* фурӯшандаи шароб, шаробфурӯш, бодафурӯш.

МАЙФУРӢШӢ *می فروشی* кор ва шугли майфурӯш; ҷои фурӯши май.

МАЙХОНА *می خانه* ҷои майфурӯшӣ ва майнӯшӣ, майкада.

МАЙХОРА *می خوار* бисёр майхӯранда, майзада, шаробнӯш.

МАЙХОРА *می خواره* шаробхӯр; майнӯш; майзада.

МАЙХОРАГӢ *می خوارگی* майхора будан, шаробзадагӣ, майзадагӣ.

МАЙХӢР *می خور* *ниг.* майнӯш.

МАЙХӢРӢ *می خوری* *ниг.* майнӯшӣ.

мак *مک* 1. асоси замони ҳозира ва сигаи амр аз макидан. 2. ҷузъи пасини калимаҳои мураккаб ба маънои маканда ва хӯрандаи чизе: ширмак, хунмак.

МАКАКА *лот.* مکه *зоол.* чинси маймуни би-ниборики хурдҷусса (қадаш то 60 см).

МАКАРОН *ит.* مکران *хӯр.* навъи угрои хушки истеҳсоли саноатӣ, ки ба шаклҳои гуногун (лӯлачаҳои борики дароз ва ғ.) аз хамир тайёр карда шудааст.

МАКАРОНПАЛАВ *مکران پلو* *хӯр.* таоми аз макарон ва гӯшту сабзавот дам карда пухта.

МАКЕТ *фр.* مکیت намунаи барои намоиш сохташудаи чизе, модел.

МАКЕТСОЗ *مکیت ساز* созандаи макет.

МАКИДА *مکیده* сифати феълӣи замони гузашта аз макидан; шираи чизеро макида гирифтани чизеро фишурда шираи онро макида тамом кардан.

МАКИДА(Т) *а.* مکیده//مکیدت *кит.* бадандешӣ; кайду макр, ҳила, фиреб, найранг.

МАКИДАН *مکیدن* 1. бо ду лаб фурӯ кашидан. 2. ба даҳон гирифта, нахоида, бо забон ва ком молиш дода, ҳал карда фурӯ бурдан ё кӯшиши фурӯ бурдан кардан (*мас., наботро*). 3. чаббидан, нашф кардан, обро ба худ кашидан; **хуни касеро макидан, хуни касеро**

хӯрдан касеро истисмор кардан.

МАКИДАНИ *مکیدنی* қобил ва шоистаи макидан дорухои макиданӣ.

МАКИН *а.* مکین *кит.* соҳиби макон, макондор; барқарор.

МАККА I *مکه* шаҳр дар Арабистони Суудӣ, ки Каъба дар он воқеъ аст ва зиёратгоҳи мусулмонон мебошад.

МАККА II *مکه* *ниг.* ҷуворимакка.

МАККАТУЛЛОҲ *مكة الله* *ниг.* Макка I.

МАККАҶУВОРӢ *مکه جوارى* *ниг.* ҷуворимакка.

МАККОР *а.* مکار макркунанда, ҳилагар, фиребгар: **рӯбоҳи маккор, душмани маккор.**

МАККОРӢ *مکاری* ҳилагарӣ, фиребгарӣ: **маккорӣ кардан.**

МАККОРОНА *مکارانه* аз рӯи макру фиреб; ҳилагарона, фиребгарона, айёрона: **тадбири маккорона, хандаи маккорона, маккорона табассум кардан, маккорона чашмак задан.**

МАКМАНА *а.* مکمنه *кит.* ҷои пинҳон шудан; камингоҳ.

МАКНУН *а.* مکنون *кит.* пинҳоншуда; ниҳуфта: **дурри макнун марвориди хушоби гаронбаҳо.**

МАКОН I *а.* مکان ҷой, маҳал; манзил, бошишгоҳ; маъво; **нақли макон** табдили ҷой; кӯчидан; **табдили макон** тағйири ҷой, ҷои иваз кардан; **макон доштан** манзил доштан, хона доштан; **манзил кардан** ҷой гирифтани истодан, будан; **нақли макон кардан** ҷои истро тағйир додан; кӯчидан; **зарфи макон грам.** калимаҳои мансуб ба **зарф**, ки ҷои воқеъ шудани амалро нишон медиҳанд; **макон ва замон фалс.** шаклҳои асосии мавҷудияти мода.

МАКОН II *مکان* дар ҳоли макидан; макондан.

МАКОНӢБӢ *مکان یابی* ҷустуҷӯ ва мушаххас сохтани ҷои муносиб барои иҷрои коре (*сохтмон, наворгирӣ ва ғ.*).

МАКОН(И)ДАН *مکاندن//مکانیدن* тарзи бавоситаи макидан; шир хӯрондан (*ба бача аз пис-тон*); **то бача гирия накунад, модараш намемаконад (зарб.).**

МАКОННАМО *مکان نما* *ит.* аломати нишондиҳандаи равшан ё чашмакзан, ки рӯи экра-

ни компьютер ҳаракат дода ҷойҳои тахриралаби матнро пайдо мекунанд.

МАКУ *مکو* *kit.*, *ниг.* *моку*.

МАКОТИБ I *ا. مکاتب* *ҷ.* мактаб.

МАКОТИБ II *а. مکاتیب* *ҷ.* мактуб.

МАКР *а.* *مکر* ҳила, фиреб, тазвир, ғадр: **макру ҳила, макру фиреб ба кор бурдан, ба доми макри касе афтодан.**

МАКРАНДЕШ *مکراندیش* *kit.* бадандеш, ҳилагар, он ки дар фикри ҳила ва фиреб бошад.

МАКРАҲА *а.* *مکره* *kit.* чизи нафратовар, чизи нописанд.

МАКРОМЕЗ *مکرامیز* омехта ба макру ҳила, ҳамроҳ ба ҳилаву фиреб, бо макру фиреб.

МАКРӢҲ *а.* *مکروه* 1. кароҳатовар, нафратовар, нафратангез; нописанд, нораво. 2. нопок.

МАКС *а.* *مکت* *kit.* даранг кардан, истодан; ист, таваккуф: **бидуни макс** беист.

МАКСИМУМ *лот.* *مکسيموم* ҳадди зиёди чизе, дараҷаи баландтарини чизе, ҳадди аксар, бешина; *муқоб.* **минимум.**

МАКСУР *а.* *مکسور* 1. шикасташуда, шикаста. 2. *зби.* дар хати арабӣ ҳарфи ҳаракати касрадошта, ки баъд аз он садоноки «и»-и кӯтоҳ хонда мешавад.

МАКТАБ *а.* *مکتب* 1. муассисаи маориф, ки дар он омӯзгор насли наврасро таълим медиҳад ва тарбия мекунад. 2. биное, ки ин муассиса дар он ҷойгир шудааст, таълимгоҳ, дабистон ва дабиристон: **мактаби ибтидоӣ, мактаби миёна, мактаби олий, мактаби таҳсилоти ҳамагонӣ; мактабро тамом кардан, ба мактаб рафтан, дар мактаб хондан; ба тариқи истиора: мактаби зиндагӣ (ё ҳаёт), мактаби ишқ, мактаби мубориза, мактаби шучоат, мактаби гетӣ; мактаби интернат мактабе, ки баробари таълиму тарбия хонандагонро бо хобгоҳ ва хӯроку либос низ таъмин мекунад, мактаби шабонарӯзӣ. 3. чараён ва равия дар илм, адабиёт, санъат ва дар афкори ҷамъиятию сиёсӣ, ки бо ягонагии нуқтаи назарҳои асосӣ ва умумияту идомати худ ба ҳам алоқаманд аст.**

МАКТАББАЧА *مکتبچه* бачаи мактабхон, та-

лабаи мактаби ибтидоӣ ё миёна.

МАКТАБДОР *مکتبدار* *кҳн.* соҳиби мактаб; домулло (омӯзгор)-и мактаби кӯҳна.

МАКТАБДОРӢ *مکتبداری* мактабдор будан; кушодани мактаб ва дарсгӯӣ; **мактабдорӣ кардан** мактаб кушодан ва дарсгӯӣ кардан; бо дарсдиҳӣ машғул шудан.

МАКТАБӢ *مکتبی* 1. *мансуб ба мактаб; либоси мактабӣ* либоси расмӣ мактабиён; **синни мактабӣ** аз ҳафтсола боло, даврае, ки бачагон дар мактаб таҳсил мекунанд. 2. **мактабиён** мактабхонҳо, талабагони мактаб.

МАКТАБРАВ *مکتبرو* :**мактабрав шудан** ба синни мактабӣ расидан.

МАКТАБРАВӢ *مکتبروی* *исми амал аз (ба)* **мактаб рафтан.**

МАКТАБХОН *مکتبخوان* он ки дар мактаб меҳонад, талабаи мактаб: **бачаи мактабхон.**

МАКТАБХОНА *مکتبخانه* бинои мактаб; мактаб.

МАКТАБХОНӢ *مکتبخوانی* дар мактаб хондан, таҳсил дар мактаб.

МАКТУБ *а.* *مکتوب* 1. китобатшуда, навишташуда. 2. хат, нома, руқъа: **мактуби сарбаста, мактуби ҷавобӣ, мактуб навиштан; мактуби илтимосӣ** мактубе, ки хоҳишero дар бар гирифтааст, илтимоснома; **мактуби боз (кушода)** номае, ки онро дигарон ҳам хонда метавонанд; хате, ки дар варақаи белифофа навишта шудааст; **мактуби саломатӣ** *гуфт.* номае, ки ба воситаи он аз чигунагии аҳволи худ хабар дода мешавад; **шӯъбаи мактубҳо** ҷузъе дар идора, ки мутасаддии қабулу ирсолли мактубҳо мебошад.

МАКТУБАН *а.* *مکتوباً* ба таври навишта, катбӣ.

МАКТУБӢ *مکتوبی* *марбут ба мактуб; мактубан.*

МАКТУБНАВИС *مکتوبنویس* 1. он ки номаро навиштааст, нависандаи мактуб. 2. *кҳн.* мирзое, ки ба дигарон мактубу ариза навишта меод.

МАКТУБНАВИСӢ *مکتوبنویسی* амали мактуб навиштан (*ба ҷое, ба касе*).

МАКТУБЧА *مکتوبچه* мактуби хурд, номаи дар коғазча навишташуда.

МАҚФУФ *а.* مکفوف *кит.* 1. басташуда, печондашуда. 2. кӯр, нобино. 3. *ади.* дар арӯз рукаи ҳафтхарфа, ки ҳамсадои охири он партофта шудааст (*мас.*, «мафоилун» шакли «мафоилу»-ро гирифтааст).

МАҚХУЛ *а.* مكحول *кит.* кӯҳлкашида, сурмасо: чашмони мақхул.

МАҚШУФ *а.* مكشوف кашфшуда; кушода, ошкоро.

МАҚАР(Р) *а.* مقرر *кит.* ҷои қароргири, қароргоҳ, ҷойгоҳ, бошишгоҳ; ҷой, макон.

МАҚБАРА مقبره қабр, оромгоҳ, гӯрхона, дахма: мақбарои Ҳисоили Сомонӣ.

МАҚБУЗ مقبوض *кит.* ба қабза гирифта, ба даст гирифта; ба даст даромада; гирифтор.

МАҚБУЛ *а.* مقبول 1. қабулшуда, пазируфта. 2. писандида, маъқул; **мақбули омма** писандида дар назди ҳама, мавриди писанди ҳамагон (*сифати одам*); **мақбул афтодан (шудан)** мавриди қабул қарор гирифтани, маъқул шудани, писандида шудани, хуш омадани.

МАҚДАМ *а.* مقدم 1. аз сафар ё аз ҷое омадани; омадани. 2. ҷои қадамгузори; **мақдами касеро гирифтани доштан** аз омадани касе хурсанд шудани ӯро эҳтиром кардани; **хайра мақдам гуфтани** омадани касеро табрик кардани, «хуш омадед» гуфтани (*ба касе*).

МАҚДУР *а.* مقدور *кит.* мувофиқи қудрат ва тавоноӣ; **ба қадри мақдур** ба қадри ҳол, он чи дар доираи имкон аст.

МАҚЛУБ *а.* مقلوب 1. қалбшуда, чаппа карда. 2. *ади.* калимаҳое, ки дар санъати шеърӣ қалб бо чаппа хондани онҳо ё бо пешу қафо шудани ҳарфҳои онҳо калимаҳои дигар ҳосил мешаванд (*мас.*, гар = рағ, ҷодувона = ҷовидона...).

МАҚОДИР *а.* مقادر *кит.*, ҷ. микдор.

МАҚОЛ *а.* مقال 1. гуфтор, суҳан, нутқ. 2. як жанри фольклории бештар иборат аз ифодаи ибораҳои рехтаи мӯҷаз ва барҷастаи вирди забон гардида, ки дар нутқ барои мисол ва далел ба қор мебаранд, масал; **мақоли халқ(ӣ)**, зарбулмасалу мақол; **бо яқрав баҳс кардани мушт ба дарафш задани** аст (*мақ.*).

МАҚОЛА *а.* مقاله асари илмӣ ё публицистии ҳаҷман хурд дар маҷмӯа, маҷалла, рӯзнома:

мақолаи илмӣ, мақолаи танқидӣ; мақола навиштан; мақолаи луғавӣ *ниг.* модда(-и луғавӣ).

МАҚОЛАНАВИС مقاله‌نویس нависандаи мақола, муаллифи мақола.

МАҚОЛАНАВИСӢ مقاله‌نویسی *исми амал аз* мақола навиштан.

МАҚОМ I *а.* مقام 1. ҷои қиём, ҷои истодани, ҷойгоҳ; ҷой, маҳал, мавзеъ. 2. маврид, вақти мувофиқи қоре, фурсати муносиб; **ҳар суҳан ҷоеву ҳар нукта мақоме дорад** (*зарб.*); **мувофиқи мақом** дар мавридаш; дар омади гап. 3. мартаба, рутба, манзалат. 4. вазъи ҳуқуқӣ: **мақоми давлатӣ додан ба ҷизе** ба дараҷаи давлатӣ бардоштан. 5. *нав.* дастгоҳи маъмурӣ, орган; **дар мақоми...** дар мавриди..., дар мавқеи...; **мақом доштан** а) ҷой доштан, ҷойгир шудани; б) мавқеъ доштан, қадру эътибор доштан.

МАҚОМ II مقام 1. *мус.* номи қисмҳои мусиқии классикии тоҷик «Шашмақом», ки ҳар яке он оҳангу тарона ва ғазалҳои зиёдеро дар бар гирифта, аз ду ҷузъи асосии сози («Мушқилот») ва овозӣ («Наср») иборат мебошад. 2. оҳанг, соз, наво; **мақоми ҳузнварро навохтан, мақомҳои форами халқиро навохтан, ба мақоми доира ракс кардани, ба мақоми мусиқӣ қадам партофтани**. 3. *гуфт.* тарз, тарик: **ба сад мақом гап задани**. 4. *гуфт.*, *маҷ.* нозу ишва, карашма; **мақом кардани** нозу ғамза кардани.

МАҚОМОТ *а.* مقامات ҷ. мақом; мақомоти ҳифзи ҳуқуқ идораҳои масъули ҳифзи ҳуқуқи шаҳрвандон.

МАҚОСИД *а.* مقاصد ҷ. мақсад.

МАҚОТЕЪ *а.* مقاطع ҷ. мақтаъ.

МАҚРУН *а.* مقرون *кит.* қариншуда, наздикшуда; **мақрун ба ҳақиқат будани** ба ҳақиқат наздик будани.

МАҚСАД *а.* مقصد қасд ва ирода, он чи ки матлуб аст, мурод, матлаб, ҳадаф, мақсуд; ният: **мақсади асосӣ, мақсади ягона, бо мақсади неқ (ё бад); мақсад доштан, мақсади хуб (ё нопоқ) доштан, мақсади аслиро фаромӯш кардани, мақсадро баён кардани, мақсади касеро фаҳмидани, асли мақсадро фаҳмидани, аз мақсад дур шудани, аз мақсади касе пай бурдани, ба назди худ мақсад гузоштани; мақсади**

касе ҳосил шудан *ниг.* ба мақсад (*ё* муроду мақсад) расидан; мақсад ба даст даромадан мақсади касе амалӣ шудан, ба мақсад расидан; мувофиқи мақсад баромадан тибқи хоҳишу матлаби касе воқеъ шудан; ба мақсад (*ё* муроду мақсад) расидан мақсади касе иҷро шудан, ба мақсад муваффақ шудан; хоҳишу орзу иҷро шудан; ба сари мақсад омадан ба баёни мақсади асосӣ шурӯъ кардан; дар бораи матлаби асосӣ гап задан.

МАҚСАДНОК مقصدناک мақсаддошта, ҳадафманд, бомақсад; (кори) бо ягон мақсад кардашуда; қабули мақсадноки донишҷӯён, маблағгузори мақсаднок.

МАҚСАДНОКӢ مقصدناکӣ мақсаднок будан; мақсад доштан; бо мақсади маълуме анҷом додани коре.

МАҚСУД *а.* مقصود *чизи қасд кардашуда, чизи хоста ва орзукарда, чизи матлуб, талаб; мурод, мақсад; ба таври истиора: гулҳои мақсуд чидан, дурри мақсуд ба каф (дар)овардан, ба соҳили мақсуд расидан.*

МАҚСУМ *а.* مقسوم *ки. 1. тақсимшуда, ба қисмҳо чудо шуда. 2. тақдиршуда, насибкарда, аз азал дар пешонӣ навишташуда.*

МАҚСУР *а.* مقصور *ки. кӯтоҳшуда; қасршуда, кам, мухтасар.*

МАҚСУРА I *а.* مقصوره *муаннаси мақсур; алифи мақсура грам. дар алифбои арабии тоҷикӣ ҳарфи «й» (ی)-и охири баъзе калимаҳо, ки «о» хонда мешавад: кубро (کبری), суғро (صغرى).*

МАҚСУРА II *а.* مقصوره *ки. 1. хонача, хучра; хилватхона. 2. хоначаи махсус барои имом дар паҳлуи масҷид.*

МАҚТАЛ *а.* مقتل *ки. 1. ҷои қатл, ҷои куштан, қатлгоҳ. 2. қатл, куштан. 3. маҷ. ҷои нозуки бадан (чун чаккаи пешонӣ, дамғаҳи дил, рағи калони гардан), ки агар зарба расад, инсон ба ҳалокат дучор мешавад.*

МАҚТАЪ *а.* مقطع *1. ҷои қатъ кардан, ҷои буридани чизе, ҷои тамои шудани чизе; муқоб. матлаъ. 2. адш. байти охиринаи ғазал ё қасида.*

МАҚТУЛ *а.* مقتول *ба қатл расида, кушташуда: мақтул шудан (гардидан) кушта шудан, ҳалок шудан.*

МАҚТӢЪ *а.* مقطوع *ки. қатъшуда, бурида, кандашуда (мас., ресмон); қимати мақтӢъ нархи устувор, қимати қатъӣ.*

МАҚУЛА *а.* مقوله *ки. 1. гуфтор, гап, сухан. 2. маҷ. навъ, ҳел, қисм.*

МАҚХУР *а.* مقهور *ки. 1. мавриди қаҳру ҳашм қароргирифта, дучори қаҳру ғзабшуда. 2. хоршуда, шикасту латхӯрда, мағлуб.*

МАҚЪАД *а.* مقعد *1. маҳалли кууд, нишастангоҳ, ҷои нишаст. 2. паси одам, дубур.*

МАЛАК *а.* ملک *1. фаришта. 2. маҷ. зани хеле зебо.*

МАЛАКА *а.* ملکه *қудрат ва тавоноӣ дар иҷрои коре, ки дар натиҷаи машқу тамрин ва аз биҷор кардани коре дар табиати инсон пайдо мешавад; малака пайдо (ҳосил) кардан дар коре омил шудан дар иҷрои коре; таҷриба ҳосил кардан.*

МАЛАКАДОР ملکهدار *дорои малака дар иҷрои коре; таҷрибанок.*

МАЛАКУЛМАВТ *а.* ملک الموت *д. фариштаи марг, фариштаи аҷал, фариштае, ки мутасадди гирифтани ҷон аст, Азроил (а).*

МАЛАКУТ *а.* ملکوت *д. олами фариштаҳо; олами боло.*

МАЛАКХӢӢ ملکخوئی *фариштахӢӢ, малакхӢӢ будан.*

МАЛАКХӢӢ ملکخوی *фариштахӢӢ, дорои одобу рафтори ба фаришта монанд.*

МАЛАНГ ملنگ *1. бесару по, хонабардӯш. 2. шахси фориғ аз ҳар расму русум ва одату қоида, одами лоқайд. 3. сархуш, шодоб. 4. камхирад, беақлу бетадбир.*

МАЛАХ ملخ *1. ҳашароти болдори зараррасон; чун мӯру малах//мӯру малах барин хеле зиёд, бешумор. 2. киноя аз ҳарис (мисли ҳашароти зараррасон). 3. гуфт., маҷ. пул, нақдина (фоидаи гайриқонунӣ аз фурӯши чизе).*

МАЛАХАК ملخک *малахи хурд; як бор частӣ малахак, ду бор частӣ малахак, охир ба дастӣ малахак (мақ.); малахак рафтан (задан)-и ҷашм гуфт. мисли малах рӯи чизе гардиш кардани нигоҳ, ба чизе ҷашм давондан.*

МАЛБАС *а.* ملابس *пӯшок, либос.*

МАЛБУС *а.* ملبوس *кит.* 1. пӯшида. 2. либос, пӯшок.

МАЛЕҲ *а.* مليح *кит.* 1. намакин, бонамак. 2. маҷ. бомалоҳат, дилкаш; **табассуми малех** (*беистар дар сифати хуби одам ва сухан*) табассуми хубу дилкаш.

МАЛЕҲБАӢН مليح بيان *ширинсухан, хушгуфтор.*

МАЛЕҲДИДОР مليح ديدار *бомалоҳат, ҷозибадор, ситорагарм.*

МАЛЗУМ ملزوم *кит.* лозимшуда; чизе, ки барои будани чизи дигар зарур ва ногузир аст, чизи даркорӣ.

МАЛИК ملك *соҳиби мулк, шоҳ, подшоҳ, султон.*

МАЛИКА ملكه *муаннаси малик; подшоҳзан; зани подшоҳ; маликаи хубон киноя аз маҳбубаи ниҳоят соҳибчамол, шоҳи хубон; маликаи ҳусн нав. унвоне, ки ба ғолиби озмуни духтарони аз ҷиҳати ҳусну ҷамол беҳтарини шаҳр, кишвар ва ғ. дода мешавад, маликаи зебой.*

МАЛИКАБОНУ ملكه بانو *ниг. малика.*

МАЛИКЗОДА ملك زاده *фарзанди малик, шоҳзода, писари подшоҳ.*

МАЛИКСИТО(Ӣ) ملك ستاي *кит.* маддоҳ ва ситоишгари подшоҳ.

МАЛИКУЛАРШ ملك العرش *д.* молики аршу курсӣ, Худованд.

МАЛИКУЛКАЛОМ *а.* ملك الكلام *кит.* подшоҳи иқлими сухан (*васфи шоир*).

МАЛИКУШШУАРО *а.* ملك الشعرا *таър.* шоҳи шоирон (*унвони ифтихорие, ки ба сардори шоирони дарбор дода мешуд*).

МАЛЛА ملله *ранги зарди бенур; зарди сурхчатоб: мӯи малла, риши малла, ҷомаи малла, хирси калони малла.*

МАЛЛАГӢ ملگي *ниг. маллатоб.*

МАЛЛАМУӢ مله موى *он ки ранги мӯяш зарди сурхчатоб аст: духтари малламуӢ, ҷавони малламуӢ.*

МАЛЛАРАНГ مله رنگ *ранги малла дошта: риши малларанг, ҷомаи малларанг.*

МАЛЛАРИШ مله ريش *риши зардчаранг.*

МАЛЛАТОБ مله تاب *моил ба ранги малла, мо-*

нанд ба ранги малла; зардчаранг.

МАЛЛОК *а.* ملاك *кит.* дорои мулк, заминдор.

МАЛЛОҲ *а.* ملاح 1. киштирон, киштибон. 2. *кит.* оббоз, шиновар, баҳрнавард.

МАЛЛОҲӢ ملاحي *шуғл ва касби маллоҳ.*

МАЛО//МАЛОӢ ملا//ملا *кит.* 1. пурра, пуррагӣ; *муқоб хало//халлоъ.* 2. *маҷ.* гурӯҳи мардум, анбӯҳи одамон; **бармало** ошкоро; **бармало шудан** ба ҳама маълум шудан, ошкор гардидан.

МАЛОИК//МАЛОИКА ملائكة//ملائكه *ҷ. малак; ◇ агар малоикаҳо омин гуфта бошанд агар тақдир рафта бошад, агар дар сарнавишт бошад.*

МАЛОЛ *а.* ملال *озурдагӣ, озор; андӯҳ, ғам; дилтангӣ, афсурдагии хотир; муқоб. бемалол; малоли хотир* боиси озурдагии хотир; боиси дилтангию зикӣ; **малол омадан (расидан)** боиси озурдагии хотир шудан (*коре ё гане*); боиси ташвишу заҳмат шудан.

МАЛОЛАТ *а.* ملالت *кит.* озурдагӣ; дилтангӣ; безор шудан; **малолат доштан** (*аз чизе*) озурдадил будан аз чизе; безор будан аз чизе.

МАЛОЛАНГЕЗ ملال انگيز *он чи боиси дилтангӣ ва озурдагӣ мешавад.*

МАЛОЛАТБОР ملالت بار *ниг. малоловар.*

МАЛОЛОВАР ملال آور *боиси малоли хотир; дилгиркунанда.*

МАЛОМАТ *а.* ملامت *сарзаниш, нақӯҳиш, коҳиш, таъна: маломат кардан, таънаву маломат кардан; санги маломат задан* касеро мавриди сарзаниш қарор додан, ба касе таъна задан; **ҳадафи тири таънаю маломат гаштан** мавриди сарзаниши саҳти касе қарор гирифтани таънаву мазаммат шундан аз касе; **ба сари касе санги маломат боридан** таънаву сарзаниши зиёд шундан.

МАЛОМАТГАР ملامت گر *маломаткунанда, сарзанишкунанда, таъназананда.*

МАЛОМАТДИДА ملامت دیده *ранчида, ранҷ-кашида, андӯҳгин.*

МАЛОМАТГӢ ملامت گوي *ниг. маломатгар.*

МАЛОМАТКАШ ملامت کش *ранҷдида, таҳаммулкунандаи маломату ранҷу азоб.*

МАЛОМАТОМЕЗ ملامت‌آمیز бо сарзаниш, таънаомез: **нигоҳи маломатомез, сухани маломатомез.**

МАЛОҲАТ *а.* ملاحه 1. бонамакӣ, намакин будан. 2. *маҷ.* хусни дилкаш, зебой, хубрӯй; ситорагармӣ, қозибадорӣ.

МАЛОҲӢ ملاهى *кит.* 1. *ҷ.* малҳо. 2. *маҷ.* бозиҳо; дилхушию вақтчоқиҳо; хушгузаронии вақт.

МАЛУЛ *а.* ملول афсурдаҳол, андӯҳгин, дилтанг; хафа, маъюс; **малул шудан** хафа (маъюс) шудан.

МАЛУЛӢ ملولى афсурдаҳолӣ, озурдадилӣ, андӯҳгинӣ, маъюсӣ.

МАЛУЛОНА ملولانه афсурдаҳолона, озурдадилона, маъюсона.

МАЛҲУФ *а.* ملفوف *кит.* печонидашуда, лифофакарда; ба даруни лифофа гузошташуда.

МАЛҲАМ *а.* ملهم *гуфт.* аслаи марҳам.

МАЛҲО *а.* ملهى *кит.* асбоби лаҳву бозӣ; асбоби айшу ишрат.

МАЛҲУЗ *а.* ملحوظ *кит.* амиқ мулоҳизашуда; дар назар дошташуда.

МАЛҲУФ *а.* ملهوف *кит.* ситамдида; дилсӯхта, ғамзада.

МАЛҶО *а.* ملجا паноҳгоҳ, ҷои амну паноҳ.

МАЛӢАБА *а.* ملعبه *кит.* 1. дилхушию вақтчоқӣ. 2. бозича, лӯъбат, лӯхтак.

МАЛӢУН *а.* ملعون лаънаткарда, лаънатӣ, лаин, рондашуда.

МАМАР(Р) *а.* ممر *кит.* 1. роҳи убуру мурур, гузаргоҳ. 2. *маҷ.* сабаб, иллат; **аз ин мамар(р)** аз ин хусус, дар ин бора.

МАМДУД *а.* ممدود 1. кашидашуда, мад(д) додашуда, дароз. 2. маддор, мамдуда.

МАМДУДА ممدوده *муаннаси мамдуд; алифи мамдуда грам.* ҳарфи алифи алифбои арабӣ, ки болеяш аломати мадда гузошта шуда, «о» хондани онро нишон медиҳад (~).

МАМДӢХ *а.* ممدوح *кит.* 1. он ки дар ҳаққи ӯ мадҳ навишта шудааст, мадҳшаванда. 2. писандида, нек.

МАМЗУЧ *а.* ممزوج *кит.* имтизочёфта, омехта, махлут.

МАМЛАКАТ *а.* مملکت кишвар, сарзамин; кишвари тобеи як давлат, сарзамини як давлат: **мамлақати бегона, мамлақати ҳамсоя, мамлақати ақибмонда, мамлақати рушдкарда, мамлақати тоҷикон, пиру ҷавони мамлақат, подшоҳи мамлақат, мамлақатро идора кардан.**

МАМЛАКАТДОРӢ مملکتداری идора кардани мамлақат, давлатдорӣ.

МАМЛУ *а.* مملو *кит.* пури лабрес, пури лаболаб, оганда; **моҳи мамлу** моҳи тамом, моҳи пурра, бадр.

МАМЛУК *а.* مملوك 1. ғулом, банда. 2. *таър.* ҷанговарони зарҳарида ҳокимони Миср дар асрҳои гузашта, ки аз ҷумлаи туркону қафқозиён гирд омада буданд.

МАМНУН *а.* ممنون миннатдор, сипосгузор, муташаккир; хурсанд, хушҳол: **мамнун ва сарфароз, шоду мамнун; мамнун будан, мамнун кардан, мамнун шудан; хеле мамнун(ам)** бисёр сипосгузорам, хеле миннатдорам.

МАМНУНИЯТ *а.* ممنونیت миннатдор будан, сипосгузорӣ, миннатдорӣ; хурсандӣ, шодӣ (*аз неъмат ва некии касе*); **бо мамнуният** миннатдорона, сипосгузорона: хурсандона; ризомандона, қаноатмандона.

МАМНУНОНА ممنونانه бо мамнуният, сипосгузорона; хурсандона: **мамнунона табассум кардан.**

МАМНӢЪ *а.* ممنوع манъшуда: **мамнӯ будан, мамнӯ карда натавоништан; минтақаи мамнӯ** ҷое, ки ба он дохил шудан манъ шудааст; **усулҳои мамнӯ** тарзу усулҳои манъшудаи коре; **мамнӯ аст** манъ карда шудааст.

МАМНӢЪГОҲ ممنوع گاه *нав.* мавзеи маҳсус ба рои парвариш, афзоиш ва муҳофизати анвои растанӣ, зоту ҷинси ҳайвонот ва парандаҳои нодир, ки дар он шикор кардан ва буридани дарахтон манъ аст.

МАМОЛИК *а.* ممالك *ҷ.* мамлақат: **мамолики рӯи дунё, мамолики ҷаҳон.**

МАМОНИАТ *а.* ممانعت монеа, ҳалал; боздорӣ, манъ: **мамониат кардан//мамониат нишон додан** монеъ шудан; ҳалал расондан.

МАМОНТ *р.* ممانت ҳайвони ширхӯр аз оилаи филҳо, ки дар давраи яхбандӣ ва асри санг

зиндагӣ кардааст.

МАМОТ *а.* مامات марг; муқоб. ҳаёт, ҳаёту мамот зиндагӣ ва марг.

МАН I من 1. *грам.* ҷонишини шахсии шахси якуми танҳо: ману ту, ман ва онҳо. 2. *дар ибораҳои изофӣ* соҳибият ифода мекунад: китоби ман, ҳонаи ман.

МАН II من *күн.* воҳиди вазн, ки дар ҳама манотик як хел набудааст (*мас.*, *дар Бухоро ба 128 кг. дар Самарқанд ба 8 пуд баробар буд*); аз анбори ҳолӣ сад ман шолӣ (*зарб.*).

МАНА منه *ҳиссачаи ишоратӣ* инак, ин аст; ана; мана гапу мана кор (*аломати тааҷҷуб*).

МАНАК منك *зарфи баркаш (вазн)* барои чизҳои пошхӯранда (*гандум, биринҷ*) ва барои чизҳои моеъ.

МАНАҲ منه *занах, занаҳдон, зақан, чона; манаҳ бастан* а) манаҳи мурдари боло бардошта бастан, то ки даҳонаш боз намонад; б) *киноя аз мирондан, ба марг расондан; манаҳи касе-ро бастан* а) *ниг.* манаҳ бастан; б) *мач.* одами сергапро хомӯш кунондан, аз лакқидан боздоштан; манаҳ задан бисёр гап задан, лакқидан, ёва гуфтан; манаҳ тасфидан *гуфт.* саргарми гап шудан, бисёр гап задан.

МАНАҲЗАНИ منه زنى *исми амал аз манаҳ задан; сергапӣ; лакқигӣ.*

МАНБАЪ *а.* منبع 1. чашма; сарғаҳи об: манбаи об (-и шифобахш). 2. ҷои баромади чизе, сарчашма, маншаъ: манбаи даромад, манбаи дониш, манбаи илҳом, манбаи нур, манбаи асосии беморӣ. 3. маъхаз; сарчашмаи ахбор ва маълумот (*барои таҳқиқот*).

МАНГ I منگ *кит.* як навъи банг.

МАНГ II منگ *ҳангу манг* моту мабхут, гаранг, саҳт хайрон.

МАНГАНА منگنه *тех.* олати механикӣ барои боқувваи зиёд фишурдани ягон чиз бо мақсади зичу саҳт кардан ва тағйир додани шакли он ё васл кардани қисмҳо, ҷудо кардани моеъот ва ғ., *исканча:* манганан тойбандии пахта, манганан равғанкашӣ.

МАНГИДАН منگیدن *кит.* паст ва оҳиста гап задан, пичиррос задан.

МАНГУЛА منگله *кит.* гиёҳи даштӣ.

МАНГО بوم. منگа *як навъ дарахти ҳамешасабзи*

кишварҳои гарми Осиё, ки меваи ширину хушбӯ дорад.

МАНҒИТ *т.* منغيت *таър.* номи яке аз қабилҳои бодиянишини муғулиасли Осиёи Марказӣ.

МАНҒИТИЯ منغيتيه *мансуб ба қабилани манғит (амирони охирини Бухоро аз ин қабилани буданд).*

-манд مند *пасванде, ки аз исмҳои ҷинс исмҳои ҳоси дорои маънои соҳибият месозад; давлат-манд, хунарманд, арҷманд.*

МАНДАЛ *ҳ.* مندل *кит.* 1. доирае, ки ҷодугарон бар гирди худ кашида дар миёни он менишастанд ва дуову азоимҳои мекарданд. 2. номи созе, ки аз навъи нақора будааст.

МАНДАТ *лот.* مندت *шаҳодатнома дар бораи ягон ҳуқуқ ё супориш; ваколатнома.*

МАНДАТӢ مندتي *мансуб ба мандат; комиссияи мандатӣ* а) ҳайати тафтишкунандаи ваколатномаҳои намоёндоғони интихобшуда; б) ҳайате, ки дохилшавандағони мактабҳои олии ва миёнаи махсусро баъд аз супоридани имтиҳонҳо ба сафи донишҷӯён қабул мекунад.

МАНЕКЕН *фр.* منكين *хайкали аз ҷӯб ё пластик сохташудаи одам барои андоза кардан ва нишон додани либосҳо (дар мағозаҳо).*

МАНЁВР *фр.* منياور *тағйири ногаҳонии маҳалли будубоши сипоҳ барои ишғоли ҷои муносиб барои ҷанг; ҳила, найранг.*

МАНЗАЛА/МАНЗАЛАТА *а.* منزله/منزلت *мақом, мартаба, дараҷа; кадр; пояи баланд (аслаҳи манзила); ба манзалаи ... а) ба дараҷаи..., ба монанди...; б) ба сифати ..., ба ҷои...*

МАНЗАР *а.* منظر 1. ҷои назарандозӣ, ҷои нигаристан, назаргоҳ. 2. болохонае, ки аз дариҷаи он рӯи ҳавлӣ ва табиати атроф хуб намоён аст.

МАНЗАРА *а.* منظره 1. он чи ба назар намоён аст, намуд; намои табиат: манзараи дилрабои кӯҳистон, манзараи табиат. 2. санъ. жанри санъати тасвирий, ки асоси тасвири он табиат – кӯҳ, дашт, марғзор, беша ва ғ. мебошад, пейзаж.

МАНЗАРАВИ منظروي *мансуб ба манзара; суратҳои манзаравӣ* суратҳое, ки манзараи

табиатро тасвир мекунад.

МАНЗАРЕНИГОР منظرهنگار *рассом* ё шоире, ки тасвири манзараҳои табиат асоси эҷодиёти ӯро ташкил медиҳад.

МАНЗАРГАХ منظرگاه *ниг.* манзаргоҳ.

МАНЗАРГОҲ منظرگاه *кит.* ҷой ва мақоми хуб барои тамошо.

МАНЗИЛ *а.* منزل 1. ҷои фуруд омадан, фу-ромадгоҳ, истгоҳ. 2. мусофирхона (рабoт)-е, ки дар масофаи муайяни роҳҳои корвонгузор бино карда мешуд. 3. *гуфт.* қабр, гӯр; **баъд аз тайи чанд манзил, ду манзилро гузошта, дар ин роҳ моҳ аввалин манзил буд; манзил ба манзил** аз як истгоҳ ба истгоҳи дигар; **манзили сайру тамошо** ҷои боби сайру тамошо; **манзил гирифт** а) ҷо гирифт, ҷойгир шудан; б) ҷои ист қарор додан, маскан гирифт, маҳалли сукунат ихтиёр кардан; **манзил гузидан** ҷо гирифт; **манзил додан** ҷо додан, ҷойгир кардан; ҷои ист додан; **манзил қандан** *гуфт.* қабр (гӯр) қандан (*барои майит*); **манзил қардан** а) аз роҳ боз истодан ва фуруд омадан дар ҷое; қарор гирифт, ҷо гирифт; б) ҷои иқомат қарор додан, қароргоҳ ихтиёр кардан; зистан дар ҷое; **манзили ум(м)ед** ҷои расидан ба орзу, хонаи умед; **манзили хомӯшон** қабристон.

МАНЗИЛА//МАНЗИЛАТ منزله//منزل *ниг.* манзала//манзалат; ба манзилаи... *ниг.* манзала.

МАНЗИЛГАХ منظرگاه *ниг.* манзилгоҳ.

МАНЗИЛГОҲ منزلگاه 1. *ниг.* манзил; **манзилгоҳи гургону шағолон** бошишгоҳ ва макони гургону шағолон. 2. ҷои истиқомат, маҳалли сукунат, маскан; хона: **сохтмони манзилгоҳ, ҳазор метри мураббаъ манзилгоҳ сохтан, идораи истифодаи манзилгоҳҳо; манзилгоҳи хомӯшон** *ниг.* манзил(-и хомӯшон).

МАНЗИЛӢ منزلی *мансуб* ба манзил; **шароити манзилӢ** вазъи таъмин будан ба хонаю ҷой.

МАНЗУМ *а.* منظوم 1. *кит.* ба назму тартиб дароварда. 2. ба ришта кашидашуда. 3. *мач.* ба риштаи назм кашидашуда; сухани мавзун, шеър; *муқоб.* **мансур:** асарҳои манзум, **достони манзум.**

МАНЗУМА *а.* منظومه 1. *муаннаси* манзум. 2. асари бо назм гуфташуда, асари калонтарини назм нисбат ба ғазал, қитъа ва монанди инҳо; **манзумаи «Мо зафар хоҳем**

инҳо; манзумаи «Мо зафар хоҳем қард»-и Лоҳутӣ.

МАНЗУМАНАВИС منظومه‌نویس он ки манзума менависад: **шоири манзуманавис.**

МАНЗУР منظور 1. дар назар гирифташуда; он чи дар мадди назар аст, чизи мавриди назар. 2. ба ҷашм намоён, намоён, намудор, пади-дор, ошкор. 3. *мач.* мақбул, писандида, шои-ста. 4. *мач.* мақсуд, матлуб; мақсад, мурод; **ба чӣ манзур?** бо кадом мақсад?; **манзур будан** а) дар мадди назар будан; б) қадру эътибор доштан, ба назари эътибор гирифт; писанд омадан; **манзур қардан** аз назари касе гузаронидан; ба касе нишон додан; пешниҳод намудан; **манзур нақардан** а) ба касе нишон надодан; б) *гуфт.* писанд нақардан, ба назар нагирифт; писанду манзур нақардан; **манзур шудан** а) дида шудан, ба назар намудан; б) *мач.* қабул шудан, пазируфта шудан, мавриди писанд қарор гирифт; **манзури касе қардидан** а) *ниг.* **манзур шудан;** б) ба касе пешкаш шудан (*барои хондан*); **манзури назар қардан** барои дидан пешкаш қардан, ба на-моиш гузоштан.

МАНИСАК منيسك *кҳн.* ҷомаи занонаи бепахта, ки аз парча, адрас ва дигар матоъҳои қиматбаҳо дӯхта мешавад.

МАНИФЕСТ лот. манифест 1. мурочиатномаи хаттии ҳукумат ба халқ оид ба ягон масъалаи муҳими сиёсӣ. 2. мурочиатномаи ягон ҳизби сиёсӣ ё созмони ҷамъиятӣ, ки дар он барнома ва назариёти асосӣ баён ёфтааст.

МАНИШ منش *кит.* 1. табиат, сиришт. 2. феъл, ҳӯ, одат. 3. таъби баланд, тинати бузург; бузургӣ.

МАНИ I منى *биол.* нутфа.

МАНИ II منى *ниг.* манманӣ.

МАНКУБ *а.* منكوب *кит.* 1. нақбатзада, бадбахт. 2. манфур, лаънатӣ.

МАНКУС *а.* منكوس *кит.* вожгуна, чаппашуда, сарнагун, сарозер.

МАНКӢҲА *а.* منكوحه *кит.* зани никоҳӣ, зани ақдбаста, зани қонунӣ.

МАНҚА منقه *гуфт.* он ки димоғӣ гап мезанад, он ки аз роҳи бинӣ ҳарф мезанад.

МАНҚАБАТ *а.* منقبت *кит.* он чи сабаби ситоиши дигарон ва мояи фаҳри одам аст,

ши дигарон ва мояи фаҳри одам аст, фазл, хунар.

МАНҚАЛ *а.* منقل 1. зарфи даҳонфарохи поядор, ки дар он оташ афрӯхта гарм мешаванд; оташдон.

МАНҚАЛДОН منقلدان *ниг.* манқал.

МАНҚУЛ *а.* منقول 1. нақлшуда, гуфташуда, ривоятшуда; **манқул аст, ки...** дар ривоятҳо омадааст, ки... 2. нақлшаванда, аз чое ба чое кӯчондашаванда, интиқолшаванда; **моли манқул(а)** моле, ки аз чое ба чое бурданаши мумкин аст (*мас., асбобу анҷоми хона*); **моли ғайриманқул(а)** замин, ҳавлӣ, мулк.

МАНҚУРТ *фр.* منقورت *нав.* безътиноикунанда, беҳурматӣ нишондиҳанда (*нисбат ба расму одати худ*); инкоркунанда(-и таърихи худ); он ки мағзаш хушк шуда бошад.

МАНҚУРТИЯТ منقورتيت *ниг.* манқуртӣ.

МАНҚУРТӢ منقورتى *мансуб ба манқурт.*

МАНҚУШ *а.* منقوش нақшин, нақшдор, мунаққаш; **хонаи манқуш.**

МАНМАНӢ منمنى кибр, ғурур, худситой; **манманӣ кардан** худситой кардан, ғуруру тақаббур нишон додан.

МАННОН *а.* منان *кит.* бисёр миннатгузоранда, бисёр некикунанда (*сифати Худо*).

МАННОӢ مناع *кит.* саҳт манъкунанда; ҳасис, мумсик.

МАНОБЕӢ *а.* منابع *ч.* манбаъ.

МАНОЗИЛ *а.* منازل *ч.* манзил.

МАНОҚИБ *а.* مناقب *кит. ч.* манқабат; таърифу тавсиф, ситоиш; **китобҳои маноқиб** китобҳои оид ба сифатҳои шайхони бузург; **дар маноқиб...** дар ситоиши...

МАНОҚИБНАВИС مناقبنويس нависандаи сифатҳои шайхон ва бузургони тасаввуф.

МАНОҚИБНОМА مناقبنامه ситоишнома.

МАНОЛ *а.* منال чое, ки аз он нафъе, даромаде ба даст мебарояд (*замин, дӯкон, осия ва ғ.*); **молу манол** дороии манқул ва ғайриманқул.

МАНОМ *а.* منام *кит.* 1. хоб, он чи инсон дар хоб мебинад; хоббинӣ. 2. ҷои хоб, хобгоҳ.

МАНОМЕТР *лот. منامتر тех. ниг.* фишорсанҷ.

МАНОР *а.* منار бинои баланди сутунмонанди аз сангу хишт сохташуда (*дар масҷид ва маъбадҳо*), ки роҳи болоравиаш аз дарун аст.

МАНОРА *а.* مناره 1. *ниг.* манор; **манораи марғ таър.** манорае, ки гунаҳкорони маҳкум ба қатлро аз болои он ба замин мебартофтанд. 2. бино ё иншооти маноршакле, ки барои посбонӣ, дидбонӣ ва ё бо мақсадҳои дигар аз гил, хишт, санг ё ҷӯб месозанд, бурҷ; **манораи дидбонӣ.**

МАНОРАДОР منارهدار манорадошта, дорои манора; **крани манорадор** *тех.* навъи крани борбардор, ки пояи баланди манорашакл дорад.

МАНОРӢ منارى *мансуб ба манор.*

МАНОРШАКЛ منارشكل ба шакли манор, ба сони манор.

МАНОС *а.* مناص *кит.* 1. гурехтан, фирор кардан, гурез. 2. гурезгоҳ, паноҳгоҳ, ҷои фирор.

МАНОСИБ *а.* مناصب *ч.* мансаб.

МАНОТ *р.* منات *кҳн.* сикка, танга; пул (*шакли таҳрифишудаи «монета»-и русӣ*); **маноти эътибор** воситаи ба даст овардани обрӯю эътибор.

МАНОТИҚ *а.* مناطق *ч.* минтақа.

МАНОФЕӢ *а.* منافع *ч.* манфиат.

МАНСАБ *а.* منصب рутба ва маъмурияти давлатӣ; рутба, мақом, ҷоҳ; шуғли расмӣ: **мансаби баланд**, **мансаби олий**; **мансаб гирифтани**, **мансаб доштан**, **мансаби муносиб додан**, **лоиқи мансаб будан**, **аз мансаб истифода бурдан**, **аз мансаб дур шудан**, **ба мансаби калон соҳиб шудан**, **ба мансабе сарфароз шудан**; **ба мансабе мансуб шудан** ба мансабе таъйин шудан; **ба мансабе расидан** ба гирифтани мансабе ноил шудан.

МАНСАБГИРӢ منصبگيرى *исми амал аз мансаб гирифтани.*

МАНСАБДОР منصبدار соҳиби мансаби (мақоми) расмӣ дар идораи давлатӣ; он ки рутбаву мақом дорад: **мансабдори давлатӣ**, **мансабдори гумрук.**

МАНСАБДӢСТ منصبدوست *ниг.* мансабпараст.

МАНСАБДӢСТӢ منصبدوستى *ниг.* мансабпарастӣ.

МАНСАБӢ منصیب *мансуб ба мансаб; маъзули мансабӣ* аз мансаб дур шуда, мансабдори аз кор гирифта.

МАНСАБПАРАСТ منصبپرست он ки барои ҳифзи мансаби худ ё барои ба дараҷаи болотар баромадан мекӯшад; мансабталош, ҷоҳталаб.

МАНСАБПАРАСТӢ منصبپرستی мансабпараст будан; амали мансабпараст.

МАНСАБТАЛОШ منصبتلاش он ки барои ба мансаб расидан мекӯшад.

МАНСАБТАЛОШӢ منصبتلاشى талош ва ҷидду ҷаҳд барои расидан ба мансаб ё ниғаҳдории мансаб.

МАНСАБҚҶӢ منصبجوئی шуглу амали мансабқҷӣ.

МАНСАБҚҶӢ منصبجوی он ки қўёи мансаб аст, мансабхоҳ, ҷоҳталаб.

МАНСУБ I *a. منصوب* нисбатдода, тааллуқдор, вобаста, дахлдор; **мансуб будан** тааллуқ доштан, марбут будан (*ба қасе ё чизе*); **мансубон** хешу ақрабо, хешовандон, наздикон.

МАНСУБ II *a. منصوب* 1. насбшуда, нишонда. 2. таъйин шуда, муайяншуда (*ба вазифае*); **мансуб кардан** таъйин кардан (*қасеро ба мансабе*); **мансуб шудан тарзи мафъули** **мансуб кардан** таъйин шудан ба ягон мансаб.

МАНСУБА I *a. منصوبه* *кит. муаннаси мансуб I.*

МАНСУБА II *a. منصوبه* *кит.* 1. тадбири нозук, тадбири нек. 2. бозии моҳиронаи шоҳмот.

МАНСУБИЯТ *a. منسوبیت* нисбат доштан, муносибат доштан, тааллуқ доштан.

МАНСУР I *a. منثور* 1. *кит.* ба ришта кашида-нашуда (*оид ба дурру гавҳар*); пароканда, парешон. 2. ба наср навишташуда, ғайриманзум: **достони мансур**, «Шоҳнома»-и мансур.

МАНСУР II *a. منصور* нусратёфта, ғолиб, фирӯз.

МАНСУС *a. منصوص* *кит.* бо далелу ҳуччатҳои қатъӣ исботшуда; он чи бо таҳқиқу тафтиш бо субут расидааст.

МАНСУХ *a. منسوخ* нест гардонида, бекор карда, аз эътибор соқит: **мансук кардан** бекор кардан, ботил кардан, аз эътибор соқит кардан;

мансук шудан тарзи мафъули **мансук кардан**.

МАНСУҶ منسوج *кит.* 1. бофта, бофташуда. 2. порчаи матоъ, газвор.

МАНТИҚ *a. منطق* 1. *кит.* нутқ, сухан; гуфтор. 2. илм дар бораи қонунҳои тафаккур, ҳулосабарорӣ ва шаклҳои он; **мантиқи диалектиқӣ**, **мантиқи шаклӣ**; **мантиқи сухан** (*ё нутқ*) мурааттабӣ ва муназзамии нутқ, ба таъносиби сухан ва ғасоҳат ҷавобгӯ будани қалом; **гапи аз мантиқ** дур сухани асоси мантиқӣ нашошта, гапи бемантиқ; **аз рӯи мантиқ** мувофиқи мантиқ; мувофиқи қонунҳои тафаккур ва ҳулосабарории оқилона.

МАНТИҚАН *a. منطقاً* аз рӯи мантиқ, мувофиқи мантиқ.

МАНТИҚДОР منطقدار (сухани) аз рӯи мантиқ гуфташуда, (сухани) асоси мантиқӣ дошта.

МАНТИҚӢ *a. منطقی* *мансуб ба мантиқ*: зиддияти мантиқӣ, муҳокимаҳои мантиқӣ; далели мантиқӣ сухани аз рӯи мантиқ ва бо ҳукми ақл гуфташуда.

МАНТИҚУТТАЙР *a. منطق الطير* 1. сухани (овози) мурғон. 2. номи асари машҳури Шайх Аттор, ки аз нутқ ва гуфтугузори парандагон баҳс мекунад.

МАНТУ منتو *хӯр.* номи таоми маъруф, ки гӯштро қўфта, ба хаамири тунук печонда, дар буғ мепазанд.

МАНУТ *a. منوط* вобаста, марбут, тааллуқёфта ба чизе: **манут ба... будан**.

МАНУФАКТУРА *лот. منوفكتوره* *қҳн., таър.* 1. шакли истеҳсоли сармоядорӣ, ки пеш аз саноати қалон вучуд дошт ва он ба тақсимои меҳнати коргарони қироя ва ҳунари дастӣ дар устоҳонаву коргоҳҳо асос ёфта буд. 2. *ниг. газвор.*

МАНФААТ *a. منفعت* *ниг.* манфиат.

МАНФАЗ *a. منفذ* 1. даромадгоҳ, гузаргоҳ. 2. сӯроҳ; дариҷа. 3. *мач.* даҳони кӯза.

МАНФИАТ *a. منفعت* [*аслаи манфаат*] нафъ, ғоида, суд: **бе ҳеч манфиати моддӣ ва маънавӣ**, **манфиат бахшидан**, **манфиат бурдан**, **манфиат дидан**, **манфиат доштан**, **манфиат овардан**, **манфиат расондан**, **манфиати давлатро мудофия** (*ё муҳофизат*) **кардан**,

манфиати давлатро аз манфиати шахсӣ баланд доништан, манфиати худро аз манфиати ҷамъият боло гузоштан, ба манфиати шахсии худ сарф кардан; ба манфиати...//барои манфиати... ба нафъи...; барои бехбудии...; аз манфиат ҳолӣ набудан бе ғоида набудан.

МАНФИАТБАХШ منفعت بخش нафърасонанда, судовар, ғоидаовар.

МАНФИАТДОР منفعت دار 1. он чи суд ва ғоида дорад. 2. он ки аз коре манфиате дар назар дорад: **тараф(ҳо)и манфиатдор, шахси манфиатдор; манфиатдор** будан.

МАНФИАТНОК منفعت ناک *ниг.* **манфиатдор.**

МАНФИАТОВАР منفعت آور 1. *ниг.* **манфиатрасон.** 2. ғоидаовар, даромаднок.

МАНФИАТПАРАСТ منفعت پرست он ки дар корҳо манфиати худро дар назар дорад; тамаъкор, муғриз.

МАНФИАТПАРАСТӢ منفعت پرستی манфиатпараст будан; ғаразнокӣ, тамаъкорӣ.

МАНФИАТРАСОН منفعت رسان он ки дар коре нафъаш мерасад, нафърасонанда.

МАНФИАТХОӢ منفعت خواه *ниг.* **манфиатчӯ(ӣ).**

МАНФИАТЧӢӢ منفعت جوئی манфиат ҷустан, аз коре ғоида ҷустан.

МАНФИАТЧӢӢ(Ӣ) منفعت جوئی он ки фақат ба нафъи худ ҳал шудани корро меҷӯад, манфиатдор, муғриз.

МАНФӢ منفى он чи рад ва инкори чизеро дар назар дорад, он чи ҳеҷ ҷиҳати мусбат ва эҷобӣ надорад, салбӣ, инкорӣ; *муқоб.* **мусбат; таъсири манфӣ** таъсири бад; **ҷавоби манфӣ** ҷавоби рад.

МАНФУР *a.* منفور мавриди нафрат воқеъшуда, боиси нафрат, мавриди нафрат; нафратовар; лаин: **душмани манфур, одами манфур, марги манфур.**

МАНӢАЛ *a.* منهل *кит.* обхӯра ё чашмаи об дар чарогоҳ, ки чорпо ва мардум аз он об менӯшанд.

МАНӢАЧ *a.* منهج *кит.* роҳи рост ва кушод, роҳи васеъ.

МАНӢИЁТ *a.* منهيات *кит.* 1. *ҷ.* **манхӣ//манхи(ӣ)ят.** 2. корҳо ва чизҳои дар шарият

манъшуда.

МАНӢИ(Ӣ)ЯТ *a.* منهي *ниг.* **манхӣ.****МАНӢӢ** *a.* منهي наҳӣ кардашуда, манъ шуда, боздошта.**МАНӢУЛ** *a.* منحول *кит.* 1. дурӯғ, бофта. 2. шеъри шахси дигар, ки касе ба худ нисбат додааст, шеъри интиҳолӣ; асари дуздид.**МАНӢУС** *a.* منحوس 1. ба наҳсӣ монда, наҳс, шум; номуборак. 2. нафратовар, манфур.**МАНӢАК** منجک *кит.* як навъ найрангбозӣ, ки найрангбозон ба косаи об оҳанпорава сангчаҳо ва монанди инҳоро андохта аз коса берун меҷаҳонанд; найранг.**МАНӢАЛАК(Ӣ)** منجلق *гуфт.* зани бадкора, фосик.**МАНӢАНИҚ** *ю.* منجنيق *таър.* олати фалохунмонанде, ки дар ҷангҳои қадим барои андохтани сангу гулӯлаҳо ба тарафи душман ба кор мебуданд.**МАНӢАНИҚАНДОЗ** منجنيق انداز он ки аз манҷаниқ ба тарафи душман санг ва гулӯлаҳои оташ меандохт.**МАНӢУҚ** *t.* منجوق *кит.* 1. моҳчаи байрақ; нишони тило ё нуқрагин, ки ба нӯги ҷӯби байрақ устувор мекарданд. 2. *маҷ.* байрақ, парчам.**МАНӢА** منشه *гуфт.* низоъ, ҷанҷол (бо касе); **маншаву моҷаро, манша кардан.****МАНӢАТАЛАБ** منشه طلب *гуфт.* арбадаҷӯ, пархошҷӯ; ҷанҷолӣ.**МАНӢАӢ** *a.* منشأ 1. ҷои нашъат, ҷои пайдоиш, мабдаъ. 2. *маҷ.* зодгоҳ, ватан.**МАНӢУР** *a.* منشور 1. нашршуда, интишорёфта, пахншуда ба теъдоди зиёд. 2. *таър.* фармони подшоҳӣ, ярлиғ дар бораи додани мансаб, рутба ва ғ. 3. номаи имтиёз ва бартарӣ, имтиёзнама.**МАНӢ** *a.* منع боздоштан аз коре ё чизе, пеши роҳи чизеро гирифтани, пешгирӣ, роҳ надодан; **манъ кардан** боздоштан (*аз коре*), монъ шудан (*ба коре*).**МАОБ I** *a.* مأب *кит.* 1. ҷои бозгашт, бозгашт. 2. паноҳгоҳ. 3. ҷузъи пасини калимаҳои мураккаб ба маъноҳои дорои..., шабеҳи... ва ғ.:

чалолатмаоб, фарангимаоб, фазилатмаоб *ва г.*

МАОБ II *а.* معاب *кит.* айб, камбудӣ, нуксон.

МАОД *а.* معاد *кит.* 1. ҷои бозгашт; охирин ҷои бозгашт. 2. *д., маҷ.* зиндагии баъди марг; охират.

МАОДИН *а.* معادن *ҷ.* маъдан.

МАОЗ *а.* معاذ *кит.* паноҳгоҳ, маъман.

МАОЗАЛЛОҲ *а.* معاذالله *нидо* паноҳ ба Худо!, Худо нигоҳ дорад!

МАОЛ *а.* مآل *кит.* 1. ҷои ручӯъ, марчаъ, маҳалли бозгашт. 2. оқибати кор, анҷом ва охири кор; натиҷа.

МАОНИСАРО معانى سرا *кит.* нуктасанҷ, мӯшикоф дар суҳан.

МАОНӢ *а.* معانى *ҷ.* маънӣ//маъно; илми маонӣ илме (фанне) буд, ки дар бораи маъноҳои калима (услубшиносӣ) ва санъатҳои бадеиву тарзи баёни фикр баҳс мекард.

МАОРИФ I *а.* معارف 1. *ҷ.* маърифат. 2. соҳаест, ки маҷмӯи корҳои оид ба таълиму тарбия ва муассисаҳои таълимию тарбиявиро дар бар мегиранд: **вазорати маориф, идораи маориф, шӯъбаи маориф; маорифи сиёсӣ** маҷмӯи корҳои оид ба фаҳмондани сиёсати давлат ва муассисаҳои марбут ба он.

МАОРИФ II معارف *кит., ҷ.* маъруф.

МАОРИФДӢСТ معارف دوست *дӯстдор* ва тарафдори илму дониш ва маърифат.

МАОРИФДӢСТӢ معارف دوستى *маорифдӯст* будан, дӯстдори маърифат будан.

МАОРИФПАРВАР معارف پرور 1. маорифдӯст. 2. пайрави чараёни маорифпарварӣ.

МАОРИФПАРВАРӢ معارف پروري 1. маорифпарвар будан, маорифдӯст будан; фаъолияти маорифпарварона. 2. *таър.* чараёни адабию фарҳангӣ ва иҷтимоию сиёсӣест, ки пайравони он дар ҷаҳлу нодонӣ мондани оммаро сабабгори асосии рӯзгори бади халқ ҳисоб мекарданд ва роҳи начотро танҳо дар баланд бардоштани сатҳи таълиму тарбия, ҷорӣ кардани адолат *ва г.* медиданд.

МАОФИ/МУОФ *а.* معاف *авфшуда, бахшида-шуда, гузашткарда; озод карда; муоф кардан* озод кардан (*мас., аз пардохти андоз ё ба ҷо овардани хизмати ҳарбӣ*).

МАОШ *а.* معاش 1. *кит.* зиндагонӣ, рӯзгузаронӣ. 2. он чи ба василаи он кас рӯз мегузаронад; **маоши зиндагӣ** воситаи рӯзгузаронӣ (*аз қабилӣ хӯроку пӯшок*). 3. музди кор, ки бо он рӯз мегузаронанд; моҳиёна, моҳона: **маоши думоҳа, маоши иловагӣ, маоши муаллимӣ; маош гирифтани, маош додан; таъмини маош** а) ба музди кор таъмин намудан; б) фароҳамоварии васоили зиндагонӣ.

МАОШХӢР معاشخور он ки барои иҷрои вазифаи худ музди моҳона мегирад: **котиби маошхӯр**.

МАР//МАРР I *а.* مر *кит.* 1. шумор, ҳисоб; шумора, адад. 2. воҳиди шумор, ки баробари 100 ҳазор аст, лак. 3. аломатест, ки дар вақти шумурдани чизе дар сари ҳар 50 ё 100 мегузоштан.

МАР II مر *ҳиссаҷаест, ки пеш аз калимаи бо пасоянди –ро омада навишта шуда, як навъ маъноӣ таъйин ва таъкидро мефаҳмонад ва гоҳо барои зинати калом истифода мешавад, дар баъзе мавридҳо асосан дар матнҳои классикӣ, дар сурати зикр нашудани «-ро» ба ҷои он истифода мегардид: мар он кас, мар-маро.*

МАРАЗ *а.* مرض 1. беморӣ, ранҷурӣ, касалӣ. 2. *маҷ.* разил, паст, дун.

МАРАЗСӢЗ مرض سوز *несту* нобудкунандаи касалӣ, илочкинанда, шифобахш, табобаткунанда.

МАРАММАТ *а.* مرمت *кит.* таъмир, тармим, дуруст кардани бино *ва г.*

МАРАС مراس *кит.* ресмон, таноб, расане, ки ба гардани сағ, асп *ва г.* мебанданд.

МАРАФОНӢ مرفانى :пойгаи **марафонӣ** *варз.* дарозтарин масофаи давидан дар варзиши сабук (42 км 195 м).

МАРАХША مرخشه *кҳн.* шум, наҳс.

МАРБАТ//МАРБИТ *а.* مربوط *кит.* ҷои бастанӣ чорпоён; оғил, тавила.

МАРБАӢ *а.* مربع *кит.* ҷои баҳоргузаронӣ; чарогоҳе, ки айёми баҳорро дар он ҷо мегузаронанд.

МАРБИТ *а.* مربوط *ниг.* марбат.

МАРБУТ *а.* مربوط *рабтдор, вобаста; тааллуқ-*

дор, алоқадор; **марбут будан** вобаста будан, алоқаманд будан.

МАРБУТА *а. مربوطه ниг. марбут; идораҳои марбута* идораҳои дахлдор.

МАРВАЗӢ *مروزی мансуб ба Марв*; он ки зодгоҳи ӯ шаҳри бостонии Марв аст, сокин ва муқими шаҳри Марв.

МАРВАК *مروک бот. гиёҳи бисёрсолаест, ки ҳамчун алафи бегона дар киштзору даштҳо мерӯяд ва низ дар баъзе кишварҳо чун гиёҳи шифобахш ва равғани эфирдиханда кишт мегардад, мармарак, кампиргулак.*

МАРВӢ I *مروی ниг. марвазӣ.*

МАРВӢ II *а. مروی кит. ривоятшуда.*

МАРВОРИД *ю. مرواريد 1. моддаи саҳту сафеди дурахшон, ки дар даруни садаф (гӯшмоҳӣ)-и баҳрӣ ба вучуд меояд, дурр, гавҳар. 2. маҷ. катраҳои оби дида, ашк; гули марворид бот. навъе аз гули ороишӣ.*

МАРВОРИДАК *1. مرواريدک гули марворид. 2. тути резаи холдори хеле ширин.*

МАРВОРИДКОРӢ *مرواريدکاری асбоби зинатии бо марворидҳо оро дода: гӯшворан марворидкорӣ // овезаи марворидкорӣ.*

МАРГ *مرگ муриш, мавт, фавт, аҷал; мамот, фано: марги ногаҳонӣ, марги ногузир, чанги маргу зиндагонӣ; аз чанголи марг раҳой ёфтан, чанг бо марги беамон кардан, рӯзи маргаш расидааст; марги беаҳал мурдан пеш аз вақти маълум, марги барвақт; марги муфочо(т) марги ногаҳонӣ; фариштаи марг ниг. малакулмавт; дар дами марг будан наздик ба марг будан, дар дами назъ будан; марг ба... нест шавад..., барҳам хӯрад..., бимирад...; бо марг даст ба гиребон шудан бо марг мубориша бурдан (барои зинда мондан); ҷонбозӣ кардан, ҷонро ба хатар андохтан; дар дами марг будан дар ҳолати наздик ба мурдан будан; дил ба марг ниҳодан маргро ба назар гирифттан; ба мурдан розӣ шудан; захри маргат шавад сабаби мурдани ту шавад, сари туро хӯрад (таъбири даином); марги бо дӯстон (ё ёрон) тӯй аст (зарб.) аз сар гузаронидани ҳар фалокат ва нохушӣ ҳамроҳи дӯстон, бо ҷамоат саҳл аст, мурдан бо ёрон ид аст.*

МАРГАНДЕШ *مرگانديش он ки ба сабабҳои беморӣ, вазъи равоӣ ва ғ. доимо дар бораи*

марг фикр мекунад.

МАРГАНДЕШӢ *مرگانديشی маргандеш будан, доимо дар фикри марг будан.*

МАРГАРИН *фр. مرغرين равғани сунъии ба равғани зард монанд, ки аз омехтаи равғанҳои наботӣ ё ҳайвонӣ тайёр мешавад.*

МАРГБОР *مرگبار ниг. марговар.*

МАРГВОР *مرگوار чун марг, мисли марг, ба дараҷаи марг.*

МАРГДОРУ *مرگدارو доруи марговар, доруе, ки боиси мурдан мешавад.*

МАРГЗО *مرگزا ниг. маргбор.*

МАРГИМУШ *مرگموش моддаи химиявии хокистарранги фӯлодгун аст, ки дар доруҳо ва дар техника ба кор меравад.*

МАРГОБА *مرگآبه маҷ. майу шаробу арақ ва ҳар навъ машрубот.*

МАРГОВАР *مرگآور 1. он чи бо марг меанҷомад; ҳалокатовар; кушанда: силоҳи марговар. 2. маҷ. ба нобудшавӣ боисшаванда, ҳалокатовар, хеле бераҳмона: зарбаи марговар, ҳучуми марговар.*

МАРГОМАРГ *مرگامرگ маргу мири умумӣ бо иллати қаҳтӣ, гуруснагӣ ё сирояти бемориҳои гуногун, муриш.*

МАРГОМАРГӢ *مرگامرگی саросарӣ шудани маргу мир, ҷараёни доимӣ гирифтани муриш.*

МАРГОСО *مرگآسا маҷ. ваҳшатноку тарсовар, ҳавлноқ, монанди марг.*

МАРГОФАРИН *مرگآفرين ниг. марговар.*

МАРГПАРАСТӢ *مرگپرستی таваҷҷӯҳ ва диққати зиёд додан ба масъалаҳои маргу мир, маргҳоӣ.*

МАРГХОНӢ *مرگخوانی талабгори марг будан, дар орзуи марг будан.*

МАРҒ *مرغ 1. бот. як навъ алафи ачирикмонанд; алаф; сабзаи худрӯй. 2. ниг. марғзор.*

МАРҒАЗАН *مرغزن кит. гӯристон.*

МАРҒАЗӢ *مرغزی кит., ниг. марвазӣ.*

МАРҒЗОР *مرغزار сабззор, чаманзор, алафзор: марғзори сералаф, марғзори канори роҳ.*

МАРҒЗОРИ مرغزاري *мансуб ба марғзор.*

МАРҒУБ *а.* مرغوب он чи ба он майлу рағбат зоҳир мешавад, мавриди рағбат, писандида; дилкаш; дилхоҳ: **манзараи марғуб, оҳанги марғуб, марғуб будан; бӯи марғуб** бӯи дилкашу форам, роиҳаи матбӯъ; **дилбари марғуб** дилбари хушрӯй, маҳбубаи зебо.

МАРҒУЗ مرغوز *кит., зоол.* як навъи буз, ки пашми хуб доштааст.

МАРҒУЗӢ مرغوزي *кит.* **марбут ба марғуз;** пӯсти бузи марғуз, ки дар қадим либос тайёр мекарданд.

МАРҒУЗОР مرغزار *ниг.* **марғзор.**

МАРҒӢЛА مرغوله 1. печUTOбхӯрда; пурпечUTOб, чингила; мӯи ҳалқа-ҳалқа: **кокули марғӢла, мӯйи марғӢла.** 2. печUTOби овоз дар вақти сурудхонӣ.

МАРҒӢЛАДОР مرغوله دار 1. ҳалқа-ҳалқа, чингила: **мӯи марғӢладор.** 2. печUTOбдор: **овози марғӢладор.**

МАРҒӢЛАМУӢ(Ӣ) مرغوله مو(ي) *чингиламуӢ.*

МАРД مرد 1. чинси наринаи инсон; *муқоб.* **зан;** одам, инсон; **мрд бояд, ки ҳаросон нашавад, мушкеле нест, ки осон нашавад** (*зарб.*). 2. шавҳар, шӯй. 3. *мач.* росткор, ба қавли худ устувор, содик, вафодор; **марди майдон** марди шоистаи майдони корзор; марди шучоъ ва ҷасур; **марди мардон** а) марди аз ҳама ҷасур, одами ниҳоят шучоъ; б) унвони сардори олуфтаҳои Бухорои кӯҳна. 4. *мач.* шучоъ, далер, нотарс; *муқоб.* **номард; мрд будан** далеру собитқадам будан; **мрд(он)-и кор** аҳли кор; коргарон; он ки хубу диловарона кор мекунад; **ҳам зани хона, ҳам марди кӯча** зане ки ҳам вазифаи бонуи хонаро хуб адо мекунад ва ҳам мисли мрдон машғули кори расмист.

МАРДАК مردک 1. *шакли тасғири* **мрд; мардина.** 2. шавҳар (*хитоби зан ба шавҳар*).

МАРДАФКАН مردافکن 1. он чи ё он ки мардро аз по мегалтонад. 2. *мач.* қавӣ, зӯр; паҳлавони пурзӯр; **шароби мардафкан** шароби қувваи масткунандагаш зиёд, бодаи қавӣ.

МАРДБАНДӢ مردبندی *гуфт.* бо сеҳру чоду, дуохонӣ ва роҳҳои дигар боздоштани нерӯи

чинсии мрд, то бо ягон зан издивоҷ карда натавонад, бастани пеши роҳи мрд бо сеҳру чоду *ва ғ.*

МАРДВОР مردوار монанди мрд, чун мрд(он), мардона, далерона: **мрдвор амал кардан, мрдвор ҷангидан.**

МАРДГИРОН مردگران *кит.* дар Эрони бостон ҷашне будааст дар панҷ рӯзи охири исфандмоҳ, ки занон метавонистанд ҳар ҷӣ хоҳанд аз мрдон меғирифтанд.

МАРДИГАРӢ مردی گری 1. мрдӣ, мрд будан. 2. *ниг.* **мрдонагӣ: мрдигарӣ нишон додан** мрди ҳақиқӣ будани худро нишон додан.

МАРДИКОР مردکار 1. муздур, корғари кироияи рӯзбайъ: **бозори мрдикор, мрдикор гирифттан, мрдикор киро кардан.** 3. *ниг.* **мрд (мрд(он)-и кор).**

МАРДИКОРГИР مردکارگیر он ки мрдикор киро мекунад.

МАРДИКОРГИРӢ مردکارگیری 1. *исми амал аз* **мрдикор гирифттан.** 2. сафарбарии маҷбурии аҳолии маҳаллии меҳнатии Осиёи Миёна аз тарафи ҳукумати подшоҳии Русия барои корҳои сиёҳ дар ақибгоҳ (*дар солҳои Ҷанги якуми ҷаҳонӣ*).

МАРДИКОРӢ مردکاری 1. муздурӣ, кори рӯзбайъ; мрдикор будан: **мрдикорӣ кардан.** 2. *ниг.* **мрдикорғирӣ.**

МАРДИНА مردینه 1. одами чинси мрд: **хизматғори мрдина, меҳмонони мрдина.** 2. *мач.* шавҳар, шӯй.

МАРДИСТОН مردستان 1. ҷои мрдон, ҷои пур аз мрдон. 2. *мач.* ҷои мрдонагию шучоат нишон додан, маҳалли корнамоӣ.

МАРДӢ مردى 1. мрд будан; мрдонагӣ, далерӣ, шучоат. 2. *мач.* ҷавонмрдӣ, олиҳимматӣ, одамғарӣ; инсофу мурувват. 3. *мач.* росткорӣ, устуворию матонат дар қавли худ. 4. *мач.* қувваи шаҳвонӣ, қувваи боҳ; **мрдӣ кардан** а) мрдонагӣ нишон додан, далерӣ кардан; б) устуворию матонат нишон додан, (*дар адои қарз, дар вафо ба аҳди худ...*); **доди мрдӣ додан** беҳтарин намунаи далерию шучоат нишон додан, мрдонагӣ кардан; **қавли мрдӣ додан** ваъдаи мрдвори вафо ба аҳди худро додан, ваъдаи қатъӣ додан барои иҷрои коре.

МАРДОЗМО(Ӣ) (مردآزمای) он чи барон санчидан ва озмудани касе ба кор меравад.

МАРДОНА مردانه 1. чун мардон, чунонки ба мардон месазад; часуруна, далерона: **мардона рафтор кардан**. 2. *мансуб ба мардон*, он чи марбут ба мардон аст: **кафши мардона, куртаи мардона, либоси мардона, овози ғафси мардона; хаммоми мардона, мардона рафтор кардан**.

МАРДОНАВОР مردانه‌وار 1. чунон ки лоиқи мардон аст; часуруна, бошучоат, далерона: **мардонавор кор кардан**. 2. монанди мардон.

МАРДОНАГӢ مردانگی мардӣ, далерӣ; устуворӣ, пойдорӣ: **шучоат ва мардонагӣ нишон додан**.

МАРДОНАДӢЗ مردانه‌دوز он ки пӯшок, пойяфзол ва ашӯи дигари мардона медӯзад.

МАРДОНАПӢШ مردانه‌پوش хусусияти зане, ки либосҳои мардона ё бо равиши мардон либос мепӯшад.

МАРДОНАРАВ مردانه‌رو *мач.* дорои рафтори мардон, чун мард рафтор кардан.

МАРДПИСАНД مردپسند *гуфт.* ба мард писанд афтодан, мавриди қабули мард қарор гирифтани, *муқоб.* **занписанд**.

МАРДРАНГ مردرنگ монанди мард; шучоъ, далер.

МАРДСИФАТ مردصفت монанди мардон (*oid* ба зан).

МАРДСОЛОР مردسالار низом ва ё соҳте, ки дар давраҳои бостон дорои низоми падаршохӣ будааст, падаршохӣ.

МАРДСОЛОРӢ مردسالاری шакли сохтори иҷтимоӣ, ки дар он мард дорои қудрат ва таъвоноии том будааст, падаршохӣ.

МАРДУД *а.* مردود рад шуда, рондашуда; лаънатӣ: **душмани мардуд**.

МАРДУМ *а.* مردم 1. одамон, одами бисёр; халқ; мардуми бегона, мардуми бечора, мардуми одӣ, мардуми олам, мардуми тоҷик, гурӯҳи мардум; маҳбуби мардум гаштан, раъйи мардумро гирифтани, аз байни мардум баромадани, дар байни (ё миёни) мардум овоза шудани; мардуми омма одамони одӣ, мардуми авом; **оммаи мардум** ҳамаи мардум, аксарияти одамон. 2. бошандагони ҷое, аҳолии

маҳалле: **мардуми дара, мардуми деҳа, мардуми кӯҳистон; мардуми маҳаллӣ** аҳолии таҳҷой. 3. одамони бегона, дигарон: **духтари мардум, моли мардум, хонаи мардум; ◇ мардуми чашм** *ниг.* **мардумак(-и чашм)**.

МАРДУМАК مردمک 1. *ниг.* гавҳарак. 2; **мардумаки чашм** гавҳараки чашм.

МАРДУМБЕЗОР مردم‌بیزار он ки аз одамон нафрат дорад; мардумгурез, одамгурез.

МАРДУМБЕЗОРӢ مردم‌بیزاری нафрат доштан нисбат ба одам; **мардумгурезӣ, одамгурезӣ**.

МАРДУМВАШ مردم‌وش мардуммонанд, ба сурати одам.

МАРДУМГАЗО(Ӣ) (مردم‌گزاى) *ниг.* **мардумозор**.

МАРДУМГИЁҲ مردم‌گياه *ниг.* **меҳргиёҳ**.

МАРДУМГУРЕЗ مردم‌گریز он ки аз одамон дур мегардад, бо мардум намеомезад, хилватнишин, одамгурез.

МАРДУМГУРЕЗӢ مردم‌گریزی хилватнишинӣ, одамгурезӣ, аз одамон дур гурехтан.

МАРДУМДАР مردم‌در 1. он ки ё он чи одам медарад, дарандаи одамхор. 2. *мач.* ваҳшӣ, хунхор.

МАРДУМДОР مردم‌دار он ки бо мардум рафтори хуб ва равиши хушоянд дорад, меҳрубон, хушрафтор, хушмуомила.

МАРДУМДОРӢ مردم‌داری дорои рафтори хуб бо мардум, бо мардум муомилаи хуб карда таъвонистан, мардумдор.

МАРДУМДӢСТ مردم‌دوست он ки нисбат ба одамон некхоҳ аст ва одамонро дӯст медорад, мардумнавоз.

МАРДУМДӢСТӢ مردم‌دوستی мардумдӯст будан, меҳрубон будан ба одамон, мардумнавозӣ.

МАРДУМЗОД مردم‌زاد *ниг.* **мардумзода**.

МАРДУМЗОДА مردم‌زاده 1. *қит.* зодаи инсон. 2. *мач.* дорои рафтор ва хислатҳои инсонӣ.

МАРДУМӢ مردمی 1. доро будан ба сифатҳои неки инсонӣ; одамгарӣ, инсонӣ; мурувват. 2. *нав.* халқӣ: **вакили мардумӣ**.

МАРДУМКУШ مردم‌کش одамкуш, қотил.

МАРДУМКУШӢ مردم‌کشی одамкушӣ, қотилиӣ.

МАРДУМНАВОЗ *مردم نواز* хайру эҳсонкунанда ба одамон; навозишкор, меҳрубон.

МАРДУМНАВОЗӢ *مردم نوازی* *ниг.* мардумдӯстӣ.

МАРДУМНИШИН *مردم نشین* чое, ки дар он одамон хонаву ҷой карда истиқомат доранд.

МАРДУМОЗОР *مردم آزار* он ки одамонро меранҷонад; ситамгар, золим, бераҳм.

МАРДУМОЗОРИ *مردم آزاری* мардумозор будан; ситамгарӣ, бераҳмӣ, золимӣ.

МАРДУМОМЕЗ *مردم آمیز* он ки ҳар чи зудтар ба мардум меомезад ва бо одамони гуногун хӯ мегирад; дидадаро, ҳамнишин ва бомуошират.

МАРДУМОМЕЗӢ *مردم آمیزی* бо мардум хӯ гирифтани, ҳамнишинӣ, муошират ва муносибати хуб доштан, дидаароӣ.

МАРДУМПИСАНД *مردم پسند* мавриди қабул ва эътибори мардум қарор гирифтани, писанди одамон будан.

МАРДУМСИТОНӢ *مردم ستانی* *кит., маҷ.* мардумдорӣ, таваҷҷӯҳи мардумро ба хушрафторӣ ва меҳрубонӣ ҷалб кардан.

МАРДУМСОЛОР *مردم سالار* *с.* ҳокимияте, ки дар он қудрат ба ҳалку мардум тааллуқ дорад; ҳокимияти демократӣ: **давлати мардумсолор.**

МАРДУМСОЛОРӢ *مردم سالاری* *с.* мардумсолор будан, демократӣ.

МАРДУМСОЛОРОНА *مردم سالارانه* *с.* мансуб ба мардумсолорӣ, аз рӯи равиши мардумсолорӣ.

МАРДУМСОР *مردم سار* *маҷ.* дорои рафтор ва кирдори инсонӣ.

МАРДУМФИРЕБ *مردم فريب* қаллоб, фиребгар.

МАРДУМФИРЕБӢ *مردم فريبی* фиреб додани мардум; қаллобӣ, фиребгарӣ.

МАРДУМХОР *مردم خوار* 1. он ки ё он чи, ки хӯрокаш гӯшти одам аст, одамхӯр. 2. *маҷ.* хунхор, ваҳшӣ.

МАРДУМХӮР *مردم خور* *ниг.* мардумхор.

МАРДУМХӮРӢ *مردم خوری* мардумхӯр будан, одамхӯрӣ.

МАРДУМШИНОС *مردم شناس* *нав.* мутахассис ва олими мардумшиносӣ, этнограф.

МАРДУМШИНОСӢ *مردم شناسی* *нав.* илми ҷомеашиносӣ, ки таърихи пайдоиши қавмҳо, тарзи зисту зиндагонӣ, урфу одат ва маданияти моддию маънавии онҳоро меомӯзад, этнография.

МАРЗ *مرز* 1. замин; замини киштукори атрофаш вот бардошта. 2. ҳудуди замин; сарҳад. 3. мамлакат, кишвар; **марзу бум** сарзамин, кишвар.

МАРЗА *مرزه* барҷастагӣ, баландии махсус аз ҳок бардоштаи канори замини кишт, вот, рош; **марза кашидан** атрофи замини киштро бо ҳок бардошта ҳудуди онро муайян кардан, рош бардоштан.

МАРЗАҒАН *مرزه غن* *кит.* 1. д. дӯзах, ҷаҳаннам. 2. гӯристон.

МАРЗАКАШ *مرزه كش* он ки гирди замини киштро марза мебардорад.

МАРЗАКАШӢ *مرزه کشی* марза бардоштани гирдогирди замини кишт.

МАРЗАНГӮШ *مرزنگوش* *бот.* навъи райҳон, ки баргҳояш ба гӯши муш монандӣ дорад.

МАРЗАНҚӮШ *مرزنجوش* *ниг.* марзангӯш.

МАРЗБАНДӢ *مرزبندی* 1. тақсимбандӣ ва ҷудо кардани қитъаҳои замин, заминбандӣ. 2. сарҳадбандӣ, муайян кардани ҳадду ҳудуд ва қаламраву доманай чизе ё қоре.

МАРЗБОН *مرزبان* 1. *таър.* сарпосбони сарҳад, сарҳаддор. 2. сарҳадбон.

МАРЗБОНӢ *مرزبانی* амал ва вазифаи марзбон, сарҳадбонӣ.

МАРЗДОР *مرزدار* *ниг.* марзбон.

МАРЗДОРӢ *مرزداري* *ниг.* марзбонӣ.

МАРЗӢ I *مرزی* *мансуб ба* **марз**; сарҳадӣ.

МАРЗӢ II *ا. مرضی* *кит.* мавриди ризояту писанд гардида, мақбул, писандида.

МАРЗНИШИН *مرز نشین* он ки дар шаҳрҳо ва ё деҳаҳои сарҳадӣ сокин шудааст, сарҳаднишин.

МАРЗУБУМ *مرزوبوم* маҳалли асосии иқомат, меҳан, ватан.

МАРЗШИКАН *مرز شکن* он ки сарҳади давлатро бе иҷозат убур мекунад, сарҳадшикан.

МАРЗШИКАНӢ مرزشکني *нав.* аз хати сарҳади давлате бе иҷозат ва пинҳонӣ гузаштан, сарҳадшиканӣ.

МАРИЗ *а.* مريض бемор, касал, бетоб: **мариз шудан, мариз афтодан.**

МАРИЗӢ مريضى беморӣ, касалӣ, бетобӣ.

МАРКА *олм.* 1. مرکه коғазчаи хурди чоркунчаи почта, ки ба рӯи лифтофаи мактубҳо часпонида мешавад; коғазчаи ба ин монанди нишондори баъзе идораҳои давлатӣ, ки ҳамчун аломати пардохти музди чизе (*монанди муҳрона ва ғ.*) хизмат мекунад; чунин коғазча бо зикри маблағе, ки собиқ чун аломати пардохти ҳаққи узвияти баъзе ташкилотҳо ба китобча ё варақа мечаспониданд. 2. воҳиди пули Ҷумҳурии Олмон (баробари 100 пфенинг) ва давлати Финляндия (баробари 100 пенни) мебошад.

МАРКАБ *а.* مرکب *кит.* 1. ҳайвони саворӣ (*монанди асп, хар, шутур*). 2. хар.

МАРКАБСАВОР مرکب سوار *ниг.* харсавор.

МАРКАБСАВОРӢ مرکب سوارى *ниг.* харсаворӣ.

МАРКАЗ *а.* 1. مرکز нуктаи миёнаи доира, ки як пой паргор дар он устувор қарор гирифта, пой дигараш мегардад: **маркази доира.** 2. миёнаҷои ҳар чиз, васат, мобайн: **маркази зилзила, маркази коинот, маркази чорраҳа, дар маркази даромадгоҳ.** 3. маҳалле, ки идораҳои мақомоти роҳбарикунанда дар он ҷой гирифтаанд, маркази маъмурӣ: **маркази вилоят, маркази ноҳия; маҷ.** пойтахт. 4. ҷои умда ва асосии воқеъ шудан ва инкишофёфтаи чизе ё соҳае: **маркази илм, маркази саноатӣ; маркази савдо** а) шаҳру ноҳия ва умуман минтақае, ки дар он савдову тиҷорат инкишоф ёфтааст; б) *нав.* мағозаи калон, фурӯшгоҳ. 5. *нав.* номи муассисаҳои махсуси начандон калони таҳқиқотӣ ё корхонаҳои дигар: **маркази тадқиқи обу ҳаво, маркази ҳисоббарӣ; дар маркази диққат будан** (ё **истодан**) мавриди таваҷҷӯҳи хос қарор гирифтани; аҳамияти зиёд додани касе ба касе ё чизе.

МАРКАЗГАРО مرکز گرا *нав.* пайрави марказгарой.

МАРКАЗГАРОӢ مرکز گرايى *нав.* чараёнест, ки пайравони он ақидаҳои мӯътадили сиёсӣ, яъне дар байни марказиятҳоону марказият-

гурезон ё чапгароёну ростгароён мавқеъ гирифтаниро тарафдорӣ мекунанд.

МАРКАЗГУРЕЗ مرکز گریز он чи вақти ҳаракат аз нуктаи маркази доира ба атроф паҳн мегардад; *муқоб.* **марказрав:** қувваи марказгурез.

МАРКАЗИЯТ *а.* مرکزیت чамъ овардан дар як марказ, тобеъ гардонидан ба як марказ; **марказияти истеҳсолот** марказонидани истеҳсолот; **марказият пайдо кардан//марказият ёфтан** мутамарказ шудан, мутамарказонида шудан, дар як ҷо ё дар дасти як шахс ё як гурӯҳ қарор дода шудан (-и идораи давлат).

МАРКАЗӢ 1. مرکزی *мансуб ба марказ; кумитаи марказии ҳизб с.* ҳайати олии роҳбарикунандаи интиҳобӣ дар байни анҷумани ҳизбҳо: **рӯзномаи марказӣ** рӯзномае, ки мақоми бевоситаи ҳизб ё ҳукумат ҳисоб меёбад ва дар пойтахт ҷой мешавад; **ситоди марказӣ** дастгоҳи роҳбарикунандаи асосие, ки ситодҳои дигарро муттаҳид мекунад; **ҳукумати марказӣ** ҳукумати дар пойтахт ҷойгиршуда; ҳукумате, ки идораи тамоми кишвар дар дасти ӯст. 2. дар миёнаҷои шаҳру ноҳия, вилоят, давлат, қитъа *ва ғ.* воқеъгардида: **кӯчаи марказӣ, шаҳри марказии мамлакат, Осиёи Марказӣ.**

МАРКАЗОНИДАН مرکزانیدن ба як марказ тобеъ ва вобаста намудан.

МАРКАЗОНИДАШУДА مرکزانیده شده *сифати феълӣи замони гузашта аз марказонида шудан;* ба як марказ чамъ (ё тобеъ) кардашуда.

МАРКАЗОНӢ مرکزانى тобеъ гардонидан ба як марказ, ба як марказ вобаста кардан; идора кардан аз як нукта.

МАРКАЗРАВ مرکزرو он чи вақти ҳаракат ба сӯи нуктаи марказии доира майл мекунад, марказшироб.

МАРКАЗШИТОБ مرکز شتاب *ниг.* марказрав.

МАРКЕТИНГ *англ.* маркетинг *икт.* 1. тарзи идора ва ташкили истеҳсолот аст, ки ба вучуд овардани навъҳои нави маҳсулот ва фурӯши онҳо, омӯхтани талабот ба молҳо ва хизматрасониҳои ба ин вобаста мақсади асосии он мебошад. 2. *нав.* фанни иқтисодиёт, ки масъалаҳои марбут ба истеҳсол ва фурӯши маҳсулотро меомӯзад, бозорёбӣ,

бозоршиносӣ.

МАРКИЗ *фр. مرکز таър.* унвони дворянҳо (байни *граф* ва *герцог*) дар чанде аз кишварҳои Аврупои Ғарбӣ.

МАРКИЗЕТ *фр. مرکزیت* навъи матои латифу тунуки нахӣ ва абрешимӣ.

МАРКСИЗМ *олм. марксизм* таълимоти диалектикии Маркс ва Энгелс дар бораи қонунҳои тараққиёти табиат ва ҷамъият, дар бораи инқилоби оммаҳои зулмдида ва истисморшаванда, дар бораи сотсиализм ва коммунизм.

МАРКСИСТ *олм. марксист* пайравии марксизм.

МАРКСИСТӢ *марксистӣ* мансуб ба марксизм: назарияи марксистӣ, ҳизби марксистӣ.

МАРҚАД *а. марқад* оромгоҳ; гӯрхона, қабр, гӯр.

МАРҚУМ *а. марқум* *кит.* рақамшуда, навишта; қайдшуда; **марқум аст, ки...** навишта шудааст, ки...

МАРМАЛОД *фр. марлад* *хӯр.* навъи ширинӣ, ки аз шираи меваҳо, шакар ва нишоста пухта мешавад.

МАРМАР *ю.* мармр санги сахте аз чинси сангҳои оҳақӣ, ки нағз сайқал меёбад ва дар меъморӣ ва ҳайкалтарошӣ ба кор меравад: **санги мармар**.

МАРМАРАК *мармак* *ниг.* марвак.

МАРМАРИН *мармарин* *ниг.* мармарӣ.

МАРМАРӢ *мармарӣ* мансуб ба мармар; аз мармар сохташуда: тахтасанги мармарӣ.

МАРМАРМОНАНД *мармармонанд* мисли мармар, мармариасл.

МАРМАРТАРОШ *мармартараш* он ки санги мармарро ба шаклҳои гуногун метарошад.

МАРМАРТАРОШӢ *мармартарашӣ* шуғл ва амали мармартарош.

МАРМАРШАКЛ *мармаршакл* *ниг.* мармармонанд.

МАРМИ(Н)ЧОН *мармиҷан/марминҷан* *бот.* як навъ меваи буттагии сиёҳи хӯрданӣ.

МАРМУЗ *а. мармуз* рамздор, рамзнок; **суханҳои мармуз** суханҳои рамзнок.

МАРОҒА//МАРОҒАТ *а. мароғ/мароғат* *кит.*

ғелиш, ғалтидан; **мароға кардан** ғалтидан, ғелидани ҳайвон ба хок.

МАРОКИЗ *а. марказ* *ҷ.* марказ.

МАРОҚ *а. мароқ* хоҳиш, майл, рағбат; кашиш ба коре; рағбат ва майл ба доништан ва фаҳмидани чизе: **мароқ доштан**, **мароқ зоҳир кардан** (ба коре, чизе), **бо мароқ**(-и зиёд, бузург) **гӯш кардан** (нигоҳ кардан, тамошо кардан); **ба мароқ овардан** моил кардан, шавқманд гардонидан; **ба мароқ омадан** майлу рағбат пайдо кардан, роғиб шудан.

МАРОҚАНГЕЗ *мароқангиз* он чи боиси пайдоиши мароқ мегардад, шавқовар; диққатҷалбкунанда.

МАРОҚНОК *мароқнак* *ниг.* мароқангез.

МАРОҚОВАР *мароқвор* *ниг.* мароқангез.

МАРОМ *а. марам* 1. мурод, матлаб, мақсад. 2. *гуфт.* рафт, чараён; равиш; **ба як маром//бо як маром** як зайл; мураттаб, муназзам, як равиш.

МАРОМНОМА *марамнома* рисолае, ки дар он маслак ва мақсади ягон ташкилот баён ёфтааст: ойннома; барнома.

МАРОРАТ *а. маррат* *кит.* 1. талхӣ. 2. *мач.* талхкомӣ; азобу машаққат, сахтӣ.

МАРОСИМ *а. марасим* 1. расмҳо, оинҳо, равишҳо (дар иҷро ва гузаронидани коре); маърака: **маросими никоҳ**, **маросими тӯй**, **маросими дафн**, **маросимҳои динӣ**. 2. расму тартиби ботанта-на: **маросими дастбӯсӣ**, **маросими пурсупос**, **маросими савганд ёд кардан**, **маросими эълони фармон**.

МАРОСИМӢ *марасимӣ* мансуб ба маросим; дар маросиме иҷрошаванда: **рақсҳои маросимӣ**, **сурудҳои маросимӣ**.

МАРОТИБ(А) *а. мартаба/мартба* *ҷ.* мартаба 2.

МАРОҲИЛ *а. мараҳил* *ҷ.* марҳала.

МАРРА *а. марра* 1. як бор, як карат. 2. ҳисоби охири (тамомшудаи) ягон бозӣ ё мусобиқа, ки дар аввал муқаррар шудааст; нуқтаи қароршуда, ки расидан ба он бурдани бозӣ ё мусобиқа ҳисоб меёбад; **ба марра расидан** дар бозӣ ё мусобиқа ба ҷой ё пояи муқарраршуда расидан.

МАРСИЯ *а. марсиа* *ади.* шеър, ки ба марг ва

сӯғвори ки касе дар баёни сифатҳои неки ӯ эҷод шудааст: **марсия гуфтан**, **марсия навиштан**, **марсия хондан**.

МАРСИЯГӢ مرثیه گویی *ниг.* марсияхонӣ.

МАРСИЯГӢ مرثیه گویی *ниг.* марсияхон.

МАРСИЯСАРО(Ӣ) مرثیه سرایی *шоире, ки марсия месарояд, марсиягӢ.*

МАРСИЯСАРОӢ مرثیه سرایی *марсияхонӣ, сарояндаи ашъори марсиявӣ.*

МАРСИЯХОН مرثیه خوان *он ки дар мотами касе навҳагарӣ мекунад; он ки дар марғи касе марсия меҳонад, қироаткунандаи марсия.*

МАРСИЯХОНӢ مرثیه خوانی *исми амал аз марсия хондан; кор ва шугли марсияхон.*

МАРСУМ *а.* مرسوم *кит.* 1. расмшуда. одатшуда; **марсум шудан**, одат шудан. 2. *мач.* маош, музди кори моҳона ё рӯзина.

МАРТ مرت *моҳи сеюми солшумории милодӣ.*

МАРТАБА *а.* مرتبه 1. рутба, дараҷа, поя; мақом: **мартаба гирифтан**, **мартаба(-и) баланд** ёфтан, **мартабаи касе баланд шудан**, **соҳиби мартаба шудан**; **ба мартаба расидан** мақому мансаб ба даст овардан. 2. дафъа, бор, қарат, маротиба.

МАРТЕНӢ مرتینى *кӯраи мартенӣ кӯраи махсуси пӯлодгудозӣ, ки бо усули истифодаи дубораи гармии ҳосилшуда кор мекунад.*

МАРТӢ مرتى *мансуб ба март.*

МАРТУБ *а.* مرطوب *кит.* рутубатнок, нам.

МАРФӢ مرفوع *кит.* 1. рифъат додашуда, баланд кардашуда, бардошташуда; баланд, боло. 2. рафъшуда, баргарафшуда, аз миён бардошташуда.

МАРҲАБО مرحبا 1. хуш омадӣ: **марҳабо ба диёри зебо**. 2. *нидо* офарин, зиҳӣ; хеле хуб (*қалимаи таҳсин*).

МАРҲАЛА//МАРҲИЛА *а.* مرحله 1. миқдори муайяни масофаи роҳ, масофае, ки сафаркунанда дар як рӯз тай мекунад. 2. *кит.* чои истироҳат дар аснои роҳ, манзилгоҳ, истгоҳ, қорвонсарой. 3. лаҳза ё давраи маълуми ягон амалиёт; лаҳза, ваҳла: **марҳалаи аввали сохтмон**, **марҳалаи асосии инкишофи настри форсу тоҷик**; **марҳала ба марҳала** давра ба давра.

МАРҲАЛАВӢ//МАРҲИЛАВӢ مرحله مانسوب *ба марҳала* 3; давраеро ташкилкунанда, давравӣ.

МАРҲАМ *а.* مرهم *дорӯе, ки ба рӯи захм ва решҳо гузоранд (барои назорат кардани риму фасоди он): марҳам молидан (гузоштан, ниҳодан), марҳам тайёр кардан; марҳами чон а)* боиси роҳату осоиши чон, ороми чон; *б)* маҳбӯб, азиз (*одатан дар муноҷизат ба фарзандон*); **ба дарди касе марҳам шудан** дар айни зарурат ҳолати касеро баровардан; айни муддаои касе воқеъ шудани чизе, ба ҷони касе дармон шудан.

МАРҲАМАТ *а.* مرحمت 1. раҳм, тараҳҳум. 2. меҳрубонӣ, лутф, илтифот. 3. *гуфт.* бифармод, марҳамат кунед (*дар мавриди даъват ба ҷое ё ба қоре гуфта мешавад*); **ба марҳамати...** ба шарофати меҳрубонии..., ба туфайли лутфи...; **марҳамат кардан** лутф кардан, меҳрубонӣ кардан; тараҳҳум намудан; **марҳамат карда** лутфан, аз рӯи лутфу меҳрубонӣ; **марҳамат кунед** бифармод (*ҳамчун нидои ифодакунандаи хоҳиш ва таориф гоҳе ба феълҳо ва гоҳе ба онҳо меояд*: **марҳамат кунед**, гап занед; **марҳамат кунед**, **ба нон нигоҳ кунед**; **ба хона марҳамат кунед**).

МАРҲИЛА مرحله *ниг.* марҳала.

МАРҲИЛАБАНДӢ مرحله بندی *замонбандӣ, гуруҳбандӣ аз рӯи вақту замон.*

МАРҲИЛАДОР مرحله دار 1. дорои марҳила, дорои замонбандии муайян. 2. нигоҳбони роҳ, ки байни ду манзил воқеъ будааст.

МАРҲУМ *а.* مرحوم *вафотёфта, мутаваффо, раҳматӣ, шодравон (аз рӯи эҳтиром ба ҷои номи каси мурда гуфта мешавад).*

МАРҲУМА *а.* مرحومه *муаннаси марҳум.*

МАРҲУН *а.* مرهون *кит.* раҳн кардашуда, ба гарав додашуда, ба гарав монда.

МАРҶАӢ *а.* مرجع *кит.* 1. ҷои рӯҷӯ, ҷои бозгашт. 2. ҷое ё шахсе, ки бо қоре ба ӯ муноҷизат мекунад.

МАРҶОН *а.* مرجان 1. ҷонвари баҳрии гиёҳмонанде, ки гала-гала зери харсангҳои зеробӣ пайдо мешавад. 2. моддаи сангшудаи оҳакии сурх, ки аз онҳо ҳосил мешавад ва барои асбоби зинат ва ороиш ба қор мееравад: **шаддаи марҷон**; **мургӣ марҷон** *ниг.*

мурғ.

МАРЧОНӢ مرجانی мансуб ба марчон; **чазираи марчонӢ** чазираи аз таҳнишинҳои оҳаки марчонҳо бавучудомада.

МАРҶУМАК مرجومک бот. наск.

МАРҶӮЪ а. مرجوع кит. 1. рӯҷӯшуда. 2. бозгардонидашуда.

МАРШ I фр. марш мус. асари мусиқии дорои зарбу вазни аниқ, ки ба оҳанги он саф кашида роҳгардӣ мекунад.

МАРШ II фр. марш ҳ. фармон барои ба роҳ даромадани сафи аскарон ё варзишгарон: **марш ба пеш!**

МАРШАЛ фр. маршал ҳ. 1. рутбаи олии болотар аз генерал. 2. шахсе, ки ба ин рутба сазовор гардидааст.

МАРШРУТ фр. маршрут кҳн. хати сайр, сайрхат; хатсайр.

МАСАЛ а. مثل 1. ниг. зарбулмасал; мақол; **масал шудан** вирди забонҳо гардидани воқеа ё суҳане. 2. ривояту ҳикояи манзум ё мансури мӯҷази маҷозӣ ва рамзнок дар мавзӯҳои ахлоқӣ, тамсил (мас., ҳикояҳои «Қалила ва Димна»).

МАСАЛАН а. مثلاً барои мисол, чунончи (дар мавриди эзоҳи фикри пеш гуфташуда кор фармуда мешавад).

МАСАЛНАВИС مثلنویس нависандаи масал (2); шоир ё нависандае, ки дар жанри масал машхур аст.

МАСАРРАТ а. مسرت сурур, шодӣ, хурсандӣ; **масаррат бахшидан**(-и чизе ба касе) шодком ва хушнуд кардан.

МАСАРРАТБАХШ مسرتبخش шодибашш, фараҳангез: **масарратбахш аст, ки...**

МАСБУҚ а. مسبوق кит. пешакӣ огоҳ шуда, огоҳ, бохабар, хабардор: **масбуқ кардан**.

МАСДАР а. مصدر 1. ҷои судур, маҳалли берун омадани чизе, манбаъ. 2. грам. шакли номуайяни феъл.

МАСДУД а. مسدود дар пешаш сад кашида, баста; **масдуд кардан** банд кардан, бастан (роҳро).

МАСЕХ//МАСЕХО مسيحا//مسيح лақаби Исо, ки

паёмбари дини насронист.

МАСЕХИЯТ مسيحيات 1. масеҳӣ будан, насронӣ будан. 2. дини насронӣ, ки Исои Масеҳ асосгузори он аст.

МАСЕХӢ مسيحي пайрави дини насронӣ, исавӣ.

МАСЕХО مسيحا ниг. масеҳ.

МАСЕХОДАМ مسيحام ниг. масеҳонафас.

МАСЕХОНАФАС مسيحانفس он ки нафасаш гӯе мисли нафаси Исои Масеҳ ҷонбахшу зиндакунада аст.

МАСИР а. مسير кит. 1. ҷои сайругашт, сайргоҳ. 2. роҳи рафт, маҷро; хати сайр: **масири ҳаракат**.

МАСКА مسكه равғани қаймоқӣ, равғане, ки аз шир бо ёрии гуппӣ ва чархҷӯб мегиранд, равғани зард.

МАСКАВӢ р. مسكوى 1. мансуб ба Маскав (Москва). 2. сокин ва муқими шаҳри Маскав.

МАСКАН а. مسكن маҳалли сукунат, ҷои иқомат, бошишгоҳ, хона: **маскан гирифтан** дар ҷое сокин шудан, иқомат кардан; **маскан доштан** дар ҷое муқим будан; макон доштан.

МАСКАНАТ а. مسكنت кит. мискинӣ, нодорӣ, бечорагӣ, камбағалӣ.

МАСКАРАД фр. مسکرد базме, ки ба он ниқоб пӯшида бо тағйири либос меоянд.

МАСКУК а. مسكوك сикказода.

МАСКУН а. مسكون маскангирифта, сокин дар ҷое, ҷойгирифта; **рубъи маскун** чоряки рӯи Замин, ки маҳалли сукунати одам ва ҳайвонот мебошад; қисми хушкии қураи Замин.

МАСҚУЛ а. مصقول сайқалдода; ҷилодор.

МАСЛАК а. مسلک 1. роҳ, тарик; мазҳаб; **маслаки ишқ** роҳи ишқ; ишқварзӣ. 2. роҳ ва мақсади сиёсӣ иҷтимоӣ; маром, мақсад; ғоя, мафкура.

МАСЛАКГУМКАРДА مسلکگمکرده рӯгардо-нида аз марому маслаки худ, хиёнаткарда ба ақидаҳои сиёсӣ иҷтимоӣ худ, муртад.

МАСЛАКФУРӮШ مسلکفروش ниг. маслакгу-мкарда.

МАСЛАХ а. مسلخ ҷои куштан ва пӯст кардани

гову гӯсфанд ва г., саллоххона, кушишхона.

МАСЛИҲАТ *а. مصلحت* 1. он чи барои пешрафту хайру нафъи коре ё касе изҳор карда мешавад, салоҳи кор; гуфтугузори хайрандешона дар атрофи ягон масъала, машварат; **маслиҳат ин аст, ки...** салоҳи кор ин аст, ки...; **маслиҳат нест** салоҳ нест, дуруст нест. 2. фикру мулоҳизаи донандаи коре ё мутахассиси соҳае дар бораи коре ё чизе: **маслиҳати пухта, маслиҳати судманд, маслиҳати хуб, маслиҳати чузъӣ; маслиҳати касеро қабул кардан, маслиҳати тиббӣ додан, маслиҳати тӯйро кардан; бо маслиҳати...** а) бо салоҳдиди..., фикру раъӣи касеро оид ба коре гирифта; **маслиҳат гирифтан** дар бораи дурустӣ ё нодурустии коре фикру ақидаи касеро пурсидану шундан; **маслиҳати касеро гирифтан** аз рӯи савобдиди касе кор кардан, маслиҳати касеро қабул кардан; **маслиҳат додан ба касе** а) салоҳу суди касеро нишон додан; роҳи ҳалли масъалаеро нишон додан; роҳи дурусти кореро пешниҳод кардан; б) кореро ба касе тавсия додан; **маслиҳат кардан** дар бораи коре фикри касеро пурсидан, машварат кардан; **маслиҳат пурсидан** фикри касеро дар бораи коре гирифтан, машварат кардан бо касе; **ба маслиҳат даромадан** а) маслиҳат доданро оғоз кардан, ба маслиҳатдиҳӣ сар кардан; б) ба сухани касе амал кардан, аз рӯи нишондоди касе кор кардан; **оши маслиҳат** маросиме, ки пеш аз тӯй барои маслиҳатпурсӣ барпо мешавад ва меҳмононро бо оши палав зиёфат мекунад, маслиҳатошӣ; **маслиҳатро дар як чо мондан** ба дурустии фикре муттафиқ шудан, ба фикру раъӣи якдигар розӣ шудан, маслиҳати кореро пазондан; **ҳар касе маслиҳати хеш нақӯ медонад** (*мақ.*) ҳар кас салоҳи кори худ ё манфиати худро беҳтар медонад.

МАСЛИҲАТАНДЕШ *مصلحتانديش* таҷрибанок, доно.

МАСЛИҲАТБИН *مصلحتبين* он ки маслиҳат медиҳад, мушовир.

МАСЛИҲАТГАР *مصلحتگر* маслиҳатдиҳанда, хайрияти кореро нишондиҳанда.

МАСЛИҲАТГИРӢ *مصلحتگیری* исми амал аз маслиҳат гирифтан; машварат.

МАСЛИҲАТГУЗОР *مصلحتگذار* *ниг.* маслиҳатгар.

МАСЛИҲАТГӢ (*И*) *مصلحتگو* *ниг.* маслиҳатгар.

МАСЛИҲАТДИД *مصلحتدید* *кит.* он чи ба назар хайру салоҳ менамояд; салоҳдид, савобдид.

МАСЛИҲАТДИҲАНДА *مصلحتدهنده* он ки ба касе салоҳи кори ӯро нишон медиҳад, маслиҳатгар, маслиҳатдеҳ.

МАСЛИҲАТӢ *مصلحتی* 1. *мансуб ба маслиҳат.* 2. дорои ҳуқуқи иштирок кардан дар муҳокимаҳо (*бидуни ҳаққи раъйдиҳӣ*): **намо-янда бо раъӣи маслиҳатӣ, овоз (ё раъӣ)-и маслиҳатӣ доштан.**

МАСЛИҲАТОМЕЗ *مصلحتآمیز* 1. фикр ва сухани хайрхоҳона, фикр аз рӯи хайрхоҳӣ: **дурӯғи маслиҳатомез, таклифи маслиҳатомез.** 2. ба таври маслиҳат, ба тариқи машварат, маслиҳатомезона: **маслиҳатомез гуфтан.**

МАСЛИҲАТОМЕЗОНА *مصلحتآمیزانه* ба тарзи маслиҳат, ба тариқи машварат, бо маслиҳат, бо машварат.

МАСЛИҲАТОШӢ *مصلحتآشی* *ниг.* маслиҳат (оши маслиҳат).

МАСЛИҲАТХОНА *مصلحتخانه* ҷой ва маҳалли додани маслиҳат: **маслиҳатхонаи ҳуқуқӣ.**

МАСЛИҲАТХОҲ *مصلحتخواه* он ки барои маслиҳат ба касе муроҷиат мекунад; ба машварат мӯҳтоҷ.

МАСЛИҲАТХОҲӢ *مصلحتخواهی* исми амал аз маслиҳат хостан.

МАСЛИҲАТЧӢ *مصلحتچی* *ниг.* маслиҳатгар.

МАСЛИҲАТШУНАВ *مصلحتشنو* он ки фикру раъӣи касеро ба эътибор мегирад, он ки маслиҳатро қабул мекунад.

МАСЛУБ I *а. مصلوب* *кит.* дуздида, рабуда.

МАСЛУБ II *а. مصلوب* *кит.* ба дор овехташуда.

МАСЛУК *а. مصلوک* *кит.* чоришуда, маъмул; **маслук доштан** ҷорӣ намудан, маъмул гардонидан.

МАСЛУҚ *а. مصلوق* *гуфт.* аслаи маслуҳ 2.

МАСЛУХ I *а. مصلوخ* 1. ҳайвони сарбурида ва пӯстканда. 2. *гуфт.* чорпои лоғари аз кор баромада: **хари маслуҳ; маъюбу маслуҳ** бе дасту по, иллатдор ва корношоям.

МАСМУМ *a.* مسموم *кит.* самдор, захролуд; захрноқ; **масмум шудан** захролуд шудан.

МАСМУӢ *a.* مسموع шунида, ба гӯш расида; **масмӯи касе шудан** ба гӯши касе расидан, ба самъи касе расидан.

МАСНАВИХОН مثنوى خوان он ки «Маснавии маънавӣ»-и Мавлоно Ҷалолиддини Румиро бо оҳанги хуш меҳонад.

МАСНАВӢ مثنوى 1. *адш.* манзумаи нисбатан калонҳаҷме, ки мисраъҳои ҳар як байти он ҳамқофия аст. 2. асари манзуми шоир ва мутафаккири машҳури тоҷику форс Мавлоно Ҷалолиддини Балхӣ Румӣ (а. XIII), ки номи пурааш «Маснавии маънавӣ»-ст.

МАСНАВИХОНӢ مثنوى خوانى 1. амал ва кори маснавихон. 2. ҷараёни амали маснавихонӣ.

МАСНАД مسند 1. ҷойгоҳ, нишастангоҳ; тақягоҳ, поя. 2. тахт, авранг. 3. *мач.* мансаби калон, мақом, мартаба, рутба: **маснади вазирӣ** ё **вазират, маснади раисӣ.**

МАСНАДНИШИН مسندنشين 1. тахтнишин; подшоҳ. 2. соҳиби мансаб ва мақоми олий, мансабдори калон.

МАСНАДНИШИНӢ مسندنشینی тахтнишинӣ, сардорӣ, подшоҳӣ, ҳокимӣ, роҳбарӣ.

МАСНУОТ *a.* مصنوعات 1. *ҷ.* маснӯъ. 2. молҳои саноатӣ, маҳсулоти косибон (хунармандон): **маснуоти биринҷӣ, маснуоти заргарӣ.**

МАСНӢӢ مصنوعى сунъӣ, сохта: гули маснӯӣ.

МАСНӢӢ مصنوع сохта, эҷодкарда; эҷод, офарида; **радифи маснӯи Замин** *ниг.* **радиф.**

МАСО(Ъ) *a.* مساء//مساء *кит.* шом, бегоҳӣ: **масову сабоҳ** шом ва субҳ, шому саҳар.

МАСОБА مشابه *кит.* дараҷа, андоза; **ба масо-баи...** ба дараҷаи...; **ба монанди...**, **монанди...**

МАСОИБ *a.* مصائب *ҷ.* мусибат.

МАСОИЛ *a.* مسائل *ҷ.* масъала.

МАСОКИН I *a.* مساكن *ҷ.* маскан.

МАСОКИН II *a.* مساكين *ҷ.* мискин.

МАСОЛЕҲ I *a.* مصالح *ҷ.* маслиҳат.

МАСОЛЕҲ II مصالح маҷмӯи чизҳои, ки барои сохтани чизе даркор аст, мавод; **масолеҳи**

бинокорӣ; масолеҳи ош он чи барои пухтани оши палав, аз қабилӣ биринҷ, равған, гӯшт ва ғ., лозим аст.

МАСОЛЕҲСАНҶӢ مصالحسنجى *нав.* санҷиши масолеҳи бинокорӣ ва дигар маснуот дар озмоишгоҳ барои саҳтию мустаҳкамӣ ва ғ.

МАСОЛЕҲШИНОСӢ مصالحشناسى *нав.* илм дар бораи масолеҳу маводи ягон соҳаи истеҳсолот ва табиат: **масолеҳшиносии кайҳонӣ.**

МАСОЛИК *a.* مسالك *ҷ.* маслак.

МАСОМ *a.* مسام сӯроҳҳои хеле майдаи пӯсти бадан, ки арақро аз бадан мебарорад.

МАСОНА *a.* مئانه *биол.* пешобдон дар бадани инсон ва ҳайвонот, шошадон, мезадон: **санги масона** моддаҳои сангҷамонанде, ки дар пешобдон пайдо мешаванд ва боиси дардмандӣ мегарданд.

МАСОРИФ مصارف *ҷ.* масриф//масраф.

МАСОФ *a.* مضاف 1. ҷои сафорой; майдони ҷанг. 2. ҷанг, муҳориба (*шакли танҳояш* – **масаф(ф)** дар *истеъмол нест*); **масоф кардан** ҷанг кардан.

МАСОФА//МАСОФАТ *a.* مسافه//مسافت фосилаи байни ду ҷой, дурии роҳ; дурӣ, тӯл: **масофаи мобайни Моҳ ва Замин**, дар **масофаи даҳҳо километр**; **масофа доштан**, **масофа дур набудан**, **масофаро риоя кардан**, **масофаро тай намудан.**

МАСОФАСАНҶ مسافهسنج *асбоб* барои напай-муда муайян кардани фосилаи байни бинанда ва ягон чиз.

МАСОФГОҲ مصافگاه *кит.* майдони ҷанг, набардгоҳ.

МАСОФОЗМУДА مصافآزموده *кит.* ҷангозмуда, ҷанговари ботачриба.

МАСОҲА(Т) *a.* مساحه//مساحت 1. мисоҳат, пай-моиш, андозагирии замин; андозаи қаду ба-ри замин, миқдори сатҳи ягон қитъаи замин; **масоҳат кардан** чен кардани замин. 2. соҳат, сатҳ; майдон: **масоҳати истиқоматӣ**, дар **масоҳати даҳ гектар.**

МАСОЧИД *a.* مساجد *ҷ.* масҷид.

МАСРАФ//МАСРИФ *a.* مصرف 1. он чи сарфу харҷ мешавад; ҷои сарфу харҷ кардани чизе;

ба масраф расондан чизеро ба ҷои даркори-
харч кардан. 2. сарф, истифода, ба-
МАС ари; **масраф кардан** сарф кардан, харч
кардан; истифода бурдани чизе барои коре;
масраф шудан ба масраф расидан, сарф шу-
дан, харч шудан; истифода бурдан.

МАСРУР *а.* مسرور шодмон, шод, хурсанд,
хушвақт: **масрур будан, масрур кардан, мас-
рур шудан** (гардиан).

МАСРУРОНА مسروانه бо шодӣ, бо нишот;
хушнудона, хурсандона: **хандаҳои масрурона**
**ба ғӯш расидан, чашмони шахлояш масруро-
на медурахшиданд.**

МАСРУФ *а.* مصرف *ит.* 1. сарфшуда, харч-
шуда; бакоррафта, истифодашуда. 2. *грам.*
тасрифӣ, тасрифшаванда.

МАСРУФИЯТ *а.* مصرفيت 1. сарф, истеъмол. 2.
масрафсозӣ, харч кардан; **сандуки масруфият**
сандуки истеъмолот. 3. *гуфт.* банд будан, ба
коре андармон будан.

МАСРӮЪ *а.* مصروع *тиб.* он ки мубталои бемо-
рии саръ аст, саръзада.

МАССОҲ *а.* مسح *ит.* он ки ба андозагирии
замин машғул аст, он ки масоҳатеро чен ме-
кунад.

МАСТ *1.* он ки шароби бисёр нӯшида, аз
ҳолати табиӣ баромада, ҳолати беҳудӣ пайдо
кардааст; *муқоб.* хушёр; девона гурез, ки **маст**
омад (*зарб.*). 2. *мач.* касе, ки ба сабаби дош-
тани молу давлат ё мансаб бисёр мағрур шу-
дааст ва аз худ рафтааст: **масти давлат, масти**
мансаб. 3. чорпое, ки аз серӣ болида ва сар-
каш шудааст: **аспи маст, шутури маст; маст**
кардан а) ба ҳолати беҳушӣ овардан(-и маш-
рубот); б) аз худ равондан, мағрур кардан(-и
молу мансаб ва ғ.); **маст шудан** а) май
нӯшида беҳуш шудан; б) *мач.* аз худ рафтан,
мағрур шудан; в) **масти аласт** а) *ит.* масти
азалӣ, ҳамеша маст; б) *гуфт.* саҳт маст, мас-
ти гузаро, масти лояқил; **чашми маст** чашми
пурхумор, чашми пурнозу дилфиреб; **масти**
хоб будан дар хоби саҳт будан.

МАСТАБА *а.* مصطبه *ит.* 1. ҷои аз замин ба-
ландтар бардошташуда дар дарун ё беруни
хона барои нишаст, суфа. 2. *таър.* оромгоҳ,
мақбара дар Мисри Қадим. 3. майхона, май-
када.

МАСТАК I مستک *шакли тасғир ва навозишии*
маст; андак маст, сархуш.

МАСТАК II مستک *гуфт.* кабки мода; *муқоб.*
наркабк.

МАСТВОР مستوار чун маст, маст барин.

МАСТИГАРӢ مستيگري аз андоза зиёд ва доимо
мастӣ карда гаштани кас.

МАСТӢ *1.* ҳолати одами боданӯшида,
ҳолати беҳудӣ ва беҳушӣ дар натиҷаи зиёд
нӯшидани май, суқр. 2. боданӯшӣ, арақхӯрӣ,
майпарастӣ; **мастӣ кардан** боданӯшӣ кардан:
бода нӯшида арбада кардан; **мастӣ ба мастӣ**
мебарад мақ. оқибати майпарастӣ забунию
расвоист.

МАСТКУНАНДА مستکنده *сифати феълии*
замони ҳозира аз **маст кардан;** нашъабархшан-
да, хуморбархшанда: **нӯшокии масткунанда,**
хавои масткунанда.

МАСТОБА مستابه *ит.* **мостоба.**

МАСТОМАСТ مستامست дар ҳолати мастӣ,
мастона.

МАСТОНА مستانه 1. *мансуб ба* **маст;** хоси мас-
тон аз рӯи мастӣ: **гиряи мастона, хандаи мас-
тона, яқравии мастона.** 2. дар ҳолати мастӣ;
мастҳо барин, маствор: **мастона наъра кашидан,**
мастона подарҳаво суҳан рондан.

МАСТУР *а.* مستور 1. пӯшида, дар парда; **рози**
мастур рози пӯшида, сирри ниҳонӣ. 2. *мач.*
поқдоман, боиффат.

МАСТУРА *а.* مستوره 1. *муаннаси* **мастур.** 2. *мач.*
духтар.

МАСТУРӢ مستوري *мастур будан, пӯшида бу-*
дан; дар парда будан, дар ҳиҷоб будан(-и
зан).

МАСУБАТ *а.* مثبت *ит.* подоши нек, музди
некӣ, сазои некӣ.

МАСУН *а.* مصون *нигаҳдоришуда, эмин гардо-*
нида аз ҳар гуна таарруз ва дастдарозӣ.

МАСУНИЯТ *а.* مصونيت 1. масун будан,
дахлнопазирӣ; **хуқуқи масуният** хуқуқи
дахлнопазирӣ ва имтиёзҳое, ки ба дипло-
матҳои хориҷӣ, вакилони парламентҳо ва ғ.
дода мешавад. 2. *тиб., биол.* қобилияти
муқобилият карда тавонистани бадан ба
бемориҳои сирояткунанда, микробҳо ва ди-

гар омилҳои касалиовар, иммунитет: **алома-ти (бемории) норасоии муҳассали масуният [СПИД]**.

МАСУНИЯТШИНОСӢ مصونیت‌شناسی илм дар бораи муқобилияти бадан ба бемориҳо ва дигар омилҳои бемориовар.

МАСХ *a.* مسخ *kit.* 1. дигаргун кардани рӯй; ба шакли бад даровардани афту андом. 2. *д.* аз рӯи ривоятҳо сездар нафар марду занро Худо барои афъоли бадашон ба шакли ҳайвонот даровардааст (*аз қабилӣ* ғоратгареро ба шакли сусмор, дуздери – ба рӯбоҳ, он ки савганди дурӯғ меҳӯрд – ба фохта *ва г.*).

МАСХАРА *a.* مسخره 1. тамасхур, ришханд, мазох, шӯхӣ; **масхараи чизе**; **масхара доштан//масхара кардан** мавриди мазох ва ришханд қарор додан касе (*ё чизе*)-ро, ришханд кардан, мазох кардан; **масхара шудан** мавриди хандахариш ва ришханд гардидан. 2. масхарабоз.

МАСХАРАБОЗ مسخره‌باز он ки бо гап ё бо ягон амали худ дигаронро хушвақт мекунад ва меҳандонад, ширинкор, мазохкор: **масхарабози сирк**.

МАСХАРАБОЗӢ مسخره‌بازی 1. масхарабоз будан; шуғли масхарабоз; ҳазлу мазох, шӯхӣ, писхандзанӣ, мазох ба чизе. 2. як соҳаи санъати театри ва сирк, ки ҳунаrpешаҳои он ширинкорию аскиягӯӣ, ҳазлу мазох, тақлидкорию ҳаҷвӣ ва намоишҳо нишон медиҳанд, ширинкорӣ; **масхарабозӣ кардан** а) ҳазлу мазох кардан, шӯхӣ кардан; б) бо шуғли масхарабоз машғул шудан, ширинкорӣ кардан, саҳнаҳои ҳаҷвӣ намоиш додан.

МАСХАРАГӢ مسخرگی 1. масхара шудан, мавриди хандахариш қарор гирифтан. 2. масхарабозӣ, кори хандахариш, расвой.

МАСХАРАОМЕЗ مسخره‌آمیز хандаомез, тамасхуромез: **хандаи масхараомез, бо оҳанги масхараомез гуфтан**.

МАСХАРАОМЕЗОНА مسخره‌آمیزانه 1. *ниг.* масхараомез. 2. аз рӯи масхара, ришханд зада: **масхараомезона нигоҳ кардан**.

МАСХ *a.* مسح 1. молидани дасти тар ба сару по (*дар вақти таҳорат*). 2. молидан бо даст, молиш, моломоли бадан, дастмол,

молишгарӣ, молишкорӣ (*чун яке аз усули муолиҷа ва пешгирии бемориҳо*).

МАСХҒАР مسحگر он ки мутахассиси молиши бадан аст; молишгар (*дар ҳаммом*).

МАСХИДӢ مسحی‌دوزз устое, ки масҳӣ медӯзад.

МАСХИДӢӢ مسحی‌دوززی касбу шуғли масҳидӯз.

МАСХИФУРӢШ مسحی‌فروش фурӯшандаи масҳӣ.

МАСХИФУРӢШӢ مسحی‌فروشی шуғли масҳифурӯшӣ, масҳӣ фурӯштан.

МАСХӢ مسحӣ пойафзори соқдарози тагтунук ва бепошна, ки бо кафш ё калӯш мепошанд: **кафшу масҳӣ**.

МАСЧИД *a.* مسجد ҷои намозхонии мусулмонон, ибодатгоҳи мусулмонон: **масҷиди калон, масҷиди одина, масҷиди ҷомеъ, мактаби назди масҷиди гузар**.

МАСЧУД *a.* مسجود *kit.* он ки ба вай сачда мекунад, мавриди парастииш.

МАСЪАЛА *a.* مسئله 1. қазийя ва матлабе, ки омӯхтан ва ҳал карданро талаб мекунад, мавзӯи ҳалталаб, мушкила. 2. мавзӯе, ки мавриди баҳсу музокира аст, мабҳас; матлаб; гап: **масъалаи муҳим, масъалаи мушкил; масъаларо муҳокима кардан, ба умқи масъала расидан, дар болои масъалае баҳсу мунозира кардан**. 3. супориш, вазифае, ки барои ҳал кардан ба талабаю донишҷӯён дода мешавад: **масъалаи ҳисоб, масъалаи риёзиёт, масъалаи душвор, ҳалли масъала, масъаларо ҳал кардан; масъалаи асосӣ** мавзӯи асосии баҳсӣ: **масъалаи миллӣ** маҷмӯи муносибатҳои (*аз қабилӣ* сиёсӣ, иқтисодӣ, ҳуқуқӣ *ва г.*), ки дар байни гурӯҳҳои миллӣ, ҳалқият ва миллатҳои соҳти муайяни ҷамъиятию иқтисодӣ мавҷуд аст; **масъалаи оилавӣ** қору шароити марбут ба оила; **масъалаи рӯзномаи маҷлис (чаласа)** мавзӯи мавриди баҳсу музокираи аҳли чаласа; **дар масъалаи...** оид ба мавзӯи..., **дар мавзӯи...**; **масъала гузоштан // масъала мондан** мавзӯеро барои ҳаллу фасл ба миён ниҳодан; **масъалаеро дар пеши касе мондан, масъаларо қатъӣ мондан; масъала равшан шудан** а) мавзӯи баҳс возеҳ шудан; б) гиреҳҳои мушкилот кушода шудан; **масъалаеро тамом намудан** баҳсро дар бораи чизе ба итмом расонидан; **масъаларо кӯндаланг**

мондан масъаларо қатъӣ мондан, ҳалли қатъии мавзӯи баҳсро талаб кардан; **масъаларо пазондан** а) масъалаеро бо касе ҳал кардан, дар ҳалли масъалае ба як қарор омадан; б) касеро ба чизе розӣ кунондан; **масъала ранги дигар гирифтан** тағйир ёфтани мавзӯ, дигаргун шудани мавзӯи баҳс; **масъаларо як-тарафа кардан** дар коре ба як қарор омадан; баҳсу мунозираро дар мавзӯе хотима додан.

МАСЪАЛАГУЗОРӢ مسئله گزاری исми амал аз масъала гузоштан; барои ҷалби таваҷҷӯҳи умум ба миён ниҳодани мавзӯи гузориши масъала.

МАСЪАЛАДОР مسئله دار дорои нукта ё мушкилоти муайян, коре, ки ҳал кардани он баррасӣ меҳаҳад.

МАСЪАЛАЗО مسئله زا масъаласоз, эҷодкунандаи мушкилот.

МАСЪАЛАОМӢЗ مسئله آموز омӯзанда, таълимдиҳанда.

МАСЪАЛАСОЗ مسئله ساز эҷодкунандаи мушкилот, мушкилсоз.

МАСЪАЛАТАЛОШӢ مسئله تلاشی кашмакаш кардан дар кор ё қазийе.

МАСЪУД а. مسعود саодатманд, хушбахт; **соати масъуд** соати саъд, соати нек; вақти мусоид; **толеи масъуд** бахту иқболи нек.

МАСЪУЛ مسئول он ки ба иҷрои коре ӯҳдадор аст ва неку бади он аз вай пурсида мешавад, ҷавобгари коре; **корманди масъул** он ки вазифаи масъулиятноке ба ӯҳда дорад; **котиби масъул** ниг. **котиб**; **масъули коре будан** мутасаддии коре будан.

МАСЪУЛИЯТ а. مسئوليت ҷавобгарӣ, масъул будан барои коре; **аз масъулият гурехтан** кореро карда аз ҷавобгарии он гардан тофтан; кори масъулиятнокро ба зимма нагирифтан; **ба масъулият кашидан** касеро ҷавобгар кардан.

МАСЪУЛИЯТНОК مسئوليت ناک ҷавобгарӣ талабкунанда; хеле муҳим ва ҷиддӣ: **вазифаи масъулиятнок**, **кори масъулиятнок**, **даврани масъулиятнок**.

МАСЪУЛИЯТНОКӢ مسئوليت ناکӣ ҳисси масъулият, эҳсоси ҷавобгарии коре, чизе.

МАСЪУЛИЯТШИНОС مسئوليت شناس он ки

масъул будани кореро дарк мекунад; ҷавобгар, масъул,

МАСЪУЛИЯТШИНОСӢ مسئوليت شناسӣ масъулияти (ҷавобгарии) худро фаҳмидан, ҳисси масъулият.

МАТАЛ متل *гуфт.* шуг, қисса; афсона; зарбулмасал, мақол; масал; **матал гуфтан**, **матал задан** мақолу масал гуфтан, афсона нақл кардан.

МАТБАА а. مطبعه ҷои чоп кардани китоб, рӯзнома ва ғ.; чопхона, нашриёт.

МАТБАХ а. مطبخ ҷои ошпазӣ, ошпазхона, ҷои таббоҳӣ.

МАТБАХӢ مطبخى 1. мансуб ба **матбах**. 2. ошпаз.

МАТБУОТ а. مطبوعات 1. маҳсулоти ба табъ расида, чопшуда; нашрияҳое, ки дар вақтҳои муайян чоп мешаванд: **матбуоти даврий**. 2. соҳаи саноати табъу нашр, умури табъу нашр: **коркунони матбуоти тоҷик**, **рӯзи матбуот**.

МАТБӢ I а. مطبوع табъшуда, нашршуда, ба чоп расида.

МАТБӢ II а. مطبوع мувофиқи табъ, форам, дилкаш, дилписанд, хушоянд.

МАТЕМАТИК ю. متيمتيك ниг. **риёзидон**.

МАТЕМАТИКА ю. متيمتيكه ниг. **риёзиёт**.

МАТЕРИАЛИЗМ лот. متریاليزم яке аз ду равияҳои асосӣ дар фалсафа аст, ки воқеияти объективиро эътироф намуда, чунин мешуморад, ки олам ва қонуниятҳои он тобеи шууру тафаккур нестанд, балки ба таври объективӣ вучуд доранд, моддигарой; *муқоб. идеализм*.

МАТЕРИАЛИСТ лот. متریاليست пайрави материализм, моддигаро.

МАТЕРИАЛИСТӢ متریالستي мансуб ба **материализм**: **чаҳонбинии материалистӣ**.

МАТЕРИЯ лот. متریه *фалс.* воқеияти объективӣ, ки хориҷ ва новобаста аз шуури инсон вучуд дорад; модда, ҳақоло.

МАТИН а. متين 1. устувор, маҳкам, собит; кавиירוда: **қалъаи матин**, **муборизи матин**, **матин будан**; **иродаи матин** иродаи сахт, азми қавӣ. 2. пурмаъно, асоснок, балеғ.

МАТИНИРОДА متين اراده соҳиби азму иродаи сахт, кавиурода, собитқадам.

МАТИНӢ متين ниг. матонат.

МАТИНЧ متينچ бот. гиёҳи яксолаест, ки баъзе намудҳои он чун сабзавот ва барои ороиш парвариш мешавад. (*Amazanthus*).

МАТИР а. مطير кит. боранда: **абри матир**.

МАТЛАБ а. مطلب 1. он чи ё он ки талаб карда мешавад, чизи матлуб мавриди талаб, хоста; мақсад. хоҳиш. 2. масъала, мабҳас: **матлабро гуфтан, матлабро фаҳмидан//ба матлаб сарфаҳм рафтан, матлаб ҳосил шудан//матлаб ба даст даромадан, матлаби худро изҳор ё арз кардан//арзи матлаб кардан; ба тариқи истиора: дурри матлаб ба даст даромадан, мурғи матлаб аз дом растан, ниҳоли матлаби касе самар додан, сайди матлаб аз даст рафтан; матлаби худро ёфтан** ба мақсади худ расидан; чизи дилхоҳи худро ба даст даровардан; **мувофиқи матлаби худ ёфтан** мувофиқи талаб ҳисоб кардан, дилхоҳи худ дарёфтани чизе; **ба матлаб расидан** ба мақсади худ расидан, мақсаду хоҳиши касе иҷро шудан.

МАТЛАӢ а. مطلع 1. ҷои тулӯъ; баромадгоҳи Офтобу Моҳ ва ситораҳо. 2. тулӯъ, баромадани Моҳу Офтоб ва ситораҳо. 3. *адш*. байти аввали ғазал, қасида ва умуман шеър; *муқоб*. **мақтаъ**.

МАТЛУБ а. مطلوب 1. талаб кардашуда, хоста-шуда, он чи кас мехоҳад, мақсуд. 2. мувофиқи табъ, дилхоҳ; *муқоб*. **номатлуб; даркорӣ, лозим: дарси матлуб, одами матлуб, рӯзи матлуб, айни матлуб** ниҳоят мувофиқи табъ, айни муддао; **натичаи матлуб додан** мувофиқи табъ анҷомидани коре; оқибати кор нек шудан. 3. *маҷ*. маҳбуб; маъшук; **толибу матлуб** ошику маъшук.

МАТЛУБОТ а. مطلوبات 1. *ҷ*. **матлуб**. 2. чизҳое, ки ба онҳо талаб ва эҳтиёҷмандӣ ҳаст: **чамъияти матлубот** иттиҳодияе, ки барои таъмини эҳтиёҷоти аҳоли ташкил ёфтааст.

МАТЛУБОТЧӢ مطلوباتچي корманди соҳаи чамъияти матлубот.

МАТМАӢ а. مطمح кит. ҷои назарандохта, ҷои чашм дӯхташуда; **матмаҳи назар** чизе, ки ба он бо диққат менигаранд; чизи мавриди

таваҷҷӯҳ.

МАТМАӢ а. مطمح кит. чизи тамаъ карда, чизи аз рӯи ҳирсу оз хосташуда; орзу, хоҳиш.

МАТМУРА а. مطموره кит. 1. таҳхона, барои пинҳон кардан ё нигоҳ доштани озуқа. 2. зиндон.

МАТМУРАНИШИН مطموره نشين кит. зиндон-нишин, зиндонӣ, бандӣ, маҳбус.

МАТМУРАНИШОН مطموره نشان он ки дигаронро ба зиндон мешинонад.

МАТН а. متن чизи навишташуда, навиштаи аслии китоб, рисола *ва ғ.* (*ба истиснои ҳошия ва шарҳ*): **матни адабӣ, матни маъруза, матни танқидӣ//матни интиқодӣ** матни асаре, ки бо муқоиса, тадқиқ ва ба эътибор гирифтани фарқи дастнавис ва нусхаҳои мавҷуди он асар нашр гардидааст.

МАТНХОНӢ متن خواني кит. дар усули таълими мадрасаи кӯҳна хондани маводи аслии китобҳои дарсӣ бе шарҳ ва ҳошияҳои зиёди ба онҳо навишташуда, ки вақти зиёдеро мегирифт.

МАТНШИНОС متن شناس мутахассис ва таҳқиқгари матн.

МАТНШИНОСӢ متن شناسي соҳаи суҳаншиносӣ, ки бо омӯзиш, таҳқиқ ва ба нашр тайёр кардани матнҳои адабӣ, таърихӣ ва илмӣ машғул аст.

МАТОЛИБ а. مطالب *ҷ*. **матлаб**.

МАТОНАТ а. متانت устуворӣ, маҳкамӣ, субот: **матонат нишон додан**.

МАТОР а. مطار 1. паридан, парвоз кардан. 2. ҷои парвоз, маҳалли парвоз.

МАТОӢ а. متاع 1. порча, газвор, кумош: **матон абрешимӣ, матон наҳӣ, матон пашмӣ, матон сурх, як либосворӣ матоъ, матоъ бофтан**. 2. мол, коло, ашёи мавриди харидуфурӯш: **молу матон арзон**.

МАТОӢБОФ متاع باف газворбоф, парчабоф.

МАТОӢБОФӢ متاع بافي исми амал аз **матоъ бофтан**; газворбофӣ.

МАТРАӢ а. مطرح 1. ҷои андохтан, маҳалли тарху афғандани чизе; **матрах кардан** ба миён гузоштани мавзӯе барои баҳсу баррасӣ,

баён кардани масъалае. 2. *кит.* халтае, ки сайёдон сайди худро дар он мегузоранд.

МАТРУК *а.* متروک 1. таркшуда, вогузошта. 2. аз байн рафта, ғайрироиҷ; **забони матрук** *збш.* забони аз истеъмомбаромада ва ғакат дар осори хаттӣ боқимонда (*мисли забони лотинӣ*); **матрук шудан** тарк шудан; аз байн рафтан.

МАТРУКОТ *а.* متروکات *кит.* молу чизи аз одами мурда боқимонда, моли меросии одами мурда, тарака.

МАТЪУН *а.* مطعون *кит.* 1. найзада, бо найза сӯроҳ карда. 2. таънакарда, сарзанишшуда, мавриди таънаву маломат қароргирифта.

МАУЗЕР *олм.* مؤزر як навъи таппончаи худкор.

МАУНАТ I *а.* مؤنت *кит.* 1. воситаҳои таъминот (*аз қабилӣ нафақа, тӯшаи сафар ва ғ.*); мояи зиндагӣ. 2. ранҷ, заҳмат.

МАУНАТ II *а.* معونت *кит.* ёрӣ, кумак, мадад, ионат.

МАФИЯ *ит.* مفیه ташкилот ё қувваҳои чинояткори махфӣ, ки бо усули таҳдид ва зӯроварии бераҳмона амал мекунад.

МАФКУРА *а.* مفکوره маҷмӯи ғояву ақидаҳо ва ҷаҳонбинӣ; тарзи тафаккур.

МАФКУРАВИ *мансуб ба мафкура:* муборизаи мафкурави.

МАФҚУД *а.* مفقود гумшуда, нопадидшуда, ғакид; аз байн рафта.

МАФЛУК *а.* مفلوك фалокатзада, бадбахт, оқиз, дармонда; **пири мафлук** пири барҷомонда.

МАФЛУЧ *а.* مفلوج *кит.* фалаҷшуда, шал.

МАФОСИД *а.* مفسد 1. ҷ. фасод. 2. сабабҳои фасод ва табоҳӣ.

МАФОСИЛ *а.* مفاصل *кит.*, ҷ. мафсил; дарди мафосил дарди бандҳои устухон.

МАФОТЕХ *а.* مفاتيح *кит.* ҷ. мифтоҳ.

МАФРАШ *а.* مفرش чизи густурданӣ (*аз қабилӣ палос, қолин, намад ва ғ.*), фарш.

МАФРУЗ I *а.* مفروز *кит.* ҷудокарда; ҷудо, алоҳида.

МАФРУЗ II *а.* مفروض *кит.* 1. фарзкарда; таҳминкарда, тасаввуршуда. 2. воҷиб, ҳатмӣ.

МАФРУЗОТ *а.* مفروضات 1. ҷ. мафруз II. 2. таҳминҳо, фарзияҳо, гумонҳо.

МАФРУШ *а.* مفروش *кит.* чизи густурда, паҳн карда; фарш.

МАФСАДА *а.* مفسده *кит.* 1. фасодкорӣ, бадӣ, табаҳкорӣ. 2. сабаб ва боиси фасод.

МАФСИЛ *а.* مفصل *кит.* 1. фосилаи байни ду чиз; маҳалли аз ҳам ҷудо шудани ду чиз. 2. банди устухони бадан, пайвандгоҳ.

МАФТУЛ *а.* مفتول тобдода, тофта (*монанди фатила*).

МАФТУН *а.* مفتون шефта, ошиқ, дилбохта (*ба касе, ба чизе*): **мафтун кардан, мафтун шудан, мафтунӣ касе будан.**

МАФТУНӢ مفتوني шефтагӣ, дилбохтагӣ.

МАФТУНКУНАНДА مفتونکننده *сифати феълии замони ҳозира аз мафтун кардан; фиребанда, ба худ ҷазбкунанда; дилкаш.*

МАФТӢХ *а.* مفتوح 1. кушода, боз. 2. фатҳ шуда, тасхиркарда. 3. *збш.* дар алифбои арабии тоҷикӣ ҳарфи ҳаракати фатҳа (забар) дошта, ки баъд аз он садонок «а» ҳонда мешавад; **алифи мафтӢх** чунин ҳарфи алиф, ки «а» ҳонда мешавад.

МАФҲАР *а.* مفخر *кит.* 1. мояи ифтихор, боиси ифтихор. 2. фахр, ифтихор.

МАФҲУМ *а.* مفهوم 1. он чи қобили фаҳму идрок аст, фаҳмидашуда; фаҳмо; **мафҳум будан** фаҳмо будан. 2. фикри (тасаввури) мантиқан муташаккили умумӣ дар бораи ашё ва ҳодисаҳо; маънои васеъ ва умумӣ: **мафҳуми вичдон, мафҳуми муборизаи синфӣ.**

МАФЪУЛ *а.* مفعول 1. (ичро) карда, он чи (ичро) шудааст. 2. *кҳн.*, *грам.* пуркунанда; **исми мафъул** сифати феълие, ки аз феъли гузаранда сохта шудааст (*монанди мактул – қатлшуда*).

МАХАВ مخو *тиб.* 1. як навъ бемории гузаранда ва илочнопазири пӯст, ҷузом, хӯра. 2. мубталои ин дард.

МАХАВӢ مخوي *мансуб ба махав:* бемории махавӣ.

МАХАВКОСА مخوكاسه *кҳн.* зарфи одатан ҷӯбине, ки махавҳои гадо барои садақа талабидан дар даст мегирифтанд.

МАХАВХОНА *مخوخانه* *тиб.* табобатгоҳи махсус барои муолиҷа ва иқомати махавҳо, ки ода-тан дар хориҷи шаҳр месозанд.

МАХДУМ *а.* *مخدوم* 1. он ки дигарон ба ӯ хизмат мекунанд; хўҷаин, хоҷа. 2. *кхн.* унвоне, ки дар гузашта ба писарони муллоҳои калон дода мешуд (*махсум шакли гуфтугӯи ин ка-лима аст*).

МАХЗАН *а.* *مخزن* 1. ҷои нигоҳ доштани чизҳои гаронбаҳо, хазина; хизона, ганчина: **махзани дастнависҳои қадим**. 2. анбор; мадон; **махзани ақл** будан ниҳоят оқил будан.

МАХЛАС *а.* *مخلص* 1. ҷои халосӣ, роҳи халос. 2. халосӣ, раҳой. 3. *ади.* ҷои гурез аз мақсад (*дар шеър*).

МАХЛУҚ *а.* *مخلوق* 1. халқшуда, офарида (ҷондор): **махлуки аҷиб**. 2. *киноя аз инсон*, одам (*беиштар таҳқиromez*); **махлуки безабон** ҷондори ғайринотиқ (*аз қабилҳои ҳайвоноту парандагон*).

МАХЛУТ *а.* *مخلوط* омехта; **махлут кардан** омехтан, аралаш кардан; **забони махлут** забони бо унсурҳои лаҳҷа ва бегона омехта, забони ғайрифасех, забони ғализ.

МАХЛУТӢ *مخلوطي* махлут будан, омехтагӣ; дарҳам – барҳамӣ.

МАХМАЛ *а.* *مخمل* порчаи нафиси нахӣ ё аб-решимӣ, ки пати нарм дорад, бахмал: **махмали гулдор**, **махмали мавҷдор**, **куртаи мах-мал**; **махмали духоба** махмале, ки паташ ду-тарафа хобидааст.

МАХМАЛАК *مخملک* *тиб.* бемории гузаранда дар бачагон, ки аломатҳои табларза, дарди гулӯ ва пайдоиши дончаҳои сурх дар рон, гулӯ ва дигар ҷоҳои бадан аст; баъд аз 6-7 рӯз бадан пӯст партофта беморӣ мегузарад.

МАХМАЛБОФ *مخمل باف* он ки махмал мебофад, бофандаи матои махмал.

МАХМАЛБОФӢ *مخمل بافي* касб ва шуғли мах-малбоф; ҷои махмалбофӣ.

МАХМАЛИН *مخملين* *мансуб ба махмал*; аз махмал дӯхташуда: **гиребони махмалин**.

МАХМАЛӢ *مخملی* *ниг.* **махмалин**.

МАХМАЛНАМО *مخمل نما* монанди махмал, ба сони махмал, он чи дар зоҳир ба махмал мо-

нанд аст.

МАХМАЛПҶҶ *مخمل پوش* он ки либоси мах-малӣ пӯшидааст: **махмалпӯш гаштани за-мин** сабзпӯш шудани замин.

МАХМАСА *а.* *مخمصة* 1. гуруснагии аз ҳад зиёд, сӯзише, ки аз шиддати гуруснагӣ дар сина ва шикам ҳис карда мешавад. 2. *мач.* ғаму ранҷи саҳти бекароркунанда; **дар махмаса афтодан** дучори мушкilot шудан.

МАХМУР *а.* *مخمور* 1. хамрхӯрда, майнӯшида, ниммаст. 2. *мач.* хуморолуд, пурхумор; бо нозу ишва, дилфиреб: **ҷашмони махмур**; **мас-ту махмур кардан** сархушу табъхуш кардан.

МАХМУРӢ *مخموري* ҳолати ниммастӣ; ҳолате, ки баъд аз шаробнӯшии зиёд рӯзи дигар рӯ медиҳад.

МАХМУРСОР *مخمورسار* *мач.* хуморолуд, сар-хушу табъхуш, махмур.

МАХОЗИН *а.* *مخازن* *ҷ.* **махзан**.

МАХОРИҶ I *а.* *مخارج* *ҷ.* **маҳраҷ**.

МАХОРИҶ II *а.* *مخارج* *ҷ.* **ҳарҷ**; *муқоб.* **мадохил**: **маҳориҷи ифтор**.

МАХРАҶ *а.* *مخرج* 1. ҷои баромад, ҷои хориҷ шудан; баромадгоҳ. 2. *зби.* ҷои талаффуз кардани ҳарфҳои алифбо дар кому ҳалқ; ко-ри узвҳои нутқ барои талаффузи овозе; **бо адои маҳраҷ хондан** бо риояи тарзи ҳоси та-лаффузи ҳарфҳо қироат кардан. 3. *риёз.* ада-ди поёни хат дар касри одӣ, ки ба чанд ҳисса тақсим шудани воҳиди болоиро нишон медиҳад.

МАХРУБ *а.* *مخروب* харобшуда, вайроншуда; вайрона.

МАХРУТ *а.* *مخروط* 1. харроташуда, тарошида-шуда. 2. *ниг.* **конус**.

МАХРУТИШАКЛ *مخروطي شکل* *ниг.* **маҳрут-шакл**.

МАХРУТӢ *مخروطی* 1. *мансуб ба маҳрут*. 2. ба шакли конус.

МАХРУТШАКЛ *مخروط شکل* ба маҳрут монанд, шабеҳи конус.

МАХСУМ *مخسوم* *гуфт.* *шакли вайроншудаи маҳдум*.

МАХСУС *а.* *مخصوص* 1. хос, (*ба касе ё чизе*); ихти-

сосдода, мансуб ба як кас ё як чиз: **вагони махсус**, **дафтари махсус**, **курси махсуси такмили ихтисос**, **либоси махсус**, **хонаи махсус**. 2. ғайриодӣ, фарқкунанда: **аломати махсус**, **гӯштини махсус**, **даъвати махсус**, **оҳанги махсус**, **услуби махсус**, **ба забони махсус гап задан**. 3. хоссатан, алаҳхусус, махсусан; ба таври хос; **махсуси...** хоси..., вижаи...; сирф барои..., маҳз барои...; **махсус барои...** фақат барои..., маҳз барои...; **асбоби махсус** сози ҷудогона, асбоби алоҳида; **диққати махсус** таваҷҷӯҳи хос, аҳамияти бештар: **диққати махсус додан**; **мактаби махсус** мактабе, ки аз рӯи нақшаву барномаи хос таълим медиҳад (*мас., маълумоти модарзод ё ноболиғони ҷиноят содиркардари*); **мактаби миёнаи махсус** омӯзишгоҳ ва ҳунаристон, ки ғайр аз маълумоти миёна ба хонандагон дар соҳае ихтисос медиҳад (*мас., ҳунаристонии сохтмон, омӯзишгоҳи тиббӣ ва ғ.*); **мактабҳои олии ва миёнаи махсуси ҷумҳурӣ**; **муҳбири махсус** рӯзноманигори расмие, ки аз маҳалҳо хабару мақолаҳо навишта мефиристад; **нашри махсус** хабар ё намоиши ғаврие, ки аз радио ва телевизион берун аз барнома паҳн мешавад; **одамони махсус** ашхоси хосе, ки ба коре алоқа ё огоҳӣ доранд; **роҳи махсус** роҳи ҷудогона, роҳи алоҳида; **супориши махсус** вазифаи ғайриодӣ; амри муҳими ҷудогона; **табиби махсуси худ** табиби хоси худ; табиби хусусӣ; **эҳтироми махсус** иззату иқдоми хос; ҳурмати бештар; **махсус будан** хос будан, вижаи касе ё коре будан; мансуб будан.

МАХСУСАН *а.* مخصوص хусусан, ба хусус, бавижа, хосатан.

МАХСУСГАРДОНИДА مخصوص گردانيده ба як соҳаи муайян ихтисос шуда ё вобаста шуда: **корхонаи махсусгардонидида**.

МАХСУСГАРДОНӢ مخصوص گردانى ба соҳаи муайяне махсус гардонидан (*мас., истеҳсолро*).

МАХСУСИЯТ مخصوصيت ҷиҳати хос, хусусият.

МАХТУМ *а.* مختوم *кит.* 1. мӯҳршуда, сарбаста, кулфзада. 2. хотимаёфта ба поён расида.

МАХУФ *а.* مخوف хавфнок, бимнок, тарсавар, хатарнок: **роҳи махуф**.

МАХФИЁНА *а.* مخفيانه 1. махфӣ, пинҳонӣ, ниҳонӣ, рустӣ: **тафтиши махфиёна**, **таъкиби махфиёна**, **ҳаракати махфиёна**. 2. ба таври

махфӣ, ба таври пинҳону рустӣ, дар хуфя: **махфиёна нигоҳ кардан**, **махфиёна рафтумад кардан**.

МАХФӢ مخفى 1. пинҳон, пӯшида, руст, ғайри-ошкоро; **ба таври махфӣ** махфиёна, пинҳонӣ, ниҳонӣ, хуфя; **махфӣ доштан** ниҳон доштан, пинҳон кардан; **махфӣ мондан** пинҳон мондан, пӯшида мондан, ошкор нашудан; **махфӣ нигоҳ доштан** пинҳон нигоҳ доштан, ошкор накардан, фош накардан. 2. пинҳонӣ, ниҳонӣ, рустӣ: **намояндаи махфӣ**, **анбори махфӣ**, **кори махфӣ**, **мулоқоти махфӣ**, **политсияи махфӣ**, **ҳуччати махфӣ**, **ҷамъияти махфӣ**; **матбуоти махфӣ** он чи пинҳонӣ чоп ва нашр карда мешавад; **сирри махфӣ** сирру асрори ниҳоят пӯшида; **рози ниҳон**; **супориши махфӣ** супориши пинҳонӣ; **махфӣ мабод, ки...** пӯшида мабод, ки..., ногуфта намонад, ки...; **махфӣ нест, ки...** пӯшида нест, ки..., аз ҳеч кас пинҳон нест, ки..., ба ҳама маълум аст, ки...; **агар махфӣ набошад** агар сирри пинҳонӣ набошад.

МАҲ مه *муҳаффафи моҳ*; аз (дар) рӯи касе маҳ дидан касеро одами ғавқулода нек, беҳамто ва ғ. пиндошта, шефтаи ӯ шудан; **аз девона мепурсӣ, ки маҳ чанд (аст)** (*мақ.*) дар мавриди аз шахси нодону бесалоҳият ҷавоби оқилона талаб кардан гуфта мешавад.

МАҲАК *а.* محک санге, ки тилло ё нуқраро ба он соида, сара ё носара будани он ва ё иёри онҳоро муайян мекунад: **санги маҳак**; **маҳак задан** ба воситаи маҳак муайян кардани сараву носара будани тилову нуқра.

МАҲАЛ(Л) *а.* محل 1. ҷой, макон: **маҳалли зист**, **маҳалли истикомат**, **маҳалли иҷрои қатл**; мавзеъ ва навоҳии дар атрофи маркази маъмури воқеъшуда; музофот. 2. вақт, ҳангом; **се маҳал хӯрок** се вақт хӯрок (*яъне*, субҳона, хӯроки нисфирузӣ ва шом); **як маҳал** як вақт; ногоҳ. 3. маврид, мавқеъ: **маҳалли баҳс қарор додан**, **маҳалли шубҳа шудан**.

МАҲАЛБОЗ محل باز *ниг.* маҳалгаро.

МАҲАЛБОЗӢ محل بازى *ниг.* маҳалгароӣ.

МАҲАЛГАРО محل گرا он ки манфиатҳои маҳаллӣ ва гурӯҳи хурди ҳаммаҳалҳои хешро аз манфиатҳои умумӣ бартар медонад ва аз манфиатҳои маҳаллӣ хеш ба ҳар роҳу васила ҳимоят мекунад.

МАҲАЛГАРОӢ محل گرای бар хилоф ва ба зарари манфиати милли фақат манфиати маҳдуди маҳалли худноҳия, шаҳр ё вилояти худро муқаддам шумурдан ва ҳаммаҳалҳоро дар атрофи худ чамъ карда ба кор гумоштан, маҳалпарастӣ.

МАҲАЛДОН محل دان он ки мавқеъ ва маҳалро хуб медонад, мавқеъшинос.

МАҲАЛЛА *а.* محله қитъае аз шаҳр, ки аз чанд кӯча иборат аст, гузар, кӯй; **◇** аз ҳафтод маҳаллаи касе ё чизе безор шудан тамоман безор шудан аз касе ё чизе; **ақлаш ба маҳалла кифоя мекунад** хеле боақл аст.

МАҲАЛЛАТӢ محلتى 1. мансуб ба Маҳалла ном гузаре дар шаҳри Самарқанд, ки мардумонашон ба содагӣ ва зарофатгӯӣ ном баровардаанд. 2. *мач.* одами содалавҳ.

МАҲАЛЛИДӢ محلى دوخت дар маҳалли муайян дӯхташуда: **кафши маҳаллидӢ**.

МАҲАЛЛӢ محلى 1. мансуб ба маҳал, мансуб ба ягон мавзеи муайян; дар ҳудуди марзу буми муайян амалкунада ё нуфуздошта: **лаҳҷаи маҳаллӣ**, **мақомоти маҳаллии ҳокимияти давлатӣ**, **ҳукумати маҳаллӣ**; **вақти маҳаллӣ** вақти хоси минтақаи ҷуғрофӣ ё ягон навоҳии муайян. 2. зоида ё пайдошуда дар маҳалли маълум, таҳҷой, тағҷой; ҷойдорӣ: **аҳолии маҳаллӣ**, **духтарони маҳаллӣ**, **кадрҳои маҳаллӣ**, **мардуми маҳаллӣ**, **тоҷики маҳаллӣ**.

МАҲАЛПАРАСТ محل پرست *ниг.* маҳалгаро.

МАҲАЛПАРАСТӢ محل پرستى *ниг.* маҳалгароӣ.

МАҲБАС *а.* محبس ҳабсхона, ҷои нигоҳдории маҳбусон.

МАҲБАСӢ محبسى *ниг.* маҳбус.

МАҲБУБ *а.* محبوب дӯстдошта, муҳаббат баста, он ки касе ӯро дӯст медорад: **ватани маҳбуб**, **модари маҳбуб**, **фарзанди маҳбуб**; **маҳбуби халқ шудан**, ба дидори маҳбуби худ расидан.

МАҲБУБА *а.* محبوبه муаннаси маҳбуб; зане, ки марде ӯро дӯст медорад, маъшуқа: **маҳбубаи нозанин**, **маҳбубаи соҳибчамол**, **маҳбубаи ҷон**.

МАҲБУБИЯТ *а.* محبوبيت маҳбуб будан, мавриди муҳаббат қарор гирифтан; **маҳбубият пайдо кардан** маъруфу машҳур шудан (*дар байни мардум*).

МАҲБУС *а.* محبوس ҳабсшуда, ба ҳабс афтода, бандӣ: **маҳбуси сиёсӣ**; **маҳбус будан** дар ҳабс будан; бандӣ будан; **маҳбус кардан** ҳабс кардан; **маҳбус шудан** ҳабс карда шудан.

МАҲБУСӢ محبوسى маҳбус будан, дар ҳабс будан.

МАҲБУСХОНА محبوس خانه *ниг.* ҳабсхона.

МАҲВ *а.* محو 1. *кит.* сутурдан, пок кардан, сутурдани нақш ё ҳате аз коғаз, девор *ва ғ.* 2. несту нобуд кардан: **маҳви душман**, **маҳви лашкар**; **маҳви бесаводӣ** нест кардани бесаводии саросарӣ; **мактаби маҳви бесаводӣ** гурӯҳхое, ки барои дар муддати кӯтоҳ саводнок кардани аҳоли дар солҳои бистуму сиюми асри гузашта ташкил дода буданд. 3. *мач.* ҳайронии аз ҳад зиёд аз ягон чизи зебо ва таъҷҷубовар; шефта, мафтун; **маҳву мот** аз шиддати ҳайрат гарангшуда, саҳт дар ҳайрат монда, моту мабхут: **маҳву мот будан**, **маҳву мот кардан**, **маҳву мот шудан**; **маҳв кардан** несту нобуд кардан, аз байн бурдан; **маҳв шудан** нест шудан, аз байн рафтан; **маҳви чизе будан** ғарқи чизе будан; дода шудан ба коре; **маҳви чизе кардан** ба чизе шефта кардан, мафтун чизе кардан; **маҳви чизе шудан** мафтуну шефтаи чизе шудан.

МАҲВАШ مهوش 1. монанд ба моҳ, моҳмонанд, моҳосо. 2. *мач.* хушрӯй, зебо.

МАҲД *а.* مهد 1. ғаҳвора. 2. *мач.* ҷои нашъунамои аввалаи чизе: **маҳди тамаддун**.

МАҲДУД *а.* محدود 1. он чи ҳадду ниҳоят дорад; он чи ба он ҳад таъйин карда бошанд: **вақти маҳдуд**. 2. *мач.* кам, андак, начандон зиёд; **одами маҳдуд** шахси доираи назар ва маълумоташ танг; **маҳдуд шудан** ҳадду ҳудуд гузоштан; қаноат кардан, иктифо кардан.

МАҲДУДА *а.* محدوده 1. муаннаси маҳдуд. 2. он чи атрофаш ихота шудааст.

МАҲДУДИХТИСОС محدود اختصاص соҳаи ихтисосаш танг, ихтисоси ба як самт равшоншуда.

МАҲДУДИЯТ *а.* محدوديت 1. ҳад доштан; ҳад гузошта шудан. 2. тангии доираи дониш ва ҷаҳонбинӣ: **маҳдудияти ғоявӣ**, **маҳдудияти синфӣ**, **маҳдудияти таърихӣ**.

МАҲДУДКУНАДА محدود کننده *сифати феълӣ* замони ҳозира аз маҳдуд кардан; он чи ки ба чизи дигар ҳад гузошта метавонад.

МАҲДУДКУНӢ محدودكنى 1. чудо сохтани чое бо худуд ва марз аз чоҳои дигар. 2. ба ягон ҳуқуқ ё рафтор ҳад гузоштан; доираи озодии касеро танг кардан.

МАҲДУДНАЗАРӢ محدودنظري тангназарӣ, кӯтохназарӣ, дурандеш набудан.

МАҲЗ а. محض 1. чизи холис, чизе, ки бо чизҳои дигар омехтагӣ надорад. 2. фақат, сирф; **махзи...** фақат барои...; ба хотири..., аз барои...; **махзи саҳо** айни саҳо; асли ҳимматбаландӣ; **махз барои...** фақат барои...; аз барои...; **...и махз** тамоман, сирф, ба кулӣ: **дурӯғи махз**, **тӯҳмати махз**, **хатои махз**; **ба махзи дидан** дидан ҳамоно, дидан замон, ба мучарради дидан.

МАҲЗАР а. محضر кит. 1. ҷои ҳозир шудан, ҳузургоҳ; даргоҳ. 2. кҳн. чое, ки санад ва ҳуҷҷатҳои расмӣ навишта мешуд. 3. таър. ҳуҷҷате, ки дар ҳузури қозӣ тартиб дода шуда, расмӣ пайдо мекард, ҳуҷҷати расмӣ; санад; **махзари дафъӣ** ҳуҷҷате, ки барои радди даъво тартиб дода мешуд.

МАҲЗУН а. محزون андӯҳгин, ҳазин, ғамнок; **чашмони махзун**, **ҷеҳраи махзун**; **махзуну ғамгин будан**, **махзун шудан**: **садои махзун** овози ҳазинона.

МАҲЗУНӢ а. محزونى ғамгинӣ, андӯҳгинона; **нигоҳи махзунона**, **суруди махзунона**, **оҳанги махзунона**,

МАҲЗУНОНА محزونانه ҳузнангез, ҳузновар, андӯҳгинӣ.

МАҲЗУР а. محذور кит. 1. чизе, ки аз он ҳазар мекунад ва меҳаросанд. 2. манъ кардашуда, мамнӯъ.

МАҲИЛ а. مهيل кит. ҷои ҳавлангез, ҷои хавфнок.

МАҲИН I مهين 1. нозук; борик, муқоб. **ғафс**: **риштаи маҳин**. 2. нарм, мулоим, нафис, муқоб. **дағал**, **дурушт**: **докаи маҳин**, **пашми маҳин**. 3. реза, майда; **борони маҳин** борони реза-реза, резаборон; **дандони маҳин** дандони майда; **реги маҳин**; **луди маҳин** луди тунук; **лабони маҳин** лабҳои борики нозук; **овози маҳин** овози пасту форам, садои мулоим; **маҳин кардан** (кулӯхро) кулӯхро майда-майда карда заминро барои кишт тайёр кардан; **маҳин мавҷ задан** оҳиста мавҷ задан.

МАҲИН II مهين кит. моҳмонанд, маҳосо.

МАҲИН III а. مهين кит. хору залил, беқадр.

МАҲИННАХ مهين نخ дорои риштаи нозук; нахи нағз ғоздиҳанда: **пахтаи маҳиннах**.

МАҲИНПАШМ مهين پشم гӯсфанд ва бузе, ки пашми нарму нозук дорад.

МАҲКАМ а. محكم 1. саҳт: **махкам бастан** (миёро), **махкам гирифтан аз** (банди дастӣ касе), **махкам доштан чизеро**, **махкам зарба додан**, **махкам нигоҳ доштан**, **махкам часпидан ба чизе**, **муштро ба сари касе маҳкам задан**, **чашмиро маҳкам пӯшидан**. 2. устувор, қавӣ: **азми маҳкам**, **иродаи маҳкам**. 3. баста, пӯшида; **лифофаи маҳкам** лифофаи баста (бознашуда); **матои маҳкам** матои доштнок, порчаи бадошт; **панчаи маҳкам** панчаи пуркувват, панчаи қавӣ; **тахкурсии маҳкам** пойдевори мустаҳкам; **махкам кардан** а) мустаҳкам кардан, пуркувват кардан; б) бастан, пӯшидан; пӯшондан: **дарро маҳкам кардан**; в) касеро дар банд кардан; **дар маҳкам будан** дар (ба ғалақа ё занҷир) баста будан, дар қулф будан; **махкам шудан тарзи мафъули маҳкам кардан**.

МАҲКАМА а. محكمه кҳн. 1. чое, ки ҳукм бароварда мешавад; ҷои ҳукмбарории қозӣ; **ба маҳкама кашидан** барои муҳокимаи даъво (мурофия) ба маҳкама овардан. 2. кит. девон, идораи давлатӣ: **махкамаи қушбегӣ**, **махкамаи ҳоким**.

МАҲКАМӢ محكمى 1. саҳтӣ; мустаҳкамӣ. 2. устуворӣ, маҳкам будан.

МАҲКАМШАВӢ محكمشوى 1. исми амал аз **махкам шудан**. 2. истеҳком ёфтан. 3. гуфт. баста шудан.

МАҲКАМИРОДА محكم اراده бо азму иродаи қавӣ, қавиирода, матинирода.

МАҲКАМӢТИҚОД محكم اعتقاد эътиқодаш қавию комил, саҳт мӯътақид.

МАҲКУМ а. محكوم 1. он ки дар ҳаққи ӯ ҳукми ҷазо содир шудааст, бо ҳукм айбдоршуда, маҳкуми дор шудан, ба ҳабси абадӣ маҳкум гаштан, ба эъдом (ба ҷазои олий) маҳкум кардан. 2. маҷ. мутеъ, фармонбардор; **махкум кардан** а) ҳукми ҷазо баровардан дар ҳаққи касе; б) маҷ. маъқул нашумурдан, мавриди сарзанишу мазаммат қарор додан; **ба коре**

(чизе) **маҳкум будан** киноя аз ночор будан ба иҷрои коре; ногузир будан барои дучор шудан ба чизе.

МАҲКУМИЯТ *а.* محكوميت 1. маҳкум будан ба ҷазое. 2. *мач.* маҳкумӣ ба ҳалокат, ногузир будани омадани бадбахти ба сар.

МАҲКУМӢ محكوم *ниг.* **маҳкумият** 1.

МАҲКУМШУДА محكوم شده *сифати феъли* замони гузашта аз **маҳкум шудан**; ҳукми ҷазо гирифта, гунаҳкоршуда.

МАҲЛ *а.* مهل *кит.* 1. оҳистагӣ, таъхир (*дар коре*). 2. мӯҳлат, муддат, фурсат.

МАҲЛАК *а.* مهلك *ниг.* **маҳлака**.

МАҲЛАКА *а.* مهلكه 1. ҷои ҳалокат, ҷои хавфнок, вартаи ҳалокат. 2. ҳалокат, хатар; **дар маҳлака мондан** ба ҷои хатарнок афтодан; дар хавфу хатар будан.

МАҲЛИКО مهلكا *моҳсурат, моҳчеҳра, зебову хушрӯй, моҳрӯй.*

МАҲЛУЛ *а.* محلول 1. ҳалшуда, обшуда: **маҳлули маргимуш**. 2. *хим.* моее, ки аз омезиш ва ҳал шудани ягон моддаи сахт, обакӣ ё газӣ дар моее пайдо шудааст.

МАҲМАДДОНО محمدانا *гуфт.* он ки худро би-сёр доно ҳисоб мекунад, худдонам; донотарош; ҳамадон (*беиштар дар сифати кӯдакони нав забонбароварда меояд*).

МАҲМАДДОНОӢ محمدانائى *маҳмаддоно будан; донотарошӣ, худдонамӣ; маҳмаддоноӣ кардан* доноӣ кардан (*-и одатан хурдсолон*).

МАҲМАНЗАР مهنظر *моҳсурат, моҳчеҳра, хушрӯй.*

МАҲМЕЗ مهميز *оҳани маҳсус дар пошнаи мӯзаи саворон барои хала карда тезондани рафтори асп; маҳмез задан* бо пошнаи маҳмездор аспро зада давондан.

МАҲМИЛ *а.* محمل *каҷова, сандуқи болокушодае, ки дутои онро ба ду тарафи асп ё шутур баста, дар он нишаста сафар мекарданд, аморӣ, ҳавдач.*

МАҲМИЛКАШ محمل كش *каҷовакаш, шутури кашандаи маҳмил.*

МАҲМУД *а.* محمود *ҳамдшуда, ситудашуда, ситоишшуда.*

МАҲМУЛ *а.* محمول 1. *кит.* ҳамлшуда, бор шуда; бори бардошта. 2. *кит.* гумон шуда, пиндошта. 3. боб, созгор, муносиб; **ҷои маҳмул** ҷои муносиб.

МАҲОБАТ *а.* مهابت 1. ҳайбатнокӣ, бузургворӣ, тамкину виқор, салобат. 2. тарс; даҳшатнокӣ.

МАҲОБАТНОК مهابتناك 1. босалобат, бошукӯху виқор. 2. ҳавлангез, даҳшатнок.

МАҲОЛ *а.* محال (*аслаи муҳол*) ношуданӣ, номумкин, имконнопазир; **амри маҳол**, кори ношуданӣ, кори шуданаш номумкин; ҳаёли хом; орзуи амалӣ ношуданӣ; **тарки одат** – **амри маҳол** (*мақ.*).

МАҲОР/МИҲОР مهار *ҷӯби хурде, ки аз ду сӯрохи бинии шутур гузаронида танобро ба он мебанданд; афсор, лаҷом, инон; маҳор кардан* а) маҳор бастан; б) *мач.* лаҷом задан, тахир кардан.

МАҲОРАТ *а.* مهارت 1. моҳирӣ, устодӣ, устогӣ, ҳунармандӣ; забардастӣ (*дар кор*): **маҳорати баланд, маҳорати зиёд, маҳорати калон, маҳорати тамом ё том, маҳорати фавқулода, маҳорат нишон додан, маҳорат пайдо кардан**. 2. қобилият, лаёқат: **маҳорати ҳунарпешагӣ** ҳунару санъати ҳунарпешагӣ; силсилаи фанҳои марбут ба ихтисоси ҳунарпешаҳо; **маҳорати нависандагӣ** лаёқат ва истеъдоди нависандагӣ; **маҳорати сарояндагӣ** маҳорат ва қобилият дар сурудан; **бо маҳорат** моҳирона, устодона.

МАҲОРАТНОКӢ مهارتناكي 1. устой; кордонӣ; ҷобукӣ ва забардастӣ (*дар кор*). 2. қобилиятнокӣ.

МАҲОРИМ *а.* محارم *ҷ.* **маҳрам.**

МАҲОСИН *а.* محاسن 1. *ҷ.* хусн. 2. *мач.* риш.

МАҲОФИЛ *а.* محافل *ҷ.* **маҳфил:**

МАҲПАЙКАР مه پيكر *ниг.* **моҳпайкар.**

МАҲПАРАСТ مه پرست *ниг.* **моҳпараст.**

МАҲПОРА/МОҲПОРА مه پاره || ماه پاره *зебо, хушрӯй.*

МАҲР *а.* مهر *д.* мувофиқи қонуни шариати ислом пули нақд ё молу ашъе, ки ҳангоми ақди никоҳ ба зиммаи домод гузошта мешавад, домод ё онро ба падару модари арӯс мебар-

дозад ё дар сурати мурдан ё занашро талок додани вай ба занаш пардохта мешавад, кобин, қалин.

МАҲРАМ *а. محرم* 1. хеши аз ҳама наздики зан аз мардон, ки аз *ӯ* рӯ наменпӯшонад; хеши наздике, ки бо вай никоҳ раво нест; **маҳрами тан** зану шавҳар нисбат ба ҳамдигар. 2. ҳамроз, мӯнис, ҳамдам; дӯсти наздик; **маҳрами роз** он ки сирру асрори худро ба вай гуфтан мумкин аст, дӯсти роздон, ҳамроз. 3. *таър.* яке аз амалҳои дарбории даврони амирӣ. 4. *ниг.* **маҳрамбача** ва **маҳрампеша**.

МАҲРАМБАЧА *а. محرم بچه* *кҳн.* пешхизмат, шогирдпеша (*дар назди қозӣ ё амалдор*).

МАҲРАМӢ *а. محرمي* 1. маҳрам будан; наздик ва худӣ будан. 2. кор ва вазифаи маҳрам (3,4).

МАҲРАМОНА *а. محرمانه* 1. ба тарзе, ки одами бегона (номаҳрам) нашунавад ва набинад; **маҳрамона** гуфтугӯ кардан. 2. пинҳонӣ, махфӣ: **сӯҳбати маҳрамона**.

МАҲРАМПЕША *а. محرم پيشه* *кҳн.* он ки вазифа ва кораш маҳрамӣ будааст (*дар хизмати дарбор ё маҳкамаи миришаб ва ғ.*); *муқ.* **маҳрам** (3,4).

МАҲРАМЯСАВУЛ *а. محرم يصول* *таър.* яке аз мансабҳои дарборӣ дар аморати Бухоро, ки соҳибони ин мансаб аз зердастони удайчӣ – вазир ташрифот ҳисоб мешуданд.

МАҲРОНА *а. مهرانه* *д.* *кҳн.* ашӯ ва пуле, ки ба тариқи маҳр аз тарафи домод дода мешавад; ҷиҳози арӯс.

МАҲРУМ *а. محروم* аз чизе бебаҳраю бенасибмонда, бебаҳра: **аз иштирок дар намоиш маҳрум будан**, **аз мутолиаи китобҳо маҳрум мондан**; **маҳрум кардан** аз ягон чиз бенасиб гардонидан; чизеро надода, рабуда истифодаи онро номумкин сохтан; **аз ҳуқуқ маҳрум кардан** аз озодӣ маҳрум кардан, маҳқум кардан ба ҳабс; **аз ҳуқуқи коре ё чизе маҳрум кардан** *ҳуқ.* ҳуқуқи ба чизе (*мас., иштирок дар интиҳобот, машғул шудан ба коре ва ғ.*) доштаи касеро аз вай гирифтани; **аз озодӣ маҳрум кардан** *ҳуқ.* маҳқум ба ҳабс кардан; **аз чизе маҳрум шудан** а) бенасиб мондан аз чизе; б) *мач.* чудо шудан аз чизе, аз даст додан чизеро.

МАҲРУМИЯТ *а. محروميت* 1. маҳрумӣ, маҳрум будан. 2. *мач.* тангдастӣ, тангайшӣ; мӯҳтоҷӣ.

МАҲРУМӢ *а. محرومي* *ниг.* маҳрумият.

МАҲРУС *а. محروس* *кит.* ҳиросатшуда, нигоҳ дошташуда, маҳфуз.

МАҲРУХ *а. مهروخ* *ниг.* моҳрух.

МАҲРӢ *а. مهرو* *ниг.* моҳрӯ(й).

МАҲСӢ *а. محسى* *гуфт.* шакли вайронишудаи **масҳӣ**; *ниг.* **масҳӣ**.

МАҲСУБ *а. محسوب* ҳисобшуда, шумурда; **маҳсуб шудан** ба шумори чизе даромадан, ҳисоб карда шудан.

МАҲСУЛ *а. محصول* 1. ҳосилшуда, ҳосил; ҳосили кишт; ҳосили кор, он чи ки аз коре (чизе) ба даст меояд: **маҳсули деҳқон**, **маҳсул кам шудан**, **маҳсули фаровон рӯнидан**. 2. натиҷа, самара; **маҳсули даст** ҳосили кору касб; натиҷаи меҳнат; **маҳсули кор** чизи истеҳсолкарда; ҳосили кор, самараи меҳнат; **маҳсули сафар** натиҷаи мусофират; **маҳсули хаёлот** аз хаёл бофта, маҳсули тафаккур; **маҳсули ҳунар** самараи касбу кор.

МАҲСУЛНОКӢ *а. محصول ناکي* қобилияти тайёр карда баровардани миқдори муайяни маҳсулот, сермаҳсул будан; **маҳсулнокии кишоварзӣ** самараи зиёд додани кори кишоварзӣ.

МАҲСУЛОТ *а. محصولات* *ҷ.* **маҳсул**; ҳосили кори корхона ё хоҷагӣ; маҷмӯи чизҳои истеҳсолшаванда; **маҳсулоти корхонаҳои ҳунармандӣ**, **маҳсулоти озуқавӣ**, **маҳсулоти саноатӣ**, **маҳсулоти чорводорӣ**, **мубодилаи маҳсулот**, **маҳсулот супоридан**.

МАҲСУЛОТБАРОРӢ *а. محصولات براری* *исми амал* аз маҳсулот баровардан; истеҳсоли саноатии молҳо (маҳсулот).

МАҲСУЛОТСУПОРӢ *а. محصولات سپاری* *исми амал* аз маҳсулот супоридан; маҳсулоти тайёршударо ба ҷойҳои муқарраршуда супоридани (фурӯхтани) хоҷагиҳои деҳқонӣ.

МАҲСУР *а. محصور* *кит.* 1. дар ҳисоршуда, ба атрофаш девор кашидашуда. 2. ба ихотаафтада, дар ихотамонда; муҳосирашуда.

МАҲСУС *а. محسوس* он чи ҳастии он ҳис карда мешавад, ҳисшаванда, эҳсосшаванда.

МАҲТАЛЪАТ *а. مه طلعت* *ниг.* моҳталъат.

МАҲТОБ مهتاب 1. тобиши моҳ, партави моҳ. 2. Моҳ, Қамар; **шаби маҳтоб** шаби осмонаш

софест, ки моҳ ҳама чоро равшан мекунад, шаби маҳтобӣ, маҳтобшаб: **шаб маҳтоб шудан** шаби маҳтоб шудан, аз партави моҳ равшан шудани шаб; **мо дузд шудему шаб маҳтоб** (мақ.).

МАҲТОБӢ مهتابى 1. мансуб ба маҳтоб; аз партави моҳ равшаншуда: **шаби маҳтобӣ**. 2. дар оташбозӣ як навъ мушак аст, ки дар вақти оташ гирондан шӯълаи сафед медиҳад; **чароғи маҳтобӣ** як навъ чароғ аст, ки равшани бисёр сафед медиҳад. 3. сафедранг, сафедчатоб. 4. як навъ зардолуи тунукпӯсти зарди сафедчатоб аст, ки асосан барои тархӯрӣ истифода меравад: **зардолуи маҳтобӣ**.

МАҲТОБШАБ مهتاب شب шаби маҳтобӣ, шабе, ки маҳтоб бо нурҳои худ ҳама чоро равшан месозад.

МАҲФИЛ а. محفل 1. чамъомад; чамъомади дӯстон; маҷлиси базм. 2. гурӯҳи одамон, ки барои аз рӯи шавқу ҳавас машғул шудан бо касбу ҳунари ҷуғле дар вақти холиашон дар як ҷо чамъ омадаанд: **маҳфили адабӣ**, **маҳфили ҳаваскорони санъат**, **маҳфили олимонӣ** чавон.

МАҲФИЛОРО محفل آرا ниг. маҷлисоро.

МАҲФУЗ а. محفوظ 1. ҳифзшуда, дарёддошта, азбаршуда. 2. нигоҳдошта, эмин (мас., аз вайронӣ); **маҳфуз доштан** бегазанд ҳифз кардан, эмин нигоҳ доштан; **маҳфуз мондан** ҳифз карда шудан, нобуд нашуда боқӣ мондан.

МАҲЧАБИН مهجين мохрӯй, маҳлиқо, хушрӯй (сифати занон).

МАҲҚУБ а. محبوب 1. ҳиҷобдор, дар парда, паси пардабуда; пӯшида. 2. маҷ. шармгин, боҳаё.

МАҲҚУР а. مهجور дар ҳаҷр буда, дурафтода, ҷудомонда (аз ёру диёр): **ёри маҳқур**, **ошики маҳқур**.

МАҲҚУРӢ مهجورى маҳқур будан, ҷудой, дурӣ, ҳичрон, фироқ.

МАҲШАР а. محشر 1. ҳашрғоҳ, ҷои чамъомади халқ, ҷои чамъомади одами зиёд. 2. д. май-

дони қиёмат; қиёмат, растохез; **рӯзи маҳшар** рӯзи қиёмат, арасот; **маҳшар барпо кардан** шӯру ғавғо андохтан, ҷангу ҷидол кардан.

МАҶАҚ محق гуфт. зеркарда, пахшшуда; пачақ; ғичимшуда; **маҷақ кардан** а) зер (пахш) карда ё зада шакли аслии чизеро аз байн бурдан; б) пахш карда нобуд кардан; **маҷақ шудан** дар натиҷаи зер (пахш) кардан, зада ё фишурда шакли аслии худро гум кардани чизе.

МАҶАЛЛА а. مجله нашрияти даврагӣ, ки одатан моҳе як бор ба шакли китоби маҷмӯа ҷоп мешавад: **маҷаллаи ҳармоҳаи адабӣ**.

МАҶАРГ مچرگ кит. кори маҷбурии бемузд.

МАҶАС(С) а. مجلس 1. кит. маҳалли ламс, ҷои палмосидан. 2. ҷои набз дар банди даст.

МАҶБУЛ а. مجبول кит. ҷибиллигардида, фитрӣ, сириштӣ.

МАҶБУР а. مجبور 1. он ки бо зӯрӣ ба коре во-дошта шудааст, он ки ба ғайри ихтиёр кореро мекунад, водор; ноилоҷ, ночор. 2. кит., маҷ. мутеъ, фармонбардор; **маҷбур кардан** во-доштан; зӯран кореро иҷро кунондан; **маҷбур шудан** ноилоҷ мондан, ночор мондан.

МАҶБУРАН а. مجبوراً маҷбуршуда, ночор, аз рӯи ноилоҷӣ, ба таври маҷбури; зӯран, иҷборан.

МАҶБУРИЯТ а. مجبوريه 1. маҷбури, маҷбур шудан. 2. он чи ба ҷо овардана шуда ба зимма гирифта ё ба ӯҳдаи касе гузошта шудааст; ӯҳдадорӣ, вазифадор будан.

МАҶБУРӢ مجبورى 1. мансуб ба маҷбур; бо зӯрӣ водоршуда, иҷборӣ, муқоб. ихтиёрӣ, кори маҷбури//меҳнати маҷбури кореро, ки одам ба иҷрои он водор аст (мас., бо ҳукми суд); **маҷбури кор кардан** бо ҷабру зӯрӣ кор кардан. 2. ҳатмӣ, зарурӣ: **андози маҷбури**, **хизмати маҷбурии аскарӣ**; ба таври маҷбури маҷбуран, зӯран, иҷборан.

МАҶД а. مجد кит. бузургӣ, бузургворӣ, шаъну шавкат.

МАҶЗУБ а. مجذوب кит. 1. ҷазбшуда, кашида. 2. шефта, девона, маҷнун. 3. маслаке дар тасаввуф, ки пайравони он риёзату машаққатро воситаи ба ҳақ расидан ҳисоб карда, ба зоҳир девонавор мегаштанд.

МАЧИД *а.* مجيد *кит.* бузург, бошаъну шараф; оликадр, баландмартаба.

МАЧЛИС *а.* مجلس 1. *кит.* маҳалли чаласа, чои чамъомад, чамъомадгоҳи одамон барои машварат, маслиҳат ё сӯҳбат дар бораи коре. 2. чамъ шуда нишастани чанд кас барои баррасию муҳокимаи чизе ё ҳалли масъалае; чамъомади расмӣ аъзои ягон созмон, чаласа: **мачлиси умумии кормандон, мачлиси фаъолони шаҳр, мачлиси ҳисоботию интиҳоботию иттифокҳои касаба, котибот ва раёсати мачлис, мачлис барпо кардан, мачлис гузарондан, мачлис даъват кардан, мачлисро кушодан ё пӯшидан (пӯшида эълон кардан); мачлиси ботантана ё тантанавӣ** чамъомади бошукӯҳ ба муносибати чашне ё зодрӯзи бузурге *ва г.*; **мачлиси машваратӣ** чамъомади роҳбарону кормандони ягон соҳа барои муҳокимаи масъалае (*музокира дар болои масъалае*); **мачлиси мурофия** чаласаи муҳокимаи судӣ; **аҳли мачлис** одамони дар мачлис ҳозирбуда. 3. мақоми олии қонунбарори кишвар, парламент: **Мачлиси Олӣ, Мачлиси Миллӣ, Мачлиси Намояндагон.** 4. чамъомади хешовандон, ҳаққу ҳамсояҳо ва дӯстон барои гузаронидани ягон маросим, маърака: **мачлиси азо, мачлиси никоҳ, мачлиси хостгорӣ; мачлиси ёрон** шабинишнии ёрон, маҳфили дӯстон; **мачлиси зиёфат** меҳмондорӣ ва мачлиси айшу нӯш; **мачлиси подшоҳ** мачлиси қабули подшоҳ, мачлиси пазирии подшоҳ.

МАЧЛИСАФРӮЗ مجلس افروز *ниг.* **мачлисоро.**

МАЧЛИСБОЗӢ مجلس بازی *бисёр* ва *бе зарурат* мачлис (чаласа) барпо кардан.

МАЧЛИСГОҲ مجلس گاه *гуфт.* ҷое, ки мачлис (чаласа) гузаронида мешавад.

МАЧЛИСӢ مجلسى 1. *мансуб ба* **мачлис**; мавриди зарурати мачлис. 2. он ки дар мачлис ҳузур дорад; **мачлисиёни дарбор**

одамони ба мачлиси қабули дарбор ҳозиршуда, аҳли мачлиси қабули дарбор

МАЧЛИСҚИМОБ مجلس قصاب *гуфт.* он ки ба мачлису мачлисбозӣ нафрат дорад, он ки мачлисро бад мебинад.

МАЧЛИСНИШИН مجلس نشين *ширкатунандаи* мачлис, аҳли мачлис, дар мачлис нишаста.

МАЧЛИСОРО مجلس آرا он ки бо лутфи сухан ё рафтори худ мачлисею маҳфилеро гарм месозад; маҳфилоро, сӯҳбаторо.

МАЧМАА *а.* مجمع *ниг.* **мачмаъ.**

МАЧМАЪ *а.* مجمع 1. чамъомадгоҳ, чои гирд омадан; чои ғуншавии чизҳо. 2. мачлис; маҳфил; чамъият; **Мачмаи умумӣ** номи яке аз мақомоти асосии Созмони Милали Муттаҳид.

МАЧМӮА *а.* مجموعه 1. гирдоварда; дафтар ё китобе, ки дар он шеър, қисса ва маводи гуногун чамъ оварда шудааст: **мачмӯаи ашъор, мачмӯаи қонунҳо, мачмӯаи ҳикояҳо.**

МАЧМӮАН *а.* مجموعاً чамъан, ҳамагӣ.

МАЧМӮЪ *а.* مجموع 1. гирдомада, чамъшуда; гирдоварда. 2. чамъ; **мачмӯи...** ҳамаи...; **дар мачмӯъ** мачмӯан, чамъан, ҳамагӣ.

МАЧНУН *а.* مجنون 1. девона, чиннӣ. 2. *мач.* ошиқи шайдо. 3. лақаби Қайс – қаҳрамони достони «Лайлӣ ва Мачнун», ошиқи Лайлӣ; **◇ беи мачнун** *ниг.* **мачнунбед.**

МАЧНУНБЕД مجنون بيد *бот.* навъе аз дарахти зебонамуди бед, ки шоҳаҳояш дарози овезон аст.

МАЧНУНВОР مجنون وار чун мачнун, монанди девонаҳо, девонавор.

МАЧОЗ *а.* مجاز 1. *кит.* ғайри ҳақиқат, зидди ҳақиқат. 2. *ади., зби.* калима ва иборае, ки дар ғайри маънии ҳақиқии худ кор фармудашуда ва он маънӣ аз ягон ҷиҳат ба маънии аслии калима монанд аст.

МАЧОЗАН *а.* مجازاً ба тариқи мачоз, ба маънии ғайриаслӣ кор фармуда.

МАЧОЗӢ مجازى ғайриҳақиқӣ, ғайриаслӣ: **ишқи мачозӣ; маънии мачозӣ** маънии ба тариқи мачоз кор фармудашуда, маънии ғайриаслӣ(-и калима ё ибора).

МАЧОЛ *а.* مجال 1. *кит.* ҷавлонгоҳ, майдони ҷавлон. 2. қувват, қудрат, тобу тавон, мадор; **мачол доштан** қудрат доштан, қувват (мадор) доштан. 3. имкон; фурсат; **мачол додан**; имкон додан; фурсат додан ба коре.

МАЧОЛИС *а.* مجالس *ҷ.* **мачлис.**

МАЧОМЕЪ *а.* مجامع *ҷ.* **мачмаъ.**

МАҶОР مجار номи халқи асосии маскуни Ҷумҳурии Маҷористон (Венгрия).

МАҶОРИ مجارى мансуб ба маҷор; аз аҳли Маҷористон: забони маҷорӣ.

МАҶРО а. مجرا/مجرى 1. ҷои ҷараёни оби дарёву наҳрҳо, ҷараёнгоҳ. 2. самт; роҳи пешрафт: маҷрои кор.

МАҶРӮҲ а. مجروح 1. ҷароҳатдор, захмдор, решдор, ярадор, захмӣ: маҷрӯҳи саҳт, сарбози маҷрӯҳ, афтида маҷрӯҳ шудан, зада маҷрӯҳ кардан, сабук маҷрӯҳ шудан, маҷрӯҳи ҳарбӣ он ки аснои иҷрои хизмати ҳарбӣ маъюб шудааст. 2. маҷ. дилреш, дилозурда, дилафгор.

МАҶРӮҲӢ مجروحى маҷрӯҳ будан, ярадор будан, захмдор будан.

МАҶУС ю. مجوس пайрави дини Зардушт; габр, оташпараст.

МАҶУСӢ مجوسى 1. мансуб ба маҷус; пайрави дини Зардушт будан, оташпарастӣ. 2. ниг. маҷус.

МАҶҲУЛ а. مجهول 1. донистанашуда, ношинохта, номаълум. 2. риёз. адади номаълум дар муодила. 3. грам. феъле, ки фоили он номаълум аст, феъли тарзи мафъулии бевосита (мас., дида шуд, хонда шуд); **вови маҷҳул збш.** овози «ӯ» у-и дароз, ки талаффузи он барои арабҳо бегона буд.

МАҶҶОНАН а. مَجَانًا ба таври ройгон; маҷҷонӣ муфт, бемузд.

МАҶҶОНӢ مَجَانِي бе пардохти пул, ройгон, муфт, бепул.

МАШАҚҚАТ а. مشقت саҳтӣ, душворӣ, ранҷ, азоб; заҳмат: машаққати тоқатгудоз, машаққати ҷонфарсо, аз машаққат халос шудан, ба машаққатҳо тоб овардан; **бо сад** (ё ҳазор) машаққат бо саҳтию азоби зиёд; **бо заҳмати тоқатфарсо (азобу) машаққат кашидан** // машаққат дидан азобу укубатро аз сар гузарондан, душвориро паси сар кардан.

МАШАҚҚАТНОК مشقتناک саҳт, пурранҷ, азобовар: кори машаққатнок.

МАШАҚҚАТОВАР مشقتآور ниг. машаққатнок.

МАШВАРАТ а. مشورت гуфтугузор барои гирифтани фикру мулоҳизаи касе ё гурӯҳе дар бораи коре; маслиҳат; **ба машварати...** бо

маслиҳати...; **машварат** додан маслиҳат додан; **машварат кардан** бо касе гуфтугӯ карда фикру мулоҳизаи ӯро гирифтан дар бораи коре;

МАШВАРАТГОҲ مشورتگاه ҷой (хона, толор) барои гузарондани машварат.

МАШВАРАТӢ مشورتى мансуб ба машварат; маҷлиси машваратӣ ниг. маҷлис.

МАШВАРАТХОНА مشورتخانه хона, ҷой маҳсус барои маслиҳат ва машварат, машваратгоҳ.

МАШВАРАТЧӢ مشورتيچى гуфт. мушовир; маслиҳатдиҳанда.

МАШҒАЛА а. مشغله 1. машғулият, кору бор. 2. ғалоғула, мағал, шӯру ғавғо, доду фарёд. 3. гуфт. ташивиши ҳаррӯзаи зиндагӣ.

МАШҒУЛ а. مشغول саргарми коре ё чизе, он ки бо коре банд аст; андармон, банд; **машғули сӯҳбат** саргарми сӯҳбат; **ба кори худ машғул** бо кори худ банд, саргарми кори худ; **машғул будан** саргарм (банд, андармон) будан бо коре: **машғули кор будан**, **машғули ношто будан**, **машғули бозӣ будан**; **машғул доштан** саргарм кардан, андармон (банд) кардан; **диққати касеро ба корҳои ғайримухим ҷалб кардан**; **машғул кардан** бо коре саргарм (банд, андармон) кардан; **машғул доштан**; **машғул шудан** саргарм (банд, андармон) шудан бо коре (*хусусан фориғ аз кори асосӣ*); **шўғл варзидан**, **иҷро кардан кореро**: **ба корҳои илмӣ ва адабӣ машғул шудан**, **ба тамошои чизе машғул шудан**; **ба ҷой нӯшидан машғул шудан**, **ба шеърхонию шеърӣ машғул шудан**.

МАШҒУЛИЯТ а. مشغوليت 1. машғулӣ, андармонӣ; банд будан бо коре. 2. кор, шўғл. 3. дарс: машғулияти семинарӣ, машғулияти факултативӣ, машғулият гузаронидан.

МАШҒУЛӢ مشغولى машғул будан, банд будан; андармонӣ бо коре, саргарми коре будан; **машғули доштан** машғул будан; андармон будан; **машғули кардан (намудан)** машғул шудан.

МАШИБ а. مشيب кит. пир шудан, мӯсафед шудан; пирӣ; куҳансолӣ.

МАШИМА а. مشيمه кит., тиб. ҳамроҳак, ҳамроҳ (*дар бачадони занон*).

МАШИЯТ *а.* مشيت *кит.* ирода, хост; хости Худо.

МАШИНА *англ.* ماشينه *ниг.* мошина.

МАШӢ *а.* مشى *кит.* роҳ рафтан, роҳ гаштан, рафтор; **хати машӢ** роҳи пешгирифта, роҳи интихобкарда.

МАШК مشك пӯсти яклухт кандаю ошдода дӯхтаи гов ё гӯсфанд барои кашондани об, дӯғ ва ғ.: **машки об**.

МАШКОБ مشكاب *кҳн.* он ки бо машк об мекашонад, сакқо; **сар қозию пой машкоб** (мақ.) дар ҳаққи гурӯҳи одамоне гуфта мешавад, ки аз намояндагони табақаҳои ниҳоят гуногун иборат мебошанд.

МАШКОБӢ مشكابي *кҳн.* касби машкоб, обкашонӣ бо машк.

МАШКУК *а.* مشكوك *кит.* шаковарда, дар гумономада; шубҳанок; **машкук будан** дар гумон будан.

МАШКУФӢ//МАШКУФА مشكوفى//مشكوفه *кит.* ҳалвое, ки аз мағзи бодом ва шакар тайёр мешавад.

МАШҚ *а.* مشق 1. барои ба даст овардани малака ва маҳорат пай дар пай машғул шудан бо коре, тамрин, тайёрии пешакӣ. 2. ҳ. машғулият дар қисмҳои ҳарбӣ; дарси тайёрии ҳарбӣ; **машқ додан** машғулияти тайёрии ҳарбӣ гузаронидан, машқ кунонидан; таълим додан; **машқи ҳарбӣ гузаронидан** гузаронидани амалиёти ҳарбии ба шароити ҷангӣ наздики қисму қўшунҳо (*ҳамчун таълим*). 3. супориш дар китобҳои дарсӣ барои омӯзондан ва мустаҳкам кардани саводу дониши талабагон аз фанне. 4. *мус.* тайёрии пешакӣ дар навохтани созе ё дар сарояндагӣ; оҳанг; **машқи танбӯр** навохтани танбӯр, танбӯрнавозӣ; **машқи тарбияи бадан** маҷмӯи ҳаракатҳои махсуси аъзои бадан барои мустаҳкам кардани саломатӣ ва зиёд кардани қобилияти ҷисмонӣ, варзиши бадан; **машқ кардан** а) такрор ба такрор анҷом додани коре барои ёд гирифтани ва малака ҳосил кардан; б) тайёрии пешакии намоиш ё концерт (*қабл аз ба сахна гузоштан ё ба сахна баромадан*); тамрин кардан; **машқ кунондан** а) *тарзи бавоситаи машқ кардан*; б) *ниг.* **машқ додан**; **шеър машқ кардан** шеърӣ ва шеърнависӣ кардан барои ёд гирифтани.

МАШҚГОҲ مشق گاه *чо* машқ, майдони машқ.

МАШҚДИДА مشق دیده машқкарда, тамринкарда, тарбияи бадан ёфта: **варзишгари машқдида**.

МАШҚДИҲАНДА مشق دهنده *сифати феълии замони ҳозира аз машқ додан*; мураббӣ (*дар варзиш*).

МАШҚӢ مشقى *мансуб ба машқ*; **коғазӣ машқӣ** коғазӣ махсус барои ҳамчун мусаввада навиштани хат.

МАШҚКАРДА مشق کرده *сифати феълии замони гузашта аз машқ кардан*.

МАШМАША مشمشه *гуфт.* ҷанҷол, хархаша, ҷангу ҷидол; **машмаша кардан** ҷангу ҷидол кардан, ҷанҷол кардан.

МАШМУМ *а.* مشموم *кит.* он чи бо қувваи шомма ҳис карда мешавад; чизҳои бӯиданӣ; бӯидашаванда.

МАШОИХ *а.* مشايخ *ҷ.* шайх.

МАШОМ *а.* مشام 1. димоғ, бинӣ. 2. ҳисси бӯёӣ, қувваи шомма; **ба машом расидан** бо димоғ ҳис карда шудани бӯе.

МАШОҲИР *а.* مشاهير *ҷ.* машҳур; одамони машҳур.

МАШРАБ *а.* مشرب 1. *кит.* ҷои обхӯрӣ ва обгирӣ; ошомидангоҳ. 2. зарф барои нӯшидани об, шароб *ва ғ.* 3. *маҷ.* маслак, тариқат (*дар тасаввуф*).

МАШРАБА *а.* مشربه зарфи шишагӣ ё сафолӣ барои нигоҳ доштани моеот ва нӯшобаҳо; суроҳӣ.

МАШРИҚ *а.* مشرق 1. тарафи офтоббаро, самти тулуи Офтоб, шарқ, ховар. 2. *ниг.* **Машриқзамин**; **амири Машриқ** *таър.* лақаби подшоҳони Сомонӣ; **гоҳ аз Машриқ** *гоҳ аз Мағриб* *гоҳ* ину *гоҳ* он, аз ҳар хусус, берибита, дарҳамбарҳам.

МАШРИҚЗАМИН مشرق زمين мамлакатҳое, ки дар самти офтоббаро – Шарқ воқеанд.

МАШРИҚӢ مشرقى 1. *мансуб ба онд ба машриқ*. 2. сокини Машриқзамин.

МАШРУБ *а.* مشروب об, шароб ва дигар моеъҳои нӯшидани, нӯшоба, май, шароб.

МАШРУБОТ مشروبات *ҷ.* машруб (*беиштар нӯшобаҳои алкоғоли*).

МАШРУБОТФУРӯШ مشروباتفروش *фурӯшандаи машрубот, майфурӯш.*

МАШРУБОТФУРӯШӢ مشروباتفروشی *фурӯши машрубот, майфурӯшӣ.*

МАШРУТ *а.* مشروط *шарткарда; чиз ё кори вобаста ба ягон шарт; машрут бар ин ки... ба шарте ки..., вобаста бар ин ки...*

МАШРУТА *а.* مشروطه 1. муаннаси машрут. 2. с. ҳукумати мутлақаи маҳдуд бо қонуни парламентӣ (*пеш аз Ҷама, конституция*); инкилоби машрута инкилобе, ки дар Эрон (1905–1911) маршрутаҳо бо талаби барпо кардани ҳукумати шохие, ки аз рӯи қонунҳои парламент (*пеш аз Ҷама, қонуни асосӣ – конституция*) давлатро идора кунад, ба амал оварда буданд.

МАШРУТАВӢ مشروطوى *мансуб ба маршрута: сохти маршрутавӣ.*

МАШРУТАТАЛАБ مشروطهطلب *ниг. маршрутахоҳ.*

МАШРУТАТАЛАБӢ مشروطهطلبى *ниг. маршрутахоҳӣ.*

МАШРУТАХОҲ مشروطهخواه *тарафдори тарзи идораи маршрутавӣ, толиби низоми конституционӣ.*

МАШРУТАХОҲӢ مشروطهخواهى *сохтани тарзи идораи маршрутавӣ; талаби низоми конституционӣ.*

МАШРУТИЯТ *а.* مشروطيت *сохти маршрутавӣ (низоми конституционӣ).*

МАШРӯҲ *а.* مشروح *шарҳдода, эзоҳшуда; баёнефта; шарҳ, эзоҳ; баёни муфассал; машрӯҳ шудан шарҳ додан; муфассал баён гаштан.*

МАШРӯЪ *а.* مشروع *он чи шариат онро раво ва ҷоиз медонад, мувофиқ ба шариат.*

МАШТУТ *а.* مشتوت *торҳои танида, ки барои бофтан ба зағӯта печонда шудаанд.*

МАШҲАД *а.* مشهد 1. *кит.* ҷои шаҳид шудан, ҷои кушта шудан. 2. *кит.* қабри одамони шаҳидшуда, қабристони шаҳидон. 3. номи шаҳре дар Хуросони Эрон.

МАШҲУД *а.* مشهود *кит.* 1. дидашуда, муоинашуда. 2. ошкор, пайдо.

шуда. 2. ошкор, пайдо.

МАШҲУН *а.* مشحون *кит.* пуркарда; пур, мамлу; машхун ба... пур аз...

МАШҲУР *а.* مشهور *шӯҳратёфта, номвар, номӣ, маъруф; овозадор, номдор, номбароварда (ба неки ё ба бадӣ): ғазали машхур, дузди машхур, мақоли машхур, оҳанги машхур, шоири машхури тоҷик, машхури ҷаҳон шудан//дар ҷаҳон машхур шудан, ба... машхур кардан, бо номи ё лақабе машхур шудан.*

МАШШОИЯ *а.* مشائيه *фалс.* ҷараёнест дар фалсафаи асрҳои миёна, ки аз назарияҳои Афлотун, Арасту, Киндӣ ва диг. сарчашма гирифта, дар ҳис инъикосёбии ашъ асоси назариявии ин ҷараён буд, перипатетизм.

МАШШОҚ *а.* مشاق 1. *кит.* бисёр машққунанда; бисёр машқу таълимдида. 2. навозандаи созоҳои торӣ; навозанда.

МАШШОҚӢ مشاقى *амал ва шугли машшоқ.*

МАШШОТА *а.* مشاطه *зане, ки мӯи арӯсонро оро медиҳад; ороишгар, шоназан.*

МАШШОЪ *а.* مشاء *кит.* 1. одами тезрав, тезгард. 2. *фалс.* пайрави машшоия.

МАШЪАЛ *а.* مشعل *ҷӯби дар сараш латтаҳои рағанолауд печондашуда, ки афрӯхта торикиро равшан мекунад; ҷароғ: машъали тобон ё фӯрӯзон, нури машъал, шӯълаи машъал, машъал афрӯхтан ё даргирондан; истиора-тан: машъали илму маърифат, машъали озодӣ, машъали рахшони адолат.*

МАШЪАЛАФРӯЗ مشعلافروز 1. он ки машъал меафрӯзад; даргиронандаи машъалу қандилҳо (*хусусан дар дарборҳои шоҳу амирон*). 2. *мач.* ташаббускор, пешдари дар коре.

МАШЪАЛАФРӯЗӢ مشعلافروزي *исми амал аз машъал афрӯхтан; бо ҷароғҳои ранга оро додани кӯчаву хиёбон ва биноҳо ба муносибати ягон ҷашн.*

МАШЪАЛБАР مشعلبر *ниг. машъалдор.*

МАШЪАЛДОР مشعلدار *он ки машъал дар даст дорад; он ки машъал дар даст пошопеш ме-равад.*

МАШЪУМ *а.* مشعوم *номуборак, бадюмн; манхус: хабари машъум, ҳасми машъум.*

МАШЪУФ *а.* مشعوف *кит.* 1. шефта, мафтун. 2.

шод, хурсанд: **машғуф ва масрур**.

МАӢБАД(А) *а.* معبد(ه) *чои* ибодат, ибодатхона, ибодатгоҳ.

МАӢБАР(А) *а.* معبر(ه) *кит.* *чои* убур, гузаргоҳ; *чои* муайяни киштигузари дарё, баҳр *ва ғ.*

МАӢБУД *а.* معبود *кит.* қобили парастииш; мӯчиби парастииш (*мас., Худо*).

МАӢВО *а.* مأوى//مأوا 1. паноҳгоҳ, маъман. 2. сарпаноҳ; бошишгоҳ, чойгоҳ, макон, чой, хона; *истиоратан:* **маъвои дил**, **маъвои умед**; **маъво гирифтан** чой гирифтан.

МАӢВОГАӢ مأواگه *ниг.* **маъвогоҳ**.

МАӢВОГОӢ مأواگاه *истиқоматгоҳ*, бахшишгоҳ.

МАӢДАН *а.* معدن 1. кон, чои филизот, санг *ва ғ.*, ки канда аз замин мебароранд. 2. моддаи химиявии ғайриорганикӣ, ки дар қишри Замин ба таври табиӣ (*дар шакли пайвастаҳо*) ҳобидааст, минерал. 3. пайвастаи табиӣ аз конҳо истихроҷшуда, ки дар корхонаҳои саноати маъдангудозӣ ва дигар унсурҳои химиявиро аз он чудо карда мегиранд; канданиҳо(-и фоиданок): **маъдани оҳан**, **кони маъдан**, **саноати маъдан**. 4. *мач.* сарчашма, маншаъ.

МАӢДАНГУДОЗӢ معدن گدازى *амали* об кардани (гудохтани) маъдан; корхонаи маъдангудозӣ.

МАӢДАНДОР معدن دار *он қабати хок*, ки маъдан дорад.

МАӢДАНИЁТ *а.* معدنيات *ҷ.* **маъдан:** канданиҳо, минералҳо.

МАӢДАНИӢ معدنى *мансуб ба маъдан*; маъдандор; **нуриҳои маъданӣ** моддаҳои химиявии серҳосилкунандаи хок, ки дар кишоварзӣ ҳамчун поруи сунъӣ истифода мебаранд; **обҳои маъданӣ** обҳои зеризаминӣ, ки дар таркиби худ ягон моддаи химиявӣ доранд.

МАӢДАНКАН معدن کن *он ки дар кони маъдан кор мекунад*, он ки ба истихроҷи маъдан машғул аст, конкан.

МАӢДАНКАНИӢ معدن کنى *амалиёти* канда баровардани маъданҳо, истихроҷи маъдан.

МАӢДАНШИНОС معدن شناس *мутахассиси* илми маъданшиносӣ.

МАӢДАНШИНОСӢ معدن شناسي *илмест* дар бораи маъданҳо – пайвастаҳои табиӣ

раи маъданҳо – пайвастаҳои табиӣ химиявӣ.

МАӢДУД *а.* معدود 1. шумурда, ҳисобшуда. 2. ба теъдоди маҳдуд, кам, башумур.

МАӢДУМ *а.* معدوم *кит.* эъдомшуда, нестшуда, нобудгашта; **маъдум шудан** несту нобуд шудан.

МАӢЗАРАТ *а.* معذرت *узрҳоӣ*; **маъзарат хостан** узр пурсидан, пӯзиш хостан.

МАӢЗАРАТХОӢӢ معذرت خواهي *исми амал аз маъзарат хостан*; узр хостан.

МАӢЗУЛ *а.* معزول *азлшуда*, барканоршуда (*аз мансаб*), аз кор сабукдӯшшуда; **маъзул кардан** аз кор гирифтани, аз амалу мансаб дур кардани, сабукдӯш кардани.

МАӢЗУР *а.* معذور 1. узрдошта, узрдор, он ки узри маъқул ва асоснок дорад; **маъзур доштан** узри касеро қабул кардани, узри касеро ба эътибор гирифтани; **узру маъзур гуфтан** бахшиши хостани, афв пурсидани; **хайру маъзур кардан** хайрухуш кардани (гуфтан), худоҳофизӣ кардани; видоъ кардани.

МАӢКУС معكوس *кит.* баръаксшуда, чаппа шуда; мақлуб, нагунсор, вожгун, сарнагун.

МАӢҚУЛ *а.* معقول 1. он чи ба воситаи ақл дарк шудааст; аз рӯи ақл, оқилона. 2. писандидаи ақл; писандида; мақбул, хушоянд; хуб, нек; **гапи маъқул** сухани оқилона; гапи дуруст; **маслиҳати маъқул** маслиҳати дуруст; фикру мулоҳизаи қобили қабул: **маъқул афтодан** писанд омадани, хуш омадани; мавриди қабул воқеъ шудани; **маъқул будан (набудан)** писандида будани; мувофиқи майл ва таъб будани (набудани); **маъқул доништан // маъқул ёфтан** а) писандидани, пазируфтани; б) дуруст доништан, қобили қабул шумурдани; **маъқул кардан** а) дуруст доништан, хуб ҳисоб кардани, дуруст шумурдани; б) розӣ кунонидани, ба гап даровардани; **маъқул кунонидан тарзи бавоситан** **маъқул кардан**; қабул кунонидани; **маъқул омадан** писанд омадани, хуш омадани, маъқул шудани; **маъқул шудан** писандида шудани; писанд омадани, хуш омадани, мувофиқи таъби касе воқеъ шудани.

МАӢЛУЛ *а.* معلول *кит.* иллатдор, касал, бемор, маъюб.

МАӢЛУМ *а.* معلوم 1. доништа, шинохта; *муқоб.*

мачхул. 2. аён, ошкор; **гӯсолаи шуданӣ аз по-яш маълум** (*мақ.*); **ба мақсади маълум** бо мақсади муайян; **бо сабабҳои маълум** бо сабабҳои муайян; бо сабабҳои, ки ҳама ме-донанд; **маълум будан ба қасе** хабардор бу-дан, бохабар будан; **маълум қардан** а) хабар додан, иттилоъ додан; б) зоҳир қардан, ни-шон додан; **маълум шудан (гаштан)** а) ошкор шудан, аён гаштан, равшан шудан (*-и натиҷаи чизе, гузаштани вақт ва ғ.*); б) хабар ёфтан, огоҳ шудан; **нуфузи маълум доштан** таъсири муайян доштан, як андоза нуфуз доштан; **маълум аст, ки...** ошкор (аён, рав-шан) аст, ки..., хувайдост, ки..., **маълум ме-шавад, ки...**; ба ҳулосае омадан мумкин аст, ки...; **ин гапи маълум (аст)** ин гапест, ки ҳама медонанд, ин гапи машҳур аст.

МАӢЛУМОТ *а. معلومات* **ҷ. маълум.** 1. маҷмӯи он чи ки оид ба чизе доништа шудааст. 2. хабарҳо доир ба чизе ё масъалае, иттилоот: **маълумоти дуруст, маълумоти махфӣ, маълумот гирифта, маълумот додан, маълумот гун қардан ё чамъ қардан, маълумотро аниқ қардан; маълумоти расмӣ** он чи расман маълум гардидааст, ахбори расмӣ; **ба маълумот гирифта** бохабар будан аз масъалае; бо ҳуҷҷате шинос будани худро эълон қардан (*дар корғузори*); **ба маълумоти қасе расондан** ба иттилои қасе расондан, расман хабар до-дан (*истилоҳи корғузори*).

МАӢЛУМОТДИӢӢ *маълумотҳои исми амал аз* маълумот додан; **маркази маълумотдиӢӢ** ҷои дастрас намудани ахбори лозима, маркази иттилоот.

МАӢЛУМОТДОР *а. معلوماتدار* он ки дар бораи масъалае ахбори лозимаро медонад, соҳибхабар.

МАӢЛУМОТНОҚ *маълуматнақ* бохабар, боиттилоъ; маълумотдор.

МАӢЛУМОТНОМА *маълумотنامه* китоби дорои иттилооти гуногун дар ягон соҳаи илм, кас-бу шуғл ва ғ.: **маълумотномаи ронанда, маълумотномаи тиб; маълумотномаи телефон** китоби рақамҳои телефонҳои сокинон ва му-ассисаву идораҳои муайян, роҳнамои теле-фон.

МАӢМАН *а. مأمن* *қит.* ҷои амн; паноҳгоҳ.

МАӢМУЛ *І а. مأمول* *қит.* чизи умедкарда, чашмдошт; умед, орзу.

мдошт; умед, орзу.

МАӢМУЛ *І а. معمول* 1. дар амал ҷорӣ, таомулшуда, расму одатшуда; расм, одат. 2. роиҷ, мутадовил, мустаъмал; **луғати маъмул** калимае, ки қор фармуда мешавад; вожаи серистеъмол; **бар ҳилофи маъмул** бар ҳилофи он чи таомул шудааст; **маъмул будан** дар амал ҷорӣ будан; роиҷ будан, ривож доштан.

МАӢМУЛӢ *معمولي* **мансуб ба маъмул (II);** дар амал қор фармудашаванда, расмшуда; одӣ, муқаррарӣ.

МАӢМУН *а. مأمون* *қит.* дар амон буда, эмин аз хавфу хатар.

МАӢМУР *І а. مأمر* амршуда, фармонғирифта. 2. он ки ба ӯ амр шудааст, то ягон қори дав-латиро ба анҷом расонад; қорманди давлатӣ; вазиғадоршуда, мутасаддӣ барои иҷрои қо-ре; амалдор, мансабдор: **маъмури давлатӣ, маъмури ғумрук, маъмури меҳмонхона...**; **маъмур шудан (ғардидан)** амр гирифта ба-рои иҷрои ягон қори давлатӣ; вазиғадор шудан.

МАӢМУР *ІІ а. مأمر* таъмиршуда, иморатшуда; обод, ободон: **деҳаи маъмуру обод.**

МАӢМУРИЯТ *а. مأموريه* 1. қорҳое, ки барои иҷро ба ягон маъмури давлатӣ ё ҳуқуматӣ супурда шудааст. 2. мақомоти иҷроия; роҳбарият: **маъмурияти қорҳона, маъмурияти мактаб, маъмурияти муассиса.**

МАӢМУРӢ *І مأموري* **мансуб ба оид ба маъмурият:** **бинои маъмури, маркази маъмури, шӯъбаи маъмури; тақсимои маъмури** ба воҳидҳои маъмурии марзӣ ҷудо қардани сарзамине; **қораи маъмури** қора (танбеҳ), ки ба амру фармони маъмурият (*-и муассисаву қорҳона ва ғ.*) амалӣ мегардад (*мас., барои вайрон қардани интизоми меҳнатӣ*); **бо роҳи маъмури** бо амру фармони маъмурият, бо қораю тадбирҳои расмӣ.

МАӢМУРӢ *ІІ معموري* ободӣ, ободонӣ.

МАӢНАВИЁТ *а. معنويات* ҳамаи он чи, ки ба олами рӯҳӣ ва ғоявию ахлоқӣ мансуб аст; олами ботинӣ; ҳаёти маънавӣ; арзишҳои маънавӣ.

МАӢНАВӢ *а. معنوي* 1. **марбут ба ғаъолияти ақлонӣ.** 2. рӯҳӣ, муқоб. моддӣ; азоби маънавӣ азоби ботинӣ. 3. ахлоқӣ: **тарбияи маънавӣ,**

ягонагии маънавию сиёсӣ; симои маънавӣ одобу ахлоқ ва хислати шахс; **ҳавасмандгардонии моддӣ ва маънавӣ** бо мукофотҳои пулӣ ва унвонҳои фахрӣ тақдир кардан. 4. маънан, мазмунан: **тарҷумаи маънавии матн** мазмунан тарҷума шудани матн.

МАӢНАН *а.* معنأ 1. аз ҷиҳати маънавӣ. 2. аз ҷиҳати маъно, аз рӯи мазмун.

МАӢНИДОД معنيداد маънии гапе ё масъалаеро кушода додан, шарҳ, тафсир; **маънидод кардан** шарҳу эзоҳ додан: **ғалат ё нодуруст маънидод кардан**.

МАӢНИДОР معنيدار 1. дорои маънӣ; дорои мазмун ва мафҳуми муайян. 2. он чи дар зимн матлабе ё таассуротеро фаҳмонда метавонад: **нигоҳи маънидор, табассуми маънидор; маънидоркарда гуфт**. а) маънидорона, рамзнок; б) ифоданок; равон.

МАӢНИДОРОНА معنيدارانه чизеро дар назар дошта, ба чизе ишораткунон: **табассуми маънидорона, маънидорона нигоҳ кардан**.

МАӢНӢ معني *ниг.* маъно.

МАӢНО//МАӢНӢ *а.* معنا//معنى 1. он чи калима, ишора, аломат ва ғ. онро ифода мекунад, мазмуни калом: **маънои калима, маънии барҷаста, маънии чуқур, маънои шеър; маънои луғавӣ** маънои аслии калима; **маънои маҷозӣ** *ниг.* маҷозӣ; **исми маънӣ** *грам.* номи мафҳумҳое, ки ҷисм надоранд. 2. мақсад, мурад, манзур. 3. моҳият, мазмун; **маънии зиндагӣ//маънии ҳаёт** мафҳуми ҳаёт; он чи инсон барои он ба дунё омадааст; **маънии хоб** таъбири хоб; **маънӣ доштан** мақсад доштан, ҳадаф доштан; **ба маънии чизе рафтан** ба мазмуни чизе сарфаҳм рафтан; моҳияти чизеро фаҳмидан; **аҳли маънӣ** суҳанварон; **ба маънӣ** моҳиятан; ботинан; **дар ин маънӣ** дар ин бобат; аз ин ҷиҳат; **узру маънӣ гуфт**. узрхоҳӣ, маъзаратхоҳӣ.

МАӢНОӢ معنائى *мансуб* ба маъно, маънидор.

МАӢНУС *а.* مأنوس унсгирифта, ҳукарда; одаткарда.

МАӢРАЗ *а.* معرض ҷои нишон додани чизе; **ба маърази тамошо гузоштан** нишон додан, намоиш додан (*мас., расмро*).

МАӢРАКА *а.* معركة 1. *қит.* майдони ҷанг, майдони корзор; ҷанг, муҳориба, задухӯрд.

дони корзор; ҷанг, муҳориба, задухӯрд. 2. ҷамъомади мардум барои гузаронидани мусобиқа ё иҷрои якҷояи коре; давраи муташаккилона гузаронидани ягон кор ё вазифаи махсуси иҷтимоӣ ва сиёсӣ: **маъракаи кассагӯён, маъракаи алафдаравӣ, маъракаи интиҳобот, маъракаи киштукори баҳорӣ, маъракаи обуна; маъракаи гирифтани** дар майдони кушода мардумро ба гирди худ ғун кардан (*чунонки дар гузашта маддоҳону қиссахонон, ғӯштингирон ва ғ. маъракаири мекарданд*); гирд омадани одамон. 3. *нав.* маросими тӯй ё азо: **маъракаи хурсандӣ, маъракаи оши сол; радди маъракаи шудан** аз қатори мардум бароварда шудан; аз касе рӯ гардондани ҷамоат.

МАӢРАКАГИРӢ معركة گيرى *исми амал* аз **маъракаи гирифтани**; дар майдони кушод мардумро ба гирди худ ҷамъ кардани маддоҳону қиссахонони замони гузашта; тамошобинонро ба атрофи худ ҷамъ кардани ғӯштингирон.

МАӢРАКАЗЕБ معرکه زيب *маҷлисоро, маҳфилоро.*

МАӢРАКАОРО معرکه آرا он ки бо сухани ширин ё бо ягон ҳунари худ ҷамъомадро гарм мекунад, маҷлисоро, маҳфилоро.

МАӢРИФАТ *а.* معرفت 1. дониш, илму дониш; *ба тариқи истиора:* **нури маърифат, ҷароғи маърифат афрӯхтан ё фурузон кардан, аз боғи маърифат гул чидан, аз илму маърифат дур будан, офтоби маърифат дамидан**. 2. *фалс.* дарки воқеият ба воситаи ақлу ҳис; шинохти ҷигунагии олам: **назарияи маърифат**. 3. маориф; омӯзишу парвариш, таълиму тарбия; *муқ.* **бомаърифатӣ; аҳли маърифат** соҳибмаърифатон, одамони аз илму дониш баҳраманд, ашхоси огоҳу доно; **гулҳои боғи маърифат** мактабхонон, мактаббачаҳо.

МАӢРИФАТБЕЗОР معرفت بيزار он ки ба илму дониш нафрат дорад, маърифатқимоб, ҷаҳолатпараст.

МАӢРИФАТДӢСТ معرفت دوست *ниг.* маорифдӯст.

МАӢРИФАТӢ معرفتى *мансуб* ба маърифат; **барномаи маърифатӣ** барнома оид ба паҳн кардани илму дониш дар байни омма ва умуман маърифатнок кардани аҳоли.

МАӢРИФАТНОК معرفت ناک соҳиби илму дониш, огоҳ, донанда, ориф.

МАӢРИФАТНОКӢ معرفت ناکӣ маърифатнок будан, соҳиби илму дониш будан.

МАӢРИФАТПАЗИРӢ معرفت پذیری доништашавандагӣ; маърифатпазирии олам *фалс.* чиҳати дигари масъалаи асосии фалсафа, ки дар бораи ба воситаи ақлу ҳис қобили дарк будан ё набудани олам баҳс мекунад.

МАӢРИФАТПАРВАР معرفت پرور илмдӯст; тарафдори пешрафти илму маърифат; маорифпарвар, фарҳангпарвар.

МАӢРИФАТПАРВАРӢ معرفت پروری маърифатпарвар будан; маорифпарварӣ, фарҳангпарварӣ.

МАӢРУЗ *a.* معروض арзшуда; маъруз доштан арз кардан, баён кардан.

МАӢРУФ *a.* معروف 1. шинохташуда, маълум; муқоб. маҷхул. 2. машҳур, овозадор, шӯҳратпайдокарда дар байни халқ; нависандаи маъруф, сарояндаи маъруф; амри маъруф *d.* даъват барои иҷрои вочиботи шариат; даъват ба неқӯкорӣ; панду насиҳати динӣ ва ахлоқӣ; **вови маъруф** *грам.* овози «у»-и нисбатан пурра ва шунаво талаффузёбанда, ки дар хати арабии тоҷикӣ бо ҳарфи «вов» навишта мешавад (*мас.*, дар калимаи дуд, тут ва ғ.); **йои маъруф** *грам.* овози «и», ки дар хати арабии тоҷикӣ қоидатан бо ҳарфи «йо» навишта мешавад (*мас.*, дар калимаҳои дирӯз, тир ва ғ.).

МАӢРӢЗА *a.* معروضе баёноти муфассал дар ҷамъомаде дар бораи мавзӯи муайяне, нутқ (*дар конференсия*), суҳанронӣ; маърӯзаи ҳисоботӣ, маърӯза кардан.

МАӢРӢЗАКУНАНДА معروضه کننده сифати феълии замони ҳозира аз маърӯза кардан; он ки дар маҷлис, конференсия ва ғ. маърӯза мекунад, суҳангӯӣ, суҳанрон.

МАӢРӢЗАЧӢ معروضه چی *гуфт.*, *ниг.* маърӯзакунанда.

МАӢСИЯТ *a.* معصيت *кит.* гуноҳ, ҷурм; гуноҳ кардан.

МАӢСУМ *a.* معصوم бегуноҳ; он ки дар умри худ гуноҳе накардааст: кӯдаки маъсум, тифли маъсум.

МАӢСУМА *a.* معصومه муаннаси маъсум; зани

бегуноҳ; покдоман.

МАӢСУМӢ معصومی 1. маъсум будан, бегуноҳӣ, беайбӣ. 2. покдоманӣ.

МАӢСУМОҲА معصومانه покдилона, беғаш; муомилаи тифлонаи маъсумона муносибати софдилонаи ҳоси тифлон.

МАӢТАЛ معطل (*аслаи муаттал*) интизор, мунтазир; маътали касе ё чизе будан дар интизори касе ё чизе будан, касе ё чизеро мунтазир будан, касеро интизорӣ кашидан, нигарони касе шудан; маътал кардан дар интизорӣ нигоҳ доштан, мунтазир кардан; маътал мондан бекор мондан; маътал шудан а) мунтазир шудан, интизор будан; б) бекор мондан.

МАӢТАЛӢ معطلى маътал будан, интизорӣ, нигаронӣ.

МАӢТУФ *a.* معطوف *кит.* гардонида ба тарафе, нигаронида: инон маътуф доштан инон ба тарафе гардондан; ба сӯи дигар баргаштан.

МАӢФУВ *a.* معفو *кит.* афвшуда, бахшида; маъфув доштан афв кардан, аз гуноҳи касе гузаштан.

МАӢХАЗ *a.* مأخذ 1. ҷои аҳз, ҷое, ки аз он чизеро мегиранд. 2. сарчашмаи маълумот, манбаъ: маъхазии асосӣ, маъхазии илмӣ.

МАӢХАЗШИНОСӢ مأخذ شناسӣ *нав.* илме, ки усули таҳқиқ ва истифодаи сарчашмаҳоро (*хусусан таърихро*) меомӯзад.

МАӢХУЗ *a.* مأخوذ *кит.* 1. аҳзшуда, гирифта; ба даст омада. 2. дастгиршуда; гирифтор, бандӣ.

МАӢХУД *a.* معهود 1. аҳду паймон шуда, бо аҳду паймон муайян ва муқарраршуда. 2. муқаррарӣ, одатӣ, маъмул; ба дастури маъхуд аз рӯи расму қоидаи маълум.

МАӢЌУН *a.* معجون 1. чизи аз чанд модда таркибёфта, омеза, махлут. 2. хамираи хӯрданӣ, ки аз чанд доруи омехта бо асал ё бо шакар омода карда мешавад.

МАӢШАР *a.* معشر *кит.* 1. ҷамоат, гурӯҳи одамон. 2. ҳешовандон.

МАӢШУҚ *a.* معشوق он ки ишқ ва муҳаббати касе дар қалби ӯ ҷой гирифтааст, маҳбуб, дӯстдошта.

МАӢШУҚА *a.* معشوقه муаннаси маъшук.

МАЪШУҚАБОЗӢ معشوقه‌بازی ишқварзӣ; зан-бозӣ.

МАЪШУҚӢ معشوقӣ маъшук будан; робитаи ошиқӣ ва маъшукӣ муносибати ошиқона.

МАӢЮБ *a.* معيوب 1. он ки ягон нуқсони узвӣ дорад, айбнок (**маиб** ба ин маънӣ *шакли гуфтугӯи ин калима аст*). 2. шахсе, ки дар натиҷаи бемории илочнопазир ё ягон иллати дигар қобилияти кориашро гумкарда доништа шудааст: **маӢюби ҷанг**.

МАӢЮС *a.* مأیوس ноумедшуда, ноумед; навмед; дилшикаста; **маӢюс шудан** ноумед шудан; рӯҳафтада шудан.

МАӢЮСӢ *a.* مأیوسӣ ноумедӣ, яъс: **аломати маӢюсӣ дар ҷеҳраи касе намоён будан; ба маӢюсӣ афтодан** ба яъсу навмедӣ дучор шудан; **дар маӢюсӣ андохтан** дучори яъсу навмедӣ кардан; рӯҳафтада кардан.

МАӢЮСОНА مأیوسانه дар ҳолати ноумедӣ, навмедона: **маӢюсона ҷавоб додан, маӢюсона нигоҳ кардан, бо оҳанги маӢюсона гуфтан**.

МЕБЕЛ *лот.* میبیل ашёву асбоби ҷӯбии хона (*аз қабилӣ миз, курсӣ, диван, ҷевон*), асосия.

МЕБЕЛСОЗ میبیل‌ساز устое, ки мебел месозад, дуредгари созандаи мебел.

МЕБЕЛСОЗӢ میبیل‌سازی сохтани мебел; корхонае, ки дар он мебел месозанд: **корхонаи мебелсозӣ**.

МЕБЕЛФУРӢШӢ میبیل‌فروشی фурӯши мебел; ҷои фурӯши мебел: **мағозаи мебелфурӯшӣ**.

МЕБОИСТ می‌بایست *сигаи шартнои хоҳишмандӣ аз феъли боистан, ки ҳамчун калимаи модалӣ бо феълҳои маънои заруриятро медиҳад; лозим (зарур) буд, ки...*

МЕВА میوه 1. ҳосили дарахт, бар, бор, самар: **меваи лазиз, меваи ширин, меваи тар, меваи хушк, меваҳои тирамоҳӣ, мева додан, мева фурӯхтан, мева ҷидан; оби мева** обе, ки аз фушурдани мева ҳосил мешавад, шираи мева; шарбат, афшура; **обу мева** мураббо ва меваҳои гуногун. 2. *мач.* натиҷа, ҳосили кор, самара; **меваи боғи умр** фарзанд.

МЕВАҒУНДОРӢ میوه‌خنداری *ниг.* **меваҷинӣ**: мавсими мевағундорӣ.

МЕВАДИҲАНДА میوه‌دهنده *сифати феълӣ за-*

мони ҳозира аз мева додан; самаровар: дарахти мевадиҳанда, ниҳоли мевадиҳанда.

МЕВАДОР میوه‌دار дарахте, ки самар дорад, мевадиҳанда: **дарахти мевадор**.

МЕВАЗОР میوه‌زار боғ ё ҷое, ки дарахти мевадори зиёд дорад.

МЕВАОВАР میوه‌آور *ниг.* **мевадиҳанда**.

МЕВАПАЗ میوه‌پز : **мавсими мевапаз** мавсими пухта расидани меваи дарахтон.

МЕВАПАРВАРӢ میوه‌پروری соҳаи боғдорӣ, ки бо нигоҳубини дарахтони мева ва гирифтани ҳосили онҳо машғул аст: **хоҷагии мевапарварӣ**.

МЕВАФУРӢШ میوه‌فروش он ки мева мефурӯшад, фурӯшандаи мева.

МЕВАФУРӢШӢ میوه‌فروشی 1. *исми амал аз мева фурӯхтан*, ҷой ё бозоре, ки дар он мева мефурӯшанд. 2. касбу кори мевафурӯш: **мевафурӯшӣ кардан**.

МЕВАХУШККУНАК میوه‌خشک‌کنк гармхона ё дастгоҳе, ки дар он мева хушк карда мешавад.

МЕВАХУШКОНӢ میوه‌خشکانی амали хушк кардани мева (*дар ҳавои кушод ё дар мевахушккунак*).

МЕВАЧИНӢ میوه‌چینی *исми амал аз мева ҷидан*; амали ҷидани меваҳо аз дарахтон: **меваҷинӣ кардан**.

МЕВАҶОТ میوه‌جات *ҷ.* **мева**.

МЕГАВАТТ *ю.* مگه‌واتт *физ.* як миллион ватт.

МЕГАФОН *ю.* مگه‌فان *тех.* абзор барои баланд кардани овоз (*аз қабилӣ карнайи махсуси дастӣ ва ғ.*)

МЕҒ میغ *кҳн.* 1. абри сиёҳ; абр, саҳоб. 2. тумани ғализ, абр, саҳоб; туман.

МЕҒОЛУД میغ‌آلود ҳолати осмон ё ҳаво, ки дар онҳо абр ё туман дида мешавад, абролуд; туманолуд.

МЕДАЛ *фр.* مدال 1. нишони мудаввари филизии нақшдоре, ки барои тақдири хизмате ҳамчун мукофоти давлатӣ дода мешавад. 2. нишони махсус, ки барои комёбиҳои барҷаста дар соҳаи илму фан, барои бо баҳои «аъло» таъмом кардани мактаби миёна, барои ғалаба

дар мусобиқаҳои варзишӣ *ва г.* дода мешавад: медали тилло, медали нуқра, медали хизмати шоиста (*мукофоти давлатӣ*), бо ордену медалҳо мукофотонида, мактаби миёнаро бо медали тилло ё нуқра тамом кардан.

МЕДАЛДОР *مدلدار* бо медал мукофотонидашуда, бо медал сарфароз кардашуда; дар сари сина медал дошта.

МЕДУЗА *ю. مدوزہ зоол.* чонвари баҳрии чатрмонанд, ки бозу ва панчаҳои дарозаш ба-ромада меистад.

МЕЗАК *میزک гуфт., ниг.* пешоб, меза, шоша, гумиз; мезак кардан мезидан.

МЕЗАКДОН *میزکدان ниг.* масона.

МЕЗИДАН *میزیدن гуфт., ниг.* шошидан.

МЕЗОЗОЙ *ю. مزای :* давраи мезозой *геол.* дар таърихи инкишофи Замин марҳалаи байни давраҳои палеозой ва кайнозой.

МЕЛИОРАТСИЯ *лот. مليارتسيه* маҷмӯи тадбирҳо (*хушконидаи заминҳои сернам, обёрӣ кардан ва г.*) оид ба киштбоб ва ҳосилхез кардани замин.

МЕЛОД//МИЛОД *ميلاد* замони валодат, вақти зода шудан; рӯзи таваллуд; **мелоди Масеҳ** рӯзи таваллуди Исои Масеҳ–пайғамбари аҳли насоро, ки мабдаи солшумории мелодист; **то мелод** пеш аз солшумории мелодӣ: **асри 4-уми то мелод.**

МЕЛОДРАМА *лот. ملادرمه санъ.* асари драмавие, ки дар он воқеаи фоҷиаангез бо ҳиссиёти баланди муболиғанок ва оҳанги пандомез тасвир ёфтааст.

МЕЛОДӢ//МИЛОДӢ *ميلادی* 1. мансуб ба мелод. 2. солшуморие, ки аз рӯзи мелоди Исои Масеҳ сар мешавад ва дар аксари мамлакатҳои ҷаҳон ҷорист.

МЕМБРАНА *лот. ممبرنه* парда–тунукаи нозуки филизӣ дар гӯшаки телефон *ва г.*, ки аз ларзиши он садо ба вучуд меояд.

МЕНЕЧЕР *англ. منچير нав.* 1. мутахассиси соҳаи идораи истеҳсолот – менеҷмент. 2. *варз.* дар варзиши касбӣ шахсе, ки мусобиқаҳои варзишкоро ташкил медиҳад.

МЕНЕЧМЕНТ *англ. منچمنت нав.* назарияву амалияи идораи истеҳсолот ва фуруши

маҳсулот (*бо назардошти баланд бардоштани самаранокӣ ва афзоиши фоида*).

МЕНИНГИТ *ю. مننگيت тиб.* илтиҳоби пардаи мағзи сар; сарсом.

МЕНШЕВИЗМ *р. منشويزم таър.* чараёни ислохотхоҳии майдабуржуазӣ дар ҳизби коргарии сотсиалистӣ–демократии Русия, ки тарафдорони ин чараён ақаллиятро ташкил медоданд, ақаллион.

МЕНШЕВИК *р. منشويک таър.* пайрави меншеви́зм; узви ҳизби меншевикон.

МЕНУ *مینو ниг.* мину.

МЕОД *میعاد ниг.* миод.

МЕРГАН *مرگن* 1. тирандоз; тирандози моҳир. 2. шикорчӣ, сайёд.

МЕРИДИАН *лот. مریدین ҷуғр.* хати тӯл, хати нисфуннаҳор; **меридиани Замин** хати доиравии тасаввурии кураи Замин, ки аз ҳар ду қутб мегузарад ва меридиани якум (ё сифрӣ) аз болои расадхонаи Гринвич (дар Лондон) гузашта, Заминро ба нимкураҳои шарқӣ ва ғарбӣ тақсим мекунад.

МЕРИНОС *ит. ميریناس* 1. навъе аз зоти гӯсфанди маҳинпашм. 2. як навъи пашм.

МЕРОС *а. میراث* 1. он чи ба ирс мондааст, молу пуле, ки аз мурда ба ворисонаш мондааст: **мероси аз падар монда.** 2. ёдгориҳои маданӣ, адабӣ, меъморӣ *ва г.*, ки аз гузаштагон ба наслҳои оянда расидаанд: **мероси адабӣ** осори адабии гузаштагон; **мероси гузоштан** мерос мондан; **ба мерос гирифтан // мероси гирифтан** соҳиби мерос шудан.

МЕРОСБАР *میراثبر нав., ниг.* меросхӯр.

МЕРОСБАРӢ *میراثبری нав., ниг.* меросхӯрӣ.

МЕРОСГИР *میراثگیر ниг.* меросхӯр.

МЕРОСГУЗОР *میراثگذار* он ки аз худ мерос боқӣ мемонад, меросдеҳ.

МЕРОСДЕХ *میراثده ниг.* меросгузор.

МЕРОСДИҲАНДА *میراثدهنده* сифати феълии замони ҳозира аз мерос додан.

МЕРОСӢ *میراثی* ба мерос монда, ирсӣ, маврус: **замини меросӣ, ҳавлии меросӣ, чизу чораи меросӣ.**

МЕРОСХӢР *ميراث خور* ворис, ирс- гиранда, он ки мерос ба ӯ мерасад.

МЕРОСХӢРӢ *ميراث خورى* меросхӢр будан; сохиби молу мулки меросӣ будан, меросгирӣ: **ҳаққи меросхӢрӣ доштан**.

МЕТАЛЛ *лот. металл ниг. филиз*.

МЕТАЛЛОГРАФИЯ *металлография* илме, ки ба омӯхтани сохт ва хосияти физикии филизот ва ҳулаҳо машғул аст, филизшиносӣ.

МЕТАЛЛУРГИЯ *лот. металлургия* соҳаи саноати вазнин оид ба тайёр кардани филизот; илми истеҳсоли саноатии филизот, оҳангудозӣ; **металлургияи ранга, металлургияи сиёҳ**.

МЕТАЛЛУРГӢ *металлургия мансуб ба металлургия*.

МЕТАН *фр. метан хим. газе*, ки аз омехтаи карбон бо гидроген ҳосил мешавад ва сӯзандаю бебӯй аст, гази ботлоқӣ, гази кам.

МЕТАФИЗИК *ю. метафизик* олими соҳаи метафизика.

МЕТАФИЗИКА *ю. метафизика* 1. таълимоти фалсафӣ дар бораи асосҳои ғавқуттабии ҳастӣ, ба таҷрибаи ҳиссӣ дастнорас будани ашъ ва ғ. 2. тарзи тафаккури ғайридиалектикӣ, ки ҳодисаҳои олами моддиро бидуни алоқамандӣ ва инкишофёбии онҳо баррасӣ мекунад.

МЕТЕОР *ю. метеор* шиҳоб, ситораи паррон.

МЕТЕОРИТ *ю. метеорит* ҷисми физикии сангӣ ё филизӣ ва ё сангию филизӣ, ки аз фазо ба замин меафтад, пораи ситораи паррон, шиҳобпора.

МЕТЕОРИТӢ *метеорит мансуб ба метеорит: борони метеоритӣ*.

МЕТЕОРОЛОГИЯ *ю. метеорология* илм оид ба ҳодисаҳои фазои атрофи Замин ва пешгуиҳои ӯ; обу ҳаво; обуҳавошиносӣ, ҳавошиносӣ.

МЕТИЛ *фр. метил хим. моддае*, ки аз як атоми карбону се атоми гидроген иборат аст; пасмондаи метан.

МЕТИЛӢ *метил мансуб ба метил: спирти метилӣ* спирти аз чӯб (аррамайда) ҳосилшудаи захронок, ки дар дорусозӣ ва техника истифода мешавад.

МЕТИН *метин* кӯбаи оҳанин нӯлғафс, ки бо он

санг мешикананд ё аз кӯҳ маъдан мекананд; зоғнӯл.

МЕТОД *ю. метод* усули маърифат ва тадқиқи ҳодисаҳои табиат ва ҳаёти ҷамъиятӣ; маҷмӯи равишҳои тадқиқи назариявӣ ва ба амал татбиқ кардани онҳо, равиш.

МЕТОДИКА *ю. методика* маҷмӯи усулҳои таълими чизе ё иҷрои амали коре; **методикаи таълим** усули таълим, равишу омӯзиш.

МЕТОДИСТ *ю. методист* мутахассиси усули таълими ягон фан, равишомӯз.

МЕТОДӢ *метод мансуб ба метод; дастури методӣ* дастур оид ба тарзу усули таълиму тадриси фанне.

МЕТОДОЛОГИЯ *ю. методология* таълимоти умумӣ дар бораи методу равишҳои илмӣ дар пажӯҳиши мавзӯҳои ягон соҳаи илм.

МЕТОДОЛОГӢ *методология мансуб ба методология*, оид ба методология: **семинари методологӣ**.

МЕТР *ю. метр* 1. воҳиди андозагирии дарозӣ, ки ба 100 см баробар аст: **метри мураккаб, метри мураббаъ**. 2. чадвал ё навори ба дарозӣ 100 см, ки барои андоза кардани чизе ба сантиметрҳо тақсим карда шудааст; метрчӯб.

МЕТРАЖ *ю. метраж* 1. дарозӣ ба ҳисоби метр. 2. масоҳати хонаю ҷо ба ҳисоби метри мураббаъ.

МЕТРӢ *метр мансуб ба метр*.

МЕТРО *фр. метро* як навъи нақлиёти мусофирбарии зеризаминӣ, ки аз вагонҳои ба ҳам васлшуда иборат аст, метрополитен.

МЕТРОПОЛИТЕН *фр. метрополитен* роҳи оҳани зеризаминии шаҳрӣ, ки як навъи нақлиёти мусофирбарӣ ҳисоб мешавад.

МЕХ *михай* милаи кӯтоҳи нӯгтези филизӣ ё чӯбие, ки бо он ду порчаи чӯбӣ ё филизиро ба ҳам васл мекунанд ё онро ба девор кӯфта, ҳар чиз меовезанд ва ё ба замин кӯфта чорворо ба он мебандад; **меҳи печдор** винт; **меҳ задан** меҳ кӯфтан ба ҷое (*мас., ба девор*); **меҳ кардан** меҳ зада маҳкам кардан (*чизеро*); **меҳ коматаш** **меҳ барин** **рост** одами солими боқувват.

МЕХАК *1. меҳак ниг. меҳчагул. 2. доначаҳои хурди хушбӯй, ки аз ғунчаҳои буттаи меҳча-*

гул чамъ карда хушкондаанд ва онро кӯфта ба хӯрок ё шарбатҳо меандозанд.

МЕХАНИЗАТОР *р.* **میخیزتار** 1. мутахассиси соҳаи механизатсия. 2. коргари ихтисосманде, ки мошину олоту механиконида ро идора ва нигоҳубин мекунад: **механизатори хоҷагии деҳқонӣ**.

МЕХАНИЗАТОРӢ *михнизатарӣ* касбу кори механизатор.

МЕХАНИЗАТСИЯ *ю.* **میخیزتسیه** *ниг.* **механиконӣ**.

МЕХАНИЗМ *ю.* **میخیزم** 1. сохти даруни мошин (*олат ё дастгоҳ*): **механизми соат**. 2. *мач.* сохт ё сохторе, ки тартибу қоидаи ягон соҳаи фаъолиятро муайян мекунад: **механизми давлатии идоракунии**.

МЕХАНИК *фр.* **میخیک** 1. мутахассиси соҳаи механика. 2. он ки ба кор ва истифодабарии мошинҳо назорат ва роҳбарӣ мекунад.

МЕХАНИКА *ю.* **میخیکه** 1. *физ.* соҳаи физика оид ба қонунҳои ҳаракати ҷисмҳо дар фазо ва қувваҳои ба амаловарандаи ин ҳаракат: **механикаи назариявӣ**. 2. *тех.* бахши техника, ки бо ҳалли вазифаҳои дар амал татбиқ кардани қонунҳои ҳаракати ҷисмҳо ва қувваҳои муҳассали он машғул аст: **механикаи сохтмон**.

МЕХАНИКӢ *михикӣ* *мансуб ба механика:* **корхонаи механикӣ, қувваи механикӣ**.

МЕХАНИКОНИДАН *михиканидн* ба кори мошини гузаронидани кори соҳае, бо мошину олоту механикӣ таҷҳизонидан, механикӣ кардан: **механиконида ни деҳқонӣ**.

МЕХАНИКОНӢ *михиканӣ* *исми амал аз механиконида ни;* механизатсия.

МЕХАНИТСИЗМ *ю.* **میخیزتسیزم** *фалс.* як намуди тарзи метафизикии тафаккур ва дарки олами моддӣ, ки қонуниятҳои мураккаби тараққиётро чун қонунҳои одии механика маънидод мекунад.

МЕХГАРДОН *мих-گردان* асбоби оҳание, ки пойафзолро ба рӯи он монда меҳчаҳояшро қат мекунад; **мехгардон кардан** *гуфт.* аз ҷое ба ҷои дигар бурда бастанӣ чорвои хонагӣ дар алафзор, ҷоғардон кардан.

МЕХӢ *михи* : хати меҳӣ *таър.* навъи хатест, ки

бо аломатҳои меҳмонанд навишта мешуд ва ёдгориҳои хатии забони форсии бостон бо ин хат китобат шудааст (*мас., Катибаи Бесутун дар наздикии шаҳри Қирмоншоҳи Эрон*).

МЕХКАШАК *мих-کشک* асбобе, ки бо ёрии он меҳи кӯфтаро кашида мегиранд.

МЕХКӢБ *мих-کوب* бо меҳ ба ҷое кӯфта маҳкам карда; **дар ҷои худ меҳкӯб шудан** аз тарс ё ҳайрат дар як ҷо шаҳ шуда мондани касе.

МЕХКӢБӢ *мих-کوبی* *исми амал аз меҳ кӯфтан* (*меҳ задан*).

МЕХПАРЧ *мих-پرچ* милаи сусте, ки ҳангоми кӯфтан нӯгаҳ парчин мешавад.

МЕХПАРЧИН *мих-پرچین* бо меҳ парчин кардашуда; **меҳпарчин кардан** меҳҳои зиёдро зада маҳкам кардан; меҳу милаҳои кӯтоҳи филизиро кӯфта ба ҳам васл кардан.

МЕХСОЗ *мих-ساز* устое, ки аз филизот ё аз ҷӯб меҳу меҳчаҳо месозад.

МЕХСОЗӢ *мих-سازی* касбу кори меҳсоз; истеҳсоли меҳ.

МЕХСУТУН *мих-ستون* *нав.* ҳодае, ки дар ҷойҳои яхбаста ва ботлоқзор рост-рост ба замин мезананд, то ки ҳамчун поя ва таҳкурсии хизмат кунад.

МЕХЧА *михچه* меҳи хурди оҳанӣ ё ҷӯбӣ.

МЕХЧАГУЛ *михچه-گل* *бот.* гиёҳе, ки соқа - шоҳаҳои дароз ва дар нӯги шоҳаҳо гулҳои калони рангоранги сурху сафеду бунафш ва ғ. дорад; гули меҳак.

МЕХЧАКОРӢ *михچه-کاری* меҳчаҳои зиёдеро зада маҳкам кардани ҷизе ба ҷизии дигар.

МЕХЧАОБАК *михچه-آبک* *бот.* як навъи ангур.

МЕХЧӢБ *мих-چوب* меҳи ҷӯбӣ, меҳи аз ҷӯб тайёршуда.

МЕХ *مه* *кит.* калон, бузург, *муқоб.* **кеҳ;** **кеҳону меҳон** хурдону бузургон.

МЕҲАН *میهن* ватан, зодгоҳ.

МЕҲАНДӢСТ *میهن دوست* *ниг.* **ватандӯст**.

МЕҲАНДӢСТӢ *میهن دوستی* *ниг.* **ватандӯстӣ**.

МЕҲАНӢ *میهنی* *ниг.* **ватанӣ**.

МЕҲАНПАРАСТ *میهن پرست* *ниг.* ватанпараст.

МЕҲАНПАРАСТӢ *میهن پرستی* *ниг.* ватанпарастӣ.

МЕҲАНФУРӮШ *میهن فروش* *ниг.* ватанфурӯш.

МЕҲАНФУРӮШӢ *میهن فروشی* *ниг.* ватанфурӯшӣ.

МЕҲБАРА *а.* *محبره* сиёҳидон, давот.

МЕҲВАР *а.* *محور* 1. тире, ки чарх дар атрофи он давр меҳӯрад; **меҳвари чархи ароба**, **меҳвари чархҳои пеши мошин**, **меҳвари чархи ресмонресӣ**. 2. *чугр.* хати ростии фаразӣ, ки як сари он ба қутби шимол ва сари дигараш ба қутби ҷануб пайваस्ताаст ва Замин дар гирди он давр мезанад. 3. *маҷ.* марказ, асос; $\diamond$ **меҳвари сӯҳбат** мавзӯи асосии сӯҳбат.

МЕҲВАРӢ *محوری* 1. мансуб ба **меҳвар**. 2. *маҷ.* марказӣ, асосӣ.

МЕҲЗОР *а.* *مهزار* *кит.* беҳудагӯй; ҳарзагӯй.

МЕҲИН *مهين* *кит.* калонтарин, бузургтарин; калон, бузург; **писари меҳин** писари калон (*дар синну сол*).

МЕҲЛАБ *а.* *محب* *кит.* зарфи ширдӯшӣ, ширдӯша, хурма.

МЕҲМОЗ *а.* *مهماز* оҳани маҳсули нӯгтез, ки ба ақиби пошнаи мӯза устувор карда, барои давонидани асп ба кор мебаранд, маҳмез.

МЕҲМОН *مهمان* он ки ба хонаи каси дигаре омада аз тарафи соҳиби хона пазиroy мебинад; **тоқати меҳмон надошт**, **хона ба меҳмон гузошт** (*зарб.*); **меҳмони ноҳонда** *ниг.* **ноҳонда**; **меҳмони туфайлӣ** *ниг.* **туфайлӣ**; **меҳмон кардан** касеро ба сифати меҳмон даъват кардан (*ба хонаи худ*), ҳамчун меҳмон пазиroy кардан; **меҳмон шудан** ба сифати меҳмон ба хонаи касе рафтани, ҳамчун меҳмон дар ҷое воқеъ шудан; $\diamond$ **меҳмони нав** тифли навзод.

МЕҲМОНАК *مهمانک* *гуфт.* шакли *тасғир* ва *навозиш*и меҳмон.

МЕҲМОНГУРЕЗ *مهمان گریز* он ки меҳмонро хуб қабул намекунад, меҳмонро дар хонааш танҳо мемонад; он ки меҳмонро дӯст намедорад.

МЕҲМОНДОР *مهمان دار* он ки меҳмонро пазиroy ва парасторӣ мекунад; меҳмондӯст.

МЕҲМОНДОРӢ *مهمان داری* 1. пазиroy ва пара-

стории меҳмон, қабули меҳмон; зиёфат ба-рои меҳмонон. 2. меҳмоннавозӣ; **меҳмондорӣ кардан (намудан)** ба сифати меҳмон даъват карда зиёфат додан; меҳмоннавозӣ кардан.

МЕҲМОНДӮСТ *مهمان دوست* он ки омадани меҳмонро дӯст медорад, меҳмонпарвар; меҳмоннавоз: **мардуми меҳмондӯст**, **мизбони меҳмондӯст**.

МЕҲМОНДӮСТӢ *مهمان دوستی* меҳмондӯст будан; меҳмоннавозӣ.

МЕҲМОНӢ *مهمانی* ба сифати меҳмон омадан ё рафтани меҳмон ба ҷое; меҳмондорӣ, зиёфат: **ба меҳмонӣ бурдан (омадан, рафтани)**, **ба меҳмонӣ даъват кардан (хабар кардан, хондан, ҷеғ задан)**.

МЕҲМОНКАДА *مهمان کده* *ниг.* меҳмонхона.

МЕҲМОННАВОЗ *مهمان نواز* меҳмондӯст; он ки меҳмонро нағз пазиroy мекунад: **мардуми меҳмоннавоз**; меҳмоннавоз будан.

МЕҲМОННАВОЗӢ *مهمان نوازی* меҳмоннавоз будан, меҳмондӯстӣ.

МЕҲМОННАВОЗОНА *مهمان نوازانه* аз рӯи меҳмоннавозӣ, меҳмондӯстона: **муомилаи меҳмоннавозона**, **меҳмоннавозона истиқбол кардан (пешвоз гирифтани)**.

МЕҲМОНПАЗИР *مهمان پذیر* он ки меҳмон пазиroy мекунад, пазирандаи меҳмон, мизбон.

МЕҲМОНСАРО(Ӣ) *مهمان سراي* меҳмонхона: **меҳмонсарои ҳукумати** иморати маҳсус барои иқомати меҳмонони ҳукумати.

МЕҲМОНХОНА *مهمان خانه* 1. утоқи маҳсус ба-рои пазиroyи меҳмонон; хонаи меҳмоннишини ҳар ҳавлӣ. 2. бинои бисёрхонадор дар шаҳрҳо барои истиқомати мусофирон.

МЕҲНАТ *а.* *محنت* 1. азоб, ранҷ, машаққат, заҳмат **меҳнат кашидан** азобу машаққат кашидан, дар азоб будан. 2. фаъолияти мақсаднок ва ба ҷамъият нафъовари инсон, ки ранҷу кӯшиши ақлонӣ ва ҷисмонӣ металабад; кор; **меҳнати вазнин (миёншикан, пурмашаққат, саҳт, тоқатфарсо)**, **меҳнати даст(а)ҷамъона**, **меҳнати деҳқонӣ**, **меҳнати зарбдорона**, **меҳнати фидокорона (бунёдкорона, шоён)**, **меҳнати озоишта**, **меҳнати саҳро**,

меҳнати ҳалол, иди меҳнат, интизоми меҳнат, тақсимои меҳнат, зоеъ нарафтани меҳнати касе; *ба таври истиора*: **арсаи меҳнат**, **майдони меҳнат**, **ниҳоли меҳнати касе** меваи роҳат додан; **меҳнати дастӣ** коре, ки дар истеҳсолот бе ёрии мошин ва техника, яъне бо қувваи бозу ба ҷо оварда мешавад; **меҳнати кирои** меҳнате, ки шахси воситаи истеҳсолот надошта барои рӯзгузаронӣ ба сармоядор мефурӯшад; **меҳнати фикрӣ//меҳнати ақлонӣ** корест (*аз қабилӣ* корҳои эҷодӣ, илмӣ, муҳандисӣ ва ғ.), ки одам барои иҷрои он қувваи ақлонии худро сарф мекунад; **меҳнати ҷисмонӣ** корест (*аз қабилӣ* деҳқонӣ, сохтмон, ҷаммоли ва ғ.), ки асосан бо қувваи бадани одам иҷро карда мешавад, кори ҷисмонӣ; **музди меҳнат** ҳаққи, ки дар бадали иҷрои кор дода мешавад; **рӯзи меҳнат** воҳиди кори якрӯза дар муҳосибаи меҳнати деҳқонон; **меҳнат кардан** кор кардан; **аз меҳнати касе** **фоида бурдан** касеро истисмор кардан; **аҳли меҳнат** меҳнаткашон, заҳматкашон; **меҳнати касе** **сӯхтан** кори анҷомдодаи касе самара надодан (бенатиҷа мондан).

МЕҲНАТГУРЕЗ **محنت گريز** он ки кор кардан намехоҳад, коргурез; танбал, коҳил.

МЕҲНАТГУРЕЗӢ **محنت گريزى** меҳнатгурез будан, коргурезӣ; танбалӣ, коҳилӣ.

МЕҲНАТДӢСТ **محنت دوست** одами меҳнатӣ, он ки аз кор намегурезад, он ки меҳнат карданон хӯрданро вазифаи асосии худ медонад.

МЕҲНАТДӢСТӢ **محنت دوستى** меҳнатдӯст будан, кордӯстӣ.

МЕҲНАТӢ **محنتى** 1. *мансуб ба меҳнат*; кори асосёфта бар меҳнат: **ғалабаи меҳнатӣ**, **тарбияи меҳнатӣ**, **фаъолияти меҳнатӣ**, **шӯҳрати меҳнатӣ**; **рӯзи меҳнатӣ** рӯзи корӣ. 2. меҳнаткаш, меҳнатдӯст: **марди меҳнатӣ**, **одами меҳнатӣ**; **мардуми меҳнатӣ** // **ҳалқи меҳнатӣ** меҳнаткашон. 3. маҳсули меҳнат; бо меҳнат(-и ҳалол); **даромади меҳнатӣ**, **нони меҳнатӣ**; **дафтарчаи меҳнатӣ** ҳуҷҷатест ба шакли дафтари хурд, ки дар он маълумот оид ба фаъолияти меҳнати коргарону хизматчиён сабт мешавад; **муассисаи ислоҳи меҳнатӣ** маҳбас ва коргоҳ ё корхонаҳои маҳсус, ки маҳбусон дар он мӯҳлати ҷазои худро бо кор адо мекунад; **руҳсатии меҳнатӣ** муд-

дати ҳарсолаи аз кор муваққатан озод кардан (*барои истироҳат*) бо ҳифзи ҷой ва музди миёнаи кор.

МЕҲНАТКАШ **محنت کش** он ки бо меҳнати худ (кори худ) рӯз мегузаронад, меҳнаткунанда; меҳнатдӯст, кордӯст.

МЕҲНАТКӢФТА **محنت کوفته** хаста аз меҳнати зиёд, коркӯфта.

МЕҲНАТҚАРИН **محنت قرين** меҳнатдӯст, меҳнатӣ.

МЕҲНАТОБОД **محنت آباد** 1. ҷои азобу машаққат. 2. ҷои бо қору кӯшиши меҳнаткашон ободгардида.

МЕҲНАТРАСОН **محنت رسان** расонандаи бало, расонидани мусибат, озордиҳанда.

МЕҲНАТРӢЗӢ **محنت روزى** 1. он ки азобу машаққат кашидан дар тақдири ӯст. 2. меҳнатдӯст, меҳнатӣ.

МЕҲНАТСАРО **محنت سرا** 1. ғамхона, ғамкада. 2. маҷ. дунё.

МЕҲНАТТАЛАБ **محنت طلب** коре, ки сарф кардани меҳнати зиёдро талаб мекунад: **кори меҳнатталаб**.

МЕҲНАТШИНОСӢ **محنت شناسى** як соҳаи илми иқтисод, эргономика.

МЕҲР **مهر** 1. муҳаббат, ишқ, дӯстдорӣ; навозиш, меҳрубонӣ; **меҳри модар**, **меҳри поки Ватан**, **аз рӯи меҳр**, **бо меҳр**, **меҳри беандоза доштан**, **меҳри касе** дар дил будан; *ба таври истиора*: **меҳри касеро аз дил кандан**, **меҳри касеро ба чизе бедор кардан** (мас., **меҳри касеро**), **туҳми меҳр** дар дили касе коштан. 2. офтоб, хуршед: **меҳри мунир**, **меҳри оламтоб**, **меҳри Ховар**; **меҳри дурахшон** дамидан офтоби тобон намоён шудан, офтоб баромадан; **меҳр бастан** нисбат ба касе ё чизе меҳру муҳаббат пайдо кардан; касе ё чизеро дӯст доштан, нағз дидан; **меҳр мондан** дӯст доштан касеро, дил бастан ба касе; **меҳри касе ё чизе ба дил ҷо шудан ё дар дил ҷой гирифтан** меҳр бастан ба касе ё чизе, касе ё чизеро дӯст доштан. 3. моҳи ҳафтуми солшумории шамсӣ пас аз шаҳривар ва пеш аз обон (*мутобиқ ба моҳи «мизон»-и тақвими бурҷӣ*), ки он ба сентябр - октябри милодӣ рост меояд; номи рӯзи шонздаҳуми ҳар моҳи шамсӣ; **меҳр дар чашм** // **меҳр дар дида** бо ёру дӯстон ҳар

кадар зиёдтар вохӯрдӣ ва рафтуомад кардӣ, ҳамон қадар бештар онҳоро дӯст медорӣ (ба онҳо дил мебандӣ).

МЕХРАНГЕЗ *مهراڼگيز* он чи ҳисси муҳаббат ва меҳрубонӣ ба вучуд меорад; пурмеҳру муҳаббат: **нигоҳи меҳрангез, ҷашми меҳрангез, суҳанҳои меҳрангез.**

МЕХРБОР *مهربار* пур аз меҳрубонӣ: **нигоҳи меҳрбор.**

МЕХРВАР *مهروړ* *кит.* меҳрубон, мушфику меҳрубон.

МЕХРВАРЗ *مهروړز* *кит.* ишқварз, ошиқ.

МЕХРВАРЗӢ *مهروړزى* *кит.* ишқварзӣ, ошиқӣ.

МЕХРГИЁҲ *مهريه* 1. гиёҳе, ки решааш монанд ба шакли одамист ва дар тибби Чин истеъмоли зиёд дорад, астаранг. 2. растание, ки аз рӯи ақидаи хурофӣ ҳар кас беҳи онро бо худ дошта бошад, ҳама ба ӯ меҳр мебанданд ва дӯшташ медоранд, мардумгиёҳ.

МЕХРГОН *مهريگان* 1. яке аз ҷашнҳои бостонист, ки ҳар сол рӯзи шонздаҳуми меҳрмоҳ - рӯзи эътидоли шабу рӯз дар тирамоҳ ҷашн мегирифтанд. 2. тирамоҳ, поиз, хазон, хазонрез, баргрезон.

МЕХРГОНӢ *مهريگاني* 1. *кит.* мансуб ба меҳргон. 2. *мус.* номи яке аз оҳангҳои мусиқӣ.

МЕХРГУСИЛ *مهريگسيل* *кит.* 1. шиканандаи хусни офтоб; *киноя аз хушруй.* 2. меҳршикан, тарки муҳаббат кардан, қатъи муҳаббат кардан.

МЕХРДАВЛАТ *مهردولت* *кит.* он ки давлаташ монанди офтоб дар дурахшонӣ ва авҷу раванг аст.

МЕХРӢ I *مهري* *мансуб ба меҳр* 1; офтобӣ, хуршедӣ.

МЕХРӢ II *مهري* *бот.* як навъи гиёҳи даштӣ, ки гули он захрдор аст.

МЕХРКОР *مهركار* *кит.* бомуҳаббат, меҳрубон.

МЕХРМОҲ *مهريماه* *ниг.* меҳр 3.

МЕХРНОМА *مهرينامه* номаи меҳру муҳаббат, номаи садоқат, номаи ишқу вафо.

МЕХРОБ I *ا. محراب* тоқи даруни масҷид, ки ба тарафи қибла нигоҳ мекунад; ҷои истодани имом дар намози ҷамоа.

МЕХРОБ II *مهراب* номи подшоҳи Кобул, ки падари модари Рустам-қаҳрамони «Шохнома»-и Фирдавсӣ буд.

МЕХРОМЕЗ *مهراميز* аз рӯи меҳрубонӣ; меҳрубонона, пурмеҳру муҳаббат.

МЕХРОФАРИН *مهرافرين* дорои меҳру муҳаббати қавӣ, дӯстдоранда.

МЕХРПАЙВАНД *مهريپوند* *нав.* робита ва пайванде, ки дар пояи меҳру муҳаббат бунёд шудааст, дӯстӣ, рафоқат.

МЕХРПАРВАР *مهريپروړ* 1. парварандаи меҳру муҳаббат; меҳрубон, навозишкор. 2. офтоб-парвар.

МЕХРПАРАСТ *مهريپرست* *д.* пайрави дини меҳрпарастӣ.

МЕХРПАРАСТӢ *مهريپرستى* *д.* яке аз динҳои бостонии халқҳои эронӣ, ки асоси он аз парастии Офтоб ва рушноӣ иборат буд, митроизм.

МЕХРСОЗ *مهريساز* *кит.* офарандаи меҳру муҳаббат, дӯсткор.

МЕХРСОН *مهريسان* чун офтоб, монанди хуршед.

МЕХРУБОН *مهريبان* бомуҳру муҳаббат, пурмуҳаббат, навозишкор, мушфик, дӯстдор: **ёри меҳрубон** ёри азиз; **модари меҳрубон, фарзанди меҳрубон; меҳрубон будан** мушфик будан, ғамхор будан; хушрафтор будан бо касе; **меҳрубон шудан** (ё **гаштан**) а) дӯстдор гаштан; ошиқ шудан; б) мушфику ғамхор гаштан; лутф кардан.

МЕХРУБОНӢ *مهريباني* меҳру муҳаббат, шафқат, дӯстдорӣ; лутфу марҳамат; **бо меҳрубонӣ** аз рӯи меҳру шафқат, меҳрубонона; **меҳрубонӣ кардан** а) бо меҳру

муҳаббат муносибат кардан бо касе; б) илтифот кардан; бахшидан.

МЕХРУБОНОНА *مهريبانانه* бо меҳру муҳаббат, бо меҳрубонӣ; пур аз меҳру шафқат; дӯстдорона, навозишкорона: **муносибати меҳрубонона, суҳанҳои меҳрубонона, табасуми меҳрубонона, меҳрубонона нигоҳ кардан.**

МЕХТАР *مهتر* 1. бузургтар, калонтар, *муқоб.* кехтар: **на ҳар ки ба қомат меҳтар, ба қимат бехтар** (*зарб.*). 2. одами бузург, бузургвор,

олимақом; сардори қавме ё гурӯҳе. 3. кҳн. саис, ниғаҳбони аспон.

МЕҲТАРЗОДА مهترزاده кит. бузургзода, асилзода.

МЕҲТАРӢ مهتری бузургӢ, сардорӢ, калонӢ.

МЕҲТАРНАЖОД مهترنژاد кит. бузургзода, асилнажод, аз нажоди бузургону меҳтарон.

МЕҲТАРОЙИН مهترآين кит. бузургтабъ, оли-табиат, дорои оини бузургиву олитаборӣ.

МЕҲТАРПАРАСТ مهترپرست бузургпараст, сардорпараст, калонпараст.

МЕҲЧАМА а. محمه кит., тиб. шиша, зарфи ҳаҷҷомӣ, шишаи хунгирӣ.

МЕҲЧАН а. محجن қуллоб, шаст, чангак.

МЕШ ميش гӯсфанд, гӯсфанди мода.

МЕШИГАР ميشگر чармгари чарми гӯсфанд.

МЕШИГӢ ميشيگى ниг. мешӢ 3.

МЕШӢ ميشى 1. мансуб ба меш; гӯсфандӣ; **чашм(он)и мешӢ** чашми монанд ба чашми гӯсфанд; чашми сиёҳи моил ба сабз. 2. пӯсти даббоғишудаи меш, чарми гӯсфанд, сафён, тимоҷ. 3. аз чарми меш (гӯсфанд) дӯхташуда ё таҳияшуда, мешигӣ: **суфраи мешӢ**, **шалвори мешӢ**.

МЕШСОР ميشسار кит. 1. бо нақши сари гӯсфанд нақшу нигоршуда, ба нақши сари меш ораста. 2. номи яке аз тахтҳои Хусрави Парвиз дар «Шоҳнома».

МЕШЧАШМ ميش چشم он ки чашмони ба чашми гӯсфанд монанд дорад, дорои чашмони мешӢ, бо чашмони гӯсфандӣ.

МЕЪДА а. معده биол. узви бадани инсон, ҳайвон ва дигар мавҷудоти зинда, ки хӯрок ба он медарояд ва ҳазм мешавад; **вайрон шудани меъда** ҳазм карда натавонистани меъда, касал шудани меъда; **меъда гирифт кардан** ба қабзият гирифтор шудани меъда; **меъдаи худро ором додан** ҳисси ба хӯрок доштаи худро қонеъ кардан, нафси худро ором кардан.

МЕЪЁР а. معيار 1. тарозуи зарсанҷ; санги маҳак; асбоб ё олати санҷиши чизе. 2. андоза, ченак, паймона. 3. андоза, наҳв, минок; миқдор, мизон; **меъёри баҳогузори** талаботе, ки дар асо-

си он баҳо муайян мешавад (*мас., ба дониши талаба*); **аз меъёр зиёд** аз ҳадди муайян зиёд; **аз меъёри...** аз андозаи..., назар ба ҳисоби...; **аз меъёр гузаштан** аз ҳад гузаштани чизе; **ба меъёр даровардан** ба ҳадди муайян овардан; **меъёр чорӣ кардан**; **меъёри забони адабӣ** намуна, анъана ва маҷмӯи талаботи дар нутқи хаттию шифоҳӣ (*новобаста ба ҷои истиқомат ва мансубият ба табақаҳои ҷамъиятии халқе*) эътирофгардидаи тарзи талаффуз ва мавриди истеъмоли калимаю ибораҳо ва ғ., ки ба ташаккули умумияти забонии миллат замина мегузорад.

МЕЪЁРӢ معياري мансуб ба меъёр.

МЕЪЗАНА а. مئذنه кит. маъзана, манораи азонгӯӣ.

МЕЪЗАР а. مئزر кит. либоси болопӯши чодармонанд; чодар.

МЕЪЛОҚ а. معلاق кит. чангак, чангаки овеза; чангаки қанораи қассобӣ; *гуфт.* мелок.

МЕЪМОР а. معمار 1. созандаи иморат, устои бинокор. 2. он ки нақшаи иморатро кашида, сохтмони онро назорат мекунад, мутахассиси лоиҳакашӣ ва иморатсозӣ.

МЕЪМОРӢ معماري 1. мансуб ба меъмор. 2. кори меъмор, бинокорӣ. 3. санъати лоиҳакашӣ ва иморатсозӣ: **услуби меъморӣ**.

МЕЪРОҶ а. معراج 1. он чи ба воситаи он боло мебароянд; нардбон, зинапоя. 2. болоравӣ, болобарой, уруҷ кардан. 3. рафтани Муҳаммади пайғамбар (с) ба осмон ва мулоқӣ шудани ӯ бо Худованд, ки шаби 27-уми моҳи раҷабӣ соли қамарӣ воқеъ гардидааст ва мусулмонон ин рӯзро ид мекунанд (*иди раҷаб*).

МЕЪЧАР а. معجر кит. рӯпӯш, чашмбанди занон; сарандоз.

МИҒФАР а. مغفر кҳн., кит. тоскулоҳ, кулоҳи филизии ҷангӣ, хӯд.

МИДОД а. مداد кит. 1. сиёҳии хатнависӣ. 2. қалами одӣ.

МИДҲАТ а. مدحت кит. мадҳ, ситоиш.

МИЁН ا. میان 1. миёна, васат; *муқоб.* **канор**; байни ҳар чиз; байн, мобайн: **аз миёни (одамон гузашта)**, **аз миёни (китобҳо)**; **дар миёни мардум** дар байни омма; **аз миён а)** аз байн; б)

мач. аз он вақт (фурсат). 2. камари одам ва ҳайвонот; **миёни борик** камари борик; **миён бастан киноя** аз омода шудан (*ба иҷрои коре*); аз кардан; **миён дард накардан** а) дардро ҳис накардан; б) *киноя* аз меҳнат накардан барои ба даст даровардани чизе; **миён ҳам хӯрдан** а) ҳамидани миён, дуқат шудани камар; б) даст пеш рафтан ба коре; **дар ин (он) миён** дар ин фосилаи вақт, дар ин фурсат, дар ин байн; **рӯз дар миён** ба фосилаи як рӯз пас, як рӯз гузаронда; **миёни гап (сухан, сӯхбат)-ро буридан** сухани касеро қатъ кардан; ба байни сӯхбати касе даромада худ ба гап сар кардан; **миёни корро шикастан** ба рафти кор монев шудан; ба кор зарба задан; **аз миён бардоштан** а) бартараф кардан (*сарҳад ё монеаро*); б) нест кардан, маҳв кардан (касоро); **аз миён рафтан** а) барҳам хӯрдан, нест шудан; б) мурдан; **ба миён гирифтан** миёнагир кардан; ихота кардан касеро; **ба миён гузоштан** масъала бардоштан, матраҳ кардан, мавриди муҳокима қарор додан; **ба миён овардан** а) тарзи бавоситаи **ба миён омадан**; ба вучуд овардан; б) *ниг. ба миён гузоштан*; **ба миён омадан**; а) бардошта шудан, матраҳ шудан (*-и масъалае*); б) ба вучуд омадан, ба дунё омадан; в) воқеъ шудан, рӯй додан; **ба миёни гап даромадан** сухани касеро қатъ карда, худ ба гап сар кардан; **дар миён набудан** мавҷуд набудан.

МИЁНА **ميانه** 1. байн, мобайн, миён; **дар миёнаи чизе мондан** дар байни ду чиз (*қувва ва г.*) воқеъ шудан; аз ду ё ҳар тараф фаро гирифта шудан. 2. *мач.* алоқа, робита; **миёна(-и ду кас)** вайрон шудан қатъ ё халадор шудани алоқа дар байни ду шахс, бад шудани робита; 3. воқеъ дар байни ду нуқта ё хат, дар дурии (тахминан) баробар аз канорҳо ҷойдошта: **дар миёнаи роҳ**; мобайнӣ, дар васат воқеъшуда (*аз рӯи калонию хурдӣ, синну сол ва г.*): **ангушти миёна**, **зани миёна**, **писари миёна**. 4. замони аз аввалу охири воҳиди вақт ё ҷараёни коре мусовӣ воқеъгардида: **дар миёнаи зимистон**, **дар миёнаи моҳи август**, **дар миёнаи таҳсил**; **дар миёнаҳои...** дар ҳудуди...; тахминан. 5. дар ҳадди эътидол (*на дарозу на кӯтоҳ, на гарму на сард, на хубу на бад...*): **қади аз миёна баландтар**; **баҳои миёна** баҳои «3», ки дар санчиши панҷоҳии дониши талабагон баҳои қаноатбахш ҳисобида мешавад; **мактаби миёна** таълимгоҳ дар со-

хтори маориф, ки саводу маълумоти умумии аз ибтидои боло ва аз олӣ поин медиҳад; **хати миёна** хати на хубу на бад; **ҳисоби миёна** ҳисобе, ки на ҳадди аксар ва на ақал, балки ҳадди васат ба эътибор гирифта шудааст; **аз миёнаи...** аз байни...; аз даруни..., аз ҷумлаи...; **дар миёнаи...** а) дар байни..., мобайни...; **дар миёнаи мардум**; б) дар даруни...: **дар миёнаи ин ҳама дуду губор**, **дар миёнаи лою хоку чанг**; **асрҳои миёна** фосилаи байни асрҳои V-XVII дар таърихи олам, ки ба давраи феодализм рост меояд; **аз миёна** а) аз он вақт; аз миён; дар фосилаи вақт; б) дар ниҳоят; дар натиҷа; **дар миёна** дар натиҷа; **дар ин миёна ниг. миён (дар ин (он) миён)**; **миёнаи кореро буридан** давоми кореро қатъ кардан; ба қатъи коре сабаб шудан; **аз миёна рафтан ниг. миён (аз миён рафтан)**; **ба миёна даромадан** а) ба муомилаю ҷанҷоли ду шахс ҳамроҳ шудан, мудохила кардан (*ода-тан бо мақсади маслиҳату машварат*); б) воқита шудан, миёнҷӣ шудан; **дар миёна будан** мавҷуд будан, вучуд доштан; *муқоб. дар миён набудан.*

МИЁНАБУР **مينهبر** *ниг. миёнбур.*

МИЁНАВАЗН **ميانهوزن** *варз.* дорои вазни на сабуку на гарон: **гӯштингири миёнавазн.**

МИЁНАГИР **ميانهگير**: **миёнагир кардан** касеро дар миён гирифта ба коре мачбур кардан, ба ӯ насиҳат кардан, ӯро сарзаниш кардан...

МИЁНАГӢ **ميانگي** воқеъ дар байн, мобайнӣ.

МИЁНАГӢШТ **ميانهگوشت** одами на фарбеҳу на лоғар.

МИЁНАДАРО **ميانهدرا** *ниг. миёнрав.*

МИЁНАДАҲЛЕЗ **ميانهدهليز** даҳлезии мобайни ду хона.

МИЁНАДЕВОР **ميانهديوار** девори як хона ё ҷои дигарро ба ду қисм ҷудокунанда, девори воқеъ дар байни ду ҳавлӣ *ва г.*

МИЁНАҚАД **ميانهقد** он ки қоматаш на баланду на паст бошад.

МИЁНАМУДДАТ **ميانهمدت** *нав.* фосилаи замони на каму на зиёд; **барномаи миёнамуддат** барномае, ки аз ҷиҳати фарогирии вақт дар байни барномаи кӯтоҳмуддат ва дарозмуддат воқеъ аст.

МИӢНАМУӢХЛАТ *ميانه مهلت* *нав., ниг.*
миӢнамудат.

МИӢНАПАРВОЗ *ميانه پرواز* *нав.* ба масофаи на дуру на наздик парвозкунанда, парвоз ба фосилаи миӢна: **мушакҳои миӢнапарвоз.**

МИӢНАРАВ *ميانه رو* 1. он ки байни ду кас ё ду гурӯҳи бо ҳам носозгор рафтуо карда ба созиши онҳо мекушад, восита, миӢнҷӣ. 2. миӢнҷӣ дар байни харидору фурӯшанда ё дар (алоқаҳои) миӢни мардону занони сабукпо.

МИӢНАРАВАК *ميانه روک* *гуфт,* миӢнрав, восита, далла.

МИӢНАРАВӢ *ميانه روی* миӢнчигарӣ, восита шудан; **миӢнаравӣ кардан** ба миӢна даромадан, восита шудан, миӢнчигарӣ кардан.

МИӢНАСОЛ *ميانه سال* *ниг.* **миӢнсол.**

МИӢНАУМР *ميانه عمر* *ниг.* **миӢнсол.**

МИӢНАХОЛ *ميانه حال* на доро ва на камбағал; он ки ба табакаи байни дорою камбизоат мансуб аст; **бойи миӢнахол** бойи на чандон давлатманд; **деҳқони миӢнахол** деҳқони яккахочагӣ, ки дар заминаш бо қувваи худ, бе кор фармудани муздур кор мекунад ва аз ҷиҳати бизоат байни деҳқони доро ва деҳқони камбағал меистад.

МИӢНАХОЛОНА *ميانه حالانه* 1. ба монанди миӢнаҳолон, мисли миӢнаҳолон: **миӢнаҳолона зиндагонӣ кардан**; **зиёфати миӢнаҳолона** зиёфати на чандон калон.

МИӢНАЧО(Ӣ) *ميانه چاي* нуктаи мобайнии чизе ё ҷое; мобайн: **миӢначои давра**, **миӢначои дарё**, **миӢначои деҳа**, **миӢначои майдон**, **миӢначои роҳ**, **миӢначои хона** (ҳавлӣ); **дар миӢначои...** дар миӢнаи..., дар мобайни..., дар васати...

МИӢНБАНД *ميانه بند* он чи бо он миӢнро мебандад (*аз қабил* рӯймоли миӢн, камарбанди миӢн).

МИӢНБАНДӢ *ميانه بندي* 1. бастанӣ миӢн, камарро бастан бо чизе; **рӯймоли миӢнбандӣ** рӯймол барои ба камар бастан. 2. *таър.* маросими рухсат додани устои пешавар барои кори мустиқлони ба шогирди худ; **зиёфати миӢнбандӣ** зиёфате, ки ба муносибати маросими миӢнбандӣ шогирди хунаредгирифта барпо менамуд.

МИӢНБАСТ *ميانه بست* суфае дар миӢнаи хона барои нишаст ё чизмонӣ.

МИӢНБУР//МИӢНАБУР *ميانه بر* **миӢнбур кардан** роҳи қачу килебро монда рост рафтани, бо роҳи кӯтоҳтарин рафтани.

МИӢНҒУ *ميانه غو* *лаҳҷ.* он ки миӢни ӯ дард мекунад; **миӢнғу шудан** дарди миӢн шудан.

МИӢНДАРД *ميانه درد* 1. дарди миӢн, бемории камар. 2. гирифтори дарди миӢн, мубтало ба дарди камар.

МИӢНДАРӢ *ميانه دري* 1. тахтаи миӢнаи тиреза ё дар. 2. *нашр.* фосила (*ҷойҳои холии мобайни сутуни рӯзнома ва маҷалла*).

МИӢНДАШТӢ *ميانه دشتي* мобайни дашт, миӢнаи дашт.

МИӢНДОРӢ *ميانه داري* : **миӢндорӣ кардан** *кит.* изҳори тафохур кардан, сарфарозӣ ва мумтозӣ намудан.

МИӢНКОЛӢ *ميانه کالي* 1. *мансуб ба* **МиӢнкол** – водии байни Самарқанд ва Бухоро; **биринчи миӢнколӣ** биринче, ки дар заминҳои МиӢнкол мегиранд ва навъи оббардор ҳисоб мешавад. 2. бошандаи МиӢнкол.

МИӢНСАРОӢ *ميانه سراي* роҳрави калони болопӯшида аз дарвоза то рӯи ҳавлии биноҳои калон ва саройҳо; даромадгоҳи болопӯшидаи ҳавлиҳои калон.

МИӢНСОЛ *ميانه سال* он ки синнаш байни 30 ва 50 аст, он ки на пир асту на ҷавон, қаҳл.

МИӢНСОЛӢ//МИӢНАСОЛӢ *ميانه سالي* 1. миӢнасол будан. 2. дар миӢнаи тобистон мепухтагӣ, меваи на пешпазу на дерпаз: **тарбузу харбузаҳои миӢнсолӣ.**

МИӢНСӢРОХ *ميانه سوراخ* он чи дар мобайн сӯроҳ дорад, миӢншикоф.

МИӢНТИХӢ *ميانه تهی* *ниг.* **миӢнхолӣ.**

МИӢНХОЛӢ *ميانه خالي* дарунхолӣ, ковок.

МИӢНЧИГАРӢ *ميانه جگري* восита шудан байни ду кас барои рафъи ихтилофе, васотат.

МИӢНЧӢ *ميانه چي* воситаи байни ду кас, миӢнарав.

МИӢНЧО(Ӣ) *ميانه چاي* *ниг.* **миӢначо(Ӣ).**

МИӢНЧУДО *ميانه جدا* ба ду қисм ҷудокарда, аз

мобайн ба ду қисми баробар чудо шуда; **пули миёнчудо** пуле, ки аз миён ба ду тараф чудо карда шудааст ва дар мавридҳои зарурӣ бардошта мешавад.

МИЁНШИКАН میان شکن *мач.* кори сахт, кори камаршикан: **меҳнати миёншикан** меҳнати саҳти тоқатфарсо.

МИЁНШИКОФ میان شکاف 1. *ниг.* **миёнсӯрох**. 2. *боф.* алочае, ки байни рахҳои як раҳи бо-риқи дуранг дорад.

МИЖА مژه *мӯи* канори пилки чашм; **мижа задан** беихтиёро на ва зуд-зуд мижаҳоро ба ҳам бастан ва кушодан (*аз тарс, ҳайрат ва ғ.*); **мижа назада** а) чашм напӯшида; наҳобида; бедор; б) *киноя аз* чашм нақанда; зеҳн монда, бо диққат: **мижа назада нигоҳ кардан**, **мижа назада чашм дӯхтан**; **мижа ба мижа назадан** хоб накардан; хоб набурдан; бедор будан; **дар як мижа задан** дар як лаҳза, дар як дам; дарҳол; **мижа таҳ кардан** каме хобидан; **мижа ҳам накардан** а) ҳеч наҳобидан, мижа таҳ накардан; б) натарсидан; парво накардан: **мижа ҳам нахӯрдан** а) тарсе ба дил роҳ надодан, натарсидан; б) парво накардан; эътибор на-додан.

МИЖАЗАНӢ مژه زنی *исми амал аз* **мижа задан**; **дар як мижазанӣ** дар як мижа задан; як лаҳза, дарҳол.

МИЖГОН مژگان *ҷ.* **мижа** (*ба шакли танҳо ҳам кор мефармоянд*): **мижгон(ҳо)и дарози ҷоншикор**, **мижгони сиёҳ**; *ба тариқи истиора*; **новаки мижгон**, **тири мижгон**, **ханҷари мижгон**, **захмии мижгон** шудан.

МИЖГОНДАРОЗ مژگان دراز *дорои мижгонҳои дароз (сурати зебоӣ)*, он ки мижгонҳои да-роз-дароз аст (*яке аз сифатҳои зебоӣ*).

МИЗ ميز *тахтаи* ба чор пояи дароз устувор, чун як ҷузъи мебел, ки рӯи он чиз мегузоранд, хӯрок меҳӯранд ва хат менависанд: **мизи гирд**, **мизи дарозрӯя**, **мизи корӣ**, **мизи мудаввар**, **мизи хатнависӣ**, **мизи хӯрокхӯрӣ**, **ба сари миз даъват кардан**, **дар паси миз нишастан**, **дар сари миз нишастан**, **сӯҳбат дар гирди ми-зи мудаввар** *киноя аз* сӯҳбат дар вазъияти баробархукуқии комили иштирок-кунандагон.

МИЗАЛЛА *а.* مظهله *кит.* соябон, чатр.

МИЗАЛЛАДОР مظهله دار *кит.* соябондор, чат-рдор.

МИЗБОН ميزبان *соҳиби дастархон*, меҳмондор, *муқоб.* **меҳмон**.

МИЗБОНӢ ميزبانی *дар хизмати меҳмон будан*, меҳмондорӣ.

МИЗМОР I مزمار *кит., мус.* най.

МИЗМОР II *а.* مضمار *кит.* майдони аспдавонӣ, ҷои пойга, аспрес.

МИЗОБ ميز آب *кит.* обмӯрӣ, қубур, ғулба, лӯла.

МИЗОН *а.* ميزان 1. тарозу. 2. миқдор, андоза, меъёр; **ба як мизон** ба як андоза; **ба як қарор**, **як зайл**; **аз мизон берун//зи мизон бурун** аз ҳад зиёд, беандоза. 3. *нуч.* номи арабии бурчи ҳафтум аз дувоздаҳ бурчи фалакӣ, моҳи ҳафтуми солшумории ҳичрии шамсӣ, ки дар форсӣ «меҳр» ном дорад ва он ба моҳҳои сентябр-октябр рост меояд.

МИЗОЧ I *а.* مزاج 1. сиришт, табиат, ниҳод. 2. ҳолат, аҳвол, вазъи табиӣ бадан. 3. хусусияти ботинии табиӣ одам (*дар тибби қадим мизоч ҷоргона аст: балғамӣ, дамавӣ, сафрӣ ва савдоӣ*): **мизочи гарм ва сард**.

МИЗОЧ II *а.* مزاج *гуфт.* он ки аз хизмати ҷое ё касе мунтазам истифода мебарад, муштарӣ; харидор (муштарӣ)-и доимӣ, фармоишгари доимӣ.

МИЗОЧДОН مزاج دان *шиносандаи мизочҳо*, до-нандаи табиату мизочи одамон.

МИЗРОБ *а.* مضراب *мус.* олати майдаи ҷӯбӣ ё устухонӣ, ки бо он асбобҳои ториро (*аз қабилӣ* рубобу танбӯр) менавозанд, ноҳунак, захма; **ба мизроб омадан** ҷӯр шудани соз ба оҳанге.

МИЗРОҚ *а.* مزراق *найза*, *найзаи хурд*.

МИЗЧА ميزچه *мизи хурд*.

МИЙЯ ميه *гуфт.* майна, мағзи сар; **мийя об кардан** *ниг.* майна об кардан.

МИКНОС *а.* مكناس *кит.* ҷорӯб.

МИКОЛОГИЯ *ю.* ميكالاجيه *бахши илми бота-ника ки замбӯруғҳоро меомӯзад*.

МИКРОАВТОБУС *ю.* ميكراوتابوس *автобуси хурд*.

МИКРОАНОСИР *میکراانوسیر* 1. хурдтарин унсурҳо дар таркиби махлуқот ва мавҷудот. 2. хурдтарин унсурҳои радиотехникӣ.

МИКРОБ *ю. میکروب* хурдтарин организм, ки фақат бо заррабин дида мешавад мумкин ва сабаби пайдоиши беморӣ ё сирояти он аст.

МИКРОБИОЛОГИЯ *ю. میکروبیالاجیه* бахши биология, ки сохт, инкишоф физиология ва дигар хусусиятҳои микроорганизмҳоро меомӯзанд.

МИКРОБИОЛОГӢ *میکروبیالوگی* мансуб ба микробиология.

МИКРОБӢ *میکروبی* мансуб ба микроб.

МИКРОЗАРРА *میکراذره* зарраҳои дорои вазни хеле хурд дар механикаи квантӣ.

МИКРОИҚЛИМ *میکرواقلیم* хусусиятҳои обу ҳавои ба худ хоси маҳалҳои ҷудогона (*дашт, ҷангал, ботлоқзор ва ғ.*).

МИКРОМАВЧ *میکروماوج*: **оташдони микромавч** асбоби барқӣ барои тез пухтани хӯрок.

МИКРОМЕТР *ю. میکرومتر* *тех.* асбоби андозагирии дақиқи андозаҳои хаттӣ.

МИКРОН *ю. میکرون* *тех.* воҳиди ҳосилавии дарозист, ки ба миллионяки метр (10^{-6} м.) баробар аст.

МИКРООРГАНИЗМ *ю. میکروآرگنیزم* *биол.* хурдтарин организми ҳайвонӣ ё наботӣ, ки фақат бо заррабин дида мешавад.

МИКРОСКОП *ю. میکراسکاپ* *ниг.* заррабин.

МИКРОСКОПӢ *میکراسکاپی* мансуб ба **микроскоп**; он чи фақат бо микроскоп диданаш мумкин аст; хеле майда, ба назар номамоён.

МИКРОФИЛМ *ю. میکرافيلم* акси хеле хурд гирифташудаи дастнавис, китоб *ва ғ.* дар навори филм.

МИКРОФОН *ю. میکرافان* асбобе, ки лаппишҳои садоиро ба барқӣ табдил дода ба масофаи дур нақл мекунад; **микрофони озод** *мач.* микрофони дар байни толори маҷлис гузошташуда ё ноогоҳона ба касе пешниҳодшуда, ки он шахс метавонад ба воситаи он озодона изҳори ақида кунад.

МИКВАД *а. مقود* *кит.* 1. расан, арғамчин, каманд, ки аспу маркабро ба он баста мека-

шанд. 2. чилав, афсор.

МИҚДОР *مقدار* 1. шумор, адад, теъдод. 2. андоза, андозаи муайяни чизе; **миқдоре** як миқдор; **кадре**, андаке; **ба миқдор** миқдоран, аз рӯи миқдор, **ба миқдори...** ба қадри... **ин миқдор** ин қадар; **чи миқдор** чи қадар, то чи андоза; **як миқдор** як қадар, қадре: андаке; **миқдор надоштан** бемикдор будан, зиёду бешумор будан; **аз пайи миқдор давидан** дунболи зиёд кардани миқдор шудан; барои зиёд кардани андозаи чизе кӯшидан.

МИҚДОРАН *а. مقداراً* аз ҷиҳати миқдор, аз рӯи шумор.

МИҚДОРӢ *مقداری* мансуб ба **миқдор**: **тағйироти миқдорӣ**; **шумораи миқдорӣ** *грам.* шуморае, ки дар вақти шумур миқдори муайяни чизи ҳамчинсро ифода мекунад.

МИҚӢС *а. مقیاس* 1. андоза, ҳаҷм; вусъат. 2. нисбати масофаи нуқтаҳо дар нақша, харита ва ғ. бар масофаи ҳақиқии онҳо (мас., дар харитаи ҷуғрофӣ чанд маротиба кам карда нишон додани фосилаи аслии маҳалле); дар миқёси... дар сатҳи...: дар миқёси байналхалқӣ, дар миқёси ҷумҳурий, шахр ва ғ.

МИҚНАА//МИҚНАӢ//МИҚНОӢ *а.*

مقنعه//مقنعه//مقنعا *кит.* ҷодири занон, сарандоз, саргирак.

МИҚНОТИС *ю. مقناطیس* магнит, оҳанрабо.

МИҚНОТИСӢ *مقناطیسی* мансуб ба **миқнотис**, магнитӣ, оҳанрабой.

МИҚНОӢ *مقنعا* *ниг.* **миқнаа**.

МИҚОТ *а. میقات* *кит.* 1. вақти аз рӯи ваъда муайян шуда; вақти кор. 2. ҷои аз рӯи ваъда муайян шуда, ваъдагоҳ. 3. *д.* мувофиқи эътиқоди исроилиён вақт ва ҷои ваъда, ки Худо дар он ҷо бо Мӯсо ваҳй фиристонда аст. 4. *д.* ҷои муайяни эҳромбандии ҳоҷиён дар маросими ҳаҷ.

МИҚРАА *а. مقراه* *кит.* тозиёна, дарра, қамчин.

МИҚРОЗ *а. مقراض* қайчӣ, дукорда.

МИҚРОЗА *а. مقراضه* *кҳн.* навъе аз пайкони (тири) душоха.

МИҚТАӢ *а. مقطع* *кит.* олати буранда (*ҳамчун корд, қайчӣ*).

МИЛ I *а. ميل* 1. ҷубчаи нӯғборик барои сурма

кашидан ба чашм, сурмачӯб, милачӯб. 2. си-
хи филизӣ, сиҳи лӯлашаки дароз: **мили аро-
ба** меҳваре, ки дар ду тарафаш чарх шинонда
шудааст; **мили соат** акрабақҳои соат, ки соат
ва дақиқаро нишон медиҳанд. 3. лӯлаи тир-
барояндаи олатҳои оташ-фишон: **мили
милтик**, **мили таппонча**, **мили туфанг**; ◇ **мил
кашидан** (ба чашми касе) таър. мили
оҳаниро дар оташ тафсонда, ба чашми кас
кашида, ўро нобино кардан; кӯр кардан. 4.
гуфт. чумаки бастукушои қубурҳои обра-
сонӣ, нӯги лӯлаи оби оташнишонӣ: **мили ба-
ки бензин**, **мили об(-и хунук)**.

МИЛ II a. *ميل* воҳиди паймоиши тӯл, ки
тақрибан ба чор ҳазор қадам баробар буд:
мили англисӣ (1609 метр), **мили баҳрӣ** (1852
метр), **мили чуғрофӣ** (1420 метр).

МИЛА I *ميله* 1. сутуни начандон дарозе, ки
барои аломати масофаи мил ва дигар
воҳидҳои паймоиш дар канори роҳҳо
мешинонад. 2. *ниг.* **мил I**, 3.

МИЛА II *ميله* *гуфт*. дастаи мӯйҳои майда боф-
ташудаи сари занону духтарон, мила.

МИЛАЛ a. *مِلل* *ч.* **миллат**; Созмони Милали
Муттаҳид *ниг.* **созмон**.

МИЛВОХ a. *مِلواح* *кит.* парандае, ки вақти ши-
кор барои фиреб дода овардани мургони ди-
гар ба дом баста мемонанд, пойдом.

МИЛДАРОЗ *ميل دراز* *ниг.* **дарозмил**: тӯпи
милдароз.

МИЛИСА *лот.* *милисе* *гуфт*. милитсия.

МИЛИСАХОНА *مليسه خانه* *гуфт*. идораи
милитсия; шӯъбаи милитсия.

МИЛИТАРИЗАТСИЯ *лот.* *милиитаризатсия* *с.* ҳарбӣ
кардани тамоми соҳаҳои ҳаёти иқтисодӣ,
сиёсӣ ва ҷамъиятии мамлакат ба мақсади
тайёрии ба ҷангҳои ғоратгарона ва бурдани
чунин ҷангҳо.

МИЛИТАРИЗМ *фр.* *милиитаризм* сиёсати иртиқои
давлатҳо, ки ба зиёд кардани қувваҳои ҳарбӣ
ва тайёрии ба ҷанг нигаронида шудааст (*ода-
тан бо мақсади истилогарӣ*).

МИЛИТАРИСТӢ *مليستريستى* *мансуб ба*
милитаризм; ҷангҷӯй.

МИЛИТСИОНЕР *лот.* *милитсанер* он ки дар
идораи милитсия кор мекунад, корманди
милитсия.

МИЛИТСИЯ *лот.* *милитсия* 1. муассисаи маъмурӣ
барои муҳофизати тартиботи ҷамъиятӣ ва
таъмини беҳатарии шаҳрвандон ва молу
мулки онон: **шӯъбаи милитсия**. 2. умуман
шаҳси мансуб ба ин муассиса.

МИЛК I a. *ملك* *ниг.* **мулк**.

МИЛК II *ملك* канори чизе; решагоҳ ва бунӣ
чизе; **милки дандон** гӯшти бунӣ дандонҳо, ки
решаи дандонро нигоҳ медорад; **милки нохун**
сафедии бунӣ нохун; **милки чашм** канори
пилки чашм, ки мижгон он ҷо баромадааст.

МИЛКАК *ملكك* *тиб.* бемории пӯст, ки дар
гирди нохуни ангушт пайдо мешавад.

МИЛКДОР I *ملكدار* *ниг.* **мулкдор**.

МИЛКДОР II *ملكدار* дорои милк, канорадор,
дорои бун.

МИЛЛАТ a. *ملت* 1. *қҳн.* дин, мазҳаб. 2. *с.* уму-
мияти таърихан ба ҳам омадаи мустаҳками
одамон, ки дар заминаи умумияти забон,
марзу бум, ҳаёти иқтисодӣ ва сохти равонии
онҳо фароҳам омадааст: **баробархукукии
миллатҳо**, **намояндагони миллатҳои гуногун**.

МИЛЛАТГАРО *ملت گرا* *с.* пайрави мафкура ва
сиёсати миллатгарой, миллатчӣ.

МИЛЛАТГАРОӢ *ملت گرايى* мафкура ва сиёсати
иртиқоӣ дар муносибат ба миллатҳои дигар
ва имтиёзноку бартар шуморидани миллати
худ аз миллатҳои дигар.

МИЛЛАТПАРАСТ *ملت پرست* дӯстдори миллати
худ.

МИЛЛАТПАРАСТӢ *ملت پرستى* миллатпараст
будан, миллати худро дӯст доштан.

МИЛЛАТЧИГӢ *ملت چيگى* *ниг.* **миллатгарой**.

МИЛЛАТЧӢ *ملت چى* *ниг.* **миллатгаро**.

МИЛЛИАРД *фр.* *милиард* ҳазор миллион,
1 000 000 000.

МИЛЛИАРДЕР *фр.* *милиардир* соҳиби миллиард
ва беш аз он пули роиҷи кишвараш; сармоя-
дори калон ва хеле давлатманд.

МИЛЛИГРАММ *лот.* *милиграмм* воҳиди ченаки
вазн, ки аз ҳазор як ҳиссаи граммро ташкил
медиҳад.

МИЛЛИМЕТР *лот.* *милиметр* воҳиди андозагирии
дарозӣ, ки ба аз ҳазор як ҳиссаи метр баро-

бар аст.

МИЛЛИМЕТРӢ میلیمتری *мансуб ба миллиметр.*

МИЛЛИОН *фр.* миллиан 1. ҳазор бор ҳазор, 1 000 000. 2. адади бисёр зиёд; **миллион-миллион** миллионҳо; ниҳоят бисёр; хеле зиёд; бешумор: **миллион-миллион** одам иштирок кард.

МИЛЛИОНЕР *фр.* миллианер 1. он ки сарваташ ба як миллион мерасад. 2. *мач.* хеле сарватманд.

МИЛЛИШАКЛ ملی شکل он чи шаклан миллӣ бошад; **маданияти миллишакл** маданияти шаклан миллӣ.

МИЛЛИЯТ *а.* ملیت 1. мансуб будан ба ягон миллат ва халқ; сифат ва хислатҳои хос ба як миллат. 2. миллат.

МИЛЛӢ ملی *мансуб ба миллат*; ҳар чизи марбут ба миллат: **масъалаи миллӣ**, **сиёсати миллӣ**, **гӯштини миллӣ**, **даромади миллӣ**, **бонки миллӣ**, **либоси миллӣ**, **мактаби миллӣ**, **рӯҳи миллӣ**, **тақсмоти ҳудуди миллӣ**, **ташкили ҳукумати миллӣ**, **миллӣ кардан//миллӣ кунонидан**: аз моликияти хусусӣ ба моликияти давлатӣ гузаронидани муассисаҳои калони саноатӣ, замин ва умуман ягон соҳаи хоҷагии халқ.

МИЛМИЛАК ململك *гуфт.* милт-милткунанда; **чароғаки милмилак** чароғаки сиёҳи пилтасӯз.

МИЛОВ میلو *кит.*, *кхн.* шогирд.

МИЛОВИЯ میلاویه *кит.* пуле, ки ба шогирд медоданд, шогирдона, ҳаққи хидмати шогирд.

МИЛОД *а.* میلاد *ниг.* мелод.

МИЛОДӢ میلادی *ниг.* мелодӣ.

МИЛОК *а.* ملاک *кит.* 1. қисми асосии чизе, мояи асосии чизе, асли чизе. 2. меёр, маҳак.

МИЛТАС//МИЛТОС ملتس//ملتاس *ниг.* милт-милт; **милтос задан** милт-милт кардан; лип-лип дар гирифтани; ◇ **милтас задани чашм** саҳт ҳарисона нигоҳ кардани касе ба чизе.

МИЛТИҚ ملتق *силоҳи дастии оташфишонӣ* бо милаи дароз, туфанг: **милтиқи панҷтира**, **милтиқи пилтағӣ**, **кундоқи милтиқ**, **сарнайзаи милтиқ**, **милтиқро сарозер овехтан**, **милтиқро ба пеши рӯи худ бардоштан**, ба милтиқ тир чой додан, милтиқ дар даст омадан; милтиқи даҳанпур милтиқи қадимае, ки тир аз даҳани

милаш чо карда мешуд; **милтиқи думила** милтиқи шикорӣ, ки ду милаи пайваст дорад.

МИЛТИҚАНДОЗӢ ملتق اندازی *тарзи тирпарронӣ* аз милтиқ, тариқи тирандозӣ аз милтиқ.

МИЛТИҚДОР ملتق دار он ки бо милтиқ ё туфанг мусаллаҳ аст, шахси мусаллаҳ бо милтиқ, туфангдор.

МИЛТИҚНОК ملتق ناک *ниг.* милтиқдор.

МИЛТИҚПАРРОНӢ ملتق پرانی *ниг.* милтиқ-андозӣ; тир ҳолӣ кардан аз милтиқ; тирҳоли-кунии дутарафа аз милтиқ.

МИЛТИҚСОЗ ملتق ساز *устои созандаи милтиқ*, туфангсоз.

МИЛТИҚСОЗӢ ملتق سازی *касбу кори милтиқ-соз.*

МИЛТИРАС//МИЛТИРОС ملتراس//ملتراس *ниг.* милт-милт; **милтирос задан** лип-лип карда сӯхтан, гоҳ-гоҳ пайдо шудани нур ва рӯшноӣ.

МИЛТ-МИЛТ ملت ملت *қалимаи тасвирий* лип-лип, **милт-милт сӯхтан** заиф ва камнур сӯхтан(-и чароғи сиёҳ); **милт-милт мижа задан** базӯр ва гоҳ-гоҳ мижаро бастану кушодан.

МИЛТ-МИЛТКУНОН ملت ملتکنان *феъли ҳол аз милт-милт кардан*; лип-липкунон.

МИЛЧӢБ میل چوب *ниг.* мил I, 1.

МИЛХ *а.* ملح *кит.* намак.

МИМ میم *номи ҳарфи бисту ҳаштуми алифбои арабиасоси тоҷикӣ (م) ки дар хати ҳозира ба ҳарфи «м» ифода карда мешавад ва дар ҳисоби ҷумалу абҷад қимати ададиаш ба 40 баробар аст; ◇ лому мим нагуфтан* ҳеҷ нагуфтан, эътироз накардан, хомӯш истодан.

МИМОЗА *ю.* میمازه *бот.* навъи растании минтақаи ҳора, ки дар шакли гиёҳҳои бисёрсола, бутта ва дарахт вомехӯрад ва барги баъзе намудҳои он ба сӯи рӯшноӣ ва гармӣ рӯ меоварад.

МИН *а.* من *кит.* пешоянд ба маънои «аз»; *дар қалимаҳои мураккаб, ибора ва ҷумлаҳои арабӣ меояд: минҷумла аз ҷумла; минбаъд баъд аз ин; минҳайси аз ҷиҳати...*

МИНА *фр.* *مینہ* *ҳ.* гулӯлаи таркандаи махсус, ки одатан дар зерӣ хок ё об пинҳон карда мешавад ва бо расише метаркад: **минаи зерӣ**, **минаи зиддитанкӣ**, **мина гузоштан**, **мина таркидан**.

МИНААНДОЗ *مینہ انداز* *ҳ.* 1. тӯп ва аслиҳаи дигар барои партоби минаҳо, миномет; **тӯпи минаандоз**. 2. он ки аз минаандоз нишон мегирад, аскари минаандоз.

МИНААФКАН *مینہ افکن* *ҳ.* киштии ҷангӣ барои бо торпедаҳо зада nobуд кардани душман: **киштии минаафкан**.

МИНАГУЗОР *مینہ گزار* *ҳ.* аскар ё мутасаддии гузоштани минаҳо барои дар мавқеаш nobуд кардани душман ё барои гирифтани пешии роҳи ҳучуми он; **киштии минагузор** киштие, ки минаҳои зерӣ мегузорад.

МИНАГУЗОРӢ *مینہ گذاری* *исми амал аз мина гузоштан*.

МИНАССА *а.* *منصہ* *кит.* 1. ҷои зуҳур ва намоён шудани чизе; **минассаи зуҳур** маҳалли зуҳур, маъраз, мазҳар. 2. тахт ё курсӣ, ки арӯсро ораста, болои он шинонда, ба домод ва дигарон нишон медиҳанд.

МИНАЧӢЯК *مینہ جویک* *ҳ.* асбоб барои дарёфттан ва кашф кардани минаҳои зерӣ обу хок гузоштаи душман.

МИНБАР *а.* *منبر* ҷойгоҳи баланд барои суҳанронӣ ё ваъзгӯӣ: **минбари анҷуман**, **минбари ваъз**, **минбари ҷашн**, аз **минбари баланд нутқ кардан**, ба **минбар баромадан**.

МИНБАӢД *а.* *من بعد* пас аз ин, баъд аз ин; дар оянда; **минбаъд ҳам** дар оянда ҳам.

МИНБАӢДА *а.* *من بعده* баъдина, оянда: он чи дар оянда карда мешавад: **даврахҳои минбаъда**, **кори минбаъда**, **тараққиёти минбаъда**.

МИНВОЛ *а.* *منوال* тавр, тарз, тарик; **ба ин минвол** // **бад-ин минвол** // **ба ҳамин минвол** ба ин тарз; ба ҳамин қарор.

МИНГБОШӢ *т.* *منگ باشی* *таър.* унвони ҳарбию маъмурӣ, ки дар Осиёи Миёна (*дар баъзе хониҳо*) ва дар Эрону Хуросон ба сардори ҳазор савораи ҳарбӣ итлоқ мешуд, мери ҳазор.

МИНЕРАЛ *фр.* *مینرل* *ниг.* маъдан.

МИНЕРАЛӢ *مینرلی* *мансуб ба минерал*; *ниг.* маъданӣ.

МИНЕРАЛОГИЯ *фр.* *مینرالاگیه* *ниг.* маъданшиносӣ.

МИНИАТЮРА/МИНЁТУР *ит.* *مینیاتوره* *санъ.* 1. расмҳои нафису марғуби хурдҳаҷм дар дастнависҳо ва китобҳои қадимӣ. 2. асари бадеии хурдҳаҷм; саҳнаҷаҳои мусиқӣ ё рақсӣ: **театри миниатюра**.

МИНИМУМ *лот.* *مینیموم* 1. маҷмӯи дониш ва фанҳое, ки барои мутахассиси дараҷадори соҳае шудан омӯхтан ва донистани онҳо ҳатмист: **минимумҳои номзадӣ**. 2. миқдори ниҳоят кам, миқдори камтарин, ҳадди ақал(л), камина.

МИНҚАЛО(Ӣ) *مینقالا(ی)* *кит., т.- м.* фавзи пешоҳанги лашкар.

МИНҚОР *а.* *منقار* нӯли мурғону парандагон; **минқор задан** нӯл задан.

МИНҚОРГОҲ *مینقارگاه* ҷои нӯлзанӣ, ҷои минқор задан.

МИНҚОШ *مینقاش* анбурча; мӯчинак.

МИННАТ *а.* *منت* 1. *кит.* некӣ, эҳсон, марҳамат. 2. *кит.* шукр, сипос; **миннат кардан** сипосгузорӣ кардан, миннатдорӣ кардан. 3. некӣ ё эҳсони дар ҳаққи касе кардаи худро ба ёди вай овардан ва ба рӯи вай задани кас: **бе музду миннат музд нагирифтаву миннат карда**; **миннат бардоштан/бори миннат(-и касе-ро)** **кашидан** зиллату хори некӣ касеро кашидан, барои некӣ касе худро аз вай қарздор ҳис кардан; **миннат гузоштан (кардан, ниҳодан)** ба касе некӣ дар ҳаққи касе кардаи худро ба вай ёдовар карда, ба гарданаи бор ниҳодан; **♦ миннат ба ҷонам** бе ҳеҷ гуна миннатгузорӣ, бо ҷону дил (*дар мавриди ягон некӣ кардан ба касе мегӯянд*).

МИННАТБАРДОР *منت بردار* аз касе бо коре муттаҳам шудан, миннати касеро бардоштан.

МИННАТГУЗОРӢ *منت گذاری* *исми амал аз миннат гузоштан*; ба касе некӣ карда, баъд ба мавриду бемаврид онро ба ёди вай овардан.

МИННАТДОР *منت دار* он ки аз некӣ ба ҳаққи ҳудаи кардаи касе хурсанд ва сипосгузор

аст; **миннатдор будан (шудан)** аз касе сипосгузор будан аз касе барои некие, ки кардааст; **миннатдор кардан** касеро дар ҳаққи касе некие карда, ӯро мамнун ва сипосгузор намуздан.

МИННАТДОРӢ منتداری изҳори хурсандӣ ва сипосгузорӣ аз касе барои некии кардааш, сипосгузорӣ: **бо миннатдории бепоён** (ё зиёд), **бо ҳисси миннатдорӣ; миннатдорӣ изҳор кардан** (ё намудан) // **изҳори миннатдорӣ кардан** хурсанд ва сипосгузор будани худро баён кардан барои некиаш ба касе.

МИННАТДОРОНА منتدارانه бо миннатдорӣ; аз рӯи сипосгузорӣ; миннатдор шуда: **нигоҳҳои миннатдорона, табассуми миннатдорона, бо оҳанги миннатдорона, миннатдорона нигаристан**.

МИННАТПАЗИР منتپذیر *ниг.* **миннатдор; ба ҷон миннатпазир будан** ниҳоят миннатдор будан, бисёр сипосгузор будан (*изҳори сипоси бепоён*).

МИННАТПАЗИРӢ منتپذیری *ниг.* **миннатдорӣ.**

МИНО I مينا 1. шиша, обгина; шишаи рангин ва нақшин. 2. зарфи шишагӣ; обгина (*барои шараб*). 3. *мач.* кабуд, осмонранг; сабзранг; **гули мино** *ниг.* **марворид; занбури мино** *киноя аз осмони кабуд.* 4. моддаи шишагӣ ё чинии ҷилдор, ки барои андудану рӯкашии сафолҳо ва зарфҳо истифода мешуд, сир: **мино кардан**.

МИНО II مينا *кит.* манораи баланди чароғдор, ки барои ба киштиҳо нишон додани роҳи бехатар дар соҳили баҳр месохтанд.

МИНОБОН مينابان посбони мино.

МИНОГАР ميناجر он ки ба рӯи чизе сир медавнада, сирдавон.

МИНОГУН ميناگون *мач.* кабуд, осмонранг; сабзранг: **осмони миногун**.

МИНОӢ ميناي 1. *мансуб ба мино;* кабуд, осмонранг; **ҷархи миноӣ** *киноя аз осмони кабуд.* 2. миноандуда, сирдор, сирдавонда.

МИНОКОРӢ ميناكارى бо мино андудан, сирдавонӣ, сирдиҳӣ: **минокорӣ кардан**.

МИНОМӢТ ميناميات *ниг.* **минаандоз** 1.

МИНОМӢТЧӢ مينامياتچى *ниг.* **минаандоз** 2.

МИНОР *лот.* مينا *мус.* пардаи мусиқӣ, ки аз сеовозаи хурди хузновар иборат аст, *муқоб.* **мажор**.

МИНОРАНГ مينارنگ осмонранг, кабудтоб; **ҷархи миноранг** осмони кабуд.

МИНОФОМ ميناغام *ниг.* **миноранг.**

МИНТАҚА *а.* منطقه 1. камарбанд, миёнбанд. 2. ҷуғ. як қисми (қитъаи) дар байни ду хати арз воқеи рӯи Замин, ки аз ҷиҳати иқлим фарқ мекунад: **минтақаи ҷанубӣ, минтақаи шимолӣ.**

МИНТАҚАВӢ منطقهوى *мансуб ба минтақа* 2: **вақти минтақавӣ.**

МИНТАҚАТУЛБУРУЧ *а.* منطقةالبروج *нуч.* доираест, ки Замин ҳаракати худро дар он анҷом медиҳад ва он ба 12 қисмат (бурҷ) ҷудо мешавад: Ҳамал, Савр, Ҷавзо, Саратон, Асад, Сунбула, Мизон, Ақраб, Қавс, Ҷадӣ, Далъ, Хут. Муддати гузаштани замин аз яке ин 12 қисмат(бурҷ) ба як моҳи шамсӣ баробар аст ва ҳар моҳи шамсӣ ба номи ҳамаи бурҷ номида мешавад.

МИНУ//МЕНУ مينو *кит.* 1. ҷ. олами улвӣ; фалак. 2. бихишт, ҷаннат. 3. мучаррад.

МИНФАХ *а.* منفخ *кит.* дами оҳангарӣ.

МИНҲАР//МИНҲОР منخر//منخار *кит.* сӯрохи бинӣ.

МИНҲАТ *а.* منحت *кит.* ато, бахшиш.

МИНҲОҶ *а.* منهاج *кит.* роҳи рост ва васеъ, роҳи калон.

МИНЧОҚ//МУНЧОҚ *т.* منچاق *гуфт.* донаҳои гирда ё ба шакли дигар аз шиша ё сангҳои дигар сохташудае, ки ба ришта кашида барои зинат ба гардан меовезанд.

МИНЧАЛ *а.* منجل *кит.* дос; **минчал задан** даравидан бо дос.

МИНЧУМЛА *а.* من جمله аз ҷумла, аз он ҷумла.

МИНШАФА *а.* منشفه *кит.* сачоқ, дасторе, ки рӯи таомро ба он мепӯшонанд.

МИОД//МЕОД *а.* معاد *кит.* 1. ҷои ваъда, ваъдагоҳ. 2. вақти ваъда, замони ваъда, мавъид. 3. мулоқот, вохурӣ.

МИОДГОҲ معادگاه ваъдагоҳ.

МИОКАРД лот. *миокард* биол. мушаки дил.

МИОКАРДИТ лот. *миокардит* тиб. илтиҳоби мушаки дил.

мир *асоси замони ҳозира* аз **мурдан**.

МИР а. *мир* [қўтоҳшудай **амир**] таър. 1. лақаби сайидҳо. 2. ҳокими ягон вилоят (дар тақсимооти маъмурии аморати Бухоро). 3. мансаби маъмурию ҳарбӣ дар хониҳои Бухоро, ки чун қоида сардори дастае таъйин мешуд: **мири асас**, **мири шаб** (ё **миршаб**), **мири шикор**. 4. ҳокими шаҳр, раиси шаҳр.

МИРА *мире* кҳн. хоҷа, соҳиб.

МИРВАҲА а. *مروحه* кит. бодбезак, бодбезан.

МИРҒАЗАБ *миргъазб* таър. он ки ҷазои аз тарафи амир муайяншударо бо ҷӯб задан иҷро мекард ё ҷӯб зада бандихоро ба иқро мачбур мекард.

МИРЗО *мирза* [қўтоҳшудай **амирзода**] 1. котиби ягон идора, котиб, муншӣ, дабир. 2. таър. лақаби шохзодагони сайиднасаб, ки дар охири номашон зикр мешуд (*мас.*, Иброҳим-Мирзо). 3. дар гузашта ба аввали номи одамони хатдор ва хушнавис илова мешуд (*мас.*, Мирзо Абдулвоҳиди Мунзим).

МИРЗОБОШӢ *мирзабашӣ* таър. сарвари котибон дар аморати Бухоро; раиси мирзохона, *ниг. мирзохона*.

МИРЗОДИКАК *мирзадик* гуфт. бозичаи бачагона, ки агар хобонед, боз ҳудаш меҳе-

МИРЗО(Г)Ӣ *мирзагӣ* // *мирзайӣ* котибӣ; вазифа ва амали мирзо.

МИРЗОХОНА *мирзахона* 1. ҷои кори мирзоҳо. 2. таър. идораи маъмурият дар тартиботи маъмурии аморати Бухоро.

МИРИМУШОН *миромӯшан* биол. ҷонвари хазандаест, калонтар аз муши хонагӣ, рангаш хокистарии зардҷатоб, муши хурмо, росу.

МИРИҲАЗОР *миреҳзар* таър. сардори дастаи хазорнафарии сарбозон дар аморати Бухоро.

МИРИШИКОР *миришкар* *ниг. миршикор*.

МИРӢ *мири* 1. таър. мансаб ва вазифаи мир. 2. кҳн. воҳиди пули майдаи Осиёи Миёна, ки ба чоряки танга баробар буд; **як мирӣ ҳам надоштан** *киноя* аз ҳеч пул надоштан.

МИРКАН а. *مرکن* кит. тағораи ҷомашӯӣ, ла-

ган.

МИРОБ *мирав* он ки ба тақсимооти об назорат мекунад; он ки мутасаддии обёрии киштзор аст.

МИРОБӢ *миравӣ* вазифа ва амали мироб.

МИРОН(И)ДАН *мирандан* // *миранидан* таър. *бавоситаи мурдан*; мурондан, дучори марг гардонидан.

МИРОХУР *мироҳур* 1. таър. маъмур ва мутасаддии аспхона; сардори саисон ва саисхонаҳои давлатӣ (*яке аз мансабҳо дар дарбори амирони Бухоро*). 2. кҳн. саис, асп-бон.

МИРРИХ а. *مريخ* нуч. яке аз сайёраҳои манзумаи Офтоб аст, ки дар осмон равшани сурхранг метобад, Баҳром.

МИРРИХНАБАРД *мирихнабр* кит. ҷангҷӯӣ, ҷанговари далер, разманда.

МИРСАНҶАЛӢ // **МИРСАНҶАРӢ** *мирсанҷалӣ* // *мирсанҷарӣ* бот. навъи зардолуи ширини сершира.

МИРСОД а. *مرصاد* кит. 1. ҷои дидбонӣ, дидбонгоҳ. 2. роҳи васеъ, роҳи калон.

МИРСОТ а. *مرسات* кит. лангари киштӣ.

МИРУК *мирук* кит. мӯрча, як навъ аз мӯрча, ки бол дорад, мӯрчаи болдор.

МИРФАҚ а. *مرفق* оринҷ.

МИРҶАЛ а. *مرجل* кит. деги калони мисин; дег.

МИРШАБ *миршб* таър. мансаби ҳарбию маъмурӣ ва соҳиби ин мансаб дар шаҳру ноҳияҳои Осиёи Миёна, ки риояи тартиботи муқарраркардаи аморат ва хониҳоро назорат мекард, сардори шабгардҳо; сардори полтсия дар аморати Бухоро.

МИРШАБХОНА *миршбхона* таър. ҷои кори миршаб; бошишгоҳи шабгардҳо; маҳкамаи полтсия (*дар тақсимооти маъмурии ҳукумати подшоҳии рус дар Туркистон*).

МИРШИКОР *миришкар* таър. 1. бонигари ҷонварон ва парандаҳои шикории амирон ва сарватмандон. 2. саис, аспбон.

МИРШИКОРӢ *миришкарӣ* 1. вазифа ва кори миршикор. 2. аспбонӣ, саисӣ; **миршикорӣ кардан** аспбонӣ кардан.

МИРӢОТ *а.* مرآت оина, ойна.

МИС *مس* унсури химиявист, ки филизи сурхчаранги бисёр сахт буда, дар техника ба кор меравад, аз он зарфҳои гуногун месозанд: **табаки мис**, **кӯзаи мис**; **мис барин тафсидан** монанди филизи мис зуд ва ба осонӣ тафсидан; **миси касеро баровардан** сирри касеро ошкор кардан; фиребу найранги касеро фош кардан; **миси кор баромадан** сирри касе ошкор шудан.

МИСБОР *مسبار кит.* 1. *тиб.* мили оҳанӣ, ки ба чароҳат меҳаланд, то чи қадар чуқур будани онро фаҳманд; пилтапахта ё порчаи матоъ, ки ба даруни чароҳат мегузоранд. 2. *нав.* асбоб барои таҳқиқи узвҳои дарунӣ ва тоза кардани меъдаи одам, зонд.

МИСБОҲ *а.* مصباح *кит.* 1. чароғ. 2. қадаҳ барои нӯшидани шароби сабӯҳӣ.

МИСВОК *а.* مسواک чӯбҳои хушбӯи лӯнда-тарошида, ки онро ба ҷои лифи дандоншӯй ба дандонҳо молида дандонро пок мекарданд; лифи дандон, дандоншӯяк.

МИСГАР *مسگر* устое, ки аз мис ашёи гуногуни рӯзгор месозад.

МИСГАРӢ *مسگرى* 1. касбу кори мисгар; ҳунари аз мис сохтани асбоби рӯзгор, аслиҳа ва ашёи гуногун. 2. растаи мисгарон.

МИСГУДОЗ *مسگداز* он ки мис об мекунад; мисобкунанда.

МИСГУДОЗӢ *مسگدازى* амали мисгудоз; об кардани мис; гудохтани мис.

МИСДОҚ *а.* مصداق касе ё чизе, ки далели сидқи кор ва сухани касе бошад, гувоҳ, исбот, далели ростии сухане; **ба мисдоқи...** *гуфт.* ба монанди..., аз қабилӣ..., мисли...

МИСИН *مسين* *ниг.* **мисӣ:** косаи мисин, офтобаи мисин, тоси мисин.

МИСИНА *مسينه* зарфҳо ва асбоби рӯзгори аз мис сохташуда.

МИСИНАКӢБӢ *مسينه کوبى* бо даст ва ба воситаи чизе ба асбоби мисин зада баровардани овози чарангос, ки одатҳои хурофӣ буда, дар вақти гирифтани моҳ анҷом дода мешуд.

МИСӢ *مسي* *мансуб ба мис;* аз мис сохташуда, мисин.

МИСКИН *а.* مسكين 1. фақир, бенаво, бечиз, қашшоқ; **мунъиму мискин** дорою камбағал. 2. тамоман аз тобу тавонмонда, нотавон, очиз; бечора.

МИСКИНӢ *مسكينى* 1. фақирӣ, бенавоӣ, қашшоқӣ. 2. нотавонӣ, очизӣ; бечорагӣ.

МИСКИННАВОЗӢ *مسكين نوازي* лутфу марҳамат ба бечорагон; мададу ёри ба бенавоён.

МИСКИНӢХОНА *مسكين خانه таър.* хонае, ки дар он барои бечорагону бенавоён хӯрок меоварданд.

МИСКУЛОҲ *مسكلاه* *ниг.* тоскулоҳ.

МИСҚАБ *а.* مثقب *кит.* парма.

МИСҚАЛ *а.* مصقل *кит.* асбоби сайқалдиҳӣ.

МИСҚОЛ *а.* مثقال 1. *кҳн.* воҳиди ченаки вазни чизҳои майда, ки асосан ба 4,68 гр. баробар буд; 2. санги тарозу.

МИСҚОЛӢ *ا مثقالى* 1. *мансуб ба мисқол;* баробари як мисқол. 2. докаи нозуки тунуки аълосифат: **саллаи мисқолӣ.**

МИСЛ *а.* مثل монанд, назир, ҳамто, чун; **мисли пештара** ба монанди собиқ, пештара барин; **ба мисли...** монанди..., назирӣ..., чун; **мислу монанд надоштан//мисл надоштан** беназир будан, ҳамто надоштан; ягона.

МИСМОР *а.* مسمار *кит.* меҳи филизӣ; меҳ; **мисмор кардан** меҳ зада маҳкам кардан.

МИСОҚ *а.* ميثاق *кит.* аҳд, паймон.

МИСОЛ *а.* مثال 1. ҳодисаи ҷудогона ё чизе, ки барои эзоҳ ё исботи фикре шаҳодат дода метавонад ё чун намуна оварда мешавад, қиёс. 2. кор ё рафторе, ки барои тақлид ва такрор намуна шуда метавонад: **мисоли ибрат.** 3. монанд, шабеҳ, назир, мисл. 4. *кит.* фармони подшоҳ, маншур, ҳукм; **мисол додан** фармон додан, амр кардан, **ба мисоли** ба монанди..., мисли..., шабеҳи...; **мисол овардан** аз байни як гурӯҳ ё табақаи ҳамчунин ва монанд якеро гирифта, барои исботи муддаои худ нишон додан.

МИСОС *а.* مساس *кит.* молидан, судан бо даст.

МИСОҲАТ *а.* مساحت *кит.* андозагирии замин, заминпаймой, танобкашӣ.

МИСОҲАТГАР *مساحت گر* *кит.* андозагари за-

- мин, ченкунандаи замин, паймояндаи замин.
- МИСР** *а.* مصر 1. *кит.* сарҳади байни ду замин. 2. *кхн.* шаҳр. 3. номи яке аз давлатҳои араб, ки дар Шарқи Наздик воқеъ аст.
- МИСРАНГ** *а.* مسرنگ монанд ба ранги мис.
- МИСРАӢ** *а.* مصرع 1. *кит.* ҳар табақаи дари дутабақа. 2. *адш.* нисфи як байт, як сатри шеър.
- МИСРӢ** *مصري* мансуб ба **Миср**; пахтаи мисрӣ навъи пахтаи маҳиннах.
- МИСРОН** *ا.* مسران милаи ғафси оҳанин як нӯғаш паҳн барои зада шикастани чизҳои сахт ва истифода кардан чун фишанг.
- МИССИОНЕР** *фр.* missionnaire он ки барои ташвиқи дине (*мас., дини исавӣ*) ё даъват ба он дин ба мамлакатҳои бегона (*мас., гай-риисавӣ*) фиристода мешавад.
- МИСТАР** *а.* مسطر *кит.* 1. асбоби сатркаиши аз қоғази ғафси сахт ва риштаи абрешим сохташуда, ки риштаи онро бо сиёҳие ранг карда, рӯи саҳифаи навишташуданӣ гузошта дасткаш мекарданд ва дар натиҷа рахҳои рост рӯи саҳифа нақш мегузошт; хаткаш, ҷадвал. 2. қоғази рах-рахест, ки барои болову поин нарафтани сатр дар вақти навиштан дар зерӣ қоғаз мегузоштанд.
- МИСТИКА** *مستيكة* эътиқоди динии боварӣ ба мӯъҷизаи илоҳӣ ва қувваи фавқуттабӣ, ирфон.
- МИТИНГ** *англ.* митинг *ниг.* гирдиҳамой: митинги серодам, митинг барпо кардан (гаштан), митинг гузаронидан.
- МИТҚОЛ** *а.* مقال *боф.* хомсуф.
- МИТҚОЛӢ** *مقالی* мансуб ба **митқол**; хомсуф будан: **либоси митқолӣ**.
- МИТРАД** *а.* مطرد *кит.* найзаи хурди шикорӣ.
- МИТРАҚА** *а.* مطرقة *кит.* болғаи оҳангарону мисгарон, путк, чакуш.
- МИТРОН** *ю.* مطران *кит.* яке аз унвонҳои олии рӯҳониёни насронии шарқию ғарбӣ (*православӣ ва католикӣ*), митрополит.
- МИТРОНА** *ا.* مطرانه *кит.* қулоҳи бошукӯҳи маросимии митрон.
- МИТТА** *مته* кирме, ки дар ғалладона ва орд пайдо шуда, онҳоро нобуд мекунад, ғалламул.
- МИТӢАН** *а.* مطحن *кит.* осиеб, осие.
- МИТӢАРА** *а.* مطهرة *кит.* офтоба, обдаста; обдони сафарӣ, зарфи чармини об.
- МИФЗОЛ** *а.* مفضال *кит.* соҳиби фазлу эҳсон; фозил.
- МИФЛОК** *а.* مفلاك *кит.* фалокатзада, мафлук, бадбахт.
- МИФОЛОГИЯ** *ю.* ميفالاجيه илми устура, илм оид ба асотир, асотиршиносӣ, устурашиносӣ.
- МИФТОӢ** *а.* مفتاح 1. *ниг.* калид. 2. *збш.* навиштае ба хати дигар барои ҳосил кардани маълумоти бештар оид ба калимаҳо: **мифтоҳи калимаҳои «Фарҳанги забони тоҷикӣ» ба хати арабии тоҷикӣ**.
- МИХЛАБ** *а.* مخلب *кит.* чанголи мурғони шикорӣ; панҷаи ҳайвоноти даранда.
- МИХНАҚА** *а.* مخنقه *кит.* тавқ, қилода гарданбанд.
- МИХРАҚА** *а.* مخرقه *кит.* олати чӯбин барои кафонидани чизе, фона.
- МИӢАН** *а.* ميهن *ч.* меҳнат (азобҳо, ранҷҳо).
- МИӢАФФА** *а.* محفه *кит.* қачоваи одамнишини соябондор; аморӣ, ҳавдаҷ.
- МИӢА** *а.* ميه *ниг.* мижа.
- МИӢАН(Н)** *а.* مجن *кит.* сипар.
- МИӢАРРА** *а.* مجره *ниг.* қаҳқашон.
- МИӢГОН** *а.* مجگان *ниг.* мижгон.
- МИӢИНГ** *مچينگ* *гуфт.* инҷик, майдагап: одами миҷинг.
- МИӢМАР** *а.* مجمر зарфе, ки дар он оташ монда, сипанд, уд, мушк ва ҳар хел хушбӯиҳоро дуд мекунанд, бухурдон, удсӯз.
- МИӢМОРУҚ** *ا.* مجماروق *гуфт.* 1. пурчин, чиндор, очингдор, бурма-бурма (*рӯй ва пӯсти бадан*). 2. иллатӣ, ношуд, нимчон: **бузғолаи лоғари миҷморуқ, кампири миҷморуқ**.
- МИШКОТ** *а.* مشكات *кит.* тоқчаи чароғмонӣ; чароғдон, чароғпоя.
- МИШ-МИШ** *ا.* مش مش *гуфт.* 1. пичир-пичир,

зери лаб гап задан, начво. 2. гап-гап, овоза, гапҳои беасос.

МИШЧАБ *а. مشجب кит.* тори чӯбини либо-совезӣ.

МИЯВ-МИЯВ *ميو ميو* калимаи тақлиди овози гурба, садои гурба.

МО *ما* ҷонишини шахси якуми ҷамъ; дар иб-роҳои изофӣ соҳибиятро ифода мекунад; баъзан нависанда ё шахси гӯянда барои ифо-даи хоксорӣ чун муродифи «ман» ба кор ме-барад; **мову ман** худбинӣ, худписандӣ.

мо- *а. ما- дар аввали калимаҳои сохта ва баъзе таркибҳои арабӣ омада, маънои «чизе ки», «он чи ки»-ро ифода мекунад; мобақӣ он чи боқӣ мондааст; моҳазар он чи ҳозир аст!; моҳасал он чи ҳосил шудааст.*

МОБАЙН *а. ما بين 1. байн, миён, байни ду кас ва ё ду чиз. 2. миёна, васат. 3. миёнаҷо, марказ; дар мобайн дар миёнаҷо; аз мобайни..., аз миёни..., аз байни...; дар мобайни ... а) дар байни..., дар миёнаи..., дар миёнаҷои... б) киноятан дар муносибати байни ду кас; **аз мобайн** аз он вақт, аз он фурсат; дар ин мо-байн дар ин фосилаи вақт, дар ин фурсат, дар ин миён; ба мобайн даромадан ниг. миёна (ба миёна даромадан).*

МОБАЙНӢ *مايينӣ* воқеъ дар мобайн, васатӣ.

МОВАРО *а. ماوراء кит.* он сӯ, он тараф.

МОВАРОУННАХРӢ *ماوراءالنهرӣ мансуб ба Мовароуннахр; зода ва сокини Мовароуннахр.*

МОВУМАНӢ *ماومنى кит.* манманӣ.

МОВУТ *ماوت* аслаи моҳут.

МОҒ I *ماغ ниг.* қашқалдоқ.

МОҒ II *ماغ кит.* бухори ғафсу тираи дар рӯи замин паҳншуда, меғ, туман.

МОДА *ماده* чинсе аз инсон, ки фарзанд ба дунё меоварад; ҷонзоте, ки мезояд ё тухм мегузо-рад, муқоб. нар; чинси занона, чинси муан-нас.

МОДАБУЗ *مادهبز* бузи мода.

МОДАГОВ *ماده گاو* гови мода, гови ширдеҳ; модагови дӯшӣ, модагови навзо, модагови нозо.

МОДАГУРГ *ماده گرگ* гурги мода.

МОДАНДАР *ماداندر кит.* шакли қўтоҳшудаи модарандар.

МОДАР *مادر 1. зан нисбат ба фарзанд (он)аш, волида. 2. калимаи мурочиати эҳтиромона нисбат ба зани калонсол; ум(м), оча: модари меҳрубон, модари мушфик, модари серфар-занд, модари фарзандони ман; модари ўғай ниг. модарандар; модар шудан фарзанд та-валлуд кардан, соҳиби бача шудан; **модари айём//модари даҳр** замона, рӯзгор; модари зо-ри касеро нишон додан ҷазои сазовори касеро додан, очаи зори касеро нишон додан; мода-раш ҳоло назоидааст//аз модараш ханӯз на-руидааст ханӯз вучуд надорад, ҳоло ба вучуд наомадааст; ба арвохи падару модар бахшидан аз баҳри чизе гузаштан, чизеро садақа кардан.*

МОДАРАК *مادرک* навдаи ҳосилдеҳи ток ва ди-гар дарахтони мевадор; муқоб. нарак.

МОДАРАНДАР *مادراندر* модари ўғай.

МОДАРАРӢС *مادرعروس* модари зан нисбат ба домод, модарзан, хушдоман; **модарарӯсат нағз** медидааст вақти ба болои хӯрокхӯрӣ омадани касе гуфта мешавад.

МОДАРБАХАТО *مادر به خطا таҳқ.* ҳаромзода, ҳаромӣ, валадуззино.

МОДАРБАХАТОӢ *مادر به خطايӣ таҳқ.* 1. ҳаром-зодагӣ. 2. фиребгарӣ, қаллобӣ.

МОДАРБЕЗОР *مادر بزار* он ки модарашро тарк кардааст, нохалаф, фарзанди ноқобил.

МОДАРБУЗУРГ *مادر بزرگ кит.* модари модар ё модари падар.

МОДАРВОР *مادر وار* монанди модар, чун модар, модарона.

МОДАРЗАН *مادر زن ниг.* модарарӯс.

МОДАРЗОД *مادر زاد 1. аз модар таваллудшуда; бо нақсе ё фитрате аз модар таваллуд шудан; кӯри модарзод он ки нобино зоида шудааст; лучи модарзод тамоман луч, чунон ки аз мо-дар нав зоида шуда бошад. 2. сифат ва хо-сияте, ки табиатан дар шахс зоҳир мегардад, фитрӣ дар ягон ҷиҳат: истеъдоди модарзод.*

МОДАРЗОДӢ *مادرزادی мансуб ба модарзод; бе-мории модарзодӣ.*

МОДАРӢ مادری 1. мансуб ба модар; хоси модар: гурури модарӣ, хиссиёти модарӣ. 2. модар будан; муносибати модарона: модарӣ кардан; ◇ забони модарӣ а) забоне, ки инсон аз кӯдакӣ аз модар ва атрофиёнаш ёд мегирад; б) фан-нест, ки дар синфҳои ибтидоӣ барои баровардани саводи забонӣ ба талабагон меомӯзонанд.

МОДАРКАЛОН مادرکلان модари падар ё модари модар, момо, бибӣ.

МОДАРМУРДА مادرمرده кит. 1. он ки модараш вафот кардааст. 2. маҷ. бечора, ба азоби сахте гирифташуда.

МОДAROBAPD مادرآورد кит., ниг. модарзод.

МОДАРОНА مادرانه модарӣ, муносиби модар, модарвор: меҳри модарона.

МОДАРСАГ مادرسگ таҳқ. дар мавриди асабоният барои паст задан ва таҳқир кардани тарафи муқобил гуфта мешавад.

МОДАРСОЛОРӢ مادرسالاری ниг. модаршоҳӣ.

МОДАРХОНД(А) مادرخوانده зане, ки ўро фарзандони ғайр ба ҷои модар қабул мекунанд; зане, ки касе ўро ба худ модар хондааст.

МОДАРХУДО مادر خدا d. унвони Марям-модари Исои Масеҳ (дар таълимоти динии исавиён).

МОДАРШАВҲАР مادرشوهر ниг. модаршӯ(ӣ).

МОДАРШАҲР مادرشهر нав., маҷ. шаҳрҳои бузурги як минтақа ё кишвар, ки дар атрофи худ шаҳрҳои хурд-хурди дигар доранд.

МОДАРШОҲӢ مادرشاهی таър. як шакли ҷамъияти ибтидоӣ, ки дар қабила зан ҳукмронӣ мекард, модарсолорӣ.

МОДАРШӢ(Ӣ) مادرشو(ی) модари шавҳар нисбат ба арӯс; ◇ хонаро бе модаршӯ ёфтаи (дидан) хилват ёфтаи ҷоеро ва худсарӣ кардан.

МОДАСАГ مادهسگ 1. саги мода. 2. таҳқ., маҷ. ғоҳиша.

МОДАҲАР مادهخر хари мода, мочахар (гуфт.).

МОДАШЕР مادهشیر шери мода, модинаи шер: модашери ғуррон.

МОДДА I ماده 1. чизи асосӣ, ки барои пайдоиш ва сохта шудани чизи дигар чун замина хидмат мекунад, материал; муқ. мавод: моддаи захрдор, моддаҳои тарканда, моддаҳои химиявӣ. 2. физ. чизи дорои вазн,

химиявӣ. 2. физ. чизи дорои вазн, ки фазоеро ишғол мекунад, материя. 3. фалс. ҳаюло.

МОДДА II ماده 1. ҳар як аз бандҳои ягон қонун, низомнома, қарордод ва ҳуҷҷатҳои дигар, ки як нуктаи томо дар бар мегирад ва бо рақамҳо аз ҳам ҷудо карда мешавад, банд; радиф: моддаи панҷуми қонун, моддаи ҳароҷоти баровард. 2. мавзӯ, матлаб, ки як қисми чизеро ташкил медиҳад; моддаи луғавӣ збш. ҳар як аз воҳидҳои забонӣ дар фарҳанги тафсири ва г., ки калидвожа, тафсири маъноҳои он ва дигар ҷузъҳоро дар бар мегирад; моддаи таърих ади. калима ё таркибе, ки аз ҷамъбасти қимати адабии ҳарфҳои арабиасоси он мувофиқи ҳисоби абҷад санаи воқеае ҳосил мешавад.

МОДДИГАРОӢ مادّی گرائی моддигаро будан; ашъепарастӣ, чизпарастӣ.

МОДДИЮН مادهیون ниг. материалист.

МОДДИЯТ مادهیت 1. фалс. аз модда (материя) иборат будан(-и олам); моддӣ будан, ибтидои материали доштан. 2. кит. моҳият, асл.

МОДДӢ مادّی 1. мансуб ба модда I. 2. марбут ба чизу ҷораи зарури зиндагӣ, ашъӣ; аҳволи моддӣ дараҷаи таъминот бо чизу ҷораи зиндагӣ; пойгоҳи моддӣ таъминот бо чизҳои асосии мавриди зарурати анҷоми коре, сохтани чизе ва г.; ёрии моддӣ кумак бо чизу ҷораи зарурӣ; ёрии пулӣ; олами моддӣ киноя аз дунёи ҳастӣ муқоб. олами маънӣ (маънавӣ); неъматҳои моддӣ сарватҳои зарурии зиндагӣ; тангии моддӣ нарасидани чизу ҷораи зиндагӣ, тангии иқтисодӣ; аз ҷиҳати моддӣ вобаста ба чизу ҷора; аз ҷиҳати таъминот. 3. кит. шайъӣ: далелҳои моддӣ.

МОДЕЛ фр. مدل 1. нусха, тасвир, нақша ё намунаи хурди чиз, ки аз рӯи он чизеро бо теъдоди зиёд истеҳсол мекунанд: модели ҳавопаймо. 2. навъ ё намунаи сохти ягон машин ва асбоби техникӣ; муқ. тамға.

МОДЕЛСОЗ مدل ساز созандаи нусха, тасвир, нақша ё худ намунаи чизе (барои намоиш, таҳқиқ ё истеҳсол).

МОДЕЛСОЗӢ مدل سازی сохтан ва омӯхтани намунаҳои ашъ ва ҳодисаҳои воқеӣ барои намоиш, омӯзиш ва таҳқиқи онҳо.

МОДЕРНИЗМ фр. مدرنیزم ҷараёни эҷодӣ дар

санъат ва адабиёти як-ду асри охир.

МОДЕҲ *а.* مادح *ниг.* маддох.

МОДИЁН *мадиан* чинси модинаи асп, байтал.

МОДИНА *мадине* чинси мода, мансуб ба чинси мода (хайвон), муқоб. **нарина**.

МОДОМ *а.* مادام: **модом ки...** азбаски..., бинобар он ки..., чун; вақте ки...

МОДУЛ *лот.* مادل 1. сохт, меъёр, воҳиди шартӣ барои андозаи қисмҳои боло. 2. *риъзӣ*. бузургии мутлақи ададӣ, маҷмӯӣ.

МОЕЙ *маиӣ* ҳолати обакӣ, моеъ будан.

МОЕЪ *а.* مايع *чисми* равон (*монанди об, равған...*), обакӣ: **чисмҳои моеъ**.

МОЗ *маз* *кит.* чин, шиканча.

МОЗӢ *а.* ماضى *кит.* гузашта, пешина: **феъли мози** *грам.* феъли замони гузашта.

МОЗОД(А) *мазад(е)* *кит.* боқимонда, зиёдатии чизе.

МОЗУ *мазу* *қун.* донаи гирди хордори дарахт, ки дар дибоғати пӯст ва рангрезӣ ба кор ме-
равад.

МОИДА *а.* مائدة *кит.* дастархони пур аз нозу неъмат, дастархони пурнеъмат; дастархон, суфра.

МОИЛ *а.* مائل//مايل 1. хамида ба тарафи чизе. 2. майлдор, рағбатдор; шавқдор ба чизе ё касе; **моил будан** майл доштан, роғиб будан. 3. наздик ба чизе; **моил шудан** наздик шудан; рағбат пайдо кардан; таваҷҷӯҳ доштан; **моил кардан** майл кунондан; кашидан, ҷалб кардан.

МОИНДАР *маиндр* *ниг.* модарандар.

МОӢ *маӣ* мову манӣ, худбинӣ, кибру ғурур.

МОК *мак* *хоку* **мок** *кит.* а) хоку замин; б) *мач*. дунё.

МОКИЁН *макиан* модинаи мурғи хонагӣ ва дигар парандаҳо: **мокиёни курк**.

МОКУ *маку* олати бофандагӣ, ки вақти бофтан пудро аз байни тор гузарондан мегирад; **монанди моку рафтуомад кардан** муттасил дар рафтуомад будан.

МОҚАБЛ *а.* مقابل он чи пеш буд, пешина, гу-

зашта, муқаддам.

МОҚУТ *мақут* шириние, ки аз нишоста ва қанду равған тайёр мешавад, полуда.

МОЛ *мал* *асоси* замони ҳозира аз **молидан**.

МОЛ I *мал* молиш; масҳ; **хору мол кардан** молиш додан; сила кардан, навозиш кардан.

МОЛ II *а.* مال 1. дорой, сарват; мулк; **моли** ..., мулки..., аз они... 2. *икт.* ҳар чизи моддӣ арзишдошта, ки барои қонеъ кардани талаботи инсон, фурӯш ё мубодила истехсол ме-
гардад; маҳсули меҳнат. 3. чизҳои истехсолшуда (*аз қабилӣ* ашёи саноатӣ), ки хариду фурӯш мешавад, колои фурӯхтанӣ: **моли арзон**, **моли сермасриф**, **мағозаи молҳои арзон**, **молу мулк**; **моли бесоҳиб**. **моли манқул** *ниг.* **манқул**; **моли саноат(ӣ)** моли баровардаи саноат *аз қабилӣ* газвор ва ғ. **моли хом** ашёи барои кори саноат зарур; **молу мулк** боигарӣ, сарвати манқул ва ғайриманқул; **молу ҳол** чизу чора, молу мулк; **моли касе шудан** аз он касе шудан, ба ихтиёри касе даромадани чизе; **моли худ кардан** соҳибӣ кардан, аз он худ кардан (*чизу каси дигарро*); 4. чорпои хонагӣ: чорпо; **молҳои сиёҳ** гову барзагов, гову ғӯсола; **бозори мол** бозори харидуфурӯши ҳайвоноти хонагӣ; ◇ **мол кардан таър.** а) муайян кардани ҳаҷми андоз аз замини кишт; б) *ниг.* **молу гов кардан**; **молу гов кардан** чорводорӣ кардан, ба молдорӣ машғул шудан.

МОЛА I *мале* 1. *кишов.* тахтаи бедандона ё сикдори аз ҷӯб ё оҳан сохта, ки онро ба ҷуфт ё трактор баста замини шудгорро ҳамвор ме-
кунанд; **мола кардан (задан, кашидан)** бо мола ҳамвор ва нарма кардан (*заминро*). 2. лифи оҳардиҳии бофандагон.

МОЛА II *мале* пур, молломол, лабрез.

МОЛАКАШӢ *малекшӣ* *исми амал* аз **мола** **кашидан**; бо мола ҳамвор кардани замини шудгоршуда ва кулӯхҳои онро майда кардан, сикмола кардан..

МОЛАК-МОЛАК *малк-малк* *исми амал* аз молишдиҳӣ; **молак-молак кардан** паси ҳам молиш додан.

МОЛАКУНӢ *малекунӣ* *исми амал* аз **мола** **кардан**; сикмола;

МОЛАНДӢЗ *маландоз* он ки хоҳони ҷамъоварии

сарвату мол аст, молғундор.

МОЛГИРАНДА مال گیرنده гирандаи мол; қабулқунандаи моли оварда ё фиристода.

МОЛГУЗОР مال گذار кит. диҳанда ва пардохтгари бочу хироч.

МОЛГУЗОРӢ مال گذارى кит. бочу хирочдиҳӣ, андозсупорӣ.

МОЛҒУНДОРӢ مال غندارى чамъ кардани молу чиз; чамъ кардани сарват.

МОЛДОР مالدار 1. доро, давлатманд; соҳиби молу мулк. 2. соҳиби чорво; чорвопарвар.

МОЛДОРӢ مالدارى 1. сарватдорӣ, давлатмандӣ. 2. соҳиби чорво будан; парвариши чорпо.

МОЛДӢСТ مال دوست молпараст, сарватхоҳ.

МОЛЕКУЛА لوت. ماليكوله хурдтарин ҳиссаи модда, ки ҳамаи хусусиятҳои асосии химиявии он моддаро дорад.

МОЛЕКУЛАВӢ ماليكولى مانсуб ба молекула: вазни молекулавӣ, химияи молекулавӣ.

МОЛЕКУЛӢ ماليكولى ниг. молекулавӣ.

МОЛИБДЕН ю. ماليبدن хим. навъи филизи саҳти нуқрагини дурахшон.

МОЛИДА ماليده сифати феълӣи замони гузашта аз молидан; молида-молида якзайл молиш дода.

МОЛИДАН ماليدن 1. чизеро бо даст молиш додан, бо даст судан. 2. молиш додани аъзои бадан бо даст, масҳ. 3. чизеро ба рӯи чизе молондан (то ки он чиз бар рӯи чизи дигар паҳн гардад): марҳам молидан ба чароҳат, сурхӣ молидан ба лаб, ўсма молидан ба абрӯ; равған молидан рӯи чизеро пӯшондан бо қабати тунуки равған: ба рӯи нон равғани маска молидан.. 4. маҷ. гӯшмол ва танбеҳ додан, сарзаниш кардан, ҷазо додан: чизеро ба ҷашм молидан а) чизеро ба пеши ҷашм оварда, онро рӯи ҷашм кашидан; б) чизеро хеле азиз доштан; ◇ ба лаб кулӯх молида гаштан кореро карда, худро беҳабар вонамуд кардан.

МОЛИДАНӢ ماليدنى сифати феълӣи замони оянда аз молидан; ҳар чизи қобили молидан ба рӯи чизе.

МОЛИЁТ ماليات 1. кит. андоз: хироч, боч. 2. таър. навъи андоз аз замини кишт.

МОЛИК а. مالک 1. мулкдор, соҳиби мулку замин; доро, давлатманд. 2. соҳиб, хӯчаин; молики чизе шудан соҳиби чизе шудан, чизеро ба тасарруфи худ даровардан; молик будан соҳиб будан, чизеро дар ихтиёр доштан; ба аҳамияте молик будан дорои аҳамияте будан, аҳамият доштан; ◇ молики дӯзах д. фариштае, ки мутобиқи ривоёти динӣ дарбони дӯзах аст.

МОЛИКИЯТ مالکيت молу мулк, ки дар тасарруфи касе, ё идорае бошад; моликияти давлатӣ он чи дар тасарруфи давлат аст, молу мулки мутааллиқ ба давлат; моликияти хусусӣ (шахсӣ) молу мулки мутааллиқ ба як кас; моликияти чамъиятӣ молу мулки ҳоси чамъият, моликияти умумӣ.

МОЛИКИЯТПАРАСТ مالکيت پرست мулкпараст, аз ҳад зиёд ҳариси молу мулк; чизпараст.

МОЛИКИЯТПАРАСТӢ مالکيت پرستى мулкпарастӣ, аз ҳад зиёд дӯст доштани молу мулк; чизпарастӣ.

МОЛИКӢ مالکى кит. 1. соҳибӣ, хӯчаинӣ. 2. д. посбонӣ, дарбонӣ дар дӯзах.

МОЛИКОНА مالکانه 1. ниг. молиёт. 2. хӯр. навъи ҳалво, ки аз орди биринҷ ва мағзи бодом тайёр мекунанд.

МОЛИМАРДУМХӢР مال مردم خور ғосиби моли мардум; ҳаромхӯр, ҳақимардумхӯр.

МОЛИМАРДУМХӢРӢ مال مردم خورى аз худ кардани моли мардум; ҳаромхӯрӣ, ҳаққимардумхӯрӣ.

МОЛИХУЛИЁ ю. ماليخوليا 1. бемории рӯҳиест, ки боиси ҳаёлотӣ воҳимаангез мешавад, бемории савдой. 2. маҷ. суҳанҳои сафсатаи парешон ва дардисаровар.

МОЛИШ مالش исми феълӣ аз молидан; бо даст молидан чизеро; соиш; молиш додан а) молидан, муштмол кардан. б) маҷ. гӯшмол додан, танбеҳ додан, ҷазо додан; молиш хӯрдан молида шудан, сунбида шудан; таги по шудан.

МОЛИШГАР مالش گر масҳгар; ходими ҳаммом.

МОЛИШДЕХ مالشده кит. 1. гӯшмолдиҳанда, танбеҳқунанда, таъқиб-қунанда, ҷазодиҳанда. 2. зеру забар ва нобудқунанда.

МОЛИЯ а. ماليه маҷмӯаи воситаҳои пулӣ ва

муомилоти давлат; **вазорати молия** вазорате, ки вазифаи ҳисобгирии дахлу харчи давлат, тақсимои воситаҳои пулӣ ва таъминоти пулӣ сохторҳои давлатиро дар зимма дорад; **идора (ё шӯъба)-и молия** идора ё шӯъбае, ки масъули ба роҳ мондани фаъолияти молиявии муассисаҳои давлатӣ, ҳукуматҳои шаҳру ноҳияҳо ба зиммаи он гузошта шудааст.

МОЛИЯВӢ ماليوى *мансуб ба оид ба молия; нақшаи молиявӣ* нақшаи корҳои марбут ба молия.

МОЛИЯТ *а.* ماليت *кит.* 1. дорой, сарват; пул, нақдина. 2. *ниг.* молиёт.

МОЛӢ مالى 1. *мансуб ба мол: истехсоли молӣ.* 2. *мансуб ба молия; молиявӣ.*

МОЛОКАЛОМ *а.* مالاكلام *кит.* он чи бо калом ифода намешавад; ғайри қобили тавсиф, баённопазир.

МОЛОМОЛ I مالامال молиши зиёд; соиш, молиш.

МОЛОМОЛ II مالامال пур, пуропур, лаб ба лаб.

МОЛОН مالان дар ҳоли молидан, чараёни молидан.

МОЛОНДАН مالاندن *шакли бавоситаи молидан*, ба даст ё чизи дигар чизеро молидан ё ҳамвор кардан.

МОЛПАРАСТ مالپرست ҳарис ба молу чиз; чизпарасти.

МОЛПАРАСТӢ مالپرستى ҳарис будан ба молу чиз; чизпарасти.

МОЛПАРВАР مالپرور он ки бо парвариши чорпои хонагӣ машғул аст, нигоҳубинкунандаи чорпо.

МОЛПАРВАРӢ مالپرورى парвариши чорпои хонагӣ, нигоҳубини чорпо.

МОЛФУРӢШ مالفروش он ки мол мефурӯшад, фурӯшандаи чорпои хонагӣ.

МОЛФУРӢШӢ مالفروشى фурӯши чорпо; шугли молфурӯш.

МОЛХАРӢ مالخرى хариди чорпо.

МОЛХОНА مالخانه бино ё хонаи нигоҳубини чорпо, оғил.

МОЛЧАЛЛОБ مالجلاب он ки молро арзон ха-

рида қимат мефурӯшад; чаллоби чорпо; *муқ.* **аспчаллоб, говчаллоб.**

МОЛЧАЛЛОБӢ مالجلابى шугли молчаллоб; хариду фурӯши мол бо мақсади ба даст овардани фоида.

МОЛШИНОС مالشناس 1. он ки моли сараву носараро мешиносад. 2. мутахассиси соҳаи молшиносӣ.

МОЛШИНОСӢ مالشناسى *икт.* соҳаи илм оид ба савдо, ки хусусияти молҳои фурӯшӣ, навъи онҳо ва талаботи аҳолиро меомӯзад.

МОМ مام модар, волида; *◇* **моми даҳр** дунё; рӯзгор, зиндагӣ.

МОМА مامه *ниг.* **момо.**

МОМАК مامك *шакли тасғир ва навозишии мом.*

МОМИРОН ماميران *кит., бот.* гиёҳи алафӣ, хурдӯй, аз хонаводаи хашшош, дорои гулҳои зард буда, хусусияти дармонӣ (*махсусан барои саратон*) дорад.

МОМО ماما 1. модаркалон; модари модаркалон. 2. момодоя, қобила. 3. *калимаи мурочиати эҳтиромона нисбат ба зани калонсол; ◇ гули момо* *ниг.* **момогул.**

МОМОГУЛ ماماگل *бот.* навъи гиёҳ, ки гулҳои зангӯламонанди гуногунранг дорад.

МОМОДОЯ مامادايه 1. зане, ки вақти зоидани зани ҳомила бачаи ўро мегирад, қобила. 2. парастори тиббӣ, ки ҳангоми таваллуд кардани занҳо ба онҳо ёрии тиббӣ мерасонад.

МОМОДОЯГӢ مامادايگى кор ва шугли момодоя.

МОМОӢ مامائي 1. *ниг.* **момодоягӣ.** 2. соҳаи тиб, ки чараёни ҳомиладорӣ ва тарзу усулҳои дурусти таваллудро меомӯзад.

МОМОЧУРҒОТАК ماماچرغاتك як навъ парандаи хурди серҳаракат.

МОМРОЗ مامراز *бот.* як навъи дарахти баланди соядӯст, ки баргҳои байзашакл дорад.

МОН مان *асоси замони ҳозира ва феъли фармоиш аз мондан; ҷузъи пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънои мондан: алавмон; созандаи исми масдар: дудмон, сохтмон; сифатсоз: шодмон ва ғ.*

МОН مان *кит.* хона, ҷои истиқомат, хонумон, хона ва асбобу анҷоми он.

МОНАВӢ مانوى кит. 1. мансуб ба Монӣ (наққошии маишхури а. III, муаллифи китоби «Аржанг», ки даъвои пайгамбарӣ намуда, афкори зардуштӣ, яҳудӣ ва исавиро ба ҳам омехта, ойине ба вуҷуд овардааст). 2. маҷ. бо маҳорати зиёд эҷодшуда, моҳирона иҷрошуда. 3. пайрави оини Монӣ.

МОНАВИКИРДОР مانوى کردار кит. моҳир, ус-тои суратгари соҳибмаҳорат.

МОНАНД مانند шабеҳ, мисл, ҳамчун: **монанди аввала** пештара барин; **монанди касе** (чизе) а) мисли касе (чизе), шабеҳи касе (чизе); б) ҳамчун касе (чизе), касе (чизе) барин; **монанд будан** шабоҳат доштан; **монанд кардан** назирӣ касе (чизе) пиндоштан, ташбеҳ кардан чизе ба чизе; **мислу монанд надоштан** беназир будан, шабеҳ надоштан.

МОНАНДӢ مانندى якхела ё ба ҳамдигар наздик будани намуди зоҳирӣ ё сифати ду чиз ё ду кас, шабоҳат, шабеҳӣ: **монандӣ доштан** монанд будан, шабоҳат доштан.

МОНАРХИЗМ ю. مانرخيزم с. равияи сиёсӣ, ки яккаҳокимиятӣ ва ҳокимияти мутлақӣ шоҳиро шакли ягонаи ҳокимияти давлатӣ мешуморад, яккасолорӣ, шоҳпарастӣ.

МОНАРХИСТ ю. مانرخيست с. тарафдор ва пайрави монархизм, шоҳпараст.

МОНАРХИЯ ю. مانرخيه с. шакли ҳукмронӣ, ки дар он ҳокимият ба дасти як нафар (шоҳ) қарор гирифтааст, ҳокимияти мутлақа (шоҳӣ).

МОНДА مانده 1. сифати феълии замони гузашта аз **мондан** I; бақия, боқӣ, боқимонда. 2. ҳаста, сусту лакот, аз кор ё машғулияте кӯфташуда; **монда кардан** ҳаста кардан, сусту лакот кардан, кӯфта кардан; **монда шудан** а) сусту лакот шудан, шалпар шудан, кӯфта гардидан (аз сахтӣ ё аз бисёрӣ кор); б) ниҳодан, гузошта шудани чизе дар ҷояш; ◇ **феъли монда** грам. феъле, ки амали он ба мафъул намегузарад (яъне мафъул надорад), феъли лозим, муқоб. **феъли гузаранда; омадан, хобидан...**; **монда нашавед! //мондаҳо!, ҳаста набошед!** (дар вақти кор карда истода-ни касе барои рӯҳбаланд кардан гуфта мешавад); **аз ин мондаву аз он ронда** (мақ.) дар як вақт ба ду қарор расидан ҳаста, ё аз пайи иҷрои ду коре шуда, ба ҳеҷ яки он муваффақ

нашудан.

МОНДАГӢ ماندگى 1. шакли дигари сифати феълии замони гузашта аз **мондан**; монда. 2. боқимонда, бақия. 3. монда шудан, ҳастагӣ, шалпарӣ, кӯфтагӣ (аз сабаби кору машғулияти сахт ва бисёр); **мондагии худро баровардан** дам гирифтан, кӯфтагиро бароварда қувват гирифтан; ◇ **дар (ба) кӯча мондагӣ** бекасу кӯй, бесоҳиб.

МОНДАГОР ماندگار нав. он ки ё он чи муддати тӯлонӣ ё бардавом боқӣ мемонад; бодавом, пойдор, монданӣ, **мондагор шудан** дар ҷое мондан, муқим шудан; **чеҳраи мондагор**.

МОНДАГОРӢ ماندگارى нав. вазъ ва ҳолати мондагор, пойдорӣ ва субот.

МОНДАКУНАНДА ماندهکننده 1. сифати феълии замони ҳозира аз **монда кардан**. 2. ҳастаку-нанда, сусту шалпаркунанда, касолатовар.

МОНДАН I ماندن 1. гузоштан, ниҳодан; ҷо кардан. 2. шинондан, насб кардан. 3. таъйин кардан. 4. боқӣ будан, бозмондан. 5. сарфи назар кардан, даст кашидан аз коре. 6. исто-дан, ист кардан, будан, иқомат кардан. 7. қатъ шудан; бозистодан. 8. вогузоштан, ҳавола кардан, ба ихтиёри касе гузоштан. 9. иҷозат додан, раъй додан, имкони иҷрои ко-реро додан. 10. **дар таркиби ибораҳои феълиҳолӣ омада маъноҳои тасодуфан иҷро шудани амал, оғоз ва устувор гаштани ама-лери ифода мекунад: дида мондан, омада мондан, зада мондан, шуда мондан; ◇ ақиб мондан ниг. ақиб (мондан); бурут мондан** бу-рутро натарошида дароз кардан, мӯйлаб гу-зоштан; **гурусна мондан** гурусна шудан, гуш-на шудан; **дер мондан** таъхир карда омадан, дер кардан; **зинда мондан** а) дар ҳаёт будан, намурдан; б) кит. пойдор будан, ҷовид бу-дан; **имзо мондан** имзо гузоштан, имзо кар-дан; **қадам мондан ниг. қадам(-мондан); нарх мондан** баҳои чизе таъйин кардан, нарх гузоштан; **ошён мондан** ошён гузоштан; мас-кан сохтан; **пойдор мондан** поянда будан, ҷовид будан, абадӣ боқӣ мондан; **тифл мон-дан** аз падару модар дар айёми кӯдакӣ аз па-дару модар маҳрум шудан; **хомӯш мондан** хомӯш шудан, сукут кардан; **хайрон мондан** хайрон шудан, таачҷуб кардан; **аз кор мон-дан** а) ниг. **кор** (аз **кор мондан**); б) корро қатъ кардан, аз кор даст кашидан; **аз об мондан** бе

об мондан, обёрӣ нашудан; аз ҳосил мондан ҳосилдиҳиро бас кардан, дигар ҳосил надодан; аз шир мондан ширдиҳиро бас кардан, дигар шир надодан(-и модагов); ба зиммаи касе мондан ўҳадор кардан, вазифадор кардани касе ба коре; дар хичолат мондан хичил шудан, шарм доштан аз кори худ; ◇ мондан гиред ҳочат ба баён (эзоҳ) нест; гап (дар) ҳамин чо монад гап берун набарояд, гап (ё сирре) дар байни мардум паҳн нашавад; аз сарат монад! бало ба паси чизат!, аз худатон гап намомонад худатон мефаҳмед; ба ту кӣ мондааст? туро ба ин кор чӣ кор? (дар мавриди ба касе раво надидани амале гуфта мешавад); ба чону ҳолаш намонда бо исрори бисёр, маҷбуран; аз чон безор карда.

МОНДАН II ماندن монанд (шабех) будан, шабоҳат доштан, монанда.

МОНДАӢ ماندني :монданӣ надоштан баробар будан, ҳампояву ҳамвазн будан (бо касе).

МОНДАШАВӢ ماندهشوى исми амал аз монда шудан; кӯфта шудан, хаста шудан, шалпар шудан (аз кори бисёр ё сахт).

МОНДАШУДА ماندهشده сифати феълии замони гузашта аз монда шудан; хасташуда, кӯфташуда, лакоту шалпаршуда.

МОНЕА а. مانعه боздоранда; он чи барои пешрафт ҳалал мерасонад. 2. садди сари роҳ, ғав.

МОНЕӢ مانعى монеъ будан; садди роҳ шудан.

МОНЕЪ а. مانع 1. манъкунанда, боздоранда. 2. монеа, садд, монеъ омадан, ниг. монеъ шудан; монеъ шудан боздоштан, мамониат кардан, садди роҳ шудан.

МОНИДА مانيده кит. боқимонда, боқиғузошта.

МОНИДАН مانيدن кит. 1. ба чо ғузоштан, боқӣ ғузоштан. 2. монанд будан, монистан, мондан II

МОНИЗМ ю. مانيزم фалс. равияи фалсафӣ, ки бар ҳилофи дуализм асоси дунёро як мабдаъ (модда ё рӯх) мешуморад.

МОНИҚАЛАМ مانىقلم маҷ. наққоши моҳир, расоми соҳибҳунари (мисли Монӣ).

МОНИСТ ю. مانيست тарафдори равияи монизм.

МОНИСТАН مانستن ниг. монидан.

МОНИСТӢ مانىستى фалс., мансуб ба монизм,

алоқаманд ба монизм.

МОНИТОР англ. مانيتار *итт.* оина барои тасвир кардани иттилооти матнӣ ва хаттӣ дар компютер, ки ба истифодаи нурҳои электронӣ асос ёфтааст.

МОНИЯ مانیه *кит.* асбобу анҷоми хона.

МОНО مانا монанд, шабех; **моно, ки ...** монанд аст ба он, ки; гӯё, пиндорӣ.

МОНОГРАММА ю. ماناگرمه ҳарфҳои аввали хаттотона ва печдарпеч навишташудаи номи худ ва номи хонаводагии расомон, бахияздӯзон ва м. инҳо дар зерӣ асарҳояшон, тугро.

МОНОЛОГ ю. مانالاگ *ади.* нутқи як қаҳрамони драма, ки тавассути он андешаҳои лирикию фалсафӣ ва нуқтаи назари хешро ба худ ё барои тамошобинон изҳор менамояд, муқоб. диалог.

МОНОНДАН ماناندан тарзи бавоситаи феъли мондан; имзо монондан имзо кунонидан; мавқуф монондан иҷрои кореро ба вақти дигар ғузоштан. 2. нигоҳ доштан, боздоштан, мавқуф ғузоштан.

МОНОПОЛИЗМ ю. ماناپاليزم *икт.* 1. мавҷудияти инҳисор дар иқтисоди давлат. 2. тамоюли дар дасти иттиҳодияи алоҳида муттаҳид кардани истехсолот ва дигар соҳаҳои иқтисоди давлат, инҳисоргарой.

МОНОПОЛИСТ ماناپاليست *икт.* соҳиби инҳисор ва мутлақи ягон соҳа, инҳисор кардан, инҳисоргаро, инҳисоргар.

МОНОПОЛИСТӢ ماناپاليسى мансуб ба монополия, инҳисорӣ; сармоядории инҳисорӣ.

МОНОПОЛИЯ ю. ماناپاليه 1. ҳуқуқ ва имтиёзи фавқулода. 2. иттиҳодияи сармоядорон, ки ба андухти аз ҳад зиёди сармоя қарор гирифта, ба ягон соҳаи иқтисодиёт ҳукмфармой карда, ғоидаи калон мерӯёнад; **монополия кардан** ҳуқуқ ва имтиёзи фавқулодаи ягон соҳаро ба даст даровардан, инҳисор кардан.

МОНОТЕИЗМ ю. ماناتئيزم *д.* эътиқод, ки ба тасаввурот дар бораи худои ягона асос ёфтааст; тавҳид, яккаҳудой, такҳудой.

МОНТАЖ фр. مانتز 1. *тех.* ба ҳам васл кардани қисмҳои мошин ва таҷҳизот ва насб кардани онҳо, васлу насб; **монтажи крани борбардор,**

монтажи турбинаҳои нерӯгоҳ. 2. *санъ.* аз қисмҳои алоҳида ба тарзи интиҳоб тартиб додани як филми том дар кино, намоиш дар телевизион, гуфтор дар радиошунавонӣ *ва ғ.*: **монтажи филм, монтажи адабии мусикавӣ, монтаж кардан, мутахассиси монтажкунадаи чизе.**

МОНУГИР مانوگیر 1. бо таваккуф, бо танаффус; гоҳ истода, гоҳ давом карда. 2. бо навбат, яке аз паси дигаре.

МОНУМЕНТАЛӢ مانومينتلى :**санъати монументалӣ** як намуди санъат, ки ба он муҷассмаву ҳайкалсозӣ, нақшу нигори биноҳо *ва м.* инҳо шомил аст.

МОР مار 300л. чонвари хазандаи дорои бадани дарозу бидуни пою даст, ки заҳрдору беаҳр мешавад; заҳрдораш бо нӯги дандонҳояш заҳр мезанад: **мори ало, мори афъӣ, мори гурза, мори кубро, мори обӣ;** ◇ **бо сухани ширин мор аз хонааш мебарояд; соли мор соли шашум аз солшумории дувоздагонаи мучал (бо номи ҳайвонот).**

МОРАТОРИЯ лот. مارتاريه дароз кардани мӯҳлати пардохтҳо аз ҷониби ҳукумат бо ягон сабаби фавқулода (*чанг, обхезӣ, зилзила ва ғ.*); ба мӯҳлати номуайян ё муайян боздоштани амали чизе: **мораторияи ҳукми қатл, моратория барои идома надодани истеҳсоли силоҳи ҳастай.**

МОРАФСО مارافسا *кит.* он ки бо афсунгарӣ морро ба худ ром мекунад; морбоз.

МОРАФСОӢ مارافسابى *кит.* амали морафсо; бо афсунгарӣ ба худ ром кардани мор; морбозӣ.

МОРБАЧА ماربچه 1. бачаи мор; мори хурд. 2. *тахқ., маҷ.* бадзот, бадчинс, палид, хабис; фиребгар, қаллоб; ◇ **аз мор морбача мебарояд (мақ.)** дар мавриди одамони бадзоту бадчинс ва қаллобу фиребгар гуфта мешавад.

МОРБОЗ مارباز он ки морро афсун карда, бозӣ медоронад.

МОРБОЗӢ ماربازى амали морбоз; морро бо сеҳру афсун ром карда бозӣ дорондан.

МОРВОР ماروار ба монанди мор, шабеҳи мор, мормонанд: **морвор печутоб хӯрдан.**

МОРГ фр. مارگ *ниг.* сардхона.

МОРГАЗ مارگز *кит.* ба дарозии дандони мор.

МОРГАЗИДА مارگزیده 1. касе ё чонваре, ки онро мор заҳр зада бошад. 2. *маҷ.* он ки дарду машаққати ҳодисаеро аз сар гузаронида, баъд ҳушёр шудааст (*яъне бисёр эҳтиёткор шудааст*); **моргазида аз ресмони ало метарсад (мақ.).**

МОРГИЁҲ مارگياه *ниг.* морҷӯба.

МОРГИР مارگیر он ки морро дошта мегирад, гирандаи мор.

МОРЖ фин. مارژ 300л. ҳайвони ширхӯри баҳрӣ, ки пашми зарди дурушт, дандонҳои ашқу мӯйлаби дароз дорад.

МОРЗАБОН مارزبان *кит., бот.* гиёҳи чандсолаи дорои соқаҳои хурди зеризаминӣ ва баргҳои пахну гулҳои резаи ҳарранга, ки бештар дар ҷойҳои намноки ботлоқӣ мерӯяд.

МОРЗАДА مارزده *кит., ниг.* моргазида.

МОРИД а. مارِد саркаш, нофармон, осӣ.

МОРИДӢ ماردى сурх, ранги сурх.

МОРИСПАНД ماراسپند *кит., ниг.* рӯзи бистунухуми ҳар моҳи шамсӣ дар Эрони бостон, морисфанд.

МОРИСФАНД ماراسفند *ниг.* мориспанд.

МОРИСТОН I مارستان I ҷои сермор, ҷои пур аз мор, морхона.

МОРИСТОН II مارستان II *кит., шакли кӯтоҳишудаи бемористон.*

МОРМОНАНД مارمانند *ниг.* морвор.

МОРМОҲӢ مارماهى 300л. як чинси моҳии моршакли дароз.

МОРПЕЧ مارپچ 1. пурпечу ҳам, ин тарафу он тараф печхӯрда: **зинаи морпеч, роҳи морпеч, пайраҳаи морпеч.** 2. номи нақшу нигоре ба шакли мори бар дарахт печида.

МОРСАҲО مارسرها 300л. чинси хазандаҳо аз оилаи калтакалосҳо, ки сари онҳо ба шакли сари мор аст.

МОРСОР مارسار он чи ки сараш ба монанди мор аст ё бар сараш нақши мор дорад.

МОРФЕМА ю. مارفيمه 3бш. қисми хурдтарини калимаҳо, ки ба дигар ҳиссаҳо тақсим намешавад; ҷузъи маънодори нутқ, ки ба қисмҳо тақсим намешавад (*чун кор, ман...*).

МОРФИЙ ю. مارفيى *тиб.* моддаи беҳушкунанда

ва рафъкунандаи дард, ки аз ғӯзаи кӯкнори хом гирифта мешавад.

МОРФОЛОГИЯ *ю. مارفالاگيه* 1. *биол.* дар таркиби номи баъзе илмҳо ба маънои шакл ва сохт меояд рехтшиносӣ: **морфологияи одам, морфологияи растаниҳо, морфо-логияи ҳайвонот.** 2. *зби.* соҳаи грамматика, ки тарзи сохта шудан ва шаклҳои ифодакунандаи маънои калимаҳоро меомӯзад, сарф, илми сарф.

МОРФОЛОГӢ *مارفالاگي* *мансуб ба морфология.*

МОРХӢР *مارخور* *зоол.* бузи кӯҳӣ, пармашох.

МОРЧӢБА *مارچوبه* *бот.* як навъ гиёҳи худрӯй, ки дар тибби халқӣ ҳамчун позаҳр истифода мешавад, сарсабил.

мос *ماس* *кит.* асоси замони ҳозираи **мосидан.**

МОСА *ماسه* *кит.* сангрета, сангретаҳои хурди якхела, ки бештар дар сохтмон истифода мешавад, шағол.

МОСАБОДӢ *ماسهبادي* *кит.* сангретаҳое, ки дар натиҷаи вазиши бод суфтаву гирд шудаанд.

МОСАСАНГ *ماسهسنگ* сангҳое, ки бар сари ҳам омада ва дар натиҷаи часпидани сангретаҳо ба вучуд меояд.

МОСАЗОР *ماسهزار* ҷое, ки сангретаҳои зиёд дорад.

МОСИВО *ا. ماسوا* *кит.* ғайри он, ба ҷуз он, дигар аз он.

МОСИДАН *ماسيدن* *кит.* 1. аз ҳолати моеъ ба ҳолати нимамоёъ ё ҳамир овардан. 2. хушк шудан. 3. нафъ доштан, суд доштан. 4. ба самар расидан, анҷом ёфтан. 5. монанд шудан, мувофиқ омадан.

МОСОН *ماسان* дар ҳоли мосондан, дар ҳоли мосидан.

МОСТ *ماست* чурғот, шири бо моя туршонидашуда, ки ҳанӯз обаш нарафтааст.

МОСТОБА//МАСТОБА *ماستآبه//مستآبه* *хӯр.* оши обдоре, ки аз биринҷ, гӯшти қима, пиёз ва картошка (ё шалғам ва ё сабзӣ) мепазанд ва чурғоту кабӯдӣ ҳамроҳ карда меҳӯранд, биринҷобаи чурғотдор.

МОТ *مات* 1. *варз.* ҷои гурез наёфтани шоҳи шатранҷ, ки аломати аз ҳариф мағлуб шудан аст, бохт дар бозии шоҳмот. 2. *мач.* ҳайрон, очиз; **моту мабхут** ҳолати ҳайрон шуда

хомӯш мондан; сахт дарҳайратмонда; **моту мабхут шудан (гаштан)** ҳайрон шуда хомӯш мондан; **мот кардан** а) бурдан, мағлуб кардан, ғалаба кардан дар бозии шоҳмот; б) ҳайрон кардан; **мот шудан** а) аз ҳарифи худ мағлуб шудани шоҳмотбоз; б) *мач.* сахт ҳайрон шудан; ◇ **мабху мот шудан** шефта шудан, волаву шайдо шудан; ақлу ҳуши худро ба чизе бохтан.

МОТАМ *ماتم* андӯху ғусса аз марғи касе, азодорӣ, сӯгворӣ; **мотам гирифтани (доштан)** маросими азоро ба ҷо овардан; гирифтори мусибат будан; **либоси мотам пӯшидан** *киноя* аз азодорӣ гирифтани.

МОТАМБОР *ماتمبار* *мач.* пур аз андӯх, бисёр ғамзада.

МОТАМДОР *ماتمدار* азодор, азодорӣ, сӯгдор.

МОТАМДОРӢ *ماتمداري* азодорӣ, азодорӣ; маросими мотам, сӯгдорӣ.

МОТАМЗАДА *ماتمزده* мусибатзада; азодорӣ.

МОТАМӢ *ماتمي* *мансуб ба мотам; мусиқии мотам* оҳангҳои ҳузнор, ки дар маросими азодорӣ менавозанд.

МОТАМКАДА *ماتمكده* *ниг.* мотамсаро.

МОТАМСАРО *ماتمسرا* 1. ҷои мотамгирӣ, маҳали азодорӣ. 2. *кин.* хонае, ки дар он ғаму ғусса зиёд аст.

МОТАМХОНА *ماتمخانه* ҷои мотам, мотамсаро; ҳавлии азодор.

МОТОР *лот. ماتور* *тех.* дастгоҳи ҳаракатдиҳанда; муҳаррик: **мотори барқӣ, мотори ҳавопаймо, моторро ба кор даровардан (андоختан).**

МОТОРДОР *ماتاردار* дорои мотор, моттордошта.

МОТОРСОЗӢ *ماتارسازي* барои сохтани мотор маҳсусгардонида, бо сохтани моторҳо машғул шудан: **корхонаи моторсозӣ.**

МОТОРОЛЛЕР *олм. ماتارالير* як навъи мотот-сикли хурдҷарх, ки рондани он нисбатан осон ва роҳаттар аст.

МОТОТСИКЛ *лот. мататсикул* воситаи нақлиёти муҳаррикдори ду ё сечарха.

МОТОТСИКЛРОН *мататсикулран* он ки мотот-сикл меронад, ронандаи мототсикл.

МОТОТСИКЛРОНӢ *мататсикулрани* 1. шугли мототсиклрон, рондани мототсикл. 2. *варз.* машғулияти таълимию машқӣ ва мусобиқа дар рондани мототсикл.

МОТОТСИКЛСАВОР *мататсикулсавар* он ки савори мототсикл аст.

МОТХОНА *матхана кит.* 1. *варз.* ҷое, ки шоҳ он ҷо мот мешавад. 2. *мач.* бохту шикаст ва аз даст додани тавоноиву эътибор.

МОФАВҚ *а. مافوق кит.* он чи боло истодааст; болотар; бештар, зиёдтар.

МОФАВҚУТТАБИАТ *а. مافوق الطبعيت кит.* берун аз табиат, метафизика.

МОФОТ *а. مافات кит.* он чи фавт шудааст; он чи аз даст рафтааст, аздастрафта, гумшуда.

МОҲ *мах кит.* 1. қалбакӣ; носара: **зари мох**, **пули мох**. 2. *мач.* пасттинат, дунҳиммат; сифла.

МОҲ//МАҲ *ме//ماه* 1. радифи наздик-тарини Замин, ки даври он мегардад ва аз акси нури Офтоб тобон аст, қамар; **моҳи духафта** а) моҳи чордах, бадр; б) *киноя аз рӯи зебо*, чехраи хушрӯи маҳбуба; **моҳи мунир** моҳи тобон, моҳи равшан; **моҳи нав** а) ҳилол; б) *киноя аз абрӯи камоншакли маҳбуба*; **моҳи нима** моҳи нопурра, *муқоб.* **моҳи тамом**; **моҳи пурра//моҳи тамом** *ниг.* **моҳи чордах**; **моҳи шомхӯрда** моҳи рӯ ба навшавӣ оварда; **гирифти мох** *нуч.* ҳодисаест, ки дар вақти байни Офтоб ва Замин воқеъ шудани Моҳи пурра он дар сояи Замин монда, аз назар нопадид мегардад, хусуф, гирифтани Моҳ. 2. *мач.* маҳбубаи зебо, маъшуқаи маҳваш; **моҳи дилафрӯз** *киноя аз дилбар*, маҳбубаи зебо. 3. *кит., мач.* арӯс; **моҳу шоҳ** арӯсу домод. 4. нишони махсус ба шакли моҳи нав - ҳилол, ки ба сари гунбази қаср ва дар баъзе парчаму байрақҳо устувор мекунамд. 5. воҳиди ҳисоби вақт, ки баробари аз дувоздаҳ як ҳиссаи соли тақвимист; **моҳи сиём** *кит.* моҳи рӯза, моҳи рамазон; **моҳ ба моҳ** ҳар моҳ, мунтазам дар ҳар моҳ; **як моҳи дароз** дар тӯли як моҳи тамом; **моҳ дидани занон** ҳайз дидани занон, одати моҳонаи занон; **моҳи**

беайб шуморидан тамоман бенуксонӣ бекамбудӣ ҳисоб кардан касеро; **дар рӯи касе моҳ дидан** *ниг.* **мах(дар рӯи касе маҳ дидан)**; **рӯи моҳат** рӯи зебоат; **бо моҳ шинӣ**, **моҳ шавӣ**, **бо дег шинӣ**, **сиёҳ шавӣ** (*зарб.*) аз некон неқӣ меомӯзӣ, аз бадон-бадӣ.

МОҲАЗАР *а. ماحضر кит.* он чи ҳозир аст; таоми андаки бетакаллуф, ки ҳозир ва мавҷуд аст, таоми андаки тайёр.

МОҲАСАЛ *а. ماحصل кит.* он чи ҳосил шудааст, маҳсул. 2. натиҷа; хулоса.

МОҲВАШ *мавوش ниг.* **махваш.**

МОҲВОР *мавор* 1. ҳар моҳ, моҳ ба моҳ. 2. *ниг.* **моҳнома.**

МОҲВОРА *мавар* 1. дастгоҳ ё таҷҳизоте, ки дар мадори замин, моҳ ва ё сайёраи дигар мегардад ва иттилои марбут ба онҳоро ба замин ирсол медорад. 2. ҳармоҳа, моҳона. 3. муддати як моҳро фарогиранда: **моҳвораи ободонӣ.**

МОҲВОРАӢ *маварӣ мансуб* ва *марбут* ба **моҳвора** 1; он чи ба воситаи моҳвора ба даст омадааст; **акси моҳвораӣ**, **алокаи моҳвораӣ.**

МОҲГАРД *магард* моҳпаймо, моҳнавард.

МОҲДАРМИЁН *мадармиан* моҳ андар миён, пас аз ҳар моҳ.

МОҲИБИРЁН *маҳибриан хӯр.* моҳии бирён, хӯроке, ки аз моҳии дар равшан бирёншуда иборат аст.

МОҲИГИР *маҳигир* он ки моҳӣ мегирад, сайд-кунандаи моҳӣ.

МОҲИГИРӢ *маҳигирӣ* шугли моҳигир; гирифтани моҳӣ, моҳӣ доштан: **ҷои моҳигирӣ**, **шас-ти моҳигирӣ**, **моҳигирӣ кардан.**

МОҲИДОН *маҳидан кит.* ҷое, ки моҳӣ нигоҳдорӣ ва парвариш мешавад, ҳавз, кӯл.

МОҲИДОР *маҳидар* 1. *ниг.* **моҳигир.** 2. коргари соҳаи моҳипарварӣ.

МОҲИДОРӢ *маҳидарӣ* 1. *ниг.* **моҳигирӣ.** 2. *ниг.* **моҳипарварӣ**; **киштии моҳидорӣ** киштие, ки барои сайди моҳии баҳру кӯлҳои калон сохта шудааст.

МОҲИДУӢ *маҳидудӣ кит.* моҳие, ки дар дуд пухта шудааст, моҳии дуддода.

МОҲИЁН *маҳиян кит.* чандин моҳ; моҳҳои зиёд.

МОҲИЁНА ماهيانه *кит., ниг.* моҳона.

МОҲИПАЗ ماهيپز он ки моҳӣ мепазад ё бирён мекунад, пазандаи моҳӣ.

МОҲИПАЗӢ ماهيپزی *мансуб ба* моҳипаз; кори моҳипаз, пухтану бирён кардани моҳӣ.

МОҲИПАРВАР ماهيپرور коргари соҳаи моҳипарварӣ.

МОҲИПАРВАРӢ ماهيپروری парвариши моҳӣ, соҳае, ки бо парвариш, зиёд кардан, захира ва бехтар кардани сифати моҳӣ дар обанбору кӯлҳо машғул аст: **ҳавзи моҳипарварӣ**.

МОҲИР *а.* ماهر бомаҳорат, устод: **дар касбу кори худ моҳир; тирандози моҳир; устоди тирандозӣ; мерган, ҳукмандоз; маҳфили дастони моҳир** маҳфили ҳунаромӯзони касбҳои маҳоратталаб (*дар мактабҳо*); **моҳир шудан (гаштан)** маҳорат пайдо кардан (*дар коре*).

МОҲИРӢ ماهری *мансуб ба* **моҳир**; маҳоратнокӣ, чирадастӣ.

МОҲИРОНА ماهرانه бомаҳорат, бо кордонии тамом; бо маҳорат чизеро анҷом додан.

МОҲИФУРӢШ ماهيفروش фурӯшандаи моҳӣ; фурӯшандаи мағозаи моҳифурӯшӣ.

МОҲИФУРӢШӢ ماهيفروشی фурӯши моҳӣ; кору шуғли моҳифурӯш.

МОҲИХОР ماهيخوار *кит.* 1. *ниг.* **моҳихӯр**. 2. *ниг.* **моҳихӯрак**.

МОҲИХӢР ماهيخور он ки ё он чи моҳиро меҳӯрад: **парандаи моҳихӯр**.

МОҲИХӢРАК ماهيخورک *зоол.* навъе аз парандаи обии моҳихӯр.

МОҲИЧА ماهيچه 1. моҳии хурд. 2. *кит., хӯр.* навъе аз оши хамирӣ (оши угро).

МОҲИШИНОС ماهيشناس мутахассис ва олими соҳаи моҳишиносӣ, ихтиолог.

МОҲИШИНОСӢ ماهيشناسی соҳаи илмии зоология, ки сохт, пайдоиш, тарзи ҳаёт, пахншавӣ ва дигар масъалаҳои марбут ба моҳиро меомӯзад, ихтиология.

МОҲИШӢРБО ماهيشوربا *хӯр.* шӯрбои аз моҳӣ пухташуда.

МОҲИЯТ *а.* ماهيت 1. асл, ҳақиқат; чавҳари чизе: **моҳияти масъала**. 2. ниҳод, табиат.

МОҲИЯТАН *а.* ماهيتاً аз чихати моҳият; ҳақиқатан, табиатан.

МОҲӢ ماهي чонвари обӣ, ки баданаш бо пулакчаҳо пӯшида шудааст ва бо ғалсамаҳо нафас мегирад: **моҳӣ гирифтани; моҳӣ доштан; ◇ обро лой карда моҳӣ доштан** корро чигил карда, ба манфиати худ истифода бурдан; **соли моҳӣ** соли панҷум аз силсилаи солшумории дувоздаҳгонаи мучал (*бо номи ҳайвонот*).

МОҲЛИҚО//МАҲЛИҚО ماهلقا//مهلقا моҳрӯ, моҳсимо, моҳчеҳра, хушрӯй (*сифати маҳбуба*).

МОҲМАНЗАР ماهمنظر моҳмонанд, моҳрӯ, он чи монанди моҳ манзараи зебӯе дорад, зебоманзар; **рӯи моҳманзар** рӯи зебо.

МОҲНАВАРД ماهنورد он ки ва он чи дар рӯи моҳ гашта, онро таҳқиқ мекунад; моҳпаймо.

МОҲНАВАРДӢ ماهنوردی гаштан дар Моҳ, паймудани рӯи Моҳ.

МОҲНОМА ماهنامه нашрияе, ки ҳар моҳ як бор чоп мешавад, моҳвора.

МОҲОНА ماهانه 1. музди кори якмоҳа, маоши ба як кас барои як моҳ муқарраршуда, маош: **моҳона гирифтани, моҳона додан**. 2. барои муддати як моҳ муайяншуда ё дар мӯҳлати як моҳ иҷрошуда: **нақшҳои моҳона, ҳисоботи моҳона**.

МОҲОНАГИР ماهانه گیر он ки моҳона мегирад; моҳонахӯр.

МОҲОНАГИРӢ ماهانه گیری *исми амал аз* **моҳона гирифтани**; гирифтани моҳона, гирифтани маоши якмоҳа: **рӯзи моҳонагирӣ**.

МОҲОНАХӢР ماهانه خور он ки бо моҳонаи расмӣ рӯз мегузаронад; он ки ғайр аз моҳона дигар даромад надорад: **корманди моҳонахӯр**.

МОҲОНАХӢРӢ ماهانه خوری *ниг.* **моҳонагирӣ**.

МОҲОР ماهار *кит.* маҳори шутур, инони шутур.

МОҲПАЙКАР//МАҲПАЙКАР ماهپيکر//مهپيکر маҳпайкар, хушқаду қомат; хеле хушрӯй. зебо.

МОҲПАЙМО ماهپيما *ниг.* **моҳнавард**.

МОҲПАРАСТ ماهپرست *киноя аз* ошиқ.

МОҲПАРВИН ماهپروين 1. *тиб.* беморие, ки гирифтори он дар ҳолати хоб (*яъне аз хоб бедор нашуда*) аз ҷояш хеста, бешууроно роҳ мегардад ва корхое мекунад. 2. *ниг.* **дармана**.

МОҲПОРА//МАҲПОРА ماهپاره//مهپاره 1. порас аз моҳ. 2. *маҷ.* монанди моҳ зебо ва хушрӯй; маҳлиқо.

МОҲРУХ//МАҲРУХ ماهرخ//مدرخ *ниг.* **моҳрӯ(й).**

МОҲРУХСОР ماهرخسار *ниг.* **моҳрӯ(й).**

МОҲРӯ(й)//МАҲРӯ(й) ماهرو(ی)//مهرو(ی) моҳсурат, моҳсимо, хушрӯй, зебо, моҳрухсор (*сифати зан*).

МОҲСАНГ ماهسنگ *маъд.* чинси сангмонанди аз сайёраи Моҳ овардаи кайҳоннавардон.

МОҲСИМО ماهسيما *ниг.* **моҳрӯ(й).**

МОҲТАЛЪАТ ماهطلعت моҳрӯ, моҳсурат, хушрӯ.

МОҲТОБ//МАҲТОБ ماهتاب//مهتاب 1. рӯшноии моҳ, партави моҳ; **шаби моҳтоб** *ниг.* **маҳтобшаб**. 2. моҳ, қамар:

МОҲТОБӢ//МАҲТОБӢ ماهتابي//مهتابي 1. аз партав ва нури моҳтоб равшан, тобон: **шаби моҳтобӣ**; **моҳтобӣ шудан** равшан шудан, тобон шудан. 2. ширранг, сафедтоб, сафедранг. 3. навъи зардолуи пешпаз, ки мевааш ширранг ё зардчаи кулӯла буда, асосан барои тарҳӯри ба кор меравад.

МОҲТОБШАБ//МАҲТОБШАБ

ماهتابشب//مهتابشب шаби аз партави нури Моҳ равшан, шаби маҳтобӣ.

МОҲУТ ماهوت матои пашмии паташ суфтаву ҳамвор, мовут (*гуфт*): **моҳути сурх**, **чакмани моҳут**.

МОҲУТБОФ ماهوتباف он ки ба бофтани моҳут машғул аст.

МОҲУТБОФӢ ماهوتبافي коргоҳе, ки дар он пашмҳои маҳинро молидаву пахш карда моҳут мебофанд.

МОҲУТӢ ماهوتي аз порчаи моҳут дӯхташуда.

МОҲЧЕҲРА ماهچهره моҳрӯ, хушрӯ, зебо.

МОҲЧАБИН ماهچبين *ниг.* **маҳчабин**.

МОҲЧАМОЛ ماهجمال *ниг.* **моҳрӯ(й).**

МОЧА ماحه 1. хари мода. 2. *таҳқ.* зани бадкора, бироҳагард.

МОЧАХАР ماحهخر *гуфт.* модахар, хари мода.

МОҶАРО ا. ماجرا 1. воқеаи азсаргузашта; ходиса, рӯйдод; пешомад. 2. ҷанҷол, хархаша; **маншаю мочаро** ҷанҷоли забонӣ; **мочаро бардоштан//мочаро кардан** ғавғо бардоштан, ҷанҷол кардан. 3. *с.* бо иғво ба мақсад ноил шудан хостан: **мочарои сиёсӣ**.

МОҶАРОТАЛАБ ماجراطلب *ниг.* **мочарочӯ(й): мочароталаб шудан**.

МОҶАРОЧӯ(й) ماجراجوي(ی) 1. ҷанҷол-талаб, хархашаҳо; ҳангоматалаб. 2. иғвоандоз.

МОҶАРОЧӯӢНА ماجراجويانه 1. ҷанҷол-талабона, ситезакорона. 2. ба тарзи иғво, иғвогарона: **сиёсати мочарочӯӢна**.

МОҶАРОЧӯӢ ماجراجويي 1. ҷанҷолхоҳӣ, хархашаталабӣ. 2. иғвогарӣ.

МОҶИД ا. ماجد *кит.* номдор; бузургвор, гиромӣ.

МОШ ماش *бот.* гиёҳе аз оилаи лӯбиёиҳо ва ғалладонаи он, ки мудаввари пӯстсабзи сафедмағз аст; **чашми касеро мош барин кушода мондан** касеро саҳт танбеҳ дода, хушёр карда мондан; **чашми касе мош барин кушода шудан** танбеҳ дида, хушёр шудани касе; **чашми касе мош барин шудан (гаштан)** аз чизе бохабар шуда дар ҳайрат мондан; **айб дар ош аст ё дар мош?** дар вақти ҳанӯз муайян набудани сабаби бадии чизе гуфта мешавад.

МОША I ماشه *кҳн.* ченаки вазн дар тибб, ки баробари вазни як дона мош аст.

МОША II ماشه 1. анбӯри сарпахни оҳангарон. 2. ҷои пилтагузории милтиқҳои қадимӣ.

МОШАК ماشک *гуфт.* бедонаи модина. 2. *тиб.* варами пилки чашм, нахӯдак. 3. *бот.* боқило.

МОШАРО ماشرا *тиб.* варами хунин.

МОШБО ماشبا *кит., хӯр.* шӯрбои аз мош пухташуда, шӯрбои мошӣ.

МОШИН(А) ماشين(ه) 1. механизме, ки ягон кори муфидро ба ҷо меоварад; дастгоҳе, ки бо қуввае ба ҳаракат даромада, кореро ба ҷо меоварад: **мошин(а)и алафдаравӣ**, **мошин(а)и дарздӯзӣ**, **мошин(а)и ҷомашӯӣ**. 2. *гуфт.* автомобил, автомашина: **мошин(а)и боркаш**, **мошин(а)и сабукрав**.

МОШИНАДӯзӣ ماشينهدوزي *гуфт.* либос дӯхтан

дар мошинаи дарздӯзӣ: **мошинадӯзӣ** кардан.

МОШИНАЧӢ ماشينه چى *gufm.* дӯзанда, хайёт, дарздӯз.

МОШИНБОЗ ماشين باز он ки бо мошинҳои гуногун ва ороиши онҳо майл дорад.

МОШИНБОЗӢ ماشين بازى 1. амал ва шуғли мошинбоз. 2. бозии кӯдакон бо мошини обзорҳои техникӣ.

МОШИНГАРД ماشين گرد роҳе, ки мошинҳо дар он рафтуо мекунад; **роҳи мошингард**.

МОШИНГУЗАР ماشين گذر мошинрав, мошингард; **роҳи мошингузар**.

МОШИНДАРО ماشين درا чое, ки автомашина даробаро карда метавонад: **дарвозаи мошиндаро**, **тангкӯчаи мошиндаро**.

МОШИНДОР ماشين دار дорандаи мошин, соҳиби автомашина.

МОШИНӢ ماشين ба воситаи мошин, бо мошин: **чамъоварии мошини пахта**.

МОШИННАВИС ماشين نويس *кҳн.* 1. дар мошини хатнависӣ чопшуда: **ду варақи мошиннавис**. 2. он ки дар мошини чоп навиштаҳоро чоп мекунад.

МОШИННАВИСӢ ماشين نويسي *кҳн.* чоп кардан дар мошинкаи хатнависӣ; **кори мошиннавис**.

МОШИНОЛОТ ماشين آلات асбобу олати мошин(а).

МОШИНРОН ماشين ران ронандаи автомашина, идоракунандаи мошин.

МОШИНРОНӢ ماشين رانى рондани мошин; **кору шуғли ронандаи автомашина**.

МОШИНСАВОР ماشين سوار савори автомобил.

МОШИНСАВОРӢ ماشين سوارى савори автомашина будан.

МОШИНСОЗ ماشين ساز он ки мошину таҷҳизот месозад.

МОШИНСОЗӢ ماشين سازى саноате, ки мошину таҷҳизот истеҳсол мекунад: **корхонаи мошинсозӣ**.

МОШИНХОНА ماشين خانه *кҳн.* биное, ки дар он мошину дастгоҳҳо шинонда шудаанд; **коргоҳи мошинӣ**.

МОШӢ I ماشى ба ранги мош монанд, ранги сабзи тира: **гурбаи мошӣ**, **чашмони калони мошӣ**.

МОШӢ II ماشى *мансуб ба мош*, аз мош омодашуда.

МОШӢ III ماشى *кит.* он ки пиёда меравад, пиёдарав, пиёда.

МОШКАДУ ماش كدو *хрв.* шӯрбои аз мошу каду пухташуда.

МОШКИЧИРӢ ماش كچرى *хрв.* шӯлаи аз мош ва биринҷ пухташуда.

МОШОБА ماشابه *хрв.* таоми обдори аз мош ва биринҷу лӯбиё пухташуда.

МОШОБАХӢР ماشابه خور он ки мошобаро дӯст медорад.

МОШОҚ I ماشاق *кит.* хӯша, сараки гандум.

МОШПАЛАВ ماش پلو *хрв.* палаве, ки аз мош тайёр мекунад.

МОШПИЁБА ماش پيابه *ниг.* мошоба.

МОШУБИРИНЧ ماش و برنج 1. *хӯр.* таоми обдоре, ки аз мош ва биринҷ мепазанд. 2. *сиёху сафеди ба ҳам омехта: риши мошубиринч.*

МОШУРА//МОШӢРА ماشوره 1. *найчаи миёнхолӣ, лӯлача.* 2. *боф.* найчае, ки ба даруни моку мегузоранд.

МОЯ a. مایه 1. асли ҳар чиз, асос, бунёд. 2. ҳар чиз, ки барои ба вучуд омадани чизе асос мешавад (*мас.*, хамирмая (хамиртуруш барои хамир, сафедӣ барои мосту чурғот...)). 3. *кит.* сармоя, дастмоя; *дорой, сарват.* 4. *кит.* асбобу анҷоми коре, дову дастгоҳ. 5. тухмаи одам ва ҳайвони нарина, ки дуто мешавад; ◇ **мояи дилхушии худ кардан** воситаи дилхушии худ қарор додан; **мояи ифтихори касе шудан** боиси фахри касе қарор гирифтани чизе ё касе.

МОЯВАР مایه وور *кит.* сармоядор, давлатманд.

МОЯДОН مایه دان *биол.* тухмдон, ҷои тухма.

МОЯДОР مایه دار сармоядор, давлатманд, соҳибдавлат, молик, соҳиб.

МОЯК مايك 1. *ниг.* **моя** 5. 2. тухми мурғ, ки зери мокиёни куркшуда мегузоранд.

МОЯКӢБӢ مایه کوبی *тиб.* доруғузaronии эҳтиётӣ барои пешгирии баъзе бемориҳо;

обилакӯбӣ.

МОЯНДАР مايندر *ниг.* модарандар.

МОЯХТОҶ *а.* مايحتاج *кит.* чизхое, ки инсон доим ба он эҳтиёҷ дорад, эҳтиёҷоти зиндагии рӯзмарра; **ҳадди ақалли мояхтоҷ** камтарин воситаҳои рӯзгузаронӣ.

МУАББАД مؤبد *кит.* абадӣ ҷовид, ҳамешагӣ; **азоби муаббад.**

МУАББИР *а.* معبر *кит.* таъбиркунанда (*хусусан хобро*); баёнкунанда.

МУАВВАД *а.* معود *кит.* одаткунонида ба чизе, омӯхта.

МУАВВАЗ *а.* معوض *кит.* иваз шуда; иваз, бадал; **муавваз гаштан.**

МУАД(Д) *а.* معد *кит.* омода, муҳайё ва ҳозир; **муад будан** омода будан, тайёр шудан.

МУАДДАБ *а.* مؤدب боадаб, тарбиядида.

МУАДДАБОНА *а.* مؤدبانه боадабона, рафтори аз рӯи одоб.

МУАДДИБ *а.* مودب адабдиҳанда, адабомӯз, мураббӣ, муаллим.

МУАДДИЛ *а.* معدل мӯътадилкунанда, ба ҳолати эътидол оваранда, росткунанда, қоимкунанда.

МУАДДИЛУННАҲОР *а.* معدل النهار *нуч.* хати доиравӣ, ки агар сайри Офтоб ба он доира тасодуф кунад, шабу рӯз баробар мешавад. 2. *ҷугр.* хати истиво.

МУАЗЗАБ *а.* معذب *кит.* азобкашанда, азоббинанда, дар азоб монда.

МУАЗЗАЗ *а.* معزز *кит.* азиз дошта шуда, эъзозу ҳурматдида, арҷманд.

МУАЗЗАМ *а.* معظم азим ва бузург донишашуда, касе (чизе), ки онро бузург мешуморанд; бузург: **устоди муаззам, мулки муаззам.**

МУАЗЗАМӢ معظمى бузургӣ, арҷмандӣ; азамат.

МУАЗЗИН *а.* مؤذن *д.* ба намоз даъваткунанда, азонгӯӣ, сӯфии масҷид.

МУАЗЗИНӢ مؤذنى *д.* касбу кори муаззин; азонгӯӣ.

МУАЗЗО *а.* معزّا//معزّا азодор, мотамзада, сӯгвор.

МУАЙИД *а.* مؤيد *кит.* таъйидкунанда, тақвиятдиҳанда; дастгиркунанда.

МУАЙЯН *а.* معين 1. таъйиншуда, муқарраршуда. 2. аниқ, яқин, муқаррар; **вақти муайян** вақти муқарраршуда, вақти таъйиншуда; **микдори муайян** микдори маъхӯд, микдори маълум; **муайян кардан** а) маълум кардан; аниқ кардан; б) таъйин кардан, муқаррар намудан; **муайян шудан** муқаррар шудан, таъйин гаштан; **аҳамияти муайяне доштан** як дараҷа аҳамият доштан; тамоман беаҳамият набудан; **касби муайяне надоштан** касби аниқ надоштан; касбе надоштан.

МУАЙЯНӢ معينى муайян будан; аниқӣ; мушаххасӣ.

МУАЙЯНКУНАНДА معين كنده 1. *сифати феъли* замони ҳозира аз **муайян кардан** он ки муайян ва равшан мекунад. 2. *грам.* яке аз аъзои пайрави ҷумла, ки ба саволҳои *чӣ тавр?*, *чӣ гуна?*, *чӣ қадар?*, *аз он кӣ?*... ҷавоб медиҳад: **муайянкунанда ва муайяншаванда, муайянкунандаи изофӣ ва беизофа, муайянкунандаи ададӣ.** 3. *риёзӣ.* як навъ ифодаи риёзӣ, детерминант.

МУАЙЯНШАВАНДА معين شونده 1. *сифати феъли* замони ҳозира аз **муайян шудан.** 2. *грам.* яке аз аъзои ҷумла, ки бо муайянкунанда муайян мешавад.

МУАЙЯНШУДА معين شده замони гузашта аз муайян шудан; *сифати феъли* таъйиншуда, муқарраршуда: **нафақаи муайяншуда.**

МУАККАД *а.* مؤكد *кит.* 1. таъкидшуда, таъкидгардида. 2. мустаҳкам, устувор.

МУАЛЛАҚ *а.* معلق овезон, овехташуда; **муаллақ задан** чаппаю роста шудан, сарпоину поболо шудан; **муаллақ истодан** дар ҳаво овезон истодан; **муаллақ мондан** овезон мондан; **аҷали муаллақ** марги ногаҳонӣ.

МУАЛЛАҚА *а.* معلّقه 1. *ниг.* муаллақ. 2. меъ. қисми озои дар ҳаво будаи бино, ки як тарафаш дар мағзи девор мустаҳкам карда шудааст.

МУАЛЛАҚЗАН معلقون он ки муаллақ мезанад, муаллақзананда.

МУАЛЛАҚЗАӢ معلقونى *исми амал* аз **муаллақ задан**; чаҳида ба ҷобуқӣ чаппаю роста шудани варзишгарон ва бозингарони сирк; дар

вакти парвоз бозикунон чапаю роста шудани парандагон (*мас., кабӯтарон*).

МУАЛЛАҚЗАНОН معلقزنان *феъли ҳол аз муаллақ задан*; дар ҳолати муаллақзанӣ.

МУАЛЛАЛ *а. معلل кит.* он чи сабаб дорад, сабабноқ, иллатноқ; **сухани муаллал ба ғараз** гапи ғаразноқ.

МУАЛЛАМ I *а. معلّم кит.* таълимгирифта, омӯхта; **калби муаллам** саги омӯхта, саги дастомӯз.

МУАЛЛАМ II *а. معلّم кит.* аломатдор; нақшдор, нақшин; **дебон муаллам** матои ҳарири пурнақшу нигор.

МУАЛЛИМ I *а. معلّم* 1. он ки меомӯзонад ва ёд медиҳад, омӯзгор, таълимдиҳанда: **муаллими тачрибадор**, **муаллими фанни забони тоҷикӣ**, **муаллими хизматнишондода таър.** яке аз унвонҳои фаҳрии соҳаи маориф; **муаллими хонагӣ** муаллиме, ки ба талаба дар хона дарс медиҳад ё барои фаннеро беҳтар аз худ кардан ба ӯ ёрӣ мерасонад. 2. мурочиати эҳтиромона нисбат ба шахсе, ки ўро гӯянда устои худ мешуморад.

МУАЛЛИМ II *а. مؤلم кит.* аламноқ, дардноқ, дардовар.

МУАЛЛИМӢ معلّمى шуғл ва касби муаллим; омӯзгорӣ, таълимдиҳӣ; **муаллими кардан** муаллим будан, омӯзгорӣ кардан.

МУАЛЛИМТАӢЁРКУНӢ معلّم تياركنى *кҳн.* таълим ва тарбияи муаллимон: **Институти тақмили ихтисоси муаллимон, курси яксолаи тақмили ихтисоси муаллимон.**

МУАЛЛИФ *а. مؤلف* таълифкунанда, нависан даи китоб ва асар: **муаллифи асар.**

МУАЛЛИФӢ مؤلفى 1. *мансуб ба муаллиф.* 2. муаллиф будан: **ҳуқуқи муаллифӣ.**

МУАЛЛО *а. معلّا//معلّى кит.* 1. олӣ, баланд, боло: **арши муалло.** 2. азим, бузург, олӣ.

МУАММАР *а. معمر кит.* касе ё чизе, ки умри дароз дидааст, кӯҳансол, солхӯрда.

МУАММО *а. معمّا//معّمى* 1. сарбаста ва муғлак, пӯшида, душворфаҳм. 2. масъалаи сарбаста; мушкилот. 3. *ади.* шеър ва сухане, ки ғайр аз маънои зоҳириаш бо рамз ва имо номи касе ё чизе ро ифода мекарда бошад; **муаммои чизе-**

ро кушодан (ҳал кардан) чизи сарбаста ва номаълумро равшан кардан; мушкилиро бартараф кардан.

МУАММОГӢӢ معمّاگوئي гуфтани сухани сарбаста; изҳори муддао кардан бо рамз; муаммо навиштани шоир: **муаммогӢӢ кардан.**

МУАММОДОР معمّادار сарбастамаънӣ, рамзноқ, душворфаҳм.

МУАНБАР *а. معنبر кит.* анбарбӯ, хушбӯ, муаттар: **зулфи муанбар.**

МУАННАС *а. مؤنث* 1. мода, муқоб. **музаккар.** 2. *грам.* шакли занонаи калима, ҷинси занона (*дар баъзе забонҳо*).

МУАРРАБ *а. معرب зби.* калимае, ки аз забони дигар гирифта, ба қоидаи забони арабӣ тобеъ кунонида шудааст, арабишуда (*мас., гавҳар-ҷавҳар, қанда-ҳандақ, ганҷ-қанҷ*).

МУАРРИФ *а. معرف* шиносонанда, шиноскунада.

МУАРРИФӢ معرفى : **муаррифӣ кардан** шинос кардан, шиносонидан.

МУАРРИФИНОМА معرفي نامه 1. номае, ки барои шиносонидани шахсе ба шахси дигар навишта шудааст. 2. тавсиянома.

МУАРРИХ *а. مؤرخ кит.* таърихшинос; таърихнавис.

МУАРРО *а. معرّا//معرّى кит.* орӣ аз чизе, ҳолӣ, барӣ, пок: **муарро будан.**

МУАССИР *а. مؤثر* таъсиркунанда, таъсирбахш.

МУАССИРӢ مؤثرى таъсирбахшӣ, таъсирноқӣ.

МУАССИС *а. مؤسس* асосгузор, таъсискунанда; **маҷлиси муассисон** с. ҷамъомади интиҳобӣ, ки ҳуқуқи таъсису ташкил карданро дорад.

МУАССИСА *а. مؤسسه* созмоне, ки дар ягон соҳа фаъолият мекунад, идора: **муассисаи баҷагона**, **муассисаи илмӣ**, **муассисаи табобатӣ** (муолиҷавӣ), **муассисаи хӯроки умумӣ**, **муассисаи хайрия** созмоне, ки аз рӯи шафқату некӯкорӣ бо расонидани ёрии моддӣ ба камбизоатону мӯҳтоҷон машғул аст.

МУАССИСАВӢ مؤسسوى *мансуб ба муассиса*, ба муассиса тааллуқдор, тобеи идора.

МУАССИСОТӢ مؤسسواتى *ниг.* муассисавӣ.

МУАСФАР *а. معصفر кит.* бо ранги гули усфур (заъфарон) ранг кардашуда; зардранги ба

сурхӣ моил, заъфарониранг.

МУАТТАЛ *а. معطل кит.* 1. аз истеъмол баромада, нодаркор. 2. маъзул ва бекоршуда; **муаттал кардан** аз кор монондан, бекор кардан; саргардон кардан, маътал.

МУАТТАР *а. معطر атрнок, атрогин, хушбӯ;* **муаттар кардан** хушбӯ гардонидан; **муаттар шудан** хушбӯ шудан.

МУАТТАРӢ *а. معطري кит.* хушбӯӣ, наххат, атрафшонӣ.

МУАХХАР *а. مؤخر кит.* 1. ба таъхир гузошташуда, ақибафтода. 2. қисми ақиби чизе: **муаххари киштӣ**.

МУБАДДАЛ *а. مبدل табдилёфта, ивазшуда, баргашта (ба чизе);* **мубаддал гардидан (гаштан)** бадал шудан, табдил ёфтан; **мубаддал намудан (кардан)** табдил додан; **мубаддал шудан** табдил ёфтан.

МУБАДДАЛШАВӢ *а. مبدلشوى исми амал аз мубаддал шудан;* табдилёбӣ.

МУБАЙЯН *а. مبین баён ва равшан кардашуда;* ошкор, аён.

МУБАЛЛИҒ *а. مبلغ кит.* 1. иблогкунанда, расонандаи амр ё хабар ба касони дигар. 2. таблиғкунандаи чизе, ташвиқу тарғибкунанда.

МУБАРРАД *а. مبرّد кит.* хунук шуда, сард карда.

МУБАРРИД *а. مبرّد кит.* 1. хунуккунанда, сардкунанда. 2. доруи сардкунандаи мизоч.

МУБАРРО *а. مبرّو/مبرّا кит.* барӣ кардашуда, пок кардашуда; пок аз айб (гуноҳ, тӯҳмат ва ғ.).

МУБАССИР *а. مبصر кит.* назаркунанда, нигоҳкунанда, бинанда; бино, бобасират.

МУБАТТАР *а. مبتّر* 1. думбурида. 2. наслбурида, бенасл, бефарзанд.

МУБАШШИР *а. مبشر кит.* башоратдеҳ, муждадеҳ, хушхабаррасон, муждарасон.

МУБИН *а. مبين кит.* 1. ошкоркунанда, возеҳу равшанкунанда. 2. ошкоршуда; ошкор, возеҳ; **чабини мубин** пешонии софу кушода.

МУБОДАРАТ *а. مبادرت кит.* 1. сабқату пешӣ чустан, шитоб ва кӯшиш. 2. иқдом ба коре,

шурӯъ кардан ба коре: **мубодарат ба коре кардан**.

МУБОДИЛА *а. مبادلّه* табодул, иваз кардан, муовиза; **мубодилаи афкор** изҳори фикру ақида байни ду ё чанд кас; **нуктаи мубодилаи арз** ҷои иваз кардани асёр (*нулҳои хориҷӣ*).

МУБОДИЛАВӢ *а. مبادلّهوى* бадалшаванда, қобили бадал шудан, муовизавӣ: **арзиши мубодилавӣ, қурби мубодилавӣ**.

МУБОДИЛАГӢ *а. مبادلگى ниг.* мубодилавӣ.

МУБОЛИҒА *а. مبالغه* 1. аз ҳад берун таърифу тавсиф кардани чизе, аз ҳад гузаронидан дар таъриф (*дар суҳан*); **бидуни муболиға** бе ҳеҷ тавсифи зиёдатӣ, бидуни болобардории зиёд; **муболиға кардан** аз будаи зиёд нишон додан; ба таърифу тавсифи аз ҳад зиёд роҳ додан. 2. *адш.* яке аз воситаҳои тасвири бадеӣ буда, аз ҳадди эътидол гузаронидани мадҳ ё мазамат асоси он мебошад (*таблиғ, игроқ ва гулув аз навъҳои он аст*).

МУБОЛИҒАВӢ *а. مبالغهوى* дорои муболиға, берун аз ҳад (*дар таъриф ё танқид*).

МУБОЛИҒАДОР *а. مبالغه دار* бомуболиға, муболиғаомез.

МУБОЛИҒАКОР *а. مبالغه کار* ба муболиға роҳдиҳанда.

МУБОЛИҒАОМЕЗ *а. مبالغه آميز* тавсиф ё танқиди аз ҳад зиёд, аз ҳақиқати воқеъ дур.

МУБОРАК *а. مبارک* хучаста, фархунда, нек, бахайр; табаррук(ӣ); **моҳи муборак** моҳи бахайр, моҳи табаррук; **қадами муборак** қадами бахосият; **муборак бод!**, **муборак шавад!** хитоби табрику таҳният ва шодбош, ки ба шарофати воқеаи неки касе нисбат ба ӯ гуфта мешавад.

МУБОРАКБОД *а. مبارک باد* изҳори некроҳӣ барои касе, шодбошӣ табрику таҳният; **муборакбод гуфтан** табрик кардан, «муборак шавад» гуфтан; **муборакбод кардан (намудан)** табрик кардан.

МУБОРАКБОДӢ *а. مبارک بادی* 1. *ниг.* муборакбод; **табрикгӯӣ**. 2. чизи барои табрикгӯӣ додашуда; **муборакбодӣ кардан (намудан)** табрик гуфтан.

МУБОРАКӢ *а. مبارکی* муборак будан, фархунда будан; хайру баракат.

МУБОРАКҚАДАМ مبارکقدم некқадам, хушқадам, бахосият, фархундапай.

МУБОРАКНИҲОД مبارکнеهاد поквичдон, некӯтабиат.

МУБОРАКНОМА مبارکنامه 1. номаи табрикӣ, табрикнома. 2. таър., маҷ. фармони подшоҳӣ.

МУБОРАКПАЙ مبارکپی кит., ниг. мубо-
ракқадам.

МУБОРАКФОЛ مبارکفال мусоид, мувофик; некпой; хушбинона.

МУБОРИЗ а. مبارز муборизакунанда, чанганда, чанговар.

МУБОРИЗА а. مبارزه чанги дутарафа, мухориба; талош барои ҳаққу ҳуқуқ, ғоя, мақсад ва кори худ бо ҳар роҳ: **муборизаи** иқтисодӣ, **муборизаи** мафкуравӣ, **муборизаи** синфӣ; **мубориза** бурдан (кардан) чангидан.

МУБОРИЗАКУНАНДА مبارزهکننده сифати феълӣи замони ҳозира аз **мубориза** кардан; мубориз, муборизабаранда.

МУБОҲ а. مباح чоиз, раво: **мубоҳ** гардонидан а) раво дониста шудан, чоиз ҳисоб кардан; б) д. ҳалол кардан.

МУБОҲИСА//МУБОҲАСА а. مباحثه 1. баҳси чанд кас доир ба ягон масъала, изҳори фикр кардани чанд кас аз рӯи ягон масъала, муҳокимаи оммавӣ дар атрофи ягон мавзӯи баҳсталаб. 2. мунозира, муноқиша (дар бораи чизе); **мубоҳисаи** илмӣ баҳси илмӣ, баррасии ягон масъалаи илмӣ; **мубоҳиса** кардан баҳс кардан, мунозира кардан.

МУБОҲИСАВӢ مباحثوی мубоҳисанок, баҳснок: масъалаи мубоҳисавӣ.

МУБОҲИСАКУНАНДА مباحثهکننده сифати феълӣи замони ҳозира аз **мубоҳиса** кардан; баҳскунанда, мунозиракунанда.

МУБОҲОТ а. مباحثه кит. фахр кардан ё боли-
дан ба чизе.

МУБОШИР а. مباشر кит. сардор, саркор, амалдор; назораткунанда ба рафти коре.

МУБОШИРАТ а. مباشرت 1. кореро ба нафъи худ анҷом додан, ба сари худ ба коре машғул шудан; иқдом ба коре. 2. муоширати марду зан. 3. занашӯӣ, издивоҷ.

МУБРАМ а. مبرم 1. маҳкам, устувор. 2. маҷ. муҳим ва зарур; **зарурати мубрам** ниҳояти зарурат; **казои мубрам** кит. сарнавишти но-
гузир.

МУБТАДӢ а. مبتدى кит. 1. оғозкунанда; ибти-
дой, аввалин, муқоб. **мунтаҳӣ**. 2. ниг. **мубта-**
до.

МУБТАДО а. مبتدا грам. фоили ҷумла (сараъзо).

МУБТАКИР а. مبتکر кит. он ки навоварӣ ме-
кунад, соҳиббитикор, ташаббускор.

МУБТАЛО а. مبتلا//مبتلى 1. ба дарду ранҷ афтода, гирифтӣ (ба балоу кулфате). 2. маҷ. ошиқ; мафтун; **мубтало** гаштан (шудан) а) гирифтӣ гардидан (ба дарде); б) маҷ. ошиқ шудан; **мубтало** кардан гирифтӣ кар-
дан; ба қайди чизе андохтан, шефта кардан.

МУБТАНӢ а. مبتنى кит. биноёфта, асосёфта бар чизе; вобаста ба чизе: **мубтанӣ** бар чизе будан.

МУБҲАМ а. مبهم 1. пӯшида, пинҳон: **чизи** **мубҳам**. 2. норавшан, номуайян; печида, номафҳум: **сухани мубҳам**, **маънии мубҳам**.

МУБҲАМӢ مبهمى норавшанӣ, номуайянӣ, сарбастагӣ.

МУВАЗЗАФ а. موظف кит. он ки ба вай вазифае супурда шудааст, вазифадор: **муваззаф** кар-
дан, **муваззаф** шудан.

МУВАККАЛ а. موکل кит. он ки ба ӯ коре супорида шудааст, гумошта, вакил; **муваккал** кардан таъйин кардан, вакил кардан.

МУВАККАТ а. موقت ба муддати муайян ва маҳдуд, ғайридоимӣ: **ба таври муваккат**; ниг. **муваккатан**.

МУВАККАТАН а. مؤقتاً 1. ба таври муваккат барои муддати маҳдуд ва муайян, ғайридоимӣ. 2. нопойдор.

МУВАККАТӢ موقتى нопойдор, барои муддати кӯтоҳ, ғайриҳамешагӣ; муқоб. **доимӣ** ва **ҳамешагӣ**: **корношоямӣ** **муваккатӣ**, **шаҳодатномаи муваккатӣ**.

МУВАЛЛИД а. مولّد кит. 1. таваллудкунанда, зоянда. 2. тавлидкунанда, истеҳсолкунанда.

МУВАРРАД а. مورد кит. 1. гулкарда, шукуфта. 2. маҷ. гулгун; сурх.

МУВАРРАС а. مورث кит. чизи ба меросмонда,

меросӣ, ирсӣ.

МУВАСВАС *а.* موسوس 1. васваса кардашуда, дар васваса монда, дучори васваса шуда. 2. ошуфтаҳол, нороҳат ва бадгумон.

МУВАССАЛ *а.* موصل кит. васл шуда, пайванд шуда.

МУВАФФАҚ *а.* موفق тавфиқефта, комёбшуда, ба мурод расида; **муваффақ шудан** ба мақсад расидан; **муваффақ гаштан (шудан)** ноил шудан, комёб шудан, расидан ба мақсад.

МУВАФФАҚИЯТ *а.* موقيت 1. комёбӣ, барор; пешрафт, пешравӣ. 2. ғалаба, фирӯзӣ, ғолибият; **бо муваффақият** бо натиҷаҳои нағз; **муваффақият ба даст овардан** комёб гаштан, ба пешравӣ ноил шудан; **муваффақият талабидан (хостан)** барор ва пешравӣ орзу кардан.

МУВАФФАҚОНА موققانه бомуваффақият, бобарор.

МУВАФФО *а.* موفا//موفا кит. вафо кардашуда, тамоман иҷро ва адо кардашуда; пурра ва комил.

МУВАХҲИД *а.* موحد кит., д. он ки ба ваҳдати Худо бовар дорад; он ки Худоро якка ва ягона медонад, мӯътакид ба Худои ягона.

МУВАШШАХ *а.* موشح 1. кит. ораста, зинат додашуда; **мувашшах гардонидан** оростан, зинат додан. 2. *ади.* шеъре, ки дар аввали ҳар мисраъ ё байти он чунин ҳарфе оварда мешавад, ки аз ҷамъи он ҳарфҳо номе, иборае ё ҷумлае ҳосил мегардад.

МУВАХҲИШ *а.* موهش кит. ваҳшатовар, ваҳшатнок.

МУВАЧҶАХ *а.* موجّه кит. 1. ваҷҳнок, далелнок, асоснок: **узри муваҷҷах**. 2. писандида, мақбул.

МУВОЗАА *а.* مواضعه кит. 1. бо ҳамдигар қарор гузоштан (*ба коре*), забон як кардан (*дар коре*): **мувозаа кардан**. 2. қарордод, аҳднома, шартнома.

МУВОЗИНА/МУВОЗИНАТ *а.* موازنه//موازنт баробарвазнӣ: ҳамвазнӣ; **мувозинатро нигоҳ доштан** баробарвазн шуда истодан, устувор истодан; **мувозинатро гум кардан** аз баробарвазнӣ баромадан, устувориро гум кардани як тараф.

МУВОЗӢ *а.* موازӣ баробар, ҳампахлу, параллел; **хати мувозӣ** ҳанд. ду хати рост, ки агар давом дода шаванд, аз ҳамдигар ҳамеша дар фосилаи мусовӣ меистанд.

МУВОСИЛА/МУВОСИЛАТ مواصلة//مواصلت пайваस्ताгӣ, иттисол, ба ҳам пайвастан (*-и ду кас ё ду чиз*).

МУВОСО *а.* مواسا//مواسات мувофиқат, созиш, мадуро, муросо; **мувосо кардан** созиш кардан, муросо кардан; ошғи кардан.

МУВОСОКОР مواساكار он ки аз рӯи меҳрубонӣ ё барои салоҳи кор бо касе ё чизе муросо ва созиш мекунад; созиши кор.

МУВОСОКОРӢ مواساكارى муросокор будан, созишкорӣ.

МУВОСОКОРОНА مواساكارانه бо роҳи муросо, созишкорона.

МУВОФИҚ *а.* موافق 1. созишкунанда, муттафиқ, ҳамраъӣ: **дӯстон ва ёрони мувофиқ**. 2. мутобик, созгар **мувофиқи...** а) мутобиқи...; муносиби...; б) аз рӯи..., дар асоси ...; **мувофиқи таъб** ба тарзи дилхоҳ таъби дил; мувофиқи қоида, аз рӯи қоида, мутобиқи қоида; **мавриди мувофиқ** фурсати мусоид, вақти мусоид; **мувофиқ кардан** мутобик ва созгор сохтан; **мувофиқ омадан** дуруст омадан, муносиб воқеъ шудан, мутобикат доштан.

МУВОФИҚА *а.* موافقه созиш; ҳамфикрӣ, ҳамраъӣ: **мувофиқа кардан** изҳори ҳамфикрӣ кардан; ризоият додан ба коре.

МУВОФИҚАТ *а.* موافقت 1. созиш, ҳамфикрӣ, ҳамраъӣ. 2. созгорӣ, мутобикат; **мувофиқат кардан** мувофиқ омадан, созгор воқеъ шудан. 3. *икт.* таносуби арзи мамлакатҳои гуногун ба ҳисоби тилло; **мувофиқати хун биол.** қобили омезиш будани гурӯҳи хуни як кас ба каси дигар.

МУВОФИҚАТНОМА موافقتنامه хуччат дар бораи мувофиқати тарафҳо, созишнома.

МУВОҶЕҲ *а.* مواجه рӯ ба рӯи ҳам истода; **мувоҷеҳ шудан** рӯ ба рӯ шудан, дучор шудан (*ба мушкилоте*).

МУҒ مغ 1. кҳн. рӯҳонии оташпараст. 2. оташпараст, зардуштӣ. 3. *мач.* майфурӯш, соҳиби майхона; **пири муғон** роҳбари хароботиён,

сардори майкада; **хароботи муғон** майхона.

МУҒАЙЛОН مغيلان *ниг.* муғелон.

МУҒАМБИР مغمبر 1. ҳилагар, маккор, айёр. 2. содалавҳнамои ба кори худ хушёр; он ки дар корҳо ноаён манфиати худро ба ҷои аввал мегузорад.

МУҒАМБИРӢ مغمبرى ҳилагарӣ, айёри; муғамбирӣ қардан.

МУҒАМБИРНАМО مغمبرنامа шахси хушманд ба муғамбир монанд, айёрнамо.

МУҒАМБИРОНА مغمبرانه ҳилагарона, айёрона, маккорона.

МУҒАННӢ ا. مغنى сароянда ва навозанда, мутриб ва ҳофиз.

МУҒБАЧА مغبچه 1. шогирд ва хизматгори дукони майфурушӣ. 2. бачаи оташпараст.

МУҒЕЛОН مغيلان *бот.* дарахтест хордор дар биёбонҳо, хори ғелак, мағелон, муғайлон.

МУҒЛАҚ ا. مغلق 1. *кит.* (дари) баста, нокушо-да. 2. *мач.* норавшан, номафҳум, мубҳам, пачидаву душворфаҳм: **сухани муғлақ, ҷавоби муғлақ.**

МУҒЛАҚБАӢН مغلق بيان он ки тарзи ифодаи ӯ мушқилфаҳм аст, душворбаён; пачидагӯ.

МУҒЛАҚБАӢНӢ مغلق بياني муғлақбаён будан; душворбаёнӣ; пачидагӯӣ.

МУҒЛАҚГӢӢ(Ӣ) مغلق گو(ى) душворбаён, пачидагӯӣ, муғлақгӯӣ.

МУҒЛАҚГӢӢ مغلق گوئى муғлақгӯӣ будан; душворбаёнӣ, пачидагӯӣ.

МУҒЛАҚӢ مغلقى сарбастагӣ, номафҳумӣ, мубҳамӣ, пачидагӣ.

МУҒОЛАТА ا. مغالطه ба ғалат андохтан; бо далели сусту ғалат ба вучуд овардани иштибоҳ.

МУҒОНА مغانه *мансуб ба муғ;* ба монанди муғ.

МУҒРИЗ ا. مغرض *кит.* он ки кинаву ғараз ме-варзад, бадҳоҳ.

МУҒРИЗОНА مغرضانه аз рӯи кинаву ғараз; қасдан.

МУҒСАРО مغسرا *кит.* киноя аз майхона.

МУҒТАНАМ ا. مغتنم ғанимат шумурда:

муғтанам доништан а) ғанимат шуморидан, мусоид доништан; б) ба қадри чизе расидан.

МУҒУЛ مغول//مغول 1. халқе, ки аксарияти аҳолии Муғулистонро ташкил медиҳад. 2. зода ва сокини Муғулистон.

МУҒУЛӢ مغولى//مغولى *мансуб ба муғул:* забони муғулӣ.

МУҒУЛЧА مغلچه номи оҳанге аз мақоми якуми «Шашмақом»: **муғулчаи дугоҳ** оҳанге аз мақоми чоруми «дугоҳ»-и «Шашмақом».

МУҒУЛЧОӢ مغلچاي *бот.* як навъ гиёҳи бисёрсола, ки баргаш ба ҷойи ҷой истифода мешавад.

МУҒЧА مغچه *бот.* ҷойи баргбарорӣ ва гулкунии навда ва шохчаи растаниҳо, ҷавона, пунбак: **муғча баровардан.**

МУҒЧАБАНДӢ مغچه بندي муғча бастан, пунбакдамонӣ.

МУҒЧАДОР مغچه دار растаниҳое, ки муғча до-ранд; дорои муғча: **дарахтҳои муғчадор.**

МУҒЧАПАЙВАНД مغچه پيوند *бот.* навъи пай-ванд, ки муғчаи дарахти беҳтарини меваро ба навъи хасаки он пайванд мекунад.

МУД(Д) ا. مود(د) *кҲн.* зарфи паймонаӣ барои ҷисмҳои пошхӯранда ва моеъ.

МУДАББИР ا. مدبر *кит.* 1. соҳибтадбир, бо-тадбир, чораҷӯ. 2. идоракунанда, сардор.

МУДАВВАР ا. مدور доирашакл, гирда, кулӯла; **мизи мудаввар** мизи доирашакл, мизи гирда.

МУДАҚҚИҚ ا. مدقق тадқиққунанда; дақиқкор, бориксанҷ.

МУДАРРИС ا. مدرّس дарсдиҳанда, дарсгӯ; му-аллими мадраса.

МУДАРРИСӢ مدرّسى дарсгӯӣ, дарсдиҳӣ; шуғлу амали мударрис.

МУДҒАМ ا. مدغم 1. *кит.* ба даруни чизе даро-мада. 2. *збш.* идғомшуда; *ниг.* **идғом.**

МУДБАР//МУДБИР ا. مدبر *кит.* баргаштабахт, бадбахт, муқоб. **муқбил.**

МУДДАӢӢ مدعى يانه даъвогарона, даъво-унон.

МУДДАӢ مدعى 1. даъвогар, даъвоқунанда; додҳоҳ. 2. иддаоқунанда, сифатеро ба худ

нисбат дода фахркунанда. 3. *кит.*, *мач.* ракиб, ҳариф.

МУДДАО *مدعا* 1. даъво; иддао, талаб, тақозо. 2. хоҳиш; чизи орзукарда; мақсуд; **муддаон табъ** мувофиқи хоҳиши табъ, ба қадри дилхоҳ; **айни муддао** табъи дил, мувофиқи мақсад; чизи дилхоҳ ва матлуб; **арзи муддао кардан** мақсади худро изҳор кардан.

МУДДАТ *ا. مدت* вақт ва замони муайян, як қисми вақт ва замон; мӯҳлат; **муддате** як муддат; то вақти муайян; **муддати андак** вақти кам; **муддати дароз (мадид)** вақти бисёр; **дар муддати як сол** дар давоми (фосилаи) як сол; **пеш аз муддат** пеш аз вақти муайян; **як муддат** муддате, андак вақт.

МУДИР *ا. مدير* идоракунандаи ягон кор; роҳбари ягон баҳши муассиса; роҳбари баъзе муассисаҳо: **мудир** қисми таълим, **мудир** боғчаи бачагон, **мудир** шӯъба.

МУДИРИЯТ *ا. مديريت* маъмурият, ҳайати идора; идора.

МУДИРӢ *مديري* мудир будан; мансаб ва шуғли мудир.

МУДОВИМ *ا. مداوم* 1. *кит.* давомдиханда, идомадиханда. 2. бардавом, пойдор, ҳамешагӣ.

МУДОВИМАТ *مداومت* идома додан, давомдихӣ; **мудовимат кардан** давом додан.

МУДОВО *ا. مداوا* даво, муолича, табобат; **мудово кардан** даво (илоҷ) кардан.

МУДОМ I *ا. مدام* доимо, ҳамешагӣ.

МУДОМ II *ا. مدام* *кит.* май, шароб.

МУДОМУЛУМР *ا. مدام العمر* *кит.* ҳамешагӣ, абадӣ, дар тамоми умр.

МУДОРО *ا. مدارا* 1. бо нармӣ ва ҳусни хулқ бо касе рафтор кардан, муомилаи нек. 2. созиш, муросо, мадуро: **мудоро кардан**.

МУДОФЕӢ *ا. مدافع* ҳимоятгар, муҳофиз, дифоъкунанда.

МУДОФИА *ا. مدافعه* дафъ кардани зарар ва хучум; дифоъ, нигоҳбонӣ: **мудофиаи Ватан** ҳимояи Ватан аз хучуми душман; **мудофиаи ғайринизомӣ** маҷмӯаи чорабиниҳое, ки барои аз хучуми эҳтимолии душман муҳофизат кардани мамлакат ва дигар ҳодисаҳои фавқулода амалӣ карда мешаванд; **мудофиа**

кардан ҳимоя кардан, дафъ кардани хучум.

МУДОФИАВӢ *مدافعوى* *мансуб ба* **мудофиа:** **иншооти мудофиавӣ**, **иктидори мудофиавӣ**, **чангҳои мудофиавӣ**.

МУДОФИАГАР *مدافعه گر* ҳимоякунанда, ҳимоятгар, муҳофиз; **мудофиакор**.

МУДОФИАГОӢ *مدافعه گاه* ҷои **мудофиа**, маҳалли ба **мудофиа** тайёршуда.

МУДОФИАКОР *مدافعه کار* 1. *ниг.* **мудофиагар**. 2. муҳофизаткор.

МУДОФИАКУНАНДА *مدافعه کننده* *сифати феълӣ* замони ҳозира аз **мудофиа кардан**; ҳимоякунанда, муҳофиз, **мудофеъ**.

МУДОХИЛА *مداخله* дахл кардан ба коре, даҳлат; **мудохила кардан** дахл кардани шахсе ба коре, ки ба ӯ рабт надорад.

МУДОӢАНА/МУДОӢАНАТ *ا. مداهنه//مداهنت* *кит.* хушомадгӯӣ, чоплусӣ; мунофиқӣ, риёкорӣ.

МУДОӢИН *ا. مداهن* чоплус, хушомадгӯӣ; мунофиқ, дурӯя.

МУДРАК *ا. مدرک* *кит.* он чи бо ҳисси ботинӣ дарк шудааст, даркшуда, идрокшуда, мафҳум.

МУДРАӢ *ا. مدرج* *кит.* дарҷ шуда, дохил шуда.

МУДРИК *ا. مدرک* *кит.* 1. дарккунанда, дарёбанда, фаҳмкунанда. 2. фарқкунанда, имтиёзкунанда.

МУДӢИШ *ا. مدهش* даҳшатнок, даҳшатангез, пурвоҳима; **воқеаи мудӢиш**.

МУЖДА *مژده* хабари хуш, башорат, навид; **мужда (додан, овардан) расондан** хабари хуш овардан.

МУЖДАБАР *مژده بر* он ки хабари хуш мебарад, муждарасон.

МУЖДАВАР *مژده ور* *кит.*, *ниг.* **муждабар**.

МУЖДАГОӢӢ *مژده گانی* ҳадяе, ки ба муждаовар дода мешавад; **муждагонӣ гирифтани** инъоме гирифтани, барои хабари хуш; **муждагонӣ додан** барои хабари хуш ба тариқи ҳадя ягон чиз додан.

МУЖДАДИӢАНДА *مژده دهنده* *сифати феълӣ* замони ҳозира аз **мужда** додан; муждаовар.

МУЖДАОВАР *مژده آور* он ки ё он чи муждае меорад, муждарасон, муждадиҳанда.

МУЖДАРАСОН *مژده رسان* он ки мужда мерасонад, муждадиҳанда.

МУЖДАРАСОНӢ *مژده رسانی* мужда расондан, хабари хуш додан.

МУЗАБЗАБ *а. مذذب кит.* 1. чунбон, ларзанда. 2. *мач.* дудила, калаванда, мутараддид.

МУЗАВВАР *а. مزور кит.* ботазвир, бардурӯғ; сохта, қалбақӣ.

МУЗАВВАРА *а. مزوره кит.* таоми гарм ва гуворо, ки барои тасалли ва хушҳолӣ ба бемор дода мешавад.

МУЗАВВИР *а. مزور кит.* тазвиркунанда, фиребгар, пардоздиҳандаи гапи дурӯғ; дурӯғгӯ.

МУЗАЙЯБ *а. مزيب* зеб дода.

МУЗАЙЯН *а. مزين* зебу зиннатёфта, орододашуда, ораста; **музайян кардан**, зинат додан, оростан.

МУЗАККАР *а. مذکر* 1. нар, нарина. 2. *грам.* чинси мардона; шакли мардонаи калима.

МУЗАФФАР *а. مظفر* зафарёфта, фирӯз, зафарманд, ғолиб; **музаффар гаштан** (гардидан, шудан) зафар ёфтан, ғолиб омадан, ғалаба кардан.

МУЗАФФАРИЯТ *а. مظفريت* ғалаба, ғолибият, зафармандӣ, фирӯзӣ, пирӯзӣ.

МУЗАФФАРОНА *مظفرانه* зафармандона, фирӯзмандона, ғолибона, пирӯзмандона.

МУЗАХРАФ *а. مزخرف* дурӯғе, ки рост ба назар менамояд, дурӯғи ростнамо.

МУЗАХҲАБ *а. مذهّب кит.* 1. зарандуд, зарҳалдавонда. 2. *мач.* пуртароват, тару тоза; пуробу ранг.

МУЗАӢФАР *а. مزعفر кит.* 1. заъфарон. 2. заъфарониранг, зард.

МУЗД *مزد* 1. пул ё чизе, ки дар ивази коре ба иҷрокундаи он дода мешавад, ҳаққи меҳнат ва хизмат. 2. подош, мукофот: **ба музди...**, ба ивази..., дар бадали..., **музди кор** а) ҳаққи кор, дастмузд, учрат; б) *икт.* маблағи пули коргар барои кораш: **музди кори вақтбайъ**; музди меҳнат *ниг.* **музди кор**: музди меҳнати **корбайъ**; **музди меҳнати**

моҳона маоши моҳона; **музди меҳнат** ҳаққи меҳнат; **музд гирифтан** ҳаққи кор гирифтан.

МУЗДАВИЧ *а. مزدوج кит.* издивочкунанда, ҳамсаргиранда.

МУЗДГИР *مزدگیر* 1. он ки музд мегирад. 2. он ки ба музд кор мекунад, муздур.

МУЗДГИРӢ *مزدگیری* *исми амал аз музд гирифт*ан; ҳақгирӣ.

МУЗДДИХӢ *مزددهی* *исми амал аз музд додан*; додани музд: **тартиби нави музددихӣ**.

МУЗДӢ *مزدی кит.* 1. мансуб ба музд. 2. муздур.

МУЗДУР *مزدور* он ки кор карда музд мегирад; коргари корбайъ ё рӯзмүзд; мардикор.

МУЗЕЙ *лот. موزی* *ниг.* **осорхона**.

МУЗЕЙШИНОСӢ *موزی شناسی* илм дар бораи сохти осорхонаҳо ва тарзи ба роҳ мондани кори онҳо.

МУЗИР(Р) *а. مضر кит.* зараррасон, зараровар; зарарнок, зиёновар.

МУЗЛИМ *а. مظلم кит.* дар зулмат монда; торик, тира.

МУЗМАР *а. مضمر кит.* 1. дар замир буда, (дар дил) нигоҳ дошта. 2. *мач.* пинҳон, пӯшида, махфӣ.

МУЗМАҲИЛ *а. مضمحل кит.* 1. маҳвшаванда, несту нобудшаванда. 2. нестшуда, нобудшуда, маҳвгардида; **музмахил шудан** нест шудан, нобуд гаштан, маҳв шудан.

МУЗМИН *а. مزمين кит.* кӯҳна, дерина; **бемории музмин** бемории дер боз дар бадан чойгиршуда, дарди кӯҳна.

МУЗОАФ *а. مضاعف кит.* дучанд, ду баробар; **чуфтакро музоаф кардан** а) думро хода карда гурехтан; б) тез бадар рафтан.

МУЗОБ *مذاب кит.* завбардашуда, гудохташуда, об карда.

МУЗОВАЛА *а. مزاوله* варзидани кор ва амале, таҷриба ҳосил кардан дар коре.

МУЗОВАЧАТ *а. مزاجت кит.* занашӯӣ кардан, хонадорӣ кардан.

МУЗОИДА *а. مزایده* *ниг.* **музоёда**.

МУЗОИҚА//МУЗОЯҚА *а. مضایقه кит.* 1. танг гирифтан, фишор, таъйик; сахтӣ, душворӣ. 2. дареғдорӣ, чизеро ба касе ҳайф шуморидан.

МУЗОКИРА *а.* مذاكره гуфтугӯ бо касе оид ба масъалае; мубоҳиса дар атрофи масъала: **музокирани илмӣ** баҳси илмӣ, муҳокимаи илмӣ; **музокира кардан** муҳокима (баҳс) кардан; **ба музокира баромадан** дар муҳокимаи масъалае иштирок карда, фикр гуфтан.

МУЗОКИРАЧӢ *ҷӣ* مذاكرهچӣ он ки ба музокира мебарояд, иштироккунандаи музокирани масъалае.

МУЗОРЕӢ *а.* مضارع *кит.* 1. монанд, мушобеҳ. 2. *грам.* феъле, ки ба замони ҳозира оянда далолат мекунад. 3. *адш.* яке аз баҳрҳои арӯз, ки аслан ба чор бор такрор ёфтани «мафои-лун фоилотун» асос ёфтааст ва ба баҳри ҳазаҷ монанд аст.

МУЗОФ *а.* مضاف *кит.* 1. изофа шуда, иловашуда; ҳамроҳшуда; тобеъ. 2. нисбат додашуда, мансуб; тааллуқдошта, дахлдор. 3. *кҳн., грам.* калимаи муайяншаванда (*мас., дар иборати «олуи Бухоро» «олуи музоф аст»*).

МУЗОФОТ *а.* مضافات маҳалҳо ва ноҳияҳои тобеи маркази маъмурӣ; гирду атрофи шаҳри калоне.

МУЗОФОТӢ *мансуб ба музофот*; сокини музофот, аҳли музофот; **калимаи музофотӣ** *збш.* калимае, ки ҳоси лаҳҷаҳои аксари ноҳияву маҳалҳои як вилоят ё шаҳри калоне ҳисоб меёбад.

МУЗОҲИМ *а.* مزاحم *кит.* заҳматрасонанда, ташвишдиҳанда.

МУЗОҲИМАТ *а.* مزاحمت *кит.* заҳматрасонӣ, ташвишдиҳӣ.

МУЗОЧААТ *а.* مضاجعت *кит.* ҳамхобагӣ, ҳамбистарӣ.

МУЗОЯДА *а.* مزايده *фурӯши* мол бо усули «кӣ зиёд (медихад?)» савдои «кӣ зиёд».

МУЗОЯДАБАР *а.* مزايدهبر барандаи маъракаи музояда, идоракунандаи музояда.

МУЗТАР *а.* مضطر 1. *кит.* зараррасида, зарардида. 2. бечора, дармонда, ноилоҷ. 3. *гуфт.* саҳт дар ҳиҷолат монда; дар ҳолати бисёр ногувор монанда; **музтар кардан** саҳт дар ҳиҷолат монандан; **музтар шудан** а) ноилоҷ гаштан, дар тангӣ мондан; б) саҳт дар ҳиҷолат мондан, дар ҳолати ниҳоят ногувор мондан.

МУЗТАРИБ *а.* مضطرب ба изтироб афтода, бекарор, парешон, ошуфта; **музтариб кардан (намудан)** ошуфтаву бекарор кардан; **музтариб шудан** ошуфтаву бекарор шудан.

МУЗТАРИБОНА *а.* مضطربانه 1. дар ҳолати изтироб; бекаророна. 2. парешонҳолона, ошуфтаҳолона.

МУЗТАРИБҲОЛ *а.* مضطربحال парешонҳол, мушаваш, саросема.

МУЗТАРӢ *а.* مضطري 1. ноилоҷӣ, бечорагӣ, дармондагӣ. 2. ҳиҷолатмандии саҳт.

МУЗТАРОНА *а.* مضطرابنه 1. ноилоҷона, дар ҳолати дармондагӣ. 2. саҳт ҳиҷолатмандона; дар ҳолати ногувормонда.

МУЗҲИК *а.* مضحك *кит.* хандаовар, хандонанда.

МУЗЧОТ *а.* مزجات *кит.* камарзиш, ҳечмаярз, ночиз; **бизоати музҷот** а) молу матои кам, чизу чораи ночиз; б) *мач.* илми кам, дониши андак.

МУИЗ(З) *а.* معز *кит.* он ки касеро иззату эҳтиром мекунад, гиромидоранда.

МУИЛ *а.* معيل *кит.* он ки аҳли оилааш зиёд аст, аёлманд.

МУИН *а.* معين мададгор, ёридиҳанда, ионаткунанда.

МУКААБ *а.* مكعب *ҳанд.* шакли дорои шаш сатҳи баробар, куб; **метри мукааб** шакле, ки шаш сатҳи якметрии дорад.

МУКААБМЕТР *а.* مكعبمتر метри мукааб, метри кубӣ.

МУКААБШАКЛ *а.* مكعبشكل шакли мукаабро дошта, дорои шакли мукааб.

МУКАВВАН *а.* مكون *кит.* ба вучуд оварда, ба вучуд омада; **мукавван кардан** ба вучуд овардан.

МУКАДДАР *а.* مكدّر *кит.* 1. кудуратдошта, тира, ғуборолуд. 2. *мач.* ғамгин, хафа, маҳзун.

МУКАЛЛАЛ *а.* مكمل *кит.* 1. тоҷ ва шакли бар сарниҳода. 2. ба чизе оросташуда, зебу зинат додашуда (*бо ҷавохир, тило ва м. инҳо*).

МУКАЛЛАФ *а.* مكلف *кит.* 1. он ки иҷрои коре ба зимаи ӯ гузошта шудааст; **мукаллаф будан** муваззаф будан, ўҳдадор будан. 2. он ки ба синни балоғат расидааст, ба балоғатрасида.

МУКАЛЛАФИЯТ *а.* مكلفيت *кит.* мукаллаф будан; ўҳдадорӣ.

МУКАММАЛ *а.* مَكْمَل 1. комил ва пурра шуда; комил, пурра; **мукаммал кардан** (намудан) пурра гардондан, комил кардан. 2. такмил додашуда, илова ва дуруст шуда.

МУКАММАЛӢ مَكْمَلِي мукаммал будан; пуррагӣ, комилӣ.

МУКАММИЛ *а.* مَكْمَل кит. комил ва пурраку-
нанда; ба камол расонанда.

МУКАРРАР *а.* مَكْرَر 1. такроршуда, такрор-
карда. 2. такрор ба такрор; такроран, дуюм-
бора.

МУКНАТ *а.* مَكْنَت 1. кудрат, тавоной. 2. маҷ.
сарват, боигарӣ.

МУКОБАРА مَكَابِرَة кит. 1. изҳори кибр нисбат
ба дигарон; мағрурӣ; инодкорӣ; ситезӣ. 2.
дар вақти мубоҳиса бе далел гапҳои калон
зада, изҳори фазл кардан.

МУКОЛАМА/МУКОЛИМА *а.* مَكَالَمَة 1. гуфту-
гӯ, мусоҳиба; **муколима кардан** гуфтугӯ кар-
дан, музокира ва мунозира намудан. 2. дар
адабиёт ва театр як навъи махсуси нутқи иш-
тироккунандагони асарҳои адабӣ ва
намоишномаҳост, ки ғояҳои асосии асарҳо
дар гуфтугӯву мунозираҳои байни
қаҳрамонҳо кушода мешавад.

МУКОС مَكَّاس кҳн. 1. талошу кашмакаш дар
болои коре (хусусан дар вақти савдо). 2. да-
стсахтӣ дар фурӯхтани чизе, шахсавдой.

МУКОТИБА *а.* مَكَاتِبَة мактубнависӣ ба ҳам-
дигар; **мукотиба доштан** ба ҳамдигар
мактубнависӣ кардан, нома навишта нома
гирифтан.

МУКОТИБОТ *а.* مَكَاتِبَات 1. ҷ. **мукотиба**. 2. нав.
шӯъбаи қабул ва ирсоли мактубҳо дар баъзе
идораҳои калон.

МУКОФОТ *а.* مَكَاْفَات 1. кҳн. подоши амал, са-
зои амал (хоҳ нек бошад хоҳ бад) **мукофоти**
амал. 2. он чи барои кору амали нек ва ба
ивази хизмати хуб дода мешавад; ҷоиза; **му-**
кофоти давлатӣ мукофоте, ки аз тарафи
ҳукумат дода мешавад; **мукофот гирифтан**
сазовори мукофот шудан; **мукофот додан** бо
чизе тақдир карда шудан.

МУКОФОТГИРӢ مَكَاْفَاتِ گيرى исми амал аз
мукофот гирифтан: маросими мукофотгирӣ.

МУКОФОТНИДАН مَكَاْفَاتَانِيدَن бо мукофот
қадр кардан, мукофот додан.

МУҚАВВАР *а.* مَقْوَر кит. миёнаковок, миёна-
холӣ.

МУҚАВВАС *а.* مَقْوَّس ба шакли камон, қавс-
шакл.

МУҚАВВӢ *а.* مَقْوِي қувватдиҳанда, қувватбахш:
ғизои муқаввӣ, доруи муқаввӣ.

МУҚАДДАМ *а.* مَقْدَم 1. пеш, қабл. 2. кит. қисми
пешӣ чизе, муқоб. **муаххар**. 3. авло, афзал,
бартар; **муқаддам шуморидан** беҳтар ва авло
донистан.

МУҚАДДАМОТ *а.* مَقْدَمَات ҷ. **муқаддима**.

МУҚАДДАР *а.* مَقْدَر тақдиршуда, қисмат гар-
донидашуда; насиб, қисмат.

МУҚАДДАС *а.* مَقْدَس 1. пок, соф, тоза. 2. азиз,
гиромӣ, моҳиятан азиз ва муаззам доништа-
шуда; **вазифаи муқаддас, даргоҳи муқаддас,**
китоби муқаддас, хоки муқаддас. 3. д. пок ва
олӣ доништашуда (аз назари динӣ).

МУҚАДДАСӢ مَقْدَسِي покӣ, софӣ.

МУҚАДДАСОТ *а.* مَقْدَسَات ҷ. **муқаддас: муқадда-**
соти миллӣ.

МУҚАДДИМА *а.* مَقْدِمَة 1. сарсухан, оғози су-
хан, даромади гап ва сӯҳбат. 2. дебочаи ки-
тоб, пешгуфтори асар. 3. ибтидои кор, оғози
амал.

МУҚАДДИМАВӢ مَقْدَمِي مانسوب ба **муқаддима**;
ба тарзи муқаддима; **қисми муқаддимавӣ, су-**
хани муқаддимавӣ.

МУҚАЙЯД *а.* مَقْيَد кит. 1. ба қайд афтода, ги-
рифтор, побанд. 2. маҷ. вобаста, тааллуқдор;
муқайяд доништан ба чизе вобаста шумори-
дан. 3. ба қайд гирифташуда, қайдшуда.

МУҚАЛЛИБ *а.* مَقْلَب кит. 1. баргардонанда,
дигаргункунанда, тағйирдиҳанда. 2.
вожгункунанда, чаппакунанда.

МУҚАЛЛИД *а.* مَقْلَد 1. тақлидкунанда, кӯр-
кӯрона пайравикунанда. 2. он ки барои ҳазлу
шӯҳӣ монанди гуфтору рафтори касе амал
мекунад, тақлидгар.

МУҚАЛЛИДӢ مَقْلَدِي муқаллид будан,
тақлидкунанда будан; тақлид кардан.

МУҚАННАЪ *а.* مَقْنَع кит. 1. ниқобдор, ниқоб-
пӯш. 2. **Ибни Муқаннаъ** лақаби Ҳошим ибни
Ҳақим, ки ба шӯриши зидди истилогарони
араб сардорӣ кардааст.

МУҚАРНАС *а.* مقرنس *меъ.* 1. навъи нақши барҷастаи ғачӣ, ки барои ороиши току сақфи гунбаз ва сари сутунҳо истифода мебуданд. 2. тоқ ва деворе, ки бо ҳамин услуб аз ғач кандакорӣ шудааст.

МУҚАРРАБ *а.* مقرب 1. *кит.* наздикшуда. 2. одами хеле наздики шахси бузурге, надим, ҳамсӯҳбат, ҳамнишин.

МУҚАРРАР *а.* مقرر 1. муайяншуда, таъйин кардашуда. 2. ҳатмӣ, ногузир. 3. бешак, ҳатман; **муқаррар кардан** а) қарор додан, ба қароре омадан, тасмим гирифтани дар бораи коре; б) муайян кардан, касеро таъйин намудан ба коре; в) боварӣ ҳосил кардан, ба фикре омадан; **муқаррар шудан** а) муайян гаштан, аниқ шудан; б) таъйин карда шудан; **муқаррар аст, ки...**, маълум аст, ки..., яқин аст, ки...

МУҚАРРАРАН *а.* مقررًا 1. яқинан, ногузир, ҳатман. 2. қоидадан, тавре ки расм шудааст; маъмулан.

МУҚАРРАРӢ *а.* مقررӣ 1. муайян, таъйиншуда, расмӣ. 2. одӣ, одатшуда, ба умумият даромада, таомулшуда, маъмул: **пурсупоси муқаррарӣ, либоси муқаррарӣ; одати муқаррарӣ** одати ҳарвақтӣ.

МУҚАРРАРОТ *а.* مقررّات 1. *ҷ.* **муқаррар**. 2. амру қарорҳои иҷрошоян таъйиншуда ё ба расмият даромада; таъйинот.

МУҚАРРИЗ *нав.* مقرض *нав.* он ки ба асарҳои илмӣ, адабӣ, намоишу концертҳо ва ғ. баҳои ҳаттӣ медиҳад, тақризнавис; **муқарризи расмӣ** он ки дар ҳимояи рисолаҳои илмӣ бо фикри танқидӣ ӯ эродҳо дар бораи қори илмӣ дифоъкунанда маъруза мекунад, оппоненти расмӣ.

МУҚАРРИЗӢ *а.* مقرضى : **муқарризӣ кардан** баҳои ҳаттӣ додан, тақриз навиштан.

МУҚАССИР *а.* مقصر *кит.* 1. дорои ягон кӯтоҳӣ ва айб; пурнуксон. 2. он ки қореро бо каму қост иҷро мекунад, ҳатокор. 3. гунаҳгор, мучрим; **муқассир будан**.

МУҚАТТАР *а.* مقطر 1. қатра-қатра қакида. 2. *тех.* бо роҳи тақтир софкарда, ба воситаи буғронӣ тасфияшуда: **оби муқаттар**.

МУҚАТТАОТ *а.* مقطّعات қитъаот, қитъаҳо, манзумаҳои сабуқвазну кӯтоҳ.

МУҚАШШАР *а.* مقشّر аз пӯст ҷудокарда, аз пӯст тозашуда: **наҳӯди муқашшар, муқашшар кардан**.

МУҚАШАРКУНАНДА مقشّرکننده *сифати феълӣ* замони ҳозира аз **муқашшар кардан**; аз пӯст ҷудо кардан: **мошинаи муқашшаркунанда**.

МУҚБИЛ *а.* مقبل *кит.* соҳиби иқбол, хушбахт.

МУҚИМ *а.* مقیم 1. бошанда, сокин; **муқими ҷое будан** ҷой гирифтани дар маҳалле, сукунат кардан. 2. истиқоматкунандаи доимӣ, таҳҷой; **муқим шудан** ҷо гирифтани; соқини ҷое шудан ба таври доимӣ, сукунат.

МУҚИМӢ *а.* مقیمی 1. соқини доимӣ, бошандаи доимӣ. 2. таҳҷой, маҳаллӣ.

МУҚЛ *а.* مقل *кит.* самғи хушбӯй дарахтест аз ҷинси хурмо, ки қобилияти шифой доштааст.

МУҚЛА *а.* مقله *кит.* қосаи ҷашм бо сафедӣ ва сиёҳиаш.

МУҚОБИЛ *а.* مقابل 1. рӯ ба рӯ. 2. зид, нақиз: **муқобили...** *збш.* аз ҷиҳати маъно зид; акси маъноӣ..., антоними...: **калимаи «ғарм» муқобили «сард» аст**. 3. муҳолиф, зидбаромада; аз **муқобил** аз рӯ ба рӯ, аз пеш; **ба муқобили...** а) рӯ ба рӯи... рӯёруи...; б) бар зидди...; в) ба ивази..., дар бадали...; **муқобил баромадан** зиддият нишон додан, муҳолифат кардан; **муқобил гузоштан** а) рӯ ба рӯи қасе ё ҷизе мондани ҷизе; б) муқоиса кардани ҷизе бо ҷизе; **муқобил истодан** зид шудан, муҳолифат кардан; **муқобил шудан** зид шудан; ба **муқобили қасе (ҷизе) баромадан** изҳори зиддият кардан ба қасе (ҷизе); муҳолиф будан бо қасе ё қоре.

МУҚОБИЛА/МУҚОБАЛА *а.* مقابله 1. рӯ ба рӯ истода бо якдигар баробарӣ кардан; рӯбарӯшавӣ. 2. муқоиса: **муқобилаи матни ҷопӣ бо асл; муқобила кардан** а) *ниг.* **муқобилат кардан**; б) муқоиса кардан. 3. *ри-ёз.* қисме аз илми ҷабр, муодила: **ҷабр ва муқобила**.

МУҚОБИЛБАРӢ مقابلهبرای *исми амал* аз **муқобил баромадан**; муқобилият (зиддият) нишон додан ба қасе (ҷизе).

МУҚОБИЛГУЗОРӢ مقابلهگذاری *исми амал* аз **муқобил гузоштан**; 1. ҷизеро зидди ҷизе гузоштан. 2. муқоиса кардан.

МУҚОБИЛИЯТ *а. مقابليت ниг. муқобилат.*

МУҚОВА *а. مقاوه* чилди саҳти рӯи китоб ё дафтари калон.

МУҚОВАБАНД *а. مقاوهبند он ки ба китоб, дафтарҳои калон ва ғ. мукова мебандад.*

МУҚОВАБАНДӢ *а. مقاوهبندي* шуғлу пешаи муковабанд; мукова бастан, мукова кардан.

МУҚОВАДОР *а. مقاوهدار* дорои мукова, мукова шуда: **китоби муқовадор, дафтари муқовадор.**

МУҚОВАСОЗ *а. مقاوهساز ниг. муковабанд.*

МУҚОВАСОЗӢ *а. مقاوهسازي ниг. муковабандӣ.*

МУҚОВИМАТ//МУҚОВАМАТ *а. مقاومت 1. рӯ ба рӯ истода зиддият нишон додан ба касе (чизе): муқовимати мусаллаҳона. 2. истодагарӣ, муқобилӣ. 3. физ. қуввае, ки ба ҳисмҳо таъсири акс мерасонад: муқовимати аэродинамикӣ.*

МУҚОИСА *а. مقايسه* қиёс кардани ду чиз, андоза кардани ду чиз (*ду қор ё ду қас*) бо мақсади пайдо кардани монандӣ ва фарқи онҳо: **муқоиса кардан (намудан), муқоиса шудан.**

МУҚОИСАВӢ *а. مقاييسوي* муқоисашаванда, қиёсшаванда; **грамматикаи муқоисавӣ; дараҷаи муқоисавии сифат; усули муқоисавии таъриҳӣ.**

МУҚОИСАНАШАВАНДА *а. مقاييسه‌نشونده сифати феълӣи замони ҳозира аз муқоиса нашудан; муқоб. муқоисашаванда.*

МУҚОИСАНОПАЗИР *а. مقاييسه‌ناپزير* муқоисасана-шаванда, аз қиёс берун.

МУҚОИСАШАВАНДА *а. مقاييسه‌شونده сифати феълӣи замони ҳозира аз муқоиса шудан; мавриди қиёс қароргирифта.*

МУҚОРАНА *а. مقارنه кит. наздикшавӣ ба ҳамдигар; муқоранаи найирайн нуч. дар як бурҷ воқеъ шудани ду сайёра - Офтоб ва Моҳ.*

МУҚОРИН *а. مقارن кит. ба ҳам қарин; наздикшуда; наздик; муқорини... наздики..., наздик ба...*

МУҚОТАА *а. مقاطعه кит. 1. бо ҳамдигар қатъи алоқа кардан. 2. иҷорагирӣ, ба иҷора гирифтани; супоридани қорё ба касе ба таври пудратӣ.*

МУҚОТАЛА *а. مقاتله кит. ҷанг, қушоқушӣ, қитол.*

МУҚРӢ *а. مقري 1. он ки Қуръонро бо овози хуб қироат мекунад, қорӣ. 2. таълимдиҳандаи қироати Қуръон.*

МУҚТАДИР *а. مقتدر* қудратманд, қодир, тавоно, пурзӯр.

МУҚТАДИРӢ *а. مقتدري* қудратманд будан, қодирӣ, тавоноӣ, боқудратӣ.

МУҚТАДО *а. مقتدى кит. 1. он ки ба ӯ пайравӣ мекунад, аз паси ӯ мераванд. 2. пешво.*

МУҚТАЗӢ *а. مقتضى кит. 1. иқтизоқунанда, хоҳанда, талабқунанда. 2. мӯҷиб, боис, сабаб.*

МУҚТАЗО *а. مقتضا кит. 1. хосташуда, лозим шуморидашуда, матлуб. 2. тақозо, талаб; ба муқтазои... мувофиқи..., мувофиқ ба...*

МУҚЪАД *а. مقعد кит. 1. барҷомонда, аз ҳаракат маҳрум (мас., бемори бистарӣ).*

МУЛ *а. مل кит. май, шароб.*

МУЛАВВАН *а. ملون рангқарда; рангоранг, гуногунранг, рангин.*

МУЛАВВАС *а. ملوث олуда ба чирк; ифлосшуда, палид.*

МУЛАҚҚАБ *а. ملقب лақабгирифта, лақабдодашуда; он ки лақаб дорад, лақабдор (лақаби эҳтиромию ифтихорӣ ё акси он); мулаққаб ба ..., машҳур ба лақаби...; мутахаллис ба...*

МУЛАММАЪ *а. ملّمع 1. кит. дурахшон, тобон. 2. кит. рангоранг. 3. ади. шеър, ки ба ду забон навишта шудааст (мас., як мисраъ ё байти он ба дигар забон гуфта шудааст).*

МУЛАХХАС *а. ملخص кит. 1. мухтасар шуда, ихтисоршуда. 2. ҳулоса, мухтасари чизе; шарҳи баёни мухтасари мазмуни мақола ё рисолае.*

МУЛЗАМ *а. ملزم мағлубшуда дар мубоҳиса ва мунозира; мулзам кардан дар мубоҳиса мағлуб кардан; мулзам шудан дар мубоҳиса ё гуфтугӯ мағлуб ва муттаҳам шудан.*

МУЛК *а. ملك 1. дороии асосан ғайриманқул (аз қабилӣ замин, ҳавлӣ, боғ, хона) милк; мулку асбоб молу мулк ва чизу чора; мулки*

хусусӣ молу мулки хос ва мансуби ягон кас;
мулки хур (хуррият); *таър.* заминне, ки соҳиби он бино ба имтиёзе ба давлат хироч намедод; заминне, ки аз ҳосили он андоз гирифта намешуд; **молу мулк** дороии манқул ва ғайриманқул. 2. сарзамин, мамлакат; **мулки бегона** мамлакати хориҷа, кишвари бегона.

МУЛКАК ملک *бот.* донане, аз чинси мош, ки аз наск калонтар аст.

МУЛКАКГУН ملکگون *бот.* гиёҳи яксолаи гуногунранг ва ниҳоят хушбӯй.

МУЛҚДОР ملکدار 1. заминдор, молики замин. 2. доро, давлатманд.

МУЛҚДОРӢ ملکدارى 1. заминдорӣ; мулк доштан. 2. давлатмандӣ, дороӣ.

МУЛКИЯТ ملکیت *ниг.* моликият.

МУЛҚӢ ملکی 1. мансуб ба мулк. 2. нав. давлатӣ, ҳукуматӣ.

МУЛЛО *а.* ملا 1. д. олими илми шариат. 2. д. ходими дини мусулмонӣ, маҳдум; **муллоҳои расмӣ** ходимони дин, рӯҳониёни иҷроқунандаи вазифае дар масҷиду мадрасаҳо (*аз қабил* имом, хатиб, мударрис). 3. босавод, саводноқ; **мулло кардан** босавод гардонидан (*қасеро*); **мулло шудан** соҳиби хату савод шудан. 4. ҳамчун калимаи эҳтиром ба номи шахсони босаводу соҳибмаърифат ва баъзе ҳешовандони арҷманд... илова карда мешавад: **мулло Бадриддин**, **мулло Ғиёсиддин**...

МУЛЛОБАЧА ملاچه д. талабаи мадраса, толибилм.

МУЛЛОБАЧАӢ ملاچگی давраи дарсхонӣ дар мадраса.

МУЛЛОБУДБӢТАК ملابدبوتک *зоол.* номи як парандаи қачминқори тоҷдор.

МУЛЛОӢ ملاگی *ниг.* муллоӣ.

МУЛЛОӢНА ملايانه 1. мансуб ба мулло; лоиқи мулло. 2. монанди мулло, ба мисли мулло.

МУЛЛОЗОДА ملازاده 1. фарзанди мулло. 2. аз оилаи мулло.

МУЛЛОӢ ملايى 1. мулло будан, соҳиби вазифаи мулло будан. 2. босаводӣ, саводноқӣ.

МУЛЛОНАМО ملائما мулломонанд, мулלוсу-

рат, муллоҷоп.

МУЛЛОТАРОШ ملا تراش даъвои муллоӣ дошта, худро мулло вонамуд карда.

МУЛЛОЦИРИНГ ملاچرنگ *гуфт.* пул, нақдина.

МУЛОЗИМ *а.* ملازم *таър.* хизматгузори ҳамеша дар хизмат ҳозир; хизматгор, навкар.

МУЛОЗИМАТ *а.* ملازمت 1. ҳамроҳ будан; бо

қасе пайваста ва вобаста будан. 2. ҳамеша дар хизмати қасе будан; хизматгорӣ.

МУЛОЗИМӢ ملازمى 1. *ниг.* мулозимат. 2. хизматгорӣ, навкарӣ.

МУЛОИМ *а.* ملايم 1. нарм, суст, *муқоб.* саҳт: **нони мулоим**. 2. ҳалим, нармдил, беозор: **одами мулоим**. 3. маҳин, нозук: **овози мулоим**, **бо садои мулоим**. 4. форам, созвор, мувофиқ; боди мулоим; ◇ **нишастии мулоими киштии кайҳонӣ** орому оҳиста фурудони киштии кайҳонӣ; **мулоим кардани гардани шах** гапдари кардан, аз гарданшаҳӣ, баровардан; **мулоим шудан** нарм гаштан; паст шудани ҳашму ғазоби қасе; **абрешим барин мулоим шудан** хеле нарм шудан (*дар муомила*).

МУЛОИМАТ *а.* ملايمت 1. *кит.* мувофиқат созгорӣ. 2. мулоимӣ, нармӣ; **бо мулоимат** бо нармӣ; оҳиставу оромона.

МУЛОИМАТӢ ملايمتى *ниг.* мулоимат 2.

МУЛОИМБАДАН ملايم بدن он ки аъзои бадани ӯ нарму латиф аст, нозукбадан, нозукандом.

МУЛОИМГАП ملايم گپ он ки оҳиста ва нарм ва дуруштӣ накарда гап мезанад, нармгуфтор, нармсухан.

МУЛОИМГАПӢ ملايم گپى нармгуфторӣ, нармуханӣ; хушмуомилағӣ.

МУЛОИМГУФТОРӢ ملايم گفتارى *ниг.* мулоимгапӣ.

МУЛОИМӢ ملايمي 1. нарми, сустӣ, *муқоб.* саҳтӣ. 2. ҳалимӣ, хушмуомилағӣ.

МУЛОИМОНА ملايمانه бо нармӣ, оромона; ҳалимона.

МУЛОИМПАШМ ملايم پشم *ниг.* маҳинпашм.

МУЛОИМСУХАН ملايم سخن *ниг.* мулоимгап.

МУЛОИМСУХАНӢ ملايم سخنى *ниг.* мулоимгапӣ.

МУЛОИМТАБИАТ ملايم طبيعت нармтабиат, бе-
ор, хушхулқ.

МУЛОИМТАБЪ ملايم طبع ниг. мулоимтабиат.

МУЛОИМХУНУК ملايم خنک гуфт. он ки раф-
тори хушомадгӯнаи дилнокаш дорад; дорои
кирдорҳои ноҳинчору ғашовар.

МУЛОИМХУНУКӢ ملايم خنکӣ мансуб ба
мулоимхунук; рафтори мулоимхунук: му-
лоимхунукӣ кардан.

МУЛОИМХУНУКОНА ملايم خنکانه ба монанди
мулоимхунук, ба одами мулоимхунук хос:
рафтори мулоимхунукона, табассуми мулоим-
хунукона.

МУЛОИМШАВӢ ملايم شوى исми амал аз мулоим
шудан.

МУЛОИМШУДА ملايم شده сифати фълиш
замони гузашта аз мулоим шудан.

МУЛОҚӢ а. ملاقى кит. мулоқоткунанда,
воҳӯрикунанда, воҳӯранда.

МУЛОҚОТ а. ملاقات воҳӯрӣ, ҳамдигарро дидан;
рӯ ба рӯ шудан (бо касе): **мулоқот кардан**
(намудан) воҳӯрӣ кардан, ба дидори
ҳамдигар расидан; дучор омада гуфтугӯ кар-
дан.

МУЛОҚОТГОҲ ملاقات گاه ҷои мулоқот,
маҳалли дидорбинӣ, ваъдагоҳ.

МУЛОТАФАТ/МУЛОТИФАТ а. ملاطفت кит.
илтифот, шафқат, навозиш.

МУЛОҲИЗА а. ملاحظه 1. фикр, андеша; фикр
дар бораи чизе; **бо мулоҳиза гап задан** фикр
карда гап задан, ҳарчониба санчида гап за-
дан; **ба мулоҳиза гирифтан** дар бораи чизе
фикр кардан, ба назари эътибор гирифтан. 2.
хулосаи фикре, ки дар натиҷаи тааммули
ҳаматарафаи кор ё чизе пайдо шудааст. 3.
ибо ва андеша; **мулоҳиза доштан аз чизе** ибо
ва андеша доштан аз чизе; **мулоҳиза кардан**
(намудан) а) дар бораи чизе фикр кардан; б)
ба таҳти мушоҳида гирифтан; в) ибо ва
рӯихотир кардан аз касе (аз чизе).

МУЛОҲИЗАКОР ملاحظه کار боандеша; дуран-
деш; эҳтиёткор.

МУЛОҲИЗАКОРӢ ملاحظه کارى боандешагӣ;
дурандешӣ; эҳтиёткорӣ.

МУЛОҲИЗАКОРОНА ملاحظه کارانه андеша-

мандона; дурандешона; эҳтиёткорона.

МУЛОҲИЗАРОНӢ ملاحظه رانى фикрронӣ, анде-
шаронӣ.

МУЛТАБАС а. ملتبس кит. 1. пӯшидашуда,
пӯшида. 2. шубҳанок; дар маънӣ носаҳеҳ,
мубҳам ва норавшан.

МУЛТАФИТ а. ملتفت кит. таваҷҷӯхкунанда,
аҳамиятдиҳанда; **мултафит шудан** а) аҳамият
додан; б) фаҳмидан, боҳабар шудан.

МУЛТАҶӢ а. ملتجى кит. 1. паноҳҷӯянда;
паноҳоваранда; **мултаҷӣ шудан** паноҳ
чустан, паноҳ хостан. 2. илтиҷокунанда, ил-
тимоскунанда, арзкунанда.

МУЛТИПЛИКАТСИЯ лот. ملتپليكتسيه филм-
бардорӣ аз рӯи сурат ва бозичаҳо.

МУЛУ مولو кит., мус. нае, ки аз шоҳи миёнҳоӣ
месохтанд.

МУЛУК а. ملوک ҷ. малик.

МУЛӢХ а. ملوه чизи сохтаи ҳамшакл ва
ҳамранги чизи дигар, ки барои фиреби назар
гузошта мешавад (ба монанди хӯса).

МУЛҲАҚ а. ملحق кит. ҳамроҳшуда, пайваст-
шуда; **мулҳақ шудан** пайвастан, ҳамроҳ шу-
дан.

МУЛҲАҚОТ а. ملحقات 1. ҷ. мулҳақ. 2. таър.
шаҳрҳое, ки аз душман кашида гирифта ба
мамлакати худ дохил кардаанд. 3. илова дар
охирӣ китоб, замиаи асари асосӣ.

МУЛҲАМ I а. ملهم кит. илҳомгирифта; он ки
дар дилаш фикре пайдо мешавад.

МУЛҲАМ II а. ملهم кит. як навъ матои абре-
шимини нафис.

МУЛҲИД а. ملحد кит. мункири роҳи ҳақ, бе-
дин, беҳудо; даҳрӣ; аҳли бидъат.

МУЛҲИДӢ ملحدى мулҳид будан; бединӣ;
беҳудой, даҳригӣ.

МУЛҲИМ а. ملهم кит. илҳомдиҳанда, илҳом-
бахш.

МУМ موم 1. моддаи нарми равшанмонанди аз
хонаи занбӯри асал ҳосилшуда ва чизи
ҳамхосияти он, ки аз растаниҳо ва аз кон ги-
рифта мешавад. 2. маҷ. чизи нарм; **муми са-
фед** муме, ки аз хонаи занбӯри асал ҳосил
мешавад; **муми сиёҳ** муме, ки аз кон гирифта

мешавад; **мум барин мулоим шудан** а) ниҳоят нарм шудан; б) *мач*. ба ифоқа омадан; ◇ **мум газида нишастан** хомӯш мондан, сокит нишастан.

МУМАВВАХ *а. مموه кит.* сухани дурӯғе, ки барои ба роҳи хато бурдани мардум мебофанд.

МУМАЙИЗ *а. مميز 1.* фарқкунандаи неку бад; санҷидакор, эксперт. *2. кит.* ботамиз, бофаросат, зирак.

МУМАНДУД *а. موماندود 1.* бо мум пӯшонида, андуда бо мум. *2.* муми сафед молидашуда; бо муми сафед пардоз шуда; **коғазии мумандуд, тахтафарши мумандуд.**

МУМАХҲАД *а. مهّده кит.* *1.* паҳн карда, густурдашуда. *2.* ба тартиб дароварда, соз кардашуда.

МУМАХҲИД *а. مهّده кит.* *1.* паҳнкунада, густуранда. *2.* мураттабсозанда; барпокунада.

МУМДОР *а. مومدار* дорои мум; дар таркибаш мумдошта: **асали мумдор** асале, ки аз мумҳои занбӯрхона соф карда нашудааст.

МУМЗАДА *а. مومزده ниг.* мумандуд.

МУМИД(Д) *а. ممد кит.* мададкунада, мададгор, ёридиҳанда.

МУМИЁ *а. موميا* моддаи сиёҳранги қирмонанди табиӣ, ки дар деворҳои ғорҳои кӯҳ пайдо шуда, дар тиб истифода мешавад; **мумиё кардан** бо дорувории махсус ва бо усули хос хушк кардани ҷасади майит барои дурудароз эмин нигоҳ доштани он.

МУМИЁЙ *а. مومياي 1. ниг.* мӯмиё. *2.* ҷасади инсон ва ҳайвонот, ки онро дар қадим ба тарзи махсус бо доруҳо хушконда нигоҳ медоштанд.

МУМИН *а. مومين ниг.* мумӣ.

МУМӢ *а. مومى мансуб ба мум;* аз мум сохташуда: **шамъи мумӣ.**

МУМКИН *а. ممكن 1.* имконпазир, қобили иҷро; **мумкин будан** имконпазир будан. *2.* ҷоиш; раво; **мумкин нест** ҷоиш ва раво нест, мамнӯъ аст, манъ аст. *3.* аз эҳтимол дур нест, ки... аҷаб не, шояд: **мумкин аст, ки...**

МУМКИНУЛВУЧУД *а. ممكن الوجود кит., фалс.* он чи вучуд доштани имконпазир аст; имконулавчуд.

МУМСИК *а. ممسك* ҳасис, гурусначашм; **харчи мумсик дучанд** (зарб.).

МУМСИКӢ *а. ممسكى* ҳасисӣ, чашмгуруснагӣ.

МУМТАД(Д) *а. ممتد кит.* давомнок, тӯлонӣ, дароз, тавил.

МУМТАНЕӢ *а. ممتنع кит.* *1.* манъ кардашуда. *2.* номумкин, ғайримумкин, муҳол; **сахлӣ мумтанеӢ ниг.** сахл.

МУМТАНЕӢУЛВУЧУД *а. ممتنع الوجود кит., фалс.* он чи ҳастии он муҳол аст.

МУМТАҲАН I *а. ممتحن кит.* *1.* имтиҳон шуда, озмун ва санҷидашуда. *2.* дучори сахтӣ ва балоғардида, аҳволаш бадшуда.

МУМТАҲАН II *а. ممتحن кит.* хору залил, беқадру қиматшуда.

МУМТАҲИН *а. ممتحن кит.* имтиҳонкунанда, озмоянда; **ҳайати мумтаҳин** (ҳайати) имтиҳонгирандагон.

МУМТОЗ *а. ممتاز 1.* ҷудо шуда, фарқ карда аз ҷизе ё касе; интиҳоб карда, баргузида. *2.* имтиёздошта, бартарӣ ва афзалиятдошта; **мумтоз гаштан** а) афзалият пайдо кардан; б) ном баровардан.

МУМУЛ *а. مومول кхн.* як навъ бемории чашм.

МУНАББАТ *а. منبت кит.* нақши барҷастаи гулу растаниҳои ба дару девори хонаҳо аз ғач сохташуда ва дар ҷӯб кандакоришуда.

МУНАББАТКОР *а. منبت کار* он ки шуғли ӯ сохтани мунаббат мебошад; **устои мунаббаткор.**

МУНАББАТКОРӢ *а. منبت کاری* шуғли мунаббаткор; ороиш ва нақшу нигори барҷаста; **хонаи мунаббаткорӣ** хонаи бо нақшҳои барҷаста ороёфта.

МУНАВВАР *а. منور* пурнур, равшан, нуронӣ; **мунаввар гардидан (шудан)** равшан шудан, пурнур гардидан; **мунаввар гардонидан** пурнур сохтан, равшан кардан; **мунаввар кардан (сохтан)** равшан кардан, пурнур гардонидан.

МУНАВВАРӢ *а. منوري физ.* зичии сатҳи сели афканишот; сели рушноӣ: **воҳиди мунавварӣ.**

МУНАҒҒАС *а. منغص кит.* хиратабъ, ғамолуд, андӯхгин; ◇ **айши касеро мунағғас кардан** айши касеро талх кардан, ба шодию тараби касе ҳалал расондан.

МУНАЗЗАМ *а.* مَنْظَم ба назму тартиб даромада, дорои назму тартиб, мураттаб.

МУНАЗЗАХ *а.* مَنْزَه *кит.* покиза кардашуда; пок, покиза: **муназзах аз чизе** пок аз чизе; холи ва барӣ аз чизе (*мас., аз саҳву ғалат*); **манзили муназзах** манзили пок ва хушу фараҳбахш.

МУНАЗЗИМ *а.* مَنْظَم *нав.* ба назму тартиб дароваранда; танзимгар; **муназзими овоз** танзимгари овоз (*дар радио ва телевизион*).

МУНАҚҚАХ *а.* مَنْقَح *кит.* 1. пок ва тоза кардашуда. 2. ислоҳшуда; тоза аз айбу нуқс ва суҳанони номарғуб: **шеърест ба ғоят мунаққо ва мунаққах**.

МУНАҚҚАШ *а.* مَنْقَش дорои нақшу нигор, наққошишуда, нақшдор: **хонаи мунаққаш**.

МУНАҚҚИД *а.* مَنْقَد он ки танқид мекунад, танқидкунанда, интиқод кунанда: **мунаққиди адабӣ** адабиётшиносе, ки ҷиҳатҳои ҳубу бади асарҳои муосири адабиёро таҳлил ва ошкор мекунад, мутахассиси соҳаи танқиди адабӣ.

МУНАҚҚО *а.* مَنْقَى//مَنْقَا *кит.* 1. пок ва тоза кардашуда. 2. (мағзи) аз донак ва пӯчоқ тоза кардашуда; **мавизи мунаққо** мавизи донакаш баровардашуда, мавизи бедона кардашуда.

МУНАҚҚИМ *а.* مَنْجِم 1. ситорашинос, ки аз рӯи вазъияти ситораҳо пешгӯӣ мекунад, донандаи илми нучум, астролог. 2. мутахассиси илмӣ ҳайат, астрономия, ситорашинос.

МУНАҚҚИМӢ مَنْجِمِي ихтисос ва шуғли мунаққим; мунаққим будан.

МУНДАРИС *а.* مَنْدَرِس *кит.* кӯҳна, фарсуда (*оид ба либос*); аз байн рафта.

МУНДАРИЧ *а.* مَنْدَرِج дарҷшуда, дохилшуда, гунҷонидашуда.

МУНДАРИЧА *а.* مَنْدَرِجِه 1. *кит.* мундарич. 2. мазмуни чизи навишташуда, фарогири матлаби дарҷёфта, мӯҳтаво; **мунаввар кардан (сохтан)** равшан кардан, пурнур гардонидан.

МУНДӢ مَنْدِي кӯзаи сафолии даҳаншикастаи бедаста; кулол дар мундӣ об меҳӯрад (*мақ.*).

МУНЗАВӢ *а.* مَنْزَوِي *кит.* гӯшанишин, гӯшагир, узлатгир.

МУНЗАЛ *а.* مَنْزَل *кит.* нозилшуда, аз боло ба поин фиристодашуда (*аз ҷониби Худо*): **вахӣи**

мунзал паём ва илҳоме, ки Худо ба пайғамбарон мефиристонд.

МУНЗАМ(М) *а.* مَنْظُم *кит.* замшуда, пайвастшуда, мулҳақ, пайваст.

МУНЗАҲИФ *а.* مَنْزَحَف 1. дуршаванда аз самти маъқул. 2. *адш.* дуршаванда аз вазни саҳеҳ, ғайрисолим, ғайриҷоиш (*дар бораи руқнҳое, ки дар вазн ҳарфе зиёд ва ё кам воқеъ мешавад*).

МУНИР *а.* مَنْيِر нурпош, равшан, тобон, дурахшон; **бадри мунир** *кит.* а) моҳи пурраи тобон; б) *киноя аз* маҳбубаи зебо; **меҳри мунир** офтоби нурбахш; **моҳи мунир** моҳи тобон.

МУНИС مَنْس *ниг.* мӯнис.

МУНИТСИПАЛИТЕТ *фр.* مَنَتَسِيپَالِيْت мақоми худидораи ҳукумати шаҳр ва ноҳия (*дар баъзе мамлакатҳо*).

МУНИТСИПАЛӢ مَنْتَسِيپَالِي مانсуб ба мунитсипалитет.

МУНКАР *а.* مَنْكَر 1. инкоршаванда, шинохташаванда. 2. бад, зишт, қабех; номуборақ. 3. кори зишт, кори бад: **наҳӣи мункар** манъ фармудан аз кори бад. 4. **д. Мункар ва Накир** – ду фариштае, ки пас аз марг дар гӯр ба сари мурда ҳозир омада аз ӯ дар бораи гуноҳу савоби дар дунё кардааш бозпурсӣ мекунанд.

МУНКАСИР *а.* مَنْكَسِر *кит.* 1. шикасташаванда, шикананда; **хати мункасир** кҳн. хати шикаста. 2. касрнок.

МУНКАСИФ *а.* مَنْكَسِف *кит.* 1. дар кусуф монда, гирифта (*дар бораи Офтоб*). 2. маҷ. тира, хира.

МУНКАШИФ *а.* مَنْكَشِف *кит.* 1. кашфшуда; кушодашуда. 2. маҷ. ошкоро, фош; возеҳ, равшан.

МУНКӢР *а.* مَنْكَر инкоркунанда, эътирофнакунандаи коре ё касе; **мункир шудан** а) иқрои нашудан, эътироф накардан; б) рад кардан, инкор кардан.

МУНКӢРШАВӢ مَنْكَرَشَوِي *исми амал аз* мункир шудан; инкор, рад.

МУНҚАЗӢ *а.* مَنْقَضِي гузашта, тамомшуда, ба охир расида; **мунқазӣ шудан (гардидан)** тамом

шудани мӯҳлати чизе.

МУНҚАЛИБ *а.* منقلب *кит.* 1. баргарданда; аз ҳоле ба ҳоле гарданда. 2. вожгуншуда, сарнагуншуда. 3. баръакс, чаппа; **мунқалиб шудан** а) вожгун шудан, чаппа шудан; б) бад шудани вазъият.

МУНҚАРИЗ *а.* منقرض *кит.* ба инқироз расида, ба охир расида, азбайнрафта; **мунқариз шудан** нест шудан, аз байн рафтан.

МУНМУНА *а.* مومنونه *бот.* як навъи гиёҳи ҳамешасабз, ки баргҳои майда дорад.

МУНОДӢ *а.* منادی 1. нидокунанда. 2. *таър.* он ки матлаберо бо овози баланд эълон карда, ба мардум мерасонад, чорчӣ.

МУНОДО *а.* منادا *кит.* нидошуда, эълоншуда; **мунодо шудан** нидо шудан, эълон кардан, чар задан. 2. *кҳн.* мухотаб.

МУНОЗИРА *а.* مناظره 1. баҳсу чидоли ду ё чанд кас барои исботи нуктаи назари худ оид ба мавзӯ ё масъалае: **мунозира кардан**, **мунозираву мубоҳиса** баҳс, кашмакаши даҳонӣ. 2. *адиш.* яке аз шаклҳои шеърӣ, ки ба тасвири баҳои як чиз ба чизи дигар (*мас.*, *мунозираи замину осмон*, *шамъу парвона*) асос ёфтааст.

МУНОЗИРАВӢ *а.* مناظره مавриди мунозира қароргиранда; баҳснок, баҳсталаб.

МУНОЗИРАГАР *а.* مناظره گر он ки баҳсу мунозира мекунад, мунозиракунанда, баҳскунанда.

МУНОҚИЗ *а.* مناقض *кит.* нақизи ҳам, зидди ҳамдигар.

МУНОҚИША *а.* مناقشه низоъ, муҳолифат, ҷанҷол бо ҳамдигар (*дар болои чизе, масъалае*): **муноқиша кардан**.

МУНОСИБ *а.* مناسب 1. мувофиқ, лоик, созгор; **вақти муносиб** дар мавриди мувофиқ; **фурсати муносиб** фурсати мусоид; **ба ҳудаш муносиб** мувофиқи худ; шоистаи худ. 2. сазовор, шоиста: **ҷавоби муносиб**; **муносиб будан** маъқул будан; мувофиқи мақсад будан; муносиб шуморидан, лоик доништан (*чизеро ба касе*); **муносиб шуморидан** дуруст ҳисоб кардан; ба худ раво доништан;

МУНОСИБАТ *а.* مناسبت 1. нисбат доштан ба якдигар, вобаста будан аз якдигар; алоқа, робита; **муносибатҳо** вобастагиҳо, маҷмӯи робитаҳо: **муносибатҳои истеҳсолӣ** (*иқт.*), **муносибатҳои ҷамъиятӣ**; **муносибатро бури-**

дан тарки алоқа кардан, робитаро буридан; **муносибат канда шудан** робита бурида шудан, қатъ гардидани алоқа; **муносибат доштан** алоқадор (дахлдор) будан. 2. маврид, фурсат; фурсати мувофиқ. 3. муомила, рафтор (*нисбат ба касе, чизе*); **ба муносибате** вобаста ба..., ба сабабе; **ба ин муносибат** аз ин ҷиҳат, бинобар ин.

МУНОСИБАТДОР *а.* مناسبدار дахлдор, робитадошта, алоқаманд.

МУНОФИҚ *а.* منافق он ки зоҳираш дигару ботинаш дигар аст, дурӯя.

МУНОФИҚӢ *а.* منافقӣ дурӯягӣ: **мунофиқӣ кардан**.

МУНОФИҚОНА *а.* منافقانه ба тарзи дурӯягӣ, мунофиқвор.

МУНОФИРАТ *а.* منافرت *мус.*, *кит.* номи овоз ва бўъди нофораму ночӯр, диссонанс.

МУНОҶОТ *а.* مناجات 1. *д.* тавалло ва зорӣ кардан ба Худо, розу ниёз. 2. *адиш.* яке аз унсурҳои асари бадеӣ дар адабиёти классикӣ, ки аз ситоиши Худо ва наъти пайғамбар (с) иборат аст.

МУНСАЛИК *а.* منسلک *кит.* 1. дар ришта касида. 2. дохилшуда, воридшуда ба маслаку тариқате. 3. *мус.* номи як силсила оҳангу сурудҳои машҳури классикӣ.

МУНСАНИ *а.* منثنى *кит.* ҳамхӯрда, хамида, қатшуда, дутошуда.

МУНСАРЕҲ *а.* منسرح *кит.* 1. осон равоншаванда. 2. *маҷ.* осон гуфташаванда. 3. *адиш.* номи яке аз баҳрҳои арӯз, ки рукҳои он «мустафъилун мафъулот» аст.

МУНСИФ *а.* منصف *кит.* боинсоф, бовичдон, боадолат.

МУНСИФОНА *а.* منصفانه *кит.* боинсофона, бовичдонона, аз рӯи инсофу адолат; беғаразона.

МУНТАБЕЪ *а.* منطبع *кит.* 1. он чи дар рӯи чизи дигар нақш меёбад, нақшбанда; **мунтабеъ шудан** нақш бастан. 2. ба табъ расида, чопшуда.

МУНТАЗАМ *а.* منتظم 1. ба таври муназзам, бонизом, ботартиб, муруттаб: **ҳаракати мунтазами нақлиёт**. 2. якҷайл, ҳамеша давомкунанда, бардавом, доимӣ.

МУНТАЗАМАН *а. منتظماً ниг. мунтазамона.*

МУНТАЗАМӢ *منتظمي* 1. муназзамӢ, бо тартибу низом будан, мурааттабӣ. 2. доимӣ, бардавом будан.

МУНТАЗАМОҲА *منتظمانه* 1. ба таври муназзам, ботартибона; мурааттабан. 2. доиман, бардавом.

МУНТАЗИР *منتظر* нигарон, чашм ба роҳ; **мунтазир будан** а) интизорӣ кашидан, нигарон будан; б) чашм доштан, умед кардан; **мунтазир доштан** интизор кардан; **мунтазир истодан** нигарон будан, чашм ба роҳ будан; **мунтазир кардан** дар интизорӣ доштан **мунтазир шудан** нигарон шудан, интизор шудан; **мунтазир нишастан** дар интизорӣ будан, нигарон ва чашм дар роҳ будан.

МУНТАЗИРӢ *منتظري* мунтазир будан, нигаронӣ, интизорӣ.

МУНТАМИС *а. منتمس кит.* маҳвшуда, нестшуда, аз байн рафта; нопадидшуда: **ситораи мунтамис**.

МУНТАСАБ *а. منتصب кит.* 1. насбшуда, шинондашуда. 2. муайяншуда, таъйиншуда (*ба мансабе*).

МУНТАСАХ *а. منتسخ кит.* 1. нусхабардорӣ шуда, нусхабардошта. 2. бекоршуда, лағвшуда.

МУНТАСИБ *а. منتسب* 1. нисбатдоранда бо касе. 2. ҳешу табор.

МУНТАҲАБ *а. منتخب* интихобшуда, баргузида, хоста гирифташуда: **асарҳои мунтахаб**.

МУНТАҲАБОТ *а. منتخبات* 1. ҷ. **мунтахаб**. 2. асарҳои интихобан гирифташудаи ягон шоир ва нависанда ё шоиру нависандагон.

МУНТАҲАЛ *а. منتحل кит.* ба худ нисбат додашуда (*мас., шеъри дигареро*).

МУНТАҲИЛ *а. منتحل кит.* ба худ нисбатдиҳанда (*шеъри касеро*).

МУНТАҲӢ *а. منتهي кит.* 1. ниг. **мунтаҳо**. 2. интиҳоёбанда, ба охир расанда, анҷомёбанда.

МУНТАҲО *а. منتهي/منتها* 1. ба интиҳо расида, ба поён расида; охир, поён, анҷом. 2. ниҳоят, ҳадди охири; аз ҳад зиёд, ахиран; оқибат.

МУНТАҶАБ *а. منتجب кит.* баргузида, интихобшуда, мунтахаб.

МУНТАШИР *а. منتشر* 1. нашршуда, интишорёфта, чопшуда. 2. паҳнгардида; **мунташир шудан** паҳн гаштан.

МУНФАК *а. منفك кит.* 1. аз ҳамдигар ҷудошуда, аз ҳам дуршуда. 2. дур, ҷудо.

МУНФАИЛ *а. منفعل кит.* шармсор, хиҷолатманд, хиҷил: **мунфаил шудан**.

МУНФАРИД *а. منفرد кит.* ягона, танҳо; бемисл, беназир.

МУНФАСИЛ *а. منفصل кит.* ҷудошуда; фосиладор.

МУНФАСИЛА *а. منفصله муаннаси мунфасил; ҳарфҳои мунфасила зби.* ҳафт ҳарфи алифбои арабиасоси тоҷикӣ (ادزرزو), ки байни худ ва аз дигар ҳарфҳои баъд аз худ омада ҷудо навишта мешаванд.

МУНФАСИХ *а. منفسх кит.* фасхшуда, бекор (*оид ба оҳду паймон, қарордод*).

МУНФАЦИР *а. منفجر* фаворазананда, пошхӯранда; тарканда, инфичоршаванда.

МУНФАЦИРА *а. منفجرة муаннаси мунфачир; маводи мунфачира* моддаҳои тарканда.

МУНҲАРИТ *а. منخرط кит.* 1. тарошидашуда, харротишуда. 2. ба ришта кашидашуда. 3. *маҷ.* ба миёни чизе даромада, ҷойгиршуда.

МУНҲАДИМ *а. منهدم* вайроншуда, харобшуда; **мунҳадим шудан** вайрон шудан, аз ҳам рехтан(-и бино).

МУНҲАЗИМ *а. منهزم кит.* шикастхӯрда, мағлуб (*дар ҷанг*); рӯ ба гурез ниҳода, фирорӣ, гуреза (*аз ҷанг*); **мунҳазим шудан** рӯ ба гурез ниҳодан.

МУНҲАЛ *а. منحل кит.* 1. ҳалшуда (*мас., шакар дар об*). 2. файсалаёфта, яктарафашуда (*оид ба масъалае*): **мунҳал шудан** а) ҳал шудан (-и масъалае); аз байн рафтан (-и ҳизбе).

МУНҲАӢ *а. منحنى кит.* ҳамида, дутошуда; **хати мунҳанӣ** хати ҳамида ва қач; **пири мунҳанӣ** пири ҳамидақомат.

МУНҲАРИФ *а. منحرف кит.* 1. инҳирофёфта, аз роҳи рост баромада, ба роҳи қач рафта. 2. ҳамида, қач; **мунҳариф шудани мизоч** а) аз ҳолати эътидол баромадани мизоч; б) *маҷ.*

бемор шудан.

МУНҲАСИР *а.* منحصر *кит.* 1. дар инхисор буда, ихоташуда, маҳдуд. 2. дар инхисорот воқеъгашта; **мунҳасир буд...** иборат буд...; **мунҳасир ба фард** ягона, якто; **китоби мунҳасир ба фард** китоби нодир.

МУНҲАТ(Т) *а.* منحت *кит.* интиҳоефта, пастифуромада, пастрфта; паст, поин.

МУНЧА *т.* منچه *гуфт.* хӯрдашуда, кундшуда: **каландчаи мунча**; **қалами мунча** пасмондаи қалам.

МУНЧОҚ *т.* منچاق *ниг.* минчоқ.

МУНЧ I منج *бот.* навъи нахӯди даштӣ аз оилаи лӯбиё.

МУНЧ II منج *кит.* занбӯри асал.

МУНЧАМИД *а.* منجمد *кит.* басташуда (*мас., хун*); яхбаста (*об ӯ моеи дигар*); **мунчамид шудан** а) саҳт шудан(-и хун); ях бастан(-и об).

МУНЧАР *а.* منجر *кит.* кашидашуда, расида ба чизе, анҷомида бо коре; **мунчар шудан** анҷомидан, анҷом ёфтан бо коре ӯ чизе, расидан ба ҷое ӯ ба ҳолате.

МУНЧИК منجک *кит.* занбӯри хурд.

МУНШАОТ *а.* منشآت *кит.* навиштаҷоти адабӣ ва мактубӣ, иншоҳо ва таснифоти муншиён; мактубот.

МУНШИГӢ *а.* منشيگي 1. дабири, касбу кори муншӣ, котибӣ, мирзоӣ. 2. *таър.* вазифаи котиби девони давлатӣ ӯ вазорат.

МУНШӢ *а.* منشي 1. котиб, дабир, мирзо. 2. *таър.* котиб-коргузори девони давлатӣ ӯ вазорат.

МУНӢАДИМ *а.* منعدم *кит.* маъдум, несту нобудшаванда.

МУНӢАКИС *а.* منعكس *инъикосёфта, аксёфта:* **мунъакис кардан, мунъакис шудан.**

МУНӢИМ *а.* منعم *кит.* тавонгар, соҳибнеъмат, бой, давлатманд.

МУОВАДАТ معاودت *кит.* бозгашт; бозгашт кардан баргаштан.

МУОВАНАТ *а.* معاونت *кит.* ба ҳамдигар кумак кардан; ионат, дастгирӣ, мададгорӣ, ёрмандӣ: **муованат кардан** ёрӣ расондан.

МУОВИЗА *а.* معاوضه *кит.* чизеро ба чизи дигар иваз

кардан; ивази чизҳо аз ду тараф, ивази дута-рафа: **муовизаи китоб, муовизаи мол; муовиза кардан** чизеро ба чизе иваз кардан.

МУОВИН *а.* معاون 1. *кҳн.* ёридиҳанда, ёрирасон. 2. ҷонишин.

МУОД *а.* معاد *кит.* бозгардонида, бозпасдода.

МУОДИЛ *а.* معادل *як чизи ба чизи дигар аз ҳар ҷиҳат баробар, мусовӣ; баробарқимат, баробарвазн, ҳамчанд.*

МУОДИЛА *а.* معادله *риёз.* баробарии риёзӣ бо як ӯ якҷанд бузургии номаълум, ки фақат дар ҳолатҳои муайяни он бузургҳои мусовӣ мебошад.

МУОИНА معاينه 1. бо ҷашми худ дидан, аз назар гузаронидан: **муоина кардан.** 2. *тиб.* баррасӣ кардан ва бодикқат аз назар гузаронидани ҳолати бемор барои муайян намудани дарди ӯ: **муоинаи тиббӣ** баррасӣ ва назорати пизишкӣ барои муайян кардани вазъи тандурустии кормандони баъзе соҳаҳо.

МУОЛИЧ *а.* معالج *кит., ниг.* **муолиҷакунанда;** табобатӣ, сиҳаткунанда, дармонгар.

МУОЛИЧА معالجه *дармон, илоҷ кардан (ба беморӣ), даво кардан, табобат:* **муолиҷа кардан** табобат кардан, сиҳат кардан (*беморро*).

МУОЛИЧАВӢ معالجه‌وي *мансуб ба муолиҷа; марбут ба дармон:* **муассисаи муолиҷавӣ.**

МУОЛИЧАКУНАНДА معالجه‌کننده *пизишке, ки ба муолиҷа кардани беморони бахши муайяни беморхона муваззаф аст; табиб:* **пизишки муолиҷакунанда.**

МУОЛИЧАНАШАВАНДА معالجه‌نشونده *ниг.* **муолиҷанопазир.**

МУОЛИЧАНОПАЗИР معالجه‌ناپذير *илоҷнопазир, бедармон, табобатнашаванда, дармоннопазир.*

МУОЛИЧАПАЗИР معالجه‌پذير *ниг.* **муолиҷашаванда.**

МУОЛИЧАХОНА معالجه‌خانه *гуфт.* ҷои муолиҷа, дармонгоҳ, табобатхона: **муолиҷахонаи дарди ҷашм.**

МУОЛИЧАШАВАНДА معالجه‌شونده *қобили муолиҷа, қобили дармон, дармонпазир.*

МУОМИЛ *а.* معامل *кит.* 1. он ки ба хари-

дуфурӯши мол машғул аст, додугирифткунанда, муомилакунанда, харидуфурӯшкунанда. 2. *кҳн.* тоҷир, бозаргон.

МУОМИЛА *а.* معامله 1. *кит.* муносибати дутарафа, муносибати кории байни ҳам. 2. рафтор нисбат ба каси дигар, рафтори касе дар вақти вохӯрӣ (*сӯҳбат ва ғ.*) бо касони дигар. 3. харидуфурӯш, додугирифт, робитаи молӣ ва пулӣ; савдо; **муомиларо кардан** қатъи муносибат кардан; **муомила кардан** муносибат кардан; ба кас гапи хуб ё бад задан.

МУОМИЛАДОР معامله‌دار он ки бо корҳои тиҷорат, савдо ва молия машғул аст.

МУОМИЛОТ//МУОМАЛОТ *а.* معاملات 1. *ҷ.* **муомила//муомала**. 2. муносибатҳои пулӣ, равобити тиҷоратӣ; **муомилоти пул** гардиши пул; **андоз ва муомилот** андоз ва гардиши пул; андоз ва савдо.

МУОСИР *а.* معاصر 1. ҳамаср, ҳамқарн, ҳамзамон. 2. ҳозира, кунунӣ: **адабиёти муосири тоҷик**.

МУОФ *а.* معاف *кит.* авф шуда, бахшида; **муоф кардан** бахшидан, аз гуноҳи касе гузаштан.

МУОХИЗА//МУОХИЗАТ *а.* مؤاخذه//مؤاخذت *кит.* 1. аҳз кардан, гирифтан; мусодира кардан. 2. саҳтгирӣ, ҷазо, танбеҳ; **муоҳиза кардан** а) аҳз кардан, гирифтан; б) ҷазо додан, танбеҳ кардан.

МУОҲИД *а.* معاهد *кит.* аҳдкунанда бо касе, шартномакунанда.

МУОҲИДА *а.* معاهده 1. аҳду паймон бастан бо якдигар, аҳдбандӣ бо ҳам. 2. *с.* иттиҳод ва созиши байни давлатҳо, ҳизбҳо, созмонҳо ва гурӯҳҳо дар роҳи ягон мақсад, созишнома, паймон, блок, пакт: **муоҳида бастан** созишнома бастан, шартнома бастан.

МУОҲИДАБАНДӢ معاهده‌بندی *исми амал аз муоҳида бастан*; паймон бастан, созишнома ба имзо расондан.

МУОҲИДАНОМА معاهده‌نامه созишнома, шартнома.

МУОШИҚА *а.* معاشقه *кит.* ишқварзӣ бо ҳам.

МУОШИР *а.* معاشر ҳамдам, ҳамсӯҳбат; ҳамнишин.

МУОШИРАТ *а.* معاشرت зистан бо ҳам; муносибат бо ҳам: **одоби муошират** рафтори

бат бо ҳам: **одоби муошират** рафтори кас дар ҷамъият ва муносибат бо дигарон.

МУРАББАӢ *а.* مربّع 1. ҳар чизи чоргӯша, чизи қаду бараш баробар. 2. чоркунҷаи баробар-тараф, сатҳи чор тарафаш баробар: **метри мураббаъ**.

МУРАББИӢ مربیگی вазифа ва шугли мураббӣ; тарбиятгарӣ.

МУРАББИЯ *а.* مربيه *муаннаси мураббӣ*; зани тарбияткунанда.

МУРАББӢ *а.* مربّی 1. тарбиятдиҳанда, парваришдиҳанда, тарбиятгар. 2. *нав.* омӯзондаи ягон навъи варзиш, машқдиҳанда ва роҳбари гурӯҳи варзишгарон, тренер.

МУРАББО *а.* مربّا меваи дар шакар пухташуда: **мураббон бихӣ**, **мураббон зардолу**, **мураббон чормағз**.

МУРАББОПАЗӢ مربّاپزی пухтани мураббо.

МУРАВВАҚ I *а.* مروّق *кит.* соф карда, аз дурдурлоӣ ҷудо шуда; **шароби мураввақ** бодаи бедурд, шароби соф.

МУРАВВАҚ II مروّق *кит.* (хонаи) равоқдор, гунбаздор.

МУРАВВЕҲ *а.* مروح *кит.* роҳатрасонанда; рӯҳафзо.

МУРАККАБ *а.* مرکّب 1. таркибёфта аз чанд чиз (ё ҷузъ), таркибӣ: **калимаи мураккаб** *грам.* калимае, ки бо риояи қоидаҳои калимасозӣ аз ду ё чанд ҷузъ таркиб ёфтааст: **модаркалон**, **мардикоргири**. 2. печдарпеч; мушқил: **давраи мураккаб ва пур аз зиддият**; **мураккаб кардан** а) сертаркиб кардан, таркибашро зиёд кардан; б) душвор ва мушқил гардонидан. 3. *кҳн.* сиёҳӣ барои хатнависӣ.

МУРАККАБӢ مرکّبى мураккаб будан; мушқилӣ, душворӣ.

МУРАККАБНАВИСӢ مرکّب‌نویسی *збш.* ба ҳам пайваст карда навиштани ҳарфҳои арабӣ.

МУРАККАБОТ *а.* مرکّبات 1. *ҷ.* **мураккаб**. 2. шаклҳои ҳарфҳои, ки дар алифбои арабӣ дар пайвастагӣ бо дигар ҳарфҳо навишта шудаанд; бахши сармашқ, ки тарзи пайваст карда навиштани ҳарфҳои арабиرو меомӯзонад, *муқоб.* **муфрадот**.

МУРАҚҚАӢ *а.* مرقّع *кит.* 1. аз порчаҳои матоъ-

хои гуногун бо ҳам дӯхташуда. 2. чомаи аз порчаҳо дӯхташудаи дарвешон, чомаи куроқ.

МУРАҚҚАЪПҶШ مرقع پوش *кит.* 1. пӯшандаи чомаи куроқ. 2. *кҳн.* қаландар, дарвеш, сӯфӣ.

МУРАССАЪ *а.* مرصع 1. орошташуда бо сангҳои киматбаҳо, тиловорӣ бо ҷавохирот ороиш додашуда, ҷавохирнишон. 2. *ади.* шеър, ки дар он санъати тарсеъ ба кор бурда шудааст; шеър ё насри фикраҳояш ба ҳам сачъдор.

МУРАССАЪКОРӢ مرصع کاری *нишондани сангҳои киматбаҳо ба рӯи чизҳои зебу зинатӣ, ҷавохирнишонӣ; нигинкорӣ.*

МУРАТТАБ *а.* مرتب 1. ба тартиб даровардашуда; **ба таври мураттаб** бо назму тартиб, мураттабан. 2. мунтазам, пайваста, пайҳам: **мураттаб кор кардан**; **мураттаб кардан** ба тартиб даровардан; **мураттаб шудан** ба тартиб даромадан.

МУРАТТАБАН *а.* مرتباً ба таври мураттаб, мунтазаман: **мураттабан кор кардан**.

МУРАТТИБ *а.* مرتب батартибоваранда; тартибдиханда: **мураттиби маҷмӯаи мақолаҳо**.

МУРАТТИБӢ مرتبی *шугл ва касби мураттиб, тартибдихӣ, ба шаклдарорӣ.*

МУРАФФАӢ *а.* مرّقه *кит.* осуда, роҳат, ором.

МУРАФФАӢУЛӢ *а.* مرّقه الحال *кит.* осудаҳол; хушҳол.

МУРАХХАМ I *а.* مرخم 1. *кит.* думбурида. 2. *зби.* калимае, ки морфема ё ягон ҷузъи охири он афтода бошад ҳам, маънои шакли пурраашро дода метавонад: **масдари мураххам** (*мас.*, гузашт аз гузаштан).

МУРАХХАМ II *а.* مرخم *кит.* бо санги рухом фарш кардашуда, мармарфарш. 2. *маҷ.* орошта.

МУРАХХАС *а.* مرخص 1. рухсатшуда, иҷозатдода. 2. озодшуда; **мураххас кардан** а) иҷозат додан, рухсат додан (*ба рафтани*); б) озод кардан, сар додан.

МУРАХХАСӢ مرخصی *рухсатӣ; таътил.*

МУРВАТ مروت *тех.* меҳи печдор, ки онро чапу рост тоб дода ба ҷое медароранд ва мебароранд, то чизе баста ё кушода шавад.

МУРВАТТОБ مروت تاب *тобдихандаи мурват, винттоб; калиди мурваттоб.*

МУРВО مروا *кит.* дуои хайр, фоли нек; *муқоб.* мурғво.

МУРГУ//МУРГӢ مرگو *кҳн.* гунчишк.

МУРҒ مرغ 1. номи умумии парандаҳо, паранда, тайр: **мурғи даштӣ//мурғи титав** тазарв; **мурғи қу** як навъ парандаи зебои калони обӣ; **мурғи марҷон** мурғи калонҷуссаи хонагӣ аз чинси тазарв, ки дар гулӯ ва беҳи нӯлаш гӯшти тоҷмонанди овезон дорад; **мурғи сакко** мурғи дар об шинокунандаи калонҷуссаи минқорбоз, ки дар зери нӯлаш халтаи калони ҳалқум дорад; **мурғи титав** *ниг.* **мурғи даштӣ**. 2. мурғи хонагӣ; мокиён: **мурғи курк** мокиёни аз тухммонда ва барои ҷӯҷабарорӣ ба тухм зер кардан моил; **мурғи бепар** а) мурғи парканда (*барои гӯшт*); б) *киноя* аз нотавон, очиз; *♦* **мурғи Исо** (*ё Исӣ*) *кит.* шабпарак, хаффош; **мурғи сахар** булбул; **мурғи ҳаво** мурғи ғайри қафасӣ, парандаи озод; **мурғи ҳумо** парандаи афсонавие, ки гӯё сояаш ба сари ҳар кас афтад, вай хушбахту комрон мешудааст; **соли мурғ** соли даҳум аз силсилаи дувоздаҳгонаи солшумории мучал (*бо номи ҳайвонот*); **мурғи посӯхта барин** ошуфтаву беқарор, саҳт харосон; **мурғи дилро қуштан** бешавқу ҳавсала шудан; **мурғи давлат ба сари касе ништастан** соҳибистиқлол шудан, хушбахт шудан; **забони мурғонро мурғон медонанд** (*мақ.*) ҳамчинсон матлаби якдигарро ба осонӣ мефаҳманд; **пон мурғ чандто?** – **якто!** барои тасдиқи риёкоронаи дурӯғи каси дигар ё дар мавриди ваъдаи қатъӣ додан барои нигоҳ доштани сирри касе гуфта мешавад.

МУРҒАК مرغک 1. *шакли тасғири* **мурғ**; мурғ ва парандаи хурдҷусса. 2. *гуфт.* доначаҳои бадан, ки мисли доначаҳои пӯсти мурғ бошад; **ба бадан (тан) мурғак дамидан** тарсидан, безобита шудан.

МУРҒБИРӢН مرغ بريان *хӯр.* таомест, ки гӯшти мурғро бирён карда мепазанд.

МУРҒБОЗ مرغ باز *ниг.* хурӯсбоз.

МУРҒБОЗӢ مرغ بازی *ниг.* хурӯсбозӣ.

МУРҒБОН مرغ بان *мурғпарвар, бонигари мурғон.*

МУРҒБОНӢ مرغ بانی *нигоҳбонӣ ва парвариши мурғ, мурғпарварӣ.*

МУРҒВО مرغوا *кит.* дуои бад, фоли бад; *муқоб.* мурғво.

МУРҒКАБОБ مرغ کباب кабоби гӯшти мурғ.

МУРҒОБИВОР مرغابی وار ба мисли мурғобӣ, монанди мурғобӣ: **мурғобивор роҳ рафтан**; **мурғобивор шино кардан**.

МУРҒОБИПАРВАРӢ مرغابی پروری парваришу нигоҳубини мурғобиҳо барои истеҳсоли гӯшт: **фермаи мурғобипарварӣ**.

МУРҒОБӢ مرغابی мурғи хонагии обии аз қоз хурдтар, ки паҳннӯли гарданкӯтоҳи панҷаҳояш пардадор аст.

МУРҒПАРВАР مرغ پرور он ки бо парвариши мурғон машғул аст, мурғбон.

МУРҒПАРВАРӢ مرغ پروری соҳаи чорво-парварӣ, ки вазифаи он парваришу нигоҳубини парандаҳо (аз қабилӣ мурғ, мурғобӣ, ғоз, мурғи марҷон) барои истеҳсоли гӯшту тухм мебошад: **фермаи мурғпарварӣ**.

МУРҒФАРӢД مرغ فریاد вақти бонги хурӯс, сахари барвақт.

МУРҒХОНА مرغ خانه 1. катаки мурғ, оғили мурғон; ҷои нигоҳдорӣ ва парвариши мурғҳо. 2. корхонаи (фермаи) мурғпарварӣ.

МУРҒЧӮҶА مرغ چوجه чӯҷаи мурғ, бачаи мурғ.

МУРҒШӮРБО مرغ شوربا хӯр. таоми обакии аз гӯшти мурғ ва сабзавот пухташуда, шӯрбон мурғ.

МУРДА مرده сифати феълии замони гузашта аз **мурдан**. 1. ҷасади одами фавтида, тани бечон, наъш; **муқоб. зинда**. 2. ҷаноза; маросими дафн; **рузи мурда** рӯзи ҷаноза (**дафн**). 3. хомӯшшуда (*oid ба отаи ё чароғ*); **муши мурда** бадқирдоре, ки худро дар зоҳир бечора нишон медиҳад; **мурда-мурда** бисёр азобу машаққат кашида, бо азоби зиёд; **мурда барин хобидан** саҳт дар хоб будан, масти хоб будан; **мурдаи худро партофтан** (*ба болои касе ё чизе*) барои ба даст овардани чизе (фоидае) хеле шилқин шудан; касеро безор кардан; **мурдаро монда тутхӯрӣ кардан** кори асосиро монда ба корҳои ғайримухим машғул шудан; **болои мурда сад чӯб** (*мақ.*) ба болои як мусибат мусибати дигар, ба болои нохушӣ боз нохушии нав.

МУРДАВОР مرده وار 1. мисли мурда, монанди мурда бечон. 2. *ниг. мурданивор*.

МУРДАДИЛ مرده دل *ниг. дилмурда*.

МУРДАДИЛӢ مرده دلی *маҷ.* 1. дилмурдагӣ, афсурдадилӣ, камҳавсалагӣ. 2. рӯҳафтодагӣ, ноумедӣ.

МУРДАКАШ مرده کش кашондани ҷасади фавтида.

МУРДАКАШӢ مرده کشی кашонидани мурдаҳо; **мошини мурдакашӣ** мошин барои кашонидани мурда.

МУРДАМОНАНД مرده مانند мисли мурда, беҳаракат.

МУРДАН مردن 1. вафот кардан, фавтидан, қазо кардан; **ба мурдан расидан** ба марг наздик шудан; хеле бемору бемадор шудан. 2. хомӯш шудан (*дар бораи отаи, чароғ*); **пешии поят мурам!** дар мавриди аз касе бо зорӣ ва тавалло чизе ё коре хоستان мегӯянд.

МУРДАНИВОР مرده نیوار ба мурдан наздик; то ҳадди охир: **мурданивор задан**; **мурданивор зӯр задан** (*кор кардан*); **мурданивор тарсидан** саҳт тарсидан; **мурданивор хӯрок хӯрдан** бисёр хӯрдан, пурхӯрӣ кардан.

МУРДАНИӢ مردنی 1. сифати феълии замони оянда аз **мурдан**; фавтидан хоستان. 2. *таҳқ. гуфт.* исқит, палид, хасис.

МУРДАОСО مرده آسا ба мисли мурда, шабеҳи мурда, ба сони мурда.

МУРДАРЕГ//МУРДАРИГ مرده ریگ *кҳн.* 1. он чи аз мурда ба ворисонаш мондааст, мерос. 2. чизи бар абас рафта, гумшуда.

МУРДАСӢЗӢ مرده سوزی мурдаро сӯхтан; ҷасади мурдаро дар кӯраи махсус сӯзонда хокистар кардан (*дар оини буддоиҳо*).

МУРДАХОНА مرده خانه 1. хонае, ки дар он касе мурдааст. 2. хонаи нигоҳ доштани ҷасадҳои мурда, сардхона.

МУРДАХӢР مرده خور *ниг. лошахӯр*.

МУРДАШӢӢ (مرده شوی) он ки мурдаро мешӯяд, покшӯӣ, ғассол.

МУРДАШӢӢ مرده شویی касбу кори мурдашӯ; покшӯӣ, ғассолӣ.

МУРДОБ مرداب толоб, истаҳри оби истода.

МУРДОД مرده داد номи моҳи панҷуми соли шамсӣ (*мутабиқи асад*), ки ба 22 июл – 21 август

рост меояд.

МУРДОР مردار 1. ҳасади мурдаи бӯйгирифтаи ҳайвон; ҳайвони худмурда. 2. чизи нопок, чизи ифлос. 3. *гуфт.* палид, ҳаромӣ.

МУРДОРӢ مردارى 1. чизҳои чиркину ифлос. 2. палидӣ, бадкирдорӣ, ҳаромигарӣ.

МУРДОРОНА مردارانه ба мисли мурдор, палидона, нопокона.

МУРИД *а.* مرید 1. иродатманд, хоҳон, толиб. 2. *д.* пайравикунада, пайрав; он ки байат мекунад (*мас.*, бо шайх, пир, эшон); **мурид будан** пайрав будан; **мурид гирифта** ба муридӣ қабул кардан; **мурид шудан** пайрав ва шогирди шайх ё эшон шудан; байат намудан бо шайх, эшон *ва ғ.*

МУРИДӢ مریدی *д.* мансуб ба **мурид**; мурид будан.

МУРИС *а.* مورت 1. меросгузоранда. 2. сабабшаванда, сабабгор, боис.

МУРОАТ *а.* مراعت *шакли дигари мурут.*

МУРОД *а.* مراد 1. чизи иродашуда, чизи хосташуда; мақсад; талаб, хоҳиш. 2. хоҳиш, орзу: **муроди касеро баровардан** касеро ба мақсад расондан; **мурод ҳосил шудан** мақсад ба даст омадан, хоҳиш иҷро шудан; **ба мурод расидан** ба матлаби худ ноил шудан, ба мақсади худ расидан.

МУРОДБАХШ مرادبخش расонанда ба мақсад, ба матлаб расонанда.

МУРОДИФ *а.* مرادف *збш.* ду ё чанд калимаи аз ҷиҳати таркиби овозӣ гуногун, ки як маъно ё маъноҳои ба ҳам наздикро ифода мекунад (*мас.*, калима ва вожа).

МУРОҚИБ *а.* مراقب *кит.* муроқибаткунада, ниғаҳбон, мувозиб; назораткунада.

МУРОҚИБАТ//МУРОҚАБАТ *а.* مراقبت мушоҳида: **муроқабат кардан (намудан).** 2. бо зикри Худо аз тааллуқоти дунё дур будан; нигоҳ доштани қалб аз бадихо.

МУРОМУРӢ مرامری бисёр мурдани одамон аз офате (*мас.*, вабо, тоун...), муриш; **муромурии ҳайвонот** муриши ҳайвонот.

МУРООТ *а.* مراعات 1. риояи яқдигар, поси хо-тири ҳамдигар нигоҳ доштан. 2. таваҷҷӯх, диққат; лутфу марҳамат, ҳурмат; **мурут**

кардан а) поси хотир кардан; ҳурмат кардан; б) марҳамат кардан, бо лутф чизеро пешниҳод кардан.

МУРООТУННАЗИР *а.* مراعاتالنظر *адш.* аз санъатҳои бадеии маънавӣ, ки дар як ҷо овардани чанд калимаи маънан ба ҳам муносибатдор (*риояи таносуби суҳан*)-ро талаб мекунад.

МУРОСИЛА *а.* مراسله ба ҳам мактубнависӣ, мукотиба.

МУРОСИЛОТ مراسلات 1. *ч.* **муросила.** 2. *нав.* мактубҳо, номаҳо.

МУРОСО *а.* مراسا *гуфт.*, *ниг.* **мувосо;** **муросо кардан** созиш ва мувофиқат кардан бо касе.

МУРОСОГАР مراساگر *ниг.* **муросокор.**

МУРОСОКОР مراساكار созишгар, мувофиқаткунада бо касе ё бо чизе.

МУРОСОКОРӢ مراساكارى созишкорӣ, муросо-кор будан.

МУРОСОКОРОНА مراساكارانه муносибати созишкорона, бо муросо (амал кардан).

МУРОФИА//МУРОФАА *а.* مراجعه муҳокимаи даъво ва додхоҳӣ дар маҳкамаи судӣ: **мурофиаи судӣ;** **мурофиа барпо кардан** кори судиро муҳокима кардан; дар муҳокимаи даъво ва додхоҳӣ саволу ҷавоб кардан.

МУРОФИАХОНА مراجعهخانه 1. маҳалли мурофиа. 2. *таър.* қозихона, ки дар он ҷо мурофиа барпо мешуд.

МУРОФИҚАТ *а.* مراققت *кит.* 1. ба ҳам рафиқ шудан, дӯст гаштан. 2. рафоқат, мулотифат.

МУРОҲИҚ *а.* مراقه *кит.* писари наздик ба синни балоғат, наврас.

МУРОЧИАТ *а.* مراجعت 1. ба касе ё марчае рӯй овардан барои коре ё бо саволе. 2. *кит.* гашта омадан; бозгашт: **мурочиат кардан (намудан)** рӯчӯ кардан, рӯй овардан ба касе барои коре.

МУРОЧИАТКУНАДА مراجعتکننده он ки барои коре ба касе рӯй меорад.

МУРОЧИАТНОМА مراجعتنامه номае, ки ба воситаи он ба мардум мурочиат мекунад: **мурочиатномаи маҷлис,** **мурочиатнома қабул кардан.**

МУРСАЛ *а.* مرسل *кит.* 1. фиристода, расул. 2. пайғамбари соҳибкитоб; **мурсал доштан** ирсол кардан, фиристодан.

МУРСАЛА *а.* مرسله *кит.* 1. муаннаси **мурсал**. 2. гарданбанди дароз аз санғҳои қиматбаҳо, марворид *ва ғ.*

МУРСИЛ *а.* مرسل *кит.* ирсолдоранда, фиристонда, фиристонанда.

МУРТАД *а.* مرتد *д.* аз дин баргашта, аз дин рӯғардонида; **муртад шудан** аз дин баргаштан.

МУРТАДӢ مرتدى *мансуб ба муртад*; муртад будан; аз дин баргашта.

МУРТАЗО *а.* مرتضى *кит.* 1. розишуда; қаноатмандшуда; хурсандшуда. 2. лақаби домоди Муҳаммади пайғамбар(с) Алӣ ибни Абутолиб (р).

МУРТАКИБ *а.* مرتكب *кит.* он ки ба коре сар кардааст; иқдомкунанда ба коре (*бад ӯ нек*); **муртакиби гуноҳ шудан** сабабгори гуноҳ шудан; гуноҳ кардан.

МУРТАФЕЪ *а.* مرتفع 1. баланд бардошташуда, баланд. 2. аз миён бардошташаванда, рафъшаванда; **муртафеъ шудан** а) баланд шудан; б) бартараф шудан.

МУРТАЧЕЪ *а.* مرتجع 1. *кит.* бозгарданда, бозгашткунанда, иртиҷой. 2. с. тарафдор ва иштироккунандаи чараъи сиёсӣ, ки барои муҳофизат ва мустаҳкам кардани соҳти кӯҳнаи ҷамъиятӣ мубориза мебарад ва душмани ашаддӣ пешрафти ҷомеа мебошад.

МУРТОЗ *а.* مرتاض *кит.* риёзаткаш, риёзаткашида; **аҳли муртоз** риёзаткашон; зоғидони риёзаткаш.

МУРУВВАТ *а.* 1. مروّت . ҷавонмардӣ, ҳимматбаландӣ; лутфу эҳсон. 2. адолат, инсоф; мурувват кардан а) лутфу эҳсон намудан; б) аз рӯи инсоф амал кардан.

МУРУР *а.* مرور *гузаиштан, гузариш; бо мурури замон бо гузаиштани вақт; бо сипарӣ шудани замоне; роҳи мурур гузаргоҳ, ҷои гузар; мурур кардан гузаиштан.*

МУРУРГОҲ مرورگاه *гузаргоҳ, ҷои убури.*

МУРӢД مرود *бот.* мевае аз чинси нок, ки аз он хурдтар буда, навъҳои гуногун дорад.

МУРЧ مرچ *тухми сиёҳчаранги аз мош калонтар ва тунду хушбӯи як растании чанубӣ аст, ки кӯфта ба таом мепошанд; филфил: ◇ мурч хӯрдан* фиреб хӯрдан; **мурч хӯрондан** фиреб додан.

МУРЧДОН مرچدان *зарфи хурди махсусест, ки ба он мурчи кӯфта андохта ба рӯи дастархон мегузоранд.*

МУРШИД *а.* مرشيد 1. *д.* роҳнамо, пир, шайх. 2. тарбиятгар ва роҳбари сӯфиён (*дар тасаввуф*).

МУСАББЕҲ *а.* مسيح *кит.* тасбеҳгардонанда, зикргӯянда.

МУСАББИБ مسبب *кит.* он ки ба коре ӯ чизе сабаб мешавад, сабабгор, боис.

МУСАВВАДА *а.* مسوده *сиёҳнависи асар ӯ умуман таълифот, ки баъдан покнавис карда мешавад; мусаввада кардан* сиёҳнавис кардан.

МУСАВВАР *а.* مصور *тасвирдор; бо расму суратҳо ороишёр; суратдор: маҷаллаи мусаввар, китоби мусаввар.*

МУСАВВАРА مصوره 1. *муаннаси мусаввар.* 2. тасвир, сурат, расм.

МУСАВВИБ *а.* مصوب *кит.* тасвибкунанда.

МУСАВВИР *а.* مصور *рассом, сураткаш.*

МУСАВВИТ *а.* مصوت *кит., ниг. садонок.*

МУСАВӢ *а.* موسى 1. *д.* мансуб ба Мӯсо (*пайғамбари яҳудиён*); аз он Мӯсо: **асои мусавӣ**. 2. *д.* пайрави дини Мӯсо; яҳудӣ.

МУСАДДАД *а.* مسدد *кит.* 1. саддшуда, басташуда, маҳкам, устувор; **садди мусаддад** банди мустаҳкам. 2. маҳкам, қавӣ; рост, дуруст; **раъйи мусаддад** фикри дуруст.

МУСАДДАС *а.* مسدس 1. шашгӯша; шашпахлу. 2. *ади.* яке аз шаклҳои шеърӣ, ки ҳар як банди он аз шаш мисраъ иборат буда, панҷ мисраи аввал ҳамқофия ва мисраи охирини (шашуми) ҳамаи бандҳо бо якдигар ҳамқофия мебошанд.

МУСАДДИҚ *а.* مصدق *кит.* тасдиқкунанда, ҳақ ҳисобкунанда.

МУСАЙҚАЛ *а.* مصيقل *сайқалдода, сайқалдор; ҷиллодода, соф.*

МУСАЛЛАМ *а.* مسلم 1. *ки.* таслимшуда, тан-
дода, тобеъшуда. 2. *ки.* эмин, сиҳату сало-
мат. 3. яқин, муайян, муқаррар, бешубҳа, бе
чуну чаро; **мусаллам аст, ки...** а) яқин аст,
ки...; б) бе шакку шубҳа, бегумон.

МУСАЛЛАМАН *а.* مسلماً яқинан; бешубҳа,
бешак.

МУСАЛЛАС *а.* مثلث 1. *ки.* секунча, сегӯша. 2.
ҳар чизи мураккаб аз се чиз ё сохташуда аз
чӯзъ (*мас., хушбӯи сегона, ки аз мушк, уд ва*
анбар ва мисли инҳо иборат аст). 3. навъе аз
шароб, ки баъди соф карда ҷӯшонидани ши-
раи ангур, сеяки он боқӣ мемондааст **мусал-**
ласи шаръӣ майи ба ин тариқ тайёр карда-
шуда. 4. *ади.* шакли шеърӣ, ки ҳар як банди
он аз ду мисраи ҳамқофия иборат буда, мис-
раи охири сеюми ҳамаи бандҳо ҳамқофия
мебошад.

МУСАЛЛАСОТ *а.* مثلثات 4. **мусаллас;** *ҳанд., кхн.*
тригонометрия.

МУСАЛЛАТ *а.* مسلط *ки.* ғолибшуда, тасаллу-
тёфта: **мусаллат шудан** касе ё мамлакато-
ро ба итоати худ ё ба зери фармонбарии худ да-
ровардан.

МУСАЛЛАХ *а.* مسلح силоҳдор, аслиҳадор,
ярокдор: **дастаи мусаллах, қувваи мусаллах,**
мусаллах будан ба чизе а) бо силоҳи ҷангӣ
мучаҳҳаз будан; б) бо чизе таъмин будан; ба
чизе соҳиб будан. **мусаллах гардонидан** бо
силоҳи ҷангӣ мучаҳҳаз намудан; **мусаллах**
кардан (намудан) аслиҳадор кардан, ярокнок
намудан; **мусаллах шудан (гаштан)** бо
силоҳи ҷангӣ мучаҳҳаз шудан; ярокнок шу-
дан; аслиҳа гирифтан.

МУСАЛЛАХОНА مسلحانه дар ҳолати ас-
лиҳадорӣ: хучуми мусаллаҳона.

МУСАЛЛО *а.* مصلا//مصلّی *ки.* д. 1. ҷойнамоз,
саҷҷода. 2. ҷои намозхонии умумӣ,
намозгоҳи умум.

МУСАЛМОН *а.* مسلمان *ниг.* мусулмон.

МУСАЛМОНӢ مسلمانى *ниг.* мусулмонӣ.

МУСАЛСАЛ *а.* مسلسل 1. силсилабанд; бо ҳам
пайваст. 2. пайдарпай, пайваста: **кӯҳҳои му-**
салсал. 3. силоҳи оташфишон, пулемёт.

МУСАММАМ *а.* مصمم *ки.* тасмимёфта, қарори
қатъӣ ёфта; **мусаммам кардан** ба қарори

қатъӣ омадан.

МУСАММАН I *а.* مثنى *ки.* 1. ҳаштгӯша,
ҳашткунча, ҳаштпахлу. 2. *ади.* дар арӯз ваз-
ни ҳаштрукна, ки ҳар мисраъ аз ҷаҳор рукн
ва ҳар як байти он шеър аз ҳашт рукн иборат
аст; агар ба порчаҳои тараннумӣ тақсим ку-
нанд, ҳар мисраъ дар тӯлу арз як хел хонда
мешавад. 3. *ади.* яке аз шаклҳои шеърӣ, ки
ҳар як банд аз ҳафт мисраи ҳамқофия иборат
буда, мисраи охири (ҳаштуми) ҳама
бандҳо ҳамқофия мебошанд.

МУСАММАН II *а.* مثنى *ки.* фарбеҳшуда,
равғангирифта.

МУСАММАР *а.* مستر *ки.* бо мисмор (мех)
парчин карда.

МУСАММАТ *а.* مسط *ки.* 1. ба ришта каши-
дашуда (*оид ба марворид ва ғ.*). 2. *ади.* шеъри
ишқию фалсафӣ, ки аз бандҳои ҷудогона
иборат буда, мисраҳои ҳар банд ба ғайр аз
мисраи охирӣ ҳамқофия мебошанд ва мисраи
охирӣ бандҳо қофияи ягона доранд; бандҳо
аз се то даҳ мисраъ шуда метавонанд.

МУСАММО *а.* مستى//مستّا *ки.* исм додашуда,
номида, ном ниҳода; **мусаммо ба...** ба но-
ми...

МУСАММОТ *а.* مستات *ниг.* **мусаммо** (*нисбат ба*
ҷинси занона).

МУСАННАФ مصنف *ки.* таснифшуда,
таълифшуда; китоб, асар.

МУСАННИФ *а.* مصنف муаллиф, таълифкунан-
да, таснифгар.

МУСАННИФӢ مصنفى муаллифӣ, соҳиби тас-
ниф будан.

МУСАТТАХ *а.* مسطح ҳамвору тахтшуда,
пастиву баландихояш баробар карда;
ҳамвор: **роҳи мусаттах;** **мусаттах кардан**
ҳамвор кардан.

МУСАФФО *а.* مصفا 1. соф, тоза, бегубор: **оби**
мусаффо. 2. равшан, дурахшон: **осмони му-**
саффо; **мусаффо шудан** соф шудан, тоза гаш-
тан, тасфия ёфтан.

МУСАХХАР *а.* مسخر тасхиршуда, мағлубшуда,
мутеъшуда, ба тасарруф даромада; фармон-
баршуда; **мусаххар гаштан (шудан)** тобеъ
гаштан, ба итоат даромадан; **мусаххар кар-**
дан ишғол кардан, гирифтан, ба тасарруфи

худ даровардан.

МУСАХҲАФ *а.* مصحف *кит.* тағйирёфта дар натиҷаи хато навишта шудан ё ғалат хонда шудан, тасҳифёфта, таҳрифшуда.

МУСАХҲАХ *а.* مصحح *кит.* тасҳеҳшуда, ғалатгиришуда: **нусхаи мусахҳаҳи рисола.**

МУСАХҲЕХ *а.* مصحح он ки ғалатҳои навиштаеро дуруст мекунад, тасҳеҳкунанда, ғалатгир.

МУСАХҲЕХӢ *а.* مصححي шуғл ва кори мусахҳеҳ; ғалатгирӣ.

МУСАЧЧАЪ *а.* مسجع *кит.* бо сачъ навишташуда, сачънок, қофиядор: **насри мусаччаъ.**

МУСБАТ *а.* مثبت 1. *кит.* исботшуда, тасдиқшуда. 2. хуб, нек, маъқул, мақбул, муқоб’**манфӣ:** **ҷавоби мусбат; таъсири мусбат**’ таъсири хуб; **натиҷаи мусбат** натиҷаи ғайриманфӣ (хуб); **қаҳрамони мусбат** қаҳрамони дорои сифатҳои нек, қаҳрамони эҷобӣ. 3. *риёз.* бузургие, ки бо аломати + аст ва аз сифр боло қимат дорад: **адади мусбат**. 4. *физ.* навъи ҷараёни барқ, ки ҳиссаҳои модди онро протон ё позитрон меноманд.

МУСИБАТ *а.* مصيبت 1. азоб, сахтӣ, ранҷ. 2. бадбахтӣ, фалокат; **мусибат дидан (кашидан)** азоб дидан.

МУСИБАТДИДА مصيبتديده он ки мусибате ба сари ӯ омадааст.

МУСИБАТЗАДА مصيبتزده 1. *ниг.* мусибатдида. 2. он ки ба бадбахтӣ дучор шудааст; бадбахт.

МУСИБАТКАДА مصيبتكده хонае, ки дар он бадбахтӣ рӯй додааст; хонае, ки ба сабаби даргузашти наздикони соҳибонаш мотам дорад, мотамкада.

МУСИБАТНОК مصيبتناк пурмусибат, пур аз ранҷу андӯх.

МУСИБАТНОМА مصيبتنامه навиштае, ки дар он азобу бадбахтиро баён ёфтааст, баёни ранҷу андӯх.

МУСИҚАВӢ موسيقيدهوى мансуб ба **мусиқӣ.**

МУСИҚИДОН موسيقيدان *ниг.* **мусиқшинос.**

МУСИҚИДОНӢ موسيقيداني *ниг.* **мусиқшиносии.**

МУСИҚИДӢСТ موسيقيدوست дӯстдори санъати мусиқӣ.

МУСИҚИНАВОЗ موسيقينواز он ки оҳанги мусиқӣ менавозад, мутриб, навозанда.

МУСИҚИНАВОЗӢ موسيقينوازي оҳанги мусиқӣ навохтан.

МУСИҚИФАҲМ موسيقيفهم он ки қобилияти дарки нозуқиҳои мусиқиро дорад, мусиқидон.

МУСИҚИШИНОС موسيقيشناس мутахассиси санъати мусиқӣ.

МУСИҚИШИНОСӢ موسيقيشناسي яке аз шохаҳои илм оид ба санъат, ки таърих ва назарияи мусиқӣ ва фарҳанги мусиқии халқро меомӯзад.

МУСИҚӢ موسيقي 1. санъати нафисае, ки дар он ҳиссиёт, таассурот ва ғояҳо ба воситаи оҳанг ва садоҳои мавзунӣ муташаккил ифода меёбанд; **асбобҳои мусиқӣ, соҳҳои мусиқӣ** навозандагӣ (*аз қабилӣ* дутор, дойра, рубоб); **мусиқии камеравӣ** асари мусиқии соҳӣ ва овозие, ки барои ҳайати камшумори навозандагону сарояндагон ва барои доираи маҳдуди шунавандагон тасниф шудааст. 2. умуман санъати навозандагӣ ва сурудхонӣ. 3. оҳанг, лаҳн.

МУСИҚОР موسيقار 1. номи мурғи афсонавӣ. 2. номи сози нафасии қадимии мусиқист, ки гӯё тақдидан ба он мурғ офарида шудааст.

МУСИН(Н) *а.* مسن *кит.* куҳансол, солхӯрда; пир.

МУСИР *а.* موسر *кит.* бой, давлатманд.

МУСИР(Р) *а.* مصر *кит.* исроқкунанда; он ки дар қорре истодагарӣ мекунад, исроқкор.

МУСИЧА موسيچه *зоол.* парандае монанди қумрӣ ва аз чинси фохта; **мусиҷаи бегуноҳ** шахси содаи беозор.

МУСКАТ *а.* مسكت номи навъҳои ангури мушқбӯ, ки аз шарбати онҳо шароб тайёр мекунамд.

МУСЛА *а.* مثله *кҳн.* буридани гӯшу бинӣ ҳамчун ҷазо барои ибрати дигарон.

МУСЛЕХ *а.* مصلح *кит.* 1. ба сулҳу салоҳ оранда, ба созиш оранда. 2. нақӯкор, хайрхоҳ.

МУСЛИМ *а.* مسلم мусулмон.

МУСЛИМА *а.* مسلمه муаннаси **муслим;** мусул-

монзан.

МУСКИР *a.* مسكر *kit.* масткунанда, кайфу нашъаовар.

МУСКИТ *a.* مسكت *kit.* сокиткунанда, хомӯшкунанда: **чавоби мускит** чавоби ба сукут водоркунанда.

МУСМИР *a.* مثمر *kit.* 1. мевадиханда, бордиханда, мевадор. 2. самарадиханда, самарбахш; натиҷадиханда, маҳсулноқ.

МУСНАД *a.* مسند *kit.* 1. он чи ба он чизеро таъя кунондаанд; он чи ба он таъя кардан мумкин аст. 2. он ки ба ӯ паноҳ бурда шавад. 3. *кхн., грам.* хабари ҷумла.

МУСО *a.* موسى *kit.* 1. устура, поку(-и сар-тарошӣ). 2. номи пайғамбари қавми яҳуд.

МУСОБИҚА *a.* مسابقه як тарзи фаъолият ва ҷорабинӣ, ки иштироккунандагони он барои пешӣ гирифтани ва бартарӣ ҷустан аз якдигар кӯшиш мекунад; **мусобиқаи варзишӣ** қувваозмоя дар варзиш барои сабақат гирифтани, пеш гузаштани аз ҳамдигар; **мусобиқа бастан** пешакӣ муайян кардани шартӣ шароити мусобиқа бо тарафи мусобиқакунонда; **мусобиқа кардан** дар мусобиқа иштирок кардан; **мусобиқаро бурдан** дар мусобиқа ғолиб омадан.

МУСОБИҚАКУНОНДА مسابقه کننده он ки мусобиқа мекунад.

МУСОВИЯТ مساويت баробарӣ, айнан баробар будан.

МУСОВОТ *a.* مساوات *kit.* мусовӣ будан, баробарӣ.

МУСОВӢ مساوى 1. баробар, муодил. 2. *варз.* холҳои баробар гирифтани мусобиқакунондагон, баробархолӣ, бена-тичагии бозии варзишӣ; **мусовӣ будан** *риёз.* а) баробар будани ҳисоби масъала ё супорише; б) *варз.* соҳиби холҳои баробар будани мусобиқакунондагон; бе натиҷа (*голибу маглуб муайян нашуда*) тамом шудани бозӣ.

МУСОДИМ *a.* مصادم *kit.* бархурдкунонда, тасодумкунанда; **мусодим шудан** ба дигаре бархӯрд кардан, садама рӯй додан.

МУСОДИМА *a.* مصادمه ба ҳамдигар саҳт бархӯрдан, ба якдигар садама задан.

МУСОДИРА/МУСОДАРА(Т) *a.* مصادره//مصادرت молу мулки касеро ба тариқи ҷазо ё ҷарима забт кардани давлат; **мусодира кардан** молу мулки касеро забт кардани давлат; **мусодира гардидан (шудан)** забт ва давлатӣ карда шудани (*молу мулки касе*); **ба мусодира кашидан (расондан)** забт ва давлатӣ кардан.

МУСОДИРАВӢ مصادروى мансуб ба мусодира; мавриди мусодира қароргиранда.

МУСОИД *a.* مساعد 1. мувофиқ, муносиб; созгор. 2. ёрирасон, ёридиханда: **иқлими мусоид**; **фурсати мусоид**, **шароити мусоид**.

МУСОИДАТ *a.* مساعدت 1. ёрӣ, ионат. 2. созгорӣ, мувофиқат.

МУСОЛИМАТ/МУСОЛАМАТ مسالمت сулҳ-ҷӯӣ; сулҳ, оштӣ.

МУСОЛИМАТОМЕЗ مسالمت آميز сулҳҷӯёна, сулҳхоҳона; **ҳамзистии мусолиматоМЕЗ** ҳамзистии осоишта, дар сулҳу осоиш зистан.

МУСОЛИҲА *a.* مسالحه 1. бо ҳам дар ҳолати сулҳ будан, оштӣ кардан. 2. сулҳ, оштӣ; созиш: **мусолиҳаи миллӣ**.

МУСОМАРА *a.* مسامره *kit.* бо ҳам шабгузаронӣ бо сӯҳбат; ҷамъомади дӯстон барои сӯҳбат.

МУСОМАҲА/МУСОМИҲА *a.* مسامحه *kit.* коре ё чизеро саҳл пиндошта ба он аҳамият надодан, кореро осон пиндоштан; саҳлгирӣ, саҳлангорӣ.

МУСОФАҲА *a.* مصافحه *kit.* даст дода вохӯрӣ кардан, дасти ҳамдигарро фишурдан вақти мулоқот, дастфишорӣ.

МУСОФИР *a.* مسافر 1. аз шаҳре, мамлакате..., раванда ба дигар шаҳре, мамлакате... сафаркунанда. 2. он ки бо қатора, ҳавопаймо ва дигар воситаҳои нақлиёт сафар мекунад; савори воситаи нақлиёт: **мусофир кашондан** бурдану овардани сафаркунандагон, ба ҷое саворонро ба манзил расондан. 3. аз ҷои дигар омада; аз шаҳр ё ҷои дигар кӯчида омада, ғайритаҳҷой, ғариб.

МУСОФИРАТ *a.* مسافرت 1. сафар; сайру гашт: **дар тӯли мусофират**. 2. ғарибӣ, ғурбат, дурӣ аз ватан; дар мусофират умр ба сар бурдан дур аз ватан зистан.

МУСОФИРБАР مسافربر *ниг.* мусофиркаш.

МУСОФИРБАРӢ مسافربري *ниг.* мусофиркашӣ.

МУСОФИРГИРӢ مسافرگيري гирифтан ва савор кардани мусофирон.

МУСОФИРӢ مسافري *мансуб ба* мусофир; мусофир будан; дар сафари диёри дур будан; ғарибӣ; **ҳоки мусофирӣ** кишвари бегона; ғарибӣ.

МУСОФИРКАШ مسافرکش нақлиёте, ки мусофир мекашонад; **қаторои мусофиркаш.**

МУСОФИРКАШОНӢ مسافرکشاني ба воситаи нақлиёт кашондани мусофирон.

МУСОФИРҲОК مسافرخواк *гуфт.* он ки дар мусофират фавтидааст.

МУСОФИРҲОНА مسافرخانه *кҳн.* ҷои қарор гирифтани мусофирон, меҳмонхона барои мусофирон; корвонсарой.

МУСОҲАМАТ *а.* مساهمت *кит.* саҳмдорӣ; шарикӣ, анбозӣ.

МУСОҲИБ *а.* صاحب 1. мусоҳибакунанда; ҳамсӯҳбат. 2. ҳамдам, ёр, **мусоҳиб будан** ҳамсӯҳбат будан; **мусоҳиб гаштан (шудан)** ҳамсӯҳбат шудан, сӯҳбат доштан бо касе.

МУСОҲИБА *а.* مصاحبه сӯҳбат бо ҳам, ҳамсӯҳбатӣ; **мусоҳиба кардан** сӯҳбат кардан. 2. гуфтугӯ, саволу ҷавоб бо шахсони расмӣ; **мусоҳибаи матбуотӣ** гуфтугӯи шахсони расмӣ бо намояндагони матбуот (*муҳбирон, рӯзноманигорон ва ғ.*).

МУСОҲИБӢ *а.* مصاحبي мусоҳиб будан; ҳамсӯҳбатӣ.

МУСОҲИЛА *а.* مساهله 1. *кит.* нармаӣ, мулоиматӣ, сустӣ. 2. саҳлгирӣ; бепарвой, бедикқатӣ, саҳлангорӣ: **мусоҳила кардан.**

МУСОҲИЛАКОР مساهله کار бепарво нисбат ба кор, бедикқат; саҳлангор, саҳлгир.

МУСОҲИЛАКОРӢ مساهله کاری бепарвой, бедикқатӣ; саҳлангорӣ, саҳлгирӣ.

МУСОҲИЛАКОРОНА مساهله کارانه бепарвоёна, бедикқатона; саҳлгирона, саҳлангоруна.

МУСОҲИМ *а.* مساهم *кит.* саҳмдор, саҳим, ҳиссадор; шарик, анбоз.

МУСРЕӢ *а.* مسرع *кит.* 1. шитобкунанда, таъчилкунанда

. 2. пайки тезрав, қосиди тезрафта.

МУСРИФ *а.* مسرف исрофкор, бадхарч.

МУССОН *фр.* مسان *ҷугр.* боди вобаста ба мавсим тағйирёбанда, ки зимистон аз хушкӣ ба баҳр ва тобистон аз баҳр ба хушкӣ мевазад, бодҳои мавсимӣ.

МУСТ مست *кит.* гила, шикоят.

МУСТА I مسته *кҳн.* як порча гӯшт, ки ба парандаи шикорӣ медиҳанд; тӯма.

МУСТА II مسته *кит.* ғам, андӯх.

МУСТАБИД *а.* مستبد 1. истибдодкунанда, худраъӣ, худсар. 2. *кҳн.* ҳукмрони золим, ҳокими мутлақ.

МУСТАБИДӢ مستبدى истибдод; зулм.

МУСТАБИДОНА مستبدانه худсарона, ба истибдод асосёфта; ба зулм асосёфта.

МУСТАВӢ *а.* مستوى *кит.* 1. тахт, ҳамвор. 2. *мач.* рости дуруст, мустақим; **хати муставӣ а)** хати хоно; б) *риёз.* хати рост. 3. баробар, мусовӣ.

МУСТАВЛӢ *а.* مستولى *кит.* истилокунанда, истилогар, забткунанда.

МУСТАВФӢ I *а.* مستوفى *таър.* сардори аҳли девон, ки аз муҳосибон ҳисоб мегирифт; ҳисобдор, сарҳисобдор.

МУСТАВФӢ II *а.* مستوفى *кит.* басанда, кофӣ.

МУСТАҒАЛ *а.* مستغل *кит.* замини кишти ғалла; замин, ки ҳосили хуби ғалла медиҳад.

МУСТАҒНӢ *а.* مستغنى 1. беэҳтиёҷ, бениёз. 2. сарватманд, давлатманд, доро: **мустағнӣ будан.**

МУСТАҒРИҚ *а.* مستغرق 1. ғарқшуда, ғӯтаваршуда фурурафта дар об. 2. *мач.* саҳт саргарми чизе (коре) шуда: **мустағриқ шудан.**

МУСТАДИР *а.* مستدر *кит.* 1. даврзананда, гарданда. 2. доиравӣ, мудаввар, доирашакл, гирда, гирд.

МУСТАДОМ مستدام давомнок, доимӣ, ҳамеша.

МУСТАЗОД *а.* مستزاد 1. зиёд карда, афзун шуда. 2. *ади.* шакли шеърӣ, ки дар поёни ҳар мисраъ як фикра ё ниммисраи ҳамвазн илова мегадад.

МУСТАЗҲАР *а.* مستظهر *кит.* он ки аз ӯ ёрӣ

- меҳоханд; шахси дилпур, ки аз ӯ ёрӣ хоста шудааст.
- МУСТАЗҲИР** *а.* مستظهر *кит.* ёриталабанд аз касе; дилпуршуда, умедвор аз касе, чизе.
- МУСТАИД(Д)** *а.* مستعد 1. боистеъдод, соҳиби истеъдод. 2. омода, тайёр, ҳозир (*ба иҷрои коре*).
- МУСТАИН** *а.* مستعين *кит.* ионатхоҳ, ёриталаб.
- МУСТАКБИР** *а.* مستكبر *кит.* мутакаббир, бо-такаббур, мағрур.
- МУСТАКБИРӢ** مستكبرى мутакаббирӣ, бо-такаббурӣ, мағрурӣ.
- МУСТАҚАР(Р)** *а.* مستقر 1. қароргоҳ, ҷои иқомати доимӣ, маскан. 2. *кит.* марказ, пойтахти мамлакат.
- МУСТАҚБАЛ** *а.* مستقبل *кит.* 1. оянда. 2. *грам.* замони оянда.
- МУСТАҚИЛ** *а.* مستقل 1. соҳибистиклол, мухтор, соҳибхитёр, ба сари худ корбаранда: **давлати мустақил**. 2. алоҳида, ҷудогона; **фикри мустақил** фикри бевоситаи худ; **мустақил (шудан)** истиклолият ба даст овардан, соҳибхитёр шудан.
- МУСТАҚИЛАН** *а.* مستقلاً ба таври мустақил, мустақилона.
- МУСТАҚИЛИЯТ** *а.* مستقلية *ниг.* мустақилӣ.
- МУСТАҚИЛИЯТӢ** *а.* مستقلیتی *ниг.* мустақилӣ.
- МУСТАҚИЛӢ** مستقلى мустақил будан, соҳибхитёр будан; вобаста набудан, озод будан: **мустақилии сиёсӣ**.
- МУСТАҚИЛМАӢНО** مستقلمعنا : **калимаи мустақилмаӢно** *збш.* калимаест, ки новобаста ба мавриди истеъмол маӢнои луғавӣ дорад, калимаи маӢнодор.
- МУСТАҚИЛОНА** مستقلانه ба сари худ, мустақилан, бе вобастагии каси дигар; **кори мустақилона** коре, ки бо қувваи худ, бе ёрӣ ва иштироки каси дигар иҷро мекунад; **зиндагии мустақилона** зиндагии бе ёрии дигарон, зиндагии ба сари худ; **мустақилона кор кардан** бе кумак ва иштироки дигарон (ба сари худ) кор кардан.
- МУСТАҚИЛШАВӢ** مستقلشوي *исми амал аз* мустақил шудан; соҳибхитёр шудан.

- МУСТАҚИМ** *а.* مستقيم 1. рост; *муқоб.* **каҷ**. 2. иқоматкунанда, бошанда; **мустақим шудан** *кит.* муқими ҷое шудан, ҷой гирифтан дар маҳалле. 3. дуруст, саҳеҳ; **мустақим будани мизоч** мӯътадил ва солим будани мизоч (*табиат*). 4. устувор, қоим, побарҷо; **бар аҳду паймони худ мустақим будан** дар аҳду паймони саҳт истодан, ба ваъдаву қавли худ вафо кардан.
- МУСТАҚИМАН** *а.* مستقيماً 1. рост, ба таври рост, бе ҳеҷ қачуқилебӣ. 2. бевосита.
- МУСТАҚИМОНА** مستقيمانе *ниг.* мустақиман.
- МУСТАҚИР(Р)** مستقر *кит.* 1. *ниг.* **мустақар(р)**. 2. ҷойгиршуда. 3. устувор, мустаҳкам.
- МУСТАЛАҲ//МУСТАЛЕҲ** *а.* مصطلح *кит.* 1. ҳамчун истилоҳ кор фармудашуда. 2. ҳамчун ибораи маҷозӣ ва рехта мавриди истеъмолдошта.
- МУСТАЛАҲОТ//МУСТАЛЕҲОТ** *а.* مصطلحات *кит.* 1. *ҷ.* **мусталаҳ**. 2. *збш.* маҷмӯи ибораҳои рехта ва маҷозӣ; истилоҳот.
- МУСТАМАНД** *а.* مستمند 1. ғамгин, андӯҳгин. 2. мӯҳтоҷ, ҳоҷатманд, бечора. 3. *маҷ.* ошиқ, гирифтор.
- МУСТАМАНДӢ** مستمندی 1. ғамгинӣ, андӯҳгинӣ. 2. бечорагӣ, бенавой, мӯҳтоҷӣ.
- МУСТАМИР(Р)** *а.* مستمر *кит.* 1. доимӣ, устувор, пайдор; давомдор, бардавом; **мустамир будан** *бар чизе* давом додан кореро, идома додан чизеро. 2. муқаррарӣ, маъмул, роиҷ.
- МУСТАМЛИКА** *а.* متملكه мулк ва мамлакати зӯран ба итоат даровардашуда, мамлакати тасарруфшуда аз тарафи давлати дигар.
- МУСТАМЛИКАВӢ** متملكوي *мансуб ба* **мустамлика**; *ниг.* мустамликадорӣ.
- МУСТАМЛИКАДОР** متملكهدار давлате, ки дорои мустамлика аст, давлати соҳибмустамлика.
- МУСТАМЛИКАДОРӢ** متملكهداري мамлакати дигареро забт ва тобеъ гардонидани мамлакате: **сиёсати мустамликадорӣ** сиёсати давлатҳое, ки барои зӯран ба итоати худ даровардани мамлакати камқуввату сусттараққӣ равона карда шудааст.
- МУСТАНАД** *а.* مستند ба санад(ҳо) асосёфта,

асоснок, далелдошта.

МУСТАНИР *а.* مستنير *кит.* 1. нурчӯянда, рӯшноичӯянда; **ситораи мустанир** ситорае, ки худ нур надошта аз ситораҳои дигар нур мегирад (*мисли Моҳ*). 2. равшан, тобон.

МУСТАНИШҚ *а.* مستنشق *кит.* он ки об, ҳаво ё доруеро ба бинӣ мекашад, бўянда.

МУСТАОН *а.* مستعان 1. он ки аз ӯ ионат металабанд, он ки аз ӯ ёрӣ мепурсанд. 2. ионатрасон, (*сифати Худо*).

МУСТАОР *а.* مستعار 1. ориятӣ, ба орият гирифташуда. 2. ба маънои маҷозӣ истеъмолшуда; **номи мустаор** номи сохтае, ки муаллиф ба ҷои номи худу номи хонаводагӣ ба кор мебарад.

МУСТАРАД *а.* مسترد *кит.* рад карда, пас гардонда; **мустарад кардан** баргардонидан, пас гардонда додан, истирдод кардан.

МУСТАРЕХ *а.* مسترح роҳаткунанда, осуда, фориғбол.

МУСТАРОҲ *а.* مستراح 1. *кит.* ҷои осоиш ва роҳат. 2. *маҷ.* ҷои қазои ҳочат, ҳочатхона, обреза.

МУСТАСМАР *а.* مستثمر истиморшаванда.

МУСТАСМИР *а.* مستثمر истисморкунанда, аз-худкунандаи самараи меҳнати дигарон.

МУСТАСНО *а.* مستثنى//مستثنا истисношуда; берун аз қоидаи муқаррарӣ.

МУСТАТИЛ *а.* مستطيل 1. *кит.* дароз, тӯлонӣ. 2. *риёз.* шакли чоркунҷаи дарозрӯя.

МУСТАТОБ *а.* مستطاب *кит.* пок, покиза.

МУСТАФО *а.* مصطفى *кит.* 1. соф карда. 2. баргузида. 3. *д.* яке аз номҳои Муҳаммади пайғамбар (с).

МУСТАФОД *а.* مستفاد *кит.* 1. ғоида гирифта, истифодашуда. 2. *маҷ.* маълумшуда; мафҳум, маълум: **мустафод гаштан (шудан)** маълум гаштан, мафҳум шудан, фаҳмида шудан.

МУСТАҲАБ(Б) *а.* مستحب *кит.* 1. дӯст дошташуда. 2. некӯ, писандида. 3. *д.* ибодате, ки ба ҷо овардана шавобият дошта, аммо тарк кардана шудан гуноҳ набояд.

МУСТАҲИҚ(Қ)/МУСТАҲАҚ(Қ) *а.* مستحق 1. лоиқ, сазовор; **мустаҳиқ шудан** сазовор гаш-

тан. 2. мӯҳтоҷ, эҳтиёҷманд.

МУСТАҲКАМ *а.* مستحکم 1. устувор, қалъаи мустаҳкам, маҳкам. 2. пойдор, қавӣ: **ипродаи мустаҳкам, мустаҳкам гардонидан** пойдор сохтан; **мустаҳкам кардан (намудан)** устувор гардонидан; пойдор кардан; **мустаҳкам шудан** устувор гаштан; саҳт пойдор шудан.

МУСТАҲКАМӢ مستحکمی устуворӣ, маҳкамӣ; пойдорӣ.

МУСТАҲКАМКУНАНДА مستحکم کننده *сифати феълӣ* замони ҳозира аз **мустаҳкам кардан**; тақвият бахшида.

МУСТАҲКАМКУНӢ مستحکم کنی *исми амал* аз **мустаҳкам кардан**; тақвият бахшидан.

МУСТАҲКАМШАВӢ مستحکم شوی *исми амал* аз **мустаҳкам шудан**; тақвият ёфтан.

МУСТАҶИР مستجير *кит.* паноҳталаб, паноҳҷӯ, зинҳорхоҳ.

МУСТАҶОБ *а.* مستجاب *д.* иҷобатшуда, қабулшуда (*дуо аз тарафи Худо*).

МУСТАШОР *а.* مستشار он ки аз ӯ машварат ва маслиҳат мепурсанд; соҳибмашварат, маслиҳатдиҳанда, мушовир, маслиҳатдеҳ.

МУСТАШРИҚ *а.* مستشرق *кит.*, *ниг.* шарқшинос, ховаршинос.

МУСТАЪМАЛ *а.* مستعمل 1. истеъмолшаванда, ба кор бурдашаванда. 2. истифодашуда, ба кор рафта; кӯҳна, фарсуда: **ашёи мустаъмал**.

МУСТАЪРИБ *а.* مستعرب *кит.* 1. арабгашта; арабишуда. 2. ба арабҳо тақлидкунанда, арабтарош.

МУСТАЪСАЛ *а.* مستأصل *кит.* 1. аз бех кандашуда, решаканда. 2. аз асл дур кардашуда; бадбахт, парешонҳол.

МУСТАЪФӢ *а.* مستعفى 1. *кит.* талаби авфкунанда, бахшишхоҳанда. 2. ба истеъфо баромада (*аз кору вазифа*).

МУСУЛМОН *а.* مسلمان пайрави дини ислом; **мусулмон шудан** ба дини Ислом даромадан, ба дини Ислом эътиқод пайдо кардан.

МУСУЛМОНӢ مسلمانی 1. мусулмон будан; исломият. 2. *мансуб ба Ислом*; амал кардан аз рӯи дини Ислом; **никоҳи мусулмонӣ** никоҳи шаръӣ.

МУСУЛМОНОБОД *مسلمان آباد* мулки бинокардаи мусулмонҳо; ҷои ободи мусулмонӣ.

МУСҲАФ *а. مصحف кит.* 1. варақаҳои саҳифабанд кардашуда; китоб. 2. ҷ. Қуръон.

МУСҲИЛ *а. مهسل тиб.* исҳолавар, дарунрон; доруи мусҳил.

МУТААДДИД *а. متعدد кит.* 1. сершумор, сарадад, бисёр. 2. мухталиф, гуногун.

МУТААДДӢ *а. متعدى* 1. таҷовузкор, ситамгар. 2. кҳн., грам. феъли гузаранда.

МУТААҚҚИД *а. متعقد кит.* аҳду паймон басташуда бо ҳам, мунбақидшуда.

МУТААЛЛИҚ *а. متعلق* 1. тааллуқдор, дахлдор; мансуб, марбут; **мутааллиқ будан** мансуб будани чизе ба касе; моликияти касе будани чизе. 2. хеш, хешу табор.

МУТААЛЛИҚӢ *متعلقى* мутааллиқ будан, тааллуқ доштан ба касе ё ба чизе; мансуб будани чизе ба касе.

МУТААЛЛИҚОТ *а. متعلقات* 1. ҷ. мутааллиқ. 2. чизҳои ба касе ё ба чизе тааллуқдошта.

МУТААЛЛИМ I *а. متالم кит.* аламзада; дарднок; андӯхгин: **мутааллим шудан**.

МУТААЛЛИМ II *а. متعلم кит.* таълимгиранда, талаба, донишомӯз.

МУТААССИБ *а. متعصب* он ки дилбастаи коре (чизе) буда, онро саҳт ҳимоя мекунад; аз ҳад зиёд саҳт муқайяд ба одаҳои миллӣ ва динӣ, ба таассуби динӣ додашуда.

МУТААССИБӢ *متعصبى* мутаассиб будан, таассуб доштан.

МУТААССИБОНА *а. متعصبانه* аз рӯи таассуб; аз рӯи таассуб амалкунанда.

МУТААССИР *а. متأثر* 1. таъсир гирифта, дар таҳти чизе қароргирифта. 2. андӯхгин, хафа; **мутаассир кардан** а) ба таъсири худ гирифтани; б) андӯхгин кардан, ғамгин кардан; **мутаассир шудан** а) дар таҳти таъсири чизе мондан; б) аз чизе андӯхгин шудан.

МУТААССИРШАВӢ *متاثرشوى* исми амал аз мутаассир шудан; таъсирпазирӣ, ба осонӣ таҳти таъсир қарор гирифтани.

МУТААССИФ *а. متأسف* афсӯскунанда, таассуфкунанда, дареғхӯранда.

МУТААССИФАН *а. متأسفاً ниг.* мутаассифона.

МУТААССИФОНА *а. متأسفانه* ҷои афсӯс аст, ки..., мутаассуф, бо таассуф.

МУТААФФИН *а. متعفن кит.* бадбӯй, бӯйгирифта, гандида.

МУТААХХИР *а. متأخر* дар охир оянда, пасоянда; насли оянда.

МУТААХХИД *а. متعهد кит.* он ки иҷрои кореро ба ӯҳда гирифтааст, ӯҳдадор.

МУТААХХИЛ *а. متأهل кит.* он ки аҳлу аёл дорад, оиладор, зану фарзанддор.

МУТААЧЧИБ *а. متعجب* дар таачҷубмонда, таачҷубкарда, ҳайрон.

МУТААЧЧИБОНА *а. متعجبانه* дар ҳолати таачҷуб, ба тарзи таачҷубовар, бо таачҷуб.

МУТАБАССИМ *а. متبسم кит.* табассумкунанда, хандон

МУТАВАЗЗО *а. متواضا кит.* ҷои вузӯғирӣ (дар назди масҷид); таҳоратхона.

МУТАВВАКИЛ *а. متوكل кит.* таваккулкунанда, умедвор, умедбаста (*хусусан ба Худо*).

МУТАВАҚҚЕЪ *а. متوقع кит.* таваққӯькунанда, чашмдоранда; умедвор.

МУТАВАҚҚИФ *а. متوقف кит.* таваққуфкарда, дар як ҷо истода, дарангкарда.

МУТАВАЛЛИД *а. متولد* таваллудёфта, зоидашуда: **мутаваллид шудан** таваллуд ёфтани, зоида шудани.

МУТАВАЛЛӢ *а. متولى таър.* мутасаддии корҳои хоҷагии масҷиду мадрасаҳо, ки даромади вақфҳои тақсим мекард.

МУТАВАРРЕЪ *а. متورع кит.* парҳезгор, порсо.

МУТАВАССИТ *а. متوسط* 1. дар васат (миёна) воқеъшуда. 2. миёна, миёнаи ду чиз; *мач.* на хубу на бад.

МУТАВАТТИН *а. متوطن* ватангирифта, сокин, муқим; **мутаваттин шудан** ватан ихтиёр кардан; дар ҷое муқим шудани.

МУТАВАФФО *а. متوفى/متوقفا кит.* вафотёфта, ғавтида, марҳум.

МУТАВАХХИМ *а. متوهم кит.* ваҳмгирифта, тарсон, ҳаросон.

МУТАВАЧЧЕХ *a.* متوجه 1. таваҷҷӯхунанда, диққаткунанда; рӯварда (*ба чизе*). 2. равоншуда, озим; **мутаваҷҷеҳ шудан** а) диққат додан, аҳамият додан; б) равон шудан, озими ҷое шудан.

МУТАВОЗЕОНА متواضعане бо тавозӯъ, бо фурӯтанӣ, хоксорона.

МУТАВОЗЕЪ *a.* متواضع тавозӯъкунанда, хоксор, фурӯтан.

МУТАВОЗИЯН *a.* متوازيًا баробаран, дар ҳолати баробарӣ, баробарравӣ.

МУТАВОЗӢ *a.* متوازي 1. баробарраванда, баробари якдигар. 2. *риёз.* ду хатти рост, ки агар чӣ қадар дароз набошанд, ба якдигар намерасанд, мувозӣ; **мутавазӣ будан** баробар воқеъ шудан.

МУТАВОЛИЯН *a.* متوالياً *kit.* пайи ҳам, ба тарзи пай дар пай, муттасилан.

МУТАВОЛӢ *a.* متوالى *kit.* паёпай, пайи ҳам, пайдарпай.

МУТАВОРӢ *a.* متواری *kit.* 1. пинҳоншуда. 2. пинҳоншаванда; он чӣ бо чизе пӯшонда шудааст: **мутаворӣ будан** пинҳон будан.

МУТАВОТИР متواتر *kit.* 1. пайи ҳам оянда. 2. пай дар пай, паси ҳам. 3. паҳншуда, интишорёфта; **мутаботир шудан** пайи ҳам нақл шудани хабаре аз тарафи ровиён.

МУТАҒАЙИР *a.* متغير *kit.* 1. тағйирёбанда, дигаргуншаванда; тағйирёфта, дигаргуншуда. 2. *kit.*, *мач.* хафа, андӯхгин, ғамгин. 3. *kit.*, *мач.* хашмгин, асабонӣ; **мутағайир шудан** а) тағйир ёфтани, дигаргун шудан; б) *мач.* хашмгин шудан, асабӣ шудан.

МУТАҒАЛЛИБ *a.* متغلب *kit.* ғалабақунанда; бо зӯрӣ ба дастдароваранда; зӯрвар.

МУТАҒОИР *a.* متغایر *kit.* он ки ё он чи бо дигаре ихтилоф дорад; мухталиф.

МУТАДАЙИН *a.* متدين *kit.* диндор, бодиёнат, боимон.

МУТАДОВИЛ متداول *kit.* маъмул, расмшуда; роиҷ, мустаъмал: **ибороти ғайри мутадовил** ибораҳои ғайри истеъмол.

МУТАЗАККИР *a.* متذكر тазаккур- кунанда, ба ёд оваранда, ба хотир расонанда: **мутазаккир шудан** ёдовар шудан, ба хотири касе расон-

дан.

МУТАЗАЛЗИЛ *a.* متزلزل *kit.* ҷунбанда, ларзон.

МУТАЗОД(Д) *a.* متضاد 1. *kit.* ба ҳам зид, мухолифи ҳамдигар; зид. 2. *зби.* калимаҳое, ки маънои ба ҳам зид доранд, зидмаъноҳо антонимҳо: калон-хурд; дароз-кӯтоҳ; сафед-сиёҳ.

МУТАКАББИР *a.* متكبر калонгир, мағрур, худбин.

МУТАКАББИРӢ متكبرى калонгирӣ, мағрури; такаббуру гурур доштан.

МУТАКАББИРОНА متكبرانه калон- гирона, мағрурона, бо кибру гурур.

МУТАКАЛЛИМ *a.* متكلم *kit.* 1. такал-лумқунанда, сухангӯянда, гапзананда. 2. су-ханоро, сухандон. 3. *кҳн.*, *грам.* феъли тасри-фии шахси якум (*танҳо ва ҷамъ*).

МУТАКАФФИЛ *a.* متكفل кафилшаванда, ба кафолат гиранда, зомин. 2. ба ўҳда гиранда, ўҳдадоршаванда, ўҳдадор.

МУТАҚАДДИМ *a.* متقدم пешгузашта, пешина; насли гузашта, муқоб. **мутааххир; таҷрибаи мутаққаддимон** таҷрибаи пешгузаштагон.

МУТАҚҚАЛЛИБ *a.* متقلب *kit.* 1. аз як паҳлӯ ба паҳлӯи дигар баргарданда дар ҷойгоҳ; ди-гаргуншаванда; нопойдор, бесубот. 2. он ки ба нафъи худ ва ба зарари дигар кор меку-над, нодурусткор, фиребгар.

МУТАҚҚАЛЛИД متقلد *kit.* 1. он ки қилода, шамшер ва ғ. ба худ овехтааст. 2. *мач.* ба зимма гирандаи коре ё чизе, ўҳдадоршаванда, ўҳдадор.

МУТАҚОБИЛ *a.* متقابل дар муқобили якдигар, рӯ ба рӯи ҳамдигар; **таъсири мутақобил** таъсиргузаронӣ ба ҳамдигар; **чараёни мутақобил** чараёни ба ҳам зид.

МУТАҚОРИБ *a.* متقارب 1. *kit.* наздикшаванда; ба ҳам наздик; наздик ва баробар бо ҳамдигар. 2. *ади.* номи яке аз баҳрҳои нуздаҳгонаи арӯз, ки вазни солими ҳар мис-раи он аз ҷаҳор «фаулун» иборат аст.

МУТАЛАВВИН *a.* متلون *kit.* 1. ранг ба ранг, бо лавнҳои гуногун, гуногунранг. 2. *мач.* он ки дар ақидаи худ ноустувор аст, пайваста тағйири ақида мекунад. 3. *ади.* шеър, ки ба

ду вазн ё зиёда аз он хонда мешавад.

МУТАЛЛО *а. مطلا кит.* зарандуд, зароби халкарда: **муталло кардан** тилло давондан, зар андудан.

МУТАЛЛОШӢ *а. متلاشى кит.* 1. пароканда, пош-пош, аз ҳам пошидашуда. 2. парешонҳол, мушавваш.

МУТАМАВВИЛ *а. متمول кит.* молдор, бой, тавонгар, доро.

МУТАМАДДИН *а. متمدн* дорои тамаддуни хоси ягон дараҷаи ҷамъиятиву сиёсӣ, маданиятнок, соҳибмаданият.

МУТАМАККИН *а. متمكن кит.* 1. маконгиранда, ҷойгиранда. 2. сокин, муҳим, истиқоматкунанда. 3. дорои молу мукнат; тавоно, кодир.

МУТАМАЛЛИҚ *а. متملق кит.* тамаллуқкор, хушомадгӯӣ, ҷоплус.

МУТАМАЛЛИҚОНА *а. متملقانه* тамаллуқкорона, хушомадгӯёна, ҷоплусона.

МУТАМАННӢ *а. متمنى кит.* таманноқунанда, орзуқунанда.

МУТАМАННО *а. متمنا// متمنى кит.* таманно карда, таманношуда; ҷизи орзушуда; орзу, хоҳиш.

МУТАМАРКАЗ *а. متمركز* дар як марказ ҷамъшуда; **мутамарказ кардан** мутамарказонидан; дар як ҷо ҷамъ кардан; **мутамарказ шудан** дар атрофи як марказ гирд оварда шудан; ба як марказ тобеъ шудан.

МУТАМАРКАЗОНИДАН *а. متمركزانیدن* дар атрофи як марказ гирд овардан (*мас., муассисаҳоеро*); ба як марказ тобеъ гардонидан.

МУТАМОДӢ *а. متمادى кит.* давомнок, бардавом, тӯлонӣ, дароз: **солҳои мутамодӣ**.

МУТАМОИЛ *а. متمایل кит.* 1. майлқунанда; моилшуда. 2. он ки ба ҷизе рағбат дорад.

МУТАНАББЕҲ *а. متنبه кит.* 1. бедоршаванда (*аз хоб*); бедор. 2. хабардор; огоҳ, хушёр.

МУТАНАББӢ *а. متنبى кит.* марде, ки иддои пайғамбарӣ мекунад, муддаии нубувват.

МУТАНАВВЕЪ *а. متنوع кит.* навъ ба навъ, дорои навъҳои гуногун; гуногун.

МУТАНАККИР *а. متنكر кит.* он ки барои шинохта намудани қиёфаи зоҳирӣ ва либоси худро дигар кардааст; ношинос.

МУТАНАФФИР *а. متنفر* нафратқунанда, он ки аз ҷизе нафрат ва карохат дорад; безор.

МУТАНАФФИС *а. متنفس кит.* нафаскашанда, ҷондор, зинда.

МУТАНОСИБ *а. متناسب* дорои таносуб; соз ва муносиб воқеъшуда, хушоянд.

МУТАНОСИБАН *а. متناسباً* аз рӯи таносуб; мувофиқан.

МУТАНОСИБӢ *а. متناسبى* мутаносиб будан; дорои таносуб будан.

МУТАНОҲӢ *а. متناهي кит.* 1. ба ниҳоят расанда, ба охир расанда. 2. он чи поён ва интиҳо дорад; маҳдуд.

МУТАНТ *лот. موتنت биол.* организм, ки дар натиҷаи тағйирёбии ирсӣ ба вучуд омадааст.

МУТАНТАН *а. مطنطن* ботантана, пуртантана, дабдабанок.

МУТАОЛ *а. متعال ɖ.* оӣ, воло, баланддараҷа (*сифати Худо*).

МУТАОРИФ *а. متعارف кит.* урфу расмшуда, маъмул; мустаъмал.

МУТАРАДДИД *а. متردد 1. кит.* рафтуюққунанда; раванда. 2. он ки дар тасмимгирӣ дар шаку тардид аст, дудила; он ки фикраш қатъӣ нест. 3. тараддуққунанда, тайёрибинанда.

МУТАРАДДИДӢ *а. مترددى* мутараддид будан; дудилагӣ, бесуботӣ.

МУТАРАДДИДОНА *а. مترددانه* бо дудилагӣ, бо тардид.

МУТАРАҚҚӢ *а. مترقى 1.* афзуншаванда, болораванда. 2. тараққикунанда; пешқадам, пешрафта: **кишварҳои мутараққӣ**.

МУТАРАННИМ *а. مترنم кит.* тараннумқунанда, замзамақунанда.

МУТАРАССИД *а. مترصد кит.* тарассудқунанда, ҷашмбароҳ, нигарон, мунтазир.

МУТАРАТТИБ *а. مترتب кит.* мураттабқунанда, ба тартиб андозанда; тартибдиҳанда, мураттиб.

МУТАРАШШЕХ *а.* مترشح *кит.* тарашшӯх-ёбанда; таровишкунанда; пошидашаванда.

МУТАРОДИФ *а.* مترادف 1. *кит.* ҳамрадиф, паси ҳамомада. 2. *ниг.* муродиф (*зби.*).

МУТАРОКИМ *а.* متراکم *кит.* ба тарокумонда, болои ҳам ҷамъшуда, анбӯхшуда.

МУТАРРО *а.* مطرا *кит.* бо тароват, тару тоза; мусаффо.

МУТАРРОГАР مطراگر *кит.* тароватбахш, тароватдиҳанда, навкунанда; зеби зина-диҳанда, ороянда.

МУТАРЧИМ *а.* مترجم *ниг.* тарҷумон.

МУТАСАВВИФ *а.* متصوّف *таър., д.* сӯфӣ, аҳли тасаввуф.

МУТАСАДДӢ *а.* متصدّي ба ӯҳда гиранда, ба зима гиранда (*кореро*); мутааҳҳид; масъули ягон кор; **мутасаддӣ кардан** а) масъули коре таъйин кардан; б) ӯҳдадор гардонидан; **мута-сасаддӣ шудан (гаштан)** ба коре ба зима гирифтани иҷрои кореро, ӯҳдадор шудан дар иҷрои коре.

МУТАСАРРИФ *а.* متصرف ба тасарруф дароварда, молик, соҳиб: **мутасарриф шудан** ба тарассуф даровардан, молик шудан.

МУТАФАККИР *а.* متفكّر 1. *кит.* фикркунанда, андешанда. 2. соҳиби фикри дақиқ, соҳиби тафаккури амик: **мутафаккири бузург**.

МУТАФАККИРОНА متفكرانه *тавре ки ба мутафаккир хос аст; монанди мутафаккир.*

МУТАФАРРИД متفرد *кит.* танҳо ва ягона дар сифате ё коре.

МУТАФАРРИҚ متفرّق аз ҳам ҷудошуда, пароканда.

МУТАҲАЛЛИС متخلص таҳаллускарда, лақаб пайдокарда, дорои таҳаллус.

МУТАҲАССИС متخصص ихтисос пайдокардаи соҳа (*кор*); ҳунари ягон соҳаро азхудкарда, устои ягон соҳа; соҳибтаҳассус; **мутаҳассиси забон** забоншинос; **мутаҳассиси кишоварзӣ** ихтисосманди соҳаи кишоварзӣ.

МУТАҲАССИСӢ متخصصى мутаҳассис будан; соҳибихтисосӣ.

МУТАҲАВВИР *а.* متهور *кит.* нотарс, бебок; густох.

МУТАҲАЙЙИР *а.* متحير хайроншуда, дар хайратмонда, дар тааҷҷубмонда, хайрон, хайратзада.

МУТАҲАЙЙИРОНА متحيرانه бо хайронӣ, дар ҳолати хайронӣ, хайроншуда.

МУТАҲАҚҚИҚ *а.* متحقق *кит.* 1. ба ҳақиқат бароранда; таҳқиқкунанда; собиткунанда. 2. рост, дуруст, яқин, бешубҳа.

МУТАҲАММИЛ *а.* متحمل 1. *кит.* ҳамлкунанда, борбардор. 2. *мач.* таҳаммулкунанда, бурдбор, батоқат.

МУТАҲАРРИК *а.* متحرك 1. ҳаракаткунанда, он чи ҳаракат мекунад, дар ҳолати ҳаракат. 2. *мач.* серчунбучӯш, фаъол.

МУТАҲАРРИКӢ متحركى 1. ҳаракатнокӣ, ҳаракаткунандагӣ, дар ҳаракат будан. 2. *мач.* серҳаракатӣ; ғайратнокӣ.

МУТАҲАРРИҚ *а.* متحرك *кит.* сӯзанда, сӯхташаванда; сӯхта, оташгирифта.

МУТАҲАССИС *а.* متخصص эҳсоснок, ба эҳсос омада.

МУТАҲҲАР *а.* مطهر *кит.* 1. татҳиршуда, покизашуда; пок, покиза, тоза. 2. *д.* лақаби Исои пайғамбар.

МУТАҶАССИС *а.* متجسس *кит.* 1. таҷассускунанда, ҷустуҷӯкунанда, кофтуковкунанда. 2. хурдагири айбҷӯй.

МУТАҶОВИЗ *а.* متجاوز *кит.* таҷовузкунанда, аз ҳадди худ гузаранда, таҷовузкор; **мутаҷовиз аз...** зиёд аз ҳадди маълум, афзун аз...

МУТАШАККИЛ *а.* متشكل 1. ба шакл ва сурати махсус даромада, ташаккулёфта. 2. ба ҳолати ташкилот даромада; боинтизом, батартиб.

МУТАШАККИЛӢ متشكلى муташак-кил будан; низоми муайян ва вазъи ташкилотӣ доштан.

МУТАШАККИЛОНА متشكلانه ба тарзи муташаккил, бо тартибу низом; мутаҳҳидона.

МУТАШАККИР *а.* متشكر шукргузор, сипосгузор, мамнун.

МУТАШАННИЧ *а.* متشنج *кит.* он ки аз шиддати хунукӣ ё ягон сабаби дигар меларзад, ларзанда, ларзон; **вазъияти муташаннич** *кит.* вазъияти пуршиддат,

ҳолати ғайримӯътадил.

МУТЕИЯТ *а.* مطيعيت *ниг.* мутеъй.

МУТЕӢ مطيعи мутеъ будан; тобей, тобеият.

МУТЕОНА مطيعانه итоаткорона.

МУТЕЪ *а.* مطيع итоаткунанда, фармонбардор; тобеъ; **мутеъ кардан** (гардонидан) ба итоат даровардан; **мутеъ шудан** (гаштан) ба итоати касе даромадан.

МУТЛАҚ *а.* مطلق 1. *кит.* озодшуда, раҳшуда, озод, беқайд. 2. комил, тамом, том. 3. коми-лан, тамоман, мутлақо; ҳаргиз; **озодии мутлақ** озодии том, озодии беқайду шарт; **ҳақиқати мутлақ** ҳақиқати бебаҳс; **ҳокими мутлақ** ҳокими тамоми идораи давлат.

МУТЛАҚАН *а.* مطلقاً *ниг.* мутлақо.

МУТЛАҚИЯТ مطلقيت усули ҳукмроние, ки давлат танҳо аз тарафи як шахс (*мас., подшоҳ*) идора мешавад, ҳокими мутлақ.

МУТЛАҚО//МУТЛАҚАН مطلقа 1. комилан, тамоман. 2. ҳаргиз, ҳеч.

МУТМАИН *а.* مطمئن *кит.* итминондошта, эмин, хотирчамъ, осудахотир; **мутмаин шудан** эмин шудан, итминон пайдо кардан.

МУТОБЕЪ *а.* متابع *кит.* тобеъшуда; пайрав.

МУТОБИАТ *а.* متابعت *кит.* тобеъшавӣ, тобеият, итоат; фармонбардорӣ.

МУТОБИҚ *а.* مطابق мувофиқ, баробар; **мутобиқ шудан** мувофиқ гаштан.

МУТОБИҚАН *а.* مطابقاً **мутобиқан ба...** мутобиқи..., мувофиқи..., аз рӯи...

МУТОБИҚАТ *а.* مطابقت мувофиқат, баробарӣ, созгорӣ; **мутобиқати мубтадо бо хабар** *ниг.* мувофиқат.

МУТОИБА *а.* مطايبه 1. шӯхӣ, зарофат, хушгӯӣ. 2. *ади.* тасвири ҳодисаҳои хандаовари ҳаёт ва қору рафтори ҳазломези шахсони алоҳида дар адабиёти бадеӣ; *муқ.* ҳачв.

МУТОИБАГӢ مطايبه گوئي зарофатгӯӣ, ҳазлгӯӣ.

МУТОЛИА *а.* مطالعه 1. хондани китоб ё навиштае бодикқат барои иттилоъ пайдо кардан; ба маъниаш расида хондани навиштае. 2. омӯзиш, баррасӣ, тадқиқ; **мутолиа кардан**.

МУТОЛИАКУНАНДА مطالعه کننده *сифати феълӣ* замони ҳозира аз **мутолиа кардан**; он

ки мутолиа мекунад, хонандаи китобе.

МУТОЛИБА//МУТОЛИБАТ *а.* مطالبه//مطالب *кит.* 1. талаб кардани чизе ё ҳаққи худро аз касе. 2. бозхост, даъво, бозпурсӣ; **мутолиба кардан** (*ба ҳар ду маънӣ*).

МУТОРИКА *а.* متاركة муваққатан қатъ кардани амалиёти ҷангӣ (*мувофиқи созиши тарафҳои мухталиф*); сулҳи муваққат.

МУТОЪ *а.* مطاع *кит.* касе (ё чизе), ки мардум ба вай итоат мекунад, фармонраво.

МУТРИБ *а.* مطرب навозандаи асбоби мусиқӣ ва сароянда, созандаву хонанда; навозанда.

МУТРИБӢ مطربي навозандагӣ ва сарояндагӣ; навозандагӣ.

МУТТАКӢ *а.* متكى *кит.* 1. таъякунанда. 2. *мач.* эътимодкунанда ба чизе.

МУТТАКО *а.* متكى//متكا 1. *кит.* чизе, ки бар вай таъя карда мешавад (*мисли болишт*). 2. таъягоҳ, ҳомӣ.

МУТТАҚӢ *а.* متقى *кит.* тақводор, парҳезгор, порсо.

МУТТАЛЕЪ *а.* مطلع *кит.* хабардор, огоҳ; **мут-талеъ шудан**.

МУТТАСЕЪ *а.* متسع *кит.* васеъ, фарох, кушод.

МУТТАСИЛ *а.* متصل 1. васлшуда, ба ҳам пай-васт, ба ҳам часпида. 2. бефосила, беист, пайваста, доимо.

МУТТАСИЛА *а.* متصله муаннаси **муттасил**; **ҳарфҳои муттасила** *грам.* 25 ҳарфи алифбои арабиасоси тоҷикӣ, ки дар навишт ба якдигар мечаспанд ва пеш аз ҳарфҳои мунфасила ба онҳо пайваста мешаванд.

МУТТАСИЛАН *а.* متصلاً *кит.* пайдарпай, паё-пай; пайваста, доимо.

МУТТАСИЛӢ *а.* متصلي *кит.* доимӣ; бефосилагӣ; **муттасилии ҳаракат**.

МУТТАФИҚ *а.* متفق 1. ҳамраъӣ, якдилу якза-бон; якшуда, иттифоққарда. 2. қарорёфта, тасмимгирифта; **муттафиқ шудан**; а) ҳамраъӣ омадан; б) тасмим гирифтани қарор додан.

МУТТАҲАМ *а.* متهم 1. тӯҳматзада, ба тӯҳмат дучоршуда, он ки дар ҳаққи ӯ гумони бад рафтааст. 2. *гуфт.* разил, нобакор; **муттаҳам кардан** забонкӯтоҳ кардан; бадном ва айбдор

кардан.

МУТТАҲАМӢ مَتَّهَمِي 1. забонкӯтоҳӣ, бадномӣ. 2. *гуфт.* аз ягон дасисаву найранг рӯ нагардондан; нобакорӣ.

МУТТАҲИД *а.* متحد иттиҳодкарда, якшуда; яктану якҷоя; **Созмони Милали Муттаҳид** *с.* созмони байналхалқии давлатҳо, ки бо мақсади дастгирӣ ва мустаҳкам кардани сулҳу амният ва густариши ҳамкориҳои байни давлатҳо таъсис ёфтааст; **муттаҳид кардан** як кардан, ба ҳам пайвастан ва якҷоя гардонидан; **муттаҳид шудан** иттиҳод кардан, як шудан; яктану ҳамраъӣ шудан.

МУТТАҲИДА *а.* متَّحِدَة муаннаси **муттаҳид:** давлатҳои муттаҳида, қувваи муттаҳида.

МУТТАҲИДАН متَّحِدَانِ *ниг.* муттаҳидона.

МУТТАҲИДГАРДОНӢ متَّحِدْگَرْدَانِي муттаҳид кардан; дар як марказ ҷамъ кардан, якҷоя кардан.

МУТТАҲИДӢ متَّحِدِي муттаҳид будан; иттиҳод, якраъйию якдилӣ.

МУТТАҲИДКУНАНДА متَّحِدْکُننده *сифати феълӣ* замони ҳозира аз **муттаҳид кардан**; якҷоякунанда.

МУТТАҲИДОНА متَّحِدَانِه дар ҳолати муттаҳидӣ, ба тарзи муттаҳид, якҷоя.

МУТТАҲИДШАВӢ متَّحِدْشَوِي *исми амал* аз муттаҳид шудан; якҷоя шудан: **муттаҳидшавии қувваҳо**, **муттаҳидшавии хочагиҳои хурд**.

МУТТАҲИМ *а.* متَّهَم *кит.* тӯҳматзананда, ифтирокунанда ба касе; бадгумоншаванда дар ҳаққи касе.

МУТУН *а.* متون *ҷ.* матн.

МУТӢА *а.* متعه *таър.* зангирӣ барои муддати муайян, никоҳи муваққатӣ, сиға (*дар мазҳаби аҳли ташайвуъ*).

МУФАВВАЗ *а.* مفوض *кит.* воғузоргардида, тафвизкунанда; супурдашуда, таслим дода.

МУФАРРАҲ *а.* مفرح *кит.* фараҳманд, шоду хурсанд.

МУФАРРЕҲ مفرح *кит.* фараҳбахш, хурсандибахш; **доруи муфарреҳ** доруи қувватдиҳандаи дилу чигар; **мукиии муфарреҳ** мукиии шӯху

сабуки фараҳбахш.

МУФАРРЕҲНОМА مفرح نامه *кит.* номаи фараҳбахш ва шодиафзо.

МУФАССАЛ *а.* مفصل 1. тафсилшуда, шарҳу эзоҳода; пурра ва ботафсил ифодаёфта. 2. ба таври васеъ ва ҳаматарафа, бо тафсил, муфассалан.

МУФАССАЛАН مفصلاً ба таври муфассал, пурра.

МУФАССАЛӢ مفصلي муфассал будан; дорои тафсилу ҷузъиёт будан.

МУФАТТЕҲ *а.* مفتّح фатҳкунанда, кушоянда, бозкунанда.

МУФАТТИШ *а.* مفتّش 1. он ки ҳолатҳои ҷиноятро баррасӣ ва таҳқиқ мекунад, тафтишқунанда, истинтоққунанда. 2. маъмури корҳои тафтиш дар идораҳои тафтишотӣ, тафтишгар.

МУФАТТИШӢ مفتّشي вазифа ва амали муфаттиш.

МУФАССИР *а.* مفسّر 1. *кит.* тафсиркунанда (*беиштар Қуръонро*). 2. он ки дар васоити аҳбор шарҳу тафсири воқеаҳои сиёсӣ муСОБИҚАҲОИ ВАРЗИШИВУ *ва г.* менависад, шоире.

МУФИД *а.* مفيد нафъовар, фоидабахш, фоиданок; **кори муфид**, **маслиҳати муфид**.

МУФИЗ *а.* مفيز *кит.* файзбахш; ба фаровонӣ оваранда.

МУФЛИҚ *а.* مفلق *кит.* ибдоъкунанда, навоар; **шоири муфлиқ** шоире, ки шеърҳои наву нағз эҷод мекунад.

МУФЛИС *а.* مفلس 1. камбағал, фақир, бечиз, қашшоқ; он ки як пули сиёҳ ҳам надорад. 2. он ки аз сармоя ва моли худ (*дар тиҷорат*) маҳрум шудааст, варшикаста: **муфлис шудан** (*ба ҳар ду маъно*).

МУФЛИСӢ مفلسي камбағалӣ, бечизӣ, фақирӣ, қашшоқӣ.

МУФЛИСКУНАНДА مفلسکننده амал, кор ё касе, ки ба мумсикӣ мерасонад.

МУФЛИСШАВӢ مفلسشوي *исми амал* аз **муфлис шудан**; 1. бенавошавӣ, қашшоқшавӣ. 2.

шикастхӯрда дар савдо, варшикаста шудан.

МУФОРИҚ *а.* مفارق *кит.* чудошаванда, дуршаванда аз ҳамдигар.

МУФОРИҚАТ *а.* مفارقت *кит.* чудой, дурӣ, чудо шудан аз ҳам, фироқ.

МУФОХИР *а.* مفاخر *кит.* фахркунанда, ифти-хоркунанда.

МУФОХИРАТ *а.* مفاخرت *кит.* 1. фахр кардан, ифтихор кардан, ба худ болидан; изҳори бузургӣ кардан. 2. фахр, нозиш.

МУФОҶО(Т) *а.* مفاجات *кит.* ногаҳонӣ; **марги муфочот** марги ногаҳонӣ, нохост мурдан.

МУФРАД *а.* مفرد 1. чудогона, ягона, якка, танҳо. 2. *кҲн., грам.* шумораи танҳо, муқоб. **чамъ:** шакли муфрад.

МУФРАДОТ *а.* مفردات 1. *ҷ.* муфрад (1). 2. *збш.* шаклҳои дар алоҳидагӣ навиштаи ҳарфҳои алифбои арабӣ; **машки муфрадот** машки хат оид ба танҳо-танҳо ва алоҳида навиштани ҳарфҳои арабӣ. 3. *адш.* маҷмӯи байтҳое, ки ҳамчун шакли шеърии якбайтӣ эҷод шуда-анд.

МУФСИД *а.* مفسد фосидкунанда, табоҳкор, вайронкор, бадкор.

МУФСИДӢ مفسدى фосидӣ, табоҳкорӣ, вайронкорӣ, бадкорӣ.

МУФТ مفت 1. бепул, бемузд; ройгон, маҷсонӣ; **даромади муфт** даромаде, ки бе меҳнат ва осон ба даст даромадааст. 2. беҳуда, бефоида; **муфт бохтан** осон ва бе мубориза бой додан (*мас., мусобиқаи варзиширо*); **марги муфт** мурдани беҳуда, марги бекора; **муфт харидан** бо нархи ниҳоят арзон харидан чизеро.

МУФТАЗЕҲ مفتضح *кит.* дучори ифти-зоҳгардида; расво, бадном, беобрӯ.

МУФТАҚИР *а.* مفتقر *кит.* мӯхтоҷ, ниёзманд.

МУФТАРИҚ *а.* مفترق *кит.* аз ҳам чудошуда, аз ҳам чудо; чудо-чудо, пароканда.

МУФТАҲАР *а.* مفتخر ифтихорнок, соҳи-бифтихор, ба бузургӣ ва ифтихор расида.

МУФТБАР مفتبر он кас ки пул ё чизеро меги-раду пас намедиҳанд.

МУФТБАРӢ مفتبرى амали муфтбар, он чизеро

аз касе гирифта дигар пас нагардондан.

МУФТБОЗ مفت باز *гуфт.* муфт аз даст диҳанда, касе, ки ҳар чиро ба осонӣ аз даст медиҳад.

МУФТИГӢ مفتيگى *д.* мансаб ва амали муфти.

МУФТИЁТ مفتيات мақоми болотарини идораи қорҳои дини ислом дар Тоҷикистон.

МУФТӢ I مفتى 1. *мансуб ба муфт*, ройгон, бе-пул, маҷсонӣ. 2. *маҷ.* бе дарди сар, ба осонӣ, ба роҳатӣ.

МУФТӢ II مفتى 1. *д.* рӯҳонии олимансаб, ки дар бораи ин ё он масъала аз рӯи шариат фатво медиҳад, фатводиҳанда; қонуншиноси шариат. 2. мансаби олии динӣ Тоҷикистон: **Муфтии мусулмонони Тоҷикистон.**

МУФТҲОР//МУФТҲОРА مفت خوار//مفت خواره *ниг.* муфтхӯр.

МУФТҲОРӢ مفت خوارى *ниг.* муфтхӯрӣ.

МУФТХӮР مفت خور он ки аз ҳисоби маҳсули меҳнати дигарон зиндагӣ мекунад: **унсури муфтхӯр** гурӯҳи одамони аз ҳисоби дигарон зиндагикунанда.

МУФТХӮРӢ مفت خورى зиндагӣ аз ҳисоби маҳсули меҳнати дигарон.

МУФҲИМ *а.* مفهم *кит.* фаҳмонанда; фаҳмо: **таҳқиқи муфҳим** таҳқиқе, ки масъаларо та-моман мафҳум мегардонад.

МУФҲИШ *а.* مفحش *кит.* фаҳшгӯянда, носа-зогӯянда, дашномдиҳанда.

МУҲАДДАР *а.* مخدر *кит.* 1. суст ва беҳис кар-дашуда. 2. дар парда нишонда.

МУҲАДДАРА *а.* مخدره *кит.* муаннаси **муҳаддар:** зани парданишин, мастура; духтари покдо-ман.

МУҲАДДАРОТ *а.* مخدرات *кит., ҷ.* муҳаддара.

МУҲАДДИР *а.* مخدر суст ва беҳушкунанда; нашъаовар, кайфовар, масткунанда (*чун банг, кӯкнор, героин, кокаин*).

МУҲАДДИРА *а.* مخدره муаннаси **муҳаддир;** **мавод(д)и муҳаддира** дору ва моддаҳое, ки истеъмоли онҳо боиси беҳиссиву беҳушӣ ва мастӣ мегардад ва истеъмол-кунандагон маъмулан мӯътод шуда мемонанд.

МУҲАЙӢИЛ *а.* مخيل *кит.* хаёлкунанда; ба хаёли беҳуда додашаванда, одами хаёли.

ли беҳуда додашаванда, одами хаёли.

МУХАЙЙИЛА *а.* **مخیله** *кит.* 1. муаннаси мухайил. 2. ҷои пайдо шудани хаёл ва тасаввур дар димоғ, хаёлхона, қувваи мухайил.

МУХАЙЙИР *а.* **مخير** *кит.* хайркунанда, хайротдиҳанда.

МУХАЙЯЛ *а.* **مخیل** *кит.* хаёл карда; он чи аз хаёли одам гузаштааст.

МУХАЙЯМ *а.* **مخیم** *кит.* 1. ҷои барпо кардани хаймаҳо, хаймагоҳ. 2. урдугоҳ, лашкаргоҳ.

МУХАЙЯР *а.* **مخير** *кит.* ихтиёрдор, соҳибихтиёр, мухтор: **мухайяр кардан**.

МУХАЛЛАД *а.* **مخلد** *кит.* ҳамешабокӣ, ҷовидон; доимӣ, абадӣ.

МУХАЛЛАС I *а.* **مخلص** *кит.* холис карда, софшуда.

МУХАЛЛАС II *а.* **مخلص** *кит.* 1. халосшуда, раҳонида. 2. бароварда, гирифта.

МУХАММАР *а.* **مخمر** *кит.* хамир карда, сирешта; **мавод(д)и мухаммар** хамирмоя ва ғ., он чи барои тайёр кардани оби ҷав ба кор мебаранд.

МУХАММАС *а.* **مخمس** 1. *кит.* панҷгона. 2. *кит.* панҷгӯша, панҷпахлу. 3. *адш.* шеъре, ки ҳар бандаш аз панҷ мисраъ иборат буда, се мисраи аввал бо ду мисраи охир, ки аз ғазали худи шоир ё одатан аз шоири дигар гирифта мешавад, ҳамвазну ҳамқофия меояд; **мухаммас бастан (кардан)** ба ғазале мухаммас навиштан.

МУХАННАС *а.* **مخنث** *кит.* 1. хунсо, нару мода. 2. ҳез, номард. 3. *маҷ.* разил, паст, нокас.

МУХАРРИБ *а.* **مخرب** *кит.* харобкунанда, вайронкунанда.

МУХАФФАФ *а.* **مخفف** *кит.* 1. таҳфифшуда, сабукшуда. 2. *зби.* калимае, ки ягон ҳарфи он бо ҳарфи сабуктар иваз карда шудааст (*чун* даҳан аз даҳон) ё ягон ҷузъи он ихтисор карда шудааст (*чун* шористон аз шахристон).

МУХБИР *а.* **مخبر** 1. *кит.* хабардиҳанда, огоҳкунанда. 2. корманди воситаи ахбор, ки навиштани хабару мақолаҳо шуғли ӯст, хабарнигор: **мухбири рӯзнома**.

МУХБИРӢ **مخبری** *мансуб ба мухбир*; мухбир будан; касбу амали мухбир, хабарнигорӣ; **мухбирӣ кардан**.

МУХЛИС *а.* **مخلص** 1. ихлосманд, эътиқодманд. 2. дӯстдор, садоқатманд; **мухлиси футбол** ҳаводори бозии футбол, ки муваффақият ва нокомии дастаи дӯстдоштааш ӯро шод ё мутаассир мекунад.

МУХЛИСӢ **مخلصی** *мансуб ба мухлис*; мухлис будан; ихлосмандӣ, ҳаводорӣ.

МУХЛИСОҲА **مخلصانه** аз рӯи мухлисӣ, ихлосмандона, эътиқодмандона.

МУХОБИРА *а.* **مخابره** хабар расонидан ба ҳамдигар; хабар додан ва хабар гирифтани ду тараф; мухобира кардан хабареро ба касе расонидан (*одатан ба воситаи телеграф ё телефон*).

МУХОЗ *а.* **مخاز** дарде, ки ҳангоми зоидан дар занҳо пайдо мешавад, дарди зоиш, чордари.

МУХОЛИФ *а.* **مخالف** 1. муқобил, зид, *муқоб.* мувофиқ; **боди мухалиф** бод, ки ба муқобили рафти киштӣ мевазад, боди носозгор; **мухалиф будан** зидди ҳам будан. 2. душман, ҳасм; **мухалиф баромадан** зидди масъалаи пешниҳодшуда баромадан.

МУХОЛИФАТ/МУХОЛАФАТ *а.* **مخالفت** 1. ихтилоф, зиддият. 2. муқобилат; **мухалифат андохтан** низоъ барангехтан, ҷудой андохтан.

МУХОЛИФАТАНДОЗ **مخالفانداز** он ки байни одамон ихтилоф меандозад, низоъбарангез, низоъангез.

МУХОЛИФАТАНДОЗӢ **مخالفاندازی** *исми амал аз мухалифат андохтан*; ихтилофандозӣ, низоъангезӣ дар байни мардум.

МУХОЛИФАТКОР **مخالفتکار** он ки ба коре бо назари манфӣ даҳолат мекунад; ҳалалрасонанда, ихтилофандозанда, мухалифатандоз.

МУХОЛИФАТКОРӢ **مخالفتکاری** *ниг.* мухалифатандозӣ.

МУХОЛИФИН *а.* **مخالفین** ҷ. мухалиф; муқобилон, зидди ҳам баромадагон.

МУХОСАМА/МУХОСИМА *а.* **مخاصمه** душмани бо ҳам, хусумат бо ҳам; низоъ, ҷанҷол.

МУХОСИМ *а.* **مخاصم** *кит.* бо ҳамдигар хусу-

маткунанда, бо ҳамдигар душманӣ варзанда; хасм, душман.

МУХОТАБ *а.* مخاطب 1. он ки ё он чи суҳан ба вай нигаронида шудааст; он ки ба вай нидо ва хитоб карда шудааст, хитобшаванда. 2. *грам.* калима ё иборае, ки гуянда ба воситаи он муроҷиат мекунад.

МУХОТИБ *а.* مخاطب *кит.* хитобкунанда, ба касе рӯ оварда, суҳанкунанда.

МУХОТИРА/МУХОТАРА *а.* مخاطره *кит.* худро ба хатар андохтан, кори хатарнок кардан; хатар, хавф.

МУХТАЛ(Л) *а.* مختل 1. *кит.* ҳалалдоршуда, дарҳаму парешон. 2. вайроншуда, табоҳгардида (*оид ба кор*).

МУХТАЛИТ *а.* مختلط *кит.* 1. омезишбанда, ихтилоткунанда, омехташаванда; **ширкати мухталит** ширкати омехта; **мухталит шудан** омезиш пайдо кардан, омехтан. 2. *мач.* муошираткунанда; хушмуошират; зудунсгиранда.

МУХТАЛИФ مختلف 1. гуногун, ҳархела. 2. ихтилофдошта, ҳилофи ҳамдигар: **фикрҳои мухталиф**.

МУХТАЛИФЗАБОН مختلف زبان гуногунзабон.

МУХТАЛИФӢ مختلفى 1. гуногунӣ, ҳархелагӣ. 2. ихтилоф доштан, ҳилофи ҳамдигар будан: **мухталифӣ ақидаҳо**.

МУХТАРАӢ *а.* مخترع *кит.* ихтироъшуда, ба вучуд омада, офарида.

МУХТАРЕӢ *а.* مخترع *кит.* ихтироъкунанда, ба вучуд оваранда, созанда, офаринанда; ихтироъкор.

МУХТАС(С) *а.* مختص *кит.* махсус, хос; он чи хоси касе ё чизе бошад.

МУХТАСАР *а.* مختصر 1. ихтисоршуда, кӯтоҳшуда, кӯтоҳ, мӯҷаз: тарҷумаи **ҳоли мухтасар**, **ҷавоби мухтасар**, **маълумоти мухтасар**. 2. *кит.* хурд, майда. 3. *мач.* ночиз, ноаҳамият: **тӯхфаи мухтасар**. 4. мухтасаран; хулоса; кӯтоҳ қарда гӯем.

МУХТАСАРАН *а.* مختصراً ба тарзи мухтасар, дар шакли кӯтоҳ.

МУХТАФӢ *а.* مخفي *кит.* махфӣ, пинҳон, пӯшида, нухуфта: **мухтафӣ шудан** пинҳон

шудан, руст шудан; **ҳон мухтафӣ** дар хати арабии тоҷикӣ: ҳарфи ҳон ҳаввази охири калимаҳо, ки **а ё е** хонда мешавад.

МУХТӢ *а.* مخفي *кит.* он ки бо нияти нек ба коре даст зада, саҳван хато мекунад; хатокунанда.

МУХТОР *а.* مختار 1. соҳибхитёр, ихтиёрдор. 2. ихтиёркарда, баргузида, писандида; **вакили мухтор** *ниг.* **вакил**; **мухтор шудан** соҳибхитёр шудан; мустақил гардидан.

МУХТОРИЯТ *а.* مختاريت соҳибхитёрӣ дар идораи мамлакат, соҳибистиклолӣ, истиқлолият.

МУҲАББАТ *а.* محبت 1. дӯстдорӣ, ишқ; **изҳори муҳаббат қардан** ошиқиву дӯстдории худро маълум намудан. 2. меҳр; майл, ихлос.

МУҲАББАТНОК محبتناк пурмеҳр, меҳрубон.

МУҲАББАТОМЕЗ محبت آميز мурмеҳр, меҳрубонона.

МУҲАББАТПАРВАР محبت پرور дӯстдоранда, бо рағбат дӯстдоранда.

МУҲАВВАЛ *а.* محول *кит.* 1. тағйирдода; дигаргуншуда, тағйири ҳолнамуда. 2. таҳвилшуда, ҳаволашуда; ба зиммаи касе гузошта.

МУҲАВВАТА *а.* محوطه *кит.* ҷое, ки атрофи он бо деворе ихота шудааст, ҳаёт, ҳота.

МУҲАВВИС *а.* مهوس *кит.* соҳибҳавас, орзу ва ҳавасдошта ба чизе, ҳавасманд.

МУҲАДДАБ *а.* محدب *кит.* барҷастаи гунбадшакл, баромада.

МУҲАДДИС *а.* محدث *кит.* 1. қиссагӯ, достонгӯ, қиссахон. 2. д. донандаи ҳадису ривоятҳо, ҳадисдон.

МУҲАЙӢ *а.* مهيا тайёр, омода, ҳозир: **муҳайӢ будан** тайёр ва мавҷуд будан; **муҳайӢ қардан** омода сохтан, тайёр қардан, ҳозир намудан; **муҳайӢ шудан** омода гардидан, тайёр шудан.

МУҲАҚҚАР *а.* محقر *кит.* 1. ҳақир, ночиз, камарзиш. 2. хурд, майда; кӯтоҳ. 3. ҳар чизи андак, микдори каме аз чизе.

МУҲАҚҚИҚ *а.* محقق *кит.* 1. таҳқиқгар, пажӯҳишгар, таҳқиқкунанда, тадқиқкунанда, аҳли таҳқиқ, мудаққиқ. 2. дар тасаввуф шахси ба ҳақиқати ашқ пайбурда, ориф.

МУҲАҚҚИҚОНА محققانه ба тарзи муҳаққиқон, ба мисли муҳаққиқон.

МУҲАЛЛО *а. محلى кит.* ораста, зебу зинатёфта.

МУҲАММАДӢ محمدى *кит. мансуб ба* Муҳаммади пайғамбар(с); дини Муҳаммадӣ дини ислом; ◇ гули муҳаммадӣ як чинси садбарги сурх, ки гулобро асосан аз он тайёр мекунанд.

МУҲАНДАМ *а. مهندم кит.* хушандому зебо, аз ҳар чихат хубу базеб сохташуда; **санги муҳандам** санги ҳама паҳлуҳояш нағз тарошида ва суфта.

МУҲАНДИС *а. مهندس 1.* олими илми ҳандаса, ҳандасадон. *2.* мутахассиси ягон соҳаи техника, ки дорои таҳсилоти олист.

МУҲАНДИСӢ مهندسى *мансуб ба* муҳандис; тахассус ва шуғли муҳандис.

МУҲАННАД *а. مهّند кит.* аз пӯлоди ҳиндӣ сохташуда: **ханчари муҳаннад**.

МУҲАННО *а. مهّنا кит.* гуворо, лазиз, хушмаза.

МУҲАРРАМ 1. محرم *кит.* ҳаром кардашуда, ҳаром шумурда; манъшуда. 2. номи моҳи аввал аз соли қамарии ҳиҷрӣ (*сабаби ин моҳро чунин номидани арабҳо он аст, ки дар ин моҳ ҷанг кардан мамнӯъ будааст*).

МУҲАРРИК *а. محرك 1.* ба ҳаракат оваранда; ҳаракатдиҳанда. *2. тех.* мошине, ки ягон энергияро ба кори механикӣ, яъне ҳаракатдарорӣ *ва г.* табдил медиҳад: **муҳаррики автомобил, муҳаррики дарунсӯз, муҳаррики барқӣ, муҳаррики реактивӣ.**

МУҲАРРИҚ *а. محرق кит.* 1. сӯзонанда; сӯзанда; **таби муҳарриқ** таби сӯзон. 2. *мач.* ташнагиовар; **доруи муҳарриқ** марҳаме, ки пас аз молидан ба пӯсти бадан сахт сӯзиш мекунад.

МУҲАРРИР *а. محرّر 1.* кҳн. нависанда, муаллиф: **муҳаррири ин авроқ, муҳаррири сутур.** 2. он ки навиштаҳои каси дигарро пеш аз чоп месанҷад ва лозим шавад, ислоҳ медарорад: **муҳаррири адабӣ, муҳаррири китоб.** 3. роҳбари нашрия, ки муайян кардани мундариҷаи он дар салоҳияти ӯст: **муҳаррири рӯзнома; муҳаррири техникӣ** ходими идораи рӯзномаю маҷалла ё нашриёт, ки масъули

назорат ва ҳалли масъалаҳои техникӣи нашрия (*аз қабилӣ тарзи чоп, саҳифабандӣ*) мебошад.

МУҲАРРИРӢ محررى *вазифа ва фаъолияти* муҳаррир; муҳаррир будан: **муҳаррирӣ кардан.**

МУҲАРРО *а. مهرا* пухта нармашуда, ҳил-ҳил пухта.

МУҲАССАЛ *а. محصل кит.* ҳосилшуда, ба даст даровардашуда: **аломати (бемории) норасоии масунияти бадан (СПИД).**

МУҲАССАН محسن *кит.* 1. хушсохт; зинатдода. 2. таҳсиншуда, мавриди таҳсин қароргирифта.

МУҲАССИЛ *а. محصل кҳн.* 1. ҳосилкунанда, ба даст оваранда; хонанда, донишҷӯ, таҳсилкунанда. 2. *таър.* омили хироч, маъмури ҷамъоварандаи хироч.

МУҲАССИЛОНА محصلانه *таър.* андозе буд дар Осиёи Миёна, ки муҳассил ба ғоиди худ аз деҳқонон меситонд.

МУҲАШШО *а. محشّى//محشّا кит.* ҳошияи навишташуда, ҳошиядор (*оид ба китоб*); ба воқитаи ҳошия шарҳёфта.

МУҲИБ *а. مهيب кит.* боҳайбат, ҳавлангез.

МУҲИБ(Б) *а. محب 1.* ҳабиб, дӯстдор. 2. дӯсти меҳрубон, ёри меҳрубон.

МУҲИББОНА محبانه аз рӯи дӯстӣ, меҳрубонона.

МУҲИҚ(Қ) *а. محق кит.* 1. ҳақдор, ҳаққонӣ. 2. ростгӯй, ҳақиқатгӯй. 3. рост, ҳақ.

МУҲИЛ I *а. محيل кит.* ҳилагар, фиребгар, маккор.

МУҲИЛ II *а. مهيل кит.* (чоӣ) ҳавлангез, (макони) ҳавфнок.

МУҲӢИ *а. موحى кит.* эҳёкунанда, зиндакунанда.

МУҲИМ *а. مهم 1.* кит. кори аҳамиятнок, амри қобили таваҷҷӯх; аҳамиятнок; пураҳамият: **вазифаи муҳим; кори муҳим.** 2. лозим, зарур, воҷиб; **муҳимми касеро баровардан** эҳтиёҷи касеро ба ҷо овардан; мушкили касеро осон кардан. 3. асосӣ, бисёр, аксар; **қисми**

муҳимми.. аксари..., бештари..., қисмати асо-
сии...; муҳиммаш ин, ки... асосаш ин, ки...

МУҲИММОТ *а.* مهمات 1. ҷ. муҳим. 2. чизҳои зарур, чизҳои даркорӣ: муҳиммоти сафар. 3. маҷмӯи таъминоти ҷангӣ аз қабилӣ тиру туфанг ва дигар таҷхизоти зарурӣ, лавозимоти ҷангӣ.

МУҲИТ *а.* محيط 1. ихотакунанда, дарбаргиранда, фарогиранда. 2. атроф, гирду пеш. 3. шароит; муҳити зист табиат ва шароите, ки одам дар он зиндагӣ мекунад; 4. *кит.* укёнус; баҳри бузург; баҳри муҳит укёнус.

МУҲИТШИНОСӢ محيطشناسي *нав.* илмест, ки таъсири мутақобили наботот, ҳайвонот, одам ва муҳити зистро меомӯзад ва таҳқиқ мекунад, экология.

МУҲОБОТ *а.* محابات 1. *кит.* муомилаи нағз, муомилаи эҳтиромона. 2. *кит.* тарс, бим, бок. 3. аз ҳад зиёд нишон додан, муболиға; муҳобот кардан муболиға кардан; воҳима карда гап задан.

МУҲОВАРА *а.* محاوره 1. гуфтугӯ, сӯҳбат, гуфтугузор. 2. воситаи таълимӣ барои омӯхтани забони хориҷӣ, ки одатан аз намунаи сӯҳбатҳо дар мавзӯҳои гуногун иборат мебошад: муҳовараи англисӣ ба тоҷикӣ.

МУҲОЗӢ *а.* محاذи *кит.* дар рӯбарӯи якдигар будани ду чиз; рӯбарӯ, муқобил.

МУҲОКИМА *а.* محاکمه 1. *ниг.* мурофия. 2. фикрронӣ ва баҳсу гуфтушунид оид ба масъалае (*барои ҳукм ё хулосабарорӣ*); фикрронӣ, мулоҳиза, фикру андеша; муҳокима кардан мавриди муҳокима қарор додан; муҳокима шудан мавриди муҳокима қарор гирифтани.

МУҲОКИМАРОНӢ محاکمه‌راني муҳокима кардан; изхори фикру андеша.

МУҲОКИМАШУДА محاکمه‌شده *сифати феълии замони гузашта аз муҳокима шудан*; мавриди муҳокима ва баҳсу музокира қароргирифта: масъалаи муҳокимашуда.

МУҲОҚ *а.* محاق *кит.* се шаби охири моҳи қамарӣ, ки моҳ дида намешавад; дар муҳоқ афтодани моҳ нопадид шудани маҳтоб дар охири моҳ.

МУҲОЛАНДЕШ محال‌اندیش *кит.* орзуманнди

мақсади ношуданӣ, хомтамаъ.

МУҲОРИБ *а.* محارب *кит.* муҳориба- кунанда, ҳарбкунанда, ҷанговар, разманда.

МУҲОРИБА *а.* محاربة бо ҳамдигар ҷангидан; разму пайкор дар майдони ҷанг; ҷанг, набард, ҳарбу зарб.

МУҲОСИБ *а.* محاسب ҳисобкунанда, ҳисобдор; корманди шӯъбаи ҳисобдорӣ.

МУҲОСИБА *а.* محاسبه ҳисобгирӣ, ҳисобдорӣ, ҳисобӣ кардан бо касе.

МУҲОСИБОТ *а.* محاسبات ҷ. муҳосиба; шӯъбаи муҳосибот шӯъбаи ҳисобдорӣ (*дар идораи корхонаҳо...*).

МУҲОСИРА *а.* محاصره ихота, печонда гирифтани гирди чизе; ба муҳосира гирифтани ба ихота гирифтани, муҳосира кардан, ихота кардан; ба муҳосира андохтани давродаври қалъае (шаҳр ё лашкаре)-ро печонда гирифтани; ба муҳосира афтодани аз ҳар сӯ печонда гирифта шудани; ба (дар) муҳосира мондани дар ихота мондани.

МУҲОТ *а.* محاط *кит.* ихоташуда.

МУҲОФИЗ *а.* محافظ ҳифзкунанда, мудофиякунанда, ниғаҳбон; посбони шахсӣ.

МУҲОФИЗА *а.* محافظه *ниг.* муҳофизат.

МУҲОФИЗАКОР محافظه‌کار *с.* кӯҳнапараст.

МУҲОФИЗАКОРӢ محافظه‌کاری кӯҳнапарастӣ.

МУҲОФИЗАТ *а.* محافظت ҳифозат, ниғаҳбонӣ, мудофия: муҳофизати ватан, муҳофизати ёдгориҳои таърихӣ ва фарҳангӣ; муҳофизат кардан (намудан) ниғаҳбонӣ кардан; ҳимоя кардан.

МУҲОФИЗАТГАР محافظتگر *нав., варз.* узви дастаи бозингарони футбол ё хоккей, ки дар муҳофизат бозӣ мекунад.

МУҲОФИЗАТКУНАНДА محافظت‌کننده *сифати феълии замони гузашта аз муҳофизат кардан*; муҳофиз, ҳифзкунанда, ниғаҳбон: муҳофизаткунандагони сарҳад.

МУҲОФИЗАТЧӢ محافظتچی *гуфт.* муҳофизаткунанда.

МУҲОЧИР *а.* مهاجر 1. шахси аз ҷои муқимиаш ба ҷои дигар кӯчида (*бо оилааш ва дар гурӯҳи*

оилаҳои дигар): **муҳочир шудан** аз ҷои муқимӣ ба дигар ҷо кӯчидан. 2. он ки аз мамлакати худ ба мамлакати дигар кӯчида рафта дар он сокин шудааст, хичраткарда.

МУҲОЧИРАТ *а.* مهاجرت барои истиқомати доимӣ аз ватани худ ба ягон мамлакат кӯчида рафтан, хичрат кардан (*аз мамлакати худ ба мамлакати дигар*).

МУҲОЧИРӢ مهاجری *ниг.* муҳочират; ҳуқуқҳои муҳочирӣ ҳуқуқҳои марбут ба муҳочирон.

МУЧАЛ موچل *гуфт.* солшуморӣ аз рӯи силсилаи дувоздахона бо номи ҳайвонот, муқ. мӯлҷар.

МУЧӢ مچى *гуфт.* бўса; **мучӣ кардан** бўсидан.

МУЧААД *а.* مجعد *кит.* мӯи чингила, марғула.

МУЧАВВАЗ *а.* مجوّز *кит.* ҷоиз доништа, раводошта; ҷоиз, раво.

МУЧАВВАФ *а.* مجوّف *кит.* миёнтиҳӣ, дарунхолӣ, ковок (*мисли най*).

МУЧАДДАД *а.* مجدّد таҷдидшуда, нав шуда; навапайдо; нав, тоза.

МУЧАДДАДАН *а.* مجدّداً аз сари нав, аз нав, дубора.

МУЧАДДАР *а.* مجدّر *кит.* 1. мубталои бемории обила, обилабароварда. 2. ҷутур, обиларӯй.

МУЧАДДИД *а.* مجدّد *кит.* 1. навкунанда, тозакунанда. 2. аз нав барқароркунанда, аз нав созанда.

МУЧАЗ *а.* موجز кӯтоҳкарда, мухтасар.

МУЧАЗБАӢН موجزبيان кӯтоҳбаён, кӯтоҳсухан.

МУЧАЗБАӢНӢ موجزبيان кӯтоҳбаёнӣ, мухтасаран изҳори ақида карда тавонистан.

МУЧАЗЗИБ *а.* مجذّب *кит.* ҷазбкунанда, ба худ кашанда.

МУЧАЗЗО *а.* مجزّا *кит.* ба ҷузъҳо ҷудошуда; таҷзияшуда; аз ҳам ҷудошуда.

МУЧАЛЛАД *а.* مجلد 1. чилдшуда, муқовашуда. 2. китоби чилдшуда, чилд.

МУЧАЛЛО *а.* مجلى//مجلا чилодода, сайқал дода; дурахшон, тобон.

МУЧАРРАБ *а.* مجرّب аз таҷриба гузашта,

санҷида, озмуда: **доруи мучарраб**.

МУЧАРРАД *а.* مجرّد 1. яка, танҳо. 2. марди безан. 3. ғайримоддӣ (*ҳамчун ақл, ҳуш, нафс ва ғ.*); абстракт: **мафҳуми мучаррад**; ба мучарради... ба маҳзи... баробари...; **ба мучарради дидан** дидан ҳамона.

МУЧАРРАДӢ مجردى танҳой; безанӣ.

МУЧАРРАДОНА مجردانه дар ҳолати мучаррадӣ; ба танҳой: **зиндагонии мучаррадона**, **ҳаёти мучаррадона**, **мучаррадона умр гузаронидан** (умр ба сар бурдан).

МУЧАССАМ مجسم 1. ба сурати ҷисм даромада, намогирифта, шакл пайдокарда, ба сурате таҷассумёфта. 2. *кит.* мусаввар, тасвирушуда: **хусни мучассам** а) хусни ба шакли ҷисм даромада б) духтари зебо; **мучассам гардидан** (шудан) шакл пайдо кардан; таҷассум ёфтан; **мучассам кардан** ба сурати ҷисм даровардан (*мас., чизе ё касеро дар тасвир*), таҷассум кардан.

МУЧАССАМА *а.* مجسمه 1. чизи дар як шакл таҷассумшуда; тимсол, рамз. 2. ҳайкал, пайкара; кураи мучассама кураи ҷуғрофӣ; глобус.

МУЧАССАМАСОЗ مجسمه ساز ҳайкалсоз, ҳайкалтарош, пайкарасоз.

МУЧАССАМАСОЗӢ مجسمه سازى ҳайкалтарошӣ, пайкарасозӣ, ҳайкалсозӣ.

МУЧАССАС *а.* مجصص *кит.* гачгирифта, гачандуда; гачкоришуда.

МУЧАХҲАЗ *а.* مجهز таҷҳизонида, таҷҳизшуда, ҷиҳозонида; бо ҷиҳоз (*асбобу анҷом, афзору олат ва ғ.*) таъминшуда.

МУЧИБ *а.* مجيب *кит.* ҷавобдиҳанда, посухгӯянда, ҷавобгӯ, посухгӯ.

МУЧИД(ДОНА) موجدانه *кит.* ҷаҳдкунон, саъйкунон.

МУЧМАЛ I *а.* مجمل *кит.* 1. иҷмол шуда, мухтасар, кӯтоҳ. 2. сухане, ки маънои он ба шарҳу эзоҳ эҳтиёҷ дорад; сухани хулосашуда. 3. ба таври иҷмол, иҷмолан, мухтасаран, муқоб. **муфассалан**.

МУЧМАЛ II *а.* مجمل *гуфт.* номафҳум, номауайян, носоҳеҳ, бесару нӯг; **ҷавоби мучмал**

чавоби носаҳеҳ; **гапро мучмал кардан** гапро номафҳум кардан.

МУЧМАЛӢ *ا. مجملی* *гуфт.* номафҳумӣ, бесарунӯғӣ, носаҳеҳӣ.

МУҶОБ *а. محاب* *кит.* он ки ба ӯ посух додаанд, чавобшунда.

МУҶОВИР *а. مجاور* 1. ҳамсоя, ҳамчавор, наздик, қариб. 2. ӯ. муқим ва бошандаи назди ибодатгоҳ ва дигар ҷойҳои муқаддас.

МУҶОДИЛ *а. مجادل* *кит.* баҳсу ҷидолкунанда; ситезаву кашмакаш-кунанда.

МУҶОДИЛА *а. مجادله* 1. баҳс ва ҷидол бо касе; мубоҳиса дар масъалае ба тавре ки ҳар кас меҳодад фикри худро гузаронад. 2. *кит.* низоъ, кашмакаш, ҷанг.

МУҶОЗИБА *а. مجاذبه* *кит.* ҷазба доштан бо якдигар; кашмакаш, низоъ.

МУҶОЗОТ *а. مجازات* 1. *кит.* ҷазодиҳӣ; сазои амали бад; подоши некӣ ё бадӣ. 2. *с.* чораву тадбирҳое, ки нисбат ба мамлакати муоҳидаи байналхалқиро вайрон карда чун ҷазо амалӣ карда мешавад.

МУҶОМИАТ *а. مجامعت* *кит.* 1. дар як ҷо ҷамъ омадан, фароҳамии ду ҷиз бо ҳам. 2. ҳамбистарии зану мард.

МУҶОҲИД *а. مجاهد* 1. ҷидду ҷаҳдкунанда, кӯшанда; ҷанганда, мубориз. 2. ӯ. ҷиходкунанда (*дар роҳи Худо*).

МУҶОҲИДА *а. مجاهده* 1. *кит.* ҷидду ҷаҳд, кӯшиш, саъй. 2. ҷанг дар роҳи дин, ҷиход.

МУҶРИМ *а. مجرم* гунаҳкор.

МУҶРӢ *а. مجرى* *кит.* иҷрокунанда, анҷомдиҳанда; ба марҳилаи иҷро дароварда.

МУҶРО *а. مجرا* *кит.* ҷоришуда; иҷрошуда, амалишуда.

МУҶТАБО *а. مجتبا* *кит.* баргузида, интихобшуда.

МУҶТАМАӢ *а. مجتمع* 1. *кит.* ҷамъшуда, фароҳам-омада. 2. *нав.* муассиса ё иттиҳодияе, ки якҷанд қисмҳоро дар худ муттаҳид кардааст ё якбора якҷанд вазифаро иҷро мекунад.

МУҶТАС *а. مجتث* 1. *кит.* аз бех барканда, аз бех қатъшуда. 2. *ади.* яке аз баҳрҳои фаръии

вазни арӯз.

МУҶТАҲИД *а. مجتهد* *кит.* 1. кӯшанда, ҷидду ҷаҳдкунанда. 2. ӯ. рӯҳонии баландмартаба – фақеҳи шииён; олиме, ки дар илмҳои динӣ ба дараҷаи иҷтиҳод расидааст.

МУШ *а. موش* *зоол.* ҷонвари хурдҷуссаи ширхӯр аз катори ҳояндаҳо; **девор муш дорад муш гӯш** (*зарб.*); **муши мурда** одами бадқирдори дар зоҳир худро орому бечора нишондиҳанда; **соли муш** соли якум аз силсилаи дувоздаҳгонаи солшумории мучал.

МУШАББАК *а. مشبك* 1. шабакадор (*монанди тиреза*), панҷарашакл. 2. сӯроҳ-сӯроҳ (*мас., тӯр, галбер*).

МУШАББАҲ *а. مشابه* *кит.* ташбеҳ шуда, монанд карда; монандшуда, моно.

МУШАББАӢ *а. مشيع* 1. *кит.* пуршуда; пурра, комил. 2. муфассал.

МУШАВВАШ *а. مشوش* ба ташвиш афтода; пурташвиш, ошуфта, парешон; **хотири мушавваш** хотири парешон; **мушавваш шудан** (*гардидан*) парешон гаштан; **мушавваш кардан** ба ташвиш андохтан; ошуфтаву парешон кардан.

МУШАВВАШӢ *а. مشوشى* пурташвишӣ, ошуфтагӣ, парешонӣ.

МУШАВВАШОНА *а. مشوشانه* музтарибона, ошуфта, парешонхотирона.

МУШАВВАШҲАӢЛ *а. مشوش خيال* *ниг.* мушаввашхотир.

МУШАВВАШХОТИР *а. مشوش خاطر* парешонхотир, ошуфтахотир; бо хотири парешон.

МУШАВВАШХОТИРӢ *а. مشوش خاطري* парешонхотирӣ, мушаввашӣ.

МУШАДДАД *а. مشدد* 1. *кит.* шадидшуда, шиддатёфта. 2. *грам.* ҳарфи ташдиддор (*мас., арра*).

МУШАК I *а. موشک* *тасғири* **муш**; муши хурд, мушча; **мушаки кӯр** *ниг.* кӯрмуш.

МУШАК II *а. موشک* 1. як ҷизи дарунаш аз борут ё ҷизҳои тарканда пуркардашуда, ки бо оташ додан шӯълаҳои гуногунранг бароварда ба ҳаво мепарад, тарф: **мушак парондан**. 2. тири аз борут пуркардашуда, ки барои равшан

кардани самти муайян ё барои ба масофаи дур расондани хабаре паронда мешавад, ракета. 3. ҳ. тири реактиви тӯпи ҷангӣ. 4. кайҳ. дастгоҳи парвозкунандаи кайҳонӣ (бо муҳарриқи реактивӣ): **мушаки кайҳонӣ**. 5. итт. қисми насбшавандаи компютер, ки дар монитор ишоратгарро ифода мекунад.

МУШАК III **موشک** анат. гӯшти пайдори беустухон, ки дар дасту по ва дигар аъзои бадани одамӣ ва ҳайвонот ҳаст ва қобилияти сусту кашидашавӣ дорад: **мушаки рах-рах**, **мушаки суфта**.

МУШАКАНДОЗ **موشک انداز** олати туфангмонанд, ки мушак бо он паронда мешавад.

МУШАКБЕЗӢ **موشک بزی** мушакафшонӣ, муаттар, хушбӯй.

МУШАКБОЗ **موشک باز** он ки мушак (II. 1) месозад ва мепаронад.

МУШАКБОЗӢ **موشک بازی** 1. мушакпаронӣ, тарфбозӣ, оташбозӣ (*дар ҷаинҳо*). 2. касб ва кори мушакбоз.

МУШАКБОРОН **موشک باران** ҳамла бо мушак, ҳучуме, ки бо андохтани мушакҳои зиёд амалӣ мешавад.

МУШАКПАРОНӢ **موشک پرانی** исми амал аз **мушак парондан**; мушакбозӣ, оташбозӣ, тарфбозӣ.

МУШАНГ **مشنگ** ниг. мушунг.

МУШАРРАФ **ا. مشرف** ба шарафи чизе расида, сарафрозшуда, ноилгашта; **мушарраф шудан** сазовор гаштан.

МУШАХТА **مشته** як навъ халвои варақин.

МУШАХХАС **ا. مشخص** 1. ташхис шуда, муайяншуда, муайян; ба таври мушаххас ба таври муайян ва аниқ. 2. фарқкарда; **мушаххас кардан** дақиқан муайян кардан; як-як нишон додан.

МУШАХХАСОТ **ا. مشخصات** 1. ҷ. **мушаххас**. 2. ҷиҳатҳои фарқкунандаи чизе; ҷигунагӣ ва кайфияти чизе.

МУШАЧЧАР **ا. مشجر** кит. 1. он чи ба шакли шаҷар (дарахт) аст. 2. дарахтдор, дарахтшинонда: **хиёбони мушаччар**. 3. навъе аз матои абрешимӣ, ки нақшҳои шакли баргу

шоҳаҳои дарахтро дорад.

МУШАЪБИД **ا. مشعبد** кит. 1. шӯъбадабоз, найрангбоз. 2. ҳилагар, ҳуққабоз.

МУШАЪБИДӢ **ا. مشعبدی** шӯъбадабозӣ кардан; найрангбозӣ; корнамоӣ дар найрангбозӣ.

МУШАЪШАЪ **ا. مشعشع** кит. шаъшаанок, шуъафкананда; тобон, дурахшон: **чеҳраи мушаъшаъ**.

МУШБУРУТ **موش بروت** дорои мӯйлаби тунуки сих-сих: **марди мушбурут**.

МУШГИР **موشگیر** кит. зағани саҳроӣ, галевоч (*парандаи зогчамононд*).

МУШГИРАК **موشگیرک** дом барои дошта гирифтани муш, мушқапак.

МУШДАНДОН **موش دندان** он ки дандонҳояш шабеҳи дандонҳои муш аст, дандонҳои хурду реза, резадандон.

МУШЗАДА **موش زده** он чи муш онро хоида сӯроҳ кардааст.

МУШИР **ا. مشیر** кит. 1. ишоракунанда, нишондиҳанда. 2. машваратдиҳанда, мушовир, маслиҳатдиҳанда.

МУШЛАК//МУШКЛАК **مشک//مشکلک** кит. навъе аз гиёҳи дарозу навдағавсе, ки дар лаби об ва ҷойҳои ботлоқӣ мерӯяд ва дорои бӯи хосе мебошад.

МУШК **مشک** 1. моддаи сиёҳранги бисёр хушбӯй, ки аз ҳайвон ва растанӣ ҳосил мешавад ва дар атрсозӣ ва тиб истифода мебаранд; **бӯи мушк пинҳон намононад**. (*мақол.*); **мушки ноб** мушки холис ва соф; **мушки суда** а) мушки кӯфта; б) *мач*. зулфи сиёҳи парешони маҳбуба; ◇ **қимати мушк шикастан** ниҳоят муаттар будан.

МУШКАК **مشکک** бот. гиёҳест дорои соқаи зеризаминии хушбӯй, мушки заминӣ.

МУШКАФШОНӢ **مشک افشانی** афшондан ва паҳн кардани мушк, рад кардани ҳавои муаттари хушбӯй.

МУШКБЕД **مشک بید** бот. навъе аз бед, ки гули хушбӯй дорад.

МУШКБЕЗ **مشک بیز** атрфишон, хушбӯй.

МУШКБЕЗӢ **مشک بیزی** мушакафшонӣ, муаттар,

хушбӯй.

МУШКБОР مشکبار мушкрес, хушбӯибахш, атрфишон; **насами мушкбор** боди форами муаттар.

МУШКБӢ(Ӣ) مشکبوو/مشکبوӣ бӯи мушк дошта, хушбӯй, муаттар.

МУШҚДОНА مشکدانه мус. яке аз оҳангҳои сегонаи Борбад, ки мутриби машҳури дарбори Хусрави Парвиз буд.

МУШҚДУМ مشکدم кит., зоол. номи як навъ парандаи сиёҳдуми хушовоз; дорои думи сиёҳранг (асп).

МУШКИЛ а. مشکل 1. душвор, вазнин, саҳт: **мушкил будан, мушкил шудан (гардидан)**. 2. душворӣ, саҳтӣ, вазнинӣ; кори саҳт ва душвор; масъалаи душвори ҳалнашуда.

МУШКИЛБАӢН مشکلبيان он ки тарзи баӢнаш печ дар печ ва душворфаҳм аст: **нависандаи мушкилбаӢн**.

МУШКИЛБАӢНӢ مشکلبياني мушкилбаӢн будан; тарзи баӢни душворфаҳм доштан: **мушкилбаӢнии Бедил**.

МУШКИЛГУЗАР مشکلگذر гузаштанаш душвор, душворгузар: **пайраҳа (роҳ)-и мушкилгузар**.

МУШКИЛИФШО مشکل افشا мушкилкушо, ҳалқунандаи корҳои душвор, кушояндаи масъалаҳои мураккаб.

МУШКИЛӢ مشکلي душворӣ, саҳтӣ, вазнинӣ.

МУШКИЛКУШО مشکل کشا 1. осонқунандаи корҳои душвор; мусоидатқунанда дар ҳалли масъалаҳо. 2. д. хур. маросими хурди занон, ки дар он барои рафъи мушкилиҳо дар сари дастархон шамъ даргиронда, дуо хонда мешавад.

МУШКИЛОТ مشکلات 1. ҷ. **мушкил** 2. 2. мус. номи шӯъбаҳои созиш мақомҳои таркибии «Шашмақом».

МУШКИЛПИСАНД مشکل پسند он ки ҳар чиз ба вай маъқул шудан намегирад; серталаб, нозуктабъ, инчиқ.

МУШКИЛПИСАНДӢ مشکل پسندی мушкилписанд будан; серталабӣ, нозуктабъӣ.

МУШКИЛТАРБИЯ مشکل تربيه он ки ба осонӣ тарбия намешавад; душвортарбия: **бачаҳои мушкилтарбия**.

МУШКИЛТАРОШӢ مشکل تراشي эҷод кардани монеаву мушкилӣ барои касе, чизе ё коре.

МУШКИЛФАҲМ مشکل فهم он чи фаҳмидани маънояш душвор аст, душворфаҳм.

МУШКИН مشکين 1. он чи бӯи мушк медиҳад; хушбӯй: **собуни мушкӣ**. 2. сиёҳ; сиёҳи хушбӯй: **зулфи мушкӣ**.

МУШКИНБӢӢ مشکين بوӣ мушк дошта; хушбӯй, хушнақҳат.

МУШКИНКАМАНД مشکين كمند кит. дорои мӯи сиёҳи хушбӯй (*сифати маъшуқа*).

МУШКИНКУЛОЛА مشکين كلاله кит. дорои кулолаи (коқули) сиёҳи хушбӯи печида (*сифати маъшуқа*).

МУШКИНМӢӢ مشکين موى сиёҳмӯӣ, дорои мӯи сиёҳи хушбӯй.

МУШКИНРАҚАМ مشکين رقم кит. хушнавис (*сифати қалам*).

МУШКИНХОЛ مشکين خال кит. холи сиёҳ (*сифати маъшуқа*).

МУШКИНШАМОИЛ مشکين شمایل кит. мушкисфат, хушбӯибахш.

МУШКИСТОН مشکستان кит. киноя аз **торикӣ** ва сиёҳӣ.

МУШКӢ مشکي ниг. **мушкӣ**.

МУШКЛАК مشکلك ниг. **мушлак**.

МУШКМОЛӢ مشک مالي кит. мус. оҳанги бисту чорум аз оҳангҳои сигонаи Борбад.

МУШКМОНАНД مشک مانند 1. монанд ба мушк. 2. сиёҳи хушбӯй.

МУШКМӢӢ مشک موى дорои мӯи сиёҳи хушбӯй; сиёҳмӯӣ.

МУШКНАҚҲАТ مشک نكته кит., ниг. **мушкбӯй**.

МУШКРАНГ مشک رنگ сиёҳранг, сиёҳ.

МУШКРЕЗ مشکريز ниг. **мушкбор**.

МУШКСО(Ӣ) مشکساي мушкмолида, мушкпошида; бӯи мушкдиҳанда, хушбӯй.

МУШКУШАК موش كشك: **доруи мушкушак**; ниг.

маргимуш.

МУШКӢ(Ӣ) (مشکوی) *кит.* 1. бутхона; 2. ҳарамсаро; кӯшк, қаср.

МУШКФИШОН مشکفشان *ниг.* мушкбор.

МУШКФУРӢШ مشکفروش *кит.* фурӯшандаи мушк, маҷозан паҳнкунандаи мушку бӯи хуш.

МУШКХЕЗ مشکخيز *кит.* дорои мушк, анбарафшон.

МУШКШИКАН مشکشکن *кит.* дорои мӯйҳои марғуладори мушкін (*сифати маъшуқа*).

МУШҚАПАК موشچپک *ниг.* мушгирак.

МУШМУЛА مشمله *бот.* як навъ бутта аз оилаи настараниҳо ва меваи он.

МУШОБЕӢ *а.* مشابه шабоҳатдошта; монанд, шабеҳ.

МУШОБЕӢАТ *а.* مشابهт ба ҳам монанд, шабоҳат бо ҳамдигар; **мушобеҳат доштан** монанд будан.

МУШОВАРА *а.* مشاورе бо ҳам гуфтугузор ва машварат кардан; **хайати мушовара** гурӯҳи таъиншуда ё интихобие, ки ягон мақоми роҳбарикунанда ё амриханда ё машваратиро ташкил медиҳад; **хайати мушовараи вазорат**.

МУШОВИР *а.* مشاور машваратдиҳанда, маслиҳатдиҳанда, машваратчӣ.

МУШОВИРА *а.* مشاورе *ниг.* мушовара.

МУШОИАТ *а.* مشايعة *ниг.* мушоят.

МУШОИРА *а.* مشاعره шеърғӯӣ ва шеърхонии тарафайн; мусобиқаи шоирон дар шеърдонӣ ва шеърхонӣ.

МУШОКИЛ *а.* مشکال 1. *кит.* ҳамшакл, мушобеҳ, монанд. 2. *адш.* яке аз баҳрҳои фаръии баҳри арӯз.

МУШОЛ مشال *бот.* як чинси буттаҳои ғучуммева, бушол.

МУШОНА مشانه *мансуб ба муш; чашмони мушона.*

МУШОКИРАТ *а.* مشارکت бо ҳам шарик будан, бо ҳам дар коре ширкат доштан (ҳамроҳ будан); шарикӣ.

МУШОӢИД *а.* مشاهد *кит.* мушоҳидакунанда,

бинанда.

МУШОӢИДА *а.* مشاهده бо чашми худ дидан, нигаристан; **мушоҳида кардан (намудан)** бо чашми худ дидан; дида муайян кардан, муоина кардан; **мушоҳида шудан** дида шудан, ба назар расидан.

МУШОӢИДАКОР مشاهدهكار муоинакор, бо диққат аз назар гузаронанда.

МУШОӢИДАКОРӢ مشاهدهکاری мушоҳидакор будан; тезбинӣ.

МУШОӢИДАКУНАНДА 1. *сифати феълии замони ҳозира аз мушоҳида кардан.* 2. бинанда, муоинакунанда, аз назар гузаронанда, шоҳид.

МУШОЯАТ *а.* مشايعة 1. ҳамроҳӣ кардан касеро дар сафар, бадрақа. 2. гусел (*меҳмонро ё раваандаеро ба ҷое*): **мушояат кардан.**

МУШРИК *а.* مشرك *фалс.* он ки ба шарик доштани Худо (бисёрхудой) эътиқод дорад, пайрави мушрикон.

МУШРИКӢ مشركي *фалс.* дину мазҳабе, ки ба ақидаи бисёрхудой асос ёфтааст, политеизм.

МУШРИФ *а.* مشرف *кит.* 1. дар баландӣ воқеъшуда: баланд. 2. аз ҷои баланд дидбонкунанда. 3. ҳисобдор; нозири харч. 4. сардори девон (*дар аҳди салҷуқиён*); **мушриф ба марғ** ба мурдан наздик.

МУШТ I مشت 1. панҷаи даст дар ҳолати ғуншуда, кулӯла гаштани ангуштон: **муште, ки пас аз ҷанг ба ёд ояд, бояд ба сари худ зад** (*зарб.*); **муште** андаке, каме, як микдор; як қабза; **мушт бардоштан** ба задан бо мушт омода шудан; задан; **мушт задан** бо мушт кӯфтан; **мушт фурувардан** бо мушт задан; **мушт хӯрдан** шаллоқ хӯрдан; **ба зери мушту лағад гирифтан** бисёр задан, кӯфтан; **муштро ба як ҷо задан** иттиҳод шуда кор кардан; **мушт – намунаи хирвор** (*мақ.*) намунаи аз чизи бисёр. 2. микдори чизе, ки дар ҳолати кушода шудани ангуштон ба кафи даст меғунҷад.

МУШТ II *а.* مشط *ҳ. кит.* 1. кошоно. 2. устухонҳои пушти кафи даст ва рӯи пой.

МУШТА رشته 1. он чи дар мушт ҷой гирад; якмушта. 2. абзори филизие, ки санноҷон ва

мӯзадӯзон дар мушт мегиранд ва барои кӯбидани меҳ ва мустаҳкам кардани он истифода мебаранд.

МУШТАБАҲ *а. مشتبه кит.* шубҳанок, мубҳам.

МУШТАБЕҲ *а. مشتبه кит.* шабоҳатдор, шабеҳ, монанд.

МУШТАҒИЛ *а. مشتغل кит.* машғулшаванда (*бо коре*), машғул, андармон (*бо коре*).

МУШТАК *кҲн.* ҳаққи тарозубон, ки аз чизи баркашидааш (*мас., аз маҳсулоти деҳқонӣ*) ҳавуч карда мегирифт: **муштак гирифт**ан.

МУШТАКГИРӢ *исми амал аз муштак гирифт*ан.

МУШТАКӢ *кит.* шикояткунанда, шокӣ.

МУШТАКНАВАРД *тех.* наварди тақсимот (муштакдор)-и мошин, ки ин ё он қисматҳои онро ба ҳаракат медарорад.

МУШТАҚ *а. مشتق 1. кит.* чизи аз як чизи дигар гирифташуда, аз чизе ҷудо ё ҳосилшуда. 2. *збш.* калимае, ки аз калимаи дигар сохта шудааст; калимае, ки аз як решаи масдари арабӣ гирифта шудааст (*мас., олим, таълим, маълум...* аз масдари илм ва ё доно, нодон, дониш, донанда аз «доништан» муштақанд).

МУШТАҚОТ *ч. مشتقات 4. муштак 2.*

МУШТАМИЛ *кит.* фарогиранда, дарбаргиранда, ҳовӣ: **муштамил бар...**

МУШТАРАК *а. مشترک 1.* он чи аз он чанд кас аст, умумӣ, шарикӣ; **муштарак будан** шарикӣ будан; **муштарак кардан** якҷоя кардан. 2. якҷоя, муттаҳид; омехта, махлут: **комиссияи муштарак**.

МУШТАРАКОҲА *муштаракане* ба таври муштарак; амалиёти муштаракане.

МУШТАРАКУЛМАНОФЕЪ *а. مشترک المنافع нав.* нафъи муштаракдошта; **Иттиҳоди Давлатҳои Муштаракулманофеъ** с. иттиҳоди сиёсӣ ва иқтисодии давлатҳо-ҷумҳуриҳои собиқ Иттиҳоди Шӯравӣ.

МУШТАРИАҲЛОҚ *кит.* оликирдор, дорои ахлоқи атвори писандида, хушхулқ.

МУШТАРИБАҲТ *кит.* муштарӣбаҳт, хошбаҳт, саодатманд.

МУШТАРИДОР *1. муштарӣдор* 1. моле, ки харидорони зиёде дорад, моли хошхарид. 2. *мач.* он ки хостгорони зиёде дорад, серхаридор.

МУШТАРИК *а. مشترک кит.* он ки дар чизе шарик аст, шарик.

МУШТАРИОРАЗ *кит., ниг.* муштарӣораз.

МУШТАРИРӢ *муштарӣроӣ* хошрӯ, муборакчехра.

МУШТАРӢ I *а. 1. муштарӣ* 1. нуч. номи бузургтарин сайёраи манзумаи Офтоб, ки мунаҷҷимони қадим онро муборак мешуморанд, Бирҷис, Хурмуз, Саъди Акбар, Қозии фалак [Юпитер].

МУШТАРӢ II *а. 1. муштарӣ* 1. харидор. 2. талабгор, толиб.

МУШТАФШОР *кит.* муштафшор аз рӯи ривоят зари ба мушт нармашаванда, ки дар ҳазинаи Хисрави Парвиз будааст ва онро ба ҳар шакл, ки меҳостанд, медароварданд.

МУШТАҲАР *а. مشتهر кит.* шӯҳратёфта; машҳур, маъруф.

МУШТАҲО *а. مشتها//مشتهى кит.* орзу ва хоҳишкарда; он чи мавриди орзӯ ва иштиҳо аст.

МУШТБАРДОРӢ *муштбардорӣ* муштзанӣ.

МУШТБОРОН *муштборон* **кардан** дар зери борони мушт гирифтани, зиёд бо мушт задан.

МУШТЗАН *1. муштзан* 1. бо мушт зананда. 2. *кҲн.* гӯштингир. 3. *кит.* қавӣ, пурзӯр. 4. варзишгари бозиҳои муштзанӣ (бокс).

МУШТЗАНӢ *1. муштзанӣ* 1. ҷанги бо мушт; машғулияти муштзан. 2. навъи бозӣ, ки дар он бо муштҳои дастпӯшакдор то ғалаба кардан мезананд, бокс.

МУШТЗӢР *1. муштзор* 1. зӯровар, зӯриқунанда. 2. золим, истисморқунанда.

МУШТЗӢРӢ *1. муштзорӣ* 1. зӯроварӣ, зӯрӣ. 2. золимӣ, истисмор.

МУШТИПАР مشتپر *мач.* заиф, бечора, нота-
вон, очиз.

МУШТКОРӢ مشتکاری муштзанӣ, муштакӯбӣ;
муштакорӣ кардан муштакӯбӣ кардан, бо мушт
задан.

МУШТКӢБӢ مشتکوبӣ бо мушт кӯфтан,
муштакорӣ, муштзанӣ: **муштакӯбӣ кардан**
ҳамдигарро бо мушт задан; занозанӣ кардан.

МУШТМОЛ مشتمال 1. бо мушт моланда. 2.
молишгар (*дар ҳаммом ва дар варзиш*).

МУШТМОЛӢ مشتمالӣ кору амали муштмол;
муштмолӣ кардан бо мушт молидан, бо мушт
зер кардан (*хамирро барои тайёр шудан*).

МУШТОҚ *а.* مشتاق 1. иштиёқманд, шавқманд,
орзуманд, роғиб. 2. *мач.* ошиқ.

МУШТОҚӢ مشتاقӣ иштиёқмандӣ, орзумандӣ.

МУШТОҚОНА مشتاقانه 1. бо рағбат, бо майли
зиёд. 2. иштиёқмандона, дуои муштоқона,
паёми муштоқона.

МУШТРАНДА مشتړنده рандаи хурди
дуредгарон, дастранда.

МУШТЧАНГ مشتچنگ чанг бо мушт, занозанӣ
бо мушт.

МУШУНГ مشنگ *бот.* як навъ растанӣ аз оилаи
лӯбӣёҳо, ки аз дону орди он таом мепазанд.

МУШФИҚ *а.* مشفق бошафқат, шафиқ,
меҳрубон; дилсӯз, ғамхор: **модари мушфиқ.**

МУШФИҚӢ *а.* مشفقӣ 1. дилсӯзӣ, меҳрубонӣ,
шафиқӣ. 2. таҳаллуси шоири машхури тоҷик
Абдурахмон Мушфиқӣ (1538-1588).

МУШФИҚОНА مشفقانه меҳрубонона, дил-
сӯзона: **нигоҳи мушфиқона.**

МУШХОНА موشخانه 1. сӯрохи дар зери девору
замин шикофта барои худ хона сохтаи му-
шон. 2. *мач.* ҷои махфӣ ва ноаён: **ба кадом
мушхонае ғайб задаст, дар мушхонае ҷой ги-
рифтааст.**

МУШХОР موشخار 1. хӯрандаи муш, заған; 2.
бот. растании паҳнбарги хордори часпанда,
эзорчаспак.

МУШХӢРДА موشخورد *ниг.* мушзада.

МУШҲАЛАК موشهلک *ниг.* мушгирак.

МУЯССАР *а.* میسر ба осонӣ ба даст дароварда,
осон фароҳамомада; дастрасшуда; осон; **му-
яссар будан** фароҳам будан; **муяссар гардидан
(шудан)** ба даст даромадан; имконпазир шу-
дан; ба осонӣ фароҳам омадан (*оид ба коре*).

МӢ مو *ниг.* мӯй; **◇ як сари мӢ** ниҳоят кам, заррае;
қариб ҳеҷ; **мӢ ба мӢ** як ба як, айнан, нуқта ба
нуқта; муфассалан.

МӢБАД/МУБАД موبд рӯҳонии зардуштиён;
олим ва донишманди оини зардуштӣ; **мӯбади
мӯбадон** саррӯҳонии зардуштиён.

МӢД مود *гуфт.* 1. расм ва олатҳои дар замони
муайян писанди умум гардида (*дар
либоспӯшӣ, орошии мӯйсар ва ғ.*), мода: **мӢд
шудан, аз мӢд баромадан.** 2. сару либос, ас-
бобу анҷоми маишат *ва ғ.*, ки дар замони му-
айян байни мардум расм шудааст.

МӢДШУДА مودشده ба мӢд даромада, ба мӢд
мувофиқшуда, расмшуда.

МӢЁН مويان *кит.* гирён, мӯякунон, навҳакунон;
нолон.

МӢЖ موژ *кит.* обгир.

МӢЗА موزه як навъ пойафзори соқдароз; **обро
дида мӯза каш, хаворо дида ғӯза каш.** (*мақ.*);
мӯзаи америкой (*дар гуфтугӯ америконӣ*)
мӯзаи чармаш лоқдор; **мӯзаи намадӣ** мӯзаи
аз намад сохтаи зимистонӣ; **мӯзаи пошнаба-
ланд** мӯзаи пошнаҳояш баландтар аз
маъмулӣ; **мӯзаи таглама** мӯзае, ки ба соқи
кӯҳна тағ ва рӯи нав бастаанд; **◇ ду пойро дар
як мӯза ҷой кардан (тиккондан)** чизеро бо
исрор талаб кардан, ба гуфтаи худ саҳт ис-
тодан, якравии бечо кардан.

МӢЗАДОР موزهدار мӯзадошта (*дар пой*), мӯза-
пӯшида, мӯзапӯш.

МӢЗАДӢЗ موزهدوز устои дӯзандаи мӯза;
пойафзордӯз.

МӢЗАДӢЗӢ موزهدوزى касбу кори мӯзадӯз;
хунари мӯзадӯзӣ.

МӢЗАПӢШ موزهپوش он ки мӯза пӯшидааст; он
ки мӯза пӯшида мегардад.

МӢЗАРД موزرد *ниг.* мӯйзард.

МӢЗАЧАЛЛОБ موزهچالاب он ки мӯзаро аз
дӯзандагон харида мефурӯшад, вофурӯш.

МӢИН موئين 1. мансуб ба мӢй; аз мӢй сохташуда; қалами мӢин мӯқалам. 2. аз мӢй бофташуда, мӯина, пашмина.

МӢИНА موئينه 1. мансуб ба мӢй. 2. пӯсти ҳайвонот, ки аз вай пӯшок дӯхта мешавад. 3. чизи аз мӢй бофташуда, пашмина: матои мӯина, рӯймоли мӯина.

МӢИНАВОР موئينه‌وار маҳсулоти мӢин, пӯсти сайдҳо; молҳои мӯинавор.

МӢИНАФУРӢШ موئينه‌فروش фурӯшандаи пӯшоки аз пӯсти ҳайвонот дӯхташуда.

МӢИНАФУРӢШӢ موئينه‌فروشي ҷои фурӯши мӯинаворӣ.

МӢ(Ӣ) I مو(ى) 1. пашми тор-тори маҳин, ки дар сар, рӯй ва бадан мебарояд: мӢи мушкин, мӢи сиёҳ; мӢи ғуллӣ мӯи ғафс; мӢи мошу биринҷ мӯи сиёҳу сафед омехта; мӢи чингила мӯи марғула; мӯи печу тобхӯрда; мӢ(Ӣ) бофтан торҳои мӯйро ба ҳам пайваста кокулу гесӯ сохтани занону духтарон; мӢй кандан а) аз бех канда партофтани мӯ; б) ниг. мӯйканӣ. 2. торҳои дум ва ёли асп, ҳар ва г.; қил, ки барои сохтани мӯқалам ва барои баъзе созҳои мусиқӣ ҳамчун тор хизмат мекунад; ◇ мӯе (аз...) миқдори хеле каме (аз чизе), андаке (аз), заррае (аз); сари мӯе ниг. мӯ (як сари мӯ); аз хирс мӯе аз одами ҳасис андак чизе ҳам ба даст ояд, ғанимат аст; ба хогири мӯи сафеди касе барои эҳтироми синну соли касе; мӯе аз бадани касе кам накардан ба касе андаке ҳам бошад, озор ва осеб нарасондан; мӯйро аз ҳамир ҷудо кардан масъаларо дақиқ тафтиш кардан; ҳақиқати масъалаеро ошкор кардан; мӯи сар рост хестан а) саҳт хашмгин ва ғазабнок шудан; б) саҳт тарсидан; мӯи сар сафед шудан дар коре бо коре муддати хеле зиёд машғул шудан; батаҷрибаву моҳир шудан дар коре (аз солҳои зиёд анҷом додани он); аз мӯи сар ҳам зиёд будан(-и коре) аз ҳад зиёд будани коре; мӯи сари касеро хушк тарошидан касеро саҳт азоб додан; дар ҳаққи касе ягон бадӣ кардан; даҳони касе мӯй баровардан дар мавриде, ки ба касе бисёр меғӯянд ва ё зиёд насиҳат мекунанду бенатиҷа мемонад, гуфта мешавад.

МӢЙ/МӢ II مو//مو кит. кафидагии нозуке, ки дар зарфҳои чинӣ пайдо мешавад: мӯи (ко-

саи) чинӣ.

МӢЙБАНД موىبند банд ва дигар воситаи ба тартиб даровардани мӯи сари занону духтарон.

МӢЙБОФӢ موىبافى исми амал аз мӢй бофтан.

МӢЙГИРӢ موىگيرى исми амал аз мӢй гирифтани мӯи сар. 2. бемӯ кардани сару бадан (одатан ҳангоми табобат).

МӢЙДАРОЗ موىدراز 1. он ки мӯяш дароз аст, дарозмӯ. 2. маҷ. таҳқ. зан.

МӢЙДОР موىدار он ки (он чи), ки мӯй дорад, мӯдор.

МӢЙЗАРД موىزرد он ки мӯи сару рӯи ӯ зардранг аст; муқ. малламӯй.

МӢЙКАНӢ موىكنى исми амал аз мӢй кандан; аз зӯрии алам ва ғаму ғусса бо фарёду фиғон бо таҳдиди кандан ба мӯи худ даст задани занон: мӯйканӣ кардан.

МӢЙКАНОН موىكنان исми амал аз мӢй кандан; аз шиддати ғаму андӯҳ мӯйҳоро кандану парешон кардан.

МӢЙКАШОН موىكشان феъли ҳол аз мӢй кашидан; дар ҳолати мӯи касеро бо даст кашида, зуран бурдан.

МӢЙҚАЛАМ موىقلم ниг. мӯқалам.

МӢЙЛАБ موىلب мӯи расидаи лаби болоии мардон, бурут; мӯйлаб гирифтани а) тарошидани мӯйлаб; б) қайчӣ зада ба тартиб даровардани мӯйлаби расида; мӯйлаб сабз кардан бурут баровардан; мӯйлаб тоб додан а) мӯйлабро тофта шоф кардан; б) маҷ. кибру ғурур зоҳир кардан; ◇ мӯйлаби касеро табар (ҳам) набуридан а) бисёр мағрур будан, ниҳоят кибру ғурур доштан; б) ҳеч парво ё тарсе надоштан.

МӢЙЛАБГИРӢ موىلبگيرى исми амал аз мӯйлаб гирифтани қайчии мӯйлабгирӣ қайчӣ барои бурида ба тартиб даровардани мӯйлаб.

МӢЙЛАБДАРОЗ موىلبدراز марди дорои мӯйлаби дароз, дарозбурут.

МӢЙЛАБДОР موىلبدار шахси мӯйлабмонда, мӯйлабнок, бурутдор; ришу мӯйлабдор шудан а) соҳиби ришу мӯйлаб шудан; б) маҷ. ба балоғат расидан, мард шудан.

МӢӢЛАБӢ مولى مانсуб ба мӢӢлаб; ишораи мӢӢлаб ишора бо ҷунбондани мӢӢлаб.

МӢӢЛАБСАФЕД مولىسفید марди дорои мӢӢлаби сафед, сафедбурут.

МӢӢЛАБСИӢХ مولىلبسیاه марди дорои мӢӢлаби сиӢх, сиӢхбурут.

МӢӢМИӢН مولىمیان киноя аз борикиӢн, нозукиӢн, мӯрчамиӢн (сифати маҳбуба).

МӢӢМОНДА مولىمانده мӢӢсардор.

МӢӢПАРЕШОН مولىپريشان он ки мӢӢи сари ӯ шонанакарда ва бетартиб аст, парешонмӢ, ҷӯлидамӢ.

МӢӢРАГ مولىراغ биол. рағҳои бориқтарини бадани инсон ва ҳайвон, ки хучайраҳоро бо хун таъмин мекунамд.

МӢӢРЕЗӢ مولىريزى рехтани мӢӢи сар; мӢӢ рехта кам мӢ Ӣ кал шудани сар.

МӢӢРЕХТА مولىريخته 1. он ки мӢӢи сари ӯ рехтааст. 2. пашмрехта.

МӢӢСАР مولىسر мӢӢи сари инсон: мӢӢсар гирифта, мӢӢсар тарошидан.

МӢӢСАРГИР مولىسرگير 1. устои сартарош. 2. он ки барои тарошидани мӢӢи сари худ ба сартарошхона омадааст.

МӢӢСАРГИРӢ مولىسرگيرى исми амал аз мӢӢсар гирифта; мӢӢсартарошӢ.

МӢӢСАРГИРОН مولىسرگيران маросими халқии аввалин бор гирифтани мӢӢсари писарбачагон.

МӢӢСАРТАРОШӢ مولىسرتراشى бо поку тарошида гирифтани мӢӢсар; мӢӢсаргирӢ.

МӢӢСАФЕД مولىسفید 1. он ки мӢӢи сару рӯяш сафед шудааст, сафедмӢ. 2. одами пир, куҳансол; **пири бадавлат** киноя аз пири саодатманд.

МӢӢСАФЕДӢ مولىسفيدى 1. сафед будани мӢӢ, сафедмӢ. 2. пирӢ, куҳансолӢ.

МӢӢСИӢХ مولىسیاه дорои мӢӢи сари сиӢх, сиӢхмӢ.

МӢӢЧИНАК مولىچينک олате, ки бо вай мӢӢҳои зиёдатино чид мепартоянд, абрӯчинак, минқош, қошчинак.

МӢКАЛЛА موكله зоол. кирми рӯдаи одам.

МӢҚАЛАМ موقلم абзори дасти рангмолону рассомон барои ба рӯи зевар, қоғаз ва ғ. давондани ранг, ширеш..., мӢйқалам.

МӢЛ I مولى гуфт. бисёр, фаровон; барзиёд: **мӢл гап задан**, **мӢл кардани ҳосил**.

МӢЛ II مولى кит. даранг ва таъхир дар корҳо; **мӢл кардан** даранг кардан, таъхир кардан.

МӢЛА موله баландии лоини манорашакл, ки дар киштзорҳо барои рондани парандаҳо ва дар роҳҳои биёбонҳо барои назора кардани ояндаву равандагон месохтанд; **мӢла барин рост истодан** бекор рост истодан.

МӢЛИДАН مولىدين кит. даранг ва таъхир кардан; бозистодан, сустӣ кардан дар ҳаракат.

МӢЛӢ مولى гуфт. бисёрӣ; фаровонӣ.

МӢЛОМӢЛ مولىمول кит. таъхир аз пайи таъхир.

МӢЛТОНИ مولىلتانى ҳ. ҷӯғӣ, лӯлӣ.

МӢЛҶАР مولىجر 1. вақти муайян: **мӢлҷари хоб расидан**. 2. ҳар як аз 12 соли силсилаи солшуморӣ ба ҳисоби мучал, ки синну соли одамро ба воситаи он муайян кардан мумкин аст; **мӢлҷар кардан (намудан)** а) тахмин кардан; б) ба назар гирифта.

МӢМИӢ مولىمىа ниг. мумиӢ.

МӢНИС مولىونس унсигрифта; дӯст, ҳамдам, ҳамнафас; **мӢнис будан** Ӣри дӯсти хеле наздик будан.

МӢР مولى ниг. мӯрча; ◇ **монанди мӯру малах/мӯру малах барин** чизи бисёр ва беҳисоб; аз ҳад зиёд; **аз мӯр камтар** хеле беқадр ва ночиз; **ба хонаи мӯр об сар додан** вайронкорӣ кардан, шӯру ғавғо бархезондан.

МӢРД مولىورد бот. як навъ дарахтест ҳамешасабз ва баргу гулҳои хушбӯ дорад ва дар дорусозӣ ба кор меравад, дарахти ос.

МӢРИӢНА مورىانه кит. зангоре, ки оҳану фӯлодро меҳӯрад, занги оҳан.

МӢРӢ مورى 1. сӯроҳии махсуси дудкаши хона, дудкаш, дудбаро; **то оташ набошад аз мӯрӣ дуд намебарояд**. (мақ.). 2. ниг. **обмӯрӣ**; **мӯрӣ аз боғ калон (аст)** кин. харчи чизе аз арзишаш

зиёдтар аст.

МӢРМИЁН *مورميان* *ниг.* мӯрчамиён.

МӢРСОН *مورسان* монанди мӯр, шабеҳи мӯрча.

МӢРЧА *مورچه* [*масғири* мӯр] навъе аз ҳашараи майда, ки иҷтимоъ шуда зиндагӣ мекунад ва навъҳои гуногун дорад; **мӯрчаи аспак** навъе аз мӯрча, ки калону тезрав аст; **касери мӯрча нағзидан** а) ҳоло ташвиши қору зиндагиро надидан; б) ҳоло саҳтии рӯзгорро аз сар нагузаронида; **мӯрча ҳам аз ӯ озор намеёбад** хеле раҳмдил ва беозор аст.

МӢРЧАГИР *مورچه گیر* *зоол.* ҳашаротест, ки дар рӯи замин қифмонанд чуқурчае (*тоси лағзанда*) сохта, мӯрчаҳои ба ин дом афтадо ро дошта меҳӯрад.

МӢРЧАЛ *مورچل* *ниг.* мӯрчол.

МӢРЧАМИЁН *مورچه میان* *борикмиён,*
химчамиён, камарборик.

МӢРЧАХОНА *مورچه خانه* хонаи мӯрчаҳо.

МӢРЧАХОРИ/МӢРЧАХӢР

مورچه خوار/مورچه خور *зоол.* ҳайвони бедандони ширхор, ки дорои забони дароз буда, бо он мӯрчаҳоро аз хонашон гирифта меҳӯрад.

МӢРЧОЛ/МӢРЧАЛ *مورچال/مورچل* *таър.* нақбе, ки барои забт кардани қалъа ё аз он гурехтани дар қалъа будагон канда мешуд.

МӢСАФЕД *موسفید* *ниг.* мӯйсафед.

МӢСАФЕДӢ *موسفیدی* *пирӣ,* *пир* будан, аз ғояти пирӣ мӯи сафед доштан.

МӢСИЁХ *موسیه* *ниг.* мӯйсиёх.

МӢХУШККУНАК *موشکنک* *асбоби барқӣ* барои хушк кардани мӯи сар ба воситаи ҷараёни ҳавои гарм [фен].

МӢХӢРАК/МӢХОРАК *موخورک/موخارک* *гуфт.* беморие, ки мӯйро мерезонад.

МӢХДАС *ا. محدث* *кит.* тоза ҳодисшуда, нав пайдошуда, нав рухдода; нав.

МӢҲЛАТ *ا. مهلت* 1. вақт, муддат. 2. вақти муайян, муддати муайяни иҷрои коре; фурсат; **пеш аз мӯҳлат** барвақт; **мӯҳлаташ расад** вақташ расад; **мӯҳлат гирифтани**, барои иҷрои коре вақти муайян гирифтани; **мӯҳлат додан** *ба чизе* вақт таъйин кардани *ба чизе*.

МӢҲЛАТДОР *مهلت دار* дорои мӯҳлати муайян, вақти муайяни эътибордошта, вақти муайян амалкунанда, *муқоб.* **бемӯҳлат.**

МӢҲЛИК *ا. مهلك* *кит.* ҳалоккунанда, ҳалокатовар, марговар; хатарнок.

МӢҲМАЛ *ا. مهمل* 1. чизи безътибор, чизи беҳуда ва беаҳамият. 2. бемаънӣ, беҳуда: **гапҳои мӯҳмал**; **мӯҳмал ҷавоб** додан. 3. одами бекора.

МӢҲМАЛА *ا. مهمله* *муаннаси* **мӯҳмал**; **харфи мӯҳмала** *збш.* харфи бенуқтаи алифбои арабӣ, *муқоб.* **манкута**: **доли мӯҳмала.**

МӢҲМАЛОТ *ا. مهملات* *кит.* суҳанҳои бемаънӣ ва беҳуда.

МӢҲР *مهر* 1. олати филизӣ ё резинӣ, ки ба рӯяш номи шахс ё идора ва созмон канда шудааст; **мӯҳр задан** (**кардан**, **гузоштан**); **мӯҳр пахш кардан**. 2. нақше, ки баъд аз ранг молида задани мӯҳр бар рӯи қоғаз, мум *ва г.* мемонад; **мӯҳри хомӯшӣ ба даҳон задан** хомӯш будан (шудан, кардан); **хату мӯҳр карда додан** тасдиқ кардани ва иҷозат додан (*ба чизе*).

МӢҲРА *مهره* 1. устухонҳои мусалсали миёни тахтапушт ва гардан: **мӯҳраи гардан**, **мӯҳраи пушт**. 2. донаи марҷон, тасбеҳ *ва г.* 3. донаи нард, шоҳмот *ва г.* 4. навъи садаф ё умуман суфтаву ҳамвор кардани қоғаз баъд аз оҳор додан ва чизҳои дигари паҳн; **мӯҳраи каланд** пушти ҷои дастагузаронии каланд, табар *ва монанди* *инҳо*.

МӢҲРАБОЗ *مهره باز* 1. он ки бо мӯҳраҳо қиморбозӣ мекунад. 2. *мач.* ҳуққабоz, найрангбоз; фиребгар.

МӢҲРАБОЗӢ *مهره بازی* 1. қиморбозӣ бо мӯҳраҳо. 2. *мач.* ҳуққабоzӣ, найрангбозӣ; фиребгарӣ.

МӢҲРАГАР *مهره گر* *қҳн.,* *ниг.* **мӯҳрақаш**; пардозгар; кудунгар.

МӢҲРАДОР I *مهره دار* он ки дорои мӯҳра аст, мӯҳрадошта; **мӯҳрадорон** *биол.* яке аз гурӯҳҳои муташаккилтани ҳайвонот, ки сутунмӯҳра доранд, ҳайвоноти мӯҳрадор.

МӢҲРАДОР II *مهره دار* бо мӯҳра (4) сайқал ва ҷило додашуда.

МӢҲРАЗАН *مهره زن* он ки ба мӯҳразанӣ машғул

аст, суфтакунанда.

МӢҲРАЗАНӢ مهره زنی шуғли мӯҳразан, мӯҳра задан, суфта кардани чиз.

МӢҲРАКАШ مهره کش кҳн. он ки рӯи коғаз ва дигар чизҳо мӯҳра кашида сайқал ва чило медиҳад: **коғазӣ мӯҳрадор**.

МӢҲРАКАШӢ مهره کشӣ касб ва кори мӯҳракаш.

МӢҲРАҚ а. محرق кит. оташгирифта, харикирифта; сӯзондашуда, сӯхта.

МӢҲРАҚАЛАМ مهره قلم асбоби секирраи пӯлодӣ, ки дар кандакории филизот (хусусан мис, биринҷӣ, тило) истифода мебаранд.

МӢҲРБАНД مهر بند устои мӯҳрсоз, мӯҳркан.

МӢҲРДОН مهر دان куттӣ ё халтача барои нигоҳдории мӯҳр.

МӢҲРДОРӢ مهر داری 1. дорои мӯҳр будан, соҳиби мӯҳр будан. 2. нигоҳдории мӯҳр.

МӢҲРЗАНИӢ مهر زنی исми амал аз мӯҳр задан; мӯҳр пахш кардан.

МӢҲРИҚ а. محرق кит. сӯзонанда, сӯзон; сӯзанда; **таби мӯҳриқ** таби бисёр баланд.

МӢҲРКАН مهر کن устое, ки дар рӯи филиз нақши мӯҳрро меканад.

МӢҲРКАНИӢ مهر کنӣ касб ва кори устои мӯҳркан.

МӢҲРҚОЛАБ مهر قالب боф. қолаби нақшдор, ки ба воситаи он ба матоъ гул мепартоянд.

МӢҲРОНА مهرانه таър. пуле, ки барои мӯҳр пахш кардани ҳуҷҷат гирифта мешуд.

МӢҲСИН I а. محسن кит. эҳсонкунанда, соҳиби хайрот; некӯкор.

МӢҲСИН II а. محسن кит. порсо, парҳезгор.

МӢҲТАВИЁТ а. محتويات ҷ. мӯҳтавӣ: чизҳои фарогирандаи чизе; мундариҷа.

МӢҲТАВӢ//МӢҲТАВО а. محتوى//محتوا эҳтивокунанда, фарогиранда, дарбаргиранда; ҳовии..., дорои..., шомили...

МӢҲТАЗИР а. محتضر кит. ба ҷонканӣ афтода, дар ҳолати назъ.

МӢҲТАМАЛ а. محتمل кит. коре, ки рӯй дода-

наш аз эҳтимол дур нест, эҳтимолрафта, эҳтимолӣ.

МӢҲТАМИЛ а. محتمل кит. 1. бардорандаи бор, ҳамлқунанда. 2. таҳаммулқунанда, тоқатқунанда, сабрқунанда.

МӢҲТАРАМ а. محترم он ки ўро эҳтиром меку-
нанд, соҳиби эҳтиром, боэҳтиром; **мӯҳтарам доштан** касеро эҳтироми касеро ба ҷо овар-
дан; эҳтиром кардан.

МӢҲТАРАМАН а. محترماً ниг. мӯҳтарамона.

МӢҲТАРАМОҲА محترمانه аз рӯи ҳурмат, бо эҳтиром, эҳтиромона.

МӢҲТАРИЗ а. محترض кит. эҳтирозқунанда, парҳезқунанда; худдориқунанда.

МӢҲТАСИБ а. محاسب таър. назоратқунандаи иҷроӣ қонуну қоидаҳои шариати ислом; на-
зоратқунандаи тартибу қоидаи бозор, дуру-
стии сангу тарозу, нархи наво ва м. инҳо.

МӢҲТАШАМ а. محترم 1. соҳибҳашамат, боҳашамат, бошукӯҳ; **биноӣ мӯҳташам**, **қасри мӯҳташам**. 2. бузург, азим: **кӯҳи мӯҳташам**, **қасри мӯҳташам**.

МӢҲТАШАМӢ محترمӣ мӯҳташам будан; шукӯҳу ҳашамат; бузургӣ, азамат.

МӢҲТОЛ а. محتال кит. ҳилагар, маккор.

МӢҲТОҶ а. محتاج эҳтиёҷманд, ҳоҷатманд, ни-
ёзманд; **мӯҳтоҷ будан** эҳтиёҷ доштан, **мӯҳтоҷ мондан** эҳтиёҷманд гардидан; **мӯҳтоҷ шудан** эҳтиёҷ пайдо кардан; **мӯҳтоҷи дастӣ** касе **шу-
дан** ба чиз ё ёрии касе эҳтиёҷ пайдо кардан.

МӢҲТОҶӢ محتاجӣ эҳтиёҷмандӣ, ҳоҷатмандӣ, эҳтиёҷ; **мӯҳтоҷӣ** кашидан дар эҳтиёҷ шудан (будан).

МӢҲҶАБ а. محجب пӯшида, дар ҳичоб; пинҳон.

МӢҲҶАЗ а. مهجз кит. дар ҳичоб буда; пӯшида, пинҳон.

МӢҶИНАК موحينک ниг. мӯйчинак.

МӢҶАЗ а. موحز кӯтоҳ карда, мухтасар.

МӢҶАЗБАӢНИ موحز بيانӣ баӢни кӯтоҳ ва мухтасар дар гуфтор ва таълифот.

МӢҶИБ а. موحب сабаб, боис; **ба мӯҷиб** бо са-
бабе; бо баҳонае; **ба мӯҷибӣ...** ба асоси...;

мувофиқи...

МУӢШИКОФ *موشکاف* нуктасанҷ, дақиқкори бориқбин; он ки масъалаеро бо ҳамаи нозуқиҳо ва ҷузъиёташ месанҷад.

МУӢШИКОФӢ *موشکافی* дақиқӣ ва нуктасанҷӣ дар корҳо, бориқбинӣ.

МУӢШИКОФОНА *موشکافانه* ба таври дақиқ ва бориқбинона, нуктасанҷона.

МУӢЪЗАМ *ا. معظم* *кит.* қисми бузург ва асосӣ, қисмати аъзами чизе, бештари чизе.

МУӢЪЛАМ *а. معلم* 1. аламдор, нишондор, аломатдор. 2. мунаққаш, пурнақшу нигор.

МУӢЪМИН *а. مؤمن* *д.* боимон, имондор, диндор; **изои муъмин ҳаром** *д.* ранҷондани мусулмон ҷои нест.

МУӢЪТАБАР *а. معتبر* 1. бозътибор, соҳибътибор. 2. мӯҳтарам, иззатманд, бообрӯ: **одами муътабар ва машҳур**. 3. бозътимод, муътамад, боваринок: **манбаъҳои муътабар; муътабар будан** эътибор доштан.

МУӢЪТАБАРӢ *معتبری* муътабар будан; мӯҳтарамӣ, бозътиборӣ, иззатмандӣ.

МУӢЪТАД(Д) *а. معتد* *кит.* 1. ба ҳисоб гирифта, шумурдашуда. 2. тахминшуда, гумонкарда.

МУӢЪТАДИЛ *а. معتدل* 1. дар ҳадди эътидол, миёна: **иклими муътадил**. 2. мутаносиб, мувофиқ. 3. муътадилона; мувофиқи меъёр, ба таври бояду шояд.

МУӢЪТАДИЛӢ *معتدلی* муътадил будан, дар ҳолати эътидол.

МУӢЪТАДИЛОНА *ا. معتدله* ба таври муътадил, ба таври бояду шояд.

МУӢЪТАЗИЛ *а. معتزل* *кит.* 1. канорагир, узлатгузин, гӯшанишин. 2. пайрави ҷараёни муътазилия.

МУӢЪТАЗИЛА *а. معتزله* *ниг.* муътазилия.

МУӢЪТАЗИЛИЯ *а. معتزليه* *ф., д.* ҷараёнест дар ислом, ки пайравони он ба баъзе аҳкоми дин бо далелҳои ақлӣ ва мантиқӣ муносибат карданро талқин менамуданд.

МУӢЪТАКИФ *а. معتكف* *кит.* 1. гӯшанишин. 2. *д.* он ки барои ибодат масҷид ё гӯшаеро ихтиёр кардааст.

МУӢЪТАКИД *а. معتقد* эътиқодманд, эътиқодкарда, боваркарда.

МУӢЪТАКИДАН *а. معتقدا* *кит.* аз рӯи эътиқод; эътиқодона, бо боварии тамом.

МУӢЪТАМАД *а. معتمد* эътимоднок, бозътимод, боварнок, дилпуршаванда: **далелҳои муътамад**.

МУӢЪТАРИЗ *а. معترض* *кит.* он ки ба сухан ё кори касе эрод мегирад; эътирозқунанда, муқарриз; мунаққид.

МУӢЪТАРИФ *а. معترف* *кит.* эътирофқунанда, иқроршаванда, базимагиранда (*мас., ғуноҳи худро*): **муътариф шудан**.

МУӢЪТОД *а. معتاد* 1. одаткарда. 2. расм, одат; **муътод шудан** одат шудан.

МУӢЪЧАМ *а. معجم* 1. *кит.* тартиби алифбои ҳарфҳои арабӣ, ки ихтирои аҳли аҷам аст. 2. *зби.* ҳарфҳои нуктадори алифбои арабӣ, ҳуруфи манкута.

МУӢЪЧИЗ *а. معجز* *кит.* 1. очизқунанда. 2. кори ҳайратовар, аҷибу ғариб.

МУӢЪЧИЗА *а. معجزه* 1. *д.* кори аз одат берун, ки эъҷози пайғамбарон аст ва дигарон аз қардани он очизанд; **муъъчиза шумурдан** кори аз одат берун шумурдан, кори ғайриимкон ҳисоб кардан. 2. кори ҳайратовар, кори аҷиб, кори шигифтовар; **муъъчиза нишон додан** кори ниҳоят аҷибу шигифт зоҳир кардан.

МУӢЪЧИЗАВӢ *ا. معجزوی* *мансуб ба муъъчиза;* ниҳоят ҳайратангез, ғавқулода аҷибу таъҷубовар.

МУӢЪЧИЗАДОР *ا. معجزه دار* *ниг.* муъъчизанок.

МУӢЪЧИЗАКОР *ا. معجزه کار* соҳибэъҷоз; муъъчизаофарин.

МУӢЪЧИЗАКОРӢ *ا. معجزه کاری* муъъчизакор будан; муъъчиза нишон додан.

МУӢЪЧИЗАКОРОНА *ا. معجزه کارانه* ба таври ҳайратангез; муъъчизаосо.

МУӢЪЧИЗАОВАР *ا. معجزه آور* муъъчиза нишондиҳанда; ҳайратовар.

МУӢЪЧИЗАОСО *ا. معجزه آسا* муъъчизамонанд, шабеҳи муъъчиза; ҳайратовар: **ба таври муъъчизаосо**.

МУӢЧИЗАОФАРИН معجزه آفرين он ки ё он чи
корҳои муӢчизавӣ мекунад, кори ҳайратовар
нишон медиҳад: **дастони муӢчизаофарин**.

МУӢЧИЗАСОЗ معجزه ساز 1. *ниг.* муӢчизаофарин.
2. соҳир, чодугар.

МУӢ I مويه қилтиқи хӯшаи ғалла, сӯк.

МУӢ II مويه *кит.* гирия, навҳа, нолаи ҳазин; **муӢ**
кардан гирия кардан.

МУӢГАР مويه گر *кит.* навҳагар, овозандоз, зани
навҳагар (*дар рӯзи мотам*).

МУӢЯК مويک 1. кафидагии зарфҳои чинӣ ва
сафол, ки ба муӢ монанд шуда ба назар
мерасад; **муӢяк рафтааст** кафидагӣ пайдо
кардааст. 2. сими нозуки механизми соат:
муӢяки соат. 3. решаи нозуки растанӣ; **муӢяки**
чароғи барқӣ сими ниҳоят борик ва нозуки
чароғи барқӣ, ки аз қувваи барқ даргирифта
рушноӣ медиҳад.

МУӢЯКДОР مويک دار сӯкдор,

МУӢЯСАРО مويسرا *ниг.* муӢягар.

Н

Н ҳарфи ҳаҷдаҳуми алифбои ҳозираи тоҷикӣ; дар алифбои арабиасоси тоҷикӣ ҳарфи нун (ن); дар ҳисоби абҷад ба адади 50 баробар аст.

НА نه 1. ҳиссачаи инкорӣ не; **на... балки...** не, лекин..., **на ин ки...** на фақат..., на танҳо; **на...**, на ва на он, ҳеҷ кадом; **не...**, **на...**; **на...**, **на...** **на фақат** на танҳо. 2. пешванд, ки бо феълҳо ҳамроҳ омада, маънии инкор ва нафӣро медиҳад: **ҷавоб надод, суҳан нагуфт** ва ғ.

НААМ I а. نعم ҳа, бале, оре; муқоб. **ло**.

НААМ II а. نعم чорпо (ҳамчун уштур, гову гӯсфанд).

НААРЗАНДА نه‌ارزنده беарзиш, бекадр.

НАБАВӢ а. نبوى мансуб ба **набӣ**; пайғамбарӣ.

НАБАРД نبرد чанг, ҳарб, разм; чангу ҷидол.

НАБАРДА نبرده кит. 1. мутааллиқ ба набард, чангӣ: **қабои набарда**. 2. марди чангӣ, чанговар; далер, шучоъ, диловар, паҳлавон.

НАБАРДАҶЗОР نبردافزار кит. чангафзор, силоҳи чанг.

НАБАРДАҶАВОН نبرده‌جوان кит. паҳлавони ҷавон, ҷавони диловар, чангвари ҷавон.

НАБАРДГОҲ نبردگاه ҷои чанг, майдони чанг.

НАБАРДӢ نبردى 1. **марбут ба набард**; чангӣ. 2. чангчӯӣ, пархошчӯӣ, чанговар.

НАБАРДОЗМО(Ӣ) نبردآزمایى чанговари ботаҷриба, паҳлавони чангозмуда.

НАБАРДОЗМУДА نبردآزموده ниг. **набардозмо**.

НАБАСА نبسه ниг. **набера**; писарзода, духтарзо-

да, **набера**.

НАБАХРА نېره кит. 1. қалб ва носара (дар бо-раи пул, нукра ва ғ.); паст, ночиз. 2. маҷ. пинҳон, пӯшида; чапғалат.

НАБЕРА نېره фарзанди фарзанд, фарзандзода, писарзода ё духтарзода.

НАБЕРАДОР نېره‌دار сохибнабера (бобо ё модарқалон).

НАБЕРАҶА نېره‌چه набераи хурдсол.

НАБЗ а. نبض задани (чунбиши) рағи шараёни инсон ва ҳайвон, ки ба тапиши дил вобаста аст; **набзи касеро санчидан (дидан)** ламс кардани маҳалли набзи касе (мас., рағи чунбандаи банди дастро бо ангуштон ё ба воситаи асбоб бо мақсади муайян кардани фишори хуни ӯ); **набз аз задан мондан** аз чунбиш мондани набз; мурдан; **□ набзи сайёра** вазъияти сиёсӣ иқтисодӣ ва фарҳангии ҷаҳон.

НАБЗГИРӢ نبض‌گیری рағи чунбандаи дастро ба даст гирифтан бо мақсади ташҳиси ҳолати бемор.

НАБЗНИГОР نبض‌نگار ниг. **набзсанҷ**.

НАБЗСАНҶ نبض‌سنج он ки набзи беморро муоина мекунад.

НАБЗСАНҶӢ نبض‌سنجى исми амал аз **набз санчидан**.

НАБЗШИНОСӢ نبض‌شناسӣ соҳаи тиб, ки ба муоинаи набзи беморон машғул аст.

НАБИД//НАБИЗ نبيد/نبيذ кит. шароби хурмо; шароб, май.

НАБ

НАБИШТА *نيشته* *ниг.* навишта.**НАБИШТАН** *نيشتن* *ниг.* навиштан.**НАБӢ** *ا. نبي* *д.* пайғамбар, расул.**НАБОТ I** *ا. نبات* гиёҳ, растанӣ.**НАБОТ II** *ا. نبات* як навъ ширинии шӯшашакли булӯрмонанд, ки аз чӯшонидан ва сард кардани шакар ҳосил мешавад; **қанду набот** (*дар мавриди дӯстдорӣ ба қӯдак гуфта мешавад*).**НАБОТӢ I** *نياتي* *мансуб ба набот*; гиёҳӣ; равғани наботӣ равғани аз ҳосили растаниҳо гирифта.**НАБОТӢ II** *نياتي* бо қанди набот ширинкарда; ширин, (*мас., чой ё ягон мева*).**НАБОТОТ** *ا. نباتات* *ч.* **набот I**; олами наботот дунёи растаниҳо.**НАБОТОТШИНОС** *نباتاتشناس* он ки набототро меомӯзад, гиёҳшинос.**НАБОТОТШИНОСӢ** *نباتاتشناسي* илми омӯхтани наботот, гиёҳшиносӣ.**НАБОТПАЗ** *نبات پز* он ки набот мепазад, ҳалвогар.**НАБОТПАЗӢ** *نبات پزي* набот пухтан, ҳалвогарӣ.**НАБОТЧОӢ** *نبات چاي* чойи наботӣ, чойи набот андохташуда.**НАБОҲАТ** *ا. نهايت* *кҳн.* начобат, чавонмардӣ; бузургӣ.**НАБОШАД** *نباشد* 1. *шакли инкориш аористи шахси сеюми танҳои феъли будан*. 2. агар ин тавр бошад..., дар ин сурат..., дар ин ҳол... 3. *пайвандак дар ҳолате ки..., дар сурате ки..., вагарна*.**НАВ** *نو* 1. он чи, пеш аз ин мавҷуд набуд, аввалин бор сохташуда ё таҳияшуда; ҷадидан ихтироъгардида; тоза, ҷадид; *муқоб.* **кӯҳна**; **расму оини нав**, **ҳаёти нав**, **ҳодисаи нав**; **бинои нав** иморати тозабунёд, бинои навсохт; **либоси нав** сарутани тозадӯхт, либоси ханӯз напӯшида; **меваи нав** аввалин мева аз ҳосили имсола; **роҳи нав** роҳи ба тозагӣ сохташуда. 2. ба қарибӣ пайдошуда, ба наздикӣ арзи вучуд карда; **мачаллаю рӯзномаҳои нав** а) мачаллаю рӯзномаҳои бори аввал нашршуда; б) нусхаҳои мачаллаю рӯзномаҳои ба наздикӣ чопшуда, ки ҳоло нахондаанд; **одами нав**шахси ба қарибӣ ба чое омада, ки дигарон ўро наметиносанд; **раиси нав** роҳбари ба қарибӣ таъйин ё интихобшуда; **қору касби нав** қору касби ҳоло ноозмуда ва омӯхта нашуда; **соли нав** соли ба қарибӣ дохилшаванда, соли дар рӯзҳои наздик фарорасида. 3. иловагӣ, дигар, ба ғайри он чи буд: **муваффақиятҳои нав**, **қувваҳои нав**, **ҳусни нав**; **либоси нав** кардан либоси дигар пӯшидан, либос иваз кардан. 4. ҳозир ҳамин, ҳоло, ба тозагӣ, андак вақт пеш. 5. *мач.* пешқадам, мутараққӣ; **нав-нав** тоза ба тоза; **нав ба нав** тоза ба тоза; такрор ба такрор; **аз нав // аз сари нав** дигарбора, дубора, гашта.. **замини нав** *ниг.* **навқорам** (**замини навқорам**); **мактаби нав** мактаби тарзи таълимаш тоза, мактаби усули таълимаш ҷадид; **аз нав дида баромадан** дубора аз назар гузаронидан, таҷдиди назар кардан; **аз нав сохтан** дубора ба вучуд овардан, тамоман дигар кардан; **нав карда гирифтан** тоза карда гирифтан, дигар кардан, иваз карда гирифтан.**НАВАД** *نود* *шумораи миқдорӣ* адади даҳие, ки пас аз ҳаштод ва пеш аз сад меояд, адади 90.**НАВАДСОЛА** *نودسالة* навад сол дошта; синнаш ба навад расида.**НАВАДСОЛАГӢ** *نودگسالگی* навадсола будан; навад сол доштан.**НАВАДУМ** *نودم* *шумораи тартибӣ аз навад*.**НАВАДУМИН** *نودمين* *ниг.* **навадум**; касе ё чизе, ки дар шумораи навадум қарор дорад.**НАВАКАК** *نوڪك* 1. ба ҳамин наздикӣ, ҳозиракак. 2. *шакли навозиши нав*.**НАВАКӢ** *نوکی* *гуфт.* ба наздикӣ, ба тозагӣ.**НАВАНД** *نوند* *кит., ниг.* **наванда**.**НАВАНД(А)** *نوند(ه)* *кит.* 1. аспӣ тезрав, аспӣ тундрав; асп; **наванди чорпар** аспӣ тезрафтор, аспӣ тезтак, аспӣ чорхезгиранда. 2. қосид, пайк, номабар. 3. тезфаҳм, зирак. 4. номи кӯҳе дар Эрон, ки оташқадаи маъруфи Озар барзин дар он ҷо воқеъ будааст.**НАВАНГӢ** *نونگی* *гуфт.* он ки ё он чи ҳозиракак буд; он ки ё он чи ҳамин ҳозир номаш зикр шуд ё мавриди сухан буд.**НАВАРД** *نورد* 1. *асоси замони ҳозира аз навардидан*.

2. *ҷузъи пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънои тайкунанда: сахронавард, дарёнавард, кайхоннавард.*

НАВАРД *نورد* 1. дар дастгоҳи бофандагӣ ҷӯбест, ки матои бофташуда ба он мепечад. 2. чизи печида; туби матоъ; лӯлапеч, тӯмори мактуб. 3. *кит.* андӯхта, чамъкарда. 4. *кит.* ҳошияе, ки дар нӯги остин ва бару домани либос медӯзанд; **аз ҳар навард** ба ҳар тарик.

НАВАРДДОР *نورددار* дорои навард (1).

НАВАРДИДАН *نوردیدن* *кит.* 1. печидан, печонидан, қат кардан. 2. тай кардан, паймудан, гузаштан; гаштан, гардидан.

НАВАРДӢ *نوردي* мансуб ба навард; наварддор.

НАВАРДЧА *نورچه* шакли тасғири навард; наварди хурд.

НАВАРӢС *نوعروس* келини нав, духтари нав шавҳаркарда, наварӢс.

НАВАСА *نوسه* лаҳҷ., *ниг.* набера.

НАВБАР *نوبر* 1. дарахте, ки нав ба мевадихӣ даромадааст. 2. аввалин меваи расидаи дарахт ва г. дар мавсим, меваи наврасида; **ниҳоли навбар** а) ниҳоли нав ба мевадихӣ даромада; б) *кин.* чавони нав ба балоғатрасида; духтари қадрас.

НАВБАРӢ *نوبري* 1. айёми нав ба ҳосил даромадани дарахт. 2. овони наврасӣ.

НАВБАРНИҲОЛ *نوبرنهل* *ниг.* ниҳоли нав бар.

НАВБАРОМАД *نوبرامد* нав пайдошуда, ба тозагӣ зоҳиршуда, ба тозагӣ баромада.

НАВБАТ I *ا. نوبت* 1. тартиб дар кардани коре; вақту фурсати аз рӯи тартиб фарорасида ба рои иҷрои коре ё додану гирифтани чизе. 2. дафъа, қарат, бор; **дар навбати дигар**. 3. давр, замон. 4. марҳила дар силсилаи коре ё сохтмоне, ки тибқи нақшаи қаблӣ ба иҷро мерасад; **навбат ба навбат** пешу пас, пайи ҳам, аз пайи ҳамдигар; **ба навбат** ботартиб, пешу пас, пайи ҳам; **ба (дар) навбати худ** ба тартиб, аз рӯи тартиб; **дар навбати аввал** пеш аз ҳама, якумин шуда; **навбат гирифтани** барои кардани коре ё гирифтани чизе ба тартиб дар саф истодан; **навбат надодан** фурсат надодан, имконият надодан (ба касе барои коре); **навбат омадан (расидан)** ба касе аз рӯи тартиб раси-

дани вақт ва фурсати иҷрои коре; **ба (дар) навбат истодан** бо тартиб пайи ҳам истодан ба рои коре ё гирифтани чизе; **дар навбати аввал гузоштан** дар ҷои якум мондан, аҳамияти махсус додан; имтиёз додан.

НАВБАТ II *ا. نوبت* *кит.* 1. табли калон, нақора; **навбат задан** табл задан, нақора задан. 2. хаймаи бузург; боргоҳ.

НАВБАТГОҲ *نوبتگاه* посбонгоҳ, қаровулхона.

НАВБАТДОР *نوبتدار* 1. он ки мутобиқи тартибу нақшаи пешакӣ вазифаеро ба ҷо меорад: **навбатдори синф**, **духтури навбатдор**, **навбатдор шудан**. 2. посбоне, ки дар навбати худ посдорӣ мекунад.

НАВБАТДОРӢ *نوبتداري* 1. навбатдор будан, кори навбатии худро иҷро кардан. 2. посбонӣ, қаровулӣ: **навбатдорӣ кардан**.

НАВБАТЗАН *نوبتزن* посбони нақоразан, ки дар вақтҳои муайян нақора мезанад, нақоразан, нақорачӣ.

НАВБАТИГОҲ *نوبتيگاه* *кит.* хаймаи калони посбонӣ, ки онро боргоҳ ҳам мегӯянд.

НАВБАТӢ *نوبتي* мансуб ба **навбат**; он чи бо тартиби муайян, пайи ҳам карда мешавад: **мачлиси навбатӣ**, **рухсатии навбатӣ**; **шӯҳии навбатӣ** ҳазлу шӯҳии ҳамешагӣ, ҳарвақтина.

НАВБАТНАВОЗ *نوبتنواز* *ниг.* навбатзан.

НАВБАТПОӢ *نوبتپائي* навбати худро мунтазир шудан.

НАВБАТЧӢ *نوبتچي* *ниг.* навбатдор.

НАВБАҲОР *نوبهار* аввали фасли баҳор; **абри навбаҳор**, **фасли навбаҳор**.

НАВБАҲОРӢ *نوبهاري* он чӣ ба аввали баҳор мансуб аст ё дар аввали баҳор рӯидааст: **гулҳои навбаҳорӣ**.

НАВБАҲРА *نوبهره* ҳосили якуми юнучқа; юнучқаи барра.

НАВБЕХ *نوبيخ* навниҳол, ниҳоли нав шинондашуда.

НАВБОВА *نوباو* *кит.* 1. меваи аввал расида, пешпазак, аввалин меваи боғ. 2. *кит.* кӯдак, фарзанд.

НАВБОҲ *نوباغ* боғи нав, боғи навбунёд.

НАВ

НАВБОЛИҒ نوبالغ нав ба балоғат расида, наврас.

НАВБОРИДА نوباریده ба тозағӣ борида, нав аз ҳаво рехта: **барфи навборида**.

НАВБОФТА نوبافته ба тозағӣ бофташуда.

НАВБУНӢД نوبنياد нав сохташуда, ба тозағӣ биноёфта: **бинои навбунӢд**, **боғи навбунӢд**.

НАВБУРУТ نوبروت он ки нав бурут баровардааст, навхат; навчавон.

НАВВОБ ا. نواب *таър.* 1. ҷонишин, волӣ. 2. лақаби амирон ва шохзодагон (асосан дар Ҳинд).

НАВГАРОӢ نوگرائي нав. пайравӣ аз сабки усулҳои ҷадид, навҷӯӣ, навардозӣ.

НАВГАРО نوگرا нав. он ки ба сабку услуби ҳозиразамон пайравӣ мекунад, навардоз.

НАВГОНӢ نوگاني нав. 1. меваи нахустини дарахт. 2. чизи нав (тоза), чизи наваромад.

НАВГУЛ نوگل 1. гули навшукуфта; дарахти соли аввал гулкарда. 2. *маҷ.* наварчавон, хусусан духтари наварас.

НАВҒОН نوغان *кит.* тухми кирмак, кирми пилла.

НАВДА نوده 1. шохчаи навараси дарахт. 2. қаламча.

НАВДАВЛАТ نودولт он ки нав соҳиби давлату сарват шудааст; он ки ба тозағӣ ба мансабу давлат расидааст.

НАВДАВЛАТӢ نودولتي навардавлат будан, акнун ба сарвату давлат расидан.

НАВДАДАВОНӢ نودهدواني навда баровардани дарахт, **айёми навардаавонӢ** айёми шохчабарории дарахтон.

НАВДАДОР نودهدار дарахти шохчадор.

НАВДАМ نودم 1. чавон, наварас. 2. *маҷ.* наваркор; одами нав ба вазифае таъйиншуда.

НАВДАМИДА نودمیده наварасида; наварӯида; наваромада: **муйлаби навармида**.

НАВДАНДОН نودندان кӯдаки наварзоде, ки акнун дандон баровардааст.

НАВДАНИҲОЛ نودهنهال ниҳоли чавон, наварниҳол.

НАВДАРС نودرس нав ба дарсхонӣ саркарда, навомӯз.

НАВДАРСХОН نودرسخوان нав ба дарсхонӣ шурӯъкарда; **талабаи навардарсхон**.

НАВДАЪВАТ نودعوت он ки бори аввал ва ба қарибӣ ба хизмати ҳарбӣ даъват шудааст.

НАВДОМОД نوداماد он ки ба тозағӣ зан гирифтааст, чавони навархонадор.

НАВДӢХТА نودوخته нав дӢхташуда, ба тозағӣ дӢхташуда.

НАВДӢШ نودوش **шири навдӢш** шири нав дӢшида.

НАВДӢШИДА نودوشیده *сифати феълӣ ва феълӣ ҳол аз дӢшидан*; навдӢшидашуда (*оид ба шир*).

НАВӢДГИР نويدگير наваркор, ба тозағӣ кореро омӯхта.

НАВЗАМИН نوزمين замини нав киштбоб шуда, замини наваромад.

НАВЗО نوزа наварзоида, ба қарибӣ бача таваллудкарда.

НАВЗОД(А) نوزاده кӯдаки наварзоидашуда; нав аз модар таваллудшуда.

НАВЗОӢ نوزاي *ниг.* наварзо.

НАВИГАРИДӢСТ نويدگري دوست дӯстдори наваргарӣ; наварпараст.

НАВИГАРӢ نويدگري 1. нав будан, тозағӣ. 2. чизи нав, чизи тоза ба вуқӯъ пайваста, он чи, ки то ҳол мавҷуд набуд ё зоҳир нашуда буд. 3. *гуфт.* хабари тоза, хабари навар; **наваргарихон** рӯз ахбори тоза аз вазъи замони ҳол.

НАВИГАТСИЯ لوت. *ноигтсия*. 1. киштиронӣ (*ҳам дар об ва ҳам дар ҳаво*). 2. соҳаи илми киштиронист, ки тарзу усулҳои идораи киштиҳоро ҳам дар обу ҳам дар ҳаво меомӯзад. 3. давраи муайяне аз фасли сол, ки обу ҳаво ба киштиронӣ ва парвози киштиҳои ҳавоӣ имкон медиҳад.

НАВИГАТСИОНӢ نويدگسياني *мансуб ба наваргати*; **давраи наваргати** муддате, ки киштиронӣ имкон дорад.

НАВИД نويد мужда, хабари хуш; ваъда.

НАВИН نوين навар, тоза; навартарин.

НАВИС نويس 1. *асоси* замони ҳозира аз наваристан; **наварис–наварис** бо тақрор ва бисёру пайва-

ста навиштан. 2. *ҷузъи пасини калимаҳои мураккаб ба маънои нависандаи чизе: номанавис, шеърнавис, хикоянавис.*

НАВИСАНДА *نویسنده* 1. *сифати феълии замони ҳозира аз навиштан*; он ки навиштааст, касе, ки иншо кардааст, нигоранда. 2. он ки машғули фаъолияти адабӣ аст, асарҳои бадеӣ эҷод мекунад; муаллифи асари бадеӣ: **Иттифоқи нависандагони Тоҷикистон, Нависандаи халқии Тоҷикистон.**

НАВИСАНДАГӢ *نویسندگی* нависанда будан, шуғлу амали нависанда.

НАВИСОНАВИС *نویسانوویس* бисёр навиштан, аз ҳад зиёд ва беҳуда навиштан.

НАВИСОНДАН *نویсандن* тарзи бавоситаи навиштан.

НАВИШТ *نوشت* асоси замони гузаштаи навиштан: тарзи навишти ҳарфҳо.

НАВИШТА *نوشته* 1. *феъли ҳол ва сифати феълии замони гузашта аз навиштан*. 2. ҳар чизи навишташуда; китобатшуда; **навишта гирифтан** рӯнавис кардан, рӯбардор кардан.

НАВИШТАН *نوشتن* 1. фикре, матлаберо рӯи (ба рӯи) қоғаз овардан, нигоштан. 2. таълиф кардан, эҷод кардан, ба вучуд овардани асари адабӣ ё илмӣ. 3. рӯбардор кардан, рӯнавис кардан, китобат намудан.

НАВИШТАНӢ *نوشتنی* сифати феълии замони оянда аз навиштан; он чи навишта мешавад; лоиқи навиштан; муносиби навиштан.

НАВИШТАҶОТ *نوشتجات* ҷ. **навишта**; чизҳои навишташуда; навиштаҳо; нигоришот.

НАВИШТОР *نوشتار* навишт; (тарзи) иншо, нигориш.

НАВИШТОРӢ *نوشتاری* мансуб ба навиштор; хаттӣ, китобатӣ, иншой; забони навишторӣ забони китобӣ; муқоб гуфторӣ.

НАВӢ *نوی* нав будан; навигарӣ, тозагӣ (*нисбат ба пайдоиш*): **тарафдори навӣ.**

НАВКАНДА *نوکنده* 1. ба тозагӣ кандашуда, нав кофташуда; **ҷӯи навканда**. 2. ба тозагӣ аз дарахт чида ё аз палак ҷудо карда: **харбузаи навканда.**

НАВКАР//НӢКАР *نوکر* 1. мулозим, хизматгор,

чокар. 2. *таър.* аскарӣ як дастаи низомӣ дар аморати Бухоро.

НАВКАРӢ//НӢКАРӢ *نوکاری* 1. хизматгорӣ, чокарӣ, пешхизматӣ. 2. *таър.* хизмат дар дастаи низомии навкарон.

НАВКАРОНА//НӢКАРОНА *نوکرانه* монанди навкар, шабеҳи хизматгор; чоплусона. 2. *таър.* хизматона ба навкар.

НАВКИСА *نوکیسه* он ки нав соҳиби пулу мол шудааст, одами нав пулдоршуда.

НАВКОР *نوکار* касе, ки ба ягон кор нав шурӯъ кардааст ва таҷрибаи корӣ надорад.

НАВКОРАМ *نوکارم* ба тозагӣ кишт шуда, навикишт; **замини навкорам** замини нокурами ба тозагӣ обёрӣ ва қорамшуда.

НАВКОРӢ *نوکاری* навкор будан дар қоре, қамтаҷриба будан.

НАВҚАЛАМ *نوقلم* *маҷ.* он ки тоза ба нависандагӣ шурӯъ кардааст: **адиби навқалам.**

НАВҚИРАВ *نوقرو* нав; истифоданашуда; **қорди навқирав** қорди нав тезқарда.

НАВҚИРОН *نوقران* 1. ба тозагӣ наздикшуда, пайваста ба чизе. 2. *нӯҷ.* ба тозагӣ ба ҳам наздикшуда дар як бурҷ (*оид ба ситораҳо*).

НАВҚОН *نوقان* хӯшаҳои гандум, ки қангоми дарав ба замин мерезанд.

НАВМ *ا. نوم* *қит.* хоб.

НАВМАШҚ *نومشق* он ки ба тозагӣ ба машқе шурӯъ кардааст, навёдгир, навкор.

НАВМЕД *نومید* *ниг.* **ноумед.**

НАВМЕДӢ *نومیدی* *ниг.* **ноумедӣ**; **бо навмедӣ** *ноумедона*, *умедро қанда*; **ба навмедӣ андохтан** маънос қардан, *ноумед қардан* (*қасеро*); **ба навмедӣ афтодан** *ноумед шудан*, маънос *ғаштан*.

НАВМЕДОНА *نومیدانه* *ниг.* **ноумедӣ.**

НАВНИҲОЛ *نونهال* 1. *ниҳоли нав*, *ниҳоли ба тозагӣ шинондашуда*; дарахти ҷавон. 2. *маҷ.* навҷавон, наврас. 3. *маҷ.* он, ки ба қоре ё шуғле ба тозагӣ шурӯъ кардааст; **навниҳоли боғи санъат** ҳунарманди ҷавон; **навниҳоли адабиёт** адиби ҷавон.

НАВ

НАВО I نوا 1. садо, овоз; нағма, оҳанг; нола. 2. номи мақоми сеюм аз оҳангҳои “Шашмақом”; **созу наво** нағмаву овоз, оҳангу суруд.

НАВО II نوا 1. хӯрок, чизҳои хурданӣ, гизо. 2. воситаҳои зиндагӣ, чизу чораи рӯзгор; **нарху наво** баҳову арзиши чизҳо дар бозор. 3. на-сиб, рӯзӣ. 4. сарват, дорой, боигарӣ.

НАВО III نوا a. тухми хурмо, донҳои хурмо.

НАВОБАХШ نوابخش кит. рӯзирасон, раззоқ.

НАВОБОД نوآباد наво ободшуда, наво бун-ёдшуда, наво ба вучуд овардашуда, наво бунёд.

НАВОВАР نوآور чорикунандаи навигариҳо; он ки дар қору касби худ ягон навигарии муфид медарорад ва ё усулу тарзи наво, фикри тозае пешниҳод мекунад.

НАВОВАРӢ نوآوری 1. навигарӣ даровардан. 2. навовар будан, фаъолияти навовар.

НАВОГАР نواگر мутриб, сароянда, созанда, на-возанда.

НАВОДИР a. نوادر ҷ. **нодир**; чизҳои қамъ ва қам дучоршаванда.

навоз 1. асоси замони ҳозира аз **навохтан**. 2. ҷузъи пасини баъзе қалимаҳои мураккаб ба маънои навозанда: **оҳангнавоз**, **дӯторнавоз**, **торнавоз**. 3. ҷузъи пасини баъзе қалимаҳои мураккаб ба маънои навозишкунанда: **меҳмоннавоз**, **дил-навоз**, **рӯхнавоз**.

НАВОЗ نواز навозиш, меҳрубонӣ.

НАВОЗАНДА نوازنده 1. сифати феълӣ замони ҳозира аз **навохтан**. 2. мутриб, созанда.

НАВОЗАНДАГӢ نوازندگی навохтани асбобҳои мусиқӣ; касби навозандаи олатҳои мусиқӣ, ҳунари навохтан.

НАВОЗИШ I نوازش меҳрубонӣ, шафқат; дилҷӯӣ, навозиши модар, лутфу навозиш; **бо навозиш** навозишкорона, меҳрубонона; **навозиш кардан** меҳрубонӣ кардан, дилҷӯӣ кардан, дӯстдорӣ намудан.

НАВОЗИШ II نوازش мутрибӣ, сознавозӣ; нағмаву суруд.

НАВОЗИШГАР نوازشگر ниг. навозишкор.

НАВОЗИШКОР نوازشكار меҳрубон, дилҷӯ, бо-илтифот.

НАВОЗИШКОРОНА نوازشكارانه бо навозиш, бо меҳрубонӣ, меҳрубонона, илтифоткорона.

НАВОЗИШКОРӢ نوازشكارى навозиш, дилҷӯӣ, меҳрубонӣ.

НАВОИН نوآين 1. наво пайдошуда, навобаромад, тозабаромад. 2. кит. зебо ва орошта.

НАВОҚИС a. نواقص кит., ҷ. **нақс**.

НАВОЛ a. نوال кит. 1. ато, бахшиш, ҳадя. 2. на-сиб, баҳра.

НАВОЛА نواله 1. хӯрок, таом, тӯша; микдори як бор хӯрдани чизе, як микдор хӯроке, ки барои касе ҷудо карда мешавад. 2. қулӯлаи ҳамир, (зувола) қулӯлаи ягон чизи хӯрданӣ; луқма. 3. ризқ.

НАВОЛАБУР نوالهبر қорди ҳамирбурӣ.

НАВОМАДА نوآمده он ки ба ҷое ба тозагӣ ома-дааст.

НАВОМУӢЗ نوآموز 1. он ки наво ба омӯхтан сар кардааст, навошигирд. 2. он ки дар қоре ҳанӯз таҷриба надорад, навокор.

НАВОН نوان кит. 1. сифати феълӣ ва феълӣ ҳоли замони ҳозира аз **навидан**. 2. ҳамида, ҳамшуда, дуто. 3. маҷ. суст ва заиф; **Д сарви наво** маҳбубаи ҳушрафтор, ёри ҳиромон.

навор نوار асоси замони ҳозира аз **наворидан**; на-воштан.

НАВОР نوار 1. риштаи сербари тасмамонанд аз матоъ, қарм ё чизҳои эластикӣ; қанора, зех, шерида, лента. 2. лентай филмгирӣ; **ба навор гирифтан (бардоштан)** а) ба лента сабт карда-ни овоз ё сурате; б) филмо дар навор сабт кардан, филм бардоштан.

НАВОРБАРДОР نواربردار наво. дар телевизион ва кино: мутахассисе, ки намоиш ва саҳнақоро дар навор сабт мекунад, мутахассиси аксбар-дор; навогир, филмбардор.

НАВОРБАРДОРӢ نواربردارى исми амал **ба навор бардоштан**; шуғл ва қори наворбардор.

НАВОРГИР نوارگير ниг. наворбардор.

НАВОРГИРӢ نوارگيرى ниг. наворбардорӣ.

НАВОРДОР نواردار дорои навор, навордошта: дастгоҳи навордори суратгирӣ.

НАВОРШАКЛ *نوارشکل* шакли наворро дошта.

НАВОСА *نواسه* *ниг.* набаса.

НАВОСАНЧ *نواسنج* *кит.* 1. сароянда, хофиз, овозхон; навозанда. 2. *мач.* касе, ки қадру кимати сухани мавзунро медонад, сухансанч, саррофи сухан, сухандон.

НАВОСОЗ *نواساز* нағмагон, сурудгон, таронагӯй.

НАВОФАРИН *نوافرين* касе, ки чизи наф месозад; навофар.

НАВОҲОН *نواخوان* сурудгон, нағмагон; **мурғи навогон** булбул.

НАВОҲОНӢ *نواخواني* сурудгонӣ, нағмагонӣ, нағмасароӣ.

НАВОХТ I *نواخت* навозиш, меҳрубонӣ, дилчӯй.

НАВОХТ II *نواخت* оҳанг, суруд, тарона.

НАВОХТАН I *نواختن* асбоби мусиқиро ба садо даровардан, созандагӣ қардан; **шикам (аз гуруснагӣ) танбӯр навохтан** *киноя аз хеле гурусна будан.*

НАВОХТАН II *نواختن* навозиш қардан, меҳрубонӣ, дилчӯй қардан, илтифот зоҳир намудан.

НАВОҲИНИШИН *نواحي نشين* муқими ноҳия, соқини ноҳия.

НАВОҲӢ *ا. نواحي* *ҷ.* ноҳия; дар ин навоҳӣ дар ин наздикиҳо.

НАВПАР *نوپر* ба тозагӣ пару бол бароварда, наф ба парвоз сар қарда: **ҷӯҷаи навпар.**

НАВПАРАСТ *نوپرست* толиб ва ишқбози ҳар як чизи наф.

НАВПАРВОЗ *نوپرواز* наф ба парвоз (паридан) сар қарда: **мурғи навпарвоз.**

НАВПАРДОЗ *نوپرداز* 1. наф пардоз (рангубор) додашуда: **кафши навпардоз.** 2. тарафдори нафӣ, навофар: **шоири навпардоз.**

НАВПУХТ(A) *نوپخته* ҳар чизи ба тозагӣ пухташуда, расида: **таоми навпукта, чави на-впукта.**

НАВРАС *نورس* 1. наф қадқашида, наф ба камол-расида: **ҷавони наврас; насли наврас** насли ҷавон, ҷавонон. 2. нафпукта: **меваи наврас.**

НАВРАСИДА *نورسيده* *ниг.* наврас.

НАВРАСТА *نورسته* наврас, наврасида: наврӯида, наврӯста (оид ба растаниҳо): **алафи навраси-да.**

НАВРЕХТА *نوريخته* ба тозагӣ афтида; чакида: ҳамин ҳоло: **шабнами наврехта.**

НАВРАСӢ *نورسي* нафҷавонӣ; ҷавонӣ: **айёми наврасӣ** замони (давраи, солҳои) наврас бу-дан.

НАВРИШ *نوريش* наф ришбароварда, ба тозагӣ ришаш дамида: **ҷавони навриш.**

НАВРУСТА *نورسته* наврӯида; **гули навруста** а) гули ба тозагӣ сабзида; гули навшукуфта; б) *киноя аз маҳбуба, маъшуқа.*

НАВРӢЗ *نوروز* 1. рӯзи аввали соли ҳиҷрии шамсӣ, ки ба 21 март баробар меояд ва ин рӯз иди соли наф аст; **иди Наврӯз.** 2. умуман ид, ҷашн.

НАВРӢЗГОР *نوروزگار* наф ҳонадоршуда, марде, ки наф зан гирифтааст ё зане, ки наф шавҳар қардааст.

НАВРӢЗӢ *نوروزي* 1. *мансуб ба наврӯз:* **сайри наврӯзӣ.** 2. тӯҳфаи идона ба муносибати ҷашни наврӯз: **идии наврӯзӣ.**

НАВРӢЗМОҲ *نوروزماه* моҳи наврӯз, фарвардии моҳ.

НАВРӢИДА *نورويده* *ниг.* наврӯста.

НАВСАБЗ *نوسبز* ба тозагӣ сабзшуда, он чи наф сабз шудааст: **дарахтони навсабз.**

НАВСАБЗИДА *نوسبزیده* *ниг.* навсабз: **баргҳои навсабзида.**

НАВСАВОД *نوسواد* наф саводбароварда, акнун саводаш баромада: **бачаи навсавод.**

НАВСОЗӢ *نوسازي* *исми амал аз наф сохтан;* дигаргунсозӣ: **навсозиҳои инқилобӣ.**

НАВСОХТ *نوساخت* наф сохташуда, нафбунёд: **бинои навсохт.**

НАВТАҲСИЛ *نوتحصیل* он ки наф ба таҳсил шурӯъ қардааст.

НАВТАШКИЛ *نوتشکیل* ба тозагӣ шакл гирифта, созмонефта, нафбунёд.

НАВТАӢСИС *نوتاسيس* ба тозагӣ бунёд шуда,

НАВ

асос гузошта.

НАВФИКР *نوفکر* шахси соҳиби тафаккури чадид.

НАВХАТ *نوخط* мӯйлабу ришаш акнун дамида: **чавони навхат**.

НАВХАТМ *نوختم* он ки таҳсилро дар мактаб нав ба итмом расонидааст.

НАВХЕЗ *نوخيز* 1. гиёҳи ба тозагӣ аз замин баромада, наврӯида, навсабз: **сабзаҳои (гиёҳҳои) навхез**. 2. наврас, чавон.

НАВХОНАДОР *نوخانه دار* он ки нав зан гирифтааст ё шавҳар кардааст.

НАВХОСТА *نوخواسته* *ниг.* **навхез**: гулҳои навхоста.

НАВҲА *ا. نوحه* фиғон, зорӣ, нола, шеван, гиря бо овози баланд дар азову мусибате: **навҳаву фиғон**; **навҳа кардан** сӯзу гудози худро бо овози баланд ифода кардан; гиристан, гиря кардан.

НАВҲАГАР *نوحه گر* он ки дар мотам нолаву фиғон мекунад, овозандоз, гириякунанда.

НАВҲАГАРӢ *نوحه گری* гирияву зорӣ бо суруди мотам, овозандозӣ.

НАВҲАСАРО *نوحه سرا* *ниг.* **навҳагар**.

НАВҲАСАРОӢ *نوحه سرای* навҳа кардан, суруди мотамӣ хондан.

НАВҲАХОНӢ *نوحه خوانی* *ниг.* **навҳасароӣ**.

НАВЧА *نوحه* 1. нозукандом, қадбаланд, баландқомат: **одами навча**. 2. *кҳн.* хидматгор, қарорӣ, пешхизмат; шогирди саисхона.

НАВЧАБА *نوحه* *кҳн.* сел, селоб.

НАВЧАВОН *نوحه* тозаҷавон, чавони нав ба балоғат расида.

НАВЧАВОНӢ *نوحه* айёми аввали чавонӣ, наврасӣ.

НАВЧӢ *نوحه* чӯяндаи навигарӣ, навоар.

НАВЧӢШ *نوحه* 1. *ниг.* **навдӯш**. 2. ба тозагӣ ба чӯш омада (*нисбат ба моё*).

НАВШИРА *نوشيره* нав ба шира даромада, тоза ширагирифта (*оид ба меваҳо*).

НАВШОГИРД *نوشاگرد* шогирди нав, нав шогирдшуда.

НАВШОДИР *نوشادر* *хим.* моддаи сафеди кристаллӣ, ки дар техникаву тиб истифода мешавад, хлориди аммоний: **чавҳари навшодир**.

НАВШУДА *نوشده* аз нав сохташуда; дигаргуншуда, тағйирёфта.

НАВШУДГОР *نوشدگار* ба тозагӣ шудгоршуда: **замини навшудгор**.

НАВШУКУФТА *نوشكفته* гули ба тозагӣ кушодашуда, шукуфаҳояш нав намоёншуда: **гулҳои навшукуфта**; **оташӣ навшукуфта** оташи ҳамин ҳозир даргирифта, оташи ба тозагӣ шӯълаваршуда, нав лахчашуда.

НАВӢ *ا. نوع* 1. хел, чинс: **навӢи аъло**, **навӢҳои нави пахта**; **навӢи башар** инсоният, одамизод; **ба навӢҳо ҷудо кардан** чизеро мувофиқи сифаташ ба хелҳо ҷудо кардан. 2. тавр, тарз, гуна; **як навӢ а)** як хел, навӢе, ким -чи хел; **б)** ба тавре, тавре карда; базур; **в)** *мас.*, бад нест, мешавад (чавобан ба суоли «аҳволатон чӣ хел аст?»); **ба ҳар навӢе ки бошад...** ба ҳар роҳе, ки бошад; илоҷе ёфта, чорае андешида; **чи навӢ шуда** бо кадом роҳ, чи гуна, бо кадом усул; **як навӢ карда** илоҷе ёфта, бо як роҳе, тавре карда; **ҳар навӢ карда а)** илоҷе ёфта; бо ягон роҳ. **б)** чи хеле ки набошад, бо ҳар роҳ

НАВӢӢ *نوعی* 1. мансуб ба **навӢ**. 2. *биол.* чинсӣ, зотӣ.

НАВӢСАНЧӢ *نوع سنجی* *кишов.* тухмисанчӣ.

НАВӢҚОД *نوايجاد* ба тозагӣ эҷодшуда; навбунёд, навсохт.

НАГАН *نگن* як навӢ таппончаи ҳафттира, ки тирдони чархзананда дорад.

НАГУН *نگون* сар зеру по боло, сарозер, вож-гун.

НАГУНБАХТ *نگون بخت* баргаштабахт, бадбахт.

НАГУНБАХТӢ *نگون بختی* нагунбахт будан; шӯрбахтӣ, сияхбахтӣ.

НАГУНСОР *نگونسار* чаппа, сарнагун, подарҳаво: **нагунсор шудан** сарнагун шудан, аз байн рафтан.

НАГҲАТ *نگهت* *ниг.* **накҳат**.

НАҒЗ *نغز* 1. хуб, неқӯ, писандида. 2. бо сифати хуб, бомуваффақият: **амалиёт нағз гузашт**. 3. ба хубӣ, хеле хуб, ба ваҷҳи аҳсан; **нағзаш**

беҳтараш, беҳтар он аст, ки...: **нағзаш ҳамин ки...**; **нағз дидан** а) ба хубӣ дидан, бо диққат аз назар гузарондан: **ҳар тарафро нағз дида баромадан**; б) дӯст доштан; **нағз доништан** ба хубӣ доништан, хеле хуб огоҳ будан аз чизе; **нағзу бад шудан** чангу чанҷол кардан бо касе, сурху сафед шудан; **нағз шудан** а) хуб шудан; б) саломат шудан, сиҳат шудан; **нағз кардед** кори хуб кардед; **нағз монед!** сиҳату саломат бошед (*вақти видоъ меғӯянд*); **нағз равед!** роҳи сафед! тинчу осуда рафта расед!; **нағз нашудан** анҷомаш хуб набудан, оқибаташ ташвишовар будан; **нағз не** хуб не, кори нек не, маъкул не, писандида не.

НАҒЗАК نغزک 1. *тиб.* бемории бачагонаи сирояткунанда, ки бар асари он ба бадан обила мебарояд, чечак. 2. доғе, ки дар рӯй баъди обилаи нағзак мондааст; **доғи нағзак** доғи боқимонда аз обилаи нағзак; **нағзак кандан**, **нағзак буридан** барои пешгирӣ аз бемории нағзак заррае аз барангезонандаи ин касалиро ба организм гузаронидан, ки бо дусе дона чечак баровардан бача аз хавф ҳалос мешавад; чечак кандан, обилакӯбӣ кардан.

НАҒЗАКАК نغزکک 1. *шакли навозишии нағз.* 2. хушнамуд, дилписанд, назаррабо: **ҳавлии нағзакак**; **духтарчаи нағзакак** духтарчаи хушрӯяку зебо. 3. бисёртар, бештар, ба қадри кофӣ, ба дараҷаи дарқорӣ.

НАҒЗАКБУРӢ نغزکبری *ниг.* нағзакканӣ.

НАҒЗАКДОР نغزکدار он ки доғи нағзак дорад.

НАҒЗАККАНӢ نغزککنی *исми амал аз нағзак кандан*; нағзаккӯбӣ.

НАҒЗАККӢБӢ نغزککوبی *ниг.* нағзак кандан.

НАҒЗӢ نغزی 1. хубӣ, имтиёз, бартарӣ. 2. некӣ, некӯкорӣ; *муқоб.* **бадӣ**; **нағзӣ кардан** некӣ кардан; фоида ё ёрӣ расондан.

НАҒИЛ نعل *кҳн.* чое, ки дар сахро ва домани кӯҳ барои паноҳ гирифтани гӯсфандон тавора кашида ё канда шудааст.

НАҒМА نغمه 1. наво, оҳанг, лаҳн; хониш, суруд: **нағмаи дутор**, **нағмаи мурғони чаман**, **гоҳ нағмаю усул**, **гоҳ Худою расул**. 2. *мач.* рафтори бад, рафтори нозеб. 3. *мач.* ҳила, найранг; **нағма баровардан** рафтори бад нишон додан, кори ношоиста ва номақбул кардан; **□ ба**

нағмаи касе бозидан бо гуфти касе кор кардан, мувофиқи майли касе амал кардан; дар таҳти таъсири касе будан.

НАҒМАБОЗ نغمه باز *ниг.* нағмагар 3.

НАҒМАБОЗӢ نغمه بازی найрангбозӣ, шӯъбадабозӣ.

НАҒМАГАР نغمه گر 1. навозанда. 2. сароянда. 3. *мач.* найрангбоз, шӯъбадабоз.

НАҒМАНАВОЗ نغمه نواز навозанда, мусикинавоз, мутриб.

НАҒМАНАВОЗӢ نغمه نوازی навозандагӣ, мутрибӣ.

НАҒМАПАРДОЗ نغمه پرداز *ниг.* нағмасаро.

НАҒМАПАРДОЗӢ نغمه پردازى *ниг.* нағмасарой.

НАҒМАСАРО نغمه سرا нағмагон, сароянда, мутриб.

НАҒМАСАРОӢ نغمه سرائى суруд хондан; **нағмасарой кардан** сурудхонӣ кардан.

НАҒМАТИРОЗ نغمه تراز // نغمه طراز нағмапардоз, нағмагон.

НАҒМАХОН نغمه خوان *ниг.* нағмасаро.

НАҒОМ ا. نغام *кит.* 1. зарраҳои чанг, ки дар ҳаво пароканда мешаванд. 2. тира, сиёҳранг. 3. бад, зишт.

НАҒОРА ا. نغاره *ниг.* нақора.

НАҒОРАЗАН نغاره زن *ниг.* нақоразан.

НАҒОРАЗАНӢ نغاره زنى *ниг.* нақоразанӣ.

НАҒОРАЧӢБ نغاره چوب *ниг.* нақорачӯб.

НАДАБ ا. ندب *кит.* 1. ҷой ва асари захм. 2. ғарав, шартбандӣ дар қимор ё дар тирандозӣ.

НАДАМ ا. ندم *кит.* пушаймонӣ, надомат, афсӯс.

НАДВА ا. ندوه *гурӯх*, анҷуман; маҳфил.

НАДДОФ ا. نداف тит ва ғоз-ғозкунандаи пашм, пахта ва ғ. (*барои нарма шудани он*), ҳаллоҷ, пайанда.

НАДДОФӢ ندافی тит кардани пашм, пахта, пайандагӣ (*ҳоло ин амалро мошин анҷом медиҳад*); қору касби наддоф.

НАДДОФХОНА نداف خانه ҷои наддофӣ, ҷои пайдан.

НАД

НАДИД *а. ندید* *кит.* монанд, ҳамто, назир.

НАДИМ *а. ندیم* ҳамнишини шахсони бузург (*аз қабилӣ* амирону шоҳон); ҳамсӯҳбат, ҳамдам.

НАДИМӢ *ندیمی* мусоҳибӣ, муқаррабиву ҳамнишини амирону шоҳон.

НАДӢ *а. ندی* *кит.* тарӣ, намӣ, рутубат; муқоб. хушкӣ.

НАДОМАТ *а. ندامت* афсӯс, таассуф, пушаймонӣ; ҳасрату надомат қардан афсӯс хӯрдан, таасуф қардан; пушаймонӣ изҳор намудан.

НАДОМАТЗАДА *ندامت زده* пушаймоншуда, афсӯсхӯрда.

НАЁМ/НИЁМ *نیام* ғилоф; ғилофи шамшер.

НАЖАНД *نژند* *кхп.* ғамгин, андӯхгин, афсурда, пажмурда.

НАЖОД *نژاد* 1. насл, авлод. 2. ирк.

НАЖОДӢ *نژادی* мансуб ба нажод; аз чиҳати нажод.

НАЖОДПАРАСТ *نژادپرست* тарафдор ва пайрави равияи нажодпарастӣ; он ки нажоди худро аз дигарон болотар медонад ва нажодҳои дигарро паст мезанад.

НАЖОДПАРАСТӢ *نژادپرستی* назарияи зиддиилмӣ иртиҷой, ки ба даъвои нобаробарии башар, ки гӯё ирқӣ олӣ аз азал лоиқӣ ҳукмронӣ бошаду насибаи ирқӣ паст итоату заҳмат асос ёфтааст.

НАЖОДПАРАСТОНА *نژادپرستانه* ҳамчун нажодпараст; аз нуқтаи назари нажодпарастӣ; сиёсати нажодпарастона сиёсати давлатие, ки ба назария ва равияи нажодпарастӣ асос ёфтааст.

НАЖОДШИНОСӢ *نژادشناسی* як шоҳаи илми мардумшиносӣ (этнография), ки масъалаҳои пайдоиши ирқу нажоди халқҳоро меомӯзад.

Н-АЗ *نز* шакли қўтоҳшудаи на аз.

НАЗАР *а. نظر* 1. нигоҳ, дид; назар андохтан (афкандан) нигоҳ қардан; аз назар гузаронидан (чизеро, ҷоеро); назараш афтидан дида мондан (касе, чизеро); назар давонидан тез нигоҳ қардан; назар гузарондан; назар дӯхтан бо диққат нигоҳ қардан; назар қардан нигоҳ қардан; аз назар нопадид шудан дида нашудан,

нонамоён гаштан, ғойб гаштан; аз назар пинҳон шудан нопадид гаштан. 2. *мач.* чашм, дида; назар доштан чашм доштан, чашми умед доштан; назар ба... а) нисбат ба..., аз чизе дида...; б) бино бар..., аз рӯи..., мувофиқи...: назар ба фикри вай, назар ба қавли вай. 3. *мач.* фикр, мулоҳиза; нуқтаи назар фикр ва мулоҳизаи касе дар бораи масъалае; аз нуқтаи назари... аз рӯи ақидаи..., ба фикри..., бино бар диди...; ба назар зоҳиран, гӯё; ба назарам... ба фикрам, бино ба пиндоштан; ба назари аввал дар нигоҳи нахуст; гӯё ки, чунин менамояд, ки... ба назар намоён а) шояни диққат, диққатҷалбкунанда; б) *мач.* муътабар, шинохта; ба назари истехзо истехзоомез; бо назари тааҷҷуб тааҷҷубомезона; дар назари... ба фикри..., аз рӯи ақидаи... доираи назар худуди биниш, ҷаҳонбинӣ; аз мадди назари... дар пеши чашми..., ба он нигоҳ накарда; назараш паст... *киноя* аз дунҳиммат, мумсик, хасис; аз назар гузарондан а) як-як дида баромадан, санҷишкорона нигоҳ қардан; б) *мач.* хондан, мутолиа қардан; аз назар дур нарафтан доим дар пеши чашм будан, ба чашм намуда истодан, аз ёд набаромадан. аз назар ғойб шудан нопадид гаштан, намоён шудан; ба назар афтодан ногоҳ дида шудан, нохост намоён шудан; ба назар гирифтан *кин.* ба эътибор гирифтан, эътибор додан, ба ҳисоб гирифтан; ба назар намудан намоён шудан, ба чашм расидан; ба назар нанамудан *кин.* беаҳамият ҳисоб қардан; мавриди эътибор қарор нагирифтан. ба назар овардан ба ёд овардан; ба назар тофтан дида шудан, ба чашм намудан, ба чашм афтодан; ба пеши назар овардан а) тасаввур қардан; б) намоён қардан, зоҳир сохтан, намоёндан ба пеши назар омадан намоён шудан, дида шудан (*дар тасаввур, дар ҳаёл*); дар зери назар гирифтан *киноя* аз дида истодан, назорат қардан; дар назар доштан *киноя* аз ба эътибор гирифтан, ба асос гирифтан; дар (ба) назар чунин намудан чунин тофтан, гӯё, зоҳиран; манзури назари касе қардан ба касе нишон додан.

НАЗАРАН *а. نظراً* назар ба ... нисбат ба...; аз рӯи..., мувофиқи...

НАЗАРБАЛАНД *نظر بلند* 1. ҳавобаланд, худписанд, мағрур. 2. бовиқор, саҳт.

НАЗАРБАЛАНДӢ *نظر بلندی* 1. ҳавобаландӣ,

мағрурӣ, худписандӣ. 2. виқор, ҳиммат, саховат.

НАЗАРБАЛАНДОНА نظر بلندانه 1. ҳаво-баландона, худписандона, мағрурона. 2. ҳимматбаландона, саховатмандона.

НАЗАРБАНД نظربند маҷ. он ки рафтору кирдораш ба таври пинҳонӣ тафтиш ва назорат мешавад, зеро назорат гирифта, таги чашм кардашуда.

НАЗАРБОЗ نظرباز 1. карашмакунанда, ишвагар. 2. маҷ. ошиқи дидори хубрӯён; ишқварзанда.

НАЗАРБОЗӢ نظربازى 1. назарбоз будан; ишвагарӣ. 2. маҷ. назар кардан ба чеҳраи хубрӯён, чашмчаронӣ; ишқварзӣ.

НАЗАРГАҲ نظرگاه ниг. назаргоҳ.

НАЗАРГИР نظرگیر маҷ. назаррабо, диққат-чалбкунанда, эътиборро ба худ кашанда; муқоб. назарногир.

НАЗАРГОҲ نظرگاه 1. ҷои назар кардан, ҷои нигоҳ кардан, тамошогоҳ. 2. мазори пайғамбарон ва мардумони порсо.

НАЗАРДИД نظردید андоза кардан бо чашм; ба назардид ба тахмин, аз рӯи тахмин.

НАЗАРДӢЗ نظردوز нигоҳкунанда, бо диққат бинанда.

НАЗАРИЁТ نظريات ниг. назария.

НАЗАРИЯ نظرية а. таълимот ва системаи илмӣи принципҳо ва ақидаҳо, ки таҷрибаи амалиётро ҷамъбаст намуда, қонуниятҳои табиат, ҷамъият ва тафаккурро инъикос менамояд: назария ва амалия.

НАЗАРИЯВӢ نظريه‌وى мансуб ба назария; ба назария асосёфта: ҳулосаи назариявӣ.

НАЗАРИЯДОН نظريه‌دان он ки бо назария машғул аст; олиме, ки дар соҳаи ягон илм таълимоту ақидаи худро эҷод кардааст.

НАЗАРӢ نظرى ниг. назариявӣ.

НАЗАРКАРДА نظر کرده 1. сифати феълӣи замони гузашта аз назар кардан. 2. ба лутфу марҳамати Худо сазоворшуда, аз илтифоти Худо баҳрабурда.

НАЗАРМАҲДУД نظرمحدود он ки доираи дониш ва бинишаш маҳдуд аст, шахси доираи маф-

курааш танг тангназар.

НАЗАРНОГИР نظرناگیر ҳар чиз ё касе, ки бинанда онро ба назари эътибор намегирад, вале дар ҳақиқат муҳим аст; ба назар нонамоён, дур аз эътибор, берун аз доираи диққат; воқеаи назарногир; одами назарногир одаме, ки бо ягон рафтору хислаташ диққати касро ба худ ҷалб намекунад; одами одӣ.

НАЗАРНОГИРӢ نظرناگیرى назарногир будан, беътиборӣ; ҳавобаландӣ, мағрурӣ.

НАЗАРНОГИРОНА نظرناگیرانه беътиборона, беаҳамиятона; ҳавобаландона, мағрурона: назарногирона нигоҳ кардан.

НАЗАРПАРАСТ نظرپرست ниг. назарбоз.

НАЗАРПАСТ نظرپرست маҷ. дунҳиммат, ҳасис, мумсик, ба чизҳои майда ҷуйда аҳамият-диҳанда.

НАЗАРПИСАНД نظرپسند диққатчалбкунанда, эътиборро ба худ кашанда, назаррабо.

НАЗАРПУРСӢ نظرپرسی ниг. раъйпурсӣ.

НАЗАРРАБО نظربا диққатчалбкунанда, дилкаш, зебо: манзараи назаррабо.

НАЗАРРАБОӢ نظرباى назаррабо будан, дилрабоӣ, дилкашӣ; ҷозибанокӣ.

НАЗАРРАС نظرس ба чашм намоён; қобили мулоҳиза: кори назаррас.

НАЗАРСАНӢӢ نظرسنجى пурсиши назар ва андешаи гурӯҳе аз мардум дар бораи матлабе ё мавзӯи доғи рӯз; баррасии ин мавзӯҳо, бо гурӯҳе аз мардум.

НАЗАРТАНГ نظرتنگ ниг. тангназар.

НАЗАРТАНГӢ نظرتنگى ниг. тангназарӣ.

НАЗАРФИРЕБ نظرفريب чизе, ки берунаш оро-ставу хуб, дарунаш хароб ва бад бошад ва бинанда ба зоҳири он фирефта шавад; зоҳиран дилкашу ҷаззоб.

НАЗАРФИРЕБӢ نظرفريبي назарфиреб будан; ҷозибӣ, дилрабоӣ дар зоҳир.

НАЗАРХОҲ نظرخواه толиби дидори маъшуқа, он ки орзуи дидор бо дӯсту ҳабиби худро дорад

НАЗАРХОҲӢ نظرخواهي 1. назар гирифтани фикру андешаҳои дигаронро гирифтани. 2. маҷ. тала-

НАЗ

би дидори маъшуқа доштан.

НАЗД نزد: **назди**... пеши..., қариби (қасе, чизе); **аз назди**... аз пеши..., аз пахлуи...; **ба назди**... ба пеши..., наздики... **дар назди** а) дар пеши..., дар пахлуи..., дар хузури...; б) дар назари..., барои...

НАЗДИК نزدیک 1. он чи аз ҷиҳати макон, замон ва масофа дур намебошад, қариб; *муқоб.* **дур**. 2. қарин, ҳамдам, муқарраб: **дӯсти наздик**, **одами наздик**; **наздикон** хешу ақрабо, хешовандон. 3. монанд, шабеҳ; **наздики**... ба назди..., ба пеши... **дар ояндаи наздик** ба наздиқӣ, ба қарибӣ, ба зудӣ; **дуру наздик** масофаи гуногун, гирду атроф, ҳама ҷо; **пешу наздик** гирду атроф; дар масофаи начандон дур; **наздик будан** а) қариб будан; б) *мач.* шинос, дӯст, ё ҳамроз будан; **наздик намондан** қариб омадан намондан, иҷозат надодан барои пеши қасе омадан; **наздик намудан** алоқаманд кардан: **ба ҳаёт наздик намудани таълим**; **наздик омадан** а) ба қарибии ҷое, чизе расидан, қариб расидан, пеши чизе омадан; б) фаро расидан; **наздик расидан** қариб омадан мондан (ба ҷое), ба қарибии ҷое омадан мондан; **наздик шудан**; **наздик шудан** а) ба назди чизе омадан, ба қарибии қасе омадан. б) қаробат пайдо кардан, шинос шудан; **аз наздик дидан** аз масофаи кам нигоҳ кардан; бевосита дидан; **аз наздик шинохтан** хуб шинохтан; ошноии бевосита доштан; **ба ҳам наздик кардан** ба ҳам шинос кардан, ба ҳам ошно кардан, қарин гардонидан; **наздик буд**, **ки қариб ки**, кам монда буд, ки.... **наздик монд** кам монд, қариб расидем (*ба ҷое*).

НАЗДИКБИН نزدیکبین 1. он ки фақат чизҳои дар наздиқаш бударо мебинад; хирачашм. 2. *мач.* кӯтоҳназар, кӯтоҳандеш, бемулоҳиза, кӯтоҳназар; *муқоб.* **дурбин**.

НАЗДИКБИНӢ نزدیکبینی 1. наздикбин будан. 2. *мач.* кӯтоҳназарӣ, кӯтоҳандешӣ.

НАЗДИКӢ نزدیکى 1. ҷой ва вақти қариби чизе, қарибӣ; *муқоб.* **дурӣ**; **аз наздикӣ** аз қарибӣ, аз ҷои начандон дур. 2. қаробат, дӯстӣ, ҳамнишинӣ; **ба наздикӣ**; а) ба назди..., ба пеши... б) ба қарибӣ; дар вақтҳои наздик; **дар ин наздикӣ** а) дар ин қарибӣ, дар наздикии ин ҷо. б) дар вақтҳои наздик, ба зудӣ, ақариб; **дар наздикии**... дар қарибии..., дар ҷои наздик

ба..., дар пеши...

НАЗДИКФИҚР نزدیکفکر ҳамфӣқр, ҳамақида: **рафӣқони наздикфӣқр**.

НАЗДИМАҚТАБӢ نزدِمکتبى воқеъ дар пахлуи мактаб; дар тасарруфи мактаб буда; ба мактаб робитадошта.

НАЗДИҲАВЛИГӢ نزدِحوَلگى воқеъ дар назди ҳавлӣ; дар ихтиёри соҳиби ҳавлӣ буда: **замини наздиҳавлигӣ**.

НАЗДИШАҲРӢ نزدیکشهرى дар наздикии шаҳр воқеъшуда; берун аз шаҳр, вале дар атрофи он воқеъгардида; **қатори наздишаҳрӣ** қаторе, ки дар байни шаҳр ва ноҳияву деҳаҳои он рафтуо мекунад.

НАЗЗОРА نظاره 1. назар афкандан ба чизе, нигоҳ, биниш. 2. нигоҳкунанда, бинанда; **ба як наззора** бо як нигоҳ; **наззора кардан** дидан; тамошо кардан.

НАЗИР а. نظیر мисл, монанд; **назир надоштан** бемисл будан, беназир будан, ҳамто надоштан.

НАЗИРА а. نظيره 1. муаннаси **назир**; чизи монанд. 2. *адш.* шеър, ки дар тақлид ё пайравии мавзӯ ва вазни шеъри ягон шоир навишта шудааст: **назира гуфтан**, **назира навиштан**.

НАЗИРАГӢ نظيره گوى исми амал аз **назира гуфтан**; дар пайравӣ ва ҷавоби шеъре шеъри дигар навиштан (бо ҳамон вазну қофия).

НАЗИРАСАРОӢ نظيره سرائى *ниг.* **назирагӢ**.

НАЗИФ а. نظيف *қит.* покиза, тоза; нозук, зариф.

НАЗЛА а. نزله *қит.* беморие, ки дар натиҷаи сармоҳӯрӣ пайдо мешавад ва дучори ин касалӣ атса мезанад ва аз биниаш об омада меистад, зуком.

НАЗМ а. نظم 1. тартиб, низом; интизом. 2. *адш.* каломи мавзун, шеър; *муқоб.* **наср**; **ба назм даровардан** бо шеър навиштан, ба тарзи шеър эҷод кардан; **ба риштаи назм кашидан** манзум сохтан, назм кардан, матлаберо дар шакли назм гуфтан.

НАЗМАН а. نظماً ба шакли назм, бо шеър; **назман навиштан** бо назм навиштан.

НАЗМӢ نظمى *адш.* мансуб ба **назм**; манзум, шеърӣ: **асарҳои назмӣ**.

НАЗМНАВИС *نظم نویس* бо назм нависанда, шеърнавис, нозим, шоир.

НАЗМШИНОСӢ *نظم شناسی* *адш.* як шохаи адабиётшиносӣ, ки хусусиятҳои назмро меомӯзад.

НАЗО I *نزا* *ниг.* нозо.

НАЗО II *نزا* девори баланде, ки пеши роҳи чизе мекашиданд.

НАЗОИР *а.* *نظائر* *кит.* ҷ. назира.

НАЗОКАТ *а.* *نزاکت* 1. нозукӣ, латофат, зебой. 2. рафтори боэҳтиромона дар муомила бо одамон, хушахлоқӣ; **бо камоли назокат** ниҳоят боодобона, хеле боэҳтиромона.

НАЗОКАТОМЕЗ *نزاکت آمیز* 1. боназокат; нозукона, зарифона. 2. боадабона.

НАЗОР I *نزار* *кит.* 1. заиф, лоғар, нотавон. 2. беморгуна, дардманд, ранҷур. 3. кам, андак.

НАЗОР II *а.* *نظار* тилло, зар, симу зар.

НАЗОРА *а.* *نظاره* *ниг.* наззора.

НАЗОРАТ I *а.* *نظارت* 1. назар кардан, нигаристан (*аз болои коре ё касе*), муроқибат; ба таҳти назар гирифтани (*коре ё рафтори касеро*); **дар таҳти (зери) назорати касе** дар зери назари касе, зери муроқибати касе; **назорат кардан** зери назар доштан, муроқибат кардан, ниғаҳбонӣ карда истодан. 2. таҳти назар (*мушоҳида, назора*) гирифтани риояи қонун, татбиқи дастур, иҷрои фармон, тартибот *ва ғ.* аз тарафи ягон мақоми нозир (*ҳамчун як шакли тафтиши*): **назорати давлатӣ**, **назорати молиявӣ**, **назорати бехдоштӣ**, **назорати техникӣ**.

НАЗОРАТ II *а.* *نضارت* *кит.* тозагӣ, обдорӣ, тароват.

НАЗОРАТГАР *گر نظارت* *ниг.* назораткунанда.

НАЗОРАТКУНАНДА *نظارت کننده* 1. *сифати феълӣ* замони *хозира* аз **назорат кардан**. 2. он ки назорат мекунад, назоратчӣ; нозир.

НАЗОРАТЧӢ *نظارتچی* *ниг.* назоратгар.

НАЗОФАТ *а.* *نظافت* *кит.* покӣ, тозагӣ, покизагӣ.

НАЗОҲАТ *а.* *نزهت* 1. *кит.* парҳезгорӣ; покӣ ва сафват; *муқ.* **нузҳат**. 2. аз сухани носазо ва фаҳш дур будани ҳаҷв.

НАЗР *а.* *نذر* 1. *кит.* аҳд, паймон. 2. *д.* чизе, ки касе дар роҳи Худо адо кардани онро ният мекунад (*аз қабилӣ садақа, қурбонӣ, намоз ва ғ.*) **назру ниёз** чизҳое, ки чун садақа дода мешаванд; **назр гирифтани** худой, садақа ва қурбонии назриро гирифтани; **назр кардан** ният кардани иҷрои коре дар роҳи Худо, ки ба нияткунанда амри воҷиб аст.

НАЗРДЕХ *نذرده* он ки қурбонӣ ё садақа мекунад.

НАЗРӢ *نذری* *мансуб ба назр*; назркарда: **пули назрӣ**, **чизи назрӣ**.

НАЗЪ *а.* *نزع* дами вопасин, дами марг, чонканӣ; **дар назъи чон** дар вақти чонканӣ.

НАИМ *а.* *نعيم* неъмат; нозу неъмат, тавонгарӣ.

НАЙ *نی* 1. растаниест, ки танаи борику дарози дарунхолии банддор дорад ва дар заминҳои заҳ ва сернам мерӯяд; қамиш. 2. *мус.* асбоби мусиқии нафасӣ, ки бештар аз най ё чӯби дарунсӯрох сохта мешавад: **най навохтан**; **наии чилим** милаи наини чилим, ки ба воситаи он дуди тамокуро ба дарун мекашанд.

НАЙАНБОН *نيانبان* *кҳн.* як навъ асбоби мусиқӣ, ки аз най ва халтаи чармини сӯрохдор иборат буда, ба наии он пуф карда менавозанд, най-анвон.

НАЙБАСТ *ني بدست* *кит.* чайла, каппа, коза.

НАЙДАРАВ *ني درو* *кит.* даравкунандаи най, даравгари най; замон ва мавсими найдарав.

НАЙЗА *نيزه* 1. чӯби дарози саҳт, ки дар нӯғаш пайкони оҳанӣ шинонда мешавад ва яке аз силоҳҳои ҷангӣ ба шумор меравад; олати найзамонанде, ки варзишкорон дар партофтани он ба масофаи дуртар қувваозмоя мекунаанд: **найза партофтан**. 2. қисми нӯгтези кордмонанде, ки ба нӯги туфанг устувор карда мешавад: **қадӣ найза баланд шудани офтоб** вақти ба гармӣ додан сар кардани офтоб.

НАЙЗААНДОЗ *نيزه انداز* касе, ки найза мепартояд.

НАЙЗААНДОЗӢ *نيزه اندازی* *ниг.* найзапартоӣ.

НАЙЗАБОЗ *نيزه باز* он ки бо найза моҳирона ҷангида метавонад.

НАЙЗАБОЗӢ *نيزه بازی* найзасанӣ; бо найза ҷанг кардан.

НАЙ

НАЙЗАБОЛО *نيزه بالا* кит. воҳиди ченак, ки ба андозаи дарозии як найза баробар аст.

НАЙЗАВАР *نيزه ور* найзодор, ҷанговари найзодор, найзаандоз.

НАЙЗАДОР *نيزه دار* найзадаст; мусаллаҳ бо найза.

НАЙЗАЗАНИ *نيزه زني* исми амал аз найза задан; ниг. найзабозӣ.

НАЙЗАПАРТОӢ *نيزه پرتائي* 1. исми амал аз найза партофтан. 2. варз. найза партофтан, найза андохтан ба дурӣ.

НАЙЗАҶАНГ *نيزه جنگ* муҳориба ба воситаи найза.

НАЙЗОР *نيزار* ҷои рӯидани най, найистон, қамишзор.

НАЙИН *نئين* мансуб ба най 1; аз най сохташуда; қалами найин найқалам.

НАЙИР *ا. نير* кит. нурпошанда, рӯшноидиҳанда, равшанқунанда.

НАЙИСТОН *نيزستان* ниг. найзор.

НАЙӢ *نبي* ниг. найин.

НАЙҚАЛАМ *نيز قلم* қалами аз най сохташуда.

НАЙЛ *ا. نيل* кит. расидан ба мақсад, ноил шудан ба талабе.

НАЙЛАБАК *نيلبک* найи хурд, ки бо лаб менавозанд.

НАЙМОНАНД *نيزمانند* монанд ба най, лӯлашакл.

НАЙНАВОЗ *نيز نواز* он ки най менавозад, мутриби навозандаи най.

НАЙНАВОЗӢ *نيز نوازي* исми амал аз най навохтан; навозандагӣ дар най ҳунар ва шуғли найнавоз.

НАЙРАНГ *نيزنگ* 1. сеҳр, афсун, ҷоду; чашмбандӣ. 2. маҷ. ҳила, макр; фиреб, тазвир; найрангу фиреб макру ҳила.

НАЙРАНГБОЗ *نيزنگ باز* 1. соҳир, афсунгар, ҷодугар, чашмбанд. 2. фиребгар, маккор, ҳилагар.

НАЙРАНГБОЗӢ *نيزنگ بازي* 1. соҳирӣ, ҷодугарӣ; чашмбандӣ, шуъбадабозӣ. 2. ҳилагарӣ, фиребгарӣ, маккорӣ, ҳуққабозӣ.

НАЙРАНГСОЗ *نيزنگ ساز* 1. ниг. найрангбоз. 2.

кит., маҷ. моҳир, усто, одами бомаҳорат.

НАЙРАНҶ *نيزنج* муарраби найранг.

НАЙРАНҶОТ *ا. نيزنجات* 1. ҷ. найранг. 2. соҳирӣ, ҷодугарӣ; чашмбандӣ.

НАЙСОР//НЕСОРӢ *نيزسرای* кит. сипоҳӣ, лашкарӣ.

НАЙСИТОН *نيزستان* ниг. найистон.

НАЙСОН *نيسان* моҳи ҳафтуми тақвими қадими суриёни, ки тақрибан ба моҳи апрел баробар меояд ва аз рӯи ривоят гӯё аз қатраҳои борои ин моҳ дар даруни садаф марворид пайдо мешудааст; **абри найсон** абри моҳи найсон; **борони найсон** борони моҳи найсон; борони баҳор.

НАЙСОНӢ *نيسانى* мансуб ба найсон.

НАЙЧА I *نيچه* 1. танаи борики кӯтоҳ буридашудаи най (қамиш) ё чизи ба ин монанди дигар, ки бофандагон пудро ба он печонда дар моку мегузаронанд. 2. тех. номи қисмҳои гуногуни найчашакл, гилза.

НАЙЧА II *نيچه* навдача, ё шохчаи навсабзидаи дарахт, ки барои пайванд кардан бурида мегиранд.

НАЙЧААНДОЗ *نيزچهانداز* боф. коргари найча тайёрқунанда; ба найча ресмон печонанда.

НАЙЧААНДОЗӢ *نيزچهاندازي* боф. найча андохтан, найча печондан.

НАЙЧАМОНАНД *نيزچهمانند* ба найча монанд, мисли найча пайванди найчамонанд.

НАЙЧАПАЙВАНД *نيزچه پيوند* пайванди найча, ба таври найча пайванд кардан.

НАЙЧАШИША *نيزچه شيشه* шишачаи устувонаии шабеҳ ба найча, ки дар озмоишгоҳҳои тиббӣ барои хунгирӣ ва нигоҳ доштани хун ба кор мебаранд.

НАЙЧӢ *نيزچي* ниг. найнавоз.

НАЙШАКАР *نيزشکر* як навъ най, ки аз он шакар ҳосил карда мешавад.

НАЙШАКАРЗОР *نيزشکرزار* ҷои анбӯҳи найшакар, ҷои рӯидани найшакар.

НАКАВ *نکو* : бори нақав чизе, ки ба он даст расондан мумкин нест, чизе, ки сару кор доштан

бо он боиси ташвиши барзиёд мешавад.

НАҚБАТ *а.* **نکبت** *кит.* бадбахтӣ, мусибат, сахтӣ; машаққат, ранҷ.

НАҚБАТБОР **نکبت بار** *кит.* **нақбатовар.**

НАҚБАТЗАДА **نکبت زده** ба бадбахтӣ дучоршуда, дучори мусибат гардида.

НАҚБАТЗАДАГӢ **نکبت زده گي** ба бадбахтӣ (мусибат) дучор шудан.

НАҚБАТОВАР **نکبت آور** бадбахтовар, мусибат-овар; машаққатовар.

НАҚБО *а.* **نکبا** *кит.* боди тунду тезе, ки роҳи вазиши худро иваз ва қач карда миёни ду бод мевзад ва он навъҳои гуногун дорад.

НАҚИР *а.* **نکیر** 1. инкоркунанда. 2. *д.* номи яке аз ду ғаришта, Мункиру Нақир, ки пас аз марг дар ғӯр ба сари мурда омада, аз ӯ гуноҳу савоби дар дунё кардаашро бозпурс мекунад.

НАҚС I //НИКС *а.* **نکث** шикастани аҳду паймон; барҳам задани муомила ва савдо.

НАҚС II *а.* **نکس** нагунсор шудан, вожгун шудан, чаппа шудан.

НАҚӢ **نکو** хуб, нағз, нек: **кори нақӢ, рӯзи нақӢ, феъли нақу; соле, ки нақӢст, аз баҳораш пайдост** (*зарб.*).

НАҚӢАНДЕШ **نکوانديش** *ниг.* **неқандеш.**

НАҚӢАХВОЛ **نکواحوال** *ниг.* **неқахвол.**

НАҚӢАХВОЛӢ **نکواحوالی** *ниг.* **неқахволӣ.**

НАҚӢБАХТ **نکوبخت** *ниг.* **неқбахт.**

НАҚӢГӢӢ **نکوگوی** *кит.* хушқалом, хушғуфтор; он ки дар ҳаққи дигарон бадгӢӣ намекунад.

НАҚӢЗОТ **نکوزات** *ниг.* **неқзот.**

НАҚӢӢ **نکوئی** некӣ, хубӣ, нағзӣ: **нақӢӢ қардан.**

НАҚӢКИРДОР **نکو کردار** *ниг.* **неққирдор.**

НАҚӢКОР **نکو کار** касе, ки некӣ мекунад; шахси дурусткор; *муқоб.* **бадқор.**

НАҚӢКОРӢ **نکو کاری** кори нек қардан, кори хайр қардан, некӣ қардан; *муқоб.* **бадқорӣ.**

НАҚӢНОМ **نکونام** *ниг.* **неқном.**

НАҚӢНОМӢ **نکونامی** *ниг.* **неқномӣ.**

НАҚӢРОӢ **نکورای** *ниг.* **неқроӣ.**

НАҚӢРӢӢ **نکوروی** *ниг.* **неқрӢӢ.**

НАҚӢСИРИШТ **نکوسرشت** *ниг.* **неқсиришт.**

НАҚӢСИФАТ **نکو صفت** *ниг.* **неқсифат.**

НЕҚӢСИФАТӢ **نکو صفتی** *ниг.* **неқсифатӣ.**

НАҚӢТОЛЕӢ **نکو طالع** *ниг.* **неқтолеӢ.**

НАҚӢФАРҚОМ **نکو فرجام** *ниг.* **неқфарқом.**

НАҚӢХИСЛАТ **نکو خصلت** *ниг.* **неқухислат.**

НАҚӢХИСОЛ **نکو خصال** *ниг.* **неқӢхислат.**

НАҚӢХОӢ **نکو خواه** *ниг.* **неқхоӢ.**

НАҚӢХОӢӢ **نکو خواهی** хайрхоӢӣ, дӯстӣ, неқандешӣ.

НАҚӢӢШ **نکو هش** сарзаниш, маломат.

НАҚӢӢДАН **نکو هیدن** таъна қардан, сарзаниш қардан, маломат қардан, мазаммат қардан.

НАҚӢӢОЛӢ **نکو حالی** *ниг.* **неқӢӢолӣ.**

НАҚӢАТ *а.* **نکته** бӯи хуш, хушбӯӣ: **нақӢати гул.**

НАҚӢАТОВАР **نکته آور** хушбӯиовар, оварандаи бӯи хуш: **насимӣ нақӢатовар.**

НАҚАРОТ *а.* **نقرات** 1. *ҷ.* **нақр.** 2. порчае аз суруд, ки дар байни бандҳо тақрор меёбад.

НАҚБ *а.* **نقب** роҳи аз зери замин қандашуда ба-роӣ гузаштани одаму воситаҳои нақлиётӣ ва гузаронидани об, тунел; **нақб қандан** (кофтан) роҳи зеризаминӣ сохтан: **нақби Анзоб.**

НАҚБАФКАН **نقب افکن** *кит., ниг.* **нақбзан.**

НАҚБАФКАНӢ **نقب افکنی** *ниг.* **нақбзинӣ.**

НАҚБЗАН **نقب زن** *кит.* **нақбкан.**

НАҚБЗАНӢ **نقب زنی** *ниг.* **нақбканӣ.**

НАҚБӢ **نقبی** мансуб ба **нақб**; зеризаминӣ.

НАҚБКАН **نقب کن** он ки нақб меканад, он ки роҳи зеризаминӣ месозад.

НАҚБКАНӢ **نقب کنی** *исми амал аз* **нақб қандан**; роҳи зеризаминӣ қардан.

НАҚД I *а.* **نقد** 1. пули мавҷуд, пул; **пули нақд** пули мавҷуд. 2. харидуфурӯш бо супурдани маблағ вақти гирифтани мол, *муқоб.* **насия**; **нақд қарда додан** пул тайёр қарда додан, на-

НАҚ

қдан супоридан; **нақд кардан** (пулро) мухайё ва омода кардан (пулро); **нақд шумурда додан** сари савдо ҳисоб карда додан, хангоми харид пардохтани қимати чизе. 3. тайёр, мавҷуда; **шуши нақд бех аз дунбаи насия** (зарб.). 4. бечуну чаро, ҳатман, *гуфт.* ба қуллӣ, тамоман. 5. *кит.* сара кардани тиллову танга; **нақди адабӣ ниг. танқиди адабӣ; ба нақди** чон дода..., чон фидо карда..., ба ивази чон.

НАҚД II *а.* نقد (пул ва тилло)-и холис, сара.

НАҚДА *а.* نقده пули мавҷуд, нақд.

НАҚДАН *а.* نقداً бо пули мавҷуд, нақд.

НАҚДИНА *а.* نقدينه 1. пули нақд, пули мавҷуд. 2. пул, маблағ.

НАҚДОНАҚД نقدانقد нақдан, ба пули нақд.

НАҚДӢ *а.* نقدى бо пули нақд; нақдина; **чазои нақдӣ** чазои пулӣ, ҷарима.

НАҚДШИНОС نقدشناس *кит.* сарроф.

НАҚЗ *а.* نقض шикастан, вайрон кардан (махсусан аҳду паймонро); накс I: **нақзи аҳд.**

НАҚИБ *а.* نقيب *кҳн.* 1. сардори қабила, раиси қавм. 2. *таър.* мансабе буд, ки ба хоҷагон меоданд.

НАҚИБАТ *а.* نقيبت *кҳн.* хирад, зеҳн.

НАҚИЗ *а.* نقىض *кит.* муҳолиф, зид, муқобил.

НАҚИЗА *а.* نقیضе 1. муаннаси **нақиз**. 2. муҳолифат, зиддият; *адш.* асари адабие, ки дар муқобил ё ҷавоби асаре навишта мешавад. 3. тақлиди ҳаҷвӣ дар саҳна.

НАҚИР *а.* نقير *кит.* 1. чоҳак (чуқурча)-е, ки бар пушти тухми хурмост. 2. *мач.* чизи хурд, андак, чизи ҷузъӣ.

НАҚИСА نقیصه *кит.* нақс, айб; ҳўи бад.

НАҚҚОРӢ نقارى *кит.* 1. кандакорӣ дар санг ва ҷуб. 2. навозандагӣ дар доираву табл.

НАҚҚОШ *а.* نقاش 1. нақшнигор, нақшунигоркунанда, рассом, мусаввир; **наққош нақши сонӣ бехтар кашад зи аввал** (зарб.). 2. ҳаққок, кандакор; **наққоши азал киноя аз Худо.**

НАҚҚОШӢ نقاشى 1. хунар ва амали наққош. 2. нақшнигорӣ, гулқории рӯи чизҳо, расмқашӣ:

санъати наққошӣ.

НАҚҚОШХОНА نقاشخانه 1. *кит.* коргоҳи рангрезӣ. 2. ҷой ё бинои пурнақшу нигор.

НАҚЛ *а.* نقل 1. аз ҷое ба ҷое бурдан, интиқол додан, гузарондан, кўчондан; **нақл додан** кашондан; **нақли макон** ҷои худро дигар кардан, кўчидан. 2. *кҳн.* воситаи аз ҷои ба ҷои кўчидан; воситаи боркашӣ, нақлиёт. 3. ҳикоя кардан, баён кардан, гуфтан; **нақли хаттӣ** баёни китобатии мундариҷаи қиссаву ҳикоя аз рӯи нақли муаллим; **назар ба нақли...** аз рӯи гуфти...; 4. ҳикоя, қисса, достон, ривоят; **нақл ёфтан** а) бурда шудан, кўчонда шудан, кашонда шудан; б) гуфта шудан, баён гаштан; **нақл кардан** а) аз ҷое ба ҷое бурдан, аз ҷое ба ҷое кўчондан; б) ба ҷои дигар рафтан, нақли макон кардан; в) ҳикоя кардан, гуфта додан, баён намудан; г) *киноя аз* мурдан; **аз дори дунё нақл кардан киноя аз** аз олам гузаштан, мурдан.

НАҚЛАН *а.* نقلًا ба таври нақл; назар ба нақли...

НАҚЛГӢӢ نقلگوی он ки ҳикоя мекунад ноқил.

НАҚЛИЁТ *а.* نقلیات боркашонӣ; воситаҳои бор ва одамкашонӣ; соҳаи иқтисод, ки бо кашондани бору мусофир машғул аст: **нақлиёти автомобилӣ** (роҳи оҳан, баҳрӣ, ҳавоӣ), **рӯзи корқунони нақлиёти роҳи оҳан.**

НАҚЛИЁТӢ نقلياتى мансуб ба нақлиёт.

НАҚЛКУНАНДА نقل کننده 1. сифати феълӣи замонӣ ҳозира аз **нақл кардан**. 2. он ки нақл мекунад, ноқил, гўянда.

НАҚЛӢ نقلى мансуб ба нақл; ривоятӣ; **илмҳои ақлӣ ва нақлӣ** илмҳои фалсафӣ ва илмҳои марбут ба ҳадису ривоятҳо.

НАҚО *а.* نقا *кҳн.* тозагӣ, покӣ, покизагӣ, софию бегуборӣ.

НАҚОРА//НАҒОРА *а.* نقاره//نغاره яке аз созҳои зарбии мусиқӣ, ки танай доирашакли дарунҳоли дошта, ба як ё ду тарафи рӯяш пӯст кашида мешавад ва бо ду ҷубак менавозанд; табл, духул: **нақора навохтан** (задан); **нақора навохтан мач.** ниҳоят гурусна будан: **ба нақораи касе бозӣ кардан** (рақс кардан) бо майлу иродаи касе кор кардан; **баъд аз тӯй нақора** (мақ) доир ба кори бемавриде, ки

вақташ гузашта бошад, гуфта мешавад.

НАҚОРАЗАН نقاره زن *ниг.* нақоранавоз.

НАҚОРАЗАНӢ نقاره زني *исми амал аз нақора задан*; табл навохтан.

НАҚОРАНАВОЗ نقاره نواز он ки нақора менавозад, мутриби навозандаи нақора, нақорачӣ.

НАҚОРАНАВОЗӢ نقاره نوازي *исми амал аз нақора навохтан*; хунар ва шугли нақоранавоз.

НАҚОРАХОНА نقاره خانه *таър.* ҷои махсус дар сардари (пештоқи) биноҳои калон (арк, қаср) барои нақоранавозӣ.

НАҚОРАЧӢ نقارچي *ниг.* нақоранавоз; *усул бо дасти нақорачӣ* (*зарб.*).

НАҚОРАЧӢӢ نقاره چوب *чӯбаки нақоранавозӣ.*

НАҚР *а.* نقر *кит.* 1. кӯбидан, кӯфтан. 2. қҳн. кандакорӣ дар рӯи санг ва чӯб. 3. бо минқор зада сӯроҳ кардани мурғ чизеро. 4. *мус.* бо ангушт ё мизроб навохтани сози мусиқӣ (*аз қабил* дойра, таблак). 5. *мус.* зарб, ритм.

НАҚРАСАНГ نقرسنگ *санъ.* санги қиматбаҳое, ки дар он хат ё суратҳо канда шудаанд.

НАҚС *а.* نقص *ниг.* нуқсон.

НАҚШ *а.* نقش 1. пай, из ва асаре, ки аз чизе бар рӯи чизе мемонад: **нақши по.** 2. гулқорӣ, ки ба қоғаз, девор ё ба чизи дигаре кашида мешавад; расм ва сурати касе ё чизе; **нақшу ниғор** гулқорӣ, расму тасвир, ороиши рӯи чизе; **нақши бар об** маҷ. чизи ноустувор, кори бефоида. 3. *нав.* маҷмӯи қору кирдор ва ҳислатҳои як шахс, ки аз тарафи ҳунарпеша дар сахнаи театр ё дар филм таҷассум карда мешавад, рол: **нақши касеро бозидан.** 4. *мус.* суруди тӯйи арӯсист, ки чандкаса мехонанд; **нақши мулло** суруди махсусе, ки дар тӯю ҷашнҳо чанд нафар ҳамовоз шуда месароянд: **нақши мулло хондан.** 5. *маҷ.* мақом, мавқеъ, мартаба; **нақш бастан** а) боқӣ мондан, асар боқӣ мондан (аз чизе), тасвир ёфтан; б) пайдо шудан, намудор гаштан; **нақш ёфтан** кашида шудан, навишта шудан; **нақш кардан** тасвири чизеро кашидан; **нақши бар об**; **нақши обу гил** *кит., кин.* дунё, олам; **ҳамчун нақши девор** *кин.* кори беҳуда кардан, бо кори бефоида машғул шудан; **нақш бар санг задан** *кит., кин.* пойдор ва устувор кардан. 6. *маҷ.* толеъ, бахт,

сарнавишт.

НАҚША نقشه 1. тасвири мутобиқи қоидаҳои махсуси ҳандаса ба рӯи varaқи қоғаз кашидаи иморат ва дигар чизҳо; нақш, расм, сурат. 2. тарҳ, лоиҳа. 3. реча, барнома, коре, ки иҷрои он дар мӯҳлати муайян ва бо зикри мақсади мазмун ҳаҷм ва тарзи анҷом пешбинӣ шудааст: **нақшаи ҳафтсола**, **ба нақша гирифтан**; **нақша кашидан** а) сурат, расм ё тасвири чизеро рӯи қоғаз овардан; б) тарҳ ё лоиҳаи чизеро кашидан.

НАҚШАБАРДОР نقشه بردار мутахассиси топография, ки сатҳи заминеро чен карда, ба нақша ё харита мебарорад.

НАҚШАБАРДОРӢ نقشه برداري *лоиҳасозӣ, шугл ба амали нақшабардор; харитакашӣ.*

НАҚШАГИРӢ نقشه گيري 1. *исми амали ба нақша гирифтан.* 2. лоиҳасозӣ; харитасозӣ.

НАҚШАКАШ نقشه کش он ки нақша мекашад; расмкаш, сураткаш.

НАҚШАКАШӢ نقشه کشي 1. нақша кашидан, тарҳи чизеро тасвир кардан, лоиҳакашӣ. 2. речаи иҷрои қореро тартиб додан. 3. фанест дар мактаб, ки усули нақша кашиданро меомӯзонад.

НАҚШАНДОЗ نقشه انداز 1. *кит.* суратгир, наққош. 2. он ки дар нусхаҳои қаламии сӯзаниҳо нақшу суратҳои гуногунро мекашад.

НАҚШАНДОЗӢ نقشه اندازي *кит.* суратгарӣ, суратбардорӣ, наққошӣ.

НАҚШБАНД نقشه بند 1. *кит.* наққош, рассом, сураткаш. 2. *таър.* лақаби Баҳоуддини Бухорӣ, ки сарвари силсилаи тасаввуфии нақшбандия буд (асри XV); **нақшбанди аҷал** киноя аз Худо.

НАҚШБАНДИЯ نقشه بنديه *таър.* яке аз ҷараёнҳои тасаввуфӣ, ки дар асри XV пайдо шуда буд.

НАҚШБАНДӢ نقشه بندي 1. *кит.* наққоши, рассомӣ, сураткашӣ. 2. *таър.* мансуб ба нақшбандия.

НАҚШБОЗ نقش باز 1. ҳунарпеша, ки дар сахна нақши қаҳрамонеро бозӣ мекунад. 2. *маҷ.* фиребкор.

НАҚШГӢӢ نقش گوئي *ниг.* нақшхонӣ.

НАҚ

НАҚШГӢӢ نقشگوی *ниг.* нақшхон.

НАҚШДОР نقشدار нақшноқ, нақшин, нақшунигорноқ.

НАҚШИН نقشين нақшунигордор, нақшин, нақшдор, тасвирноқ: **коса ва табақҳои нақшин.**

НАҚШКАЛОН نقش کلان дорои нақшу нигорҳои калон-калон: **чомаи нақшкалон.**

НАҚШКАН نقشکن кандакор, ҳаққоқ (дар чӯб); зарроб (дар филиз).

НАҚШКАНӢ نقش کنی ҳаққоқӣ, кандакорӣ; зарробӣ.

НАҚШКӢӢ نقش کوب *кит.* қолаби чӯбӣ ё оҳанӣ, ки дорои нақшу нигорҳои гуногун буда, дар муқовабандӣ (гузаштани пайи рӯи қоғаз ё чарм) истифода мегардад.

НАҚШКӢӢӢ نقش کوبی *кит.* кори нақш гузоштан болои чилдҳои қоғазӣ ё чармии китобҳо.

НАҚШҚОЛАБ نقش قالب 1. *ниг.* мӯҳрқолаб. 2. *нашр*, лавҳаи ҳарфҳои чидашуда.

НАҚШМОӢ нақши аслие, ки дар мавзӯҳои гуногуни наққошӣ, суратирӣ *ва г.* истифода мешавад.

НАҚШНИГОР نقش نگار наққош, нақшунигоркунанда.

НАҚШНОҚ نقشناк *ниг.* нақшдор.

НАҚШНОМА نقش نامه *кит.* китоби мусаввар, китоби дорои суратҳо зебо ва ранга.

НАҚШОФАРИН نقش آفرين 1. наққош, сураткаш, суратгар. 2. он ки дар сахна нақшро бо маҳорат иҷро мекунад. 3. *маҷ.* он ки кореро бо ҳунари хуб анҷом медиҳад.

НАҚШОФАРИНӢ نقش آفرینی амали нақшофарин.

НАҚШХОН نقش خوان он, ки нақш (4) меҳонад.

НАҚШХОНӢ نقش خوانی сурудани нақш (4), нақш хондан.

НАЛМ نلم *кит.* зебо, хушрӯй.

НАМ I نم 1. тарӣ, рутубат: **нами замин.** 2. рутубатноқ, мартуб, андақ тар: **хонаи нам.** 3. *маҷ.* оби чашм, ашк; **нам гирифтан** андаке тар шудан, рутубатноқ шудан; **нам кардан** тар кар-

дан; **нам кашидан** тар шудан, тариро ба худ гирифтан, рутубатноқ гаштан; ◇ **нами тоқ** шароб.

НАМ II // НАММ a. نم суҳанчинӣ, ҳабаркашӣ.

НАМАД نمد фарше, ки аз пашми ҳайвонот (гусфанд, буз, шутур) ба воситаи молиш тайёр карда мешавад; **намади оҳақӣ** намади пастсифати камдошт; **намади қазоқӣ** навъи намади баландсифати пурдошт.

НАМАДГАР نمدگر *ниг.* намадмол.

НАМАДЗИН نمدزين намадпорае, ки ба пушти асп андохта зинро ба рӯи он мегузоранд, асп-намад.

НАМАДИН نمدين аз намад тайёркарда: **мӯзаи намадин.**

НАМАДӢ نمدی *ниг.* намадин: **кулоҳи намадӣ.**

НАМАДМОЛ نمدمال он ки касбаш тайёр кардани намад аст, намадсоз.

НАМАДМОЛӢ نمدمالی намад тайёр кардан.

НАМАДПӢӢ نمدپوش 1. он ки пӯшоки намадин мепӯшад; пашминапӯш. 2. бо намад пӯшидашуда, бо намад печонидашуда.

НАМАДСОЗ نمدساز *ниг.* намадмол.

НАМАҚ نمک 1. моддаи сафедаи булӯрии шӯртамъ, ки аз оби дарёҳо ва ё аз конҳо бароварда мешавад ва ба хӯроқ меандозанд: **намақи ошӣ, кони намақ, намақ андохтан; намақ задан // намақ кардан** намақ пошидан; намақ андохттан, **намақи чизеро дидан (чашидан)** дараҷаи шӯрии хӯроқеро чашида дидан. 2. *маҷ.* латофат, малоҳат, зебу зинат; ◇ **обу намақи даст** ҳунармандӣ дар пухтани таомҳо; **намақ хӯрдан a)** гӯшт ва маҳсулоти гӯштиро намақ додан барои ниғаҳдории дарозмуддат ё хуб намақ хӯрдан; б) аз хони касе нон хӯрдан; беҳуда хобидан, беҳуда дер нигоҳ дошта шудан: **намақ ба чароҳат (реш, алам) пошидан** азоб бар азоб афзудан; зиёд кардани дарду алам; **намақ карда мондан** чизеро истифода накарда гирифта мондан, солҳо нигоҳ доштан чизеро; **намақ начашидан** чизе нахӯрдан, гурусна будан; **намақ хӯрда намақдон шикастан** ба ивази некӣ бадӣ кардан, поси хотири хубии касеро нигоҳ надошта бадӣ кардан, кӯр나마қӣ кардан; **намақ хӯрдан аз хонаи ка-**

се а) таоми касеро хӯрдан; б) *киноя аз* некие дидан аз касе; **ҲАҚҚИ НАМАК ДОШТАН** касеро хӯрондаву тарбия карда ба ивази он аз *ӯ* ба хурмату некие ҳақ доштан, ҳуқуқи миннатгузорӣ доштан; **ҲАҚҚИ НАМАКРО ПОС ДОШТАН** поси хотири некии касеро нигоҳ доштан, хурмати касеро, ки некие карда неъмате додааст, ба ҷо овардан; **НАМАК КҶҶР КАРДАН** поси хотири некии касеро нигоҳ надоштан.

НАМАКАНДЕШ *نمک اندیش* он ки поси хотири некии касеро нигоҳ медорад.

НАМАКДОН *نمک دان* зарфи намак, зарфи хурде, ки намак андохта ба рӯи дастархон мегузоранд: **намак хӯрда намакдон шикастан**.

НАМАКДОР *نمک دار* *ниг. намакин*.

НАМАКЗАДА *نمک زده* 1. намакдор, бонамак; шӯр; **пӯсти намакзада** пусти намакпошида. 2. *мач.* носипос, кӯрнамак.

НАМАКЗОР *نمک زار* 1. шӯразор; шӯразамин. 2. кони намак.

НАМАКИН *نمکین* 1. намакдор, бонамак, шӯр. 2. *мач.* латиф, малех, зебо, хуш.

НАМАКНОШИНОС *نمک ناشناس* *мач.* носипос, кӯрнамак.

НАМАКОБ *نمک آب* намак андохташуда, оби шӯр; **БОЛОИ СҶҶХТА НАМАКОБ** дар вақти ба алам ё азоби касе афзуда шудани алам ё азоби дигар гуфта мешавад.

НАМАКПОШӢ *نمک پاشی* намак пошидан; **ба реш(ҷароҳат) намакпошӣ кардан** аламу азоби касеро боз ҳам афзудан.

НАМАКСАНГ *نمک سنگ* намаке, ки дар шакли чинси кӯҳӣ аз кон канда бароварда мешавад.

НАМАКСО *نمک سا* 1. шӯр, намакин. 2. *мач.* ғамгиншуда, аламзада, озурда.

НАМАКСОР *نمک سار* маъдани намак, замини шӯр, ки дар он намак фаровон аст.

НАМАКСУД *نمک سود* хӯрокворие, ки ба он намак зада хушконидаанд, монанди гӯшт, моҳӣ *ва ғ.*

НАМАКФУРӢШ *نمک فروش* фурӯшандаи намак.

НАМАКФУРӢШӢ *نمک فروشی* намак фурӯхтан; фурӯши намак: **дукони намакфурӯшӣ**.

НАМАКХОР *نمک خوار* намакхӯрда, он ки нону намаки касеро хӯрда ё аз касе неқӣ дида, тобеъ ва сипосгузори он шудааст.

НАМАКХОРА *نمک خواره* *ниг. намакхор*.

НАМАКХӢР *نمک خور* *ниг. намакхор*.

НАМАКХӢРДА *نمک خورده* *ниг. намакхор*.

НАМАКЧАШ *نمک چش* 1. чашандаи намаки ғизо. 2. микдори каме аз ҳар чиз.

НАМАКЧАШАК *نمک چشک* аввалин бор чашидани мазаи чизе.

НАМАКШИНОС *نمک شناس* 1. сипосгузор, ҳақшинос. 2. содиқ, вафодор.

НАМАКШӢӢ *نمک شوئی* 1. *хим.* тоза кардани намак аз сангу гил. 2. *ниг. шӯршӢӢ*.

НАМАТ *ا. نمط* тарз, тариқа, равиш, усул.

НАМГИРИФТА *نم گرفته* намиро ба худ кашида; намдор.

НАМДОР *نم دار* намнок, рутубатнок, мартуб: **реги намдор**.

НАМЗАМИН *نم زمین* замини нам, замини намдор.

НАМИБАРДОР *نمی بردار* (ба намӣ) ба об тобовар: рутубатро нопазир: **масолеҳи намибардор**.

НАМИГАРӢ *نمی گیری* намӣ, намнокӣ; бориш, боронгарӣ.

НАМИДАН *نمیدن* *кит.* майл кардан; таваҷҷӯҳ намудан.

НАМИМ *ا. نمیم* *кит.* суханчин, ғайбаткунанда, бӯхтонгӯӣ.

НАМИНИГОҲДОРӢ *نمی نگاهداری* нигоҳ доштани нами замин: **тадбирҳои наминигоҳдорӣ оид ба замини кишт**.

НАМИНОГУЗАР *نمی ناگذر* намию рутубатро нагузаронда.

НАМИРАНДА *نمیرنده* ҷовид, ҳамешазинда, адабзинда.

НАМИСАНЧ *نمی سنج* асбоб барои муайян кардани намӣ ва рутубати ҳаво ё ягон масолеҳ, рутубатсанҷ..

НАМӢ *نمی* тарӣ, рутубат, мартубӣ, намнокӣ:

НАМ

намии хок, намии хаво.

НАМКАШ نمكاش чизе, ки намро ба худ мекашад; ◇ **девори намкаш** киноя аз шахсе, ки ҳар гапро ба худ мегирад; шахсе, ки ҳар гапро киноя ба худ доништа меранҷад.

НАММОМ а. نمام кит. суханчин, хабаркаш.

НАМНАГУЗАРОН\НАМНОГУЗАРОН

نم نگذران//نم ناگذران чизе ки намиро намегузаронад, ба нам тобовар, тарнашаванда: **матон намногузарон**.

НАМНОК نمناк намдор, рутубатнок; тарӣ: **ҳавон намнок**.

намо نما 1. асоси замони ҳозира аз **намудан**. 2. ҷузъи пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънои намоянда, нишондиҳанда ва ба назар намоянда, намуд, қисми зоҳирии чизе: **рахнамо, хушнамо, баднамо**.

НАМО نما нумув, рӯиш, афзоиш; ниг. **нашъунамо**.

НАМОБАНДӢ نمابندی ороиши намуди зоҳирӣ, зоҳирсозӣ, зебу зинат ва ороиш додани қисми берунии биноҳо ва ғ.

НАМОД نماد 1. нав. рамз, символ. 2. нишонаи навишторӣ ё чопӣ барои баёни мақсади кас аз қабилӣ аломатҳои риёзӣ, мусикӣ. 3. *риёз*. шакл ё ҳарфи ҳосе барои ифодаи як мафҳуми риёзӣ.

НАМОДГАРО نمادگرا он ки ба нишонаҳо ва рамзҳо эътиқодманд аст, шаклпараст, символист.

НАМОДГАРОӢ نمادگرایی чараёне, ки ба намуди зоҳирӣ аҳамият намедихад, шаклпарастӣ, зоҳирпарастӣ, символизм.

НАМОДӢ نمادی ниг. **намодин**.

НАМОДИН نمادين марбут ба **намод**; он чи ба унвони намод истифода мешавад.

НАМОӢН نمايان 1. пайдо, ошкор, падидор, аён, ҳувайдо. 2. назаррас, муҳим: **макоми(чоӣ) намоёнро ишғол кардан**. 3. машхур, маъруф; **ба назар намоён** чолиби диққат, муҳим, аҳамиятнок; **намоён гаштан (гардидан)** зоҳир шудан, намудор шудан; **намоён кардан** нишон додан, намудан, намудор сохтан; **намоён шудан** намудор гаштан, дида шудан, зоҳир гаш-

тан; ◇ **миси кор намоён шудан** фош шудани сохтакорӣ, ошкор шудани қаллобӣ.

НАМОӢНӢ نمايانى 1. намудор будан, зоҳир ва ошкор будан. 2. машхурӣ, шӯҳратнокӣ.

НАМОЗ نماز 1. кхн. сар ҳам кардан барои таъзим; сачда. 2. д. дуову ибодати, дар шабонарӯз панҷ бор адошаванда, ки яке аз фарзҳои мусулмонӣ аст: **намоз гузордан, намоз хондан; намози аср** а) намозе, ки то як соат пеш аз фуру рафтани офтоб хонда мешавад; б) кин. бегоҳӣ, бегоҳ; **намози бомдод** намозе, ки субҳ пеш аз баромадани офтоб хонда мешавад; **намози пешин** намозе, ки нисфирӯзӣ хонда мешавад; **намози таровех** намози маҳсусе, ки дар шабҳои рамазон меҳонанд; **намози хуфтан** намози панҷум, ки шабона пеш аз хоб хонда мешавад; **намози шом** намозе, ки баъд аз фуру рафтани офтоб хонда мешавад; **намози ҷумъа** намозе, ки ҳафтае як бор рӯзи ҷумъа (бо ҷамоат) хонда мешавад, намози одина.

НАМОЗГОҲ نمازگاه ҷои намозхонии ҷамоатӣ дар рӯзҳои иди қурбону рамазон, ки барои ғунҷонидани издиҳомӣ зиёд одатан дар шакли масҷид дар беруни шаҳр месохтанд.

НАМОЗГУЗОР نمازگزار ниг. **намозхон**.

НАМОЗГУЗОРӢ نمازگزاري ниг. **намозхонӣ**.

НАМОЗИШОМКУШО نماز شامگشا гули **намозишомкушо** бот. як навъ гул, ки вақти намози шом, яъне баъди нишастани офтоб мешукуфад, намозишомгул.

НАМОЗӢ نمازی пок, ноолуда, тоза.

НАМОЗХОН نمازخوانى 1. он ки намоз меҳонад, намозгузор. 2. *маҷ*. диндор, порсо.

НАМОЗХОНӢ نمازخوانى исми амал аз **намоз хондан**; намозгузорӣ.

НАМОИШ نمايش 1. намудан, нишон додани чизе ба тарзи тантананок. 2. ба маърази тамошо гузоштан; (ба тамошобин) нишон додани филм, пиеса ва ғ.: **намоиши асарҳои рассомон, намоиши кинофилмҳои таълимӣ**. 3. с. баромадан, ба майдону хиёбон ва рохпаймоии оммавӣ барои нишон додани ягонагии сиёсӣ, эътироз, изҳори шодмонӣ ва ғ., гирдиҳамой, тазохурот; **намоиш додан** а) нишон додан, бо мақсади ҳунарнамоӣ чизеро манзури назар

кардан; б) ба маърази тамошо гузоштан.

НАМОИШГАР *نمایشگر* 1. он ки (чизеро) намоиш медиҳад. 2. он ки дар намоиш (2) иштирок мекунад, иштироккунандаи гирдиҳамоӣ.

НАМОИШГАҲ *نمایشگاه* *ниг.* намоишгоҳ.

НАМОИШГОҲ *نمایشگاه* ҷои намоиш додани чизе: **намоишгоҳи асарҳои рассомон, намоишгоҳи комёбҳои кишоварзӣ, намоишгоҳи молҳои саноатӣ.**

НАМОИШДИҲАНДА *نمایش دهنده* *ниг.* намоишгар.

НАМОИШДИҲӢ *نمایش دهی* *исми амал аз* намоиш додан; нишондиҳӣ: **намоишдиҳии кино.**

НАМОИШӢ *نمایشی* *мансуб ба* намоиш; марбут ба сахнагузорӣ.

НАМОИШКОРӢ *نمایش کاری* барои намуд (намоиш), зоҳирнамоӣ; худнамоӣ.

НАМОИШКОРОНА *نمایش کارانه* 1. ошкоро, рӯирист, дар пеши назари умум. 2. ба тарзи норозигии рӯирист.

НАМОИШНОМА *نمایش نامه* асари барои намоиши сахна навишташуда, пиеса.

НАМОК *نماک* *кит.* 1. равнақ, ривоч. 2. хусн, зебӣ.

НАМОСОЗ *نما ساز* *сохт.* он ки ба сохтмони бахшҳои берунии бино машғул аст, созандаи намои аслии бино ё иншоот.

НАМОСОЗӢ *نما سازی* *сохт.* ороиш ва зебо гардонидани намуди берунии сохтмони бино ё иморат.

НАМОЯНДА *نماینده* [*сифати феълии замони ҳозира аз* **намудан**] 1. он ки аз тарафи касе, созмоне *ва г.* барои бурдани гуфтушунид ё иҷрои коре таъйин шудааст; шахси ваколатдор, вакил: **намояндаи давлат, намояндаи тичоратӣ.** 2. шахси интихобнамудаи аҳоли дар парламент – Маҷлиси Олӣ, депутат. 3. он ки дар шахси худ хислат ва хусусияти ягон халқ, табақаи ҷамъият, гурӯҳи муайяни одамон, касбу кор, машғулият *ва г.* зоҳир менамояд: **намояндаи аҳли меҳнат; намояндаи адабиёт, намояндаи санъат, намояндаи лаҳча.**

НАМОЯНДАГӢ *نماینده گی* 1. намоянда будан, ваколат. 2. ваколатхона; **намояндагии тичо-**

ратӣ дар назди сафорати Тоҷикистон.

НАМРЕЗА *نم ریزه* майдаборон, резаборон, борони хеле майда.

НАМУД *نمود* 1. шакл, сурат, ба назарнамоӣ. 2. қиёфа, симо, афту андом; **намуди зоҳирӣ (берунӣ)** манзараи ба назар намоён; **ба (дар) намуд** зоҳиран, аз зоҳир, ба назар; **барои намуд** а) барои намуна, барои намоиш; б) барои зеби зоҳирӣ, барои зебо будан.

НАМУДАН *نمودن* 1. намоён кардан, нишон додан, ба назар намоён кардан. 2. ба назар намоён шудан; ба назар тофтан, намоён шудан, зоҳир гаштан, дида шудан: **...таҳминан сисола менамуд; ба назар намудан** ба назар тофтан. 3. *ҳамчун феъли ёридиҳанда дар феълҳои таркиби номӣ ба ҷои «кардан» меояд:* **афзун намудан, мафтун намудан, сар намудан, табассум намудан; такрор намудан, сайр намудан.**

НАМУДОР *نمودار* 1. намоён, падидор, зоҳир: **намудор будан; намудор гардидан (гаштан, шудан)** дида шудан, намоён гаштан, намудан; пайдо (зоҳир) шудан. 2. чадвал, нақша.

НАМУН *نمون* *кит.* нишондиҳанда; аломат, нишона.

НАМУНА I *نمونه* 1. миқдори каме аз чизи бисёр, ки барои нишон додани сифати он гирифта шудааст: **мушт намунаи хирвор аст** (*зарб.*). 2. мисл, монанд. 3. мисоли ибрат, шоистаи пайравӣ; **намуна гаштан(шудан)** мисоли ибрат шудан.

НАМУНА II *نمونه* зишт; беҳуда, бефоида; аз кор афтода, бекор карда.

НАМУНАВӢ *نمونه* шоёни ибрат, ибратшаванда, сазовори пайравӣ: **кори намунавӣ, мактаби намунавӣ.**

НАМУНАВОР *نمونه وار* *ниг.* намунавӣ.

НАМЧ *نمچ* *кит.* нам, тарӣ, тарии андак.

НАМЧИН *نم چین* восилае, ки ба воситаи он нам бартараф карда мешавад, намгир.

НАНГ *ننگ* 1. шарм, айб, ор. 2. шараф, номус, орият. 3. боиси шармандагӣ, расвой.

НАНГИН *ننگین* шармовар, зишт, боиси бадномӣ.

НАНГИНРӢ *ننگین روی* бошарм; бономус, шармин.

НАН

мин.

НАНГОВАР ننگ آور шармовар, боиси бадномӣ.**НАОМА** ا. نعامе *кит.* шутурмурғ.**НАППА-НАВ** نپه نو *гӯфт.* тамоман нав, ниҳоят нав.**НАР** نر музаккар, чинси мардина; *муқоб.* **мода** (*асосан нисбат ба ҳайвонот*).**НАРАНГУШТ** نر انگشت ангушти калони даст ё пой, сарангушт.**НАРБУЗ** نربز бузи нар, такка.**НАРГАСӢ** نرگسي сабзии тор-тор реза карда, ки ба зирбаки палав меандозанд: **наргасӣ кардан**.**НАРГАТ** نرگت реза кардан, пора кардан.**НАРГИС** نرگس 1. номи гиёҳи пиёзбехи хурду нозуки баҳорӣ, ки гули хушбӯи сафед ё зарди ба чашми нимпӯш монанд дорад. 2. *мач.* чашм; **наргиси маст** (**махмур, шахло, чоду**) *киноя аз* чашми хумори махбуба.**НАРГИСА** نرگسه 1. *ниг.* **наргис**. 2. гули сунъӣ, ки аз оч ё устухони дигар тарошида ба шифти хона барои зинат ҷо медиҳанд.**НАРГИСӢ** نرگسي 1. *мансуб ба* **наргис**. 2. наргисмонанд, наргисранг. 3. номи хӯроке, ки тухми мурғро ҷӯшонда ва аз пӯчоқ тоза карда, дар гӯшти кӯфта печонида мепазанд ва баъд ду пора мекунанд, ки зардию сафедии тухм ба наргис монандӣ пайдо менамояд.**НАРГОВ** نرگاو гови нар, барзагов; чувона.**НАРҒӢЛ** نرغول *гӯфт.* одами қавичуссаи дағал.**НАРД** نرد 1. танаи дарахт; наждаи расида, сахт ва устуворшудаи дарахт. 2. бозии шатранҷмонанде, ки бо сӣ мӯҳраи сиёҳу сафед ва ду тос бозӣ карда мешавад.**НАРДА** نرده панҷараи оҳанин ё ҷӯбин, ки гирди боғча ё хона кашида мешавад, қаторак.**НАРДБОЗ** نردباز он ки нард бозӣ мекунад.**НАРДБОЗӢ** نردبازى нард бозӣ кардан.**НАРДБОН** نردبان зинапояе, ки аз ҷое ба ҷое бурдан ва гузоштан мумкин аст.**НАРДСУНБУЛ** نردسنبول *бот.* растании бисёрсола, ки аз решаҳои он дору тайёр мекунанд.**НАРДТАХТА** نردتخته тахтаи нардбозӣ.**НАРӢН** نريان аспӣ нар; нарина; *муқоб.* **модина**.**НАРИМОН** نريمان 1. *кит.* паҳлавон, диловар. 2. яке аз қаҳрамонони ҳамосии қадимии халқҳои эронинажод аст, ки дар «Шоҳнома»-и Фирдавсӣ падари Сом – бобои Рустам ба қалам дода шудааст.**НАРИНА** نرينه чинси нар, мансуб ба нар (чи одам бошад ва чи ҳайвон).**НАРКОЗ** نرکاز *тиб.* ба таври сунъӣ беҳиссу қарахт қардани узве ё умуман беҳуш қардани бемор дар вақти амалиёти ҷарроҳӣ.**НАРМ** نرم 1. мулоим; *муқоб.* **сахт** ва **дурушт**; маҳин: **хоки нарма**, **реги нарма**; **вағони нарма** вағони ҷои хобаш роҳатбахш. 2. оҳиста, ором; бо мулоимат, навозишқорона: **муомилаи нарма**, **сухани нарма**, **нарма ҷавоб додан**; **шамоли нарма** боди форама; **нарма-нармак** оҳиста-оҳиста, паст-паст; бо мулоимат; **нарма гаштан(шудан)** а) мулоим шудан; б) аз ҳашм фаромадан, ба ифоқа омадан; **нарма қардан** а) мулоим қардонидан (*мас., хокро*); б) *мач.* ба роҳ андохтан, гапдари қардан; ба ҳолати эътидол овардан (*мас., одами қарданишах ва сахтмуомиларо*); **нарма фуромардан** мулоимаки нишастан, оромона фуруд омадан; $\diamond$ **дили нарма** дили раҳмнок, дили меҳрубон.**НАРМА** نرمه парайи гӯш, ки ба он гӯшвора меовезанд: **нармаи гӯш**.**НАРМА** نرمه сабӯси биринҷ, ки вақти кӯфтан аз шолӣ мебарояд.**НАРМАК** نرمک 1. *шакли тасғири* **нарма**; мулоимаки. 2. оҳиста, бо мулоимат, бо оҳистагӣ; **нармак-нармак** а) мулоим-мулоим; б) оҳиста-оҳиста: **нармак-нармак пой ниҳодан**.**НАРМБАДАН(ҲО)** نرم بدن(ها) *зоол.* як навъ ҷонварони бемуҳра, моллюскҳо.**НАРМГАРДАН** نرم گردن *киноя аз* мутеъ ва фармонбардор.**НАРМГУФТОР** نرم گفتار мулоимсухан; хушгап.**НАРМГУФТОРӢ** نرم گفتارى мулоимгапӣ; хушгапӣ.**НАРМГӢӢ** نرم گوى *ниг.* **нармагӯфтор**.**НАРМДИЛ** نرم دل одами мулоимтабиат; беозор,

ҳалим, раҳмдил.

НАРМДИЛӢ نرم دلی мулоимтабиатӣ; ҳалимӣ; раҳмдилӣ.

НАРМДИЛОНА نرم دلانه ҳалимона, бо мулоимат; раҳмдилона.

НАРМЗАБОН نرم زبان *ниг.* нармагуфтор.

НАРМИДАН نرمیدن 1. нарма шудан, мулоим гаштан. 2. *мач.* ҳалим шудан; аз ҷаҳл фуромадан.

НАРМИН نرمين нарма, мулоим: **нарман кардан**.

НАРМИӢ نرمي 1. мулоимӣ; *муқоб.* сахтӣ: **нарман хоки замин**. 2. ҷои нарманӣ гӯш, нарма. 3. мулоимат, нармагуфторӣ, ҳалимӣ; **бо нармаӣ** бо мулоимат, ҳалимона.

НАРМКУНАК نرم کنک олати кишоварзон барои канда мулоим кардани замини беҳи дарахтон ва ғ.

НАРМЛАГОМ نرم لگام *кит.* 1. аспӣ хушчилав, ки мувофиқи хоҳиши савор ба ҳар тараф ба осонӣ мегардад. 2. *мач.* мутеъ, фармонбардор.

НАРММУОМИЛА نرم معامله мулоимгуфтор, мулоимсухан, ҳалим.

НАРМНИГОҲ نرم نگاه он ки нигоҳи ҳалимона ва навозишкорона дорад.

НАРМОДА نرماده *гуфт.* нармада, хунсо.

НАРМОҲАН نرم آهن *киноя аз* одами суст, заиф, забун а нотагон.

НАРМОҲАНӢ نرم آهني *киноя аз* сустӣ, заифӣ, забунӣ ва нотагонӣ.

НАРМПОӢ نرم پاي *кит.* номи як халқи афсонавӣ, ки гӯё дар Мозандарон мезистаанд, рӯдапой.

НАРМРАВ نرم رو аспӣ рому ором, аспӣ хушраву хушхиром.

НАРМСУХАН نرم سخن *ниг.* нармагуфтор.

НАРМТАБИАТ نرم طبيعت нармадил, ҳалим; не-кмуомила, хушмуомила,

НАРМТАН نرم تن дорои тани мулоим ва фарбех, мулоимбадан.

НАРМХОК نرم خاک дорои хоки мулоим: **дашти пахновари нармахок**.

НАРМХӢ (Ӣ) نرم خوي *ниг.* нарматабиат.

НАРМШАМШЕР نرم شمشير *киноя аз* инсонӣ нотагон, заиф ва забун.

НАРМШОНА نرم شانه *киноя аз* касе, ки ҳар чиз гӯянд, қабул мекунад; заиф; сустмизоҷ.

НАРПАӢ نرم پاي *биол.* рагу найи ғафси мушакҳо.

НАРПАРДА نرم پرده *мус.* тор, ғафси созоҳои мусиқӣ.

НАРРА//НАРА نرمه 1. олати таносули ҷинси нарма (-и инсон ё чорпо). 2. *кит.* зишт, бадафт. 3. *ҷузъи пешии калимаҳои мураккаб* ба маънии қавӣ, тануманд: **наррашер, наррахар**. 4. *кит.* мавҷи об, кӯҳаи об.

НАРРАК نرمك нармаҳои ҳосилнадиҳандаи дарахтони мевадор.

НАРРАКӢ نرمكي беҳмеваи дар соқааш ҷӯб барин чизи хӯрдашаванда дошта: **сабии нарракӣ**.

НАРРАШЕР نرم شير шери нарма зӯр; $\diamond$ **худо наррашер гирифта** мисли шери нарма нотарс нишон додан.

НАРРОД نرمه *а.* нармабоз, касе, ки бозии нармадро нағз медонад.

НАРСАГ نرم سگ саги нарма; *муқоб.* модасаг.

НАРХ نرم 1. арзиш, баҳо, қимати чизе: **нарма озод, нарма фуруш, нарма харид, нарма ҷакана, нарма шартномавӣ, нарма яклухт**. 2. *икт.* ифодаи пулии арзиши мол; **нарма бозор** нарма харидуфуруши чизҳо дар бозор; **нарма давлатӣ** нарма аз тарафи давлат муайяншуда; **нарма гарон** баҳои баланд, қимати баланд; **нарма наво** пасту баландии нармаҳо, арзониву гаронии хариду-фуруши чизҳо; **бо нарма таом** бо баҳои баланд; **нарма кардан** баҳо мондан, қиматашро муайян кардан, нарма мондан ба чизе.

НАРХАР نرم خر 1. хари тануманди нарма; *муқоб.* мочахар. 2. *мач.* одами дағали бефаросат.

НАРХГУЗОР نرم گزار он ки ба молҳо нарма мегузорад, муайянкунандаи, нарма; қиматгузор: **комиссияи нармагузор**.

НАРХГУЗОРАНДА نرم گزارنده *ниг.* нармагузор.

НАРХГУЗОРИ نرم گزاری нарма гузоштан ба молҳо, таъин карданибаҳои чизҳои фурушӣ.

НАРХМОНИ نرم مني *ниг.* нармагузорӣ.

НАР

НАРХНОМА نرخنامه хучҷати нархи мол ва чизҳои дигар; рӯихати нархи молҳо, таърифа.

НАРХУК نرخوک ҳуки нар, гуроз.

НАРШУТУР نرخشтури нар.

НАСАБ *a.* نسب 1. насл, наҷод. 2. мансубият ба ҳонадон, сулола, силсила (-и авлод); **аслу насаб**, **насабу насл**; **дар насаб** нисбат ба наслу ҳонадон, аз ҷиҳати насаб.

НАСАБНОМА نسبنامه навиштае, ки дар он аслу насаб ва аҷдоди касе зикр ёфтааст, шаҷара.

НАСАБТАРОШӢ نسبتراشي насаби худро бартар ҳисоб карда бо он фахр доштан, ки аз сифатҳои манфист.

НАСАБШИНОС نسبشناس мутахассиси соҳаи омӯзиши насаб, ва шаҷара.

НАСАБШИНОСӢ نسبشناسي соҳаи ба омӯзиши насаб ва шаҷара ихтисосёфтаи илми таърих.

НАСАҚ *a.* نسق 1. тарз, равиш; тартиб. 2. ҳолат, аҳвол, тартиб. 3. *гуфт*. рафтор, атвор.

НАСАР نسر *kit.* 1. соя, соягоҳ; соядор. 2. ҳонае, ки дар сояи кӯҳ аз ҷӯбу хошок месозанд.

НАСБ *a.* نصب 1. ба коре таъйин кардан, ба коре гумоштан; **азлу насб** аз кор бекор кардан ва ба кор гумоштан. 2. нишондан, маҳкам кардани чизе дар ҷое, устувор кардан (*мас. байракро*); **насб кардан** а) ба коре таъйин кардан; б) ба ҷое устувор намудан, шинондан.

НАСЕҲ *a.* نصيح панддиханда, насихатгар.

НАСИБ I *a.* نصيب 1. он чи гӯё аз азал ба инсон муқаррар шудааст; қисмат, сарнавишт, **нону насиб**, **тақдиру насиб**. 2. баҳра, ҳисса; он чи дастрас ва муяссар гардидааст; **насиб бошад (кунад)** қисмат бошад..., муяссар шавад...; агар даст диҳад...; **насиб гаштан (шудан)** даст додан, муяссар гардидан, дастрас шудан; **насиб кардан** муяссар шудан.

НАСИБ II *a.* نصيب 1. *kit.* соҳиби насаб (-и олии); олинаҷод. 2. *адш.* қисми аввали қасида, ки пеш аз мадҳ меояд ва мазмуни ишқӣ дорад.

НАСИБА *a.* نصيبه *ниг.* **насиб I**.

НАСИБАДОР نصيبهدار *ниг.* **насибахӯр**.

НАСИБАХӢР نصيبهخور он ки хӯрдану баҳра бурдан аз чизе дар тақдираш будааст, наси-

бадор.

НАСИМ *a.* نسيم боди форами сахаргоҳ, боди нарма: **насими пагоҳӣ (сахарӣ, субҳ)**, **насими сабо**.

НАСИР *a.* نصير ёридиханда, мададгор, кӯмаккунанда.

НАСИҲАТ *a.* نصيحت панд, андарз; маслиҳати хайрхоҳона (*аз нуқтаи назари гӯянда*); **насиҳат додан (кардан)** панд додан, ба хайри касе суҳанони пандомез гуфтан.

НАСИҲАТГАР نصيحتگر насихатгӯӣ, панддиханда, носеҳ.

НАСИҲАТГАРӢ نصيحتگري панддихӣ, носеҳӣ.

НАСИҲАТГӢӢ نصيحت گوئي *ниг.* **насиҳатгарӣ**.

НАСИҲАТГӢӢ نصيحت گوي *ниг.* **насиҳатгар**.

НАСИҲАТДИХӢ نصيحت دهی *ниг.* **насиҳатгарӣ**.

НАСИҲАТНОПАЗИР نصيحت ناپذير он ки панд намегирад; саркаш; яқрав.

НАСИҲАТОМЕЗ نصيحت آميز бо оҳанги насихат, ба тарзи панду андарз: **насиҳатомез суҳан кардан**.

НАСИҲАТОМЕЗОНА نصيحت آميزانه *ниг.* **насиҳатомез**.

НАСИҲАТШУНАВ نصيحت شنو он ки панду насихатро гӯш мекунад; мувофиқи панду андарзҳо кор мекунад.

НАСИЯ//НАСЯ *a.* نسيه 1. хариду фурӯши мол, ки пули он нақдан дода нашуда пас аз чанде пардохта мешавад; *муқоб.* **нақд (2)**; **насия додан (молеро)**, **насия фурӯхтан**, **ба насия гирифттан**, **ба насия харидан**. 2. *маҷ.* алҳол амалинашаванда; $\diamond$ **саломро насия гузоштан** салом на додан; **хайрухушро насия карда рафтан** хайрухуш накарда рафтан.

НАСИЯФУРӢШӢ نسيه فروشي *исми амал аз насия* **фӯрухтан**; молеро ба ваъдаи дар оянда додани пули он фурӯхтан; фурӯши насияи амвол (*дар мағоза*).

НАСИЯЧИН نسيه چين *кҳн.* гумоштаи савдогар, ки аз одамони ба насия молҳарида қарзашонро рӯёнда мегирифт.

НАСИЯЧИНӢ نسيه چيني *кҳн.* рӯёндани пули чизҳои ба насия фурӯхташуда.

НАСК I نِسک навъи ғалла аз чинси лӯбиё, адас, марчумак.

НАСК II نِسک навъе аз гиёҳи ёбоии хордор, ки онро хорхасак низ мегӯянд.

НАСК III نِسک *ниг.* нуск.

НАСК *а.* نِسق муназзам кардан, ба тартиб даровардан.

НАСЛ *а.* نَسْل 1. зуррият (зурриёт), авлод; насаб; **насли башар** авлоди одамизод. 2. *биол.* гурӯҳи афроде, ки бо гузаштагони худ қаробати якхела доранд. 3. *нав.* давраи зиндагонӣ ва фаъолияти гурӯҳи одамони синнашон наздик ба ҳам: **насли нави олимон, насли ҷавони ҳозира; аз насл ба насл** а) аз падарон ба фарзандон; аз як пушт ба пушти дигар (идома ёфтани коре); б) аз ҳамсинҳои ҳозира ба ҳамсинҳои оянда; **насл гирифта**.... **насл гирифта** насл рӯёнидан; зот парвариш кардан.

НАСЛАН *а.* نَسْلَ аз ҷиҳати нисбати насл; аз рӯи насаб,

НАСЛГИРӢ نَسْل‌گیرى *исми амал аз насл гирифта*: наслгирӣ аз ғӯсфандон.

НАСЛДЕХ نَسْل‌ده зоянда, самардиҳанда.

НАСЛДИХӢ نَسْل‌دهى қобилияти насл оварда тавонистани ҳайвонҳо, ки дар ҷараёни таҳаввулоту онҳо шакл гирифтааст.

НАСЛӢ نَسْلِ 1. *мансуб ба насл*; наҷодӣ. 2. зотӣ.

НАСНОС//НИСНОС نَسْناس 1. *х.* махлуки афсонавӣ ба сурати нисфи одам, ки ғӯё як пою як дасту як чашм дошта, бо ҷастухез роҳ мерафтааст. 2. одами девсират, девмардум, бадҳайбат.

НАСОЕХ *а.* نَصايح ҷ. **насихат**.

НАСОРО نَصارى ҷ. **насронӣ**.

НАСОС *р.* نَساس *тех.* олат барои кашида баровардан ва ба ҷое фиристодани об, чизҳои моеъ, газ, ҳаво ва инчунин барои дам кардани баъзе асбобҳо, тулумба; **насоси об** насоси обкашӣ.

НАСП I *а.* نَسْر 1. *кит.* пошидан, рехтан. 2. *ади.* каломии бевазну қофия, сухани ғайри манзум; **наспи бадеӣ** асарҳои бо сухани ғайриманзум навишташудаи адабӣ. 3. *мус.* номи шӯбаи таронавии «Шашмақом».

НАСП II نَسْر *кит.* каргас; уқоб; ♦ **Наспи тоир** номи ситораи дигари бурчи Уқоб.

НАСП III *а.* نَصْر 1. ёрӣ, мадад. 2. ғалаба, зафар, нусрат.

НАСРИН نَسْرين *бот.* як навъ гули сафеди хушбӯи хурд, гули мушқин.

НАСРӢ نَسْرى *мансуб ба насп*; бо насп навишташуда: **асари наспӣ, порчаи наспӣ**.

НАСПНАВИС نَسْر‌نويس *адибе, ки бо насп (I, 2) асар менависад, носир.*

НАСПНАВИСӢ نَسْر‌نويسى бо насп асар навиштан.

НАСРОНИЯТ نَصْرانيت *д.* насронигӣ, дини насронӣ.

НАСРОНӢ نَصْرانى *д.* пайрави дини Исо, пайрави дини христианин, масеҳӣ.

НАССОХ *а.* نَساخ *кит.* нусхагиранда, нусхабардор.

НАССОҶ *а.* نَساج *кит.* бофанда.

НАССОҶӢ نَساجى *кит.* касб ва кори нассоҷ; бофандагӣ.

НАСТАРАН نَسْتَرن *бот.* гулест хурди сафеду сурхи хушбӯи зебо, ки дар шохаҳо ғучум-ғучум кушода мешавад; раъно, насрин.

НАСТАЪЛИҚ *а.* نَسْتَعْلَق номи яке аз навъҳои хати арабии тоҷикӣ, ки аз хати насх ва хати таълиқ ба ҳам омадааст.

НАСТӢҲ نَسْتَوِه 1. чангҷӯ, шуҷоъ, нотарс. 2. зишт, дағал, бадфеъл.

НАСӢҲ *а.* نَصوح *кит.* носеҳ, насиҳаткунанда; **тавбаи насӢҲ** *мач.* тавбаи қатъӣ ва ҳақиқӣ, тавбаи ношикастанӣ.

НАСХ *а.* نَسَخ 1. *кит.* бекор кардан чизеро бо чизе, ки беҳтар аз он бошад; ботилкунӣ, бекор намудан, лағв кардан. 2. номи яке аз шаш навъи хати арабии тоҷикӣ, ки онро хатти қуръонӣ низ мегӯянд.

НАСҶ *а.* نَسَج бофтан; танидан.

НАТ نَت ҳалқае, ки дар бинӣ меовезанд.

НАТАҚ *а.* نَطَق *ғуфт.* овоз, садо; **натақ набаровардан** садо набаровардан, ҳарф назадан.

НАТИҶА *а.* نَتيجه 1. чизе, ки аз чизе пайдо мешавад; оқибати ягон кор, ҳулоса. 2. маҳсул,

НАТ

вад; оқибати ягон кор, хулоса. 2. маҳсул, самара; **дар натиҷа...** дар охири кор, оқибат; **дар натиҷаи...** дар оқибати..., аз сабаби..., аз боиси..., **натиҷа баромадан** самара ба даст даровардан; **натиҷа баровардан** хулоса баровардан; **натиҷаи хуб додан** ҳосил (и нағз) додан, самараи нағз бахшидан, (нек) анҷом ёфтан.

НАТИҶАБАХШ نتجه بخش 1. самарабахш, ғоидабахш. 2. неканҷом, неқфарҷом.

НАТИҶАГИРӢ نتيجه گيري чамъбаст кардан; натиҷа ба даст овардан; **натиҷагирӣ кардан** натиҷа баровардан, ба хулосае омадан.

НАТИҶАНОК نتيجه ناک натиҷадиханда, натиҷабахш, бонатиҷа.

НАТН а. نتن кит. бўи бад, бўи ганда.

НАТОИЧ а. نتايج//نتائج ҷ. натиҷа.

НАТРИЙ лот. ناترى хим. унсури химиявие, ки филизи сафедранги мулоим ва сабуки ишқорист.

НАТТОҚ а. نطق кит. 1. суханвар, суханрони моҳир. 2. гӯянда, ровӣ.

НАТТОҚӢ نطاقى 1. суханварӣ. 2. ровигӣ, гӯяндагӣ.

НАТУРАЛИЗМ лот. تئورليزم чараёнест дар санъат ва адабиёт, ки бар ҳилофи реализм воқеиятро барои айнан, бе кушодани мундариҷаи он, нусхабардорӣ кардан кӯшиш мекунад.

НАТУРАЛИСТ лот. تئورليست 1. ниг. табиатшинос. 2. пайрави натурализм; намояндаи чараёни натуралистӣ дар адабиёт ва санъат.

НАТУРАЛИСТӢ تئواليستى мансуб ба натурализм; ба натурализм тааллуқдор: **равияи натуралистӣ**.

НАТУРАЛӢ تئورلى иқт. молӣ, чизӣ, ғайрипулӣ; **ҳочагии натуралӣ** ҳочагие, ки маҳсулоти меҳнатро на барои фурӯш (чун ҳочагии молӣ), балки барои таъминоти эҳтиёҷоти дохилии худ истехсол мекунад.

НАТУРФАЛСАФА تئورفلسفه фалс. таълимоти фалсафии асримиёнагӣ, ки асосан табиатро ақлан маънидод намуда, онро чун як чизи том тасвир мекард.

НАТЬ а. نطع 1. кит. суфраи чармин; фарши чармин; **натъи замин** киноя аз сатҳи замин,

мин; **натъи замин** киноя аз сатҳи замин, рӯи замин. 2. таър. фарше, ки гунаҳгоронро ба рӯи он нишонда сар мезаданд.

НАТЮРМОРТ фр. натюрморт санъ. дар санъати тасвирӣ – расми чизҳои бечони маъмул, (аз қабилӣ гулҳои канда, меваҳои чидашуда, зарфҳо ва ғ.).

НАУЗУБИЛЛОҲ а. نعوذ بالله паноҳ мебарем бар Худо (ибораест, ки дар вақти эҳтимоли неш омадани ҳодисаи баде мегӯянд).

НАФАҚА а. نفقه 1. кит. харҷи рӯзгузаронии аҳли оила, хароҷоти ҳаррӯзаи аҳли оила; **дар нафақаи касе будан** дар таъминоти касе будан. 2. маблағе, ки моҳона мунтазам аз тарафи давлат ба кӯҳансолон ва шахсони мутобиқи қонун муддати муайян хизмат карда, ба маъйубоне, ки қобилияти корӣ надоранд ва ғ. дода мешавад: **нафақа гирифтан**, **нафақа додан**, **ба нафақа баромадан**, **нафақаи пиронсолӣ**, **нафақаи шахсӣ**, **нафақа барои маъйубон**.

НАФАҚАГИР نفقه گير он ки нафақа мегирад, гирандаи нафақа: **муйсафеди нафақагир**.

НАФАҚАГИРӢ نفقه گيري исми амал аз **нафақа гирифтан**; ба нафақа баромадан.

НАФАҚАХӢР نفقه خور ниг. нафақагир.

НАФАР نفر 1. воҳиди шумориши инсон, воҳиди ҳисоб кардани мардум. 2. нумератив, ки дар шумори инсон кор фармуда мешавад; тан, кас: **чанд нафар коргар**, **се-чор нафар талаба**. 3. кҳн. хизматгор, мулозим; сарбози чун чокар хизматкунанда. 4. одами одӣ; шахс, фард.

НАФАРӢ نفرى кҳн. фарди катории даста ва гурӯҳҳои ҳарбӣ; каторӣ.

НАФАС а. نفس 1. дами бо роҳи даҳону бинӣ ба дарун кашида ва боз баровардашавандаи инсон ё ҳайвон: **нафас кашидан**, **нафас баровардан**, **нафас гирифтан**; **нафаси вопасин** дами пеш аз марг, дами охирин; **зикки (тангии) нафас** тиб. дарди сина (шуш), ки гирифтори он ба душворӣ нафас мекашад, зикқуннафас; **то охирин нафас** то дами охирин, то ҷон ҳаст; **нафас ба дарун афтидан** а) нафасгирӣ қатъ шудан; б) кин. тамоман хомӯш шудан, чизе нагуфтан; **нафаси касеро гардонидан** ба нафаскашӣ монез шудан; **нафаси касе гаштан**

нафас гирифта натавоништан, нафасгардон шудан; **нафас гирифттан** а) нафас кашидан; б) нафас банд шудан; **нафас сабук кашидан** оромона нафас гирифттан; орому осуда шудан; **нафас нигоҳ доштан** а) нафас нагирифттан; б) *кин.* хомӯш шудан; **нафаси рост гирифттан** озодона, ба оромӣ нафас кашидан; **нафас танг шудан** // **нафас тангӣ кардан** нафас гаштан, дуруст нафас гирифта натавоништан; **озод нафас гирифттан (кашидан)** оромона нафас гирифттан, осуда шудан; **то нафас бокист...** то зинда ҳастам; **нафас як!** дам набарор, хомӯш бош! 2. *мач.* лаҳза, сония; **нафасе** лаҳзае, фурсати хеле кам; **дар як нафас** дар як лаҳза, дар як дам, лаҳзатан; **як нафас** як лаҳза. 3. *мач.* ҳаво; ♦ **нафаси хунук** сухани бад, гапи нофотрам; **нафаси бад кардан** сухани бад гуфттан; нияти бад кардан.

НАФАСБАНД *нафасбанд* **нафасбанд шудан** нафас гирифта натавоништан, баста шудани роҳи нафасгирӣ.

НАФАСГАРДОН *нафасгардан* нафас гирифта натавоништан, нафасбанд; **нафасгардон шудан**

НАФАСГИРӢ *нафасгирӣ* *исми амал аз нафас гирифттан*; нафас гирифттан.

НАФАСӢ *нафасӣ* *мансуб ба нафас*; **созҳои нафасӣ** *мус.* созҳои мусиқӣ, ки дар асари бод дамидан (пуф кардан) ба садо медароянд.

НАФАСКАШӢ *нафаскашӣ* *ниг.* нафасгирӣ.

НАФАСКӢТОҲ *нафаскӯтаҳ* он ки кӯтоҳ-кӯтоҳ нафас мегирад, он ки ба душворӣ нафас мекашад.

НАФАСТАНГ *нафастанг* нафасбанд, нафасгардон; **нафастанг шудан** ба душворӣ нафас гирифттан, нафасбанд гаштан.

НАФАСТАНГӢ *нафастангӣ* тангии нафас, ба душворӣ нафас гирифттан.

НАФИР I *нафӣ* фарёд, бонг; нолаву зорӣ; **нафир кашидан** бонг кашидан.

НАФИР II *нафӣ* *кҳн.* сурнай, шайпур.

НАФИС *нафис* латиф, марғуб, нозук, дилписанд; **нақшу ниғорҳои нафис**.

НАФИСА *нафиса* 1. *муаннаси* **нафис**; **санъати нафиса**, адабиёти нафиса. 2. чизи нафиси қимати камёб

НАФИСАКОРӢ *нафисакарӣ* хунармандӣ дар офаридани чизҳои нафис, маҳорат дар эҷоди санъати нафиса.

НАФИСӢ *нафисӣ* нафосат, латофат, зебӣ.

НАФИСКОР *нафискар* *кит.* нозуккор, хунармаиб, усто, мумтоз.

НАФИСКОРОНА *нафискаране* *кит.* мумтозона, устокорона, устодона, хунармандона.

НАФӢ *нафӣ* *кит.* 1. рад, инкор. 2. бадарға, рондан аз чое ба чое; **нафӣ кардан** а) дур кардан; б) нест кардан, маҳв кардан. 3. *збиш.* воситаи инкори фикр дар феълҳо (монанди пешвандаҳои **на -**, **но -**, **ма -** ...).

НАФЛ *нафл* *кит.* ибодати ғайривочи, ибодати (намози) мустаҳаб.

НАФОЗ *нафаз* *кит.* 1. таъсир, нуфуз. 2. иҷро (-и амр), чорӣ шудан(-и фармон, ҳукм).

НАФОСАТ *нафасат* нафисӣ, латофат, назокат, дилписандӣ, зебӣ.

НАФОЯ I *нафйа* *кит.* сиёхранг, сиёҳтоб; тира, сиёҳ.

НАФОЯ II // **НУФОЯ** *нафйа* (пули) қалб, носара; паст.

НАФРАТ *нафрат* рамидагии дил аз чизе, карохат доштан, безор будан; танаффури; **нафрат доштан аз (ба) касе** безор будан аз касе; бад дидан касеро; **нафрат кардан аз касе** бад дидан, ҳисси карохат доштан (*нафбат ба касе*); **бо чаҳми нафрат нигоҳ кардан** назар кардан бо карохат, мавриди нафрат қарор додан (касе ё чизеро).

НАФРАТАНГЕЗ *нафратангиз* бедоркунандаи ҳисси нафрат, нафратовар.

НАФРАТБОР *нафратбар* *ниг.* нафратангез.

НАФРАТЗАДА *нафратзаде* мавриди нафрату танаффури ом қарор гирифта, манфур.

НАФРАТОВАР *нафратовар* *ниг.* нафратангез.

НАФРАТОМЕЗ *нафратомиз* нафратнок, бонафрат, нафраткунон.

НАФРИДАН *нафريدан* аз ғалабаи нафрат лаънат хондан, дуои бад кардан, нафрин кардан.

НАФРИН *нафрин* дашном; дуои бад; лаънат; **нафрин кардан (хондан)** дашном додан,

НАФ

рин кардан (хондан) дашном додан, лаънат гуфтан.

НАФРИНКАРДА نغرين کرده *ниг. нафратзада.*

НАФС نفس 1. *кит.* чон, рӯх; табиати инсон. 2. *мач.* хоҳиши табиӣ инсон ва ҳар чондор ба чизҳои хӯрдани ва лаззатбахш; **нафси бад** // **нафси аммора** хоҳишу тақозои аз ҳад зиёди табиати инсон ба лаззатпарастӣ ва дигар корҳои ношоиста, баднафсӣ; **нафси бад** – **балон чон** (*зарб.*). 3. шахс, худ. 4. шахсият, ҳайсиёт; **иззати нафс** эҳтиром ба шахсият; **ба иззати нафси касе расидан** киноя аз шахсияти касеро таҳқир кардан, дар ҳаққи касе беҳурматӣ кардан; **банди нафс** нафспараст, баднафс; **шикасти нафс** *мач.* худро ҳақиру камтар гирифтани, хоксорӣ, фурутанӣ; **нафсро калон кардан** киноя аз ҷашмгурӯснагӣ (ҳарисӣ) кардан, бо каму беш қонёи нашедани, баднафсӣ кардан; **нафси касе ором гирифтани** *мач.* қонёи шудани талаби нафс (*аз хӯрок ва ғ.*); **нафсро ором додан** қонёи гардондани тақозои табиати инсон аз чизе, фуру нишондани ҳирс.

НАФСӢ نفسى *ниг. нафсонӣ.*

НАФСКАЛОН نفس كلان 1. *мач.* ҳасис, мумсик. 2. *гуфт.* пурхӯр, шикампарвар.

НАФСОНИЯТ ا. نفسانيت 1. шахсият, ҳайсиёт; иззати нафс. 2. худқомӣ, мутеи наф-си худ будан, ягон кор ё гапи касеро ба худ ор шумурда ба вай душманӣ кардан, орият. 3. *мач.* ҳасисӣ, мумсикӣ. 4. шахватпарастӣ, шахвоният.

НАФСОНӢ نفسانى 1. *мансуб ба нафс*; рӯхӣ. 2. хоҳиши нафс, талаби зиёди нафс.

НАФСПАРАСТ نفس پرست 1. ба талаби нафсу ҳирс додашуда; баднафс. 2. худпараст, худқом.

НАФСПАРАСТӢ نفس پرستى 1. нафспараст будан; баднафсӣ. 2. худқомӣ, худпарастӣ.

НАФСПАРВАР نفس پرور ҳавову ҳаваспарвар; шахватпараст.

НАФСУЛАМР ا. نفس الامر *кит.* ҳақиқати қор; қори воқеӣ.

НАФТ نفت *моеи рағғани сӯзанда, ки аз зери замин бароварда мешавад ва баъди ва тасфия*

аз он бензин, карасин, мазут ва ғ. ҳосил мекунанд; **нафт кашидан**, **корхонаи қорқарди нафт**, **полоишгоҳи нафт**.

НАФТАЛИН نفتالين *ю.* моддаи сафеда бӯйдор, ки барои аз қуя муҳофизат қардан ба матоъҳои пашмӣ, гилем ва пӯстин мепошанд.

НАФТАНДОЗ نفت انداز *таър.* он ки дар қангҳои қадим ба сӯи душман нафти оташиғрифта меандохт.

НАФТАНДОЗӢ نفت اندازى *таър.* ба сӯи душман нафт андохтан, оташандозӣ.

НАФТДОР نفت دار *дорои нафт; нафтехз.*

НАФТӢ نفتى 1. *мансуб ба нафт*; бо нафт қорқунанда. 2. аз нафт истехсолшуда: **маводи нафтӣ**.

НАФТКАШ نفتكش *воситаи нақлиёте, ки барои қашондани маводи нафтӣ таъйин шудааст: қишти нафтқаш.*

НАФТКАШӢ نفت كشى *исми амал аз нафт кашидан.* 1. нафт кашида баровардан аз қони он; нафт ҳосил қардан. 2. қашонандаи нафт; қамлу нақли нафт.

НАФТКАШОН نفت كشان *ниг. нафтқаш.*

НАФТРАСОН نفت رسان *бо нафт таъминқунанда.*

НАФТРАСОНӢ نفت رسانی *бо нафт таъмин қардан: лӯлаи нафтрасонӣ.*

НАФТХЕЗ نفت خيز *қое, ки маъдани зиёди нафт дорад, қои сернафт: минтақаи нафтехз.*

НАФФОЪ ا. نفاع *кит.* нафъбахш, манфиатқунанда; одами бисёр қоидабаранда.

НАФХ ا. نفخ *кит.* 1. дамидан бо даҳон, пуф қардан; вазиши тези ҳаво. 2. бо ҳаво пур қардан; пурбод қардан. 3. *мач.* такаббур, ҳавобаландӣ, худбинӣ; **нафхи меъда** дамидагии шикам, шиками пур аз бод.

НАФҲА ا. نفحه *кит.* бӯи хуш, роиҳа.

НАФЪ ا. نفع *қоида, суд, манфиат; муқоб. зарар; нафъи шахсӣ* қоидаи шахсӣ; **ба нафъи касе** (*қизе*) ба манфиати касе (*қизе*); **нафъ бахшидан** (*додан*) қоида қардан; **нафъ доштан** қоида доштан, манфиатовар будан; **нафъ қардан** қоида қардан; **нафъ расондан**, қоида расондан.

НАФЪДИҲАНДА نفع‌دهنده 1. сифати феълии замони ҳозира аз нафъ додан. 2. ниг. нафъовар.

НАФЪОВАР نفع‌آور фоидаовар, нафърасон, манфиатнок, судбахш.

НАХ نخ 1. тори нозуки норесида; ресмон, ришта: **нахи пахта, нахи сунъӣ**. 2. кит. қолин, гилем; хусусан қолину гилеми нозуку нақшини абрешимӣ. 3. кҳн., маҷ. сафи лашкар; **нах кашидан** саф кашидан; **нах – нах** тор – тор.

НАХАРТ نخرت : гӯшти нахарт гӯшти пахлуи гӯсфанд.

НАХБАНД نخ‌بند боф. коргаре, ки дар дастгоҳи бофандагӣ нахҳои кандашударо васл мекунад.

НАХБАНДӢ بندي نخ боф. нахи кандашударо бастан; касбу кори нахбанд.

НАХВАТ ا. نخوت кит. гурур, такаббур, калонгирӣ.

НАХГИРАК نخ‌گیرک боф. чангакест, ки бо он нахро чудо карда мегиранд.

НАХДОР نخ‌دار нахдошта; лифдор: **растаниҳои нахдор**.

НАХЛ ا. نخل 1. дарахти хурмо. 2. умуман дарахт, ниҳол; ба тарзи истиора: **нахли қомат, нахли дӯстӣ, нахли умед ва ғ.**

НАХЛБАНД نخل‌بند 1. касе ки аз мум ё қоғаз гулу меваву дарахт месозад; гулсоз. 2. маҷ. боғбон.

НАХЛИСТОН نخلستان хурмозор; ҷое, ки нахл зиёд аст.

НАХЛӢ نخلي мансуб ба нахл.

НАХОД نخاد ғуфт. на ин ки..., магар [аслаш нахоҳад].

НАХПЕЧ نخ‌پيچ он чи бо наху ришта печонда шудааст.

НАХРЕС نخ‌ريس он ки аз пашм, пахта ва монанди инҳо нах тӣёр мекунанд, нахбоф.

НАХРЕСӢ نخ‌ريسي аз пахта, пашм ва монанди инҳо ришта бофтан.

НАХТОБ نخ‌تاب ниг. нахрес.

НАХТОБӢ نخ‌تابي ниг. нахресӣ.

НАХУСТ نخست аввал; аввало [аслаш нухуст]. **бори нахуст** бори аввал, аввалин маротиба.

НАХУСТВАЗИР نخست‌وزير ниг. сарвазир.

НАХУСТИН نخستين 1. аввалин, якумин: **мулоқоти нахустин, фарзанди нахустин**. 2. аввало; аввалан; **нахустин бор** аввалин бор.

НАХУСТНАМОИШ نخست‌نمایش санъ. бори аввал ба тамошо пешниҳод намудани ягон асари сахнавӣ ё филм.

НАХУСТФАРЗАНД نخست‌فرزند фарзанди якум, фарзанди аввал.

НАХӢД نخود донae аз чинси лӯбиё, вале аз он хурдтару сахттар ва растании он; **нахӢди бирён** ниг. **нахӢдбирён; шӯрбои нахӢд** нахӢдшӯрбо; ♠ **нахӢди пеши қошук** киноя аз шахси ба ҳар кор мудохилакунанда, пешдасти ҳар кор.

НАХӢДАК نخودک 1. донai хурди нахӢд; нахӢддона. 2. фолк. бачаи майдак.

НАХӢДБИРӢН نخود‌بريان хӢр. як навъ таомест, ки нахӢди тарро дар оби намакин мепазанд ва баъд хушкида онро дар дег бир-ён мекунанд; нахӢди дар дег тафдода.

НАХӢДДОНА نخوددانه донai нахӢд.

НАХӢДЗОР نخودزار майдони кишти нахӢд.

НАХӢДӢ نخودي мансуб ба нахӢд; **ранги нахӢдӢ** ранги шабеҳи нахӢд зарди равшан; **нахӢдӢ кардан** майда карда реза кардан, майда-майда буридан.

НАХӢДПАЗӢ نخودپزي 1. нахӢд пухтан. 2. ҷое, ки аз нахӢд хӯроке мепазанд ва мефурӯшанд.

НАХӢДРАНГ نخودرنگ ниг. нахӢдӢ.

НАХӢДШӢРАК نخودشورک хӢр. як навъ таомест, ки нахӢдро дар об ҷӯшонида мепазанд ва намак зада меҳӯранд.

НАХӢДШӢРБО نخودشوربا хӢр. шӯрбое, ки яке аз масолеҳи асосии он нахӢд аст, шӯрбои нахӢдӢ.

НАХХОС ا. نخاس бардафурӯш, ғуломфурӯш; фурӯшандаи асирон ва ё галаи ғоратӣ

НАХЧАД//НАХЧАД نخچد//نخچد пасмондаи гу-дозии филизот; рими оҳан.

НАХ

НАХЧАЛ//НАХЧАЛ//НАХЧУЛ نخجل//نخجل чимдӣ, пучидан.

НАХЧИР نخچير *ниг.* **нахчир**.

НАХЧИРЗАН نخچير زن шикорчӣ, сайёд.

НАХЧИР نخچير чонвари саҳроӣ, ҳайвони шикорӣ (*аз қабилӣ оху, бузи кӯҳӣ*).

НАХЧИРВОЛ نخچيروال *кит.* он ки ҳайвоноти шикориро ба сӯи шикоргоҳ меронад.

НАХЧИРГОН نخچير گان 1. *кит.* шикорчӣ, сайёд. 2. *мус.* яке аз си лаҳни мусиқии Борбад.

НАХЧИРГОҲ نخچير گاه чои шикор, шикоргоҳ.

НАХ نه : **нах задан** *ғуфт.* паст задан, бад ғуфтан.

НАҲАНГ نهنگ 1. як навъ ҳайвони баҳрии калон; *кит.* хӯрдан чу наҳанг, кор кардан чун бузи ланг (*мақ.*) соли наҳанг *ниг.* моҳӣ (*соли моҳӣ*). 2. *кит.*, *маҷ.* мубориз, паҳлавон.

НАҲБ *а.* نهب *кит.* ғорат, тороч, яғмо; ғаниматгирӣ.

НАҲВ *а.* نحو *кҳн.* *ниг.* синтаксис.

НАҲВА نحوه *кит.* тарик, равия, равиш.

НАҲВӢ نحوى 1. *кҳн.* мансуб ба наҳв; синтаксисӣ; таҳлили синтаксисӣ. 2. донишманд ва мутахассиси илми синтаксис.

НАҲЗАТ *а.* نهضت *кит.* ҳаракат, ҷунбиш, юриш; наҳзат намудан (*кардан*) а) ҳаракат кардан; б) қиём кардан барои расидан ба ҳадафҳои сиёсӣ ва иҷтимоӣ.

НАҲИБ نهيب *ниг.* **нихеб**.

НАҲИФ *а.* نحيف *кит.* лоғар, хароб; заиф.

НАҲИФӢ نحيفى *кит.* лоғарӣ, харобӣ; заифӣ, сустӣ.

НАҲӢ *а.* نهى *кит.* манъ; манъ кардан, боздоштан (*касиро аз чизе ё коре*): наҳӣ мункар..

НАҲЛ *а.* نحل *кит.* занбӯри асал, оруи асал.

НАҲМОР نهمار *кит.* 1. бешумор, беандоза, бисёр. 2. бузург, азиму тааҷҷубовар.

НАҲОР I *а.* نهار 1. рӯз; *муқоб.* лайл; лайлу наҳор шабу рӯз. 2. хӯроки нисфирӯзӣ.

НАҲОР II *а.* نهار *ниг.* **ноҳор**: дили ноҳор.

НАҲОРӢ نهارى чошт, ношто, ноништа, тахтӯл;

хӯрок, чизи хӯрданӣ, гизо; **наҳорӣ кардан** хӯрок хӯрдан.

НАҲОРАН *а.* نهاراً *кит.* рӯзона, дар рӯз.

НАҲОСАТ *а.* نحاست *ниг.* **наҳсият**.

НАҲОФАТ *а.* نحافت *кит.* *ниг.* **наҳифӣ**.

НАҲР I *а.* نحر *кит.* 1. пеши сина, ҷои гардан-банд. 2. *маҷ.* қурбонӣ, буридани сари ҳайвон.

НАҲР II *а.* نهر чӯи калон, дарё, рӯд.

НАҲРӢ نهري мансуб ба наҳр; рӯдӣ, дарёӣ.

НАҲС *а.* نحس 1. таъсири бади ситораҳо, ки гӯё боиси бадбахтии мардум мешавад; *муқоб.* саъд; бетолӣ, бадбахтӣ. 2. бадахтар, манхус, шум, беҳосият: **рӯзи наҳс**.

НАҲСИЯТ *а.* نحسيت наҳсӣ, шумӣ, беҳосиятӣ.

НАҲСӢ *а.* نحسى *ниг.* **наҳсият**.

НАҲЧ *а.* نهج *кит.* тарз, тавр, тарик; **ба наҳче ки** ба тарзе ки.

НАЧАНДОН نچندان на он қадар, на ба он дараҷа: **начандон калон**.

НАЧАК//НАЧАҚ نچک//نچک *кҳн.* навъе аз табарзин.

НАЧАНД نچند *аслаш* **нажанд**.

НАЧДА//НАЧДАТ *а.* نچده//نچدت *кит.* 1. ҷасорат, шучоат, далерӣ, диловарӣ, мардонагӣ. 2. ёрӣ, кӯмак.

НАЧАС *а.* نحس мурдорӣ, палидӣ, нопокӣ.

НАЧВО نچوا *кит.* пичиррос, пичир-пичир.

НАЧИБ *а.* نجيب асил, шариф, асилзода, бузургзода; гиёмӣ: **одами начиб**.

НАЧИБӢ نجيبى асилӣ, шарифӣ, бошарафӣ, ша-рофат.

НАЧИБОНА نجيبانه ҳамчун начибон, ба начибон хос; бузургворона, бошарафона: **кори начибона**.

НАЧИС *а.* نحيس нопок, палид, мурдор.

НАЧИСӢ نحيسى нопокӣ, палидӣ, мурдорӣ.

НАЧМ *а.* نجم ситора, ахтар.

НАЧОБАТ *а.* نجابت *кит.* начибӣ, шарифӣ, бу-зургворӣ.

НАӢОСАТ *а.* نجاست *нопокӢ, палидӢ; гандагӢ, саргин.*

НАӢОТ *а.* نجат *халосӢ, раӢой, раӢоӢбӢ; начот додан халос кардан, раӢой доданӢ; начот Ӣфтан халос шудан, раӢой Ӣфтан.*

НАӢОТБАХШ نجاتبخش *ниг. начотдиханда.*

НАӢОТБАХШӢ نجاتبخشي *ниг. начотдихӢ.*

НАӢОТДИХАНДА نجاتدهنده *сифати феълии замони Ӣозира аз начот додан; халоскунанда; озодкунанда, озодибахш.*

НАӢОТДИХӢ نجاتدهمي *исми амал аз начот додан; халос кардан, раӢой додан.*

НАӢОТӢБӢ نجاتيابي *исми амал аз начот Ӣфтан; халос шудан, раӢо Ӣфтан.*

НАӢОТӢФТА نجاتيافته *сифати феълии замони гузашта аз начот Ӣфтан; халосшуда; озодшуда.*

НАӢӢОР *а.* نجار *дуредгар, чӢбтарош.*

НАӢӢОРӢ نجاري *дуредгарӢ, чӢбтарошӢ; санъати начорӢ, начорӢ кардан.*

НАШАСТАН نشست *гуфт., ниг. нишастан.*

НАШВ نشو *кит. сабзиш, рӯиш; нашв намудан (кардан) сабзидан, рӯидан.*

НАШВУНАМО نشوونما *ниг. нашъунамо.*

НАШИД\НАШИДА نشيد//نشيده *кит. 1. шеърхонӢ, сурудхонӢ. 2. суруд, тарона.*

НАШ نش *кит. дарахти коч, санавбар.*

НАШ(Ш)А نشه *ниг. нашъа.*

НАШ(Ш)АКАШ نشهکش *он ки одати нашакашӢ дорад, бангӢ, нашъаманд, тарӢккаш.*

НАШ(Ш)АКАШӢ نشهکشي *нашъамандӢ, бангӢ, тарӢкӢ.*

НАШР I *а.* نشر *1. паҳн кардан, интишор, парокандан. 2. чоп, ба табъ расондан: наشري китоб, соли аввали наshr; наشري ахбор шунавонидани хабарӢо аз радио ва телевизион; наshr кардан чоп кардан, паҳн кардан; наshr шудан чоп шудан, ба табъ расидан, паҳн гардидан.*

НАШР II *а.* نشر *д. зинда шудан ва зинда кардан пас аз марг, ӢӢ.*

НАШР III *а.* نشر *бӯй, бӯи хуш, хушбӯй.*

НАШРИӢТ *а.* نشریات *муассисаи наشري китоб, чопкунандаи асарӢо: наشريӢти давлатӢ, наشريӢти хусусӢ.*

НАШРИЯ *а.* نشریه *1. рӯзнома Ӣ маҷаллае, ки ба таври доимӢ дар вақти муайяншуда чоп мешавад. 2. он чи ба таври умумӢ ба воситаи чоп ба шумораи зиӢд наshr мешавад; чизи наshrшуда, (аз ґабили китоб, маҷалла, рӯзнома).*

НАШТАР نشتر *ниг. нештар.*

НАШФ نشف *кит. обро ба худ кашидан, чаб бидани об.*

НАШӢ نشأ *кит. 1. офариниш; нав пайдо шудан. 2. рӯидан; нуму кардан; бузург шудан. 3. җаҳон, олам.*

НАШӢА *а.* نشعه *1. кайф ва сархушӢ, ки аз нӯшидан Ӣ кашидани моддаӢои масткунанда пайдо мешавад, наsh(ш)а. 2. умуман кайф, ҳаловат: наshъан дидор; наshъа бурдан кайф кардан, лаззат бурдан. 3. банг, кӯкнор ва г.; наshъа кашидан истеъмом кардани банг, тарӢк ва дигар моддаӢои масткунанда.*

НАШӢАБАХШ نشعهبخش *кайфдиханда, сархушкунанда.*

НАШӢАДОР نشعهدار *нашъабахш, кайфовар, мастиовар.*

НАШӢАКАШ نشعهکش *ниг. нашъаманд.*

НАШӢАКАШӢ نشعهکشي *ниг. нашъамандӢ.*

НАШӢАМАНД نشعهمند *мӯътод ба маводи муҳаддир, нашъакаш, бангӢ.*

НАШӢАМАНДӢ نشعهمندی *нашъаманд будан, мӯътод будан ба маводи муҳаддир.*

НАШӢАХОНА نشعهخانه *ҷои нашъакашӢ.*

НАШӢАӢАЛЛОБ نشعهجلاب *он ки бо харидуфурӯши маводи нашъаовар машғул аст.*

НАШӢАӢАЛЛОБӢ نشعهجلابي *ҳаннотӢ дар харидуфурӯши маводи нашъаовар.*

НАШӢУНАМО نشأونما [*аслаш наshвунамо*]; *1. сабзидан, сабзиш; ба воя расидан наshъунамо Ӣфтан (кардан) а) сабзида ба камол расидан. б) тараққӢ кардан.*

НАӢЛ *а.* نعل *1. кит. кафш, пойафзор. 2. оҳани*

НАӢ

камоншакле, ки ба пошнаи пойафзол ва ба суми аспу хар мезананд; **ҳам дар наъл задану ҳам дар мех (мӯза)** камоли дурӯягӣ зоҳир кардан.

НАӢЛБАНД نعل بند *ниг.* наългар.

НАӢЛБАНДӢ نعل بندی *ниг.* наългарӣ.

НАӢЛБАӢО نعل بها *кит.* мол ва заре, ки барои наҷоти кишвари худ аз тохту тороч ба душман медоданд.

НАӢЛГАР نعلگر оҳангаре, ки касбаш наъл сохтану наъл задан аст.

НАӢЛГАРӢ نعلگری касби наълсозӣ ва наълзанӣ.

НАӢЛДОӢ نعل داغ тамға, мӯҳр, нишона (дар шакли наъл).

НАӢЛДОР نعل دار наълдошта, наълкарда: **аспи наълдор**.

НАӢЛЗАН نعل زن *ниг.* наълбанд.

НАӢЛЗАНӢ نعل زنی *ниг.* наълбандӣ.

НАӢЛНОК نعلناک *ниг.* наълдор.

НАӢЛШАКЛ نعل شکل ба шакли наъл, камоншакл.

НАӢМО ا. نعما неъмат, некӣ, эҳсон, лутф.

НАӢНО ا. نعنّا *бот.* як навъ гиёҳи хӯрданӣ аз чинси пудина, ки бўи хуш дорад, пудинаи боғӣ.

НАӢРА ا. نعره фарёд, бонги баланд, овози ларзаовар: **наъраи шер; наъра задан(кашидан)** бонг задан.

НАӢТ ا. نعت *кит.* мадҳ, ситоиш, васф, тавсиф: **дар наъти Ҳудову Расул** пайғамбар.

НАӢШ ا. نعلش *кит.* 1. часади одами мурда, тани бечон. 2. маҷ. тобут.

НАӢШКАШ نعلش كش *кит.* 1. он ки тобутро мебардорад. 2. нақлиёти тобуткашонӣ.

НЕ نى 1. ҳиссаҷаи инкорӣ на; муқоб. **бале, оре, ха**. 2. нест; муқоб. **хаст; не гуфтан** инкор кардан, розӣ нашудан; **нею нестон кардан** розӣ нашудан, изҳори норизой кардан; **ачаб не** мумкин аст; ҷои хайрат нест; **як рӯз не, як рӯз** ягон рӯз, имрӯз набошад, фардо.

НЕВ نيو *кит.* далер, шуҷоъ, диловар, паҳлавон.

НЕВА نيوه *кит.* нола, фарёд, гиря, навҳа.

НЕВБАНД نيوند мутеъкунандаи паҳлавонон, мутеъкунандаи паҳлавони бузург.

НЕВРОЗ يو. نيوراز *тиб.* беморие, ки аз вайронии фаъолияти системаи асаб пайдо мешавад.

НЕВРОЛОГИЯ يو. نيورالاجيه *ниг.* асабшиносӣ.

НЕВРОПАТОЛОГ يو. نيوراپتالاج *тиб.* 1. мутахассиси невропотология. 2. духтури касалиҳои асаб.

НЕВРОПАТОЛОГИЯ يو. نيوراپتالاجيه *тиб.* илмест дар бораи бемориҳои асаб.

НЕГАТИВ лот. نيگتيو навор суратбардорӣ, ки сурати чизе бар вай хилофи ранги равшани худ, сиёҳранг инъикос ёфтааст.

НЕЙЛОН انگل. نيلان як навъ нахи синтетикӣ ва матои аз он бофташуда.

НЕЙРОН//НЕВРОН يو. نيرون//نيوران *тиб.* хучайраҳои асаб бо ҳамаи шохаҳоиаш.

НЕЙТРОН лот. نيتران *физ.* зарраи одитарин, ки ба таркиби ядроӣ ҳаста дохил аст ва заряди барқӣ надорад.

НЕЙТРОНӢ نيتراني *мансуб ба нейтрон; бомбаи нейтронӣ.*

НЕК نيك 1. хуб, нағз, хуш, бахайр; муқоб. **бад: нияти нек, номи нек, рӯзи нек, қадами нек; неку бад** хубу ганда, хайру шарр; **фоли нек** аломати ҳодисаи хуб ва бахайр, шавгуни нек. 2. одами хуб; **некон** одамони хуб.

НЕКАЗМ نيك عزم он ки ният, майл ва хоҳиши нек дорад, некирода.

НЕКАЙӢМ نيك ايام *ниг.* некрӯз.

НЕКАЙӢМӢ نيك ايامي *ниг.* некрӯзӣ.

НЕКАНДЕШ نيك انديش некрӯй, неknият, хайрхоҳ, хайрандеш.

НЕКАНДЕШӢ نيك انديشي некрӯйӣ, неknиятӣ, хайрхоҳӣ, хайрандешӣ.

НЕКАНҶОМ نيك انجام он ки кор ва зиндагонии вай ба некӣ анҷом меёбад, хушокибат, некокибат, неkfарҷом.

НЕКАНҶОМӢ نيك انجامي анҷоми хуб, амале, ки оқибати нек дорад, неkfарҷомӣ.

НЕКАТВОР نیک اطوار *ниг. некафъол.*

НЕКАФЪОЛ نیک افعال дорои феълу атвори хуб, некирдор.

НЕКАФЪОЛӢ نیک افعالی некирдорӣ, некатворӣ.

НЕКАХЛОҚ نیک اخلاق дорои ахлоқи писандида, хушахлоқ, боодоб, писандидаахлоқ,

НЕКАХЛОҚӢ نیک اخلاقی хушахлоқӣ, баодобӣ, писандидаахлоқӣ.

НЕКАХТАР نیک اختر толеъбаланд, саодатманд, хушбахт, хуштолеъ.

НЕКАҲВОЛ نیک احوال *ниг. неқӯаҳвол.*

НЕКАҲВОЛӢ نیک احوالی *ниг. неқӯаҳволӣ.*

НЕКАҲД نیک عهد вафодор, хушқавл.

НЕКАҲДӢ نیک عهدӣ вафодорӣ, хушқавлӣ.

НЕКБАХТ نیک بخت хушбахт, бахтёр, саодатманд.

НЕКБАХТӢ نیک بختӣ хушбахтӣ, саодатмандӣ.

НЕКБИН نیک بین 1. *ниг. хушбин.* 2. хайрхоҳ, неkhoҳ, неkандеш.

НЕКБИНӢ نیک بینӣ 1. хушбинӣ, ҳаётдустӣ. 2. хайрхоҳӣ, неkандешӣ.

НЕКБИНОНА نیک بینانه хушбинона, ҳаётдӯстона.

НЕКДИЛ نیک دل нектабиат; хайрхоҳ,

НЕКДИЛӢ نیک دلی нектабиатӣ; хайрхоҳӣ,

НЕКДИЛОНА نیک دلانه хайрхоҳона, меҳрубонона.

НЕКЗОТ نیک ذات хушзот, начиб, асилзода; **чавони неkзот** чавони начиб, асилзода.

НЕКИРОДА نیک اراده он ки иродаи неk дорад; неkандеш, хушният.

НЕКӢ نیکӣ хубӣ, нағзӣ, хайрхоҳӣ; **неkӣ кардан** нағзӣ кардан, ёрӣ додан; **ба неkӣ ёд кардан** сифати хубӣ касеро гуфтан, бо хайр зикр кардан (ному кирдори касеро); **чаши неkӣ умед кардан** (доштан) дар интизори хайрхоҳӣ будан, хубӣ умед кардан.

НЕККИРДОР نیک کردار неkӯкор, хайрхоҳ, неkаъмол.

НЕККИРДОРӢ نیک کرداری неkӯкорӣ, хайрхоҳӣ,

неkаъмолӣ.

НЕККАДАМ نیک قدم дорои қадами неk, қадами бахайр ва бахосият, неkпай.

НЕКМАНЗАР نیک منظر *кит.* 1. зебоманзар, хушнамул. 2. *мач.* зебо, хушрӯй.

НЕКМАНЗАРӢ نیک منظرӣ *кит.* зебоман зарӣ, хушнамулӣ. 2. *мач.* зебой, хушрӯй.

НЕКМАНИШ نیک منش *ниг. неkмаҳзар.*

НЕКМАНИШӢ نیک منشی *ниг. неkмаҳзарӣ.*

НЕКМАРД نیک مرد марди неkӯкор, марди хайрхоҳ.

НЕКМАХЗАР نیک محضر *кит.* хушхӯ, нектабиат, хушхулқ.

НЕКМАХЗАРӢ نیک محضرӣ хушхӯӣ, нектабиатӣ, хушхулқӣ.

НЕКНАЖОД نیک نژاد *ниг. неkзот.*

НЕКНИХОД نیک نهاد *ниг. неkӯниход.*

НЕКНИХОДӢ نیک نهادӣ *ниг. неkӯниходӣ.*

НЕКНОМ نیک نام касе, ки номаш ба неkӣ машхур аст; *муқоб. бадном.*

НЕКНОМӢ نیک نامӣ соҳиби номи неk будан, бахубӣ ном баровардан.

НЕКПАЙ نیک پی *кит.* хушқадам, бахосият.

НЕКПАЙВАНД نیک پیوند *кит.* дӯст, рафик, шарик.

НЕКПАЙВАНДӢ نیک پیوندӣ *кит.* дӯстӣ, рафикӣ, шарикӣ.

НЕКПАЙӢ نیک پی *кит.* хушқадамӣ, бахосиятӣ.

НЕКРАВ نیک رو хуб роҳраванда, хушрафтор, хушгард (*сифати асп*).

НЕКРАФТОР نیک رفتار боодоб, хушмуомила, хушхулқ, хушрафтор.

НЕКРОЙ نیک رای дурустдбир, неkандеш, оқил.

НЕКРӢ(Ӣ) نیک روی (ی) хушрӯй, зебо.

НЕКРӢЗ نیک روز он ки рӯзгораи хуб мегузарад, саодатманд, хушбахт.

НЕКРӢЗӢ نیک روزӣ хушбахтӣ, саодатмандӣ.

НЕКСИГОЛ نیک سگال *кит.* неkандеш, хайрхоҳ; *муқоб. бадситол.*

НЕК

НЕКСИГОЛӢ نیک سگالی *кит.* некандешӣ, хайрхоҳӣ; *муқоб.* бадсиголӣ.

НЕКСИРАТ نیک سیرت дорои хулқу хислати хуб; ботинаш пок, неkdir, дилсоф.

НЕКСИРАТӢ نیک سیرتی нексират будан; неkdir, дилсофӣ.

НЕКСИРИШТ نیک سرشت *ниг.* нексират.

НЕКСИРИШТӢ نیک سرشتи *ниг.* нексиратӣ.

НЕКСИФАТ نیک صفت дорои сифати хуб, хубсифат.

НЕКСИФАТӢ نیک صفتи сифати хуб доштан, хубсифатӣ.

НЕКСОЗ نیک ساز *ниг.* нексохт.

НЕКСОХТ نیک ساخت чизе, ки нағз сохта шудааст, хушсохт.

НЕКТАБИАТ نیک طبیعت *ниг.* неkdir.

НЕКТАБИАТӢ نیک طبیعتи *ниг.* неkdir.

НЕКТАҚДИР نیک تقدیر хушбахт, хуштолеъ.

НЕКТИНАТ نیک طینت нексират; софдил, покботин.

НЕКТИНАТӢ نیک طینти нексиратӣ; софдилӣ, покботинӣ.

НЕКТОЛЕЪ نیک طالع некаhtar, соҳибистиклол. хушбахт,

НЕКТОЛЕӢ نیک طالعӣ некаhtarӣ, соҳибистиклолӣ; хушбахтӣ.

НЕКӢ نیک 1. *ниг.* нек (1). 2. зебо, хушрӯӣ; **рӯи некӢ** рӯи зебо.

НЕКӢАЙӢМ نیکوایام *ниг.* некрӯз.

НЕКӢАМАЛ نیکو عمل нақкор, неkdirтор; хайрхоҳ.

НЕКӢАФӢОЛ نیکو افعال *ниг.* неkdirфол.

НЕКӢАФӢОЛӢ نیکو افعالی *ниг.* неkdirфолӣ.

НЕКӢАХЛОҚ نیکو اخلاق *ниг.* некахлоқ.

НЕКӢАХЛОҚӢ نیکو اخلاقی *ниг.* некахлоқӣ.

НЕКӢАХВОЛ نیکو احوال осудаҳол.

НЕКӢАХВОЛӢ نیکو احوالی осудаҳолӣ, зиндагии тинҷ ва осоишта.

НЕКӢӢ نیکوئی некӣ, хубӣ, кори нек, кори хайр.

НЕКӢКИРДОР نیکو کردار *ниг.* неkdirдор.

НЕКӢКИРДОРӢ نیکو کرداری *ниг.* неkdirдорӣ.

НЕКӢКОР نیکو کار *ниг.* нақкор.

НЕКӢКОРӢ نیکو کاری *ниг.* неkdir.

НЕКӢНИХОД نیکو نهاد нексирашт, нексират; наслу авлодаш асил, неkdir.

НЕКӢНИХОДӢ نیکو نهادی нексираштӣ, нексиратӣ.

НЕКӢНОМ نیکو نام *ниг.* некном.

НЕКӢНОМӢ نیکو نامи *ниг.* некномӣ.

НЕКӢСИЯР نیکو سیر *ниг.* нексират.

НЕКӢСИЯРӢ نیکو سیری *ниг.* нексиратӣ.

НЕКӢСУХАН نیکو سخن хушгуфтор, хушгап.

НЕКӢСУХАНӢ نیکو سخنی хушгуфторӣ, хушгапӣ.

НЕКӢФАРҚОМ نیکو فرجام *ниг.* неkdirфарчом.

НЕКӢФАРҚОМӢ نیکو فرجامи *ниг.* неkdirфарчомӣ.

НЕКӢХИСЛАТ نیکو خصلت хубхислат, хушхулқ, хушфеъл.

НЕКӢХИСЛАТӢ نیکو خصلتی хубхислатӣ, хушхулқӣ, хушфеълӣ.

НЕКӢХИСОЛ نیکو خصال *ниг.* неkdirхислат.

НЕКӢХИСОЛӢ نیکو خصالی *ниг.* неkdirхислатӣ.

НЕКӢХИММАТ نیکو همت кушодадаст, босаховат, олиҳиммат.

НЕКӢХИММАТӢ نیکو همتи кушодадастӣ, босаховатӣ, олиҳимматӣ.

НЕКӢХОЛ نیکو حال *ниг.* неkdirаҳвол.

НЕКФАРҚОМ نیک فرجام он ки фарҷоми кору зиндагонии ӯ хуб аст, кори ӯ ба некӣ анҷом меёбад, хубфарҷом.

НЕКФАРҚОМӢ نیک فرجامи нек будани оқибати кору зиндагонӣ, неkdirфарҷом будан

НЕКФИТРАТ نیک فطرت *ниг.* неkdir.

НЕКФИТРАТӢ نیک فطرتи *ниг.* неkdir.

НЕКФОЛ نیک فال баҳосият, хушқадам; пешомади неkdirшта.

НЕКФОЛӢ نېكفالي бахосият будан, хушқадамӣ; пешомади нек доштан.

НЕКХИСЛАТ نېك خصلت *ниг.* некӯхислат.

НЕКХИСЛАТӢ نېك خصلتي *ниг.* некӯхислатӣ.

НЕКХОҲ نېك خواه он ки ба дигарон некӣ меахад, хайрхоҳ, некандеш.

НЕКХОҲӢ نېك خواهي хайрхоҳӣ, меҳрубонӣ.

НЕКХОҲОНА نېك خواهانه хайрхоҳона, хайрандешона.

НЕКХӮӢ نېك خوئي феълу хӯи хуб доштан, некхислатӣ, хушхулқӣ.

НЕКХӮ(Ӣ) نېك خوي дорои феълу хӯи хуб, некхислат, хушхулқ.

НЕКҲОЛ نېك حال *ниг.* некӯаҳвол.

НЕКҲОЛӢ نېك حالي *ниг.* некӯаҳволӣ.

НЕМИС نېميس номи мардуми аслии Олмон (Германия).

НЕМИСӢ نېميسي мансуб ба немис; олмонӣ.

НЕОЛИТ نېو لېت *ю. геол.* марҳалаи охири давраи санг (дар пайдоиши ҳаёт дар рӯи замин).

НЕОН نېو *ю. хим.* гази асил (мусбат), ки ба миқдори кам дар таркиби ҳаво мавҷуд аст ва дар чароғҳои рекламаву асбобҳои равшандиҳандаи барқӣ истифода мешавад.

НЕОНӢ نېواني мансуб ба неон.

НЕРӮ نېرو *ниг.* нирӯ.

НЕРӮБАХШ نېروبخش қувватбахш, қудратбахш.

НЕРӮГОҲ نېروگاه *нав., тех.* маҷмӯи иншоот, таҷҳизот ва дастгоҳҳо барои истеҳсоли қувваи барқ; **нерӯгоҳи барқӣ**, **нарӯгоҳи барқи хароратӣ**.

НЕРӮМАНД نېرومند *ниг.* нирӯманд.

НЕРӮМАНДӢ نېرومندی *ниг.* нирӯмандӣ.

НЕРӮСАНЧ نېروسنچ *тех.* асбоб барои санҷидани қувваи ҷисмонии одам, қуввасанҷ.

НЕРӮСАНЧӢ نېروسنجي *тех.* қуввасанҷӣ.

НЕСТ نېست 1. шакли қўтоҳшудаи **на** аст, ки бандаки феълӣ мебошад; не (инкор). 2. нобуд, маъдум; *муқоб.* **хаст**; ғайримавҷуд. 3. нопадид, нонамоён, ғойб; **нест** шуда **рафт**ан ғайб

задан; **нест бод!** гум шавад!, нопадид гардад! **нест гаштан(шудан)** нобуд шудан, аз байн рафтан; нопадид шудан; **нест кардан** нобуд кардан; барҳам задан; аз байн бурдан; **несту нобуд гардондан** тамои барҳам задан, ба боди фано додан; аз байн бурдан.

НЕСТАК نېستېك *гуфт., шакли тасғири* **нест**; **хастаку нестак** миқдоран хеле кам, ночиз; **хастаку нестак шуда мондан**.

НЕСТАНДАРЧАҲОН نېست اندرجهان он чи мислаш дар ҷаҳон ёфт намешавад, бемисл, беназир, ягона, беҳамто.

НЕСТӢ نېستي нобудӣ, адам, номавҷудӣ, фано; *муқоб.* **хастӣ**, **вучуд**; **ба дараҷаи нестӣ** будан хеле кам будан, ба миқдори андак будан; **хастия** **нестияш** буду шудааш, он чизе ки дорад.

НЕСТОН نېستان :нею **нестон кардан** не гуфтан, қабул накардан, розӣ нашудан; қабул накардан.

НЕФА نېفه *ниг.* нифа.

НЕФТ نېفت *ниг.* нафт.

НЕҲЗАТ نېهضت *ниг.* наҳзат.

НЕШ نېش 1. узви нӯгтези заҳрдори баъзе ҳашароти газанда (каждум, занбӯр ва ғ.). 2. нӯги борику теzi ҳар чиз; **неши харбуза**; **неш задан** а) газидан ва заҳр давондани ҳашараи газанда. б) гапи саҳт ва талх гуфта ранҷондан касеро; в) кафида сар намоён кардани тухмҳо баъд аз кишт. 3. нӯги теzi олатҳо, тегаи чизҳо: **неши каланд**, **неши хор...** **неш зада баромадан** тухмҳоро кафонда баромадани гиёҳу растаниҳо, рӯидан. 4. талхӣ, заҳр; *муқоб.* **нӯш**; **неш хӯрдан** а) заҳролуд шудан; б) киноя аз талхком будан, азоб кашидан. 5. маҷ. озор, ранҷи саҳт; $\diamond$ **неши забон** гапи саҳт ва заҳрдор.

НЕШБОРИК نېشبارېك 1. дорои неши борику тез. 2. нӯгборик.

НЕШДАРОЗ نېش دراز 1. дорои неши дароз. 2. нӯгдароз.

НЕШДИДА نېش ديده 1. нешзада. 2. маҷ. озорёфта; заҳри забончашида.

НЕШДОР نېشدار нешнок, дорои неш: **пашшан нешдор**: суҳанҳои нешдор гапи саҳту заҳрдор.

НЕШ

НЕШЗАБОН نیش زبان талхгап, захрзабон, тундмизоч (*оид ба одам*).

НЕШЗАН نیش زن нешзананда, захмзананда.

НЕШЗАӢ نیش زنی 1. *исми амал аз неш задан*; неши забон задан, сухани талх гуфтан. 2. сабзиш, сабзидан.

НЕШКУНД نیش کند дорои неши кунд; нӯгаш кунд; *муқоб.* нештгез.

НЕШКӢТОХ نیش کوتاه дорои неши кӢтох; нӯгкӢтох; *муқоб.* нешдароз.

НЕШМОҲАНД نیش مانند мисли неш, шабеҳи неш борику тез (*мас., нӯги сӯзан, кард*).

НЕШТАК نیش تک *гуфт.* чашиш, чошнӣ, нештак задан чашидан, чошнӣ гирифтан.

НЕШТАР نیشتر олати фӯлодии нӯгборики тез, ки чарроҳон бо вай решҳоро чок карда фасодро мебароранд; *ба тарзи истиора* неш-тари танкид, нештари қалам; нештар задан ба ягон ҷои бадан нештар фуру бурдан, то ки риму фасод хорич шавад.

НЕШТАРБАҚО//НИШТАРБАҚО نیشتر بقا *ништриқа* *кит.* дастмузди он ки нештар мезанад, дастмузди табиби рагзан.

НЕШТАРЗАН//НИШТАРЗАН نیشتر زن *кит.* 1. он ки нештар мезанад. 2. *мач.* озордиханда, золим, ситамгар

НЕШТЕЗ نیش تیز дорои неши тез, нӯтгез.

НЕСУ I نیشو навъе аз олу, ки онро олуи табарӣ низ мегӯянд.

НЕСУ II نیشو *ниг.* нештар.

НЕСХАНД نیش خند хандае, ки аз рӯи хашм ва асабоният мекунад, захрханд, писханд; тамасхур, истехзо.

НЕСХӢРД نیش خورد *ниг.* нишхӢрд.

НЕЪМАТ ا. نعمت 1. чизҳои зарури зиндагӣ ва рӯзгор, ризку рӯзӣ; **неъматҳои моддӣ ва маънавӣ** сарватҳои моддӣ ва маънавӣ; **нозу неъмат** васоили айшу осудагии зиндагӣ; **хони неъмат** дастархони пур аз нозу неъмат; **куфрони неъмат** носипосӣ ба некии касе; ношукрӣ. 2. бахшоиш, каромат, лутф, эҳсон. 3. осоиш, фароғат, осудаҳоӣ; **дар неъмат будан** бо ҳамаи молу васоили зиндагӣ таъмин

будан; дар фаровонию осудагӣ зистан.

НЕЪМАТБАХШ نعمت بخش бахшандаи нозу неъмат; саховатманди ризку рӯзидиханда; **водии неъматбахш** водии фаровонибахш; водии файзбахш.

НЕЪМАТДЕХ نعمت ده *ниг.* неъматрасон.

НЕЪМАТНИСОР نعمت نثار *ниг.* неъматбахш.

НЕЪМАТОБОД نعمت آباد ҷои пурнозу неъмат; макони фаровонию осудагӣ.

НЕЪМАТПАРВАРДА نعمت پرورده 1. он ки аз некии шахсе ё хонадоне дар зиндагонӣ баҳраманд шудааст. 2. он ки дар миёни нозу неъмат парвариш ёфтааст.

НЕЪМАТРАСОН نعمت رسان ризку рӯзидиханда, нозу неъмат оваранда.

НИАМ نعم چ. неъмат.

НИВЕЛИР фр. нивелир асбоби заминсанҷӣ, ки бо он фарқи баландии нисбии як нуқтаи сатҳи заминро аз нуқтаи дигар муайян мекунад.

НИГАРИДАН نگریدن *ниг.* нигаристан.

НИГАРИСТАН نگرستن 1. нигоҳ кардан, дидан, назар андохтан, назар кардан. 2. диққат додан, таваҷҷӯҳ кардан.

НИГАРИШ نگرش 1. *исми феълӣ аз нигаристан*. 2. нигоҳ, назар; назора; мушоҳида. 3. мулоҳиза.

НИГАРОН نگران 1. *феълӣ ҳол аз нигаристан*. 2. нигоҳкунанда, бинанда. 3. чашм ба роҳ, мунтазир, умедвор: **нигарон шудан**; **нигарон будан** а) чашм ба роҳ будан, дар интизор будан; б) умедвор будан; в) изтироб, ташвиш..

НИГАРОН(И)ДАН نگرانیدن//نگرانیدن 1. *тарзи бавоситаи нигаристан*. 2. равона кардан, гардонидан ба сӯе, моил кунондан ба тарафе.

НИГАРОӢ نگرانی 1. мунтазирӣ, интизорӣ. 2. *нав.* изтироб; ташвиш: **изҳори нигаронӣ кардан**.

НИГАХ نگه *муҳаффафи* нигоҳ.

НИГАХБОН نگهبان *муҳаффафи* нигоҳбон.

НИГАХБОНӢ نگهبانی *муҳаффафи* нигоҳбонӣ.

НИГАХДОР نگهدار *муҳаффафи* нигоҳдор.

НИГАХДОРӢ نگهداری *муҳаффафи* нигоҳдорӣ.

НИГИЛИЗМ лот. *نگليزم* бе ҳеч асос тамоман инкор кардани маслаку мафкура, меъёр ва принципҳои пешина, нестангорӣ.

НИГИЛИСТӢ *نگليستى* мансуб ба **нигилизм**: ақидаҳои **нигилистӣ**.

НИГИН *نگين* 1. санги қиматбаҳо ё филизе, ки ба чашмаки ангуштарин шинонда мешавад. 2. ангуштарӣ, ангуштарин. 3. ангуштарине, ки дар нигинаш мӯҳри ҳокимият қанда шудааст ва рамзи ҳокимияти подшоҳӣ ҳисоб мешавад; *◇ зери нигин будан* дар таҳти ҳукми касе будан, тобеи касе будан; *ба зери нигин даровардан* ба итоати худ даровардан, зери даст кардан.

НИГИНА *نگينه* 1. *ниг. нигин*. 2. санги пуркимате, ки барои зинат ба чизҳо мешинонанд (*ба дастаи корд, шамшер, ба танбӯр, дутор ва ғ.*).

НИГИНАДОР *نگينه دار* санги қиматбаҳои зинатӣ дошта (*оид ба маснуоти заргарӣ*).

НИГИНАКОРӢ *نگينه کارى* сангҳои қиматбаҳо шинондашуда.

НИГИНДОР *نگين دار* *ниг. нигинадор*.

НИГИНКОРӢ *نگين کارى* *ниг. нигинакорӣ*.

НИГИНХОНА *نگين خانه* ҷои насби нигин дар ангуштарин.

нигор *نگار* 1. *асоси замони ҳозираи нигоштан*. 2. *ҷузъи пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маъноҳои нигоранда; рӯзноманигор, номанигор...*, наққош: *чехранигор, суратнигор, нигошташуда; зарнигор, гавхарнигор*.

НИГОР *نگار* 1. нақш, гулқории рӯи чизе; **нақшу нигор** *ниг. нақш*. 2. *мач. маҳбуба, маъшуқа*.

НИГОРА *نگاره* 1. нақш, тасвир расм. 2. *нав. чизи ба намоишгузошта дар осорхона ва намоишгоҳ [экспонат]*.

НИГОРАНДА *نگارنده* 1. *сифати феълӣи замони ҳозира аз нигоштан*. 2. мусанниф, муаллиф, нависанда. 3. *рассом, мусаввир, наққош*.

НИГОРГАР *نگارگر* наққош, *рассом*.

НИГОРИДА *نگاریده* 1. *навишташуда*. 2. *ороста, зеварёфта*. 3. *офарида, маҳлуқ*.

НИГОРИДАН *نگاریدن* нақш кардан, расм кашидан, сурат кашидан; навиштан.

НИГОРИН *نگارين* 1. *ороиш додашуда, зинатёфта; рангин, рангомезишуда*. 2. *зебо, хушрӯй; маҳбуба, маъшуқа*.

НИГОРИСТОН *نگارستان* 1. *ҷое, ки сурату тасвир ва нақшу нигор дорад*. 2. *намоишгоҳи осори тасвирӣ, галереяи расмҳо*.

НИГОРИШ *نگارش* 1. *исми феълӣ аз нигоштан*. 2. *тасниф, таълиф, навиштан*. 3. *расмкашӣ, нақшакашӣ, наққошӣ; нақшу нигор; тасвир, ороиш, расм, сурат*.

НИГОРПАРАСТ *نگارپرست* *кит. бутпараст, суратпараст*.

НИГОРПАРАСТӢ *نگارپرستى* *кит. бутпарастӣ*

НИГОРХОНА *نگارخانه* *ниг. нигористон*.

НИГОҲ//НИГАҲ *نگاه//نگه* чашмандозӣ барои дидан, нигариш; дид, назар; **нигоҳи бечо** назари бад; **нигоҳи гарм** нигариши меҳромез; **нигоҳи дузда** назари пинҳонӣ; **нигоҳи маънидор** нигоҳе, ки бо он матлабе ифода меёбад; **нигоҳи пурсиш** нигоҳи суол-омез; **нигоҳи ҳайрат** ҳайратомезона нигаристан ба касе (чизе); **нигоҳ доштан** а) ба таҳти назар гирифтан, боздошт кардан; б) гирифта мондан, андармон кардан; в) хифз кардан, маҳфуз доштан; г) боздоштан, пешӣ чизеро гирифтан, мутаваққиф сохтан; **гов (мурғ) нигоҳ доштан** гов (мурғ) парвариш кардан, нигоҳубин намуудан; **худро вазнин нигоҳ доштан** батамкин будан; **тартиб нигоҳ доштан** ба тартиб риоя кардан; **ятим нигоҳ доштан** касеро барои хизматгорӣ гирифтан; **нигоҳ кардан** а) назар кардан, нигаристан; б) рӯ ба чизе овардан, ру ба ҷониби чизе кардан; в) эътибор додан, назорат кардан, мувоқиқат кардан; г) муносибат кардан; **нигоҳ карда истодан** а) якзайл чашм дӯхтан, беист нигаристан; б) мунтазир шудан; **ба дасти касе нигоҳ карда мондан** дастнигар шудан, мӯҳтоҷ будан ба ёрии касе; **нигоҳ накардан** а) назар наандоштан; б) вобаста набудан, марбут набудан; **нигоҳ карда нишастан** мунтазир шудан; **бо як чашм нигоҳ кардан** як хел муносибат кардан; **нигоҳ карда мондан** мавқуф ба чизе будан; **нигоҳ карда...** а) аз рӯи..., вобаста ба..., ҳаминро ба назар гирифта... б) ба ҷониби..., рӯ ба... **ба ман нигоҳ кун!** ба гапи ман гӯш деҳ! **нигоҳ карда истодан...** чанд муддат таҳти назар гирифтан, мушоҳида кардан.

НИГ

НИГОҲБОН نگاهبان 1. назораткунанда, посбон, муҳофиз. 2. нигоҳубинкунанда, парастор.

НИГОҲБОНӢ نگاهبانی 1. муҳофизат, посбонӣ. 2. нигоҳубин, парасторӣ.

НИГОҲДОР نگاهدار нигоҳдоранда, посбон, муҳофиз.

НИГОҲДОРАНДА نگاهدارنده 1. сифати феълӣи замони ҳозира аз нигоҳ доштан. 2. ҳифзкунанда: **хӯроки ками аз мурдан нигоҳдоранда**. 3. муҳофиз, посбон, нигоҳдор.

НИГОҲДОРӢ نگاهداری 1. исми амал аз нигоҳ доштан; муҳофизат: **нигоҳдорӣ кардан** а) муҳофизат кардан, ҳимоят кардан; б) боздоштан, даст гирифтан. 2. риоя.

НИГОҲУБИН نگاهبین 1. парасторӣ, парвариш, муҳофизат. 2. назорат, посбонӣ.

НИГОШТАН نگاهشتن *ниг.* ниғоридан.

НИГУН نگون *ниг.* нагун.

НИДО ندا 1. овоз, садо, бонг, фарёд; **нидо (дар)додан** овоз баровардан. 2. грам. ҳиссаи тағйирнаёбандаи нутқ, ки хитобу ҳиссиёт ҳаяҷонро ифода мекунад (*мас., эҳ, оҳ, вой, об-бо*).

НИЁ نیا *кит.* падари падар ё модар, бобо, чад.

НИЁБАТ ا. نيابت *кит.* ноибӣ, ҷонишинӣ; ваколат.

НИЁГОН//НИЁКОН نياگان//نياکان 1. ҷ. **ниё**. 2. гузаштагон, аҷдод; **алифбӯи ниёгон** расмулхати гузаштагон, ки мурод аз он хатти арабии тоҷикӣ; **расми ниёгон** расму оини гузаштагон.

НИЁЗ نياز 1. ҳоҷат, эҳтиёҷ; **ниёз доштан** эҳтиёҷ доштан. 2. майлу хоҳиш; илтимос, дархост; **ба ниёз омадан** майлу хоҳиш зоҳир намудан. 3. *ниг.* назр; (2): **назру ниёз**.

НИЁЗӢ نيازى (*мансуб ба ниёз*) 1. ниёзманд; мӯҳтоҷ. 2. *кит. маҷ.* маҳбуб; дӯст. 3. *кит. маҷ.* азиз, гиромӣ.

НИЁЗМАНД نيازمند эҳтиёҷманд, ҳоҷатманд, мӯҳтоҷ.

НИЁЗМАНДӢ نيازمندى мӯҳтоҷӣ, эҳтиёҷ.

НИЁИШ نيايش *кит.* 1. ситоиш, таъриф, таҳсин. 2. *кҳн.* дуо аз рӯи зорӣ ва илтиҷо.

НИЁКОН نياکان *ниг.* ниёгон.

НИЁМ نيام *ниг.* наём.

НИЖАНД نژند *ниг.* нажанд.

НИЖОД نژاد *ниг.* нажод.

НИЗ نيز *пайвандак* ҳам, инчунин, ҳамчунин.

НИЗОМ ا. نظام 1. тартиб, равиш; услуби ҳос, расму қоидаи махсус: **бо низому тартиб**. 2. *кит.* риштаи марворид ва ғ. 3. сохт, сохтор, система; **низоми иҷтимоӣ** сохти ҷамъиятӣ; **низом додан** муназзам сохтан, мураттаб кардан, ба тартиб овардан; **ба низом омадан** мураттаб гаштан; **низоми бонкӣ**.

НИЗОМӢ نظامى 1. ҳарбӣ, ҷангӣ: **киштии низомӣ**, **минтақаи низомӣ**. 2. *мансуб ба* кӯшунҳои расмӣ ва доимӣ; **аскари низомӣ** аскари кӯшунҳои доимӣ. 3. хизматчиӣ ҳарбӣ (дар рутбаҳои гуногун); **либоси низомӣ** пӯшоки ҳоси низомӣ, либоси ҳарбӣ; **саломии низомӣ** саломии расмӣ ҳарбӣ.

НИЗОМИМОНАНД نظامىمانند монанд ба низомӣ; **либоси низомимонанд** пӯшоки ба либоси расмӣ ҳарбӣ шабоҳатдошта.

НИЗОМНОМА نظامنامه қоидаҳои навишта барои ба тартиби муайян гузаронидани коре, дастур, асоснома: **низономаи интиҳобот**.

НИЗОР نزار хароб, лоғар; суст, заиф, назор; **зору низор** ниҳоят очизу бечора.

НИЗОРӢ نزارى харобӣ, лоғарӣ; сустӣ, заифӣ.

НИЗОЪ ا. نزاع ҷангу ҷидол, кашмакаш, муноқиша; ҳусумат, душманӣ (*дар болои ҷизе*); **низоъ андохтан** дар байни қасон ҷангу муноқиша барангехтан; **низоъ бархостан (баромадан)** муноқиша пайдо шудан; **низоъ кардан** кашмакаш кардан, баҳсу муноқиша кардан; **низоъ хестан** ҷангу ҷидол барпо шудан.

НИЙЯТ ا. نيت *ниг.* ният.

НИКЕЛ олм. نیکل *хим.* филизи сафеди нукранги дергудоз, ки барои ҳосил намудани хӯлаҳои ба гармӣ тобовару зангногир ва ғ. истифода мебаранд.

НИКЕЛАНДУД(А) نیکلاندود(ه) никел давондашуда: **никеландуд кардан**.

НИКЕЛӢ نیکلى *мансуб ба* никел; аз никел со-

хташуда.

НИКОТИН *фр.* نکاتین моддаи зарарноки наркотикӣ, ки дар таркиби тамоку мавҷуд аст.

НИКОҲ *а.* نکاح занашӯӣ, издивоч; **ақди никоҳ** маросими бастани аҳду паймони издивоч; **хати никоҳ** ҳуҷҷат дар бораи ақди никоҳ; **никоҳ кардан**, **ақди никоҳ бастан** ақди занашӯӣ бастан; **ба никоҳи касе даровардан** ба касе ба занӣ додан.

НИКОҲӢ نکاحӣ дар издивочи қонунӣ буда, расман занашӯ гардида; **зани никоҳӣ** зани дар ақди никоҳ буда.

НИКОҲНОМА نکاح نامه хати никоҳ.

НИКОҲОНА نکاحانه *д.* маблағе, ки барои хондани хутбаи никоҳ ва ақди никоҳ дода мешавад.

НИКУҲИШ نکوهش *ниг.* нақӯҳиш.

НИҚ نق *ғуфт.*: **ниқ нағуфтан** хомӯш будан, ҳарфе назадан.

НИҚҚӢ نقى: **ниққӣ накардан** *ғуфт.* ҳарфе назадан; тамоман хомӯш истодан.

НИҚОБ *а.* نقاب 1. пардаи рӯйпӯшӣ, рӯбанд; чашмбанд; чодар. 2. он чи барои нашиносондани худ дар бозию базмҳои хурсандӣ ба рӯй мепӯшанд; **ниқоб аз рӯй бардоштан** а) парда аз рӯй гирифтан, рӯй кушодан; б) худро дар симои аслии худ намоёндан; **ниқоб ба рӯй кашидан** а) зери ниқоб шудан; б) худро дигар карда нишон додан; **ниқоб аз рӯи касе бардоштан** сохтакории касеро фош кардан, симои ҳақиқии касеро ошкор намудан.

НИҚОБДОР نقابدار он ки бо ниқоб рӯяшро пӯшондааст, рӯпӯшида; пардапӯш.

НИҚОБӢ نقابى ниқобпӯш, ниқобдор; **зани ниқобӣ** зани рӯйпӯшида.

НИҚОБПҶШ نقابپوش *ниг.* ниқобдор.

НИҚОБПҶШИДА نقابپوشیده *ниг.* ниқобпӯш.

НИҚОБПҶШӢ نقابپوشى 1. ниқоб ба рӯй гирифтан (кашидан). 2. *маҷ.* пинҳон кардан, пардапӯш кардан.

НИҚОР *а.* نقار интиқом, қасос; **ниқор гирифтан** қасос гирифтан аз касе.

НИҚОРГИР نقارگیر касе, ки ниқор мегирад,

ниқоргиранда, қасосгир, интиқомгир.

НИҚОРГИРАНДА نقارگیرنده *ниг.* ниқоргир.

НИҚОРГИРӢ نقارگیری *исми амал аз ниқор гирифтан*; қасосгирӣ, интиқомгирӣ.

НИҚОРТАЛАБ نقارطلب *с.* тарафдори сиёсати ниқорталабӣ.

НИҚОРТАЛАБӢ نقارطلبى *с.* сиёсати давлатҳои дар ҷанг шикастхӯрда, ки бо баҳонаи қасосгирию интиқомчӯӣ ба ҷанги нав тайёри мебинанд.

НИҚОРЧӢ نقارجوى интиқомчӯӣ; ниқорталаб.

НИҚРИС نقريس *тиб.* дарди бандҳои устухони дасту пой, подагра.

НИЛ *ҳ.* نیل 1. *бот.* гиёҳест дар мамлакатҳои гарм, ки аз шираи он ранги нилӣ мегиранд; индиго. 2. ранги кабудӣ баланди сиёҳтоб, ранги лочувардӣ.

НИЛА نیله ҳар чизи кабудранг (*махсусан* ҷома).

НИЛГУН نیلگون ба монанди ранги нил кабуд; нилобӣ; **осмони нилгун**.

НИЛӢ نیلى ба ранги нил, ранги кабудӣ сиёҳчатоб, нилгун; **гунбади нилӣ** *кин.* осмон.

НИЛК//НАЛК نلک *қит.* олуи хушк.

НИЛОБИРАНГ نیلابرنگ ба ранги нилобӣ, кабудранг.

НИЛОБӢ نیلابى нилӣ, нилгун, кабуд.

НИЛУФАР *ҳ.* نیلوفر *бот.* як навъ растании оби баргҳояш калону гулаш сафед, зард ё кабудранг аст, ки бо баромадани офтоб аз об сар берун меорад ва баробари нишастани офтоб дар об фуру меравад, савсани обӣ.

НИЛУФАРӢ نیلوفرى ба ранги нилуфар, лочувардӣ; кабуд, осмониранг.

НИЛУФОМ نیلوفام кабудранг, осмониранг.

НИМ نیم 1. як қисм аз ду қисми баробари чизе, нисфи ҳар чиз; **нияти нағз ними давлат** (*маҷ.*); **ними шаб** нисфи шаб, миёнаи шаб; **ним санг** а) *кҳн.* воҳиди андозаи масофае, ки ба нисфи фарсанг - 4 км. баробар аст; б) *кҳн.* вазни муодили нисфи санг (*воҳиди ченаки вазн*), ки дар ҳар ҷо ҳар хел буд; **ним сол** шаш моҳ. 2. нотаом, нопурра; **ниму нимқора** нопурра,

НИМ

нотамом. 3. *ҷузъи пешини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънои нисфи чизе* ӯ нопурра ва нотамом будани чизе: **нимабрешимӣ, нимпахтагӣ, нимсард, нимгарм.**

НИМА 1. нисфи ҳар чиз; миёни ҳар чиз: **нимаи роҳ, нимаи шаб.** 2. нопурра, нотамом; қисман.

НИМАБРЕШИМӢ *ним абришмӣ* қисман нахи абрешимӣ дошта; матои нимшоҳӣ.

НИМАВТОМАТӢ *ним аотамтӣ* қисман автоматӣ шуда: **мошинаҳои нимаавтоматӣ.**

НИМАГӢ *ним ги* ба ду ними баробар, нисфӣ, нимӣ.

НИМАРОҲ *ниме раҳ* ними роҳ, миёни роҳ: **дар нимароҳ мондан.**

НИМАСРӢ *ним асрӣ* иборат аз ним аср; дар худуди ним аср; 50-солагӣ; **чаши нимасрии муассиса.**

НИМАФРОШТА *ним афроста* *нимг.* **нимбардошта.**

НИМАШАБ *ним шаб* *нимг.* **нимшаб.**

НИМАШАБӢ *ним шабӣ* *нимг.* **нимишабӣ.**

НИМБАРАҲНА *ним бераҳна* қисман бараҳна, нимлӯч.

НИМБАРДОШТА *ним бардошта* нимафрошта, ба андозаи миёна баланд будани чизе; **парчами нимбардошта** парчами то нисф боло шуда.

НИМБЕДОР *ним бедар* он ки ба хоби саҳт нарафтааст; **нимхобу нимбедор** дар ҳолати хобу бедор.

НИМБЕДОРӢ *ним бедарӣ* нимхобу нимбедор будан; ҳолати нимхобию нимбедорӣ.

НИМБЕКОР *ним бикар* касе, ки бо кор пурра таъмин нест.

НИМБЕМОР *ним бимар* он ки ҳоло тамоман сиҳат наёфтааст. нимсиҳат.

НИМБИЁБОН *ним биайан* *нимг.* **нимдашт.**

НИМБИРӢН *ним бирян* каме бирёншуда, пурра бирённашуда.

НИМБИСМИЛ *ним бисмил* нимкушта, нимҷон.

НИМБОЗ *ним баз* нимвоз, нимкушода: **чаши нимбоз.**

НИМБУД *ним буд* ба дараҷаи ним будшуда; **кори нимбуд** коре, ки то нисф иҷро шудааст, кори пурра ба анҷом нарасида.

НИМБУР *ним бур* то нисф буридашуда.

НИМБУТТА *ним бете* растаниҳое (*аз қабилӣ* терескен, аксари навъҳои дармана), ки қисми поёнии наваҳояшон ба ҷӯб табдил меёбанду қисми болоии онҳо алафӣ буда, ҳар сол нобуд мешаванд.

НИМВАЙРОНА *ним вайроне* *нимг.* **нимхароба.**

НИМВАҲШӢ *ним ваҳшӣ* тамоман ваҳшинабуда.

НИМВО *ним ва* *нимг.* **нимбоз.**

НИМГАРДОН *ним گردан* то нисф ӯ каме гардондашуда, нимрӯя: **нимгардон кардани рӯй.**

НИМГАРМ *ним گرم* на хунуку на гарм, камтар гарм: **оби нимгарм, чойи нимгарм.**

НИМГИРИФТА *ним гирифта* нимхиррӣ, нимхирросӣ: **овози нимгирифта.**

НИМГУРУСНА *ним гурсна* он ки пурра сер нест; **нимсеру нимгурусна** на серу на гурусна.

НИМГУРУСНАГӢ *ним гурсна ги* нимгурусна будан, пурра сер набудан; ҳолати нимсеру нимгурусна.

НИМГУШНА *ним гашне* *нимг.* **нимгурусна.**

НИМГУРМА *ним گرم* нофаҳмо, норавшан: **нимгурма талаффуз кардан.**

НИМДАРИДА *ним дарида* каме дарида, қисман порашуда.

НИМДАШТ *ним داشت* саҳрое, ки нима аз он бе обу гиёҳ ва нима сабзу хуррам аст, нимбиёбон.

НИМДОИРА *ним دائره* нисфи доира; нимҳалқа: **нимдоира нишастан.**

НИМДОНАГӢ *ним данги* як донро ба ду ҳисса тақсим карда; нимтой, нисфӣ.

НИМДОШТ *ним داشت* чизи муддате дар истифодабуда ӯ пӯшидашуда: **либоси нимдошт; пой-афзори нимдошт.**

НИМДУНБУЛ *ним دنبول* ба пухтан наздикшуда; нимпухта: **гандуми нимдунбул, лӯбиёи нимдунбол; тухми нимдунбул** тухми мурғи нимпухтаву нимхом.

НИМЗИНДА نیم‌زنده нимчон: **ним** зиндаву **ним-** мурда.

НИМИРӢЗӢ نیم‌روزی вақти пешин, нимаи рӯз, зӯҳр.

НИМИСТГОҲ نیم‌استگاه истгоҳи хурди роҳи оҳан.

НИМИШАБӢ نیم‌شبӣ вақти ними шаб.

НИМӢ نیم ниме (нисфе) аз чизе, ки ба таври мусовӣ ба ду тараф мерасад; ба ҳар як кас ба андозаи ним-ним; нисфӣ.

НИМКАТ نیم‌کت кати хурд; ҳарак.

НИМКАФОН نیم‌کفان: **пистаи нимкафон** пистаи даҳонаш нимкушода; **нимкафон кардан** калон-калон шикастан (*мас., ҳезумро*).

НИМКОВОК نیم‌کاواک то нисф миёнтиҳӣ як андоза дарунҳоӣ: **нимковок кардан**, **нимковок мондан**.

НИМКОЛА نیم‌کاله *гуфт* *ниг.* **нимкора**.

НИМКОРА نیم‌کاره нотаом, нопурра, чала. **ниму нимкора** чала, нотаом; **нимкора мондан** (*партофтан*) кореро ба итмом нарасонидан, ноқис гузоштан.

НИМКОРАГӢ نیم‌کاره‌گی нотаомӣ, нопуррагӣ, ба анҷом нарасидагӣ.

НИМКОСА نیم‌کاسه косача, пиёлаи калон; **дар таги коса нимкоса ҳаст** (*мақ.*) дар мавриди дар коре ниҳон будани сирре, мақсаде ё ҳилаю найранге гуфта мешавад.

НИМКОФ نیم‌کاف нимбоз, нимкушода, нимроғ.

НИМКУРА نیم‌کره ними кура(и замин): **нимкураи шимолӣ**, **нимкураи ҷанубӣ**.

НИМКУШО نیم‌کشا нимбоз, нимкоф, нимроғ: **дари нимкушо**, **тирезаи нимкушо**, **чаширо нимкушо кардан**.

НИМКУШОДА نیم‌کشاده *ниг.* **нимкушо**.

НИМКУШТА نیم‌کشته нимбисмил, нимчон; **зада нимкушта кардан** мурданिवор задан, ниҳоят саҳт лату кӯб кардан.

НИМКӢР نیم‌کور он ки қобилияти биноии ӯ ба дараҷаи нисфи зарурӣ аст, ҷашмони ӯ хира шудааст: **ҷашмони нимкӢр**.

НИМКӢФТА نیم‌گفته: **гӯшти нимкӯфта** гӯшти бо

кӯбаи махсус зада андак мулоим карда; **ғаллаи нимкӯфта** *ниг.* **ярма**.

НИМЛАНГ نیم‌لنگ *кит.* асбоби тасмамонанди ҷармӣ барои дар пушт нигоҳ доштани камон; тасмаи туфанг; камондон.

НИМЛИТРА نیم‌لترе ҳар зарфе, ки дар ҳаҷми ним литр ғунҷоиш дорад.

НИМЛУЧ نیم‌لوح *ниг.* **нимбараҳна**.

НИММАНӢ نیم‌منی *кҲн.* чорпудӣ: **деги нимманӣ**.

НИММАСТ نیم‌مست он ки тамоман маст нашу-дааст, ширакайф на масту на хушёр, **ниммасту нимхушёр**.

НИММОҲА نیم‌ماه 1. муддати нисфи моҳро дошта, ним моҳро пуркарда. 2. муддати 15 рӯзро фарогиранда; **музди кори ниммоҳа** музде, ки барои кори 15-рӯза пардохта мешавад; **нақшаи ниммоҳа** нақшаи корҳое, ки бояд дар мӯҳлати ним моҳ иҷро карда шаванд.

НИММУРДА نیم‌مرده нимчон; бемадор, сусту лакот.

НИММУСТАҚИЛ نیم‌مستقل давлат ва мамлакате, ки истиқлоли комил надорад.

НИММУСТАМЛИКА نیم‌مستملکه мамлакати нимасохибхитёр, ниммустақил (*дар корҳои маъмурию давлатдорӣ*).

НИММУҲОФИЗ نیم‌محافظ *ниг.* **ниммуҳофизатчӣ**.

НИММУҲОФИЗАТЧӢ نیم‌محافظتچی *варз.* яке аз бозингарони футболу хоккей, ки алоқаи байни муҳофизатчиён ва ҳучумкунандагон ба воқеаи ӯ сурат мегирад.

НИМНАМО نیم‌نما чизе, ки нисфи он ба назар менамояд, нимаи намоён; **моҳи аз таги абр нимнамо**.

НИМНИГОҲ نیم‌نگاه назари сатҳӣ, нигоҳи андак; нигоҳ бо қирраи ҷашм; **нимнигоҳ кардан** бедиққатона назар андохтан, бо қирраи ҷашм нигоҳ кардан.

НИМНИДО نیم‌ندا бонг бо садои начандон баланд; хитоби бечуриятона.

НИМНИҚОБ نیم‌نقاب ниқоби борик, ки фақат қисми болоии рӯйро мепӯшонад.

НИМНИҲОӢ نیم‌نهائی нимфиналӣ, бозиҳо ва мусобиқаҳои, ки ба даври пеш аз ниҳой ворид

НИМ

шуда дар онҳо чор даста ё чор нафар боқӣ мондаанд.

НИМНИШАСТ نیم نشست паҳлӯ зада ё така карда ништастан.

НИМНОКИЛ نیم ناقل *физ.* чисмҳое, ки аз чихати дараҷаи чараёни баркро чи тавр гузаронида-нашон дар байни филизот ва диэлектрикҳо ҷой гирифтаанд.

НИМНОКИЛӢ نیم ناقلی *мансуб ба нимнокил;* дорои нимнокил: **асбобҳои нимнокилӣ.**

НИМОСТИН نیم آستین *остинаш ним, остинкӯтоҳ;* куртаи нимостин.

НИМПАЗ نیم پز *нимпухта, нимхом (oid ба таом):* **нимпаз кардан, нимпаз шудан.**

НИМПАЙКАРА نیم پیکره *хайкали аз миён болои одам.*

НИМПАРДА نیم پرده 1. пардаи матое, ки аз поин қариб то нисфи тирезаро фаро мегирад, пардаи кӯтоҳи тиреза. 2. *мус.* яке аз фосилаи хурдтарини байни оҳангҳои мусикӣ.

НИМПАХЛУ نیم پهلو *ба як бари бадан така карда дароз кашидан.*

НИМПАШМИН نیم پشمین *порчаи аз нахи пашмӣ ва пахтагӣ бофташуда.*

НИМПУДӢ نیم بودی *вазни нисфи пудро дошта (баробар ба 8 кг): санги нимпудӣ.*

НИМПУР نیم پر *то нисф пуркардашуда: сатили нимпур.*

НИМПУХТ(А) نیم گپخته 1. нимпаз, нимхом. 2. нимдунбул, нимрасида (*oid ба мева*).

НИМПӢСИДА نیم پوشیده *пурраннапӯсида.*

НИМПӢСТИН نیم پوستین *пӯстини кӯтоҳи то зону.*

НИМПӢШ/НИМПӢШИДА نیم پوش//نیم پوشیده *ним пӯшидаву нимкушода: нимпӯш кардан (чашмо).* 2. то ним панаҳ, қисман пинҳон.

НИМРАВШАН نیم روشن *на он қадар равшан, каме равшан.*

НИМРАНГ نیم رنگ 1. дорои ранги норав шан, камранг. 2. *бот.* як навъ ангури дерпаз, ки баъди пухтан зарди сафедча ё гулоби мешаванд.

НИМРАС نیم رس *норасида, нимпухта, нимпаз: сарҳои нимраси ҷуворӣ.*

НИМРАСМӢ نیم رسمی *бо риояти нопурраи талаботи ҳукумату мансабдорӣ ва расмият: даъвати нимрасмӣ; либоси нимрасмӣ* либоси ним ба либоси ашхоси расмӣ ҷавобгӯ.

НИМРАҲА نیم ره *ниг. нимроҳа.*

НИМРОҒ نیم راغ *нимкушода, нимбоз: дари нимроғ.*

НИМРОҲА نیم راه *нисфи роҳ, миёни роҳ, нима роҳ.*

НИМРУХ نیم رخ *ниг. нимрӯ(ӣ).*

НИМРӢ(Ӣ) نیم روی *сурат ё тасвире, ки як тарафи рӯи одамро нишон медиҳад, нимрух (профил).*

НИМРӢЗ نیم روز 1. нисфи рӯз, нимаи рӯз; нимрӯзӣ, зӯҳр, пешин. 2. *кит.* ҷануб, тарафи ҷануб. 3. номи қадимии вилояти Систон. 4. *мус.* номи як оҳанги қадимӣ.

НИМРӢЗА نیم روزه *мансуб ба нимрӯз (1); дар муддати нисфи рӯз иҷрошаванда: нимрӯза кор, нимрӯза роҳ.*

НИМРӢЗИНА نیم روزینه *ниг. нимрӯза: кори нимрӯзина.*

НИМРӢЗӢ نیم روزی *вакти зӯҳр, пешин.*

НИМРӢЯ نیم رویه 1. ними рӯйро намоён карда, бо як паҳлуи рӯй: **нимрӯя истодан.** 2. яктарафа, яқсӯя: **нимрӯя сурх кардан (тасфондан); токиро нимрӯя ниҳодан** токиро қач ба сар ниҳодан.

НИМСАДО نیم صدا *збш. овозе, ки вобаста ба мавқеи ҳиҷо гоҳе садонок ва гоҳе ҳамсадо мешавад (мас., j ва w дар забони англисӣ).*

НИМСАРД نیم سرد *нимхунуку нимгарм.*

НИМСЕР نیم سير *на он қадар сер, на гуруснаву на сер; муқоб. нимгурусна.*

НИМСЕРӢ نیم سیری *нимсер будан, ҳолати на серу на гурусна будан.*

НИМСОАТА نیم ساعته *ним соат, (30 дақиқа)-ро фарогиранда, дар ним соат иҷрошаванда: кори нимсоата, сӯҳбати нимсоата.*

НИМСОАТИНА نیم ساعتینه *ниг. нимсоата.*

НИМСОЛА *нимсале* мансуб ба нимаи сол, 6-моҳа: **нимсолаи дувум** нисфи дуҷуми сол; **маҷаллаи нимсола** маҷаллае, ки дар ним сол як бор чоп мешавад.

НИМСОЛИНА *нимсалине* мутааллиқ ба муддати нимаи сол; нимсола.

НИМСОЛӢ *нимсали* шашмоҳӣ; дар ним сол як бор.

НИМСОХТ *нимсохт* нима сохташуда; чала ва нотамоммонда.

НИМСУФТА *нимсифте* он чи ҳанӯз ба тамои суфта нашудааст, комилаи ҳамвор нагардидааст.

НИМСӮЗ *нимсӯз* нимсӯхта; нимдаргирифта, (ҷӯби) як тарафаш сӯхта.

НИМСӮХТА *нимсӯخته* *ниг.* **нимсӯз**.

НИМТА *нимте* *гуфт*. 1. нимаи чизе, нисфи чизе; **нимтаи нон роҳати ҷон** (мақ.) **якта-нимта** хеле кам, ягон-ягон; **нони касеро нимта кардан** (мақ.) ба даромади касе ҳалали калон расондан, ба манфиати касе зарар расондан. 2. *маҷ.*, *гуфт*. як шишаи нимлитра (*доир ба арак*).

НИМТАБАҚ *нимтабик* табақи хурд, табакча.

НИМТАБАССУМ *нимтабисм* табассуми малех, табассуми андак: **нимтабассум кардан**.

НИМТАГӢ *нимтеги* *гуфт*. 1. нисфӣ, нимта-нимта, ним-ним. 2. *ки.* нимлитрӣ (*оид ба арак*).

НИМТАӢЁР *нимтиар* ҳар чизи нима омодашуда; ба тақмил заруратдошта: **маҳсулоти нимтаӢёр**.

НИМТАНА *нимтене* камзӯлча, гуппича; **расми нимтана** расме, ки дар он аз миён болои тани одам акс ёфтааст.

НИМТАХТ *нимтахт* кати хурд; тахти хурди хоб, нимкат.

НИМТАӢЗИМ *нимтаъзим* **нимтаъзим** кардан қоматро каме ҳам кардан (*ба аломати эҳтиром*).

НИМТИХӢ *нимтехи* чизи нисфи он ҳолӣ, то нима пур кардашуда.

НИМТОРИК *нимтарики* ҳолати байни торикию равшанӣ; андак торик.

НИМТОРИКӢ *нимтарики* нимрӯшноию нис-сӣҳӣ; говгум, вақти шом.

НИМФАРБЕХ *нимфарбе* на он қадар фарбех, нисфи дараҷаи фарбеҳиро гирифта.

НИМФИНАЛӢ *нимфинли* **мусобикаи нимфиналӣ** ду воҳурии пеш аз охирини 4 даста ё 4 нафар варзишгар, ки ғолиби ҳар як воҳурӣ ҳаққи дар бозии финалӣ иштирок карданро ба даст меорад, нимниҳой.

НИМХАМ *нимхам* то нисф ҳам шуда; ҳамида, қач; **нимхам шуда роҳ рафтан** бо қомати ҳам (қат) роҳ рафтан.

НИМХАНД *нимханд* *ниг.* **нимханда**.

НИМХАНДА *нимханде* табассум, лабханд.

НИМХАРОБ *нимхараб* ҳанӯз тамоиан вайроннашуда; (димнаи) нимвайрона.

НИМХЕЗ *нимхез* аз ҷои нишаст то нимаи қомат хеста, ҳолати байни хестану нишастанӣ: **нимхез шудан**.

НИМХОБ *нимхоб* ҳолати байни ҳобу бедорӣ; ҳоби сабук.

НИМХОИДА *нимхоида* пурра хоида нашуда.

НИМХОЛӢ I *нимхали* нисфаш ҳолӣ, то ним пур.

НИМХОЛӢ II *нимхали* *дар бозихои варзишӣ*: нисфи як ҳоли бурд барои ҳар ҳариф.

НИМХОМ *нимхам* 1. нимпухта, нопухта (*оид ба нон, таом*). 2. норасида: **меваи нимхом**.

НИМХУФТА *нимхфте* *ниг.* **нимхоб**.

НИМХУШК *нимхушк* ҳанӯз тамоиан хушкнашуда: **хезуми нимхушк**.

НИМХӮРДА *нимхорде* аз касе пасмонда (*оид ба хӯрок*); саркут.

НИМХАЛҚА *нимхалқи* нимдоира.

НИМТАРГ//НИМТАРК *нимтарг//нимтарк* *кҳн.* 1. қулоҳе, ки дар вақти ҷанг мепошиданд, хӯд. 2. навъе аз хайма, хаймаи хурд.

НИМХУШӢЁР *нимхушар* дар ҳолати як дараҷа хушӢёру як андоза маст: **ниммасту нимхушӢёр**.

НИМЧА I *нимче* *кҳн.* воҳиди ченаки вазн, ки тахминан ба 400-500г баробар будааст.

НИМЧА II *нимче* 1. ҳар чизи кӯтоҳ (*хусусан ли-*

НИМ

бос). 2. *гуфт*. нимкола, чала.

НИМЧАГӢ *нимҷағӣ* ба вазни нимча; ба қадри 400-500 граммӣ: **чоӣи нимчағии қоғазпеч, шамъи нимчағӣ**.

НИМЧАМУЛЛО *нимҷамулла* муллои мадраса хатмнакарда; муллои чаласавод.

НИМҶАЗИРА *нимҷазира* *ҷуғр.* қитъаи байни об, ки се тарафи онро об фаро гирифта, аз як тараф ба хушкӣ пайвастан аст.

НИМҶИДӢ *нимҷидӣ* на тамоман ҷиддӣ; ҳазломез: **суханони нимҷиддӣю нимшӯхӣ**.

НИМҶОМА *нимҷоме* нимкамзӯли пахтанок; фуфайка.

НИМҶОН *нимҷон* 1. ба ҳалокат наздикрасида, ниммурда. 2. ғартут, беқувват, сусту заиф.

НИМШАБ *нимшаб* 1. нимаи шаб, нисфи шаб. 2. *маҷ.* бевақт, дер (*баъд аз фаро расидани шаб*).

НИМШАФФОФ *нимшаффоф* на он қадар шаффоф, шаффофияташ на ба дараҷаи пурра.

НИМШИКАН *нимшикан* 1. нимшикаста, нимпора. 2. қатқарда, қатшуда, ҳамшуда; **каллапӯшро нимшикан мондан** каллапӯшро қач (нимрӯя) ба сар мондан.

НИМШИКАСТА *нимшикасте* нимвайрон, нимхароб, пурра нашикаста.

НИМШОӢ *нимшоӣ* матое, ки ними нахаш аз шохист, нимабрешимӣ.

НИМШУКУФТ *нимшукфт* нисф кушодашуда, нисф бозшуда (*нисбат ба гул*).

НИМШУНАВО *нимшунаво* овози паст: **бо овози нимшунаво**.

НИМШУСТА *нимшусте* ба пуррагӣ нашуста, тоза шустанашуда.

НИМШӢХӢ *нимшӯхӣ* бо андак шӯхӣ; шӯхиомез, нимҳазл: **нимшӯхию нимҷиддӣ**.

НИНАКШАХ *нимнакшах* *гуфт.* гарданшахи бешарм, якравӣ берӯ.

НИНАКШАХӢ *нимнакшахӣ* *гуфт.* гарданшахӣ, якравӣ; берӯӣ.

НИНИЧА *нимнича* *гуфт.* тифли навзод.

НИНӢ *нимни* *ниг.* **нимнича**.

НИОБИЙ *лот.* *нибий* *хим.* филизи пӯлодранги сахтгудоз ва устувор, ки дар саноати электротехникӣ, мушаксозӣ ва ғ. истифода мебаранд.

НИРӢ//НЕРУ *ниро* қувва, зӯр, қудрат.

НИРӢМАНД *нироманд* пурқувват, пурзӯр, тавоно.

НИРӢМАНДӢ *ниромандӣ* пурқувватӣ, пурзӯрӣ, тавоноӣ.

НИСБАТ *а.* *нисбат* иртибот ва муносибати байни ду чиз ё ду кас; **нисбати...** муносибати..., робитаи..., алоқаи...; **нисбати хешӣ доштан** ба касе робитаи хешӣ доштан бо касе; **нисбати шогирдӣ доштан** ба касе шогирд будан ба касе; **нисбат ба...** а) назар ба..., қиёсан бо..., дар муқоиса бо.... б) дар ҳаққи..., дар бораи..., оид ба... (*ба ин маъноҳо ба ҷои «нисбат ба...» кор фармудани нисбати ... аз фасохат дур аст*). **нисбат додан** ба касе мансуб доништан, махсус шуморидан ба касе; **нисбат доштан** муносибат доштан, рабт доштан, дар алоқа будан, бо касе, чизе; мансуб будан, ба касе, чизе; **нисбати ду адад риёз.** ҳосили тақсима, ки дар натиҷаи тақсим кардани адади якум ба адади дуум ба даст меояд; **нисбати таносуб риёз.** номи мавзӯи арифметикӣ; **й-йи нисбат грам.** пасванди й-йи нисбӣ, ки сифати нисбӣ месозад.

НИСБАТАН *а.* *нисбат* нисбат ба чизҳои ҳамрадифи худ, қиёсан.

НИСБӢ *нисбӣ* мансуб ба **нисбат**; сифати нисбӣ грам. сифате, ки бо й-йи нисбат сохта шудааст (*мас.* падарӣ, ҳаққи падарӣ...); **ҷонишини нисбӣ ниғ.** **ҷонишини саволӣ**.

НИСВОН *а.* *нисван* *кит.* занон.

НИСӢН *а.* *нисан* фаромӯшӣ, аз хотир баровардан; **ба тоқи нисӢн гузоштан (ниҳодан)** фаромӯш кардан.

НИСО *а.* *ниса* *кит.* занон, занҳо.

НИСОБ *а.* *нисаб* *кит.* 1. асли ҳар чизе; **ба нисобаш расонидан** то ба дараҷаи аслиаш расонидан. 2. ибтидо, оғози ҳар чиз. 3. *таър.* миқдори пулу моле, ки аз он закот додан лозим будааст.

НИСОР *а.* *нисар* 1. пошиш, резиш (*мас., пулро дар ҷаиши арӯсӣ ба сару тағи пои арӯсу домод*). 2. фидо, қурбон; **нисор кардан** а) рехтан, поши-

дан (мас., чизҳои пурқимат ва тангаро); б) фидо кардан, қурбон кардан: **чон нисор кардан**.

НИСФ *а.* نصف як ҳисса аз ду ҳиссаи баробари чизе, ним, нима, ними чизе: **нисфи роҳ**, **нисфи умр**; **нисфи шаб** нимаи шаб; соати дувоздаҳи шаб, ки шабонарӯз аз он шурӯъ мешавад; **нисф шудан** нима шудан; **аз нисф гузаштан** аз нима зиёд шудан; **роҳро нисф кардан** ними роҳро тай кардан.

НИСФАКОР *کار نصفه таър.* деҳқоне, ки барои соҳиб шудан ба нисфи ҳосил замини каси дигарро кишт мекард.

НИСФАКОРӢ *کارى نصفه таър.* қору шугли нисфакор; киштукори замини дигаре барои соҳиб шудан ба ними ҳосил.

НИСФИРӮЗӢ *نصف روزى* вақти нисфи рӯз, дар нимаи рӯз, зӯҳр, пешин.

НИСФИШАБӢ *نصف شبى* вақти нисфи шаб, дар нимаи шаб, нимашабӣ.

НИСФУННАҲОР *а.* نصف النهار *кит.* миёнаи рӯз, ними рӯз, вақти пешин, зӯҳр; **нисфуннаҳор** *ниг.* меридиан.

НИТОҚ *а.* نطاق *кит.* миёнбанд, камарбанд.

НИТОҚ *а.* نتاج *кит.* 1. насл, зот; зоида; бачаи чорпоён; **нитоқ гирифтан** насл гирифтан. 2. натиҷа, самар, маҳсул.

НИТРАТ *ю.* نيتريت *хим.* намаки кислотае, ки аз гази нитроген бо роҳҳои гуногун ҳосил мешавад.

НИТРОГЕН *ю.* نيتراگين гази бeбӯю беранг, ки қисми асосии ҳаворо ташкил медиҳад, азот.

НИФА *а.* نيفه 1. ҷои бандгузаронии эзор. 2. эзорбанд; камарбанди шалвор.

НИФОҚ *а.* نفاق 1. дурӯягӣ, мунофиқӣ. 2. хусумат, душманӣ; **нифоқ андохтан** чудой андохтан; ба якдигар душман кардан.

НИФОС *а.* نفاس 1. хунравии баъди таваллуд дар занон. 2. айёми чиллаи зани таваллудкарда.

НИХТА *нхте* *гуфт.* халондани халачӯб (*ба хар дар вақти рондан*); **нихта кардан//нихта задан** а) халачӯб халондан (*ба хар*); б) нӯги ангуштро ба паҳлуи касе расонидан, охиста хала

карда мондан (*барои водоштан ба коре*).

НИХЕБ *а.* نهييب *кит.* ҳайбат; тарс, бим.

НИХОД *а.* نهاد *асоси замони гузашта* аз **ниходан**.

НИХОД *а.* نهاد 1. табъ, табиат; сиришт; тинат; **дар ниходи...** ботини одамӣ. 2. *мач.* бунёд, асос.

НИХОДАН *а.* نهاد 1. чизеро ба ҷое мондан, гузоштан. 2. канор гузоштан (*барои захира*); захира кардан; **рӯ ба гурез ниходан** рӯ ба гурез овардан, гурехтан, фирор кардан.

НИХОЗИДАН//НУҲОЗИДАН *کیت.* نیازیدن тарсидан, бим бурдан, ваҳмидан.

НИҲОӢ *а.* نهای *мансуб ба* **ниҳоят**; охирӣ, охирин, хотимаӣ; **натиҷаҳои ниҳой** натиҷаҳои охирин.

НИҲОЛ I *а.* نهال 1. дарахти нав шинондашуда, дарахти навраста ва ҷавон; **ниҳол шинондан** дарахти ҷавонро ба ҷое шинондан, ниҳол кучат кардан, ғарс кардан. 2. танай аз замин нав қадкашидаи растанӣ; **ниҳол аз об сер не, бача аз хоб сер не** (*зарб.*)

НИҲОЛ II *а.* نهال *кит.* бистар, рахти хоб, кӯрпаву болиш, болишт.

НИҲОЛА I *а.* نهاله *кит.* 1. дарахти наврӯида, ниҳол. 2. шоҳаи дарахт, ки шикорчиён ба нӯги он латтапораеро баста овезон карда, дар як тарафи дом мегузоранд, то ки ҷонварон аз он тарсида ба сӯи дом раванд.

НИҲОЛА II *а.* نهاله *кит.* камин; камингоҳи сайёд ё душман.

НИҲОЛАГОҲ//НИҲОЛАГАҲ *а.* نهاله گاه//نهاله گاه *кит.* камингоҳ, махсусан камингоҳи шикорчиён.

НИҲОЛЗОР *а.* نهالزار майдони ниҳолҳо, замини дарахтони ҷавон.

НИҲОЛӢ I *а.* نهالى дарахти навраста барои кӯчат.

НИҲОЛӢ II *а.* نهالى *кит.* бистар, болишт.

НИҲОЛПАРВАР *а.* نهال پرور парварандаи ниҳолҳо; боғбони хоҷагии оид ба таҳия ва парвариши ниҳолҳо барои кӯчат.

НИҲОЛПАРВАРӢ *а.* نهال پرورى парвариши ниҳол; оид ба таҳия ва нигоҳубини ниҳолҳо барои кӯчат: **хоҷагии ниҳолпарварӣ**.

НИҲ

НИҲОЛҲОНА نهالخانه ҷои махсус барои парварши ниҳолҳо; гармхонаи ниҳолрасонӣ.

НИҲОЛШИНОӢ نهالشنائی *исми амал аз ниҳол шинондан*; дарахтшиноӣ, кӯчаткунии ниҳолҳо: **мавсими ниҳолшиноӣ**.

НИҲОН نهان пӯшида, пинҳон, нуҳуфта; **дар ниҳон** ниҳонӣ, пинҳонӣ; **дар ошкоро ва ниҳон** рӯирост ва пинҳонӣ; **рози ниҳон** сирри махфӣ; **ниҳон гаштан(шудан)** пинҳон шудан, аз назар нопадид гаштан; **ниҳон доштан** пӯшида нигоҳ доштан, пинҳон кардан; **ниҳон кардан** пинҳон кардан, махфӣ нигоҳ доштан; **ниҳон мондан** пӯшида мондан, ошкоро ва ғош нашудан.

НИҲОНГОҲ نهانگاه ҷои пинҳон шудан, ҷои пинҳон.

НИҲОНӢ نهانی 1. махфӣ, пинҳонӣ, пӯшида; **душмани ниҳонӣ** ҳасми пӯшидакор. 2. ба таври пинҳонӣ, махфӣна.

НИҲОНҲОНА نهانخانه хилватхона, ҷои хилват, ки дар зери замин барои нигоҳдории хӯрокворӣ ва ҳимоя аз сардиву гармӣ сохта мешавад.

НИҲОЯТ نهايت 1. охир, анҷом, поёни коре ё чизе. 2. оқибат, дар охир, билохира. 3. хеле, бисёр, аз ҳад зиёд, беҳад, беандоза, бағоят; **ниҳоят зарур** хеле ва беҳад зарур; **ба ниҳояти...** ба дараҷаи охири..., **ба ҳадди охири ... дар ниҳояти...** ба дараҷаи олии...

НИШАЛЛО نشلا шириниест, ки бо омезиши қиёми шакар ба кафки беҳ ва сафедаи тухм тайёр карда мешавад.

НИШАЛЛОПАЗ نشلاپز он ки нишалло мепазад.

НИШАЛЛОПАЗӢ نشلاپزӣ пухтани нишалло; касб ва кори нишаллоҳпаз.

НИШАЛЛОФУРӢШ نشلافروش он ки нишалло мефурӯшад, фурӯшандаи нишалло.

НИШАЛЛОФУРӢШӢ نشلافروشى фурӯхтани нишалло, фурӯши нишалло.

нишаст نشست *асоси замони гузашта аз нишастан*.

НИШАСТ نشست 1. шишт; **ҷои нишаст** ҷой барои нишастан, нишастгоҳ; **хонаи нишаст** хонаи истиқоматӣ; **нишасту барҳост** шиштухез, мусоҳибат. 2. маҷлис, ҷамъомад; **нишаст кар-**

дан ҷамъ омадан, маҷлиси базм ё зиёфат ороштан. 3. ба замин фурумадан, фурудой: **нишастии мулоими кишти кайҳонӣ, нишастии ҳавопаймо**.

НИШАСТА I نشست 1. *сифати феълӣи замони гузашта аз нишастан*. 2. он ки шишта бошад, нишастагӣ. 2. қароргирифта дар ҷое.

НИШАСТА II نشست *ниг. нишоста*.

НИШАСТАГӢ نشستگى *шакли дигари сифати феълӣи нишастан*.

НИШАСТАН نشستن 1. суруни худро ба ҷое гузошта, пойҳоро қат ё дароз карда қарор гирифтан, шиштан: **ба курсӣ нишастан, дар атрофи сандалӣ нишастан, дар пеши касе нишастан; дузону нишастан** ҳар ду зонуро ба замин монда нишастан. **зону зада нишастан** бо зону нишастан; **сари ду по нишастан** зонуро қат карда, вале ба замин нарасонда нишастан, диққат нишастан; **чорзону нишастан** пойҳоро қат карда нишастан. 2. фуру рафтани, ҷӯкидан; **ба замин нишастан** ба замин яксон шудан; фуру рафтани, ҷӯкидан. 3. фурумадан, поин шудан. 4. савор шудан: **ба асп нишастан, ба мошин нишастан, ба ҳавопаймо нишастан**. 5. истиқомат доштан, иқомат кардан, сокин будан. 6. часпидан: **гард нишастан, хок нишастан, ҷанг нишастан ба чизе**. 7. ҳамаҷун феъл давом доштани амалро ифода мекунад; **мочаро карда нишастан**. 8. ҳамаҷун феълӣ ёридиҳанда феълҳои таркибии номӣ месозад: **ором нишастан, бекор нишастан; ♦ ба тахт нишастан** маросими тахтнишиниро иҷро кардан, чулус кардан; подшоҳиро ибтидо гузоштан; **бо ҳам нишастан** якҷо будан, ҳамроҳ будан; **нишастани офтоб** фуру рафтани офтоб, ғуруби офтоб; **нишастани шамол** мондани шамол, ҳомӯш шудани бод, қарор гирифтани шамол; **меҳри касе дар дил нишастан** касеро дӯст доштан, ошиқи касе шудан.

НИШАСТАНБОБ نشستنباب боби нишастан, муносиб барои нишаст: **ҷои нишастанбоб**.

НИШАСТАНГОҲ//НИШАСТАНГАҲ

نشستن گاه//نشستن گاه 1. ҷои нишастан. 2. толори ҷашн, ҷашнгоҳ; маҷлиси ҷашн. 3. ҷои тахт, пойтахт.

НИШАСТГОҲ نشست گاه 1. истиқоматгоҳ, манзил. 2. ҷои махсуси нишаст (*мас., дар мошин*).

НИШАСТУХЕЗ نشست و خیز шинухез, муошират, омезиш, ҳамнишинӣ: **нишастухез кардан**.

НИШЕБ نشیب 1. пастӣ, пастии замин; муқоб. фароз; **нишебу фароз** пастию баландӣ. 2. замини пастӣ сарозер, ҷои сарозер, **соҳили нишеби дарё**.

НИШЕБӢ نشیبӣ пастӣ; ҷои сарозер.

НИШЕБОНА نشیبانه дар ҳолати нишеб, сарозер, рӯ ба поин.

НИШЕМ نشیم *ниг.* **нишеман**.

НИШЕМАН نشیمن *кит.* 1. нишастгоҳ, ҷои нишастан; ҷойгоҳ. 2. истиқоматгоҳ, маҳалли сукунат. ҷои истиқомат, маҳалли сукунат. 3. *кит.* лона, ошёна.

НИШЕМАНГАХ نشیمنگاه *ниг.* **нишемангоҳ**.

НИШЕМАНГОҲ نشیمنگاه ҷои нишаст; ҷои ба нишастан мувофиқ; нишин. 1. *асоси замони ҳозира аз нишастан*. 2. *ҷузъи пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънои нишинанда, бошанда: хонанишин, шахрнишин*.

НИШИНАНДА نشیننده *сифати феълии замони ҳозира аз нишастан*; он ки нишаста бошад; **нишинандагони меҳмонхона** сокинони меҳмонхона.

НИШОЛЛО نشالا *ниг.* **нишалло**.

НИШОЛЛОПАЗ نشالاپز *ниг.* **нишаллопаз**.

НИШОЛЛОПАЗӢ نشالاپزی *ниг.* **нишаллопазӣ**.

НИШОЛОФУРӮШ نشالافروش *ниг.* **нишаллофурӯш**.

НИШОЛЛОФУРӮШӢ نشالافروشی *ниг.* **нишаллофурӯшӣ**.

НИШОН نشان 1. *асоси замони ҳозира аз нишондан*. 2. *ҷузъи пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънои нишонанда: оташнишон*.

НИШОН نشان 1. асар, пай, из; нишона, аломат; дарак; **нишон додан** а) ишора кардан ба чизе; чизе ё касеро ба каси дигар намоёндан; намоиш додан; б) вонамуд кардан, зоҳир кардан; в) маълум кардан, муайян сохтан; г) исбот кардан, собит намудан; тасдиқ кардан; **нишон мондан** асар мондан, ёдгорӣ боқӣ мондан; **бе-ному нишон рафтан** беасар рафтан, бедарак шуда рафтан; **кор нишон додан** хидмате кар-

дан, кореро ба хубӣ адо намудан; хунарнамоӣ кардан; **худро нишон додан** истеъдод ва лаёқати худро зоҳир кардан; **Худо нишон надихад аз қабил** Худо ниғаҳ дорад ҳаргиз нашавад!; **шоҳид нишон додан** касеро ҳамчун шоҳид мауаррифӣ кардан, шоҳид овардан. 2. чизе ки дар машқҳои таълимӣ ва ҳарбӣ ба он нигоҳ карда тир мепарронанд, ҳар чизе, ки ҳамчун ҳадафи тирандозон хизмат мекунад, омон; **ба нишон гирифтан** а) бо чашм ҳадафро муайян кардан; б) ҳадаф қарор додан (*барои гаразе*); **бо як тир чанд(ду) нишонро задан** маҷ. аз коре якбора ду натиҷа (фоида) ба даст даровардан. 3. тамға, аломати фарқ, нишона. 4. аломате ба шакли порчаи филизӣ (аз тилло, нуқра ва ғ.), ки барои кадр кардани хизматҳои шоён ба касе аз тарафи ҳукумат дода мешавад ва ба сари сина овехта мегарданд, орден; медал; аломате, ки ба ғолибони мусобиқа, барандаи мукофоте ё соҳибони унвону дараҷае супурда мешавад; **нишони “Шараф”**; **нишони сарисинагӣ**.

НИШОНА نشانه 1. асар, дарак, аломат, нишон; **нишона намондан, ному нишона набудан** асаре боқӣ намондан. 2. доғ, пай. 3. чизе ки аз касе ба ёдгор мемонад, ёдгорӣ. 4. *ниг.* **нишон** 2; **нишона задан** ба ҳадаф задан (расондан) тирро.

НИШОНАГИР نشانگیر ба нишон гиранда, ҳадафро муайянкунанда.

НИШОНАГИРӢ نشانگیری 1. *ниг.* **нишонгирӣ**. 2. аломати чизеро ба хотир нигоҳ доштан; нишонаи чизеро тағӣ чашм кардан.

НИШОНАГУЗОР نشانگذار он ки аломат мегузорад.

НИШОНАГУЗОРӢ نشانگذاری 1. нишона ва аломат мондан дар чизе. 2. аз худ чизе барои ёдгор боқӣ гузоштан.

НИШОНАДОР نشاندار он чи дар худ аломате ё тамғае дорад; **куртаи доғдор ва нишонадор**.

НИШОНАКАРДА نشانکرده ишорашуда, аломат гузошташуда: **ҷои нишонакарда**.

НИШОНАМОНӢ نشانمانی *ниг.* **нишонагузорӣ**.

НИШОНАНОК نشانناک *ниг.* **нишонадор**.

НИШОНАГИРАК نشانگیرک *ниг.* **нишонгирак**.

НИШ

НИШОНГИР نشانگیر 1. он ки ба нишон мегирад, он ки ҳадафи тирро муайян мекунад. 2. тирандозӣ моҳир, нишонзан; бехато ба ҳадаф зананда, нишонрас.

НИШОНГИРАК نشانگیر қисми ҳадафро муайянкунандани аслиҳаи ҷангӣ; қаровулак (дар милтиқ).

НИШОНГИРӢ نشانگیری нишон гирифтани барои тирандозӣ, ба нишон гирифтани.

НИШОНГОҲ نشانگاه ҷое, ки тирро ба он нигоҳ карда мепарронанд, ҷои нишонзанӣ.

НИШОНГУЗОРӢ نشانگذاری ниг. нишонагузорӣ.

НИШОНДАН نشان دادن 1. тарзи бавоситаи нишастан; ба нишастан водор кардан, шинондан. 2. ҷой додан, ҷойгир кунондан (дар манзиле). 3. коштан, шинондан: **НИХОЛ ШИНОНДАН**. 4. насб кардан, часпондан, устувор намудан: **НИГИН НИШОНДАН ДАР АНГУШТАРӢ, ҶАВОХИРОТ НИШОНДАН ДАР АСБОБҲОИ ЗИНАТӢ**. 5. ҳабс кунонидан; ҳабс кардан, дар маҳбас нигоҳ доштан; **ОТАШ НИШОНДАН** оташро ҳомӯш кардан; **ФУРӢ НИШОНДАНИ ДАРД** таскин додани дардро.

НИШОНДИҲАНДА نشاندهنده 1. сифати феълӣи замони ҳозира аз **НИШОН** додан. 2. аломате, ки ба чизе (ҷое) ишора мекунад (мас., дар роҳ). 3. рақамҳое, ки равиши коре ё дараҷаи иҷрои нақшаеро манзур мекунанд; **НИШОНДИҲАНДАҲОИ МЕҲНАТӢ, НИШОНДИҲАНДАИ МУСОБИҚА**.

НИШОНДИҲӢ نشاندهی 1. исми амал аз **НИШОН** додан. 2. намоиш додан; намоиш; **НИШОНДИҲӢИ ФИЛМ**.

НИШОНДОД نشانداد 1. раҳнамоӣ, ҳидоят; дастур. 2. он чи (мас., рақам ё ҳарфе), ки асбобе нишон медиҳад.

НИШОНДОР نشاندار соҳибнишон, ордендор.

НИШОНЗАН نشانزن тирандозе, ки тирро бехато ба ҳадаф мерасонад; он ки нишона мегирад, ҳадафгир.

НИШОНЗАНӢ نشانزنی ба нишон задан, тирандозӣ ба нишон (мас., дар машқ).

НИШОНИДАН نشانیدن ниг. нишондан.

НИШОНӢ نشانی номи кӯча ва шумораи бино ё хонаи иқомати шахсе чун аломати пайдо кар-

дани он ё фиристодани мактуб ва ғ., адрес.

НИШОНКАРДА نشان کرده ниг. нишонакарда.

НИШОНРАС نشان رس ба нишон расанда; бехато ба нишон зананда: тирҳояш нишонрас буданд.

НИШОСТА نشاسته оҳор, нишаста.

НИШОТ ا. نشاط хурсандӣ, шодӣ, сурур шодмонӣ; **АЙШУ НИШОТ** дилхушию тараб.

НИШОТОВАР نشاط آور шодиовар, хурсандибахш, тарабангез.

НИШОТОФАР نشاط آفری ниг. нишотовар.

НИШТАР نشتر ниг. нештар.

НИШХОР//НИШХӢР نشخوار//نشخور кавша; **НИШХӢР** кардан хӯроки хӯрдари аз меъда ба даҳон гардонда ҷавидани гову гӯсфанд, кавша кардан.

НИШХӢРД نشخورد андаке аз коҳу алаф ва ғ., ки дар охури ҳайвонот боқӣ мондааст, нимхӯрдаи гову гӯспанд ва ғ.

НИӢШИДАН نيوشیدن кит. шунидан, гӯш кардан; гӯш фаро додан гӯш додан..

НИӢШО//НИӢӢШО نيوشا кит. шунаванда, гӯшкунанда; гӯш фародиҳанда.

НИЯТ//НИӢЯТ ا. نيت қасд, майл, азм, мақсад; **БО ИН НИЯТ** бо ин майлу хоҳиш, бо ин мақсад; **БА НИЯТИ...** бо мақсади...; барои...; **НИЯТ ДОШТАН** дар қасди коре будан; **АЗ НИЯТ БАРГАШТАН** аз азм ва қарори худ баргаштан; **БА НИЯТ РАСИДАН** ба мақсаду орзу расидан.

НО I نا пешванде, ки ба калима маънои рад, инкор ва нафӣ медиҳад: **НОРАВШАН, НОТАВОН, НОМАЪЛУМ, НОДУРУСТ, НОПАДИД**.

НО II نا об.

НО III نا 1. ниг. **НАӢ**. 2. гулӯ, халқ.

НОАӢН ناعيان норавшан; диданашаванда; номаълум.

НОАНИҚ نائيق ниг. номуайян.

НОАНИҚӢ نائيقی ниг. номуайянӣ.

НОАСЛ ناصل 1. бадзот, ночинс; бадсифат. 2. нобакор, нокас, бадкирдор.

НОАСЛӢ ناصلى 1. ночинсӣ; бадсифатӣ. 2. ноба-

корӣ, нокаси, бадкирдорӣ.

НОАҲЛ ناهل 1. белаёқат, нолоик, ноӯҳдабаро. 2. ноиттифок, нотифок.

НОАҲЛӢ ناهلي 1. белаёқатӣ, ноӯҳдабарой. 2. ноиттифокӣ, нотифокӣ.

НОАҲЛОНА ناهلانه 1. белаёқатона, ноӯҳдабароёна. 2. нотифокона.

НОБ I نوب *кит.* соф, тоза, холис, беғаш: **зари ноб**, **майн ноб**.

НОБ II نوب *кит.* дандони ашк.

НОБАКОР نابكار бадкирдор, бадамал; нокас, паст, сифла.

НОБАКОРӢ نابكارى бадкирдорӣ, бадамалӣ; нокаси, сифлагӣ.

НОБАКОРОНА نابكارانه бадкирдорона, нокасона, зишт, бад: **ҳаракатҳои нобакорона**.

НОБАЛАД نابلد 1. ноошно бо чизе, надонанда. 2. ноогоҳ, ғайривоқиф. беҳабар, ноогоҳ.

НОБАЛАДӢ نابلدى 1. ноошной бо чизе, надонистани чизе. 2. ноогоҳӣ, новокифӣ.

НОБАНАВО نابنوا *кит.* ҳар чизе, ки зоеъ шудааст ва ба кор намеояд.

НОБАРОБАР نابرابر номусовӣ; ночур, номуносиб (*аз ҷиҳати миқдор, дараҷа*); **чанги нобаробар** чанге, ки қувваи тарафайн баробар нест.

НОБАРОБАРӢ نابرابرى баробар набудан, мусовӣ набудан; гуногунӣ (*аз ҷиҳати миқдор, дараҷа, мақом*).

НОБАРОБАРҲУҚУҚ نابرابر حقوق аз ҷиҳати ҳуқуқ ғайримусовӣ.

НОБАРОБАРҲУҚУҚӢ نابرابر حقوقى нобаробарӣ дар ҳуқуқ; нобаробарҳуқуқии миллатҳо дар баъзе мамлакатҳо.

НОБАРОР نابار он ки бештарини қораш пеш намеравад ва ё умуман қораш омад намекунад, бемувафакият, ноком.

НОБАРОРӢ نابارى барор нагирифтани қор, бемувафакиятӣ, ноомади қор.

НОБАСОМОН نابسامان 1. бесару бесомон; бе-назму тартиб: **зиндагии нобасомон**. 2. ошӯфтаҳол, носозгор, номувофик, ноҳинҷор.

НОБАСОМОНӢ نابسامانى 1. бесарусомонӣ, номураттабӣ. 2. ошӯфтаҳолӣ, носозгорӣ, ноҳинҷорӣ.

НОБАСТА ناسته бастанашуда, махсусан захме, ки докапеч нашудааст.

НОБАҲАНГОМ نابهنگام 1. бевақт, бемавқеъ. 2. бемаврид, бечо.

НОБАҲРА I ناپهره *кит.* бузург, азим.

НОБАҲРА II ناپهره *ниг.* **набаҳра**.

НОБАҲРАМАНД ناپهره مند *кит.* бебаҳра, бенасиб.

НОБАҶО نابجا *ниг.* **бечо**.

НОБИҒА ا. نايغه соҳиби ҳуш ва истеъдоди ғавқулода, одами дорои истеъдоди барҷаста; **нобиған замон** одами дар илм ва фазл ягонаи замони худ.

НОБИНО نابينا маҳрум аз қобилияти биной, кӯр, аъмо; **нобинои модарзод** аз модар нобино таваллудшуда.

НОБИНОӢ نابيناي маҳрум будан аз биной, бечашмӣ, кӯрӣ.

НОБИСУД/НОБИСУДА نابسود/نابسوده носуфта (*оид ба сангҳои қиматбаҳо*).

НОБИХРАД نابخرд беҳирад, беақл, нодон.

НОБИХРАДӢ نابخردى беҳирадӣ, беақлӣ, нодонӣ.

НОБОБ ناباب 1. номувофик, номуносиб; ноқулай, бад. 2. нофорам, ногувор: **хӯроки нобоб**. 3. *мач.* ночинс, улфатнопазир; номуросо; **одами нобоб** одами номуросо, бадмуомила.

НОБОБӢ نابابي нобоб будан; номувофикӣ, номуносибӣ; **нобобии ҷои истиқомат**.

НОБОВАР ناباور боварнақунанда, итминоннадошта, эътимоднадошта; шубҳақунанда (*ба дурустии қоре, сухане, фикре*).

НОБОВАРӢ ناباوري бовар нақардан, эътимоднадоштан, итминоннадоштан; шубҳа; **изҳори нобоварӣ қардан** итминоннадоштани ҳудро аз чизе ё касе баён намудан; шубҳа изҳор қардан.

НОБОВАРОНА ناباورانه бо нобоварӣ; ба назари шубҳа; **нобоварона нигоҳ қардан** бо шубҳа ни-гаристан.

НОВ

НОБОИСТ ناباист *кит.* 1. нобоб, нолоик. 2. ғайри лозим; чизе ки ба қор намеояд.

НОБОЛИҒ نابالغ ба синни балоғат нарасида, ба ҳадди булуғ нарасида.

НОБОЛИҒӢ نابالغӣ ноболиғ будан; ба балоғат нарасидагӣ; даврони туфулият, айёми бачагӣ.

НОБУД نابود номавҷуд, нестшуда; барҳамхӯрда, аз байнрафта; **нобуд гардидан** (гаштан) нест шудан, барҳам хӯрдан, аз байн рафтан; **нобуд кардан** а) талаф кардан; беҳуда сарф кардан; б) *мач.* ҳалок сохтан; **нобуд шудан** а) талаф шудан; беҳуда рафтан, беҳуда сарф шудан, зоеъ шудан; **несту нобуд кардан** нест кардан, барҳам задан, зоеъ кардан; **буду нобуд** ҳасту нест, тамоми дороии касе.

НОБУДА نابوده 1. нобуд, номавҷуд; набуда, ғойб. 2. нодор, камбағал, бенаво, бебизоат.

НОБУДАГӢ نابودگӣ нодорамӣ, камбағалӣ, бенавоӣ, бебизотӣ.

НОБУДӢ نابودی 1. нестӣ, фано. 2. нест шудан, талаф шудан, нобуд шудан. 3. нобудагӣ, камбағалӣ, бенавоӣ.

НОБУДКОР نابودکار исрофкор, беҳуда сарфкунанда.

НОБУДКОРӢ نابودکاری исрофкорӣ, беҳуда сарф ва талаф кардан: **нобудкорӣ кардан**.

НОБУДМАНД نابودمند *кит.* фақир, бебаргу наво; камбағал.

НОБУРДБОР نابردبار бесабр, бетокат, бетаҳаммул.

нов *асоси замони ҳозира аз новидан.*

НОВ I نو 1. киштӣ, киштии ҷангӣ. 2. ҷӯби ковок ё кубури тунукагин, ки дар лаби бом гузошта мешавад, то ки оби боронро аз бом ба поён резонад; нова, новадон. 3. *мач.* хиромидан, ба ноз роҳ рафтан.

НОВ II نو *кит.* об; нам.

НОВА نوه ҷӯби дарози дарунковок дар осиеҳои обӣ, кубури сафолӣ, филизӣ *ва ғ.*, ки дар обрезҳо ва обгузарҳо қор мефармоянд.

НОВАДОН نودهان *ниг.* нов I; аз **борон гурехта ба новадон дучор шудан** аз балое гурехта ба ба-лои бадтар аз он вохӯрдан.

НОВАДОР نودهدار дорои нова, нова насб карда: **боми новадор**.

НОВАК I نوک *шакли тасғир ва навозишии нов I.*

НОВАК II نوک тири камон; тир; **новаки миҷгон** *киноя аз миҷгони зебои маҳбуба.*

НОВАКАНДОЗ نوک‌انداز тирандозанда аз камон; камонвар.

НОВАКАНДОЗӢ نوک‌اندازی тирандозӣ аз камон; камонварӣ.

НОВАҚТ ناوقت бевақт, нобаҳангом.

НОВАҚТӢ ناوقت бевақтӣ, нобаҳангомӣ.

НОВАМОНАНД نومه‌مانند *ниг.* новашакл.

НОВАРД ناورد *ниг.* набард.

НОВАРДҲОҲ ناوردخواه ҷангҷӯӣ, ҳариси ҷанг, касе, ки ҷанг металабад.

НОВАЧА نوه‌چه новаи хурд.

НОВАШАКЛ نوه‌شکل чизи ба нова монанд, шабеҳи нова, новамонанд.

НОВДОН نوادان *ниг.* новадон.

НОВЕЛЛА ناول *ит.* *ади.* навъи жанри хурди адабии ба ҳикоя монанд.

НОВЕЛЛАНАВИС ناولانويس муаллифи новелла; нависандае, ки дар жанри новелла эҷод мекунад.

НОВЕЛЛАНАВИСӢ ناولانويسӣ новелла навиштан, эҷод кардани новелла.

НОВИДАН نويدن *кит.* 1. монанди нови сустшудаи бом ба ҷапу рост калавидан; калавида роҳ рафтан. 2. *мач.* хиромидан, ба ноз роҳ рафтан.

НОВОБАСТА نوابسته вобастанабуда; ба сари худ, мустақил; **новобаста аз...** қатъи назар аз..., сарфи назар аз...

НОВОҚИФ ناواقف *кит.* беҳабар, беиттилоъ; ноозмудакор.

НОВОҶИБ ناواجب *кит.* 1. ғайрилозим, нолозим, нодаркор. 2. *ниг.* **мустаҳаб**.

НОГАП ناگپ **ногап будан** ҳамгап набудан, қаҳрӣ будан; **ногап шудан** бо ҳамдигар гапно-зан шудан, қаҳрӣ шудан.

НОГАПӢ ناگپي ҳамгап набудан, қаҳрӣ будан.

НОГАҲ ناگه ниг. ногоҳ.

НОГАҲОН ناگاهан баногоҳ, банохост, ғайричашишмошт; якбора, дафъатан: **ногоҳон истода мондан**, **ногоҳон пайдо шудан**.

НОГАҲОНӢ ناگاهاني ғайричашишмошт, ҳодисае, ки банохост ва якбора рӯй додааст; **балон ногоҳонӣ**, **ҳодисаи ногоҳонӣ**; **хучҷуми ногоҳонӣ** ҳамлаи якбораи пинҳонӣ.

НОГИРО ناگيرا чизеро дошта (гирифта) наметавонистагӣ, суғ, бемадор.

НОГОҲ ناگاه 1. ноҳост; якбора, дафъатан. 2. бемаврид, нобахангом; **гоҳу ногоҳ** бамавриду бемаврид; **ба ногоҳ** ба як вақти номуайян, ба як вақти ғайричашишмошт.

НОГУВОР ناگوار 1. бадҳазм, ба табъ нофорам; бадмаза: **хӯроки ногувор**. 2. маҷ. нописанд, номувофиқ, нохушоянд; **вазъияти (ҳолати) ногувор**; **ногувор дидан** номуносиб доништан, раво надидан; **ногувор ҳис кардан** ноҳинҷор ҳис кардан; бад ҳис кардан.

НОГУВОРӢ ناگواري нохушӣ, ҳодисаи нохушоянд ва бад.

НОГУВОРО ناگوارا ниг. ногувор.

НОГУДОХТА ناگداخته гудохтанашуда, обнокарда: **равғани ногудохта**.

НОГУЗИР ناگزير ноилоҷ, ҳатмӣ; ҳодисае, ки рӯй доданаҳ ҳатмист: **ногузир будан**.

НОГУЗИРӢ ناگزيري ногузир будан, ҳатмӣ будан: **ногузирии ғалаба**.

НОГУФТ ناگفت ноҳонда, даъватнашуда, бедаъват; **меҳмони ногуфт** меҳмони ноҳонда; **ногуфт рафтан** бе даъват рафтан.

НОГУФТА ناگفته баённагашта, изҳорнаёфта; гапи нотаом, ба охир нарасида: **ногуфта мондани сухан**; **ногуфта намонад, ки...** қобили тазаккур аст, ки..., бояд гуфт, ки...

НОГУФТАНӢ ناگفتني 1. чизи гуфтанаҳ номумкин, гуфтанаҳ нораво. 2. он чи бояд пинҳон бимонад ва ба дигаре изҳор нашавад.

НОДАРКОР نادرکار зиёдате, бекора, нолозим: **чизҳои нодаркор**.

НОДАРКОРӢ نادرکاري нодаркор будан, зарурат

надоштан; зиёдате.

НОДИДА نادیده 1. надидагӣ, беҳабар; **худро нодида шуморидан (вонамуд кардан)** худро беҳабар ва ғофил нишон додан. 2. маҷ. он ки молу давлат насибаш нашудаасут; чашмгурӯсна, бенаво, бебизоат.

НОДИДАНӢ ناديدني чизи диданаҳ мамнӯъ, пинҳон дошташаванда.

НОДИМ ا. نادم кит. надоматқунанда; пушаймон, пушаймоншуда.

НОДИР ا. نادر 1. кам дидашаванда, кам дучоршаванда, камчин, камёб: **кони филизҳои нодир**; **китобҳои нодир** китобҳои камёб. 2. ягона, мумтоз, беназир, беҳамто.

НОДИРА ا. نادره муаннаси **нодир**; **нодираи даврон** дар ҷаҳон ягона, беҳамтои ҷаҳон.

НОДИРАГУФТОР نادره گفتار хушсуҳан; зарофатгӯӣ, ҳозирҷавоб.

НОДИРАДОН نادره دان кит. одами хушёр, оқил, бофаросат, фозил, огоҳ.

НОДИРАКОР نادره دار санъатқори нафискор; ҳунарманди гулдаст; **ҳунармандони нодиракор**.

НОДОН نادان 1. ҷохил, бесавод, бедониш. 2. беақл, камақ; **ҷони нодон дар азоб (зарб.)**.

НОДОНӢ ناداني 1. бедонишӣ, бесаводӣ, бемаърифате; ҷаҳолат. 2. беақлӣ, бефаҳмӣ, гӯлӣ; **нодонӣ кардан** аҳмақӣ кардан, дар коре бо сабаби ноогоҳӣ ғафлат кардан; **худро ба нодонӣ задан (андохтан)** худро аз чизе беҳабар вонамуд кардан, худро беҳабар нишон додан, тағофул кардан.

НОДОР نادر он ки чизе надорад, тикидаст, камбағал, мискин.

НОДОРАМ نادرم ниг. нодор.

НОДОРАМӢ نادارمي ниг. нодорӣ.

НОДОРӢ ناداري бенавой, камбағалӣ, қашшоқӣ, бебизоате, тикидасте.

НОДУРУСТ نادرست 1. ғалат, хато; **муқоб. дуруст**. 2. ноҳақ, нораво.

НОДУРУСТӢ نادرستي хато ва ғалат будан; раво набудан.

НОД

НОДУХТАР نادر *беиффат, нодӯшиза.*

НОӢБ ناياب *ёфтнашаванда, камёб, нодир: гав-хари ноӢб, хазинаи ноӢб.*

НОӢФТ نايافت *ниг. ноӢб.*

ноз ناز *асаси замони ҳозира аз нозидан.*

НОЗ ناز 1. хушаҳволӣ, ҳузуру ҳаловат; **нозу неъмат** хӯрданиҳои хубу болаззат. **бистари ноз** *мач.* бистари боҳузуру ҳаловат; **хоби ноз** хоб дар роҳату осудагӣ. 2. карашма, ишва, таннозӣ; **нозу адо** ишваю карашма; **нозу итоб** карашмаву ишваи хашмомез. 3. истиғно, эркагӣ; **нозу нуз** нею нестон аз рӯи эркагӣ, баҳоначӯӣ; **нози касе гунчидан** гапи касе гузаштан; эътибор доштан; **нози касеро бардоштан** ба эркагии касе тоб овардан; **ноз кардан** а) ишваву карашма кардан; б) эркагӣ кардан, нею нестон кардан аз эркагӣ. 4. фахр, тафохур, гурур.

НОЗАНДА نازنده 1. *сифати феълии замони ҳозира аз нозидан.* 2. нозкунанда. 3. фахркунанда.

НОЗАНИН نازنين 1. ноздор, карашмагар, ишвагару танноз. 2. зебо, хушқаду қомат, нозукан-дом, дилрабо. 3. *мач.* маҳбуба.

НОЗАНИНӢ نازينين *зебой, хушқаду қоматӣ, нозукандомӣ, дилрабой.*

НОЗАРУР ناضرور *ниг. нодаркор.*

НОЗБАРДОР نازبردار он ки нози касеро мебардорад; он ки ба эркагӣ ва инчикии каси дигар тоқат мекунад.

НОЗБӢ(Ӣ) نازبو(ي) 1. *бот.* як навъ гиёҳи дастпарвари хушбӯӣ, аз лабгулҳо, лимӯгиёҳ. 2. райҳон.

НОЗГУЛ نازگل *бот.* як навъ растании майдагул аз чинси растаниҳои лӯбиёӣ, ки дар сурати даст расонидан баргҳояш баста мешавад, мимоза.

НОЗДОР نازدار нозкунанда, ишвагар.

НОЗЕБ نازيب 1. безеб, зишт, зиштрӯӣ, бадшакл. 2. назебанда, номувофиқ (*оид ба* либос); нопи-санд: **рафтори нозеб.**

НОЗЕБО نازيبا *ниг. нозеб.*

НОЗЕБОӢ نازيباي *зиштӣ, зиштрӯӣ, бадшаклӣ.*

НОЗИДАН نازيدن 1. ноз кардан, карашмаву ишва кардан. 2. фахр кардан, болидан.

ва кардан. 2. фахр кардан, болидан.

НОЗИЛ ا نازل *кит.* 1. фурудоянда, пастфуроянда; **нозил шудан** поин омадан, фуруд омадан. 2. камбаҳо, камарзиш, паст; **ба кимати нозил** ба нархи арзон.

НОЗИМ ا ناظم 1. *кит.* он ки чизеро ба ришта мекашад (*мас., марворидро*). 2. ба назму тартибоваранда, тартибдиханда; танзимгар. 3. шоир, шеърнавис.

НОЗИР ا ناظر 1. назаркунанда, нигоҳкунанда, бинанда; **ҳозир** **нозир** он ки дар ҷое ҳозир буда ва воқеаро дидааст. 2. назораткунанда, назоратчӣ; бозрас: **нозири роҳ, нозири тартибот, нозири шӯъбаи назорати техникӣ.** 3. *кхн.* вазир; **шӯрои нозирон** шӯрои вазирон.

НОЗИРАКӢ نازيركي *зираку хушёр набудан; кундзехнӣ.*

НОЗИРӢ ناظري *назорат кардан, нигоҳбонӣ, бозрасӣ.*

НОЗИРОТ ناظرات *ҷ. нозир;* идораи назорат, ва тафтиш; **нозироти андоз** идораи назорат ва тафтиши ҳолати андозсупорию андозгирӣ.

НОЗИШ نازش *исми феъли аз нозидан;* фахр, ифтихор.

НОЗКАШ نازکش *ниг. нозбардор.*

НОЗКУНАНДА نازکننده *сифати феълии замони ҳозира аз ноз кардан;* он ки ноз мекунад, ишвакунанда.

НОЗКУНОН نازکنان *феъли ҳол аз ноз кардан;* бонозу карашма.

НОЗОДА نازاده *зоиданашуда, таваллуднашуда;* онки ӯ он чи ҳанӯз назоидааст.

НОЗО(Ӣ) نازاي *назоянда, ақим (оид ба зан ва модаи чорпоён).*

НОЗОӢ نازائي *ноборворӣ, нозо будан.*

НОЗОФАРИН نازآفرين 1. ба вучуд оварандаи нозу неъмат; оварандаи хушию хуррамӣ. 2. офаридашуда аз ноз; пурнозу карашма. 3. *мач.* маҳбуба, маъшуқа.

НОЗОЯНДА نازاينده он ки ӯ он чи қобилияти таваллуд кардан надорад, надоштани тавоноии зоидан.

НОЗПАРВАР نازپرور 1. он ки бо нозу неъмат ва

меҳрубониҳо парвариш ёфтааст. 2. эрка калоншуда, тарбияи дурустнадида. 3. *мач*. маҳбуба, маъшуқа.

НОЗПАРВАРДА نازپرورده *ниг.* нозпарвар. (1. 2).

НОЗПАРВАРДАӢ نازپرورده گي нозпарварда будан; эркаӢ, инчиқӣ.

НОЗУК ناز 1. латиф, зариф, дилкаш. 2. нафис, тунук; **либоси нозук**, **матон нозук**. 3. бориқ: маҳин: **дасти нозук**, **тори нозук**. 4. зудранч; ҳассос: **дили нозук**, **хотири нозук**. 5. *мач*. муҳим, чиддӣ; **нозук-нозук** хиромон-хиромон, таннозона; бисёр эҳтиёткорона; **аз ҷои нозуки чизе** (*касе*) **ғирифтан** ҷои муҳим ва ба зарба тобноовар ва зудшикани чизе, касеро ёфта тавонистан.

НОЗУКАДО نازک ادا 1. он ки рафтор ва кирдораш дилписанду латиф аст. 2. хушадо; хушовоз.

НОЗУКАДОӢ نازک ادای 1. латофатнокӣ, ҷозибадорӣ. дилрабӣ, 2. хушадоӣ, хушовозӣ.

НОЗУКАК نازکک *шакли навозишии нозук*; хеле нозук.

НОЗУКАНДЕШ نازک اندیش бориқандеш, нозукхаёл.

НОЗУКАНДЕШӢ نازک اندیشی бориқандешӣ, нозукхаёли.

НОЗУКАНДОМ نازک اندام он ки аъзою бадани вай латиф ва бориқ аст; нозукбадан.

НОЗУКАНДОМӢ نازک اندامی латифбаданӣ, нозукбаданӣ.

НОЗУКБАДАН نازک بدن 1. *ниг.* нозукандом. 2. *мач*. маъшуқаи латиф ва зебо; маъшуқа.

НОЗУКБАДАНИӢ نازک بدنی *ниг.* нозукандомӣ.

НОЗУКБАӢ نازک بیان соҳиби гуфтори латифу дилкаш, хушбаён.

НОЗУКБИН نازک بین 1. бориқбин, дақиқназар. 2. нуктасанҷ.

НОЗУКБИНӢ نازک بیني 1. бориқбинӣ, дақиқназарӣ. 2. нуктасанҷӣ, мушикофӣ.

НОЗУКДИЛ نازک دل ҳассос, мутаассиршаванда; зудранч.

НОЗУКДИЛӢ نازک دلی ҳассосӣ, мутаассир-

шавандагӣ; зудранчӣ.

НОЗУКӢ نازکي 1. назокат, латифӣ, зарифӣ, латофат; нафосат. 2. чихати хос, махсусият, сирру асрори чизе; **нозукиҳои забон** нуктаҳои борики забон.

НОЗУКМИӢ نازک میان он ки миёни борики базеб дорад, бориқмиён, камарборик, химчамиён.

НОЗУКМИЗОЧ نازک مزاج *ниг.* нозуктабиат.

НОЗУКМИЗОЧӢ نازک مزاجی *ниг.* нозуктабиатӣ.

НОЗУКМУОМИЛА نازک معامله он ки дар муомила ба назокат эътибор медиҳад, хушмуомила, боилтифот.

НОЗУКМУОМИЛАӢ نازک معامله گي риояи назокат дар муомила, хушмуомилаӢ, боилтифотӣ.

НОЗУКОНА نازکانه аз рӯи назокат, бо риояи зарофат, бо лутфу малоҳат.

НОЗУКПАЙКАР نازک پیکر *ниг.* нозукбадан.

НОЗУКПӢСТ نازک پوست пӯсташ нозук, пӯстунук.

НОЗУКРУХСОРА نازک رخساره *ниг.* нозукрӯй.

НОЗУКРӢӢ نازک روی он ки рӯи дилкашу зебо дорад; хушрӯй.

НОЗУКСАНАМ نازک صنم маҳбубаи нозук, зебо.

НОЗУКСАНЧ نازک سنج 1. он чи дақиқ месанҷад, аниқ муайян мекунад: **тарозуи нозуксанҷ**. 2. *мач*. нуктасанҷ, бориқбин: **мунаққиди нозуксанҷ**.

НОЗУКСАНЧӢ نازک سنجی 1. нозуксанҷ будан, дақиқкорӣ. 2. *мач*. нуктасанҷӣ, бориқбинӣ.

НОЗУКТАБИАТ نازک طبیعت таъаш нозук, ҳассос; инчик, сернозунуз.

НОЗУКТАБИАТӢ نازک طبیعتی нозуктабиат будан; ҳассосӣ; инчикӣ, сернозунузӣ.

НОЗУКТАБӢ نازک طبع *ниг.* нозуктабиат.

НОЗУКТАБӢӢ نازک طبعی *ниг.* нозуктабиатӣ.

НОЗУКТИНАТ نازک طینت касе, ки табиаташ нозук аст, ҳассос; зудранч.

НОЗУКФАҲМ نازک فهم бориқхаёл, хушфаҳм; бофаросат, зирақ.

НОЗ

НОЗУКФАҲМӢ نازک فهمی борикхаёли, хуш-фаҳмӣ; дақиқназарӣ; зиракӣ.

НОЗУКХАӢЛ نازک خیال нозукандеш, дақиқназар: **шоири нозукхаёл** шоире, ки тахайлоти латифу ширинро тараннум мекунад.

НОЗУНУЗ نازنوز *ниг.* **ноз** (3).

НОИБ *а.* نائب 1. чонишин, муовин: **ноиб раис**. 2. вакил, ваколатдор.

НОИБӢ نائیب *ниёбат*, чонишинӣ, муовинӣ.

НОИБКОНСУЛ نائب کانسُل *таър.* чонишини консул.

НОИБУЛҲУКУМАТ *а.* نائب الحکومت *таър.* он ки ҳамчун ноиб ҳоким идораи шаҳре ба зиммаи ӯ гузошта шудааст; қоиммақом.

НОИБУССАЛТАНА *а.* نائب السلطنة *таър.* он ки ҳамчун ноиб подшоҳе, ки ба синни қонунӣ нарасидааст, салтанатро идора мекунад.

НОИЖА نايژه *кит.* қубур, лӯлаи об, ғулба.

НОИЗА نايزه *кит.* 1. *ниг.* **ноижа**. 2. *мач.* қатраи оби дида, ашк.

НОИЛ *а.* نائل он ки ба мақсади худ расидааст; **ноил шудан** а) расидан ба муроду мақсади худ; б) муваффақ шудан ба чизе.

НОИЛОҶ ناعلاج 1. ночор, лоилоҷ; мачбур; **ноилоҷ мондан** ночор мондан; мачбур шудан. 2. хоҳу ноҳоҳ, ногузир, аз рӯи зурурат (*кардан кореро*).

НОИЛОҶӢ ناعلاجی 1. ночорӣ, мачбури. 2. зарурат, ногузирӣ.

НОИМ *а.* نائم хобида, хуфта, хобрабуда; *муқ. навм.*

НОИНСОФ نانصاف беинсоф; бевиҷдон.

НОИНСОФӢ نانصافی беинсофӣ, беадолатӣ.

НОИНСОФОНА نانصافانه бо ноинсофӣ, бо беадолатӣ: **ноинсофона рафтор кардан**.

НОИРА *а.* نائرة *ниг.* **нойира**.

НОИТТИФОҚ ناتفاق муттафиқнабуда, тифоқнабуда, ноаҳл, ягонагӣ надошта.

НОИТТИФОҚӢ ناتفاقی аҳлу тифоқ набудан, нотифоқӣ, ноаҳлӣ.

НОИТТИФОҚОНА ناتفاقانه бо ҳам иттифок накарда, ноаҳлона, нотифоқона; ба таври пароканда.

НОӢ I ناي *ниг.* **най**.

НОӢ II ناي гулӯ, ҳалқум, ҳалқ.

НОӢАНБОН نايانبان *ниг.* **найанбон**.

НОӢИРА *а.* نائيره *кит.* оташи шӯълавар, оташи барафрӯхта; оташ, нор.

НОӢЧА نايچه 1. *ниг.* **найча** I, 1. 2. қисми лӯлашакли баъзе асбобҳо, ки бо он ҳаво мекашанд ё бод медаманд.

НОК I ناک *кит.* олуда, нопок, нософ (*оид ба мушқу анбар ва ғ.*)

НОК II ناک растанӣ ва мевай он аз чинси мурӯд ва калонтар аз он, амруд, гулобӣ.

НОКАРДАКОР ناکرده он ки ноозмуда ва таҷрибадор нест, корнодида, бетачриба.

НОКАС ناکس он ки одамгарӣ надорад, ноодам, нобакор, разил; **касу нокас** одамони неку бад, одаму ноодам.

НОКАСӢ ناکسی ноодамӣ, пастӣ, номардӣ, разилӣ.

НОКАУТ انگل. ناکاوت *варз.* вазъияти аз зарби ҳариф ба замин афтодани боксёр, ки даҳ сония нахезад, мағлуб ҳисоб мешавад.

НОКЗОР ناکزار чое, ки дарахти нок зиёд рӯидааст; боғи нок.

НОКИФОЯ(Т) ناکفایه // ناکفایت ба дараҷаи кофӣ набуда, нокофӣ.

НОКИФОЯТӢ ناکفایتی нокифоя (кам) будан, нокофӣ будан.

НОКИШТА ناکشته киштнашуда; нокорам, **нокишт гузоштан (мондан)** кишта нашудан.

НОКОМ ناکام 1. ба муроду мақсад нарасида, номурод. 2. ноумед, маъюс. 3. *нав.* дар мактабҳои олӣ – як навъ баҳои бад, ки ба донишҷӯи аз санҷиш нагузашта гузошта мешавад; *муқоб.* **комёб**.

НОКОМӢ ناکامی 1. ноком будан, ба муроду мақсади худ нарасидан; номуродӣ. 2. бе-муваффақиятӣ.

НОКОРАМ ناکارم киштнашуда, бекорхобида:

замини нокорам.

НОКОРДИДА ناکاردیده *ниг.* корнодида.

НОКОСТА ناکاسته костанашуда, камнашуда, пурра; бенуксон; **моҳи нокоста** а) моҳи шаби чордах, моҳи пурра; б) *кин.* маҳбуба, маъшуқа.

НОКОФӢ ناکافی *ниг.* нокифоя.

НОКУШОДА ناکشاده бознашуда; ношукуфта: кӯраки нокушода, муғчаи нокушода.

НОҚА *а.* ناقه *кит.* шутури мода, модашутур.

НОҚАВОМ//НОҚИВОМ ناقوام *кит.* ноқоим, нопойдор, ноустувор.

НОҚИД *а.* نقد *кит.* 1. сарақунандаи пул, он ки пули сараро аз пули носара ҷудо мекунад. 2. *маҷ.* он ки хубу бади чизеро ҷудо карда метавонад; **ноқиди сухан** сухансанҷ, суханшинос.

НОҚИЛ I *а.* نازل 1. чизеро аз ҷое ба ҷое баранда, аз ҷое ба ҷое гузаронанда, интиқолкунанда. 2. сими ғафси барқгузаронанда; **ноқилҳои барқӣ** а) *физ.* ҷисмҳои, ки ҷараёни барқро хуб мегузаронанд; б) сими ғафси барқӣ.

НОҚИЛ II *а.* ناقل *кит.* нақлкунанда, ҳикояткунанда.

НОҚИЛИЯТ *а.* ناقليت *физ.* хусусияти ҷараёни барқро гузарондани ҷисмҳо: **ноқилияти барқӣ**.

НОҚИЛТАСМА ناقلتسمه *нав.* тасмаи даврзананда, ки борҳои гуногунро аз як ҷо ба ҷои дигар мерасонад: **ноқилтасмаи белчадор**.

НОҚИС *а.* ناقص 1. нотамом, нопурра. 2. *муқоб.* **комил**; **кори ноқис** кори нопурра, кори чала. нуксондор, камбудидор.

НОҚИСӢ ناقصى 1. нотамомӣ, нопуррагӣ; нуксондорӣ, камбудидорӣ. 2. камбудӣ, нуксон.

НОҚИСУЛАҚЛ *а.* ناقصالعقل ақлаш ноқис, ақлкӯтоҳ, камақл; нодон.

НОҚИСУЛАҚЛӢ ناقصالعقلӣ камақлӣ, ақлкӯтоҳӣ; нодонӣ.

НОҚОБИЛ ناقابل белаёқат, беқобилият; ноӯҳдабаро, беҳунар; беистеъдод; **фарзанди ноқобил** фарзанди бефаросат ва ноӯҳдабаро; бачаи гарданшах, гапнодаро.

НОҚОБИЛӢ ناقابلى белаёқатӣ, беқобилиятӣ; ноӯҳдабароӣ, беҳунароӣ; беистеъдодӣ,

НОҚУЛАӢ ناقلى 1. *гуфт.* номувофик, номусоид, номуносиб. 2. ногувор, носоз, нохуш; **дар вазъияти ноқулай гузоштан (мондан)** дар ҳолати ногувор гузоштан (мондан).

НОҚУС ناقوس зангӯлаи калони калисо, зангӯлаи ибодатхонаи насронӣ.

нол *асоси замони ҳозира аз* **нолидан**.

НОЛ I نال 1. *кит.* най, қамиш; найи миёнқовок.

НОЛ II نال *ниг.* сифр.

НОЛА ناله 1. овози баланд аз рӯи дард ё сӯзи дил, оху фарёд бо гиряву зорӣ, навҳа, болиш: **нолаву афгон**, **нолаву зорӣ**, **гиряву нола**, **оху нола**; **нола кардан** гиряи саҳт кардан; оху фиғон бардоштан; **нола кашидан** бо сӯзи дил фарёду фиғон кардан. 2. овози ғамгинонаи мусиқӣ ва суруд, савту оҳанги ҳазин: **нолаи танбӯр**.

НОЛАГАР ناله گر *ниг.* **ноланда** (2).

НОЛАНДА نالنده 1. *сифати феълӣ* замони ҳозира аз **нолидан**. 2. он ки менолад; зорикунанда.

НОЛАОМЕЗ ناله آميز навҳаомез, фиғономез, бо нола, бо болиш, болишомез.

НОЛАОМЕЗОНА ناله آميزانه навҳагарона, оху фиғонкунон.

НОЛАПАРДОЗ ناله پرداز нолакунанда, зорикунанда; фарёду фиғонкунанда.

НОЛИДАН ناليدن 1. гиряву зорӣ кардан, болиш кардан. 2. шикоят кардан, гила кардан.

НОЛИШ نالش 1. *исми феълӣ* аз **нолидан**; нолаву зорӣ, оху фиғон: **нолиш кардан**. 2. шикоят, изҳори норизоӣ.

НОЛИШГАР نالش گر нолагар, ноланда.

НОЛИШКУНАНДА نالش کننده 1. *сифати феълӣ* замони ҳозира аз **нолиш кардан**. 2. ноланда, зорикунанда.

НОЛИШКУНОН نالشکنان феълӣ ҳол аз **нолиш кардан**; бо болиш, бо оху воҳ; бо овози ҳазин.

НОЛОИҚ نالائق 1. носазовор, ношоиста; номуносиб, номувофик; **кори нолоиқ**, **рафтори нолоиқ**, **сухани нолоиқ**. 2. *маҷ.* наарзанда, беарзиш: **ҷони нолоиқ**.

НОЛ

НОЛОИҚӢ نالايقي носазоворӣ, ношоистагӣ, номуносибӣ.

НОЛОН نالان феъли ҳол аз **нолидан**; нолишқунон, бо нолиш, бо оху воҳ; **гирёну нолон** бо оху фиғон, бо доду оҳ.

НОМ نام 1. калимае, ки барои муайян кардани касе ё чизе махсус шудааст, исм; **номи асли** номи ҳақиқӣ (на лақаб ва на таҳаллус); **ному насаб** исми худ ва нисбати хонаводагӣ, аслу авлод; **аз номи...** аз тарафи..., аз ҷониби...; **аз номи тамоми халқи тоҷик**; **ба ном** гӯё, зоҳиран, расман; **ба номи...** а) ба исми..., мавсум ба...; б) ба унвони...; **ном ба ном** шахсан, бо номи ҳар яке, як ба як номбурда; **ном бурдан** а) номи касеро ба забон гирифтан; ном гирифта ҷеғ задан; б) зикр кардан, гуфта гузаштан; **ном гирифтан** а) ном бурдан, номи касеро гуфтан, зикр кардан; б) номида шудан, бо ном ё сифате машҳур шудан; **ном гузоштан (мондан)** номидаан, исм мондан; **ному нишон мондан** киноя аз асар боқӣ мондан, хотира мондан; **ному нишон набудан** а) асаре ё нишонае набудан; б) бедарак шудан. 2. номидашуда, номидашаванда. 3. *мач.* обрӯ, эътибор; **ному нанг** *мач.* оро номус; обрӯю эътибор; **ном баровардан** киноя аз машҳур шудан, номдор шудан.

НОМА نام 1. навиштае, ки ба касе ё ҷое мефиристонанд, мактуб, хат, руқъа. 2. *кит.* китоб, асар; **номаи аъмол** д. рӯйхати корҳои неку бади кас тибқи ривоёти динӣ, ки гӯё фариштаҳо ба ҳисоб гирифта, рӯзи қиёмат ба дасти соҳибашон месупоранд; **номаи камол** шаҳодатнома дар бораи тамои кардани мактаби миёна.

НОМАБАР نامهبر барандаи мактуб, хаткашон, қосид, пайк; **кабӯтари (мурғи) номабар** кабӯтари хаткашон.

НОМАБАРӢ نامهبرى номарасонӣ, хаткашонӣ, қосидӣ.

НОМАВЗУН ناموزون 1. номутаносиб. 2. бевазн, вайронвазн; **шеъри номавзун**.

НОМАВЗУНӢ ناموزوني номавзун будан, номутаносибӣ.

НОМАВЧУД ناموجود мавҷуднабуда, вучуд надошта; ғайривоқеӣ.

НОМАЗБУТ نامضبوت ноустувор, нопойдор, нопоянда.

НОМАҚБУЛ نامقبول ғайри қобили қабул; номаъқул, писандиданашуда.

НОМАҚБУЛӢ نامقبولي қобили қабул набудан; номаъқулӣ, нописандидагӣ.

НОМАҚДУР نامقدور *кит.* 1. он чи одам ба он қодир нест. 2. номумкин, имконопазир, муҳол.

НОМАНАВИС نامهنويس нависандаи нома, мактубнавис, номанигор.

НОМАНАВИСӢ نامهنويسي мактубнависӣ, номанигорӣ.

НОМАНЗУМӢ نامنظومي ношоиронагӣ, шеърят надошта, ғайришоирона.

НОМАНЗУР نامنظور *кит.* манзурнагашта; дар назар нагирифта, ба эътибор нагирифта.

НОМАНИГОР نامهنگار *ниг.* номанавис.

НОМАНИГОРӢ نامهنگاري *ниг.* номанависӣ.

НОМАОВАР نامهآور *ниг.* номабар.

НОМАРАСОН نامه‌رسان *ниг.* номабар.

НОМАРАСОНӢ نامه‌رساني *ниг.* номабарӣ.

НОМАРБУТ نامربوط дахлнадошта ба чизе ё касе, берабт, бемуносибат.

НОМАРБУТӢ نامربوطي берабтӣ, бемуносибатӣ.

НОМАРҒУБ نامرغوب нофорам, номатбӯъ; номатлуб.

НОМАРҒУБӢ نامرغوبي нофорамӣ, номатбӯӣ; номатлубӣ.

НОМАРД نامرد 1. тарсончак; беғайрат, беҳамият. 2. нокас, нобакор, ноодам, разил.

НОМАРДӢ نامردى 1. тарсончакӣ, буздилий; ноустуворӣ дар қавли худ. 2. нокасӣ, нобакорӣ, ноодамӣ, разилиӣ.

НОМАРДОНА نامردانه нобакорона, нокасона, разилона.

НОМАРДУМ نامردم *кит.* нокас, одами паст, ноодам.

НОМАРДУМӢ نامردمي *кит.* нокасӣ, пастфитратӣ, ноодамӣ.

НОМАРЗӢ نامرزی *kit.* нописандида, ношоиста, номақбул; нофорам, номатбӯъ.

НОМАРӢӢ I نامری *kit.* диданашаванда; пинҳон, махфӣ.

НОМАРӢӢ II نامری *kit.* риоя накарда, диққат накарда; ба ҷо наоварда.

НОМАСДУД نامسدود *kit.* масдуднашуда, бастанашуда; кушода: **сарҳади номасдуд**.

НОМАСИӢХ نامهسیاه бадамал, бадкирдор, табаҳкор.

НОМАСКУН نامسکون ғайримаскун, маҳалли сукунат қарорнагирифта; беодам: **чазираи номаскун**.

НОМАСӢУЛ نامسئول ғайримасъул; бемас ӯулият, масъулиятношинос.

НОМАТБӢӢ نامطبوع 1. мувофиқи табънабуда, нофорам. 2. ба табъ нарасида, чопнашуда: **асари номатбӯъ**.

НОМАТЛУБ نامطلوب мувофиқи мақсаднабуда, ғайри дилхоҳ; номақбул.

НОМАФӢУМ نامفهوم нофаҳмо, фаҳмнорас, муғлақ, мубҳам: **калимаи номафҳум**.

НОМАФӢУМӢ نامفهومی нофаҳмой, муғлақӣ, мубҳамӣ.

НОМАХДУД نامحدود ғайримахдуд, он чи ҳадду қанор надорад, беканор.

НОМАХДУДӢ نامحدودی беканорӣ, васеӣ; беохирӣ, бешуморӣ.

НОМАХРАМ نامحرم 1. бегона, ғайр; ғайриҳудӣ; он ки сазовори маҳрамӣ нест. 2. *кҳн.* он ки ба ҳонаи занон ва ҳавлии дарун даромадани ӯ мумкин нест.

НОМАХРАМӢ نامحرمی номахрам будан; бегонагӣ; ғайриҳудӣ будан.

НОМАХСУР نامحصور *kit.* 1. беҳисор, бедевор. 2. *мач.* номахдуд, беҳудуд; беҳад, бешумор.

НОМАШӢУР نامشهور машҳурнашуда, шӯҳратнадошта; ғайри маъруф: **шоири номашҳур**.

НОМАШӢУРӢ نامشهوری машҳур набудан, шӯҳрат надоштан.

НОМАӢДУД نامعدود бешумор, беҳисоб; аз ҳад

афзун.

НОМАӢҚУЛ نامعقول 1. он чи мувофиқи ақлу ҳирад нест, ба ақл рост намеояд. 2. номақбул, ғайри қобили қабул, нописандида.

НОМАӢҚУЛӢ نامعقولى кори нораво ва номақбул, кори нописанд: **номаӢқулӣ қардан**.

НОМАӢЛУМ نامعلوم 1. номуайян, ғайри мушаххас. 2. шинохтанашуда; ношинос, одамони мусаллаҳи **номаӢлум**; **номаӢлум қарда** нафаҳмонда, ошкор накарда, зоҳир насохта, ба таври пинҳонӣ, номаӢлумақ.

НОМАӢЛУМӢ نامعلومی номуайянӣ, номушаххасӣ; норавшанӣ; номафҳумӣ: **номаӢлумии фикр**.

НОМАӢЛУМАҚ//НОМАӢЛУМАҚАҚ

نامعلومک//نامعلومک *гуфт.* маӢлум накарда, нафаҳмонда, пинҳонӣ: **номаӢлумақак гузаштан аз ҷое**.

НОМАӢМУР نامأمور нообод, хароб, вайрон: **деҳаи номаӢмур**.

НОМАӢНУС نامأنوس *kit.* 1. унснагирифта, ҳӯнакарда, одатнакарда. 2. ноошно, ношинос; **калимаҳои номаӢнус** калимаҳои ғайриодӣ ва номафҳум; калимаҳои ғайримустаӢмал.

НОМАӢРУФ نامعروف номаӢлум, номуайян, шинохтанашуда, номашҳур.

НОМБАР نامبر: **номбар қардан** ном бурдан, зикр намудан.

НОМБАРДОР نامبردار номдор, машҳур, маъруф.

НОМБАРДОРӢ نامبرداری номбардорӣ, номоварӣ; шӯҳратнокӣ.

НОМБАРОРӢ نامبراری *исми амал аз ном баровардан*; шӯҳрат ёфтан, машҳур гаштан.

НОМБАРШУДА نامبرشده *ниг.* номбурда.

НОМБУРДА نامبرده мазкур, зикршуда.

НОМВАР نامور *ниг.* номовар.

НОМГУЗОРӢ نامگذاری *исми амал аз ном гузоштан*; номмонӣ, ном мондан ба касе ё ба чизе ва ё ҷое: **номгузорӣ шудан**.

НОМГӢӢ نامگوی 1. чизе бо номе қайдшуда; номи сабтшуда. 2. ном, унвон: **дах номгӢӣ маҷалла, панҷ номгӢӣ рӯзнома**.

НОМ

НОМДОР نامدار овозадор, машхур, шӯхратнок, маъруф; ба некӣ номбароварда: **устои номдор**, **шоири номдор**.

НОМДОРӢ نامدارӣ овозадорӣ, шӯхратнокӣ, машхурӣ; некномӣ.

НОМДУЗД نامدزد он ки ном ва унвони шахси дигарро аз они худ кардааст.

НОМЕХРУБОН نامهربان бемехр, бемуҳаббат; беилтифот; бешафқат.

НОМЕХРУБОНӢ نامهربانی бемехрӣ; беилтифотӣ; бешафқатӣ.

НОМЕХРУБОНОНА نامهربانانه бо номехрубонӣ; беилтифотона, бешафқатона.

НОМЗАД نامزد 1. он ки кореро ба вай муносиб дидаанд; он ки ўро барои интиҳоб, қабул ва таъйин кардан ба коре, ишғоли вазифае ё дарёфти унвоне дар назар гирифтаанд; **номзад ба узви ҳизб** он ки пеш аз қабул шудан ба узвияти ҳизб давраи санҷишро аз сар бояд гузаронад; **номзад ба вакилӣ** шахсе, ки барои интиҳоб шудан ба вакилӣ пешниҳод шудааст. 2. духтаре, ки барои зан шудан ба касе муносиб дида шудааст, арусшаванда; **номзад кардан** ба арусӣ интиҳоб кардан; **номзад шудан** ба арусӣ интиҳоб шудан. 3. дараҷаи аввали унвони илмӣ; **номзади илми филология**, **номзади илми таърих**.

НОМЗАДӢ نامزدي 1. мансуб ба **номзад**; номзад будан. 2. номзад пешбарӣ шудан (ба ишғоли вазифа, интиҳобот ва ғ.); **имтиҳони номзадӣ** имтиҳон аз фанҳое, ки барои гирифтани дараҷаи номзади илм муқаррар шудааст; **рисолаи номзадӣ** асари илмӣ барои гирифтани дараҷаи номзади илм.

НОМИДА ناميده сифати феълӣ замони гузашта аз **номидан**; **номида шудан** ном гирифтани номгузорӣ шудан.

НОМИДАН ناميدن зикр кардани чизе ё касе бо номе, ном додан.

НОМИДАШАВАНДА ناميدهشونده сифати феълӣ замони ҳозира аз **номида шудан**; номбаршаванда, он ки ва он чи бо номе зикр мешавад.

НОМИЯ а. ناميه 1. муаннаси **номӣ** II. 2. қувваи рӯяндагӣ, қувваи рӯиш, қобиляти рӯидан ва болидан. 3. маҷ. наботот.

НОМӢ I نامى 1. номдор, овозадор; машхур; **оҳангсози номӣ**, **нависандаи номӣ**. 2. грам. мансуб ба **ном** (хоҳ чинс бошад ва хоҳ хос); **ҳиссаҳои номии нутқ** ҳиссаҳои исм, сифат ва шумора, ки номи ашё, шахс, аломат, миқдор ва ғ-ро ифода мекунанд; **хабарӣ номӣ** хабаре, ки бо ҳиссаҳои номии нутқ ифода ёфтааст.

НОМӢ II а. نامى нумувкунанда, рӯянда, сабзанда; рустанӣ.

НОММОНӢ نامماني исми амал аз **ном мондан**; номгузорӣ.

НОМНАВИС نامنويس :**номнавис кардан** ба қайд гирифтани ном, ба рӯйхат даровардани ном; **номнавис шудан тарзи мафъули** **номнавис кардан**

НОМНАВИСӢ نامنويسى сабти ном кардан, ба қайд гирифтани ном.

НОМОВАР نامآور номдор, соҳибном, овозадор, шӯхратёфта, машхур.

НОМУАӢЯН نامعين 1. он чи аз ҷиҳати миқдор, ҳаҷм ва манбаъ аниқ ва муайян нест, ғайри мушаххас, аниқ муқаррарнашуда: **даромади номуайян**. 2. норавшан; ноаниқ: **ҷавоби номуайян**.

НОМУАӢЯНӢ نامعيني номуайян будан; номушаххасӣ, ноаниқӣ; норавшанӣ.

НОМУБОРАК نامبارك шум, беҳосият, бадбахтиовар, манхус: **қадами нумуборак**.

НОМУБОРАКӢ نامباركي шумӣ, беҳосиятӣ, манхусӣ.

НОМУВАФАҚҚИЯТӢ ناموفقيتي ниг. бемувафқакиятӣ.

НОМУВАЧҶАХ ناموجه кит. суҳан ё узри бедалелу беасос; ғайримаъзур: **этирозоти номуваҷҷах**.

НОМУВОФИҚ ناموافق ғайримувофиқ, носозгор, номуносиб.

НОМУВОФИҚАТӢ ناموافقتي мувофиқ набудан, мувофиқат надоштан.

НОМУКАММАЛ نامکمل такмилнаёфта, ғайрикомил, нопурра.

НОМУКАММАЛӢ نامکملӣ номукаммал будан, комил набудан; нопуррагӣ.

НОМУКАРРАР نامكرر такорнашаванда;

хамеша нав, доимо тоза.

НОМУКАРРАРӢ نامكرري нотакорӢ, хамеша нав будан, доимо тоза будан.

НОМУҚАРРАР نامقرر 1. ғайримуқаррар, номуайян. 2. ғайриодӣ, аз одат берун, на ба таври ҳаррӯза ва хамеша.

НОМУҚАРРАРӢ نامقررئ 1. ғайримуқаррарӣ, номуайянӣ. 2. ғайриодӣ будан.

НОМУМКИН ناممکن ғайриимкон, аз имкон дур, муҳол.

НОМУМКИНӢ ناممکنئ ғайриимкон будан, аз имкон дур будан, муҳолӣ.

НОМУНОСИБ نامناسب 1. номақбул, нораво. 2. номувофик, носозгор; нозеб.

НОМУНОСИБӢ نامناسبئ 1. номақбулӣ, норавой. 2. номувофикӣ, носозгорӣ; нозебӣ.

НОМУНТАЗАМ نامنتظم ғайримунтазам, ному-
раттаб; бенизом, бетартиб.

НОМУНТАЗАМӢ نامنتظمئ тартиб ва низом на-
доштан.

НОМУРАТТАБ نامرتب номунтазам, бетартиб;
пароканда, парешон.

НОМУРАТТАБӢ نامرتبئ номунтазамӣ, бетар-
тибӣ; парокандагӣ, парешонӣ.

НОМУРОД نامراد ноком, ба муроду мақсад на-
расида; бадбахт.

НОМУРОДӢ نامرادی нокомӣ, маҳрумият.

НОМУРОСО نامراسا унснагиранда; нобоб,
ночинс.

НОМУС ю. ناموس 1. шараф, обрӯ, неқномӣ. 2.
исмат, иффат, покӣ, покизагӣ; **ирзу номус**
обрӯ ва шараф. 3. нанг, шарм, ор; **ору номус**
иззату шараф; **номус кардан** ор кардан, шарм
доштан.

НОМУСАЛСАЛ نامسلسل kit. номуттасил, но-
мураттаб, нопаїваста.

НОМУСАТТАХ نامسطح kit. ноҳамвор, пасту
баланд.

НОМУСОИД نامساعد мусоидатнақунанда,
номувофик, носозгор; ноқулай: **вазъияти но-**

мусоид.

НОМУСОИДӢ نامساعدئ мусоидат нақардан,
номувофикӣ, созгор набудан: **номусоидии обу**
хаво.

НОМУСТАИД نامستعد kit. истеъдод надошта,
беистеъдод, беқобилият; нолоиқ, носазовор.

НОМУСТАҚИЛ نامستقل мустақилиятнадошта,
ғайрисоҳибхитёр; ғайримухтор.

НОМУСТАҚИЛӢ نامستقلئ мустақилият
надоштан, соҳибхитёр набудан, мухтор
набудан

НОМУСТАҚИМ نامستقيم kit. 1. қач. 2. маҷ. но-
дуруст, норост.

НОМУСТАҚИМӢ نامستقيمئ 1. қачӣ. 2. маҷ.
нодурустӣ, норостӣ.

НОМУСТАЛАБ نامستلب ориятхоҳ; иззатталаб.

НОМУСТАЛАБӢ نامستلبئ ориятхоҳӣ; иззат-
талабӣ.

НОМУСТАҲКАМ نامستحکم ноустувор, нопоӣ-
дор суст.

НОМУСТАҲКАМӢ نامستحکمئ ноустуворӣ,
нопоӣдорӣ.

НОМУСУЛМОН نامسلمان ғайримусулмон; ко-
фир (аз рӯи ақидаи дини ислом).

НОМУТАНОСИБ نامتناسب таносубаш вайрон,
номувофик, бетаносуб.

НОМУТАНОСИБӢ نامتناسبئ вайронии таносуби
чизе, бетаносубӣ, номувофикӣ.

НОМУТАНОҲӢ نامتناهى беинтиҳо, бениҳоят,
бепоён.

НОМУТАШАККИЛ نامتشكل ғайримуташаккил,
тартибу низоми муайяннадошта, бетартибу
бенизом.

НОМУТАШАККИЛӢ نامتشكلئ муташаккил
набудан, шаклу назми муайян надоштан.

НОМУТАШАККИЛОНА نامتشكلانه ба таври
ғайримуташаккил; бетартибонаву бенизо-
мона.

НОМУТТАСИЛ نامتسل ғайримуттасил; ному-
раттаб.

НОМУТТАФИҚОНА نامفقانه ғайримуттафиқона
ба таври нотифоқ; ноаҳлона.

НОМ

НОМУТТАХИД نامتحد ғайримуттаҳид; мутаҳид нагардида.

НОМУТТАХИДӢ نامتحدى ғайримуттаҳидӣ; муттаҳид набудан.

НОМУФАССАЛ نامفصل бидуни тафсил, бо пуррагӣ ифода наёфта; ба таври хуллас.

НОМУӢТАДИЛ نامعتدل ғайримӯътадил; ному-соид, носозгор: **обу ҳавои номуӢтадил**.

НОМҚҶӢ نامجوی 1. номқӯй будан; шӯҳрат-талабӣ. 2. *мач.* диловарӣ.

НОМҚҶӢ(Ӣ) نامجوی 1. он ки толиби номи нек аст; шӯҳратталаб. 2. *мач.* диловар, шучоъ.

НОН نان 1. хӯроки асосии инсон, ки аз орд Ҳа-мир карда мепазанд: **нони гандум**, **нони гарм**, **нони зағора**, **нони сафед**, **нони сиёҳ**, **нони таф-тон**, **нони фатир**, **нони хонагӣ**, **нони хушк**, **но-ни чавин**, **нони ширмол**; **нон буридан**, **нон пух-тан**, **нон пора кардан**, **нон шикастан** а) **нонро** пора кардан; б) *киноя* аз духтареро ба арӯсӣ номзад кардан. 2. *кит.*, *мач.* хӯрок, ғизо; **нони муфт** ризку рӯзии бе меҳнат ба даст омада; **нони ҳалол** а) ризку рӯзии бо меҳнат ба даст омада; б) **ноне**, ки ба подабон барои чарон-дани чорпоён медиҳанд; **нону намаки касеро** хӯрдан аз хони неъматӣ касе баҳрамад шудан, аз хони касе ризқ дидан; **нону насиб** қисмат, насиба; **нони касе рағғанӣ шудан** а) аз ҷое баҳравар шудани касе; б) ба серию пурӣ расидан (одатан аз даромади муфт); **нони ка-серо нимта кардан** ба ризқи касе шарик шудан, ба даромади касе ҳамроҳ шудан; **нонро пешпо задан** ношукрӣ кардан, ба қадри неъмате нарасидан; **нони даҳони касеро ги-рифтан** охири ғизои касеро зиндагии касеро аз худ кардан, ризку рӯзии касеро даррабудан; **нони чизеро хӯрда тавоништан** қобилияту лаёқати бо коре рӯз гузарониданро доштан, аз паси касбу коре зиндагонӣ карда тавони-штан; **нонро аз даҳони касе зада гирифтан** *ниг.* **нони даҳони касеро гирифтан**; **нонро ҳалол карда хӯрдан** аз ҳисоби меҳнати софдилона зиндагӣ кардан; **нону насиба бурида шудан** ризку рӯзӣ канда шудан; аз ҷое, вазифае, да-ромад ӯ фоидае маҳрум гаштан; **нон хӯрда намакдон шикастан** (*мақ.*) кӯрнамакӣ кардан, ҳақношиносӣ кардан; **аз нону оби касе хабар гирифтан** ғамхорӣ кардан дар ҳаққи касе; ёрӣ расонидан ба шахси эҳтиёҷманд; **аз пушти ко-**

ре (*чизе*) **нон хӯрдан** рӯз гузарондан ба воси-таи коре, таъмину маишат доштан аз шугле.

НОНАВИШТА نانويشته 1. навиштанаишуда. 2. он ки аз рӯи урфу одат мавҷуд ва ҷорист: **қоидаи нонавишта**.

НОНАМОӢН نانمايان аз назар пинҳон, ноаён, диданашаванда.

НОНБАНДОН نانبندان *ғуфт.* аз тарафи зане сохибхотиром бо нияти нек бастанӣ аввалин нон ба танӯр дар нонпазӣ барои тӯйҳо.

НОНБУРДА نانبرده бурдаи нон, пораи нон.

НОНБУРӢ نانبرى *исми амал* аз **нон буридан**; нон реза кардан.

НОНВО(Ӣ) نانواи он ки касб ва шугли ӯ нон пухта фурухтан аст, пазандаву фурушандаи нон, ҳаббоз.

НОНВОӢ نانوائى касб ва шугли нонвой, нонпазӣ ва нонфурушӣ.

НОНВОӢХОНА نانوايخانه ҷои пухтан ва фурухтани нон; ҷои нонпазӣ.

НОНГАДОӢ نانگداي нон гадоӣ кардан; нонталабӣ; мӯхтоҷӣ ба нон.

НОНДИҲАНДА ناندهنده 1. *сифати феълӣ* замони ҳозира аз **нон додан**. 2. ба нон таъминкунанда, ризқдиҳанда ба касе; хӯронанда.

НОНДОН ناندان сандуқ ӯ куттии ниғаҳдории нон; **нон дар нондон**, **калидаш дар осмон** (*зарб.*).

НОНИШТА نانشته ғизоӣ, ки дар аввали пагоҳ меҳӯранд, ношто, субҳона; **ноништа кардан** нахорӣ хӯрдан.

НОНӢ نانӣ *мансуб ба нон*; **нон дӯсти нонӣ** *мач.* он ки барои суди шахсӣ бо касе дӯстӣ мекунад; дӯсти миёнкор; *муқоб.* **дӯсти ҷонӣ**.

НОНКАШОНӢ نانکشاني нон кашондан; **аробаи нонкашонӣ** ароба барои аз ҷое ба ҷое кашон-дани нон.

НОНМАӢДА نانمیده *ниг.* **нонреза**.

НОНПАЗ نانپز он ки нон мепазад; нонвой.

НОНПАЗӢ نانپزي 1. *исми амал* аз **нон пухтан**. 2. ҷое, ки дар он нон мепазанд: **корхонаи нонпазӣ**.

НОНПАР نان ڤر дастаи ба ҳам бастаи пар ё олати чӯбини мӯҳрашакли мехчакӯб, ки нонвоён онро ба рӯи заволаи росткардаи нон мезананд, то ки нон хангоми пухтан надамад ва рӯяш зебо бошад.

НОНРЕЗА نان ريزه резаи нон; бурдаҳои майдаи нон.

НОНРОСТКУНӢ نان راستکونی заволаи нонро паҳн карда онро барои часпондан ба танӯр омода намудан.

НОНТАЛАБ نان طلب 1. нончӯй, нонхоҳ, чӯяндаи ризку рӯзӣ. 2. гадо.

НОНФУРӢШ نان فروش фурӯшандаи нон.

НОНФУРӢШӢ نان فروشى фурӯши нон; шуғли нонфурӯш: **дӯкони нонфурӯшӣ**.

НОНХАЛТА نان خلته халта барои нигоҳ доштани нон; халтаи нони подабон *ва г.*

НОНХОНА نان خانه чое, ки дар тӯй ва меҳмондориҳои калон нонро он чо нигоҳ медоранд.

НОНХОӢ نان خواه хоҳандаи нон; гадо, талбандаи нон.

НОНХӢР نان خور он ки нони дигареро меҳӯрад; узв ё аъзои оила, ки дар таъминоти волид ё волидайн ҳастанд.

НОНХӢРАК I نان خورک *кхн.* вақти барои хӯрокхӯрӣ дарсро қатъ кардани шогирдон дар мактаб ва коргарон хангоми кор.

НОНХӢРАК II نان خورک *зоол.* як навъ ҳашароте, ки дар хонаҳои истиқоматӣ ва биноҳои гарм зиндагонӣ мекунанд.

НОНХӢРИШ نان خورش ҳар чизи сард (*аз қабил* гӯшти яхнӣ, панир, ширинӣ, чурғоту қаймоқ), ки бо нон меҳӯранд.

НОНХӢРӢ نان خورى нон хӯрдан; хӯрокхӯрӣ, таомхӯрӣ.

НОНЧАСПОНӢ نان چسپانى нон часпондан ба танӯр, нон бастан.

НОНЧӢӢ(Ӣ) نان جوى *ниг.* нонталаб.

НОНШИКАНОН نان شکنان маъракаи рамзан нон шикастан ва зиёфате ороштани духтардорон барои эълони номзадӣ арӯшаванда ба та-рафи домод: **ноншиканон кардан**.

НООБОД ناآباد гайримаъмур, номаъмур, чои обод карданашуда; *муқоб.* **ободон**.

НООГАӢ ناآگاه *ниг.* **ноогоҳ**.

НООГАӢӢ ناآگاهى *ниг.* **ноогоҳӣ**.

НООГОӢ ناآگاه беҳабар, беиттилоъ во-кифнабуда; бетачриба дар коре.

НООГОӢӢ ناآگاهى беҳабарӣ, беиттилоӣ, новокифӣ.

НООГОӢХОНА ناآگاهانه 1. беҳабарона, новокифона. 2. надониста; ғофилона; ногоҳ.

НООДАМ ناآدم *ниг.* **нокас**.

НООДАМГАРӢ ناآدمگري одамгарӣ надоштан, аз хислатҳои одаммӣ дур будан, одамият надоштан.

НООДАМӢ ناآدمى *ниг.* **нокаси**.

НООЗМУД(А) ناآزموده 1. озмуданашуда, имти-хоннакарда: **таҷхизоти ноозмуда**. 2. бетачриба, тачрибанадида.

НООЗМУДАГӢ ناآزمودگى *ниг.* **ноомузда**.

НООЗМУДАКОР ناآزمودگار бетачриба, тачриба-нодида.

НООЗМУДАКОРӢ ناآزمودگارى бетачрибагӣ, тачриба надоштан.

НООМАД ناآمد **ноомади кор** барор нагирифтани кор, пеш нарафтани кор ё рӯй додани ягон ходисаи гайриинтизорӣ, вазъияти душвор; **дар ноомади кор** вақте ки кор барор намекунад; вақте ки толеъ мадад намекунад.

НООМӢХТА ناآموخته 1. таълимнагирифта, ёднагирифта; машқнадида. 2. омӯхтанашуда, одатнакарда.

НООРОМ ناآرام 1. он ки орому қарор надорад, нороҳат, нотинч. 2. пуртуғён, пурталотум: **рӯди ноором; ноором кардан (намудан)** нороҳат кардан, пурташвиш гардонидан; **но-ором шудан** беқарор шудан нороҳат гаштан, ба ташвиш афтодан; нотинч шудан. 3. беқарор, шӯх; бетоқат: **бачаи ноором**.

НООРОМӢ ناآرامى орому қарор надоштан; беқарорӣ; нотинчӣ,

НООСУДА ناآسوده ноором, нотинч; пурташвиш.

НООСУДАГӢ ناآسودگى нооромӣ, нотинчӣ;

пурташвишӣ.

НООШНО ناآشنا ношинос, бегона.

НООШНОӢ ناآشناи ношиносӣ, бегонагӣ.

НОПАДИД ناپديد нонамоён, пинҳон, дидана-шаванда, нопайдо; **нопадид гардидан (гаштан, шудан)** ғоиб шудан, нонамоён шудан.

НОПАЗИР ناپذير 1. қабулнашаванда. 2. *ҷузъи пасини калимаҳои мураккаб ба маънои қабулнақунанда* ва ғайри қобили қабул: **бахснопазир, оштинопазир.**

НОПАЙВАСҲ(А) ناپيوسته 1. пайвастанашуда, ба ҳам нобаста; берабт. 2. чудо-чудо, канда-канда, гусаста.

НОПАЙВАСҲАӢ ناپيوسته گي 1. нопайвандӣ, ба ҳам вобаста нашуда; берабтӣ. 2. чудо-чудо, канда-канда будан, гусастагӣ.

НОПАЙДО ناپيدا диданашаванда, нопадид; нонамоён, ниҳон.

НОПАЙДОКАНОР ناپيداكنار худудаш нонамоён, беканор, беинтиҳо, беохир, бепоён: **осмони нопайдоканор, нопайдоканор будан.**

НОПИДРОМ ناپدرام *кит.* нофорам, нохуш, бад, ғайри маъқул, дилночасп.

НОПИСАНД ناپسند он чи мақбул ва писандида нест, номақбул; **нописанд омадан** бад воқеъ шудан; бад намудан.

НОПИСАНДӢ ناپسندی мавриди писанд қарор нагирифтан; номақбулӣ; назарногирӣ, безътиной.

НОПИСАНДОНА ناپسندانه писанд накарда; безътиноёна, безътиборона; назарногирона.

НОПОЙДОР ناپايدار ноустувор; бедавом, напоянда, бебақо, фони.

НОПОЙДОРӢ ناپايدارى ноустуворӣ, нопояндагӣ, бебақой.

НОПОК ناپاک 1. олуда, мурдор, палид. 2. *мач.* бадкор, бадкирдор, нобакор, нокас: **одами нопок.**

НОПОКДОМАН ناپاکدامن беисмат, беиффат; нопарҳезгор, фосиқ.

НОПОКИЗАКОР ناپاکزه کار кораш нопокиза, кораш пурайбу нуқсон, *муқоб.* ҳалолкор.

НОПОКӢ ناپاکي олудагӣ, чиркинӣ.

НОПУРРА ناپره пурнабуда, пурнашуда; нокомил; ба дараҷаи пурра нарасида; **мактаби миёнаи нопурра, тахсилоти олии нопурра.**

НОПУРСИДА ناپرسیده пурсиданашуда; беичозат, берухсат.

НОПУХТА ناپخته 1. хом; нарасида. 2. *мач.* одами бетачриба, ноозмудакор: **ҷавони нопухта.**

НОР I نار 1. *муҳаффафи* **анор; гули нор** а) гули анор; б) *мач.* гули сурх. 2. доғи сурхе, ки дар рӯи инсон пайдо мешавад.

НОР II ا. نار оташ.

НОРА ناره забонаи тарозу; санги каппон, санги тарозуи калон.

НОРАВО ناروا ношоиста, ҷоизнабуда.

НОРАВОН ناروان 1. истода, ҷорӣ нашаванда: **оби норавон.** 2. *кит.* ҳар чизе ки мавриди истифодаи бояду шояд надорад (*махсусан пул*), нороиҷ.

НОРАВШАН ناروشن 1. бенур, номунаввар, хира. 2. нофаҳмо, номафҳум; ғайри возеҳ: **сухани норавшан, маънии норавшан.**

НОРАВШАНӢ ناروشني 1. камнурӣ, хирагӣ. 2. номафҳумӣ, номуайянӣ, номаълумӣ.

НОРАНГ х. نارنگ *ниг.* **норанҷ//норинҷ.**

НОРАНЧ//НОРИНЧ نارنج [*муарраби норанг*] навъе аз афлесун, ки пӯшташ зарди сурхранг аст.

НОРАНЧӢ//НОРИНЧӢ نارنجي ба ранги норанҷ, зарди сурхчатоб.

НОРАС نارس 1. нарасида, напухта, хом: **меваи норас.** 2. *ҷузъи пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънои нарасандагӣ* ва намерасидагӣ: **ақлнорас, дастнорас.**

НОРАСИДА نارسیده 1. нопухта, хом. 2. ноболиғ, ба воя нарасида. **ҷавони норасида.**

НОРАСО نارسا 1. нокомил, нопурра; *муқоб.* **комил: асари норасо, ақли норасо.** 2. кӯтоҳ, паст: **қади норасо.**

НОРАСОӢ نارساي 1. камбуд, камомад; нопуррагӣ. 2. камбудӣ, ноқисӣ, нуқсон.

НОРБОН ناربان *ниг.* **нардбон.**

НОРВАН نارون *кит.* сада, гучум.

НОРВЕГ نارويگ *номи халқе, ки аҳолии асосии Норвегияро ташкил медиҳад: норвегҳо.*

НОРВЕГӢ نارويگӣ *мансуб ба Норвегия (давлате дар Аврупои Шимолӣ); забони норвегӣ забони аҳолии Норвегия.*

НОРГИЛ نارگيل *бот.* дарахти чормағзи ҳиндӣ, ки ба дарахти хурмо монанд аст; меваи ин дарахт гирду калон буда, пӯчоқи ғафсе дорад ва дар даруни он обе ҳаст, ки мисли шир ва ширин аст, норчил, чавзи ҳиндӣ (кокос).

НОРГУЛ نارگل *гули анор.*

НОРДБОН ناردبان *ниг.* нардбон.

НОРДОН I ناردان *ширини туршмаза; анори нордон, себи нордон.*

НОРДОН II ناردان *кит.* оташдон.

НОРДОНА ناردانه 1. донаи анор. 2. киноя аз лаби маъшуқа.

НОРИЗО نارضا *норозӣ, ғайриқонё, ноқаноатманд; эътирозманд.*

НОРИЗОГӢ نارضاگӣ *норозигӣ, розӣ ва қонё набудан аз касе ё чизе: норизогӣ қардан, норизогӣ изҳор қардан.*

НОРИЗОӢНА نارضايناه *бо норозигӣ, дар ҳолати норозӣ будан: норизоӢна нигоҳ қардан.*

НОРИЗОӢ نارضاى *ниг.* норизогӣ: изҳори норизогӣ қардан.

НОРИН نارين *хӯр.* як навъ таоми аз гӯшту уғро ё туппа пухта.

НОРИНЧ نارنج *ниг.* нораңч.

НОРИНЧӢ نارنجى *ниг.* нораңчӣ.

НОРМАТИВ لوت. نارماتيو *меъёри муайяни истехсол, миқдори истифодаи мавод, сарфи маблағ ва ғ., ки мувофиқи он кор бурда мешавад.*

НОРОЗИГӢ ناراضىگى *ниг.* норизогӣ.

НОРОЗИӢНА ناراضايناه *ниг.* норизоӢна.

НОРОЗӢ ناراضى 1. *ниг.* норизо. 2. муҳолиф, муқобил; *норозӣ шудан* розӣ ва мувофиқ набудан аз коре.

НОРОМ نارام *ромнашуда, (ба саворӣ) одатна-*

карда; аспӣ нороми беором.

НОРОСТ ناراست *ғайри рост, қач.*

НОРОҲАТ ناراحت 1. он чи дар он роҳату осоиш нест; нобоб; заҳмату ташвишовар: **чоӣ нороҳат, либоси нороҳат.** 2. нотинч, ноором; **нороҳат қардан** безобита қардан, ташвиш додан; **нороҳат шудан** безобита шудан, нотинч гаштан.

НОРОҲАТӢ ناراحتى 1. безобитагӣ, ташвиш. 2. нотинчӣ, нооромӣ.

НОРПИСТОН نارپستان *дорои пистони мисли анор дамида ва гирд, пистони анормонанд.*

НОРПӢСТ نارپوست *пӯсти анор, пӯчоқи хушки анор.*

НОРӢФТА ناروفته *ҷорӢбназада; рӢбучин накарда: ҳонаи норӢфта.*

НОРЧӢЛ ا. نارجل *муарраби норгил.*

НОС I ناس *тамоқуи кӯфтаи бо оҳак, хокистар ва рағғани зағир ва ғ. омехта ва соидашудаи кайфовар, ки ба зерӣ забон гирифта боз мепартоянд; носвор; нос қашидан* нос истеъмол қардан.

НОС II ا. ناس *кит.* одам, инсон; мардум, халқ; **дар афвоҳи нос** дар даҳони халқ, дар гуфтугӯи мардум.

НОСАБУР ناصبور *бесабр, бетоқат.*

НОСАБУРӢ ناصبورى *бесабрӣ, бетоқатӣ.*

НОСАВОБ I ناصواب 1. нодуруст, нохуб. 2. нопи-сандида, номақбул, номаъқул.

НОСАВОБ II ناثواب *амали носавоб* д. кори хато, амали зишт, ки Худо намебахшад.

НОСАЗО ناسزا 1. нолоиқ, ношоиста, номуносиб; **рафтори носазо.** 2. гапи бад, сухани зишт, дашном, ҳақорат; **носазо гуфтан** ҳарфи бад гуфтан; ҳақорат қардан;

НОСАЗОГӢ(Ӣ) ناسزاگو(ى) 1. беҳудагӯ, баддаҳон. 2. ҳақоратқунанда, дашномдиханда.

НОСАЗОГӢӢ ناسزاگوئى 1. бадзабонӣ; гапи ношоиста гуфтан. 2. ҳақорат қардан, дашномдихӣ.

НОСАРА ناسره *қалб, сақат; нософ (оид ба пули тиллову нуқра ва худӣ тилло).*

НОС

НОСАРЕХ ناصريح норавшан, ғайри возеҳ, аз сарохат дур; номафҳум.

НОСАРЕХӢ ناصريح норавшанӣ, вазеҳ набудан; номафҳумӣ.

НОСАХЕХ ناصحيح нодуруст; ғалат; норавшан, ғайри дақиқ.

НОСАХЕХӢ ناصحيح нодурустӣ; ноаниқӣ.

НОСДОН ناسدان зарф барои нос аз қабилӣ носкаду, носшиша.

НОСЕР ناسير сернашуда; гурусна.

НОСЕРАМ ناسيرم *гүфт*. 1. пурхӯр, баднафс. 2. сернашаванда; гурусначашм.

НОСЕРАМӢ ناسيرمي 1. пурхӯрӣ, баднафсӣ. 2. гурусначашмӣ.

НОСЕРӢ ناسيري 1. сернашуданӣ, сернашавандагӣ; **хӯроки носерӣ** хӯроки сернакунанда; хӯроки андак. 2. гуруснагӣ; нимгуруснагӣ.

НОСЕРОНА ناسيرانه баднафсона; гурусначашмона.

НОСЕХ ناصيح насихатгар, панддиханда.

НОСЕХӢ ناصيح насихатгарӣ, панддихӣ.

НОСЕХОНА ناصيحانه насихатгарона, насихатгӯёна.

НОСИПОС ناسپاس ношукр кӯрнамак, ҳақношинос.

НОСИПОСӢ ناسپاسи ношукрӣ, кӯрнамакӣ, ҳақношиносӣ.

НОСИР I *а.* ناثр насрнавис, нависанда.

НОСИР II *а.* ناصر нусратдиханда, ёридиханда, мададгор.

НОСИТУДА ناستوده *ниг.* носутуда.

НОСИХ I *а.* ناسخ *кхн.* порчаи абрешимини зарбофт ё нукрабофт.

НОСИХ II *а.* ناسخ *кит.* 1. лағвкунанда, бекоркунанда (–и ҳукми собиқ), бекоркунандаи ҳуҷҷати пештара. 2. нусхабардор, нависанда, котиб.

НОСИХАТ ناصحت бемор, касал, носолим.

НОСӢ I *а.* ناسي *кит.* фаромӯшкунанда, фаро-

мӯшкор; фаромӯшхотир.

НОСӢ II ناسي 1. ҳамранги нос, сабзи тира (*оид ба ранг*). 2. мӯътод ба нос, носкаши гузаро.

НОСКАДУ ناس كدو носдоне, ки аз чӯбкаду месо-занд.

НОСКАШ ناس كش он ки нос мекашад, истеъмолкунандаи нос.

НОСКАШӢ ناس كشي 1. *исми амал аз нос кашидан*. 2. носкаш будан; одати носкаш.

НОСОЗ ناساز 1. номувофик, нобоб, номақбул; хилофи табъ. 2. ноқулай, нороҳат: **худро носоз хис кардан; носоз будан** а) мувофиқ набудан; б) соз набудан, муносибати хуб надоштан (бо касе). 3. ноҳамоҳанг, номавзун, ночӯр.

НОСОЗГОР ناسازگار 1. номувофик, мувофиқатнакунанда; муҳолиф. 2. ноҳамоҳанг, номавзун, ночӯр; **бахти носозгор** бахти бад; бетолеъӣ.

НОСОЗГОРӢ ناسازگاري носозгор будан; номувофиқатӣ, муҳолифат, носозӣ.

НОСОЗГОРОНА ناسازگارانه носозона, номувофиқона, муҳолифона.

НОСОЗӢ ناسازي 1. номувофиқӣ; нобобӣ, бадӣ. 2. бадии муносибат, вайронии муносибат; муҳолифат.

НОСОЛИМ ناسالم 1. носихат, бемор, касалманд. 2. номусоид; нохуш, бад: **обу ҳавои носолим, вазъияти носолим**.

НОСОЛИМӢ ناسالمي 1. носихатӣ, беморӣ, маризӣ. 2. номусоидӣ; бадӣ: **носолимии вазъият**.

НОСРАНГ ناسرنگ *ниг.* носӢ II, 1.

НОСУР *а.* ناسور//ناصور *кит.* реше, ки ҳамеша аз он фасод меравад, реши равон, захми илочнопазир, захми кӯҳна.

НОСУТ *а.* ناسوت *кит.* 1. д. олами моддӣ, дунё, ин ҷаҳон. 2. *мач.* инсонӣ, одамӣ; *муқоб.* лоҳут.

НОСУТУДА/НОСИТУДА ناستوده *кит.* 1. нописанда, номаъкул: **рафтори носутуда**. 2. бадкор, бадамал.

НОСУФТА ناسفته 1. сӯрохнашуда, 2. *мач.* беайбу нуксон; **дурри носуфта** а) дурру гавҳари сайқалнаёфта; б) *кин.* сухани бикр, сухани то-

за.

НОСФУРӢШ ناسفروش он ки нос мефурӯшад, фурӯшандаи нос.

НОСФУРӢШӢ ناسفروشي фурӯши нос; шуғли носфурӯш.

НОСӢЗ ناسوز насӯзанда; оташбардор: **сандуки носӢз**.

НОТА I лот. ناته мус. аломатҳои хаттии махсус, ки ба воситаи онҳо овозҳои мусикиро нишон медиҳанд: **ба нота гирифта** (гузарондан).

НОТА II лот. ناته ниг. эътирознома.

НОТАВОН ناتوان 1. суст, заиф, бекуват, беқудрат; очиз; муқоб. **тавоно**: **пири нотавон**; **тани нотавон** тани дардманд. 2. камбағал, фақир, нодор; муқоб. **тавонгар**.

НОТАВОНБИН ناتوانبين ҳасадбаранда, беҳбудии касеро нахоҳанда, муваффақияти касеро дида натавонанда.

НОТАВОНБИНИ ناتوانبين ҳасадбарӣ, беҳбудии касеро дида натавонистан.

НОТАВОНӢ ناتواني 1. заифӣ, камқувватӣ, бемадорӣ. 2. нодорӣ, камбағалӣ бечорагӣ.

НОТАВОНӢ ناتواني ниг. **нотавонӣ**.

НОТАӢЁР ناتيار буднашуда, нотамом.

НОТАМОМ ناتمام 1. итмомнаёфта, анҷомнаёфта, ба итмом нарасида; ғайри комил. 2. ба охир нарасонда ба поён нарасонда; **нотамом-нотамом** канда-канда, бо фосила; нимғурма; **нотамом мондан** буд нашуда мондан, ба анҷом нарасида мондан.

НОТАНТЕ ناتنتي гуфт. он ки ба ҳеч чиз тан дарнамедиҳад; он ки ба ҳақ тан намедиҳад; муқоб. **якқавл**.

НОТАРИАЛӢ ناتريالي мансуб ба **нотариат**; идораи нотариус; **идораи давлатии нотариалии шаҳр**; **ҳуҷҷати нотариалӣ** ҳуҷҷати дар идораи нотариус сабт ва тасдиқшуда.

НОТАРИАТ лот. ناتريات сохтори идораҳои ба расмият дароварандаи ҳуҷҷатҳои ҳуқуқӣ: **нотариати давлатӣ**.

НОТАРИУС лот. ناتريوس хизматчиҳои нотариат, ки ҳуҷҷатҳои ҳуқуқиро сабт, тасдиқ ва ба расмият медарорад.

НОТАРОШИДА ناتراشیده 1. (мӯяш) тарошида-нашуда; мӯяшрасида. 2. носуфта, ноҳамвор. 3. *мач.* одами дағал, бадмуомила; беодоб.

НОТАРС ناترس 1. натарсанда; часур, далер, бебок. 2. натарсида, наҳаросида; далерона, часуруна.

НОТАРСӢ ناترسي далерӣ, шуҷоат, часорат.

НОТАРСОНА ناترسانه наҳаросида; часуруна, бебокона.

НОТИҚ а. ناطق 1. гӯянда, суҳангӯӣ, гапзанандаи моҳир; **ҳайвони нотиқ** инсон, ки қобилияти нутқ (гап задан) дорад; 2. нутқкунанда, маърузагар.

НОТИҚА ناطقه 1. *муаннаси* **нотиқ**. 2. қобилияти нутқ, қувваи суҳангӯӣ.

НОТИҚӢ ناطقي 1. нотиқ будан; суҳангӯӣ, суҳанронӣ. 2. гапдонӣ, суҳандонӣ.

НОТИНЧ ناتنج ноором, ноосоишта; пурташвиш; **нотинч шудан** пурташвиш гаштан.

НОТИНЧӢ ناتنجي нооромӣ, беосоиштагӣ; пурташвишӣ.

НОТИФОҚ ناتفاق ниг. **ноиттифок**.

НОТИФОҚӢ ناتفاقي ниг. **ноиттифокӣ**.

НОТОБ ناتاب 1. носихат, бемор, касал: **нотоб шудан**. 2. заиф, бемадор.

НОТОБӢ ناتابي носихатӣ, беморӣ, касалӣ.

НОУМЕД نااميد 1. умеду орзуяш бар бод рафта, навмед, маъюс; муқоб. **умедвор**; **ноумед гаштан(шудан)** умедро кандан, маъюс шудан; **ноумед кардан** касеро маъюс гардонидан. 2. бечора, ба мурод нарасида, *ба таври навозиш* берӯзӣ.

НОУМЕДӢ نااميدي маъюсӣ, аз даст додани умед, бар бод рафтани орзӯ; **ба ноумедӣ афтодан(ғирифтор шудан)** маъюс шудан, умедро аз даст додан; **ба ноумедӣ андохтан** маъюс гардонидан, ноумед сохтан.

НОУМЕДОНА نااميدانه бо ноумедӣ, навмедона, маъюсона.

НОУСТУВОР ناستوار 1. номустаҳкам, суст, бебунёд. 2. бесубот, калаванда: **одами ноустувор**.

НОҶ

НОУСТУВОРӢ ناستواری ноустувор будан, мустаҳкам ва устувор набудан; субот надоштан: **ноустувории вазъият**; **ноустувории ҳаракат**.

НОУСТУВОРОНА ناستوارانه бо ноустуворӣ.

НОӮХДАБАРӢНА ناعهدهبرایانه белаёқатона, беқобилиятона.

НОӮХДАБАРӢ ناعهدهبرائی 1. белаёқатӣ, беқобилиятӣ, корношоямӣ, корнодонӣ. 2. нота-вонӣ, бедаступой.

НОФ ناف 1. чуқурчаи миёни шиками одам, ки мунтаҳои рӯда аст ва вақти зоида шудани ба-ча онро мебуранд; **нофаш дар фалон ҷой бурида шудааст** *кин.* дар фалон ҷой зоида шуда-аст; **хуни нофи ман дар ин ҷо рехтааст** *кин.* зодгоҳи ман ин ҷост. 2. *мач.* миёни ҳар чиз; **нофи шаб** миёни шаб, нисфи шаб.

НОФА ناه 1. нофи оҳуи мушқин. 2. моддае, ки дар ҳалтачаи зери нофи оҳуи мушқин ҷамъ мешавад ва хеле хушбӯӣ аст.

НОФАРМОН نافرمان саркаш, итоатнакунанда.

НОФАРМОНБАРДОР نافرمانبردار итоатнакунанда, саркаш, осӣ.

НОФАРМОНБАРДОРӢ نافرمانبرداری саркашӣ, исёнгарӣ.

НОФАРМОНӢ نافرمانی нофармон будан, саркашӣ, итоатнакунандагӣ.

НОФАРРУХ نافرخت *кин.* безеб, зиштрӯ.

НОФАРРУХАХТАР نافرختار *кин.* бадбахт, бетолеъ, манхус.

НОФАРҶОМ نافرجام *кин.* 1. бефоида, беҳуда, коре, ки оқибаташ неқ нест, бадфарҷом. 2. бенатича, **бахти нофарҷом** толеи бад, бахти бад.

НОФАРҶОМӢ نافرجامی *кин.* 1. бенатичагӣ, бефоидагӣ, беҳудагӣ. 2. бадфарҷомӣ.

НОФАҲМ ناهم *ниг.* бефаҳм.

НОФАҲМИДА ناهمیده надониста, сарфаҳм на-рафта.

НОФАҲМӢ ناهمی нодонӣ, надонистан; огоҳ

набудан, беҳабарӣ; **худро ба нофаҳмӣ андохтан**

(**задан**) худро нофаҳмида нишон додан; худро беҳабар вонамуд кардан.

НОФАҲМО ناهما номафҳум; душворфаҳм.

НОФЕӢ ا. نافع фоиданок, манфиатнок, судманд.

НОФИЗ ا. نافذ *кин.* 1. нуфузқунанда, фуру-раванда. 2. раво, ҷоришаванда: **амри нофиз**, **ҳукми нофиз**.

НОФИЛА ا. نافله *кин.* 1. бахшиш, атийя. 2. *д.* ибодате, ки анҷом додани он воҷиб нест: **на-мози нофила**.

НОФИР ا. نافر *кин.* нафратқунанда; раманда, тарсанда.

НОФОРАМ نافرهم 1. нохуш, ноҳинҷор. 2. ногу-вор, бемаза, дилнокаш, бадхӯр: **хӯроки нофо-рам**.

НОХАЛАФ ناخلف 1. фарзанди ноқобил, фар-занди нолоиқи падар, падарбезор. 2. *тахқ.* одами нобакор, бадқирдор, бадахлок.

НОХИРАДМАНД ناخردمند нодон, беақл.

НОХИРАДМАНДОНА ناخردمندانه беақлона; аз рӯи нодонӣ.

НОХОНДА ناخوانده 1. таҳсилнодида, бесавод. 2. даъватнашуда, ногуфт, таклифнашуда: **меҳ-мони нохонда**.

НОХОНО ناخوانا хонданаш душвор, душворхон, бадхон: **хати нохоно**.

НОХОСТ ناخواست 1. ғайримунтазир, ғайри-чашмдошт; баногоҳ, ногаҳон; тасодуфан. 2. маълум накарда, беҳабар; ба таври ногаҳонӣ; **нохост ҳучум кардан** ғафлатан ҳучум овардан.

НОХОТИРҶАМӢ ناخاطرجمع 1. хотирошуфта, нотинч; мушавваҷхотир. 2. хавфнок, пурха-тар.

НОХОТИРҶАМӢӢ ناخاطرجمعی 1. хотирҷамъ набудан, хотирошуфтагӣ, нотинчӣ. 2. хавфнокӣ, пурхатарӣ.

НОХОӢ ناخواه бар хилофи хоҳиш ва майл; **хоҳу нохоӢ** аз ду сар; бегуфтугӯ; хоҳӣ нахоҳӣ.

НОХОӢАМ ناخواهم нахоҳанда; бемайл, беҳоҳиш; **бо дили нохоӢам**; бе хоҳишу майл; **дили нохоӢам-узри бисёр** (*зарб.*) агар одам майлу ҳаваси иҷрои коре надошта бошад, бахонаҳои зиёде меорад.

НОХУБ ناخوب номувофик; бад, зишт.

НОХУДО I ناخدا беҳудо, бедин.

НОХУДО II ناخدا киштибон, киштирон.

НОХУН ناخون моддаи шохӣ, ки нӯги ангуштони дасту пой инсон ва ҷонваронро мепӯшонад; аз **нохуни пой то мӯи сар** сар то пой бадан; **монанди (чун) гӯшту нохун** хеле зич ва ногусастанӣ (*мас., муҳаббати инсон ба ватан*); **нӯги нохун барин** а) заррае андаке; б) ҳеч. **нохун гирифтан** кӯтоҳ кардани нохунҳои дарозшуда бо нохунгирак *ва ғ.*; **нохун задан** ба воситаи нохун харошидани чизе; нохун расонидан ба чизе (*мас., ба тор барои навохтан*); аз **мағзи(зери) нохун чирк кофтан** айбҷӯӣ кардан, камбудии касеро чустан (*қасдан, богаразона*); **бо нохуну дандон чангидан** то дами охири чангидан; **нохуни обдор** панҷаҳои пурхунар (*дар навохтани соҳҳои торӣ*).

НОХУНА ناخونه *кит., тиб.* пардаи гӯштомонанди сафедранг, ки дар гӯшаи чашм аз тарафи бинӣ пайдо мешавад ва агар табобат накунад, боиси хира шудани мардумак чашм мегардад.

НОХУНАК ناخونک 1. *ниг. мизроб.* 2. *грам.* аломатест, ки барои фарқ кунонидани матн, ҷумла ё калимаи ба таври иқтибос овардашуда аз ду тарафаш гузошта мешавад: **ба нохунак гирифтан**.

НОХУНГИРАК ناخونگیرк асбобчаи махсус ки бо он нохун мегиранд.

НОХУНДАРОЗ ناخوندراز он ки ва он чи нохунаш дароз шудааст.

НОХУНОРОӢ ناخونآرائӣ ороиши нохун дар толори ҳусн.

НОХУНПЕРО(Ӣ) ناخونپيراي *кит.* 1. нохунгирак; кайчии хурди нохунгирӣ. 2. сартарош.

НОХУНХӢРАК ناخونخورк *тиб.* бемории зери нохуни ангушт.

НОХУШ ناخوش 1. ғамгин, ношод. 2. бадҳол, нотоб, бемор: **нохуш шудан**. 3. бад, нохуб: **кори нохуш, бо назари нохуш нигоҳ кардан; хабари нохуш** хабари хафагиовар, хабари андӯховар, хабари хуш.

НОХУШӢ ناخوشي 1. хафагӣ, ғамгинӣ. 2. беморӣ,

носихатӣ, нотобӣ.

НОХУШНУД ناخوشنود 1. хафа, ғамгин, маҳзун. 2. норизо, норозӣ; **нохушнуд шудан** норозӣ шудан, хафа шудан.

НОХУШНУДӢ ناخوشنودӣ 1. ғамгинӣ, хафагӣ. 2. норозигӣ, норизой.

НОХУШНУДОНА ناخوشنودانه бо нохушнудӣ, маҳзунона; норозиёна.

НОХӢРДАНИӢ ناخوردني 1. *шакли инкориши сифати феълии замони оянда аз хӢрдан*. 2. ғайри қобили хӢрдан, ба хӢрдан номувофик: **алафи нохӢрданиӢ**.

НОҲАҚ ناحق норост, нодуруст; бардурӯғ; ғайриодилона; **тӯҳмати ноҳақ; хуни ноҳақ** хуни одами бегуноҳ; **ба ноҳақ** бе ҳеч айбу гуноҳ, бе ҳеч далел; **ба ҳаққу ноҳақ** хоҳ ҳақ бошаду хоҳ ноҳақ; бе исботи гуноҳ.

НОҲАҚӢ//НОҲАҚҚӢ ناحقى норостӣ, нодурустӣ; бардурӯғӣ; ғайриодилонагӣ.

НОҲАҚОНА//НОҲАҚҚОНА ناحقانه 1. ба таври ноҳақ, нодуруст; **ҷазои ноҳақона** ҷазои нодилона

НОҲАҚШИНОС ناحقشناس *кит.* кӯрнамак, носипос, бевафо.

НОҲАМВОР ناهموار 1. номусаттаҳ, нотахт; пурнишебу фароз, пасту баланд: **роҳи ноҳамвор**. 2. номавзун; на ба як қарор.

НОҲАМВОРӢ ناهمواري пастиву баландӣ, пурнишебу фароз будан, номусаттаҳӣ: **ноҳамвори роҳ**.

НОҲАМОЛ ناهمال *кит.* беназир, беҳамто, бемислу монанд.

НОҲАМУЛӢ ناهمولӣ *кит.* бесабрӣ, бетоқатӣ.

НОҲИБ ا. ناهب гиранда, рабоянда; ғораткунанда, ғоратгар.

НОҲИД ناهد *нуч.* ситораи Зӯҳра.

НОҲИНҶОР ناهنجار 1. номуносиб; номақбул, зишт. 2. ногувор, номатбӯъ, нофорам: **вазъияти ноҳинҷор**. 3. нобоб, дурушт: **бори ноҳинҷор**.

НОҲИНҶОРӢ ناهنجاري 1. номувофиқӣ, носозгорӣ. 2. ногуворӣ, нофорамӣ.

НОҲИЯ I ا. ناحيه 1. қисме аз як сарзамин, гӯшае

НОҲ

аз мамлакат. 2. мамлакат, кишвар, минтақа. 3. *нав.* воҳиди маъмурию марзӣ дар ҳайати вилоят ё шахрҳои калон, район: **ноҳияҳои тобеи ҷумҳурӣ, ноҳияҳои шаҳри Душанбе.**

НОҲИЯ *II a.* **ناهيه** *кит.* 1. муаннаси ноҳӣ. 2. манъ; манъи қатъӣ.

НОҲИЯБАНДӢ **ناحيه‌بندي** 1. *нав.* ба ноҳияҳо (3) чудо кардан; **ноҳиябандии вилоят** вилоятро ба ноҳияҳо тақсим кардан. 2. *кишов.* навъҳои ин ё он зироатро ба ин ё он ноҳия махсус гардондан: **ноҳиябандии навъҳои ҷуворимакка.**

НОҲӢ *a.* **ناهي** манъкунанда, наҳйкунанда, боздоранда.

НОҲОР **ناهار** аз бомдод чизе нахӯрда, аз пагоҳирузӣ тахтулнакарда; ноништанакарда; гурусна: **дили ноҳор.**

НОҲУШӢР **ناهوشيار** 1. он ки хушёр нест, маст. 2. кундфаҳм; нофаҳм.

НОЧА **ناچه** *ниг.* **нойча; ноча андохтан** нойча тайёр кардан, нойча печонда мондан. 2. ҳосили навбастаи растаниҳои палакӣ аз қабилӣ бодиринг, харбуза, каду *ва г.:* **ноча бастан**

НОЧАСП **ناچسپ** *ниг.* **ночаспон.**

НОЧАСПӢ **ناچسپي** *ниг.* **ночаспонӣ.**

НОЧАСПОН **ناچسپان** 1. номувофик; берабт, бемуносибат; **гапҳои ночаспон** суханони берабт ва бемаврид; **дарбеҳи ночаспон** дарбеҳи номувофик; ямоқи бебез; **табассуми ночаспон** табассуми номувофик ва сохта. 2. ноҳинҷор, кабоб.

НОЧАСПОНӢ **ناچسپاني** 1. берабтӣ; номуносибӣ: **ночаспонии гап.** 2. ношинамӣ, номувофиқӣ.

НОЧАХ **ناچخ** *кит.* 1. *ниг.* **табарзин.** 2. найзаи хурд.

НОЧИЗ **ناچيز** 1. бисёр кам, хеле кам, андак: **дармади ночиз, маблағи ночиз.** 2. арзишнадошта, беқадр: **тӯхфаи ночиз.** 3. ҳеч чиз; ҳеч, беаҳамият.

НОЧОР **ناچار** 1. ноилоҷ, маҷбур, лобуд. 2. ногузир, ҳатман, бечунучаро: **чор-ночор** хоҳ-нохоҳ, ногузир; **ночор гардидан (мондан, шудан)** ноилоҷ шудан, маҷбур шудан.

НОЧОРӢ **ناچاري** 1. ноилоҷӣ, маҷбурӣ; зарурат; аз **ночорӣ** аз беилоҷӣ, аз ноилоҷӣ; **ба ночорӣ**

бо ноилоҷӣ. 2. *мач.* бечорагӣ, тихидастӣ, фақр.

НОЧОҚ **ناچاق** *гуфт.* нохуш, нохурсанд, ношод: **ДИМОҒИ НОЧОҚ.**

НОҶАВОНМАРД **ناجوانمرد** 1. он ки ҷавонмард нест; бадсиришт; бешараф. 2. пастҳиммат, фурумоия, сифла.

НОҶАВОНМАРДӢ **ناجوانمردى** 1. бадсириштӣ; бешарафӣ. 2. пастҳимматӣ, дунҳимматӣ.

НОҶАВОНМАРДОНА **ناجوانمردانه** 1. бешарафона: **амали ноҷавонмардона.** 2. пастҳимматона, дунҳимматона.

НОҶАМӢ **ناجمع** парешон, пароканда; **хотири ноҷамӢ** парешонии хотир.

НОҶИНС **ناجنس** 1. зоташ бад бадзот; бадҷинс. 2. *тахк.* нокас, номард; нобоб. 3. унсагиранда; номуросо.

НОҶӢ *a.* **ناجي** *кит.* начотёбанда; начотёфта.

НОҶОИЗ **ناجائز** 1. нораво, ҷоизнабуда. 2. *мач.* нолоик, ношоиста: **корҳои ноҷоиз.**

НОҶОЛИБ **ناجالب** қолибнабуда, ҷалбнакунанда; намуди қолиб надошта.

НОҶУНБОН **ناجنبان** наҷунбанда, беҳаракат; **ноҷунбон шуда мондан** беҳаракат (қарахт) шудан, шах шуда мондан.

НОҶӢР **ناجور** 1. мувофиқатнадошта, номутаносиб, ноҳамоҳанг. 2. ноқулай, нохуш: **худро ноҷур хис кардан.**

НОҶӢРӢ **ناجورى** 1. номувофиқатӣ, номутаносибӣ; ноҳамоҳангӣ, 2. ноқулайӣ, нохуш будан.

НОШАФФОФ **ناشفاف** 1. ғайришаффоф, нософ: тира; ғуборолуд. 2. *мач.* ноошкор, пӯшида.

НОШИКАН **ناشكن** нашикананда, намешикастагӣ: **истакани ношикан.**

НОШИКАСТА **ناشكسته** нашикаста, бутун (чизҳои шикастанӣ).

НОШИКЕБ **ناشكيب** бесабр, бетоқат.

НОШИКЕБӢ **ناشكيبى** бесабрӣ, беқарорӣ.

НОШИКЕБО **ناشكيبا** *ниг.* **ношикеб.**

НОШИНОС **ناشناس** 1. ноошно, бегона: **одамони**

НОШИНОС. 2. шинохтанашуда; шиносинадошта; омӯхтанашуда: **ЧИЗИ** ношинос, ношинос будан бо чизе.

НОШИНОСӢ ناشناسи ношинос будан; шинос набудан, бегона будан; **БА** ношиносӣ задан ношинос вонамуд кардан.

НОШИНОСО ناشناسа ношинос; шиноснашуда, ошноинадошта бо чизе; ноогоҳ аз чизе.

НОШИНОСОӢ ناشناسаи ношиносӣ; ноогоҳӣ.

НОШИНОХТ ناشнаخت кит. ношинос; шинохтанашуда; он ки ҳеҷ кас ӯро наметиносал.

НОШИР а. ناشر нашркунанда, паҳнкунанда; ба табъ расонанда.

НОШИТО ناشта ниг. **НОШТО.**

НОШИФ а. ناشف кит. ба худ кашанда (мас., обро), чаббанда, нашфкунанда.

НОШӢ ناشи 1. пайдошаванда (аз чизе), сарзананда. 2. кит. бетачриба; навкор, тозақор.

НОШОД ناشад он ки шоду хурсанд нест; андӯхгин, ғамгин, маҳзун, хафа.

НОШОИСТА ناشаисте 1. ношоям, носазовор, нолоиқ. 2. беҳуда, бечо, бад: **ҒАПИ** ношоиста, **ХАРАКАТИ** ношоиста.

НОШОИСТАӢ ги ناشаисте ношоиста будан, нолоиқӣ, носазоворӣ.

НОШОЯМ ناشаим ношоиста, носазовор, ғайри шоистаи коре ё чизе, нодуруст, бад, зишт; **КОРИ** ношоям кори бад, амали зишт; **СУХАНҲОИ** ношоям алфози қабех.

НОШПОТӢ ناشпати меваи ширини обдор аз чинси мурӯд ва нок.

НОШПӢТӢ ناشпоти ниг. **НОШПОТӢ.**

НОШТО ناشта ниг. **НОНИШТА; НОШТО** кардан хӯроки пагоҳӣ хӯрдан, ноништа кардан; **ВАҚТИ** ношто ҳангоми тахтӯли пагоҳӣ.

НОШУД ناشд 1. белаёқат, бебарор, ноӯҳдабаро, нотавон, бекора, он ки аз ӯҳдаи коре намебарояд. 2. нимҷон, бекувват.

НОШУДАӢ ناشдани 1. шакли инкории сифати феълӣи замони оянда аз **шудан**. 2. он чи набояд шавад, нашаванда; он чи шуданаш мумкин нест, ғайримумкин.

НОШУКР ناشкр носипос, кӯрнамак; ҳақношинос: **БАНДАИ** ношукр.

НОШУКРӢ ناشкри кӯрнамакӣ, носипосӣ, ҳақношиносӣ; **НОШУКРӢ** кардан а) носипосӣ кардан, пешпо задан (*неъматеро*); б) қадри чизеро надоништан, ба қадри чизе ё некии касе нарасидан.

НОШУКУФТА ناشкفته шукуфтанашуда, бознашуда, вонашуда, **ГУЛИ** ношукуфта; **ОҲАКИ** ношукуфта оҳаки обнарасида.

НОШУМОР\НОШУМУР 1. ناشمر//нашмар 1. нашумурда, шумор накарда. 2. ниг. **БЕШУМОР.**

НОШУНАВО ناشнова нашунаванда, кар.

НОШУНАВОӢ ناشновائي қобилияти шунавоӣ надостан, нашунаванда будан, ношунидан; **ХУДРО** ба **ношунавоӣ** андохтан худро нашунида вонамуд кардан.

НОШУСТА ناشسته шустанашуда; чиркин, нопок: **ЛИБОСИ** ношуста; **ТИФЛИ** ношуста кӯдаки навозод.

НОЯБР ю. نايبر номи моҳи ёздаҳуми солшумории милодӣ.

НОЯБРӢ نايبرى мансуб ба ноябр.

НУБУВВАТ а. نبوت кит. 1. ниг. **РИСОЛАТ.** 2. маҷ. эъҷоз, мӯъҷизанамой, мӯъҷиза нишон додан.

НУБУҒ а. نبوغ кит. заковати баланд, истеъдоди ғавқулода, ниҳояти мумтозӣ дар илму адаб.

НУВВОБ نواب ҷ. **НОИБ.**

НУГУН نگون ниг. **НАГУН.**

НУГУНСОР نگونسار ниг. **НАГУНСОР.**

НУДАМО а. ندما ҷ. **НАДИМ.**

НУДБА а. ندبه гиря, нола; гиря кардан, нола кардан; ба мурда навҳа кардан.

НУДРАТ а. ندرت камӣ, камёбӣ, кам воқеъ шудан; **БА** нудрат кам, аҳён.

НУДРАТАН а. ندرتاً аҳёнан, гоҳ-гоҳ.

НУЗДАҲ نزده шумораи миқдорӣ адади 19, яъне даҳ чамъи нӯҳ.

НУЗДАҲСОЛА نزدهسالе он ки (чи) нуздаҳ сол дорад, нуздаҳ сол дошта; синнаш ба нуздаҳ даромада: **ЧАВОНИ** нуздаҳсола.

НУЗ

НУЗДАҲСОЛАГӢ نرده سالگی нӯздаҳсола будан, нӯздаҳ сол доштан.

НУЗДАҲУМ نهم шумораи тартибӣ аз нӯздаҳ.

НУЗДАҲУМИН نهمين ниг. нӯздаҳум; касе ё чизе, ки шумораи нӯздаҳ қарор дорад.

НУЗЛ а. نزل кит. 1. ризқ, рӯзӣ. 2. хӯрданиҳое, ки пеши меҳмон мегузоранд; зиёфат.

НУЗУЛ а. نزول кит. 1. фурудой. 2. поин омадан, фуромадан; манзил гирифтан (*пас аз сафар*); **нузул кардан** (**намудан, фармудан**) манзил гирифтан, фуромада чой гирифтан.

НУЗҲАТ а. نزهت кит. 1. покизагӣ; некӯӣ. 2. хушҳолӣ, хурсандӣ.

НУЗҲАТБАХШ نزهت بخش фараҳбахш, хурсанди-овар.

НУЗҲАТГОҲ نزهتگاه кит. чои хушҳаво, чои дилкушо.

НУКОТ а. نکات ч. нукта.

НУКТА نکته 1. масъалаи нозук. 2. мазмуни дақиқ. 3. сухани пӯшида, каломи рамзнок; **донандаи нуктаҳои борик** донандаи суханҳои пурмазмун ва таъсирбахш, суханвари борикфаҳм, нозукадо. 4. чихати муҳими ягон масъала; харфи муҳим, гапи зарур.

НУКТАГИР نکته گیر эродгир, хурдагир, айбҷӯӣ.

НУКТАГИРӢ نکته گیری эродгирӣ, хӯрдагирӣ, айбҷӯӣ.

НУКТАДОН نکته دان борикфаҳм, зирак; он ки хубу бадро нағз фарқ мекунад (*хусусан суханро*); сухандони забардаст.

НУКТАДОНӢ نکته دانی борикфаҳмӣ, донистани паҳлуҳои нозуки сухан.

НУКТАКУШО نکته کشا нуктасанч, борикбин; рамзфаҳм.

НУКТАПАРДОЗ نکته پرداز гӯяндаи нуктаҳои латифу дақиқ, нозукбаён, суханвари нозука-

НУКТАПАРДОЗӢ نکته پردازى нозукбаёнӣ.

НУКТАСАНЧ نکته سنج дарк ва баёнқунандаи мазмунҳои баланду дақиқ, сухансанч, суханвари мумтоз.

НУКТАСАНЧӢ نکته سنجى дарк ва баёни нуктаҳои борик; санчидагӯӣ; суханварӣ, фасеҳбаёнӣ.

НУКТАФАҲМ نکته فهم ниг. нуктадон.

НУКТАФАҲМӢ نکته فهمى ниг. нуктадонӣ.

НУКЧА نوکچه ниг. нӯкча.

НУҚАТ а. نقط ч. нукта.

НУҚЛ а. نقل 1. чизе ки пас аз нӯшидани бодову май меҳӯранд, газак, ҳалкосо. 2. беҳтарини чизҳои хӯрдани; хуб ва сараи чизҳо; **нуқлу наво** шириниҳо, меваҳои хушк; **нуқли маҷлис киноя** аз сухане, ки сари забонҳои аҳли маҷлис бошад; мавзӯе, ки вирди забони ҷамъият аст. 3. *гуфт*. ҳама, тамои, тамои: **заминаш нуқл аз сангу рег иборат аст**.

НУҚЛДОН نقلدان зарфе барои нуқл, зарфе барои газак.

НУҚОТ نقاط аслаи **ниқот**.

НУҚРА نقره 1. филизи гаронбаҳои сафедранг, сим; **нуқраи холис** нуқраи софи бе омехтагӣ бо маъданҳои дигар. 2. аз нуқра сохташуда, нуқрагин: **пули (тангаи) нуқра; медали нуқра** нишонест, ки дар мактабҳои миёна ба талабагонӣ бо баҳои “хуб” ва “аъло” таҳсилкарда ва имтиҳонҳои хатмро супурда дода мешавад.

НУҚРААНДУД نقره اندود бо оби нуқра андудашуда, бо нуқра рӯйбаст кардашуда, симандуд.

НУҚРАБАНД نقره بند бо нуқра ороиш додашуда, нуқракоришуда: **носкадуи нуқрабанд**.

НУҚРАВОР نقره وار нуқрамонанд, нуқраранг.

НУҚРАВОРӢ نقره واری асбобу олоти зебу ороишии нуқрагин.

НУҚРАГИН نقره گين аз нуқра сохташуда, симин; бо нуқра ороиш додашуда: **камарбанди нуқрагин, лаълии нуқрагин**.

НУҚРАГӢ نقره گي мансуб ба **нуқра**; нуқрагин.

НУҚРАГУН نقره گون ниг. нуқраранг.

НУҚРАДАВОНӢ نقره دوانى нуқра давондан ба рӯи чизе, нуқра андудан.

НУҚРАДОР نقره دار он чи дар таркибаш нуқра дорад: **санги нуқрадор**.

НУҚРАКОР نقره کار заргаре, ки чизҳои нуқрагӣ месозад.

НУҚРАКОРӢ نقره کاری 1. бо нуқра зинат додан. 2. бо нуқра зинат додашуда; хотамкорӣ аз нуқра: **зини қошаш нуқракорӣ**.

НУҚРАКӢБ نقره كوب ба рӯйаш аз нуқра нақшу нигор дошта: **камарбанди нуқракӯб**.

НУҚРАКӢБӢ نقره كوبى ниг. нуқракорӣ.

НУҚРАМОНАНД نقره مانند ниг. нуқравор.

НУҚРАМӢ(Ӣ) نقره مو(ى) дорои мӯи нуқрамонанд; духтари нуқрамӯӣ.

НУҚРАОСО نقره آسا ниг. нуқравор.

НУКРАПӢШ نقرهپوش пӯшидашуда бо нукра; сафедпӯш; **кӯхи сарбаланди нукрапӯш** кӯхи баланди бо барфҳои нукрагун пӯшидашуда.

НУКРАРАНГ نقره رنگ ба ранги нукра сафед, нукратоб, симгун.

НУКРАСОН نقره سان нукрагун, нукрамонанд, нукравор.

НУКРАТОБ نقره تاب *ниг.* **нукраранг.**

НУКРАФОМ نقره فام нукрагун, нукраранг.

НУКРАҲАЛ نقره حل ҳалли нукра, оби гудохтаи нукра.

НУҚС *а.* نقص [аслаш **нақс**] *ниг.* **нуксон.**

НУҚСДОР نقص دار *ниг.* **нуксондор.**

НУҚСОН نقصان 1. *кит.* кам шудан, коста шудан. 2. камбудӣ, норасой, камӣ. 3. айб, иллат: **нуксон доштан, нуксон ёфтан (пайдо кардан); ислохи нуксон кардан** камбудихоро бартараф кардан.

НУҚСОНДОР نقصان دار он чи камбудӣ ва нора-соие дорад.

НУКТА *а.* نقطه 1. изи бисёр хурде, ки бо як бор расондани нӯги қалам ё ягон чизи нӯгтез пайдо мешавад; **нуктаи ҳарфҳои арабӣ** аломати ҳолчамонанде, ки дар боло ва зери ҳарфҳои арабӣ гузошта мешавад. 2. *грам.* аломати ист дар китобат (.), ки дар охири ҷумла гузошта мешавад: **нуктаву вергул.** 3. мафҳуми асосӣ дар риёзиёт, ҳандаса ва физика, ки мафҳуми ибтидои чизе, ҷои бурида гузаштани як хат ё чанд хат ва ғайраро ифода мекунад: **нуктаи буриши ду хати рост, нуктаи яхбандӣ, нуктаи ҷушиш; нукта гузоштан** а) нукта мондан; б) *киш.* ба охир расонидан, анҷом додан. 4. марказ; **нуктаи доира** маркази доира. 5. ҷои ягон чиз, ҷой, маҳал; **нуктаи баланд** қуллаи авҷ, дараҷаи баландтарини ҷое, чизе; **нуктаи марказӣ** ҷои асосӣ, марказ; **нуктаи савдо** мағоза, дукон ва умуман ҷои хурда фурушиҳо. 6. *мач.* нукта, масъала; **нуктаи телефон** дастгоҳи собити дар ҷое насбшудаи телефон; **нуктаи назар** фикр, мулоҳиза, тарзи биниш; **аз нуктаи назари...** мувофиқи диди..., назар ба мулоҳизаи...; **нукта ба нукта** айнан, бекаму кост.

НУҚТАВЕРГУЛ نقطه ويرگل *грам.* аломати китобатиест, ки дар дохили ҷумла, дар сурати нотаом ва тафсилталаб будани фикр гузошта мешавад.

НУҚТАГУЗОРӢ نقطه گذاري гузоштани нукта (*дар ҳарфҳои арабӣ ва дар охири ҷумлаҳо*).

НУҚТАДОР نقطه دار нуктанок, нуктадошта: **ҳарфи нуктадор** (*дар алифбои араби асоси тоҷикӣ*).

НУҚУД نقود *кит., ҷ.* нақд.

НУЛА نوله садои дарози сағу шағол; уллоси сағ; **нула кашидан** садои дароз баровардани сағ ва шағол.

НУЛАКАШӢ نوله کشي *исми амал аз* **нула** **кашидан**; уллоскашии сағу шағол.

НУМӢ/НУМУВ *а.* نمو 1. сабзидан, сабзиш, нашъунамо, болиш. 2. тараққиёт, инкишоф, болоравӣ, рушд: **нумӯ кардан.**

НУН I نون *номи ҳарфи бисту нӯҳуми алифбои арабиасоси тоҷикӣ, (), ки дар ҳисоби абҷад баробари адади 50 аст.*

НУН II نون *кутоҳшудаи* **акнун.**

НУР نور 1. рӯшноӣ, равшанӣ, зиё (-и офтоб, ситора, ҷароғ, оташ ва ғ.). 2. шуоъ: **нурҳои ултрабунафш.** 3. фуруғ, тобиш, дурахшиш (-и ҷашм) *ба тарзи истиора:* **нури дониш, нури илм, нури маърифат; нур аз ҷашм (дида) рафтани** хира шудани ҷашм, заиф ва беқувват шудани биной; **нур бахшидан** а) равшанӣ додан, равшан кардан; б) *киш.* ҳузуру ҳаловат бахшидан; **нур додан** равшанӣ додан, равшан кардан (*мас. ба воситаи қувваи барқ*); **нур пошидан** дурахшидан; **нур фишондан** равшанӣ додан, фурузон кардан; **нур болои нур** нуран ало нур, боз беҳтар; **нури дида (ҷашм)** фарзанди азиз; **нури дида, тоҷи сар** дар мавриди ниҳояти сарфарозӣ ва хурсандӣ аз омадани одами азиз ва мӯхтарам гуфта мешавад.

НУРА نوره омехтаи оҳаку зарних, ки барои поксозии мӯй аз бадан кор фармуда мешавад.

НУРАФКАН نورافکن 1. нурпош, дурахшон; равшанидиҳанда. 2. *нав.* ҷароғи махсуси барқӣ, ки нурро ба як дастаи пурқувват ҷамъ карда ба тарафи даркорӣ ва ба дур медиҳад, прожектор.

НУРАФКАНӢ نورافکنی 1. нурпошӣ, равшандиҳӣ. 2. *физ.* шуоъдиҳӣ.

НУРАФШОН نورافشان нурпош, нурафкан.

НУРАФШОНӢ نورافشانی нурпошӣ, равшанибахшӣ, нурдиҳӣ.

НУРБАХШ نوربخش нурдиҳанда, равшанкунанда, партавафкан.

НУРБОР نوربار нурафшон, нурпош, бисёр равшан.

НУРБОРОН نورباران пурнур, пурзиё; **нурборон**

НУР

намудан ниҳоят равшан кардан, пурнур кардан.

НУРДИҲАНДА نوردهنده 1. сифати феълӣи замони ҳозира аз нур додан; нурбахш. 2. он ки мутасаддии равшан кардани сахна ва во-ситаҳои дигари нурдиҳӣ аст, танвиргар.

НУРИАНДОЗӢ نوري اندازى ниг. нурипошӣ.

НУРИКАШОНӢ نوري کشاني нурӣ кашондан, нурӣ овардан ба сари замини кишт.

НУРИПОШАК نوري پاشک асбобе, ки ба воситаи он ба замини кишт нурӣ мепошанд.

НУРИПОШӢ نوري پاشي исми амал аз нурӣ пошидан; нурӣ андохтан ба киштзор, нури-андозӣ; порупошӣ

НУРӢ نوري моддаи органикӣ ва ғайриорганикӣ, ки қувваи ҳосилхезии заминро зиёд мекунад (аз қабилӣ пору, селитра ва моддаҳои дигар); нурӣ андохтан, нурӣ пошидан (ба замини кишт); нурӣ маъданӣ (азотӣ, фосфорӣ ва ғ.) моддаи ба ҳок қувватдиҳандаи химиявӣ.

НУРОНӢ نوراني 1. пурнур, пурзиё, тобон, мунаввар. 2. маҷ. гармрӯ, ситорагарм; мӯйсафеди (пири) нуронӣ; чехраи нуронӣ рӯи рахшон

НУРПОШ نورپاش нурафшон, партавафкан, нурбахш; дурахшон, мунаввар.

НУРПОШАНДА نورپاشنده ниг. нурпош.

НУРПОШӢ نورپاشي нурафшонӣ, равшанидиҳӣ, партавафканӣ.

НУРФИШОН نورفشان ниг. нурафшон.

НУРФИШОНӢ نورفشاني ниг. нурафшонӣ.

НУС نس кит. гирдогирди даҳон; лаб; пӯз, фук.

НУСК//НАСК نسک кит. номи ҳар як аз бистуяк бахши китоби муқаддаси зардуштиён - Авесто.

НУСРАТ ا. نصرت 1. кит. ёрӣ, ёрмандӣ, мадад. 2. зафар, ғалаба, пирӯзӣ; нусрат ёфтан ғалаба кардан, зафар ёфтан.

НУСРАТБАХШ نصرت بخش зафарбахш, фатҳовар.

НУСРАТҚАРИН نصرت قرين он ки фатҳу ғалаба ёру ёвари ўст; зафарманд, фирӯзманд.

НУСРАТМАНД نصرتمند зафарманд, ғолиб, фотех.

НУСРАТОВАР نصرت آور ниг. нусратбахш.

НУСРАТОИН نصرت آئين ниг. нусратқарин.

НУСХА نسخه 1. навиштае, ки аз рӯи китоб ё

матни дигар рӯнавис карда шудааст; аксе, ки аз рӯи тасвир, нақша ё ҳуччате бардошта шудааст, копия; нусхаи асл навиштаи аввал, асли матн. 2. ҳар адад аз чизҳои навишта ва чопшуда: адади нашрро ба... нусха расондан. 3. нақшаи чизҳои гулдӯзӣ ва ё гулбуришуда; нусха бардоштан а) рӯйбардор кардан, рӯнавис кардан (навишта ё нақшаеро); б) кин. тақлид кардан. 4. нав. дастури хаттии духтур барои тайёр кардани дору ва тарзи истеъмоли он.

НУСХАБАДАЛ نسخه بدل адиш. матни аз тарафи нусханависе тағйирёфтаи ягон асар: нусхабадалҳои девони шоир.

НУСХАБАРДОР نسخه بردار рӯнавискунанда, нусаҳгир.

НУСХАБАРДОРӢ نسخه بردارى нусха бардоштан, нусаҳгирӣ, рӯнавис кардан.

НУСХАГИР نسخه گیر коргари матбаа, ки барои мусахҳаҳои нусхаи асари чопшавандаро тайёр мекунад.

НУСХАГИРӢ نسخه گیری ниг. нусхабардорӣ.

НУСХАКАШ نسخه کش он ки барои гулдӯзӣ ва гулпартоӣ нақшаи намуна мекашад.

НУСХАКАШӢ نسخه کشي шуғл ва амали нусхакаш.

НУСХАНАВИС نسخه نویس он ки чизи навиштаро рӯбардор мекунад, нусхабардор.

НУСХАНАВИСӢ نسخه نویسی аз чизи навиштае рӯй бардоштан.

НУТҚ ا. نطق 1. қобилияти сухан гуфтан, ба забон овардани калом, гапзанӣ; узвҳои нутқ узвҳои гуногуни инсон (аз қабилӣ забон, ком, халқ, садопардаҳо, забонча ва ғ.), ки бо иштироки онҳо овозҳои нутқ ба вучуд меояд. 2. ҳунари сухангӯӣ; суханронӣ дар назди ҷамъият; хитоба гуфтан; нутқи бурро ҳунари равшан, фаҳмо ва зебову ифоданок сухан гуфтан. нутқ кардан//нутқ эрод кардан суханронӣ кардан, гап задан дар ҷамъомаде. 3. збиш. услуб, тарзи гуфтор; нутқи хаттӣ услуби забони китобӣ, забони навишторӣ; нутқи айнан нақлшуда порчае аз гуфтори шахси дигар, ки нависанда ё гӯянда бе ягон тағйирот, яъне айнан дар иншо ё сухани худ иқтибосан меорад; нутқи мазмунан нақлшуда мазмуни сухани каси дигар, ки гӯянда ё нависанда онро одатан ихти-соран дар калом ё навиштаи худ меорад; ♦ нутқи сахнавӣ фанни махсусе дар шӯъбаҳои актёрӣ ва коргардонии мактабҳои олии санъат, ки дар хусуси чигунагии забони асарҳои

сахнавӣ ва тарзи такаллуми хунаrpешагон баҳс мекунад.

НУТФА *a.* نطفه оби мард, манӣ.

НУФУЗ *a.* نفوذ 1. таъсир гузарондан, асар кардан; таъсир: **нуфузи маънавӣ**. 2. чорӣ шудани ҳукм ва фармон (-и шахсе, давлате; **нуфуз доштан** таъсир доштан; **нуфузи худро афзудан** таъсири худро зиёд кардан; **нуфуз пайдо кардан** таъсиру эътибор пайдо кардан.

НУФУЗНОК نفوذناк соҳиби таъсиру эътибор, бонуфуз.

НУФУЗНОПАЗИР نفوذناپذير он ки ё он чи ба он таъсир расондан номумкин аст.

НУФУЗНОПАЗИРӢ نفوذناپذیری нуфузнопазир будан.

НУФУР نفور *kit.* 1. гурез, рамидан бинобар нафрат аз чизе. 2. танаффури, нафрат.

НУФУС نفوس 1. *ч.* **нафс**. 2. аҳолӣ, мардум; **афзоиши нуфус** афзудани саршумори аҳолӣ.

НУХОЛА *a.* نخاله *kit.* 1. сабӯс. 2. *мач.* ҳар чизи беарзишу бефоида.

НУХОӢ *a.* نخاع *kit.* моддаи сафедранг, ки дар даруни аррапушт қойгир аст; мағзи ҳаром, ҳароммағз.

НУҲОС *a.* نحاس *kit.* мис.

НУҲУЛ *a.* نحول *kit.* лоғарӣ, харобӣ.

НУҲУНБАН//НИҲУНБАН نهين *ниг.* **ниҳанбан**; сарпуши деғу табак, танӯр *ва г.*

НУҲУС *a.* نهوس *ч.* **наҳс**.

НУҲУСАТ نهوست бадбахтӣ, шумӣ, бетолей, нофарҷомӣ.

НУҲУФТ نهفت пинҳон, пӯшида; **нуҳуфт доштан** пинҳон доштан.

НУҲУФТА نهفته 1. *сифати феълии замони гузашта аз* **нуҳуфтан**; пинҳон, пӯшида, махфӣ: **нуҳуфта доштан**. 2. рустшуда, пинҳоншуда.

НУҲУФТАН نهفتن 1. пинҳон кардан, намоён кардан, рӯпӯш кардан, махфӣ кардан. 2. пинҳон шудан, махфӣ шудан, ниҳон гардида.

НУҶАБО *a.* نجبا *kit.*, *ч.* **начиб**.

НУҶУМ *a.* نجوم 1. *ч.* **начм**. 2. эътиқоду тасаввуротест дар бораи аз рӯи вазъи ситораҳо пешгӯӣ кардани тақдири инсону дигар пешомадҳо (астрология); **илми нуҷум** илми ҳайат, ситорашиносӣ, астрономия.

НУҶУМӢ نجومى 1. *марбут ба* **нуҷум**. 2. му-

наччим; ситорашинос ахтаршинос; **расадоти нуҷумӣ** мушоҳидоти ситорашиносӣ.

НУШРА(Т) نشره//نشرت *kit.* афсун, дуо, ки ба-рои муолиҷаи девона ё беморе хонда ё ба рӯи қоғаз ва лавҳа навишта мешавад; таъвиз.

НУШУЗ *a.* نشوز *kit.* 1. носозгорӣ кардани зан бо шавҳари худ. 2. гарданшаҳӣ, гарданкашӣ, нофармонӣ.

НУШУР *a.* نشور *д.* зинда шудани баъд аз мурдан, бархостан аз гӯр; растахез, қиёмат.

НУШҲОР//НУШҲӢР نشخوار *kit.* 1. пасмондаи алафи гову гӯсфанд. 2. кафшаи гову гӯсфанд.

НӢГ//НӢК نوک//نوگ 1. сари тези ҳар чиз (*мас.*, *сӯзан*, *қалам ва г.*). 2. сари чизе (*мас.*, *ришта*, *ҷӯб ва г.*); **нӢги забон** а) қисми пеши забон; б) *мач.* на аз сидки дил, рӯякӣ, аз рӯи дил; **нуки калоба** а) сари риштаи калоба; б) *мач.* сари риштаи коре, роҳи ҳалли коре (*масъалае*). **нӢг-нӢги даст** а) бо нӢги ангуштони даст; ги-рам-нагирам; б) *киноя аз* дили нохоҳам, берағбат, беҳоҳиш; **нӢг-нӢги пой** хеле оҳиста, бесадо (*оид ба* роҳ рафтан); **аз нӢги...** а) аз са-ри...; б) *мач.* аз ҳисоби...; **бесару нӢг** дарҳам-барҳам, печида, сарпеч; **нӢг додан** сар задан, намоён гаштан, неш задан (-и растанӣ); **нӢги калобаро гум кардан** саросема шудан, ҷӣ кор кардани худро надониста мондан; **нӢги остин шуда** натавоништан баробарӣ карда натаво-ништан, рақобат карда натавоништан бо чизе; **нӢг ба нӢг расондан (кардан)** чизеро дар рӯзгор то вақти муайян бо машаққат расонидан; **аз нӢги хамир фатир** (*мақ.*) намунаи аввал, наму-нае аз бисёр, андаке аз чизе.

НӢГБОРИК نوگباریک дорои нӢги борик.

НӢГБУРИДА نوگبریده аз нӢг кӯтоҳ (калта) кардашуда: буридашуда.

НӢГДОДА نوگداده *сифати феълии замони гузашта аз* **нӢг додан**; сарзада, зохиршуда, на-моёншуда.

НӢГДОР نوگدار дорои нӢг, нӢги тез дошта.

НӢГИЗАБОНӢ نوگزبانӣ рӯякӣ, ғайрисамимӣ.

НӢГИОСТИНӢ نوگآستينى : **кори нӢгиостинӣ** кори ғайриқонунии махфӣ, қаллобию фиреб-гариӣ андак.

НӢГИРӢМОЛӢ نوگرويمالى чизи ёд кардашуда, ёдакишуда (сатҳӣ, рӯякӣ).

НӢГКАЧ نوگکچ дорои нӢги қач, нӢгаш қач, сараш қач.

НӢГТЕЗ نوگتيز нӢгаш борик: **кафши бепошнан нӢгтез, нӢгтез кардан**.

НҶҲ

НҶҲТОК نوگ تاک бурида ё канда партофтани нӯги шохчаи навраси токи ангур.

НҶҲЧА نوگچه ниг. нӯкча.

НҶҲ نوک ниг. нӯг.

НҶҲКАР نوکر ниг. навкар.

НҶҲКАРӢ نوکری ниг. навкарӣ.

НҶҲКАРОНА نوکرانه ниг. навкарона.

НҶҲҒАҒС نوک غفس ҳар чизи нӯғаш ғафс.

НҶҲЧА نوکچه чӯбчаи нӯғаш пахта печонидашуда, ки равған молида дармегиронанд (*беиштар дар мазорҳо*): **нӯкча** даргирондан.

НҶҲЧАДАРГИРОНӢ نوکچه درگیرانی исми амал аз нӯкча даргирондан; даргирондани нӯкча.

НҶҲ 1. минқори мурғон. 2. милаи офтоба ва зарфҳои дигар; **нӯл задан** минқор задан; бо нӯл задан; *♦ касеро дар коре бо (ба) як нӯл задан* аз касе дар коре ниҳоят нешдаст будан; хеле моҳир будан.

НҶҲЛА نوله ниг. нула.

НҶҲБОРИК نولباریک ҳар чизе, ки нӯлаш борик, аст, борикнӯл.

НҶҲДАРОЗ نولدراز чизи нӯлаш дароз, дарознӯл; **чойники нӯлдароз**.

НҶҲДОР نولدار нӯлноқ, миладор, милноқ.

НҶҲЗАНӢ نولزانی исми амал аз нӯл задан; минқор задан.

НҶСА نوسه кит. рангинкамон, қавси кузаҳ.

НҶФ نوف кит., акси овоз, ки аз кӯҳ бар мегардад акси садо.

НҶФА نوفه кит. шӯру ғавғо, ғалоғула.

НҶФИДАН نوفیدن кит. баромадани акси садо аз кӯҳ; гурридан, ғалоғула кардан, шӯру ғавғо намудан.

НҶХТА نوخته абзоре аз чарм ё банд, ки барои нигоҳ доштани асп, ҳар ё чорпои дигар ба сари он андохта мебанданд; гулафсор; **нӯхта задан** (*андохтан*) а) нӯхта ба сар кардан (ба ҳар); б) *мач*. ба итоат даровардан, ром кардан, мутеъ сохтан; **нӯхтаро кандан** *мач*. аз итоат баромадан.

НҶХТАБАНД نوختهبند банди дарозе, ки ба нӯхта пайванд буда, ба даст дошта ё ба ҷое баста мешавад.

НҶХ نه шумораи миқдорӣ ададе, ки пеш аз даҳ меояд, адади 9; *♦ нӯх гунбад* нӯх табақаи осмон (*аз рӯи ақидаи қадимӣ*); **нӯх фалак** нӯх

табақаи осмон, яъне ҳафт фалак ва фалаки ҳаштум, ки гӯё бурҷҳои осмонӣ он ҷо қарор доранд ва фалаки нӯҳум, ки охири табаккаи осмон буда, фалакулафлок низ номида мешавад.

НҶХБОЛОР نهبالار хонае, ки нӯх болор дорад.

НҶХГОНА نهگانه иборат аз нӯх адад, нӯхтоӣ: **рақами нӯхгона**.

НҶХСАД نهصد шумораи миқдорӣ нӯх бор сад.

НҶХСАДСОЛА نهصدساله он чи нӯхсад сол дорад.

НҶХСАДСОЛАГӢ نهصدسالگی нӯхсадсола будан, нӯхсад сол доштан.

НҶХСАДУМ نهصدم шумораи тартибӣ аз нӯхсад.

НҶХСАДУМИН نهصدمین ниг. нӯхсадум; чизе, ки дар шумораи нӯхсад қарор дорад.

НҶХСОЛА نهساله он ки ё он чи нӯх сол дорад, нӯх сол дошта; синаш ба нӯх даромада.

НҶХСОЛАГӢ نهسالگی нӯх сол дошта.

НҶХУМ نههم шумораи тартибӣ аз нӯх.

НҶХУМИН نهمین ниг. нӯхум; он чи ё он ки дар шумораи нӯх ё ҷои нӯхум қарор дорад.

НҶХЯК نهیک аз нӯх як (хисса).

НҶХ نوخ кит. д. яке аз пайғамбарони қадим, ки тибқи ривоёти динӣ дар замони ӯ тӯфони азиме рӯй дода, аксари рӯи заминро об зер кардааст ва Нӯх бо киштии худ гурӯҳе аз одамон ва ҳайвоноту растаниҳоро наҷот додааст.

нӯш نوش 1. асоси замони ҳозира аз нӯшидан. 2. ҷузъи пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънои нӯшанда: **боданӯш**, **обнӯш**.

НҶШ نوش 1. ширин, гуворо; лаззатбахш. 2. асал; ангубин. 3. чизи нӯшиданӣ; **нӯш кардан** нӯшидан; *♦ айшу нӯш* кайфу сафо, айшу ишрат; **нӯшу неш** а) асал ва заҳр; б) *мач*. меҳрубонӣ ва ҳашму ғазаб; **нӯши чон кардан** нӯшида ва ҳӯрда ҳаловат бурдан; **айшу нӯш кардан** кайфу сафо кардан, айшу ишрат кардан; **нӯши чонатон шавад!** гуворо бошад! (*ибораи хоҳиши нек*).

НҶШБОД نوشباد суханронии вақти шаробнӯшӣ (*ба муносибате*).

НҶШГИЁХ نوشگياه гиёҳе, ки дафъи заҳр мекунад.

НҶШДОРУ نوشدارو доруи зидди заҳр, подзаҳр; доруи шифобахш.

НҶШИДАН نوشیدن ошомидан, нӯш кардан,

хӯрдан чизҳои обакиро (*аз қабилӣ* шир, шароб, обро).

НӢШИДАНБОБ نوشیدن باب ҳар чизи боби нӯшидан, барои ошомидан мувофиқ.

НӢШИДАНИ نوشیدنی *сифати феълӣ* замони оянда аз нӯшидан; он чи нӯшида мешавад, он чи боби нӯшидан аст, ошомидани.

НӢШИН نوشин ширин, гуворо, хуштаъм, лаззатбахш.

НӢШИНА نوشینه *ниг.* нӯшин.

НӢШИНБОДА نوشین باده 1. майи хушмаза, шароби лазиз. 2. *мус.* яке аз сӣ лаҳни Борбад.

НӢШИНЛАБ نوشین لب ширинлаб (*сифати маҳбуба*).

НӢШКОМ نوش کام шодком, баҳравар.

НӢШЛАБ نوش لب *ниг.* нӯшинлаб.

НӢШОБА نوش آبه 1. май, машрубот. 2. чизи нӯшидани, нӯшокӣ (*аз қабилӣ* шарбат, оби маъдани).

НӢШОКӢ نوشاکی чизи нӯшидани, чизи обакӣ, нӯшоба; **оби нӯшокӣ** оби қобили хӯрдан, оби нӯшиданбоб, оби хӯрдани.

НӢШОН(И)ДАН نوشانیدن *тарзи бавоситаи* нӯшидан; ошомонидан, ба нӯшидан водостан, хӯрондан.

НӢШОНӢШ نوشانوش (май) нӯшидани пай дар пай ва бисёр.

НӢШОНӢШӢ نوشا نوشي нӯшонӯш; бисёр нӯшидан, аз ҳад зиёд нӯшидан (майро).

НӢШХӢР I نوش جور *ниг.* нушхор // нушхӯр.

НӢШХӢР II نوش خور зуккахӯр, бомазахӯрак.

НӢЪМОН نوعمان : лолаи нӯъмон лолаи сурх.

ФАРҲАНГИ ТАҲСИРИИ ЗАБОНИ ТОЧИКӢ

Иборат аз 2 ҷилд
ҷилди I
А – Н

Пажӯҳишгоҳи забон ва адабиёти ба номи Рӯдакӣ, Душанбе, с. 2008, 950 саҳ.

Мухариррон Назарзода С., Сангинов А., Каримов С., М.-Ҳ Султон
Мусахҳеҳон Мискинов И., Зарафшонӣ С., Назаршоева Ҷ.,
Некбахтшоева С., Усмонова Г., Мирзоева О.

Мухаррири техникӣ Ибодуллоев Ф.
Саҳифабанд ва ороишгар Назарзода Ф., Наимӣ М.
Ҳуруфчинони компютерӣ Назаршоева Ҷ., Ашӯрова Н., Усмонова Г.,
Некбахтшоева С., Мирзоева О., Раҷабова М.,
Шералиева А.

Ба чопаш 30.07.2008 имзо шуд.
Андозаи қоғаз 80x100 1/16. Қоғаз офсетӣ №1.
Ҳуруфи «Times New Roman Tj». Чопи офсетӣ.
Ҳаҷмаш 60 ҷузъи чопӣ.
Адади нашр 5000 нусха.